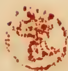

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLIII
G
24
NAPOLI

Z XL.III G 25

COMMENTARIORVM VRBANORVM RAPHAELIS VOLATERRANI OCTO ET TRIGINTA LIBRI.

*

Cum duplici eorundem Indice secundum tomos collecto.

ITEM

OECONOMICVS XENOPHONTIS, AB EODEM LATIO DONATVS.

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEBASTIANVM GRYPHIVM,
M. D. LII.

AD IVLIVM II. VRBIS ROMAE EPISCOPVM SANCTISS. SVMMVMQ. PONTIFICEM

RAPHAELIS VOLATERRANI PROOEMIVM.

❦

ES ORBIS *Platonicum ferè illud, sed informe Pandocheum, ex mille penè vtriusq; lingua uoluminibus quocunq; modo constipatas Beatissime Papa Iuli, quando his Dei prouidentia præsides in humani generis fastigio constitutus : ac eas in vrbe tua conscripsi, iure tibi cognoscendas misi : cui trita iam scriptorum orbita protinus loco præfationis encomium facere per tuam naturam non licuit, quæ nihil habet sanctius, quàm hoc totum genus respuere : nihil verò magnificentius, quàm libertatem omnibus concedere, quam proximis annis exulantem, nunc tandem reducem fuisse Roma simul cum partibus ac populo gauisa est : at vestem quam ob filiorum tot cædes orbata mutauerat, pristinam quoq; recuperauit hilaritatem. Ex quo etiam contigit, vt meus hic labor solutus omni metu tuis nunc prodeat auspicijs : qui si quam est hominibus adlaturus vtilitatem, id autori omnium Deo optimo maximo, qui nos idoneos facit, tum multorum ingenijs, qui hanc corniculam decorauerunt, referendum : si uerò quicquam desiderabitur, meæ tenuitati. Nam cùm in altum imprudenter ingressus maria vndique & undiq; cœlum circumspicerem, audaciam meam incusaui, qui repugnante Minerua oram soluissem: durandum tamen quando cœperam par animo potius quàm viribus censui. Quippe cum mecum ipse cogitarem, quantum ex uniuersali historia, rerumq; variarum cognitione sacrosancta ecclesia, ac mens illustretur humana, satius his, quàm lyricis, aut inutilibus lectionibus animum (quo nihil diuinius in terris possidemus) adplicare sum arbitratus. Enimuerò non solum bonorum, sed improborum exempla mentem admonent sapientum, ut ex illorum ruina ac fine infausto cautiores se præbeant ad euitandum quod minime legentes probauerint. Felix profectò disciplina quæ alienis ediscitur periculis. Adde, quòd in rebus publicis ac priuatis, & ad consulendum & deliberandum, tempestiuius contingit. Cæca sine dubio mortalium vita sine rerum præteritarum memoria : quas qui probe tenuerit, priorum quoque vitam se vixisse poterit existimare. Id autem iure meo adfirmauerim, in hac tam varia cùm principum virorum censura, tum rerum componendarum dissidentia, vbi præterire quicquam indiligentis, omnia consectari difficilimum, iudicare periculosum est visum : ita sum conatus, vt ingenio fidem, prudentiæ libertatem admiscerem, ac nemo meum nisi ambitiosus expostulet officium. Enimuero singula numerosius alibi, hic aceruatim omnia videre commodius licebit. Qualiacunque igitur hæc candidis ante omnes ad bene beateq; viuendum edidi parata documenta, curiosis ingenij pabulum : Aristarchis autem interpolandi curam ac diligentiam, vt quæ opica lingua meo more exasciaui, ipsi Romana quandoque dolent. Nam & Antigenides musicus dulcius ad populum canere suos discipulos putabat, si mali prius audirentur. Sic malis æquè ac bonis debent scriptoribus literæ, si per malos boni excitati gratiores fuerint.*

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER PRIMVS.

LIBRI XXXVIII. tribus conscripti sunt tomis. Primus Geographiam ueterem continet ad insequentium temporum indicaturam interpolatam, ac diuisam in cōmentarios XII. cum breuiario antiquae recentisq; historiae uniuersi orbis prouinciatim descriptae.

Lib. II. Segmentorum coelestium breuis explicatio. Ratio gnomonis & umbrarum ex Plinio & Ptolemeo. Abacus ad deprehendendam nobilium locorum longitudinem & latitudinem. Prouinciarum principia, media & fines. De Perioecis, Antoecis, Antichthonibus, Periscijs, Amphiscijs, Heteroscijs, Antiscijs. Quantum orbis habitetur, & eius generatim dimensio. Hispaniae omnis enarratio cum locis & gestis in ea Gothorum, Saracenorum, Hispanorumq; regum.

Lib. III. De Gallia uniuersa. Deinde Britannia cum locis, regibus ac gestis earum.

Lib. IIII. De Italia eiusq; populis Liguribus, Subalpinis, Transpadanis, Venetia, Istria, Venetorumq; rebus. De Gallia togata urbibusq; & familijs omnium.

Lib. V. De Hetruria populisq; & gestis in ea.

Lib. VI. De Latinis, Equis, Volscis, Hernicis, quomodo antiquitus diuisi, quomodo mutati. Praeterea latij, urbisq; Romae origo, ueteraq; aedificia. De Picentibus, Samnitibus, Ausonijs, Aruncis, Sidicinis, Hirpinis, Ferētanis, Praecutinis, Amiternis. De Campania, Picentinis, Lucanis, Brutijs, Iapygia, Messapia, Peucetia, Daunia, Salentinis. De insulis Tyrrheni maris. De Sicilia omniq; eius uetustate ac regum successione cum rebus gestis.

Lib. VII. De Germania omni. De Longobardis eorumq; regibus & gestis. De Marcomannis, Cattis, Boemis & Polonis, deq; regibus & gestis eorum. De Sarmatia Europea. De Roxolanis. De Taurica Chersonneso. De Tartaris, Vandalis, eorumq; gestis ac regibus. De Sarmatia Asiatica. De Hunnorum Turcarumq; gestis ac regibus.

Lib. VIII. Illyrici totius descriptio. De Pānonia regibusq; ipsius, Hunnorumq; ac Tartarorum in ea gestis. De Dacia. De Iazigibus. De Moesia utraq;, Dardania. De Thracia, de Macedonia, Peonia, Pelagonia, Pieria, Edonia.

Lib. IX. De Thessalia. De Epiro, Acarnania, Aetolia, Locrensibus, Phocēsibus, Boeotia, Attica, Pelopōnesi regionibus VIII. Corinthia, Sycionia, Achaia, Elide, Messania, Laconica, Argo, Arcadia. De Insulis, Ionij Aegeiq; maris, inter quas continentur Cyclades, Sporades, Hellespontus Propontis, Bosphorus, Euxinus, Euboea, Creta, Rhodus, Cyprus, cum singularum locis, aequoribus, regibus & gestis.

Lib. X. Asiae, Taurique montis descriptio. De Chersonneso magna, in qua Asia minor, Pontus, Galatia, Cappadocia, Armenia minor, Bithyniae duae, Mysiae duae, Phrygiae duae, Epictetus, Aeolis, Ionia, Lydia, Caria, Pamphylia Cilicia: deq; locis, regibus, & historijs ipsorum.

Lib. XI. Syriae latissima regio, in qua Phoenicia, Coelosyria, Palestina, Idumea, Iudea, in qua Hierosolyma, eiusq; urbis profana & sacra ab initio repetita cum omni Iudeorum historia. De sectis Syriae. De Mesopotamia. De Babylonia, Assyria, Adiabena.

Lib. XII. De Persia, Parthia, Media, Armenia maiore, Colchide, Iberia, Albania, Hircania, Margiana, Bactriana, Sogdiana. De Scythia ultra & citra Imaum. De Seribus. De Arabia triplici, Petrea, deserta, & felici. De Saracenis & Mahumetis uita & secta. De Africa & eius prouincijs. Mauritania duplici, Numidia, Cyrenaica, Marmarica, Libya, Nasamonibus, Psyllis. De Aegypti locis ac regibus uniuersis. De Aethiopibus multiplicibus, Sub Aegypto occidentalibus Nigritis, Macrobijs, Troglodytis. Postremò de insulis nuper repertis ab Hispaniarum regibus, Vsq; XXI. inclusiuè.

SEcundus tomus Anthropologiam habet hominum clarorum omnium temporum, linguarum, gentium libris IX. E quibus octo ueteres comprehendunt. In uno autem hoc est XXI. Neoterici scribuntur, qui proximis seculis claruerunt, ac ante omnis ordinum & religionum institutores primi. Deinde eorum professores ac successores qui doctrina sanctitateq; praecellunt. Deq; operibus eorum. Post hos de reliquis qui caeteris in artibus proxime emicuerunt, ac primum in oratoria & poëtica. Demum qui in mathesi & iuris scientia profuerunt, scriptitaruntq;. Reliquis autem duobus libris Pontifices. Deinde Imperatores Romani.

TErtius tomus Philologiam continet, id est, uariarum artium rudimenta libris XV. qui sequuntur.

Lib. XXIIII. De animalibus, ac primum de homine singulisq; eius membris & morbis. De partitione totius medicinae, & his quae pertinent ad ualetudinem. De Pharmacorum generibus. De alimentis, excrementis, somno, uitaeq; tempore.

Lib. XXV. De reliquis animalibus in uniuersum. Deinde sigillatim de omnibus quadrupedibus, uolucribus, piscibus, insectis, auiarijs, piscinis, uiuarijs.

Lib. XXVI. De ratione & causis plantarum ex Aristotele. De ipsarum diuisione ex Theophrasto. De arboribus, fructibusq;. Herbis hortensibus, coronamentis, unguentis. De simplicium natura in uniuersum. Prognostica tempestatum.

Lib. XXVII. De metallicis. De pigmentis. De lapidibus. De gemmis ac statuis. De aedificijs ueterum & nouorum. Architecturae breuis diuisio. De partibus aedificiorum. De architectis & operibus nobilibus. De Serico, purpura, cocco, bysso, bombycinis, serbo, cotono. De uestibus omnis generis & sexus. De uarietate stragulorum & pellium.

Lib. XXVIII. De honesto & eius partibus, ac primū de Prudentia. Apophthegmata sapientū Graecè Latineq; scripta. De noscendo seipsum. De imprudentia locutionis. De Parasitis. Dicta contra parasitos, & assentatores. De ueritate. De Ironia, & iactantia officiosa. De loquendi libertate. De taciturnitate. De stultitia.

Lib. XXIX. De iustitia. Quod animaduersio necessaria. Difficultas in seruanda iustitia. Quomodo seruabitur. De referenda gratia. De legislatoribus ac legibus. De legibus Platonis. Quod ante omnia preces ad Deum necessariae. Quomodo aut quid orandum. De celebritatibus antiquorum sacrorum, conuiuiorum, ludorum. De ludo diuerso. De magistratibus Graecorum ac Romanorum.

Lib. XXX. De principe praecepta nobilium autorum. De tyrannide ex Xenophonte. De his qui contra tyrannos coniurant. De re militari, ac primū de officio ducis ex Xenophōte. Dicta ducum. Parallela stratagemata. Mos antiquae militiae. De disciplina ac poenis militaribus. De celeritate in bellis, de ordinibus

nibus & militum exercitatione. De signis tropæis & triũphis. De castris metandis. De magicis expeditionibus, de machinis bellicis. De nummis & mensuris ueterum. De nominibus. De fortuna complura. De Pronœa: de diuinatione: de coniugio, & in eo ueterum ritus. Contra coniugium: pro coniugio: de moribus mulierũ. An ducere præstet. Ex liberis bona malaq;. De parentibus erga liberos. De seruis cõmoda et incõmoda. Quomodo tractãdi. De patriæ charitate. De felicitate opiniones. De uera felicitate.

Lib. x x x i. De laudibus laboris. De otio. Quid ab eo retrahit, quid'ue inducit. De solitudine. De tempore & occasione. De ira eiusq; remedijs. Exempla mansuetudinis & patiẽtiæ. De ira officiosa. De inuidia eiusq; remedio. De dolore. De doloris necessitate & remedio. De morte, quod bonis minime expauescenda. De uitæ fragilitate: & defunctorum memoria ueneranda. De modo funerandi: de cura sepulcri & laudandis defunctis.

Lib. x x x i i. De modestia Græcorum dicta. Exempla modestiæ. De uerecundia. De his qui bene cœperunt & male finierunt: ac contrà. De amore impudico & pudico. Contra diuitias Græcorum dicta. Quomodo utendæ diuitiæ. De paupertate. Comparatio utriusq; ex Xenophonte. Contra auaritiam Græcorum dicta. De mensis ac cibis: deq; his quæ ad ea pertinent: & quis priscorum cibus. de conuiuijs: de tempore & adpositis mensæ: de mensarũ sumptu & polyphagia: de sumptibus alijs. Dicta contra prodigos & sumptuosos. De uino ac repertoribus eius: de uini parsimonia apud ueteres: de abstemijs: de uiris claris qui uino dediti fuere: de uini immodici damnis: de moderati utilitate. Vina laudata ac factitia. De frugalitate & abstinentia dicta nobilium autorum. De risu & fletu.

Lib. x x x i i i. De scientijs cyclidis: & primum de grammatica, & de literis: de syllabis & pedibus: de dictione & accentibus: de oratione & orthographia: de modo scribendi apud ueteres: de poëtica: de poematis: de comœdiæ ratione: de fabulis poëticis ex Hesiodi Theogonia, Homeroq;, ac alijs sigillatim enarratis.

Lib. x x x i i i i. De oratoriæ initio, fine ac uiribus. De ipsius multiplici diductione ex Aristotele, Hermogene, Cicerone, Quint. De elocutione & loquendi generibus. De partib. elocutionis. De memoria. Adagia Græcorum Græcè Latineq; scripta. Adagia Latinorum & loci quidam.

Lib. x x x v. De scientijs mathematicis: ac primum Arithmetica. De Harmoniacis. Adcommodatio Harmoniæ, humanæ naturæ ac cœli rationibus. De instrumentis musicis: de saltationibus: De partibus Geometriæ: de proportione.

De optice & Catoptice: de Astrologiæ partibus, & circulis cœlestibus: de Sole, de Luna: de reliquis planetis, sphæris, & phænomenis.

Lib. x x x v i. x x x v i i. x x x v i i i. Reliqui tres libri Aristotelicis dicantur operibus: ubi singula eius uolumina delibantur. Postremò Paralipomena, id est, addita quædam prioribus literis retractata.

CAPITA TOTIVS OPERIS.

Tyrannus

Finis Tabellæ capitum totius operis.

A

Ceiau

Phœnix

T

Tenus

Finis Tabulæ primi tomi, de locis & populis insignibus.

HOMINES CLARI.

Aryston

Eleuth

Hesperus

Palæne

DOCTRINA ET eruditione clari uiri recentiores aliquot, quorum nulla fit mentio in superiore catalogo.

GRAMMATICI

POETAE

ORATORES

PHILOSOPHI

Georg

PRINCIPES ROMANI

Stella

Ectica

Finis Tabularũ secundi Tomi.

TRACT

TRACTATVS TERTII TOMI.

Finis omnium Tabularum.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER SECVNDVS.

SEGMENTORVM COELESTIVM BREVIS EXPLANATIO.

IN TELLVRE metienda quale ac quantum considerari solet primum chorographi est: aut cuiusuis grammatici seu periti regionum simul & picturæ: singula enim sectatur, maria, montes, flumina, portus, oppida, queq; citra proportionis curam describendo. Secundum uerò cosmographi tantum, aut mathematici: ubi orbis magnitudinem ad cœli rationem accommodare: præterea dierum noctiumq; uarietatem, ac incolarum situsq; differentiam & naturam inspicere oportebit. De hoc igitur paucis ex Ptolemæi, tum aliorum libris autorum ante omnia differendum: ut planè hoc deuorato tædio liberum sit loca ipsa quod ad reliquam pertinet historiam enarrare. Quartam sphæræ partem specie chlamydis ponit habitam, longitudine ab insulis fortunatis usq; ad Sinarum regionem in partes quas Græci μοῖρα, nostri uerò mathematici gradus uocant; C L X X X. spatio segmentorum meridianorum X X X V. quinq; gradus quolibet obtinente, tertiaq; horæ parte distante. Gradus item X V. hora qualibet habente dissimiles, alioqui nec eodem omnes spatio, ob segmentorum angustiam, quanto magis polo propinquant. Horum igitur graduum differentiam per remotionem ab insulis ipsis fortunatis, temporis uerò à ciuitate Alexandrea siue ad ortum, siue ad occasum accipit: horarum æquinoctialium X I I. spatio, Marini Tyrij mensuram interpolando, qui X V. scripserat, nimium orientem transgressus. Totam itaq; nostri orbis longitudinem super æquinoctiali X C. mil. stad. metitur, quæ milliaribus constant. X I. millibus ac C C L. Super segmento autem maxime septentrionali, qui per Thylen scribitur, stad. X L. mil. D C C C X L V I I I. Super Syenes L X X I I. Super Rhodi segmento qui mediam ferè latitudinem tenet L X V. latitudinem uerò à Thyle ad æquinoctialem gradibus L X I I I. terminauit, & ultra quicquid ad oppositum Meroes segmentum protrahitur: Marini similiter descriptione interpolata, qui usq; ad capricornum processerat. Climatis insuper V I I. segmentis uerò (Sic enim Plin. lineas uocat parallelas) X X I. distinxit incuruis ob sphæræ obliquitatem: ac horis V I I I. differentibus. Gradus autem non sicut in longitudine sunt inæquales, sed eodem omnes cum æquinoctiali obtinent portionem, tantum numero discreti. Nam polo uiciniora climatum segmenta paucioribus distant gradibus, ex quo minus habent telluris, plus uerò temporis diurni. In primis sub æquinoctiali dies semper X I I. horarum esse uoluit. Longitudinis uerò sub eo gradus unus L X I I. ac semis miliaria continet, id est, stadia quingenta. Transit autem per Aethiopum regionem, Taprobanen, & Chersonnesum auream. Primum segmentum horis X I I. X V. gradibus ab æquatore I I I I. X V. Secundum segmentum horis X I I. X X X. gra. I X. X V. Tertium segmentum principium primi climatis horis X I I. X L V. grad. X I I. X X X. Gradus unus in eo longitudinis continet mil. L X. Quartum segmentum medium primi climatis Dia Meroes horis X I I I.

Ex horæ quarta parte differentia

Dia Meroes

grad. X V I. X X X. Transit per Meroen & extremos Arabiæ fines ac initium gangetici sinus & magni. Quintum segmentum principium secundi climatis, & finis primi horis X I I I. X V. grad. X X. X I I I I. Sextum segmentum, medium secundi climatis Dia Syenes horis X I I I. X X X. grad. X X V. L I. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria ferè L V I I. continet. Transit per Getuliam & mediam Indiam extra Gangem. Septimum segmentum principium tertij climatis, & finis secundi horis X I I I. X L V. grad. X X V I I. X I I. Transit per Libyam interiorem. Octauum segmentum medium tertij climatis Dia Alexandreas horis X I I I I. grad. X X X. X I I. Vnus in eo longitudinis gradus mil. ferè L I I I I. continet. Transit per Mauritaniam Tingitanam, Africam minorem, Syrtim magnam: Arabiæ petrææ medium, Ostia tygridis, sinum Persicum, Carmaniam, Drangianam, Aracosiam. Nonum segmẽtum principium quarti climatis horis X I I I I. X V. grad. X X X I I I I. X V I I I. Transit per montes Atlanticos, Africæ littoralia, sinum Numidicum, medium Babyloniæ & Persidis, ac extremam Asiæ partem. Decimum segmentum medium quarti climatis Dia Rhodu horis X I I I I. X X X. grad. X X X. Vnus in eo longitudinis gradus continet milliaria L. Transit per fretum Herculeum, Sardiniæ fines, Lilybæum, Strophades, mediam Peloponnesum, mare Adriaticum, Myrtoum, Rhodum, Halicarnassum, Patara, sinum Issicum, Mesopotamiam, Assyriam, Parthiam, Paropanisades. Vndecimũ segmentũ principiũ quinti climatis, horis X I I I I. X L V. grad. X X X V I I I. X X X V I. Vnus in eo longitudinis gradus continet mil. X L I X. Transit per Beticam, pelagus balearicum, Pelorum, Siciliæ insulas, Veliam Calabriæ promont. Epirum, Thebas, Clazomenas, Tripolim, Iconium, Duodecimum Seg. Dia Romes siue Hellespontu mediũ quinti climatis, horis X V. grad. X L I. L V I. Vnus in eo longitudinis gradus continet mil. X L V I I. Transit per Lunæ montem, qui sinum recipit Vlyßiponensem, Toletum, Segobricam, Barcinonem, Corsicæ partem septentrionalem, Romam, Misenum, Neapolim, Garganum montem, Dyrrhachium, Candauiæ montes, Lemnum, Hellespontum, Troadis regionem, Anticaurum, Armeniam minorem, Caspios, Hyrcanos, Scythiam extra Imaum, Sericam. Decimumtertium Seg. principium sexti climatis per Byzantios horis X V. X V. grad. X L I I I. X V. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria X L V. continet. Transit per Brecaros, Vacceos, Masburgos, Calagurium, medium Iberum, Tolosam, Arelate: Maßiliam, Alpes Italiæ: Genuam, & eius littora: Lucam, Perusiam, Firmum. insulas diomedeas, Tragurium, extremam Mœsiam superiorem, Byzantium, Paphlagoniam, Cappadociam, Ponti oram, Trapezuntem. Decimumquartum Seg. Dia Pontu medium sexti climatis, horis X V. X X X. grad. X L V. I I. unus in eo longitudinis gradus cõtinet milliaria X L I I I. Transit per Callecos, Astures, Cantabros, Aquitanos, Aruernos, Auscios, Allobrogas, Alpes, Venetias, Benacum: Tergestum, Illyricum, Pannoniæ inferioris extrema. Daciæ partem, Danubium, Pontum: Mare Caspium, Sacarum regionem. Deinceps ex semihora differentia. Decimumquintum Seg. septimi climatis Dia Borysthenеos, horis X V I. grad. X L V I I I. Vnus in eo longitudinis gradus continet milliaria ferè X L I. Transit per ostia

Dia Syenes

Dia Alexandreas

Dia Rhodu

Dia Romes

Dia pontu

Ex semihora differentia

Dia Borysthenеos

Ligeris, Galliam Lugdunensem, Parrhisios, Remos, Argentoratum, Eremum Elvetiorum, Marcomannos, Borysthenis ostia, Tauroscythas, Touricam Chersonnesum, Scythiam extra Imaum. Decimumsextum Seg. horis x v i. x x x. grad. li. x x x i i. Vnus in eo longitudinis gradus mil. ferè x x x v i i i. continet: transit per ostia Sequanæ, Bellouacos, Atrebates, Coloniam Agrippinam, Longobardos, Poloniam minorem, Meotidem, Sericam regionem. Decimum septimum Seg. horis x v i i. grad. l. i i i i. Vnus in eo longitudinis gradus cõtinet milliaria x x x v i. Transit per Cantios, Londinum, ostia Rheni, partem oceani germanici, Phrisios, Poloniam maiorem, Roxolanos, Tartaros, ostia Tanais, partem Sericæ regionis. Decimumoctauum Seg. horis x v i i. x x x. grad. l. v i. Vnus in eo longitudinis gradus continet milliaria x x x v. Transit per mediam Britanniam, Saxones, ostia Albis & Vistulæ fluminum, Phennos, Gythones, conuersionem Tanais, Rha flumen, Scythiam intra Gangem, sericam regionem, Deinceps ex hora differentia. Decimumnonum Seg. horis x v i i i. grad. l. v i i i. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria ferè x x x i i i. continet. Transit per Iberniæ & Scotiæ Britannicæ partem, Cimbricam Chersonnesum, insulam Scandiauiam, Oceanum germanicum, Leuonios, Riphceos: ubi aræ Alexandri. Vigesimum Seg. horis x i x. grad. l. x i. Vnus in eo longitudinis gradus milliaria continet ferè x x x i i i. Transit per extremam septentrionalem Iberniam, & Oceanum Deucaledonium & Sarmaticum, Hyperboreos, & extremos Scythiæ populos. Vigesimum primum Seg. per Thylen horis x x. grad. l. x i i i. unus in eo longitudinis gradus continet milliaria x x v i i i. Et hæc quidem segmenta, quæ cum æquatore erunt numero x x i i. cumq; indice mox abaci sequentis conuenient. Inter climata uerò interualla sunt huiusmodi. Primum stadiorum quinque millium c c c c x v. Secundum quatuor millium d c c c c. Tertium quatuor millium c c c x v i. Quartum tertium millium d x x x v i i i. Quintum trium millium c l.

Ex hora differentia

Per Thylen

Sextum duum millium d c x x v i.

Septimum duum millium

c c l x x v.

RATIO GNOMONIS ET umbrarum ex Plinio & Ptolemæo.

Gnomonis & umbrarũ ratio

PLINIVS uerò umbris & Gnomone, quem umbelicum uocat, hæc interualla diiunxit, ut quarta pars Sphæræ x c. gradibus constans, ita uariet Gnomonem, ut quanto is a Sole recesserit, maiores iaciat umbras. Ex quo in Aegypto ac eius parallelo æquinoctij tempore, umbra paulo plus quàm dimidiam Gnomonis mensuram efficit. In regione Venetiæ & eius parallelo, qui gradibus x l v. distat ab æquinoctiali, eo quòd medium spatium quartæ sphæræ partis corripit, umbra par est Gnomoni. In urbe Roma quæ gradibus prope x l i i. attollitur: nona pars Gnomonis umbræ deest: quòd nona pars de partibus l x. deficiat, quæ mensura superest umbræ in parallelo per Borysthenem gradibus propè x l i x. distante. Nos tamen posteriores qui in hac arte diligentius scripserunt sequemur. Quapropter ex Ptolemæi editione magna, quam Almagestum uocant lib. i i. indicem pulcherrimum subiunxi: qui res huiuscemodi demonstrat. Primo climata v i i. Lineas parallelas x x x i x. Latitudinem cuiuslibet circuli ab æquinoctiali. Nomina locorum supra quæ transeunt lineæ. Quantitatem umbrarum per partes Gnomonis sub prædictis lineis existentes in signis æquinoctialibus & tropicis. Præterea in quibus regionibus umbra est meridionalis, & nulla. Nam quando Sol distat a tropico Cancri tot gradibus quot ponuntur in linea, umbra est nulla; tunc enim supra uerticem consistit. At quando paucioribus distat tunc umbra est meridionalis: quando uerò pluribus, est septentrionalis usq; ad secũdum clima quod transit Dia Syenes. Deinde septentrionales tantum umbræ scribuntur usq; ad lineam x x i i. inde reliquæ facile deprehendi possunt ex adnotatarum proportione usq; ad lineam x x x i i i. Postea uerò in sequentibus usq; ad polum umbræ uoluuntur. Et ideo mensibus & non horis linea quælibet adnotatur. A linea uerò x x x i i i. usq; ad x x i x. adnotantur horæ. Ab ea uerò usque ad x x v. semihoræ. Quæ deinde sequuntur usq; ad primam lineam, quartæ horarum partes. Gnomon autem constituitur partium l x.

	Lineæ paralelæ	Longitudo horarum		Latitudo linearum			Partes gnomonis in æquatore		In Cancro		In Capricorno		Vmbra meridiã. & mil.	
	Ho		M	G	M									
Circulus equi	1	12	0	0	0		0	0	26	2	30	26	30	
noctialis	2	12	15	4	15	Taprobane	4	21	21	20	32	0	57	30
	3	12	30	8	25		8	50	16	30	37	54	69	
Principium	4	12	45	12	30		13	20	12	0	44	40	47	46
pri. climat.	5	13	0	16	27	Meroe	17	45	7	45	51	0	34	
Prin. ij. cli.	6	13	15	20	14	Napata	22	10	3	45	58	41	31	
Vmbra sep.	7	13	30	23	51	Syene	26	30	0	0	65	50		
Prin. iij. cli.	8	13	45	27	12	Thebais Ptolemais	36	50	3	30	74	10		
	9	14	0	30	22	Alexandrea	35	5	6	50	83	5		
Prin. 4. cli.	10	14	15	33	18	Phœnicie medium	39	30	10	0	93	5		
	11	14	30	36	0	Rhodus	43	36	12	55	103	26		
Prin. 5. cli.	12	14	45	38	36	Smyrna	47	50	15	40	114	55		
	13	15	0	40	56	Hellespontus Roma	52	10	18	30	137	50		
Prin. 6. cli.	14	15	15	43	15	Massilia Byzantium	55	55	20	50	140	15		
	15	15	30	45	1	Pontus Venetia	60	0	23	15	155	5		
Prin. 7. cli.	16	15	45	46	51	Danubij fontes	63	55	25	30	174	35		
Medium	17	16	0	48	32	Borysthenis ostia	67	30	27	30	188	35		
	18	16	15	50	15	Meotidis medium	71	26	29	55	208	20		
	19	16	30	51	30	Britannie maio. australia.	75	25	31	25	229	20		
	20	16	45	52	50	Rheni ostia	79	5	33	20	253			
	21	17	0	54	1	Tanais ostia Londinum	82	33	34	55	278	45		
	22	17	15	55	0	Brigantium	85	20	36	14	304			
	23	17	30	56	0	Britannie maioris medium	88	50	37	40	335			
	24	17	45	57	0	Britannie maio. borealia	92	25	39	20	372	40		
Media hora	25	18	0	58	0	Britannie mino. australia	69	0	40	44	419	5		
	26	18	30	59	30	Britannie minoris medium								
	27	19	0	61	6	Britannie mino. borealia								
	28	19	30	64	0	Supra insulas boreales								
Deinceps	29	20	0	63	0	Thyle								
hora	30	21	0	64	30									
	31	22	0	65	30									
	32	23	0	66	0									
Vmbræ uol-	33	24	0	66	10									
uuntur.	34	M.	0	67	0	37 M. 0 78 20								
	35	M.	0	69	30	38 M. 0 84 0								
	36	M.	0	73	20	39 M. 0 90 0							Polus Articus.	

ABACVS ALIVS EX EODEM AVTORE AD DEPREhendendam nobilium locorum longitudinem ac latitudinem.

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
EX HISPANIA.				
Sacrum promontorium	2	30	38	15
Anæ flu. ostia	4	20	37	30
Betis flu. ostia	5	20	37	0
Menesthei portus	5	30	36	30
Calpe mons	7	36	36	15
Iulia regia	8	30	38	0
Corduba	0	20	38	20
Caridemum promontorium	11	20	36	30
Neli flu. Cantabrorum ostia	12	0	40	10
Carthago noua	13	0	37	30
Pallantiæ flu. ostia	15	0	39	30
Iberi flu. ostia	15	30	39	20
Taraco	16	20	41	0
Barcinon	17	15	41	0
EX GALLIA.				
Garumnæ flu. ostia	18	30	46	30
Burdegale	16	0	59	0
Aruerni	21		45	
Rothomagus	21	30	51	0
Sequanæ ostia	23	0	50	30
Lugdunum	24	15	45	20
Lutetia Parrhisiorum	24	30	48	30
Mosæ ostia	25	30	53	30
Itium promon. Morinorum	23		53	
Rhedones	21	45	47	20
Aueldæ	24		45	30
Visontium	27		45	45
Forumiulium	27	20	43	30
Vari flu. ostia	28	20	43	0
Massilia	25	30	43	
EX GERMANIA.				
Rheni ostium occidentale	27		53	15
Agrippinensis	28	45	51	30
Rauricum	29		48	
Amasi ostia	28		55	

Loca.	Longitudo. G.	M.	Latitudo. G.	M.
Amasi fontes	34		56	
Visurgis ostia	35		51	
Visurgis fontes	34		52	
Vistulæ ostia	45		55	
EX PANNONIIS.				
Flexum	40		42	
Theutoburgium	44	15	45	20
Taurunum	45	0	45	0
Cibalis	43		45	30
Sirmium	44	30	45	
Aracisci ubi Buda	43		48	
EX ILLYRICO.				
Sicum	43		43	
Salona	43	20	43	30
Lyssus ultimum	45		41	
Arba	40	20	43	20
Corcyra Nigra	44		41	
Scorda	45	20	41	
EX ITALIA.				
Genua	30		42	30
Mediolanum	30	30	44	20
Ticinum	30	30	44	0
Parma	32	10	43	30
Bononia	33	20	43	30
Florentia	33	30	43	0
Pisa	33	20	42	30
Arretium	34	20	43	30
Sena	34	20	42	20
Fauentia	34	10	43	30
Ariminum	35	10	43	30
Roma	36	30	41	30
Priuernum	37	30	41	30
Cumæ	36	10	41	30
Capua	36	30	41	20
Parthenope	40	0	41	0
Petilia	40	30	38	30
Tarentum	41	30	39	30
Hydruntum	43		39	[illegible]
Iapigiū siue Salentinū promontoriū	41	20	38	30
Brundusium	42	30	39	20
EX SICILIA.				
Pelorus promon.	39	40	38	30
Drepanum	36	30	36	20
Lilybæum promon.	37	0	36	0
Panormus	37	0	37	0
Hibla mons	38	20	37	0
Aetna	39	0	38	0
Agrigentum	38	30	36	20
Syracusæ	39	30	37	
Pachinus promont.	36	0	36	20
EX SARMATIA.				
Borysthenis medium	53	0	30	40
Borysthenus ostia	57	30	48	30
Riphei montes	63	0	57	30
Tanais ostium orientale	67	0	54	30
Occidentale	66	20	45	10
EX THRACIA.				
Nesi ostia	51	30	41	30
Abdera	52	10	41	30
Rhodope mons	52	30	41	30
Byzantium	56	30	43	0
EX MACEDONIA.				
Pindus	47	40		

Loca.	Longitudo. G.	M.	Latitudo. G.	M.
Phestus	47	18	39	20
Antigonea	46	40	41	20
Strimonis ostia	50	15	41	20
Penei ostia	50	30	39	20
Olympus	50	0	39	20
Ossa	50	40	29	40
Othrys mons	50	0	40	30
Pelion	51	10	39	20
Larissa	51	20	38	30
Athos	51	0	38	40
Lemnos insula	53	20	40	30
Scyros insula	54	0	39	0
EX EPIRO.				
Acrocerauni montes	44	20	39	10
Butrotum	45	30	38	20
Acheron flu.	47	10	38	20
Ambracia	48	0	38	10
Actium	48	15	37	30
Leucas promont.	48	20	37	40
Acheloi insula	48	30	37	30
Ithaca insula	48	0	37	30
EX ACHAIA.				
Calidon	48	0	37	40
Eueni ostia	48	0	37	30
Cyrrha mons	50	0	37	30
Delphi	50	0	37	40
Parnassus	51	0	37	30
Thespiæ	51	20	37	40
Orchomenus	51	20	37	40
Cytheron	52	30	37	40
Eleusis Athenæ	52	20	37	10
Aulis	53	30	37	30
Chalcis	53	30	38	0
Chersonnesus	54	30	38	10
Caphareus promon.	55	0	37	20
Delus insula	55	20	37	20
Olearus	55	20	37	30
Seriphus insula	55	0	36	30
EX PELOPONNESO.				
Strophades insulæ	47	20	36	10
Alphei ostia	49	20	35	35
Pilum	48	40	36	0
Elis	49	10	35	30
Trœzen	49	10	35	20
Lacedæmon	50	10	35	30
Eurotæ ostia	50	30	35	10
Epidaurus	51	1	37	30
Inachi ostia	51	30	35	30
Corinthus	51	15	36	30
Isthmus & Nemea	51	1	36	20
Argos	51	20	36	10
Mycenæ	51	30	36	10
Aegina	52	20	36	30
EX AFRICA.				
Tingis Cæsarea	6	30	35	20
Atlas minor	6	0	33	20
Vtica	23	0		
Carthago	34	30	32	40
Syrtes paruæ	38	30	32	0
Triton palus	38	40	29	40
Syrtes magnæ	43	10	31	0
Cyrene	50	0	31	20

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
EX AEGYPTO.				
Alexandreia	60	30	31	20
Canopus	60	30	31	0
Nili primum ostium	60	30	31	1
Vltimum	63	15	31	10
Thebe	63	30	25	30
Memphis	62	0	29	20
Heliopolis	62	30	28	30
Syene	62	0	29	20
EX ASIA MINORE.				
Abydus	55	20		
Ilium	55	30	41	0
Tenedos	55	0	30	30
Lesbos	55	0	40	0
Mytilene	55	40	39	40
Gnidus	56	15	36	0
Smyrna	57	20	38	20
Colophon	57	40	38	20
Ephesus	57	40	37	40
Meandri ostia	57	40	37	20
Pergamum	57	20	39	30
Samus	57	0	37	20
Cous	57	0	36	20
Rhodus	57	20	35	20
Miletus	58	0	37	0
Laodicea	59	30	38	40
Antiochea	59	30	38	
Tarsos	67	40	36	30
Thermodontis ostia	67	0	43	15
Tanais	67	30	54	30

Loca.	Longitudo. G	M.	Latitudo. G	M.
Phasidis ostia	72	0	45	0
Colchis	75	30	39	0
EX SYRIA.				
Carmelus	66	20	22	20
Ptolemais	66	30	33	0
Iordanis	67	40	32	30
Tyrus	67	0	33	20
Sidon	67	0	33	30
Libanus	68	30	34	10
Casius mons	68	30	35	20
Damascus	69	0	33	0
EX IVDAEA.				
Ioppa	65	40	32	30
Azotus	65	15	31	30
Ascalon	65	0	31	40
Sebasta	65	40	32	30
Hierosolyma	66	15	30	10
EX ASSYRIA.				
Ninus	78	0	36	40
Babylon	79	0	30	0
Ctesiphon	80	0	35	0
Cambisis flu. ostia	81	10	42	30
EX INDIA.				
Bactra	116	0	41	0
Oxiana	117	10	44	40
Bragma	128	0	19	0
Ganges	129	0	27	20
Gangis primum ostium	144	30	18	10
Quartum	307	14	18	10

PROVINCIARVM PRINCIPIA, MEDIA, & fines, in longitudinis & latitudinis gradibus.

Loca.	Longitudo G P	G M	G F	Latitudo G P	G M	G F
EX EVROPA.						
Hibernia	7	13	18	82	58	57
Albion insula	14	22	30	62	56	51
Hispania Betica	4	8	12	40	38	36
Lusitania	2	6	12	41	36	37
Tarraconensis	4	12	20	45	39	34
Aquitania	17	16	21	55	51	43
Lugdunensis	16	20	24	51	45	39
Belgica	22	25	29	55	43	49
Narbonensis	21	25	29	45	43	42
Germania magna	27	36	46	59	52	48
Rhetia	29	30	31	47	46	45
Vindelicia	32	33	34	47	46	45
Noricum	34	35	36	49	47	45
Pannonia superior	37	42	48	47	46	45
Pannonia inferior	41	43	45	47	44	42
Illiricum	36	42	49	45	39	34
Delmatia	37	41	46	44	42	41
Italia	28	36	44	45	41	38
Corsica	30	34	39	41	40	39
Sardinia	29	31	33	39	37	35
Sicilia	36	38	40	39	36	43
Sarmatia	47	59	72	68	54	41
Taurica	60	62	64	48	47	46
Iazyges	43	44	45	48	47	46
Dacia	43	51	59	48	45	43

Loca.	Longitudo. G P	G M	G F	Latitudo. G P	G M	G F
Moesia superior	45	47	49	44	43	42
Moesia inferior	47	52	57	48	45	43
Thracia	51	53	56	44	42	41
Chersonnesus	54	0	55	41	0	41
Macedonia	44	49	54	48	43	38
Epirus	44	46	49	39	37	36
Achaia	48	50	53	38	37	36
Euboea	52	53	55	38	37	36
Peloponnesus	46	49	51	35	2	34
Creta	52	53	55	55	44	34
EX AFRICA.						
Mauritania Tingitana	6	12	18	35	30	26
Mauritania Caesarien.	11	18	26	36	31	20
Africa minor	26	36	46	24	30	20
Numidia	20	33	46	38	32	26
Setia	156	166	177	51	44	47
Cyrene	47	49	51	31	26	21
Marmarica	51	58	65	39	31	23
Aegyp. mediterranea	52	58	65	39	31	23
Lybia interior	1	24	41	33	19	5
Aethiopia sub aegypto	59	70	82	22	11	8
Meroe	61	73	85	12	14	16
Aethiopia interior	10	45	80	12	14	16
EX ASIA.						
Pontus & Bithinia	56	59	62	43	41	40
Asia minor	55	38	62	48	41	35

Loca.	Longitudo.			Latitudo.		
	G P	G M	G F	G P	G M	G F
Lycia	59	60	61	37	36	35
Galatia	61	63	66	44	41	38
Pamphilia	61	62	64	38	36	35
Cappadocia	62	65	68	51	44	37
Armenia minor	65	68	71	42	39	39
Cilicia	64	66	69	38	37	36
Sarmatia Asiatica	64	75	87	55	50	46
Colchis	71	72	74	46	45	44
Iberia	74	75	76	46	45	44
Albania.	77	81	85	47	45	44
Armenia maior	71	75	76	44	41	38
Cyprus	61	64	67	36	34	35
Syria	66	69	73	39	33	30
Palæstina & Iudæa	64	65	67	32	31	30
Arabia Petræa	65	67	69	31	29	28
Mesopotamia	72	75	79	44	39	34
Arabia deserta	72	75	79	35	32	29
Babylonia	28	59	80	35	22	29
Assyria	76	79	82	39	37	35
Media	80	89	99	43	38	34
Susiana	80	84	88	38	34	30
Persis	85	89	94	35	32	29
Parthia	94	97	100	42	40	38
Hircania	94	97	100	42	40	38
Arabia felix	65	69	74	39	30	11
Carmania	94	99	104	29	23	18
Margiana	101	103	106	43	41	39
Bactriana	111	115	119	44	41	39
Sogdiana	117	120	124	45	43	41
Scythia intra Imaum	91	97	104	48	45	43
India intra Gangem	109	128	147	37	24	11
Aria	103	106	111	28	35	33
Paropanisus	113	116	119	38	35	33
Drangiana	103	107	111	32	30	28
Aracosia	112	115	118	32	30	28
Gedrosia	105	111	118	28	22	17
India extra Gangem	137	154	172	35	18	1
Aurea Chersonnesus	145	157	169	9	5	2
Sinarum regio	175	177	180	26	10	2
Taprobane	116	125	135	12	6	1

DE PERIOECIS, ANTOECIS, Antichthonibus, Perisciis, Amphisciis, Heterosciis, Antisciis.

Terræ forma — *ED locus exposcit ut de terra deq; habitatoribus eius pauca in uniuersum referam. Terram ipsam stabilem rotundamq; ob naturalem grauitatem in medio conquiescere par est: que res in primis est argumento, sphæricam esse, quum sit necesse undiq; ab extremis æque abesse, ut in libris scribitur Meteororum. Ex quinq; autem zo-* Zonæ *nis, quum duæ sint omnium confeßione temperatiores, ex iis Cleomedes de orbibus cœlestibus quatuor facit habitationes. Primam dimidiam apparentem uersus arctum, quam nos homines cogniti colimus. Alteram dimidiam in eodem climate terræ nobis circumuersæ, quam incolere iis quos uocat Periœ-* Periœci *cos, id est, circumcolas putatur. Tertiam habitationem qui alteram temperatam uersus austrum colunt, uocatq; Antœcos, id est, anticolas & antomos, quòd humeros nobis obuertant.* Antœci *Quartam qui Antœcis aduersam sub terra colunt regionem,* Antichthones *quos Antichthones siue antipodas nominat, quòd nobis è dia-* Antipodes *metro uestigia uertant. Nostri uerò Periœci non nobis è diametro uestigia, sed Antœcis nostris obuertunt. Cum Periœcis communia habemus. Primo quidem eandem incolimus temperatam. Deinde eodem tempore hyemem atque æstatem, aliaque anni tempora habemus, incrementa item diminutionesque dierum ac noctium. Differentiam uerò tantum in diebus ac noctibus quòd luce apud nos existente, apud illos noctem esse oportebit, & contrà. Non tamen exacta ratione sol illis oritur, quum nobis occidit. Nam hoc pacto apud nos longa dies, apud illos longa foret nox, & quatuor anni tempora apud nos uariarent auctu & diminutione noctium. Sed quum terram sphæricam sol circumagat, eos ex ordine paulatim illustrat, quibus terræ tumoribus suppositus radios primum iniicit in itinere. Quare adhuc supra terram nobis cernitur, quum aliis diis exoritur. Cum Antœcis uerò communia simul nobis, quòd unum quidem illis & nobis est hemisphærium & dies, uerum apud nos maximus est dies, apud illos minimus, & contrà. Variatur autem inter nos anni temporibus & auctu diminutioneq; dierum & noctium. Cũ antipodibus nihil omnino cõmune habemus, sed omnia contraria. Post hæc è quinq; zonis tris habitationes ex umbra Solis no-* Tres habitationes *minat idem Cleomedes. Periscios primũ uocat eos qui sub uer-* Periscii *ticibus constituti sunt, si modo sunt ulli, quibus annus in unum diem unamq; noctẽ diuiditur, sexq; signa perpetuo eadem sunt supra terram, & totidem subter. Vmbræ igitur illis molarum more circumuoluuntur. Alteram habitationẽ sub æquinoctiali Amphiscios uocat, quos Sol trinis umbris uerberat: una per catheton, alteris utrinq; discedens.* Amphiscii *Tertiam uerò habitationem, quæ terras temperatiores comprehendit, nostram uidelicet & antœcorum, qui alteram tantum umbram habemus, nos ex uno polo illi ex altero, appellatq; Heteroscios. Sunt & Solis Anti-* Heteroscii *scii, quando in anno in similem Sol incidit parallelũ, uerbi gra-* Antiscii *tia XIX. pars Leonis est Antiscium primæ partis Tauri, & prima Geminorum est Antiscium XXIX. Cancri. Sed hæc nihil ad habitatores, nisi quòd secundũ Mathematicos magna in Genesi & rebus humanis portendunt momenta. Præter hæc autem umbræ maiores & minores, dextræ ac sinistræ dicun-* Vmbræ maiores & minores & dextræ, ac sinistræ *tur. Minores quum Sol est in meridie, maiores uerò quum est in oriente aut occidente, ut Virgilius.*

Maioresq; cadunt altis de montibus umbræ.

Dextras quoq; nos habemus, qui polum arcticum habitamus. Sinistras qui meridiem. Nam oriens unde initium est Solis & astrorum, septentrionem dextrorsus habet, Sinistrorsus uerò meridiem. Luca. Ignotum; Arabes & uos uenistis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire sinistras. Ex quo auspicia septentrionem uersus feliciora putabantur, ut Vergil. Intonuit leuum. Læuum enim ex parte nostri orientem respicientium, ex parte ipsius orientis dextrum est.

QVANTVM ORBIS HABItetur, eiusq; generatim dimensio.

VNC habitatæ finis spectandus, quem Ptolemæus ex parte arcti & austri ac orientis terra terminat incognita, non tam conscientia rei quàm mathematica putauerim ratione persuasus, ut ex quartæ partis descriptione omnia perfectius monstraret. Nã uniuersam terrã cognitã, oceano uelut insulam, circumfusam esse, in confesso non solum apud Homerum, sed & Orpheum ita canentem,

Κύκλον ἀκαμάτου καλλιῤῥόου ὠκεανοῖο,
ὃς γαῖαν δίνῃσι πέριξ ἀμφιελίξας.

Et Dionysium poetam,

Πᾶσα δ' ἀκαμάτου φέρεται ῥόος ὠκεανοῖο,
Εἷς μὲν ἐὼν, πολλῇσι δ' ἐπωνυμίῃσιν ἀρηρώς.

Quod quidem experimentis cognitum Diui Augusti septentrio

ptentrio totus ad Scythicum pelagus remigans, ac teste Plinio contermine Cymbrico Chersoneso Glessariæ sunt insulæ, à Græcis Electrides ab electri copia uocatæ, quas Noruegiam ac Suetiam hodie putamus esse. Altera uerò parte ex Indico pelago ad mare Hircanum Macedonum armis Seleuco atque Antiocho regnantibus nauigatum. Circa Caspium quoque multa oceani littora explorata. Ex parte autem occidentis magna pars meridiani sinus lustrata Alexandri Magni uictorijs. Hanno quoque Carthaginensis uir potens à Gadibus ad Arabum finem circumuectus, nauigationem eam scripto prodidit. Sed iam ueterum testimonio non egemus, Dei prouidentia ac felicitate nominis Christiani longe lateque nobis orbe patefacto, quum insulas Britannicas & ultimam Thylem olim inaccessas, priscam exutas immanitatem adiri atque frequentari quotidie, tum diuinis personare laudibus, uideamus. Ad Zephyrum prorogatus item terminus, regis Hispaniæ uirtute, ultra fortunatas multis partibus, ad nostros Periœcos nauibus transgressis ac insulis repertis. Ad austrum uerò regis Lusitaniæ nautæ ultra Capricornum præteruecti Antœcos contigerunt. Iidem quoque mediam Zonam, hoc est, totum sub zodiaco partem habitatam esse monstrantes, poëtarum & Aristotelis ipsius falsam de hac opinionem patefecerunt. Continens tamen nullam ultra zodiacum uersus meridiem ab eis repertam, præter insulam quandam, neque sanè aliud credere par est quàm hoc apparens, quod aquæ locus non esset si decuplo terram ex ipsius philosophi sententia superet. Qui autem sub æquinoctij catheto sunt, coloratiores (ut ait Ptolemæus) existunt, minus autem pro portione recedentes. Verum quid causæ sit quòd sub eodem parallelo alijs magis alij sint atri, ut Mauritani magis quàm Indi, Strabo siccitati, aquarumque penuriæ adscribit, quæ in oriente magis scatent. Ipse igitur Oceanus à littoribus suis cognominatur, Athlanticus, Libycus, Indicus, Sarmaticus, Germanicus, Britannicus, Gallicus. Eodem modo & sinus quos efficit, ut Persicus, Arabicus, Gangeticus, Magnus. Reliqua uerò Maria aut à prouincijs dicuntur, ut Asiaticum, Phœnicium, aut ab insulis, ut Carpathium, Cyprium, Sardoum, aut à gentibus, ut Ausonium, Dalmaticum, Ligusticum, Tuscum, aut ab oppidis, ut Adriaticum, Corinthiacum, Tyrium: aut à casibus, ut Myrtoum, Hellespontiacum, Ionium: aut à moribus accolarum, ut Euxinum. Ex ijs uerò quæ à terra cinguntur maius Indicum pelagus est. Secundum uerò nostrum mare, quod mediterraneum uocant. Tertium Hircanum. Præterea sinuum insignium, primus Gangeticus, secundus Persicus, tertius is qui Magnus dicitur, quartus Arabicus, quintus Aethiopicus, sextus Ponticus, septimus Aegæi pelagi, octauus paludis Mæotidis, nonus Adriaticus, decimus sinus Propontidis. Insularum uerò seu peninsularum prima Taprobane. Deinde Albion insula Britannorum. Deinde Aurea Chersonesus. Quarta Iuuerna siue Ibernia, quinta Peloponnesus, sexta Sicilia, septima Sardinia, octaua Corsica, nona Creta, postremo Cyprus. Atque hæc quidem, ex Ptolemæo. Longitudo autem uniuersæ terræ habitabilis Straboni L X X. millium stad. Plinius autem L X V. L X V I I I I. mil. pass. Latitudo L I I I I. L X V. Hoc est, quinquagies quater centena sexaginta millia. Cum igitur hoc spatium tribus partibus constet, Asia coniungitur Africæ per dorsum Arabiæ supra Nilum, Europæ uerò per dorsum supra Mæotidem iungitur. Africa ab Europa disiungitur Herculeo solum freto, per se ipsam Europæ nulla parte contigua. Igitur ab occidente exordiri par est tanquam à sinistra in dextram, nisi forte Dionysij poëtæ more ordinem peruertere uelimus, cum ille ab Africa, ceu à patria sua cœperit. Quatuor itaque magni sinus Europæ Plinio ponuntur. Primus à Gadibus ad Lacinium usque promontorium Italiæ. Secundus à Lacinio ad Acroceraunia, inde ad Hellespontiacum. Quartus ab Hellesponto ad Mæotidis ostia. Ex occidente igitur Hispania primum sese offert, ab hac initium sumam.

Glessariæ insulæ — Noruegia — De æquorib. — Insulæ — Terræ magnitudo — Quatuor magni sinus Europæ

HISPANIA.

HISPANIAM (quam Græci Iberiam uocant) corio bubulo similem Straboni, & à Gallia montibus discretam Pyrenæis, ueteres plerique in tris diuidunt partes, Beticam, Lusitaniam, Tarraconensem. Rufus uerò in prouincias sex, Tarraconensem, Carthaginensem, Lusitaniam, Calleciam, Beticam, Transfretanam. Nam insula Africæ Hispaniarum est, quæ Tingitana cognominatur. Ex his Betica & Lusitania consulares, cæteræ præsidales sunt. Nonnulli recentiores in quinque: Carpetaniam, Beticam, Lusitaniam, Calleciam, Tarraconensem. Plinius in citeriorem & ulteriorem. In ulteriore igitur Betica omnis cum parte Lusitaniæ tantum continetur. Hanc Anas fluuius à Lusitania diducit, Betis uerò mediam abluit. Ex orientis parte Murgi & Vrci oppida usque terminant. Capella ab Vrcitano inquit fine citeriorem intrat. Eius longitudinis Plinius à Castulone facit mil. pass. C C L. Latitudinem à Carteia C C X X X V I. In hac conuentus ponit I I I I. Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, Hispalensem: oppida uerò C L X X V. In his colonias V I I. municipia X V I I I. Latio antiquitus donata X X I X. libertate V I. fœdere I I I. stipendiaria C X X I. Strabo Betica inquit, populo attribuitur. Ad quam prætor mittitur: qui legatum habet & quæstorem. Reliqua Hispania Cæsaris est, qui duos mittit legatos, prætorium & consularem. Prætorius legatum habet, qui Lusitanis uicinis ius dicit. Columen totius eam esse Hispaniæ apud omnis in confesso est. Plinius in ultimo libro secundam Italiam extollit. Nam salubritate aëris & pulchritudine regionis, magnitudine fructuum, & ingeniorum fœcunditate facile cæteris antecellere uidemus. Nam & in uicino hesperio mari fortunatorum insulæ iacent. Subest & quarto climati, quòd optimam ad omnia temperiem præstat. De diuitijs eius regionis Anacreon insuper testis Οὔ τ᾽ ἄρ ἔγ᾽ ἀμαλθίης βουλοίμην κέρας, ὅτε τὰ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν Ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι. Tartessus enim olim Betis appellatus est. De quo Mar. Betis oliuifera crinem redimite corona Aurea qui nitidis uellera tingis aquis, Quem Bromius quem Pallas amat. Rufando enim uelleri aptissimum dicunt. In ora igitur prius insula parum à continenti remota Gades, à Græcis Gadera appellata penul. prod. cuius situs etymo conuenit: collo quod δείραν illi uocant similis, angustaque & oblonga uittæ modo, Dionysio poëtæ Cotynussa uocata, quòd oleastro abundet. Scribit Aelianus de uaria hist. apud Gaderam aras esse duas: alteram Anno, alteram Mensi, ut longiori & breuiori tempori dicatam. Præterea templum senectuti, quòd maxime ætatem utpote magistram rerum uenerentur. Alterum item morti, ut communi quieti & portui miseriarum post exantlatos labores,

Betica — Anas — Murgi — Vrci — Tartessus — Gades — Gadera

Sed & paupertati & fortunæ sacra etiam constituere, ut
per hæc altera placetur: altera fortuna remedium pauper-
tati obueniat. Hæc ille. Templum insuper Herculis in ea
notissimum cui & Annibal antequam alpes transcenderet
profectionem uouit, & Lucullus decimas rerum suarum
dedit. In hoc Strabo fontem esse dicit contrariis maris na-
turæ: cum enim illud augescit hic decrescit, & contra: eo-
demq; autore Gaditani originem suam à Tyrijs repetunt,
iam inde à Philisthene conditore qui Phœnicis filius fuit,
frater Beli patris Didonis ac Pygmalionis: feruntq; in eo
templo auream Pygmalionis oliuam esse, præterea Græco-
rum multa esse monumenta: qui ea loca adierunt, præser-
tim Atheniensium, quamobrem Menesteo regi Athenien-
sium sacra faciunt, ut testatur Philostratus in uita Apollonij.
Erythrea Huic proxima Erythrea insula quam eandem esse cum Ga-
dibus Pherecydi placet. Strabo tantæ eam fœcunditatis di-
cit, ut pecudes pabuli copia sit necesse excretione sangui-
nis purgari: cuius rei gratia ea finguntur, quæ de Gerio-
nis armentis dicuntur. Hanc insulam Aristoteles, ut tradit
Aelianus, negat esse, neque inde boues Herculem abegisse,
sed ex Hypate, ut ex antiquo epigrammate in columnis ibi
repertis demonstratur: ubi Erythum eum locum cognomi-
natum dicit. A gadibus ad fretum stadia DCCL. ubi Her-
culis columnæ, Briarei olim dictæ, ut Aristoteles apud
Calpe & Abyla eundem testatur autorem. Duo sunt hæ promontoria, Cal-
pe & Abyla. Silius, At laudibus olim terminus Herculeis
Calpe: hunc postea Zibaltar locum munitissimum Saraceni
Carteia cognominauerunt. Iuxta est Carteia, dicta ab eisdem Ta-
Argãthonius rissa. Hic etiam regnauit Arganthonius, qui ut Plinius re-
fert CXX. uixit annos, ut Silius trecentos, qui eius me-
minit in tertio libro.

Arganthoniacos armat Carteia nepotes.
Rex proauus fuit humani ditissimus æui,
Terdenos decies emensus belliger annos.

Ilipa Ilipa cognomine magna Plinio. Ilipula mons. Belo fluuius
Belo & oppidum ab acutate dictum eidem. Malaca item prope
& Melaria oppidum, Ptolemæo Meralia flagitiose scribi-
tur, à mellis copia. Nunc Begerra de Melana uocatur. In
Turduli hoc tractu Turduli sunt inter quos Granatæ regnum con-
Eliberis tinebatur, cuius Metropolis Eliberi, quam quidam nostri
Granatæ regnum temporis eruditi Granatam existimant, à croco postea quod
in ea regione abundet cognominatam. Prope Turdulos Ba-
Bastuli stuli, quorum Sexi, Abdera, Ilurgis, Obulco qui & ab
Sexi Abdera Hispanis Vbula. Sexi enim & Hexi Græce dici potest, sal-
Obulco samentis nobile apud Strabonem: apud etiam Plinium Sexi-
tani pisces commemorantur, libro XXXII. Interius uerò
Hispalis Hispalis colonia. Hic Carpophorus presbyter & Abundius
Carpophorus sub Maximiano martyres fuere. Corduba item colonia pa-
Abundius Corduba tricia Plinio. Straboni autem à Marcello deducta. Astygis,
Astygis Carmona nomina adhuc retinent. Atuetam uerò nunc Hi-
Carmona spani Atuagiam. Castulon. Italica Silij patria. Munda ubi
Atueta Pompeij liberi à Cæsare debellati, quæ sit hodie non satis
Castulon Italica constat. Nonnulli Xeritium oppidum esse contendunt. Iu-
Munda lia regia nunc Baena esse deprehenditur, ex antiqua inscri-
Iulia regia ptione in eo loco reperta. Vrium ab Vrio amne Beticæ Stra-
Vrium boni Oria uocato, hodie ciuitas Auriensis. Asta nomen re-
Turditani tinet. In hoc etiam tractu Turditani interiere, gens diues, ut
quæ à Carthaginiensibus quondam inuenta sit præsepibus
utens argenteis, uti Strabo commemorat. LVSITANIA
à lusu Liberi patris Plinio à Septentrione & meridie duo-
bus fluminibus Ana & Doria, ab occidente autem oceano
clauditur. In ora ciuitas regia Vlyxipo Plinio uocata, An-
Vlyxipona tonino in Odœporico Vlyxipona: Straboni uerò Vlyxea,
qui una cum Mineruæ templo Vlyssis indicabat errores, &

exercitum huc delatum, ut idem testatur autor: tandem eie-
cti, quòd ad piraticam se conuertissent. Hæc urbs non diu
Metropolis facta cum prius Compostellano subesset præsu-
li. Pax Iulia parum à mari remota, Pacensis nunc ciuitas. Pax Iulia
Ossonoba nunc Siluensis, quantum conijcere licet, non lon- Ossonoba
ge à Sacro promontorio, quod nunc sanctum Vincentium Sacrum pro.
uocant. Colimbrica Plinio memorata nomen retinet. Cau- Colimbrica
rium item & Emerita Augusta: Merida ab Hispanis uo- Emerita
cata, & Augusti uictoria nobilitata. Ebora item Plinio & Ebora
Antonino, Elborensis nunc urbs. Egitania quoque ac Sisa- Egitania
pones duæ, noua & uetus, altera iuxta flumen Durium Sisapones duæ
sita Zamorensis putatur ciuitas. Cicero in Antonium. Qui
Sisaponam tanquam Misenum tenebat. Selium, Sentica, Sal- Selium
mantica nunc Salmanca. Sunt item plurima quæ in brica Sentica Salmantica
terminantur, quod antiqua Hispanorum lingua oppidum si-
gnificabat. Hinc Laccobriga, Mirobriga, Arcobriga, Ara-
briga, Talabriga sicuti & Burgi apud Germanos & Bria
Thracas, ut autor est Steph. Celtici in Lusitania ad ocea- Celtici
num siti sunt, quæ gens antiquitus Gallica qui ex Celtibe-
ris eo fluxere, ut ait Plinius Montes Lusitania non habet, ut
Strabo. Tantum in maritimus mons Lunæ qui recipit sinum Mons Lunæ
Vlyxiponensem. Lunarium uerò promontorium est in La- Lunariũ promontorium
letanis. Barbaricum promontorium è regione montis lu- Barbaricum
næ. Cuneus Græce σφῆν ab acutate dictum, sacro pro-
montorio uicinus. Flumina quoque Munda. Vacua. Tagus
ramentis aureis celebris. Chalybs iuxta Aradum & Pa-
cem Iuliam fluens. Durius Ptolemæo Doria dictus è Tar-
raconensi oritur, & per fines Celtiberorum labens ad
Lusitanos in Oceanum desinit. Silius, Hic certant Pactole
tibi Duriusq; Tagusq;. Hæc est Lusitania quondam bre-
uior, nunc regum auspicijs amplior, ultra Lethen etiam
prorogata, quæ pars citeriorem attingit de qua iam dicam.
TARRACONENSIS siue Citerior Hispania utrunq;
complectitur littus Aquitanici uidelicet & Balearici maris,
omnium amplissima, longitudine Plinio à Pyreneis ad Ca-
stulonem mil. pass. DCVII. latitudine à Tarracone ad alte-
rum littus CCCIII. è radicibus Pyrenei ubi coarctatur an-
gustijs, inter duo maria: paulatim sese pandens, qua con-
tingit ulteriorem. Diuiditur autem in conuentus VII. Car-
thaginensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluni-
censem, Asturum, Lucensem, & Bracharensem. Continet
oppida CCCXIII. in quibus coloniæ XII. Oppida ciuium
Ro. XIII. Latinorum ueterum XVIII. Fœderatorum
unum. Stipendiaria CCXXII. Nunc uerò ad unum regnum
omnia redacta, paulò antè in plura diuisa. Nauarræ, quod in-
ter Cantabros continetur. Castellæ, quod inter Callecos &
Astures. Aragoniæ, quod inter Celtiberos ac Tarraconenses. Callæci
Igitur primum Calleci Lucenses & Brechari cognominati Lucenses
inferiora tenent littora usq; ad Nerium promontorium. Ho- Brechari
rum est Flauium Brigantium Ptolemæo: Antonio autem Bri- Brigantium
gantium tantum, nunc Compostella, prope quam S. Iacobi ora-
culum. Huc aditur ex omnibus populis eo præsertim anno
more Iobilei, quo ipsius festum die dominico celebratur. Lu- Lucusaugusti
cus Augusti frequens urbs nunc Lucensis dicta. Lucus Astu-
rum oceano propinquior. Brachara augusta Ptolemæo & Brachara
Antonino: cuius Præsul metropoliticus simul & primas
appellatur regni Lusitaniæ. Iuxta est Iria Flauia. è re- Iria flauia
gione Nerij promontorij, qui nunc sancta Maria finis Nerium promontorium
terræ dicitur, insulæ sunt Cassiterides Ptolemæo nume-
ro x. à stanni copia quæ iam desijt, & in proxima Bri- Cassiterides
tannia nunc cernitur. Astures Callecis proximi auri fo- Astures
dinis, & equis quondam nobilitati: ab Astyre, Memno-
nis auriga, extincto domino eo adplicante originem ha-
buere. Silius his carminibus omnia notat,

Venit

Venit & atrox lacrymis perfusus in orbem
Diversum patrias fugiens cum deuius oras,
Armiger eoi non felix Memnonis Astyr.
His paruus sonipes nec Marti natus, & idem
Aut in concusso glomerat uestigia dorso,
Aut molli placata celer trahit esseda collo.

Tieldones. Asturcones equi.

Plinius item de his. In eadem Hispania gens Asturia est, equini generis, quos Tieldones uocant, minori forma appellatos Asturcones gignunt, quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Martialis.

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Augusta Asturica. Legio Germanica. Brigetium. Veca, quæ Ouetensis. Auus, Nibis. Tamara. Meabus. Narius. Minius. Lethe.

Asturconis item Tranquillus in Nerone meminit. Eos nunc proxima Britannis mittit, sic tempore soli natura uariante. De auro idem Silius sic ait, Sed scelerum causas aperit Deus, improbus Astur Visceribus laceræ telluris mergitur imus, Et redit infelix effosso concolor auro. Montibus hi muniuntur arduis: quibus se quondam à Saracenis cæteris'que barbaris tutati sunt, semper'que inuicti fuere. Horum urbes Augusta Asturica: nunc Asturicensis. Legio Germanica nunc legionensis. Brigetium, Veca, nunc Ouetensis ciuitas, ubi Saracenorum temporibus multa Christianorum templorum'que ornamenta adseruata sunt. Ex horum finibus plura nascuntur flumina, Auus, Nibis, Tamara, Meabus, Narius, Minius, Lethe. Minius enim in mare oceanum è montibus Asturum delabitur, eius ferè coloris, per quem nomen habet, ut Isidorus testatur. Lethen uerò cæteri, Ptolemæus Limum appellat. Silius,

Inferni populis referens oblivia Lethes.

Cantabri. Iuliobriga. Vellica. Vascones.

Strabo nomanis causam dicit, quòd cum Galli atque Turduli socijs ad id flumen armis peruenissent, eo traiecto seditione orta dissidentes, eorum'que duce extincto: obliti quod in Hispanos mouerant belli, iuxta flumen resedere. Hunc etiam D. Brutus contra Gallæcos profectus primus in exercitu religionem fluminis expauescente transmisit. Cantabri in eodem littore orientaliores Asturibus sunt, tuti & ipsi situ locorum, ultimi sanè Hispanorum ab Augusto subiugati. Horat. Cantaber sera domitus cathena. Horum Iuliobriga item in montibus & Vellica. Propius autem Pyreneo Vascones sequuntur gens fortissima, qui in proximam Galliam migrauerunt. Sine galea pugnant. Silius libro III. Aut Vasco insuetus galeæ ferre arma. Horum est

Pompelon. Calagurium. Secontia. Masburgi. Vaccei. Tyde.

Pompelon, quasi Pompeij ciuitas, ut ait Strabo, nunc Pampilona regni Nauarræ caput: Præterea Calagurium Quintiliani patria. Interius autem Secontia nunc Seguntina urbs. Iacca. Masburgi gens Ptolemæo positi ubi nunc Burgensis ciuitas. Vaccei, quorum Tyde à Diomede post bellum Troianum de nomine patris Tydei regis Aetoliæ ædificata. Silius, Et quos nunc Grauios mutato nomine Grauium Oeneæ misere manus, Aetola'que Tyde. Dicitur & Tude sicut hodie, regibus

Pallantia. Cauca. Visontium. Toletum. Placentia.

Hispaniæ subiecta. Pallantia nunc Pallentia: flumen eius nominis haud longe à Valentia est, quod equidem miror tam procul ab oppido disiunctum: præterea Cauca, Visontium nunc Viseum. Toletum clarum Ildefonso Præsule & monacho ac Leocadia uirgine & martyre sub Diocletiano. Huc conuenitur ad concilium, & episcopus secundum regem primus habetur. Duæ quoque procul etiam ab his ciuitates nouis appellatæ nominibus, Placentina & Ciuitatensis, quæ olim fuerint non satis ausim iudicare. Alterum Tarraconensis littus Contestani nunc appellati totum unà cum Celtiberis possident. In his igitur occidentaliores sunt Bassetani: quorum Vrci Accij, Carthago noua Hasdrubalis ædificium Straboni: uetus autem Teucri Telamonis. Silius:

Bassetani. Vrci, Accii. Carthago noua & uetus.

Dat Carthago uiros Teucro fundata uetusto.

Scombraria promont. Orospeda. Staberis flu. Alona flu. Bigerra. Albula. Setabis. Sucro flu. Sedetani.

Scombraria promontorium à scombris capiendis. Orospeda mons, Staberis item & Alonæ fluuiorum ostia: intus Bigerra, Albula nomina retinent. Setabis lino tenuissimo nobilitata: unde sudaria Setaba à Catullo commemorata. Hanc abluit Sucro è montibus oriens Orospedanis. Silius inter Sedetanos, quos Ptolemæus Edetanos uocat, eum constituit:

Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis,
Atque altrix celsa mittebat Setabis urbe.

Sanguntum.

Inter Sedetanos item Saguntum à mari recedens in colle, clarum fide in Romanos & Annibalis expugnatione, nunc oppidi parua monstrantur uestigia. E regione Valentia est in ora, quam Turia interluit, Ptolemæo Turulus appellatus. Claudianus, Floribus & roseis formosus Turia ripis. Cicero in ultima contra Verrem actione, Valentinorum inquit hominum honestissimorum testimonio. Meminit & Dianij, ut urbis claræ, & Valentiæ uicinæ. Sallustius in quarto historiarum libro, Castra hostium apud Sucronem capta, & prælium apud Turiam: & dux hostium C. Herennius cum urbe Valentia & exercitu deletus. Campus spartarius, ut Plinius à littore Carthaginis nouæ minus XXX. milliaria in longitudinem porrigitur, magno accolarum quæstu. Iuncus est sponte nascens, unde carbasa funes'que conficiunt. Post hos Cosetani, quorum Tarraco Scipionis ædificium, indicio marmoris ibi adhuc extantis huiusmodi inscriptione. Vrbs Cosetanorum. Plinius item hanc regionem Cosetaniam uocat.

Valentia. Campus spart. Cosetani. Tarraco.

Barcino & eidem cognominata Fauentia, cuius Præsul ac ciuis Pacianus Hieronymo inter sanctos scriptores commemoratur, obijt sub Theodosio seniore. Intus uerò Ilercaones, quorum Ilergetum, Ilerda Petrei & Afranij clade nobilitata, Sicori abluitur amne è Pyreneis fluente. Lucanus,

Barcino. Pacianus. Ilergetum. Ilerda.

Colle tumet modico, leniq; excrescit in altum
Pingue solum tumulo, super hoc fundata uetusto
Surgit Ilerda mari, placidis perlabitur undis,
Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernas passurus aquas.

Celtiberi.

Celtiberorum quoque gens maxima est in hoc tractu. Eorum urbes CCC. à T. Gracchobo subuersas scribit Polybius. origo ex Gallia uenit, Gallos enim Græci Celtas uocant, qui cum Iberis commixti Celtiberi appellati sunt. Lucanus libro IIII.

Profugiq; à gente uetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Silius libro III.

Venere & Celtæ sociati nomen Iberis.

Numantia. Valeria. Bilbilis. Salon flu. Flauona. Cæsaraug. Vrgesa. Segobriga. Secouia. Cascontum. Dertosa. Ausa. Vicus aquar.

Hanc partem nunc Viscaiam nominant. Horum sunt Numantia quæ iam interijt: clade à L. Mumio accepta insignis. Valeria Ptolemæo posita nunc Concha. Bilbilis patria Martialis cum Salone fluuio ferri temperatura insigni. Flauona. Cæsaraugusta Aragonensium regni caput. Segobriga Vrgesa Ptolemæo posita, Nunc Vrgelensis quantum conijci licet. Secouia. Cascontum, Dertosa Antonino posita, Osca, Ausa, Tyroson apud Plinium. Vicus aquarius: nunc Vicensis urbs, apud Antoninum quoq; & uicus Spacorum & uicus

Comm

Vicus comin. Aquæ cali. Aquæ quint. Quernæ Terebellicæ Castellani Leletani Betulo Betulus flu. Gerunda Rubricata Ceretani Emporiæ Sambroca flu. Clodianus fluuius Rhoda

Cominarius, Aquæ calidæ apud eundem, & aquæ Quintianæ, Quernæ, Celenæ, originis Bilbilitanorum Terebellicæ. His proximi Castellani & Leletani, ubi uinum testimonio Martialis illaudatum. Quorum in ora Betulon Ptolemæo: iuxta quem fluuius Betulus, intus Gerunda Rubricata. Ceretani quorum Emporiæ oppidum Phocensium. Silius, Phocaicæ dant Emporiæ. Strabo tamen Massiliensium dicit, cum & ipsi eandem habuerint originem: nominis & loci uestigia adhuc restant, abluitur flumine Sambroca ab Hispanis Sambuca appellato: cui miscetur alter fluuius Clodianus Ptolemæo uocatus, à nonnullis Alba, orientalior quàm Sambroca, è Pyreneis in mare Belearicum fluens. Rhoda Rhodiorum colonia Plinio, & item Hieronymo in epistolam ad Galatas. Straboni autem Rhodope uocata. Templum Veneris apud

Aphrodisium

Pyreneos Ptolemæo: Straboni Aphrodisium appellatum, terminus est Hispaniæ citerioris, quam Iberus amnis medium abluit: oritur inter Cantabros in agro Iuliobricensi, ac in itinere Sicori Cinga'que fluminibus augetur. (Cinga flu.) *Lucanus.*

Cinga rapax fertur fluctus & littora cursu
Oceani pepulisse suo, nam gurgite uasto,
Qui præstat terris aufert tibi nomen Iberus.

Iubeda mons

Iubedæ montes perpetui è littore Tarraconensi ad interiora penetrant. Pyrenei Hispaniam à Gallia determinant à Pyrene Bebrycia uirgine, ab Hercule in eo loco uitiata, ut Silius in III.

Pyrene celsa nimbosi uerticis arce
Diuisos tellus late spectabat Iberos,
Atque à terra tumet. magna diuortia terris.
Nomen Bebrycia duxere à uirgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, qui sorte laborum
Geryonis peteret cum longa tricorporis arua,
Possessus Baccho sæua Bebrycis in aula
Lugendam famæ sine uirginitate reliquit

Pyrenen. Vel ἀπὸ τ̃ πυρὸς, quod ut ait Diodorus, imposito ibi à pastoribus igne uaria metallorum genera eruperunt. In Pyreneo trophæa Pompeij Straboni ponuntur. Insulæ adiacent Tarraconensi Baleares, etiam Gymneæ, quòd æstate nudi in eis degant, Liuio uocatæ: altera maior appellatur, ubi Palentia & Palma: minor altera, ubi Mago & Ianna. Has uicit Metellus cognomine Balearicus. In eodem prope pelago alteræ duæ Pityusæ appellatæ à copia pinuum. Ophiusa, & Ebusus. Fiscus apostolicus ciuitates in tota Hispania metropoles sex in sacro codice descripsit. Tarraconensem cui subijciuntur Barcinonensis, Gerundensis, Vicensis, Ilerdensis, Vrgellensis, Maioricensis, Dertocensis, Valentinum. Cæsaraugustanam: cui subiectæ Oscensis, Tyrosonensis. Pompeloniensis, Calaguritana, Segobricensis. Toletanam cui Secontina, Oxoniensis, Secouiensis, Burgensis, Palentina, Cōchensis. Compostellanam: cui subiectæ, Abulensis, Placentina, Salmantica, Cauriensis, Legionensis, Cordubensis, Malachitana, Carthaginensis, Gadicensis, Eluensis. Bracharensem, cui subiectæ Columbriensis, Lemacensis, Visensis, Auriensis, Tudensis, Lucensis, Astoricensis, Mindouiensis. Vlyxiponensis quoque haud diu facta metropolis. In Granatæ olim regno urbes IIII. Granatensis, Rondensis, Malachitana, Almeriensis.

GESTA IN HISPANIA VSQVE AD GOTHOS.

ERCVRSIS *Hispaniæ locis reliqua nunc historia breuiter subijcienda, in qua pleraque ex his quæ supradicta sunt, clarius uidebuntur. Nam cum tres uiri Præsules Hispanam scribant historiam, Lucas Tudensis, & Rhoderici duo, Toletanus & Palentinus, ego quæ potiora mihi uidebuntur, ac pluribus probatiora, tum uerò similia, ex omnibus conabor adducere. Gentis originem ab orientalibus Iberis prouenisse Plinio placet, quibusdam uerò à Phœnicibus, qui primo Gades incoluerunt. At Beroso aliter, si modo uerus est eius qui fertur libellus, quem mihi uerisimile non uidetur Plinium qui eius alibi meminit quo ad hunc locum latuisse. Tubalem quendam ex Arameis qui Persæ sunt, profectum in Hispaniam dicit: deinde Iberum successisse, postea Iubedam, Brigum, Tagum, Bethum, Gerionem, Hispalum, Herculem, Testam, Romanum, Palatinum, Cacum, Erythium. Postremo Gorgorim: qui & Habis dictus. Sed de hoc apud Trogum mentio in huiuscemodi sententiam.* (Gorgoris) *Gorgorim, inquit, apud Hispanos mellis inuentorem fuisse: cui cum nepos è rapta filia natus esset, ac necari iussus nullo pacto potuisset, inter greges ferarum & ceruorum haud illis uelocitate inferior relictus est. Tandem uti fera laqueo forte in uenatione captus ac cognitus aulæ regiæ restitutus est: Habis'que deinde appellatus, quòd regnum habuisset,* (Habis) *adeptus'que fuisset, Hispanos postea demeritus, & boues aratro domando, & fruges serere docendo. Post aliquot deinde successores Hispaniam primi Carthaginienses occupauere, qui missis contra eos auxilijs pro Gaditanis consanguineis suis maiorem Hispaniæ partem subegere. Demum per Amilcarem & eius generum Asdrubalem: postremo Annibalem, penè uniuersam in potestatem redegere. Post hæc Carthaginiensibus bello Romanorum occupatis Romani missis eò Scipionibus primo Pœnos prouincia expulerunt, postea cum ipsis Hispanis grauia bella gesserunt, nec nisi ab Augusto penitus sub iugum missi. Florus omnem breuiter Hispaniæ statum Romanorum tempore percurrit, dicens in ea CC. annos dimicatum à primis Scipionibus usque ad Augustum: quanquam non continuo, sed ut causæ lacessiuerant, nec initio cum Hispanis, sed cum Pœnis in Hispania. Primi Scipiones per Pyreneum iugum Hannonem Asdrubalem'q; fratrem Annibalis cecidere, capta'que eo impetu fuisset, nisi illi occubuissent. Africanus successit: qui statim capta Carthagine Hispaniam stipendiariam Romanis fecit, omnem'q; ultra citraq; Iberum amnem imperio subiecit, primus'q; Romanorum uictor ad Gades & Oceani ora peruenit. Celtiberos primus aliquot prælijs fregit M. Cato Censorinus.* (Celtiberi) *Deinde Graccus pater Graccorum eos urbium euersione mulctauit. Denique sæpe deficientibus Numantis ciuitas eorum* (Numantia) *bellum annos XIIII. sustinuit, uicto'q; per Megaram fortissimum ducem Romanorum exercitu Pompeium aggressi fœdus maluere cum debellare potuissent. Hostilium deinde Mancinum fregere, cum hoc quoque fœdus maluere, contenti armorum manubijs, cum ad internitionem sæuire potuissent, sed fœderis ignominia deditus Hostilius fuit. Postremo Scipio minor urbem euertit, cum sese sua'que omnia igni traderent. Beticam Fabius Max. Cos. oppresserat, sed à successore Popilio uiolata uictoria est: qui conficiendæ rei cupidus fractum ducem per fraudem & insidias &*

dome

Turduli domesticos percussores aggressus est. Turdulos Metellus
Vaccei Macedonicus uicit. Vacceos Lucullus, de quibus Scipio
ille posterior cum rex fuisset singulari certamine pro-
Lusitani uocatus opima retulit spolia. Lusitanos uerò & omnis
Callecie populos D. Brutus latius domuit, simul for-
midatum militibus fluuium obliuionis transmisit usque ad
Viriatus dux ultimum occidentem. Eos autem Viriatus erexit, qui an-
nos XIIII. cum Populo Romano uaria uictoria pu-
gnauit. Cuius ea uirtus & abstinentia fuit, ut consula-
res exercitus quum sæpe uicisset, tantis rebus gestis non
armorum, non uestus cultum non denique uictum mu-
tauerit, sed in eo habitu quo primum bellum cœperat
perseuerauerit, ut quiuis gregarius miles ipso impera-
tore opulentior uideretur: Tumultuantes etiam Hispanos
M. Iunius Syluanus pacauit. Denique omnes occasione bel-
li Sertoriani per L. Metellum & Pompeium Magnum
in deditionem accepti sunt. Postea prorogato in quin-
quennium imperio Pompeio attriti sunt. Ab Augusto tan-
dem Cantaber omnium ultimus subiugatus est, una cum
reliqua Hispania in prouinciæ formam redacta, eo'que
modo per Prætores administrata: deinde per Comites
usque ad Honorium principem. Quo tempore primum
Vandali, & Alani, mox Gothi: postremo Saraceni lo-
cum eum diuersis cladibus diripuerunt. Vandali quidem
Vandalia Beticæ partem occupauere: quæ adhuc apud eos Van-
dalia, corrupto'que uocabulo Vandalusia dicitur apud
Hispalim, paucis'que immorati annis, & à Gothis ex-
pulsi in Africam penetrauere, de quibus cum de Sar-
matis scribam mentionem faciam, originem gesta'que
ipsorum breuiter repetendo. Alani loca tenuerunt, quæ
Cathalani hodie Cathalani appellati, unde nomen eis inditum quasi Go
thalani: quòd utriq; in ea parte consederint.

GOTHORVM GENVS
& gesta.

VNC uerò de Gothis, qui usque in
hanc diem per successiones regum Hispa-
niam tenuerunt, dicam, initio à gentis ori-
gine sumpto. Horum uaria traduntur ge-
nera. Tacitus ante omnis in historia Ger-
manica Gothinos inter Germanos ponit. Huic consentire
uidetur Ablauius Gothus, qui genus suum ex insula ma-
ris Germanici prodire narrat. Extat & Gothlandiæ no-
men insulæ. Spartianus autem in uitis Cæsarum, Getas
eos esse dicit, quorum CCC. millia Claudius II. princeps
apud Martinopolim in Mœsia prælio deleuit. Procopius
uerò Græcus autor, qui sub Iustiniano scripsit histo-
riam: dicit Gothos & Visigothos & Vandalos & Ala-
nos uno Sarmatarum nomine appellari: eandem'que esse
nationem, gentium ducibus quorum nomina accepere di-
scretos: cæterum albos esse, coma flaua, magnis ocu-
lis, eisdem'que penitus legibus, secta Ariana, & lingua
Gothica appellata. Idem libro V. dicit: Famam esse pri-
mum Gothos ex Cimmerijs, qui ad Tanaim habitant,
uenisse iuuenes quosdam, ac ceruum insectando fluuium
traiecisse: reuertentes deinde suis agrum optimum se
uidisse renuntiauerunt. Illi armis freti cum exercitu ad
Istrum usque uincendo peruenerunt. Atque hi sunt qui
postea cum Romano Imperatore fœdus inierunt, de-
mum in Italiam, postremo in Hispaniam penetrauere. In
Cimbri hanc ille sententiam. Ego uerò hos esse Cimbros puta-
uerim, qui olim à Mario uicti fuere: ex Germanico ma-
ri uti suprà memorani prodeuntes: Visigothos'que di-
ctos, id est occidentales. Ostrogothos autem, id est orien-
tales, eos esse, quos Florus dicit ex reliquijs Marianæ
uictoriæ ad Mæotidem concedisse, ex quo nomen &
gens Gothorum inter Tartaros in eadem hodie parte
conspicitur. hi sunt qui duce Theoderico postremo uene-
runt. Recte autem utrique Sarmatæ appellati, Græcis
autem Sauromatæ: quòd ita barbaras eas omnes Germa-
nis uicinas nationes uocet antiquitas: inter quos Cimme-
rios Homerus ponit, à nobis Cimbros appellatos. His
itaque de causis Gothos Getas esse qui longe in ponto
habitant, uerisimile non fuerit. Sed quid hi gesserunt in
Italia, ex ipsius Procopij, tum aliorum qui huiusmodi
scripsere, historia breuiter ante omnia narrabo. Igitur
hi tempore Valentis principis ad Danubij ripam iuxta
Mœsiam ea conditione consedere, ut non ultra procede-
rent: & unà Christiani fierent. Itaque Valens missis ad
eos Arianis, quorum sectæ se addixerat, cunctam gen-
tem eo dogmate pollutam reddidit. Post aliquot uerò an-
nos, quòd gens barbara non posset à maleficio contine-
ri, coactus Valens aduersus eos proficisci, superatus at-
que interfectus est. Qua uictoria illi elati Constantino-
polim cum exercitu confestim petiere: & cum Domi- Dominica Valentis uxor
nica, quæ Valentis fuerat coniunx, muliere sapientissima
pecunia transegerunt, ac domum pacati se receperunt.
Hos igitur ausus Gratianus qui orientis imperio succes-
serat reprimere cupiens, nec bello satis aptus, Theodo-
sium ex Hispania accersuit, qui pluribus postea prælijs
cum eis initis, postremo pacem fecit. Qua fretus Ata- Atanaricus
naricus rex eorum Constantinopolim urbis uisendæ stu-
dio profectus, honorifice'que à Theodosio exceptus, ibi-
dem paucis post diebus morbo extinctus est. Gothi igi-
tur rege carentes Theodosio tunc militare cœperunt. Sed
fraude Stiliconis, ut dicitur, eos Italiam inuadere cu-
pientis, exauctorati rege Alarico creato è Baltonum no- Alaricus rex è Baltonum familia
bili familia Pannonias & Illiricum occupantes incom-
modis omnibus adfecerunt. Anno salutis CCCCVII.
coniuncti cum Radagaso altero Gothorum rege de in-
uadenda Italia cogitarunt. Radagasus itaque primum in- Radagasus
gressus ad Apenninum circa Fesulas concedit: ubi angu-
stijs locorum ac montium fame'que oppressus à Stilicone
cum toto exercitu superatur & capitur. Alaricus rex Alaricus
alter subsecutus in agro Rauennate occurrentem cum
copijs Stiliconem habuit, qui cum triennio bellum cum
eis duceret potius quàm gereret, iussu Honorij pacem
fecit hac conditione: ut in Galliæ parte considere pos-
sent. Post aliquot deinde annos Stilico contra fœdus Go-
thos in Gallia per Saulem Hebræum in die pasche in-
cautos & ex religione resistere non audentes adoritur.
Postero uerò die Alaricus Saulem cum toto exercitu in-
sectatus sustulit. Deinde Stiliconi ab Honorio auxilium
petenti missus est successor: qui eum ob temeritatem
quam gesserat obtruncauit. Alaricus rebus feliciter suc-
cessis, in Italiam hostiliter ingressus omnia ferro igniq;
uastat: Vrbem'que nemini defensam facile occupat. Anno
CCCCXII. Vrbis autem condi. M. C IIII. Ius-
sit'que primum ad templa confugientes saluos esse, unde
magna ciuium facta strage post diem tertium discessit: ac
per Campaniam iter faciens populabundus apud Consen-
tiam ciuitatem correptus morbo interijt. Ataulphus suc- Ataulphus
cessit: qui & ipse Vrbem ingressus siquid erat reliqui dir-
puit, rapta insuper Placidia Honorij sorore: cuius nuptias Placidia uxor
discedens apud Forum Cornelij celebrauit. Dicitur &
Barbari pectus eius consortio delinitum, ut non ea pa-
traret, quæ sæuiter in Romanos cogitauerat. In animum
enim

enim induxerat Romam Gothiam uocare. Itaque relicta Italia in Galliam se recepit: quem postea Theodosius iunior bello petens compulit relicta Narbone & omni Gallia in Hispaniam confugere, ubi breui deinde tempore à suis interfectus est; quòd urbi Romæ pepercisset.
Segericus *Cui Segericus succedens, & ipse quoque quòd pacem cum*
Vallias *Imperatore fecisset à suis necatur. Vallias post hunc regnum suscipiens fœdus cum eodem iniuit, ut sedes ei apud Tolosam in Gallia darentur, Placidiam'que uiduam remisit. Aduersus insuper alios barbaros, qui Hispaniam occupauerant opes & auxilium pollicitus. His igitur fretus Honorius Constantinum ducem aduersus Alanos & Vandalos misit, qui totam Hispaniam præter Cantabros uastauerant, & quanquàm fusi fugati'que apud Emeritam fuissent, paulò pòst uires redintegrabant. Itaque uno tempore Gothi, Alani, Vandali, Hispaniam possidebant.*
Rodericus *Valliæ extincto Rodericus successit, qui inito cum Aetio fœdere Valentiniani principis duce in campis Catalaunicis in Gallia contra Attilam Hunnorum regem è Pan-*
Turismundus *nonia Italiam petentem in prælio occubuit. Cui Turismundus filius successit, qui ab Aetio in Hispaniam in regnum paternum remissus, paulò pòst à Theodorico fratre interficitur. Re postremo Romana ad Augustulum deducta, Gothi rursus excitati quum tertiam agri partem in Italia peterent: Orestes Augustuli pater minime consentiens*
Odoacer *eis ad Ticinum occurrens in prælio occubuit. Odoacer autem eius miles uir Italicus Gothorum simul & Erulorum auxilijs, ut ait Procopius, fugato Augustulo & omni nobilitate Romam inuadit, tenuit'que annos X I I I I.*
Theodoricus rex *Donec Theodericus rex à Gothis appellatus, amicitia Zenonis principis fretus, à quo etiam statua honoratus fuerat, petijt urbis Romæ imperium, si Odoacrum expelli ab eo contingeret. Quo impetrato in Italiam cum maxima manu ingressus eundem ad Aquileiam occurrentem prælio superauit. Ille Romam reuertens, ac clausas offendens portas, Rauennam petijt, quam breui tempore per Theodorici obsidionem relinquere coactus est. Specie deinde concordiæ inuitatus ab eodem ad cœnam, contra iusiurandum interficitur. Theodoricus post hæc tota potitus Italia Romam pacificus adijt, templis'que ac rebus alijs cum omnium gratia restitutis Rauennam reuertitur, quam regiam sibi delegerat. Ea'que animi magnitudine simul & mansuetudine fuit, ut nemini barbarus uideretur: quip-*
Germanus Præsul *pe qui Germanum Præsulem Ticinensem uirum sanctissimum in Burgundiam cum pecunia ad redimendos captiuos miserat, alia'que pietatis opera obiuerat. Quo uita*
Amalasunta Atalaricus Theodorus *functo eius filia Amalasunta cum paruo filio Atalarico regnum administrauit, adhibito Theodoro propinquo, cuius opera mox interfecta est. Ipse'que solus regno po-*
Bellisarius *titur. Missus interim Bellisarius à Iustiniano in Italiam cum exercitu ad ulciscendam Amalasuntam cum filio ac Romam tyrannide Gothorum liberandam, Theodorum interfectum offendens urbem capit. Gothi itaque tanto priuati imperio qui ad eam diem annos X L V I I I. regnauerant in Italia: X X. X V I I I. sub Theodorico V I I I. sub Amalasunta & filio ac duos sub Theodo-*
Vectiges *ro: Vectigem regem suffecerunt, non regio sanè genere, sed probata militia, qui Amalasuntæ filiam Theodorici neptem in matrimonium duxit. Hic ad urbis obsidionem cum C C. mil. proficiscitur, ac primum molis Adrianæ ambitum cingit, mox Portuense castrum, unde commeatus prohibebat. Aquæ ductus X I I I I. rupit. Quare Bellisarius intus pristinas in Tyberi constituit, qui mos adhuc durat. Liberium Pont. quod Gothis fauere uideretur in exilium misit, suffecto Vigilio. Cum'que diu resisteret, ac multis Vectigem prælijs peteret, profligatum ad extremum cum toto exercitu cœpit, ac Constantinopolim in triumphum duxit. Creatis post eum Il-* Ildebaldus
debaldo, deinde Alarico regibus, ad postremum Totila Alaricus Totila
regnum accepit, cuius pater Tauriscus regnabat, qui cum Bellisario uarijs prælijs congrediens, uictor tandem urbem cepit, ac euestigio Pelagium Pontificem ad Iustinianum Constantinopolim oratorem de pace mittit, qui rediens retulit imperatorem nihil aliud respondisse, quàm se Italiæ res semel Bellisario delegasse, cum eo transigeret. Totila furiatus tertiam murorum partem urbis disiecit. Capitolium incendit, ac omnia diripit, ex quo Dei flagellum cognominatus est. Hunc Totilam Procopius magnis extollit laudibus, ut liberalitate ac alijs animi uirtutibus præditum: cum alij crudelem ac singulari arrogantia uirum taxent. Duces plures sub se habuit, inter quos Barbatus princeps nominatur. Postquàm ab urbe discessit: Bellisarius eam recepit, mœnibus ædificijs'que refecit, portas restituit, earum clauibus imperatori missis. Totilam Vrbem repetentem, ac ui magna obsidentem repulit. Verum cum apud portum postea in ualetudinem incideret, res'que paulatim iterum amitterentur, omni studio per Antoninam uxorem reditum à Iustiniano impetrauit, atque ita post annos V. quàm uenerat, reuersus Diogenem cum tribus millibus Romæ in præsidio dimisit, qui Totilæ furorem non expectans Centumcellas aufugit. Ille rursus Vrbem ingressus mitius se gessit, multa'que ab se prius uastata restituit, quod fama est diui Benedicti contigisse beneficio, qui cognitum Totilam iuxta Cœnobium eius prætereuntem placauerit. Iuuit etiam Pelagij pontificis occurrentis cum sago & lacrymis adspectus uenerabilis. Ea tempestate plures Iustiniani duces per Italiam diuisi magnis uiribus resistebant, Ioannes
ut scribit Procopius. Ioannes circa urbem tuendam. Iu- Iustinus
stinus Florentiam, Constantinus Rauennam, Cyprianus Constantinus
Perusiam, Bessas Spoletum. Mundus Illiricum tuebatur, Cyprianus
ubi post Salonas receptas multas'que de Gothis uictorias Bessas
ad extremum perijt. Germanus postremo Iustiniani pa- Mundus
truelis in Italiam missus, & ipse breui tempore interficitur. Deinde Conon qui Anconæ præfuit. Item Vitalia- Conō, Narses
nus Bellisarij fratris filius. Post annos I X. quàm Totila urbem secundo ingressus est, cum Narsete ac iuuantibus Longobardis apud Brixellum prælio congressus interficitur. Narses interea qui Bellisario successerat iterum Tela rex
urbem recuperat. Deinde Teiam post Totilam regnantem in Apuliam consectatus prælio interfecit. Atque ita Finis belli Gothorum
demum post annos X V I I I. bello Gothorum finis impositus, qui ab initio regni Theodorici Italiam annos L X X I. tenuerant. Anno salutis D L X I I. Pax deinde Gothis data, ac uolentes permissi circa Padum remanere. Qui tamen non contenti sæpe Francorum auxilia quæsiuere, ut Agathias qui post Procopium scripsit, testatur, ac omnem eorum postquam regno Italiæ sunt eiecti, prosequitur historiam. Ego uerò cum tantum quæ in Hispania gesse- De Gothis in Hispania
rint ab initio scribere proposuerim, necesse habui hæc altius explicare, ut eorum in ea res gestæ melius ap-
pareant. Nam Theodericus (quem suprà diximus in præ- Theodericus
lio Hunnorum cecidisse) tres reliquit liberos. Turismun- Turismundus
dum, Theodericum, & Henricum. Turismundus ulci- Henricus
scendi patris Hunnosq; bello persequendi cupidus, Aetio prohibente destitit, ac in Hispaniam ad regnum paternum redijt, qui post annos tres à Theodorico fratre interficitur. Henricus uerò alius frater regno Hispaniæ succedens

ordens ad annos x v i i i. tenuit. Leges primus scriptas Go-
this tradidit, Sedente Simplicio, imperante Leone primo, fi-
Alaricus II. liumque hæredem reliquit Alaricum I I. qui ex concessione
& hæreditate patrui Theoderici Tolosæ in Gallia regnum
obtinuit, ubi & sedem constituit. Inde postea expulsus à
Clodoueo Francorum rege prælio ingenti amissis omnibus
quæ in Gallia possidebat intra Hispaniam se recepit, ubi re-
gnauit annos x v i. Interfectus demum à Childeberto Fran-
corum rege, quod Clotildem coniugem eius sororem Aria-
Tenda næ sectæ repugnantem malè tractaret. Post hunc Tenda
Theodegofilus annos x v i i. quo à suis trucidato Theodegofilus annos
x i i. qui ob libidinem in matronas item interficitur. Agla
Agla annos i x. Hic aduersus Cordubam bellum sumpsit, in quo
eius filius interficitur. Nec multo post ipsemet à suis apud
Atanagildus Emeritam. Atanagildus annos x x i i. & ipse apud Toletum
Lenogildus interfectus. Lenogildus cum Luiba fratre, & postea solus
annos x l v i. Regni fines dilatauit, Cantabria deuicta, &
Andecam regem Sueuorum è Callæcia expulit, cuius maio-
res annos c l x x v i i. in ea parte regnauerant. Filium
Hermogildum, quòd à secta parentum abhorreret, ac Chil-
deberti Francorum regis orthodoxi filiam duxisset in ma-
trimonium, bello persecutus, & in potestatem redactum
supplicio adfecit, quem pro martyre colunt, anno salutis
Recaredus Christianus D L X X I I. circiter ferè tēpora Gregorij primi. Recaredus
alter filius patri dissimilis uir Christianissimus concilium
Toleti celebrauit, ubi Arianam sectam improbauit à Lean-
dro & Fulgentio Præsulibus rite ab incunabulis in fide in-
stitutus. Cum Francis bellum gessit, ex eisque x l. millia in
Luiba campis Catalaunicis interfecit. Post hunc Luiba successore
Gundamidus Veterico interficitur. Gundamidus deinde regnauit annos
x x v i i i. Vascones domuit, Romanorum exercitum fu-
Sisebathus gauit. Decessit Toleti. Sisebathus orthodoxus dicitur fuisse,
præterea Iudæos omnes expulisse: aduersus Romanos &
Isidorus præ. Africam feliciter dimicasse. Quo fautore permotus Isido-
rus Præsul Hispalensis concilium habuit contra Acephalo-
Recaredus II. rum sectam. Recaredus I I. huic successit. Deinde Suitilla in
Suitilla bello exercitatus, quo duce usus est olim Sisebatus rex in
propulsando Ro. exercitu. Primusque, ut ait Lucas Tuden-
Sisenandus sis, Hispaniæ Monarchiam est assecutus. Deinde Sisenan-
Suitilla II. dus, Suitilla secundus, Tulgas, Videsuindus, Recensuindus
Tulgas rex optimus, annos x i i i. cuius tempora diuus Ildefonsus
Videsuindus monachus ac Præsul Toletanus illustrauit. Bamba rex boni-
Recesuindus tate præditus ab Henrigio successore propinatus memo-
S. Ildefonsus riam amisit, regnique deinde administratione prohibitus se
Bamba Cœnobio addixit, in quo uixit an. v i i. cum prius regnasset
Heringius v i i i. Dum tamen sensus uiguit res præclaras ac indignas
tali calamitate gessit: primum Vascones, deinde Nemausen-
ses rebelles, præterea Narbonenses perdomuit. Ducem
quoque Biterrensem in Gallia res Gothorum infestantem
superauit. Saracenorum naues c c l x x. ad Hispaniæ lit-
tus primum applicantes magna ui animi classe ingenti ob-
uiam missa, partim cœpit, partim depressit. Postremo Toleti
Egica concilium x v i i. celebrauit. Heringius anno x i i i. Egi-
cam generum, successorem reliquit, qui annos x i i i i. re-
gnauit. Fafilam ducem Tudensem ut eius uxore potiretur
Vitiza interfecit. Vitizam filium ei ciuitati præfecit, qui postea re-
Theodebertus gno successit, uir admodum facinorosus. Nam Theodeber-
tum Recensuindi regis filium paruum olim relictum cui re-
gnum debebatur oculis priuauit. At ille diuina benignitate
Rodericus ac prudentia ducta nihilominus uxore Rodericum ge-
Pelagius nuit, qui postea regno successit, auxilioque Pela-
gij patrui Vitizam una cum filijs ca-
ptum reddita talione Cor-
dubæ rele-
gauit.

SARACENORVM INItium Belli.

IS igitur Rodericus tres annos regnauit,
cuius fœda libido finem attulit Gothorum
non tam generi quàm pacifico imperio,
Saracenis superuenientibus. Nam cum fi-
liam cuiusdam Iuliani præfecti, qui Tingi-
tanam administrabat prouinciam, uitiasset, dolor domesti-
cus patrem ad ultionem sollicitauit, loci fretum commodita-
te. Quare Iulianus clam ex Africa Saracenos euocat. Qui
anno salutis D C C X I I I I. duce Muza misso à Miramo-
melino eorum tunc rege, per angustias Herculei freti in-
gresso, biennij spatio omnem ferè Hispaniam occupant, præ-
ter Astures natura loci munitos. In quo temporis spatio di-
cuntur ad D C C. hominum milia in eo bello utrinque ab-
sumpta. Rex ipse qui filium Sanctium cum parte copiarum Sanctius Roderici filius
obuiam præmiserat, atque is occubuerat, ad Xeritum op-
pidum occurrens cum reliquo extinctus est exercitu. Sara- Saraceni Hispaniam inter se diuidunt
ceni tanto potiti Imperio cum late ferro ignique omnia ua-
stassent, regna inter se plura, ac sedes constituere. Primum
Cordubæ quod Abenalibeti regnum uocauerunt, Alterum
apud Hispalim, Tertium apud Charthaginem nouam usque
ad quorundam principum tempora quos uocāt Almorades.
Eaque potestate usque ad Ferdinandum tertium regem
perseuerauerunt. Hic demum anno M. C C X V I I. Toleto
Corduba multisque alijs recuperatis locis, Saracenos re-
gnis ex magna parte deiectos compulit Granatum ac Ma-
lacam, quæ prius sub Cordubæ regno fuerant, sese reci-
pere, ac usque ad ætatem nostram retinere. Vnde tandem
dei benignitate ac Ferdinandi regis uirtute nuper expulsi
sunt. Hæc compendio dicta paulatim per regum gesta &
successiones explicanda. Pelagius igitur Roderico Fratris Pelagius
filio successit. Is ab initio ubi Theodebertum patrem oculis
mulctari uidit, furorem Vitizæ fugiens in Cantabria latita-
uit, ubi magno forte fuit adiumento rebus collapsis. Nam
post à Saracenis cladem illatam cum ijs qui supererant ex
exercitu profligato, partim etiam operis & colonis, Astu-
riam se recepit. Astures enim & Gallæci montibus & na- Astures
tura loci muniti tantum incolumes permansere. Legio-
neque in primis capta annos ibi x x. quib. regnauit bellum
gerendo, multa etiam recuperando paulatim effecit, ut affli-
cta gens, aliquantulum resipiscere uideretur. Hanc sedem
posteri Castellam nouam uocauere, ueteris differentia quæ Castella noua
circa Corduban & Hispalim fuerat. Sic enim Hispani re-
giam & munitum circa locum appellant. Dictique post
hunc non Gothorum sed Hispaniæ siue Castellæ reges qui
magna uirtute res patrias quotidie recuperauerunt. Fafilla Fafilla
Pelagio patri succedens paucis post annis extinctus est, dum
uenaretur ab ursa petitus, Imperante Leone I I I. quo tem-
pore alij Saraceni qui in oriente imperabant Constantino-
polim obsedere. Hic cum uirili prole careret, Alfonsum ge- Alfon. Cath.
nerum asciuit cognomento Catholicum, quod relicta Aria-
na secta, qua Gothi omnes infecti erant, celebrato concilio
fidem orthodoxam sequeretur. Is enim Petro Cantabriæ
duce natus, è genere Recaredi Gothorum regis, multum
amissi regni recepit, multaque oppida ac templa restituit,
tum donis ornauit. Regnauit annos x i x. Friola Alfonsi fi- Friola
lius Saracenos qui Callæcos infestabant, prælio ad l. milia
cecidit, Vascones rebellantes in officio continuit: interfectus
deinde à fratre Aurelio post annos regni x i i. Constantino
v i. cum Irene matre imperante. Aurelius per parricidium Aurelius
regnum consecutus, sex tantum annos postea uixit. Cuius
tempore serui in Hispania contra dominos arma corripue- Serui contra dominos
re, quem tumultum ipsemet sedauit. Silo gener Alfonsi Ca- Silo

tholici regnauit annos V I I I. Pacem cum Saracenis ignominiosam quidem fecit, sed fœdus rumpentibus bello restitit. Callæcos rebellantes perdomuit.

Mauregatus

Mauregatus Alfonsi Catholici filius nothus anno V. auxilio Saracenorum regnum assecutus paternum. Quapropter illis ex fœdere uirgines certas quotannis pro tributo mittebat, impar omnino patrijs uirtutibus.

Veremundus

Veremundus Alfonsi regnum Catholici ex Bilmarao filio nepos cum esset Diaconus inijt, facti'que postea pœnitens, sese sponte abrogato monachum egit, eius'que consobrino surrogato, qui apud Cantabros agebat: regnauit annos I I. Ramiro & Garsia pueruli ætate relictis. Alfonsus I I. Cognomento castus Alfonsi Catholici ex Priola filio nepos, cognominis causam assecutus, quod uir religiosissimus fuerit, & uxorem quam habuit nunquam attigerit, insuper uictorijs gloriosissimus Ouetensis ac Asturicensis ciuitatum Basilicas construxit, simul & donis locupletauit.

Ouetensia & Asturicensia templa

Caroli magni adiumentum

Cum auxilia Caroli magni per legatos peteret, procerum indignationem excitauit, passim dictitantium præstare Hispanos mori, quàm Gallis subijci, aut per eos esse incolumes. Itaque coactus est frustra per eosdem legatos rem detrectare, cum ille cum Rolando cæteris'que ducibus Pyreneum iam superasset: ex quo magnas in Hispania strages hostium magna'que facinora fecit, ut in Gallorum historia & Caroli uita continetur. Toletanus autem negat hæc uera omnino, sed tantum partem cum Vasconiæ territasse, deinde ab Hispanis obuiam factis recipere se confestim in Galliam coactum. Regnauit annos L I I. In Ouetensi templo prodigium in aurea cruce quam donauit fama est uiuentem ostendisse, quod sine artifice factam eius uestigio compererit.

Ramirus

Ramirus Veremundi regis filius fratrem Garsiam, quanquam ætate parium regni consortem uoluit. Normandorum ingentem classem Callæco littori adpulsam nauibus L X. succensis reppulit. Saracenos apud Calagurium uicit, oppido ipso in potestatem redacto, in quo prælio dicitur in equo albo apparuisse sanctum Iacobum auxiliarem. Regnauit annos V I. Imperatore Ludouico Pio.

Ordonius

Ordonius Ramiri filius Vascones iterum rebellantes compescuit, à quo bello reuertens Arabes, quos late populantes offendit, commissa prælio cum Muza eorum duce confregit. Sed & Muzæ filium apud Toletum in deditionem cum oppido recepit. Decessit anno regni decimo, quinque superstitibus liberis, Alfonso, Veremundo, Nunio, Ordonio, Friola, ex quibus

Alfonsus I I I.

Alfonsus I I I. cognomento magnus rem suscepit paternam anno D C C C L X X X I I I I. De Saracenis sæpe triumphauit, ciuitates Lusitaniæ Colimbricam & Visceum recuperauit. Vascones Nauarros'que qui tunc à Saracenis dominabantur sæpe depopulatus. Hæc tamen opera egregia domestica crudelitate fœdauit, quatuor eius fratribus qui in eum conspirauerant euulsis oculis.

Bernardus è Carpia.

Sub eo Bernardus quidam è Carpia militasse commemoratur, Regnauit annos X L. Suscepit Garsiam, Ordonium, Froilam.

Templum S. Iacobi & Ouetense.

Hunc etiam Alfonsum scribit Toletanus templum sancti Iacobi primum excitasse, tum alterum Ouetense Metropoliticum constituisse. Ad eum insuper Ioan. V I I I. scripsisse Ioan. seruus seruorum Dei Alfonso regi Christianissimo, ex cuius autoritate scripti, Hispaniæ regem in primis Orthodoxum existimant.

Alfonsus Christianissimus.

Præterea cum Carolo Caluo in ualle rosada prælio fuisse congressum.

Garsias rex

Garsias natu maior rem paternam assecutus, Arabum regem, Aiolam in bello cepit, cuius spolia Ouetensis templi tholo suspendit, ubi & sepultus est, cum regnasset annos tres, imperante Carolo Caluo.

Ordonius I I.

Templum Legionense

Ordonius I I. Garsiæ fratri successit. Legionense templum ædificijs ac donis ornauit, aduersus Saracenos infeliciter dimicauit, captis in bello nonnullis præsulibus, inter quos Asturiensis etiam martyrio affectus iussu Abderæ regis eorum.

Præsul Astur. Martyr

Post hæc Ordonius quatuor Castellæ comites qui bellum id detrectauerant, iussos ad se uenire, & incolumes fore pollicitus, necari mandauit. Ob quam perfidiam Castellani, qui tunc Legionensi suberant regi, rebellauerunt, factis'que inter se magistratibus ac iudicibus, rem ipsi administrabant. E quibus postea reges descenderunt. Regnauit annos V I I.

Castelani à Legionensi rebellant

Froila I I.

Froila I I. alter Ordonij frater, Alfonsi magni filius ultimus, crudelis admodum habebatur, ut qui multos è nobilitate interfecerit. Quare lepra correptus, morte ærumnosa absumptus est, superstitibus quatuor liberis Alfonso, Ramiro, qui patri successere: Item Ordonio, & Froila. Regnauit annum.

Alfonsus I I I I.

Ramir. frater

Alfonsus quartus, sese regno sponte abdicato, monachum egit surrogato fratre Ramiro, deinde per inconstantiam ad regnum redire conatus, à Ramiro capitur, atque illata cæcitate mulctatur, quam ille postea crudelitatem cuius pœnitebat, pietate constructi ab se templi pensauit, ubi eum tumulauit. Contra Aressam Saracenorum regem, cum quo Ferdinandus Hyuariensis & Didacus Nunij comites conspirauerant, dimicauit, quo expugnato, comites cepit, eos'que amicis rogantibus condonauit.

Sanctius Crassus

Sanctius cognomento Crassus, frater Ramiri & Ordonij, portentosa dicitur obesitate fuisse, ac ualitudini contraria. Quamobrem pace facta cum Abderamo Saracenorum rege medicinæ perito, ut ab eo curaretur: Cordubam profectus est. Interea domi per eius absentiam, Ordonius cognomento Malus, filius Alfonsi illius, cui lumina diximus adempta, auxilio procerum regnum inuadit. S A N C T I V S uerò Saraceni auxilio, amissum recuperat.

Ferdinandus Castellæ comes immunis

Præterea Ferdinandum Castellæ comitem, eius'que successores, à iurisdictione regis Legionensis in perpetuum immunes esse uoluit. Decessit anno salutis circiter nongentesimouigesimo octauo, regni undecimo.

Ramirus rex

Normandi

Gundisaluus Sanctius dux.

Ramirus puerili ætate post eum annos rexit uigintiquinque. Quo tempore Normandi ad littus Callæcum cum classe ualida applicuere, quibus comes Gundissaluus Sanctij restitit. Arabes quoque rupta pace quam olim cum ramiro puero fecerunt, omnia depopulabantur. Quapropter Callæci contempta regis ætate, Veremundum regis Ordonij filium, apud Compostellam regem declarant. Contra quem Ramirus bellum mouet, prælio commisso, utrinque sine uictoria discessum. Almanzor item Saracenorum rex cum ingenti exercitu aduersus Hispanos pugnans, à Ferdinando Gundissalui comite magna uirtute repulsus est, imperante in Italia Berengario tertio.

Veremundus I I.

Almansor

Veremundus secundus, Ordonij filius iuuante Garsia Ferdinandi Castellæ comite aduersus Almanzorem mouet: prælio'que primo uictor decessit. Mox Saracenus redintegratis uiribus, Veremundum fugere ad Asturum montes cum sanctiorum reliquijs coegit. Inde Legionem per obsidionem expugnat, ac diruit.

Templum compostellanum

Mox Lusitaniam ingressus Compostellanam euertit Basilicam. Diui tamen Iacobi sacellum attingere non est ausus territus (ut aiunt) quodam diuinitus fulgore. Cui bello dysenteriæ morbo correptus finem fecit. Post hæc Veremundus & Garsias iunctis castris apud oppidum de Canatannazor magnam Almanzori cladem intulere. Ex quo ille animi dolore prostratus post paulo decessit. Veremundus hac uictoria elatus, cum domum reuerteretur, superbe nimis ac

crud

crudeliter omnis habuit. Tum Compostellanum & Ouetensem Præsules in carcerem coniecit. Ouetensem paulò post uiso portento quodam, admonitus liberauit, facinus'que suum detestatus, alijs compensauit officijs, pia diui Iacobi loca à Saraceno diruta instruendo. Regnauit

Alfonsus v.

annos septem. Alfonsus quintus, Veremundi filius adolescens regnum iniit, tenuit'que annos triginta septem. So-

Tyresia soror

rorem Tyresiam Abdalæ Saraceno Toleti regi locauit, ut ei contra Cordubæ regem auxilio foret. At uirgo sancta, infidelis uiri consortium ac congressum detrectauit, quàmuis sæpe precibus, sæpe minis uexata. Mox eo extincto, liberata sese deo in cœnobio perpetuo dicauit. Alfonsus interea dum Visæum, quod tunc Saracenorum

Veremundus III.

erat, obsidet, sagitta uulneratus interijt. Veremundus tertius Alfonsi filius, sine liberis, anno regni quarto de-

Ferdinandus primus rex Castellæ.

cessit, quod ad Ferdinandum sororium eius deductum est. Is Sanctij maioris Castellæ comitis, filius fuit, ac Sanctiam filiam Alfonsi Legionis, sororem Veremundi supradicti duxerat, ex quo Legionis regnum iure uxoris hereditario assecutus, primus omnium utrunque tenuit regnum anno millesimo decimoseptimo. Nam ad hunc usque diem Castella per Comites regebatur, cum titulus tantum Hispaniæ regni post ingressos Saracenos apud

Nauarræ regnum

Legionem esset. His etiam Nauarræ regnum adiecit, quod interfecto Garsia fratre arripuit. Tanta'que itaque potentia fretus Columbricam, partem'que Lusitaniæ recuperauit. Decessit anno regni quadragesimo. Hoc tem-

Rodericus Cidus

pore Rodericus Cidus dux exercitus inuictissimus in Hispania claruit: Cuius res gestæ maxime celebrantur. Hunc genus à Comitibus Castellæ ducentem, Ferdinandus quinque terris præfecit, quas à totidem Saracenorum ducibus fortissime dimicando defendit. Martinum Gometij ducem qui regis Aragonum nomine Calagurium recuperauerat, cum toto exercitu subiecit. Regem Hispalensem qui Alfonsi Legionis regis uectigalis erat, obsessum à rege Granatæ liberauit. Castrum de Alcozar fugatis ducibus regibus Saracenis qui Alfonsum ob-

Valentia recepta

sederant, recepit. Postremo Valentiam nobilem ciuitatem recuperauit, anno Millesimo trigesimo, quam Vnes rex Saracenus potenti ex Africa classe delatus, recipere conatus, repulsus, amissa magna nauium parte domum reuertit, ubi dolore animi paulo post moriens, fratri Buchari mandauit uti bellum instauraret. Ille itaque redintegrata classe potentissima (nam eius nauigia Gilbertus qui historiam scripsit Africanam, ad trecenta fuisse tradit) non meliorem & ipse tulit exitum quàm frater antea tulerat, fusus fugatus'que cum triginta milibus partim cæsis, partim mari depressis fuisse memoratur. His itaque gestis RODERICUS reuertens, ALFONSUM sextum FERDINANDI huius filium apud Legionem obuium habuit, prope'que dexteram collocatus, in perpetuo maximo'que apud eum honore perseuerauit. Ab hoc dicunt domum de Mendoza clara stirpe descendisse. Ferdinandus igitur cum XL annis regnasset excessit, Sanctio & Alfonso filijs superstitibus. Sanctius Alfonsum fratrem fugauit, ille Toletum ad regem Saracenum se recepit, donec eo mortuo à populis reuocatus ad regni successionem, non prius à Saraceno dimissus est, quàm iureiurando affirmauerit se perpetuo in eius amicitia permansurum, quod minime seruauit. Sed inito regno, statim Toletum, expulso Saraceno, recepit, Mesquitam (sic enim eorum templa uocant) ei tantum concessa, quam postea Bernardus Præsul, & regina adeuntes, ea loca ingressi, Saracenis expulsis, diuæ Genitrici consecrarunt. At Saraceni oratores questum iniurias ad Alfonsum mittunt. Qui confestim iratus, iurauit se sine ulla uenia in suos animaduersurum, neque precib. ullius facile assensurum. At illi præsentientes, astu pœnam uitauere, missa regis filia obuiam, quæ mulctam eis precaretur. Quapropter rex iuramento solutus, illis se conciliauit. Hoc tempore Saraceni è Charthagine in Hispaniam excurrentes, omnia uastabant, quibus obuiam infans cum septem comitibus missus, interfecti ad unum omnes fuere apud Alcazar de Consuegra, locus'que adhuc Septem

Septem comites

comites appellatus. Quare rex hoc animus mollitia nimia corruptis adscribens: Toleti balnea illecebras'que alias uoluptatum, à Saracenis apud ea loca quondam institutas omnia sustulit, ac ad pristinam populos seueritatem reducere conatus est. Post hæc Toletanam Burgensem'que basilicam donis plurimis locupletauit atque auxit. Viracam filiam Raimundo comiti Barcinonis loca-

Alfonsus VII.

uit. Ex qua ille Alfonsum VII. genuit, qui postea regno successit. Mortuo uiro, illa iterum Alfonso Aragonum regi nupsit, qui cum uir sacrilegus esset ac iniustus, in æ[r]umnis ac sine liberis perijsse dicitur. Alfonsus autem de quo nunc dicimus, cum regnasset annos XLIII. sine uirili prole decessit. Alfonsus VII. Alfonsi VI. è filia nepos, iterum regna diuisit: Castellam Sanctio: Legionem

Beatrix filia Ludouic. nup.

Ferdinando filijs tribuens. Beatricem filiam Ludouico VII. Francorum regi locauit, qui diui Iacobi templum salutatum ueniens, à socero magnificentissime apud Burgensem ciuitatem exceptus fuit, Toleti'que eius gratia conuentus habitus ubi legitimum genus Beatricis uxoris, quæ notha prius putabatur, declaratum est. Hic Alfonsus potentissimus omnium qui ante se fuere est habitus. Quare imperator Hispaniarum appellabatur. Cordubam, Almariam, Baionam recepit, quæ loca cum adiret in itinere sub arbore quadam repentino excessit, Frederico

Sanctius III. Desideratus

primo imperante. Sanctius III. Alfonsi filius cognomento Desideratus, quod intempesta & immatura morte decedens, ob eius egregios mores iustitiam'que in omnes,

Blancha uxor Ferdinandi

desideratus à populo fuerit: fratrem Ferdinandum Legionis regem ab eo dissidentem cepit, ac rursus in regnum restituit. Blancham Garsiæ regis Nauarræ filiam duxit uxorem, ex qua Alfonsum VIII. genuit. Ferdinandus secundus apud Legionem regnauit, Sanctij frater, cuius filium pupillum Alfonsum eius iuri ac regno subijcere sacramento fidei adactum conatus est. Quod animaduertens Nunius unus è tutoribus, puerum in arce ac præsidio collocatũ ab iniustitia patrui asseruit. Regnauit Fer-

Alfonsus VIII. Bonus

dinandus an. XXXI. Alfonsus igitur octauus, cognomẽto Bonus, ex Helionora Ricardi regis Angliæ filia, plures suscepit liberos, inter quos Henricum, qui postea regna-

Blancha mater Diui Ludouici.

uit: Blancham, quæ nupsit regi Gallorum, ex qua diuus postea Ludouicus genitus est: Berengariam, quæ Alfonso regi Legionensi, ex qua Ferdinandus tertius: Hieracam, quæ Lusitaniæ, & Helionoram, quæ Aragoniæ reginæ fuere. Igitur Alfonsus, quum semel aduerso Marte pugnaret contra Saracenos, temeritate & arrogantia ducis Didaci de Haro principis de Viscaia, apud locum de Halarcos instaurato prælio iterum congressus, insigni eos

Crucis prodigium.

clade afflixit, cæsis ferè ducentis millibus, ubi crux ei è cœlo ueluti magno Constantino quondam apparuisse dicitur. Eadem ferè tempestate Romam misit Rodericum præsulem Toletanum ad impetrãdas in expeditionem Saracenorum collationes. Excessit anno millesimo centesimo sexagesimo, regni autẽ quinquagesimo, quarto. Post

Alfonsus IX.

quem regnum tenuit Alfonsus IX. Ferdinandi regis Le-

Henricus I.

gionis filius, annos uigintiocto. Cui succeßit Henricus Alfonsi octaui regis Castellæ filius, puer admodum impulsore'que Aluaro comite tutore, consobrinam eius Lusitaniæ regis filiam, inconsulto Pontifice in matrimonium cepit. Quod postea ab Innocentio tertio diremptum fuit. Perijt una cum pueris ludendo & gulæ casu, apud Palantiam urbem, anno

Ferdinan. III.

secundo quàm regnare cœperat. Ferdinandus tertius, Alfonsi octaui filius, patris ac patrui sine liberis decedentis regna obtinuit, omnium Hispaniæ regum felicißimus, simul & potentißimus. Nam post illam Saracenorum irruptionem, primus Hispaniam ferè omnem restituit. Hispali, Corduba, Vandalia, Beticæ'que magna parte recuperatis. Saracenos'que in angulum quasi quendam Beticæ, quem Granatæ regnum appellabant, conclusit. Tanta alioquin iustitia & religione, ut statuam ei à principibus oblatam, moriens nullo pacto statui mandauerit. Eius gesta persequitur Rodericus Præsul Toletanus, qui ad hæc

Beatrix Brabantina

usque tempora peruenit: ex Beatrice filia ducis Brabantiæ suscepit Alfonsum decimum qui post eum regnauit, è secundo matrimonio plures alios. Huius

Iacobus Tarraconum rex

quoque auxilio hoc tempore rex Tarraconensis Iacobus cepit insulas Baleares, uti refert Cusentinus, anno millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo.

Alfonsus X.

Alfonsus decimus Ferdinandi filius, Violantam Iacobi Aragonensis filiam duxit, qua ob sterilitatem ab-

Christiana Daca

dicata, Christianam Daciæ regis filiam, conspicua forma, in matrimonium accersiuit. Quæ dum in itinere esset, præter spem, repente grauida apparuit, ex quo ab Alfonso ante nuptias abdicata est, quam postea regis frater Philippus abbas Vallisoleti, & de Caueis rubeis, simul & præsul Hispalensis, spreta religione ac sacerdotio duxit in matrimonium, grauiter ferente fratre. Alfonsus igitur plures suscepit postea liberos, Ferdinandum qui Blancham diui Ludouici filiam duxit, cui'que pater superstes fuit, Sanctium qui postea regnauit, Ioannem, Iacobum, Petrum, Berengarium, & Helionoram. Ex concubina uerò Beatricem, quæ locata Alfonso Lusitaniæ regi Dionysium peperit. Ex his igitur Ioannes multa aduersus Saracenos bella fortißime gesit, uxorem duxit Margaritam Marchionis Montis ferrati filiam. Ad Alfonsum redeo, cuius domi, & in otio, multa præclare gesta memorantur. Leges à maioribus in Hispania conditas, immensum opus, in septem digeßit uolumina, quæ partitas appellant. Edidit, aliorum tamen ingenio, historiam orbis, quam generalem Hispani uocant. Canones item in astrologia, quas tabu-

Alfonsus X. Astrologus

las nominant Alfonsinas, unde astrologi cognomen est adeptus. Prædicatur præter hæc liberalitas publicæ'que eius munificentia: quippe qui in Ferdinandi & Blanchæ nuptijs congiarium populo dedit, pauperes omnes uestibus uiritim donauit, Imperatorem Constantinopolitanum à Soldano captum ære ingenti collato redemit. At idem foris non æqua felicitate res geßit. Nam Saracenus Granatæ rex, rupto cum eo fœdere, Murtiæ quædam loca, tum Xeritium oppidum, post longam obsidionem consecutus est: quo bel-

Garsias Carillo

lo pulcherrimum facinus Garsiæ Gometij Carillo, qui arci præerat, memoratur. Hic extremam expectans ruinam, ac solus interfectis cæteris restitans, in hostes ruit, stragem'que circa se fecit, aliquandiu irruptionem impetum'que moratus: tandem uiuus captus, ob fortitudinem uenia donatus, & ad Alfonsum incolumis remissus est. Sed & regni proceres paßim rebellantes, ac cum Granatæ rege conspirantes habuit. Causa discordiæ diminuta regni iurisdictio, quod Dionysium ex filia nepotem Lusitaniæ regem qui antea regi Castellæ suberat, à tributo & uectigali immunem fecerat, illis in concilio reclamantibus. Dum de Frederici secundi abrogatione ageretur, delectus ipse imperator à bona electorum parte in Germaniam profectus est: uerum spe frustratus, paulò post rediyt, nihilo meliora domi offendens, morte filij Ferdinandi de la Cerda comperta. reges quoque Granatæ & Belamarini, per ipsius absentiæ occasionem magna Beticæ Vandaliæ'que incommoda intulere, occidere'que Sanctium Aragoniæ infantem Præsulem Toletanum, ac Nunium de Larea. Sanctius item eius filius secundo loco genitus, regno occupato, patrem uenientem exclusit, qui Hispali subsistens ex animi dolore deces-

Sanctius IIII.

sit, Sedente Alexandro quarto. Sanctius quartus Alfonsi filius, annos undecim regnauit. Cum Saracenis

Carteia recepta

feliciter dimicauit, quibus Tarisam, quondam Carteiam uocatam, ademit regem de Phez Machometum appellatum, ac Benyrizaph ex Africa contra Hispaniam maxima classe soluentes, per benedictum Zachariæ Admiratum, bello nauali superauit. Patrem redeuntem è Germania, regno occupato, non admisit. Sæuus natura fuisse traditur, in disciplina præsertim militari minima de causa milites plectendo. Apud Pacem iuliam, quatuor hominum millia trucidari iusit, quod in tumultu quodam exorto, Alfonsum fratris filium, regem appellauissent. Ferdinandus quartus Sanctij filius, ex Maria coniuge, Alfonsi de la Molina fratris Ferdinandi tertij filia, Anno millesimo ducentesimo nonagesimo quinto extincto patre, puer in genetricis tutela remansit, cuius prudentia multa euasit pericula. Nam cum Alfonso de la Cerda, qui se Castellæ regem dictitabat, ac regibus Nauarræ, Lusitaniæ, & Aragonum grauia bella per

Mariæ religio

legatos geßit. Sed & huius mulieris non minor religio narratur, diuendita lautiore supellectile, ut egentibus subueniret, ipsa fictilibus frugi'que uictu & abstinentia singulari est usa. Cœnobia septem egregia

Alfonsus XI.

construxit. Ferdinandus igitur dum per ætatem licuit, ex Constantia regis Lusitaniæ filia, Alfonsum undecimum genuit, qui Castellæ regno succeßit, & Helionoram quam Alfonso Aragonum regi locauit. Zeliam oppidum ex Saracenis recepit. Delatoribus dicitur aures præbuisse, quare duos nobiles uiros è familia Carutial necari sola suspicione iußit. Regnauit annos quindecim. Alfonsus eius filius anno millesimo trecentesimo decimo aduersus Saracenos Almobazen Machometem & Hynzeph reges Bellamarini & Granatæ feliciter dimicauit, subiugatis oppidis Alcala de Bencay, quam nunc Regalem appellant. Gundisaluum Martini Magistrum de Calatraue uirum maximum, & de Hispanis bene meritum, leuibus de causis necari mandauit. Ipse uerò dum oppida Sarant, & Zibaur obsidere cœpisset, pestilentia castra paßim occupante exceßit, superstite filio Petro. In ea obsidione res mira, & Scæuolæ Romani

Sceuolæ Saraceni gestum par

exempli æmula narratur. Saracenus quidam patriam cæde regis liberaturus, ex oppido egressus, gladio clam sub ueste abdito per castra inimicorum ad Hispaniæ regem contendit. Captus, ubi res detecta, & gladius manifestatur, rex hominis uirtutem & audaciam admiratus, incolumem remisit: qui ut domum

per

pervenit, regis sui uitare iram non potuit: quod clam eorum fuerit aggressus, statim necatur. Regnauit Alfonsus annos quadraginta: Petrus autem filius duodeuiginti: qui omnes Hispaniæ reges crudelitate, parricidijs, ac scelere superauit, cunctam nobilitatem, tum proximos quosque alios ea de causa matre frustra uociferante necando: Inter quos Petrum Stephani magistrum de Calatraue, Rodericum Gundissalui de Casanda: Alfonsum Tellem Alfonsum, & Martinum.

Petrus

Postremo aduersus fratrem Henricum sæuire cœperat, ille ad Aragoniæ regem confugiens, eius auxilio Hispaniam repetit, Toletum obsidet, Petrum ad oppidum Montiel confugientem, in arcem persequitur, ibi'que obsessum tandem interficit regno'que potitur, tenuit'que annos octo mille trecentos sexaginta nouem. Ante omnia proceres humanitate ac liberalitate deuinxit, ex Ioanna coniuge suscepit Ioannem & Helionoram, quæ Nauarræ fuit postea regina. Sepultus apud sanctum Dominicum de la Calzada Calagurritanæ diœceseos.

Henricus II.

Ioannes filius qui ei successit, ex Helionora Petri Aragoniæ filia suscepit Henricum tertium regni successorem, & Ferdinandum qui postea Aragoniæ rex fuit. Duo grauissima bella gessit. Primum cum Lusitanis, quod defuncto Ferdinando socero, ei ratione uxoris succederet. illi uerò suffecto quodam Ioanne notho ordinis equestris ex stirpe regis Ioanni restiterunt, à quo etiam uicto, & in morbo iam constituto, per oratores pacem impetrare non potuere, ea arrogantia dicitur fuisse. Interea dux Alencastriæ ac Clocestriæ regis Angliæ filius Castellæ ac Legionis regnum ad se pertinere dictabat iure uxoris Constantiæ Petri Aragoniæ filiæ. Igitur Galleciam ingressis Anglis, iuuantibus Lusitanis, Ioannes cum exercitu occurrit, pugnatum'que diu est: post aliquantulum temporis bellum id sedatum, & animi conciliati ob matrimonium Catherinæ ipsius ducis filiæ, & Henrici Ioannis huius filij. Perijt autem Ioannes lapsu equi, cui Henricus ipse ex ordine tertius successit, regnauit'que annos sexdecim mille trecentos nonaginta.

Ioannes I.
Henricus III.
Fer. Aragonum rex

Anglorum motus

Ex Anglicano matrimonio quod suprà commemoraui, Ioannem secundum præter omnium spem edidit, cum longo prius interuallo Mariam & Catherinam suscepisset, quarum primam locauit Alfonso fratris Ferdinandi filio, mulierem longe sapientissimam, quæ annos quinque & uiginti Aragoniæ regnum uiro absente, res in Italia gerente, administrauit. Excessit autem ipse Toleti, Ioanne secundo filio successore in cunis relicto, ac Catherina matre, & Ferdinando patruo, Alfonsi patre, illius qui postea rex Siciliæ fuit, tutoribus adhibitis. Is cum primum per ætatem licuit, ex Maria ipsius Ferdinandi patrui filiæ matrimonio Henricum quartum. Ex Helisabeta uerò Ioannis regis filia Alfonsum & Helisabetam suscepit. Cum Saracenis bella gessit: Aluarum de la Luna præcipuum inter amicos habuit, cuius gratia multa passus bella à propinquis regibus quibus ille infensus fuerat: qui pulsus tandem, deinde reuertens, ad extremum ob nimiam arrogantiam regi ipsi inuisus, capite plectitur. Bellum maximum sustinuit, Alfonsi & Ioannis Aragonensium eius cognatorum; ad quod componendum legatus cardinalis de Fuxo missus à Martino quinto adhibitis utrinque pacificatoribus atque arbitris, rem composuit: inter quos Præsul tunc Valentinus Alfonsus Boria, qui posteà Calistus tertius fuit, partes Alfonsi Aragonensis tuebatur. Vincentius uerò ordinis prædicatorum, qui postea inter sanctos relatus fuit, alteram fouebat partem.

Io. II. Maria Catherina

Henricus III. Helisabeta soror

Aluarus de la Luna

Dissidium Henricum Alfon. ac Ioannem

Quo etiam impulsore, Ioannes ipse Iudæos omnes relictis bonis, ex Hispania discedere iussit, nisi qui Christiani fieri mallent. Bona igitur pars, metu amittendæ rei, sacro fonte abluti; clam uerò paternis legibus inuigilantes, pessimum genus hominum euasere. Hi sunt quos Marranos hodie uulgus appellat. Ioannes igitur rebus compositis extinctus est cum regnasset annos septem quadraginta.

Iudæi expulsi

Marrani

Henricus quartus uiuo patre in regno confirmatus, cum prius Asturibus, alijs'que regni partem populis præfuisset. Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Oppida nonnulla per legatos ex Saracenis recepit: Zilbathar per Murciæ ducem (Nam huiuscemodi oppida sæpe utrinque uariabant) Estiponam prope Malacam, per Ioannem Pachecum Marchionem de Villera, Archidonam per Petrum Giron magistrum de Calatraue. Inter præcipuos habuit aulicos Petrum de Mendoza Præsulem Secontinum, in patrum postea collegium eius opera cooptatum, missis ad hoc ad Calistum tertium oratoribus, inter quos fuit Rodericus Præsul Valentinus, quem uidimus Pauli tempore molis Hadrianæ præfectum.

Henricus IIII.

Zilbathar recepta.

Henricus deinde Nauarræ regnum per Caroli mortem Ioannis Aragonis filij, armis adsecutus est. Ex coniugio nihil liberorum suscepit, quod cum inhabilem Veneri, ac uirilitate deficere constans esset fama. Filiam spuriam, quam suam esse sibi persuaserat, regni heredem instituerat, si per proceres licuisset, qui omni studio resistentes, Helisabetam eius sororem illi prætulerunt. Cui Præsul Toletanus, cæteri'que nobiles, Ferdinandum Ioannis Aragonensis regis filium, eius propinquum, in matrimonium accersiuere, conciliatu'que nuptijs cuius rei gratia missus à Sixto Pontifice Rodericus Boria legatus, ac Romanæ ecclesiæ uicecancellarius fuerat, anno millesimo quadringentesimo septuagesimo primo pax ac concordia inter reges inita, & Henrici consensu Ferdinandus una cum coniuge, legitimus regni utriusque heres est institutus, ac post eius mortem rem suscepit, nulli maiorum suorum felicitate ac potentia secundus: ut qui limites imperij gloriæ'que Hispaniæ propagauerit, & gentem Saracenicam quæ Granatæ regnum, Beticæ partem, annis iam prope septingentos occupauerat, suis armis ac uirtute anno millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo penitus expulit, ex quo sectam ac potentiam eorum debilitauit, ut nemo dubitet paruo negotio reliquias quæ Africam tenent, euerti posse. Religionem præterea in tota prouincia magnopere auxit, expulsis pseudochristianis, quos Marranos uocant, de quibus suprà mentionem feci. Deinde electis omnibus qui in ordine minorum citra illius obseruantiam ac instituta uiuebant: quorum ingens numerus, multi'que alis discessere. Sed & regijs auspicijs nautarum ingressi pelagus nostros Periœcos lustrauere, ac ignotas orbi insulas, de quibus alio loco dicam, Hispanorum gazæ adiecerunt. Lusitaniæ regem de finibus tumultuantem, breuiter armis compressit, ac in uniuersa Hispania mores populis, otia'que ferro dedit. Pro quibus meritis suarum animos gentium obsequentissimos habet, & ab Alexandro Pontifice, ac patribus rex Catholicus appellatus, ac omnium con-

Nauarræ regnum

Ferdinandus rex & eius præconia

sensu, lauream inter principes Christianos meritis & autoritate maiorum hodie refert. Non minor Helisabeta

Helisabeta regina

uirtute animo'que uirili matrona usa est, anno superiore extincta, quæ mater castrorum honoris gratia, non modo dici poterat, sed & religionis, & Hispanicæ quietis, cum uiri sapientissimi consilijs omnib. in rebus præsto fuerit. Hos igitur ad beatas quandoque sedes deducturus deus omnipotens, in hac uita exercuit, ac orbitate mulctauit, unico filio adolescente amisso regni principe, spe'que nominis tanti. Verùm diuina prouidentia non minoris indolis generum regnis adoptauit Philippum

Philippus Archidux

archiducem Maximiliani Cæsaris filium, cui pater habenas post secula tradat. Ferdinandus post hæc cum Frederico regi Siciliæ, propinquo suo, expulso subuenire pararet contra Gallorum regem, in eam concordiam uterque rex uenit, ut Apuliam atque Calabriam sibi retineret omni ditione, reliqua Gallus.

Foederis cum Gallo forma

Gundisaluus

Verùm exorta postmodum inter eos de finib. contentio est, magno'que se ambo iudice tuentes, ad arma deuenerunt. Gundisaluus Ferdinandus Hispanorum dux, qui ut alter Viriatus uirtute armis'que super effulsit, primum lacessitus, ac Baroli obsessus, ea fuit animi constantia, ut paulatim emergens, parua ad modum & collectitia manu maiores Gallorum copias fuderit, ac eorum ducem Viceregem appellatum interfecit. Fama deinde uictoriæ peruagata diuersis in locis, uarijs'que prælijs superior semper apparuit, donec oppidatim ui cuncta subegit, ac Neapoli demum recepta, munitissimam illam & inexpugnabilem arcem breui post tempore in potestatem redegit, muro ponte'que Hispanorum solertia superatis, ac custodib. partim cæsis, partim captis. Summa deinde belli ad Caietam redacta, quo se Gallorum reliquiæ ad octo millia ex fuga receperant, clausis'que obsidione, supplementum post annum armatorum ferè decem millia superuenere, magnis machinis, bellicis'que operib. instructa, quibuscum Italici principes nonnulli aderant. At Gundisaluus quanquam uenientibus occurrere animus non deesset, maluit tamen Fabianis artibus bellum ducere, atque hoc modo leuia obsidione sine cæde potiri: quàm fortunam periclitando, ac militum sanguine abutendo, repentina hostem clade superare. quod proculdubio euenit. Nam ad ultimam redacti famem Galli, & à suis ob metum appropinquare nolentibus frustra auxilium præstolantes: primum hi, qui montem Caietæ uicinum tenebant, deditionem fecerunt: post hos uerò ciuitas tota anno millesimo quingentesimo quarto. Gundisaluus igitur uix toto triennio elapso, Siciliæ totius regno potitus, Neapolim se recepit: ubi rebus in pace constitutis, pro rege præsidet, iura'que populis dicit. In quo factum periculum nunquam Hispanum ducem feliciorem quàm Romano milite fuisse. Nam Prosper ac

Ro. miles

Fabricius Columnenses, maximum uictoriæ pondus accessere: nec contra hoc tempore Romanus unquam fortior quàm Hispano duce: ut ex Italicis tredecim conspeximus, qui in eo bello cum totidem Gallis congredientes, toto spectante exercitu superiores fuere. Ferdinandus itaque rex his rebus per hunc gestis tributum Pontifici misit, album equum, ad quem Alexander sextus Ferdinandum reliquo remisso, exhauerat. Quum'que satis animi, uirium'que ad reliquas Italiæ oras inuadendas habere posset: cupiens tamen arma ciuilia, quæ coactus suscepit, in crucis inimicos conuertere, triennales cum hoste inducias pepigit, hoc animo, ut in Africanam expeditionem se accingat: cuius iam initia dedit. Quod utinam eo diutius superstite absolui contingat, ut res Christiana tot principum ambitione atque discordijs tandiu lacessita, unius saltem religiosissimi prouidentia, uirtute'que resipiscat.

DE REGNIS NAVARRAE, Aragoniæ, & Lusitaniæ.

NE quid autem Hispanæ desideretur historiæ, cæterorum regnorum in ea natione quæ fuerint initia, par fuerit paucis explicare. Ac primum Nauarræ regnum: quod inter Vascones partim etiam Cantabros continetur: cœpit circiter annum nongentesimum sexagesimum primum à quodam Eneco comite Bigorræ.

Nauarræ reges

Enecus rex

Hic è montibus Pyreneis in uicinam Nauarræ planitiem cum exercitu descendens, omnem eam regionem à Saracenis liberauit: pro quib. meritis, rex in eo loco primus appellatus, successorem habuit filium Garsiam: postea Sanctium cognominatum Abarcam, qui contra Saracenos res gessit magnas, Aragonense'que regnum magna ex parte adauxit.

Garsias Abarca

Garsias Tremulentus

Garsiam & ipse filium successorem dimisit, cognomento Tremulentum. hic deinde Sanctium filium cognomento Maiorem, quintum Nauarræ regem, qui duxit in matrimonium Eluiriam comitis Castellæ filiam pariter & heredem: ex qua Sanctius Castellæ rex postea uocatus fuit, sicut suprà in Castellæ regibus commemoraui.

Sanctius

Tris hic liberos suscepit, Ferdinandum cui Castellæ, Garsiam cui Nauarræ, ac Ramirum ex concubina, cui Aragonense regnum dimisit anno millesimo sexto, à quo Aragonenses postea reges.

Ramirus rex Arag.

Ipse uerò Ramirus in debellandis Saracenis maiorum suorum uirtutem magnopere referebat. Non minor etiam gloria filij ac successoris Sanctij: qui in Oscæ obsidione, sagitta uulneratus interijt: relictis Petro Alfonso, & Ramiro filijs: è quibus Petrus successit: qui Oscam, & nonnulla oppida Aragonensi adiecit imperio.

Sanctius

Petrus

Hic à Roderico Cido qui Valentiam cepit, dum Saracenis auxilio ueniret, in bello captus, deinde dimissus ex liberalitate fuit: anno millesimo sexagesimo octauo ut in Alfonso sexto suprà diximus: cui ille militabat. Igitur primis duobus fratribus sine heredibus defunctis, regnum ad Petrum quendam priuatum, bonum alioqui uirum existimatum, deferunt: sed breui tempore cum minime satisfaceret, eo abrogato, tertium fratrem Ramirum monachum in cœnobio agentem, regem constituunt, qui unicam filiam in regno susceptam Viracam nomine Raimundo Bercinonis comiti locauit.

Petrus alius rex

Ramirus monachus rex factus

Raimundus

Hic postea soceri loco Aragoniæ regno successit, cui Bercinon patrio iure accessit. Deinde ex successione Iacobus circiter annum M. C C L. annis X L. id regnum tenuit, qui Alfonsi X. Castellæ regis socer fuit: ac, ut refert Cusentinus, maiorem & minorem insulas Balearicas recepit. Valentiam quoque olim, ut diximus, à Roderico Cido recuperatam, deinde deperditam, rursus regno Aragonensi restituit: quo tempore Ferdinandus Castellæ rex etiam recuperauit Hispaniam, præter Granatam.

Iacobus

Baleares insulæ & Valentia receptæ

Petrus

Petrus huic filius deinde successit, ille cui Nicolaus III. Pontifex concessit regnum Neapolitanum: qui'que nauali prælio cum Gallis decertauit, & ex uulnere occubuit, relictis Iacobo cognomento Dongiano, & Frederico filijs: de quibus etiam in rebus Siciliæ dicam, Fredericum Clemens quintus Sardiniæ regem

Iacobus Dongianus

Fredericus

regem fecit, hac conditione, ut Saracenos inde depelleret, cum diu Genuenses ac Pisani de ipsius imperio decertassent anno M.CCCXIII. Res deinde Aragonensis ad Martinum Iacobi filium deducta, qui superstite

Martinus Iacobi filius

tantum una filia regi Castellæ nupta moriens in disceptatione populos dimisit, cum alij ad comitem Vrgellensem, alij ad Ioannem II. Castellæ regem, nonnulli autem ad ipsius Ioannis patruum Ferdinandum rem deferrent. Vicit itaq; Ferdinandus, ac omnium consensu rex Aragon. declaratur: anno M.CCCCVII. arbitris postea indicantibus, Petro Luna, qui postea Benedictus XIII. Pont. & Vincentio ordinis prædicatorum. Hic igitur Ferdinandus Ioannis primi filius fuit, frater Henrici III. patruus Ioannis Castellæ regum, ac pater Alfonsi illius, qui postea Siciliæ rex fuit, uir magnus admodum bello ac pace, tutor quoq; Ioannis fidissimus. Schisma eius temporis exortum, ut tolleretur omni studio conatus est, Constantiense concilium procurando: Petrumq; Lunam, quanquam amicissimum, & ciuem suum, ut se pontificatu abdicaret, quando precibus compellere non potuit, ab se expulit. Saracenorum in Granatæ regnum penetrando, magnam edidit stragem, Antequedra oppido per uim recepto. Sed hoc fortitudinis: illud etiam modestiæ fuit, quod Ioanni fratris filio Castellæ regi uictoriam adscripsit. Adsecutus Aragonense regnum, eò concessit cum uxore & filio natu maiore Alfonso: reliquis Ioanne ac Petro apud Castellam relictis, quibus patrimonium suum

Alfonsus

dimisit, regiq; Ioanni fratris filio commendauit. Alfonsus deinde patri successit: quo uiuente, Mariam Henrici III. patrui filiam in matrimonium duxit, quæ uiro in Italia res gerente, annos XXV. summa prudentia Aragonense regnum administrauit, sterilis alioqui: quapropter Alfonsus è stupro mulieris nobilis Valentinæ Ferdinandum genuit, quem postea Siciliæ, Ioannem uerò fratrem Aragoniæ successores dimisit: qui pater Ferdinandi nunc regnantis fuit: ac Blanchæ uxoris, quæ Martini regis coniunx extitit, iure hæreditario Nauarræ regnum adsecutus, Carolum ex ea susceptum ei præfecit: litesq; inter patrem & filium de re postea fuere, quas ipsius Caroli mors immatura diremit. Is Io. natura bonus: alioquin infortunatus, ac bellis & laboribus exercitus plurimis, orbatus insuper luminibus in senectute: annis hinc XXX. decessit. Cuius uices perpetua filij nunc Hispaniæ regis felicitas compensat. Nauarrenses cum uacui regni diuersis competitoribus aliquandiu armis restitissent, in potestatem tandem Henrici IIII. Castellæ regis, cuius suprà mentionem feci, uenerunt: ac sub eius hodie successore feliciter degunt. Deinceps pauca de regno Lusitaniæ,

De regno Lusitaniæ
Henricus

quod circiter annum M.CX. cœpit hoc modo: Henricus Lotaringiæ comes è Gallia ueniens, magnas aduersus

Alfonsus VI.

Saracenos res gessit, pro quibus meritis Alfonsus VI.

Tyresia

Castellæ rex permotus filiam notham nomine Tyresiam ei locauit: Callæciæ partem quæ in regione Lusitaniæ continetur, pro dote assignando. Ex eo postea matrimo-

Alfonsus primus rex

nio natus Alfonsus, qui primus Lusitaniæ rex appellatus est. Primus item qui Vlixiponam à Saracenis recepit, quorum quinque simul regibus uno prælio superatis, quinque scutorum insigne sibi monumentum posteris reliquit. Verùm hoc decus in matrem crudelitate fœdauit, quam, quòd post uiri mortem nupsit, in uincula coniecit, nec ut eam dimitteret, tunc per legatum à Pont. missum, compelli ulla ratione aut interdicto potuit. Quapropter materna in eum ira atque imprecatione caussa fuit, ut ab hostibus caperetur. Huius continenter ex ordine successores usque ad ætatem nostram XIIII.

Sanctius
Alfonsus II.
Sanctius Capella
Alfonsus III.
Dionysius

numerantur. Post Alfonsum Sanctius, Alfonsus II. Sanctius II. Cognomento Capella, Alfonsus III. Dionysius qui fuit è filia nepos Alfonsi, X. regis Castellæ, ab eoque impetrauit perpetuam ab omni uectigali immunitatem, cum prius reges Lusitaniæ Castellæ regibus subijcerentur. Alfonsus IIII. Petrus Ferdinan-

Ferdinandus
Io. nothus

dus, Ioannes nothus ex ordine ac religione militari uocatus ad regnum, animo ingenti, ciuitatem Septensem è Saracenis bello recepit, felix septena liberorum prole, inter quos Eduardus. Ferdinandus, Ioannes, Petrus,

Petrus
Eduardus

Henricus, & Eduardus fuere. Ferdinandum uitæ abstinentia pariter & religione inter beatos referunt. Is enim bello Saracenorum captus ea patientia in custodia apud eos uixit, ut molæ (ea enim uincere cogebatur) cum famulo quanquàm per se sufficiente suas partes obiret. Ioanni filiæ tantum duæ fuerunt, quarum altera Alfonso, altera Ferdinando ex fratre Eduardo filijs locatæ. Petrus Petrum alterum Aragonum regem genuit, qui sine successore decessit, & Ioannem regem item Cypri: tertium uerò Iacobum, qui in patrum postea collegium cooptatus, sanctis moribus ac fama conspicua sub Pio II. Florentiæ excessit, ac tumulatus est. Henricus infans in Athlantico primus Pelago nouas insulas reperit, de quibus in Aethiopia postea latius dicam. Eduardus au-

Alfon. V.
Zelta, Tige & Alcazar recepta

tem rex natu maior Ferdinandum genuit, & Alfon. V. qui post parentem regnauit. Hic Zelam, Tigem, & Alcazar Africæ ciuitates prælio expugnatas regno Lusitaniæ adiecit. Ex sororibus alteram Ioan. Castellæ regi, alteram Helionoram Friderico III. Imperatori locauit, ex qua Maximilianus nunc Cæsar est genitus: uir sanè foris domiq; præclarus, & ingenijs maximè fauit. Cuius rei gratia præcipuos inter amicos habuit Georgium summum theologum, qui nunc agit Romæ eius

Ioannes II.
Emanuel

opera Cardinalem Vlixiponensem. Ioannes Alfonso patri successit, qui ætate florente lapsus ex equo, sine liberis decessit. Post quem Emanuel eius frater rem hodie tenet.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER III.

GALLIA.

GALLOS omneis & Germanos uno uocabulo ueteres Græci Celtas, Romani Gallos appellabant. Nam & Germaniam Co-

Celtæ
Galli

matam Galliam dicebant. Postquàm uerò Rhenum transiere, insque Gallorum finibus consti-

Germani
Galatæ

tere, ab iuis quodam modo adfinitate, Latini Germanos uocauere. Gallos deinde Græci Galatas, ab Herculis filio. Hercules enim, ut scribit Diodorus libro.ij. deuicto Geryone, in Galliam ueniens Alexiam condidit ciuitatem, ac è uirgine quadam eius loci indigena complexu Galatem genuit, qui regnum obtinens incolis nomen dedit. Isidorus quoq; ἀπὸ τ͂ γάλακτος dicit appellari, quod Gallorum corpora ob immensa frigora modo lactis albescant. Quòd sanè non discrepat à uersu Vergiliano. Virgatis lucēt sagulis tum lactea colla. Romani triplicem fecere Togatam, eādem & Cisalpinā in Italia, à Toga cum

Diuiſio Galliæ

Latio communi. Comatam, quo nomine,ut ait Plinius, omnem tranſalpinam Galliam uocabant, ab intonſis crinibus,ut Lucani etiam carmen teſtatur. Crinibus effuſis toti perlatè comatæ. & Braccatam olim quæ nunc Narbonenſis,teſte item Plinio dicta eſt à Bracbis,id eſt,femoralibus prolixis,quibus utebantur,ut eſt autor Strabo, qui etiam præter hæc ſagis & ueſtibus breuibus, quibus uix nates tegerent,eos utentes dicit, quod & noſtra uidimus ætate. Femoralia uerò adhuc durant, quanquam ſunt qui & brachas aliud genus ueſtis dicant, nulla tamen autoritate. Rufus Gallias cum Britannijs in prouincias XVIII. diuidit. In Alpes maritimas Maſſilienſem,quæ & Prouincia dicitur, Ambianenſem, Viennenſem, Narbonenſem, Nouem populanam, Aquitanias duas, Alpes Graias, Maximam Sequanorum, Germanicas duas, Lugdunenſes duas, Belgicas duas. In Britannia maxima Cæſarienſi, Britanniam primam, & Britanniam ſecundam. Cæſar in Celtas, Aquitanos, & Belgas eos diuiſit. Auguſtus in quatuor, Aquitaniam, Lugdunenſem, Belgicam, & Narbonēſem. & hæc quidem quæ antiquitus de Galliæ diuiſione traduntur, Nunc ſigillatim loca repetenda.

Brachæ

DE ALPIBVS.

ALPES primum quas contra barbaros Italiæ deus obduxit, patent longitudine à Varo ad Arſiam Iſtriæ fluuium paſſ. mil. cccel. altitudine uerò infra ſuman, ex quo traijcere Annibali non tam difficile fuit quàm autores commemorant, ut Polybius teſtatur. Alpinos prædones omnes eſſe conſtat, ac à Iulio Cæſare quondam per legatum Serg. Galbam perdomitos, dein à Tyber. Cæſare uiuente Auguſto,ut ex arcus inſcriptione in eo loco apparebat. Imperat. Cæſari Tyber. Diui filij Auguſt. Pont. Maxim. Imper. XXIIII. Trib. pot. S. P. Q. R. Quod eius ductu auſpicijsq; gentes Alpinæ omnes quæ à mari ſupero ad inferum pertinebant, ſub imperium populi Roma. ſunt redactæ. Ad eos igitur quatuor aditur uijs,una per Ligures mari proxima,altera per Taurinos, qua Annibal & Hercules tranſmiſere, quorum gratia Pœninæ & Graiæ appellatæ, eædem & Cottiæ, in quibus XII. fuiſſe ciuitates Plinius teſtatur, regnum quondam Cottij regis, qui perdomitis Gallis eas conſtruxit militibus uiatoribus accommodas. Is Marcellino teſte Cæſaris Auguſti amiciſſimus fuit. Cotius autem Thraciæ rex alius, qui,ut legitur in Cæſaris commentarijs, Pompeianas partes ſecutus. Alpibus hodie mons Cineſius nomen eſt, tenduntq; in Prouinciam & Hiſpaniam citeriorem. Tertia uia per Salaſſios, quas Cæſar ſummas appellat, ac latronibus purgauit, nunc S. Bernardi, non quidem illius abbatis celebrati, ſed cuiuſdam Auguſtenſis archidiaconi, qui in eo monte inter nemora perſanctè degiſſe dicitur. Hæ igitur in Lugdunenſem Galliam ducunt. Quarta uia per Rhetios, quæ & Rhetiæ dicuntur Alpes, & agro Tridentino ac Veronenſi adiacent, nunc S. Gothardi appellatæ, quæ ad circumrhenanos Danubianosq; populos ducunt, quas Iulias nonnulli eſſe dicunt. Alij Iulias poſt Rhetias, ubi mons incipit Adrius, qui Illyriam à Pannonijs diuidit, quarum meminit Hiero. inter Alpes, inquit, Iulias & Conſtantinopolim. Gentes Alpinas has Strabo commemorat, Sallies, Albienſes, Taurinos, Centrones, Caturiges, Veragros, Vennones, Lepuntios, Nantuatas, Tridentinos, Rhetios, Vindelicos, qui omnes partim interiere, partim nomina mutauere, moxq; à me in Narbonenſi dicentur. Vuindelicos autem & Rhetios dicam in Germania.

Quatuor Alpium uiæ

Pœninæ & Graiæ & Cottiæ idem.

Cotius rex

Cotius

Alpes ſummæ S. Bernardus

Alpes Rhetiæ

Alpes Iuliæ

Alpinæ gētes

DE NARBONENSI.

POST ALPES prima pars Galliæ Narbonenſis occurrit, quæ terminatur ab oriente Adula monte & Alpibus, uſq; ad Vari fontes: Ab Auſtro mari Gallico, ab occidente Pyreneo, à ſeptentrione Iura monte. Qui propriè Celtæ Straboni appellantur. Patet Agrippæ longitudine paſſuum M. CCCLXX. latitudine CCLXXIII. Regiones uerò his hodie cōtinet nominibus appellatas. Sabaudiam, Prouinciam, Delphinatum, & Prouinciam Tholoſanam. Sabaudios enim ex Sabatijs uadis ac populis, Ptolemæo cæterisq; inter Alpes poſitas, puto nomen accepiſſe. Hi nunc agros tenent, qui quondam Vocontiorum, Veragrorum, Caturigum, Centronum, Lepontiorumq; fuerunt ad Alpes pertinentes. Eorum urbes Tarantaſienſis olim Nantuates exiſtimati, deinde Lauſanenſes olim Latobrigi, præſuli ſubiecti. Gebenna urbs Genua Cæſari appellata, apud lacum Lemanum, ubi Cathaldum eius urbis præſulem ac profeſſorem adorant. Forum Neronis Tricaſtini nomen adhuc ſeruat. Dinia nunc Dignenſis urbs, Vocontijs ac monti Cineſio proximum eſt oppidum Cimerio, quò initio belli Cæſar quoq; legiones traduxit, cuius etiam meminit Plinius nepos in quadam epiſtola, hodie quoq; Viuarienſis ciuitas nominantur. Veragri in montibus S. Bernardi, caput gentis uicus ubi cœnobium S. Mauritij Sedunenſis dioeceſeos: per hos Cæſar in Galliam penetrauit. Seduni adhuc nomen retinent. Sabaudiæ duces è Saxonum ducibus ac ſtirpe Auguſta originem ducunt, annos prope CCCC. Inter quos Amedeus Aimonis comitis filius ab imperatore Frederico III. dux primus fuit appellatus. Qui defuncta uxore, relictaq; regni cura Ludouico filio, cum paucis ſuorum ſeceſſit in agrum Gebennenſem ſtudio rerum diuinarum, prope lacum Lemanum cœnobio conſtructo. Deinde ob abſtinentiæ, clariq; nominis famam, inuitus, in concilio Baſilienſi pontifex factus, mox concordiæ gratia ſeſe ſponte abrogans Nicolao quinto ſedente, cardinalis ac legatus remanſit: ſimul cum his quos ipſe cardinales prius creauerat. Huius filia Maria Philippo Mariæ uicecomiti nupta quod è uomica circa femina laboraret, uiro nunquam congreſſa eſt, quapropter eo extincto, cœnobio uirginum, quod ipſa conſtruxerat, ſeſe dicauit, patris animum imitata. Ludouicus alter filius ex Anna Iani Cypri regis filia ſeptem mares præter fœminas nonnullas genuit. Quorum maior natu Amedeus aui nomen ac uirtutem referens, ſanctitate maxime claruit, morbum comitialem quo laborabat uſq; ad extremum patientiſſime tulit, tempus quoq; ſuæ mortis prædixit. Rogatus quondam à quibuſdam oratoribus, qui tunc aderāt, ſi quos haberet canes uenaticos oſtenderet, annuit ut poſtera die redirent. Cum uerò adeſſent Amedeus pergula ingentem ab latere ædium mendicorum multitudinem eis oſtendit, unà diſcumbentium. Atq; hi ſunt, inquit, Canes mei, quos alo quotidie, quibus'ue cœleſtem gloriam me ſpero uenaturū. Ludouicus eius frater Ludouici filius rex Cypri fuit, Carlotta Ioannis regis unica filia ſimul cum regno in matrimonium ſumpta, de quibus poſtea clarius in hiſtoria Cypri. Amedeus igitur uxorem duxit Violantam Caroli VII. Gallorum regis filiam, ex qua quanquam abſoluta uiſ.....

cum

Sabaudia
Prouincia
Delphinatus
Toloſa Prouincia

Tarantaſien.
Lauſanenſes
Gebenna
Genua
Cathaldus
Forū Neronis
Tricaſtini
Dinia
Cimerio
Viuarienſis
Nantuates
Latobrigi
Veragri
Vicus & cœnobium San. Mauricij
Seduni
Sabaudiæ duces
Amedeus dux

Canes Amedei

cum ea uiuebat, quatuor suscepit mares, aliquot etiam fœminas. inter quos Philibertus patri succedens breui tempore sine cõiugio & prole Lugduni decessit. Carolus deinde frater rem tenuit, qui ex Blanca Guilelmi Mõtisferratensis filia, Ioannem Carolũ Amedeum appellatum genuit. Hic autem sextus ex ordine Dux, in puerili admodum decedens ætate, Philippo patruo rem dimisit. Ipse postremo Philiberto filio ex filia Ducis Borbonis suscepto, qui à Maximiliano Cæsare nuper gener adscitus, Margarita eius filia in matrimonium accepta, anno superiori decessit. Domum igitur nobilitate ac meritis florentem nolui silentio præterire. In ora uerò Gallici maris Prouinciæ urbes ex parte magna sitæ sunt. Post Varum fluuium Antipolis & Forumiulij Octauianorum colonia Plinio nomen seruant. Post hæc Argenij ostia, Olbia, Citharista promontorium, Turoentium antiqua sane nomina. Deinde Masilia Sallyum Metropolis. Sallyes enim à Sextio Duce Romanorum perdomiti teste Liuio fuere. Masilia uerò ipsa Phocensium colonia, ubi autore Strabone, portus templa'que Ephesiæ Dianæ & Delphici Apollinis, studium quoq; Græcarum literarum nobile secundum Athenas fuerat. De hac Hieronymus in epistola ad Galatas. Masiliam Phocenses cõdidere, quos ait Varro trilingues esse, quod Græcè loquantur, Latinè & Gallicè. Hæc ciuitas Pompeij partes secuta, à Cæsare per uim expugnata fuit. Libertate antiqua utebatur, nec prætoribus prouinciæ parebat, ut ait Plinius. Etymum urbis tradit Eustat. ἀπὸ τ̃ μαίσαι, quod lingua Aeolica ligare dicitur, καὶ ἁλιέως, id est, piscatore, quod gubernator Phocensis eo applicans, uiso piscatore statim ex omine ligare rudentẽ iussit: ponitur'q; ab eo inter Ligures transalpinos. Decoratur insuper diua Martha eo aduecta, cuius uirtute lucus dracone liberatus ostenditur. Vinum Masiliense Martialis uituperat. Arelate urbs etiã inter Sallyes, Plinio colonia Sextanorum dicta, quod è sexta Leg. milites coloni eo deducti sint. Harum coloniarum autor Cæsar, qui Tyberij patrem è III. uiris præfecit, qui colonias deducebant, eos'q; agros uiritim diuidebant. Arelate præsules habuit sanctos Honoratum & Hilarium. Sequuntur ostia Rhodani, & Fossæ Marianæ, quas aquas mortuas nostri nautæ appellant, operè C. Marij c. pass. à Rhodani ostijs deductæ Plinio. Deinde Agathopolis cum parua è regione insula Agatha, quam Stephanus ἀγαθὴν τύχην, id est, bonam fortunam appellat. Agathopolim nonnulli Montem Pessulanum, siue ex eius uestigijs esse contendunt, quod oppidum ornatur Rocho eius loci principe. Hic defunctis parentibus anno uigesimo, relictis omnibus ignotus Christi causa peregrinatus uenit in Italiam, ubi plura prodigia in curanda pestilentia monstrauit. Demum post annos multos in patriam reuertens, cum omnia bellis turbata inuenisset, pro exploratore captus, carceri'q; inclusus, ibi tandem decessit. Anno M.CCCXIIII. Cui ante hos annos Romæ templum ex ære collecto, dicatum in uia flaminia prope mausoleum Augusti conspicitur. Postremo Narbo, quæ ob claritatem nomen regioni dedit. Hanc Plinius coloniam Decumanorum uocat, quod decimæ legionis milites in eam deducti sint. Reperitur & Narbo fluuius supra Meotim. Intus autem aquæ Sextiæ; nunc Aquensis ciuitas, quam Sextius dux (ut ait Liuius) redactis in potestatem Sallyibus ædificauit, ubi erant aquæ calidæ. Arausio colonia secundanorum, ubi secundæ Legionis milites traducti, nunc Aurasicensis Ciuitas, Glanum nunc Glandatensis. Alba Eluorum Plinio, nunc Eluẽsis. Beterræ Plinio & Antonino, nunc Biterrensis. Cauallio Ptolemæo, nunc Cauallicensis. Allobroges iuxta sunt inter Isarum & Rhodanum siti, quos domuit Cn. Domitius. Horum legati Romæ cum Catilina conspirauerant, nunc Delphinatus appellatur potius quàm Sabaudiensis, cui præsidet pro tempore regis filius natu maior. Caput gentis Vienna, ubi Antonij uenerabile templum, & Mamercus ac Maurus eius urbis præsules sanctissimi coluntur, unà cum Adiuto & Desyderio martyre præsule Lugdunensi ibidem sepulto. Auenio Col. quam Ioanna Siciliæ regina Clementi Pont. uendidit. In ea ius dicit Vicegerens. Is fuit ætate nostra Nicolaus Liscius Volaterranus unicum iustitiæ ac seueritatis exemplum. Valentia item Col. Plinio. Vasio antiquum retinet nomen. Carbantorate Plinio, quod Carpentoratum uocant. Tolosana prouincia pars fuit olim Hispaniæ citerioris, teste Hieronymo, quam Masilienses occuparunt, postremo Gothi. Inter hos Tectosagæ gens triplex Pyreneis propinqua montibus ex aquilonis latere, tanta multitudine habitantes, ut necessarium eis fuerit in colonias exire, & occupare finitimam Cappadociæ & Paphlagoniæ Phrygiam. Horum, ut ait Plinius, Rhoda est Rhodiorum Colonia, unde dictus Rhodanus fluuius, ut Hieronymo placet. Volcarum item in hac parte gens, quorum Illiberis oppidum & fluuius. Ruscino etiam Plinio, Straboni, Ptolemæo, quem Galli Ruscinionem & Perpinianum uocant, de quo inter Galliæ Hispaniæq; reges longa quandoque contentio. Carcaso, Cessaro, Nemausum, Tolosa, prisca nunc quoq; retinent nomina. Tolosa nanq; ipsa urbs quondam florentissima, ubi nobile templum gaza refertum antiqua fuerat, quam si quis attigisset exitu infelici plectebatur: compertum id in Cepione, alijs'q; ducibus Romanis, ex quo prouerbium in his quæ causa sunt aduersitatis, Aurum Tolosanum: autores Gellius & Plinius. Hæc Gothorum sedes diu fuit, deinde à regibus Gallorum pulsi, intra Hispaniam se continuere. Facta est autem Metropolis à Ioanne XXII. Hæc igitur quæ de tota comperi antiquitate. Nunc quæ de Narbonensi in fisci codice adnotantur hodie subijciam. Primum Metropoles sex, Narbonensis, Tolosana, Ebredunensis, Aquensis, Arelatensis, Viennensis. Narbonensi rursus subest Biterrensis, Agathensis, Magalonensis, Electensis, Vticensis, S. Pontij, Eluensis, Venacensis, Antipolitana. Arelatensi subest Masiliensis, Auenionensis, Tolonensis, Cauallicensis, Vapicensis, Tricastinus, Carpentoratensis, Viennensi subest Valentiana, Diguensis, Viuariẽsis, Gratianopolitana Maurianensis, Gebennensis. Tolosanæ subest Apamiarũ, Montisalbani, sancti Pauli, Riuensis, Lombriensis, Mirapincensis. Vaurẽsis. FLVMINA uerò in Narbonẽsi hæc præcipua, Rhodanus omnium maximus ac rapidissimus ex Alpibus per fines Allobrogum orientem uersus fluit, usq; Lugdunum, inde conuersus tribus ostijs in mare Gallicum desinit. Eius Etymum Plinius & item Hieronymus noster à Rhodiorum colonia urbe citerioris Hispaniæ uenire uolunt. Dicitur à nonnullis alter Eridanus. Nam una commiscentur ex Alpibus fluentes, scissus alias alia in Oceanum, alia in Adriaticum sinum descẽdit: quod Apollonius in IIII. Argonauticorum pulchre describit. Οἷον λαιμαργάζετ ὑδάσιν ἀμφιρίοντο, Ἐκ δὲ τοῦδε ῥοδανοῖο βραδὺν ῥόον ἀντεβάλοντο, Ος δ' ἐς ἠριδανὸν μεταναίεται ἄμμιγα δ' ὕδωρ: & quæ sequuntur. Araris, itémque Dubis ex eodem quo Rhodanus

monte

Margin notes (left column): Carolus — Philibertus — Varus flu. — Antipolis — Forumiulij — Argenium — Olbia Cytharista — Turoentium — Masilia — Sallyes. — Arelate — Honoratus — Hilarius — Fossæ marianæ — Aquæ mortuæ — Agathopolis — S. Rochus. — Narbo — Aquæ Sextiæ — Arausio — Glanum

Margin notes (right column): Alba Eluorũ — Beterræ — Allobroges — Vienna — Maurus — Desyderius — Auenio — Valentia — Carbantorate — Tolosa — Tectosagæ — Rhodanus — Volcæ — Illiberis op. & flu. — Ruscino — Carcaso — Cessero — Nemausum — Tolosa — Metropo. Narbonensis — Flumina Narbonensis — Rhodanus — Araris — Dubis

Arar
Dubis
Isara
Druentius
Orobius
Ararius
Sulgas
Ruscino & Illiberis
Rusceenus lacus
Atagis Orobius montes
Sigius
Aphrodisium
Iura
Cemenus
Insulę Stoechades i ii iii.
De Lugdunēsi
Ducatus Britonum Burgūdiæ, Borbonensis, Aurelianensis, Valesii.
Comitatus Niuernensis, Antisiod.
Britannia urbs
B.Aegidius
Arturus

monte exeuntes, atq; una corriuantes in Rhodanum iuxta Lugdunum conmiscentur. Arar uerò lenis adeo fluit, ut nescias in utram partem descendat, clarus ponte Cæsaris uno die militum opera fabricato. Isara quoque & Druentius ex eodem orti loco Rhodano corriuant. Apud Isaram Quintus Fabius Maximus triginta uix milibus, ducenta Gallorum milia cecidit. Vltra uero Rhodanum è montibus Cemenis fluunt in mare Gallicum Ptolemæo Orobius, Ararius, Straboni Rauraraus appellatus. Is enim prope Maßiliam Petrosus uocatur, quod lapidibus sit maxime refertus. Sulgas paruus amnis Rhodano etiam conmiscetur, ubi Cneus Domitius Aenobarbus complura Gallorum milia uertit in fugam, ut Strabo commemorat. Nunc Surgam uocant Petrarchæ carminibus celebratum. Ruscenas Straboni, Ruscino Ptolemæo dicitur: & Illiberis, è Pyreneo exeunt in mare Gallicum, uterque eiusdem nominis urbem habens. Ruscenum item efficit lacum, ubi cestriæ optimæ aluntur. Atax Straboni, Atagis Ptolemæo appellatus prope Bliteram ciuitatem fluit. Orobis Straboni, Orobius Ptolemæo uocatus, à Cemenis montibus in meridiem iuxta Agatham descendit. Sigius mons Straboni, Setius Ptolemæo, duos disterminans sinus: maior Gallicus appellatur, in quem Rhodani ostium erumpit: minor usque ad Narbonem & Pyrenen spectat. Aphrodisium Veneris promontorium, in quo eius erat templum. Iura Sequanos ab Heluetijs diuidit, Ptolemæus Iurassum uocat. Is nanque ex Alpibus usque ad Cemenos montes, & fontem Sequanæ pertinet. Cemeni enim montes continui sunt inter septentrionem & occidentem incedentes. Insulæ autem in hoc mari è regione Antipolis, i ii iii. Stoechades ex ordine uocatæ. LVGDVNENSIS nunc attingenda Gallia, quæ ab occidente Garumna flumine disterminatur ab Aquitanis à septentrione Britannico Oceano, ab oriente Sequana & Matrona, à meridie flumine Arari. Quæ regio has habet hodie prouincias siue principatus. Ducatus Britonum, Burgundiæ, Borbonensem, Aurelianensem, Valesij, à quo recentes Francorum reges. Comitatus autem Niuernensem, Antißiodorensem, Montisbellicardi, Perretensem, Caropolitensem, Matisconensem, Blesnensem, Campaniæ. Ante omnes Britones summum occupant ad mare locum. Hos Procopius ex Britannia insula colonos esse dicit. Beda uerò hos potius in Angliam traijcientes insulæ nomen dedisse. Plinius Britannos populos in hoc Gallorum littore nominat. Strabo etiam Britanniam urbem inter Aquitanos Britonibus uicinos ponit. Cæsar in commentarijs scribit Gallos proxima Britanniæ littora ad prædandum occupasse. Gens est nunc bello fortißima, sæpe Gallorum regibus formidolosa. Postremo in Italiam à Gregorio undecimo missi, res gessere, ut postea dicam. His patrum memoria imperauit Ioannes Dux, uir domi militiæque clarus, ut qui patrios fines uincendo dilatauerit. Huic Ioannes, Arturus & Ricardus nati fuere. Ioanni autem totidem, Franciscus, Petrus, & Aegidius. Horum primi duo ex successione, rem patriam tenuerunt, Aegidius uerò pro martyre apud eos colitur, interfectus ob inuidiam, opera (uti fertur) P. fratris: quod æqui seruantißimus, in administratione rerum, cunctorum sibi gratiam populorum conciliaßet. Post hos res ad Arturum patruum deducta: qui regis Caroli septimi magnus Conestabulus, & dux inuictus Francorum gloriam ab externo hoste tutatus est. Anglos sæpe irruentes duce Talboto

Talbotus
Franciscus
Anna
Cenomanni
Mediolanum
Redones
Nannetes
Curiosolitæ
Veneti
Tricorii
Sessuuii
Osismi
Vnelli
Aulerci
Diablintres
Ambiates
Maclouenses
Dolenses.
Armoricæ
Lexouii
Turones
Arnulphus
Andes
Albinus
Columba
Senones
Patroclus
Velaunodunū
Carnutes
Genabum
Parisii
Lutetia
Genouefa
Burgundi
Philipp. dux

bello repreßit, Cum'que non toto biennio regnaßet hæredem Franciscum ex Ricardo fratre nepotem reliquit, de cuius gestis postea referam. Hic Anna filia tantum superstite decesit, quæ deinde Caroli octaui Gallorum regis simul cum paterno imperio in matrimonium uenit. Viro defuncto rursus Ludouico successori nupsit. Eorum populi olim Cenomanni, quorum urbs Mediolanum: hi in Italia colonias plures fecere, postea præsulem habuere Iulianum ab ipsis Apostolis constitutum, cuius festum pridie Nonas Martij colunt. Redones, Nannetes, Curiosolitæ nunc Consopitenses, Veneti, Tricorij, Sessuuij, Oßismi, Vnelli, Aulerci, Diamblintres, Ambiliates. Quos ferè omnis Cæsar nauali prælio cum Venetis gesto in potestatem redegit. In Mediterranea quoque nomina recentiora, Maclouenses, Dolenses, quibus præfuit Samson episcopus & professor sub Iustino iuniore. Leonenses. Armoricæ autem Lexouij & Turones nomen adhuc retinent. Horum præsul Arnulfus à sancto Remigio baptismate ablutus inter professores relatus est. Andes quoque nunc Andegauenses, quibus præfuit Albinus patria Venetus primus Abbas. Hos simul & Turones diuus Ludouicus rex Galliæ Britanniæ principatu exemit, & alteris Metropolim constituit, alteris Andegauensibus fratrem ducem præfecit, qui postea à Nicolao tertio in Italiam ad Siciliæ regnum accersitus fuit. Hi optimo abundant uino, quod in totam maritimam & Normandorum & Britonum eo carentem exportatur. Senonum dein regio sequatur, sedes & ipsa Metropolitica, ubi Columba uirgo & martyr sub Aureliano principe passa est, & sepulta: prius enim ex lupanari, quo per contumeliam adducta fuerat, diuinitus euasit. Hic & Patroclus martyr sub Valeriano etiam fuit. Et Lampertus, ac Valfranius uiri sancti Dagoberti regis tēpore præfuere. Eorum oppida Agedicum, Velaunodunum Carnutes quoque, quorum oppidum Gennabum. Parisij, quorum Lutetia ad Sequanam posita, ubi nunc regia Gallorum, concilium quod Parlamentum appellant, & studium literarium Caroli magni opus. Sanctorum insuper complura corpora, Germani, Eligij, Peregrini, Aureæ, Genouefæ: hæc enim uirgo Parisien. tempore Sancti Germani præsulis cœnobio dicata, ob uitæ abstinentiam pluribus annis ex lepra laborauit, sepulta apud sanctum Dionysium. Sunt & in hac parte Burgundiones inter Sequanos, intra Ararim & Iuram montem siti, quorum originem è Garmania Orosius ultimo libro his uerbis repetit. Valentinianus Burgundionum nouum nomen oppreßit, qui plus quàm septuaginta milia (ut fertur) armatorum ripæ Rheni insederant. Hos quondam subacta Germania à Druso & Tyberio per castra dipositos in magnam coaluisse gentem, atq; etiam nomen ex opere præsumpsisse, quia crebra per limitem habitacula constituta Burgos uulgò uocant: hodieq; præualida manus in Gallia, quamuis prouidentia dei Christiani omnes modo facti mansuete uiuant, non quasi cum subiectis Gallis, sed cum fratribus Christianis. Hæc ille. Burgundiones Plinius, itemq; Ptolemæus ultra Vistulam Germanis proximos ponunt. Ea gens priscum adhuc robur & animum spirat. Duces habuit è Gallorū regibus prognatos, quibus postea sæpe aduersa fuit, deq; imperio paribus auspicijs contēdit. Ex hac diuus Sigismundus fuit à Gallis interfectus. Proximis uerò temporibus, anno M.CCCCXXII. Philippus eorum Dux de-

cedens

Ioannes
Philippus
Carolus

cedens filium Ioannem reliquit patrem alterius Philippi. qui ætate nostra unà cum Carolo filio Lodouico Gallorum regi maxime fuit aduersus: quod Carolo eius fratri profugo Philippus fauerct, bellum ingens exortum, cuius postea inter reges mentionem faciam.

Allodiũ nunc Leodium Dinantium

Post hoc Alodium Carolus obsedit, quod suæ ditionis dicebat esse, cum oppidanis deinde pecunia transegit, ac se in Dinantios ex eadem causa conuertit, quo pater Philippus iam senex & inualidus se transferri uoluit, urbem cepit ac diripuit: interim extincto Philippo, Carolus Alodienses, quod Dinantijs auxilium tulissent, iterum obsedit, iuuante quoque Lodouico rege, quem sibi conciliauerat. Vrbem expugnauit, ac diripuit, nulli'que nec ordini nec ætati pepercit. Terror fuit suo tempore Galliæ, sæpeq; Regi, quanquam non æquo imperio formidolosus. Extinctus tandem in bello, quod aduersus Renatum Renati nepotem Lothoringiæ Ducem mouerat, ac ibidem ab hoste honorifice sepultus est superstite tantum filia Maria ex Margarita Eduardi regis Angliæ sorore, quæ postea Maximiliano Cæsari nupta, paternum pro dote imperium attulit. Ex his genitus Philippus Archidux appellatus, qui nuper Hispaniæ regi gener, ac successor adscitus, dum illac iter in Hispaniam haberet; cui materni corpus supplex repetijt. Renatus uerò supra dictus cum tanto hospiti nihil denegare posset, maluit honoratissimi hostis tropheis, ac perpetuo facti monumento priuari, quàm excellentissimæ charitati deesse. Vt esset omnib. mortalibus documento maiorum se indolem animo retinuisse, nec minora domi per pietatem gessisse, quàm antea in bello per fortitudinem gesserat.

Visontium
Claudius

Ciuitates uerò Burgundionum, Visontium nunc Bisontium Metropolis, ubi plura ueterum ædificiorum uestigia cernuntur, & Claudij præsulis ac professoris sedes, qui anno sexcentesimo uigesimosexto cura ecclesiæ alij delegata in Cœnobium sancti Agendi ad duriorem uitam secessit, tantum oleribus contentus, ubi & sepultus. Id hodie sanctus Claudius uocatur. In eodem agro Bisuntino locus Salinensis uocatus, ubi duo sunt fontes, alter aquæ dulcis, alter unde sal igne densatum conficiunt candore præstans, ac maximum eius nationis uectigal.

Matisco.
Eduenses
Augustodunum
Alexia

Matisco, cuius meminit Antoninus in itinere. Eduenses Romanorum amicitia clari horum urbs opulentissima Augustodunum in Cemenis sita montibus. In finibus quoq; ipsorum erat Alexia expugnatione Cæsaris memorabilis, nunc ad uicum redacta, putaturq; ea quam uocant Alsetum.

Alsetum
Nouiodunum
Cabilo
Syluerius
Gergobina
Bibracte

Est & Nouiodunum: Cabalio Antonino Straboniq;. Hodie uerò Cabilo, quem honestat Syluerius eius loci præsul & professor. Gergobina, ubi Cæsar Heluetiorum bello impedimenta collocauerat, Heduis confidens. Bibracte prope ciuitatem Heduensem ad exiguum nunc uicum redactum, olim celebre oppidum, in quo Cæsar concilium Galliæ totius coegit.

Longones
Adunantinum
Lugdunum

Longones, nunc Lingones, unius literæ tantum mutatione, quorum erat Adunantinum. Bellio Plinio nunc Bellicensis urbs. Lugdunum ipsum ad Cemeni radices, ubi Arar Rhodano congreditur. Colonia hæc est à Planco deducta. Flagrauit Senecæ temporibus, ut ipse in quadam epistola refert, Templum habebat Augusto dicatum, aram'que uenerabilem, ubi inscripta gentium nomina numero Sexaginta, earum'que singularum statua una. Hanc urbem Imperatores Romani uobile Emporium statuerunt, ubi etiam monetam cudebant. Hæc Strabo.

Nicetius

Hæc deinde urbs ornata sanctis præsulibus fuit Nicetio & Eucherio, qui sub Valentiniano secundo emicuit.

Meldæ
Pharo
Ildenricus

Supra uerò inter montes Meldæ Ptolemæo ponuntur, Meldensis adhuc urbis nomen seruantes. Hic Pharo & Ildenricus ex successione præsules sancti præfuere.

Vessones
Viromandui

Vessones & Augusta Vessonum. Viromanduos quoque Ptolemæo in hac parte positos Virdunenses putauerim esse.

Catalaunum

Hos prope Campania nunc appellata, ubi Catalaunensis est urbs noua nomine, clarissima clade Attilæ Hunnorum regis ab Actio superati. Fisci codex has habet hodie Metropoles descriptas in hac parte. Lugdunensem, cui subest Parisiensis, Carnutensis, Aurelianensis, Antisodorensis, Treoensis, Meldensis. Turonensem, cui subest, Cenomanensis, Redonensis, Andegauensis, Nannetensis, Baiocensis, Trecorensis, Leonensis, Dolensis, Maclouensis. In Burgundia, Tarantasiensem, cui subest Sedunensis, Bugustensis, Bellicensis. Bisuntinam: cui subest, Basiliensis, Lausanensis. Aquitania tertia pars Galliæ ab occidēte Oceanum, à septentrione Ligerim fluuium. Cæsari uerò Garumnam. Ab oriente Lugdunensem & partem Narbonensis. A meridie Pyrenæum & Narbonensis partem.

Aquitania Comitatus IIII.

Aquitani enim à cæteris Gallis corporibus & lingua differunt magis Hispanis similes, quibus finitimi sunt. Eos subiugauit Crassus Cæsaris legatus, ut narratur in commentarijs. In sequentibus temporibus duces habuerunt: qui cum Carolis Martello & Magno internecinum ac diuturnum bellum gessere, contra'que eos ex Hispania Saracenos quandoque uocauerunt, tandem succubuerunt, ac una cum cætera Gallia regibus Francorum nunc parent. Comitatus inter eos hodie IIII. Armeniaci, de Bigorra, de Fusso, ac Pictauensis.

Armeniaci
de Bigorra
De Fusso
Pictauensis
Pictones
Taruisatii
Tarbelli
Aturus
Bigerones
Cocosates
Sibusates
Ausci
Vassarii
Vascones

Ciuitates eorum pleræq; in commentarijs nominantur: Pictones, nunc Pictauenses. Taruisatij, nunc Turse. Tarbelli, nunc Tarienses ad Aturi ostia prope Pyreneos. Bigerones, nunc Bigerrenses, ubi castrum Bigorram dicunt in Vasconia. Prætiani. Garietes, qui nunc Lectorienses esse putantur. Garumni, Cocosates, Sibuzates, Ausci, nunc Auxitani: unde regio cognominata. Horum sunt Vassarij Ptolemæo, nunc Vassatenses. Armeniaci comes sub Calisto tertio, propriam germanam duxit sororem, reclamanti autem regi uir sceleratus literas apostolicas falsas ostendit: itaque ipse sacris interdictus, de his uerò qui eas procurauerant ac scripserant sub Pio postea sumpta est pœna.

Flussates

Flussates, quibus de Flusso comites nunc appellati diu præsident, ex qua domo duo Cardinales nostra memoria fuere, iunior tamen longe fama uirtute'que inferior decessit Innocentij tempore.

Sanctones
Mediolanum
Bituriges

Sanctones nomen etiam seruant, quorum urbem Mediolanum Strabo & Ptolemæus ponunt. Sonciates, Bituriges: hi uno die uiginti urbes incenderunt, ut Cæsarem commeatu & pabulatione prohiberent.

Auaricum

Horum oppidum Auaricum, cuius Cæsar in commentarijs meminit.

Nouiodunum

Præterea Nouiodunum: alterum est huius nominis, proximum Parisijs, in prouincia Remensi: tertium Heduorum.

Petrocorii
Fronto
Burdegalēses
Vascones

Petrocorij, quibus ciuis & præsul Fronto uir sanctus à Petro baptismate ablutus. Burdegalenses inter Garumnam & Ausçios: è Burdegale fuit Ausonius poëta. Vascones gens Hispana uetustissima, Pyreneis & Aquitaniæ uicina in hæc Galliæ loca traiecerunt. Quo magis miror à Pio & Blondo scriptum Vasconiam quasi occidentalem Gothiam eorum lingua appellatam, quod in his locis consentiente Honorio Vallia rex Gothorum consederit. His igitur Librettensis imperat princeps tantum dominus appellatus. Itaq; unum aiunt esse in Gallia dominum Librettensem. Vnum Armeniaci comitem. Vnum denique Britonum ducem, qui potentia post regem antecellant.

Aquæ Augustæ.

Sunt & in ea urbes Aquensis olim Aquæ Augustæ Ptolemæo Plinioq;. Conseranensis, Olorensis, Papincensis, Lascurrensis, Rigonensis, Adurensis, Bigorrensis, Maleacensis, Sarlatensis, Agenensis, sic etiam Antonino uocata. Ptolemæo Agennas.

Agenensis

Com

Conuenarum urbs olim Conueni ad fluuium Aturiam inter montes siti Pyrenęos: apud hos Lugdunum altera colonia Ptolemæo ponitur. Præterea Ruteni nunc Rutenenses. Lemouici & Aruerni nomen seruant, inter Aquitanos & ipsi ac trans Ligerim à Geographis positi. Ex Lemouicensibus quatuor ex ordine pōtifices olim fuere. Aruernorum autem ut gentis fortissimæ plurima apud autores mentio. Hi, ut scribit Strabo, cum milibus ducentis olim cum Aemiliano Maximo ad Isaræ & Rhodani confluentia, postea cum Domitio Aenobarbo, ubi Sulgas cum Rhodano cōiungitur, prælijs congressi sunt. Eorum oppida Augustonemetum & Gergouia in monte sita, ubi pugnatū est à Cæsare. Deinde apud Alexiam propinquum oppidum, ab eodemq; post longam obsidionem expugnatum superato Vercigentorige Gallorum duce. Nunc uerò Aruerni sub duce Borbonio agitant, ac Caroli septimi quondam temporibus adscitis sibi Lemouicensibus ac Pictauis grauem seditionem excitarunt, Ducem sibi quendam Bituriorum deligentes. Itaq; passim grassando nobilem quemque uirum impune obtruncabant, quem tumultum Biturigum dux cum exercitu regio compressit. Aruernorum præsul & martyr sub Constantino Iuniore, ut ait Sigisbertus, fuit Proiectus. Sed & in reliqua Aquitania nomina quædam etiam recentia. Claromontensis, Sanctiflori, Tutelensis, Mimotensis, Albiensis, Castrensis, Aniciensis, Vabrensis. Metropoles omnino tres, Bituricensis, Burdegalensis, Auxitana. Flumina in ea Liger potissimus, qui prouinciam eam à cætera Gallia diducit, Cluentellus, Garumna, Egignanus, Aturus: omnia à Cemenis montibus in mare Aquitanicum procurrentia. BELGICA sequitur, in qua prouinciæ sunt, huiuscemodi nominibus hodie uocatæ, Picardia, Flandria, Lotoringia, Normandia. Est autem à cætera Gallia Matrona & Sequana diuisa, magna ex parte Germanorum moribus & catalecto, eo præsertim tractu, qui Oceano ac Rheno proximus est, cum ab illis hæc loca sint occupata. Populos enim Transrhenanos M. Agrippa citra flumen teste Plinio traduxit. Syluam Arduennam in hac parte prius commemorabo totius Galliæ maximam. Hæc à Rheno incipit, per fines Treuerorum, Eburonum, & Menapiorum D. pass. mil. in longitudinem per mediam Belgiam in Oceanum tendit. Populi autem ex Oceani parte post Britones, Picardia cui comes imperat. Hanc ætate nostra Ludouicus undecimus rex Philippo Burgundo pignori dederat, quæ deinde recuperata causa belli maximi inter utrunque fuit. In hac parte Ambiani Ptolemæo ponuntur. Nunc etiam Ambianenses sanctis ornati præsulibus duobus Firminis martyre & professore, ac Honorato & Saluio. Is ultimus Chilperico regi Francorum Ariana secta infecto, restitit. Attrebates quoq; quos Vedastus eius urbis præsul sanctissimus maxime exornat. Dein Cameracenses ueteres sane populi. Nam & Cameracum apud Antoninum tantum reperio. Postea Morini, in quorum littore Icium promontorium Ptolemæo Cæsariq;. Gessoriacum quoq; portus Plinio Tranquilloq; in Claudio, unde in Britanniam facili transmissu Claudius penetrauit. Is nunc à Britanniæ regibus tenetur, Calesium appellatus, quanquam & Caleti populi, Straboni in hac parte ponuntur. Sequuntur Bellocassij Ptolemæo, ubi nunc Flandria. Huic olim à regibus Francorum præfectus mittebatur, quem Forestarium appellabant, qua administratione cum Balduinus quidam fungeretur, contigit ut Iuditham Caroli Calui filiam pactam Adoulpho Angliæ regi, illac transeuntem raperet: quæ post longam discordiam, patre consentiente, in iusto matrimonio apud eum remansit, proq; dote Flandria recepta, de Forestario comes factus est.

Conuenę. Aturia flu. Lugdunum alterum. Ruteni. Lemouici. Aruerni. Augustonemetum. Gergouia. Claromont. Sanctiflori. Tutelensis. Mimotensis. Albiensis. Castrensis. Aniciensis. Vabrensis. Metropoles III. Liger. Cluentellus. Garumna. Egignanus. Aturus. Sylua Arduenna. Picardia. Ambiani. Firmini. Honoratus. Saluius. Attrebates. Cameracum. Icium promon. Gessoriacum. Caleti populi. Bellocassij. Flandria.

Nunc ei successit Maximiliani Cæsaris filius Philippus Archidux, cuius suprà mentionem feci. Tongri ubi nunc Brabantia cui dux imperat. Menapij nunc Iuliacenses putati, Eburones uerò iuxta, nunc Alodienses Syluæ Arduennæ uicini inter Mosam & Rhenum. Hi sunt qui Cottam & Titurium Cæsaris legatos cum toto exercitu per colloquium circumuentos absente Cæsare trucidarunt: apud hos oppidum Vegerra, nunc Aquisgranum, Caroli Magni sepulcro nobilitatum. Prope uicus est etiam Luppia. Neruij ubi nunc Tornacenses Belgarum fortissimi Cæsaris exercitum in maximum discrimen adduxerunt, ita ut uni militum detracto scuto, ipsemet in acie primus inter pedites procedens, labantes suorum animos confirmauerit. In mediterranea quoq; penitiore Normandi ad mare ex Mediterranea pertinent, usq; ad promontorium Cobeum Ptolemæo nuncupatum, nunc autem Tubalena: iuxta castrum est Mons sancti Michaelis, cum arce regio præsidio munita, quod sit eius oræ uniuersæ tutela. Normandos enim aduenas, ut nonnulli recentiores tradunt minime constat esse: neq; enim apud ullos receptos autores Normandorum nomen aut in Germania, aut in Scythia usquam nominari contingit. Itaq; indigenas loci esse uerisimilius est, eos uidelicet quos Ptolemæus parua literarum mutatione Romanduos uocat. Hi seculis insequentibus, Rollone duce, Carolo tertio Imperatori bellum mouerunt, postremoq; cum eo fœdus & affinitatem inierunt. Præterea in Italiam cum Tancredo duce migrasse, & Siciliæ regnum primi constituisse dicuntur: quandoq; etiam Angliam sub rege Guilelmo tenuerunt. Nunc uerò regibus Gallorum sine controuersia parent. Horum historiam in Carolo tertio, partim etiam in Sicilia repetam. Eorum urbes Rotomagum uetusta ciuitas, hanc ornat Lanfrancus homo Papiensis, qui sub Honorio tertio Pontifice hic ludimagister fuit: incidens in latrones, cuncta bona amisit, ex quo postea in Cudonensi Cœnobio monachum agitans claruit sanctitate. Augusta Romanduorum, quam postea Constantius Cæsar de suo nomine Constantiam appellauit. Est alia item inter Sueuos & Heluetios. Sunt noua item nomina, Lexouiensis, Briocensis, Ebricensis, Abrincensis, Sagiensis. Bellouaci autem nunc Beluacenses, hi nostra ætate obsidionem Caroli Burgundi plurimos dies passi sunt, in quo bello cuiusdam puellæ uirtus prædicatur, quæ in mœnibus consistens, à milite Burgundo murum ascendente, uexillum extorsit, tandiu luctando, donec auxilium adesset. Triberi Ptolemæo, quorum urbs Augusta Triberorum, nunc Treuerensis, quæ Ildebertum habuit præsulem, prius Cenomanensem, uirum sanctissimum. Maximum item. Is enim Athanasium, Constantium eo fugientem, hospitio excepit. Rhemi erga populum Romanum fidelitate conspicui Cæsari in commentarijs. Apud Rhemenses ex ampulla sancti Remigij rex oblini, deinde diademate iam inde à Clodouæo primo Christiano redimiri solet. Borum fuit oppidum Samarobrina, ubi Cæsar Gallorum concilium indixit, impedimentaq; reliquit. Postremo Lotoringia inter Belgas sita est, à Lotario Lotarij Imperatoris Caroli Magni nepotis filio cognominata, quod in fratrum diuisione hæc in portionem cederet. In hac parte dominati sunt Gottifredus & Balduinus Baliones, felices illi fratres qui Hierosolymam primi ex Saracenis receperunt sumpta mutuo pecunia & oppigneratis terris. Proximis autem seculis successit Fredericus comes Vademontis, qui ex Violanta Renati Siciliæ quondam regis filia Renatum Iuniorem genuit uirum fortissimum, qui nunc uiuit, ac Carolum Burgundum aduersus uenientem cum toto exercitu sustulit, uti supra commemoraui. In hac continentur Mediomatri-

ces

Tongri. Brabantia. Menapij. Iuliacenses. Eburones. Vegerra. Aquisgranum. Luppia. Neruij Tornacenses. Normandi. Cobeum promontorium. Romandui. Rotomagum. Lanfrancus. Augusta Romanduorum. Lexouiensis. Bellouaci. Samarobrina. Lotaringia.

Mediomatri-ces.
Godericus
Leuci
Tullum
Gerardus
Mosa
Tabuda
Phrudis

ces nunc Metenses. His Theodoricus Othonis primi propinquus, & ante eum Godericus circa Gregorij primi tempora sancti præsules præfuere. Leuci quorum oppidum Tullum Ptolemæo nunc quoque Tullense appellatum. Liberi omnes populi ac tantum Imperatoribus subiecti. Tullensium ciuis & præsul Gerardus fuit Hērici iij. tempore, relatusq; à Leone ob uitæ merita in professorum numerum, ut Vincentius scribit. Flumina in Belgica, Mosa, Tabuda, Phrudis, omnia in oceanum exeuntia, Ptolemæoq; posita haud sane magna.

GALLORVM REGES ac gesta.

Samotus

DE locis hactenus. Nunc historia subiungenda, ac priscos quidem Galliæ reges ab ipso qui fertur Berosi libello, ne nescius tantum præterire uidear, mutuabor. Ille Samotū tempore Beli primum in Gallia dominatum fuisse tradit. Deinde filium eius Magum, postea Sarron Dryum Galatem Bardum Longonem Lugdum Allobrogē Romum Lemannum Galatem iuniorem Nannetem Francum. De quibus nulla sanè cognitio præter nomina & nonnullorum etymologiam populorum, deprehenditur. Tantum hæc diligētioribus perscrutāda relinquo, & ad ea quæ pluribus notiora sunt autoribus ueniam. Ante aduentum Annibalis in Italiam Gallos quinquies Alpes traiecisse compertum est. Primum, ut ait Liuius, dulcedine uini adlecti Celtæ duce Bellouaso excitis Biturigibus, Heduis, Ambianis, Carnutibus, Aulercis, regnante Prisco Tarquinio mutandi melioris soli gratia in agro Insubrium, augurio pagi Heduorum sic cognominati, Mediolanum ædificarunt. Cenomanni deinde Celitonio duce uestigia priorum secuti eodem fauente Bellouaso cum transcendissent Alpes, ubi nunc Brixia & Verona loca tenuere. Postea Boij Liguresq; transgressi cum intra Padum & Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto non Hetruscos modo, sed Vmbros inde pellentes intra Appenninum sese tenuere. Postremo, ut ait Polybius, Senones omnium potentissimi ad mare Adriaticum Senam urbem incoluere, ac ab Vsente fluuio ad Athesim fines habuere. Hi sunt qui Brenno duce Clusium obsedere, ac inde cum essent legatorum temeritate lacessiti, Romam properantes inciderunt, fuso apud Alliam exercitu, quos discedentes Camillus opprimens signa & aurum ablatum retulit. Rursus cum paucis post annis legatos Romanorum interfecissent, ut ait Liuius libro duodecimo, L. Cæcilium prætorem contra eos missum cum toto exercitu trucidauerunt. Iidem in Græciam traijcientes, ac Delphos spoliare conati, imbre grandineq; Phœbo quodammodo ultore (uti putabatur) extincti sunt. Et, ut Strabo ait, qui reliqui fuere in Asia considentes Gallogræci siue Galatæ dicti sunt. Polybius uerò, cuius autoritatem secutus, reliquam eorum percurram historiam, scribit, quod Galli postquam Delphos euasere, nequaquam in Asiam trāsiuere, sed loci opportunitate adlecti circa Byzantium constitere, ubi deuictis Thracibus, & Thyle rege constituto, Byzantijs bellum intulere, qui tributo annuo lxxx. talentorum se redemerunt usque ad Clyari tempora, quando Gallorum genus defecit à Thracibus funditus eradicati. At hi qui in Italia remansere, post alliensem cladem annos xlij. Albam cum exercitu se recipientes Romanos occurrētes habuere, eosq; terga uertere perterritos coegerunt. Deinde pace facta annos xliij. quieuere. Postea Hetruscis coniuncti aduersus Romanos profecti cum ingenti præda incolumes domum rediere. Quarto exinde anno cum Samnitibus denuo Romanos inuadūt, plurimos eorum cædunt. Paucis post diebus iterato aggressi iuxta Sentinatum regionem prælium ineunt, plurimos obtruncant. Post annos decem comparato exercitu in Hetruriam profecti Aretium obsident. Romani auxilium ferentes procul à mœnibus dimicarunt, ubi superati amisso etiam Lucio Cos. Manium Curium suffecere. Is statim legatos in Galliam ad redimendos captiuos misit, quibus contra ius gentium interfectis Romani indignati, nouo delectu habito in Galliam penetrant: ubi parum processum, obuios Senones prælio commisso obtruncant, reliquos sedibus suis eijciunt. Nouam ipsi coloniam inducunt, eamq; ueteri nomine quo primum à Gallis habitatam appellant. Boij uerò exemplo Senonum sibi timentes Hetruscis in auxilium uocatis bellum aduersus Romanos mouent, in quo Hetruscorum magna pars, Boiorum pauci effugere. Nec ita tamen animus cecidere, quin redintegratis uiribus proximo anno prælium rursus inirent, in quo ita profligati fuere, ut penè ad internitionem delerentur. Qua clade perterriti, fœdus cum Romanis per legatos percutiunt. Hic erat annus tertius quo Pyrrhus in Italiam uenerat, & quintus post eam cladē quam Galli apud Delphos passi sunt. Ex illo Galli tot cladibus uexati, à bellis deinde x l v. annos quieuere. Quum postea ex lege C. Flaminij promulgata, ager ubi Senones fuere militibus dederetur, indignati Boij uicini Gallos transalpinos exciuere, Congolitanum & Anerestem reges circa Rhodanum habitantes ac præcipue gesatas cum peditibus l. millibus, equitibus & curribus duobus mil. præter auxilia Cisalpinorum Gallorum & Insubrium & Gallorum qui circa Padum habitant. Nam ex Venetis Cenomanni tantum cum Romanis consenserunt. Romani igitur tantæ multitudini & terrori occurrere parantes, ex omni Italia septies centena peditum milia, equitum uerò lxxx. milia sine transpadanis coegerunt. Ea uis tunc erat Italiæ, aduersus quos Annibal paulò post uix cum xxx. millibus ausus est alpes transcendere. Hoc itaque militum numero partito, ut de aduentu ipsorum acceperunt L. Aemilium Cos. Ariminum misere. At illi per Hetruriam iter facientes ad Clusium obuios Romanos habuere, quos fugere strategemate simulantes insectati, ad sex milia ex eis cæsa sunt. Reliqui in proximum tumulum sese recepere. Aemilius Cos. cognito eorum itinere ex Arimino Romam uersus contra eos proficiscitur. Galli consulis aduentu formidantes tumuli obsidionem, per littus Hetrusci maris remeare statuunt, relictis impedimentis quo tutius pugnarent. Aemylius descendentes persequitur, nec tamen congredi audet. C. Attilius regulus alter Cos. qui nuper à Sardinia Pisas uenerat, miratus subitum eorum discessum, ut forte interclusum eorum uidit exercitum prælium commisit, atque ita utrinque à Coss. ad unum omnes cæsi fuere. Vtebantur gladijs oblongis cuspide obtusa, & paruis clypeis. At Romani contrà paruis & acutis gladijs & oblongis scutis, ut cominus magis ualerent. Terrori tamen fuere nuda Gallorum corpora & pulchritudo torquium aurea, & uirgata sagula, quibus toto corpore coruscabant. Post hanc uictoriam Aemylius Paulus per Ligures in Boiorum agrum tendens omnia uastabat, paucis post diebus triumphans urbem ingressus est,ærariumq; ex gaza ditauit. Post hæc P. Furius & C. Flauius Coss. creati contra Insubres profecti, ac uicti sese in Cenomannorum agrum receperunt. Rursus redintegratis copijs cum longe superioribus numero prælium ad Adduam fluuium instaurant, ubi Romani Cenomannos, quibus non satis fidebant præmisere, ac eis ponte rescisso necessitatē pugnandi fecere. Quamobrem uictores Coss. cæsis ex eis l. millibus discessere. In-

Galli quinquies alpes traiecere
Celtæ
Mediolani cōditio
Cenomanni
Boii
Brennus
Gallo græci Galatæ
Gallorum in Italia clades
Noua Colonia Senonum
Boij
Cōgolitanus Anerestis
Galli inuasere Italiā cum peditum l. millibus.
Ex Italia dcc. m. peditum equitum lxxx. m. sine Transpadanis
L. Aemilius
C. Attilius Regulus Coss.
Gallorum cædes
P. Furius C. Flauius Coss.

ſubres tanto accepto incommodo pacem anno proximo petiere, omnia pollicentes, quæ Coss. M. Claudius & C. Cornelius minime conceſſere.

M. Claudius C. Cornelius Coss.

Quare illi conductis triginta milibus geſatis ultimam periclitantur fortunam. Coss. Acerris urbe inter Padum & Alpes poſt obſidiones potiuntur.

Acerræ

Deinde apud Claſtidium collatis ſignis hoſtes fugant, fugientes Mediolanum perſequuntur, atque in poteſtatem poſtremo redigunt. Quo bello Galli ex Italia penitus ſublati ſunt. In hanc Polybius it ſententiam, qui monet non timendos eſſe Gallos aut barbaros, ſi uiribus ſuis aut prudentia Italia experiatur. Tranſalpinos poſthac diuerſis attritos tempeſtatibus & bellis, Q. Fabius primum Allobrogas, deinde Cn. Domitius Aruernos perdomuit, ducto in triumphum Batuto eorum rege: ad ultimum Iul. Cæſar decennali bello ſub iugum omnes miſit.

Qu. Fabius Cn. Domi. Iul. Cæſar

FRANCORVM ORIGO ac ſucceſsiones.

GALLOS dein paulatim occidente Imperio, circa Honorij tempora barbari diuerſarum nationum, ut etiam cæteras inuaſere prouincias: è Scythia Gothi, Alani: ex Hiſpania Vaſcones: è Germania Sueui, Burgundiones, Franci.

Gothi Vaſcones Sueui

De his igitur ultimis dicendum, qui rerum potiti cæteros expulerunt. Horum originem annales Gallorum iam inde à Franco quodam Hectoris filio repetunt, qui poſt Troiæ occaſum in Germaniam primum applicuerit: gentemq; ex eo paulatim propagatam in Galliam migraſſe, de quo ſanè apud nullum legi ueterem autorem.

Francus

Poſteriorum quidem primus qui Francorum mentionē fiiat, Agathias Græcus autor, qui circa Iuſtiniani tempora ſcripſit hiſtoriam his uerbis: Francorũ natio eſt Italiæ proxima, & terminis iuncta. Veteres tamen hos Germanos dixere. Nam circa Rhenum habitant, Galliarumq; magnam partem occupant, qui quanquã ut reliqui Germani ſunt barbari, Romana tamen politia & alijs inſtitutis utuntur. Sunt etiam Chriſtiani & rectiſsimæ opinionis. Et paulò inferius. Eorum reges longos poſt terga crines gerunt non more Turcarum atq; Alanorum incomptos atq; inordinatos, ſed pulchre diſcriminatos unguentoq; delibutos. Reliqua uerò turba circũtonſa crinibus. Hæc Agathias.

Gallorum mores

Ex quo ſatis conſtat ex ea natione migraſſe quæ trans Rhenum, nunc quoq; Franconia dicta eſt. Francorum enim uetuſtum nomen Cicero quoq; in epiſtolis ad Atticũ meminit. Hi poſteris temporibus anno ſalutis circiter CCCCXX. Theodoſio Iuniore imperante exagitati à uicinis, ſimul & mutandi melioris ſoli gratia in proximã Galliam Belgicam cum eorum rege Clodio traiecere, locaq; Metēſium primo ac Tullenſium tenuere, ubi Aetio duce Imperatoris, deinde Gothis et Aquitanis, poſtremo Normandis ac Longobardis uaria ſucceſsione, ac magna uirtute ſuperatis, tota paulatim Gallia potiti ſunt, & ad hunc uſque diem inclytum inter Chriſtianos regnum conſtituere, ac barbaris nationibus magnopere pro Chriſti religione reſtiterunt.

Aetius dux

Reges uerò, ut ex eorum, tum etiam aliorum hiſtoria accepi, ordine ac compēdio referã. Primũ igitur genealogias eorum in tris diuidunt progenies. Prima à Pharamundo uſq; ad Childericũ III. quæ durauit annos CCCXXX. uſq; ad annũ ſalutis DCCL. Secunda à Pipino uſq; ad Ludouicum VI. Lotharij filiũ, quæ durauit annos CCXXXVIII. uſq; ad annũ DCCCCLXXXVIII. Tertia uerò ab Vgone Capeto comite Pariſiēſi uſq; ad ætatem noſtram.

Francorũ genealogiæ tres Pharamundus rex primus

Itaq; duces primum uti tradunt in Germania cœpere poſt Francum, quem ſuprà dixi Hectoris filium ab eis dictum. Huius deinde natum Marcomirum patrem Pharamundi, qui primus ab eis rex dicitur conſtitutus anno CCCCXX. Regni uerò XI. interijt. Nutrire comas inſtituit ut à Gallis diſcernerentur, quam conſuetudinem, ut ex Agathia ſuprà memoraui, Reges tantum uſurpauere uſque ad Petri Lombardi præſulis Pariſienſis tempora, quo reclamante poſtea deſiere.

Clodius Capillatus

Clodius cognomento Capillatus ob promiſſam longe cæſariem, Pharamundi filius atq; ſucceſſor, Anno regni XX. extinctus eſt, Imperante Theodoſio iuniore, primusq; traiecto Rheno cum copijs in proximam Belgicam uenit, Tornacenſem, Camaracenſem, Tullenſem, Metenſemq; ciuitates occupauit, Meroueumq; filium regni ſucceſſorē reliquit.

Merouæus

Hic annos XI. rexit. Attilã in Galliam uenientē fugit in ciuitatem Aurelianēſem. unde iunctis cum Aetio duce Romanorũ caſtris ac Attila pulſo paulò pòſt in regiam remigrauit.

Childericus

Poſt eum Childericus natus annos XXIII. Leone primo imperante. Hic ob libidinem in matronas regno expulſus, deinde reſtitutus fuiſſe traditur.

Clodoueus primus Chriſt. Clotildis uxor

Clodoueus rex V. Childerici filius, anno CCCCLXXXIIII. Clotildem Gundebaldi Burgũdi regis filiam mulierem ſanctam duxit in matrimonium. Quam cum ad Chriſti religionem exhortantem audire nollet, tandem cum Alemanis prælio concurrens uotum uouit, ſi compos fuiſſet, ſe uxori obtemperaturum. Igitur re feliciter geſta accerſito Remigio præſule Rhemenſi primus regum Francorum una cum tribus milibus è populo ſacro fonte abluitur anno regni XI. Quo tempore diuino miraculo miſſa cœlitus ampulla per columbam dicitur, ubi Chriſma quo eſt oblitus inerat. Seruataq; deinde in cœnobio S. Remigij ad idem in poſterum officium regibus exhibendum.

Ampulla ſacra

Regnante in Italia Theodorico rege, feruntur & alia huius uiri prodigia. Proficiſcens aduerſus Alaricum Gothorum regem, qui Toloſæ regnabat, Ligerim fluuium qui inundatione creuerat eius precibus nocte ita decreuiſſe, ut uado tranſmitteretur, & apud Pictauos caſtrametaretur, Gothosq; una cum rege cecidiſſe, ac Galliæ penitus regno & antiqua poſſeſsione expuliſſe.

Contra Alaricum

In baſilica S. Martini diadema ab Anaſtaſio principe accepit. Moritur anno XLV. Regni XXX. ſuperſtitibus liberis Theoderico, Clodomiro, Clotario, Childeberto, qui omnes ex ſucceſſione regnauere. Sepultus Pariſijs in Aede S. Petri à ſe conſtructa, quem Galli perpetuo colunt, ac pro ſancto uenerantur.

Theodoricus rex transgreſſus in Italiam.

Theodoricus maior natu regnauit annos XXIII. apud Metenſem ciuitatem, partitis alijs cum fratribus locis. Huius maxima geſta commemorantur. Turingiam cum rege ſibi ſubiugauit, in Italiam cum armatis LXXX. milibus traiecit, Belliſarij copias repētino impetu fregit, Trãſpadanam omnem regionem ſubiugando, mox inopia pabuli coactus eſt dimiſſo in Italia Bucello & Amingo ducibus, qui & ipſi ſuperati à Narſete apud Cannetum in campania fuere.

Bucellus & Amingus duces ſuperati à Narſete

Decem Burgundionum milia auxilio Gothis miſit, quorum rex Theodoricus ſororem eius olim in matrimonium duxerat. Demum per ſeditionem interfectus dum de imperio cum patruis certat, anno regni XIII. ſuperſtite Theodebaldo filio, qui poſt eum regnauit annos X.

Theodebaldus Clodomirus

Deinde ad Clodomirum Clodouei filium Theodorici fratrem res peruenit. Qui apud Aurelianenſem ciuitatem regnauit, prouinciamq; ac Burgundiam bello ciuili acquiſiuit, hoc modo Gundebaldus Burgundiæ rex Chilpericum fratrem maternum Clodomiri auum interfecerat, quamobrem cum ulciſci ſtatuens bello aduerſus Gundebaldum moto è duobus eius filijs alterum Sigiſmundum in prælio cepit, alterũ Gothimarum interficit, regnoq; eorum potitur.

Gundebaldus Burgundus S. Sigiſmundus

Sigiſmundi præclara eſt fama ſanctitatis, quem captum atque in puteum unà cum uxore & filijs demiſſũ, & poſt aliquot dies extinctum, ac ſepultum in cœnobio Agaunenſi apud ciuitatem Sedunenſem,

dunensem, quod ipse construxerat, febricitantes inuocant.

Childebertus. Regia apud Parisium

Childebertus tertius, Clodouei filius fratri successit. diuiso cum alijs regno, apud Parisios regiam ipse constituit, Cenomannos, Pictauos, ac Normandos sibi adindicauit.

Clotildis Amalrici Gothi uxor

Clotildem sororem Amalrico Gothorum regi locauit, quæ cum à uiro minime Christiano tum iurgijs tum uerberibus ob Christi fidem incesseretur, questa apud fratrem eum ad ultionem compulit. Quamobrem profectus in Hispaniam cum exercitu, Almaricum in prælio apud Toletum commisso, ad templum quoddam fugere contendentem obtruncat, urbemq; diripit, ac sororem reducit, quæ in itinere morbo correpta interijt.

Parricidium Childeberti

Post honestissimum facinus animum ad parricidium conuertit, duos fratris defuncti filios pupillos, quos mater eius Clotildis apud Parisios alebat, ad se aliud simulando uenire iussos necauit. Quorum cadauera relata Parisium ab auia mœstissima ac sanctissima muliere multis cum lacrymis contumulata fuere. Childebertus unà cum fratre Clotario puerorum inter se regna partitus, expeditionem postea in Hispaniam sumpsit, ac magna ui Valentiam obsidenti urbis Præsul extra mœnia egressus cum dalmatica S. Vincentij occurrit, quam ei dono dedit. Quo facile munere delinitus, domum reuertit.

Templum S. Germani

Quo postea dono templum S. Germani præsulis Parisiensis, qui eo forte tempore decesserat, ac miraculis florebat, ornauit, ubi postremo & ipse decedens sine prole sepultus est Anno salutis D X V.

Clotarius

Clotarius igitur frater superstes omnium suorum Monarchia Galliarum potitur.

Conabrundax Britonum

Cum Conabro Britonum duce bellum gessit, eumq; interfecit. Crominum eius filium nothum suppetias ei ferentem, captum in prælio cum uxore ac liberis igne cremauit.

Cœnobium S. Medardi

Cœnobium sancti Medardi Suessionense ædificauit, in quo & sepultus est, Anno regni quinquagesimoprimo. Quatuor superstitibus liberis, partito inter se regno Chilperico Suessiones, Ariperto Parisij, Guntiano Aurelianenses, Sigiberto Metenses obuenere.

Aripertus rex apud Parisios

Aripertus igitur ex omnibus fratribus patrio successit regno, apud Parisios regia constituta. De quo nihil aliud memoratur, quàm quod ob amorē in ancillas coniugem abdicauit. Quamobrem frustra sæpe admonitus à sancto Germano Præsule tunc urbis sacris tandem interdictus, ac sine liberis extinctus est.

S. Germanus B. Guntianus

Guntianus frater regnum iniit, qui Aurelianis imperabat. Hic fessus quondam uenando obdormisse dicitur in campis, & ex somno thesaurus ei antiquæ gazæ manifestatus, quem cum esset nactus cum reliquis facultatibus egentibus distribuit, ad regnum immortale adspirando. Decessit sine liberis Sigisberto fratre cum eius filio Childeperto successore dimisso, Anno regni uigesimoquinto, salutis D L X I I I I. Apud Francos inter sanctos relatus.

Sigisbertus

Sigisbertus Clotarij filius, & Guntiani frater apud Metensem ciuitatem regnauit, quæ ei ex patris hæreditate sorte obuenit, regnum Austrasiæ appellatum.

Austrasia Brunchildis

Brunchildem Atanagildi regis Hispaniæ filiam duxit, quam Arriana secta inquinatam ad ueram religionem reduxit.

Chilpericus

Bellum cum fratre Chilperico gessit, in quo filius illius Theobertus post multa ab eo crudelitatis exempla fœde perpetrata occubuit. At Chilpericus pater fratrem cum sectaretur ab eo fugatus, se Tornacum recepit,

Phrigundis

ubi obsessus, uxoris Phrigundis opera, quæ clam satellites aliud simulando ad Sigisbertum obsidentem interficiendum miserat liberatus est. Mox Parisium ueniens, Brunchildem Sigisberti extincti uxorem cum filiabus Rotomagum relegauit, bonis eorum direptis.

S. Glosinda

Tunc denique confirmato statu, uxorem duxit Glosindam Brunchildis sororem Atanagildi Gothorum regis filiam, quæ ex Arriana secta in fidem orthodoxam uersa persancte uixit. Dolis tandem agitata pellicis Phrigundis, relictus bonis ac coniugio, sæpe in patriam redire frustra tentauit, tandem illius insidijs noctu à uiro iugulata miraculis dicitur clarere. Sed & eiusdem Phrigundis opera Andouera prima Chilperti coniunx abdicata est, quæ tris peperit liberos, quorum natu maior Maroueus eiusdem concubinæ insectatione bonis dimissis, & abdicata coniuge Brunchilde, quondam patrui sui uxore monachum egit. Postremo tot illa malis perpetratis, necem addidit uiri, cui ad ultimum se suspectam cognoscebat. Redeuntem itaque è uenatione, eius opera duo satellites eum incautum aggressi trucidarunt, Anno regni trigesimotertio, relicto paruo filio Clotario, quem ex ipsa Phrigundi primum concubina, deinde uxore susceperat.

Childebertus II. cum Brunchilde matre

Interim Childebertus secundus Sigisberti filius, post patris ac patrui mortem regnauit in Austrasis unà cum Brunchilde matre annos uiginti, quæ mulier, quod crudeliter & acerbe administrabat, populo fuit infensa. Viri etiam sui fratris filium in matrimonium quondā accepit, quæ tamen omnia religione compensabat, Cœnobia, templa, sacras ædis ædificando, muneribusq; immodicis ornando.

Inguldis Hermogillus

Huius Childeberti soror Inguldis Hermogildo Lemogildi Gothorum regis filio locata fuerat, quæ uirum ad religionem orthodoxam deduxerat. Quamobrem à patre Lemogildo post carcerem & uincula securi percussus martyr occubuit.

Theodebertus rex

Theodebertus Chilperici filius ex concubina successit, contra quem eius ex matrimonio frater Theodericus ab auia Brunchildi compulsus bellum mouit, fugauitq; Coloniam Ciuitatem: ubi obsessus, ac ciuium proditione interfectus est.

Theodoric. II

Theodoricus secundus uictoria potitus, ac fratris filijs interfectis, pacificus eum omnium gratia reuertit. Nec multo post aduersus Clotarium patruum de regno eadem Brunchilde adhortante dimicauit, tandem in regno confirmatus, fratris ab se interfecti filiam in matrimonium duxit, multoq; reclamantem Brunchildē consanguinitatis iura esse uiolata, contumelia ac minis repressit, tot scelerum eius adhortationes exprobrando. Quamobrem illa indignata eum ueneno necari, deinde sex liberos eius trucidari mandauit, quæ omnia sanctus

S. Columbanus aufugit in Italiam.

Columbanus abbas, dum eum à libidine caperet auertere prædixerat. Ob quam causam à Brunchilde ex Galliæ finibus expulsus in Italiam aufugit, ubi supra Ticinum cœnobium instituit.

S. Gregorii monitio.

Hunc Theodericum eiusq; fratrem sanctus Gregorius per literas monuit, ne simoniæ crimen in regno permitterent, cum ipsorum indulgentia par crimini patrantium haberetur. Iam enim huius contagio uitij serpere cœperat apud eos.

Clotarius rex

Clotarius eorum patruus rex Francorum octauus, ex his qui recta stirpe successere, regnauit annos quadragintaquatuor. De quo quod dicam nihil reperio, quàm quæ suprà dicta sunt. Tum quod ex Bertunde uxore genuit Hilsidem filiam, ex qua & Amberto coniuge Herchenoaldus est genitus: unde Pipini, & Carolorum genus descendit.

Dagobertus

Dagobertus filius hæres regni, nonus recta genealogia, uiuente patre regnauit annos sedecim. De Saxonibus triumphauit.

Aripertus

Consortem regni fratrem Aripertum fecit concessa ei Aquitania, ac regno Tolosæ, cum quo tamen quandoque in discordiam uenit.

S. Dionysii cœnobium factum.

Quapropter cum fugientem ad Dionysij templum inde nulla ui auellere potuit. Ex illo locum ueneratus insuper cœnobio magnifico decorauit, ubi tandem sepultus est, qui ob beneficentiam & religionem dicitur post mortem ex uiso cuiusdam uiri sancti liberatus à cœlesti iudicio, in quo multis accusatus criminibus spiritus eius comparuit.

Sigisbertus II

Ex filijs superstitibus duobus Sigisberto & Clodouco Sigisbertus secundus rem suscepit. Is cum prolem minime speraret, septem cœnobia magnifice extruxit.

Dagobertus Grimoaldus

Post hæc Dagobertum filium suscepit, quem moriens Grimoaldo Pipini filio

Maiordomus præfecto prætorij, siue, ut Galli appellant. Maioridomus
commendauit. Grimoaldus per proditionem interfecto pu-
pillo filium suum Austrasiæ regno præfecit, quam iniuriam
Clodoueus II est ultus Sigisberti frater Clodoueus secundus, Grimoaldũ
interficiendo. Is enim rebus Francorum succedens, anno
sexcentesimo quadragesimo sexto, regnauit annos sedecim.
Batildis sancta Vxorem duxit Batildem mulierem sanctißimam è genere
Saxonum, quæ quondam ante matrimonium in peregrina-
tione transmarina capta fuit, ac salua uirginitate redempta
ab Herchenoaldo Maioredomus regiæ. Peperit uiro tres
liberos, post eius mortem cœnobio se perpetuo dicauit Pa-
riensi, quondam à sancta Clotilde extructo primi Clodouei
uxore: claruit postea miraculis, cuius festum celebratur
quarto Calendas Februarij. Extruxit & ipsa quoque cœno-
bia duo: alterum solo, alterum uerò reconcinnauit, donisq;
ornauit. Cæterum his temporibus creatus nouus magistra-
Maiordomus creatus tus Maiordomus, autoritate maxima, quippe cum per re-
gum luxuriam atq; ignauiam eo res deducta esset, ut nulla
regni cura aut populorum, nisi propriæ libidinis esset, ne-
cesse fuit huic magistratui res cunctas obire, bella gerere,
domi forisq; prouidere, omnia præterea regis munera citra
S. Dionysii corpus à Clodo eo retectum regni titulũ gerere. Clodoueus igitur cum aliquando sancti
Dionysij corpus minus atq; deceret reuerẽter retexerit, atq;
attrectauit, brachiumq; propterea ipsum aliquantulum fre-
gisset. dicitur in insaniam incidisse: biennióq; post excessisse
superstitibus Clotario Theoderico & Childerico filijs, qui
Clotarius III omnes ex successione regnauerunt: ac primo Clotarius III.
Theodericus annos tres. Deinde Theodericus frater succedens breui tem
pore ob morum insolentiam regno deijcitur, quem secutus
Childericus est Childericus tertius frater, qui crudelitate insigni præ-
ditus, Leodegarium præsulem Augustodunensem apud Le-
xouium relegauit. Bodolonem maximum inter Francos ui-
rum ligari ad stipitem ac cædi iussit, à quo mox ipse rex unà
cum uxore reuertens à uenatione trucidatus est. Post quem
Theodoricus XI. rex iterũ factus Theodoricus rursus supradictus rex undecimus ex his qui
recta stirpe successerant, quem diximus semel à regno pul-
sum, iterũ succedere permißus nihilo mitior fuit fratre Chil
derico. Ab initio quidem Leodegarium ab exilio reuoca-
uit, eiusq; consilio multa gessit. Deinde potentiam ueritus
cuiusdam Ebroini qui sese stirpe natum regia iactabat, in
concordiam cum eo ueniens Præsules nonnullos inter quos
Leodegarius præsul Augustodunensis interficitur Leodegarium ipsius adhortatione necant. Regnauit an-
nos octodecim, sepultus in æde sancti Modesti Atrebaten-
sis, quam ipse construxerat. Hoc siquidem tempore Pipi-
Pipinus senior Maiordomus nus senior Maiordomus fuisse traditur. Clodoueus tertius,
Theodorici filius regnauit annos quatuor. Decessit anno
Clodoueus III. rex primo imperij Anastasij secundi. Dagobertus secundus Chil
Dagobertus II. deberti filius, anno quinto decessit, secundo imperij Leonis,
filiumq; paruum Theodericũ fidei tutelæq; Caroli Martelli
Theodoricus Maiorisdomus commisit. Chilpericus cognominatus Da-
Chilpericus Daniel niel, regnum inuasit, contraq; Carolum insurrexit Eudo-
nis Aquitaniæ regis auxilijs nixus. Tandem ab ipso uictus,
regnoq; pulsus, ac Theodericus imperio restitutus est. Sunt
qui dicant quod fugato Chilperico Carolus Clodoueum
Theod. IIII S. Batildis filium è stirpe regia regno præfecerit, Theode-
Clotarius ricus quartus Dagoberti filius, post quem Clotarius, po-
Chilpericus ob segnitiem abdicatus stremo Chilpericus, breui inter se spatio successere. Hic
ultimus cum esset natura segnis, populisq; male per eum con
suleretur: abdicatus regno, in cœnobio monachum egit, &
Pipinus nunc Maiordomus hortante ac probante Zacha-
ria summo pontifice rex surrogatus primus ex ea familia
postquam Merouengorum prosapia defecit: quæ regnauit
annos CCXCVI.

PIPINI ET CAROLORVM genus ac gesta.

PIPINVS itaque rex anno DCCLI. se-
cundam inter Frãcos incœpit progeniem.
De qua pauca dicendum, initio à maiori-
bus sumpto. Genus siquidè à regibus Fran
corũ iactant. Ambertus enim uir magnus,
ex Hilside Clotarij octaui regis filia Herchenoaldũ genuit,
patrem Pipini, qui Grimoaldum suscepit, patrem alterius
Herchenoaldi. Ex quo natus alter Pipinus cognomento bre
uis à staturæ breuitate. Hic igitur Maiordomus sub Theo-
derico III. fuit: rebus in Germania feliciter gestis, belli
gloria floruit: excedens Carolum Martellum, & Carolo- Carolus martellus
manũ filios heredes dimisit. Martellus officio paterno suc-
cedens in aula regia res gessit item præclaras. Leone se-
cundo siquidem Imperat. anno DCCXVIII. Sequana
transmisso aduersus Aurelianos mouens uno impetu hostes
fudit: Rhenum deinde traijciens Saxones, Alemanos, Sue-
uos, Bauaros, regno Francorum adiecit: Saracenos ab
Eudone duce in Aquitaniam uocatos apud Turonum me-
morabili clade adflixit. CCCLXXXV. millibus partim
cæsis, partim fugatis. Post item aliquantulum temporis
Amorreum alterum eorum regem ex Hispania suppetias
Athimo apud Narbonem obsesso ferentem cum toto exer-
citu trucidauit. Hinc Gothos, qui Hispaniam citeriorem
& Galliæ partem trecentos iam annos turbabant, dele-
uit præter paucos: qui ad Barcinonensium opem & lo-
ca confugere. Expulsis igitur exteris nationibus, Gal-
liam omnem Francorum regno subiecit: & paulò pòst mor-
tuo Theodorico rege, ut Childericus eius germanus ei
succederet, curauit. Decessit ex morbo in Gallia, Caro- Carolomanus
lomano & Pipino liberis superstitibus: quorum alter ut
in Bauaria, Alemania, & Metensi: Pipinus autem ut in Pipinus rex
Burgundia, Francia & Aquitania dominarentur, manda-
uit. Carolomanus Romam petijt, & Zacharia pontifi-
ce salutato in cœnobio Casinensi in Italia monachum egit.
Pipinum uerò alterum filium, de quo nunc agimus, Fran-
ci adhortante eodem pontifice, deiecto ob ignauiam Chil-
perico, regem crearunt. Anno salutis DCCLI. Hic igi-
tur Stephano II. pontifici ab Aistulpho Longobardorum
rege oppresso, & in Galliam fugienti suppetias tulit,
bisq; traiectis Alpibus in Italiam cum exercitu properans,
Aistulphum coëgit, rebus primum à pontifice repetitis:
deinde exarchatu Rauennate, & quicquid ferè in Italia
ceperat Petri Cathedræ cedere frustra tunc reclamante
Imperatoris Protospatario. Inde postquam in Galliam re-
uertis, Taxillum Bauariæ ducem sibi subiecit. Cum Aqui-
tanis VIII. annos decertauit, Manfredo primo prælio in
fidem accepto: quem postea rebellantem Carolus filius
domuit. Moriens duos omnino filios reliquit, Carolo-
manum & Carolum, cui postea magno cognomentum Carolus Magnus
fuit. Huius igitur prima militia post obitum patris con-
tra Aquitanorum regem Himuldum fuit, quem in dedi-
tionem accepit. Adcersitus in Italiam ab Hadriano pon-
tifice contra Longobardos, Desyderio eorum rege per
obsidionem Papiæ in potestatẽ recepto, eos ex Italia annos
ferè CCIIII. possessa eiecit. Inde domum reuersus, bel-
lum Saxonum quod annos ferè XXXIII. cum Francis
durauerat, quamuis interpellatum prosequitur: quibus
tandem sub iugum missis eam omnem gentem ad Christi
cultum redegit. Post hæc aduersus Aigoladum Sarace-
num, Hispanosq; male de Christo ob Arrianam sectam
sentientes, expeditionem sumens, breui tempore subiuga-
tos, Pampilone, Cesaraugusta, & quibusdam alijs oppi-
dis expugnatis rectè sentire coëgit. Redeuntem in Gal-
liam Vascones, qui in insidijs erant, adorti clade adfe-
cerunt, Rolando cum parte militum cæso. Eam expedi-
tionem

Turpin' præsul Rhemēsis Catalogus procerum in Hispania

tionem, sicut & reliqua gesta Caroli Turpinus præsul Rhemensis, qui rebus interfuit, scripto tradidit: ubi Catalogum procerum qui eum sunt comitati, hunc ferè enumerat. Rolandus comes Cenomannensis ex Millone & Berta Caroli sorore genitus, cum quatuor milibus bellatorum. Oliuerius comes Gebennensis filius Rainerij cum tribus milibus. Arastagnus dux Britonum cum septem milibus. Euleus dux Aquitaniæ, Gauferus dux Burdegalensis, Gundebaldus Phrisiæ, Gellius comes Nanetensis, Renaldus de Bellanda, Naaman dux Bauariæ, Ogirius dux Daciæ, Lambertus princeps Bituricensis, Samson dux Burgundorum, Garinus dux Lotoringiæ. Constantinus præfectus Romanus. Testatur quoque Turpinus ingentem fuisse exercitum, magnumq; telluris spatium duorum ferè iter dierum amplexum. De his multa posteris fabulosa sunt tradita: ueritas tamen, ut & uiribus, & corporum proceritate cæteris mortalibus præstiterint. Italiam postea Carolus rursus repetens, Beneuentanorum, qui duce Araiso in Romanum pontificem bellum parabant, tumul-

Taxillo Bauarus

tus compreßit. Taxillonem Bauariæ ducem impellente uxore, quæ filia Desiderij fuerat, res nouas molientem sola legatione sedauit: acceptis etiam obsidibus, Hunnos qui Pannoniam diu occupauerant, plurimis utrinque acceptis incommodis, tandem clade maxima adfecit: amplißimisq;

Gottifredus Normandus

deinde spolijs onustus in Galliam reuertens, Gottifredum Normandorum ducem, Francorum socios uexantem, in potestatem redegit. Leonem tertium pontificem à Romanis expulsum, ac eius auxilium implorantem, per legatos confestim, deinde per se, tertio ueniens in Italiam, compressa seditione, ac repulsis inimicis restituit. Pro quibus meritis ab ipso imperator primum consalutatus: & nomen quod annos ferè CCCXXX. cessauerat, occidenti restituit. Domum postremo repetens non minore dignitate otium gessit, artes liberales magnopere colendo. Quarum studium Parisijs primus instituit. Tum sacra loca exædificando. inter quæ XXIIII. cœnobia in antiqua Chronica nominata comperio. Tum nobile illud templum sancti Martini Aquisgrani: ubi etiam ex pleuresi deceßit anno ætatis LXXII. Imperij decimoquarto, Salutis DCCCXV. Liberos VI. genuit, Cotrudem, Bertam, Gillam fœminas. Mares uerò Ludouicum, Carolum, ac ex concubina Pipinum. quem Hadrianus pontifex Romæ de sacro fonte leuauit. E quibus unum superstes Ludouicus, ac imperij

Bernardus Italiæ rex

successor fuit. Bernardum uero ex Pipino filio nepotem Italiæ regem creauit. Traditur Carolus omnia quæ pater Pipinus pontifici dederat probasse. Est & autor Iacobus de Voragine, cum auxilio Genuensium instructa contra Saracenos classe profectum Hierosolymam recuperasse: cui minime cæteri adstipulantur: quod etiam Florentiam ædificijs restituerit, nullus est idoneus autor. Illud sanè inter omnes constat, cum Imp. Constantinopolitano de imperij diuisione conuenisse. Venetosq; legibus proprijs uti permisisse. Traditur & in uictu delicatior fuisse. Venationis etiam quadantenus studiosus. Corpore procero uiribusq; uastus præter humanam consuetudinem, omnes eum fatentur fuisse. Præterea ob ingentia erga religionem merita liberalitatemq; ac misericordiam in pauperes, apud Aquisgranum, itemq; Parisium, pro sancto, quamuis in catalo-

Ludouicus Pius

gum non relatum, uenerantur. LVDOVICVS cognomento Pius, accepto de patris morte nuntio extemplo uenit Aquisgranum: ubi Leonis Imperatoris Græci legatione audita fœdus cum eo renouauit. Bernardum Italiæ regem primo quidem probauit: mox ubi comperit imperium adfectare, captū securi percußit: eius fautoribus, inter quos præsules multi fuere, diuersis in locis exilio mulctatis. Quatuor suscepit omnino liberos, quorum natu maximum Lotharium in Bernardi locum suffecit: Pipinum Aquitaniæ, Ludouicum Bauariæ: Carolum uerò cognomento Caluum, ex alia uxore susceptum, Franciæ Burgundiæq; reges constituit, à quibus multa deinde incommoda paßus, & in carcerem coniectus est. Denique post annum ab eisdem in dignitatem pristinam restitutus. Quæ omnia ciuiliter tulisse, & cum illis clementer egisse postea fertur. Stephanum III. Pont. Galliam petentem magna populorum celebritate spectatum properantium, magnifice excepit: à quo mox diadema apud ciuitatem Aurelianensem accepit. Conuersus deinde ad bella Viomarcum tyrannum Britanniæ regnum occupantem in prælio obtruncauit. Bulgaros Pannoniam inuadentes repulit, ac petentibus pacem dedit. Michaëlis imperatoris Græci Legatos de imaginibus referentes ad Romanum Pont. reiecit. Ab eisdem legatis libros Dionysij Ariopagitæ in Latinum sermonem conuersos ei adlatos, ut autores sunt Landulphus de Columna, & qui ante eum de rebus Francorum scripsit Eginardus, templo illius dicauit. De pietate ipsius in Ro. Pont. multa Bibliothecarius refert. Ciuitates quas ei dono dedit, enumerat. Ego quoque ex antigrapho uetusti libri, quod in bibliotheca Vaticana hodie continetur, ubi eius enarratur dona-

Ludouici donatio

tio, apographum excerpsi. IN NOMINE domini Dei omnipotentis patris & filij & spir. S. Ego Ludouicus imperator concedo tibi beato Petro principi apostolorum, & per te uicario tuo Domno Paschali summo pont. successoribusq; eius in perpetuū ciuitatem Romanam, cum sua iurisdictione omnibusq; circa terris, ciuitatibus, portubus, ac Maritimis locis Hetruriæ. In ea denique mediterranea Vrbem ueterem, Balneoregium, Viterbium, Soanam, Populoniam, Rosellas, Perusium, Maturanam, Sutrium, Nepe. Versus Campaniam, Ananiam, Signiam, Ferentinum, Alatrum, Patricum, Frusinonem, cum omnibus circa oppidis & uicis, Necnon exarchatum Rauennæ integrum, sicuti pie recordationis Carolus pater & item Pipinus auus noster beato Petro dudum concessere: uidelicet Rauennam, Bonium, Aemyliam, Forumpopuli, Forumliuij, Fauētiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, Ceruiam. In marchia Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Numanā, Esium, Forum Sempronij, Feretrū, Vrbinum, territoriū Valnense, Callium, Luceolos, Eugubium. In Campania Soram, Aquinum, Arpinum, Theanū, Capuam. Patrimonia quoq; ad uostram pertinentia ditionem, Beneuentanum, Salernitanum, Calabriæ inferioris & superioris, ac Neapolitanū: Ducatum insuper Spoletinū, Tuder, Otriculum, Narniam: reliquaq; eius ditionis. Insulas quoq; inferi maris Corsicam, Sardinā, Siciliam. Quæ omnia piæ memoriæ Pipinus auus, deinde Carolus Imper. genitor noster per Atherium & Mainardū Abbates ad hoc sponte missos beato Petro eiusq; successoribus scripto concesserunt: nos item probamus atq; concedimus. Præterea summi pontificis deligendi Romano concilio potestatem esse uolumus, modo sine discordia fiat: ac post consecrationē legati ad nos successoresq; nostros reges Francorum conciliandæ charitatis & amicitiæ causa mittantur, sicut temporibus Domni Caroli ataui, & Pipini aui, & postremo Caroli genitoris nostri mos fuit. Hanc igitur nostram uoluntatem scripto ac iureiurando firmamus: & per Legatum S.R.E. Theodorum Domno paschali misimus, manuq; propria me subscripsi. Ego Ludouicus. Subscripsere quoq; tres eius filij, episcopi X. abbates VIII. comites XV. Bibliothecarius, Mansionarius, Hostiariusq; unus. Insequente deinde tempore Otho Impe-

Othonis concessio

rator apud eundē librum sub Io. XII. in hæc se subscripsit, Ego Otho Imp. pro animæ nostræ filijq; ac parentū nostro-

rum salute hæc omnia supradicta, tibi beate Petre successoribusq; tuis libenter concedo: subscripsereq; episc. x. Abbates duo, Comites v. Optimates octo anno Sal. DCCCCLXII. Indicti. v.

Henrici concesio

Sub Henrico autē subscripsere episc. XIIII. Abbates IIII. Duces III. Comites VIII. Optimates VIII. Hæc igitur quæ de Ludouici donatione comperi in uetusto codice tam à consessu patrum admisso, quo nullum hodie potius testimonium habemus. Ludouicus reliquam sibi præter ea quæ dedit reseruauit Hetruriam. Decessit anno imperij XXV. eodem fermè mense, quo & Michael Græcus Imper.

Lotharius

sub Gregorio quarto LOTHARIUS post mortem parentis cum fratribus de imperio dimicans in hanc eum eis opera Sergij pontificis pacificatoris concordiam uenit, ut Carolus Galliam, Ludouicus Germaniam teneret, reliqua sibi imperiali nomine atque autoritate cederent. Tres suscepit liberos: Ludouicum, Carolum & Lotarium. Huic ultimo ea pars obtigit quæ inter Austrasiam & Prouinciam sita de suo postea nomine Lotaringia dicta est. Post hæc cum orbi annos XV. præfuisset relicta Ludouico rerum cura, quem quinquennio antea Imperij consortem elegerat: sese imperio abdicauit: & in cœnobio monachum egit.

Ludouicus II

LUDOVICUS II. uiuente patre anno DCCCLVI. Romam profectus à Sergio Pont. diadema sumpsit: filios habuit Carolum & Ludouicum, qui Francis Germanisq; præfuerunt. Amantissimus ante alios Nicolai primi: cuius creationi Romæ interfuit: deq; communi consilio ambo cuncta gerebāt. Imperauit annis XXI. Decessit Mediolani: ubi etiam tumulatus.

Carolus II Caluus

CAROLUS II. cognomento Caluus Ludouici Pij filius. Huic ab initio Gallia in portionem cessit: in qua regnauit ann. XXXIIII. Filios Pipini fratris in Aquitania regnantis duos Carolos res nouas quærentes releganit, monachosq; coëgit esse. Sed & ex totidē proprijs filijs eiusdem nominis alterum regnum perturbantē eodem modo tractauit: alterum in singulari certamine, cum quodā milite exercitationis gratia percuntem amisit. Vocatus Romā à Leone IIII. in auxilium contra Saracenos, qui iam mœnia tenebant urbis, præsto adfuit.

Contra Saracenos

Consecuta deinde uictoria in Galliam reuersus, post aliquot annos audita Ludouici Imperatoris morte Romam statim repetijt: & à Ioanne VIII. Pontific. successor imperij factus diadema suscepit anno DCCCLXXX. uixitq; annis postea tantum VI. Nam Ludouicus frater qui in Germania regnabat, ægre ferens se in imperio posthabitum, bellum ab initio parabat: Sed statim extinctus liberis superstitibus Carolo Crasso & Ludouico Balbo natu maiore, qui postea imperarunt. Hi aduersus patruum ingenti exercitu uenientes obuiam cum apud Veronam armatum habuerunt: qui profligatus Mantuam se recepit, ubi in ualetudinem incidens, ueneno à quodam Sedechia medico Hebræo dato dicitur absumptus, cuius adhuc ibidem sepulcrum extat. Vir fuit inani iactantia ambitioneq; infinita, plura sibi quàm fas est adscribendo, ut ait Sigisbertus. Nam oppidum in Gallia Carolopolim appellauit. Eius aduētus in Italiam testem habeo Marmoris inscriptionem, quæ adhuc legitur in templo sancti Michaelis Romæ apud Vaticanum, & huiuscemodi uictoriam indicans, quam

Inscriptio

ponere mihi uisum est. Tempore Leonis IIII. imperante Carolo Magno eo tempore, quo beati Basilica à Saracenis capta fuerat: tunc denique pro totius mundi capite turbato, Gallia omnis cum rege Carolo ad tuendam Italiam uenerat, ubi contra inimicos domini certando quidam mortui sunt: & in crypta iuxta Neronis palatium sepulti: eodemq; tempore à Leone Papa & rege Carolo ad honorem Michaelis archangeli supra illos facta ecclesia. His itaque peractis rex in Apuliam abijt, eamq; beato Petro & Romæ subiugauit. In quo in primis notari licet, cur Imperatore Carolo Magno dicat, cum multis ante annis eum decessisse constet: putandum igitur ex auspicijs primi conditoris omnes ex ea familia Carolos appellare uoluisse. Prosequitur deinde inscriptio mōstrans, quemadmodū in reditu Caroli in Galliam ex Apulia nobiles quidam è Phrisia Germani corpus S. Magni Fundis repertum, secum ferentes apud Sutrium admoniti sunt in somnis ut in Vrbem Romam id referrent.

Corpus S. Magni

Itaque iuxta idem Michaelis templum id collocauerunt constructo in eodem loco Xenodocheo annuoq; uectigali adsignato, quo eius nationis pauperes refugium haberent. Omnia nunc auaritia nostrorum pessum iere. Verum deinde ædificatum S. Spiritus alterum in Saxia, ea de causa dictum, quod Phrisij Saxones ut supradixi in eam se partem reciperent. Sed ad reliquos reges reuertar.

Ludo. III. Balbus

Ludouicum igitur Balbum cognomento qui Galliam regebat, patruo successorem Ioannes XIII. Pont. elegerat, nisi multa ui à Romanis Carolum Crassum fratrem, qui tunc Germaniæ præerat et præponere coactus fuisset.

Carolus III. Crassus

Biennio tamē una cum Carolo imperauit, mox ueneno sublatus Carolū cognomento Simplicē Frāciæ regē & Carolomanū patrē Arnulphi, qui postea Cæsar fuit, liberos reliquit. Carolus Crassus interim imperiū continuauit annos X. Hoc tēpore Normandi qui annos XL. bellis adsiduis Francos uexauerant, apud Carnutes prælio memorabili uicti sunt à Ricardo Burgundiæ duce & Roberto comite Parisiensi patre Odonis eius, qui postea regnum Francorum administrauit.

Normandorū bellum

Normandorum enim eo tempore duo fuerant duces, Rollo & Gello: quorum Rollo idem & Gottifredus appellatus, inita cum Francis concordia Caroli huius filiam in matrimonium duxit, & per Robertum comitem sacro fonte ablutus Roberti nomen accepit.

Rollo Gottifredus Gello

Is igitur primus dux Normandorum Christianus genuit Gulielmum patrem Ricardi III. & Roberti Guiscardi, qui Robertus Apuliā & Siciliā in Italia acquisiuit, ac Alexium imperatorē bello uicit.

Robertus Gulielmus Robertus Guiscardus

Hic deinde Gulielmum ex cōcubina genuit, qui Aroldum Anglorū regem interfecit. Gelloni autem alteri Normandorum duci tradidit Carolus rex montem Blesensem, in quo ille castrum munitissimū ædificauit, genuitq; Theobaldum patrem Odonis Campaniensis, ex filia Conradi imperatoris.

Gellonis genus

Odo uerò alterum genuit Odonem patrē Theobaldi iunioris. Hæc igitur genealogia comitum Blesensium.

Comites Blesenses

Carolus autem Imperator post hæc gesta cum paulatim mente laberetur, ei uiuo surrogatur Arnolphus Carolomani filius Lodouici Balbi nepos, qui annos XII. imperauit: Normandos iterum tumultuantes ingenti prælio pacatos reddidit, ultimusq; è Gallis Cæsar fuit cū annos prope centum imperassent: translatum deinceps ad Germanos imperium, ut in alia imperatorum narrauimus historia. Quanquam Ludouicus filius à Gallis patri surrogatus nec à Pontifice probatus VI. annos imperauit, à Berēgario deinde imperatore superatus atque interfectus.

Ludouicus nō probatus

Regno deinde Francorum Carolus Simplex Ludouici Balbi filius puer post patris obitum natus successit: cui tutorem adhibuerunt Odonem filium Roberti Parisiensis illius qui contra Normandos strenue pugnauerat, de genere Saxonum.

Carolus Simplex

Odo Robertus

Hic postquam annos IX. regis nomine summa fidelitate administrasset regnum pupillo restituit, pro quibus meritis ab eo parte imperij donatus est. Carolus igitur sumpta regni cura Edinam Eduardi regis Angliæ filiam in matrimonium duxit: cumq; annos XXVII. regnasset à Roberto Odonis tutoris iam defuncti fratre bello petitur, eo quòd fratris ei ditionem abstulisset: hoste tandem in prælio interfecto apud urbem Suessionem ea potitur.

Odonis frater à Carolo interficitur

Verum paulò pòst ab Eriberto sororio amice exceptus apud castrum Petroreum dolo captus est, ac in custodia demum extinctus.

Edina

Rodolphus Ludoui. IIII Caroli Simplicis filius

Edina uerò uxor cum paruo filio Ludouico ad patrem Eduardum in Angliam confugit. Rodolphum post hæc Ricardi ducis Burgundiæ filium regem delegerunt, quem olim Barolus Simplex sacro fonte abluerat. Hic ut ait Sigisbertus, ab Italis contra Berengarium uocatus uictoriam adeptus est, regnauitq; annos III. Ludouicus puer interim ex Anglia cum matre reuocatus regnauit annos IX. E Gisberta primi Othonis sorore Carolomanum, Lotharium, & Carolum genuit: infensos ac rebelles habuit regni proceres. Post quē Lotharius eius filius annos XXXI.

Lotharius

Vgo magnus Parisien. dux Francorum

qui in ordine regum trigesimus fuit: sub quo Vgo Magnus comes Parisiensis factus est dux Francorum. Hic enim fortiter aduersus Normandos dimicauit, à quibus captus demum fuit, & Rotomagi in custodiam traditus: deinde auxilijs Othonis imperatoris cuius sororem duxerat liberatus, nunc demum Francorum regebat exercitum. Liberosq; suscepit Othonem, Henricum & Vgonem. Lotharius interim decessit ex ueneno uti putatur ab uxore adultera dato. Cui Ludouicus filius successit biennio, & ipse eodem fato sublatus Blanchæ coniugis opera, postremus sanè in Caroli familia.

Ludouicus V

TERTIVM FRANCORVM genus.

Vgo Capet

VGO interea cognomento Capet quod capitia sic Gallice appellata per iocum alijs auferre soleret, filius Vgonis Magni comitis Pariensis, cum Francorum ductaret exercitum, contra Carolum Ludouici patruum rebellans bellum gessit annos IIII. quem tandem in custodiam apud ciuitatem Aurelianensem misit, mortuoq; demum successit, ac regnauit annos IIII. Hunc siue huius patrem Dantes cur lanium fuisse dicat non satis scio, cum manifestò sit falsum, nisi forte Galli sic per iocum appellant eum qui pecuniariam aut macelli annonam nimium

Robertus

caret. Robertus Vgoni patri successit annos XXXIIII. qui sacerdotio prius erat addictus, quapropter non minore in regno quoq; religionis quàm militiæ studio tenebatur, Horas canonicas quotidie obibat, ferturq; ex eo prodigium in cuiusdam oppidi obsidione, irruptione hostiū nunciata nō prius occurrisse quàm cœptas horas absoluisset, ex quo & hostes nihilominus fugauit & oppido corruentib. muris potitus est. Solebat & in ipsis horis plerunq; choro S. Dionysij interesse, amictuq; monachorum serico uti. Loca plura religiosa excitauit apud Aurelianum cœnobium sancti Aniani: In sylua Aquilina sancti Medardi, & sancti Leodegarij in Viteraco castro, sancti Regalis in ciuitate Syluanectensi: apud Augustodunum, sancti Cassi cœnobia. Solebat & hymnos ipse cōponere. Quōdam profectus Romam ara basilicæ Petri chirographum obtulit, ubi responsorium erat cum musicæ ratione ab eo compositum, putantibus omnibus magnum aliquid dedisse, antequam res appareret: liberalis alioquin in pauperes: uerum clam uxore, quod reclamantem uideret. Ex Henrici ducis sine liberis morientis testamento Burgundiam adsecutus eam postea Landerico ad

Henricus

se pertinere dictitanti restituit. Hērichus filius regnum deinde adsequitur, quanquam aduersante matre Cōstantia ad opes & auxilium Roberti regis Normādorum cōfugiendo. Cum eius postea successore bellum gessit: Aedem Parisijs sancto Martino construxit: in qua ciuitate pauloante multa

Burgundorū defectio

ædificia flagrauerant. Hoc tempore Burgūdi ad Conradum Imperatorē defecere cum annos CXXX. Gallis paruissent. Henricus cum regnasset annos triginta, moritur superstitibus liberis Philippo & Vgone, qui Magnus cognominatus

Philippus I

Vgo Magnus

est. Philippus primus huius nominis regnauit annos Quadraginta octo. ciuitatem Bituricensem à comite Arpino emit uiro strenuo pariter & religioso: qui ad expeditionem Hierosolymitanam una cum Petro eremita proficiscens pecunia maxime indigebat: nonnulli emptum ab Henrico patre dicunt. Vgonis Magni Philippi fratris inclytum nomen est in armis, inter duces & ipse sacræ expeditionis. Ludouicus

Ludouicus Crassus

Philippi filius & heres, cognomento Crassus ob uasti corporis molem, construxit sancti Victoris cœnobium prope mœnia Parisia. Cum ad extremum morbo premeretur ea fuit religione, ut exurgere ac obuiam sacerdotibus eucharistiam ferentibus proficisci contenderit. Excessit anno regni uigesimo secundo, sex liberis relictis: Philippo qui equo lapsus interijt. Ludouico qui postea regno successit. Henrico Beluacensi præsule: Petro & Philippo Archidiacono

Ludouicus Ludouici F.

Parisiensi. Ludouicus igitur post Ludouicū patrem regnauit annos Quadraginta octo. Hic ex uoto probante Eugenio Pont. qui tunc in Gallijs agebat, ad expeditionem Hierosolymitanam una cum Conrado Imperatore & ingenti multitudine profectus parū feliciter rem gessit: per Syriā siquidē iter faciens fame oppressus unà cū alijs eodem anno domum reuertit re infecta. Cum iam sexagenarius liberis careret iussit omnes subditos uota pro sobole facere:

Philippus Augustus

quo factum est ut anno sequenti filium susciperet Philippum: qui postea Augustus cognominatus est, quod rem Gallicam auxerit: annos XLIIII. regnauit, Patris imitatus exemplum expeditionem eandem & ipse cum Ricardo Angliæ rege multisq; alijs principibus sumpsit. Itaque soluens à Brundusio & cum Saladino primum concurrendo feliciter aggressus exitum habuit infelicem: cum in discordiam cum Anglo uenisset, domum & ipse re infecta reuertit, Angliæq; bellum mouit. Decimas imperauit, Innocentio III. una cum clero Galliarum reclamāte: at ille iritatus magis etiam instabat. Itaque & Ricardum primo, deinde ipsius filium Ioannem in bello superauit. Sed & de Othone Imperatore uictoriam apud Belgas adsecutus, Victoriæ nomine cœnobium apud Syluanectum excitauit: ciuitatem Andegauensem dirutam restituit: Iudæos omnes expulit moriens anno Millesimo ducentesimo uigesimotertio, multa religiose legauit. Ludouicus Philippi filius nul-

Ludoui. VIII

S. Ludo. IX

la re alia clarus, quàm quòd sancti Ludouici pater, qui post eum regnauit, extitit: quanquam & ipse uita continentissimus fuisse traditur: Auenionem expugnauit, quod eum transitu à Biturigibus uenienti prohibuissent. LVDOVICVS puer in tutela matris Blanchæ relictus est non sine procerum indignatione, quòd mulieri tantum regnum committeretur. Quapropter in eos coniuratum: re detecta Ludouicus coniuratis ueniam petentibus benigne concessit. Iuuenis adhuc non procul ab Isaræ fluuio cœnobium Montisregalis extruxit collocatis in eo monachis Cistertiensibus. Quotidie Centum uiginti pauperes alebat; mendicos ulcerososq; manibus attrectando ad osculum usque dignabatur: uenientem ad se Henricum Angliæ regem summa comitate excepit: dimissa insuper ei Aquitania, ea lege ut Normandia, Andegauia, & Cenomano ipse quoque cederet: ob quas terras ingens olim inter Francos & Anglos contentio intercesserat. Engeranum

Engeranus

maximum in eo regno uirum qui res administrabat, quod quosdam nobiles adolescentes leui de causa cruci adfixisset, exulare iussit in Syria, ubi opem ille aduersus Christianos quæsiuit. Probante quoque Innocentio IIII. qui tunc in Gallijs aderat: ad expeditionem Hierosolymitanam cum Roberto & Carolo fratribus ac coniuge haud felicius quàm prior Ludouicus profectus est: ac pri-

Damiata in Saracenos Syriæ.

mo Syriam ingressus Pelusiam nunc Damiatam in Aegypto cepit, uarijsq; exinde prælijs, cum Saracenis habitis tandem superatus capitur: pro cuius redemptione Damiatam reddi necesse fuit. Domum deinde reuersus, omnes fœneratores Iudeos, aleatores, ac impia in deum uerba dicentes, discedere iussit. Petrum Britonum comitem, à quo bello lacessebatur, simul cum eius auxiliari Henrico Angliæ rege superauit. Alteram postremo in Carthaginem contra Sa-

In Saracenos Africæ

racenos expeditionem suscepit: duobus secum filijs adolescentibus & Theobaldo Campaniæ comite ductis: ubi prospere primum dimicauit. Deinde pestilentia passim castra occupante ipse una cum Ioanne filio interijt octauo Calendas Semptembris M.CCLXX. cum regnasset annos quadraginta tres. Carolus interim frater subsidiariam classem in Africam ducens, ubi rem iam senescere ac omnia turbata uidit: pacem hosti certis conditionibus dedit. De Ludouico insuper traditur & illud pietatis exemplum: cum CCC. milites à Saraceno captos è suis ipse redimeret, ac per hostis perfidiam luminibus postea priuatos animaduerteret, totidem cellas Parisijs extruendas curauit, ubi ex uectigali eis adsignato perpetuo alerentur. Quod adhuc Xenodochium durat. Ex Margarita Renati comitis Prouinciæ suscepit mares quatuor, Ludouicum qui iunior decessit, Philippum qui post eum regnauit, Petrum de Alansone, Ioannem Niuernensem, Robertum Claromontensem comites: fœminas totidem, Isabellam Theodebaldo regi Nauarræ: Blancham Ferdinando Castellæ regis filio, Agnetem duci Burgundiæ, & Margaritam duci Brabantiæ nuptas. Relatus est in catalogum sanctorum à Bonifacio octauo. cuius festum die colunt qua ex hac uita mi-

Philip. III.

grauit. Philippus cum patre profectus in expeditionem Africanam, statim post eius mortem ad rem suscipiendam domum reuertit: ac Viterbio iter faciens Cardinales qui eò conuenerant Alexandro quarto Pontifice defuncto consalutauit: cum Petro Aragonensi pro regno Siciliæ nauali prælio cõflixit, in quo superior etiam recepta Gerunda discessit: interq; Genuenses & Venetos post longum & maximum bellum pacis autor fuit: regnauit annos quindecim.

Philippus Pulcher sub Bonifacio VIII

Philippus cognomento Pulcher, & nominis & regni successor annos uigintiocto. Iudæos expulit: graues cum Bonifacio inimicitias exercuit, a sacris ab eo interdictus, quod eius nuncium ad expeditionem in Saracenos, regem alioquin lentum, acerbius exhortantem, in carcerem coniecerit. Quamobrem Sarram Columnam tunc forte Bonifacij inimicum ac profugum in litore Massiliensi cognitum ac redemptum à piratis cum ualida trireme contra pontificem mittit: quem ille Anagniæ in domo paterna captum Romamq; deductum in carcere necauit. Hoc tempore Flan-

Flamingorũ defectio

drenses à rege Galliæ defecerunt, & Templariorum ordo sublatus. Philippi filij tres omnes ex successione regnarunt: Ludouicum primum cognomento Glutinus, annos

Ludouicus Glutinus X. Philippus Lõgus

duos. Deinde Philippus cognomento Longus annos quinque: postremo Carolus V. Ex quibus nihil aliud dignum memoria legitur, nisi quod Ludouicus Engeranum, quem

Engeranus cruci adfixus

suprà nominaui, cruci adfixit. Iudæos quoque quos pater expulerat reduxit. Philippus Valesius filius Caroli co-

Philippus Valesius
Bellum cum Eduardo

mitis de Valesio, qui Carolus Philippi Pulchri regis germanus fuit: deficiente reliqua sobole uti proximus cognatus regno successit. Reclamante Eduardo Angliæ rege, ac Galliæ regnum expostulante iure Isabellæ filiæ Philippi Pulchri, quæ Eduardo eius patri nupta fuerat: Philippo quoque Pharamundi primi Francorum regis lege se tuente, quæ iubebat ut mriles tantum succederet proles. Itaque uentum ad arma: Anglus adscitis Flandrensibus prælio ubi supra triginta millia cecidere, Philippum superat: eiq; Gessoriacum portum nunc Calesium abstulit. Philippus Viennensium principatum dicitur emisse. Huic

Ioannes rex ab Anglis capitur

successit filius Ioannes, qui cum ante omnia bellum cum Anglico instaurasset, ipse una cum Philippo filio capitur: dimissusq; certis conditionibus tributi quibus minime stetit. Quare ab Eduardo postea terra mariq; magnis adficitur incommodis. Sed cum neq; æs alienum quod cum Pariensibus pro sua redemptione contraxerat exoluere curaret: illi rebellauerunt duce rege Nauarræ, quem tunc captum Parisijs è custodia liberauerunt exoluto tandem ære res

Carolus V

composita. Tempore quo captus in Anglia tenebatur, Carolus filius regnum administrabat: ubi primum dimissus statim Burgundiam ob Philippi tunc mortem adsequitur: ante uerò bellum Anglicum cum rege Nauarræ pugnauit: quem deinde per insidias cepit. Caroli post hunc tres ex ordine successere. Primus Ioannis supradicti filius Burgun-

Burgundia Philippo Caroli fratri concessa

diam quæ patri obuenerat, fratri Philippo regendam dedit. Imperatorem Carolum ad se uenientem magno sumptu excepit. Moriens Carolum & Ludouicum pueros comiti An-

Carolus VI
Leo Armeniæ rex

degauensi tutori commisit, è quibus Carolus sextus succedens, contra Flandrenses, qui desciuerant, bellum gessit. Ad hunc in Galliam confugit Leo rex Armeniæ à Turcis expulsus, qui omnibus uijs conatus est inter eum & Angliæ regem, inter quos bellum erat, pacem componere, ut de communi consilio in Turcas iretur. Cæterum Aruernos cum multis Aquitaniæ populis tumultuantes compressit. Iudæos expulit. Nouum in Gallia uectigal tentauit, cæteris consentientibus, Parisijs cum nonnullis alijs tantum reclamantibus ac pene tumultuantibus, necesse fuit ab incepto desistere, loco tamen uectigalis ei Francorum centum milia ex omni Gallia subsidio belli sponte tributa sunt. Dicitur & in mentis ualetudinem incidisse, cuius rei signa quædam ostẽdit. Nam cõtra Britones sine ulla belli causa de improuiso cũ exercitu profectus admirãtibus illis inde in Normandos iter faciens perterrefactus strepitu armorum militum suorum obuios omnis hostes putando necabat. Quapropter cura regni necessarijs tradita ipse tantum cerebrum purgare melancholiamq; iocis rebusq; alijs curare nitebatur. Pannonijs itemq; Constantinopolitano imperatori contra Turcas auxilia petentibus præstitit. Caterinam filiam Henrico Angliæ regi locauit, unoq; tempore socer & ge-

Carolus VII

ner (erat tum Philippus Burgundiæ dux) extincti sunt anno Millesimo quadringentesimo uigesimosecundo. Carolus septimus superioris filius bellum Henrici regis Angliæ Henrici filij diu sustinuit: cum ille Galliam iure suo expostularet, tandem conciliatus insuper ei suppetias contra hostes tulit. Normandos bello oppressit: Rotomagum cepit, Burdegalenses rebelles diruit: Magdalenam filiam Ladislao Pannoniæ Boemiæq; regi locauit: Ludouicum filium Delphinum appellatum bis rebellem sensit, quod paterno ciuiliq; animo tulit. In Galliæ concilio pragmaticam in-

Pragmatica sanctio
Ioãnæ puellæ fortitudo

stituit sanctionem, rem quidem impiam ac pontificum potestati aduersam: per quam ipsemet Præsulatus cæteraq; officia sacerdotalia ius conferendi sibi uindicabat. Quondam dum in rerum statusq; esset turbatione, uenit ad eum uirgo nomine Ioanna, annorum uiginti, inter Gallos rusticos orta, dictitans se à deo missam eius causa tuendi status. Itaque more Amazonis terras obibat, exercitum ductabat: tandem à Burgundionibus ac Ioanne Lucemburgo capta, & Anglis diuendita ab eis cremata est, non tam hostili odio quàm quòd magicam artem fœmina uirili habitu & audacia præ se ferre uideretur. Lu-

Ludouic. XI

douicus undecimus, Caroli septimi filius immiti uarioq; & incõstãti ingenio semper fuit, bis patri rebellis, et postremò Delphinatu fortunisq; omnibus priuatus ad Burgundiæ ducẽ

Philip

Philippum confugit, apud quem decennio moratus frustra sæpe reconciliatione per oratores tentata. Dum ille sibi conscius ad patrem quanquam indulgentem uenire partim metueret, partim etiam dissuaderetur ab ijs qui regis æmuli fuerant, dissidiumq; optabant: patre interim defuncto regnũ iniit, multis ab initio bellis agitatus. Carolo fratri apud Burgundum agenti, & eius auxilio res nouas molienti, magna ui militum restitit.

Balua Cardi.

Ioannem Cardinalem Andegauensem Baluam cognominatum, quem ex humili loco ad eam fortunam euexerat: quod clam Burgundi partibus studere literis interceptis deprehenderet, capi iussit, ac annos ferè duodecim in custodia seruari frustra per oratores à Paulo Pontifice repetitum, Sixti IIII. demum precibus condonatus cum Iuliano Cardinale S. P. ad uincula legato Romam uenit. Cum eodem Burgundo patre Philippo primum, deinde filio Carolo diuturnum bellum gessit, frustra Niceno Græco Cardinale atque Legato rem componere studente. Cum Francisco Britanniæ Gallicæ duce habuit de finibus contentionem: unde periculosissimum omnium bellum ortum. Nam cum rex apud Turonem proceres regni in concilium uocaret huius rei gratia, illi non pro rege, sed contra clam in eo coniurant, absentesq; alios ad id inducunt. Fuere autẽ hi capita. Carolus Biturigum dux regis frater, Carolus Philippi filius Burgũdus. Franciscus ipse Britannus, Ioãnes Borbonensis, Ioannes Alãconiensis, Ioannes Andegauensis Renati filius, Carolus Nemorsinorum, duces omnes. Præterea comites Carolus Andegauensis Renati frater Cenomanorum, Ludouicus Montispenserij, Ioannes Armeniacus, Ioãnes Albretensis, Ioannes Duncsinorum. Britannus igitur his fultus auxilijs, ne coniuratio ante tempus detegeretur, dum se pararent pacem cum rege facturum simulat: dum agitur de conditionibus dux Borbonensis agrum uastare cœpit: ex altera parte Burgundus ingenti exercitu ad Parisium obsidendum pergit. Rex eo se uelociter recepit: cinctusq; ex omni parte ab hostibus, ducis Francisci Sfortiæ auxilium petijt, extemploq; Galeatio eius filio cum magna manu aduentante ita resipiscere cœpit, ut iam hostes de ineunda concordia cogitarent. Itaque Burgundus primum cæteros conciliauit, instituitq; ut inuicem omnes in conuitio iurarent se post illa regi fideles futuros. Atque hoc pacto post biennium res composita anno millesimo quadringentesimo sexagesimosexto. Fuit Ludouicus ingenio uario ac inconstanti, sæpe Romanis Pontificibus contumax, idem cum aliquid aduersi pateretur obsequentissimus. Cum diu sine liberis fuisset, tandem ex Carlota Lodouici Sabaudiensis filia Carolum octauum genuit, qui post eum regnauit,

Carolus viii

cuiq; uiuente patre, Margarita Maximiliani regis filia pacta fuerat, qua postea abdicata, & Maximiliano post discordiam conciliato, Annam duxit, Francisci Britanniæ ducis filiam, ac patrij regni hæredem, repugnante ex Britonibus procerum parte, bellum usque sustinentium:

Eius gesta

Ex quo Carolus potitus omni Gallia, patre iam defuncto ad antiquum regni Neapolitani ius ante omnia repetendum animum adiecit, ad quod etiam sollicitabatur à Ludouico Mediolani duce ob inuisum sibi Ferdinandum regem. Igitur cum in tota Gallia, tum Britannia insula delectu habito, anno millesimo quadringentesimo nonagesimoquarto, mense octobri, cum equitum uigintiquinque, peditum quindecim millibus, instrumentorum quoque bellicorum curribus centum, regni uerò principibus Philippo Sabaudiæ duce eius auunculo, & alijs nonnullis iter ingressus per Alpes, ubi primum in Subalpina regione cum tanta multitudine apparuit, timor omnibus incussus, quod sciebant ferocissimam gentem non posse à maleficio contineri: præsertim cum in domibus ciuium habitarent, passimq; cum familijs miscerentur, nemo non fuit qui non tam de re, quàm de libertate, de pudicitia, denique de uita sollicitus fuerit. Ex Asta itaque urbe per fines Galliæ Cisalpinæ Parmam uenit, inde in Ligures Apuanos ac regionem Lunensem, ubi quæ ditionis erant Florentinorum tradita sunt ei à Petro Medice oratore obuiam procedente. Inde Pisas petijt, quas in libertatem excitauit, ut in ipsa ciuitate narrant, postremo Florentiam, ubi aliquot immoratus dies, multum impetrata pecunia, saluis rebus, discessit. Inde Romam ubi appropinquauit, Alexander sibi ac urbi timens, transitum primo prohibuit, deinde Romanis nolentibus bellum sustinere, admisit, pridie Calendas Ianuarij, ædesq; diui Marci ad habitandum concessit, ubi se rex dies aliquot continuit, donec inter eos concordia iniretur. Petebat autem tria, molem Hadriani, obsidem filium Cæsarem cardinalem, & Turcarum regis fratrem captiuum. Ex his ultima duo tantum concessa: Re hoc modo transacta, è uestigio Pontificem salutatum in Vaticanum uenit, apud quem in eodem palatio dies reliquos substitit, deq; fide ac officio seruando, more principum Christianorum præter omnium opinionem satisfecit. Nam eo animo dicebatur uenisse, ut statum etiam sacerdotum moribus corruptum componeret in melius, conspirantibus præsertim ex patrum ordine nonnullis. Facti tunc demum regis causa cardinales duo. Gulielmus præsul Macloniensis, qui inter regis comites fidissimus omnium uenerat, & Philippus Cenomanensis, ambo Britones. His obitis post dies uigintiseptem quàm uenerat, rex per urbem mediam ordinibus militum comitantibus discessit, tanto uestium discriminatarum, armorumq; lucentium sumptu, ut Polybij commemoratio de aduentu Gallorum in Italiam sumptuoso, tum uersus Vergilianus de Senonibus fidem habuerit. Virgatis lucent sagulis tum lactea colla Auro innectuntur. Cæsar cardinalis obses è medio itinere aufugit. Ille usque Neapolim nullum habuit aduersarium, cum Ferdinandus iunior (ut in rebus Siciliæ dixi) metu aufugisset. Antonello principi Salernitano, qui Ferdinando seniori rebellis in Galliam secesserat, possessionem restituit. Columnensibus qui eum ab initio secuti fuerant, Fundos cum multis circa oppidis dono dedit, limitesq; ditionis eorum ampliauit. At Vrsinorum factio quæ cum Neapolitano conspirauerat, magno in metu uersabatur, sed paulò post facta mutatio, ut hi in gratiam redirent, illi uerò ademptis ijs quæ acceperant, ab amicitia discesserint. Verum à Ferdinando postea reuertente in regnum restituti, illi rursus depressi, quorum princeps Virginius etiam in carcerem coniectus ac extinctus est. Hoc in statu cum Carolus Neapoli menses ferè quatuor moratus esset, deficiente paulatim exercitu, ac partim morbis, partim cædib. debilitato, iam sibi timere cœperat, eo magis quod Ludouicus dux, quem cœpti iam pœnitebat, ac Veneti non æquo animo Gallos Italiam inuasisse patiebantur, omnibusq; uiribus ad eum expellendum conspirauerant. Rex itaque cum redire in Galliam statuisset, Romam calendis Iunijs repetijt, pontifice uacuam, qui de industria in Vrbem ueterem secesserat. Deinde Pisis iter faciens, prope Parmam ad Tarum fluuium, Ludouici Venetorumq; occurrentes acies habuit. Horum Franciscus Gonzaga, Mediolanensium uerò Io. Franciscus Seuerinas duces: legatus Venetorum Melchior Triuisanus, fuere.

Franciscus Gonzaga Galli uictores

Equitum quoque ac peditum numero ferè quinquaginta milia, maiorq; diu in Italia non uisus exercitus. Galli numero inferiores, sed uiribus ac instrumentis bellicis superiores extitere. Itaq; pugna commissa, pro eis uictoria non omnino incruenta stetit, ex quibus ferè mille, ex nostris uerò duo milia cecidere. Inter quos hi principes fuere,

Rodol

Rodolphus Gonzaga, Franscisci patruus, Rinucius Farnesius. Io. Picininus Galeacius Regius, Robertus Strotius, Vincentius Corsus, Bernardinus Fortebrachius, quorum postea

Venetorum gratitudo

liberos Veneti memores officij, parentum loco succedere voluerũt. Vxoribus uiduis etiam salaria constituere. Defunctos quisq; suos per unius diei inducias honorifice tumulauit. Regij uerò exercitus duces, duo potissimũ Italici fuerãt, Ioannesiacobus Triultius unus exul Mediolanensis, alter Nicolaus Vrsinus Petiliani comes, qui ab initio belli captus, deinde dimissus, regiisq; militiæ fuit autoratus. Verùm ad Venetos in prælio transfugiens, causa fuit eorum aciem collabentem restituẽdi. Dum igitur integris adhuc rebus hostium prohiberi posset, permittentib. tandem illis, rex incolumis in Galliam penetrauit, ubi biennio post, morbo extinctus est, ætatis anno uigesimoquarto, regni quintodecimo, salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo. Corpore fuit breui, ore inuenusto, natura haud sane liberalis. Etenim nec Romæ basilicis, nec in toto itinere quicquam præterquam ea quæ suprà dixi, Columniensibus donauit. Ingenio præterea magis bardo quàm adroganti: nam cardinalibus neq; aduenientibus de more adsurgebat, neq; discedentes adspiciebat. Procul alioqui à cæteris uitijs, quibus plerique principes tenentur, religiosisq; maxime hominibus deditus.

Ludouicus XII.

Huic igitur sine liberis decedenti, Ludouicus duodecimus, dux Aurelianensis, ex stirpe regia, sine controuersia successit. Cui Carolus in Italiam proficiscens, regni totius curam delegauit, Asteq; in præsidio dimisit. Hanc ille iure dotis auiæ ceperat, Nouariam insuper inuaserat, quam hostes post regis reditum multis mensibus obsederũt. Tandem fame coactis Gallis, cupidisq; se ad suos recipiendi, ciuitatem certis conditionibus receperunt. Huic autem item Ludouicus Aurelianensis fuit, qui cum gratia & autoritate in regno magnopere polleret, à Io. Burgundiæ duce ob inuidiam interfectus fuerat. Quumq; eius uxor Valentina Io. Galeácij Vicecomitis filia uirago, multis lacrymis ac querelis in concilio proceres ad ultionem excitasset, bellum inter utrosq; populos pestiferum est ortum, quod in Gallia diu postea durauit. Huius Carolus filius olim in bello Anglorum captus, centum se milibus scutorum redemit. Mediolani deinde principatum post Philippi ducis mortem, iure matris hæreditario petebat. Verum cum nec illi nec post ea filio Ludouico, quem ex matrimonio Cliuensium ducum familiæ suscepit, satis uirium ad id sibi uendicandum fuisset, res aliquandiu conticuit. Ludouicus enim paternis ipse simul & auitis laboribus ac periculis successit, primum regi Carolo suspectus, quod ad se hæreditas nominis tanti post eum pertineret. In Britonum bello contra eum uenit, simulq; cum toto exercitu profligatus, uulneratusq; inter iacentes uix cognitus fuit, in custodiam quoque ductus, post quadriennium uix amicis supplicantibus liberatus est. Rex

Anna uxor

deinde factus, Annam à Carolo relictam illico duxit, dimissa ipsius Caroli sorore, quæ olim puero pacta fuerat, Alexandro Pont. permittente. Nihilq; prius aut antiquius habuit, quàm ut animum ad res repetendas intenderet. Itaque anno regni secundo, salutis uerò M. CCCCXCIX. delectu habito, exercitum equitum peditumq; ferè XII. milium misit, qui Asta primum capta, Alexãdriam propere uenit, ubi munitiones, roburq; omne militum ducis Ludouici fuerant: qua celerius omnium opinione in potestatem redacta nihil cunctatus Ludouicus, cum thesauro quem antea præmiserat, in Germaniam ad Maximilianum Cæsarem eius necessarium confugit, cedereq; ad tempus maluit furori hostili, quàm licet posset, fortunam periclitari. Galli Mediolanum ingressi, quanquam à cædibus & rapinis temperauerunt, nauseam tamen (uti solent) ac fastidium ob morum discrepantiam generantes, sexto quàm uenerant mense expulsi fuere, ac Ludouicus reuocatus. Rex igitur maioribus rem uiribus aggressus, contrà rursus exercitum mittit, qui non minori potentia munitum repperit hostem apud Alexandriam ei occurrentem. Pugna commissa Ludouicus ab Heluetiorũ peditatu, quib. maxime fidebat, proditus ac captus, unà cũ toto regno in manus hostis uenit. Ascanius item Cardinalis eius frater, qui cum CCC. equis suorum, partim ciuium Mediolanensium aufugerat, à Carolo Vrsino in itinere cõprehensus, iussu Venetorum, regi quorũ illi cõfœderati erant traditus est. Rex itaq; ambos custodiæ adseruari iussos, breui deinde tẽpore ex humanitate atq; misericordia latius uagari ac mitius tractari ex eorum dignitate permisit. Ascanium etiã post Alexandri mortem ad noui creationem Pontificis Romã unà cum Rothomagensi remisit, qui post hanc calamitatẽ nouos adhuc in Italia tumultus si per eius mortem licuisset (nam biennio post ex pestilentia decessit) excitauerat, adeo multis indocilis est quies.

Ascanius Ma[illegible]

His gestis Ludouicus post biennium Neapolitanum insuper regnum Francorũ diu familiæ debitũ reposcere statuit. Verùm cũ Hispaniæ regẽ propinqui sui causam tueri paratũ animaduerteret, cum eo trãsegit, ut regnũ ipsum inter se diuiderent. Igitur exercitus armatorum X. miliũ ab eo missus, nullum usq; Capuam habuit resistentem. Ea demum uiribus atq; operibus post dies aliquot expugnata atq; direpta est, armatis tantũ in ea cæsis omnibus. Inde Neapolim procedẽs, sine contentione illico rege Frederico fugiente obtinuit, antiquis illius legibus, & ciuiũ iuribus seruatis: proceribus etiã regni in antiqua possessione permissis. Hispanus uerò Apuliæ ac Calabriæ partes uno tẽpore eadẽ facilitate accepit. Verum non diu res inter eos quieta fuit, de finibusq; statim certatum, ubi Gallus succubuit, ut in Hispania latius narratum, nõ tam uirtutis inopia, quàm ducũ negligentia: quum omnes gentes nouerint eam gentem uetere belli gloria florere, & in sequentibus temporibus maximo Christianis præsidio fuisse, nec ullum hodie magis nomen Turcarũ natio potẽtissima metuat. Hoc igitur in statu res Gallicæ in Italia uersantur, in Gallia uerò pacatissime ipsius Ludouici uirtute ac prouidentia: cuius ea est animi moderatio, ut cũ ablata signa referre, et aduersus hostes se facile uindicare posset, quieti tamen uniuersorum (quod ita res exposceret) suam ad tempus post habuerit ambitionem. Fredericus autem primo in Aenariã, deinde in Galliã ad regis misericordiã cõfugit, ubi pro regis dignitate susceptus, quadriennio post excessit.

Fredericus rex

BRITANNIA.

De situ & moribus Britanniæ

BRITANNIA quæ Albion à ueteribus etiam appellatur, Diodoro ac Straboni, forma triangulari, lateribus inæqualibus, ac trib. erecta promontorijs est, Cantio, Heleno, & Orcha. Sita etiam è regione Galliæ, circuitu XXII. milibus stadijs Straboni, duobus millibus passuum Cæsari, duob. mil. ac sexcentis Bedæ. Longitudine uerò DCCC. Latitudine, CCC. milibus Plin. Tellus frugifera, pecore abundans, auro, argento, ferro, plumbo, pellibus, mancipijs, canibus etiam uenaticis præstantibus Straboni, Diodoro etiam stanni uena, quam iuxta Helenum promontorium effodiunt, quod nunc Cornubiam uocant adhuc ea durante, Cæsar uerò sic describit. Insula natura triquetra, cuius latus unum est contra Galliam: huius lateris alter angulus, qui est ad Cantium ad orientem solem, inferior ad meridiem spectat. Huius latus tenet circiter milia passuum quingenta. Alterum uergit ad Hispaniam atque occidentem solem qua ex parte est Ibernia dimidio minor

minor, ut existimatur, quàm Britannia, sed pari spatio trans
missus, atque ex Gallia est in Britanniam. In hoc medio cur-
su est insula quæ appellatur Mona. Complures præterea mi-
nores obiectæ insulæ existimantur, de quibus nonnulli scri-
pserunt, Dies continuos x x x. sub bruma esse noctes. Nos
nihil de eo pernoctationib. reperiebamus, nisi certis ex aqua
mensuris breuiores esse quàm in continenti noctes uideba-
mus. Hæc Cæsar. Solinus scribit in ea nasci paruas ac deco-
lores margaritas, ex quibus Iulius Cæsar thoraca fecit,
quem Veneri genitrici dicauit. Tacitus in uita Agricolæ,
Britanniam aurum & argentum ac alia metalla gignere
scribit, & oceanum magaritas, sed subfuscas & liuentes. Ci-
cero tantum ab his uidetur dissentire in epistola ad Treba-
tium, ubi eius insulæ sterilitatem commemorat: ut ne scrupu-
lum quidem argenti in ea reperiri dicat. Præterea nec mu-
sicam. Nos tamen hodie & diuitias in ea maximas & musi-
cam absolutam conspicimus, eamq; à paucis antiquitus adi-
tam, nunc mercatoribus nostris ita frequentatam, ut x I I I.
die nuncij, tabellarijq; ex ea frequentes adferantur. Oleo ui-
noq; carent, pro quo ceruisia utuntur, quam ab Hispanis
Plinius repertam dicit: pecore maxime abundant, lanisq;
mollissimis, quoquo uersus exportatis magno insulæ compē-
dio: quod signum, simul & cornua boum ingentia, cœli tem-
peratioris, uerum humidioris est. Nam insulæ ferè omnes hu
midiores, tepidioresq; continente sunt, Ea demū causa, quod
Germaniæ uel Galliæ quædam loca minus septentrionalia
sunt frigidiora. Viuaria animalium ad tria milia in tota insu
la cernuntur, damis & cuniculis ex parte magna referta,
tum pro mœnibus palis circumseptis ligneis, Iuuentus uena
tionis, tum sagittandi studio tenetur, quo sese quotidie exer-
cent. Cygnos ad Tamesis ripam, non minus quatuor milli-
bus continuo nutriunt. Rex ad mille ferè homines domi alit,
Sumptus eius annuus ad marcas Britannicas x. milia, uecti-
gal x C V I I. milia, D C L X V I I. quod partim ex porto-
rijs, partim ex procerum censu, tertio ex agrorū locationib.
Britannicus ager fisco addictus omnis
constat. Gulielmus enim rex, de quo postea dicā, deuicta Bri
tannia, omnem agrum fisco addixit, tantum exceptis is quē
ipse tum eius successores sacerdotibus, religioniq; adsigna-
runt. Cæterum educit in bellum armatorum x L. milia, men
sem ei totum sine stipendijs militantium. Defuncto rege, qui
armis potentior fuerit potitur. Insulam totam sicuti olim in
Diuisio in tria regna
tria promontoria seu tres angulos, in totidem deinde regna
diuiserunt, ubi Cantium & Londinum Angliterram appel-
lant, quæ loca maritima uersus Galliam & humaniora con-
tinet, ex Anglis Saxonibus appellata, quia eam partem oc-
Scotiæ regnū Caledonia
cupauerunt. Deinde ad latus occidentale Scotiæ regnum, ubi
insula ingens Caledonia, & mare Caledonium illi uicinum,
Ptolemæo cæterisq; geographis ponitur. Quæ pars ab An-
gliterra montib. est arduis diuisa, simul & duobus maris eu
ripis L x. passuū milibus inter se distantibus, qui uado transi-
iri possunt, insuper & muro à Seuero principe constitu-
to. Scotiam Angli Albaniā uocabāt. Ptolemæus Britanniam
minorem, nam reliquam maiorem appellat. Rufus uerò Bri-
tanniam secundā nominat. Reges Scotorū se liberos semper
fuisse iactant. Anglici cōtrà, eos aliquādo tributarios exti-
tisse ferunt. Gens bello ferox, & arcu ualida, alioquin hospi-
talis, ac bifariā distincta: in proceres primum, quod ruri &
in uillis habitent, Scoti syluestres appellantur. Regem ad bel
la comitantur, muneraq; regni tutelæ subeunt. Reliqui mer-
catores & opifices sunt, qui urbes frequentant. Reges eo-
rum Iacobi appellati iam nunc usq; sextam generationem,
arces habitant munitas. Metropolim unam sanctū Andream
Vuallia
habēt. Tertia pars Britanniæ uersus Iberniam Vuallia dici-
tur, ubi, Brigantes quondam populi fuerant, simul & Hele-
num promontorium, quod nunc Cornubiam diximus uocari

Vuestuallia
ubi stannū effoditur. Vuestualliā uerò partē Vualliæ occiden-
Vuestosaxones.
talem dicunt, quod Vuest occidentē appellant. Vnde & Vue
Vuestoangli
stosaxones, & Vuestoangli etiam uocantur. Distincta hæc
pars ab Anglia ex orientis parte uallo ingenti, quod Offa
rex fecit, à septentrione hæc, à meridie uaga fluminib. à Bri-
tannis uocatis. Regnū igitur Vualliæ usq; ad Eduardū I I I.
M. x x x. incolume fuit. Is demū sublato rege, locū omnem
Angliæ regno subiecit, Cui regis filius natu maior (quem
principē uocāt) præficitur. Diuisa est rursus insula in tribus
Tribus xxxij.
x x x I I. quas Scheras uocāt, cū totidē præfectis. Ciuitates
Cantium
præcipuæ atq; antiquæ, Cantiū cui comes præficitur, Ebora
Eboracum
cum cui dux, Londinū ubi regia ad Tamesim fluuiū, reliquæ
Londinum
Tamesis flu.
nouis ac Barbaris nominib. Hodie uerò in codice fisci, me-
Metropoles duæ
tropoles in toto regno duæ descriptæ. Prima Cantuariensis
Cantuariensis
subditas habet Londinēsem, Roffensem, Cicestrensem, Vin-
toniēsem, Oxoniēsem, Vellēsem, Batoniēsem, Lincolinēsem,
Serasbiēsem, Vigorniensem, Erfordiensem, Conuentrensem,
Licofeldensem, Noruicensem, Helensem, Maneriensem, As-
Eboracensis
seriensem, Asloriensem, Laudanensem, Bangorensem. Ebo-
racensis altera metropolis: habet Dunelmēsem, Carolensem,
Candidæcasæ. Aedes uerò parœchæ ad x x. milia feruntur.
Has omnes simul cum præsulatib. concessum regi iam ex ue
terata licentia, tum quod longe sepositus, sine iussu Pontifi-
Mona insula
cis dispensare. Insulæ autem Britanniæ minores, primum in-
Ibernia
ter Angliam & Iberniā, Mona nūc Man à Britānis uocata
regi Scotiæ subiecta, altera Anglesia nunc dicta regi An-
gliæ. Ibernia uerò ipsa Ptolemæo uocatur, Plinio autem Iu-
uerna, dimidio minor quā Britānia Cæsari. Hodiæ Irlandia
barbaris appellata. Pars quæ Angliæ propinquat, humanior
reliqua ferino cultu, ligneis ac stramineis utens ædificijs, bo
na etiā pars simul cum pecore in cāpis ac cauernis degunt,
discalciati ferè omnes ac latrocinijs dediti. Metropolitanum
Armachanus metropolitanus
tantum Armachanum præsulem habent, quē primatē appel-
Equi
lant. Tellus nihil omnino fert, præter frumentum & equos
uectorios præstantissimos, quos ubinos uocant, celerio-
res Anglicis, quorū qui molliores ingressu, cādidoresq; sunt,
Asturcones antiquitus uocabātur, quod ex Asturibus Hispa
niæ uenirēt: nūc uerò ex proxima eis Britānia, soli natura
mutata. Ibernia suis & ipsa lætatur sanctis, præsertim præsu
Cataldus
lib. Malachia, Cataldo, & Patricio, qui Christianos eos
Patricius
fecit, deinde Scotiæ præsul: Gulielmo Ochā prædicato illo
dialectico ordinis Mi. sub Io. x x I I. insuper Cardinale Ar-
machano, qui anno M C C C L I I I. multa doctrina scriptisq;
Orcades xxx.
uoluminibus claruit. Hinc oriētem & septentrionem uersus
Orcades in orbem constitutæ numero x x x. Plinio, Regi
Thyle
Scotorum subiectæ, ultima uerò Thyle orbis habitati.

DE POPVLIS AC REGIBVS Britanniæ uarijs.

RELIQVAM deinceps Albionis insulæ
historiam usq; in hodiernum diem ex anna-
libus eorum exceptam prosequar. Primum
Beda Britanniam appellatam simul & habi-
Britones primi
tatam esse dicit à Britonibus colonis ex pro-
ximo Aquitaniæ littore, quæ gēs Armoricarum est: nam &
Plinius Armoricā appellatam fuisse Aquitaniam dicit. Post
hæc Pictos in Iberniā (quæ tunc à Scotis tenebatur) tēpesta-
te appulsos, Ibiq; postquā aliquādiu cōsedissent, unà cū Sco-
torū auxilijs partē Britanniæ septentrionalē occupasse, atq;
eo pacto tres in ea insula populos, antequam à Romanis di-
Picti &
gnoscerentur, fuisse. Pictos enim Angli nominant populos è
Dani.
Sarmatia Europea prope oceanū profectos. Danos uerò ex
Cimbrica
Dacia proxima, quā illi Daniā uocant, olim Cimbricā Cher
Albina
sonesum. Sed prima initia penè fabulosa, dicunt enim Albi-
nam

nam quandam Syriæ regis filiam unà cum x x x i i. sorori-
bus, interfectis ab se uiris, à patre expulsam, in hæc loca ap-
pulisse, nomen insulæ de suo Albioni dedisse. Coniugia dein-
de sibi ac sororibus expetisse, ex quibus nati sunt homines
Brutus — quidam proceri atq; immanes. Hos deinde pulsos à Bruto
fuisse, qui & britanniam ab se cognominauit. Hunc igitur
Brutum Ascanij Aeneæ filij ex Syluio nepotem ferunt fuis-
se, liberosq; genuisse tres, qui totidem sibi regna constitue-
Locrus — runt. Locrum, à quo Locria. Cambrum, à quo Cambra. nunc
Cambrius, Albanactus — Vuallia, & Albanactum, à quo Albania, quæ Scotia postea
dicta est. Locrus igitur fratribus superstes, solus Britannia
Maddan — potitur, post quem Maddan annos quadraginta, deinde post
Memprijcus filius Malyn fratre interfecto: huius deinde na-
Ebracius — tus Ebraticus annos sexaginta: cōdidit duas urbes, Caerbrā-
Caerbranke, Montiagned — ke ultra Vmbram, alteram uersus Albaniam Montisagned.
quæ nunc dicitur Castrum puellarum. Brutus deinde filius
Caezleil — annos duodecim. Leil, qui condidit Caezleil. Rudibibras, an
Cantium — nos uigintinouem, condidit Cantium, Vinctonium, & oppi-
Vinctonium, Cosconium — dum montis Paladur, quod Cosconium dicitur. Bladud con-
Bladud — didit Caerbladud, quæ nunc Bladum dicitur. Leyr annos se-
Lencostrum — xaginta, condidit Lencostrum. Post quem Cunedagius fra-
tre Morgano interfecto, regnauit annos trigintatres, quo tē-
Kinellus — pore Roma dicitur condita. Kinellus deinde filius, post quem
magna regni discordia inter frates nepotesq; multos an-
Dunuallus — nos tumultuantes, quousque Dunuallus ex regia Britonum
stirpe, collecto exercitu, seditionem diremit, interfectisq; re-
gibus ipse successit annos quadraginta. Hic instituit, ut ad
templa confugientes salui essent, sepultus in æde Concordiæ
Belinus — quam erexerat. Belinus ac Brennus eius filij fuere, qui-
Brennus qui uenit in Italiam — bus inter se dimicantibus Brennus superatus, ac mox Al-
lobrogum auxilijs redintegratus, rursus prælio congre-
ditur: pacificati tandem matris interuentu, Brennus quidem
fratri Britanniam cessit, ipse in Italiam cum exercitu ue-
nit: eumq; dicūt fuisse, qui Gallorum dux Senonum Romam
cepit. Suruintbartheruk Belini filius regem Dacorum,
qui apud Cimbricam Chersonesum sunt, tributum consue-
tum dare negantem, interfecit, cui filius Scutelinus, deinde
Siselinus, huic quoque Binarus filius, cui Dauius frater, de-
inde Moruidus, Gorbanianus, Artgallus, Elidurus, Gor-
bauias, Morganus, Cumanus, Idualas, Kiuo, Gerontius,
Etellus, Coillus, Porrex, Cherin, Fulgerius, Eldanus, An-
drogeus, Vrianus, Beldulo, Coap, Cenus, Sisilius, Bladebred,
Archinal, Eldel, Keddidion, Kederthius, Samuel, Penin-
sil, Pir, Capnir, Digneilus, Heli. Hic tres suscepit liberos,
Cassibellianum, Lud, & Kenidnum, quorum maior natu
Londinum à Lud. ædifica. — Lud Londinum ædificauit. Cassibelliani tempore Iul. Cæ-
sar in Britanniam traiecit, eamq; tributariam fecit. Themiā-
Iul. Cæsar. — tius, Kendelnus cuius tempore natum, dicunt dominum no-
Armingus debellatus à Claudio — strum. Ginderius, Armingus, qui tributum olim à Cæsare
imperatum, Romanis negauit, ex quo Claudij principis eo
cum classe aduenientis bellum sustinuit. Aluiragus, Mel-
rius, quo tempore rex Pictorum Albaniam deuastauit. Coil-
lus cui successit filius Lucius primus Christianus, anno
Lucius primus Christianus — salutis c l v i. missis in Britanniam ab Eleutherio Pontifice,
Fagato & Damiano religiosis atq; doctis, qui regem cum
omni familia apud Trinouantiam urbem baptismate ablue-
runt, quē secuta deinde maxima pars regni est. Templa con-
di cœpta, & sacri ritus celebrari. Extincto demum rege
Seuerus — sine herede, uarie fluctuatum est inter proceres donec Se-
uerus imperator eo cum exercitu profectus, primo quidem
uicit, sed mox repulsus magna suorum strage fuit. Mu-
rum constituit inter Deieram & Albaniā, hoc est, Scotiam,
qui Romanos fines à Britannicis tueretur, cuius adhuc di-
Carentius rex — cunt uideri uestigia. Carentius post uarios tumultus Lucio
successit, haud magno inter Britannos loco natus, qui ex ur-

be Roma imperante Antonino Bassiano profectus, paulatim — Antoninus Bassianus
loca maritima inuadere cœperat, quo sublato mox à Ro-
manis legionib. Britanni maturauere successorē creare Ascle
piodotum Cornubiæ ducem, qui Alexium ducem Roma-
norum cum tribus legionibus sustulit. Huius tempore Ma- — Maximianus Imperator
ximianus Herculeus missus à Diocletiano principe, in Bri-
tannia uniuersaq; Gallia Christianos uarijs supplicijs ad-
flixit. Asclepiadotus interim ab eius nepote interficitur.
Cui Coel successit, qui Coelestriam oppidum condidit. Con- — Coel
stantinus Cæsar ab urbe mittitur, cui ea loca cum Gallia ob- — Constantinus
uenerant, Britanniam Romanus pacauit, regnumq; id solus
administrauit, ducta in matrimonium Helena Coel regis, — Helena Coel regis filia
qui ante eum regnauerat, filia. Ambrosius tamen hanc sta-
bularij, id est, cauponis filiam fuisse dicit. Cui successit Con-
stantinus magnus, cuius gratia Anglici postea reges impe- — Cur Anglicis imperiale diadema
riali diademate sunt usi. Hoc igitur Romæ imperium ineun-
te, Octauius dux Suetiorum regnum occupauit, interfecto — Octauius dux
Trabero Helenæ auunculo, quem Constantinus regem in
Britannia fecerat. Hic usque ad Gratiani Valentinianiq;
tempora feliciter regnauit. Post quem Maximianus eius ge — Maximianus
ner, Constantini magni auunculus, rem Britannicam inua-
sit, cum quo Codanus Octauij regis filius, ut iustus hæres,
bello congressus, tandemq; pacificatus paribus auspicijs rem
administrauit, amboq; expeditione sumpta in Galliam, Ro-
manum imperium instaurauerunt multis subiugatis populis:
imperatorq; iam in Gallijs Maximianus habitus, demum
per proditionem à fautoribus Gratiani principis interfici- — Gratianus tyrannus
tur. Codani interea iussu, Diuotus dux Cornubiæ, quem Ma — Diuotus rex
ximianus discedens regno præfecerat, x i. milia uirginum in
Galliam ad militum matrimonia misit, quæ ab exercitu quē
Gratianus in Galliam contra Maximianum miserat, ad unā
omnes interfectæ fuerunt. Interea is qui à Maximiano in
Britanniam ad resistendum Gratiani militib. missus fuerat,
regnum occupante, paulopost interficitur. Grauius uerò ac
Melgo duces Britannici regnum & ipsi inuadentes, contra
Scotos, qui Britanniam uastabant, à Romanis frustra auxi-
lia petierunt. Quare indignati murum quem à Seuero prin- — Murum à Seuero factum diruunt
cipe factum diximus, deiecerunt, Romanosq; finibus expu-
lerunt. Inter hæc Constantius quidam tumultus Britanniæ se — Constantinus rex
dat, regnumq; adsequitur. Huic ex Romana coniuge tres
fuere liberi: Constans, Aurelius & Ambrosius. Constans se
primum deo Cœnobioq; dicans, mox regnum repetēs à Vor — Vortigernus
tigerno Gerseorum rege, qui regnum adripuit, de medio tol
litur. Hoc tempore Engisto duce, Saxones nouas quærentes — Saxones Engisto duce
sedes in Britanniam applicuere, qui quanquam minime Chri
stiani, à Vortigerno in regni partem excepti sunt, auxilioq;
ei contra Pictos, & Scotos fuere. Didonis insuper dicuntur
usi astutia, ut agrum mercati quantum pellis bubula ope-
riret, hac in tenues postea diuisa partes, urbem cinxerint
in gyrum, quā sua lingua à pellis nomine Tangrastel nomi-
nauerunt. Mox Engisti filio cum alia classe superueniente
omnia compleuere. regem Vortigernum paulatim commer-
cijs ac conuiuijs delinierunt, ut in matrimonium Engisti fi-
liam duceret, reclamante Lupo tunc præsule sanctissimo. — Lupus præsul
Britanni itaque fessi, ad filium Vortigerni confugiunt. Is
præstantior quàm pater indole, Engistum per colloquium
circumuētum capit, locaq; omnia occupata dimittere cogit.
Quorum omniū euentus longe antea Vortigerno, à quodam
uate Merlino prædictus fuerat. Is enim more philosophi, na — Merlinus
tiones eas Britannicas ac Gallicas peragrabat, abstinentia
singulari, multaq; uera prædicebat. Aurelius inter hæc re- — Aurelius rex
gis olim Constantij filius regnū adsequitur, qui ante omnia
patris fratrisq; Constantis cædem ulturus, Vortigernū bello
persequitur, superatumq; postremo interficit. Deinde ad fu-
gandos Saxones conuersus, Othonem Engisti filiū ab Ebo- — Otho Engisti filius
racum

racum obsessam, supplicem ad se uenire coegit, cui nō solum
ueniam sed regni partem quam Cathenesiam uocant, con-
cessit. Interea ægrotantem Aurelium, Saxo quidam à Pa-
scentio Vortigerni regis filio inductus, ueneno inter medi-
Vther Occa Arturus
cinas de medio sustulit. Cui successit Vther, qui Occam En-
gisti filium interfecit. Huic deinde Arturus qui bello magna
gessit, reliquias Saxonum confregit, Noruegiam, Daciam,
Galliæ partem, Pictos, Iberniam. Scotiam, omnem denique
Britanniam cum adiacentibus insulis ac pelagis perdomuit.
Lucium ducem Romanorum in Britanniā uenientem, cum
toto exercitu deleuit. Domi quoq; luculentus mensa inter
proceres utebatur rotunda, ne quod his discrimen ex ambi-
tione foret. Ipse tandem in bello contra Madredum occu-
buit. Hoc tempore anno salutis D X L I I. uarij generis ac
factionis in Britannia principes per annos L X. fuere. Ar-
turo enim Constantius successit. Deinde Aurelius Vortipo-
rius, Malgigo, Carentius, Comanus, Hely, Caduanus, Cadual
lo, Baduallodrus, Etelbertus, qui regnauit apud Cātium, quo
S.Gregorius
tempore Sanctus Gregorius Pont. Augustinum uirum san-
ctitate præditum, in Britanniam Euangelij causa misit. Dein-
Atelstanus rex
de Caduanus, post hunc Atelstanus primus è gente Anglo-
rum his temporibus in Britanniæ parte, quam occupauit, re-
gnare cœpit. Echeualdus autem in reliqua insula Etelberto
successit. Sycobertus eius filius regni hæres natum & ipse
Egbertum successorem dimisit, qui fratris filios, quos patre
extincto educabat, pueros necauit. Egberti Lotarius frater
ac successor, in bello contra Saxones occubuit, quos fratris
filius contra eum duxerat. Post eum Edricus Egberti filius.
Vadredus Saxonum alia manus
Deinde Vadredus anno D C C X. Deinde Egbertus alter,
Etelbertus, Egfridus, Cudredus, Vadredus. Saxonum alia
manus hoc tempore uenit Cerditio duce, qui superato Va-
Vuestosaxones
dredo, regnum tenuere in parte insulæ occidentali, ex quo
Vuestosaxones appellati: & hoc pacto Cantiæ regnū quod
annos C C C L X V. steterat, ad eos translatum. Huic Cen-
ricus, Ceualinus, Colricus, Colupbus, Kinegulphus, qui pri-
Templū Vinctoniense
mus dicitur Christianus fuisse. Chineualcus qui templū Vin-
Caduald9 qui & Petrus
ctoniense construxit, Sexburga, Estiuarius, Caduldus, qui
post annum tertium regno deserto, Romam Christi causa
profectus à Cuniperto Longobardorum rege comiter sus-
ceptus moxq; à Sergio Pontifice factus baptismate Chri-
stianus, Petri nomen adsumpsit, ac ibi decessit, in Petri Ba-
Ino denarium sancto Petro addixit
silica sepultus. Ino singulos Britanniæ lares, Sancto Petro
singulos denarios quot annis pendere iussit, Cœnobium Gla
ston construxit. Demum imitatus Caduldum suadēte Etel-
berga uxore, concessit Romam relicto regno, ubi cultu ple-
beio priuatus ac pauper Christi causa consenuit, anno salu-
Saxonum reges
tis D C C X X V I I. Deinde Atelardus, Curredus. Sigeber-
tus, Sinulphus. Butricus, Egbrutus. Ad reges Saxonū reuer-
tor, qui in eadem insula regnabant. Post mortem siquidem
Engisti primi eorum regis, anno salutis D C X L V I I. suc-
cessere Daale, Etebria, Etelfridus, Eduinus, Connusus, Osual-
dus, Osooy, Esuinus, Egfridus, Alfridus, Ofridus, Kinredus,
Osricus, Eolimphus, qui monachū egit, Eburtus, Ostul[illegible]us,
Adeualdus, Alredus, Abalredus, Alnoldus, Ofredus, Audul-
phus, Ostrutus, Olle. Præterea Cribas, Viba, Cerilus, &
Peandes, Penda qui & Christianus, Volferus, Etelredus, qui
monachum egit, Kenredus qui Romam Christi causa profe-
ctus est, Ceokrdus, Adeluoldus, Beouredus, qui ab Offa re-
Offa rex
ge fugatus est. Offa rex memorab[illegible]s, qui Vuestosaxones in
Templum Batomense
Britannia subiugauit. Templum Batomense fundauit, ubi &
Cœnobium S. Albani
diademate redimitus est. Sancti Albani cœnobium constru-
xit, ipsius eò corpore translato. Post eum Egfridus filius,
Kenulphus, qui cœnobium de Vinchetorabe ædificauit, H[illegible]-
Dani
nelmus, Eolmephus, Bernulphus. Dani postea huius partem
regni, quæ confinis est Scotiæ, ubi Eboracum, occupauere

multos annos, de quibus paullò suprà narraui. Rursus ad
Anglorum reges
Saxones per Edredum regem reuersum. Anglorum autem
reges Caduldus rex Christianus. deinde fidei desertor.
Anna felix iiij. filiabus
Coruldus, Sigisbertus. qui etiam Christianus. Anna qua-
tuor filiabus sanctis memorabilis, Sexburga. Etelburga, Etel
Etelbertus & Edmundus martyres
dreda, Virburga. Post hūc Stelterus, Eteluialdus, Adulphus,
Alnoldus, Beorra, Etteluidus, Etelbertus, martyrio clarus
coniugis iussu tolerato, Edimundus martyrium & ipse sub
Danis passus, pro sancto colitur. Nunc ad Butricum redeo
Vuestosaxonum regem, quem suprà nominaui. Hic enim
eiusq; successores in Viloshire, Barakshire & Dorsen qui-
bus olim præfuit præsul Ghibornensis, nunc autem Sarensis
regnauerunt. Butrico igitur Egbrutus filius successit, qui
Egbrutus
expulsus à patre, ad Offam regem cōfugit, inde in Galliam:
defuncto patre ad regnum restitutus, anno [illegible] C C C. impe-
rante Carolo magno, inter principes laudatos inuentus est,
ut qui bello regnum Vuestosaxonum ampliauerit, insulamq;
uniuersam in potestatem redegerit. Regib. alioqui regnare
permissis ad extremum cum Danis infeliciter pugnauit. Cu-
Edeluulphus sub Leone IIII. Pont.
ius successor Edeluulphus regna omnia quæ pater subiuga-
uerat restituit, tantum sibi occidentalium Saxonum regno
retento, decimas omnium fructuum deo beatæq; Mariæ of-
ferri iussit. Romam deinde profectus ad Leonem IIII. mi-
Alfredus Tributū duorum denariorum
norem filium Alfredum secum duxit, & tributum duorum
denariorum à singulis exactum domibus, quod hodie quæ-
storibus apostolicis eò missis pensitant, primus beato Petro
obtulit. In reditu Iudit Caroli Calui filiam duxit, pauloq;
post diem apud Vinctonium obijt, ubi & sepultus [illegible] Cui
tres ex ordine filij successere, è quib. ultimus Alfredus, is
Oxoniensis schola
qui cum patre Romæ fuit. studium literarium Oxoniæ insti
Cœnobia plura
tuit. Cœnobia plura construxit, apud Adelingeniam, apud
Vinctonium, apud Caphthoniam uirginum cœnobium. Tem
pus dicitur trifariam dispertijsse, ut octo horas legendo, o-
rando, meditando animo tantum traderet. totidem regni ne-
gotijs, reliquas corpori. Auidissimus insuper lectitandi. stu-
diorumq;, quanquam idiota, librosq; propterea plurimos in
Eduardus
suam linguam conuerti fecerat. Eduardus Segnior cogno-
mento, anno D C C C. patre quidem Alfredo literis inferior,
potentia tamen & dignitate maior. Danos qui multos an-
nos Angliam ferè omnem opprimebant, bello expulit, plu-
res suscepit liberos, Atelstanum nothum, & Edimundum:
Edredum, & Edimum ex matrimonio, Filiam uerò Carolo
S. Etelfrida Atelstanus Edimundus
Crasso Imperatori locauit. eius mater Etelfrida post primū
partum semper abstinuit à uiro, inq; beatarum numero con-
scribitur. Atelstanus Edimundum adolescentem in nauigio
sine remige fluctibus perdendum uno tantum comite per-
misit. Ille præ dolore sese in medios fluctus præcipitem de-
dit, à comite cadauer exportatum, ac in urbem reductum.
Atelstanus uerò facti pœnitens V I I. annis facinus expia-
uit. Constantinum regem Scotorum & Vallensium sub re-
gibus Angliæ misit, aliquot cœnobia construxit. Edimundus
frater regni hæres reliquias Danorum expulit, exceptis hæ-
redibus, quos ut indomitos Melcolmo Scotiæ regi, cum eo
tractu quem occupauerant, concessit. Interfectus demum à
latrone quodam tumulatur à S. Dunstano abbate apud Gla-
ston, cuius templum dotauerat. Regno frater alter Edredus
successit: felix duorum commercio sanctorum, à quorum al-
S. Odo præsul
tero Odone præsule Cantuariensi sumpto diademate, ini-
S. Dunstanus abbas
tium regni auspicatus est, ab altero Dunstano abbate apud
Vinctonium contumulatus. Eius filius Eduinus ab eodem
Eduinus
sancto, regni item diadema accepit: Dunstanum uerò im-
pellente Algina concubina, ob cuius consuetudinem ab illo
obiurgabatur, in exilium misit: ob quam rem regno & ipse
Edgarus
pulsus à suis est, surrogato Egdro, siue Edgaro fratre, qui
rempublicam, ad otium & quietem reducere conatus est,

fures & grassatores maximè insectatus, usq; etiam anima-
lia noxia. Nam Caduallæ regi tributum quotannis CCC.
Luporum uenatus *luporum imperauit, classem insuper ad tuendam oram ma-*
S. Eduar. II. *ximam comparauit. Filium postremo Eduardum* II. *in re-*
gnum instituit inuita Alfrida nouerca, quæ cum filium Eccl-
dredum adhuc septennem regnare cuperet, Eduardum ue-
natione fessum, poculum propinando excepit, alium uerò
incautum confodit. Hunc igitur apud Gerson sepultum pro
Eccldredus *martyre colunt. Eccldredus itaq; per parricidium regnum*
iniens, iam inde à puero indolem ignaui principis diuo Dun-
stano dare uisus est, quod quondam dum sacro fonte ablue-
Regia apud Londinum *retur cacauerat. A Danis multa passus est. Regnauit Lon-*
dini, ubi apud ædem S. Pauli tumulatus est. Filios è prima
Edim ferreum latus *coniuge suscepit, Edium Ferreum latus, sic enim appellaba-*
tur & Ecelstanum: è secunda filia ducis Normandiæ, Al-
fredum & Ednardum regem. qui in Normandia exulauit.
Edius ferreum latus successit parte procerum Cuntonem
Daciæ regem præferente, qui olim regnum inuadens, ab
Eccldredo expulsus fuerat. Itaq; singulari certamine cum
Edio concurrens, cum se inferiorem conspiceret, cessit hosti.
Cunto *quem cum postea Edricus interficeret, ac Cuntoni caput*
sublaturus rem gratam referret, ab eodem facinus detestante,
obtruncatur, haud absimili exemplo Dauidieæ mansuetudi-
nis, animaduerso Saulis capite. Edius igitur Eduardum ge-
nuit, qui exul in Pannonia decessit. Et Margaritam Scotiæ
reginam, unde Matildis nata, regis Henrici primi uxor Au-
gusta. Cunto interfecto Edio, regnauit Londini annos XX.
unus tantum Angliam, Scotiam, Daciam, Noruuergiam obti-
nuit. Cœnobia quatuor construxit. Tria ordinis sancti Be-
nedicti, quartum diui Eduardi regis. Suanũ filium Noruuer-
giæ, alterum Daciæ regem constituit. Anno M *Romam cum*
Christi causa petijsset, ingentia dona Petri Basilicæ obtulit.
Domum deinde reuertens, pridie idus Nouembr. extinctus
Aroldus rex *est, ac Vinctonij sepultus. Aroldus eius filius nothus succes-*
sit, contra quem Alfredus Etelredi filius natu maior, qui exu-
labat, cum classe ueniens, humaniter primo exceptus, mox
à Cuntij duce captus atq; oculis priuatus est, eius uerò co-
Andebundus *mites ad unum necati. Andebundus Cuntonis filius legiti-*
mus, fratrem Aroldum refossum in mare proijci iussit. In
conuiuio quondam tantum uini exhauserat, ut repentino ex-
tinctus ceciderit. Quater in die dicitur epulas regias appa-
S. Eduar. III. *rasse, tantum gula imperante. Eduardus* III. *Etelredi fi-*
lius, quem dixi apud Normandos exulare, ad regnum accer-
situs, sanctitate ac miraculis claruit: uxorem cum duxisset,
nunquam attigit. Matrem Euinam ob pudicitiam suspe-
ctam, ex Vinctoniensis Præsulis consuetudine, ablatis omni-
bus bonis in cœnobium relegauit, quam illa infamiam post-
ea miraculo soluit, nudis supra ignitos uomeres plantis am-
bulando. Quare Eduardus facti pœnitens, eam restituit: re-
gnauit annos XXIIII. *Sepultus in æde Vnenonon quam*
Gulielmus Normandia *ipse construxerat. Decedens sine liberis, Gulielmum Nor-*
mandiæ auunculum suum regni dimisit hæredem. Aroldus
dux Vuestosaxonum id annum usurpauit. Gulielmus cum
exercitu Angliam ingressus, Aroldum in prælio interfe-
cit, quod causa mortis fuerit Alfredi cognati sui Etelredi
filij, quodq; heres ipse in testamento fuisset. Dicitur nocte
quæ pugnam præcessit, Normandos uigilijs precibusq; ua-
casse, ac contrà, inimicos uino & cantibus. Traditur insu-
per eum procera statura, uastisq; uiribus fuisse, tum uena-
torem maximum, adeò ut XXX. *circa uillas, templaq;*
dirutis, syluas coalescere ubi feræ alerentur permiserit, pœ-
na capitis eas attingentibus indicta. Omnem præterea a-
grum confiscauit, ut ex illo sint ferè omnes in ea insula regi
uectigales. Varijs quoq; moribus fuit. Templorũ modo euer-
sor modo conditor. Nam cœnobia plura extruxit in Com

Sutsaxon, ubi pugnatum fuerat, alterũ de Berdinorsay pro-
pe Londinum. Tertium apud Seuy haud longè ab Ebora-
co. Excessit anno salutis M. LXXXV. *regni uerò* XXXI.
conditus in cœnobio Cadani, quod ipse excitauerat, recla-
mante quodam milite, quod eum locum ab eo per uim ab-
stulisset. Ex quo necesse fuit Henrico filio, qui tunc aderat,
centum libris militi traditis, uexationem & infamiam redi-
mere. Eius liberi plures, partim in Anglia, partim in Nor-
mandia successere. Fuit hoc tempore Sanct. Osmundus præ- S. Osmundus præsul regius cancellarius
sul Sarensis, regis cancellarius. Gulielmus iunior patri suc-
cessit in Anglia: cum Roberto natu maiore, cui Norman- Gulielmus iunior
diæ principatus obtigerat, quiq; contra eum exercitum iam
ducebat, transegit pactione tributi. Auaritiæ maxima labo-
rauit infamia, ut qui uectigalia Præsulum templorum'que
plurimorum usurparet. Ex quo decedentis spiritus ab Eu-
celino uiro sanctißimo dicitur uisus coram sancto Albano Eucelinus
Angliæ protomartyre pœnas scelerum dare. Henricus pri- Henricus clericus
mus cognomento Clericus, fratri successit, Matildem Sco- S. Anselmus Matildis
tiæ regis filiam duxit, diuo Anselmo tunc Præsule Cantua-
riensi nuptias conciliante, ex qua Gulielmum & Matildem
genuit, Robertum fratrem hostem habuit, quem in bello ca-
ptum, oculis auulsis, in custodia pedore mori coegit. Hic ille
Robertus, quem suprà memoraui, quiq; decora multa in
Hierosolymitana expeditione dicitur gessisse. Henricus
præterea Scotorum ac Vualliæ reges sibi subegit, Hely
præsulatu decorauit, cœnobium apud Redyung erexit.
Nouum item præsulatum apud Celeul constituit. Excessit Stephanus
in Normandia cum regnasset annos triginta quinq;. Ste- Henricus II.
phanus eius nepos ex filia Matilde imperatrice, Henrici
Imperatoris filius regni heres fuit, sepultusq; in cœnobio
Stenersyrum, quod ipse construxerat. Henricus II. *ex Au-*
gusta genitus uir maximus regno successit, ut qui Scotiam,
Iberniam, insulas Orcadas, Normandiam, Aquitaniam, Ce-
nomãnos, Pictauos, Vasconiamq; suo adiecerit imperio, San. Thomas martyr
quam gloriam scelerata deinde cæde diui Thomæ Præsulis
Cantuariensis obscurauit, quod facinus coram duobus lega-
tis ab Alexandro III. *missis, quibus obuiam ex bello,*
quod gerebat in Ibernia profectus est, excusauit tanquam
minimè ab se iussum. Addita nihilominus expiatio, ut ducen-
tos tunc armatos in Hierosolymitanam expeditionem mit-
teret, ipse uerò primò quoque tempore ad eandem profici-
sceretur, quod minimè præstitit. Sed & Heraclio patriar-
chæ Hierosolymitano, pro auxilio tunc amissæ urbis ad eum
profecto, pecuniam est pollicitus, dictitans se saluis regni
sui rebus discedere non posse. At ille ducem, ait, quærimus,
non pecuniam, probrisq; in eum multis iactatis iratus di- Ricardus
scessit. Ricardus eius filius ad expeditionem Hierosolymi-
tanam profectus, Anno M. CLXXXI. *cum Philippo Gal-*
liæ rege, alijsq; principibus classem coniunxit. Pulsus tem-
pestate in Cyprum, cum portu prohiberetur, iratus insulam
eam sibi subegit. Post hæc aliquot expugnatis oppidis in di-
scordiam cum Philippo ueniens, soluto bello, rebusq; in-
fectis in Angliam reuersus est. Cum Guidone Lusignano re-
ge quondam Hierosolymitano atq; expulso conuenit, ut sibi
Cyprum haberet, ac ei iura regni Hierosolymitani trade-
ret. In reditu captus ab Austriæ duce, Henrico Imperatori
custodiæ traditur: qui dum pluribus rebus insimularetur,
omnia diluit crimina, ex quo liberatus est. In obsidione de-
mum castri de Chalonche percussus interijt, cum regnasset Ioannes rex
annos X. *Ioannes eius filius comes Meretonij cum graui* LXX march.
bello à Ludouico Gallorum rege premeretur, de quo in Roma. Pont. quotannis
Galliæ historia dixi, ex uoto Angliam Iberniamq; Roma.
Pont. uectigales fecit, ut auri marchas LXX. *quotannis* Hẽricus III.
penderent, anno salutis M. CCVII. *Henricus* III. *eius fi-*
lius puer octo annorum succedens, rempub. ann. LVI. *feli-*
citer

citer administrauit, præterquàm quòd cum regni proceribus semel in discordiam inde ad certamen uenit. Ipse cum fratre Ricardo rege Alemaniæ, & filio Eduardo capti fuere, donec res composita. Huius anno tertio facta translatio

Translatio S. Thomæ

Thomæ martyris, per Stephum Præsulem Cantuariensem. Quinq; dierum festo celebrato, omnibus accedentibus, toto itinere commeatus subministrati, ac uini riui, siphonesq; di-

Iudæi factum

spositi. Hoc etiam tempore quidā Iudæus cum apud Teuksburi in cloacam sabbato cecidisset, ob diei obseruationē extrahi noluit. At comes eius loci nec insequente die permisit,

Eduard' IIII.

ob dominicæ diei reuerentiam, ex quo extinctus est. Eduardus IIII. Henrici supradicti filius anno M.CCLXXII. Scotos subegit, ac rebellantes deinde memorabili pugna ad officium reduxit, ubi dicuntur cecidisse hostium ad L.X. milia. Anglorum uerò tantum septem milia. Quapropter imperandæ pecuniæ gratia, consilium, quod parlamentum uo-

Prædicatores in Angliam

cant, Londini celebratum. Hoc tempore ordinis Prædicatorum professores tunc primum in Angliam uenientes, castra

Eduardus V.

Baynarbi mercati sunt, & Iudæi omnes expulsi. Vixit ann. XXXIIII. sepultus apud Vuestmon, cui filius Eduardus V. cognomine Kaeruaruam apud Vuestmon accepto diademate successit. Corpore decorus, animo nequaquam, quippe qui magis uoluptarios homines, quàm regni proceres audiuerit. Isabellam Galliæ regis filiam duxit, cuius postea filium hostem habuit, proq; discordia componenda, uxor ad fratrem profecta est. Eduardus à Vallensibus, ad quos confugerat captus, in concilio procerum regni deijcitur, qui breui post tempore, dum ex eo loco ad alium transfertur, pluribus in eius liberationem conspirantibus, ueru ignito à tergo transfixus interijt, cum regnasset annos XX. Eduardus

Eduardus VI.

VI. eius filius adolescens, patre uiuente, ac iam deiecto, ad regnum delectus, annos L. quibus regnauit, longè alius à patre, maximum decus uniuersæ Britanniæ peperit. Philippum Gallorum regem apud Flandriæ portum bello nauali superauit, desideratis ex eius exercitu trigintà milibus anno M.CCCVIII. Benedicto XI. frustra sæpe damnante, ac utrusque paci studente. Alteram uerò cladem post annos XLIIII. ei apud Calesium intulit, quod oppidum longa obsidione unà cum Philippo & filio cepit, quos certis conditionibus dimisit. quibus illos deinde minime stantes Parisiis usq; obsedit. Alij dicunt Philippum captum, & in custodia in Anglia extinctum, deinde ad sepulturam remissum. Ex illo igitur, Gallus imperatum usq; ad certum tempus, certæq; summæ tributum quotannis Angliæ regi pendendum, quod

Ioannes Haucutus

minimè obseruatū. Hoc tempore fuit Ioannes Haucutus Anglicus, qui domi & in Italia res plurimas bello gessit. Rical-

Ricardus II.

dus II. Eduardi filius admodum puer, quod malè rem administraret, à regni proceribus fame necatus est. Henricus

Hēricus IIII.

IIII. cognomento Bollyntybroke dux Erfordensis, regnauit annos XIII. Imperatorem Constantinopolitanū in An-

Henricus V. contra Normandos

gliam uenientem, magnificè excepit. Henricus V. eius filius expeditionem in Normādos suscipiens, primum castrum de Harfleur cepit, reuertens per Picardiam, ac ab ingenti Gallorum exercitu interclusus, ferro uiam aperuit, ex eis undecim milibus interfectis. Rursus postea altera expeditione eos aggressus, Rothomagum, adiuuante Carolo Gallorum rege, cuius filiam Catharinam in matrimonium duxerat, cepit atq; diripuit, Anno M.CCCCXIIII. Proceres uerò qui cum eo in prima expeditione exierunt, fuere duces Clarentiæ, Glonæ, Oxonij: comites Marchiæ, Himling, Veruik, Caron. Domini Leroos, Pherum, Vyllughby, Fizhug, Talpot. Háringdon, Burdeuny, Rodulphus, Leuel, & alij

Talbotus

complures. Inter hos autem Talboti magna uirtus, & in armis gloria commemoratur, qui cum Arturo Gallorum duce congressus, magnas hostium strages edidit, postremo in obsidione Burdegalæ unà cum filio interfectus. Decessit

Henricus VI.

Henricus apud Parisium anno regni XI. Henricus VI. eius filius infans nouem mensium successit, accepto ex Cardinale Vinctoniensi apud Vuestmon diademate. Calesium armis Philippi Burgundi petitum ui suorum tutatus est. Normandiam quam pater acquisiuerat, amisit. Margaritam Renati regis Andegauensis filiam duxit, ex qua Eduardum suscepit. Hic igitur Henricus qui graue bellum suorum sustinuit, & ad ultimum expulsus est, cuius rem gestam paucis

Duæ factiones regiæ familiæ, Rosæ albæ & rubræ

enarrabo. Duæ eiusdem regiæ familiæ factiones fuerant, altera signo rosæ albæ utebatur, altera rubræ, quæ fuerat Henrici: qui dum regnabat, ducis Eboracensis alterius factionis armis petitus, primum quidem in prælio uictor fuit, occumbente ipso duce cum bona procerū manu. Ab Eduardo autem Marchiæ comite ipsius ducis filio paternum exercitum redintegrante capitur, custodiæq; Londini traditur. Interim Ricardus comes Veruik, qui patri prius Eduardi studebat, accepta postea in matrimonium Henrici filia, de eius liberatione cogitabat, ac cum rege Galliæ Henrici affine, ac eius uxore Margarita, & filio Eduardo, qui apud regem exulabant, clandestino inito consilio de improuiso Londinum cum maximo uenit exercitu, Henricum liberat, Eduardus fugatur: qui nec multo post mutata iterum fortuna, rursus comparato exercitu, conciliatoq; sibi fratre Ricardo, qui alteri studebat parti, Anno millesimo quadringentesimo sexagesimosecundo, die Iouis sancti, rege absente, Londinum armatus ingreditur, ac Henrico qui delectus habendi gratia discesserat, cū comite Veruick, multisq; procerum armis aduersus uenienti, cum exercitu occurrit, & apud sanctum Albanum prælio asperrimo commisso, fit superior. Henricus capitur, ac iterum custodiæ traditur. In prælio ex Eduardi partibus tria tantum milia desiderata, hostium multo plura. Londinenses fortunam secuti, eum pro quo uictoria steterat, magna gratulatione exceperunt.

Margarita uxor

Interea uxor Margarita & Eduardus filius reliquias exercitus resumentes, bellum rursus mouēt, in quo Eduardus cum omnibus ferè copijs occubuit. Margarita cum nōnullis proceribus capitur, cæteri ferè omnes uenia donati, ac missi. De Ricardo comite, & eius fratre supplicium sumptum. Reginam benignè tractauit, optima oblata conditione, si manere uellet, At illa ad suos in Galliam redire maluit. Henricus interim in carcere, audita suorum rursus strage, ob animi dolorem dicitur perijsse. Vir mitissimus, & æqui seruantissimus, ac omnia passus quæ peior fortuna potest. Quapropter pro sancto colitur à plerisq;, à nonnullis uerò ut imperita simplicitate animi præditus, taxatur: ut est hominum consuetudo, pleraq; sæpe nōn boni consulere. Eduardus autem superatis hostibus, sancti Pauli templum salutatum de more nouorum regum solenni pompa processit, cæteraq; pacata præter Calesium habuit, quod tandem auxilijs Caroli Burgundi, cui sororem Margaritam locauerat, adsecutus est: pro quibus meritis ei postea contra Ludouicum regem suppetias tulit: præterea tributum pendere solitum condonauit. Vir fuit aliquin ingenio manuq; promptus in bello sæpe militis partes obibat, paruisq; manu ingentes hostium copias fudit. Erga uictos clementia fuerat Cæsariana. præterea liberalitate magnitudineq; animi reliqua; tum in administrando prouidentia par summis ac laudatis principibus. Reliquo tempore XXV. annorum, quibus regnauit, pacificus uixit. Decedens duos in tutela Ricardi fratris liberos dimisit, quibus ille necatis regnum inuasit, Cuius parricidij gratia infensus populis Anglorum animos ad defectionem

Hēricus VII.

sollicitauit, Henrico VII. prælato, tunc exule ex Henrici supradicti factione, à quo bello petitus, ubi spes nulla fuerat. sumpto capiti diademate (unica fuit illi usque ad extremum

d a ambitio)

ambitio) in prælio dimicando interfectus est anno regni III. Henricus VII. qui nunc regnat, rem suscepit, Anno M.CCCCLXXIIII. cuius felicitatem cum humanitate coniunctam laudant. Fortunam belli præter primum paucis ante annis magno Britanniæ fauore periclitatus est, reiecto Petro, qui Eduardi ultimi se filium finxerat, similem Pseudophilippi apud Macedonas, & Alexandri apud Iudæos conuentus historiam. Procerum enim nonnullorum, tum Maximiliani Cæsaris apud quem agebat auxilijs coniunctis, in Angliam ingressus est, ac in prælio captus: maxima deinde principis clementia dimissus, inter aulicos uersabatur. Sed cum iam rursus res nouas moliretur, iterum captus est, & in carcere necatus. Post hæc Henricus Scotiæ regem generum sibi adsciuit, Ferdinandi quoq; regis Hispaniæ filiam quæ nato ducta fuerat, eo extincto alteri filio Henrico locauit. Rationem sumptuum à Ludouico rege expostulauit, quos ipse ac eius antecessores in auxilia Gallorum fecissent, resq; non procul ab armis aberat: cum inter eos transactum, ut ea quotannis pensionibus certis exolueretur. Primus præterea regum hoc tempore qui oratores de præstando officio Iulio nouo Pont. miserit, maxima in Apostolicam sedem obseruantiæ significatione. Inter oratores uerò eius, & Hispaniæ regis, inter sacra de sedendo orta est cõtentio, quæ etiam sub Alexandro cœperat. Iulius quamquàm rem minime cognouit, locum honoratissimum Anglis pro tempore adiudicauit.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER QVARTVS.

ITALIA.

ITALIA inter horam sextam & primam Brumalem incedit, ut Plinius ait, id est inter meridiem & hibernum solis exortum protenditur. Nam apud eos sexta semper meridies erat, Querno folio ab eodem comparata: ac tribus ueluti peninsula circumfusa maribus, supero, infero, & Ionio. A Salassis, qui locus nunc Salutiarum, & Montisferrati est, ubi Alpes initium capiunt, Rhegium usq; per Capuam passuum mil. mille XX. Latitudine uerò maxima à Varo ad Arsiam amnem in Foroiuliensi regione CCCCL. Quinq; appellata nominibus. Saturnia à Saturno primo habitatore, Trogo. Italia à rege, Plinio. Ausonia à parte Italiæ, quæ apud Cales oppidũ Campaniæ fuerat Liuio. Oenotria item à rege Arcadiæ, Dionysio. Hesperia magna Virgilio ad Hispaniæ differentiam, quæ item Hesperia dicta est: uti Seruio placet. Quæ ab autoribus utriusque linguæ de origine ipsius traduntur, satis in uulgus edita. Colonos habuisse prius Italiam, partim Barbaros, partim Græcos, Oenotrios, Morgetas, Siculos, Ausonios, Aborigines, Pelasgos, Auruncos, & Dionysius & Plinius, itemq; Antiochus Syracusanus qui de antiquitate Italiæ scripsit, autores sunt. Ianum quoq; eum primum tenuisse collem apud Vaticanum, qui Ianiculus appellatus est: Saturnumq; alea aductum excepisse. Huic Picum, Faunũ, Latinum successisse, quo tempore Euander, pauloq; post Aeneas uenere. Quæ omnia in Latij, tum aliarũ regionum descriptione clarius explicabo. Ad recentiora ueniã: cum

Primi habitatores Italiæ

subiugata à Romanis sociorum nomine dignata est, in municipia & colonias tota ferè diuisa. Coloniarũ autem Latinarum, ut Pedianus tradit, duplex genus, quando uidelicet noui coloni ex Latio deducebantur: alterum quando ueteribus colonis ius Latij dabatur, ut possent habere ius, quod cæteræ coloniæ, id est, petendi magistratus, ut ciuitatem Romanam adipiscerentur: sicuti Pompeius Strabo Transpadanis fecit. Italia igitur consulũ tempore: proprætoribus & præfectis committebatur. Imperatorum uerò procuratoribus, postea comitibus iam inde usq; à Theodosij tẽporibus. Deinde uariarum gentium barbari, Eruli, Hunni, Gothi, Auari, Longobardi, Saraceni, Pannonij irruere: de quibus in alijs suprà prouincijs dixi, partim in reliquis dicam. Expulsis Gothis Exarchus regebat Italiam, postremo Longobardi rerũ potiti, in quatuor ducatus eam diuisere: Foroiulij, Hetruriæ, Beneuenti, Spoleti, Ticini, ubi etiam regia constituta, usq; ad Carolum Magnum, quo primum tempore res cœpit resipiscere. Bernardo eius nepote Italiæ rege declarato. Varia deinde introducta reipublicæ forma, alijs atq; alijs hinc inde dominãtibus, partim ui, partim iusto imperio Cæsarum concessione, ut postea narrabo. De laudibus eius Plinius in ultimo libro nonnulla ponit, tum Vergilius in Georgicis. E Græcis uerò Aristides in Encomio urbis: & Plutarchus De fortuna Romanorum. Aelianus quoq; De uaria historia sic ait, Italiam multi incoluere, nec ulla magis terra frequentata, quod ob terræ fœcunditatem, aquarum adfluẽtiam, maris commoditatem, portuum dispositionem, præterea hominũ mansuetudinem, ciuiumq; humanitatem, cæteris regionibus antecellat. Fuereq; antiquitus in ea ciuitates mille cẽtum sexaginta sex: hæc ille. Hyginus autem eas septingentas tantũ fuisse scribit. Plinius adeò frequentem, ut nunciato Gallico tumultu, sola sine exteris aut transpadanis octuaginta equitum, peditum uerò septingenta millia armauerit. Idem ferè Polybius, uti suprà in Gallia narraui. Nostra uerò tempestate hæc regio à desidia solitudineq; maxime occupata, prædæ barbarorũ omnium facta est. Quotquot uerò duces abhinc annis trecentis fuere, nullam ei utilitatem attulere: nec tam per eos custodita, quàm dissidijs crebris atq; discordijs inter se, bellis quasi ciuilibus agitata. Quod autem nunc superest, quadruplici regitur politiæ forma: Monarchia ut regnum Neapolitanũ, & Mediolani, cæterorumq; principatus. Aristocratia, ut Venetorum, ubi optimates cum principe regũt. Democratia, ut Florentinorum, Senensium, Lucensium, ubi ad magistratus & consilium populus sine discrimine admittitur. Tyrannide, ut est ex parte sacrosancta Pontificis iurisdictio à diuersis occupata dominatoribus. Strabo in octo partes eam diuisit, Venetiam, Liguriam, Picenum, Lucaniam, Tusciam, Romam, Campaniam, Apuliam, Antoninus in itinere, in prouincias sedecim. Campaniam, Tusciam cum Vmbria in qua est Roma. Nursiam in qua est Reate. Flaminiam in qua est Rauenna. Picenum in quo est Asculum, Liguriam in qua est Mediolanum. Venetiam cum Istria in qua est Aquileia, Alpes Cottias & Apenninum, in quibus est Genua. Sannium in quo est Beneuentum, Apuliam cum Calabria in qua est Tarentum. Brutium cum Lucania in quo est Regium. Retiam primam. Retiam secundam. Siciliam, Sardiniam, Corsicam. Fiscus autem apostolicus has prouincias in sacro codice descripsit. Marchiam Taruisinam siue Venetiam. Istriam in qua Foroiulienses. Lombardiam siue Transpadanam, Liguriam, Romandiolam siue Galliam Cisalpinam. Ducatum spoletanum siue Vmbriam. Aprutium siue Samnium. Campaniam siue Latium. Terram laboris siue Campaniam, aut Leborias. Calabriam siue Lucaniam, Apuliam, terram hydruntis siue Salentinos.

Coloniæ

Quatuor ducatus

Laudes Italiæ

Quadruplex politia

Diuisio ipsius

LIGVRIA.

Ligures — LIGVRES plures ab autoribus scribuntur. Alpini, Transalpini, Ingauni, Apuani, Salturi, Deciates, Exubij, Buriates, Transalpinorum meminere Trogus & Eustathius, qui scribunt Massiliam inter Ligures esse, Alpinorũ uerò Cicero de lege Agraria. Ligures, inquit, montanos duros atq; agrestes docuit natura ipsa loci, nihil ferendo, nisi multo labore quæsitum. Apuanos, Deciates & cæteros populos iam extinctos, teste Liuio libro septimo de bello Ma. M. Aemilius Lepidus, & Cn. Flaminius Coss. domuerunt. De uniuerso autem genere Florus sic ait, Peracto punico bello, sequitur Ligusticum.

Florus Varus — Ligures imis Alpium iugis adhærentes inter Varum Macramq; implicitos dumis syluestribus uictitabant, quos penè maius fuit inuenire, quàm uincere: tuti occasione locorum, latrocinijs magis quàm bella factitabant. Itaq; quum diu multumq; eluderent, Salturi, Deciates, Exubij, Buriates, Ingauni, tandem Fuluius latebras eorum igne sepsit, Bebius uerò in planum deduxit, Posthumius ita exarmauit, ut uix relinqueret ferrũ quo terra coleretur. Liuius item in IX. Nulla prouincia magis militem exercuit.

Nicea — Post Varum fluuium Nicea Massiliensium colonia, Straboni Tropea Augusti, nunc Torpia. (Torpea Augusti) Monæci portus, quod solus ibi Hercules coleretur: idem hodie, Monachus. (Monæci portus) Intemelium, nunc Vintimilium. (Intemelium) Albigaunũ abluitur flumine Merula Plinio, à Ptolemæo memorato, obsidionem Bernardini Vbaldini, qui Philippo duci Mediolanensi militabat, passum tandem oppidanorum uirtute post mẽses quatuor liberatum. (Albigaunum, Merula flu.)

Sauona — Sauona cuius meminit tantum Liuius libro VIII. secundo bello aduentũ Magonis in Italiam referens. Sauone, inquit, oppido Alpino, prædam deposuit. Cæteri ut Plinius, Strabo, Mela, in eo ferè loco uada Sabatia ponunt. (Vada Sabatia) Vltra est oppidum Alulia à Tranquillo commemoratum, (Alulia) hodie quoque Alteoiola uulgò appellata, deinde Genua, de qua paulopost. Portus Delphini Plinio nunc etiam portus Finus dicitur. (Portus Delphini) Deinde uici nouorum nominum, Sestrum, Lauania, Rapala. Portus post hæc Veneris nomen adhuc seruat. (Portus Veneris) Spedia item Ptolemæo, quamuis corrupto uocabulo Speciem uocent. Castrum S. Romuli prope Rumbam fluuium, palmis nobilitatum.

Lunẽsis regio — Sequitur Lunensis regio, partim citra partim ultra Macram consistens: magna ex parte à familia Malaspinarum possessa, nobili ac uetusta: de qua regione in Hetruria dicam, Genuam nunc ipsam Metropolim repetam, quæ unde originem habuerit incertum.

Genua — Nõnulli Transalpinæ Genuæ quàm in Gallia commemorant, coloniã esse putant. Eius meminit Liuius libro XXI. ubi Publium Scipionem dicit cum admodum exiguis copijs Genuã petijsse: libro item XXIX. Lucretio prorogatum imperiũ, ut Genuam oppidum à Magone Pœno destructũ ædificaret. Fuit igitur sub imperio Romanorum usq; ad annũ salutis sexcẽtesimũ sexagesimũ, quo tempore Roaris rex Lõgobardorum per uim eam cepit ac diripuit. (Rotaris rex) Imperio deinde restituta unà cum cætera Italia à Carolo, ac annos centũ per comites administrata. E quibus Ademarus ab eodem propinquo suo missus Corsicam Saracenis oppressam liberauit: quo demum ab illis interfecto, Genuenses nihilominus uictores remansere, nauibus Saracenorum tredecim, partim captis, partim pressis, ac illam in hunc usq; diem tenuerunt. (Ademarus, Genuensium gesta, Bellum cõtra Saracenos) Sed & aliæ insequentibus temporibus res ab eis maximæ terra mariq; gestæ commemorantur, quas literis mãdauit Iacobus de Voragine præsul eorum, qui usq; ad duces scripsit historiam. Nam anno millesimo centesimosexagesimo ad expeditionem Hierosolymitanã cum ingenti classe profecti, Tripolim ac Cæsaream deperditam ac hostibus ademptas, Balduino regi tradiderunt, ex qua præda Catinum preciosum smaragdinum ac cineres Ioannis Baptistæ retulerunt. Rursusq; hortante Eugenio, cum CLXIII. nauigijs Armeniã contra Saracenos, qui Christianos infestabant, profecti: ad extremum X. milibus hostium captis aut interfectis, domũ redierunt.

Bellum cum Pisanis — Cum Pisanis antiquum ac perpetuũ odium exercuerunt. Anno M.CXXVIII. Plumbinum eorum oppidum, ac plures naues ceperunt. Anno deinde insequente Pisas annali obsidione cinxerunt. Paratis tandẽ hostibus omnẽ recipere conditionem, iusserunt uti tecta usq; ad primã contignationem deijcerent. Anno M.CCLXXXV. prouocati classe CXXX. triremium instructa, apud Melorã insulam, cladem eis maximam intulere, captis eorum XLVIII. triremibus. Anno M.CCXCII. rursus bello nauali congressi, Liburnum oppidum cum arce munitissima instar Phari paulo distante à portu diruerunt, quam postea Pisani pace facta restituere.

Bellum cum Venetis — Cum Venetis non minorẽ gessere discordiã. Anno M.CCLVIII. in oriente capta occasione Tyri & Ptolemaidis, quas cum annos LXIIII. unà cum Pisanis & Venetis tenuissent, negociandi causa tandem ad extremũ aliquando litem inter se diuisere. Cœnobium S. Sabæ Ptolemaidis Genuensibus adiudicauit eius populi beneuolẽtia. Indignati Veneti ad Tyrum unà secedentes, adscitis sibi Pisanis, & Manfredo Siciliæ duce Genuensium classem in portu Ptolemaidis incenderunt, eosq; ulciscendi gratia aduersus uenientes, rursus instauratam classe apud Tyrũ superauerunt. Genuenses tanto accepto incommodo, ad Michaëlem Paleologum imperatorem confugiunt, cuius auxilio Gazã, aliaq; Venetorum loca diripiunt, & portum incendunt, Raimundumq; ducem aduersus cum classe uenientem capiunt. Versus etiam septentrionem imperio prorogato, ad Tanaim loca, & in Taurica Chersoneso Capham, quæ olim Theodosia dicta est, diu inter immanissimas Tartarorũ gentes possederunt, à Turcis deinde annis hinc ferè XXX. occupatã. (Tanais, Capha, quæ & Theodosia)

Anno autem M.CCCXXVII. domi nouum creant magistratum, perpetuũ ducem more Venetorum: primumq; factus Dominicus Fregosus, qui classe in Cyprum missa cum Petro projectus eius fratre, uniuersam insulã in potestatem redegit. (Dominicus Fregosus, primus dux) Petrum Lusignanum regem captiuum cum regina prægnante secum Genuam abduxit, quos paucis post mensibus sub tributi conditione missos fecere: Famagusta tantũ adempta, quam historiam latius in Cypro prosequar. Post hanc uictoriam bellum cum Venetis repetit instructissimũ, ubi Petrus à Nicolao Pisano præfecto Venetorum, bello nauali superatus est. Genuenses incommodum acceptũ ignauiæ principum adscribentes utrũq; fratrem magistratu abrogato in carcerem coniecerunt, ac Lucianũ Auriam classi præfecerunt, qui ut cladem Dominici leniret, classe XXII. triremium instaurata, extemplo Iaderem Venetorum urbem contendit, prædaq; deinde abacta, in portum se recepit Polentinum, ubi congressus cum Nicolao Pisano fit superior, captis ex hostibus duobus milibus: in quo prælio Lucianus ipse occubuit. (Lucianus Auria dux, Nicolaus Pisanus) In cuius locum Petrũ Auriam surrogauerũt, qui aucto nauium numero ex portu Genuensi soluens Iaderem applicuit: inde Venetias rursus tendens, Gradum, Comaclũ, circaq; oppida diripit. (Petrus Auria) Vlterius uerò tendere in portum catenis prohibitus, Clodiam fossam petit ac diripit, sex mil. hominum interfectis: pudicitia tantum muliebri seruata. inde aliquot etiam oppidis captis, ad urbem rursus cõtendere conatus, angustijs Euriporum prohibitus, simul & à bellicis instrumentis repulsus, Clodiam reuertit: quã dum munire studet, interclusus à Carolo Zeno Venetæ classis præfecto, pugna commissa occubuit. (Carolus Zenus) Cuius morte cõsternati animo Genuenses, pace facta domum reuerterunt. Post aliquot deinde annos, Nicolaum Guarcum ducem delegerunt, (Nico. Guarcus)

qui classem auxilio Caloioanni Imper. Constantinopo. misit, cui Franciscum Catalusium præfecit, qui rebus feliciter pro imperatore gestis, donatus ab eo insula Mitylene fuit, quam ipse posteriq; eius tenuere, usq; ad an. M. CCCCLIIII. quo tempore post amissam Constantinopolim, capta est. Nicolao post annos IX. Antoniottus Adurnus successit, anno M. CCCLXXXI. uir longe prudentissimus. Pacem inter Ioannem Galeatium & Florentinos, quæ multos annos durauerat, summo studio componendam curauit. Cui defuncto Genuenses neminem postea subrogauerunt: ob Gibellinorũ Guelforumq; factiones magistratu ferè corrupto. Quapropter ad tutelam Caroli VII. regis Francorum, Anno M. CCCCIIII. confugerunt qui annos plurimos per præfectum regium remp. administrauit nomine Bulcialdum. Hic statura roboreq; ingenti, singulariq; certamine à Galeatio Gonzaga prouocatus ac uictus est. Deinde Dertonem tenuit, postremo Mediolanum, unde à Fazino cane turpiter reiectus est, reuertẽtiq; portas Genuenses et clausere, perosi Gallorum superbiam: ac sese Ioanni Mariæ duci Mediolanẽsi dedidere, in eoq; statu usq; ad annũ M. CCCCXXXV. durauerunt. Quo tempore à duce Philippo defecere. Causa fuit quod cum eodẽ anno auxilio profecti Caietanis obsessis Alfonsum Aragoneum ducem aduersus uenientem cum classe ui cepissent, ducíq; captiuum misissent: is statim donis insuper cumulatum dimiserit. Quare indignati octo capitaneos libertatis, autore Francisco Spinula, creauerunt: quib. paulo post abrogatis. Isnardum Guarrum ducem constituere, uirũ septuagenarium, quo paucis post diebus remoto, quod inutilis uideretur, Thomam Fregosum Petri qui Cyprũ subegerat filium, ducem delegerũt. Hic fratrem habuit Baptistam, à quo primum pulsus: deinde uictor, in pristinum rediit magistratum. Horum item frater Io. pater fuit Pauli Cardinalis & præsulis & ducis Genuensis qui ante hos annos Romæ decessit. Thomas igitur adscito consilio Francisci uiri prudentis, Guidonem Torellum ducem copiarum Philippi, per agrum uagantem iuuantibus Florentinis repulit. Chium in Græcia à Venetis: & in Italia Albigaunũ à Nicolao Picinino pressum defendit. Tandem ipse coniuratione Ioannis Antonij Flisci deiectus magistratu. Raphael Adurnus M. CCCCXLIIII. suffectus nepos Antoniotti, qui ante eum dux fuerat, breui & ipse tempore ob seditionem sese magistratu abdicauit, ac Barbana eius patruelis suffectus, quem uix mensem totum regnantem Ianus Fregosus iuuante Ioanne Antonio Flisco supradicto de imperio deturbauit. Cui post biennium frater eius Ludouicus successit, qui nec ipse diu post à Perino Fregoso eius patruele expulsus est, uiro singulari audacia, qui Nicolaũ fratrem doctrina moribusq; insignem ob suspicionem adfectati principatus, accersitum in curiam interfici iussit. Fuit nobilitati maxime inuisus, quã primum ex urbe fugauit. Deinde pulsus & ipse cum Gallorum auxilijs urbem repeteret, ab eadẽ nobilitate statim interficitur. Paulus uerò urbis præsul supradictus, eius frater, locum ducis inuadẽs, Gallos ex urbe pellit. Carolus interim Galliæ rex audita defectione, eò Ioannem Renati Neapoli tunc expulsi filium, cum classe septemq; armatorum milibus mittit. Huic Paulus obuiam cum exercitu fit: pugnaq; commissa superior discessit. Prosperum Adurnum, quæ familiæ concordes erant, patriæ ducem, consentiente populo creat. Amborumq; uiribus Castelletum, quod in regis erat præsidio, expugnatur, adscito in auxilium Francisco Sfortia duce, qui Ferdinãdi regis gratia, quem regnare malebat quàm Gallos, è uestigio suppetias mille militum misit, consentiente etiam Ludouico ipsius Caroli filio, qui tunc patri maximè aduersus fuerat. Anno deinde M. CCCCLXXVIII. defuncto Galeacio factione Fliscorum impellente rebellarunt. Sed Adurnorum Spinolarumq; contraria rursus in potestatem Mediolanensium rediguntur: pauloq; post iterum Prospero Adurno autore tumultuantes, rursus Ioannes pupillus cum matre Bona, misso exercitu XII. milium armatorum adorti sunt: quibus Genuenses duce Roberto Seuerinate occurrentes, magnam ex eis fecere stragem. Post eam uictoriam è uestigio domum redeuntes, arcem, quam Castelletum uocant, deiectis Mediolanensium præsidijs recepere runt. Verùm quum Prosper urbem occupare conaretur, à Francisco Fregoso cæterisq; eius partium ex urbe pellitur, ac Baptistinus Fregosus Perini olim ducis filius dux creatur, uir inprimis mansuetus ac bonus, quem cum Obiectus Fliscus sæpe de magistratu deijcere frustra tentasset, tandem à Paulo Baptistini patruo Cardinale, quem suprà commemorauit, repulsus etiam urbem relinquere coactus est. Hoc sanè tempore unà cum reliquis cisalpinis rursum in potestatem uenere Gallorum. Præter uerò familias iam supradictas, Grimaldi quoq; inter eos nobilissimi. Nam Antonius Grimaldus classis contra Venetos, & Ioan. Grimaldus alterius classis præfecti, auxilio Philippi ducis ad defendendam Brixiam missi fuere, Grimani uerò Venetijs clari, præsertim nunc Dominico S. R. E. cardinale eruditissimo uiro. Eandem tamen prosapiam esse dicunt, & è Constantinopoli ex illustribus uiris olim profectam, ac in hos duos postea populos deductam.

F. Catalusius Caloioanni imperatori (margin): F. Catalusius Caloioann. in redatur — Antoniottus Adurnus dux — Genuenses sub Francorũ imperio — Bulcialdus præfectus — Desciuere à Philippo duce — Isnardus Guarrus — Thomas Fregosus — Raphael Adurnus dux — Barbana — Ioã. Antonius Fliscus — Ludouicus & Nic. Freg. — Ioan. Renati — Prosper Adurnus — Baptistinus Freg. dux — Obiectus Fliscus — Grimaldi — Grimani

REGIO SVBALPINA.

OST Liguriam regio Subalpina uersus mediterraneam occurrit, quam Padus Straboni mediam diuidit, à cuius ulteriore ripa Ticino, à citeriore uerò Trebia, duobus quasi brachijs ab latere septentrionis includitur. A meridie & occidente montibus. Igitur inde Transpadani, hinc Cispadani dicuntur Alpibus & Liguriæ uicini. Quorum post Trebiam Derto est ciuitas, deinde Tanarus fluuius in Padũ influens Plinio. In hoc auri ramenta Antonius Trottus eques Alexandrinus legit, unde torquem factum ostentat. Ab eodem abluitur noua urbs Alexandria, cuius origo sic se habet. Post dirutum à Frederico Aenobarbo Mediolanum, pauloq; post restitutum, Statyelli Ligures qui uicatim eis Apenninum incolebant, relictis proprijs sedibus, ad uicum cui Roberetto nomen, commigrantes, urbem condidere, quàm primo Cæsaream uocauere, ut apparet in annalibus Alexandrinorum, in quibus Xistus in dedicatione facienda Cæsarienses eos uocat: deinde expugnato Frederico, Venetorum & Mediolanensium auxilijs, Alexander III. pont. eius inimicus, quod populus arma pro eo sumpserit, ob memoriam officij eam urbem Alexandriam appellauit. Secundũ flumen, aquæ Statyellæ sunt Plinio Straboniq;, quamquàm in eo loco menda est. Vltra Tanarum ad Padi ripam Augusta Bacienorum Ptolemæo Plinioq;, nunc Bassinianum oppidum. In eadem ripa paulò remotius Forumfuluij, quod Valentiam Plinius dicit appellari, sicuti & nostra ætate, nobilitatum Geraldi ordinis minorum natalibus ac sanctitate. Inferius uerò Asta colonia, Alba Pompeij à Tanaro abluta nomen adhuc seruans. Hinc uersus Sabbatios iter facienti Ceua Pliuetus oppidũ, ac castra familiæ Carrectensis, ueteris ac nobilis, quæ ab urbe Genua originem ducunt. Aemylia uia à Dertone, itemq; Pisis usq; ad Sabbatios erat, quam Scaurus strauit, autor Strabo. Alia Aemylia quæ Flaminiã intercepit, de qua postea. Trans Padum uerò Subalpinorũ hæc loca sunt. Ad ripã ferè exorientis Padi Iria Ptolemæo, quæ fuerit mihi uestigãti incõpertũ. Augusta Taurinorũ nunc Taurinum, quod Plinius ex anti-

Trebia — Derto — Tanarus flu. — Alexandria — Aquæ Statyellæ — Augusta — Valentia — Forumfuluij — Asta Col. — Alba Pompeia — Ceba — Castra Carrectensium — Aemylia uia — Iria — Augusta Taurinorum

qua

quæ Ligurum stirpe ducit, Stephanus grammaticus Massiliensium coloniam ait esse à Tauro appellatam, quo signo adnavigantes eo Massilienses in naui utebantur. Morgus fluuius Plinio ex Alpibus in Padũ profluens, hodie quoque Orcbas appellatur. Eporedia plurali numero, apud Ciceronem epistola quædam data Eporedijs scribitur. Plinius sic ait: Oppidum Eporedia à populo Romano condi iussum, Eporeticos enim Galli bonos equorum domitores uocant. In sacro nunc fisci codice Hyporigiensis ciuitas nominatur. Amnis Doria Ptolemæo, Duria Plinio nomen adhuc retinet, ex Alpibus in Padum defluens. Hic idem dicit autor duas esse Alpium fauces, Graias & Pœninas, hinc Pœnos, illinc Herculem transisse. de Alpibus supra satis dixi. Vercellæ Libycorum à Sallibus Galliæ uicinus populus ortæ Plinio, aurifodinis quondam claræ Straboni, ornatæ quoq; præsule Eusebio in sacro eloquio doctissimo, regia nunc Sabaudiensium ducum. Prope urbem Sessites fluit Plinio, nunc item Sessia ab accolis uocatus. Nouaria ex Vertacomoris Vocontiorum originem habet Plinio, patria Albutij Sili oratoris & Dulcini ac Margaritæ Gazarorum sectæ autorũ, an. M.CCCVIII. Inter se more pecudum promiscue coibant, alia'que nefanda perpetrabant. Cum'que diu latuissent inter prærupta montium, tandem deprehensi, meritas supplicio dederunt pœnas. Pollentia uersus Alpes XVI. pass. milibus à Nouaria distans uetus oppidum Plinio, nunc Pallantiam uocant, ubi Cn. Plancus à M. Antonio superatus interfectus'que fuit. Banderate Plinio nomen retinet. Sallassi populi post Taurinos olim ferocissimi, & Aurifodinis insignes, domiti autem ab Augusto ut ait Strabo, & sub corona partim uenditi, partim in Augustam prætoriam ciuitatem ab eodem in eo tractu ædificatam translati. Hos nunc esse Sabaudienses nonnulli dicunt, unde nomen auspicatum. Alij potius Monferratenses qui ad Alpes usq; pertinent, quorum originem principum simul & successionem uacat paucis explicare, ne nobilissima Italiæ familia silentio prætereatur. Anno siquidem DCCCCLXXXVI. Aledramus è gente ducum Saxoniæ ex Alasia Othonis primi propinqua seu filia, quatuor suscepit liberos, Othonem, Gulielmum, Thetem, & Bonifacium, pro'que dote marchio primus huius regionis ab eodem factus imperatore, moriens Gulielmum successorem reliquit, cæteris fratribus reliquas distribuit terras, Ceuam, Salutias, Boschum, Ponzonũ, quæ oppida deinde per manum succedentibus tradita marchionibus fuere. Gulielmus itaque ex filia ducis Clocestri Anglici Bonifacium genuit, qui cœnobium S. Mariæ de Locedio excitauit. Is deinde Gulielmum II. qui religione sanctus'que moribus præditus, iuuenis extinctus est, dimisso Rainerio patre Gulielmi Senis. Hic Gulielmus primum militia clarus cum Conrado imp. sororio suo ad Hierosolymitanam expeditionem profectus est. Ex Iudita S. Leopoldi Austriæ marchionis, quatuor mares suscepit, Bonifacium, Gulielmum Longaspatham, Rainerium, & Fredericum: fœminas, Iordanam, & Agnetem. decessit an. M.CLXXVIII. Longaspatha apud Hierosolymam in demortui patris locum atque gloriam uenit, Baduini'que leprosi regis Hierosolymitani Sibyllam sororem duxit, cuius adfinitate simul & uirtute propria primum in ea expeditione locum sibi uendicauit. Morienti filius superstes Balduinus fuit, qui in Balduini regis & aui tutela relictus, mox ei, quod liberis careret, in regni iure successit. Verùm paulopost in ætate puerili decedente, Rainerius patruus Gulielmi frater, regni titulum hæreditario sibi iure uendicans, Chyri Mariam Manuelis imp. Constant. filiam in matrimonium duxit, Thessaliæ regno pro dote accepto. Quo sine liberis moriente, Bonifacius minor frater hæres institutus, statim Hierosolymam proficiscitur, ubi & suos mortuos, &

Morgus flu.
Eporedia
Doria flu.
Alpes
Vercellæ Libycorum
Sessites flu.
Nóuaria
Albutius Silus
Dulcinus & Margarita Gazari
Pollentia
Banderate
Sallassi Sabaudienses
Augusta prætoria
Monferraten. origo
Aledramus
Gulielmus
Salutiæ
Boschum
Ponzonum
Bonifacius
Guliel. II.
Rainerius
Gulielmus
Longaspata
Balduinus
Rainerius
Thessa rex
Bonifacius

Sibyllam fratris quondam uxorem Guidoni Lusignano nuptam uidisset, una cum ipso Guidone contra Saladinum arma sumpsit, in quo prælio cum esset captus, à Conrado & Gulielmo filijs liberatur. Nam hi accepto patris nuncio, e uestigio comparata classe, Hierosolymam petiere, tempestate'que delati Constantinopolim casu tunc obsessum imperatorem liberauerunt. Deinde sequentes breui fortiter pugnando patrem recuperauerunt. Conradus deinde Tyrum cepit, sponte se dedentibus ciuibus, ut à Saladino Turcis'que eius præsidio defenderentur, Isabellam'q; deinde uiduam filiam olim Balduini regis cũ Hierosolymitani regni titulo in matrimonium accepit, interfectus mox à duobus Saracenis in medio foro, patrem Bonifacium adhuc superstitẽ reliquit, qui exercitui succedens, contra imperatorem Constantinopolitanum, quem filius olim obsidiõe liberauerat, pro regno Thessaliæ sibi debito dimicauit: quod tãdem adsecutus, Margaritam Pãnoniæ regis filiam duxit, ex qua quum nullos reciperet liberos decedens Gulielmo alteri filio rem dimisit. Is Gulielmus dum hæc agerentur, rem paternam domi administrabat. Perijt in Græcia ueneno, relicto Bonifacio, qui regno Thessaliæ successit, & ex Constantia Amedei comitis Sabaudiæ filia, Gulielmum cognomẽto Magnum, qui patrio imperio Vercellas, alia'que oppida adiecit, ex Beatrice regis Hispaniæ filia Ioannem, tris'que filias suscepit, quarum unam Andronico imperatori, alteram Alfonso Castellæ regis filio, tertiam Poncello Vrsino Vrsi filio, procerum Romanorum nuptum tradidit. Ioannes Margarita Sabaudiensi ducta, sine liberis decessit anno M.CCCV. finem'que attulit uniuersæ prosapiæ. Quapropter populus de communi sententia, rem Andronico Paleologo, ut adfini, regendam obtulerunt. Is Theodorum ex Iolanta Montisferratensi filium eò misit, qui antiquæ possessioni nonnulla etiam pugnando adiecit, uicecomitibus fuit, ex Argentina Opecini Spinulæ filia Ioannem suscepit ac Iolantam, quæ nupsit Aimoni Sabaudiæ comiti. Ioannes ex sorore Iacobi regis Maioricensis suscepit secundum Othonem, Ioannem, Theodorum, Gulielmum & Margaritam. Ex his secundus Otho successit adhuc puer, huic deinde Ioannes frater, qui in expeditione Neapolitana extinctus est. Theodorus demum alius frater gubernacula paternæ ditiõis accepit, æque præstans uiribus corporis ac religione, ut qui hastæ cõcursu præcelleret, & cœnobia multa construxerit. Duas ex successione duxit uxores: ex prima Ioanna Roberti ducis Bari filia Ioannẽmiacobũ & Sophiam: ex altera Margarita Amedei principis Achaiæ filia nihil liberorum suscepit, ex quo illa post uiri mortẽ cœnobio se perpetuo dicauit. Ioannesiacobus uir militiæ domi'que clarus, à Sigismundo imp. uicarius totius Italiæ factus est, Philippo Mariæ duci amicissimus, adiutor'que in constituendo imperio fuit, reddita ei Alexandria, quæ illius quondam familiæ adempta fuit. Ex Ioãna Amedei primi ducis Sabaudiæ filia, suscepit Ioannem, Gulielmum, Bonifaciũ, & Theodorum, duas uerò filias, quarum alteram Amedeã regi Cypri, alteram Helisabetham Salutiarum marchiõi locauit. Ioãnes cũ primũ successisset, & ex Margarita Sabaudiæ ducis filia nihil liberorum habuisset, fratri Gulielmo remp. dimisit, qui nostra ætate princeps quodammodo militaris disciplinæ habebatur. Sæpe & Venetorum & Mediolanensium copias duxit, domi in otio cum dignitate fuit, Casale oppidum patrium templo præsule'que ornauit. E tribus uxoribus nulla suscepta uirili prole, decessit anno M.CCCCLXXXIII. Bonifacius frater hæres ex secunda coniuge Maria Stephani Seruiæ Despoti filia duos genuit, Gulielmum, & Sangeorgium, quorum primus puer adhuc extincto patre imperium hodie tenet, matre prudentissima rempublicam administrante. Theo-

Conradus Gulielmus
Conradus Tyrum capit Isabella uxor
Bonif. pro regno Tacil. dimicat
Gulielmus Bonifac. rex
Gulielmus Magnus Vercellas cepit
Io. finem attulit patriæ prosapiæ
Theodorus Andronici filius & Argentina uxor
Ioannes
Otho II.
Ioannes
Theodorus
Ioannesia obus
Ioannes
Gulielmus
Casale
Bonifacius & Maria
Gulielmus.
Sangeorgius
Theodorus cardinalis.

dorus autem à Paulo II. in patrum collegium cooptatus, proximis annis ex uulnere à ministro dum cœnaret obsonium concidente dexteræ porrectæ casu illato, in ualetudinem incidit, ex qua demum post annum extinctus est. Illius & mansuetudinem & humanitatem curiæ populo'que Romano perspectam omnes collaudant.

REGIO TRANSPADANA.

TRANSPADANAM regionē Strabo in tres diuidit partes, Subalpinam, & Venetiam, in qua est Mediolanum, usque Aquileiam: deinde Istriam. Plinius autem Subalpinam partim cum Liguria coniungit, secutus diui Augusti diuisionem. Deinde Trāspadanam, in qua Mediolanum est, quam nonam regionem constituit: postea Venetiam, quam decimam. Postremo Istriam undecimam. Ego uerò itidem. De Subalpina igitur quæ utranq;
Ticinum flu. & oppidum
ripam adtingit, diximus. Nunc eam partem quæ post Ticinum usque ad Atesim continetur, exequar. Ticinum ex Alpibus in Padum fluens, oppidum sui nominis habet, nūc Papiam, quod Plinius ait conditum à Leuijs & Mariciis Gallica gente. Dirutum deinde ab Attila Hunnorum rege, atque iterum restitutum ab incolis, Odoacer rex rursus diripuit, cum in ea Orestem Augustuli imperatoris patrē obsessum captum'que interfecit. Post hæc annos ferè centum, Balduinus post longam obsidionem uictor ingressus, ac delere statuēs, equo in primo limine collabēte, admoneri quodam modo uisus, impij sententiam animi mutauit, sedem'que eam sibi ac successoribus constituit, qui diuersis ædificijs ac muneri-
Lombardia unde dicatur
bus exornauerunt. Ex quo Lombardiæ toti regioni nomen inditum, quasi Longobardia, quod etiam deiectis illis durauit. ornatiorem tamen eam urbem reddidit Epiphanius eius
Epiphanius præsul
præsul Aquileia oriundus, qui ad redimenda sex milia captiuorum Mediolanensium, regem Gallorum impulit. Hinc &
Pannonii
Io. Pont. XVIII. fuit. Ticinum tertio uastauerunt Pannonij igni, ferro'que grassantes, quum in Italiam irruerunt, tēpore quo Rodulphus Burgundus Italiæ regnum occupauit. Arcem in eo excitauit Ioannes Galeatius dux primus, cui sorte Ticinum obuenit. Cœnobium quoque Carthusiensium extra muros ingenti addito paradiso, nemora saltusq; claudendo, ubi feras spectaculo uenationis, priuatæ deliciæ uiderent. Post eius mortem Papienses studio partium Gibellinarum exciuit, cuius factionis Beccharia familia princeps habebatur, Fazinum Canem cum exercitu in urbē introduxerunt, pacti fortunas Guelphorum: ille uerò nemini pepercit; querentibusq; Gibellinis respondit eos saluos satis esse, eorū uerò bona quod Guelpha sint, militibus se in prædam cōcessurum, lepide cauillatus hoc modo in utriusq; factionis insa-
S. Columbanus
niam. Supra uerò Ticinum S. Columbanus oppidum, ubi ille cœnobium extruxit. Ab latere occidentis oppidum alterum
Oppidum Modœcia
etiā noui nominis Medœcia, in quo Cæsares diademate primum ferreo redimiri consueuerunt, iam à CCCC. consuetudine annorū, muneribus ornata Theodorici regis, tū Theodelindæ reginæ Longobardorum, quæ Ioannis Baptistæ tēplum in ea magnifico excitauit opere, thesauro'que immodico locupletauit. Vegeuenum nouum & amœnum oppidum secessus ducum Mediolanēsium, ab eis & ædificijs, & aquis introductis nobilitatus. Nec minus Petro Candido Nicolai V. Pon. ab epistolis ministro, qui Appianum conuertit. Sequi-
Ultra mediolanum regio Adula mons Bralius Telina uallis
tur Mediolanum de quo postea. Regio uerò, quæ ultra Mediolanum Alpes contingit, tota ferè ignobilis, ubi post Adulam montem, qui pars Alpium Rhetiarum est, uocatur'que hodie Mons Bralius, Telina uallis appellata iacet longitudine mil. pass. L X. ditionis Mediolanensium. Huic & aliæ ual-
Agnedina Camonica Burmium Larius lacus Oppida Larii
les coniunctæ, Agnedina, Camonica. In his oppida complura seu uici potius, inter quæ Burmium. Larius primo à septentrione, in ortum hibernū excurrit, inde in duo brachia diffunditur: altero Comum inter meridiem & occasum petit: altero ad orientem Leucum, ubi Adduam amnem emittit. Circa Larium oppida, Glarea, Suricum, Domasium, Grauedona, Muscha, Mußium lapidicinis insigne, Arona. Menasium: ex aduersa Larij parte, post Adduæ ostia Collicum. S. Nicolai fanum, Corenum, Delphus, Bellanum, Varena, Vallis sicana: præterea Mandellum, Leucum'que oppida munitißima, ducis Philippi Mariæ insignem olim obsidionem passa. Contra Leucon, Malgratta, Orium, Ciuenna, Vessena, Bellasium. Vici, Nexum, Torium lanificio clarum. Pars Autem Larij quæ ab Menasio Comum pergit, uici sunt, Griantum uino laudatum, Iremetium, Letium, Sala, Colona, Arzena, Briona. Castra, Lugarium, Alium, Caratum, Moluasium, Ceruobium: præterea qui uicus appella-
Rufi uilla Lamber flu.
tur, ubi fanū humiliatorū, quo in loco olim Rufi uillā in epistolis Plinij celebratam fuisse constat. Aßis uicus & uallis Aßina ad montem Brigantium uocatum pertinet, ubi Assium, Cantium, Caßilimum, Scarena. Lamber amnis Incini plebem appellatam illabitur, à montibus Lario imminentibus cadit cum Eupilo excipitur. Eum lacum uulgò recentiores accolæ, à Lusiano uico, qui propinquus est, cognominauerunt. Inde emissus Medœciam iuxta, longe'que duobus
Oppida inter Lambrum & montem Brigantium
pas. mil. à Mediolano perfluit in Padum. Inter Lambrum & montem Brigantium sunt Lugarum, Inuergum, Monguntium, & supernè ad montes Pencianum, Pusianum, Boxi-
Oppida cis Lambrum
sium, Cornelium. Cis Lambrum Canturium uersus Fabrica, Brutianum, Caßianum, Albesium, Carcanum, Herba, Orza-
Comum
nicum. Noua sanè cunctorum nomina. Comum uerò prope Larium Orobiorum ædificium, ut autor est Cato apud Plin. quorum originem ab eo ignoramus, Cor. Alexander ortus e Græcia dicit, & nominis etymum à montibus traxisse in quibus degunt. Trogus tamen unà cum cæteris ciuitatibus trans Padum à Gallis id oppidum conditum dicit. Strabo autem sic: Comum deuastatum à Rhetijs, Pompeius Strabo Magni pater colonis eò deductis restituit: deinde Scipio tribus hominum milibus: postremo Cæsar quingentis militibus auxit, quos ciuitate donatos Nouocomenses uocauit, & op-
Nouumcomum Addua flu. Laus pompeia
pidum Nouumcomum. Hinc Addua plura circuit loca Brugnanum, Trilinium, Riuoltam. Vetus insuper oppidum Laudem Pompeiam, quam Boij teste Plinio ædificarunt: qua demum extinctā alteram ad tertium lapidem Fredericus Aenobarbus, ut Mediolano damna inferret, extruxit. Suprà
Bergomum
Bergomū est inter duos paruos amnes, Orobiorū & ipsum ædificium sicuti Comum Plinio, de quibus suprà dixi. Nunc harum ciuitatum factiones paucis repetam. Extincto siquidē Ioanne Galeatio, qui eas imašerat, præpotētes olim qui extorres fuerunt in antiquam dominationem redierunt, Rusconi Comum, Vignatæ Laudē Pompeiam, Soardi Bergomum. Hanc enim ciuitatem prius Ioannes Picininus uicecomes ex sorte tenebat, qui Cosiones antiquam familiam ex ea expulerat. Pulsus & ipse tandem à Ioanne Soardo uiro audacißimo fuit: qui cum commodè rempub. contra hostes uicecomites tutare se posse minime uideret, eam Pandulpho Malatestæ uendidit, ac ad hospitium Ioannis Francisci Gonzagæ ueteris amici se recepit, ibi'que usque ad extremum uixit. Postremo ab ipsis uicecomitibus per Ioannem Galeatium recepta, ciuem habuit nostra ætate Bartholomæum Coleonē, qui rebus multis in Italia præsertim Transpadana gestis decesßit anno M.CCCCLXXV. ac Bergomi
Brixia
sepultus. Brixiam urbē Cenomanni ædificarunt, qui post Insubres in Italiam uenerunt Liuio Polybioq; testibus. Hanc expulso Pandulpho Malatesta uicecomites ceperunt. Deinde

Obsidio Brixiæ

de Veneti contra Philippum ducem septimo obsidionis mēse receperunt anno M.CCCCXVI. prodēte portam Petro Aduocato ex familia Mantuana olim extorre. Deinde Philippi ipsius longam passa obsidionem, à Prācisco Barbaro eius loci præfecto magna uirtute defensa est. In eius agro

Ludronium Romanum

Ludroniũ & Romanum castra sunt. Vnde Ludronum familia Brixiæ. In qua Paris Venetis contra Philippum militauit. Est item in eodem Carauagium, ubi nobilem illā cladē Franciscus Sfortia Venetis intulit. Præterea Mercaria, Cādum, Lanacum, Clarum, Soncinum, Martenengum, Casale maius.

Ollium flu.

Olliũ flumen ex Sebino lacu in plana descendens, primo Brixianum agrum à Bergomatibus, deinde Mātuanum à Cremonēsibus diuidit, donec padum illabitur, crebris hinc inde castellis & agris feracißimis munitum, inter quæ Placina est.

Cremona

Inter Ollium, & Padũ, Cremona, Ro. col. Liuio lib. XXI. frequentibus adflicta ruinis. Primum Antonianis tēporibus quādo ab Augusto rerum potito ager est militibus datus. Deinde Vitellianis apud Bebriacum peracta pugna: Gothorum quoq;, deinde Lōgobardorum sub Gedulpho rege an. DCXXII. euersa: Frederici etiā Aenobarbi uim pertulit usq; mœnibus deiectis: postremo Prācisci Sfortiæ, quod ei iure dotis Blanchæ uxoris Philippo duce socero concessa fuerit, deinde rebellauerat.

Caualcabones Donarienses Ponzoni

Factiones in ea tres, Caualcabones, Donarienses, & Ponzoni. An. M.CCCXII. Gulielmus Caualcabos pulsis Donariensibus, qui Gibillinarum erant partium, dominationem patriæ Henrico imp. consentiente corripuit, pluresq́ue tenuit annos. Cũq́ue reliquos eiusdem factionis, qui ad oppidum Soncinum confugerant prælio tētasset, superatus captusq; atq; currui adligatus misere discerptus est. Quo deinde exemplo usi sunt in reliquos Guelfos qui tunc aderant. Inter quos Venturinus Fundulus fugiēs à Vicario unà cũ tribus filijs capitur, ac curribus prius tractus securi percutitur. Anno deinde circiter M.CCCCVI. Vgolinus Caualcabos adscitis Ponzonibus extincto Ioanne Galeatio, primum patriæ tyrannidem inuasit: qui postea reiectis Ponzonibus aduersis,

Crabrinus Fundulus

Crabrinum Fundulum ex oppido Sonzino uirum impigrum exercitui præfecit. Is igitur in spem dominationis erectus ipsum Vgolinum è Laude Pompea cum Carolo cæterisq; eius fratribus redeuntem aggressus trucidat. Cessit dein Philippo Mariæ duci, multa pecunia oppidoq; Castiliono donatus. Verum cum mox res nouas moliretur, prodēte Oldrado Lampugnano eius necessario captus Mediolanum adducitur, in medioq́ue foro securi percutitur.

M. Furius Bibaculus
Quintilius Varus

Ornatur insuper hæc urbs ingenijs M. Furio Bibaculo poëta. Quintilio Varo Vergilij familiari. Gerardo Sub Ioncta medicinæ, astrologiæq;, tum Chaldæarum Arabicarumq́ue literarum peritißimo, qui Auicennam Rasisq́ue siue Almansorem cōuertit.

Mincius
Benacus
Mantua
Brixellum

Sequitur Mincius amnis, qui lacum Benacum efficit. Inter quem & Ollium Mantua sita est, de qua postea. Inter Mātuam & Cremonam Brixellum. Sunt & noua oppida: Carauagium Venetorũ clade insigne, ubi XII. milia equitũ, peditũ IIII. à Francisco Sfortia profligata. Riuam à sanguinis corriuantis profusione dictam uolunt, quod in eodem loco Grimoaldus Lōgobardorum rex Francos Tridento in Italiam ingressos magna cæde repulerit.

Comites Persiceti

Sublonea ex qua comites Persiceti prodiere. Præterea Calcinatum, Carpinetum, Capriana, Godiũ, Valegium, alto in colle situm Mincio amni incubās: hinc murus

Tartari paludes

interiectis turribus per aliquot passuum milia usq; ad Tartari paludes se extendit: hoc tractu Villafranca media planicie sedet, locus opere magis quàm natura munitus. Vrgatiũ Scalana, Sanguinetum. Secundum Padum uersus mare quædam etiam noua castra locaq;, cœnobium S. Benedicti opulētißimum Matildis ædificium, in quo hospites cum quantauis comitum turba triduo excipiuntur. Ostilia & Nugarolum Veronensium ædificia, unde Nugarola familia Veronæ, ex qua Leonardum protonotarium summum theologum olim Ferrariæ magna facūdia disserentem uidi Francolinũ, quod Estēses ad tutādos eorum fines posuere.

Ferraria
Padus flu.

Ferraria mari propinquat inter ostia ferè ac brachia Padi, de quo postea. Padus ipse apud Plin. in hanc ferè sententiam enarratur. Etymum tradit à picea frequenti apud eius fontem, quæ Gallica lingua pades dicitur. A Græcis Eridanus uocatur. A Liguribus Bondingus, quod significat fundo carēs. Cui rei est indicio quod ibi iuxta Bondicomagum uetusto nomine oppidum est, ubi amnis præcipua existit altitudo.

Bodincus
Bodincomagum

Hic Phaëthōtis fabula & electrum sudantium populorum, quas lacrymas cum sororum dicũt. XXX. generosos amnes in Adriaticum trahit.

Tanarus
Tarus
Nicia
Gabellium
Scultenna
Renus
Stura
Morgus
Duria
Sesites
Ticinus
Lamber
Addua
Ollius
Mincius
Atesis

Quorum præcipui ex Apennino Tanarus, Trebia Placentinus, Tarum, Nitia, Gabellium, Scultenna, Renus. Ex Alpibus, Stura, Morgus, Duria, Seßites, Ticinum, Lamber, Addua, Ollius, Mincius, Athesis. Atq; hi lacus inclytos II. procreant, è quibus præcipuos Benacum Mincius longum stadijs D. latum XXX. Verbanum Ticinus longum stadijs CCCC. latũ minus quàm Benacus. Lariũ Addua, longũ stadijs CCC. latũ XXX. Sebinus Olliũ. Ostia eius quod largius uomant septem maria dicuntur facere.

Ostia padi
Padusæ
Vatreni seu spinetum
Caprasium
Sagis
Volane
Fossa Philist. siue Tartarus
Tongisonus
Atesis
Medoacus

Primum ostium Padusæ uocatur ubi angusta fossa trahitur Rauēnam. Proximũ Vatreni, quod Vatreum amnis ex agro Forocorneliēsi auget, quo Claudius Cæsar à Britannia triumphans prægrādi illa naui Adriam intrauit. Hoc ostium spinetũ ab alijs dictũ est ab urbe Spina. Proximũ deinde ostium Caprasiũ: deinde Sagis: deinde Volane, inter hæc fossa Philistina, quā alij Tartarũ uocant. Accedit his Atesis e montibus Tridentinis & Tongisonus ex Patauinorum agro. Pars eorũ proximā portũ facit Brundulũ, sicut Adronum Medoacus & Fossa Clodia. In hanc ferè sententiā Plin. Hodie nostri nautæ sed ost a nomuerunt, à dextra primarium olim Vatrenum à flumine appellatum. Ab leua Volanen. inter hoc & primarium Comaclina stagna ostium habēt, imò portum potius quem Magnum uocant Sed æstuaria illa maris sunt, quod ex salis concretione dignoscitur. Ex ea item parte ubi Adriam abluit duobus ostijs elabitur in mare. Id quod Volanæ propinquũ est, albatum dicitur, reliquum uerò Goritum. Maioris autem huius hostium quod Adriæ sinistram attingit Fornaces accolæ uocant. & hæc quidem de Pado.

Comaclum
Fossa Clodia
Adria

Comacium, fossa Clodia, ubi prælium obsidioq́ue Genuensium, de quo in eorum historia narraui. Adria Tuscorum ædificium quæ & mari nomen dedit, ut Plin. refert.

Spina

Hanc Pisani cum classe ad sacrā expeditionem paratā ceperunt, Spinam autem in hoc littore idem autor à Diomede dicit ædificatam: Strabo uerò à Thessalis: Dionysius à Pelasgis, qui ijdem ferè sunt. Ambæ sanè iam diu interiere, quanquam Adriæ quædam appareant uestigia: Spinæ penitus nulla. Ex harum ruina Aquileia creuit. Est & altera Piceni Adria.

RES MEDIOLANENSIUM.

Mediolanum

AD Mediolani nunc reuerto Ferrariæq́ue ac Mantuæ reliquam historiam, quam ideo distuli, ut principum succeßiones sine interpellatione uideremus. Mediolanum igitur sicuti de eo deq́ue plerisque trans Padum inter res Gallicas latius scripsi, Insubres Galli ædificarunt ex nomine relicti ab eis Mediolani, quod Ptolemæus inter Cenomānos ponit. De his Liuius li. V. ait, Gallos Insubres circiter annũ urbis CCCCLX. subiugatos fuisse à Romanis. Rursus li. XXXI. L. Furiũ prætorē Gallos Insubres rebellātes & Amilcarem Pœnũ in ea parte molientem acie

acie uicisse, Amilcare'que occiso milia hominum XXXVI. fuisse interfecta. Et L. XXXII. L. Furium Purpureonem & Claudium Marcellum Boios & Insubres Gallos subegisse, Marcellum'que triumphasse. Post quem triumphum annos ferè D. Mediolanum pacatissimum fuit, ac principum Romanorum secessus, & quoddam quasi diuersorium amœnum à Traiano usque ad Valentinianum. Quam felicitatē & quietem Arriani primum interpellauere per Ambrosij tempora. Post hæc Attila in Italiam ingressus cum omnem depopulatus esset Venetiam, Mediolanum euertit: quod paulopost restitutum parumper quieuit. Agitatum rursus bello Gothorum & ducum Iustiniani, tandem deditionem facere coacti sunt. A Longobardis etiam incommoda pertulit, quibus ex Italia pulsis annos CCCLX. sub imperatorib. quasi liberum floruit, donec Fredericus Aenobarbus an. M. CLXV. penitus dirutum colonis per uicina loca dispersis reddidit. Exinde anno ferè VI. Frederico in bello occupato quod cum rege Gallorum gerebat, Mediolanenses quasi resipiscentes inita cum finitimis urbibus societate solum antiquum repetunt, urbem triennio reficiunt, annos'que hoc pacto CL. continuo creuere usque ad annum M. CCXXVII. quo tempore uicecomites pulsis Turrianis urbe sunt potiti. Post mortem uerò Philippi Mariæ populus in libertatem se erexit, sed bello fame'que obsessi à F. Sfortia deditionem fecere. Fuere ex hac urbe uiri præclari tres pon. Alexander II. Vrbanus III. Cælestinus IIII. Mediolanensis præsul Stephano VIII. sedente, & Hērico III. imp. Romano se pontifici subiecit, cum antea contendisset. Hic præterea factiones potentissimæ Vicecomitum & Turrianorum. Huius ultimæ Martinus princeps nomine, ac potentia clarus, Ecclinum quondam Italiæ terrorem ad necem usque compulit. Deinde Philippus, Neapuleo, Guido successores. Sed præter hos in ea nobiles familiæ Lampugnani, Gottæ, Petrasancta, Tuscani, Porri, Caimi, Marliani, Bossi, Triulci, Nunc uerò Vicecomitum insequentium'que principum prosapiam res'que gestas breuiter uideamus. Autores generis

Autores Vicecomitum

Vbertus & Berta anno circiter M. CCL. quatuor susceperunt liberos Othonem Mediolanensem, Vbertum Vintimiliensem præsules, Iacobum & Gasparem, Iacobo tantum

Matthæus Magnus

Theobaldus filius fuit, qui Matthæum Magnum & Vbertum genuit. Ex Vberto Ioannes, Vercellinus, Otho fuere. In Matthæo res se primum extollere cœpit, qui & Magnus est appellatus, & a rerum ac animi mensura magni nomen adeptus, uelut alter C. Marius fortunæ uices periclitatus.

Turrianorum factio

Anno siquidem M. CCCXII. à Turrianis aduersa factione, cuius Guido caput erat, expulsus diu latuit inter paludes lacunas'que Benaci piscationibus uacans. Per Henricum deinde VII. Lucemburgensem imp. qui tunc Mediolanum uenerat, eius'que parti fauerat, spiritum adsumpsit, in'micos'que

Bonacosa

se ulciscendo extorres reddidit. Huius filij ex Bonacosa uxore Galeatius, Ioannes, Luchinus, Stephanus. Galeatio nomen inditum auspicio Gallorum, qui nocte qua natus fuerat maiori solito garrulitate cecinere. Is cum eodem imp.

Acii res gestæ

Romam profectus magister equitum est. Accium & Marcum filios suscepit, imp. Ludouico Bauaro pecunias imperanti acerrime restitit; quapropter ab eo captus & custodiæ traditus, filius'que eius domo pulsus est. Castrutij deinde Lucensis precib. Galeatius condonatus paulopost excessit. Accius uerò reditum pecunia impetrauit, patriæ'que tyrannidi succedens Bauarum iterum Mediolanum obiter Italia redeuntem minime recepit. Res gessit, & admodum belli gloria floruit, Missus quondam a patre auxilio Castrutio Contra Florentinos, coniunctis castris prope Fucetium cum inimicis congressi superiores fuere: qui uictoria elati apud Florentina mœnia castrametati multos dies otiose consederunt nemine ex oppidanis egrediente. Prima hæc expeditio Vicecomitum in Florentinos imperante Bauaro. His gestis Altumpassum in eodem agro deinde Bononiā eodem Castrutio iuuante debellauit. In qua expeditiōe memo-

Vnde anguis insignia

ratur, dum in castris meridiaret, in galeam uacuam quam prope posuerat uiperam ingressam quieuisse: mox cum surgeret, galeamq; capiti aptaret, uiperam inde innocuam per ora dilabasse. Ex quo postea signa sumpta. Alij uerò dicunt quod ex eorum familia quidā contra Saracenos res gerens, anguem ex hostis deuicti galea ademerit. Accio igitur sine liberis decedente, Ioannes præsul Mediolanensis & Luchinus patrui hæredes fuere, quibus primum ut uicarijs Mediolanum à Benedicto XII. concessum, quod uacante imperio per Bauari tyrannidem eius iura ad Ro. pōt. pertinerēt. His igitur duobus imperantibus, tres è fratre Stephano nepo-

Ioannis præsulis res gestæ

tes, Matthæus, Barnabas, & Galeatius nouem annos exularunt. Ioannes præsul animo fuit indomito, armorum potius quàm sacrorum studiosus, ut qui continenter Italiam bello uexauerit, Parmam, Laudem Pompeiam, Cremonā, Bergomum, Genuam, Sauonam, alia'que loca trās Padum subegerit, quæ omnia in elogio sepulcri in æde maiore continētur. Mortuo fratre Luchino fratris filios ab exilio reuocauit an. M. CCCL. in partem'que regni adhibuit. Post cuius mortem

Barnabas

Barnabas unà cum fratribus rempub suscepit, opes'ques inter se diuisere, Bellum Bononiense diu cum diuersis pontificibus gessit, quam ciuitatē pro iure suo sibi uindicabat. Cessit tandem pactione pecuniæ. Regium à Feltrino Gonzaga L. X. milibus nummis aureis mercatus est. Sarzanam Carrariam & reliqua in Lunensi parauit, aduersus Genuenses qui rebellauerant iuuante Galeatio fratre dimicauit, pax data pollicentibus DC. aureorum milia. Vxorem duxit adhortāte patruo Ioāne præsule Mastini Scaligeri filiam, quæ quoniam fastosa & imperiosa esset, Regina est cognominata, ex

Barnabæ proles

qua XV. suscepit liberos, mares IIII. Ludouicū Cremonæ, Carolum Parmæ, Rodulphum Bergomi, Mastinum Laudis Pompeiæ principes cōstituit: reliquas fœminas, quarum Viridis nupta Leopoldo Austriæ duci auo Frederici III. imp. Tadea duci Bauariæ. Valentina Petro regi Cypri. Catharina Ioanni Galeatio uicecomiti. Antonia Frederico regi Siciliæ. Magdalena duci Bauariæ, Agnes Francisco Gonzagæ. Helisabeta Ernesto duci Monachi in Bauaria, Anglesia Frederico iuniori. Lucia Ludouico duci Andegauiæ primo filio regis Gallorum: deinde Baldassari marchioni Misnensi: postremo Admundo comiti Cantiæ Henrici Angliæ regis filio. Singulis uerò cētum aureorum milia dotes adsignatæ. Nothos habuit, primum fœminas IIII. Bernardam, Ricciardam, Helisabetam, Margaritam. mares V. Ambro-

Sacromorus

siū, Nestorem, Lancilotū, Galeottum, Sacramorū. huius ultima progenies adhuc durat: nā ex eius filio Leonardo Sacramorus alter natus, qui tris & ipse genuit, Petrum Fran-

Galeatii proles

ciscum, & Leonardum S. Celsi abbatem. Nunc ad Galeatiū Barnabæ fratrem, ex quo reliqua fluxit progenies, quæ ad hunc usq; diem regnauit. Is postquam cum Barnaba in patriam restitutus est ex Blancha Atmonis Sabaudiensis filia Ioannem Galeatium, & Violantam genuit, quæ Leonello duci Clarentiæ regis Angliæ filio cum dote quingentorum milium aureorum nupsit. Aduentu uiri nuptiæ celebratæ tanta conuiuij pompa, tantoq; sumptu fuerunt, ut nullæ similes postea. Ad singulos intermissus munera ingentia fuere data, ubi adfuit & Petrarcha. Verum cū huiusmodi gaudia semper dolor aliquis comitetur, ille quinto quā uenerat

Ioannes Galeatius Comes

mense extinctus est. Ioannes Galeatius uerò Papiam liberam tunc ciuitatem per obsidionem cepit, ubi & māsit arce in ea quæ nunc extat excitata, uiuario'que haud longe à mœnibus & cœnobio Carthusiensium, tum in ciuitate templo maiore

constru

Virtutum primus dux

construxit. Is comes Virtutum & dux Mediolani primus appellatus omnium suorum memoriam rebus gestis superauit, quanquam à parricidio fuerit auspicatus. Nam Barnabam socerum simul & patruum, ad quem simulatione salutandi Mediolanum ueniebat, obuiam prodeuntem in itinere adortus per proditionẽ cepit, in carceremq; coniectũ mori coegit Mediolani imperio, cuius medietatem prius tenebat, occupato, filijs'que partim necatis, partim eiectis. Cuius facinoris causam Catharinam uxorem dicunt, paternas in eum prius insidias manifestantem. Longe late'que imperij fines armis propagauit, omni penè Italia subacta. Bononiam quæ autore Ioanne Haucut rebellauerat ui recepit, ubi Actius Vbaldinus & Iantodeschus alij'que duces profligati fuere. Veronam Francisco Carrariensi ademit. Senam, Grossetum, Clusium, Perusiam, Pisas, Lucam, Vercellas, denique ciuitates XXIX. in Italia possedisse dicitur, Florentinorum perpetuus hostis cum quib. annos XII. bellum gessit:

Bellum cum Florentinis

in quo bello proceres Italiæ primi'que duces memorantur, Paulus Vrsinus, Lucas Canalis, Brachius Montonius, & Sfortia. extinctus est an. M.CCCCII. Non diu antequam decederet dux primus à Venceslao imp. factus: cui pecuniam multam per Cretensem præsulem miserat, qui postea Alexander V. pont. fuit. Duos omnino mares ex Catharina reliquit, Ioannem Mariam, & Philippum Mariam: fœminam uerò unam, quam Lud. Aurelianensium duci unà cum Asta ciuitate dotis nomine in matrimonium locauit. Horum primus regnauit fera truculentior, ciues quotidie uarijs supplicijs necando: matrem quoque facta acerbius obiurgantem in arce Modœciæ mori coegit, dictitans in magna prosapia homines omnis generis esse oportere. Ipse tandem dum sacrificaretur à suis interfectus est. Cuius ignauia contigit, ut pleræque ciuitates rebellarent. Cremonam tunc Vgolinus Caualcabos & Ponzoni occuparunt. Otho Bonus Parmam pulsis Roscijs. Bergomum Soardi. Comum Rusconi. Laudem Pompeiam Vignatenses. Vercellas Alexandriam'que Facinus Canis. Filij Barnabæ patriæ restituuntur. Omnis denique Italia res nouas spectabat. Philippus

Ioan. Maria.

Philippus Maria

Angleria castellum unde uicecomites

Maria fratri succedit, Anglus cognominatus. Angleria enim, uti suprà dixi, castellum prope Mediolanum est, unde se originem uicecomites habuisse dicunt. is Papiam prius regebat: ante'que omnia Beatricem Facini Canis inclyti belli ducis defuncti uxorem in matrimonium duxit, quanquam imparem nobilitate, ut terras plurimas trans Padum ei hæreditarias adsequeretur. Quapropter auctus uiribus Barnabæ filios reuersos, è Mediolano iterum expulit, è quibus Nestorem in expugnatione Medœciæ interfecit. Denique rem paternam solus obtinuit. Cremonam antiquam familiæ possessionem Crabrino tyranno interfecto recepit. Bononiam, Forumliuij, Forumcornelij pontifici restituit. Genuam subegit, deinde amisit. Brixiam expulso Pandulfo Malatesta est adsecutus, quæ mox à Venetis recepta, longi fuit inter utrosq; materia belli, nec longa obsidione superata: ubi duces fuere Venetorum, F. Carmignola, Ioãnes Malauolta, Gatta Melata, Ioãnes Franciscus Gonzaga, & Nãnes Strotius eques Flo. à duce Ferrariensi missus. Philippi uerò Frãciscus Sfortia, Angelus Pergulẽsis, Nicolai duo Guerrerius, & Picininus, Florauantus Perusinus. Alfonsi regis Neapolitani quem captum olim dimiserat amicitia perpetuo simul & auxilio est usus, prouocatus etiam ipsius beneuolentia qui in mortis periculo eum hæredem quondam instituerat. Martinum V. item amicissimum à concilio Constantiensi redeuntem magnificentissime excepit. Duces copiarum habuit imprimis Nicolaum Picininum, Italianum Foroiuliensem, quem postremo, quod in bello contra Florentinos cum inimicis consentire clam comperisset, securi percussit. Ciarpe-

Philippi res gestæ

Bellum cum Venetis

Italianus Foroiuliensis

Ciarpelio

lionem quoque, qui sub Francisco Sfortia merebat, transfugam sibi conciliauit. Deinde ad antiquum officium redeũtem inita inter duces ipsos concordia per Franciscum apud Firmum cepit, ac capite mulctauit. Ipso denique Francisco multis in bellis usus est, cui & filiam Blancham quam solam ex concubina susceperat, locauit, quum ex secunda coniuge Maria Amedei Sabaudiensis filia nihil liberorũ tulisset. Decessit tandem ex animi dolore cæcus penè factus, anno M.CCCCXLVII. Nam ad extremum fortunam commutatã uidit, Genuam amissam, N. Picininum spem eius unicam defunctum, exercitum suum ad Casale maius iuxta Padũ duce Micheleto Carmignola ab hostibus fusum. Postremo Venetos Addua flum. transmisso in agro Mediolanensi castrametantes. Quodq; his omnibus deterius, nullum his malis subuenientem. Nam post acceptam Casalensem cladem Carolo Francorum regi per oratorem Thomam Thebaldum Astã urbem promiserat, quæ ad Carolum Aurelianensem ducem tunc dotali matris iure pertinebat, si suppetias ferret, sicuti postea antequã moreretur biduo tradidit. Alfonsus rex unicus & fidissimus inuẽtus qui se ad iter cum exercitu accinxerat, quapropter hæres ab eo institutus est. Verum Carolus quem suprà memoraui quod ex matre uicecomite natus esset, legitimum se hæredem appellabat. Fredericus item imperator imperij rem sibi uindicabat. Instabat & Franciscus iure uxoris. Denique Mediolanenses lacerato testamento sese in libertatem uindicauerunt, XII. ex plebe uiris reip. constituendæ gratia creatis, simul & Carolo Gonzaga exercitus duce clam accersito transfuga è Frãcisci castris. Hi magistratus magnam nobilium cædem fecerunt qui rebus Frãcisci studere uidebãtur. Is enim Sfortiam Attendulum patrẽ habuit, qui apud Cotignolam flaminiæ uicũ natus ex humili loco, lixa quõdam in exercitu, ob præstantes corporis uires, & quod cæteris æqualibus in præda uim adferret, id cognomen est adsecutus: paulatim'que uirtute effecit, ut è lixa gregarius miles, deinde equo adscriptus, postremo exercitũ duceret, ea laude ac felicitate ut ea tempestate tantũ Brachio Montonio summo duci par haberetur: cũ Alberici Cunij comitis ambo disciplina enutriti essent. Extinctum ferunt in amne Aterno, quem Pescaram nominant, dum puero è ministris eius uni periclitanti cupit succurrere. Franciscus deinde patris, quem in cunctis expeditionib fuerat secutus, quanquã adolescens relictus, disciplinam ac gloriam longe superauit, nõ solum nostrorum sed superiorum temporum ducibus cõparandus. Res gessit cum aliorum tum Venetorum potẽtiæ sæpe formidatas. Cosmæ Medicis, qui tunc in patria florebat familiaritate est usus, cuius opibus etiam creuit. Venetorum exercitum cum esset Mediolanensium copiarum dux, apud Carauagium memorabili clade superauit, captis eorum uexillis. Post id Prælium Veneti pacatis reb. ac finib. statutis, eum semper in honore habuere, ac sibi omnibus uijs conciliauere stipendia dando. Elatus dein animo Franciscus, & in spem principatus erectus, in Mediolanenses, quib. semper militauerat, tandem uires conuertit: quos cum dura obsidione diu premeret, illi urgente fame auxilio'que Venetorum diem de die trahentium desperato, legatum eorum Leonardum Venerium spe uana populum eludentem ad postremum in medio foro interfecerunt, Franciscum'que in urbem & ducem receperunt. Qui confirmatis initio rebus Mediolanensibus cum Venetis & Alfonso bellum suscepit, Renatum sibi regem auxilio asciscendo. Pax tandem opera cuiusdam monachi facta inuito Alfonso. Ducibus copiarum est usus Tyberto Brandolino, Nicolao Guerrerio Parmensi Othonis III. filio, Florauanto Perusino, Dulcio, Anguillario è gente Vrsina, Michaële Attendulo, Carolo Campobasso, & Roberto Seuerinate. Postremo

F. Sfortiæ res

Sfortiadũ genus

Franciscus Sfortia

Iac. Picininus

stremo Iacobo Picinino, quem sibi generum adsciuit Drusiana filia notha pacta, quæ antea Iano Fregoso duci Genuensi locata fuerat. Moxq; missum ad Ferdinandum Siciliæ regem captum insidijs utriusque dicunt perijsse. Nam patri eius Nic. Picinino semper æmulus fuerat, paternas imitatus simultates, quod Brachius cuius ille alumnus fuerat, semper Sfortiæ fuerit aduersus. Itaque cum Eugenio in rebus concilij Basiliensis occupato, Franciscus eius perpetuus hostis Picenum inuasisset, Alfonsi regis bellum uictor sustinuit à Pont. missi. Erat cum Alfonso Nicolaus Picininus, quem Franciscus per tubicinem coram rege singulari certamine prouocauit, iussit'que appellari unum omnium ignauissimum hominem simul & proditorem. Ille commotus statim ante oppidum quod cinxerant comparuit, at Franciscus egredi nusquam est uisus. Capti in eo bello Iacobus & Fanciscus Nicolai filij, qui spoliati bonis Philippi ducis precib. condonati sunt. Nicolaus igitur ubi suos captos uidit, re infecta domum abijt, animi'que mœrore paulopost decessit. Franciscus autem excessit anno M.CCCCLXIIII. corpus eius triduo luctus gratia ab uxore adseruatum, superstitibus'que unà liberis Galeatio, Ludouico, Ascanio, Philippo, Octauiano, & Hippolyta Maria, quæ nupsit Alfonso duci

Galeatus

Calabriæ Ferdinandi Siciliæ regis filio, Galeatius primus inter fratres in Gallia militās regi Ludouico, accepto de patris morte nūtio statim reuersus, dux creatur: qui quo uixit tempore quanquam peritus rei militaris & impiger uideretur, nihil omnino gessit, ut qui partam in summa quiete ditionem accepisset, luxuria ac libidine omnis generis alioquin tanta, ut omnis anteiret, suis'que propterea & odio

Ioannes And. Lampugnanus

Georgius Lampugnanus

& contemptui esset, à quibus tandem interfectus est, Ioanne Andrea Lampugnano Mediolanensi aulicorum uno coniurationis capite simul & percussore, ac Georgij Lampugnani nepote, qui post Philippi mortem inter autores populi libertatis & ipse interfectus fuerat. adeo hæc eis indoles uti Brutis insita uidebatur. Is igitur eū aggressus in æde ac festo diui Stephani in medio spiculatorum tribus uulneribus confodit. Statim trucidatus est, haud absimilis seruo illi qui in Hispania Asdrubalem simili quoque præsidio stipatum interfecit.

Ioannes M. CCCCLXXVIII.

Bona Sabaud.

Cicchus Calaber

Post eius mortem Ioannes filius puer admodum successit anno M.CCCCLXXVIII. in tutela Bonæ matris Sabaudiæ ducis filiæ & Cicchi relictus. Is Calaber ex humili loco ob solertiam & rerum prudentiam apud Franciscum auum pueri creuerat, rem'que Mediolanensem diu administrauerat. Defuncto Galeatio apud quem etiam in honore fuerat, eius fratres in exilium misit. Imperium

Ludouic. dux

puero conseruauit, sed reuocato à populo Ludouico confestim capite plectitur: Bona expellitur: puer interea adeo lētus fuit ut annos XXII. quibus regnauit cuncta autore patruo Ludouico sint acta. Cuius auspicijs ac prudentia Mediolanensium dignitas ac opes conseruatæ fuere. Decedente adhuc adolescente Ioanne à populo dux declaratus tutelam Francisci pueri suscepit, quem Ioannes ex Isabella Alfonsi regis Neapolitani susceperat. Blancham fratris Galeatij filiam Maximiliano Cæsari locauit. Ipse uerò ex Beatrice Ferrariensis ducis filia prolem etiam procreauit. Vir ore probo, moribus humanis, ingeniorum amantissimus, æqui seruantissimus. Nam & sæpe ius dicebat, lites longas & inextricabiles breuiter cognoscendo. Postremo fortunam, quæ centum doctorum hominum consilia uincit, aduersam habuit, in bello Gallorum proditus ac captus, uti suprà inter res Gallicas memoraui.

RES MANTVANORVM.

Mantua uersu & genere Virgiliano notissima à Manto fatidica Tiresiæ filia Tyberis coniuge, quæ in hāc regionem uenit, à Tuscis item originem habuit, quorum hæc una ex colonijs trans Padum missis. Hic quoque ut autores tradunt XII. Lucumones qui magistratum Hetruriæ fuerant, annuis'que imperijs Hetruriam regebant, habitauere.

Lucumones

Sed clarior hic locus ante omnia sanguinis prodigio, qui ex corpore dominico fluxit, & à Longino martyre ex humo collectus, ac in sacellum Andreæ apostoli conditus. Locus deinde Gonzagarum munere ædificijs auctus. Quæ tunc res Caroli Magni temporibus Leonem III. pontificem ab urbe Roma uisendi studio prouocauit. Ipsius uerò Longini diu corpus ignoratum, ab Adelberto uiro sanctissimo, diuino admonito spiritu egesta humo repertum dicitur. Hic concilium Nicolai II. de deligendo à cardinalibus tantum pontifice celebratum. In quo Matildes eius urbis

Matildis

domina dicitur interfuisse. Postremo de expeditione communi aduersus Turcas à Pio conuentus Christianorum habitus. Hac urbe principes familiæ'que diuersæ potitæ sunt. Prius imperatorum concessione Matildim dicunt eam possedisse, cœnobium'que uicinum S. Benedicti D. Anselmo instante extruxisse, ubi uterque conditus. Anno deinde M.

Sordellus

CCXX. Sordellus Mantuæ princeps habebatur, uastitate corporis ac uirium nulli sua ætate secundus. Sæpe cum fortissimis congressus ex prouocatione uictor fuit. Adcersitus à rege Gallorum cum primum coram adesset, negaret'que rex per iocum eum esse Sordellum, e uestigio discessit, reuocatus'que ac interrogatus cur abiret, ut, inquit, Mantua testes abducam qui de me probent. Ecelini Veronæ principis sororem duxit, ab ea magno studio per amorem expetitus,

Ecelini genus & bellum contra Mātuanos

cum clam incognitus Mantuam usque ueniret. Ecelinus huius occasione adfinitatis Sordellum postea sæpe de Mantuæ proditione frustra tentauit: tanta illi uiro dominandi cupiditas fuit. Hic enim ex patre monacho appellato Theutonico, qui sub Othone IIII. bello Italico meruit, natus unà cum fratre Albrico tantos spiritus adsumpsit, ut Italiæ regnum adfectauerit. Crudelissimi alioqui ambo, quibus mater Adelaita sæpe malum uaticinata est exitum. Itaque cum apud Romanum uicum transpadanum nati essent, Paduam primo, deinde Taruisium, Vicentiam, Veronam, Brixiam sibi subiugauerunt. Ecelinus itaque relicto domi Albrico, ad obsidionem Mantuæ proficiscitur, eam triennio grauissimo bello pressit. Tandem cum rebus infectis discederet, ac Mediolanum postea contra Martinum Turrianum eius urbis principem tenaret, in prælio uulneratur, deductus'que permittente Martino Sontium, ibi moritur. Paulo'que post etiam Albricus frater de medio tollitur. Mantuani igitur post Ecelini obsidionem, id agri, quod medium est inter Mantuam & Padum, claudere fossa ac uallo statuerunt, quod accolæ Seralium uocant, triangulari forma, circuitu

Bellum Mantuanorum & Cremonensium

XXX. milliarium, ne per obsidionem hostium commeatu prohiberentur, cum sit pars ea telluris feracissima. Post hæc inter Mantuanos & Cremonenses ortum bellum de Olij

Familiæ illustres Mantuanæ

Pinnamontes

Bonacolsi

possessione. Familiæ Mantuanæ illustres, Poltroni primum qui Cabrosos eiecerunt. Mox, Arlotti, Cassalodi, Grossolani, Agnelli, ac omnium potentissimi Bonacolsi. Quorum princeps Pinnamontes, qui prædictarum omnium simul familiarum passus olim coniurationem, omnes facile superauit. Hic enim ab initio Mantuæ Magistratum trimestrem obtinebat, qui uitæ neci'que habebat potestatem unà cum collega Othonello magno sanè uiro, quo per dolum de medio sublato solus patriæ tyrānidem exercuit annis XVIII. summa tamen omnium beneuolentia. Cui successit Bardelarius publicum odium. Dein Botesella ciuibus dilectus. Huic

Passarinus

demum frater Passarinus. Cui filius erat Franciscus, qui Philippino Aloisij Gonzagæ filio familiaritate maxima coniunctus fuerat, postremo infensus quod in suspicionem adamatæ uxoris uenisset. Quapropter comiter eum salutanti olim

Philippinus Gonzaga

ti olim Philippino iratus respondit, se quandoq; talionē redditurum, uxoremq; eius in medio foro constupraturū. Quæ res egregio iuueni ac insonti uisa indigna, apud Guidonem fratrem reliquosq; suos primum questus est, illi de communi consilio tollere de medio familiam statuunt. Itaq; re dissimulata Canis Scaligeri clam auxilio conuocato die quodam de improuiso conuerati tumultum in foro faciunt. Passarinum apud curiam obuium & ad ædes suas clausis foribus frustra intrare properantem interficiunt: ea demum causa, quod postea Gonzagæ in tumultibus præsertim fores continuo iubent esse apertas. Passarino interfecto reliqua sanè turba diffugit. Gonzagæ imperio potiūtur, illi pulsi, cum imperassent annos LIII. In uictos pater Gonzagarū Aloisius uti clementia iussit, nec persequi ulterius, Frācīscū sceleris autorem capite tantum mulctauerunt.

Gonzagarum progenies & res gestæ

Nunc Gonzagarum genealogiam simul & res gestas breuiter narrare cōtendam. Ea siquidē sicuti & pleriq; Italiæ nobiles ex Germanis huc olim profectis originem sumpsit. Quorum princeps Aloisius anno MCCCXXVIII. filios habuit, Guidonem, Philippinum, & Feltrinum. Ex secundo matrimonio totidem, Conradum, Albertum, & Fredericum. Postremo ex tertio quod fuit ex familia Malespinarū totidem, Actium, Iacobū, & Ioannē.

Tres eodē tēpore nuptiæ patris, filii & nepotis

Eodem igitur tempore tres nuptiæ celebratæ patris Aloisij, filij Conradi, & Vgolini nepotis ex Guidone, quorum alter Mastini Scaligeri sororem, alter Papiensem uirginē è gente Becaria duxit, ubi omnis ferè regio Trāspadana ad celebritatē concurrit, ac dona ingentia allata. Aloisius item & ipse CXX. equos donauit. Philippinus post hæc sub Lodouico Pannoniæ rege meruit, in Italiam contra regem Neapolitanum ueniente.

Initiū belli cū Vicecomitibus ex adulterio Isabellæ & Vgolini Gonzagæ

Domi interim ortum bellum à uicecomitibus ex adulterio Isabellæ uxoris Luchini uicecomitis, & Vgolini Gonzagæ Guidonis filij. Hæc simulata apud uirum religionis causa Venetias ad Ascensionem eundi iter ingressa Mantuam uenit, ubi in domum Gonzagarū hospitum & amicorum uiri diuertit. ibi post cœnam clam noctu Vgolinum in cubiculum uocat, amorem aperit, eius se causa cò profectam dicit, secum cubare unaq; iter facere secum uelit obsecrat. Quod facinus post iter confectū ubi compertum est, Luchinus Transpadanos suosq; omnes in ultionē excitat, rem indignam, uiolatum hospitium queritur, e uestigio Mantuam obsidione cingunt. Guido pater insons dolore penè exanimatus paulominus, quin ipsemet meritas à filio pœnas morte expeteret: res tandem composita ac sedata interuenientibus pacificatoribus, utriusq; partis amicis. Interim Aloisius moritur annorum XCIII. felix prole liberorum ac nepotum.

Guidonis progenies

Guido natu maior rem paternam administrabat: liberisq; tribus susceptis: Vgolino, quem suprà nominaui, Francisco, & Ludouico, hi duo ultimi indignati, quod pater tantum primo habenas tradidit, contra Vgolinum coniurant.

Vgolinus à fratribus interficitur

Itaq; Franciscus eum ad cœnam inuitat, interim Ludouicus de improuiso adest, Vgolinumq; in mensa confodit, conantiq; resistere, alter Frācīscus qui prope aderat uulnus iterat. Tulit pater infelix acerbo rem animo, simul & tota ciuitas. Quem luctū liberalitate ac ludis sedare quæsiuerunt in nouis nuptijs Francisci habitis: qui filiā Guidonis Polentæ Rauennatis principis ea tempestate duxit.

Barnabæ obsidio

Barnabas interim uicecomes ægrè ferens parricidium fratrum, uindicare bello statuit, eo quod uxor trucidati Vgolini sua neptis fuerat, quā subito domū reduxit. Itaq; obsidione Mantuam cingit. illi ad Caroli imperatoris hospitis auiti præsidium confugiunt, qui tunc in Italia res gerebat, ac ab Aloisio quondam honorifice exceptus fuerat, cum ad diadematis solennia proficisceretur. Res tandem per sequestros transacta. Paucis post annis Franciscus moritur, post eum Guido pater, quem uti parentē ciuitas luxit.

Ludouicus

Ludouicus itaq; rem tenens ædes in quibus nunc habitant successores extruxit.

Aedes principales Franciscus

Frācīscum filium ex Alda uxore suscepit, cui adhuc impuberi Agnetē Barnabæ filiam locauit, ipse in adulterio deprehensus capite à Mātuanis plectitur. Franciscus anno ætatis XIII. salutis uerò MCCCLXXXII. rei paternæ succedens, quod ducis Ioannis Galeatij fœdus ac societatem belli negasset cupiens in pace uiuere, in eius contumaciam uenit, ex quo anguem tunc è signis Gonzagarū deleuit, quem ex obseruantia uicecomitum acceperant.

Io. Galeatii obsidio.

Hinc itur ad arma. Annum Galeatij obsidionem magno periculo sustinuit, ubi multum militum, ac hominum fortium consumptum est. Fuere duces partium Gonzagarum Guido Torellus & Bertolinus Gonzaga uir fortissimus. Hostis uerò Vgoloctus Blancardus.

Vgoloctus Blancardus

Tandem auxilio Venetorum qui Ioannem Barbum cum classe miserant, & sequestro pacis Carolo Malatesta uiro omnium ea tempestate iustissimo res composita.

Galeatii Gonzagæ fortitudo

Dicitur in eo bello Galeatium Gonzagam uirtutem maxime ostentasse. Hic uelut alter Hercules uastus uiribus ac corpore, plures ex prouocatione uicit: inter quos Bucialdum ingentem Gallum tunc Genuæ præfectum. Franciscus post hæc eidem duci contra Bononienses & Ioannem Bentiuolum militauit, ubi cepit Iacobum Carrariensem, proq; eo captiuo spopondit libere Mantuæ uagari permisso.

Iacobus Carrariēsis captiuus aufugit.

Ille humanitate principis abusus aufugit: unde querela magna exorta. Extincto duce contra Carrarios Venetis militauit, eosq; de statu rerum omnium penitus deiecit. Moritur anno MCCCCVII. relicto Ioanne Francisco ex Margarita Malatesta filio puero XIIII. annorum.

Ioannes Franciscus

Is initio principatus cœnobium Cartusiense absoluit. Paulam Malatestæ Ariminensis filiam, laudatam ac religiosissimam mulierem duxit, ex qua Ludouicum suscepit cum reliquis fratribus.

Barbara Brandeburgensis

Cui Barbaram marchionis Brandeburgensis filiam locauit. Hæc adfinis erat Sigismundi imperatoris, quem hospitio excepit, simul & ab eo marchio primus factus. Decessit anno MCCCCXLIIII. principatu quadrifariam diuiso. Ludouico maiori Mantuam, Marturiam, Godium, & quicquid ad Veronenses uergit, Carolo Regiolum, Gonzagam, Luzariam, & quicquid de Cremonensibus possidebat. Ioanni Lucido qui gibbosus erat, Caprianam, Volam, Redengum, Ceresariam. Alexandro religioso Cannetum, & quicquid ex Brixianis tenebat, reliquit.

Ludouicus

Ludouicus igitur patri successor ac diu cōtumax fuit. Nam in bello Brixiensi cum Venetis militaret ad Philippum hostem transfugit, ubi sub Nicolao Picinino militiæ rudimenta accepit: quod pater ita ægrè tulit, ut eius & congressum & adspectum & mentionem penitus interdixerit, uixq; tandem biennio antequàm decederet recōciliatum admisit. Adsecutus hæreditatem cum Carolo fratre bellum de imperio gessit. Is enim Carolus uasto uir corpore simul & robore, satis etiam eloquentiæ, animo tamen malo prauoq;. In bello quondam inter Franciscum Sfortiam & Mediolanenses bis utrinque transfuga, ac Francisco tandem conciliatus spondente Ludouico fratre fuerat. Cumq; promissis minime stando res nouas moliretur, Ludouicus indignatus castra omnia quæ ex patrimonio possidebat ei eripuit. Ille Venetorum quibus militabat, auxilijs armatus contra fratrem uenit. Res aliquandiu timori Mantuanis nec procul à periculo fuit. Tandem Ludouicus superior captis cæsisq; plurimis apparuit. Ille fugiens senex postea in paupertate decessit.

Fredericus impera. hospitio exceptus

Rebus deinde constitutis Ludouicus imperatorem Fredericum III. primum Romam petentem hospitio excepit, eiusq; adfinem Margaritam Bauariæ ducis filiam accepit, ex qua genuit Fredericum, qui ditioni successit,

Ludouici proles

Ioannem Franciscum, Rodolphum & Franciscum cardinalem à Pio Pont. factum, qui nostra ætate apud ædis

Laurentianas habitabat. Vir iocis & otio natus, luxu regio
ac præter facultates, alioquin uerax, & inter patres consilio
haud inutilis. Decessit admodum iuuenis ex intemperantia.
Frederico autem natus Franciscus cum fratribus patrium
nunc imperium continuat.

RES FERRARIENSIVM.

FERRARIA à Smaragdo patricio exarcho Italiæ dicitur mœnibus circundata,
uocataq; à ferro præsulibus Rauennatibus
quibus subdita erat, sicuti Argenta & Aureolum uicina oppida ab eius generis metallis: eam occupatam ab Henrico III. imperatore, ponti-
Matildis ficis hoste, Matildis comitissa Venetorum Rauennatumq;
auxilijs uindicauit. Estensium deinde familia, quæ ex Estensi
oppido trans Padum uenerat, ciuitate potita est, cuius princeps Actius rempublicam administrabat, Frederici II. imperatoris tempore. Is dicitur in quadam historia Matildem
post uiri mortem cepisse in matrimonium, quod non sanè
conuenit, cum illa anno MCXVI. decessisse appareat, Henrici II. ex Beatrice sorore neptis. Vocatus deinde ad Veronæ imperium à factione comitum S. Bonifacij, mox ab Ecelino tyranno pulsus, armis Mãtuanorum restitutus est. Prælio deinde apud Veronam instaurato & Actio interfecto
Aldobrandinus Ecelinus potitur, anno MCCXXV. Huic Aldobrandinus
Actius II filius, qui iuuenis admodum extinctus successorem fratrẽ habuit Actium II. qui domo pulsus à Frederico II. Ferrariam
occupante, inducto tyranno Salinguerra Ferrariense ad Gre-
Gregori⁹ Mõtelongus gorium Montelongum Italiæ legatum tunc agentem Bononiæ confugit. Legatus euestigio comparatis auxilijs Venetorum ac Mantuanorum, tum etiam Ecelini, qui Actij soro-
Salinguerra tyrannus rem duxerat, Salinguerram expulit, urbemq; Actio loco
Romani pontificis regendam tradidit, Gregorio IX. probante. Is deinde Caroli II. regis Neapolitani filiam Beatri-
Friscus cem secundo matrimonio duxit, cum è primo Friscum susce
pisset. qui patri iratus ob inductam nouercam, simulq; dominandi cupidus, eum in carcerem coniectum mori coëgit, auxilioq; Venetorum urbe potitur. Ferrarienses ob facinus in-
Palaguera legatus dignati Palagurram tunc legatum in ultionem tanti facinoris sollicitauere. Legatus Friscum Venetosq; sacris interdi-
Diegus Catalanus cit, quos desistere nolentes armis expugnare decreuit: Diegumq; Catalanum impigrum ducem cum exercitu mittit,
qui tumultus autores quos habere potuit, capite mulctauit.
Friscus truculentior factus statim aduersarum partium homines cunctos trucidat, urbemq; ex parte magna incendit.
Quare populus concitatus illum ad portam leonis insecutus
iugulauit, probante Dalmatio Guascone Clementis IIII.
in ea urbe uicario. Nec Venetos tamen prohibere potuit
quin dimidiam ferè urbis partem tenerent. Frisco igitur
sublato Rainaldus frater alter Actij filius qui succedebat, in
Obizo carcere etiam extinctus, Obizonem paternæ rei successorem reliquit, qui primus extra nidum paternum lacertos
mouit, Regium Lepidi, ac Mutinam bello sibi subiugauit.
Accius III Huic Accius III. filius successit, qui in bellis & ipse frequenter fuit, Parmam, Bononiamq; tentauit: cumq; libe-
Aldobrãdinus ris careret, duobus imperium ex fratre Albobrandino nepotibus dimisit, Rainaldo qui prior regnauit, & Nicolao.
Rainaldus & Nicolaus fratres Rainaldus igitur ampliandorum finium cupidus, Argentam
Rauennatis præsulis oppidum Passarino Bona colso auxiliante occupauit. Deinde cum Scaligeris iunctis copijs castrum S. Felicis in agro Mutinensi obsedit, quod oppidum
Manfredus rex cum alijs XXX. castellis Carolo Boëmiæ
regis filio commendauerat. Quamobrem Carolus ipse ac
Manfredus cum Beltrando copiarum pontificis duce obsidentes castrum adoriuntur, partimq; fugant, partim capiunt. Inter quos fuit Nicolaus Rainaldi frater. Legatus
igitur pontificis successu rerum auctus animo ac uiribus,
his rebus superuenit, Ferrariam uersus tendens eam obsidere cœpit. Rainaldus princeps Nicolai frater qui urbis
custodiæ remanserat, egressus mœnibus hostes prælio superat, ac duces ferè omnes cepit. Galeottum Ariminensem, Franciscum Ordelaphum, Ricardum Manfredum Fauentinum, Hostasium Polentanum, quem cum Nicolao fratre commutauit, quos omnes iuratos ne amplius contrauenirent liberos dimisit. Post hæc Ferrariensium precibus com
motus, qui sacris interdicti fuerant, Argentam pontifici
sponte reddidit. Decedens ad extremum Obizonem II. ex Obizo II
Nicolao fratre nepotem reliquit successorem. Hic à Benedicto pontifice per legatum Ferrariæ, Mutinæ, ac Argentæ S. R. E. uicarius tributi conditione X. milium aureorum
primus eorum constituitur, Parmam Mastini Scaligeri urbem ab Accio Coregiate qui eam tueri non poterat, sponte traditam recepit, quam & ipse paulò pòst cum contra
Philippum Gonzagam, cuius perpetuus hostis ob Regium
Lepidi fuit, tueri minime ualeret, Luchino uicecomiti tradidit. Ad extremum decessit Nicolao & Alberto filijs superstitibus. Nicolaus II. pontificum perpetuus fuit amicus Nicolaus II
atque adsertor, cum Barnaba uicecomite sæpe bello congressus plures retulit uictorias, inter quas illa memoratur,
quam apud montem Morlanum in agro Brixiensi adsequutus est. Fauentiam urbem à Ioanne Haucut duce Anglico
XX. milibus nummum aureorum, deinde Bagnacauallum
emit, quam ciuitatem haud multo post Astorgius Manfredus per proditionem adeptus est. Ferrariam diuersis mu-
neribus ornauit. Postremo cum sine liberis esset, Alberto Albertus
fratri imperium patrium annis XXXV. ab se rectum reliquit, qui & ipse cum legitima careret prole, Nicolao Nicolaus III
III. spurio filio rem dimisit, anno MCCCXCIIII. Is
puer admodum in cura tutorum relictus, ab Accio è familia Estensium ut nothus impugnatus, à Venetis, Florentinis, & Bononiensibus defensus est. Qui Accium non solum
urbe submouerunt, sed etiam captum in Cretam relegauerunt. Igitur Nicolaus dum per ætatem licuit Othonem
III. tyrannum Parmensem inimicum habuit. Quapropter
operam dedit, ut specie colloquij circumuentus à Sfortia
obtruncaretur, Regiumq; Lepidi ac Parmam quibus ille
dominabatur, in suam redegit potestatem: inde ad publica
domi munera mentem applicans, in uico Stellam munitissimam arcem, alteramq; item è regione Ficarolum extruxit, ubi & catenam ex utraque trahi uoluit, quæ Padi ripas communiret. Belreguardum item amœnum Estensium
secessum ædificijs ornauit, uxorem duxit Zilolam filiam
Francisci iunioris Carrariensis, cui & contra Venetos auxilium tulit, quamobrem & durissimum postea eorum sustinuit bellum. Concilium Ferrariæ sub hoc tempore ab Eugenio celebrari cœptum est. Liberos è diuersis pellicibus Leonellum & Borsum ex successione dimisit hæredes. Suscepit item duos alteros ex secunda uxore è marchionibus Salutiarum orta Herculem & Sigismundum, Decessit Mediolani postquàm regnasset annos XLVII. uir admodum in-
ter Estenses præterquàm quòd literis caruit felix. Leonel- Leonellus
lus è Stella pellice ortus annos IX. rexit eleganti uir ingenio. Ferrariam ex parte Padi nouis auxit mœnibus, uicos
urbis renouauit, uias muniit. Moriens Nicolaum filium
puerum, quem ex uxore Ioannis Francisci Gonzagæ filia
susceperat, Borso commendauit, ut hæreditatem illi quam
ab eo acciperet, dimitteret. Borsus itaque ex pellice Senen- Borsus
si Ptolemæorum familiæ genitus, inito principatu ne qua
inter fratres nasceretur inuidia, Herculem & Sigismundum

dum quos Neapolim Leonellus relegauerat, adcersiuit, simulq; cum Nicolao aluit, mœnibus urbem restituit, Cartusianum nobile cœnobium extruxit, ubi & se contumulari post fatum mandauit. Ingenijs magnopere fauit, quæ undiq; extra domi alebat, inter quæ Titum Strotium poëtam Florentinum, Ioannem Aurispam, Vgonem Medicum, Petrum Bonum lyristen egregium. Dux Mutinæ factus à Frederico III. dum illac iter ille haberet. Postremo apostolorum basilicas ac pontificem magna comitum pompa nobis spectantibus salutatum uenit, à Pauloq; magnifice exceptus paucis post diebus abijt. Excessitq; anno sequenti, quo tempore

Hercules

& Paulus ipse, anno MCCCCLXXI. Hercules deinde rem suscepit auxilio Venetorum, cum Nicolaus Leonelli filius qui ex pacto quo pater cum Borso conuenerat, successurus uidebatur, urbem aliquandiu tenuisset, sed pulsus tandem ad Ludouicum auum maternum Mantuam confugit, ibiq; post annos tres reditum tentans obæratos circiter octingentos armauit, captaq; occasione per absentiam Herculis nocte Ferrariam ingressus de improuiso forum inuadit, magno fragore uela uela clamitando, quod rius tessera fuerat. Cumq; nullus per aliquot horas amicorum insurgeret, Sigismundus Herculis frater collecta rusticorum & oppidanorum turba eos eiecit, persecutusq; extra urbem Nicolaum in quadam palude delitescentem cepit cum XX. comitibus, ac ad Helionoram Herculis uxorem duxit. Illa statim uirum è Belreguardo euocat: qui post diem tertium Nicolaum securi percussit: manuq; post funeris pompa atratus honorauit, sepulcroq; maiorum intulit. Post hoc à Florentinis, qui à Sixto Pont. & Ferdinando rege Neapolitano oppugnabantur, dux exercitus delectus. Anno deinde tertio in dissensionem cum Venetis uenit, quod nõ seruare uetus cum illis fœdus diceretur. Quapropter bello ab eis petitus, usque adeo fame ac armis diu premebatur: ut nisi Sixti ac ducum prædictorum ingens ac pertinax fuisset auxilium, proculdubio succubuisset, ut alibi narraui. Ex Helionora Ferdinandi regis filia prolem habuit, in qua primus Alfonsus rebus paternis successurus, Alexandri Pont. qui toti Aemyliæ suis tributarijs bellum indixerat, uexationi occurrit, ducta n. per eum in matrimonium filia Lucretia.

VENETIA REGIO.

SEQVITVR secunda Transpadanæ pars quam Venetiam appellant: hodie uerò Marchiam Taurisianam. Longobardi enim Italia potiti eam partim Ducibus, partim Marchionibus commiserunt: qui lingua eorum perpetuum magistratum & hæreditarium significant, cum duces non ex successione fuissent. à Carolo autem magno Dalmatia suprà mare hæc pars appellata. Termini eius Athesis usq; ad Timauum qui suprà Aquileiam fluit. In quo tractu Forouilienses sunt. Venetorum autem originis Straboni

Venetorum origo

duplex fama: aut à Venetis Galliæ Belgicæ, aut ab Enetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum una cum Antenore hæc loca petierunt. Plin. uerò autoritate Catonis Troiana stirpe ortos esse dicit. Igitur ad ipsum Athesim urbs Maxima VERONA à Cenomanis una cum Brixia uti su-

Verona

prà dixi, ædificata. Clara Catullo, Plinio, Aemylio Macro, ex recentioribus uerò Zenone urbis Præsule sanctissimo: præterea Luchino Verme qui Cretam Venetis rebellem sua

Luchinus Vermes

uirtute recepit: deinde in Turcas profectus Christi causa certando perijt. Iacobus Vermes eius filius collabentem sæpe Io-

Iacobus Vermes

annis Galeatij exercitum restituit. Armoricarum Comitem & Ioannem Haucut aduersus Mediolanum eo tempore uenientes prælio apud Alexandriam conserto profligauit, Comitemq;

Monticulenses & Comites S.Bonifacii

cepit. In eadem urbe duæ sunt omnino factiones, Monticulenses, & Comites S.Bonifacij. hi Monticulenses creato Accio Estensi urbis Tyranno deiecerunt: qui ab Ecelino post ea pulsus, inde restitutus: tandem commisso bello, & Accio interfe-

Ecelinus Tyrannus

cto Ecelinus potitur an. MCCXXV. immanissimus Tyrannus: ut qui CC. Veronenses in carcere cremauerit. Cumq; audisset de Paduæ defectione, XII. millia Paduanorum, quos militiæ prætextu obsides secum duxerat, diris adiectos cruciatibus Veronæ necauit. Quo extincto apud Soncinum oppidum, Veronenses S.Bonifacij comitibus reuocatis in libertatem erecti aliquot annos quieuerunt. DEINDE Scaligeri ciues

Scaligerorum progenies & gesta

Veronenses patriæ Tyrannidem occupauerunt: quorum autor

Canis grandis Mastinus I

Canis grandis Alberti filius Mastini Capitaneorum nepos, primus ex ea familia qui latertos ditionis extenderit. Tribunus populi quem Capitaneum uocant, creatus annos ferè XX. dominatus est. Ciuitatesq; Cremonam, Parmam, Regium, Vicentiam, Paduam, Fertinum, Taurisium, in potestatem redegit: Gonzagis auxilio fuit, ut eiecto Passarino Mantua potirentur. Decessit sine liberis relicta fratris Alboini filijs tyrannide Alberto &

Mastinus II

Mastino: quorum Mastinus defuncto breui tempore fratre præfuit annos XVII. non minori atq; patruus animi magnitudine: ut qui Bauaro imperatori formidini fuerit: imperioq; maiorum Bergomum & Brixiam uicecomitibus, & Parmam Roscijs ademptas adiecerit. Dein Lucam, Vicentiam, Paduam eius principe Vbertino expugnato recepit. Quare iam uicinis inuidiosus bello petitur a Venetis primo: deinde à Luchino uicecomite: qui pacem poscenti hac conditione dederunt, ut & uicecomites & Vbertinus suas possessiones reciperent, ipse Veronam, Vicentiam, Parmam, Lucamq; teneret. Sed cum eas tueri non posse animaduerteret an. MCCCXLIIII. Lucam Florentinis uendidit. Parmam uerò Carrarienses abstulerunt. Filios suscepit Canem

Cansignorus Alboinus Canis grandis II Friganus nothus

grandem Cansignorum & Alboinum. Filiam uerò Viridem Beatricem quam Barnabæ uicecomiti locauit. Ex pellicibus uerò plures alios. Canis igitur iunior Tyrannidem annos XLII. tenuit. Quo aliquando absente Friganus eius ex concubina frater capta occasione Veronam inuadit: quem reuertens Canis cum exercitu obsedit: deniq; potitus de fratre deq; seditiosis supplicium sumpsit: uerum insequente anno à Cansignoro Alboinoq; fratribus ciuibusq; una conspirantibus Verona expellitur. Cansignorus uero postquam domina-

Cansignorus

tus aliquot annos fuisset, circa annum MCCCLXXVII. extinctus est, relictis Antonio & Barptolomæo filijs: qui

Antonius & Barptolomæus

æquo iure annos V. regnauerunt. Antonius per proditionem & scelus fratre à se interfecto paulò post a Francisco seniore Carrariensi bello petitur. Cumq; expugnari non posset, Ioannem Galeatium uicecomitem ducem cõtra se adcersitum non sustinuit. Itaq; ipsius Ioannis Galeatij fidei Verona tra-

Antonius expulsus Gulielmus

dita Antonius exulauit. Cuius filius Gulielmus mortuo Ioanne Galeatio, ac rebus trans Padum turbatis ad regnum paternum recuperandum animum adplicuit, fretus auxilio Florentinorum quibus militauerat, ac una cum filijs Veronam nocte quadam ingreditur, eademq; ab ipsis Carrariensibus captus est, ac ueneno sublatus. Brunorus uerò & Antonius

Brunorus & Antonius

eius filij cum annum in pace Veronam possedissent, ab Iacobino Carrariensi in uetus Castellum uocati per dolum conficta causa necati sunt. In quibus Scaligerorum familia defecit, quæ annos ferè LXX. regnauit. In eadem urbe in exteriori porta Bursariorum hæc hodie inscriptio cernitur. Colonia Aug. Verona noua Gallieniana. Val. II. Non. Apri-

Inscriptio Veronæ

lium dedicari Pr. Non. Decembr. Iubente sanctissimo Gallieno August. Insistente Aurelio Marcellino. V. P. Duc. Curante Iulio Marcellino. Nunc ad reliqua transeamus. Secundum flumen Athesim, uersus eius ortum, Tridentum

Tridentum

est oppidum, à Rhetis una cum Fertino & Berna ædificatum Plinio. Inferius uerò Benacus uarijs ornatur castellis: Pescara, Lunato, Lagisio, Bardolino, Garda: unde lacus no-

men, Turri, Malſenno. Ex alia parte, Sirmio Catulli patria, Riuoltella, Minorbio, Feliciano, Parluaſio. Poſtremo Salodi totius regionis capite : ex his Peſcara & Lunatum antiquæ Mantuanorum poſſeſsiones arbitro F. Sfortia ineundæ concordiæ gratia Venetis ceſſere, Ludouico Gonzaga ægre ferente. Inter lacum quoq; & mare optima terra in inſulæ modum panditur, oppidis etiam nonis referta : de qua paucis ab hinc annis ingens inter Ferrarienſes & Venetos orta concertatio, tandemq; Veneto ceſsit.

Saloda

In hac Rouigo, Eſtum unde Eſtenſium familia. Propius autem mari Polenta, unde totus hic tractus cognominatur. Hinc etiam familia de Polenta quæ Rauennæ quandoq; dominata eſt, ut in eo loco dicturi ſumus. Vltra duæ nobiles urbes Vincentia & Padua. prima Gallorum eſt ædificium, media duorum fluminũ Teſſinæ & Bambilonis Plinio. Hæc ſeſe ante alias ſponte Venetis dedidit. Hinc & Palæmon nobilis grãmaticus fuit Tranquillo & Euſebio teſtibus. PADVA & Patauium antiquitus dicta Antenoris ædificiũ, cuius ſepulcrũ adhuc oſtẽtum, triplici circũdata muro. Medoaco amne ab accolis Brẽta uocato, non ut quidam putant Timauo. Huc nauigatur è portu Medoaco nomine eodem quo flumen, ut ait Strabo. Euganei prope colles & populi, qui uaticinium habere credebantur : eos Plinius à generis nobilitate Græcam etymologiam traxiſſe dicit. Prope & Aponus uicus Liuij patria, ubi & aquæ calidæ morbis uarijs aptæ, Claudiano elegiaco carmine laudatæ, & à Theoderico Gothorum rege mœnibus cinctæ, teſte Caßiodoro. Hic & Arquata item uicus, ſeceſſu Petrarchæ notißimus. Vrbs autem inter alios Prodocimum habuit eius urbis præſulem natione Græcum, Petri apoſtoli diſcipulum, qui annos XCII. uixit, ibiq; ſepultus eſt : recentiores quoque Lunactum & Muſactum iuriſperitos. Tum Marſilium & Ioannem Horologium medicos. Pileum de prata & F. Zabarellam Cardinales. Macrobius de Sa. ubi de fide ſeruorũ tractat, dicit imperante Aſinio Pollione tributum Paduæ, quum omnes latitarent, nullum ſeruum fuiſſe inuentum, qui libertate propoſita dominum proderet. Pedianus ait Patauinus bene de repub. meritis, datum fuiſſe ius coloniarum & Latij in magiſtratibus & ſuffragijs. Cicero in Philippicis Patauinos Romanorum amicißimos fuiſſe teſtatur, quòd rempub. difficillimis temporibus & armis & pecunia iuuerint. Hanc urbem Attila rex Hunnorum anno CCCCLXX. ferro igniq; abſumpſit : à Narſete deinde & Rauennatibus inſtauratam Longobardi iterum uaſtarunt, quo tempore Patauini Riualtum Venetijs ædificarunt.

Rouigo
Eſtum
Polcſinu
Vicentia
Padua
Timauus
Euganei colles
Aponus
Arquatà
Prodocimus

Quieuit multis poſtea ſeculis ea urbs uſq; ad Fredericum II. tunc ab Eccelino tyranno dominata eſt : cui extincto Carrarienſes ſucceſſere, qui tribunatus titulo, quem capitanatum uocant, patriæ tyrannidem annos ferè centum exercuerunt, mœnibus cæterisq; ædificijs urbem quaſſam reconcinnauerunt. Ex eis primus Marſilius urbem ac domum illuſtrẽ reddidit, pater patriæ dum uixit, appellatus. Canis grandis potentiam quandoque ueritus ſponte dominationem reliquit. Poſt eius mortem remp. repetẽs magna cum gratia geßit, moriens ſine liberis Vbertinum cognatum hæredem inſtituit, qui Paduam in pace tenuit annos ſex. Deinde à Maſtino Scaligero pulſus, paulò poſt Venetorum ope reſtitutus eſt, pace inter eos facta. Demum excedens remp. Marſilio iuniori reliquit, qui eodẽ anno ab Iacobino cognato interficitur. Is quoque quum poſt parricidiũ annos quatuor adminiſtraſſet, tandem à Gulielmo filio notho & ipſe obtruncatur, nullã aliam ob cauſam, ut aiunt, niſi ob dolorem & uerecundiam natalium patris cauſa inflictum. Habuit item alterum ex matrimonio Franciſcum ſeniorem, qui annos XI. magna cum beneuolentia rexit, Paduam uarijs ornauit muneribus. Demum cum Barnabam ſocerum ſuum ab Ioanne Galeatio captum defendere ac liberare ſtatuiſſet, regnum & uitam amiſit. Nam ab eo in prælio uictus ac captus Medocciæ in carcere extinctus eſt, an. MCCCLXXXXIII.

Eccelinus
Carrarienſium progenies & geſta
Marſilius
Vbertinus
Franciſcus ſenior

Corpus filio Franciſco iuniori petenti conceſſum ac magnifice tumulatum. Qui poſt aliquot annos paternum inimicum metuens ad Bauarũ Imperatorem confugit, auxiliantibus poſtea Florẽtinis ac Venetis ignotus Paduã clàm ingreſſus omnia præter arcem fauẽtibus etiam ciuibus obtinuit, qua paulò pòſt Ioannis Haucut ducis Florentinorum auxilio obtenta regnauit an. XV. Mortuo Ioanne Galeatio magno ueluti terrore ſublato audacius egit. Gulielmumq; Scaligerum exulem unà cum filijs Brunoro & Antonio Veronam introduxit, callido cõſilio, ut urbem tumultuãtem ſibi ſubijceret, quod euenit. Nam eis poſtea per inſidias de medio ſublatis, Veronam diu optatam ſuo adiecit imperio, Iacobinoq; filio regendam tradidit. Poſt hæc Brixiam tentauit, ſed ab Iacobo de cruce & Octobono III. ducis Mediolani commilitonibus repulſus eſt. Vicentiã quæ Venetorum eſt laceßiuit. Quamobrem illi Franciſcum Gonzagam cum exercitu miſere, qui breui tempore Veronam expugnauit capto Iacobo filio. Paduam deinde tradentibus ciuibus cepit, ac cum Franciſco egit, ut ipſe unà cum filio Iacobo ſupplex Venetijs ueniam peteret præteritorũ. Qui cum obtemperaſſet, à Venetis cum iurgio excepti & cuſtodiæ traditi ambo, necatiq; ſunt an. MCCCC. VI. Cal. Decemb. ſuperſtites filij duo Marſilius & Vbertinus captã cernentes patriam ad Hetruſcos confugerunt. Atq; hic finis nobilis familiæ Carrarienſium, haud multò pòſt fatum Scaligerorũ ſecutæ.

Franciſcus iunior
Marſilius & Vbertinus

HINC reliquas Venetiæ terras exequar: iuxta littus Adria quam ſupra narraui, Agedum, Platuum, Belunum, Opitergium, Altinum, Cõcordia colonia, Fertum. Antiqua ſanè omnia. Opiterginorũ meminit Cæſar in commentarijs, deprehenſos in naui à ſeſe mutuis uulneribus petitos occubuiſſe, ne in manus Pompeianorum uenirẽt. Opitergio à Rotari Longobardorũ rege deleto, eius urbis Præſul Magnus poſt an. XIII. ad ſtagnum confugiens Seuerino Pontifice ac Heraclio Imp. probantibus ciuitatẽ Heracleam condidit. Altinum item corruit, cuius Præſul Paulus eodem ferè tempore unà cum populo qui ſuperfuerat ex eiuſdem Pont. autoritate ſex oppida ædificauit, Torcellum, Maiorbum, Burianum, Amorianum, Aimanum & Conſtantiacum iuxta Torcellum, à Conſtante Heraclij filio Imper. cognominatum cum ille in Italiam ueniſſet. Erat & propè oppidum Mõtiſilicis uocatum, quo illorum etiam temporum iniuriam paſſo Montiſilicenſes inter ſtagna conſtruxere Albiolam & Metamaucum, ubi quondam Medoacus portus fuit, & Palæſtinam ubi Philiſtinam foſſam Plin. appellat, & Foſſas Clodias antiquum oppidum renouarunt, quod Feſtus ait à Clodio duce Albanorum olim ædificatum. Concordia colonia item Plinio, qua unà cum alijs ſublata, oppidani inter ſtagnantes aquas Caprulas oppidum excitauerũt. Fertum & incolæ Fertini Plinio, hodie Feltrum Rhetiorũ oppidum. Inferius uerò ſecundum flumen Silum Tauriſci oppidum nunc Taruiſium, ubi pater Totilæ regnauit, ex Tauriſcis qui Norici ſunt, ut ait Strabo : propè uerò in ora ipſæ Venetiæ, de quibus poſtea. Flumina præcipua Silus, Tiliauentum, ex Rheticis montibus Liquentia, ex Opiterginis Alſa, omnia priſca nunc retinentia nomina. Item Varianus, Natiſo è Carnorum iugis : prope quem Aquileia XII. mil. paſſ. à mari diſtans : de qua mox pluribus. Poſtremo Timauus Venetiæ finis. A Tiliauento enim hucuſque Carnorum regionem Plin. Straboq; uocant. Nos hodie Foroiulienſem & Patriam dicimus. Quæ iuncta Iapidiæ eſt regioni Dalmatiæ, quam nunc Carinthiam uocant. Vnde Timauus fluit nouem oribus, & uno magnoq; oſtio

Adria
Agedum
Platuum
Belunum
Opitergium
Altinum
Concordia colonia
Fertum
Magnus præſul
Heraclea
Torcellum
Maiorbum
Burianum
Amorianum
Aimanum
Conſtantiacũ
Albiola
Metamaucũ, quod & Medoacus
Palæſtina
Foſſa Clodia
Concordia
Caprulæ
Fertum
Taurìſci
Flumina
Silus
Tiliauentum
Alſa
Varianus
Natiſo
Timauus
Foroiulienſis ſeu Patria

in mare

in mare labitur, ut Strabo, Mela, Vergilius, unde per ora nouem: & rursus, & lapidis arua Timaui. Forumiulij uerò antiqua ciuitas, cuius incolas Plin. Foroiuliẽses uocat. Est aliud Iulium Carnicum suprà ad mõtana pertinens, cuius colonos

Iuliũ Carnicũ Iulienses Carnorum

Iulienses Carnorum appellat, quod nunc putauerim Golitiã esse, cui comes præsidet duci Austriæ subiectus. Foroiulij duces Longobardorum præficiebantur.

Golitia

Gisulphus

Ex his Gisulphus dux tempore quo Agilulphus regnabat & Phoca imperabat à Cacano Auarũ duce captus atq; interfectus est. Romalinda dein uxor oppidum quod diu obsessum tuebatur, Cacano ob amorem matrimonij pactione prodit. Ille & oppido & mulieris amplexu per coniugiũ potitus: iam fide liberatus eam mox prostituit atq; necauit, haud absimili exẽplo Tarpeiæ Romanæ, quæ armillarum gratia simul & amoris Sabinis Capitoliũ prodidit, unde & ipsa præcipitata. Filiæ uerò matre castiores crudis pullis sub mammis religatis, stuprum inferre uolentes fœtore absterruerunt. In hac item regione

Vtina

nouum oppidum Vtina, à ducibus (ut ferunt) Austriæ circiter annum M C C. ædificatum.

Aquileia

Aquileia, inquit Strabo, à Romanis condita incumbẽtibus opposita Barbaris, Emporium Illyricarum gẽtium. Plin. item & Liuius de bello Macedonico. Aquileia Colonia Latina eodẽ anno in agro Gallorũ deducta. Hæc enim urbs non prius caput extulit quàm subactis Pannonijs: ex quibus tanquam claustris ad Danubium patefactis, tutum id cœpit esse iter: quod teste Tranquillo Augustus sæpe frequentauit. Deficientibus enim cæteris Adriatici maris ciuitatibus, eò multitudo ob mercaturã conueniebat. Cui postremo deficienti Venetiæ successere. Aquileiensium fides Romanis probata Maximinorum patris & filij bello, ut scribit Capitolinus, cum deficientibus neruis ad sagittas emittendas capillis mulierum uterentur. Quod ante Romæ factum in bello Senonum: unde in matronarum honorem Veneri Caluæ templum dicatũ. Item Annibalis tempore, matronæ aurum gemmasq; in medium contulere.

Inscriptio

Apud Aquileiã hæc inscriptio legitur. Cæs. August. Aquileiensium restitutor & conditor uiam quoq; geminam à portu usq; ad pontem per Tyrones iuuentutis nouæ Italiæ sui delectus posterius longi temporis labe corruptam restituit. Vrbem tam uetustam & nobilem Attila rex Hunnorũ diruit: neq; unquã ei postea resipiscere fuit. Coloni migrantes

Gradum oppidum

Gradum tunc oppidũ in insula Gradensi uocitatum exstruxerunt. Ex quo patriarchatus eius diuisus an. D C X. Agilulphus dux Foroiuliensis elegit Ioannem abbatẽ Patriarcham ueteris Aquileiæ, Candiano superstite Patriarcha nouæ Aquileiæ, quæ apud Gradum iam erat à Rom. pont. constituta. Conuenitq; inter eos, ut qui esset Aquileiæ patriarcha, omni continentis regioni præesset pariter & imperaret. Qui autem apud Gradum, omni Venetiarum ducatus regioni præesset. Ex illo, Præsulis ditioni Aquileia subest.

RES VENETORVM.

Venetiæ

VENETIAS ipsas Laurentius monachus scribit cœptas ædificari anno salutis C C C C X X I I. V I I. Cal. April. nonnulli C C C C L V I. quo tempore Attila Aquileiam cæterasq; urbes diruit, quas paulò supra commemoraui: quarum'ue ruina resurrexere. Quæ autem forma reip. quibus'ue initijs creuerint breuiter ex eorũ commentarijs repetam. Primus in ea magistratus Tribuni fuere, annos ferè C C X X X I I. Postea duces creati.

Paulutius Heracleanus

Quorum primus Paulutius Heracleanus apud Heracleam à Senatu populoq; lectus præfuit annos X X. Post eum Marcellus Heracleanus annos I X. Vrsus item ex Heraclea annos X I. Deinde per seditionẽ interfectus. Ab hoc Exarchus, qui ad eum Venetias confugerat hortatu Gregorij põtificis, restitutus in Rauennæ sedem: unde à Limprando fuerat per obsidionem expulsus. In prælio captus Ildeprandus eius nepos & dux Vicentinus auxiliaris. Deinde antiquatum ducatus nomen, ac magister militum annuus creatus cum ducatus potestate: fuereq; hi uiri quinque ex successione: Dominicus Leo, Felix Cornicula, Theodotus Vrsi filius ab exilio reuocatus: Iulianus Hipatus, Ioannes Fabritianus. Hic magistratu deiectus ac oculis mulctatus. Post hæc orto inter Insulanos & Heraclenses bello, relictis ob cladem his sedibus simul cum Equitio Medoacum migratum est: ubi anno D C C X L I I. res ad ducem redijt: ac Adeodatus Vrsi quondam ducis filius dux creatur: qui in suspicionẽ ueniens tyrannidis magistratu deijcitur, ac oculis erutis mulctatur. Cuius successores Gablaus siue Gabla & Dominicus Monegarius uiri ambo facinorosi, breui tempore eundem penitus sortiti sunt exitum. Mauritius Heracleanus anno D C C X L V I I. Ioannem filium principatus consortem malo quidem exemplo primus adsumpsit. Ioannem Patriarchã Gradensem consentiente Senatu expugnatum de alta turri præcipitauit, surrogato Fortunato Patriarcha: tandẽ uterq; magistratu deijcitur. Obelerius Tribunus Medoacensis dux delectus ac per seditionem pulsus Taurisium aufugit: ubi ab exulibus Venetis iterum dux creatur. Post eum Beatus & Valentinus ex successione fratres simul annis V. Quo tempore Pipinus Caroli filius Italiæ rex Venetos oppugnabat: ac Medoacum sustulit. Ex quo Veneti in Riualtum commigrarunt.

Riualtum

Angelus Particiacus

Angelus Particiacus Heracleanus dux primus in Riualto factus palatium ducale nunc extans ædificauit: ac urbs ipsa Riualtum appellari cœpta. Deinde Heracleam breuiore ambitu reficiens appellauit Nouam ciuitatem.

Noua ciuitas ubi Heraclea

Cœnobium item S. Zachariæ exstruxit: ubi & eius corpus conditum. Duos administrationi filios adhibuit: quos ambos in Riualto successores habuit. Prius Iustinianũ an. D C C C X.

Corpus diui Marci

Quo tempore corpus diui Marci à mercatoribus ex Alexandria delatum est.

Ioan. Parti.

Ioannes Particiacus, dein frater eius an. X X I I I. reipublicæ præfuit.

Templum S. Marci

Templum diuo Marco à Iustiniano fratre inchoatum absoluit. Medoacum ciuitatem destruxit, dum Obelerium nouum ibi ducem creatum bello persequitur. In Galliam accersitus à Ludouico Gallorum rege, profectus, indeq; bona cum gratia reuersus est.

Carosii coniuratio

Mox Carosio potente ciue simul cum coniuratis qui in eum absentem coniurauerant necato, cum Mastalitiæ familiæ nobili aduersaretur, captus apud Gradum relegatur, ubi in Cœnobio reliquum uitæ tempus persanctè monachum egit.

Petrus Tradonicus

Petrus Tradonicus ex Pola ciuitate, ann. D C C C X X X V I. dux factus Ioannem filium consortem administrationis habuit. Templum S. Pauli extruxit: à Michaele Imper. Constant. rogatus naues L X. contra Saracenos, qui ex Africa in oram Hetruriæ applicuerant Saba duce misit, quæ ab illis partim captæ, partim depressæ fuere. Is orto tumultu apud sanctum Zachariam uesperi trucidatur, ibiq; sepultus, postquam administrasset an. X X I X.

Vrsus Partic.

Vrsus Particiacus an. D C C C L X V. Ioannem filium secum adhibuit. Saracenos qui Anconam occupauerant expulit. Quare ei à Basilio Imper. Constan. gratiæ actæ, ac Protospatharius factus. Vrsus uerò muneris loco X I I. tintinnabula ærea magni ponderis ei remisit, quæ prima fuerunt apud Græcos.

Ioan. Partic.

Ioannes Particiacus Vrsi filius rexit an. V I. Comaclum oppidum Rauennatibus ademit. Vir tamen togæ magis quàm armis natus ac mira facundia præditus: cum in ualetudinem incidisset longam, inutilisq; reipublicæ uideretur, sponte se magistratu abdicauit.

Petrus Candianus

Petrus Candianus annum durauit, aduersus Illyricos bellum gessit, alteroq; apud Muranũ superatus atq; interfectus, & in templo Gra-

densi contumulatus est. Ioannes Particiacus licet mutus factus magistratum repetijt, donec ob cladem ab Illyricis illatam populum leniret tumultumq; sedaret: post menses sex iterum cessit. Petrus cognomento Tribunus, ann. DCCCLXXXIII. Pannonios, seu potius Hunnos ad consanguineos suos in Pannoniam secundo uenientes, ac oram Venetorum populantes, terra mariq; cōpressit. Nam fossam Clodiam Heracleamq; nouam ciuitatem deuastauerāt. Praeterea urbis partē à Riualto ad sanctam Mariam in Iubanico muro cinxit, ad euripum maiorem crate ferrea clausit. Vrsus Badoarius siue Particiacus, an. salutis DCCCCXV. magistratus uerò XIX. ab Imper. Conrado nummi signandi ius obtinuit, compositisq; patriae rebus magistratu se abdicans in coenobio diui Felicis Amiani usque ad extremum tempus persanctè uixit, multisq; claruit miraculis. Petrus Candianus rem annos quatuor administrauit. Hic filius illius Petri qui in Bello Dalmatico occubuit, filium habuit eiusdem nominis. Protospatharium Albertum & Berengarij III. Imper. filium qui tunc Rauennae dominabatur, & auxilio Comaclensium & Iustinopolitanorum mercatores Venetos infestabat, bello superauit. Comaclum oppidum expugnauit, atque incendit. Item eos qui uirgines quasdam Venetorum die nuptiarum rapuerant, apud Caprulas insigni praelio uictos subiugauit, recuperatis uirginibus, ac centum uini cadorum censu pollicito. Post hunc duo Petri ex successione creati, alter Vrsi Badoarij, alter Petri Candiani filius, quorum nihil extat memorabile. Hic Candianus à patre olim in collegam adsumptus ob insolens ingenium deiectus imperio & in exilium actus auxilio Alberti Berengarij Imper. filij classem contra patriam armauit, uerum paulò pòst patri ob animi dolorem defuncto successit. Vxorem optimam foeminam, ex qua filium Vitalem susceperat, ob aetatem iam grauem abdicauit, Vaderta Alberti supradicti filia ducta. Denique cum esset omnibus intolerabilis ob libidinem ac improbos mores, populum in se conciuit. In praetorioq; inclusus unà cum filio infante necatur ac corpus in carnificinam delatum membratimq; concisum: in quo tumultu templum diui Marci & domus suprà trecentas dicuntur flagrasse. Petrus Vrseolus, DCCCCLXXIII. dux XXIII. uir optimus à populo iudicatus tum religiosissimus, ut qui saepe clanculum cubicula pauperum aegrotantium adire soleret ac rogare siquid opus. Gradum ciuitatem muro cinxit, templum diui Marci incendio absumptum restituit, propiusq; Xenodocheum nobile extruxit. Denique compositis patriae rebus magistratu se abdicans, cum uxore, quam post susceptum filium ex uoto utriusque nunquam attigit, ex urbe in Aquitaniam se contulit, ubi coenobio perpetuo dicatus miraculis claruit. Cuius exemplo Ioannes Maurocenus monachus promotus, & ipse sancti Georgij coenobium maxima impēsa ampliauit. Vitalis Candianus Petri Candiani ducis frater statim inito magistratu in ualetudinem incidit. Quamobrem officio se abdicans monachum & ipse egit, ac quarto post die morbo inualescente decessit. Quo tempore ipsius interfecti filius Praesul Gradensis quem pater abdicauerat, & ad Othonem II. confugerat, ad uindicandā patris sui hospitis & necessarij caedem incensum mitigauit, Venetisq; amicum reddidit. Tribunus Memmus quum orta esset inter duas nobiles familias Caloprinos & Maurocenos discordia magistratu se abdicare coactus, in coenobio monachum egit: ubi paucis post diebus ex animi (ut creditur) dolore excessit. Petrus Vrseolus magnopere remp. auxit: à Basilio & Cōstantino Imp. impetrauit, ut immunes essent à portorijs Veneti. Omnem ferè Illyriam cum insulis in potestatem redegit: Othonem II. Venetias ex uoto clam uenientem noctu excepit: ab eoq; multa Venetis impetrauit. Petrum filium ab eo chrismate perunctum, Othonem deinde nominauit, quem postea cum alio fratre Constantinopolim misit: ubi à Cōstantino & Basilio Imp. decora & honores retulere. Cum Ioanne Praesule Belunensi qui res Venetas infestabat foedus iniuit. Cum Narentanis Dalmatiae populis perpetuis hostibus, uastatis eorum finibus, pacem fecit. Gradū instaurauit: Corpora Fortunati, Hermagorae, Hermogenij, Dionysij nouo condidit sacrario. Hoc tempore Falerij qui Venetijs nobilitate pollebant, coenobium S. Benedicti extruxerunt simul & locupletarunt. Vrseolus autē postquam annos duodeuiginti praefuisset moriens mandauit se tantum in atrio tēpli S. Zachariae citra funeris pompā contumulari. Otho Vrseolus eius filius Adrianos, quod eorum classem in Hierosolymitanam expeditionem impediuissent, maxima clade adfecit. Gradum ciuitatem à Pepo Aquileiensiū Patriarcha dolo captam & dirutam ex S.C. instaurauit. Postremo quibusdam de causis magistratu deiectus, Cōstantinopolim in exilium ab ingrato populo mittitur cum annos V. solus administrasset. Quem penitus exitum successor eius Petrus Centranicus consecutus est. Vrsus Patriarcha Gradēsis frater Othonis Vrseoli autoritate senatus praefuit tantisper dum Otho ab exilio reuocaretur. Quumq; ille interea perijsset, Vrsus ortam in patria seditionem composuit: mox anno elapso adstāte populo magistratu se abdicauit, ut propriae saluti conscientiaeq; consuleret: cui pariter & reipub. nequaquam uacare posset. Dominicus Vrseolus per tumultum & seditionem adeptus principatum tertia die coactus est ob populi metum Rauennam confugere: ubi in aerumnis decessit. Dominicus Flabanicus iam decrepitus ob sapientiā dux factus: cuius opera & consilio Otho Vrseolus pulsus fuit. Statuit consentiente senatu ne quis in futurum dux successorem sibi deligeret, cum eò res uenisset ut essent omnia uenalia. Item quod nobilis Vrseolorum familia tanquam tumultuosa & patriae seditiosa expelleretur, quae nunquam postea reuixit. Dominicus Cōtarenus dux XXX. exstruxit coenobium Sancti Nicolai de Lido. Iaderenses ad Salomonē Pannoniae regem deficientes, bello compressit. Cum Roberto Guiscardo Normando bella gessit: extinctus est post an. XXVI. in patrum ac plebis gratia. Dominicus Syluius MLXVIII. cunctos ante se duces autoritate superauit. Quapropter sororem Nicephori Constantinopolitani Imperatoris duxit: eiusq; gratia contra Robertum Guiscardum à Michaele expulso contra Nicephorum euocatum ac Dyrrhachium obsidētem classem armauit. Vnde magno accepto incommodo rediens magistratu deiectus est. Eius uxoris delicias ac ingentem mollitiem Petrus Damianus & Vincentius Gallus commemorant: Rore collecto lauabatur, unguentis iugiter oblita: ex quo diuina prouidentia uices & ipsa experta in ualetudinem incidit: ex qua tabido corpore in aerumnis decessit. Vitalis Faledrus classem instauratam, iterum auxilio Imperatoris Alexij, qui expulso Nicephoro imperio successerat, contra Robertum mittit: quae rursus uicta ac profligata est. Ab Alexio ipso obtinuit ut Dalmatiae Curuatiaeq; imperium, quas Piratis ademissent, Venetis perpetuo concederet. Ea ferè tempestate corpus diui Marci antea ignoratum, sese in eadem aede manifestauit, brachio exerto extra humum. Ex illo igitur loco postea augustiore recōditum est, solis duci & procuratoribus manifesto. Vitalis Michael subsidiariā classem nauiū centū, quam in expeditionem Hierosolymitanam miserat, cum Michaele filio praefecto amisit. Contra Pisanos aduersus Venetos apud Rhodū non satis apparente de causa uenientes felicius dimicauit, superata eorum classe nauiū XXV. Ordelaphus Phaledrus uir animo ingenti & industria exercitatus bella plurima gessit: inter quae contra Dalmatiā nauali pugna: ubi multis

Nūmi signandi facultas

Vitalis Candianus monachum egit

Basilio & Constantino imperatoribus Otho Imper.

Faleriorum familia

Vrseolorū familia seditiosa expulsa

Dominicus Contarenus

Dominicus Syluius dux maxim' Nicephori Imperatoris sororius Robert' Guiscardus

Corpus Marci prodigio inuentum

Vitalis Michael

Ordelaphus Phaledrus

multis oppidis in potestatem redactis, ad ultimum interfectus fuit.

Incẽdium Venetiis

Ea tempestate Venetijs templa nonnulla simul cum ædibus flagrauere, terræmotuq; ingens urbẽ totam concussit. Ciuitas etiam Medoacensis maris inundatione pariter & incendio deustata est. Concessumq; Clodiensibus, ut ex eius ruinis ædificia publica construerent. Quo tempore etiam

Gradonicorũ familia

Gradonicorum familia Cypriani templum ac cœnobium Mariani ædificauerunt, ut eò se transferrent uirgines, quæ in æde eiusdem diui apud Medoacum fuerant. Badoarij quoque ei proximum Crucis delubrum cum cœnobio excitarũt. Croatiam quoq; cum plurimis Dalmatiæ locis rebellibus perdomuit, expugnata insuper Iadere mœnibus usque deiectis, quæ ante ad regem Pannoniæ Colomanum defecerat. In Syriam aliam classem ad eas terras reliquas religioni parandas misit. Patauinos bello ui etiam superauit, cum cuiq; fœdus sequestro Henrico Imperatore iniuit. Quumq; interea Pannonius exercitum instaurasset, Ordelaphus in prælio uictus occubuit, domumq; relatus in æde Marci sepelitur, pax Venetis per oratores impetrata. Præfuit annos XIX. Dominicus Michael rogante Calisto pont. quum Balduinus rex Hierosolymitanus esset captus, cum classe CC. nauium profectus à Turcarum obsidione liberauit, Tyrumq; recepit.

Emanuel qui Caloioanni successit

Iussus tandem ab Emanuele imperatore qui Caloioanni successerat, ac tantæ uictoriæ inuiderat reuerti, ob iram in itinere multas ipsius insulas diripuit, sed & Spalatrum & Tragurium Pannonijs ademit.

Corpus S. Theodori

Corpus sancti Theodori martyris Venetias ex Chio insula quam expugnauit adlatum, ac in æde Marci sacello quod partim Narses ex manubijs consecrauit collocatum.

Corpus S. Donati.

Ex Pera quoque corpus sancti Donati in templo Venetijs à quodam Marco Iuliani constituto positum. Aedes etiam Charitatis hoc tẽpore excitata: præfuit annis XI. Petrus Palanus Iustinopolim imperio Venetorum adiecit: in qua expeditione interfectus est domumq; relatus, ac in cœnobio sancti Cypriani sepultus. Ea tempestate Seruatoris ædes dicata, cui uicarius præerat Bonfilius Michael.

Bonfilius Michael

Petrus Gatilusius.

Præterea Petrus Gatilusius Clementis templum excitauit. Xenodocheum apud Maiorbum impensa Vrsi Badoarij magna ex parte extructum.

Rogerius perpetuus Venetorum hostis

Contra Rogerium Guiscardi perpetuum Venetorum hostem auxilio Imperatoris Emanuelis, cui Cercyram plurimasq; insulas ademit, uictor pugnauit, eiq; imperium semiamissum restituit, ubi etiam interfectus est, cum regnasset annos XIX.

Dominicus Maurocenus

Dominicus Maurocenus studijs pacis deditus, urbem magis ornauit ædificijs quàm auxerit imperio. Inter cætera opera turrim tintinabulorum diui Marci excitauit: præfuit annos IX.

Vitalis Michael

Vitalis Michael II. contra Emanuelem Imperatorem cum classe profectus Chium cepit, moramq; nectendo peste prohibitus non ultra sequi, quæ aquis infectis opera hostis adscribitur: ubi Iustiniani omnes ad unum periere qui in ea expeditione fuerant, relicto uno tantum iuuene Nicolao monacho: qui pontificis consensu uxorem duxit Annam filiam ipsius ducis, unde reliqua soboles orta. Vitalis igitur infecta re domum reuertens populum quoque peste infecit. Cumq; pro concione se excusare uellet, à quodam uulneratus interijt. Cædem eius successor Sebastianus Zianus est ultus, creatis decemuiris qui quæstionem de hoc cæterisq; similibus exemplis agerent.

Alexander III. Venetiis receptus

Is pro Alexandro III. bello nauali pugnando Fredericum Aenobarbum profligauit, Othonemq; filium eius captum Venetias duxit, ex quo pax secuta. Alexander donis plurimis ducem ac Venetias munerauit, ut plumbatis literis uti possint, ut medius Pontifex inter Imperatorem & Ducem sederet. Ornatum quo nunc duces utuntur tribuit. Veniam quoque delictorum in Ascensionis festo concessit. Sebastianus post hæc cum in ualetudinem incidisset, in cœnobium sancti Georgij se transferre iussit, ubi post aliquot menses obijt, relictis cœnobio plurimis fundis: quo tempore Norandinus quoque in oriente extinctus est, quum præfuisset annis XXVIII.

Aureus Mastropetrus

Aureus Mastropetrus successit, qui paulò ante magistratum eundem recusauerat, Sebastianoq; supradicto cesserat ob modestiam. Dux XL. Annos XIIII. obito feliciter magistratu se sponte abdicans, in cœnobio S. Crucis reliquum uitæ tempus persancte monachus exegit.

Hẽricus Dandalus priuatus luminibus

Henricus Dandalus classem subsidiariam expeditioni Hierosolymitanæ misit cum Præsule Rauennate præfecto. Iaderem ciuitatem quarto rebellantem subiugauit. Orator quondam profectus ad Emanuelem Imperatorem questum ab eo uiolatum esse ius gentium, tandiu coactus est æra candentia aspicere donec luminibus orbaretur. Quamobrem ex illo Veneti inimici Græcis fuere & Gallis auxiliares ut Constantinopolim caperent, ubi postea & ipsi ex conuentione ius etiam dicebant, Prætoremq; unum creabant: quorum primus fuit Martinus Zenus.

Creta emitur

Cretam à Bonifacio Monferratensi permagno emit: decessit Constantinopoli, sepultus in atrio S. Sophiæ. Petrus Zianus Sebastiani ducis filius Cercyram, Methonem, Coronam quæ loca piratarum fuerant, cepit: sed & priuatis ciuibus diripiendas occupandasq; insulas Græcorum odio dedit.

Creta rebellis

Cretam rebellantem in officio continuit. Constantiam filiam Gulielmi regis Siciliæ duxit uxorem. Cum præfuisset annis XXII. se magistratu sponte abdicans secessit in ædem S. Georgij.

Candax Colonia

In Cretam hoc tempore noua Colonia Candax ducta est: ex quo postea tota insula cognominata. Iacobus Tepulus autor fuit, ut XXV. triremes auxilio Michaeli Paleologo contra Theodorum Lascarim mitterentur: ex quo superata captaq; hostili classe obsidione Constantinopolis liberata est. Quo tempore Imperator cum pecunia magnopere indigeret à Venetis eam mutuatus est: locoq; pignoris lanceam ac spongiam Crucis dominicæ monumenta misit. Iacobus præterea Pontificis partes secutus incommoda multa passus est: præfuit annis XX. Marinus Maurocenus autor, ut Innocentius diui Marci Primicerio indulgeret, ut is Pontificalibus insignib. uti posset. Quãobrem primus meruit in porticu diui Marci ducali ornatu contumulari.

Rainerius Zenus

Rainerius Zenus an. MCCL. pontẽ in Rialto construxit, plateam strauit, bella cum Genuensibus adscitis in societatem Pisanis gessit. Laurentius Tepulus Iacobi ducis filius an. MCCLX. uirtute simul & humanitate effecit, ut Ceruienses sese Venetis sponte dederent.

Ceruiẽses spõte se Venetis dediderunt

Inducias quinque annorum cum Genuensibus pepigit, quum diu pugnatum esset, pacificatore Clemente IIII. qui utriusque partis legatos Viterbium adsciuit: præfuit annis sex.

Bellum cum Bononiẽsibus

Iacobus Contarenus contra Bononienses qui toti penè Flaminiæ dominabantur, bellum inuitus suscepit: cum esset pacis in primis studiosus, tum natura quietus. Triennioq; uaria decertauit fortuna: demum utriq; fessi pacem hac conditione fecere, ut Bononienses castellum quod in ostio Padi construxerant diruerent, eius ostij cura simul & imperio Venetis relicto. Nonnulli hoc bellum Genuense sub hoc Laurentio Tepulo gestum dicunt.

Bellum Anconitanum

Sub Contareno autem bellum Anconitanum portoriorum item causa: qui senio iam confectus, quum se non satis utilem reipublicæ uideret, magistratu se abdicauit, priuatus uiuere statuens, paucisq; post dieb. extinctus est. Ioannes Dandalus bellũ contra Genuenses renouauit, deinde contra Anconitanos se conuertit, qui mercimonia cõtra fœdus in Dalmatiã exportarent. Tandẽ Veneti post multa incõmoda utrinq; accepta, Nicolao III. iubẽte, pacẽ æquis cõditionib. fecere. Mox cum Imperatore, ut aureũ nummũ, quem ducatũ appellant, signare liceret, obtinuit.

Aurei nummĩ signandi potestas

Cum Istris rebellibus biennio pugnauit. Cum patriarcha Aquileiensi, qui illis fauebat, bellum renouauit. Ptolemais quanquam acriter defensa diripitur à Soldano. Petrus Gradonicus an. M. CCLXXXX. Baiamontis Tepuli nobilis & seditiosi ciuis tumultum exortũ in patria compressit. Quo tempore Decemuirale consilium constituit. Hic enim Baiamontes, uelut alter Catilina necare senatum, tyrannidemq; cum coniuratis inuadere, statuta die conspirauit. Post haec Petrus Peram Genuensium classe delatus in Graeciam inuasit. Reuertens inde ab eis in Adriatico sinu maxima clade adficitur, nauibus sexaginta desideratis, ex qua illi triumphantes domum rediere.

Ferraria capta

Deinde Ferrariam Frisco Estensi cum patre Accio concertante cepit. Interdictus propterea sacris à Clemente: praefuit annis duodecim. Marinus Georgius, qui ob probitatem Sanctus est cognominatus, interdictus & ipse ob eandem causam. Ditissimus alioquin: coenobium sancti Dominici sua impensa extruxit. Praefuit annum tantum. Ioannes Superantius MCCCXIII. Iacobi

Marini Barotij & Iacobi Quirini seditio

Quirini & Marini Barotij ciuium seditiosorum tumultum extinxit. nõnulli Petro Gradonico suprà memorato hoc referũt.

Procuratores sex Sãcti Marci creati

Propterea procuratores sancti Marci sex ex S. C. cõstituit, qui remp. curarent. Ferrariam, ut interdicto seq; ac remp. liberaret, probantibus restituit. Missus huius rei gratia orator Franciscus Dandalus in Galliam ad Clementem Pont. qui pont. cum ante mensam humi proiectum consistere, uinculis in collo iniectis, iussit. Quapropter Franciscus

F. Dandalus orator Canis cognominatus

ex illo Canis cognominatus est, quòd uelut canis causa patriae, sit factus. Ioannes insuper Spalatrum, Tragurum, Sibinicum, & alia complura Dalmatiae loca sponte se dedentia recepit, praefuit annis XVI. Franciscus Dandalus quem suprà nominaui MCCCXXX. Polentinos etiam spõte se dedentes, in fidem accepit.

Auxilia lata Andronico Palaeologo

Classem rogatu Andronici Palaeologi, & Ioannis XXII. Pontificis contra Turcas tunc Imperatori infestos misit. Aduersus Mastinum Scaligerum dimicauit, Petro Roscio Parmense ductore exercitus. Paduamq; ei ademptã Carrarijs dedit. Barptolomeus Gradonicus prudentia magis quàm armis rem auxit. Primus societatem cum Florentinis, qui iam potentes esse coeperant iniuit. Praefuit

Andreas Dandalus

annis II. Sepultus in diui Marci porticu. Andreas Dandalus Cretenses deficientes bello nauali compescuit. Clementis Pont. rogatu, triginta triremes contra Saracenos Hispaniam uastantes armauit.

Bellum cõtra Genuen. III Chium Veneti amittunt

Aduersus Genuenses tertium bellum renouauit. Apud Bosphorum nauali praelio pugnans, primum uictor: deinde uictus à Philippo Auria eorum duce discessit, in quo Chium amisit: Euboiam uix tenuit. Vrbem aedificijs magnopere ornauit, quam pestilentia maxima insecuta lugubrem reddidit. Nonnulli dicunt non in Saracenos Hispaniae triremes, sed in Turcas octo naues armasse, ex icto foedere cum Clemente. Praeterea ab Aegypti Sultano impetrauit, ut in eius regionem naues mercium gratia traducere posset, consentiente pontifice. Cum Genuensibus iterum Veneti praelio congressi apud Calarim Sardiniae ciuitatem uictores fuere,

Ant. Grimaldus praefectus Genuensium

Antonio Grimaldo eorum praefecto superato. Ex quo illi fractis uiribus, se Ioanni praesuli uicecomiti dedidere. Postremo ab eisdem, quibus Paganus Auria praeerat, Pola prius direpta, deinde apud Sapientiam insulam prope Methonem singulari clade adfecti fuere, capto Nicolao Pisano Venetae classis praefecto.

Marinus Falerius ob adfectatum regnũ securi percussus

Andreae igitur post annos duodecim successit Marinus Falerius uir facinorosus, ut qui remp. inuadere uoluerit, quare à senatu post mensem septimum captus, & ad scalas curiae securi percussus, reliqui coniurati crucibus adfixi.

M. Cornarius

M. Cornarius interrex tantisper factus, quousque Ioannes Gradonicus dux deligeretur. Cuius tempore seditiosorum reliquiae ex Mariniana coniuratione ad Pannoniae regem Ludouicum confugerunt, quorum impulsu rex in agrum Taurisianum populabundus, cum XL. millibus armatorum uenit, Innocentio tunc pontifice frustra pacem componere conante: quamobrem Venetos multis adfecit incommodis. Gradonico interim post annum & duos menses ex-

Io. Delphinus

tincto, sufficitur Ioannes Delphinus, qui prouisor fuerat bello Taurisino. Is euestigio pacem à Ludouico impetrauit, praefuitq; annis quinque.

Laurentius Celsus

Laurentius Celsus uir rei naualis peritus, ut qui antea bellis maritimis praeerat, dux factus absens, quum legatione apud Carolum regem Galliae fungeretur. Cui pater dicitur obuiam unà cum reliquo senatu ire noluisse, ne filio caput aperire cogeretur.

Creta iterum rebellat

Cretam iterum rebellantem bello compressit. Ex qua uictoria ludi pro templo diui Marci sunt acti, concursu hastarum, quibus interfuit rex Cyprius, tũc fortè è Gallijs reuertẽs. Praefuit annis propè quatuor.

M. Cornarius

M. Cornarius MCCCL. eloquio praestans, ut qui saepe missus orator fuerit, multa ob facundiam impetrauerit dux factus bellum contra Ludouicum regem renouauit: à Carolo imperatore, apud quem orator fuit, eques factus est.

Andreas Contarenus

Andreas Contarenus pater patriae merito uocatus, alterq; Venetiarum conditor, quod eam à maximis inimicorum periculis liberauerit, inter quae Genuensium maximum fuit, qui ob Tenedum eis ab Andronico

Bellum IIII Genuensium ob Tenedum Nic. Pisanus Clodiam defendit

Imp. concessum, & à Venetis eis ademptum, quartum bellum exciuerunt, adscitis sibi Ludouico rege, & patriarcha Aquileiensi, ac Carrariensibus. Clodiam post longam obsidionem diripuerunt. Ante haec cum Leopoldo Austriae duce conflixerunt. Itaque pace cum eo primum facta, Clodiam per Nicolaum Pisanum qui in Polae perditione inuidia ac calumnia quorundam in carcerem coniectus fuerat, deinde in tanto discrimine liberatus, recuperauit.

Taurisium defensum

Taurisium grauiter à principe Carrariensi, qui Ludouico regi militabat, obsessum, iuuante Leopoldo Austriae duce, cui oppidum dederat, incolume defendit. Pace demum cum omnibus facta, excessit, anno magistratus XIIII.

Iader empta

Iaderem quotidie deficientem ac tumultuantem tandem à Ladislao rege Pannoniae emit. Michael Maurocenus pestilentia post menses quatuor absumptus.

An. Venerius Vicentia dedita

Antonius Venerius Franciscum Gonzagam ab obsidione maxima Ioannis Galeatij per ducem eius Carolum Malatestam ex foedere liberauit. Clodiam à Genuensibus semidirutam restituit. Praefuit annis XVIII. Michael Stenus Vicentiam hortatu ducissae Mediolani Catharinae, post mortem uiri Ioannis Galeatij, quòd se à Carrariensibus tueri non poterat, sponte deditam acquisiuit.

Padua & Verona

Deinde Paduam & Veronam per bellum, Francisco cum filio in carcere necato, praefuit annis XIII. Thomas Mocenigus dux absens factus, quum legatione fungeretur apud Cabrinum Fundulum, Carolum Malatestam Aponi ducem fecit, ad tuendum Venetorum statum contra Sigismundum impera-

Sigismundus Imperator

torem, qui ueniens in Italiam ad ferreum diadema suscipiendum, Taurisium aliáque loca ceperat, Veronam in officio continuit, Turcas classe ingenti superauit, Piratas aequore toto fugauit, Pannonios quotidie tumultuantes bello repressit. Praefuit annis X.

F. Foscarus

Franciscus Foscarus MCCCCXXIIII. inter principes uiros uirtute & rerum gestarum gloria commemorandus, cui nihil ad uirtutem aut felicitatem praeter literas defuit, Rauennam, eius principe Hostasio Polentano expulso, ac ciuibus sese dedentibus, recepit. Contra Genuenses apud Chium insu-

Carmignola

lam prospere pugnauit: Brixiam duce F. Carmignola, & Bergomum, & Cremam adsequutus est. Ipsum uerò postea ducem, ut infidum, quod bellum Brixiense ducere comperisset, ut Philippo urbem seruaret, securi in medio foro percussit. Postremo iam nonagenarius postquam

praefuis

præfuisset annos triginta quatuor, quod propter æuum iam inutilis reipublicæ uideretur, ab ingrata patria se magistratu abdicare iussus, ex animi (uti putatur) dolore paulò post decessit. Fertur enim eius patri qui in Aegypto negotiabatur, prophetam ex illis quendam prædixisse habiturum eum filium, qui princeps quandoq; patriæ foret. Foscari temporibus thesaurum S. Marci Stamatus Cretensis homo subripuit miro quodam modo. Ingressus siquidem cum Borso Estensi ueluti unus e comitibus spectatum noctibus postea inclusus in templo marmoream tabulam (nam marmoribus incrustati parietes sunt) euulsit: deinde noctibus clam murum perfodit, interdiu tabula reposita. Tandem ad sacrarium penetrans, inde res æstimatione uicies centum millium aureorum abstulit. Re igitur communicata cum socio Cretensi sub sacramento, ab eodem proditus est. Paschalis Marimpetrus annos IIII. princeps. Christophorus Maurus cum Pio pontifice ad bellum contra Turcas ire accinxeras, una cum alijs principibus, si per ipsius pontificis uitam licuisset, XL. tamen aureorum millia ei a patribus missa fideliter Matthiæ regi mittenda pro stipendio curauit. Nicolaus Thronus MCCCCLXXII. Herculem Estensem multis resistentibus Ferrariæ principem constituit. Regnum Cypri reipublicæ parauit: cuius historiam in Cypro explicabo, præfuit menses uiginti. Nicolaus Marcellus apud Scodram Illyriæ oppidum obsessum Turcas superauit per Antonium Lauretanum classis præfectum. præfuit annum, menses tres. Petrus Mocenigus dux LXX. Scodram prius obsessam cum prætore Veneto liberauit. Quamobrem procurator sancti Marci absens, deinde dux creatur. Post cum Andreas Vendraminus, sub quo Turca Carnorum regionem plures dies depopulatus est, ad Scoritium castris positis & Tiliauento usq; transmisso: ad quam cladem sero iam Carolum Montonium, quem paulò ante exauctorauerant, ex Hetruria aduersiuerunt. Ioannes Mocenigus Petri ducis germanus, cũ Turca à quo annos XXVII. uexati fuerant, pacem tandem his conditionibus fecit, ut Venetus Scodram cum Tænaro Laconiæ promontorio, & Lemno insula Othomano Turcæ relinqueret, & penderet illi quotannis VIII. aureorum millia. Ille uerò liberam Ponti nauigationem ei permitteret. Deinde ut Constantinopoli magistratus Venetus esset, qui iura Venetis diceret. Ioannes præterea bellum aduersus Herculem Estensem cupiti causa fœderis gessit, in quo eius uires ostensæ, quòd solus contra totam ferè Italiam pugnauerit. Pax demum facta Polenano acquisito. Gallipolim & Brundusium data mutuo pecunia regi Ferdinando pignoris loco accepit. Quumq; apud Marcum curiam incendio absumptam restituere cepisset, morte præuentus est, anno principatus VII. Marcus Barbadicus anno MCCCCCXXXV. non toto biennio: cui Augustinus Barbadicus frater successit, anno MCCCCLXXXVII. Cum Sigismundo Austriæ duce pugnatum ad Roborctum Venetorum oppidum in Rhetis ob ferri fodinas quas uterq; suas faceret, in quo periit dux illorum Robertus Seuerinas: discessum tandem æquis conditionibus. Carolus rex Venetis item armis ex Italia pulsus de quo suprà mihi narratum. Turcæ iterum in Foroiulienses excursione facta, millia hominum septem capta apud Tiliauentum, quum eum ob inundationem uado transmittere non possent, interfecerunt. Paucis post mensibus Naupactum, Coronem, Methonemq; ceperunt, in cuius defensione Antonium Grimanum classis præfectum exilio mulctauerunt, quod iniussus ante tempus discessisset, quodq; in multum ignauiam non animaduertisset. Cui Melchior, huic uero Benedictus Pesaro successit, qui Aeginam, Zacynthum, Cephaleniam hosti ademit, simul Hispano auxiliante per Gundisaluum Fernandum. Deinde Lesbum aliquot dies frustra oppugnauit cum socijs Gallis, qui iniussi discedẽtes DCCC. ex eis naufragio periere. Interim Barbadicus moritur, anno ducatus XV. cui Leonardus Lauretanus sufficitur, dignus maiorum indole, & sub quo prospera reipublicæ cuncta ominantur, cuius rei initium Pesaro dedit expugnato, Merito, expugnato, quod nunc S. Maura est, tantum euripo à Corinthijs discretum. Quo demum hosti reddito, pax cum eo facta est, anno MDIII. ac Venetis tuta quocunque nauigatio permissa. Deinde quum Pandulphus Malatesta post Alexandri pont. mortem Ariminum recepisset, iterumq; a Cæsare Borgia eijceretur, & demum Guidone Feretrano suppetias ferente, tertio conuersus, in reliquum tempus sibi timeret, urbem Venetis tradit, eius tractus pactione qui Ciuitatula in agro Patauino appellatur. His igitur uiris ac rebus gestis, Venetiæ florent, quas si citra inuidiam priscis comparemus, proculdubio imaginem quandam reip. Ro. in eis perspicimus, ac in eam quandoq; magnitudinem peruenturam fuisse, si per Turcarum quib. tot annis soli restiterunt, bella licuisset. Nam nec fortitudo defuit, si cum aliorum, tum Caroli Zeni, & Nicolai Taurisani gesta recensebimus: nec dicendi gloria si Iustinianos, Barbaros, Bembos, Donatos aliaq; clara ingenia memorabimus. Postremo nec rerum bonarum copia, quum præter publicam tutelam ab externo hoste, omnis Italia eius remige rebus abundet, adnauigantibus nauis ex Syria quotannis, unde aromata conuehunt, ex Aegypto margaritas, ex Tanai pelles, ex Britannia lanas, ex Hispania coccum.

Stamatus Cretensis thesaurum Marci subripuit

Paschalis Christophorus Maurus

Nic. Thronus regnum Cypri cõparauit

Nicolaus Marcellus

Petrus Mocenigus

Ioan. Mocenigus

Brundusium & Gallipolis Venetis parta simul & Polenianum Augustinus Barbadicus

An. Grimanus

Leonardus Lauretanus

ISTRIA.

POST Timauum Istria uelut peninsula protenditur latitudine Plinio passuum XL. circuitu CXXII. cum Liburnis & amne Titio terminat, ad quẽ ab Aquileia sunt pass. CC. Mil ut Tuditanus, qui Istros subegit, in statua sua ibi inscripsit. De causa uero nominis huius Plinius hæc scribit. Istriam cognominatam tradunt à flumine Istro ex aduersa Padi fauce, contrario eorum percussu mari interiecto dulcescente, ut pleriq; falso dixere, & Nepos Cornelius etiam Padi accola. nullus enim ex Danubio in mare Adriaticum amnis effunditur: deceptus credo quoniã Argo nauis flumine in mare adriaticum descendit, nec procul Tergeste, nec iam constat quo flumine: humeris traiectam Alpes diligentiores tradunt. Subijsse autem Istro: deinde Sauo, deinde Nauporto. Cui nomen ex ea causa est inter Aemonam Alpesq; exorienti. Hæc Plin. Hanc quidem Aemoniam nunc ciuitatem nouam putant, prope quam sunt ostia Nauporti fluminis, nunc Labati, in quem ex Alpibus Iulijs descendẽtẽ Plinius dicit nauem fuisse demissam. Eustathius grammaticus dicit eo tempore Istrum habuisse aditum ad mare Adriaticum, postea præclusum siue alueum mutatum. Istriæ caput Tergeste colonia Romana nunc ditionis Imperatorum, sita in sinu nominis sui. in qua urbe legitur hæc inscriptio. Cæs. Cos. Desig. Tert. III. uir R. P. C. Iterum murum turresq; fecit. Post eam quoq; sex passuum milibus Formio fluuius: nunc Cisanus uocatus. Deinde Aegis, Parentium Plinio quod nomen adhuc priscum portumq; retinet. Pola in extrema Italiæ ora à Colchis condita, ut Plinius & Mela. Strabo addit, quod Colchi aduersum Medeam fugientem missi, cum minime compotes essent, redire frustra timentes, hunc locum ædificauerunt, Polamq; quæ lingua Colchorum exilium significat appellauere. Deinde à Iustino Iustiniani principis filio ad tuendam Istriam, oramq; Italiæ contra barbarorum incursiones Iustinopolis condita, ut plane ex antiqua inscriptione,

Aemonia

Nauportus flu. nunc Labatus à quo & uicinum oppidum Labacũ

Tergeste colonia

Formio flu.

Aegis

Parentium

Pola.

Iustinopolis

quæ ad

quæ adhuc ibi legitur, apparet: hoc modo. D. N. Cæs. Iustinus P. Sal. Pius Felix uictor triumphator semper Aug. Pont. Max. Fran. Max. Gotth. Max. Vãdalic. Max. Cos. iiij. Trib. vij. imp. v. Conspicuam hãc Aegidis insulam, intimam Adriatici maris commodiss. interiectam, uenerandæ Palladis secrarium quõdam & Colchidum Argonautarum persecutorum quietem, ob gloriam propagandam Imp. S. C. Q. in urbem sui nominis excellentiss. nuncupandam: honestiss. P. P. P. designauit, fundauit. C. R. P. Q. & gente honestiss. refertam.

Petrus Paulus Vergerius

Ex hac urbe Petrus Paulus Vergerius patrum memoria nominatur iuris scientiæ peritissimus philosophus & orator, qui nonnulla & ipse monumenta reliquit. Arrianum de Gestis Alexandri conuertit. Decessit in Pannonia contubernalis Sigismundi Imperatoris.

GALLIA TOGATA.

Boij

GALLIAM togatã Ptolemæus Pliniusq; eam tantum uocant, quæ intra Padum Rubiconem & Apenninum est, quod Boij Galli dudum hunc tractum occupauerint, cultuq; Romano ac toga uterentur. Boij enim (ut in Galliæ principio dixi partim etiam in Hetruria dicam) uenientes in Italiam, hic primum pulsis Hetruscis consedere. Cic. in Philippicis florem Italiæ ac robur Galliam uocat. Dicta est Aemilia, & Flaminia, quod ut ait Strabo li. v. M. Lepidus, & C. Flaminius Coss. & uictores Ligurum strauere: Hic quidem Flaminiam è Roma per Tusciam & Vmbriam usq; ad Ariminum: Alter reliquam usq; Bononiam quæ Flaminiã intercipiebat, & à Bononia usq; Aquileiam. Liuius uerò aliter: cui magis standũ. In hanc enim sententiam lib. x. de bello Ma. scribit: M. Aemylius Lepidus, & Cn. Flaminius Coss. deuictis Liguribus Apuanis, pace uicinis data, ne in otio militem haberent, alter à Bononia ad Arretium uiam Flaminiam, alter à Placentia ut Flaminiæ committeret, usq; Ariminum Aemyliam perduxit. Videtur & Tranquillus huic assentiri, qui ait Augustum non autem Flaminium à Roma ad Ariminium uiam strauisse. Romandiola quoq; à recentioribus postea dicta. Cuius nominis causam paulò post dicam.

Rauenna

Primum Rauenna est in ora, de qua Strabo: Rauenna à Thessalis condita perhibetur, qui quum Tuscorum iniurias ferre nequirẽt, Vmbros quosdam ultro adsumpserunt, qui & hoc tempore urbem inhabitant. Illi uerò domum rediere. Plin. autem Sabinorum coloniam dicit ante urbem conditam. Hanc Augustus ad tuendã Illyrici oram classe muniuit, ut legitur apud Tranquillum. Postea Tyberius muris reconcinnauit, ut ex inscriptione antiqua supra portam apparet. Quos postea Valentinianus iunior Imper. restituit, qui multos ibi moratus est annos. Postremo Theodoricus rex an. XXIIII. quibus eam incoluit, ædificijs basilicisq; luculentis ornauit. Visitur adhuc eius monumentum ab Amalasunta positum. Hinc & magister eius Cassiodorus fuit.

Exarchatus

Hæc & sedes quondam Exarchatus, qui magistratus cœpit an. DCXX. à Iustino primum excogitatus, ut Imp. quodam modo uicarius in Italia foret, eaq; fuit autoritate, ut Pontifex Romæ creatus, ab eo probaretur. Durauitq; an. CLXIIII. Quo tempore Aistulphus Rauennam cepit.

Longinus exarchus

Primus Longinus à Iustino missus qui Romam nec adiuit unquam, nec curauit, nisi per ducem qui consulis dignitatem referret.

Smaragdus Romanus

Deinde Smaragdus & Romanus. Deinde alij. Eius ditionis fuere Rauenna, Cesena, Ceruia, Forumliuij, Forumtruentinorum, Forumcornelij, Bononia: Mutina, quæ omnia Pipinus Aistulpho superato, qui eas occupauerat, Romano Pont. tribuit, quod & Carolus, & ei postea filius Ludouicus comprobauere: uoluereq; hanc partem Ro-mandiolam dici ex urbis Romæ nomine, cui fidissima semper coniunctaq; fuit.

Romandiola

Præsul Rauennas primus qui pallio decoratus ab imperatore fuerit, unde cæteris exemplum, sæpeq; quum Romano Pont. subesse refugeret, tandem succubuit. Bernardinus & Hostasius de Polenta fratres Rauennæ dominationẽ occupauere, tenuereq; annos uiginti tres, coniecto in carcerẽ patre Guidone, quod delirare cepisset.

Bernardinus & Hostasius Polentanij

Post aliquot deinde annos Hostasius defuncto fratre, solus potiebatur, qui cum desidiam atq; ignauiam paternã præ se ferret, à Rauennatibus urbe Venetis tradita, eiectus in Creta exulauit. Aer Rauennæ, quanquam inter paludes, innoxius Straboni, quod latas exhalationes campestres, & maritimas habeat.

Sapis.

Sapis fluuius inter Rauennam & Cesenam Plinio, Isapis Straboni, ab accolis hodie Sapiens appellatus. Ad cuius ostia portus, ubi Augustus teste Tranquillo classem ad tuendam oram Illyricam tenebat.

Cesena

Cesena urbs uetusta, Malatestæ nouelli possessio, mox ad Romanum reuersa Pont. Postremo Cæsari Alexandri filio, unà cum cæteris uti uicario cessit. Tempore Britonum, qui ad tuendas Pontificis partes in Italiam uocati fuerant, magnum passa incommodum: ibi quum se Cesenam cum legato recepissent, à ciuibus eorum quotidie iniurias ferre nequeuntibus, mille trecenti ex eis una die trucidati fuere. Legatus re dissimulata aliquantulum, deinde adiunctis Anglicis, eos aggressus, tria milia oppidanorum nullo ordinis aut ætatis discrimine habito interfecit.

Ceruia Forumliuij

Ceruia nouam urbis nomen (quanquam Pontificũ iuris) à Venetis occupatur. Forumliuij unũ è quatuor Aemyliæ foris, cuius ciues Martini IIII. Pontificis tẽpore, defecere, cõtra quos missus à Pontifice Guido de Appia uir Gallicus, qui cum toto exercitu fusus fugatusq; est: Guidone Bonatto ciue Foroliuiensi mathematico, horã pugnæ, ut dicitur, suis ex horoscopo constituente: quanquam huiusmodi prædictiones uanæ plerunque sunt: quam cladem postea Guido Feretranus est ultus missus item à Martino, qui uictis bello Foroliuiensibus, urbis mœnia disiecit.

Viri clari foroliuienses

Floruere in ea ciuitate uiri literati, Guido quem suprà dixi. Iacobus de turre medicus. Rainerius Arsendus Bartoli præceptor, & ætate mea Blondus historicus. Militares uero Brandolinus Tibertus Branduli Mostarda, præter omnes autem Ordelaphi quorum familia à patricijs Venetis orta, multos est annos dominata.

Ordelaphorum familia

Inter quos Franciscus & Sinibaldus Ordelaphi: hi enim an. MCCCXIIII cum Imp. contra Pontificem conspirauerant, & post Clementis V. obitum, urbis tyrannidem occupauerant: postea ad Pontificis fidem redeuntes, à Benedicto uicarij creati sunt. Iidem in quodam prælio à Rainaldo Estensi capti, ac postea dimissi fuere, Scarpetta Ordelaphus dux Alborum eiectorum Florentia, qui Foroliuium se receperant. Cicens Ordelaphus item uicarius, an. MCCCCIIII. dum in lecto ægrotaret, à populo unà cum filio paruo ob eius intolerabilem tyrannidem interfectus est. Pinus Ordelaphus nostra ætate, uti solus regnaret, Franciscum fratrem trucidauit, eius filijs in exilium pulsis. Decessit an. MCCCCLXXIX. infante filio notho tantum relicto in tutela uxoris Constantiæ, è Mirandulæ comitibus. Quumq; Galeottus Manfredus Fauentiæ princeps Francisci ex sorore sua filios exules reducere conaretur, Constantiam obsedit, quæ sese in arcem una cum priuigno & Antonio fratre recepit. Interea Fredericus Vrbini dux à Sixto Pontifice cum exercitu missus, blanda effecit oratione, ut Constantia eiusq; urbem Hieronymo de Riario Sauonensi Imolæ comiti, ipsius Sixti alumno sponte traderent, uti uicario regendam. Puer interim non sine suspicione ueneni mortem obijt. Hieronymus itaque accepta ciuitate, paucis post annis à ciuibus coniuratis, intra suas ædes trucidatur, superstitibus liberis, unà cũ matre Catha-

rius Galeatij ducis ex pellice filia uirili animo mulier: quæ per dolum arcem ingressa ac urbe uicecomitum auxilio potita, de coniuratis supplicium sumpsit. Verum non multo post tempore, ab Alexandro cum auxilio Gallorum bello petita, postquam obsidionem aliquandiu acriter pugnando sustinuisset, tandem in arce capitur, Romamq; ducta diu in custodia fuit. Cæsar uerò Alexandri filius ei ac Forocornelij uicarius surrogatur, quo deinde deiecto Iulio pont. ciuitates receptæ.

Padusa

Padusa fluuius non longe ab his finibus, de quo suprà in regione Venetiæ dixi.

Fauentia

Fidentiola

Fauentia & Fidentiola, quarum meminit Liuius lib.lxxxviij. Sulla Carbonem cum exercitu ad Fouentiam Fidentiolamq; Italia expulit. Spartianus quoq; dicit Ceionium Commodum, qui & Aelius Verus est dictus, natum maioribus Fauentinis. Capitolinus matre tantum Fauentina, patre Hetrusco. Hanc urbem Gothi sustulerūt, atq; restitutā Fredericus Aenobarbus rursus deleuit. Anno uerò inde CC. Britones in Italia militantes tertio diripuere. In hac Manfredi diu dominati sunt.

Manfredorū familia.

Quorum Ricardus Manfredus primus ex Capitaneo à Benedicto Pontifice, sicuti & reliqui, Fauētiæ Imolæq; uicarius, M. CCCXXXIIII. factus est. Guidacius & Astorgius muris urbem restituerunt. Astorgius deinde pro Nicolao Estensi contra eius necessarium Accium, de Ferrariæ regno decertantem, fortiter dimicauit. Ea de causa ab Alberico Cunij comite Fauentio expulsus à legato deinde Pontificis restitutus fuit. Postremo deprehensus, quod legati consilia Foroliuiensib. proderet, & ad defectionem eos sollicitaret, captus in foro securi percutitur, relictis magni nominis filijs, Carolo & Galeocto. Hic pulsus à Carolo natu maiore, Venetis militauit: quorum potentia, Anno M. CCCCLXXX. Carolo eiecto, ciuibus admodum infesto, restituitur. Duxit uxorem Ioannis Bentiuoli filiam, quæ quum ab eo sperneretur, simulata ualetudine, inter medicos sicarios admisit, qui cum in cubiculo ad ægrotantem uenientem adorti confoderunt. Huius filius Astorgius, egregia indole adolescens, quum longam obsidionem Cæsaris ab Alexandro Pont. patre missi sustinuisset, tandem expugnatus, ductusq; nuper Romam, & in Tyberim nocte quadam præcipitatus est. Nunc uerò ciuitas hæc unà cum Arimino, à Venetis etiam inuito Pontifice occupatur. Thadeus è Manfredis, singulari, ut aiunt, desidia uir,

Forumcornelij

Forocornelij, quod ei ex hæreditate obtigerat, à Galeatio duce eijcitur, ac Hieronymo de Riario genero pro dote conceditur. Ea urbs à militibus Narsetis diruta, deinde à Clephi crudelissimo Longobardorum rege Imolæ nomine restituta est, ut Rauennatibus in fide pop. Ro. perseuerantibus opponeretur.

Vatreni flu. ostia

Flumen habet Vatrenum iuxta labens in Padi ostia defluens Plinio. Hinc fuit Ioannes decimus.

Mutillum

Mutillum oppidum, hodie Mutiliana appellatum. Liuius XXI. Per Vmbriam quam Tribum Sabinianam uocant Boios inuadere iussit. Deinde ad castrum Mutillum.

Comites Guidi

Hæc comitum Guidorum familiæ possessio, qui annos iam sexcentos in Flaminia & Hetruria floruerunt.

Forum populi à Grimaldo dirutum

Forumpopuli Grimaldus Longobardorum rex, iratus oppidanis quod eum in transitu impediuissent, sabbato sancto mane, populo in re diuina & consecrando chrismate occupato diripuit, ac solo æquauit. Instauratumq; postea à Foroliuiēsibus, Aegidius Cardinalis legatus iterum deleuit, an. M.CCCLX.

Forumtruentinorum

Forumtruentinorum Plinio appellatum, inter quatuor Aemyliæ fora, nunc Bretonorum, interq; Pontificis ciuitates quas Fredericus Aenobarbus accepit, in pacis fœdere Alexandro tertio redditum fuit. Huc Præsul Foropopulensis post ruinam eius loci se recepit, unusq; nunc utriq; præest.

Bononia Colonia

Bononiam coloniam Hetruscorum. Plin. scribit solam relictam fuisse ex his duodecim, quas illi trans Appenninum duxere, Felsinam tunc nominatam. Deinde à Boijs qui eam Hetruscis ademerant, Boioniam, & per paragrammatismum Bononiam.

Boij

De his multi autores, ut in Gallia Comata diximus. Liuius li.xxij. Q. Mutius inde in agrum legiones duxit, Boiorū exercitus haud multo ante traiecerat Padū, iunxeratq; se insubribus & Cenomanis. Et inferius: Boij in agrum suum Tannetum profecti.

Tannetum

Tannetum enim ultra Regium est, quod nunc Cannetum uocant, unde Cannetulorū familia Bononiæ: ex quo patet Regienses & Mutinēses ea circa omnia loca occupasse. Idē autor li.XXI. Boij sollicitati ab Insubribus, nec tum ob ueteres in pop. Ro. iras, quā quod nuper circa Padum, Placētiam, Cremonamq; colonias in agrum Gallicū deductas ægre patiebātur. Tres uiri ad deducendas colonias missi, Placentiæ mœnibus diffisi Mutinam confugerunt. Legati ad Boios missi uiolati sunt, Mutina obsessa. Item lib.xxxvj. P. Cornelius Scipio Nasica Cos. Boios Gallos uictos in deditionem accepit, de quibus triumphauit. Lib.xxxvij. dicit Coloniam à Romanis deductam, agrumq; eum fuisse captum. Hanc ciuitatem Ludouicus Lotarij imperatoris filius sub Sergio Pont. cum exercitu peteret, magna clade adflixit, mœniaq; disiecit: quod in transitu à ciuibus incommodum ei fuerat illatum. Deinde breui tempore restituta adeo creuit, quod an. M.CCLXX. aduersus Venetos, à quibus maris Adriatici libertate impediebantur, tribus annis bello cōtenderunt ad ostia Padi cum armatis quadraginta millibus. Pax tandem his conditionibus facta, ut ostiorum Padi Venetis imperio relicto, Bononiensibus tantum sal ac frumenta per ea sine portorio deferri liceret. Sequente anno orto in ea tumultu, pars quæ imperatori studebat, eiecit Lambertacios, Asinellos, de Andolo comites, Patricos, Carbonenses, Storletos, de Albesio. Dela Fracta, D[illegible]mola, De Rusticanis familias qui quum se Foroliuium recepissent, obsessi à Bononiensibus aduersarijs, tandem uictores fuere, septem millib. interfectis. Obsessa uerò Bononia deinde sæpe à Vicecomitibus fuit, Accio primum, deinde Ioanne præsule, qui demum eam ex Iacobo Pepulo Thadei filio, urbis tunc domino, libris ducentis millibus Bononiensibus mercatus est, rexitq; per uicarium suum Ioannem Olegium, qui filius eius putabatur.

Thadeus & Iaco. Pepuli

Io. Olegius

Missusq; olim ad populandum agrum Florentinum fuerat, à quo illi multa incommoda passi sunt. Hic tandem defuncto Præsule, quum in discordiam cum suis uicecomitibus uenisset, ciuitatem legato tunc Pont. tradidit, Firmumq; in Piceno commutatione recepit. Quum iterum postea à Barnaba uicecomite adscitis sibi Florentinis urbs obsideretur, Gregorius XI. absens Britonum X. millia ad resistendum cum Bernardino duce ex Gallia misit. Res denique compositæ inter eos.

Io. Galeatij obsidio

Ioannes Galeatius postremo, omnibus uehementius eam pressit, aduersantibus tamen Florentinis: potitus nihilominus se dedentibus Bononiensibus, per Ioan. Gentiacum exercitus ducem Ioannem Bentiuolum qui unus omnino resistebat comprehensum iugulauit.

Io. Bentiuolus

Is enim patriæ dominationem occupauerat, ex gente patreq; admodum paupere genitus: iuuante Nanne Gozedino potente tunc ciue, solertia simul & audacia breui tempore effecit, ut imperium, quod illi parare sperabatur, sibi retineret.

Iambecchar.j

Verum pulsus à Iambecchariorum factione fuit, cum iam patriæ dominus omnium concessione uocaretur. Breui deinde post tempore, Carolo eius factionis principe extincto rediit. Post mortem Ioannis Galeatij, quum Philippus dux Bononiam, cæteraq; ablata Pontifici redderet,

Anto. Bentiolus

Antonius ipsius Ioannis filius ad consequendam patriam dominationem tumultus excitauit. Ex quo ab Eugenio Pontifice per Nicolaum Piciniuum comprehensus, ac securi percussus est, urbisq; custodiæ Franciscus Picininus N. filius adhibitus.

Annibal Bentiuolus

Is enim cum Annibalem Antonij filium notū autoritate pollentem in

tem in patria uideret, simulata uenatione atq; conuiuio, cum cum primoribus in arcem S. Io. ducit. Sed post epulas, cæteris dimißis, cũ Gaspare & Achille Maluitijs, retinuit, ac in arcem Varanensem adduxit. Vnde clam Galatij Marescoti, & Virgilij Maluitij opera Annibal effugiens, Bononiam rediJt, ac libertate cõclamata, statim Picininum comprehendit: simulq; arcem Bononiensem, quæ à præsidio Picinini tenebatur, auxilijs Florentinorum Venetorumq;, qui Simonctum de Castropetro miserant, expugnat. Exercitum insuper à Philippo missum unà cum Ludouico Vermio duce profligat. F. demum pro Maluitijs captis commutat, ac iam

Canneteli reducti.

becharijs expulsis, Cannetulos exules reuocat, Baptistam & Galeoctum fratres, cum quibus simul & Maluitijs communi auspicio remp. rexit cum Venetis ac Florentinis societate inita. Verum inuidia atq; instigatione Philippi ducis Baptista impulsus, dum Annibal Francisci Gislerij Cannetulorum clientis simulq; coniurati filium de sacro fonte leuat, ac dexteram Francisco initæ necessitudinis gratia porrigit, incautus à Galeocto Baptistæ fratre trucidatur. Cuius parricidij paulò post & ipse pœnas dedit, à populo interfectus, in forũq; unco tractus. Quumq; Annibalis paruus filius superstes Ioannes nondum aptus regno uideretur,

Sanctus Bentiuolus

Sanctus Bentiuolus sufficitur. Hic natus ex concubina Hercule patre, Ioannis filio, Antonij fratre, qui in Hetruria res geßit, & Eugenij iussu sublatus est: Florentiæ tunc filius pauper agebat fulloniam factitans. Igitur à Bononien. ad remp. adcersitus, ex opifice princeps subitò factus, sese minime degenerẽ ostendit. Exules qui mœnia iam tenebant ex

Hercules

templo adreptis armis, præter spem omnium repulit. Is Herculem & Constantiam liberos reliquit, quorum alter uiuit, altera Antonio ex comitib. Mirandulæ [illegible]s proximis annis Romæ deceßit, matrona pulchritudine incomparabili:

Io. Iunior

tum ingenio indoleq; prosapiam referens. Ioannes nunc potitur Annibalis filius, eiectis Maluitijs, cum quib. summam habebat necessitudinem, soluſq; in tota Aemylia, Alexandri Pont. uiribus restitit. Vrbs item ea tot passa uarietates ab hinc annis circiter x c. à Põtificis Præfectis mœnibus restituta fuit. Censetur & claris ingenijs L. Pomponio Atellanarum scriptore, ut ait Eusebius, Rusticello oratore, ac L. i i. pontifice. Inter recentiores uerò Ioanne Andreæ, & Cal-

Claterna

derino iurisperitis. Inter Bononiam & Forumcornelij Claterna antiquum oppidum, Plinio Straboniq;, cuius nũc parua uidentur uestigia. Amnes quoq; Renus & Sauena, nunc

Renus
Sauena

Quædens uocant. Inter Forumcornelij & Fauentiam, Se-

Vatrenus

nius & Vatrenus Straboni, nunc Santernus. Iuxta Fauen-

Anemo

tiam uerò Anemo Plinio: nunc Lamonem uocant. Mutina

Mutina

colonia Ro. deducta unà cum Pisauro & Parma, ut Liuius testatur lib. x x x i x. In hanc nihil reperitur sæuitum Gothis aut Longobardis, nec eius etiam mẽtio omnino. Quam hodie cernimus, aliam esse à uetere constat, ædificatam circiter annum M c. De hoc oppido suprà multa adtulimus: nullus enim æquè à ueteribus memoratur locus. Hic Bruti & Cæsaris bellum ciuile, nunc uerò ditionis Estensium. Pro-

Scultenna flu.

pe Scultenna fluuius ex Alpibus in Padum labitur: ubi autem extenditur in finem ab accolis Panara uocatur. Illustratur illa ciuitas Geminiano præsule sanctißimo, sub Iouiniano principe. Regium Lepidi ab ipso Lepido Triumuiratus tempore conditum, cuius meminit Frontinus, itemq;

Regium Lepidi
Reginenses
Regini
Reginates
Coregiates

Plinius, qui Reginenses eos uocat: Rheginos uero apud Brutios. Reginates etiam in hac parte commemorat, fortè nunc Coregiates: unde nobilis eiusdem nominis etiam familia, quæ res multas in Italia gessit, de qua paulò post dicam. Ornatur hæc ciuitas Maximo urbis ciue, ac Præsule uiro sanctißimo, qui Venetias deinde translatus fuit. Sunt alia nouis nominibus oppida partim ex ueteribus corruptis.

Inter quæ Carpi: quod id putauerim quod Straboni in ea parte ponitur, Campi Macri, ubi dicit quotannis merca-

Campi Macri
Piorum familia
Mirandula
Parma

tum fieri solitum. Huic Piorum familia iamdudum dominatur. Item Mirandula quæ proprios habet oppidi nomine principes. Parma colonia deducta unà cum Mutina & Pisauro, ut Liuius in xc. Eius agri castella, factionesq; urbis à quatuor paulò antè tenebantur familijs, Roscijs, Co-

Roscij
Coregiates
Palauicini
Vitalenses

regiatibus, Palauicinis, & Vitalensibus. Qui uni quondam parebant duci Mediolanensi dißidentes inter se. Hanc olim urbem adsecutus est Guido Coregias, Philippini Gonzagæ auxilio, pulsus deinde ab Accio Coregiate fratre, Estensium uiribus freto. Accius uerò quum eam tueri non ualeret, Obizoni Estensi tradidit, Obizo rursus Luchino uicecomiti. Post hæc Otho tertius tyrannus, eam eie-

Otho iij.

ctis Roscijs inuadit, quem ad extremum Nicolaus Estensis per Sfortiam in colloquio circumuentum, ut suprà dixi, de medio sustulit. Postremo urbs hæc uicecomitibus cessit, nunc uerò cum reliquo statu Gallorum regi. Abluitur ab eius nominis flumine. Ad familias redeo. Inter Coregiates, præter supradictos fuit Gisbertus Coregias qui dux Senensium exercitus, uenit in suspicionem, ne Picinino tunc hosti studeret: quapropter à Senensibus in urbem adcersitus e curiæ fenestris præceps deijcitur. Inter Roscios uerò Petrus Marsilius, & Rolandus. ex his Petrus Venetis olim contra Mastinum Scaligerum militauit: in quo bello occubuit, singularis modestiæ uir, simul & prudentiæ, quippe qui suos in seuera disciplina retineret, ac diceret, ut à stupris ac furtis, præter omnia, abstinerent. Huius nepos Petrusmaria Roscius Venetis item in bello Ferrariensi militans contra Herculem Estensem Parmam uexabat, ut ducem Mediolani ab eo diuerteret bello. At ille Nucetum & Candidam arcem, eius oppida, ei eripuit. Quo extincto, Veneti memores officij, eius fratrem Iacobum stipendio

Tannetum

x x x. millium aureorum sustentarunt. Tannetum, de quo suprà mentio. Hic Narses, conductis decem millibus Lon-

Brixillum

gobardorum Totilam prælio superatum interfecit. Brixillum apud Mutinam Plinio ponitur. Id oppidum quum subesset Rauennatibus, Rotaris rex captum diruit, eodemq; bello ab ipsis Longobardis materia, turribus, ac pluteis munitum, Rauennates iniecto igne penitus desolaue-

Tarus flu.
Fidentiola

runt. Tarus fluuius ultra Parmam Plinio nomen adhuc retinet, ex Apennino in Padum fluens. Deinde Fidentiola à dextera uetus oppidum ab Lens nouo nomine op-

Bobium
Cœnobium ubi libri reperti

pidum Bobium ad Apennini iuga situm, ubi nobile cœnobium à Theodolinda regina Longobardorum extructum. Hic an. Millesimo c c c c x c i i i i. huiuscemodi libri reperti sunt. Rutilius Naumatianus. Heroicum Sulpitij carmẽ. L x x. epigrammata. Terentianus Maurus de literis, syllabis, & metris omnis generis. Cæsius Bassus: Velius Longus de orthographia. Adamantius Martyrius de b litera & m, u uocali. Probi catholica: Cornelij Frontonis elegantia Latinæ. Sergius Grammaticus de litera liber persimilis Iulio Polluci de uocabulis rerum, sed hoc amplius, Latina Græcis uocabulis respondent. Cæsius Sacerdos de octo partibus orationis. Paraphrasis super sex Virgilij libros. Trium æclogarum Virgilij enarrationes. Dracontij uarium opus. Prudentij hymni. Computus, sic est inscriptus, Græcorum & Latinorum. Alter liber, computus digitorum inscribitur. Agenius Vrbicus de controuersijs agrorum. Higinius de limitibus agrorum, & metatione castrorum. Balbus de nominibus mensurarum. Vitruuius de Hexagonis, Heptagonis, & id genus. Frontinus de qualitate agrorũ. Cæsarum leges Agrariæ, & colonariũ iura: quorũ bona pars his annis proximis à meo municipe Thoma Phedro bonarũ ar-

Placentia colonia

tiũ professore, est aduecta in urbẽ. Placẽtia colonia deducta à quatuor

quatuor uiris, Cornelio Scipione, & Tito Sempronio Longo Coss. deductis eò sex milib. colonorum, ut opponeretur Gallis qui eam partem tenebant, ut autor Pedianus. Liuius lib. x x i. Agro Gallorum capto, coloniæ deductæ sunt Placentia & Cremona. Placentinos Cic. de se benemeritos in orationibus uocat, quod pro reditu suo cum tota Italia certauerint. Hinc fuit T. Tinca orator, ut Cic. in Bruto. Gregorius etiam Decimus, uir sanctus, qui Lugdunense concilium celebrauit. Hæc an. M. C C X I X. à Palauicinis tunc primum tyrannis post Longobardos, cum antea libera fuisset, occupata fuit: uarijs deinde agitata casibus post Ioannis Galeatij mortem sæpe direpta est. Franciscus Sfortia dux Mediolanensium exercitus extincto Philippo, eam ad Venetos deficientem post longam obsidionem, etiam nauali prælio, cum Padus excreuisset, captam diripuit. Proceres in eo bello fuerant Iacobus Picininus, Guidaccius Manfredus, Ludouicus Vermes, Carolus Gonzaga, omnes autem sub duce Francisco. Apud Placentiam Trebia flu. uetus retinens nomen, clade quoque Romanorum insignis, ex Apennino in Padum fluit. Clastidium Straboni, haud longe à Dertone.

T. Tinca

Trebia

Clastidium

VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIBER V.

HETRVRIA.

ETRVSCOS dicturus, nihil habeo potius præfari, quàm quæ Liuius libro v. Tuscorum ante Romanorum Imperium late terra mari'que opes patuere. Mari supero infero'que, quibus Italia insulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento: quod alterum Tuscum, communi uocabulo generis, alterum Adriaticum mare ab Adria Tuscorum colonia uocauere. Italiæ gentem Græci eandem Tyrrhenam & Adriaticam uocant. Hi in utrunque mare uergentes incoluere urbibus duodenis terras: prius cis Apenninum ad inferum mare, postea trans Apenninum totidem quot capita originis erant colonijs dimissis, quæ trans Padum omnia loca excepto Venetorum angulo, qui sinum circum colunt maris, usque ad Alpes tenuere. Alpinis quoque gentibus eadem haud dubio origo est, maxime Rhetis: qui loca ipsa efficiunt, nequid ex antiquo præter linguæ sonum, nec eum incorruptum retineant. Dionysius uerò Halicarnasseus ait, Hetruscorum originem, alij indigenas, alij aduenas putant. Qui indigenas uolunt, à minutis ædificijs ac paruis, quæ lingua eorum sicut & Græcorum Thyrses dicuntur. Qui uerò aduenas dicunt, Tyrrhenum Atyis regis Lydorum filium huc cum classe aduectum uolunt. Xanthus Lydius qui Lydorum scripsit historiam, neque Tyrrheni alicuius, neque Hetruscorum mentionem facit. Sed Lydum & Torebum Atyis filios dicit, totidem populos inter se diuisos ab se cognominasse. Hellanicus Lesbius scribit Pelasgos tantum in hanc partem uenisse, ac eos postea Tyrrhenos cognominatos, dictos'que postea Tuscos à sacrificio ritu, quos Thyoscos Græci uocant. Placet tamen Dionysio esse populos licet confusos, postea uno Tyrrhenorum nomine uocatos. Multa enim dicit oppida à Pelasgis ædificata, quæ postea à Tyrrhenis occupata, Tyrrhenorum dicta sunt, ut Agilina, Pisa, Falerium, Fescenium. Indicium uel maxime barbaros hic quandoque habitasse, sermo peregrinus. Nam autor Liuius, cum ad syluam Ciminam à Fabio consule uicti essent Hetrusci, quidam eos per syluam insecutus, qui linguam Hetruscam prope nouerat. Idem quoque in nono scribit, Romanos pueros antiquitus Hetruscis literis sicuti postea Græcis erudiri solitos. Plin. Ilicem uetustam dicit fuisse Romæ æreis literis Hetrucis inscriptam. Volaterris quoque nuper reperta saxea imago longæ uetustatis cum literis circa (uti putamus) Hetruscis, quæ nulli hodie dignoscuntur. Augustus item apud Tranquillum Mecœnatem suum uerbis Hetruscis exagitat, Esar eum id est deum Hetruriæ uocans. Hinc Romanis ornamenta triumphalia, & deorum cerimoniæ: & primus aruspex Tages, & Piseus tubæ repertor: & Ludio adcersitus in Theatra. Hinc Mezentius rex diuûm contemptor, qui uini mercede Rutilis auxilium tulit, deinde Porsena: nec alia gens magis Romanos ab initio exercuit. Tandem duobus ultimis prælijs uicti succubuere. Primo ad syluam Ciminam à Fabio consule, uti suprà dixi. Deinde ad lacum Vadimonis à Papyrio dictatore: ubi C C C. milibus prælio deletis, Hetruscorum uires penitus interiere. Bis postea defecere. primum in bello punico ad Magonem. Liuius X V I I I. Cor. cos. in Hetruria iudicijs agitauit eos qui ad Magonem respiciebant. Deinde bello sociali, quorum principes Arretini, quo tempore Romani Arretium & Clusium uastauerunt. Post hæc in officio usque ad Honorij principis tempora durauere. Ex illo multa à Gothis, plura à Longobardis incommoda passi sunt: quorum imperio sub ducibus agebant, quibus demum pulsis ab imperatoribus, per Castaldium magistratum nouum cœpta Hetruria regi. Eius ciuitates Ludouicus Pius cum Paschali pontifice diuisit: ut Arretium, Volaterræ, Pisæ, Clusium, Pistorium, Luca, Luna imperio adiudicarentur, reliquæ Pontifici. Postquam uerò imperium ad Berengarium Germanos'que uenit, pressa Hetruria unà cum reliqua Italia uarijs calamitatibus fuit: inter'que cæteras anno M. C C C C X L. ab irruentibus Pannonijs direpta est: à Vandalis item circa Populoniam Leone imperatore: postremo à Saracenis, qui Sardiniam tenebant. Ipsius termini Macra, Tyberis, & Appēninus. in ora igitur post Macram, Luna prima offertur cum portu quondam nobili, iam usque Lucani tempore deserta, Vates placuit adciri, quorum qui maximus æuo Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ. Ex huius ruinis nouum oppidum ac uicinum Sarazana excitatum, præest'que utrique præsul unus, Nicolai v. qui inde fuit oriundus prouidentia. Hæc cum oppido unico Petrasancta à Florentinis adempta Lucensibus tenebatur: per aduentum uerò Caroli regis an. M. C C C C X C V I. ad antiquos dominos ambæ redierunt. Petrasancta enim Lucensium est ædificium. Quo tempore de finibus illi cum Genuensibus litigabant: appellarunt'que ex cognomine uiri Mediolanensis, qui ab imperatore arbiter eò missus locum illum Lucensibus adiudicauit. Ex ruinis illius oppidi excitatum putatur, quod Lucus Feroniæ uocatum Ptolemæo ponitur. Nonnulli Fanum Herculis putant. Hinc Macræ fluminis accolæ cum tota Lunensi regione antiquitus Apuani uocabantur Ligures ab Apua oppido, quod satis putauerim esse Pontremulum ex cōiectura uerborum Liuij lib. x. Sempronius è Pisis in Apuanos Ligures uastando aperuit saltus usque ad Meram fluuium & Lunæ portum. Meram enim apud eum flagitiose scriptum puto pro Macra. Nam meræ amnis hic nullus alius mentionem facit: Auseris Lucensium est non Mera, ex multa coniectura, ut alibi narrabo. In hac parte plurima castra nouo nomine, magna ex parte Malespinarum familiæ subiecta. Tantum Carrea Plinio nominatum. Nunc fortè Carrara: unde marmor nobile Romanorum ædificijs expetitum. Iuuenalis: Procubuit uelut qui saxa Ligustica portat. Fossas Papyrianas Ptolemæus etiam ponit: ex enim ruinis Fossonouum à mari aliquantulum recedens ædificatum existimauerim. Similiter & Tiguliam ab

Dionysius

Xanthus Lydus

Tuscis sermo barbarus

Esar deus

Hetrusci subiugati ad syluam Ciminā, ad lacum Vadimonis

Defectio Hetruscorum

Castaldius magistratus Hetruscorum

Macra flu.

Luna

Sarazana

Petrasancta

Lucus Feroniæ

Apuani

Apua Pontremulum

Malespinarū familia

Carrea

Fossæ Papyrianæ

Tigulia

eodem hic locatum, quam nunc Lagulam uocant. Castro au-
Nucetum
tem Nuceto, iuglandes in eius agro frequentes nomen dede-
Fiuizanum
re. Fiuizanum cum paruis uicis tantum hic hodie Florenti-
Liburnus portus qui Labro & Salebro
nis possessum. Post Lunensium regionem Liburnus est portus Ptolemæo uocatus, Ciceroni autem Labro. scribit enim ad Q. fratrem in epistolis ad Atticum: hominem conueni, & ab eo petiui, ut quamprimum rediret: statim dixit: erat enim iturus, ut aiebat, ad III. idus, ut aut Labrone, aut Pisis con-
Vada Volaterrana
scenderet. Antonino in itinere Salebro dicitur. Vada hinc
Cecina flu.
Volaterrana Straboni Plinio'que. Ostia fluminis Cecinæ, qui per agrum Volaterranum fluit initium'que à Monterio
Populonia
prope Massam habet. Populonia notissima uetustate hãc Niceas patricius Constantinopolitanus classis imperialis præfectus, regnante in Italia Bernardo Caroli nepote, igni ferro'que deleuit. Huc quoque Vandali mari excurrentes, à Basilisco Leonis III. præfecto repulsi sunt: quem postea locum Plumbini princeps Corsis referſit, qui totam Hetruriæ oram deprædabantur. Portum habuit, qui iamdudum desertus ab accolis, nunc Baractus uocitatur, prædonũ recessus.
Portus Traiani
Contra hunc ex alia dorsi parte portus Traianus Ptole-
Populinum
mæo: ubi nunc Populinum est, quasi parua Populonia, ex eius'que ruinis excitatum possessum'que ad hunc usque diem
Appianorum prosapia
Appianorum familiæ. Cuius princeps Iacobus Appianus scriba Pisanorum, qui Petrum Gambacurtam ciuitatis principem dominum'que suum per proditionem interfecit, Imperium'que sibi adripuit. Huius filius Gerardus, minime aptus rem paternam tueri, Pisas Ioanni Galeatio uendidit Plumbino sibi retento. Ex hoc & Paula Martini pontificis sorore ortus Iacobus II. uir admodum mitis: qui cum sobole careret, concubinam ex Aethiope eius tympaniste grauidam ex se putans, uicinarum urbium legationes ad puerperium baptisma'que inuitauit: illa uerò interim puerum toto corpore atrum pariens, patrem referentem, risum inuitatis,
Iacob. II
pudorem'que Iacobo excitauit. Hoc demum extincto Rai-
Rainaldus Vrsinus
naldus Vrsinus eius gener successit, qui grauem Alfonsi regis obsidionem passus quòd Florentiæ inimicos eius fuisset, magno se animo defensitauit, regem'que tandem re infecta
Baldasin.
discedere coëgit, In quo bello Galeatij Baldasini Siculi, militis Alfonsi, memorandum traditur facinus: ter hic muros ascendere conatus, ter è summo deiectus est, quater cum hoste ex prouocatione uictor. Armatus sinistra ephippium equi, dextra tenens hastam, in equum insiliebat: defuncto Rainaldo Catharina eius uxor metuens regem, missis ad eum oratoribus, aureum poculum, VI. pondo quotannis dare promisit. Post hanc populus quendam Mannetum Ap-
Mannetes Appianus
pianum solum ex ea familia superstitem, qui apud Troiam Apuliæ cum uxore iam senex & inglorius agebat, ad imperium accersiuerunt, qui bona cum gratia multos præfuit annos, censum Alfonso pendendo. Moriens duos ex concubina filios reliquit, quorum minor Iacobus III. maiori à
Iacob. III
populo prælatus patri successit, uir sæuus ac libidinosus dum uixit. Et ipse decedens superstitem filium reliquit simul & successorem Iacobum IIII. quo nuper ab Alexandro pul-
Iacobus IIII
so, Cæsar eius filius oppido potiebatur: eo'que mox deiecto, ille rursus patriæ restitutus est. In horum agro ac ditione duo parua oppida paulum à mari remota, Scarlinum & Suberetum, quæ fortasse fuerint ex colonis his quos Scato-
Scatones Suberrani
nes & Suberranos in ora Hetruriæ Plin. uocat. In littore
Vmbronis ostia
Senensium sunt Vmbronis ostia nauigiorum capacis, ut idem est autor. Labitur ex montibus qui sunt inter Arretium & Senam recto tramite. Telamon portus à Telamonio Teucro
Telamon portus
huc adplicante post Bellum Troianum, ac extincto fratre diuersa exilia quærente. Huc & Marius etiam ex Africano exilio reuertens peruenit. Denique apud hunc nobilis illa Romanorum contra Gallos uictoria, Aemylio Lepido, &

Attilio Regulo Coss. teste Polybio. Prope hunc etiam por-
Herculis portus
tus Herculis, quod nomen non mutauit, & ansidonia cum
Foenilia
portu qua dicitur Foenilia iam extincto. Marsilianum: montes quoque Acutus, Ianutius & Argentarius, Senensium &
Ansidonia
pontificis Romani terminus. De Ansidonia prodigium fertur, quum à Carolo Magno contra Longobardos difficilius cæteris expugnaretur, adducta S. Anastasij caluaria, castris'que prælata, statim in potestatem uenisse. Quapropter hæc cum nonnullis etiam supradictis littoralibus dono eius cœnobio Romæ ab eo concessa, cuius rei monimentum in eodem templo marmorea tabula inscriptum legitur. Post
Grauiscæ
hæc Grauiscæ à Geographis ponuntur, quæ iam interiere.
Castrumno. Cornetum
Deinde Castrumnouum, quod Cornetum esse diligentiores putant. Nam & pars hodie ciuitatis eo nomine appellatur. Vocabatur & castrum Inui, uti Seruius in uersu Virgiliano lib. VII. testatur. Pometios castrum'que Inui, Bolam'que Choram'que. Inuus enim Pan seu Faunus dicitur, ab ineundo, ob eius libidinem. Is uerò corniger quum sit, non mirum Cornetum postea locum fuisse appellatum. Amnis hic labitur Minio, è montibus uicinus, recta in mare profluens semi-
Minio Tarquinii
ta. Virgilius. Minionis in arua. Paulum uerò à mari remota Tarquiniorum uestigia uisuntur, nomen priscum adhuc retinentia. Tarcontis ædificium, illius qui duodecim Hetruriæ ciuitates condidit: uti Strabo. Huc applicans Demaratus Corinthius Lucumonem genuit qui Tarquinius Priscus uo-
Blera
catus. Blera Plinio Ptolemæoq; uestigia & oppidi & nomi-
Pyrgi
nis retinet: Pyrgi uerò ciuitas uetus putatur. Virgilius, Et
Centumcellæ
Pyrgi ueteres. Centumcellæ, quarum meminit Plin. in quadam epistola: Hadrianus inquit, princeps centum iudicibus totidem cellas ædificauit ad audiendas præsente se causas
Aug. prodigium Oct. tr. ro.
institutas. Hic etiam Augustinus librum de trinitate scribens, prodigium pueri, coclearì pelagus euacuare conantis uidit. Postremo portus Rom. à Claudio extructus, deiecta naui maxima, quæ olim magnũ obeliscum adduxerat, ut ait Tranquillus. Absoluta iam ora, ad interiora reuertar, initio à Pisis sumpto.

RES PISANORVM.

PISAS Dionysius à Pelasgis conditas dicit. Plin. Virgilium secutus, à Piseis Peloponensi, sitas'que inter Arnum & Auserim scribit. Strabo autem sic: Pisæ ab his conditæ sunt Pisanis, qui è Peloponneso cum Nestore aduersus Ilium militauerunt: remeantes errore disiecti, hi quidem Metapontum, alij Pisanum tenuerunt agrum. Duos autem inter amnes sitæ sunt in eorum congressione, Arni & Esaris, quorum alter ex Arretio multus delabitur: non tamen integer, sed trifariam diuisus, alter ab Appennino. Confluentibus autem illis unum in alueum, adeo tolluntur mutuo alterius impetu, ut qui in Amborum ripis extent, se inuicem adspicere nequeant: hæc Strabo. Qui autem hi amnes simul confluentes sint, sanè alios non uidemus, quàm Eram & Elsam nunc uocatos in Arnum confluentes. Eram'que uiciniorem Pisis ab eo Esarem uocari necesse est. Plin. uerò inter Auserim & Arnum dicit. Est au-
Auseris
tem Auseris flu. prope Lucam, cuius olim pars riuus ille qui iuxta Pisas nunc labitur fuit. Hunc etiam forte Strabo intelligit, ac pro Auseri Esarem ponit, nam Era, nec ex Arretio, nec Apennino labitur: quod si de Auseri dicit, necesse fuerit eum quandoque in Arnum alio cursu influxisse. Pisanorum terra mari'que res diu floruere. Anno siquidem DCCCCLXII. Otho primus quum primum Pisas ueniret, septem Germanorum familias in eo loco reliquit habitare uolentium. Quas & facultatib. & honoribus ornauit. Quæ sunt huiuscemodi, Casamacta, Orlandi, Ripafracta, Gattani, Gusmarij, uicecomites, Dodi. Non multis post annis, quum à

pontif

pontifice edictum esset, ut cuiq; Christianorum liceret Sardiniam possidere, modo à Saracenis eam liberasset, Pisani eã expeditionem aduersus Musactum eorum regem fecerẽ. Interea Lucenses, qui superiore anno ob quasdam incursiones in discordiam uenerant, adiunctis Transpadanis in agrũ Pisanum inuadunt, Valdeserchium ceperunt, quos Pisani statim remeantes usq; ad Ripamfractam fugauerunt, nec multo post cum classe Regium obsederunt. Musactus è Sardinia Pisas inuadit atque incendit, multitudine ad uicinos se montes & loca proxima transferẽte. At Pisani cum uictoria remigrãtes, ac incensam urbem ingressi die sancti Sixti, an. M. VI. restituere in Primis ædificia curarũt. Post annum deinde sextum Cardinale Ostiensi à põtifice misso, tum Lamberto præsule Pisano Populum impellẽtibus, Christi causa Sardiniam rursus repetẽtes, uictoria potiuntur, insula capta atque incensa, fugato'que Musacto. Verum post triennium ab eodem irruptiõe facta, unà cum cæteris Christianis pulsi eã amiserunt, eodem'que anno cum Genuensibus societate facta recuperauerunt, ex conuentis præda illis, Pisanis uerò insula cessit. Quæ ab eis in quatuor diuisa est partes, Arboreã Calarim, & alias duas, quibus singulis magistratus præfecerunt, quos iudices appellabant. Carthaginem dein an. M. XXX. classe ceperunt, regem captum ad põtificem duxere, quem Christianum factum, ac diademate redimitum, eundem remisere. Post an. XX. Musactus antiquam Sardiniæ possessionem recepit, multis castellis & ædificijs ornauit. At Pisani rursus impulsore Pontifice eandem expeditionem tentantes, ac in Corsicam tempestate delati, eam deinde Sardiniam ceperunt, quam Musactus ante fugam prius cũ bonis his quæ exportare non poterat incendit. Anno post hec Panormum in Sicilia Saracenis ademerunt, ex cuius uictoriæ manubijs, Præsules ædis ac basilicã ædificare cœperũt, ubi prius ædes diuæ Reparatæ fuerat: uectigali adsignato partim quod Beatrix Hetruriæ comitissa Pisis sepulta, ac eius filia Matildis ei adsignauerant: partim quod Henrici III. concessio, à quo per legatos impetratũ, ut Papiniani & Reguli in ualle Serchi redditus ei dicarentur. An. M. L XX. bellũ Genuensiũ occasione ablatæ eis Corsicæ sustinuerũt, nec multo post XII. ipsorum triremes Arni ostia ingressas, die item S. Sixti superauerunt, ex quibus VII. mercibus onustas Græciã petentes ceperunt. Ex quo Pisani inter festos eum diem retulerunt, bis iam consecuta uictoria, templumq; ei extruxerunt. An. M. XC. in expeditionem Hierosolymitanam unà cũ Gallicis proceribus & ipsi cum ingẽti classe profecti, Caloiannem Imp. qui in itinere commeatum ac transitum impediuerat, multis adfecerunt incommodis, insulis insuper nonnullis ademptis: cum quo pacem hac conditione fecerunt, ut ceptũ iam Pisis templum, cum sacris ædibus, sua absolueret impẽsa. An. M. C VIII. in maiorem & minorem insulas Baleares adhortante Paschale II. Põt. expeditionẽ suscepere, ubi mẽses à profectione XXVI. labores famemq; ac naufragia experti: semestri tandem obsidione eas cepere, ac Pisanos in eo bello mortuos tumulo cum elogio rei gestæ Massiliæ in æde Victoris honorauerunt, quod adhuc extat his Versibus:

Bellum contra Saracenos

Musactus rex

Sardinia capta

Carthago cũ rege capta

Baleares insulæ captæ

Verbi incarnati de uirgine mille peractis.
  Annis bis centum, bis septem connumeratis.
Vincere maioricas Christi famulus inimicas
  Tentant Pisani Maumeti regna prophani.
Mane neci dantur: multi tamen his sociantur,
  Angelicæ turbæ coeli'que locantur in urbe.
Terra destructa classis redit æquore ducta,
  Primum ope diuina simul & uictrice carina.
O pia uictorum bonitas, defuncta suorum
  Corpora classe gerant, Pisas'que reducere quærunt.
Sed simul adductus ne turbet gaudia luctus,
  Cæsi pro Christo tumulo clauduntur in isto.

Ex ea igitur præda portas ligneas retulere, quæ nunc in tẽplo Pisano cernuntur, paruam'que columnam supra portam maiorem stantem, Duas insuper colũnas porphyreticas, quas postea Florentinis ob merita seruatæ ab eis, Pisanis absentibus, urbis contra Lucenses, dono dedere. Quæ pro foribus templi diui Ioannis hodie cernuntur. Sed & rege Saraceno Maioris interfecto, reginam captam cum paruo filio Pisas in triumphum duxere: ubi ad urbis Præsule Christianus simul & canonicus factus, ad postremum rex Maioris in paternum regnũ dimittitur. An. M. C L X VIII. Americo regi Hierosolymitano contra Saracenos qui Alexandriam occupauerunt, XL. triremes miserunt, consecutaq; uictoria, gratiæ eis actæ per legatum. Humani'que & hospitales in Ro. pont. fuere. nam his ferè tẽporibus Gelasiũ III. Henri. III. Imp. iram fugientem, dein Calistum II. è Burgundia Romam illac iter habentem, qui & Sardiniam Pisanis concessit, exceperunt. Innocẽtium II. item eiectum Pisas duxerũt, ac eius causa unà cum Imp. Siciliæ regnum Rogerio auferre contẽderunt. Quo tempore Neapolim annis VII. simul cum oppidis circa multis præsidio tenuerunt, inde iuris ciuilis Pandectis, quæ nunc apud Florentinos sunt, Pisas traductis: Salernitanam'que denique ciuitatem obsederunt, pro quib. meritis ille pacem inter ipsos & Genuenses primum constituit. Deinde Pisanum præsulem Metropoliticum fecit. Postremis uerò temporib. Gregorium XI. ex Gallia Romam redeuntem, quanquam interdicti sacris ab eo ob Florentinorũ societatem fuissent, gemina triremi iuuerũt. An. M. C L V. fœdus cũ Gulielmo Rogerij filio inierunt, à quo plurimis donati muneribus fuere. Ædẽ diuo Barptolemæo dicauerunt, ac pars urbis quæ Chinsica uocatur flagrauit. An. autem M. C L IX. cum Frederici Aenobarbi partib. studerẽt, Palarius consul, qui postea Palario castro nomẽ dedit, cum Gerardo comite ac nobilibus Pisanis auxilio ipsi Imperatori, qui Mediolanum obsidebat profectus est. Rursus eidẽ ad expugnationem urbis ueteris cum exercitu adfuere. Paucis deinde post annis Concho consule multa ædificari publica cœpta ædificia, & Rainerius homo Pisanus ac rusticus, qui terram arabat, omnis ueneris expers, ac iustissimus sanctitate florebat. An. M. C L X. cum classe Albiganum ceperũt, ex quo Genuen. bellum in se concitarunt, qui cum LII. triremibus in ostio Rhodani conflixerũt, ac demum uicti & rebus spoliati, liberi precibus ducis condonati fuere. Deinde Gregorio VIII. sequestro, qui ea tempestate Pisas uenerat, pax inter utrumq; populum facta: mox ad Hierosolymitanam expeditionem, cum eodem Frederico classem L. triremiũ unà cum Vbaldo Lanfranco urbis præsule miserũt, qui Imperatore in flumine casu demerso, statim domum reuertit. Sub eodem præsule Campum sanctum dicauere, ex terra quam Hierosolymis adduxerant iniecta nuncupatum. Idem quoq; Præsul in Gorgonam insulam Othonis Imp. furorem aufugit, quod cum ut Pontifici rebellem Innocẽtij III. iussu Pisis publice sacris interdixerit. Post hæc Pisani Frederico I. pontificis hosti magnopere fauerunt, cuius causa Cardinales quosdam à Gregorio VIII. ad cõcilium contra eũ ex Gallis adcersitos apud Maloram depresserunt. Malora enim saxea moles seu scopulus instar insulæ aquis abditus V. pass. mil. in mari procedens recessu cauo ac brachijs portum efficit Pisanum. Huius igitur sceleris haud multo post diuina ultione pœnas dedere, superati in eodem ferè loco, memorabili clade à Genuensium classe, dum de Corsicæ imperio decertarent, ubi triremes XLIX. hominũ uerò XII. milia desiderauerunt. Sed ab eisdem iterum paucis post annis alia sustinuere incommoda, portu ac turri apud Liburnum captis atq; incensis. Ab eodem item Gregorio Sardiniæ titulo pri-

Regina maioris insulæ cum filio Pisas ducitur

Pisani hospitales in Roma. pontifices

Pandectæ iuris

Palarius consul

Gerardus comes

Conchus consul

Rainerius

Albiganum captum

Hierosolymitana expeditio

Vbaldus Lanfranchus præsul

Campus sanctus

Cardinales deprimuntur.

Malora portus

Superati Genuenses

uati non desistere quin omnib. uiribus perseuerarent, tra-
derentq; & ipsi suis proceribus facultatem, insulā eam quo-
quo modo cōsequendi, quam ad postremū Bonifacius VIII.
Aragonū regi tributum pollicēti, reliquis exclusis cōcessit,
Bellum cum Aragonum rege ob Sardiniam
cū quo rege etiā postea bello contenderūt, multisq; demum
acceptis incommodis, pacem certis conditionibus fecerunt.
Manfredi etiā Siciliæ regis Frederici filij partes contra pon
tificem iuuerunt, Quo postea crimine à Clemēte IIII. ex-
piati fuere. Paulò uerò ante, anno uidelicet M.CCLVIII.
cum Venetis contra Genuenses societatem inierunt an. X.
duraturam. Qua etiam tempestate apud Acconem in Syria
cōtra eosdem pugna nauali commissa superiores fuere, præ-
Sigerius Saxecta consul
fecto classis ac duce Sigerio Saxecta consule simul & Hen-
rico Gataneo capitaneo Pisano. Statum uerò reipub. uarius
magistratus administrauit. Primo unus consul, deinde An-
tiani cum potestate, ac capitaneo, postremo dux: uerum ex
his nonnulli tyrannidem occupabant, populo non diu tolera-
Vgolinus co.
ti. Anno siquidem M.CCLXXXII. Voglinus comes co-
rum ciuis, qui oppida quædā in agro Pisano retinebat, mul-
tos annos in patria dominatus cum partium putaretur Gi-
bellinarum, Guelphis tamen & Florentinis faueret, ab Vbal
dis, Gualandis, Lanfrancis, Orlandis simul coniuratis ex-
pulsus, ad Florentinos confugit, quorum auxilio multa pa-
triæ damna intulit. Demum post aliquot annos reuocatus ac
Roger. præsul
autore Rogerio præsule ciuitatis è familia Vbaldorum per
proditionem captus, unà cum filijs fame absumptus: cuius
adhuc familiæ ceruuntur reliquiæ, in agro Pisano Gerarde-
scam possidētium, ab eo Gerardo uocitatam, quem suprà au-
xilio missum à Pisanis dixi. Sed & eadem tempestate alij
quoq; ex urbe pulsi à factione uicecomitum ad Florentinos
Nerius Gallura
item se recepere. Inter quos Nerius Gallura, eorumq; simul
& Lucensium auxilijs multas in patria excursiones fecere.
Demum Pisas portu pontibusq; occupatis obsederunt. Pisa-
Guido Feretranus
ni tot pressi angustijs Guidonem Ferretranum accersiuere,
cuius uirtute, simulq; Dei benignitate respu. restituta, ac Pō
tadera multaq; alia amissa recuperata fuere. Guidoni Frede
Frod. Feret.
ricus item Feretranus in exercitu successit, cuius tunc opera
Balnea ad aquas
Balnea ad aquas ædificijs habitationibusq; ornata fuere.
Post hæc Pisani mandata quædam impe. Rodulphi, qui Mi-
Rodolphus
niate morabatur, spernentes, planè ad defectionem tendere
uidebantur. Quare uicarius eius bellum inferens, Pisas adeo
Vgutius Fagiolanus
diripuit, ut uix postea resipiscere fuerit. Vgutius deinde Fa
giolanus è Flaminia oriundus uir fortissimus, capitanei no-
mine ad regēdam remp. accersitus, Lucæ dominationem in-
Luca capta
uasit. Florentinos plurimis adfecit incommodis, præsertim
Mōs Catinus
ann. M.CCCXI. apud montem Catinum uallis Neuolæ,
Pistoriensibus ac Volaterranis sibi adscitis. Sed quum ex pa
rente Tyrannus factus esset, primum Lucenses filium eius
Nerium ex urbe pellunt, quòd Castritium nobilem adole-
scentem è Castracanum familia in carcerem duci iussisset.
Vgutio igitur in eos prodeunti, ac inde paulò pòst re infecta
redeunti, eodem die Pisani portas clauserunt, ille ad Malespi
nas unà cum filio confugit, ubi tentato sæpius nec quicquàm
Gerardus comes
reditu ad solum paternum reuertit. Pisani deinde Gerar-
dum è comitibus Donorciatici reb. præficiunt: post uerò
Facius comes
hunc Fatium comitem hic ciues ad concordiam induxit, uir
unus omnino iustissimus putatur: decessit post annos III. ex
pestilentia, maximo omnium desiderio de se relicto. Anno
Pisis studium literarum
M.CCCXXXIX. Pisis studium literarum institutum,
probante Pontifice. Deinde renouantibus bellum Florenti-
Ioannes Haucutus
nis, Ioannem Haucutum ex Anglia uocauerint, cuius ductu
Florentinos adeo presserunt, ut omnibus circa oppidis ca-
ptis, ad portas urbis sint castrametati. uerum duce, ut dici-
tur corrupto, illius periculum uitauere, paucisq; post annis
communem fortuna duce Galeocto Malatesta, Pisanos insi-

a

gni clade adfecerunt, ex eisq; ad mille captos in triumphum
duxere. Pax deinde subsecuta Innocentij Pont. legato paci-
ficatore, Pisani id Gambacurtarum, qui tunc urbis potie-
bantur, auaritiæ referentes, eos ex urbe pepulerunt: ac Ioan
nem Agnellum nobilem uirum Pisanum ducem primum
nouo tunc magistratu constituerunt. Anno M.CCCLXV.
Cuius item non longa felicitas. Post annos si quidem IIII.
dum Lucæ quo salutatum Carolum Imper. ierat, ludos spe-
ctat, ruina podij, crus perfregit: ex quo magistratu se coa-
ctus est abdicare, Filijq; Gualterius ac Franciscus in eius
locum in templo ab uniuerso populo surrogati. Verum illis
inuidiosum recusantibus magistratum, Antiani ad palatij
Antiani renouati
consessum, antiquamq; rediere potestatem. Carolus interea
Pisanis septem aureorum milia singulis mensibus donec
esset in Italia imperauit, Anno M.CCCLXIX. Petrus
Petrus Gambacurta
Gambacurta cum Guidone fratre ac filijs XII. aureorum
milib. Carolo datis, reditum in patriam impetrauit, ubi tan
to exceptus cum honore, quanto nemo unquàm. Hic igitur
Florentinorum fuerat amicus: quumq; aliquandiu rem te-
nuisset ab Iacobo Appiano uiro Pisano scriba reipu. rerum
Ia. Appianus
omnium conscio per scelus interficitur. Iacobus rerum po-
titus post annos IIII. remp. filio Geraldo dimisit. Hic ui-
dens urbem minimè tueri posse, anno dominationis III.
Ioanni Galeatio uicecomiti uendidit, plumbino oppido sibi
Galeatius uicecomes. Gabriel filius
reseruato. Galeatius uerò decedens, hanc in portionem Ga-
brieli filio suo notho testamento reliquit, qui & ipse diffisus
uiribus, eam rursus Florentinis uenundedit, illi statim ur-
bem capiunt. Pisani indignati, Ioan. Gambacurtam exulem
reuocant, eoq; duce facta irruptione, Florētinos urbe dei-
ciunt, bona deripiunt, sese in libertatem omnino uendican-
tes, atq; ut id tutius agant, Agnellorum factionem urbi etiā
restituunt: ac cum Gambacurtis conciliant, ante aram Eu-
charistia inter utrumq; familiæ principem diuisa. Mox ru-
po fœdere, Gambacurta Io. Agnellum per proditionem cæ-
dit, ac postremo Florentinis aliquot menses Pisas obsiden-
tibus uendidit. illi an. M.CCCCV. in urbem recepti, Gino
Caponio primo prætore. Huius postea Ioannis filius Gerar
Gerardus Gambacurta
dus Gambacurta, dum Ferdinando Siciliæ regi aduersus Flo
rentinos uenienti, castella quatuor in Apennino sita, quæ pa
ter à Florentinis meritò proditionis acceperat, tradere cu-
pit, per suorum proditionem decipitur, castellis Florentinis
traditis, ex quo ille regem pauper diu ac miser secutus est.
Captas igitur Pisas, Florentini usq; ad annum millesimum
quadringentesimum nonagesimum quintum tenuere. Ad-
Pisani aduentu Caroli rebellant
uentu tunc demum & hortatu Caroli regis Gallorum, illac
iter contra regem Neapolitanum facientis sese iterum in li-
bertatem uendicantes, nō solum magistratus, sed eorum an-
tiquas in urbe familias expulerunt, bonaq; diripuerunt. Se
quoque tuendi gratia in fidem Venetorum dedidere. Quo-
rum auxilio excursiones in hostili crebras ausi facere, ab eis
tandem Turcarum bellu imminente deserti, suis nunc auspi-
cijs uiuunt nequicquàm sæpe ab hostibus bello lacessiti, ma-
gna ui animi potius, quàm uiribus annis iam prope XII. re-
Luca
sistunt. Luca Romanorum colonia. Liuius XXI. Annibal in
Ligures, Sempronius Lucam concessit. Frontonius lib. III.
C. Domitius Caluinus cum obsideret Lucam oppidum Li-
gurum, non situ tantum & operibus sed etiam propugnato-
rum præsentia tutum, circuiri muros iubet. M. Varro di-
cit eam à lucentibus clypeis dictam, quibus eorum turres
erant munitæ. Nulla ciuitas tam breui tempore plures ex-
perta dominos. Nam à Gothis possessam ante omnia, Nar-
ses VII. obsidionis mense in potestatem redegit: deinde
à Bonifacio eius urbis ciue dominata, qui ex Beatrice Hen-
rici Imper. filia Matildem genuit, coniugem Gotifredi ma-
gnæ ditionis heredem, deq; Christiana religione optimè

merit

meritum. Deinde Vgutius Fagiolanus quem suprà in historia Pisana pulsum unà cum Nerio filio dixi. Dein Castri-

Castritius

tius à Castracanum familia, ex captiuo patriæ dominus factus. Res multas in Italia gessit, Galeatio uicecomiti, & Accio eius filio familiarissimus. Florentinorum acerrimus ac perpetuus hostis. Post eius mortem filij à Ludonico Bauaro Imper. eiecisti fuere, quum ille patrem suis hostibus fauentem reperisset. Post Bauari discessum Teutonici, qui in præsidio Lucæ erant, cum Marco uicecomite, quem missum à Bauaro obsidem tenebant, ciuitatem Florentinis precio L X X X. milium aureorum obtulerunt: illis autem renuentibus iterum discedente Marco, minore satis precio Gerardino Spinulæ Genuensi dedere, qui uix accepta possessione, à Florentinis obsidione premitur. Tandem unà cum ciuibus rebus desperatis, Ioannem Boemiæ regem, qui tunc fortè in Italiam à Brixiensibus adcersitus uenerat, ad tuendam rempub. euocat: ille dominatione accepta, Lucam ab

Ioan. Boemiæ rex

obsidione quinq; mensium liberat. Post hæc discedens, Petro Roscio Lucam & Parmam commisit, ille ex conuentione quadam Mastino Scaligero tradidit: Mastinus uerò Florentinis uendidit, qui nouem tantum menses eam possederunt.

Pe. Roscius
Mastinus Scaliger

Pisani reminiscentes Lucam eorum potius esse iuris, uti rebellem Imper. ab Henrico sibi concessam, urbem obsidione acrißima cingunt, agrum simul undique cum castris occupant, frustra Roberto tunc rege, eos tanquàm à possessione sua discedere mandante: tandem post aliquot menses pax certis conditionibus facta.

Carolus Imp.

Nec diu postea Carolus Imper. Ioan. regis supradicti filius in Italiam ab Vrbano pont. adcersitus, Lucam diuertendo accepit, ubi aliquandiu moratus est: discedens Cardinalem quendam Gallicum in eo loco reliquit. Qui urbem Lucensibus X X I. aureorum mil. uendidit à Florentinis mutuo acceptis, à quibus & ciues nonnulli solertes ad reconcinnandam rempub. eorum, missi fuere.

Lucenses pecunia se à vicario Caroli redimunt.

Arx item quam Castritius olim excitauerat, uestigio diruta. in eoq; statu usque ad Paulum Guinisium fuere: Hic cum multas posideret opes, ac patriæ tyrannidem occupasset, infelicem habuit exitum, ut mox dicam.

Paulus Guinisius

Florentini postremo Lucenses obsident per Nicolaum Fortebrachiũ, ægrè ferentes quod Ladulaus Pauli filius Philippo duci, eorum hosti militasset. Illi ad opes Philippi confugientes, Francisco Sfortia, & Nicolao Picinino ducib. ab eo missis non solùm pestem à domo pepulerunt sed ultrò ausi Florentinos inuadere, quibus Guidantonius Vbaldinus dux fuerat, prælio commisso superiores fuere, ubi hostium equitum quatuor, peditum tria milia desiderata fuere.

Florentinorũ obsidio.

Guidãtonius Vbaldinus

In eo bello, quum Paulus rebus Florentinorum clàm studere deprehenderetur, à populo captus, ac Francisco traditus ab eodem Mediolanum ad Philippum ductus, atque in custodia extinctus est. Filius uerò Ladislaus qui eodem tempore sub Francisco patriæ militabat, ubi patrem esse captum accepit, ilico aufugit. Aliquot deinde post annos, clàm noctu Lucam ingressus, sese magistratibus ostendit, flens atque obtestans, uti iam insontis laborum misererentur: quod si per eos minus in patria uiuere: saltem mori liceret, sese paratum eorum iussu supplicium ferre. Illi misericordia commoti, humaniter castigant, hortanturq; uti sortem æquo animo perferat: neu ciuitatis amplius hoc pacto statum perturbet, datisq; comitibus & pecunia, abire iusserunt. Hinc fuere Pontifices duo, Lucius III. & Alexander III. hic & Phridianus Præsul ante omnis colitur, cuius meminit Gregorius; cum in alijs de Lucensibus benemeritus tum quod Auserim amnem agros inundatione uastantem diuinitus compescuit, ex quo pars ea quæ Auseris nunc dicitur ab eo deducta adspicitur.

Phridianus

Auseris

Hæc & Agnelli mei patria uiri moribus, ac literatura ornatißimi. Prope Lucam finum Herculis, cuius oppidi paruæ nunc extant uestigia.

Fanum Herc.

Deinde Feroniæ lucus Ptolemæo, qui nunc Bientina cum lacu fortè fuerit, nonnullis uerò Petrasancta, uti suprà monstraui: alter enim Feroniæ lucus apud Soracten.

Feroniæ Lucus.

Fucetium oppidum cum altero lacu: sunt qui hos Focenses appellare uelint, ex Desiderij regis marmore, Viterbij reperto. Dein Piscia, Pratum, noua nomina, de quibus alijsq; in Florentinorum epitome mentionem faciam.

Focenses
Piscia
Pratum

Pistorium propius Appennino, cuius meminit Sallustius in Catilinario. Nullum æque oppidum Florentinis negotium fecit, acriusq; restitit, cum sæpe uictum fortius resurgeret, societate auxilioq; maximè Castritij Lucensis freti, cuius etiam adhortatione ac uiribus Philippum Tidicem Pistorien. tyrannum patriæ constituerunt: Florentinis magnopere aduersum, ipsius Castritij generum: tandem anno M. CCCLI. penitus succubuit, ut in Florentinorum reſtram historia.

Pistorium

Philippus Tidices

Hæc ciuitas mater seditionum totius Hetruriæ, ab ipsa nanq; Alborum & Nigrorum factiones Florentiam defluxerunt. Deinde Cancellarij & Pantiatici crebris tumultibus urbem impleuere. Ii quum diu quieuissent, proximis annis iterum sunt excitati, ut omnia cruore, cæde, incendioq; referserint, nec finis adhuc esse uideatur, Cancellarijs nunc potientibus. Hic Nicolaus Forteguerra cardinalis Theanensis Atheneum nobile ac religiosum constituit pauperibus doctrinæ operam dare cupientibus refugium.

Atheneum pistoriense

Fesulas ex una Pleiadum ferunt esse dictam, inter XII. Hetruriæ, cuius adhuc uestigia uisuntur, cum nobili cœnobio à Cosmo Medice ædificato, subiugata à Florentinis anno M. XXIIII. locus memorabilis clade Redagagis Gothorũ regis à Stilicone superati. Hinc Minio fluit amnis ad mœnia usque Florentina.

Fesulæ

Redagages
Minio flu.

Supra in Apennini iugo castra Florentinorum notißima. Insuper & terra Pasumenna, quam Strabo dicit ab Arretio esse cæteris remotiorem, qua Annibal iter ad Trasimenum fecit, licet alia uia facilior ascensu Arimino deinde per Vmbriam foret, à præsidijs Romanorum tamen magis tenebatur.

Terra Pasumenna.

Quibus uerbis Casentinum describere uidetur.

Casentinum

Sequitur pars quam Liuius in descriptione itineris Annibalis, omnium fructuum feracißimam esse dicit inter Fesulas & Arretium, quam uallem Arni superiorem appellant: tunc paludibus occupabatur, obicibus saxorum cursum Arno remorantibus: quæ in sequentibus temporibus Incisæ oppido in ea parte ædificato nomen dedere. Arretium inter XII. item ponitur, bis rebellauit. Liuius XXVI. C. Terentius Varro obsides ab Arretinis senatorum filios cepit. CXX. Item bello sociali autores fuere Hetruriæ defectionis simul cum Marsis & Picentibus, Quapropter Sylla in eos acrius sæuijt proscriptis ciuibus antiquis, nouam deducendo Coloniam: indicio est marmoris inscriptio, quæ adhuc in ea urbe cernitur. Arretini ueteres duplici r. Plin. Arretini ueteres, Arretini fidentiores: processu deinde temporis uaria cum Florentinis bella gessere, quamquàm Guelphi & ipsi fuerunt earundem partium usque ad Fredericum II.

Arretini ueteres

Verum postea Tarlati Vbertiniq; Gibellini extorres, reducti Manfredi Siciliæ regis tempore aduersari cœperunt, primusq; Gulielmus Vbertinorum princeps, patriæq; præsul simul & Tyrannus, ac duci propior quàm sacerdoti, Florentinis sæpe bellum intulit. postremo Guidone Feretrano simul & exulibus Florentinis auxiliantibus, cum eisdem Carolum II. Siciliæ regem socium habentibus, congressus in prælio apud Bibienam occubuit, ubi Aretinorum tria milia cæsa: capta autem duo milia fuere.

Tarlati

Vbertini Gulielmus præsul

Guido deinde Petramala Tarlatorum caput, sacerdotio ac Tyrannidi succedens anno M. CCXVIII. à Florentinis & Roberto rege bello superatus, cum eis conuenit, ut urbis imperio penes Robertum relicto, ipse urbis administrandæ, creandorumq; ma-

Guido Petramala.

gistratuum ius haberet. Deinde gliscente imperij cupiditate, cum Tifernum Pontifici abstulisset, à Ioanne XXII. præsulatu deijcitur ex Aretina insuper dioecesi Cortona deducitur, primo præsule in ea ex Vbertinorum familia constituto.

Cortonæ I. præsul

Quam ob rem Guido iratus, Vbertinorum castella euertit. Postremo præter pontificis autoritatem Ludouicum Bauarum eius hostem diademate ferreo Mediolani de more redimiuit, Dumq; reuertit, febre correptus, in itinere apud Nigrum montem decessit, uir armis natus magis quam religioni. Aretium, Burgum, Tifernum, Castilionem, Terramnouam in suam potestatem redegerat: Arretium moenibus restituit, Viam quæ ab Anglari ad Burgum ducit, latiorem reddidit, ubi quondam Nicolaus Picininus à Florentinorum & Pontificis exercitu superatus est.

Petrus Saccon

Hoc extincto, res ad Petrum cognomento Sacconem eius fratrem peruenit: hic quoque in dissensionem cum Vbertinis, quanquam eiusdem factionis uenit, causaq; fuit, ut Vgutij Fagiolani liberi castra quidem amitterent: at illi reddito talione, ut Sacco Tifernum, & Burgum, quibus deperditis, necesse fuit cedere Florentinis. Itaque eis Arretium uendidit, castris sibi quibusdam reseruatis. Mox in suspicionem ueniens, captus ab eisdem & in carcerem coniectus, direptis eius bonis. Qui ædibus incensis liberatus postea à Gualterio Florentinorum tyranno, in dominationem rursus redijt. Bellum Florentinis Perusinisq; intulit. Castra Vallisarni, Ficinum atque alia incendit, & in Montemuarcum se recepit. Iterum ab Arretinis eiectus, ad Carolum Imperatorem frustra confugit. Demum apud Bibiennam oppidum suum excessit octogenarius, eo robore, ut etiam par iuuentuti arma indueret, omniaq; militis munera obiret. Liberos nonnullos reliquit, quibus paulò post Bibienam cæteraq; oppida ademerunt, impulsoribus pariter & adiutoribus, Farinata, & Ario, Vbertinis, qui in gratiam nuper cum Florentinis redierant, ob egregiam eorum in bello Theutonico nauatam operam, in quo & Biordus ex eorum familia cecidit.

Vbertinus

Biordus

Interea Arretini post Gualterij Florentinam tyrannidem, in libertatem se iterum uendicauerunt, ac L X. ciues creati, rempub. aliquandiu feliciter administrauerunt. Verum inter successores postea discordia nata, pars altera Carolo Pannoniæ regi, qui aduersus Ioannam Siciliæ reginam tunc in Italiam uenerat, urbem tradidit; quo paulò pòst discedente, Sacconis filij simul cum Vbertinis reliquisq; Gibellinis rursus in urbem aduersarijs expulsis reuocati, ob metum & ipsi mox contrariam iterum reuocant factionem, qui simul unà postea urbem diripuerunt.

Engeranius

Arretium post hæc Engeranius Ludouici Andegauensis dux XII. milium ex Gallia supplementum adferens in itinere, auxiliantibus Sacconis filijs ex torribus diripit, arcem uerò cum oppugnare coepisset, adlato de morte Ludoui. nuncio, desistens, urbem Florentinis, Anno M. CCCCLXXXV. L. milibus aureis uendidit.

Arretium diuenditum

Paucis dein post annis Ioannes urbis præsul à Gregorio XI. instigatus, bellum eisdem mouit, uictus tandem ac fugatus est, ædes crematæ, propinqui interfecti. Res deinde Aretinis pacata, usque ad annum M. D I I. fuit.

Aretini rebellant

Quo tempore, illi impulsore Vitellotio Tifernate à Pontifice cum exercitu misso, rebellauerunt: captaq; arce & magistratu, res cito deferbuit, autoritateq; Lodouici regis Gallorum Florentinis amici, sedata est: ac urbs propterea ciuibus ob metum diffugientibus, penitus uiduata, in misera nunc cernitur conditione: sed de his pluribus cum ad res uenero Florentinas.

Testa Aretina

Arretina testa apud ueteres in precio, cuius meminit Martialis, ea nunc terra præstantior apud Dirutam uicinum castrum reperitur, ubi & Figlina fiunt: ita & soli natura sæpe tempore mutatur, & Saguntina quòdam apud maiorem insulam nunc exercentur. Censent Arretium Leonardo, Carolo, & Ioanne Tortellio bonarum artium peritissimis, ac Francisco iurisconsultissimo, necnon Guidone etiam musico supra hæc tempora, qui totam melodiam sex notis in manus articulis inuenit.

S. Donatus

Sed præter omnis Donato martyre urbis præsule sub Valentiniano imperante: is ut apparet in tabulis antiquis apud ecclesiam Aretinam existentibus: Zenobium tribunum Landerici filium senatorem Romanum diuitem ac potentem Christianum fecit, qui Aretinam postea donauit basilicam, ubi multa oppida nominantur ab eo constructa, quæ nunc Senẽsium sunt.

Zenobius tribunus

Hinc fuere Mecoenas teste Macrobio, & Laurentinus ac Pergentinus duo fratres martyres sub Diocletiano, in eademq; iacẽt urbe.

Laurentinus Pergentinus Cortona

Cortona prius Corithum: Silius. Arreti muros, Corithi nunc dirui arcem. Dionysius Cortonem prius dictum ait: deinde factam Romanam coloniam, Cortonam coepisse uocari. Hanc conditam prius à Pelasgis Tyrrheni occupauere, hinc Dardanus fuit Troianæ gentis conditor. Virgil. Hinc illum Corithi Tyrrhena à sede profectum.

Dardanus

Eam insequentibus seculis Arretini expugnauerunt, à quibus diu possessa fuit, ablatam deinde Pontifex ab eis deiecto Guidone, præsulatus honore (uti suprà dixi) decorauit.

Vgutius

Deinde Vgutius tyrannus eam possedit, qui à Florentinis deficiendo Ioan. Galeatio adhæserat: tandem ob libidinem in foeminas, est à ciuibus interfectus, superstitibus liberis, qui exularunt, ac religiosis patriæ locis annuis pensionibus relictis, quæ adhuc durant. Postremo illac Ladislao Siciliæ regi transeunti, sponte ciues se dedentes ille admiratus, per cauillum interrogauit, an apud eos esset copia ueruecinæ: denique non multo post, eandem Florentinis uendidit.

Petramala Ciuitella Minutius Trasimenes

In hoc agro Petramala, unde Arretij familia, à Florentinis diruta: & Ciuitella Guidonis præsulis ædificium, quod Minutius quidam per bellum Ioan. Galeatij tenebat. Procedendo Trasimenes reperitur notissimus, ac clade Romanorum nobilitatus.

Perusia

Perusia in Appennini parte, ciuitas Hetruriæ ab Acheis ædificata, ut Trogus scribit, ut Appianus de bellis ciuilibus, ex XII. Hetruriæ. Hæc in Augusti uenit potestatem, compulso ad ultimam famem L. Antonio triumuiri fratre, moenibus insuper ab eo restituta Augusta est appellata.

Augusta Totilæ obsid.

Septem deinde annis obsidionem crudelissimam Totilæ passa, ad ultimum direpta est, interfecto eius præsule sanctissimo Herculano, natione Germano.

Herculanus præsul

Insequentibus deinde temporibus, sub Bonifacio VIII. sicut & multæ aliæ Italiæ ciuitates, quum Ioanni Galeatio Vicecomiti se dedisset, per Vgolinum Trincium tyrannum Fulginatem ab eodem Pontifice cum exercitu missum, ad officium reducta est.

Vgolinus Trincius Raspantes

Secutæ postmodum Raspantum qui Gibellini erant & Gentilominum factiones. Hi postremi nobiles, annis uigintiquatuor exules fuere: plebis partes Biordus Michelectus tunc tuebatur, uir autoritate uirtuteq́ue armorum inter suos potens: qui cum iam ferendus ob morum insolentiam non uideretur, à Guidoloctorum coniuratione qui & ipsi gratia pollebant incautus trucidatur cum omni ferè familia præter Cicolinum eius fratrem. Hic equo consenso urbem percurrit, clientes excitat, uiuum adhuc fratrem non interfectum esse simulat. Huc; adeò effecit, ut Guidoloctos omnis armata multitudo petitis eorum domibus de medio tollerent.

Brachius Montonius

Verum paulò pòst eiectus & ipse à Brachio Montono, ac demum resistens captus in prælio atque interfectus fuit. Is enim Brachius ob singularem uirtutem electus à populo Princeps, nobilitatem plebi conciliauit: è Montono uico Perusiæ finitimo fuit militia clarus, cuius gestis Campanus librum dicauit. Alberici primum Cunij Comitis disciplinæ se tradidit. Deinde Alfonsi regis autoritatem secutus, eius iussu Aquilam Martini Pontificis

oppid

oppidum, quem Alfonsus in adipiscendo regno aduersum senserat, obsedit, in qua obsidione à Iacobo Cadola Martini duce superatus occubuit, cuius postea cadauer effossum Pontifex in urbem perduci, ac extra portam sancti Laurentij in loco profano, quod sacris esset interdictus, tumulari iussit. Dum uixit aduersa semper factione cum Sfortia fuit, cum

Odo filius ambo ex eiusdem ducis disciplina prodijssent. Filium Odonem reliquit, qui breui post tempore à Guidone Torello

Carolus Montonus apud Aretium interfectus est. Alterum item filium Carolum diu superstitem uidimus, qui quanquam patriam indolem referebat, infortunatus usq; ad extremum fuit, anteq; hos annos Venetis militans contra Turcas apud Forum Iu-

Nicolai Fortebrachus & Picininus. lium in prælio cecidit. Ex eius item ludo Nicolai duo prodiere, alter Fortebrachus appellatus siue Stella, quod è Stella eius sorore sit genitus, alter Picininus ex eadem urbe ob corporis breuitatem dictus. Hic multis sæpe in prælijs uictor, ad extremum missus à Philippo duce aduersus Florentinos eorum agrum late uastauit: idemq; Comite Puppi sibi adscito per Apenninum Perusiam peruenit. Perusini uerentes ne tyrannidem occuparet datis ei aureis nummis L. milibus uexationem redemerunt. Mox Tifernum, postremo Anglare Florentinorum oppidum peruenit. Ibiq; cum eorum copijs quibus Eugenius Pontifex per Ludouicum Patriarcham Aquileiensem legatum auxilio fuerat, infeli-

Iacob. Picininus citer conflixit. filium habuit Iacobum cognomine paterno, non minore fama ac indole, qui tanto fuit Italicis principibus terrori, ut non prius conquiescerent quàm cum per insidias de medio tollerent, ut in rebus Siciliæ regum narra-

Franciscus Picininus ui. Franciscus alter filius Bononiæ captus mihi inter Bono-

Oddi & Baliones nienses iam dictus. Deinde secutæ duæ aliæ factiones, Oddorum & Balionum. Hi diu præualuerunt, pulsis ad extremum Oddis. Quorum princeps Fabricius protonotarius Simonis filius nothus, cum reditum tenuisset mediam percurrens urbem armatus, nullo ciuium consequente trucidatur, reliqui uerò admodum multi qui cum eo erant, laqueo suspensi. Baliones uerò iam inde à Gotifredo Baliono primo rege Gallico, qui Hierosolymas recuperauit, genus suum iactant, & usq; à Frederici Aenobarbi Cæsaris temporibus mœnia Perusina summa autoritate tenuisse, multaq; in Italia tum pro patria res gesisse. inter quos Odo claruit, qui Nellum genuit, & Malatestam. Nellus dum uixit gratia nomineq; cunctos gentiles antecessit. E Malatesta uerò &

Brachius iunior Iacoba Brachij Montoni nepte quinq; superstites filij: Brachius, Carolus, Sfortia, Guido, Rodulphus. Ex his Brachius senioris Brachij nomen potius quàm uirtutem referebat: Nam trucidatus uno die in medio foro per insidias Rodulpho patruele Nelli filio: ac eius nato Francisco creuerat. Quo facinore non diu gauisus & ipse unicum filium Gryphonem, in quo summa spes fuerat, interfectum uidit. Proximis dein annis Rodulphi filius Ioannes Paulus Carolum, Odone Caroli filio natum per discordiam domo pepulit. Cumq; nuper contra Cæsarem Alexandri filium Aemyliæ ducem unà cum Vrsinis conspirasset, ab eodem fuit patria eiectus Carolo restituto, quo paucis post mensibus defuncto Alexandro Pontifice, rursus expulso alter reuertit. Fuit

S. Constantius hinc inter cæteros V. C. quos alibi attigimus Constantius

Vrbs uetus martyr sanctissimus. Sequitur inferius Vrbs uetus: huius origo non satis constat quum nouum sit uocabulum, urbs autem uetusta appareat, ob quam rem minime assentior Blondo, siue Aretino, qui eam à Florentinis originem habuisse dicit. Sed potius his qui Herbanum esse putant, quod Ortano uicinum Plinio, nomine etiam propinquitate quadam corruptioris. In hac quoque factiones duæ, Merulinorum, & Musitorum, multam quandoque seditionem excitauerunt. Templum etiam nobile cum ædibus in ea situm,

Vrbani V. ædificium. Clusium prope Glanem in monte Clusium
situm, regis quondam Porsenæ, qui in ea Labyrinthum pro monumento extruxit, ut Plin. ait, qui & Clusinos ueteres & nouos ponit. Meminit huius urbis Plutarchus in uita Syllæ his uerbis. Sylla deleto Carbonis exercitu apud Clusium, Fauentiam, & Fidentiam, ipso Carbone Italia pulso propositis tabulis omnem Italiam cædibus inuoluit, ac Volaterras in deditionem accepit. Item Clusium Sylla petijt, & prope Glanem prælium iniit, dein prope Saturniam
reliquias hostium profligauit. Carbo habuit apud Clusium Carbo & Marius superati
ad XXX. hominum milia, & duas Damasippi legiones, & nonnullas alias cum Carino & Martio. Postremo illi qui Clusij relicti fuerant XX. milia numero à Pompeio prælio superantur. Hæc ille interpellatim. Nunc quoque in ualle Arbiæ multa ferramenta reperiuntur à fossoribus.
Senam, urbem antiquam esse autores multi demonstrant. Sena
Polybius ait, Senones pulsos à Romanis, aliam coloniam eius nomine Senæ, quam apud Adriaticum reliquerunt, condidisse. Ptolemæus Senam etiam in Hetruria ponit, quod nonnulli non putantes in exemplari Græco scriptum maxime errant, quum nos in antiquissimo Bibliothecæ
Vaticanæ uolumine id legerimus. Plinius Saniensem colo- Saniensis Colonia
niam uocat. In lib. quoque Coloniarum nuper inuento Saniensis colonia nominatur. Festus ait, populi qui supra & infra Romam habitabant, quòd rebellassent, moxq; ad officium redijssent, Sanates appellati sunt. Appianus libro primo bell. ci. Pompeius autem Martium circa Senas debellauit,
urbemq; diripuit hostiliter. Cic. quoque pro Cælio balneas Balneæ Senis
Senias commemorat. Blondus testatur se in Cœnobio S. Georgij Venetijs in quodam libro legisse Ioannem XVIII. ex senis diœcesibus uicinis illi partes addidisse, ex quo Senas cognominasse urbem. Quod quantum sit uerisimile ex supradictis autoribus deprehendi potest. Nam Ioannes ipse Senam præsule diocæsiq; decorare potuit, nomen uerò antiquius multo apparet, uti suprà ostendi. Extant hodie tabulæ apud Aretium donationis Zenobij Tribuni Landerici filij Senatoris Romani potentis ac diuitis, ecclesiæ Aretinæ factæ temporibus Damasi Pontificis. In quibus
commemoratur ecclesia S. Mariæ apud Castrum Senense Castrum Senense
ab eodem Zenobio ædificata, ac ecclesiæ Aretinæ simul cum alijs concessa. Hic autem locus est hodie Senæ ad portam S. Marci, in parte quæ dicitur Castellum uetus, ubi adhuc extant aliqui parietes semidiruti, cryptæq; & cuniculi. In eisdem tabulis dicitur Castrum ipsum Senense ab Romanis ædificatum. Quod sanè intelligendum, dum coloniam accepit. Præterea multa commemorantur templa ab eodem Zenobio constructa, simul & oppida quæ hodie
Senensium sunt. Inter quæ templum cum castro S. Quiritij in Oscenis, Corsilianum, Corsiliani, Corsi filij ædificium, Fuuianum quem Venatorum appellat Landerici patris Zenobij, Politianum, Lucinianum, Secianum à uiris omnia Romanis cognominata. Præterea Balnea Arapulana quæ non procul à Corsiliano, quod Pientia est deinde à Pio Pontifice illic oriundo cognominata. S. Quiritius in Oscenna Corsilianum Landericus Lucinianum Politianum Secianum Balnea Arapulana
Multa quoque ad Vmbronem & Vrciam quæ iuxta S. Quiritium, & ad Axum, qui iuxta Turranorum fluunt appellata. In commentario quoque Benedictidei Florentini scribuntur hæc oppida Senensium à Florentinis occupata fuisse, uidelicet,
Politianum, Fuuianum, quod Foianum nunc uocant. Cist- Fuuianum
tellam, Reddam, Roncinum, Bonicium, Castellinam, Bro- Castellina
lium, Caccianum, Collem, & sanctum Geminianum. Se-
nenses Christiani primum ab Ansano qui fuit Tranquillini S. Ansanus
ciuis Romani filius, facti sunt. Is XII. annorum ætate clam patre à Protasio presbytero sacrosancto fonte ablutus,
atque à Maxima uirgine è Tonagriano pago ex eodem Maxima

 fonte

fonte ablutus fuit, amboq; postea iussu Maximiani principis martyres. Maxima quidem fustibus cæsa, Ansanus uerò è carcere fugiens uenit Balneoregium. Inde Senam, ubi dum Christum prædicaret à Lysia proconsule in ignem proiectus incolumis euasit: ductus tamen ad flumen Arbiam securiq; percussus ibiq; sepultus est calend. Decembris. Hæc autem ex ipsius historia traduntur. Senenses Florentinorum perpetui sunt hostes, iuncti quondam eorum exulibus Gibellinis, nobili apud Arbiam uictoria potiti sunt. Nostra memoria Iacobum Picininum hostem habuere multa eis incommoda inferentem, quòd petenti mutuo per oratorem iure paternæ amicitiæ x x. mil. aureorum negassent: ille Castilionum Pescariæ, quod est oppidum agri Senensis uersus mare: continuo inuadit, unde

Gubernus

tandem Calixti Pontificis auxilio pulsus est. Gisbertum Corregiatem eorum ducem suspectum, ac Picinini partibus clam studentem, accersitum in curiam è fenestris præcipitem dederunt. Quo tempore ciues multos partim capite, partim exilio mulctauerunt, inter quos Patricius fuit uir ea tempestate literatus. Nostra uerò ætate, anno M. C C C C L X X I. ingentem rursus seditionem excitauerunt, tribubus quas montes uocant inter se dissidentibus. Antonius Belantes, qui princeps eius fuerat Senatus, unà cum quibusdam nobilibus apud arcem Alcinoi securi percussus: utraque pars breui tempore uarietatem experta fortunæ nunc demum ob exulum tenuitatem, & horum qui potiuntur potentiam, quiescit: quorum princeps Pandulfus Petrutius. Is hodie patriam omnium ferè consensu ob eius sapientiam & animi magnitudinem optimis regit institutis. Borghisium socerum, facta imprudentius corrigentem, de medio sustulit, cumq; nuper contra Cæsarem Aemyliæ ducem unà cum Vrsinis conspirasset, bellum ab eo periculosum passus est, quum iam agri partem captam maioraq; in dies hostem minantem animaduerteret, seruandæ patriæ causa sponte cessit. Re sedata paucis post mensibus ingenti ciuium letitia reuocatus est. Fuere hinc

Volaterræ

pontifices Alexander III. & duo Pij. Volaterras primam Hetruriæ ciuitatem primamq; ædificatam inter xij. fuisse, plura sunt argumento: ante omnia nomen ipsum, quasi Volatyrrhenorũ hoc est Hetruscorum urbem appellatam. Nam Tuscos ueteres uola oppidum aut arcem uocasse indicant multa apud eos, Volsinij, Volcæ, Volæ, Voltumna Hetru. dea. Tyrrhenos quoque græci Hetruscos uocant à Tyrrheno Lydorum duce huc applicante, ac xij. ciuitates constituente annis ante bellum Troianum ferè centum, ante uerò urbem conditam quingentis. Deinde locus natura munitus. Nam teste Thucydide tunc ob piratas frequentes & toto orbe latrocinia, altiora loca ac munitissima occupabant. Deinde autoritas Plinij, qui Volaterranos appellatos esse dicit Hetruscos. Post hæc in antiquis ipsorum diarijs quæ ad manus meas uenerunt, comperio, Hetruriam oppidum nobile ad oram eos diu possedisse, Rebellantemq; quandoque Tuscinatum cognominasse, ac ob inundinationem in mare abijsse, uadaq; iuxta ædificata: hodieq; ferunt accolæ uestigia sub aqua per maris tranquillitatem clarissime conspici. Præterea multa hic nuper refossa ueterum monumenta simul & statuæ cum literis Hetruscis, quæ Liuio Plinioq; testibus in precio apud Romanos fuere nec usquam alibi locorum conspiciuntur. Denique Petrus apostolus hanc ut in Hetruria primam ante

Romulus

omnis ad fidem uocauit, misso Romulo sanctissimo uiro, qui per Herculis portum ingressus sicuti scribitur, ubi eos Christianos fecit Fesulas abijt, ac urbis utriusque Præsul est constitutus. Hanc hodie portum ad Arcum esse putauerim ex nominis corruptione tum antiquitatis uestigio.

Quæ uerò post illos priscos ab autoribus traduntur adducam. Volaterrani teste Liuio Scipionis classem in Africam proficiscentis frumento iuuerunt, quòd eorum ager latissimus, ut ait Strabo, usque ad mare procederet, qui nunc est magna ex parte Pisanorum. Idem ait stad. X V I. ad oppidum conscendi. Hic etiam Marianos proscriptos constitisse, tandem triennio à Sylla obsessos locum reliquisse. Sylla uerò postea rerum potitus agrum eum publicauit, quem Cæsar deinde primo suo consulatu in perpetuum liberauit, ut est autor Cicer. in epistola quam pro municipibus Volaterranis commendatitiam Qu. Valerio proprætori scribit, quum ille antiquam Syllæ legem renouare uellet. In oratione item pro domo sua, Volaterranos non solum ciues, sed optimos ciues urbe Roma frui dicit. Et in epistola ad Atticum se gloriatur in consulatu Volaterranos & Aretinos quorum agros Sylla publicauerat nec tamen diuiserat, in antiqua possessione retinuisse. Tempore uerò triumuiratus ex municipio colonia facta est. Sic enim in libro scribitur Coloniarum. Volaterræ lege triumuirali in centurijs singulis iugera C C. Decumanis & Cardinibus est assignata, quam omnem ueterani in portionibus diuisam pro parte habent, in quos limites cepit interualla pedum C C C C. de quibus centurijs unusquisque miles accipit iugera X X V. & L X X X V. & L X. Irruentibus deinde diuersarum gentium in Italiam barbaris nullam eam iniuriam passam simul cum Florentia reperio usque ad Pannonios, quos postea dicam: præterquàm breuem admodum Vandalorum excursionem, quum ad Populoniam Leone III. imperante applicuere, quo tem-

Iustus

pore Iustus presbyter ex Africa ubi erat ortus in Vandalica illa insectatione pulsus unà cum Clemente fratre

Clemens

Octauianoq; item presbyteris ac Regulo Præsule socijs

Octauianus

eadem naue aduectis in proximum Hetruriæ littus ap-

Regulus

plicuit, ac Volaterris consedit, eumq; populum secta, ut multa Italiæ tunc loca, infectum Arriana, sua doctrina restituit. Insuper ciuitatem obsidione Vandalorum liberauit iactis de mœnibus panibus medicatis, qui & hostes adfecerunt, & opinione copiæ à spe potiundi terruerunt, pro quibus meritis Præsul est à populo electus: ac mox extinctus prope mœnia cum fratre contumulatur, ubi uallis prius nemorosa fuerat, locumq; pœnitentiæ

Alcus

sibi delegerat. Procedente tempore Alcus uir potens in ea ciuitate in eodem loco gemina templa constituit. Marius uerò Præsul Senensis alterum Iusto dicauit: alterum uerò Clementi, in quo postea Camaldulensium cœnobium patrimonio cuiusdam sancti monachi qui in eodem loco situs est excitatum conspicitur. Octauianus uerò socius procul omni cura in eremo, uixit urbi uicina, ubi eius nunc cernitur templum eodem ferè tempore constructum. Postea uerò Longobardorum duces in Hetruria hanc sibi sedem uti tutiorem delegisse ex cognomine nobilium familiarum comperimus, quæ Longobardi honoris gratia, ueluti reliquiæ priscæ gentis appellabantur. Ex his Amerigus, qui siue ui, siue Imperatorum permissu, in hac etiam regione dominabatur, Hetruriæ comes appellatus. Hic igitur ut Berengario primo Italiæ regi qui eum expellere nitebatur resisteret, Pannonios, qui tunc primum ex Hunnis uenerant nondum Christiani, in Italiam uocat. Illi uerò ante omnia præter fœdus Hetruriam eius domum inuadunt, omnemq; flamma atque ferro euertunt, bona diripiunt. Quo sanè tempore reperio Volaterras desolatas, atque ab eisdem incensas: paucisq; deinde post annis ab Othone primo qui Pannonios expulit, in eum qui nunc cernitur murorum ambitum breuiorem restitutas fuisse, missis eò Germanis

simul

simul cum antiquis eius loci familijs ad incolendum: ac ex eius nomine Othoniam appellatum, quam posteri corrupto uocabulo Anthoniam uocauere annis hinc prope sexcentis. Vicinioribus uerò seculis Imperitante Frederico II. duo Consules unà cum eius uicario rempubl. regebant, Morbo & ipsi partium adfecti Gibellinarum Pisanis adhæserant: Capitaneumq; ex eis accersebant atra scuta cum alba cruce depicta præferentes. Post mortem uerò Frederici, quum Florentini sub iugum omnis penè uicinos misissent, illac quoque cum exercitu transeuntes prælio tumultuario ac de improuiso superatos, liberos tamen dimisere. Guelfi tantum, tradentibus portam Acceptantibus, reducti: Familiæq; admodum nobiles Gibellinorum eiectæ, Bomparentes, Alegretti, Topi, Ciacci, Aliocti, Ardingelli, Magalocti, Ciafurones, Moricones: Guelforum uerò nomina, Belfortes, Tignoselli, Bonaguidi, Acceptantes, Baldinocti, Marchesi, Manecti: præterea Gabretani, Libiani, Querecetani, ex castris quæ tenebant appellati. Hi omnes unanimes rempubl. administrabant, curiamq; quò nunc unà cum prætore conueniunt ædificarunt uexillo Grypus assumpto. Post autem an. XX pace sequestro Rainerio Belforte præsule ciuitatis inter utrosque facta exules reducti sunt: sed quum per eorum impotentiam ex æquo uiuere non esset, autore Magistro Fide ciue uno sanctissimo populus aduersus nobilitatem caput extulit. Magistratus duos creauit, XII. populi defensores, & XV. bonos uiros curandi ærarij, ac crucis rubræ in albo clypeo signa sibi assumpsit, sexcentorum consilio constituto quos in rubro codice conscripserunt. Nobiles autem ad familias XLIII. in albo: atque ita coëgerunt ut dupla præter alios pœna tenerentur, si quem è populo uiolassent. Verum hæc non diu per eosdem potentes licuere, paulatim in pristinam resurgentes tyrannidem, inter quos duo tunc utriusque factionis capita pollebant: Alegretti, & Belfortes. Huius item Belfortes, alterius Baro iudex principes fuere. Quumq; Baronis filius Ranucius in præsulatu Rainerio successisset, essentq; Gibellini gratia inferiores, per tumultum à Belfortibus cum suis ac clientum familijs pellitur, domusq; incenduntur. Illi uerò in Castrum Berignonem se recipiunt, unde postea bello sunt eiecti. Belfortes igitur qui è Germania originem habuere, soli potentes uno tempore undeuiginti milites, ac ijdem uirtute duces fuere. Ex his Octauianus eques Belfortis filius ac Rainerij præsulis supradicti frater, primus inter suos factione paucorum populi Capitaneus eligitur: ea uir gratia apud omnis, ut quum filium Belfortem equitem domi faceret, omnes Hetruriæ legationes gratulatum cum donis uenerint, diebus XV. epulum populo partim in foro, partim in Basilica proxima dederit. Ludouicum Pannoniæ regem illac è Neapoli redeuntem hospitio pro dignitate suscepit, eiq; Philippum filium ducendum ad pont. dedit, qui mox in præsulatu ciuitatis Ranucij successor fuit. Intermissa hæc dominatio parumper per Gualterij regnum Florentiæ. Rursus eo extincto, nec illius uicario qui urbi præerat resistere ualente, statim reuixit, tumultu cædeq; tota urbe facta. Quumq; in dies magis in ciues populumq; partim suspicione, partim auaritia sæuirent, Ioannes Ingerannus præcipua in XII. magistratu autoritate collegas ad se uindicandos animat, qui tradita sibi à populo de tota republ. constituenda potestate, ann. M. CCCLXI. libertatem conclamant, Belfortes capiunt, eorumq; principem Bochinum equitem in foro postera die securi percutiunt. Reliqui se ad Florentinos recipiunt. Nam hi quum unà cōspirassent, per oratores urbis patrocinium sumunt, pacem inter utrosque constituunt, nonnullos primorum auro corruptos ad ea quæ uoluere pacta traditis portarum clauibus fœderatorum tamen nomine deducunt.

Alegretti Belfortes

In quibus non diu perseuerauerunt nouo grauantes tributa. Iacobo demum Ingeranno Ioannis supradicti nepote uociferante iura prodi ac uiolari, eaq; de causa in Stinchas Florentinas coniecto, res procul à defectione non erat, quapropter ab incepto destitere. An. deinde M. CCCCXXX. occasione rursus imperatæ pecuniæ Iustus Antonini concitata plebe Prætorem inuadit, urbem ad defensionem sollicitat: quod quum esse ex republ. non uideretur, accersitus in consilium, è fenestris deijcitur. Rainaldus Albizus qui iam cum exercitu aderat compressum tumultum inueniens agrum tantum castellaq; ademit, quæ anno insequente reddita sunt. Frustra deinde sæpius tentati primum ab Imp. Sigismundo iuxta prætereunte, deinde ab Alfonso Arragone qui agri partem tunc ceperat: an. demum M. CCCCLXXI. lacessiti à Laurentio Medice, quòd aluminis tunc inuenti partem sibi uendicare uellet, desciuerunt, non tam Florentinorum fœdus quàm illius tyrannidem detrectantes. Ex quo primum in ciues qui unà cum eo conspirabant cæde animaduertunt, cincti demum obsidione à Frederico Feretrano post dies XX. certis conditionibus deditionem fecerunt. Florentini præter pacta urbem euestigio diripuere, profana sacraq; omnia miscentes, ac sacrosanctum Præsulis tribunal cum ædibus euertentes eodem in loco arce constituta, agrum denique ademere. Hæc uerò antiqui fœderis restitutionem, ut est non solum regium, sed æquum, omnibus officijs nititur mereri. Nam & cæteris hoc tempore deficientibus & summa deditionis commoditate sola fidem seruauit, sponteq; auxilium qualecunque misit. Præsules hic olim utranque exercuere potestatem, ex quibus unum forte tumultuosius agentem, ad basilicæ portam ciues interfecere, quo piaculo annis XXVII. pastore caruerunt. Ornauit autem eam cathedram post Iustum Vgo Præsul sanctissimus. Hic ex Agnani uicini castri nobili Saladinorum familia, quum Volaterranus simul & Paduanus esset Canonicus, ob uitæ modestiam ac iuris pontificij scientiam promotus, uarios labores & ærumnas ab infestis ciuibus ob ecclesiæ libertatem & res conseruandas est passus, quæ omnia patientia superando ad senectutem sine querela peruenit. Decessit anno M. CCCCLXXXIII. inhumatus diebus X. à populoq; adoratus ob uisa ex eo prodigia, deinde conditus in eius urbis basilica fuit. Censetur eadem & claris uiris, Cecinnarum prosapia Romæ illustri. A. Persio, & Lino Pontifice quos alibi commemoraui. Ager metallorum feracissimus, æris, melantheriæ, aluminis, sulphuris, salis qui ex aquis puteanis in plumbeis lebetibus igne paulatim condensatur miro candore toti ferè Hetruriæ suppeditans. Aquarum insuper calidarum quæ morbis plurimis medentur. Inter eius castra ripa Maranci ædificium in alta rupe Comitum S. Floræ è quibus Marancius fuit, mœnibus deinde à Volaterranis cinctum, quod mea ætate Alfonsus Arago diripuit: ab eisdem quoque Comitibus simul & Senensibus montem Feltranum ademptum Petrus Belfortes eques per uim recepit, deinde inuitis Volaterranis, Florentinis uendidit, quod paulò pòst muris deiectis redditum nunc Minutiorum familia possidet. Silanum quod Bomparentes ex urbe pulsi tenuerunt, deinde eorum affines Petronij ciues Senenses per proditionem acquirentes arce in ea excitata demum Florentinis & ipsi uendidere. Lustignanum, quod à tyrannis Castilionensibus direptum Rolandus Africantes à Volaterranis missus mœnibus cinxit, iuxtaq; frater ipsius Rainerius eodem mandato Volaterranum Castellum condidit ob uicinorum discordiam. In antiqua Desiderij Longobardorum regis inscriptione quæ adhuc Viterbij cernitur literis Longobardis, leguntur ab eo constructa Geminianum, & Miniatum: Foscenecsq; in eadem nomin

Iustus

Vgo præsul

Geminianum Miniatum Folcenes

nominantur, quos nonnulli Fucetium oppidum esse conten-
dunt. Aliqui uerò lucum prope Geminianum ex flumine
Radacomalũ regionem eam perlabente dictum. cum his etiam Radaco-
malum in agro Volaterrano ab eodem ædificatum, notissi-
Rusellæ colo. mum nunc oppidum. In agro autem Senensi Rusellæ colonia
Pli. uocata inter XII. urbes, cuius adhuc uestigia prope
Alcinoi mons Alcinoi montem cernuntur. Suana urbs & Suanen. Pli.
Suanenses nunc ditionis Senensium. Lucinianum item, quod arbitris
Bononiensib. sibi adiudicatũ Florentinis initio belli cum Io.
Galeatio, paulopost ad Senenses antiquos dominos defecit.
Politianum Politianum uerò oppidum quum olim sponte ad Florenti-
nos uenisset, proximis annis in aduentu Caroli regis simul
cum Pisis rebellauit fugato prætore, arceq; disiecta. Longa
dein obsidione ac bello fortissime resistens in pace nunc ac
Vetulonia fœdere Senensium degunt. Vetulonia ubi nunc Massa qui-
dam uerò iuxta Viterbium esse contendunt, quod sane ex
Ptolomæi abaco & descriptione esse non potest. Hic haud
diu aluminis uena reperta, Cerbonem præsulem celebrant.
Volcæ Prope locantur Volcæ Ptolomæo Plinioq;, ubi nunc Craf-
Cosæ setum, Cosæ item quarum uestigia uidentur ubi nunc Orbi-
tellum. Verg. Quiq; urbem liquere Cosas. Perierunt ob
murium multitudinem teste Plin. quod fatum & Sminte
insulæ in ægeo accidit. Deinde Saturnia colonia Ptolomæo
Saturnia col. Saturniana appellata uestigia ueteris & nominis & ædifi-
S. Quiritius in Osenna. cij retinet ad breuem murorum ambitum redacta. Quiri-
tium in Osenna aliud oppidum in antiquis tabulis uti suprà
Vmbro memoraui uocatur. In agro item Senensi flumina Vmbro,
Alma. Prilla de quo suprà, præterea Alma apud Antoninum in itinere,
nunc Arbia appellata. Prilla apud Plinium, nunc Palia. No-
minum uerò recentiorum Vrcia, Formio, Albengia prope
Patrimonium Petri. saturniam labens. Sequitur, quod patrimonium Petri appel-
lant à Matilde cuius suprà mentionem feci relictum. In quo,
Aquula quam uocant Aquampendentem Ptolemæus Aquulam, unde
Aquulenses Aquulenses Plinius & Aquasenses uocant ex manifesta loci
Volsinij coniectura. Deinde Volsinij de quibus Liuius x. Cos. Post-
humius Hetruriam exercitu primum uastauerat Volsinien-
sium agros, deinde cum egressis ad tuendos fines haud pro-
cul mœnibus pugnauit. duo mil. CCC. Hetruscorum cæsa.
Item apud eundem & Cæcilium Volsinienses auxilium
contra seruos, qui ab eis temere manumissi contra dominos
insurrexerant, à Ro. petierunt: Missus itaq; Decius Mure-
Christina na. Hic Christinam uirginem & martyrem adorant. Lacus
iuxta est, quem apud Columellam tantum lacum Volsinien-
sem nominatum reperio. Insula hic amœnissima est, quam
Farnesiorum nobilis familia, cum nonnullis circa uicis no-
tissimis uiri generositate, possidet. Balneoregium Desiderius
item rex Rodam appellare uidetur. Plin. Straboq; in hac
Decem pagi parte decem pagos ponunt. hoc oppidum natalibus Bona-
uenturæ nobilitatur, cui proximis annis Gabriel Cardi.
Agriensis ordinis minorum templum excitauit. Tuscanen-
Tuscanenses Falisci ses Plin. nunc Tuscanella oppidum. Falisci gens & populus
& oppidum Straboni in hoc tractu longe sequuntur, &
Faliscum Plinio gentis caput quod proculdubio Mons fla-
sconis ex certis argumentis apparet. Nam in colle est, quod
nullum aliud inter Faliscos uidemus. Ouidius ubi de festo
Iunonis ibi celebrato scribit, ac Alēso conditore auriga
Agamemnonis. Difficilis aditus hic uia præbet iter. Iamq;
pererratis profugus terraq; mariq;, Mœnia fœlici condidit
alta loco. Ille suos docuit Iunonia sacra faliscos. Præterea
ex copia fructuum & loci amœnitate, in eodem carmine
pomiferos faliscos idem uocat. Deniq; nominis uestigium
cum uetere conuenit. Ouidius item in fastis. Venerat Atri-
dis fatis agitatus Alesus: A quo se dictam terra falisca pu-
Lucus Hetru. tat. Plin. cum Hetruriæ lucum dicit appellari, ob syluam for-
te Volsiniensem eo usq; pertinentem, siue ob sacra prædi-
cta. Aequos autem faliscos Seruius ait dici, quòd Rom. ab Aequi falisci
eis quasdam acceperint leges supplemento XII. tab. Hos
Camillus expugnauit, cuius iustitia populos eos sollicitauit,
ut deditionem facerent, quum ille magistrum ludi filios
principum ciuitatis prodentem uinctum remisisset, autor
Liuius VI. Lino etiam, sicuti & nunc, semper abundauere.
Silius. Induti sua lina falisci. In hoc item oppido Flauianus
præfectus eiusdem sub Hadriano martyre narratur, cuius Flauianus
hodie caluariam ostendunt. Viterbium uerò ipsum inter
faliscos etiam palam est fuisse Longulam appellatum. Li- Viterbium Longula
uius enim ait libro IX. Dictatorem Papyrium traducta
sylua Ciminia ad terrorem cum exercitu Longulam per-
uenisse. Et deinde paulo inferius, cum Hetruscis ad lacum
Vadimonis dimicasse dicit: quod sane præter nomen urbis Lacus Vadimonis
etiam de lacu indicat, eum esse qui in campis Viterbij ue-
nientibus Romam dextrorsus relinquitur. Non autem ut
Blondus apud Rosolum. Nam uerisimile non est, ut semel
Hetrusci à sylua Ciminia per Fabium fugati ulterius cum
exercitu progrederentur. Apud Viterbium Vetuloniam
etiam fuisse quidam nuper scriptor tradidit, quod sane ex
Ptolemæi positione, ut alibi dixi, esse non potest: neque
etiam uerisimile duas ciuitates adeo contiguas fuisse. Hic
& Desiderij regis marmoream tabulam repertam habent
literis Longobardis, quæ beneficia in Viterbienses & non-
nulla Hetruriæ loca commemorat. Ego tamen ad propin-
quiora ueniam. Quum eius tyrannidem Vicorum fami-
lia, quæ uico Eluij proximo dominabatur, annis ferè CC.
exercuit, quorum ultimus Franciscus uicus urbis Præf.
sub Eugenio sublatus unà cum reliquis sacrosanctæ ditio-
nis prædonibus à patriarcha Vitellico, dominationis ha-
buit successorem Captorum familiam, cuius caput Ioan- Captorum factio
nes senior olim, ac deinde filius eius Principalles, dum sub
Nicolao V. Viterbium reuertit in itinere ab inimicis tru-
cidati fuere. Nec diu post Gulielmus Captus Calisto se-
dente noctu domi fuit interfectus, ciuitasq; propterea cæ-
dibus partim ac tumultibus tota exarsit: quæ tandem se-
data quum diu quieuisset, sub Alexandro, anno MCCCC-
XCVI. nouas exciuuit seditiones interfecto Ioanne Capto
Iuniore potentiæ successore ipsius opera Pontificis simul
& aduersarum partium. Quem paulò pòst ulti Columnen-
ses cædes plurimas domorumq; direptiones fecere. Trien-
nio deinde post, his rursus ab Vrsinis pulsis, & aduersa
factione restitutis, noua crudelitatis exempla, ciuiumq; ca-
lamitates uisæ fuere. Necdum finis. Est & altera apud
Samnites Longula. Agillina quæ postea Cære appellata est Agilla Ceræ
à Pelasgis condita. Tyrrhenus enim eam oppugnantibus quũ
unus ad mœnia accedens quod nomen urbi rogasset, respon
sum est à Thessalo nescio linguæ Hetruscæ χαῖρε, id est, sal-
ue, quod Tyrrheni postea dempta aspiratione uocauere, au-
tor Strabo. Acron uerò in uersu Horatiano, Dignus Cærite
cæra, dicit: Cærites populi erant Hetruscorum, quibus deui-
ctis Ro. omnibus iuribus & utendi & condendi leges pri-
uauerunt. Huius oppidi quoq; habitati Vrsinorum ditionis
cernitur uestigium, natura loci munitum, quod his tempori-
bus obsessum diu Alexandri Pontificis copijs restitit. Sunt
qui Ceruceterum dicant proximum illi oppidum ex argu-
mento nominis, tum loci indicio antiquum Cære fuisse. Fo- Forũ Claudij
rum Claudij Straboni, Plinio, ubi nunc Tolfa est & alumen
Pij II. temporibus inuentum, Ioannis Castrensis hominis
transpadani opera atq; ingenio. In hac parte & Præfectu- Præfectura claudiæ.
ræ claudij, & Via claudia. Lacus Ciminus cum monte & Via claudia
sylua antiquitus inaccessa, ubi Fabius tot milia Hetrusco- Lacus Ciminus
rum fugauit. Liuius IX. Sylua erat Cimina, magis tunc inuia
atque horrenda quàm erant nuper Germani saltus: nullus
ad eam diem ne mercatorum quidem abdita ea intrare
præter

præter ducem ipsum iubebat. Capta aut cæsa eo die Hetruscorum x l. milia. Virgilius, Et Cimini cum monte lacum. Nã

Vicus Eluij
Sutrium
Nepet

lacus uici est, & sylua succisa longè minor, permeabilisq́; nã prius uia Caßia Vetrallã uersus iter faciebant. Vicus hic castrũ Præfec. urbis possesio, qui uicus Eluij dicitur Antonino. Sutriũ & Nepet olim in Hetruria potẽtia floruere, quapropter cum his Rom. societatem iniuere. Sutrium Liuius claustra Hetruriæ uocat, ob locum bellis opportunum contra Hetruscos. Sutrinorum Camillus audita defectione, teste Liuio, ob celeritatem iußit milites commeatum trium dierum secum exportare, ne ea res causa moræ esset. Itaque in prouerbium uenit Plautinum, Quasi eant Sutrium: de his qui ad plures dies cibaria sibi exportant. Pro redactis autem ad officium contra reliquos Hetruscos eos lacessentes feliciter pugnatum à Fabio apud Ciminiam syluam, uti suprà monstraui: Nepesinos quoq; qui cõtra eosdem auxilium

Surianum

implorauerant, ac sese postea excusantes hostibus dediderant. Nepet ex marmoribus Sutrij repertis, quanquam & apud autores & Nepe & Nepete corrupte inuenitur. Surianum castrum Vrsinis Nicolaus tertius Pontifex tradidit, ubi arcem excitauit, ac demum defunctus est. Hoc Britones qui uenerant in Italiam diu tenuerunt, iter obsidentes, quousq; Martinus v. id in potestatem redactum Pontifici subesse uoluit. Alexander uerò ab initio Pontificatus ex eo Vrsinis reddito primus incommodum sensit, quum bellum

Vetralla
Forum Caßij

aduersus eos suscepit. Vetralla Forum caßij putatur, cuius meminit Antoninus in itinere, ex argumento præter alia, quòd ædes diuæ genitricis mœnibus proxima sancta Maria in Caßia dicatur. hac quondam iter in Hetruriam Cicero in Phil. Via, inquit, Caßia quæ Hetruriam discriminat.

Ortanum
Ferentia

Ortanum oppidum & Ortani incolæ Plinio. Virgi. Ortanæ classes, sicut Byzantium & Bizantij. Ferentia Ptolemæo, Ferentium Plinio Straboniq́;. Quãquam apud quosdam Fe-

Ferentinum

rentinum malè legitur. Ferentini autem incolæ. Oppidum Faliscorum est cuius adhuc uidẽtur uestigia, unde Otho Imperator fuit: Ferentinum uerò inter Hernicos, cuius dicun-

Falerij

tur Ferentinates. Falerij & Falerium oppidum Faliscorum, cuius adhuc stant parua mœnia simul cum prisco nomine. Fescennia Plinio, & Fescennium Straboni his propinquum ponitur, siue potius inter eos. Id'que putauerim esse nunc Ciuitatem Castellanam. Vnde olim carmen nuptiale.

Veientes

Veientum populi intra x x. ab urbe lapidem sunt apud Liuium v. apud Plin. x v i. è regione Crustumiorum medio Tyberi. Qui antiquariorum iudicio apparent esse castra: quæ partim procerum Rom. partim Cœnobij sancti Pauli sunt. Videlicet Fianum, Naccianum, Laprignanum, Turrita,

Veij

Ciuitella, Arignanum, Castrumnouum. Veij autem ipsi inter hos omnino putantur ubi nobilia ueteris oppidi uestigia sub Vrsinorum ditione apparent, quæ adhuc Veiana appel-

Capenates

lantur. Faliscos Veis uicinos Liuius ponit libro v. Capinatum, inquit, & Faliscorum aduentu Veijs adauctum bellum. Hi enim populi, quia proximi regione erant, deuictis eis, se proximos esse periculo credebant. Capinates hodie Cana-

Syluæ Arsia
Mesia

pinam castrum existimant. Syluam quoq; Mesiam dicit Veientibus ademptam fuisse: & rursus Arsiam syluam apud eos memorat, quæ fortè Bacchanę fuerat: nam eo usq; imperium prorogabant. Hi Rom. bellum æstates x. sustinuere, deinde à Camillo subiugati, de quibus alio in loco narrabitur diligentius. Bacchana apud Antoninum in itinere legi-

Stagna Sabatia

tur. Stagna Sabatia unde aqua Sabatina Romæ, lacus Anguillariæ circaq́; fons, argumento loci in medio lacus, quia ad-

Alsium
Alsietinus lacus
Fons Veneris

huc Sabatinũ uocatur. Alsium unde Alsietina Romæ aqua & lacus, quem Brachiani quidam esse putant: & oppidum prope Vicarellum, cuius aquæ Veneris ex inscriptione repertæ uocatæ formarumq́; uestigia uisuntur. Plinius tamen & Ptolemæus in littore ponunt ubi nunc S. Seuera, esse'que nonnulli arbitrantur ipsum ex coniecturis cum alijs tum propinquitatis. Nam Strabo x i i i i. miliario distare dicit. Fregenas uerò non aliud putauerim, ut eruditis etiam quibusdam placet, quàm Brachianam, ut quasi Fregianum corruptius dicatur. Ex argumento etiam carminis Silij, Alsium, & obsessæ campo squalente Fregenæ. Obsessas uocat & campum squalentem siue ob aquarum salientium pe-

Vicus Aurelij
Soracte

nuriam, quæ in eo est agro, siue ob lacum subiectum olim nemoribus cinctum. Vicus Aurelij nunc Vicarellus: omnia sanè uicina sunt inter se loca. Soracte uicinus urbi mons, Syluestri Pontificis secessus, ubi olim Apollo colebatur, cuius sacerdos Virgilio & Strabone testibus ex Irpinorum familia nudis plantis ardentes prunas perambulabat. In hac

Flauianum
Feroniæ lucus

parte duo item oppida sita Straboni sunt, Flauianum & Feroniæ lucus. Virg. Flauinia quiq; arua colunt: horum nulla uestigia, nisi tantum hodie sancti Syluestri oppidum appa-

Cremera

ret. Cremera fluuius existimatur qui nunc uicinus primæ portæ v. ab urbe miliario. hic enim Fabij cum Veientibus prælio congreßi periere.

RES FLORENTINORVM.

FLORENTIAM ob eius historiam ultimo loco reseruaui. Hanc Aretinus à Syllanis conditam dicit: quod omnino esse falsum liber coloniarum nuper in-

Colonia Florentia à III. uiris

uentus manifesto demonstrat. Nam Coloniam quidem Romanorum esse, uerum à i i i. uiris deductam ostendit. Sic enim scribitur: C. Cæsaris & M. Antonij & M. Lepidi Colonia Florentina deducta à i i i uiris, adsignata lege Iulia. Centuriæ Cæsarianæ in iugera per Cardines & Decumanos: termini rotundi pedales, & distant à se pedes M M. C C C C. Sic igitur existimandum quando de hoc certa principia haberi non possunt, quod etiam Vallæ in quadam epistola placuisse uideo, ut Fesulani & ex uicinis montibus homines ad loca mitiora descendentes iuxta Arnum habitationes inceptauerint, dictiq; ab initio teste Plinio Fluentini, quod præfluenti Arno fuerint appositi. In receptione uerò coloniæ quàm suprà commemoraui, quod plerunque nomina mutarent, Florentini appellati. Nam Florentia Ptolemæo, Procopio, pluribusq́; ueterum nominatur. Ad hanc postea magnitudinem paulatim peruenit, ter diuersis temporibus mœnibus prorogatis, ut incolis facilè dignosci potest. Furorem Totilæ ut autor est Procopius quanquam sæpius tentata, dei benignitate incolumis euasit. Eorum res gestas, quod his omnia referta sint, quanquàm superfluum est narrare, breuiario tamen percurram, his tantum præteritis quæ in cæteris Hetruriæ ciuitatibus commemoraui, initioq; à Frederico i i. Imperatore sumpto quum omnia ferè ex illo cœperint. Nam quum perpetuum eum ac acerbißimum hostem continuo metuerent, satis habebant intra mœnia se incolumes tantum continere. Hoc extin-

Antiani creati

cto x i i. uiros Anno M. C C X X. creauere, quos Antianos uocauerunt, nihil'que potius eis fuit quàm Guelfos quos expulerat Fredericus in cunctas Hetruriæ ciuitates reducere. Quorum gratia Pistoriensibus primum bellum indicunt, breui admodum prælio lacessentes dum suspectos in exilium pellunt. Et in Apennino Caßianum exulum timore munierunt. Montariam item castrum, uti suspectum solo æquauerunt. Mox Aretinos, Pisanos, Miniatenses, Volaterranos cum exercitu magis terrentes quàm debellantes coegerunt partibus eisdem studere: Volaterras tamen improuisa pugna transeundo ceperunt liberas dimittentes. Interea Gibellini omnes Florentini qui expulsi fuerant,

rant, quorum princeps Farinata Vbertinus fuerat, Senam se recipiunt, indeq; ad Manfredui Federici filium Siciliæ regem, qui tunc autoritate ac potentia in Italia maxime pollebat, oratores mittunt subsidia postulatũ, dictitantes se huiuscemodi incommoda eius causa patriæ'ue partium sustinere. Ille quum respondere cunctaretur, tandem cohortem tantum unam Germanorum cum suo uexillo misit auxilio, qui cum in prælio ante omnes caderent, uexillo direpto, ac probris omnibus ab hostibus tracto, Manfredum incenderũt, ut Iordanem ducem cum M. D. equitibus supplemento mitteret, qui unà cum exulibus Florentinis, Senensibusq;, ac Pisanis apud Arbiam flumen prælio commisso memorabilem illam cladem hostibus intulere, ubi dicuntur ex eis ad X X X. milia partim cæsa, partim capta: quem exitum fertur Tergianus Aldimarus eques Florẽtinus satis præuidisse, & sæpe frustra in senatu reclamando prohibere uoluisse. Post hãc uictoriam illi in patriam redeunt, ac Guelfos expellunt, qui Bononiam se receperunt: Mutinensibusq;, ac Regiensibus auxilio fuere partes fugiendi aduersas. Inter hos tumultus Foresius Aldimarus qui caput eorum fuerat, fortissimè pugnando cecidit. Duce dein ex eis Guidone Guerra constituto Clementis V. Pontificis amicitiam sibi conciliant, signaq; domestica eius sibi assumunt, aquilam uidelicet rubram sub pedibus luthcum tenentem serpentem, seq; dein Carolo tunc primum aduersus Manfredum uenienti auxilio fore pollicentur. Interea Gibellini antequam Iordanes ad Manfredum rediret, consilium apud Emporium oppidũ uicinum habent, ubi Senenses, Pisaniq; consulunt omnino delendam esse Florentiam si se saluos esse uellent, nec aliter unquam aduersarijs licere conquiescere. Tunc Farinata patriæ incensus amore Meliora deus, inquit, nõ ego unquam patiar pulcherrimã urbem, quam ipse non condidi, destruere. Inde discedentes Florentini X X X V I. uiros constituũt, qui cum Guidone Nouello remp. curent. Hi cum multos ex plebe administrationi promouissent, indignata nobilitas unà cum Guidone secessionem facit: primum Alberti tumultum excitant, ac unà omnes pro æde diui Ioannis in armis consistunt, Plebs item apud Timothei templum cogitur, quam Guido frustra conatus inuadere eadem die Pratum secessit, postea reuertens clausas reperit portas. Interim intus formidãtes Guelforum potentiam ac nouam Caroli amicitiam, eos inita concordia reuocant, adfinitatesq; inter se iungunt nullo plebis nobilitatis'ue discrimine. Quæ res quanquam æqua, turbas nihilominus paulò pòst excitauit. Bõdelmontes nobilis eques quum ob plebeam sponsam à suis obiurgaretur, eamq; propterea abdicasset, in ponte dum equitaret interficitur. Rursusq; res turbatæ, ac partes excitatæ. Demum Guelfi Gibellinos iterum expellunt, rebelles uindicant, bonisq; omnibus priuant, usq; in hunc diem odio persequentes, magno quidẽ piaculo illius reipub. tum probro Christianæ religionis: quodq; peius tolerante Ro. Pontifice. Iurant noui magistratus ante omnia se studia partium seruaturos, ac contra fraternam charitatem facturos. Insuper & memoriam nefandi principis horum scelerum autoris ac illius reipubli. perpetui hostis, quam omnibus modis delere debuerant, hoc pessimo dissensionis instituto quotidie renouant. Igitur his expulsis statim partis Guelfæ capitaneum externum ac nobilem creant, primusq; fuit Lucius Sabellus. Sed paulatim ad ciues ac plures idẽ magistratus postea redactus. Dein Gregorij X. illac Lugdunum Concilij gratia proficiscentis, ac ciues ad reducendum exules, utq; communi concordia cum alijs ad Hierosolymitanam expeditionem cogerentur exhortantis, iussa contemnentes triennio sacris interdicti fuere, à quo nec etiam in reditu prope mœnia transeunte, sed tantum à successore soluti fuere. Sub Nicolao III. recreati aliquantulum: is Latinum Cardinalem Vrsinum misit, qui reducta exulum parte rem ad otium deduxit, XIII. uiris qui reipubli. inuigilarent creatis. quibus diu bene uiuere non licuit per mortem Nicolai, ex quo alia reipubli. forma mutata. Priores enim artium tres primum creati: deinde sex, singuli è singulis tribubus, quæ sex tunc erant: postea XII. postremo VIII. qui adhuc durant. Inter hæc à Gibellinis Bonitium oppidum occupatũ Flo. expugnant, soloq; æquant, ad habitandum incolis tantum sub monte planities concessa ubi nunc cernitur. Eodemq; tempore Vicarius Rodulphi Cæsaris Miniatæ morabatur, cui minime parebant. Anno quo interijt Carolus rex quem suprà nominaui, urbis mœnia ampliata, uiæq; ornatæ ultra Arnum. Hoc tempore Nerius Gallura cum reliquis exulibus Pisanis à patria expulsus ad Florentinos se recepit, quorum auxilio damna plurima Pisanis, ut in eorum historia commemoraui, clades etiã illa memoranda apud Bibienam Aretinis illata: de qua, deq; rebus Aretinorũ cum ad eum locum ueniã dicam. Quumq; plebs tunc à nobilitate premeretur, necessarium duxere Vexilliferum iustitiæ creare: quo etiam tempore Ianus Dolobella tanquam tribunus Plebis insurrexit, uir admodum bonus ac uenerabilis, permotusq; patriæ charitate magistratu ac populo consentientibus legem rogauit, qua familiæ nobilium X X X V I. seditiosorum notabantur, hoc est ab administratione reip. penitus eijciebantur. Mox facta quadam cæde per eos populus tumultum excitat. Aedesq; potestatis huius causæ mali incendit. Ianus confestim ut autor seditionis insimulatus in exilium mittitur, ubi demum extinctus est. Nobilitas itaq; erecta magistratum rogat legem iniquam contra eos latam antiquari, plebs contra rogat, uentum ad arma, in quibus aliquot dies belli specie citra pugnam constitere. Et hæc quidem omnia spatio annorum. Anno uerò M. CCXCVIII. condita à Florentinis apud Arniripam oppida duo, S. Ioannis, & Ficinum, & curia ubi nunc habitant priores exædificata, in quo loco prius Vbertinorum domus dirutæ fuerant. Anno deinde pòst altero quo fuit Iobileum, Pistorij Cancellarij in duas diuisi partes Albos & Nigros: Florentinam etiam urbem contaminarunt, quum studio componendæ pacis ex eis quidam eò uenissent. Hi quum utriusq; factionis essent, domos in quas diuerterant in suam quilibet sectam deduxerunt. Albi apud Verium Cuchiũ, Nigri apud Corsum Donatum, Hic primũ cum sua factione depellitur. Carolus Valesius regis Galliæ frater ad res componendas à Bonifacio VIII. accersitus, quòd legatus eò missus nihil profecisset. Dum florentiæ potestas ei facta esset, ecce Corsus irruptione facta per portam Fesulanam quã refregerat cum auxilio urbem ingreditur, Magistratibus deiectis alios creat, omniaq; commutat, atq; miscet. Carolus post quinq; mẽses quàm uenerat abijt aliqua ex parte renormata republica. Corsus igitur aliquãdiu toleratus, cum demum omnia per uim agere simul & Vgutionis Fagiolani gener nuper factus ad Tyrannidem planè tendere uideretur, iussus est à Magistratibus in curiam uenire quo negante ædes obsidentur, atq; expugnantur, demum fugiens populo consequente interficitur. Hic exitus uiri. Sed ab initio post eius reditum statim Albi expelluntur, inter quos Dãtes Alegerius poëta fuit, qui eo tempore legatione apud Bonifacium fungebatur. Nicolaus Pratensis Cardinalis summa tunc uir autoritate mittitur legatus, is in partes X X. Populum diuisit: plebi fauebat, exules Albos Gebellinosq; unà reducere quærebat, demum rebus minime impetratis interdicta sacris ciuitate discessit, egitq; cum Bonifacio ut XII. uiros principes Nigræ factionis accersiret, quibus obtemperantibus alij exules qui erant apud Arretium, certiores facti clam per Nicolaum, numero VIII. milia cum auxilijs Florentiam

usq;

Margin notes (left column): Iordanes dux apud Arbiam — Tegianus Aldimarus — Foresius Aldimarus — Guido Guerra — Guido Nouellus — Seditio plebis & nobilitatis — Bondelmontes — Gibellini iterum expulsi — Capitaneus partis Guelfæ creatur — L. Sabellus — Gregorius X. — Nicolaus III, XIII. uiri creati

Margin notes (right column): Latinus Card. — Priores artiũ creati. — Bonitium expugnatum — Vicarius Rodulfi Cæsaris — Vexillifer iustitiæ creatur — Ianus Dolob. — Familiæ X X X V I. notatæ — S. Ioan. & Ficinum oppida ædificata Curia item — Alborum & Nigrorum origo — Verius. Corsus Donatus — Carolus Valesius — Dantes expel. — Nicolaus pra. Legatus

uſque portas irruentes repulſi ſunt. Bonifacio tandē utriuſque factionis principes uocanti Verius Alborum partium minime paruit, dictitans ſeſe nullam habere inimicitiam. Itaque malum hoc ei inde adſcriptum. Poſt hæc Florentini facta cum proximis ciuitatibus ſocietate, Lucenſibus, Volaterranis, Senenſibus, Piſanis, de communi conſilio

Robert⁹ dux Florentinorū Piſtorium obſidetur

Robertum Caroli regis filium adoleſcentem ducem exercitus euocant, cum quo Piſtorium obſident. Et iam quintus erat menſis quum duo legati opera Nicolai ſupradicti à Pontifice mittuntur ut ab obſidione diſcedant. illi quamuis Roberto obtemperante ac in Galliam diſcedente bellum nihilominus proſequentes x i. obſidionis menſe anno MCCCVI. Piſtorium ſaluis ciuibus in deditionem accipiunt. Mœnia ſtatim diruunt, urbemq́; inter ſe & Lucenſes diuidunt. Verùm poſtea Lucenſibus ex ueteri odio rogantibus ut portæ funditusq́; omnia diruerentur, non ſolum non ſunt aſſenſi, ſed Piſtorienſes ut ſe defenderent ultro

Arcianū ubi

ſunt hortati, eoq́; liberos dimiſere. Deinde in Arcianum caſtrum Vbaldinorum quo ſe receperant exules conuertunt, idq́; uaſtantes Scarpariam poſtea in eo loco caſtrum

Scarparia

Neapulio Legatus

ædificauere. Interea legatus Neapulio Vrſinus à Clemente mittitur ex Gallia, qui rebus & ipſe infectis reuertit. Deinde Arretinos, qui tunc opera Vgutij Fagiolani Tarlatos Vbertinosq́; ac reliquos Gebellinos reuocauerant, bello laceſſunt. Quo ferè tempore certos armatos cohi-

Volaterrani cum Geminianenſibus de finibus contendunt

bendi cauſa in agrum miſere Volaterranorum, qui de finibus cum Geminianenſibus contendebant, iamq́ue ad arma uenerant. An. deinde MCCCXII. Henricus VI. Imp. petijt per legatos à Florentinis, primum quod ei in Italiam maxima cum gente Florentia iter facturo commeatum, cæteraq́; neceſſaria præpararent: deinde ut ab Arretinorum qui ſui eſſent, bello abſtinerent. Quibus reſponderunt, primo ſe non putare poſſe, cum Romanorum ſit imperator, Italiam quam conſeruare debuerat, tanta multitudine cum uelle opprimere. Deinde ſeſe eum pro dignitate proq́; facultate (modo ueniat amicus) ſuſcipere paratos. Arretium uerò non dominandi, ſed pacis concordiæq́; inter eos com-

Robertus rex quinq; annis dominus

ponendæ gratia debellare. Interea Robertum regem certis conditionibus quinquennio dominū ciuitatis accerſunt. Henricus igitur cum Mediolani diu ſubſtitiſſet: inde Romam, poſtea Florentiā uenit: apudq́; S. Saluium caſtra locat cum ingenti exercitu & exulibus Florentinis, inter quos Dantes erat. Quumq́; uicinæ iam terræ rebellarent, intusq́; maxima trepidatio eſſet, non defuit eis deus ac fœderatorum fides: qui fuerant, Lucenſes, Volaterrani, Senenſes, Bononienſes: quorum auxilijs tanto periculo reſtiterunt. Demum ille poſt dies XL. incenſis tentorijs media nocte diſceſſit: Ignis autem cum nondum intellectus terreret ciuitatem, mane re cognita exhilarauit. Inde apud Caſcianum proximum caſtrum, ac in Hetruria menſibus aliquot conſumptis, poſtea domum reuertit. Poſt eius diſceſſum fa-

Contra Piſanos

cile omnia recuperarunt, ac Piſanis bellum intulere, quibus dux erat Vgutius Fagiolanus: à quo cladem maximā apud montem Catinum ſuſtinuerunt, ubi Roberti regis frater ac nepos cecidere. Roberto tempus imperij triennio pro-

Caſtricii Lucēſis obſidio

rogatum. Pace facta cum Piſanis Caſtritius, qui Lucæ Vgutio expulſo ſucceſſerat, Florentinos adſiduo bello uexabat, auſus cum Accio uicecomite ad Paretolam altero à Florentia lapide caſtra ponere. Poſt triduum inde diſcedens Montemmurium cepit: prius Signiam ceperat. Piſtorienſes ſibi adſciuit: inter eosq́; Philippum Tidicem ciuem eorum tyrannum Florentinis aduerſum conſtituit. At illi miſſo exercitu eum de repub. deiecerunt oppido capto,

Carolus Roberti

quod Caſtritius deinde per obſidionem iterum recepit. Poſt hæc Florentini Carolū Roberti filiū, eiſdem conditionibus quibus ante patrem ad regendam remp. per Donatum Ac-

Donatus Acciaiolus

ciaiolum equitem oratorem accerſunt. Is enim Donatus autoritate ac prudentia princeps tunc patriæ fuerat: quumq́; ob ciuium charitatem de exulibus reducēdis ageret, in exilium miſſus Baroli extinctus eſt. Huius germanus Nicolaus Cardin. ac uicecancellarius magna item exiſtimatione Piſis an. MCCCCVI. deceſſit. Eodem ferè tempore alter Angelus eiuſdem familiæ, ord. præd. patriæ præſul florebat, & Nicolaus etiam eques Neapoli apud Ioannam Vicerex potentiſſimus: qui & Francum gentilem ſuum ad regendas Athenas, quæ iuris reginæ fuerant, miſit. Is poſtea dux eius loci factus annis ferè XXX. ſucceſſoribus eum reliquerat: deſitum tandem, Turcarum aduentu. Poſtremo ſiquid ornatus deerat, Donatus iunior familiæ cumulauit. Sed ad publica rurſus reuerto. Florentini inſuper Piſto-

Piſtorium

rienſibus fuere auxilio, ut Guelfos extorres reducerent. Hi demum per ciuilem diſcordiam ſeſe Florentinis dedidere his conditionibus, quibus nunc utuntur. Poſt Caſtritij mortem Lucam diu obſedere: cuius exitum belli deq́; Lucenſium cum Florentinis rebus geſtis in Luca narraui. Baldi

Baldi

Friſcobaldi

Ioan. Olegius

quoque & Friſcobaldi nobiles quòd uim externam magiſtratui attuliſſent, à populo expelluntur. Ioannem Olegium Ioannis Præſulis uicecomitis ducem, auxiliante Saccone Aretino Scarperiam obſidentem, per Albertatium Reca-

Recaſolanorū familia

Ioānes & Sylueſter Medices

ſolanum reppulerunt: quæ uictoria Ioannis & Sylueſtri equitum ex Medicum familia ſubſidio uenientium uirtuti eſt adſcripta. Ipſi autem Recaſolani exules hoſti adhærentes, unà cum eorum oppido Vertine ſublati ſunt. Sacconem bello compreſſerunt, filiosq́; ipſius patria ditione eiecerūt. Paulò pòſt & Albertos: quorum domus & Cardinale uno & Baptiſta eſt honeſtata, uiro antiquario tum doctrinis omnibus ornatiſſimo. An. MCCCX. mœnia poſtremo prorogata fuere, portæq́; ubi nunc exiſtunt. Primum nanque trans Arnum circa ueterem pōtem tantum ſuburbana ædificia & uillæ hortis permixtæ ſine mœnibus fuere. Deinde producta urbs à templo, olim Martis, nunc S. Ioannis Baptiſtæ ad Thermas publicas & theatrum uetus. Secundo productum pomœrium, ex una parte ad ripas fluminis: ex altera uſque ad S. Laurentij ædem. Gualterius Gallicus dux

Gualterius dominus

Athenarum appellatus: qui ſub rege Carolo Remp. Florentinam adminiſtrante meruerat, in urbem eodem quo Carolus imperio accerſitur: qui quum tyrannum magis quàm rectorem ageret in curia reſidendo, magiſtratu eiecto, omnibusq́; minima de cauſa minitando intolerabilis factus, à populo domi obſidetur: tandem ſequeſtro Angelo Acciaiolo Præſule poſt X. menſes imperio ſe abdicare coactus, tantum incolumis relictis omnibus in Galliam ſe recepit. Deinde Pandulfo Malateſta duce aliquandiu uſi me-

Pandulfus Malateſta

morabilem illam obſidionem Ioan. Haucuti ducis Piſanorum paſſi ſunt, qui ad S. Saluium caſtrametatus eſt. Paucis poſt annis ignominiam duce Galeocto item Malateſta inclyta uictoria compenſauere, captis ex eis mille in triumphumq́;

Galeoctus

ductis. Ipſe uerò Ioan. Haucutus qui poſt Piſanos Gregorio XI. contra Bononienſes unà cum Britonibus militabat, opera Barnabæ ad Florentinos transfugit: quum paulò antè

Rodulfus Varanus

Rodulfus Varanus qui in Florentinorum exercitu Pandulfo ſupradicto ut pigro duci exauctorato ſucceſſerat, ad Gregorium transfugiſſet: à quo ſacris interdicti fuere quod auxilia unà cum Barnaba Bononienſibus tuliſſent: per Vrbanum II. poſtea recōciliati: quo tempore Carolus Pannoniæ rex qui pro Siciliæ regno cōtra Ioannam uenerat, à Florentinis diu pollicitum repetebat: quem & illi à ſuis ceruicibus XI. mil. aureis depulerūt. Mox Arretiū ab Ingeranio Ludo-

Arretium

uici Andegauēſis duce L. mil. emerūt. Sed & alia quoq́; loca omnia tunc forte conſecuti ſunt, quæ poſt Gualterij tyran-

Volaterræ
Miniatenses

nidem in libertatem se reduxerant. Volaterranos sponte in fidem deditos ob discordiam ciuilem habuere. Miniatenses item paulò antè Caroli aduentum, uerum paulò pòst uenientibus eò Teutonicis rebellauere. Demum in potestatem

B. Mangiadorus

redactus per Bernardonem ducem, haud multò pòst Benedictus Mangiadorus patriæ princeps, è Miniato tunc exul, in oppidum irruptione cum paucis facta magistratum Florentinum interfecit, libertatem conclamando, nemineq; prosequente eadem subito uia incolumis regressus est. Geminianum & Collem paulò pòst, sponte item ob dissensionem sese dedentibus oppidanis, habuere.

Pratum

Pratum ex regina Ioanna & Ludouico Andegauensi mercati sunt, conciliante rem Nicolao Acciaiolo equite supradicto. Cortonem à Ladislao Siciliæ rege L X. millium etiam commutatione acceperunt. Vallem Arni superiorem eiectis Vbertinis Pactijs simul & Comitibus Guidis qui ea loca tenebant.

Comites Guidi

Comites enim Guidi annis ferè C C C C. initium habuere hoc modo. Otho Imper. quum quondam in templo die S. Ioan. Baptistæ in solennibus adesset, spectaretq; quandam

Baldraca

puellam nomine Baldracam admodum forma præstantem, alioqui de plebe & pauperem, parente tenuta in spem ea potiundi uenit: illa acerbissime renuit, malleq; se pauperem esse dictitans quàm impudicam. Quamobrem Imp. nobile responsum admiratus decreuit eam pro uirtute munerare, Guidoniq; uni ex suis nobilibus adolescenti eadem hora locauit: iussitq; domum magna procerum frequentia comitari, pro dote castris plurimis & apud Vallem Arni & apud Casentinum concessis. Hinc comites Guidi appellati: ex quibus Guidum Guerram Guelforum ducem suprà memoraui: quumq; per tyrannidem cuncta agerent, sublati unà cum castellis eorum sunt: ac ex his partim Terranoua in Aretino ædificata. Vltimus sanè ex eis Franciscus

Comites Puppi

Roberti filius: qui quum Puppium castrum in Apennino teneret, spe potiundi Casentini se Nicolao Picinino tunc hosti dedidit: ex quo à Florentinis deinde expugnatus saluis rebus ac liberis ex cōditione discessit. An. M C C C L X X X.

Lex monitoria

orta seditio ob legem monitoriam latam: qua multæ familiæ monebantur, hoc est, ab administratione reip. & ma-

Sylvester

gistratibus obtinendis reijciebantur: quam quum Syluester Medices Vexillifer antiquasset, plebs in autorum legis domos impetum faciunt: post hæc Syluestro successorem ipsimet creant de plebe Michaëlem Landi: sed planè repugnante nobilitate, ac infimos homines ad magistratus admittere nolente, plebs ad S. Mariam nouellam secedit, suosq; ibi dies aliquot creauit magistratus, in forum deinde armata prodijt, cui Michaël equum conscendens sequentibus bonis partim ui, partim propriæ dignitatis aspectu occurrendo, rem ad otium & concordiam deduxit. Post hæc externa nascitur turbatio per tempora Caroli

Morialis

I I I I. Imper. Morialis genere Gallus miles S. Ioannis, prædonis modo in Casentinum cum equitum octo milibus irrupit: quo facile repulso, non diu post alter item prædo in-

Cōradus Lindus

sequitur, Conradus Lindus homo Germanus: qui quum ab Apenninicolis circum obsideretur, oratores tunc Florentinos ad eum missos retinuit, strategemate usus donec paulatim illis fauentibus se in tutum recepisset. Deinceps bel-

Mediolanense bellū X I I. an.
Io. Riccius

lum insecutum Mediolanense, quod Florentini X I I. annis aduersus Ioannem Galeatium magna perseuerantia ac animi magnitudine gesserint ex sententia Ioannis Riccij equitis, qui longa oratione populo persuasit, hostis tyrannidi ac cupiditati dominandi, omnibus uijs ac uiribus occurrendum, iniurijs eius plurimis commemoratis: ne & ipsi sicuti reliqua ferè Italia in miseram eius inciderent seruitutem. Nam Vicecomitum aliorum prius arma potuisse superari monstrauit, quum Præsuli Ioanni & eius duci Ioanni Oleggio sæpe restitissent. Igitur Galeatius ex omnibus eius terris Florentinos discedere iussit. Duces utrinque plures. Io-

Mors Io. Haucuti

annes Haucutus Florētinus in medio ferè belli tempore extinctus: statua in templo equestri Florentiæ honoratus contumulatur: cui Bernardonem Guasconem suffecerunt, qui olim dux Britonū in Italia à Gregorio X I. missus ad tuendam eius ditionem, se in patrimonio adreptis quibusdam

Malauolta Senensis

Pontificis castris continebat. Deinde Orlandus Malauolta nobili inter Senenses genere Florentinis adhæsit, quare à suis ciuibus qui partes Vicecomitis sectabantur exilio cum tota familia mulctatus est. Huius successor Ioannes Malauolta duci postea Philippo in bello Brixiensi militauit. Vi-

Ioantedescus
Ioan. Acuti Vbaldinus

cecomiti uerò Ioantedescus nepos Sacconis Aretini se autorauit. Cui initio belli extincto Ioannis Acuti filius Vbaldinus successit, Albericus item de Barbiano, Octobonus Parmensis. Adcersita etiam Florentinis externa auxilia, Robertus Imp. cui uenienti Venetias missus Ioan. Medices Cosmi pater ad exoluenda C C. mil. Iacobus Comes Armoricarum & Stephanus Bauariæ dux per Ioan. Riccium & Rainardum Bonfiliacium equites legatos, ambo exitu infelici. Nam alter dum auxilio Florentinorum Franciscū Carrariensem Paduæ à Galeatio ablatæ restituere conaretur, spe pacti stipendij frustratus redijt domum. Alter Iacobus dum Alexandriam nititur inuadere, à Iacobo Verme duce se in castra post pugnam recipiens de improuiso à tergo petitur, ubi magnam suorum cædem passus etiam ex uulnere paucis post diebus extinctus est. Cum de pace Genuæ conuenirent apud Antonium Adurnum ducem, roganti oratori Ioanni Galeatij quis pro hac sponderet: Guido Delpalagio Thomæ equitis filius, uir moribus integerrimis unus ex legatis, Hic ensis ait, qui utriusque uires expertus est. Verum paulò pòst rupto utrinque fœdere bellum repetitū,

Pestilentia Florentiæ
Rinucius Farnesius

nec diu post intermissum, anno uidelicet M C C C C. ob pestilentiam Florentiæ maximam insecutam, qua ad X X X. hominum millia periere: quando & Rinucium Farnesiū qui eis militabat extinctum magno honore sepelierunt. Bellum igitur post hæc maioribus uiribus infeliciter instauratum apud Casaletium Bononiensium uicum, ubi copiæ Florentinorum omnes periere Bernardone etiam duce capto, & Bononia quæ ad eam diem in societate populi Florentini fuerat sub iugo Mediolanensium missa. Iam prope mœnibus ipsis Florentinis timebatur, nisi interim morte Galeatij ex morbo contracta reipub. diuina prouidentia subuenisset. Consumpta traduntur in eo bello ad decies centena & ducena aureorum millia. Post eius obitum Philippi filij factionibus etiam aduersi fuere, cum quo primum apud Senogalliam male re gesta duces ille suos in Apennino uaria Florentinorum oppida direptum misit: at Florentini inita cum Venetis societate causa fuere ut ab illis Brixia occuparetur: contraq; item Picininum ad eam urbem obsidendam

Nannes Strotius

ab eo missum, Nannem & ipsi Strotium cum C C C. equitibus miserunt: ille rursus pro Lucensibus aduersus eos Picininum, Franciscum Sfortiam. Post Mediolanense Pisanum

Comes Caui

renouatur. In principio belli Bertoldo Vrsino & Comite Caui ducibus sunt usi, quibus quòd apud Vicum Pisanū mensem iam consumpsissent, bellum ducere iussis, successo-

Ludouic. Melioratus
Angelus Pergula
Gaspar Vbaldinus

rem miserunt Ludouicum Melioratum Innocentij V I I. fratris filium, qui Angelum Pergulensem Pisanorum ducem cum M. D. equitibus apud Volaterras profligauit, alterum dein ducem Gasparē Vbaldinum fregit. Quoniam uerò reliquam hanc historiam in Pisanorum descriptione commemoraui, tantum hæc ultima repetam. Cum Ginus Caponius missus à Florentinis Sarazanam ex Gabriele Vicecomite C C. aureorum millibus Pisas mercatus est, ex illo ciuitatem capientes mox inde irruptione facta reiecti, conclamataq;

à populo libertate obſeſſio rurſus renouatur: interim Burgundiæ ducis orator ad Ginum qui unà cum Maſo Albizo equite, bello præfectus erat, in caſtra uenit nunciatum, ut ab expugnatione ſuorum dediticiorum abſtineat: quumq; neganti audacius minitaretur, Ginus eueſtigio iratus eum in Arnum comprehenſum deijci iuſſit. Poſt itaque menſes XIII. urbem Ioanne Gambacurta prodente conſequitur, in eaq; primus Prætor uis dixit, ac concionem habuit ad populum ad bene ſperandum adhortans, qua cunctorum animos demulſit. Cui Bartholomæus Ciampolinus uir facundia autoritateq; præditus dicitur reſpondiſſe. Florentinorum deinde rempub. Nicolaus Vzano adminiſtrauit, uir opibus potens in bello, qui auxilium Bononienſibus contra Ioannem Galeatium ferens captus, & Papiæ in carcerem coniectus eſt. Cui Pallas Strotius eques ſucceſſit, qui orator Fauentiam ad componendam cum Philippo & Venetis ac Florentinis pacem profectus eſt, quò partes conuenerant. Huius proſapia maximè præpolluit cum diuitijs tum equitibus, Nanne quem ſuprà diximus, Thoma, Philippo & altero Pallante. Ferrariæ quoque, quò ſe pridem recepere per exilium, propagauerunt, ubi Titus etiam Strotius elegiarum ſcriptor, ſed & ædes inuidioſæ Philippi Strotij nuper exſtructæ, priuatorum ædificia cunctorum in Italia antecellunt. Igitur Pallantis potentia, Coſmum Medicem expulit, qui poſt annum quo Paduæ exulauit à ciuibus reuocatus, ultionem & ipſe aduerſarijs reddidit. Huius pater Ioannes Riccius mercator in patria diues memoratur: maiores item equites illuſtres uibi ſuprà nominati, quos omnis aliosq; ſimul ætate ſua Coſmus rebus geſtis antecelluit, neque unquam priuato talis potentia, neque inerudito ſapientia par, neque denique mercatori tot contigerunt diuitiæ, neque illis, quod magis mirandum, quiſquam & magnificentius & religioſius eſt uſus, egentibus opitulando, templa plurima per orbem conſtruendo, ac reip. ſubueniẽdo. Quumq; unus omnia poſſet, non omnia uoluit, quantoq; ei plura licere, tanto magis infrà ſuam fortunam uictitando ſibi denegauit. Eoq; prudentiæ fama peruenit ut eius dicta factaq; pariter celebrentur. Franciſci Sfortiæ maximè amicus, tum Baldaſſaris Coſſæ olim Ioannis XXIII. cuius Theſaurarius fuit. Eius tempore concilium Florentiæ ab Eugenio celebratum: & baſilica Reparatæ ab eodem Pont. dedicata: cuius rei gratia pons ligneus mira celeritate exſtructus ab æde prædicatorum ubi ille habitabat, uſque ad baſilicam forte pertingebat, auleis ab lateribus ſupraq; opertus: quod opus non magnificũ ſolum, ſed neceſſarium uiſum ob mortalium multitudinem uias replentium, qui ad eam celebritatem conuenerant. Cuius etiam Pontificis Coſmus poſtea auxilio nobilem illam uictoriam apud Anglarem oppidum contra Nicolaum Piciuinum à Philippo duce miſſum adſecutus eſt, quibus meritis pater patriæ fuit à ciuibus appellatus: deceſſit anno ætatis LXXX. ſalutis MCCCCLXIIII. Petro potentiæ ſucceſſore relicto, quem ſimul & Ioannem ex Conteſſinæ matrimonio ex Auerniorum familia ſuſceperat. Is igitur moderato quietoq; fuit ingenio, miſſusq; quondam uiuente patre legatus unà cum Dietiſaluio Nerone, Angelo Acciaiolo, & Nerio Gini ad Franciſcum Sfortiam nouum Mediolani ducem de gratulatione. Iidem poſtea uiri præter Nerium in eum anno MCCCCLXIIII. coniurauerunt autore Luca Pyctio. Is in repub. & popularitate celebris & ætate iam grauis indignum ducebat iuueni cedere, ac tyrannidem eo modo in libera ciuitate ex ſucceſſione continuare. Angelum dolor repulſæ matrimonij ſollicitabat, quum ille filium eius generum nobilitate primarium præ alio recuſaſſet. Dietiſaluium uerò uetus in eam familiam odium. Igitur hi Nicolaum Soderinum eiuſdem factionis uirum nacti, ſummum tunc Magiſtratum obtinentem, Decemuiratum abrogauerunt: cui dandorum adimendorum magiſtratuum erat poteſtas. Planeq; hoc modo effecerant, ut partes Pyctianæ præualerent, ac quæſitam ab initio libertatem in ſuam libidinem atque potentiam conuerterent. Petrus uerò à ſuis etiam excitatus cum Nicodemo tunc ducis Mediolanenſis Florentiæ legato agit, ut eius opera ducis, familiæ Medicum iuſtis de cauſis amiciſsimi, auxilia propere ſibi mittantur. Illi contra ex Borſo Eſtenſi Ferrariæ duce ſuppetias conquirunt. In hoc tumultu quum utræque copiæ prope urbem in armis conſiſtentes imperata expectarent: Soderinus iam magiſtratu functus, ac conſilio & audacia promptus, ut rem ad manus quandoque deduceret, cum trecentis Germanis armatis, è diuerſis tabernis conquiſitis, ad domum Lucæ ſe confert, eo animo ut reliqui coniurati cum ſuis quiſque uiribus eò conuenirent, indeq; in Petri domum uno impetu irrumperent. Verùm Luca prohibente, qui iam antea clàm placatus rem animo detrectare cœperat, non ulterius proceſſum, paulatimq; magiſtratu publico & amicis utrinſque interuenientibus in concordiam uentum. Petrus ut inuidiæ cederet populari, ſe in uillam ſuam Caregium transferri iuſſit, morbo articulari impeditus, quo toto ferè tẽpore dum fuit in potentia laborauit. Aduerſarij interea minime quieſcentes, ut qui temporis neceſsitate concordiam magis ſimulauerint quàm ex animo iniuerint, Borſianos milites qui in loca uicina ſe receperant conuocare, ciueſq; rurſus ad ſtudia libertatis animare cœperunt. Petrus certior factus in urbem reuertitur. Sfortianos & ipſe quos iam domum remiſerat propere reuocat, clientelasq; ſubditorum undique conquirit. Quumq; iam & auxilijs & ciuium ſtudijs ſuperior appareret, inimici paulum retardati, tum res ad otium rurſus deduci uidebatur. Petro interim & Luca ſollicitantibus populus in forum in concionem quam parlamentum uocant cogitur, ubi Decemuiratus reſtitutus, ac de nouo XIIII. uiri creati, qui exilij neciſq; ciuium poteſtatem haberent, Lucæ uerò ut ciuitatis liberatori publice priuatimq; actæ gratiæ: Quod factum aduerſarij cum manifeſto in ſua capita redundare animaduerterent, ſumptis quæ poterant bonis celeriter ex urbe profugiunt: Angelus Neapolim, Soderinus Ferrariam, Dietiſaluius Bergomum, ad ueterem amicum atq; hoſpitem Bartholomæum Colium, qui tunc patriæ princeps armorum gloria ac militiæ diſciplina in Italia florebat, eumq; ad reducendos exules animat, monſtratq; ex re ac gloria eius, tum Venetorum quibus eſſet autoratus, fore, eorum partes Florentiæ præualere. Ille ſenatu Veneto conſulto ſuis exulumq; auſpicijs negotium ſuſcipit, ac quantummaximum poteſt equitum peditumq; numerum ſcribit, diſsimulans ſe nunc regem Neapolitanum, nunc Mediolanenſem ducem petiturum. Hi enim ambo in amicitiam atque auxilium Florentinorum conuenerant, ac Fredericum Vrbini ducem cum exercitu miſerant, qui per uallem Anemonis, quæ eſt agri terminus Florentini Aemyliam uerſus, itinere facto in Fauẽtinum populabundus irrupit, quod Aſtorgius Manfredus princeps eius urbis Florentinorum militiæ autoratus ad Venetum defeciſſet: quumq; Colium, qui planè uiribus ac numero ſuperior erat, aduerſus uenientem conſpiceret, progreſſus ulterius loco munitiſsimo caſtra poſuit: eo quidem animo, ut copias ſociales quæ iter dicebantur ingreſſæ, minori periculo expectaret: nec tamen propoſitum tenuit, quum hæ diutius tardarent quàm credebatur, & munitionibus caſtrorũ aduerſus potentem exercitum fidendum non iudicaret. Itaq; hunc quoq; locum dimittens inter oppidũ cui Bononienſe cognomen eſt, & forum Cornelij conſedit: quorum alterum Bono-

Nicolaus Vzano

Pallas Strotius

Coſmus

Conciliũ Florentiæ

Coniuratio Pyctiana

Decemuiri abrogati

Decẽuiri inſtaurati

Bellum Colianum.

Aſtorgius Manfredus tranſfuga

niensium diœcesεos erat, altera ciuitas Thadæi Manfredi, quos ambos pro socialibus sentire tunc erat opinio. Bellum hoc modo aliquot annis protractū lacessantibus utrinque potius quàm dimicantibus inter se hostibus, cum nullibi conatus succederent, ac uirtus militum propè par esset: nam omnes ferè Italiæ duces utrinque conuenerant. Post

Dietisaluii finis

hæc Dietisaluius se Ferrariam recepit, ubi aliquandiu moratus demum Romam uenit: ibiq; breui post tempore apud filium Zenobium excessit annorum ferè LXXX. situsq; in æde Mineruæ ingredientibus dextrorsum, uir animo inquietus, ingenio sagax, alieni appetentissimus, sui parcissimus: nam ad XXX. millia numûm aureorum digrediens secum extulit. Quatuor item eius fratres, inter quos præsul fuit Florentinus, in exilio pariter extincti sunt. Petrus autem Medices soluto bello Coliano paucis post annis excessit, articulorum doloribus consumptus: cuius gratia domi se diu continuerat.

Laurentius Medices

Laurentius eius filius adolescens, unà cum Iuliano fratre ex coniugio Lucretiæ Tornabonæ genitus, rei priuatæ ac publicæ hæreditatem adiuit, auo similior quàm patri, autoritateq; iam in ea ætate constantiaq; senili, quæ unà cum annis creuit: nec solum familiæ, sed patriæ lumen attulit, ut illa inter orbis terras non solum pulcherrima sed felicissima ac potentissima haberetur. Eius item adiecit imperio Sarazanam ac Petramsanctam in regione Lunensi, propagatis etiam in parte Aemyliæ finibus.

Coniuratio Pactiana

Passus & ipse coniurationes uarias, sed Pactianam inter alias periculosissimam, quæ hoc modo se habuit. Romæ duo Francisci Pactius & Saluiatus Præsul Pisanus autores fuere: Hic quod in honoribus ac adipiscenda præsulatus possessione Laurentium aduersum habuerat, alter quod quum se nobilitate, ingenio ac propè diuitijs, parem esse conspiceret, non æque potentia, dolebat. Igitur hi cum Hieronymo Riario Sixti IIII. necessario rem communicant, quod ei pariter inuisum illum sciebant. Nam quum thesauri Pontificij custos ab initio fuisset, in Tiferni obsidione Nicolao Vitellio Tifernati auxilium ferre clandestinum contra Pontificem deprehensus fuerat. Conscio igitur & adnuente Pontifice Pisas primum, deinde in uillam Pactianam profecti dies aliquot in ea substiterunt dum reliquos coniuratos adhiberent, remq; omnem ordinarent. Inde uerò X. Calendas Maij die dominico an. MCCCCLXXVIII. coniurati specie rei diuinæ Florentiã ueniunt simul cum Raphaele legato Hieronymi propinquo, qui unà seu forte seu consilio aderat, è schola Pisana nuper factus cardinalis. In ædem omnes Reparatæ mane ad sacrificium conueniunt. Saluiatus interim cum suis clam armatis templo discedens, in curiam ut Cæsarem Vexilliferum alloquatur alio simulato negotio proficiscitur, eo tamen consilio, ut orta cæde in templo ipse præsto esset, qui curiam simul cum magistratibus inuaderet. Igitur dato signo cum Eu-

Bernard⁹ Bandinus Antonius Volaterranus

charistia attolleretur: Bernardus Bandinus primus, Iulianum Laurentij fratrem confodit: Antonius Volaterranus, qui primas sibi partes depoposcerat odio ductus ueteris in Volaterranos iniuriæ, Laurentium ex alia parte aggreditur post tergum, paululumq; intra iugulum ferit, quum ille statim ad clamorem conuersus ictum uitaret, ac iterare uulnus uolentem propere subterfugit in ædis sacrarium proximum, ubi à suorum multitudine exceptus ac seruatus est. Fama interim cum esse uiuum peruagante, animus Laurentianis additur. Coniurati alij aliò diffugiunt præter Iacobum Pactium equitem, qui equo urbem percurrens ad libertatem populum excitabat, quumq; neminem prosequentem uideret, protinus egressus porta Fauentina fugam adripuit. Legatus è templo à ciuibus in curiam ductus ac custodiæ traditus, tum pro uiri dignitate tractatus est. Interea Saluiatus qui cum Vexillifero de industria sermonem protrahebat ut finem expectaret, statim comprehensus & ipse eodem die cum omnibus suis sontibus & insontibus, simul & Francisco Pactio, Iacobo Saluiato, ac Iacobo Poggij filio, qui & ipsi inter coniuratos erant, ad Curiæ fenestras suspensus fuit. Postridie uerò eius diei Renatus Pactius (nam is tantum conscius fuit, in uillamq; abijt ne rei quam minime probaret interesset, tantum ei nocuit ingenij opinio quo cæteris gentilibus præstabat, & quo potissimum formidatus erat) sequenti uerò die Iacobus Pactius simul cum Ioanne Baptista Montesecio è fuga retractus eundem exitum habuere. Is enim Ioannes Baptista miles erat Hieronymi, cui datum ab initio negotium Laurentium inuadendi: Verum, qua mente aut consilio nescitur, rem eodem die detrectauit, eiusq; officio delegatus Antonius quem suprà nominaui: nec tamen propterea supplicium euasit. Antonius uerò octauo die in cœnobio prope Potestatis ædes repertus simul cum Stephano idem subijt fatum: erat autem Stephanus Iacobi Pactij scriba, qui Antonium sequi remq; iuuare se receperat, ac minime præstiterat. Adfuit eodem die è coniuratis Ioannes

Ioannes Fran. Tollentinas

Franciscus Tollentinas ex agro Forocorneliensi cum peditibus mille, totidemq; Laurentius Tifernas ex alia par-

Laurentius Tifernas

te, qui ubi rem infectam uiderunt, magno se periculo domum receperunt. Hoc nuncio Pontifex accepto Laurentium sacris interdicit, quòd dei sacerdotes legatumq; attigisset. Ille uerò ut eius placaret animum, legatum remisit. At Pontifex nihilominus bellum Florentinis ob eum aperte decreuit, sociumq; ad id regem Siciliæ Ferdinandum adsciuit, qui simul Alfonsum regis F. Calabriæ, & Fredericum Vrbini, duces cum exercitibus miserunt, ut agrum eorum Senis uicinum popularentur. Laurentius uerò in republica confirmatus, ac à populo potestate accepta, Herculem Estensem cum copijs in occursum mittit, qui apud montem, qui dicitur Imperialis, constitit. Hic enim mons tanquam compedes ex ea parte iacet, naturæ munimine ulterius procedere uolentes facile prohibens. hostes itaque iam Castellana, Brolio, Cacciano, nonnullisq; circa Castellis expugnatis, hunc montem petentes post dies aliquot superauere. Inde ad oppidum Collem castrametauere, quod etiam paucis diebus quanquam munitissimum in potestatem receperunt, præter partem superiorem, quæ reliquis ædificijs arcis modo supereminet: quam si expugnassent, nihil erat reliquum quàm ad mœnia Florentina procedere. Laurentius uerò cum iam periculum imminere conspiceret, ultro decreuit ad regis hostis misericordiam confugere. Itaque ad suos oratione habita, ac professus se reipublicæ causa periculo obiecturum, itinere per mare Tyrrhenum facto Neapolim celeriter adplicuit, ubi humaniter exceptus supplex ueniam petijt, ac cum rege annui census pactione transegit, paucisq; post diebus incolumis ad suos regressus est ac bellum dissolutum. Quòd factum pontifex quanquam grauiter tulit, quod se neglectum præteritumq; uiderit, auxilijs tamen destitutus pacem coactus est facere. Quamobrem ora-

Oratores XII Florentini

tores XII. ad eum missi qui ueniam præteritorum peterent, ac populum Florentinorum communi causa expiarent. Fuere autem hi, Franciscus Soderinus, præsul Volaterranus, Antonius Rodulfus, Ioannes Iansiliatius, Petrus Mimerbertus, equestris ordinis omnes, Guidantonius Vespucius iureconsultus. Masus Albizus. Ginius Caponius. Iacobus Lanfredinus. Dominicus Pandolphinus. Ioannes Tornabonus, & Antonius Medices. Ex his Præsul caput legationis orationem in senatu habuit, ueniamq; petijt præteritorum. Die deinde dominico primo aduentus,

tus, anno MCCCCLXXX. omnes mane in porticum basilicæ Petri conueniunt, Pontificem atque patres præstolantes. Ibi Pontifex pro foribus templi procumbentes ad genua, uiritim de more uirga conuerberatos terga expiauit, ingressi deinde basilicam sacrificio interfuere, quo peracto domum reducti sunt omnium patrum familijs comitantibus, Nam prius Vrbem nemine de more obuiam procedente ingressi fuerant. Post hæc Laurentius defunctus periculo resipiscere paulatim, maioreq; postmodum apud suos ciues esse autoritate, ac Tyranno propius agitare, cum sicarijs incedere, excubijs ac nuncijs diligentius inuigilare, Denique amissas in bello facultates undecunque recuperare cœpit, Vir aspectu tristi, ore truculento, sermone ingratus, animo factiosus, in curis agitans continuo præter unum musicæ solatium, natura tamen non uti monstrabat inclemens aut inciuilis: Nam cum Saluiatis post eam coniurationem adfinitatem iniuit. Mihi quoque quem Antonij supradicti fratris mei grauis causa suspectum reddere debuerat, epistolam humanitatis ac officij plenißimam scripsit, adeoq; elegantem ut eam à Politiano scriptam omnino putauerim, nisi ille postea iurasset Laurentij ingenio dictatam, qui paucis, si quando à curis esset uacuus, in hoc genere cederet. Ingeniorum alioqui censor fuit atque amator: nam Pisis scholas liberalium artium instituit, Florentiæ quoque Græcæ disciplinæ, Demetrio uiro doctißimo adcersito. Ex matrimonio Claricis Vrsinæ Petrũ, Ioannem, & Iulianum, fœminasq; tris suscepit, quarum una Magdalena Francisco Innocentij VIII. Pontificis filio locata, causa fuit ut Ioannes frater Cardinalis fieret. Excessit ex morbo annorum ferè XLV. in uilla sua Carigiana

Prodigium

IIII. Idus aprilis MCCCCLXXXXII. Paulò antè prodigiũ uisum, tactum de cœlo templi culmen diuæ Reparatæ: inde saluo cætero ædificio marmor quadratum, ingenti uastaq; mole, ad imum deiectum, in politis lateribus sicuti antea positum fuit, lataq; in uertice fenestra apparuit, quod præsagium plerique postea duxerunt partis imperij Florentinorum per Laurentij mortem ruituræ.

Petrus medices

Petrus rem deinde suscepit sæuus natura, quam ab initio dißimulare conatus, postea manifesto ostendit, in proximos ac propinquos primum erumpendo, partemq; eorum nullis ac leuibus de causis in exilium mittendo, partem etiam grauioris supplicij pœna territando, alisq; præter moderationem suorum maiorum tentando, quæ liberi populi status iam ferre non poterat.

Caroli regis aduentus

Itaque quum Carolus Galliæ rex eo tempore contra regem Neapolitanum proficiscens transitum peteret, ipse factionem Vrsinorum suorum sectatus qui Neapolitano adhæserant, manifesto negauit ægre populo ferente. Imminente deinde periculo, & hoste appropinquante, sibi metuens unà cum Paulo Vrsino (qui tunc Florentinis militabat) senatu aut populo minime consulto, regi obuiam profectus Sarazanæ circaq; oppidorum arces munitionesq; tradidit. Florentini uerò se fugillatos ac neglectos aspicientes grauiter tulerunt, primusq; Franciscus Valorus uir annis ingenioq; grauis uociferari cœpit, rem indignam iuuenem pati rempublicam administrare, cui nec metus ullus, nec ciuium respectus, aut sanum sit consilium: quem etiam secutus Tanaus Nerlius homo diues ac animo libero, populum animauerunt, ut nouam post eum legationem ad regem mitterent, cuius caput Hieronymus Ferrariensis ordinis prædicatorum, de quo plura postea dicemus.

Legatio Florentinorũ ad Carolum

Hic sese regi excusat, culpamq; præteritæ contumaciæ in Petrum reijcit, populum per se eius maiestati deuotißimum semper extitisse. Petrus igitur reuertens quum iam satius omnia tentanda ac humanius fore conspiceret, ultro in Curiam uenit magistratibus rationem rerum à se gestarum redditurus, quos quum prandentes offendisset, post prandium reuertit turba suorum comitatus: quem procul uenientem quum Iacobus Nerlius unus ex magistratibus adspiceret, ad fores cum lictoribus proruit, eumq; se admissurum dixit, si solus ingrediatur, Petro uerò instanti fores clausit. Ille ubi se uidit exclusum, propere domum redijt, metuq; maioris mali quanta potuit celeritate equo conscenso discessit. Post hæc Galli Florentiam ingressi quàm maximum omnibus incusserunt timorem, quod præsertim in ciuium domibus habitarent. nihil tamen eorum quæ expectabantur euenit, saluisq; rebus ac pudicitia mulierum post diem octauum discessere. Respublica deinde ad popularẽ redacta statum æquè se habuit aliquandiu, exules omnes reducti, à cædeq; temperatum, quæ in rerum huiusmodi mutationibus fieri solet: consilij locus ampliatus, auctusq; numerus usque ad ciues mille & quingentos. Quumq; tempore procedente ex infima plebe homines administrationi adhiberentur, nobilitas autem suspecta esset, paulatim ciuitas diuisa clandestinæq; discordiæ cœperunt, ex quo reipublicæ autoritas diminuta. oppida etiam quædam rebellare cœperunt.

Politiani defectio

Politianum quod sæpius tentatum nunquam receptum, Sarazanaq; ac Petrasancta ad antiquos dominos redierunt. Pisani item de quibus paulò pòst dicam, rebellauerunt. Petrus autem quum post annum reditum in patriam per uim frustra tentasset auxiliante Virginio Vrsino, iterum post annos aliquot idem expertus maioribus copijs ad mœnia prope adceßit nullis resistentibus, præterquam quod clausas offendit portas.

V. Ciues securi percussi

Conspirauerant enim quinque ciues de eo reducendo, qui comprehensi ac securi percußi sunt, quorum nomina Bernardus Niger, Nicolaus Rodolphus, Ioannes Cambius, Iannocius Puccius, & Laurentius Tornabonus.

Hieronymi ordinis prædicatorum secta

Quiescentibus tandem aliquandiu ab externis bellis non defuerunt intestinæ discordiæ exortæ ob Hieronymum Ferrariensem quendam ordinis prædicatorum. Is enim astutia singulari, mediocri doctrina, sermone facundo, ambitione immensa, prophetam se esse simulabat: palamq; in templo concionando semper aliquid quod populo nouis tunc calamitatibus adflicto ac suspenso placeret, prædicando paulatim effecerat, ut opinionem de se maximam apud omnes generaret: eoq; res processerat, ut non solum in rebus diuinis, sed in administranda rep. à ciuibus passim consuleretur, nihil omnino publici aut priuati nisi eo autore fieret. Pars uerò ciuium saniore consilio, eum uti subdolum ac ueteratorẽ reijciebat: nec tamen manifeste, multitudinis periculo. Itaq; non solum ciuitas, sed priuatæ domus omnes discordes inter se fuerant. Iamq; ipse metu aduersæ partis non religiosis, sed militum gladijs atque lictoribus stipatus ad templum diuinumq; uerbum prædicandum accedebat, magistratibus præterea sui ordinis Pontificiq; maximo contumax. Nam Alexandro minime obtemperandum dicebat, sacris ipse ab eodem interdictus nihilominus sacrificabat. Vrbem Romam, quam omnes Christiani uenerantur ac religionis causa petunt, fugiendam esse minimeq; adeundam suadebat. His igitur persuasionibus atque exemplis non procul aberat à constituenda noua hæreseos secta, nisi diuina prouidentia subuenisset. Eò enim insaniæ uenerat ut prodigia se facturum iactaret, ac per medios ignes incolumem transiturũ. Quod sanè quum res magna uideretur, decretum publice est ut de ea re periculum fieret. Itaque statuta die igne in medio foro succenso iussus uenit cum Eucharistia, seq; hoc modo ignem petiturum dixit: Cognita uerò astutia minime concessum. Ille ubi se deprehensum animaduertit, sibi timens cum suis fautoribus ad ædem S. Marci ubi habitabat propere reuertit. At magistratus certos ad eum expu-

grandum mittit: ille munitus se instrumentis omnibus bellicis defensint, tandem expugnatus ac captus in custodiam ducitur. Post dies aliquot ex autoritate Pontificis cum duobus alijs eiusdem ordinis qui cum eo consenserant in medio foro crematur, reliqui uerò sectatores eius populi furorem uix euitarunt. Francisco autem Valorio penes quem inuidia ferè totius facti fuerat, domus bonaq; direpta, uxor etiam interfecta, ipse quoque iussus in curiam uenire in media uia trucidatur. Post hæc Alexander Pontifex cupidus filio Cæsari late imperium propagandi, oppida Florentinorum in Hetruria tentat, ac Vitellocium Tifernatem eorum hostem ob interfectum fratrem, simul cum Petro Medice Arretium cum copijs mittit, qui breui tempore à ciuium magna parte coniurata intra mœnia recepti: Gulielmum Pactium eius loci præfectum capiunt: Cosmumq; filium eius urbis præsulem in arcem fugientem paucis post diebus arce recepta similiter comprehendunt, aliquotq; insontes ciues Florentinorum amicos cum paruis liberis miserando spectaculo trucidant, proximamq; castri Bactisolis arcem expugnant, interfectis ad unum omnibus colonis qui pertinacius restiterant. Mox etiam Cortona Cardinali Medici eodem modo se tradidit. Idemq; ferè omnia circa oppida usque Ficinum fecere. Deinde Vitellocius ac Petrus Puppium Apennini oppidum obsedere, cumq; pertinacius instarent ecce regis Gallorum mandata superueniunt, quæ iubent eos ab amicorũ & in fidem receptorum iniuria ac bello abstinere. Itaq; regis procuratori iussu pontificis omnia tradita. Ille uerò post dies aliquot Florentinis adsignauit. At Medices Arretiniq; spe fraudati, in quadẽ ob metũ familiæ ferè x I. fugientes coloniã mutauerũt. Illi autem rebus infectis in urbẽ Rom. remigrarũt. Florentini igitur hoc tanto casu admoniti ad creandum nouum ac perpetuum magistratum, qui eandem ferè quam Dux Venetiarum, habeat potestatem, animum induxerunt: quod quanquam libero populo res noua ac dura uideretur, tamen considerantes quod longe melius per unum res administraretur qui continuo rebus inuigilaret, ac de his quæ emergunt ad senatum referret, in tanta præsertim Italiæ perturbatione, omnes publicam salutem priuatis commodis ac ambitionibus prætulerunt. Itaque anno M D I I. centuriatis comitijs ac omnium ferè tribuum suffragijs Petrum Thomæ equitis filium Soderinum, absentem, ac Arretij præfectum uirum sine prole, ac magnopere sapientia, nobilitate, diuitijs, in ciuitate pollentem, perpetuum uexilliferum elegerunt, Cuius uirtute simul & felicitate, adhibito præsertim consilijs Francisco fratre præsule Volaterrano longe prudentißimo, bene reipub. totiq; Hetruriæ, tum de rebus Pisanorum optatum breuiter finem se consecuturos sperarent. Hi enim ut in eorum loco narraui, quod se proditos Florentinis ab initio dicerent atque iniusta seruitute grauatos, sub ipsum Gallorum aduentum rebellauerunt, magnosq; hostium impetus in hunc usque diem ope magis diuina quàm humana tolerauerunt. Duces uerò contra eos missi plures. Inter quos Paulus Vitellius quum ducere bellum deprehenderetur, captus ac Florentiæ securi percussus est. Petrus igitur quum ante omnia nihil deliberatius habuerit quàm cœptum bellum totis uiribus prosequi, rem nouam atque arduam commentus, ut amnis commoditate hostem prohiberet, Arni alueum aliò traducere aggressus erat, si per impetum fluminis ruptis obijcibus licuisset. Frequentes tamen hostium excursiones repreßit. Bartholemæum Aluianum nuper ab eis adcersitum, ac uicinorum populorum præsertim Senensium auxilijs non contemnenda manu instructum, apud S. Vincentium non longe à uadis Volaterranis transitu prohibuit, toto ipsius profligato exercitu, captisq; ex eis ferè mille cum impedimentis, ubi Herculis Bentiuoli ducis & Marci Antonij Columnæ magnopere uirtus emicuit. Hi nullũ perterritis dare tempus oportere existimantes, euestigio cum exercitu x x. millium ad oppugnanda mœnia Pisana profecti sunt, quæ corona simul ac operibus uno tẽpore aggreßi iam disiecta murorum parte, nulla ui tamen obstinatum pro libertate hostem superare uoluerunt: quin ocyus telis ac machinis repulsi tum pedites qui obiter urbem per Arnum ingreßi fuere partim cæsi sunt, partim ob metum terga dedere. Itaq; nullo iam succedente conatu, iuuantibus præsertim Hispanis quorum autoritati se Pisani tradiderant, exercitus relicta obsidione nondum exacto autumno ad hyberna se recepit Anno belli undecimo.

Arretinorum defectio

Petrus Soderinus Vexillifer perpetuus

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIBER VI.

LATINI, VOLSCI, HERNICI, EQVI.

LATIVM antiquum à Tyberi usq; Circeos erat, deinde usque ad Lirim protractũ Plinio. Horum caput Romam (teste Dionysio) Siculi gens indigena prius tenuere, ante hos nulla memoria. Deinde Aborigines Siculis pulsis lõgo bello, qui in mõtibus prius habitauere sine muris uicatim. Venere postea Pelagi & alij Græci, qui auxilio Aboriginibus fuere, & subiugãdis finitimis & ædificãdis urbibus à Tyberi usq; ad Lirim, uocatiq; Aborigines usq; ad bellũ Troianũ: sub Latino autẽ rege Latini, postremo à Romulo Romani. Aborigines enim ipsos alij indigenas fuisse, ac nõis causam ex mõtiũ habitatione traxisse: nonnulli uerò gentẽ uagã, & sine laribus: Cato & Sẽpronius Græcos eos dicunt ex Achaia ortos ciuitate (uerior sermo habet ex Arcadia aductos) duce Oenotrio Lycaonis filio, multos ante bellũ Troianũ annos cum Peucetio socio. Hæc ex Dionysio. Trogus autẽ libro X L V I I. sic ait: Cultores Italiæ primi Aborigines fuere, quorũ rex Saturnus iustitia præditus fuit, ut nihil sub illo quisquã priuatæ rei habuerit. Ob cuius exempli memoriã cautũ est, ut in Saturnalibus ex æquali omniũ iure, paßim in cõuiuijs serui cum dominis recũbant. Itaq; Italia regis nomine Saturnia appellata, & mons ubi habitauit Saturnius, in quo nunc ueluti à Ioue pulso sedibus suis Saturno, Capitoliũ est. Post hunc regnasse Faunũ ferunt, sub quo Euãder ab Arcadiæ urbe Pallãteo in Italiã uenit, cui Faunus montem, quem ille Pallanteũ postea de nomine patriæ uocauit, conceßit. In huius radicibus templũ Lyceo, quẽ Græci Pana, Romani Lupercal uocant, constituit. Hæc Trogus. Liuius item Herculẽ dicit paucis post annis deuicto Geryone, cum bobus huc cõceßisse, exceptũq; ab Euandro, & aram ei maximã sub radicibus Auentini positam. Virgilius quoq; in V I I I. pulcherrime hanc originem repetit. Hæc nemora indigenæ Fauni nymphæq; tenebãt, cũ his quæ sequuntur. De nomine autẽ ipsius Vrbis Festus hæc scribit, Cephalus Gergitius qui de aduẽtu Aeneæ in Italiam scripsit, ait Romã à comite quodã Aeneæ in mõte Palatino ædificatam simul & nominatam. Apollodorus à Romo filio Aeneæ & Lauiniæ. Atteius qui scripsit res Cumanas, à Sicyone huc ob inopiã domiciliorũ delatos quosdã multo errore Aborigines uocatos, mõtemq; Palatinũ, in quo cõsederunt, à robore suorum & uiribus Valentiã appellasse: quod nomẽ postea ab Euãdro aduenĩete, Græce appellatũ ῥώμην. Agatho Mycenarũ historiæ scriptor, Aeneam ex uaticinio Heleni

Siculi

Aborigines

Latini Romani

Saturnia

Capitolium olim Saturnius mons

De nomine Vrbis

Heleni in Italiam cum Roma ex Ascanio nepte adpulsum, in Palatino urbem de illius nomine condidisse. Gellius post obitum Aeneæ imperium Italiæ peruenisse ad Latinum Telemachi Circesq; filium, & ex Roma filios suscepisse Romum & Romam, urbemq; in Palatino conditam ex Romi nomine uocasse Liuius & pleriq; alij, hos duos ex Ilia uestali & Marte natos, à Numitore auo expositos, & ab Acca Laurentia Faustuli uxore nutritos, lupæ nomine, quod meretrix esset: alterum Romulum ex auspicio uiso XII. uulturum, urbi nomen dedisse. Hæc de Romæ origine apud ueteres comperta.

Natalis urbis

Ipsius namq; diem quo palilia Romulus celebrauit, Ouidius XI. Calend. Maij tradere uidetur, nonnulli XI. dicunt. Quo horoscopo sanè incertum, quum alios alij ponant. Ante salutem annos ferè DCC. post Ilium captum CCCXXXIII. Olympiade VII. ut ait Dionysius.

Nomina Tribuum XXXV

Tribus in ea XXXV. Pedianus fuisse scribit, à tributo (ut inquit) dando, uel quod tres tantum à principio fuerint. Tatiensis à Tatio, Ramnes à Romulo, Luceres à Lucumone, aut luco quem Asylum Romulus appellauit. Tribuum autem nomina ex uarijs autoribus collecta, huiusmodi sunt: Romulia, Tatiensis, Saburrana. Palatina, Exquilina, Collina, Claudia, Lemonia. Pontia, Crustumena, Scaptia, Stellatina, Sabatina, Tomenina, Arniensis, Papyria, Pupina, Pupilla, Pollia, Galeria, Falera, Veturia, Aemylia, Cornelia, Vfentina, Mentina, Pontina, Publicia, Anthesis, Velina, Aniensis, Terentina, Volicinia, Metia, Faucia. Quas Plutarchus nomina Sabinarum raptarum dicit fuisse, apud alios tamen autores diuersas ob causas. Vrbis autem regiones XIIII. fuisse ex inscriptione quæ pro ædibus hodie Capitolij cernitur palam est, quam mihi ponere uisum est. Imperatori Cæsari diui Traiani Parthici filio diui Neruæ nepoti Traiano Hadriano Aug. pont. max. Trib. pot. XX. Imp. II. cons. III. P. P. Magistri uicorum Vrbis regionum quatuordecim. Has igitur in quodam uetusto libello repertas, cui nuper quidam P. Victorem seu Fabium inscripsit, compendio percurram.

Regio Capena I.

Prima Capena continet areas, Virtutis, Honoris, Spei, Carsucæ, Panaria, ædes camœnarum, Apollinis, Martis, Mineruæ, Tempestatis. Lacum Promethei & Vipsani. Balnea Volani & Mamertini, Thermas Seuerianas & Commodianas, Vicum Vitrariorum, Arcus tris, Drusi, Veri Parthici, & Traiani Principum: mutatorium Cæsaris, Almonem fluuium.

Mons cœlius II

Regio secunda. Mons cœlius continet Templum Claudij, Macellum magnum: lupanaria, Antrum Cyclopum, Cohortes uigilum, Castra peregrina, caput Africæ. Arborem sanctam. Domus Philippi, Victilianam. Ludum matutinum & Gallicum. Micam auream. Regiam Tulli Hostilij.

Isis & Serapis III.

Regio tertia, Isis & Serapis continet, Monetam, Amphitheatrum. quod capit loca CCCXXXVII. Mil. Ludum magnum & Dacium: Domum Bruti, Suburram: lacum pastorum, Scholas quæstorum & Capulatorum, Thermas Titi & Traiani. Porticum Liuiæ, castra Misenatium:

Templum pacis IIII

Regio quarta. Templum pacis continet Vulcani aream, Buccinum, Apollinem Sandalarium, templa Remi, Veneris, Faustinæ, Horreum Carthaceum, Tigillum sororium, Colossum altum ped. CCII. Metam sudantem, Viam sacram, Basilicam Pauli, forum transitorium, Carinas, Domum Pompeij, balneum Daphnidis.

Exquilina V

Regio quinta, Exquilina cum turri, Nymphæum diui Alexandri, Hortos Mecœnatianos & Plancianos, Herculem Sullanum, Amphitheatrum Castrense, Campum Viminalem sub aggere, Mineruam medicam, Isidem patriciam, templum Iunonis Lucinæ, macellum Liuiani, Cohortes septem

Alta semita VI.

Regio sexta, Alta semita continet templa Salutis, Serapis, Floræ Quirini, capitolium uetus, statuam Mamurri, thermas Diocletianas & Constantianas, decem tabernas, Gallinas albas, aream Callidi, Cohortes tris uigilum, Hortos Sallustianos, gentem Flauiam.

Via lata VII

Regio septima, Via lata continet lacum Ganymedis, Arcum nouum. Nymphæum Iouis, Aediculam Caprariam, porticum Constantini, templa Solis, Spei, Fortunæ, equos Tiridatis regis, forum suarium, hortos Largianos, Mansuetas, Lapidem pertusum.

Forum Romanum VIII

Regio octaua, forum Romanum continet, Rostra, comitium, columnam cum statua M. Ludij, Senaculum aureum, equum Constantini, atrium Mineruæ, fora Cæsaris & Augusti, & Traiani, cum templo & columna Colchide alta ped. CXXVIII. habente intus gradus CLXXXV. fenestras XLV. Basilicam argentariam, umbilicum Romæ Græcostasim, Porticum Iuliam, templa Iani, Mineruæ, Vestæ, Cocidæ, Saturni, Iouis tonantis, Castoris, Concordiæ, & Romuli, Ludum Aemylium: equum æneum Domitiani. Oratia pila, Lacum Curtium, Aedem Herculis rotundam, sacellum pudicitiæ patriciæ, Aedem Matutæ, Capitolium, Asylum, Horrea Germanica. Aquam cernentem quatuor Scauros sub æde, Antrum Caci, Vicum Iugarium, Porticum margaritariam, Vicum unguentarium, Elephantum herbarium.

Circus Flaminius IX

Regio nona. Circus Flaminius continet stabula quatuor, factionum octo. Porticum Philippi, Minutias duas, ueterē & frumentariam, Cryptā Balbi, theatra tria in primis quod capit loca XI. Mil. DX. Pompeij quod capit LXXX. Mil. Marcelli quod capit triginta milia, Campum Martis trigarium, Ciconias nixas, Pantheon, ædes Bellonæ, ante quam columna est, unde ad bellum ituri duces hastam iaciunt, Basilicas Neptuni, Macidij, & Martiani, Templum diui Antonini, columnam Cochlidem altam pedibus CLXXVI. habentem gradus CCVI, Fenestras LVI. Thermas Alexandrinas & Agrippinas, Porticum Argonautarū: Isæum & Serapæum, Mineruā Calchidicam, Mineruium, insulam Phelidis, carcerem Claudij decemuiri.

Palatium X

Regio decima Palatium continet, Casam Romuli, Aedem matris deum, Aedem Apollinis, Curiam ueterem, Pentapylum, domum Augustanam, Tyberianam, Ciceronis, Auguratorium, Aream palatinam, ædem Iouis uictoris, Fortunam respicientem Septizonium, uictoriam Germanicanam.

Circus maximus XI

Regio undecima. Circus maximus qui capit loca CCCLXXXVI. mil continet. templum Solis & Lunæ, ædem matris deûm, Iouis arbitratoris XII. portas, Templum Mercurij, Cererem, Ditem patrem, portum Trigeminum, Apollinem cœlum respicientem. Herculem Oliuarium, Velabrum, Fortinium, arcum Constantini, forum olitorium in quo erat columna lactaria, ad quam infantes lacte alendos deferunt.

Piscina publica XII

Regio duodecima, Piscina publica continet aream Radicariam, uiam nouam, Fortunam mammosam, Isidem Atenodoriam, Aedem Bonæ deæ, subsaxanæ, Thermas Antoninianas, Septem domos Parthorum, Campum lanatarium, Domum Chilonis Cornificij, Priuata Hadriani, Cohortes quatuor uigilum.

Auentinus XIII

Regio decimatertia Auentinus continet Armilustrum, Templum Dianæ ac Mineruæ commune, Templum libertatis, Scalas Gemonias, Nymphæ tria, Thermas Syriacas, & Varianas, & Decianas. Priuata Traiani, Dolacrum, Mappam auream, Horrea Platonis, Galbæ, & Anicetiana. Porticum Fabariam, Scholam Caßij, Forum Pistorium.

Trans Tyberim XIIII

Regio decimaquarta Trans Tyberim hortos Neronis, Ianiculum, Manias, Balneum Ampelidis, Priscidianæ. statuam Valerianam, Caput Gorgonis, fortis Fortunæ, Coriariam, Herculem cubantem, Campum Brutianum, Aream Septimianam, Thermas Septimianas, Ianum Septimianum. Hactenus uetera, quibus ego monstratiunculas nonnullas ex antiquorum opinione subijciam, non tam ut multis, præsertim eruditis incognitas, quàm ut omnibus uel peregrinis cognoscendas, ne princeps terrarum ciuitas, per

indiligentiam minime degustetur. Plin. libro tertio. spatium
urbis à miliario ad singulas portas, quæ tunc erant, mil. di-
cit esse per directum ferè x x x. Ad extrema uerò tectorum
cum castris prætorijs ab eodem milliario per uicos omnium
uiarum paulo amplius septuaginta. Compita item larium
(nam singularum male apud eum scribitur) regionum
omnium c c l x v. existere: quin & ausus ipse tectorum al-
titudinem in spatio computare. Erat enim milliarium si-
gnum in fori Romani capite, unde principum itineris ad
omnes portas omneq; iter capiebatur. Vrbis circuitus sub
Valeriano qui mœnia restituit, fuit teste Spartiano millia-
ria quinquaginta, quod sanè uerisimile non uidetur, nisi
ex iurisconsulti sententia indicabimus, qui Romam aliam
Roma Vrbs ab urbe facit, Vrbem tantum intra mœnia esse, Romam ue-
rò sacrum etiam pomœrium suburbanaq; comprehendere.
Nam ab Otricoli ponte usq; ad mœnia uia plena ædificijs
erat. Itaq; peregrini se tunc Vrbem ingredi putabant, ut
accidit Constantio principi teste Marcellino, quum primum
Romam cum Ormisda uenit, & ubi medium esset urbis
Palatium percontanti. Romulus ab initio Palatium tribus tantum cin-
xerat portis, Mugonia ab animalium mugitu inde exeuntiũ,
Carmentali ab Euãdri matre, quæ postea Scelerata ob egres
sos c c c v i. Fabios uocata, & Pandana seu libera, quæ in
Asylum tendebant, quod augẽdæ urbis gratia, criminosorum
refugiũ instituerat. Liuius inscribit triginta septem fuisse, pu
to ueteres connumerando, quæ intra auctam resederant ur
bem. Quæ uerò nunc apparent, Flumẽtana Populi porta, ex
antiqua Flumentana quæ ignoratur. Nam ipsius Liuij tem
pore, qui illius meminit, Populi porta non erat, quum mœ-
nia Collinam nõ excederent. Hic igitur uesandi. Neronis se-
pulcrum templo diuæ genitricis cessit, et Via Flaminia inter
quam & ripã Tyberis, nũc quoq; uestigia Augusti sepulcri
conspicimus, quem Hadrianus æmulatus è regione simile in
Vaticano excitauit. Porta Collatina, quæ Collatiã Sabinorũ
oppidum ducebat, dicta etiam Procopio Pinciana à Pincio
senatore, unde Gothorum olim irruptio. Mons Pincius col-
lis dicebatur, hortulorũ, quod pars inferior humida accom-
moda hortis existeret. Deinde Salaria, à sale in Sabinos ex-
portando: seu Quirinalis à Quirini sacello: eadem & Colli-
na, à Colle Quirinali, qui & tricepsis, & quinquecepsis
Varroni ex capitum collium numero dicitur. Festo autẽ &
Agonius Agonius, quasi sine angulis esset. Ex quo uerisimile Cir-
cum deinde Flaminiũ, Agonum posteros appellasse, quod
modo Circi maximi angulis ex omni parte careret: quan-
quam apud Varronẽ Agonius scribitur, nisi forte sit men-
dum. Vsq; ad hanc portã Collinam mœnia fuerãt, quæ illi us-
que ad pontẽ Miluium prorogare cogitarũt, Verũ aruspi-
ces prohibuere, quod intra urbẽ nec habere comitia, nec le-
Viminalis gere milites pro exercitu liceret. Deinde Viminalis, seu san-
ctæ Agnetis à uiminũ multitudine. Neuia, seu porta maior.
Exquilina, seu Tyburtina, seu sancti Laurẽtij, Cœlio monta
na nũc clausa prope sanctũ Stephanũ rotũdum. Asinaria, seu
sancti Ioãnis. Latina antiquitus nõ nominata, sed tantũ uia
Capena Capena, seu sancti Sebastiani, ubi Appia uia. Trigemina san
cti Pauli existimatur, quomodo tamen haud satis scio, quum
Liuio teste Horatij qui cũ Curiatijs pugnauerunt, porta Tri
gemina sint ingressi quo tempore non erat hæc pars Auen-
tini, nisi forte ex uetere porta huic inditum nomen. Aurelia,
seu sancti Pancratij. Portuensis & Vaticana satis notæ. Se-
ptimiana etiã trans Tyberim, ubi Septimij Seueri inscriptio
antequam ab Alexandro reficeretur, legebatur. Trium-
phalis cum ponte è regione sancti spiritus interijt, quãquam
de hac diuersæ sentẽtiæ. Pontes uerò primum insulæ Fabri-
tius & Cestius, quorũ alterum Valentiani & Gratiani, al-
terum Lepidi & Marci Canij nomine restitutũ, inscriptio
adhuc indicat. Sublicius ab Anco Marcio, postea lapideus Sublicius põs
ab Aemylio factus Aemylius est dictus: atq; is est, cuius ex-
stant fundamenta ad eam pertinentia ripam, ubi nunc Naua-
lia sunt. Aurelius, qui & Xistus postea ab autore restituẽ
di dictus. Aelius ab Hadriano apud eius molem. Vaticanus
seu Ianuclensis prope sanctum spiritum, iam desijt. Sunt qui
diuersos esse dicunt. Moluius ab omnib. cognitus. Palatinus
seu sanctæ Mariæ, qui in palatium ducit extra urbem uerò Mammeus
Mammeus à matre Alexandri imp. instauratus, quem An-
toninus pius fecerat. Nomentanus quò itur Nomentum, à Aquæ Ro.
Narsete factus, ut eius carmine indicatur. Aquæ ex Iul.
Frontino dicendæ, qui aquarum curæ à Nerua delegatus
fuit. Igitur nouem ab eo ponuntur. Appia post initiũ Samni-
tici belli inducta ab Appio Claudio censore, qui & uiam Ap
piam à porta Capena Capuam usq; strauit, cõcipitur in agro
Lucullano, qui nunc Tusculanus putatur in uia Prænestina.
Anienem ueterem M. Curtius censor, cũ. L. Papinio annis
quadraginta post Appiam perducendam de manubijs è Pyr-
rho captis curauit. Concipitur supra Tybur x x. mil. Extra
portam Ro. Martia à L. Martio rege in capitolium perdu-
cta, concipitur uia Valeria ad mil. x x x. prope Sublacum,
quam ait suo tempore Frontinus in Auentinum à Traiano
perductã, Traianam fuisse dictã, ut etiã effossum nuper mar-
mor, quod nos uidimus, indicat. Tepula, quam ex agro Lu-
cullano Seruilius Cepio, & P. Cassius Longinus censores in
Capitolium perducendam curauerunt. Iuliam M. Agrippa
ab inuentore uocatam, introduxit ex Tepula uia subterra-
nea, supra terrã uerò fictili structione, opere arcuato. Idem
Virginẽ itẽ ex Lucullano perduxit, sic appellatã, quod quæ-
rentibus aquã puella uirgo uenas ignotas monstrauit. Conci
pitur uia Latina mil. v i i i. in locis palustribus. Claudia, quã
Caius princeps introduxit ex fontibus Curtio & Ceruleo,
mil. x l v i. uia sublacensi, Claudius absoluit opere arcuato.
Titus deinde restituit, ut ex inscriptione adhuc portæ maio-
ris apparet. Huius uestigia maxime comparent, transeũt per
Cœlium formæ nunc & olim appellatæ. Anio nouus, hic ex
fonte purior quàm uetus deductus. Ambo uerò, simul &
Claudia, in urbẽ confundebantur. Duæ regioni seruiebant
trãstyberinæ, quorũ unà Alsietina uia Claudia mil. x i i i i.
è lacu Alsietino concepta, ob frigiditatem minus salubris,
quæ ab Augusto fuit introducta. Altera Sabbatina è stagnis
Sabbatijs post Fotinum memorata: de utrisq; quid sentirem,
suprà narraui. Harum quoq; hodie uisuntur uestigia formæ
unius extra portam Brãchatij, quam Sabbatinam putauerim
alterius apud sanctũ spiritum. Almo is existimatur, qui apud Almo
portam Capenam urbem usq; ad Circum Max. nunc pro-
fluit. Ex quo Iuuenalis, Madidamq; capenam. Lucanus. Et
lotam paruo reuocant Almone Cybelem. Viæ extra urbem, Viæ multæ
Appia, Latina, Prænestina, Tyburtina, Salaria, Nomentana,
Ostiensis, Laurentina, Labicana, Adreatina, Flaminia, Cas-
sia, Cimina, Valeria, Claudia, Auleria. Omnes sanè notæ, &
alibi mihi descriptæ. Viæ uerò in urbe, Suburra notissima à
foro Traiani ad Martini & Agathe templa. Via sacra, ubi
sanctæ mariæ nouæ templum. Via noua, quæ à circo Max.
ad portã usq; Capenam. Alta semita, & regio uia à thermis
Constãtini usq; ad portam Viminalem. Via lata regio et uia,
satis monstratur ex æde nunc S. M. in uia lata. Via trium-
phalis citra Celsi templum, è cuius regione pons erat, rectà
per Floræ nunc campum, usq; ad Velabrũ. Carinæ apud Pe-
tri uincula, unde & auguria capiebãtur. Piscina, publica re-
gio & uia circa Xisti templum, & thermas Antonianas.
Vaticanũ, ut ait Varro, à uatum ibi responsis, seu quod deus Vaticanum
Vaticanus, qui puerorũ uagitibus præerat, ibi coleretur. Fo
ra Romana, in primis ab arcu nũc Seueri ad tres nũc extan- Fora Ro.
tes colũnas pertinẽs, contra Cosmũ & Damianũ apud aquas
eque

equestris Domitiani statua, Statiana fuerat. Hoc forum Cæsar, deinde Augustus, teste Tranquillo, ampliarunt: ex quo Martialis ait, Atq; erit in triplici par mihi nemo foro. Neruæ, idem & transitorium, quod ad Traiani inde ad alia fora transibant, quod ne spatio fraudaretur, pars Quirinalis est excisa: huius adhuc extant uestigia. Boarium apud sanctum Georgium ex arcus uicini inscriptione, quod ibi bouis esset statua. Ouid. Area quæ posito de boue nomen habet. Erat & piscarium haud longe à Boario, ut ait Varro, rusticorum & cupedinis, & holitorium, & pistorium iuxta ædem Vestæ.

Campus Martius. Pantheon. Columnæ.

Campus Martius, qui Tarquinij fuit ager, quod extra urbem esset in confesso apud omnes, quamobrem & Pantheon, & circus fla. extra fuerant. Columnæ coclee duæ, altera Traiani, ubi depictum bellum Dacicum, cui apud Parthos res gerenti dedicata fuit à senatu. Altera Antonini Pij in reg. columnæ, cuius egestio fundamenti uti quorundam est opinio, uicinum fecit montem, qui acceptorius dicitur. Quidam antiquiorem faciunt, Citatorumq; prius dictum, quò citatæ ad comitia tribus se recipiebant.

Thermæ

Thermæ Diocletianæ notæ. Constantinianæ apud equos Tiridatis Alexandrinæ, quæ antea Neronianæ fuerant, apud S. Eustathium. Agrippinæ apud Pantheon: Titi post S. Martinum, dicunturq; hodie, Capoces, quasi capaces aquarum. Apud has hoc annò M D V I. Felix Romanus ciuis, dum arcum diu obstructum in uinea sua recluderet Laocoontem Virgilianum cum duobus filijs inuenit a Plinio lib. X X X V I. capite V. his uerbis memoratum Laocoon in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præponendum: ex uno lapide eum & liberos draconumq; mirabiles nexus de consilij sententia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodij. Visum igitur nostris par opus famæ, quapropter pontificis iussu in ædes Vaticanas traductum, quando hæc cura adhuc animos concitabat. Thermæ Domitianæ apud Syluestri, Nouatianæ apud Pudentianæ, Gordianæ, Eusebij. Olympiades apud Panispernæ templa. Varianæ autem & Syrianæ et Decianæ in Auentino.

Templa Romæ

Templa etiam quædam deprehendimus. Aesculapij inter insulæ pontes quod S. Ioanni, ex altera parte Iouis quod S. Bartholomæo, nunc dicata uidimus, nec alia uestigia apparent. Ouidius, Iunctaq; sunt magno templa nepotis auo. Ipsam uerò insulam teste Liuio aggeres frugesq; in eum locum constipatæ fecerunt, quæ ex agro Tarquinij in Tyberim deiecto conuenerunt. Herculis apud scholam Græcam sub Auentino, ubi ærea statua mea ætate reperta, quæ in ædibus Conseruatorum uisitur. Aedem Herculis rotundi ad forum boarium Liuio, quæ nunc S. Stephani rotundi iuxta Tyberim satis habetur argumenti esse, propeq; ædiculam Pudicitiæ patriciæ inter scorta & innopolia nunc S. Mariæ Aegyptiacæ dicatam. Veneris Erycinæ extra portam Collinam ex uersu Ouidiano. Templa frequentari Collinæ proxima portæ. Nunc inter uepres monumenta quædam apparent. Hic teste Liuio ludi quandoq; facti Tyberi circum fluminium inundante. Aliud item Veneris apud Circum maximum. Solis ab Aureliano conditi, quidam existimant eas esse ruinas, quæ supra Columnensium ædes apparent. Apollinis & Martis, ubi febris sacellum in Vaticano. Martis item extra portam Capenam ad tertium lapidem bello Gallico à Camillo uotum, iuxta quod lapis Manalis uocatus consistebat, quo per siccitates in urbem relato pluuia statim manabat. Hodie S. Mariæ prunetæ imago siquando Florentiam transfertur, idem sed cultu efficit uberiore. Martis ultoris suprà memorati. Neptuni in ripa Tyberis id esse opinabantur, unde his annis proximis prope S. Blasium ingentes lapides sunt effossi. Dianæ ubi Prisca in Auentino Iouis ultoris, quod & Pantheon notissimum. Capitolini suprà narratur. Floræ in Quirinali post sanctam Susannam ex Martialis carmine. Qua uidet antiquum proxima Flora Iouem. Nam capitolium uetus prope Susannam cernitur ubi descenderis, è regione uerò horti Sallustiani. Templum Castoris & Pollucis, nunc Cosmi & Damiani ex Ouidij carmine. Fratribus illa die fratres de gente deorum, Circa Iuturnæ constituere lacus. Hic lacus prope sanctum Gregorium in specus conspicitur. Hi fratres Tyberius & Drusus fuere, qui templum quod Posthumius bello latino uouit, & filius dicauit, illi restituerunt. Concordiæ quod Manlius prætor in Gallia uouit in arce dicatum: alterum Flauius scriba in area Vulcani. Tertium Liuia construxit ob uiri cum ea concordiam. Idq; putatur quod in hortis S. Mariæ nouæ conspicitur. Templum pacis iam notissimum. Aram pacis prius fecerat Augustus, quam auxit Agrippina. Iani apud S. Georgium quadrata nunc ruina. Ouidius. Quum tot sint Iani, cur stas sacratus in uno? Hic ubi iuncta foris templa duobus habes. Templum Bonæ deæ à Claudia uestali in Auentino deinde à Liuia restitutum. Saturni in foro, ut describitur à Macrobio, ubi ærarium erat: id existimamus ex coniecturis, quod sub Capitolio Hadriano martyri postea dicatum cernimus. Iunonis Monetæ, ubi ædes Seruatoris, & olim domus Manlij. Vbi autem locus damnatorum Iupiter: ubi Ara cœli arx fuerat ex coniectura altioris loci & subterranei quem nos uidimus. Post arcem Busta Gallorum, qui Liuio teste in obsidione Capitolij peste absumpti ibidem cremabantur. Iuxta uisitur Iupiter Panarius siue Pistorius ingenti statua, nunc cubitalis memoria iactorum panum à Manlio, opinionem copiæ facientium. In Capitolio ciuium nullus post Manlium damnatum habitabat: Ter autem flagrauit, ad id gradibus sicuti nunc ascendebatur. Carcer Tullianum uocatus apud sanctum Nicolaum: Eruditioribus tamen hic carcer Claudij triumuiri seu latomiæ sunt: Tullianum uerò ubi sanctus Petrus sub Capitolio, ex indicio quod teste Varrone Tullus Hostilius hunc foro Romano imminentem condidit. Templum Vestæ rotundum instar pilæ quod Vesta terram significet, Ouidio teste, Numa inter Palatium & Capitolium dedicauit, quod & Cicero indicat. Lucus inquit Vestæ ad radices Palatij deuexus in uiam nouam: nunc sanctæ Mariæ liberatricis, ubi plurima uestalium sepulcra uidimus eruta. Nam in ea parte uia noua multis uiæ sacræ coniungitur. Templum Faustinæ & Antonini apparet ex inscriptione prope Cosmum & Damianum. Libertatis in Auentino ex mulctatitia pœna à Tito Sempronio Gracchorum auo. Matutæ à Seruio Tullio in foro, deinde à Camillo refectum. Fortunæ uirilis, ubi nudæ uirgines inspiciebantur. Ouidius. Vt tegat hoc celetq; uiros, fortuna uirilis, præstat.

Amphitheatra

Amphitheatra duo primum Titi notissimum fontes habebat duos ad recreandum æstu laborantem turbam: alterius sanè fontis nunc in uia inter amphitheatrum & arcum Constantini supersunt uestigia. Vidiq; ego iam uetus numisma habēs à tergo amphitheatrum cum his fontibus. Alterum Tauri Statilij ex hortis cœnobij sanctæ crucis ostenditur.

Theatra

Theatra tria: Pompeij apud ædes Vrsinorum in Floræ campo, ubi stabula sunt equorum, aperte nunc cernitur, quapropter non temere fortasse posteritas hunc locum de ipsius amicæ Floræ nomine appellauit. Marcelli à Cæs. cœptum, ubi Sabellorum ædes. Balbi ignoratur.

Bibliothecæ Obelisci

Bibliothecæ X X I I I I. sed præcipuæ Palatina & Vlpia. Obelisci sex potissimi, in circo maximo duo, quorum unus adhuc monstratur obrutus. In cāpo Martio unus, qui horas ostendebat. In Vaticano adhuc incolumis Augusto & Tyberio dicatus, ut ex inscriptione apparet. Hic omnino teste Plinio in sui

molitione effractus est, nauis quæ cum ex Ægypto iussu Au-
gusti adduxerat in portus constructione submersa est, & ar
bor quatuor cõplectentium ulnis craßitudine fuit. In Mauso
Arcus leo item Augusti duo alti singuli ped. x L I I I. Arcus etiam
plures, ex quibus tantum apparent Titi, Constantini, Se-
ueri, Galieni ad S. Vitum, & Domitiani, qua itur per Fla-
Circi miniam ad Populi ædem. Circi quatuor ostenduntur, Fla-
minius, & Maximus, & apud tabernas obscuras appellatas,
ubi funes torquentur: quartus apud sanctum Sebastianum,
ob prætorianorum exercitationem conditus, uti putatur,
Naumachiæ Naumachiæ quinq;, ex quibus una Domitiani monstratur, é
regione arcus eius inter uinearum caua dextrorsus eunti-
Curiæ bus ad ædem Populi Curiæ siue cenacula quatuor traduntur.
Roma Pompeij prope theatrum ipsius. Alia in capitolio esse conij-
citur, ubi adhuc columnarum inscriptio uisitur: S. P. Q. R.
incendio consumptum restituit. Hostilia cum regia Tulli,
ubi sancti Ioannis & Pauli ædes. Vetus apud Petri uincula.
Nam & Curiæ, sicuti pleraq; opera publica dedicabantur,
non tamen omnia dedicata sacra. Exquiliæ, ubi Sancta M.
maior, prius ad præsepe dicta, ab excubijs Serui Tullij qui
Armilustrum habitauit. Armilustrum id putauerim spatij quod in Testa-
tia nunc est, nam in regione Auentini ponitur, nec sané
aptior locus recensendis armis ac militibus ostenditur. Fue-
Argiletum re & in eodem fornaces Argiletum & ficus ruminalis,
prope ambo sub palatij parte, ab latere Sancti Georgij, apud
Velabrum etiam templum Velabrum fuerat. Lupercal ex alia item
Lupercal parte supradicti montis, quæ Septizonium spectat Seueri
Imperatoris, opus sepulcri gratia conditum. Tyburis lo-
cus adhuc durat, ubi Martialis domus ex eius indicio car-
minis. Insuper & cloacis aqua subterlabente, urbs pene tota
pensilis erat, ut ex libro tertio epistolarum Caßiodori cõ-
ijcimus: inter quas cloaca maxima teste Liuio á Tarquinio
Prisco facta, quæ adhuc hodie monstratur é taberna qua-
dam in iudæorum platea, & in ripa Tyberis. Id autem ædi-
ficij, quod apud Angeli templum cernitur, ædes apparet re-
stituta á Seuero & Antonino filio, ut ex inscriptione cerni-
Domus Nero/niana tur. Nonnullorum etiam priuata deprehenduntur. Domus
Neroniana, teste Tacito incipiebat inter Cælium & Pala-
tinum circa fere [illegible]cum Constantini, tendebatq; in exqui-
lias. Domus Cæsariana, ubi Liuia porticus, postea templum
Pacis. Ouidius. Disce tamen ueniens ætas ubi Liuia nunc est
Porticus, ingentis tecta fuisse domus. Tranquillus uero ait,
Templum Pacis, ubi Liuiæ quondam porticus. Domus Ci-
ceronis in palatio iuxta forum. In eadem parte Vellia est,
á uellendis olim pecoribus, attondendisq; gregibus in eo lo-
co, ut ait Varro, ubi & ædes Publicolæ diruta. Turris Me-
cænatiana cum hortis, unde Nero spectauit incendium, in-
ter thermas Diocletianas, & basilicam sanctæ Mariæ Ma-
ioris loco eminentiore. Priuata Traiani, id est, ædes cum ther
mis in Auentino, teste P. Victore: ea nunc apparent, quæ
in uinea nostra comprehenduntur: nam eo usq; aqua item
Traiana deducebatur, ut ex marmoreis literis repertis con-
speximus. Hic enim Martius frater uetustatis curiosißimus,
alte effossa tellure, cameras, lithostrota, solia balnearum, la-
Prata tißimasq; reperit habitationes. Prata Mutia, & Quintia
trans Tyberim, quorum altera prata uidemus appellari, al-
tera Quintia, quæ Q. Cincinnatus arabat, contrá ubi tunc
Naualia Naualia erant Liuius dicit esse. Naualia autem ipsa nunc
Ripam uocamus. In Cælio præter aquarum formas, ædes
Lateranorum, propeq; æream statuam pacificatoris M.
Nymphea Antonini uidemus, ut alibi narrant. Nymphea in urbe un-
decim. erant enim loca principum uirorum, amoena aquis
Mutatoria inductis. Mutatoria item magnorum priuatæ domus ad
Basilicæ secessum & delicias. Basilicæ etiam plures, quò se reciperẽt
diuersi litigantes. Reliqua sic traduntur. In urbe tota ædi-

culæ C C C X X I X. Domus Mil. C C C X C V I. Insulæ Aediculæ
X L V. Millia D C I I. uici C X X. uicomagistri D C X X I I I I. Domus
curatores uiarum X X I X. Officinæ pistoriæ C C L I I I I. Insulæ
Cohortes prætoriæ X. urbanæ I I I I. uigilum V I. Men- Vici
sæ Olearie Duo milia, C C C. castra equitum singulario- Castra
rum, Peregrinorum, Misenatium, Rauennatium, Tabel-
lariorum, Lecticariorum, Victimariorum, Silicariorum,
Prætoriana, ubi nunc caput bouis in uia Appia á Tyberio
ibi in præsidio dicata, primumq; tyrannicum morẽ exercuit.
Domus hic etiam maioris ædificij, ac magnorum uirorum
uocantur. Reliquæ insulæ. Templum siue ædem quum erat
incolumis, quum uerò semidiruta aut obsoleta, aream dice-
bant. Cœmiteria sacra, Priscillæ in uia Salaria apud san- Cœmiteria sacra Ro.
ctum Syluestrum, Prætextati in uia Appia apud sanctum
Ianuarium: Catecumbæ apud sanctum Sixtum. Domicillæ in
uia Ardeatina apud sanctam Petronillam. Ad duas lau-
rus in uia Labicana Balbinæ: item in uia Ardeatina Calo-
podij, in uia Aurelia apud sanctum Calistum. Ad ursum pi-
leatum, apud sanctam Bibianam. Commodillæ in uia Ostien-
si. Thrasonis in uia Salaria. Apud sanctum Saturninum. In
cliuum cucumeris apud S. Ioannem Basilæ in uia Salaria.
Ad insalatas in uia portuensi. Apud sanctum Felicem Basi-
lici in uia item Ardeatina. De cæteris uerò religiosis locis,
quæ in primis commemorare fas erat, inter pontifices mihi
dicetur. Reliqua item profana, curiosorũ scholæ diligentius
perscrutanda relinquo, cum prisca urbis facies nulli satis di-
gnoscatur, tot passæ barbarorum iniurias. Igitur his gene-
ratim prospectis, ad reliquam Latij descriptionem ueniam,
quod quatuor in primis constat gentibus, Latinis, Equis, Vol
scis, Hernicis, omnibus inter se confusis, ut uix dignosci sit.
Prisci Latini appellari teste Festo, qui ante urbem condi-
tam fuerant, ac ferè omnes interiere. De horum itaq; alio-
rumq; bellis Romanis alibi simul confertim dicemus. Nunc
oram ex ordine describam: primumq; Ostiam quæ ab An- Ostia
co Martio extructa, teste Liuio, militiæ omniumq; mune-
rum uacationem habuit præter dies X X. in aduentu Anni-
balis, quo Reipub. subueniretur. Euersam quondam á Sa-
racenis Leo Quartus restituit Corsis colonis inductis. Mar
tinus Quintus deinde turrim in ea excitauit, quam Iulia-
nus Sauonensis cardinalis eius loci præsul magno sumptu no
stra ætate refecit, occupatamq; á Gallis hostibus, Alexander
iterum per eum receptam, fidẽtiore munimine restituit. An-
tium Romana colonia, ut Liuius in octauo: horum naues de- Antium col.
uictæ excisis rostris, suspensisq; foro nomen dedere. Hic & Rostra
fortunæ templum nobile, & portus á Nerone extructus, qui Fortunæ templum
Antiatibus militiæ uacationem dedit captus loci amœni-
tate, Tranquillus autor. Hoc oppidum expugnatum olim
á Mario & Cinna Liuius L X X X. testatur, qui inter Vol-
scos id connumerat: ex eius ruina ædificatum postea Ne-
ptunum in littore, Columnensium castellum. Nymphei flu- Nympheus flu.
minis ostia, clostra Romana, Asturia cæde Ciceronis insi- Clostra Ro.
gnis. Hic etiã Coradinus Imperator Henrici filius captus á Asturia
Carolo primo Siciliæ rege, ac securi percussus est. Mons Mons circeius
Circeius, ubi Circe translata homines mutabat in feras, te-
ste Vergilio. Terracina quæ sacrosanctam uacationẽ habuit, Terracina, quæ & Trachina
in aduentu item Annibalis suspensam, ut Liuius X X V I.
Eius portum refecit Antoninus Pius, ut Spartianus ait.
Hæc antea Trachina teste Strabone ab asperitate appella-
ta, ob saxa & imminentem collem. Palus huic Pontina pro- Palus Põtina
pinqua, quam duo efficiunt amnes, Aufidus, & Vfens: pri- Aufidus
mi Strabo, alterius etiam Virgilius meminit. Et in mare uo- Vfens
luitur Vfens. dicta autem Pontina á Pometia urbe uicina,
quæ interijt. Hæc palus X X I I I I. urbium loca occupa-
bat, ut ait Plinius ex autoritate Mutiani, exsiccata tandem
á Cor. Cethego Cos. cui ea prouincia obuenerat, agerq; ex

ea factus, ut Liuius libro x l v i i. Insequentibus deinde se-
culis iterum exsiccata à Theoderico rege Gothorum, ut ex
eius inscriptione in eo loco cernitur: dicta etiam lingua Vol
Anxur scorum Anxur teste Plinio, causam refert Seruius gramma
ticus, quod Iupiter puer, Anxurus cognominatus, in ea co-
leretur, quasi ἄνευ ξυροῦ, id est, sine nouacula, & imberbis.
Hoc in loco mari adiungitur Appia via, strata à Roma usq;
Brundusium, ut Strabo. Hodie uerò ob paludes deserta est:
Capenates ab leuaq; petitur euntibus Neapolim, præterea Capenates
Satura populi & oppidū Satura, iam extincta omnia, cōspiciebatur:
Feroniæ lucus & Feroniæ deæ fons atq; lucus à ferendis fructibus dictus,
ob agri fertilitatem, quo Annibalem diuertisse Liuius dicit.
Amyclæ In hac ora Amyclæ fuere à serpentibus deletæ Plinio ori-
ginem à Laconicis Amyclis habuere. quare tacitæ sint ap-
pellatæ, Seruius causam reddit, quod irruentibus hostibus,
ne urbs terreretur, conticuere: uel quòd à serpentibus si-
Oscorum terra ne hostium tumultu sint deletæ. In hac item Oscorum ter-
ra, tot antea seculis extincta, felicitatem tamen eam adsecu-
ta, quòd in theatris atque poematis Romanis eius linguæ ue
Formiæ stigia remanserunt. Formiæ quas Lacones condidere, prius
Hormiæ à portus commoditate appellatæ Straboni, Villa
quondam Ciceroniana insignis: id oppidum nunc Mola uo-
Minturnæ catur. inter hanc & Sinuessam Strabo Minturnas ponit,
Marij quondam latebras, nunc Traiectum castellum esse di-
Eris flu. qui & Clanis cunt. Eas unà cum Fregellis interluit Eris amnis postea Cla
nis dictus, qui ex agro Vestino Apenninoq; montibus de-
fluit: Ptolemæus aliquantulum à mari recedentes Mintur-
nas ponit: Romanorum colonia fuit, unà cum Vestino de-
ducta, Sacrosanctamq; uacationem habuit ob cœli grauita-
tem. Liuius x. Caieta cum portu nobili, Lestrigonum pa-
Caieta tria. Silius. Et regnata Lamo quondam Caieta. Etymum ab
Aeneæ nutrice trahit Virgilio Straboniq;. Sinui Caietano
Cecubus mōs continuus Cecubus mons & ager, uitibus laudatus, cui ad-
Fundi iacent Fundi uia Appia. Quæ oppida sanè omnia Frederi-
cus rex Columnensibus paulò ante dono dederat, deinde à
Liris flu. Ludouico Gallorum rege ablata. Liris amnis ex Apennino
fluit nunc Garilianus, ab accolis uocatus: haud longe ab eius
Sinuessa ostijs Sinuessa, aliud à Suessa, celebris quondam urbs, nunc
uicus paruus, in sinu locata, unde nomen accepit: atq; hæc
quidem in ora latinorum loca præcipua. Nunc à littore re-
motiora attingam, Post Romam proxime ager Laurens,
Laurentum oppidumq; Laurentum, Latini regia, à lauru in eo loco in-
uenta Seruio: iuxta Lauinium à Latini fratre. Lauinia uerò
ab Aeneæ coniugis nomine, eodem teste autore. Dionysius
autem tres diuersos ac propinquos populos ponit. Lauren-
tinos, Lauinienses, & Lanuuinas. Antoninus in itinere ab
Ostia Laurentum x v i. mil. pass. unde Lauinium totidem.
Lauinium, nunc Castellū Columnensium ciuitas diuina exi-
stimatur, testimonio reperti quondam marmoris à Prospe-
ro ex ea familia cardinale. Municipes erant, quibus ciui-
tas ob antiquitatem data, sacraq; addita, insuper & bello
Lanuuiū Latino pepercerunt, ut Liuius in v i i i. Lanuuij & Lanu-
uium ciuitas, ubi eodem teste autore templum erat Iuno-
nis sospitæ, cui omnes Cos. ex omnibus ciuitatibus sacrifica-
Numicius bant. Numicius amnis Aeneæ morte insignis: quem undis
Ardea immersum, pro Ioue indigete colunt. Ardea, Turni & Ru-
tulorum regia, à Danaë Persei matre ædificata, quæ adhuc
Alba exstat. Alba Ascanij ædificium ante urbem conditam annos
c c c. ubi reges longo ordine usq; ad Numitorem & Amu-
lium successere: hinc mons & lacus, & templum latialis Io-
uis Tarquinio Prisco impulsore ædificatum, quò ad ferias
Latinas quotannis conueniebant, uisceratioq; fiebat, id est,
carnis distributio singulis petentibus, iuuencusq; sacrorum
princeps ex eadem gente constituebatur. Cicero pro Milo-
ne: Vos Albani tumuli. Nam hodie quoq; ab Appia porta

usq; ad Albanum sepulcra tota ferè uia uisuntur: unde pau-
cos ante annos effossam ac delatam ad ædis conseruatorum
magno miraculo uidimus mulierem integro corpore obli-
tam crasso unguento, supra annos M C C C. quantum ex eru-
tis uicinis marmoribus conijcere poteramus extinctam. Al-
bani uicti à Tullo Hostilio fuere, ac in Cœlio monte per-
missi habitare: oppidum à Romanis dirutum, atque iterum
restitutum Henricus tertius Imperator rursus deleuit. Nunc
autem Sabellorum ditionis. Prope etiam Sabelli castri uesti-
gia uidentur, unde gens ea originem duxit, ubi cœnobium
antiquum refecit ætate nostra Ludouicus Patriarcha Aqui
leiensis. Aritia urbs quondam nunc Riccia uocata in breue
redacta castellum à Syluio Sabello possessum. Huic proxi-
mum Dianæ Tauricæ templum fuerat quod Artemisium uo Aritia
cabant c l x. stad. ab urbe distans, hodie Cinthianum pu-
tatur ex Dianæ nomine adhuc uocatum Columnensium ca-
strum. Hic plurima licia ac uittæ superstitiorum pendebāt: Cinthianum
hic uallis inter utrunq; oppidum ubi Aegeriæ Numæq; col Vallis ægeriæ
locutio dicitur fuisse. Hic Hippolytus Virbij nomine post- Iphigenia
quam reuixit translatus, Orestes quoque & Iphigenia ex
Taurica regione cum deæ simulacro aduectæ, templum id Aricinus Rex
constituerunt: ubi rex Aricinus sacerdos nefario ritu præ-
ficitur, qui regem ante se & hostiam humanam prius ma-
ctauerit. itaq; fugitiuus est aliquis semper necem & ipse cō-
tinuo ac insidias cauens: autores Strabo, & Silius. Cinthia- Lacus
no item proximus est lacus in alta ualle nemoribus cinctus,
in quo demersam antiquitus nauim Prosper Card. Columnē
sis patrum memoria extrahi iussit, quam Baptista Albertus
uir planè antiquarius ac doctus, existimabat de industria
collocatam, ut inde fons oppido subministraretur. Nemus Nemus oppidum
item aliud oppidum uicinum sub eadem familia. In Nemo-
rēsi Cæsar uillam inceperat loci amœnitate captus, ut Trā-
quillus. Tusculum clarum uilla Ciceroniana & Catonum ge Tusculum
nere, ædificium Telegoni Vlyssis & Circes filij. Silius Mœ
nia Laertii quondam regnata nepote. Videmus nunc eius
uestigia supra castrum Frascati, fontemq; ex eo usq; Romā
manantem. Tusculani Frederici Aenobarbi Imperatoris
quondam coniunctis copijs, Romanos insigni clade adfece-
re, ut postea resipiscere non esset. Romani itaque memores
iniuriæ post aliquot annos tanta in eos ira perciti sunt,
ut uix urbis fundamenta relinquerent. Algidum in alto Algidum
monte situm ex aëris algore propterea dictum, nunc Roca Rocca
papæ ex ueteris situ descriptionis existimatur, syluaq;
proxima adhuc Ally sylua cognominatur. Collatia prope Collatia
Romam uia Tyburtina, ubi stuprum Lucretiæ, nunc nulla
uestigia. Gabij uia Prænestina distant centum stadijs ab Gabii
urbe æque ac Præneste, ut ait Strabo. Id Zagarolum qui-
dam existimant, quod mihi non probatur, cum propinquio-
res urbi ex supradicta autoritate deprehendantur, potius
autem interiere. Lacus Regillus nunc S. Seueræ. Columna Lacus regillus
oppidū cuius adhuc uestigia uidentur. Præneste uerò ipsum Columna
in conspectu urbis orientem uersus autorem habet Cæ- Præneste
culum Vulcani filium apud Virgilium. Strabo Polyste-
phanum, Plinius Stephanen appellat. dicitq; Præneste ob
lentisci copiam postea uocatum, quod Græci πρῖνον di-
cunt. Festus, autem, quod montibus præstet, ubi situm est.
Hic Sulla x i i. hostium milia unà cum ipso Mario iuniore
interfecit. Templumq; fortunæ condidit, unde sortes pete-
bantur. In eoq; lithostrota primum cœpere, ut autor Pli-
nius. Hoc oppidum insequentibus temporibus etiam diru-
tum, primum à Bonifacio v i i i. deinde Eugenio i i i i.
Versus autem meridiem Labici oppidum, quod nunc Labici
Vallismontonū comitum ditionis, quidam eruditi putant.
Ser. dicit hos à Glauco Minois filio etymum trahere:
Nam cum is in hæc loca ueniret, uidissetq; discinctos, zo-
nam tri

num tribuit, qua sese clypeosq; accingerent, quasi ἀπὸ τῶν
λαβῶν. Virgilius & picti scuta Labici. Liuius in IIII. Q.
Sulpitius Priscus oppidum Labicos corona aggressus sca-
lis captum diripuit. Censuitq; senatus frequentem coloniam
deducendam, coloni ab urbe CL. missi iugera acceperunt.
Tybur Tybur XVI. ab urbe mil. Argeo positum colono. Corax al-
Corax terius autor oppidi distantis XX. passuum millia. Tybur-
tini & Tyburtes dicuntur, apud hos multa uetustatis mo-
numenta, Hadriani & Marij Vopisci uillarum, Tybur-
Anio tinus lapis, Anio flumen cum Albunea, qui apud eos cata-
ractis impellitur magno impetu è sublimi in praecepe. Di-
citur apud ueteres, tum Martialem, ebur ac dentes can-
didos reddere: apud Pausaniam uerò frigidum primo in-
gredientibus, deinde calescere: oritur tacito è montibus
Sympruinis, coniungitur Tyberi, tertio ab urbe lapide. Ti-
bur dirutum quondam à Frederico Aenobarbo Imp. post
aliquot annos restitutum est. Via tiburtina ultra Anie-
Mons sacer nem III. mil. conspicitur mõs sacer quod Ioui sacratus esset.
Velitræ ut ait Festus. Huc plebs Romana olim secessit. Velitrae, in-
colae Veliterni & Velitrani Augusti genere insignes, ho-
Nymphæus die ditissima ciuitas. Deinde Nymphæus fluuius. Hinc Vol-
Volsci sci incipiunt. Inter orientem uerò & Septentrionem Fide-
Fidenæ nas inter Anienem & Tyberim ac Eretum fuisse depre-
hendimus, quod Plinio teste Tyberis eos à Vaticano sicuti
Crustuminos à Veientibus diuidebat. Distitisse praeterea
XL. stadijs tantum ab urbe Dionysius dicit. Coloni enim Ve
ientum fuerant. Contra quos post Sabinos primum bel-
lum gessit Romulus. Liuius IIII. scribit eos Veientum
consanguineorum suorum bello irritatos, Romanos le-
gatos interfecisse, quorum statuae in rostris ob honorem po-
sitae fuerunt, mox Fidenis expugnatis necatisq; sontibus, no
ui coloni inducti, quibus Fidenates interfectis rursus re-
bellare. Iterum ab Aemylio Dictatore captae desolataeq;
sunt Fidenis, ut ait Tranquillus, ruina theatri hominum
Crustuminii XXII. millia periere. Crustuminij paulo supra Fidena-
Calctranus a- tes. Ager Crustuminius & Calctranus dicitur Plinio oppi-
ger dorum nomina tenere. Crustuminiũ oppidum Colonia Al-
banorum Dionysio esse dicitur. Liuius quoque scribit hos
Ceninenses populos simul & Ceninenses & Antennates, indignatos
Antennates ex raptu Sabinarum, contra Romanos profectos fuisse
Acrone duce, ex quo uicinos fuisse apparet. Ideo Plinius in-
ter Sabinos ponit. Strabo autem inter Latinos. Inter Cru-
Eretum stuminios Eretum oppidum, nunc mons Eretundus. Vir-
Nomentum gilius, Ereti manus omnis. Iuxta hoc Nomentum ponunt
castrum hodie notissimum, uiam habet ab eo cognomina-
tam: omnia sanè ditionis Vrsinorum. Plinius connumerat
populos LIIII. in antiquo latio, iam usque suo tempore
interijsse, inter quos Fidenates, Collatiam, Gabios, Crustu-
Bolę, Coriolũ mium, Antennam, Ceninam, Bolas, Coriolum, quo se Mar-
tius Coriolanus exul receperat: oppidaq; huiusmodi te-
Satrium ste Liuio Romanis ademit, Satrium, Longulam, Corio-
Longula los, Nouellam, Polustram, Corbionem, Veteliam, Trebiam,
Nouella Labicos, Pedum. De hoc Liuius. Ad urbem à Pedo ducta,
Polustra & ad fossas Claudias & Bouillas ab urbe passus mille po-
Corbio pulatur. Pedi autem quod hic commemoratur Horatius
Vetelia meminit. Quid dicam te nunc facere in regione Pedana.
Trebia Hernicorum nunc populos Campaniam uocant, sunt au-
Pedum tem Allatrium, Anagnia, Frusino, prope quem Cosas labi-
Hernici tur fluuius Straboni. Verulum, Signia, uini austeritate no-
Allatrium tissima. Ferentinum. Hernia enim saxa ipsorum lingua uo-
Anagnia cant, quibus horrescit tota regio, de his Liuius in VIII.
Frusino Martius Tremulus Longus omnem gentem Hernicam in
Cosas flu. deditionem accepit. Et paulo ulterius. Anagninis, qui ar-
Verulum ma Romanis intulerunt ciuitas quae sine suffragij latione
Signia data fuerat adempta, & magistratibus praeterquam sacro-
Ferentinum

rum curatione interdictum. Volsci septentrionem uersus Volsci
cum Marsis terminant, quorum Suessa caput: quam ultra Suessa
Lirim sitam Tarquinius Priscus adscitis Hernicis expu-
gnauit, una cum Pometia, è cuius manubijs templum Ioui Pometia
latiali apud Albanum excitaui. Pometiae uerò urbs & agri
Pometij in hac parte frequens apud autores mentio, quae
iam & ipsa interijt. Huius enim coloni Suessam migrarunt,
ex quo Suessa Pometia dicta, deinde Vestinorum. Supra
uerò Casinum praeclara ciuitas latinorum nouissima, in- Casinum
quit Strabo, nunc oppidum cum Coenobio S. Germani diui
Benedicti commoratione nobilitato. Silius. Nymphisq; ha-
bitata Casini Rura euastantur. Sora colonia quae tempore
Annibalis defecit ad Sannites interfectis Romanis colonis: Sora colo.
uicta deinde à M. Poetilio & Gn. Sulpitio Coss. ac Sanni-
tibus securi percussis deducta noua colonia, ut Liuius Po-
stremo à Frederico Aenobarbo, sedente Gregorio VIII.
diruta est. Nostra aetate Ducem habuit urbis praefectum
Sixti pont. fratris filium. Sub Sora inter Liris fluenta, ue-
luti insula Interamna continetur Plin. In hac parte est illa Interamna
insula amoena, de qua loquitur Cicero de legibus. Hic etiam
Fregellae olim urbs florentissima cum à Romanis defecis- Fregellæ
set diruta, & ad uicum iam usq; à Strabonis tempore reda-
cta. Ea nunc siue ex eius ruinis Ponscoruus oppidũ existima
tur. Silius: Et quae fumantem texere giganta Fregellae. Aqui Aquinum
num iuxta est, quod Melpha fluuius abluit Straboni: Et Ar- Melpha
pinum. Quorum alterum diui Thomae, alterũ Ciceronis & Arpinum
C. Marij natalibus gloriatur: ex quo Arpinates hodie ob ho
norem tanti municipis tris literas M.T.C. pro signo publi-
co conscribunt. Liuius in VIIII. eo anno Sora & Arpi-
num recepta à Sannitibus: & libro X. Arpinatibus & Tre-
bulanis ciuitas data. Atina inter Liris & ipsa confluenta. De Atina
qua sic in libro Coloniarum scribitur. Atina muro deducta
Colonia. Deduxit Nero Claudius. Iter populo non debetur.
Ager eius pro parte in lacinijs & strigis est adsignatus. Vir
gilio quoq; Atina potens in catalogo dicitur. Scaptum iam
interijt. Frabateria quae nomen adhuc retinet. Meminere Si- Frabateria
lius & Iuuenalis. Venafrum bacca nobile. Setia. Priuernum Venafrum
Camillae patria. Virgilius: Priuerno antiqua Metabus cum Setia
excederet urbe. Proxima huic Sermoneta nouo nomine op- Priuernum
pidum. Cui Caietanorum familia paulò antè dominabatur: Sermoneta
qua sublata ab Alexandro ea terra cum uicina circum re-
gione Lucretiae filiae concessa. Atrium in eo est itinere, nunc
Itrium. Atriani inter priscos Latinos à Dionysio comme- Atrium
morantur qui rebellauere. Hos antè populos confuse ab au- Atriani
toribus positos, est difficile sanè indicare inter quos fuerint,
sicuti suprà narraui. Nam & Antium urbi uicinum, & Ve- Velitræ
litras Liuius inter Volscos ponit. Volscis enim, inquit, uictis
Veliternis ager ademptus: & Velitras coloni ab urbe missi.
Et alibi Sp. Cassius Cos. Antiates Volscos fundit, fugatq;
compulsos in oppidum Longulam persecutus, moenibus po-
titur. Equi etiam qui fuerint populi non facile distinguun- Equi
tur, commixti alioqui Latinis & Volscis. Verba tantum Li Liuius
uij ponam ex libro VI. ut per ea sit cuiq; perspicere. Camil-
lus, inquit, uictor ex Volscis in Equos transit, & ipsos bel-
lum molientes cum exercitu eorum ad Bolas oppressit, ac Bolæ
urbem aggressus, primo impetu cepit: & item libro X. So-
ram atq; Albam Coloniae deductae. Albam in Equos VI. mi- Alba inter
lia Colonorum scripsit. Equos

VMBRI, SABINI. Vmbri

MBROS Plinius uetustissimos Italorum po In Vmbria ter
nit, quasi ὀμβρίνε, quod inundatione terra- animalia pa-
rum imbribus superfuissent. Prius Siculos ait, riunt
Liburnosq; expulere, qui agrum Praecutia-
num Adrianumq; inuaserant. Demum & ipsi à Tuscis ex-
pulsi sunt

pulsi sunt c c c. eorum urbibus expugnatis. Tusci uerò deinde à Gallis. Stephanus grammaticus ex autoritate Aristotelis scribit in Vmbria ter in anno animalia parere, arbores bifteras fructus ferre: Mulieres plerunque geminos parere. Termini eorũ hinc Tusci, inde Sabini. Ex aquilonis autẽ latere longo tractu usque ad mare Adriaticum Straboni protendantur. Nunc uerò Apenninum non transeunt. Primum

Otriculum — igitur post latium oppidum Otriculũ in monte situm. Quod

Ameria urbs — quidam inter Sabinos ponunt, ut Strabo, Plinius inter Vmbros. Ameria urbs antiquißima condita Annis D C C C C L X I I I I. ante Persicum bellum, ut Plinius ex autoritate Catonis. Ager Amerinus, ut scribitur in libro Coloniarum, lege Augusti est designatus, & ueteranis est quidẽ adiudicatus, & pro extimo libertatis legem sunt secuti, ubi termini ambiguum nunquã circa ipsum oppidum, sed extra tertium milliariũ Lex Cæsariana operta est, in absoluto termini siti sunt, id est, s s. P. s. De D C C C. P. s. X I I.

Tuder — Tuder, Silius:

Martis tẽplũ — Et gradiuicolam excelso in colle Tudertem, Martem enim colebant. Nunc quoq; natum ad arma populum uidemus, & continuis seditionibus ad nihilum pene redactum.

Iturum — Iturũ Strabo hic cõmemorat.

Arnatæ, Casuentini, Carsuli, Cerretum, Mons falcus, Pontum, Meuania, Clitumnus, Spoletum — Plinius uerò Arnates, Casuentinos, Carsulos, quam nunc Cesanam uocãt. Sunt & nouis nominibus Cerretum, Mons falcus, Pontem, clarum Ludouico iurisperito: Meuania clara Propertio & Clitumno amne dealbandis iumentis memorabilis. Eam quoque Tines paruus fluuius præterlabitur, ut Strabo & Silius. Spoletum Colonia Romana teste Plinio in libro Coloniarum scribitur. Ager Spoletinus in iugeribus & limitibus intercisiuus est adsignatus ubi cultura est. Cæterum insolutus est montibus, uel subsitiuis, quæ reipub. alij Cessa Censita sunt. Nam & multa loca hæreditaria accepit eius populus. Hic Theodericus rex nobile prætorium extruxit, cuius successores Gothi oppidum id euerterunt, restitutum deinde à Narsete. Hic etiam ducem Longobardi constituere, unde hæc regio tota apud posteros cognomen accepit.

Asisium — Asisium & Asisinates incolæ, Plinio, Ptolemæo, clarum Diuo Francisco eiusq; templo nullis materia constructo.

Asis mons — Huic mons imminet Asis, qui oppido nomen dedit, quin & fluuius simul putatur ex uersu Propertiano, subiectumq; montibus Asinis esse, quem Chiagium nunc uocant. Tifernum prope Tyberim nunc ciuitas castelli, ut ex Plinio coniicimus, qui ait Tyberim per Vmbros non longe à Perusia Tiferno ac Otriculo ferri: Tifernatesq; inter Vmbros collocat. De hoc scribitur in li-

Tifernum — bro Coloniarum. Ager Tifernus in Centurijs fuit adsignatus, postea iussu imperatoris Tyberij Cæsaris quis prout occupabat miles. Deficientibus his alijs paucioribus est adsignatus, termini plerique qui ratione obseruationis tantum ascendunt quantum rectura limitum. Hodie in ea ciuitate

Vitelliorum factio — Vitelliorum factio præpollet. Nicolaus eius familiæ princeps à Sixto pontifice pulsus: deinde populi fauore restitutus arce disiecta, tandem multa quondam in patria cæde factis ficilis morbo decessit. Filij pariter extincti. Camillus in prælio. Paulus quod bellum aduersus Pisanos cœptum ducere putaretur, captus à Florentinis quibus militabat, ac securi percussus. Vitellotius deniq; natu minor idem secutus fatum sub duce Valentino Alexandri Pontificis filio, cuius exercitum ductabat: quum aliquando transfugisset, reconciliationis deinde simulatione Senogalliæ, una cum cæteris captus & trucidatus est. Qui uix tyrocinio posito iam pene toti Italiæ tum Gallorum regi formidolosus cœperat esse, Cuius cæde accepta fratri notho patriæ præsuli in oppidum redeunti, Tifernates portas clausere, ac sese antiquo eccle-

Burgum S. sepulcri — siæ iuri Alexandroq; pontifici permisere. Oppidum Burgi sexto hinc milliario. Quod mœnibus auxit Guido Petramala Arretinus præsul, ditionis ecclesiæ ab Eugenio I I I I. Florentinis ob duodecim millia aureorum mutua pignori

datum: Fulginia urbs Silio appellatur. Plinius Fulgina- — Fulginia

tes nominat, & Foroflaminienses: Strabo tantum forum- — Foroflaminienses

flaminij. Historia recentior habet, quòd à Longobardis id oppidum dirutum fuerit, ubi Forum flaminij, aliudq; prope instauratum quod nunc cernitur. Huius loci tyrannus — Trinciorum familia

Vgolinus Trincius sub Bonifacio I X. fuit, eiq; Perusiam quandoque rebellem subdidit. Eius successor Conradus cum Brachianas partes sequeretur Martino V. pontifici aduersas, per Franciscum Sfortiam ei bellum mouentem ad ipsius Pontificis ecclesiæq; autoritatem se conuertere, ex datæ

pacis conditione compulsus est. Ispellum in codice situm — Ispellum

Straboni Plinioq; antiqua Brachianorum possessio. Nuce- — Nuceria

ria in Apennino sita. Quatuor eius nominis in Italia, alia in Campania, tertia item in Apennino prope Mutinam: Quarta in Apulia, Nuceria Apulorum Ptolemæo uoca-

ta, alijs Luceria. Gualdum nouum oppidum Pontificis, — Gualdum

sequitur factiones Perusinorum. Inginum. Plinius inter Vm- — Inginum

bros Inginninos ponit & Arnates. De his urbibus Silius sic ait: His urbes, Arna, & lætis Meuania pratis. Ispellum, & duro monti per saxa recumbens Narnia, & infectum nebulis humentibus olim Inginum, patuloq; iacens sine mœnibus aruo Fulginia. Inginum quidam Eugubium falso pu-

tant, quum de lino Eugubino Plinius mentionem faciat, — Eugubium

quapropter antiquum & ipsum, quod decorauit Vbaldus eius urbis & ciuis & præsul sub Alexandro I I I. uir sanctißimus. Hanc ex pontificum ditione primus occupauit Antonius Feretranus. In hac prouincia ponunt & Saxoferratum, de quo plura mox in Piceno. SABINI iuxta Vmbros ponuntur, dicti Plinio quasi Seuini à deorum cul-

tu. Strabo antiquos esse Sabinos, & indigenas dicit, ab — Sabini

eisq; & Samnites, quos etiam Sabellos uocant, & Picentes descendisse: ac uiam salariam strauisse, quæ à porta Collina incipit, & in quam Nomentana incidit apud Eretum Sabinorum oppidum, suprà Tyberim iacens. Cato à Sabino Sangi filio ortos. Dionysius commixtos Laconibus dicit, qui fugientes duritiem legum Lycurgi in Italiam circa Terracinam Feroniæ Templum constituere, ex cuiq; pars ad habitandum cum Sabinis profecti, puritatem uiuendi, moresq; laconicos docuere. Silius à Sabo & Sancto uidetur originem repetere. Ibant & genti pars Sanctum uoce canebant Autorem generis, pars laudes ore ferebant Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus dixisti populos ma-

gna ditione Sabinos. Sanctus hic, ut ait Ouidius, tribus ap- — Sabus

pellabatur nominibus: Sanctus, Fidius, Semipater. Quæ- — Sanctus

rebam Nonas Sancto Fidio'ne referrem, An tibi Semipater: cum mihi Sanctus ait! Cuicunque ex istis dederis, ego

munus habebo. Nomina terna fero, sic uoluere Cures. Cu- — Cures metropolis

res enim Sabinorum quondam metropolis interiere, Tatij Numæq; patria, unde & quirites dicti Straboni. Sabini

igitur Nare & Aniene fluminibus interluuntur. Nar enim, — Nar flu.

ut Plinius ait, è monte Fiscelli defluens iuxta Vacunæ nemora & Reate: ex alia parte Anio ex monte Trebanorum Plinio ortus, lacus tres amœnos ambo faciũt, qui Sub-

laqueo quod & Sublacum dicitur, nomen dedere. Tacitus — Sublaqueum & sublacum

è Sympruinis montibus ait Anienem oriri. Farfarus amnis — Farfarus

ubi Cœnobium celebre ac notißimum. Virgilius: Et amœ- — Allia flu.

næ Farfarus undæ, proximus est. & Allia itẽ paruus amnis clade Rom. insignis, nunc Currefius ab accolis dicitur. Cæteros Sabinorum populos Plinius latiores facit quàm Strabo. Nam ab Anieni propinquis incipit, in quibus sunt Fidenates, Crustumij, Eretum, Nomentum, & huius ge-

neris, de quibus inter Latinos dixi Strabonem secutus. — Reate Italiæ medium.

Reate Sabinorum urbs Italiæ medium Plinio. Hic prope — Velinus lacus

campus Roseæ, & lacus Velinus, qui ab oppido nunc Pe- — Campus roseę

deluco nomen accipit. Virgil. Et Rosea rura Velini. Pli-
nius scribit, cum Vopiscus causam apud Prætores ageret,
campos Roseæ dixisse Italiæ sumen esse, in quibus perticas
Sacrani — pridie desectum gramen operiret. E Reate orti Sacrani
Muli Reatini — sunt appellati, ut inquit Festus, qui è Septimontio Ligu-
Marnia quæ & Nequinum — res Siculosq; eiecerunt. Nam uere sacro erant orti. Fe-
stus Arcades esse dicit, qui cum pestilentia laborarent sa-
crum uouerunt uer. Virgilius: Sacranæq; acies. Reatinos
mulos Strabo magnopere commendat. Præterea Narniam,
Trebulam, Interamnam, Nursiam, circaq; loca, Plinius
inter Sabinos ponit, Strabo inter Vmbros. Narniam, Nar
amnis interluit. Nequinum antea dictum, ob loci iniquita-
tem ac asperitatem, Plinio. Hinc fuit Captamelata Dux in-
uictissimus, & qui plures Venetis uictorias peperit, quam-
obrem ab illis equestri statua est honoratus. Adiacet &
Tetricus mōs — Narniæ Tetricus mons asperrimus, unde Tetrici homines
seueri dicuntur Festo. Virgilius: Qui Tetricæ horrentis
Casperii, Foruli — rupes amnemq; seuerum, Casperiosq; colunt, Forulos, &
Imellum — nomen Imelli. Qui populi iam interiere simul cum Ami-
Amiternum — terno, cuius Plinius, & Alfatentia, cuius etiam Liuius me-
Alfatentia — minere. Interamna prata adeo irrigua habet, ut quater in
Interamna — anno secentur Plinio. Post hanc Interamnæ duæ eidem po-
nuntur autori, inter Prætutinos, ut alibi dixi, quæ Liuio
Trebula quæ — Interamnas dicitur libro I X. ac inter Latinos. Trebula ho-
& Mutiscæ — die Treuium. Plinius ait hanc Mutiscas, & Suffenates
prius uocatas. Virgilius: Oliuiferæq; Mutiscæ. Fluuius au-
Tinna — tem prope oppidum Tinna Plinio memoratus existimatur,
Silio Timia uocatus, Timiæq; inglorius amnis. quidam
Sanctulus — hunc chiagium potius. Nursia cunctis borealior: hic San-
ctulum præsbyterum ac confessorem colunt, qui tempo-
Nursia — re Gregorij primi fuit. Nursinos Augustus grauiter mul-
ctauit, quod in tumulo suorum, qui apud Mutinam ceci-
derunt, pro libertate extinctos inscripserunt. Huic uici-
Carsuli — num oppidum Carsuli Plinio, unde Carsulani, quod Casci-
nam nunc uocant.

PICENTES.

Picentes — ICENTES numerosi quondam populi:
CCCLX. eorum oppida in potestatem po
puli Romani uenisse, ortos præterea à Sa-
binis uoto uere sacro autor est Plin. Stra-
Pici auspiciū — boq; eosdem dicit usos Pici ductoris auspi-
cijs, unde Picentes dictos & regionem Picenum. cur au-
Marchia — tem nunc Marchia dicatur superius in regione Venetiæ di-
xi. A populo Romano & hi unà cum Marsis defecere, in
quos demum uictor Pompeius Strabo Magni pater acriter
animaduertit. Siti sunt trans Apenninū ad mare usq; Adria-
Rubicon fl. — ticum longe magis quàm late Porrecti, ut ait Strabo: à Ru-
bicone usque ad Homatrium flunium ac Adriam oppidum.
Rubicon ipse nunc Pisitella, paruus quidem amnis, sed me-
morabilis quod terminus Gallorum ac Rom. prouinciæ fue-
rit, nec legionibus ultra transire licebat, ut ex inscriptione
eius loci huiusmodi: P. R. Imp. miles, tiro, commilito, quis-
quis ea manipularie'ue, cēturio'ue, turmæ'ue, legionarie'ue,
sistito uexillum. nec ultra hunc amnem Rubiconē signa'ue
ductū cōmeatum'ue traducito. Si quis huius iussionis ergò
aduersus ierit, fecerit'ue, adiudicatus esto hostis pop. Rom.
ac si contra patriam arma tulerit, penatesq; è sacris pene-
tralibus asportauerit S. P. Q. R. Sanctio plebiscitì. S. V. C.
Ariminium Liuius X I I I I. coloniam dicit in Picenum cum
Beneuento deductam. Rursus libro X I I I I. Sēpronio præ-
tori Ariminum prouincia obuenit. Strabo Vmbrorum di-
cit Coloniam. Hæc prius à Cæsare occupata, initium belli
ciuilis dedit. Hucusque uia flaminia munita fuerat, ut in
Gallia dixi. Hic & concilium celebratum, quod Hiero- — Concilium Ariminense
nymus improbatum dicit. Ornatur hæc urbs præsule simul
& martyre Gaudentio sub Constantio principe, ob Arria- — Gaudentius
nos ei aduersos. Patria fuit Ephesinus sepultusq; in eadem
regione, ubi templum simul cum Cœnobio dicatum ei post-
ea fuit. In porta urbis hæc legitur inscriptio: Imper. Cæ-
sar diui Iul. Fi. Augustus Pont. Max. Cos. X X I I I. Trib.
Pot. X X I I. P P. murum dedit curante L. Turno Secundo
Aproniani Præfect. urbis Fi. Actio. V. C. Correctore
Flam. & Piceni. Insequentibus temporibus à Vitige Go-
thorum rege obsessum, Ioannes Vitaliani Dux Iustiniani
Cæsaris defendit. Quumq; exarchatui subesset unà cum ui-
cinis oppidis Romano cessit Pontifici: postremo in Mala-
testarum ditionem uenit. Quæ familia à Malatesta initium — Malatestarum familia
sumpsit temporibus Othonis I I I. cuius amicitia atque au-
toritate plura ille obtinuit loca. Ex hoc nati Mastinus,
Pandulphus & Galeoctus. Hic ultimus cognomento Vn-
garus appellatus, dux belli clarissimus fuit anno M C C C-
X X X I I I I. Clementi V I. Contra Nicolaum Estensem mi-
litauit: Quamobrem Arimini Vicarius est factus. Tris &
hic liberos suscepit, Carolum, Pandulfum Galeatium. Ca-
rolus res in Italia magnas gessit, sæpe Florentinis, sæpe Ve-
netis militando, moribusq; ac grauitate ferè Catoniana.
Galeatius Pisaurum & Forum Sempronij tenuit. Quorum
alterum Francisco Sfortiæ, alterum uerò Forum Sempro-
nij, Vrbini Comiti uendidit. Pandulphus & ipse militia
clarus apud Mediolani ducem Ioannem Galeatium mul-
ta strenue gessit. Brixiam, & Bergomum in suam pote-
statem redegit, diuq; tenuit, tandem omnia pulsus à Vene-
tis amisit. Tris item hic genuit liberos: Robertum, Si-
gismundum, & Malatestam: quorum primus natu maxi-
mus Ariminum possedit, uir sanctitate ac miraculis clarus,
uxorem quam duxit nunquam attigit, nihilq; ei potius fuit,
quàm egentibus opes distribuere, ac pudicitiam perpetuo
cum iustitia & uitæ abstinentia colere. Quondam à pon-
tifice quædam loca ad eum pertinentia reddere iussus, con-
festim obtemperauit. Cum coorta in eum seditione quod
minus rem curare uideretur strictis gladijs peteretur, ante
omnia effusis ante deum precibus, foras mox egressus sese
illis inermem tunicatumq; tradidit. Ad cuius adspectum
omnium animi deliniti ac furor compressus. Malatesta No-
uellus appellatus Cesenam Ceruiam Britonorum possedit.
Sigismūdus quum prior esset ætate Roberto extincto Ari-
mino successit, quum ante Fanum Senogalliamq; teneret,
uir facinoribus coopertus & maioribus dissimilis, cuius
atrocia facta satis in oratione Pij pontificis cum cōdemna-
tus fuit, manifesta sunt. Dux alioqui belli haud obscurus.
Hic tamen (quis crederet) leui morbo ac facili perijt, præ-
teritorumq; pœnitere monstrauit, relicto filio Roberto — Robertus magnificus
Magnifico cognomento. Qui ex duorum bellorum uicto-
rijs ostendit iuuenis quantum cæteris præstitisset no-
stri seculi ducibus si per immaturam mortem licuisset. Alte-
ro cum Neapuleonem Vrsinum à Paulo I I. missum cum
ingenti exercitu sociali ad Ariminum expugnandum, cum
longe paucioribus ipse superauit. Altero uerò Alfonsum
Calabriæ ducem contra Sixtum pontificem summa ui pro-
ficiscentem, collatis signis in prælio fugam turpissimam ad-
ripere compulit, captis omnibus ferè eius exercitus prin-
cipibus uiris. Roberti deinde filium nothum Pandulfum,
postquam is aliquot annos sine controuersia patriam te-
nuisset ditionem, nuper Alexander pontifex expulit, Cæ-
sare filio surrogato: quo deiecto ille statim reuersus quum
ciuibus non satis fideret, urbem Venetis tradidit, qui eam
ad hunc usque diem quanquam reclamante pontifice reti- — Baptista Malatesta
nent. Fuit & ex eadem familia Baptista Malatesta, cui &

Leonard

Leonardus Arretinus, & plurimi eo tempore eruditi, ut foemine doctissime scripta plurima dicabant. Post Ariminum sequitur in ora castrum Durantis à Gulielmo Duranti decano Carnotensi ædificatum, illo qui speculum iuris composuit, cum illuc thesaurarius à Martino IIII. missus esset.

Pisaurum colonia
Isaurus flu.

Pisaurum ciuitas ab Isauro fluuio proximo, nunc Folia appellato, Romana colonia simul cum Mutina & Parma deducta, ut Liuius XXXIX. Inter colonos autem qui traducti fuerant, Accius Tragœdiarum scriptor ab Eusebio memoratur, & iuxta fundus Accianus ab eo cognominatus. Totile & hec ruinam passa. Deinde à Belisario restituta, posteris temporibus à Malatestis, ut dixi, dominata, à quibus diuendita Sfortiæ & Alexandro fratri concessa est. Huius postremo filius Constantius Ioannem filium nothum successorem habuit. Is ab Alexandro pont. gener adscitus, spreto mox matrimonio ac dirempto ab eiusdem exercitu nuper expulsus, ac filius surrogatus est, quo rebus excidente Io. statim reuocatur. Prope Isaurum Crustumium torrens est. Lucanus. Crustumiumq; rapax, hodie Conchliam uocant. Focaria item promontorium cum IIII. paruis oppidulis.

Fanũ fortunæ

Fanum fortunæ similem passum ruinam, & ab eodem restitutũ, Cardinale nunc suo Iulij beneficio decoratur Gabriele Iurisperitissimo.

Metaurus fluuius
Senogallia

Metaurus amnis cæde Asdrubalis memorabilis. Senogallia à Senonibus condita. Silius, Et Senonum de nomine Sena. Hanc Sixtus præfecto urbis fratris filio regendam concessit.

Esis fluuius
Ancona

Esis fluuius qui & oppido Esio nomen dedit Plinio, nunc Flumesinus dictus. Ancona è situ quod quasi cubitum in Adriaticum promineat, Syracusanis qui Græci Dorici erant Dionysij tyrannidem fugientibus, ædificata, ut ra. Lucanus. Quam Dorica sustinet Ancon. Eius humilior pars à Gothis quondam obsidentibus disiecta, Conone Iustiniani duce male defendente: ab altero deinde duce Narsete, & obsidione liberata, & ædificijs restituta, profligatis ab eo LXVII. Gothorum nauibus. Postea à Saracenis Lotarij Imper. Sergij Pont. temporibus post Venetorum naues in Tergestino sinu incensas, oram omnem depopulãtibus Ancona capta atq; incẽsa est.

Portus Anconitanus

Portũ in ea excitauit Traianus princeps ex marmoris eo loco inscriptione: Imper. Cæsari Diui Neruæ F. Neruæ Traiano optimo Aug. Germanico Dacico. Pont. Max. Trib. Pl. XIX. Imper. XI. Cons. VI. P. P. Prouidentiss. princip. S. P. Q. R. Quod accessum Italiæ hoc etiam addito impensa sua portu, tutiorem nauigantibus reddidit. In libro autem Coloniarum sic scribitur: Ager Anconitanus limitibus Græcanicis in centurijs est adsignatus.

Numana

Post Anconam Numana sita est, quidam Humanam dicunt in marmore legisse, ueteris uestigia nominis tenens, à Siculis item condita. Plinius meminit, etiam Silius.

Cupra

Cupra uetusta urbs Tuscorum ædificium, ubi templum Iunonis erat quod Cupram Iunonem appellabant, ut Strabo: Silius quoque: Quis litoreæ fumant altaria Cupræ.

Castrũ nouũ

Castrum nouum, uetus etiam oppidum, hodie Flauianum. De his scribitur in lib. Coloniarum. Ager Cuprensis, Truentinus, Castranus, Aternensis lege August. sunt adsignati.

Palmẽsis ager
Truentus flu.

Ager Palmensis, in hoc tractu Plinio memoratur: nunc quoque turris palmæ. sequitur fluuius Truentus cum oppido eiusdem nominis, quod solum Liburnorum in Italia reliquum est, ut ait Plinius.

Matrinus flu.
Omatrinus
Vomanus
Adria Picentium

Deinde Matrinus fluuius Ptolemæo, Omatrinus Straboni, Vomanus Plinio, apud quem Adria est Picentium sita, VII. millibus passuum à mari distans, Romanorum Colonia. Liuius libro XI. Sena & Adria Coloniæ deductæ. Aliam in Venetia dixi. Silius. Atque humectata Vomano Adria.

Asculum Colonia

Intus autem Asculum, Piceni nobilis Colonia inter Truenti brachia: ultima ferè Picentium in ea parte ac Capua, ut Antoninus in Itinere. Captum in bello Marsico, maiorem alijs sustinuit animaduersionem, incensa urbe quod legatos Asculani interfecissent.

Beturius Borrus
Ventidius Bassus
Cicchus mathematicus.

Censetur claris uiris Beturio Borro oratore, Ventidio Basso, qui de Parthis triumphauit. Recentioribus uerò Nicolao IIII. pont. & Ciccho mathematico. Iosias autem nobilis adolescens sub Calisto III. tumultus in ea excitauit, Ioannem F. Sfortiæ fratrem qui Asculanos defensitauerat interficiendo. Quare passus exilium, tandem cum nec quiesceret, captus à Roderico legato pontificis propinquo, ac Romam ductus est.

Firmum

Firmum antiquum oppidum, cui præfuere diu præsules è Capranicensium familia, donec Ioannes Baptista Pantagathus ultimus in matrona deprehensus atque eiectus: cum aliquandiu exularet, tandem inexplorato redire ausus interfectus domi à populo fuit.

Præsul Firmanus
Liberoctus Firmanus

Nuper uerò id oppidum Liberoctus Firmanus inuasit. Is haud sane ex loco magno miles Cæsaris Alexandri filij fuerat, eiusq; fauore, tum etiam Vitellotij Tifernatis auxilio, cum quo adfinitatem iunxerat, Firmum ducẽtis ferè commeantibus armatis profectus, necessarios ac propinquos quos putabat dominationi posse obsistere, ad eum salutatum uenientes de improuiso septem numero trucidauit: urbisq; iam Tyrannus arcem quam olim Franciscus Sfortia id ea inceptauerat (nam & id oppidum una cum reliquis in Piceno aliquandiu F. tenuit) absoluere conabatur: uerum ultore deo sequenti anno, eodemq; die S. Syluestri quo facinus ipse perpetrauerat, à Cæsare contra quem conspirauerat, una cum Vitellotio cæterisq; per proditionem captus atque interfectus fuit.

Vrbs Saluia

Vrbs Saluia Antonino, Pliniòq;, ubi nunc modica sane uestigia Vrbisaltæ castri.

Potentia Traiana

Potentia flumen & oppidum, olim Traiana potentia quæ Plinio & Ptolemæo in littore ponitur, nunc uerò sub Recinensibus. De qua in lib. Coloniarum:

Ager Potentinus

Ager Potentinus, & Recinensis, & Pausulensis, eidem sunt adsignati Ricinensium Plin. item meminit: eorum urbs Helia Ricina ad Helio Seuero principe ædificata: deinde à Gothis diruta. Coloni prope ædificauerunt Racanetum & Maceretum.

Maceretum Inscriptio

Nam & Macereti hodie inscriptio legitur huiusmodi. Imper. Cæsari L. Veri Augusti filio, Diui Pij nepoti, Diui Hadriani pronepoti, Diui Traiani abnep. Diui Neruæ atnep. L. Septimio Seuero Pertinaci Augusto Parthico Max. Arabico Adiabenico ab pont. max. tribus pot. XIIII. Imp. XI. Cons. III. P. P. Colonia Helia Ricina cõditori suo.

Sentinates

Sentinum Straboni: unde Sentinates Plinio, in quorum agro, ut Liuius X. scribit, Decius patris exemplum secutus, pugnando aduersus Hetruscos, Vmbros, & Gallos se deuouit. Hoc oppidum Longobardorum quoque uim pertulit:

Fabrianum
Saxoferatum

è cuius ruinis duo uicina oppida Fabrianum, & Saxoferratum constructa sunt prope quod ad mille passus iuxta fluuium Sentinum adhuc uocatum, cernuntur ueteris uestigia ciuitatis: multaq; sæpe reperta nomismata, lithostrota, pauimentaq; nobilia. Fluuius hic hodie terminus Piceni & Vmbriæ, ex hoc oppidum inter Vmbros ponunt. Fabrianum uerò ultra sex millibus passuum inter Picenos, antiqua Clauellorum possessio fuit.

Clauellorum familia

Horum familia nobilis ad Baptistam postremo Thomæ filium redacta. Is cum auare crudeliterq; imperaret, odium publicũ cœperat esse: cumq; primores in eum coniurassent, hora statuta in templo signo dato, inter sacra illa symboli uerba, Et incarnatus est de S. S. pariter insurgentes eum trucidauerunt, è uestigioq; ad ædis properantes, uniuersam familiam, nulli neque sexui neque ætati parcendo sustulerunt: nec defuit per intemperantem libidinem, qui cum una ex illis uirginibus etiã interfecta rem haberet. Quapropter tanto scelere perpetrato, cum magnam sibi populus inuidiam contraxisset, ac libertatem quam conclamauerat, non satis ei tutam ani-

maduerteret, ſeſe in Franciſci Sfortiæ fidem tradidit: nunc pontificum regitur auſpicijs, chartarum officinis ex magna parte uectigal quærens.

Auximum

Auximum in bello ciuili, in poteſtatem Cæſaris uenit. Deinde à Gothis captum, à Beliſario demum poſt longam obſidionem receptum eſt.

Cingulum
T. Labienus

Cingulum Straboni mons, Plinio uerò oppidum à T. Labieno qui è partibus Pompeianis fuit ædificatum.

Camerinum
Varranorum familia

Camerinum ſitu loci munitiſsimum, in Apennini iugo Varranorum genti diu poſſeſſum, in qua maximè Gentilis commemoratur, pluribus in Italia rebus geſtis: cui Rodulphus filius ſuccedens, quatuor & ipſe ditionis ſucceſſores liberos dimiſit, Gentilem Pandulphum & Berardum ex primo: ex ſecundo uerò matrimonio Petrum Gentilem, & Ioannem. Primi duo in ſecũdos cõſpirauerunt, corrupto Patriarcha Vitellio uiro factioſo, qui tunc legatus Picenum adminiſtrabat. Hic cum eos adeerſeret, alter tantum Petrus Gentilis comparuit: quem ſtatim monetæ adulterinæ accuſatum capite plecti iuſsit. Alter uerò Ioannes, qui domi remanſerat ob ſuſpicionem, à fratribus interim trucidatur, clam in cubiculum quaſi collocuturis conuocatus. Tantum igitur ſcelus Camertes auerſati non tulerunt, breuiq; poſt tempore unà impetu in eos facto, Gentilem Pandulphum & Berardi filios obtruncant. Nam Berardus pater Tollentini quod oppidum in portionem eius ceſſerat, paulò antè interfectus fuerat. Prouinuiq; libertate conclamata, ſeſe Franciſco Sfortiæ, qui tunc Picenum occupauerat, tradiderunt. Sed diuina poſtea prouidentia factum, ut extinctorum Inſontium

Iulius Varranus

filij patriam poſsiderent. Ex quibus Iulius Ioannis filius, cum in ſumma felicitate in ea iam conſeneſſet, ad poſtremum Priami exitum habuit. A Cæſare nanque Alexandri pont. filio unà cum oppido, & tribus filijs, Venantio, Annibale & Petro captus, atque in arce Pergulenſi, quò ducti omnes fuere interemptus, uno tantum ſuperſtite Ioanne Maria natu minore, quem pater initio belli cum gaza Venetias ueluti Priamus Polydorum in Thraciam, meliore tamen fato miſerat, qui rebus Cæſarianis attritis Pio III. ſuccedente in patriam ditionem pacificus redijt.

Tignum

Tignum urbs antiqua, de qua Cæſar in Com. Interea certior factus, Termum pr. cohortibus V. tenere Tignum. Nunc S. Maria in Georgio.

Farſina

Farſina, ſic enim repertum in antiquis marmoribus in eo loco, non Sarſina, ut iam conſuetudo, clara Plauto alumno, & copia lactis, ut Silius teſtatur, olim inter Vmbros ponebatur:

Matelica
Tollentinum
Pollentia
Eſium
Feretrum
Forum Sempronij
Candianum
Luceoli

Matelica, Tollentinum, Pollentia, Eſium, Feretrum, Vrbinum, Forum Sempronij, oppida antiqua ſane omnia, unde Matelicates, Tollentinates, Eſinates, Pollentini, Feretrani, Vrbinates, Foroſempronienſes appellati Plinio. Luceoli apud Callium oppidum à Longobardis dirutum: cuius ruina Candianum alterum oppidum excitatum de nomine Candiani uicini fluminis. Luceolis enim Narſes audita Totilæ morte caſtra poſuit: hic & Eleutherius Exarchus quod ad imperium aſpiraret ab exercitu Rauennate interfectus. Iuxta Candiam ripam uiæ Flaminiæ pars cernitur, ſaxumq; CC. paſ. lon. & VIII. altit. perforatum ac peruium curribus, Forulum ex ea cauſa appellatum cum T. Veſpaſiani conditoris inſcriptione. In hac parte multa ſunt oppida à Feretranis Vbaldiniſq; poſſeſſa. Inter quæ Pergula, S. Angelus, ubi mercatus, Carda, Maſſa, Trabatia, qui locus prope Apenninum ex abiegna materia, ac trabibus ædificijs aptus, nomen auſpicatur. Ceſanus quoque flu. cum Mondaino caſtro poſt Metaurum.

Callium
Vrbinum

Callium nouum nomen. Vrbinum cuius meminit Tacitus in bello Vitelliano. Plinius ait Vrbinates cognomine Metaurenſes. Dum teneretur à Gothis Beliſarius poſt longam obſidionem tandem in deditionem accepit: quòd fons intus per æſtatem aruerat.

Comites Feretrani

Poſtremo in comitum Feretranorum poteſtatem uenit. princeps eius familiæ Guido, Bonifacij VIII. temporibus res multas in Italia geſsit, partes imperatoris Conradini ſecutus contra Manfredum. Progenitores eius iam inde uſque à tempore Frederici Aenobarbi cœperunt à quodam Oddantonio, cuius ſucceſſores Galeatius, Guidantonius, Fredericus, Nolfus, Fredericus: deinde Guido ſupradictus, cuius ex fratre Feltrano nepotes Ludouico Bauaro militantes ab eodem Rom. pont. aduerſario, & in omnibus eius terris uicarios conſtituente alter Callio, alter Calaſſus Vrbino præficiuntur: cui deinde ſucceſſere Monfeltranus Boncontes, Monfeltranus alter Antonius, qui poſt Guidonẽ caput extra nidum exeruit: Eugubium rei patriæ adiecit.

Guido
Fredericus

Antonius Eugubii primus dominus

Franciſcum Cantiani principem ſuum aduerſarium, à legato Florentinorum pacis cauſa ex conſtituto coram deductũ uulnerauit: quapropter à Florentinis ob iniuriam bello petitus, ac ad æquum conuenire coactus eſt. Odonẽ habuit ſucceſſorem. Is quum matronas per libidinem ſectaretur, populari tumultu iuuenis interficitur: uncoq; in forum tractus, ac ſecta genialia mordicus tenens.

Guido primus dux

Guido filius, primus Vrbini dux, parente melior, deo rebuſq; ſacris propẽſior, quàm armis, ad poſtremum amictu ordinis minorum efferri uoluit: Ante coniugium prolis cupidus, Fredericum Bernardini Vbaldini filium infantem loco filij educauit. Deinde ex Columnenſi matrimonio filio ſuſcepto: Fredericum in bellis militiaq; foris ablegauit: hunc domi nutriebat: quo puero extincto

Fredericus

Fredericus in urbem reuocatus, ac princeps factus eſt, qui poſtea fautoribus & alumnis non fuit pœnitendus: ea in eo uirtutum ſemina, ut nulli ducum ſuo tempore ceſſerit: alter Philippus Macedo, ſi parua licet componere magnis, non ſolum alterius oculi amiſsione, quo priuati ambo à commilitonibus ſuis fuere: ſed humanitate ſermoniſq; facundia hoſtes demerendo ac ſuperando militiæ ſimulq; morum monſtrator egregius: quibus caterua nobilium puerorum ex tota Italia tanquam in officina uirtutis apud eum erudiebatur. Non minus domi liberalibus artibus intentus, ædis magnificas ab ſe conſtructas bibliotheca ornauit. A Sixto IIII. dux è comite factus et tributo ſi quod debebat remiſſo. In caſtris demum Venetis militando ex morbo deceſsit, relicto filio Guidone, qui nunc uiuit, potentiæ non feliciatus ſucceſſore.

Guido tertius dux

qui his proximis annis dum Alexandro Pont. contra Vrſinos militaret, ab hoſtibus captus profligato exercitu XXX. milibus aureorum ſe redemit. Deinde à Cæſare Alexan. P. per proditionem pulſus, ut in Alexandri geſtis narraui: demum illo rebus excidente à ciuibus reuocatus incolumis nunc agit: uir alioqui ingenti humanitate, ac literatura mediocri.

Vbaldini

Et quoniam Feretranorum mentionem fecimus de Vbaldinis, unde genus ipſe Fredericus traxit, pauca dicam. Hi ab initio ciues Florentini fuere, ac in agro Mugellano caſtra plurima poſſedere: ſecutiq; Imperatoris Frederici Aenobarbi partes agrum Florentinorum quotidie populabantur: quo extincto gens ab ipſis ſublata, cum oppidis Montaria, Accianico, Colleretto & quibuſdam alijs, ac Scarperia nunc appellata oppidum munitiſſimum excitatum. Clara in primis militia domus, Ducibus Guidanto, Accio, Ioanne, Gaſpare, Bernardino Frederici patre, Octauiano etiam cardinale, qui miſſus legatus ab Innocentio IIII. Neapolim ut Manfredo regi reſiſteret re tamen infecta domum reuertit.

PRAECVTINI, MARRVCINI, VEstini, Marsi, Ferentani, Peligni, Samnites.

VLTRA Picenum, ut inquit Strabo, Vestini sunt, & Marrucini, & Marsi, & Ferentani, & Peligni, & Samnites populi omnem regionẽ montanã incolentes. Nunc uno nomine Aprutium uocant, quasi Praecutium, & Praecutini populi in ea parte Ptolemaeo positi: Plinio uerò Praecutiani appellati. Hi terminos habent Apenninum & mare: ab occidente uerò Picentes: ab oriente populos usque ad amnem Fiternum, ubi quasi cubitus in mare prominet. Neque enim ulla aeque regio populis frequens ob aëris salubritatem. Igitur post Vomanum Marrucini: quorum Theata Plinio, cuius praesul Theatinus in sacro codice descriptus durat. Straboni malè scribitur Tegeate. Fluuij autem plures, Albula, quem Libratum uocant. Salinus, Iuuantius Plinio, nunc Tordinus, in quem Victola & Flumicellus appellati torrentes influunt, qui Interamnae dant nomen, omnes sanè ex Apennino uenientes. Deinde Aternus nunc Pescara, qui Marrucinos à Vestinis diuidit Straboni. Vestini enim usq; ad Lirim, & Suessam durant, quorum Amiternum: de quo Liuius x. scribit, P. Cornelium alterum Cos. Amiternum oppugnatũ de Samnitibus cepisse. In eodem colle VIII. mil. distat oppidum Furconiũ etiam celebre: utriusque sanè apparent fundamenta: alterum iam pridem interijt: Furconium uerò Longobardi eruerunt, ex quorum ruinis Aquila v. mil. Amiterno uicina est aedificata, situ auis illius instar praedominante. Penna Plinio, unde Pennenses, adhuc durans. Angolus Ptolemaeo. Angula Plinio, nunc S. Angelus uestigium nominis seruat. Beretra Ptolemaeo. post Aternum Peligni sunt, qui à Frentanis Sagro Straboni, Saro Ptolem. hodie Sangnine fluuio appellato diuisi sunt, cuius uestigia nominis nunc Pelenum pro Peligno retinent. iuxta est mons niger. Pelignorum Metropolis olim Corfinium. Hoc oppidum in bello Marsico Italicum appellauere, tanquam commune uniuersis Italis receptaculum & propugnaculum contra Pop. Rom. ut scribit Strabo: loci adhuc exstant uestigia: captus hic primum à Caesare locus cum Domitio. Sulmo Ouidij patria, qui eius in Fastis scribit originem. Huius erat Solymus Phrygia comes unus ab Ida, à quo Sulmonis moenia nomen habent. Aufidena Ptolem. Liuioq; IX. qui ait, Bouianum inde aggressus, nec multo post Aufidenam ibi cepit. Sunt & circa flumina, Auentinus, Viridis, Trinium etiam Plinio portuosum uocatum: sunt qui oppidum dicant, unde forte Tranum uicinum in apulia: praeterea Lentus, Forus item amnes, Maela mons. Caramaricum, Cantalupum, Montorium oppida. Propeq; Aternum oppidum, ubi saxum, sub quo fons olei Petronici uocati manat, multis quaesitum. Deinde Populium natura loci munitum, ac frequens. In ora uerò Pelignorum Orton Pto. Ortonium Straboni, qui inter Frentanos id ponens aedificium, & domicilium esse dicit ex naufragijs cò se recipientium nautarum. Huc adplicatur è Dalmatia in Italiam mercatus gratia, qui apud Anxanum Ptolemaeo uocatum proximum oppidum hodie fit. Plinius Anxium uocat & Anxinos populos, nunc Lancianum. Vectigal Ortonae portus Carolus Siciliae rex Basilicae principis Apostolorũ urbis Romae condonauit. Frentanam etiam urbem Ptolemaeo in hoc loco Villafranca corruptius appellata nunc refert. Post haec Fiternus amnis: horum populorum terminus & Apuliae initium. Marsorum uerò gentes & Samnitum omnes in iugis Apennini sunt sitae. Marsi originem à Marso habuere Circes & Vlyßis filio Plinio. Silio autem à Marsya, qui uictus ab Apolline huc concessit & regnauit. Sed populis nomen posuit metuentior hostis, Cum fugeret Phrygias trans aequora Marsya Crenas, Mygdoniam Phoebi superatus pectine Loton. Gens haud magna, alioqui ferox. Initium defectionis Italiae à Marsis coepit, qui non impetrata libertate, & communione ciuitatis caeteros exciuere: ex quo sociale bellum Marsicum appellatum exarsit. Victi demum à P. Sulla fuere, sub quo tunc Cicero militauit. Caput eorum Marrunium prope Fucinum lacum à Marro conditore uocatum, ut Silius, & Virgilius. Quin & Marruuia uenit de gente sacerdos: quod sanè interijt. Alba, unde Albenses: altera in latio, unde Albani, ut Plinius ait: est alia in regione Subalpina. Haec Marsorum siue Equorum, ut Liuio placet, simul cum Ersenia Coloniae Romanorum sunt, C. Genutio, & Sergio Cornelio Coss. deductae, ut Liuius in VII. Prope est Fucinus lacus, nunc Marcae, cum oppido Celano, cuius emissarium Claudius fecit. Per hunc aqua Martia Romam uenit. In hoc lacu piscem Plinius ponit, qui octonis natat pinnis: cum caeteri tantum quaternis. Hinc nemus Angitiae, id est, Medeae ab angendis serpentibus, ut Seruius. Medeam enim hic quandoque habitasse, & uim soporiferam serpentum Marsos edocuisse dicunt. Valeria Regio hic Straboni ponitur, quae à Tiburtinis initium capiẽs, ad Marsos & Corfinium ducit: in ea urbs Valeria patria Bonifacij IIII. iam extincta. Carseoli. Quod oppidum Plin. & Ptolemaeus inter Equiculos ponunt: quae gens ad Marsos pertinebat: simul cum Clastidio, qui sanè omnes interiere: ex horumq; ruinis excitata sunt noua oppida uicina Taliacotium, Vicouarum, Celanum.

Praecutini — Vomanus — Marrucini — Theata — Albula — Salinus — Interamna — Iuuantius — Aternus — Vestini — Amiternum — Furconium — Aquila — Peligni — Corfinium — Sulmo — Aufidena — Trinium — Oleum Petronicum — Populium — Ortona — Anxanum — Frentanum — Fiternum — Marsi — Bellũ sociale — Sulla — Marrunium — Alba colo — Fucinus — Valeria — Carseoli inter Equiculos — Clastidium

SAMNIVM IN QVO AVSONII, Arunci, Sidicini, Hirpini.

SAMNIVM populi longe sequuntur in Apennino, qui & Sabelli dicti diminutiuo uocabulo, quod à Sabinis orti sunt Plinio Straboniq; qui ait, Duce Tauro in haec loca uenerunt Opicis electis. De ijs Florus libro primo sic ait. Samnitum populos ualentes, attamen foedifragos, ut qui saepius à Romanis rebellauerint, cladibus ipsis animosiores, L. annos per Fabios & Papyrios patres, eorumq; liberos urbs Romana subegit: postremo primos ad Annibalem deficientes iterum perdomuit. Igitur à septentrione cum Appulis: à Meridie cum Campanis & Lucanis terminant. Caput eorum Boianum Ptolemaeo, Bouianum Plinio. Quod adhuc extat. Liuius in VIII. Inde uictor exercitus Bouianum ductus. Caput hoc erat. In libro Coloniarum sic scribitur. Bobianum oppidum lege Iulia milites deduxerunt: sit iter Colonis: populo iter amplius non debetur quàm ped. x. Ager eius per Centurias & scamna est adsignatus. Nunc uerò Beneuentum praepollet, olim Maleuentum Plinio. Liuius XIII. eam coloniam una cum Arimino deductam dicit. In libro Coloniarum dicitur: Beneuentum muro ducta Colonia Concordia: deduxit Nero Claudius Caesar: iter populo nõ debetur. Ager qui lege Triumuirali Veteranis est adsignatus. Seruius id à Diomede conditũ dicit: multas deinde passum cum uarietates, tum calamitates constat. Nam euersum quondam à Totila rege, deinde restitutum à Longobardis ducibus, Annosq; CC. possessum, Saraceni demum Garganum montem tunc tenentes, excursibus huc delati solo aequauerunt. Constantinus item Imperator, quando in Italiam uenit è Constantinopoli, Longobardorũ ciuitates inuasit: Nuceriam Appulorum diruit, Beneuentum obsedit: cui praeerat Romualdus dux. filius statim euocato patre, qui aberat, obsidionẽ soluit. Hoc praeterea Galielmus Normandus

Bouianum — Samnij caput — Beneuentum

mendus occupauit: breuiq; tempore eo pontifici cessit: ob quam rem Siciliæ rex ab Hadriano IIII. appellatus est. postremo ab Othone II. direptum, dum ciues eos plectit, qui eum in bello Apuliæ contra Imper. Constantinopolitanum deseruerant.

Sabatus
Calor
Esernia colo.

Sabatus fluuius iuxta labitur ex Apennino, in quem Calor influit. Esernia Colonia adhuc durat, quæ una cum Alba deducta est, ut Liuius libro VII. In lib. Coloniarum: Esernia Colonia deducta, lege Iulia. iter populo debetur ped. X. limitibus Augusteis est adsignatus.

Sepinum
Sepinates
Alifa
Theanum
Sidicinum

Sepinum adhuc integro & nomine & oppido, unde Sepinates Plinio. inferius uerò contra Apenninum Alifa, quæ adhuc durat, olim clarum oppidum, unde Alifani. Theanum Sidicinum: hoc tantum è Sidicinis restat Plinio, Alterum est Appulum. Hæc colonia deducta à Cæsare Augusto, iter populo debetur ped. LXXX. Ager eius limitibus Augusteis militibus est adsignatus.

Trebula
Cales

Trebula municipium: altera est Sabinis Plinio Straboniq;. Cales municipium muro ductum: iter populo non debetur, ager eius limitibus Graecanicis antea fuerat adsignatus, postea iussu Cæsaris Augusti limitibus nominis sui est renormatus.

Ausones

Hoc oppidum prius ab Ausonibus habitatum fuit, ut Liuius & Festus referunt, uicinumq; Theano urbi. Originem uerò habuit à Calai Boreæ filio, post reditum Argonautarum in ea loca adplicante. Silius. Quem genuere Cales, non parua conditor urbi, ut fama est, Calais.

Calenũ uinũ
Nola. Caluidiũ

Calenum enim uinum prædicatum. Nolam Liuius inter Sannites ponit libro XCIII. Sulla Nolam in Sannio recepit, & agros eius militibus diuisit: de hac tamen in Campania dicam.

Calateria

Calidium, & Calateriam Stra. in hac parte dicit esse, in itinere euntibus ab urbe Capua, Beneuentum & Brundusium: Calidium enim nunc Calitrum uocatur, paruum oppidum. Est & Atrium.

Batala
Rufræ
Bouillæ
Murgantia
Romulea
Calatia
Caudini
Tifernum
Volana
Palumbinum
Cessenia
Herdonia
Milonia
Aquilonia
Duronia
Caudinæ
Caserani
Ariani
Melfitenses
Trecaricenses
Rapolani
Monspilosi
Troiani

Sunt alia prisca à Liuio commemorata Batala, Rufræ, Bouillæ, Murgantia, Romulea, Calaria, Caudini, Tifernum, Volana, Palumbinum, Herculaneum, Thelesia, Marmoreæ, Melæ, Fursulæ, Orbitanium, Cessenia, Herdonia, Milonia, Aquilonia, Duronia. Quorum nulla sunt hodie uestigia. Caudinæ Furcæ, ut Liuius dicit, duo fuerant saltus alti & angusti & syluosi, ubi exercitus Romanorum magnam ignominiam passus T. Caluino, & Sp. Veturio Coss. quã aboleuit L. Papyrius cursor Sannitibus cum duce Pontio Herennio sub iugum missis. locus hic Caudium nunc uocatur, prope Beneuentum VI. mil. Sunt & alia recentia nomina, de quibus nihil ausim adfirmare, ut Caserani, Ariani, Matalonenses, quibus Carafarũ nobilis familia dominatur: præterea Melfitenses, Trecaricenses, Rapolani, Monspilosi, Troiani. Troia enim hæc ædificata à Bubagano quondam fertur Henrici II. tempore; Anno MVIII. Græcis colonis inductis, in locum qui castra Annibalis Pli. uocatur. Arianum nonnulli Aram Iani dicunt prius dictam, nullo tamen antiquitatis uestigio: hic Othonem quendam Romanum Eremitam huc secedentem adorant.

Hirpini

HIRPINI quoque & Ausones, & Arunci, & Sidicini parte Sannitum commixti censebantur. Hirpini ex lupo dicti, qui eis in ducenda Colonia dux oblatus est: Sannites enim Hirpum lupum appellant. Confines autem eorum & in mediterraneis habitant. Hæc Strabo.

Compsa
Auellinates

Plin. inter hæc ponit Beneuentum, Aquiloniam, Compsam, Auellinates, Caudinos, & eius tractus loca. Compsæ nomen & mœnia habitata restant, de qua Liuius libro III. de II. bello. Annibal adcitus in Hirpinos à Statio se pollicente Compsam traditurum.

Auella
Auellini

Auella quoque, alia ab ea quæ in Campania est: unde Auellinates à Plinio dicti. In codice uerò Fisci hodie Auellinensis, in altera uerò Auellinus præsul conscribitur. Ausoniam, ut ait Festus, appellauit Auson Vlyssis & Calypsus filius eam partem Italiæ, ubi urbes Beneuentum, & Cales: deinde paulatim tota Italia, quæ Apennino finitur, dicta est Ausonia ab eodem duce, à quo etiam urbem Auruncam conditam ferunt. hæc ille.

Ausonii

Liuius uerò libr. VIII. Ausonũ gens magis nono quàm magno bello fuit insignis. Cales enim urbem incolebant. Sidicinis finitimus arma coniunxerant: unoq; prælio haud memorabili duorum populorum exercitus fusus. L. Papyrio Crasso & Cæsone Duilio Coss.

Sidicini
Arunci

De Sidicinis autem & Aruncis idem in eodem lib. sic scribit. Inter Sidicinos & Aruncos bellum ortum, T. Manlio Cos. in deditionem accepit. Sed priusquã à Roma auxilium mitteretur, fama adfertur Aruncos oppidũ deseruisse, profugosq; cum coniugibus ac liberis Suessam conuenisse, quæ nunc Arunca appellatur. Mœnia antiqua, eorumq; urbem à Sidicinis deletam Sulpitio Longo & T. Aelio Peto Coss.

CAMPANIA.

Campania

CAMPANIAE tractus tribus constat sinibus, ad Sinuessam, ad Misenũ, ad Neapolim, quem Cratera ex forma dicunt. Termini eius usque ad Sarnum fluuium, antiquitus uerò usque ad Silarum protrahebatur. Straboni ex occidente Lirim, è septentrione Sannites habet. In quo spatio Leboriæ & ager Leborinus situs est, hodie terra laboris uocatus, omnium feracissimus.

Cic. de Campanis

Cicero de lege Agraria contra Rullum. Campani semper superbi bonitate agrorũ, & magnitudine fructuum: salubritate aëris, & pulchritudine regionis. Ex hac copia nata illa arrogãtia, quæ à maioribus nostris alterum cõsulem postularit.

Sinuessa

Igitur in ora prius ad Liris ostia Sinuessa muro ducta. Iter populo non debetur. Ager eius in iugeribus limitibus intercisiuis militibus est adsignatus. Liuius libr. XL. Volumnio & Appio Claudio Coss. duæ coloniæ circa Vestinum & Falernum deductæ: una ad ostium Liris, quæ Minturnæ appellata: altera in saltu Vestino, Falernum contingente agrum, ubi Sinope dicitur Græca urbs fuisse, Sinuessa deinde à Romanis colonis appellata.

Falernus ager
Vulturnus flu. & oppidum

Falernus enim ager non oppidũ erat, ubi uinum nigrum prædicatum nunc sanè desijt. Vulturnus fluuius cum oppido eiusdem nominis, nunc castellum Vulturni uocatum.

Cusanus
Sabatus
Calor

In hunc autem Cusanus, Calor, cæteriq; circà amnes omnes influunt. Sabatus etiam in se receptos euomit: cuncti autem ex Apennino. Pontia insula ex aduerso unde paludem Pontinam falso quidam dictam putant.

Bauli oppidũ
Masicus
Gaurus

Bauli oppidum. Masicus mons uitibus laudatus: nunc Arx Mondraconis dictus. Paulum uerò ultra Gaurus mons alter & oppidum, Bacchi fama non inferior, qui priscum adhuc retinet nomen: dicitur & ἀναλοία ab optimo portu. Papinius. Et placidum limen nimiumq; Euplœa carinis. Silius itidem. Illic Nuceria & Gaurus naualibus apta. Omnia uerò non procul à Vulturno.

Liternum
Cumæ

Liternum Scipionis uilla notissima. Cumæ à Cumæis Euboicis orti, qui unà cum Chalcidensibus uenere, ut Liuius in VIII. siue ἀπὸ τῶν κυμάτων.

Misenum

Deinde Misenum ab Aeneæ socio promontorium, ubi receptus erat Ro. classium amplissimo sinu.

Baiæ

Post hoc Baiarum portus, à Baio Vlyssis socio illic sepulto. Silius. Ore giganteo sedes Ithacensia Baij. ubi & lacus erat & aquæ calidæ, amœnissimus Romanorum secessus.

Acherusia palus
Auernus
Lucrinus

Hic & Acherusia palus, & Auernus, & Lucrinus, & fossa locaq; subterranea, cum antro Sibyllæ à Cimmerijs appellato habitata. Ad quæ loca dicit Strabo ex Ephori autoritate, per sacrificia prius intrabatur placatis numinibus, quod sulphurea sint & cauernosa. Aderant sacerdotes ductores intrantium. Fons ibi quem ex aquarum fœtore Phlegethont

gethontem putabant. Hi hospites ad oraculum excipiebant: uictumq; ex metallorum effoßione, tum uaticiniorum mercede quæritantes: propterea Homerus dicit solem eos nullo tempore adspicere. Homines ipsi deinde à quodam rege deleti quod illis nequaquam successerit oraculi fides. Nunc ædes ipsa alio translata permanet. His annis cum Auernum lu-

Auernum sibyllæ

cum succideret Agrippa, concisaq; usq; ad Cumas subterranea fossa omnia fabulæ apparuerunt. Hæc ille. Cicero in Academicis. Et Cimmerij, quibus aspectũ solis, siue deus aliquis, siue natura ademit, siue eius loci quem incolunt, situs, ignes tamen adorant.

Cimmerii

Apud Baias amœnitas illa prædicatas & secessus Romanorum: apud Lucrinum uilla Cæsaris, ubi Euripus exciso monte magna impensa admissus, teste Virgilio.

Villa Cæsaris

Puteoli prius Dicarchea à iusto imperio dicta, quod Cumæorum fuerat Emporium. Annibalis tempore nomen mutauit, à puteorum quidam dicunt putore, qui in toto illo tractu existit. Hæc Strabo. In libro Colon. sic reperio. Puteoli colonia Augusta iter populo Romano debet ped. x x x. Ager eius in iugeribus Veteranis & tribunis legionarijs est adsignatus.

Puteoli Dicarchea

Campus Phlegræus apud Cumas Straboni ponitur, ubi Hercules Gigantes superauit, nullam ob aliam causam nisi quod terra ipsa suapte natura bellorum concitatrix est, ut ipse ait.

Phlegræus campus

Pausilypum promontorium prope Neapolim locus amœnißimus, hic longa est cauerna quam Seneca Cryptam Neapolitanam uocat: hic uilla Virgilij & Luculli, qui montem maiore impensa excidit quàm uillam extruxerat, ut ait Plinius: ex quo peruius teste Strabone factus erat curribus. Nonnulli hanc uillam Castellum oui esse uolunt, eius opera à continenti diuisam.

Pausilypum

Villa Luculli

Sequitur Neapolis in sinu locata, quem ex similitudine Cratera Strabo uocat, originem & ipsa à Cumæis & Calcidensibus habet, prius Parthenope dicta à Sirenis sepulcro. Quinquennale hic gymnicum & musicum certamen, iubente oraculo celebratum. Hic secessus frequens Romanorum, præsertim studiosorum aut uita molliore degentium. Hæc Strabo. Solinus uocatam esse Neapolim ab Augusto, sed hoc falsum, cum Cicero Neapolitanorum & alij ante eum mentionem faciant. Neapolitani semper fideles Po. Rom. fuere. Nam bello Punico x l. pateras auri magni ponderis eò attulere, ut Liuius refert, frustra ab Annibale sæpe tentati. Insequentibus temporibus multa sunt passi. Genserico Vandalorum regi, qui ex Africa urbem Romam Capuamq; euertit, magna ui restitere. Paucis post annis à Belisario duce diu obseßa per lapidem aquæductus cauum intromisso milite in eius uenit potestatem. Deinde cum Saraceni omnem oram à Caieta usque Rhegum obtinuißent, Neapoli quoque sunt potiti annos x x x. quousque Ioan. x. iuuante prælio ad Minturnas commisso eos expulerunt. Nulla æque ciuitas tot sanctis præsulibus claret.

Neapolis

Aspreno ante omnis à Petro constituto, deinde Seuero, Athanasio, Ioanne, Gaudioso, confessoribus omnibus. Præterea Ianuarij pres. Beneuen. & Agnelli abbatis insuper, & restitutæ uirginis & martyris cui dicata Basilica, Candidæ uiduæ Neapolitanæ Petri discipulæ corporibus decorata. Sub Nicolao v. Pon. tremuit, multiq; multa periere. De reliquo eius statu & regibus in Sicilia dicam.

Asprenas

Palæpolis urbis uestigia adhuc uidentur prope Neapolim mille passus. de Hoc Liuius libro v i i i. sic ait. Palæpolis fuit, haud procul ubi Neapolis nunc est, duabus urbibus idem populus habitabat, Cumis erant oriundi. Et inferius. Palæpolim P. Plancio captam fuisse, Neapolim uerò auxilio Nolanorum Ro. deditam.

Palæpolis

Vltra Neapolim promontorium Herculis, deinde Pompeij urbs quam Sarnus abluit, ut Strabo dicit. Nunc id putatur quod castellum Græci appellant. Iuxtà Vesuuius seu Vesæuus est mons qui arsit tempore Titi, ubi Saleius Baßus & Plin. periere, auctor est in epistola eius nepos. Nunc Summa uocatur. Inde Græcum uinum Romam exportatur, quod Plinius Pompeianum appellat, quod iuxta Pompeios oppidum fit.

Promontoriũ Herculis

Pompeii urbs

Castellum Græci

Postremo Stabiæ nunc Castellum maris. Nam præsul hodie Stabiensis in codice Fisci adnotatur. De qua urbe Plinius sic refert. In Campano agro Stabiæ oppidum fuit usque ad Gn. Pompeium Cos. pridie Cal. Maij, quo die Sulla legatus bello sociali id deleuit, quod nunc in uillas abijt.

Stabiæ castellum maris

Sarnus uerò fluuius una cum oppido priscum retinet nomen.

Sarnus flu. & op.

Deinceps mediterranea Campaniæ quæ ante omnes Osci tenebant, quorum tantum lingua Theatris ac poematis Romanis remansit. Opici quoq; quorum lingua rudis & inculta erat, quare opicus pro rustico & indocto ponitur apud Gellium x i. & Iuuenalis. Opicæ mandat amicæ.

Osci Opici

Casilinum clarum olim oppidum apud fluenta Vulturni, nunc Castelluccium uocatum. Vicus sane paruus, quidam Arnonem putant. Sustinuit annuam obsidionem Annibalis post uictoriam Cannensem, defendente cohorte Perusina, ubi uires eius fractæ, modius tritici uenditus c c. & qui uendidit fame perijt. Hic error illius qui Annibalem Casilinum pro Casino duxit, ex quo supplicio pœnas errores dedit. Liuius lib. x x i i. Fabius Gallicanum montem, & Casilinum occupat, quæ urbs Vulturno flumine dirempta falernum à Campano agro diuidit.

Casilinum

De Capua uerò gentis capite uariæ sententiæ. Liuius in i i i i. Eo anno Vulturnum Hetruscorum urbs, quæ nunc Capua est, à Samnitibus capta. Capuaq; à duce eorum, uel quod propius est uero, à campestri agro est appellata. Tranquillus sic, Cum in Coloniam Capuam deducti lege Iulia Coloni ad extruendas uillas sepulcra uetustißima reuellerent, tabellam æneam in monumento inuenerunt, in quo scriptum erat: Capys conditor Capuæ. Seruius dicit Hetruscos comperto falcone accipitre, qui lingua eorum uocabatur Capys, coloniam in eum locum deduxisse. In libro col. sic. Capua muro Colonia Iulia felix iussu Imperat. Cæsaris à x x. uiris est deducta: iter populo debet in ped. c. Ager lege Sullana fuerat adsignatus. Postea Cæsar in iugeribus. militibus pro merito diuidi iußit. Legimus enim quod hæc à Iulio deducta refragante Cicerone. Hæc primum post Cannensem pugnam ad Annibalem defecit, eiusq; ferocem animum mollijt. Alterum Cos. per T. Annium à Romanis petijt grauiter increpante atque resistente Torquato. Victa paulo pòst à Fuluio Cos. Senatus omnis necatus est, præter nonnullos, qui antea rebus desperatis, celebrato inter se conuiuio, inter ebrietatem uenenum sumpserunt. Posteris deinde temporibus Capua à Genserico rege igni ferroq; absumpta est. Gothis postea eiectis cum refici habitariq; cœpisset, post annos circiter c. à Langobardis sub x x x. Ducibus degentib. iterum deleta est. Instaurata postremo ab eo loco procul duobus millibus pass. Nec satis constat à quibus aut quomodo.

Abella supra Neapolim uersus Septentrionem, dicitur & Auella. nam inter B. & V. adfinitas, ut ait Lucianus, unde Auellanæ nuces Macrobio. Virgilio. Et qui malifera despectant mœnia Abellæ, putauerim potius legendum quàm bellæ, quanquam ex apocope euphoniæ causa stare poßit. Miror'q; Seruium dixisse, Virgilium noluisse Nolam dicere, nec eam nominare quod non receptus olim in eam fuerit, idq; argumento esse: Nolam malis abundare. Nam abella malis etiam abundat.

Abella

Virgilii uersus

Atella non longe ab Auella: unde Atellani, hi enim Oscis prognati dicuntur, clari in Rom. Theatris & poematis lasciuo fabularum modo. Atellarum scictor T. Pomponius Bononiensis, qui fuit tempore Ciceronis: de his Lucius, Valerius, Iuuenalis, Vrbicus, ex odio risum

Atella

monet Atellano. Altera est, noua tamen, apud Venusiam: quam Carolus rex Galliæ nuper debellauit. Ex huius autem

Aduersa

ruinis Aduersa ciuitas existimatur à Roberto Guiscardo ædificata, dum aduersus Neapolim & Capuam pugnaret, castris ibi positis aliquot annos: primusq; omnium Neapoli potitus regnum Neapolitanum cum Sicilia coniunxit.

Acerræ
Acerrani
Glanius flu.

Acerræ, unde Acerrani Plinio. Hodie quoque Acerrarum præsul in Codice Fisci descriptus est, his Glanius non equus à Virgilio dicitur: est enim aqua haud magna stagnans, & ferè palustres quæ quandoque inundatione officit regioni. Liuius libro VIII. Acerrani Romani facti lege à Papy-

Nola

rio pretore lata, qua ciuitas sine suffragio data est. Nola his proxima quam Liuius in Samnio ponit. Trogus ab Iapygis conditam dicit, cepit uerò C. Iunius Cos. ut Liuius XXXIII. & XCIIII. Sulla Nolam in Samnio recepit, & agros eius militibus diuisit. In libro coloniarum: Nola muro cincta Colonia Augusta, Vespasianus deduxit. Iter populo debetur ped. CXX. Ager eius limitibus Sullanis militibus fuerat adsignatus. Apud Nolam Marcellus do-

Nuceria

cuit primus Romanorum Annibalem posse uinci. Nuceria Campaniæ, altera in Vmbris. Hæc Saracenorum dicta est, quod ab illorum ex Italia pulsorum reliquijs diu sit possessa. Sunt præter hæc oppida plura, ab autoribus no-

Celenna
Tifata

minata, quæ iam interiere, inter quæ Celenna. Virgilius. Tifata Liuio plurali numero. Sic enim li. XVIII. Samnites cū imminentes Capuæ colles firmo præsidio tenuissent, descendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifataq; interiacet. Festus quoque ait Tifata locum esse iu-

Combulteria
Trebula
Austicula
Agri tres
Leborinus
Falernus
Stellates

xta Capuam. Sed de alijs item Liuius libro XXIII. Combulteriam, & Trebulam, & Austiculam, urbes circa Capuam quæ ad Pœnum defecere, Fabius ui cepit. Postremo agri tres in Campania celebrati, Leborinus, Falernus, & Stellates. Hic ultimus Ager & Campus dicitur ultra Capuam, circiter mille passus, duo uersus oram, quem hodie Maxonem accolæ uocant. Liuius in IX. Eodem anno in Campum Stellatem agri Campani excursiones factæ: eius apud Ciceronem de lege agraria mentio, apud me item alibi.

PICENTINI, LVCANI, Brutij.

ICENTINORVM Lucanorumq; tractus longe protrahitur. Ex his Picentini à Sarno usque ad Silarum procedunt, quò uetus olim Campania protendebatur prognati ab his qui Adrian in piceno colunt. Quos Romani colonos huc traduxere pulsis Lucanis, qui ipsi antea Sybaritas indigenas eiecerant, ut autor Stra-

Picentia
Surrentum

bo, qui etiam Metropolim eorum Picentiam fuisse dicit. Igitur post Sarni fluuij ostia Surrentum est de quo in libro Col. Surrenti ager ex occupatione tenebatur à Græcis ob consecrationem Neruæ, sed & montes Sirenaicos limitibus pro parte Augustianis est adsignatus. Cæterum insolutus remansit, iter populo debetur. Vbi Siren est. Se-

Mineruæ promont.
Salernum

quitur deinde Mineruæ promontorium, Vlyßis ædificium adhuc nomen retinens. Intus uero Salernum, quod Romani muniuerunt in Picentes & Lucanos ob initam cum Annibale societatem. Supra uerò S. Seuerinum, nouo nomine oppidum nigri uini præstantia celebre, quod Romam mari exportatur, olim Aminuem. Virgilius: Sunt & Amineæ uitis firmißima uina: coniectura ex Macrobio est, qui ait Amineum quondam oppidum, ubi nunc Saler-

Seuerinatum familia

num fuisse. Hinc Seuerinatum familia nobilis prodijt, ex qua Robertus cum filijs nostra ætate res multas in Italia geßit, fortis in bello, magis quàm felix. Cecidit in prælio dux exercitus Venetorum aduersus Eluetios, qui ob neceßitudinem Sfortianorum magnopere autoritate ac opibus creuerat. Initium gentis à Gallis fuit, iam inde sub Carolo primo, quo Beneuentum obsidente, ac iam cum exercitu terga dante: procerum unus ex hoste forte interempto sublata sanguinolenta interula pro uexillo aciem firmauit. Vnde postea rubræ lineæ signa posteri ab-

Sylarus

sumpserunt. Sylarus fluuius è Samnitum defluens montibus, proprietatem hanc habet, ut ait Strabo, quod uirgul-

Lucani

ta in eum dimissa lapidescant. LVCANI post Silarum habitant, usque ad Laum fluuium, à Samnitibus orti, qui duce Lucio, ut ait Plinius superatis bello Poßidoniatibus, eorum potiti sunt urbibus. Hi cum alio tempore populari statu regerentur, ingruentibus bellis regem magistratumq; ipsi delegebant. Nunc gens tota Romana est. Post Silarum Iunonis Argiuæ templum ab Iasone consti-

Posidonia
Pestum

tutum, deinde ad stad. quingenta Poßidonia Sybaritarum ædificium, quæ deinde Pestum dicta est, & Sinus Pestanus, & Poßidoniates ijdem ut Strabo & Plinius: hodie parua uidentur uestigia, celebris indicium loci, è cuius

Polycastrum

interitu uicina urbs Polycastrum excitata est in medio sinu. Paulo autem supra uersus mediterraneam nouum oppi-

Caputaquense

dum, Caputaquense: Malsitanum quoque oppidum, de cuius nomine regionem hodie cognominant, Pij Pontificis propinqui tenent mercedem quondam lati Ferdinando re-

Malsitani
Atellani
Elea urbs

gi auxilij. Ego Malsitanos eos esse putauerim, quos Plinius Atellanos in hac parte uocat. Elea urbs, unde Eleates. Elienses uerò ab Elide Pisea. Hinc Zeno stoicus, & Parmenides fuere. Hanc Plinius Phocensium ædificium

Velia
Oenotriæ insulæ
Palinurus promont.
Pixuntes promont.
Buxentum
Florentum
Potentia
Acherusia
Laius flu.
Brutii

esse dicit, uocatamq; suo tempore Veliam. E regione d.æ sunt insulæ Oenotriæ. Deinde promontoria Palinurus, & Pixuntes, qui etiam & portus & amnis est. Ex altera parte à Scyllaceo usque Metapontum Buxentum ciuitas, & Florentum nobile quondam, paruum nunc oppidum, nomen retinet, cuius Liuius meminit. Potentiam & Acherusiam nonnulli inter Lucanos, Plinius inter Brutios ponit: fluuium Laium cum oppido eiusdem nominis hic constituunt. BRVTII tractum, quem nunc Calabriam uocant, occupabant post Laium fluuium incipientes, & in fretum Siculum modo peninsulæ excurrentes. Lucanorum hi pastores & transfugæ fuere, lingua enim Lucanorum Brutij rebelles, fugitiuosq; significant. Annibalis deinde Romanorum, armis attriti traduntur. In ora primum Tempsa quam Ausonij condiderunt, ut Stra-

Themesa quæ & tempsa

bo & Plinius, quorum ætate dicunt dictam esse Themesam. In Cypro autem alia Temesa. Vtraque æris fodinis prædita. De hac Liuius Tempsa, & Croto coloniæ deductæ.

Terina

Ager Tempsanus de Brutijs captus erat. Deinde Terinam, quam quum Annibal defendere posse desperaret, so-

Pandosia

lo æquauit. Pandosia regia quondam Oenotriorum, ubi Alexander Molossorum rex trucidatus est, Dodonæo deceptus oraculo, Acherontem & Pandosiam caueret, quum simili appellatione loca in Thesprotis sint Straboni. Nam

Acherusia
Hippo Colo. quæ & Vibo & Valentia

& hic Acherusia aqua & ciuitas, cuius præsul Acherontinus in sacro codice describitur. Deinde in ora Hippo Plinio Hipponium Straboni, Locrorum Colonia, quam uterq; autor dicit à Romanis Vibonē, deinde Valentiam appellatam: urbs adhuc extat sinumq; efficit Hipponiatem.

Portus Herculis
Metaurus flu.
Medua
Regium

Portus Herculis metaurus amnis, alter est Piceno. Medua item fluuius Plinio: Straboni autem Medama oppidum. Dein Rhegium Chalcidensium colonia à casu etymum trahens, quum Sicilia à continenti Italia discinderetur. ἀπὸ τοῦ ῥηγνῦναι, ut ait Strabo. E regione in orientem nauigantibus, promontorium Leucopetra inuenitur à colore

lore appellata. Finis hic Apennini. Cic. Quum me venti ad Leucopetram quod est promontorium agri Rhegini detulissent. Locri postea sequuntur, promontoriumq; Locrorum Zephyrium vocatū. Locrensium Græcorum hi coloni sunt, vivebantq; iustis ac sanctis legibus, quas Zaleucus conscripsit, ut ait Ephorus. Secessit apud eos Dionysius eiectus tyrannide: Vnde tandem ob libidinem & crudelitatem expulsus est, filiabus eius à populo prostitutis, deinde trucidatis: ob quas diuturnam eius obsidionem pertulerunt. Alex fluuius Rheginum agrum à Locrensi discriminat, nomē adhuc retinens, ubi Cicadæ cantare dicūtur in ripa Locrensium ob siccoirem regionem, in altera verò ripa minime, ut ait Strabo: apud quē & Dionysium scribitur Alex alecis, ὑδὶ προχοῆσιν ἄληκος apud Theocritum verò, Ales aletis. ἐς τὴν ἄλεντα ἕρπομες. Idē Plinio Carcinas appellatur. Pausaniæ verò, ac Aeliano Cecinus Eustathius inquit Locrenses Italici serui erant Locrensium Ozolarum, qui apud Crissæum sinum inter Græcos siti sunt, ac dominis in bello commorantibus matronis concubuerunt. Timentes deinde iram dominorū aufugerunt in Italiam Euanthe duce, paulo post conditam Crotonē, vocatiq; Epizephyrij, quod venientibus ab occasu portum habent accommodum. Apud eos statua Eunomij citharœdi cum cicada facta memoriā testans, quod illa abruptæ casu chordæ succederet. hæc ex Eustathio. Liuius li. VII. Locros in Brutijs Crispinus oppugnare cœpit. et rursus: Annibal à Brutoto amne haud procul ab urbe Locris. Post Locros Sagra fluuius Deinde Caulonia, prius Aulonia quasi Vallonia a vicina conualle dicta, ab Achæis ædificata Straboni, qui suo tempore vacuam fuisse dicit. Caulonis oppidi, Plinius etiam meminit. Itemq; Virgilius: Caulonis ad arces. Liuius etiam: In Brutijs Caulone oppugnatione sub aduentum Annibalis. Nunc verò vestigia remanent apud Locros. Post hanc Scilētum oppidum Atheniensium Colonia qui Mnesthei comites fuere. Hoc etiam tempore, & urbis, & nominis extant vestigia. Hinc Scilēticus sinus cognominatus, qui ad Hipponiatem sinū Isthmum facit, quem Dionysium quandoq; mœnibus munire cogitauit. Peteliam quam supra nominaui, Strabo Lucanorum Metropolim dicit à Philoctete & Melibœo profugis ædificatam. Plinius verò inter Brutios, itemq; Liuius in III. de II. bello. Petelia in Brutijs quæ una ex Brutijs mãserat in amicitia Romanorū, aliquot pòst mēsibus quàm cœpta est oppugnari, ab Himilcone expugnata est: deinde recepta Petelia ad Consentiam ascendit. Ex huius occasu putatur vicinum oppidum Altamura ædificatum. Consentia Brutiorum metropolis. Liuius li. V. In Brutijs ex XII. populis qui ad Pœnum defecerant, Consentini & Turij in fidem populi Romani redierunt. Et rursus: Ad Gn. Seruiliū Cos. qui in Brutijs erat Consentia, Vffugium, Vnargo, Besidiæ, Etriculū, Argentanū: Dampetia: multiq; alij & nobiles populi defecere. Itaq; loca hæc hodie cernimus, iam mutata seu potius interempta. Ex eorum ruinis noua excitata, Caticense, Bisinianense, Rosanense. interius verò Cariacense, Strangulense, Vmbriaticense, S. Seuerinæ, multaq; alia in sacro codice descripta. In hac ora urbs vetustissima Croto est Achæorum colonia, ex oraculo Miscello duce, quo tempore Archias Syracusas ædificauit, ut in Sicilia dicam. Censetur Pythagoricis multis, & Milone ac alijs athletis, quos septem unà Olympianicas vidit. Extra mœnia ad tertium lapidem templum habuit nobile Iunonis Laciniæ: prope & promontorium, Lacinium. Iuxta Crotonem Aesarus labitur fluuius Dionysio κρότων ὑδὶ αἰσάροιο προχοῆσι. Post Crotonē Sybaris urbs ab Achæis & ipsa condita inter duos sita fluuios Crathidem & Sybarim: ingens quondam opibus XXV. ciuitatibus subiectis. Sybaritæ ut nimium molles ac delicati taxantur, quum eò processerint, ut vel equos ad symphoniæ cantum saltantes haberet. Quæ res causa fuit Crotoniatum contra eos victoriæ, dum equi eorum ad tubæ sonitum saltare cœperūt. A Crotoniatibus demū direpti, dein etiam ab Atheniensibus funditus deleti, aliam prope ædificauerunt ciuitatem quam Turios vocauerunt à fontis vicini nomine. Turij quoque ipsi postea in Lucanorum venere potestatem: postremo cum à Tarentinis delerentur auxilia, Romanis petentibus misere colonos, nomineq; urbis mutato Copias vocauerunt. Hæc Strabo. Crathim vero ipsum à pastore eius nominis dictum, qui capellam adamauit, & utrique post fatum conditum sepulcrum, ut ait Aelianus. Strabo ait proprietatem dealbandi capillum habere. Post hæc Plin. itemq́ue Strabo duos ponunt amnes nauigabiles, Acirim & Sirim, inter quos Troia quondam ciuitas fuit, quæ tempore procedente inductis colonis Tarentinis Heraclea dicta est. Prostremo Metapontus in sinu Tarentino, reperitur à Pylijs ædificata, qui post bellum Troianum cum Nestore nauigauerunt, deletum à Samnitibus, ut ait Strabo. Ephorus verò Daulium Crisæ Delphis finitimæ tyrannum, eam condidisse dicit. Antiochus, Metapontum post Locros, à filio Sisyphi eiusdem nominis, quem Barbari Metabum cognominabant, appellatum quandoque Siritum: præterea à Pylijs esse ædificatum, & in agricultura felices Metapontinos auream æstatem Apollini dedicasse. Hæc Eustathius in Dionysium & Strabo. Hodie nanque in eo loco paruum cernitur ædificatum castellum. Idem Mamertium oppidum cum sylua Brutiæ picis feracissima ponit.

[Marginalia, left column: Locri; Alex flu.; Carcinus; Cecinus; Eunomus citharœdus Statua; Butrotum flu.; Sagra flu.; Caulonia; Scilletium; Scilleticus sinus; Petelia; Altamura; Consentia; Vffugium; Vnargo; Besidiæ; Etriculum; Sipheum; Argentanum; Dampetia; Croto; Iuno Lacinia; Lacinium; Aesarus flu.; Sybaris; Crathis flu. — right column: Acīris; Siris flu.; Troia; Heraclea; Metapontus; Siritis; Mamertum; Pix Brutia]

IAPYGIA, MESSAPIA, PEVCETIA Daunia, Salentini, Apulia.

EQVITVR tractus à Tarento usque ad Hydruntem, & ab eo per litus usque ad montem Garganum, qui regiones senis appellatas nominibus. inter se adfines continebat, Iapygiam, Dauniam, Messapiā, Peucetiam, Salentinos, Apuliam, quæ nostro tempore uno Apuliæ nomine censentur. Et ultra Apenninum sitæ omnes, subiugatæ verò à C. Sulpitio, & Q. Aemylio Coss. ut Liuius in VII. & item in IX. per Q. Iunium Bubulcum Brutum. Contigua primum Metapontinis Iapygia est usque ad Brundusium, isthmo inclusa XXXII. mil. pass. à Iapyge Dædali filio. Qui dux Cretensis in hæc loca adplicuit, ut Strabo. Eadem & Messapia dicta à Messapo duce, ut idem. Quam & ipse & Ptolemæus diuersam à Peucetia faciunt, eam magis septentrionalem ponendo. Pli. verò, Messapiam dicit, quæ antea Peucetia dicta est à Peucetio fratre Oenotrij. Oenotrius enim Lycaonis filius, ut scribit Dionysius Halicarnasseus, ex Archadia unà cum Peucetio socio, cum multos annos ante bellum Troianum in Italiam adplicuisset, Brutios & Lucanos usque ad sinum Posidoniatem tenuit, quam Oenotriam cognominauit eiectis Ausonijs. Peucetius vero Apuliæ partem quam tenuit, Peucetiam dixit. Deinde pars utraq; tantum usq; ad Posidoniam, sinumq; eius latissimum, ex Italo rege Italia dicta est. Postremo tota & Italia, & Oenotria appellata. Igitur in hac parte duæ tantum nobiles urbes, Tarentum, & Brudusium: altera colonia Laconum est sinum Tarentinum efficiens, maxime importuosum, à Tarento heroē, Straboni, qui originem eius hoc modo repetit. Lacedemonij quum aduersus Messenios rebelles bellum gererent, nec redire nisi bello confe

[Marginalia: Iapygia; Messapus; Dionysius; Oenotria; Italia; Tarentum]

confecto statuissent, misere domum iuuenes lectos, qui uir-
gitibus commixti proli & ciuitati consulerent: hi qui de-
inde nati Partheniæ uocati eiecti sunt, tanquam nothi, ab
ijs qui post annos XVIII. cum uictoria redierunt. Illi ue-
rò duce Phalantho egreßi huc adplicuerunt, eiectis Creten-
sibus qui loca ea occupauerant. Tarentini quondam po-
tentia ac rebus gestis, terra, mariq; floruerunt, exteros
duces plures aduersiuere. Contra Messapios & Lucanos,
Alexandrum Epirotarum regem, & ante eum Archida-
mum Agesilai filium, postea Cleonymum & Agathoclem,
postremo Pyrrhum aduersus populum Romanum. Nam
teste Liuio XII. quum à Tarentinis claßis Rom. direpta
esset, eius occiso præfecto, legati à senatu ad eos questum
de iniurijs mißi, pulsati fuere. Ex quo bellum eis indictum.
Pyrrhus semel uictus, rursus ex Sicilia in Italiam reuer-
tens, per Curium superatur. In Annibalis deinde uenere
potestatem, à Fabio postremo recepti. Sale abundant can-
Brundusium didißimo, atque foßili. Plin. Brundusium lingua Messapio-
rum cerui caput significat, cuius similitudinem refert, por-
tu & fama Appiæ uiæ hucusque stratæ nobilis. Hinc Ro-
manorum claßis orientem petitura soluere solebat. Hodie
sub ditione Venetorum est, à rege Fernando pecunia mu-
tua commutatum. Finis hic Adriatici sinus, prope autem
uersus orientem breui tractu & angusto Calabri sunt, Ptol.
Rudiæ uocati, in quibus Rudiæ Ennio poetæ nobiles. Silius: quem
Rudiæ genuere uetustæ. Strabo, Rhodiam uocat. Nihil
Lupiæ bodie uestigiorum apparet. Lupiæ, deinde Aletium, op-
Aletium pida Ptolemæo posita. Est tamen Aletium nunc paulum ab
Salentini antiquo remotum. Sequuntur Salentini in peninsula siti. Hi,
ut ait Festus à salo, id est, mari dicti sunt: populi ab ini-
tio Cretenses & Illyrici, qui unà cum Locrensibus in hanc
Hydruntes oram Italiæ adplicuere, Metropolis eorum Hydrũtes, unde
cognominata est hodie tota regio, sita è regione Apollo-
niæ, spatio L. paß. mil. quod interuallum coniungere pon-
tibus Pyrrhus prius excogitauit, post eum M. Varro cum
bello Piratico sub Pompeio præfectus esset, utrunque aliæ
impediuere curæ. Plinius. Traiecit huc ætate nostra Mau-
Turcarum irruptio methis Turcæ claßis, oppidani omnes necati, matresfami-
liàs constupratæ. Quare res tanto terrori nobis fuit, ut
nisi post annum tertium ob Maumethis mortem discedere
coacti essent, nulla mora quin totam Italiam inuasissent.
Sasina insula In hoc medio cursu parua insula Sasina est Ptolemæo Pli-
Neritum nioq;, nomen adhuc retinens. Neritum Salentinorum urbs
Ptolemæo, adhuc durat. Est & aliud prope Corinthum.
Luca promõ. Leuca promontorium antiquum in quo nunc castellum
Gallipolis S. Mariæ de Leuca. Gallipolis Græca urbs Pomp. Melæ.
Plinius autem Senonum dicit, quod ipsa nominis indicatio
monstrat, & apud utrunque per G. scribitur: uidentur ta-
men pugnantia, quod eadem & Græca sit, & Gallica.
Vxentum Vxentum oppidum Plin. in sacro codice præsul Ogentinus
Soletum scribitur. Soletum desertum Plinio, cuius adhuc uestigia
Manduria uisuntur. Manduria urbs. Liuius in VII. Q. Fabius Cos.
oppidum in Salentinis Manduriam ui cepit. Nunc quoque
Apulia Mandurinum uocatur. APPVLI autem uersus occiden-
talem extenduntur plagam usque ad Garganum & amnem
Dauni Fiternum, ijdem Dauni appellati à socero, ut ait Plinius,
Diomedis, cuius in hoc tractu plura sunt ædificia. Fe-
stus autem hunc Daunum clarum uirum ex Illyrica gente,
propter patriæ seditionem huc conceßisse dicit, regionemq;
Egnatia hanc cum Diomede diuisisse. Igitur in ora primum Egna-
tia, Plin. Ptole. & Horatio, ex cuius occasu nouum iuxta
Monopolis oppidum excitatum Monopolis. Barium Plin. quod dicit
Barium antea Iapygē uocatum à Dædali filio Iapyge. Ex Bari nunc
Salapia nomine tota pars ea terraq; cognominatur. Salapia Anni-
balis meretricio amore notißima, ut autor idem, & item

Liuius. De hac Vitruuius sic scribit: In oppidum Salapia
uetus, quod Diomedes condidit, siue ut quidam dicunt,
Elephias Rhodius. Incolæ, quotannis ualetudine laboran-
tes à S. P. Q. R. per M. Hostilium impetrauerunt, ut in-
de quatuor paß. mil. mœnia transferentes, secundum ma-
re salubrius habitarent. Erat in eodem littore paulò rece-
dens Salpa, quæ iam interijt. Deinde recentia nomina Mel- Salpa
fita, Tranum, quod Trinum Plin. positum fuisse existi- Melfita Trinum
mauerim. Circa uerò locum ubi nunc Barolum, Cannæ Cannæ
fuerunt Romana clade insignes. Hodie quoque præsul Can-
nensis in sacro codice reperitur: qui ueteris uestigium no-
minis usurpauit. Deinde Aufidus amnis è montibus Hyr- Aufidus flu.
pinis defluens iuxta Canusium, quò se recepit Terentius Cannusium
Varro cum reliquijs exercitus Cannensis à Busa muliere
exceptus. Interius uerò Venusia, unde Calor fluit. iuxta Venusia
Ampsanti colles Virgilio descripti ex sententia Donati. Amplanti colles
Atella alia à uetere quæ est prope Neapolim. Asculum, Sa- Atella
trianum, ubi equi præstantißimi. Horatius: Me Satria- Asculum
neo uectari rure caballo. Bituntum unde Bituntini Plin. Satrianum
adhuc durat. Mateola unde Mateolani Plin. nunc Matera Bituntum
urbs & præsul Materanus. In Apennino autem Theanum Mateola Mateolani
Appulum, ut dignoscatur à Sidicino. Liuius in VIII. sic Theanum
ait: Ex Apulia Theanenses Canusiniq; populationibus fesßi, Appulum
obsidibus L. Plaucio datis in deditionem uenere. Theana-
tes quoque Appuli ad nouos Cos. fœdus petitum concesse-
runt. Nam Florento nobili oppido Iunius potitus erat. hæc
ille. Hoc enim Florentum de quo inter Samnites mentionem Florentum
feci, adhuc cernitur. Luceria Daunorum oppidum Stra.
Plinioq;, Ptolemæo autem Nuceria Appulorum. Hæc diru- Nuceria
ta à Constantio imperatore, quando è Constantinopoli in Appulorum
Italiam uenit. Post Aufidum Garganus mons, qui ueluti Garganus
dorsum Adriatico prominet. super eo ipsum oppidũ S. An- mons
geli, ubi uisum prodigium quod in sacra legitur historia.
Hunc etiam Saracenos occupantes Grimoaldus rex Lon-
gobardorũ singulari in Christianos beneficio expulit. Inde
post annos centum, iterum tenentes Carolus Magnus fuga-
uit. Intus uerò Hyrium. Arpos, postea Argyppa à Dio- Irium Arpos
mede condita Straboni, cuius tempore deleta erat: Nunc
Manfredonia in eodem prope loco à Manfredo Siciliæ re- Manfredonia
ge cernitur excitata. iuxta & Sipontum, olim Sipûs Stra- Sipontum
boni Plinioq;, à sepijs capiendis. Hanc partem tenuit Dio-
medes olim, ubi monumenta reliquit: E regione nanque in- Insulæ Diome
sulæ sunt Diomedeæ, numero V. ubi socij ipsius dicuntur deæ
in aues conuersi, quæ teste Aeliano de auibus, Græcis ad-
plaudere, alios insectari quodammodo uidentur. Nunc ue-
rò in eisdem locis Cœnobium nobile canonicorũ reg. S. Aug.
uisitur. Larinum municipiũ parũ à mari distans, à Theano Larinum
autem mil. XVIII. ut ait Ci. pro Flacco, adhuc durat regi-
turq; ab Vrsinorum familia.

INSVLAE TYRRHENI MARIS.

TYRRHENI siue inferi maris insulæ
secundum Siciliam de qua postea dicam,
Sardinia & Corsica sunt. De origine Sar-
diniæ Aristoteles περὶ τῶν θαυμασίων
ἀκουσμάτων. In Sardinia, inquit, insula
Græcorum antiquorum uestigia apparent, multa quoq; de-
cora, & templorũ testudines adfabre elaborata. Has ab Io-
lao Iphiclis filio factas esse cõstat, qui una cum Tespiadis ad Thespiade
hæc loca adnauigauit. Vocabatur autẽ prius ex forma Ichnu- Ichnusa
sa, humano similis uestigio. Feracitate fructuum felicißima. Aristeus
Hic Aristeum illum agri studiosißimum dicunt domina-
tum fuisse. Nunc autẽ nihil tale fit, quod in manus Carthagi-
nensium uenerit, qui indigenas quicquam agricultura attin-
gere prohibuerunt, ipsi sedulo ei rei studentes. Hæc ille.

Diodor

Diodorus item Iolaum plures in ea ciuitates condidisse dicit. Pausanias, Eusthathius, & Capella à Sardo Herculis filio dictam uolunt, habitatam prius ab Hispanis, deinde ab Heraclidis & Thespiadis, postea ab Carthaginensibus, quibus Romani successere. De ysq; uarij sunt annales. In alijs L. Cæcilium Metellum uicisse Sardos & Corsos legimus, teste Festo Rufo in alijs. L. Cornelium Scipionem dirum Calari Sardiniæ urbe & Hannone superato de Sardis & Corsis triumphasse, ut autor est Liuius. Sardi item à T. Graccho perdomiti totiq; captiuorum ab eo ducti, ut prouerbium fuerit, Sardi uenales. Insequentibus temporibus Saraceni subditam tenuere: sæpe à Pisanis recuperata, sæpe deperdita, ad postremum in Hispanorum uenit potestatem, per Iacobum Aragonem prius recepta. Tres in ea metropoles, Turritana, & Arborensis sub qua S. Iusta, & Ciuitatensis. Tertia Calaris, sub qua Sulcitana, Doliensis, Suellensis: recentia sane nomina præter Calarim ac Sulcam, & in codice Fisci adnotata. Insula tota cœli grauitate infamatur. Pausa dicit eam serpentes herbasq; habere innocuas, præter herbam quandam similem lappæ, quam edentes ridendo pereunt, ex quo prouerbium insanitate desperata, σαρδώνι@ γέλως, Sardonius risus. Item insulam totã constare longitudine M C X X. stad. Latitudine C C C C L. Hæc ille. Corsica uerò Cyrnos olim, ut ait Dionysius, quod montibus tanquam capitum uerticibus abundet: Corsas enim tempora Græci appellant. Melle illaudato referta est. Tantum uina commendata, quæ Romam exportantur. hominum, sicuti canum & equorum ferox genus, ac tantum latrocinijs natum. Hoc fermè tempore, quod iter Hetruriæ omnemq; oram maritimam infestabant, expulsi ex urbe Roma subiectiq; terris ab Alexandro fuere. Ciuitates Plinio Mariana à C. Mario, Aleria à Sulla Dictatore deductæ Coloniæ: quarum nomina cum mœnibus durant. Tota insula longitudine à Septẽtrione in meridiem porrectam mil. pass C L. latitudine L. Circuitu C C C X X X I I. ut idem testatur autor, qui ait, X X X I I I. olim in ea urbes fuisse. Corsicæ prope sunt Ilua Chalibum generosa metallis, Aethala à Græcis dicta ob ferri officinam in eo loco flagrantis: Plinio item & Stephano. Præterea Oglasa, Capraria, quam Græci Aegilion uocant: Igilium uerò contra Telamonem, unde nobile uinum rubrum Gorgona. Planasia quod fallax nauigantibus sit æqualis freto uisa. Plinio in Antiano Stura Palmaria. In puteolano Pandataria, Prochita: Aenaria eidem à statione nauium Aeneæ, ab Homero Inarime dicta, à Græcis Pithecusa, non à simiarum multitudine, ut aliqui putant, sed à figlinis doliorum. Hodie uerò Ischyam uocant, puto ex robore munimento loci. In Surrentino Megaris, Capreæ quam Apraxopolim Augustus uocare solebat, ob amœnitatis recessum inertem, Leucothoa, Parthenus, ex Sirene. In Formiano Pontia. In Compsano Dianum, quam Arthemisiam uocant. In Viponensi Menaria, Colubraria, Veneria. Inter Sardiniam & Corsicam insulæ paruæ Cunicularię uocatæ Plinio.

Calaris
Sulca
Mariana
Aleria
Ilua
Aethala
Oglasa
Capraria
Aegilium
egilium
Gorgona
Planasia
Stura
Palmaria
Pandataria
Prochita
Aenaria quæ Inarime & Pithecusa & Ischya
Megaris
Capreæ
Apraxopolis
Leucothoe
Pontia
Dianum
Arthemisiam
Menaria
Colubraria
Veneria
Cunicularię

SICILIA.

Cyclopes
Lestrigones
Sicani

DE Sicilia Thucydides in hanc ferè sententiam. Primi dicuntur eam incoluisse Cyclopes & Lestrigones, quorum origo nusquam reperitur. Post hos Sicani genere Hispani, à flumine Hispaniæ Sicori à Liguribus eiecti: & adhuc Sicani parte insulæ ad occasum spectantem incolunt. Deinde plerique Troianorum capto Ilio in finibus Sicanorum consedere, qui dicti sunt Elymi. Vrbes eorum Eryx & Egesta: his accolæ adcesserunt quidam Phocenses. Post hos Siculi ex Italia fugientes Opicos, uictis bello Sicanis Siciliam appellauere: ante uidelicet Græcorum aduentum annis C C C. Deinde Phœnices partem quæ ad Aquilonem uergit negociandi causa tenuere, ac Motyam Soluntem & Panormum, finitima Elymis oppida inhabitauere: unde breui traiectu Carthagini forent uicini. Tot igitur barbari Siciliam incoluere. Græcorum primi Chalcidenses ex Eubœa transeuntes cum Theocle illius deductore Coloniæ Naxon incoluere. Insequenti anno Archias ab Hercule prognatus è Corintho profectus: Syracusas tenuit pulsis prius ex Italia Siculis: iidem Chalcidenses Theocle duce post annos V I I. habitatas Syracusas, Leontinos Siculis eiectis: deinde Catinam incoluere, cum ipsi Catinenses Euarcum fecissent Coloniæ autorem. Lampis ea tempestate è Megaris in Siciliam uenit, & supra flumen Pantacium loco quodam (cui nomen Trogilo) incolas collocauit. Illinc digressus positus in Tapso incolis: post eius mortem duce Hyblone è Tapso migrantes, qui regionem prodiderant, Megaras incoluerunt. Qui Hyblei sunt dicti, quiq; post C C L. annos à Gelone rege Siculo expulsi sunt. Philistus scribit L X X X. annis ante bellum Troianum Siculum Itali filium ex Liguribus in Siciliam adpulsum insulæ nomen dedisse. Trogus libr. I I I I. plura de Sicilia scribit, quod Italiæ pars quondam fuit terræ motibus diuisa Rhegio proximo promõtorio, quod Græce abruptum dicitur, cauernosa tota sulphurea subterraneisq; meatibus uentis penetrabilis: ex quo miracula ardentis Aetnæ & Vesuuij montis Scyllaq; & Charybdis, cæteraq; monstra: quæ ob eam causam finguntur, quod nauigantes ad pelagus propter angustias eius undarum exurgentium sonitus quasi latratus, & uoraginem expauescunt. Diodorus item Sicaniam prius dictam fuisse dicit ex autoritate Timæi à Sicanis antiquis indigenis, quibus ob frequentes ignes deuastantes, insulam deserentibus Siculi ex Italia profecti occuparunt, pauloq; post colonijs Græcorum eò deductis, & linguam Græcam & cultũ elegantiorẽ didicere. Ab ijs deinde fabularũ commenta de Cerere & Proserpina, & commonstratis ab ea frugibus & arandi modo, quod fœcundissima sit tellus, & horreum pop. Rom. à Cicerone appellata, quæ sæpe maximos eorum pauerit exercitus: Frumentarijs uerò & negotiatoribus Rom. magno fuerit compendio. De qua idem Cic. in Verrem multa commemorat. Nostra uerò tempestate proximis his annis urbem ingenti fame leuauit, cum aureis iam X X X. modius uenisset. Circuitus insulæ totius Plinio mil. pas. D C X V I I I. Nunc qui eam ab initio tenuere breuiter attingam. Trogus in eodem, lib. itemq; Thucydides (uti suprà cõmemoraui) eam Cyclopum atq; Lestrigonum patriam ante omnes fuisse adfirmant, quorum originis nullus habetur autor. His extinctis Aeolus regnum occupauit, qui, ut ait Diodorus, quod uelis uti nautas instituerit, & tempestates uẽtosq; prænoscere docuerit, Ventorum deus est habitus. Post quem singulæ ciuitates in Tyrannorum imperiũ cõcessere, cum Carthaginensibus sæpe uarijs prælijs dimicauerunt. Deinde Athenienses specie ferendi auxilij Catinensibus contra Syracusanos, Nicia Alcibiade & Lamacho Ducibus profecti necessitatem inimicis fecere adcersendi auxilia Gilippi Lacedæmoniorum ducis, cuius uirtute Syracusani obsidione liberati fuere: rursusq; petiti adinti sunt à Peloponensibus, tunc Atheniensium inimicis, ut in Thucydidis historia uidere licet. Per aliquot deinde annos à Carthag. expugnata atq; dominata est, superato Agathocle, rursus à Dionysio recepta: quo sublato Hiero caput extulit, qui Dux Syrac. pulso Artemidoro alterius factionis

Elymi
Troiani
Phocenses
Siculi ex Italia
Phœnices
Græcorum
Chalcidenses
Archias
Lampis
Hybla
Tapsus
Gelo tyran.
Siculus Itali filius
Trogus de Sicilia
Diodorus
Cereris figmenta unde Horreum

ctionis duce à suis rex appellatus est, ut Polybius refert. Dumq; contra Mamertinos ueniret ab Appio Cos. uictus est: Mamertinis partim se Romanis, partim Carthaginiensibus dedentibus, ex quo causa & initium fuere primi belli Punici. Deinde pax regi, & Syracusanis data & amicitia inita. XXXIIII. post annos rebellauere Syracusani caesa prole Hieronis. Itaque eò M. Marcellus missus non prius rediit quàm captis ac direptis Syracusis. Nunc loca breuiter enarrabo.

Syracusani rebellant

Marcellus

LOCA SICILIAE.

Trinacria

Messana

Zancle

TRINACRIA enim quum ex tribus promontorijs dicta sit, Peloro Italiam, Lilybaeo Graeciam, & Pachyno Africam respicientibus: Messana primum in ora est post pelorum, instar Phari Alexandrini turrim habens. Zancle prius uocata. De qua Thucides in hanc sententiam Zancle originem habet à latronibus Cumaeis ex urbe Chalcidica profectis Perieneme & Cratemene ducibus, sic appellata quod falcis speciem praeferat Siculo uocabulo. Iidem postea à Samijs eiecti sunt. Nec multo post Anaxilus Rheginorum tyrannus exterminatis Samijs urbem indiscretis hominibus frequentē reddidit, & à sua quondam patria Messenam appellauit. Haec Thucydides. Polybius autem hos Mamertinos postea uocatos fuisse dicit. Qui destituti legionibus Romanis, quae Regij morando Siciliae urbes tuebantur à Syracusanis postea nunc Carthaginensium partibus studentibus, duce Hierone bellum passi sunt. Romani Appio Claudio Cos. Mamertinos primum, quanquam noxios et sceleris conscios sponte in deditionē acceperūt. Dein Syracusas ceperūt, ex quo primi belli punici exarsit origo. Messanae item hodie monumentū ueteris inscriptionis huiusmodi cernitur. Senatus populusq; Ro. Claudio. Q. Fabio Cos. altero Messanam Siciliae ciuitatem classe profecto referante percepit. Hieronē Syracusanorum regē, Poenorumq; copias Hieroni cōiūctas tam celeriter superauit, ut Appium Claudium Cos. ad hanc rem gerendam potius ciuitas suae uirtutis admiratorē quàm belli susciperet adiutorem. Nam rex Poeniq; urbis non tam multitudine ac animosa nobilitate propulsi uictos quā sese didicere congressos, qui ante consulis aduentum ultra Leontinum profugi pacem exposcentes, Romanorum gloria, Messanensiū nobilitate, propria mulcta centum talenta aerario soluenda supplices impetrauerūt: ob quod statuit urbē ipsam titulis nobilitatis extolli alijsq; prouinciae ciuitatis eiusq; ciues Romanorum honore Siciliae caput illic fungi potestate Romana, lapides eius à Leōtino usq; Phaedas extendi. Nam id spatiū caeteris deficientibus Romanae ditioni seruauit. Chirographum hoc fastus Romanus adiunctum laudē ciuitatis ostentans adscribi, Romanamq; gratitudinem merito respondere. Adprobatum est praesens decretum patrum à Cn. Calatino Tri. Pl. post urbem condi. an. CCCCLXXX. remp. primo bello Punico turbāte. Ibidem altera inscriptio: S.P.Q.R. Seruio Fuluio Flacco P. Calpurnio Pisone Coss. urbem Messanam à prouinciae coloniae tributis cuiuslibet uectigalis fixi mobilisq; pondere per omnia secula liberauit: quia dum Siciliae graue formidabileq; bellum seruile multitudine conspirantium instructa copiarum potentiaeq; magnitudine subiugasse, quod prius Ro. dispersserat, consulesq; terruerat, seruos Messana sagaciter habitos pace mature frenatos, quin uno P. Calpurnio Cos. designando luem Siculis: Ro. Po. stimulos, & à se profuturum compar abstulit nocumentum, atque se uili seruitute eripuit, preciosa libertate gauderet. Ex hoc enim praesens Chirographum fastus Romanus adiunctum laudem ciuitas externam decreuit adscribi, ut gratiam meritis Romana circunscriptio coaequaret. Adprobatum est hoc patrum decretum ab Octauio Pl. Tribuno post urbem conditam an. DCCXX. remp. bello seruili turbante. Festus aliam quoq; Mamertinorum causam repetit hoc modo. Quum pestilentia laborarent Samnites, uer sacrum ex oraculo: id est quaecunq; uere proximo nata essent, immolaturos uouerunt. Quo facto pestilentia minime cessante, consultus iterum Apollo respondit nonnullos animo uiolatos expelli oportere. Hi itaque in Siciliam uenientes atq; ibi considentes cum auxilio in bello Messanensibus essent, ab eis ob meritū in partem urbis atq; agri accepti sunt, uocatiq; Mamertini, quod collectis in sortem duodecim deorū nominibus Mamers forte exierit, quo lingua Oscorum Mars significatur. Huius historiae autor est Alfius in lib. primo belli Carthaginiensis. Messanenses postremo cum rebellassent Valerio Messalae à quo subiugati fuere cognomen dedere. Nuper extinctus est Constantinus Lascaris in ea urbe, qui in Graeca disciplina profitebatur.

Polybius de Mamertinis

Inscriptio Messanae

Altera inscriptio

Festus

Mamers

Mars uocatus

Aetna

Adranum

Argenteum

Naxum

Tauromenium

Charybdes

Centuripa

Catina

Aetna his proxima, Inesia prius dicta, mons cum oppido, ubi miraculum flammae. Alia enim Enna uocata est, ubi Proserpinae raptus, de qua paulo postea. Adranum urbs cum fluuio eiusdem nominis & Argentum, unde Adrani & Argentani Plinio: Taurominium in eodem littore Naxum uocatū. Thucydides ait: Chalcidēses duce Theocle incoluisse Naxum & extra urbem posuisse aram appellatam Archigenae, cui nauigaturi sacrificarent. Strabo dicit: Zancleos ex Hybla condidisse Taurominium: deinde Romanorum coloniam fuisse. Idem ait Charybdim ante Taurominium & Messanam apparere profundum immensum ubi freti inundatione & uorticibus nauigia periclitantur. Centuripae, Aetnae & Symetho proximae, urbs quam Augustus aedificijs restituit. Catina aedificium Naxiorum sub radicibus Aetnae, eam Hiero renouatis colonis Aetnam uocauit, post eius mortem pristinum recuperauerit nomen. Silius. Tum Catinae nimium ardenti uicina Typheo: Et glomerasse pios quōdam celeberrima fratres. Hi fuere, ut ait Strabo, Amphinon, & Anapias: cum clades patriae inferretur, parentes humeris sustulerunt. Nunc multo celebrior Agathae uirginis natalibus. Apud hanc Symethus labitur fluuius. Paulum uerò ab ora recedentes, sunt Megara & Leontini duae clarissimae quondam urbes. Deinde Syracusae. Quas Archias à Corintho aduectus condidit: qui una cum Miscello ex oraculo eis propositis diuitijs, & salubritate, ut alterum eligerent, Archias cum diuitias praetulisset Syracusas omniū rerum fertiles habuit. Alter uero Miscellus praelata salubritate Crotonem aedificauit. Syracusani itaq; adeo creuerunt opibus, ut in prouerbio sit cum ad diuites loquimur, uobis ne decima quidem Syracusanorum adest. Haec urbs Archimede Mathematico censetur, qui Marcelli expugnationem suis instrumentis triennio distulit. Nunc autem Luciae uirgine gloriatur. Agrigentum quod Graeci Acragatem uocant, Geloi incoluere anno CVIII. post conditam Gelam ducibus Aristono & Pystilo ab Agrigento uicino fluuio cognominatam, ut autor Thucydides. Quem fluuium in forma spectosi pueri pinxit antiquitas, ut Aelianus autor scribit: item Duris, quod pleraeque ciuitates Siculae à fluminibus nomen habent, ut Gela, Syracusae, Himera, Selinuntes, Phoinicites, Erycum, Camyrum, Alycum, Therinum, Camerinum. Polybius & flumen & urbem Acragantem à regione Acrage uocari uult, διὰ τὸ ἔυγεων. Sunt & aliae in Thracia, in Euboea, in Cypro, in Aetolia. In hac equos optimos nasci Vergilius etiam testatur. Acragas generator equorum. Agrigentinorum praeterea est sumptuose & aedificare & epulari. Quapropter Plato, ut refert Aelianus de uaria historia, in eos cauillabatur, Agrigētinos aedifi

Amphinō & Anapias fratres

Agatha

Symethus

Syracusae

Megara

Leontini

Archias

Miscellus

Archimedes

Lucia uirgo

Agrigentum.

Gelos

Equi Agrigētini

In Agrigentinorū luxuriā scomma Platonis

ædificare, ut semper victuros, epulari ut semper morituros.

Phalaris tyrānus

Hic Phalaris imperauit crudelißimus tyrannus, tauro à Perillo inuēto ciues cruciabat. Quapropter à populo unà cum coniuge & filijs crematus est: post quem Alcamenes, huic uerò Alcandrus uir mitis succeßit.

Alcamenes
Alcandrus
Panormus

Ex latere occidentis Panormus urbs, & stagnum de quo Polybius. Aulus Aquilius & C. Cor. Coss. cum classe c c x x. nauium intra spatium trium mensium ædificata in Sicilia primo bello punico Panormum quod tunc à Carthaginensibus tenebatur, debellauerunt, è duobus lateribus aggreßi primam urbis partem primo captam Neapolim, deinde urbem ueterem aliam partem: altera est in Creta Panormus. & item alibi. Sic enim Græci nominant locum nauibus applicandis accommodum. Himera urbs & fluuius deducta ab Euclide Suno & Sarono. In hanc diuertit Hercules cum Geryonis armentis, ubi aquas calidas prouenisse Palladis iussu ferunt, in quibus Hercules membra labore sordida abluerit, molliorāq; reddiderit, ex quo Himera appellata. autor Stephanus.

Himera
Ergoteles
Olympionica

Hinc Ergoteles Olympionica fuit, cuius uiri simul & urbis Pindarus in Pythicis meminit. Himera autem flu. à Nebride monte fluit, qui ut ait Solinus à Nebridibus, id est hinulis dictus est quibus abundat.

Nebris mons
Eryx urbs
Venus Erycina

Eryx mons & urbs, à filio Veneris ab Hercule uicto, ubi Veneris Erycinæ templum: loci adhuc uestigia uidentur. Entella urbs ab Entello qui apud Vergilium cum Darete hortante Aceste pugnauit. Entella Hectoreo dilectum nomen Aceste.

Entella
Myle

Myle in ora. Ouidius in Fastis: Sacrarumq; Myle pascua læta boum.

Hybla

Hybla mons & oppidum, ubi mel conficitur hybleum. Selynus urbs prope Lilybæum. Vergil. Et syluis palmisq; onusta Selynus. Dicitur & Selinus.

Selynus
Gela

Gela quam Antiphemus è Rhodo, Eutymus è Creta suam uterque coloniam ducentes, pariter condidere, an. x l v. post habitas Syracusas: ex Gela fluuio uicino appellata, cum Lindij uocarentur. autor Thucydides.

Lindii

Stephanus dicit Gelam fluuium appellari. quòd glacie concrescat, quam Opica & Sicula lingua Gelan uocant.

Camarina

Camarina condita à Syracusanis, autoribus Dascone & Menecle, ut refert Thucydides, eiectoq; aliquanto post ob defectionem à Syracusanis dominantibus Gelo tyrannus accepit pro redemptione Syracusanorum, quos habebat captiuos: Tum ipse coloniæ deductor factus eos in terra Camarina collocauit.

Gelo tyrānus

Et cum rursum sedibus eiecti fuissent, tertio sunt ab eodem collocati. Est & palus Stephano quæ præter naturam aliarum immota melior est quàm mota. Vnde prouerbium μὴ κίνει καμαρίναν. Vergil. Et fatis nunquam concessa moueri, Apparet Camarina procul. Palicē Ducetius Siculorum dux C. Nautio Rutilo, & Lucio Minutio Carutiano Coss. condidit. Theophilus autem in descriptione Siciliæ fontem dicit.

Palice urbs

Prope autem templum Palicensium erant v. dæmones quidam, quos Aeschylus in Ethnis dicit Iouis & Thaliæ filios fuisse.

Palici quot

uocabātur Palici, quòd mortui semel iterū reuixerunt. Ratio quòd ibi fons sit senus altus cubitus aquam eructās, quem Crateras appellant, ut uideatur campus ei subiectus aquis immergi rursumq; postea apparere.

Cratera

Locus præterea sacer iureiurando. Nam quod iurant in tabella describunt, eamq; fluuio proijciunt: Si sanctum & inuiolatum, aquis supernatat: si falsum & iniustum, deprimitur. Silius. Et qui præsentem damnat periura Palici, poscunt supplicia. De quibus in Macrobio plura.

Triochala ubi bellum seruile

Triochala ubi seruile bellum concitatum est. Silius. Et mox seruilis uastata Triochala bello. Cic. in Verrē lib. v i i. In Triochalino quem locum fugitiui ante tenuere. De seruili bello hæc Florus. Fugitiui duce Syro fractis ergastulis ad l x. mil. coniurauerunt. Prætorum castra exuperata, Manilij, Pisonis, Lentuli, Hypsei. M. Perpenna uicit, & obsessos Aetnæ cōsumpsit. Hinc ouans urbem ingressus. Post paulò idem incendium excitauit Themiso Cilix pastor, interfecto domino ergastula aperuit. Prætoriana castra Seruilij & Luculli succubuere.

M. Aquilianus

M. Aquilianus exemplo Perpennæ, & ferro, & fame maceratos cepisset, nisi metus supplicij fuisset. Itaque magna ex parte mortem sibi consciuere. Dux aufugit.

Drepane

Drepane falcis figura, quod eò falx Saturni genitalibus abscissis eiecta sit, ut ait Strabo.

Egesta quæ & Segesta.

Egesta ubi aquæ multæ Philoni, ab Egesto Troiano: Segesta deinde uocata. unde Segestani Plinio, hodie quoque uestigia apparent.

Enna umbilicus Siciliæ.

Enna urbs in monte umbilicus Siciliæ dicta quod in medio sit. Strabo dicit Syracusas & Erycem duas maris arces in medio Ennam retinere. Hic fabula Proserpinæ raptæ à Plutone, specusq; adhuc uisitur, unde dicitur ad inferos contendisse. Liuius de bello Macedonico, Regionem eam amœnam, ac perpetuo flore uernantem appellat: hodie quoque castrum Ennæ dicitur, ubi concilium totius insulæ cum opus cogitur à Præside.

Acesta
Arbela
Abace. Abola
Abatana
Agium,
Agyrena
Acre, Bucina
Bremia
Biclus
Crastus
Cephalodum
Camerena
Eugea
Minoea
Heraclea
Epipole
Helorus
Metaurus
Motya
Macarium
Macarenses
Morgentia
Omphace
Thermæ

Deinceps ex ordine literarum Aceste, ab Aceste Troiano, Arbela, Abace, Abola, Abatana, Agium, Agyrena, Acre, Buccina, Bremia, Biclus, Crastus urbs, unde Epicharmus poëta, & Lais meretrix, ut Anthus testatur, de uiris illustribus. Cephalodum Plin. hodie quoque Præsul Cephalodensis appellatur. Camerus urbs, ubi Cocalus regnauit, Oebali filius. Eugea sita in monte huic proxima, Cocali regia, ubi Minos perijt, & cuius militibus Minoea condita Plinio. Hanc Heracleam Liuius dicit uocari. Epipole locus præceps & altus, uicinus Syracusis. Helorus media producta ab Heloro flumine, ubi Apollodorus in Chronicis dicit esse pisces mansuetos, qui è manu pascuntur, labitur è Pachyno. Est altera in Macedonia urbs. Metaurus Locrensium ædificium. Motya, Macarium: unde Macarenses Pli. nunc item nomen retinent antiquum. Morgentia, unde Morgentini apud eundem autorem. Omphace. Thermæ oppidum ubi primum reperta comœdia. Silius. Litora Thermarum prisca dotata Camœna. Solinus quoque hic primum, ait, īuenta est comœdia: hic & cauillatio mimica in scena stetit. Oratoria etiam in Sicilia inuenta.

Tapsus

Tapsus clade Romanorum insignis. Et undantem Rutulorum sanguine Tapsum. Altera in Africa, huius colonia.

Tyndaris
Tarchila

Tyndaris, Tarchila, Philisto, & Tarchialis regio. Altera in Macedonia. Tiche prope Syracusas Ephoro. Tychum uerò mons in medio Prœtiæ & Eretriæ.

Thisse

Thisse condita à Siculis à qua Thißinenses Plinio, Silio.

Hycarum

Hicarum, Philisto. Hicara uerò Apollodoro in Chronicis dicta. meminit & Thucydides. Selynus prope Lilybæū. Vergil. Et syluis palmisq; onusta Selynis.

Selynis
Selynuntii

Dicuntur & Selynuntij & Seluntij incolæ, quoniam Græcis σέλινον dicitur: hanc urbem hodie Mazaram appellant.

Mons regalis

Sunt & noua oppidorum nomina: Mons regalis & Augusta, quorum primum Gulielmus rex Siciliæ cognomento Bonus construxit, patris Gulielmi, qui Malus cognominatur, infamiam ac latrocinia compensando.

Gulielmus

Hic instituit, ut pauperibus esset refugium. Templum ubi cathedrale cum amplißimo uectigali constitutum, apud quod canonici regulares nullius unquam horæ intermißione alternantes deum collaudant.

Fredericus i i

Augustam uerò Fredericus i i. Imper. excitauit, ut inscriptio portæ Tetrastichi clare indicat.

Flumina
Plemmirius
Symethus
Himera
Gela, Helorus
Alabys
Hypsa
Vagedrusa
Panagia
Camarina

Flumina præcipua, Plemmirius, Symethus. Himera, Gela, Helorus, Alabys, Hypsa, Vagedrusa, Panagia, Achates, ubi lapis teste Plinio eius nominis reperitur. Hipparis prope Camarinā nauium capax ex monte oriens materia abundante, quam Camarinei excidentes in subiectum amnem proijciunt, deuehendam fluctibus in urbem sine nauigio: meminit Pindarus in Pythicis. Καὶ σχερὸν ὀχεὸν ἵππαρις οἶον ἄρδει κολλᾶ τεγάδιαν θαλάμων λόχους.

Insulæ Aeoliæ

Insulæ autem Siciliæ primum

Lipara
Thermissa

Aeoliæ, quæ (ut ait Plin.) & Liparææ & Vulcaniæ à Latinis, Ephæstiades à Græcis appellatæ sunt numero VII. Lipara, Thermissa, Strongile, Didyma, Ericusa, Phœnicusa, Euonyma. Plin. Aeolias dicit appellatas quod ibi Aeolus Iliacis regnauerit temporibus. Aeolides uerò aliæ sunt in Aegæo ex Aeolica lingua cognominatæ. Aliæ item Ceuys iuxta Pelorum Stephano. Cosyra in medio spatio Lilybæi, & Clupeæ, & Carthaginiensis oppidi Straboni. Melite. Ouid. Melite sterili uicina Cosyræ. Cucuna cuius meminere Stephanus & Dionysius poëta: clara morte Pontiani Pontificis sub Alexandro Cæsare. Aegusa tantum cæteris: Ptolemæo duæ sunt: Aethusa & Aegusa. Sirenussæ tres insulæ Sirenibus dicatæ ad sinum Poßidoniatem seu Pestanum Straboni, nonnullis ad Pelorum Siciliæ. Ptolemæus eas Sirenum insulas appellat. Acradina insula ciuitates habet prope Syracusas, quas expugnauit Claudius Marcellus. Est & pars Syracusarum. Charax autem regionem eam uocat & insulam. Ex his igitur omnibus ciuitatibus & locis cum pleraque interempta, plurima etiam mutata sint, ut superius ostendi: Codex fisci hodie XII. tantum præsules descriptos habet. Cephaludensem, Panormitanum, Agrigentinum, Catanienſem, Mazarienſem, Melitenſem, Meſſanẽſem, Maleuitanum seu Maleenſem, Montis regalis, sancti Marci, Pactenſem.

In Fisci codice præsules

SICILIAE RELIQVA AC POSTERIOR Historia.

ENARRATIS igitur Siciliæ cum initijs tum locis ea nunc dicenda restant, quæ post captas à Marcello Syracusas sunt secuta, quando Sicilia in prouinciæ formam redacta per prætorẽ à Romanis administrabatur. Deinde sub imperatoribus usque ad Caroli tempora. Tunc igitur partito inter utrunque imperium orbe, Sicilia omnis cum Calabria & Apulia Constantinopolitano cessit. Cui sine controuersia paruit usque ad Nicephorum Imperatorem cognomento Thomam, quo tempore Saraceni Apuliam, Garganum montem, Luceriamq́;, & nonnulla circa loca occupauerunt, ann. DCCCCXIIII. Vnde sæpe postea factis excursionibus Calabriam, Neapolim, Lirimq́; adusque flumen, & loca urbi uicina penetrauere. Quibus Ioannes X. Pont. una cum Alberico Hetruriæ comite occurrendo ui maxima restitit, illi ad Garganum se recepere. Deinde post annos ferè C, quàm Italiam tenuissent, penitus expulsi sunt. Quomodo autem, aut à quibus expulsi sint duplex est fama. Otho Præsul Phrysingensis de gestis Frederici primi, dicit Robertum cognomento Guiscardum quod erronem eorum lingua significat, quoniam telluris multum uictor obiuerit, inter Normandos natus, in Italiam ad quærendas nouas sedes tunc primum uenisse: ubi Apuliam colonis paucis atque ignauis habitatam aspiceret, suos domo asciuisse cum exercitu: breuiq́; tempore omnem eam regionem ac Siciliam expulsis Græcis simul & Saracenis, in suam potestatem redegisse.

Tancredus Normandus

Altera est fama, crebrior quidem inter autores. Tancredus Normandus armorum gloria insignis cum numerosa prole finibus suis egressus in Italiam, in Aemyliæ regione consedit, & iam principem Salernitanum bello laceßiuerat, cum filius eius Gulielmus cognomento Ferrabas cum Molocho præfecto Michaelis Catalaici Imper. Constantinopolitani, qui Calabriæ Siciliæq́; præsidebat, ac principibus Capuano & Salernitano transegit, ut si Apuliam à Saracenis recuperasset, eam in parte poßideret. Qua demum armorum ui potitus, ac spe conditionis deceptus paulò pòst

Gulielmus Ferrabas

una cum XL. milibus Normandorum, qui ad expeditionem Hierosolymitanã eo tempore se accinxerant, Siciliam, Apuliam, Calabriam cepit: ac Melphim edito in colle, quo impedimenta cõgereret, ædificauit. Atque ita imperium moriens reliquit ex succeßione fratribus dimisit, qui comites Siciliæ dicti XLIII. annorum spatio, magna cum felicitate creuerunt.

Melphis

Inter quos Drogo fratri succeßit, an. VII. qui primo reiectus ab exercitu Michaëlis Etheriaci Imp. mox apud Aufidum amnem uictor discesßit. Post quem Hunfridus, mox quartus Gottifridus, inde Robertus Guiscardus successere. Is igitur ultimus res bello magnas gesßit: Apuliã per se Siciliam per Rogerium fratrem rexit. A Nicolao II. Pontif. dux atque Feudatarius constituitur: Normandorum auxilijs ei conceßis, quibus rebelles proceres in officio contineret, ac Beneuento restituto, quod frater eius Gulielmus occupauerat, de quibus omnibus apud Aquilam in concilio conuenere. Gregorium VII. Romæ obsessum per portam Flaminiam irruptione facta, ab Imperatoris Henrici III. iniuria asseruit. Quare ab eodem Apulia rursus hac conditione concessa, ut Anconam, Picenumq́;, quod gens eius occupauerat, redderet. Neapolim primus possedit longa obsidione ui expugnatam. Postremo contra Alexium Imperatorem, qui Christianis aduersabatur, profectus in Græciam plurimis locis captis apud Casiopen insulam interijt, an. MLXXXVI. ætatis uerò LXII. uir alioqui laudatus. Tantum ab Antonino Florentino Præsule, ut dominationis nimium cupidus taxatur.

Drogo

Hunfridus
Robertus Guiscardus

Rogerius & Boemundus contra Alexiũ Imperatorem

Inter liberos eius Rogerium & Boemundum exinde bellum exortum, cum prælatum in regno Rogerium alter quereretur. Itaq́; haud longe à Beneuento prælio cõmisso Boemundus uictus principatum tantum Tarẽtinum interuenientibus paternis amicis pacificatoribus tenere permittitur. Paulò pòst deo militans ad expeditionem Hierosolymitanam ubi res magnas gesßit proficiscitur. In itinere cum Alexand. Imperatore paterno quondam hoste, fœdus & amicitiam inijt, donatus ab eo muneribus ac liberaliter exceptus: discedens uerò fidem irritam habendo eius oppida multa inuasit. Quare in reditu pertimescens, cum eius imperij transitum uitare non posset, se mortuum finxit, atque in arca clausum deferri. ubi domum peruenit, e uestigio Dyrrhachium classe aggreditur, locaq́; imperij nonnulla: tandem pax inter eos facta. Rogerio interim post annos regni XXV. uita functo Gulielmus filius succedit: qui statim inito principatu, Alexij Imper. iam defuncti filiæ nuptias expetens, Constantinopolim contendit, statu prius rerum suarum Calisto II. Pont. commendato. Rogerius inter hæc Rogerij fratris filius, capta absentis occasione spretoq́; Pontifice regnum inuadit. Gulielmus spe nuptiarum frustratus, regnoq́; simul eiectus sese ad principem Salernitanum recepit. Ibiq́; priuatus ex animi mœstitia diem sine liberis obijt. Rogerio itaque secundo per uim principatum occupanti, Calistus bellum indicens, dum eius rei gratia se Beneuentum confert, paulò pòst morbo correptus interijt. Innocentius II. deinde causam prosecutus, cum eo apud S. Germanum uictor conflixerat, nisi paulò pòst duce Calabriæ Rogerij filio cum supplemento ueniente captus fuisset: à quo & patrem captum dimittere ac omnia quæ circa regnum occupauerat, præterquam regis nomen concedere compulsus est. Post hæc Anacleti Pseudopontificis partibus fauens, ab eo utriusque Siciliæ rex declaratur, aduersus quem Innocentius iuuante Lothario Imper. cum exercitu profectus, cum regno deiecit, quod ille statim Pontifice defuncto recuperauit. Belli gloria clarus est habitus, ac inter cæteras expeditiones Africanam Christi causa sumpsit, in qua Tunim tributariam fecit: cum Imper. Constantinopolitano dimicauit.

Gulielmus

Rogerius II

Contra Saracenos Afri.

micauit. Demum è Sicilia reuertens, amißis opera Venetorum quibus hostis erat x x. triremibus fuga euasit, ac Panormi extinctus est superstite filio successore Gulielmo I I.

Gulielmus I I rex primus

qui regnauit annos duodecim. Is igitur rex primus ab Innocentio quarto creatus est: Magnusq́; ob eam causam appellatus. Sed mox immemor beneficij terras Pontificis apud Beneuentum occupat, ille iratus eum regno abdicat: Emanuelem Imper. contra eum excitat, ipse interea aduersus eum exercitu ire pergit. Quem cum omnia superantem & proceres eius à quibus ad hoc excitatus fuerat cum eo consentientes animaduerteret, inuitis patribus, qui bellum malebant, de pacis conditionibus egit. Gulielmum supplicem ac humi proiectum ueniam petentem in regnum rursus restituit.

Gulielmus I I I

Is ad extremum decedens filium Gulielmum tertium reliquit hæredem. Qui rex an. x x v. partibus Alexand. I I I. Pont. maximè fauit, pecunia fugientem iuuit. Hierosolymitanæ denique expeditioni opibus contra Saladinum præsto fuit. Siciliæ tantum profuit, quantum pater ante nocuit: Montem regalem urbem extruendo, pauperes fouendo, quibus meritis Boni cognomentum accepit patris comparatione qui malus est appellatus. Hoc demum sine liberis extincto

Tãcredus nothus

Tãcredus quidam è genere Guiscardi nothus eligitur: Clemente & eius successore Cælestino I I I. acriter obsistentibus, ac res repetentibus. Ille interea cædibus & rapinis omnia complebat. Cælestinus ut aliò rem transferret,

Constantia Rogerij filia Henricus Frederici filius

Constantiam Rogerij regis filiam deo dicatam è Cœnobio Panormitano Henrico Frederici Imper. filio simul cum regni iuribus matrimonio tradit. Henricus igitur Tancredum bello persequens Neapoli demum obsessum interfecit, regnoq́; unà & imperio successit, ac utrunque mox

Fredericus I I Imperator. Manfredus Carolus Andegauensis

Frederico I I. filio reliquit. De quibus in alio libẽter Imperatores dicam. Res ad Manfredum Frederici I I. filium nothum deducta, uirum facinoribus coopertum. Qui euestigio loca Pont. inuasit: Innocen. I I I I. Alexand. I I I. & Vrbano I I I I. maximè infensus, ac regno abdicatus, euocato contra eum Carolo, diui Ludouici Francorum regis fratre, Andegauensium duce, cui regnum concessum. Quod probatum deinde à Clemente I I I I. has lege fuit, ut x L. mil. nummũm aureorum quotannis Pontifici penderet. Igitur an. M C C L X I I I. Carolus traiectis Alpibus quum diu uarijs prælijs cum Manfredo cõcurreret, eum tandem apud Beneuentum superatum interfecit.

Conradinus Imperator

Deinde Conradinum Imper. Manfredi fratris filium auxilio uenientem, post multa prælia, postremo apud lacum Fucinum, cum Henrico patruo rege Sardiniæ, & toto exercitu sustulit.

Carolus contra Saracenos

Carolus itaq; superatis hostibus, uindicatoq́; sibi citra ultraq́; Pharum Siciliæ regno Romam uenit, ubi senator factus rem urbanam aliquandiu suo arbitratu disposuit, Vrsinis maximè inuisus. Pace itaque in Italia constituta in Africam proficiscitur, suppetias fratri Ludouico ferens, qui Christi causa res ibi gerebat, quo paulò pòst extincto cum Saracenis reddita Tuni quam ceperat, tributi conditione pacem fecit: mox in Italiam reuersus omnia turbata offendit. Nicolaus I I I. gentis Vrsinæ ob ueterem familiæ simultatem eum senatorio munere deiecerat, simulq́; Petrum Aragonem sollicitauerat, ut iure hereditario Constantiæ uxoris

Constantia Manfre. filia Petrus Ara.

quæ Manfredi regis filia fuerat, regnum Siciliæ inuaderet. Petrus itaque hac spe erectus, cum classe quasi aliud simulãs Sardiniæ propinquat: Siculos statim Gallis infestos clam ad defectionem sollicitat.

Galli in Sicilia interfecti

Qui ad unum omnes, uesperi dato signo, ex ea natione utriusque sexus interficiunt. Quo perpetrato Petrus statim Siciliam occupat, ann. M C C L X X X I I I. Carolus itaq; in hoc tumultu aduersus ire parans, extinctus est Neapoli superstite Carolo I I. filio.

Carolus I I

Hic paternam expeditionem prosecutus, pugna nauali apud Siciliam congrediens superatur atq; capitur. Martinus quartus Pont. interea Gallicis fauens Petrum sacris interdicit, regnoq́; paterno abdicat, bona diripientibus concedit. Quæ omnia eius successori Honorio I I I I. postea probata fuere. Quapropter Philippus Caroli patruus Galliæ rex inito prælio cum Petro Gerundam propè abstulerat, nisi pestilentia excessisset: quem & ipse Petrus secutus paulò pòst ex uulnere interijt, relictis Iacobo & Frederico filijs:

Iacobus & Fredericus

quorum Fredericus ex Hispania cum classe delatus in Siciliam à Roberto Caroli filio uexatam, non solum Siciliam totam, sed & Calabriæ partem assecutus est.

Iacobus rex

Iacobus uerò domum reuertens regnum paternum inijt, Sicilia dimissa sese apud Bonifacium de fratris iniuria excusando. Quare ab eodem rex Sardiniæ creatur, modo eam à Pisanis liberaret.

Sardiniæ fit

Carolus autem quem suprà captum in prælio dixi, statu eius interim Neapoli à legato apostolico incolumi seruato, quadriennio post à Frederico dimittitur, pacificatore Carolo Valesio Philippi regis fratre, ea de causa cum exercitu in Italiam profecto.

Car. Valesius pacificator

Conditiones fuere ut Siciliam Fredericus, dum uiueret, sibi haberet, dimissis Carolo quæ in Italia ceperat, daretq́; operam ut sua impensa Pontificis consensum his rebus impetraret. Dumq́; hæc peragerentur, duos interim filios obsides tribueret. His actis Carolus paucis post annis de uita decessit, relictis ex Maria filia regis Pannoniæ maribus x I I I I. è quibus notiores v I I. fuere.

Caroli I I proles Car. rex Pan. S. Ludouicus

Carolus Martellus, qui rex postea Pannoniæ fuit, & pater Andreæ, qui successit in regno Apuliæ Roberto fratri & interfectus à Ioanna fuit. Diuus Ludouicus qui Præsul Tolosanus ordinisq́; minorum, & inter sanctos relatus fuit.

Robertus dux q rex postea Philippus Raimundus Ioannes Petrus Blanca Iaco. Leonora Fre.

Robertus dux Calabriæ qui regno successit. Philippus Princeps Tarentinus pater Ludouici Ioannæ reginæ coniugis. Raimundus. Ioannes princeps Peloponnesi. Petrus Comes. Duas uerò filias alteram Blancam Iacobo Aragoni, Leonoram autem Frederico Iacobi fratri locauerat. Regnauit an x x x I I I. Vir quidem domi felicior quàm foris, liberalis in primis habitus regiæq; naturæ, unico tantum libidinis uitio senectutem fœdante. Robertus post mortem patris Clemente v. probante regnum inijt, ann. M C C C V I I I. tenuitq́; x x x I I I. uir domi forisq; admirabilis. In primis liberales artes coluit, doctisq; præsertim Petrarchæ magnopere fauit, unicus Florentinorum & omnium Guelphorum amicus. Henricum v I I. Imper. Italiam turbantem bello persecutus est, Fredericum Aragonem finitis inducijs cum tota Sicilia afflixit,

Car. Rob. fil.

filium suum Carolum Florentinis à Castrutio Lucensi bello pressis, ac sine contentione dominum petentibus misit: qui paulò pòst ætate florente decessit superstite filia Ioanna, quæ postea regnauit.

Ioanna regina

Non præteribo rem miram quæ hoc tempore contigit.

Ni. Calapiscis

Nicolaus quidam Calapiscis cognominatus, ex Apulia oriundus à puero in mari assuetus agebat, interq́; marinas beluas illesus plures dies cõtinuos uersabatur profunda pelagi penetrãdo. Nautis sæpe uisus tanquam marinum monstrum apparebat, futuras tempestates prædicebat.

Andreas

Extincto Roberto Andreas Caroli Pannoniæ regis filius rẽ suscepit an. M C C C L X I I. qui Ioannam in matrimonium duxit, eiusdemq́; dolis quòd ignauus uideretur interfectus, post annum tertium quàm regnare cœperat, superstite filio Carolo cognomento Paruo:

Caro. Paruus Ludo Phil. principis fil. Ludouicus Pannoniæ rex

illa uerò alteri nupsit consobrino, Ludo. filio Philippi Tarentini principis, fratris Roberti. Quod scelus Ludouicus Pannoniæ rex, Andreæ frater, ulturus, in Italiam cum exercitu uenit, illisq́; fugientibus in Prouinciam Neapoli potitus est menses aliquot. Inde pestilentia compulsus decessit relictis Pannoniorum in ea præsidijs. Ioanna interea rediit ex Gallijs, & à Clemente Pontif. Neapoli

Anenio dücem data

unà cum uiro Ludonico regni sceptrum diademaq; accepit, ac feudi debiti loco Auenionem Pontifici ex patrimonio tradidit. Insequente deinde tempore prospera semper est usa fortuna.

Ludouic⁹ Andegauensis in regnū adoptatur

Decedente Ludo. Ludouicum alterum ducem Andegauensem regis Galliæ fratrem in regnum adoptauit.

Carolus III

Quapropter à Carolo nepote Ludouici Pannonij, qui contra Ioannam paulò antè uenerat Vrbano Pont. impulsore, prælio superata est, ac puluillo ori iniecto necata. Contra hunc Carolum paulò pòst Ludouicus ipse Andegauensis cum L V. mil. Gallorum traiectis Alpibus uenit, ac per Hetruriam iter faciens bienmioq; cum Carolo frustra dimicans in Apulia morbo perijt. Andegauenses reliqui eius exercitus Arretio quod Ingeranio duce cum supplemento uenientes ceperant, Florentinis L X. mil. aureis uendito, ad summam redacti egestatem palantes domum sese receperunt. Carolus igitur tertius potitus interfecta regina, & superato Ludouico quatuor rexit annos.

Pannonius

Deinde ad Pannoniæ regnum à proceribus accersitus paulò pòst reginæ uiduæ dolis sublatus est, superstitibus Ladislao & Ioanna liberis.

Ladislaus rex

Ladislaus principatum inijt, an. M C C C L X X X V I. tenuitq; an. X X I X. Cuius initio reliquiæ exercitus Ludouici Andegauensis, quiq; ei parti studebant, mortuo Carolo statim tumultum excitantes, pulsis inimicis Neapolim tenuerunt. At Vrbanus V I. uerum regni successorem Ladislaum adolescentem declarauit, iussitq; Caietæ quæ sola in officio permanserat sumi diadema, simulq; Albericum Cuny comitem magnum regni Conestabilem creatum cum exercitu Neapolim misit, qui breui pulsis Andegauensibus Ladislaum in regnum restituit.

Albericus Cunij comes magn⁹ Conesta.

Hunc deinde regem Rom. fugato Innoc. V I I. ad componendum tumultum in urbem conuocauerunt. Qui breui post tempore pacatis rebus discessit. Iterumq; reuertens absente Pont. dum Pisis concilium celebratur urbem occupat, profligatis ducibus Ioan. X X I I I. usque ad regni fines. Pont. Postremo Florentiæ morante, tertio urbem inuadit. ann. M C C C C X I I I I. pro quibus iniurijs ab Alexand. V. primum regno abdicatus est, & Ludouicus Ludouici Andegauensis filius posthumus surrogatus, qui hæres postea à Ioanna regina institutus fuit: Ladislaus uerò usque ad extremum sese defensitando incolumis durauit.

Ludouic⁹ Ludouici Andegauēsis filius.

Florentinorum præterea maximus hostis, à quorum duce Malatesta Pisaurensi uictus est. Decessit admodum iuuenis ex uulua amicæ medicata, opera Florent. qui si per uitam licuisset tota Italia breui tempore potiturus uidebatur. Nam præter regnum, urbem Romam, Perusiam, Assisium, Cortonam quam postea uendidit Florentinis, in potestatem redegerat.

Ioanna II

Huic soror Ioanna sine liberis extincto successit M C C C C X V. regnauit ann. X X I. tempore schismatis ac Constan. concilij, Hadriani molem in urbe tenuit: ad quam oppugnandam cum Brachius Montonius ueniret, paulò pòst superuenientibus ipsius reginæ copijs duce Sfortia repulsus est: Rom. tantum neutram sequentibus partem.

Inconstantia Ioannæ

Variæ fœmina fortunæ, tum etiam inconstantiæ fuit: ut quæ prius Iacobum quendam Marchiæ comitem è Gallia stirpe regia oriundum in matrimonium uocauerat, quem paucis post annis omnia suo arbitratu administrare uolentem eiecit, ac Alfonsum Aragonem adoptauit.

Alfonsus Arago in regnum adoptatur

Qui post aliquot annos ingenium animaduertens in arce Neapolitana eam obsedit: illa implorato Sfortiæ auxilio ad Alfonsum fugit: tandem potius Ludouicum Ludouici Andegauensis filium, quem suprà memoraui, hæredem instituit: quam quidem institutionem prius Alexand. V. & deinde Ioanni X X I I I. probatam, Martinus rursus ratam habuit, reclamante Alfonso.

Ludouicus L.F rursus adoptatur

Renatus Ludouico fratri

Interim moritur Ludou. cui Renatus frater à Ioanna surrogatur, cum qua regnauit an. V I. Tandem ab Alfonso pulsus in arcem nouam primum se recepit: quumq; Genuenses amici cum aliquot nauibus frustra auxilium tulissent: Florentiam, deinde Pisas, inde Narbonem peruenit, ubi consenescens non longe ante hoc tempus decessit, uir in omni fortuna festiuus, uacuusq; à curis, & qui quondam late dominabatur.

succedens ab Alfonso pellitur

Nam præter regnum Neapolitanum, Andegauēsibus, Lotaringiæ ac prouinciæ ferè toti imperabat, ad extremum amisso filio Ioanne sine liberis moriens, titulum iusq; regni Neapolitani Carolo ultimo eius nominis Gallorum regi, eius necessario, reliquit. Quod ægrè ferens postea Renatus iunior dux Lotaringiæ, eius ex filia Violanta & patre Frederico comite Vademontensi nepos, se exhæredatum, in Galliæ regno tumultum frustra excitare conatus est.

Renatus Iunior

Hic etiam postea magna adolescens uirtute Carolum Burgundum Galliæ terrorem ac Ludo. regi formidolosum, aduersus uenientem manu sua interfecit, opimaq; ex hoste spolia retulit.

Alfonsi res gestæ

Alfonsus igitur inter nostri seculi proceres maxime emicuit, non solum armis, sed etiam sapientia summis uiris comparandus, cuius dictis factisue triuatim uolumen dicauit Antonius Panormita. Hic Ferdinando patre Aragoniæ rege defuncto, cum aliquandiu regnum prudenter administrasset, adoptatus in filium à Ioanna Neapolitanorū regina dissuadentibus amicis expeditionem in Italiam sumpsit. Reginæ opem tulit. Ludo. Andegauensem ducem, qui regnum sibi hæreditario iure debitum adfirmabat, pluribus prælijs afflictum expulit. Reginam adoptionis pœnitentem minimeq; promissis stantem armis coërcuit. Renatum regni æmulum bello superatum cedere compulit. Ioannem Vitellescū Alexandriæ Patriarcham magnis copijs contrauenientem regno fugauit. Caietam bis cepit, semel acri pugna deuictam, & iterum ab altera ciuium factione cum defecisset. Neapolim à Renato defensam tandem expugnauit, ingressus urbē per tubos occultos, à fabro quodam cementario monstratos: sicuti & olim Belisario contigit. In ea expugnatione Petrum fratrem amisit. Alterum uerò Ioannem fratrē Nauarræ in Hispania laborantem periculo exemit. Massiliam urbem noctu inuadens cepit ac diripuit. Ac insulam Gerbini quam ueteres Lotophagiten appellauerunt, à continenti Africæ quatuor miliaribus distantem, obsidione cinxit. Bophorium prouinciæ regem cum copijs aduenientem in proximo littore uictum ex minoribus castris ad maiora compulit, nec diu post ab eisdem Barbaris tributa suscepit. Eugenio Pont. qui sibi de regno aduersarius fuerat, quas uoluit pacis dedit conditiones. Franciscum Sfortiam ex agro Piceno armis expulit. In Albania quoque per legatos Turcarum potentiæ restitit. Prælio nauali unà cum Io. fratre multisq; proceribus captus à Genuēsibus & ad Philippum ducem adductus, ab eoq; liberaliter dimissus, regno tandem potitus est. Cui gratus adeo fuit, ut eum testamento hæredem scripserit in periculo quodam mortis. Florentinos bis bello petijt, primo cum auxilio Philippi Mediolanum contra Venetos proficisceretur, interimq; ille decederet, copias omnis in Hetruria conuertit, quum illi Venetis auxiliares fuissent. Ripam Aranciamq; ac nonnulla parua castra in Volaterrano cepit: rursusq; post aliquot annos fœdus cum Fran. Sfortia Alfonsi hoste ineuntes per filium suum Ferdinandum uexauit, qui Fuuianum Castillionumq; ac alia quædam tunc ex eorum ditione cepit, post eius autem discessum statim recuperata. Fuit corpore staturaq; breui, natura hilari, humanitate liberalitateq; omnis sui seculi principes excessit. Accumbenti omnes sine discrimine adsistebant, loquendiq; libertas tunc omnibus similiter data. Decessit iam senex anno regni Italici X X I I. Salutis M C C C C L V I I I. Ferdinand. eius filius

lius nothus, quem suprà à patre missum cum exercitu dixi. regno iam ab Eugenio institutus successit, diadematis insignibus à Latino Vrsino legato susceptus. Felix proculdubio princeps, quòd ter in summum periculum adductus euaserit. Nam statim in ipso exordio Ioannem Renati Andegauensis filium cum classe aduersus uidit uenientem adscitis Genuensibus: deinde Marino duce Suessano, Ioanne Antonio principe Tarentino, Antonio Iacobi filio Cadola, qui inter Praecutinos dominabatur: Duce Sorano, Nicolao Campobasso, Ioanne Vitimilio genere Siculo, Crotonis Marchione. Sed hic ab initio captus à rege fuit, & Iacobo Picinino simul cum Aquilanis. Hos itaque omnes una contra conspirantes habuit. Auxiliares uerò Pium in primis Pontificem spe nuptiarum spuriae filiae, quam Antonio sororis suae filio simul cum Genlano & Amalfitano

Pugna Sarnensis.

principatu recepit. Is enim Simonetum: deinde Robertum Vrsinum impigros duces eò misit. Franc. etiam Sfortia per Alexandrum fratrem ac Robertum Seuerinatem cum exercitibus subuenit. Igitur prima apud Sarnum pugna feliciter gesta, multi ex regis exercitu cecidere unà cum ipso duce Simoneto. Inde ad Troiam instaurato praelio Picininus cum suis est fusus. Rex postea cum Barolum se recepisset, quod oppidum simul cum Trinio fidissimum in toto regno habebat, praesto ei adfuit Georgius Scanderbechus Castriota, regulus è proxima Macedonia à Pio uocatus. Hic quod adiutus quondam in bello Turcarum à patre Alfonso fuerat, omnibus uiribus regem in eo loco obsessum iam ab hostibus liberauit. Cumq; paulatim ille superior fieret: Andegauensis iam belli fortunae diffidens, simul quod Gallos Genuae pulsos uiderat, rebus infectis sexto anno quàm in Italiam uenerat in Galliam reuertit. Reliquos uerò aduersarios Ferdinandus, sequestro simul & sponsore Alexandro Sfortia cum sibi conciliasset, regni totius potitus est, uerum conciliatis fidem punicam praestitit. Suessanus ante omnes cum salutatum in castra profectus, statim comprehensus est, custodiaeq; traditus. Deinde per Praecutinos, Frentanosq; iter faciens Cadolarum in eo loco dominantem familiam sustulit. Postremo uerò Pictininum. Is nanque è Sulmone quem tenebat, eo tempore Mediolanum nuptiarum Drusianae Francisci filiae spuriae causa uenerat, eoq; deinde adhortante Neapolim regem salutatum una cum Francisci legato tutelae gratia profectus est. Cumq; in itinere Sulmone quasi cunctabundus substitisset, Bocardus Comes uir Cremonensis superuenit è Neapoli, quem Picininus unum ex omnibus fidißimum eo cuncta exploratum promiserat, rex quoque de industria donis honoribusq; auxerat. Hoc itaque moras castigante, securaq; ac laeta omnia pollicente, ille iter ingressus obuiam etiam regem honoris gratia procedentem habuit. Post dies aliquot in rosa ludisq; consumptos in arcem nouam ad prandium inuitatus, post epulas ultimumq; à rege digressum, captus e uestigio fuit, dieq; tertia, ut est omnium ferè opinio in carcere necatus.

Io. Picinini filius

Ferdinandus interea literas excusationis Francisco statim misit, Picininum ingratitudinis accusando, qui nec rebus praeteritis ac infectationibus contentus adhuc noua moliretur: quare non solum propriae, sed Italiae totius salutis causa eum cepisse dicebat. Franciscus igitur aegre rem ferre uisus, Hippolytam filiam, quae ad nuptias regis nurus proficiscebatur, iußit aliquandiu in itinere subsistere: Tristanumq; filium ad repetendum properare. Rex defunctum iam ei ac refossum ostendit, causamq; mortis retulit, quòd Ioan. Andegauensem ex Aenaria, quam Ischyam uocant, insula tumultu ac clamore exorto Picininus in carcere uidendi cupidus ad altam per subsellia conscendit fenestram: unde cadens crure perfracto paucis post diebus obijt. Res tandem conciliata nuptiaeq; nurus concelebratae. Bracchiani omnes iam tunc ab initio capto Picinino iussu regis spoliati ac direpti fuere. Drusiana uerò uxor, quae interim Sulmonem uenerat, tantum incolumis cum suis remissa. Post haec Ferdinandus tres fecit expeditiones, unam in Florentinos simul cum Sixto Pontifice, ut Laurentium Medicem inde pellerent, in qua uictor illum compulit Neapolim supplicem uenire, cum eoq; clam annui tributi conditione transegit, ut in historia Florentinorum latius narraui. Deinde in Sixtum IIII. Pontificem adscitis sibi Columnensibus: ubi pugna commissa in campo mortuo inter Velitras & Coram, Alfonsus filius cum omnibus copijs à Roberto Malatesta profligatus, turpiter fugere solus coactus est: proceres eius uniuersi capti, ac Romam ducti. paulò pòst conciliatis rebus gratis dimißi fuere. Tertiam expeditionẽ in Turcas habuit, qui Hydruntem inuaserant, ubi militum flore consumpto regni uires adeo exhausit, ut praeter auxilia sacros templorum thesauros attingeret. Facileq; tunc animaduersum non ei pecuniam, aut potentiam esse, quae in opinione prius hominum fuerat, quam opinionem auxerat eius auaritia. Tanto igitur periculo Turcarum principis interitus finem imposuit: praesidium quod erat Hydrunti, in regis se fidem saluis rebus conditione dediderunt, quam Ferdinandus minime seruauit. Post haec proceres regni rursus in eum conspirauere: autore Antonello principe Salernitano: Innocentiumq; Pont. ann. I. pontificatus eius ad hoc adsciuerunt: qui autorato Roberto Seuerinate cum à militibus ac suis deciperetur, pacem ea conditione fecit, ut rebelles uenia concessa conseruaret, ac tributum Pontifici debitum penderet, quod neutrum rex seruauit. Itaque procerum pars aufugit, ut princeps Salernitanus: pars capta, ut Anellus qui orator Romae diu ipsius fuerat, Antonellus Auersa eius scriba, nonnulliq; alij quos omnis de medio sustulit. Reliquis autem in moribus, mente fuit subdola, nemini fidus, miniméque aperte irascens. In uenationibus frequens. Nam CCC. solebat accipitres cum totidem magistris alere, ubi obiter & legationes audiebat, & negotia plura obibat. Ex Isabella ducis Suessani filia liberos suscepit, Alfonsum Calabriae ducem, Fredericum, Ioan. Cardi. & Franciscum. Foeminas uerò Helionoram, quam Herculi Estensi, & Beatricem, quam Matthiae Pannoniae regi, tertiam uerò spuriam Antonio Pij pontificis propinquo locauit. Henricum item spurium ex quo genitus Aloysius, qui neptem Innocentij pontificis pactam matrimonio prius habuit: mox Pontifice defuncto abdicata, Cardinalis Tarraconensis est à successore creatus. E regijs filijs Franciscus & Ioannes Cardinalis, ac Henricus iuuenes admodum defuncti patre superstite, qui demum & ipse ex morbo ferè sexagenarius decessit, ann. MCCCCXCIIII. regni autem XXXIX.

Alphonsus iunior

Alfonsus rem paternam suscepit ex Card. Montis regalis legato Alexand. Pontific. propinquo, diademate suscepto, magno quidem apparatu laetitiaq;, quam paulò pòst in luctum commutauit, ob Carolum Gallorum regem aduersus uenientem: Quapropter timore perculsus, simulq; quod infensum se populis esse conspexerat, uix toto uertente anno ubi se regno abdicarat, eoq; filio Ferdinando permisso, cum bonis quibus potuit in Siciliam aufugit, ubi in coenobio Montis regalis, inter monachos agens abstinendo, ueteris uitae poenitentia libidines ac scelera praeterita, quibus maximè fuerat obnoxius, magna ex parte uidetur expiasse. Biennioq; tantum postea uixit. Dux fuit alioqui in bello magis infortunatus quàm imperitus, exactorq; ac uindex disciplinae militaris seuerus, non-

Ferdinandus iunior

nullis uerò potius crudelis. Ferdinandus igitur iunior ita ut dixi à patre institutus, ætate annorum x x. in ipsam Gallici tumultus flammam incidit, quam proculdubio non expectauit, sed sponte cedere statuens cum gratia atque indole suos omnis antecederet, regni proceres ad se uocatos in hanc sententiam est allocutus. Quando deus ita iuberet se furori Gallorum cessurum, ne quod uiribus impar esset illis potius quàm sibi incommodũ pariat. Nam secum agi longe felicius putare, regem in bello per fortitudinem mori, quàm priuatum per ignominiam uiuere. Quod si amor ullus Arragonensium apud eorũ corda remaneret, eum quandoq; si forte superstes fuerit post eam calamitatem, in patriam reuocarent, sperarentq; non regem sed regni laborisq; socium habituros. His dictis omnes amplexus ac lacrymans discessit. Carolo uerò post menses VIII. *in Galliam reuertente in regnum rursus reuocatus, post biennium decessit sine liberis, Frederico patruo successore relicto. Pulsus & ipse post annum sextum à Ludouici Gallorũ regis exercitu in Aenariam proximam insulam cum tota familia confugit: inde in Galliam concessit, seq; ipsum regis misericordiæ permisit: cuius humanitate seruatus incolumis nunc uiuit, ac apud eum pro regis maiestate tractatur. Hic Aragonensium finis, qui præter ipsum cum filio omnes periere. Regnũ deinde ipsum, inter Galliæ Hispaniæq; reges diuisum, minime seruatis limitibus, eosdem in hodiernum diem diuersis agitauit discordijs atque prælijs, quæ omnia in historia cum Gallorũ tum aliorum latius aliquantulum narraui.*

Fredericus

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER VII.

GERMANIA.

ERMANORVM *quàm latissima & libera natio: exteros siquidẽ unquam admisere, quin potius alienas ipsi prouincias occupauerũt. Nam Franci, Cimbri, Longobardi, Vandali, Burgundiones, Germani omnes, ut postea narrabimus, magna in terris peregrinus regna excitauere. Primi Rom. Drusus Nero & Germanicus in suis eos sedibus lacessiuere, magis quàm subiugauere, ut ait Tacitus. Carbonem, Cassium, Scaurum, Aurelium, Seruilium Cepionem, M. Manlium quoq; fusis quinque simul consularibus exercitibus Po. Rom. attriuerunt. Quintilium Varum tresq; cum eo legiones etiam Augusto abstulerunt, nec unquam postea sub iugum missi. Ciuitates eorum alijs aliæ reguntur politijs, seu duces, seu comites, seu leges habentes proprias, partim etiam imp. Rom. de quibus alio loco dicetur. Gens fidelitate cõspicua. Nam Phrisiorum legatio, ut Tacitus scribit, tempore Neronis Romã ueniens, cum in spectaculis quosdam legatos in orchestra sedentes conspicerẽt, audirentq; ob fidem in Rom. hunc eis honorem adiudicari, subiratos respondisse fertur, nullos esse mortales Germanis fideliores. Quare & ipsi ex eo loco promoti in orchestra consederunt. Iul. etiam Cæsar eos castitate commendat, ac mares ante an. x x. fœminæ usum ignorare, præterea caseo lacteq; auidissimos dicit. Sed & quod nostra ceterimus tempestate circa æris ferriq; officinas miro ac callido ingenio uersantur. Nam instrumenta bellica, machinas, præterea ferreos literarum characteres, eorum nuper inuẽtum omnes facile norunt. Loca eorum quanquam difficile perscribere, quod ex magna parte situs & cætera nomina ædificiaq; mutauerint, tum quod Ro. non sæpe accessa, quæ tamen inueni ac deprehendere ex autoribus partim etiam ex locorum indigenis potui, in medium adferam.*

De moribus Germanorũ

DE DIVISIONE ET POPVLIS Citra Rhenum.

GITVR *Germaniæ longitudo cũ Rhetia, & Norico Plinio ex autoritate Agrippæ Pass.* MDCLXXXVI. *latitudo* CCXLVIII. *Ptolemæo autẽ latitudo ab Alpibus usque in Oceanum, longitudo intra Rhenum & Vistulam fluuios. Straboni usq; ad Albim tantum. Plinius ultra Vistulam Sarmatiæ partem prope Borysthenem intra limites eius contineri dicitur. Nam uniuersam in quinque diuidit genera. In Istæuones proximos Rheno, quorum sunt Cimbri mediterranei. Hermiones quorũ sunt Sueui, Hermanduri, Catti, Cherusci. Ingeuones pars Cimbri Teutones ac Caucorum gẽtes. Vindelos, quorum sunt Burgundiones, Varini, Guthones, Peucini, Basternæ Dacis contermini. Ptolemæus in tres eos diuidit partes, in Germaniam superiorem, inferiorem, & magnam: ut qui ad Rheni fontes habitant Italiæ uicini usque ad Vangiones nunc Vuormacienses superiorem: qui uerò uiciniores Oceano septentrioniq; sunt inferiorem teneant: magnam trans Rhenum penitiores uocat populos usque ad Albim. Igitur in Germania superiore gentes hæ finitimæ inter se sunt, Rhetij, Vindelici, Norici, Boij, Heluetij, & qui Pannoniam superiorem nunc Austriam colunt: Qui omnes prope Alpes Rheniq; fontes ac citra Danubium regiones tenent. Rhetij, ut Trogus scribit, à Rheto duce Hetruscorum, qui expulsi à Gallis in proximis Alpibus cõsedere. Rhetios & Vindelicos hodie inter Sueuos ponunt, antiquitus autem Sueui loca inferiora & latiora occupabant. De quibus postea dicam. Horum ciuitas Augusta Vindelicorum nomẽ adhuc retinens priscum: Vlderico Præsule sanctissimo decorata, eiusq; nomini basilica dicata. Constantia à Constantio principe dicta, Pto. Gannodurum, celebris concilio, ubi Martinus v. tribus abrogatis Pont. creatus est. Sequuntur Norici, & Boij. Quorum regionem Bauariam nostra ætas uocat, quasi Boiariã. Nam in eo loco ponuntur Pto. Boij, & Bononia urbs. Strabo est autor quod Boij relicta Italia regionẽ Noricorũ incoluere. De his itaque atque alijs in hanc sententiam scribit. Rhetij, & Heluetij Vindelia & discreta Boiorum regio ad Istri fontes prope syluam Ercyniã sunt usq; ad Pannonios. è quibus Heluetij, & Vindelici in montibus campos habitant. Rhetij uerò & Norici usque ad Alpium summa tenent, & Italiã uersus inclinãt, hinc Insubribus, inde Carnis & Aquileiæ tractui. Idem lib. v. Priscis temporibus plurimæ Gallorum gentes Padum incolebant, è quibus amplissimi fuere Boij, Insubres, & qui olim cum gessatis Senones Roma per uim potiti sunt. Hos Romani posterioribus annis perdiderunt. Boios uerò è finibus eiecerunt, inde migrantes circum adiacentia Istri loca cum Tauriscis habitarunt. Hæc Strabo. Tauriscos enim Noricos uocat. Plinius item. Aenus enim fluuius Baiarios à Vindelicis, & hos à Rhetijs Lycus diducit. Neq; est (ut ait Strabo) nunc deserta regio, sed populis frequens. Nam sunt Bauaris siue Noricis nunc ciuitates Badacũ, hodie Salezaburgensis, à fluuio quam Salezan uocant, qui ab Aeno profluit. item Ratisbona metropolis eius, Etelburgiũ, ubi schola literarum cui comes Palatinus dominatur, elector Imperij ex Bauariæ ducibus. Is nunc cum Maximiliano bellũ gerit: amisitq; nuper auxilia in prælio Boemorũ sex milia. Hos sequitur Pannonia superior, nunc Austria, cuius longitudo sex dierũ iter extenditur, latitudo duplo*

Rhetia
Vindelici

Augusta Vindelicorum

Cõstãtia quæ Gannodurum
Taurisci

Boij

Boiaria
Taurisci
Norici
Aenus flu.
Lycus flu.

Badacũ nunc Salezaburgẽ.
Ratisbona
Etelborgium
Palatinus

plo minus. Tellus aquis irrigua, uitibus consita, unde uinum in Boemiam, Morauiam, Slesiam exportant: Danubio uicina, ducibus subiecta, quos omneis repetij dum inter imperatores de Maximiliano mentionem facio. Eius oppida Vienna olim Flexum quantum ex Ptolemæi collocatione cognoscere possumus. Item Noua ciuitas, ubi Australes Fredericum ab Italia redeuntem obsederunt, Ladislaum puerum regem postulantes.

Vienna flexũ
Noua ciui.
Heluetij

Heluetij quos nunc Suizeros uocant, circa Rheni fontes habitant. agros etiam in Italia possident; citra montem qui S. Gothardi appellatur Mediolanensis diœcesεos, prodiga gens animæ, ac bellacissima: breui utuntur armatura, pectore, tantum uerticeq; ac parte interiore lacertorum contecti. Hos ad CCC. mil. olim transire conantes in Galliam, Cesar in Heluetiorum bello compressit, amotis equis & ponte uno die supra Ararim constituto. His annis multa eorum milia cum Carolo Francorum rege in Italiam uenientia uidimus, qui seditionem Romæ magnam excitauerunt. Nuper etiam Germanorum inclytum fidei nomen infamauerunt, prodito Ludouico Sfortia Mediolani duce, quem ei militantes captum in acie hosti Gallo repetenti tradiderunt.

Lucerna
Nausium
Berna
Forũ Tyberii
Suntia
Tigurinum nunc Turegiũ
Curienses
Raurici
Augusta Rauricorum
Basilea nunc

Oppida eorum Lucerna, olim Nasium: Berna nomen adhuc retinens antiquum: incolæ Bernenses, quorum meminit Plin. Forum Tyberij Suntia. Turegium olim Tugurinum. Curia & Curienses antiqui populi, & alij complures pagi, liberi alioquin & indomiti, & dum hæc proderem Imp. Maximiliano aduersi. Proximi Heluetijs citra Rhenum Raurici Plinio Ptolemæoq; appellati. Quorum ciuitas Augusta Rauricorum, nunc Balsilea uocata imperatoria urbs, ubi perniciosum illud concilium Germanis sollicitantibus uix tandem magno negotio Eugenij IIII. periculoq; sublatum est.

Argentoratũ
Spira
Vangiones seu Vuormacienses
Macontiacum

Hos iuxta in eadem ripa Argentoratum nunc ciuitas Argetinensis. Deinde Spirensis, & Vangiones nunc Vuormacienses. Macontiacum nunc Maguntia, Præsuli subiectum. Hic Martinum colunt, in cuius etiam festo mercatum celebrant. Præterea Confluentia, ubi confluunt amnes, & Luceburgen. noua urbium nomina.

Colonia Agrippina

Proxima Colonia est Agrippina M. Agrippæ monumentum, qui hos populos à se uictos ac uolentes in citeriorem ripam traduxit. Hic corpora trium Magorum è Mediolano Frederici concessione translata, maxima eius populi religione adorantur.

Ducatus Cliuensis
Buronodorũ
Vetera castra Rom.

Deinde Cliuensis ducatus olim Butonodorum, & Vetera castra Ro. Ptol. Trans Rhenum uerò non longe omnes hi ferè populi sunt, Vbij, Batauij, Phrisij, Sicambri, Tencaterij, Vsipetes, Cherusci, Catti, Hermanduri, Casturi, Longobardi, Sueui. Quos nunc Holandia, Selandia, Gelria, Assia, Marchia Badensis, Istualia, Francones, & Sueui usq; ad Albim fluuium occupant. Hos omnis Drusus & Germanicus bellis olim lacessiuere.

Batatui
Holandia
Traiectenses
Naualia

Batatui enim, ubi nunc Holandia, propinqui Occeano inter duo quasi Rheni brachia insulæ modo ciuitatem habent Traiectensem, ubi Pto. Naualia ponit: cui Præsul dominatur tantum Imper. subiectus, alioquin potentissimus, ut qui XL. armatorum milia ad bellum educit. Hic etiam Martinum præcipue colunt, cui & basilica dicata ob coerciti Rheni in eius festo prodigium, qui agrum maximo periculo Traiectensem inũdauerat. Præfuere huic urbi tres Præsules, unus martyr Gregoras an. CLXXII. alter Lambertus regnante Pipino, III. Seruatius Hebræus Hieronymi tempore: ambo confessores.

Selandia
Mitelburgen.
Vbii
Marchia Badensis

Prope est Selandia ferè ultima Germaniæ tellus inter septentriones & occidentem Rheni ostijs obiecta. hæc Philip. archiduci una cum Flandria & Brabantia paret, urbs eius Mitelbur. negotiatorum locus. Vbij trans Rhenum Straboni, ubi nunc Marchia Badensis sub duce Cliuensi. Tres enim in Germania Marchiæ sunt, hæc de qua loquimur, altera uetus inter Saxones, tertia noua prope Pomeraniã, de quibus postea.

Isteuones
Istuali
Visurgis

Istualia & Istuali populi quos Pli. Isteuones uocat proximos Rheno è regione Coloniæ utranq; tenent ripam. Visurgi amne quem hodie Veseram uocant ab oriente terminant, à meridie uerò montibus Anobes Assiæ coniuncti.

Montes Anobis
Aicia

Cum Istualis Carolus Magnus pro fide dimicauit, donec eos Christi religionem subire coegit: Sæpe uerò rebellantes & ad pristinam seditionem redire conantes coercuit, quosdam inter eos clandestinos iudices constituendo, quos Scabinos uocabat, quibus potestas plectendi foret. Assia inter Isteuones & Francones montana regio, quæ à Rheno in septentrionem porrecta Thuringæ iungitur uersus Anobos montes.

Thuringi qui Cimbri mediterranei
Sicambri qui Gelrenses

Thuringi enim his proximi sunt, eosq; putauerim esse quos Plin. Cimbros mediterraneos uocat. Sicambri quoque Gelrenses hodie putati, quos Cæsar traiecto Rheno se fugasse dicit in commentarijs. Hi ut ait Strabo, duce Melone cum Ro. dimicantes ac uicti, datis obsidibus pacem fecerunt, quamuis illis proditis rebellauerint.

Vsipetes
Tencaterij
Sueui

Vsipetes & Tencaterij, ut scribit Cesar, à proximis Sueuis exagitati traiecto Rheno Menapiorum loca in Gallis occupauerunt. Sueui antiquum retinent nomen. Non una gens est, ait Tacitus, sed maiorem Germaniæ partem obtinent proprijs nationibus & nominibus discreti. insigne gentis obliquare crinem: hi partim ultra, partim citra syluam habitant, quorum uetustissimi, Senones, Longobardi, numero quidem minores, sed armis superiores. Inter Sueuos etiam Rhetios hodie ponunt, sicuti suprà commemoraui.

Constantia
Vlma
Alcimenus
Francones

In quibus Constantia urbs supradicta, Vlma quoque continetur quæ Alcimenus uidetur Ptolemæo uocari supra Vindelicos sita. Deinceps de Franconibus, postea de Longobardis dicam: nomina utraque antiqua. Franconum meminit Cic. in epistolis ad Atticum. à meridie Sueuos & Bauaros habent, ab occasu Rhenum, ab ortu Boemos, Alluitur regio flumine Megano, Ptolemæo Menio uocato, in Rhenum defluente. Plures eorum ciuitates ac claræ.

Herbipo.

Inter quas Herbipolensis, cui dominatur Præsul idem & dux Franconiæ. Quare dum sacrificat strictum ensem in ara collocat. Hic emporium nobile quo ex utraque Germania conuenitur. Hic etiam mos est Imperatorem deligere.

Herfordia
Bamberga
Regantus

Herfordensis urbs nobilis Maguntino Præsuli subiecta, literarumq; studio celebris. Bambergensis ad Regantum nouo fluuium nomine sita, quam Henricus I. Imper. quem ciues pro sancto colunt exstruxit. In ea situs est & Berengarius Cesar qui Italiæ regnum occupauit. Habet & arcem munitissimam, in quam narratur olim Albertus Franconiæ dux se recepisse contra obsidionem Ludouici regis, deceptusq; ab Othone præsule Maguntino cum aliter expugnari non posset, in eius fidem ac iusiurandum ad Ludouicum ineundi fœderis gratia discessisse: quumq; aliquantulum spatij processissent, hortante ipso præsule ambos ad prandium redisse, quod ieiunos proficisci ob moram forte longam futuram non oporteret. Pransi igitur iterum egressi quum ad Ludouicum uenissent, Albertus e uestigio trucidatur frustra præsulis fidem implorans: at ille sese uti promisit semel eum incolumem reduxisse aiebat.

Nuremburg.

Nurẽburgen. quoque in Franconia potentissimi. Nonnulli item præsules, oppida complura, ciuitates quas imperiales appellant Imper. tantum subiectas retinent, dux tamen Bambergensis Franconiæ primus habetur. Ex hac igitur natione Franci prouenerunt qui nunc rerum in Gallia potiuntur, quorum suprà in eorum historia meminit.

RES LONGOBARdorum.

Longobardi

NVNC ad Longobardos ueniam quos Ptolemæus in hac parte haud longe à Rheno ponit: Tacitus item in descriptione Germaniæ inter eius populos cōmemorat. Paulus autē Foroiuliēsis qui genus ab eis ducebat e Scandia Germanici maris insula profectos dicit. Horum historiam scripsere Isidorus secundus Tridentinus & Paulus supradictus, quam compendio operepræcium fuerit explicare. Hi siquidem, Anno salutis D X X. finibus egressi Pannonias primo occupauerunt, ac an. X L I I. tenuerunt duce Audoino, qui cum Turismundo Gepidarum rege bellum gessit, eiusq; filium interfecit: Alboinum ex Rodelinda genuit. Hic postea succedens Narseti contra Totilam in Italiam auxilia misit. Tandem ab eodem ob indignationem in Iustinum clam sollicitatus Italiam inuasit, an. D L X V I I I. ac primum Foroiulio capto ducem Sisulphum in eo loco præsidio reliquit: Venetiam omnem breui subegit: Papiam post triennalem obsidionem recepit, ibiq; regiam constituit. Guimundi Gepidarum regis filiam Rodisuidā in matrimonium duxit, cuiusq; socerum cum tota gente deleuisset uxori caluaris patris propinauit: quamobrem illa indignata operam dedit, ut a satellite quodam uir necaretur: ex quo pulsa à Longobardis una cum filia Alsunda ad Longinum tunc Exarchum Rauennatem se recepit, ubi paulò pòst sese ambo ueneno necauerunt. Alboino igitur qui regnauit annos X X V I. X V in Pannonia, & X I. in Italia, Cleph filius successit, qui regnauit menses V I I I. Quo demum à suis interfecto, interregnum inter eos decēnio durauit. Quo tempore Burgundiones Galliam ingressi depopulati sunt. Auctaris deinde filius rex declaratur, Flauius cognominatus, quod postea cognomen posteri usurparunt, hic Brixellum in ostio Padi solo æquauit, Childebertum Francorum regem cum ingenti exercitu contra eum uenientem superauit. Quo extincto Agilulphus dux Taurinensis regnauit annos X X V. Theodelindam Bauari ducis filiam uxorem duxit, cum Smaragdo Exarcho misso à Mauricio imper. bellum gessit, eiusq; filiam cepit, ob quam rem multa Romanis Italiæq; intulit incommoda. regnauit annos X X V. Theodelindæ uxoris ingenium sapientiaq; in primis commendatur. Huic Gregorius pont. lib. Dialogorum dicauit, quibus uirum eius mitiorem erga religionem reddidit. Hæc post uiri mortem annos X. cum filio Adoaldo summa pudicitia ac sapientia rexit imperium. Cœnobium Bobiense ædificauit. Medœciæ templum nobile S. Ioannis Baptistæ, prætoria quoq; extruxit in quibus Paulus Foroiuliensis dicit depictos fuisse ornatus Longobardorum, crinibus tantum anteriore parte ad ora propensis, ac utrinque discriminatis, occipitio uero raso ceruicem nudabant: uestibus laxis maxime lineis quales Saxones Angli habere consueuerunt: quæ ornatæ institis ac fimbrijs latioribus fuerant uario colore contextis, calceis usq; ad summū pollicem penè apertis, & alternis loris ac nodis obligatis. Huius tempore Cacanus Auarum rex Foroiulium cepit Gisulpho duce interfecto. Igitur post Theodelindam & Adoaldū filium Arialdus X I I. deinde Rotaris X V I. annos regnauerunt anno D C X X X V I. Hic Rotaris Arriana inquinatus secta totam deinde gentem commaculauit, Arrianis ubiq; præsulibus constitutis. Qua de causa Theodorum Exarchum bellum ei mouentem apud Scultemnam Mutinæ amnem superauit, maioresq; exinde ad sumens spiritus Ligures debellauit, Genuamq; urbem & apud Venetias Opitergium miseris modis diripuit. Rodoaldus autem eius filius, V I I. annis quibus regno præfuit nihil memorabile gessit. In libidine deprehensus cū matrona interfectus fuit. Huius heresi Aripertus annos I X. regnauit, de religione benemeritus. Nam Cottias Alpes in quibus Genua, & quicquid citra Alpes usque in Gallias continetur, quæ omnia Rotaris abstulerat, diuo Petro restituit impulsore Ioanne I I I. pont. Huic Gundipertus filius successit, qui cum fratre Pertari de regno dimicauit, post annum uerò à Grimoaldo duce Beneuentano auxilij simulatione interficitur, cuius postea sororem ipse Grimoaldus in matrimonium unà cum regno accepit: in quo confirmatus ante omnia ad Cacanum Auarum regem mittit, ut nisi hostis esse malit Pertarim Gundiperti fratrem qui ad eum profugerat minimè foueret. Pertaris igitur supplex ad eum accedens ueniam impetrauit. Deinde in suspicionem iterum ueniens, ad Clodoueum Galliæ regem confugit. Clodoueus itaque auxilio cum ingenti exercitu properans pulchro stratagemate apud Astam ciuitatem uincitur, ut ait Paulus. Nam Grimoaldus simulata fuga illos insolentes ac securos redidit, ac demum uino otioq; indulgentes de improuiso adortus magnam stragem ex eis fecit, ut collis ille postea Tumulus Gallorum uocaretur. Forumpopuli quod eum in transitu læserat dum rediret sabbato sancto occupatis mane circa sacra oppidanis diruit. Opitergium funditus deleuit. Fines Foroiuliensibus, Taurisanis & Ceruiensibus constituit. Alzecum Bulgarorum regem suis stipendijs in Italiam uocauit, locaq; adsignauit circa Beneuentum, Bobianum, Eserniam. Pro ducibus Guastaldos mutato nomine terris præfecit, ut scribit Paulus qui ad hæc usque tempora peruenit. Defuncto Grimoaldo Pertaris profugus in regem restitutus annos V I I. regnauit solus, ac tres cum filio Cuniperto. Ducem Tridentinum rebellantem magno longoq; bello apud Adduam fluuium superatum interfecit. Cunipertus Cadualdum Anglorum regem uenientem in Italiam magnifice excepit. Huic filius Limpertus successit admodum puer cum eius tutore Arisprando, quem Regimpertus apud Ticinum prælio superauerit, regnauitq; annum. Huius quoque natus Aritpertus I I. annos I X. Cum quo Arisprandi filius Sigiprandus de regno dimicauit, captoq; demum oculos eruit, simul & uxorem eius naso auribusq; truncis dehonestauit. Liutprandum quoque fratrem in custodiam misit, qui statim post Aritperti mortem regnauit annos X X X I I. religiosißimus quidem princeps, ut qui corpus diui Augustini è Sardinia, quod uideret eam insulam à Saracenis diripi, papiam perduci iussit. Romā apostolorum limina salutatum uenit imperante Leone I I I. & sedente Gregorio I I. qui obuiam regi processit. Bauariæ magnam partem subiugauit. Rauennam per obsidionem cepit. Vrbem Romam ab obsidione qua cinxerat, hortatu Caroli Martelli & Zachariæ pont. liberauit. Huic Rachis successit uir mitißimus, à quo Zacharias ipse omnia quæ optauerat impetrauit. Deinde post annos V I. regno se sponte abdicans monachum egit Aistulpho fratri relicto imperio. Hic contrà immitis & Ro. pont. hostis dum uixit extitit. Rauennam cum toto Exarchatu per uim cepit. Cumq; subiugata omni penè Italia urbem Romam dura obsidione premeret, Gregorius I I I. coactus est Pipini Francorum regis auxilium implorare: cuius successor Stephanus I I. ea de causa in Galliam profugit. Aistulphus adueniente Pipino cum exercitu perterritus, terras se recipit ablatas pōtifici restituere: quod minime præstitit: cuius perfidia exciuit Pipinum Alpes traijcere cum exercitu, eumq; ui cogere pactis stare. Desiderius eius successor eodem pene furore Romam obsidens, Carolum Magnum ad succurrendum pontifici prouocauit, à quo superatus est: Papia recepta bello gentiq; Longobardorum finis impositus, anno D C C C. sedente Hadriano. Illi se in subalpinam Italiam recepere. Aldegisius

Marginal notes: Andoinus — Turismundus Gepidarū rex — Alboinus in Italiam uenit — Guimundus rex Gepidarū — Rodisuida — Alsunda — Cleph rex — Auctaris Fla. — Agilulphus — Theodelindæ sapientia — Quis ornatus Longobardorum — Adoaldus — Arioaldus — Rotaris — Rodoaldus — Aripertus — Gundipertus — Pertaris — Grimoaldus — Clodoueus — Forumpopuli deletum — Opitergium — Guastoldi pro ducibus — Pertaris — Cunipertus — Limpertus — Regimpertus — Aritpertus — Sigiprandus — Liutprandus — Rachis rex monachum egit — Aistulphus — Desiderius — Longobardorum finis

degiſtus uerò Deſiderij filius ad imp. Conſtantinopolitanum confugiens, eiusq; potentia fretus aduerſus Carolum bellum mouit, à quo demum captus ac in cuſtodia mori coactus eſt. Et hæc quidem de Longobardis, nunc alios proſequar.

Phriſii

Poſt Bataüos iuxta Oceanum Phriſij ſunt antiquum retinentes nomen, ab oriente Saxones, ab occidente Traiectenſes habent: quos inter Phriſios etiam ponit Otho præſul Phriſingenſis, qui res Germanicas ſcripſit: gens alioquin ferox ac libera, quanquam Philippus Burgundus eos ſibi ſubiectos eſſe dictitaret, pecoris abundantes omnis generis. Fimum inopia ligni comburunt.

S. Albertus præſul Maguntinus

Albertum quondam præſulem Maguntinum, qui Fuldenſe cœnobium extruxit, apud eos de Chriſti fide concionantem martyrio adfecere.

SAXONES, CIMBRI, populiq; uſque ad Viſtulam.

VLTRA Albim ad oceanum item Saxonum gens maxima. Habent ab occidente Viſurgin, ab aquilone Cimbricam Cherſonneſum, à meridie Francos Boemosq; ab oriente Sleſitas & Prutenos: in quo ſitu

Pomerani

comprehenduntur Thuringi, Luſatij, Pomerani, orientalia Saxonum colunt. Ducem habent unam ex electoribus. Oppida uerò Viſmariam, Sundum, Griſpualdum, Stetinum, & Roſtochium, ubi ſtudium literarum ſimul & negociatorum locus. Caminum ampliſſima urbs cui præſul dominatur, non minor Maguntiaco, ac tantum Romano pontifici ſubiectus. Teutones Plinio, Teutonari Ptolemæo, alijs uerò Teutonici. Hi ſunt qui in Italiam contra Romanos irruerunt, & à C. Mario uicti. In Saxonia ſalinæ uberrimæ ſunt. Præterea argẽtifodinæ apud Goslardam ab Othone primo inuentæ. Hi deniq; ſunt qui cũ Carolo Magno ac Francis annos ferè XXX. bellum geſſere, tandem ſub iugũ miſſi Chriſti fidem ſuſcepere. Ab his etiam Britannia occupata nomen Angliæ ſumpſit. Creuere etiam magis & gente & autoritate poſtquàm imperium ad Germanos peruenit.

Viſmaria
Sundis
Griſpual.
Stetinum
Roſtochium
Caminum
Teutones

Marchia Vetus & noua

Inter hos Marchia uetus & noua. Prima inter Oderam & Albim fluuios conſiſtit, ubi ab Albis ripam ſunt Stendulum, Gardeolum, Soltuedleum, & Oſtroburgium noua oppida, præterea Miſna ampliſſima ciuitas ac regia: ubi & alia ſunt Merſeburgium olim Martinopolis. Lipzg, nobile Thuringorum emporium. Numburgium duci Saxoniæ parens.

Odera
Ortellum
Brandebur.
Francfor.

Nouam Marchiam influunt Odera, Spreda, & Ortellum flumina: huius metropolis Brandeburgen. ciuitas, cui marchio præeſt unus ex electoribus. Apud Oderæ ripam Francfordia eſt, diues emporium. Sprede Berlinum, Ortello Auelpurgium nobilisq; plaga Prigetuteza uocata adiacent. Inter Saxones quoque Madeburgenſes, Bremenſes, Alberſtadenſes, Ildemenſes, Verdenſes, Brunſuicenſes, Amburgenſes, Luneburgenſes, Lubicenſes. Madeburgenſes enim ex Caroli Magni inſtituto ius ciuile Ro. lingua Saxonum compendio reductum habent, quo cæteris eius regionis populis ius dicunt.

Alberſtadii nouus mos

Alberſtadij templum idem Carolus extruxit cum ampliſſimus & prouẽtibus & officijs, ubi quotannis inſtitutum conſpicitur inauditum. Die nanq; cinerum peracto ſacrificio facinoroſum quempiam ſordidatum & operto capite templo eijciunt. Is die noctuq; diſcalceatus urbem ſacra templaq; ſalutando perambulat: tantum poſt mediam noctem in plateis aliquantulum quieſcit. Deinde inuitatus (omnes enim eum inuitant) quicquid apponitur taciturnus ueſcitur: demum in die cœnæ dominicæ in templum adcerſitus abſoluitur, pecuniaq; collata cumulatur, ac eum Hadamum nominant.

Hadamus
Brunſuica

Brunſuica celebris urbs ædificijs, inſignis præſertim ſobole Othonum imperatorum.

Bremenſes

Bremenſes Daciæ uicinam gentem olim Cimbricam ſe quondam ad fidem Chriſti deduxiſſe gloriantur.

Lubicum

Lubicum Saxoniæ ciuitas imperialis ab Vmbodo Vitigo Cimbrorum duce ædificata, in eo loco quem Venedes adhuc Saxoniæ partem tenentes Lucconiam dixere.

Vuedes
Lucconia

Hanc quum Fredericus Aenobarbus obſediſſet, Henricus eius urbis præſul pace impetrata conſtructione baſilicæ ornauit, eiq; ab eodem imperatore multa decora, præterea immunitates obtinuit. Quapropter adeo creuit ut Lubicenſium auxilium ſæpe Daciæ reges ad ſuos in officio continendos implorauerint. XII. uiri reip. præſunt, quos cõſules appellant, quorum perpetua poteſtas eſt. Plebs ſiquid graue patiatur ad Cæſarem prouocat. Extra huius mœnia nobile cœnobium S. Brigidæ conſpicitur.

Ciuitates imperiales

Sunt quoq; inter Saxones multi principes & ciuitates quæ uocantur imperiales, pleriq; uerò urbibus dominantes præſules. Miſna autem, cum Thuringiæ, Luſatiæ, ac Franconiæ magna pars, ducibus Saxoniæ parent.

Cimbri

Cimbri autem uicini Saxonibus ad oceanum ſunt, & Cimbrica Cherſonneſus gẽs notiſſima Romanis cladibus. Qui ut ſcribit Florus, ab extremis profugi, cum terram eorum oceanus inundaſſet, in Italiam traijcientes, ad ſenatum miſerunt ut ſedes eis darentur: qui excluſi, primo Silanum, deinde Manilium tertio Cepionem expulerunt, poſtremo & ipſi à C. Mario uicti ſunt. Inde redeuntes qui ſuperfuere ad Mæotidem conſedere paludem. Hos Græci teſte Strab. Cimmerios uocant, quorum Homerus meminit in Odyſ. ponitq; inter Sauromatas.

Dacia
Suetia
Noruegia

Nunc ſane Cimbricam Cherſonneſum Daciam uocant, cui rex præeſt qui Suetiam & Noruegiam peninſulas in eodem mari obtinet, Ptolemæo & antiquis minimè poſitas, quod ignotæ atque incompertæ tunc eſſent: nobis autem ob Chriſti fidem, quæ ad hæc loca penetrauit omnia patefacta: lateq; ſeptentrio pulſa barbarorum ſuperſtitione diuinis nunc laudibus frequentatur. In Suetia regnauit patrum memoria Valdimarus: in Noruegia Aquinus eius gener, quibus extinctis Margarita uxor utrique regno ſucceſſit uſque ad ſenectam. Poſtremo Henricum puerum Pomeraniæ ducem ſibi adoptauit, eiq; filiam locauit. Is quum an. LV. ſine prole regnaſſet tandem Frederici III. imp. tempore regno deiectus eſt à populis, & Chriſtophorus Bauariæ dux ſuffectus, eius ſororis filius, qui auunculum Henricum in inſula proxima quam Gothiam uocant, regnare permiſit. Chriſtophoro defuncto populus quendam Carolum ſibi præficiunt, uirum in primis ſacrilegum ac ſceleſtum.

Chriſtiernus

Quare & ipſe non diu toleratus regno pellitur, & Chriſtiernus ſurrogatus qui hæc tria regna ſimul poſſedit. Hunc ego Sixti IIII. tempore ad urbem uoti reum uenientem uidi, honorificeq; exceptum. Noruegiæ Innocentij VIII. pont. conceſſione permiſſum ſine uino calicem ſacrificare, quod ob immenſa frigora uinum in ea regione importatum aceſcat. Cuius rei gratia legatio miſſa.

Vltra Viſtulã populi

Deinceps ultra Viſtulam regiones ad Sarmatiam pertinent, uerum nonnullæ ex his Germanorum ſunt, Plinio Tacitoq;. Inter quas Gythones, Phenni, Ombrones, Varini ad mare Venedicum. In quibus hodie locis ſunt Pruteni, Maſſagetæ, Lituani, Varini, Leuonij, Poloni Moſcouij.

Gythones
Phenni
Ombrones
Varini
Pruſia

Igitur Pruſiæ regnum, & Pruteni populi ripam utranque Viſtulæ accolunt barbara omnino gens, idolorumq; cultores uſque ad Frederici II. tempora fuerant, tunc Chriſtiani amiſſa Ptolemaide Syriæ ciuitate, Teutonici fratres S. Mariæ quibus eam ciuitatem colere permiſſum fuit, expulſi in Germaniam rediere. Qumq; armis potentes & præſenti animo eſſent, ipſius Frederici conceſſione hæc loca omnia pulſis infidelibus receperunt, deinde templa ac loca religioſa conſtituere: & trans Viſtulam, Po-

meranen

Pomeranēses
Culmenses
Sambienses
Varnenses
Mariæburgū
Kiouienses

merancnsem, Culmensem, Sambiensem, & Varnensem, sedes cum præsulibus ordinauerunt. Mariæburgum oppidum in loco eminenti extruxerunt, regiam magni magistri qui cæteris præsidet. Duo item alij inferiores magistri apud eos, quorum alter Leuoniam, alter Alemaniæ conuentum regit. Horum officium, fidem armis tueri: nec ullus adsciscitur nisi Teutonicus ac nobilis. Barbam nutriunt, exceptis his qui sacrificio præsunt. literas minime discunt, orationem dominicam pro canonicis iterant horis, originem uerò eorum exactius in Hierosolymorum descriptione dicam. Hi pa-

Bellum cum Polonis

trum nostrorum memoria cum Vladislao Poloniæ rege graue & internecinū bellum gessere, excitis utrinq; uicinorum auxilijs: sub iugum tandem cum tota gente missi oppidis item omnibus, præter Burgum S. Mariæ deperditis, à Sigismundo postea imperatore in pristinum regnum restituti fuere. Frederico deinde III. imperāte seditione orta inter milites eius ordinis & plebem, à legato tunc Nicolai V. pont. plebs sacris interdicta, ac propterea indignata, L. oppida euertit, seseq; Cazimiro Poloniæ regi Vladislai filio dedidere, qui ob memoriam paternæ possessionis rem aggressus aduersus magistrum uenit. Hi uerò se auxiliis Slesiæ ducis adcersitis defendere. Varia pugna & anceps diu fortuna belli. Tandem Cazimirus desideratis suorum sex millibus profligatus discessit. Narratur & de eisdem perbel-

No. pulchrum facinus

lum quoddam exemplum. Quondam defuncto magistro quum de successore deligēdo ageretur, quidam rogatus sententiam dicere seipsum delegit, ac omnibus prætulit, dictitans aliorum se mentes ignorare, suam probè nosse, utilem se futurum omnino si præsit. Quare omnes adsensere, resq; uti promiserat fideliter, ac prospere omnib. cessit. Lituania his

Lituania

proxima regio ad mare Balticum sita, palustris ferè omnis.

Vitoldi crudelitas

Huic dominabatur Vitoldus Vladislai frater eius, qui ad Poloniæ regnū uocatus fuit, tanta usus crudelitate ut dicto nō odiētes insutos in pellem ursina ursis ad hoc nutritis obijceret. Is deinde ex duce rex à Sigismundo imperatore factus, ante

Sindrigal

decessit quàm diadema indueret. Eius successor Sindrigal ursum dicitur aluisse, quæ cibum è manu caperet, è sylua mane ostium cubiculi ipsius adire solitum, ac pedibus pulsantem admittere consueuisse: quæ res occasionem postea dedit quibusdam contra eum conspirandi, qui ursæ simulatione mane ingressi eum interfecerunt: quo extincto res Lituana ad Cazimirum Poloniæ regem peruenit. Eorum regio tantum mercatoribus aditur, qui pelles emunt Zibillinos ab Italis appellatas: his loco pecuniæ

Copia pelliū & mellis
Blisonum uenatio.

qua carent omnia commutant. Viuunt lacte, carne, ac melle, quo abundant ex apibus syluestribus. Venantur ursos, & bonasos, qui bobus syluestribus ferè similes sunt periculo, quod ut uitent hunc seruant modum: locum in quo uersantur sepiunt, uno tantum relicto aditu, qui in uallem imam deducat. Feræ per eum de industria peruinctum ac lubricum in uallem ruunt. ibiq; aliquot dies fame debilitatos ac mansuefactos facile capiunt. Idola nonnultos ante annos adorabant. postquàm uerò Vladislaus ex eis regnum Poloniæ una cum fide suscepit, ipsi quoque ex magna parte à superstitione discessere. Testatur Pius pontifex se à quodam Hieronymo monacho Pragensi, uiro literato ac plane sancto, qui eas partes adeundo ad regionem deducere conabatur, audisse, quæ monstra uiderat à Lituanis coli: à quibusdam serpentes, ab alijs ignis, à nonnullis sol, & malleum ferreum, quo quidam gigas turrim perfregisset, in quo sol diu per nubilum absconditus à rege quodam per uim inclusus fuisset. Alij uero syluas quas quum Hieronymus succidere iuberet, fœminæ totius tractus ad regem questum uenere, sacra religionemq; eis auferre. Quamobrem re infecta de regno decedere iussus est. Sermone utuntur semidalmatico, ut ferè Sarmatia omnis Europæa. Ciuitates in ea, Vilnensis gentis caput, Chiouiensis, Mednicensis, Luccoriensis, quibus nunc præsidet Alexander Poloniæ rex, Ioannis Moscouiæ ducis gener, simul & hostis dum hæc proderem, cum quo de finibus tantum concertatio. Cum Tartaris autem uicinis internecinum bellum gerit, de quibus pòst paulò dicam. Varini sequuntur in eodem tractu, quos

Varini

Plinius commemorat, quamuis hodie Varnos dicant. Horum præsul fuit Pius, paucos ante menses quàm pontifex crearetur. Is quum ditionis sit Prutenorum solus illorum præsulum eorum habitum non gestat. Sunt & Mas-

Massagetæ

sagetæ in hac parte alij ab ijs qui in Sarmatia ponuntur, parua admodum terra, unius iter diei, uerum longa à Prutenis usq; ad Leuonios pertingens, neque adhuc Christiana, Polonorum regibus subiecta. Poloniam au-

Leuonii

tem ipsam inferius dicemus. Leuonij postremi Germanorum ad littus Venedicum ad paralellum ferè Scandauiæ insulæ, unde originem habere uidentur. Nam in ea Ptolemæus Leuonios populos ponit. Hi à Prutenis uicinis debellati Christi fidem suscepere. A Tartaris sæpe

Rigensis
Mediterranea
Slesia
Odera
Vratislauia

infestantur, eorum metropolis Rigensis ciuitas. Hoc littore expedito ad mediterranea Germaniæ ueniam, ubi Slesia est, quam Odera perlabitur longitudine mil. LXXX. Caput gentis Vratislauia ad ripam Oderæ sita. Factiones in ea multæ, quondam orto tumultu consules ciuitatis è prætorij fenestris deiecti sunt: cuius criminis autores postea Sigismundus imp. capite mulctauit. Sermone utuntur Teutonico, quamuis trans Oderam Polonicum sapiens. His

Boemi
Alemani

uicini Boemi, & Moraui, de quibus paulopost. Alemani teste Asinio uiro Italico, qui res Germanorum diligenter perscripsit, in Germania genus aduentitium est ex uaria colluuie gentium, quod sanè nomen indicat ἀλᾶσθαι, id est, errare. Hos insuper Theodoricus Gothorum rex tributarios imperio fecit. Deinde in Francorum uenere potesta-

Sylua Ercynia

tem: ut tradit Agathius Græcus autor. Nunc de sylua Ercynia pauca narrabo. Hæc uasta magnitudine ab Heluetijs & fontibus Danubij oriens iter dierum LX. continet, ut Mela scribit, alia mutando nomina secundum populorum diuersitatem. A fonte Nigra sylua ab incolis appellatur: à Necari fluuio usq; Menum Germanis Otenual: à Meno ad Loriam amnem propè Confluentiam Vesterbuium. In occidentem primo tendit, deinde in Orientem flectitur. Frāconiam ab Asia & Thuringia diducens, iterum se mediam aperit & circuli modo recipit Boemiam, eamq; à Saxonibus diducit. Inde in montes Morauiæ transiens, perq; mediam Pannonorū regionem à dextra, & Polonorū leua usq; ad Dacos, & Getas penetrat. Bacenis altera sylua trans

Sylua Bacenis
Flumina
Rhenus

Rhenū Sueuos à Cheruscis diuidit. Nunc Sylua nigra haud procul à Badensi agro. Veniam ad flumina, quorum princeps Rhenus è Rheticis fluens montibus aquilonem uersus in oceanum tribus erumpit ostijs. Lacus duos efficit, Venetum, & Acronium: hodie lacus Bodinæ & Cellensis uocatos.

Menus
Necarus
Limagus
Mosella
Vidrus
Amasis
Melibocus
Trophæa Drusi
Visurgis
Salas
Albis
Odera
Vistula

Corriuatur Meno, Necaro, Limago, Mosella, Mosa fluminibus. Vidrus è montibus fluens Anobus in Oceanum, Phrisios à Batauis & Gelrensibus diuidit. Amasis à monte Meliboco ubi Trophæa Drusi sunt, Padeburnā & Monasterium urbem ac Phrisios abluens fertur in mare. Visurgis, hodie Vesera, ex eodem monte nascitur. Salas, apud quem Drusus uictor extinctus est. Albis à montibus qui Slesiam à Boemia diuidunt. Madeburgensem & alias Marchiæ ac Saxoniæ ciuitates abluit, & prope Amburgam in Oceanum fertur. Oderam suprà memoraui. Vistula Sarmatiam

Insulæ
Mare Almacũ mortuum
Cronicum
Baltia insula
Balteũ mare
Sinus Venedicus Codanus in quo Scandania
Emingia
Bellemonum gens
Glessariæ
Electriades
Austrania
Austria

matiam à Germania disterminat. Deinceps de insulis & mari Germanico quod Timæus Analcum uocat, Philemon Mortuum, Eusthathius etiam Cronium, quod ibi Saturnus ob frigiditatem regnet. Quapropter in idem abscissæ eius gemalia protecta dicuntur. Apollonius poëm Cronicum mare appellãt etiã recessum Ionici sinus, a quadam insula Cronia uocitata. Huius igitur Germanici maris insulæ quædam ab antiquis commemorantur. Xenophon Lampsacenus à littore Scytharum tridui nauigatione insulam esse magnam Baltiam tradit, quæ & mari Balteo nomen dedit. Eandem Pytheas Basilicam uocat. In his uaria hominum monstra feruntur, alij oues animalium uiuere, alij uerò Hippoderes equinis esse pedibus. Sinus præterea duos efficit, quorum alter Plinio Codanus, Ptolemæo Venedicus appellatur. Hic insulæ ponuntur, quarum clarißimæ Pli. Scandania & Emingia locus præterea, quem alterum orbem esse dicunt, ubi Bellemonum gens habitat. Alter sinus conterminus Cimbris, ubi insulæ Romanis armis cognitæ, interq; Glessariæ uersus Britanniam Electriades à Græcis uocatæ, quod ibi electrum nascatur à Barbaris Austrania dicta est. Hæc Pli. Ex quo fortè uerisimile fuerit eam partem Germaniæ, quam nunc Austriam uocant, hinc nomen & coloniam accepisse.

B O E M I A.

De initiis Boemiæ
Czechius
Leches
Pole id est planum
Libyssa fatidica
Bemi
Marcomanni
Quadi
Praga
Cadanum
Bruxia
Cracouia
Libyssa

BOEMIA *nunc ac Pannonia describendæ, quæ unà cũ Pannonia quanquam disiunctæ regiones simili cælestio uiuendiq; institutione quodammodo utuntur, sæpeq; euenit ut deficiẽte utrobiq; regia sobole ab horum aliquo populorum successor potius quàm uel à uicinis Germanis uel alijs gentibus accersatur, ac quandoq; unus cuncta possederit. Quare prius de Boemis quæ in eorũ annalibus qualibuscunq; qui iam autoritatem sibi uendicauerunt, comperio: deinde quæ ipse apud ueteres de his inuestigauerim. Dicũt enim ex Croatiæ populis in Dalmatia duos egressos esse fratres, Czechium, & Lechen. Alterum uersus oriẽtem & septentrionem tractum tenuisse, ubi planities latuq; campus erat, quẽ eorum lingua Pole dicunt, ex eoq; Poloniam terram cognominasse. Alterum Czechium in Germaniã ad Albim fluuiũ cõsedisse, mõtanaq; loca circa occupasse ubi mulier fatidica Libyssa nomine agebat: locumq; Boemiã ex eo uocasse, quod sic uaticiniũ ipsi appellarent. Ego uero originem habuisse à Dalmatia ob morũ & linguæ similitudinem non negauerim: uerum eos uetus tenuisse nomen, uerisimile magis fuerit quàm nouum mutuatos. Nam Bemos in ea parte Ptolemæus gentem maximam esse dicit. Iuxta uerò Marcomannos & Quados gentes bellicosißimas, à Traiano, deinde à M. Antonino debellatos, & huc usq; Romanum prorogatum imperium. Hi Morauiam circaq; adiacentes Boemorum populos comprehendebant, Germani sanè omnes. Verum nunc gens hæc aduena, regionis eius nationis antiquæ robur ac uires mutata, res maximas bello gessit. Sterilitate uini oleiq; sicuti & pleraq; Germaniæ loca laborant: pabulo frumento, pecoreq; abundant. Latitudo eius longitudini, par trium fortè dierum iter. Sylua Ercynia undiq; cincta, Albi fluuio media irrigatur: ab oriente Morauos, ab arcto Saxones: ab occidente Noricos: à meridie Austriam & Bauariam habet. Oppida uerò Pragam, Cadanum, Bruxiam, Sclakenuendum, Cuticinum. Nunc ad reliquam eius regni succeßionem ueniam: post Czechiũ quem diximus primum è Croatia uenisse, Cracus dux à populo deligitur, quẽ dicunt uirum fuisse iustum & equi seruantißimũ qui Cracouiam apud fluuium Cudacam ab incolis appellatum condidit. Craco filia Libyssa succeßit. Hæc uirgo fatidica & uates erat, ob eamq; causam sapientißima existimata, quare à populo coacta nubere, Primislaũ quendã in agro bubulcum sibi delegit quẽ sciret & bonitate & iustitia præstare. Hæc ante omnia arcem modicam ad Vicegradum excitauit, quã postea mœnibus latius cinxit, appellauitq; Pragam, sumpto auspicio à primo obuio opifice qui limen portæ faceret, quod lingua eorũ eo uocabulo appellatur. Aedificauit & Libum castellum ubi sepulta est. Primislaus uir solus postea regnauit, imperio fœminarum, quod tempore Libyssæ magnopere inualuerat propulso. Illæ igitur rep. deiectæ duce Valasca muliere fortißima coniurant, ac hora cõstituta necatis uiris ac parentibus, abreptis equis & omni gaza, proximum occupant collem, ubi castro Dieuino exædificato regẽ ad certamen prouocant. Tanta deniq; audacia fretæ multos annos more Amazonum adsiduis armis bellum ciuile excitauerũt. Ad extremũ uicta Valasca insidijs Primislai imperiũ uiris restitutũ. Primislao Numislaus, huic Mnatha, cui Voinus filij parẽtibus successere: Voino autem nati duo fuere, Vinslaus, qui Pragæ dominatus est, et Vratislaus, qui Lucẽsis princeps, postea Enezacẽsis dictus fuit. Vinslao Grezomislaus, qui & Neclam cognominatus, uir ignauus, hunc Vratislaum patruum de regno deturbare quærens bello inter eos orto interficitur, quũ prius cõdidisset ciuitates Medriam & Pubecham, quæ deinde de suo nomine Vratislauia est appellata, Slesiæ nunc caput. Neclæ deinde Hostiuitus, Hostiuito Borsinous filius succeßit, qui cũ Ludimilla cõiuge quam pro sancta colunt, primus Boemorum Christianus, à Methodio Morauiorum præsule factus est an.* DCCCCXCVIII. *Huius duo filij Spitigneus & Vratislaus ex succeßione postea regnauerunt. Vratislao duo nati Venceslaus & Boleslaus, ueluti Cain & Abel alteri fuere. Nam Vẽceslaus uir sanctus, regniq; successor, ab altero per proditionẽ & scelus trucidatur. Nec minore flagitio eorum mater Draomiria necis conscia fuit, quæ & Ludimillam socrum sanctißimam apud quam Venceslaus fuerat educatus, necari iußit. De Venceslao traditur, perpetuo castitatem seruasse, horas canonicas quotidie obijsse, noctibus per brumam ac medias niues discalceatũ templum petere solitum. Inde prodigium fertur, uestigia cruenta fuisse interdiu animaduersa. Basilicam Pragensem ab se extructam S. Vito dicasse: Dotimaro Saxoniæ uiro sanctißimo primo eius præsule constituto: post quẽ Adelbertus Boemus uir non minore sanctitate præfuit, qui post Stephanũ Pannoniæ regem & multos Dalmatiæ populos ad fidem deductos à Prutenis tandem supplicio adfectus est. Sed & alia Venceslai memorantur, pauperes eius regni ex magna parte sustentabat: ducem Curuensem contra fas regnũ inuadentem, ac eum prouocantem, singulari certamine diuinitus superauit: interfectum postremo, ut dixi, à fratre, posteri pro martyre colũt: cui templum Poloniæ primum dicatum. Igitur post Boleslaum filius Boleslaus iunior rem suscepit. Cuius frater Straquates cœnobio se addixit, uir inconstantia tum ambitione maxima præditus, ut qui postea Cracouiẽsis præsul esse magnopere adfectauerit. Boleslaus deinde tertius, secundi filius regni hæres, cui Moscho rex Poloniæ Cracouiam per fraudem eripuit: unde causa inter eos magni exorta est belli. Boleslaus demum simulatione colloquij circumuentum, Mosconem luminibus effoßis mulctauit: deinde Cracouiam obsedit. Boleslao frater erat Odalricus, qui apud Henricum imp. exul nutritus fuerat: armis Cæsarianis munitus repente adest, patriumq; regnum recepit: ac Iaromiro alij fratri ob regni adfectati suspicionem, oculos euulsit. Boceriam puellam, quod Beatricem interpretantur, è plebe natam ob amorem in matrimonium duxit, ex qua Bizetislaum suscepit. Is deinde Iuditham Othonis imp. filiã deo dicatam,*

Primislaus
Vicegradus
Valasca mulier
Voinus
Vinslaus
Medria
Pubecha
Vratislauia
Hostiuitus
S. Ludimilla
Borsinous primus Christia
Spitigneus
Vratislaus
Boleslaus
S. Venceslaus
S. Dotimarus
S. Adalbertus Pragẽsis martyr
Boleslaus iunior
Straquates
Boleslaus
Cracouia à Polonis ca.
Bizetislaus

catam è cœnobio in uxorem sibi iunxit: unde ortum bellum
Boleslauia — inter generum & socerum apud Boleslauiam Boemiæ oppidum, quod interuentu ipsius puellæ ueluti quondam Sabinarum diremptũ facile fuit, Bizetislaus post hæc defuncto patri successit cum antea in Morauia tantum permittente genitore dominaretur. In primis bellum Polonis intulit, Cracouiensem Gnesnensemq; diripuit ciuitates an. sal. M X X X. ob quam rem ab Henrico III. frustra sæpe admonitus bello superatur, ac supplex ueniam petere tum tributa pendere cogitur. Pace hoc modo facta decessit: quinque superstitibus liberis, Spitigneo, Vratislao, Corado, Iaromiro, Otorio: quorum
Spitigneus — Spitigneus regnum paternum: reliqui Morauiam obtinuere. Vratislaus à fratre Spigneo bello petitus in Pannoniam ad Andream regem confugit: eiusq; filiam uxorem duxit: ac paulò pòst fratri uita functo successit. Iaromiri alterius fratris diaconi magna leuitas narratur, qui præsul Pragensis factus, cupijt & Morauiensis esse expulso Ioan. præsule, quam rem rogatus tunc à pont. missus & Matildis comitissa sedauerunt. Hic Vratislaus Leopoldum Austriæ ducem bello superauit. Morauiam, Poloniam, Slesiam, Lusatiam Hẽrico IIII. Imp. iuuante, Boemiæ regno adiecit, an. M L-
Conradus — X X X V I. Post hunc Conradus frater tertius, deinde fratris
Vratislaus rex II — filij sine regio cuncti nomine successere præter Vratislaum Vratislai filium, qui à Fred. I. ob eius egregia in eum merita, rex appellatus est. Nam operam ei magnopere in expugnatione Mediolani nauauerat. Nobilem deinde pontem supra Multauiam extruxit, X X IIII. munitam arcubus, qui magnam Pragã paruæ cõiungit. Sobieslaus post hunc an. V. regnauit. deinde Fred. Vladislai filius: postea Conradus qui in Apulia in bello occubuit: mox Bizetislaus, qui Henricus appellatus est, præsul idem & dux Pragensis: demum Ven-
Primislaus rex III — ceslaus eius frater, atque hi omnes ducali nomine. Primislaus uerò successor rex Boemiæ III. appellatus, ex eis qui diadema acceperint, quod à Philippo Friderici II. fratre ac
Venceslaus & Othocarus rex V — Imp. cõsecutus est. Huic filij successere Venceslaus & Othocarus, qui & Primislaus dictus est rex V. Boemiæ. Huius itaque Othocari felicitas & res bello magnæ commemorantur. Austriam ex hæreditate Margaritæ uxoris adsecutus est. ab Vlrico duce Carinthiam emit: Suriam, Prusiam, Tar-
Cunispergiũ oppidum — taros uicit: Cunispergiũ oppidum ædificauit: oblatum imp. nomen contempsit: in discordiam cum Rodolpho Cæsare ueniens tandem adactus parendi sacramẽto & adfinitate inter eos inita conciliatur. Quamobrem ab uxore Margarita obiurgatus quod per metum & ignauiam pacem fecisset, iterum prælio concurrens à Cæsaris exercitu profligatur atq; occiditur: regno nihilominus Venceslao puero eius filio tra-
S. Venceslaus — dito. Hic ille Venceslaus alter quem pro sancto colunt, &
Gẽtilis Vrsin. Venceslaus filius — portentis clarere dicunt, socer Gentilis Vrsinini, quiq; filium iuniorem omnia sibi dissimilem habuit. Nam is & uino & luxuriæ tantũ deditus apud Morauiam in prætorio in-
Henricus — terfectus est, annos agens X X II. Henricus deinde Carinthiæ dux regnum obtinuit, quem Albertus imp. expellens fi-
Rodolphus — lium suum Rodolphum regem cõstituit: quo mortuo res ad
Ioannes Lucenburgensis — Henricum reuertitur. Contra quem Ioan. filium Hẽrici VII. Lucēburg an. C X X V. usque ad Sigismundum imp. id regnum successoribus tradidit: in Italiamq; uenit: ciuitates principesq; multos tutatus Lud. Bauaro & Fred. Austriæ duce inter se de regno dissidentibus circiter annum M-C C C X X X I. Brixiam quoque, Bergamum, Lucam, Parmam, Mutinam, in potestatem recepit. Poloniæ regnum cum id tuto tenere non posset, Cazimiro acceptis X X. mil. marcharum argenti concessit. Postremo aduersus Anglos regi Francorum militans profectus cum toto exercitu in prælio cecidit die S. Rufi nefasta Boemis, cum regnas-
Carolus — set an. X X X V. Carolus eius filius qui cum patre in Italia

res gesserat imp. ex rege factus est Romæ diadẽmatis de more solẽnib. obitis. Pragam templis & ædificijs præsertim regia domo pulcherrima ornauit: scholam liberaliũ artium in eadem ciuitate instituit: pontem lapsum refecit: Pragensem — Schola Prag. Pons restit.
basilicã metropoliticam fecit: primus qui filium Vẽceslaum uiuens successorem sibi conciliatis electoribus malo quidem posteris exemplo instituerit. Venceslaus itaque ingenio so- — Venceslaus
cordi, captus in bello à Io. duce Lusatiæ ut redimeretur marchio Morauiæ tunc captiuus liberatus est: iterum à fratre Sigismundo captus è custodia fugit: tandem imperio abro- — Sigismundus
gatus ab electoribus, ac Sigism. eius frater surrogatus est: post quem regnum ad Ladislaum puerum regem item Pan- — Ladislaus
noniæ, de quo in Pannonia dicemus, peruenit. Hoc extincto Boemorum pars Cazimirum Cazimiri Poloniæ regis filium iure adfinitatis quòd sororem ipsius Georgius duxe- — Georgius
rat, pars uerò Matthiam Pannoniæ regem legerunt: tandem Georgium Pogebratium regno præficere uirum autoritate — Pogebratius
principẽ, qui rem diu pro Ladislao puero administrauerat Hussitarum tamen secta inquinatum. Post Georgij mortẽ ad Vladislaum Cazimiri fratrem Pãnoniæ regem res Boemica — Vlatislaus
peruenit. deinde ad Io. Albertũ, postremo ad Alex. qui dum — Ioannes Alb.
hæc proderem uiuebat. Et de Boemica quidem satis. Mora- — Morauia
uia illi ex orientis parte continua montibus tantum, & amne Morauia discreta, uini, frumentiq; feracitate mollior aliquãtulum quàm Boemia: gens latrocinijs dedita, ad quam nõ securus ulli accessus. Caput gentis Volagradensis ciuitas, quæ — Volagradẽsis ciuitas
Olimucensis postea dicta est. Oppida uerò Brunna & Znoy- — Olimicensis Brunna
ma, ubi Sigism. imp. decessit: hic igitur multos annos regna- — Znoymia
tũ. Nã Boemi, Roxolani, Poloni, Morauio regi quãdoq; paruere. Rex autẽ ipse Romano imp. Ex his Suadoplucus re- — Suadocupus
gum penultimus primus Christianus fuit, à Cyrillo fratre — primus Chri.
Methodij præsule Dalmatiæ cum tota gente multisq; Dal- — Cyrillus præsul Dalmatiæ
matarum populis in fide institutus. Quum Arnulpho imperatori tributum solitum negaret: uictus ab eo in prælio clam fugam mutata ueste adripuit, solusq; per saltus errans cum tribus eremitis tandem incognitus usque ad extremum persanctè agitauit, sese tantum in morte prodens. Successit huius filius Arnulphi liberalitate, quanquam indignus. Is ubi de patre accepit, ab eremo corpus relatum honorifice tumulauit. Verùm irreligiosus homo usq; adeo sacerdotes despexit, ut Methodium præsulem sanctissimum, quem suprà — Methodius
nominaui, quod eum mane post longam moram è uenatione redeuntem non expectauerat ad sacrificium, contumelijs incesserit, pauloq; minus manibus abstinuerit. Quare Methodius fugiens, eum sacris interdixit. Quo paulò pòst mortuo regnum Morauiæ ad Cæsares peruenit, è quibus Sigismundus eam genero suo Alberto regendam dedit: rebellantem ipse Albertus magno illato incommodo subiugauit. Proceres in hac regione ex magna parte Hussitarum se- — De secta Hussitarum seu Vickleuistarum
cta contaminatos Ioannes Capistranus nostra ætate frequentibus concionibus emendare conatus est. Ea siquidem hoc modo cœpisse traditur: tempore Venceslai ultimi Ioan- — Ioan. Vicklef
nes Viklef e schola Oxoniensi nouos quosdam codices, in quibus hæc hæresis scripta continebatur, in Boemiam attulit: adsciuitq; ad hoc facinus Ioanne Hus & Hieronymo — Ioannes Hus
Boemis doctrina linguaq; potẽtibus, res late serpere cœpit, — Hieronymus
usque adeo ut uocati ij duo in concilium Constantiense ad causam dicendam non solum errorem non posuerint, sed summa pertinacia supplicium ignis pertulerint. Cineres ne à sectatoribus colerentur in profluentem iactati. Hinc Vickleuistæ & Hussitæ appellati. Dictitabant officium concionandi aut docendi euangelij, uel cuiuis licere exercere, præterea sub utraque specie sacramentum suscipere, tum sacerdotes more Christi omnia communia habere oportere. Sed & hic aliæ ex alijs (uti fit) exortæ sectæ,

Adami

Adamitæ, Taboritæ, Orphani, qui Ziska & Procopio ducibus facundis & assertoribus acerrime illata refellebāt Iacobellus, Conradus, Roczana, Petrus Anglicus corruptores pro ueritatis magistris ab eis culti. Quatuor reges Venceslaus, Sigismundus, Albertus, & Ladislaus, pestem hanc extinguere continuis bellis non ualuere. In locis enim natura munitis montibusq; ingenti multitudine sese abdiderant, calicem pro uexillo in acie præferentes, unde facile deijci non erat. Ex quo malum non impune usque ad hoc seculum serpit.

POLONIA.

OLONIA utranq; Vistulæ possidet ripam ex parte Germaniæ, Slesiæ, Morauiæq;: ex parte Sarmatiæ Lituanis, Leuonijs, Gythonibusq; coniungitur. Eam in minorem, & maiorem diuidunt: minor ubi Cracouia, secunda ubi Posnania. Gnesna septentrionalior. De ipsius origine quoniam in Boemia quæ ferebantur dixi: pauca quæ restant ex eius regibus referam. Hic Vandali primum fuere: deinde à Craco, quem ex Croacia uenisse & autorem generis ac primum ducem fuisse tradunt, usq; ad Boleslaum per duces remp. administrauerūt: deinde Boleslaus dux quum Othonem imperatorem multis officijs demereretur, ad postremum cum ad se uenientem apud Posnam magnifico sumptu recepit. Ex quo rex primus ab eo ex duce factus est. Longa deinde regum successione, ann. M CCCC. quum rex superstite tantum filia decessisset: hanc Gulielmus Austriæ in matrimonium unà cum regno accepit, qui cum minime Polonis homo Germanus satisfaceret, adcersitus Vladislaus ex Lituania tunc minime Christianus, qui statim inito principatu fidē recepit. Ex quo Lituani Roxolaniq; ex magna parte regno adiecti Poloniæ sunt. Cum Tartaris feliciter dimicauit. Prutenos bello maximo sibi subiecit. Ex secundo matrimonio duos genuit liberos, Vladislaū, & Cazimirum: quorū Vladislaus maior nato patri defuncto successit. Is ille qui post ad Pannoniæ regnum uocatus est, qoiq; in clade Varnensi unà cum Iuliano Cæsarino legato contra Amurathen Turcam extinctus est. Cazimirus alter frater qui Lituaniam ex hæreditate acceperat. Poloniæ fratri successit. Is demum habuit liberos Vladislaū, qui Poloniæ rex ac post Matthiæ regis mortē à Pannonijs adcersitus est, Cazimirum, de quo mox dicam: Ioannem Albertum qui Boemiæ Poloniæq; successit: Alexandrum qui Lituaniam primo, postremo Ioanne Alberto nuper defuncto utrumq; regnum obtinuit, ac Fredericū qui præsul Cracouiēsis ab Alexandro VI. pont. in patrum collegiū deinde cooptatus. Ante hunc Pij pontificis tempore præfuit ei ciuitati præsul alter ac cardinalis Spitigneus, uir literis legitime imbutus. Cazimirus autem quem suprà memoraui perpetuo cœlebs ac castus uixit, nihilq; prius habuit quàm fidem, abstinentiam, ac iustitiam colere, res ei cunctas à patre delegatas in regno sapientissime obiuit, demum annorum XXV. decedens ac Lituaniæ sepultus, in beatorum est numerū relatus. Sed omnis facile superauit fama sanctitatis diuus Stanislaus eiusdē urbis præsul anno salutis M VIII. interfectus à rege Boleslao, cuius hodie corpus in basilica Cracouiensi conditum ueneratur. Vltra Vistulam Masouiæ ducatus & Podolia regio & Drauantza fluuius, ab eis dictus, Masouiam à Lituania diducens ad Polonos pertinentes. Et Gnesnensis & Posnaniensis urbes in sacro codice conscriptæ. Ad hos Callimachus Geminianensis meus familiaris penetrauit, ubi & literis & ingenij solertia, ex paupere diues magnopere apud eos reges quibus erat dilectus, ante hos annos decessit.

Cracouia à Craco
Boleslaus rex primus
Gulielmus Austriæ
Vladislaus ex Lituania primus Christia.
Cazimiri lib.
Vladislaus
Io. Albertus
Alc. Lituaniæ
Frederic' præsul Crac.
Spitigneus
Beatus Cazimirus
S. Stanislaus præsul
Boleslaus
Gnesnensis
Posnaniensis

SARMATIA EVROPAEA.

ARMATAS Græci Sauromatas uocant. Omnes enim teste Plinio, qui extremi gentium ac ignoti propè existētes mortalibus degūt, tam Europæos quàm Asiaticos, communi uocabulo ueteres Scythas appellauere: uerum à posteris Græcis diuisi, ut Sauromatæ usq; ad Rha fluuium dicantur: & ex his Europæi tantum, qui inter Vistulam & Tanaim continentur. Ex parte uerò austri montibus Sarmaticis: à septentrione autē sinu Venedico, & terra incognita. In hoc igitur spatio ij principales populi ab autoribus nominantur, Venedici, Phenni, Vindili, Varini, Gythones, Burgundiones, Peucini, Basternæ, Omani, Roxolani, Sauari, Bessi, Budini, Amaxobij, Geloni, Geuini, Alani, Agathyrsi, Arimaspi, Tauri, Tartari, Flumina uerò Borysthenes, Tyra, Hypanis, Axiaces, Tanais, & palus Mæotis. Montes Riphei, Arympei, Aræ Cæsaris, Alexan. De huiusmodi Sarmatis primus Romanorum triumphauit Domitianus princeps, cruenta tamen uictoria, cæsis apud eos duobus inclytis ducibus Aurelio Fusco & oppido Sabino. Postea longo interuallo Claudius II. item princeps cæsis ex eis ad millia CCC. His in uniuersum enarratis singula nunc uidenda. Primum ex his plures in Germania diximus, ut Phennos quos mira fœditate populos Tacitus dicit, nunc Prutenos aut Lituanos putauerim. Varinos, nunc Varnos, seu Varnenses, Gythones Ptolemæo, Guthones Tacito: ijdem populi non procul à Vistula collocantur. Omani prope Polonos, nunc Comanos eos appellant, qui regibus & nationi Pannoniorum sæpe molesti fuere. Burgundiones de quibus Plin. & Ptolemæus, hos in Galliam migrantes quum Galliā scripsi, enarraui. Sauari Ptolemæi, ij sunt quos recentiores Auaros uocant, qui multas in Europa regiones depopulauerunt. Ad Postremū in Italia Foroiuliū duce Cacano pulsis Longobardis ceperūt. Pencinos Tacitus dicit, à quibusdam Basternas uocari, sermone cultuq; ut Germani: in hac parte & Vindilos ponunt, ubi nunc Poloni, de quibus mox dicam.

Domitianus
Claudius II
Phenni
Varini
Gythones
Omani
Comani
Burgūdiones
Sauari, qui & Auari.
Peucini, seu Basternæ
Vindili

RES VANDALORVM.

INDELI Plinio Ptolemæoq; hi sunt, quos ætas posterior Vandalos appellauit, qui olim Gandarico duce filio Modigilli, qui regnauerat prior annis triginta: ex primo uidelicet anno Gratiani imperij sollicitati à Stilicone anno salutis circiter CCCC. paucis ante annis quàm Gothi Rom. caperent Gallias inuasere. Inde in Hispaniam traiecto Pyreneo, penetrantes: loca circa Beticā, quæ Vādalia postea dicta est, occupauerūt: ubi capta Hispali quum Gandaricus templum profanare uellet, subita morte corruisse dicitur. Cui Gensericus successit. Ex Hispania post aliquot annos, iubente Honorio, à Gothis item expulsi in Africam traiecerunt: quam tunc Bonifacius comes ab Honorio missus administrabat. Ante omnia Hipponem obsident, ubi Augustinus noster septimo obsidionis mense decessit. Potiti tandem cum omnia diripuissent, breui post tempore Hetruriam inuadunt classe ad Populoniam applicantes: unde à Basilico duce Leonis primi, è Græcia cum ingenti classe ad succurrēdum in Italiam misso, expulsi fuere. Gensericus post hæc ex Africa uocatus Romam ab Eudoxia Theodosij iunioris filia, Valentiniani item iunioris uxore, contra tyrannidē Maximi, qui urbis imperiū occupauerat, omnia in urbe diripuit, Maximo lapidibus interfecto. Post dies XIIII. Eudoxiam cum filia Eudocia & Placidia secum in Africam abduxit: matrē sibi, filiam alterā Honorico nato, alterā Placidiam Olibrio, qui post imperator fuit, matrimonio iunxit.

Modigillus
Gandaricus
Gensericus
Honoricus

Præter hæc secta Arriana omnia compleuit, ut testatur Iustinianus in Codice De officio præfecti proconsulis Africæ. Denique quum regnasset an. XLVIII. moriens Honorico reliquit habenas, qui haud patre melior in oppugnanda fide post annos VIII. pediculari morbo misere perijt. Deinde

Guntabundus
Ildericus

Guntabundus Genserici ex Gunzone filio nepos ann. XXVI. Is Ildericum ex Eudocia & Honorico natum hæredem relinquens, iureiurando adegit, ne orthodoxis ullo pacto faueret: at ille mortuo patre pio periurio confestim omnes huiuscemodi ab exilio reuocauit.

Gilimer

Post eum Gilimer, V. regnauit annos, uir in primis crudelis, qui nec parentibus pepercit: uictus demum à Bellisario ac in triumphũ ductus, an. LXXIIII. ex quo Gensericus in Africam ingressus est. Hic Vandalorum finis, ut autor Procopius.

Alani

Nunc cæteros exequar Alanos, Ptolemæus in parte Scythiæ ponere uidetur: Capitolinus in parte Daciæ: Marcellinus itemq; Plin. & Dionysius poëta in hac Sarmatia Europæa. Iosephus lib. ultim. ait, inter Tanaim & Mæotidem habitare, ac inita cum Hyrcanis societate Medos suo tempore fuisse depopulatos. Hi demum fuere, qui uno ferè tempore cum Vandalis Gallias, deinde Hispanias petierunt: sed breui & ipsi à Gothis, cum quibus eandem ferè gentem & linguam esse Procopius dicit, expulsi regnum amiserunt.

Agathyrsi
Geloni

Agathyrsas & Gelonos populos, Agathyrsus & Gelonus Herculis filij constituerunt, ut est autor Eustathius. Ex his Agathyrsos dicit Herodotus cultu præstare, esseq; ab origine Græcos, agri cultores quoque & optimam incolere terram. Mela dicit eos, ora fuco inficere, qui nulla deletur aqua: ex quo Virgil. Pictiq; Agathyrsi. Hi denique Bacchum ex India redeuntem excepere.

Roxolani
Ruteni

Roxolani Plinio Ptolemæoq;: Roxani Straboni: hodie uerò Ruteni. Hi quondam aduersus Mithridatis Eupatoris duces dimicarunt, quibus imper. præerat Tasius, ut ait Strabo. Sed Christiani nunc sunt, Græca tamen secta, lingua semidalmatica, sicuti ferè & Lituania & Polonia uicinæ regiones:

Albi
Moschouii
Mosqua

bifariam autem diuisi, qui dicuntur Albi, uicini Lituaniæ, ex nomine fluuij Moscouij dicuntur, ac Mosquam regiam habent, cui præsidet Ioannes dux, qui ex Helena Andreæ Palæologi Despoti sorore plures suscepit liberos. Hic ad mare usque Venedicum postremus omnium imperat. Ex quo Strabo ait suprà Roxolanos neminem habitare. Ibi ingens sylua, & homines syluestres pellibus tantum ursorum quos uenantur tecti: natura alioqui simplices, melle uictitantes, ac mercatoribus eò adnauigantibus pro frugibus pelles pretiosas commutantes.

Nogardia

Retinent insuper urbem maximam, quam Nogardiam, hoc est nouum castrum, eorum lingua uocant, quæ Græcum solet habere præsulem. Is fuit ætate nostra Isidorus cardin. Rutenus ab Eugenio factus. Hic lapis in medio foro quadratus, quem dum ciuitas erat libera qui ascendere poterat, neque inde deijci, princeps habebatur. Huc aditur tantum pellium causa: moneta utuntur non signata.

Ruteni rubri
Tartari

Alteri Ruteni, rubri appellati, Orientaliores, ac Borysthenì propiores sunt. De Tartaris locus iam exposcit, his uicinis populis atque infestis, loqui. Hos Plin. Tactaros uocat, ponitq; inter Tauros, de quibus paulò pòst dicam. Hi ann. MCCXXI. Batone duce finibus egreßi ad mare usque balteum defluxere, uicinosq; accolas Roxolanos, Gazeos, qui & Lazi Procopio dicuntur, præterea Polonos depopulati, postremo ad Pannonios penetrantes, omnem eam regionem triennio uastauerunt, ut in Pannonia dixi. Inter Borysthenem & Mæotidem campos habitant inadcessos, quum aqua, tum frugibus, tectisq;, ac omnibus necessarijs carentes, pecore abundant. Vitam in tentorijs ducunt, equorum inutilium sanguinem potant, cæteriq; utiles equi inter niues ungulis herbas radicesq; perquirunt, breuiq; cibo longas tolerant excursiones. Lege ac lingua omnes utuntur Mahometana, ac cum Turcis uicinis adfinitates ineunt. Septenis agunt sub principibus quos Cæsares appellant. Ex his unus Lituanis Rutenisq; uicinior ac infestus, Cæsar Caphensis dicitur, quod prope Capham loca teneat. Est enim id castellum iuxta mare in Taurica Chersonneso munitißimum, ditionis olim Genuensium, nunc Turcarum. Cæterum Tartari ore sunt tetro & horrendo, raso sincipite à medio uertice ab utrunque tempus, oblongis post tergum capillis, lata facie, preßis naribus, ore abraso, præter labrum superius.

Budini

Deinceps ad reliquos Sarmaticos. Budini ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ ἀνδρῶν, quod in curribus ut plerique Scythæ agunt, à bobus tractis.

Amaxobii
Melanclæni
Neuri

Amaxobij simile ferè genus, ἀπὸ τῶν ἁμάξας καὶ βίου. Melanclæni quòd atris uestibus utuntur, Anthropophagi enim sunt Herodoto teste. Neuri eorum regionem olim ob serpentes reliquerunt. Incantatores perhibẽtur esse, in lupum sese aliaq; animalia conuertentes, ut Eustathius in Dionysium.

Hylea regio

Hylea regio mari quo abluitur nomen dedit, ut Plin. Herodotus etiam sic ait, Traiecto Borysthene, à mari in primis est Hylea regio. Valer. poëta. Mouit & Hylea supplex cum gente Syenęn. Stephanus tamen eam regionem Ponti facit.

Cimmerii & Oretæ
Ialmon

Cimmerij & Oretæ inter Sauromatas. Ii in Odyssea nominantur. Hi secundum Dionysium Achæi sunt, qui secuti Agamemnonem, siue Ialmonem filium Martis, regem Asplendonum, huc tempestate delati. Plin. Cimmerios post Arimpæos ponit.

Essedones

Essedones Plin. Ißidones Hecatæo, Assedones Alemani poëtæ ijdem populi.

Arimaspi

Arimaspi in hac parte Plinio ponuntur iuxta Ripheos, quos Dionysius Arimaseas uel Arimannos uocat. Aeschylus uerò μονῶπα στρατόν, id est, monoculum exercitum, quod sagittarij quum sint optimi, alterum inflectũt oculum, ut à paruis adsueti altero melius cernãt, unde etiam nomen auspicati sunt Herodoto. Nam Ari Scythicè, unum significat, & Maspos oculum. Idem dicit autor, super Arimaspos Grypes esse aurum seruantes.

Grypes
Riphei
Arimpæi

Hos prope Riphei sunt montes: ultra uerò Arimpæi habitant, iusti & mites. Plin. dicit eos in nemoribus agere ac baccis uictitare: quos satis puto ex eorum genere syluestrium hominum suprà mihi memoratorum, sub Moschouiæ duce degentium.

Aræ Alex.

Ad Ripheos usque cursus Alexandri, ubi eius aræ ponuntur. Suprà uerò Hyperborei sunt montes, quos nonnulli in Asiæ principio ponunt, de quibus mox in Asiatica Sarmatia.

Tauri populi XXX

Nunc autem uersus mare Ponticum descendendo Tauros gentem maximam percurram: dicuntur enim non à monte, ut quidam eruditus nuper nullo autore scripsit, sed ab animali, quod ibi Osyris docuerit boues aratro iungere, ut tradit Eusthatius. Nam Osyris dicitur uniuersum orbem agricolationem monstrando obiuisse.

Tactari

Horum igitur Plin. XXX. populos fuisse dicit, inter quos Tactaros ponit de quibus suprà dixi. Apud hos Diana Taurica, cui Iphigenia præest, & uictima humana sacrificatur.

Tauroscythæ
Cursus Achilleius

Hic Tauroscythæ qui montana tenent, & Cursus Achilleius, & Taurica Chersonnesus oblonga, in mari protensa modo uittæ mille stad. Eo usque dicunt Achillem prosequutum Iphigeniam fuisse, raptam ex Aulide in Scythiam à Diana, quum ceruam pro ea supposuit, ibiq; moratum cum ea rem habuisse. Nonnulli alium Achillem eius regionis regem illius amore captum fuisse dicunt. Hæc Eustathius in Diony. Plin. ait hanc peninsulam ad formam esse gladij in transuersum porrectam, & ab exercitatione Achillis cognominatam esse Achillis Cursum.

Achillis tumulus
Achilleũ promontorium
Chersonnesus

Ab hac CXX. milia insula in ponto est, Achillis Tumulus appellata, de qua in ponto dicam: & promontorium Achilleum contra Cimmerium Bosphorum, Ptolemæo. Chersonnesus

Taurica

Taurica moribus & elegantia Græca, libertate quondam à Romanis donata, ut autor Plin. In hac urbes nobiles, Theodosia, & Panticapeum metropolis Bosphorianorum, à Panticapeo Aetæ regis filio ædificata, quæ postea Phanagoria est appellata, quod phanarium sit ac forum circa incolentium Europeorũ Eustathio. Præterea Nymphæum, Parthenium: Charax mons, sinus Carcinitus. In Isthmo, Noua mœnia, Bosphorus Cimmerius lat. x x stad. qui os Mæotidos appellatur. De Mæotide uerò ipsa in Ponti descriptione dicam: Erullos insuper fortissimã gentem in Sarmatia flumẽ supra Istrũ habitare Procopius de bello Goth. scribit, qui, ut ait, senio confectos, seu morbo adfectos ob pietatem interficiunt: uxor defuncti iuxta tumulum laqueo se suspendit, infamis qui huic desit officio. Longobardos olim uicinos Anastasio imperante ac duce Rodulpho infestauerunt, qui dux cum esset ab iniuria belli aliquandiu quiescens, à suis uti segnis insimulatus pugnare rursus coactus cum multis eorum millibus cecidit. Exercitus reliquiæ antiquam patriam repetentes cum Rogis constitere. Deinde in Italiam unà cum Gothis commixti uenerunt: postremo ob famem pars Gepidarum gentis uicinæ militiæ se autorauerunt, pars in Thylen insulam se contulere. Iustinus princeps eos primum Christianos fecit, eorum sæpe auxilijs usus. Gothos quoque Trazaitas Procopius hic ponit & Hunnos. Flumina hic, primum Tanais Europæ terminus, Græco uocabulo porrectus extensusq́; dicitur, quod longe fluat, Barbaris quandoque Silis nunc Vola uocatus. Nam plerique fluuij Barbara sibi usurpant nomina, ut Nilus, Thermodon, Araxes, Eridanus. Tanais igitur è Ripheis montibus oritur Ptolemæo, è Caucaso Dionysio, è magna uerò palude Herodoto, quibusdam alijs nullum certum habet principium. Hic Græcorum colonia quondam fuit à Polemone Colchorum rege diruta, quum minime obtemperaret. Commune id emporium eius regionis: nunc in eodem loco castellum est Venetorum Tana, unde pelles & mancipia exportantur, quæ Sarmatæ mercantur, appellantq́; Carcasos. Borysthenes ingens Sarmatiæ fluuius à montibus exit Venedicis, & per fines Sarmatiæ in Pontum Ptolemæo: Plinio autem & flumen est & lacus & oppidum & gens, uocatusq́; à Barbaris Neper, qui Tartaros à Lituanis diuidit: præterea Tira & Axiaces, quem Hypanim etiam uocant, Barbari uerò Nester, ex Peucinis montibus in Pontum fluunt. Flumina præterea è montibus Venedicis in sinum eiusdem nominis, Ptolemæo, Chrones, Rubon, Truntus, Chersinus.

Theodosia
Panticapeum
Phanagoria
Nymphæum
Parthenium
Charax mons
Sinus Carcinitus
Isthmos
Noua mœnia
Bosphorus
Mæotis
Rogi
Gepidæ
Gothi trazaitæ
Hunni
Polemon
Tanais
Borysthenes
Axiaces seu Hypanis

SARMATIA ASIATICA.

ARMATIAE *Asiaticæ limites Ptol. intra Tanaim & Rha fluuios montesq́; Caucasum & Hyperboreos concludit, in quo fermè spatio populi clari sunt Rhombitani, Melancleni, Zygi, Hunni, Turcæ, Amazones, Hyperborei, Gerri. Hippophagi. Flumina uerò Rha, Rhombites, Rhymnium, unde & montes Rhymnici. Rha in primis maximus amnis, apud quem, inquit Arrianus, radix nascitur medicamento nobilis, quod Rha ponticum, seu Rha barbarum uocant. Oritur ex Hyperboreis. Flexiones facit similes Tanai inter se aduersas, ab Alexand. alter Tanais putatus. De Hyperboreis qui suprà Rhipheos habitant, Plin. dicit eos inter Antipodum solis occasus & nostrum orientem, putari à nonnullis semestrem diem habere, maneq́; serere & uesperi metere. Domus his nemora, nullum morbum, perpetuam salubritatem, ætatem quàm longam ad mille annos, procul à lite & iniustitia. Herodotus contrà, nullos esse Hyperboreos dicit: aut si sunt, necesse & Hypernotios quosdam esse. Posidonius esse quidem eos adfirmat, uerum habitare iuxta Alpes Italiæ. Polybius ait, suprà Tanaim uersus septentrionem ignota esse omnia, somniareq́; si qui de his loquuntur aliquid aut scribũt. Rhombitani accolæ fluuij sunt Rhombitis, Strabo. Ptolemæus maiorem & minorem ponit Rhombitem, paulò pòst Mæotidem ex Rhomborum frequentia nominatum. Zygi de quibus Marcellinus ait, inmani diritate Zygos & Napas. Dionysius poëta præter Zygos ponit etiam Sindos inter Sarmatas. Hunnos suprà Caspios & Albanos ponit Dionysius. Simocatus quidem est autor Eustathio in descriptione orbis, Hunnos circa Boream & orientem consistere, eosq́; Turcas à Persis appellari. Alij sunt Hunni Europæi, de quibus Procopius libro v. sic ait, apud Mæotidem Cimmerij habitant antiquitus nominati, nunc autem Hunni, quibus olim rex quidam imperabat qui duos habebat filios, Vturgurum, & Cutrigurũ: hi inter se regno diuiso utramque ripam Mæotidis ostij incoluerunt, donec paulatim Istrum traijcientes cum ualido exercitu loca imperij Romani populati sunt: horum alter Vturgurus domum postea reuersus circa eandem consedit paludem: Cutrigurus autem Romano imper. negotium facessebat, occidentem uersus late loca occupauit. His uicini apud Mæotidem sunt Gothi Trazitæ appellati, remoti ab alijs Gothis, qui Visigothi dicuntur. Hos traijcere conantes Istrum Hunni sæpe repulerunt. Vsque ad pontum habitant Euxinum, iter dierum x x. Arrianam colunt sectam, miserẽq́; ad Iustinianum anno eius imperij x I. oratores quatuor, ut præsulem eis mitteret, quum alter apud eos esset extinctus. Hæc Procopius diuersis in locis in eodem libro, ex quibus deprehendimus Hunnos, qui Pannoniam ceperunt, Europæos fuisse: colonos fortè Hunnorum Asiaticorum de quibus scribimus: hosq́; simul eandem esse gentem cum Turcis & Lazis & Zanis, qui à Iustiniano superati sunt per Theodorum, ut autor est Agathias. Verum diuersis cognominibus appellati, ex ducibus plerique nomen habentes. Reliqua Hunnorũ in historia Pannoniæ prosecuti sumus. Amazones apud Rha fluuium sitæ, hodie quoque à nostris cosmographis in insulis ponuntur Edil fluuij, quem Rha dicunt esse. De his Trogus libro I I. ait, duo fratres Scythæ cum exercitu apud Rha flumen constitere: ibiq́; post multos annos conspiratione uicinorum, quibus erant infesti, trucidantur. Horum uxores qui cum eis aderant, in aduena terra sumpta mulierum manu sese tuentur contra uiros: quibus tantum concubitus causa admissis, mares filios interficiebant, fœminis dextram adimebant mamillam, unde nominis etymologiam sumpserunt. Primæ earum reginæ Marpesia & Lampedo: his Orithyia & Antiope successere, contra quas profecti Hercules & Theseus uictoria sunt potiti, Menalippe & Hippolyte sororibus Antiopes captis: deinde Pantasilea Orithyiæ succedens, & in bellum Troianum profecta, cum toto exercitu trucidatur. Hoc itaque modo ex successione usque ad Alexãdrum Magnum durauere, in hanc ille sententiam. Strabo autem lib. x I. eas dicit indicto esse late quondam dominatas fuisse ciuitates ab earũ reginis cognominatas in Asia, ut sunt Ephesus, Smyrna, Myrina, Paphe, & aliæ complures. De Thalestri regina, quod in Hyrcania cum Alexandro prælio concurrerit, ut quidam scriptores tradunt, non adseuerat. Herodotus de hoc genere refert, Amazones Thermodonta Paphlagoniæ incoluerunt, quæ quum in sedibus suis à Græcis essent debellatæ, congregatæ unà pontum Euxinum contra eos traijcientes, à uentis reiectæ in Mæotidem descendentes, omnem eam regionem depopulatæ sunt. Quumq́; essent spe-*

Rha
Rhymnium
Rha barbarũ
Hyperborei
Rhombitani
Rhombites
Zygi
Napæ
Sindi
Hunni
Hunni Turcæ
Gothi trazitæ
Amazones
Edil
Rha
Thalestris regina

cie pulchræ pacem cum iuuentute ob Venerem fecerunt, simulq; Tanaim transeuntes iter trium dierum uersus orientem consedere, ubi nunc sunt apud Sauromatas: ut uerò quidam uolunt, Istrum traijcientes cōtra Græcos usq; ad Ariopagum uenere: unde nomen ab illis locus tanquam à Marte retectis adsumpsit. Hæc Herodotus. Dionysius quoq; poëtas eas Thermodonte huc migrasse dicit, ἀμάζονες πλαγχθεῖσαι πατρίδος ἀπόπροθι Θερμώδοντος. id est, Amazones profugæ patria procul à Thermodonte.

RES TVRCARVM.

TVRCAE *in hac parte inter Sarmatas Asiaticos supra Caspias portas commemorantur Plinio, Melæq;. Qui uastas dicit eos colere solitudines, aliq; uenando. Ptolemæo Tusci in eadem parte ponuntur. Simocatus historicus, ut tradit Eusebius, ait Hunnos à Persis Turcas uocari. De his itaque Scilix Græcus autor, qui historiam scripsit Constantinopolitanam, sic refert: Turcarum genus Hunnicum est circa Caucasum montem, gens maxima atque libera: quum Saraceni late dominarentur in Asia, atque inter se dissiderent, Maugmet princeps Persidis & Mediæ contra Imbraelem item Saracenum Babyloniæ principem, auxilia Turcarum adcersiuit. illi duce Mucaleth, uictoria potiti, ad imperium Persiæ aspirare cœperunt: præsidiaq; in Araxis ponte constituta à Saracenis, ne Scythæ transirent in Persiam, cum amouere conarentur prohibiti, manu ualida prædone duce Strãgolice cõtra exercitum Maugmet ueniunt, ac tandem potiuntur. Totius Persiæ Strangolix Sultanus efficitur: ruptisq; Caucasi claustris Turcas alios euocat: uicinis bellum suscitat: Babylonem Pissasirio rege superato in potestatem redigit: contra Carbessen Arabiæ Principem bellum primum per Cuelmã legatum, deinde per Asangatris filiũ infeliciter gessit, amissis copijs ac profligatis: uerum alij atque alij insurgentes huius nationis totam Asiam occupauere. Hæc Scilix. Otho autem præsul Phrisingensis dicit eos egressos è finibus anno sal.* D.CCLX. *regnante apud Francos Pipino: Asiam occupauere, ac cum Saracenis de una lege conuenere, quum prius uti reliqui Scythæ idola colerent. Insequentibus deinde temporibus diuersi ex his duces ac principes loca diuersa cepere. Solimanus Niceam usque ad Hellespontum & Tarsum Ciliciæ, qui in prima expeditione Hierosolymitana expulsus à nostris cum tota familia fuit. Ducath Damascum omnemq; regionem Decapoleos: Assungur Alapiam, Anexianus Antiochiam cum modicis finibus: nam usque Laodiceam Syriæ Calypha Aegypti è gente Saracenica possidebat regiones. Post annos circiter* LXXX. *regnante apud Hierosolymas ex nostris Almerico Syracinus Norandini Damasceni principis dux simulatione ferendi auxilij Caliphæ Aegyptio, qui tunc à nostris oppugnabatur, eum obtruncauit, Sultanumq; se primum Aegypti constituit. Huius Saladinus successor Hierosolymæ Syriæq; regnum nostris expulsis in potestatem recepit, processuq; temporis & ipsi Saraceni eum nomen ex Turcis, quod inter Arabes uersarentur usque in hodiernum diem accepere: perpetuaq; postmodum lege sanxere, nequis Turca aut in secta Mahumetana natus Sultanus esset, sed aut Christianæ fidei desertor, aut alterius nationis captiuus ac seruus. Insequentibus deinde seculis ann. circiter* MCCL. *quatuor è Perside familiæ cum totidẽ ducibus ac exercitibus late per Asiam, perq; Europam uagati sunt, Asambeei, Candelori, Caramani, Othomanni. Candelori Sinopen, regionemq; circa Pontum cepere. Caramani Ciliciam, quorum ultimus Abramus auxilium contra Othomannos à Pio pont. per oratores petijt. Vtraque igitur familia à Mahumete Othomanno pulsa ad opes Asambeei confugit. Hic Asambecus Vsuncasan appellatus, una ex quatuor familijs in Perside regnabat omniũ potentissimus: apud Tauros ciuitatem ab eis uocatam regiã cõstituerat, ac Othomannis plures ademit urbes: cum Venetis ex ea causa fœdus iniuit: oratorq; Venetorum Catherinus Zenus ad eum missus anno* MCCCCLXXII. *multas eius opes testabatur se uidisse: contra Othomannum ad septingenta hominum millia coëgisse, ipsum in castris uenari solitum equos syluestres quibus uescebantur. Prusiæ ac Nazaliæ regiones hostium depopulatum esse. Denique Cappadoces, Armenos, Mesopotamios, uicinosq; circa populos omnis subegisse. Aliæ quoque literæ Securani Genuensis, qui apud eas nationes negotiabatur, ad Sixtum pont. eodem ferè anno idem testabantur: præterq; etiam Sorochum nepotem magni Tamberlani ab eo expugnatum, apud mare Caspium Samoreantem urbem proximam Amazonibus tenentem Hierusalem regem Babyloniæ cum toto exercitu superatum: Aegypti Sultanum ob formidinem ad fœdus ineundum compulsum. Quæ omnia post eius mortem defeciere, filijs non pari uirtute aut felicitate succedentibus. Ex quo Othomanni, ac alij, multa de eorum imperio abstulerant. Nuper uerò ann.* MDII. *excitatus est in Perside uir bubulcus & idiota, nomine Sophi, qui se prophetam dei nominat, responsaq; dat: operaq; facie more Moscos populos audit: magnoq; cum exercitu ingressus uicinas nationes subegit. Othomannis maximè aduersus, quibus multa iam abstulit, eaq; antiquis possessoribus & dominis Asambeei nepotibus tradidit. Armenos Christianos ultrò obuiam ob metum procedentes bona spe iussit esse. Othomanni autem, quos è quatuor descripsimus familijs, eodem tempore Othomanno duce in Asiam primum minorem irrupere. Hic enim ex humili fortuna ob uirtutem rei militaris magnum sibi nomen in Turcarum gente parauerat: cuius filius Orchanes suprà nidum paternum in Thermodontem & Bithyniam transgressus, caput extulit: huius item Amurathes rem maiorum adauxit: duobus siquidem de imperio Græcorũ certantibus ab altero auxilio adcersitur, pacta Callipoli: quam adsecutus primus Turcarum paulatim per dissensionem principum Græcorum in Europam, in Thraciam primo, deinde in reliquam Græciam manus iniecit. Huius è duobus superstitibus liberis, alter Solimanus breui decessit, alter Pazaites paterno successit imperio, maiorum fama non inferior. Thraciam, Mœsiamq; magna ex parte subegit: maiora facile consecuturus, si per eius infelicem exitum licuisset. Captus siquidẽ à Tamberlano, de quo uiro inter Parthos postea dicemus, in caueaq; uinctus cathenis modo feræ circunducebatur. Filij hac clade accepta euestigio per Thraciam fugientes à Græcis capti sunt, è quibus Celapinus natu maior, inutili quidẽ nostrorum consilio, ad recuperandum paternum regnum dimissus obijt, superstite filio Orchane pupillo, quem tutor ac patruus eius Moses cupiditate adrepti imperij de medio sustulit: quod denique & ipse sine liberis extinctus, fratri Mahumeti reliquit. Hic igitur primus Danubium traiecit: multasq; eorum ciuitates tributarias fecit. Huic Amurathes filius successit: quem aliquandiu Græcus imperator in Asiam traijcere conantem interclusit: demum ubi eò penetrauit, Mascapham Pazaitis filium regno paterno spoliatum egentem contra eum excitauit: quo uicto Amurathes solus rerum potitur: Thessalonicam ui captam diripuit: Epirumq; ac Aetoliam subiugauit: Sinderouiam Georgij despoti Seruiæ soceri sui urbem expugnauit. Cum centum armatorum millibus Pannoniam ingressus obtinuisset, nisi*

commeat

Maugmet
Imbrael
Mucaleth turca
Strangolix
Otho præsul
Solimanus
Ducath
Assungur
Syracinus
Norandinus
Saladinus
Turcarum familiæ IIII
Candelori
Caramani
Asambeei
Vsuncasan
Sophi
Orchanes
Amurathes
Pazaites
Celapinus
Moses
Mahumetes
Amurathes

commeatus per anni penuriam defuissent. Bis tamen Pannonios bello fudit: semel apud Varnam, in qua Vladislaus rex cum duce Ioanne Hunadis & Iul. Cæsarino legato profligatus fuit: de quo quid deinde fuerit incertum, non amplius uisus est. Ioannes ut peritus rei militaris fatum prædixerat: non creditus sese ante finem pugnæ in tutum recepit. Legatus fugiens dum aquaturus equum in amnem ingreditur, à latronibus Pannonijs trucidatus in medio campo iacuit. Post quam uictoriam Amurathes simul cum alijs rebus gestis, iam satis gloriæ peperisse putans, uitæ tranquillitati consulere deinceps statuit. Itaque cura rerum

Mahumetes

Mahumeti puero & eius magistro Callibassæ tradita, ipse imperio se abdicans secretum petijt. Reuocatus paulò pòst à suis cōtra Ioannem Hunadis iterum aduersus euntem rursus uictoriam retulit, atque iterum secessit. Moritur apud Prusiam Bithyniæ ciuitatem, quæ erat ante captam Constantinopolim Othomannorum regia. Mahumetes igitur defuncto patre, institutum maiorum pro ingenio correxit: rem domi forisq; legibus ordinauit: Constantinopolim expugnauit. Auctus deinde uiribus ad Albam inter Danubij & Saui confluentes castrametatus, magnam à nostris plagam accepit x x x. ferè mil. è suis desideratis. Fuere in eo exercitu tres Ioannes, Baiuoda dux regis Pannoniæ, Ioan. Caruagialis legatus, & Ioan. Capistranus ordinis minorum, sub Calisto III. Post hæc Seruiā inuasit: eius Despotus Georgius relicto defensioni filio in Pannoniam aufugit. Trapezuntem deinde ac Bosinam fugatis eorum principibus subegit: omni denique ferè Græcia cum Peloponneso, Macedoniaq; ac Illyrico potitus, in Italiam ad extremum

Hydrunti expugnatio

penetrauit, Hydrunto capto: in quo bello per triennium gesto, flos omnis Italiæ absumptus est: benigne nobiscum egit dei prouidentia, autore inter hæc de medio sublato. Ad cuius nuncium mortis Sixtus pont. qui iam de fuga in Galliam, & alma urbe beatis apostolis qui eam tuerentur, relinquenda cogitauerat: cum patribus ac de plebe deo gratias agens, tabernas claudi: institium ac triduale sacrum

Pazaites
Zizimus

indici iubet. Mahumetus igitur filius Pazaites qui nunc imperat, rem paternam suscepit, expulso Zizimo fratre, qui Rhodum primo, deinde in Galliam, postremo in urbem Romam ad Innocentium VIII. captus cum custodibus Rhodiorum militum uenit: obuiam Francisco pont. filio procedente: excepitusq; publice in senatu, pontificem, deinde patres more suo consalutauit: mox custodiæ traditus est, donec ab Alexandro successore ablatum Carolus VIII. rex Gallorum hinc secum Neapolim duxit, qui paucis post diebus ueneno extinctus, maximi initium mali nobis fuit: nam rem tuam fore Christianis frater per oratorem pontifici receperat eo incolumi. Igitur an. MCCCCXCVIII.

Carni

excursiones in Carnorum regionem transmisso Taliauento fecit: multa fidelium milia trucidauit. Biennio deinde

Methone capta

post longa obsidione Methonem cepit, omnibus ad unum oppidanis cum præsule necatis subuenientibus Venetis. Postremo Gallorū classem suppetias ferentem apud Lesbum perdidit: quæ singula alijs etiam in locis mihi repetita.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. VIII.

ILLYRICVM.

LLYRICI ab Illyrio Cadmi & Hermiones filio, ut tradit Eustathius, cognominati, quorum sepulcrum prope Ceraunia cernitur. Huc enim è Thebis profecti in serpentes mutati fuerunt, postquam Cadmus Martis draconem, qui Dyrcen custodiebat, interfecit. Ratio fabulæ ut idem dicit, quod homo Græcus & politicus mores induerit barbaros, & uictum ferinum. Appianus autem aliam repetit originem: Polyphemo uidelicet & Galateæ tres fuere filij, Celtus, Galatus, & Illyrius, qui totidem constituere populos. Illyrio deinde filij, Achilles, Autarius, Dardanus, Medus, Taulantius, Perrhebus: filiæ quoque Partha, Daorta, Dasara: à quibus Taulantij, Perrhebij, Achillei, Autarici, Dardani, Medi, Partheni, Dasarici, Darsij prodiere. Autario ipsi Pannonius, uel Pæonus potius, & Scordiscus filius fuit. Pæoni uerò Tribalus, à quibus pariter nationum cognomina traducta sunt. Hæc ille. De Illyrijs Florus ait, quod primo bello Punico, regnante Teuca muliere, populationibus non contenti, licentiæ scelus addiderunt, legatos Rom. securi percusserunt, præfectos nauium igni cremauerunt, idq; quo indignius fieret mulier imperabat. Itaque Cn. Centimala duce, late superati fuerunt. De eadem regina quæ Agronis regis uxor fuit, Polybius sic ait: Illyrij sæpe eos qui ex Italia nauigabant, & ex Phœnice mercatores deprædabantur. Romani conquestum ad Teucam reginam P. Iul. & T. Coruncanum miserunt: alterum eorum liberius locutum, postea discedentem in itinere iussit interfici contra ius gentium. Ita missus Cn. Centimala cum exercitu Teucam superauit, illa sese in urbem Rhizonem recepit, & procul à mari in ipsa Rhizonis fluuij ripa pacem fecit, hac conditione ut tributum daret, omni Illyrico excederet, paucis exceptis locis, ut non ultra Lissum ei nauigare liceret. De Illyrijs postea, uti Liuius testatur, L. Anicius prætor capto Gentio rege qui rebellauerat, triumphauit. Deinde Scipio Nasica cons. expugnato Delminio, unde Delmatæ dicti sunt, amplissima ciuitate. Mox Q. Metellus cognomēto Delmaticus. Postremo Asinius Pollio Augusti tempore, Salona oppido munitissimo in potestatem recepto. Insequentibus uerò temporibus Sclaui dicti sunt, à Græcis autem Sclaueni, de quorum origine Procopius Græcus autor sic scribit: Sclaueni gens Scythica Iustiniani tempore in Illyricum irruere, multasq; strages ediderunt, contra eos imperator exercitum misit Germanorum, qui multos ex eis interfecerunt. Sclaueni nihilominus prædas egerunt, & incommoda multa uicinis intulerunt: Istrumq; nequeuntes transire, se domum receperunt. Postea uerò paulatim Gepidis militantes suprà capita omnium emersere, ac Istrum transeuntes imperij Rom. loca occupauere, interq; Illyricos constitere. Cantlecto utuntur semiscythico ac proprio in sacris usque literis ac sacrificijs, concessione pon. ac sancti præsulis eorum Cyrilli. Magistratus ac principes Banos appellāt. Dominātur nunc partim à Pannoniorū regibus, partim à Venetis: ligneis habitant plerumq; ædificijs culmo contectis, præter paucas littorales urbes in quibus humanius degūt: tellurem optimam colunt: ubi teste Aristotele, bis grandæ pecudes & quater in anno tondentur. Regionem omnem Rom. ut est autor

Teuca regina Agronis uxor

Cn. Cētimala

Gentius

Scipio Nasica

Q. Metellus

Asinius Pol.

Sclauorū origo Sclaueni

Bani magistratus

Illyrici diuisio

Rufus, in prouincias XVII. diuisere. Noricorum II. Panoniorum totidem, Valeriam, Samensem, Delmatiam, Moesiam, Dacorum II. Sub ditione Macedoniæ sunt VII. Macedonia, Thessalonicensis, Achaia, Epiri II. Latitudo totius Illyrici Plin. pass. mil. CCXXV. ab Arsia usque ad

Adrius mons

Drinum DCCC. Adrius mons Straboni Mediam, ut Apenninus Italiam diducit, hinc Adriaticum, inde Pannonias respiciens. Mutat autem Ptolemæo in itinere nomina, Ocra, Carnus, Bebius, Albanus, Adulas, Getius, Scardus, pro uarietate regionũ appellatus. Hunc præter Rufum diuus Hieronymus, Alpes Iulias uocat, quendam describens locum. Inter Constantinopolim, inquit, & Alpes Iulias. Duobus principalibus abluitur tota regio fluminibus, Sauo, & Drauo: citra Adrium uerò alijs minoribus, Edanio, Titio, Narone, Rhizone, Drilone, Drino, omnibus in Adriaticum erumpentibus sinum. Populi autem inter idem mare ac mon-

Iapydes
Liburni
Dalmatæ
Dryopes
Cerauni
Iatæ
Chelidonij

tes hi ferè nominantur, Iapides, Liburni, Illyrici, Dalmatæ, Dryopes, Cerauni, Iatæ, Chelidonij, Hyelles, confusi ferè omnes. Iapydum, & Liburnorum ciuitates XIIII. conuentum Scardonitanum petebant. Ius latij habebant, ut autor Plin. Iapides ex Gallis Illyriciśq; nati cum latrocinarentur uicti ab Augusto, ut idem refert, fuere. Hyelles Cher-

Hyllis

sonnesum habent teste Apollodoro, qui Hyllis appellatur, habens ciuitates XV. Ad hos Argonautæ descenderunt, ab ijs etiam Iason didicit tripoda Phœbi eò aduectum abscondere, quod fatum erat illam terram inexpugnabilem fore ubi tripos esset: dicti ab Hyllo Herculis filio, & Melitus Aegei fluminis filiæ: qui apud Phæacas natus non tulit esse sub Nausithoo. Itaque cum parte Phæacum uenit ad Cro-

Dalmatarum oppida LX.

nium mare, autor Eust. Dalmatarum oppida ad LX. fuisse, ex magna parte ab Augusto incendio uastata testatur Plin.

Arsia fluuius
Aluona
Flamona
Senia
Enona
Phanates
Phanaticus sinus
Iadera
Scardona
Sicum
Spalatum
Halmussa

ex his in ora post Arsiam ponuntur Ptolemæo, Aluona, Flamona, ubi flumen hodie uocant. Senia, nunc Signia, qua breuiore itinere ex Italia transmittunt Pannonias petituri. Enona nunc Nona. Phanates, qui sinui Phanatico nomen dederunt, ius latij habebant. Iadera colonia, pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine, ubi olim conuentus. Sicum nunc Sebinicum. Spalatum, Plinio commemoratum, olim Diocletianum palatium Eusebius in Chronicis. Diocletianus haud longe à Salona in uillæ suæ palatio moritur. Hinc Halmussa octo ferè passuum mil. procul, arce nobilis, Ciclodic uocata: inter quam & Spalatum tractu maritimo ad montes usque pertinet gens, quæ quòd Diocletiani genere se ortam iactat, eorum locum politicam quasi remp. appellant, iuribusq; suis uiuunt in hodiernum diem, senatu Veneto

Chelonius sinus

permittente. Sinus deinde panditur Chelonius: Narona colonia Plinio, hodie Narenta ad nihilum ferè redacta.

Narona col.
Naro fluuius
Epidaurũ colonia
Ragusia

Naro quoque fluuius eidem ponitur, Ptolemæo Narbo, & Straboni Varo, in utrisque menda. Epidaurum à Gothis dirutum colonia Rom. e cuius ruinis Ragusia iuxta ædificata, libera nunc ciuitas, tantum Turcis tributaria. Hoc Epidaurum Pausanias & Strabo Limiram cognominant, quòd portuosum sit: alterum Epidaurum in Peloponneso, ubi

Rhizo oppidũ & fluuius
Catharum

Aesculapij templum. Rhizinium Plinio, Polybio autem Rhizo oppidum ciuium Ro. & amnis, ubi nunc Catharum cernitur, arce Venetorum renouatum oppidum. Butuanium

Butua

Plinio, Ptolemæo Butua, priscum retinet nomen, à Cadmo Aegyptio condita: dicta quòd bubus ad currum iunctis huc commigrauerit, uel à Buto Aegypti ciuitate. autor Stepha-

Antibaris
Docleates

nus. Antibaris nouo nomine urbs metropolitana, quæ ex Docleatium uicina ciuitate ruinis creuit. Præsul est unus

Olchinium

nunc utriusque. Olchinium, quod antea Colchinium dictum est, à Colchis conditum, ut autor Plin. nunc Dulcinensis ci-

Drino, qui &

uitas: deinde Drino fluuius, Pli. Ptolemæo Drilo: is est quem Bolianam Dalmatæ appellant. Post eum Drinus Dalmatiæ

Boliana

Albaniæq; terminus. Est item alter iuxta minor, eiusdem nominis, qui lacum efficit, in Drilonemq; exit. Post Drinũ uerò Lissum oppidum ciuium Rom. ab Epidauro C. mil. pass.

Lissus colon.

distans, ut autor Plin. nunc Alexiensis dicitur ciuitas: de qua deq; alijs in Albania locis (nam & Albanos eos Ptol. uocat) in Macedonia dicemus. Intus autem sunt oppida, Sco-

Scodra

dra ciuium Ro. à mari XIX. pas. mil. distans, ut Plin. nunc Scutarensis ciuitas, ante hos an. XXX. à Venetis possessa: deinde à Mahumete Turca ingenti obsidione pressa, ac demum in pacis conditione recepta. Delminium, unde Delma-

Delminium

tæ appellati, suprà Liuio commemoratum, nunc Damna uocatum, haud longe à Scodra. Salona à Pollione, ut suprà di-

Salona
Triballum

xi, expugnata. Triballum Plin. nunc Tribuniensis præsul in codice descriptus. Dioclatæ, ubi nunc Dioclẽsis urbs diru-

Diocleatæ

ta, falso à quibusdam Diocletiani ædificiũ existimata, quando Plinio ponuntur. Supra Istros Carni sunt lata regio, à

Carni

Foroiuliensibus incipiens atq; ad montana pertinens: Germani eam Carinthiam uocant, quasi Carnithiam, corrupto uocabulo, quanquam nonnulli alteram faciunt: eadem tamen est gens, Dalmatica quidem, & ducibus Austriæ subiecta. In hac Iulium Carnicum Ptolemæo Plinioq;, quod ex loci situ Golitiam quidam esse contendunt: cui præfuit ætate no-

Golitia

stra Henricus comes uir turpissimus, æque corpore atq; animo, qui filios indolis longe melioris, ac matris nobilitatẽ referentes reliquit. Est etiam in hac Labatum oppidum ex no-

Labatum
Neuportus

mine fluuij uicini, quem Plinius Neuportum appellat, unde descendit Argo nauis ad Istros. Dalmatæ Lublanã hoc oppidum uocant ex Lugea uicina palude. Hanc regionẽ in primis bonam fertilemq; esse Ludouicus imperator monstrauit, qui ei Arnolphum primogenitum filium ducem constituit. Modrusa quoq; nouo nomine ciuitas in hac parte inter

Modrusa

montes sita est. Magistratum habent Carniti archiducem Australibus hodie subiectum. Morem præterea hunc barbarum, ut non solum in furto deprehensum sed furti suspectum extemplo suspendant: post triduum de suspicione indicant. Si iure mortuum animaduerterunt, pendere eum sinunt: si minus, contumulant, eiq; iusta faciunt. Proxi-

Iapidia
Stiria

ma huic Iapidia, quam Stiriam nunc uocant, licet Pius pontifex eam Valeriam putat: ego uerò ex descriptione Rufi, Valeriam potius Croatiam dixerim, inter Danubium & Drauum. In hac Cilia est ad Saui ripam, urbs, uti apparet

Cilia

ex uestigijs, antiqua. Nam inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent: oppidani à Sulla conditam dicunt,

Sulla aut Sylla

uocariq; Sullacem, nulla tamen autoritate quam sciam. Nam fortè ea fuerit aut ex eius ruinis, quam Ptolemæus non longe ab hac ponit, Celiam appellatam. Huic comes imperat Australibus ducibus subiectus. Is fuit ætate nostra Fredericus uir facinorosus, qui pellicis causa nobilem ac probam uxorem interfecit. Quumq; sub Nicolao V. Romam ad iubileum uenisset, nec melior propterea factus esset, rogatus quid ei profectio contulisset, ut non prioris sim oblitus artis inquit: Nam & sutor meus ad crepidas item redijt, qui mecum iter fecerat. Filiam habuit Barbaram, quæ Sigismundo imperatori nupsit, filiumq; Vlricum haud patre meliorem. Is est qui tutor postea Ladislai pueri fuit, de quo in Pannonia mentionem faciam. Ex Stiria sal in Germaniam asportatur.

DE INSVLIS ILLYRICI.

NSVLAS autem Illyrici amplius mille frequentatas Plinius dicit. Potissimæ nunc Tragu-

Tragurium

rium. Alterum in ora fuisse Strabo & Ptolemæus tradunt. Arba, Pharus: antea Parus. Pli-

Arba
Pharus

nio: Ptolemæo autẽ Pharia, uetera omnes seruãtes nomina.

Est

Lissa
Issa
Chissa
Gissa
Corcyra
Melite

Est in eodē mari Lissa, Plinio, & Antonino, & in hodiernū diem uocata, et Issa, Isseo quodā uiro clara, ut Strabo et Athenæus scribūt. Est & Chissa quæ eadē fortè fuerit cū Gissa, sicuti Issa & Lissa. Antoninus tamen duas his uerbis facit, Bractia, Issa, Lissa, Corcyra, Melite. Gissam putant quam hodie Pagum nominant, quoniam uestigia in pago adhuc extant Gissæ appellatæ. Meliten, Ptolemæus Meliginam uocat, Polybius Melitusam. Hinc canes Melitei in delicijs, ut Plinius refert Corcyra, quam Melænam uocat eodem teste, nunc Cursula: altera uerò quæ ante Epirum est, Corcyra dicitur.

Bractia
Crepsa
Apsorum
Portunata quæ & Vigilia
Curita

Bractia ab Antonino usq; in hodiernū diem uocata: Venetis unà cū alijs seruit. Polybius tamen Brectiam dicit, & Brectianos colonos. Stephanus Elaphusam ait à Græcis uocari, & etiam à quibusdā Brectanis, Crepsam, & Apsorum, Ptolemæus in eadem insula ponit. Hodie eiusdem nominis duas uocant insulas, quas prætor unus Venetus regit. Portunata, quæ hodie Vigilia, seu Vegia dicitur, quanquam sunt qui Vegiam eam esse uolunt, quam Ptolemæus & Plinius Curitam uocant. Ego tamen potius existimauerim eam dici, uel eius esse colonos, quæ à Ptolemæo Vectia scribitur in ora.

Apsyrtides

Sunt item in eodem mari Apsyrtides insulæ eorum qui Apsyrto duce à Medea trucidato, non adsequuti quod iussi fuerant ab Aeta rege, formidantes reditum in hoc partim loco, partim in Illyrico circa Ceraunia consedere. Apollonius in Argonauticis rem omnem explicat.

Drauus
Sauus
Colapis
Bacuntius
Valdanus
Vrpanus
Valeria

Deinceps pars Illyrici, quæ ultra Adrium est, ubi Drauus & Sauus amnes maximi in Danubium fluunt, alter ex Noricis uiolentior, Sauus ex Alpibus currens. CXV. mill. pass. interuallo. Amnes quoq; non ignobiles, Colapis, Bacuntius, Valdanus, Vrpanus, in Sauum omnes miscentur. Inter hos igitur Dalmatiæ populi plurimi Pannonijs immixti sunt. Ex his sunt lapides siue Stiriæ pars campestris. Præterea qui loca Valeriæ tenēt: de quibus Rufus sic ait: Marcomanni, & Quadi de locis Valeriæ, quæ sunt inter Danubium & Drauum, pulsi à Tyberio sunt, & limes ab Augusto inter Romanos & Barbaros per Vindelicum & Noricum, Pannoniam, & Mœsiam est constitutus.

Præsul Croacensis
Amantini
Segestica
Sciscia
Syrmium
Taururum
Teutoburgiū
Quinqueecclesienses
Cibalis

Hanc hodie partem Croaciam uocant regibus Pannoniorum subiectam, eiq; adscribitur præsul Croacensis. Amantini quoq; populi, quos Rufus item deuictos à Tyberio dicit, unà cum Pannonijs, in hoc ferè spatio fuerant, ubi etiam antiqua urbium nomina, Segestica, Sciscia, Syrmium, Taurentum, nunc Belgradum, uictoria illa inclyta Pannoniorum contra Turcas duce Ioanne Hunnadis nobilitata. Situm est in Saui & Danubij confluentibus. Vbi uerò Teutoburgium Ptolemæo, in Draui & Danubij coitu ponitur, Quinqueecclesiensem ciuitatem nunc uidemus. In ripa Saui ulteriore, est etiam Cibalis Ptolemæo, non ignobilis urbs, patria Decij imperatoris. Omnia nunc Pannoniorum regibus dominata. Antequàm ab Illyrico discedam ciuitates apud Fiscum apostolicum in tota regione descriptas ponere uisum est.

Metropoles III. Iadrēsis, Ragusia, Antibarensis

Tres omnino metropolitanæ Iadrensis, Ragusina, Antibarēsis. Sub prima Traguriensis, Pharensis, Signanus, Scardonensis, Arbensis, Nonensis, Croacensis, Titiensis, Sibinicensis. Sub Ragusina Stagnensis, Rossensis, Tribaliensis, Buduariensis. Sub Antibarensi Dulcinensis, Dinastrensis, Suatinēsis, Polacensis, Albanensis, Sardensis, Scutarensis. Catharensis uerò sub Stranēsi, pleraq; corruptis, uti demonstraui, nominibus, quorū nonnulla inter Albanos sunt, de quibus postea dicemus. Nunc ad Pannonios Transeam.

PANNONIA.

Batho rex
Tyberius Cæsar

AD Pannoniā spectat quicquid est agri ultra Sauum. Hanc Tyberius Cæsar iubente Augusto, subacto rege Bathone, ac per Alpes Iulias itinere facto biennio domuit, quū nullus ad eum diem ausus fuisset ad Danubium arma transferre, quamuis sæpe insultantibus Barbaris. Multis deinde seculis Romanis principibus subditam exterarum gentium diuersæ nationes inuasere, domiciliumq; primum ac quasi pontem in ea constituere, unde facile in urbem Rom. inuadentes Latinum nomen, quod tantopere cupierunt, euerterent. Igitur prima irruptio Gothorum fuit: paulò antequàm urbem occuparent. illac iter populabundi fecere, quum Illyricum etiam penè omne uastarunt. Post hos Longobardi: deinde Hunni: mox Auari: postremo Tartari omnem eam regionem uexauerunt, quod accommoda sit ad primos impetus excipiendos, ab ijs præsertim nationibus, quæ è Scythia egrediuntur. Pannoniam à Græcis Pæoniam uocari scribit Appianus, & Pannonios Pæonas: cæteri uerò scriptores Pæoniam diuersam faciunt: eamq; apud Axium fluuium in Macedonia constituunt. Duas Pannonias Ptolemæus posuit, alteram superiorem ubi nunc Austria, de qua in Germania diximus: & hanc de qua nunc scribimus inferiorem, cuius limites multo breuiores quàm imperiū: nam & Iaziges, qui Transyluani: & Daci, qui Valacchi: & Valeriæ populi, qui Croatij nunc sunt: præterea Amantini ex magna parte ipsorum regioni subijciuntur. Eius quidem ciuitates, quod uicatim potius habitent, & ligneis ædificijs, ueteres non posuere: sed gentes quæ Straboni sunt, Breuci, Audizeti, Ditrones, Piruscæ, Desitiacæ, quibus Batho quondam imperauit, & alij conuentus ignobiles in Dalmatiam usque distenti sunt: & Sardici ad meridiem pertinentes, qui Sardiates Plinio uocantur, nunc uerò Sardenses, reliqui ex magna parte interiere. Nec sanè quæ à Ptolemæo ponuntur urbes dignosci nunc possunt, mutatis nominibus & locis: hodie nanque in sacro fisci codice ciuitates XIII. adnotantur.

Metropoles, Strigonien. Colocensis

Metropoles omnino duæ, Strigoniensis, & Colocensis. Sub prima Agriensis, Mitriensis, Vaciensis, Iauriensis, Quinqueecclesiensis, Vesprimiensis. Sub Colocensi, Zagabriensis, Transyluanus, Varadiensis, Sirmiensis, Canadiensis: ex quibus ultra Danubium sunt Agriensis, Vaciensis, Syluanus. Qui Iazyges sunt Metanastæ, id est, migratores, & coloni eorum qui apud Mæotim sunt: ulteriora Daci possident, qui nunc Valacchi, de quibus postea. In medio fermè tractu in sinu Danubij, ac ferè peninsula, Buda Pannoniæ regia continetur. Inter hos tantum Agrienses, quos Appianus Agrianos uocat, antiqui sunt. Descripta iam in uniuersum regione, reliquam adijciam historiam, ubi & urbium nouarum, quas paulò suprà commemoraui, origines pro uirili parte uidere licebit, primùq; de moribus pauca dicam.

De moribus Pannoniorū

Igitur habitu & cantlecto ferè illyricizant, uti & consanguinei Boemi & Poloni, artium omnium indociles præterquàm militaris, quam naturæ feritate ita exercent, ut ne per brumam quidem uacent, magnoq; adiumento nomini Christiano tuendo contra Barbaros fuerint. Villis atque uicis abundant stramineis, quas sæpe reficiunt ad subitam inimicorum incursionem, uel alia leui de causa flagrantes. Nos id fuimus periclitati, quo tempore cum cardinale Aragonensi legato proficiscebamur, serui negligentia per noctem lucerna totum uicum comburentis: itaque Turcas adesse putantes, ac humo surgentes, ubi strati passim cubitabamus, quisque trepidus uia, quæ sibi primum in tenebris offerebatur, properabat. Ego uerò in cauerna quadam solus aliquot ho-

ras delitui, donec ueritas patefacta. Cæterum inculti ac pro-
Pyriteria cul à delicijs, hyeme, ut reliqui Aquilonares pelliti in pyri-
terijs agunt potui ciboq; plus iusto uacantes. Mirandumq;
id in primis, cum merum, aromataq; præter cæteros morta-
les frequentent, iuuentutem tamen esse castam, & absq; scor-
tis agere: uitibus, pecoreq; abundant, olea nequaquam. Re-
gis uectigal admodum tenue. Cura regni præsulibus, ac pro-
ceribus traditur: hi iussi à rege extemplo L. armatorum
millia suis stipendijs exhibēt. Pompam seruorum præstrūt,
argenteis splendoreq; uestium utuntur. Dum equitant arun-
dinem in manu gestant. Id insigne nobilitatis, quod & Ger-
manis commune. cætera plebes sordida. hominem inter-
ficere leui de causa promptum habent, idq; impune licet.
Iidem religiosi, magnaq; pars ante lucanas uigilias ac sa-
cras obeunt horas: in templis errare, aut aliud agere quàm
supplicare dum sacrificatur, pro crimine ducunt. Sextam fe
riam sacram habent, ieiunioq; uenerantur. Excitata est ea na
Matthias rex tio ante paucos annos singulari & eleganti ingenio Matthiæ
Regis, qui artes bonas, tum Italicos magnopere adama-
uit, quorum commercio & adfinitate, in cultum splendidio-
rem omnia restituit. Nunc quibus Pannonia ab initio creue-
rit auspicijs, sub quibus'ue regibus usq; in hodiernum diem
fuit, quantum ex eorum annalibus licet deprehendere, bre-
uiter attingam. Postquàm, ut dixi à diuersis principio Bar-
baris regio percursa est, Longobardis inde postremo disce-
Hunnorum gens dentibus Hunni successere, è Sarmatia Europæa egressi: quo
rum genus in Sarmatiæ descriptione narraui. Ex his post-
ea Hungari, quasi Hunnari appellati. Hi siquidem anno
salutis circiter CCCC. duce Keue Pannoniam ingressi ad
Tulnam Austriæ locum contra Romanos uictores fuere, in
Attila rex quo prælio dux ipse occubuit. Cui Attila rex successit, in-
genti uir animo, qui ad propagādum imperium intentus, cu-
Buda oppidū ra Pannoniæ Budæ fratri, unde oppido nomen delegata,
ipse cum copijs in Galliam traiecit, Aurelianumq; obsedit.
Inde cum Aetio duce, qui adsciuerat in societatem Theode-
ricum Gothorum regem, tunc Galliæ Narbonensis partem
tenentem, apud campos Catalunenses, collatis signis con-
currens singulari clade adfectus est, in quo prælio Theode-
ricus cecidit. Igitur tanto accepto incommodo se in Tre-
Lupus præsul Trecensis cas recepit, ubi præsulem Lupum uirum sanctißimum ob-
uium habuit: à quo oratione placatus reclusis portis reci-
pitur. Rhemenses uerò, quod contra eum conspirauerant,
Nicasius præsul deleuit, ubi Nicasium urbis præsulem cum Eutropia sorore
Vrsula qui religione incensi in oculis hostium manserunt, marty-
rio adfecit. Quos exitu consimili mox secuta est Vrsula, Bri
tanniæ regis filia, unà cum XI. mil. uirginum, ab eodem
in expugnatione Coloniæ interfecta. Demum reuersus fra-
trem Budam, qui regnum occupauerat de medio sustulit.
Post aliquot deinde annos rursus redintegratis uiribus, iti-
Aquileia nere per Illyricum facto Aquileiam triennio obsedit, ubi
per ciconiam cum pullis è ciuitate migrantem deprehen-
dit magnam esse intus famem, quapropter instando uicit,
eamq́ue ab solo diruit. Post hæc alias Padi terras depopu-
latus ad Mintium castra posuit, ubi à Leone primo ponti-
fice eò profecto sola oratione delinitus, cum pace discef-
Honoria Honorij filia sit, ducta in matrimonium Honoria Honorij principis fi-
lia, cuius nuptias dum reuersus in Pannoniam celebrat, ui-
no grauis ac luxuria è sanguine è naribus obrupta uena
defluente extinctus est. Post eius mortem filijs quos ad
LX. dicunt fuisse de principatu contendentibus, res est ad
Chabas Adalarius duos deducta, Chabam & Adalarium. Chabas tandem
cum reliquis fratribus prælio uictus, Constantinopolim
aufugit. Pars eius exercitus cum ducem profugum sequi
nollet inter Iazyges, ubi nunc Transyluani constitere, ac
propter Hunnorum odium gentis, sese uicinis infensos ani-
maduertentes, Zetel cognominauerunt, qui Latine Sicu- Zetel, qui & Siculi.
li dicuntur. Hi in hodiernum usque diem perseuerant suis
tantum utentes legibus, ore truculentiores quàm Vngari,
tum barba & capillis promissis terribiliores. Hac igi-
tur Attilæ successione annis ferè CCC. in Pannonia regna-
runt, Deinde anno salutis ferè DCCXLIIII. à morte At-
tilæ CCC. imperatore Constantino V. sedente Zacharia
pontifice, Hunnorum alia manus finibus egressa contra Hunnorū alia manus
consanguineos suos in extrema Pānonia bellū mouit apud lo Herdel
cum qui Herdel appellatur, septem ducibus exercitu parti- Herpad dux
to. Quorum primus Herpad ad Albam castrametatus, ho-
stium duce Zuamplugo interfecto, Pannoniam uictor obti-
nuit, inde post annos VI. uicinos infestare coepere. Carniam, Carnia
Stiriam, Carinthiam (quibus populis Gregorius patriar- Stiria
cha Aquileiensis tunc potens auxilio fuit) tenuerunt. De- Carinthia
inde in Bulgaros aliquot factis excursionibus, in Italiam
anno ferè DCCCCIX. cum XVI. armatorum millibus
traiecere, Paduam igni ferroq; diruerunt: quibus Berenga-
rius primus eius nominis ad Foruminlij occurrens primo
quidem superatur, mox per Venetiam debacchantes ador-
tus compulit annui fœdere stipendij ad sedes proprias re-
meare: qui paulò pòst promissis minimè stantes sollicita-
ti ab Albergio Hetruriæ comite contra Romanos, iterum
duce Toxone auo diui Stephani, reuersi: primum contra Dux Toxon
fœdus Hetruscos adoriūtur, captisq; multis mortalibus post
aliquot annos eodem terrore repetentes, si quid erat reli-
quum asportauerunt. Quos Berengarius secundus impe-
rator magna ui pecuniæ placatos remigrare compulit. To-
xoni Geyca filius successit diui Stephani pater. Stephanus Geyca Toxonis filius
rex primus diui Henrici imperatoris opera, cuius neptem S. Stephanus
in matrimonium duxerat, Christianus simul & rex factus, primus rex ac Christianus
iuuante quoque diuo Adalberto præsule Pragensi à quo ba
ptisma suscepit, sanctitate ac miraculis claruit: nec tamen
ab armis remotus, quippe qui plurimas ex hostibus præ-
sertim infidelibus, uictorias retulit: & Keam ducem Bul-
garorum in prælio interfecit. Inde gaza multa redacta, ex
cuius manubijs basilica Alberegalis ab eo extructa, mu-
neribusq; ornata. Filium Emericum ducem, sanctitate & Diuus Emericus.
ipsum præditum amisit. Hic à teneris annis ætatulam suam
deo uouit, supplicijs ieiunijsq; intentus, præterea uini ac
Veneris expers florente ætate decesserat, Cuius mœro-
re obitus pater in ualetudinem incidit pedum, unde ex-
tinctus est, quum regnauit annos XXXIX. sepultus in æde
Alberegalis, ab eo, uti suprà dixi constituta. Vazulem pa- Vazal
truelem suum instituit hæredem, quem antequàm dece-
deret Keilla regina eius coniunx comprehensum exocula- Keilla
uit: Petrumq; consanguineum suum instituit. Petrus igi- Petrus rex
tur diui Stephani ex sorore nepos, patrem habuit Guliel-
mum diui Sigismundi Burgundiæ regis ex fratre nepo-
tem: qui Sigismundo interfecto Venetias aufugit: ubi ducta
in matrimonium imperatoris sorore Gertrudi, filiam sus-
cepit Keillam reginam. Defuncta Gertrudi, sororem diui
Stephani duxit: ex qua hunc Petrum suscepit: qui ob libi-
dinem & sæuitiam, & præsertim quod homo Germanus,
quæ natio est odio Pannonijs, triennio postquàm regna-
uit pulsus est, suffecto Aba rege: ac ad Henricum impera- Aba rex
torem in Bauariam confugiens, dum belli uires redinte-
grare molitur, Pannoniorum arma contra se excitauit,
qui Bauariam omnem depopulati sunt. Aba nihilo melior
Petro Canadini quadragesimæ tempore omnem nobili-
tatem in consilio uocatam necauit: multum reclamante Ge- Gerard' præsul Canadiensis martyr
rardo, eius urbis præsule sanctißimo, Quare Pannonij ad-
cersito auxilio Abam fugant: Petrum exulem restituunt:
Christi religionem delere contendunt, præsulibusq; ciui-
tatum ad unū omnibus necatis, inter quos fuit Gerardus ipse
clarus

clarus miraculis ac sanctitate. Boni igitur omnes successione

Bela

facta, Endram, Leuentham, & Belam, filios Vasuelis patruelis Stephani regis, quem diximus à regina exoculatum, in Polonia exulantes statim reuocant. Ex his Endra, Petrum cum manu Teutonicorum in austriam confugientem, in itinere adortus cepit, oculisq; orbauit: qui post paulò decessit anno III. quàm ad regnum restitutus fuerat: sepultusq;

Quinq ecclesiensis urbis origo

apud Quinque ecclesias, quam urbem ipse construxerat, ac principi apostolorum dicauerat. Andreas, qui & Endra

Andreas rex

Tibiscus

prius dicebatur, anno MXLVII. apud Albam accepto diademate, initio regni nihil habuit potius quàm desertam ac paulatim destituam Christi religionem populis restituere, ac cogere ad ea seruanda, quæ diuus Stephanus persancte præceperat. Constituto imperio ac mortuo fratre Leuentha, tertium fratrem Belam regni consortem ac ducem fecit: regis Ruthenorum filiam in matrimonium duxit, ex qua Salomonem & David genuit. Bela uerò Geysam & Ladislaum. Henricus interim imperator Petrum regem, quem interfecerant ulturus, fines Pannoniorum cum exercitu ingreditur, sed paulò pòst conditio conubij pacem fecit: Salomoni regis filio Sophia filia collocata, nuptiæ apud Mornam fluuium celebratæ. Post hæc Andreas cupidus gloriæ, Salomonem tunc puerum quinquennem diademate iussit redimiri, excusatione quod nouum exemplum causa pacis populorum introduxisset, cum præsertim fratrem tunc Belam suspectum haberet: quem cum nullo pacto placare posset, tollere de medio constituit. At ille ad Miscam Poloniæ ducem socerum suum confugit. Andreas item filium Salomonem ad socerum eius imp. misit. Igitur Bela Polono-

Tibiscus flu.

rum copijs instructus apud amnem Tibiscum, qui hodie à Barbaris Tissa appellatur, cum Andrea concurrens prælio fit superior, Andreas in Germaniam fugit: sed ad portas Musini captus atque interfectus est, sepultus in cœno-

Bela rex

bio S. Amani, quod ipse construxerat: regnauit an. XII. Bela regno per fratris cædem potitus, bonus alioquin princeps habitus, populos à multis uectigalibus immunes fecit: primus Byzantios nummos argenteamq; monetam percussit: mercatum die Saturni communem instituit. Decessit lapsus equo fractisq; membra post annos regni tris, sepultus in cœnobio S. Seruatoris ab eo constituto. Huius quoque illud Persancte factum commemorandum, quod Pannonijs petentibus iterum à fide desciscere, & cædem facere præsulum, respondit se tempus ad deliberandum uelle: interim multos ex eis sceleris autores interfici iußit. Decessit superstitibus Geisa & & Ladislao filijs. Salomon, quem

Salomon rex

diximus apud socerum Henricum imperatorem exulare, è uestigio Bela extincto, soceri armis in regnum restitui-

Geisa

tur. At Geisa Belæ filius qui in Poloniam confugerat, comparata Polonorum manu aduersus eum profectus, apud Monsum castrum munitißimum in armis constitit: donec per pacificatores concordia inter eos inita, Geisa, & Ladislaus duces in Pannonia remansere. Post hæc Salomon Hunnos, ingenti multitudine Pannoniæ fines ingressos fudit, fugauitq; anno regni eius XIII. Tertium deinde molitur bellum periculosißimum contra Græcos Bulgarosq;, qui Zanam fluuium traiecerant, quos aduersus proficiscens in Albam Bulgaricam locum munitißimum se recipere coëgit. Salomon oppidum obsidione trimestri circundat, illi auxilio Saracenos, quos Bessos uocant, adcersunt: his Pannonius uenientibus, cum armis occurrit: eisq; ad unum omnibus coram trucidatis, spem defensionis oppidanis adimit: tertio tandem mense uirgo captiua. Pannonia oppidum incendens causa fuit belli finis, unde præda ingens domum relata: cuius cupiditas discordiam rursus inter regem & fratres duces excitauit: itaq; se ad arma accingunt. Rex Germanorum, illi Polonorum auxilijs instructi descendunt in campos Vaciæ, ubi sylua erat tunc inaccessa, soli tantum eremitæ cuidam sancto Vacz nomine

Vacz eremita

Vaciensis urbis origo

frequentata: unde Geisa postea rex ex illo urbi nomen indidit, templo etiam maiore constituto. Igitur primum duces hic armis decernere statuunt. Alacer inter alios Ladislaus, angelorum uti fertur ac diuinitatis instinctu fratrem bono esse animo adhortatur: inito prælio duces superiores fiunt tanta cæde, ut uires illius regni quodammodo exhaustæ fuerint. Rex ad Conson, & Poson castra sese ex clade recepit, ubi gazam ac familiam condiderat: uenientem mater increpuit, arguitq; inscitiæ rei militaris, ex quo indignatus ille uix ab ea manus abstinuit. A Ladislao tandem

S. Ladislaus cum fratre prælio congreditur

apud Posonem obsessus, in singulare cum eo certamen uenit: in quo, ut dicunt, territus diuini quasi oris aspectu hosti concessit. Post hãc uictoriam Geisa adsumpto sceptro, triennio regnauit. Quo extincto, Salomon indulgentia Ladislai iterum restitutus, dum in Bulgaros & Græcos mouet, ac Danubium cum exercitu trajcere maturat, ab imperatore Constantinopolitano fugatus, in quoddam castrum citra Danubium se recepit: in quo obsessus & cum paucis relictus, clam in desertum locum alia re simulata secessit, ubi præterita facta, perpetua pensauit abstinentia: sepultus est apud Polam Istriæ ciuitatem. Ladislaus uir sanctus ea mo-

Diuus Ladislaus

destia fuit, ut superatum abs se inimicum iterum regnare permiserit: quin si per proceres licuisset, qui eum ad rem suscipiẽdam magnis precibus compellebant, regnum in perpetuum recusasset, tantum ducis nomine contentus, præter uitæ sanctitatem, qua emicuit, etiam bello præclarus. Hun-

Contra Hunnos

nos iterum traiecto Tibisco in Transyluaniam irruentes acri prælio superauit: Rhutenos item, qui olim Roxolani dicebantur, in fines ingressos fortiter resistendo compulit pacem sponte petentes ad proprias sedes remigrare. Polonos infestos coercuit oppido Cracouia tribus mensibus obsesso, quod ad deditionem compulit opinione castrensis

Stratagema S. Ladislai

copiæ strategemate deceptum, quum Ladislaus montes farina integi iußisset. Inde agros Boemorum depopulatus est, quod propinquum eius Conradum, imperatoris Othonis filium eiecissent. Adcersitus ad expeditionem Hierosolymitanam alacri se animo accingebat, si per mortẽ licuisset. extinctus est anno sal. millesimo nonagesimoquinto, tertio calendas Augusti, regni uerò decimonono, nullis relictis filijs. Sepultus Varadini in cœnobio diuæ genitricis ab eo

Varadinensis ciuitas unde

constructo. Nam & basilicam Varadinensem fundauit, ac locũ ciuitatis Varad appellauit, apud parœchos castri Bior prope fluuium Keures. Erat enim Varad eremita sanctißimus, qui in eodẽ loco agebat, ubi tunc sylua ingens fuerat, Dicitur diuus Ladislaus quum sine legitimo decederet herede, regnum diuæ genitrici reliquisse: quapropter eius imaginem posteri in nummo: ex altera uerò parte regis

Colomanus præsul Varadinensis rex

percusserunt. Colomanus Geisæ filius patruo Ladislao successit antea præsul Varadinensis ab eo constitutus, sed suis omnibus superstes apostolica indulgentia reginam à patruo relictam ducere permissus, ut unà & regno & proli consuleret. Horas tamen canonicas semper obiuit. Cum Rhutenis bella gessit. Dalmatiæ regnum, Petro eorum rege montem Hadrium hostiliter trajciente in prælio interfecto, Pannoniæ regno adiecit: classem uti cum Venetis conuenerat ad Aquileiæ expugnationem misit, quæ postea ab imperatore capta fuit. Improbo dicitur ore fuisse, luscus, claudus, gibbosus, lingua blesus, omnia denique Ladislao dißimilis. Initio quidem regni peregrinos ad expeditionem Hierosolymitanam illac iter habentes prohibuit, incommodoq; adfecit: his addidit parricidiũ Almo fratri luminibus ademptis. Hic enim quũ basilicam

Deme

Demesiensis templum

Demesiensem construxisset, regem in ea consecranda adcersiuerat, ubi proditionis apud eum insimulatus, ac interfici iussus, ad aram confugit, à qua nullis uiribus diuino miraculo auelli potuit, inde postea ad imperatorem se recepit, ubi & diem obijt. Colomanus uerò decessit anno salutis M C X I I I I. regni n X V. sepultus apud Albam Stephano et Ladislao filijs superstitibus.

Stephanus II

Stephanus I I. regnauit an. X V I I I. sepultus Varadini, monachi habitum iamiam moriturus accepit, perpetuam cum Comanis pacem habuit, inuitis Pannonijs, quibus maxime inuisi fuerant.

Comanorum gens

Erat & haec gens Scythica quae prope Polonos consederat, non procul à Tartaris, quae regnum continuo infestabat.

Bela II

Bela I I. Almi illius quem exoculatum fuisse diximus filius, & ipse quoque caecus seruabatur à Pannonijs in regnum, quod Stephanus sine prole decessisset. Duxit uxorem Helenam regis Seruiae filiam, ex qua Geisam, Ladislaum, Stephanum, & Almum suscepit: mulier sanè ingenio uirili, quae coacto procerum concilio de caecitate illata uiro quaestionem habuit, deprehensi criminis autores, statimq; necati. Sed nec tumultus ex alia parte defuit principum Pannomorum ei aduersantium, ac Borichum filium Colomani nothum ei objicientium. Is igitur coacta Polonorum & Rhuthenorum manu multas ei turbas intulit, postremo uictus in praelio atque interfectus est. Post hanc uictoriam Bela in regno confirmatus reliquo tempore otio, animoq; indulsit ad temulentiam usque, qua saepe corruptus nihil dicitur petentibus uel turpe negasse: regnauit annum: sepultus apud albam M C X V I.

Geisa

Geisa Belae caeci filius natu maior rem suscepit, qui cum Germanis in Pannoniam irruentibus graue & periculosum gessit bellum, primo uictus: deinde uictor ad Ludouicum Galliae regem legationem misit, ut Boricus hostis paternus ad quem ille confugerat dederetur: quod minime impetrauit, ne libertas regni uiolaretur. Mox ipsum Ludouicum illac iter in expeditionem Hierosolymitanam habentē honorifice excepit, cumulauitq; donis: Conrado uerò imperatori minime debuit: qui paulò pòst eodem itinere ad idem bellum proficiscens Pannoniam, non religiosi, sed praedonis more ingressus fuerat: regnauit an. X X. sepultus apud Albam.

Stephanus

Stephanus I I I. Geisae filius & heres omnium consensu, patruos habuit initio ex successione regnum usurpantes Ladislaum, deinde Stephanum Belae I I. filios qui breui tempore interiere. Regnauit annos X I. sepultus Strigonij, I I I I. nonas Martij, M C L X X I I I.

Bela III

Bela I I I. Stephani filius, Geisae nepos, regnauit an. X X I I I. sepultus apud Albam: huius tantum memoratur in praedones furesq; acris animaduersio.

Emericus

Emericus Belae I I I. filius Constantiam natam rege Aragone pactam habuit, quae mox uiro superstite apostolica indulgentia nupsit Frederico imperatori. regnauit an. V I I I. decessit M C C. pridie calend. Decembris, sepultus apud Agriam urbem.

Ladisla' III

Ladislaus Emerici filius menses V I. dies V. sepultus apud Albam.

Andreas Hierosolymitanus rex

Andreas cognomento Hierosolymitanus, filius Belae I I I. Emerici frater post Ladislaum ex fratre nepotem successit: initio regni, iussu pontificis, uotum olim paternum de profectione Hierosolymitana absoluit, uti testatur Decretalis, licet, de uoto & uoti redemptione. Paucis post mensibus rediit, multas inde sanctorum reliquias asportans, quas ad hunc usque diem in Pannonia uenerantur. Ex Getrudi uxore Germana genuit Belam, Colomanum, Andream & diuam Elisabetam: quam locauit duci Turingiae Lantgrauio, qui in expeditione Hierosolymitana extinctus est: cuius uiri festum ob merita Hierosolymis à Christianis celebratur. At uxoris gesta religio'que apud omnes notissima nationes. Andreas obijt anno salutis millesimo C C X X X V I. regni trigesimo: sepultus in coenobio de Egnis.

Bela IIII

Tartari

Bela quartus Andreae patris successor, Tartarorum illam nobilem cladem passus est: qui cum quingentis millibus armatorum Pannoniam inuaserunt anno M C C X L I. His rex ad flumen quod Saium ipsi uocant apud Agriam ciuitatem occurrens, in praelio superatur, in quo omnes Panoniae uires consumptae. Inde ad mare confugiens delituit in Dalmatia, quò gazam ab initio, familiamq; miserat. Hostes igitur debacchati igni ferroq; late omnia uastarunt: deinde Vaciam, postea Varadinum diripuere: in hoc etiam foeminas in templo clausas omnis cremauerunt. Ad postremum Strigoniam obsident, quò totius regni reliqua multitudo cum bonis tanquam in arcem, quod citra Danubium esset, se contulerat, turribusq; ac uallo se munierat. Illi flumen glaciatum pedibus equisq; ausi traijcere, oppidum breui expugnauerunt, quum caeterorum facta caedes, tum C C C. matronarum, quae se primum misericordiam quaerentes obtulere. Triennio igitur hac saeuitia utentes, tandem fame coacti Pannoniam deseruerunt. Bela in regiam reuertens, post haec duo bella gessit, alterum aduersus Fredericum Austriae ducem in quo ipse cecidit, alterum uerò aduersus Othocharum Boemiae regem, in utroq; infeliciter gesto fusus fugatusq;: regnauit annos n X X V. sepultus Strigoniae unà cum coniuge Maria filia imp. Constantinopolitani, ac filio duce, cum hoc elogio.

Elogium

Dum licuit, tua dum uiguit rex Bela potestas, Fraus latuit: pax summa fuit: regnauit honestas.

Stephanus V

Stephanus V. Belae filius Otocharum Boemiae regem cum auxilio Germanorum magnis uiribus fines ingredientem apud fluuium Ratscam appellatum fugauit: praeterea Bulgaros cum eorum rege, ac Buda oppido expugnato superauit: regnauit an. I I. sepultus in insula Budensi in aede diuae genitricis.

Ladislaus

Ladislaus I I I I. Stephani filius, cognomento Kiualaizlo, bellum cum Comanis gessit duce Oldamur apud lacum Hood. Praelio inito tandem uictor discessit, cum imber aduerso in hostem uento diuinitus iactaretur. Postea cum eis pace facta, eorum insuper superstitione se contaminauit. Sed & erga uxorem Caroli regis filiam, non minus irreligiose se habuit, pluribus ei pellicibus inductis. Quare ad eum castigandum missus legatus à summo pont. Philippus Firmanus qui quamuis parum in hoc genere profecerit, barbas tamen quas ad eum usque diem promissas gerebant ponere, cultioremq; sumere habitum eis persuasit.

Quando Pannonii barbas posuerunt

Caeterum siue ob regis mores siue praeterita, & etiam intestina bella, hoc tempore res Pannonia magnopere inclinata uidebatur, eoq; deducta, ut rex ignobilium equorum biga tantum ueheretur, interq; caetera eius probra Comanorum amicitiam seruaret, à quibus demum iusta ultione interfectus est: nonnulli à proceribus regni dicunt, nulla relicta prole.

Andreas III Venetus

Andreas I I I. Andreae Hierosolymitani nepos, cognomento Venetus, post Ladislaum rem suscepit, cuius prosapia sic habet. Quum Andreas Hierosolymitanus è peregrinatione rediret, in Italia ab Estensium familia hospicio laute exceptus, marchionis filiam post primum matrimonium duxit, quae post mortem uiri in Italiam grauida remigrans, paulò pòst filium Stephanum in domo paterna peperit, quem Pannoniae regem appellabant. Is quòd in auum maternum conspirasset, Ferraria profugus ad Iacobum Aragonem in Hispaniam sororis suae uirum: deinde rursus in Italiam Rauennam, postremo Venetias uenit. Ibiq; ducta uxore principis uiri filia, hunc Andreā suscepit. Qui postquam creuisset fretus quum propinquorum tum Venetorum potentia, in Pannoniam Ladislai tempore cum magna manu uenerat, pauloq; post Ladislao interfecto, eius iuuante factione, ut diui Stephani genus successit. Non defuere proceres qui pont. per nuncios sollicitarent, uti Carolus puer ad regnum mitteretur: cuius origo huiuscemodi

Caroli regis origo

commodi est. Rex Stephanus v. Belæ IIII. filius Mariam ex se natam Carolo Tardo Caroli primi Siciliæ regis filio locauit, ex qua ille Carolum Martellum patrem huius Caroli suscepit. Igitur ea de causa missus unus & item alter legatus in Pannoniam, rem tenuit: interea Andreas in pace moritur anno MCCCCI. sepultus Budæ in æde diui Ioannis.

Ladislaus

Ladislaus siue Venceslaus, Venceslai Boemiæ regis filius, à magna procerum parte lectus inualescente quotidie Caroli factione, sese auxilio patris in Boemiam recepit: post

Otho rex

quem Otho Bauariæ dux à procerum concilio surrogatus, breui & ipse tempore à Carolanis expellitur. De hoc narratur, dum fugeret, diadema diui Stephani, quod in cænophoro cōditum metu inimicorum ferebat, in itinere cecidisse, moxq́; ab ijs qui id iussi quæsitum ierant, repertum in uia fuisse. Hoc postea à Ladislao Vaiuoda unà cum Othone, dum illac iter haberet, interceptum est: sed iussu legati mox in coronando Carolo restitutum, cautum enim fuerat ei nationi, ut nullum absque illo regem admitterent.

Carolus rex

Carolus igitur plures annos absque regni possessione nequicquam fauentibus amicis, demum pulsis Ladislo & Othone, iuuante quoque legato apostolico Gentile ordinis Minorum obtinuit an. MCCCX. sedente Clemente IIII. Tres ex successione duxit uxores, Mariam Poloniæ regis, Beatricem Lucemburgensem Henrici imperatoris filias, & Helizabetam. Ex hac ultima tres liberos suscepit, Ladislaum, Ludouicum, & Andream.

Caroli proles

Ludouicus
Andreas
Ladislaus

Passus coniurationem admodū magnam fertur cuiusdam Feliciani, unius procerum qui è sede à Matthæo Palatino fuerat eductus. Is calendis Maij regem cum tota familia in regia prandentem nactus, clam propinquans stricto gladio petit, primumq́; dextræ uulnus inflixit, ac reginæ sanctæ mulieris manum obijcientis quatuor concidit digitos. Tumultu statim excitato à circumstantibus trucidatur, & in totam eius familiam sæuitum. Carolus deinde in Italiam mari aduectus, Andream filium septennem ad eius patruelem Robertum Siciliæ regem, qui eum petierat, duxit: cui postea Ioannam neptem locauit. Redeuntem breui post tempore adierunt Ioannes Boemiæ cum Carolo filio, & Poloniæ, reges ad renouandum cum eo fœdus: in quibus excipiendis multorum dierum pompa ac sumptus prædicantur. Paucis inde post annis Locka dux Ruthenorum ad incundam societatem: postremo Cazimirus eius sororius, qui Ludouicum Caroli filium tunc puerum, quod ipse sine liberis esset in Poloniæ regnum adoptauit. Ipse uerò bellum unum contra Valachos duce Bazarad Vaiuoda rebellantes, idq́; infeliciter gessit. Apud Vicegradum commorari solebat: laborabat sæpe ex pedibus. Decessit anno regni XXXII. sepultus apud Albam in æde diuæ genitricis: quam tempore suo flagrantem, saluis diuorum reliquijs, ac in turri quadam locatis, restituerat. Ea ferè tempestate magna uis locustarum omnes eas regiones inuaserat.

Ludouicus

Ludouicus anno MCCCXLIII. uiuente patre Carolo duodeuiginti natus annos regnum inijt: primum bellum aduersus Saxones qui Transyluaniam infestabant feliciter gessit. Alexandrum Vaiuodam, qui & Valachis & patri Carolo semper hostis fuerat, ultro se dedentem habuit. Tartaros, Trāsyluanos, Siculos infestantes per Andreā Loczk Vaiuodam Alexandri filium repressit. Gregorium Curiaci & Viliptium Croatiæ principes, qui Croaciam unà cum magna parte Dalmatiæ ad defectionem sollicitauerant, cum exercitu ad Bybegh oppidum castrametatus ante ullum prælium obtemperare compulit. Gregorium iterum rebellantem per legatum compescuit: cum Venetis parum feliciter dimicauit. Iaderem enim oppidum olim Pannoniæ unà cum copijs amisit, oppidanorū ingenti facta cæde. Interea cum Andreas frater in Italia apud Aduersam ciuitatem reginæ Ioannæ coniugis dolo de medio sublatus esset: Ludouicus rex cum exercitu ualido in Italiam ad ulciscendam iniuriam properauit: cuius aduentu Ioanna unà cum Ludouico uiro principe Tarentino, qui se regem Siciliæ uocabat, trans Alpes in prouinciam tribus triremibus aufugit.

Ludouicus in Italiam

Ludouicus Neapoli potitus omnes noxios mulctauit, regemq́; ex illo se Siciliæ ac Hierusalem appellauit: anno insequente demum remigrans Stephano Laczk filio Vaiuodæ & Volfrado Teutonico regni Neapolitani curam delegauit, qui rebelles plurimos bello uictos securi percusserunt.

Vernerius

Mox Vernerium ducem à Ioanna & Ludouico contra eum missum cum quingentis militibus Concchium, cepit. Deinde Ioanna ipsa cum uiro Ludouico magno instructo exercitu ueniente, Ludouicus certior factus consilium iterum in Italiam traiecit: Barioq́; & Canusio ac Aduersa tribus mensibus expugnatis, res paulum intermissa est, quod annus instabat iubilei. Quare Romam religionis gratia iter conuertens à Bonifacio IX. magnifice in palatio exceptus est: quotidie Veronicam uisere uoluit, quatuor aureorum millia aræ principis apostolorum obtulit. Paucis post diebus domum reuertit, præfecto rebus Italicis Andrea Vaiuoda relicto: ipse Veronæ in itinere exolutis stipendijs exercitum dimisit. Deinde ab Innocentio VII. per legatum iussus regnum Neapolitanum in eius arbitrium uti contentiosum dimittere, obtemperauit: insuper & proceres quos obsides secum duxerat, missos fecit. Post hæc, contra Venetos quòd oram Dalmatiæ ei abstulissent, bellum prosequitur. Quamobrem tertio profectus in Italiā Taurisium, multaq́; eorum oppida partim ui partim deditione accepit: Iaderem recuperauit. Demum pace facta ac oppidis quæ Venetorum prius fuerant restitutis, sub conditione nequis subditus plecteretur, in Pannoniam rediit. Veneti nihilominus postea & subditos, & Marinum ducem cum nonnullis qui regi adhæserant, capite mulctauerunt. Taurisini item contra fœdus sese mulctatos adspicientes Leopoldo Austriæ duci Lud. propinquo se dedidere, quos ille rursus Francisco Carrario dedidit, concordiæ inter eos ineundæ gratia. Post hæc mortuo Cazimiro auunculo iure hæreditario Ludo. Poloniæ regnum accepit, rebelles ubiq; coercuit: cum Roxolanis, Lituanis Valachis, Bulgaris, prospere pugnauit. Romano Pontifici Gregorio, Innocentio, Bonifacio, auxilia misit. Iudæos ex toto regno expulit, cœnobia complura exstruxit, sancti Pauli primi eremitæ ossa è Venetijs abducta, iuxta Budam in monte collocauit, monachos augendo, quos iam Carolus pater introduxerat. Eius tempore & item persuasione Comani facti Christiani. Patareni quoque Bosnensium secta per Peregrinum Præsulem eorum ab errore depulsi.

Comani Christiani facti
Patareni

Ex Helisabeta Stephani Bani filia tres tantum filias suscepit, Catherinam, Mariam, Aduigam, è quibus Mariam Sigismundo Brandeburgensi locauit, quem generum sibi ac regno adoptauit. Extinctus est anno regni XL. Salutis M.CCCLXXXII. sepultus apud Albam. Vir fuit animo ingenti circa disciplinam militarem, quam studiosissime coluit, munera militis sæpe obeundo. In Italia in Canusiæ expugnatione primus murum ascendens, lapidis ictu in uallum deiectus diu semianimus iacuit, deinde in obsidione Aduersæ iaculo alterum pedem uulneratus admodum elanguit. Helisabeta eius mater post mortem Caroli uiri Romā uenit, partim religionis causa, partim ut Andreas filius uir Ioānæ, Siciliæ regno restitueretur, quam rē frustra sæpe absens cum Pontifice tentauit. Excepta honorifice Veronicam bis, scalam ascendendo, uisere propius uoluit. Inde Neapolim profecta est, ubi reginæ Ioannæ nurus delicijs ac fastidio offensa, cito discessit.

Maria regina

Maria inter Panno-

niæ re

niæ reges conscribitur, ultima proles diui Stephani, patre adhuc uiuo regina facta est, adcersito uiro Sigismundo celebrandis nuptijs: pars tamen procerum stirpem uirilem diui Stephani requirens euocauit Carolum cognomento Par-

Carolus Paruus

uum, filium Andreæ olim dolo Ioannæ interfecti, qui Carolus regnum Neapolitanum iam fuerat adsecutus. In hunc igitur uenientem extemplo & Maria & mater eius Helisabeta coniurauere. Adcersitusq; specie consilij à Palatino comite uulneratus, unde paulò pòst obijt, diuq; inhumatus iacuit, quod interdictus olim sacris à Pontifice fuerat, ob negatum regni Siciliæ censum. Vltor ei non defuit Ioannes Horuath Banus, qui sontes illac iter secure faciētes adortus cū aliquot militibus cepit, Palatino comite prius necato, mox regina Helisabeta prima mali causa in Danubium proiecta: Mariam uerò usq; ad aduentum sponsi Sigismundi in Pannoniam reseruatam promissa demum impunitate dimisit. Illa igitur apud Albam uiri nuptijs celebratis breui post tempore moritur. In his tumultibus ferè triennio regnum post Ludo-

Sigismundus

uici mortem agitatur. Sigismundus Caroli II. Romani Imperatoris filius natione Boemus annos ferè L. regnauit, uir cū liberalitate tum animi magnitudine clarus, maiestate insuper corporis uenerabilis, bello tantum infelix, sæpe à Turcis & Boemis in acie fugatus. Mariæ uxoris, itemq; socrus ac Comitis Palatini iniuriam ante omnia capto Ioanne, quē suprà memoraui, ac trucidato, est ultus. Post hæc proceres XXXII. Pannonios necari iussit, ob quam rem ipse postea captus ac traditus uiduæ cuius maritum interfecerat, eloquētia & blanda persuasione effecit, ut ab ea dimitteretur. Maria coniuge amissa Barbaram duxit ex Comitibus Ciliæ, cuius ope regnum recuperauit, & uiduæ filijs gratus fuit. Multa ipsius egregia in religionem commemorantur. Pontificatum in tris partes diuisum apud Constantiam ad unum redegit, aditis ea de causa quaquauersus per orbem prouincijs. Prusiam, quam Poloniæ rex militibus Teutonicorum per uim ademerat, restitui iussit. Vitoldum ex duce regem Lituaniæ fecit. Cum Venetis duce Pippone Florentino grauia bella gessit: Venceslaum Boemiæ regem fratremq; suum, quod regno præesse nesciret, coniecit in uincula, quamuis negligenter custoditum, magno reipublicæ damno quidam Boemi liberauerint. Boemia post multos labores potitur. Marchiam Brandenburgensem Frederico Burgrapho Nurimburgensi dono dedit. In Italiam demum sedente Eugenio IIII. atq; inuito traiecit, resistētibus etiam per Nicolaum Tollentinatem Florentinis. Arnum fluuium transmisit adiuuante Antonio Ponsadera, & per agrum Volaterranum iter faciens, sex mensibus Senis substitit, ubi frustra cum Florentinis pace tentata abijt Romam, ibiq; de more diademate suscepto è Basilica Petri enestigio in Lateranum contendit, Eugenio usque ad pontem prosequente. Inde in Germaniam reuertens Mantuæ à Ioanne Francisco Gonzaga magno sumptu exceptus, propinquam suam Barbaram Ludouico filio in matrimonium dedit, Marchionemq; Mantuæ primum creauit. Vbi domum peruenit, nihil potius habuit quàm concilium Basiliense sollicitare: uerum breui post tempore moritur apud Morauiam sine liberis, relicto regnorum successore Alberto Austriæ duce genero suo, ac deinde imperatore. Post eius mortem quasi metu liber Eugenius concilium Ferrariæ celebrari iussit. Item in Pannonia Budæ excitatus tumultus: in causa fuit Teutonicus quidam clam interfectus, ex quo inter utrāque nationem coorta contentio, uentumq; ad arma: quæ

Iacobus Picēs

Iacobus Picens ordinis Minorum uir sanctus qui tunc forte aderat, sublato ac circunducto crucis uexillo, uociferando sedare frustra conatus, paulò pòst in ædem Sancti Ioannis unde exierat se recepit. Ea ferè tempestate rustici seruiq; ducibus Antonio & Martino diuersis & locis & tem-

Bellum ciuile contra regem Pannoniæ

poribus bellum contra regem Pannoniæ excitauere: alter in Trāsyluania: Alter Martinus in terra Nyr & Zanoskenz, regesq; sese appellabant: magnam stragem quaquauersus edentes. Quibus tandem à regis proceribus bello sublatis ea pestis conticuit. Albertus Austriæ dux regnis Pan-

Albertus

noniæ, Boemiæq;, paulò pòst & Imperatoris nomini successit. Boemos rebelles Morauiosq; bello domuit: Polonos ultra regni fines uagantes coercuit: contra Turcas profectus, ut Sinderouiam Rasciæ ciuitatem ab eis obsessam tueretur, prius amisit quàm ad locum perueniret. Dum Austriam repetit, in itinere apud locum, qui Villa longa appellatur, dysenteriæ morbo decessit, postquam biennio imperasset: relicta uxore Helisabeta prægnante, quæ postea

Vladislaus

Ladislaū peperit. Vladislaus Poloniæ rex post mortem Alberti à Pānonijs ad regnum ac matrimonium uiduæ est adcersitus: quem illa grauate quidem accepit. Quumq; interea Ladislaum posthumum pareret, cum cuius nondum nuptias celebrauerat, recusauit. Hinc graue bellum inter eos postea exortum: ad quod componendum missus Iulianus Cæsarinus legatus. Mater igitur, ut filius statim diademate redimeretur apud Albam operā dedit. Quo peracto unà cum proceribus ad Vicegradi arcem properauit. Hoc enim oppidum iuxta Danubium est alto in loco situm: quo condi diama diui Stephani solebat. Huc ueniens regina proceres fallendo adulterinam ac similem reposuit, ueram secum, cum puero ad Imperatorem Fredericum III. confugiens unà cum filio paruo cuius ille propinquus erat, eius fidei tradidit ut seq; ac pupillum tueretur. Mortua Helisabeta Pannonij statim ad Vladislaum ipsum defecere: qui cum primum diadematis solennia obire uoluissent, muliebrem falaciam deprehēderunt. Quapropter necesse fuit reliquijs ipsius Stephani loco diadematis uti. Percrebruit enim apud eos uetus religio, ut nullus absq; illius diademate rex rite factus iudicatur. Vladislaus inito regno ante omnia expeditionem in Amurathem Turcam apud Varnam sumpsit, unà cum Iuliano legato supradicto: ubi uterq; occubuit cum uix toto triennio regnasset. de quo bello cum inter Sarmatas Turcarum mentionem feci, satis dixi. LADISLAVS puer Vladislao rege extincto à Pannonijs proceribus omnium suffragio comprobatur: apud patruum Fredericum usque ad annum XII. mansit, quamuis à subditis frustra per legatos sæpe repetitus: tandem quum Fredericus ex urbe Roma cum puero rediret, obsessus apud Nouam ciuitatem ab Australibus, ui puerum reddere coactus est: nequicquam Imperatoris partes iuuare conantibus, & Nicolao Cusa Legato à Ni-

Nic. Cusa

colao misso, & Aenea Piccolomineo Imperatoris oratore. Receptum proceres extemplo Vlrico Ciliæ Comiti, eius

Vlricus Ciliæ Comes

auunculo, in fidem ac tutelam tradidere. Durante ætate pupillari, tres uiri eius regna administrarunt: Ioannes Hu-

Io. Hunadis

Georgius Pogebratius

nadis Pannoniam: Georgius Pogebratius Boemiam: Vlricus Austriam. His itaque rectoribus fultus regna obibat. Quumq; in expeditione ea contra Turcas apud Albam interesset, territus inde specie uenationis in Austriam secessit. bello deinde feliciter gesto, cum reuertens in Pannoniam illac iter haberet, oppidum ingressus, ut recentem uictoriam letus contemplaretur: Vlricus eius tutor in consilium interim adcersitus à Ladislao Ioannis Hunadis filio incautus trucidatur. Rex uerò Ladislaum deinde excusantem se non contra regem, sed tyrannum hæc fecisse, æquo animo audiuit: iramq; dissimulauit, donec illum sponte secum inter comites Budam duxit: ibiq; paucis post diebus unà cum ceteris fratribus captus ipse securi percutitur. Matthiam minorem natu secum in Austriam duxit, custodiæq; tradidit. Inde in Boemiā profectus celebraturus nuptias filiæ Caroli Frā-

corum

eorum regis : in medio rerum apparatu atque gaudio paucis
post diebus non absq; ueneni suspicione mortem obijt, annum
agens duodeuigesimum , magno fragilitatis humanæ indicio.
Facie fuit decora,heroum fronte,rosea ceruice,crispātibus &
Math.rex oblōgis more patrio crinibus.MATTHIAS, Ioānis Huna-
dis siue Vaiuodæ filius , opera Georgij Pogebratij confestim
post mortem regis ex Austriæ custodia liberatus ac in Bœ-
miam ductus , à procerum senatu apud Pestem coacto Rex
declaratur:Michaële Zilagi eius auunculo, & armis,& elo-
quentia instante , ac merita patris commemorante. Igitur hic
uarietatem fortunæ uicesq; humanas adspicere licet. Duorum
pari ætate adolescentū,alterū dominū & in summa rerū feli-
citate:alterum seruum & captiuum, tam breui tempore hunc
simul crescere,illum penitus occidere.Matthias itaq; inito re-
gno, cum Frederico Imperatore, qui diadema Stephani tene-
bat , ac pro iure suo Pannoniæ regnum sibi uendicabat , sex
annos bellum gessit. Cum eoq; tandem conuenit , ut rex do-
nec uiueret esset, hæredem uerò nullum instituere posset:dia-
dema his conditionibus redditum , solennaq; de more obita.
Conuersus ad bella Turcarum regem Maumethum ab obsi-
dione Iayeze Rasciæ armis remouit. Transyluanos post La-
dislai mortem rebellantes compescuit. Traiectisq; Alpibus
Mondauiam, Valachiam , superato Stephano Vaiuoda rela-
tisq; plurimis signis ad officium reduxit. Septem uigiter an-
nos contra hæreticos Bœmos dimicauit. Post mortem Geor-
gij rex Boemiæ electus fuerat. Non defuere tamen ei dome-
stici inimici Strigoniensis & Quinqueecclesiensis Præsides,
ex humili loco eius liberalitate prouecti,qui Cazimirum Ca-
zimiri regis Poloniæ filium clam sollicitabant , eiq; oppidum
Nitrense tradiderant. Quod Matthias simul cum Cazimiro
expugnauit,sed in Poloniam , sese ulturus, bellum mouens ad
Vratislauiam statiua habuit, quo paucis post diebus Cazimi-
rus pater ad colloquium in castra cum Matthia descendit,
unde utrisque cum concordia discessum. Post hæc castrum
Turcarum Sabacz ad ripam Saui fluminis media bruma ex-
pugnauit. In ciuitate Olomucensi conuentum habuit, ubi Vla-
dislaus Poloniæ regis filius cum multis mortalibus adfuit.
Vxores duas omnino habuit , primam Georgij regis Boëmiæ
filiam , alteram Beatricem filiam Ferdinādi Siciliæ regis.
Beatrix Matthiæ uxor Quæ uiro superstes sine prole legitima defuncto , instantibus
Pannoniæ proceribus Vladislaum Cazimiri Poloniæ regis
F.in matrimonium simul & regnum adcersiuit , deinde quod
hæc natio Italico generi sit maxime infesta , breui post tem-
pore ab eo iam in regno confirmato abdicata Strigoniæ se-
cessit , ut litis huius euentum sub Alexandro ab Vrbe expe-
ctaret : uicta tandem à potentia succubuit , ac mœsta in pa-
triam reuertit.Vladislaus interea maiorum indolem referens,
eos populos magna sapientia moderatur , tum nuper una
cum Petro Siculo Card. Regino ac legato Turcas prælijs ali-
quot fugauit.

DACIA.

ACIA, quam nunc Valachiam appellant,
Pannonijs uicinam ac subditam,quam fecerit
mutationem postea dicam , nunc quid in ea
sit obseruatum antiquis breuiter referam.
Dacos & Getas Strabo uicinos ponit ,sed
hos orientales ac uersus Pontum : Dacos Germaniam uersus
& Istri fontes. Hos Dauos olim uocatos fuisse putat , ex quo
Athenis Dauorum & Getarum nomina seruorum. Getas itē
Græci Thraces esse opinati sunt,ut idem est autor,qui quidem
utrunque Istri latus incolebant , ut & Mœsij , & Thraces
sanè utrique , à quibus Mysij sunt illi qui inter Lydos &
Phrygas habitauerunt. Plin. autem Getas à Græcis , Dacos à
Rom.appellari dicit,eundem faciens populum. Posidonius ait
Getas Mœsios & eius tractus homines religioni deditos ab Mores Getarum
animalibus abstinere cōsueuisse, melle tantū & caseo ac lacte
uesci, pluresq; etiam Thraces qui sine mulieribus agūt:pro-
pterea Homerus eas gentes ἀβίους uocat,quasi sine uita, quòd
celebs uita dimidiata sit , ut & ipse de Protesilai domo alibi
testatur,quā religionem à Zamolsi uiro inter Getas nato tra- zamolsis geta
xerūt.Hunc Pythagoræ discipulū ac seruum dicūt fuisse,& ad
Aegyptios cum eo penetrasse.eosq; ritus deinde in patriā de-
duxisse,ex quo Getæ uti deum eum uenerātur.Regem itē ha-
buere Bœrebistam uirū Græcum,qui fines Getarum traiecto Bœrebista
Istro prorogauit,in Thraciam ingressus : & usq; in Macedo-
niam , & Illyricum penetrans magnos Romanorum exerci-
tus superauit, fretus tantum augurio cuiusdam Cetici nomine Dromochete
magicæ dediti. Dromochetes alter rex eorum Lysimachum
uiuum qui contra eum exercitum duxerat,cepit.Deinde quā-
quam barbarus, clementia fretus dimisit.Herodotus eos par-
tem Thraciæ putat esse , fortissimosq; Thracum simul & iu- Herodotus
stissimos,debellatosq; olim à Dario quando ex Asia in Thra-
ciam traiecit. Ad eos quoq; Alexandrum quandoq; penetras-
se,ac muneribus donatum cito reuertisse. Iulianus princeps Iulianus
scribit in quadam oratione, Getarum gentem fortissimam ob
uirtutem, tum ob Zamolsim quem uenerantur , esse, cum non
mori sed migrare putent.Florus ait.Daci montibus inhærent, Florus
quotienscunq; concretus gelu Danubius iunxerat ripas , di-
scurrere solebant & uicina populari. Visum est Cæsari Au-
gusto gentem aditu difficillimam submouere. Misso igitur
Lentulo ultra ulteriorem repulit ripamxcitra , præsidia con-
stituit:sic tunc Dacia summota atq; dilata est.Hæc ille.De Da-
cis & Cattis primus Domitianus duplicem triumphum egit. Domitianus Traianus
At Traianus princeps, ut autor est Rufus , penitus eam gen- Decebalus
tem in potestatem redegit , qui traiecto Danubio & uicto
Decebalo rege Daciam trans Danubium in solo barbarico
prouinciam fecit , quæ in circuitu habet decies centena millia
pass. Sed sub Galieno principe amissa , & per Aurelianum
translatis eò Roma.colonis , duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ
& Dardaniæ factæ sunt:hæc Rufus. Mediam Daciæ regio-
nem Tibiscus abluit in Danubium profluens,à Barbaris nunc Tibiscus
Tissa appellatus, è monte profluens Carpato Ptolemæo, unde
etiam Vistula: sed hic in mare Germanicum , ille in Pontum
exit. Idem mons paulo ulterius Peuca dicitur, unde Tyra &
Axiaces etiam fluunt.Sub Carpato Iazyges sunt, quos Tran- Iazyges
syluanos esse diximus:ubi septem Castra. Dicuntur autē Me-
tanastæ , quòd ex his qui in Dacia sunt huc migrarunt. Vltra
Tyram inferior Mœsia est,nunc Mondauia.Inter Dacas Pto-
lemæus Cistobocos ponit , quos Marcellinus Cistobocas uo-
cat : eosq; in Europæa ponit Sarmatia,Capitolinus item. Cæ-
terum usque ad Tyram solitudo maxima Straboni : Vergi-
lius item deserta Getarum dicit. Nunc uerò (ut dixi) tota
regio Valachia appellatur in duas diuisa partes. Prima Mon- Valachia
tanis dicitur continua Metanastis:nunc Transyluanis inter Transyluania
Danubium & Carpatum montem : altera cui Mondauiæ Mondama
nomen est à flumine appellatæ. Antiquitus inferioris Mœsiæ
pars erat , protenditurq; inter Istrum & Tyram usque in-
Pontum. In his hodie regionibus,eo quod Romanos, ut dixi,
accepere colonos , pleraque uocabula loquuntur lingua se-
miitalica, argumento est nomen. Valachiam enim apppellant,
quod Valach Italicum, lingua ipsorum dicatur. Ex hac Mat- Math.rex
thias rex Pannoniæ nostra ætate se genus habuisse iacta-
bat è Coruina Romanorum gente , quam ob rem Coruum Io.Coruinus
pro signo habuit : cuius adhuc filius nothus Ioannes Corui-
nus patrijs uirtutibus instructus magnum Pannoniorum gen-
tibus præsidium præstat. Robur igitur priscum in bellis hæc
natio refert,simul & nomen. Nam pro Dacis Danos factio-
nem quandam in ea gente nunc appellant. Alteram uerò fa-

Dani Dragulæ

ctionem Draculas, qui cum Danis impares essent, Turcas auxilio quondam uocauere: quorum armis Danos penè ad internecionem deleuere, quos Ioannes Huniades Mathiæ regis pater Pannoniorum potentia fretus restituit: ac Turcis ereptos, unà cum agris occupatis, sibi suisq; tum nomini christiano acquisiuit. Nunc Valachiæ pars Turcis, pars Pannoniæ regibus obtemperat: cuius princeps Comes Palatinus Valachiæ nuncupatur: ducem eligunt, quem Vaiuodam appellant.

Bagdam Vaiuoda

Eam à Tartaris quondam captam Ludouici regis tempore recuperauit Bagdan Vaiuoda, qui ab ipso postea Ludouico desciuit. Iterum Sigismundo regnante, duce Stephano Vaiuoda, Dania, & Valachia, & omnis trans Danubium regio rebellauit: uerum armis regijs compulsus Stephanus fuit sese conciliare, ac ueniam petere præteritorum.

MOESIA SVPERIOR ET inferior.

MOESIAS duas in Europa post Illyricum & Pannonios, superiorem & inferiorem Ptolemæus ponit: unde qui Asiaticas habitãt Mysias prouenisse dicuntur. Illæ Mysiæ, hæ Mœsiæ nominantur: ex inscriptione marmoris uia Tyburtina. T. Planci Proprætoris Mœsiæ, qui in ea plura, quàm centũ milia ex numero Transdanubianorũ ad præstanda tributa cum coniugibus, ac liberis & principibus, aut regibus suis traduxit. Græci autem utrasq; Mysias dicunt. Has igitur Augustus per L. Pisonem eorum unum, ad quos Horatius Poëticam scribit, in potestatem redegit. Ex his deinde Alteram Aurelianus princeps, ut supra dixi, traductis eò Romanis colonis Daciam appellauit: alteram uerò inferiorem Getæ, ut ait Strabo, incoluere. In qua Valachiæ pars est: quam uti dixi Mondauiam appellant. Insuper & Danubij ostia: de quibus paulopost.

L. Piso

Istriopolis Tomis Bulgari Triballi.

In ora Ponti Istriopolis, & Tomis, ubi Naso exulauit: quod ibi Medea concerpserit Absyrtidem fratrem. Burgari quoq; in hac parte sunt, quos Triballos antiquitus putauerim esse. Nam in eo ferè ponuntur loco, à Romanis & ipsi unà cum reliqua Mœsia subiugati. Bulgarorum gens ferox est, ut quæ multas in Europa clades uicinis intulit: Constantinopolitanis quoque imperatoribus tunc Illyricis formidini sæpe fuerint. Nonnullis placet non indigenas, sed aduenas esse e Scythia egressos, anno salutis DCLXX. Agathone primo sedente Mœsiam, deinde Pannonias cepisse. Reliqua eorum gesta, & quam Christiani sint facti in historia imperatorum Constantinopol. commemoraui.

Danubius

Locus expetit, ut de Danubio nunc pauca dicã. Hic ut Plinio describitur, ex Arnobi mõtis iugis, ex aduerso Rauraci gallici oppidi, ubi sylua incipit Ercyna, nascens per Germaniæ, Pannoniæq; populos Danubij nomine decurrit: ubi ad Illyricum in Austrum deflectit, Ister appellatur.

ostia Danubii.

Ostiũ sacrum Peucini po.

Deinde in septentrionem conuersus in Pontum exit, sex ostijs uarijs appellatus nominibus Primum Sacrum nominant: quod Peucen insulam facit: unde Peucini populi: de qua Eratosthenes in III. Geographiæ sic ait: in Istro insula est forma trigona instar Rhodi, quam Peucen dicunt ob Peucarum, id est muricum frequentiam in eo loco confluentium: primamq; trigoni cuspidem uersus fluuium Anconem uocant. Basim uero eius uersus Euxinum, Circa insulam ostia duo: Arccum & Pulchrum, in quo uelociter Absyrtus cum Colchis adnauigauit. Apollonius poëta dicit Istrum ex montibus Hyperboreis currere per mediam Scythiam, & Thraciam, ubi scinditur, partim in mare fluere Ponticum, partim Adriaticum: per quem dicit Argonautas uenisse: quod nunc minime apparet. Dionysius poëta Istrum Pentastomum appellat. Herodotus uero septem ostijs sicuti & Nilum describit: inter quæ ostium Sacrum, ubi Peuce est insula: id Darium pontibus iunxisse transmissurum in Daciam: sicut Xerxes Hellespontum. Strabo dicit eum quandoq; uocatum à Barbaris Metoam: quod græci ἀσινῆ, id est innocuum dicunt, quando Scythæ ipsum transeuntes nihil passi fuerant. Ex calamitate autem eis proueniente ex eius transitu, Danubium uocauerunt: quod eorum lingua causa malorum dicitur.

Metoa

Mœsia superior.

Mœsia superior inter Danubium & montes Macedonicos continetur: in quo fermè spatio tres nunc regiones sunt Bosna, Rascia, & Seruia.

Bosna Rascia Seruia Manicheorũ secta

Bosna prope fluuium, qui Moscus appellatur Ptolemæo: apud hos Manichæorũ secta colitur: duo rerum principia, alterum bonorum, alterum malorum dicunt. Nec Romanum Pontificem primum, nec Christum homousion putant. Cœnobia in abditis montium conuallibus habent: ubi matronæ quæ ex aliquo morbo euaserunt, sanctis uiris certo tempore ex uoto seruire se dicunt: atq; ita inter monachos mixtæ unà uiuunt: quæ quidem labes adhuc durat.

Stephanus

Jo. Caruaialla Dardani

Rex Stephanus (hoc enim nomine reges eorum uocant) à Ioanne Caruaialla S. Angeli Cardinale baptisma de more accepit. Is fuit germanus Bosnæ reginæ: quæ à Turcis expulsa, Romæ nostra memoria Pontificum misericordia uictitabat, & extincta est. Rascia uero ac Seruia hunc tenent tractum, quem olim Dardani. Dardanios enim uersus Macedoniæ montes ueteres ponunt.

Sinderouia. Georgius Despotus

Seruiæ regiam Sinderouiam uocant: cuius Despotus Georgius uir græcanica fide, paulo supra memoriam nostram filiam Amurathi regi Turcarum locauit. Nec multo post par sceleri meritum adsecutus est. Immemor ille adfinitatis aduersus eum duxit exercitum. Georgius relicto filio Gregorio defensione, ipse cum reliqua familia & gaza in Pannoniam aufugit: expugnata tandem Sinderouia, filius luminibus effossis plectitur. Ioannes Huniades, cum deinde Seruiam diuersis prælijs recuperasset, Georgium in patrium regnum restituit: quamuis ut suspecto ac minus fido Christianus arces nonnullas minimè crediderit. Ille igitur tanti postea beneficij immemor Ioannem ex clade Varnensi fugientem in Seruiam cepit, & reliquas ei terras reddere compulit. Ioannes tunc iussa facere coactus, iterum post aliquot annos ab eo proditus, ac deceptus est hosti Amurathi consilia belli patefaciente. Ex quo cladem Ioannes quam inferre sperabat accepit. Cum autem postea Maumethes Amurathis filius capta Constantinopoli in Seruiam moturus esset: iterum in Pannoniam Georgius fugit ad Ladislai regis præsidium. Erat nonagenarius iam senex, quem cum Ioannes Capistranus ordinis minorum in fidem Orthodoxam deducere conaretur, respondit, quod in ea religione in qua uixit ad eum usq; diem mori malebat, quàm à subditis populis à quibus infelix putabatur delirus insuper haberetur. Reuersus tandem in patriam, paulo post ex uulnere à quodam extra bellum illato extinctus est.

Lazarus Despotus.

Cui Lazarus filius successit, Gregorio natu maiore quem dixi à Turcis captum atq; oculis mulctatum præterito, & frustra Maumethis auxilium contra fratrem implorante. Lazaro mortuo de regno uaria concertatio fuit: Ioannes Caruaialla legatus impulsoribus Pannonijs eò profectus est rogatum eius regni proceres, ut arces Rascianæ quæ Turcis aditum intercludunt, aut sibi, aut Pannonijs traderentur. Tandem re infecta, non sine periculo reuertit.

THRACIA.

Hraciam Euripides domicilium Martis appellat: dicens eam ἀδουλον ἰσιωτερον, καὶ χρυσοῦ κάτοχερ γένος. & Herodotus Thracum Martem pulcherrimum esse dicit: eos adfirmat multitudine post Indos esse, si concordes ad unum regi pareant. Vespasianus princeps latissimam eorum

regio

Thraciæ diuisio.

regionem diuisit. Hi quondam Bryges sunt appellati: transfretantes deinde in Asiam Phryges dicti: quod uerisimile Xenophontis autoritas facit: qui ait Asianam quandam Thraciam esse incipientem ab ore Ponti usque ad Heracleam à dextra nauigantibus. Idem & Arrianus sentire uidetur, qui ponit Thraces alios Asianos ex Europa in Phrygia & Mysia constituisse: una cum Petauro duce, eiectis Cimmerijs qui Asiam percurrerant. Præterea regionem hanc Perceam appellatam quandoq;, mutasse nomen ex Nympha Thraciaque cum saga & pharmaceutria ut altera Medea fuisset, ab omni ea regione colebatur. Esse insuper latißimam plagam, ut quæ numerosas contineat nationes: Daciam omnem atque Mœsias. Plin. quoq; eos ualidißimam gentem uocat: diuisosq; in Strategeas M. Polybius scribit Thracas & Lacedemonios quamquam ferum genus, filios suos musica erudire solitos, usq; ad annum XXX. ut animi adsueti duro cœlo, & frigoribus rigidi, aliquantulum per eam lenirentur, cultioresq; moribus fierent. Quare spectacula chorearum & ludorum quotannis iuuentuti citra lasciuiam præbent. Thraciam omnem in prouincias sex populo Romano adquisitas, Festus Rufus diuidit. In Thraciam, Hemimontium, Mœsiam inferiorem, Mœsiam superiorem, Sythoniam, Rhodopeam, & Constantinopolim: quæ omnia occasione belli Macedonici Romani domuere. Marcus Didius uagantes Thracas repreßit: Marcus Liuius Drusus intra suos fines continuit: Marcus Minutius Rufus in Hebri fluminis glacie uastauit. Per Appium Claudium Proconsulem, hi qui Rhodopen incolebant, uicti sunt. Rhodopes maritimas urbes Romana classis obtinuerat. Marcus Lucullus in Thracia cum Beßis primus pugnauit, ipsamq; caput gentium Thraciam uicit: Hemimontanos uicinos & Olympiadam, quæ nunc Philippopolis dicitur & Vschodoniam, quæ Adrianopolis nominatur in ditionem populi Romani redegit: Cabylam cepit, supra Pontum positas ciuitates occupauit: Apolloniã, Calatiam, Parthenopolim, Tomos, Istrum: ad Danubium usq; perueniẽs, Romana Scythis arma monstrauit. Hæc Rufus. Sed quam proprie Thraciam uocamus, Plinius hoc modo circumscribit. Ister & Mœsia inferior à septentrione: ab ortu Pontus Propontis: à meridie Aegeum mare: ab occasu Mœsia superior. Oram igitur prius attingam, in qua post Nesi fluminis ostia sita est primũ Abdera, ab Abderito, Erini filio: Democrito ciue clara: altera est in Hispania Betica. Maronea Ciconum urbs uino laudata, cuius meminit Homerus. Diodorus lib. I X. ait hanc ciuitatẽ à Marone ædificatam, quem Osyris Aegyptius regem constituit, expulso Lycurgo. Hebri ostia ex Rhodope fluentis. Iuxta est Aenus, Poltiobria uocata Straboni in VII. alia est in Thessalia in Locris Ozolarum. Est & insula adiacens felici Arabiæ, & locus in terra opposita Rhodo. Hæc uerò, de qua nũc scribimus expugnata fuit, anno M CCCC LXX. à Venetorum classe, cui præerat Nicolaus Canalis, tam Turcis quàm nostris qui aderant ad unum interfectis, & oppido ad postremum incenso. Aphrodisia ad ostia Nigri fluminis Ptolemæo. Selymbria item ciuitas. Sequitur deinde Byzantiũ ad os Ponti: ante Ligos Pli. dicta uerò à Byzante filio Certhessæ Isulis filiæ uel à Byze præfecto claßis Megarensiũ: qui Byzantiũ ex oraculo constituere. Hunc uirũ iustißimum dicũt fuisse, eũq; uniuersæ oræ Thraciæ usq; ad Aenum imperitasse. Vocata est etiã à Constãtino magno, qui eã primus Ro. principum incoluit, Aethusa & Constantinopolis & noua Roma & Agios. Ante uerò Constantinum à Seuero & eius filio Antonio Antonia uocitata. Hæc Eustathius. Trogus uerò dicit eam Lacedæmonios condidisse duce Pausania. Aelianus de uaria historia scribit, Byzantios ut uino deditos Menandrum poetam notasse dum dicit: Ebrios mercatores, Βυζάντιον ὅλην ἔμπορα τὴν πόλιν. Et Leonidas dux eorum quum

Olympias
Philippopolis
Vschodonia, quæ Adrianopolis.
Cabyla
Apollonia
Calatia
Tomi.
Nesi flu. ostia
Abdera
Maronea
Hebri ostia
Aenus
Aphrodisia
Selymbria
Byzantium
Ligos
Aethusa
Cõstãtinopolis, Noua Roma Agios
Antonia

obsessa ciuitate ab hostibus quoniam uideret murorum custodiam gnaeis præuertis: œnopolium apud mœnia constituit ut in officio milites contineret, ut idem est autor. Hæc tandem & ipsa à Maumethe expugnata an. M CCCC LIII. Reliquam eius historiam inter Impera. commemorauimus. Huic proxima Perinthus Plinio, nunc Pera uocata, de qua alibi plura. Apollonia deinde, Anchiala Straboni, ab Apolloniatis condita. Mesembria Magarensium colonia, quam antea Menebriam uocabant uelut Menopolis, id est Menæ ciuitas: eius enim ædificator Menas dicebatur. Bria enim sermone Thracio ciuitas nominatur: sic Selyos oppidum Selymbria dicta, quam suprà commemoraui. autor idem. Phthinopolis Straboni Ptolemæoq;: promontoria uerò Thinia & Philia. Intus autem ex ordine literarum Aenea urbs. Theon in Lycophronis enarratione: Aeneas enim post captum Ilium eam condidit, ubi & patrem tumulauit. Aenia uerò per i, ciuitas est Perrhebiæ, & eiusdem fluuius, Aenius Stephano, Aesa prope Pallenem. Argillus prope Strimonem, ut Thucydides in VIII. à muribus cognominatus. Argillus enim Thracia lingua mus dicitur. Nam in hoc loco mures in mœnium fundamentis inuenti sunt concertantes, ut Stephanus ait. Aesyma, de qua Hom. τὴν δ' ἐξ Αἰσύμηθεν ἐπιφραδέως πῖνε μήτηρ. Aphite urbs prope Pallenen, quæ Apollinis Manteum habebat. Thucydides in primo Aphitem dixit: dicitur & Aphitia. Absynthus urbs, & Absynthis regio, quæ absynthio abundat: quo, ut ait Theophrastus, oues pascuntur in regione Pontica felle carentes. Amphipolim quidam in Thracia scribunt, ego autem ex Ptolomæi descriptione in Macedonia: Bistonia urbs. Bizya Thraciæ regia Terei nefando crimine inuisa hirundinibus ut ait Plin. Cicones gens Thracum, à quibus Vlyxem multa passum fuisse scribit Homerus. hinc Orpheos duos natos tradit antiquitas. Horum ciuitas Maronea est. Grescouia regio prope Macedoniã Thucydidi II. Gerania, ubi Pygmæorum quondam genus à gruibus sublatum Plin. Flauiopolis ubi antea Zela oppidum fuit eidem. Olynthus orationibus Demosth. nobilitata, quas Olynthiacas uocauit. In ea adipiscenda Atheniensium eius tempore magna contentio, quam eis Philippus abstulerat. Odones gens Thraciæ ut Dionysius in Bassaricis. Μαίδοες ἄγρια φῦλα καὶ Ἠδωνῶν ἐγχεσπάλοι. Odrysii populi, quorum imperium ab urbe Abderorum ad Pontum usq; Euxinũ tendebatur. Eis imperant Sitalces Teres filius, qui in bello cõtra Triballos cecidit: cui succeßit Stenes frat. filius. autor Polyb. Philis Thraciæ regio Herodoto in VII. Est & fluuius Bithyniæ. Pallene urbs forma triãgulari prope Mesembriã, dicta prius Phlegra, ubi bellum Giganteum commissum. Theogenes in Macedonicis gigantes ait non cum dijs, sed cum Hercule pugnasse. Verum fulgurum & tonitruum modo prælium cõmissum. Philippopolis ad Rhodopen montem, quam eandem cum Adrianopoli & Trimontio Ptolomæus ponit. Rufus contra hanc Olympiada. Vscodomam uero Adrianopolim nominatam, & utramq; à Marco Lucullo subiugatam dicit, uti suprà commemoraui. Hæc urbs post cædem Deciorum principum patris & filij, unde illi fuerant oriundi, capta est à Scythis, intraq; eius mœnia iugulata fuerant hominum centum milia. Potideam Stephanus urbem Thraciæ dicit, alibi uerò in Macedonia, in qua & ego suprà posui, quam Cassandriam uocatam dicit, nisi forte duæ sint. Montes uerò nobiles Aenus, & Rhodope. Flumina Nesus, & Athyras: sed in horum medio notior Hebrus. Nunc ad Chersonnesiam ueniam cuius Isthmos hodie, sicut Corinthiacus, Examilium uulgò appellatur. Hunc à Cardia ad Pactyam Milciades, ut testatur Herodotus, muro sepsit. Est enim Cardia urbs in ora ab latere occidentis, ædificium Hermocharis, qui dum sacrificaret, ab auspicio cordis à coruo rapti & huc delati locum

Perinthus
Apollonia
Anchiala
Mesembria
Thinia, et Philia promont.
Aenea
Aesa.
Argillus
Aesyma
Aphite
Absynthus
Amphipolis
Bistonia
Bizya
Cicones
Grescouia
Gerania
Flauiopolis
Olynthus
Odones
Odrysii
Sitalces rex
Senes rex
Phylis
Pallene, prius Phlegra
Philippopolis
Adrinaopolis
Trimontium
Potidea
Aenus
Rhodope
Nesus
Athyra
Hebrus
Chersonnesus
Isthmus thracius

Cardia
Sestus
Callipolis
Cherronnesus oppidum

appellauit, ut Stephanus. Ex latere Bosphori Sestus, & Callipolis. Chersonnesi item quatuor principales, Thracia, Taurica, Cimbrica, Aurea, omnes Europeæ, præter Auream. Sunt item aliæ quæ sunt oppida: ut in Creta: in Caria: in hac ipsa de qua loquimur. In Isthmo Chersonnesus est una è centum ciuitatibus, ut scribit Aelianus, cuius incolæ Chersonnesii dicuntur. Hi ex turrib. gesta Atheniensibus, sub quib. erant, significabant. autor Steph. Alopeconnesus item urbs hic prope Ptolemæo ponitur. Quam Steph. ait ex oraculo conditam ex catulis uulpium ibi repertis, ut planè nomen indicat.

MACEDONIA.

MACEDONIA omnis in medio duorum marium Ionij ab occasu, & Aegei ab oriente describitur. ab aquilone Dalmatiæ partem & Mesiam superiorem: à meridie Epiri habens. Diuisa præterea Plinio in partes duas, quarum alteram prouinciam idem, Strabo autem superiorem & liberam appellat: eam uidelicet, quæ per sinum Ionico littore protenditur, Illyrico ac Italiæ proxima: Altera uerò ultra Candauiæ montes Macedonicis regibus seruiebat, quibus sublatis uniuersa in potestatem populi Romani peruenit. Quater enim Macedones in bello xx. annorum, ut scribit Liuius. uicti fuere. Primo post secundum bellum Punicum Philippus Demetrij filius à T. Q. Flaminio, qui post uictoriam omnes ciuitates Græciæ quæ sub illo fuerant saluas & liberas esse iussit. Deinde Perseus à P. Aemilio Paulo, qui LXXII. ciuitates: ut ait Plinius uno die direptas uendidit. Tertio pseudo Philippus à Q. Cæcilio Metello. Postremo pseudo Perseus à T. Aemylio. Pars igitur prima gentes habet Albanos, Parthinos, Taulantios, Orestas: omnes cataleсто & cultu partim Illyrico, partim Græcanico utentes, neutris tamen satis intellecti, ac imperio hodie Turcarum subiecti sicuti & cæteri. Hos cum Epirotis Strabo & Plinius confundunt nomine ac rege tantum diuisos, cæteris similes.

Albani
Taulantii
Orestæ

Albani hi sunt, quorum hodie nomen durat, Ptolemæo tantum ex ueteribus positi. Taulantij, ut ait Appianus, à Taulantio Illyri filio, à quo Illyrici dicti. Orestæ populi, & Orestis regio, ubi Orestes imperauit ab insania liberatus, ob pudorem huc secedens, cui filius eiusdem nominis successit, Orestasq; populos appellauit. Ipse uerò pater ab aspidis morsu petitus secessit in Arcadiam, ibiq; decessit. Hæc Theogenes in Macedonicis. Verum uti supra dixi, Albanorum nunc omnes nomine censentur, Drino flumine ab Illyricis diuisi.

Scodra
Delminium
Olchinium
Lissum
Dyrrhachium

Vbi primum Scodra occurrit, nunc Scutaris, & Delminium nunc Denna: & Olchinium quondam Cochinium, ut ait Plinius nunc Dulchinium: ad Drinonis ripam, qui à Drino flu. & lacu Scodræ profluit. Deinde post Drinonem, Lissum nunc Alexium, quæ omnia inter Illyricos attigimus. Deinde littorales urbes: Dyrrhachium, olim Epidamnum, memorabile fama Cæsaris in eo loco superati. Apollonia quondam insignis nunc interijt, ubi Octauius adolescens cum Cæsar fuit interfectus dabat operam literis, inde accersitus ad magnum nomen suscipiendum. Huius nominis plures à Steph. commemorantur, in Lybia, in Acarnania, in Creta prope Gnosum, in Sicilia prope Leontinos, in Phrygia, in Mysia prope Rhindacum fluuium, in Tharso, in Phocide, quam Hom. Cyparissum uocat.

Apollonia
Aulona

Aulon Ptolem. nunc Velona, quam falsò quidam Apolloniam putant, quum Apolloniam Plinius VII. mill. à mari distare testetur. Præterea Corinthiorum esse colonia dicitur Aulon & Aulona: sicuti Caulon & Caulonia, Iader, & Iadera. Hanc Pazaites ex Othomannorum familia primus occupauit. Deinde rebellantem Amurathes compescuit, Denique Maumethes filius superioribus annis, ut in gestis eorum alibi mentionem fecimus, per eam in Italiam traiecit, Hydruntumq; cepit. Plures etiam huius nominis Stephanus recenset, in Arcadia, in Creta, in Arabia.

Amantia

Amantiam idem, & item Plinius ponunt prope Oricum in hac parte quasi Abantiam, quoniam Abantes populi redeuntes à bello Troiano hic constitere. Alios Amantinos quos Tyberius superauit, Ptolemæus inter Pannonios collocat.

Oricon

Deinde Oricum cum portu nobile quondam oppidum, intus uerò Antigonea. Altera item in Macedonia in sinu Toronco, ædificata ab Antigono Gonata, tertia in Arcadia quæ prius Mantinea dicta est, ut Pausanias refert, quarta in Bithynia prope Acilium, quinta in Syria prope Antiochiam.

Croia
Troia
Donnenses
Dobrienses

Oppidum deinde in alto conspicitur loco, nunc Croiam uocant, quod Troiam fuisse putauerim, quam Stephanus in Chaonia ponit huic finitimam loco. Donnenses etiam hic collocantur, & Doberienses, quos Dibras nostra uocat ætas.

Tresfamiliæ à Turcis expulsæ.
Commeni
Arianites
Castriotæ
Io. Castriota.
Schenderbech

QVANDO huc uentum est, antequam ultra progrediamur, repetenda breuiter huius temporis historia. Tres præcipuæ familiæ hæc omnia loca simul cum Epiro, de quo postea dicam, possidebant, quas omnis Romæ uidimus à Turcis expulsas. Comneni è nobili Constantinopolitanorum genere loca littoralia tenebant. Dirrhachium, Aulonam, aliaq; complura. Arianites ex ea familia re incolumi ac in pace decessit: filij pulsi, è quibus Constantinus heroica uir specie ac fortitudine post longam in urbe moram ad administrandam Montisferrati in Subalpina Italia ditionem est accersitus. Altera familia Castriotarum est, è quibus Ioannes Dibras siue Doberiensis Troiam nonnullaq; alia loca interim obtinebat. Qumq; ab Amurathe Turca bello peteretur, tributi conditione liberatur obside filio Georgio puero nouem annorum dato. Hic igitur & indole, & uirtute creuit heroica, & robore corporis incomparabili: quapropter Amurathes eum in suam sectam asciuit, uocauitq; Schenderbech, quod lingua Turcarum Alexandrum dominum siue magnum significat. Hic plures ei prouincias acquisiuit, inter quas & Mœsiam adsecutus, Georgio Vnchebruch Despoto ac Neuomonte eius regionis metropoli expugnato, ubi auri argentiq; fodinæ dicuntur esse. Extincto patre ac fratre Caragusio natu maiore, qui erat obses apud Adrianopolim, Amurathes ei regnum paternum tradidit. Interea Eugenius IIII. audita fama hunc per nuncios & literas ad nostros, & fidem pristinam traducere conatur. Ille confestim obtemperat: ac rebellans tot pro religione res gessit quot antea contra, ac de improuiso Croiam, Sfetigradum, Stelusium, Modrisiam, & Ternacium, oppida in ea regione occupat. Amurathes contra eum Asambech fratris eius filium primo, deinde Vratam duces cum copijs mittit. Croiam quatuor iam menses obsidebant, cum moritur, ac filius Maumethes missis totidem ducibus quos Bassas uocant, frustra uires instaurat, cum ille semper paruus manu ingentes hostium cateruas funderet, ac fugaret.

Contra Venetos

Sed & uno tempore Venetos quoque bello lacessebat. Causa fuit, quod illi pactum pecuniam maiorib. suis ob ablata Albaniæ oppida pendere negabant. Itaque Dyrrhachiensem, deinde Damniensem, Scodrensem, & Drinastensem agros latè populatus est. Venetorum exercitum ad Drinum fluuium occurrentem fugauit: tandem inter eos conuentum sequestra pace per Antonium Venerium Albaniæ prouisorem, ut illi Scodra & agro quem ceperat cedenti mille quingentos aureos quotannis tribuerent. Post hæc cum Pij II. Pont. nuncijs sollicitatus auxilio Ferdinandi regis in Italiam traijceret, cum Baroli à Io. Ant. principe

Tarent

Tarentino, Ioanne quoque Renati regis filio Andegauiæ duce, ac Ia. Picinino obsessum euestigio liberauerit. Romam deinde cum uenisset, mox domum remeauit, ubi paruo post tempore ueneno absumptus dicitur. Vir Pyrrhi quidem successione, aut Alexandri cognomento sine controuersia dignus, in tot periculis aut prælijs mirum nullum in corpore uulnus repertum, præterquam humerum effractum. Vxorem filiam Arianitis quem supra commemorauimus duxit, quæ adhuc Neapoli uiuit, ex qua filium suscepit, qui post mortem patris pulsus & ipse ab Maumethe peregrinatur. Tertia familia quam diximus expulsam.

Despot. Epiri

Despotorum Epiri est, his finitima regionibus, quem Artam nunc uocant, de quo inferius latius dicemus. Hi Tocchi appellati, ex agro Beneuentano, ac ut ipsi dictitant ex Totila Gothorum rege genus ducentes, annos prope CC. hæc loca tenuerunt simul cum Aetolia & Acarnania, Cephalenia quoque ac toto quondam Pyrrhi & Vlyssis imperio, nominibus tantum Leonardo & Carolo sibi adsumptis. Hic qui paulo ante Romæ agebat Leonardus, filium & ipse Carolum reliquit, à Maumethe olim pulsus ad Sixti. IIII. Pont. opem ac misericordiam confugit. Nunc reliquam Macedoniæ partem prosequimur. Cuius ferè loca omnia interiere, uetera tamen repetam. Ex parte primum orientis, & Aegæi maris post

Nesus flu.

Nesi fluminis ostia, qui Thraciam à Macedonia dirimit,

Edones

Amphipolis.

Edones sunt, qui sinui nomen dederunt. Amphipolis Atheniensium olim ditionis, quam coloniam duxit Agnon Niciæ filius, expulsis Edonibus, uocauitq; Amphipolim, quum prius Nouemuiæ appellarentur: quod præterfluente utrinq; Strimone cingeretur, ductoq; à flumine ad flumen muro, mare uersus coloniam collocauit. Hanc urbem Brasides dux Lacedæmoniorum bello Peloponnesiaco occupauit, datoq; negotio Thucydidi Olori filio historico, qui tunc in proxima regione magistratum gerebat uti subueniret, ille cum VII. nauibus serò ion uenit. Hæc ex libro IIII. Thucydidis. Hanc deinde Philipp. Atheniensibus abstulit. Steph. Cradenam & Ariadraonium antiquitus uocatam dicit: præterea esse aliam Amphipolim in Syria apud Euphratem à Seleuco conditam: quam Turmedam Syri uocant. Supra uerò aliquantulum apud Strimonem fluuium in eadem regione E-

Philippi, qui Crenides deinde Neapolis

Arethusa

Proconnesus.

Athos & Nymphæū promontoria.

donica Philippi ciuitas prius Crenides, ut Artemidorus in Epit. x. ciuitatum. Καὶ πόλεις φιλίππων τὸ παλαιὸν κρηνίδες. Et urbs Philippi antiquitus Crenides. Philippus Macedo nomen mutauit ob merita lati ab se auxilij Contra uim Thracum expugnare urbem conantium. Hic Brutus ab Octauio superatus. Augustus deinde mutatis colonis, Neapolim eam uocauit. Sequitur sinus ipse Edonicus: in quo Arethusa est urbs, alia Syriæ, tertia Eubœæ: fons item in Italia. Proconnesus cum duobus promontorijs: Atho in septentrionem, & Nymphæo in Austrum spectantibus. Athos enim ciuitatem sui nominis habet. Coloni Athoitæ dicuntur ab Atho gigante incolente, ut Nicandrus in V. Europæ. Iacit umbram CCC. stadiorum, ut ait Steph. Hunc olim fama Xerxem aceto sparso complanasse, ex quo Iuue. Credimus olim, Velificatus Athos. Prope Athon Singus est oppidum,

Singus

Stratonicea, quæ & Hadrianopolis.

Chalcidica regio

Acanthus

quod Singitico sinui nomen dedit. In quo Stratonicea est urbs ab uxore Antiochi, deinde ab Hadriano principe Hadrianopolis appellata, ut Steph. Chalcidicam hic Ptolemæus regionem constituit, Stephanus & Chalcidem urbem, esseq; alias huic homonymas in Chalcide Eubœæ commemorat. In eodem sinu Acanthus urbs ab spinæ similitudine, uel ab Acantho homine quodam. Alia in Aegypto est: item Emporium in mari rubro. In hac Macedonia cicadæ dicuntur tacere, ex quo prouerbium apud Simonidem in minimum loquentes, ἀκάνθιος τέττιξ.

Ampelos pro.

Torone

Ampelos promontorium Torones: alterum in Samo, in Cyrenaica tertium. Torone urbs iuxta sequitur, unde sinui Toronæo nomen, dicta à Torone Neptuni & Phœnicis filia. In hoc sinu Antigonea est ab Antigono Gonata condita. Cassandrea, Potidea, ciuit. Demosth. sæpe in orationibus meminit. Patalia ut Steph. ut Ptolemæus Patalene. Therma urbs, unde sinus Thermaicus, ubi Thessalonica, prius Halia nuncupata, Cassandri ædificium, sub Philippo Amyntæ filio nomen mutauit: uel quod ille in eo loco Thessalos uicerit: uel ut Lucius Tarræus dixit, qui librum de ea ciuitate composuit, ex Thessalonica filia appellauit, ut placet Straboni, uxore, non filia. Liberæ fuit olim conditionis, ut Plinius. Ira Theodosij qui XII. mil. ciuium in ea necauit maxime cognita: sed multo magis epist. Pauli. Hæc deinde cessit in hæreditatem Andronico Manuelis imp. Constantinopolitani filio: sed Ioannis fratris odio, qui patri successerat, eam Venetis tradidit. A Venetis uerò Amurathes Turca bello eripuit.

Antigonea
Casandrea
Potidea
Patalia
Therma
Thessalonica

Apollonia Achedoro tantum fluuio à Thessalonica diuisa. Canastrum Stephano, ex quo Sophocles Canastræum promontorium commemorat. Strabo Calastra scribit, in sinu Thermaico. Et hæc quidem in ora, intus uerò reliqua ex ordine literarum ponam à Stephano ex parte magna mutuatus.

Achedorus
Canastrum

Acane ab Acano Elymiuthi filio regis Hetruriæ, qui huc adplicans hanc urbem ædificauit. Alorus penultima producta, ad Axij fontes: Aeræ, unde Aeræus, alia in Ionia, tertia apud Hellespontum, cuius incolæ Aeratæ dicuntur. Acese. Acesamene ab Acesameno Pieriæ rege, ut tradit Theogenes. Alante, est item altera in Arcadia. Theopompus in Philippicis Allantium dixit. Almopia regia iuxta fontes Erigonis. Lycophron de Aenea loquens. Ἐν δ' ἀλμωπίαις παλιμπλανήτην δέξεται τυρσηνία. Dicitur ab Almopo Neptuni & Helles filio.

Acane
Alorus
Aeræ
Acese
Acesamene
Alanta
Almopia

Alponus media producta, altera in Locris Epicnemidijs. Anthemus, altera in Syria. Andrea: altera apud Eleam. Aedessa inter confluentia Erigonis & Axij, alia in Mesopotamia Azorus penultima producta, Ptolemæo Azorum: Arriano autem Azoricum urbs prope Thessalonicam. Aegea urbs iuxta montem qui supra Pindum eleuatur, olim Melobotera uocata ex ubertate pastionum. Bisaltæ gens libera Plin. intra Strimonem & Edonicum sinum. Steph. Bisaltem uocat, coloniamq; eam Græcam à Samijs deductam. Bryges Macedonum populi prope Illyricos, quos Macedones Phryges uocant, ut Steph. Berga, quam Beram idem uocat: ad Chabrij fluenta. Berœa ad Citarium montem iuxta Haliacmonem sita, apud Ptolemæum cognominata à fœmina eiusdem nominis nepte Macedonis ex Bereto filio. Est alia in Syria, unde Basilius nobilis orator fuit. Steph. Callitere Ptolem. inter Bisaltas:

Alponus
Anthemos
Aedessa
Azorus
Aegea
Bisaltæ
Bryges
Berga
Beroea
Callitera

Cydna Theogeni ponitur Duriopus. Emathia regio in finibus Macedoniæ iuxta Thessaliam ab Emathione rege, ut Trogus quo nomine Macedonia quondam tota est appellata. Eius urbs Europus ad Erigonis sita fontem. Stephanus ab Europo Macedonis filio dictam ait, esseq; aliam in Syria, tertiam in Caria. Elimeam Strabo in octauo libro commemorat. Eordane regio, alia in Iberia, tertia in Thracia. Emporia ab Alexandro ædificata: ex rerum copia nomen auspicata Emporium. Heracleæ in Macedonia duæ: altera Sintica apud Strimonem fluuium, quæ à nonnullis in Thracia ponitur, altera ad Erigonis fluenta ab Amynta Philippi ædificata, ultima ex XXIII. huius nominis ciuitatibus. Gastronia regio Theopompo. Gordynia in monte Citeroalia in Creta Gortynia. Gomphi. Idiomene. Ichnæ Herodoto in VII. Eratosthenes singulari numero protulit, quanquam Philetas eam esse aliam scribat. Dicitur à Themidis uestigijs, quæ Iuppiter adsectatus est, ut Stephanus. Lete ad Axij ostia, à Latone templo prope constituto, ut Theogenes. Incolas, Letæos appellat Nicarchus Alexandri comes. Mu-

Cydna
Duriopus
Emathia
Europus
Elimea
Eordane
Emporia
Heraclea
Gastronia
Gordynia
Gomphi
Idiomene
Ichnæ
Lete
Musæum

Olyra. Ossa
Horma
Homolium
Pella
Parthenopolis.
Pelagonia
Pieria
Physcus
Sintia
Phila

situm locus circa Olympum, Eretriensium colonia quam Philippus diruit, ubi & ab Astere milite sagitta petitus alterum amisit oculum, ut Stephanus. Olyra, Ossa ad Athon urbs. Horma ad fontes Erigonis. Homolium, Pella Alexandri patria ad Axij ostia, paulum à mari recedens, olim Bunomus, & Bunomea uocata. Sunt & aliæ, in Thessalia, in Achaia, in cierus Syria. Parthenopolis à uirginibus, Cerasti Mygdonis filiabus, ut Theogenes in Macedonicis, quod memorabili castitate & uictus abstinentia fuerint. Pelagonia regio inter Andaristum & Erigonem amnem Ptolemæo posita, Plinio quoque & Straboni commemoratur. Pieria regio inter Pharibum & Haliacmonem Ptolemæo. Hic, ut ait Pausanias, Pierus regnauit, pater puellarum quæ de cantu cum musis contenderunt. Physcus alijs, Ptolemæo Physcæ dicitur ciuitas ad fontes Chedori: altera in Caria, tertia Locridis, & in Rhodo palus. Sintia regio & ciuitas prope Thraciam. Phila quam Ptolemæus Philiren, ædificium Demetrij Antigoni Gunatæ filij iuxta Peneum, quam à matris nomine uocauit. Est & insula Aegypti Herodoto in I I I I. iuxta magnum fluuium, cui Tritoni nomen, qui ostia in paludem Tritonidem emittit. Pæones prope Peneum & Peleum in Thessalia mediterraneos nonnulli ponunt. Herodotus autem in Thracia iuxta Strimonem fluuium collocat, atque per horum fines Axium amnem fluere. Eorum ciuitas Amydon, iam deleta, ubi fontem Dionysius poëta inquit esse: cuius unda lucida ea tellus abluitur: confluitq; in Axium fluuium, qui pluribus auctus uti torrens fertur. Strabo ex Pæonibus dicit Axium & Strimonem fluere, putatosq; à quibusdam colonos esse Phrygum, ab alijs Archigetas. Pæones usque ad Pelagoniam & Pieriam extendi dicuntur, ac multa de Macedonia tenuisse usq; ad Propontidem progressi. Pausanias Pæonas ad Axium flumen ponit, uocatosq; dicit à Pæone Endimionis filio. Appianus in Illyrico dicit Pannonios à Græcis Pæonas uocari, eosdemq; omnino esse populos. Hos Homerus in Catalogo Pyrechmen & Steropæum ait duxisse ad Troiam: quorum à Patroclo alter, Steropæus ab Achille postea interfectus fiat: & hæc quidem de Pæonibus. Praxilus, & Pydna ciuium Demosth. sæpe in orationibus meminit. Sintia regio, & urbs prope Thraciam: apud hanc Aristoteles de miraculis scribit fluuium nomine Pontum labi, in quo lapides quidam feruntur, qui ardentes contrariam carbonibus retinent naturam: uento extinguuntur, in aqua uero flagrant, tetrumq; odorem modo bituminis reddunt, ut nulla reptilia prope consistant. Stimphalia, Scotusa, ad Strimonem sita: altera in Thessalia. Strobis iuxta Erigonem quam Stephanus Strombum uocat, diciq; Romanorum esse coloniam. Montibus Macedonia perpetuis cingitur. Sunt autem Candauiæ Plinio Straboniq; ex occidentis latere, Ptolemæo autem Canclai appellati. Est & Olympus alter. Flumina, Strimon iuxta Thraciam qui in sinum Edonicum influit: Axius, Erigon, & Haliacmon in Thermaicum exeunt sinum.

De pæonibus
Praxilus
Sintia regio
Pontus flu.
Stimphalia
Scotusa
Strobis
Montes Candauiæ
Camelæi
Olympus
Flumina
Strimon
Axius
Erigon
Haliacmon

THESSALIA.

Deucalion
Hemon

THESSALIAM Eustathius in Homerū sic fere in uniuersum describit. Campus est maximus ac curuus, undique montibus cinctus: ab oriente Ossam, & Pelion montes habet: ab occasu Pindum, à quo Peneus amnis exiens orientem uersus tendit: ab aquilone Olympum, à meridie uerò Othrin. In hac itaque Deucalion, ut ait Strabo, primus imperauit, qui locum Pyrrhæam de uxoris nomine dixit. Hemon uerò Hemoniam. Huius uerò filius Thessalus Thessaliam uocauit. Successores deinde Phthius Pelasgus, & Achæus, totidem in ea constituere populos. In partes quoque quatuor idem autor diuidit, Phthiotiam uersus austrum, Estiotiam uersus occidentem, Thalassiotiam siue Marinam ac Pelasgiam. Montes quoque continuos in ea terræmotu quondam disruptos, fabulæ uerò ab Hercule uolunt. In Thessalia Plinius X X I I I I. nobilissimos esse amnes tradit. Montes quoque quorum principes Olympus, Pierus, Ossa: cuius ex aduerso Pindus, Othrys, Lapytharum sedes ad occasum uergentes. Ad ortum uerò Pelius, omnes inter se continui, & theatrali modo inflexi, cauatis ante eos L X X V. urbibus. Flumina, Apidanus, Phœnix, Enipheus, pluresq; alij: ante omnes clarissimus Peneus, oriens iuxta Gomphos interq; Ossam & Olympum nemorosa ualle defluens quingentis stadijs, dimidio eius spatio nauigabilis. In eo cursu Tempe uocantur, quinque milium pas. longitudine iugis sese leniter attollentibus, iuxta quæ labitur Peneus, undis lucidus amœnus, uiridanti riparum gramine, canoro auium concentu. Memorantur & Tempe Teumesia, quæ ab Ouid. Cygnea dicuntur: sicuti in Sicilia Heloria etiam Tempe, ex amnis nomine: denique uocabulum hoc Græci ad omnem pascosi loci ac uirentis amœnitatem traducunt. Sed ad Thessalos reuertamur. Eos in primis lautos fuisse moribus declarat Menander his uerbis: Non Corinthus, non Lais ô Syre, non lautorum manus Thessalorum. Magna quoque & lauta buccella, ut Pausanias ait, Thessalus intermissus dicebatur. Thessalæ item alæ, propter similes uestes. Et Thessalicæ bigæ, ut cæteris præstantiores. Thessalicum quoque ingenium ob astutiam illis innatam. Equitandi deinde palma in bello Thessalis data, ex quo Centauros prodisse poëtæ finxerunt. Thessalæ denique sagæ plurimum commemoratæ, quòd hic magnopere magica ueneficiaq; uiguerint. Nunc urbes attingam. Argos in primis nobilis ac uetusta Thessaliæ ciuitas, Larissa appellata, inter Pelasgos ponitur. Decem huius nominis à Stephano describuntur. Primum Peloponnesiacum. Amphilochicum, Deinde hoc Thessalicum, in Cilicia quod nunc Aegiopolis. In Nisyro una ex Cycladibus: apud Trœzenem. In Macedonia, in Scythia, in Caria, in Phœacia. Incolæ Argei dicuntur & Argiui, sicuti Achei & Achiui. Sed & Argolici & Argolæ etiam dicti apud Euripidem. Argissa prope Peneum condita à filijs Larissæ. Deinde Argura uocitata. Est item Argura locus in Eubœa. Arson urbs ab Lasonis patre. Aetices gens Thessala mediterranea siue Perrhebiæ. Aemonia regio ac ciuitas, ut Pausanias, ab Aemone Lycaonis filio. Alopa à filia Cercyonis siue Actoris eiusdem nominis, sita inter Larissam & Echinum. Incolæ Alopenses memorantur & aliæ in Attica, in Ponto, unde Pentasilea fuit. In Eubœa, apud Delphos, apud Locrenses, & apud Mysiam, de qua dicunt loqui Homerum, ἰλλθόντε δ᾽ ἀλόπης, ὅδ᾽ ἀμαζονίδων γένος ἐσίν. Amyrus iuxta Melibœam, ab uno ex Argonautis appellata, ut alij à filio Neptuni: hanc Suidas in Genealogijs Amyricem uocat. Antron urbs. Xenodotus ἀγχίαλον ἀντρῶνα dicit: fertur locus esse antris cauernisq; frequens, tum optimos ad molas habere lapides, quarum unus asinus subit, qua propter prouerbium ὄνος ἀντρῶνος. Aperantem urbem Polybius in primo commemorat. Asbotus media producta. Asterion. Homer. Οἵ τ᾽ ἔχον ἀστέριον, τιτάνοιό τε λευκὰ κάρηνα quòd in alto situs monte ueluti astrum fulgeat, ut tradit Eustathius, qui nūc eam Persiā dicit uocari. Est & altera in Syria & Asteria insula in medio Sami & Ithacæ. Asterusia item in Creta. Atrax & Atracia in Pelasgiotide ab Atrace Peneci filio, incolæ Atraces dicuntur. Lycophron, ἢ ἀτράγος ἵππευφαρ ἅρπαγας λύκος.

Achae

Thessalus
Phthius
Pelasgus
Achæus
Montes & amnes
Flumina
Tempe
Thessalorum mores
Argos
Argissa
Aetices gens
Aemonia regio
Alopa
Amyrus
Antron
Aperantus
Asbotus
Asterion
Asterusia
Atrax
Atracia

Achne
Azorium
Aphete

Achne unde fuit Cleodamas, qui de cura equorum scripsit. Est altera in Bœotia unde Achneus. Azorium in Pelasgiotide. Aphete Magnesiæ urbs in sinu Pagasæo, quam commemorat Apollonius, dicta ut eius enarrator scribit, ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, id est à dimißione, quod ibi Herculem Argonautæ dimiserint.

Amphilacæ. Amphilaci gens.

Amphilacæ ædificium Amphilaci unius ex Aeoli filijs. Hic Iphiclum suscepit, qui Phylacum genuit patrem Pœantis & Iphicli: quorum Pœas Methonem & Philoctetem liberos habuit. Iphiclus uerò Astiochen Protesilaum & Podarcem. Hæc Eustathius in Homerum.

Aenia

Aenia urbs Perrhebiæ. Incolæ Aeniades, qui prius iuxta Ossam, postremo prope Aetolos habitauere, dicti ab Aenio fratre Gunei, quem Homerus in Catalogo ponit eius gentis ducem uenisse. Alios Aeniatas Strabo ponit in regione Ponti, quos tunc Parthios appellari dicit.

Alos

Alos Achaiæ & Phthiotidis urbs, sub Othryos montis finibus, distans ab Itone stadijs LX. ædificata ab Athamante, à sale ibi reperto appellata. Huius nominis duæ, altera Maliaca sub Achille, altera sub Protesilao fuerat, pronuntiatur & utroque sexu. hæc Stephanus. Eustathius idem ferè ædificatam dicit ab Athamante dum per insaniam erraret: nonnulli eum adspiratione scribunt, dicentes à mari etymum trahere: quidam ab ancilla Athamantis nomine Alos, quæ illò primum semina urere nuntiauit. Cum ob merita ciuitas in eius honorem condita. Erat & altera Alos in eadem Thessalia, quam Homerus sub Protesilao posuit. primam uerò sub Achille, quam Maliacam Halon Strabo uocat, quæ ad Malienses pertinebat, qui populi prope ac contra Eubœam & Thermopylas siti sunt. Hæc Eustathius.

Budea

Budea media producta ciuitas Magnesiæ à Budeo conditore, unde & Budea Minerua in honore apud Thessalos, cuius meminit Lycophron, ἡ πολλὰ δὴ Βούδειαν αἴθυιαν κόρην ἀρωγὸν ἀντλάξασα τάρροθον γάμων. Homerus autem Budeium protulit, ὅς ῥ' ἐν Βουδείῳ ἐυναιομένῳ. Est & Budea ciuitas Phrygiæ, & Budei Medorum, & Budini Scythiæ populi.

Bœbeis

Bœbeis stagnum Thessaliæ Straboni prope mare ad Pheras. Bœbe autem eidem est oppidum iuxta Bœbeidem, Homerus, Βοίβην καὶ Γλαφυρὰς καὶ ἐυκτιμένην Ἰαωλκόν. dicit & alibi Bœben inter septem esse ciuitates quas Demetrius Poliorcetes deduxit in Demetriadem: uocatam autem Bœben à Bœbo filio Glaphyri qui Glaphyras oppidum ædificauit. Est & Cretensis Bœbe, & in Macedonia item stagnum, hæc Eustathius.

Cythina

Cythinam urbem ponit Theon enarrator Lycophronis, unde Cythineus est, & Cythinium una ex tribus Doricis. Corope unde Coropeius: Nicandrus in Theriacis. Α' ἰὴν ἀπόλλων Μαντείας κοροπαῖος ἐθήκατο καὶ θέμιν ἀνδρῶν.

Coronea

Coronea parum à sinu Pelasgico distans in Phthiotide sita. Quinque traduntur. Prima Bœotiæ. Deinde Messeniæ. Tertia hæc est. Quarta Cypri est: & apud Ambraciam arx.

Cranon
Corui

Cranon in Pelasgiotide. Hic Callimachus, & Theopompus rem miram narrant: Coruos tantum duos esse pro tempore, totidemq́; ex successione, illis deficientibus. Est & Cranon alter distans à Crotone stadijs C. Straboni.

Crimene

Crimene in Pelasgiotide, à Pelea Phœnici dono data, cuius incolas Homerus Dolopas uocat, sicuti Sintias Lemnenses & Troianos Ilienses.

Cynocephale
Demetrias regio
Pagasæ
Sepie
Bœbe
Iolcos
Rizus
Hormenium
Olizo
Nelia
Dipnias

Cynocephale collis Thessaliæ. Polybius lib. XIX. ἣν ἤδη καὶ χωρίον Θηβῶν, ἀφ' οὗ Πίνδαρος Δαϊφάντου παῖς βοιώτιος, ἐκ Κυνοκεφαλῶν μέλων ποιητής. Demetrias in sinu Pelasgico, quam gentem Demetrius Poliorcetes uictor à nomine suo appellauit, VIII. in eam colonijs deductis, quæ sunt Straboni, Pagasæ, Sepie, Bœbe, Iolcos, Rizus, Hormenium. Olizo, Nelia. Altera Demetrias in Macedonia, tertia Persidis prope Arbelam. Demetria quoque urbs Aeolidis. Dipnias Thessaliæ uicus circa Larissam, ubi dicunt Apollinem cœnasse, cum primum à Tempe purgatus rediret. Hic puerum eò forte uenientem mos est cum lauro in eo loco epulari. Callimachus. Δειπνιὰς ἔνθεν μιν δεδέξατο.

Dia

Dia urbs Aeaci ædificium. Sunt & aliæ in Macedonia, in Eubœa, in Peloponneso, in Lusitania, in Italia circa Alpes, in Scythia circa Phasin, in Caria, in Bithynia. Sunt item quatuor in Aegæo insulæ, Diæ appellatæ.

Dolopes

Dolopes gens in Thessalia à Dolope Mercurij filio, qui in Magnesia extinctus est, eiusq́; sepulcrum iuxta in littore cernebatur, ut Cleon Curicus in primo Argonauticorum, quem Apollonij enarrator allegat. Ipse etiam Apollonius meminit. Παρεῖον Μαγνῆσσα δ' ὑπεκλίνετ' ἀπείρονι αἶα, τὸ σῆμα Δολοπηίον.

Drongillum

Drongillum locus Thessaliæ, cuius meminit apud Stephanum Theopompus VIII. Philippicorum.

Echinum

Echinum urbem Ptolemæus in ora Thessaliæ ponit: Stephanus in Caria, & Echinas in Aetolia.

Erethria
Ethyestæ
Elacateum
Eurymene
Hellas

Erethria prope Othrin paulum à mari recedens. Est & alia in Eubœa. Ethyestæ gens ab Ethyesto, uno ex filijs Neoptolemi, ut Rhianus scribit. Elacateum mons ubi templum Iouis Elacatei. Eurymene, ut Hecatæus in Europa. Hellas ciuitas in Phthiotide ab Hellene Phthij filio: Phthius autem ex Achæo genitus, ut Steph. placet, ex quo tota olim Græcia Hellas dicta, autor Thucydides in proœmio. Homerus item nunquam alio nomine quàm Hellenas, Danaos, Achæos, aut Myrmidonas, Græcos uocat: proprieq́; partem eam quæ prope Peloponesum est, Hellada nominat. Post Homerum uerò omnes, ut ait Plin. à Græco rege Græci appellati. Hanc uerò Thessalicon, Homerus Καλλιγύναικα uocat. Strabo scribit quod Pharsali dirutam ciuitatem ostendunt, quam Hellada dicunt fuisse. Idem dicit nonnullis putari unam tantum ciuitatem, quibusdam uerò tantum Phthiotidis.

Helona

Helona condita ab Hercule in monte Centaurorum, deinde Limena cognominata ob nobile in eo loco pratum, Perrhebiæ & ipsa ciuitas. Gomphi urbs sub ipsis montibus.

Glaphyræ

Glaphyræ. Homerus, Βοίβην καὶ Γλαφυράς, à Glaphyro filio Magnetis, Stephano: Eustathio autem à memorabili in ea ciuitate ponte. Est & uicus Ciliciæ distans à Tarso XXX. stadijs, in quo fons est.

Gyrton

Gyrton, quem Homerus Gyrtonam uocat, sicut Iton & Itona: urbs est Perrhebiæ in Thessalia à Gyrtone conditore Phlegiæ fratre. Vnde Gyrtonios Phlegias primo uocatos esse frequens historia declarat.

Gonnus
Gonussa

Gonnus urbs Perrhebiæ, à Goneo Cyphi: ut Home. Gonussa.

Ithome

Ithome media producta urbs Pelasgiotidis. Homerus, Οἵ δ' εἶχον Τρίκκην, καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν. Vocatur & Thomeum: locus sanè asper & salebrosus ex argumento nominis per ablationem primæ literæ. θωμὸς enim cumulus aut aceruus dicitur. Est & altera Ithoma in Messenia Eustathio, Stephano autem Ithon. Homero: Ἰθώμ τε μητέρα μήλων, Hic Minerua Ithonia celebratur: memorantur & aliæ in Italia, in Epiro, in Bœotia, in Lydia.

Iros
Iolcos

Iros urbs. Lycophron. Ἶρόν τε καὶ Τραχῖνα πεμφθήσεται. Incolæ Irotæ. Iolcos in ora ab Iolco filio Amyci, à quo & Amycus campus. Hanc olim amplissimam fuisse urbem testatur Strabo, seditione postea deletam in paruosq́; redactam uicos stadijs VII. à mari Demetriade sitos.

Lamia

Lamia urbs ad Otrys radices, à Lamo Herculis filio: alij à Lamia muliere, quæ imperauit regioni Trachiniorum, in qua Lamiacum bellum dicitur gestum. Est & alia in Lycia.

Larissa

Larissa tertia Thessaliæ ciuitas putatur prope Peneum sita, quam Acrisius præterfluit. Est alia Pelasgica in Ossa monte, alia Troadis, quam Homerus Λάρισσαν ἐριβώλακα, id est, Larissam fertilem uocat. In Creta, item & Attica & Macedonia aliæ ponuntur.

Lapithæ pop.

Lapithæ populi qui cum Centauris in Perithoi nuptijs dicuntur dimicasse. Est & in ea-

 dem

Lapithe urbs
Lytæ

dem Thessalia ciuitas Lapithe. Lytæ locus prope Tempe, qui ab aqua soluta, & Neptuni inundatione nomen accepit. Libethris fons Magnesiæ Plinio musis dicatus. unde Libethrides dictæ. Meliboea patria Philoctetis. Melithea, quam Ptolemæus Melitæam uocat, haud longe à Pelio monte. Methone quatuor. Prima Thessalica. Homerus, Οἳ δ' ἄρα μηθώνην καὶ θαυμακίην ἐνέμοντο. quam sub Philoctete posuit duce. Alia in Macedonia Eretriensium colonia. Tertia in Thracia, ita uocata à uini ubertate, quod μέθην ebrietatem dicant, sicuti & Methymna eiusdem etymologie. Quarta in Messenia Peloponnensi. Minyæ populi à Minyo, qui in ea regione imperauit, cuius innumeræ filiæ magnos Heroas genuere, è quibus Argonautæ pleriq; fuere, quamobrem Minyæ sunt appellati, historiam in his uersibus Apollonius refert.

Meliboea
Melithæa
Methone
Minyæ pop.
Minias rex

Τόσσοι ἄρ' Αἰσονίδῃ συμμήστορες ἠγερέθοντο
Τοὺς μὲν ἀριστῆας Μινύας περιναιετάοντες
Κίκλησκον μάλα πάντας, ἐπεὶ Μινύαο θυγατρῶν
Οἱ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι ἀφ' αἵματος εὐχετόωντο
Ἔμμεναι, ὡς δὲ καὶ αὐτὸν Ἰήσονα γείνατο μήτηρ
Ἀλκιμέδη, Κλυμένης Μινυηίδος ἐκγεγαυῖα
Tot igitur commilitones Aesonide coacti sunt.
Hos quidem strenuos Minyas circumhabitantes
Vocabant omnes, quoniam Minyæ filiarum
Plurimi & optimi è sanguine gloriabantur
Esse. sic & ipsum Iasona genuit mater
Alcimede, Climenen Minyæ filiam enixa.

Est & Mynia ciuitas eorundem. Item altera Phrygiæ. Missgomene urbs Steph. Mopseum in Pelasgiotide Straboni in 1 x. Mopsopia uerò locus in Attica. Magnesia regio in littore Pagaseo, inter Peneum & Pelion. eius loca Plin. plura commemorat, fontem Libetrum, oppida Ormenium, Pyrrham, Dorion, Maliam, Methonem. Est altera Magnesia apud Mæandrum. Hæc à Magne uno Aeolidarum dicta, ut Eusthathi. Narratur & à Pindaro de Magnete, uiro è nubibus profecto, equis Thessalicis commixto, unde genus centaurorum fluxit. Malienses populi & Malia urbs eorum. Hinc sinus Maliacus dicitur & à Malo Amphitryonis filio, ut Stephanus. Malea uerò promontoriũ Laconicæ, & Mali Indiæ populi, & Malloes locus in Lesbo, ubi tẽpliũ Apollinis. Myrmidonia, cuius coloni ex Aegina uenerunt, quod scribit Strabo. Peleũ interfecto fratre ex Aegina fugientẽ, Phthiã ad Actorem Myrmidones secutos esse, atque ibidem ex Polymela Actoris filia, Achillem & Polydorum genuisse: ex fabula uerò notum est Aeacum Pelei patrem populo in Aegina ob pestem consumpto rogasse patrem Iouem ut formicæ homines fierent, inde Myrmidones dicti. Veritas quod cum locus ille sterilis fuerit, ac saxis excisis cauernosus, coloni sub terra habitarunt more formicarum, spatium frugibus & & agricolationi relinquere uolentes, parcentes etiam lateribus, ne tellurem absumerent, Hæc Eusthath. Olizon. Hom. καὶ μελίβοιαν ἔχον καὶ ὀλιζῶνα τρηχεῖαν. acuitur apud Græcos ad differentiam alterius huius nominis Barytoni: paruum fore oppidum, ex argumento nominis Oloossus. Hom. Πόλιν τ' ὀλοοσσόνα λευκήν. urbs est Perrhebiæ, Stephano inter Magnesiæ urbes ponitur; ea forte est, quæ nunc Blasson barbarica uoce dicitur, Olympus Thessalicus: præter hunc alij quinque ab autorib. commemorantur, Macedoniæ, Mysiæ, Ciliciæ, Elidis & Arcadiæ. Ormenium urbs media inter Pheras & Larissam, dicitur ab Ormeno patre Amyntoris, cuius filius Phœnix altor Achillis. Strabo ait, suo tempore Orminium uocari, utrunq; esse sub Pelio monte iuxta sinum Pagasæum, unam è septem colonijs à Demetrio deductis, ac Iasonis patriam fuisse, Oechalia apud Argos Pelasgicum in Thessalia. Homerus, οἵ τ' ἔχον οἰχαλίην πόλιν Εὐρύτου οἰχαλιῆος. Idem alterius Oechaliæ meminit superius in Pyliensium catalogo, recentiores in Euboea eam constituunt. Alia in Messenia. Tertia in Trachina. Quarta in Arcadia. Hanc Thessalicam subiugauit Hercules, Iole rapta regis Euryti filia. Hic Eurytus, ut Theocritus describit, Herculem sagittandi artem docuit. Orta, graui tono pronuntianda ad differentiam Epicteti, apud Græcos urbs est Perrhebiæ, Corsea cognominata, quod modo capitis cuiusdam sita, tempora proferre uideatur. Homole apud Pausaniam Thessaliæ mons est; & locus apud Thebas Bœotiæ, in quo Iuppiter Homolius colebatur. Ossa mons præter omnes altissimus sinui proximus Thermaico. Othrys Sperchius abluit simul & Oetam montes, ubi Herculis bustum. Pindus Thessaliam ab Epiro disterminat. Pelius contra Ossam erigitur, ex utroque Peneus fluit. Est item Pelius in ea regione ciuitas. Pyrrhea pars Thessaliæ prius uocata. Perrhebi gens à quodam Perrhebo, qui ei regioni imperauit: hi, ut ait Strabo, iuxta Olympum habitauere, Lapithas qui campestria incolebant, & sub quibus quandoque fuere formidantes. Phestus urbs Ptolemæo in Pelasgiotide: altera in Creta, tertia in Peloponneso. Pheræ urbs. Hom. Οἳ δὲ φερὰς ἐνέμοντο παραὶ βοιβηίδα λίμνην. Duæ fuerunt, nouæ & ueteres, 1 1. inter se stadijs distantes. Sunt item tres aliæ in Aetolia, & apud Parthos. Strab. scribit Pheras Thessalicas ad Magnesiam pertinere, terminumq; Pelasgorum finium esse, eorumq; naude Pagasas uocari. Pagasæ enim urbs est Demetriadis in ora, quæ sinui Pagaseo nomen dedit, à multitudine fontium ibi scaturientium appellata, ut Eusthathius. Pteleon urbs, ab ulmorum frequentia dicta: alia in Ionia, tertia in Troade. Pyrasus Phthiæ urbs, quod frugifera sit, quasi Pyrophorus. Quapropter Hom. templum Cereris in eo fuisse tradit. Phthia ciuitas & regio. Phthiotas in bello Troiano regebat Vlysses, Protesilaus, & Philoctetes. Pelasgi, gens diffusa & erratica, sicut & Lelegæ, & Caucones. Eorum prima regio apud Larissam Thessaliæ, sed omnis penè maritima Ionia Pelasgos habuere colonos. Eos etiam constat ante Lydos in Hetruriam uenisse. Sed & teste Herodoto tempore belli Persici, Lemnon & Imbrum ædificauere. Dicti & Argiui quod Argos habitauerint: deinde Danai, ubi Danaus ex Aegypto aduenit. Phylace urbs. Homerus, οἳ δ' εἶχον φυλάκην καὶ πύρασον ἀνθεμόεντα. Pharsalus à Pharsalo Acrisij filio. Posidium in ora Ptolemæo, altera in medio Ciliciæ & Syriæ. Spalathre quam Hellanicus apud Stephanum Sparathram uocat, Spalathrum uerò in Illyrico est. Symetha urbs, & Symethus Siciliæ fluuius. Scotusa locus Thessaliæ Pelasgiæ iuxta Olympum montem. Sperchius amnis à Pindo rectà in sinum Maliacum fluens. Sperchia item urbs in eadem ora prope Thebas. Theogonium, Titanum Stephanus ciuitatem dicit, Hom. montem: Τιτάνοιό τε λευκὰ κάρηνα. Canum habere capita dicit, ut declarat Eusthathius, quasi cinereum, quod Titanum cinerem seu puluerem in ea regione appellent, in quem redacti sunt Titani in eo loco fulminati. Tricca à filia Penei fluminis dicta: prope hunc locum templum cernitur Aesculapij antiquissimum. Dolopibus ac Pindo uicinum. Huius ciuitatis præsul fuit Heliodorus, is qui historiam Aethiopicam scripsit: uocari dicunt hodie Tricala. Thaumacia urbs Magnesiæ. Homerus, Οἳ δ' ἄρα μηθώνην καὶ θαυμακίην ἐνέμοντο. dicta à Thaumaco Peantis patre, à quo insula etiam eiusdem nominis est, & ciuitas altera iuxta sinum Maliacum, ubi templum Thaumatiæ Dianæ, ut Stephanus. Trichin siue Trachin. ciuitatem & hanc Thessaliæ dicunt ab Hercule suprà Oetam ædificatam, à loci asperitate; nonnulli eam dicunt, quæ

posteа

Mynia urbs
Methone
Malienses populi
Maliacus sin.
Myrmidonia
Olizon
Oloossus
Olympus Thessalicus
Ormenium
Oechalia
Eurytus rex
Iole
Orta
Corsea
Homole
Ossa
Othrys
Oeta
Pelius
Pyrrhea
Perrhebi gens
Lapithæ
Pheræ
Pagasæ
Pagaseus sinus
Pteleon
Pyrasus
Phthia regio & ciuitas
Pelasgi gens
Phylace
Pharsalus
Posidium
Scotusa
Sperchius
Theogonium
Titanium
Tricca
Thaumacia
Trachin

postea Heraclea est appellata, Lacedæmoniorum colonia distans ab antiqua Trachine stadijs VI. prope Thermopylarum angustias. Idem. Hypata urbs ad fontes Penei. Hyperea fons in media Pherensium ciuitate ab Hyperito filio Lycaonis. Est & in Sicilia urbs. Hyperesia uerò ciuitas Achaiæ, ut idem. Strabo duos ponit fontes Meseida, & Hyperiam prope ciuitatem Hellada.

Hypata
Hyperea

EPYRVS.

EPIROTARVM regionem, uti Trogus libro XVI. scribit, Molossi primum habitauere. Troianis uerò temporibus rexit Vlisses, ut apud Homerum deprehenditur. Post quem res ad Aeacidas peruenit, sub quibus longe propagatum imperium. Nam primus ex ea gente Pyrrhus Achillis filius, per discessum ad Troiam amisso paterno regno, in his locis concedit, à quo Molossi Pyrrhidæ deinde Epirotæ dicti sunt. Hic demum Andromache captiua, quæ sibi obtigerat, Heleno Priami filio cessit, ob uaticinandi artem, Chaoniæ insuper regno tradito. Ipse uerò Delphis perijt inter altaria dei, insidijs Agamennonis cæsus. Successit ei Pilades, deinde longo ordine Thyrba, cuius natus Neoptolemus pater fuit Olympiadis parentis Alexandri illius, qui in Italia à Samnitibus apud amnem Acherontem uictus occubuit, oraculo deceptus ambiguo. Post hunc frater Aeacidas regnum obtinuit. Ex quo Pyrrhus genitus, qui auxilio Tarentinorum contra Ro. uenit: ultimus ferè qui ex Aeacidarum genere nomen habebat inclytum. Deinde locus is ad Romanos, postremo ad Constantinopolitanos peruenit Imp. & eorum concessione ad Despotos, quorum mentionem in Macedonia feci, genusq; enarraui. Situs Epiri Ptolemæo: ab arcto, Macedoniam: ab ortu, Achaiam: ab occidente, littus Ionij maris: à meridie, Adriaticum adtingit. Gentes in eo Chaones, Thesproti, Tymphei, Tarauli, Amynei, Acarnanes, Casiopi, Molossi, compluresq; aliæ de quibus mox uidebimus. Ambracia Thesprotiæ urbs ab Ambracia Thesproti filio, prius Eponia & Paralia dicta, sinum efficit Ambraciensem, cum natura, tum arte munitum, ut refert Polyb. duplici muro extructo: ita undique paludib. clausus, ut unum duntaxat aditum eumq; angustissimum habeat, nobilitatus ciue quondam Cleobulo, qui perlecto Phædone de immortalitate animi sese præcipitem dedit. Amycłæ gens Thesprotica: ut Aristot. in repub. Epirotarum scribit. Argyrini Epiroties gens. Lycophron. ἐς ἀργυρινῶν καὶ κεραυνίων νάπας. Argyra quoque metropolis in India. & Argyripa ciuitas Apuliæ. Authoristæ populi Thesprotici Plin. Acarnanes, Curetes, & Abantes, ijdem ferè sunt. Nam hi Euboeam quam Abantidem appellatam fuisse postea dicemus, incoluisse traduntur, bellumq; continenter de Lilanteo campo cum uicinis gerentes: tandem ab hostib. in pugna crinibus anterioribus appetitos, ac deuictos, sinciput postea rasisse relictis tantum occipitio capillis: unde Curetes dicti ἀπὸ τῆς κουρᾶς. Quapropter Hom. Abantes post terga comantes, dixit. Hos postea migrantes in Aetoliam atque Epirum uocatos esse Acarnanas, quasi minime rasos, quod detonsos crines succrescere permiserint: hæc ferè Strabo. Amymnæi gens Epirotica ut Arrianus. Amphilochi gens Epirotica. Thucyd. ipsum scribit Amphilochum post eius à bello Troiano reditum, cum Argiuis inuisus esset, in Arcananiam secessisse, & accepto à fratre Alcmæone regno oppidum in sui nominis memoriam Argos Amphilochicum condidisse. Actium ciuitas Acarnaniæ, in latere sinus Ambraciēsis, Augusti colonia, ipsius uictoriæ insignis. Hic Apollo colebatur Actius, in cuius honorem Trieteria fiebant, Gymnicum certamen. Alyziona uicus Acarnaniæ, ut Strabo. Anactorea: neutri generis, Corinth. colonia Stephano. Thucydidi autē in IIII. lib. Anactorius dicitur. Metapa Acarnaniæ. Polyb. in V. unde Metapæus. Alyzea eiusdem est regionis. Aegilips proxima Crocyleæ in Epiro, ut Homerus. Bunema media producta, Epiri urbs, ab Vlysse cognominata, ex boue prius immolato: cum huiusmodi uaticinium accepisset. ἐλθὼν πρὸς ἄνδρας οἳ οὐκ ἴσασι θάλασσαν, id est, proficisci ad uiros qui non norunt mare. Brysinium Thesprotiæ. Calathi uicini Thessaliæ. Steph. Buthrotus insula & ciuitas inter Cercyrā et Epirū quæ sinui nomē dedit: eius etymū Stephanus huiusmodi adfert. Heleno Troiano, qui in eam regionem post bellum adnauigauit in littore sacrificanti bouem, uictimam aufugisse ex mari in continentem, ex quo auspicio, loco nomen est inditum. Cammania Thesprotiæ pars, dominata quondam, ab Heleni priamidæ filio Cestrino, qui eam Cestrinam appellauit: abluitur ab amne Cadmo, ut Steph. Chaonia regio, unde Chaones & Chaonij dicti. Cassiopea regio media producta, Herod. Casopum dixit, scribitur etiā duplici ss. Chauni Thesprotica natio. Rhianus in Thessalicis. Κισσηνοί Χαῦνοί τε καὶ αὐχήεντες Ἐλινοί. Chytum Epiri uicus. Euphorion in XIX. commentariorum, è Clazomenis uenisse colonos ad habitandum Chytum in Epiro. Dexamenæ pars Ambraciæ, à Dexameno Mesoli & Ambraciæ è Phorbante genitæ filio, unde Dexamenæus, ut Arist. in rep. Ambraciotarum. Dexari gens Chaonum Stephano. Dodona Molossorum ciuitas, ubi oraculum & officina æris, quod eum magnopere resonet, ac sentiatur, in loquaces erat prouerbiū χαλκεῖον Δωδωναῖον: ut Step. De oraculo autem Dodonæo apud Herod. in hanc sententiam scribitur. Aegyptij sacerdotes dicunt è Thebis Aegyptijs columbas nigras uolitasse, unam in Molossis in fago constitisse, uoceq; humana monuisse, hic habendum Iouis oraculum. Alteram idem in Libya fecisse: ubi Ammonis oraculum. Ego uerò, inquit, putauerim has duas fuisse puellas, uocatasq; columbas ob barbariem, lingua locutas humana: ac deposita Barbarie, ita demum eleganter respondere cœpisse. Helenia regio ab Heleno, quem suprà diximus in hac regnasse. Ephyra Thesprotica, quæ postea dicta est Corcyra, urbs est mediterranea ab Ephyro filio Amaraci Thesproti filij. Thesprotus uerò natus Pelasgo est, qui Lycaone satus Gegenea suscepit Arcadis patrem. Ex hac igitur Ephyra Astiochea mater fuit Tlepolemi. quem Hom. dicit Rhodios ad Troiam duxisse. Hanc Astiocheam raptam dicit apud flumina Selleentis: ex quo hanc Ephiram Thesproticam intelligunt dicentes flumina Selleentis apud hanc esse. Aliæ sunt etiam Ephyræ apud Corinthum, & ipsa Corinthus, de qua Homerum locutum esse in catalogo putant: alia Thessaliæ Cranis dicta. alia in Arcadia. & uicus in Aetolia: hæc ferè Eusthatius. Aelianus de uaria historia tradit: in hac Ephyra primum regnasse Periandrum, deinde Bacchæum patrē triū filiarū & septem filiorum, qui simul cum nepotibus Bacchidæ appellati sunt. Mardones Epiroticū genus. Eupolis Πόλεσι, καὶ Χαόνων καὶ Παιόνων καὶ Μαρδόνων. Mylaces Thesprotiæ populi. Lycophrō. Κράθις δὲ γείτων, ἠδὲ Μυλάκων ὄρος. Nicopolis, in situ Ambraciensi ab Augusto post uictoriā cōdita. Alia i Thracia, alia in Cilicia: in Pōto. Orestas Molossicum genus Strabo facit: ego suprà in Macedonia secundum Ptolemæi descriptionem posui. Onchesimus & Panormus: duo portus post Acroceraunia Straboni & Ptolemæo. Possidiū urbs. Tripolites Straboni, Stephano autē Tripolissi ex autoritate Rhiani. Tymphei gēs & mōs Straboni. Montes Epiri. Acroceraunia quæ in sinū Ionicū prominent.

Pyrrhus
Molossi
Pyrrhidæ
Epirotæ
Helenus
Pilades
Thyrba.
Neoptolemus
Olympias
Aeacidas
Pyrrhus
Situs Epiri
Ambracia
Cleobulus
Amycłæ
Argyrini
Authoristæ populi
Acarnanes Curetes & Abātes idem.
Amymnæi
Actium
Actius Apol.

Anactorea
Metapa
Alyzea
Aegilips
Bunema
Brysinium
Calathi
Buthrotus
Cammania
Chaonia
Cassiopea
Chauni
Chytum
Dexamenæ
Dexari
Dodona
Oraculum.
Columbæ geminæ
Helenia reg.
Ephyra Thesprotica
Astiochea rapta
Selleentes
Periander
Bacchæus. unde Bachidæ.
Mardones
Mylaces
Nicopolis
Orestæ
Onchesimus & Panormus portus.
Possidium.
Tripolites
Tymphæi mōtes Epiri.
Acroceraunia

Mirum

Casope promontorium. Leucas
Achelous
Thoas
Thyamis
Acheron
Arachthus
Sirenes

Mirum quod de his Dionysius poëta scribit: duas esse petras, quæ turbatione futuri alicuius belli, aut tumultus mutuo concurrunt modo Symplegadum. Promontoriũ Casope: quod, ut ait Strabo, Phalacrum uocant. Leucas clarum fama belli Actiaci. Amnes nobiles quatuor, Thyamis, qui & promon. Acheron, Arachtus, & Achelous Epiri fines, qui Acarnaniam ab Aetolis diuidit, Thoas prius uocatus à celeritate: nomen sub Acheloo rege mutauit qui cum Alcmeone è Thessalia profectus apud eum consedit. Victus in palestra fertur ab Hercule altero adempto cornu, quod flexuosos fluminis sinus, agros circa iactantes, recto cursu compescuerit. Sirenas hic Homerus ponit, dulci nautas cantu decipientes: quod loca sint quædam ac diuersoria ad quæ applicantes ob elegantiam uoluptatemq; fœminarum: facultates absumunt: ac reditus obliuiscuntur. AETOLI ab Aetolo Endymionis filio dicti, qui è Pisa profugus in his consedit: de quo inferius in Corintho mentionem faciam, quidam ex eo dictos putant: quod funditores maximi sint & longè iaculentur. Fertur enim Pyræchmes antiquus Aetolus Degmenum Epeum singulari certamine superasse, ut Eustathius. Polybio quoque teste Aetoli ferox hominum genus more ferarum degentes, nullo amicitiæ, aut fœderum iure tenentur. Hi tamen quamdiu Antigonus uixit, cuius iamdudum pacem cum Græcis ægrè ferebant, quieuerunt. Post eius mortem, quum Philippus in regno successisset ætate puerili spreta belli occasionem cum Peloponnensibus quærere cœperunt, à M. Attilio Glabrione, ut Liuius de bello Maced. testatur subiugati fuere: causa, quod ab amicitia pop. Rom. deficientes societatem cum Antiocho iunxere, qui Græcis bellum intulit, quiq; compluribus urbibus captis ad extremum apud Thermopylas uictus, ac Græcia omni expulsus fuit. diuisa est autem omnis Aetolia Straboni in Calidoniam ab Oeneo regnatam, & Pleuroniam. In ora igitur prima Calydon urbs à Calydone Endymionis uel Aetoli filio. Hic aper ira Dianæ in sacrificio præteritæ immissus Herculeus labor. Olenus, de quo Strabo sic ait, Aetoli Olenum deleuere prope Pleuronem sub Aracyntho: ut ne uestigia quidem appareant. Est & Achaicus Olenus. Aracynthus urbs, & mons Bœotiæ. Naupactum à naufragio dictum Heraclidarum Straboni: nunc Lepantum uocatum, à Turcis Anno M. CCCCXCVIII. ex imperio Venetorum captum. Pleurona domicilium Curetum dicunt fuisse: nam & Pleuronij Curetes dicti à Curio monte illis imminente, ut Eustathius. Pylene quam Pleurona nouam dicunt: nam & uetus reperitur Pleuron, ambæ in Aetolia ciuitates: ut idem. Molicria urbs Straboni. Thucyd. autem Molycreon. Bonni colles in Aetolia, accolæ Bonnenses Thucydidi in III. Montes in Aetolia Plinio. Medimnus, Achates, Panetonius. Fluuius autem Euenus Ptolemæo, qui Aetoliam à Locris discriminat. LOCRENSIUM OMNIS regio quæ Locris dicta est in duas Straboni diuiditur partes: altera in occidentem spectans, quæ Parnaso occubat monti, pertinetq; ad sinum Crissæum, Phocidi confinis, ubi Locrenses habitant, qui Hesperij & Ozolæ dicti sunt ἀπὸ τῆ ὄζειν: quoniam pastores quum sint, hircinis pellibus olidis amiciebantur, quorum coloni postea in Italiam adnauigarunt. Pausanias uero huius cognominis alias adsignat causas. Altera pars in orientem spectans ad mare desinit Aegeum: atque hi rursus in duas diuisi partes: hi quidem Opuntij à metropoli dicti, ubi Opoes regnauit: alteri uerò Epicnedij, quod Cnemidi subiaceant monti Maliensibus confines. Amphissa & Emphissa dicitur urbs Locrensium, Ozolarum montibus occubans. Est & minoris Armeniæ regio Amphisena. Augeæ urbs Locrensium. Homerus καὶ αὐγείας ἐρατὰς: altera in Laconia. Bessa campus nemorosus, ex argumento nominis, &

Aetolia
Calydonia
Calydon
Olenus
Aracyntus
Naupactum
Pleuron
Pylene
Molycria
Bonni colles
Achates
Panetonius
Medimnus
Euenus
Locrenses
Ozolæ
Epicnemidii
Epizephirii
Amphissa
Augeæ
Bessa

Nape
Cynos
Opus mat.
Physcum
Daphnus
Scarpha
Tarpha
Thronium
Boagrius

Nape collis quod sit arboribus cinctus: utriusque autor Strabo. Calliarus. Cynos à Cyno Locrensi Opuntis filio ciuitas est, & promontorium iuxta Opuntem distans à Cnemide monte stadijs L. Opuntem autem ipsam metropolim constat esse stadijs quindecim à mari recedentem: ut idem. Physcum Stephanus & Eustathius inter Locrenses commemorant. Strabo & Daphnuntem, & Scarpham prope Thermopylas nunc Pharigem ait uocatam in alto sitam monte cum templo Pharigeæ Iunonis. Tharpha ex argumento nominis locus nemorosus creberq; materia. Thronium urbs in mediterranea inter Cnemidios. quam Boagrius, quem Manem uocant, torrens præterfluit ut Strabo: & item Homerus de tribus his,

Τάρφην τε Θρόνιόν τε βοαγρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.

PHOCENSES Pausan. non à Phoco Aeaci filio, sed Ornythionis uiro Corinthio, qui huic regioni imperauit, cognominatos dicit. inter Bœotios & Locrenses constituti, ex magna parte sinum Corinthiacum tenent. Lata gens, ut qui colonias diuersas uel in Galliam Massiliam deduxerunt, Atheniensibus in omni semper fortuna fidissimi. Cum Thebanis decem annis pro templo Delphico bellum gessere quod sacrum appellant: siue Amphictyonicum ab Amphictyone Deucalionis filio. Is primum instituit ut uicini populi Delphis ad sacrum concilium conuenirent, conuenientesq; Amphictyones uocati sunt. Phocenses igitur cum ob discordiam à Thebanis eò uenire prohiberentur, bello exorto multorum annorum inferiores fuere. Verum post decennium ob merita defensæ Græciæ contra Brennum Gallorum ducem pristinæ dignitati sunt restituti. Aduersum in eo bello Philip. Macedonem semper habuere, qui plures eorum ciuitates ferro flammaq; diruit, Lilæam, Hyampolim, Anticyram, Parepotamios, Daulida, & Panopeas. Nec pauciores urbes Xerxes ex eis incendit: uidelicet Brochium, Charadram, Amphicleam, Neonas, Tethronium, & Drymeam. Longo tandem post tempore resipiscere cœperunt, omniaq; restituerunt, ac Gallos eò aduenientes magna ui repulerunt: hæc Pausanias. Nunc loca excurram. Asplendon ab eodem posita urbs lib. VIII. hanc Eustathius uocatam Apricam dicit quod hybernatione locus amœnus: tum ad differentiam alterius cuius meminit Homer. in Bœotiorum catalogo. Amphrysa unde Amphrysus est & Magnesiæ fluuius. Anemores quæ nunc Anemolea uocatur. Homerus οἵ τ' ἀνεμώρειαν καὶ ὑάμπολιν ἀμφενέμοντο. A uento nomen auspicatur: quo agitatur in altissimo sita loco, uicinitateq; Parnassi montis magnopere uexata. ut ait Strabo. Crissa urbs, quam diuinam Homerus appellat ob sacrum Cereris in ea, uel Apollinis templum, ut ait Eustathius. Strabo uerò tris urbes uicinas in ora Phocidis ponit, Crissam, Cirrham & Anticyram. Pausanias Cirrham ait esse nauale Delphicorum, distans à Delphis L X. stadijs: uocariq; ab Homero Crissam, ubi colebatur Apollo Crissæus: meminit in Iliade & hymno Apollinis. Alteram Anticyram Stephanus apud Malienses in Thessalia ponit. Hic helleborum aptum insaniæ nascitur. Cyparissus ciuitas in Parnaso iuxta Delphos. Homerus. οἳ Κυπάρισσον ἔχον Πυθῶνά τε πετρήεσσαν à frequentia eius arboris dicta. Paus. ait, hanc postea uocatam Anticyram ab Anticyro Heroe qui Herculis tempore fuit. Est & Cyparissus Triphiliæ, & Cyparissus Messeniæ ciuitas. Dryopes à Dryope Lycaonis filio, gens uetusta, prope Parnasum siti, olim debellati ab Hercule ac traducti in Peloponnesum: ut ait enarrator Apollonij poëtæ. Sũt et alij in Illyrico Dryopes. Daulis oppidulũ in mediterranea post Delphos, ubi Tereum Thracem dicũt regnasse. Ibiq; de Philomena &

Bellũ Amphictyonicũ cum Thebanis.
Phocenses
Asplendon
Amphrysa
Anemorea
Crissa
Cirrha
Anticyra
Anticyra Melibœiũ in Thessalia.
Cyparissus
Dryopes
Daulis Terei regnũ ubi lusciniæ non pariũt.

Progne

Progne fabulam confictam fuisse, ut ait Strabo. Quapropter Pausan. scribit Daulide luscinam non parere. Homerus, Δαυλίδα ἠδ' Πανοπῆα.

Drymici

Drymici, ubi Cereri nobile templum. Pausanias in IX. Δυμιαῖος δὲ Θεσμοφόρου Δήμητρος ἱερόν ἐστιν ἀρχαῖον.

Delphi

Delphi apud Parnasum ubi celebre Apollinis templum, & aditum quinque tantum lapidibus constructum esse constat, opus Agamedis & Trophonij: nominis etymum hinc uenit, quod eò Phœbus Delphino similis adnauigauerit: templum Galli Senones cum diripuissent tempestate cœli occubuerunt. Hanc urbem Homerus Pytho appellat, Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ. & petrosam in catalogo dicit: quod Parnaso occubet monti asperrimo.

Pytho

Python enim uocatam ob interfectum ab Apolline Pythonē: uel ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι τὰ μέλλοντα, id est, futura sciscitari propter oraculum: unde & Pythius Apollo, & Pythia festa, & propheta eius templi Pythias, πυθιάζειν idem quod responsa dare.

Elatea

Elatea maxima Phocidis urbs ponitur Straboni: est & alia Thessaliæ, tertia Thesprotiæ, quam & Elatream uocant & Elatrienses.

Lilæa

Lilææ, Lycophron. πάξαι Λίλαιαν κάτω μυρίας πέδον. Ex hac ut ait Strabo Cephisus amnis oritur.

Onchoæ
Medeon
Panope

Onchoæ urbs: Onceum uerò locus Arcadiæ, & Onceæ Thebarum ciuitas. Medeon urbs, tres huius nominis, Phocensis, Bœotica, & Epirotica. Panope urbs. incolæ Panopenses. Strabo eos esse adfirmat, qui tunc Phanotenses dicebantur, patria fuit Epei equi Troiani conditoris. Hinc etiam commemoraui ortam de Titio & Latona fabulam.

Hyampolis

Hyampolis ab Hyantibus Bœotiæ populis originem duxisse fertur. Nec satis exploratum antiquis, an sit quæ Anemoreæ quam suprà memoraui, continuet, ut ait Stephanus.

Parnasus

Parnasus ut idem scribit autor, Larnasus prius dictus est, quod Deucalionis larnax, id est, arca eò delata in diluuio fuerit. Polyhistor uerò apud eundem ubi de oraculo Delphico tractat, ait Parnasum quendam primum in eo loco uaticinatum fuisse. Hunc & bicipitem & sacrum musis dicunt, quod Delphica urbs apud eum sita sit. Mons enim perpetuus, Atticam uersus protenditur: ubi Cytheron appellatur.

Cephisus

Cephisus amnis inter Oetam Callidromumq; montes oriens, interq; Othryn ac Parnasum tanquam utrinque muros delapsus recta in occasum ad Plateas tendit.

Asopus
Ismenus

Inde scissus amisso nomine fluminibus Ismeno & Asopo in mare egreditur Euboicum.

Cephisi

Quare à Strabone septem Cephisi nominantur, & Atticus & Argiuus, Sycionius, & Bœotiæ stagnum Cephisium: iuxta uerò acolæ

Circumcephisii

Circumcephisij.

Bœotia

BOEOTIA SOLA ex omni Græcia tria respicit maria, Poloponnesiacum, Siculum & Adriaticū, totidemq; in partibus colonos habet. Res ex Pausania sic se habent. Bœotius Itoni ex Amphictyone geniti filius regionem primum de se appellauit. Post quem Cadmus è Phœnicia Cadmeam ciuitatem in Bœotia construxit, quo abeunte ad Illiricos, filius eius Polydorus regno successit: quo tempore Pentheus Echionis filius inter Bœotios potentia & autoritate apud regem pollebat, uir alioqui crudelis & impius, ut qui sacra Dionysij dicitur spreuisse. Polydoro duo ex ordine filij successere, Labdacus & Laius sub Lyci tutela relicti. Quo tempore Amphion & Zetus cum exercitu uenientes Thebas prope Cadmeam ædificarunt, ut Homerus etiam meminit. Οἳ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο. De lyra nullam mentionem facit: nam fabula est ex musica muros ædificatos, quod alter nobilis esset musicus. His postea infeliciter ac

Laius

sine liberis decedentibus, regnum à Laium peruenit, cuius historiam ex Diodori lib. V. breuiter enarrabo. Is quum ex uxore Iocasta, Creontis regis filia post longam sterilitatem filium suscepisset, ex oraculo responsum tulit, eum exitialem domui futurum, quare infantem iussit traiectis ferro pedibus

Oedipus

exponi: unde Oedibus appellatus. Ministri uerò minimè obtemperantes eundem seruæ mulieri nomine Polibæ nutriendum tradidere. Quum iam uir factus deum qui essent parentes sui consulere statuit. Pater item Laius de eodem Apolli-

Laii cædes

nem consulturus, iter ingressus: quum ambo apud Phocidem inuicem obuiam facti congrederentur, Laius quod illum de uia angustiore decedere mandasset, ab Oedipo filio nescio interficitur. Eo tempore tradunt Sphingem belluam biformem uenisse Thebas, proposuisseq; ænigma: quod qui non solueret periret. Ex quo plures ob rem dubiā perierunt: solum iis præmium Iocastæ connubium & Thebarum regnum propositum erat: uerum nullus præter Oedipum id soluere ualuit. Id erat huiusmodi. Quod animal bipes idem tripes ac quadrupes foret. Solus Oedipus ait, id esse hominem, qui infans quatuor iret pedibus, auctus ætate duobus, iam senior factus tribus: nam baculo tāquam tertio pede sustentaretur. Sphinx suo iudicio uicta, sese è loco celso præcipitem dedit. Oedibus ex pacto præmio matrem ignotam in matrimonium accepit, & hos ex ea genuit liberos, Eteoclem, Polynicem, & Ismenem. Hi quum ad ætatem peruenissent, domestica impietate cognita, Oedipum coegerunt ob dedecus non egredi domum. Ipsi sumpto regno fœdere inuicem sanxerunt, ut singuli alternis annis imperarent, Primusq; imperij annus Eteocli cederet maximo natu. Is exacto anno petenti ex fœdere renuit fra-

Adrastus
Tydeus

tri regnum tradere. Quamobrem Argos ad Adrastum regem confugit. Hoc tempore Tydeus Oenei filium, quum apud Calidonem Alcatum & Lycotheum nepotes occidisset: ex Aetolia aufugit Argos. His Adrastus benigne exceptis, quodam responso permotus, se aprum & leonem generos habiturum, quod Tydeus apri Calidonij pelle, alter leonina succincti fuerant, Polynici Argiam, alteri uerò Deiphilen filias locauit. Quum à rege probarentur, magnaq; uirtutis expectatio uideretur, ambos in patriam se pollicitus reducturum. Verum quum censeretur primum debere Polynicem restitui, ferunt regem Thebas destinasse Tydeum, eumq; L. uiros ab Eteocle in insidijs positos occidisse, Argosq; præter opinionem redijsse incolumem. Hæc Adrastum impulerunt, ut quæ ad bellum spectabant pararet. Adsciuit autem ad belli societatem Capaneum, Hippomedontem, Parthenopeum. Suade-

Amphiaraus

bant amici Polynicis, ut ad bellum Amphiaraus uates duceretur. At is quum præuideret se in eo periturum, idq; propterea recusaret, ferunt Polynicem aureum torquem, quem Hermionæ Venus dederat, Amphiarai uxori Eriphylæ, ut belli societatem uiro persuaderet donasse: eo tempore Amphiaraum Adrastumq; de regno dissidentes, ad Eriphylen sororem omne litis iudicium retulisse. Illa pro Amphiarao sententiam tulit, adijciens ut belli Thebis inferendi socius adiutorq; esset. Amphiaraus existimans se ab uxore proditum, ad bellum spopondit se iterum, sed Alcmeoni filio imperauit, ut

Eriphyles cædes

post obitum suum Eriphilem perimeret, quod patris mandatū postea exequutus, facti conscientia in insaniam uenit. Adrastus igitur Tydeus, ac Polynices ad bellum ituri, quatuor elegerunt duces, Amphiaraum, Capaneum, Hippomedontem, & Parthenopeum, qui omnes magno exercitu aduersus Thebas profecti sunt. Eteocles & Polynices mutuis uulneribus cōfossi conciderunt. Capaneus magno impetu scalis murum ascendens mortem oppetijt. Amphiaraus in terræ hiatū cū curru delatus, nunquam postea uisus est. Eodem modo & reliqui duces omnes præter Adrastū, multiq; præterea mortales occubuerūt: quorū sepeliendorū facultas à Thebanis cum denegata esset, inhumatos relinquens Adrastus Argos redijt. Quum nullus alius auderet, Athenienses soli qui cæteros uirtute antecibant, omnes sepeliere, crematis prius pyra corporibus, in quā Euadne uirum Capaneū secuta dicitur spōte se iniecisse. Hactenus Diodorus. Pausanias prosequitur, ubi fratres simul

Laodamas — conciderint, Laodamas Eteoclis filius puer successit, cui
Creon rex — Creon rex auus tutor accessit. ubi uerò per ætatem rem ad-
ministrare cœpit, Arguorum arma iterum in se prouocauit,
Aegialeus Adrasti fil. — & in prælio Aegialeum Adrasti filium interfecit: uictus &
ipse tandem, nocte sequenti cum Thebanorum manu uolunta-
riorũ in Illyricũ secessit. Thebæ interim destruũtur, regnũq;
Thersander — Thersandro Polynicis filio traditur. Is cũ à bello Troiano re
Polynicis — uertens in Mysiã tempestate deferretur, à Telepho interfici-
tur, iacetq; apud Eleã in foro sub dio. Peneleus post eum re-
Potisamenus Theriandrus — gno successit, per ætatem Potisameno Thersandri filio nondũ
regnante. Quũq; secundo classem contra Iliũ Alexandrumq;
ducẽ pararet, ab Eurypylo Telephi filio obtrũcatur, regnoq;
Amphiarai — Thebanorum Thersandrus Amphiarai & Demonassæ filius
surrogatur. Haud deinde multo post regibus sublatis Thebæ
in Remp. sese longe melius atq; ante constituerunt: ac sæpe
Athenensibus sæpe Lacedæmonijs, tum Xerxi restiterunt:
postremo ab Alexãdro Magno longo bello superati, iterum
Thebæ destructæ, quas postea Casandrus Antipatri filius re-
fecit. In hãc ille sententiã. Castor uerò & Musæus in Titano-
graphia, ut tradit Eustath. scribunt à Cadmo conditore Bœo-
tiam originẽ habuisse, qui ex oraculo bouẽ in sedibus mutan-
dis habuerit ducẽ: sunt etiã qui ex ingenij pinguedine sic uo-
catos putent: unde sus Bœotica apud Pindarũ prouerbiũ: &
Bœotia Hyãtis dicta — apud Plinium Bœotia Hyantis ob eandem caussam appellata.
Pherecydes ait. Postquam Cadmus è Phœnicia Thebis sedem
mutauit, dentes quosdam serpẽtis quos partim à Marte, par-
tim ab Aeeta rege dono accepit, seuisse dicitur: unde nati ar-
migeri qui mutuis uulneribus omnes occubuere, præter pau
cos qui post eum regnauere. Vocabatur & Aonia, & Mesa-
pia, & Ogygia ab Ogyge antiquissimo rege ei regioni pri-
mum dominante, & Cadmeis ut Thucydides, & Hyantis ab
Hyante rege, ut Plinius & Pindarus. Ephorus, ut idem dicit
Eustat. scribit Bœotios circa palæstram, reliquasq; gymnicas
exercitationes ualde probari. sicuti Athenienses in nauiibus,
Thessalos in equestri, Cirenæos in Ephectica scientia. Lace-
dæmonij uerò in legum institutis. Et hæc quidem de his re-
peri. Deinceps situs ac loca. Bœotia sola ex omni Græcia tria
respicit maria, Peloponnesiacum, Siculum, & Adriaticum, to-
tidemq; in partibus colonos habet. Arna urbs Bœotiæ. Ho-
Arna urbs — merus: Οἵ τε πολυστάφυλον Ἄρνην ἔχον, à muliere eiusdem
nominis dicta quod illa ex patre agnis & pecore abundante
nata fuerit, quæ ex Neptuno Bœotum nomine genuit, qui re-
gioni nomen dedit, ut Eustat. Est alia Thessalica, altera
Ascra — Achaiæ, & Leontarna circa Heliconem, ut Stephanus. Ascra
Anthedon — prope Heliconem Hesiodi patria, qua Cumam pater commu
tauit, ut ipse scribit. Anthedon, Hom. Ἀνθηδόνα τ' ἐσχα-
τόωσαν. Etymum habet ex florẽte fertiliq; agro, uel ex An-
thedone Neptuni prognato, habitata quondam Thracibus, ut
Lycophron. ἄστυ σωμβοικ& Θρηϊκὰς Ἀνθηδόνος. Hinc Glau
cus fuit deus marinus, & Leonidas pictor, & Auenticon Pan
cratiastes. Strabo describit Antedonem in ora Bœotiæ ciui-
tatem portuosam. Est item altera in ora prope Gazam. Au-
Aulis — lis in ora contra Eubœam in Euripo Chalcidico usque in
hunc diem priscum retinens nomen, uel à commoratione
classis Græcorum Troianis temporibus, uel ab Aulide filio
Euonymi Cephiso nati: portum habet L. nauium capacem,
quò adplicatur ex omni Græcia tanquam in commune di-
uersorium. Strabo adstipulans Homero ait, Aulidem saxis
Alæ — asperam esse. Alæ, ut Pausanias in v. Est & Als apud
Argiam. Hale uerò iuncta aspiratione, & Haleium &
Alalcomenei — Haleice in regione Ciliciæ, ut Stephanus. Alalcomeneum
à conditore eiusdem nominis dictum, qui & Mineruam
Asplendon — Alalcomeneam ibidem colendam statuit. Asplendon cuius
meminit Homer. in catalogo, alteram apud Phocenses su-
Harma — pra commemoraui. Harma ut Pausanias I X. uicus prope

Mycalessum à curru Amphiarai illò adsectatores fugientis:
uel quod illic fractus fuerit, dum quæsitus ad bellum The-
banum lateret. Est & in Attica locus Arma apud Tanagrã,
habens arcem inexpugnabilem. Haliartus quòd locus pisci-
bus & paludibus abundet: quapropter Home. ποιήεντ'
ἁλίαρτον, id est, herbosam dicit. Ptolemæo Haliartus in Eli- — Haliartus
de ponitur: scribitur & sine aspiratione si à Thersandri filio
originem habeat, ut Eust. Acræphia fœmini generis, Pausaniæ — Acræphia
neutri, nonnullis Acræphnia, ubi Apollo Acræphnius coleba-
tur. Eust. Coronea à Coro filio Thersandri. In hac talpa non — Coronea
gignitur, quo fermè animali tota Bœotia scatet: allata uerò
non uiuit. Sita est ut scribit Strabo in altissimo prope He-
liconem loco. Hic Pambœotia erant solita celebrari. Qua-
tuor esse Coroneas supra in Thessalia memoraui, Cirrham — Cirrha
supra inter Phocenses ex autoritate Strabonis posui. Suida
grammaticus in Bœotia collocat prope Delphos stadijs
X X X. Cirreum etiam campum. Chæronea uicus est prope — Chæronea
Cythæronem montem, incola Chæroneus, unde Plutarchus
fuit. Claros, Apollinis Clarij templum, ἀπὸ τοῦ κλήρου,
quod ei ex sorte hic locus inter cæteros deos obtigerit.
Cabiri gens Bœotiæ Pausaniæ I X. Sunt item Cabiræi in — Cabiri
Ponto. Cope urbs, incolæ Copei dicuntur ab usu remorum, — Cope
quibus indigenæ utuntur, nauigantes inter loca palustria: ex
quo Platæe ciuitas uicina eadem ratione cognominatur.
πλάτη idem enim quod κώπη, quæ dictio tria significat: ci-
uitatem ipsam, remum, & capulum ensis. Coparum me-
minit Home. κώπας Εὔτρησίν τε. Creusa contra Megara — Creusa Delium
Straboni. Ptol. Delium oppidum prope Aulida parum à ma- — Eutresis
ri recedens Stephano. Eutresis quam paulò antè in uersu Ho-
merico commemorauimus, clara Apollinis oraculo uocata
ἀπὸ τῆς Εὐτρήσιος, ob concursus & deductiones multorum
inter se uicorum: adiacet uiæ qua Thespijs Plateas itur, ædifi-
cata à Zeto & Amphione ut Eustath. Strabo scribit Eutre-
sin castrum esse Thespiensium, ubi Zetus & Amphion
habitauere, antequam Thebis dominarentur. Eteonus pe- — Eteonus
nultima producta situs in colle iuxta Asopum fluuium.
Home. πολύκνημόν τ' Ἐτεωνόν. dicit enim Polycnemon quod
origano abundet: nam Argiui κνημόν, origanum uocant.
Hoc oppidum nunc Scrapha uocatum Eustat. Erythræ. Ho- — Erythræ
mer. Ἐλεῶνα ἠδ' Ἐρυθράς, sitæ sunt sub Cythærone: aliæ
quoque in Ionia, in Lybia, in Locride, in Cypro, quam — Eleutheræ
nunc Paphum dicunt. Eleutheræ ab Eleuthero Apollinis
filio: aliæ in Creta, in Ponto, in Lycia. Eleum locus — Eleum
Bœotiæ palustris ex argumento nominis. Glissa in sum- — Glissa
mo sita colle. Græa nonnullis Tanagra est, alijs uicinum — Græa
oppidum. Nam cum Grææ Homerus meminerit, Tana-
græos ad Troiam minime uenisse Euphorion dicit: uoca-
tur & Pæmandria apud Lycophronem. Aristoteles uerò
Græam ait, quod nunc Oropum dicunt esse, dicique à ue-
tulæ cuiusdam cura, hæc Eust. Strabo scribit Græam lo-
cum esse Oropo proximum ubi templum Amphiarai,
Narcissiq; Eretrici sepulcrum uisitur, quod taciturni co-
gnominatur: quoniam illò accedentes tacere soleant: cau-
sam non refert, dixit autem Tanagram ab Lena esse The-
bis Argos proficiscenti. Ilesium Homero suprà nomina- — Ilesium
tum, unde Ilesienses. Mycalessus in mediterranea ut Thu-
cydides V I I I. dicitur à mugitu Gorgonum ibi ortarum,
uel bouis qui huc usque Cadmum secutus dicitur. Est &
alter in Cariaci Iouis templo. Mons quoque Mycalessus — Mycalessus
contra Samum. Mycalessum uerò Tanagricum uicum com-
memorat Strabo. Est & Mycale Cariæ ciuitas. Medeon à
Medeone filio Pyladis & Electræ, ut Strabo: est alter
in Phocide prope Crissadum, distans à Bœotia stadijs
C L. unde hæc de qua nunc scribimus, Medeon colonia — Medeon
deducta est. Midia quæ & Argis, & ciuitas Perses uo- — Midia
catur.

Nisa — catur: altera apud Tyrintha. Nisa templum habuit Dionysij, originem uerò à quodam Niso: est & Nisea Megarensium nauale à Niso Pandionis filio dicta. Qui post Homerum fuere, dicunt nullo pacto Nisam esse Bœotiæ, sed Isum: quapropter scribendum censent apud eum, ἴσον τε ζάθεον ἀνθηδόνα τε. Hæc Strabo.

Orchomenus — Orchomenium Bœotiæ ciuitatem idem testatur in primis locupletē ac potentem fuisse in plano prius sitam, aquarū deinde inundatione in montem translatam, templumq; in ea Gratiarum fuisse: est & Orchomenus Arcadiæ quæ Polymelos à pecoris copia dicitur.

Minyus — Hic de quo loquimur Minyus cognominatur, à Minyo siue flumine, siue rege. Eust.

Onchestus — Onchestus urbs magna Pausaniæ I X. situs in monte Straboni, habebat Neptuni templum ut Hom. ὄγχηστόνθ' ἱερὸν ποσιδήϊον ἄλσος.

Oechalee — Oechalee dicitur & Oechalia, ex eo quod inde Thebas celeriter peruenitur, uel à flumine iuxta currente: tenet historia quod in medio sit Haliarti & Alcomenij inuicem stadijs X X. distantium, quam fluuius eiusdem nominis præterfluit. Eust. Plures esse Oechalias in Thessalia dixi.

Oropus — Oropus in ora longe protensa contra Eretriam Eubœæ, ubi angustissimū efficit Euripum.

Ogygia Bœotia. — Ogygia dicta est omnis Bœotia ab Ogyge rege.

Ogygia insula. — Est & insula uetusta ubi Vlysses quondam naufragio seruatus est. Dicuntur & Lydi Ogygij: & omnis demq; Attica, ut Charax scribit in Chronicis, Ogygia quondam dicebatur. Eust.

Petcon — Petcon uicus Thebaidis Straboni, iuxta uiam qua itur Antedonem, de quo nihil sanè traditur à ueteribus, nisi quòd à Petcone quodam originē duxit.

Pharæ — Pharæ urbs Bœotiæ, alia Messeniæ, alia Achaiæ.

Platææ — Plateas nume. plurali Herodianus profert & acuit. Hom. uerò Plateam cum accentu in antepenultima. Οἵ τε πλάταιαν ἔχον, utrunq; sanè reperitur sicut Thespia & Thespiæ. Etymum trahitur ἀπὸ τῆς πλάτης, quod inter paludes is locus sium, remis inuicem adnauigauerint. Huius ciuitatis plura apud ueteres: inter quæ & trophæa de rege Persarum, totiq; uirorum fortium corpora liberantium Græciam: ex quo templum ibi Iouis liberatoris constructum, & gymnicum certamen in honorem defunctorum institutum, sita apud Asopum est inter Cytheronem & Thebas. Eustat.

Potniæ — Potniæ urbs, cuius & Homerus meminit.

Thebæ — Thebæ metropolis Bœotiæ à filia Asopi, uel ἀπὸ τοῦ θεῖσαι, id est, cucurrisse usq; eò bouē ducem Cadm. Hom. οἵ θ' ὑποθήβας εἶχον εὐκτίμενον πτολίεθρον Nonnulli poëtæ uerbum sibi unione legant Hypothebas: quod Thebani ad Troiā non uenerint, nuper ab Argiuis direpti. Quidam uenisse dicunt, sed hos fuisse qui ciuitatis ruinam in locis campestribus alteras Thebas ædificauerūt, ac Hypothebas nominauerunt, hæc Eustathius.

Nouē Thebæ. — Stephanus nouem Thebas diuersis in locis nominat: primas Bœotias, deinde Aegyptias, Thessalicas, in Lycia, prope Troiam in Ionia, iuxta Miletū, in Attica, in Chaonia, in Italia, in Syria.

Thespia — Thespia. Homer. Θέσπειαν γραιάν τε, scribitur etiam per i, sine diphthongo, ut Θέσπιαν Θέσπιαι. Dicitur à Thespiade, siue Thespio Teuthrantis filio.

Narcissus Cephisius. — Hinc Narcissum fuisse fuerunt Cephisi fluuij filium: hic & Cupido Praxitelis nobilitatus, propter quem Thespiæ uisuntur. Est & Thessalica & Sardica Thespia.

Thisbæ — Thisbe. Hom. πολυτρήρωνά τε Θίσβην, dicta à filia Asopi, portum habet columbis adamatum, ut uersus ipse monstrat: à mari recedit, uicina Thespiensibus, ab austro pertingens ad Heliconem ut Strabo: ciuem habet Ismeniam nobilem tibicinem.

Ismenias Thisbeus.

Tanagra Græa — Tanagra, quam Homerus Græam in catalogo uocat, ob loci uicinitatem, dicebatur prius Pœmādria. Lycophron. ἂν εἰς βαθεῖαν λαμπάδας Ποιμανδρίαν. τὴν δὲ γραῖαν φασὶ λέγουσι, τὸ νῦν τῶν θηβαϊκῶν καλούμενον ἔλος.

Tegyra — Tegyra ubi Apollinem dicunt natū, unde & Tegyreus Apollo quāquam alij in Delo, ut Eust.

Scolus — Scolus uicus Bœotiæ sub monte Citherone, uel iuxta Plateas asper & inaccessus, unde prouerbium: Scolum neq; ipse accesseris neq; euntem sequaris. Pentheum dicunt illò profectum discerptum à Bacchis. Ferunt hic panes laudatissimos fieri, ex quo statua Cereris Megalartæ erecta conspiciebatur: est & Scolus Olynthiacus, Eustathius.

Schœnus — Schœnus à uiro eiusdem nominis uel à iuncis ibi prouenientibus, eidem Straboni in Thebaica regione ponitur, distans à Thebis stadijs L. quē fluuius eiusdem nominis abluit. Stephanus Schœneum in Arcadia ponit.

Hyettus — Hyettus uicus ἀπὸ τοῦ ὕειν, quod imbri sit maxime obnoxius.

Hyle — Hyle locus in Bœotia quod syluosus sit.

Hyria — Hyria regio prope Aulidem, quōdam uerò oppidum. Alia est iuxta Isauriam, alia circa Iapygiam Italiæ Cretensium colonia. Strabo testatur Hyriam primò in Tanagrea fuisse, deinde Thebaide prope Aulidem ubi Orionis incunabula.

Aracynthus — Montes Bœotiæ, Aracynthus ubi Minerua Aracynthia colebatur, ut Rhianus hoc uersu testatur. Κλῦθί μοι ἐν χώρῳ ἀρακυνθίας ἀπαΐξα.

Cithæron — Citheron haud procul à Thebis desinit. Iuxta quem Asopus fluit eius partem inundans, ut Strabo.

Theumessus — Theumessum quoque montem ex Ori poëtæ autoritate Stephanus ponit.

Helicon — Helicon Phocidi uicinus haud procul à Parnasso, illi & altitudine & circuitu quàm similis:

Hippocrene — hic Hippocrene, id est fons Caballinus,

Liberthridū spelunca. — & Libetbridum spelunca Nympharum.

Permessus Olmeus — Hic etiam Permessus & Olmeus amnes in unum exeuntes,

Copais lacus — in Copaidem lacum iuxta Haliartum incurrunt.

Attica — ATTICA post sinum Corinthiacum reperitur: quam Strabo ab Actione rege appellatam dicit. Attidem uerò ab Attide Cranai filia, seu uerius à littore quod protensum angustumq; à Megaris usq; ad Sunium habet, Atticam puttat uocitatam.

Megara — Megarenses enim in parte Atticæ ponit, quorum regio Megaris, ciuitas Megara, tota quidē sterilis sicuti & reliqua religionis Atticæ. Hinc secta philosophorum Megarensis emersit ab Euclide Megarensi. Hinc & Theognes ille qui Hypothecas scripsit quæ nunc exstant.

Aegirusa Aegosthene Polichna Nisea — Oppida eorum Aegirusa Straboni, Aegosthena Pausaniæ. Polichna & Nisea quæ Homero commemorantur in Megarensium catalogo. Nisea enim nauale ipsorum est à Niso Pandionis filio Straboni. Hellanicus in primo sacrorum ἐν Νισαίαν εἷλε καὶ Νῖσον τὸν Πανδίονος, καὶ Μεγαρέα τὸν ὀγχήστου.

Eleusis — Eleusis oppidum in ora ubi Cereris templum & sacra Eleusina.

Ilissus — Ilissus fluuius unde rapta fuit Orithyia Erecthei regis filia à Borea Thraciæ rege.

Munychia nauale — Munychia nauale Atheniensium in Chersonnesi speciem muro uallata, Pyreum aliaq; habitationes complectens, in quibus Armamentarium Philonis Architecti opus, & statio nauium C C C C. capax.

Pyreus — Pyreus portus & oppidum ubi templum Iouis Soteris & Mineruæ Poliadis cum igne perpetuo, & uirginum domo. Muri Pyrei deiecti fuere primum à Lacedæmonijs, deinde à Sylla cum Pyreum per obsidionem expugnauit.

Sunium promontorium — Sunium promontorium. Intus uerò Athenæ apud Ilissum, de quibus paulopost.

Marathon — Marathon nobilis Milciadis uictoria de Persis, & tauro Marathonio regionem uastante, ac à Theseo superato.

Oropus — Oropus inter Bœotiam & Atticam de quo sæpe inter eos contentio fuit.

Brauron — Brauron ubi Diana clebatur, ut ait Pausa.

Tricorinthū — Tricorinthum populus & tribus Atheniensium.

Tribus & populi clxx. — Denique C L X X. populi seu tribus in Attica Straboni fuerant, Fontes uerò Plinio, Cephisia Callirroe, Enneacrunos. Montes, Brilessus, Agialus, Icarius, Lycabettus, Hymettus, melle insignis. Deinceps de Athenis ipsis, quarum loca Lyceum Aristotelis, academia Platonis schola, Leocorium templum quod Leos constituit ex tribus filiabus immolatis, oraculi iussu si ciuitatem saluam esse uellet, ut ait Aelianus de uaria historia. Areopagus arx ubi iudicium sanguinis ferebatur, uti nominis etymum indicat, quasi martialis ferro locus contaminatus. Philochorus de Attide apud Stephanum ex eo uocatum dicit, quod in eo loco Halirhothium Neptuni filium Mars interfecerit, ut nimeius

filiæ Alcippæ adferret. Nunc originem eius ciuitatis & statum percurram. Ac primum tribus eius x. ex regũ nominibus ferè omnes Pausaniæ lib. 1. huiusmodi commemorantur. Hippotoon Neptuni & Alopes Cercionis filiæ. Antiochus ex filijs Herculis & Medeæ Phylantis filiæ. Aiax Telamonius, Leos Erechtheus, Aegeus, Oeneus Pandionis filius nothus. Acamas Thesei filius. Attalus, Ptolemæus. Reliqua item, ut ait Strabo, nomina ipsa regum ostendunt. Nam ab Attione, Atticam dicunt. Mosopiam à Mosopo. Ioniam, ab

Athenæ

Ione Xuthi filio, Posidoniam, à Neptuno. Athenas, à Minerua. Cecrops primum multitudinem in ciuitates x I I. habitandas digessit, quarum nomina Cecropia, Tetrapolis, Epatria, Decelea, Eleusis, Aphidna, Thoricus, Brauron, Cytherus, Sphetus, Cephesia, Phalerus. Theseus postea x I I. illas in hanc unam coegit, hæc Strabo. Primi Athenienses Rempublicam constituere, arcemq́; teste Thucydide πόλιν, id est ciuitatem uocauere. Aristophanes poeta, καὶ προσηκαμένω γηρῶντα μὴ τὸ ἥλιον. Ἔπειτα σεμνῆς Παλλάδος κλεινὴν πόλιν. Trogus lib. I I. scribit, Athenienses ante Deucalionem regem habuere Cecropem quem bifrontem prodidere, quòd primus marem fœminæ coniugio iunxit: huic Cranaus successit, cuius filia Attis regioni nomen dedit: post hanc Amphitcon rex Mineruæ urbem con-

Amphitcon

secrauit, Athenasq́; uocauit. Cuius etiam tempore diluuium fuit, quiq́; ex Græcia superfuere ad Deucalionem Thessaliæ regem ratibus adnauigauere: ex quo genus ab eo conditum

Erichthonius

dicitur. Erichthonius deinde ex successionis interuallo regnum obtinuit, sub quo frumentatio apud Eleusin à Triptolemo Cereris alumno reperta: pro quibus meritis in eius

Pandion

Aegeus

honorem noctes initiorum sacratæ. Huius Pandion filius regno successit: ad Aegeum res deinde peruenit, à quo per diuortium Medea ob adultam priuigni ætatem Colchos cum Medo ex eo suscepto discessit. Post hunc Theseus, cuius filij

Theseus

Mnestheus

Demophoon

Codrus

Mnestheus et Demophoon auxilium Græcis contra Troianos tulere. Codrus tandem genere Thrax Melanthi filius regno potitus pro Atheniensium salute oraculo admonitus in bello caput deuouit. Post Codridas, leges quoque latæ au-

Codridæ

Solon

Pysistratus

tore Solone usq́; ad Pysistrati tyrannidem: cuius filius per coniurationem Aristogitonis regno pulsus Dareo sese obtulit ducem contra Athenas uenienti. Electis Pysistratidis Persicum bellum conflatum, uictus Dareus à Milciade apud Marathonem. Deinde Xerxes filius eum primo premeret Athenienses portumq́; incendisset, à Leonida Spartano apud Thermopylas, à Themistocle quoque bello nauali superatus est. Mardonius insuper eius dux reliquias belli refouens cum

Persicũ bellũ

toto exercitu sublatus, finem tunc bello Persico fecit, cui Peloponnesiacum successit: quod hoc modo se habuit. Lacedæmonij decennio bellum aduersus Messenios gessere: cumq́; ab initio socios Athenienses adsciuissent, suspectos deinde habuere. Id ægre ferentes Athenienses bellum mouere. La-

Peloponẽsiacum bellum

Pericles & Sophocles

cedæmonij excitata tota Peloponneso aduersus iere. Primi duces Athenienses fuere Pericles, & Sophocles: quo durante bello Syracusanis quoque auxilia inimicis ferentibus bellum intulere Nicia & Demosthene ducibus, qui à Gylippo Lacedæmonio Syracusanorum duce magna clade repulsi sunt. Hoc igitur bellum quod durauit annis pluribus, Thucydides V I I I. libris persequitur: inde Xenophon post eum absoluit in ijs quæ Paralipomena inscripsit, utraque incolumis hodie historia. Eo uerò huius belli anno quo Dareus Xerxis filius moritur, & Dionysius Syracusis fugatur, Lacedæmonij uictoria potiti, Pyreum incenderunt duce Lysandro, qui x x x. deinde tyrannos Athenis constituit. Hi post aliquot annos eiecti sunt, ac decem per Thrasibulum creati. Mox & ipsis à Pausania Lacedæmoniorum duce fugatis, ad pristinã rediere Athenienses libertatem: ἀμνηστία lege inter eos lata: qua memoriã iniuriarum delerent sempiternã. Prytanos insuper crearunt, qui ut ait Pausanias lib. I. decima pars erat Senatus numero L. Senatus autem D. Pry-

Prytani creati

taneum locus quasi pyritaneum, ἀπὸ τῶν πυρῶν, quod ibi frumentum seruaretur. Pax deinde in Græcia fuit iussu Artaxerxis, quo tempore Roma à Gallis capta est. Emersit paruo post tempore Philippus Macedo perpetuus Athenarum hostis, unico Demosthenis eloquentiæ fulgore tantis armorum uiribus occurrente. Captæ demum ab Antipatro Ale-

Antipater

xandri successore: ac quanquam uim passæ non tamen à solita gubernandi forma, antiquisq́; institutis discessere. Ex

Cassander

illis regibus amicissimum habuere Cassandrum, qui Demetrium Phalereum Theophrasti discipulum urbi præposuit, optime Reipub. consulentem, Demosthene ac Lysia interfectis. Post hæc Romani successere rebus Atheniensium per C. Flaminium Imp. post uictum in Macedonia Philippum:

Mithridates

eos tamen proprijs uti legibus permisere: uerum Mithridates rex Ponti rebus tunc auctus, cum illis etiam dominaretur, quos uoluit tyrãnos apud eos constituit: è quibus Ari-

Aristo tyrannus

Sulla

stonem qui ciuitatem lacerabat, Sulla tunc uictor contra Mithridatem Pyreo incenso per obsidionem expugnatum supplicio adfecit, urbi uerò pepercit. Perseuerauerunt deinde Athenienses magno in honore apud Rom. quibus iamdudum leges x I I. tab dederant. Studium quoque sapientiæ doctrinarumq́; omnium Latiæ iuuentuti præbuerũt. Eorum res claras plurimi scriptores literis mandauere: inter quos Aristides encomio nobili quod exstat. Atticam Amurathes Turca patrum nostrorum memoria primus inuasit, præter Athenas ipsas. Hæ quoq; amissæ expulso duce ex Acciaiolorum genere, de quibus alibi narraui. Athenas Isocrates orator, ut ait Aelianus, comparabat meretrici, quæ forma quoscunq; uel nobiles ad eius congressum primo trahit, ad commorãdum uerò nequaquam. Sic quoq; Athenæ aduenam adlectabant: Ciues & incolas minime ob primorum inuidiam & æmulationem. Athenienses Philippus Macedo Hermis comparabat, qui præter os & uirile nihil haberent: sic illis eloquentiã superesse tantum & audaciam. Athenis in monte contra Palladis arcem ad Aram Traiani hæc adhuc legitur inscriptio. αἵδ᾽ εἰσ᾽ Ἀθῆναι Θησέως πόλις, αἱ πρὶν· αἱ δ᾽ εἰσ᾽ Ἀδριανοῦ κοὐχὶ Θησέως πόλις. Legitur & Festi Rufi memoria proconsulis Græciæ, ad columnã in arce Athenarum ante Palladis templum. Τῷ λαμπροτάτῳ ἀνθυπάτῳ τῆς Ἑλλάδος Ῥούφῳ Φήστῳ καὶ ἀρεοπαγείτῃ, ἡ ἐξ ἀρείου πάγου βουλὴ τῶν τριακοσίων, καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων εὐνοίας καὶ εὐεργεσίας ἕνεκα, id est: Splendidiss. Procos. Græciæ Rufo Festo, & Areopagitæ, Areopagi Senatus trecentorum, & populus Atheniens. beneuolentiæ ac beneficentiæ gratia.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM.

LIBER IX.

PELOPONNESVS.

PELOPONNESVS inter Ionium & Aegeum pelagus constituta plura nomina ex colonis accepit diuersis. Nam prius Apia ab Apio Phoronei filio, de quo in Arcadia postea dicam, à Pelasgis, deinde Pelasgia: mox Argos ab Argiuis: postremo Pelopõnesus à pelope dicta est. Nam hæc ut reliquus græciæ tractus à Barbaris quondam tenebatur, ut Hecatæus

&

& Milesius Straboni sunt autores: cum & Pelops ipse ex Phrygia uenerit. Danaus ex Aegypto: dein Dryopes et Caucones & Pelasgi & Leleges terras omnes intra atq; extra Isthmon occupauere. Atticũ agrum Thraces cum Eumolpo uenientes tenuere, Daulidem uerò Tereus. Cadmeã aduecti cum Cadmo Phœnices: Bœotiam ipsam Aones & Hyantes. Præterea sunt argumẽto nomina ipsa barbara: ut Cecrops, Codrus, Cotys, Drymas, qui Græcis imperauere. Describitur Straboni forma platani folio similis: circuitu Plinio D.L X I I I. pass. mil. In eo regiones V I I I. Corinthia, Sicyonia, Argia, Laconica, Messenia, Pisea seu Elidis, Achaia, Arcadia. Montes uerò L X X V I. Maria tot ferè quot sinus ac Chersonnesi panduntur. Quare à Pindaro πολύγναμπτος πελοπόννησος, id est, sinuosa appellatur: sed et arx Helladis quondam dicta, quòd Isthmo coniungeretur Helladi. Hellas enim in Isthmi angustijs incipit, Atticamq; cõprehendit: quo sanè nomine omnis olim Græcia uocabatur. Græcia deinde à rege Græco uocari cœpta Plinio. Pausanias scribit quod apud Isthmũ Isthmia celebrantur, ubi theatrũ et stadiũ erat albo lapide, & Neptuni tẽplum nobile cum sylua pinuũ quibus coronabantur Athletæ. Neptunũ enim Corinthij solum existimant unà cum sole circumagere mundum. Est & alter

Isthmos Cardiacus

Hexamilium

Isthmos Cardiacus in Thracia, de quo suprà dixi: uterq; sanè Hexamiliũ hodie ex loci distantia nominatur. Hũc muro frustra quidam cinxere Imperatores Constantinopolitani, postquam Turcæ in Græciã ingredi sunt ausi. Hunc & olim perfodere plures infesto semper omine tentauere. Demetrius primo rex: Iulius Cæsar, Caius, et Nero principes: postremo Adriani tempore Herodes Atticus nõ eum tentauit quã frustra excogitauit, ut in eius uita commemoraui. Amurathes Turca hunc tandem cepit subacta Thessalonica, Bœotia, & Attica, dedentibus se Pelopõnesiacis. Nostra uerò memoria filius eius Mahumetes omni Pelopõneso præter pauca oppida potitus est, eiecto Thoma Paleologo: quẽ cum filijs ac capite diui Andreæ ex hostibus ereptu Romã ad pium confugientem uidimus. Nunc uerò infelicius à Pazaithe filio Mahumetis quod in ea reliquum expugnatũ conspicimus.

Corinthus

CORINTHIORUM regio post Isthmũ primo occurrit: ubi Corinthus ciuitas quæ & Ephyra dicebatur & Acrocorinthus & Heliopolis ob soli siccitatem. Huc omnis Græciæ deliciæ conuenerant, ut in locum ad effœminandos animos ob mulierum elegantiam paratissimum. Hic ut ait Strabo lib. 8. Veneris tẽpliũ fuerat: ubi mille circiter nobilia scorta parata se prostrare uenientibus hospitibus inter quæ ab autoribus nominantur Lais, Cyrene, Leæna, Sinope, Pyrrhine, Sicione: ex quo prouerbiũ κορινθιάζειν, id est, lasciuire. Et illud quoq; οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθόν ἐσθ' ὁ πλοῦς, non cuiusuis est adire Corinthũ. Præterea æs ob præstantiã Corinthium, & columna Corinthia forma et mensura longe diuersa. Duplici erat prouentu munita: quapropter diuitẽ uocat eam Homerus ob mercatorum concursum. Thucydides etiã emporium totius Græciæ uocat. Philippus Macedo, ut ait Macrobius, tres Græciæ ciuitates Corinthũ in Achaia, Chalcidẽ in Eubœa, & Demetriadem in Thessalia: tres Græciæ cõpedes ob

Acrocorinth.

locorum munitionem appellabat. Iuxta est Acrocorinthus, quem ἔσοπτρον, id est, speculum uocant, quòd in hac Sisyphus Iouem, Aeginam rapientem uiderit. Pausanias hos Corinthi reges dicit fuisse: primum Sisyphũ, qui Bellerophontem & Ornythionem suscepit: ex primo Glaucus qui cum Diomede arma commutauit genitus: ex Ornythione autem Phocus qui Phocidi regioni imperauit, ac Thoas natu minor qui Corinthi: huius posteri successores Damophon, Propodas, Doridas, Hyacinthidas. Sub his duobus fratribus Dores duce Alete Corinthi imperium inuaserunt. Aletis igitur usque quinta generatio usque ad Bacchin regnauit, à quo expulsi Bacchidæ item totidem successionibus durarunt: tandem & ipsi à Cypselo tyranno Phetionis filio eiecti fuere. Sustulit Corinthum L. Mumius, quòd cum Aetolis conspirans Critolao duce à Romanis rebellauerat. Restituit eam Augustus missis eò colonis libertini generis, & in medio foro templo Octauiæ constituto: autores Pausanias & Strabo. Per eam toreumatum uasorumq; luxuria Romæ introducta, sicuti gemmarum Asia deuicta per L. Scipionem.

Ephyra

Cenchrea

Lecheum

Cremmyon

Ephyra iuxta Corinthum, cuius meminit Homerus, alias in Thessalia diximus: & Thesprotia Cenchrea in ora sita, ubi portus Cenchreus. Lecheum oppidum item cum portu in ipsa Isthmi angustia. Cremmyon Corinthi uicus ubi Cremmiana sus, mater Erimanthei & Calydonei apri est, & in Libya Cromion per o literam Stephano.

Asæ

Genea

Asæ item uicus, Genea ciuitas, Incolæ Geneatæ, Hinc ex loci felicitate natum prouerbiũ: εὐδαίμων ὁ κορίνθιος, ἐγὼ δ' εἴην Γενεάτης. Fœlix Corinthus, at ego sim Geneates, autor idem.

Asopus flu.

Asopus fluuius è Chronio monte mediam præterfluens Corinthi regionem, in sinum labitur Corinthiacum.

Sicyon

Inter Corinthum & Achaiam Sicyonia regio, cuius Sicyon urbs, dicta etiam Straboni, Methone quandoque & Telchinia, quòd Telchinas habuerit colonos: hanc iuxta labitur Asopus, diuitemq; esse prouerbium monstrat antiquum, Εἴη μοι τὰ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Σικυῶνος. Eustathius. Pausanias autem regum genealogiam hoc modo enumerat. In hac primum regnauit Aegialus indigena loci, deinde filius eius Europs & huius item Telchin, qui genuit Apin: qui in Olympiam ueniens, ante Pelopem, Apiam Peloponnesum appellauit. Huius postea Telexion filius Aegyrum suscepit patrem Eurymachi, ex quo Leucippus genitus, qui Percito nepoti ex Calchine filia reliquit imperium: quod usq; ad Coracũ peruenit, qui sine liberis decessit. Ac Epops è Thessalia ueniens successit: ex quo & Antiopa, Zetus & Amphion geniti.

Aratus dux

Sicyon ciuitas

Subiugata hæc regio quandoque ab Arato Achæorum duce. Distat à mari paucis stadijs Sicyon ciuitas in colle prærupta, oleo lauroq; abundat. Sicyonia calceamenta in delicijs apud hos qui studebant elegantiæ, ut autor Cic. in Bruto.

Phlius

Phlius urbs prope Sicyonem à Phliunte Dionysii filio ut Pausanias, siue ἀπὸ τοῦ φλεῖν, id est producere siue procreare fructus, quòd sit solo feraci. Lacedæmonij enim Phliuntamensem eum uocant, in quo florent fructus,

Arethyrea

Hæc Arethyrea prius dicebatur à muliere eiusdem nominis, ut Ethnographus Stephano est autor. Strabo sic ait: Arethyrea quæ nũc Phliasia, ciuitas Phliuntis inter Sicyonem & Argiam, Celosse quondam dicta à regione sic uocata, qua deleta coloni tempore post Phliunta ædificauerunt inde stadijs X X X. remotam.

Achaia

X I I. ciuitates

ACHAIA Sicyoniæ & Elidis media duodecim olim urbibus habitabatur, quas Polybius has esse commemorat: Patras, Dymas, Pharem, Triteam, Laertiam, Aegiram, Pellenen, Buram, Cerauniam, Carymnam, Olenum, Helicen, integras sanè omnes usq; ad eius tempora, præter duas ultimas, quas solidas terræmotus absorbuit. eorum nomen gloriaq; deficientibus Macedonibus cepit: socij semper Romanorum, nihilq; studebant nisi suæ ac Græciæ totius libertati: quare per unum ducem Rempub. eorum administrabant. Ex his fuit Aratus Sicyonius qui annos ferè X X. Achæorum Rempub. fœliciter rexit, nec solum eis sed toti penè Græciæ restituendo: floruit autem circa finem primi belli Punici. Incipit ab Isthmo ut Plinio placet. Aegialos antea uocata propter urbes ex ordine in littore dispositas. At Pausanias ab Aegialo dictam ait primo rege è Thessalia ueniente, ac patre Achæi qui regioni nomen dedit. A Nerone principe uniuersa libertate donata, quam postea Vespasianus eripuit, & ad pristinum uectigal reduxit, ut idem est autor.

Aegialus

Aegialus urbs Achaiæ in medio Sicyonis & Buprasij.

Homerus κρῶμνάν τ' αἰγιαλόν τε. Dicta autem postremo Ionis quòd Iones habuerit colonos ab Athenensibus missos. Hoc etiam nomine tota Achaia appellata, uti supra dixi. Est altera in Ponto Aegialus iuxta Carambum promontorium, præterea in Thracia, in Aethiopia.

Aegira, quæ et Hyperesia

Aegira media producta quam Pausanias in VII. dicit Hyperesiam prius uocatam, mutasse autem nomen ex stratagemate, quod Hyperienses aduenientem aduersus Sicyoniorum exercitum formidantes caprarum greges coegerunt, earumq́; cornibus igne per noctem adligato ipsas occurrere compulerunt, hostesq́; eo timore et auxilij specie fugantes, Aegiram suam patriam uocauere. Aegiræ meminit Homerus in catalogo.

Aegion

Aegion ubi dicunt Iouem à capra educatum fuisse, quam uocat Aratus Oleniam, quòd Olena siue Olenus huic proxima fuerit, quam iuxta amnis Selinous fluit Stephano.

Selinous
Aroa

Aroa quam Pausanias commemorat in VII. nomine ab aratro sumpto quòd frugifera sit.

Aegas
Helice

Aegas Homerus scribit simul & Helicen. οἱ Ἑλίκην τ' αἰγὰς δῶρ' ἀνάγουσιν. Helice enim urbs terræmotu corruit, simul & illud nobile Neptuni templum quo Iones solebant Panionicum celebrare, ut monstrat uersus Homericus à me conuersus, Mugijt ante Helices diui bos tractus ad aram.

Bura

Bura. Lycophron. Δύμας τε βουραίοισιν ἐγγαίων γύας. Hin Potheas fuit nobilis pictor, cuius opus Elephas Pergami in muro pictus, ut ait Philo.

Dymæ
Olenus

Dymas supra in Lycophronis uersu memoraui. Olenus. Sophocles in Hippone. ἐξ ὠλένου γὰρ φορβάδ' ὡς νομίζομαι. Etymum ducit ab Oleno Iouis & Anaxithoæ Danaidis filio, ut Istrus Stephano est autor.

Patræ

Patræ urbs martyrio diui Andreæ nobilitata, ex quo Pausanias ait, Hadriano permittente Patris heros Iudæus colebatur, quod de ipso apostolo non dubium intelligere uoluisse. Idem sic ait. Hic regnauit Eumelus loci indigena, qui Triptolemum habuit filium, à quo terra culta Aroa dicta est, & ex eius filiæ nomine Anthya ædificata. Mesatis quoque urbs tertia in medio Anthyæ & Aroæ exstructa. Post hæc uenit Patreus ex genere Agenoris, qui Patras ciuitatem quam incoluit nominauit.

Glaucus

Per fines huius urbis Glaucus fluuius currit. Patrensibus solis Augustus libertatem restituit, cum prius Achaia tota à L. Mummio, unà cum Corintho subiugata esset.

Pellene

Pellene urbs à Pellante, uno ex Titanibus Pausaniæ in alto sita monte LX. à mari stadijs recedens, apud quam optimæ fiebant lenæ, certaminibus præmia propositæ ut Strabo, ut etiam Aristophanes in Ornisi. Homer. οἱ Πελλήνην τ' εἶχον ἠδ' Αἴγιον, οἱ δ' ἐ Πελλήνην. Palenem uerò per a literam Thraciæ ciuitatem esse dixi. Flumina Achaiæ:

Crios
Peneus

Crios à nomine Titani fluit super Pellenem prope Aegyram urbem, ut Pausanias. Peneus fluuius Elidem ab Achaia diuidit.

Gonoessa mons

Gonoessa mons Pellenes: quapropter dicitur ab Homero. Gonusa uerò ciuitas Perrhebiæ, & Gomnus in Thracia.

Elis

ELIS urbs & regio inter Messenios & Achæos Siculo mari abluitur Straboni. Homerus tantum regionem dicit uicatim habitatam, diuinamq́; eam appellat ob sacra olympiæ certamina. Incolæ, Elei & Epei appellati, & Elis ipsa Epia dicta Exstat. Herod. duas alias ponit, in Aetolia, & in Arcadia. Vrbs ipsa à mari recedit ad montes sita iuxta Peneum: haud longe ab hac Olympus est mons, & Olympia, & Pisa ludis notissima. De uetustate autem & regibus huius urbis et regionis Pausanias sic refert, In Elide primum Aethlus regnauit, Iouis filius ex Protogenia Deucalionis filia: huic Endymion filius fuit, qui Lunam adamasse dicitur.

Aethlus

Endymion.
Pæon &
Epeus &
Aetolus

Endymioni uerò Pæon, Epeus & Aetolus filij fuere, qui in Olympia cum de regno decertassent, Epeus potitus est, Epeosq́; Elienses cognominauit. Pæon uerò ob dolorem secedens ad Ardum flumen populis Pæonijs nomen dedit. Aetolus cum fratri Epeo successisset ac certamine ludorum Apidem interfecisset, à filijs eius in iudicium adcersitus secessit in eam partē quæ Aetolia dicta est.

Epei filii

Epeo igitur tantum unica filia superstes fuit: quæ Phorbanti Lapithi filio nupsit: ex quibus natus est Actor qui regnauit in Elidis ciuitate Hymminea à nomine matris dicta.

Hymminea

Elcus Neptuni filius

Augeas Elei filius

Post Aetoli discessum regnauit in Elide Eleus Neptuni filius ex Euricyda Endymionis filia, Epeosq́; antea, de suo nomine Eleos dixit. Huius item filius Augeas ob armentorum multitudinem, cunctam regionem fimo compleuerat, pactumq́; Herculi mercedem fimum auferenti non præstitit, & Phileum unum ex filijs cui patris iniuria infensa erat expulit. Quem mox Hercules deuicto Augea in sede patris collocauit, ac eius precibus Augeam condonauit.

Phileus

Phileus autem postea in Cephaleniam secessit, ubi imperauit dimisso Eleorum regno fratri, Agastheni & Amphimacho Ecteati ac Thalpio filijs Eurythi & Actoris nepotibus: qui ambo unà cum Polyxeno Agasthenis filio naues Eliensium ad Troiam duxere, ac in bello ceciderunt.

Polyxenus

Polyxeno tantum superstiti filius fuit Amphimachus qui Eleum alterum genuit, sub quo Doriensium classis cum filijs Aristomachi pro reditu in Peloponnesum certauit.

Pisa

Apud Pisam uerò ciuitatem regnum alterum fuit Oenomai primum qui Martis à poëtis filius dicitur, uere autem Alexionis. Hic Pelopem Tantali filium ex Asia tunc uenientem generum sibi adsciuit, tradita filia Atlanta, quam ille superatis Myrtilo cæterisq́; procis in certamine, meruit uxorem: anteq́; omnia Mercurio sacrificauit ad eum ob filij Myrtili mortem placandum. Et hæc quidem ille. Nunc cæteras uideamus urbes,

Alesium

Alesium ab Alesio filio Silleuntis, unius è procis Hippodamæ: est & Alesius campus in Epiro, & mare Alesium, & promontorium, & fluuius. Aleium quoque campum Lyciorum Homerus commemorat.

Amythaonis

Amythaonia pars Elidis ab Amythaone Crithei filio ut Stephanus.

Arena

Arena Triphyliæ est & Messeniæ. Homerus, ἐρατεινὴν Ἀρήνην. amœnam uocat quod flumine Minio abluatur, ut Eustathius.

Buprasium

Buprasium ciuitas, & fluuius & regio Elidis, à Buprasio conditore, nunc minime apparet. Homerus οἱ δ' ἄρα Βουπράσιόν τε καὶ Ἤλιδα δῖαν ἔναιον.

Brysiæ
Augeæ
Olenia petra

Brysiæ & Augeæ inter Locrenses aliæ. Oleniam petram Strabo montem in Elide ponit, quem tunc Scollin uocabant. Qui uerò ethnica scribit Olenum Achaiæ ciuitatem ponit ab Oleno Iouis filio, unde origo forte montis, Olenij fuerit.

Myrsinus

Myrsinus urbs. Homerus, καὶ Μύρσινος ἐσχατόωσα. Hæc postea Myrtorium dicta est. Myrtusa uerò mons Libyæ, ut Eustathius.

Pylum

Pylum Nestoris patria XXX. stadijs à mari situm, quod secundum Homerum latam habebat regionem, quando septem urbes illi uicinas Agamemnon Achilli promittit. Ex quo tres Pyli in Peloponneso uicini Straboni ponuntur, in Triphylia, in ora Pisæa, in Messenia ad Coryphasium, quæ nunc Venetorum est.

Triphylia
Lepreum

Triphylia pars Elidis, quod è tribus constet populis: Epeis, Minyis, & Eleis, ut Strabo. Lepreum urbs iuxta Alpheum montesq́; sita à Lepreo, quē Hercules interfecit, siue à lepra qua curabantur ibi quodam in flumine lauantes, ut Steph. Est alterum in Arcadia teste Pausania.

Thryon

Thryon quod Thryœssa etiam dicitur, Elidis urbs à iuncis ibi prouenientibus, sita iuxta undam Alphei unde pedibus transmitti potest, ut Strabo. Stephanus uerò, & qui scribit Ethnica in Messenia ponūt. Thryus uerò urbs Achaiæ mihi dicta est.

Ichthys promontorium
Alpheus

Ichthys promontoriū regione Pisæ urbis describitur Ptolemæo. Alpheus fluuius ex Arcadiæ mōtibus oriens mediam percurrit Elidis regionē in Triphyl. postremo lapsus pelagus. Eius aqua, ut Strabo memorat, impetiginem quæ Alphos dicitur curat: unde etymum trahit. Dicitur & hac unda Melampus curasse filias Prœti ab insania. Nota fabula, cum subterlabentib

b. ntibus undis Siciliæ fontem Arethusam dilectam commaculare.

Messenia

MESSENIA florentissima quondam, & quæ Lacedæmoniorum uiribus annos ferè XVI. restitit continuo bello. Hinc Colonia in Siciliam missa in eam ciuitatem quæ

Asine

Zancle prius dicebatur. Asine in ora sinus Messenij pristinum retinens nomen, quam à Venetis nuper Turca surripuit: secũda in Laconica: tertia in Cilicia.

Amphigenea

Amphigenea urbs in qua Latonæ templum, ubi Apollinem dicitur peperisse, ut Steph.

Amphea
Andania

Amphea urbs Pausaniæ in IIII. Andania urbs Homonyma regioni. sic enim Messenij quondam uocabant, ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀνδάνης.

Aristomenes dux

Hinc Aristomenes ille inuictissimus fuit, qui pro Messenijs decertans tot annos uictoriã Lacedæmoniorum distulit, pluribus eorum exercitibus trucidatis: tandem uictus ac interfectus, inuentus est cor hirsutum habere: autores Herodotus & Plutarchus.

Aepy

Aepy ab altitudine loci dictum Straboni. Hom. καὶ θρύον ἀλφειοῖο πόρον, καὶ ἐΰκτιτον αἰπύ.

Cyparisseis

Cyparisseis urbs. Homer. καὶ κυπαρισσήεντα, καὶ ἀμφιγένειαν ἔναιον. Cyparissus autem in Parnaso. Strabo hunc Cyparisseenta flumen esse, Cyparissum uerò iuxta flumen urbem ponit.

Pylum
Corone
Methone capta

Pylum in ora Messeniæ, alterum à Pylo patria Nestoris. Corone & Methone ciuitates in ora nomina retinentes. Pausanias dicit Methonem ante bellum Troianũ Pedasum appellatam, deinde à filia Oenei Methone nomen mutatum, cum Oeneus post bellum eò se receperit: siue à Methone lapide qui in littore angustum efficit portum. Hæc urbs annus proximus MDVII. Id. Augusti à Turcis post menstruam obsidionem fuit expugnata, oppidanosq; aiunt ad unum omnes hostili gladio interemptos. In quibus erat

Ithome

homo doctus Andreas Salcus eius urbis præsul, meus quondam ex Andronici schola condiscipulus. Ithome urbs ad Selam fluuium posita, alterius Thessalicæ suprà memini.

Acrite promontorium
Coryphasium promontoriũ
Sela
Panisus
Laconica

Promontoria Acrite Ptolemæo, & Coryphasium Thucydidi in V. Fluuius Sela qui Messeniam ab Elide diuidit, & Panisus ex Alpheo in sinum exiens Messenicum. LACONICA partim in orientem spectans, centum olim urbibus habitabatur: quapropter Hecatompolis sicuti & Creta dicebatur, ibiq; primum Hecatomba sacrificium in ciuitatum salutem institutum, ut tradit Eust. eorum quoque nomen in multis usurpatum. Nam & laconicum Galenus memorat lauacri genus. Balneis utebantur frigidis, pueritiaq; passim uerberibus adsuescebant, ut uitæ duritate utiles publicis rebus redderentur in Lycurgi legibus. Est & laconicum saltationis genus, & modus in bello, & breuitas in dicendo. qua illi plurimum utebantur, ut apud Plutarchum legitur. Et ferrum laconicum, ut refert Demarchus de instrumẽtis bellicis, utile fuerat limis, terrebris, machinis, lapidibus: sicuti lydium, cultris, nouaculis, iaculis, Calybium Sinopicum fabrilibus instrumentis. Et canes lacones, Plautus. Nos parasiti lacones sumus. Laconicus item ager liberæ gentis erat, ut Plin. testatur. Nunc ex Pausania Lacedæmoniorum sta-

Lelex

tum, regumq; successionem ex ordine referam. Lelex primus in Laconica regnauit indigena loci, ex quo Leleges dicti sunt.

Myles
Eurotas

Huic Myles & Polycaon filij fuere. Myleti successit filius Eurotas, qui flumen à se cognominauit Eurotam, qui nimis

Lacedæmon

profluentem frenans intra mare compulit: postremo cum uirili prole careret regni successorem Lacedæmonem reliquit ex filia Sparta generum. Ex ijs igitur nomina regioni-

Amyclas
Hyacinthus

bus prouenerunt. Lacedæmon Amyclam genuit, qui & ipse ciuitatem de suo nomine condidit. Amyclæ filius Hyacinthus fuit puer forma præstanti, qui in florem sui nominis conuer-

Argalus
Cynorea
Oebalus
Tyndarus

sus est Apollini dilectus. Argalus eius frater natu maior rem suscepit. Huius filius Cynorea fuit, pater Oebali qui ex Gorgophone filia Persei Argiui Tyndarum genuit. Hic demum ab Hippocoonte & Icaro per seditionem pulsus confugit in Messeniam ad auunculum Apharea, ubi filios genuit

Helena

ex Leda Castorem & Pollucem, Helenam & Clitemnestram, quos fabula dicit ex gemino ouo ex Leda & Ioue ortos. Tyndarus cum sub Hercule patrium regnum repe-

Menelaus
Orestes
Tisamenus

tijsset, filijs & Menelao ex Helena genero dimisit. Menelao autem Orestes Agamemnonis filius eius ex Hermione gener successit. Deinde Tisamenus eius filius sub quo Heraclidæ in Laconicam descenderunt, ac rerum status immutatus. Tisamenus in Achaiam secessit. Aristodemus regno Lacedæmoniorum successit. Deinde duo eius filij Procleon & Euristhenes in duas regnum partes diuiserunt: alij Lacedæmoniam, alij Argos & Messeniam tenebant. Insequentibus uerò temporibus Agesilaus Lacedæmone potitus est, cuius tempore Lycurgus leges dedit. Deinde Archelaus, Teleclus, Alcamenus, Polydorus, sub quo Lacedæmonij colonias miserunt in Italiam Crotonem & Locros, sub eodemq; bellum contra Messenios illud diuturnum incepere. Sub Euricrate autem sub iugum eos misere. Deinde Anaxander & Euricrates II. Cleomenes & alij. Hacte-

Lacedæmonia

nus Pausanias. Lacedæmon & Lacedæmonia apud Hom. legitur. Ciuitas est & regio. Quod regio, hoc carmine. τὰ οἱ ξεῖνος λακεδαίμονι δῶκε τυχών: quod ciuitas item alio. οἱ δ' ἶξον κοίλην λακεδαίμονα πρὸς τὰ δώματα Μενελάου. Dicunt & Lacedæmonios, λ literam scutis inscripsisse, primam uidelicet ipsius urbis nominis: quod item imitati sunt eorum uicini Messenij prelata μ, litera. Lacedæmona curuam appellat superiore uersu Hom. quod Taygeto & Parthenio circundetur montibus. Cæterum terræmotibus obnoxia est, cauernosa, abundare etiam nepeta tellus dicitur. Lacedæmonij, ut refert Thucydides, primi corpora ad athleticam nudauerunt & oleo unxerunt, cum olim etiam in olympia subligaculis pugnando Athletæ uterentur. Hinc in pueros libido exarsit, ut ait Cicero. Aristoteles ait in Politicis Lacedæmonios ita instituisse Remp. ut regem perpetuum crearent, qui belli tempore summum haberet imperium, & Ephoros qui uitæ & necis potestatem. De Lacedæmoniorum uerò scytala alibi dicam. Spartam alij eandem cum Lacedæmone uocant. Herodotus ait in Lacedæmone regione Spartam esse ciuitatem: quod autem fuerit Laconicæ regia manifestat Strabo dicens, quod Heraclidæ diuidentes Laconicam in partes sex, unam ex ijs excellentem Philomelo qui eis Laconicam prodidit de-

Sparta

dere. Spartam autem regiam sibi retinuere. Eustath. ex Comici sententia Spartam à sparto ibi fruticante dictam indi-

Amyclæ

cat. Amyclæ una è centum Laconicæ urbibus Apollini sacra, cuius etymologiam supra diximus. Est & Amycleum portus & oppidum, & portus in Creta. Amyclaides uerò genus calciamenti ab Amycleis inuentum, & Amyclæ in Campania Italiæ horum Colonia. Stephanus.

Aegys
Aepea
Aethæa

Aegys urbs, incolæ Aegytæ Pausaniæ. Lycophron de Helena loquens, καὶ πάντα πλεῖστον ὄντιν' αἴγυας κινεῖ, ἢ Ἐλλαβιαδ... καὶ βιάνορος κόρης. Aethæa una è centum Laconicis, incola Aethæus, ut Thucydides in primo. Aepea. Hom. καλὴν τ' αἴπειαν καὶ πήδασον. Incolæ Aepiatæ. Athæa.

Aulon
Crocea
Chene

Aulon è centum, altera in Arcadia, in Creta, in littore sinus Ionici, in Italia, quæ postea Caulonia dicta est. Steph. Crocea penultima correpta una è centum. Chene unde Cheneus ut Plato in Protagora. Hinc Myson Cheneus unus è septem putatus.

Derra
Geranthe
Gytheon

Derra locus Laconiæ ubi Diana Derreates colitur, ut Steph. Geranthe urbs, incola Geranthrota Pausaniæ. Gytheon urbs in ora. Lycophron. ἀνοσίας σαλάμβας κἀπὶ γυθείου κλάκας. Ptolemæo Gythium uocatur.

Genesa
Helos

Genesa urbs. Geneta autem flumen Sophocli. Genea uerò Corinthi ciuitas. Helos. Homer. καὶ ἄστυ ἐν ἔλος τ' ἔφαλον ... καὶ ἕλος καὶ δώριον, dicitur quod in paludibus sit. Incolæ Helotæ, id est, εἵλωτες. Elei autem & Eleatæ diuersi

m 3 Strab

Straboni. Helos est regio latißima apud Alpheũ, unde Elotæ
Momina seruorum.
dicti infesti quõdam Messenijs, cum etiam Lacedæmonij qui
tanquã serui degentes, atq; excurrentes, unde nomen accepe-
rint. Elotæ igitur apud Lacedæmonios, sicut Penestæ apud
Thessalos, Cillicyrij in Creta, Mariandyni apud Heracleam
Ponti, Arotæ Syracusis, Eustath. Mycenæ. Hom. Οἳ δ' Μο-
κλίας τἶχον, à Nympha Laconica uocatæ, uel ἀπὸ τ̃ μυκή-
σασθ. quod mugierit in eo loco Io. Inuenitur & singulari
Mycenæ
numero Mycena: ueritas habet historiæ Perseum Mycenas
ædificasse, deinde Steneleo, postea Euristheo & Atreo ac
Agamẽnoni possessas. Demũ post bellũ Troianũ ab Argeis,
Mesoa
à quibus funditus deletæ fuerũt. Eust. Mesoa media correpta
Mesapeæ
locus & tribus Laconiæ Straboni in sexto. Mesapeæ urbs,
Malca promõtorium.
ubi Mesapæus Iuppiter colebatur, ut Steph. Malca promon-
Las
toriũ quæ sinui Maliaco nomen dedit. Las urbs. Lycophron.
καὶ λᾶαν πόρθοις. Hom. Laan dixit. Οἵ τε Λᾶαν τἶχον. καὶ
Οἴτυλον, utroq; sexu enunciatur. Dicitur à petra altißima
super quã sita est. Hanc urbẽ Castor & Pollux expugnarũt,
ac funditus euerterunt, ex quo Lapersæ appellati. Pausanias
Octylus
ab Achille et Patroclo expugnatas dicit. Octylus urbs. Hom.
Oenus
Οἳ δ' Οἴτυλον τἶχον. Oenus Οἰνοῦς paruum in Laconica op
Pephnon
pidum Stephano. Pephnon urbs. Scoticia media producta lo-
Scoticia
cus Laconicæ, ubi Iuppiter Scoticias colebatur. De quo Pau
sanias in primo sic ait: Est locus quercu plurima fœcundus,
cui nomen Scoticæ non opacitas arborum, sed Iuppiter co-
Theramne
gnomento Scoticias indidit. Theramne urbs quam nonnulli
Spartã dicunt, tẽplũ habebat Castoris et Pollucis, quos Dio-
scuros appellant, quare ἀπὸ τ̃ θεραπνῶν θεοὺς dicta est.
Tyrea
Tyrea media correpta terminus Laconicæ et Argiæ, de qua
inter ipsos populos quandoq; decertatũ est. Potest & plurali
Taigeta mõs.
numero enunciari Stephano. Mons Taigeta qui oram Laco-
Eurotas
nicã à Messenia disterminat. Fluuius Eurotas mediam abluit
regionem in sinum exiens laconicum. Deinceps Pausaniæ
Pephnus
Pephnus ciuitas in qua Dioscuri dicuntur interisse, in hac
Leuctra
nascuntur formicæ albæ. Leuctra ciuitas x x. stadiorum à
Cardamyle
Pephno distans ubi Aesculapius extra colitur. Cardamyle
oppidum cuius meminit Homer. in promißionibus donorum
Agamemnonis: erat quondam Messeniæ, ablatum ab Augu-
Teuthrona
Tænaro promontorium.
sto. Teuthrona à Teuthrante Athenien. Tænaron promon-
toriũ marmoribus clarũ, ubi fons erat & locus cauernosus,
Cynorenses.
Hinc aditum in infernum finxerunt. Cynorenses populi La-
Ciuitates quas Augustus liberauit.
conicæ à Cynoro filio Persei. Augustus Lacedæmoniorum
quod eius partes secuti fuerant, ciuitates x v i i i. liberauit,
multasq; à Messenijs illis aduersis ablatas eis tradidit. Sunt
autem hæ. Gythion, Teuthrona, Las, Pirrhicus: in Tænaro
autem Cenæ uacua ciuitas, Octylus, Leuctra, Thalamæ, Ala-
gonia, Gerenia: prope mare autẽ Asopus, Acriæ, Bolæ, Za-
rax, Epidaurus Limera, Brasiæ, Gerontiæ, Marius: hæc ex
Argos
Pausania. ARGOS & regio dicitur et ciuitas, & Argi &
Argiui populi à Latinis usurpatũ, sicuti Achæi & Achiui.
Iidem et Argoli à Persis dicti, & Argolis regio. Thessalicũ,
supra diximus, & Amphilochium omnis deniq; Peloponne-
sus, ut ait Strabo, præsertim Laconica, Argea appellata: ex
quo Helena ab Homero Argea dicta est. Propter igitur fre-
quentiam ac uarietatem nominis huius manauit Græcũ pro-
uerbium in uiros gloriosos & sycophantas ἄργεια φορά.
Argos uerò Peloponnesiacum de quo nũc sermo, Sophocles
Doricum etiam uocat: diuersis etiã uocabulis censetur, ut ait
Eustat. Nam & Aegiala dicitur, Hippobotum ac Hippiũ, et
Iasium, & Dipsium ob aquæ inopiã. A Cyclopibus ædifica-
tum quidam uerius tradidere quàm à Siculis, qui tres cum
essent, ut alij, septem numero, Chirogasteres ideo dicti sunt,
quod opifices essent, manuumq; opera uictitarẽt: fabula uerò
refert eos unum tantum in fronte oculum, manusq; uentri
iunctas habuisse. Ab ijs etiam speluncæ Cyclopeæ in Argea

regione cognominatæ, ut idem testatur. Aelianus autem
de uaria historia refert consuetudinem apud Argeos fuisse,
si quem in otio uiderint, ab eo rationem quærere, unde ui-
uat. Tota autem hæc regio sita est in parte Peloponnesi
quæ respicit orientem. De regibus eius Pausanias sic ait.
Phoroneus primus Inachi fluuij filius, hic initio dispersos Phoroneus
populos in urbem coegit, appellauitq; Phoronicum: huius Rex
filia Niobe fuit quæ Argum peperit, qui regno succedens Niobe
de suo nomine populos appellauit. Ex Argo Pirasus & Argus Pirasus & Phorbas
Phorbas, ex Phorbante Triopas: ex hoc Iasus & Agenor, Triopas
ex Iaso, Io: quæ in Aegyptum abijt, pro deaq; colitur. Ex Iasus & Agenor.
Agenore Erotopus, ex hoc Stenelas, ex Stenela, Gelanor, Io.
quem Danaus ex Aegypto ueniens regno priuauit, alte- Erotopus
ramq; sobolem cepit: ex eo enim filiæ L. uiros & patrue- Stenelas
les simul interfecerunt Lyncei filios, & post Danaum Lyn- Gelanor
ceus frater. Ex hoc Abas, ex quo Acrisius qui regnauit Danaus
apud Argos, & Proetus qui Tyrinthum & Argiæ mariti- Lynceus
ma tenuit, cuius filiæ errantes ob insaniam, curatæ sunt à Abas
Melampo Amithaonis filio. Acrisius autem Danaen habuit Acrisius
filiam, cuius prolem ex responso Apollinis formidans in Prœtus
turrim relegauit, ubi ex fabulis. Iuppiter in auri gutta per Danæ
tegulas descendens ex ea Perseum genuit uirum fortißi- Perseus
mum, qui Acrisio interfecto succeßit, Mycenasq; ædifi-
cauit: ex Acrisio Megapentus, qui ubi patrem interfectum Megapentus
uidit, Perseo ceßit. Ex Megapento, Argeas, qui Anaxa- Argeas
goram genuit, cum quo simul Melanthus & Bias filij Ami- Anaxagoras
thaonis regnauerunt. Sub ijs igitur Argiuorum regnum di- Bias, & Melanthus
uisum, ex Biante regnauerunt quinque uiri, in generatio-
nes quatuor usque ad Cyanippum Aegialei filium, ex Adra- Adrastus
sto geniti: ex Melantho autem generationes sex, homines Aegialeus
totidem usque ad Amphilochum Amphiarai filium. Plus Cyanippus
enim Anaxagoridæ regnarunt: ex Anaxagora enim Ale- Melanthus
ctor fuit, ex hoc Iphis & Capaneus unus è septem ducibus, Amphiaraus
ex quo Steneleus qui Iphi patruo succeßit. Amphilochus Amphilochus
autem post Ilium captũ migrauit in eos populos, qui de suo Ex Anaxagora, Alector, Iphis & Capaneus.
nomine nunc Amphilochi dicti sunt. Cyanippo uerò sine li- Steneleus
beris moriente Cylarabus Stenelei filius regnum solus obti- Cylarabus
nuit Argiuorum. Quo etiam sine liberis decedente, regnum
peruenit ad Orestem Agamemnonis, deinde ad filium eius Orestes
Tisamenon ex Hermione: sub quo Heraclidæ Peloponne- Tisamenos
sum inuaserunt, expuleruntq; ex Argo & Lacedæmonia Heraclidæ
Tisamenum, & ex Messenia Nelidas, id est, Nestore pro-
gnatos: uidelicet Alcmeonem Sillæ filium Taspedis nepo-
tem, & Pysistratum Pysistrati, & filios Pæonis filij An-
tilochi Nestore nati: & cum eis Melanthum Andropompi,
qui Bori, qui Penthili, qui Periclimenis fuit. Tisamenus
igitur cum filijs & exercitu in Achaiam nunc appellatam:
Nelidæ autem præter Pysistratum, qui non constat quò
ierit, Athenas uenerunt. Hinc Athenis Pæonidum et Alcme-
onidum genus. Melanthus uerò regnum tenuit quod ex
Thymœte Ozynthi filio abstulit. Thymœtes enim ulti-
mus Theseidarum regnauit Athenis. Septem ex Argo duces Filij septem ducum
uno tempore cõtra Thebas filios quidem habuere qui uicto- Naupia
riæ successere. Aegialeus Adrasti, Promachus Parthenopei,
Polydorus Hippomedontis, Polynicis Thersandrus, Am-
phiarai Alcmeon & Amphilochus, Diomedes Tydei, Stene-
leus Capanei. Et hæc quidem ex Pausania. Eusebius autẽ di-
cit reges Argiuorum x i i i i. regnasse annos D. X L I I I I.
primumq; Inachum fuisse Phoronei patrem annos L X. Isaac
usque ad Acrisium tempore Delboræ iudicis: deinde Per-
seum Achrisij filium Mycenas regnum transtulisse, huius
Steneleum filium patrem fuisse Euristhei patris Atrei:
deinde Agamemnonem, Aegisthum, Orestem, Tisame-
num Penteum, Cometem, usq; ad Heraclidarum ascensum.
Deinceps loca percurrã. In ora primum Naupli à sinu Ar-
golico

golico, dicta ἀπὸ τ̃ ναυσὶ προσπλεῖσθαι, id est, quod huc na-
Nauplius rex — uibus adplicetur, ut ait Strabo: uel quod hic Nauplius Neptu
ni & Amymones filius regnauit, qui postea coloniam in Ca-
phereum Eubocæ mutauit. Seruit & hæc urbs Venetorum
imperio, uocaturq; corrupto uocabulo Neapolis Romaniæ.
Epidaurus — Epidaurus Limera uocata, quod pratis abundet, uel quasi li-
menera quod ualde fuerit portuosa. Item Milesia & Aeme-
ra à sanguinis effusione, tum pecudum, tum taurorum qui-
bus aram Aesculapij uenerabantur, unde etiam Epidaurus
dicta, ut Steph. Strabo etiam Epicarum uocatam dicit, quod
Cares etiā tenuerint. Sita est in recessu Saronici sinus, natura
Aesculapii tē-plum. — munita, montibus circūdata, nobilis alioquin templo Aescu-
lapij, referto tabellis ab eo curatorum. Consuetudo fuerat ut
noctu ægroti in eo dormirent, atque hoc modo in somnis à
numine curari dicebantur: quæ superstitio deinde Romam
translata in insula ubi adhuc eius templi uestigia uisuntur.
Hermione — Hermione urbs. ἀπὸ τ̃ ὁρμίζειν, mutata o in e, quod huc Iup
piter cum Iunone è Creta adplicuerit, ubi & nobile Iunonis
uirginis templum. Strabo hanc inter claras ponit Argeæ ci-
Trœzena — uitates. Trœzena nobile oppidum mari superstans Cherson
nesi specie stadijs x v. dicta quandoque Aphrodisia & Saro
na, & Poßidonia, & Apollonia, portum habet qui Πώγων di
cebatur, id est, Barba, ubi coloni barba capilloq; promisso
squalebant: ex quo natum prouerbium apud Græcos, Adna
uiga Trœzena, ut Eustat. Athenæus quoque scribit: Vinum
Trœzenium si mulier prægnans degustauerit abortum fa-
ciet. Saronicus sinus in hac parte est cognominatus à Sarono
Saronicus si-nus — flumine Trœzenes. Nam à Trœzene ipsa Saronica uocata
est, uel à Sarone uenatore ibi submerso dum feram insecta-
tur, uel quasi Syronicus ἀπὸ τ̃ σύρεσθαι, quod Scylla Niso pa
tre Megarensium rege necato à Minoe, cuius gratia patrem
prodiderat, ac eum secuta fuerat, undis proiecta, ac deinde à
mari huc tracta, & sinui Saronico & Scyllaceo promonto-
rio quod iuxta est, nomē dederit: hæc Eustat. Plin. uerò aliud
adfert etymum, quod is sinus querno nemore fuerit redimi-
tus, sic antiqua Græcia quercum appellante. Et hæc quidem
Asinæ — ora. Intus autem Argos ipsum de quo satis dictum est. Asinæ
Dryopes — unde sinus Asinæus. Hæc enim & Hermione domicilia fue-
Cleone — re Dryopum, qui loca circa Sperchium amnem in Thessalia
deserentes, in hæc loca migrarunt. Cleone urbs in uia est ex
Argis Corinthum proficiscentibus in monte sita. Apud hanc
sylua est Nemea appellata, in qua Hercules leonem interfe-
Nemea sylua. — cit. Ludi quoq; Nemea celebrantur ob Archemorum, apij co
rona proposita. dicta est urbs à Cleone ab Hercule superato:
uel ut ait Pindarus poëta, à Cleone Asopi & Meropes filia,
Eustathio. Herodotus quoque alteras in Atho monte Cleo-
Eiones — nas ciuitatem esse dicit. Eionas Strabo tantum dicit oppidum
esse quod Mycenei siue Athenienses desolantes nauale fece-
runt. Est & singulari numero Eion Cheronia ciuitas apud
Thucydidem. Est & Strymonia, & item alia Pieria Eion, ut
Limenæa — Eustat. Limenæa uicus, unde limnæus Thucydides bissylla-
Melimna — bum protulit. Melimna urbs ubi Venus Melimnæa colitur.
Midea — Lycophrō. τὴν Κασανίαν τε Μελιμναίαν τε θεόν. Midea urbs
olim, nunc uicus paruus, prius Persei ciuitas à Midea filia
Alopis, legitur & penultima cum diphthōgo & sine, ex quo
apud Latinos media fit syllaba. Est & altera Bœotiæ, ut Ho
me. Οἵ τε πολυστάφυλον Ἄρνην ἔχον, οἵ τε Μίδειαν. Est &
Orneæ — in Libya tertia. Ornias uel Orneas quod est magis usitatum
communi lingua, uicum esse apud Argos Strabo scribit, di-
ciq; à flumine homonymo iuxta currente, celebrem quon-
dam urbem in qua Priapus Orneates colebatur, ut Eust. Oe-
Oene — ne urbs. Orus hystoricus Oenen scripsit trissyllabum, & in-
colas Oenatas ubi & Minerua Oenata colebatur à Prœto
Inachus — rege templo extructo, ut Steph. Inachus fluuius è montibus

Arcadiæ meridiem uersus in sinum Argolicum exit, Ar-
geam à Laconica diuidens. Ex quo Argeorum regio Ina- — Arcadia
chia dicta est, ut autor Stephanus. ARCADIA in medio — Arcas Iouis filius.
Peloponnesi sita, ab Arcade Iouis filio nomen accepit, di-
cta & Pelasgia & Parrhasia, & Lycaonia, & Azania, &
Gigantis, & Pania Eustathio. Proseleni quoque Arcades
autore Lycophrone appellati, quasi ante lunam geniti, quod
uetustate cæteris præstent. Causa est quod in diluuio Deu-
calioneo soli ad montes uicinos euaserint. Pausanias dicit in — Lycaon
Arcadia primum regnasse Lycaonem Pelasgi filium. Hu-
ius multos fuisse filios qui nomina terris dedere, in primis
Callisto filiam, quæ ex Ioue Arcadem genuit, qui Arca-
diæ nomen dedit. Ipsa in ursam conuersa, in semptentrio- — Apidones.
ne lucet. Apidaneas etiam eos Dionysius poëta uocat. Stra-
bo autem Apidonas ab Apide Phoronei filio, ex Epiro ob
serpentum multitudinem in Peloponnesum migrante, à quo — Apia
Peloponnesus Apia dicta est, per exochen uerò Arcadia,
ubi ipse habitauit. Huius Apidis meminit Aeschylus. ἄπις
ἐλθὼν ἐκ πέρας ναυπακτίας. dicitur & Azenis à siccita-
te usque in hunc diem, ait Eustathius. Narrauit & de Pi- — Pileus Arcadicus.
leo Arcadico ab alijs diuerso: & eos Arcadas imitari qui
miserantur alienam calamitatem, ut Plato in comœdia qua-
dam planè indicat. Quoniam Arcades bellicosißimi cum
sint, alijs uictoriæ laudem referunt, exemplo Herculis qui
Euristheo laborū gloriā dicauit, ut idem est autor. Nunc op
pida dicam, quæ Strabo testatur magna ex parte interijsse.
Plura uerò ex eis à Lycaonis filijs, uti diximus, ædificata.
Azania pars est ab Azano Arcadis filio. Eudoxus libro — Azania
sexto Geographiæ Arcadiam tradit diuisam in Parrha-
siam, Azaniam, & Trapezuntios, Azaniam ciuitates ha-
bere x v i i. quas forte absecutus est Azea. Idem adfirmat
esse in eadem parte Azaniæ fontem, quem degustantes te-
tro arceantur odore, cuius lympha Melampus Prœtides cu-
rauit Stephano. Acacesium urbs ab Acaco Lycaonis filio — Acacesium
Pausaniæ in v i i i. Acontium urbs item à Lycaonis filio, — Aemælium
Acontia Stephano: Aemulium urbs Pausaniæ in v i i. Alea, — Alea
Aliphyra, Caphyra, cynetha, Diop, Sparithe, Euthea, Enispe, — Aliphyra Caphyra
Hom. καὶ ἠνεμόεσσαν Ἐνίσπην, uentosam appellat, quod in mon — Cinetha
tibus sita, iam interijt, ut Eustath. enarrat. Gatheæ, Lycoa — Diope
urbes Pausaniæ in v i i i. Lycosura, Lycea, Mathirea, Me- — Eparithe
lene à filio Lycaonis eidem, Mantinea & Mantina sicu- — Euthea Enispe
ti Zelea & Zela à Mantino Lycaonis filio habitata, ut ait — Gatheæ
Strabo, ab Argæis nobilitata trophæis Epaminondæ, qui La — Lycoa
cedæmonios in eo loco superauit, ipse'que unà extinctus est: — Lycosura
dicta est ab Hom. amabilis, & amœna, quoniam uitifera, ut — Lycea Mathirea
enarrat Eust. Megalopolis, unde fuit Polybius historicus, — Melæne
& Amesidorus qui de ciuitatibus scripsit: aliam in Ponto di — Mantinea
ximus. Nonacria urbs in parte Azaniæ, Neda Steph. Eu- — Megalopolis. Nonacria
phorioni autem Nedea. Orestasium ab Orestasio Lycao- — Neda
nis filio Stephano. Pausaniæ autem Oresteon ab Oreste A- — Orestasium
gamemnonis filio. Onchæum item. Orchomenum pecoro- — Onchæum
sum, pascuis'que idoneum ab Homero dicitur, ad differen- — Orchomenū
tiam alterius Bœotiæ cuius supra memini. Parrhasia regio — Parrhasia
& ciuitas, à Parrhasio Lycaonis: uel quasi Parrhabasia, — Phalantus
id est nefas & scelus quo Lycaon in Iouem est usus: fabula à — Phigalea
Lycophronis enarratore describitur. Phalantus ciuitas & — Palantium
mons Pausaniæ in v i i i. Phigalea penultima correpta — Pholus mons
urbs. Rhianus in v. Messeniacorum. τὴν μὲν ἀνοιγετ' ἄ- — Pylæ
νοισιν ἐπὶ κραναῇ Φιγαλείαν. Dicta est deinde Phialea fi-
ne g, penul. producta, est & altera in Bithynia Stephano Pal
lantium urbs à Pallante Lycaonis, ut Hesiod. scribit. Hinc
Romæ Pallanteum & Pallantium. Pholus mons, à Pholo
centauro. Phalæsia urbs Pausaniæ in v i i i. Pylæ locus Ar-
cadiæ. Parorea itē, scribitur & Parotræa cum diphthongo.

Pheneus
Ripa
Stratia
Stymphalus
Scœnus
Tegea
Cope
Telphusa
Thyneum
Thisa
Trapeza
Hypsus
Apsoris
Cynosura
Erymanthus
Pholoe
Cyllene
Melas
Crathis
Ladon

Pheneus Azaniæ urbs. Homerus. οἳ φένεόν τ' ἐνέμοντο καὶ ὀρχομενὸν. Ad montem sita Cylenum. Strabo scribit hinc Stygis aquam letiferam, quam sacram putant, manare. Herodotus uerò apud Nonacriam ciuitatem hanc dicit modicā quidem uideri è petra in uallem defluere: qui tamen minime discordes sunt, cum eadem Arcadiæ pars, & Pheneus & Nonacris & Azania sit. Rhipa, quā ait Strabo interijsse, regionemq; tantum Rhipida uocari. Stratia urbs, de qua & Rhipa sic ait Homer. ῥίπην τε στρατίην τε ἠνεμόεσσαν ἐνίσπην. Stymphalus urbs & fons & campus & palus Arcadiæ, ubi Diana Stymphalia. Hic Strabo memorat Herculis de auibus fuisse Tropeū. Schœnus à iuncis ibi prouenientibus. Tegea. Hom. Καὶ τεγέην εἶχον καὶ μαντινέην ἐρατεινήν. Hanc ditissimam Strabo testatur, simul & antiquum prouerbium. εὐδαίμων ὁ κόρινθος, ἐγὼ δ' εἴην τενεάτης. felix Corinthus: ego tamen sim Tegeata. Pausanias dicit Mantineum, Tegeaten & Menalum, Tegeam & Mantineam ædificasse, apud Tegeam quoq; Mineruæ simulacrum fuisse Copæ opus pulcherrimum, quod Augustus post Actiacam uictoriam ablatum Romæ in foro posuit. Telphusa, Lycophrō. Λάδων ... τελφουσία. est & Thelphusum Bœotiæ ciuitas Straboni. Tricolonum à Tricolono Lycaonis. Thyneum. Thisa Pausaniæ. Trapeza urbs prope Tricolonum Stephano. Hypsus urbs Pausaniæ VIII. Montes Arcadiæ Apsoris, Cynosura, Erimanthus, apri ab Hercule superati fama nobilis. Pholoe. Cyllene, ubi dicunt albas esse merulas ac canoras quas noctibus per lunam capiunt, ut Eustathius. Flumina quoq; præcipua, Melas, Crathis, Ladon.

INSVLAE IONII ET AEGAI.

MARE quod Thucydides primo lib. Græcū, nostri nautæ Archipelagus appellāt, in hoc comprehendi mediterraneo palàm est, uarijsq; ex causis uaria sibi nomina usurpare. Insulis insuper plurimis refertum, late regiones non solum Græcorum, sed partim barbarorum obire. Romani, uti Plinius refert, hæc omnia maria duobus nominibus appellant, Macedonicum, quodcunque Macedoniam & Thraciam, Græciense quod Græciam abluit. In hoc spatio Ionium est à Leucopetra, ubi Adriaticum desinit, usque ad isthmon Corinthiacum, dictum ab Io, quæ bos illud transuerit. Post isthmon uerò Aegæum, Creticum, Mirtoum & Icarium. Aegæo nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium, uerius quàm in insula, extracto nomine à specie capræ, ut Plinius ait. Alij ab insula quam Aegeas Homerus uocat. οἱ δέ τοι ἐς ἑλίκην καὶ αἰγάς. Hæc sacra erat Neptuno, qui ut scribit Nicocrates phantasmatis quibusdam nocturnis incolas infestabat. Pherecydes ipsum Neptunum Aegæum appellatum fuisse dicit: unde & mare ab eo cognominatum. Hoc pelagus sanè procellosum ob frequentes insulas ab autoribus describitur. Est & Aegæus campus in Phocide à fluuio Aegea nominatus Eustathio. Igitur de Ionici prius insulis dicendum, quæ Epiro adiacēt in mari Thesprotico, quarum potissimæ Cercyra, Cephalenides, Echinades.

Cercyra
Corcyra
Casiope
Phalacrum
Amphibolis
Phæacia
Scheria

CERCYRA à Græcis appellatur: nūc Corfinium, diuersa à CORCYRA quæ parua est insula in Adriatico Venetis possessa. Oblōga est milibus passuum nonagintaseptem. Cum portu & ciuitate eiusdem nominis libera, & oppido CASIOPE templum Iouis olim habente, itemq; promontorijs Phalacro & Amphiboli: uocata ab Homero Phæacia & Scheria, à Callimacho Drepanum, ut Plinius refert. Eustathius in Dionysium scribit, hanc quondā potentia nauali floruisse, & bello Persarum toti Græciæ communi sexaginta triremes armasse. Esse præterea Corinthiorum ædificium.

Bacchiadæ
Alcinous
Cephalenia
Cephalenides
Cephalus

Cuius rei originem enarrator Apollonij poëtæ hoc modo refert BACCHIAS filius Dionysij Corinthi agebat. cuius successores Bacchiadæ appellati, nobilitate ac potentia polluerunt. Cumq; interfecissent Actæonem magnum apud Corinthios uirum, Melissus pater de repub. Benemeritus ad ultionem populum concitauit. Pauloq; pòst ex nimio dolore præcipitem se è loco sublimi dedit. Igitur cum expellerentur Bacchiadæ, unus ex eis Chersocrates cum socijs Cercyram tenuit expulsis ueteribus colonis, qui fugientes ac Ceraunia & Epirum prætereuntes ad Oricum in Illyrico peruenerunt, eaq; loca ubi Abytes sunt tenuere. Hic Alcinoi cū Nausica filia regnum hospitiumq; Vlyßis & horti celebrati: nūc omnia in Venetorum concessere potestatem, qui eam insulam simul & uicinas proximis annis contra tot millia Turcarum diuinitus defenderūt. Cephaleniam Plinius Melenam prius appellatam dicit, Hellanicus & Dulichium. Strabo autem non idem apud Homerum uocari, præterea tetrapolim esse, sed suo tempore ad nihilum redactam C. Antoniū cum hic exularet & penè dominaretur restituere conatum fuisse. Eustath. in Homerū dicit Cephalenidas insulas Teleboas & Taphios, de quibus pòst paulo dicam, tenuisse, donec Cephalus progenitor Vlyßis ex Athenis ab Amphitryone missus eos expugnauit, donoq; habuit ac Cephalenidas à suo nomine appellauit. Ex succeßione deinde cum ad Vlyssem uenirent, ab eodem Troianis temporibus ducti fuere, ut Hom. in catalogo ostendit inter Cephalenidas SAME insula est

Same
Echinades
Acutæ
Asteria
Dulichium
Itaca
Crocylia
Zacynthus
Taphiæ

altera à Samo Ionica. Hom. δουλίχιόν τε σάμην τε καὶ ὑλήεντα ζάκυνθον. Huius coloni Samei appellantur: alij Samij Straboni. Adiacent Cephaleniæ & ECHINADES insulæ ab echinorum frequentia dictæ, sicuti Sepiades à sepijs. Laguſæ à leporibus. Phycusæ ab alga. Pithecusæ à simijs Pityusæ à pinis, ut Eustat. Strabo quoq; inter Echinadas & Zacynthū insulas ὀξεῖας, id est, ACVTAS ponit, ab Homero θοὰς, id est, celeres uocatas, dicitque per Troiana tempora per Megetem Phylei filium, & illas Echinadas tenuisse. Phyleum enim iratum à patre Augea Elidis & Epeorum rege discessisse, atq; hæc loca cum Epeis occupasse, Dulichiūq; condidisse. Hom. Μέγης, ὃν τίκτε διὶ φίλος ἱππότα φυλεὺς ὅς ποτε δουλίχιον δ' ἀπενάσσατο πατρὶ χολωθείς. ASTERIA iter Cephalenā et Ithacā, Asteris ab Homero dicta. Ἔστι δέ τις νῆσος μέσσῃ ἁλὶ πετρήεσσα, Μεσσηγὺς ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης, Ἀστερὶς οὐ μεγάλη. DVLICHIVM & Dulichia dicitur à Dulico Triptolemi filio: est & insula Doliche in Lycia, altera ciuitas in Campania Stephano. Strabo autem hanc circuitu centum sexaginta stadiorum esse & originem à Phyleo quem suprà memoraui habuisse dicit. ITHACA clara tantum Vlysse, sterilis alioquin ac parua etiam Ciceronis testimonio in orationibus his uerbis. At si uos, id quod iure debet, uestra patria delectat, cuius tantus est ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulum affixam uir sapientißimus immortalitati anteponeret. In ea Neritus est mons quem in primo Odysseæ idem poëta νήριτον ἀνδρόεσσαν uocat. Hinc Neritius heros Vlysses appellatus est. altera in Syria Ithaca Eustathio. CROCYLIA plurali numero & singulari Crocylium memorat Thucyd. nec solum insula est, ut ait is qui scripsit Ethnica, sed pars Ithacæ diuisæ in partes quatuor. Prima ad meridiem & mare pertinet, secunda ad nauale, tertia ad Crocylium, quarta ad Aegilipa quam Tracheam Homerus uocat. Eustat. ZACYNTHVS à Zacyntho filio Dardani, alia in Hispania, tertia in Libya Stephano. Apud Homerum utroq; genere profertur. καὶ ὑλήεσσα ζάκυνθος, καὶ ὑλήεντα ζάκυνθον. TAPHIAS insulas prope Echinadas etiam Strabo ponit, quarum caput Taphus: ijs Taphij & Teleboæ imperauerunt, de quib. huiusmodi repetit originem enarrator

Apoll

Persei progenies.

Apollonij poetæ. Perseo ex Andromeda, ut narrat Herod. quatuor fuere filij, Alæus, Steneleus, Mestor & Electrion, qui simul regnauerunt. Ex Hippotoe Mestoris filia, & Neptuno Pterelas genitus: ex Pterela Telebos & Taphus, à quo Taphus insula, in qua Teleboæ ac Taphij communi nomine & imperio fuere. Igitur ij Hippotoes eorum auiæ pecuniam, ab Electrione eorum necessario qui pro ea spoponderat, repetebant: qua negata ad arma uenere, armenta abegerunt, ipsum denique & filios sustulere. Alcmena Electrionis filia patrem ultura, Amphitryonem Thebanum hominem potentissimum in matrimonium accepit, atque hoc pacto bello inter eos conflato ab eodem Amphitryone deleti sunt, eorum'que regnum Cephalo profugo Atheniensi qui exercitui præerat donatum. Quod ad Vlyssem è successione peruenit. Hæc ille. Ex quo apparet Teleboas & Taphios omnibus ijs insulis imperasse. In eodem mari è regione Eleorum duæ cernuntur insulæ STROPHADES appellatæ antiquo Harpyiarum receptaculo claræ: unde ἀπὸ τοῦ στρέφειν nomen auspicatæ, quod huc conuersæ sint à Zetho & Calai è Phinei mensa fugatæ. In quarum altera Cœnobium hodie diui Basilij uisitur, altera Ornithonis usum monachis suppeditat, tanta Græcis alioquin seueritas, & in hac parte religio, ut turpe Christi seruis existiment auiaria huiusceemodi aut leporaria propter coitũ ob oculos uersari.

Strophades

Cœnobium Basilij

CYCLADES ET SPORADES.

ADIACENTES Aegæo Creticoq; mari Cyclades sunt & Sporades, hæ quòd sparsæ, illæ quòd in orbem consistant, appellatæ. Has alias alij ac pene innumerabiles faciunt. quæ omnes partim in Venetorum, partim in Turcarum uenere potestatem, magna'que ex parte nomina mutauerunt. Antiqua Samus, Samothracia, Imbrus, Pathmos, Anaphe, Tenedos, Cia, Chius, Tenus, Thasus. Cycladum prima Delos est ob Phœbi numen. Cum cæteræ mouerentur, hæc sola stabilitate donata, ut ait Pind. poeta: dicta'que à manifestatione sui, quod statim in mari apparuerit Plinio. Strabo apud hanc Cynthum montem & Inopum paruum fluuium ponit. Ortygiam nonnulli eandem cum Delo ponunt, alij uicinam. Plin. Ortygiam dicit à Latonæ sorore, & Asteriam ab astri similitudine Delum appellatam: apud hanc Cenchrius amnis labitur, ubi dicunt Latonam peperisse, oleamq; monstrari ubi post partum quieuit Straboni. PARVM quidam ex Arcadia condidit, ut ait Callimachus. Nicanor autem in Antonomasijs dicit eam uocatam esse Pactiam, & Demetriada, & Zacynthum, & Hyriam, & Hylessam, & Minoiam: Cabarnen à Cabarno quodam, qui raptum Proserpinæ Cereri indicauit: postremo ab Iasonis nepote Parum. Hæc quondam in deditionem Miltiadis ducis Atheniensium ueniens, promissis non stetit, statim'que rebellauit, ex quo apud Græcos prouerbium in fœdifragos, ἀναπαριάζειν. autor Steph. Gignit marmor candidissimum, quod Lychnium uocant: quoniam ad lucernas effodiatur. Eo sunt usi primi omnium Dipœnus & Scylus marmorarij. Plin. De Pario uerò Propontidis ciuitate in Phrygia dixi. Naxos eadem & Strongile, & Dionysias dicta Plinio, sacra Baccho: hodie uerò præsulem metropolitanum habet, & ducem è gente Veneta, qui plures in eo pelago insulas possidet. Mycon Plinio, Myconus Straboni. in hac sepulti dicuntur gigantes ab Hercule interfecti: ex quo prouerbium, Πάνθ' ὑπὸ μίαν Μύκονον. In eos qui ea quæ natura sunt diuidenda, sub una scriptione ducunt. Vocant & Myconios caluos, quod eorum regio sit huiuscemodi. Syrus prima producta, quam Hom. in Odyssea Syriam uocat. Hinc fuisse traditur Pherecydes philosophus. Est item Scyrus addita c litera,

Delos

Cynthus

Ortygia

Cenchrius

Paros

Naxus & Strõgile.

Mycon

Syrus

Scyrus

ante Macedoniam insula Lycomedis, clara Homeri sepulcro, & latebris Achillis pueri, dum peteretur ad bellũ Troianum: dicta quasi σκληρός, à loci asperitate. Scyri capræ mirabiles feruntur, & lapides uario colore præstantes. Eustath. Seriphus locus asper, & aptus exilio. Hic dicit Aelianus de animalibus. Perseum cũ capite Medusæ fessum quieuisse apud paludem, excitatumq; à ranis perpetuum illis silentium ante Iouem patrem imprecatũ: ex illo ranas ibi obmutescere. Tenus, ubi olim duo sepulcra, Zethi & Calais filiorum Boreæ, quorum alterum Borea flante mouebatur, ut ait enarrator Apollonij. Arist. de miraculis dicit in ea φλαλαρ commixtionem esse, unde ignẽ facile accendant. Et Athenæus in dipnosophistis fontem in eadem esse, cuius aqua uino minime commisceatur. Steph. hanc Ophiusam dicit appellari: præterea alterã esse Tenum Laconiæ, unã è centum. Thera è Cycladibus una, quam Euphemus Argonautarum unus, iacta in mare gleba constituit, ac Callisten uocauit, incoluitq; Sesamus ex eius prognatis. Postremo Theras Autesionis filius, qui eò è Sparta uenerat, de suo nomine appellauit. Quam historiam ijs uersib. explicat. Εὔφημος βῶλον δὲ θεοπροπίῃσιν ἰανθεὶς ἧκεν ὑποβρυχίην, τῆς δ' ἔκτοθι νῆσος ἀέρθη Καλλίστη, παίδων ἱερὴ τροφὸς Εὐφήμοιο. οἳ πρὶν μέν ποτε δὴ Σιντηΐδα Λῆμνον ἔναιον, Λήμνου τ' ἐξελαθέντες ὑπ' ἀνδράσι Τυρσηνοῖσι, Σπάρτην εἰσαφίκανον ἐφέστιοι. ἐκ δὲ λιπόντας Σπάρτην Αὐτεσίωνος ἐῢς πάϊς ἤγαγε Θήρας, Καλλίστην ἐπὶ νῆσον, ἀμείψατο δ' ὄνομα Θήρης ἐξ ἕθεν. ἀλλὰ τὰ μὲν μετόπισθε γένετ' Εὐφήμοιο. Euphemus glebam, augurijs lætus Mijt summersam. hanc extra insula exorta est Calliste, natorum sacra alumna Euphemi. Qui ante olim Sintiada Lemnon habitabãt. Lemnoq; expulsi à uiris Tyrrhenis, Spartam profecti sunt incolæ: deserentes uerò Spartam, Autesionis bonus filius eduxit Theras, Callisten in insulam: mutauit autem nomen Theræ ex se, sed hæc quidem facta sunt post Euphemũ. In hac insula Eustat. ex aliorum autoritate tradit, quinquagenarios et septenarios homines morientes insectos esse: hos quod limẽ uitæ attingentes ignorentur quales futuri sint: illos quod satis diu uixerint. Anaphe, prope Theram, prius Membliarus dicta à conditore eiusdem nominis, qui cum Cadmo socius missus ad inquirendam Europam fuerat: deinde cum Argonautis in mari per tempestatem errantibus hæc insula opportuna apparuisset, uocata ab eis Anaphe, ἀπὸ τοῦ ἀναφαίνεσθαι. Eust. Hippurus, non procul itẽ à Thera. Antissa est & altera Indiæ, quam Philo & Demades Milesium scribunt, tertia Lesbi ciuitas. Cythnus prius & Ophiusa, & Driopis uocata. Cythnicus caseus, & Cythnicus pictor in precio. Idem. Nisyros dicta ἀπὸ τοῦ νέω καὶ σύρω, id est nato, et trabo: quod tridẽte Neptuni abscissa ab eo insula fuerit tracta à gigãte Polybote natando: molari lapide tota constat. Vinum præterea Nisyrum laudatissimum, ut Eustath. Strabo autẽ & Steph. dicunt Polybotẽ gigantẽ à Ioue fulminatũ, hic natantẽ, & Neptuno tridente petitũ frustra. ictam Co insulæ partẽ, hanc insulã fecisse. Hom. Οἵ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον. Giarus asperitate situs, et coeli inclemẽtia infamis. Antigonus Carystius scribit in hac mures letali esse morsu, ita ut ferrum usq; rodant: arborem si attingant, aridam reddunt. Circa mare Creticum insulæ potissimæ: Siphnus, Sosandra, Melos, Cythera, Calabria: ubi perijt Demosth. Siphnus prius Merope. Sosandra à salute nomen auspicata, quod à piratis incursantibus incolas seruauerit. Steph. Cythera urbem habet eiusdẽ nominis, unde Venus nomen sumpsit: ut apud Hesiod. fabula, à Cythero filio Phœnicis: uocabatur autem Porphyrusa, ob pulchritudinem frequentiamq; purpurarum, ut testatur Aristoteles. Est & Cythera populus Athenis Pandionis tribus Stephan. Calabria ubi Asylum Neptuno dicatum, quò confugit

Seriphus

Tenus

Thera

Anaphe
Membliarus

Hippurus
Antissa

Cythnus
Nisyrus

Giarus in mari Cretico.

Siphnus
Sosandra
Melos
Cythera

Calabria

fugit olim Demosthenes illæsus, nisi sibi mortem ueneno conscivisset. Dicitur hanc Neptunus commutatione Deli habuisse, dum insulas eas dij sortirentur: sicuti etiam pro Pytho Tænarum recepit: unde prouerbium in sponte receptus, & commutatis carmen illud. Ἴσον Δῆλόν τε Καλαυρείαν τε νέμεσθαι, Πυθώ τ' ἠγαθέην καὶ Ταίναρον ἠνεμόεντα. Est & altera in Italia Calabria. Idem.

Thasus

Thasus ædificium Pariorum Straboni. Arriano autem Thasij filij Neptuni. Eustath. hanc insulam Auream quondam uocatam fuisse dicit, ob inuentas aurifodinas à Phœnicibus, qui ex Thaso Phœnicio huc habitatum uenere, unde nomen insulæ inditum.

Cimolus
Cimolia
Lerus

Cimolus media producta, ex qua Cimolia terra apta nitro præparando Straboni. Hæc enim alba est, linteaq; candidissima reddit. Lerus. hic Phocylides pessimos agere colonos refert, his uerbis, Λέριοι κακοί, οὐχ ὁ μέν, ὃς δ' οὔ· πάντες, πλὴν Προκλέους· καὶ Προκλέης Λέριος.

Therasia quæ Sanctorinum.
Casos
Casiæ

Therasiam Strab. prope Theram ponit. hodie Sanctorinum, cui dux idem ac Naxo præsidet, è gente Veneta. Casos oppidum habet sui nominis: circa illam plures insulæ Casiæ uocatæ Straboni. Hom. Οἳ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον Κράπαθόν τε Κάσον τε. Eustath. hinc coloniam traductam in Syriam dicit, quæ nomen dedit Casio monti, uocatamq; prius Astraben.

Helena, quæ & Macris.
Cranae
Icaria

Helena inter Sporadas, quò primum adplicuit Helena post bellum Troianum: uocatur & Macris è longitudinis forma Stephano. Strabo esse hanc putat, quam Hom. Cranaen appellat: ubi primum Menelaus Helenæ concubuit. Νήσῳ δ' ἐν Κραναῇ ἐμίγης φιλότητι καὶ εὐνῇ. Icariam inter Sporadas Dionys. poeta iam usque suo tempore desertam fuisse dicit: ab hac Icarium mare. Quidam ab Icaro Dædali filio hunc cadente, dictum putant. Coniungitur enim à septentrione Carpathio mari, ab austro Aegyptio, ab occasu Cretico & Aphrico Straboni.

Carpathus tetrapolis

Carpathus insula tetrapolis est, quarum una Nisyrus eodem nomine cum insula supra nominata. Carpathium hinc pelagus, quod à meridie Icarium habet. Eustath. dicit quod hæc Porphyris dicta est, à purpurarum frequentia. fert etiam ferrum. Prouerbium in eos qui male rem gerunt, ut cœpti pœniteat, Carpathius leporem: eo quod insulares primum lepores eò importantes: paulo post quum uidissent eos segetes depasci, expulerunt.

Amorgus tripolis

Amorgus inter Sporadas habet ciuitates tres, Arsenen, Minoiam, Aegialem uocabatur autem Pancale & Psythia, & Carsia à Carsio quodam qui eam tenebat. Nicolaus Amorgen eam uocat. Hinc uestis Amorgina, proprium habebat colorem.

Oenoe

Oenoe prope Eubœam, postea Sycinus dicta, à filio Thoantis & Oenoes Naiadis. Historiæ meminit Apol. φύγε καὶ τὸν μὲν ἐς Οἰνοίην ἐρύσατο πρόσθεν ἄτερ Σικίνον τε μεθύστερον αὐδηθεῖσαν Νῆσον ἐπακτῆρες Σικίνου ἀπό, τὸν ῥα Θόαντι Νηιὰς Οἰνοίη τέκεν εὐνηθεῖσα.

Astipalea

Astipalea ab Ancæi matre appellata, alia in Co insula, alia in medio Cretæ, quarta in Samo, mons est prope Atticam. Steph.

Calidnæ

Calidnas etiam insulas, quæ prope Lectum promontorium sunt, Homerus inter Sporadas ponere uidetur. Οἳ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον Κράπαθόν τε Κάσον τε, καὶ Κῶν Εὐρυπύλοιο πόλιν, νήσους τε Καλύδνας. Harum potissima Calidna, nonnulli Calimnam scribunt, ubi mel nascitur cum Attico certans.

Aegles
Ceos
Cea
Cia
Cea uestis.

Aegles, ubi Aegleti Apollinis fuerat templum. Anaphe finitima Straboni. Ceos, Cea, & Cia: tribus enim modis hæc insula inter Cycladas ab autoribus ponitur, Ptolemæo Cia, Straboni & Plinio Ceos, quamuis Coos mendose apud Plinium legatur, qui dicitur à nostris hanc insulam Ceam uocari, unde Simonides fuit, & uestis delectationi fœminis uenit.

Calabria

Ex quo Cea ueste, non Coa apud Propertium legi debet. Hanc hodie Permarini Venetorum patricia familia tenent: autor uterque tetrapolim facit, è quibus duæ restant: Carthea uidelicet, & ea quam Iulidem uocant. Apud hanc quoque insulam mos barbarus erat, ut maiores natu annis L X. qui se inutiles reipublic. sentirent, ueneno uitam finirent. Autores Strabo & Aelianus de uaria historia. Est & Cius oppidum Mysiæ, & Chius, itemq; Cos insulæ in eodem mari, de quibus mox. Sunt & aliæ, Andros, Olearus, Ascania, Cynara, Doliche, Astragile, Pathmos diui Ioannis exilio nobilitata.

Chius
Cos
Andros
Olearus
Ascania
Cynara
Doliche
Astragile
Pathmos
Aegina

ATTICAE, IONICAE, AEOLICAEQVE INSVLAE.

CYCLADUM quoq; ac Sporadum extimeq; multæ, inter quas Atticas, Ionicas, Aeolicasq; Aegæum continet, usque in Hellespontum, Atticæ sunt, Aegina & Salamis: Aegina penultima correpta, quamuis apud Homerum metri causa producatur. Eius amplissima apud autores mentio, cognominata ab Aesopi filia Aegina Aeaci matre, quum prius Oenoe diceretur: nobile quondam emporium omnibus in eo mari negotiantibus. Argentum prius ibi factum atque signatum esse Eustath. testatur, obolumq; Aegineum reliquis præstare. Hic Aeacus regnauit pater Thelamonis, & Pelei: horum fratre notho interempto, alter Salamina, Peleus uerò in Thessaliam fugit. Aeaco defuncto Triacon quidam Argiuus uacuam rege insulam inuasit: ex quo illa Argiua & Dorica lingua partim censebatur. Hic & Aeacia fiebant in Aeaci honorem, & Manteum erat Iamidarum. Iusti enim Aeginetæ prædicabantur, & hospitales, apud quos Iupiter hospitalis coli à Pind. dicitur, ἔνθα σώτειρα ξενίου πάρεδρος ἀσκεῖται Θέμις. Hinc & Alcmedon & Timosthenes nobiles athletæ: hic in Nemea, ille in Olympia uictor, ut idem poëta testatur. Altera est Aegina prope Epidaurum in continenti: quapropter nonnulli Homeri carmen loco ubi dicitur: quiq; tenent Aeginam, legendum putant, insulaq; Aegina ut enarrat Eustath.

Aeacia festum
Manteum Iamidarum
Alcmedon & Timosthenes athletæ
Salamin

Salamis consequenter longitudine L X. stadiorum ciuitatem eiusdem nominis habens: dicebatur Pityusa à pini frequentia, & in bello Troiano Atheniensibus adhæsisse, ut monstrat Hom. στῆσε δ' ἄγων ἵν' Ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες. Sistit ducens, ubi Atheniensium constitere phalanges. Quem uersum à Solone seu Pysistrato qui Homerum interpolant, additum nonnulli suspicantur, ut autoritate Homerici carminis, ea insula de qua inter Megarenses & Athenienses acerrime certatum fuerat, in Atheniensium potestatem ueniret, quibus antiquitus militasset: ut autor idem narrat.

Salamis

Salamis altera apud Cyprum, quam Teucer superiore relicta post bellum Troianum ædificauit, nominataq; quandoq; Cenchrea, à uiro eius nominis, qui eam tenuit, Ophis ex moribus cognominatus: expulsus deinde ab Eurylocho est: autor idem. Hanc etiam Boccarus rex potentissimus tenuit, à quo classis præfecto Lycophron poëta Xerxem superatum fuisse dicit.

Scyronides

Scyronides petræ ubi Scyron tyrannus de saxo prætereuntes præcipitabat: sublatus deinde à Theseo fuit. Strabo.

Samus

Samus Ionica insula, prius Parthenias, postea Anthemus, deinde Melamphyllus, postremo Samus dicta à quodam Heroe, qui colonos ex Ithaca deduxit. Ciuitates in ea X I I I I. Tymbro & Patroclus condidere. Eustath. eam felicem quondam fuisse, Iunoniq; dicatam, prouerbium quoque esse propterea: Samum lac gallinaceum ferre. Paulatim deinde ob tyrannos eius defecisse: præsertim Sylosonta fratrem Polycratis. Parthenius hac fluuius labitur, qui postea Imbrasus est dictus, ut indicat Callimachi uersus: ἄντι γὰρ ἐκλήθης Ἴμβρος Παρθενίου. Ex Samo laudant fictilia. Auson. Atque abacum Samio sæpe onerasse luto. Hanc patriam Pythagoras ornauit, qui Sylosontis tyrannidem pertæsus abijt in Aegyptum. Rediens autem cum, nihilo

Parthenius
Pythagoras
Syloson. Polycrates tyrãni

nihilo melius rem inuenisset, secessit in Italiam. Samios Athenienses non obtemperantes graui obsidione mulctarunt: ac colonos ad duo milia miserunt. Strabo.

Samothracia

Samothracia quondam Dardania, quod Dardanus ex Hetruria fugiēs hic substitit: mox in Troiam traiecit, ut Eustath. qui etiam ex autoritate Aristotelis de rep. Samothraciæ dicit Leucosiam uocatam: deinde à Sao Mercurij & Rhenes filio Samus, Thracibus postremo habitata, Samothracia appellata. Hanc Apollon. primo Argonautarum Atlantidos insulam uocat, quod ut ait eius enarrator, Electra Atlantis filia eam habitauerit, quam incolæ Strategeda uocabant. Hanc dicunt ex Ioue tris filios genuisse, Dardanum quem suprà diximus, Iasium qui à Ioue fulminatus fuit, & Harmoniam quam duxit Cadmus, quæ à matris nomine portas Thebarum Electridas uocauit. In Samothracia mysteria quædam celebrant: quibus initiati nautæ maris securitatem auspicabantur: ad hanc iussit Orpheus Argonautas descendere: hæc ille.

Chius

Melena

Chius ciuitatē habet eiusdem nominis portuosam, capacemq; nauium LXXX. Promontorium Melenam, montem Palmæum, Aruisiam, locum asperū & importuosum, qui uinum fert Græcanicorum optimum: hæc Strab. Verg. Vina nouum fundam calathis Aruisia nectar. Hæc nostra ætate adiectione unius literæ Maruisia dicimus, quæ prius è Chio, nūc è Creta optima ueniunt. Fert & nigrum laudatissimum. Plin. dicit hanc liberam fuisse ciuitatem & Echaliam antiquitus appellatam, ex Metrodori uerò & Cleoboli autoritate à Chione nympha cognominatam. Hanc denique Andronicus Paleologus Imp. Constantinop. Genuensibus à quibus imperio fuit restitutus, concessit.

Echalia

Caunus

Caunus à Cauno dicta, adamato à sorore Biblide, quæ se præ dolore suspendit: unde prouerbium in amores inconcessos, Καύνιος ἔρως: pestilens alioqui locus ob inclementiā cœli. Ex quo narratur Stratonicus citharœdus illac iter habens, ac respiciens colorem hominum ob pallorem prope subuiridem, dixisse illud Homericum lib. VI. Iliados, Οἵηπερ φύλλων γενεὴ, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν, id est, Tale quidem genus est hominum, quale & foliorum. Refellentibusq; eius cauillum, addidit non minus urbanum: quo eos dicam morbidos, ubi mortui ambulant? Lesbos Aeolicarum metropolis, mil. stad. circuitu, clara præsertim uulgata capitis Orphei fabula, quod extinctum, huc undis aduectum, ac locutum tradunt: ratio, quod post Orpheum in ea insula celeberrima ingenia eloquio claruerunt, quorum de numero Arion, Pyttacus, Sappho, Alcæus, Terpandrus.

Lesbus
Mitylene
Erassus
Methymna
Pyrrha
Antissa.
Sigrium promon.
Hecatiton
Smynta
Grinium
Cilla
Tymbra
Tenedos

Eius ciuitates plures. Lesbus homonyma insulæ, Mytilene, Erassus, unde Theoph. fuit: Methymna, uini feracissima: Pyrrha: Antissa, Sigrium promontoriū Mitylenen hodie unà cum tota Lesbo Metellinum appellant, quondam Francisci Catalusij Genuensis, Cui Caloioannes Imp. Constantinop. quod eius auxilio classis ad imperium restitutus fuerit, dono concessit: nuper uerò dum nostri eam inuadere uellent, à Turcis maxima clade reiecti. Inter Lesbum & Asiam Insulæ circiter XL. Hecatonesi dicuntur Straboni, in quibus Apollo colitur Hecatæus ab Homero appellatus, id est, longe iaculans: inter quas præcipuæ Smyntha, Grynium, Cilla, Tymbra, ubi Smynthæus, Grynæus, Cillæus, Tymbræus Apollo colitur. Tenedos uocata quandoque Leucophrys, deinde à Tenide puella Tenedos, quæ odio nouercæ calumniam apud patrem passa, quod à tibicine compressa fuisset, in pelui ab eodem posita, & fluuio Cydno permissa, delata est in hanc insulam: ubi Neptuno templum dicauit, in quod tibicines ob puellæ infamiam ex lege non ingrediuntur. Hæc Aelianus de uaria historia: hodie quoque nomen antiquum retinet.

Lemnos
Myrina
Ephestia

Lemnos contra Troadem iacet: nunc Stelimenum appellatum, ubi Vulcani officina, & urbes duæ, Myrina, & Ephestia. Hom. Lemnios Sinties appellat, ubi Vulcanum è cœlo claudum cecidisse, primo Iliados dicit. Lemniades mulieres uiros interfecisse ad unum omnes præterquam Hypsipylen, quæ Thoanti patri pepercit: cum alij tum Apol. in Argonauticis refert. Causa fuerat, quod cum Venus à uiris in sacrificio despiceretur, tetrum odorem uxoribus immisit. Illæ propterea despectæ, in uiros è Thracio bello cum captiuis pellicibus sibi adiunctis redeuntes coniurauerunt. Hæc insula à Ludouico patriarcha Aquileiensi, qui à Callisto III. cum classe aduersus Turcas fuerat missus, ex hostibus recepta fuit, statimq; post eius discessum deperdita.

Gnidus

Gnidus geminos portus habet, ac in fronte insulam VIII. stad. circuitu: altam & aggeribus iunctam continenti, facientem Gnidum quodam modo biurbem: nam maxima eius pars insulam habet, utrunque contingentem portum. Fuere hinc Eudoxus mathematicus Platonis sodalis, Theopompus historicus, Ctesias medicus & historicus. Strab.

Cos

Cos ciuitatem eiusdem nominis habet. Hom. Κῶν Εὐρυπύλοιο. Euripalus enim Herculis & Caliopes filius in ea regnauit, dicta quondam Merope à Meropum genere inibi habitantium, uel à Merope cuius filia Co nomen insulæ dedit. Incolæ Coi dicuntur: clara Aesculapij templo, & Apellea Venere imperfecta, quā Coi Augusto dono dedere: præterea Hippocrate medicorū principe, & Philete elegiarum poëtarum Nicea tyranno. Hanc hodie Langoum uocant, in Rhodiorum quandoq; postremo in Turcarum potestatem concessit.

Longom

Tenarus

Tænarus insula in hoc mari dicta Stephano à Iouis filio Tænaro, cui & templum Neptuno in hoc loco constituit: clara insuper marmoribus.

Isus
Peparethus
Scyathus
Halonnesus
Imbrus.

Ante Magnesiam insulæ sunt Straboni, Isus, Peparethus, Scyathus, Halonnesus, à sale quod ibi conficitur dicta, Procōnesus antea, ut ait Stephanus. Ante Thraciam Imbrus sacra Cabiris Thracum numinibus & Mercurio, quem Imbrum fortunati uocant, ut autor idem dicit.

HELLESPONT. PROPONTIS, BOSPHORVS, EVXINVS.

POST Aegeū Hellespontus, Propōtis, Bosphorus, & Euxinus cum eorum insulis sub uno aspectu cōsiderandi. Hellespontus enim nunc Brachium S. Georgij cognominatus: ab Helle Phryxi sorore in eo demersa, nomen olim auspicatus: longitudine procedens: hinc Sesto & Callipoli, inde Abydo & Lampsaco. spatio septem stad. freto diremptus, quod Xerxem pontibus iunxisse dicunt. Propontis uerò est ubi paulatim mare ex angustijs spatiatur. In hoc omnis Asiaticæ Mysiæ sita est ora, hic etiam Cyzicus insula est duobus pontibus iuncta continenti, cū urbe eiusdē nominis, gemino portu, & naualibus: iuxtaq; montē Arctacem habet Straboni, ubi nutrices Bacchi in ursas fuere conuersæ, ex argumento nominis: ueritas autem quod hic mons maxime feris abundat. Eustat.

Arctax

Cyzicus autem de nomine regis etymum trahit, qui ut est apud Apollonium, Argonautas honorifice excepit: deinde cum in prælio cum Dolionibus congrederetur, per imprudentiam ab ipsis Argonautis est interfectus. Cuius genealogiam historiamq; in Onomatologia latius descripsi. Diogen. Cyzicenus qui res patriæ suæ conscripsit, dicit in Propontide has esse insulas. Proconnesum, Phœnicem, Halonem, quæ & Prochone uocatur: Physcum Ophiessam, Besbicum. Sed & aliæ quoque Stephano recensentur. Artabicia, Balcea, Harpagia ἀπὸ τῆς ἁρπαγῆς, unde raptus Ganymedes. Aphnius palus, Terea mons. Præterea Doliones populi, & Macrones, omnes

Proconnesus
Phœnix
Halone
Physcus
Ophiessa
Besbycum
Artabicia
Balcea
Harpagia
Aphnius
Doliones

Cyzico

Cyzico adiacentes. Sunt monstrosi quidam, quos Idæos dactylos uocant, statura gigantea: quibus Cyzicus imperat, & Argonautæ pugna restiterant.

Macrones

Macrones enarrator Apollonij à longis crinibus dictos esse uult à Macronibus populis Eubœæ, quorum coloni sunt. Strabo tamen hos inter gentes Ponticas ponit. Eusstath. in Dionysium, dicit suo tempore Zanos appellari, regionem'que eorum in ponto Zaniam. Idem & Procopius.

Zani, & Lazi

Zanos enim & Lazos in dextera Ponti supra Trapezontios ponit: & hæc quidem de Propontide. Rursus igitur mare in arctum & angustias coit, & Thracius Bosphorus uocatur, latitudine D. pass. quà Darius Xerxis pater copias ponte transuexit, ut ait Plinius:

Thracius Bosphorus. Dareus

Duo in his ora describuntur, exterius alterum & boreale, alterum interius & australe. Memorãtur & Bosphori præter hunc duo alij: Cimmerius, & Indicus

Cimmerius Indicus

De hoc autẽ Arianus sic scribit, Πόρθμος ὁ κατὰ χαλκηδόνα καὶ βυζάντιον ὁποτὲ μυσιος, διότι μύσιοι ἀντιπέραν ὤκουν τῶν θρακῶν. ὕστερον δὲ βοσπορός, ἐπὶ τῇ συμφορᾷ τῆς ἰοῦς. hoc est, Porthmus qui iuxta Byzantium & Calcedonem est, aliquando Mysius dictus, quod Mysij prope habitauerint: postremo dictus Bosphorus in transitu, à calamite Ius bouis. Aliqui uero non ab Io, sed ab alio boue, quem à uaticinio quidam è Phrygia Byzantium transfretantes, ducem secuti sunt: eius deinde pro tali beneficio æneam icona statuerunt, quem Claciđonenses etiam templo honorauerunt. Posteris deinde temporibus dictus & Bosphorus ab oratoribus per quandam paraphoram, quod Philippus Macedo in expugnatione Bizantij noctu clam cuniculum effoderet, quo milites introduceret. Ciues igitur beneficio lunæ per rimas cuniculi fulgẽtis fraudem animaduertentes, sese munierunt. Hæc Eustath. in Dionysium. Dicitur etiam huiusmodi maris angustia, ex Græco & recepto uocabulo Porthmus, & Porthmea, sicuti terræ angustia duo maria dirimentes isthmos.

Porthmus Isthmus Pontus inter duos Bosphoros

Sequitur Pontus, qui inter duos Bosphoros, Cimmerium, & Thracium D. mil. pass. Polybio distantes. Dicitur & Euxinus, quod Hercules hunc locum purgauerit, hospitalemq; reddiderit, cum prius propter uicinos Scythas inhospitales, Axenus à Sophocle & ab alijs uocaretur: Hunc Herodotus maximum esse pelagus dicit: duoq; ibi inter se aduersa promontoria, ueluti columnas geminas Pontum modo Scythici arcus contenti, qui cornibus coniungatur, coarctant: alterum ex his australe Carambis uocatur, quod ad terram Paphlagonum

Carambis Criumetopõ

alterum Criumetopon, quod ad Cimmerium pertinet, quare euenit, ut nauigantibus ex oriente in occidentem, seu ex aduerso longè conspicientibus, finem se putent pelagi uidere; iuxta uerò propinquantes, prolixius quam putauerint protendatur, ex quo duo freta à Sophocle sunt appellata. Habet præterea Pontus Cyaneas petras, quas Stra. scribit paruas

Cyaneæ petræ, quæ & symplegades

esse insulas inter se aduersas: alteram in Asiam, in Europam alteram spectantes, ab Europa X X. stad. diuisas. Pindarus fabulam secutus, uiuere eas dicit, extinctasq; tunc demum cum Argo pertransit. Scribitur & de his in Odyssea. Dionysius & Herodias πλανητὰς appellant, quasi mobiles & erraticas. Dicuntur Cyaneæ à colore nigranti, ab undarum concursu & nauigiorum: dicuntur & Symplegades à mutuo congressu, de quibus apud poëtas mentio. Est & in eodem Ponto Thynias Ptolemæo, & item alijs: cuius perimetrum Eustath. ex aliorum autoritate V I I. esse stad. tradit, à nympha quadam Heracleotica eiusdem nominis dicta.

Thynias

Callisthenes in Periplo eam Thynida à Græcis uocari & insulam & regionem, à Barbaris uero Thyniam. Strabo item in eodem mari propè Paphlagoniam duos esse scopulos dicit, à colore Erithynos uocatos, quod tellus in ea parte rubricare uideatur.

Erithyni

Stephanus eos tamen inter Paphlagoniæ ciuitates ponit, & Homerus in Paphlagonũ catalogo collocat, ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. Apol. in Argonauticis, ἀκταῖς τε παραπρόνοντ' ἐρυθίνους. Inuenitur & piscis Erithynus ob eandem coloris causam cognominatus. Cimmerius Bosphorus ab oppido Cimmerio uocatus, latitudine X X X. longitudine L X. stad. Straboni.

Cimmerius Bosphorus Mæotis

Mæotis enim ipsa quasi Ponti mater dicitur. Mæa enim nutrix Græcè. V I I. mil. stad. spatium continet, & intus Alopeciam insulam: nam ut ait Polyb. cum multi amnes in Asia atq; Europa in eam influant, euenit ut repleta palus per ostium suum in Pontum effundat: Pontus ipse in Propontidem. Effluxus causa est multitudo amnium in alueos permeantium: cum continuo humore augeatur, necesse est & efferri per ostia: altera quod multitudine & concursu arenarum quas continuè defluentes id Pontum ac Mæotidem augent, usq; adeo aluei replentur, ut superferri humorem necesse sit. Quare opus ut ueniat quandoq; tempus, ut utriusq; terræ prorsus æquetur: quod quidem ex parte factum apparet: quippe Mæotis iam ferè repleta est, altißima nanq; pars eius quinq; uel ad summum septem ulnis extenditur, ex quo maioribus nauigijs transfretari non poßit, nisi nautis sex malum trahentibus. Cum'que ipsius aquam olim fuisse sapore quam simili marinæ omnes autores consentiant, nunc palus quam dulcißima reperitur. Quod & Ponto euenturum quandoq; eadem ratione uerisimile est. Hæc de Ponto & Mæotide Polybius. Nunc ad insulas maiores Aegæi reliquiq; maris Mediterranei transeundum: Eubœam uidelicet, Cretam, Rhodum, Cyprum.

Eubœa

Eubœa primum ab occidente longo Euripo, qui ponte coniungitur, à Bœotia deducitur: à meridie Myrtoum, quod ab insula eiusdem nominis cognominatur simul & Atticam ex uicino promontorio Geræsto ex altero uero promontorio Caphareo Hellespontum prospicit, lata ut maxime X L. longa C L. in circuitu C C C L X V. pass. mil. Plinio computata. Dicta quoq; ab Asopi filia eiusdem nominis, seu ab Io, quæ in bouem olim uersa, antrum prope insulam hanc nacta, peperit Epaphum: inde ab ipsa mugiente locus nomen auspicatus, ut tradit Eustath. Strabo alteram in Macedonia ponit, tertiam in Sicilia, quartã apud Argos, atq; omnes ab hac profectas. Quæ à Turcis capta fuit, anno M. C C C C L X X. Die quo Paulus I I. Pont. apud basilicam Lateranen. pro ea liberanda supplicationes unà cum senatu populoq; Ro. habuit, in quibus & seruatoris imago prælata, & nos aderamus. Eubœæ quam hodie Nigropontum uocant, metropolis Chalchis est,

Chalcis

deinde Erethria. Vtriusq; mœnia Troianis temporibus antiquiora posuisse dicuntur Athenienses Straboni. Homerus utriusq; meminit. χαλκίδα τ' εἰρέτριάν τε πολυστάφυλόν θ' ἱστίαιαν. Est altera in Italia apud Cumas, huius colonia: præterea apud Corinthum, in Aetolia, in Syria: unde fuit Iamblicus philosophus: apud Athon montem: postremo Chalcidis insula contra Calcedonem, ubi sunt æris metalla. Steph.

Erethria

Erethria in ora sita Menelais prius dicta à patre Eurythi: deinde Erithreo, Phaëthontis filio. Illam quam supra dixi, Erethriam ab Homero memoratam, iam deletam esse Strabo monstrat, dicens: Hæc quæ nunc Erethria prope Oropum, ciuitas maxima Eubœæ post Chalcida metropolis est totius insulæ, sita in ipso Euripo, contra Aulida, uocata quandoq; Arotria ob præcellens frumentum farinamq; candidam. Altera Athenis Erethria fuerat, ubi nunc forum: unde hanc Euboicam originem habuisse uolunt. Est item Thessalica Erethria alia circa Pharsalum. Istiæa & Estiæa dicitur, quæ postea Oreus uocata: unde Istiæenses. Istiotæ uerò coloni ab Istiæa Thessalica.

Istiæa & Oræus

Erat autem hæc mulier filia Hyriei, quæ an dederit ciuitati nomen, an acceperit, incertum. Sita est in excelso monte supra petram, ideoq; Oreus appellata, mutata o in ω ab Homero nonnullis placet Orionem hic educatum loco nomen dedisse. Regnauit hic Philistides tyrannus

Orion Philistides tyrannus

rannus, quem Athenienses sustulerunt. Eustath. Cæterum
uino bono hunc locum abundare testatur Homerus, cum
Ellopia
πολυστάφυλον eam uocat. Ellopia ab Ellopo filio Titon, Cerynthus quandoque uocata, quam fluuius ambit, seu Budoras eiusdem cum monte Salamino nominis. Hoc oppidum esse Istiensium, & in ora situm testatur Strabo.
Dion
Dion in excelso Cynæo Eubœæ promontorio situm: quare ab Homero dicitur: Dij mœnia celsi. Est aliud in Macedonia, ubi certamen erat olympicum. Testatur insuper Strabo, apud Oreum, de quo suprà dixi, Athenien. duxisse coloniam, quam Diada appellauerunt. Præterea Dias esse plures meminimus in Thessalia.
Carystus
Carystus in ora sub Oche monte sita, dicta etiam Aegæa ab Aegæone rege, à quo & Aegæum pelagus, in eaq; templum Apol-
Apollo Carystius
linis marmorei, tum nobilis marmorum lapidicina. Item
Marmor Carystium
lapis quem pectunt, nent, texunt: inde mantilia conficiunt, ea ubi sordescunt, in flammam proiecta nitescunt. Strabo, Plinius. Nos quoque huius generis linum Romæ uidimus non absumi. Sita est contra Chium ad Myrtoum pelagus, dicta à Carysto Chironis filio, à quo Chironia quandoque uocata. Vinum Carystium non hinc laudatur,
Styra
sed ex Caristo Laconica Straboni. Styra prope Carystum direpta olim à Phædro Athenien. duce. Styrachium
Adepsa
uerò mons Cretæ est. Adepsa urbs Straboni, I X. sita ad aquas Herculis calidas, ubi æris & ferri metalla. Calim. Δαιδάλλς ἐνδὶ λαχόντες ἐργασιδίην. Euboici ferè omnes huic officinæ intenti, fabriq; omnes: non & Epaphroditus testatur ibi primum æra fuisse inuenta: Cure-
Abantis
tasq; qui cum Ioue conuenerunt, huic operi uacasse. Abantis quondam Eubœa, dicta ab Abante Argiuo, uel filio Neptuni & Arethusæ. Aristoteles ait, quòd Thraces ex Aba Phocensium urbe profecti incoluerunt insulam, colonosq; Abantes cognominauerunt. Reperitur enim quædam de Abantibus, deq; Dio huiuscemodi apud Eustath. genealogia. Erichtheo Pandionis filio fuere filij, Cecrops, Orneus, Pandorus, Motion. Orneus Peteonum cognomento Mnestheum regem Atheniensium genuit. Pandorus Eubœam incoluit. Cuius alter filius Dias Dion ædificauit, alter Alcon, Abantes tenuit. Huius igitur Calchodon Elephenorem suscepit, quem Homerus regem Abantium uenisse ad Troiam scribit. Eteonum urbs. Home. Πολύκνη-
Eteonum
μόν τ' Ἐτεωνόν. nunc Scarpha, ut ait Eustath. uocatur, in
Camæ
monte sita. Memorantur & illa parua oppida, Camæ,
Elimnium
Elymnium, Marinarium, Trychæ, Amarinthus. Montes
Marinarium
Tryche
quoque Cotyleon, Dyrphis, Oche omnium maximus: unde
Amarynthus
& ipsa Eubœa quandoque dicta est Oche, uel ἀπὸ τῆ ἐξέ-
Montes
χειν, quòd altitudine excellat, uel ἀπὸ τῆ ὀχείας, id est,
Cotyleon
Dyrphis
concubitu Iunonis & Iouis, uel ἀπὸ τῶν ὀχῶν, id est, pa-
Oche
bulo quo pecudes late pascuntur. Promontoria uerò Cera-
Promontoria
Cerastum
stum, quod Atticam: & Caphareum, quod Hellespontum
Caphareum
prospectat. Hic dicitur Nauplius Palamedis pater ignes no-
Nauplius
ctu protulisse ultores, quibus adlecta classis Græcorum naufragium passa est. Flumina duo præcipua Strabo com-
Cereum
memorat: Cereum & Neleum, eorumq; altero albas, atras
Neleum
altero pecudes epotas fieri, quod in Cratide flumine Bru-
Creta
tiorum in Italia dicit etiam euenire. Creta à Curetibus, qui primo insulam habitauere; unde per syncopen dicta, siue à Crete Iouis & Ideæ Nymphæ filio ut Sthep. ut uerò Plin. ex autoritate Dosiadis, ait, à Creta nympha Hesperidis filia: Anaximander à rege Curetum, Philistides Aeriam, deinde Curetam quondam & Macarem à cœli temperie dicit appellatam. Terminatur Ptolemæo ob occasu Adriatico, à septentrione Cretico, à meridie Punico, ab oriente
Centum Cretæ urbes
Carpathio maribus. Patet longitudine Plinio pass. mil. CCLXX. latitudine L. Centum olim urbibus habitatam fuisse

sanè inter omnis constat autores, apud Homerum uerò tantum XC. Nam in Odyssea ἐνενηκοντάπολις appellatur, quoniam Leucias, cuius Lycophron meminit, decem in ea ciuitates deleuit post bellum Troianum. Tradit Ephorus decem fuisse ædificatas, sed omnino constat secundum eum atque alios, Homeri tempore centum fuisse ciuitates.
Cretensium remp. antiquissimam omnium Minos iustissi- Minos
mus legibus constituit, ut est autor Aelianus de uaria historia, idq; probare uidetur Homerus, cum ciuitates eorum ναιετάωσας appellat, id est, bene cultas atque habitatas: & Archilochus cauillans in quosdam ait, νόμος δὲ κρητικῶς διδάσκεται, quasi optimæ leges Cretensium fuerint. Potentes mari quondam fuisse, prouerbium Græcum est argumento, quod per ironiam dicitur: Quasi Cretensis ignorat mare. Alterum eos agitat prouerbium, quod in quenque astutum iactamus, κρητίζεις id est, Cretizas, quod huiusmodi sint illi natura. Hic Iouis infantiam Curetes dicuntur occultasse, crepantibus armis. Quod genus hominum & in Eubœa, & in Aetolia, & in Acarnania sparsum, in unum tamen redigitur. De quibus, deq; eorum origine nonnulla in Epiro & Acarnania dixi. Nam ut ait Strabo, &
Curetas & Coribantes, & Cabiros, & Ideos dactylos, & Curetes
Telchinas eosdem esse populos, nonnulli uerò cognatos Corybantes
inter se dixerunt. Cretam in potestatem redegit primus Cabiri
Romanorum Metellus Creticus, insequentibus deinde tem- Idæi dactyli
poribus sub Imperatoribus Constantinopolitanis diutius fuit: Telchines
postea concessa Bonifacio Montiferratensi, à quo demum Venetis magno diuendita fuit, anno M.CXCIIII. sub Henrico Dandalo duce rebellans. Deinde M.CCCXLIII. per Andream ducem sub iugum missa. Vrbes nunc in ea decem cum Præsulibus cernuntur, inter quas Metropolis una,
quam Candiam uocant, ubi & Prætor Venetus ius dicit, Candia
& portus est: reliquæ Rhetemum, Cania, Sitia incolumes: cæteræ semidirutæ, Chisanum, Arium, Milopotamum, Arcadia, Chersonnesus, Hierapetra, omnia ferè mutata nomi-
na. Nunc uerò ad antiquas ueniamus, inter quas Cnosus, Cnosus
Cortyna, Cydon urbes mediterraneæ Straboni ponuntur Cydon
à Minoe ædificatæ. Cnosus prius Ceratus à flumine dicta Cortina
est, eam Homerus in Odyssea Minois regiam uocat, ubi ille nouem annos regnauit, descendens in antrum: unde se mandata legesq; à Ioue haurire dictitabat. ἔνθα τε Μίνως ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής. Sita est in plano contra Peloponnesum: Romanam postea coloniam accepit. Cortyn siue Cortyna diu sine mœnibus fuit, per se munita, donec Ptolemæus Philopater eam muro cinxit, complectens ambitum LXX. stad. Strabo. Hic
prope Labyrinthus, cuius dicunt adhuc extare uestigia, Labyrinthus
ut retulit mihi noster Georgius Alexander, eius insulæ præsid, qui locum adiuit. Mons est effossus, ac undiq; concauus, una tantum & angusta uia aditur. Dux loci peritus præcedit cum ardente funali, inextricabilem errorem per tenebras monstrando. Non longe distat mons alter accessu difficilis, situ inexpugnabilis, qui lucus Ioui antiqua su-
perstitione sacer fuerat, hodie Themenos ab incolis appel- Themenos
latus: ut idem Georg. dicebat. Lyctus, itemq; Lycastus Lyctus
urbes. Hom. λύκτον μίλητόν τε, καὶ ἀργινόεντα λύκα- Lycastus
στον. albentem uocat Lycastum: quod terram habeat albescentem: est & alia in Ponto Stephano. Phæstus cum Phæstus
acuto profertur, ad differentiam Phæsti grauitoni. Dicitur à uiro eiusdem nominis, Herculis ex Ropalo filio nepote, distat à Cortyna stad. LXX. à mari XX. aliam in Pe-
loponneso Phæstum suprà memorauimus. Dion, Rhytium, Dion
Polyrenum, ἀπὸ τῶ πολλὰ ῥῆνα, hoc est, multas oues Rhitium
habere, quòd fœcundus sit, & idoneus pecuariæ locus. Ar- Polyrenum
cadia Stephano ex autoritate Demetrij, nunc semidiruta, Arcadia

cui præerat Georg. Alexander suprà memoratus. qui paucis
Eleutheræ Aorus ante annis Romæ profitebatur. Eleutheræ, prius Aorus di-
cta à nymphs quadam Stephano, sita ad Cataclum fluuium.
Oaxus urbs in monte sita: unde (ut Stephanus) nomen acce-
pit. ὄαξος enim apud plerosq; Græcos præruptum, præ-
cepsq; dicitur. Herod. ait, in hac regnasse Erearchum Batti
Cyrenarum cõditoris filium. Oaxi meminit Vergilius. Cre-
Olerus tæ ueniemus Oaxon. Olerus, de quo Zenon in Creticis ait,
ante sacram Pytnam Olerum fuisse ciuitatem in alto monte
sitam, ac sacra Penei cum deæ faciunt: Olerium appellant ce-
Lampe lebritatem. Lampe urbs Agamemnonis ædificium, alia in
Bienus Acarnania Steph. Bienus urbs, ἀπὸ τῆς βίας, quod hic Mars
uim sit passus ab Oto & Ephialto Neptuni filijs, à quibus
etiam ibi sacris est honoratus, quæ Hecatonphonia uocabãt.
Per siccitatẽ olim coloni hanc urbem relinquentes, Hydrun-
tem in Italiam applicuere, ibiq; nondum mœnibus conditis,
responsum accepere, ut loca palustria maximè peruestiga-
rent. In Asiam igitur tendentes, apud Rhydam fluuiũ in Ga-
lileæ regione urbem ædificauerunt: Bianq; uocauerunt, ob
quandam apud eos uirginem Bamã ab hiatu terræ absum-
ptam. Cuius Eusebius in ecclesiastica meminit historia. Ste-
phanus. Atq; hæc quidem mediterranea, littoralis autem re-
Hierapitna gio meridiem uersus: Hierapitna urbs, nunc ad uicum reda-
Eritheum cta, quam Hierapetram in codice fisci appellant, præsulem
Leon promõ. habentem Eritheum. Leon promontorium. Asterusia mons
Asterusia unde coloni Asterusiani ciuitatem supra Caucasum ædifica-
Heraclea uerunt. Stephanus. Ad septentrionem uerò Heraclea, Panor
Panormus mus, Dium, Rhithyna contra Atticam, quã hodie Rhetinum
Dium in fisci codice scribunt: præsulem habet. Cysanium urbs item
Rhythina ad uicum redacta, præsulem tamen habet: hæc Plinio urbs di
Cysanion citur: Ptolemæo promontorium. Cydon Laconicã spectans,
Cydon tertia post Gnosum & Gortynam nobilitate cõnumeratur,
Amphimala à quibus æque abest stad. L X X X. Straboni. Amphimala, quæ
Minoum sinui nomen Amphimalo dedit. Minoum. Dictamum. Aptera
Dictamum urbs, cuius etymũ Steph. huiuscemodi adfert. Sirenes de can-
tu in eo loco cum musis certantes ac uictæ, depositis ex hu-
mero alis, albo se inficientes, in mare proiecerunt, ex quo
Aptera Aptera locus, quasi sine alis. Insulæ uerò iuxta Leucæ appel
Leucæ latæ ex adsumpto colore. Ptolemæus quoque in hac parte
montes Leucos ponit. Pantomatium. Drepanum promõto-
Pantomacium rium. Ex orientis parte Camara urbs, & Zephyrium pro-
Drepanum montorium. Ex occidente Chersonnesus. Coryx. Criumeto-
Camara pon, item promontorium, quod arietis speciem præbeat. Est
Zephyrium & aliud circa Pontum Euxinum. Montes uerò præ cæteris
Chersonnesus nobiles, Dicte, & Ida, apud hunc & Panacra mons alter: cu-
Coryx ius meminit Callim. ἰδαίοις ἐν οὔρεσι, ἄτε κλέουσι Πανά-
Criumetopon κρα. Est et Cypri urbs. Rhodus sicuti et Cyprus in Asia est,
Rhodus uocabaturq; prius Ophiusa: postea Telchinis, eo quòd Tel-
Telchinis chines eam incoluerunt, genus hominum maleficum &
fascinatorium: qui ex Creta primum in Cyprum, deinde
huc commigrauerunt, & ferrum prius & æs exercue-
runt. Post Telchinas Abliades successere: ex quorum uno
Cerespho & Cydippe coniuge filij procreati sunt, qui
urbes de nominibus suis condiderunt: Lindum, Ialysum,
& Camirum. Quidam putant à Tlepolemo ædificatas,
Herculis & Astiochæ filio, eisq; nomina filiarum Da-
nai indidisse. Hæc Strabo. Homerus Tlepolemum hunc
Rhodios ad bellum Troianum duxisse dicit, autorem
generis, & illarum trium ciuitatum. Λίνδον, Ἰήλυσόν
τε, καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον. ob eam causam Pindarus
Tlepolemi insulam eam uocat, dicitq; à Rhodo nym-
pha Solis ac Veneris filia dictam. Rhodios quoque Mi-
neruæ primum sacrificauisse statim ubi è Iouis illa pro-
cessit ceruice, Iouem propterea loco beneficij in eos auro
pluere iussisse, ex quo diuitijs insula referta est. βρέχε
δ᾽ ὤν βασιλεὺς ὁ μέγας χρυσέαισι νιφάδεσσι πόλιν
ἀνιχαραῖς τέχναις. De diuitijs eius etiam Homer.
Chara Ioui tellus hominum regi atque deorum: Quiq;
& opes illi multas diffundit & amplas. Hæc omnia
fabulosa referuntur, ut planè terra commendetur, quæ
reuera fortunata fuit, quaqua uersus ad hominum salu-
tem, aut etiam Colonias nauigando: unde & in Hispa-
niam usque profecti, Rhodum ædificauere. Rhodij Do-
res sunt, eorum dicendi genus Quintilianus commen-
dat, dicens esse medium inter Asiaticum & Atticum.
Aeschynes cum à rep. excidisset, eò doctrinam Athena-
rumq; studia primus intulit: ac adeo is locus literis re-
floruit, ut deserta plurimi patria, undecunque tanquam
ad commune gymnasium eò conuenirent, mallentq; se
Rhodios appellari, ut duobus Apollonijs alijsq; conti-
gisse memoriæ proditum est. Duri sanè atque asperi ta-
xantur, uel ob dicendi genus, uel è situ regionis diffi-
cili. uestigia Apollinei templi adhuc monstrantur, ubi Templũ solis
Colossum Cares Lindius altum cubitis DCC.LX ære extru-
xisse fama fertur, quo terræmotu postremo corruente, ho-
stis Sultanus Aegypti, quum insulam inuasisset XC. camelos Sultanus Babylonæ
ex eo dicitur exonerasse. Hæc insula post amissam Hierosoly-
mas in potestatem militum S. Ioannis peruenit, à quibus sæpe
contra impetũ Barbarorũ defensa, patrum nostrorũ memo-
ria ab Habusato Aegypti Sultano bellum quinque annorum
pertulit: deinde à Calisto III. Ludouicus Patriarcha Aqui-
leiensis eò cum classe missus, Rhodum à Turcarum longa
obsidione soluit, eorum triremibus apud oppidũ S. Petri de-
pressis, ac Lemno recepto. Postremo Sixti IIII. tẽpore pe-
riculosissimum eorundem hostium sustinuit bellum, mœnibus
penè deiectis, quod tandem diuina ope, & militũ uirtute tuta
fuit, ubi & quædam auxilio nostris feruntur uisa portenta, du-
ce ipso ac Magistro pro mœnibus astante, ac ad extremum
pro fide, proq; patria ad laborem sui exemplo cæteros inui
tante. De ipsius urbibus tribus nihil nunc restat, nisi Ialysus, Ialysus
qui Rhodus appellatur eodem cum insula nomine, quò cæ-
teræ commigrarunt usque Plinij tempora. Lyndus enim in
monte sita, nobile Mineruæ templum habebat à Danaidibus
exstructum. Hinc Cleobulus unus è septem dicitur fuisse.
Cyprus, Crypta prius Stephano uocabatur, quod à ma- Cyprus
ris undis uideatur abscondi, & Cerastes ob montes fre-
quentes, quasi cornua quædam prætendentes, & Ama-
thusia & Minois & Achamantis, circuitu Straboni trium
milium & CCCCXX. stad. Plinio CCCLXXV. pass.
mil. similis Eustathio. Posita uerò Ptolemæo ex parte
septentrionis Issico sinui proxima, à meridie Aegyptio
pelago, ab occidente Rhodo. Insula mollis alioqui, &
Veneri dicata: nam ex eius nomine Κύπριν Venerem
appellant Græci. Trogus scribit, Cyprios uirgines suas
prius nautis in littore prostituere solitos: deinde matri-
monio collocare. Nos in urbe Roma uidimus Carlotæ
reginæ comites, haud famæ priscæ nequitiis cedentes. Ha-
buit & tyrannos olim Græcos: Teucrum primo qui con- Teucer
didit Salamina, eiusq; prolem usque ad Euagoram & Euagoras
filium eius Nicoclem, ad quem est Isocratis oratio. Ve- Nicocles
rum postea, ut ait Strabo, iuuantibus Romanis in ma-
nus uenit Ptolemæorum: quorum postremus, quòd pa-
rum gratus uideretur erga rempub. sublatus est. Causa
fuit P. Clodius Pulcher: captus olim à piratis, Ptolemæo Ptolemæus
scripsit ut precium ei ad liberationem mitteret: quod ad-
modum paruum ei missum piratæ spreuerunt, liberumq;
gratis dimisere. Creatus inde Romæ Tribunus euicit, ut
M. Cato prætor in Cyprum mitteretur, eam regi abla-
turus, quod cum rex præsensisset, uenenum sumpsit. Cy-
prus prætoria prouincia deinde facta, quanquam Anto-
nius

nius Cleopatræ & eius sorori Arsinoe eam tradiderit, post eius mortem ad remp. rediit. Hæc ille. In eandem ferè sententiam: Rufus Cyprum, inquit, famosam diuitijs populus Ro. paupertate sollicitus occupauit. Eam rex fœderatus regebat, sed penuria ærarij lege lata per P. Clodium trib. pl. Cyprus confiscari iussa est: quo accepto nuntio, rex uenenum hausit, quo uitam priusquam diuitias, amitteret. Occidente deinde imperio, Constantinopolitani Imp. eam tenuere, quos primum è possessione eiecit Ricardus Angliæ rex. Hierosolymã classe petens, eò tempestate delatus cum portu prohiberetur, indignatus, arma quæ in Saracenos parauerat, in eos conuertit, in potestatemq; insulam redegit, præsidioq; firmauit. Nec diu postea Guidoni Lusignano uiro Gallico, qui de Hierosolymitano regno pulsus fuerat, permisit, commutatione tituli regni Hierosolymitani. Igitur hanc ille acceptam suis per manus tradidit, donec regnum longa successione ad duos perueniret fratres: quorum alter nomine Petrus cum classe instructa Hispanis & Gallis Alexandriam inuadit, ingenti inde abacta præda, paulopost reuersus à fratre trucidatur, qui paricidij pœnas mox dedit. Nam in conuiuio quod sumptuosum parauerat anno M.CCCLXXII. inuitati Genuenses & Veneti iudices, quos Balinos appellant, ac de consessu & loco concertantes, Genuenses ægre tulerunt, quod regis sententia Veneti essent prælati, quapropter in eum cõiurauere. Re patefacta, rex coniuratos quotquot aderant una die è fenestris prætorij deiecit, reliquis ad unum, qui Cypri agebant ex ea natione, necatis. Genuenses hoc accepto nuntio, classem armant: ex improuisoq; insulam confestim inuadunt: regẽ cum coniuge capiunt: ac domum cum præda ingenti in triumphum ducunt. Regina, quòd prægnans esset, in custodia peperit, Ianum nomine: quòd Genuæ, quam Ianuam corrupte uocant, natus esset: tandem uterq; dimissus sub tributi conditione, & Famaugusta quod Cypri est emporium, sibi retenta.

Ianus

Ianus igitur patri succedens, à Sultano Aegypti Melchella, ob memoriam paternæ inimicitiæ simul & iniuriæ inuaditur, dumq; classi classe occurrit, capitur ab hoste unà cum Nicosia: urbs diripitur atque incenditur, ipse postea CXX. milli. aureis sese redemit, tributum pendere pollicitus. Huius duo fuere liberi Ioannes, & Anna, quam Ludouico Ludouici Sabaudiensis ducis filio locauit:

Ioannes

Ioannes autem regno successit uir singulari mollitia præditus, qui ex Helena Theodori Despoti Ioannis Palæologi imperatoris Constantinopolitani fratris filia Carlotam tantum suscepit, ex concubina uerò Iacobum.

Carlota
Iacobus

Filiam Ioanni cuidam ex genere Lusitanorum regio locauit, qui soceri regni res cunctas administrabat: demum ueneno sublatus est opera cuiusdam, qui causa illius rebus ac loco, quem præcipuum apud regem tenebat, deiectus fuerat.

Ludouicus

Carlota deinde Ludouico Ludouici Sabaudiæ ducis filio eius patrueli tunc absenti iterum nupsit. Iacobus uerò præsul Nicosien. à parentibus factus pontifice minime probante. At ille post mortẽ eorum spreto sacerdotio regnum inuadit. Ludouicus interea Carlotæ uir è Gallia accersitus ac classe instructus Iacobum de regno deiecit. Hic ad Sultanum confugiens eius ope restituitur, Ludouicum in arcem Nicosiæ confugientem expugnat. Regnum quoque integrum cum Famaugusta, quam ad eam usque diem Genuenses tenuerant, adeptus: utq; perpetuo munimento firmaretur, Catharinam Marci Cornarij patricij Veneti filiam in matrimonium duxit, quam senatus in filiam adoptauerat dote adsignata. Hæc post annum uidua ac prægnans relicta posthumum pepererat infantem. Quo breui tempore pereunte regnum iure hereditario ad Venetos peruenit, anno MCCCCLXX. Ludouicus interea ad sedes paternas remeauit. Quumq; otio magis diuinisq; rebus quàm imperio natus esset, in solitudinem apud Ripaliam supra lacum Lemannum usque ad extremum se recepit. At Carlota uirago minime quiescens dum obsideretur statuit in Italiam Romam ad Sixti pontificis opes confugere: à quo pecunia tantum adiuta ad Sultanum inde in Aegyptum transfretauit, apud quem triennium auxilij expectatione quum frustra triuisset: re infecta Romam reuertit, ubi unà cum Cyprijs comitibus honesti ordinis eiusdem Sixti liberalitate ac misericordia usque ad extremum uitæ tempus uixit. Cyprum & Rhodum Sultanus suæ ditionis ac regni Hierosolymitani esse dictitat. Turcarum uerò rex Othomannus de Rhodo quod proxima sit eius littori tantum contendit.

Cypri ciuitates

Ciuitates Cypri plurimæ nominantur quæ iam interiere. Hæ solum in codices fisci relatæ. Nicosiensis metropolitica, Paphensis, Famaugustana, Anteradensis, Limothonien.

Paphos

Ex his Paphum condidit Agapenor, qui dux classis Arcadum in bellum Troianum, in reditu in Cyprum appulit, autor Pausanias.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIBER X.

ASIA.

ASIA deinceps perscribẽda per reliquis duabus, Tanai & Nilo ac Bosphoro Thracio discreta: dicta q; nonnullis ab Oceani filia: Herodoto autẽ à promethei matre: Lydis uerò ab Asiæo Atyis filio, unde & gens quædam Sardis Asia dicitur, ut tradit Eustathius.

Taurus mons quot nomina commutet.

Hãc uniuersam Taurus diuidit, diuersis uijs flexuosus ac numerosis nominibus ad cognata Ripheorũ iuga ex oriente perueniens. Imaus prima parte sui deinde Egidis, Paropanisus, Circius, Campodes, Pharpharides, Coraces, Orages, Oromades, Niphates, Taurus. Atq; ubi brachia emittit subinde tentanti maria similis, Sarpedon, Coracesius, Gargius, iterumq; Taurus, portarum tamen nomine unitatem sibi uendicans, quæ alibi Armenicæ, alibi Caspicæ, alibi Ciliciæ nominantur.

Portæ Armenicæ, Caspicæ, Ciliciæ

Quinetiam maria effugiens & confractus: diuersis se gentium nominibus miscet, à dextera Hyrcanus Caspijs: ab leua Pariedrus, Moschius, Amazonius, Coraxicus, Scythicus appellatus, in uniuersum uerò Græce Ceraunus. Arrianus autem lib. VI. de gestis Alexandri magni per Pamphyliam & Ciliciam, in Armeniam tendere ait, & hinc in Mediam flectere ad Partheos usque & Chorasmenos, & Bactrianos exuperans congreditur cum Paropaniso, quod Caucasum uocant.

Seleucus

Hunc primus è Syriæ regibus Seleucus pater Antiochi magni, ut ait Polybius, ausus est transcendere, ac late dominari. Pars Asiæ potissima ac colonijs Græcis frequentissima, Asia proprie appellata est,

Asia proprie.

quæ modo magni Chersonesi duobus utrinque eò coarctantibus æquoribus Issico & Pontico in mare prominet, ubi Ponti regio continetur.

Pontus

Simulq; Chalcedonia, Bithyniæ duæ, Phrygiæ duæ, Mysiæ duæ, Ionia, Aeolia, Caria, Lycia, Isauria, Lycaonia, Lydia, Pamphylia, Cilicia, Armenia: omnes cis Taurum præter Pamphyliam, Lyciam, Isauriam, & Ciliciam.

Paphlagonia

Ponti regio plures continet prouincias, Paphlagoniam, Galatiam, Cappadociam: tempore uerò Theodosij VIII. sub eius diœceseos uicario, Pontum Polemoniacum, Pontum Amasium, Honoriada, Bithyniam, Paphlagoniam, Armenias duas, Cappadociam. Ab Heraclea usque ad Colchidem Strabo dextram Pontum, leuam

Mithridates

Thraciam uocat. In hoc Mithridates XXII. gentibus quarum linguas nouit imperauit. A Romanis per Sullam, Murenam, Lucullum, & Cottam consules superatus, fortior resurgebat, nisi per Pompeium penitus succubuisset: annis quadraginta sex bello confecto, suis tandem ob crudelitatem inuisus, quum frustra uenenum sumpsisset, ab amico mortem impetrauit: de quo uiro alibi plura. Pompeius

Pharnaces

Pharnacem eius filium socium populi Romani esse uoluit: Bosphori regem constituit: Pontum prouinciam fecit. Pharnacis in pugna contra Cæsarianos occumbentis regnum Cæsar Mithridati Pergameno, cuius opera in bello Aegypti

Polemon
Pithodoris

usus erat tradidit. Post hæc Polemon Ponti magnam tenuit partem, quo extincto Pithodoris eius uxor duobus eius filijs regnum administrauit: postremo sub Nerone Pontus omnis in prouinciam redactus est. Nouissimus uerò temporibus Turcæ ea loca recuperauerunt è familia Candelorum, abhinc annos ferè CCL. qui haud diu ab Othomannorum gente nunc omnibus late dominante expulsi fuere. Pri

Heraclea pōti

ma igitur ciuitas ac metropolis occidētē uersus Heraclea est. Cuius Homerus nō meminit, sicuti neq; Amastris neq; Sinopis, quod uidentur post eum fuisse. Huius nominis plures fuere in Sicilia, Lybia, Sardinia, Italia, Gallia, Creta, & alijs locis pluribus, quæ à Stephano commemorantur. De-

Paphlagones

inde Paphlagoniæ sequuntur populi, unà cum Ponticis mixti, seu pars potius Ponti. Paphlagoniam, Plinius Pylemeniam dictam fuisse ait, à Pyle flumine, quod inter Mariandynos & Paphlagonas fluens fertur in Pontum. Eusthth. uerò & Stephanus, à Paphlagone Phinei filio dicunt. Eam Philemenes amicus Pop. Rom. ut scribit Rufus, tenuit: sæpe à Mithridate expulsus: deinde restitutus: stirpe denique regia deficiente Neronis tempore prouincia facta est. Gens alioquin barbara, quamuis mixta Græcis, à lepore tamen eorum procul. Cauallus exagitat comicus quendam, ut Paphlagonem uisum, quod in concionibus lingua semibarbara uteretur. Eusthathius. Horum populi

Mariandyni

Mariandyni sunt, oram habitantes usque ad fluuium Parthenium: quos Strabo dicit à Thracia profectos. Horum meminit Eupolis antiquæ comœdiæ χρυσογένει. ὀξῶ δοῦ τὴν μαριανδυνίαν. Apud eos tibicines canere primum Threnos sunt soliti: unde prouerbium, Μαριανδυνὸν μέμψιν θρηνητῆρος. Threnetici & Cares: unde & Carica Threnetica dicuntur. Huiuscemodi sunt etiam Phryges & Mysij. Quare Aeschylus ait: βοᾷ τὸν μύσιον. Ferunt autores Mariandynum filium Tityi threneticam ornasse melodiam, eamq; patrem Marsiæ tibicines docuisse. Hinc Mariandyni autorem sui generis imitati sunt: quem etiam uenando extinctum quotannis in æstate lugent. Hæc

Heraclea

Eusthathius. Apud eos urbs nobilis altera Heraclea est, Megarensium colonia, Herodoto: Straboni uerò Milesiorum, circa quam Acherusia Chersonnesus, ubi dicunt Herculem ex inferis Cerberum extraxisse. Arianus uerò sic ait: Mariandyni Paphlagonum gens Sangario fluuio uicini, ubi Heraclea est, apud quam Cimmerij, qui more patrio uescuntur herba, in aconitum incidentes adfecti sunt, quod genus herbæ spuma Cerberi ab Hercule extracti, in terram collapsa dicitur peperisse. Ex quo scomma iacitur: Cerberum non minus incommodi superis attulisse quàm inferis, Cauconés populi Straboni, qui iam interiere, oram habitauere post Mariandynos usq; ad Parthenium flumen. Hic enim per fines Paphlagonū fluit, à lenitate quasi uirgo sexa, quòd Diana ibi lauerit ut indicat Apollonius in Argonauticis. Est & Parthe-

Amastris

nium mons in Peloponneso. Eust. Amastris iuxta sequitur Paphlagoniæ metropolis: hodie quoq; nominis uestigia retinens, dicta ab uxore Dionysij Heracleæ tyrāni, filia Oriactis Darei regis fratris, ut ait Strabo. Ea siquidem è triū urbium incolis facta dicitur: Sesanio, Citoro, & Crōna. Citorus enim à Citoro Phryxi filio, ut Strabo, olim Sinopensiū emporiū: nonnulli Cidorā scribunt. Hanc frequentem buxo Strabo tradit. Virgili. Et undantem buxo spectare Citorum. Cromna nunc ipsa Amastris est. Aegialus, promontoriū, ut Apollonius poeta indicat, habet & uicum eiusdem nominis: apud Græcos antepenultima acuitur ad differentiam portus. Est alter Aegialus, qui sub Agamemnonis erat imperio, in medio Sicyonis & Buprasij, ab Aegialeo Inachi filio, est et Thracius Aegialus iuxta Strymonē: Aethiopicus quoq; Aegialus iuxta Aegyptū. De hoc autē Paphlagonico Hom. κρῶμναν αἰγιαλόν τε καὶ ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. Quidam Crobialon scribunt. Apollonius sic scribit. Crobialumq; ac Cromnam frondosumq; Citorū. Qui ethnica scribit testatur Crobialum paruum esse oppidum. Sesanium promontorium Amastridis, ubi primo Phineus rex habitauit. Strabo. Didymus autem insulam hanc dicit esse. Dicitur autem à Sesamo ibi fœcundè prouenien te. Eust. Erithynnos Strabo, in mari pontico prope Paphlagoniam duos esse scopulos dicit à colore appellatos, quòd tellus in ea parte rubricare uideatur. Stephanus ciuitatem Paphlagoniæ ponit, quam Home. in Catalogo ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. Apollonius in Argonautis. αἰγιαλόν τε καὶ ὑψηλοὺς ἐρυθίνους. Inuenitur & piscis Erithynus, ob eandem coloris causam cognominatus. Eneti, quos Hom. producere multos testatur. ἐξ ἐνετῶν. ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων Sed & equi magnopere laudantur. Enetus enim equus in Olympia Leontum Lacedæmonium uicisse, autor est Euripides. Enetus fuit Myrmex Dialecticus, cuius meminit Diogenes in II. Hanc gentem suo iam tempore extinctam, testatur Strabo: hinc Venetos habuisse originē in Italia dixi. Pelamidia portus & statio Paphlagoniæ, ubi pelamides piscantur, Strabo. Secūda apud Calybes. Tertia apud Byzantium. Aeginates oppidum & fluuius. Steph. Armenon uicus: meminere Menippus in Periplo & Xenophon in ascensione. Tius urbs à Tio sacerdote Milesio, ut ait Philo. Demosthenes uerò historicus in Bithyniacis dicit originem à Pataro quodam habuisse, qui in Paphlagonia res gessit, ciuitatemq; Tion quasi Dia, quod Iouem maxime coleret. Steph. Tij & Pomponius meminit. Callichorus fluuius apud Heracleam Paphlagoniæ, quam supra narraui, sacer Dionysio, quod ibi chorum constituit reuertens ab Indis. Apollonius. Ὤκα δὲ καλλιχόροιο παρὰ προχοὰς ποταμοῖο ἤλυθον, ἔνθ᾽ ἔ τί φασι Διὸς Νυσήιον υἷα, Ἰνδῶν ἡνίκα φῦλα λιπὼν κατενάσσατο Θήβας, Ὀργιάσαι στῆσαί τε χοροὺς ἄντροιο πάροιθεν. Valerius Flaccus è nostris Callirhoon uocat: Tristes Acherusidos oras Præterit, & festa uulgatum nocte Lyei Callirhoon, nec uana fides: hic Bacchus & undis Abluit eoo rorantes sanguine Thyrsos. Callirhoes alter in Attica fluuius Plinio. Sinope urbs Græca, Milesiorum colonia, quam Polybius hoc modo describit: In dextra parte Pōti, ubi Phasidis ingreditur mare, in quadam Chersonneso protendēte in pelagus, difficilis aditu a mari uenientibus. Sinopensibus Mithridates bellum intulit, qui subsidium à Rhodijs petierunt. Strabo nobilem eam Paphlagoniæ ciuitatem uocat, à Milesijs ædificatam, ac bis captam, primum à Pharnace, deinde à Lucullo, gymnasio, porticibus & foro egregie ornatam: Inde quoq; sinopicam rubricam è Cappadocia eò aductam prouenire. Vrbis etymum à puella Sinope ferūt, quæ à Ioue amata in hoc loco reperta cū iurare coegit daturum, quod ipsa peteret. Petijt autem perpetuam uirginitatem. Apollonius hanc fabulam pluribus uersibus comprehēdit. Alia uult fabula ab Apolline compressam, ex qua natum Syrum, qui Syriæ nomen dedit. Sinopensis Regulus quidam Hismael Græcanica secta nostra memoria se sponte Mahometh Turcarum regi dedidit. Hæc urbs clara Diogene Cynico est. Deinceps sunt Halys fluminis ostia nomen habentis à salibus quorum præterfluit fontes: labitur

multus

Right margin notes (in order): Citorus; Sesanium; Cromna; Aegialus promontorium; Erithynni; Eneti; Pelamidia; Aeginates; Tius; Callichorus qui & Callirhous; Sinope; Halys

multus in occidentem, deinde conuersus in Septētrionem per Galatas & Paphlagonas hos Leucosyros terminat. Hæc Strabo. Eusthath. eius etymum potius ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, id est, errare existimat, quod uagus diuersis abeat itineribus, ex quo sine aspiratione scribendum, primo autem modo nequaquam. Herodotus dicit eum à monte Armeniæ oriri, ac per Cilicum terras boream uersus tendere, ac exeuntem in Phasidem nomen amittere. Adstipulatur & Polybius, qui Sinopem prope Phasidis ostia, non Halys collocat. Cis Halim, terras omnis ac regiones usque ad Taurum Crœsum possedisse idem est autor: eundem quoque fluuium cauendum ei Pythias respondit, Κροῖσος Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν διαλύσει. Crœsus Halyn superans, dissoluet nobile regnū.

Amisus

Amisus urbs insignis distans à Sinope ad stadia noningenta: Milesiorum, postea Cappadocum principum colonia: hanc Mithridates Eupator muris exornauit. Hæc Strabo. Plin. uerò ait, Eupatoriam à Mithridate uocatam, quam cum Amiso coniunxit: eo demum à Pompeio deuicto Pompeiopolis utrunque oppidum uocatum.

Pōpeiopolis
Phanarea
Pariadra

Deinde à Phanarea est pars optima Ponti: post eam orientalior Pariadra sub cuius radicibus Cobira sita sunt, stadijs c l. quàm Magnopolis australior. Hæc Mithridatis regia erat.

Cabira
Petra

Ad c c. hinc stadia Petra est oppidum, locus altißimus & saxo subsistens circumsyluosus & inaccessus. Ex ea Pompeius thesauros Mithridatis Romā exportauit, Cabiraq; Diospolim nominauit, quam postea Pythodoris rex auxit, Augustamq; appellari uoluit.

Comana pontica
Zela

Post Phanaream Comana Pontica, & Zela urbs ab eodem rege possessa super aggere Semiramidis constructa, ubi templum Anaitidis, quæ ab Armenijs colitur. Hæc Strabo.

Amazones
Thermodon

Iūcta huic Amazonum regio, de quibus in Scythia diximus: unde huc commigrarunt, & apud Thermiscitram & Sidinam oppida, ac amnem Thermodontem constiterunt. Hic ex Antitauro profluens in Pontum semper glacialis uel æstate, ex quo nominis etymum trahit, crystallum quoq; producit, ut ait Eustat.

Iris flu.

Iris etiam non minor illo ex Phanarea fluens Strabonis: eandem plautiem irrigat præterfluens Comana Ponti (Nam altera in Cappadocia Comana) & Amasum Strabonis patriam, assumptis sibi Scylace & Lyco apud Thermiscitram Thermodonti commixtus in pontū exit.

Lycus
Thermiscira & Sidina
Amazonum patria.

Lycus enim ex Armenia per fines Cappadociæ, hæc Cæsaream q; abluens progreditur, donec in Phanarea cum Iri concurrat.

Pharnacia
Trapezus
Herculaneum
Iasoniū promontorium

Post Sidinam Pharnacia est oppidum munitißimum. Deinde Trapezus Græca ciuitas. Ante uerò ex Amiso nauigantibus in ora duo promontoria inueniuntur. Herculaneum, deinde Iasonium, deinde sinus in quo sunt Cerasus & Hermonassa mediocres habitationes. Hæc Strabo. Herodotus autem Cerasuntem & Trapezuntem Sinopensium colonias dicit. Eusthath. uerò ex hac fructum eius nominis à Lucullo in Italiam exportatum, post'que uictoriam Pompeij, Megalopolim appellatam esse, testatur.

Phazemon
Megalopolis

Strabo in hoc littore Phazemoniticam ponit, eamq; à Pompeio Megalopolim dictam, & iuxta Phazemonem uicum ampliatis mœnibus Nicopolim appellatum. Trapezus Imperatorem Christianum nostra ætate habuit à Mahomethe Turcarum rege expugnatum: originem à Constantinopolitanis imperatoribus ducebat, iam inde ab Alexio propinquo Andronici senis Paleologi, quem primum hæc urbs Imperatorem habuit. Censetur & uiro doctißimo, Georgio Trapezuntio, Peripatetico, quem Romæ audiui.

Tibarni
Chalibes
Heptacometæ
Mosynœci

Trapezunti autem imminent Tibarni, Chalybes, Heptacometæ, antiquitus Mosynœci appellati, quod turres μοσσύνας uocant. Nam hoc genus in turribus & arboribus habitat: hi tres Pompeij cohortes obtruncarunt, dum montana pertransirent. Hæc Strabo. Dionysius uerò poëta δουρατέους μοσσυνοίκους, id est, ligneos Mosynœcos uocat, quod in arboribus seu ligneis habitabant ædificijs. Xenophon eos uti adipe Delphinorum pro oleo, & nucibus iuglandibus minime scisso putamine, uino austero: præterea corporibus esse teretibus, longitudine ac craßitudine æquali. Chalybes, gens pauca & subiecta Mosynœcis uicinis, uictumq; ex ferri metallis quo abundant quæritantes, ut ait Xenophon. Hos dicit esse Eustat. quos Homer. Halybes, & item Halyzonas uocat, quos Dius & Epistrophus ad Troiam duxit, & satis ostendere dum oram dicit uenis argenti abundare. Τηλόθεν ἐξ Ἀλύβης, ὅθεν ἀργύρου ἐστὶ γενέθλη. Strabo autem Chalybes dicit suo tempore Chaldeos uocatos, ab Homero autem Halybes: sed Halyzonas nequaquam, dicens eos cis Halym esse. Stephanus item uult, Halyzonas Homerum inter Cares & Lydos posuisse, dictos à iactantia diuitiarum quas posident, ἀλάζων enim latine iactans.

Calathis
Istrus poëta
Melas flu.

In ora quoque Ponti Stephanus Calathim ponit, à Calatho ibi reperto sacrificijs apto. hinc & Istrum fuisse poëtam, qui de Tragœdia scripsit. In eadem ora Melas & fluuius & sinus & pontus, cuius meminit Eudoxus, apud Sarpedoniam petram: dictus à Melane Phryxi fratre ibi demerso. Apollonius. Μέλανα διὰ βρύχια ῥεῖθρα, ἱέμενοι, τῷ μὲν θρώσκων χθόνα τῆδε πέφαλαι. Nunc Ponti mediterranea dicenda, quæ Galatæ, Cappadocesq; tenent. Galatæ enim Paphlagonibus uicini ad austrum sunt, ac cis Halym. Tres eorum gentes Trogmi, Tolistobogi à ducibus dicti. Tectosagi à gente Gallica. Hanc regionē post multos errores, Galli occupauerunt, ex quo Galatia, seu Gallogræcia dicta est. Deinde res ad tres duces delata, ut Strabo testatur: postremo ad unum Deiotarum regem à Pompeio factum, cui successit Amyntas, qui pro Antonio in castris fuit: deinde ad Augustū transfugit.

Galatæ
Deiotarus rex
Amyntas

Quo extincto à Romanis simul cum Cappadocia, ac Ponto prouincia facta. Rufus autem sic de his.

Cn. Manlius

Galatas Cn. Manlius Cos. quod Antiochum iuuissent persecutus, & fugientes partim in Olympum, partim in Ancyram, quæ nunc Mediarus dicitur, de arduis in plana detrusit, uictos in perpetuam pacem redegit. Gallogræciam Deiotarus rex nobis permittentibus tenuit, ad extremum sub Octauio Augusto in formam prouinciæ redactam eam primus M. Lollius Paulinus administrauit.

M. Lolius Paulinus
Ancyra

Galatæ ciuitas Ancyra, nonnullis Phrygiæ: nam & uicina Galatiæ Phrygia maior est. Apollonius in v i i. Caricæ de hac urbe sic refert: Mithridatem & Ariobarzanem Neclydas auxiliares fuisse Galatis in bello, quod à Ptolemæo Aegypti rege paßi sunt, cuius naues cum Mithridates cepisset, tris urbes facti memoriam testantes posuit: Anciram ab ancoris nauibus ereptis, alteram Peßimuntem, tertiam Taniam à nominibus ducum qui ei bello præerant.

Pessinus
Tania

Arianus autem Peßimuntem ἀπὸ τοῦ πίπτειν, id est, cadere è cœlo simulacrum matris deum: unde illa Romam aduecta. Taniam alij Tabiam uocant. Ad Ancyram, Synodus Ancyrana celebrata, ut in iure scribitur Pontificio.

Cappadocia

Sequitur Cappadocia, quam Halys ab occidente terminat, Thermodon ab oriente, à meridie Cilicia, medianq; Iris interluit Ptolemæo. Plinius à Cappadoce eius regionis fluuio uocatam dicit, cum Leucosyria prius diceretur, eandem esse Strabo quoq; adfirmat. Arianus scribit Cappadoces usq; ad Euphratem quondam Syros uocatos, deinde nomen à Cappadoce Nili filio mutasse. Plutarchus, Cappadociā, Syriam uocari dicit à Syro Apollinis & Sinopes filio.

Ariarathes
Ariobarzanes

Cappadoces, ut ait Rufus, primum societatem Pop. Rom. sub Ariarathe petierunt, cuius deficiente [illegible]pe, lectus rex Ariobarzanes, & à Mithrydate sæpe pulsus: Romanorum armis restitutus est,

Archelaus

cuius item tertia deficiente prole Archelaus fauente Antonio rex factus, quem Tyberius sub Augusto oratione defendit. Imperio deinde succedens eiusdem, blande Romam accersitum non remisit, ac Cappadociam in prouinciam per Ger-

manicum redegit, quæ simul cum tota regione teste Strabo-
ne à senatu in x. diuisa est præturas: uidelicet quinq; Tau-
rum uersus, quæ sunt, Meliuna, Cataonia, Cilicia, Tyanen-
sis & Isaurensis. quinq; reliquæ Lauiansina, Sargasina, Sera
uina, Chanamericua, Rhemaena. postea addita & undeci-
ma Pratura, regio uidelicet Castabalis, & Cydistre uicina
usq; Derbam Antipatri piratæ sedem. Idē ait autor, Persas
primum Cappadociam in duas Satrapias diuisisse. Deinde
Macedonas in duo regna. Quorum alterum proprie Cap-
padociam appellabant prope Taurum. alterum Cappado-
ciam magnam prope pontum. Arrianus scribit Cappadoces
omnes usque ad Euphratem Syros primum fuisse uocatos:
Leucosyria deinde à Cappadoce Nini filio nomē accepisse. Eusthath. Leu-
cosyros dicit esse nominatos, ad differentiam Syrorum, qui
Mazaca Cæsarea dicta extra Taurum sunt collocati. Mazacam Eusebius ait, pulso
Archelao Tyberiū, Cæsareā appellasse, unde Gregorius Na-
zianzenus præsul & Basilius fuere. Est & Cæsarea Paneæ,
et Cæsaria Palestinæ. Est itē Mazara ciuitas Selūntiorū. Hæc
Argeus mons uerò apud Argeum montē sita Straboni & Martiano, apud
Melas flu. quam ad stad. x i. Melas fluuius currit ex humili loco nascēs,
& in Euphratem emittens, qui diu retentus quibusdam lapi-
dum obicibus: postea ruptis torrente adeo repleuit, ut uici-
nas regiones multorum milium talentorum, ut ait Strabo
Comana Cappadocia dāno adfecerit. Comana Cappadociæ plurali numero Em-
poriū nobile quondam, & altera Corinthus frequentia mu-
lierum ex lasciuiarum: hic Lunæ fanum quod mensem Phar-
nacis uocant, & Reges ipsi maxime uenerantur. Huc un-
dique ad Deæ festum conuenitur. Altera Pontica, supra com-
Archelais col. memorata. Plinius has ponit urbes, Archelaidem coloniam
Hylas flu. Claudij Cæsaris quam præterfluit Hylas fluuius, Neocæsa-
Neocæsarea
Lycus flu. ream quam Lycus. Sebastopolim & Sebastam in Colopena
Sebasta regione, quæ Blasio Præside ac Martyre decoratur. Melium
Melium à Semiramide conditum non procul ab Euphrate. Tyanam
Tyana inter Cappadociam & Lyciam Tauro occubantem, Apollo
nij philosophi patriam: alterā Stephanus in Aegypto ponit.
Armenia minor Armenia minor à septentrione & occasu Cappadociam, ab
oriente Euphratem & Armeniam maiorem, à meridie Tau
rum montem habet: interfecatur autem ab Antitauro: regio
tota in præfecturas diuisa. De eius origine autores diuersa
tradidere. Eudoxus in Geographia colonos eam habuisse
Phryges ab initio dicit, moribusq; adhuc Phrygijs plera-
que apud eos agi. Herod. ab Armeno, qui ex Armenia
Thessaliæ urbe cum Iasone in his locis res gessit. Antipa-
ter i i i. Rhodiacæ historiæ scribit ab Armeno heroe
Rhodio dictam. Iustinus deinde princeps, ut tradit Eust.
omnem Armeniam in partes i i i i. diuisit: Primam He-
ptapolim, cuius metropolis est Bizanus, quæ prius Leon-
Theodosiacolonia topolis dicta est: præterea Theodosia colonia, Trapezus,
Cerasus: secundam in Pentapolim: quarum Sebasta me-
tropolis: tertiam Hexapolim, quæ aliquando uocata est
Armenia secunda: cuius metropolis Melitene. in hac &
Comana & Chryse: quartam Zophanem & Bebutenam
Xerxene appellatam sub diuersis Satrapis constituit. Xerxene sicut
Cambisene Cambisene, urbs à Xerxe in Armenia ædificata Stepha-
no. Nicopolis urbs à Pompeio constructa, ubi Euphrates
Nicopolis Armeniam minorem ab Acesina discriminat Strabon. Ar-
Armenia maior menia maior à septentrione, Colchidem, Iberiam & Al-
banos: ab occasu partem Cappadociæ, ab oriente partem
Hircani maris: à meridie Mesopot. & Taurum. Hanc
& item Mediam Strabo ab Iasone originem habuisse do-
cet. Eum siquidem Armenium quendam ex Armenia
Thessaliæ (quæ inter Pheras & Larissam sita est) secum
duxisse, qui res in hoc loco gessisset, gentemq; de suo no-
mine uocasse. Sed & autor idem recentiora refert, Persas
uidelicet, Armeniam tenuere, postea Macedones, deinde

Orontes ex Indarni genere unius è septem Persis: po-
stremo duces Antiochi magni, qui eam sibimet permit-
tente rege diuisere: Artaxa Pariada. Antiocho tandem à
Rom. superato illi reges appellati sunt. E genere Arta- Artaxa
xæ fuit Tigranes, qui eam habuit quæ proprie Arme- Tigranes
nia dicitur, Medis, Albanis, Iberis contigua. E Pariada
Artanes Sophinus qui australes tenuit partes, eas maxi-
me quæ ad occasum uergunt. Hic à Tigrane expulsus est,
qui quanquam rerum potitus uaria tamen fortuna est usus:
nam initio apud Parthos obses fuit: deinde se redimens
ac auctus Parthorum regionem uastauit: præterea Me-
sopotamiam, Syriam, Phoeniciam cepit, Euphratem trans-
gressus Mithridati auxilium contra Rom. tulit, à Lucul-
lo demum pulsus à Tigranocertis urbe regia euersa, ab Tigranocerta
eius successore Pompeio procumbens ad genua restitu- Artabazus
tus est, ducto in triumphum filio ingratissimo qui in eum
conspirabat. Artabazus alter filius quamdiu in Pop. Rom.
amicitia mansit, fortunatus est usus: sed cum Antonium
in bello Parthico inimicis prodidisset, pœnas perfidiæ de-
dit. Nam uictus ab eo & Alexandriam ductus atque in-
terfectus fuit. Post Artabazum multi reges successere, Ro.
omnes subiecti usque ad Neronem. Regnum tunc demum
ad Tiridatem Vologesi Parthorum regis fratrem perue-
nit. Is à Corbulone duce obsessus impetrauit ad Neronem Corbulo
posito prius ad statuam diademate supplex uenire, cum
Parthorum equitum tribus milibus, quem cum Neapoli
conuenisset, iussus acinacem, id est, ensem ponere, non pa-
ruit, sed clauis uaginæ adfixit. humiq; procumbens Imp. ado-
rauit. Data ei uenatio in qua duos ipse tauros uno ictu con-
fixit. Inde Romam ducto, ludi epulumq; datum theatro
uno die inaurato, ille uerò cum diademate reuertens Ne-
ronea festum instituit. Nec tamen diu Armenij in fide
permansere, sed à Parthis iura regni accipiebant. In hos
Traianus profectus Artamiserim regem obuium cum mu- Artamiseris
neribus habuit, equum ducentem ita edoctum, ut Traia-
num adoraret: Cognita illius causa ac pro meritis multa-
tus, ob quæ Traianus est optimus appellatus. Igitur omni
mole in Parthos uersa legatum Armeniæ præposuit, eamq;
prouinciam cum Syria & Mesopotamia fecit. Adrianus
causatus, quòd ægre retineri posset, Armeniæ regem per-
misit. Parthi rupto fœdere eam rapuere. Antonius Verus
per Statium & Priscum Artaxatis captis recepit, dela- Statius & Priscus
tumq; Antonijs Armeniacum nomen. Artaxata in hac me- Artaxata
tropolis ab Artaxa supra memorato. Is hanc urbem con-
didit suadente Annibale, qui ad eum deuicto à Rom. An-
tiocho confugerat. Postea Macrinus uindex Seuero princi-
pe expugnauit. Niphates mons Armeniam ab Assyrijs di- Niphates
uidit: ex quo Lycus & Caprius orientes in Tigrim pro- Araxes
fluunt. Araxes ex eo monte quo Euphrates nascitur, cōtra- Azara
rio tamen ei cursu uersus orientem prius tendens usque ad
Atropatiam: deinde in Boream conuersus Azaram ac Ar-
taxata præterlabens in mare desinit Hircanū Strabon. He-
rodoto autem contra, qui ait ex Matianis ostijs eum l x. in
paludes fluere, uno tantum in Caspium mare. Idē scribit hunc
non esse minorē Istro, insulasq; maximas habere. Ste. & item
Strabo dicunt ἀπὸ τ̃ ἀράσσειν uocari, quòd opera Iasonis &
labore modo Penei Thessalici montium continuationē disru-
pit. Armeniorum magistratus Megistanes sicuti magi Per- Megistanes
sarum appellati. Armeni Christum etiam colunt, uerum citra De secta Armeniorum
ritum ortodoxū, à Græcis quoq; differentes, præsidē habent
quem catholicum uocant, qui sacerdotibus populoq; uniuerso
præsit, sacrificant & more ferè Latinorū, sua tātum utuntur
lingua, natalem dominicū minime celebrant, sed nec ipsius ba
ptismū, dictitantes Christum expiatione non egere. Quadra-
gesimā seuere colunt abstinentes uel à piscibus oleo & uino,
quam

quamuis fructibus & leguminibus quantumuis interdiu uescendo ieiunium minime seruent. Die ueneris carne uescuntur, ut Græcos non uideantur imitari, aquam sacrificio non admiscent. Olim pollicentes Ro. Pontificis autoritati obtemperare, quando uidelicet rex eorum à præsule Maguntino diadema simul cum regno accepit, consentiente Henrico Imper. minime præstiterunt: Sed & sub Eugenio IIII. Florentiam ad concilium uenere rursus Christianæ religionis documenta postulatum.

Bithynia

Deinceps Bithynia, quæ ab Heraclea Ponti usque ad os protenditur quo ex occidentis parte terminatur, ex oriente Sangario flumine, ab austro Epicteto, Ponto uerò ab aquilone. Hæc prius Bebrycia Solino appellata: deinde Mygdonia, postremo ex regis nomine Bithynia. Strabo Bithyniam prius Mysos habitasse dicit: quod sanè probare uidetur & Dionysius poëta & Arianus, qui dicunt Bosphorum Thracium apud quem Bithynia est, Mysium quandoque Bosphorum appellatum. Idem quoq; Arrianus scribit Mysum & Thynum duos fuisse fratres Phinei filios, qui totidem populos constituere Mysios & Bithynios. Stephan. ex Bithynio eorum primo rege Iouis & Thraces Titanidis filio: alijs ex Bithy fluuio Thraciæ, apud quem incolentes Bebrycij huc migrarunt. Adsentitur Herodotus qui dicit Thraces in Asiam transuectos Bithynios esse appellatos, templumq; & uaticinium Martis habuisse, & à Bosphoro usque Rhebam flumen regionem tenuisse. Dicuntur & optimum incolere solum, rerum omnium feracissimum, materiæ ac lapidum copiam, tum crystallum in montibus ferens.

Eumenes
Prusias

Eorum regnum ad Eumenem, deinde ad Prusiam peruenit, qui ubi Perseum sororium suum superatum à Rom. uidit, capite raso pileoq; sumpto Romam ultro uenit se libertum Senatus appellans, ueniaq; & iterum regno donatus, successorem filium Nicomedem, à quo fuit interfectus, habuit.

Nicomedes

Hic item Nicomedem cognomento Philopatorem: cuius filius heredem populum Romanum ex testamento dimisit.

Chalcedonia

Gentes habet Chalcedonios & Bebrycios. Chalcedonia enim regio Chalcedonem urbem habet, sicut Babylonia Babylonem. Hæc sita ubi Bosphorum transfretaueris è regione Byzantij, Megarensium colonia Straboni. Megabysus Persarum dux, ut ait Herodotus, solebat Chalcedonios cæcos uocare, quod dimissa meliore tellure hanc peiorem elegissent. Arianus scribit Dorienses colonos Chalcedoniam incoluisse, nomine à Chalcedone fluuio propinquo sumpto. Eorum item colonias esse Byzantium & Mesembriam in Thracia. Idem est autor eos diem XXI. mensium omnium nefastam habere, in

Pharnabazus; Persa
Acone

qua die Pharnabazus Persa Darei præfectus, uictor eorum pueros fecit eunuchos in Persidemq; misit. Acone insula parua contra Chalcedonem, unde cotes optimæ ueniunt, quas Græci ab eius nomine Aconas uocant.

Bebricij

Post Chalcedonios Arianus Bebrycios dicit esse, originemq; à Bebryce trahere una filiarum Danai: quæ una cum Hypermestra præter iussa patris uiro pepercit: quare fugiens parentem unà cum uiro in hæc loca ritus docuit Aegyptios: pro quibus meritis regionem ab eius nomine appellatam. Tenebant olim totum tractum usque ad Ephesum & Magnesiam, ut scribit enarrator Apollonij, Charontem adducens autorem, qui dicit Lampsacenorum regionem olim Bebryciam appellatam.

Amycus

Hic regnauit Amycus qui in ultionem Lyci à Polluce cæstibus interfectus dum Argonautæ illac transirent, statura præter humanam corporeq; toto ac uiribus monstrosis.

Aranthas

Aranthas item Bebrycius Eusthat. octonis cubitis longus traditur.

Olbia

Olbia in ora Chalcedoniæ nymphæ nomine, alia in Italia, tertia in ponto, quarta in Pamphylia, præterea locis alijs Stephano.

Chrysopolis

Chrysopolis urbs. Ephorus in libr. XXIII. Tradere belli focis Chalcedoniensium Chrysopolim. Dionysius Byzantius de ipsius etymo sic ait. Κικλῆται δὲ χρυσόπολις ἐκεῖ διὰ τῶν περσῶν ἡγεμονίας, ἐνταῦθα ποιουμένων τὸν προσιόντα ἀπὸ τῶν πόλεων χρυσοῦ τὸν ἄθροισμον. Est in Cilicia altera Polyhistori, incolæ Chrysopolitæ.

Nicomedia

Nicomedia in sinus recessu, de regis nomine dicta: multiq; in eadem successores eodem nomine appellati, sicuti & Ptolemæi in Aegypto. Hic multos sub Maximiano martyres fuisse legimus.

Nicomedeum

Nicomedeum Emporium Bithyniæ Arianus V. Bithyniorum commemorat.

Nicea

Nicea urbs Bithyniæ metropolis iuxta lacum Ascanium Straboni, prius Ancora: deinde Antigonea appellata ab Antigono Philippi filio: postremo à Lysimacho de nomine uxoris filij Antipatri Nicea uocata. Altera Locrorum Epienimidiorum, tertia Galliæ. Sunt item aliæ alibi Stephano. Ex hac fuere uiri illustres: Antigonus, Asclepiades, Parthenius, Apollodorus, Epithersus grammaticus. Hic concilium primum publice celebratum, ubi explosus Arrius. Hanc nostri expeditione prima Hierosolymitana in itinere expugnauerunt, expulso inde Solimanno Turca qui eam tenebat.

Nicopolis

Nicopolis urbs Bithyniæ, altera in Epiro, tertia in Armenia.

Astacus
Astacensis sinus

Astacus urbs in ora, qui sinum à se cognominat Astacensem, ab Astaco Neptuni & Olbiæ nimphæ filio, apud Arianum in Bithynicis. Strabo Megarensium coloniam eam dicit. Est & Astacus apud Byzantium, & item ciuitas in Acarnania, Cephaleniorum colonia.

Bithynium

Bithynium urbs Bithyniæ Pausaniæ. Incola Bithynicus. Bithynopolis cuius Arrianus in Bithynicis meminit.

Apamea, quæ antea Myrlæa

Apamea in ora Propontidis, prius Myrlea dicta à quodam Myrlo duce Colophoniorum, nonnullis à Myrlea Amazone. Nicomedes deinde rex Prusiæ filius à matris nomine eam uocauit. Hinc Asclepiades Myrleanus fuit Stephano. alia Apamea in Syria, alia in Epicteto, alia ad Tigridem.

Prusias urbs, Chius ante uocata

Prusias Bithyniæ Chius antea uocata, quam Polyphemus in Mysia relictus ab Argonautis ædificauit, à flumine uicino appellatam autores Charis in IIII. Chronicorum, & Apollonius in IIII. Argonauti. Ἀλλ' ὁ μὲν ἐν μυσοῖσιν ἐπικλεὲς ἄστυ πολίσσας, Νέρει κλιδονωνισιν ἐβυδλίζυμενος ἀργῶν, Τῆλε διὶ ἠπείροιο, τίνε ἐξίκετο γυῖαν Αγχιάλων χαλύβων, τὸν μιν καὶ μοῖρ' ἐλάμασσεν. Strabo tamen uult quod à Chio Herculis socio à Colchis redeunte ædificata, à Demetrio postea euersa, ac à Prusia rege illo qui Annibalem excepit restituta, Prusias appellata est. Prusienses ob fidem Romanos demeriti, libertate donati sunt, cum Apamienses quos suprà commemoraui coloniam reciperent.

Arganthonius mons

Apud hanc Arganthonius mons, iuxtaq; fons, ubi fabula de Hyla Herculis socio & à nymphis dum aquas hauriret rapto. Altera Prusias inter Mysios in Olympo condita, ab illo Prusia qui cum Crœso bellum gessit. In hanc ille sententiam. à qua Stephan. dissentire uidetur. Nam Chium & Argathonem apud Olympum ponit ab uxore regis Rhesi, & Argathonium incolam, & Agathonem dici, & Agathonium sine r. Hæc hodie Prusias Bursia est appellata corrupto uocabulo, emporium Turcarum, in quorum unà cum reliqua Asia uenit potestatem.

Mysia

MYSIOS Homerus in Asia ponere uidetur, nonnulli dicunt Mysiorum meminisse in Europa sitorum ultra Istrum, quos Mœsios ex autoritate ueterum marmorum uocari diximus, quanquam à Græcis ambo Mysij appellentur. Mysiorum asini inæquali dorso feruntur, unde prouerbium apud Eustath. in obtortos, ὡς ὄνος μύσιος. Arrianus dicit Thynum & Mysum duos filios Agathones nymphæ totidem constituisse populos. Sunt præterea cum Phrygibus mixti, sicuti Mæones & Lydi, ut uix discerni liceat, ex quo prouerbium Græcum, πόῤῥω τὰ μυσῶν καὶ φρυγῶν ὁρίσματα. id est, procul Mysorum & Phrygum termini. Duas ponunt sicuti & Phrygias, maiorem & minorem. Nam, ut ait Str. altera Olympica

Duæ Mysiæ

Mysia est, Bithyniæ & Epicteto contigua, quam Artemidorus à

Olympus mons *Mysijs, qui trans Istrum sunt, dicit habitatam, ubi Olympus est. Altera circa Caycum & Pergamenum agrum usque in Teutraniam & Castri ostia. Olympus enim mons syluosus, adeoq; altus, ut hora tertia noctis ex eo sol aspiciatur. Hunc Cleon prædo insanus amicus Antonij tenebat,*
Prusias *ut idem Strab. autor: apud hunc Prusiadem urbem esse diximus, paulum à mari recedentem. Est & Cæsarea ibi si-*
Cæsarea Olympi *ta, quæ Olympi Cæsarea cognominatur. Halizonas Steph. inter Mysiam & Lydiam collocat. aliqui in Ponto. De qui-*
Halyzones *bus deq; Halyba eorum ciuitate, ubi argenti uenas Hom. dicit, suprà in Ponto mentionem feci.*
Assus *Assus urbs in alto sita loco, in quem Nicostratus citharœdus cauillabatur.* ἄσσον ἴθ' ὡς ἄν θᾶσσον ὀλέθρου πείραθ' ἵκηαι. *Assum Cor. Alex. scribit Milesiorum esse coloniam, sitamq; in Mysia prope Hellespontum, ubi Sarcophagus gignitur lapis. Altera Lydiæ, tertia in Epiro. Ex hac Asso fuit Cleanthes successor Ze-*
Atarna *nonis. Atarna urbs prope hanc ponitur.*
Astyra *Astyra uicus prope Adramytum Strab. est & Phœniciæ urbs iuxta Rhodum, in qua Minerua Astyris dicitur. in Bœotia quoque prope*
Teuthrania *Potnias, & in Italia in ora Campaniæ Stephan. Teutrania urbs à Teuthrante patre Telephi, qui & heros Teuthran-*
Phrygia *tius appellatus. Phrygia minor eadem & Epictetus appellata, ambitum protendit in Hellespontum occasum uersus Dionysio. Altera orientalior quæ maior dicitur & Paria, in qua Midas regnauit prope Sangarium flumen, ubi Rheā deum matrem uenerabantur, quam regionem ipse Dionysius populosam appellat, Arrianus & diuitem & antiquiss. Est & Europæ locus prope montem Oetam, qui Phrygia dicitur. Plinius habet autores qui dicant Europa & Mysos & Bryges & Thynos trāsfretasse in Asiam, populosq; constituisse, à quibus Mysij & Phryges & Bithynj appellantur. Post res Troianas, coloniæ Græcorum & Lydi & Persæ & Macedones, postremo Galatæ omnia excursionibus turbauerunt: nec solum ob rerum mutationem res ipsæ incertæ sunt, sed etiam ob diuersas scriptorum sententias, qui de eisdem rebus diuersa tradidere. Hinc Phrygiæ, Cariæ, Lydiæ, Mysiæ, loca uix distingui ualent. Huc accedit quod Romani ea diuiserunt non per nationes, sed fora & præturas ubi iura dicuntur.*
Phrygia minor. *Igitur minor Phrygia Troadem regionem continet, quamuis Homerus in Catalogo abducere ab ea uideatur, Aeschylus tamen & omnes qui post eum fuere, eandem esse gentem dicunt. Hæc enim & Asia proprie Ptolemæo dicitur, tota occu-*
Troadis XII. urbes. *bans Hellesponto, XII. claris habitabatur urbibus, quæ sunt huiuscemodi: Abydum, Ilium, Lyrnessus, Pedasus, Thebe, Zelea, Adrastea, Pitya, Percote, Arisba, Chryse, & Adramictum. Has omnis Achilles unà cum reliquo Græcorum exercitu cum ad Troiam uenit præter Ilium expugnauit, præda inter se diuisa: ijs omnibus. Priamus dominabatur. Cuius regnum Strab. in IX. partes diuisum sub totidem ducibus belli tempore tradit. Dardanos sub Aenea, Lycios sub Pandaro, Zelienses sub Asio, Ilienses sub Hectore, Cetios & Lyrnessios sub Pileo. ultra hæc missa eò externa auxilia ex Thracia & tota Chersonneso. Ciuitates præterea Troadis & Aeolidis permixtæ, cum con-*
Troiani Aeoles sunt. *stet Troianos omnis Aeolicam esse gentem. Quoniam uerò de Hellesponto, deq; cæteris pelagis alibi diximus, reli-*
Abydum *qua Troadis nunc exequar loca. ac primum Abydum. Græci enim hæc ciuitatum nomina fœminini generis & in* ος *enunciant. Apud Homer. uno in loco* τὸ ἴλιον αἰπύ. *quod Aristarchus non probat Homeri esse carmen, ut ait Eustat. Abydum igitur primum in ora Hellesponti situm è regione Sesti, spatio stadiorum VII. quòd Xerxes dicitur pontibus iunxisse. Hinc prouerbium in Abydenos.* μὴ δ' εἰκῇ τὴν ἄβυδον πατεῖν, *id est, Ne temere Abydum calces. Hanc ut Lesbij Sestum, sic Milesij condiderunt, Gyge Lydorum rege permittente, ut ait Strabo: nam ea loca, & tota Troia sub illo tunc erat, ex quo promontorium quoddam iuxta Dardaniam Gyges dicitur. Abydenses molle & effœminatum genus, & Sycophantæ maximi, unde prouerbium in Sycophantas* ἀβυδοκόμας. *Hic Leandri Abydeni amores in Sestiam Ero, quos hexametris descripsit Musæus adhuc extantibus, unde Ouidij epistola materiam sumpsit. Puellam enim dicit apud Sestum fuisse, ubi templum sacraq; Veneris Leander forte adiuuerat. Abydus altera in Aegypto huius colonia. tertia in Iapygia Italiæ Stephano.* Ilium
Ilium Troiani Acten prius uocabant, deinde ab Ilo rege Ilium. Duos habet ad Propontidem pertinentes colles, ubi Arx cum templo & Palladio. Nouum Ilium Alexander prope antiquum instaurauit Alexandream uocatum. hoc postea Augustus, quod inde originem duxit, ædificijs & donis auxit, ut ait Strabo. Plin. uerò, Troas Antigonea, quam nunc uocant Alexan- Antigonea
dream coloniam Romanorum. Aliud in Macedonia Ilium, ædificium Heleni Troiani, quod Troiam nunc corrupte diximus uocari. Aliud in Thessalia, itemq; in Thracia Stephano. Reges Ilienses originem à Dardano ex Hetruria profecto habuere, quos ordine in poëtica dicam. Patriam uerò prodidere, ut Dares testatur, Polydamas, Antenor, Aeneas, Amphidamas, Dolon, quorum postea domus incendio seruatæ. Lampsacum in ora prope Abydum à Lam- Lampsacum
psace uirgine, Phocensium ædificium, olim Pityusa, ab Homero autem Pityea dicta, ut placet Deichoro Cyziceno, ob frequentes pinus. Optimum ferre uinum dicunt, ex quo Themistocli dono datum à rege Persarum fuit, cum ad eum profugit. Demosth. ob eam causam à Priapo Veneris & Dionysij filio ædificatum esse dicit, hinc Priapus urbs ipsa appellata, Lampsacum Eustathio ἀπὸ τοῦ λάμψειν, *quod oraculo habuerit ibi ædificari, ubi primo sol* λάμψῃ, *id est, fulserit: appellata & Abarnus* ἐκ τοῦ ἀπαρνεῖσθαι, *id est, disperdere Venerem grauidam ex Dionysio Iunonis opera, ex quo illa informem fœtum dicitur peperisse, quem Priapum appellauit. Stephan. Inter Lampsacum & Abydum, Practius* Practius flu.
amnis fluit, Straboni. Zela urbs sub Idæ radicibus, à Zelo Zelea
conditore, iuxta quam Aesopus & Tarsius fluunt, haud Aesopus & Tarsius flu.
procul à mari. Homer. οἳ δὲ ζέλειαν ἔναιον. *est & castellum huius nominis in Cyzico Diogeni in III. Cyzicenorum, & Zela urbs Ponti. Adrastea ab Adrasto condita cum templo* Adrastea
Nemesis, Adrasteæ dictæ à poetis. Alij à nymphe eiusdem nominis filia Melissi geniti ex Ida, qui primus regnauit in Trois: nonnullis ἀπὸ τοῦ μὴ διδράσκειν, *id est, à non fugiendo. Hanc Plin. Parium uocatam dicit. Parium enim Stra-* Pariom Parus
boni oppidum in Propontide ponitur. de Paro & Pario insulis diximus. Pitya & Pityea appellata à frequenti pinu, si- Pytea
ta apud Aesopum. Percote media producta Home. καὶ πάλαι *Percote*
περκώτην. *Arisba urbs Idæj regia, ex quo Diam Arisbam* Arisba
Hom. uocat. Arisbus item fluuius Thraciæ in Hebrum fluens. Multa enim loca, nominaq; Troiæ ac Thraciæ ferè communia erant, ut ait Strabo. Arisbas alias esse in Lesbo commemo- Chrysa
raui. Chrysa in qua Apollinis templū cum eius simulacro, murem ei sacrum ad pedes tenente. Quapropter diuus ab eodē poeta appellatur χρυσόθρονος *Σμινθεύς. Huius sacerdos Chryses expugnata ciuitate & filia Chryseide rapta ab Agamēnone, causa pestis demissæ Græcorū castris fuit: ex quo coactus Agamemnon eam reddere, & illius loco Bryseida Achillis rapere. Hinc initiū Iliadis Hom. Chrysas alias Steph. commemorat, apud Scyrum, apud Lesbum, in Bithynia, in Caria. est & insula Oceani, sic à Dionysio uocata ob auri copiā. Est & aurea Chersonnesus in India, quam* χρυσῆν *Græci uocant. Lyr-* Lyrnessus
nessus, unde Achilles Briseida rapuit. Adramictum iuxta Adramictum
Caicum à filio Halyatti Crœsi fratre eiusdem nominis. Adramyctus

myclis uerò insula Lyciæ. Apesum ciuitas & flumen in medio Lampsaci & Parij, quo deleto coloni Lampsacum migrarunt, cum utræque urbes Milesiorum essent coloniæ. dicitur & Pæsus & Apæsus ab Homero, sicut & Atarus & Terna, ut scribit Eust. Pergamum nobilis urbs Troadis in mediterranea, quam Caicus præterfluit. Hic Attali, & Eumenes regiam constituere, de quibus in Onomatologia scripsi, qui nobilem hic bibliothecam constituere, ubi cœptum prius chartis hœdinis scribi, quæ pergamena postea sunt appellata. Scepsis, cuius etymum ἀπὸ τοῦ σκέψασθαι τὴν Ῥέαν. hoc est à commento quo Rhea est usa cum partui pro Ioue lapidem supponeret, ut ait Steph. Ex hac urbe Metrodorus Epicuri socius, & Neleus discipulus ac successor librorum Theophrasti. Antandrus in ora Troadis sub Ida monte prope Mysiam, ab Antandro duce gentis Aeolicæ. Aristoteles ait hanc quandoque dictam Edonida, cum Cimmerij eam annos L X X X X. incolerent. Prope Antandrum Traianopolis urbs. Attalia à Pto. Philadelpho ædificata. Cylla urbs in qua Apollinis Cyllei templum. hanc Cylleus fluuius præterlabitur ex Ida monte defluens per agrum Antandrum. Et Cylleus item mons in eadem parte Straboni, Stephano autem utrunque Cylleum appellatur. Smynthe, ubi item Apollo Smyntheus apud Hom. Myrina in ora Aeoliæ urbs ab Amazonis nomine dicta apud eundem in II. Iliadis. Est alia in Lemno. Grynium urbs Myrineorum Straboni, ubi & nobile Grynei Apollinis etiam templum. Lygdamum, Apollonia, Elea. Achilleum oppidum iuxta tumulum Achillis. Cuma ciuitatum Aeolicorum maxima Straboni, dicta sicut Myrina de nomine Amazonis: Hesiodi patria ab eius patre relicta, ut ipse testatur. Huic ciuitati Telephanes præfuit uir iustissimus, qui regionem eam pinis arboribusque conseuit, autor Heraclides de Politijs. Lycij Troadis populi, quibus præfuit Pandarus Lycaonis filius, ubi & Apollo Lycius colebatur: In quo lupus Apollini consecratus cernebatur. Sunt & alij extra Troadem Lycij, de quibus paulo pòst dicemus, qui ducibus Sarpedone & Glauco Troianis auxilio uenere. Lyceum quoque gymnasium Athenis Aristotelis schola. Dardanium ciuitas & promontorium L X X. stad. ab Abydo distans. Inter hæc Rhodius amnis emittit, ad quem, ut ait Strabo, in Chersoneso est Hecubæ sepulcrum, quod Græci κυνόσημα uocant. quidam Rhodium dicunt in Aesapum emittere: Dardanium prisca res est, & adeo spreta, ut Imperatores Romani Abydum transtulerint, alij rursus in pristinam habuerint conditionem. Hic quondam Sulla & Mithridates ad colloquium conuenere. Dardanios à Troianis Homerus diuidere uidetur, & ijs quidem Hectora, illis uerò Aeneam præficere Dardania prius Teucris uocabatur. De quo Musæus historicus apud Stephanum huiusmodi repetit originem. Dardanus ex Hetruria cum Harmonia & Iasio fratribus, surrepto Palladio ex templo Mineruæ in Samothraciam uenit, ubi Cadmus Agenoris filius inita cum eo amicitia, & defuncta uxore Harmoniam duxit: Dardanumque in Asiam cum manu sociorum ad Teucrum regem misit: à quo gener regno adscitus eius filia Batia ducta, Teucridem post soceri mortem Dardaniam appellauit. Arrianus cum è Samothracia uenisse dicit ad Troadem, & Nesò, deinde Batiam filias regis Teucrorum duxisse: ex Neso Sibyllam, quæ uates fuit: ex altera Erichthenium, & illum qui post eum regnauere suscepisse. Sunt & Dardanij alij apud Illyricos. Elea Aeolica urbs, nauale Pergamensium, quondam Danais dicta, Menesthei ædificium. Est & altera prope Mysiam nauale Bithyniæ. tertia in Phœnicia in medio Sidonis & Tyri. est denique in Aethiopia palus cum tribus insulis. Cenchreæ urbs, in qua moratus Homer. didicit ea, quæ scripturus erat circa Iliada. alia nauale Corinthiorum. tertia in Italia. Azania siue Azanium urbs Straboni ex XII. Herodotus Aezano protulit cum diphthongo ab Aezano Tantali filio. Ascania, quam Nicolaus in IIII. historiæ dicit ab Ascanio Aeneæ filio conditam esse: Est enim urbs & regio, ac palus in Troade Eustathio. Homer. Τῆλ᾽ ἐξ Ἀσκανίης ἐριβώλακος ἦλθον ἀμοιβοί. Pedasus urbs in Ida monte, quam inter XI. Achilles expugnauit. In eiusdem montis uertice Gargara plurali numero urbs Aeolica, ubi Leleges quondam habitauere: à Gargaro Iouis filio è Larissa Thessaliæ Stephan. Epaphroditus uerò ait Gargara montem esse, neutrique generis proferre oportere: Gargarus autem ciuitas fœminini. Hellanicus Gargasum scribit ciuitatem, putatur tamen menda in litera. Garganus autem in Apulia mons. Gergis urbs, unde Sibylla Gergithia. Phlegon in Olympicis scribit apud Gergithios templum esse Apollinis Gergithij, in qua Sibyllæ sepulcrum est: eius imaginem Gergithij in numis percusserunt Stephan. Eumenea quam Attalus in honorem fratris Eumenis condidit, altera in Caria, tertia in Hircania. Aphne urbs prope Cyzicum, altera in Libya, & Aphneis palus prope item Cyzicum. Artace urbs Milesiorum colonia. Demosth. poeta. Ναίουσ᾽ Ἀρτακίης ἱερῆς ἀγιαλοίσιν. Sic enim Venus apud eos uocabatur. Demetrius autem insulam esse dicit, & Timosthenes montem prope Cyzicum. Memorantur & aliæ Epicteti urbes ab autoribus, Lampronea Hellanico, Pelicina, Traianopolis, Attalia Stephan. Docimeium Eudæmoni, Myrmissum Polemoni, Sigæum Straboni, Siga Hecatæo, Polyena Stephan. qui Eucarpiam in hac regione ob fertilitatem appellatam esse dicit. Montes quoque in eo nobiles, Ida ad Lectum promontorium pertinens ambitu stad. D X. est altera in Creta, unde Troiana hæc habuit originem. Terea, mons in ora Cyzicena, conterminus Zeleæ, Straboni positus ἀπὸ τοῦ τηρεῖν, id est, seruare, quod in alto situ loco facile omnia contuetur. Sicut etiam de Ida nonnullis ἀπὸ τοῦ ἰδεῖν, propter late aspectum. Terea uerò Leucosyrorum est urbs. Phalacra mons Idæ dictus ab arborum raritate & caluitie, ob perpetuas in eo niues. est & promontorium in Cercyra, ut Artemidorus in V. Denique quicunque locus sterilis, ubi nihil uirentium sit, Phalacra dici potest Stephan. Lectum, Sigæum, de quo suprà. Agamea mons & palus, dicta quod in eo loco exposita sit marino monstro Hesione innupta. Reperitur & Agamus circa Heracleam Ponti Steph. Rhœteum à Rhœtea filia Promethei Eust. Flumina item Epicteti Practius inter Lampsacum & Abydum fluens Straboni. Rhindacus inter Epictetum & Bithyniam, in cuius ostio sepulcrum Aegæonis herois Mysi, quem Hesiodus in Theogonia filium cœli & terræ uocat, qui & Gyges & Briareus dicitur Eust. Scamandrus fluuius ex nomine filij Hectoris. Xanthus flu. Troadis & urbs Lyciæ. Simois & Scamander: quorum alter Sigeo, alter Rhœteo proximus, ambo in conspectu noui Ilij concurrunt. Atque hæc quidem Epicteti siue Phrygiæ minoris loca.

Marginal notes: Apæsum. Pergamum Attali regia. Scepsis. Antandrus. Traianopolis. Attalia. Cylla. Cylleus flu. & mons. Smyntha. Myrina. Grynium. Lygdamum. Apollonia. Elea. Achilleum. Cuma. Lycij. Dardanium urbs & pro. Rhodius flu. Hecubæ sepulcrum. Dardaniæ origo. Sibylla filia Dardani. Elea. Cenchreæ. Azania. Ascania. Pedasus. Gargara. Eumenea. Aphne. Artace. Lampronea. Traianopolis. Docimeum. Eudæmon. Myrmissum. Sygæum. Polyena. Ida. Lectũ promõ. Terea. Phalacra. Agamea. Rhœteum. Practius. Rhindacus. Scamandrus. Simois.

PHRYGIA MAIOR.

PHRYGIA maior cum Galatia à latere septentrionis terminatur, occidentis cum minore, austri cum Lydia, orientis uerò cum Cappadocia. Eius urbs Nacolia in reflexu Sangarij fluminis Straboni. à Nacole nympha dicta Stephano dicitur, & Nacoleia Græca diphthongo, id est Ναχόλεια, sicut Heraclea, Apamea. Ptolemæo autem Nacolia. hodie uetus retinet nomen, regia Turcarum in Asia ante quàm Constantinopolis caperetur. Berecynthus urbs, Berecynthia regio sacra deûm matri. in eadem parte Berytus. Berythus uerò Phœniciæ urbs

Marginal notes: Nacolia. Berecynthus. Berytus.

urbs, Synada, quam dicunt Acamantem condidisse, qui post
Synada bellum Troianum cum erraret in Phrygia, nactus quendam qui in ea regione locum expugnabat, cui auxiliaris accessit, à quo & loco postea donatus, primum è Græcia coacta multitudine mordes ad habitandum inuitauit, quorum concursu Synagam prius ipse appellauit, postea literæ mutatione Synada uocata Stephano. Hic marmor Synadicum purpureis maculis, tracto colore è sanguine Atyis pueri, cum sese illo castrasset ex fabula. Papinius in syluis. Ipse
Acamantium cruentauit maculis lucentibus Atys. Acamantium ædificium Acamantis, cui Theseus iuuanti bellum contra Solymos hunc locum donauit. Parthenius in Aphrodice Acamantida hanc
Aemonia urbem uocat. est & Acamantis tribus Atticæ. Aemonia urbs in eadem Phrygia Polyhistori, & Aemonium nemus in Ponto prope Thermodontem, ubi Mars dicitur Harmo-
Alabastra niam genuisse. Steph. Alabastra urbs Herodoto, unde Steph.
Andrea lapidem gigni Alabastritem testatur. Andrea penultima producta, urbs in qua lapis inuenitur, qui combustus ferrum efficitur, admixtus cum cymino, distillat argentum adulterinum: postremo permixtus fit orichalcum Straboni x I I I.
Sipylus Sipylus urbs, ubi fabula in saxum conuersæ Niobes, quæ se
Philemolium Latonæ fœcunditate prætulit. Philemolium, Dareon, Amo-
Dareon
Amorion rion. Manesium, Aphneon, urbes omnes. est alterum A-
Manesion phneon in Lydia, & Aphnitis palus apud Cyzicum. Me-
Aphneon deon, Myde urbs: Midea uerò apud Argos. Metropolis urbs
Medeon à deûm matre ibi culta, Polyhistori. Sunt aliæ in Lydia, in
Tembroum Thessalia, in alijsq; locis. Tembroum urbs, Characi Tymbrum, Menandro Tembreum. Siassus Phrygiæ uicus, in
Siassus quo ab initio coloni Cimmerij magnam uim frumenti sub terris conditam inuenere, ex quo diu uictitarunt, nomenq; loco ex auspicio tali indiderunt ἀπὸ τοῦ σίτου, Stephan. Charax locus est circa Celenas, ubi Alexander res gessit, propeq; Alexandriam urbem ædificauit. Alia in Caria, in Pon-
Dresia to, in sinu Nicomediæ nobile Emporium. Stephan. Dresia urbs, Dionys. in Bassaricis. Βυδίαν Δρησών τε ἰδὲ μηλώ-
Apamea quæ & Celene δεα γαῖαν. Apamea insigne Emporium, ac secundum post Ephesum, communeq; Italicorum Græcorumq; hospitum, sita in Marsyæ fluminis ostijs, qui urbem mediam præterlabens exit in Meandrum. Hanc Antiochus Soter à nomine matris appellauit. Hic fabula Marsyæ & Apollinis de musica concertantium: sita est in mediterranea, dicata Neptuno, Celeneq; appellata à Celeno Neptuni & Celenus unius ex Danaidibus filio. Hæc ferè Strabo. Plin. uerò hanc Apameam à Seleuco conditam dicit, uocatamq; prius Dameam, quòd ferocissimas gentes domasset: quo tempore Eratosthenes
Laodicea ait corruisse in Asia Solymorum & Lelegum, & Bebricum,
Geranea multorumq; populorum gentes. Laodiceam quidam in Phrygia ponunt, alij in Lydia, de qua inter Lydos dicam. Geranea urbs Phrygiæ, est alia in medio Megaræ & Corinthi, quò se recepit Ino Athamantem fugiens. Gerenia uerò in Laconica
Doeantes urbs, item Geranthe. Steph. Doeantes campus Phrygiæ. Almona & Doeanta fratres fuisse memorant, à quibus duo no-
Didymus mōs bilitata nemora Doeantium & Almonium. Idem. Mons Didy-
Sangarius mus matri deum sacer: unde flumen Sangarius in pontum fluit Euxinum. nonnullis Sangaron uocatur. Hermogenes in Phrygiæ descriptione ait quandam Sangam nomine uenerantem
Marsyas Rheam in hoc flumine conuersam ei nomen reliquisse. Mar-
Gallus syas, de quo paulo suprà. Gallus, de quo Polyhistor in ij. de Phrygia scribit, Gallum & Atyn genitalibus sibi ademptis, Gallum iuxta Terium flu. ad habitandum uenisse: cui Gallo nomen indidit. Hinc omnis postea castratos appellari. Hæc Steph. Ouid. uerò in Fastis Atyn puerum dilectum Cybeli ob pudicitiam sibi genitalia ademisse, & in hoc flumine lauisse, ex quo Gallos eunuchos sacerdotes Deæ uocari.

AEOLIA, IONIA, LYDIA.

POST hæc intra Taurum restant regiones in eadem Asia describendæ. Aeolia, Ionia, Lydia, Caria, Lycaonia. Aeolos esse Troadas palam est, qui maxime per Aegeum littus extenduntur uersus meridiem cum Ionibus terminantes. Sed & ad septentrionem olim peruenerunt, & Phrygiam, Armenos, Matianos, Cissianos comprehendebant, ut Strabo testatur: quorum linguam clara illustrauere ingenia poëtica, præsertim Sappho. Etymum trahunt ab Aeoli filijs, unde genus id prouenit, uel quod ex αἰόλα id est, uaria gente ac promiscua creuerint. Nam Aeoles quondam etiam Dores appellatos esse compertum est. Nec solum eos, sed omnes intra Isthmon Peloponnesiacum, præter Atticos & Megarenses uocati sunt Aeoles. Quanobrem Pindarus cum dorice scribat uocat αἰολίδα μολπάν. Igitur Asiatici omnes Aeoles ab ijs qui in Europa sunt Aeo-
libus profecti uidentur. Eorum ciuitates ad x x x. fuisse Stra- x x x. Aeoliæ ciuitates
bo est autor, quas in Phrygia atque Mysia, tum insulis Aegæi Iones
maris ex magna parte attigimus: ad Ionas transeam, qui eodem littore sequuntur, usque ad Phoceam. Iones appellati Eustathio ab Ione filio Xuthi, quem Euripides conditorem Asiaticæ telluris appellat: uir enim Atticus fuit, ex quo Attici prius Iones uocati: & in Attica Ias condita regio. Stra-
bo autem scribit Melanthum Codri filium ex Athenis in Asiā Melanthus Codri F.
concessisse, ibiq; partim à nepotibus, partim ab alijs x I I. x I I. Ionicæ
ædificatas esse ciuitates, quæ Ionicæ sunt appellatæ coloniæ. Ephesum ab Androdo, Myuntem à Cydrelo, Erythram à Gnopo atque his tribus Codri filijs: Miletum uerò à Nedeo, qui genere Pylius fuit: Lebedum ab Andropompo, Colophonem ab Andremone Pylio, Prienem ab Epiro Nedei filio: Teum ab Athamante, Phoceam ab Atheniensibus cum Philogene, Clazomenas à Pardo, Chium ab Ogertio, Sa-
mum à Timbrione. Aelianus autem de ua. histor. Neleum Neleus Codri
Codri filium fuisse dicit, & has omnis condidisse urbes. Vitruuius ait Athenienses ex responso Apollinis x I I. colonias
in Asiam deduxisse, tradito negotio Xutho eiusq; filio Ioni. Ion
Sed & adeo postea creuere, ut Plin. ad L x x x. fuisse per cuncta maria testetur. Quando Lydorum urbes Iones ferè
sunt, pariter & Lydia describetur, quæ ut ait Plin. perfu- Lydia
sa flexuosi Meandri cursibus, super Ioniam procedit: Phrygiæ ab exortu solis uicina, ad septentrionem Mysiæ, ex me-
ridie Cariam amplectens, Mæonia antea uocata. Eius in pri- Mæonia Ephesus
mis ciuitas (ut placet Herodoto) Ephesus Ionicarum clarissima, à nomine & ipsa Amazonis appellata, pluribus ante nominibus dicta, Vrychia, Ortygia, Ptelis, Arsinoe ab uxore Lysimachi. Olim diluuio absumptam ipse Lysimachus alio in loco communiuit, cuius calamitatis Durici Elaici extat epigramma. In hac templum Dianæ celeberrimum à tota Asia annos c c. ædificatum, tanta ueneratione, ut Ephesij in quodam bello, humano subsidio deplorato, funem à foribus templi ad urbis mœnia suspenderint, ciuitatemq; quasi
soli Deæ tuendam permiserint. Eius incensor Erostratus, Erostratus
quanquam cautum fuerit ne quis eum nominaret, finem tamen cuius gratia flagitium perpetrauit uidetur adsecutus, eius
nomine ad nos usque per tot secula deducto. Smyrna in ora Smyrna
Ioniæ à Tantalo prius ædificata, dicta Naulochus, deinde ab Amazone sicuti & pleræque Asiæ ciuitates appellata Stephano. Strab. refert porticum eam & portum & bibliothecam & gymnasium habuisse cū Homeri tēplo ac statua. Nummumq; æreū Homerū appellāt, quoniā Smyrnenses eū ut ciuē suū maxime sibi uēdicāt. Passi & ipsi terræmotū ueluti multæ in eo tractu ciuitates M. Antonini principis tēpore, à quo restituta urbs fuit: meminit Philostratus in uita Sophistarū. Huc è

tota

tota Asia literarum gratia conueniebatur. Erat enim Smyrna portus commodissimus, quo undique è Græcie atq; Asiæ regionibus omnes confluerent, gymnasium & philosophorum & oratorum quondam fuit celebratissimum: nobilissima quoque hinc orta ingenia. Teos in media ferè Ioniæ ora Herodoto, Athamantis ædificium, ex quo Athamantida eam Anacreon uocat. historia sic se habet. Athamas quondam locum considerans ubi ædificaret, iam parata materia, interrogatusq; à Marte quousque meditaretur: respondit τέως, id est, donec tibi ciuitatem ac templum constituam. est homonyma in Aegypto, alia in Scythia, in qua palus esse dicitur referta piscibus, ex quibus per serenum oleum manat

Teos

in summa aqua tanta copia, ut colligi in uasa possit usibus aptum. Hæc Steph. Strabo Teos dicit in peninsula situm, portumq; habere. hinc quoque fuisse Anacreontem poëtam, Apelliconem, Hecatæum historicum.

Clazomene

Clazomene clara & ipsa Ioniæ urbs, quæ insulas quondam habitatas in fronte septem habebat. Prope Clazomenas Erythra prius Gnopopolis dicta à Gnopo conditore: est homonyma in Libya, in Locride, in Bœotia in Cypro, quæ nunc Paphus dicitur. Steph. Strabo

Erythra

autem Erythram portum, & Coricum montem adiacentem dicit habere: Sibyllamq; hinc Erythream tempore Alexan-

Colophon

dri ortam. Colophon, unde Homerum plerique putant esse.

Priene

Priene prope Ephesum parum à mari recedens.

Myus

Myus, id est, μυῦς inter Ioniæ urbes prope Magnesiam Strab. Ste-

Cybelea

phano Cybelea urbs Ioniæ. Herod. Cybelen dicit ciuitatem esse Phœniciæ: est & Cybela Phrygiæ & Cybelum templum, unde Rhea Cybele dicta, in eo loco culta siue nata

Sillon
Bachia
Glaucia
Sardis

Stephan. Sillon, Buchia, Glaucia parua Ioniæ loca. Lydiæ regia Sardis, posterior rebus Troianis: huic imminet Tmolus mons in uertice exedram candido lapide extructam habens, nobile regum Persarum opus, unde late prospectus ex

Pactolus

altissima specula est. Hinc Pactolus fluit aureis (ut ferunt) ramentis, ex quo diuitias Crœso prouenisse. Hunc prope

Astyra
Arima siue Inarima

Astyra etiam urbs sita, prope etiam Arima siue Inarima (utroque dicitur modo) ubi sepultum dicunt Typhœum à Ioue fulminatum, ut scribit Hom. nonnulli dicunt in Syria, alij in Pythecusis Tyrrheni maris. Stephan. Tmolo etiam uicina

Asteria
Asia urbs
Asius campus

Asteria siue Asteris, ut Xanthus in IIII. Lydiorum scribit. Est & Asteria inter Cycladas, Asia urbs Sardibus proxima, & Asius campus prope Caystrum. Homer. ἀσίῳ ἐν λειμῶνι καΰστρου ἀμφὶ ῥέεθρα. & Asiane insula Aethiopiæ, & Asis Isthmos. Dionys. poëta. ὑπέρτατος ἄσιτος

Hierapolis

ἀίων. Et Asia maior & minor. Hierapolis inter Lydiam & Phrygiam: ubi sunt aquæ calidæ: dicitur sacra, quòd multis referta sit templis: hinc clari uiri fuere, inter quos Sera-

Philadelphia

pion Stoicus. Est alia in Creta, alia in Syria. Philadelphia Attali Philadelphi ædificium, de qua inter Lydos & Mysos certatum aliquando est. Strab. Alia in Aegypto, alia in Sy-

Mastaura

ria. Mastaura urbs ubi Rhea colebatur. Cuius etymum tale Steph. recenset. Cum Ma uni ex ancillis Rheæ traderetur à Ioue Dionysius nutriendus, interrogata illa à Iunone cuius esset, respondit Martis: quare apud eos & omnis Cares Dionysius Massari appellatur, & Rhea Ma, cui taurum sacrificant, unde nomen inditum ciuitati, quam Chrysaoras flu.

Magnesia

præterfluit. Magnesia Mæandro uicina, colonia insignis è Thessalica Magnesia orta: abest ab Epheso XXV. mil. antea Thessalonica appellata. hec Plinius Aelianus de uaria historia de his sic refert. Magnesij, qui iuxta Mæandrum accolunt, cum aduersus Ephesios pugnarent, quisque eques suum canem uenatorem, & seruum habebat speculatorem: primoq; concursu canes dimissi, qui hostium ordines turbabant, serui deinde subsequentes iaculis & spiculis debilitabant: tertio loco equites superuenientes iam fessos hostes, ac turbatos facile superabant. E Magnesia fuere Egesias orator, & Simon musicus.

Aethiopium

Aethiopium locus Lydiæ iuxta Hylum, ubi Diana Aethiopica colebatur, quòd Dianam agentem apud Aethiopas Apollo reduxit. Nonnullis uerò quòd eandem cum luna putent ἀπὸ τῆ αἴθειν Callimacho. Quidam enim Hecaten fatentes, à ferenda face dictam Aethiopicam putant, ut Eratosthenes. Quædam alia oppidula locaq; Straboni Stepha-

Melampea
Agra
Mesogis
Thyessus
Cyalus
Lycosthena
Laodicea

noq; in hac regione ponuntur. Melampea, Magiste, Agra, Mesogis, Thyessus, Cyalus, Lycosthene. Laodicea nobilis Lydiæ ciuitas, cui mons imminet Cadmus, unde Lycus fluit. Hanc exornant Zeno orator & Polemon eius filius, qui ob uirtutem regnum meruerunt, prius Antonio, postea Augusto concedentibus. Hæc Strabo. Plin. uerò, Laodicea prope Lycum prius Diospolis, deinde Rhoas appellata. Eustath. autem, Laodicea Lydiæ, opus Antiochi Stratonices filij, in honorem eius uxoris ex Apollinis responso. Hæc inter septem Asiæ ciuitates à diuo Ioanne apostolo com

Trallis urbs

memoratur. Trallis urbs Lydiæ, prius Anthea à florum frequentia dicta, uocata & Erymna Steph. Trallianos & Thessalos, Tyberius cognoscente Augusto oratione pulcherrima

Colossis
Colosseni

defendit, ut Tranquillus ait. Colossis urbs apud Lycum fluuium, cuius meminit Herodotus. Strab. in XII. Colossem & ex urbe appellat coloris genus naturalis in lanificio, quo abundant. Plinius colorem hunc etiam commemorat. Huius urbis meminit item noster Hieronymus. Ad hos igitur epistolæ sunt Pauli, non ad Rhodios, ut uulgus putat. Flumina Ly-

Pactolus
Iardanus
Hermus
Cayster

diæ Pactolus, de quo suprà. Iardanus, cuius meminit Hom. ἰαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα. Hermus Aeoliam ab Ionia discriminans. Cayster ex Ioniæ mediterraneis in mare tendit Aegeum ἀπὸ τῆ κεκαυμένης χώρας, quod regionem iuxta habeat combustam. Huic adiacens dicitur campus Caystrius Stephano.

Mæander

Mæander omnium maximus, & flexuosus labitur, ex quo contortos amnes reliquos Græci Mæandros uocant ex huius similitudine. Item Prienem olim in ora situm longo proschomate mediterraneam Mæander fecit, Strab. Plinius uerò eum

Cadmus mõs

ex monte fonteq; Aulocrene oriri dicit. Montes in hac regione, qui famam habeant, nulli præter Cadmum, unde Lycus.

CARES, LYCAONIA.

TRANS Mæandrum omnia ad Cares spectare Strabo dicit, eosq; fuisse quandoque sub Minoe, & tunc Lelegas appellatos, & insulas habitasse: deinde in continentem uenisse, & multa maritimæ oræ ac mediterraneæ colonis abstulisse Ionibus & Doriensibus, mulaq; rursus perdidisse. Eis semibarbaram esse linguam Eustathius testatur, quòd passim per Græciam sparsi merebant, uel quòd

Miletus

à Doriensibus originem habuerint, à quibus Halicarnassus ædificata est, ab Atheniensibusq; Miletus, Cariæ nunc ciuitas: ex quo Cares aliqui atticissare, sicuti contra, Athenienses nonnulli carizare uidentur. Primos omnium Græcorum stipendijs militare docuisse, prouerbium hoc monstrat, ἐν καρὶ τὸν κίνδυνον, ad illos qui commercium habent aliquod cum hominibus parcis & auaris. Igitur Miletus urbs Cariæ, ut diximus, mediterranea, Ioniæ caput, Nelei Codri regis Atheniensium filij ædificium Herodoto. Straboni uerò Mileti Cretensium ducis, uocata quandoque Lelegis, quod Leleges eam incolerent: & Pityusa à frequentia pinuum. Locus Mi-

Brãchiadę Tẽplum Iouis Didymæi

leti apud Branchiadas, quem Didyma uocant, ubi oraculum Iouis Didymæi, quod Xerxes unà cum cæteris incendit. Templum postea construxerunt omnium maximum ac subdiale, quod propter laxitatem & magnitudinem sine tecto remansit. Hæc ciuitas bis direpta, à Xerxe prius, deinde ab Alexandro, cum eum accipere nollet, sicuti Halicarnassus. Milesij colonias uaria in loca miserunt. Nam &

Nilum

Nilum x x x. triremibus nauigantes. apud eius ostia murum
condiderunt. Apud item Istri ostia, & apud Euxinum, &
Calypso insula quandoque Miletus dicta est. Eius denique po-
tentiæ testis illud apud Aristophan. in Pluto prouerbium
πάλαι πότ᾽ ἦσαν ἄλκιμοι μιλήσιοι, id est olim potentes
erant Milesij, in eos qui ex magna fortuna ceciderunt. Velle-
ra item Milesia laudantur, ex quo prouerbium στρώματα
μιλήσια. Fuere hinc Thales, Aeschynes, Timotheus citha-
Halicarnassus rœdus: Cadmus prosaicæ orationis inuentor. Halicarnassus
totius Cariæ regia à quodam Athe originem ducit, qui à
Trœzene huc migrauit, sedemq; iuxta mare locauit ἀπὸ
τῆς ἁλὸς καὶ ναυστάθμου, uocabatur & Isthmos & Zephyra Phi-
loni. hinc Dionysius fuit historicus & Herodotus. Hic &
Hecatomnus pater Mausoli, Idræi, Pisidori, Artemisiæ,
& Adæ regnauit: ab Alexandro direpta, quod eum non re-
ceperit. Hic & Mausoli sepulcrum ab Artemisia condi-
Salmacis fons tum, inter v i i. orbis miracula uisitur. Hic & Salmacis
fons à Nympha eiusdem nominis, quam qui bibisset, uitio
impudicitiæ mollesceret Straboni. Festus fabulæ causam ad-
signat, quod cum eius aditus parietibus angustis esset, oc-
casionem iuuenibus potantibus dabat uiolandorum puero-
rum, ac puellarum. Ennius, Salmacida spolia sine sudore
Alabanda & sanguine. Alabanda urbs, ab Alabando Euhippi filio di-
cta Characi: sed & aliam Alabandam scribit Steph. in ea-
dem Caria felicissimam, ex prouerbio uetere uocari, ædifi-
cium Caris, qui eam de nomine filij Alabandi appellauit,
quem ex Callirhoe Meandri filia suscepit: Alabandus enim
Mycale mons Carum lingua, equo uincens dicitur. Ala equus, & Banda
uictoria. Mycale mons & urbs Herodoto ἀπὸ τοῦ μυκᾶσθαι,
quod hic Gorgones reliquæ Medusæ caput ululatu conque-
rebantur, uel ἀπὸ τοῦ μυχοῦ, quod in recessu Carici maris
Phocea est. Mycalessus uerò Bœotiæ est mons contra Samum arbo-
ribus densus, uti suprà docui. Phocea Mycali opposita Pho-
censium Græcorum colonia prope Hermi ostia, initium Io-
Myndus niæ Straboni. Myndus urbs in ora Steph. Hinc fuere Apol-
lonius & Zenon grammatici. Myndones uerò gens Lybi-
Bargila ca est. Bargila prope Myndum & Iassum quam Cares An-
danum uocatam esse dicunt: Achillis ædificium à Bargilio
nomen adepta, quem ab equo pegaso interfectum Bellero-
phon hac ciuitate honorauit. Stephan. Hinc sinus Bargilicus
appellatus. Iassus Cariæ ciuitas in insula regionem habet
sterilem atque piscosam, de qua inter insulas Ionij diximus.
Carianda Carianda oppidum in insula & lacus. hinc fuit Scylax hi-
Chrysaoris storicus. Hidassus urbs à filio Bellerophontis. Steph. Chrysao-
ris, quæ postea Hadrias dicta Apollonio in Caricis. Sunt qui
Cariam omnem Chrysaorida uocent. Suangela, ubi Sepul-
Suangela crum Caris, ut indicio nomen est. Suangela enim lingua Ca-
rica regis sepulcrum dicitur. Octo enim urbes in hanc unam
Syrna contulit Mausolus. Syrna ædificium Podalirij medici Ma-
chaonis filij, cuius huiusmodi Steph. historia narratur. Po-
Bypasus dalirium tempestate iactatum, pastor quidam Bypasus no-
mine in littore excepit, duxitq; ad Damethum Cariæ regem,
cuius filiam Syrnam forte eo tempore à tecto collapsam Po-
dalirius curauit, pro quibus meritis eandem ei locauit Cher-
sonneso pro dote tradita, in qua ille duas constituit urbes,
Syrnam in uxoris, & Bypasum in pastoris, qui eum exce-
Hecatesia perat memoriam. Sunt & illa minora oppida, Hecatesia,
Euonyma Euonyma, Curopolis, Momasus, Mylasa, Triopum, Tela-
Curopolis drus, Alma, Amos, Arconesus, Harpassa, Bargassa, Balbe,
Momasus Delmesa. Caunus in insula. de qua inter insulas Aegæi dixi.
Mylasa Phthir Cariæ mons prope Miletum, eo quòd locus pinus
Triopum abundet, quarum flores Phthires Græce appellantur, quòd
Telandrus quandam similitudinem cum pediculis habeant. Et de Caria
Alma Amos quidem hæc, NVNC LYCAONIA, quæ tota medi-
Arconesus Phthir mons terranea est, Tauro à Cilicia Trachea diuisa, à septentrione
Cappadociæ contermina, ex qua parte Tetrarchiam habet
Lycaonia ciuitatum x i i i i. inter quas celeberrima Iconium, Theba-
Tetrarchia ciuitatum x i i i i. sa in Tauro, Idea in confinio Galatiæ atq; Capadociæ. Ico-
Iconium nium enim prope Taurum est dictum ex imagine siue idolo,
Thebasa quod Prometheus & Minerua iussu Iouis hic finxerant secun
Idea dum fabulas post diluuium Deucalionis, uentoq; inde inspiran
te animatum. Steph. Apud hanc urbem Imperator Conradus,
dum expeditionem haberet Hierosolymitanam, insidijs est pe
titus Manuelis Imper. Constantinopolitani.

LYCIA, PAMPHYLIA, Cilicia.

NVNC regio Chersonnesi extra Taurum,
quæ Straboni in angusta ora est à Lyciæ
Dedala mons Lyciæ monte Dedala incipiens, usq; ad oram Issici
sinus, quæ præternauigatio stad. M. DCCXX.
admodum portuosa, ubi Lycia, Pamphylia,
& Cilicia, adiacentesq; ei regiones Pisidia, Cybira, Cabalia
sitæ sunt. Lycios Dionysius propius mari ponit, Lycaones ue-
rò magis orientales & mediterraneos, quorum Hom. in Ca-
talogo nullam fecit mentionem, sed tantum Lyciorum, quos
duobus in locis ponere uidetur. alteros in Troade, quos suprà
commemoraui, alteros in Caria, de quibus nunc loquimur:
incertum utris utri originem dederint. Strabo tamen dicit,
quòd è Troia Lycij in Syriam migrantes locum hunc occupa-
uerint. Herod. Lycios, qui apud Cariam sunt, ex Creta ad-
Lycii Tremyli dicti uenisse dicit, duce Sarpedone Minois & Rhadamanthi fratre:
ac tunc primum Tremylas, cum prius Solymi dicerentur: po-
Sarpedon stremo adueniente Lyco Pandionis filio regis Athenarum,
& in partem regni à Sarpedone recepto Lycios dictos, ge-
nus alioqui ferum ac durum, belloq; natum, Sagittarios opti-
mos corneis utentes arcubus, & telis arundineis, pellibus hu-
meros caprinis amictos, & capite coronas gestantes, Eos in
bellum Troianum Sarpedon duxit Bellerophontis & Lao-
damiæ filius, alius à superiore Cretensi, ut Homer. Sarpedon
Lycios, Glaucusq; in bella uocabat è Lycia longe Xanthi
prope prata fluentis. Longe è Lycia dixit ad differentiam
Lyciæ, quæ apud Troiam est, cuius uiris præerat Pandarus,
ut enarrat Eustath. Tremyle autem (uti suprà memoraui, Ly-
cia dicta, & Lycij Tremylenses, à quodam Tremylio, cuius
originem Paniasis poeta, apud Stephanum pulcherrime his
uersibus notat, Ἔνθα δ᾽ ἔναιε μέγας Τρέμιλος, καὶ γῆμε θύ-
γατρα, Νύμφην ὠγυγίην, Πραξιδίκην καλέουσι, Συμβρῷ
ἐπ᾽ ἀργυρέῳ ποταμῷ παρὰ δινήεντι. Τοῦ δ᾽ ὀλοοὶ παῖδες
Τιμῆος Ξάνθος τε Πίναρος, Καὶ Κραγός, ὃς κρατέων πά-
Lyciorum oppida x x x v i pας ἐλήιζετ᾽ ἀρούρας. Lyciam olim L x x. oppida habuisse,
Plin. testatur, suo tempore autem, x x x v i. In hac Strabo
sex maximas dicit esse ciuitates. Xanthum, Patara, Pinaram,
Olympum, Myram, Tion. Ii cum iuste uiuerent libertate
donari à populo Romano meruerunt, uideruntq; euersos ui-
cinos & Isauriam & Cilices. Xanthus urbs & fluuius à Xan
tho quodam, qui ea incoluit loca: est & Troiæ fluuius & ci-
uitas in Lesbo. Steph. Patara urbs & promontorium Lyciam
à Caria diuidens, plurali numero, de qua Eustath. huiuscemo-
di narrat historiam: Patarus & Xanthus filij Lapeonis pira-
ticam primi exercuerunt: tandem finito errore in Lyciorum
terra constitere, quorum alter Xantho, alter Pataris nomen
dedit. Aliud etiam etymum repetit ἀπὸ τῆς πατάρας, quod
est uenter uel arca. Dicunt enim arculam quandam, ubi erant
picta Apollinis arma, sagitta, arcus & lyra, uento in mare
Lycium deportatam, inde in Chersonnesum delatam, unde
& Chersonnesus ipsa Apollini sacra & Patara nomen acce-
Patara pere. Sunt & qui à Patara Apollinis filio uelint appellatum.
Pinara Hinc S. Nicolaus præsul fuisse traditur. Pinara ciuitas Lyciæ
maxima

maxima, occubans Crago monti, à Pinaro Tremiletis filio ædificata, ut dixi. In huius regionis exordio Olympus mons,

Olympus
Corycus
Phaselis

Corycus oppidum in ora munitissimum. Phaselis in ora sita, tribus porticibus ornata Straboni. Hic ut ait Pausanias templum Mineruæ, ubi lancea Achillis seruabatur. Deinde Olbia urbs. Deinde Attalia ad ostium Cataracti fluminis, ab Attalo Philadelpho ædificata, & in Corycum uicinam habitationem translata. est & Attalia in Lydia. Chelidoniæ insulæ tres Lyciæ stad. spatio adiacentes Strab. Ptolemæoq;. Est & Chelonia insula in mari rubro, & Chelonij populi Illyrij. Assus urbs in alto sita loco, de qua inter insulas dixi. Sura, Manteum Lyciæ, Drepane, Chimera, Phellus, Antiphellus, mediterranea sunt oppida Straboni. Montes Lyciæ Dedala, Cragus à Crago filio Tremiletis patris Praxidicæ nymphæ Polyhistori, in Lycianis apud Stephanum. Anticragus, Solymus, Olympus. Flumen uerò Cataractus è Tauro meridiem uersus in mare Pamphylicum labens Pamphyliam à Lycia disterminat Ptolemæo Stratoniq;.

Olbia
Attala
Chelidoniæ insulæ
Assus
Sura
Manteum
Drepane
Chimera
Phellus
Antiphellus
Dedala
Cragus
Anticragus
Solymus
Olympus
Cataractus

ADIACENT præterea Lyciæ, Ciliciæq;, Pisidæ, Cabalenses, Cybirenses, Solymi, Isaurici. Pisidarum oppida Strabo hæc commemorat, Selgam, Segalassum, Petnilissum, Biaden, Cremnam, Pityasum, Ambladam, Anaburam, Sindam, Arasum, Tarbasum, Termessum. Ex ijs alij sunt omnino montani, alij ad montium ima descendunt, ex utraque parte, & in Pamphyliam, & in Myladem Phrygibus, Lydis, & Caribus finitimi. Horum potentissima Selga Lacedæmoniorum ædificium. Alexandrum uenientem præter alios, non ut serui, sed ut amici ceperunt, ut Strabo etiam dicit: ex eorum montibus Eurymedum, & Cestium flumina in Pamphylium labi pelagus, & apud eos Storacem paruam arborem nasci, è cuius scobe corrosa à uermiculis fit succinum eius nominis. Præterea eos iuste degere argumento est nomen, quod Græci ἀσελγῆς, addita α improbos significant, ut ait Stephanus. Teumessus quoque Pisidiæ ciuitas, Cybiræ imminens, & Telmessis promontorium prope Anticragum cum portu Straboni. Eustathio autem Termessum hunc Pisidiæ uocari: Telmessum uerò Cariæ ciuitatem deprehendimus, ubi magicæ artis originem fuisse, & Cicero & Plinius sunt autores. Est enim Aristophanis Drama τελμισσῆς ex quo duplici ss, Stephan. Telmessum scribendum putat. Sed & Termessum Pisidiæ geminum dicit, maiorem & minorem uocatum, alterumq; alterius coloniam esse. Termessum etiam Bœotiæ montem. Strabo item dicit Telmessenses, sicuti & Cabalenses, Solymi putantur esse à Solymo monte. Illis imminente proximum & Bellerophontis uallum, & Isandri filij sepulcrum, qui in bello cecidit contra Solymos. unde Homerus ait, δεύτερον αὖ σολυμοῖσι μαχέσατο κυδαλίμοισι. & de filio Isandro sic ait, οἱ δὲ ἄρης ἆτος πολέμοιο μαρνάμενον σολυμοῖσι κατέκτανεν. Ex quo apparet Solymos alios à Lydis fuisse. Eos Strabo putat Mylios esse. Mylia enim urbs montana, quæ ab angustijs Termessi ad Apamearum regionem pertinet. Cabaliam enim & Cabalienses populos in mediterraneis Lydorum Plinius ponit, quorum tris urbes dicit Balburam, Bubonem, Oenadam. Straboni uerò Oenoandum: Quarum conuentus adiuncto Pisidio Telmisso, Tetrapolim uocari. Cybiram uerò & Tabas duos fratres condidere Cybira & Marsyas. Hic in loco arduo supra petram ex argumento nominis ciuitatem uocauit. Tabam enim Græci molarem dicunt Stephano. At Cybirenses Cabalensem agrum incoluere, unde coloni in Ciliciam uenere. Strabo. Cybirensis administratio inter maximas totius Asiæ censetur. Quatuor enim linguis utebantur Pisidarum, Solymorum, Græcorum, & Lydorum. Isauria regio & ciuitas Lycaonibus finitima prope Taurum sita montem, latrocinijs & ipsa uacans à P. Seruilio cognomento Isaurico expugnata. Fuit eius etiam oppidum Derba & Derbenses populi.

Pisidarum oppida
Selga
Segalassum
Petnilissum
Bias
Cremna
Pityasum
Ambiada
Anabura
Sinda
Arasum
Tarbasum
Termessum
Selga potentissima
Teumessus
Solymi
Bellerophon
Isandri sepulcrum
Cabalenses
Bubo
Oenada
Cybirenses
Isauria
Derba

PAMPHYLIA restat & Cilicia ex Chersonneso. Pamphylios è socijs Amphilochi & Calchantis, qui è Troia sunt secuti, ex argumento nominis esse, ex ijsq; alibi alios dispersos, & ex uaria gente huc collectos, autores sunt Herod. & Strab. Cognominatam uerò Mopsopiam, & cum Cilicia coniunctam, & mare item Pamphylium cum Cilicio. Plinius. Eorum urbes Sida Cumæorum colonia cum Palladis templo. Aspendus, ædificium Argiuorum, olim clara. Hic Veneri suibus sacrificabant, eo quod autor eius generis Mopsus ex Argis huc proficiscens primum obuium sacrificare uouerat: occurrit autem sus, ut ait Stephanus. Arrianus autem de gestis Alexandri scribit hanc gentem affecto incommodo Alexandri exercitu, ei L. talenta equosq; totidem, quos nutriebant regi, dare promisisse: à quibus deinde fœdera frangentibus pro L. centum ab Alexandro exacta fuisse. Cilices autem à Cilice Agenoris filio, qui ad inquirendam missus Europam, ad piraticam se conuertit: tandem partis opibus, hanc sibi sedem cum socijs delegit. Quapropter Cilices piratæ dicuntur primi, autoris flagitio ad posteros manante. eos Cn. Pompeius trimestri bello superatos partim relegauit, partim supplicio adfecit, mariaq; propterea liberosq; undiq; commeatus reddidit. Ciliciam in formam prouinciæ redactam rexit quandoque M. Tullius non sine magno repetendæ urbis desiderio, ut in eius apparet epist. Strabo & item alij in Thraciam quæ ad mare & Issicum sinum usque protenditur, ac campestrem, quæ cum Isauria ac Lycaonia terminatur, diuidunt. Ciliciæ partes Caramanni è Turcarum genere ac familia, annos prope CCL. occupauerunt, unde ab Othomannis eiusdem sectæ nostris temporibus pulsi, ex eisq; Abraamus Caramanus ad Pium II. Pont. imploratum auxilia misit. Inter Ciliciæ urbes Tarsus nobilissima: ædificium Sardanapali. Argiuorum deinde colonia fuit sedem quærentium. Etymum eius à Tarso prouenit, id est, parte pedis equi Pegasi in eo loco cadentis confracto, uel ἀπὸ τοῦ τέρσειν, id est, errare, quod post diluuium ibi primum terra cœperit prope tauricos montes exiccari. Tarsus enim apud Græcos multa significat, partem supremi pedis iuxta digitos, ordinem remigantium, uolucrum alam, calathum, in quo caseus coagulatur aut conditur: addita uerò adspiratione audaciam. Campum habet quem Hom. ἀλήιον uocat, id est, erraticum, ubi scribit Bellerophontem postquam ex equo cecidit, claudum, ac monte lapsum procul ab hominibus errasse. Præterea ab amne Cydno abluitur. hæc ex Eustath. Strabo gymnasion ibi fuisse, studiumq; literarum magnopere uiguisse tempore præsertim suo testatur: fama secunda post Alexandriam. Tarsi complures fuere eloquio insignes, qui in sophistica facultate claruerunt: quos in Onomatologia adnotaui: omnium tamen obstruxit luminibus uas electionis, doctorq; gentium Paulus noster. Liberam esse gentem Plinius testatur. Solœ urbs à Solone, qui leges dedit Atheniensibus, cum exularet à patria hic colonos constituit. Cum uerò Atheniensium linguam Barbari paulatim inquinassent, Solœcizare dicti sunt, eorum exemplo, qui corruptè loquerentur, ut Eustath. Strabo autem dicit Argiuorum opus esse, & Rhodiorum, qui à Lindo uenerunt. Scribitur in Antiquis uoluminibus. Solœ pro Soli, quemadmodum & apud Tullium in III. de natura deorum reperitur Canephoræ pro Canephori, ratione diphthongi Græcæ seruata. Ea & Pompeiopolis appellata, quòd Pompeius deuictos piratas, quos uenia dignos putauit, hic collocauerit. autor Strabo. Adana urbs neutri generis. hanc incoluere Adanus & Sarus, cum Tarsensibus bellum gerentes: ac potiti ea regione, alter Adanam ciuitatem, alter Sarum flu. uicinum

Pamphylia
Sida
Aspendus
Cilices
Cilicia duplex
Tarsus
Solœ
Soli, quæ & Pôpeiopolis
Canephoræ
Adana
Sarus

(quod prius Coeranum uocabatur) de suis nominibus appellauerunt. Terra ipsa parum à mari recedit, inter Sarum & Pyramum. Sarus enim adeo rapide fluit, ut in eum proiecta procul in ripam more teli repellat. Steph.

Anchiala

Anchiala, Dionysio Anchialea appellata, sicut Thessalonica & Thessalonicea. Anchialam Sardanapalus simul cum Tarso uno die ædificauit, ubi & sepulcrum & eius statua cum epigrammate Assyrijs literis, de quib. in onomatologia dixi. testis Aristob. Strab. Nonnulli ab Anchiale Iapeti filia, ex qua filius Cydnus ortus, qui

Mallus

fluuio nomen dedit, autor Eustath. Mallus in ora & alto sita monte à Mallo conditore, ut Stepha. ex autoritate dicit Callimachi. Strabo uerò aliter. Mopsum uidelicet & Amphilochum hunc locum ædificasse: sed Eustath. oraculo admonitos dicit: ubi coruus Mallon, id est, lanam ore ferret. Sunt & Malli Indorum populi, apud quos Alexander de uita periclitatus est. Amaxia urbs Thraciæ, Siliciæ Straboni.

Amaxia

Incola Amaxeus. Anazarba intus sita, nunc Cæsaraugusta Plinio, unde Dioscorides medicus, & Asclepiades grammaticus, qui de fluminibus scripsit.

Coricum

Coricum oppidum, portus, & specus: unde crocum coricium Plinio. de hoc postea dicemus. Est & mons apud Erythram Ioniæ. tertium paruum Mithridatis oppidum in ponto.

Pania
Roezus

Pania nauale Ciliciæ circa campum Aleium, est item spelunca Palæstinæ Stephano. Roezus nauale apud ostia Sari fluminis.

Eleusa insula, quæ Sebasta

Eleusa insula Ciliciæ, quæ nunc Sebasta. Mopsus apud Pyramum fluuium Mopsi ædificium Straboni, Incolæ Mopseatæ, unde fuit Heraclides Mopseata nobilis grammaticus. In hac urbe fuerat nobile templum Vestæ ab Hadriano ædificatum, quod ex lapidis inscriptione Græca deprehendimus nuper effossi ad radices palatij: ubi templum Vestæ Romæ fuerat his uerbis à me conuersis. Imperatori Cæs. diui Hadriani F. diui Traiani Parthici Nepoti. diui Neruæ pronepoti. T. Aelio Hadriano Antonino Augusto pont. Max. Trib. pot. III. Coss. D. D. Seruatori Hadrianæ Vestæ, quæ apud Mopsum est Ciliciæ ciuitatem liberam & amicam ac sociam Romanorum S. P. Q. ob diuinam eius iustitiam in iuribus illius firmiter ab initio conseruatis.

Castabala
Aphrodisias, quæ Zapyrus

Præterea Castabala, Aphrodisias, Zapyrus appellata Stephan. altera inter Lydiam & Cariam & in Africa prope Cyrenen, in Scythia, in Cypro, in Aethiopia, in Hispania. Sunt & insulæ duæ apud Alexandrum, Aphrodisiæ uocatæ.

Issus

Issus qui & sinui nomen dedit, idem & Alexandria dicta Plinio, ubi Dareus superatus ab Alexandro fuit.

Coracesium
Holmus
Seleucea
Olympus
Amanus

Coracesium, Holmus, Seleucea. Montes, Olympus, Amanus Tauri pars, Ciliciam à Syria disterminans. Dicunt huc Orestem cum Iphigenia & Dianæ simulacro uenientem à furore desijsse. Nam amanus apud

Ciliciæ portæ

Græcos sine insania dicitur. Sunt & apud Arabes populi Amanitæ uocati Iosepho: apud hunc uerò portæ sunt Ciliciæ, claustra quædam ad Syrios aliasq; barbaras nationes arcendas. Hunc primus transgressus Seleucus pater magni Antiochi, & ipse quoque Antiochus intra hunc se ex fœdere continere iussus est à senatu.

Sarpedon, & Zephyrium promotoria

Promontoria, Sarpedon, Zephyrium, prope Calicadni fluuij ostia, per quem Seleucia aditur.

Pyramus
Cydnus

Flumina Pyramus & Cydnus ex Tauro in mare profluunt Pamphilium: Pyramus & Cydnus & Pinarus dicitur, de quo uaticinium huiusmodi antiquum Apollinis fertur. ἔσσεται ἐσσομένοις ὅτε Πύραμος εὐρυδίνης, ἠϊόνα προχέων ἱερὴν ἐς Κύπρον ἵκηται. Cydnus Plinio recipit amnes LX. Torrentes amplius centum. Hunc frigiditatis nimiæ infamauit Alexandri quondam morbus inde contractus. ABSOLVTO Chersonneso breuiter quæ nostra hic ætate gesta sunt attingam. Hæc loca à Caramanis occupata fuisse; deinde ab Othomanis supra commemorauimus. Veneti igitur anno M. CCCLXXII. inito cum Casano Persiæ rege fœdere littora Ciliciæ Classe infestarunt, & ut ex literis quas ad Antonium Donatum oratorem apud Sixtum Pont. miserunt apparet, cepere oppida quædam, inter quæ Sechir appellatum. & Coricum antiquum & munitissimum, quæ Caramanis ac Casano restituere. Testabantur quoque Casanum cum maximis copijs Euphratem transmisisse, uenisseq; in Capadociam per eam partem, quæ patet à Syria. Cepisseq; simul & diripuisse Cæsaream, atque Sebastiam maximas urbes, quarum altera Caramani erat, abestq; à Corico iter quinque dierum. Indeq; ire constituisse ad Iconium, inde contra Othomanum. Castellum autem Bir, quod est in Syria, cum aliquandiu obsedisset, fretus Sultani auxilijs, tandem pugna commissa Othomanus fugatur, tantoq; in hac terrore repellitur, ut Euphratis ponte impetum non sustinendo dirupto, bona pars fugientium submergeretur. Hæc summa epistolæ.

R. VOLATERRANI

COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER XI.

SYRIA.

SYRIA lata quidem regio, & quæ numerosos continet populos diuersis appellata nominibus, ut planè docent Herodotus, Ptolemæus, Strabo. Nam & Comagena est, & Phœnicia, & Seleucis Syria, & Cœlosyria, & Leucosyria, & Palæstina: Plinius uerò addit & Mesopotamiam, & Babyloniam nomine Syriæ contineri. Dionysius poëta Syriam uocari dicit circa Libanum & Casium montes usque Sinopen, inde postea Assyriam incipere. Eratosthenes Syros ait appellari ἀπὸ τοῦ σύρειν, quod in ijs regionibus maria sint tumida, in continentemq; limum trahant fructibus admodum utilem. Plutarch. in parallelis Syriam uocari dicit à Syro Apollinis & Sinopes filio. Terminatur enim Amano monte, à septentrione: ab Austro, felici Arabia: ab occidente, Aegyptio pelago: ab oriente Euphrate.

Comagena
Samosata
Seleucis
Tetrapolis
Seleucea

Igitur post Amanum & Ciliciam Comagena est, cuius caput Samosata Straboni. Seleucis Tetrapolim continet. Quæ quatuor clarissimis constat ciuitatibus, in totidem antiquitus Satrapias diuisis, Antiocheam, Seleuceam, Apameam, & Laodiceam, quas omnis condidit Seleucus Nicator, primus è Seleuciorum familia uir maximus: quapropter in monte Casio ei ut heroi solennis celebrant. Primam ac maximam patri ædificauit, secundam atque fortissimam sibi, tertiam uxori, Laodiceam uerò matri, ut idem scribit autor. Ex ijs Seleucea sita est in ora ad Orontis ostia, cui mons adiacet Pieria Ptolem. Straboniq; appellatus. Polybio

Orontes

uerò Coryphæum. Orontes enim flu. Typhon prius est appellatus ob Typhonem apud eum fulminatum, ut scribitur de Arimis in Iliade: deinde mutato nomine, ab illo qui in eo pontem fecit Orontes est appellatus. Ex Libano enim oriens per agrum Apamiensem prope Antiochiam & Daphnem in mare Seleuciæ proximum defertur. hæc Strabo. Polyb. insalubres cum aquas humanis corporibus & accolis

Antiochia

dicit habere. Antiochia XII. mil. pass. à mari recedit montibus clausa; portum habet ad Orontis ostia, qui sancti Simeonis hodie appellatur. Hic Syriæ totius Metropolis erat, regiaq; Seleucidarum in quam omnis uires Nicator contulit, prius Reblata dicta est in libr. IIII. Regum, quò Sedechias rex captus ad Nabuchodonosor Babylonæ regem perductus, atque oculis priuatus est. Eam seruos Abraami

ædificasse sacra docent uolumina. Postremo Iustiniani principis tempore, Theopolis est dicta. Romani eam cum reliqua Syria per L. Scipionem uicto Antiocho recepere, floruitq; sub eorum imperio annos ferè mille. Deinde unà cum Hierosolymis capta à Saracenis: demum post annos centum sedente Vrbano II. iterum unà cum ipsis recuperata à principibus

Antiochia quando capta

Christianis, & Boemundo tradita. Rursus autem à Saladino trium spatio mensium expugnata, nec unquam postea recepta. In qua expugnatione non prætereundum memorabile facinus uirginū religiosi cuiusdam cœnobij. Hæ si quidem cum primum urbem captam conspicerent, miseraq; omnium cæde compleri, nec uitæ cuiusquam nec pudicitiæ parci, adhortatione inter se mutua, gladijs ora sibi dehonestarunt, fœdamq; hostibus laniatis uultibus, ac manante cruore speciem præbentes, libidinem formidatam auerterunt, quamobrem ad unam omnes salua pudicitia necatæ. Hic prima cathedra principis Apostolorum, Christianiq; primum appellati, cum antea discipuli dicerentur. Sub Antiocheno patriarcha XX. prouinciæ XIIII. Metropolitani CLIII. præsules, & in urbe CCCLXVI. templa fuere. Sex uerò urbes sub duobus primatibus, quos catholicos uocabant, habebat. Quorum alter Irinipolitanus, id est, Baldacensis, quæ ciuitas quondam Babylon dicta est. Alter uerò Ancensis, qui Persidis primas appellabatur. Plures Antiocheas Stephanus commemorat, In Lycia ab Antiocho Epiphane ædificatam, in Mesopotamia Mygdoniam appellatam, à Barbaris uerò

Nisibis

Nisibis: in Arabia Semiramidis opus, in Lydia prope Pyramum fluuium, apud Pieriam, quam Aradum Syri uocant,

Apamea quæ & Pella

& alijs nonnullis etiam locis. Apamea tertia Tetrapoleos intus ad Orontis sita fluenta, uocata Cherfonnesus, ob aquarum circumfusionem, & Pella ac Alexandro cognominata, ex patriæ nomine, quod huc milites Macedonum conuenirent, & equi alerentur. Tenuit eam Tryphon, cui cognomentum Diodoro, natus Cosianis castello Apamiensium, educatus Apameæ & regi commendatus. Cepit etiam Cecilius Bassus exul cum duabus legionibus, duosq; exercitus Romanos sustinuit. Tandem conditionibus quas uoluit, trans-

Laodicea quæ Rhamata

egit. Strabo. Laodicea quarta Tetrapoleos, prius Leuca, & longe antea Rhamata ab Hebræis uocata, ut Philo testatur. Ex matre deinde Seleuci Nicatoris nomine mutato à barbaris postremo Lyche appellata est, terra fructuum omnium, tum uini feracissima, quod abunde Alexandrinis suppeditat. Eam non paruo incommodo adfecit Dolobella in eam confugiens, & expugnatus unà cum ciuitate atque interfectus à Cassio: ultima sanè à nostris in Hierosolymitana expeditione capta. Tancredus princeps Antiochenus eam die quo Apameam subegit. Alia est in Lydia, tertia in

Daphne

Lycaonia, quarta in Media. Daphne urbs amœna prope Antiocheam religione sacra, ubi fons & lucus, templumq; Dianæ & Apollini. Quorum festum mos Antiochensibus

Casius mons

huc conuenientibus celebrare, ut ait Strabo. Casius mons Seleucidem à Tripolitana regione diuidit, iuxta mare situs

Cassiotis regio

nomen regioni Cassiotidi dedit. Alter in Aegypto. In hoc

Casianæ uestes

textæ nobiles & arte laboratæ uestes, quæ Casianæ dicuntur Eustathio. Reges nunc Syriæ prosequar, quos Appianus in Syriaco, in hanc sententiam commemorat. Primus

Reges Syriæ Seleucus, Nicator

Syriæ rex post Alexandrum, Seleucus Antiochi è ducibus Philippi Macedonis, & Laodices filius cognomento Nicator, eo quod corpore ingenti ac robusto fuerit, taurumq; syluestrem in Alexandri sacrificio olim elapsum uinculis, sese opponens, utraq; manu tenuerit, quod in statuis conspicitur, quibus cornua desuper adiecta sunt. Vrbes autem condidit Antiocheas XVI. in memoriam patris. in honorem uerò matris quinque Laodiceas. nouem suo nomine Seleucias. quatuor suis uxoribus dicauit, tris Apameas, & Stratoniceam unam. Quarum ætate nostra, illustriores adhuc extant: Seleucia quæ in maris littore sita est, & quæ supra Tigrim fluuium. Laodicea uerò in Phœnicia. Sub Libano monte Antiochea. Syriæ quoque Apamea. Huius item meminit & Trogus libr. XVI. Multa feliciter bella gessit, Babylonem cepit, Bactrianos expugnauit, ad Indiam usque penetrauit. Quæ post Alexandri mortem, ueluti iugo seruitutis excusso, præfectos eius occiderat. Compositis in oriente rebus, cum Lysimacho congressus, eum prælio uicit atque occidit. Lætus itaque tali uictoria, cum se præsertim solum de Alexandri exercitu uictoris uictorem remansisse conspiceret, nescius fati, post menses septem & ipse à Ptolemæo, cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circumuentus, occiditur, anno ætatis LXXIII. Regnumq; Macedoniæ, quod Lysimacho eripuerat, cum

Antiochus Soter

uita pariter amisit. Hec ille. Huic Antiochus filius cognomento Soter, teste Apiano in eodem libr. successit. Is Stratonicen nouercam adamatam, indulgentia patris obtinuit, ut autor Valerius. Gallos ex Europa in Asiam transgressos

Antiochus Deus

expulit, Antiochum filium cognomento Deum, regni heredem reliquit. Hunc igitur uxor Laodice ueneno, ob inductam alteram Berenicen, Ptolemæi sororem necauit. Eius item tempore Parthi, ueluti perturbato iam Seleucidarum

Seleucus Callinicus Antiochus

regno, deficere cœperunt. Ex hoc geniti: Seleucus cognomento Callinicus, & Antiochus. Seleucus natu maior Syriæ regno præfuit, nouercam Berenicen cum paruo filio in oppidum Daphnes fugauit. Quare Ptolemæus ad ulciscendam sororem cum exercitu profectus, post aliquot illata damna, pacem cum eo statuit. Antiochus uerò minor frater, qui apud Antiochiam regnabat, exercitum quem in fratris auxilium adduxerat, contra eum per proditionem conuertit, ex quo breui tempore pœnas dedit, expugnatus paulò pòst ab Eumene Bithyniæ rege, coactusq; ad Ptolemæum confugere, inimico se potius quàm fratri credens. Ptolemæus uerò eum in custodiam coniecit, unde furtim elapsus, à latronibus fugiendo interficitur. Seleucus autem ijsdem ferè diebus, ex

Antiochus Magnus

equo lapsus excessit, duos relinquens natos, quorum Antiochus interfecto fratre, imperium arripuit. Hic ergo ex argumento rerum gestarum, magnus appellatus, Babyloniam, Aegyptum, Iudeam, aliasq; urbes patrio adiecit imperio: postremo Greciam tentauit, in eam cum LX. mil. ingressus, Aetolis ei fauentibus contra Romanos, quòd Philippum in Macedonia dimisissent. Iratis igitur Grecis auxilium petentibus, M. Attilius Glabrio COS. cum exercitu uenit: qui eum, quanquam ab initio rebus feliciter gestis, paulatim in luxum, ob amorem præsertim uirginis Chalcidensis, prolapsum, demum signis collatis apud Thermopylas clade adfectum, occisis XL. mil. compulit in Asiam remigrare. Iterum ab Aemylio Regillo nauali prælio uictus, Apameam confugit cum uxore & filia, ubi Seleucus filius erat. Postremo aduenientibus Scipionibus contra eum, rex legatos de pace, simulq; filium Scipionis captum, dono ei misit. Scipio ob priuatam causam nihilo remissius cum eo agens, datis conditionibus & non acceptis, eum apud Sypilum montem commisso prælio superauit, atque ijsdem quas prius offerebat legibus, ultra Taurum montem relegat, qui tandem à sodalibus, quos in conuiuio pulsauerat, occiditur, relictis Se-

Seleucus

leuco Philometore, & Antiocho: qui obses à patre Romanis est datus. Seleucus igitur regnauit annis XI. quādo Ptolemæus Epiphanes in Aegypto. Ad hūc Simon præpositus templi cum muneribus uenit ut sibi principatum uendicaret, & indicans multam esse gazam in ærario. Heliodorus ad hanc surripiendā missus, diuinis ostentis trepidus refugit. de quibus latius in

Antiochus obses

Maccab. II. Hoc extincto, Antiochus frater obses, à Romanis ad regnum dimittitur, cui filius Antiochus Epipha-

Antiochus Illustris

nes, siue Illustris successit; qui Ptolemæo Philometori tunc à patre relicto, & Rom. commendato, bellum intulit. A Popilio igitur legato admonitus, ac responsum differens, uirgula circunscriptus, statim mandata se facturum est pollicitus, Demetriumq; Seleuci fratris filium obsidem dedit. Is post auum Antiochum magnum, suorum ignauia collapsum restituit regnum. Hierosolymam cepit sub Onia optimo sacerdote, cuius frater Iason patriæ proditor, summus sacerdos ab eo factus, ut regi placeret, omnia polluit, leges paternas irritando. Missus ab eo Menelaus Simonis supradicti frater cum tributo & donis, omnia in suam gratiam conuertit: quapropter reuertens, expulso Iasone, sacerdotium usurpauit, pro quibus malis ultore Deo, Antiochus tabe longa consumptus, miserè periit, relicto Antiocho Eupatore filio, cum Lysia tutore, qui insectationem paternam in Iudæos continuauit: ambos uerò Demetrius, qui Romæ obses erat, clam fugiens, sumpto exercitu, interfecit. Et hic Iudæis inimicus, cum crudeliter imperaret, ab Alexandro, qui erat de stirpe regia, adiuuantibus Syris, bello superatus ac interfectus est, cum regnasset annis XII. Huius item Demetrius filius patrem bello est ultus, auxilio Ptolemæo Philometoris, cuius filiam Cleopatram prius Alexandro pactam, deinde ob inimicitiam negatam duxit: quapropter cum ille ad regem Arabum Zabdielem confugeret, ab eodem proditus, capite abscisso, ac ad Demetrium misso: hunc & Antiochus Alexandri filius postea est armis insectatus. Res ad Antiochum cognomento Eusebium postremo deducta, qui à Pompeio regno deiectus, Seleucidis finem imposuit, à quo ad primum Seleucum intercessere anni ferè CC.

Antiochus Eupator

Demetrius obses

Alexander

Demetrius

Antiochus Eusebius

Phœnicia

Phœnices in eodem littore sequuntur. qui multarum atque uariarum artium magistri perhibentur, uel Homero teste, Arithmeticæ inuentores, & nauticæ, & mercaturæ, & literarum. Cadmus enim ex eis in Græciam eas attulit. Palmam item arborem inde esse adductam Callistheni placet, Aristoteli minime, sed ex Phœniceo una insularum Aeolicarum. In Phœnice à Tripolis urbs est, & regio tribus clarissima ciuitatibus, Tyro, Sidone, & Arado. Duas primas à Phœnicibus originem habuisse Trogus libr. XVIII. testatur, qui terræmotu uexati, relicto patrio solo, in proximo littore Sidonem ædificauerunt, à piscium multitudine, quo uocabulo Phœnices piscem uocant. Multis post annis deinde expugnati, Tyrum urbem uicinam ante bellum Troianum condiderunt, ubi serui dominos interfecerunt, præter unum Stratonem, cui seruus misericordia pepercit. Igitur cum inter eos conueniret, ut is rex esset, qui primus orientem solem uidisset, reliquis omnibus in orientem conuersis, Strato in occidentem respiciens, primus solis radios uidit. Hæc Trogus.

Tyrus

Plinius scribit Tyrum insulam quondam fuisse à mari diuisam passibus LXX. Deinde Alexandri Macedonis oppugnantis operibus continens facta est simul & diruta, cum eum non reciperet, parens quondam Vticæ, Leptis, Carthaginis, Gaderæ. Has omnis eius esse colonias Strabo dicit. Tyrum ob decus purpuræ quam fert, libertate donatam à Romanis fuisse. Hanc Hebræi Sur appellant. Balduinus rex primus Hierosolymitanus, ut eam facilius obsideret, oppidum in eodem littore à Tyro quinque pass. mil. distans extruxit, quod hodie Sandalium appellant: tandem post obsidionem quadrimestrem, re infecta discessit. Dum uerò secundus rex Balduinus de Burgo captus apud Saracenos esset, patriarcha Hierosolymitanus cum alijs præsidibus, & comite Tripolitano, ac duce Venetorum, cum XL. triremibus eam terra mariq; oppugnantes, quinto tandem mense in deditionem acceperunt anno M.CXXIIII. Sidon & Tyrus, utra sit Metropolis Phœnicæ ambigitur, utraq; colonias per diuersas orbis partes misit.

Sidon

De Sidone frequens apud ueteres mentio. Sidonios Homerus ἀπολυγίμενοι appellat. Tyri nunquam meminit.

Aradus

Aradus Tripoleos ciuitas in insula iuxta littus. Cuius prima Straboni campum habet, qui Macra appellatur: in quo Posidonius scribit uisum esse serpentem mortuum iugeri longitudine, crassitudine tanta, ut hominem equo insidentem hiatu reciperet, exuuiarum squamam quolibet clypeo maiorem haberet. Apud Aradum princeps apostolorum matrem S. Clementis mendicantem offendit, Christianamq; fecit ac restituit. Sic enim in Odœporico Clementis scriptum inuenimus, in quo etiam de duabus columnis uitreis in eodem loco miro opere ac sumptu erectis mentio fit.

Antaradum

Antaradum ciuitas ante Aradum sita, hodie Tortosa dicitur, in qua sacellum diuæ genitrici primum omnium excitauit princeps apostolorum, ex ære Christianorum collato, in quo primum sacrificasse dicitur. Hanc urbem Pictauensis & Blesensis comites, Gallici principes, post receptas Hierosolymas sepulcrum Dominicum adeuntes, ex itinere ceperunt, ac comiti Tripolitano regnandam tradiderunt.

Tripolis urbs

Tripolis est etiam ciuitas in regione & ora Tripolitana, una è quatuor principatibus eo tempore Christianorum. Hanc post captas Hierosolymas Raimundus princeps Tolosanus diu obsedit, castellumq; è regione, quod peregrinorum hodie uocatur, eo quod à peregrinis sit ædificatum, ad commodiorem urbis expugnationem extruxit. Quo morte præuento, filius eius Bertrandus obsidionem continuando, ciuibus eam tradentibus recepit, Balduino regi Hierosolymitano, qui eum bello iuuerat, tributum dare pollicitus.

Marathus

Orthosias

Eleutherius

Marathus antiqua Phœnicum ciuitas in ora Straboni, quam Aradij possident. Huic proxima Orthosias, & fluuius Eleutherius, quem plerique terminum Phœniciæ & Curuæ Syriæ putant. Hic oriens è Libano in septentrionem prius tendens, dein flexus in occidentem, in mare profluit.

Balanea

Gabala

Posidium

Sycaminum

Sarepta

In eadem ora Balanea, Gabala, quæ hodie Gibel dicta est. Plinius promontorium esse dicit. Posidium, Sycaminum, Sarepta quoque antiqua urbs prope Sidonem, ubi Helias allocutus est uiduam ligna colligentem. In cuius facti monumentum, apud portam ciuitatis Christiani sacellum extruxerunt. huius etiam urbis meminit Plinius. Vina quoque Sidonius poëta commendat ijs uersibus. Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Phalerna. Quæq; Sareptano palmite missa bibas.

Biblus

Biblus in eadem ora nunc Gibelet. hic ut tradit Strabo Cyniræ regia. quem magnus Pompeius capite percussit.

Adonis

Templum item Adonidis: propeq; Adonis fluuius erat: cuius etymi rationem Eustathius dicit: uel quod in ea libri regionis eius incorrupti seruarentur: uel quod Isis ex Aegypto peregrinata, in eo loco Osyrim fleret, in capite biblinam, id est, papyraceam coronam ex Aegyptio biblo gestando. Stephanus hanc esse antiquissimam ciuitatem dicit, iam inde à Saturno conditam. Comes postea Tripolitanus Bertrandus cum triremibus Genuensium auxiliaribus LXX. sibi & socijs subiugauit. Huius urbis in sacris libris mentio frequens. Ezechiel. Senes Biblij præparauerunt ligna & lapides ædificationem domus domini.

Berytus

Berytus Ptolemæo, Barutus Straboni, urbs antiqua, quæ à Tryphone tyranno & domita & diruta est: recepta deinde & instaurata à Romanis, constitutis ibi à M. Agrippa legionibus, ut Strabo. Eustat. uerò portum habere dicit: etymi rationē simul adsignat, quod Berū ex autoritate Helladij lingua Phœnicum robur significat, quasi urbs in loco inexpugnabili ac robusto sita.

Botrys

Botrys, incola Botryenus Pausaniæ, hodie Boteron appellatur. Simina neutri generis Ptolemæo, Steph. autem Syminum, urbs in ora Phœnicæ.

Palæbiblus

Epiphania

Palæbiblus inter Libanum montem, & Eleutherum amnem. Epiphania prope Raphaneas citra Orontis ripam uocatur Arcesirata,

hoc

Palmyra hoc est, Arcesi ædificium. Hinc fuit Euphrates Stoicus: secunda Ciliciæ, tertia apud Tigridem amnem Stephano. Palmyra Syriæ totius arx in mediterraneis, & regio Palmyrena, olim causa discordiæ inter duo imperia, Romanorum & Parthorum, ut Plinius. Steph. eam dicit ab Hadriano principe re-
Hadrianop. stitutam, & Hadrianopolim appellatam. Propius intra Pal-
Stellendena. myræ solitudines Stellendena regio est, dictaq; iam Hierapolis, & Beroea, & Chalcis Plinio. Ad mare uerò promonto-
Faciesdei promontorium rium Faciesdei. Ptolemais colonia Claudij Cæsaris, prius Ace
Ptolemais uocata Plinio, ab Herculis medicina, qui ab hydra percussus, ex oraculo habuit, ut ex herba in eo loco inuenta, quæ hydræ similis esset, sibi mederetur, ut ait Steph. Hanc Balduinus primus rex Hierosol. Genuensium ac Venetorum auxilio triremium, bello trimestri expugnauit, anno M C.

COELOSYRIA, PALAESTINA.

SEQVITVR curua Syria, quam Græci Cœlosyriam uocant, quod inter duos montes clauditur, Libanum & Antilibanum, in-
Chrysoroas ter quos Chrysoroas labitur amnis, lateq; in
Decapolitana regio hac Palæstina comprehenditur. In his Decapolitana regio est, decem continens urbes, quæ sunt ex Plinio: Damascus, Philadelphea, Raphana, Scytopolis, Gadara, Hippodion, Pella, Galasa, Gamala. Has septem Tetrarchiæ regnorum instar cingunt, Traconitis, Paneas, Abila, Arca,
Damascus Ampeloessa, Gabe, Iturea. Damascus maxima urbs à filio Mercurij Homonyma, qui ex Arcadia colonos huc traduxit.
Philadelphea Stephan. Philadelphea trans Iordanem est, prius Ammana uocata, ut idem est autor, mutatum deinde nomen à Ptole-
Raphana mæo Philadelpho. Raphana inter Orontem & Eleutherum
Scythopolis fluuios. Scythopolis prius Nysa à Baccho in honorem suæ nutricis ibi defunctæ condita, eoq; Scythis deductis, autor Plinius. Hanc ciuitatem teste Iosepho de bello, dum Florus procurator expugnaret, memorabile facinus cuiusdam Simonis Sauli filij narratur, qui capta urbe, utrunque paren-
Gadara tem primo, deinde filios & uxorem, postremo se ipsum interfecit. Gadara, quæ & Antiochea, & Seleucia uocata est Plinio. Iosephus item scribit hoc oppidum à Iudæis dirutum, Pompeium restituisse, Demetrij Gadarensis liberti sui gratia. Gandara uerò uicus Macedoniæ. Gadera insula Hispa-
Gamala niæ. Gamala urbs curuæ Syriæ Straboni & Ptol. Iosephus de bello, eam hoc modo describit, Iugum ex alto monte deductum, mediam ceruicem erigit, & ubi supereminet, in longitudinem tenditur, tantum contra decliue, quantum à tergo est, ut cameli similitudinem præferat, unde etiam nomen
Dium accepit. Dium curuæ Syriæ Alexandri magni opus. hanc urbem parum salubres habere aquas, antiquum monstrat epi-
Hippos gramma. Νᾶμα τὸ Δίου γλυκερὸν πότον, ἢν τὸ δ' πίνε, Παύσῃ μὲν δίψης, εὐθὺ δὲ καὶ βιότου. Hippus Palæstinæ Ptolemæo. Hippodion Plinio. Hippeon Iosepho appellata, id est, ciuitas equitum qui huc ab Herode rege in coloniam mis-
Pella Gesara si sunt. Pella ab Alexandro dicta, prius Buthis. Amatha. Gesara Palæstinæ Iosepho, neutri generis. Hanc Plin. Galasa uocat unam decapoleos. Galada Arabiæ pars item Iosepho.
Ioppe Ioppe in ora curuæ Syriæ in monte sita, cum portu quo applicatur cum itur ad Dominicum sepulcrum, nunc Zappha à barbaris appellatur. Hic Strabo dicit Andromadem monstro marino fuisse expositam, & à Perseo liberatam. Steph.
Gaba dicit appellari ab Aeoli filia Cephei uxore, quæ urbem ædificauit. Gaba urbs Galilææ. Iosephus in v. antiquitatis, item
Gabanopolis in v I. Gabanopolim prope ponit. Cabam inter Tetrarchias
Abila Plinius describit, cuius etiam Pausanias meminit. Abila pro-
Aphila pe Iordanis fontes, Aphila uerò in Phœnicia est, unde Diogenes fuit sophista nobilis Aphileus non Abileus, ut quidam
putant. Arca urbs antiquum retinens adhuc nomen inter Arca
barbaros. eius meminit Iosephus v. antiquit. Ituream & Tra Iturea & Traconitis
conitidem regiones, Plinius inter Syriæ Tetrarchias commemorat. Sunt & Arabes Traconitæ appellati. Paneas in par- Arabes Traconitæ.
te Phœniciæ, cui sylua adiacet eiusdem nominis, iuxtaq; Cæsarea Paneæ dicta. Huic urbi ter mutatum nomen, prisco Paneas
nanque seculo Leser dicebatur: Deinde Dan, postquam à filijs Dan recepta fuit. Postremo à Philippo Tetrarcha seniore Herodis filio, in honorem Tyberij Cæsarea Philippi ap- Cæsarea Paneæ
pellata est: nunc uulgò à Barbaris Belina uocitatur. Hic olim terminus promissionis ex parte septentrionis, ut sacri testantur libri, à Dan usque Bersabee. est enim Bersabee, quam Bersabee quæ Bersana
Ptolemæus Bersanam uocat, prope Ascalonem x. mil. pass. in finibus Iudææ & Aegypti, terminus telluris sanctæ ex parte australi. Hæc cessit in partem tribui Simeon, interpretantur eam Iudæi fœderis puteum, quem Abrahamus fodit in signum fœderis icti cum Habimelech, uocatur hodie Gibelina barbaris. Hæc igitur tellus mill. pass. C L X. protenditur. Neq; Dauid & Salomon præter illos quos post uictoriam in amicitiam receperunt, plus possedisse, & sacri libri, & diuus testatur Augustinus. Cæsarea Palæstinæ, prius turris Cæsarea Palæstinæ.
Stratonis, ab Herode Ascalonita in honorem Augusti nomine mutato dicata est, ut Iosephus & Hieron. postremo Flauia Flauia colonia
colonia à Vespasiano deducta, ut Plinius autor est. Hæc statim post Hierosolymas à nostris recepta fuit: hic Paulus apostolus in custodia tenebatur, quum ad Cæsarem prouocasset, ac Romam mittendus esset: quanquam in ora sita portu commodo caret, hortorum alioquin & aquarum amœnitate, præterea piscium omnium copia referta. Idumæi in littore Pa- Idumæi
læstinæ uersus Aegyptum & Arabiam siti sunt, gens ex Nabathæis uicinis Arabiæ populis profecta, quæ ut ait Strabo, in ijs locis constitit inter Iudæos, eorumq; legibus communicant. Inter hos oppida sunt Philistinorum ab Hebræis ap- Philistinorum oppida
pellatorum, qui ijdem cum Palæstinis mutatis literis sunt. Idumæorum urbs Ascalon in ora, haud magna Straboni. De Ascalon
hac Xanthus in historia Lydorum in hanc sententiam scribit, Tantalum & Ascalum Hymenæi filios fuisse, ex his Ascalum à rege Lydorum Aciamo, ducem exercitus in Syriam missum, ibi res gessisse, uirginemq; adamasse, ac urbem de suo nomine condidisse. Eadem fere & Nicolaus in historia sua. Apud Ascalonem, teste Diodoro libro I I I. lacus est, ubi templum deæ Syri colunt, quam Derceto uocant, ore uir- Derceto
gineo, reliqua piscem: cuius filia Semiramis à columbis educata fertur, quam ob rem sacram hanc illis esse auem. Quod Tibullus poëta illo carmine demonstrat. Alba Palæstino sancta columba Syro. Hæc urbs una è quinque Philistinis, quæ captæ à Dauid in littore fuere, & ultima ferè à rege Hierosolymitano in prima expeditione recepta, cum esset una omnium munitissima, & loci natura, & operibus, tandem & ipsa deditionem fecit. Hinc genus cæpe Ascalonicum appellatum. Fuere & doctissimi uiri, inter quos Antiochus, Sosius, Cygnus, Dorotheus historicus, Artemidorus, qui Bithynica scripsit. Azotus inter Ascalonem & Ioppem, Azotus
quam, ut ait Steph. condidit quidam e mari rubro profugus ex nomine uxoris suæ Azes Azotum, & capellam interpretantur: producitur media. Hæc est & una è quinque Philistinorum quondam clarissima, nunc paruus uicus. est & Azotus Achaiæ. Gaza item una è quinque Philistinorum, quam Gaza
rex I I I. Balduinus dirutam mœnibus restituit, ac templarijs restituendam tradidit. Distat autem parum à mari, ab Hierosolymis. prope Bersanam. Stephan. eam Azam à Syris uocari dicit, ab Azono Herculis filio. dicunt nonnulli à Ioue conditam, & Gasam quam Persæ thesaurum dicunt, in ea constituisse. uocata ab eodem Io, quod in eo loco in uaccam sit mutata: insuper & Minoia, quod à Minoe sit quandoq; possessa.

Hinc Cretæi Iouis templum apud eos. Gazi quoque Indorum sunt populi.

Anthedon

Anthedon una ex quinque Philistinis in colle sita, nunc Geth appellatur, semidiruta: ex eius lapidibus Fulco III. rex Hierosolymitanus arcem excitauit in eodem loco, quam Hibelim uocant, tradiditq; cuidam ex suis nobili Balliono, cuius successores hodie de Hibelim uocantur, ut haberent nostri quo Ascalonem è regione oppugnarent.

Balliono

Antipatris

Antipatris urbs ab Herode in honorem patris Antipatri ædificata, à nostris in prima expeditione post Hierosolymas capta.

Raphace
Iudæa

Raphace inter Palæstinos Plinio, quæ ab Hebræis Rama. Iudæa uersus mediterraneam continetur in regione Palestinæ. Continet autem Galilæam, Samariam, ac regionem trans Iordanem. Ex parte Boreali Galilea est, quam Iosephus in inferiorem & superiorem diuidit. Iudææ latitudo ex Iordane fluuio usque ad Ioppen est. Longitudo uerò à monte Libano usque ad lacum Tyberiadis. In medio ferè spatio Hierosolyma est.

Toparchiæ decem

Diuiditur autem in Toparchias decem Plinio. In Hiericuntem, Hemaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabathenam, Gophniticam, Thamniticam, Bethleem, Tephenem, & Orinen. Iosephus autem XI. nominat, uidelicet ipsum caput Hierosolymam, Tephum, Acrauaten, Thamnam, Lyddam, Hemaum, Pellam, Idumeam, Engadam, Herodium, Hiericuntem. Post quas Iamniam & Ioppen dicit finitimis præesse. Præter eas Gamaliticam & Bathaneam. Iotapata ciuitas Galilææ, quam Vespasianus magna obsidione expugnauit deleuitq;, Cui præerat Iosephus historicus inter captiuos ductus.

Bethleem

Bethleem Plinio commemoratur & Iosepho, clarum ob incunabula seruatoris nostri, quamobrem à Balduino II. rege ex autoritate Paschalis Pont. præsule ornata est, quum antea in ea cœnobium tantum canonicorum regularium ageret. Supra uerò ingressu Galileæ occidentem uersus, oppidulum Nazarei Hebræis uocatum, ab antiquis non mihi exploratum.

Nazaret

hinc breuis ad urbem Hierosolymam uia. In medio sanè itinere fons est, ubi reges exercitus recensere consueuerunt, propter aquæ & pabuli copiam. Hæc ob Domini nostri originem, metropolitico præsule decorata est.

Hebron olim Arbe

Hebron paruus prope Hierosolymam uicus, olim Arbe dicebatur, in qua Adami & Noei, trium quoque patriarcharum, ac Saræ & Rebeccæ sepulcra in spelunca duplici esse adfirmant. Ob uenerandam igitur sacræ uetustatis memoriam, & ipsa præsule à nostris ornata est, quum prioratus antea canonicorum regularium tantum fuisset. Hanc Iosephus Chebronis monumentum uocat, antiquioremq; esse dicit uel Aegyptia Memphi, Abraamiq; hac sedem primam fuisse, postquam è Mesopotamia discesserit. Præterea hic prope ad stad. sex, arborem terebinthum esse, quam memorant ab initio creati mundi adhuc extare.

Hiericus

Hiericus oppidum & campus, ut Strabo scribit, modo theatri montibus circumdatus stad. totus irriguus, colonisq; frequens, ubi palmetum, & Balsami uiridarium, quod hic solum nascitur Straboni Plinioq;.

Balsami uiridarium

Sodoma metropolis XIII. urbium igni & terræmotu absumptarum Straboni, quod locus is bitumine & sulphure subterraneo cauernis abundet. Polyhistor uerò de his sic refert. Longe ab Hierosolyma recessus tristißimus panditur: quem de cœlo tactum testatur humus nigra, & in cinerem soluta. Duo ibi oppida, Sodoma & Gomorra, apud quæ pomum quod gignitur, habeat licet speciem maturitatis, mandi non potest. Iosephus ob eorum impietatem perisse dicit. At sacri libri hæc loca ob incolarum libidinem in mares, ultore Deo extemplo flagrasse testantur.

Sodoma

Essenorum secta

Essem tenent interiora Iudææ, quæ ad occidentem spectant. Hi præditi memorabili disciplina, à moribus gentium reliquarum procul absunt. Omnis primum ueneris expertes, quippe qui remoti à fœminis degunt, pecuniam spernunt, palmis uictitant. Ex æquo indies conuenarum turba renascitur, tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia est, nemo admittitur uel leuis culpæ sibi conscius. In hanc Polyhistor Pliniusq; sententiam. Iosephus eadem ferè refert, eosq; inter tria philosophorum Iudæorum genera probatiores esse dicit: animam immortalem putant migrare in regionem quandam beatorum, haud aliter quàm poetæ dixerunt de insulis fortunatorum.

Pharisei

Pharisei uerò animam item sempiternam dicunt, sed malorum cruciari, bonorum uerò in alia migrare corpora. Deo ac fato omnia referunt, magna ex parte res humanas diuinitus imari, ac regi, nonnihil etiam fato agitari, quod εἱμαρμένην uocant.

Sadducæi

Sadducæi sanè his omnibus detestabiliores, neque præmium, neque iustitiam ponunt. quanquam fatum tollentes, Deo propriæq; uoluntati cuiusque referunt omnia, minime inter se humani, minime officiosi. hæc ille.

Emaus

Emaus quem aquas calidas Iosephus interpretatur, inter Toparchias à Plinio refertur, clara Christi peregrini cum discipulis congressu. Samariensis regio inter Iudæam & Galilæam, à uico Cinea in Acrabathenam desinit Toparchiam, situ & loci natura, aquarum pecorumq; copijs nihil à Iudæa discrepans, lege tantum diuersa. Oppida eius Neapolim ponit, antea Mamortham uocatam. Sebasten in monte altiore. Iosephus itemq; Strabo dicunt Herodem Ascalonitam Samariam urbem cognominasse Sebasten in honorem Augusti.

Samaria
Sebaste

Hæc præsule caret, subiecta abbati templi dominici: apud hanc Ioannis baptistæ & Helisæi, item Abdiæ prophetarum sepulcra hodie uisuntur.

Sichar

Hic Sichar urbs fuit, ubi puteus Iacob, apud quem gesta Seruatoris cum muliere Samaritana legimus.

Libanus
Antilibanus
Carmelus
Iordanis
Genasara

Montes Iudææ, Libanus, Antilibanus, Carmelus. Iordanis autem ex Antilibano per fines Iudææ in austrum fluit, tres efficiens lacus: primus ad Carmeli radices, Genasara Plinio ac Iosepho appellatus, in sacris autem libris Genesareth, ab oppido eiusdem nominis, quod Titum dicit expugnasse: fructuum omnium feracitate, & aeris salubritate felicißimum. Irrigatum præterea fonte uberrimo, quem Capernaum indigenæ uocant, uenamq; Nili à quibusdam putatum.

Capernaum

Lacus ipse longitudine paß. M. XVI. latitudine VI. aquis palustri ac dulci, piscibusq; omnis generis referta, amœnis circumseptus oppidis ab oriente Iuliade & Hippo, ab occidente Tyberiade aquis calidis salubri.

Iulias
Hippos
Tyberias
Asphaltites

Vltimus lacus Asphaltites uocatur, qui nihil præter bitumen gignit, unde nomen trahit, noxius alioquin animalibus, longitudine paß. millium centum, latitudine ubi maxima XXV. Habet à meridie Macheruntem, Iudææ post Hierosolymas arcem, & fontem Callirhoen medicæ salubritatis, ut autor Plinius. Non prætereunda & nostri Hieronymi descriptio. Iordanis, inquit, ad radices oritur Libani, & habet duos fontes, unum nomine Ior, alterum Dan, qui simul iuncti, Iordanis nomen efficiunt.

Hierosolyma

Hierosolymam postremo loco distuli dicendam, unde initium nostræ salutis effulsit: tot annos ignaua Christianorum uidua facta domina gentium. Hunc siquidem locum Hiebuseos ab initio, & Melchisedech summum Dei sacerdotem incoluisse, ex autoritate non solum Geneseos, sed Iosephi, Egesippi, Nicolai quoque enarratoris habemus. Huic & Abraamus ex ostium uictoria occurrens, decimas dicitur ex spolijs obtulisse. Hic & filium suum immolare Deo iussus. Hic Iacob scalam in cœlum tendentem, angelos descendentes uidit. Deinde per famem Iacob cum filijs in Aegyptum secedente, ac eius successoribus postea reuertentibus, pulsis indigenis, primo per iudices, deinde per reges, demum per sacerdotes, postremo amissa libertate per annuales pontifices Rempublicam administrabant. Quæ quoniam in Anthropologia post hæc ex ordine recensere est animus, tamen hic à Maccabæorum temporibus,

ex Io

ex Iosepho de bello, repetam, deinde ad nouissima procedam. Quum Ptolemæus sextus de tota Syria cum Antiocho illustri decertaret, inter Iudæorum primates seditio agitatur, ac Onias unus è pontificibus Tobiæ filios ex urbe expulit, Qui ad Antiochum confugerunt, auxilioq; fuere, ut ille Hierosolyma cum exercitu potiretur.

Onias

Onias interim ad Ptolemæum confugit, qui in urbe Heliopolitana, alteram Hierosolymam cum templo dicitur condidisse. Quumq; Antiochus omni crudelitatis & libidinis exemplo uteretur, templum spoliando, ac Iudæos contra leges patrias cogendo, pro quibus & illi septem fratres unà cum matre, & deinde Eleazarus nonagenarius porcinam edere iussi supplicium pertulere, ignesq; è cœlo ac portenta futurorum malorum præsagia uisa fuere.

Matathias
Iudas Maccabæus

Matathias unus è genere sacerdotum, è uico Madein, animo uir ingenti cum filijs quinque, Iuda, Eleazaro, Ioanne, Ionatha & Simone non passus talia, manu domestica coacta, in proximos urbi montes se recepit. indeq; Bacchidem primo Antiochi ducem finibus eiecit. Pro quibus meritis, princeps a Iudæis constituitur. Cui mox defuncto, filius eius Iudas natu maior successit. Hic statim inito cum Romanis fœdere, clarissimus contra Antiochum est usus uictorijs. Sed deinde cum eiusdem defuncti filijs congressus, in pugna interficitur, simileq; fatum Ioanne & Ionata consecutis, res ad Simonem ultimum redacta.

Simon Iudæã liberat

Is demum uictoria potitus, ab Antiocho ac Macedonibus post annos CLXX. omnem Iudæam penitus liberauit. Ob quæ merita Pontifex declaratur. Moritur tandem insidijs Ptolemæi generi sui, qui eum ad cœnam inuitatum, unà cum duobus filijs capi iussit. Ioannes tertius filius, cui Hircano cognomentum fuit, quum insidias subterfugisset, populi fauore Pontificatui paterno successit. Non ausus Ptolemæum contra contendere, ob matrem fratresq; captos, quos ille ex alta specula ostentabat hosti, conuerberatosq; deinde necauit.

Hircanus princeps

Hircanus ad reliquias Antiochi belli conuersus, feliciter rem gessit, moriturq; anno Pontificatus XXXIII. cui uni omnium contigit, ut princeps, pontifex, & propheta sanctissimus esset.

Aristo bolus

Post eum Aristobolus filius è principe sese regem fecit, post annos CCCCLXXV. quàm rediissent è seruitute Babylonis, fratremq; Antigonum regni consortem fecit,

Antigonus

dein falso insimulatum interfici iussit. Aristobolo frater alter Alexander successit, annos XXXII.

Alexander
Alexandra

Huic deinde Alexandra uxor animo matrona uirili cum duobus paruis filijs Hircano & Aristobolo, quorum tutelam agebat. Ex his Hircanus maior natu rem postea gessit, uir mitis & imbellis, qui ab Aristobolo, magna adolescente audacia, pulsus unà cũ Antipatro Idumæo, uiro domi potentissimo, simul & amicissimo ad regẽ Arabiæ Aretam in oppidũ Petrã, deinde ad Pompeiũ, qui tunc in Syria res gerebat, confugit.

Antipater Idumæus
Aretas rex

Pompeius cum exercitu, capta Hierosolyma, & Hircano restituto, Aristobolum Romam misit, cum filijs, è quibus Alexander elapsus, negotium Hircano fecit. Post aliquot deinde annos & ipse Aristobolus aufugiens, bellum Hircano intulit, captusq; à Gabinio Syriæ præfecto, Romam iterum cum Antigono filio in custodiam mittitur, mox à Cæsare uicto Pompeio liberatus, nec multo post ueneno sublatus est. Antipater interim Cæsaris amicus, res gestas pro eo commemorando, & uulnera ostentando, obtinuit ut regnante adhuc Hircano, totius Iudææ procurator efficeretur. Is filiam habebat Salomem, mares uerò quatuor, Phaselum, Herodem, Iosephum, & Pheroram, quibus diuersas distribuit regiones. Ex his Herodes post mortem patris cum uirtute præstaret, à M. Antonio, pro quo multa obiuit, rex Iudææ creatur, sed uicto apud Actiacum Antonio, ad Augustum qui Rhodi tunc erat, supplex ueniam oratum uenit, dictitans sese amici de se benemeriti partibus studuisse, nunc eo defuncto, itidem se erga eum facturum. Quare ob fidem non solum ueniam, sed gratiam meruit. Is tres Hierosolymis turres extruxit, primam Hippicon ab amico, secundam Phaselon à fratre, tertiam Mariammen ab uxore cognominauit. Templum restituit, atque auxit. Ioppæ portum fecit. Anthedonem ædificijs ab se ornatam Agrippiam appellauit, Antipatridem & Cyprum in parentum honorem, castellum supra Hiericuntem, Herodiumq; uersus Arabiam oppida ædificauit.

Antipatris
Cyprus
Herodium

Hircanum redeuntem è Parthis interfecit. Liberos septem suscepit, Alexandrum, Aristobolum, Antipatrum, Archelaum, Philippum, Herodem cognomento Antipam & Lysaniam. Ex his tres primos, ut sibi suspectos, necauit. Cui deinde sceleri adiecit innocentium cædem. Ad extremum crudelitatis dedit pœnas, multis excruciatus doloribus, sibi manum afferendo, relictis Archelao regni successore, cæterisq; cum singulis tetrarchijs.

Archelaus

Inter hæc Alexander quidam Iudæus apud quendam libertinum Sidone educatus, Alexandrum Herodis filium à patre interfectum ore referebat, Romamq; propterea profectus, quum multos decepisset, ac ad auxilium regni paterni adipiscendi prouocasset, ab Augusto cognitus ac repulsus est.

Alexander

Archelaus igitur rex, quum crudeliter imperaret, legatione à Iudæis ob eam causam Romam missa, ab Augusto in exilium Viennam pellitur, eius regno in prouinciæ formam redacto. Herodem deinde Tetrarcham Agrippa eius ex fratre Aristobolo & Berenice nepos, Romæ apud Tyberium accusans, non solum non auditur, sed in carcerem conijcitur.

Agrippa

Verum mox Tyberio defuncto, à Caio, cuius amicitiæ causa captus fuerat, statim rex factus, addita ei fratris Philippi defuncti Tetrarchia. Herodes uerò Herodiadis uxoris hortatu, Romam & ipse regnum impetraturus uenit: sed Caij principis minis & iurgijs territus, in Hispaniam fugit, Tetrachia eius Agrippæ concessa. Post hæc Agrippa Claudij etiam principis, cui Romæ aduenienti ad imperium fuit fauore speq; erectus, limites regni prorogauit: muros Hierosolymæ ampliare cœperat, si per mortem licuisset. Regnauit annos sex, Reliquit filias tres, è Cypro uxore susceptas, Berenicem, Mariammen, & Drusillam, filium quoque Agrippam.

Berenice
Mariamme
Drusilla

Postremo Claudius Iudæam in prouinciæ formam redactam, tantum procuratoribus commisit. Hi ex successione, Felix, Albinus, Festus, Florus. sed ante hos Pontius Pilatus à Tyberio Cæsare missus, ex tempore quo post pulsum regno Archelaum prouincia fieri cœperat.

Pontius Pilatus

Interim defuncto Herode, qui apud Chalcidem regnabat, Agrippa iuuenis, Agrippæ regis filius, in auunculi sui regnum à Claudio sufficitur.

Agrippa iuuenis

Cui deinde Nero princeps quatuor urbes reddidit, in ea primum regione Abilam & Iuliadem, in Galilea Taricheam & Tyberiadem, reliqua Felici procuranda tradidit.

Felix

Ex quo Agrippa in amicitia Romanorum permansit, ac procuratoribus, tum Vespasiano postremo ad componendos rebelles uenienti, adiumento præstoq; fuit, Iudæos prehensando obeũdo, præsertim in obsidione Gamalæ, ut à pertinacia cœptisq; desisterent, usque adeo, ut à muris lapidibus peteretur. Et hoc quidem de regibus. Flori autem procuratoris tẽpore, Eleazarus princeps latronum, qui Iudæam cum uiginti milibus deprædabatur, sublatus est.

Florus
Eleazarus prædo

Sed aliud mox latronum genus crudelius, Hierosolymis in turba atque in pace uersabatur, Sicarij appellati, qui clam ignoti homines confertim permixtos interficiebant, inter quos Ionathan Pontificem.

Sicarii

Tempore uerò belli, Zelotæ noua secta in eadem urbe orta, qui specie zeli, charitatisque seruandæ legis, tyrannidem occupauerant, pontificatum principatusque passim sibi uindicabant. Igitur quum Iudæi tanto malo

Zelotæ

Anarus

resistere cuperent, è rure quendam Abimelech Anaum adcersunt, Pontificemq; faciunt, eo quòd sapientia præstare uideretur. Hic demum & oratione, & opera id gessit, ut Zelotas, qui omnibus erant iam odio expelleret. Et hæc quidem ex Iosepho. Defectionis causam Tranquillus in Tito adijcit. Percrebuerat, inquit, oriente toto uetus & constans opinio, ut eo tempore Iudæa profecti, rerum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum postea euentu patuit, prædictum Iudæi ad se trahentes rebellarunt. Quæ uerba paucis considerata sane indicant, & de Christo, & de fama, quæ simul cum stella Magos potuit excitare. Ad hunc tumultum Vespasianus à Nerone missus, infra duas æstates omnia cepit, præter Hierosolymam, ad cuius obsidionem relictus Titus, die sabbati, repletis fossis, fameq; oppressis, partim cepit, partim interfecit: qui teste Iosepho, ad uicies Centena millia, & D C C millia fuerant, quum ad diem azymorum eò ex omni Iudæa conuenissent, quando solis epulari non licebat, sed plures uicini simul ad hostias cæsas conueniebant. Fuit deinde Hierosolyma sub Rom. imperio, usque ad Heraclium principem, tunc Cosroes rex Persarum capta urbe, prædam cum cruce secum in Persidem abduxit, quam postea idem princeps superato Cosroe recuperauit. Cum deinde Mahumethe duce Saraceni caput extulissent: Homar eius successor Hierosolymam occupauit. His in uniuersum breuiter percursis, de ipsius receptione restat scribendum, si prius de ipsius nominibus ac situ pauca subiecero.

Cosroes rex Persarum.

Mahumeth Homar

Igitur prius Hiebus uocata, quòd Hiebusei eam incolerent: deinde Salem, postea Solyma à Solymis, ut quidam putant, Lyciæ populis huc commigrantibus. Hierosolyma deinde & Hierusalem, ex sacri nominis additione uocata: sed & Biza & Bethel, postremo Helia ab Helio Hadriano, qui partem eius ædificauit, ut inferius dicemus: Ipsa uerò urbs triplici circumdata muro, circuitu stad. X L I I I, cum tribus turribus, quas Herodes ædificauit, uti Iosephus scribit.

Hierusalem

Quomodo recepta Hierosolyma

HIEROSOLYMA sicuti ego accepi, ex antiquo uolumine docti planè uiri, qui rebus gestis interfuit, hoc modo recepta est. Petrus Eremita uir Gallicus, singulari abstinentia præditus, diuinitatis instinctu, Vrbanum II. Pont. impulit, ut de recuperandis Hierosolymis concilium Lugduni celebraret, anno M. L X X X V. Negotium hi principes suscepere, dux Normandorum, comites Tolosæ, S. Aegidij, Flandriæ, Blesiæ, Carnotensiũ. Præterea Hugo magnus regis Gallorum frater. Gothifredus Bulion dux Lotaringiæ cum Balduino fratre, è regno quoque Siciliæ Boemundus cum Tancredo cognato. Summa belli Gothifredo credita. Primus uerò Eremita coacta omnis generis multitudine, per fines Germaniæ ac Pannoniæ iter fecit, ubi à Pannonijs multa passus incommoda, transitu eum prohibere uolentibus, tandem è suis decem millibus desideratis ex pugna Constantinopolim peruenit, quò cæteri etiam diuersis uijs conuenerant. Ibiq; Alexio Imperatore iuuante, Hellespontum unà omnes transmittentes, Niceam adplicuere, quam ante omnia Solymano Turca eiecto, per uim cepere.

Solymanus, Turca

Inde terrestri longoq; itinere, ad Antiochiam prima statiua constituere, quam nono fermè mense VII. Non. Iunias in potestatem redegere, constitutoq; in eo loco patriarcha, eam Boemundo regendam tradidere. Hierosolymam hinc uersus exercitu traducto, operibus primo expugnare contendunt, muros demum corona aggressi, an.o M. X C I X. per uim receperunt, eiq; regem Gothifredum præfecere. Vbi autem nostri tanti uoti compotes extitere, Deo gratias agere, oppidis præsules constituere, alij alia loca capere, pars etiam ex eis domum redire. Itaque omnem breui tempore regionem, à Pelusio ad Laodiceam usque Syriæ littora, omnia deinde mediterranea usque Edessam & Carras in Mesopotamia sibi subiugarunt. Quapropter in omni Syria & capta regione, quatuor constituere principatus: Hierosolymitanum, Antiochenum, Edessanum, Tripolitanum. Deinde Berytum, Sidon, Capha seu Porphyria iuxta montem Carmelum, Cæsarea, Arsur, Hibelin, singulos dominos recepere. Princeps quoque Galileæ totius & Tyberiadis, comes Montisregalis & totius terræ trans Iordanem, Comes item Ioppes, & Ascalonis aliiq; alijs in locis constituti: atque hi fermè omnes regi Hierosolymitano subiecti tributum pendebant. Ipsi uerò reges huiuscemodi habuere successiones. Primus Gothifredus Lotaringiæ dux, qui fuit ea modestia, ut auream coronam induere recusauerit, ubi Dominus IESVS spineam tulisset.

Gothifredus

Cui post annum morbo extincto, frater Balduinus successit, qui cum Saracenis urbem recuperare conantibus, prælio temere congrediens, magnam sibi suisq; inflixit plagam; captis in eo Boemundo duce, & Blesensi ac Burgundiæ comitibus: ipse se Hierosolymam ex fuga recepit, breui tamen post tempore ignominiam Ptolemaidis expugnatione pensauit.

Balduinus

Tancredus

Tancredus Boemundo necessario suo precio redempto Antiochiæ imperium, quod pro eo interim administrauerat, incolume restituit. Huic alter successit Balduinus, qui in prælio unà cum nonnullis alijs principibus capitur à Parthorum regis exercitu, qui suppetias Turcis attulerat, cum quibus bellum gerebat. Redemptus, paulò pòst Anthiochiam cum eius principis proles iam interisset, Hierosolymitano addidit imperio. Decessit morbo post annos X X I I I. unica filia superstite.

Fulco Andegauensis comes

Fulco Andegauensis comes eius gener habenas suscipiens, rem feliciter gessit, aliquot Turcarum millia in prælio fudit. Equi tandem lapsu forte occidens, regnum Balduino filio reliquit, qui tenuit annos uigintiquinque cum magna satis gloria: quippe qui Gazam restituit, & militibus templarijs regendam tradidit. Insuper Ascalonem diu oppugnatam, tandem in deditionem accepit: Norandinum Turcam Damasci principem, bello repulit. Extinctus est sine liberis, fratre Almerico superstite ac regni successore.

Balduinus II

Almericus

Hic contra Suar Aegypti Calypham, bellum mouit, quod tributum dare consuetũ negauerit. Itaq; capto iam Pelusio, Norandinus Turca, à Calypha in auxilium adcersitus adest. Regem auarum ab obsidione pecunia auertit. Ipse per dolũ Calypha interfecto Aegypti dominationem inuadit.

Norandinus, Turca

Huic Balduinus filius successit cognomẽto Leprosus, quòd eo morbo usq; ad extremũ laborauit, non intermissa tamen regni cura diligenti: quamobrẽ in cœlibatu castissime uixit. Sorores duas habuit, quarum alteram Isabellam cuidam Gallico Horfrido: alteram Sibyllam maiorem natu Gulielmo Longæ spathæ Montisferratensi locauit, ex qua ille Balduinum suscepit. Mortuo uiro, Sibylla iterum Guidoni Lusignano principi nupsit. Interim Leprosus moritur, regnumq; ac sororis filium Balduinum puerum Raimundo principi Tripolitano commẽdat.

Balduinus leprosus

Isabella Sibylla

Balduinus pupillus

Guido Lusignanus

Sed morte pupilli paulopost subsecuta Guido iure uxoris hereditario regno successit, qui quod mors pueri occultata citra suspicionem esse non uideretur, bellum à tutore Raimundo sustinuit, in quo ille Sabadinum Aegypti Sultanum auxilio uocauit: magnum profectò nefas exordium ruinæ totius orientis terrarum, à nobis summo labore partarum. Saladinus potens armis ac nomine, Ptolemaidem primo, deinde Azotum, Berytum, Ascalonem, omnes denique in ora ciuitates cepit. Postremo ipsam Hierosolymam aggressus, ad deditionem fusis idem breui tempore his conditionibus coëgit, ut omnibus cum his quæ secum exportare dorso poterant, migrare liceret. Ergo misera cæterua secuta Heraclium Patriarchã flens egressa mœnibus,

Hierosolyma iterum amissa

dirum

drum omnibus spectaculum præbuit: inde Tyrum, alij Alexandriã, alij quoq; alia loca petiere. Ille confestim tintinnabula è turribus sustulit, templa profanauit, atque incendit, præter unum Salomonis. Hæc Hierosolymæ postrema ruina nunquam postea restituta, licet diuersi principes Christiani summo conatu terra mariq; sæpe fuerint periclitati, inter quos Ricardus Angliæ, & Philippus ac duus Ludo. Galliæ reges, ut alibi narraui. Sed ad Guidonem regem redeamus, qui amissi semel regni titulum, cum Ricardo rege tradita Cypro, quam per uim ille occupauerat, commutauit. Eo demum Sibyllaq; uxore extinctus ad

Isabella

Isabellam alteram sororem res hereditaria Hierosolymæ peruenit. Hæc quater nupsit, Horfredo primum Gallico, Conrado Montisferratensi, Henrico Campaniæ comiti, & Americo Guidonis Cypri regis fratri: qua quum inutilis uideretur regno, Tyri amotis, ac Ioannes de Bregna

Ioannes rex
Iole

Gallicus quidam uir strenuus ad regnum accersitur, Iole Isabellæ & Conradi Montisferratensis filia una cum titulo Hierosolymitano in matrimonium sumpta, qui quum sibi plura quàm par erat adrogaret, à cardinale Columnẽsi grauiter obiurgatus, relictis rebus in Galliam reuertit, alia sumpta uxore: filiamq; quam ex Iole susceperat, Frederico II. Imp. unà cum eodem titulo pro dote locauit, qui Neapolitanis postea regibus per manus est traditus.

De statu sacerdotum Hierosolymis

HACTENVS de Hierosolymæ principum statu. Nunc de sacris religioneq; uideamus. Primus in ea præsul Iacobus frater domini gladio interfectus. Imperante autem Iustiniano, in Synodo Constantinopolitana Patriarchatu decorata,

Patriarcha

quarto post Ro. ecclesiam loco fuit. Quatuor subditos habuit Metropolitanos: quorum primus Tyrensis, totidem habuit suffraganeos: Acconensem, Sidoniensem, Berythensem, Zeneadensem. Secundus Metropolitanus Cæsariensis, Sebastiensem tantum, cui Porphyria seu Cayphs oppidum subest. Tertius Metropolitanus Nazarenus, Tyberiensem

Sina

tantum. Quartus Patracensis unum tantum, in monte Sina templo diuæ Catherinæ & monachis eius cœnobij præsidentem. Habet item Patriarcha præter hos etiam Bethlehemiticum, Hebronensem, & Lydensem ilico subiectos præsules: sed & abbates & priores baculo ac mitra decoratos.

Caluarius

Caluarium montem, & Golgatha, & dominicum sepulcrum extra mœnia sita loca, Helius Adrianus princeps muro cinxit, Heliamq; appellauit, templo ibidem Antinoo concubino dedicato, ut testatur Hierony. In Caluario cœnobium erat, ad cuius priorem ac religiosos electio patriarchæ pertinebat.

Sion

Sion item mons ciuitas Dauid appellata, quòd eiectis Hiebuseis eam Dauid muro circumdederit. In quo cœnobium

Mons Oliueti

cum abbate ordinis S. Augustini est. In Oliueti monte abbas item eiusdem ordinis, & ad eius radices atratæ uirgines S. Benedicti. Vltra est castellum Bethania, Marthæ ac Magdalenæ memoria conspicuum. Est & altera trans Iordanẽ

Bethania

Bethania, ubi quondã Ioannes baptizabat. In ualle Iosaphat

Tabor mons

probatica est piscina, & item aliæ uirgines atratæ. Tabor mons, ubi dominica transfiguratio in regione Galilææ, haud longe à Nazareth, abluitur à torrente Cyson. Vicini & montes Gelboe ubi cœnobia Cisterciensium & Præmonstratensium. Carmelus mons locus Heliæ prophetæ solitudinis, ubi cœnobium ordinis caput. Est & locus prope deser-

...ena

tus, Quarentena cognominatus dominici ieiunij memoria clarus. Restat templum ipsum à Nicolao diligentissime descriptum. Huc à Iudæis aurum ex orbe toto quotannis mittebatur, ut Cic. pro Flacco testatur. Hoc attingere seu spoliare modestia Pompei uictoris non est passa, quod postea Crassus contra Parthos proficiscens deripuit. Hic statuã Caij principis Pontius Pilatus collocare conatus, ut est autor Iosephus, tumultum excitauit ingentem, nec procul à rebellione res abfuit. Idem Caius quod illac iter habens, templum adire neglexerit, ab Augusto grauiter obiurgatus est. Apud hoc templum cœnobium erat, cui abbas præerat ordinis S. Augu-

De religione templariorũ

stini. Apud hoc & Tẽplarij cœpere, de quorũ, deq; S. Ioannis ac Mariæ Theutonicorum religionibus quæ Hierosolymis cœpere, alijs in locis mihi narratur.

DE SECTIS SYRIAE.

ANTEQVAM è Syria discedam, nonnullas eius sectas cõmemorabo, in primisq; Iudæorum. Bifariam olim diuisi, uti suprà memoraui. Deinde duplici contra nos peruicatia innitentes, primum legem scriptam perperam interpretando, deinde quæ nõ scripta superstitio-

Talmut

se addendo. Talmutum hunc uocant, in cuius initio Moses Aegyptius his uerbis à fido Hebræo cõuersis sic procœmiat. Quanquã hæc lex mẽtalis scripta nõ fuerit, Moses tamen eã docuit totam in collegio LXX. senũ, Eleazar & Phinees, & Iosue, hi tres à Mose acceperunt. Iosue uerò alios docuit senes, à quibus postea Hely, à quo Samuel, à quo Dauid accepere. Et sic ordine plurimos narrat per manus, donec Rabbi eorum ac doctores eam in codicem reduxere. Nitun-

Cabala

tur item Cabala, quæ legis scriptæ interpretatio quædam interlinearis seu glossemata, à doctoribus eorum notata & intellecta, quæ legem omnino peruertit, & arma contra ueritatem acuit. Syri eodem quo & Græci ducuntur errore. Spiritum sanctum dicunt tantum à patre procedere. In eorum templis una tantum ara, in qua semel in die sacrificant hora sexta, pane fermentato, quem à sacerdotibus manibus sublatum, plebs uultu demisso adorat, dictitans se illius aspectu indignum. Sacerdotibus licet uxoribus uti iam ductis, ducere non licet, subdiaconatum sacrum ordinem non habent. Confirmationem uel cuiuis addere dicunt licere. Purgatorium autem medium locum non admittunt,

Iacobitæ

Sabbato carnibus uescuntur. IACOBITAE à Iacobo quodam Alexandri Patriarchæ discipulo initium habuere. Hi quondam à Patriarcha Cõstantinopolitano sacris Græcorum interdicti, maiorem Asiæ partem & Syriam, & Iudeã, & Aethiopiam superstitione referserũt. Nam cum omnes in his locis partim à Mattbæo, partim à Thoma Christiani fuerint facti, paulatim conuersatione infidelium desciuerunt. Hi in primis Hebræorũ more recutiti sunt. Deinde occulta quædam admittũt, & teste tantum Deo, nullum putant delictum. Baptismum nota ignis excipiunt, nitentes illi dominicæ sententiæ, Ille uos baptizabit in spiritu sancto & igni. Præterea Eutychiana heresi infecti, unam tantum in Christo naturam diuinam post resurrectionem fuisse adfirmãt. Quare crucem uno tantum digito figurant. Lingua utuntur diuersarum nationum, ubi eos agere contingit, Chaldæa potissimũ & Arabica. Sacerdotes uerò eorũ alium quendam à uulgo distinctũ habent sermonem: sacrificant uino tãtum delibato super ara, reliqui sacerdotes humi interim consident, plebs sacrificantẽ

Maronitæ

exosculatur. MARONITAE à Marone autore, qui Macarij Anthiocheni præsulis secutus errorẽ, unã tantũ in Christo uoluntatẽ ponebat: Monothelitæ sunt appellati, de quibus alibi diximus. Habitant ex magna parte circa Libani iuga, haud longe ab urbe Biblide, maxime in bello sagittarij sunt. Sub Innocẽtio III. uenit eorũ Patriarcha ad cõciliũ Lateranẽse, & ex illo Latinorũ postea cerimonijs sunt usi, cũ cæteri oriẽtales põtifices, nec mitra, nec annulo, nec in tẽplo tintinnabulis utãtur: sed tantũ baculi pulsu turba excitetur. Literis

Assisini

utũtur Chaldæis, uulgò autẽ lingua Saracenica. Assisini in prouincia Phœnicis circa fines ciuitatis Anteradensis, quæ hodie uulgò Tortosa appellatur. Hi quædam castella possident

loci natura munitißimi. Intus amœnas habent ſedes. Regem
deligunt ſenem induſtria exercitatum, qui pueros in ſeceſſu
quodam nutrit, docetq́; diuerſas linguas: deinde adultos tan-
quàm emiſſarios mittit, qui diuerſis hominū commercijs per
eas regiones congredientes, clam ignoti cultro abdito ſeſe
turbæ miſcent, ac regis inimicos, aut proprios interficiunt,
ſiue etiam alios amicorum aut pecuniæ cauſa, eoq́; modo
felicitatem ſe conſecuturos ſperant. Hæc ſecta ab initio è Per-
ſide in Syriam uenit, ſcripturamq́; habent ex Chaldæo &
Hebræo permixtam. Nam Edeſſeorum ſectæ adhærent, qui
Beduini — putant poſt mortem nec gaudij, nec pœnæ locum eſſe. Be-
duini ex Arabum ac Saracenorum ſecta alijs addicti opi-
nionibus ſunt, quapropter heretici ſunt ab eis appellati. Ii
nullo reſpectu inermesq́; unà cum Saracenis in bellum ruunt,
dicentes mortem uitari non poſſe, fatoq́; omnia referunt.
Hircinis amiciuntur pellibus, Solem orientem adorant. Gor-
gianos uerò inter Iberos poſtea dicemus. Armeniorum
Armenii — item ſectam in Armenia commemoraui. Meſopotamia quo-
Meſopotamia — que inter Syriæ partes à Plin. refertur ex argumento no-
minis, quòd inter Euphratem ab Auſtro & Tigrim ab
oriente claudatur, è ſeptentrione autem Tauro, quo ab
Armenijs dirimitur. In hac igitur tres potißimæ urbes,
Edeſſa — Edeſſa Carræ, Niſibis. Edeſſa ἀπὸ τ̃ ἐλάν Steph. quòd in-
Harac — ter impetus aquarum ſita ſit. Hanc Hebræi Harac uocant,
Abagarus — ubi Abagarus olim dicitur regnaſſe, qui datis ad Ieſum li-
teris, reſponſum meruit accipere. Ad hanc quoque Tobiam
miſiſſe filium ad Gabellum ſacræ teſtantur literæ. Edeſſenus
princeps unus olim è quatuor, cū Syria noſtri potirentur, ha-
bebat Metropolitanos tres ſub Patriarcha Antiocheno con-
ſtitutos, Edeſſanum, Geropolitanum, & Coryſcienſem. Hanc
etiam Haraph Turcarum dux, quando Balduinus eam te-
nebat Eugenij III. Pont. & Conradi Impe. temporibus ce-
pit, trucidatis omnibus Chriſtianis, nobilibus matronis ſu-
Carræ — per aram diui Ioannis Baptiſtæ conſtupratis. Carræ anti-
qua urbs. Lucanus de Craſſo. Aſſyrias latio maculauit ſan-
guine Carras. Hic, ut ſcribit Spartianus in Caracalla, Lu-
næ templum colebatur, quam ſi quis fœminæ nomine ado-
raret, ſubigi & dominari ab uxoribus putabatur. Si quis au-
tem Lunam deum maris nomine coleret, uxoribus imperare,
ac dominari credebatur. Hanc, ut ſcribitur in Pentateucho
Abraamus incoluit, cum primum Hur Chaldæorū eſt egreſ-
Niſibis — ſus. Niſibis Stra. Niſibes Steph. qui lapides cumulatos lingua
Zerbis — Syrorum dicit ſignificare, ſub Tauro enim ſita eſt. Zerbis flu.
Babylonia — in Tigrim Plin. fluit. Babylonia Meſopotamiæ cōiuncta inter
Euphratis ipſius conuerſiones auſtralior eſt: Syriam tamen
Ptolemæo Plinioq́; nō excedit. Hic Babylon gentis caput: Se-
miramidis ædificium poſt uiri mortem, cuius muri inter ſe-
ptem orbis miracula commemorantur, bitumine, quod in eo
loco prouenit, ex parte magna conſtructi: latitudine pedum L.
altitudine CC. Quadrigas inter ſe occurrentes recipiebant.
Intus horti penſiles, & aureum Beli templū. Hic Aſſyriorum
Chaldæi — regia. In Babylonia Chaldæorum natio, gens maxima & ue-
tuſta ſectaq́; potius. De qua ſic ait Diodorus lib. III. Chaldæi
mundum ſempiternum eſſe adfirmant, neq́; principium ha-
buiſſe, neq́; finem habiturum. Annos quibus uacaſſe Aſtrolo-
giæ dicunt, non facile quis crederet, ante uidelicet imperium
Alexandri XLIII. mil. Hieron. noſter in epiſt. ad Ro. Chal-
dæorū, inquit, uetus traditio eſt, huius uiſibilis formatiq́; mun-
di, fuiſſe inuiſibilem & informem ac ſempiternam materiam
nulla productione, quam Græci hylen & Chaos uocauerunt:
Moſes uerò abyſſum. Quinctiam & annorum circiter trigin
ta quatuor mil. ſuprà DC. ante regnum Macedonum fuiſſe
teſtantur, quos ſi quis retro ab Alexandro computet, perue-
niet ad Adamum primum: quod profectò Moſes in omni
eorum ſcientia eruditus conſcripſit, & quod erroris erat eli-
ſit, dicens, In principio creauit Deus cœlum & terram, quæ
erat inuiſibilis & incompoſita, quia tenebræ erant ſuper fa-
ciem abyſſi. Quod ſi nobis obijciunt Chaldæi, id Moſen non
probaſſe: in promptu reſponſio eſt: quia nec ipſi ſuam poſi-
tionem firmant, ſed ex opinione ſcribunt. Eſt autem omni opi
nione certior fides, quæ & rationi magis conſentanea. Neque
enim par eſt aut uerisimile, ut natura inferior par duratione
ſuperiori fiat. Hæc itaq́; Hieronymi ſententia cum Diodoro
conuenit, præterquam in annorum numero. Chaldæos Steph.
Cephenas prius fuiſſe ſcribit, à Cepheo patre Andromades
uxoris Perſei, in ea regione regnante. Hellanicus in hiſtoria
Perſica ſcribit: poſt mortem Cephei exiſſe cum exercitu fini-
bus ſuis in Perſidem, nec amplius deinde Cephenos, ſed Chal-
dæos uocatos à quodam rege Chaldæo. Sophocles in Tympa-
niſtis Chaldæos alios prope Colchos ponere uidetur. Κόλχοι
τε ϗ χαλδαῖοι τε ϗ σύρων ἔθνος. Ignem in primis adorant,
quod Abraamus qui ex eis erat refugiſſe dicitur. Mathema-
ticæq́; & Aſtronomiæ addicti. Cuius rei Cicero cauſam af-
fert, quòd in montibus uerſantur altißimis, ubi Olympo pro-
pius facilior ſit aſtrorum obſeruatio. Linguā habent propriā,
qua etiam Aethiopes utuntur uſq́; in hodiernum diem: nā Ro
mæ uidimus Aethiopas religioſos ſacras horas obire Chal-
dæorum catalecto ac literis. Hanc Hieron. cum probe noſſet,
librum Danielis conuertit, in cuius prologo queritur cū fue-
rit eleganti Latinorum Græcorumq́; lectioni adſuetus, anhe-
lantis ſtridentiaq́; uerba uix ſuperare potuiſſe. Habuere ſcri-
ptores è ſuis, Naburianum, Sudinum, Seleucum, Beroſum po — Naburianus Sudinus Seleucus
tentia ac rebus geſtis florentem Nabocodroſorum teſte Stra — Nabocodroſorus
bone. Hunc ego putauerim Babyloniæ regem in ſacris libris
commemoratum fuiſſe, literis quibuſdam permutatis, qui ca-
ptiuos Iudæos duxerit, aut certe ex eo prognatum. Idem au-
tor plures eorum gentes adſignat Orchenos, Borſippenos, — Orcheni Borſippeni
itemq́; alios. Eſt autem Borſippa (ut ipſe ait) urbs Dianæ &
Apollini ſacra, in qua maximum lanificium. Nam in hac re-
gione ſicut & apud Phryges ſunt opere tenui & eleganti
ueſtes diſcriminatæ. Mar. Texta Semiramia quæ uariantur
acu. Zeuma urbs apud Euphratem Satraparum regio appel- — Zeuma urbs
lata, quo tributa conferebantur Plinio.

ASSYRII.

SSYRII poſt Euphratem loca tenent,
omne tamen à Babylonijs diuiſi. Herodotus
eoſdem populos cum Syris eſſe dicit: ſed à
Græcis Syrios, à Barbaris Aſſyrios uoca-
ri. Ioſephus de antiq. ab Aſſur cognomina-
tos eſſe, qui & Ninum condidit ciuitatem. Aſſyriorum ſunt
Adiabena, Ninus, Cteſiphon, Teredon, Apollonia, Ar- — Adiabena
bela, Seleucia. Adiabenos, & Satropedas memorat Stra-
bo. Marcellinus libro XIII. dicit, Adiabena quæ priſcis
temporibus Aſſyria dicta eſt. ἀπὸ τ̃ μὴ διαβαίνειν, id
eſt, à non permeando, quod ibi Euphrates ſit minime
uado permeabilis. Hos à Seuero principe ſuperatos fuiſſe,
monſtrat adhuc arcus eius triumphalis ad radices capi-
tolij. Ninus iuxta & ultra Tigrim Nini ædificium, & — Ninus
regia, octo annorum ſpatio denis hominum milibus ex-
tructa, cuius modica adhuc exſtant ueſtigia. In ſacris li-
bris Niniue appellatur, quæ Ionæ uocibus dicitur ob-
temperaſſe. Eadem & Niſibis poſtea nonnullis, Strabo
tamen diuerſas facit. Supra Ninum uerò quem Abraami
tempore idem autor tradit fuiſſe, omnis incerta hiſtoria, nec
facile Beroſi qui fertur libello, uel cuiquam alij præter
quàm receptorum hiſtoricorum autoritati credendum: nec
uerisimile tot Græcos Latinosq́; eruditißimos uiros, qui
hæc præterierunt ignoraſſe: tantum Nini patrem Be- — Belus Nini pater
lum Plin. adducit ſyderalis ſcientiæ inuentorem, templumq́;
ei Babylone dicatum. Durauit Aſſyriorum regnum annos
CCXL.

CCXL. successione regum XXXVI. Quorũ ultimus Sardanapalus. Hinc per Arbacum ad Medos, demum ad Persas translatum, ut in Trogo late narratur. Secundũ etiam fluuium

Ctesiphon

Ctesiphon iuxta & ultra Tigrim, clara urbs terminus olim pop. Ro. quò Traianus peruenit, situq; quodã uidebatur eam transire non licere sine incommodo, ut est animaduersum in Probo principe, & eius nonnullis successoribus. Hanc ciuitatem Plin. dicit ædificatam à Parthis, ut Babyloniã iuxta positã

Seleucia

oppugnarent. Seleucia metropolis Assyriæ à Nicatore ædificata: prima huius nominis & magnitudine & potentia Straboni, quam item Plin. suo tempore Babyloniã uocatam dicit, à Traiano primum, deinde à Parthis occupata, rursus à L. Antonino Imperatore recepta. Hic iuxta regum solet esse hybernatio. Nam in Bactrianis æstiuare dicũtur. Eustath. Nunc flu-

Tigris
Lycus
Caprus

mina restant. Tigris oritur in regione Armeniæ maioris, fonte cõspicuo in planitie: claros secum amnes trahit, inter quos Lycum & Caprum, qui à Niphate monte nascẽtes in medio Adiabenam & Arbelitim regionem retinent. Tigris item à celeritate dictus, quod Medi Tigrin saggitã appellant, ut Plin. refert, ob quam celeritatem à Græcis quõdam Sylax dicebatur, quasi raptim ferretur. Huius appellatione deceptus est olim Iulianus princeps, ut Therã fluuium caueret ab oraculo

Euphrates

iussus: nam & hic Theræ nomen retinet. Euphrates longe maior & occidentalior est, oritur è Paryarde Armeniæ monte: primo in occidentem labens, deinde flexus in meridiem Antitaurum intersecat, maioremq; Armeniam à minore diuidit. Hinc Babyloniam in sinu complexus, deinde in orientem conuersus Tigri coniungitur, amboq; Austrum uersus delati in sinum Persicum duobus ostijs exeunt. Hi amnes unà cum Nilo & Gãge in Paradiso terrestri à sacris uoluminibus ponũtur, ob fertilitatẽ circa culturæ: mutatis tamẽ nominibus. Fertur enim Euphrates Nili modo regiones quotãnis irrigare.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIBER XII.

PERSIA.

Persia

ERSIA à septentrione Mediã, ab occasu Susianã, ab oriente duas Carmanias, ab austro partẽ Persici sinus habet. Persæ toti quidem Asiæ imperauere: Lydi uerò nõ toti sed cis Halim tantum. Idq; usq; Crœsum qui à Persis superatus fuit. In Græciam traijcientes sæpe in pugna inferiores fuere, donec à Macedonibus uicti succubuere. Gens alioqui multitudine potentior quàm uiribus: sicuti pleriq; Asiatici, uestiũ mensarumq; mol-

Nasturtium Persicum
Magorum mores

litie occupati. Iuuentus nasturtio, & sale, cum pane & aqua uescitur, ut Strabo, Cicero. Eorum sapientes Magi, quorum mos matribus coire. Stra. Catullus. Ex matre ac nato Magus nascatur oportet. Hi cum alia tum hoc seruãt institutum, ut se iubeant post mortẽ insepultos auibus lacerandos dimitti. Nec nisi ex eorum numero rex creatur. Persarum omnium consuetudo, maximis de rebus in uino consultare, equitandi studiũ magnopere habere: præterea mentiri omnium turpiss. existimare: proximum huic, debere. autor Herod. Adorant solẽ, cui uix mundum ipsum sufficere dicunt, propterea templorum ac simulacrorũ omnium euersores sunt, autores Strabo, Cic. in Verrem, Pedianus. Posteris uerò temporibus cũ regnum hoc cum Parthis confusum fuerit, inter Parthos mox subsequentes

Achæmenia

multa de Persis dicemus. Nunc uerò tantum loca. Achæmenia pars Persidis ab Achæmeno Aegæi filio, Stephano. Arbela &

Arbela

Gaugamela dicitur Marcellino, ubi Darium Alexander uicit. Plinius: Arbelitis ubi Dariũ Alexander debellauit. Cyrupolis

Cyrupolis

quæ à Persis Cyrecbata dicitur Stephano. Cachenũ cuius meminit Polybius, Drangæ gens Persica & Drãgena regio Stra-

Drãge, et Drãgena regio
Elymei, Elymea regio seu Elymais
Persepolis
Laodicea
Gaucamela
Gordiæa
Mases & Casus
Panchaia reg.
Pasagada

boni. Elymei & Elymea siue Elymais regio Persidis in Susiana. Persepolis regni caput ab Alexãdro diruta. Plin. Laodicea in extremis finibus ab Antiocho condita. Gaucamela urbs quã in sustentationẽ Cameli ueteris & defessi Darius cõdidit. Nã uox ea Persarũ lingua, domus Cameli dicitur Straboni. Gordiæa regio à Gordiæo Triptolemi filio ex Argo in Syriã ad inquirendã Isidẽ profecto. Steph. Mases Plinio à Mase monte. Ptolemæo Casus scribitur. Panchaia regio à rege Pancheo dicitur Probo grãmatico. Pasagada oppidũ & regio Straboni, à Cyro cõditum, ubi prælio uicit Astyagem. eo siquidẽ uerbo Castra Persarum significari tradidit Anaximenes. Hic Cyri

Sitace, Sitacena regio
Susiana
Susa

sepulcrũ esse Strabo dicit. Sitace urbs & Sitacena regio Persidis Plin. Ptolem. Susiana itẽ regio ex occidentis parte, quanquam Ptolemæus hanc à Perside disiungat. In hac Susa ciuitas neutri generis, regia Persarum à Dario Histaspis filio condita Plinio. Straboni uerò Titoni patris Memnonis ædificium. Cognominata Stephano à fontibus quibus locus abundat, hoc enim uocabulo fontem in ea regione nominant. Incolæ uerò

Susii, & Cissii
Vxii

Susij qui & Cissij, ut ait Strabo, appellantur à matre Memnonis in ea regione sepulta, quam Aechylus Cissim uocat. Vxij

Coaspes flu.
Vxiorũ secta

gens maxima, & Vxia regio Straboni, ex qua Coaspes fluuius oritur. Hos ego putauerim quos uulgus nunc Vxios siue Cinganos uocat, qui per orbem, maximeq; per Italiam sparsi degunt, more ferarum, nulla lege, nullis artibus, tantum futura prædicentes, cum omnes ferè populi orientales præsertim uicini Chaldæis, Mathematicæ sint addicti: autorem habeo Scilacem qui historiam scripsit Constantinopolitanam. Dicit Michaelem Traulum Imperatorem ex uaticinio Vxiorum adeptum imperium fuisse, quæ secta per Mysiam ac Europam sparsa, passim omnibus futura prædicebat. Et hæc

Reges Persarum

quidem de locis. Deinceps de regibus. PERSARVM regnum post Assyrios & Medos Cyrus primus omnium excitauit. Cuius historiam Trogus libro primo in hanc ferè

Astyages
Cyrus

sententiã repetit. Astyages Medorũ rex futurã ex filia prolem natum prædictione formidabat. Quare Cambisi obscuro loco inter Persas nato eam locauit, natumq; mox puerum Harpago amico mandauit, ut eum necaret: ipse uerò miseratus infantem exposuit inter armenta, quem pastor inuentum canis ubere forte educatum, pro suo aluit: Cyri nomine indito à Cyro flumine, quod circa Pasegardas per curuam Persiam fluit, ut autor Strabo libro XV. Crescẽte igitur quotidie uirtutis indole rex inter pastores per ludum constitutus magni uiri speciem præ se ferebat. Tandem agnoscitur Astyagis nepos, sollicitatusq; ad regnum per Harpagum, Astyagi bellum auxilio Persarum mouet, ubi captum tantum regno priuat, imperiumq; Medorum, quod annos CC. durauerat, in Persas transfert. Deinde Babylonios, Crœsumque Lydiæ regem eorum auxiliarem superat, armaq; post in Crœsum uertens, uictum eum in regno remanere permisit, uerùm paulopost rebellantem unà cum regno sustulit. Postremo subacta Asia ac toto oriente Scythas tenuauit, ubi primo contra Thomirim reginam uictor, mox captus atque interfectus ab ea, & in sanguinis utrem missus, ut humano cruore, cuius auiditate expleri non poterat, plenius exaturaretur, postquàm regnasset annos XXX. Sepulcri eius epigramma Plutarchus in Alexandro & Strabo XV. ponunt. Lactantius ait hoc ferè tempore Tarquinij fugam fuisse, ut pariter Romæ occiderit, & apud Persas cœperit regnum. Hic & Iudæis amicus, uasaq; templi restituit.

Cambises Cyri filius deinde regnauit, ingenti & ipse animo, qui patrijs rebus Aegyptum adiecit, sed offensus illorum superstitionibus Apis cæterorumq; deorũ ædes dirui iussit. Ad Ammonis quoq; templum expugnandũ exercitum misit, qui tempestatibus & arenarum motibus oppressus interijt, ut ait

Cambises

Trogus. Seneca uerò libro septimo de ira: Cambises fertur in Aethiopas iugum detrectantes, quumq; inexplorato per arentia exercitum duceret, deficientibus cæteris alimentis, decimum quemque inter se in cibum sortiti sunt: durauitq; adeo talis seueritas, donec & ipse ne reuocaretur ad sortem pertimuit, receptuiq; signum cecinit. Dicit item filium sagitta interemisse. Lucanus autem in x. Vesanus ad ortus Cambises, longi populos peruenit ad æui, Defectusq; epulis ac pastus cæde suorum Ignoto te Nile redit. Sub hoc, ut autor est Beda, historia Iudith conscribitur. Cambises enim regno Assyriorum à patre iam uiuente præpositus fuit:

Nabocodrosorus

appellatusq; Nabocodrosorus secundus apud Historicos. Nam de primo apud Strabonem inter Babylonios dixi. Idem & in Esdra Artaxerxes uocatur, qui templi restitutionem sub Cyro cœptam impedijt, tributaq; imperauit.

Darius Histaspis

DARIVS Histaspis filius, ut autor Trogus, unus è septem magis fuit, qui Persis post Cambisem septem annis præfuerunt. Tandem inter eos conuentum, ut cuius equus primum soli orienti adhinniret, rex salutaretur. Quod sane Dario contigit astutia cuiusdam Cebaris equisonis, uti Valerius refert, qui admissam intra equæ genitalia manum, cum ad constitutum uenisset, naribus equi admouit, quo ille irritatus odore, ante omnes hinnitum dedit. Babylonios statim rebellantes perdomuit. Ionas naudi prælio superauit. Postremo aduersus Athenienses cum potentißimo exercitu mouens à Milciade in campis Marathonijs terrestri pugna superatus est, desideratis millib. CC. Dumq; uires instaurare conatur, in ipso apparatu excessit, anno regni VII. ab urbe condita CCCLXV. Hic ille, ut refert historia supradicta, qui Zorobabelem extulit, regnum ei uaticinanti, templiq; cœptam restitutionem permisit.

Xerxes

XERXES Darei filius regni heres, ut apud Trogum lib. II. maximus omnium regum Persarum fuit. Aegyptum quæ à patre desciuerat recepit. Expeditionem etiam quam Dareus in Athenienses parauerat, V. annorum apparatu prosequens, decies centena hominum milia traduxisse dicitur. Quem numerum, ut Valerius itemq; Hieronymus testantur, de alta prospectans specula, fleuisse fertur, quod post C. annos nullus eorum superesset. Hac igitur multitudine accinctus, ut omnes referunt autores, & maria perstrauit, & Athon montem aceto diruptum uelificauit, ac compedes Neptuno apud Isthmon iniecit, aliaq; mira edidit, hyperbole poëtarum. Victus demum à quatuor milibus apud angustias Thermopylarum naudle certamen cum Themistocle tentauit, à quo item apud Salamina superatus, turpiter cum paucis parua cymba aufugit, relicto Mardonio præfecto cum CCCC. milibus, qui & ipse profligatus apud Bœotiam fuit. Athenienses interea expectatione ac metu Xerxis ex oraculo Pythiæ, quæ ligneis muris sese tuerentur respondit, naues plurimas in tota Græcia comparauerunt. Post igitur annos aliquot, tertiam cum Cimone duce Xerxes pugnam instaurans, haud meliorem sortitus est exitum: demum cum se otio socordiæq; relicta militia tradidisset, teste Valerio, præmium genus luxuriæ nouum inuenientibus proposuit. Quamobrem à suis spretus paucis

Artaxerxes

post annis ab Artabano præfecto suo in regia interficitur, cum regnasset annis VIII. Artaxerxes igitur patrem ulcisci cupiens eum Artabano, qui regnauit annis VII. loricam de industria quodam die permutauit, eoq; modo inermem aggressus interfecit: autores Trogus libro VI. & Herodotus VIII. regnauit annis XLI. Sub hoc gesta quæ de Hester & Mardochæo conscribuntur, ut testatur Nicephorus Græcus autor.

Darius Nothus

Darius cognomento Nothus, patri Artaxerxi succedens Tisaphernem militiæ præfectum fecit, ad quem Alcibiades olim exul confugit, in gratiamq; ipsius & præstantia corporis & ingenij elegantia peruenit, adeo ut eum ex amico minime amicum Lacedæmonijs, à quibus suspectus ipse Alcibiades aufugerat, redderet.

Cyrus minor

Hic Artaxerxe & Cyro minore filijs relictis, moritur anno regni XIX. eodem quo Athenas Lacedæmonij subegerunt, & XXX. Tyranni fuerunt constituti. Cyrus autem minor Ionia Lydia, quibus locis loco Tisaphernis Alcibiades fuerat præpositus: Artaxerxes ue-

Mnemon

rò natu maior regno succeßit, Mnemon cognominatus, qui statim defuncto patre à fratre Cyro clam insidijs petitur. Quod cum cognouisset, adcercitum ad se blande aureis compedibus uinxit. Matris dein precibus uita condonata dimissus palàm bellum indicit, adscitis in auxilium Lacedæmonijs, qui memores Atheniensi bello eius opera se adiutos excusationem apud Artaxerxem reddendæ gratiæ habuerunt. Commissa igitur pugna prior Artaxerxes uulneratur, quem cum equi fuga periculo subtraxisset, Cyrus à cohorte regia oppressus, interficitur. Sicq; prælio X. milia Græcorum auxilio Cyri fuere, qui reuertentes per tot itineris spatia inter barbaras gentes & inimicas se incolumes uix in patriam receperunt. Hæc ferè Trogus libro quinto. Ad hunc Artaxerxem Alcibiades iterum exul confugit, petiturq; & in cubiculo crematus est, iussu XXX. Tyrannorum. Ad hunc item Conon dux Atheniensium male re contra Lacedæmonios gesta, metu suorum ciuium se recepit. Cyrus autem is fuit sub quo Xenophon philosophus militauit, eiusq; pædian ac uitam descripsit. Ad Artaxerxem redeo, quem Eusebius eum esse testatur sub quo liber Hester conscribitur: eundem quo-

Darius

que Trogus libro X. liberos CXV. ex pellicibus suscepisse scribit, tres tantum iusto matrimonio, Darium, Ariarathem, & Ochum, quorum Darium quem regem constituerat, quod ab eo unà cum L. filijs alijs insidijs peteretur, interfecit, atque hoc modo rex quàm pater fe-

Artaxerxes Ochus

licior deceßit anno regni XL. sceptro Artaxerxi filio Ocho cognominato relicto. Is itaque, ab initio coniurationem formidans cæde atque strage principum regiam refersit, nulla sexus aut ætatis reuerentia, ne uidelicet fratribus parricidis esset scelere inferior. Atque ita demum rebus domi pacificatis, bellum Armenijs intulit: autor Trogus libro decimo.

Narses

Post Ochum, qui regnauit annis XXVI. Narses filius rem tenuit annis quatuor. Is, ut est autor Hero-

Darius ultimus

dotus, prolem habuit etiam numerosam, interfectus demum à Bagoo Eunucho, postquam regnasset annos quatuor, surrogato Dario qui ex stirpe regia non erat, ut ait Strabo: uir enim Persa Codemanus antea uocatus, milesq; ac Arsani filius fuerat, egregiamq; bello contra Armenios regi suo operam nauauerat. Quare ob uirtutem & merita Ochi interfecti successor à Bagoo Persisq; constitutus: Darei nomine nequid regiæ maiestati deesset induto. Bellum cum Alexandro Magno uaria fortuna gesßit, postremo uictus, & à suis proditus interfectusq;, postquam regnasset annis sex, uitam pariter cum Persarum regno finiuit. Quod teste Strabone annis CCL. durauerat. Hic dicitur dum fugeret ingruente bello ab Alexandro, cursu calefactus cœnosam bibisse aquam, iurasseq; nihil unquam iucundius bibisse: autor etiam Cic. in Tuscul. Aelianus autem Artaxerxi Cyri fratri hoc dicit contigisse. Reliquos Persarum reges, & historiam mox in regione Parthorum repertam. Nam ex Persis ad Macedonas, à Macedoni

donibus ad Parthos, rursus uerò ad Persas regnum reuer-
PARTHI sum. PARTHOS nunc exequar, qui ab occasu Mediā, à se-
ptentrione Hircaniam, ab oriente Ariam, ab austro desertam
Carmaniam habent montibus cincti. Finis inter eos & Ro-
Hecatōpylos manos Euphrates, regni caput Hecatompylos Plinio. Ctesi-
Ctesiphon phon uerò regis ciuitas est ædificata ad Euphratis ripam, de
Parthiæi qua in Assyria dixi. Parthiæi populi Parthorum è Scythia
Nysei profecti, quos eosdem cū Parthis Steph. esse dicit. Nysei cam-
pi & Nysei equi iuxta Parthos laudatissimi Straboni. In uni-
uersum uerò Parthi regionem frugiferam colunt, omniaq;
præter oleam ferentem. Præterea genus hominum bellico-
sissimum. Sagittæ præsertim, quas post tergum mittunt,
& equorum celeritate insignes. Trogus refert eos omnia
publica, priuataq; officia equitando obire. Quæ res tan-
tum nobilitatem à uulgo distinguit. Magnum quoque im-
periū in Asia tenuere. De quibus deq; eorū origine breuiter
ex Strabone, Trogo, & Herodiano referam. Post Dareum
illum cui regnum Alexander abstulit, per multos annos
Macedones ipsi qui Alexandro successerant, diuisis inter se
regionibus imperarunt. Sed ortis inter eos discordijs attri-
Arsaces to Macedonum robore Arsaces uir Scytha & ignobilis,
uirtute bellica adeo claruit, ut collecta manu exulum Scy-
tharum quos ea lingua Parthos uocant, à Theodoto, qui
Alexandri ordinatione Bactrianorum mille ciuitatibus præ-
erat, deficiens, breui tempore ipsum cum tota gente in ser-
uitutem, deinde Seleucum Syriæ regem, postea Hircanos
redegerit: Dasa etiam urbe in excelso monte ædificata. Ita
paulatim breuibus initijs gentem maximam constituit, &
Romanis postea sæpe formidatam, pro quibus meritis reges
deinde Parthorum Arsaces, & Arsacidæ populi appellati.
Mithridates Quarta ab eo successione regnum ad Mithridatem uenit, quo
tempore Eucratides apud Bactrianos regnum propagauit.
Hic subactis Medis regnum Parthorum à monte Caucaso
multis populis in deditionem redactis usque ad Euphratem
protulit, morbo demum senex extinctus est, haud Arsacis pri-
Phraates mi rebus gestis inferior. Cuius filium Phraatem successorem
regni ad bellum aduersus Scythas profectū ac cū toto exer-
Mithridates II. citu trucidatum, filius eius Mithridates alter ulciscitur: qui
etiam ob auctum Parthorum imperium & Armenios bello
petitos, nunquam tamē sub iugum missos magnum est nomen
adsecutus: ob crudelitatem tamen à senatu Parthico expul-
Orodes sus, fratrem Orodem successorem habuit, qui confugientem
Babylonem persecutus, oppidanis in deditionem compulsis,
fratrem quanquam supplicem, in conspectu omnium trucida-
uit. Post hæc cum Romanis bellum gerens Crassum impera-
torem cum filio, & toto exercitu deleuit. Huius filius Paco-
rus ad persequendas Romani belli reliquias in Syriā profe-
ctus, post magnas res gestas, in Parthiam patri suspectus re-
uocatur: quo absente exercitus Parthorum relictus in Syria,
à Cassio quæstore Crassi cum omnibus ducibus trucidatur. Iis
itaq; gestis bello ciuili urgente Pompeianis auxilio Parthi ue-
nerunt, & ipsis deuictis Cassium aduersus Antonium & Au-
Pacorus gustum iuuerunt, ac bello confecto rursus Pacorus una cum
Labieno societate Syriam & Asiam uastauit. Castraq; Venti-
Cæsius uictor dij, qui post Cassium absente Pacoro exercitum Parthicum
fuderat, magna ui aggressus cū toto exercitu perijt, ex quo
nobilem Ventidio triumphum præbuit. Quibus rebus in
Parthia nuntiatis Orodes pater paulò antè Crassi cæde ela-
tus, subita rerum mutatione, filijq; magnopere dilecti do-
lore perculsus, in furorem uertitur, noctes diesq; Pacorum
clamitans, ac fortunam suam diuosq; incusans. Paulò de-
Phraates inde pòst à Phraate filio cum reliquis liberis interficitur.
Cum hoc Phraate Antonius quod auxilium inimicis ad-
uersus eum & Augustum tulisset, bellum cum XVI. le-
gionibus suscepit, sed grauiter multis prælijs uexatus à
Parthia refugit. Autoritate deinde permotus Augusti,
Phraates militaria signa Romanis adempta una cum fi-
lijs obsidibus Augusto remisit. Sub Nerone Vologesus re- Vologesus
gnum occupauit, fratremq; Tiridatem Armeniæ regem Tiridates
fecit. Romanis bellum intulit. Duas Peti legiones adflixit.
Domitius Corbulo cum altero exercitu præsto adfuit, qui
Tiridatem premebat. Traianus eos plurimis adflixit bel-
lis, terminis Romani imperij usque ad Tigrim proroga-
tis. sub Adriano illi paulum resipiscentes usque ad Eu-
phratem processere. Lucius Antonius cum Audio Cassio
præfecto eos bello uicit: Seleuciamq; recepit ac trium-
phauit. Seuerus item princeps, & deinde Bassianus filius Seuerus Imp.
dum se fingit regis generum esse uelle, inermem exer-
citum cecidit. Is enim Artabanus ultimus Arsacidarum Artabanus rex
fuit, quem Artaxerxes Persa eius miles interfecit, regnumq; Artaxerxes
Persis restituit, annis ab ultimo Dario, qui uictus fuit ab
Alexandro, DXXXVIII. Regesq; deinceps Persarum,
non Parthorum dicti. Is itaque sumpta cidare (est enim id Cidaris
Persarum regum gestamen) uicinaq; omni barbarie sub-
acta, Romanum iam lacessebat imperium. Ad quem com-
primendum Alexander Imperator profectus, uictoria po-
titus est. Artaxerxi autem post annos XV. successit Sapo-
res unus omnium crudelissimus: regnauit annis XXXI.
Ab hoc Valerianus captus ac oculis priuatus in misera
uixit seruitute. sub Galeno Persæ Mesopotamia Siriaq; po-
titi sunt, sed Odenatus his recuperatis usque ad Ctesiphon-
tem processit. Carus princeps castris ad Tigrim positis
Ctesiphontem penè ceperat, sed in ipsa uictoria fulmine ictus
interijt. Maximianus cum Narsete rege inter Callinicum & Narses
Carras congressus, primo uictus, postremo uictor ingenti
laude ad Dioclesianum rediit. Hic Narses plures è diuersis
matrimonijs liberos accepit, inter quos Saporem & Or- Sapores
misdam. Sapores igitur regno prælatus cum fratres eie-
cisset, & Ormisdam etiam in uincula coniecisset, ille ela- Ormisdas
psus in castra ad Constantium magni Constantini filium
uenit, qui tunc Sapori bellum inferebat, & iam iam su-
peraturus uidebatur nisi ad ciuile bellum contra Iulianum
redire coactus fuisset. Iulianus rerum potitus bellum pro-
secutus aliquot oppida cepit. Castraq; apud Ctesiphon- Ctesiphon amissus
tem habuit: dumq; forte inconsulte sese hostibus offert,
interficitur, ut Eutropius refert, qui comes eius expedi-
tionis fuit. Iouianus ab eodem Sapore duobus prælijs ui-
ctus, pacem ignobilem, sed necessariam fecit amisso Cte-
siphonte. Iustinianus bella mouentes per suos duces præ-
lijs plurimis compressit, postea ad Euphratem eius exer-
citu pulso & per Bellisarium damno compensato fœdus
insuper cum eis iniit. Zeliorbus Hunnorum rex intra Scy- Zeliorbus rex Hunnorum
thiam manentium cum multis militibus auxilio Cosroæ Cosroes
regi contra Iustinianum uenerat, sed à rege ipso ob pro-
ditionem confessus magno tunc metu imperatorem libe-
rauit. Cosroes item sub Phoca principe Mesopotamiam
occupauit, ac paulopost Palæstinam cum Hierosolymis, ac
DCCCC. mil. Christianorum euertit, partemq; crucis se-
cum asportauit. Heraclio imperante demum Aegyptum,
Alexandriam, Carthaginem, Lybiamq; occupauit. Hera-
clius qui frustra diu pacem petierat postremo apud Azotum
tris eius duces, Sabarum, Sain, & Razatenem prælio fudit, Razatenes
XXVII. signa militaria retulit. Cosroes postremo in finem dux
cum filium Medorsen regem constituisset, interficitur ab alte- Medorses
ro filio Syroche, quod natu maior fuisset præteritus. Hic Sy- Syroches
roches ubi regnum iniit, captiuos una cum cruce domi-
nica Heraclio remisit. Quo decedente filius eius Adeser an- Adeser
num tantum imperauit, cui Ormisdas suffectus à Saracenis, Ormisdas
qui duce Mahumethe ea forte tempestate caput extule- Mahumethes
rant, interficitur. Regnum deinceps Persarum ad Sarace-

nos translatum. De quibus deq; eorum gestis in Arabia dicam. His successere Turcæ, qui usque in hodiernum diem late per Asiam atque Europam diuersis quidem familijs ac regnis dominantur. De quibus item alibi dixi, originemq; & gesta eorum repetendo. Tantum hic ponam quæ haud diu gesta fuer anno uidelicet M. CCCC. Tamberlanes enim quidam nomine seu Tartarus siue è Turcarum genere (nam eiusdem erat sectæ) primo bubulcus, deinde miles gregarius uirtute paulatim effecit, ut regno gentis suæ potiretur. Scythas, Medos, Albanos, Mesopotamiã, Parthiam, Persiam, Armeniam sibi subiugauit: traiecto demum Euphrate cum DC. peditum, equitum uerò CCC. milibus, Asiam minorem obtinuit, regem Turcarum ex Othomannorum familia tunc potentißimum Pazaitem cum non pene minore exercitu fines tuentem, prælio cepit, ac in cauea more ferarum conuectum secum circumferebat. Castra tentorijs primum albis metari solebat, monstrando ueniam obseßis se daturum si se prima die dederent. Secundo purpurea præferebat, notando in patresfamiliâs, ac proceres tantum se animaduersurum, si alterum expectassent diem. Tertia atrata, exitium omnibus miserabile ac totius urbis ruinam facturũ significabat. Is quondã in obsidione cuiusdam oppidi, cùm tertia die pueri cum uirginibus oleas in manu gestantes egreßi, illi supplices occurrissent, ad unum omnes interfici iußit. Admonitus à quodam Genuensi uti mitius cum populus ageret, sic eum facilius imperaturum: respondit se orbis esse calamitatem, proinde ocyus se inde ab eo proriperet, nisi & ipse quoq; hanc periclitari uellet. At ille statim subterfugit. Tamberlani Assembecus successit, Suncasan cognominatus, è quatuor Turcarum familijs quæ è Scythia sunt egressæ, de quibus omnibus in Europea Sarmatia iam diximus.

Turcæ

Tamberlanes

MEDIA

MEDIA à septentrione partem Hircani maris, ab occasu maiorem Armeniam & Assyriam, à meridie Persidem, ab oriente Hircaniam & Parthiam habet. Inter Medos & Parthos Caspij montes sunt, ubi & portæ Caspiæ Straboni, Ptolemæoq; ponuntur. Plinius causam nominis adfert, quod interruptis angusto transitu iugis, ita ut uix singula meent plaustra, lõgitudine VIII. mil. paß. toto opere manufacto. Medos Dionysius poëta à Medea dicit originẽ habuisse, quæ ueneno filio quem ex Aegeo susceperat necato, huc ex Athenis aufugit. Trogus autem aliter. Iason cum deuicta Colchide domum rediisset, rursusq; à Peliæ filijs peteretur insidijs, cum Medea coniuge quam repudiatam iterum recepit & Medo priuigno Colchos repetijt, resq; geßit, ac omnis circa orientis populos post Liberũ patrem & Herculem subiugauit, socerumq; regno pulsum restituit. Moriens deinde Medum priuignũ huiusmodi regioni præfecit. Strabo quoq; in eandem ferè sententiam, Media primum Assyriorum regibus, deinde Persis paruit: Sub Astyage floruit: Durauitq; annos CCCL. De tota regione Strabo sic scribit: Media est in partes duas diuisa, quarum alteram maiorem uocant, cuius metropolis Ecbatana, magna urbs, neutri generis, & Medici imperij caput, à Seleuco cõdita, qua nunc etiam Parthi regia utuntur. Nam reges ibi æstiuant quod frigida sit, hyemant uerò Seleuciæ, quæ secundum Tigrim est prope Babylonẽ. Hæc igitur Mediæ pars montana, frigida, sterilisq; & infructuosa. Altera pars est Media Atropatia, ab Atropato duce nominata, qui ne Macedonibus ea subiugaretur obstitit, cum maioris Armaniæ pars esset. Is postea rex declaratus eam à Medis separauit. Hæc Armeniæ & Matianæ adiacet ad orientem: Mediæ uerò maiori ad orientem, utrique ad aquilonem. Eorum urbs æstiualis Gazaca in campo sita, munitißimum oppidum, quod Antonius in Parthica expeditione obsedit. Cætera Mediæ regionis opulenta sunt, maxime quæ sub Caspijs portis: & circa Matianam campestris & aprica ac uitifera, ubi nihil præter oleum desyderatur. hinc mala Medica, & succus Medicus, qui ex laserpicio est ibi prouenienti: Cyrenaico tamen deterius. Matiana enim regio & Matianus lacus, qui cerulaneus dicitur, non minor Meotide progreditur usq; ad Atropatiam. Sunt & in Media urbes à Macedonibus conditæ. Laodicea, Apamea, Rhaga, quam Nicator condidit & Aropum nominauit. Parthi uerò Arsaciam: dicitur autem eius etymum è terræmotibus qui in ea parte frequentes sunt. Zagrius mons, Medos Babyloniosq; disterminat. Is enim ac Niphates à latronibus colitur Mardis, qui à Ruso Mardomedi appellantur: Cyrcis, Cadusijs, & nonnullis alijs. Flumina uerò, Medus, Amardus, Cambises, Cyrus, omnes ex Caspijs montibus orientem uersus fluentes in mare desinunt Hircanum, Straboni Plinioq;.

Ecbatana

Media Atropatia

Gazaca

Matiana

Matianus lacus

Laodicea
Apamea
Rhaga, quæ
Aropus
Arsacia
Zagrius mõs
Mardi
Mardomedi
Cyrcii
Cadusii
Amardus
Cambises
Cyrus

COLCHIS, IBERIA, ALBANIA.

COLCHIS, Iberia, & Albania, finitimæ inter se regiones ac sub eodem ferè parallelo, mõtibus tantum inter se discretæ, à septentrione Sarmatiã habent, à meridie Armeniam maiorem & Moschios montes, ab occasu pontum Euxinum, ab oriente mare Caspium. Colchi, ut Herodotus & Dionysius tradunt, coloni Aegyptiorum sunt, argumento uidetur esse quòd utriq; leuiter colorati & longis crinibus ac uestibus lineis apparent. Cognominantur autem à Colcho Phasidis filio. Capras habent apud Phasim fluuium uellera ferentes, unde magnum faciunt compendium, ut dicit Eustath. Plin. has Tragelaphos uocat inter capras & ceruos similitudine. Hinc ortum commentum aurei uelleris. Hæc regio post Aeetam & Iasonẽ Mithridati ceßit, qui eam per procuratores administrabat: post eũ Polemoni, quo mortuo Pythodoris simul cum Trapezunte & Pharnacia tempore Strabonis obtinebat. Colchorũ metropolis Dioscurias in ora sita quondam florentißima nunc deserta, ut ait Plin. in ea nationes descendisse tricenas quæ dißimili lingua uterentur, & postea à nostris CXXX. interpretibus negotia ibi gesta. Sunt qui dicant cõditam eam ab Amphito & Telchio Castoris & Pollucis aurigis, unde nomen inditum urbi: à quibus & Eniochorum gentem feram originem habuisse constat. Hæc ferè idem autor. Sunt & aliæ, Neapolis, Sebastopolis, Aea, edificium Aeetæ regis stad. XXX. à mari distans, Hippo & Cyaneo fluuio irrigata, & ferè in peninsula sita. Est & altera in Thessalia cuius meminit Sophocles, est & fons in Macedonia, Aetus appellatus, ut Antimachus in Thebaide. Propertius Aeæam Circen appellat. Amaranthi gens Colchica per quos Phasis fluit, inde Phasis Amaranthius dictus est à poëtis. Insula Martis ubi uellus custodiebatur. Coraxi populi & Coraxici montes quibusdam Eniochi dicti. Cyta urbs, de qua Apol. II. Argonau. ὤρυγεν ἀπὸ φέθαι κυταίου ἄντρα. Propertius: Posse Cytinus ducere carminibus. Moschi quoque gens Colchica propinqua Mantineus, Stephano, & Montes Moschi qui disterminant Colchos, Iberos, & Albanos: tum Armeniam maiorem à minore. Regio etiã Moschitus dicta Straboni. Flumina ex montibus Caucasijs, Corax, Glaucus, Phasis, Hippus, Cyaneus. Ex ijs Phasis maximus & Hippum & Glaucum recipit Plinio. IBERI orientaliores sunt Colchis, & ab occidentalibus Iberis profecti, ut placet Dionysio. ὧν δ' ἐπὶ

Dioscurias metropolis

Eniochorum gens
Neapolis
Sebastopolis
Aea

Amaranthius
Insula Martis

Coraxi
Eniochi
Cyta
Moschi

Corax
Glaucus
Hippus
Cyaneus

ναιετ

ναυτάνων ἰάδινοω ἴβηρες ἰβήρων Οἵ ποτε πυῤῥήνηθεν ἐπαντόλιω ἀφίκοντο. Apud nonnullos uerò utri utris originem dederint ambigitur. Hos Pompeius magnus unà cum Albanis & reliquis orientis populis in potestatem redegit. Post eum Domitius Corbulo à Nerone missus, ut Plin. refert. Eos Christianos esse iam inde à Magno Cõstantino Rufinus est autor, qui ait Becurium eius gentis regem Hierosolymis cum eodem Rufino familiariter congressum narrasse quo'nã pacto fidẽ receperint: Mulier, inquit, captiua Christiana cum supplicijs uigilijsq; quotidie persancte incumberet, multaq; preterea uitæ abstinentia fideq; miracula præ se ferret, reginãq; inter cætera morbo affectam curasset, efficit ut illa primũ Christiana fieret, deinde eius hortatu uir. Quare templũ ilico apud suos, religionemq; publice obseruandam constituerunt.

Becurius rex, Iberi quando Christiani

Georgiani

His proximi sunt (ut nõnullis placet) ijdẽ sunt Georgiani, quæ gens & ipsa Christiana bello fortissima & uicinis formidata, cognominata ut ferunt à diuo Georgio, cuius uexillum in bello contra infideles gestant: Ego tamen nõ minus putauerim eos esse posse, quos Plin. Georgos appellat, in ea ferè regione. Igitur ij quòd procul sint, à ritu orthodoxo aberrãt, Græcorum ferè sectantes errorem, eadem & in sacris libris lingua utentes. Sacerdotes eorum diro squalore petasati incedunt, crinibus oblongis, barbaq; ad pectus promissa. sacrificãt etiam more Græcanico, in calice mollitũt offam, quã prius sacerdos ipse cocleari argenteo delibat, deinde uolentibus delibandã modo simili præbet. Venere quondam ad Corradinum principẽ Damascenum dum nostri obsiderent Damiatã, questum sese cũ Christiani sint ab eo neglectos, ac in expugnata tunc Hierosolyma minime uocatos. Sepulcrũ dominicũ immunes adeunt ab omni uectigali, cũ & ipsi quoq; Saracenis uicinis beneficiũ compensent. Nostra memoria miserunt legationem ad Piũ II. Pont. cũ è conuentu Mantuano sese in urbem reciperet.

Albani

ALBANI sequuntur, quorum originem Italicam Trogus repetit. Albanos Herculem ex Albano monte cũ ille Geryone extincto armenta eius per Italiam duceret, secutos fuisse, & originis Italicæ memores exercitum Pompei bello Mithridatico uti fratres salutasse. Albania sub imperio Persarum fuit, postea Macedonũ, postremo Romanorũ. Sed Traianus princeps ijs regem cõstituit: Hodie uerò haud satis exploratum cui pareant, quanquã sub magni Canis imperio degere credantur. Habeo autorẽ qui dicat Albanos quos in Macedonia Ptolemæus ponit, ab ijs esse profectos, nullius tamen & ipse nititur autoritate.

Sacasani

Sacasani Albanis iungũtur. Hi in Pontum usq; penetrauere, aliquando Sacæ appellati, & Armeniæ parte maxima (cui & nomen dedere) potiti sunt, autor Strabo. Plinius eos Phucasanas uocat, nisi menda fuerit.

HIRCANIA, MARGIANA, BACTRIANA, SOGDIANA.

IRCANVM mare seu Caspiũ, ut Ptolemæo describitur, pedibus obiri potest, cũ nec alio cõmisceatur freto. Idem adfirmat Herod. Dionys. poëta prouenire ex mari Cronio seu glaciali scribit. Eustat. uerò eius enarrator hos cõposuit ex antiquorũ sententia, ex mari quidẽ Cronio descendere probat, sed uia subterranea atq; occulta. Dionysius idẽ magnũ hoc pelagus facit, uerũ quod trium mensium nauigatione absolui possit, crystallũq; & gemmas producere, neq; rotundũ (ut quidã ponũt) sed fundæ simile dicit. Hircani accolæ populi appellati, & Hircania regio cui Caucasus mons imminet. Promethea seruans, qui assiduã multo pectore pascit auem. Hic portæ Caucasiæ non Caspiæ, dictæ, uti Plinio placet, quòd præruptis quaquauersus montibus unum tantum & eum angustum exitum præbeant, ad quas ex Iberia peruenitur.

Caucasus

Caucasiæ portæ

Mardorum gens Hircanis uicina latrocinijs dedita: Item Margiana regio in alto sita loco & uitifera. In ea Alexander urbem de suo nomine condidit, ut refert Plin. Quã dirutam à barbaris Antiochus Seleuci filius restituit, Seleuciãq; uocant, circuitu stad. LXX. Hæc deinde Antiochea dicta, posita itẽ Ptolemæo. Margus per hanc fluit qui regioni nomen dedit: è Tauro duobus fontibus exiens, ad unũ Oxũ fluuiũ corriuans in mare prorũpit Hircanũ: hic Orodes Romanos clade crassiana captos deduxit. Plin.

Mardi

Margiana

Alexandrea

Seleucia

Antiochea

Margus flu.

Bactrianorũ deinde ac Sogdianorũ regio. Vltimi sunt Scythæ, Bactrianorũ ciuitas Zariastis, quæ postea Bactra à flumine dicta. Idẽ. Apud Bactrianos Strabo dixit inexpugnabilem esse arcem quã uocant Petram, quam tamen Alexander per proditionem cepit, in eaq; Roxanen Oxiartis regis filiam cõsecutus in matrimoniũ accepit. Aliam item Petram in Sogdiana, aliam apud Ochum fluuium cepit. Circa hæc loca Branchidarum urbẽ sustulit: quos Xerzes secum sponte è propria terra secutos ibi collocauerat. Tradunt insuper Alexandrum in Bactriana & Sogdiana urbes VIII. condidisse, nonnullas etiam euertisse. Idem. Prope etiam Emodi montes & Paropanisades pars Tauri, unde Oxus et Iaxartes per fines Sogdianorũ in mare tendũt Hircanum. Apud Oxum dum castrametaretur Alexander, fons olei apud eius tabernaculũ dicitur manasse, Responsum à uatibus felicem exitum rerum eum habiturum, uerum cum labore, ut Strabo. Plin. quoque refert quòd in finibus Sogdianorum ad portas Caucasi Alexãder urbem de suo nomine condidit: ac aras imitatione Herculis, Liberi patris, Cyri, & Semiramidis in eo loco constituit. Vltimum uerò iter est ex ea parte quod fluuius Iaxartes includit, omnium septentrionalissimus, quem incolæ Scytopilum uocãt. Alexander milites q; eius Tanaim putauere. Transcendit eum amnem Demonax Seleuci & Antiochi regum dux, arasq; Apollini Didymæo statuit. Plin.

Bactriani

Zariastis

Bactra

Branchidæ

Sogdianæ urbes

Emodi mõtes

Paropanisades

Oxus flu.

Iaxartes

Aræ Alexandri

Iaxartes, qui Scythopilus

Demonax

Nysæa ad Hircaniam pertinet: nonnulli eam per se ponunt. Hircania usque ad mare, Ocho, & Oxo fluminibus irrigatur. Quorum Oxus Nyseam præterfluit: quidam Ochũ in Oxum dicunt emittere. Aristobolus ostendit Ochũ maximũ esse omnium fluuium, quæ ipse in Asia uiderit, præter Indica. Ex eisdem mõtibus & Iaxartes fluit in Hircanum mare, quẽ Tanaim nominauerunt. Strabo. Plinius autẽ Derbicas in ijs proximos ponit, per quos dicit Oaxum fluuium labi, ortum ex lacu Oaxo, huius uerò apud alios nulla mẽtio. Inter Derbicas & Hircanos Tapyros Strabo ponit. Plinius refert, autore Claudio, id terræ spatium quod inter Mæotim & Hircanum pelagus iacet CL. mil. pass. continere, idq́ue perfodere excogitasse Seleucum Nicatorem. Cornelius Nepos tamen idem spatium CCL. millium passuum dicit.

Nysæa

Ochus flu.

Derbicæ

Oaxus flu.

Tapyri pop.

SCYTHIA.

CYTHAS Trogus libro II. pluribus uerbis cõmemorat, quod uetustiores omnibus populis uel ipsis Aegyptijs sunt. Eorum regio in orientem porrecta includitur, hinc Sarmatia Asiatica, huc regione Serarum, à septentrione terra incognita, à meridie Sacis, Sogdianis, & ijs coniunctis populis. Imaus autem mons uniuersam interfecat. Quapropter intra atque extra Imaum Scythia bifariam diuiditur. Fines autem inter se gentibus nulli, neque enim agros colunt, aut domos ædificant, tantum armenta pascentes, ac sedibus semper incertis errantes. Aurum & argentum spernunt, furtum abhorrent, lacte & melle uescuntur, pellibus ferinis arcent frigora, Cyrum cum exercitu trucidauerunt. Dareum fugauerunt, Alexandri Magni ducem Zopyrio-

Imaus

na cum omnibus copijs deleuerunt. Romanorum tantum
audiuere arma. Parthicum, & Bactrianum imperium ipsi
Vesores rex constituerunt. Primus in Scythas bellum intulit Vesores rex
Aegyptius, quo repulso Asiam uectigalem M D. annos usq; ad
Ninum regem fecere. Strab. autē lib. X I. sic ait: Scythas omnis
ac Celtoscythas qui septentrionalem haberent regionem olim
Græci uocabāt. Qui uerò prius distinxere, eos qui supra Eu-
xinum & Istrum, & Adriam habitant, Hyperboreos, & Sau
romatas, & Arimaspos, appellauerūt. Eos uerò qui ultra ma-
re Caspium sunt, partim Sacas, partim Massagetas. Item Scy-
Dai thæ qui à Caspio mari incipiētes magna ex parte Dai appel-
Massagetæ lantur, qui orientaliores Massagetæ, & Sacæ, uniuersi frequē-
tius Nomades uocantur. Herod. lib. I I I I. eos dicit duodetri-
ginta annos ante Medos Asiæ superiori imperauisse. Diodo-
rus Scythas ab Araxe fluuio Armeniæ uenisse dicit paruis
initijs, Scytha duce fortissimo, imperium deinde dilatatum
posteris tradidisse. Ex hoc igitur duos descendisse Napum, &
Plaitonem, qui totidem cōstituere imperia. Sub quibus populi
Aræ Herculis diuersis appellati nominibus. Apud Scythas Aræ conditæ Li-
beri patris, Herculis, Cyri, Semiramidis, postremo Alexandri
magni: quæ metas domiti ostendūt orbis ex parte septentrio-
nis. Plin. scribit Scytas uocatos esse Sacas à Persis, lingua uerò
Sacæ Aramæi Persica Arameos. At Persas ipsos à Scythis Corsarios uocari
Corsarii dicit. Scythica omnis regio præsertim circa Pontum Euxinū,
ut tradit Herodotus, idiotas, crasso ingenio producit homines,
tantūq; Anacharsim unum è septem ex eis nominari. Contra
uerò Polyb. scribere uidetur, qui ait, Scythas & pecunia & ro
bore, tum reliqua solertia ac prudētia si sint concordes cæte-
ris præstare mortalibus. Præterea asinos minime gignit ob fri
gus huic animali inimicum. Inter Scythiæ populos, quanquam
Sacæ, Massa- penè innumerabiles, principales ponuntur, Sacæ, Massagetæ,
getæ Hircani, Bactriani, Margiani, Mardi, Derbices, Tapyri, et alij
nonnulli mihi partim supradicti. Qui quanquam proprias ac
per se diuersas habeant regiones, Scytharum tamen & mori-
bus & institutis communicāt. Sacas inuentores sacarum, quæ
scuta apud Græcos appellātur, unde illis nomē, potentes olim
fuisse constat, uenisseq; ad Euxinum uictores, ac quandam ter-
ram Armeniorum ab ipsis Sacacenem uocatam cepisse. Cyro
cladem intulere: mox exultantes ob uictoriā ab eo sunt uicti,
qui diem illum inter festos retulit Deo patrio, Saceaq; appel-
lauit. Persæ Herod. teste Scythas omnis Sacas uocant. Aelianus
de uaria historia scribit, Sacas quas optant sponsas prius in pu
gna superare, si quando uicti sunt perpetuo serui facti in ca-
uernis lugent. Massagetæ senio cōfectos interficiunt, atq; edūt,
Cataium morbo extinctos proijciunt feris. In hac Scythiæ parte Cataiū
ponunt nostræ ætatis homines, locum qui multas comple-
ctitur regiones. Cui sicuti & reliquæ Scythiæ præsidet ho-
die rex, quem Magnum canem appellant. Ad horum ciuita-
tem metropolim adiuit nostra memoria Nicolaus Venetus
uir magna solertia. Qui Pio pontifici retulit urbem inuenisse
Cabalefchia quæ Cabalefchia uocabatur, circuitu X X X I I. mil. pas-
suum. In cuius medio arx munitissima erat in qua rex ha-
bitabat: Alteram quoque in eo tractu urbem X V. dierum
iter ab hac distantem adijsse Neptai appellatam, paulo
supra ætatem nostram à regibus eius gentis ædificatam,
circuitu mil. pass. X X X. In utraque domus ædificia tem-
pla cæteráque ornamenta Italicis similia uidisse testatus
est: præterea homines modestia & urbanitate præditos,
insuper & locupletes esse. Quæ quidem res mira satis
uidetur, contráque famam Scythicæ feritatis & uitæ no-
Comari madicæ. Comari ab oppido Bactrianæ Comara: hos Pto-
lemæus Margianis uicinos facit. Plinius Comanos uocat.
Mela Coamonos. Comana uerò in ponto altera, in Cap-
padocia tertia. Omani autem apud Vistulam fluuium. He-
Hemicynes micynes gens Scythica prope Massagetas & Hiperboreos,

de quorum moribus Apollonius in Argonauti. sic refert.
ἡμιμύθων τ᾽ ἔφυσα περιώσιον ἀνδρῶν, τοῖς ὁμοσίῃ
ὑπὲρθεν ἀγχίθυρον νάσσματα Κραξίβαρε γαμψυλοῖσι
περιπατεῖσιν ἐρυμνοῖς. τῶν μὲν δ' ὕστε κινῶν ὑλακὴ
πέλλει, οὐδέ τι τοῖγε ἄλλων ἀγνώσσουσι βροτῶν ὄμοσ-
μα κλυτὸν αὐδῶν. Heniochea regio Scythiæ quam au- Heniochea regio
rigæ Castoris & Pollucis inhabitauere. Neuri qui eo- Neuri
rum regionem olim ob serpentes reliquerunt, incantato-
res maximi sunt: ex hominibus in lupos se uertentes. Eu-
stat. Abij quos ait Polyhistor ex Abiano flumine dici, Abii
iuxta quod habitant: uel nonnullis quòd sine lata stabili
aut domicilio sint in curribus agentes. Horum meminit
Home. γαλακτοφάγων ἀβίοντε δικαιοτάτων. Iustissi-
mos enim uocat quòd in pace sine bello degant, uel quòd
extemporali uictu utantur. Idem dicit Aeschylus in Pro-
metheo, eos Gabios addita G, uocans. Ἔπειτα δ᾽ἵξῃ δῆ-
μον ἐνδικώτατον γαβίους. ἵν' οὔ τ' ἄροτρον, οὔτε γέ-
πονος τέμνει δικέλλη ἄρουραν, ἀλλ' αὐτόσποροι γύαι
φέρουσι βίοτον ἄφθονον βροτοῖς. Pleraque enim Scy-
tharum nomina ex moribus edita commentaq́ue sunt,
ut Galactophagi, Anthropophagi, Abij, Aacci, Homo-
bij, Amaxobij, Melanchlæni: & alij complures. Seres ad Seres
orientem æstiuum sicuti & Galli ad occidentem item
æstiuum siti, atque extremi in ea parte sunt, sub eodem
ferè parallelo quo & Scythæ. Hos Plin. dicit liberos es-
se ab omni noxio flatu, eadem qua Hyperboreos tem-
perie degere. De ijs priuatim edidit uolumen Amome- Amometus
tus, sicuti Hecatæus de Hyperboreis: mites alioquin &
hominum conuersationem refugientes, in commercijs mer-
caturæ, scribunt in saccis rerum precium atque in lit-
tore ponunt. Mercatores eò aduecti si placet, precium
adnotatum adponunt. Herodotus similem huic consuetudi-
nem dicit esse apud Herculis columnas: Carthagin. cum
mercibus circum littus eorum adnauigant, aduentus signum
fumo ostendunt. Illi adcurrūt, auroq; in littore adposito statim
migrant: Carthaginenses conuenientem auro adposito relin-
quunt in littore mercē, ex quo iustissimos utrosq; constat esse.
dicuntur Seres annos uiuere C C. Sericū folijs depectunt, quod Sericum ex fe-
uermiculus procreat uocatus à Pausania Ser, qui ex folijs mo te uermiculo
ri arboris uiuit. Id genus in semine allatū ad Iustinianū prin-
cipem à quibusdam monachis uenit Cōstantinopolim, ut Pro-
cop. est autor: de quo etiam alibi mētionem feci. Ad Seras rari
mortalium accedunt: repertus nostra memoria Nicolaus Ve- Nicolaus Venetus
netus quem suprà memoraui, qui Pio I I. Pontifici retulit, sese
mare Indicum cum mensem penè ultra Gāgem nauigasset ad
Ratham fluuium peruenisse, eoq; sex diebus emenso ciuitatem
eiusdem nominis inuenisse: inde per deserta iuga, quæ Tauri
partem fuisse crediderim, duodeuiginti diebus in campestria
descendisse: quibus duabus hebdomadis magno labore pera-
gratis, flumen ingens offendisse ad magnitudinem propè
Gangis, quod ab accolis Dana dicebatur, Atque in eo men-
sis nauigatione absoluta, ad ciuitatem nobilem adplicuisse,
stat. C X X. circuitu cui nomen Dua. Hic lasciuientes fœ-
minas & libidini deditas repperit, uiros autem una con-
tentos uxore, Copiam præterea elephantorum, quorum X.
mil. Rex bello nutriret. Ipse albo uehebatur elephanto: cui
cathena aurea gemmis uariata, colloq; circundata ad pe-
des usque pendebat. Tam uiros quam fœminas uarijs colori-
bus corpora pingere. Idola colere. Strato surgentes quam pri
mum ad orientem se solem conuertere: Trini Dei opem im-
plorantes. Serpentes assatos in cibis pro delicijs habere, ru-
brasq; formicas paruis Cammaris similes: ac animal ibi nasci
suillo corpore, bouis cauda & unico in fronte cornu cubitali
modo elephanti, quo cum continenter bellum gerit. Hæc de
Macino appellato Nicolausquam regionē inter Indiæ mon- Macinum
tes

tes & Catagium demonstrans, sine dubio Sericas nationes significare uidebatur.

ARABIA TRIPLEX.

ABSOLVTO iam oriente æstiuo ad hibernum procedendum ad meridiem uersus, ubi Arabum Indorumq; ac postremo Sinarū populi conscribuntur. Arabia igitur primum & sinus Arabicus reperitur. De hac scripsit Vranius historicus, & Iuba rex ad Claudium Cæsarem: deq; ipsius expeditione ac situ. Hæc triplex est, Petrea, deserta, & felix. Petrea Aegypto Iudææq; confinis Ptolemæo. Straboni autem ac Plinio Nabathea dicitur. Cuius metropolis Petra, quæ hodie dicitur Arach. In sacris autem libris Petra deserti appellata. Esaias. Emitte agnum dominatorem terræ de Petra deserti. Hac iter Hebræi ex Aegypto fecere. Ipsa, ut ait Strabo, in plano sita, circumsepta rupibus altis, inter quas fontes uberrimi sunt: extra uerò circuitum regio ex magna parte deserta & sine aquis, præsertim uersus Iudæam. In hac enim parte nihil memorabile, ut ait Plin. præter Casium montem uersus Aegyptum ubi, sepulcrum magni Pompeij. Nos tamen memorabilius putamus in regione Sinam montem nostris appellatum, Ptolemæo autem Melanem, ubi & sepulcrum diuæ Catharinæ, & lex Mosi diuinitus concessa. Hanc Arabiæ partem subiugauit primus Romanorum Aelius Gallus ab Augusto missus, ut in Aeliorum nominibus dixi. Horum populi Agræi, Gerræi, Ammanitæ, quorum Ioseph. meminit, ab Ammano Lothi filio. Elana & sinus Elaniticus apud mare rubrum. Teredon, hanc in Persiæ maritimis collocat Dionysius poëta. Περσίδος ὡς ἀλὸς οἶδμα θοὴν ἀπὸ ζόαγεται ἀχνὴν, ὑςατίως προχοῆσι, Τηρηδόνος ἐγγὺς ὁδεύων. Ipsum uerò mare rubrum sinu continetur Arabico ab Erythro rege eius regionis nomen accipiens, quod apud Latinos rubrum significat cum minime rubescat: autores Curtius & Philost. in uita Apollonij. Post Petream Arabia deserta Ptolemæo uocata, Straboni autem Scenetis, ubi & Scene urbs. Plinio, ἀπὸ τῶν σκηνῶν dici placet, quod gens uaga & sine ædificijs, in tẽtorijs habitet. Hæc à meridie montibus Arabiæ felicis cincta est, à septentrione Mesopotamiam habet, ab occidente Petream. Arabia felix, meridiem uersus inter duos sinus Arabicum & Persicum, ueluti peninsula excurrit: quæ, ut Strabo scribit, bis ut India seritur ob fœcunditatem. Fluminibus scatet quæ in campos absumuntur, omnium fructuum tum pecoris abundans, præter equos, mulos & porcos. Auium etiam omnium præter anserem & gallinam. Oues albæ, boues nigri. Aromatũ omnis generis feracissima, quibus omnia permutant. Cuius opulẽtiæ testis Alexand. qui eam uti fama est regiam facere instituerat, postquàm ex India reuertisset. Vrbes sine mœnibus colunt, quod in pace maxime degant. Oleo sesamino utũtur. Ore sunt omnes raso, præter labrum superius. Plin. Populi autem in ea pene innumerabiles, sed ij præcipui memorantur. Sabæi in littore rubri maris, Charaeni, Araceni, Gebbanitæ, quorum caput Thoma Plin. Edumei, Atramitæ. Achomeni, quorũ caput Achomæ, Vranio in Arabicis. Mobeni & Moba. Partes autẽ meridionales tenent Ichthyophagi qui piscibus uictitant, & Troglodytæ qui in cauernis habitant. Septẽtrionales uerò Syraceni & Saraceni, Ptolemæo. Sed quando ad hos uenimus ipsorum gesta paucis percurram. Saracenorum igitur gente Arabiæ felicis numerosa ac bello potentissima, nulla magis Christianos exercuit: eius Ptolomæus & Marcellinus in primis meminere. Ii duo regibus Persarum una reliqua Arabia seruierũt usq; ad Heraclij principis tempora, annum uidelicet salutis DCXX. Tunc primum Mahumetes ex eis caput extulit, quem ut refert Bibliothecarius, humili genere natum defunctis parentibus captiuum Abdemonaples Ismaelitici uir generis emit, sibi gratum ob formam & ingeniũ. Quapropter mercimonijs ac negotijs ab eo præficitur. Frequentabat ea tempestate domum Abdemonaplis Sergius monachus, qui ob sectam Hæreseos è Constantinopoli in Arabiam fugerat, Mahumetemq; ob ingenium ualde diligebat. Interim herus sine liberis moritur, uxor uidua & quinquagenaria hunc sibi in uirum capit. Is igitur cum sæpe in alienationem mentis se uenire ostentaret, & tanquàm qui morbum patiatur comitialẽ, corpore prosterneretur, admirante uxore: Desine, inquit, mirari, hoc mihi ex ipsius Dei spiritu me corripiente prouenit, qui mihi futura suggerit: seq; planè prophetam dictitabat, atq; hæc omnia iuuante & consulente Sergio agebat. Paulatimq; uulgata fama: nec multò pòst heres ab uxore moriente institutus, opibusq; adauctus simulq; autoritate, inter suos legem condere cœpit: nouamq; propterea sectam edidit, ab Hebræis nonnulla mutuando, partim etiam à Christianis. Circuncisionem & abstinentiam porcinæ simul & uini præcepit. Ieiunium mensem continuum seruare: tantumq; noctibus uesci, diurnam abstinentiam longa crapula compensando. Veneris diem colunt, quòd in hac ille rex factus: uel (ut quidam aiunt) ut Hebræis Christianisq; dissentiant, eademq; de causa ad meridiem conuersi Deo supplicant. Vxores quot pro facultatibus licet, fas ducunt habere: quarum zelotypi solent esse, adulteras capite plectendo: nullam fœminam nisi operta facie foras prodire, mancipijs pro libidine uti, uoluptates corporis futuræ felicitati minime officere. Tris tantum prophetas admittunt, quos Razales uocant, Mahumetem, Mosem, & Christum, quem minime Deum alioquin esse putant, & angelos, ueterem etiam legem recipiunt. Hæc reliquaq; præcepta in uolumine conscripsit, quod Alcoranum appellant, atque in Latinum sermonem conuertit Ioannes Hispanus in concilio Constantiensi Martini V. tempore. Idq; Christianis argumentationibus publice refellit. Contra hoc item Ricardus ordinis Præd. summusq; Theologus librum condidit: quem Demetrius Cydonius in Græcum sermonem conuertit. Hac igitur superstitione armatus Mahumetes obtemperantes Saracenorum animos ad rebellandum contra Persas excitauit: uixit annos XL. Moriens prædixit se iturum in cœlum, quod diu expectantes tandem tetro coacti odore sepulcro mandauerunt apud Mecham ciuitatem, quæ aditur ab eis ut à nostris Hierosolyma. Post eius mortem plures è successione principes eius gentis, partito inter se exercitu alibi alij regnauerunt, uarijs etiam nominibus appellati, Calyphæ, Amorræi, Admirati, Miramomelini, Sultani, quæ est apud eos summa potestas. Homar igitur à Mahumete tertius post Persas subiugatos, Hierosolymam omnemq; Syriam cepit anno circiter DCLXX. sedente Agathone & Constantino IIII. Imp. Deinde Aegyptum inuasere constituto apud eam Calypha. Res itaque incolumis Saracenorum usque ad Marguet Persidis principem durauit: hic cum Himbraelem Babyloniæ regem ex eadem secta expugnare uellet, inter se quoque dissiderent, Muchaletum Turcam ex Scythia accersiuit: à quo postea Persidis Imperio exutus fuit. Hinc Turcæ quoque uersus præualẽtes etiam Aegypto potiti sunt per Syracunum qui Calypham interfecit Almerici regis Hierosolymitani tempore: Sultanusq; appellatus est, cui Saladinus successit. Verum Saraceni ex Asia pulsi, alij alia loca petiere: in Africam transgressi apud Carthaginem regiam constituerunt: inde in Siciliam Sardiniamq; ac nonnullas Tyrrheni maris insulas simul & Baleares inuaserunt. Anno DCCXXX. duce Miramomelino Hispaniam petiere, quod bel-

Margin notes, left column: Petra — Casius mons — Sina mõs, qui Melas — Agræi Gerræi Ammanitæ — Elana — Teredon — Deserta Arabia quæ Scenetis — Scene urbs — Arabia felix — Sabæi — Charaeni — Araceni — Gebbanitæ — Achomeni — Mobeni — Ichthiophagi — Troglodytæ — Syraceni & Saraceni — Res Saracenorum

Margin notes, right column: Mahumetes — Sergius monachus — Abstinentia porcinæ, et circuncisio ieiunium — Ricardus contra Alcoranũ — Homar

lum in eius descriptione commemoraui. eodem ferè tempore Zulemone duce in Thraciam traijcientes, Cōstatinopolim Leone IIII. imperante classe potentissima obsidione triennali cinxerunt, quam relinquere tandem diuinitus coacti sunt, peste maxima fameq; cōsumpti. Anno DCCCLVIII. sedente Leone IIII. ex Africa soluentes Siciliam omnē occupauerunt: In Italiā quoq; trāsfretantes Apulia capta apud Nuceriam sedem constituerunt multos annos, egressiq; inde Ostiam usq; cursitauere. Indeq; agrum populati, basilicas etiā apostolorum dicuntur incendisse, quibus Leo cum Rom. iuuentute occurrens eos repressit. Haud multo post, anno uidelicet DCCCCXVII. iterum oram percurrentes Io. X. Pontifex ad Minturnas nobili prælio fudit. Anno DCCCCXXXV. ex Africa soluētes Siciliam, Sardiniam, Baleares, insulasq; Hetruriæ plures occupauerunt: oramq; eius omnem, simul & Genuam populati sunt. Ad loca quoq; in Adriaticū uergentia penetrantes Lotario Imp. & Sergio sedente Anconā adplicuere, toto ferè Piceni littore occupato: unde apud Crotonem uictores Venetorum classis fuere. Qui uerò in Hispania erant, conati in Galliam traijcere, ab Eudone Aquitaniæ duce contra Francos uocati, à Carolo Martello clade memorabili adflicti interfectis ex eis prope CCC. mil. Insequentibus deinde temporibus Hispaniæ regum, præsertim Ferdinandi nunc regnantis uirtute ex Europa penitus pulsi sunt: qui quamuis Africæ nunc quoq; dominentur, uiribus tamen ac uetere belli gloria magnopere ceciderunt.

Duplex Saraçenorū genus

Duplex eorum hodie qui restant genus in Africa, qui urbes colunt, & Nomades qui foris armenta pascūt, quotidieq; per agros incerta sede uagantur: quorum est præcipua conditio, formidiniq; urbanis sunt, à quibus & uectigal certum exigunt. Annis ab hinc XXV. Cidanus quidam prophetæ nomine inter eos cœperat ad spem gentem profligatam reuocare opinione uitæ uirtutisq;, sed breui tempore percuntis hominis uanitas animaduersa, Saraceni Arabesq; omnes lingua utuntur Arabica & propria, illorum sectæ communi, uerum indigenæ longe puriore.

INDIA.

INDIA tertiam orbis partem esse tradidere Alexādri comites, in eoq; tractu quem subegerunt oppidorum esse XV. mil. Indi propè soli nunquam suis finibus migrarūt, ut Plinius: & Strabo ad eos, inquit nullum præter Liberum patrem, Herculem, & Alexandrū cum uictoria profectum esse, quamuis à Cyro & Semiramide tentatos. Indiam Posidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernum metitur, aduersam uidelicet Galliæ quam ab occidente æstiuo solis ad hybernum, item cōtra Mauritaniam statuit. Eandem à septentrione Tauri extrema terminant, qui ab indigenis diuersis appellatur nominibus: Parapanisus, Emodus, Imaus, Caucasus: ab occidente Indus fluuius. Australe uerò & orientale latus, quæ ambo longe sunt alijs maiora, in Atlanticum pelagus procurrunt, ex quo regio rhombi figuram præ se ferre uidetur: Nam utrumuis maiorum laterum cōtrarium sibi latus tribus mil. stad. exuperat. India eadem fert aromata quæ Aethiopia & Arabia, quod his solo persimilis sit, differat tamē aquarum copia, qua & India & Aegyptus magis referta est. Sol enim moderatum ex ijs humorem tantum absumit, nutrimentum opportunum terræ relinquit. Ex quo nec crispis crinibus, neq; colore tam atro, sicut Aethiopes sunt. Non enim calor nigredinis causa, nam eo pacto albi nascerētur. Sed sol qui propter nimiam humoris extractionem aridos relinquit Aethiopiæ campos: ex quo nigriores proueniunt. At in India & item Aegypto cum minime pluat, ager tamē fluminibus abluitur. Hæc Strabo. Qui & Onesicritum adducit aliam causam adferentem ac dicentem: Aquam tantum causam esse proprietatum in animalibus, quoniam peregrina pecora sæpe ex epotis diuersis fluminibus colores immutant. Theodectem uerò uterq; refellit, qui ait solis propinquitatem, causam nigredinis esse.

Indoscythæ
Gymnosophistæ
Bragmanes
Hermanes

Citra Indum fluuium, Indoscythæ habitant, ultra uerò Gymnosophistæ: quorum duo genera Straboni, Bragmanes & Hermanes: ij ultimi dicti quod in syluis habitent, frondibus & fructibus syluestribus uictitantes, & libris arborum sese amicientes, uini & ueneris expertes. Brachmanes uerò in ciuitatibus habitant, reges colunt, Natalem putant mortis diem ijs, qui philosophati essent & caste sobrie'que uixissent: nihil eorum quæ homini accidunt aut bonum aut malum esse, cum uideamus alijs alios gaudere pariter ac dolere. Aristobolus qui Alexandri comes fuit, scribit se uidisse duos Brachmanas ad Alexandri mensam post cœnam: & alterum seniorem supinum diutius feruentem solem nudo capite tolerasse: alterum iuniorem uno stantem pede lignum tricubitale manibus sustentare, & ambos quotidie perseuerare. Ex ijs postea seniorem Alexandrum sequutum uita molliore utentem, interrogatumq; cur à secta discederet respondisse se XXXVI. annos complesse quos promiserat: nam post id tempus uita mitior cibusq; communis permutebantur.

Calanus

Sed ex ijs omnium mirabilissimus Calanus nomine, qui Alexandrum usque ad Persas sequutus, ibiq; constructam pyram perunctus ascendens, alacris atque immotus secundum eorum institutum comburitur. Plutarchus. Nicolaus Damascenus testatur se uidisse Antiochiæ legatos Indorum, qui à Poro rege missi ad Augustum cum donis & epistola Græca fuerant, ubi ille scribebat se quanquam sexcentis regibus imperaret, amicitiam Cæsaris magnipendere. Similem legationem ad Claudium principem uenisse tradit Antonius Plocamus, qui maris rubri uectigal à fisco redemit, miratumq; dicit orientem solem à dextris nasci & umbras suas hic iaci. Plin. Strabo uniuersam multitudinē eorū in VII. genera diuidit: in philosophos, agricolas, pastores, opifices, milites, præsides, cōsiliarios. Eos alioquin bonos esse uiros in uniuersum ac parcos et abstemios. potū ex oriza conficiētes: præterea illiteratos. Arundines quoque incredibili crassitudine apud eos, & hominum animaliumq; nonnullorū monstrosam speciem, idē testatur autor ex autoritate Megasthenis. Nec alibi maior scriptorum licentia, cum minus multa credere quàm inuestigare oporteat.

Dardæ
Formicæ uulpium magnitudine

Dardæ populi apud eos qui Dionysio restiterunt, ubi autoribus Plinio & Strabone formicæ uulpium magnitudine aurum effodiunt: quod uicini clam rapientes, exportant, carnibus in itinere dispositis, ut cibus insequentes formicas quas formidant moretur.

Taxilla

Taxilla magna ciuitas, ubi Taxillus eorum rex Alexandrum humaniter excepit.

Pori terra

Inter Hydaspem & Acesinem est Pori terra, multa sane & opulenta, CCC. ferè ciuitatum.

Nicæa
Bucephalia
Nysa

Apud Hydaspem Alexander, ubi Porum superauit, duas condidit urbes. Nicæam à uictoria, & Bucephaliam ab equo, qui in eo prælio cecidit. Nysa urbs à Baccho condita, & Nysei populi: est & alia Aethiopica, Arabica, Bœotia.

Pactalena r.
Prasij
Astaceni
Musicani
Assacani
Hypasij
Malli
Cathea reg.
Pande
Paliobothra
Dariania
Gazum

Pactala insula: Pactalena regio. Apud Plinium Petala legitur. Prasij, Astaceni, Musicani, Assacani, Hypasij, Malli, apud quos Alexander in expugnatione oppidi uulneratus fuit. Cathei & Cathea regio Sophitis regis, à quo CL. ferocibus canibus donatus Alexāder est, qui leonibus cōgressi sunt. Præter hæc Pāde, Paliobothra. Darsania, ubi lanificiū maximū, teste Dionysio in Bassaricis. Idem Gazum urbem lineos habere muros dicit à Libero patre expugnatos ijs uersibus. Πυράων τε βάθων τε καὶ αἰπυτείχεα γάζον, τεῖχος μὲν χαλκεῖο λίθου περὶ τεῖχ⊖ ἔεργε, ἀσβέστῳ δ' ἄμφω καὶ παχάλιον

Oxidrachi χαλεῳ κτρ. Sunt & populi Oxidrachi, ubi uiri sancti ac religiosi precibus tantum ad Deum moenia tuentur, autor Philostratus in uita Apollonij. Populi item eodem teste apud Indum fluuium qui lineis amiciuntur uestibus. Linum autem in agris plurimum nasci: Calciamen uerò ex arborum corticibus gestare, nobiliores autem bysso indui. Byssum uerò ex arbore nasci quae altitudine populos aequet, folijs autem salici aequiparatur. Flumina uerò Indiae potissima, Ganges, Indus, Hydaspes, Hypanis, Acesines. Ganges mediam interluit oriens à Sacarum montibus, uersusq; meridiem in sinum Indici maris qui Gangeticus appellatur, quinque ostijs erumpit: uti & Nilus exuberat campis. Ex hoc uniuersa diuiditur India, altera intra, altera extra Gangem appellata: latitudine ubi maxima x x. pass. mill. instar maris. Indus aliquantum minor, undeuiginti fluminibus maximis augetur: inter quae potissima Hyppanis & Hydaspes Plinius. Insulae innumerabiles sparsae in hoc tractu. Petala quam suprà memoraui, in ipsis faucibus. Indi est triquetra figura c c x x. pass. mill. latit. Extra ostium Indi Chryse & Argyre fertiles metallis, ut idem autor existimat, ex argumento nominis. Sed omnium maxima & australior Taprobane inter Antoecos nostros existimata, longitudine stad. v i i. milium, latitud. v. ut tradit Eratosthenes. Ptolemaeus hanc sub ariete ponit, Dionysius poeta sub cancro: ex quo uenereos omnis esse in eadem dicit, molliciaq; muliebri: regem creant, qui sine liberis, ne fiat hereditarium regnum. Canopum latissimam stellam meridionalem uident, Septentrionis nihil: uiuunt annos ut modicum centum: haec de Taprobane comperta ex seruo Antonij Plocami qui eò tempestate delatus fuit. Restat aurea Chersonnesus dicta, siue quod aurum inde effodiatur, siue quod prope orientem nobis sol inde roseus aureusq; apparet, Eustathius. Dicendum nunc, quae ex latere tam orientis quàm occidentis Indiae iunguntur. Straboni itemq; alijs ex oriente tantum ponitur mare, Ptolemaeo autem Sinarum regio, quae aequinoctialem transgressa usque ad Antoecos protenditur: uerum post hos autores multi comperti populi ex ea parte ac insulae, ut facile est uidere in orbis hodie descriptione, quartam sphaerae partem Ptolemaeo positam excedente. Ex occidente uerò Plinius ait non Indo flumine sed nonnullis ultra Satrapijs Indiam terminari quosdam putare, quae sunt, Aria, Gedrosia, Aracosia, Paropanisis, Carmania. Aria, & Arij populi ab Ario flumine. Arrianus autor & Strabo, qui etiam à Medis profectos eos dicit. Regionem colunt solibus exustam, & ut Dionysius poeta sterilem atque arenosam: coralium tamen ferentem Dei prouidentia, ut habeant unde uiuant. In hac Arbies populi & Arbis fluuius & Oritae & Ichthyophagi sunt Plinio, Straboni. Praeterea proxima Indo montana Capisseni tenent, quorum urbs Capissa, quam diruit Cyrus. Aracosia cum oppido & flumine eiusdem nominis, quod quidam Cuiim dixere à Semiramide conditum ut Plinius. Dionysius autem Aracosias λινοχλαίνους uocat, id est, lineis utentes uestibus, sicut & nigris Melanchleni Scythae populi. Drangiani ijs finitimi & Carmani, ab Indi ostio Carmana est ultima. Cuius promontorium ad austrum in mare magnum expositum est, multum quoque in mediterraneam, inter Gedrosiam Persiamq; porrigitur, magnaq; ex parte Carmanorum mores Persici sunt. Carmania uerò deserta, Parthis est contigua ab latere Septentrionis.

Oxidrachi — Ganges — Hydaspes — Hypanis — Acesines — Indus — Petala Insula — Chryse — Taprobane — Chersonnesus aurea — Sinarũ regio — Aria — Gedrosia — Aracosia — Paropanisis — Carmania — Arbies pop. — Arbis flu. — Oritae — Ichthyophagi — Capisseni — Capissa — Aracosia — Linonchleni — Carmania

AFRICA.

AFrica freto Herculeo ac Nilo caeteris orbis partibus diducitur, Libya & Hesperia à Graecis appellata. Hanc ab initio, ut ait Sallust. habitauerunt Getuli & Libyes asperi incultiq;, quibus cibus erat caro ferina atque humi pabulum ueluti pecoribus. Vniuersam uerò Rufus in sex diuidit prouincias, Proconsularem, in qua est Carthago, Numidiam consularem, Bizacium, Tripolitanam consularem, ac duas Mauritanias Caesariensem & Sitiphensem praesidales. Caeteri Geographi praesertim Ptolemaeus ijs regionibus atque hoc ordine distinguit. Primo duabus Mauritanijs, Massylia, Numidia, Africa minore, Cyrenaica, Marmaryca, Aegypto. Sub Tingitana Aethiopas Athacas ponit. Sub Caesariensi Atlantem & Getuliam, sub minore Nigrates Aethiopas, & ijs inferiorem Libyam. Sub ea quoque Aethiopiam interiorem aequinoctialem transgredientem. Postremo sub Aegypto Aethiopiam sub Aegypto appellatam. Nunc partes resumam. Nam post Atlanticum pelagus de cuius ac reliquis circa insulis postea dicemus, Mauritani siue Mauri primum occurrunt. Vtroque enim modo à Latinis, à Graecis uerò Maurisij appellati. Hos freto tantum Herculeo ab Hispania, à Getulis Atlante, à Numidis Ampsaga flumine diuisos, Caius princeps in Tingitanam quae Sitiphensis à loco antea dicebatur, & Caesariensem uti refert Plinius distinxit. Eorum celebre quondam nomen & latam regionem Strabo ponit fluminibus lacubusq; irrigatam, gentem uim Nomadicam, dentium alioquin unguiumq; ac capilli studio deditam, colore quo Aethiopes & Indi, ad quorum sunt ferè parallelum. Bocchus quondam his imperauit, cui Iuba successit, qui in causa belli ciuilis à C. Caesare superatus mortem sibi consciuit, cuius filius admodum puer Romam in triumphum ductus. Is fuit qui postea scripsit historiam singulari ingenio ac doctrina praeditus: & Augusti demum liberalitate ad regnum paternum remissus, successorem Ptolemaeum ex Antonij & Cleopatrae filia natum habuit, quo per Caligulam interfecto Mauritania in duas est prouincias deducta. Claudius princeps primus Romanorum Mauritanis bella intulit, per Suetonium Paulinum, regionesq; eas subegit, colonos nouos deduxit, nomina ciuitatum mutauit, & in prouinciae formam redegit. Nunc uerò penitus abolitae genti Saraceni successere ex eo tempore quo & reliquae Africae. Vtriusq; Mauritaniae longitudo D C C C C X X X I X. latitudo uerò C C C C C L X V I I. pass. mil. In ora igitur primũ Tinge quae regioni nomen dedit, quã Pli. ab Antaeo conditã dicit, Deinde à Claudio cũ coloniã faceret Caesareã appellatã. Lixus Strabon. Sillius poeta. Audit non paruo diuisus gurgite Lixus. Lix flumen & oppidum Plin. Melae. Antoninus quoq; in itinere Lix ait colonia distat à Zili x x x. mil. pas. Zilis enim oppidum Antonino dicitur, Ptolemaeo Zelia. Straboni Zelis, hodie Arzilla, recepta ab ultimo Alfonso Lusitaniae rege unà cum Tinge oppido. Abyla, quam alteram dicunt columnam, mons est ab Hispanis Simica ob simiarum copiam uocata, Septemq; prope montes fratres à simili proceritate appellati simul iuncti ciuitati Septensi nomen dedere. Elephantis referta tellus, ut ait Plinius, recepta quoq; & ipsa ab Ioanne Alfonsi auo. Exilissa Ptolemaeo, Plinio uerò Iulia traducta dicitur. Abest à Belone Betici littoris mil. pas. x x x. hodie longe minus dicunt, uocaturq; Alcazar ab eodem Alfonso acquisita: prope promontorium Cotes Ptolemaeo dicitur, nunc ab Hispanis caput sparti ob spartum ibi proueniens appellatum. Salas fluuius & oppidum. Phtuth oppidum Ptolemaeus, Iosephus autem Phuth nominat. Phuth Cham filius, cuius pater Noë, Phutheos in Mauritania populos produxit. Malua fluuius ultra quem Massyli sunt, ab Atlante maiore per fines Mauritaniae ferè recta in Ibericum prolabitur pelagus. Contra hunc alter fluuius Sallustio & Plinio Mulucha in idem ferè mare. Ampsaca Pto-

Mauritani — Mauri — Maurisii — Bocchus rex — Iuba filius. — Ptolemaeus — Suetonius Paulinus — Tinge, quae & Caesarea. — Lix — Zelia — Abyla altera columna — Septensis ciuitas — Exilissa seu Iulia traducta — Salas flu. & oppidum — Phuth, & Phuthaei — Malua flu. — Ampsaca

lemæo Mauritaniæ terminus. In hoc eodem littore olim Saracenorum regia fuerat, quam Maroch appellabant. Atlas maior & minor, cuius dibi fabulam narraui. Ad eius loca præter Herculem & Perseum Hanno Carthaginensis ut ait Plinius, primum ex barbaris penetrauit cum exercitu, coloniasq; eò deduxit, ac commentarios de his edidit. E nostris uerò Paulinus quem suprà memoraui, ætate Plinij Atlantem transgressus, librum & ipse de his quæ uiderat composuit. Verticem ipsius montis altißimum, semper niuibus etiam æstate opertum, arboribus præterea ignotis refertum. Accolas eius Canarios uocari. quippe quibus uictus caninus & diuidua ferarum uiscera sit. Iubas rex Ptolemæi pater quem suprà memoraui, de Atlante deq; Euphorbia noua ibi reperta herba priuatim uolumen edidit. Hic & Citri arbor, unde mensarum luxuria Romæ. Atlas enim maior per uniuersam Africam usque ferè in Aegyptum protenditur, in medio duobus quasi cornibus septentrionem uersus insurgens. Herodotus post Garamantas x. dierum iter ponit Atlantas populos à monte cognominatos, quos dicit ab animalibus abstinere & somnia non uidere. De somnijs Arrianus etiam affirmat. Hic & mari uicino nomen dedit Atlantico, ubi in medio est parua insula Gerionis Erythra Ptolemæo, Erithrea Plinio, qui ait Tyrios huc migraße, ex Erythreo mari originem habentes. Et paulo inferius, citra æquinoctialem fortunatorum insulæ quinq;, quas Homerus fabuleq; uolunt his deberi, qui bene beateq; uixerint hominibus, ubi æuo perpetuo procul ab omnibus malis sub benigna cœli temperie degant. Hæ nunc insulæ Capitis uiridis appellantur à nautis nostris deprehensæ, uti postremo dicam. Sub Atlante meridiem uersus Getuli sunt gens maxima. Hos Athenodorus Garthеas appellat, dictiq; apud eos maximos asparagos nasci, craßitudine calami cyprij, longitudine bicubitali, autor Athenæus in Dipnosophistis. Domiti fuere Getuli sub Augusto à L. Cosso, qui Getulicus est cognominatus, uti scribit Florus.

Maroch
Atlas maior & minor
Canarii
Euphorbia herba
Citri arbor
Atlantes pop.
Atlanticum pelagus
Erythrea insula
Getuli

NVMIDIA.

NVMIDAE longe in littore usq; ad sinum Numidicum & ostia fluminis Ampsacæ extenduntur. De quibus ait Salustius quod Persæ fuere, qui defuncto in Hispania Sale ab exercitu eius cum Medis in Africam nauigarunt, ubi deficiente materia ad domos ædificandas, alueos nauium inuersos pro tugurijs habuere. Et quoniam huc illuc uagabantur, Nomades dicti sunt, id est, pastores, deinde Numidæ à Latinis. Regionem alioqui uberem ac diuitem colunt. Mapalia cohabitant (id est breues tegetes) eorum lingua. Inter hos insigne marmor Numidicum Romanis in pretio. Eorum urbs Cirtha paulo à sinu remota. Maßyli inter hos habitant, quos Maßylienses Polybius uocat. Nominis etymum Steph. ex autoritate Timæi narrat, quod gubernator adnauigans, cum animaduerteret piscatorem iubentem iunco terrestri μᾶσαι, id est, adligare lingua Aeolica ἀπὸ τῆ ἁλιέως ϰὶ μᾶσαι cognomen accepisse. Hinc Ampsaca flumen in sinum Numidicum ex Atlante fluens. Deinde minor Africa, cuius caput Carthago, quam Græci Carchedonem uocant à Carchedone conditore, uti Appianus in Lybicis ait, & Carchedonius carbunculus dicitur ex eius littore adductus, uti Plinius. Trogus autem libro x. Carthaginis originem explicat, quam Tyrij coloni tenuerunt, à Pigmalione ob auaritiam sororis Elissæ uiro interfecto: quæ ob metum huc fugere cum substantia compulsa locum mercata est, quantum corium bubulum circundaret, quod in tenuißimas sectum partes maius existimatione spatium complexum est: locumq; Byrsam propterea dictum, ubi urbem condidit Carthaginem annis L X X I I. ante urbem Romam. Quæ ut refert Polyb. eò potentiæ uenit, ut omnem oram quæ à mari nostro abluitur ab Aris Philenorum haud multum distantibus à magna Syrte usque ad columnas Herculis teneret, quæ longitudo est L X. mill. stad. Transgreßi per uim fretum, quod inter Africam & Europam interiacet, cum omni Hispania usque ad Pyreneum potiti sunt: uerum post tertium bellum Punicum Romani in formam prouinciæ redactam Masinissæ tradiderunt. Saraceni postremo inuasere, regiamq; eam simul cum Tuni constituerunt. Hic fuit Clitomachus philosophus qui Carneadem annos X X V I I I. audiuit, ignarus ab initio primorum elementorum. Hinc quoque ut ex tota Numidia ac præsertim Maßylia, præstantes equi cursu ueniunt, qui uirga tantum reguntur. Strabo. Martialis. Et mihi Maßylum uirga gubernet equum. Hæc ætas Barbaros hos uocat. Tunis oppidum uetus adhuc nomen non amisit in sinu Carthaginiensi. De quo Polyb. sic ait. Romani Attilio Regulo duce ad Mercurij promontorium, quod è regione Siciliæ est, adplicantes, uictoriam naualem adsecuti sunt, inde Tunim oppidum ex pugna receperunt. Ibiq;, quod contra Carthaginem eßet, positis castris prælio terrestri regionem depopulati sunt. Cumq; spes esset omnia potiri, ueritus Attilius ne successor sibi ueniret pacem fecit. Hanc Saraceni postea sibi regiam constituere, quam diuus Ludouicus Galliæ rex cum iam per uim cepißet, post obitum statim amisimus. Vtica in eodem littore morte Catonis nobilitata, Tyriorum colonia secunda post Carthaginem Straboni. Tapsus ubi Scipio à Cæsare uictus fuit. Silius. Et Zama & uberior Rutulorum sanguine Tapsus. Hippones duæ, una quam Græci Διάρρυτον dicunt, id est, aquis & paludibus circumfusam Ptolemæo Pliniоq;. Altera regia appellata item Plinio. Silius. Tum Vaga, & antiquis dilectus regibus Hippo. ab equitio nomen accepit. Huic præfuit diuus Augustinus. Clupea siue Clypea urbs, quam (ut ait Solinus) Siculi ædificarant, à Romanis primo bello Punico capta duce Regulo, paulopost ab hoste per obsidionem recepta, ut Polybius ait. Hic & Aspis promontorium ex clypei forma dictum in mare prominens. Aliud quoque promontorium Mercurij, ante omnia ab eodem duce captum, apud quod M. Aemylius & M. Fuluius naues Carthaginiensium sibi obuias ceperunt, ut idem refert autor. Aegimuros à Carthagine X X X. mill. paß. distans Liuio & Antonino in itine. Tagasta oppidum unde fuit Augustinus. Antoninus in itiner. Ab oppido Tagasta Zama, apud quam Annibal à Scipione uictus. Plinius libro X X X I. fontem hic esse dicit ex autoritate Varronis, ex quo canoræ uoces efficiuntur. Tripolis Africana, quam Solinus esse dicit Taphram, Abrotanum, & Leptim magnam. Abrotanum urbs: quam Strabo in V I. Neapolim etiam uocari dicit: nonnulli in Libya Phœnice eam collocant. Leptis magna una ex Tripoli, altera parua quæ & Neapolis dicitur inter duas Syrtes, ubi Lotophagi habitant hospitales homines, de quibus scribitur in Odyssea Vlyssem errantem excepisse. Sabathra inter Syrtes. Silius. Sabathra, tum Tyrium uulgus, Sarranaq; Leptis. Ptolemæo Tabraca ponitur. Steph. autem & Polybio Tabathra. Itуca in hac etiam parte Tyriorum colonia, unde Dionysius fuit Itycеus, qui de situ orbis scripsit. Byzantes gens prope Carthaginem, à quibus urbs Byzantium in Thracia. Herod. autem non bene Gyzantes scripsit, ut ait Stephan. Polybius uerò Byzalada regionem esse ait circa Syrtes, comprehendentem X I I. stad. spatium, unde optimæ uestes afferuntur. Dulopolis in eadem parte, in quam seruus confugiens liber fit, ex argumento nominis, ut ait Stephanus. Flumina uerò, Bagradas ex Libycis montibus longe ductus prope Carthaginem

Cirtha
Maßyli
Ampsaca flu.
Africa minor
Carthago
Carchedonius carbunculus
Pigmalion
Elyssa
Equi Maßyli
Tunis
Vtica
Tapsus
Hippones duæ
Clupea
Aspis promontorium Mercurii
Aegimuros
Tagasta
Zama
Tripolis
Abrotanum, quæ & Neapolis
Leptis magna
Lotophagi
Sabathra
Ityca
Byzantes
Byzalа
Dulopolis
Bagradas

thaginem fluit, ubi serpentem Regulus c x x. pedum adhibito exercitu interfecit. Liuius, Plinius, Gellius. Cynips inter duas Syrtes in mare per Macas populos fluit, ut Herod. Sillius. Cyniphij didicere Macæ, squalentia barba Ora uiris, humerosq; ligant ut lumine capti. Triton palus mediam Africam minorem interfluens in Syrtis paruæ recessum exit. Hic Argo sublatam humeris scribit Apollonius libro IIII. Αὖταρ ἐπεὶ προτίδε μάλ᾽ ἀσπασίως Τριτωνίδ⸗ ὕδωρ λίμνης ὣς φέρον, ὡς ἐσβάντες ἀπὸ στιβαρῶν θέσαν ὤμων, Αὐσταλέοις δ᾽ ἔπειτα ἰκέλοι κύνεσιν ἀΐσσοντες. Tritones omnino tres, Libyca de qua nunc loquimur, ubi Mineruam natam uolunt, Bœotia, & Thessalica. C. Seruilius & Cn. Sempronius Coss. in Africam nauigantes in Lotophagorum insulam peruenere, quæ Meninx dicitur, non longe à Syrti parua, ubi magno periculo classis consedit, uixq; reducto onere deposito rediit: autor Polyb. Insulæ inter Siciliam & Numidiam Cercina: contra paruam Syrtem, Aethusa, Lopadusa, Melite, Iunonia, Tigle, Herculis templum, Glauconis, Glosyra, Meninx: in Syrti magna, Pontia, Gea, Misinus. Inter Sardiniam & Numidiam Colacha. Locis iam obitis breuiter hic delibanda Numidarum historia, sed prius Carthaginis. Primum bellum Punicũ cœpit annus ab urbe CCCCXC. durauit XXIIII. prius in Sicilia occasione lati à Romanis auxilij Mamertinis contra eos & Hieronem per Claudium Caudicem. Deinde per Leuinum Agrigento simul cum Hannone expugnato. Mox etiam Panormo cum Amilchare per Atti. Calatinum: per Regulum uerò, qui primus classe in Africam transfretauit terra superati, oppidis ferè CC. receptis. Per Duilium ad extremum classe simul cum Himilcone apud Aegadas insulas superati, icto fœdere quieuere annis uiginti, in quo bello semel utrinque D. quinqueremibus & iterum paulominus concursum. Quum præter fœdus Annibal Iberum ad oppugnandum Saguntum transisset, principium II. bello Pun. dedit, de quo in Annibale scribam. Fine tandem per Scipionem anno XIX. imposito, annis L. in officio tributi permansere. Deinde cum Carthaginienses ut Masinissæ cum quo de finibus erat contentio resisterent, exercitum & classem præter pacta cum Rom. struere per X. legatos hoc uestigatum missos deprehenderentur: Cato sumendum III. bellum delendamq; Carthaginem contra Nasicæ sententiam suasit. Quapropter anno ab urbe DCI. à Manlio Martioq; Coss. obsidione pressi, ut bellum auerterent in duces animaduerterunt, armaq; tradiderunt: quum iussi excedere ac alibi habitare fuissent, animo resumpto hostibus restitere, simul & Calp. Pisone Coss. superato ab Aemylio demum expugnati, sex etiam diebus intra mœnia pugnauere. ferro flammaq; denique urbs absumpta anno DCC. postquam condita fuit, quinto uerò post bellum cœptum. Numidiæ uerò regnum Syphax tenuit, qui Scipioni amicitiam Rom. per Lælium pollicitus, postea Carthag. adhæsit per Asdrubalem qui ei filiam locauit. Victus itaque atque in triumphum à Scipione ductus Tyburti in custodia decessit, eiusq; regnum Masinissæ Massylorum regi traditum. Hic enim auxilio Rom. fuit in Hispania, olimq; à Scipione amicissimo obiurgatus, quod Sophonisbam captiuam Syphacis uxorem conseruauerit atque amauerit: uir alioquin tanta corporis dote ut LXXXVI. annorum filios genuerit, teste Liuio, tum Cicerone, ut sine pulmento uesceretur. Eius nati Micipsa Gulussa & Manastabal fuere, quibus regnum commune dimissum, ut Scipionis Aemyliani, cuius adspectu recreatus fuerat, arbitrio diuideretur. Micipsæ item filij Iempsal & Adherbal, à Iugurtha Masinissæ fratris filio, qui in pari hereditate relictus ab eo erat, regno spoliati contra etiam iussum Rom. fuere. Quamobrem quatuor ex successione Imp. contra Iugurtham missi, Calp. Bestia qui pacem cum eo iniussu Senatus fecit, deinde A. Posthumius Albinus, qui infeliciter cum eo pugnauit: postea Metellus eo fuso in uersam Numidiam in potestatem redegit: postremo per Marium superatus, cum ad Bocchum eius socerum, qui prælium non probauerat, confugisset, ab eodem opera Syllæ quæstoris traditus, in triumphum ductus in custodia excessit. Quum olim Romam uenire fide publica iussus esset, ut fautores suos, quos corruperat, ostenderet, & propter cædem admissam in regulum quendam Massiuam nomine causam capitis dicere iuberetur, clam profugit, ac cedens urbe dixisse fertur, O urbem uenalem & cito perituram si emptorem inuenerit. Liuius XXIIII.

Cynips. Macæ populi. Triton palus. Tritones paludes tres. Lotophagitis insula. Cercina. Aethusa. Lopadusa. Melite. Iunonia. Tigle. Herculis templum. Glauconis. Glosyra. Menynx. Pontia, Gea, Colacha. Aegades insulæ. Syphax. Masinissa. Sophonisba. Iugurtha.

CYRENAICA.

CYRENAICA regio subdita Ptolemæis erat, dicta Plinio Pentapolis à numero ciuitatum, quæ in ea continentur, Cyrene, Apollonia, Barce, Arsinoe, Berenice. Hic fons Solis Apollini sacer adeo felix, ut poëtæ Græci finxerint ex eo cœlum ornatum: nocte enim calidus, interdiu frigidus erat. Horti etiam Hesperidum paulum ab hac ora remoti Ptolemæo, nonnullis uerò in littore Hesperij maris, quarum aurea poma superato dracone custode tulit Hercules, cuius simulacrum in ædibus conseruatorum hodie Romæ, mea ætate in ruinis aræ maximæ effossum, uisitur. Præterea Ammonis oraculum hic Plinio ponitur. Cyrenem ipsam dicunt à Batto conditam, quem Callimach. ait progenitorem suum fuisse, ex nomine Cyrenes Hissei filiæ, ut Pindaro placet. Post Darium superatum ab Alexandro hæc aliquandiu potens liberaq; fuit. Deinde sub regibus, postremo ab Augusto capta & in formam prouinciæ redacta ac cum Creta coniuncta. Dionys. poeta εὔιππον uocat, quod à Pindaro mutuatus est, qui bonis ait eam equis abundare, ex Amyclæis Laconibus originem habentibus. Herod. etiam fertilem uocat, ut octo continuos menses fructus habentem. Ornata est Callimacho poeta & Synesio oratore. Barce, quæ postea Ptolemais dicta est Straboni. Herod. eius originem à Batto repetit. Stephan. dicit ædificatam à Perseo Zacinthi filio Aristomedonte nato, totamq; lateritijs constare ædificijs: prouerbiumq; de ijs ferri, Barcæos à Neptuno nutrire equos, à Pallade uerò regere currus didicisse. Arsinoe à nomine sororis Ptolemæi Philadelphi: huius nominis plures à Stephano commemorantur. Berenice à coniuge alterius Ptolemæi prius Hesperis dicta Callimacho in epigrammatis. Has etiam plures Stephanus recenset. Sub Cyrenaica Libya est, latissima gens diuersisq; immixta populis, quapropter Ptolemæo Libyophœnices & Libyægyptij ponuntur, & interior Libya sub Aethiopibus Nigritis. Iuxta hos Nasamones populi & Garamantes, & paulo supra Marmaridæ ad Aegyptios pertinentes. Omnia sane armis Romanorum superata per Cornelium Balbum, eius Cornelij Balbi fratris filium, qui Gadibus natus ciuitate Romana donatus est, ut Plinius: qui & Nasamonas etiam dicit antea Mesamonas à Græcis uocatos, ex argumento loci, medias inter arenas sitos: habere præterea domos è silice constructas, ab hisq; Troglodytas hyberni occasus plagam iter dierum quatuor tenere, cum quibus commercium gemmæ quam carbunculũ uocant ex Aethiopibus aduectæ habetur. De Nasamonibus item Diony. ait domitos à Rom. ob trucidatum ab eis Lentulum ducem ad eos confugientem. Autor eius gentis Nasamon prognatus à quodam Garamante Amphithemide cognomento, ex quo & ijdem Garamantes dicti. Polyhistor uerò de his aliter. Mercurium uidelicet & Apollinem Acacallidi nymphæ concubuisse, & ex Mercurio Cydonem unde Cydonia urbs Cretæ, ex Apolline genitum Nasamonem.

Horti Hesperidum. Cyrene. Barce, quæ & Ptolemais. Barcæi. Arsinoe. Berenice prius Hesperis dicta. Lybia. Libyophœnices. Libyægyptij. Libya interior. Nasamones. Marmaridæ.

Apollonius in IIII. rem omnem his uersibus commemorat. Κτεῖνε φοίβοιο λυκωρέιοιο Κάφαυρος Κούρης τ᾽ αἰδοίης Ακακαλλίδος, ἥν ποτε Μίνως Ἐς λιβύην θυγατέρα σφετέρην. ἡ δ᾽ ἀγλαὸν υἱέα φοίβῳ Τίκτεν. ὃν Ἀμφίθεμιν Γαράμαντά τε κικλήσκουσιν. Ἀμφίθεμις δ᾽ ἄρ᾽ ἔπειτ᾽ ἐμίγη τριτωνίδι νύμφῃ, ἣ δ᾽ ἄρ᾽ οἱ Νασάμωνα τέκε, κρατερόν τε Κάφαυρον, Ὃς τότε Κάνθον ἔπεφνεν.

Garamantes

Garamantes dicit Strabo Carchedonijs lapillis abundare, equis magnopere studere: habitant in locis syluestribus, congressum hominum uitantes. ab armis abstinent & bello. Certa matrimonia non habent, passim coeuntes. Eos domuit primus Romanorum C. Turinius, qui Garamantici cognomento ob modestiam abstinuit, ut Florus ait.

Asbestæ

Asbestæ Libyæ populi, ubi

Ammonis oraculum

Ammonis oraculum, de quo supra in Dodoneo Epiri diximus, duas columbas ex Aegypto uolitantes totidem constituisse oracula: in hoc Iupiter in Arietis forma colebatur. Alexander Macedo, ut refert Callisthenes, imitatus Herculem & Perseum hoc expertus est coruis ducibus: ubi uocatus à templi sacerdote παῖ Διὸς, id est, fili Iouis, pro παιδίον, id est, fili barbarice: quod omen accipiens Alexand. ex illo in opinione fuit se ex Ioue esse natum. Huc & Cambyses cum toto exercitu proficiscens extinctus est. Apud hos

Solis fons

Solis fons, ut tradit Herod. qui frigoris & caloris momenta singulis noctibus & diebus capit. Solis etiam fontis meminit Plinius: sed & alium quoque dicit in eadem regione fontem à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidem

Blemmyes

horis ad medium diem rigentibus. Blemmyes etiam Libyæ, quibus traditur caput monstrosum, oculosq; pectori adfixos

Satyri

esse. Satyri quibus præter figuram nihil sit moris humani.

Aegipanes

Himantopodes

Aegipanes quoque quales uulgò pinguntur forma. Himantopodes, Loripedes traduntur. De quibus omnibus autor

Psylli

Plinius. Psylli innoxij à serpentibus degunt, pueros suos an degenerent eis admotis probant. Sinui proximo nomen dedere, de quo Hecatæus in Libyæ descriptione. Steph. est autor Psyllicum sinum ingentem atque profundum trium dierum nauigatione absolui.

AEGYPTVS.

Delta seu Aegyptus inferior

AEGYPTVS Africæ uersus orientem tenet extrema, in duas diuisa partes, Delta ex forma literæ, quæ Ptolemæo itéq; Plinio Aegyptus inferior etiam uocatur. Altera quæ secundum Nilū Aethiopiæ contermina, me-

Thebais

ridiem uersus usq; ad Syenem procedit, Thebais appellata. Di-

Heptapolis

cta autem uniuersa prius Aeria. Steph. uocari quasi ἠερίαν, quod fusco & caliginoso sit aere, & Heptapolis à septem primis urbibus. Quatuor uidelicet Thebaidos quæ sunt, Panopolis, Antinous, Lycopolis, Hermopolis: tribus uerò quæ sunt Arcadiæ, Heraclea, Oxyrinchus, Memphis. Arcadia enim regio est, ab Arcadio dicta Imperatore, antea Heptanomus à septē Nomis, id est, præfecturis: hæc Steph. De Aegypti antiquitate ac disciplina sacerdotum (quos prophetas uocant) innumerabilia penè ab autoribus commemorantur. Huc Dædalus, Melampus, Pythagoras, Homerus, Solon, Musæus, Plato, Democritus, Apollonius Tyaneus, compluresq; alij eruditionis causa profecti, dogmata in suam quisq; patriam retulere. Primi siquidem omnium Aegyptij immortalem esse animam, ut est autor Diodorus, dicere, eamq; de corpore in corpus uagari. Hinc campos elysios & impiorum pœnas, & obolos Charontis porthmeos, & Eleusinia ac Dionysij sacra, & labyrinthi Dædalei imitationem fluxisse, idem testatur: Geometriam quoque primos inuenisse ob dimensionis exuberantis Nili obseruationem, sicuti & Arithmeticen Phœnices. Primos etiam recisita gerere præputia cœpisse, unde postea Phœnicibus uicinisq; multis mos traditus. Illis etiam duplex scribendi genus: unum quod uulgò discunt: alterum quod sacras literas appellant, soli sacerdotes attingunt à parentibus per manus traditas, quas ab Aethiopibus primum accepere. Non enim literarum compositione aut à literis uerba exprimuntur, sed animalium aut aliarum rerum imaginibus: scribunt enim Accipitrem, quæ rem sacram denotet, Crocodilum ut malum, oculum ut iustitiam, manum dextram passam ut liberalitatem, compressam ut auaritiam, & ijs similia. Deniq; à dextro ad sinistrum scribunt latus, dicuntq; se hoc fermè modo rectè scribere: Græcos uerò contra. In hanc ferè sententiam Diodorus. Ex quo deprehendimus magnam ijs mores Iudæorum fuisse partem, & prophetarum nominibus, & præputij & modi scribendi institutis. Potius tamen existimandum hæc Aegyptios ab eis mutuatos fuisse, dum simul quandoque uiuerent. De animalium autem cæterisq; notis exemplaria manifesto nunc Romæ, in quibusdam adhuc obeliscis ab Aegypto aduectis uidemus. Regio tota in præfecturas diuisa est. Dotes eius, soli fertilitas, messium copia, faba, lens, papyrus. Morus quoque quæ Sycomorum fructum specie ficui gustu malo similem facit. De piscibus ibi deq; cæteris monstris in libro De animalibus dixi. De Nilo deq; regibus Aegypti postea. Nunc loca ipsa percurram. In ora

Alexandrea

primum pollet Alexandrea, cuius situm ad chlamydis figuram metatus est Dinocrates architectus, quam ut scribit Arrianus de Gestis Alexandri cum farina primum ob albæ terræ penuriam humi delineasset, ea à uolucribus depasta omen dedit, cuiusdam eam horreum quandoq; uicinis circa regioni-

Musæum

bus futuram. In ea Musæum reges Ptolemæi constituerunt habens ambulationem & exedram, & maximam domum in qua cœnaculum erat eorum, qui Musei participes erant, hominum circa disciplinas uersantium. Hic cœtus communes habebat facultates & sacerdotem, qui Musæo præerat: à Cæsaribus deinde res aucta. Autores Strabo & Philostratus. In eo quoq; scribit Spartianus Hadrianum principem cum

Atheneum

Sophistis quandoque disseruisse. Erat item Romæ Atheneum ad huius æmulationem à Claudio principe institutum, teste Tranquillo. ubi historiæ ab eo editæ quotannis recitarentur, quò & Hadrianus ipse etiam quandoq; conuenit audiendorum poëtarum & oratorum gratia. Alexandriæ insuper

Bibliotheca

nobilis illa bibliotheca à Philadelpho instituta fuit, quæ per

Pharus

obsidionem postea Cæsaris flagrauit. Iuxta in portu Pharus erat insula & turris Sostrati Gnidij Architecti opus, ut eius loci indicat inscriptio Græca, quod Alexandrum fuisse passum miratur Plinius. Hæc specula nauigantibus præsidium erat. Cæteri quoq; huius exēplo huic similes Phari appellati ἀπὸ τοῦ φάρου, & ex manifestatione etymo sumpto. præter hanc Steph. Alexandrias numerat XXII. Hanc ego cum doctissimorum hominum literarumq; omnium, tum martyrum multo magis parentem domiciliumq; appellauerim, ubi teste Eusebio uno mense Diocletianus XVII. Christianorum millia trucidauit. Decorata præterea Marco præsule totq; laudatis successoribus, tum cathedram regente Origene.

Idothea mons

Idothea, cuius meminit Dionysius poëta, mons est & specula altissima Pharo opposita: quam sepulcrum dicunt esse

Proteus

Osyridis & Idotheæ filiæ Protei. Proteus enim (ut dicit Herod.) è Thracia Pellena à filijs, qui hospites interficiebant, discedens, una cum Idothea filia in Aegyptum uenit, ex quo ut Deus colebatur, de quo in Odyssea dicitur. A Pharo autem stad. XXX. Nicopolis oppidum Straboni: uictoriæ

Paretonium

Augusti de Antonio & Cleopatra monumentum. Paretonium ciuitas & portus XL. ferè stadiorum. Marcotis lacus

Canopus

& urbs. Deinde Canopus CXX. stadijs ab Alexandria distans, quem Menelaus eò cum Helena aduectus in honorem Canopi sui gubernatoris ibi extincti ædificauit. In quo

Serapidis

Serapidis templum, qui idem cum Osyride & api est, uise-
batur. Huc ex Alexandria ad oraculum uentitabant per fos-
sam arte deductam, die noctuq; nauiculis plenam, & utro-
que sexu impudice canente ac saltante, presertim ijs qui iu-
xta fossam diuersoria haberent. Dicitur & Canobus, quæ
etiam stella est Canobitis apparens, Græcis nusquam uisa.
Heraclium Heraclium seu Heracleopolis ubi templum Herculis: Al-
tera apud Pelusium. Tertia item in Aegypto, unde fuit
Ostia Nili. Theophanes physicus. Ostium hic primum Canobicum pa-
tet in dextera parte Libyam attingente, post hoc Bolbiticum
Sebenniticum, Phatniticum, Mendesium, Taniticum, po-
stremo Peleusiacum in sinistra parte Arabiæ contermina, ab
oppidis omnia cognominata. A Canobitico autem ad Pelu-
siacum spatij C L X X. passuum milia Plinio. Inter hæc Saiti-
Sais Saitica præfectura ca præfectura est, & Sais Metropolis ubi Mineruæ tem-
plum, & Psammitici regis sepulcrum Straboni. Hic plures
Psamnitici sepulcrum hippopotamos esse Plinius scribit. Nicander quoque ὑπὲρ
ὧν τὴν νάλα ὕπερ σαῖραν θάλασσαν βόσκει. Naucra-
Naucratis tis & fluuius & urbs item Saiticæ, Milesiorum colonia. Se-
Sebenitica Hermopolis benitica præfectura, in qua Hermopolis seu Mercurij ci-
Mendes uitas & Mendes, ubi Pan colitur & hircus (ut ait Pind.)
Leontopolis Hic coeunt hirci cum mulieribus. Leontopolis ubi leo ado-
Busiris ratur. In Busiritica præfectura Busiris Cynopolis, ubi ca-
Cynopolis Memphis nis specie Mercurius colitur. Memphis Aegypti quondam
regia, ubi & regum pyramides, & nobile templum Vul-
Pelusium cani cum eius sacerdotibus. Pelusium à militibus Pelei re-
gis conditum, uel ἀπὸ τῦ πηλῦ, quod locus paludibus sit
obnoxius, Stephano. Hoc in sacris uoluminibus à prophe-
tis Belbeis appellatur. hodie uerò Damiata à nostris quon-
Bubastus doque recepta, deinde una cum Hierosolyma amissa. Bu-
bastus Heroum ciuitas Straboni Ptolemæoq; uocata: Ste-
Heroopolis Aemon phano autem Heroopolis quod idem est, & Aemon à san-
guine Typhonis fulminati. Hanc Iosephus ait olim Ioseph
patri Iacob aduenienti concessisse, quam sacra uolumina
Hiessen appellant. Sinum facit, ut ait Plinius, Heroopoli-
Elana tanum. Prope item est alter sinus Elaniticus ab Elana ciui-
Heliopolis tate, ambo in Arabico, sicut Heliopolis ubi Solis templum,
& Meuim bouem in septo quodam nutriunt, sicuti Mem-
phitæ Isidem uaccam. Hic & obelisci nobiles & sacerdotes
Babylon sapientiæ professores. Babylon castellum, ut ait Strabo, na-
tura munitum à Babylonijs huc commigrantibus conditum:
una hic è tribus erat legionibus, ut idem ait, quæ Aegy-
ptum custodiebant. Ptolemæus hanc quoque Babyloniam
uocat, hodie uerò Cairum appellant Sultanorum regiam,
quæ non castellum, sed urbs maxima est plures complexa
populos, ut frequentes inde Christiani redeuntes indicant.
Acanthus Acanthus urbs. Miris lacus Miridis regis opus. In Arsi-
Miris noitica præfectura Arsinoe, ubi Crocodilus domesticus quem
Heracleop. Sulchum uocant alitur atque adoratur, apud Heracleopo-
Oxyringus lim Ichneumon, apud Oxyringum item Oxyringus piscis,
Lycopolis apud Lycopolim lupus. Panopolis ubi linum exercetur.
Panopolis Ptolemais Ptolemais maxima Thebaicæ urbs. Arsinoe & Berenice
Berenice Ptolemæorum ædificia ex fœminis. Abydus Memnonis
Abydus regia. Tentyra ubi crocodilum respuunt, atque peruesti-
Tentyra gatum conficiunt. Coptum contra crocodilo studet. The-
Coptum Thebe bais regio & Thebe urbs maxima prius regibus habitata,
eadem & Diospolis uocata, sed & aliæ quinque Diospoles,
ut ait Stephanus, etiam dictæ: uocata & Hecatonpylos Ho-
mero, destructa quondam ab Cambise. Cato est autor hanc
uicos habuisse ad tria millia, portas centum. Crocodilorum
Mœris insula urbem in Mœride Nili insula rex quidam Aegyptius ædi-
ficauit, qui quum equo insidens forte in Mœridem palu-
dem caderet, à crocodilo adiutus atque à periculo liberatus
Taricheæ urbes. fuerat. Taricheæ urbes plures, Mendesiæ, Saiticæ, Cano-
bicæ, à ceteris dictæ. Taricheа uerò neutri & plurali,

urbs Indiæ Iosepho. Menelaus urbs. Syene ubi puteus Syene
in profunda ualle centum stad. hunc solstitium supra uer-
ticem uidetur, quod hæc loca tropico cancri sint subiecta.
Elephantia insula terminusq; Aegypti & Aethiopiæ iuxta Elephantia
Cataractas Nili: id est, locus ubi è plano aqua saxoq; alto
in præceps cum impetu ruit. De Nilo autem ipso Eu- De Nilo
dorus & Arrius peripatetici Augusti temporibus scripse-
re, nomen à Nileo rege sumpsit, quum antea Aegyptus
& ipse quoque uocaretur, ut scribit Diodorus qui in eo
D C C. insulas ponit. Plinius scribit Iubam regem ortum
eius primum deprehendisse ex paludibus montium inferio-
ris Mauritaniæ non procul ab Oceano. Primo ex occiden-
te in orientem labitur, deinde in septentrionem conuersus
septem ostijs in mare mediterraneum exit, quæ suprà
commemoraui. Crescit in ortu caniculæ X L. diebus, to-
tidemq; remeat. Eustath. autem Syrim ab Aethiopibus uo-
cari dicit, quòd per Syrium stellam crescat. Nili simula-
crum exprimi figura humana testatur Aelianus, quod nos
uidimus Romæ. Mox de regibus sermo. Primos in Ae- Reges Aegy.
gypto (ut ait Diodorus) dicunt deos & heroas regnasse
paulominus X V I I I. millibus. Homines uerò paulominus
X V. millibus usque ad C X X. Olym. ultimumq; Ptole-
mæum nomine Dionysium. Fuere autem magna ex parte
indigenæ, nam Aethiopes quatuor diuersis temporibus an-
nis X X X V I. in ea regnauerunt. Postmodum Persæ duce
Cambise annis C X X X V I. quorum in deos patrios im-
pietatem Aegyptij damnantes, ab eis desciuerunt: postre-
mo Macedones & qui ab eis manarunt annis C C L X X.
Igitur inter deos eorum Apim connumerant, quem & Se- Apis
rapim & Osyrim uocant è Græcia profectum, & Isidem Isis
coniugem ob beneficium monstratæ agriculturæ, alterum
tauri, alteram uaccæ specie. Solem item & Lunam, ut ait
Plutarchus putantes. Inter homines Menas primus regna- Menas
uit uir sanè magnificus, qui in cultum splendidiorem Aegy-
ptum restituit. Deinde Gnefactus Vacchoridis sapientis pa- Gnefactus Vacchoris
ter. Is in Arabiam cum exercitu ingressus infaustum habuit
euentum à suis desertus. In reliquum uitæ tempus delicias da-
mnauit, humi cubitans, paruoq; contentus: hanc quoq; discipli-
nam in eorũ libris scribi iussit, ac in templo Iouis Thebis col-
locari. Ex huius deinde stirpe homines L I I. regno potiti, an-
nis M. X L. nihil sanè memorabile reliquerunt. Deinde Bu- Busiris
siris, à quo posteri V I I I. regnauerunt, quorum ultimus item
Busiris urbem magnam Theben condidit, in qua sepulcra re- Thebe
gum C L X. fuere, inter quæ Simandi regis tumulus stad. X. Simandus
in cuius ingressu peristylium erat, cuius latera singula, iugera
quatuor complectebantur cum admirandis statuis. Ogdous Ogdous Memphis
post hunc qui Memphim condidit à filia cognominatam, quæ
à Nilo in forma tauri compressa peperit Aegyptum, qui no- Aegyptus
men regioni dedit. Huius Danaus frater fuit, qui in Græciam Danaus
uenit. alij uerò Beli ex Epapho ac Iside geniti hos esse filios di
cunt, de quibus eorumq; prole in poetica postea narrabitur.
Post Aegyptum prole X I I. res ad Mirim peruenit, qui la- Miris
cum Miridem supra stad. X I I I I. fecit, cui prole septima
Sesostris successit omnium superiorum, non solum Aegyptio- Sesostris
rum, sed aliorum maximus. Is enim ea loca uersus Indos
& Aethiopas ac Scythas penetrauit, quæ nunquam Alexan-
der: postremo conuersus in occasum in Thracia finem con-
stituit, indeq; rediit ad propria. Lucanus: Venit ad occa-
sum mundiq; extrema Sesostris. Et Pharios currus regum
ceruicibus egit. Apud populos qui fortissime restitissent
trophea cum coleis erigebat, quos autem minime resistentes
uicisset, muliebri genitali constituto notabat, horum quidem
ignauiam, illorum uerò fortitudinem significando. Eius item
trophea apud Aethiopas ante ædem Vulcani sacerdos à Da-
reo non passus est auelli, dictitans eum non æquè res gef-
sisse

Sesostris filius *fisse atque Sesostrim, quod & Dareus dicitur concessisse. Sed*
& domi non minor operum magnificentia fuit, in quibus o-
mnibus inscripsit se nullo Aegyptiorũ incommodo ea fecisse.
Demum captus oculis sibi mortem consciuit, relicto eiusdem
nominis filio, quem Herod. Pheronem uocat. Is nulli famæ
aut uirtuti paternæ, sed tantum cæcitati successit: cui curæ
quum matronam castam ex responso adhibendam esse intel-
ligeret, nullam in tota Aegypto reperit, à propria uxore
incipiendo, præter coniugem pauperis olitoris, quam in ma-
trimonium accepit, cæteras omnes igni damnauit. Hunc se-
Amasis *cutus est Amasis homo uiolentus & crudelis, quapropter ab*
Actisana *Actisana Aethiope cum exercitu ueniente captus cum toto*
est regno, deficientibus ab eo Aegyptijs. Hic igitur Actisa-
na alienigena aliquot annis dominatus, fontes tantum nari-
bus incisis plectebat, relegabatq; in ciuitatem ab se ædifi-
catam, quam de narium nomine Rhinocoruram uocauit.
Miris Labyrinthus *Post hunc Miris uir Aegyptius rem tenuit, nonnullis Maro*
appellatus. Hic labyrinthum pro sepulcro sibi condidit, ad
cuius instar Dædalus, qui in Aegypto fuit, alium in Creta
ædificauit. Huic post quintum genus Ceres successit quem
Proteus *Græci Proteum uocant, qui in uarias formas se transferre so-*
litus dicitur, eius ingenij uarietatem significando. Proteo se-
ptem successerunt ex ordine sine memoria reges ob igna-
Nileus *uiam, præterquam Nileus qui flumini nomen dedit: nam*
Chemis *prius Aegyptus uocabatur. Deinde Chemis, post eius fra-*
Cephus *ter Cephus, deinde Mycerinus, Bocchorus, Sabacus Ae-*
Bocchorus Sabacus *thiops qui damnatos non interficiendo, sed uinctos compedi-*
Duces XII. *bus, operibus delegando plectebat. Res postea ad XII.*
Psammiticus *duces redacta annis XV. è quibus unus Psammiticus Saites re-*
gnum sumpsit uir potentissimus, qui primus cum Græcis
init fœdus, filiosq; Græcis literis erudijt. Aegyptus prius
ob paludes inaccessa, ut omnium rerum importatione ex-
Rhodope *portationeq; frequentaretur, effecit. Rhodopen scortum*
Aegyptium ob pulchritudinem matrimonio sibi iunxit. A-
Apricus *pricus deinde quarta progenie regnauit annis XXII. qui*
Cyrenensibus bellum intulit per Amasim uirum Aegyptium
Amasis *fortissimum ducem, qui cum inimicis conspirans eorum au-*
xilio rex factus expulso Aprico regnauit annis LV. Hic o-
mnium felicissimus fuit, rem in pace & honore tenuit, mores
restituit, magistratibus per suam ditionem mandauit, ut quo-
tannis à quocunque rationem uiuendi exquirerent: ut si ma-
lis artibus degeret, eum puniret: si bonus, muneraret. quam
legem postea Solon ab eis mutuatus Atheniensibus tulit. Ne-
gotio ab aurora usque in finem tempus tradebat, deinde ci-
bo atque iocis inter conuiuas scurram agens atq; morionem:
mirantibusq; amicis arcus exemplum proposuit, qui si uio-
lentius ducitur, facile rumpitur: quod etiam Antonium suis
monachis enarrasse ferunt. Græcorum & ipse amantissimus
fuit, eisq; Naucratem urbem ad incolendum dedit. Colossum
Vulcani eius templo dicauit. Interim Cambises aduersus eum
mouit, quo tempore Amasis decedens, metu ne inimicus ca-
dauere potiretur, mandauit in ore sepulcri apud Memphim
seruum condi, qui pro domino ab inscijs caperetur, quod
tandem euitare non ualuit. Nam iussu Cambisis reuulsus &
flilis ob contumeliam confossus est. ex quo Lucanus ait: Non
mihi pyramidum tumulis auulsus Amasis. Corpus enim sale
conditum more Aegyptiorum fuerat: demum ob probrum
igne tuno crematum, contra legem eorum, qui ignem ani-
mal putant, nec fas ducunt se animalibus tradi. Persæ uerò
nec ipsi cremant quod Deum existiment, nec decere dicunt
deos corporibus uesci. Psammiticum uerò Amasis filium Cam-
bises in honore habebat (Nam Persæ regum filios regno eie-
ctos restituere fas putant) uerum cum ipse minime fidelem
comperisset, interfecit. Aegyptiorum mos est modicis dum
uiuunt ædibus habitare, post mortem tantum magnifica cu-
rant sepulcra, ubi se dicunt perpetuo futuros: præterea de-
tecto adsuescunt capite. Persæ uerò cum pileo & tiara: qua-
propter debiliores longe sunt capite, illi uerò firmiores. Et
hæc quidem de Aegyptijs regibus ex Diodoro & Herodoto. Ptolemæi reges.
Deinceps Ptolemæos igitur persequar, quos Strabo libro Ptole. Lagi.
XVIII. citra gesta commemorat, dicitq; tres primos tan-
tum laudatos. Ptolemæus Lagi filius primus ex Alexandri
ducibus Aegyptum, Cyprum, & Phœniciam obtinuit, ut au-
tor Trogus libro XV. Pausanias ait, Perdiccam cum Aridæo
Philippi filio expugnauit, Seleucum ab Antigono deiectum
suscepit, parabatq; quomodo ipsum Antigonum oppugnaret, Antigonus
Lysimacho in societatem adscito: quod ubi Antigonus nouit,
dum ille in bello contra Cyrenaicos rebelles occupatur, Sy-
riam Phœniciamq; cepit, filioq; Demetrio regendas dedit:
quem ubi à Ptolemæo profligatum accepit, contra eum pro-
fectus est minime sustinentem ac se in Aegyptum recipien-
tem. Antigonus demum spe frustratus Aegypti, cum iam
Cyprum & Demetrium euertisset, contra Eumenem fes-
sus belli longitudine decessit: quo extincto Ptolemæus Cy-
prum Syriamq; iterum recepit. Iudæos cum ipsis Hieroso-
lymis die sabbati uacantes cepit, captiuosq; ad multa millia
duxit: ex quo ille Hierosolymis postea conuentus Iudæo-
rum ex omni natione, apud actus apostolorum. Vxorem
habuit Eurydicem Antipatri filiam, deinde Berenicen Phi-
lippi notham, ex qua maxime dilecta Philadelphum, Arsi-
noen, & Lysandram genuit. Decessit in rerum gestarum
gloria, cum paulò ante regni sese abdicans administratione,
regem filium constituisset Philadelphum. Is igitur Seleu- Pto. Philadelphus
cum in primis, quod Arsinoes sororis suæ uirum Lysima-
chum interfecerit, in bello superatum occidit, sororemq;
eandem matrimonio sibi iunxit, ut autor est Pausanias: quæ
paulò pôst in exilium pulsa necatusq; priuignus Macedoniæ
regnum inuasit: eodemq; teste autore fratrem Argeum ei
insidias parantem interfecit, alteriq; fratri Magæ, qui Cy-
renis imperabat & ad Antiochum socerum confugerat, bel-
lum intulit: unde per antiphrasim Philadelphus appellatus.
Pharum apud Alexandriam excitauit, Iudæos liberos esse
iussit. Eleazaro sacerdoti mandauit, ut sacros libros in Græ-
cum sermonem uersos traderet, quos bibliothecæ dedica-
ret, quam nobilissimam DCC. circiter millium uoluminum
Alexandriæ constituerat: quæ postea perijt dum Alexan-
dria à Cæsare diripitur, non sponte sed forte ab auxiliarijs
incensa. postremo podagra uexatus ac ualetudinarius otio se
magis quàm bello tradidit, artes fouendo liberales, adcer-
sitis undecunque ingenijs. regnauit annis XXXVIII. re- Ptol. Euergetes, seu Ceraunus
lictis Euergete & Berenice liberis ex Arsinoe non quidem
sorore, sed altera Lysimachi filia. Euergetes igitur Seleu-
cum Callinicum multis adfectum incommodis & Syriæ
parte & Aegypti imperio omni priuauit, ultus iniurias so-
roris Berenices, quæ à patre olim eius uiro abdicata fuerat.
Recuperata Aegypto deos omnes quos olim Cambises ra-
puit, referre curauit, ut Trogus libro XXVII. testatur,
pro quibus meritis ab Aegyptijs Euergetes est dictus. Ipsam
uerò Berenicen sororem adamatam in matrimonium duxit:
pro qua Callimachus elegiam edidit, ut autor etiam Solinus.
Pausanias hunc dicit ob audaciam in bellis cognominatum
fuisse Ceraunum, quasi fulmineum, imperasseq; Macedo-
niæ, ac postremo cum Gallis Senonibus qui Macedoniam
inuaserant congressum in pugna clade maxima superatum
fuisse. Regnauit annis XXV. Philopatore filio superstite. Philopator
Is itaque ex facinore patre fratreq; cum amicis omnibus
interfectis id cognomentum, ut ait Trogus, est adsecutus uti
regnum tutum iret: ratus domi foris etiam omnia fida: An-
tigono & Seleuco uita functis: receptus in regnum Antio-
cho & Philippo pueris. Quare luxuriæ se totum tradens
nulla

mulis inter suos autoritate esse cœperat: uitæ insidiantes plurimos habuit, inter quos Cleomenem Lacedæmonium qui ad eius patrem profugus confugerat. Iudæam diu ab eius similus possessam amisit, ac omnia flagitiose egit. regnauit annis x v i.

Epiphanes

Epiphanes eius filium cum Antiocho illustri bellum gessit, à quo tandem conciliato sororem ipsius Cleopatram in matrimonium ac Iudæam in dotem accepit. Nam sub hoc & sequente Macchabæorum gesta fuere: regnauit annis x x v. liberis Philometore & Cleopatra relictis.

Cleopatra

Philometor igitur prælatus à populo regnauit una cum matre Cleopatra annis x x x v. quam postea interficiendo cognomentum & ipse per antiphrasim accepit, flagitioseq́; præter spem omnium uixit. Nam in ipso regni exordio puer adhuc bellum Antiochi illustris æmuli sui sustinuit: liberatus deinde à populo Romano Cleopatram filiam pactam prius Alexandro Syriæ regi, Demetrio inimico locauit, unde ortum bellum: in quo Ptol. oblato ei Alexandri capite ab Arabum rege ob gaudium expirauit, autor Trogus. Huic etiam Aristobolus Iudæus Philosophus peripateticus commentarios in Mosen dicauit.

Euergetes secundus

Cui Euergetes secundus filius, siue ut quibusdam placet frater successit, qui ob crudelitatem pulsus, Romam uenit à senatu auxilium petitum. de quo Val. de humanitate sic scribit: Rex Ptolemæus à minore fratre spoliatus regno petendi auxilij gratia Romam clàm squalore obsitus uenerat, ac in hospitium pictoris Alexandrini diuerterat: senatusq́; sese excusauit quod uti mos erat, Quæstorem obuiam non misisset aduentu clandestino, Quæstoriq́; negotium dedit, ut quotidie muneribus & alijs officijs eum honoraret. Liuius item in epitome: Ptolem. inquit, Euergetes ob nimiam crudelitatem suis inuisus, incensaq́; propterea à populo regia, clàm in Cyprum profugit: & eum sorori Cleopatræ, quam eius uirgine filia compressa in matrimonium ductam repudiauerat, ob regnum a populo datum esset infestus, filium quem ex ea susceperat in Cypro occidit, caput eius manus ac pedes matri misit. Val. autem de luxuria, etiam cista coopertum pro munere natalicio misisse dicit. Strabo libro x v i i. siue hunc dicat, siue successorem eius, aut Phisconem fuisse cognominatum, multa alioquin crudelitate, ut multitudinem quandoque ad spectacula congregatam, orta subito seditione incautam suis militibus trucidandam obiecerit.

Phisco

Quo etiam regnante ferunt Polybium historicum Alexandriam uenisse, detestatum mores ipsius uersum Homericum pronunciasse, Durum iter & longum Aegypti perducit ad oras. dicuntq́; hoc ferè tempore Ciceronem & Pomp. natos fuisse. hæc ille: Hic pop. Rom. regni Cyrenaici heredem reliquit, cui successit Ptolemæus Auletes, nonnullis Alexand. cognominatus.

Auletes

De quo Strabo in eodem libro. Auletes, ait, ideo uocatus, quod præter alia flagitia choraulam etiam exercuerit: nec uerebatur tibicinum certamina in regia celebrare, ad quæ ipse cum nonnullis concertaturus prodibat. Eum non diu passi Alexandrini eiecere, & è tribus liberis Cleopatram natu maiorem ut legitimam reliquis eiectis maribus regno præposuerunt. Auletes Romam uenit, quem apud Pompeium diuertentem senatus supplicem excepit. de cuius reductione cœpit agere, deq́; nece legatorum qui supra centum contra regem uenerant, quorum princeps fuerat Dion. Itaque à Gabinio reductus Cleopatram filiam & Archelaum Archelai Cappadociæ regis filium quem matrimonio illa sibi iunxerat interfecit, sed non multo post morbo absumptus est, relictis duobus filijs totidemq́; fœminis, quarum grandior erat Cleopatra. Alexandrini itaque & puerum natu grandiorem & ipsam Cleopatram expulere. hæc ille.

Dionysius

Ptolemæus igitur is Dionysius cognominatus, puer admodum cum Cleopatra sorore ab Aulete patre in tutelam popul. Roman. dimissus est: ad quem, ut ait Val. de fide, Senatus M. Aemilium Lepidum Pont. Max. tutorem fide probatissimum misit. Hic postea Pompeium hospitem paternum ad eum confugientem per proditionem interfici iussit, autore Achilla. Cleopatram denique sororem eiecit, quam deinde Cæsar post Pharsalicam pugnam in Aegyptum ueniens restituit, interfecto Ptolemæo. ex eaq́; adamata Cæsarionem suscepit.

Cleopatra

Hanc etiam post Cæsaris mortem Antonius Asiam petens matrimonio sibi repudiata Octauia iunxit, demumq́; ab Augusto superatam mamillis aspidibus sibi admotis extinctam legimus.

AETHIOPIA.

AETHIOPIA ab Aethiope Vulcani filio post Atlanta dicta Plinio. Res Aethiopicas literis mandauere, Daulion, Aristocleon, Bion, Simonides etiam minor quinquennio in insula Meroes moratus, omnium uerò nouissimus Helidorus præsul Treccen. v i i i. libris, quos adhuc incolumes habemus Græco sermone scriptos.

Heliodorus

Eorum natio per meridiem ex occidente in orientem longe lateq́; uarijs adsumptis cognominibus diffunditur. Quare Homer. in primo Iliadis, bipertitos Aethiopas esse dixit ad orientem & occasum. αἰθίοπες τ' οἱ δίχθα δεδαίαται ἔσχατοι ἀνδρῶν. Nam & Aethiopes sub Aegypto sunt & Leucoæthiopes, & Erembi, & Nigritæ, & Atacæ, & Hesperij, & Macrobij, & Brachobij, & Automolæ. Aethiopes omnes: de quibus antequam dicam pauca de uita & institutis eorum è diuersis autoribus in uniuersum adducam: Magna ex parte pastoralem & inopem uitam ducunt, cum propter soli tenuitatem, ac cœli intemperiem, tum quod longe sepositi sint. Contra Aegypti uiciniores mitius degunt ac ciuilius, & loci felicitate & hominum sapientia: uiuunt præterea milio & ordeo, è quibus etiam potum conficiunt, nonnulli herba & loto & calami radice lacteq́; & caseo. Canes ac greges pusillos habent: Reges sicuti deos colunt, Magnam temporis partem clausi domi sedent. Domus eorum palmaceis segmentis sunt contextæ. Salem fossilem habent uti Arabes. Abundant Persico, Hebeno, Siliquastro: uenantur Elephantos, Leones, Pardales. Hæc fere Strab. Diodorus uerò in hanc sententiam. Aethiopes antiquissimos hominum se esse gloriantur. Argumento quod indigenæ semperq́; liberi fuerunt. Nec eos unquam Canbises, Semiramis, Hercules, aut Dionys. expugnare potuerunt. Adfirmant Aegyptios eorum esse coloniam, ab Osiride deductam. Nam plura ad eos ex Aethiopum disciplina sunt profecta, & usus statuarum magnarum, & literarum characteres quæ animalibus constant. Hæc ille. Colorati sicut Indi sunt, licet magis alijs alij. Atram quoque genituram corpori concolorem emittunt, ut tradit Herodotus, quod Aristot. in libris de animalibus manifesto refellit, homines alioquin imbelles ac fugaces.

Candace regina

Eos una cum Candace regina perdomuit P. Petronius præfectus Aegypti ab Augusto missus. Nam Aethiopes Syenes præsidio expugnato Cæsaris statuas subuerterant, captiuos duxerunt, Petronius cum paucioribus x. mil. peditum & equitibus D C C. aduersus x x. hominum millia primum compulit Psellum Aethiopicam urbem confugere, deinde cum oppido in potestatem eos recepit.

Pselia
Napata

Inde Napata progressus quæ Candaces regia fuerat, ubi eius filius morabatur, eius fugo cepit ac diruit puero fugiente, ratusq́; ulteriora inuia esse cum spolijs regreditur Alexandream, præsidio relicto. Ex captiuis mille Augusto è Cantabris reuertenti & deinde legatos de pace qui ad eum uenerant cum ducibus itineris quod uiam ac Cæsarem se dicebant ignorare misit: qui ab illo in Syriam ire parante quæ uolebant facile impetrauere. nam

& tributa eis remissa fuere. in hanc ferè sententiam Strabo
Presbyter Ioánes — libro X V I I. Hodie uerò Presbytero Ioanni obtemperant. Qui
cum magno populorum parte Christum colit, quamuis lon-
ge sepositus, nonnihil aberret. Eius oratores ad Sixtum Pont.
uidimus Romam uenientes religionis documenti gratia, quod
& retulerunt. Nonnulli in urbe paulò antè agebant ordi-
nis Præd. professores qui ex Aethiopia sub Aegypto sunt,
Meroe — horas canonicas literis Chaldæis obibant. Horum igitur Me-
roe caput insula Nili & ciuitas clypei figura à sorore Cam-
bisis ibi extincta Straboni. Cambises enim hæc omnia loca
cum Aegypto subiugauit atque euertit: In ea sunt auritiæ,
ferrariæ, ærariæ, & pretiosorum lapidum genera: post
hanc Napata, Psélia & Premna suprà nominatæ. His proxi-
Troglodytæ, — mi Troglodytæ, qui sub terris in cauernis ob nimios calores
qui Leucoæ- — agunt, unde & nomen adsequuntur, ἀπὸ τ̃ τρώγλας ὑπο-
thiopes — δεδυκέναι. Hos Plin. Leucoæthiopes, Diony. & Homer.
Erembi — Erembos uocant, διὰ τὸ ὑπὸ τὴν ἔραν βαίνειν. Sunt &
alij in Europa Troglodytæ apud Triballos, alij circa Cau-
casum, ij ob ingentia frigora, quos & Virg. in Georg.
commemorat. Nomades enim sunt. Sub Aegypto quoque &
Automolæ — Automolæ appellati Pomp. Melæ (Ita enim Græci perfugas
uocant) hi sunt qui supra Meroen in insulam Esar Plinio di-
ctam se receperunt, qui Psammitici regis crudelitatem ex Ae-
gypto fugerunt, ad hominum penè C C. millia: autores Pli-
nius, Herodotus, Strabo, Diodorus. Sunt quoque in eadem
Astarte — parte Astarte & Gypsos insulæ & Homeritæ gens &
Gypsos — Aroma urbs, quarum omnium meminit Capella. uinum
Homeritæ — Aromense commendat etiam Strabo. Aethiopes Nigritæ sub
Aroma — Africa minore ponuntur, à Nigro flu. appellati. Cuius ea-
Nigritæ — dem ratio quæ & Nili, iisdem ferè temporibus augescit &
Niger flu. — exuberat, calamum & papyrum producit Plinio. Oritur ex
monte Thala inferioris Libyæ Ptolemæo. Aethiopes occi-
Macrobii — dentales Hesperios Ptol. appellat. Herod. Macrobios esse di-
cit, eosq; lacte uesci ac auri plurimum habere, abundare
præterea hebeno & elephantis. Cerna quoque insula apud
Aethiopas, cuius meminit Dionys. uocatq; τέλμησα, id est,
aquosam & palustrem, sicuti & tempe Thessala & Medi-
cæ. Aliqui hanc orientalem ponunt, alij occidentalem. Dio-
Cerna insula — nysius australem. Strab. dicit Eratosthenem Cernam insu-
lam aliaq; loca nusquam reperta nominare. Lycophron quan
dam Cernam occidentalem uersus Tyrrhenum mare com-
Topazon insula — memorat. Hanc item Plin. simul & Topazon insulas, unde
lapillus, in mari ponit rubro. Blemmyes Dionys. prope
Blemmyes — Cernam hanc Aethiopiæ ponit, à Blemmyo quodam duce
Deriadis regis, qui restitit Dionysio in Indicam expeditio-
nem proficiscenti. Duo hic promontoria ceu duæ cataractæ
Brachobii Aethiopes — sunt, unde Nilus dicitur uenire. Brachobios Aethiopas Dio-
nysius ait, non ultra annos X L. uiuere. Strabo, item Hom.
duo ponit eorum genera: Sidonios qui Strabonis apud mare
rubrum habitant, unde Sidonij Phœnicum uenere: Alterum
Erembos quos idem se putare dicit esse, uel Troglodytas ex
argumento nominis quod sub terram eant, uel certe Ara-
bes sic Homeri tempore appellatos. Mela dicit locum esse
in Aethiopia apparatis epulis semper refertum quibus ius ue-
sci uolentibus: & quæ passim adposita sunt adfirmant innasci
Solis mensa — subinde diuinitus, quapropter Heliotrapezan, id est Solis
mensam eam appellant. Herodotus libro I I I. in Aethiopia,
inquit, fuisse pratum omnium quadrupedum carne refertum,
quam magistratus per noctem illic ponere festinabant, &
ubi illuxisset, cuilibet licebat degustare, quapropter existi-
mabatur diuinitus hæc copia prouenire. Ad quam uisendam
Cambises legatos misit. De hac etiam Hieron. in procemio
Mibæ — Sacrorum uoluminum mentionem facit. Mibæ Aethiopum
& ipsi populi his uersibus Silio describuntur. His simul in-
nitem testantes corpore falcem Exusto uenere Mibæ, nō ærea
cassis, Non lorica riget ferro, nec tenditur arcus. Tempo-
ra multiplici mos est defendere lino, Et lino munire latus,
sceleratq; succis, Spicula dirigere, & ferrum infamare
ueneno. Nam lino Xylino tota regio scatet amiciturq;.

LOCA NVPER REPERTA.

AETHIOPIAM interiorem Ptolemæus
æquinoctialem transgredientem ponit, ter-
ramq; ex ea parte ignotam, quod quidem
Eustathio teste Polybius probare uidetur,
dicens quod ea regio quæ iuxta Aethio-
piam est, ubi Asia atque Africa iunguntur, usque ad ætatem
suam erat ignota, haud aliter quam quæ supra Tanaim est,
somniareq; siqui de his uel loquuntur aliquid uel scribunt. Ve
rum contra nunc uidemus, multaq; post eum & adita & re-
perta hac præsertim ætate: quapropter antequam finem fa-
ciam, uisum mihi ea loca commemorare, quæ Lusitanorum
inclyti reges in Hesperio mari ad Aethiopas Hesperios per-
tinentia: postremo in Indico reperta adsecuti sunt, quem-
admodum mihi pater amplissimus Cardinalis Vlixiponen-
sis, qui regibus familiarissimus fuit, retulit, scriptoq; tra-
didit. Henricus infans Ioannis regis filius & ultimi Alfonsi — Henricus infans Ioan. regis F.
patruus, uir ingenti animo, ausus primus omnium longe
pelagus uestigandi studio transfretare, ad sexcenta ferè pas.
millia insulam repperit nomine Maderam penè desertam, in — Madera
qua soli natura temperata magna uis sacchari conficitur in
arundinibus nascentis, candore atque nobilitate Siculo præ-
stantius, quod exportatur magno usui toti Europæ. Vlterius
uerò ante promontorium Caputuiride uocatum Insulas for- — Caputuiride Insulæ fortunatorum
tunatorum contigerunt, nunc Capitisuiridis dictas, ultra
Cancrum sitas: nam hæ plures sparsæq; sunt, aliæ alijs au-
straliores, in quibus omnis poetarum uanitas de his appa-
ruit. Nam desertas inuenerunt, uacuasq; colonis, præter
unam quæ fert fructus, & quod Plinio Xilinum linum, ho- — Linū Xilinū
die cotonum uocatur. Paulo ulterius aliam in littore terram,
ubi utriusque sexus homines coloratos nudosq; agere repe-
rerunt, nulla lege aut pecuniæ commercio, sine literarum
notitia, ueluti pecora uino frumentoq; carentes, ac radice
quadam pingui quæ abunde suppeditat uescentes. Hinc serui-
tia puerosq; Lusitani mercantur, eosq; uel uitpote aut con-
chis marinis aut peluibus æreis commutant. Apud eos præ-
terea Elephantorum copia, tum animalium eorum quæ Ze-
bethum uulgò appellatum procreant, quod ego animal Ca- — Catoblepas
toblepum suprà mihi enarratum ex argumentis putauerim.
Insuper psittacorum insolita species, quos Romæ adductos
uidimus, ac serpentes mille passibus longitudine, qui certo
anni tempore armenta, tum pastores ipsos solidos deuorant.
Post hæc insulas alias quas partim deleuerunt, partim deso-
latas esse animaduerterunt ob serpentum, tum etiam mu-
rium magnitudinem. Longius uerò meridiem uersus pro-
cedendo, deuentum ad gentes qui auri uenas habent in sco-
be extractas, quam scobem uilibus rebus commutant. Qua-
re reges Lusitani in eo loco ut tutius agatur arcem consti-
tuere. Visa etiam ab eis in ea parte sæpius Oceani monstra,
speciem equorum, uitulorum, luporum præ se ferentia, quæ
aduentu nauium in littus exiliunt. Postremo uasto in pela-
go nauigantes contigere ciuitatem, quam Maugongum no-
minant, uallo pro mœnibus circundatam, quæ uiros ad cen-
tena millia procreat. Huic rex præsidet qui aduenientes Lu-
sitanos eo itiner inuitant, septemq; atris ex eo loco uiris do-
nant, qui sese coram honoris gratia sponte interemere, quo-
rum capita deinde cocta iussu regis respuentibus Lusitanis op
pidani depasti sunt. Vescentem regem, magna ministrorum
mulierumq; ue, tum canentium atq; saltantium multitudo cir-
cumsistebat,

cumsistebat, spectaculo etiam multis millibus conuenienti-
bus. Mos etiam illis, extinctum regem chariores unà om-
nis ministros morte sibi conscita consequi, putantes hoc amo-
ris & meriti gratiam. Has igitur omnis Gymneæ terras
appellant, quod nudi forte ex magna temporis parte in eis
agant. Sed nuper anno M. D. auspicijs Hemanuelis regis Lu-
sitaniæ gloriosissimi, rursus hoc iter cum X I I. nauibus re-
petentes, ignotum seculis omnibus pontum terrasq; olim in-
adcessas attigerunt, ac procul à promontorio Capitisuiridis
milliaribus M C C. inter Zephyrum & austrum, ultra uerò
Cancrum partibus X I I I I. insulam nouam ac maximam in-
Insula S. Crucis uenerunt, quam S. Crucem appellauere. In hac homines
degunt Anthropophagi, nudi, capillati, colore ruso potius
quàm atro, sine moribus, sine legibus, sine Deo, more fe-
rarum: incolumes alioquin ac diu uiuentes, materia omnis
generis, herbisq; abundant quibus panes conficiunt. Quod
autem uti quidam scribit, qui in eo se dicit itinere fuisse, hæc
terra partibus etiam L. ultra æquinoctialem ad alteram ar-
cton perseueret, hoc Lusitani non affirmant: multoq; minus
mihi uerisimile, quod ipse prope ad eandem arcton parti-
bus X V I I. adcesserit, quum ob glaciem rigentem nullus ad
nostram ad X X X V I I. propinquare ualeat, nec enim di-
uersa est antarcticus natura. Ego uerò nullum extra zodia-
cum continens uersus meridiem ex autoritate doctorum ho-
minum puto, neque si esset, habitabile omnino foret ob so-
lis humilitatem ex absidis opposito apud eos constituti, ut sa-
tis in Astrologia disserui. Inde uerò nautæ soluentes ad ulti-
mum sanè per Atlanticum mare promontorium, idemq; ter-
rarum ex ea parte postremum, ad antœcos nostros perti-
Promontoriũ Bonæ spei nens, die X I I. peruenere, quod Bonæ spei appellant, tribus
millibus & sexcentis miliaribus ab eadem insula distans. Vl-
tra uerò æquinoctialem partibus X X X I. Vnde per Aethio-
picum littus conuersi, tempestate sex naues disiectæ sunt:
Zaphala sexq; tantum ad Zaphalam incolumes adplicuere. Hanc esse
Ophir putant ex argumentis, quæ Salomonis libris Ophir appella-
tur, ob auri uenæ magna copia repertas. Hic etiam nudi
degunt sine lege, aut Deo, atro colore, modica uoce, &
Anthropophagi: aurum tantum ferentes, quibus dominatur
Quilloæ rex rex Quilloæ, urbis sitæ in littore Arabico, ad quam inde
peruenerunt: ex eiusq; in amicitiam conciliati literis Arabi-
Melindæ rex cis, ad regem postea Melindæ in eodem littore, qui ambo
citra rubrum mare in finibus Presbyteri Ioannis consistunt,
Abecus quem Abecum uocant, quod ferratum significat. Nam ferro
candente ac stigmate in ore notati loco baptismatis existunt.
Callicutum Melindæ igitur regis fauore duceq; Callicuti portum conti-
gerunt, sexto postquam domo discesserant mense, itinere
milliarium X I I. millium, eo longiore, quod non recto, sed
obliquo cursu procedere sit opus. Hoc enim emporium In-
diæ primum est, quò ex Taprobana uicina, cæterisq; circa
nationibus, aromata, mercesq; aliæ conuehuntur: situm su-
pra Canticolpum, sinum Ptolemæo uocatum, ubi sunt Indi
fluminis ostia. Inter Melindam uerò & Callicutum per idem
Magadaßi littus regnum est Magadaßi, quæ urbs equis optimis abun-
dat. Deinde angustia maris rubri sex fermè miliarum, quæ
Zugaterra insulam habet Zugaterram: ulterius uerò in ore maris Per-
Culphar sici altera insula Culphar, deinde Agramutium: his duabus
Agramutium rex Saracenus ac Mahumetanus imperat, copiaq; margari-
Cambaia tarum & equorum reperitur. Post has Cambaiæ ciuitatis
rex potentißimus, simul & mercium omnium opulentia di-
tißimus in Indiæ Arabiæq; confinibus, qui proximis ante
annis ex idololatra factus est & ipse Mahumetanus. Lusitani
igitur quum ad Callicuti portum peruenissent, acceptis ob-
sidibus regem adeunt, eiusq; amicitiam donis sibi conciliant:
fuere autem aurea, argenteaq; uasa, aulæa affabre picta,
puluilliq; & umbraculum ex aureo panno. Pauloq; pòst ob
mercatorum ibidem degentium inuidiam, falsa referentium,
in suspicionem uenere, eorumq; causa Christiani per tumul-
tum plures cæsi fuerunt. Quare inde soluentes naues regias
X. incenderunt. Deinde ulterius milliaribus C X X. urbem
Colchinum petiere: nam & Colchinum sinum & Colchos Colchinum
alteros in hac parte Ptolemæus ponit: huius regem amicum
reperiunt, alteriq; inimicum, cuiusq; auxilio negotia transi-
gunt. Hic enim magnum Christianorum numerum S. Tho-
mæ uocatorum uidere licet, quorum sacerdotes in magna S. Thomæ corpus
degunt uitæ abstinentia, inq; templis eorum crux tantum re-
peritur: sacrificant pane azimo, ac uino ex uua passa &
aqua expresso, quod cætero careant. Apostoli corpus hinc
procul C C C L. milliaribus situm est apud oppidum Maila- Mailapur
pur, haud sanè magnum, gentibus Sultano subiectis custo-
ditum, quod oraculi causa uicinis populis magnopere addi-
tur, præsertim Malchinæ urbis apud Gangem fluuium sitæ, Malchina apud Gãgem
ubi aloës & fictilium pulcherrimorum tum gemmarum co-
pia conspicitur. Lusitani autem ubi naues L X X. eorum ho-
stis Callicuti regis aduersus uenientes uidissent, subito consi-
lio abire coacti cum obsidibus Colchini, & sex tantum saluis
nauibus mercibus oneratis X V I. mense quàm discessere do-
mum reuerterunt. Hemanuel uerò I I I I. obiter naues, prio-
res uestigatum, quatuor ante mensibus præmiserat. Hæ duas
primo naues Saracenorum comprehensas, deinde aliam re-
gis Callicuti mercibus plenam cremauerunt, ausæq; cum ma-
iore illius classe congredi uictrices discessere: nec mirum
quum illæ ex arundinibus magna ex parte contextæ sint: lo-
coq; clauorum bitumine connexæ: nostris autem collatæ
longe robore inferiores existunt. Eodem insuper anno rex
idem naues misit X X V. armis munitas cum Petro Aluezca-
brale præfecto, qui primus etiam præfuit: quarum sex ad
oris maris rubri obsidionem remansere. Cæteræ iter sequen-
tes ubi aliquandiu Callicutum terra mariq; populando in-
festauere, Colchini regem repetunt: ac redditis obsidibus,
acceptisq; quos ipsi admiserant, donis insuper cumulauerunt.
Fuere autem, corona aurea gemmis ornata, uasa duo ar-
gentea, serici purpurei copia ad uestes, duo tapetia, toti-
dem aulæa pulcherrime discriminata, tentorium castris ido-
neum opere sumptuoso, quibus ille libenter acceptis domum
eorum procuratori perpetuo adsignauit. Insuper Hemanueli
dona & ipse alia remisit. Ex his itaque decem partim apud
Callicutum, partim apud Cananorum mercibus onerant. Est Cananori rex
enim hoc aliud Indorum emporium in eodem littore uersus
Arabiam, cui rex item idololatra præest, cuius regem post
Colchinum amicißimum habuerunt. Cum his itaque anno in-
sequente domum reuertunt: reliquæ ex mandato regio, ut
bellum contra Callicutum prosequerentur relictæ, quæ ma-
xima in eius portu incommoda intulere, naues Saracenorum
X X X V I I. mercibus plenas diuerso tempore cremauerunt,
ex quarum præda onustas domũ I I I I. remiserunt. Quumq;
ad colloquium de pace cum rege uenissent, minime conue-
nere: petebant enim ante omnia, ut duos Romanos transfu-
gas redderet. Naues autem quæ mare rubrum obsidebant,
testabantur omnem oram fama perterruisse. Hemanuel in-
terea X I I. rursus alias in Indiam eodem misit itinere, quæ
Melindo regi in primis muneribus gratias referrent. Fuere
autem equi phaleræ cum ephippio & calcaribus, ex serico,
argentoq; & auro laboratæ: pannus russatus, & sericum
purpureum: quantum ad uestem amplißimam satis: puluil-
liq; & thoral & umbraculum ex aureo fulgentiq; panno:
quibus ille lætatus ac in littore ariete more suo immolato, VII.
festos egit dies: in quibus Lusitanos rerum omnium copia
gratis pauit, præterquàm panibus, quibus carent. Mox De moribus Indiæ
de moribus, de situ Callicuti suprà narraui. Latitudo eius
poli X. partium existit, sine mœnibus domus sparsæ, atta-

men marmoreæ pleræq; calceq; constructæ, ac palmis contectæ. Fructibus omnis generis abundant, præterquam olea, folijs nunquam deciduis, cynnamomū inter ligna urentes: arborq; apud eos una, unde oleum, mel, uinum, acetum, funes quoq; demetunt. Fructum insuper citri magnitudine ficus habent, ager aquis salientibus irriguus. Homines semicolorati. Rex simul & omnes nobiles ac nudi superiora incedunt, tantum pubetenus serico aut tenuibus amicti linteis, cum scuto & stricto ense in summo latiore: barba quoque depexa ac pileo. Fœminæ eodem item modo uestitæ sparsis tamen crinibus. Bis in die uescuntur, oriza, lacte, butyro, saccharo, ac fructibus: aquamq; potant. Virgines ante connubium prostituuntur, prima nocte cum sacerdotibus iacent, una pluribus collocatur. Rex tamen duas habet: quæ illo absente cum sacerdotibus & ipse cubitant: quapropter non filij, sed fratris filij succedunt. Vterque uero sexus tanta corporis munditia, ut ter quotidie ex lege lauent: gemmas ex auribus perforatis pendentes habent. Rex lectica derfertur, magna musicorum turba comitatus: nemine tamen præter certos appropinquante, uulgus nec etiam uidet aut alloquitur. Alloquentes autem ore demisso, oppositaq; ori manu fantur. In funere autem rex nobilesq; cremantur: plebes autem tumulatur, cinere caput humerosq; sparsi. Adorant idola, incantationibus dediti: scribunt stylo ferreo in folijs palmarum: literis utuntur Arabicis & Chaldæis. Bragmanes eorum philosophi, sic hodie quoque appellati, ueterem retinent ritum in rerum omnium abstinentia uiuentes. Iudæos (nam & hoc eō genus etiam fluxit) male tractant: at contra, Christianos honorant: eisq; de uia decedunt. Cæterum inquilinorum aduenarumq; negotiatorumq; magna ibi copia, ex Mecha, Babylonia, Aegypto, Persia, aromata, fictilia, gemmasq; uendentiū. Inter hos Guzerati quidā uocati, idololatræ, corporeq; atri, à bubula omnino abstinent, bouemq; occidere nefas putant. Estq; hodie puer Indus in domo cardinalis Vlyxiponensis, ex ea regione aduectus, hac adeo obstinatus superstitione, ut nullo pacto abduci queat. Nummis utuntur Venetis aureis. Mense autem Nouembr. inde naues soluentes mercibus onera tæ Mecham tendunt, metropolim in Arabico littore, ubi corpus Mahumeti. Inde quoq; Babylonem Aegypti, post Alexandriā postremo Venetias. Versus autem mediterraneam in Callicuti finibus Narsingua est oppidū, equis, elephantisq; refertum, in qua coniuges in uirorum sepulcris cremantur. Hæc igitur omnia Dei optimi benignitate & Hemanuelis regis uirtute nobis patefacta, quæ iam ex fama peruulgata, partim etiam ex ipsius regis epistola quadam deprehenduntur, qui ad ultimum naues etiam XXX. eō misit, mandatis uti aliquo modo, Taprobanam, quam Cielan nunc uocant, explorent: quò tandem cursum quandoq; dirigere spes erit haud longa. Sultanus autem Aegyptius ereptum sibi dolens uectigal reliquorum iam Christianorum, Alexandream huius gratia mercis adeuntium, proximis annis ad Iulium pontificem oratorem denunciatum misit, nisi abstineant se quoq; Hierosolymitanum iter prohibiturum. Huius itaq; laudis æmuli nautæ Hispani, qui sub Ferdinandi regis auspicijs agunt, duce Christophoro Columbo, anno M CCCC XC VI. a Gadibus soluentes ad DCCC. milliaria inter Zephyrum & austrum, unam ex fortunatis Canariam repererunt, canibus magnis, ut ait Plinius unde nomen accepit, tum palmis cariotas ferentibus, nuceq; pinea ac melle refertam. Nunc autem in ea sacchar ū conficiunt. Rursus uerò a Gadibus peregrinantes, quum per Scythiæ clima remigare perhiberentur, per Alexandriæ ferè parallelum non ad antœcos, ut Lusitani, sed parœcos nostros cursum dirigentes die XXXIII. plures inuenerunt insulas parum inter se distantes, ultra fortunatas XX. ferè partibus sitas. Ex his uni Hispaniæ nomen indidere, præsidemq; nuper constituere: alias uerò Ioannam, Cannibulam, Iamacam, Dairam nominauere. In omnibus autem nudi agunt, tantum palmarum frondibus tecti, colore albi: herbis uictitant, sine lege, sine Deo, in quibusdam etiam anthropophagi. In Canibula uerò Amazonum repertum genus, sic etiam sine uiris degūt, eos tantum causa prolis accersentes, armis deniq; sese tuentes: perhibent & auri plurimum hæc etiam ferre loca, sed præter omnia, quam nunc bombycem, seu cotonium uocat, ligniumq; fullonium, quod uerzinum appellant. Monstra enim de quibus tam multum scriptoribus licet, nusquam uisa. Ad hos igitur Macedonum seu Romanorum, neq; arma, neq; nomen penetrauere. Apostolorum autem uoces peruenisse quis credat? sed credere fas est: etenim in omnem terram exiuit sonus eorum: nisi forte ex Hieronymi sententia uaticinium id dies luculentius aperiat, ut iam perspicimus hoc tēpore pientissimorum regum amborum uirtute ac prouidentia, qui ad hos omnis religiosos miserunt uiros. His accedit Ferdinandi regis catholici noua gloria, qui hoc anno M D V. classe in Africam cum Petro Ferdinando missa, ac in maris Hesperij littore portu Saracenorum munitissimo idibus Septemb. mira celeritate per uim recepto, spem plane dedit huic sæculo, omnem paulatim Africam cum reliqua orbis ignota barbarie ad Christi synotidem, ac Romani pontificis autoritatem, breui tempore deuenturam.

Bragmanes

Mecha

Narsingua

Taprobana Ciela

Canaria insula

PRIMI TOMI, CONTINENTIS GEOGRAPHIAM, FINIS.

SEQVITVR SECVNDVS, HABENS ANTHROPOLOGIAM.

AD IVLIVM II. EPISCOPVM VRBIS ROMAE SANCTISS. R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER DECIMVS TERTIVS.

*

BSOLVTA B iam locorum simul cum rectoribus & gestis nomenclaturæ, homines deinceps reliqui gentium omnium ac temporum, qui materiam qualemcunque scriptoribus de se loquendi tradiderunt, adijcientur. Clarius enim ad humanæ uitæ frugem communicari non fuerit, si ab exordio bonorum atq; improborum typum in primis fratribus conspicimus: ac eos per unam ecclesiam, quæ, ut ait Gregorius, à primo Abelo iusto cœpit, usque ad extremum orbis electum duratura, multis laboribus & ærumnis aduersus impios resistendo iugiter eminentem: cuius per omnes ætates fuere participes & philosophi multi, & alij moribus præditi, Deum optimum maximum colentes: ac quod post fatum ex eis restaret, tutum ipsius fore prouidentia putantes. Atque ut alios iam receptos prætercam: quis ex Græcis Pythagoram, Socratem, Aristidem, Apollonium: ex Latinis item, Numam, Nasicam, Paulum Aemilium, & Aemilianum filium: Catones duos: deinde Senecam, Traianum, Titum, quorum modestiæ tam multa nobis exempla traduntur: non existimauerit curæ Deo fuisse dum uiuerent: ut uerum sapientiæ lumen, quod nunquam etiam ex sententia Platonis in uita serum est, quandoque adipiscerentur: & cum postea defunctis mitius actum extitisse? Nunc autem cum Dei benignitate, ac seculi felicitate, tam lata nobis ad uirtutes ac sedes beatorum uia sit aperta: ab eadem cupiditatibus omnibus occupati, contra illorum auertimur disciplinam, qui sanguine nobis hanc patriam peperere suo: quibus profecto si per eos, quorum erat officium occursum his temporibus fuisset, non tot bellis ardentem Italiam, aut duces tot militum sanguine abusos uidissemus: non tot regnorum ac familiarum euersiones, tot stupra, incendia, ruinasq; lugeremus. Sed iam tuæ partes erunt beatissime papa, rem quassam dudum synodi celebratione sarcire: unico maioribus nostris in rebus afflictis remedio: quo sine, magnopere uereor, ne dominicum de uinea transferenda uaticinium nostris iamiam ceruicibus impendeat.

RATIO TEMPORVM.

Prima ætas duo mil. CCXLII.

BELVS, Chainus, Seth ex protoplasto, qui annis uixit DCCCCXXX. Ex ultimo ætate CXX. annorum suscepto deinceps genealogiæ, Enos, Chainan, Malalehel, Iaret, Enoc translatus. Matusalem qui uixit annis DCCCLXXIX. Lamec. Noemus, à quo secunda ætas finem continet, annorum duo mil. CCXLII. Sem, Arphaxat, Salem, Heber, unde Hebræi: Phalec quando turris & uox multiplex: Reu, Saruc, Nacor, Taram, Abraamus, à quo tertia ætas finem cõtinet annorum tria mil. CLXXXIIII. Isaacus, Iacob, Leui, Cahat, Amram, Moses, à quo usque ad Abraamum DXL. usq; ad Dauid CCCC. Iesu naue, Iudas, Gotoniel, Aiot, Sangar, Delbora matrona cõtra Sisaram. Gedeon, Abimelec, Thola, Iaber, Iepte spurius qui filiam immolauit, Abessan, Abialon, Abdon, Samson, Heli. Samuel, Saul rex primus, Dauid, à quo quarta ætas finem continet: annorum quatuor mil. CXXIIII. Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, sub quo Michæas, Helias, & Hliseus fuere. Ioram, Ocozias, Gotolia mater Ocoziæ, Ioas, Amasias, Azarias, qui & Ozias. Sub his fuere Amos, Osia, Ionas, & Ioel: Ioathan, Achan, Ezechias, sub quo Esaias. Manasses, Amon, Iosias: sub quo fuere Hieremias, Sophonias, & Baruc. Ioachim quem Pharao cepit: eiusq; filium Heliachin regem constituit, uocauitq; Ioachin. Huius alter Ioachin successor capitur & ipse à rege Babiloniæ, constituto Sedechia patruo rege, unde cœpit quinta ætas: ad quem, usq; à Dauid rege fuere anni CCCCLXXX. Sedechias igitur quum rebellasset à Nabuchodrosoro illum cæcitate mulctatur: ac cum tota gente captus Babylonem ducitur, ubi ipse ac successores annis fuere LXX. sub regibus Assyriorum, Nabuchodrosoro, Maradac, & Balassare. Deinde sub Astiage Medo. postea Cyro, Cambyse, Dario Histaspis filio, cuius anno secundo populus reductus, & templum renouatum. Darius regnauit annis XXXVI. Xerxes XX. Artabanus VII. Artaxerxes XLI. sub quo Mardochei et Hester historia. Sogdoanes mensibus VII. Darius nothus XIX. Mnemon XL. Ochus XXVI. Narses IIII. Darius Arsani VI. Alexander XVII. Ptolem. Lagi XL. Philadelphus XXVIII. Euergetes XXV. Philopator XVII. Epiphanes siue Illustris XXV. sub quo gesta Maccabæorum: Auletes XXVII. Dionysius XXX. Cleopatra XXII. Augustus quando natus dominus, ad quem à Sedechia capto anni sunt DC. à mundi origine quinque mil. CC. apud Isiodorum. Apud Nicephorum Gregoram quinque mil. D. Reges item X. tribuum, & succedentes sacerdotes repetam. Hieroboam post Salomonem, Nadab, Bahasa, Hela, Zambri, Acab, & eius uxor Iezabel: sub quibus Helias prædixit claudi cœlum, & sacerdotes Bahal interfecit. Ocozias, Ioram, sub quo Heliseus: Hieu, qui Iezabelem impiam de fenestra præcipitari iussit: & nihilo minus tumulari, quod esset de stirpe regia. Ioas, sub quo Heliseus aduersus Assyrios uictoriam prædixit. Ieroboam, sub quo Ionas. Zacharias, Sellum, Manahen, Phaceias, Phacee filius Romeliæ, Osee filius Hela, quem Salmanasar rex Assyriorum captiuum duxit, cum tota Samaria & populo Israël, præter Hierosolymam & tribum Iudam, regnante apud eos Achan. Simul sacerdotes, Aaron septimus ab Abraamo: Eleazarus eius filius, sub quo defunctus Moses, & tabernaculum testimonij fixum in eremo. Phinees, Abiud, Achito: sub quo Samuel: Heli, Abiathar sub Dauid: Sadoc. Achimas, Azarias, qui Ozam ingressu san[c]ta sanctorum prohibuit: Vrias, qui apud Esaiam fidelis describitur. Gonnias uir nequam sub Ezechia rege. Eleachin. Chelcias sub Iosia rege. Soras ductus Babylonem inter captiuos morabatur. Iesus

Secunda DCCCCXLII.

Tertia ætas DCCCCCXL.

Quarta CCCCLXXX.

Quinta, DC.

Sexta

eius filius qui reuertens templum refecit. Ioachim sub quo
Neemias mœnia restituit. Ioannes, Iad, sub quo Alexandri
regnum cœpit. Onias, Simon Iustus ex factis cognominatus.
Eleazarus, sub quo L X X I I. interpretes. Manasses, Onias,
Simon: cuius ut benemeriti de lege Hebræorum, ac templo
exornato, meminit Iesus in sua sapientia. Huius Onias &
Iason. Ex his Oniam sacerdotem optimum, Simon templi
præpositus homo sceleratus euertere cupiens, ad Seleucum
uenit, eiq́; persuasit, ut Heliodorum mitteret ad ærarij gazam
surripiendam. Ille uerò prodigio apparentis equi armati, prostratus humi, ac calcibus petitus, ipsius Oniæ precibus ad Deum reuixit. Interim re sopita: Iason Oniæ frater, homo item nefarius, ad Antiochum illustrem, qui Seleuco successit, cum Tobiæ filijs, quos Onias expulerat, accessit: ab eoq́; pecunia sacerdotium impetrauit: quumq́; postea Menelaum Simonis prædicti fratrem ad regem oratorem de suis rebus mitteret: ille fauore in se conuerso, eum sacerdotio spoliauit. Simone rursus postpaulo deiecto, Lysimachus eius frater surrogatur. Hunc demum Alcimus alienigena. Menelaus interim corrupto pecunia rege reuertitur: ac ut frater Onias supradictus, qui componendæ rei gratia ad Antiochum profectus erat, & in exilium Daphnem missus fuerat, interficeretur cum Andronico egit. Rex uerò optimi uiri necem, morte Andronici est ultus. Igitur quum hi quatuor ex ordine sacerdotes omni libidine puerorum, gymnasiorum, præputiorum, ac alieno ritu sacrificandi patrum legem causa regis, cui urbem tradiderunt, fœdassent: Matathias Maccabæorũ pater non passus talia, legatum regis interfecit, arma corripuit: cum sequentibus qui saluam patriam esse uellent. Quumq́; quodam die sabbati mille è suis uacantibus interfecti essent, instituit, ut deinceps ea die minime ab armis uacarent. Huius filij fuere, Iudas, Ionathas, Simon, item Ioannes Simonis filius Hircanus cognominatus. Aristobulus eius filius, qui primus se regem fecit post reditum è Babylone annis C C C C L X X V. Alexander Aristobuli frater, Alexandra uxor, Aristobulus eius filius, qui Hircanum fratrem expulit, quem Pompeius restituit Aristobulo Romam ducto, sub quo Iudæi tributarij facti. Tempore procedente, sub Tyberio pontificatus annualis ac uenalis factus est. Reliquam Iudæorum historiam in geographia, ubi de Hierosolymis narraui, percurri. Hoc tantum

Abraamus ad temporum annorumúe rationem. Sub Abraamum Ninus
Ninus rex Assyriorum fuit, quem supra omnis ignota historia, præter sacram, cuius successores per uiros X X X V I. annis, ut
ait Augustinus M C C. durauere usque ad Sardanapalum.
Moses Sub Isaac, Phoroneus primus Argeorum rex. Sub Mosen,
Cecrops Cecrops primus Atheniensium rex: à quo usque ad Codrum
ultimum anni fuere C C C C X X I X. à Codro cœpere magistratus perpetui, durauereq́; annis C C C L X X X I I. Deinde magistratus X. annorum cœpit à Charopo Aeschyli fi-
Iosue lio, qui fuit tempore urbis conditæ. Sub Iosue Mosis successore anno uidelicet ter mil. D C C L X X. fuere Ianus, qui
Ianus primus incoluit Latium, Saturnus: Minos rex primus Cretensium: Dardanus ex Coritho Iliensium autor. Cadmus, & Phœnix duo regna cœperunt, Thebanorum, & Phœ-
Atys nicum. Atys Lydorum rex, pater Lydi, & Tyrrheni, è quibus Tyrrhenus anno ter mil. D C C C L X X X. primus in Hetruriam nauigans, ciuitates in ea condidit. Sub iudices item anno ter mil. D C C C C X X X. Argonautæ fuerunt. Post annos uerò X X X. uidelicet ter mil. D C C C C L X. septem duces. Anno quater mil. bellum Troianum. Euander, & Hercules in Latium uenerunt. Anno quater mil. C L. sub
Carthago Salomonem Carthago cœpta, diruta D C C. post annos. Anno
Caranus quater mil. C C C L X X X. Caranus primus Macedonum rex
cuius successores usq́; ad Alexandrum uiri X X X V I I. annis
ferè quingẽtis. Anno quater mil. C C C C X X. prima olympias. Anno quater mil. C C C C X L. urbs Roma condita. Sub urbem conditam Charopus Aeschyli supradictus, & L. ferè ante annis Esaias, & Ezechias rex. Sub Ancum Martiũ Hieremias. Sub Numam Pherecydes. Sub Seruium Tullum Pythagoras. Sub Tarquinium Superbum Crœsus rex ultimus Lydorum, Cyrus, Solon, Pysistratus: pauloq́; post Pericles, & Sophocles. Ab urbe condita ad reges exactos C C X L. ad decemuiros C C C I. ad aduentum Gallorum C C C L X X. ad Alexãdrum magnum C C C C X L. Quando item Athenis Plato, & Aristoteles, & X. oratores, quorum principes Demosthenes, & Isocrates. Ad Pyrrhi aduentum C C C C L X. ad initium primi belli Punici C C C C X C. ad initium secundi D X X X I I. ad initium tertij D C I. ad bellum ciuile D C C. ad Augusti mortem D C C L. ante uerò annis X V. natus est Christus.

ABLABIUS genere Aegyptius ex humili loco, præfectus prætorij Constantini principis in magna fuit, eo uiuente, dignatione: adeo ut unà cum Constantio filio imperij rector relinqueretur: ac se non satis acceptum successori animaduertens, in Bithyniam secessit: ubi tandem interfectus ab eo, ut autor Eunapius in uita Aedesij. Alter huius nominis genere Gothus educatus Rauennæ, scripsit de bello Gothorum, temporum illorum historiam complexus. Achæus Eretricus poeta tragicus olim L X X I I I I. paulò iunior Sophocle, tragœdias X L I I I I. docuit: uicit autem una. Fuit & alter iunior item tragicus, qui & unam ipse reliquit. Suidas. Achatius orator egregius è Cæsarea Palestinæ, sodalis Libanij sophistæ, ad quem sunt plures eius epistolæ, uehemens in dicendo, & modum referens antiquum, ætate admodum adolescens, ita ab hominibus suspiciebatur, ut iam senex & Libanij famam superaturus: de quo uiro pluribus scribit Eunapius: unde hæc sumpsimus. Hunc Hieronymus scribit factum postea Christianum, ac præsulem Cæsareæ, multa scripsisse, magnaq́; apud nostros autoritate fuisse, sub Constantino principe, uocatumq́; μοοφθαλμον, quod altero captus esset oculo. Suidas dicit synodum eum Nicenam recepisse, libellumq́; de fide orthodoxa edidisse. Alium quoque Achatium idem Suidas ponit patriarcham Constantinopolitanum maximo in honore apud Leonem imp. Accius & Pacuuius poetæ in tragœdijs grauissimi, grauitate sententiarum, uerborumq́; pondere, ac autoritate personarum, Cæterum nitor, & summa in excolendis operibus manus, magis uideri potest temporibus defuisse, quã ipsis: uirium tamen Accio plus tribuitur. Pacuuium uideri doctiorem, qui esse docti adfectant, uolunt autor Quint. Valerius autem tanta eum confidentia fuisse ait, ut Cæsari uenienti in collegium poetarum non adsurrexerit, quòd maiore se in eo loco putaret autoritate. Idem statuam in æde Camœnarum maiorem se posuit, cum ipse breuis esset. T. Accius Pisaurensis, cuius accusationi Cicer. respondit pro A. Cluentio, inter claros oratores ab eodem in oratore ponitur. Accius Næuius, de quo Cicero primo de diui. sic ait: Quum hic olim ob paupertatem sues puer pasceret, una ex his amissa uouisse dicitur, si recuperasset, uuam se Deo daturum, quæ maxima esset in uinea. Itaque sue inuenta, ad meridiem spectans, in uinea media dicitur constitisse. Cumq́; in quatuor partes uineam diuisisset, trisq́; partes aues abdixissent, quarta parte quæ erat reliqua regione distributa, mirabili magnitudine uuam inuenit: qua re celebrata, cum uicini omnes ad eum de rebus suis referrent, erat in magno nomine: ex quo factum est, ut cum ad se rex Priscus accerseret. Cuius cum tentaret scientiam: accuratius dixit ei cogitare se quiddam, id posset ne fieri consuluit: ille augurio acto posse respondit. Tarquinius

Marginal notes (right column): Ablabius; Achæus poeta; Achatius sophista; Achatius patriarcha; Accius poeta; T. Accius Pisauriensis; Accius Næuius

quinius autem dixit, se cogitasse cotem nouacula posse præcidi. Tunc Accium iussisse experiri: ita cotem in comitium adlatam, inspectante & rege, & populo nouacula esse discissam. Ex eo euenit, ut & Tarquinius augure Accio Neuio uteretur, & populus de suis rebus ad eum referret: cotem autem illam & nouaculam defossam in comitio: supraq; impositum puteal accepimus. Attilij diuersa Ro. cognomenta sumpsere.

L. Attilius Calatinus

L. Attilius Calatinus cos. aduersus Carthaginien. profectus, maximis & munitissimis ciuitatibus Aetna, Drepano, Lilybæo, hostilia præsidia deiecit: Panormum cepit: totam Siciliam peruagatus, paucis nauibus magnam hostium classem cum duce Amilchare superauit. Cumq; in locum iniquum temere duxisset exercitum, à Pœnis circumsessus M. Calphurnij tribuni militum uirtute ac opera euasit, qui cum C C C. militibus eruptione facta, hostem in se conuertit, ac pugnans in prælio cecidit: semianimusq; demum à consule inuentus ac sanatus est. Idem Attilius ante clausum Ianum, Sardos tumultuantes uicit, ac de his triumphauit: idemq; dictator primus qui extra Italiam exercitum duxerit. Liui. X V I I. & X I X.

M. Attilius Regulus

M. Attilius Regulus cos. fusis Salentinis triumphauit: primusq; Romanorum ducum in Africam classe traiecit: Amilcharis quassata classe, naues longas tris & L X. oppida C C. & totidem hominum milia cepit: absente eo, coniugi eius, & liberis ob paupertatem sumptus publice dati. Mox arte Xanthippi Lacedæmonij mercenarij militis captus, & in carcerem missus. Legatus de permutandis captiuis Ro. missus, dato iureiurando, ut si non impetrasset, ita demum rediret, in senatu conditionem dissuasit: reiectisq; ab se coniuge & liberis, Carthaginem remigrans, ibiq; in arcam ligneam coniectus, clauis introrsum adactis, uigilijs oculos ad solem uersando, ac dolore extinctus est. Cæcili. Hunc Attilium Liuius scribit in Africa portentosæ magnitudinis serpentem cum maxima militum clade occidisse: & cum prospere aliquot prælijs contra Carthaginien pugnasset, successorq; ei non mitteretur, id ipsum per literas questus est, in quibus inter causas erat, quòd agellus eius à mercennarijs uastaretur.

M. Attilius Seranus

M. Attilius Seranus, L. Valerius Flaccus, L. Val. Tappo triumuiri Bononiam Latinam coloniam deduxerunt: ex S.C. tria hominum mil. sunt deducta, quibus L X X. iugera: cæteris quinquagena sunt data. Liuius.

M. Attilius Glabrio

M. Attilius Glabrio cos. Flaminio successit in bello Macedonico, legatos secum duxit M. Porcium Catonem, & L. Val. Flaccum, consulares ambos: Antiocum, & Aetolos eius auxiliares insigni clade apud Thermopylas, auxiliante Philippo bello nauali uicit. Dumq; reuersus triumphum peteret: ei P. Sempronius Gracchus, & Rutilius trib. pl. diem dixere ob prædam regiam interuersam, neq; in ærarium relatam: testimonio grauissimi uiri Catonis, qui cum eo legatus fuerat, absolutus est, triumphus ei decretus. Causa accusationis inuidia fuit, quòd homo nouus tam cito creuisset. Liui. de bel. Mac.

C. Accilius miles

C. Accilius miles C. Cæsaris nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppim hostiũ dextra, & abscissa, eam leua apprehendit, nec ante dimicare destitit, quàm eapiam profundo mergeret: factum illud memorabile Cynægeri Atheniensis imitatus, qui idem in consectanda Xerxis classe fecerat: autor est Val. de for. & Tranquil. in Cæs.

Cynigerus

Acilinus

Acilinus item miles Belissarij ad portam Pincianam solus impetum Gothorum repressit, ut autor Procop. Acilinus iunior mihi inter Mantuanos scribitur.

Achillas præsul

Achillas Statius Alexand. scripsit de Leucippo & Clitophonte, aliaq; amatoria: postea Christianus factus præsid. eiusdem ciuitatis ordinatur: omnimodam deit. de historiam edidit, aliaq; complura. Fuit alter hoc nomine præfectus regis Ptolemæi, qui Pompeium interfecit.

Acylas philosophus

Acylas philosophus de syllogismo commentarios edidit. Fuit item alter grammaticus, & musicus. Suid.

Acron med.

Acron Agrigentinus medicus Athenis una cum Empedocle philosophatus est: fuit antiquior Hippocrate: scripsit lingua Dorica de medicina librum unum. In huius sepulcrum Empedocles, ut alij uolunt, Simonides lepido disticho lusit ἄκρον᾽ ἰατρὸν ἄκρων, πάτρος ἀκραγαντῖνος ἄκρου, ἀκροτάτης κορυφῆς τύμβος ἄκρος κατέχει. Sui.

Acron dux

Acron Ceninensium dux, à quo deuicto Romulus retulit opima spolia Ioui Feretrio. Li.

Acron gram.

Acron grammaticus qui Horat. poetam enarrauit.

Acusilaus

Acusilaus Atheniensis Romæ ludum aperuit rhetorices. Suid.

Adrianus sophista

Adrianus sophista Phœnix genere, patria Tyrius, Athenis profecit: & docuit magno cultu uictuq; sumptu, M. Ant. principi magnopere dilectus: qui eum Athenis audiuit, Romamq; deinde duxit: postremo Commodus epistolis præfecit, cum excusatione quòd non prius. Morbo tandem iam senex correptus, cum musis, uti solebat, litasset: adorata imp. imagine in tabella, super ipsa expirauit, annos natus L X X X. Ex Philost.

Adrianus martyr

Adrianus martyr sub Maximiano apud Nicomediam cuius festum V I. Id. Sep.

Adrastus

Adrastus rex: uide in geographia, ubi de Bœotia narratur.

Admetus

Admetus rex apud Pheras ciuitatem, cuius armenta Apollo ex fabulis iram fugiens populorum Thessaliæ, quòd crudeliter imperasset, dicitur pauisse, ac ei à Parcis uitæ prorogationem impetrasse, si pro eo alter moreretur. Tempore igitur adueniente, cum eum fata exposcerent, nemo nec etiam parens inuentus qui pro illo mori uellet, præter Alcestem uxorem, pro qua Admetus annuum instituit luctum melicum, ex quo prouerbium in tristibus per antiphrasim, ἀδ μήτου μέλος. ex Tarræo.

Alceste

Aeliorum familia

Aelios cum diphthongo, & Helios cum aspiratione scriptos: utroque modo in antiquis marmoribus inuenimus. Aeliorum familia Ro. pauperrima fuit: adeo ut X V I I. Aelij uno tempore eandem domum habitauerint: unum tantum habentes agrũ Veientanum & locum spectandi in circo. Valer.

Sex. Aelius Catus

Sex. Aelium Catũ, cum legati Aetolorum in consulatu prandentem in fictilibus uidissent, missa ab his uasa argẽtea nõ recepisse, neq; aliud habuisse argenti usq; ad supremum uitæ diem, quã duo pocula quæ socer eius L. Paulus ob uirtutem deuicto rege Perseo donasset: autor est Plin. lib. X X I I I I. ca. X I. Hic ille qui prudentia & iuris ciuilis scientia præditus ab Enniano celebratur carmine. Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus. Censuram cum M. Cethego egit, in qua in spectaculis senatum secreuit à populo, cũ promiscue prius spectaret, cuius rei gratia plebs maxime indignata. Liui. Valerius item de eodem. Sex. Aelius Tubero iureccos. nobilis & pauper, admodũ filiam Pauli Aemylij principis tunc ciuitatis duxit. Filium is habuit: de quo Cic. in orat. ait. Quoniam stoicorum facta est mentio.

Q. Aelius Tubero

Q. Aelius Tubero fuit illo tempore, L. Pauli nepos, nullo in oratorũ numero, sed uita seuerus & congruens cum ea disciplina quam colebat, paulò etiã durior, qui quidem in triũuiratu iudicauerit contra Africani auunculi sui testimoniũ: sed ut uita sic oratione durus, incultus, horridus, itaq; honorib. maiorũ respondere non potuit. Fuit autem constans ciuis & fortis, in primis Gracchus molestus, quod indicat Gracchi in eũ oratio. Sũt etiã io Gracchũ Tuberonis. Fuit igitur mediocris in docendo, doctiss. in disputando. De eodem rursus Cic. pro Mur. mentioné facit, ubi dicit quòd cũ esset prætor in funere Africani po. Ro. ad epulũ inuitauit: pellib. hœdinis & testis Samijs mensis paratis, tanquam Diogenes Cynicus esset mortuus, & non diuini hominis Africani mors honestaretur. Ex quo populus indigne ferens, eum prætura deiecit: dictitans Ro. publicam magnificentiam diligere, priuatam uerò luxuriam odio persequi.

Qu. Aelius

Huius etiam nepos Q. Aelius Ligarium apud Cæs. accusauit, quòd legatus in Africa tẽpore belli ciuilis contra eũ fuisset, quódq; ipsum cũ patre suo ea prouincia quã sorte fuerint

runt adſecuti prohibuiſſet. Defenditur à Cice. luculenta oratione. Pedianus.

Aelius Gallus

Aelius Gallus primus Romanorum, ut ait Plin. libro v i i. Arabiæ bellum intulit, miſſus ab Auguſto, oppida diruit antea non nominata. De eodem item Strabo libro x v i. mentionem facit: ſicuti in geographia in Arabiæ deſcriptione narraui.

Aelius gram.

Aelius grammaticus cognomine duplice duplici: nam & Præconinus, quòd pater eius præconium faceret, uocabatur: & Stilo, quòd orationes nobiliſſimas cuique ſcribere ſoleret, tanto optimatum fauore, ut Metellum Numidicum comitatus ſit in exilium. ex Tranquil. Aelius Meliſſus, de quo Gellius.

Aelius Meliſſus

Noſtra memoria fuit Romæ Aelius Meliſſus ſummo inter grammaticos loco: ſed maiore iactantia & σοφιςείᾳ, quàm opera. Is præter alia quæ complura ſcripſit, librum edidit de loquendi proprietate: ubi matronam eam eſſe dicit, quæ ſemel peperit, quæ uerò ſæpius matremfamiliâs: ſicuti ſuem quæ ſemel peperit, porcaram: quæ ſæpius, ſcropham.

Aelianus

Aelianus ſophiſta Romæ à Philoſtrato magnopere laudatur, quòd Romanus homo tam probe atticiſſauerit, tamq; eleganter peregrinam à patria retinuerit uocem. Scripſit de animalibus, de uaria hiſtoria, de re militari: quæ omnia ad nos peruenerunt. Fuit auditor Pauſaniæ ſub Adriano. Deceſſit annorum l x. ſine liberis, quum cœlebs fuiſſet.

Aeliodorus philoſophus

Aeliodorus philoſophus, quem Adrianus in ſumma dignatione habuit, teſte Spartiano.

Aeliodorus ſophiſta

Aeliodorus ſophiſta ponitur à Philoſtrato.

Aeliodorus præſul

Aeliodorus præſul Tricenſis, quæ ciuitas Theſſaliæ eſt, tempore Theodoſij, uti refert Socrates hiſtoricus, ſcripſit Græce Aethiopicam hiſtoriam libris x. quos habemus. Edidit & περὶ τῆς χρυσοποιίας, id eſt de auro factitio, ad Theodoſium, uerſu iambico, ut teſtatur Gregor.

Aeliodorus presbyter

Alius item presbyter, deinde præſul Altinenſis, ad quem ſcribit Hierony. noſter. cuius ingenium hoc modo taxat. Heliodorus domum ampliſſimam per modicum foramen reſpiciens, tentansq; oſtia concluſa, clauesq; non habens, paucas ad lucem prodere ualuit, ſed quod narrare potuit, hoc fideliter egit. Aemyliorum genus ſcribit Plutar. à dulci facundia leporeq; dictum. αἰμυλία enim lepiditas ſiue placabilitas dicitur, unde etiam Lepidi cognomen ſibi apud eorum plures adſumpſit: apud alios & Pauli & Scauri & Mamerci. Mamercus enim, ut ait Feſtus, prænomen eſt Oſcum: eo quòd hi Martem Mamercum dicunt.

Aemylius Mamercus

Aemylius Mamercus ter dictator: Fidenates deficientes in poteſtatem cum oppido recepit: cenſuræ honorem qui antea per quinquennium gerebatur, anni & ſex menſium ſpatio finiuit: ob eamq; rem à cenſoribus notatus eſt. Liu. lib. i i i.

L. Aemylius Paulus cóſul.

L. Aemylius Paulus Cos. cum Terentio Varrone, temeritate collegæ inire pugnam cum Annibale coactus, apud Cannas cecidit: cuius cadauer inuentum, hoſtis honorifice tumulauit.

L. Aemylius Paulus F.

Huius filius L. Aemylius Paulus, primo conſulatu quem poſt tres repulſas adeptus eſt, de Liguribus triumphauit: rerum geſtarum ordinem in tabula pictum publice poſuit. Iterum Cos. Perſeum Macedoniæ regem apud Samothracas cepit: quem uinctum fleuit, & adſidere ſibi iuſſit, demumq; in triumphum duxit. In tanta lætitia duos filios cum amiſiſſet, poſtridie in ſenatu gratias fortunæ egit, quòd ſi quid aduerſi Reipublicæ immineba, ſua eſſet calamitate conſumptum: ob hæc omnia à populo & à ſenatu conceſſum eſt, ut ludis Circenſibus triumphali ueſte uteretur. Ob huius abſtinentiam & paupertatem, poſt mortem eius dos, niſi diuenditis poſſeſſionibus, non potuit exolui. Hæc Cæcil. Apud uerò Liui. legitur, quòd procos. etiam in Hiſpania aduerſo primum cum Vaſcetanis & Luſitanis Marte pugnauit apud Lyconem oppidum, ubi ſex mil. de eius exercitu cecidere. Anno deinde ſequenti eoſdem Luſitanos fudit: cæſis x v i i i. mil. captis uerò tribus mil. ac c c c. Ob quam rem ſupplicatio à ſenatu decreta.

L. Aemylius Regillus

L. Aemylius Regillus claſſe Annibalem tunc præfectum Antiochi regis uicit. Cui reuertenti in æde Apollinis cum ſenatus datus eſſet, auditis rebus geſtis eius, quoties cum claſſibus hoſtium dimicaſſet, quot inde naues merſiſſet, quot cepiſſet, conſenſu patrum triumphus ei decretus. Liu. libro v i i i. de bello Ma.

M. Aemylius Lep. Porcina

M. Aemylius Lepidus Porcina, his temporibus quibus Serg. Galba paulò minor natu, ſummus orator eſt habitus. In hoc primum apud Latinos lenitas illa Græcorum apparuit, hunc audiuimus adoleſcentes duo prope æquales, C. Carbo, & Ti. Gracchus. Cice. de oratore.

M. Aemylius conſul

M. Aemylius Lepidus pont. max. Cos. cum Catulo, partium Marianarum aduerſus collegam Catulum Sullanum ducem inſurgens, rediuiuos bellorum ciuilium tumultus excitauit: cumq; uellet exules reuocare, ex urbe pellitur, ac in Hetruriam profectus, mox cum exercitu reuerſus ad obſidionem urbis Ianiculum occupauit, Miluiumq; pontem tranſierat: cum Catulus Cos. & Pompeius ipſum pellunt: hoſtis demum iudicatus in Sardiniam abijt, ibíque dolore rerumq; inopia pariter perijt. Florus libro i i i. Plinius quoque hunc Aemylium dicit Catuli in conſulatu collegam primum limina è Numidico marmore in domo ſua magna reprehenſione poſuiſſe, anno urbis D C L X V I.

M. Aemylius Lep. triumuir.

Huius filius M. Aemylius Lepidus triumuir fuit cum M. Antonio & Octauio: Africam ſortitus eſt cum x x. legionibus, quapropter elatus imperio, primas ſibi partes uendicabat, Octauiumq; ſpernebat: nec auxilium contra Sext. Pomp. petentem iuuit: ex quo ab eodem & exercitu ſpoliatus, & ſupplex conceſſa uita apud Circeios relegatus in perpetuum fuit.

Paulus Aemylius Lepidus

Hic Paulum Aemylium Lepidum fratrem ante omnis proſcripſit, quòd ab eodem prius ipſe hoſtis iudicatus fuerat, autor Appia.

Aemylii Scauri

Aemylius Segeſtæ in Sicilia tyrannus, cuius meminit Plutar. Aemylios Scauros, uide inter Scauros.

Aemylia

Tertia Aemylia uxor Africani maioris laudatiſſima.

Aedeſia

Aedeſia mulier Alexandrina Syriani philoſophi propinqua, magna & caſtitatis, & doctrinæ fama à Suida commemoratur.

Aegemon

Aegemon poëta qui bellum Leuctricum Thebanorum & Lacedæmoniorum uerſibus ſcripſit. Demoſthenes in Bithynicis.

Aeſchynes

Aeſchynes Athenienſis orator ſecundam incœpit ſophiſticam, ut alibi diximus: de qua hæc conſiderauimus. Populus Athenienſis in duas omnino partes diuiſus. Altera regi Perſarum fauebat, ubi princeps erat Demoſthenes, altera Philippo, ubi Aeſchynes, utroque pecunia correpto: nam & rex rebus Perſicis metuens, per Athenienſium Philippi expeditionem contra eum morabatur. Philippus uerò niſi prius Athenis debellatis, ſe ad regem penetrare poſſe minime ſperabat. Quæ quidem diſſentionis cauſa inter hos duos oratores fuiſſe traditur: ſed ut mihi uidetur, potius morum diuerſitas, qua nihil magis odium ſolet accendere: nam & Aeſchynes potator erat, & dulcis, remiſſus, facete pronuntiatis, in tragœdia quoque hiſtrionibus graue ſonantibus ſubſtitutus. Ille contra, ſobrius, grauiq; ſupercilio, inſuper aquam potans, ac propterea uti difficilis & moroſus taxabatur, quam morum famam auxit eorum contubernium, quum apud Philippum ambo legati eſſent: altero legationis focijs otioſo dulciq; uiſo, altero duro ſtudioſoq;. Percrebruit hæc diſcordia eorum ſermone apud Philippum habito ſuper Amphipoli, quando Demoſth. oratione excidit: Aeſchynes uerò nunquam ex his qui ſcutum abijcerent, ſed recordatus operis in Tamyris, quo Bœotios uicere Athenienſes, quum alia fecit, tum incredibili celeritate uictoriam nuntiauit, cuius gratia publice coronam meruit. Accuſatus à Demoſthene, ut autor incommodi Phocenſis

censis absolutus ab Atheniensibus fuit. Super condemnato Antiphonte indicatus, ac à consilio Ariopagi pro templo in Delo legatione fungi prohibitus, Pylagorasq; pronuntians apud populũ neutiquam infamiã uitauit, quin Philippum in Elatiam introduxisse putaretur. Dulci oratione Pyleam commonens, Athenis discessit minime iussus, sed uti obsisteret ignominiæ, quam tulerat suffragijs excidens in accusatione Demosthe. & Ctesiphontis. Primo si quidem cursu Ephesum ad Alexandrum contendit, ut Babylonem, Susaq; statim iturus, quumq; interim de ipsius morte acciperet, ac sibi res Asiæ clausas cerneret, Rhodi substitit: locum nactus opportunum sophistico studio, ibiq; otio & musis uacans, Dorica Atticis moribus commiscuit, extemporalemq; orationem cum copia primus inueniendo, magnam est adeptus laudem. Nam in procinctu dicere rem siquidem antea inattentatam, dono quodam diuino adflatus uidebatur. Auditor & Platonis & Isocratis, longe plura ex suo ingenio adduxit. Nam & perspicuitatem in dicendo retinuit, mollitiemq; & ornatum, ac simul cum grauitate iucunditatem, & in totum forma eius orationis melior quàm imitatione subigi posit. Ex orationibus eius quarta, quæ Deliaca dicitur, eius linguam & stylum mentiri uidetur. In tribus autem omnis eius dicendi uis animaduertitur. Contra Timarchum, in defensione illius de legatione, in accusatione Ctesiphontis. Quartum eius monumentum adiecerim, epistolas quasdam optima refertas disciplina. Insuper Rhodijs pulcherrimum de moribus uolumen dicauit. Legens quandoque publice eam quam aduersus Ctesiphontem habuerat orationem, admirantibus sanè Rhodijs, quo'nam modo tanta facundia conuicta fuisset, Athenienseisq; improbum tulisse iudicium putantibus. Atqui, inquit, nulla uos teneret admiratio, si Demosthenem contra hec differentem audissetis. Quare non solum inimici collaudauit eloquentiam, sed etiam sententias iudicum excusauit. Hæc ex Philostrati sophistis conuersa.

Aeschynes alii

Aeschynes quoque alij narrantur Diogeni. Primus, philosophus Socratis discipulus. Secundus, qui artem oratoriam scripsit. Tertius, hic orator. Quartus, Mitylenæus: quem flagellum oratorum uocabant. Quintus Neapolitanus philosophus academicus Melandi Rhodij discipulus.

Aesopus philosophus

Aesopus philosophus Phryx genere, conditione seruus, tempore Crœsi Lydorum regis, cui suas fabulas dicauit.

Aesopus Mithridatis

Aesopus anagnostes Mithridatis eruditissimus, scripsit de laudibus Mithridatis, & de Helena. Suidas.

Aesopus Tragicus

Aesopus tragœdus amicitia iunctus Ciceroni, sæpe cum eo ad uidendum in curia pronuntiantem Hortensium adijt, teste Vale. in maximas opes ex histrionica peruenit, adeo ut sestertio centies ei patina steterit, filium reliquerit adeo diuitem simul, & prodigum, ut ei uniones aceto liquefactos cœnis adponeret. Plin.

Aeschron

Aeschron Mitylenæus uersificator, inter Alexandri Macedonis comites expeditionis, Aristotelis familiaris, maximeq; ei dilectus, ut tradit Menander Alexandrinus in lib. de discipulis Arist.

Aeschylus

Aeschylus tragicus Atheniensis: de quo dicitur etiam in Thespide: hic primus teste Horat. grauitate personarum, & coloris distinctione usus est. Deinde inuenta pœna Naxiorum, quam Icria uocabant, Athenis excidens, in Siciliam uenit: quumq; audiret in fatis esse, ut ex ictu superne prouenient mori oporteret, tectum euitando, sub dio manebat aperto capite: ubi testudinis ictu, lapsæ ex unguibus aquilæ prætereuntis, extinctus, ut autor est Valer. anno ætatis L V I I I. Quinti. de eo sic refert: Aeschylus in lucem primus protulit tragœdias. Nam & subtilis, & grauis & grandiloquus sæpe usque ad uitium.

Actius soph.

Actius, quadrisyllabum, ex Antiochia Syriæ fuit, Eunomij præceptor, Constantini magni temporibus: pauper natus, ab initio aurificinam ob inopiam exercuit: paulopost ob nobilis præceptoris commoditatem, qui nuper è Tyro aduenerat, sese literis & eloquentiæ studijs tradidit. Quum Christianus esset, & à Leontio præsule Antiocheno diaconatus ordini ascitus esset, Eunomianorum, Arrianorumq; sectæ se addixit: quapropter Atheos uocatus, & ex Antiochia pulsus est. Eius uitam Eunapius Græcus autor, unde hec excerpsimus, prosequitur. Scripsit complura, medicina tantum eius ad nos peruenit, quæ cernitur in bibliotheca Vaticana.

Aeneas

Aeneas sapientia apud Troianos, ut Hector fortitudine, præstitit. Itaque is manus, ille sensus putabatur: ambo ætate staturaq; æquales: autor Philostratus in heroicis. Dictys autem Cretensis dicit, Aeneam & Antenorem Ilium prodidisse Græcis: domos eorum in direptione incolumes fuisse: postremo in Italiam ambos adnauigasse. Dares item Phrygius, Polydamanta, Hectorem, Dolonem, & Aeneam proditores enarrat. Dicitq; Aeneam è Græcis Amphimachum & Nireum interfecisse: Homerus ponit eundem cum Diomede congressum in pugna, ac iam deficientem Veneris matris auxilium habuisse: quæ demum & ipsa uulnerata apud Iouem questa, hanc accepit responsionẽ apud eundẽ: Τέκνον ἐμὸν οὐ σοὶ δέδοται πολεμήϊα ἔργα. ἀλλὰ σύγ᾽ ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο. Non tibi bellorum partes mea nata dabuntur, Dulcia coniugij sed tantum uincula cura.

L. Afranius poeta

L. Afranius poëta Comicus, teste Cicerone in Bruto, homo peracutus in fabulis, & disertus. Quint. inquit, quod in togatis excellit: utinamq; non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos fassus. Horatius. Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro. Ausonius quoque. Qui toga facundi scenis agitauit Afrani. Huius etiam illud: Mala ætas nulla inuenit delinimenta.

L. Afranius

L. Afranius alter dux Pompeianus notissimus.

Agatho philosophus

Agatho philosophus Pythagoricus ac disertus, frequens antithetis, adhibitus quondam conuiuio ab Archelao rege, cuius erat studiosissimus: interrogatusq; ab eo, cum iam esset annorum L X X X. si robur adhuc ullum seruaret: Sanè, inquit, Nam non solum uer, sed autumnus solet bona & prosperitatem adferre, autor Aelianus de uar. histo.

Agatho uir fortis

Agatho Athenis alter uir monstrosæ fortitudinis, simul & magnitudinis, tempore Adriani principis & Herodis Attici. De quo Philostratus in uita ipsius Herodis ait, quòd adolescens hic erat in prima lanugine similis ingenti Gallo, magnitudine octonum pedum, uasta coma, hirsutis oculis ac iunctis, ut unus uideretur, læta facie, naso aquilino, ceruice torosa, pectore uasto, pulchreq; compacto, cruribus breuibus, ac extra incuruatis. Erat ei tegmen lupina pellis: certamenq; cum apris, thois, lupis, tauris: quorum omnium uulnera ostentare solebat: uescebaturq; lacte asinino libentius, quod ei leuius iucundiusq; uideretur. Cratera ei iussu Herodis adlatum respuit, dicens haud purum esse, quod odore muliebri offenderetur, cum esset castissimus: sciscitans deinde Herodes comperit, in eũ mulierem lac mulsisse, meruitq; omnibus uisum: hec è Philostrato.

Agatho martyr

Agathones item duo uiri sancti: alter martyr sub Decio apud Alexandriã: alter abbas alibi dicitur.

Agatha

Agatha uirgo Cathanensis & martyr sub Gallo mamillis torta.

Agatocles

Agathocles tyrannus Syracusanus annis ferè L. post Alexandrum apparuit, patre figulo ex humili genere: teste Trogo lib. X I I. ac stupris, probrisq; omnibus adolescentia peracta, forma precellẽti, eloquentia summa: ut sæuus piraticã exercuit: postremo dux patriæ cõtra Carthaginienses sæpe pugnauit: ad extremum regnandi cupidus, dũ ab Tarentinis accersitur, in Italiã uenit: paulo q; post excessit felicitate non æqua priori subsecuta.

Agathias

Agathias Scholasticus Smyrnæus patria, scripsit post Procopium res Iustiniani principis eiusq; ducũ Belisarij & Narsetis:

Narsetis: tum in Italia quoque & Africa, ac apud Byzantium res gestas, quorum tempore ipse fuit. Composuit & quæ uocantur Daphnica, opus elegantissimum, coëgitq; in uolumen diuersa epigrammata Græca nobilium poëtarum: hæc Suidas. Eius historia cernitur hodie in bibliotheca Vaticana à Priore S. Balbinæ conuersa. Epigrammata quoq; quæ coëgit castrata fuere à Maximo Planude monacho refectis lascivioribus: sunt autem quæ nunc uulgò circũferuntur.

Agapius — Agapius Alexandrinus educatus in eloquentiæ studijs. In medicinam commentarios edidit: Byzantij ludum aperuit, magnæ doctrinæ famæ, ingenijq; solertia: unde gloriam ex ea arte opesq; sibi parauit ingentes. Fuit item alter Atheniensis philosophus post Proclum, Marini Neapolitani doctissimi uiri discipulus: autor utriusque Suid.

Agapitus — Agapitus apud Prænestè puer XIII. annorum sub Aureliano principe martyrium passus.

Agesilaus — Agesilaus Lacedæmonius dux, uir maxima autoritate, iam senex, sæpe per brumam uisus est discalceatus ac sine tunica, opertus tantum ueste domestica. Dicentibusq; eidem, quòd iuuenis nimium incitaretur exemplo, quin dixit: Iuuenibus potius exemplum præbeo patientiæ. Autor Aelianus de uaria historia.

Agesidamus — Agesidamus Locrensis Epizephyrius nobilis Olympionices, in quem pugilatu uincentem, Pindarus hymnum cecinit illum: τὸν ὀλυμπιονίκαν ἀνάγνωτέ μοι ἀρχεστράτου παῖδα. nam cum prius ab inimico prope uictum ponit. Deinde ex oratione ille alyptes eius certamini fortius incumbens hostem superauit. Itaque haud aliter debuit ille, quàm Patroclus Achilli: cuius armis aciem Græcorum corruentem restituit, uel Cygnus Marti, cuius auxilio Herculẽ prope uictorẽ uicit. Pindarus.

Agesias Syracusanus. — Agesias Syracusanus Olympionica Sostrati filius.

Agesias Cyrenaicus — Agesias, alter Cyrenaicus philosophus Platonicus: prohibitus à Ptolemæo in scholis docere, aut legere: quoniam immortalitem animæ suadendo multos ad mortem compelleret, ut Cleombroto Ambraciotæ accidit. Cicero in Tusculanis.

Aglaophron — Aglaophron, Phrylus pictores. Olympiade. XC. Plinius.

Agoracritus — Agoracritus statuarius Parius Phidiæ discipulus ei ætate gratus, itaque è suis operibus pleraque nomini eius donasse dicitur, ut in Nemesi Rhamnusia, id est, apud Rhamnuntem X. cubitorum, à Phidia facta, ut est autor Tarræus in prouerbijs. Habuit & condiscipulum Alcmanem Atheniensem: cum quo in Venere fingenda certauit: uicit Alcmanes non opere, sed ciuitatis suffragijs contra peregrinum suo fauentis. Plinius.

Agrippa Menenius — Agrippæ plures. Primum legimus Menenium Agrippam cognomine Lanatum. Qui dux electus aduersus Sabinos, de eis triumphauit: & cum plebs à patribus secessisset in Auentinum, quòd tributum & militiam toleraret, nec reuocari posset, Agrippa apud eam orans, inquit. Humani artus cum uentrem otiosum uiderent, ab eo discordarunt, & suum illi ministeriũ negauerunt. Cum eo pacto & ipsi quoq; deficerent, intellexerunt uentrem cibos acceptos per omnia membra diuidere: & cum eo in gratiam redierunt. Sic senatus & populus quasi unum corpus discordia pereunt, concordia ualent. Hac fabula conciliatus populus, creauit tamen tribunos plebis, ut libertatem suam aduersus nobilitatem defenderent. Menenius autem in tanta paupertate decessit, ut cum populus collatis quadrantibus sepeliret, locum sepulcro ut senatus publice daret. Cæcilius.

M. Agrippa — M. Agrippa in pedes dicitur ex utero egressus: unde nomen auspicatus unico felicitatis exemplo, quanquam ille plurima sit passus duabus susceptis Agrippinis: quibus C. & Nero principes totidem humani generis faces geniti:

Duæ Agrippinæ — præterea breuitate uitæ, quinquagesimo raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, soceri prægraui seruitute lusisse præposteri ortus auguria existimatur. Meruit tamẽ augusti gener adsciscì, coronaq; naudi ab eo donari bello Actiaco. Pãtheon louì ultori Cos. tertium fecit. Aquas in urbẽ introduxit. Plinius. Coloniam item duxit Agrippinam in sinistro Rheni latere. Huius filium Agrippam, Augustus primo adoptauit: deinde ob ingenium ferox ac sordidum reiecit. Tranquillus. Duarum uerò Agrippinarum eius filiarum, quas suprà commemoraui: una nupta Germanico fuit: mater Caij principis, cuius monumentum Romæ adhuc uidemus in Capitolio pro æditus conseruatorum, cum huiusmodi inscriptione: Ossa Agrippinæ, M. Agrippæ filiæ, diui Augusti neptis, uxoris Germanici Cæsaris, matris Caij Cæsaris Augusti Germanici principis. Altera uerò nupta Domitio Neroni primum, ex quo Neronem principem suscepit. Deinde Claudio Cæsari, quem postea boleto sustulit.

Agrippa Castoris — Agrippa cognomento Castoris, uir imprimis doctus, contra XXIIII. Basilidis heretici uolumina, quæ contra euangelium ille scripserat, acerrime disseruit. Hieronymus.

Agricola Vitalis — Agricola & Vitalis eius seruus martyres sub Maximiano Bononiæ passi, & sepulti à beato Ambrosio, qui eorum corpora diuinitus ei patefacta, in eadem urbe tumulauit, ut ipse testatur. Agricolæ uitam soceri sui Tacitus scribit.

L. Albinus — Albini plures cognominati: quorum primus, Lucius Albinus de plebe Romana legitur apud Liuium V. qui fugiens Gallos, ex rheda uxorem filiosq; descendere iussit: & Vestales, quæ cum sacris & ipsæ pedibus fugitabant, imposuit.

A. Posthumius Albinus — A. Posthumius Albinus, qui consul cum L. Lucullo fuit, res Romanas Græco sermone scriptitauit. In cuius exordio primum scriptum est, neminem succensere sibi conuenire, si quid in his libris parum compositè, aut minus eleganter scriptũ foret: Nam sum, inquit, homo Romanus, Græca oratio à nobis alienissima est. Ideoq; ueniam, gratiamq; si quid esset erratum, postulauit. Ea cum legisset Cato senex, cuius ille tẽporibus fuit: ne tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cũ maluisti culpam deprecari, quàm culpa uacare. Nam petere ueniam solemus, cum aut imprudentes errauimus, aut cum compulsi peccauimus. Te oro, quis impulit, ut id committeres, quod prius quàm faceres, peteres ut ignosceretur? autores Gel. Cor. Nepos, Suidas, Macrob.

Sp. & L. Albini — Sp. & L. Albini, duo Mummij filij inter oratores referuntur à Cicerone, qui extare amborum orationes dicit: ex eisq; Lucium simplicem & antiquum esse: Spurium uerò doctum ex disciplina Stoicorum, eiusq; extare multas orationes.

Alcmanes — Alcmanes statuarius Atheniensis Phidiæ discipulus. Cuius opera Athenis plura memorantur, Plinius. De hoc item diximus in Agoracrito.

Alcmã poeta — Alcman poeta lyricus Laconicus siue Messenius circa Olymp. XXVII. inuentor amatorij carminis, scripsit lingua Dorica, Suidas. Aelianus de uar. histo. dicit hunc seruum fuisse Agesidis: ac propter ingenium liberum factum.

Alcmeon — Alcmeon Crotoniata Pythagoræ auditor, plurimum in medicina uersatus: uidetur autem primus qui de naturæ ratione scripsit, ut Fauorinus in omnimoda historia est autor. Animam immortalem dixit, moueriq; iugiter modo solis. Diogenes. Alcmeonem filium Amphiarai, uide inter heroas.

Alcæus poeta — Alcæus poeta lyricus Athenien. primus, ut quibusdam placet. Est & alter Mitylenæus, priscæ comœdiæ poeta, qui docuit fabulas X. hæc Suidas. Quintilianus autem de lyrico hæc scribit: Alcæus in parte operis, aureo plectro merito donatur. Tyrannos insectatus, multum etiam moribus profuit. In eloquendo breuis ac magnificus & diligens. Homeri similis: sed in luxus & amores descẽdit, maioribus tamẽ aptior.

Alcidamas — Alcidamas Eleates philosophus scribit de musica, discipulus Gorgiæ Leontini. Suidas.

Alciphron — Alciphron Magnesius iuxta Mæandrum philosophus. Idem. Alcimenes Megarensis poëta tragicus. Idem.

Alcinous — Alcinous philosophus Platonicus epitomen composuit decretorum Platonis, à præsule Tropiensi postea in Latinum conuersam. Alcinoüm Cercyræ regem,

Alcibiades gem, uide inter heroas. Alcibiades Atheniensis non solum dux inclytus, sed in dicendo eloquentissimus fuit, ut & Demosthenes & Theophrastus autores: magna deinde autoritate in repub. Niciaeq; tunc principis gloriae obnoxius. In Siciliam primo cum triremibus missus: ab eo bello paulopost reuocatus ad iudicium, fuit accusatus opera inimicorum, quòd Cererem & arcana mysteria uiolauerat: condemnatus, ad Lacedaemonios confugit, eosq; contra Athenienses concitauit: quos tandem suspectos habens, ad Tisaphernem Satrapem Darei praefectum sese recepit. Postremo reuocatus in patriam, magno ciuium fauore, dux deligitur contra Lacedaemonios, qui à Lysandro eorum duce superatus, in suspicionem Atheniensium uenit: ex quo imperium ei abrogatum, suffecto Menandro: Alcibiades uerò ad Artaxerxem Persarum regem profugit: Lysander interim potitus classe Atheniensium, atq; ad persequendum Alcibiadem profectus, cum in quodam oppido cum Timandra meretrice inclusum oppressit, atque confodit. Vt autem Trogus tradit in domo circumsessus atque crematus. Moribus fuit alioquin elegans & urbanus, sed luxu procacitateq; ingenti. Canes equosq; alere solitus, Traditurq; Socrati praeceptori imprimis ob formam dilectus: commonstratamq; modulandi artem tibiarum, à pueris tunc ingenuis frequentatam, spreuisse, buccarum & oris inflationis deformitate offensus.

T. Albutius T. Albutius: quem M. Varro dicit scripsisse satyras Luciliano stylo. Nam & Lucilius cum ut Graeca miscentem uerba notat: Graecum Albuti quam Romanum atque Sabinum, municipem ponti Tritanum centurionum. Et demum χαῖρε.

Albutius declamator Albutium dicit Seneca in Declamationibus, dicit suo tempore fuisse nobilem declamatorem.

C. Albutius Silus. C. Albutius Silus, Nouariensis orator Romam uenit, receptus in Planci oratoris cōtubernium. Iam uerò senior ob uitium uomicae Nouariam rediit, conuocatamq; plebe causis propter quas mori destinasset in concione redditis, abstinuit cibo: ex Trāquillo.

Alphenus Alphenus iurisconsul. Ser. Sulpitij discipulus, rerumq; antiquarum curiosus.

Alexis poeta Alexis Thurius, quae prius Sibaris uocabatur, poeta Comicus ante Menandrum reliquit plures fabulas: habuit & filium Stephanum poetam & ipsum Comicum. Suid.

Alexis Romanus Alexis Rom. quem Alexium uocant, filius Euphemiani magni uiri, Honorij principis tempore, nobilis adolescens patriq; unicus, diuino instigatus spiritu clam relictis omnibus, atque etiam uxore, quae paulò antè ei pacta fuerat, Edissam Mesopotamiae urbem petijt, ubi inter mendicos hominum misericordia uictitabat: post annos uerò XII. cum Laodiceam se conferre uellet, uento ad Ostiae littus impulsus est. Mansit reliquum uitae tempus ignotus peregrini habitu ac pauperis in domo paterna in Auentino, ubi nobile nunc ipsius cernitur templum: sub quadam scala posita statione, cognitus tantum post mortem ipsius ex chirographo sese manifestante, ac inter sanctos relatus. Templum insuper ex ipsa domo ei ac Bonifacio martyri dicatum, quòd eius aedes propinqua esset: deinde Ostiae, tum aliorum oppidorum munere auctum monachis est traditum. Verum cum abbas olim contra pont. agere deprehenderetur, eiecti ac Hieronymi eremitae introducti bonis ex magna parte ablatis.

Alexander Macedo Alexandri Philippo Macedone nati, & uitam & gesta, innumerabiles penè Graeci posteritati tradidere: è quibus Clitarchus, Polycratus, Onesicritus, Antigenes, Istrus, Aristobulus, Chares, Hecataeus Eritreus, Philippus Calcidensis, Duris Samius, Ptolemaeus, Anticlides, Philo Thebanus, Philippus, Hysangelus, Antisthenes, Menaechmus Sicyonius, Nymphis Heracleotes, Potamon Mityleneus, Sotericus Asites, Arrianus, Plutarchus, è nostris uerò Q. Curtius. Ego autem epitome breui percurram. Igitur natum scribit Plutarchus VIII. eidus April. Ab eo autem qui in Latinum illum conuertit: circa eidus Augusti scribitur. quod sanè cuius sit error nescio. Aetatis & disciplinae rectores, Leonidam Olympiadis matris necessarium, & Lysimachum Halicarnassium, habuit. Deinde Aristotelem praeceptorem, a quo eruditus fuit, perseueranter amauit: scientiaq; physicae delectatus, quandoque ad eum per literas questus est, quòd libros eam disciplinam continentes uulgò ediderit. At ille respondit, editos quidem: sed tanquam non editos ob eorum obscuritatem fore. Annum agens XVI. à patre profecto in obsidionem Byzantij, ad regni curam dimissus domi est: post eius uero mortem annos XX. natus imperium iniens, primam in Thebas expeditionem fecit: easq; bello superatas euertit. Cum Atheniensibus pacem fecit, quanquam Thebarum casum molestè ferentibus: Ad Isthmon uenienti omnes obuiam praeter Diogenem Cynicum uenere: miratus Alexander ad eum in sole apricantem uenit, rogans si quid opus: at ille, ut paulum, inquit, à sole absis. Alexander deinde ad suos uersus, se Diogenem esse uelle dixit, si Alexander non esset. Cupidus igitur late imperandi patrimonium omne inter amicos diuisit, Antipatro domi relicto: in Hellespontumq; primo traiecit ac Ilium peruenit: ubi animaduerso Achilis sepulcro, felicem appellauit, cui praeco laudum Homerus contigisset. Deinde contra Dareum profectus ad Granicum flumen, quod Asiae porta fuit quaedam, praefecti regis occurrentes pugnam conserunt, ubi uictor traditur fuisse: caesis Barbarorum XX. mil. ex Macedonibus XXXIIII. tantum. Deinde ad maritimā oram descendens, Pamphyliae, Ciliciae, Phoeniciaeq; regiones: deinde Paphlagones, Cappadocesq; subegit: in transitu Cydni fluuij frigidissimi morbo correptus, bello supersedit. uerum paulopost à Philippo medico curatus in castra uenit: atque rursus cum Dario qui DC. hominum millia armauerat, in praelium descendit, quem demum superauit caesis hostium XI. mil. castris insuper potitus regem fugientem per V. stadia insectatus est: uxorem, filiasq; captiuas ad se perductas honorificè ac pudicè habuit. Ab hac igitur in littore quoque Aegypti, loci amoenitate delectatus Alexandriam urbem condendam mandauit. Ipse ad Iouem Ammonem per loca uasta solitudine post Cambisem secundus adcessit. hic multa millia e suis obruta arenarum ui austro perflante fuere: ubi uerò templum attigit a sacerdote persuasus Iouis filium se putauit. Postremo, tertio Dareum uires reintegrantem petens uicit, atq; omnino profligatum unà cum regno sustulit Persarum. Hinc Babylonios cū tota regione subegit. mox Dareum persecuturus audiuit à Besso illius familiari eum captū à suis, atque interfectum: quem regijs iniectum uestibus matri eius tumulandum remisit. Bessum uerò interfectorem supplicio adfecit. Dareus autem moriens deos precabatur, uti Alexandrum secundarent, quem hostem clementiorem quam suos inuenisset. Deinde in Parthiam mouens superato Orexarte fluuio (hic enim Rha est, quem Alexander Tanaim alterum putauit) Scythas lacessiuit: ulterius fluxu uentris correptus inscepta desiuit. In his locis occurrentem habuit Thalestren Amazonum reginam, teste Iustino. XXXV. dierum itinere confecto, quae ex ipso praegnans dicitur discessisse. in Indiam postremo profectus suos cohortatus est ne animo deficerent; parui temporis laborem Macedonibus orbis imperium, ac perpetuam gloriam pariturum: ubi primum Taxilem regem obuiam cum muneribus habuit: superatoq; Idaspe fluuio Porum alterum regem occurrentem cum maximo exercitu uicit: quem in praelio uictum ac captum dimisit uti prius liberū. Erat Porus quatuor cubitis & palmo procerus, in quo praelio Bucephalum amisit: in cuius honorem supra Idaspem Bucephalum urbem condidit. In ea sanè regione cum multis collocutus gymnosophistis dicitur. Inter quos Calanus nomine cum secutus sese uiuum constructa pyra comburi iussit.

Orexartes flu. | Taxiles | Porus | Bucephalia | Calanus

Alexan

Alexander deinde dextrum Indiæ latus adnauigari perqui-
Nearchus riq; iußit: classi Onesicrito præfecto, ac Nearcho duce con-
stitutis. ipse per mediterraneam remigrans, quum diu do-
lore uexaretur Babylonem repetijt: ibiq; febri correptus
excessit, nullo ueneni signo anno ætatis x u u i i i. & à Pto
lemeo Alexandriam regia funeris pompa delatus. Fuit uini
auidus adeo ut per ebrietatem præcipuos amicos interfece-
rit: Clitum qui in mensa Philippum Alexandro prætulit: Phi-
lotam, & Parmenionem, insidiarum suspicione necari iußit:
Callisthenes Callisthenem philosophum Aristotelis propinquum, quem
inter charißimos habuerat: deinde in Hermolai coniuratione
suspectum, quodque adorandum Alexandrum esse negaret,
misere affectum cæsim necauit. Castitate alioquin tanta, ut
Bersane præter uxorem, & Bersanen è Damasco uiduam, ac regiam
Rhoxane mulierem, nullam aliam complexus fuerit. Rhoxanem uxo-
rem Oxiartis regis filiam, non prius attigit, quàm perfectis
ex ordine sponsalibus solennibus: sed & Aristobolus de ipsius
ebrietate scribit omnia falsa esse: uerum quia inter biben-
dum ualde loqueretur, eam contraxerit famam. Cibi etiam
parcißimum fuisse, quod prandij condimentum, nocturnum
iter solebat appellare: cœnæ, frugi ac breue prandium. In
rebus obeundis summa alioquin diligentia, nullam amitten-
do occasionem, declarant maximæ res breui tempore gestæ.
Mane ante omnia sacrificabat, Siquando uacaret, aut uenatio-
ni, aut lectioni se tradebat: præsertim Homeri, quem etiam
nocte puluillo subijcere solebat. Interdum conuiuijs animum
exhilarabat: ut post Dareum uictum quisque suorum amicas
Thais ad epulas inuitauit, inter quas Thais fuit Atheniensis genere:
quam postea Ptolemæus magnopere adamauit. Hæc cum in
cœna rogaßet Alexandrum, ut Persarum regiam, quia pa-
triam suam incenderant, cremaret, statim mandauit. Puero-
rum insuper abstinentißimus omnino, quorum x u x. millia
ad disciplinam militarem erudiendorum nutriri mandauit:
quin & quendam pollicentem sepulcrum ei empturum pue-
rum acriter obiurgauit, solebatq; dicere coitum ac somnum
duo maxima mortalitatis esse signa. Post eius mortem inter
duces regnum dispartitum: Ptolemæus Aegyptum, Lysima-
chus Thraciam, Antigonus Phrygiam, Seleucus Syriam est
Antipater adsecutus. Antipater ut omnium fidißimus relictus domi
custos, simul & tutor Alexandri, quem Herculem uoca-
Perdica bat, Alexandro nati, regnum Macedoniæ inuasit. Perdica
Arideus Arideum Philippi filium spurium, semistultum ex Olympia-
dis potione factũ, in exercitu tanquam regni munimen ac ue-
Hercules rum hæredem prætulit: & contra Herculem prædictũ ani-
mauit: quem Ptolemæus Lagi ex hoc se peti uidẽs, bello fuga-
Antigonus uit: ex quo ille postea à Macedonibus spretus, ab Antigono
unoculus demum interfectus est. Is enim Antigonus Philippo patre na-
tus Philippi regis miles fortißimus fuit, ac altero captus ocu-
lo, quẽ olim in obsidione Perinthi catapulta transfixum ami-
sit: nec prius eam euelli passus est, quàm hostem fugatum in-
tra mœnia compulisset. Alexandri deinde comes, ut auarus ac
deceptor, & qui pecuniam falso pro eo creditam simulando
extorsisset, ab eodẽ aula eiectus est, deinde precantibus ami-
cis reuocatus. Post eius mortem primus omnium suis finibus
non contentus, Seleucum parte Syriæ priuauit, qui restitutus
demum Ptolomæi Casandri Lysimachiq; bello sociali fuit: in
Demetrius quo ipse Antigonus occubuit uix euadente Demetrio Polior-
cete filio. Is enim prius à patre missus contra Ptolemæũ ado-
lescẽs fuit, captusq; ab eo & ex liberalitate patri cũ omnibus
ablatis remissus fuerat: sed paulopost pater alio prælio ui-
ctor, ablata rursus eis reddendo, beneficium restituit. In-
Casander terim cum Antipater Athenas occupauisset Casandrum fi-
lium reliquit. Hunc olim Alexander capite parieti illidit,
quòd barbaros rideret contra naturam Macedonũ Alexan-
drum adorantes. Idem post mortem patris ut succederet
Olympiadem cum Arideo priuigno & Herculem interfecit. Olympias
Hanc enim filius Alexãder sæpe per literas rogauit, ut à bel-
lorum regniq; nimia cura abstineret, eiusq; acerba responsa
sapienter ferebat, usque adeo ut longa Antipatri contra eam
epistola conscripta dixerit, nescit Antipater quod una matris Antipater
lacryma omnes literas obscurabit. Nam & Epirũ post eius
mortem occupauit: & Rhoxanem ob suspicionem dati Ale- Alexander
xandro ueneni in puteum proieci iußit: & Cleopatram item
interfici. Casander igitur moriens, Antipatrum & Alexan-
drum dimisit inter se dissidẽtes, quapropter Antipater Thes-
salonicam matrem, quod alteri magis faueret, de medio sustu-
lit: itur ad arma accersitis utrinq; auxilijs. Re tandem Lysi-
macho Antipatri socero suadente composita, Alexander De-
metrio, qui uocatus ab eo sero cum exercitu uenerat, gratias
egit: redeuntemq; comitatus, post cœnam per proditionem
est ab eo interfectus: quo facto Demetrius statim regnum oc-
cupat, legatisq; Macedonum sese excusat, quòd idem facinus
prius in eum ille meditatus esset, ac una tantum nocte præuen
tus fuerit. Illi & uiri uirtute permoti, & perosi Casandri
parricidium, & quod iam Antipater alter frater metu cesse-
rat, eum ut legitimum Macedoniæ hæredẽ suscepere: ex quo
postea usque ad Perseum ultimum regũ genus manauit. Vir
fuit dubiũ fortitudine maiore, an libidine: captus Lamiæ mu-
lieris illecebris: insuper Athenis postquam ab Antipatri Ca-
sandriq; tyrannide liberauit, in suam potestatem blanda ora-
tione corripuit, traditis ab illis portu & arce: ubi quum dira
flagitia perpetraßet, tum Democlem pulcherrimum ado- Democlis pudicitia
lescentem, eius stuprum sæpius abnuentem, in balneum quo-
dam die prosecutus est: cumq; ille aliter effugere non uale-
ret, sese in proximum aquæ feruentis lebetem proijciendo
necauit. Postremo Demetrius quum profectus in Asiam Se-
leuco bellum obsessus rebus omnibus potiusquàm sponte mo-
uisset, ab eo captus in prælio ac Chersonnesi tantum libere
uagari permissus, post triennium ex incontinentia perijt.
Antigonus eius filius cognomento Gonatas regnum à tyran- Antigonus
nis diuersis occupantibus uindicauit, deinde in Syriam adna- Gonatas
uigans ad recuperandos patris cineres, medio sanè ponto sibi
oblatos in aurea urna alta in puppi collocauit, Inde corinthũ
remigans ab omnibus circa uisionibus adeuntibus honoran-
dos præbuit, postremo apud Demetriadem regio more tu-
mulauit. Philam ciuitatem de matris nomine ædificauit: Ad Phila urbs
ultimum Spartanos bello superauit: quumq; Athenienses item
peteret, ab Alexandro Pyrrhi regis filio uictus, unà cũ exer-
citu, regnum post annos u x x v i. amisit: quod deinde De- Demetrius
metrius filius profligato Alexandro recuperauit. uxorẽ hic Antigonus tutor
ex Seleucidis duxit, quæ postea repudiata, & Alexandri
prædicti nata inducta, causa belli fuit inter eum & Seleucũ.
Moriens anno regni u i. Philippo paruo filio Antigonum tu
torem dimisit. Is Demetrio relictam coniugem simul cum re
gno sumpsit, ac in concione beneficia populo collata ex
Thessalis & Dardanis superatis, qui post mortem Demetrij
insidiauerant, commemorando, necessitatemq; regni continuo
proponendo, effecit, ut pars Macedonum ei aduersa planè
conquiesceret. Post hæc ante omnia Spartanos perpetuos Ma
cedonum inimicos duce eorum Cleomene fugato in potesta-
tẽ recepit, urbi tamẽ pepercit. Cui post annos u v. Philippus
Demetrij prædicti filius totidem annorum succeßit: remq;
tenuit annos u l i. Is primum Dardanos, uicinosq; omnes
qui contempta regis ætate tumultuari cœperant, rursus com
pescuit: mox cum Romanis bellum suscepit: de quo simulq;
ipsius filijs in eius postea nomine dicam, ad quos usque à
Carano primo Macedoniæ rege uiri x x x v i i. per annos
ferè quingentos rem tenuerunt: usq; uerò Philippum Alexan-
dri patrem siue nomine omnes ac rebus gestis. Alexander Alexander
Epiri, Neoptolemi filius, Olympiadis Alexãdri matris frater, Epirota
à Phil

Philippo sororis uiro stupri commercio, ut ait Trogus, adolescens educatus, in regno etiam adipiscendo adiutus est: accersitus à Tarentinis contra Rom. fuit teste Liuio lib. VIII. ab urbe cond. CCCCXLII. A Samnitibus demum in Lucania magno prælio superatus ad Acherontem amnem est interfectus, secundum Dodonæi Iouis sortes, quæ prædixerant, ut Acherusiam caueret aquam, & Pandosiam urbem caueret, quam tantum in Epiro putabat esse. Nam & Molossi Acherontem habent. Corpus eius miseris modis adfectum ad uxorem & sororem Olympiadem remissum.

Alexander tyrannus Phereus

Alexander Phereus in Thessalia tyrãnidem apud Pheræos exercuit. De quo Cicero de off. lib. II. Quo animo uixisse arbitramur Alexandrum Pheræum, cum uxorem Theben uehementer diligeret, tamen ad eam ex epulis in cubiculum ueniens, familiarem barbarum destricto gladio præmittebat ut perscrutaretur arculas muliebres, & ne quod instrumentus telum occultaretur quæreret. O miserum, qui Barbaros fideliores putabat, quàm coniugem. hæc ille. Necatum tandem ab ea constat esse dormientem in lecto. Ouidius in Ibin: Inq; tuo thalamo iugulatus more Pheræi, Qui datus est leto coniugis ipse suæ.

Alexander Aphrodiseus

Alexander Aphrodiseus sub Seuero & Antonino imperatore philosophiam professus, primus omnium Aristotelem antea uiris doctis magis laudatum quàm intellectum commentarijs enarrauit: è cuius schola tanquam ex equo Troiano, ut de Isocrate dicit Cicero, uiri docti emanarunt. Themistius, Ammonius, Simplicius, Philoponus, Olympiodorus, Aristotelis omnes Commentatores. Topica præsertim pulcherrime enarrauit.

Alexander Polyhistor

Alexander Milesius Polyhistor cognominatus, libertus Cor. Lentuli grammaticus Romæ docuit: Sullæ temporibus extinctus est ex incendio domus apud Laurentes, Suidas.

Alexãder Lychnius

Alexander Ephesius qui Lychnius est cognominatus, orator magnus est habitus & in rep. uersatus & historiam scripsit, & carmina; in quibus de cœlestibus tractat, & terras continentes describit, autor Strabo.

Alexãder poeta

Alexander Aetolus ex ciuitate Pleuronis poëta Tragicus inter VII. connumeratus eorum qui cognominati sunt Pliat. Suidas. Alexander è Seleucia Ciliciæ magister epistolarum Græcarum M. Antonini principis, Herodis æqualis: docuit Romæ & Athenis, cognominatus est πηλοπλάτων. Alexander & Alexandra, reges Hebræi. De quibus satis in historia Hierosolymitana diximus. Altera Alexandra quæ & Casandra dicta est Priami filia ac uates, quæ Paridem fratrem situm patriæ futurum prædixit. Eius nomine Lycophronis inscribitur poëma. Veniam ad nostros, inter quos enicuit Alexander Cappadociæ præsul & ciuis: Hierosolymam adorandi gratia properauit, humaniterq; ab incolis exceptus, coadiutor Narcissi tunc præsulis Hierosolytani ac iam decrepiti constituitur. Vir fuit in primis eruditus. scripsit epistolas quasdam etiam ad Origenem: perijt martyr in custodia sub Decio principe: autores Hierony. & Euseb. in historia. Addit etiam Eusobius bibliothecã Hierosolymis nobilem constituisse. Vnde materiam scribendi præbitum ei plurimum fatetur. Præterea Pantherium ac Clementem ea tempestate in sacris libris doctissimos præceptores habuisse.

Alex. præsul. Alexandrinus

Alexander præsul Alexandrinus, qui in concilio Niceno princeps inter Orthodoxos contra Arrium se subscripsit, cum ille maxime torqueretur prælatũ sibi in Alexandrina ecclesia Alexãdrum. Ex hac igitur ambitione uirus omne primum in eum,

Athanasius

deinde in omnis Orthodoxos insectatio. Huic Athanasius successit, qui adolescens sub eius tunc disciplinis educatus ac in concilium illud ab eo ductus fuerat, autor Eusebius.

Amanell

Amantius tribunus, Getulius, Primitiuus & Cerealis sub Adriano Romæ igne cremati & sepulti uia salaria. Alius itẽ unà cum Alexandro martyr apud Nouodunum: cuius festum VIII. eid. Iunij. Reperiũtur & totidẽ professores: unus præsul Redonensis, alter presbyter apud Tifernum ægrotos curabat: & serpẽtes crucis signo necabat: autor Greg. III. dial. cuius ille tempore fuit.

Amandus

Amandus præsul Traiectensis à Dagoberto Francorum rege factus: decessit anno VIII. eid. Febru.

Ambrosius

Ambrosius præsul Mediolanensis, homo Romanus ac patricius: cui quondam puero in cunis (ut refert Paulinus præsul Nolanus, qui eius uitam conscripsit) examen apum e trea os apparuisse, magni uiri mellifluiq; sermonis præsagium fuit. Adultus paulatimq; disciplinis liberalibus imbutus apud Valentinianum principem in dignatione fuit, missusq; ad regendam Liguriam, & Aemyliam cum potestate consulari, Cũ uideret Mediolani ut ait Rufinus in VI. historiæ,

Auxentius

Auxentium eius ciuitatis præsidem, qui Arrianus fuerat, iam extinctũ: ac populum diuersa in studia partium concitatum, in electione præsulis pro magistratu atq; officio suo tumultum sedaturus, eò accessit. Cumq; ibi multa secundũ leges & publicam disciplinam pro quiete ac tranquillitate perorasset: populi subito clamor exoritur Ambrosium præsulem uelle dicentis. Itaque ut baptizetur dant operam: erat enim catechumenus. Itaque omnis eo detrectante ac diu renuente: res ad Theodosium seniorem defertur. Ille uotum populi collaudat, Ambrosiumq; inuitum munus subire coëgit. Opera eius notissima. De ipsius Hexamero Hieronymus sic ait. Beatus Ambrosius sic Hexameron Origenis compilauit, ut Hippolyti sententias Basilijq; sequeretur. De libro autẽ S.S. Augustinus in lib. de doct. Christiana, sic ait S. Ambrosius cum agat ui magna de spiritu S. ut cum patre & filio demonstret esse æqualem, submisso tamen dicendi genere utitur: quoniam res susceptæ non ornamenta uerborum, aut ad flectendos animos commotionis adfectum, sed rerum documẽta desiderat. Quæ causa fuit ut ipse Didymi librum in Latinũ conuerteret. Hieronymus item ad Paulinum super hoc scribit: Malui alieni operis interpres, quàm ut quidam faciunt, infamis corniculæ more alienis me coloribus ornare. Legi dudum de S.S. quosdam libellos, & iuxta Comici sentẽtiã e Græcis bonis Latina nõ bona: Nihil enim dialecticũ, nihil uirile atq; distinctũ, quod lectoris uel ingrati adsensum trahat, sed totũ flaccidũ, molle, nitidũ atq; formosum & exquisitis hinc inde coloribus pigmentatũ. Eũ tamẽ alio in loco aëris uolucrem, & fidei ac omnium uirtutum firmas esse columnas eius sententias testatur. Fuit igitur Ambrosius apud omnis uenerabilis: tantaq; autoritate ut Theodosium è Thessalonica ubi hominum aliquot millia seditione orta trucidari iusserat, in templum Mediolani ingrediẽtem eiecerit minime resistentem, coëgeritq; publice sese piaculo expiari.

Ambrosius Alexandrinus

Ambrosius Alexandrinus Diaconus, uir genere & literis sacris clarus, cum Valentini & Marcionis ab initio heresim sectaretur, ab Origene ab errore depulsus: eum postea cum esset diues factus omnibus rebus iuuit, præstoq; ei pecunia, sumptu, industriaq; adfuit: notariosq; septem ac totidem puellas eruditas adhibuit, qui eius dictata exciperent, qua ille commoditate atque otio fretus tot illa uolumina conscripsit: solitusq; eum uocare ἐργοδιώκτην, hoc est, operis impulsorem. Tanti igitur officij atque liberalitatis Ambrosij laudibus hoc tantum defuit quod moriens in diuitijs, Origenis amici quem in uita coluit & senis ac pauperis non meminerit. Ex Hieron. & Eusebio lib. V. Ambrosius alius Alexãdrinus tempore diui Hieron. ut ipse testatur, Didymum audiuit, scripsit contra Apollinarem, commentarios quoque in Iob.

Amelius

Amelius philosophus Apamiensis discipulus Plotini, magister Porphyrij, quo tempore Ammonius, Origenes.

Ampsias

Ampsias comicus poeta Atheniensis.

Ammonius

Ammonius Alexãdrinus summus philosophus, præceptor Origenis, ut Porphyrius in III. contra Christianos libro testatur: qui etiam eum Christianum dicit fuisse à puero; postquam autem ad ætatem sapiendi uenisset, sese ad philosophiam conuertisse deserta fide. Quod Eusebius in VI.

historiæ lib. manifesto confutat his uerbis. Ammonium fidem Christi etiam inter philosophica studia integram illibatamq; seruasse usq; ad extremum: testes sunt eius libri, qui etiam nunc habentur lucidentissimi, de nostra religione scripti, & præcipue uolumen illud quod de Mosis & Iesu Christi consonantia scripsit. Sed & multa alia eius opuscula, quæ à studiosis præclara habentur. Legitur & hic siue alius fuerit professor cum Athan[...]o Romam uenisse: interrogatumq; in reditu nihil se ædificiorum egregium uidisse præter basilicas apostolorum & seruatoris respondisse. tanta alioquin abstinentia ut nunquam nisi panem assum ederit: nunquam iratus, nunquam deniq; mentitus fuerit. Fuit coæuus Syriani, ambo eruditi, sed alter magis diuinis rebus ac philosophiæ deditus: Ammonius autem poetis & oratoribus. Hunc Ammonium dicunt habuisse asinum sapientiæ auditorem, rem quidem prodigiosam: autor S[...]. Fuit item alter Ammonius Hermeus ex Aegypto, præceptor Ioannis grammatici.

Amphion

Amphion priscæ musicæ inuentor, de quo Parabates in epistola scribit, huius lyræ harmonia muros Thebanos exædificatos fuisse, lapidibus sponte insilientibus. De hoc & Zeto fratre inter Boeotios, in geographia diximus.

Amœbeas

Amœbeas Citharœdus tanta fuisse traditur castitate, ut uxorem, quam pulcherrimam habebat, nunquam attigerit, autor Aelianus de uar. histo.

Amilchares

Amilchares duces Carthaginenses plures diuersis temporibus claruere. Ante omnis Trogus lib. x x i. Itemq; Orosius

Amilchar Rhodo

Amilcharem cognomento Rodonem commemorant, qui facundia solertiaq; insignis de sententia Carthaginensium, qui ea tempestate crescentem Alexandri magni potentiam timebant, in castra ad Alexandrum uenit, sese & exulem fingens, & militem offerens: Parmenone aditum conciliante, atq; ita consilijs eius exploratis, in tabellis ligneis uacuis desuper cera inductis ciuibus suis omnia perscribebat. Sed Carthaginenses, post regis mortem reuersum in patriam quasi urbem regi uenditasset, non ingrato tantum, uerum crudeli animo necauerunt.

Amilchar

Amilchar, an alius, an idem quem suprà nominaui, fuerit, inter autores non satis deprehenditur, tempore tamen non ualde discrepare uidetur. Hic aduersus à Syracusanis contra Agathoclem tyrannum eos obsidione prementem, cum Syracusas fortiter tueretur, rogatus tandem ab Agathocle ciuibus eum conciliauit, tyrannumq; constituit: qui postea per proditionem in theatro senatum Syracusanorum trucidauit, ac socios insuper Pœnos uexauit: Indignati Carthaginienses Amilcharem ducem huiuscemodi mali causam clandestinis sententijs quòd adhuc esset in imperio, condemnauerunt, mox aperte ulturi, Quam animaduersionem mors eius præuenit. Quæ res Agathocli aduersus Pœnos occasionem mouendi belli dedit.

Bomilchar filius

Huius filius Bomilchar fuit, & ipse Pœnorum dux, eodem Trogo autore libro x x x i i i. qui ueniens in suspicionem Carthaginiensium, ne & ipse cum Agathocle conspiraret, in medio foro patibulo suffixus est: unde ille magno animo de cruce in Pœnos clamitando eorum & ingratitudinem ac crudelitatem, tam in patrem suum Amilcharem quàm in reliquos duces exprobrando expirauit.

Amilchar Gisconis

Amilchar Gisconis filius primus cum Agathocle apud Syracusas bis congressus, uictor eum coëgit stultum, attamen fortunatum consilium capere, ut rebus domi desperatione relictis Carthaginem petens obsideret: Igitur Amilchar in Syracusarum obsidione perseuerans interficitur. Trogus lib. x x x i i i. Amilcharem alium, Liuius lib. x x x i. memorat: qui dicit L. Furium prætorem Gallos Insubres rebellantes, & Amilcharem Pœnum in ea parte molientem acie uicisse, Amilcharéq; interfecto, millia hominum x x x v i. fuisse cæsa.

Amilchar Magonis F.

Amilcharem Magonis filium uide in Asdrubale primo.

Amilchar Barcha

Amilchar cognomento Barcha pater Annibalis, primam secundum filium inter duces Pœnos gloriam obtinuit. Primus namq; in Italia Romanorum impetum, qui multas inflixerant reip. clades diutius quàm par erat sustinuit. Deinde Africo bello cum mercenarij milites seditione facta rem Carthaginensem in extremum periculum conuecissent, sic strenue restinxit incendium illud, ut sit omnium sententia iudicatum unius Amilcharis opera patriam fuisse seruatam. In Hispaniam post hæc cum imperio missus, quo tempore Annibalem puerum secum duxisse traditur, cum multa gessisset memoratu digna, tandem octauo anno quàm in eam prouinciam uenerat, fortiter pugnans occubuit.

Annæ duæ.

Annæ præcipuæ in ueteri lege describuntur, mater dei genitricis, mater Samuelis prophetæ. Anna prophetissa.

Hannones

Hannones item plures legimus. Primus fuit Philippi regis Macedonis temporibus, qui Carthagine priuatis opibus potens regnum adsectans & in filiæ nuptijs principes ciuitatis ueneno necare, prodito à ministris consilio frustra cogitans, alia agressus est uia: seruitia conciat quibus incautam urbem opprimat, quo etiam ciuibus prouiso, ac uitato periculo, ipse demum in castellum munitum sese recipiens, Afros, Maurorumq; regem armauit: captus postremo, ac primum uirgis cæsus, deinde effossis oculis, & manibus, cruribusq; fractis, cruci adfixus est, ac in cognatos omnes etiam animaduersum. Trogus libro x x i. & Orosius i i i i. Hannonem ducem dum Agathocles ad expugnationem Carthaginis profectus obuium cum x x x. mil. Pœnorum habuit, conserta q; pugna interfecit. Trogus x x i i. Hanno & Asdrubal qui duces factioni Barchinæ salubria monita Carthaginiensibus de pace contra Annibalem nequaquam exaudiri dederant: Liuius in primo & ultimo de bello Puni. ubi utriusque orationes prudentissimas licet aspicere. Hanno teste item Liuio loco Asdrubalis in Italiam uenientis, cum copijs coniunctus magnum in Hispania exercitum coëgit, contra quos M. Sillanus à Scipione missus eos insigni clade adfecit, Hannonemq; captum in ea pugna Romam L. Scipio frater una cum cæteris captiuis duxit. Mago uerò alter dux die decima è Gadibus ad Asdrubalem Gisconis euasit. Hannonem propinquum suum Annibal cum primum in Italiam uenit, præfecit Hispaniæ citra Iberum, qui sæpe cum Scipionibus congressus est: Thurinos subegit, apud Beneuentum in Italia à Fuluio Flacco superatur. Capuæ præsius dum obsideretur à Fuluio, ac eam propria temeritate amisit: in Africam postremo rediit. Hanno Carthagine potens sagaciq; ingenio, quem ego puto eundem esse cum primo quem supra nominaui, hic leonem mansuefecit, ut Plinius est autor. Sed & Aelianus aues eum de nido capere solitum dicit, & in tenebris docere paulatim hanc uocem, Deus est Hanno, & iam adultas ac doctas quaquauersus dimittere quæ uocem eandem redderent.

Annibal senior

Annibales deinceps dicendi: primus Senior appellatus Asdrubalis filius, cum primo bello Punico totam Italiam L x x. nauium classe uastaret, Cor. Asinam Cos. Rom. spe pacis ad colloquium uocatum, punica fraude trucidauit. Hunc postea Cn. Duilius Cos. eius collega est ultus, qui Annibalem ipsum bello nauali superauit, profligatumq; turpiter parua scapha aufugere compulit. Iterum deinde à Carthaginiensibus classi præpositum & infeliciter pugnantem, eius exercitus orta seditione lapidibus obrutum interfecit, autor Orosius libro i i i i. Liuius autem dicit hunc cruci à Carthaginiensibus fuisse adfixum.

Annibal filius

Annibal huius filius, teste Polybio primo bello Punico missus ab Amilcone duce in Lilybeum, quod à Romanis oppugnabatur, ad Siculos in officio continendos, est.

Annibal Amilcharis filius

Quò postea Annibal alter dux Amilcharis filius missus cum classe L x. nauium ad obsessorum subsidium. Nam Lilybeum promontorium Carthaginem uersus Romani oppugnabant: Annibal ergo ad Aegusam insulam eodem autore Polybio peruenit, quæ media est inter Lilybeum & Carthagē

Annibal Rhodius

thaginem. Annibal alius Rhodius dux item Carthaginiẽsis in eodem bello, Romanorũ præsidium & obsidionem prætериens, in eũdo & redeũdo hostibus uidẽtibus ob nauis Rhodiæ celeritatem, sciscitabũdus quid Lilybei ageretur Carthaginiensibus referebat. Tandem cum sæpe rediisset à Romanis interceptus est. Polybius. Annibal Amilcharis filius omnis hos fama, uirtuteq; antecellit: cuius gesta breuiter è Liuio Plutarchoq;, ac reliquis autoribus delibata percurram. Ortus in insula Tiquada iuxta Carthaginem, primum in Hispaniam ductus sub disciplina patris: & ab eo nouem annorum puer ad aram iurare coactus fuit, se hostem perpetuum populi Rom. futurum: mortuo patre sub Hasdrubale sororis suæ uiro militauit, post quem creatus imperator decreto contra Rom. bello, Saguntum ante omnia XX. natus annos expugnauit. In Italiam V. mense superatis Alpibus ab Hispania peruenit, amissis in itinere hominum XX. mil. quæ restabant L. millia peditum, & X. equitum traduntur fuisse. Polybius autem uix XX. millia dicit omnino fuisse. Quibus primum apud Ticinum amnem Cor. Scipionem patrem Africani maioris occurrentem superauit. Alterum uerò Cos. Sempronium ad Trebiam ingẽti clade adiecit. C. Flaminium ad Trasimenum de eius exercitu ad XXV. millia trucidatis. Post quem, Q. Fabius Max. eum fregit, cunctandoq; rem restituit. Deinde Attilius & Seruilius Coss. Fabianis artibus Annibalem ad commeatuum summam inopiam deduxerunt. Hinc missus P. Aemylius qui ob Terentij collegæ temeritatem apud Cannas cum exercitu maximo omnium clade occubuit, ubi senatores XC. ciues ad XLV. millia periere, tres'que annulorum aureorum modij Carthaginem missi. Captiui à Romanis reditu per legatos recusati, ad unum omnes interfecti. Haud multò pòst Cn. Fuluium Procos. & Tribunos XI. ac militum XVII. millia occidit in prælio. Inde cum ingenti omnium Rom. metu per Suessanum agrum ad tertium ab urbe lapidem accessit. V[illegible] pluuia tempestatibusq; se in Campaniam recipere coactus est. Anno sequente Claudius Marcellus ab eodem dux Rom. occiditur. At Claudius Nero iuxta Metaurum amnem Cos. cum Salinatore collega suo, Asdrubalẽ Annibali fratri in Italiam ex Africa magnum adducentem exercitum, uicit cæsis supra XLV. millibus hostium: caput ad Annibalem lancea præfixum deportatum eius maximum animum fregit. XIIII. uerò huius belli anno, Scipio Cos. creatus in Africam mittitur, qui multis rebus in Hispania prius feliciter gestis, Annibalem postremo à suis accersitum domum ad tuendam patriam redire coẽgit, sæpe flentem ac Italiam respicientem. Qui cum Carthaginem peruenisset, initam cum Romanis per Scipionem pacem fregit. Inde ab utroque duce uentum in prælium, quale nunquam antea ulla prodiderat ætas. In quo Romanus uictor & Annibal penè captus cum quatuor tantum aufugit militibus: Inuenta in eius castris argenti pondo XX. millia, auri noningenta: ita Annibalẽ tot regionum uictorem tandem Romana fregit uirtus, qui uictoribus facile concedens se prælio & bello uictum, in exilium sponte quod insidias metueret, se dedit, ac ad regem Antiochum confugit: quem Romani legati assiduo longoq; colloquio res eius gestas soli coram extollentes, Antiocho reddidere suspectum. Inde in Cretam fugit, ubi cum aliquandiu quiete uixisset, & ob ingentes quas contulerat opes metueret insidias, amphoras repleuit plumbo, quas in templo Dianæ fortunæ suæ præsidia deponere se dixit, ut de ipso insulani minime sollicita esset. Itaque aurum omne secum ferens ad Prusiam Bithyniæ regem profugit, & ex duce summo factus cliens: ubi postremo de regis fide quænam futura esset trepidans, quod Flaminium legatum contra se uiderat à Romanis missum, ac se paulatim à militibus circumseptum, uenenum quod in anulo gestabat hausit: Prusias paulopost ob eam perfidiam ab omnibus desertus, regnoq; eiectus in latebris misere uictitando, tandem à filio perimitur. Annibalis sepulcrum diu in Libyssa oppido uisum est, quam ex oraculo metuebat nomine deceptus ex Libya, ob quam causam ex Africa effugerat.

Anacreon

Anacreon Teius poëta Lyricus in honore fuit apud Polycratem Samiorum regem. Cuius etiam puerum Smerdiem dilexit. Aelianus. Huius poëma, ut ait Cicero, totum amatorium est. Periit autem acino uuæ passæ, ut scribit Plinius.

Anaxarchus

Anaxarchus Abderites Diomenis Smyrnæi auditor floruit Olymp. CX. Suidas.

Anaxãdrides

Anaxandrides Rhodius poëta Comicus tempore Philippi Macedonis Olimp. LXXXI. Docuit fabulas LV. uicit una. Suidas.

Anaxilas
Anaxippus

Anaxilas Comicus. Idem. Anaxippus nouæ comœdiæ poëta floruit sub Antigono & Demetrio Poliorcete. Suidas.

Anatolius
præsul.

Anatolius præceptor Theodosij principis uir summa modestia præditus, diuitiarum contemptor. Anatolius alter Laodiceæ Syriæ præsul sub Probo & Caro imperat. miranda uir doctrina in mathesi & grammatica, rhetorica, ac dialectica: quod ex uolumine deprehenditur ab eo super pascha composito, & ex X. libris de arithmeticæ institutionibus: ex Hieronymo.

Anaxenor

Anaxenorem Citharœdum Tyana ciuitas ualde extulit, sed magis M. Antonius, qui quatuor ciuitatum ei tributa legenda tribuit. Strabo.

Anastasius

Anastasius bibliothecarius Lateranensis Ioan. VIII. pon. tempore emicuit: uir utraque lingua doctissimus. Septimam uniuersalem synodum, & hierarchiam Dionysij, & multorum sanctorum uitas in Latinum uertit sermonem. præterea historiam ecclesiasticam usque ad sua tempora scripsit, rogante Carolo II. cui in primis charus erat.

Ancæus

Ancæus filius Astypaleæ Phœnices & Neptuni filiæ, rex Parthenie, id est, Sami, cũ esset agriculturæ studiosus teste Aristotele uites seruit iam magnopere senex, ridentibus seruis, ac uaticinantibus, minime ex eis fructum degustaturum. Igitur adueniente uindemia ille calicem musti iussit sibi propinari exprobrans ei uaticinium. At seruus illud prouerbium locutus est: πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. id est, multa inter calicem existunt labrumq; supremum. Nec mora, nuntiatur aper fugiens fines deuastare: ille statim posito calice it obuiam, ab eoq; interficitur. Ex Apollonij enarratore ac libro Prouerbiorum. Alij hunc Arcadicum Lycurgi filium dicunt, alterum Pleuronium.

Anaximander

Anaximander Milesius Thaletis discipulus, primus horologium & gnomonem inuenit: ipsumq; Lacedæmone in loco captandæ umbræ idoneo statuit, quo uidelicet, ut ait Fauorinus in omnimoda historia, conuersiones solis & æquinoctia notaret. Horoscopia quoque fabricatus est, ac primus terræ marisq; circuitus descripsit. Spheram insuper [c]onstruxit. Emicuit sub Polycrate Samiorum tyranno, obijt diem anno ætatis LXIIII. autores Diogenes & Suidas. Anaximander iunior superioris filius historicus fuit temporibus Artaxerxis magni. scripsit Dissertationes Pythagoræ. Suidas.

Anaximenes
philosophus

Anaximenes Milesius Anaximandri auditor Olymp. LV. quo tẽpore Sardis ciuitas capta & Cyrus Crœsum sustulit. Scripsit unam ad Thaletem epistolam. Suidas, Diogenes.

Anaximenes
orator

Anaximenes Lampsacenus orator, discipulus Diogenis Cynici, præceptor Alexandri magni, eiusq; comes in expeditionibus. Suidas. Hic missus quondam orator ad Alexandrum iratum Lampsacenis, cum suspectus ob eloquentiam esset, iurauit Alexander, nihil se facturum quod diceret. At ille rogauit ut Lampsacum diriperet autor Pausanias.

Anacharsis
Anaxagoras

Anacharsis, Scytha. Anaxagoras Clazomenius philosophus Anaximenis discipulus, ut Suidas & Diogenes testantur. Mens cognominabatur, quòd mentem & materiam principia rerum ponebat. Dixit præterea solem igneum esse μύδρον. Agebat Athenis tempore Periclis cuius erat præ-

 ceptor,

ceptor. Inde Lipſacũ profectus, ibiq; extinctus. Hic uti Deus colebatur, quod in Olympia cum alias, tum in ſiccitate maximæ pluuiarum dixit, penulatusq; propterea æſtate media adeſſit, ut refert etiam Philoſtratus in uita Apollonij. Vbi & Apollonium commemorat uituperare ſolitum eſſe duos Philoſophos contraria ſententes: Anaxagoram diuitijs & pecuniæ ſtudentem, & Cratem Thebanum qui peculium in mare proiecit, ſed mediocritatem in his eſſe ſeruandam. Fuere

Anaxagoræ tres

hoc nomine tres alij ſecundum Diogenem. Primus de Iſocratis diſciplina ueniens ſtatuarius, Alius cuius meminit Antigonus, Tertius grammaticus Zenodoti diſcipulus. De Clazomenio Anaxagora philoſopho ſupradicto Aelianus ait, eum nunquam riſiſſe, ſicuti & M. Craſſum.

Andocides

Andocides orator Athenienſis unus è decem: filius Leogori, prognatus Telemacho Vliſsis, ut meminit Hellanicus.

Androcleus

Androcleus philoſophus Porphyrij diſcipulus, cuius ipſe Porphyrius mẽtionem facit in libro quem περὶ ἐμποδὼν τεκνολόγων inſcripſit.

Andromachus

Andromachus è Neapoli Syriæ filius Zonæ, grammaticus docuit Nicomediæ Diocletiani principis tempore. Suidas.

Andromache

Andromache Hectoris uxor, quæ à Pyrrho abducta eſt: deinde Heleno Troiano in matrimonium data.

Andromade

Andromade filia Cephei regis & Caſiopes, religata apud Ioppem monſtro marino, liberata à Perſeo Iouis filio.

Andronicus philoſophus

Andronicus Rhodius philoſophus Peripateticus, cuius meminit Strabo.

Andronicus grammaticus

M. Popilius Andronicus grammaticus deſidioſior in profeſsione Græca, ex quo minus idoneus ad tuendam ſcholam. ex urbe ſe cumas contulit, ibiq; in otio uixit, multaq; compoſuit, uerum adeo inops atque egens, ut coactus ſit præcipuum illud opuſculum annalium elenchorum x v i. millibus nummum cuidam uendere, quos Orbilius nactus redemiſſe ſe dicit, uulgarí q; nomine autoris. Tranquillus.

Andronicus hiſtoricus

Andronicus alius qui res Alexandri ſcripſit.

Androdamus

Androdamus Reginus qui leges condidit Chalcidenſibus qui ſunt in Thracia. autor Ariſtoteles i i. Polit.

Antimachus poëta

Antimachus Colophonius poëta, cũ teſte Cicerone poëma quoddam obſcurum in auditorio recitaret, atq; omnes præter Platonem, quod minime illud intelligerent, diſceſsiſſent, Plato mihi, inquit, pro omnibus. Nam & poëtis hoc quidem contingi poteſt, oratoribus minime: cum popularis ſit illa facultas, illeq; tantum ſit bonus orator qui multitudini placet. hæc Cicero. De eodem Plutarchus in Lyſandro. Idem dicere uidetur quod in quodam poëmate apud Lyſandrum poſthabitus Nicerato poëtæ propter obſcuritatem, Platone tantum contra ſentiente, Antimachumq; præferente. Quintilianus item in i x. In Antimacho grauitas & minime uulgare dicendi genus laudem habet, ſed quamuis ei ſecundas grammaticorum conſenſus ferat, & adfectibus & iucunditate, omnino arte deficit, ut plane appareat quanto ſit aliud proximum eſſe, quanto aliud ſecundum.

Antimachi duo

Antimachos quoq; alios duos Suidas ponit, alterum Aegyptium patria Hieropolitanum, alterum poetam Melicum cognomento Pſecam.

Antiphanes

Antiphanes Comicus nouæ comœdiæ. Antillus orator.

Antinous

Antinous natione Bithynicus Adriani libertus mira pulchritudine adoleſcens, ut eius adhuc indicat imago in ueterum nummis quam nos uidimus. Huic dilectiſsimo Adriano templum apud Mantineam conſtituit, & ciuitatem ſui nominis apud Nilum, ut Pauſanias teſtatur. Hieronymus noſter eum Adriani concubinum uocat, exclamatq; ei templum conſtitutum Hieroſolymis apud Caluariæ montem, ubi Chriſtus paſſus.

Antigenides

Antigenides Thebanus muſicus tibicen Philoxeni diſcipulus, Hic primus calciamentis Mileſijs laſcinioribus uſus fuiſſe dicitur: poëta inſuper melicus: Suidas. Hic etiam diſcipulo frigenti ad populum ait, mihi cane & muſis. autor Cicero in Bruto.

Antiſthenes iiii

Antiſthenes Athenienſis Socratis diſcipulus, præceptor Diogenis, ſcripſit de Magica. Fuere & alij tres: unus de ſchola Heracliti. Alius Epheſius. Tertius Rhodius hiſtoricus. Diogenes. Antiſthenes Sybarita nobilem ueſtem elaborauit, in qua uarij dij & terræ erant depictæ. Hæc quotannis in Laciniæ Iunonis templo ſuſpendi miraculi cauſa ſolebat, quam à Dionyſio Syracuſano Carthaginienſes c x x. emerunt. autor Ariſtoteles de admirando auditu.

Antiochi reges & Seleuci

Antiochos & Seleucos Syriæ reges in geographia in Syriæ deſcriptione dixi.

Antiochus Aſcalonita

Antiochus Aſcalonita ex uetere Academia dicendi peritiſsimus, Luculli præceptor. Cicero uerò Philonem eodem tempore e noua ſectabatur. Frequens propterea inter eos diſputatio. Quare Cicero librum edidit contra ueterem academiam, qui Lucullus inſcribitur, ubi dat ei partes ueteris, ipſe nouam tuetur. Plutarchus in Lucullo. Antiochus Syracuſanus Hiſtoricus qui ſcripſit de Italia. citatur ſæpe teſtis à Strabone & Dionyſio.

Antiochus ſophiſta

Antiochus quem Aegæ Ciliciam tulere, doctiſsimus ſophiſta, ſecurus in figuris, uehemens in accuſationibus: uenuſtus in defenſionibus, in demonſtratiuis potens. Et in totum, in forenſibus ſophiſtica, & in ſophiſticis forenſi utebatur oratione. Adfectus ſcite expreſsit. Queſtus & miſerationes minimum producendo latenti ſenſu includebat. ex Philoſtrato.

Antipater dux

Antipater Iolai filius è Palura ciuitate Macedoniæ, miles Philippi: deinde inter Alexandri duces & regni ſucceſſores, diſcipulus & ipſe Ariſtotelis, uir præter ſcientiam rei militaris literatiſsimus. Duo epiſtolarum uolumina reliquit, & hiſtoriam Perdicæ, resque Illyricas. Tutelam geſsit Herculis pueri Alexandri filij. Hic ſolus è ſucceſſoribus non ſuſtinuit Alexandrũ deũ uocari, rẽ impiã eſſe dictitans, uixit annos l x x i x. Caſſandro filio ſuperſtite, qui Olympiadem Alexandri matrem necauit. hæc Suidas. Plutarchus uerò ſic ait. Antipater ſucceſſor Alexandri in regno Macedoniæ, poſt bellum Athenienſibus illatum legatis ad eum de pace uenientibus: quorum princeps erat Xenocrates, reſpondit ſe in amicitia permanſurum ſi ſibi Demoſthenes, & Hyperides dederentur. Si eius præſidium in Munichiam, hoc eſt Athenarum arcem recepiſſent. Si denique abſumptam in eo bello pecuniam, acceptaq; damna reſarcirent. Quibus illi conditionibus conſenſerunt.

Antipater Sidonius

Antipater Sidonius poëta, ut Cicero & Quintilianus teſtantur, uerſus ex tempore faciebat. Idem, ut Valerius refert, die ſuo natali ſemper febri ægrotabat: quo tandem morbo periſt ultima ſenectute. Floruit Craſsi oratoris temporibus.

Antipater Tyrius

Antipater Tyrius philoſophus Stoicus, præceptor Catonis Vticenſis, autor Plutarchus in Catone. Alius item Tarſenſis philoſophus, ut idem autor.

Antipater Aſcalonita

Antipater Herodis regis pater, Aſcalonita, uir maximus, et potẽtia præditus. de quo in hiſtoria Hieroſolymitana diximus.

Antipater ſophiſta

Antipater Hieropolitanus (Hieropolis enim Aſiæ ciuitas eſt) Sophiſta nobilis, præceptor filiorum Seueri principis, cuius geſta conſcripſit ac magiſter epiſtolarum fuit. autor Philoſtratus.

Antiphon Rhamnuſius

Antiphon Rhamnuſius orator antiquus Athenis ſimul & dux præcepta dicendi tradidit, teſte Quintiliano, quo neminem melius orauiſſe capitis cauſam cum ſe ipſe defenderet, locuplex eſt autor Thucydides. De hoc item Philoſtratus in ſophiſticis ſic ſcribit. Antiphontem Rhamnuſium dubium laudare debeã, an uituperare. quòd ſæpe duxit exercitum: quòd ſæpe uicit: quòd l x. triremibus plenis naualem Athenienſium auxerit: inter eius egregia facta poſuerim: contra uerò, quòd diſſoluerit rempublicam Athenienſium, in eamq; tyrannos induxerit, ac cum Lacedemonijs clam quidem ab initio, deinde manifeſto conſenſerit, ut quodammodo improbus dici poterit. Rhetoricam dicunt primum inueniſſe: quidam uerò inuentam excoluiſſe, atque auxiſſe. Dulci alioquin pronuntiatione, Neſtor appellabatur. Extinctus eſt in Sicilia opera, ut putatur, Dionyſij tyranni, quòd interrogante olim illo, ubi optimum æs gigneretur, Antiphon Athenis reſpondit: ex

quo

quo Aristogitonis, & Armodij statuæ constant. Ex hoc Siculos ad libertatem excitare usus. Deinde quod eius tragœdias quas magis quàm regni potentiam iactabat, solitus esset uituperare. hæc ex Philostrato. Stephanus autem grammaticus ait, quod patria Atheniensis fuit, ex tribu Rhamnusius: uersificator, & sophista. uocabaturq; λογομάγειρος, quasi orationis cocus, & ὀνειροκρίτης, id est somniorũ cõlector. de quorum iudicio etiam scripsit. Et Nestor ob orationis dulcedinem. Præceptor autem ipsius nullus, quantum uidere licet, princeps tamen forensis dictionis post Gorgiam habebatur. dicitur & Thucydidis fuisse præceptor.

Antilochus

Antilochus Nestoris ex Eurydice filius, interfectus in bello Troiano à Memnone Auroræ filio, ut tradit Homerus.

Antenor

Antenor consilio Priami in omnibus adhibitus, unà cum Aenea Ilium prodidit, ut ait Dictys Cretensis: demum ad Illiricos & Euganeos populos adnauigauit, ut autores Liuius & Virgilius.

M. Antonius orator

M. Antonius orator, Triumuiri auus, de quo Cicero in Bruto sic refert. M. Antonium & L. Crassum oratores fuisse maximos existimo, & in his primum eum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquatam. Omnia ueniebãt Antonio in mentem, eaq; suo quæque loco, ubi plurimum proficere & ualere possent: ab imperatore equitatus, peditatus, leuis armatura, sic ab illo in maxime opportunis partibus collocabantur. Erat memoria summa, nulla meditationis suspicio, imparatus semper aggredi ad dicendum uidebatur. Verba ipsa non elegantissimo quidem sermone, cum diligenter loquendi laude caruerit, non tamen est admodum inquinate locutus. Non enim tam præclarum est scire Latinè, quàm turpe nescire. Neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium. In hanc Cicero sententiam qui interfectum deinde eum à factione Mariana commemorat, una cum pluribus alijs clarissimis ciuibus, quorum capita in rostris pependere.

M. & C. oratoris filii

Huius filij M. & C. Antonij fuere. quorum M. Antonius gratia Cottæ consulis & Cethegi factione in senatu curationem rei frumentariæ nactus, totius oræ maritimæ, & Siciliã, & prouincias omnis depopulatus est: & ad postremum inferens Cretensibus bellum ibi morbo interijt. Hunc Salustius ait perdendæ pecuniæ genitum, & uacuum curis nisi instantibus: autor Pedianus.

C. Antonius

C. Antonius alter oratoris filius multos nactus in Achaia spoliauerat de exercitu Syllano equitum turmas: illi autem adduxerunt eum in ius ad M. Lucullum, qui ius inter peregrinos dicebat. Hic autem Tribunos appellauit. Hunc etiam Antonium Gellius & Lentulus censores sexennio, quo hæc dicuntur, senatu amouerunt: causasq; subscripserunt, quòd socios diripuerat, quòd iudicium recusauerat, quòd propter æris alieni magnitudinem prædia mancipauerat, bonaq; sua in potestatem non habuerat. Pedianus. Hunc item Cicero in Verrinis uocat in exercitu Syllano prædonem, in introitu gladiatorem, in uictoria quadrigarium. Nam inter eos fuit honestissimus, qui iussu Syllæ in Circensibus, quos ipse post uictoriam fecit, quadrigas agitauerunt.

C. An. C. F.

Huius filius C. Antonius cum Cicerone consul fuit: eiq; maxime aduersus, ut qui Catilinæ coniurationi fuerat. placatus ab eo demum, rectaq; de republica sentire persuasus est. Postremo post Cæsaris mortem in dissensione ciuili in Bruti potestatem quum in Græciam uenisset: ab eodem traditus est M. Ciceronis filio, in patris ultionem in proscriptione trucidati.

M. & L. oratoris Nep.

M. Anto. triumuir

M. Antonio Oratoris filio M. & L. filij fuere. Quorum M. Antonius Triumuir, causa & fax totius belli ciuilis extitit, cum esset tribunus clam ex urbe ad Cæsarem in Galliam profugiendo. Eum quoque mortuum laudando, percussores publice detestando, denique sanguinolentam uestem ostentando, ac testamentum eius quo populum Romanum uiritim ille munerabat recitando: effecit, ut interfectores ob metum ab urbe profugerent. Deinde Mutinam Bruti prouinciam inuadentem, hortante Cicerone, senatus hostem iudicauit: superatusq; ab Hircio & Pansa Coss. ac Cæsare puero, mox triumuiratus fœdere inter eum & Lepidum ac Cæsarem inito, Brutum & Cassium in Macedonia apud Philippos superauit. Quo bello confecto Octauius ualetudinis causa Romam rediit: Antonius in Græciam, Asiamq; profectus, honore quaquauersus ingenti est exceptus. Cum illi oriens, Augusto occidens, Lepido Italia obtigisset, multos per orientem reges, & tetrarchas debellauit. Inter quos Antigonum Iudæorum regem securi percussit, quod antea regum nulli contigit. Captus amore Cleopatræ multa ipsius gratia nefanda admisit, eiq; regna multa concessit in Syria. Fuluiam uxorem statim inito Triumuiratu repudiauit, ac Octauiam Augusti sororem duxit, utramque postremo ob Cleopatram contempsit. Ad bellum Parthicum Ventidium legatum misit: Qui interfecto Pacoro regis filio ab Antonio missus Rom. triumphauit. Inde Cleopatra in Aegyptum remissa, per Armeniam, Arabiamq; profectus copias undique cõtraxit. Cum Phraate Medorum rege prælio congressus, ac uictor eum usque ad Araxem fluuium persecutus est. Dein in Armeniam reuersus, eius regem in triumphum Alexandriam duxit. Repudiata igitur Octauia, causa fuit inter eum & Octauium dissensionis. Quo cum postremo ad Actium nauali prælio congrediens, superatus est: Alexandriamq; confugiens, atque ibidem ab eodem obsessus, gladio sponte incubuit, anno ætatis L V I. Huius uiri illud in primis admirabile dicitur, quòd in otio luxuriosissimus, in negotio laboriosissimus fuit. Nec ob res male gestas, aut post uictoriam Octauij quicquam de solita uoluptate remisit. Hæc ex Plutarcho.

L. Antonius Triumuiri frater

L. Antonius Triumuiri frater, apud Perusiam ab Octauio fame obsessus, in deditionẽ cum C C C. alijs uenit: quibus, ut ait Liui. in epitome, Octauius ipse pepercit: ut uerò Tranquillus, omnes ad aram Cæsaris necare crudeliter iussit. M. Antonius, Ianuarius, Honoratus, Augustalis, Misenas uixit annis L. testamento poni iussit. M. Antonius Alexãder patrono indulgentissimo cõficiendũ. Cur. liber liberta. Quæ cor. N. M. S. S. N. N. Ex N. S. Hæc inscriptio Neapoli in domo comitis Matalonæ.

Ant. Iulianus Rhetor

Antonius Iulianus Rhetor Romæ perquã fuit honesti atq; humani ingenij: doctrina quoq; ista utiliore ac delectabili, ueterumq; elegantiarũ cura & memoria multa fuit. Ad hæc scripta omnia antiquiora tam curiose spectabat, aut uirtutes pensitabat, aut uitia rimabatur, ut iudicium ab eo factum examussim diceres, Gellius.

Antonius Gnipho grammaticus

Antonius Gnipho ingenuus in Gallia natus, sed expositus & à nutritore suo manumissus: Romæ docuit rhetoricam, & poëmata in domo Iulij Cæsaris pueri adhuc: cuius etiam scholam Cicero & clari uiri frequentasse dicuntur. Fuit alioqui miti facilique natura: nec unquam aliquid de mercedibus pactum, eoq; plura ex discentium liberalitate consecutus est. uixit annos L. ex Tranquillo.

Antonius Monachus

Antonius monachus, cuius uitam Athanasius præsul Alexandrinus insigni uolumine persecutus est, misit ad diuersa cœnobia epistolas V I I. Aegyptiaco sermone conscriptas, quæ deinde in linguam Græcam conuersæ fuere: quarum præcipua ad Arsenoitas. Emicuit Constantino & filijs eius imperantibus. Hæc ex Hieronymo. Antonij huius uitam ex Athanasio in Latinum sermonem Euagrius monachus conuertit. Et ipse demum Hieronymus de nouo composuit.

Antonius

Antonius patria Vlyxiponensis diui Francisci socius sanctitate ac miraculis claruit.

Antichristus

Antichristus ex autoritate Bedæ in euangelium Lucæ sic describitur. Nascetur ex tribu Dan secundum uaticinium Iacob. Fiat Dan coluber in uia. Nascetur autem ex utroq; sexu, non tantum ex uirgine, ut est quorundam opinio, è ciuitatibus primum Betsaide, & Corozaym exiet, ut in Euangelio. Væh tibi Betsaida, Væh tibi Corozaym mater erroris. Deinde Hierosolymam

ueniet, ſedéq; in tẽplo cõſtituet, dictitãs ſe Chriſtũ eſſe: ac multa prodigia faciendo Iudæos Chriſtianoſq; plurimos in ſuam ſectam conuertet, reſiſtentes uerò aut minime auſcultantes, minis, cædibus, ac omni ſupplicio terrebit: eoq; modo uniuerſum orbem peragrabit triennium ac ſex menſes: quo tempore calamitas hæc nulli æquiparanda fuerit, nec ſinet ulterius ſæuire Deus, ne & electi in errorem trahantur. Concidet ad extremum in Oliueti monte, unde Chriſtus in cœlum aſcendit, ut aiunt doctores, Verum Dei prouidentia non deerit. Enoch enim & Helias, ante item triennium & ſex menſes in orbem, confirmatum animos bonorum, uenient: futurum hoc malum prædicentes, Iudæoſq; omnes, quotquot reperientur, in fidem conuertent. Secundum illud, ſi fuerit numerus filiorum Iſraël ſicut arena maris, reliquiæ ſaluæ fiant. Poſt mortẽ uerò Antichriſti x l. ſaltem dies ante aduentum Chriſti dabuntur ſpatij pœnitentiæ, his qui forte aberrauerint. Poſt illud etiam tempus quando iudicium ſit futurum, nobis incertum. Sed de ipſius Antichriſti aduentus tempore Apoſtolus ait, non eum ante uenturum, quam diſceſſio fiat: hoc eſt à Romano imperio regnorum omnium defectio: quod profectò adhuc non uenit. Nam licet uidemus illud magna ex parte collapſum, donec tamen Gallorum reges erunt incolumes, ad quos res Romanas tueri pertinet, Romani imperij dignitas non uſquequaque peribit. Eſt & cui placeat ex noſtris doctoribus: ad extremum hoc imperium ad unum ex ipſis regibus Gallorum integrum peruenturum, qui rebus feliciter adminiſtratis Hieroſolymam adibit, ac ſe in monte Oliueti omni ſceptro ac imperio abrogabit. Ex quo ſecundum ſuprà dicta apoſtolica uerba ſtatim Antichriſtus apparebit. Et in hanc quidem ſententiam Beda.

Anſanus

Anſanus Romanus martyr, Senenſium patronus. uide inter res Senenſes.

Anaſtaſius

Anaſtaſius martyr & monachus, Perſa genere, tempore Heraclij. Alter item monachus & confeſſor, Rom. eccleſiæ notarius prius fuerat: deinde cœnobio ſe addixit, quod eſt prope Nepet. huius meminit Gregorius I I I. dialogorum.

Annicerıs

Annicerıs Cyreneus nobilis equorum agitator, artem Platoni oſtenſurus, ante academiam currus iunxit: ſæpéq; eundem curſum, iiſdem ueſtigijs, nihil aberrando repetijt. Quod cæteris admirantibus, Plato rem nulla laude dignam oſtendit: propterea quod rei minimæ & nihil profuturæ animo nimium intentus maiores artis curas præuerteret, autor Aelianus de uar. hiſto.

Antiphilus

Antiphilus Aegyptius pictor, Cteſidemi diſcipulus, Alexandrum, & Philippum pinxit: Hippolytum tauro emiſſo expaueſcentem: In Pompeia Cadmum & Europen. Plinius.

Antidotus

Antidotus pictor Euphranoris diſcipulus, cuius opera extabant Athenis laudata: ipſe diligentior quàm numeroſior, & in coloribus ſeuerus, maxime claruit diſcipulo Nicia Athenienſi. Plinius.

Anſelmus Cantuarienſis

Anſelmus præſul Cantuarienſis Normandus genere, ac monachus apud Anglos, magna doctrinæ fama temporibus Paſcalis I I. Pont. & Henrici I I I. Imperatoris, circa ſalut. annos M. L V I I I. Scripſit libros de meditatiõe, Cur Deus homo: De libero arbitrio: de ſimilitudinibus: de cruce: de Iob.

Anſelmus Lucenſis

Anſelmus itẽ alter eodem ferè tẽpore præſul Lucenſis, autor ut Matildis Comitiſſa, quæ tunc Lucæ dominabatur, cœnobium S. Benedicti apud Mantuam ædificaret: ubi & ipſe primo ſepultus, deinde Mantuam tranſlatus fuit. uterque Anſelmus inter ſanctos relatus.

Apelles

Apelles Cous pictor Olimp. C X I I. facile omnes ſuperauit: uoluminibus æditus, quæ doctrinam eam continerent. Aliorum opera ſolebat laudare: uerum unam deeſſe Venerem, quam Græci χάριτα uocant, dicebat. Protogenem etiam admirari ſolebat tanquam parem famæ ſuæ, uerum una tantum re inferiorem, quod ille de tabula manum neſciret tollere, memorabili præcepto, nocere ſæpe nimiam diligentiam. Acceptus fuit in primis Alexandro magno, à quo tantum uoluit pingi: Opera eius innumera: ſed præcipua duæ Veneres prædicantur. altera e mari egrediens. altera Cois imperfecta, quam nullus poſtea auſus fuit perficere. Dicitur proponere ſolitus opera in pergula, ipſe poſt latens iudicia prætereuntium explorans: ex quo ſutoris illa reprehenſio crepidæ fuit, & poſtera die de crure iudicanti Apelles indignatus noli, inquit, ſupra crepidam: Nota & cum Protogene, qui Rhodi uiuebat, illa linearum contentio, quam tabulam plures ſe uidiſſe teſtantur. Plinius.

Hæreticus Apelles

Apelles alter à ſectatoribus Marcionis: de cuius hæreſi Rhodo ſic ſcribit: Senex habuit nobiſcum ſermonem, in quo multa perperam dicere uidebatur. Fidei in primis non diſcutiendam rationem, ſed in eo quod quiſque crederet permanere oportere. Chriſti crucem omnibus profuturam, modo bene uiuant. Prophetias non recipiebat, quod pugnantia loquerentur, & ſibi inuicem aduerſarentur. Principium de Deo ſicuti & nos dicebat: quem cum interrogarem cauſam, Quomodo æternum principium aut quando, ſe neſcire reſpondit, quomodo unigenitus Dei filius eſſet, ſed ſibi ſic uideri. Tunc ego riſi eum qui ſe doctorem fateretur eorum quæ ignoraret, ex Euſebio libro V.

M. Apitius

M. Apitius altiſsimus nepotum gurges Plinio uocatur, libros, ut ait Suidas, de gula conſcripſit, pro qua multas abſumpſit opes. Cum audiſſet in Africa cancros marinos maiores naſci, pro quibus antea multa in Gallis impenderat, illuc adnauigauit. Cumq; falſum eſſe quod audiuerat in itinere accepiſſet, nauis gubernatorem uertere curſum retro iuſſit, execratus prouinciam & incolas.

Appianus Alexand.

Appianus Alexãdrinus X X I I. libros hiſtoriæ Romanæ compoſuit: quorum nouem tantum ad nos peruenere, conuerſi à P. Candido, qui miniſter Nicolai Pont. V. ab epiſtolis fuit. Primus Libycus inſcribitur de I I. bello Punico tractans, I I. Parthicus, I I I. Syrus bellum uidelicet cum Antiocho, I I I I. Mithridaticus. de ciuili quoq; bello Cæſaris & Pompeij libros V. de bello Illyrico librum unum, de Celtico item. Fuiſſe Adriani temporibus ipſemet in Syriaco teſtatur his uerbis. Hieroſolymam Adrianus iterum ætate noſtra ſubuertit. Sed & geſta Imperatorum ſcripſiſſe in fine Illyrici etiam demonſtrat.

Apion grammaticus

Apion Alexandrinus grammaticus, ut autem ſcribitur Heliconio Cretenſis Pliſtonici filius, audijt Euphranorem iam ſenem. Fuitq; Didymi magni alumnus. Docuit Romæ Tiberij & Claudij temporibus, ſucceſſor Theonis grammatici, æqualis Dionyſio Halicarnaſſeo ſcripſit Annales: præterea complura. Hunc cymbalum mundi Tyberius appellare ſolebat. Tanta uir arrogantia fuit, ut donare ſe immortalitate diceret illum, cui opera ſua dedicaſſet, uti Plinius refert. Hunc inſuper cum Philone Iudeo contendiſſe, cum legatione uterque apud Claudium uteretur, diximus in Philone.

Apollinares duo

Apollinares duo, pater & filius, è Laodicea Syriæ urbe oriundi, doctiſsimi uiri fuere. Pater presbyter, filius lector: Ambo doctores eloquentiæ. Pater grammaticus: filius Rhetor. Pater cũ eſſet Alexandrinus genere & prius Berythi docuiſſet: poſtea Laodiceam ueniens duxit uxorem: ex qua filium ſuſcepit Apollinarem.

Apollinaris iunior

Qui cum exerceretur cum Epiphanio ſophiſta, homine minime Chriſtiano: eius conſuetudine à Theodoro præſide Laodicenſi iuſſus abſtinere, nequaquam obtemperauit. Quapropter à Georgio Theodori ſucceſſore commercio Chriſtianorum interdictus, ob indignationem ſtatim in hæreſim erupit, cuius ipſe princeps fuit. Nam primum quidem dicebat animam à Deo, uerbo, facto homine, nõ aſſumptã: deinde quaſi corrigentes ſe ipſos adiecerunt: animam quidem aſſumptam, quæ tamen non haberet mentem, ſed Deum uerbum eſſe pro mente. Hec Socrates in hiſtoria. De eodem Sozomenus ſic ait: Apollinaris Syrus omni ſcientia inſtructus, & Gregorius, et Baſilius Cappadoces, prohibiti à Iuliano prin-

cipe

cipe uti Christiani Græcorum studijs & disciplinis erudiri.
Tunc Apollinaris cum esset doctus & ingeniosus, ad imitationem Homeri Hebræorum antiquitatem heroico carmine scripsit usq; ad imperiũ Saul x x I I I I. libris, unicuiq; libro literæ nomen ponendo, uti in Homero legitur. Imitatus præterea Menandri soccum, itemq; Euripidis cothurnum, ac Pindari lyram, argumenta è sacris sumpsit libris: omnes Encyclias lectiones breui tempore composuit, quæ opera uetustis inferiora nulla in re præter opinionem habebantur. Scripsit & ad Iulianum principem contra populos paganos, quem librum pro ueritate inscripsit. Hieronymus uerò de eodem sic scripsit. Apollinaris Laodicensis Syriæ Præsul patre presbytero, magis grammaticis in adolescentia operam dedit. Deinde in sacros libros innumerabiles cõmentarios scribens, excessit sub Theodosio: extant eius aduersus Porphyrium, x x x. li. qui maxime probantur. Idem quoque Hieronymus alibi. Apollinaris contra Porphyrium egregia conscripsit uolumina, probo laborem uiri, licet fatuum eius dogma in
Apollinaris Præsul Hierapol. plerisq; contemnam. Apollinaris alius Præsul Hieropolitanus, sub M. Antonino Imp. enituit, cui nobilem librum de fide Christianorum dicauit. Extant & eius v. aduersus gentes libri, & de ueritate duo, & contra Cataphrygas qui tunc primum cũ Prisca & Maximilla insaniebant, uaticinantes Mon-
Aur. Apollin. tano autore: ex Hieronymo & Eusebio libro v I. Aur. Apollinaris scripsit Cari principis gesta uersibus iambicis, ut testa-
Apollinaris martyr tur Vopiscus. Apollinaris item martyr sub Vespasiano Præsul Rauennas, eò à Petro apostolo missus, cuius erat discipulus, natione Romanus, post multa prodigia ex eo uisa iam se-
Apollodorus grammaticus nex interfectus est. Apollodorus Atheniensis grammaticus Asclepiades filius, discipulus Panætij Rhodij philosophi, & Aristarchi grammatici, primus qui genus metri Triambicum coeperit, ut Suidas testatur. Scripsit quoq; historiam Atheniensem L x x x. annorum, usq; ad reditum Heraclidarum.
Apollodorus poeta Diodorus. Apollodorus alter Atheniensis poëta Comicus, tẽpore quo & Menãder fuit. Fabulas ipsius nõnullas commemorat Suidas. Apollodorus Tarsensis poëta Tragicus. Cuius
Apollo. Perg. itẽ tragœdias idem recenset autor. Apollodorus Pergamenus, Cæsaris Augusti præceptor & familiaris. Scripsit de arte
Apollonius Rhodius Rhetorica, & Apollodoream sectam introduxit. Strabo. Apollonius Rhodius, quod in Rhodo agitaret: Alexandriæ autem natus, Callimachi discipulus, æqualis Eratosthenis grammatici. Cuius etiã successor fuit in præfectura bibliothecæ apud Ptolemæum Euergetem. Scripsit Argonautica uersu hexame-
Apoll gram. tro. Suidas. Apollonius Alexandrinus, cognominatus Dyscolus, pater Herodiani grammatici, nobilis & ipse grammaticus, filiumq; erudijt. Scripsit de compositione partium orationis, & alia complura in arte grammatica. Apollonius Aphrodiseus historicus: scripsit res Carias, de Trallibus,
Apollonius Molo de Orpheo eiusq; mysterijs. Apollonius Molo Rhodius præceptor Ciceronis, Romæ docuit, quò legatus uenerat de præmij Rhodiorum dictatore Sulla. Orator unus in causis scriptorq; præstantißimus, & in adnotandis animaduertendisq; uitijs & instituendo docendoq; præstantißimus, ut ait
Apol. Alabandensis Cicero in Bruto. Apollonius Alabandensis: Alabanda enim oppidum est minoris Asiæ, dicendi magister cum mercede doceret, tamen non patiebatur eos quos iudicabat non oratores euadere, operam apud se perdere, dimittebatq; quemq; ad quamcunque artem putaret esse aptum, ad eam impellere
Apollonius Nysseus atque adhortari solebat. Cicero in primo de oratore. Apol-
Apol. Eroph. lonius Nysseus Panætij Stoici familiaris. Strabo. Apollonius Erophylus appellatus, quòd Erophili discipulus fuit. scripsit de unguentis: autor Athenæus. In Plinio autem Apollodorus
Apol. Astrol. scribitur. Apollonius Astrologus, qui inter cætera de Conicis figuris nobilem edidit tractatum, qui cernitur in biblio-
Apol. Sena. theca Vaticana. Apollonius Senator Romanus sub Commodo & Seuero principibus, proditus quòd Christianus esset, uti rationem suæ fidei redderet nobilem super hoc librum composuit, quem in senatu recitauit, securi nihilominus percussus. quod huiuscemodi hominibus qui ante eos adducerentur ex lege decreuerant minime parcendum, nisi deserta fide. Ex Hieronymo. Philostratus duos ponit inter Sophistas
Apollonios, Naucraticam unum, alterum Atheniensem. Apol. II. sophistæ
Qui ambo M. Antonini principis tempore concurrentes docuere Athenis. Apollonij Tyanei uitam multi composuere, sed præcipue Damis eius peregrinationis comes, à quibus Philostratus mutuatus v I I I. uoluminibus interpolauit, ex quo & ego præcipua quum multa superuacua sint breuiter apposui.

APollonius è Tyana fuit ciuitate Græca in Cappadociæ Apollonius Tyaneus
finibus, arte olim nauta. Dicebatur Iouis filius, familiarisq; Aesculapij, ante omnis pulcherrimus ac sanctißimus. A coitu, uino, & carnibus abstinebat, solis uestibus linteis amiciebatur, comam nutriebat, in templis & cum sacerdotibus plerunque uersabatur. Præuidit Cilicem quendam lascium hominem tertia die interemptum iri, atque ita contigit. Quinquennium integrum siluit. Oriente sole sacra quædam in occulto dijs faciebat, solis quatuor discipulis suis illa cõmunicans. Aiebat oportere qui recte philosophantur adueniente aurora cum dijs uersari: præcedente autem de dijs loqui, reliquum uerò tempus humanis rebus sermonibusq; impendere. Se quoq; consultore Deo, & duce dæmone singula facere profitebatur, scireq; omnium linguas absq; doctrina, & cogitationes hominum introspicere, futura præuidere ac præterita diuinitus. Arabes adsumpto in cibo draconum corde uel hepate, ab auibus non secus atq; ab oraculis auguria captant: quod & Apollonius illic est adsecutus, qui etiam somnia recte interpretabatur, & portenta declarabat. Damnauit sacrificium animalium, thure sacrificabat, orabatq; solem ut concederet, uiros bonos agnosceret, improbos uerò neq; agnosceret, neq; agnosceretur ab illis. Precabatur itẽ & sic deos, Concedite mihi pauca habere, & nullius indigere. Dicebat etiam eos qui nulla libidine tanguntur, posse tamen ardenter amare, quod in Eunuchis sit manifestum. Sapienti maius periculum imminere ab inuidia, quàm uel nauiganti à tẽpestate, uel prælianti ab hostibus. Turpiusq; esse pecuniæ studere, quàm uentri, uel luxuriæ. Nam pecuniam ad hæc aliaq; uitia expeti. In monte Caucaso noctu ad lunæ lumen cognouit phantasma Lamiæ, quod nunc apparebat sub uarijs figuris, nũc euanescebat: obiurgauit ipsum, & prorsus euanuit. Scribitur & eius mora
cum Bardasane Babyloniæ rege, à quo maxime honoratus, Bardasanes
insuper & comitibus & uiatico usq; in Indiam aditum: quam
ubi attigit, de Elephantorum natura hæc scribit. Elephantus De Elephãtis
est instrißimus, equitatur regiturq; à puero, mansuetior fit homini quàm canis, & magis cum eo ludit: scribit, ad tibiam artificiose tripudiat: prudentia consilioq; secundus est ab homine, & ipse quoq; habet sapientiam ac mentem. Nam si qui uulnerentur, alius Elephantus medetur aloës lacrymas infundens uulneri: uiuit annos, ut compertum est, plures quàm quadringentos. Apud Indos quidam sapientes & sancti appellantur Oxidrachi, qui urbem suam ab hostibus, non Oxidrachi
manibus sed oratione defendunt. Iupiter enim ab eis obsecratus, hostes tonitruis & fulminibus arcet. Narratur deinde Apollonius à Phraete rege Indorum humaniter exceptus, conuiuioq; adhibitus, ubi ambo oleribus tantum pasti, reliqui conuiuæ sumptuosis uenationum cibis. Nam rex ipse & uino & carnibus etiam abstinebat. Deinde cum maximum post cœnam tripudium fieret, Damis scribit Apollonium audisse à rege, quòd Indi sapientes putant usu musicæ induci somnum quietum, somniaq; iucunda. Vinum insomnia facit inquieta, mentem in uigilia caliginosam, & sæpe ocu-

los conuenientes: aquæ autem potor semper est sobrius, sui compos, uigil, quietus dormit, dormiens uaticinatur. Mens non suffocata uino quecunque in somno præsagit, facile discernit & colligit: unde somniorum interpretes sola matutina somnia interpretatione digna existimant. Anfiraus summus uates iussit sacerdotes, qui responsa clara accipere & syncere reddere uellent, integrum diem à cibo, à uino autem triduo abstinere. Iarchas *Post hæc congressus cum Iarcha philosopho Indo est, ad quem cum literis commendatitijs peruenit. Hic enim Indorum sapientum princeps, diuinitus Apollonio nomen eius, parentes, mores, & quæcunque ipsi contigerant dixit, perinde ac si omnibus interfuisset. Item eos sapientes qui secum agerent meridie se lauare: postea adorare Deum, cantu choream facientes, & interim baculis terram percutere, quæ instar marini fluctus sese in tumulum attollebat, postea residebat: peractis sacris disputare consueuisse. Dicebat præterea se tum cæteros qui boni essent deos esse, colique à se ac suis opinionem Pythagoræ de circuitu animarum, quam ipsi didicerunt à Pythagora, & Aegyptijs tradiderunt. Bragmanas à carnibus abstinere. Auum suum philosophum annos centum ac triginta uixisse. Aiunt Indi præter quatuor elementa esse naturam quintam, Aetherem scilicet, Deorum generationem: quæ enim ex aëre trahuntur, mortalia esse: quæ ex æthere, immortalia & diuina. Et ab initio cuncta mundi membra simul facta fuisse: esse enim animal eum animalia cuncta producat: & sicut quoduis aliud animal, ita mundum simul totum non per partes natum fuisse: maris & fœminæ uicem gerere, & amore partium suarum mutuo constare: partes mundi propter mentem quæ illi inest, in se inuicem conuenire: regi autem mundum non uno manu, sed multis: primam perfectissimamque mundi sedem Deo attribui, huius animalis genitori: cæteras uerò dijs, qui eius partes gubernant. Damis refert, sapientes illos, se præsente claudum quendam, cæcum alium, rursus mancum alium prodigiose curasse, & consuluisse, ut à uino generaturi homines abstinerent, itemque pueri. Nam uinositas gignit insanos, & uinum in pueritia gignit insaniam. Aiunt qui oua noctuæ mediocriter elixata comederit, odio uinum habebit. Apollonius composuit libros de Astrologica diuinatione quatuor, scripsit etiam quæ sacra & quomodo dijs singulis acceptissima sint. Addit Damis Iarcham septem annulos Apollonio dedisse stellarum septem nominibus cognominatos, quorum singulos singulis diebus gestabat iuxta dierum nomina illos distinguens. Inquit Iarchas, uidetur mihi, uirum qui præscire futura uoluerit, castè, sanctè dispositum esse oportere, ita ut nullius sordis macula animam eius inquinet, nullasque delictorum cicatrices menti impressas gerat. Addit medicinam à diuinatione exordium habuisse: nam Aesculapium ex patris Apollinis uaticinijs mortis proficua remedia cõposuisse. Dicit* Pãthura lapis *apud Indos esse lapillum Pantharam ignis instar micantem, sub terra passus quatuor nascentem: tantum uerò spiritus inesse, ut intumescat, & plerunque scindatur terra ubi eiusmodi lapis concipitur: hic ita lapides attrahit, sicuti magnes ferrum. Laudans Iarchas Apollonium inquit, mirari nemo debet si diuinandi scientiam consecutus es, cum tantum ætheris in animo geras.* Tantali fons *Post hæc Apollonius, cum de Tantali fonte bibisset reuersus ad proprias sedes. Erat enim iuxta Iarcham Tantali statua, phialam propinãs plenam continuo liquore, de qua bibentes ad philosophiam simul & ad amicitiam inuitabantur. Cumque morbus grauiter Ephesum inuasisset, rogatus ab eis edem gessit, quod olim Pythagoras apud Thurios Metapontinosque fecisse perhibetur. Duxit turbam ad theatrum, ubi pro malis depellendis sacrificia fieri consueuerunt: ibi senem quendam mendicanti similem inuentum, Ephesijs inquit, cædite lapidibus hunc deorum inimicum, non'ne uidetis huic oculos igne plenos esse? Quo uisu cognouerunt Ephesij dæmonem esse, ac lapidibus obruerunt: deinde iubente eo detexerunt: euanuerat hominis imago, & grande corpus canis conspiciebatur: sic Ephesij morbo liberati sunt. Post hæc ad tumulum Achillis obsecrauit Achillis numen, ut sibi antiquã eius imaginem demonstraret: parumper tumulus intremuit & iuuenis quidam apparuit, primo statura cubitorum quinque, paulopost duodecim, pulchrior quàm dici posset. Interrogauit quinque, friuola nimium, ad grammaticos & historicos pertinentia. Videns adolescentem nimis lasciuientem, ridentemque sine causa nimium & secum ipso, sequentem atque cantantem, cognouit eum à dæmone occupatum esse, compulit dæmonem corpus eius relinquere, quo discedente in rei huius signum statua quædam proxima cecidit. Item cum uideret Athenienses in theatro, inter Orphei carmina theologiamque, ad sonitum tibiæ saltantes, redarguit lasciuum mollemque saltum: confirmauit autem carmina grauiaque tripudium.* Menippus *Apollonius & Damis scribunt, quòd Menippus Demetrij Cynici discipulus, adolescens formosissimus, cum Corintho Cenchreas proficisceretur, obuiam habuit quandam imaginẽ puellæ peregrinæ speciosæ diuitis, quæ aiebat se esse illius amore accensam: inuitauit ut ad eius domum diuerteret in suburbanum: ille amore captus sæpe illic se illi commiscuit, ac de ineundo matrimonio cogitabant: habebat domum regio ornatu apparatam. Apollonius cum in ea domo singula considerauisset, exclamauit illam esse quandã ex numero Lamiarum, quas aliqui laruas, aliqui lemures appellant: quæ* De Lamiis *sunt ad uenerem pronæ, & humanas carnes uehementer expetunt, uenereorumque cupidine alliciunt eos, quos cupiunt postea deuorare. Preciosa autem illa domus ornamenta, mensas, epulas, pincernas, inquit esse tanquam hortos illos Tantali, qui sicut ab Homero scribitur, apparent aliquid esse cum non sint: omnia enim illa uanas imagines esse. Iussu Apollonij omnia illa subito euanuerunt, & illa confessa est se esse Lamiam, Lamiasque consueuisse pulchris adolescentũ corporibus uesci, cum ad summam sanguinis abundantiam peruenissent. Hæc in media Græcia facta palàm tanquam certa a plurimis habentur. Cum Nero philosophos exterminasset, Apollonius ait, homo deorum ludibrium est, iuxta Platonis sententiam. Hominum uerò ludibrium est rex impudicus. Nihil sine dijs sumus, atque orandum ut nobis duces sint. Nihil est tam terribile, ut sapientem terrere possit. His qui ueram sapientiam modestiamque attigerunt, omnia quæ a dijs mittuntur prospere succedunt. Sapientia mea ex diuino afflatu prouenit. Dij non semper in eodem permanent loco, sed nunc ad Aethiopas, nunc ad Athon, nunc ad Olympidum proficiscuntur. Cum per syngrapham accusatus esset, quod Neroni detraxisset, & prætor syngrapham lecturus acciperet, nulla reperit uestigia literarum. Idem sub Domitiano illi contigit. Puella quædam Romæ* Puella suscit *mori uisa est, quæ habitabat in domo consuli uicina, efferentibus eam præcepit Apollonius deponere feretrum: attrectans igitur puellã, illique admurmurans, ab ea quæ uidebatur morte ipsam reuocauit: quæ statim etiam loqui incipiens in paternam domum rediit, sicut Alceste quondam in uitam restituta. Vtrum autem scintillam animæ in ipsa inuenerit, quæ ministros medicosque latuerat: siue decidens forte pluuia disparatã & pene iam extinctam animã calefaciens in unum congregauerit, difficile coniectu est, non mihi solũ, uerum etiam his qui uidendo interfuerunt: id autem satis constat dum funus efferretur, forte pluisse. Apollonius in epistola ad Indos quadam (multas enim ad eos misit) inquit, Oceanus à spiritibus sub* Ratio fluxus Oceani *aqua existentibus impulsus ex multis hiatibus, qui partim sub ipso, partim in terra circa ipsum sunt, ad exteriora diffunditur, ac rursus retrocedit, postquã uelut anhelãs is quẽ diximus spiritus resedit. Hinc opinioni fidem facit, id quod apud Gades*

ægrotantibus contingit. Nam quo tempore excrescens aqua regionem inundat animæ morientes non deserunt, quod profecto non eueniret, nisi spiritus ipse in terram secederet. Apollonius socius consciusq; fuit coniurationis in Neronem qua profligatus fuit. Noscebat autem futura non incantationibus utens, sed ex his coniectans quæ sibi dij immortales ostendebant. Quondam nauigium satis idoneum nactus cum Leucadem tenuisset, Achaiam iterum, descendamus inquit, ex hac naui: illa uerò quanquam tunc quieta paulò pòst submersa est. In Aegypto autem existens noscebat quæ eo tempore fierent Romæ in exercitu contra Vitellium Imperatorem. Apud Vespasianum in honore fuit, quem ita adhortabatur: Vespasiane quæ ad imperium attinent tanquam rex administra: quæ autem ad corpus, tanquam priuatus. Munera deinde ab eo oblata renuit dicens, alijs hominibus, qui harum rerum indigent, esse tribuenda. Videns leonem cum hominibus mansuete uersantem, & ad pedes suos procumbentem ait, in eo animam Amasis regis esse: tunc leo rugijt, fuditq; lacrymas. Idem Athenis ignotis dijs aras constitutas esse nouit diuinitus, & dixit quicquid Timasioni Aegyptio à nouerca contigisset. Peragrauit deinde uersus occidentem ad gymnosophistas Aethiopum philosophos. Illic Thespetion gymnosophistarum dux senior præcepit arbori ulmo, ut Apollonium salutaret, illa salutauit distincta quidem uoce, sed tenui & fœminea. Gymnosophistæ à carnibus & libidine abstinent, meridie sacris incumbunt. Thespetion inquit, Frugalitas, sapientiæ ueritatisq; magistra est, uictus labore manuum comparandus. Apollonius ait Indos acutiores esse Aethiopibus, quia in aëre puriore degant: ueriora etiam de natura & dijs opinari, quòd propius deos & principia substantiæ calidæ, atq; animantia generantis habitarent. Addit Socratem diuinum fuisse, neq; aliam ob causam per bestias arboresq; iurare, nisi ne per deos ipsos iuraret. Dijs obsistere, insania est: male fortunata apud homines apparet iustitia: ab Ioue enim & fatis ordinata, ut hominibus non offeratur iniuria, nusquam ne quis sibi ipsi iniuriaretur prouidit. Extat Apollonij epistola, qua dæmonem satyrum in Aethiopia se mansuefecisse narrat: mansuefecit autem, ut narrat Damis, uini potu, quum contumeliose lasciuire soleret in fœminas. Interea Titus capta Hierosolymis omnia circum loca cadaueribus compleuerat: à finitimis autem gentibus ob uictoriam coronam offerentibus respuit, dictitans se tali honore indignum: non enim se esse talium operum autorem, sed Deo iracundiam contra Iudæos demonstranti suas manus præbuisse. Apollonius hortum considerans, diuinitus cognouit in eo thesaurum absconditum. Quumq; lis inter agri dominum & thesauri repertorem esset, ait ei dandum qui melius uti sciret. Item adolescentem uidens rabie furentem, cognouit quis esset rabiosus canis, qui eum læserat: canis ille iussu eius lambens uulnus curauit adolescentem, canem uerò natatu fluminis curauit, medicamentum nanq; rabiei est aqua, si eam attingere rabiosus audeat. Item præuidit qua morte Titus moriturus foret. Quum autem Domitiano qui omnes philosophos eiecerat suspectus esset, atque in compedibus ab eo uinctus interrogaretur, quo modo crus compedes sustineret, respondit, nescio: mens enim alijs intenta est, quæ aut non dolebit, aut dolorem sedabit: cogitat autem nunc mens hoc ipsum non cogitare talia: Animam capere nequaquam poteris, quin etiam neque corpus, quoniam tibi fatorum ordine non subijcior: atque hæc dicens è prætorio disparuit: solebat enim pedes diuinitus soluere compedibus. Ritu etiam Pythagoreorum, atq; Bragmanum linteis amiciebatur, & calciamenta ex arborum corticibus gestabat, dicebatq;, ab omni uenere abstinere me iuuat, & hoc ipsum amo nihil amare. Quod autem sit hominibus cum Deo quædam affinitas, per quam solus ex omnibus animalibus Deũ cognoscit, & de proprïa natura philosophatur, & diuinæ uocis est particeps, formaq; Deo similis est, & à Deo uirtutes habet, per quas Deo proximus redditur, Apollo nos docuit. Leuibus tenuibusq; cibarijs uescor, quæ mihi longe sunt iucundiora, quàm lautæ & apertissimæ aliorum dapes, atq; hoc admirabilem quandam & arcanam perspicacitatem sensibus tribuit, nec turbidum quicquam aut obscurũ circa ipsos manere patitur, facitq; ut tanquam in speculi claritate cũcta perspiciam, tam etiam facta quàm futura. Præcipiebat insuper, ne simus de consilij deorum curiosi. Dum Romæ Domitianus occideretur: ipse autem Ephesi meridie disputaret, rem totam quasi ante oculos positam conspexit, multisq; narrauit. De Apollonij ætate & morte Damis nihil scripsit: quidam octogesimum, alij nonagesimum, pleriq; centesimum ætatis annum excessisse perhibent, non minus quàm in iuuenta ualidum & formosum. Traditur à quibusdam ipsum Ephesi decessisse. Alij in Lyndo mortuum asserunt, cum Palladis templum ingressus, repente ex hominum conspectu disparuisset. Alij in Creta cum esset in templo conclusis sponte patefactis foribus exisse, & iterum intrasse, & illinc ascendisse in cœlum: auditamq; esse uocem quasi canentium uirginum: ueni de terra, ueni in cœlũ, ascende sicut inde in terrã descendisti. Adolescens quidam post Apollonij mortem dormiens primum, deinde etiam experrectus uidit, audiuitq; Apollonium de anima ita dicentem: immortalis est anima, non humana res sed à diuina prouidentia profecta: ipsa igitur post corruptum corpus tanquam uelox equus uinculis solutus facile huc atque illuc discurrens miscetur leui aëri, grauem molestamq; seruitutem exuta. Ipse uerò omnium sermonibus tanquam Deus colitur, & sacra Tyana regijs illum honoribus prosequitur. Cupiebat autem coram nullis testibus mori, adeo persuadendi cupidus erat se semper esse uicturum. Sic igitur existimandum uiros bonos Dei particulam quandam habere, mundum autem qui opifici Deo adiacet, omnia quæ in cœlo, terra, mari sunt existimare debemus: cuius etiam homines præter fortunæ rationem sunt participes. Est autem & in bono uiro mundus quidam sapientiæ mensuram non excedens. Verum huiusmodi figurã inordinatæ animæ furiosius attingẽtes, omnia perturbat. Hepar, in quo uaticinij sedẽ esse dicũt eius artis periti, ex nõ puro sanguine constat: totũ enim syncerũ puruq; sanguinẽ cõtinet cor, eũq; per uenas in uniuersum corpus diffundit. Bilẽ autẽ in hepate iacentẽ iracundia excitat, timor autẽ in concauas hepatis partes eandẽ subducit: quod si quis ipsam irritauerit adeo efferuet, ut suo uase cõtineri non ualẽs supino hepati superfundatur, atq; ita partes omnes hepatis occupet, quæ antea syncerę fuerũt & aliquid portẽdere idoneæ. In animalibus uerò quæ timore terrefiũt subsidens bilis simul contrahit quicquid leuibus hepatis partibus luminis inerat: tunc enim introrsum cedit purioris sanguinis pars, qua hepar illustrabatur, cũ natura pelliculã, quæ circa ipsum est prætendat, & qui turbulẽtus inest sanguis supernatet.

Contra Neronem

Pro Vespasiano

Thespetion gymnosoph.

Indi sapientiores Aethiopibus

Titi modestia

Rabiosi med.

Contra Domitianum

Bragmanes

De obitu Apollonij

Aphrodisius

Aphrodisius præsul Bituricensis Petri discipulus genere Aegyptius, iacet apud Bituriges.

Aphthonius

Aphthonius Sophista scripsit προγυμνάσματα, id est, præexercitationes in Rhetorica. Itẽ in artẽ Hermagenis, cuius liber adhuc extat.

Apsines

Apsines Gadarenus sophista, uir erro, primũ Smyrnæ ab Heraclide Lycio, deinde Nicomediæ à Basilio eruditus: postremo Romæ docuit Maximiani tempore, à quo ad consulatũ usq; prouectus est, ut ait Suidas. Eius extant hodie scripta quædã in Rhetorica. Alterũ Apsinẽ sophistã Philostratus inter amicos suos connumerat.

Apsyrtus

Apsyrtus Proconnesius è Nicomedia oriundus militauit sub Constantino Imp. circa Istrum. Scripsit ἱππιατρικόν, id est de cura equorum: sed & Cimon Atheniensis ἱπποσκοπικόν, id est de equorum consideratione. Suidas.

L. Apuleius

L. Apuleius Trib. Pl. diem dixit Camillo, ex quo ille in exilium Ardeam abijt. Liuius.

Apuleius Saturninus

L. Apuleius

Saturninus Trib. Pleb. seditiosus, ut gratiam tribunorum militum pararet, legem tulit, ut ueteranis centena agri iugera in Africa diuiderentur. Et intercedentem Bebium collegam facta per populum lapidatione submouit. Glauciæ Prætori, quòd is eo die quo ipse concionem habebat, insiliendo potestatem populi aduocasset, sellam concidit. De quo uide Cæcilium plura scribentem. Liuius autem in Epitome sic ait. Apuleius Saturninus adiuuante C. Mario, & per multas occasiones à Numio competitore Trib. Pl. per uim creatus, non minus uiolenter tribunatum quàm petierat, gessit: & cum legem agrariam per uim tulisset, Metello Numidico quòd in causa minime iurasset, diem dixit: qui cum à bonis ciuibus defenderetur, ne causa malorum certamen esset, uoluntarium in exilium Rhodum profectus est. Ibiq; legendo & audiendo magnos uiros aduocabat. Idem C. Memum candidatum quòd actionibus suis aduersarium timeret interemit. Quibus rebus concitato plurimum senatu, oppressus armis cum Glaucia pratore, & alijs eiusdem factionis socijs interfectus est. Q. Metellus ab exilio ingenti fauore reductus

Apuleius philosophus

L. Apuleius philosophus Platonicus è Medaura Africæ oppido, patrem habuit Theseum, matrem Saluiam, ut ipsemet in Metamorphoseos libris testatur, Athenis liberales artes adsecutus, Platonis decreta sibi proposiut ante omnia sectanda. Omnigenæ uir eloquentiæ & diuersam ab antiquis ingressus uiam, nouum dicendi genus adsumpsit. In uerbis enim nouus, in sententijs creber, in translationibus audax, in inuentione acutus, in elocutione uarius, ut in ipsius operibus licet deprehendere. Nam libros x i. Metamorphoseos scripsit de Asino aureo, Lucianum imitatus sophistam, qui Græce simili ferè argumento scripserat. Ob eam rem fabulam hanc Græcanicam uocat. In qua fingit sese ingenij fortunæq; periclitandæ gratia cum aliò tum in Thessaliam profectum. Ibiq; à saga, dum in auem cuperet, in asinum esse immutatum, pristinum tamen sensum retinentem. Multa quoque se passum, multa per ærumnas & labores didicisse, ut planè hoc commento mores humanos uariosq; euentus, quis possit ex ea fabulæ lectione perspicere. quin obiter anum quandam solatricem puellæ captiuæ referentem inducit: quam qui nosse melius cupit, Fulgentium super hoc ipso figmento quæ enarrauerit inuestiget. Denique post uarios labores, lunæ auxiliatricis ope, ut ipse ait rosis de manu Aegyptij sacerdotis acceptis ac deuoratis, homini est restitutus priori, & religionibus magnis initiatus. Deinde Floridorum libri I I I I. quod florum modo uarietate doctrinæ, multiplicíq; eorum cognitione delectent: uersantur enim in genere demonstratiuo. Orationes continent ad Africæ Procos. habitas. Duos item libros in Apologiam magicæ: fuerat enim à Sicinio Aemyliano cum alijs tum magicæ criminibus accusatus coram Claudio Maximo Africæ Procos. De Deo Socratis librum unum, in quo Platonis theologiam collaudat, postremo Deum hunc quem ille uti consiliarium audire uidebatur, tollere uidetur. Super quo Augustini uerba de Ciuitate licet in medium adferre: Apuleius librum de Deo Socratis scripsit, ubi differit ex quo genere numinum Socrates habebat adiunctum & amicitia quadam conuerbiatum Deum, à quo perhibetur solitus admoneri, ut desisteret ab agendo quando non feliciter fuerat euenturum. Dicit apertissime non illum Deum fuisse, sed dæmonem, diligenti disputatione pertractans istam Platonis, de Deorum sublimitate, & hominum humilitate, ac dæmonum mediocritate sententiam. De magica uerò ipsius idem Augustinus sic ait: Apuleij philosophi Platonici extat oratio copiosissima, qua à crimine artium magicarum se alienum esse defendit, seq; aliter non uult uitio carentem uideri, nisi ea negando, quæ non possunt ab innocente conuinci: ac omnia miracula magorum, quos rectè sensit esse damnandos, declarat fieri & in operibus dæmonum: hæc ille. Scripsit & de dogmate Platonis, eius decreta breui epitome complectendo, cum altero libello qui de philosophia inscribitur ad Faustinum filium, qui pars prima est. De mundo item librum unum ad eundem, qui naturalem continet philosophiam. Trismegisti postremo antiquissimi philosophi dialogum conuertit.

Aquilii

Aquilij & Vitellij simul cum filijs Bruti Tarquinios reducere quæsiuere, capiteq; damnati. Liuius ij.

M. Aquilius

M. Aquilius consul Aristonicum in triumphum duxit. In Sicilia bellum seruile concitatum confecit. Accusatus denique quum de repetundis causam diceret, M. Antonius qui pro eo perorabat, tunicam à pectore eius discidit, ut honestas pro Republica cicatrices ostenderet, quibus conspectis, proculdubio absolutus est. Liuius libro L X I X. & L X X.

Aratus dux

Nicocles

Aratus Sicyonius, uir admodum potens in patria, tyrannisq; maxime infensus, quos Sicyonia ciuitas alere consueuit. Erat enim eius loci tyrannus eo tempore Nicocles, qui multis incommodis ciuitatem adfecerat. Arato igitur libido subijt patriam liberandi, coactisq; omnibus quos Nicocles in exilium egerat, coniuratis quoque alijs Sicyonijs, ac nocte in urbem per scalas mœnibus adpositas ingressi, tyrannum metu sponte profugere coegerunt. Hinc Aratus composito patriæ statu, ac restituta libertate Achæos in amicitiam adsciscere conatus est, à quibus Imperator delectus, annos X X X I I I I. eorum Rempublicam feliciter administrauit: ac primo Locridem & Calydoniam depopulatus, postremo Acrocorinthum expugnauit, Macedonas ex eo loco depellens, Argæorum tyrannos, Aristonicum primo, deinde Aristippum bello sustulit. Lysiadem tyrannum Megapolitanum insidijs adpetijt. Sed & nomen eius Aetolorum res maxime illustrauere, quos Achæis aduersos in finibus agri Megarensis sæpe superauit. Sublatus tandem ueneno dicitur, eoq; lento ac sensim dato à Philippo iuniore Macedoniæ rege, qui eius uirtutem & potentiam formidans amicitiæ specie ad se illexerat. Sepultus Sicyone.

Aratus poeta

Aratus poëta solẽnis in grammatica Menecratis discipulus, in philosophia Timonis & Menedemi. Emicuit Olymp. CXXIIII. regnãte Antigono in Macedonia Demetrij Poliorcetæ filio apud quem ad extremũ usq; in honore uixit. Fuit uersificator scripsit Phænomena, hymnos in Pana, in medicina quoq; quæ ad compositionem Theriacæ pertinẽt: præterea de moribus & epigrammata quędã in Antigoni uxorẽ Epicedium in Cleombrotum: soluta item oratione epistolas in commentarios in Odysseam: hæc Suidas. Quint. quoq; his uerbis cum taxat. Arati materia motu caret, ut in qua nulla uarietas, nullus adfectus, nulla persona, totusq; in nominibus absumitur. Sufficit tamen operi cui se parem credidit uel æqualem. Phænomena ipsius à Cic. & à Germanico Cæsare conuersa fuere.

Arator poëta Christianus

Arator Romanus subdiaconus, poëta Christianus, apostolorum actus hexametris composuit.

Archelaus philosophus

Archelaus Milesius Anaxagoræ discipulus, & Socratis præceptor, primus ex Ionia physicã philosophiã Athenas inuexit. Quapropter appellatus physicus fuit. Hic uitia et uirtutes nõ natura, sed lege constare dixit. Fuere item tres alij, unus chorographus, qui omnẽ ab Alexandro peragratam terram dixit. Alius qui physicam carmine scripsit. Tertius de arte oratoria. Diogenes.

Archelai reges

Archelai item in Cappadocia regnauerunt. Ex his ille qui superatus à Sulla est, quod Mithridati auxilium tulerat: alterum Romæ retinuit Tyberius, ut in Cappadocia dixi. Archelaus Herodis, de quo in historia Hierosolymitana.

Archelaus rex Macedoniæ

Archelaus Macedoniæ rex, quẽ lepide Socrates notauit, quod ille magno sumptu Zeusim ad pingendam nouam ab eo constructam domum adcerseret, ut hospites plures, quando non sui causa, saltem uisendæ domus studio allicerentur. Idem tyrannus à Platone potius quàm rex appellatur: interfectus est demum ab adolescente nomine Cratena quem in delicijs habebat, quòd eum

promissa

promissa filia alteri posthabuerit. Sed ipse Crateuas post annos quatuor etiam interficitur. Hic olim etiam in cœna poëta quodam talentum petente adferri iussit, deditque Euripidi poëtæ, qui simul cum eo etiam cœnabat, dicens, tu dignus accipere, hic postulare. Aelianus de uaria histo.

Archelaus præsul

Archelaus præsul Mesopotamiæ librum disputationis contra Manichæum Syro sermone composuit sub Probo imperatore. Hieronymus.

Archesilaus

Archesilaus Pitanæus ex Aeolide mediam adtulit Academiam, ob disputationis contrarietatem. Primus nanque in utranque disserere partem adgressus est. Idque orationis genus quod Plato tradiderat, per interrogationem & responsionem, ex umbra in certamen & puluerem deduxit. Nullum præterea scripsit librum, quod æque de omnibus retineret adsensum. Poëticæ operam dedit. Ex omnibusque Homerum ita complectebatur, ut secum semper haberet, & ante somnum semper aliquid ex eo legeret, uocitans eum amasium suum. Excessit ex haustu immodici uini, anno ætatis L X X V. Floruit circa Olymp. C X X. ut scribit Apollodorus in Chronicis.

Archesilaus sculptor

Archesilaus sculptor nobilissima præsertim Dianæ simulacri, in quod est Simonidis epigramma. Fuere præter hos alij duo poëtæ, alter elegiarum, alter uerò priscæ comœdiæ scriptor: Diogenes.

Archimedes

ARCHIMEDES Syracusanus Geometra nobilissimus, tanta in ipsa scientia dulcedine dicitur uersatus, ut sæpenumero inuitus ad balnea ductus, dum perungendus in cratere constitueretur, per corporis unguenta, figuras ac lineamenta digito inscriberet. Is amicos & necessarios orasse fertur, ut post eius mortem, ambitam Cilindro spheram sepulcro eius imponerent: inscriberent, ex continenti fundamento ad contentum quanam excessus sit proportio. Postremo captis Syracusis contemplandis lineamentis intentus fuisse dicitur, ut urbem diripi non senserit. Iussus à milite ut ad Marcellum ocius ueniret, non ante uoluit, quàm rem propositam perfecisset. Quamobrem ab eodem e uestigio interfectus est, quod ægre Marcellum tulisse dicitur, autor Plutarchus. Cicero uerò in Tusculanis, quum esset in Sicilia quæstor sepulcrum eius inter uepres cum ijsdem, quæ suprà diximus, insignibus inuenisse gloriatur.

Archimedes grammaticus.

Fuit item alter Archimedes grammaticus, genere Trallianus, qui commentarios in Homerum & mechanica scripsit. Suidas.

Archidamus

Archidamus princeps Lacedæmoniorum uir bello clarus, Telidis filius, Methonem ad Athenienses deficientem recepit. In bello contra Pylum primus è naui prosiliens, nec uulneratus est, nec scutum amisit. Denique aduersus Amphipolim strenue decertauit. Insimulatus postremo quod Agnonis Thraciæ regis amicitiæ studeret, damnatus est, ut ait Suidas. Hic quondam quum uidisset in concilio Lacedæmoniorum legatum quendam, qui senectute interpolata canos infecerat, Quid miramini, inquit, eum animo mentiri, qui corpore etiam mentitur! autor Aelianus de uaria historia. Floruit Isocratis oratoris tempore.

Archias poeta

A. Licinius Archias poëta Antiochenus Romæ fuit in amicitia multorum clarorum oratorum, præsertim Lucullorum, & à nonnullis Græcis populis honoratus, & eorum ciuitatibus donatus, Ciceroni in primis familiaris. Hic quum discederet è Sicilia cum L. Lucullo Heracleam uenit, & adscribi etiam in eandem uoluit, quod & sua uirtute, & Luculli amicitia, facile impetrauit. Deinde de ciuitate lis mota à quodam Græco, Cicero defendit, ubi multa de laudibus poëticæ dicit. Pedianus.

Archias Syracusarum cōd.

Archias qui condidit Syracusas, de quo in Syracusis diximus.

Archias præco

Archias Hybleus præco celeberrimus, uicit tres ordine Olympiadas & Pythica, ubi icon ipsius & epigramma Græcum. Pollux.

Archytas

Archytas Tarentinus philosophus Pythagoricus Rempublicam. Tarentinorum rexit, exercitus ductando, nec unquam superatus, ut ait Aristoxenus. Scripta eius non feruntur, nisi quædam ad Platonem epistola, eius in Geometria discipulum, pro quo etiam sponsor apud Dionysium quandoque fuit. Primus qui mechanica mechanicis principijs usus exposuit, primusque de Cilindri ratione duas medias secundum proportionem sumere quærens, ad cubi duplicationem & cubum, ut Plato testatur etiam inuenit: autor Diogenes. Idem fertur simulacrum quoddam columbæ è ligno factitasse, idque ratione quadam mechanica uolitasse, ita scilicet libramentis suspensam, & aura spiritus impulsa atque occulta concitam: autor Fauorinus apud Gellium.

Architas Mytylenæus

Architas Mitylenæus musicus, cui cum probro daretur, quod non exaudiretur, respondit, Instrumentum pro me loquitur. Fuere item alij duo, unus qui de agricultura scripsit, alter poëta epigrammatum. Diogenes.

Architæ alii duo

Archibius

Archibius grammaticus Alexandrinus docuit Romæ sub Traiano principe. Scripsit commentarios in epigrammata Callimachi. Suidas.

Archilochus

Archilochus poëta iamborum Lycambem socerum, quod filiam ei pactam alij locauerat, ad laqueum ob iamborum petulantiam in eum scriptorum compulit. Ex quo Horatius. Archilochum proprio rabies armauit iambo. Ouidius: Tincta Lycambæo sanguine tela madent. Quintilianus Archilochus primus inter eos qui iambos scripsere. Summa in eo uis, elegantes sanè uibrantesque sententiæ, plurimum sanguinis atque neruorum, adeo ut uideatur quibusdam, quod quidem ueneni est, materiæ esse, non ingenij uitium. Floruit regnante Romulo, ut ait Cicero in Tusculanis. Hunc Archilochum Critias lepide accusat, ut hominem ineptum, qui de seipso multa probra dixerit, quæ aliter nesciremus. Nam quòd seruæ filius fuerit, quodque patriam ob paupertatem relinquens in Thasum uenerit, & quòd hic inimicus sit abitus, quod sine discrimine amicos inimicosque momorderit: præterea mœchus, libidinosus, contumeliosusque fuerit: denique quòd scutum abiecerit, nunquam profectò sciremus, nisi ex ipso. Hæc Aelianus de uaria historia.

Aristides Atheniensis

Aristides Atheniensis in regenda Republica cum Themistocle dissensit, quum essent diuersis moribus. Hic esse, ille uideri strenuus malebat. Hic abstinentissimus, ille cupidissimus. Hic denique pauper, ille diues. Catoni alter, Cæsari Themistocles comparandus. Hic cum multa pro patria gessisset, postremo ob inuidiam, ut mos est bonorum, in exilium actus, precatus est deos, non sicuti Achilles Græcis iratus, ut Atheniensibus quæcunque cuperent, sic bene feliciterque euenirent. Tertio post anno quum Xerxes ductaret exercitum per Bœotiam & Thessaliam, Atticamque adoriri statuisset, Athenienses antiquata lege exules restituerunt. Inter quos Aristides reuersus, iniuriarum minime meminit, sed Themistoclem aduersarium omni studio ornauit, cum quo postea simul militauit, & apud Plateas cū Pausania se coniunxit. Abstinentiæ ipsius id signum uel maximum, quòd summis functus honoribus inops decessit, iā senex, sumptusque funeri defuit. Et filiæ ex publico dotatæ, filioque Lysimacho etiam argēti minæ centum, & totidem agri consiti iugera erogata. Ex Plutarcho

Lysimachus

Aristidem aliū inter sophistas Philostratus ponit è ciuitate Hadrianorū Mysiæ, qui Smyrnæ docebat, & aduenīēti forte M. Antonino principi, unus omnino non processit obuiā, eoque modo in cognitionem pariter & amicitiā uenit imperatoris.

Aristides sophista

Aristi. pictor

Aristides Thebanus pictor Apellis tēpore. Is omniū primus animū pinxit, et sensus expressit omnis, quos Græci uocāt ἤθη, durior aliquantulū in coloribus. Encausticā etiā primus inuenisse traditur, postea à Praxitele cōsummatā. Huius pictura illa præcipue laudatur, infans adrepēs ad māmā matris ex uulnere morientis, ac manu prohibēns: sentire mater, et timere uidetur, ne à mortuo lacte sanguinē infans lābat. Quā tabulam Alexāder trāstulit Pellā. Sed et Iris eius imperfecta cōmendatur, quā nullus posteriorū ausus est attingere. Huiuscemodi enim imperfecta opera, sicuti Venus Apellis, & Tyndarides Nicoma-

chi,

chi, Medea Timomachi, in maiore sunt admiratione, quam si perfectae forent: quippe in his liniamenta reliqua, ipsaeque cogitationes artificum spectantur atque in lenocinijs commendationis dolor est, manus quum id agerent, desiderantur, extinctae. ex Plinio.

Aristides orator

Aristides Atheniensis alter orator, inter x. secundus, cuius multae extant orationes, insuper et declamationes Attico stylo.

Arist. philosophus Christianus

Aristides Atheniensis item philosophus Christianus eloquentissimus, sub pristino habitu, uolumen nostri dogmatis rationemque continens, eodemque tempore quo et Quadratus Hadriano principi tradidit, id est Apologeticon pro Christianis. Hieronymus.

Aristoteles philosophus

Aristotelem philosophum iuuenem luxuriose egisse et patrimonio absumpto militasse, postquam uero in ea arte decoxerit ad philosophiam se conuertisse, Aelianus de uaria historia testatur. Is Stagerita fuit Platonis auditor, patre Nicomacho medico, Alexandro discipulo uel praecipue charus: id beneuolentiae signum uel maximum, quod Stageram eius patriam ab se dirutam ipsius causa restituerit. Scripsit non solum neruose, sed eleganter contra quorundam opinionem. autor Cicero in epistola ad Fannium. Meus, inquit, liber totum Isocratis myrothecium, atque omnium discipulorum eius arculas, nonnihil etiam Aristotelis pigmenta consumpsit. De fi. bo. Credo, inquit, te minus delectari ab Epicuro, qui haec Aristotelis et Theophrasti ornamenta dicendi contempsit. In primo ad Herennium. Aristoteles autem qui huic arti plurima ornamenta subministrauit. In Rhetoricorum secundo. Veteres quidem scriptores huius artis usque à principe illo et inuentore Ctesia repetitos, unum in locum conclusit Aristoteles: et nominatim cuiusque praecepta magna conquisita cura perspicue scripsit, atque enodata diligenter exposuit: tantumque iunioribus ipsis suauitatis et breuitatis praestitit, ut nemo illorum praecepta ex ipsorum libris agnoscat: sed omnes quicquid illi perceperunt si uelint intelligere, quasi ad quendam multo commodiorem explicatorem reuertantur. Scripta eius quadrifiriam dispertita sunt. Primo quae ad eloquentiam pertinent, quae sunt Rhetoricorum libri tres. De poëtica duo. De eloquutione poëtarum unus. De poëtis tres. De tragoedijs unus. Epistolas item ad diuersos, et carmina insuper, et iudiciariam ab eo scriptam orationem. Altera quae ad philosophiam Ethicen pertinent, ut ad Eudemum libri octo, qui nunc etiam extant. Magnorum moralium duo, ad Nicomachum decem. Oeconomicorum duo. Politicorum octo. Item libri in quibus sunt ab eo mores et instituta C L V I I I. ciuitatum perscripta. De iustitia quatuor. De gubernatione Republicae duo. De uolupta te unus, de summo bono tres. De regni administratione unus, de legibus quatuor, de diuitijs unus: De precatione et uoto unus. Reliqua sunt quae ad logicen et physicen pertinent, quorum quicquid superest ab omnibus cognoscitur. Multa etiam ex eis deperdita. Traditur etiam libros supra C C C. ab se scriptos reliquisse. Excessit annorum L X I I I. eodem quo Demosthenes anno, hic in Apulia, ille in Euboea, ambo profugi, persequente Antipatro. De libris et successoribus eius Plutarchus in Sulla, et Strabo, haec quidem referunt. Aristotelis et Theophrasti libri longo tempore occultati fuerant. nam suos Aristoteles Theophrasto dimisit. Theophrastus uero Neleo Scepsio. A quo deinceps ad alios heredes imperitos, qui ne uenirent in manus Attalorum regum eo tempore bibliothecam Pergami comparantium, eos libros defoderunt. Demum Apelliconi

Apelicon Teus

Teio uendidere. Apelicon igitur, ut qui librorum esset studiosior quam sapientiae, cariosa loca emendare uolens, describendos dedit, scriptura non rite suppleta. Post cuius mortem Sulla cum eo bello Mithridatico uenisset, Pyreumque adplicuisset, innolucris eos Romam deportauit,

Tyrannion. Andronicus.

Tyrannionique grammatico riius familiari digerendos tradidit. A quo Andronicus Rhodius cum referret exemplaria in uulgus postea edidit.

Enarratores Aristotelis

Enarrauerunt eum plurimi et illustres autores. Inter quos Graeci, Themistius, Philoponus, Alexander Aphrodiseus, Simplicius, Porphyrius, Olympiodorus Alexandrinus, Maxentius, Eustratius. E recentioribus autem Ioannes Damascenus, Theodorus Logothetes, Michael Psellus, Nicephorus Gregoras. Ex nostris Boetius, Thomas Aquinas, Albertus magnus, Burleus, Aegidius. Ex barbaris, Auerrois, Auempace, Auicenna.

Aristot. alij

Aristoteles Atheniensis, qui Rempublicam administrauit, cuius etiam iudiciales leguntur orationes, plurima gratia et elegantia refertae. Alius quoque qui Iliadem Homeri scripsit. Quartus Siculus orator. Quintus cognominatus Mythus. Alius Cyrenaicus, qui de poëtica scripsit. Alius item grammaticus, ut autor Diogenes.

Aristippus

Aristippus Cyrenaeus Socratis auditor, primus Socraticorum mercedem docendi exegit, ac quaestu philosophatus est. Cum Xenophonte simultatem gessit. Summum bonum in uolupta te corporis posuit: quapropter à Diogene canis regius est appellatus, quod diuitum esset assecla. Iactatum inter eos scomma Horatius perpulchre uersibus includit. Si pranderet holus, patienter regibus uti

Nollet Aristippus: si sciret regibus uti, Fastidiret holus, qui me notat.

Cum olim in naui periclitante perturbaretur, interrogatus post casum, cur philosophus timuisset, Non agitur, inquit, par periculum de anima nebulonis, et nobilis philosophi. Huius sectatores Cyrenaici dicti, à Socraticis et nobilibus philosophis obscuritatem dudum repulsi.

Areta

Habuit filiam nomine Aretam doctissimam. Quum nauis olim qua uehebatur, onere premeretur, aurum iussit in mare proijci, ut ait Diogenes. De eodem Augustinus. Aristippo quidem nec respondendum censeo. Qui per omnia uixit, ut inter eum ac beluam nihil distaret.

Aristarchus grammaticus

Aristarchus grammaticus Alexandrinus lege, oriundus è Samothracia, patre item Aristarcho, floruit Olymp. C L V I. sub Ptolemeo Philometore, cuius etiam filium erudijt. Scripsit commentarios supra mille. Fuit discipulus Aristophanis grammatici. Decessit in Cypro, seipsum cibi abstinentia necans, in morbo hydropiseos, aetatis anno L X X I I. filios reliquit Aristarchum et Aristagoram ambos stultos, autor Suidas. Aelianus autem hunc tradit tam castigato fuisse iudicio, ut Homeri uersus non putaretur, quem ipse non probaret.

Aristarchus poeta

Aristarchus Tegeates poëta tragicus Aesculapio, à quo ex morbo fuit liberatus, pro recepta sanitate fabulam nouit. Emicuit tempore quo Euripides, docuit tragoedias L X X. uicit duabus: uixit annos supra L X X X. Fuit et alius Aristarchus Ephesi tyrannus. Suidas. Aristogenes Thasius medicus scripsit libros plures in medicina ad Antigonum Macedoniae regem.

Aristogenes duo medici

Aristogenes alter Gnidius item medicus seruus Chrysippi philosophi, famam adeptus est ex curatione Antigoni Gonatae cognomento: autor utriusque Suidas. Aristogiton orator Atheniensis impudens, ex quo canis uocatus ab Atheniensibus, scripsit Apologiam ad Demosthenem ducem contra Timotheum, ad Lycurgum contra Timarchum, contra Hyperidem.

Aristogiton

Aristogiton et Armodius liberatores tyrannidis Pysistrati, quibus statuae in foro ab Atheniensibus positae.

Armodius

Causa quod Hipparchus Pysistrati filius Armodio ipso adolescente quem Aristogiton ardebat, per uim potitus fuerat: autor Thucydides.

Aristeas

Aristeas Proconnesius genere uersificator, carmina, quae dicuntur Arimaspea, composuit libris tribus. Praeterea Theogoniam circiter uersus mille. Emicuit Croesi et Cyri temporibus. Hic animam quoties uellet resumebat, haec Suidas. Plutarchus in Romulo, item Herodotus Aristeae meminerunt his uerbis. Aristeam aiunt qui cum nullo suae ciuitatis esset inferior, ingressum in Proconneso fullonicam officinam, illic decessisse, fullonemque occlusa officina abijsse denunciatum rem propinquis defuncti. Dissipato iam per

urbem

urbem rumore Aristeam esse uita functum, superuenisse sermoni de hac re disputantium quendam Cyricum ex urbe Artetia profectum, qui diceret sese fuisse congressum cum Aristea atq; colloquutum. Epropter propinquos ad fulloniam præsto iuisse, habentes quæ ad efferendos homines sunt opus: aperta domo Aristeam minime apparuisse. Septimo deinde anno cum in Proconneso apparuisset, eos uersus fecisse, qui nunc Arimaspei uocantur. Quibus conditis rursus euanuisse, hæc iste Cyricus commemorabat.

Aristocles Messanensis

Aristocles philosophus Messanensis Peripateticus, scripsit de philosophia librum unum, quis esset studio & doctrina prior, Homerus an Plato: scripsit & de arte rhetorica, ac alia. Suidas. Aristocles Lampsacenus philosophus: alius Pergamensis sophista sub Traiano & Hadriano, scripsit de arte rhetorica, epistolas & declamationes ad Imperatorem. Suidas. De hoc Philostratus sic scribit.

Aristocles Pergamensis

Aristocles Pergamensis nobili genere natus, sectæ Peripateticæ, Herodis Attici frequentator, inter sophistas clarus annumeratur. Tempore quo philosophabatur squalidus, horridusq; aspectu, mox sese cultius habuit, uolupatibus nimirum, tum lyræ, tum cantus indulgens. Cum esset Pergami iam clarus, ad se ex omni Græcia multitudinem traxit. Eius oratio illustris & Atticissans habebatur, sermoni potius quàm contentioni apta, à qua otium aberat ad breuitatem procinctumq; tendenti. Cuius Atticismus Herodis linguæ comparatus, exilitati quàm sono ac magnitudini propior erat. Extinctus est in ipso senectutis limine semicanus.

Aristophanes poeta

Aristophanes poëta comicus Rhodius siue Lyndius genere, lege uerò Atheniensis, patre Philippo, inuentor Tetrametri & Octometri: filios habuit Araroten, Philippum, Philetærum, comicos omnes. docuit fabulas LIIII. Suidas. Eius nunc inueniuntur, πλοῦτ@, νεφέλαι, ὄρνιθες, σφῆκες, θεσμοφοριάζουσαι, ἀχαρνῆς, εἰρήνη, ἱππῆς, ἐκκλησιάζουσαι. Hic Atticæ linguæ nobilitate adeo præpollet, ut Dionysio roganti Athenienses aliquem eius sermonis eruditum autorem, hunc miserint. Socratis æmulus fuit, quem exagitat ac insectatur in Nephelis.

Aristophanes grammaticus

Aristophanes Byzantius grãmaticus Apellis filius, dux etiam exercitus, discipulus Callimachi Zenodoti & Dionysij. Suidas.

Aristodemus

Aristodemus Nisseus filius Menecratis Aristarchi discipuli, quem Strabo dicit se iuuenem, senem uidisse. Alter Aristodemus, qui magni Pompeij filios erudijt, mane rhetoricam, meridie grammaticam docebat. Strabo.

Aristomenes

Aristomenes Atheniensis comicus, inter secundos antiquæ comœdiæ Olympiad. CLXXXVII. cognominatus θυροποιός. Suidas.

Aristonicus grammaticus

Aristonicus grãmaticus Alexandrinus scripsit in Theogoniam Hesiodi, & de nominibus siue constructione apud Homerum.

Aristonicus Eunuchus

Aristonicus Eunuchus Ptolemæi, qui animum supra Eunuchum gerebat, dux fuit belli fortißimus: præterea liberalis in omnes: autor utrinsq; Suidas.

Aristonicus rex

Aristonicum regem uide in Attalis.

Aristonymus

Aristonymus poëta comicus sub Philadelpho, præfuit regiæ bibliothecæ post Apollonium: ueniens postremo in suspicionem, quod ad Eumenem transfugere cuperet, in custodia per aliquot annos fuit, tandem liberatus, mortem haud multo post obijt è strãguria, annos natus LXXVII. reliquit opera multa, inter quæ tragœdiam ἥλι@ ῥιγῶν. Athenæus in Dipnoso.

Aristoxenus Tarentinus

Aristoxenus Tarentinus, Mantinæ tamen agens, philosophus & musicus nobilißimus, audiuit patrem & Lampum Erythreum, dein Zenophilum Pythagoreum, postremo Aristotelem, in quem morientem cõuicium dixit, quod ei Theophrastum in scholæ succeßione præponeret. Scripsit in omni genere libros, in musica præsertim. Suidas. Hic animam dixit in harmonia constare, ut est autor Cicero in Tusculanis.

Aristoxenus Cyrenæus

Aristoxenus Cyrenæus, qui adeo delicatus fuisse dicitur in hortorũ cura, ut uesperi lactucas mulso irrigaret, ut luxuriosius subcrescerent, & saporis essent præstantioris. Suidas.

Aristonus

Aristonus citharœdus cum sexies Pythia uicisset, ut Lysandri Lacedæmonij gratiam iniret, pollicitus est cum demo uictoriam habere contingeret, Aristonum Lysandri seruum se præconio declaraturum.

Aristolaus pictor

Aristolaus pictor Pausiæ discipulus è seuerißimis pictoribus fuit. Eius opera nõnulla commemorat Pli.

Aristobulus Iudæus

Aristobulus Iudæus ex Paneade Agathobuli Hebræi discipulus unus fuit ex illis LXXII. interpretibus, qui missi fuere ad Ptolemæum tunc Iudææ dominum, uti libros sacros in Græcum sermonem conuerterent, Qui multa ex præceptis Moseos proponenti regi procontuntiq; respondit. Hic commentarios etiam in Hebræorum legem egregios ædidit, autor Eusebius.

Aristobulus historicus

Aristobulus alter historicus itẽ Iudæus, qui res Alexandri magni conscripsit, comesq; peregrinationis fuit. Qu. Arrius, qui fuit M. Crassi quasi secundarius. Is infimo loco natus, & honores & pecuniam, & gratiam cõsecutus, etiam in patronorum sine doctrina, sine ingenio aliquẽ numerum uenerat. Sed ut pugiles in exercitu etiam si pugnos & plagas olim præmiorũ cupidi ferre possunt, solem tamen sæpe ferre non possunt. Cicero in Bruto. Qu. Arrius familiaris Ciceronis, cuius epulum lautißimum cõmemorat ipse Cicero in Vatinium. Horatius quoq; lib. II. car. Atq; epulum, ait, arbitrio Arrij.

Arrius philosophus

Arrius philosophus Alexandrinus, qui Augusto uenienti Alexãdriam, post uictoriã Actiacam, se obtulit, tantoq; in honore apud eum fuit, ut Augustus ipse palàm sit fassus, Alexandrinos tribus de causis ab se cõseruatos esse, ob Alexandri primum memoriam, deinde ob urbis pulchritudinẽ, postremo propter Arrium philosophũ. Plutarchus in Antonio. Hic Romã postea ab eo ductus, magnisq; præmijs & honoribus adfectus.

Arrius hæresiarcha

Arrius presbyter Alexandrinus, patre Armodio, sub Constantino magno sectam excitauit, quæ ab æterna Dei patris substantia filium conabatur abducere. Sed quum Alexander præsul eius ciuitatis natura quietus, cum cuperet ab prauo incepto reuocare, nec tunc res ex sententia procederet, quod plerosq; iam contagia pestiferæ opinionis infecerant, haud utile fore existimans rem pati, ad sacerdotes omnes circa detulit. Ad ipsum quoq; Constantinum fama penetrans, Imperator religiosißimus apud urbem Nicenam concilium cõuocari iußit,

Pafnutius

in quo adfuit Pafnutius præsul ex Aegypti patribus, uir sanctus ex eis quos dextro oculo eruto, ac poplite succiso, Maximianus ad metalla damnauerat, qui innumeris quotidie miraculis clarebat. Adfuit & Athanasius tunc diaconus cũ Alexandro ipso præsule & magistro, tandẽ CCCXVIII. coactis præsulibus explosa est Arrij sententia. ὁμοούσιον, id est, consubstantialem tunc filium decreuerunt, cunctis sese subscribentibus, præter Arrium cum paucis qui in exilium acti sunt. Posthæc ex eius secta quidam presbyter conciliata sibi beneuolentia Constantiæ Constantij sororis, mortuoq; interim Constantino, Constantius presbytero sororis gratia fauens, iußit ex exilio Arrium reuerti, sollicitante quoq; Eusebio præsule Nicomediæ eius sectatore. Quumq; ille multis è sacerdotibus & populis stipatus rediret, in itinere Constantinopoli secessum petens exonerandi uentris gratia intestinis defluxis excessit, dignam moribus pœnam dando. Itaq; Alexander qui tunc ex eius aduentu maximas sibi excitari turbas timebat, precibus ad Deum effusis exauditus uidebatur. Non destitere tamẽ eius sectatores, quin defuncto Alexandro eius successori Athanasio uniuersisq; orthodoxis multos annos negotium facesserent, adeo ut nulla fuerit ciuitas quæ nõ Arrianum simul cum Orthodoxo præsulem sustineret. Nunc de eius dogmate differendum.

Arrianæ sectæ

Tres ex hac emanarunt sectæ, Arrianiq; trifariam dispertiti. In Eunomianos, qui dicunt omnino filium patri dißimilẽ, quod nulla

 ratione

ratione res creata creatori sit æquiparãda. In Arrianos, qui dicũt similem quidem posse dici filium patri, sed ex munere gratiæ, non proprietate naturæ, qua scilicet posũt res creatæ creatori conferri. In Macedonianos, qui adseuerant quidem similem omnino patri filium: uerum S. S. nihil habere cum utrisq; commune. Hæc ex historia Rufini lib. x.

Arrianus historicus

Arrianus è Nicomedia historicus, Xenophon minor cognominatus, sicut ille de Cyro, ita hic de Epicteto philosopho eiusq; dissertationibus opus ædidit tribus uoluminibus. Scripsit quoq; historiam Alexandri magni VIII. lib. utrunq; opus habetur in bibliotheca Vaticana. Emicuit Romæ sub Hadriano & M. Antonino principibus, à quibus ob literas honoribus usq; consularibus euectus est, autor Heliconius.

Arrianus poeta

Arrianus poëta, cuius carminibus Tyberium principem delectatum fuisse Tranquillus scribit. Eius autem opera Suidas commemorat, Metaphrasim Georgicorum Vergilij, Alexãdriada, Poema uidelicet de Alexãdri Macedonis gestis, libris XXIIII. Alia quoq; in Attalũ Pergamẽsem poemata.

Arion

Arion Methymneus citharœdus & poëta lyricus emicuit Olymp. XXXIII. Scripsit cantica circiter uersuum duo milia. Dicitur & tragici carminis primus inuentor fuisse, & Chorũ instituisse, ac dithyrambicum carmẽ cecinisse, autor Suidas. Huius Arionis historiam Ouidius in fastis, & Gellius lib. XVI. ac Aelianus de ani. pluribus referunt uerbis. Dum Lesbum patriam repeteret, animaduerteretq; nauales socios in se propter opes coniurasse, ex naui se in mare proiecit, quem delphinus dorso exceptum domum usq; tulit. Quapropter eius statua cum eiusmodi epigrammate facta, quod ego sic conuerti. Cernis amatorem qui uexit Ariona delphin, A Siculo subiens pondera grata mari.

Arsenius

Arsenius stirpe senatoria, Honorij principis aulicus, ac beatæ uitæ cupidus, quum diuinitus audisset: fuge, tace, & quiesce, ad cœnobium properauit, ubi & monachis præfuit, & sanctitate claruit. Relictam sibi paternam hereditatem respuit, dictitans eam ad se non amplius pertinere. Videns olim quendam in fractum dolium aquam haurientem, audijt cœlitus, eos esse, qui bona quæ agunt continuo malis admiscent. Fuit & alter martyr sub Decio.

Aurelius pictor

Aurelius pictor celebris Romæ paulò antè Augustum, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicuius fœminæ amore flagrans, ob id deas pingens sed dilectarum imagine, itaq; in pictura eius scorta numerabantur. Plinius.

Arnuphis

Arnuphis philosophus Aegyptius magica præditus arte ferebatur in aëra. Fama est ut quõdam exercitu Romanorum M. Antonini principis tempore siti laborante, hic imbrem cum fulgure & tonitru media æstate excitauerit, quod nõnulli Iuliano Chaldæo attribuũt, hæc Suidas. Eusebius autem huius miraculi meminit, neq; excãtationibus aut magicis gestum dicit, sed à Christianorum precibus qui in eo exercitu militabãt.

Archadius grammaticus

Archadius Antiochenus grammaticus scripsit nonnulla in grammatica commemorata à Suida.

Archedicus

Archedicus poëta comicus cõtra Democharem scripsit Demosthenis propinquum. Fabulæ ipsius Thesaurus, & Diamartanon, ut scribit Athenæus.

Archippus

Archippus comicus Atheniensis antiquæ comœdiæ, uicit semel. Suidas.

Artemidorus grammaticus

Artemidorus Gnidius Romæ Græcæ disciplinæ præceptor, Bruti familiaris, libellum de coniuratione obtulit Cæsari extremo die ingredienti in senatum, ut statim legeret, quod ille minime fecit. Plutarchus.

Artemidorus philosophus

Artemidorus Daldianus, Daldis enim ciuitas Lydiæ est, philosophus scripsit de interpretatione somniorum, de auspicijs, & de Chiromãtia. Suidas.

Artemisia

Artemisia regina Halicarnassi, in auxiliũ Xerxis cõtra Græcos uenit. Inter primores duces bellum acerrime ciebat, quippe ut in uiro muliebrem timorem, ita in muliere uirilem audaciam cerneres. Hæc extincto uiro Mausolo sepulcrum fecit, inter septem orbis miracula cõnumeratum. Ad funus quoq; ornandum primos Græciæ oratores adcersiuit. Suidas.

Artemius

Artemius præfectus cum Candida uxore & Paulina filia, martyres sub Hadriano, iacent in uia Aurelia. Hic Marcellinum presbyterum, & Petrum exorcistam in carcere custodiebat, à quibus & ipse Christianus factus iugulatus postremo est, uxor autem & filia lapidibus obrutæ.

Artabazes rex

Artabazem Armeniæ regem quanquam barbarũ, uirum planè doctissimum scribunt fuisse Appianus in Parthico, & Plutarchus in Crasso. Præterea ædidisse tragœdias & orationes historiamq;, quorum nonnulla ad sua tempora peruenisse affirmat. Hic captus ab Antonio dum Orodi Parthorum regi adfini suo suppetias tulit, & in triumphũ in Aegyptum ductus est, ut idem Appianus autor.

Asclepiodorus

Asclepiodorus pictor ætate Apellis Olympi. CXII. quem in symmetria mirabatur ipse Apelles. Huic Mnason tyrãnus pro XII. dijs dedit in singulos minas tricenas. Plinius. Asclepiodorus Alexandrinus uir singulari ingenio ad omnia mathematica, ad inquisitionem cognitionemq; lapidum & herbarum. Suidas.

Asclepiades medicus

Asclepiades genere Prusiensis medicorũ eloquentissimus, Cn. Pompeij familiaris, cum in arte Rhetorica decoxisset, medicinam sectatus est, aliam à cæteris uiam ingressus. Dicebat salutem cõstare cibi potusq; abstinentia, præterea gestatione, ambulatione, frictione. Ipse cõdita noua secta, spretisq; legatis ac pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua uinum ægris mederetur, relato è funere homine & conseruato. Sed maxime sponsione facta cum fortuna, ne delatus ad rogum medicus crederetur, si unquam inualidus ullo tempore fuisset. Et uictor supremo in senecta lapsu scalarum exanimatus est, hæc Plin. De eodem quoq; multa lib. IIII. refert Apuleius.

Asclep. mar.

Asclepiades præsul Antiochenus martyr.

Asclepiades Myrleanus

Asclepiades Myrleanus ludimagister in Turditania Hispaniæ regione, librum ædidit de gentibus eius regionis. Strabo lib. III.

Asclepiades grammat.

Asclepiades Anazarbeus grammaticus scripsit de fluminibus. Step.

Asconius Pedianus

Asconius Pedianus histor. circa Neronis tẽpora, anno uitæ LXXIII. captus luminibus XII. postea summo cum honore & hominũ gratia uixit annos, autor Euseb. Hic etiam in Ciceronis orationes commẽtarios ædidit.

Aspasius sophista

Aspasius Rauennas Demetriani filius sophista, sub Alexandro Mammeæ Romæ profitebatur, auditor Pausaniæ, & Hippodromi, scripsit contra Aristonem & maledicos diuersas orationes, hæc Suidas. De hoc Philost. pluribus uerbis dicit eum uenisse Romã ad Alexandrum, magistrumq; epistolarũ eius fuisse, eiq; Philostr. ipse refert se epistolam scriptitasse, ubi modum scribendi in eo genere edocet. Nam Aspasius cum scribendis imperatoris epistolis præesset, stylo utebatur cõtentioso, ac minime perspicuo, minimeq; propterea principẽ decente. Cum eius scripta legem contineant, non per enthymemata, aut epicheremata proferri ius est.

Aspasius byblius

Aspasius Byblius appellatus, quoniã de byblo, id est, papyro librum condidit, ac artem Rhetoricam & Panægyricum in Hadrianum principem, cuius tempore floruit. Suidas.

Aspasius tyrius

Aspasius Tyrius historicus, scripsit de cõtinente, & quæ in eo sunt, uariam historiam in lib. XX. de arte quoq; Rhetorica, & alia ut idem autor.

Aspasia mulier

Aspasia mulier Milesia magna doctrinæ fama, sophistria fuit, & rhetorices magistra. Periclem docuit, simul & amauit, ab eoq; in matrimonium accepta cũ esset captiua, causa fuit & ipsa duorum bellorum, Samij uidelicet, & Peloponnesiaci. uide in Pericle.

Asterius

Asterius Arianæ philosophus sectæ, imperãte Constantino, scripsit in epistolam ad Rom. euangelia, psalmos, commẽtarios, qui ab ipsius sectæ uiris studiosis leguntur. Hierony.

Aster puer

Aster puer in quem sunt epigrammata Platonis, uide in Platone. Asteris nomen fœminæ adamatæ, pro qua sylua extat Papinij.

Astylus

Astylus Crotoniata, ut ait Pausan. uictor Olympia ter continua serie, stadio ac diaulo.

Huius

Huius etiam Plato meminit in rep. qui cum castitate perpetua præditum commemorat, ob cursus studium. Huius insuper simulacrum in Olympia ostendebatur, uti Plin. testatur.

Asinius pollio

Asinios claros Romæ legimus fuisse, Pollionẽ in primis celebrem oratorem, Augustiq; amicum. Is primus omnium Ro. aduocatus hominib. scripta sua recitauit. Declamationes suas nunquàm populo commisit, siue quia parum in illis habuerit fiduciæ, siue, quod magis crediderim, tantus orator inferius id opus ingenio suo duxit. Exerceri siquidem uolebat, gloriari fastidiebat. Seneca in decla. à Quintiliano autem his uerbis taxatur. In Asinio Pollione summam diligentiam inuenio, adeo ut quibusdam nimia uideatur, & consilij & animi satis, à nitore & iucunditate ortionis ita longe abest, ut uideri posit secundo prior. Vocat idem alibi iudiciũ Pollionis. Nam omnes ferè sui tẽporis notauit, nasutiore iudicio, in Liuio Pataninitatem, in Cæs. commentarijs infidelitatem, in Salustio uerba obsoleta. Ciceronem deniq; ipsum exanguem & elixum appellauit. Primus Romæ bibliothecam publicauit, ubi M. Varronis imaginem collocauit. Præterea de Dalmatis triumphauit Salona expugnata, ex qua uictoria Saloninum tunc forte natum uocauit. in cuius honorem Seruius dicit eclogam ædidisse Virgilium. Moritur in uilla Tusculana, ætatis anno L X X X. ut autor Euseb.

Asinius gallus

Asinius Gallus eius filius uir etiam doctißimus, ut Seneca testatur in declama. libros ædidit de comparatione patris & Ciceronis, in quib. prætulit patrem, ut Cæcilius in lib. ij. epistolarum scribit. Contra quos Claudius Cæsar postea Ciceronis ædidit defensionem, ut Trãquillus meminit in Claudio. Imitatus etiam patrẽ, qui & ipse orationes scripsit in Plautium quendam, quæ post mortem eius ederentur ut non respondere poßit: ex quo Plautius fertur scripsisse, Cum mortuos non nisi laruas luctari. hæc Plin. Hic postea à Tyberio principe nulla manifesta de causa interfectus fuit.

Asinius Capito

Asinius Capito doctiß. artis grãmaticæ, librum reliquit epistolarũ. In primaq;, quæ ad Pacuuium Labeonẽ scripta erat, titulus est, pluria & non plura scribi oportere, rationesq; ponit. Gellius.

Asinius Poll.

Asinius Pollio Trallianus genere, docuit Romæ tempore Pompeij magni, successit scholæ Timagenus, scripsit bellum ciuile Cæsaris & Pompeij. Suid.

Asellius Sempronius

Asellus Sempronius historicus militauit sub Scipione Aemyliano apud Numantiam tribunus militaris, idq; bellum literis mãdauit, citatur sæpe testis à Gellio.

Asellius Claudius

Asellius Claudius eques Ro. tribunus militum sub Claudio Nerone apud Lucanos memoranda fortitudine, uide in Taurea Iubellio.

Asdrubal

Asdrubal, & Amilchar, Magonis inclyti ducis Carthaginensis filij fuere, quibus ducibus paternam referentibus indolem, Pœni multos annos aduersus Sardos feliciter pugnauerũt: in quo bello Asdrubal grauiter uulneratus, Amilchari fratri tradito imperio, interijt. Cuius mortem cum luctus ciuitatis, tum dictaturæ XI. & triumphi quatuor, insignem fecere. Reliquit liberos tris, Annibalem, Asdrubalem, & Sappho. Amilchar uerò alter frater, quum in bello Siciliensi fuisset interfectus, parem dimisit filiorum numerum, Amilconem, Hannonem, & Gisconem. Igitur per hos Carthaginensis res ea tempestate regebatur: per hos & Mauris bellum illatũ, & aduersus Numidas pugnatum, & Afri compulsi stipendium urbis conditæ Carthaginensibus remittere. Deinde cum familia tanta imperatorum grauis liberæ ciuitati esset, centum è numero senatorum iudices legunt, qui reuersis à bello ducibus rationẽ rerum gestarum exigerent. In Sicilia in loco Amilcharis.

Amilco

Amilco succedit Imperator, qui cum nauali terrestriq; pugna aliquot secunda prælia fecisset, repente pestilentia oppressum exercitum ferè totum amisit. Quare mœsta ciuitas, & ululatibus plena, aduenienti sese obtulit. Ipse diuos suamq; incusans fortunam, quòd gloriosißimam uictoriam partamq; lætitiam, fato miserabili funestasset, ac queribundus se domum contulit, clausisq; foribus doloris impatiens, sibi mortem consciuit. Trog. lib. XIX.

Asdrubal gener

Asdrubal gener Amilcharis patris Annibalis, post eius mortẽ septem annos imperium tenuit, fauẽte factione Barchina. Annibalem haud multo post interitum patris in Hispaniam uocauit, ut sicut ante puer iuuante Amilchare cœperat bellicis artibus erudiri: sic etiam tunc robustiore ætate periculis ac laboribus adsuesceret. Demum à seruo barbaro, cuius dominum occiderat, interfectus est in medio suorum. comprehẽsus deinde à circumstantibus seruus haud facti pœnitens, inter cruciatus & tormẽta, speciem semper ridentis præbuit. Liuius XXI.

Asdrubal Gisconis

Asdrubal Gisconis, postquàm Annibalis frater Asdrubal in Italiam se contulit, à Scipione Africano sæpe unà cum Magone fugatus, in Hispania tandem Magone capto, se ad Gades recepit, deinde Carthaginem: unde in Numidiam ad Syphacem captatum amicitiam Carthaginiensibus cõtendit, quò forte Scipio ex Hispania eadem die, causaq; pro Romanis adfuit: uide in Scipione & in Lælio.

Asdrubal Annibalis frater.

Asdrubal Annibalis frater, uide in Annibale & Liuio Salinatore.

Asdru. caluus

Asdrubal cui Caluo cognomẽ erat, tempore quo Annibal erat in Italia, teste Liuio, in Sardiniam dux claßis mittitur, sed tempestate reiectus ad insulas Baleares, ibi tantisper quoad quassas reficeret naues, resedit. Cumq; audisset T. Manlium Arsicoran Sardorum regem profligasse, cum classe occurrens, collatis signis ipse cum Magone & Hannone ducibus, memorabili clade profligatus, captusq; est.

Arsicoras Sardorum rex

Asdrubal in tertio bello Punico

Asdrubal dux alius tertio bello Punico à Scipione Aemyliano uictus, facta deditione: eius uxor quum paucis ante diebus à uiro impetrare non potuisset, ut ad uictorem transfugeret, in medias urbis flammas sese cum filijs iecit. Liuius L I.

Astydamas

Astydamas senior tragicus Atheniẽsis docuit Trag. XLII. uicit V. Primus qui ex auditoribus Socratis ad poëticã se conuerterit.

Astydamas iunior

Astydamas iunior filius, & ipse tragicus, cuius tragœdias nonnullas commemorat Suidas.

Astyampsicus

Astyampsicus scripsit librum de cura asinorum, & ὀνειροκριτικόν, id est, de cõiectatione somniorum. Suid.

Astylus Crotoniata

Astylus Crotoniata tribus continuis olympicis uicit, stadio, diaulo, & dolicho. Quod autem in ultimo se Hieronis magistrum ac Syracusanũ à præcone declarari fecerit, Crotoniatæ irati statuam eius fregerunt, bona insuper publicauerunt, Pausanias.

Astyanax

Astyanax quasi urbis princeps, appellatus autem proprio nomine Scamandrus, Hectoris filius ex Andromacha: qui à matre absconditus, ab Vlysse repertus, ac de alta crepidine præceps est datus.

Attali & Eumenes reges

Attalos & Eumenes reges qui Pergami regnauerũt, Stra. lib. xiij. breuiter persequitur. Lysimachus unus è successoribus Alexandri, Pergamum ubi thesaurus regius erat, seruabat. Is à Seleuco Nicatore oppressus, curam Philetæro eunucho dilectißimo, regni simul & thesauri reliquit.

Philetærus

Is annis XX. regnauit, fratresq; habuit Eumenem & Attalum.

Eumenes Eumenis filius

Eumeni natu maiori filius fuit Eumenes alter, qui Pergami imperio successit, primusq; res gerere cœpit, & apud Sardis ciuitatem Antiochum Seleuci filium, prælio superauit. Hic igitur postquàm regnasset an. XXII.

Attalus primus rex

Attalum filium dimisit heredem, qui primus rex Pergami est appellatus, ut etiã Liui. in VIII. de bello Mac. Gallogræcos uicit, solusq; Asiaticorum eis tributum non pẽdit. Romanorum præterea fuit amicus, ut Liui. in III. de bello Ma. & Florus. Pro eis in classe Rhodiorum aduersus Philippum pugnauit. Coronam auream senatui dono misit, gratias agens, quod Antiochum autoritate legatorum de finibus eius mouisset. Decessit senior, postquam regnasset annos XLIII. superstitibus liberis Eumene, Attalo, Philetæro, & Athenæo.

Eumenes Attali filius

Ex quibus Eumenes in amicitia Romanorum permansit, pro eisq; aduersus Perseum bellum geßit, à quibus totam eam regionem

accepit, quæ sub Antiocho citra Taurum erat. Præterea Pergamum munijt, & lucum Nicephorium seruit, templorum quoque dona addidit, ac nobilem bibliothecam instituit, undique conquisitis libris in hœdinis pellibus scriptis, quæ postea ex loco Pergamena sunt dicta: regnauit annos XLIX. Sceptrumq; Attalo filio quem è Stratonice Ariarathis Cappadocum regis filia susceperat, tutoremq; Attalum fratrem dimisit.

Attalus frater

Qui bello res gessit magnas. Nam aduersus Demetrium Seleuci filium, deinde Alexandrum Antiocho natum bellum sumpsit. Romanorum contra pseudo Philippum socius fuit, Diegylum quoque regem cepit, ducto in Thraciam exercitu. Prusiam Bithyniæ regem interemit præfecto illi filio Nicomede: postremo post annos XXI. Attalo Eumenis filio sub eius, ut diximus, tutela relicto regnum dimisit.

Attalus Philometor

Is Philometor ex scelere per antiphrasim cognominatus est quòd matrem interfecerit. Cum annos V. regnasset morbo absumptus, teste Liuio LVIII. hæredem pop. Rom. instituit: qui postea eam regionem prouinciam fecerunt, & Asiam minorem uocauerunt. Hunc Attalum Trogus lib. XXXVI. Eumenis è fratre nepotem non filium dicit esse: nisi fortè Attalum tutorem eius, ac patruum Eumenem uocet. Vtrunque scribit fuisse sceleratissimum. Matrem primo, deinde uxorem clam necasse, barbamq; ac capillum dissimulatione facinoris promisisse: præterea hortos colere, ac herbas inde uenenatas ciuibus mittere solitum fuisse. Postremo hæredes Romanos reliquisse. Hic est qui de agricultura librum scripsit, cui se relictis regni curis penitus tradidit.

Aristonicus

Aristonicus ex Eumene & pellice natus, post Attali fratris mortem ueluti paternum regnum Asiam inuasit. Cumq; multa prælia secunda aduersus ciuitates quæ metu Romanorum se dedere nolebant, fecisset: iustusq; iam rex uideretur, Asia Licinio Crasso decernitur: qui intentior Attalicæ prædæ quàm bello, cum extremo anni tempore inordinata acie prælium conseruisset, uictus pœnas dedit. In huius locum Perpenna Cos. missus congressu primo ad deditionem Aristonicum cepit, Attalicamq; gazam hæreditariam Populo Romano Romam deportabat. Quod ægre ferens successor eius M. Aquilius Cos. ad eripiendum Aristonicum Perpennæ ueluti sui triumphi munus properauit. Sed contentionem consulum mors Perpennæ diremit. Sic Asia Romanorum facta, cum opibus uitia quoque Romam transmisit. Aristonicus in triumphum ductus, ac in carcere necatus est. Liuius LIX.

Athanasius

Athanasius præsul Alexandrinus educatus ab Alexandro eiusdem ciuitatis præsule, olim diaconus in concilio Niceno fuit. Arrianorum deinde maximas perpessus insidias ad Constantem Galliarum principem aufugit: unde reuersus cum literis & rursus post eius mortem fugatus, usque ad Iouiniani imperium latuit, à quo restituti orthodoxi fuere. Sub Valēte moritur cum Petrum quendam coadiutorem in præsulatus munere delegasset. In cōcilio multa ei falsa crimina obiecta. adducto etiam scorto, quod rem cum ea habuisse testaretur, omnia tandem patientia ac sanctitate superauit. Feruntur eius aduersus gentes duo libri contra Valentem: unus de uirginitate. De persecutionibus Arrianorum. De psalmorum titulis, De uita Antonij monachi, in epistolas Pauli commentarius, Symbolum, ἑορταστικαὶ epistolæ, id est Castigationes solennes. Hæc ex Rufini historia. Ioannes Aretinus Romanæ ecclesiæ subdiaconus ipsius uitæ è pluribus locis collectæ librum dicauit.

Athenæus philosophus

Athenæus è Seleucia Ciliciæ philosophus peripateticus doctissimus, Augusti tempore, princeps aliquandiu patriæ suæ: deinde contracta cum Murena amicitia qui contra August. conspirauerat, cum illo aufugit, captusq; ac dimissus cum insons reperiretur. Reuertens autem Romam multis cum salutantibus, illud Euripidis respondit. ἥκω κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας λιπὼν, id est: Aduenio latebras & tenebrarum linquens portas: uerum breui superuixit tempore, à ruina domus ubi habitabat oppressus. Strabo XIIII.

Athenæus sophista

ATHENÆVS Naucratita grammaticus M. Antonini principis tempore, librum teste Suida Dipnosophistarum composuit, uarium opus & eruditum, ut Plinius alter Græcus ferè dici possit: quod ad nos sanè haudquaquam integrum peruenit: eius epitome ab Hermolao Byzantio tantum relicta.

Athenodorus

ATHENODORVS Atheniensis philosophus Stoicus præceptor Dionysij Areopagitæ, composuit opus quod διαφορὰ inscripsit: emicuit Augusti temporibus. Suidas.

Atteius philologus

Atteius Philologus libertinus Athenis natus: hunc Capito Atteius iurisconsultus eius patronus inter grammaticos rhetorem: & inter rhetores grammaticum fuisse ait: iuuauit scriptis Sallustij in componendo ut autor est Pollio.

Atteius Capito

Philologi appellationem sumpsisse uidetur: quod sicut Eratosthenes qui sibi prius hoc cognomen uindicauit, multiplici uariaq; doctrina censebatur. Coluit familiarissime Sallustium, eoq; defuncto Pollionem: quos historias componere aggressos alterum breuiario rerum Romanarum, alterum præceptis de ratione dicendi instruxit: quo magis mirandum Pollionem credidisse, antiqua uerba & figuras solitum esse colligere Sallustium: quum sibi sciat Atteium nihil aliud suadere, quàm ut noto, celeri, & proprio sermone utatur: uitetq; maxime obscuritatem Sallustij, & audaciam in translationibus: ex Tranquillo.

Atratinus

Atratinus accusator fuit Cælij, ut in oratione Ciceronis apparet, qui male à quibusdam Atracinus scribitur: nam is Varro fuit.

Aurelia gens

AVRELIAM gentem ex Sabinis oriundam à sole dictam putant, quòd ei publice à populo Romano datus sit locus, in quo sacra fierent Soli, qui prius Auselij, sicut Valesij dicebantur. Festus.

Ausonii duo

Ausonius sophista scripsit epistolas & alia quædam ad Nonnum, ut ait Suidas. Alius poëta Gallus, patria Burdegalensis, cuius extant epigrammata.

Augeas poeta

Augeas Comicus Atheniensis mediæ comœdiæ, ut autor Athenæus. Augeam regem in Geographia narraui.

Augustarum nomina

AVGVSTAE coniuges dicebantur imperatorum, sed & mater castrorum quandoque honoris gratia ex S. C. Diuæ autem, ac diui, tantum post mortem. Augustarum nomina hæc sunt. Liuia Augusti, Agrippina Agrippæ, postea Iulia Augusti filia, Tyberij. Lolia Paulini Caij. Messalina & Agrippina Claudij. Octauia & Sabina Poppea Neronis. Lepida Galbæ. Pompeia Sabina Othonis. Petronia Vitellij. Flauia Domicilla Statilij Capellæ filia Vespasiani. Marcia Furnilla Titi. Domitia Domitiani. Plotina Traiani. Sabina Hadriani. Faustina Antonini Pij. Faustina filia M. Aur. Antonini. Lucilla L. Antonini Veri. Iulia Seueri. Eadem priuigno nupsit Caracallæ. Theodora & Helena Constantij. Fausta Constantini. Eusebia Constantij. Helena filia Constantini uxor Iuliani. Charito Iouiniani. Seuera & Iustina Valentiniani. Dominica Valentis. Galla Placidia Theodosij. Eudocia Arcadij. Eudocia Theodosij iunioris. Eudoxia Valentiniani iunioris. Pulcheria Martiani. Verina Leonis magni. Areta Zenonis. Euphemia Iustini. Theodora Iustiniani. Sophia Iustini iunioris. Anastasia Tyberij. Constantiana Mauricij. Leontia Phocæ. Flauia Eudocia Heraclij. Martina Constantini iunioris.

Aurea

Eligius

AVREA uirgo apud Parisios cœnobio uirginum præposita ab Eligio eiusdem ciuitatis præsule, imperante Heraclio. ambo inter sanctos relati. Fuit & alia huius nominis martyr inter comites Vrsulæ.

Autolyci III

Autolycus Mercurij seu Deucalionis filius, & maternus Vlyssis auus, ut Homerus & item Plato in primo de republica testantur, furtorum nomine insignis. Martialis: Non fuit Autolyci tam piceata manus. Alter fuit conditor

Sinæ

Sinopis, & comes Iasonis, apud Strabonem: tertius Athleta, nobilis Pancratiastes, cuius statuam in Prytaneo fuisse autor est Pausanias: meminit & Plinius huius artificis libro XXXIIII. Cap. VIII.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XIIII.

Babylas

ABYLAS Præsul Antiochenus, quem & uitæ meritis & doctrina præstantissimum Eusebius sæpe in historia commemorat.

Bacchylides

Bacchylides poëta lyricus, Cous genere, filius Medonis nati Bacchylide Athleta, ut ait Suidas. Aelianus autem de uaria historia tris huius nominis ponit: hunc primum, alium Atheniensem, tertium Arcadem.

Bacchus

Bacchus alibi mihi narratur. Est & martyris nomen qui unà cum Sergio sub Diocletiano apud Euphratem passus est: ambo enim ordines in exercitu imperatoris ducebant.

Balron

Balron historicus scripsit breuiarium rerum ab Alexandro gestarum. Suidas.

Balbi

Barbi

Balborum & Barborum Romæ familiæ fuerunt. Lucilius Balbus in dialogo de na. ponitur apud Ciceronem Stoicorum partes adsumens. Cosmus cardinalis Vrsinus nummum ante hos annos habebat antiquum: ubi C. Barbi ciuis Rom. nomen inscriptum fuerat.

Balbina

Balbina uirgo Romana & martyr, Quirini filia, liberata à strumæ uitio per Alexandrum Pont. sepulta in uia Appia iuxta patrem, qui ambo sub Traiano sunt passi.

Barbara

Barbara uirgo Nicomediensis Dioscori nobilis uiri filia, à quo in turrim est coniecta, quod se Christianam profiteretur: ac post omnibus probris nudatum conuerberatumq; corpus, ab eodem ad præsidem ducta, iugulataq; in eadem urbe sub Maximiano est. Demum Venetijs quò deinde translata fuit, nunc condita.

Bardasanes

Bardasanes Mesopotamiæ præsul, Syrorum lingua doctissimus, & uehemens dialecticus, aduersus Marcionem patria lingua scripsit: sed & Græce ad Antoninũ, sub quo fuit, librum de fato, aliaq; complura, ut ait Eusebius libro quarto.

Basilius

Basilius Cæsariensis, & Gregorius Nazianzenus præsules æquales fuere, Cappadoces ambo nobiles, Athenis ambo rhetoricæ philosophiæq; studijs eruditi: quibus cum cupidius Basilius intenderet, Gregorius magnificentius ea contemnens, ut qui se totum Deo mancipasset, tantum de socij amore sibi præsumpsit, ut surgentem Basilium de cathedra manu corripiens ad cœnobium perduceret: ibiq; annis XIII. omnibus Græcorum philosophorum libris relictis, solum sacris uoluminibus uacarent. Iamq; diuina lege instructi alter altero trahitur itinere, diuino instigati spiritu. Basilius Ponti urbes & rura obeundo, populos edocebat. Igitur non multo post factus Præsul Cæsariæ Cappadocum iussus est à Valente qui Arrianis fauebat, deserere officium, atque in exilium abire. Cumq; ille minime obtemperaret, atque uti contumax, tribunali Præfecti adhiberetur, ac minis & terriculis parere principi diu frustra tentaretur, nox ei spatij ad deliberandum datur. Basilius nequaquam ego ait, Tu potius in hoc spatio ab incepto desistes. Itaque in ea nocte uxore Valentis maximis correpta doloribus, & filia insuper paruula extincta, Valens rogatum misit ad Basilium, ut precibus ad Deum fusis, ipse saltem seruaretur. Sic itaque accidit, ut pulsis reliquis orthodoxis Basilius tantum ob metum seruaretur. Post hæc uitam instituit monachorum, de cuius præceptis & ordine librum separatim condidit, à Rufino postea conuersum. Sed & alia eius opera Hieronymus enumerat, dicens eum egregios contra Eunomium elaborasse, & libros de S. S. Et in Hexameron homilias undecim. Et Astericon intellectu uidelicet breues uariosq; tractatus. Gregorius uerò Nazianzenus eum longa Monodia prosequitur. Fuere Basilio fratres duo, Gregorius & Petrus: quorum alter scientia præditus docendo, alter fide instructus, agendo fratris uirtutem penè exæquabant. Nos de Gregorio ipso in ordine dicemus. Hæc autem de Basilio ex historia sumpsimus Rufini libro undecimo.

Basilius Ancyranus

Basilius Ancyranus præsul arte medicus, scripsit contra Marcellum de uirginitate librum, & nonnulla alia. Hic etiam imperante Constantino in parte Macedonij cum Eustathio Sebasteno princeps fuit, ut autor Hieronymus.

Basilius præsul

Alium quoque Suidas commemorat præsulem Ciliciæ sub Anastasio principe floruisse: haud absimilem primo, & abstinentia, & uitæ institutis, scripsisseq; contra Archelaum quendam presbyterum Coloniensem.

Basilus

Basilus pirata

Basilus unus ex interfectoribus Cæsaris ponitur ab Appiano, alter item Pirata infamis. Lucanus. Et Basilum uidere ducem, noua furta per æquor.

BASSOS claros uiros extitisse nonnullos legimus.

Saleius Bassus

SALEIVS Bassus poëta epicus, cuius est Quintiliano uehemens ac poëticum ingenium, nec ipsum senectute maturum, præueniente fato, quemadmodum & Valerio Flacco contigit.

Aufidius Bas.

Cæsius Bassus

Aufidius Bassus historicus item Quintiliani temporibus bellum Germanicum scripsit. Cæsium Bassus inter Lyricos ab eodem ponitur. Probus: Cæsium, inquit, Bassum poëtam Lyricum, fama est in prædijs suis ardente Vesuuo & late uagantibus ignibus, cum uilla sua flagrasse. Quintilianus quoque se eum uidisse ait.

Bassus & Sextius

Bassus & Sextius Niger, Romani homines Græce de medicina scripserunt.

Bassus martyr

Bassus item martyr sub Decio, patria Nicenus clauis ferreis confixus.

Basianus

Basianus patria Syracusanus Romam studiorum causa missus, ubi Christianus factus patre insectante Rauennam fugit. Inde Laudensis præsul electus, ibidem decessit nonagenarius quartodecimo Calend. Febr. clarus prodigijs, ab ulcerosis maxime inuocatur: emicuit Ambrosij temporibus, quem ægrotantem adijt, mortiq; interfuit.

Batto

Batto Sinopensis de rebus Persicis scribit. Strabo.

Batton

Batton comicus, fabulas ipsius nonnullas commemorat Suidas.

L. Ballienus

L. Ballienus auunculus Catilinæ, Lucretium Asellam, consulatum contra uoluntatem Sullæ, ad perturbandum ciuitatis statum petentem, occidit iussu Sullæ tunc dictatoris, accusatus postea ac damnatus. Pedianus.

Beatrix

Faustinus

Beatrix uirgo Romana & martyr sub Diocletiano, Faustinum & Simplicium fratres item martyres, quos prius tumulauit, pòst paulò eodem supplicio secuta, quòd prædium cuidam potenti uendere noluerat. Hæc enim diues erat, ac unà cum beata Lucina occisorum corpora in agro suo condebat.

Beda

Beda natione Anglicus, ob uitæ modestiam, uenerabilis cognomentum adeptus, claruit sub Ioanne sexto Pont. cum Saraceni ex Africa soluentes Hispaniam inuaserunt: ex quo Beda literis principes ad eam recuperandam sollicitauit. Græce Latineq; eruditus fuisse traditur. Scripsit in Actus apostolorum, in Lucam, edidit & librum de temporibus, & homilias quibus Gallici sacerdotes frequenter utuntur. Fratres habuit Strabonem & Aymonem doctos etiam uiros, quorum alter homilias quasdam non ineruditas, alter in Genesim scripsit. Depositum Bedæ Genuæ uisitur.

Bernardus

BERNARDVS abbas inter Burgundos nobili ortus genere anno ferè uigesimosecundo ætatis, sub Abbate Stephano, qui tertius fuerat in cœnobio Cistertiensi, paulò antè instituto, unà cum triginta socijs monachum professus, doctrinæ uitæq; laudatæ famà adeo profecit, ut Claraualensi cœnobio tunc primum Roberti uiris

illustris impensa constructo, præpositus sit. Cui annos triginta sex præfuit. Plura reliquit scripta: commentarios in Cantica, considerationes diuinæ contemplationis ad Eugenium Pontificem, unde Pontificij muneris ratio ducatur. Varias quoque epistolas, sermones insuper in diebus solennibus habitos.

Berenice mater & filia Philadelphi — Berenice uxor Ptolemæi Lagi, mater Philadelphi, rara mulier forma, & uiro dilectissima, de qua Theocritus: Ἀλλὰ Θέτις βαθύκολπος ἀνοίσήσάρ Ἀχιλῆα Αἰακίδα Πηλῆι· σὲ δ' αἰχμητὰ Πτολεμαῖε Αἰχμητᾷ Πτολεμαίῳ ἀρίζηλος Βερενίκα. Altera Philadelphi filia, quæ deinde nupsit Ptolemæo Euergeti fratri. Cuius crines in cælum relati putantur persuasione Cononis mathematici. De quibus elegiam composuit Callimachus, conuersam deinde à Cattulo.

Berenice Herodis — Alia Herodis Ascalonitæ filia, quæ nupsit etiam Agrippæ fratri. Strabo sic ait: Cæsar Augustus magno honore prosecutus est Herodis liberos, similiter sororem Salomen, eiusq; filiam Bernicen.

Berenice Aristobuli — Alia item ex eadē progenie, quæ Salomes Herodis sororis filia fuit, nupsit Aristobulo Herodis eiusdem filio, quem pater postea interfecit. Iosephus.

Berenice Olympionicarū — Berenice quoque, quam Græci Pherenicen appellant, fama celeberrima, & filia, & mater, & soror Olympionicarum fuit, ut ait Plin. Pausanias quoque hanc dicit cognominatam Callipatram, ac habitu uirum dissimulantem ludis interfuisse: ubi Pisithodum filium coronatum uidit: cognitamque, ac quæstione habita, quòd ad ludos mulieribus interdictos uenisset, meritis suorum absolutam fuisse. Aelianus de Varia historia ferè idem. Valerius item: Berenice, inquit, contigit quod nulli alij mulieri, ut Gymnico spectaculo interesse contigerit.

Beryllus — BERYLLVS Bostrenæ urbis Arabiæ Præsul cum plura rectè pro religione scripsisset, ad extremum omnia corrupit, peregrina quædam & procul à ueritate adducens. Conseruatorem nostrum uidelicet ante humanitatem non extitisse, nec propriam diuinitatis habere substantiam, sed tantum patris in eo habuisse. Quare plures conuenere Præsules disceptationis gratia. Inter quos Origenes ita errorem eius repulit, ut redire tandem eum ad sanitatem compulerit: ex Eusebio libro VI.

Berosus — Berosus Chaldæus in astrologia clarus, cui ob diuinas prædictiones Athenienses in gymnasio statuam inaurata lingua statuerunt, uti Plinius refert. Scripsit item in ea facultate. Eius nunc fertur libellus nescio quis, cui non satis crediderim.

Bemarchius — BEMARCHIVS Cæsariensis Cappadociæ sophista scripsit res gestas Constantini principis libris decem: præterea declamationes quasdam & orationes. Suidas.

Bestia Appia Faucula Cluuia — Bestia Appia mulier Attellana Capuæ habitans, & Faucula Cluuia, quæ quondam quæstum corpore fecisset, Annibale tenente Capuam: altera quotidie sacrificauit pro salute populi Romani: altera uerò Faucula captiuis egentibus alimenta clam suppeditauit, cæteris Campanis inimice se habentibus. Quapropter à populo Romano libertati ac bonis postea sunt restitutæ. Liuius uigesimosexto.

L. Bestia — L. BESTIA in coniuratione Catilinæ memoratur à Sallustio.

Byzes — Byzes Naxius, tegulas primus ex lapide fabricauit: quibus tectum templi Dianæ fecit tempore Aliactis Crœsi patris. Cuius statua est Naxi, cum hoc epigrammate. Νάξιος Εὔεργός με γένος, Λητοῦς γόνος, Βύζεω παῖς, ὃς πρώτιστος τεῦξε λίθου κέραμον. Pausanias.

Bibaculus — M. FVRIVS Bibaculus patria Cremonensis, ut scribit Eusebius, qui simul & Catullus inter poëtas Iamborum Latinorum ponuntur Quintiliano. P. Sextius Bibaculus apud commentarios Cæsaris.

M. Bibulus — M. Bibulus collega Cæsaris in consulatu. In quem Tranquilli distichum cauillatur. Non Bibulo quicquam nuper: sed Cæsare factum est. Nam Bibulo fieri consule nil nemini. Idem Ciceroni proximam prouinciam in Asia tenebat.

Bias — Bias Prienæus unus è septem, fertur in causis orandis acutissimus fuisse. Cum patriam captam fugeret, nihilq; uti cæteri exportaret, roganti causam, illud uulgatum apud Ciceronem respondit: Omnia mea mecum porto.

Bion — Bion Borysthenites Cratetis auditor ad Cynicam prius sectam transijt, sumpto pallio & pera: deinde ad Theodorea instituta se conuertit. Reliquit commentarios plures qui non extant, Apophthegmata item plura: quæ simul & aliorum sapientum ubi de sapientia narrabo attingam.

Bibiana uirgo — Bibiana uirgo Romana & martyr sub Iuliano, quæ unà cum parentibus martyrum corpora tumulabat, sepulta apud palatium Licinianum.

Bassianus — Bassianus item alter Syracusanus prior supradicto sub Claudio martyr.

Bolus — Bolus Mindesius Pythagoreus scripsit de utilitate lectionis historiarum, quæ nos in doctrinam cognitionemq; rerum ducunt. De miris naturæ, multaq; alia, ut apud Suidam.

Boetius — Boetius Zenone Imperante, ob affectatæ libertatis suspicionem à Theodorico rege exilio damnatur: deinde custodiæ traditus plura conscripsit.

Symmachus — Tandem simul cum Symmacho senatore socero suo, alijsq; præstantibus uiris interficitur, ut autor Eusebius. Eius deinde statuas Amalasuinta restituit, & heredibus patrimonium incolume reddidit, uir omnium unus qui & doctissimus & sine genio fuerit in scribendo.

Bonifacij. Aglaē — Bonifacij uiri sancti plures: primus Romanus apud Tarsum Aglaes diuitis uiduæ res procurabat: cum qua rem habebat, ebrietate, cæterisq; moribus infamis. Factus repente alius, martyrium sub Diocletiano subijt, relatusq; deinde à seruis Romam, eiq; templum in Auentino dicatum, quod & Alexio postea commune fuit. Alius Britannicus natione Præsul Maguntinus, apud Phrysios & ipse martyr, quòd iussu Stephani secundi Pontificis Pipinum Caroli patrem in regem oleo sacro perunxerit. Alius Præsul Carthaginensis Zenone imperante. Alius Præsul Ferentinas, ambo confessores. Quintus item martyr Bosnensis, Othonis tertij consanguineus. His addam Bonificium Africæ comitem sub Honorio Aetij ducis æmulum, Augustini amicissimum.

Bonicius — BONICIVS præsul Auernensis, uir etiam sanctitate clarus, cuius tunica hodie monstratur, quā à diua genitrice, cuius erat obseruantissimus, donatus fuit in excessu mentis, eademq; primum sacrificauit.

Bonus — BONVS presbyter Romanus, simul cum Fausto & Mauro diacono Romæ sub Valeriano passus, sepulti omnes in uia Latina.

Brasidas — BRASIDAS Lacedæmonius dux circa Amphipolim, ab Atheniensium multitudine impar deprehensus claudendum se præstitit, ut per longum coronæ ambitum extenuaret hostium frequentiam, quaq; rarissimi obstabant erupit. Frontinus.

Britius — BRITIVS Præsul Turonensis Martino successit, cui aliquando aduersarius fuit diaconus. Deinde sanctitate emicuit.

L. Iu. Brutus — Brutorum Romæ genus Iunijs nominibus adscitum legimus, quorum autor primus L. Iunius Brutus è sorore Tarquinij Superbi genitus. Quum eandem fortunam timeret, in quam frater inciderat, qui ob diuitias & prudentiam ab auunculo fuerat occisus, stultitiam finxit, unde Brutus dictus. Iuuenibus regijs Delphos euntibus ridiculi causa comes adscitus, baculo sambuceo aurum inclusum Deo donum obtulit, argumentum uidelicet in eius sapientiæ dissimulationem. Vnde responsum est, illum Romæ summam habiturum potestatem, qui prius matrem exosculaceretur. Ipse terram primus exosculatus est, cæteris minime intelligentibus. Deinde propter Lucretiæ stuprum cum Tricipitino & Collatino in exitium regum coniurauit. Quibus in exilium actis primus Cos. creatus est.

Aquilij. Vitellij — Filiosque suos qui cum Aquilijs & Vitellijs ad recipiendos Tarquinios in urbem coniurauerunt uirgis cæsos securi percussit. Deinde in

prælio

prælio quod aduerſus eos gerebat, ſingulari certamine cum Arunte filio Tarquinij congreſſus, ſe ambo mutuis uulneribus occiderunt. Cuius corpus in foro poſitum, à collega laudatum, matronæ annum luxerunt. Cæcilius, Liui.

Bubulcus Brutus

Decius Iunius Bubulcus Brutus dictator, Equos ſubegit, ac die octaua triumphauit. Aedem ſalutis quam Cos. uouerat, & cenſor locauerat, Dictator dedicauit. Liui. Decius Iunius Brutus in Hiſpaniam profectus his qui ſub Viriato militauerāt, agros oppidumq; dedit, quod Valentia uocatum eſt. Luſitaniamq; uſq; ad Oceanū perdomuit. Et cum flumium obliuionis exercitus tranſire nollet, raptum ſigniferi ſignum ipſe tranſtulit, cæteri ſubſecuti. Liui. L V.

L. Iu. Brutus

L. Iunius Brutus prætorius, & M. Cato Cenſorinus, quorum Cicero ſecundo de Orat. meminit, uolumina de iure ciuili ſcripſerunt, & non generatim poſuere leges, ſed ueluti interrogati à priuatis reſponderunt, expreſſis ciuium nominibus quorum crimina defendebant. Sic feciſſe in Satyris Lucilium uidemus: in reprehendendis uitijs, ciues nominatim taxauit. Igitur Brutum tris de iure ciuili libellos ſcripſiſſe, idem Cicero & Q. Pomponius autores. M. Brutus qui Marianas partes ſequebatur, ac Galliam Ciſalpinam tenebat, à Pompeio interfectus eſt. Liui. X C.

M. Iu. Brutus

Huius filius M. Iunius Brutus Cæſaris interfector Catonis è filia Seruilia nepos, doctrinæ philoſophiæq; Stoicæ deditiſſimus, qua puer nutritus fuit, ut ſentire uideretur quæ dixerit, ut ait Quintilia. Eius ſanè iudicium Cicero in epiſt. ad Atticum præcunctus uereri uidetur. Plutar. uerò in eius uita hæc de eo. Brutus in caſtris per integros dies, niſi cum Pompeium ipſum conueniret, circa literarum ſtudium diuertebatur. Cui curæ nedum aliud dedit tempus, ſed etiam diem quæ maximam illam Pharſaliæ cladem anteceſſit. Erat media æſtas, & præter loca paluſtria ubi caſtrametati fuerant, calor ingens, nec Bruto aderant qui celeriter tentorium attuliſſent. Feſſus autem hac iugi cura cum meridies aduentaſſet, modice unctus cum pauca comediſſet, cæteris de euentu futuræ pugnæ anxijs, hic uſque in crepuſculum ſcripſit, Polybij epitomen componens. Genus dicendi breue & elegans ſecutus, & in Græca facundia Laconicum ſtylum imitatus, quòd ſanè apparet in epiſtolis eius Græcis quæ adhuc extant. Vir alioquin tyrannidis impatiens, & in ſeueritate gratus. Cicero ait. Cum gratiæ cauſa nihil facias, ſunt tamen omnia grata quæ facis. Poſtremò eius coniuratione, cuius ipſe autor fuit, Cæſare interfecto, timore aduerſariorum Prætor in Macedoniam prouinciam ſuam cum exercitu ſe contulit, ubi coniunctis cum Caßio caſtris, ab Antonio & Octauio expugnatus apud Philippos, ne in manus ueniret inimicorum, ſibi iuuante Stratone manus attulit, quum eſſet annorum X X X. Liuius C X X I I I. Inuentum corpus Antonius matri uxoriq; remiſit.

Portia Bruti

Portia uerò eius uxor M. Catonis filia, hoc accepto nuncio, ut refert Valerius, doloris impatiens: cum negaretur gladius, carbonibus è foro ardentibus raptis ac deuoratis ſeſe necauit, muliebri ſpiritu uirilem patris exitum imitata.

Decius Brutus Albinus

Decius Iunius Brutus cognomento Albinus, cui magnam Cæſar fidem habebat, adeo ut ſecundus ab eo inſcriptus eſſet hæres, unus è coniuratis cum M. Bruto cuius propinquus erat, Cæſarem mane moras trahentem ne dilatio fieret manu apprehendens ad ueniendum inuitauit in curiam, dicens, quod frequentes expectarent, qui eum cunctarum præter Italiam prouinciarum regem crearent. Hæc Plutarchus in Cæſare. Hic deinde poſt mortem Cæſaris ut M. Antonio reſiſteret qui Ciſalpinam Galliam petebat, Mutinam prouinciam cum exercitu tenuit. Illicq; à M. Antonio legatos ſenatus de pace ſpernente obſeſſus eſt. A qua quidem obſidione ab Hircio & Panſa Coss. ac Cæſare liberatus fuit. Cui Cæſari cum ſenatus parum gratus uideretur, triumphum Bruto decernendo, ac nullam eius rationem habendo, cauſa fuit, ut per Lepidum Antonio reconciliatus Romam cum exercitu ueniret, ac Cos. X V I I I. natus annos crearetur, legemq; ferret de quæſtione habenda interfectorum patris. Ex quo poſtea Brutus unà cum Cicerone & C C. alijs abſens damnatus, ac à legionibus deſertus in poteſtatem Antonij uenit, & à Capeno Sequano eius iuſſu interfectus eſt. In cuius ultionem C. Antonius M. frater ab Hortenſio iuſſu M. Bruti occiſus fuit, Liuius C X X.

Caia Cæcilia

Caia Cæcilia uxor Tarquinij Priſci, quæ antea Tanaquil appellabatur, mulier frugi, ubi de coniugio ſcribam, mihi dicetur.

Buſyris

BVSYRIS Aegyptius Tyrannus, ab Hercule Aegyptio rege interfectus, quòd hoſpites immolaret: autor Diodorus libro quinto, Strabo autem libro ſeptimo, nullum dicit in Aegypto Buſyridem fuiſſe, ex quo cuncta de eo falſa referri. Iſocratis extat encomion Buſyridis, ſicuti & Helenæ, ut uim oratoriam in illaudatos exerceret.

Cadmus Mileſius

CADMVS Mileſius paulò pòſt Orpheum primus ſcripſit hiſtoriam de Mileto, ac totius Ioniæ regione, libris I I I I. autor Suidas. Hunc Plinius dicit primum inueniſſe proſaicam orationem. Cadmus Agenoris mihi ponitur inter heroas.

Caij Candidi Candidæ

Caij V I I. & Candidi duo martyres, totidemq; Candidæ alibi dictæ.

C. Licinius Caluus L. Sextius

C. Licinius CALVVS, & L. Sextius Tribuni pleb. legem promulgarunt, ut Coss. etiam ex plebe fierent. Eam legem cum magna contentione repugnātibus patribus, cum ijdem Tribuni per quinquennium ſoli magiſtratus fuiſſent, pertulerunt. Et primus omnium ex plebe Cos. L. Sextius creatus eſt. Lata eſt alia lex, ne cuiquam plus quingentis iugeribus liceret poſſidere. Liuius libro ſexto.

L. Caluus orator

LICINIVS CALVVS orator exquiſitum quoddam & accuratius dicendi genus adferebat, quod quanquam ſcienter eleganterq; tractabat, nimium tamen inquirēs in ſe atq; ipſe ſeſe obſeruās, metuensq; ne uitioſum colligeret, etiam uerum ſanguinem deperdebat. Itaq; eius oratio nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat illuſtris, à multitudine autem & à foro cui nata eſt eloquentia deuorabatur. Cicero in oratore.

Caluus filius

Idem in eodem libro de C. Licinio Caluo huius filio adoleſcente Curionis æquali mentionem facit, qui ſi uixiſſet, magnam fuiſſet eloquentiæ gloriam conſecutus. Seneca in declamatione de Caluo primo oratore hæc refert. Caluus qui diu iniquißimam cum Cicerone litem de eloquentiæ principatu habuit, uſqueadeo concitatus fuit, ut in media oratione eius exclamaret Vatinius reus, Rogo uos iudices, nunquid quia iſte diſertus eſt, ego damnandus ſum? Quintilianus Calui ſanctitatem appellat ob eius terſum, ſiccumq; dicendi genus. Plinius quoque dicit hunc laminæ plumbeæ renibus appoſitæ frigore, occurrere ſolitum genituræ per nocturnam quietem erumpenti, uireſq; corporis ſtudiorum labore cuſtodiſſe.

Callias poeta

Callias Athenienſis Comicus filius Lyſimachi qui cognominatus eſt Schœnion, quòd funes ob paupertatem torqueret.

Callias dux

Callias item Lacoplutus cognominatus, dux Athenienſium nobilis contra Artaxerxem miſſus: autor utriuſque Suidas.

Callias gra.

Callias Methymneus grammaticus, quem Strabo dicit Alceum Sapphoq; poëtas enarraſſe.

Callimachus

Callimachus poëta Cyreneus filius Batti, diſcipulus Hermocratis Iaſci grammatici, uixit apud Ptolemæum Philadelphum uſque ad Euergetem bibliothecæ regiæ præfectus Olympiade C X X V I. Omne poematis genus attigit. In aduerſarium poema acerbiſsimum, quem ficto nomine Ibim appellat, unde Ouidius poëta nomen & argumentum mutuatus eſt. Edi-

dit elegias quoq; & epigrammata & hymnos, aliaq; complura, ex Suida. Horum omnium nihil extat præter unam elegiam in Lauacrum Palladis, & quosdam hymnos in deos,

Callimachus sculptor

Callimachus alter sculptor, ut ait Pausanias, sibi nomen adoptauit τηξίτεχνον, quasi artis interploratorem, & qui eam in tenuiorem exquisitioremq; disciplinā reduxit: τήκειν enim liquefacere conflareq; est. Nam ipse prius lapidem perforauit, minutatimq; tractauit.

Callinicus

Callinicus sophista Syrius uel Arabs profitebatur Athenis. Scripsit ad Lupum de Cacozelia, de Rhetorica, ad Cleopatram, de rebus gestis Alexandri, & alia quædam. Suidas.

Callisthenes

Callisthenes Olynthius discipulus & propinquus Aristotelis, unus è comitibus Alexandri, uir ingenio doctrinaq; præstans, ad extemporalitatem aptus: scripsit historiam secundus philosophorum à Xenophonte, in qua res Alexandri continentur. Tandem quasi autor coniurationis Hermolai, miseris modis adfectus ab Alexandro interficitur. Suspectus quoq; quòd non uti cæteri adorandum eum putauerit. Trogus uigesimoquinto.

Calippus

Calippus Atheniensis philosophus Platonis auditor interfectus à Syracusanis, quòd tyrannidem post Dionysium aggrederetur, Dionemq; patriæ liberatorem per proditionem interfecerit: autor Plutarchus in Dione.

Callicrates

CALLICRATES ex ebore formicas, & alia tam parua fecit animalia, ut partes earum cerni non possint. Plinius.

Callistus

Callistus unus inter comites expeditionis Iuliani principis, qui Heroico uersu eius historiam conscripsit.

Camillus

FVRIVS CAMILLVS cum Faliscos obsideret, ac ludi literarum magister principum ad eum liberos adduxisset, uinctum eum eisdem pueris in urbem reducendum & uerberandum tradidit. Falisci tali iustitiæ exemplo permoti, statim se ei dedidere. Veios decennali obsidione domuit, deq; his triumphauit. Postea crimini datum, quòd albis equis triumphasset, & prædam inique diuisisset: die dicta ab Apuleio Saturnino Tribuno plebis damnatus, Ardeam concessit. Mox cum Galli Senones urbem diripuissent, absens dictator factus, collectis reliquijs Gallos improuisos internecione occidit. Populum Roma migrare Veios uolentem, eleganti apud Liuium concione retinuit. In qua omneis urbis dotes, laudesq; licet agnoscere. Adijcit quoq; Liuius, quod tertio dictator dictus, contra Latinos ad Satricum contendit, ut sociam ciuitatem Popu. Roma. à Latinis oppugnatam tueretur. Quarto dictator ad sedendam populi seditionem factus ualetudinem simulauit, ex quo ei alter surrogatus est. Quinto dictator Gallos iterum Romam petentes & ad flumen Anienem castrametatos superauit. Postremo Romæ octogenarius pestilentia absumptus est.

Camilla Vol.

Camilla Volsca quæ uenit auxilio Turno contra Latinos & Aeneam, in bello interfecta VIII. describitur à Vergilio. Priuerni nata, atq; à Metabo patre educta. Statius Tullianus de uocabulis rerum ait, dixisse Callimachum Thuscos Camillum appellare Mercurium. Quo uocabulo significat præministrū deorum, unde & Metabum Vergil. ait, Camillam appellasse filiam, Dianæ scilicet ministram.

Calpurnius Sura

CALPVRNIOS inter Pisones diximus. Calpurnius Sura ephemeridas uitæ Galieni senioris principis scripsit: autor Pollio.

Candidus

CANDIDVS Seuero Imper. edidit in Hexameron pulcherrimum tractatum, ut Eusebius Hieronymusq; tradunt.

Capella Antistius

Atteius

CAPELLA Antistius, & Atteius Sanctus præceptores Commodi principis.

Canuleius

C. Canuleius Trib. pl. rogationes duas tulit, ut connubis plebis cum patribus essent communia, & alter consul de plebe crearetur. Orationem eius aduersus Coss. uide apud Liuium IIII.

Caninius

Caninius qui eodem die quo est adeptus consulatu abijt, ex quo Ciceronis scomma, Vigilantissimum habuimus cōsulem Caninium, qui toto consulatu somnum non uidit.

C. Caninius

C. Caninius eques Roma. cum in Sicilia otiandi causa uenisset, hortosq; à Pythio argentario uiro doloso emisset, instructos piscibus, & piscatoribus de industria positos: postera die cum ad eosdem ipse amicos inuitasset, nullos ibi neq; pisces, neq; piscatores repperit. Vide Ciceronem lib. III. de officijs.

Canthus

Canthus Abantis filius inter Argonautas ab Apollonio ponitur. Itemq; Orpheo qui sic ait, Κάνθος δ' εὐβοιῆθεν ἀβαντιάδης ἱκάνεν. Apollonius dicit eum in Lybia periysse. Flaccus autem noster in Aea.

Carbones pater & filius

C. Carbones duo oratores pater & filius, & utriusq; meminit Cicero, sed patrem inter oratores celeberrimos, seditiosos attamē ciues collocat his uerbis. Vtinam C. Carboni & Ti. Graccho talis mens ad Rempu. bene gerendam, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profecto nemo his uiris gloria præstitisset, sed eorum alter propter turbulētissimum tribunatum, ad quem ex inuidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa Repub. est interfectus. Alter Carbo propter perpetuam in populari ratione leuitatem, morte uoluntaria se à seueritate ciuium uindicauit. Sed fuit uterq; summus orator. Nam & Carbonis & Gracchi habemus orationes nondum satis splendidas uerbis, prudentiæq; plenissimas. Carbo quo uita suppeditauit, est in multis iudicijs causisq; cognitus: hunc qui audiuerant prudentes homines: in quibus familiaris noster L. Gellius qui se illi contubernalem in consulatu fuisse narrabat, canorum oratorē, uolubilem, & satis acrem, atq; & uehementem, & ualde dulcem, & perfacetum fuisse dicebat. De filio autem hæc refert.

C. Carbo

C. Carbo illius eloquentissimi uiri filius, orator non satis acutus, sed tamen orator numeratus. Erat in uerbis grauitas, & facile dicebat, & autoritatem naturalem quandam habebat oratio: hæc ille. Valerius autem dicit hunc postremo ab exercitu suo interfectum fuisse, quem bellis ciuilibus lapsum adstringere, & ad disciplinam reducere cupiebat.

GN. Carbo

Huius frater, GN. Carbo summa fuit autoritate in repub. partes Marianas secutus. In tertio consulatu suo in Sicilia, iussu Pompeij dum uentrem apud latrinā exoneraret trucidatus est, quæ crudelitas uulgum maxime offendit: autor Valerius.

Carneades Cyrenæus

Carneades Cyreneus nouæ princeps Academiæ, Chrysippi maxime studiosus, de quo Gellius itemq; Plin. ait, quod scripturus aduersus Zenonis Stoici libros superiora capitis elleboro candido purgauit, nequid ex corruptis in stomacho humorib. ad domicilium usq; animi redundaret & constantiam uigoremq; mētis labefactaret: tanta cura, tantoq; apparatu, uir ingenio præstans ad confutanda ea quæ scripsisset Zeno aggressus est. Hūc præterea memoria naturali artificialiq; usum fuisse Cicer. de oratore scribit. Gel. uerò lib. XVI. & Quintil. de eo referunt, quòd missus Romam legatus ab Atheniensibus, unà cum Diogene Stoico & Critolao Peripatetico suspectam fecit Romanis legationem, dicente M. Catone in senatu, ab hoc uiro cauendum esse, qui ob eloquentiam & differendi facultatem facile quæcunque uelit impetrare posset.

Carneades Atheniensis

Carneades alter philosophus Atheniensis Anaxagoræ discipulus à Suida ponitur: à Philostrato autem inter sophistas, qui tantum de eo refert, quod & philosophi sententiam, & oratoris uehementiam in dicendo retinuit. Diogenes uerò alium tradit huius nominis elegiarum poetam.

Carcinus

CARCINVS Agrigentinus Tragicus poeta docuit fabulas nonaginta octo, uicit una, Emicuit paulò antè Philippum Macedonem. Athenæus autor.

Charontes tres

CHARONTES tris legimus apud Suidam, unum Lampsacenum historicum, qui tempore primi Darei Olymp. LXXIX. floruit. scripsit Aethiopica libris II. Cretensia, Græcanica & alia.

Charon Carthaginensis

Charon Carthaginensis historicus scripsit tyrānos quotquot in Asia atque Europa fuere, uitas clarorum uirorum libris IIII. mulierū item totidem. Tertius fuit Naucrati-

ta item

ta item historicus, scripsit sacerdotes Aegypti & reges qui fuere ab initio in qualibet gente: & alia. Charontem quoq; porthmea fingunt poëtæ, triente animas transuehentem ad inferos, aliter inhumatos iacere.

Charisius

CHARISIVS orator Athenis eodem tempore quo Demochares filius sororis Demosthenis, dißimili tamen stylo, scripsit alijs multas orationes, Attico genere, cum imitari cuperet Lysiam, autor Cice. in Bruto.

S P. Carbilius

SP. CARBILIVS primus Romanorũ uxorem repudiauit ob sterilitatem. S P. Carbilius eius libertus primus Romæ ludum grãmaticæ aperuit, mercede docens. Plutarchus in problematis. Idem literam G. primus inuenit, cum pro ea C. prius uterentur: autor Velius Longus.

Charillus

CHARILLVS dux Lacedæmoniorũ Tegeatas superauit: ut autor Pausanias.

Charondes Tyrius

Charondes Tyrius legem tulit ne quis armatus in concionem ueniret. Cumq; postea ipse è rure ueniens ex improuiso ut erat gladio accinctus in concionem indictam uenisset, admonitus legis ab eo qui proxime sedebat, eidem gladio incubuit, cum liceret culpam dißimulare uel defendere: autor Valerius. Aristoteles autem libro secundo Politicorũ, hunc Charondem dicit patria Catinensem qui ciuibus suis leges conscripsit.

S P. Cassius

SP. CASSIVS regni crimine damnatus, cui plus suspicio occupatæ dominationis nocuit, quàm tres magni consulatus uel duo triumphi profuerunt. Populus enim non contentus eum capitali adfecisse supplicio, sed domo eius æquata, ædem telluris fecit. Valerius de Seue. L. Caßius Cos. à Tigurinis Gallis pago Eluetiorum qui à ciuitate secesserant, in finibus Allobrogũ cum exercitu cæsus est. Milites qui ex ea clade supererant, obsidibus datis & dimidia rerum omniũ parte, ut incolumes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt, tempore quo Iugurtha pulsus est à Mario. Liui. XXV.

L. Cassius L. Filius

L. Caßius, L. Filius, Longinus Trib. pl. C. Mario, L. Flacco Coss. plures leges ad diminuendam nobilitatis potentiam tulit: in quibus ut quem Pop. Rom. damnasset, cui'ue imperium abrogasset, in senatu non esset. Fuit & inter competitores Ciceronis in consulatu. Pedianus.

L. Cass. dux

L. Caßius dux Pompeianus, cum decem nauibus uigente bello ciuili transit ad Cæsarem.

C. Cassius cum Bruto

C. Caßius secundus post Brutum in coniuratione contra Cæsarem eodem die cædis apud M. Antonium cœnauit. Deinde metu & ipse ceßit ab urbe Syriamq; tenuit cum autoritate senatus, tribus exercitibus qui in eadem prouincia erant in potestatem suam redactis. Demum ab Antonio & Augusto petitus coniunctus cum Bruto castris apud Philippos cum alteri cornui præesset, inclinata iam acie fusum putans iam totum exercitum, sibi manus attulit. Liuius CXXIIII.

L. Cassius Longinus

L. Caßius Longinus iurisconsultus, ut inquit Tranquillus, quod C. Caßij percussoris Cæsaris nomen ac stemmata haberet, iussus est à Nerone mori. Pronepos fuit Ser. Sulpitij ac eques Roma. ut scribit Pomponius, postea ad præturam peruenit.

Cassius Seue.

Caßius Seuerus, ut ait Seneca in declamatio. eloquentißimus in agendo, in declamationibus parum ualebat: oratio erat ualde culta, ingentibus plena sententijs: nemo minus passus est aliquid in oratione sua otiosum esse: nulla pars erat quæ non sua uirtute scateret, nihil in quo auditor sine damno aliud ageret: melius de illo semper fortuna quàm cura merebatur. De eodem uerò Tacitus in libro de claris ora. Equidem non negauerim Caßium Seuerum quem solum Aper noster nominare ausus est, si cum ijs comparetur qui postea fuerint, posse oratorem uocari, quanquàm in magna parte librorum suorum plus uis quàm sanguinis, & reliqua. Quintilianus uerò sic. Caßius Seuerus si cæteris uirtutibus colorem & grauitatem orationis adiecisset, ponendus inter principes foret. Nam & ingenij plurimum in eo & acerbitas uerat, & urbanitas eius summa, sed plus stomacho quàm consilio dedit: hæc ille. Huius igitur scripta, uti latius in Labieno diximus ex S. C. abolita, ut autor Tranquil.

Auidius Cas.

M. Auidius Caßius præfectus exercitus M. Antonini principis in oriente, dum ipse Imperator res in Germania gerit contra Marcomannos, rebellauit. Inque relicto bello Imperator eum cum exercitu petit ac superat. Caput ei ablatum uidere noluit, recordatus antiquæ amicitiæ.

Cassius præsul

CASSIVS præsul Narniensis tempore Totilæ, cui occurrens animum placauit ne ciuitati noceret. Meminit huius Gregorius III. Dialogorum.

Cassiani plures

Caßianus martyr apud Forum Cornelij ubi & iacet, & quò uenerat peregrinationis gratia è Brixina urbe Germaniæ cuius erat ciuis & Præsul, quumq; Forocornelij præciperet, iussu Iuliani Imper. qui prohibuerat Christianos docere, stylis discipulorum confossus est. Alius Alexandrinus sub Iouiano in Italiam ueniens apud Ortanum templum construxit, cuius & Præsul electus, inde peregrinando Augustodunum uenit, eiusq; urbis Simplicio uiro sancto in Præsulatu succeßit. Alius monachus Honorij tempore à Hierosolymitana ecclesia ab hæreticis eiectus Maßiliam uenit, ubi duo condidit cœnobia, Ioan. Eremita prius uocatus. Scripsit & de monachorum institutis, ubi dicit abstinentiam cibi omnium uirtutum esse fundamentum.

Io. Cassianus

M. Castritius

M. CASTRITIVS cum tempore Sullanæ dissensionis Placentiæ gereret magistratum, & CN. Carbo Cos. Marianarum partium peteret obsides Placentinos, ne Placentia ad Sullam deficeret, neganti Castritio dixit se multos habere gladios. At ego annos, inquit Castritius Val. Libere dictis.

T. Castritius

T. Castritius Rhetoricæ artis doctor Romæ summa uir autoritate apud Hadrianum principem, quo se magistro usum Gellius dicit.

Cassiodorus

Caßiodorus Rauennas præceptor Theodorici regis Gothorum, primum Senator, deinde monachus factus, nonnullos scripsit psalmorum locos apertius: extant & eius ad Theodoricum epistolæ.

CATONES, id est, Cati & sapientes ex cognomento dicti. Hi ex oppido Tusculo originem habuere, unde primum profectus.

M. Portius Cato

M. Portius Cato senex, persuasione atque amicitia Valerij Flacci sollicitatus. Hic Tribu. milit. in Sicilia fuit. Prætor Sardiniam subegit, ubi ab Ennio fuit Græcis literis eruditus ætate iam grandis. Consul deinde cum eodem Flacco creatus citeriorem Hispaniam sortitus est, ubi rebus feliciter gestis omnium urbium muros quæ intra Betim sunt, uno die solo æquari iußit, ut autor Polybius. Ti. Sempronium Cos. qui circa Istrum & Thraciam ductabat exercitum, legatus iuuit. Deinde sub M. Attilio Tribuno militum, Antiochum è Græcia occupatis Termopylarum angustijs depulit. Censuram deinde cum eodem Flacco geßit, in qua L. Quin. Flamininum senatu amouit. Liuium Valerium Flaccum collegam suum principem Senatus dixit. Eam Senatus adeo gratam habuit, ut statuam ei consularem in templo collocauerit, cum inscriptione restitutos ab eo mores testante, ac Censorini sit cognomen adeptus. Simultates cum Africano geßit. Consul de non abroganda Oppia lege Valerio Flacco collegæ ne quicquam restitit, quorum orationes apud Liuium in quarto de bello Ma. uidere licet. Accusator frequens malorum, Galbam octogenarius ad iudicium traxit. Ipse uerò accusatus quadragies quater, toties absolutus fuit, ut Plinius refert. Vir alioquin parcissimus atque abstinentißimus, ut qui cibario pane uili'que mensa uteretur, ac cum operarijs sæpe uesceretur, & in exercitu aquam potare sit solitus, & per ardores æstiuos aliquantulo permixtam aceto: paucis comitibus & toga uili ambulare. Equum quo consul in rem militarem usus est in Hispania reliquit, ne uecture illius rationem Reipubl.

redderet. Seruos senio debilitatos tanquam animalia bruta eijcere: ac uendere consueuit, quod ei uitio datur, quasi commoditate ex eis sublata, nihil ipsis hominib. humanitatis debeamus. Sed & uiduarum, non hominis esse, dictitabat, facultates extenuatas relinquere, illum magnopere collaudans qui eas auctas diuisisset. Duobus ipse utebatu: prouentibus, parsimonia & agricultura, cuius studiosissimus fuit. In agroq; solitus ad cœnas paratissimas uicanos, accolasq; æquales familiaresq; suos passim uocare, Dictitans mensam esse amicorum parentem. Carthaginem funditus delendam censuit, quando ficum ex ea regione recentem proferens: tam prope, inquit, P.C. habemus hostem. Tria detestari solebat, arcanum aliquod fœminæ credere. Secundū, si transiuisset naui quò pedibus accedere licuisset. Tertium, si qua dies ei per incuriam inanis effluxisset. Viribus integer usq; ad extremum fuit: si quidem post annos octoginta filium genuit. Primus in senatum ueniebat, ultimus discedebat. Nunquam ob dolorem domesticū aut priuatam simultatem Reipub. defuit. Plin. tribus eum laudibus cumulat, perfectum & Imperatorem, & Senatorē, & oratorem nominando. Ipsius ingenij meminit Cicero in Oratore his uerbis, Orationes eius, ut illis temporibus ualde laudo: significant enim formam quandam ingenij, sed admodum impolitam, & planè rudem. Origines eius cum omnibus oratoris laudibus refertas diceres, & Catonem cum Philisto & Thucydide comparares, non adsentior hominem Tusculanū cum totius Græciæ principe conferri. Scripsit & paruum de agricultura librum: hæc ex Cicerone, Gellio, Cæcilio, Plutarcho, Plinio.

Catonis senis filij

Huius filij duo Catones fuere. Quorum alter in bello cōtra Perseū sub Aemylio Paulo magna cum laude militauit. Alter Salonnius ex matre cognominatus patre superstite ac prætore designato extinctus est, & egregios in iuris disciplina libros reliquit. Consul item cum Q. Martio Rege creatus fuit, ac in Africam profectus, in ea prouincia diem obijt: hæc Gellius.

Cato minor

M. Cato minor, senioris etiā nepos, cognomine Vticensis, seueritate ac disciplina Stoica auum referebat: nudus pedibus interdum breuiq; toga in publicum prodibat, sese adsuefaciens, nihilo nisi obscœnis rebus ac detestabilibus erubescere: cætera uerò ignobilia ab alijs existimata aspernari, tolerare labores, pedibus iter facere, ac detecto capite sæpius uisus. Totum diem indefessus loquebatur. Noctes quoq; longas, cum amicis potando sæpe ac de republica disserendo consumere solebat, quod uitium in eo fuerat. Murenam accusauit à Cicerone Cos. postea defensum. Contradicentem cum in quadam sua causa: olim Cæsar Cos. in carcerē trahi iubebat, quem per uiam senatus omnis summa mœstitia sequebatur. Cæsar autem uerecundia motus, cuidā ex Trib. pleb. suasit, ut non pateretur Catonem in carcerem trudi. Quæstor è Cypro VII. milia talenta asportauit. Consulatum frustra petijt, Marciam coniugem roganti Hortensio amico concessit, eandemq; postea Hortensij hæredem recepit. In qua re Cæsar ei criminis auaritiæ causa factum obijcit. Dimisit, inquit, ut locupletem reciperet. Toto ciuilis belli tempore intonsus fuit. Post pugnam Pharsalicam Vticam cum Scipione se recepit, quo tandem superato cum mori statuisset, nocte de philosophia Stoica disseruit, ac Phædone Platonis de animi immortalitate perlecto gladio incubuit. Cæsar eius morte audita: & illū eius gloriæ, & se illius inuidere dixit, patrimoniumq; liberis incolume permisit. Scripsit etiam in eum librum quem Anticatonem inscripsit. ubi Catonis uitia commemorat. Cuius apologiam Cicero postea de laudibus eius librum edidit: ex Plutarcho. Idem Cicero in libro de Finibus, heluonem eum librorum appellat, quòd in eo magna ac inexhausta legendi cupiditas esset, adeo ut dum senatus cogeretur, ne ipse uacaret in senatu, interim libellos aliquos quos secū adferebat lectitare sit solitus.

Valer. Cato grammat.

Valerius Cato, quanquā extra familiam, cum his ob nomen inserendus. Hic libertus cuiusdam ex Gallia grammaticus Romæ docuit multos & nobiles tempore Sullæ, cuius famā hi uersus monstrāt. Cato grammaticus Latina Siren. Qui solus legit & facit poëtas: uixit usq; ad extremam senectutem in summa pauperie, abditus modico gurgustio postquàm Tusculana uilla creditoribus cesserat, ut autor Bibaculus his carminibus, Si quis forte mei domū Catonis, Depictas minio assulas & illos Custodes uidet hortulospriapi: Miratur quibus ille disciplinis Tantam sit sapientiam adsecutus. Quam tres calculi ac selibra farris Racemi duo tegula sub una, Ad summam prope nutriant senectam. Et idem: Catonis modo Galle Tusculanum Tota creditor urbe uendicabat, Mirati sumus unicum magistrum, Summum grammaticum, optimū poëtam, Omnes soluere posse quæstiones: Vnū difficile expedire nomen. En cor Zenodoti, en iecur Cratetis. ex Tranquillo. CATVLORVM honestissima gens Luctatiorum appellata nominibus.

Q. Luctatius Catulus

Q. Luctatius Catulus primo bello Punico CCC. nauibus aduersus Pœnos profectus, sexcentas eorum naues commeatibus impeditas duce Amilcare apud Aegades insulas inter Siciliā & Africam depressit, finemq; bello imposuit: pacem petentibus hac conditione concessit: ut Sicilia, Sardinia, cæterisq; insulis inter Italiam Africamq; decederent: Hispania citra Iberum abstinerent.

Q. Luctatius Catul. orator

Q. Luctatius Catulus Orator Cos. cum C. Mario quarto eius consulatu Cimbros fudit: ab eodem postea urbe occupata per dissensionem mori iussus est frustra precātibus pro eo ciuibus. Itaq; in cubiculo inclusus, candentium carbonū uapore suffocatus est, teste Valerio. Cuius manes ultus est postea Sulla interfecto Mario iuniore. Lucanus: Quid sanguine manes placatos referam Catuli. De hoc Catulo, Cicero in oratore sic scribit: Fuit in Q. Catulo sermo Latinus, ut ex libro quē de consulatu & rebus gestis suis scripsit apparet. Quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus plerisq; neglecta est, nec tamen habitus princeps in numero patronorum. Extat & eius lasciuum epigramma in libro de Diuinatione ab eodem autore positum in Roscium Gallum Comœdū. Quod styli eius dignoscendi causa tantū adducam, Constiteram exorientem solem forte salutans: Cum forte ab læua Roscius exoritur. Pace licet tantum cœlestes dicere uestra: Mortalis uisus pulchrior esse Deo.

Catulus sororius Catilinæ

Catulus alius sororius Catilinæ, uir eques Ro. partium nullarū tantumq; quieti studens à Catilina iussu Sullæ interfectus est, autor Pedianus.

Luctatius Daphnis

Luctatius Daphnis Q. Catuli libertus inter grammaticos Romæ profitentes à Trāquillo redigitur.

Val. Catullus

Valerius Catullus poeta Veronensis. Natus anno ante Salustium, Sullæ Marijq; temporibus, in pœmatis cum lasciuus, tum mordax, quippe qui Cæsari maximo tunc uiro minime pepercit, Iambis eum criminatus: reconciliatus nihilominus, ac eodem die ab eo cœnæ adhibitus est, teste Tranquillo. Moritur anno ætatis XXX. Hic liber una cum Quintiliano repertus fuit ætate nostra laciniosus mendosusq;.

Catilina

L. Sergius Catilina satis eloquentiæ, sapientiæ parum, ingenio malo paruoq; ac ex reliquis de eo à Salustio narratis longe manifestatur. Is cum prætor Africam obtinuisset, adeo prouinciam expilauit, ut reuertens Torquato & Cotta Cos. sit ab Afris repetundarum accusatus, agente causam P. Clodio adolescente, qui postea inimicus Ciceroni fuit. Defensus autem à Cicerone fuit, ut ipse in quadam ad Atticum epistola testatur. Cumq; peteret Consulatum uiolentius, tunc consul consilium super hoc habuit. Quamobrem consulatū ut minime peteret egerunt: autor Pedianus. Ille demū ob dolorem in patriam coniurauit.

Cantarus poëta

CANTARVS poeta Comicus Atheniensis. Huius feruntur fabulæ nōnullæ positæ à Suida.

Capito

Capito Lycius cō- posuit

posuit historiam Isauricam libris VIII. Epitomas Liuij & Eutropij in Græcum uertit sermonem. Scripsit & res Lyciæ ac Pamphyliæ.

Carpocrates

Carpocrates hæreticus de quo Irenæus scribit. Quidã Carpocrates tempore Simonis Magi superstitionis alterius, autor eorum qui Gnostici appellantur uocabulo à scientia conficto. Qui sanè præstigia ipsius Simonis, non ut ille clàm sed palàm tradebat, deq; his doceri omnem hominem oportere dictitabat. Ex Eusebij historia.

Calanus Indus

Calanus Indus unus è Bragmanibus ex India usq; ad Persas Alexandrum secutus, indoctus, barbarus, in radicibus Caucasi natus, ex animi sententia nullo cogente secundum ritum suæ gentis Bragmanum, ardentem conscendit rogum: spectante Alexandro ac rogante si quid mandaret moriens: Nihil, inquit: Celeriter te uidebo. Nec multis post diebus Alexã. Babylone ueneno interijt: autores, Cicero in Tuscul. II. De di. libro primo: Plutarchus in Alexandro, Valerius de Miraculis: Strabo in XV.

Cebes

Cebes Philosophus Thebanus, Socratis auditor. scripsit dialogos tris, qui inscribũtur, Pinax, Septima, Phrynicus. Diogenes.

Cebriones

Cebriones Troianus inter socios Hectoris: Iliados XI. ϰὶ σφῷ κεβριόνης ϑὴρ ἄνισο. quod nomen posteris corruptum Cerbones

Cerbones

uocatur. Is enim præsul Populoniẽsis fuit, multa sub Gothis, deinde Longobardis passus: quamobrem in Iluam insulam confugit, ubi & extinctus, ac Populoniam eius iussu, ubi uiuens sepulcrum sibi constituerat, relatus est Grego. tertio dial. hæc, aliaq; de eo prodigia cõnumerat, cuius ipse tempore fuit.

L. Cæcilius poeta

L. CAECILIVS Epirota Tusculi natus, libertus Attici equitis Rom. ludum grammaticæ Romæ aperuit. Primus dicitur Virgilium & alios poëtas nouos perlegere cœpisse: quod etiam Domitij Marsi uersiculus indicat: Epirota tenellorum nutricula uatum. ex Tranquillo. De hoc autem pulcherrimum adfertur scomma. cum enim familiaris esset Cæsari, ac ille alijs qui cum eo pila lusitabant Centena L L S. sibi autem quinquagines traderet: Quid ego, inquit, una manu ludo & non duabus, ut plus habere possim? autor Macrobius.

Sex. Cæcilius Gallus

Sex. Cæcilius Gallus in disciplina iuris atq; legibus populi Roma. noscendis interpretandisq; scientia, usu autoritateq; illustris, fuit tempore Gellij cuius ipse meminit, dicitq; librum scripsisse de uerborum significatione, quæ ad ius ciuile pertinerent.

C. Cæcilius Claudius

C. Cæcilius Claudius, Isidorus, C. Asinio Gallo & Martio Cyrino Cos. ad VI. calend. Februa. testamento suo edixit. Quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor milia CXVI. Iuga boum tria milia DC. reliqui pecoris CCLVII. milia: in numerato pondo DC. milia. Qui funerari se iussit L L S. XI. milibus. Plinius libro XXIIII. cap. X.

Cæcilius Callantianus

Cæcilius Callantianus (Callantis enim ciuitas Siciliæ est) Iudæus secta, Romæ docuit sub Augusto usque ad Hadrianum, uocabatur prius Arcagathus. Scripsit librum contra Phrygas. Dictionarium ex ordine literarum: Comparationem Demosthenis & Ciceronis, ac alia: autor Suidas, qui miratur hunc Iudæum fuisse, qui tam probe disciplinas linguamq; Græcam tenuerit.

Cæcilius uersificator.

Cæcilius Argiuus uersificator scripsit de piscibus. autor idem.

Cæcilius comicus

Cæcilius Statius poëta Comicus, quem Cicero ad Atticum malum latinitatis autorem uocat. At Volcatius contra ei palmam statuit de Comico: fuit natione Gallus, & Ennij contubernalis, quidam Mediolanensem faciunt: decessit anno post Ennium. Sepultus in Ianiculo: autor Eusebius.

Cæcinarum familia

CECINARVM familia è Volaterris processit, ac per simplex N. scribendum, quod à Cecina flumine Volaterrano nomen uerisimile habeat: sicuti & Cyro & Cambisi contigit: præterea Porcinam dicimus & Aruinam Romana cognomenta.

A. Cecina Volaterranus

A. Cecina Volaterranus equestris ordinis, Quadrigariorum magister, Pompeianarum partium tempore belli ciuilis. Hirundines paruas è nidis Romæ comprehensas nutriebat, quas postea nuncias belli mittebat amicis uti Plinius refert. Scripsit librum criminosissimum contra Cæsarem. fuit & Ciceroni familiaris & pariter cliens, defensus ab eo in quadam hæreditatis causa. Extant & inter eos epistolæ conscriptæ. Scripsit & librum de procurandis fulguribus, quem Seneca se fatetur imitari, dicitq; eum uirum facundum, nisi à Ciceronis rebus primo recessisset.

Cecina scriba

Cecinam alium Octauiani Cæsaris scribam legimus in epistolis ad Amicum.

Cecina consularis

Alium item apud Tranquillum in Tito consularem, ob coniurationis suspicionem à Tito ad cœnam uocatum, ac per proditionem interfectum.

Cecina Dux

A. Cecina dux Vitellianus cum exercitu è Gallia profectus, ad Bebriacum cum Othonianis congressus, feliciter dimicauit. Tacitus lib. VIII.

Licinius Cecina prætorius

Licinius Cecina Pretorium uirum patrem habuit, qui ob tædium longæ ualetudinis sese opio necauit. Plinius XX. cap. XVIII.

M. Celius orator

M. Celius orator, acri turbulentoq; ingenio, discipulus Ciceronis, decessit admodum iuuenis. Ex quo Quintilianus eum dignum longiore uita & meliore mente dicit. Cicero in oratore, Celius quamdiu autoritati meæ paruit talis Trib. plebis fuit, ut nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamq; dementiam à senatu & bonorum causa steterit constantius. Eius actionem splendida & grandis, & eadem in primis faceta & perurbana commendabat oratio: graues eius orationes aliquot fuere, acres accusationes tres, eæq; omnes è reipublicæ contentione susceptæ defensiones. Hic cum summa uoluntate bonorum Aedilis curulis factus esset, nescio quomodo discessu meo discessit à sese. Olim ab Atratino quodam ad iudicium capitis adcersitus, quòd in coniuratione Catilinæ male de repub. cogitasset, quodq; aurum à Clodia Clodij sorore infame extorsisset, eiq; demum uenenum propinasset, defensus à Cicerone est.

Celius Pontius prætor

Celius Pontius prætor urbanus: cum ei ius dicenti picus supra caput insedisset, & aruspices respondissent dimissa aue hostium uictoriam fore, sed necata Reipub. moriturum tamen qui oppresserit, ipsam statim auem exanimauit, ex quo accidit, ut ipse cum XI. alijs Celijs interficeretur. Valerius de Constit.

T. Celius

T. Celius Terracinæ splendido loco natus, cum in cubiculo quiescens in lectulo peremptus esset, quum nulli essent alij ad quos suspicio eius peruenire posset. fratres causam dixere: postquam uerò constitit eos dormiuisse aperto ostio, absoluti sunt, quoniam in tanto facinore uerisimile non fuisset, eos quietẽ capere potuisse. Valerius in VIII.

Cor. Celsus

Cornelius Celsus mediocri uir ingenio, non solum artem Rhetoricam, sed de re militari, & de rusticana, deq; medicina libros composuit. hæc Quintilianus. Ad nos tantum eius medicina peruenit oratorio more conscripta: fuit paulò antè Quintilianum.

Celsus philo.

Celsus philosophus Epicureus cõtra nos libros edidit, quibus Origenes VIII. uoluminibus respondit: quod opus nostra ætate conuertit in Latinũ sermonem prior S. Balbinæ.

Celsus mar.

Celsus puer Gallicus IX. annorum, una cum Nazario apud Mediolanum martyr sub Nerone.

Cephalus orator

Cephalus Atheniẽsis orator primus procœmia & epilogos induxit. Suidas.

Cephisiodorus

Cephisiodorus Praxitelis filius: cuius & Pergami & Romæ plura Plinius commemorat opera.

Cerinthus

Cerinthus hæresiarcha. De quo Caius in disputationum dialogo, sic scribit: Sed & Cerinthus portẽta nobis introducit: Dicit enim post resurrectionem regnum Christi Hierosolymis futurum esse, ubi mille annis homines sese libidinibus ac uoluptatibus omnibus explebunt. Dionysius quoq; cum de Ioannis reuelatione dissereret, ipsius meminit: Cerinthus, inquit, adfirmabat futurum Christi regnum uoluptariũ, mores suos sassus, quod gulæ luxuriæq; deditus esset. Irenæus etiã secretiora ipsius in primo sui operis manifestat. Ex Euseb. lib. III.

Char

Chærephon

Chærephon Atheniensis philosophus Socratis auditor: huius nihil traditur scriptum: dicitur & magnopere iracundus fuisse, unde prouerbium Græcum emanauit: ἐν Παλλάδος ἴχνεσιν οὐδὲν διαλλάξ Χαιρεφῶντος. In Palladis uestigijs nihil à Chærephonte differs.

Q. A. Ceretanus.

Q. A. Ceretanus magister eq. sub Q. Fabio dictatore in bello Samnitum.

Chæremon

Chæremon comicus poëta, item alter qui scripsit ἱεροψαλτικά. Suidas.

Cheris

Cheris Citharœdus, cuius meminit Pherecrates in agris. Alterius meminit Cratinus in Nemesi.

Chœrilus

Chœrilus Samius poëta Olimp. LXXV. Seruus fuit Samij cuiusdam, fugiens puer è Samo receptus ab Herodoto historico, & eruditus est ac in delicijs habitus, ex quo poëta euasit. Scripsit Atheniensium uictoriã contra Xerxem, singulorumq; uersuum singulos stateres aureos accepit, autor Suidas. Scripsit & res Lysandri Lacedæmonij cuius in expeditione comes erat, ut refert Plutar. Horatius uerò eum res Alexandri Magni scripsisse, & ut malum poëtam taxat. Gratus Alexandro Magno quondam fuit ille Chœrilus, incultis qui uersibus & male tortis Rettulit acceptos regale numisma Philippos. Fuit alter Tragicus: item poëta Atheniensis Olymp. LXIIII. docuit Tragœdias CLX. uicit XIII. Suidas.

Cæsar unde Iulius

Cæsarum familia Iulijs adscita est, qui ex Iulo Ascanio descenderunt, teste Virgilio. Cæsar autem à cæso matris utero, quos auspicatius dicit Plinius nasci, eaq; de causa Africanum maiorem Cæsarem cognominatum esse comperimus. Spartianus uerò & item Seruius grammaticus dicunt uocatum primum hoc nomine Cæsaris auum, qui in Aphrica elephantum interfecit Cæsarem appellatum lingua Punica. Cæsares duo fratres: Dictatoris pater & patruus, eodem ferè tempore extincti, alter pater Pisis dum calciaretur repentino moritur, alter Romæ. Plin.

Duo Cæsares C. & L. Cæsares.

Cæsares alij duo C. & L. ex ijs Lucius poëta tragicus fuit & orator, ut testatur Pedianus, frater uterinus Q. Catuli oratoris: uterq; in libro secundo de oratore in dialogo introducitur. Cicero etiam in oratore meminit his uerbis: C. Cæsar & superioribus & æqualibus suis omnibus præstitit, oratorq; fuit minime ille quidem uehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore profecto conditior. Sunt eius aliquot orationes, ex quibus sicut eiusdem tragœdijs lenitas eius sine neruis perspici potest. hæc ille. Fuit quoq; in repub. summa autoritate ac Sulpitio Trib. pleb. Martianarum partium quamdiu potuit restitit, donec ad arma uentum est. L. uerò & consul, & prætor fuit. Ambo Sullam secuti, iussu Marij interfecti sunt: C. hospitis eius Quintilij Tarquinensis ad cuius tectum confugerat, proditus insidijs, uestalesq; aras complectens necatus est. Quo tempore Marcus item Antonius orator, Pedianus.

L. Cæsar alter

Lucius Cæsar alter Marci Antonij triumuiri auunculus Pompeianarum partium, missusq; ab utraq; parte quandoq; orator de pace. Postremò inter proscriptos ab Octauio interfectus fuit. In cuius locũ obtinuit Marcus Antonius, ut Cicero Octauij amicus proscriberetur. Liuius cẽtesimouigesimo.

Cæsar Vopiscus.

Cæsar Vopiscus (ut ait Varro) cum causam ageret apud Censores, dixit Campos Roseæ in Reatino sumen esse Italiæ.

Cæsarij tres Iulianus

Cæsarius Afer genere diaconus, & Iulianus presbyter apud Terracinam sub Claudio in mare præcipitati calendis Nouemb. Cæsarius alter cum Germano & Theophilo passus apud Cæsaream Cappadociæ sub Maximiano, ut testatur Hieronymus tertio No. Nouemb. Tertius præsul fuit Arelatensis ac confessor Anastasio secundo imperatore: decessit in eadem urbe VI. calend. Nouemb.

Cethegi

CETHEGOS amictus diuersus à cæteris distinguebat, quos cinctutos Horatius uocat, siue habitus siue pallium ad cinctum reductum fuerit. constat eos exerto brachio procedere solitos. Lucanus. Exertiq; manus uesana Cethegi. & idem alibi: Nudiq; Cethegi. Silius. Ipse humero exertus gentili more parentum, Difficili gaudebat equo. Ouidius cinctutos uocat lupercos.

M. Cor. Cethegus

M. COR. Cethegus primus eloquens inter Romanos Ennio teste, qui eũ audiuit, & scribit de mortuo in IX. Annali. Additur orator, Cornelius suauiloquente ore Cethegus. cum igitur Suadam medullam appellat, quàm Græci πειθώ uocant, ut est autor Cicero. Quod uerbum ætate nostra Theodorus Gaza uertit in Græcum sermonem γλυκύλογον. Non ut ait Politianus quod ignorasset uerbũ Ciceronis uir doctißimus, sed ut nouum ipse cõderet, quod magis uocabulum illud exprimeret. Nam Pitho, nihil ad suadam medullam, nisi quo ad effectum persuasionis & dulcis elocutionis. Hic Cethegus Cos. cum P. Tuditano fuit bello Punico secundo, ut Cicero in Oratore testatur.

P. Cornel. Cethegus

P. Cethegum etiam inter oratores idem Cicero connumerat his uerbis: P. Cethegus rem tenebat, eamq; penitus cognouerat, itaq; in senatu consulariũ autoritatem adsequebatur, sed in causis publicis nihil, in priuatis satis ueterator. Cornelius Cethegus & Quintus Sulpitius Flamines sacerdotium eisdem ferè temporibus amiserunt. Cethegus quod exta uictimæ non ritè admouisset: & Q. Sulpitius quod ei inter sacrificandum apex quem flamines ferunt, de capite prolapsus esset. Valerius. P. Cornelius Cethegus alius in coniuratione Catilinæ Sallustio commemoratur.

Cor. Cinna

C. COR. CINNA Trib. pleb. cum perniciosas leges de reuocandis exulibus ferret, pulsus à GN. Octauio collega cum Sextio Trib. pleb. Imperioq; abrogatus, ex urbe profugit, & bellum urbi intulit adcersito C. Mario cum alijs exulibus ex Africa: in quo bello duo fratres, alter ex Pompei, alter ex Cinnæ exercitu ignorantes concurrerunt: & cum uictor mortuum spoliaret, cognito fratre, ingenti edita lamentatione, ac rogo extructo se insuper cremauit. Consulis igitur segnitie cõfirmati, qui bellum ducendo & utranq; partem fouẽdo uires Cinnæ dedit. Cinna igitur & Marius addito Quinto Sertorio GN. Carbone cum quatuor summis exercitibus urbem circumsedere, Ianiculumq; occupauere, unde fugati ab Octauio Cos. recesserunt. Tandem segnitie militum & ducum qui partes tuebantur Sullanas & nobilitatis, Cinna & Marius in urbem recepti, cædibus omnia compleuere.

GN. Octauius

Inter quos GN. Octauium Cos. M. Antonium oratorem, L. Cæsarem iugularũt, eorumq; capita in rostris posuerunt. Crassus etiam Craßi Iurisconsulti filius interfectus: pater uerò ne quid indignum pateretur, gladio sese trãsfixit. Cinna tandem editis multis sceleribus, Eidibus Ianuarij decesßit, uir difficile dictu, utrũ bello melior, an pace perniciosior, adeo quam Remp. armatus seruauit, eam primo togatus euertit. Ex Liuio sextuagesimonono & octogesimo. Cinna item alius qui per errorem necatus à populo Romano fuit, foro medio, in funere C. Cæsaris, dum unum ex interfectoribus eius nominis putant.

L. Cinna in Augustum

L. Cinnam res nouas adfectantem, quem ex hoste Octauius amicum fecerat, & usq; ad iudicum dignitatem euexerat, aduersus se insidias moliri cognouit, & iratus noua in eum exempla cogitabat: Liuiæ tandem consilio usus mitior est factus. eum separatim in cubiculum uocauit, ubi ingratitudinem eius exprobrando: uitam inquit, Cinna tibi iterum do, prius hosti, nunc insidiatori, & pariter contendamus utrum ego melius iterum tibi uitam dederim, an tu debeas. Seneca de Clementia.

Cinna poëta Cincij

Cinna poëta edidit poema de Smyrna, quod X. annos elimauit: Seruius in Bucolicis. L. CINCIUS prætor Siciliam per bellum II. Punicum administrauit. Liuius. Alius Senator Romæ scripsit de re militari. Idem in suasione legis Fanniæ obiecit seculo suo quod porcum Troianum mensis inferrent, quem illi sic uocabant, quasi alijs inclusis animalibus grauidum, ut ille Troianus equus grauidus armatus fuit. Macrobius. Cincius alter consul

ſul Romanus qui urbanum cepit. uide inter Pontifices. **Cinefias** CINESIAS Thebanus Dithyramborum ſcriptor, compoſuit Pyrrhichiam, ſecundum prouerbium illud: πυῤῥίχην ἔμαθε κινησίου. id eſt, Pyrrhichiam didicit Cineſiæ, uel quod in choris multo motu uteretur contra comicos agens, qui in hac parte deficiunt. erat autem corpore pigro & fracto crure. Suidas. **Cyprianus** CYPRIANVS Afer teſte Hieronymo primum Rhetoricam docuit: deinde ſuadente preſbytero Cæcilio, à quo & cognomentum ſortitus eſt, Chriſtianus factus omnem ſubſtantiam pauperibus erogauit. Paruo poſt tempore preſbyter, mox præſul Carthaginenſis factus eſt. Huius ingenij ſuperuacaneum eſt indicem texere, cum longe ſint notiſſima eius opera: paſſus eſt ſub Valeriano, eodem die, ſed non anno quo Cornelius Pontifex, cum quo quandoque uenit in contentionem, ut ſcribit Euſebius, non iterandum dicens eſſe baptiſmum hæreticis, & his qui fidem deſeruiſſent: cui tandem Cornelius ceſſit. Alter Antiochenus ciuis & præſul, ab initio magus, poſtea martyr una cum Iuſtina. Vide in Iuſtina.

Cimon dux CIMON Athenienſis patre Milciade, matre Egeſiphile, liberalitate magnificentiaq; domi magis quàm militiæ clarus quapropter Lucullo ex noſtris comparatur. Nam cum hoſtiũ ſpolijs militia partis locuples eſſet, ea ciuibus ſuis diſtribuit. Primum amotis undique agrorum ſuorum ſeptis, egenis peregrinisq; poma, frugesq; ſumendas impune dabat. Parabatur quotidie ingens domi conuiuium, quo paſſim confluentes pauperes ueſcebantur. Comitibus eius præcepit, ut ſi quis grandior natu, ſordidus amictu congrederetur, una ueſtem cum eo mutarent: & ſi quem in foro indigna oppreſſum egeſtate adipiſcerent, clam pecuniam ei in manibus ponerent. Cuius ſanè munificentiæ meminere, & Cratinus Comicus, & Gorgias Leontinus in ſuis ſcriptis: præterea **Critias** CRITIAS unus ex XXX. tyrannis, Scopadum diuitias, liberalitatem Cimonis, & Ageſilai Lacedæmonij uictorias, ſibi in elegijs precatur. Ferunt præterea Rheſacem quendam barbarum, qui à rege Perſarum deficiens, magnam auri uim Athenas adtulit, Cimoni, ut eius tutela uteretur, multa ex his adtuliſſe: quæ ille aſpernatus eſt, amicum ſe, non mercenarium profeſſus, eius uerò rebus uſurum, ſi quando opus eſſet. Obijt diem dum Citium obſideret ex uulnere, quod aduerſus barbaros pugnans acceperat. Reliquiæ eius in Atticam traductæ fuerunt, quod monumenta teſtantur, quæ Cimonia appellata ſunt. Colunt uerò & Citienſes quoddam Cimonis ſepulcrum ut Nauſicrates rhetor tradit, quod in terræ ſterilitate ac fame iubentur ex religione uenerari. Ex Plutarcho. **Cimon pictor** Cimon Cleoneus pictor Cataglypha inuenit, id eſt, obliquas imagines, & uario uultu reſpicientes, ſuſpicientes'ue ac deſpicientes. Articulis etiam membra diſtinxit, uenas protulit, præter quæ in ueſte rugas & ſinus inuenit. Plinius. **Cyneas** Cyneas Theſſalus, Pyrrhi regis legatus, longe diſertus eſt habitus, ut qui Demoſthenis auditor fuerit, adeo ut plures Pyrrho ciuitates facunda oratione ſubegerit, quàm ille armis expugnauerit. Eidem magnopere expeditionem in Italiam diſſuaſit. Præterea miſſus ad Romanos legatus de pace, uno die nomina omnium Senatorum edidicit. Quorum conſeſſum totidem regum ſibi uideri Pyrrho retulit. Plutarch. in Pyrrho. **Cyrus poeta** Cyrus Panopolites poëta, ac præfectus prætorij Theodoſij iunioris, deinde Patricius ob ingenium factus, fauente magnopere Eudoxia Imperatoris uxore, quæ poëtas & carmina ualde diligebat, eius etiam opera cum ageret Hieroſolymis, præſul ad extremum factus in Cotylæo Phrygiæ: peruenit uſque ad Leonem Imperatorem. Suidas. **Cyrillus Alexandrinus** Cyrillus Alexandrinus præſul edidit uariarum hypotheſeon tractatus, Homilias plurimas quibus utuntur Græci. Præterea aduerſus Neſtorium epiſtolas, quibus omnia occulta eius uenena refellit: contra Iulianum principem noſtra impugnantem, multaq; alia. **Cyrillus Hieroſolymitanus** Cyrillus alter Hieroſolymitanus præſul ſæpe pulſus ab eccleſia & receptus, ad extremum ſub Theodoſio principe VIII. annos in ſua ſede perſeuerauit. Extant eius Catecheſes, id eſt, doctrinæ quas adoleſcens compoſuit. hæc Hieronymus. Scripſit & ipſius Hieronymi ex hac uita migrationem, longa oratione quæ in epiſtolis eius ponitur. **Cyrillus Delmaticus** Cyrillus præſul Delmatiæ ſanctiſſimus in Delmatiæ regione narratur. **Cyriaci mar.** **Smaragdus** **Siſinius** Cyriacus diaconus cum Smaragdo Largo & Siſinio, Marcello ſedente ſub Diocletiano paſſi, quod Saturninum iam ſenem ad fodiendam arenam pro thermis damnatum opera iuuarent. Sepulti in uia Salaria, tranſlati in Oſtienſem VIII. ab urbe miliario VI. Eid. Auguſti. Cyriacus alter ſiue Quiriacus præſul Hieroſolymitanus ſub Iuliano paſſus, deinde tranſlatus Anconam. Is enim Iudas fuit qui cum Helena Chriſti crucem repperit. **Cyrinus Baſſilides** Cyrinus Romanus cum Baſilide & Nabore ſub Diocletiano paſſus ac ſepultus tertio ab urbe lapide. **Cydias** Cydias pictor Argonautas pinxit, quam tabulam CXLIIII. talentis Hortenſius orator mercatus eſt, eiq; ædem fecit in Tuſculano ſuo. emicuit Olympiade CXIIII. **Claudianus** CLAVDIANVM poëtam Petrarcha dicit fuiſſe Florentinum. Sed Poſidonius qui fuit Claudiani familiaris, dicit Peleuſiacum genitum Canopi. Habeo tamen autores qui originem dicant è Florentia traduxiſſe. Nam & pater eius mercaturæ gratia Canopum profectus uxorem ibi duxit, ex qua genuit Claudianum, quod Colutius Pierius memoria patrum noſtrorum ſcriba Florentinorum epigrammate teſtatur, quod ponam, uti eius etiam pariter ſcripta adnotentur. Aegypto genitum noua me Florentia ciuem Legibus agnouit, magnus iam dignus poëtis: Infernos raptus Cereris pugnasq; deorum, Cæſareas laudes, necnon Stiliconis honores. Emicuit Theodoſij temporibus, amicitiam Stiliconis ſectatus, in eius laudem, & contra Rufinum & Gildonem eius æmulos ſcripſit. Chriſtianum fuiſſe ex eius ſcriptis apparere poterat, niſi Auguſtinus in libro de Ciu. negaſſet. Adeo dilectus principibus & populo Romano ut eius ſepulcro inſcriberent huiuſmodi elogium, quod ante hos annos Romæ repertum in foro Traiani, ac in domum Pomponij Læti tranſlatum eſt. Claudij Claudiani v. c. Claudio Claudiano v. c. Tribuno & notario inter cæteras ingentes artes præ glorioſiſſimo poëtarum. Licet ad memoriam ſempiternam Carmina ab eodem ſcripta ſufficiant, attamen teſtimonij gratia ob iudicij ſui fidem. DD. NN. Arcadius & Honorius feliciſſimi & doctiſſimi Imperatores Senatu petente ſtatuam in foro diui Traiani erigi collocariq; iuſſerunt. εἰν ἑνὶ Βιργιλίοιο νόον καὶ μοῦσαν Ὁμήρου Κλαυδιανὸν Ῥώμη καὶ βασιλεῖς ἔθεσαν. **Claudia gens** CLAVDIA gens patricia è Sabinis uenit, cognomina ſibi Neronis & Druſi uſurpauit, quod Nero, lingua Sabina, uir ſtrenuus & fortis dicatur. Druſi uerò à Claudio Druſo, qui hoſtium duce Gallorum Druſo cominus trucidato, ſibi ac poſteris nomen indidit. Traditur etiam Proprætor ex prouincia Gallia retuliſſe aurum Senonibus olim in obſidione Capitolij datum, nec ut fama eſt exceptum à Camillo. Hæc Tranquillus. **Claudius Regillianus** Ap. Claudius Regillianus Decemuir legibus ſcribendis ſumma inter collegas autoritate, quum Virginiam Virginij centurionis filiam in Algido militantis amaret, clientem ſubornauit, qui eam coram ſe in ſeruitium depoſceret, facile uicturus, quum ipſe accuſator, iudexq; foret. Pater re cognita quum in rem iudicij ſuperueniſſet, & filiam iam addictam uideret, ultimo colloquio eius impetrato, quum eam paulò remotius à turba ſeduxiſſet, occidit: atque corpus eius humero gerens ad exercitum profugit, ac milites ad facinus uindicandum accendit: qui creatis ſtatim decem Tribunis Auentinum occupauere, Decemuiros abdicare ſe magiſtratu coëgerunt, eosq; omnis aut morte, aut exilio

mulctauerint. Claudius in carcerem coniectus sibi manus attulit. ex Liuio. Ap. Claudius cæcus. Appius Claudius cæcus in censura libertinos in Senatum legit, epulandi decantandiq; ius tibicinibus in publico ademit. Poetii. Pinarii. Duæ familiæ ad Herculis sacra destinatæ quum sint Potitiorum & Pinariorum: Potitios sacerdotes pecunia corrupit, ut in sacra Herculanea seruos publicos adsciscerent, unde excæcatus est: gens Potitiorum funditus periit. Ne consulatus cum plebeiis communicaretur acerrime restitit: ne solus ad bellum mitteretur, contradixit. Sabinos Samnites, Hetruscos bello domuit: uiam usque Brundusium lapidibus strauit: unde illa uia Appia dicta. Anienem de manubiis hostium in urbem induxit. Censuram solus omnium quinquennio obtinuit. Quum de Pyrrhi pace ageretur, & gratia potentium per Cyneam legatum pretio quæreretur, & senex & cæcus lectica in Senatum latus turpissimas conditiones magnifica oratione reiecit. Cæcilius. Apud Liuium libro I X. scribitur eum censuram quinquennio per uim tenuisse contra legem Aemyliam, quæ ad menses X V I I I. illam reduxerat, quum etiam eius collega G N. Plautius se abdicasset. Quapropter P. Sempronius Tribb. pleb. apud eum in concione inuectus: Hæc est, inquit, Quirites illius Appii progenies qui Xuir in annum creatus, altero anno seipse creauit, tertio nec ab se nec ab ullo creatus, priuatus fasces & imperium obtinuit. Demum quum in carcerem eum duci iussisset, Tribunus tribus fauentibus euasit, summaq; inuidia omnium ordinum solus censuram gessit. Huius fuere Claud. Nero & Pulcher. filii (Tranquillo teste) Claudius Nero, & Claudius Pulcher. Hic apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, dicens, si nolunt esse, bibant: prælium naualie iniit, superatus à Carthaginiensibus est: reuocatusq;, ac dictatorem à Senatu dicere iussus, uelut iterum illudens discrimini publico, G N. Glauciam ultimæ sortis hominem dixit: qui coactus se abdicare magistratu, postea ludos prætextatus spectauit, ut ait Liuius X I X. Tranquillus autem Illixiam dicit uiatorem suum, dictatorem dixisse. Clau. Caudex Claudium Caudicem horum fratrem nonnulli faciunt. Is à nauium caudicibus dictus est, qui primus Rom. classe transfretauerit. nam deuictis Volsiniensibus Coss. ad Mamertinos liberandos missus, quorum arcem Carthaginienses & Hiero obsidebant: primo ad explorandos hostes fretum piscatoria naui traiecit, ac cum duce Carthaginiensium egit, ut præsidium ex arce deduceret. Rhegium ingressus quinqueremem copiis pedestribus cepit, & phalangem in Siciliam traduxit. Carthaginienses Messana expulit. Hieronem prælio apud Syracusas in deditionem accepit, qui eo periculo territus Romanorum amicitiam petiit. Cæcilius. Ex Claudio Nerone cæci filio Claudius Nero descendit, qui Coss. cum Liuio Salinatore coniunctis copiis aduenientem ex Hispania cum supplemento Asdrubalem interfecit, quumq; Liuius triumpharet, ipse ouans urbem ingressus est. Nam in ouatione oues mactabantur, in triumpho boues. Huius Claud. Nero item abnepos Claudius Nero Tyberii principis pater: Quæstor C. Cæsaris bello Alexandrino classi præpositus, plurimum ad uictoriam contulit, quare Pontifex Max. in locum P. Scipionis substitutus est. Claud. Centianus Claudius Centianus, nonnulli Claud. Centimalus Centimalum, alii Centimanum minus recte scribunt. Is librum in iure ciuili tertium à P. Papyrio scripsit & R. literam introduxit, quum prius fusii, deinde furii dicerentur, & ut in dig. scribitur, & ut autor Valerius de priuatis iudiciis, coæuus fuit M. Catonis Censorini patri, iussusq; ab augurum collegio domum demoliri quod eis in capiendis auguriis opponeretur. Pedianus uerò dicit Claudiorum familias duas esse: Marcellorum plebeam, & Pulchrorum patriciam. Hæc plebi semper extitit aduersa, cuius princeps Appius clausus Appius Clausus fuit, qui postea Claudius est dictus. Regillus oppido Sabinorum potens, tempore Publicolæ cum V. mille domibus Romam migrauit, agrisq; donati trans Anienem: Clausus in patrum numero adscitus: autor Liuius. Virgilius quoque in V I. Agmen agens Clausus magniq; ipse agminis instar. Claudia nunc à quo diffunditur & tribus & gens.

Claudiæ uestales duæ Claudiæ uirgines uestales duæ. Altera cum Annibale Italiam uastante responso sibyllinorum mater Deum è Pessinunte accerseretur & aduerso Tyberi traheretur, repente in dueo stetit. Cum igitur casta manu trahendam esse acciperent: Claudia tunc incesti suspecta eam mouit. Cæcilius. Altera uestalis iudicium maiestatis ad populum subiit, quod confertas multitudine ægre procedente carpento palam optauerat, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atque iterum classem amitteret, quo minor turba Romæ foret. Tranquillus. Hæc eadem fratrem inuito populo triumphantem amplexa, ab inimico tribuno de curru deiici passa non est, unaq; & ipsa in curru deuecta: autores Cicero pro Cœlio & Valerius. Hic enim frater quamuis minime nominetur, Claudium Caudicem existimare possumus. Claudii martyres Claudii martyres V I I. diuersis in locis fuere, inter quos Claudius tribunus cum Hilaria uxore & filiis Mauro & Iasone ac militibus L X X. à Crysante & Daria instructus in fide, quibus ille custos adhibitus à Numeriano Imperatore fuerat, sepulti in uia Salaria I I I. Non. Decemb. Cleomenes & Agis Cleomenes & Agis Laced. duces Ti. & C. Gracchis ex nostris opponuntur. Sicuti enim illi plebi fauentes aduersus senatum periere, sic hi populo studentes eam Rempublicam pulchre iustèq; multo tempore institutam suscepissent, potentioribus ciuitatis aduersari cœperunt, ac diuitias suas quas possidebant, ut æque populo impartirent, conabantur. Attamen fratres sicuti Gracchi non fuere, sed eadem in Republica sentientes, fraternam quodammodo beneuolentiam inter se contraxerant. Agide igitur ob eam causam prius interfecto. Cleomenes eius partes secutus felicius uidetur. Nam ante omnia proscriptis ab eo L X X X. ciuibus, aduocata concione disseruit de his quæ à se essent gesta: hortatusq; eos exinde est. ut agros reliquasq; fortunas in medium conferrent: ita demum ciuitatem æquius gubernari. Ipse prius suas opes publicauit, amicosq; ac necessarios idem facere coëgit. Sed & uiri huius militiæ alia clara facinora pro patria gesta narrantur. Aduersus Achæos pugnans eorum ducem Aratum simul & regionem multis afflixit cladibus. Argos antea nulli expugnatum, in potestatem recepit. Quæ tandem urbs cum accersito in auxilium Antigono rebellasset, rursum cum Cleomene bellum instaurauit: qui uictus ab Antigono post multa prælia Spartam se recepit. Ciues hortatus, ut Antigonum uictorem reciperent, sese paratum ait discedere causa publica. Inde cum imperasset annos X I I I I. profugiens ad Ptolemæum uenit, benigneq; primum exceptus, mox Nicagoræ cuiusdam calumnia apud regem suspectus, custodiæ cum quibusdam aliis traditus se omnes mutuis uulneribus necauere. Rex Cleomenem mortuum pelle nudauit, cruciq; adfixit. ex Plutarcho. Aelianus de uaria historia scribit hunc uirum laudatissimum, una tantum uini nimia cupiditate damnatum. Cleomedes astypaleus Cleomedes Astypalensis genere, cuius portenta quædam memorantur. Hic robore ac magnitudine eximius cum Ciccum Epidaurium pugil interfecisset, uictoriæ præmiis fraudatus, præ dolore insanus effectus ex Olympia Astypaleam reuersus, ibiq; multa temere ac uiolenter fecisset, postremo ludum puerorum ingressus, apprehensam manu columnam, quæ tectum sustentabat, concutiens mediam fregisse, ac tectum deiecisse dicitur. Interfectis autem pueris, cum quæreretur ad supplicium, in sepulcrum magnum se coniecisse, & clausum intus, adiectum desuper operculum adeo tenuisse, ut ne à multis quidem simul annitentibus ui ulla euelli posset.

possct. Conciso igitur circa loco neque uiuum hominem neque mortuum esse compertum. Quare missis Delphos legatis respondisse Pythiam: **Cleomedes** Vltimus heroum Cleomedes Astypaleus. Hæc partim è Suida, partim è Plut. in Romulo: qui quidem alter Sampson apud Hebræos mihi uisus est. Cleomedes Græcus autor scripsit de circulis cœlestibus elegantem admodum tractatum qui adhuc extat. **Cleon poëta** Cleon Curieus poëta scripsit Argonautica, à quo poëma ac materiam Apollonius Rhodius mutuatus est, ut enarrator eius dicit. **Cleon** Cleon Halicarnasseus orator qui Lysandro Lacedæmonio orationem composuit. Suidas. Cleon Cleonthis filius maxima apud populum Atheniensem autoritate, qui de plectendis Atheniensibus sententiam in senatu protulit, apud Thucydidem in III. **Clearchi III.** Clearchus Solensis senior scripsit de uaria historia. Clearchus iunior Ponticus, profectus est Athenas audire Platonem. Suidas. Clearchus item dux Lacedæmoniorum, qui dictitabat, Imperatorem plus quam hostem metui oportere, significans eos qui in prælio mortem expauescerent, certum sibi decreuisse manere supplicium. Frontinus libro III.

Clemens hist. Clemens historicus scripsit de regibus & Imperatoribus Romanis, ad Hieronymum, de figuris Isocratis. Suidas.

Clemens præsul Fl. Clemens Alexandrinus præsul Pantherij discipulus, post eius mortem Alexandriæ ecclesiasticam tenuit scholam κατηχήσεων, id est, doctrinarum. Ferunt eius egregia uolumina, inter quæ illa sunt: Stromatum, id est, uarietatum, ubi diuersa dogmata Græca, barbara, Latinaq; commiscet, arguit hæreticos, historiam uariam connectit: ὑποτυπώσεων, id est, confirmationum libros VIII. etiam scripsit. Constat Origenem huius fuisse discipulum: emicuit sub Seuero & Antonino principibus. Hieronymus & Eusebius libro VI. **Cleomachus** Cleomachus Magnesius pugil qui in cinædi cuiusdam & ancillæ amorem incidens, quæ à cinædo alebatur, cinædorum & orationem & mores est imitatus. Nam cinædicæ orationis primus inuentor fuit **Sotades** Sotades, postea Alexander Aetolus, sed in pura oratione Lysis, etiam adhibito cantu. Strabo. Cleantes Zenonis successor in stoica disciplina. Contorta Cleantis & Chrysippi epicheremata uocat Hieronymus orationem argumentosam, quod dialecticis aculeis solus sit omnia monstrare. Nam logicæ Stoici magnopere student. **Clisthenes** Clisthenes Atheniensis primus qui tulit legem de exilio, primus & ipse in exilium missus. Aelianus de uaria historia. **Cleodamas** Cleodamas Achneus (Achne, ciuitas est Thessaliæ) scripsit de cura equorum. Stephanus. **Clinias** Clinias musicus & philosophus sectæ Pythagoreæ si quando ad iram prouocaretur, sumpta statim cithara motus animi leuiebat, haud aliter quàm Achilles cum iratus stabat ad litus, eodem fermè modo dolorem placabat. Aelianus de uaria historia.

Cleophon CLEOPHON poeta tragicus Atheniensis, cuius nonnullæ fabulæ Suidæ commemorantur. **Clitarchus** Clitarchus comes Alexandri qui eius gesta conscripsit, cuius in historia ingenium probatur, fides infamatur, uti scribit Quintilianus. **Clitomachus philosophus** Clitomachus Carthaginensis, lingua patria Asdrubal appellabatur, in quà à principio philosophari consueuerat. Athenas deinde concessit XL. natus annos, audiuitq; Carneadem breui quoque tempore adeo profecit, ut XL. uolumina scripserit, successitq; Carneadis scholæ. Clitomachus alter Athleta, autor utriusque Suidas. De Athleta traditur quod nobilis Pancratiastes, tantæ alioquin pudicitiæ, ut canes si forte coëuntes uidisset, statim uultum auerteret: in conuiuio si quis sermo lasciuus incideret, statim surgens abiret. Aelianus de uaria historia. **Cleobulus** Cleobulus unus è septem è Lyndo siue è Caria Aegyptum philosophandi gratia petiisse fertur: extat eius breuis ad Solonem epistola. **Cleobulina uirgo** Filiam habuit CLEOBVLINAM uirginem doctamque hexametris ænigmata quædam perscripsit. Decessit Cleobulus annos natus LXX. Hic dixit amicos atque inimicos beneficijs impertiri oportere: hos ut amicos, illos ut amiciores reddamus. Diogenes, Suidas.

Chilo Chilo Lacedæmonius unus è septem, excessit, ut Hermippus ait, Pisæ, complexus filium in Olympia uictorem. Horum dicta alibi narraui. Clodiorum familiam scribit Festus à Clodio Aeneæ socio dictam. **P. Clodius** P. Clodius inimicus Ciceronis: quem ut expellere ab urbe posset, plebeio se homini adoptandum dedit. Mœchus fuit notissimus, deprehensus in sacris Bonæ deæ formam uirginis adsimulatus, causam dixit de pollutis sacris: cuius stuprum in sororem, aliaq; uitia apud Ciceronis orationes notissima: interfectus tandem à Milone. Fratrem Appium Clodium habuit qui à Cicerone item & Pediano commemorantur. **P. Clodius pulcher** P. Clodius pulcher orator Romæ inter patronos, simul cum Cicerone in causa Scauri. Pedianus. Clodij cuiusdam meminit Plutarchus in Numa, qui temporum argumentum scripsit. **Sex. Clodius Rhetor** Sex. Clodius rhetor è Sicilia: Latinæ Græcæq; eloquentiæ professor, male oculatus, familiaris ac præceptor M. Antonij triumuiri. Cuius meminit Cicero in Philippicis, & Tranquillus. Clodius Quirindus Arelaten. rhetor Romæ docuit teste Eusebio circa Neronis tempora. **Clodius Albinus** Clodius Albinus dux in Gallis exercitus, post mortem Pertinacis principis à militibus Imperator fuerat consalutatus. Tantæ fuisse traditur gulæ, ut uno accubitu sit solitus edere quingentas ficus passarias, quas Græci καλλιστρουθίας uocant, & centum persica Campana, & melones Ostienses decem, & uuarum labicanarum pondo XX. Ficedulas centum: ac ostrea XL. **Cluentius** Cluentius qui A. Clu. Habitus, patrem eiusdem nominis habuit ex municipio Latino accusatus à matre Sassia, quod Oppianicum uitricum interfecerit, defensus à Cicerone. **Columella** Columella, cuius inscriptio prænominis, L. Moderatus Columella Gaditanus genere, scripsit de re rustica tempore Claudij.

Cordilio Stoicus Cordilio philosophus Stoicus Pergamenus omnium principum ac regum amicitias spernebat. Hunc Cato Vticensis qui cum tribus militibus in Macedoniam missus fuerat, precibus exorando in castra secum duxit, magnam se putans adeptum palmam, qui hominem seuerissimum è sententia dimouisset. **Codrus** Codrus rex Atheniensis Thracia oriundus cum bello Peloponnesiaco Attica omnis uastaretur regio, oraculumq; consulerent, responsum, uicturos eos, quorum dux hostili manu perijsset. Codrus uerò deposito habitu regio, gregario militi adsimulatus, se hostium globo obiecit, unum ex his falce percussum in necem suam compulit: Cuius interitu factum ne Athenæ perirent, ex quo illi ut Deo sacrificauerunt. Cuius meminit & Maro noster in Bucolicis. Si quos aut Phyllidos ignes, Aut Alconis habes laudes aut iurgia Codri. Huius deinde filij & nepotes ex Athenis profugi XII. Ionicas in Asia constituere, ut in ea narraui. **Conon dux** Conon dux Atheniensis nobili illa clade nauali à Lysandro Lacedæmoniorum duce accepta, unde Athenæ subiugatæ fuerunt sponte in exilium profugit ad Artaxerxem regem Persarum in Cyprum: cuius opibus fretus, paucis post annis reuersus cum exercitu in agrum Lacedæmoniorum irrupit, prædas egit, omnia ferro igneq; uastauit. Lacedæmonij contra eum Lysandrum mittunt, qui nauali prius illum pugna uicerat, ab eo nunc terrestri uincitur. Ex qua initium libertatis Athenis dedit, qui pauloante dederat seruitutis. Lacedæmonijs igitur hac clade perterritis, Thebani antiqui hostes bellum auxiliantibus Atheniensibus intulerunt. In quo uicti amisso etiam & interfecto Lysandro eorum duce coacti sunt Agesilaum alterum ducem ex Asia reuocare, qui redintegrato cum hostibus prælio superior fit, ubi Epaminondas dux Thebanorum in acie cecidit. **Conon Mathematicus** Conon alter Mathematicus in Catulli elegia introducitur. De quo etiam locutus uidetur in Bucolicis idem Maro. In medio duo signa: Conon,

Constantii tres & (quis fuit alter) descripsit, &c. Constantij tres sancti, unus Præsul Aquinas sub Io. primo Pont. Alter templi cuiusdam custos apud Anconem, cuius corpus Venetias translatum. Vtriusque professoris meminit Gregorius in dialogo. Tertius martyr una cum sex fratribus, inter quos Biuignatus & Reinaldus fuere, qui Perusiam à Germania peregrinationis gratia profecti, in eadem urbe capta à Gothis **Corax & Ctesias** interfecti fuerunt. Corax, & Ctesias (nonnullis Tisias scribitur) Siculi, primi artem & præcepta Rhetoricæ inuenerunt, quod illa gens acuta sit & controuersa natura. Nam antea neminem solitum, nec uia, nec arte: sed accurate tamen, & è scripto: pluresq; inuicem simplicesq; fuisse & paratas à Protagora rerum conclusionum disputationes, quæ nunc communes appellantur loci, constat: idemq; fecisse Gorgiam, cum singularum rerum laudem & uituperationem conclusisset, quod oratoris iudicant proprium, rem magnam posse laudando facere, uituperandoq; rursus affli**Corax & Tybur**gere: Cicero in Bruto. Corax cum Tybure & Catillo qui oppidum prope Romam ædificauit, uide in Tyburis descri**Corinnus poeta**ptione. Corinnus Iliensis uersificator ante Homerum, ut quidam uolunt, primus qui scripsit Iliada, uigente adhuc bello Troiano. Scripsit autem literis Doricis inuentis tunc primum à Palamede, cuius fuit discipulus: scripsit & Dardani contra Paphlagonas bellum. Ex quo putatur Home**Corinna poetria**rum hausisse omnem operis materiam. Suidas. Corinna Thebana uel Tanagrea mulier lyrica: uicit quinquies ut meminit Pindarus, scripsit libros L. & epigrammata. **Corinna Ouidii** Suidas, Pausanias. Corinna altera Ouidij poëtæ notis**Cornutus philosophus**sima. Anneus Cornutus Leptices genere, est enim Leptis Africæ ciuitas, emicuit Romæ sub Nerone, interfectus demum ab eo unà cum Musonio philosopho. Multa eius scripta tam in philosophia quàm rhetorica feruntur. Natura magis quàm studio iuuabatur. Erat sine liberis: humanitate alioqui tanta, ut discipulos ex ea causa plurimos ad se non **Corœbi tres** minus quàm doctrina alliceret. Suidas. Corœbi tres: primus Troianus cui Cassandra pacta fuerat Virgilio memoratus. Alius athleta patria Eliensis, primus uictor cursu prima Olympiade: autores Pausanias, Eusebius. Tertius Atyis regis Lydij filius, qui in cithara quintam chordam inuenit.

L. Cornificius L. Cornificius poëta & dux à militibus destitutus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores solebat appellare. **Cornificia** Huic soror Cornificia, cuius clara extant epigrammata. Eu**Iul. Cordus**sebius. Iulius Cordus. Cognomentum hoc simul & Cordatus sero nascens dicitur, teste Festo, & Columella cordum fœnum serotinum uocat: scripsit uitas imperatorum. Cui uitio datur, quod eorum qui obscuriores essent, nimia etiam persequeretur. Nam quando processerit, & quando cibos uariauerit, & quoties uestem mutauerit, sane de clarissimis, notisq; uiris commemorandum est. Capitolinus.

Cordus cremutius Cordus item Cremutius declamator, de quo in Labieno **Val. Cordus** dicitur. Valerius Cordus inter præceptores Alexandri **Cotys rex** Mammeæ nominatur. Cotys rex Thraciæ annis uiginti quatuor mitis & humanus uersatus cum suis, in tantam deinde uarietate fortunæ crudelitatem uenit, ut uxorem ex qua iam filios susceperat, mediam conciderit. Suidas. Dicitur etiam sacra nefanda instituisse Baccho, ubi omne luxuriæ genus uersaretur. Sacra Cotytia appellata: meminit etiam Iuuenalis poëta. Cornelij uarijs cognominibus appel**Cor. Cossus**lati. Cor. Cossus Trib. Mil. in exercitu Volumnium Lartem Veientem regem occidit, secundaq; opima spolia Ioui Feretrio retulit. Cossos enim Festus eos qui rugosi sunt & aspera facie dicit uocari, à similitudine uermium qui in ligno nutriuntur. Eodemq; modo uocant hodie uulgò parnos **Cor. Asina** in cute tumores. Cor. Asina cum fundum emisset sponsorq; precij ab eo expeteretur, postera die asinam sacculis pecunia plenis in forum adduxit pro sponsore, unde cognomentum accepit. Macrobius. **Cor. Centimalus** Cornelius Centimalus & Sul. Galba Coss. cum Annibal mœnibus propinquaret occurrentes, magna urbis trepidatione, extra urbem castra habuere. Plutarchus. **Cor. Merula** L. Cornelius Merula Coss. Contra Boios in Galliam missus duodecim millia hostium cæcidit, nonaginta duo cepit, equites centum uigintiseptem cum tri**Cn. Minutius**bus eorum ducibus. Cn. Minutius alter Coss. ad Pisas con**Cor. Merula**tra Ligures res gerebat. Liuius quinto de bello Ma. Cornelius Merula superioris nepos, Flamen dialis, partium Sullanarum, ingresso urbem Mario in Iouis æde uenis succisis se necando, mortis contumeliosæ damnationem effugit, sacerdotisq; sui sanguine foci uetustissimi maduere. Valerius de morte. **L. Corn. Gaditanus** L. Cornelius genere Gaditanus præfectus Fabrum Cæsaris in Gallia, à Pompeio magno Coss. ciuitate donatus, deinde accersitus fuit, quòd per legis ignorationem Pompeius eam donauerit. Cicero defendit, probatq; Pompeium legem non ignorasse. Pedianus. **Cor. Nepos** Cornelius Nepos, Ciceronis tempore uir disertus uitas illustrium uirorum scripsit, quarum tantum Pomponius Atticus extat: huic Catullus librum suum dedicat ut plane monstrat epigramma.

Cor. Epicadus Cornelius Epicadus, L. Cornelij Sullæ dictatoris libertus, calatorq; sacerdotio augurali, filioq; eius gratissimus fuit: ædidit librum, quem Sulla nouissimum de rebus suis imperfectum reliquit, ipse suppleuit. Tranquillus. **Cor. Gallus** Cornelius Gallus poeta Foroiuliensis, Aegypti præfectus primus ab Augusto missus: Cuius amicus primum fuit, deinde cum in suspicionem uenisset, sese necauit, ut etiam uersus Ouidij monstrat: Corporis atque animæ prodige Galle tuæ. Virgilio maxime familiaris fuit, adeo ut quartus Georgicorum liber à medio usque finem eius laudes contineret, quas postea ille iubente Augusto in Aristei fabulam commutauit. Amauit Cytheridem libertam Volumnij: quæ eo spreto Antonium cuitem in Galliam est secuta. Cuius rei gratia Virgilius item in ultima ecloga eius dolorem quærit placare, tacite uituperando ex Seruio. **Cornelia** Cornelia soror Africani, mater Gracchorum, epistolas reliquit elegantissime scriptas: unde & filiorum fluxit eloquentia. In familia **Liciniæ, Læliæ, Mutiæ,** Liciniorum, Læliorum, Mutiorum, Scipionum, tam fœminæ, quàm mares erant eloquentes: ut Cicero in Bruto testatur. Quintilianus item ijs uerbis. Magni interest quos quisque audiat quotidie, quibuscum loquatur à puero, quemadmodum patres, pædagogi, matres loquantur. Eloquentiæ Gracchorum mater Cornelia satis pro illo tempore plurimum contulit. Læliæ sermo ex eloquentia C. Lælij patris defluxit. Liciniarum in dicendo lepos à patre L. Crasso emanauit. Mutiæ duæ filiæ ab utroque parente eloquentiam didicere. Hæc ille. Læliarum altera C. Fannio M. filio: altera Q. Mutio Scæuolæ nupsit. Liciniarum alteram pater L. Crassus Scipioni Africano locauit: Cuius postea filius adoptatus ab auo Crasso eloquentia ualuit. Ad Corneliam redeo. Hanc natam esse genitali concreto, infausti ominis indicium fuisse testatur Plinius. **T. & P. Iu. Coruncani** T. Iunius & P. Iunius ambo Coruncani legati ad Teucam reginam Illyricorum. Alter Titus, liberius locutus in reditu contra ius gentium interfectus: cui deinde statua posita, ut in rebus Illyricis dixi. Idem teste Liuio XVIII. primus de plebe Pontifex max. factus. Alter P. Iunius olim cum supplemento ad Lilybæum missus fuerat in locum Claudij qui male rem gesserat. Erycem urbem cepit. Carthaginenses uerò extemplo Amilcarem Barcam cum classe misere ad oram Italiæ populandam, qui Bruttiorum & Locrensium maritima deuastata in agrum Panormitanum reuertitur, ibiq; prope contra Rom. castris positis per tres annos res magnas gessit, Interim Luctatius Coss. missus, qui Drepano expugnato pacem cum Amilcare fecit. Carthaginenses

nienses omni Sicilia excessere. Ro. omnia possedere, praeterea loca quae Hiero tenebat. Post haec Carthag. compositis in Africa rebus Amilcarem cum filio Annibale in Hispaniam misere. Polybius.

Cosroes rex

Cosroes Persarum rex quanquam barbarus philosophiam disciplinasq; omnis Graecorum ita tenebat, ut par summus philosophis esset. Nam & Graecorum libros in Persicam linguam uertendos mandauit. Quapropter Platonis & Aristotelis disciplinam probe didicerat. Haec Agathias.

Cottae tres

C. M. L.

Cottae ab iracundia & toruitate oris dicti. Tres eodem tempore ut testatur Pedianus fuere C. M. L. Primus C. Cotta orator, compar P. Sulpitij qui est in dialogo Ciceronis de oratore: Legem tulit ut liceret Tribunis Pl. alios accipere magistratus. Quod lege Sullae ijs erat ademptum. Praeterea eum esset Cos. cum Crasso, decretusq; ei triumphus fuisset, mortuus est ante diem triumphi. In cuius locum repente

L. Cotta

subrogatus est Q. Mutius Scaeuola Pont. Max. L. autē Cotta legem tulit, ut inter tres ordines iudicia communicarentur, Senatum, Equites & Tribunos.

C. Cotta orator

De C. Cotta oratore Cicero in oratore sic refert. Cotta orator pressus in dicendo, & ut ad infirmitatem laterum perscienter contentionem omnem remiserat, sic ad uirium imbecillitatem adcommodabat dicendi genus. Nihil erat in eius oratione nisi syncerum, nisi siccum & sanum.

M Cotta

M. Aur. Cotta contra Mithridatem infeliciter pugnauit, Sullam Caesari conciliauit.

L. Arūculeius Cotta

L. Arunculeius Cotta legatus Caesaris in Gallia, insidijs circumuentus ab Ambiorigis Ducis exercitu interficitur.

L. Cotta Tri.

L. Cotta Trib. Pl. consuluit in Senatu, ut rex Caesar salutaretur.

M. Crassus agelastus

Crassi omnino septem memorabiles M. & P. Hic ultimus Pontifex maximus fuit: M. uerò Agelastus est cognominatus, quòd semel in uita tantum riserit: filios habuit L. oratorem & P. patrem M. Crassi diuitis: cui diuiti duo item Crassi filij fuere: omnes Liciniorum nomine appellati. Igitur de P. Licinio Crasso prius dicam.

P. Crassus Pōt. Max.

Is ante aetatem Pontifex Max. factus, quod nunquam antea contigit. Consul est profectus contra Aristonicum Eumenis filium. In quo praelio profligato exercitu ipse ne in manus hostium ueniret, baculo barbarum quendam in acie oculo conuerberato in sui necem prouocauit.

L. Crassus orator

L. Crassus filius orator, M. Antonij compar: de quo Cicero in oratore. Erat in Crasso summa grauitas, & cum grauitate iunctus facetiarum & urbanitatis oratorius non scurrilis lepos, Latine loquendi accurata ac sine molestia diligens elegantia, in disserendo mira explicatio. Eodem tempore ipse eloquentium iurisperitissimus, & Scaeuola iurisperitorum eloquentissimus habebatur. Ecce praeterea quod difficile est, idem & perornatus & breuis. Accusauit C. Carbonem eloquentissimum hominem, admodum adolescens, summa ingenij non laude tantum, sed admiratione, cum esset annos x x i. natus. Haec ex Cicerone interpellata. Hic Crassus, ut Plin. & Valerius referunt, censuram cum Cn. Domitio iurgijs plenam gessit. Cum enim ei Domitius obijceret, quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet, atqui, respondit Crassus, multo luxuriosius uideri debet, te tanti sex arbusculas domus tuae fecere, ut quam sexagies Sestertio propter eas aestimes, sine his tricies tantummodo pendas. Idem Crassus, ut Macrobius & Aelianus Graecus autor testantur, cùm piscinis maxime delectaretur, murenamq; mortuam atratus plures dies tanquam filiam lugeret, probroq; ei daretur ab eodem Domitio collega: Nimirum respondit Crassus fateor ita me pium esse ut minima de causa plorem. At tu qui tris extulisti uxores, nunquam me ploras. Audiuit Crassus Metrodorum, nactus academiam in Asia cum esset quaestor: interijt ex dolore laterum, cum in senatu multum contra Philippum Cos. esset inuectus, negassetq; illum sibi uideri Consulem fore cui non esset ipse senator: autor Cice. in lib. i i i. de ora.

P. Crassus oratoris frater

P. Crassus oratoris frater Iuris peritissimus fuit. In dominatione L. Cinnae Marianarum partium, ne incideret in manus inimicorum, seipsum interemit.

M. Crassus diues

Huius filius M. Crassus Romanorum ditissimus cum Pompeio & Caesare Triumuiratum init. Quorum plane autoritate Resp. aliquot annos regebatur. Ad bellum missus gladiatorum qui duce Spartaco in Campania insurrexerant: Vatiniumq;, Gellium, ac Lentulum, Romanos Imperatores fugauerant, x i i. milibus hostium unà cum duce eorum caesis apud Rhegium iuxta Leucadis paludem uictoria potitur. Ex quo urbem ouans ingressus est. Postremo eum ei Syria sorte obueniret, profectus ad bellum Parthicum, ibi filium Publium amisit: Ipse demum infeliciter rem gerens à Surina regis praefecto captus atq; interfectus est. Solebat autem dicere nullum esse diuitem, nisi qui prouentibus suarum facultatum alere posset exercitum. Alter Crassi filius legatus fuit Caesaris in bello Gallico: in Caesarianis tandem partibus adolescens occubuit: fuit enim discipulus Ciceronis. De quo haec in Oratore. Erat enim Crassus cum institutus optime, tum etiam perfecte planeq; eruditus. Ineratq; & ingenium satis acre & orationis non inelegans copia, praeterea sine arrogantia grauis, & sine segnitie uerecundus esse uidebatur. Sed hunc quoque absorbuit aestus quidam insolitae adolescentibus gloriae. Qui quia narrauerat miles operam imperatori, imperatorem se statim esse cupiebat.

Crates Thebanus

Crates Thebanus philosophus Cynicus Diogenis discipulus: qui ut Suidas, itemq; Diogenes sunt autores, in pecuniam omnem substantiam redigens, apud Trapezitam deposuit hac lege, ut si filij philosophi essent, eam indigentibus ciuibus distribueret, nihilo philosophos indigere existimans. Si autem idiotae, eis redderet, ut uacuis uirtute saltem opes opitularentur. Philostratus autem in uita Apollonij, & Diocles, substantiam aiunt in mare proiecisse, uti liberius philosopharetur. Apophthegma ipsius: Amorem fames sedat: si minus, tempus. Si hoc non satis, laqueus. Emicuit autem Demetrij Poliorcetae temporibus: ad quem Thebas obsidentem missus legatus sua autoritate ab obsidione patriae remouit: autor Plutarch.

Crates Atheniensis

Crates Atheniensis (ut Suidas ait) poëta Comicus antiquae comoediae, auditor Polemonis philosophi.

Crates grammaticus

Crates grammaticus genere Mallotes sub Ptolemaeo Philometore, aequalis Aristophanis grammatici. Cognominabatur Criticus siue Homericus: scripsit in Homeri Iliada & Odysseam libr. i x. commentariorum. Suidas. Hic ut ait Tranquillus studium grammaticae primum Romam intulit: missus enim ad Senatum ab Atalo rege sub ipsam Ennij mortem plurimas acroases fecit, assidueq; per omne legationis tempus disseruit: nostris quoque exemplum fuit admirandum.

Cratinus poeta

Cratinus Atheniensis comicus antiquae comoediae, uir uoluptarius, puerorumq; amator, docuit fabulas x x i. uicit i x. Suidas.

Crantor

Crantor Solensis Xenocratis auditor: Scripsit commentarios, poëmataq;: admirabatur inter caeteros Homerum Euripidemq;: decessit intercutis morbo. Diogenes.

Craterus

Craterus Macedo è comitibus Alexandri, qui eius etiam gesta conscripsit. Cuius meminit in Aristide Plutarchus.

Crassitius grāmaticus

Crassitius genere Surrentinus, ordinis libertini, cognomine Pasides: Romae ludum grammaticae aperuit: docuit inter alios Iulianum Antonium Antonij triumuiri filium. Tranquillus.

Iulianus Antonius

Cratippus

Cratippus Mitylenaeus Peripateticus quem Athenis docentem audiuit Ciceronis filius: ut est in prooemio de officijs. Hic Pompeium è Pharsalica clade aufugientem apud Mitylenem occurrens ultro solatus est uerbis philosophicis, ad spemq; hortatus, cum quaedam de prouidentia disseruisset, resq; Romanas tandem labi esse necesse adfirmaret. Plutarchus in Pompeio.

Creophilus

Creophilus Samius, quem aliquando tradunt, excepto hospitio Homero, accepisse ab eo dono inscriptionem poëmatis, quod Oechaliae direptionem uocant. Sed Callimachus in quodam epigrammate

contrà ostendit, quòd quanquam Creophilus opus composuerit, Homeri tamen inscribitur ob ipsius hospitij munus. Quidam uerò hunc Homeri magistrum fuisse tradunt. nonnulli non hunc, sed Aristeam Proconnesium. Strabo XIIII.

Creon rex Corinthi

Creon Corinthiorum rex, prædonis Sisyphi filius, Creusam Iasoni filiam Medea ab eo repulsa in matrimonium dedit. De quo Tragœdia apud Senecam.

Creō rex Thebarum

Creon alter rex Thebanorum pater Iocastæ uxoris Oedipi, post Polynicem & Eteoclem interfectos, sumpsit imperium, filiamq; suam Megaram Herculi iunxit: ut in Hercule furente etiam apud Senecam. Hic etiam filium habuit Creontem.

Crœsus rex

Crœsus rex Lydorum Aliatis filius, primus Græcos partim tributis impositis subegit, partim socios atque amicos sibi adsciuit, tantumq; imperio & opibus creuit, ut se felicißimum dicere non dubitaret. Paulopost debellatus à Cyro cum pyræ cremandus imponeretur, suspirans ait, hunc sibi exitum à Solone prædictum: dimissus igitur clementia Cyri, iterum contra eum ueniens captus, ac cum toto regno extinctus est.

Chrestus pro Christo

Chrestus, frequens apud antiquos hoc nomen, multiq;, ut inquit Lactantius, eo tempore pro Christo, Chrestum per imperitiam credebant. Nam & Orosius illud apud Tranquillum in Claudio: Impulsore Chresto tumultuantes Iudæos expulit, pro Christo accipiendum putat: erratumq; ab eis existimatur consilio potius quàm ignoratione, ut religionis nomen supprimerent.

Chrestus Byzantius

Chrestus Byzantius inter sophistas describitur Philostrato, auditor Herodis Attici, Hadriani tempore: qui uino quanquam deditus, cæteris in rebus continenter uixit, ac in primis uigilanter. Nam cum ad galli cantum sæpe codices protrahere solitus esset, non prius tamen somno se quàm studio dabat.

Critones

Crito Pieriota: Ciuitas est enim Macedoniæ Pieria, fuit historicus, scripsitq; res Persicas, Siculas, Macedonicas. Fuit item alius Naxius genere, similiter historicus: qui scripsit Octoeterida. Suidas. Crito Atheniensis prior supradictis, Socratis familiarißimus, quem & opibus iuuit, & cum quo usque ad extremum est philosophatus.

Critolai II.

Critolaus Atheniensis philosophus peripateticus, quem cum Carneade legatum iuisse Romam suprà dixi, Libram habebat, ut ait Cicero in Tusc. in qua bona corporis & animi appendebat, animiq; in lance pondera usque ad inferos inclinabant. Critolaus Achæorum dux alibi narratur.

Chrysippus

Chrysippus Solensis siue Tarsensis, discipulus Cleantis stoici fuit. Hunc Carneades lepide parasitum librorum appellat, quòd scripta Epicuri sit furatus, scripsitq; eadem & uerbis & numeris, Diogenes.

Christodorus

Christodorus è Copto Aegypti urbe poëta Anastasij Imper. tempore scripsit Isaurica, ubi scripsit Isauriam ab Anastasio fuisse captam. Fuit alter Thebanus scriptor haud ignobilis qui de Cosmo & Damiano scripsit. Suidas.

Christobolus.

Christobolus medicus, cui magnam peperit famam quondam è Philippi Macedonis oculo sagitta citra oris deformitatem extracta. Plinius.

Chrispi

Crispus Sallustius in Sallustio dicitur. Vibius Crispus ore compositus & iucundus, priuatis tamen causis quàm publicis melior, ut ait Quintilianus, cuius circa tempora fuit Crispus Constantini F. à patre interfectus. Crispus & Ioan. presbyteri martyres Romæ sub Maximiano XV. *cal. Sep. quòd sanctorum corpora tumularent. Ado.*

Crispinus Crispinianus

Crispinus & Crispinianus ex urbe Roma Suessionem in Galliam profecti, peregrinationis gratia ex arte sua sutoria calceis pauperes iuuabāt, multosq; ad fidem reducebant. Sub Maximiano deinde interfecti, templum etiam apud posteros in eadē urbe meruerunt.

Chrysanthus

Daria

Chrysanthus Alexādrinus Romæ quò iuuenis uenerat factus Christianus unà cum coniuge Daria uirgine, sub Numeriano Imp. in fossam demissus ac terra saxisq; obrutus fuit. Hæc enim Daria missa ad eum tentatum ab initio à patre fuit, uerū & ipsa ex eius mutata persuasione in matrimonio simulato simul casta extitit, simulq; interempta.

Chrysogoni duo

L. Cornelius Chrisogonus accusator Sex. Roscij in Roscio dicitur. Chrysogonus martyr ex nobili prosapia Romæ, quādo nec consulatus nec ullius honoris pollicitatione per Diocletianū à fide auerti potuit, iugulatus est ad scalas gemonias.

Anastasia

Huius discipula Anastasia fuit, filia Prætextati, uxor Publij, uiri extra fidem, cuius thorū ficta ualetudine ut ipsa scribit euitauit: extant epistolæ ad Chrysogonum, quibus ipsa queritur facultates suas à sacrilego uiro perditū iri, seq; in arctā custodiā coniectā. Viro tandem superstes quod sanctis ministraret ad palū ligata ac cremata est, reliquias condidit Apollonia in hortis suis, ubi nunc eius Romæ uisitur templum.

Christophorus

Christophorus genere Iudæus, patria Chananæus, cum esset ingenti corpore ac nobilis, dominum quæritabat supremum. Cumq; diabolo humana specie deceptus seruisset, animaduertit quòd Saluatoris ille imaginem expauesceret, quapropter Christo ueluti maiori deinceps seruiuit, cuius causa ad fluuium quendam humeris peregrinos transuehebat, inter quos & Christus pueri specie fuit: tandem & ipse adiectus martyrio occubuit.

Chromatius

Chromatius præsul Aquileiensis a quo Heliodorus præsul Altinensis fuit ordinatus, Hieronymum cuius erat familiarissimus facultatibus magnopere iuuit. Fuit item ante hunc alter sub Diocletiano martyr in Campania urbis præfectus, ac Tyburtij martyris pater.

Ctesiphontes III.

Ctesiphon Atheniensis qui suasit Demosthenem corona donari oportere pro his quæ pro Republica gesserat, refragante Aeschine, contra quem pro Ctesiphonte nobilis extat Demosthenis oratio. Alter Architectus clarus æde Dianæ fabricata: est & urbis nomen, & martyris, qui simul cum

Torquatus

Torquato, Secundo, Adelerio, Cæcilio, Esychio, & Eustathio, ab apostolis præsulibus ordinatis ac ab urbe in Hispaniam missis illic periere. Eid. Maij.

M. Curtius

M. Curtius adolescens eques Rom. abrupto per medium forum ingenti specu, responsoq; accepto nobilem ex ciuibus aliquem id requirere: sese sponte equo præcipitem dedit: quare statim operta est fossa, ciues honoris gratia fruges iniecere: Curtius deinde lacus est appellatus: in quo campo acies primo Sabinorum & Rom. concurrerunt. Liuius sexto & Valer.

Q. Curtius historicus

Q. Curtius historicus scripsit de gestis Alexandri Magni. Cuius liber haud integer ad nos peruenit.

Metius Curtius Dux

M. Curius

Metius Curtius Dux Sabinorum. Curtius Nicias grammaticus in Nicia dicitur. M. Curtius Dentatus primo de Samnitibus triumphauit, quos usque ad mare superum pacauit. Reuersus in concione ait: Tantum agri cepi, ut solitudo fuerit futura nisi tantum hominum cepissem: Tantum hominum porrò cepi, ut fame essent perituri nisi tantum agri cepissem. Iterum de Sabinis triumphauit. Tertio de Lucanis ouans urbem intrauit. Pyrrhum regem ex Italia pepulit. Quaterdena agri iugera uiritim populo diuisit, sibi deinde constituit, dicens neminem esse debere, cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitum aurum offerentibus cum ipse in foco rapam torreret, malo hæc, inquit in fictilibus meis esse, & aurum possidentibus imperare. Cum interuersæ pecuniæ argueretur, cadum ligneum quo uti ad sacrificia consueuerat, in medium protulit, iurauitq; se nihil amplius de præda hostili in domum suam conuertisse. Aquam deinde Anienem hostium manubijs in urbem induxit. Tribunus militum patres autores fieri coēgit comitijs, quibus plebei magistratus creabantur: ob merita, domus ei, & apud Tiphata agri iugera quingenta publice data. Cæcilius.

Curius Alexandrinus

Curius Alexandrinus presbyter sub Caro & Diocletiano scholam regebat ecclesiasticam, Præsule Alexandrino Theone tanta doctrinæ fama, ut Origenes iunior appellaretur. Præterea paupertatis & ἀσκήσεως, id est exercitationis in rebus sanctis ac religiosis appetens magnopere fuisse traditur, ac post persecutionem illam ingentem, Romæ semper uersatus. Huius est perquam longus tractatus de Oseæ uaticinio, quem in

pascha

pсyche professo habitum sermo demonstrat. Ex Hieronymo.

Curiones tres
Qu. Curio

Curiones tres continua serie oratores una in familia claruisse inter euentus humanæ felicitates Plinius collocat. Q. Curio pater illius qui tribunus pl. Cæsari fuit teste Valerio, magnus orator fuit inimicusq; Cæsaris, appellauitq; eũ in quadam oratione omnium mulierum uirum et mulierem omniũ uirorum, ut Tranquillus in Cæsare refert.

C. Curio

C. Curio filius tribunus Pl. Cæsarianas partes secutus est, uir luxu & audacia singulari. Sexcenties enim Sestertium debebat æris alieni, ut Valerius de luxuria scribit. Quare spe emergendi Cæsari adhæsit, ut Lucanus ait. Gallorum captus spolijs & Cæsaris auro. Profugiensq; ab urbe quasi uoluntario exilio in Galliam se ad Cæsarem contulit: furorem eius magis excitauit, illud Lucani afferens. Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Hic demum frumentatum à Cæsare in Siciliam missus Catonem inde expulit. Deinde cum quatuor legionibus Vticam missus, Actium Varum ducem Pompeianum in prælio fugauit: Postremo à Salura Iubæ regis præfecto ipse cũ toto exercitu absumptus est. Huius meminit etiam Cicero dicens, quòd si uixisset magnam fuisset eloquentiæ laudem consecutus: & si eum audire maluisset. Plinius quoque de eodem refert, quod funebri patris munere, exemplo Scauri qui simili ferè insania usus fuerat, Theatra duo iuxta fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum uersatili suspensa libramento, in quibus utriusque antemeridiano ludorum spectaculo edito, inter sese auersis ne inuicem obstreperent scenis, & repẽte circumactis ut constiterant, postremo iam die discedentibus tabulis & cornibus inter se coeuntibus faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat, ipsum magistratum & populum Romanum circunferens. Plinius.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIBER XV.

Damascius

DAMASCIVS Sigieus historicus Herodoti tempore ante bellum Peloponnesiacum scripsit de rebus in Græcia gestis, præterea de parentibus & progenitoribus eorum qui ad Troiam profecti sunt, & de poëtis & sophistis aliaq; plura: ut autor Suidas.

Damoxenus

Damoxenus Atheniẽsis comicus, cuius fabulæ nõnullæ memorãtur ab Athenæo in Dipnoso.

Damostratus philosophus

Damostratus philosophus scripsit de piscibus libros XX.

Damophilus

Damophilus sophista quem nutrijt Iulianus cõsul sub M. Antonino principe, scripsit ad Lolliũ Maximũ de uita priscorũ, & quædam alia. Suid.

Damophila

Damophila Græca mulier uxor Pamphili, socia Sapphus poëtriæ poëmata multa conscripsit partim amatoria, partim in Dianæ laudes, ut autor Philost. in uita Apolonij.

Damon & Pythias

Damõ & Pythias Pythagorei discipuli inter raras amicitias computati. Cum Dionysius alterum uellet interficere, & alter pro eo se uadẽ daret, donec ille constitutis domi rebus rediret, isq; ad diem redijsset, ueniam Tyrannus tantæ fidelitati non solum dedit, sed ultro rogauit uti se tertium reciperent: autores Val. de amicitia, & Cicero lib. III. de officijs & V. Tusculan.

Damianus sophista

Damianus Ephesius sophista nobilis, circa M. Antonini principis tempora diuitijs ac potẽtia inter suos præditus. Viros doctos liberalitate prosecutus est. Eloquentiæ quoque genus secundum naturã imitatus. Philostratus in sophistis.

Daphne Tyresiæ filia

Daphne filia Tyresiæ uatis quæ Thebis captis missa est Delphos ut uaticinium disceret: Itaque edidit uarij generis responsa. Cuius ex uersibus Homerum ferunt multa mutuatum fuisse. Sibylleq; cognominata, quod idem Deo plena. Hæc Diodorus libro V.

Daphne Phœbi

Alteram Daphnen ponunt poëtæ Penei fluminis filiam: Phœbo adamatam, ac in laurum commutatam.

Daphne urbs

Daphne etiam ciuitas Syriæ maximæ amœnitatis.

Danae

Danae Acrisij regis Argiuorum filia, quam dicunt Iouem in auri guttam conuersum compressisse, indeq; Perseum genitum.

Daphnis

Daphnis pastor carmen bucolicum inuenit, in Sicilia boum armenta multa possedit, postremo captus luminibus, quòd ebrius cum alia fœmina congressus esset, ut prædictum ei fuerat à nympha: ut ait Suidas: à Poëtis autem puer formosissimus, & Mercurij filius describitur.

Danielis liber

Danielis & Susannæ historia apud Hebræos, & LXX. non habetur: sed è Theodotionis translatione legitur in ecclesia: hic solus Danielem prophetam nominat. Hieronymus.

Dares Phrygius

Dares Phrygius historicus scripsit bellum Troianum Græce, in quo ipse militauit, ut ait Isidorus, primus ferè historicorum: qui tandem capto Ilio cum Antenoris factione remansit, ut scribit Cor. Nepos. Qui opus eius in sex libros è Græco conuertit, dicauitq; Crispo Sallustio.

P. Decius Pater

P. Decius bello Samnitico sub Valerio & Corne. Cosso Tribunus militum, exercitu angustijs Gauri montis insidijs hostium clauso, accepto quod postulauerat præsidio, in superiorem locum transijt, hostes terruit: ipse intempesta nocte per medias custodias somno oppressas incolumis euasit, ob id ab exercitu ciuica corona de quercu, quæ dabatur qui obsidione ciues liberasset, donatus est. Idem Cos. bello Latino, collega Manlio Torquato positis apud Veserim fluuium castris cum utrique consuli obuenisset, eos uictores futuros quorum dux in prælio cecidisset, inclinante parte Romanorum, sese hostibus obijciens, uictoriam suis reliquit.

P. Decius fili.

P. Decius huius filius Cos. de Samnitibus triumphauit. Iterum & tertio consul multa domi militiæq; gessit. Quarto consulatu cum Fabio Max. collega, cum Galli, Samnites, Vmbri, Tusci contra Romanos conspirassent: ibi exercitu in aciem ducto & cornu inclinante exemplum patris imitatus, aduocato M. Liuio Pontifice hastæ insistens, & solennia uerba respondens, se & hostes dijs manibus deuouit: impetu in hostes facto uictoriam & ipse suis reliquit: Corpus à collega laudatum magnifice sepultum est. Cæcilius.

Demades orator

Demades orator Atheniensis plurimum potentia & opibus ualuit, quod nihil præter Macedonum & Antipatri gratiam in rempub. quæreret, quo tempore Demosthenes Hiperidesq; capitis metu urbe cesserunt. Erat enim Demades pauloante & senatu & omni munere reiectus, quia pecuniam qua illum Athenienses mulctauerant (septies enim falsi damnatus fuerat) nondum exoluerat ob inopiam. Nam ingentes diuitias per luxum ac libidinem perdidit. Cumq; esset ætate confectus & luxu simul & auaritia perditus, in eum solebat Antipater cauillari, nihil ei sicuti & cæsis uictimis præter uentrem & linguam superesse. Nactus igitur Antipatri amicitiam omnem ueteris licentiæ libidinem renouauit, missusq; ad eum de auferendo Athenis præsidio legatus cum Demea filio in Macedoniam uenit, incidit q; in tempus quo fatali ægritudine Antipater tenebatur. Interea literæ inuentæ deprehensæ fuerant, quibus Demades Perdicam ad capiendam Macedoniam, seruandam autem Græciam hortabatur, pendentem à putrido & uetusto filo, quod de Antipatro intelligebat. Ob quam rem Casander cuius erant primæ partes apud Antipatrũ, irritatus, filiũ Demeam ante ora patris, deinde ipsum Demadem trucidauit: sicq; quibus ille turpiter adsentabatur, ab eisdem iusto iudicio est adiectus: hæc ex Plutarcho. Cicero hunc nihil omnino scripsisse dicit.

Democritus Poliorcetes

Demetrius Antigoni Macedoniæ regis filius, cognomento Poliorcetes, id est, expugnator, quòd inter alias machi-

nam belliacam ferret secum in expeditionibus, quæ urbes expugnaret appellatam πολιορκήτιν. Hic post Alexandrum præter alios Macedonas nomine ac uirtute clarus, transmisso Euphrate, Babyloniam occupauit. Athenas Casandri Ptolemæiq; imperio liberauit. Cyprum expugnato Ptolemæo bello nauali recepit. Bœotios in deditionem accepit. Pyrrhum ab oppugnatione Thessaliæ repressit: postremo cum bellum aduersus Antiochum suscepisset, infeliciter pugnans in eius uenit potestatem: Cheronnesiq; ab eo custodiæ traditus est, permisso tamē ei regio sumptu, molliq; uictu, uenationibus omnibusq; uoluptatibus: quibus ille usus, minimū de salute anxius, in morbum ob incontinentiam incidit, ex quo periyt. Remissum corpus filio in urbe Demetriade honorifice sepultum fuit. Moribus haud absimilis M. Antonio uidebatur. Quare illi à Plutarcho opponitur in parallelis. Nam mollis in otio præter omnis mortales, idem laboriosissimus in negotio, uti & ille traditur fuisse, ex magnaq; fortuna infaustum exitum sortitus. Præterea animo insolens atque superbus, legatos Athenienses qui honore apud eum cæteros anteibant, duos annos frustra terendo tempus, eius uestigia secutos rebus tandem infectis domum remisit. Petitiones quondam ac libellos multos à Macedonibus ei porrectos, ad pontem Axij fluminis prætereundo proiecit. Hic ob magnitudinem rerum gestarum primus una cum patre Antigono Rex appellatus, cum post Alexandrum in Macedonia ad eam diem nulli contigisset: ex Plutarcho.

Demetrius Phalereus

Demetrius Phalereus auditor Theophrasti præfuit Atheniensibus annos x. æreisq; statuis plurimis ab eis honoratus. Mortuo Casandro rege Macedoniæ, cuius amicitia ac fauore eam potentiam adsecutus fuerat, ob inuidiam accusatus, absensq; condemnatus, statuis insuper eius c c c. disiectis atque conflatis, ad Ptolemæum Soterem se contulit. Ibiq; ab eo bibliothecæ regiæ præpositus excessit ex morsu aspidis in manu sepultus in Busyride regione prope Diospolim. Hæc Diogenes: ubi & x x. alios huius nominis claros uiros fuisse commemorat: de quibus tamen nihil ad nos peruenit. Cicero in oratio. de Phalereo hæc refert. Phalereus successit, eruditissimus quidem horum omnium, sed non tam armis institutus quam palæstra. Itaque delectabat magis Athenienses quàm inflammabat: processerat enim in solem & puluerem, non ut ex militari tabernaculo, sed ut Theophrasti doctissimi hominis umbraculis. Hic primus inflexit orationem, & eam mollem teneramq; reddidit, & suauis maluit uideri quàm grauis: & quæ sequuntur. In eandem ferè sententiam Quintilianus nonnulla. Huius hodie nihil extat præter paruum de elocutione

Demetrius grammat.

tractatum. Demetrius cognomento Ixion Adramitenus docuit Pergami, discipulus Aristarchi, scripsit in grammatica quædam à Suida commemorata. Hunc ego Demetrium putauerim esse, quem Strabo genere Scepsium dicit, & eiusdem Aristarchi tempore, enarrationemq; in Homerum ut etiam

Demetrius libertus

dicit Suidas scripsisse. T. Demetrius Pompeij libertus tantæ existimationis, ut expectatus sit quondam Antiochiæ: oppidani tunc forte Catoni eò uenienti occurrentes ab eo petierunt, ubi nam Demetrium reliquisset: ille uerò indignatus, quòd sui gratia egressam turbam putabat. Plut. in Pompeio.

Demetrius Christianus

Demetrius Cydonius Thessalonicen. uir doctus æque ac sanctus, Græca Latinaq; facundia præditus, patria decedens Mediolanum uenit, ubi literis Latinis pariter & Theologiæ operam dedit. Thomæ Aquinatis libros in Græcum uertit sermonem, qui hodie in bibliotheca Vaticana cernuntur. Scripsit & contra Eunomium de diuinitate filij, postremo reuertens in Creta substitit, ubi erogatis in pauperes bonis, in quodam ibi cœnobio persancte, citra tamen professionem uixit, pariterque defunctus est, annis abhinc fere c c.

Democrates Architectus

Democrates Architectus Alexandri, qui Alexandriam metatus est. In qua urbe huiuscemodi de eo inscriptio legitur. Δημοκράτης περίμετρον ἀρχιτέκτων μετεῖπεν διὰ ἀλεξάνδρου μακεδόνος. Ex quo apparet corrupte à quibusdam scribi Dinocrates.

Democrates athleta

Democrates palæstrita facto in stadio circulo consistens à nullo dimoueri poterat. Aelianus de ua. hist.

Democritus Abderites

Democritus Abderites, ut autor est Diog. Pythagoræ imitator, non tamen auditor, cum duos haberet fratres maiores natu, ab eis discedens, partem suam accepit, quam in pecuniam redactam breui tempore peregrinando absumpsit. Nam prius ad Aegypti sacerdotes contendit ab illis geometriam accepturus. Inde rubro mari emenso ad Chaldæos & (ut quidam uolunt) ad Gymnosophistas in Indiam penetrauit. Postremo Athenas rediyt ad Socratem, ubi se gloriatur ignotū omnibus fuisse. Veni inquit Athenas, & nemo me nouit. Quod dictum Cicero refert, ut sapientis uiri & gloriam spernentis. Hic principia rerum ex atomis constare dicebat, infinitosq; esse mundos generationi & corruptioni obnoxios. Reliquit opera cōplura quæ non extant. Contemptor rerum humanarum fuit, quas ridere semper solebat. Quamobrē ad eum in suburbano Abderitano agentem, ciues eius Hippocratem misere curatum, putantes insanum. At ille colloquio cum eo habito, retulit Democritum non insanire, sed magnopere sapere: scripsitq; sermones eos in quadam epistola, quæ adhuc extat in bibliotheca Vaticana.

Demonax

Demonax Adriani tempore summus philosophus, non ut pleriq;, solitudinem sectabatur, sed nihil potius habuit aut putauit inter mortales amicitia, atque mutua charitate, omnemq; sibi hominem familiarem existimando. Viros fortunatos sæpe admonebat quàm cito desituri essent. Miseros & in calamitate positos ridebat, tanquam nescientes quòd breui tempore malorum obliuione ac libertate perpetuâ per mortem adficerentur. Ad sacra Eleusina, mysteriaq; nunquàm accessit. Quare à populo exagitatus, ut religionis contemptor, rem in concione excusauit, quòd iure ea sacra contemneret quæ secreta sunt, utpote suspecta: omnino autem ea manifestari oportere, ut si bona essent, alios inducerent, si mala, ut cauerent. Erat insuper uita continens, & ueritatis amicus. Cumq; ætati nihil uanci comparasset, domum cuiusque quam uidisset apertam ingressus, uescebatur, ibiq; nocte quiescebat, dominis tali hospite se felices putantibus. Decessit fere centenarius, funeratus publice magna ciuium frequentia: ex Luciano.

Demaratus dux

Demaratus Lacedæmonius dux, cum exularet apud Athenienses, belliq; contra patriam cerneret apparatum, magis inimicæ debere patriæ existimans, clam Lacedæmonios certiores fecit.

Demaratus Corinthius

Demaratus Corinthius profugus in Hetruria apud Tarquinios oppidum consedit, pater Tarquinij Prisci: primū in Italiam, ut ait Plinius, fictores adduxit, unde plastice introducta est: uide de hoc in Tarquinijs.

Deiotarus rex

Deiotarus Rex Galatiæ à senatu iuuante Pompeio factus, in bello ciuili eius postea partes secutus, post pugnam Pharsalicam se domum contulit. Deinde ad Cæsaris clementiam confugiens, bella gerenti subsidia ministrauit. Quare ab ipso rex dimissus, uerum parte regni tantum mulctatus fuit. Is postea per Philippum medicum & seruum suum quem Romam cum suis legatis miserat, accusatus est apud Cæsarem, quod ei apud regem diuertenti in Asia insidias parauisset, quas ipse Cæsar fortunæ beneficio euasit. Cicero eum defendit luculenta oratione, dicens inter alia Philippum à nepote Deiotari adolescente aui inimicissimo corruptum, in hanc perfidiam & calumniam uenisse: autor Pedianus. Strabo hunc Castoris dicit filium fuisse, cognominatumq; Philadelphū.

Deiotarus grammat.

Deiotarus Adramytenus ludi magister apud Gargara Troadis, in quem Arati epigramma. Αἰάζω ὅτι μοῦνος ἐνὶ παισὶ κάθηται Παισὶ Γαργαρέων βῆτα καὶ ἄλφα λέγων. Steph.

Deiphobus

Deiphobus Priami filius,

mi filius. Virg. Deiphobe armipotens genus alto à sanguine Troiæ. Cum pleriq; mendose Deiphœbe legant. Sic enim apud Homerum Δηΐφοβος, pronuntiandumq; penultima correpta. Hic in Ilij ruina ex uulnere truncas habuit inhonesto uulnere nares.

Demarchus Demarchus Parrhasius genere, olympionica, in lupum conuersus, decimo post anno restitutus est homo. Epigrāma eius in Olympia tradit Pausan. Υἱὸς Δινύτ͂ου Δήμαρχος τήνδ' ἀνέθηκε Εἰκόν' ἀπ' ἀρκαδίας Παῤῥάσιος γενεάν. Plinius hunc Demenethum non Demarchum uocat libro VIII. cap. XXII. nisi menda sit. Demēthum inquit, in sacrificio, quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse, eum denique dicimo anno restitutum, athletice restitisse in pugilatu, ac uictorem ex Olympia reuersum.

Dexter Dexter Paciani Præsulis filius, uir clarus simul & Christi fidei deditus, fertur omnimodam historiam edidisse, patria Barcinonensis, præfectus prætorij Theodosij principis. Cui Hieronymus qui hæc testatur, librum de uiris illustribus dicauit.

Democides Democides medicus, qui Policratem Samiorum tyrannum curauit talentis duobus, scripsitq; librum de medicina. Suidas.

Demolchus Demolchus Syracusanus Comicus Olympia. LXXIII. filius epicarmi medici, docuit fabulas XIIII. lingua dorica.

Demochares Demochares nepos Demosthenis orator, cum inter alios Atheniensium legatos ad Philippum Macedonem uenisset, absolutis mandatis petenti regi quid gratum Atheniensibus facere posset respondit, Suspende te. Indignantibus ob eam rem cæteris, Rex dimisit incolumen, uos inquiens cæteri socij renuntiate Atheniensibus quos censeant superiores, qui talis dicant, an qui audiunt patienter. Hæc Seneca libro III. de Ira. Hic etiam historiam earum rerum quæ erant gestæ sua ætate Athenis, non tam historico quàm oratorio genere perscripsit. Cice. in Bruto.

Dexippi duo. Dexippus Herennius appellatus orator Atheniensis sub Valeriano usque ad Aurelianum. Fuit & alius Cous medicus, discipulus Hippocratis, scripsit de Medicina librum unum, & de pronosticis: Suid.

Diagoras poeta Diagoras Milesius philosophus & poëta Melicus post Pindarum & Bacchilidem, quem Democritus ob physionomiam cum esset seruus emit mille Drachmis ut disciplinis erudiret, emicuit Olymp. LXXXVIII. uocatus est Atheos, quod nullos putaret esse deos. Mysteriaq; adeo contempsit, ut etiam ea sectantes auerteret. Quare ab Atheniensibus pulsus est, qui talentum polliciti sunt interficientibus eum. Suid.

Diagoras athleta Diagoras Rhodius cum se uictorē duosq; Olympionicas filios uidisset, Nunc ait tibi Diagora moriendum, ne amplius Olympiam ascendas, quod sanè præ gaudio accidit: autores Plin. Gellius.

Diadumenus Prægustator Diadumenus formosus omnis adolescens appellari poterat, id est, Diadematus & uittatus. Nam in Elide formæ certamen haberi solitum Dionysius & Theophr. scribunt, uincentem quoque armis donari, ac uittatum ab amicis ad templum deduci, coronariq; myrto, arma ipsa Mineruæ consecrari. Reperta Romæ haud diu inscriptio huiuscemodi: Diadumenus Lurnesianus, Prægustator Augusti uotum Syluano soluit merito. T. F. Diadumenus fortissimus Macrini filius inter Imperatores.

Dicæarchus Dicæarchus Siculus è Messana Aristoclis auditor, philosoph. orator, & Geometra, scripsit de rep. Spartiatarum, quem librum quotannis legere in loco publico cautum est, iuuenesq; auditum conuenire. Fuit item alter Lacedæmonius grammaticus Aristarchi auditor, Suidas.

Dicæogenes Dicæogenes poëta scripsit Tragœdias & Dithyrambos. Idem.

Dias sophista Dias sophista Ephesius Philippi Macedonis tempore ponitur à Philostrato.

Didymus Alexandrinus Didymos quinque Suidas fuisse commemorat. Tres tantum Alexandrinos, omnes autem grammaticos. Primus tempore Augusti, Cicerone & Antonio Coss. natus, Alexandrinus genere, qui Romæ profitebatur cognomine Chalcenterus ob patientiam in libris quos suprà tria millia & quingentos dicitur scripsisse. Huius meminit Rufinus in epist. contra Hieronymum. Reliquiitem Romæ posteris temporibus docuere. Didymus Alexandrinus Præsul Cæsariensis captus oculis à puero, & ob id elementorum quoque ignarus, adeo omnibus admirationi fuit, ut dialecticam quoque, & geometriam, quæ uel maxime uisu indigent, perfecte didicerit. Is plura opera nobilia scripsit. Commentarios in psal. de S. Sancto librum unum, quem Hierony. in Latinum uertit. Et alia complura in omnes sacros libros quæ commemorantur ab Hieronymo, qui suo tempore fuisse testatur & ætatis annū LXXXIII. excessisse, Alibi se eum audiuisse dicit. Alibi item pro hæretico taxat his uerbis. In Didemo memoriam prædicamus, & super trinitate fidei puritatem, sed in cæteris quæ male ingenio credidit nos ab eo retrahimur. Rufinus uerò in XI. historiæ sic ait. Inflammatus desiderio literarum Didymus non desperauit adsiduis precibus apud Deum quod natura consequi non erat. Miscebat precibus studia, ac labores continuos non ad legendum, sed audiendum, in silentio uerò ea meditandi quæ audiuerat: ita ut quæ alijs dat adsidua lectio, illi mentis adsidua cogitatio suppeditaret. Itaque breui doctor ecclesiasticæ Alexandrinæ scholæ successit, collaudante Athanasio eius urbis præsule. Nos enim qui aliqua ex parte eius fuimus auditores, & ea quæ à nonnullis dicente eo descripta sunt legimus, longe maiorem gratiam & diuinam quasi ac supra humanam uocem sonantem in ipsius magis sermonibus qui ex ipsius ore enuntiabantur agnouimus.

Dibutades Sicyonius primus figulus Corinthi filiæ opera inuenit similitudines ex Creta fingere, quam plasticem uocant: quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregre, umbram ex facie eius ad lucernā in pariete lineis circumscripsit, quibus pater eius impressa argilla typum fecit, primusq; personas tegularū extremis imbricib. imposuit, quæ inter initia Protypa uocauit. Deinde Ectypa fecit. Pli. **Dibutades**

Dinocrates Messenius in patria potens, in conuiuio temulentus muliebri saltauerat habitu. postero die à T. Q. Flam. Procos. subsidium rogabat, quòd ab Achæorū imperio ad defectionem sollicitare Messanam uersaret in animo. Tūc Flaminius: De his uiderimus. Te autē miror cū res huiusmodi moliri auderes, in uino saltare & canere posse. Hic rebellauit tamen cum ciuitate. Philopœmenem Achæorum ducem in prælio cepit, ac ueneno in custodia necauit. Victus tandem ab exercitu Achæorum urbe'que amissa, ne ueniret in manus inimicorum, sibi mortem consciuit. Plutarchus in Philopœmene. **Dinocrates dux**

Dimophilus & Gorgasus Plasticæ artis insignes. Plinius. **Dimophilus & Gorgasus**

Dion Syracusanus apud suos ciues potentia & facultatibus præditus, Platonem primo Syracusis audiuit, donec ille tereret moram apud Dionysium, apud quem ipse quoque in honore fuit. Sed postea quod esset ei propinquus & familiaris, sæpeq; propterea ad liberandas Syracusas cum per se & Platonem hortaretur, in suspicionem Tyranno uenit. Quare in exilium actus, suis prouentibus dimissis Athenas uenit, quo tempore & Platoni præfecto ludorum impensam de suo suppeditauit. Cæterum inductus uti creditur Platonis persuasione, ad liberandas animum Syracusas adiecit, simulq; Speusippo uiro fortissimo & amicissimo iuuante, habita Zacinthi concione ad milites, factoq; Apollini sacrificio contra Dionysium mouet: in quo bello fretus etiam auxilio & conspiratione ciuium urbe potitus, tyrannum coëgit in arcem sese recipere, donec deditione clàm hosti facta ex fœdere Corinthum in exilium missus est. Dion itaque uictoria plene potitus paulò pòst à Callippo Atheniensi eius familiari unà cum paucis coniuratis interficitur. Quod Syracusani adeo ægrè tulisse **Dion Syracusanus**

feruntur,

ferruntur, ut in eius ultionem quando eum in potestatem habere non potuerint, filias interfecerunt. ex Plutarcho.

Dion histori. *Dion Cassius, cognomento Cocceius, patria Nicæus, historicus sub Alexandro Mammeæ scripsit Romanam historiam libris* L X X X. *Præterea gesta Traiani principis, uitam Arriani philosophi. autor Suidas. Historiam hanc hodie haud integram habemus. Superest & epitome ab alijs facta, quorundam Imperatorum ab eo descriptorum. item de principe libri* I I I. *insuper quidam in moralibus tractatus admodum parui.*

Diō sophista *Dion Prusicus sophista & philosophus, quem Chrysostomum appellabant, procedebat in publicum amictus pelle leonis, corpore gracili. Apud Traianum plerunque uixit, cuius maxime familiaris fuit, eodem'que curru dignatus. Scripsit pro Homero contra Platonem libros* I I I I. *De uirtutibus Alexandri Magni* X. *præterea an mundus esset mortalis, & laudem Herculis. hæc Suidas. De eodem Philostratus in sophistis pluribus uerbis refert in hanc sententiam. Fuit æqualis Apollonij Tyanei & Euphratis Tyrij philosophorum, fugiens Domitiani tempora quando philosophia exulabat, ad Germanos & Getas se sponte contulit ignotus, ubi tunc Traianus nondum Imperator res gerebat: quo tempore indigus quoque multa uictus gratia factitabat, opus in agro faciendo, plantando, studia neutiquam intermittendo, lectitabat sæpe quos secum extulerat libellos, Platonis Phædonem & Demosthenis orationem de legatione. Solebat & sæpe in castra uenire. Cumq; Domitiano interfecto animaduertisset tumultuantes milites & ad res nouas erectos, extemplo nudus ut erat cucurrit, & ex altissima ara concionatus, illud Homericum præfatus est. At nudus uacue prodit consultus Vlysses. Seq; Dionem summum philosophum esse manifestauit, persuasitq; uti meliora sentirent, neque a Romano ullo modo discederent imperio. Reductus a Traiano deinde fuit in urbem, in eodem inuectus curru. Scripsit res Geticas atque id bellum omne.*

Diogenes Cynicus D I O G E N E S *Sinopeus, ut est autor Suidas, Pythiam consuluit, quo'nam modo posset excellere: respondit, si nummos adulteraret. Quo ille facto patria expulsus Athenas uenit Antisthenemq; philosophum audiuit, sectam instituit Cynicam. Iam senex à Scyrtalo pirata captus, uenundatusq; Xeniadi Corinthio fuit, à quo, ut ait Macrobius, interrogatus, quid artis nouisset, scio, inquit, liberis hominibus imperare: tunc eum manumisit, eiq; liberos suos ad erudiendum tradidit, apud quem Diogenes uiuere maluit dum posset ab amicis redimi. Excessit e morsu canis eodem die quo Alexander Babylone. Laertius uerò de hoc tradit, quod pallium duplex primus in usu habuit ob necessarium usum, ut illo cubitans sese obuolueret: Peramq; in qua cibos ferret, ac baculum ad iter faciendum. Dolium pro domo habuit, ad æstus ac frigora uersatile. Liberales artes suis sectatoribus abstulit, ne intelligentes aliena dogmata peruerterentur. Contemptum mundi ac patientiam præcepit, par stoicis, nisi coirent publice cum uxoribus, dictitantes quæ honesta sunt lege, ea publice fieri debere.*

Diogenes Babylonius *Diogenes Babylonius multò post Sinopensem præceptor Antipatri: de quo Cicero de Officijs multa.*

Laertius *Diogenes Laertius historicus scripsit de uita & moribus philosophorum, conuersus ab Ambrosio monacho. Scripsit & librum epigrammatum in scriptores utrosq; præstantes, ut ipse plane testatur in Solone. Diogenes Atheniensis, & Carsiudes, Pantheon Agrippæ decorauerunt.*

Diogneti tres D I O G N E T I *plures. Ille primus qui scriptor fuit itinerum Alexandri, quem Plinius libro* V I. *se sequi testatur. Alter Clitomachi pater, illius Pœni qui successit Carneadi. Fuit alius pictor ætate Iulij Cæsaris, cuius meminit Capitolinus.*

Diodorus Chronus D I O D O R V S *Chronus dialecticus ex Iasso Asiæ ciuitate fuit, ut Strabo est autor, Platonis tempore: Euclidemq; audiuit, dictus Chronus ab Apollonio Crono eius præceptore, cuius ut famam obscurauit, ita & cognomen usurpauit. Dialecticus etiam appellatus, quòd, ut ait Diogenes, primus inuolutum & corneum disserendi genus inuenerit. Hic apud Ptolemæum Soterem commorans, cum olim inter epulas à Stilpone sermones quosdam dialecticos propositos extemplo nequisset exoluere, a rege propterea increpitus, & in urgio Chronus appellatus, conuiuium deseruit, ac edito per otium super ea propositione libro, ex animi mærore extinctus est. Diogenes.*

Diodorus Comicus poeta, eius nonnullas fabulas commemorat Athenæus. Diod. poeta

Diodorus, Stoicus uixit, mortuus est apud Ciceronem, quem in dialectica exercuit, ut est autor in Bruto. Diodorus Valerius philosophus, Alexandrinus, filius Pollionis philosophi illius qui fecit dictionarium Atticum, floruit Adriani temporibus. Suidas. Diodorus præterea duos è Lydia Tyberij tempore Strabo commemorat, ambos oratores. Diod. Stoicus

Diodorus Siculus scripsit historiam quam bibliothecam inscripsit, continet autem res & Romanas & uarias in libris X L. *ut Suidas testatur, qui dicit eum floruisse sub Augusto & supra. Quod & ipse quoque libro* V I. *testatur. Iulius Cæs. inquit, diebus nostris Rhenum pontibus miro modo iunxit. Primi sex libri antiquorum gesta quæ fabulosa appellant, ante bellum Troianum continent. In horum primis tribus barbarorum, in reliquis antiquæ res Græcorum narrantur. In undecim deinde conferuntur quæ à bello Troiano usque ad Alexandri Macedonis mortem gesta sunt. In reliquis* X X I I I. *continentur quæ deinceps usque ad bellum Gallicum, quod Romani duce Iulio Cæsare gesserunt, qui annos in summa complectuntur* M. C X X X V I I I. *Huius historiæ tantum* V I. *libri ad nostrā ætatem peruenere.* Diod. Siculus

Diodorus Tarsensis præsul, dum Antiochiæ præsbyter esset magis claruit, extant eius in Apostolum Commentarij, & alia ut autor Hieronymus. Theodorus uerò in historia tripertita dicit hunc Iuliani & Valentis usque temporibus fuisse, scripsisseq; quanta nemo alius suo tempore, inter quæ sunt Chronica, emendans errores Eusebij Pamphili. Contra Aristotelem de Corpore cœlesti, & quod calidus Sol. De prouidentia contra Platonem. Quomodo uelle & non uelle in Deo, cum sit sempiternus. Diod. præsul

Dioxippus nobilis athleta. Cuius meminit Plinius. Alius poëta Comicus, cuius fabulas commemorat Suidas. Alius miles Alexandri Magni, mira fortitudine, prouocatus a Corrago milite item Macedone, claua eum occidit. autor Aelianus. Dioxippi tres

Dioscorius Miræus grammaticus præfectus prætorij Leonis Imperatoris ac præceptor filiorum eius. Suidas. Dioscorius

Diomedes rex Aetoliæ, Tydei & Deiphiles filius, unus è ducibus Græcorum, ab Homero tertius uirtute post Achillem & Aiacem ponitur, qui confecto bello ob adulterium coniugis in Apuliam se contulit, Adria, Argyripa, alijsq; multis in Italia conditis ciuitatibus. Insuleq; duæ Diomedeæ, ubi eius socij in aues conuersi. quam ipse Diomedes historiam in X I. *Virgilij libro narrat, cum oratoribus contra Aeneam denegat auxilia. Interfecit autem ex Troianis, Xantippum, Mnestheum, Epystromum, Orcomeneum.* Diomedes rex Aetoliæ

Diomedes Thraciæ rex, qui equos humana carne pascebat, expugnatus tandem ab Hercule. Ouidius: Demum Thracis equos humano sanguine pastos, Plenaq; corporibus laceris præsepia uidi. Visaq; denoui, dominumq; ipsosq; peremi. Diomedes rex Thraciæ

Diomedes grammaticus cuius extat opusculum in arte grammatica. Diomed. grāmaticus

Diogenianus ex Heraclea grammaticus sub Adriano principe scripsit Dictionarium per ordinem literarū, multaq; alia in arte grammatica. Suidas. Diogenianus

Diocles Atheniēsis Comicus poëta antiquus, fabulas eius nonnullas commemorat Atheneus. Diocles poeta

Diocle

Diocles medicus

Diocles medicus Cariſtius, Darei Hiſtaſpis tempore, reliquit & ipſe Commentarios.

Dioſcorides

Dioſcorides Anazarbeus medicus, M. Antonij & Cleopatræ familiaris, ſcripſit libros XXIIII. περὶ τῶν ἁπλῶν φαρμάκων, id eſt, de ſimplicibus quæ ad medicinam pertinerent. Suidas.

Dipœnus & Scybis

Dipœnus & Scybis Cretenſes priuſquam Cyrus in Perſis regnaret, hoc eſt Olympiade circiter LII. Sicyonem ſe contulere, quæ diu fuit officinarum omnis generis metallorum patria. Sculpendo marmori primi claruerunt. Plin.

Dionyſius tyrannus ſenior

DIONYSIOS Siciliæ Tyrannos patrem & filium Trogus libro XXI. deſcribit, ac prius patrem in hanc ſententiam. Dionyſius è Sicilia Carthaginienſibus pulſis, occupatoq; totius inſulæ imperio, grauem hoſtem otium regno ſuo periculoſamq; deſidiam tanti exercitus ratus, copias in Italiam traiecit, ut militum uires continuo labore acuerentur, & regni fines prorogarentur. Prima illi militia aduerſus Græcos qui proxima Italiæ littora tenebant fuit, quibus deuictis finitimos quoſque aggreditur, omnesq; Græci nominis Italiam poſſidentes hoſtes ſibi deſtinat, quæ gentes non partem ſed uniuerſam ferè Italiam ea tempeſtate occupauerant. Itaque Dionyſius Locros prius expugnat, deinde Crotoniatas aggreditur qui Locris auxilium tulerant. In quo bello occupatum legatio Gallorum Senonum, qui Romam incenderant adijt, ſocietatem cum eo petens: quam Dionyſius libenter iniuit, fortiusq; propterea contra inimicos ingruebat. Verum ab incepta oppugnatione ob aduentum Carthaginienſium in Siciliam reuocatur. Nam illi redintegrato exercitu bellum quod diu intermiſerant, auctis uiribus duce Hannone repetebant. Dionyſius autem quem paulò antè non Sicilia, non Italia capiebat, adſiduis belli certaminibus à Carthaginienſibus demum uictus inſidijs ſuorum interficitur.

Dionyſius iunior

Dionyſium filius natu maior inter fratres patri militum fauore ſuccedit, qui initio tyrannidis populum ſibi liberalitate concilians, tria millia nexorum ex carcere dimittit. Tributa inſuper populo per triennium remittit, ſublatisq; fratribus ac propinquis quos metuebat, paulatim in cæteros graſſatur. Itaque ob crudelitatem inuiſus Syracuſanis bello expugnari cœptus in arcem ſe recepit. Legatos etiam Syracuſanos de pace ab eo prius petitos contra ius gentium retinuit. Tandem ui pulſus ex arce profugit clàm in Italiam, Locros conceſſit qui ſub eius erant poteſtate. A Locrenſibus uerò ignaris quòd exul exceptus, ſolitam in eos quoque exercuit ſæuitiam, ſex annis rapinis, ſtuprisq; omnia complendo. Deinde Locrenſium conſpiratione ciuitate eiectus in Siciliam redijt: ibi Syracuſas ſecuris omnibus poſt longum pacis interuallum per proditionem recepit. Cumq; grauior rurſus eſſet, iterata conſpiratione duce Dione Syracuſano, cuius ſuprà meminimus, cum Corinthiorum auxilio obſideretur: tũc depoſito imperio arcem Syracuſanis tradidit, receptoq; priuato inſtrumento Corinthum in exilium proficiſcitur. Ibi humillima quæque tutiſſima exiſtimans in ſordidiſſimum uitæ genus deſcendit: in publico uagari, potare, in ganeis & popinis uerſari, pannoſus & ſqualidus incedere uſus eſt, poſtremo ludi magiſtrum agens pueros in triuio docebat: atque hæc omnia ut contemnendus magis quàm metuendus uideretur. Hæc Trogus. Hunc & Tragicum poëtam fuiſſe cum Cicerone tum alij tradunt. Valerius eius rapinas enarrat: aureas pateras è manibus diuorum ſimulacrorum rapiebat, dictitans bona à dijs porrigentibus accipienda: Ob ſuſpicionem filias tonſtrices habuit. Anicula inuenta quæ pro eo deos precabatur, cauſam interrogata reſpondit: cum plures uidiſſet in ea ciuitate tyrannos continua ſucceſſione deteriores, ipſum præſtare incolumem eſſe, ne & item deterior ei ſuccedat.

Dionyſius Dialecticus

Dionyſius Dialecticus è Bithynia commemoratur Straboni libro XI.

Dionyſius Geographus

Dionyſius Corinthius, ut Suidas ſcribit, ut alij, Afer ex Byzanthe ciuitate temporibus Auguſti ſcripſit Geographiam uerſibus hexametris conuerſam à Priſciano. Itemq; de lapidibus & auibus, de Bacchis. quæ omnia deperdita præter Geographiam.

Dion. gram.

Dionyſius Alexandrinus grammaticus peruenit ad Traiani tempora. cuius bibliothecæ & epiſtolis præfuit, præceptorem habuit Chæremonem philoſophum. Cui ſcholæ Alexandrinæ olim ſucceſſit. autor Suidas.

Dionyſius Mileſius

Dionyſius Mileſius hiſtoricus, ſcripſit res Perſicas & quæ poſt Dareum ſecuta ſunt, aliaq; à Suida commemorata. Philoſtratus hunc pluribus uerbis inter ſophiſtas ſcribit, cum dicit Adriano principi ob ingenium acceptum fuiſſe, à quo Satrapa factus adſcriptusq; inter equites inter eos qui in muſæo epulantur. Etenim Muſæum, ut alibi diximus, Aegyptia menſa eſt continens uiros in toto orbe doctrina claros.

Dionyſius Halicarnaſſeus

Dionyſius Halicarnaſſeus Auguſti tempore Romanam ſcripſit hiſtoriam, ut Suidas teſtatur. ſcripſit etiam de Characteribus antiquorũ oratorũ. Præterea de compoſitione orationis & elocutione, quomodo fiãt Epithalamia, Epitaphia, Panegyrica. quæ Theodorus Gaza in Latinum cõuertit. Ipſe uerò Dionyſius de ſe ſcribit lib. I. Ego in Italiam traijciens poſt bellum Cæſaris Auguſti Olympiade CLXXXVII. annos XX. Romæ uſque ad hoc tempus commoratus ſum, ſermonemq; uernaculum Romanum edidici. Cumq; ad hiſtoriam ſpectarem, nihil in hoc ſpatio potius habui quàm quæ facerent ad hanc rem, alia ex doctrina hominum cum quibus conuerſabar accipere, alia uerò ex autoribus receptis mutuari: Catone, Valerio Antiate, Fabio, Actijs, Gellijs, Calphurnijs, cæterisq;. Dionyſius Heraclionis filius Tyrannus apud Heracleam & Anthiocheam regnauit, ut autor Strabo in XVI. Ad noſtros nunc ueniam.

Dionyſius Areopagita

Dionyſius Ariopagita præſul Athenienſis, diſcipulus Pauli, ut ſcribitur in actibus apoſtolorum, ſolus Paulo concionante è philoſophis qui aderant credidit. Hic ut ſcribit Suidas, cum eſſet in Aegypto quò ſe diſciplinæ cauſa contulerat, uideretq; tunc eclipſim minime naturalem cum Chriſtus eſt paſſus, una cum Apollophane ſophiſta præceptore ſuo dixit, aut Deus naturæ patitur, aut machina mundi diſſoluetur. Scripſit ad Timotheum præſulem Epheſi de diuinis nominibus libro XII. de Hierarchia eccleſiaſtica ac cœleſti, de cœleſtibus ordinibus. præterea alia complura opuſcula. Miſſus poſtremo in Galliam euangelij gratia una cum Ruſtico & Eleutherio à Clemente pontifice ſub Domitiano, in eodem loco martyrio afficitur. Eius nobile templum deinde prope Pariſios excitatum, ut in rebus Gallicis explicatius narraui.

Ruſticus Eleutherius

Dionyſius præſul Cor.

Dionyſius Corinthiorum præſul ſub M. & L. Antoninis doctrina ſanctitateq; clarus. Scripſit epiſtolas quaſdam ualde laudatas, ut autor Hiero.

Dionyſius præſul. Alexã.

Dionyſius præſul Alexandrinus Origenis diſcipulus: eius plurima opera Hieronymus narrat. Euſebius quoq; lib. VII. teſtatur hunc plurima pro religione tuliſſe. Scripſiſſeq; cum multis epiſtolas, tum Cornelio tunc epiſcopo urbis Romæ, ubi dicit: Scito frater. Ex quo notandũ, quòd tunc præſules fratrem pontificem appellabant.

L. Bebius Diues

Diues cognomentũ eſt Rom. L. Bebius Diues flamen quirinalis Liuio libro VII. de bel. Ma. memoratur.

Dictys

Dictys Cretenſis peritus Phœnicum literarũ, natus Merione filio Idomenei, ſcripſit bellum Troianũ, in quo ipſe militauit, Phœnicum lingua. Reuerſusq; in patriam moriens mandauit, ut liber arca plumbea ſepulcro eius inferretur occluſus. Anno deinde tertio Neronis principatus ob terræ motum ſepulcro reuulſo arca apparuit. delataq; ad Rutiliũ illius inſulæ præſulẽ, & ab illo ad Neronẽ tranſmiſſa eſt. Librum Nero in Græcam linguam conuerti iuſſit, bibliothecæq; dicauit, qui ad noſtrum æuum peruenit conuerſus in

sus in latinum sermonem à quodam Septimio, ut eius indicat epistola. In qua dicit librum inuentum à pastoribus in sepulcro, & ad Praxim eius regionis Dominum delatum, ab illo uerò Neroni dono missum fuisse.

Dolobellæ duo

GN. DOLOBELLAS duos eodem tempore fuisse constat præter illum in quem sunt Ciceronis orationes. Horum alterum, Cæsar repetundarum accusauit, nec damnauit. Alterum M. Scaurus accusauit & damnauit. Autor Pedianus.

Dolobella Cæsarianus

Dolobella partium Cæsarianarum æqualis tempore supradictis, Trebonium unum ex Cæsaris percussoribus Smyrnæ crudeliter interfecit: ex quo hostis à Senatu iudicatus tandem in Syria multis prælijs cum Cassio congressus, uictus sibi manus attulit. Contra hunc Cicero in Philippicis inuehitur. Asius quoque superior tempore his omnibus, frater fuit L. Saturnini Tribuni Pleb. & in eius tumultu interfectus. DOMITIORUM gens Romæ uetusta, GN. & L. prænomina tantum sibi adsumpsit.

L. Domitius Aenobarbus

L. Domitius Aenobarbus simul & cognominis & familiæ princeps fuit: Cui reuertenti è rure gemini iuuenes imperasse traduntur, ut uictoriam de Latinis Popu. Rom. nunciaret, & in fidem maiestatis adeo permulsisse malas, ut è nigro rutilum pilum æriq; similem redderint. Tranquillus.

GN. Domitius

GN. Domitius Procos. contra Allobrogas Aruernosq; feliciter dimicauit: causa belli quod Salyorum regem Temomalium suscepissent, quodq́; Heduorum agros Popu. Roma. amicorum uastauissent. Liuius XXI.

Bituitus rex

Idem teste Valerio de perfidia: Bituitum Aruernorum regem, ad successorem Q. Fabium confugere paratum, specie colloquij comiter hospitio inuitatum uinxit, ac Romam deportandum curauit. Cuius factum Senatus neque probauit, neque rescindere uoluit, ne si uenisset in potestatem bellum moueret. Igitur cum Albæ custodiæ relegauit. In hunc etiam dixit L. Crassus orator, non esse mirandum eum æneam barbam habere, cui os ferreum, & cor plumbeum esset. Hic à Cicerone inter principes oratores sui temporis ponitur in oratore.

L. Domitius Pompeianus

L. Domitius Pompeianarum partium ter uictus in potestatem Cæsaris uenit, toties dimissus. Nam primo successor ei delectus Corfinium cum præsidio tenebat: obsessus cum clam fugeret, oppidani ad portam cum sectantes captum ad Cæsarem duxerunt. Qui dimissus, contra iusiurandum ab eo præstitum aduentu suo Massilienses postea confirmauit, sed repentè destituit: postremo in acie Pharsalica occubuit, uir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum haustum uenenum pœnitentia euomuit, cum accepisset de clemētia Cæsaris, manumisso medico qui illud prudens minus noxium temperauerat. Solus inter Pompeianos consuluit in hostium loco habendos, qui neutram partem sequerentur. Huius igitur filius melior cunctis ueniam à Cæsare meruit obtinere.

Domitius auus Neronis
Domit. pater

Ex hoc postea auus & pater Neronis principis fuere. Quorum Auus in præturæ Consulatusq; honore equites & matronas ad agendum perduxit in scenam. Munus gladiatorium tanta crudelitate egit, ut clam frustra prius monitus, edicto ab Augusto sit coërcitus. Huius filius Domitius Iuliam Agrippinam Germanico natam duxit uxorem, ex qua suscepit Neronem principem, ut ait Tranquillus.

L. Domitius prætor

L. Domitius prætor Siciliæ illum qui sibi dono aprum attulerat, cruci adfixit, cum comperisset ui teli feram captam, quod antea per edictum uetuerat. Valerius.

Domitius partium Marij

Domitium exulem Marianarum partium Pompeius cum exercitu congrediens interfecit. Plutarchus.

Domitius Antonianus

Domitius Aenobarbus ex Antonij partibus ad Augustum transfugit. Cui Antonius adeo se humanum præstitit, ut res & bona eius remiserit. Plutarchus in Antonio.

Domitius Corbulo

Domitius Corbulo à Nerone missus duas alas, & tres cohortes, quas secum ad castellum duxerat in Armenia, quia hostibus cesserant extra uallum iussit tendere, donec prosperis excursionibus rediemeret ignominiam. Frontinus libro IIII.

Domitius Insanus

Domitius Insanus, doctus clarusq; in urbe Roma grammaticus, id cognomentum adeptus quòd esset natura intractabilis ac morosior. Gellius.

Domitius Apher

Domitius Apher orator Nouariensis Neronis temporibus. de quo Quintil. Domitius Apher uerborum arte & toto genere dicendi præferendus: & quem in numero ueterum habere non timeas. Eusebius dicit eum redundantem superfluitate cibi in cœna periisse.

Domitia

Domitia Domitiani principis uxor sine liberis fuit.

Domicillæ III

Flauia Domicilla Statilij Capellæ equitis filia: Vespasiani uxor: Titi & Domitiani mater, eiusdem etiam nominis filia. Vtrique Vespasianus superstes fuit, ut ait Tranquillus. Aliam quoque uirginem ac martyrem nostri tradunt ex hac stirpe fuisse, Domitiani ex sorore neptem, ac Aurelio Flauij Clementis Domitiani fratris filio pactam, quæ à Nereo & Archilco eunuchis & custodibus eius Petri discipulis ad fidem simul & uirginitatem seruandam deducta est, & à Clemente presbytero abluta. quare de eunuchis supplicium sumptum, ipsa in Pontiam insulam missa: demum à uiro Terracinam reuocata,

Theodora Euphrosyna

per Theodoram & Euphrosynam collactaneas nullo modo auerti potuit, sed illæ potius ad fidem ab ea conuersæ, ex quo omnes in uno cubiculo atque eadē urbe crematæ.

Domninus martyr

Domninus philosophus Syrus genere è Laodicea, discipulus Syriani, ut ait Damascius. Est & martyr eius nominis sub Maximiano, cuius erat cubicularius. Liberat inuocantes à morsu canis rabiosi. Alius item professor: ex Africa pulsus una cum Vincentio & Marcellino præsule Ebredunensi. In qua etiam urbe sepultus: eius festum XII. Calend. Mai, Superioris uerò VIII. Eid. Octob.

Donatus grāmaticus

Donatus grammaticus præceptor diui Hieronymi scripsit artem quæ in manibus extat puerorum, quanquam in epitomen redacta. Commentarios item in Terentium & Virgilium edidit.

Donatus hæreticus

Donatus à quo Donatiani sub Constante & Cōstantino principibus, adseuerabat à nostris scripturas in persecutione ethnicis traditas, totamq́; penè Africam ac Numidiam sua persuasione decepit. reliquit scripta ad suam sectam facientia. Hieronymus.

Don. martyr.

Donatus item martyr præsul Arretinus, sub Iuliano principe, qui parentibus ob fidem interfectis, ipse Arretium aufugit una cum Hilariano monacho uiro sancto, simulq; securi percussus, atque in eodem loco sepultus est. Sunt & plures alij huius nominis martyres.

Dorotheus martyr
Gorgonius

Dorotheus cubicularius Diocletiani cum Petro & Gorgonio socijs eiusdem etiam muneris ac fidei, ab eodem principe quod Christiani facti essent martyrio adficitur, teste Eusebio.

Dorotheus præsul

Dorotheus præsul Antiochenus uir eruditissimus, Græce & Hebraice doctus, eunuchus ab ipsa genesi fuit, quo magnopere Aurelianum principem dicunt delectatum fuisse, Diocletianumq́; eum in honore habuisse: autor Eusebius, qui eum puer sacros libros enarrantem se audiuisse testatur. Socrates autem in historia tripertita Dorotheum ait Arrianum fuisse præsulem, & ab ecclesia Antiochena ad Constantinopolitanam translatum: decessisseq; Honorij principis tempore, CXIX. natum annos.

Dorotheæ uirgines

Dorothea, Euphemia, Tecla, & Erasina uirgines III. No. Septemb. sub Nerone apud Aquileiam post multa supplicia ab earum patribus qui patrueles erant truncatis capitibus in fluentum proiectæ. Altera Dorothea item uirgo apud Alexandream sub Monxcatio passa. Tertia uirgo tantum apud Cæsaream Cappadociæ Impe. Maximiano.

GN. duilius

GN. DVILIVS Imperator contra Carthaginienses missus suis nauibus manus ferreas cum irrisu hostium instituit. Sic inter pugnandum hostium naues apprehendit, qui uicti & capti sunt apud Siciliam.

Amilco dux

Amilco dux classis Carthaginem fugit, & à Senatu quæsiuit, quid faciendum censerent: omnibus ut pugnaretur clamantibus:

Feci,

Feci, inquit, & uictus sum: sic pœnam crucis effugit: nam apud Pœnos dux re male gesta puniebatur. Duilio cōcessum est honoris gratia, ut prælucente funali & præcinente tibicine à cœna publice rediret, eo quòd primus de nauali uictoria triumphasset, Ex Cæcilio.

Demosthenes orator

Demosthenes orator Atheniensis patre eiusdem nominis admodū paupere, ut qui cultellos factitaret, ab initio Platonem audiuit philosophiæ deditus, mox oratoriæ incubuit. Ac primum quidem cum non esset satis apta pronūciatione, à Satyro histrione correptus est. Deinde cum multitudinem & tumultum expauesceret ac mente excideret, prope littoris marini sonitū dicere adsuescebat, & ut ait Demetrius Phalereus locum subterraneum elegit, ubi totos dies secum agitabat, raso etiam crine ne ob deformitatem foras exire cogeretur. Tertio literam R. difficile enunciabat, quam calculis in os coniectis & locum adcliuem scandendo pronunciare conabatur, ut ore postea soluto faciliore uia uerba decurrerent. Nunquam nisi præmeditatus dicebat: ob quam rem Pytheas solitus est dicere: Demosthenis enthymemata lucernam olere. Alij dicūt hoc Demadis oratoris dictum. Theopompus eum inconstantem fuisse, neq; iisdem rebus aut hominibus longo tempore uti potuisse dicit: notatur etiam auaritiæ & corruptionis, à rege Persarum pecuniam accipere solitus, ut contra Philippum ageret, & ab Harpalo corruptus.

Harpalus

Hic enim Harpalus ob rationes male administratas fugerat ab Alexandro Magno Athenas, ubi aduocato concilio cum Athenienses de eo recipiendo agerent: Demosthenes qui paulò antè dixerat nō esse recipiendum, acceptis postea muneribus ualetudinem simulauit, ac fasciis collum circumligatus dixit se Synangem id est, Anginam pati. Aeschynes uerò perurbane respondisse fertur. Demosthenem non Synangem sed Argyrangem pati, cuius rei gratia actus in exilium paulò pòst cum omnium gratia rediit. Ad ultimum cum Antipatro Alexandri successori latè dominanti infensus esset, ac propterea decernente Demade ut capite plecteretur, aufugit in Calabriam insulam Aegæi maris. Ibiq; cum in templo Neptuni ab Archia Tyrio actore tragœdiarum Antipatri satellite deprehensus esset, sumpto calamo quasi prius epistolam ad Antipatrum scripturus: uenenum illic inclusum exhausit, statimq; moribundus cecidit. Orare causas cœpit annos natus XXVII. Oratio quæ contra Aeschynem de legatione legitur, incertum an fuerit habita. Hic omnium suffragio Græcorum præsertim Dionysii Halicarnassei primas inter oratores obtinet & copia & arte, tum attica elegantia: prælatus etiam ex nostris Ciceroni à Quintil. quod prius fuerit & arte præcellat, sed natura nequaquam. Quorum pulcherrimam comparationem uidere licet in IX. eius operis lib.

Demosthenes dux

Demosthenes dux Atheniensis missus cum Nicia cōtra Syracusas qui Gilippum Syracusanorum Ducem adcersiuerāt auxilio, infeliciter pugnantes ambo: Demosthenes ne ueniret in manus inimicorum, mortem sibi consciuit:

Nicias

Nicias uerò alter dux capi passus est, ut ait Trogus. Plutarchus uerò dicit ambos sibi manus attulisse.

Demosthenes grammaticus

Fuit item alius Demosthenes genere Thrax grammaticus, qui Iliada Homeri & Hesiodi Theogoniam in prosam orationem conuertit. Suidas.

Ebion

EBION Heresiarcha, unde Ebionitæ, Christum solum hominem putant, alioquin uirtute perfectum, nec tantum fidem satis, sed legis ueteris obseruantiam esse necessariam. Quapropter sabbatum simul atq; diem dominicam seruant. Eusebius in histor.

Hecatæus

Hecatæus Milesius historicus celeberrimus temporibus Darei illius qui successit Cambisi Olymp. LX. Auditor Protagore. Suidas.

Ecebolius

Ecebolius Sophista Constantinopolitanus sub Constantino magno Christianus ardentissimus uisus, deinde sub Iuliano principe alius apparuit. Suidas.

Hector

HECTOR Priami filiorum fortissimus interfecit, ut est autor Homerus simul & Dares Phrygius, Protesilaum, Merionem, Boetem, Archilochum, Protenorem, Delphenorem, Darium, Polyxenum, Philippum, Xantippum, Leonteum, Polybetum, Carpedontem, Lepodemonem, Luphorem, Epistrophum, Schedium, Maimentum, Palamonem & Patroclum, in cuius ultionem & ipse demū ab Achille interfectus, loroq; tractus, quo ille quondam ab Aiace donatus fuit. Sicuti & Aiax ensi ab Hectore dono dato incubuit.

Egemon

Egemon Characenus (Est enim Charax Phrygiæ urbs) uersificator scripsit bellum Leuctricum Thebanorum & Lacedæmoniorū. Stephanus.

Egesistratus

Egesistratus Ephesius, ob tribulis sui necem exul Delphos perueniens, quemnam locum coleret consuluit Deum: Cui Phœbus, ubi saltantes uideret rusticos cum coronis oleaginis. Itaq; profectus in Asiam rusticos eo modo cernens: urbem condidit Eleam, autor Pythocles Samius apud Plutarchum.

Egesias

EGESIAS Magnesius orator egregius qui Asiatici styli autor fuit, attico modo qui tunc uigebat immutato. Strabo.

Egesippus historicus

Egesippus historiam scripsit ecclesiasticam V. libris quos habemus à Christi supplicio usq; ad sua tempora rudi stylo. ubi testatur se uenisse Romam sub Aniceto Pontifice, ut ait Suidas. Hieronimus hunc patria Iudæum dicit ac inter sanctos refert.

Egesip. poëta

Alter fuit poeta Comicus. inter fabulas ipsius commemorantur φιλέταιροι. Athenæus. Helladius grammaticus Alexandrinus sub Theodosio iuniore, scripsit Lexicon amplissimum ex ordine literarum. De laudibus item Theodosii. Descriptionem balnei Cōstantiniani. Dionysium siue musas, nonnullaq; alia. Suidas.

Hellanicus

Hellanicus historicus Mitylenæus uixit cum Herodoto apud Amyntam Macedoniæ regem. Quo etiam tempore Euripides & Sophocles. Idem.

Electra

Electra Agamemnonis filia prius Laodice appellata, Argeis ita cognominantibus eam post patris mortem, quòd quasi ἄλεκτρα, id est, sine lecto & matrimonio ad senectutem peruenerit. Aelianus de uaria histo. apud Sophoclem: est eius nominis Tragœdia scripta.

Helena

Helena post mortem Menelai à Megapentho & Nicostrato filiis Orestis fugata in Rhodum ad Polyxo uxorem Tlepolemi peruenit, quæ iussit eam arbori suspendi ob uiri zelotypiam. autor Pausanias.

Helerna

Helerna uerò, eadem & Crana & Carna dicitur, filia Iani apud ostia Tyberina regnabat, donamq; à patre albo sceptro, ac post mortem à Crano fratre ibidem in luco sepulta, cui sacra instituta durabant. Ouid. Adiacet antiquus Tyberino lucus Helernæ. Pontifices illuc nunc quoq; sacra ferunt. Helchesaitarum secta tempore Philippi Imper. & Origenis conualescere cœpit. De qua ipse Orig. in disputatione LXXXII. psalmorum sic ait, Venit quidam iis diebus, qui sibi magnum aliquid & præter cæteros sapere uideretur: adseuerans quandam Helchesaitarum sectam,

Helchesitæ

quæ nuper exorta est. Hi quædam de scripturis refutant, & rursus admittunt nouæ ac ueteris legis testimonia. Apostolum Paulum penitus respuunt. Fidei desertores ob metum, citra mentis intentionem, nihil omnino admittere. Hæc itaq; adseuerant, & librum quendam circumferunt, quem dicunt de cœlo lapsum. Cuius uerba si quis audierit, ueniam delictorum consequatur, aliam præter illam quam Christus dicit.

Eluidius hæreticus

Eluidius Auxentii discipulus imitator Symmachi, diuam uirginem peperisse quidem adseuerat, uti scribitur: uerum postea congressam cum uiro alios peperisse liberos, qui fratres domini sint appellati. Idq; sacris literis contendit & probat perperam interpretando. Cuius insanam opinionem Hieronymus lib. II. egregie confutat.

Eluidius Priscus

Eluidius Priscus dicitur in Prisco.

Ennius poëta

Ennius poëta: Quem Rudiæ genuere ue-

tust*æ*,ut ait Sillius. Ciuitas est Calabriæ. Sed Eusebius Tarentinum eum facit, dicitq; à Catone quæstore Romam translatum in Auentino habitasse: ac unius ancillæ ministerio contentum fuisse: tanta fuit ei siue parsimonia, siue paupertas. Scipionis etiam Africani familiaris erat, quem in bellis semper comitabatur: Sepulcroq; illius demum uoluit inferri. secutus & M. Fuluium Nobiliorem ad bellum Aetolicum, cuius filium erudijt. Ab hoc & Cato senex dicitur literas Græcas didicisse. Vt arte rudis, ingenio maximus taxatur. Quintil. Ennium sicut sacros uetustate lucos adoremus, in quibus antiqua robora non tantam habent speciem, quantam religionem. Scripsit plurima, inter quæ Annales: Bellum Punicum I I. hexametris, quæ sanè amisimus. ex ijs nonnulla Macrobius, quæ Virgilius est ab eo mutuatus manifestat: nã dicere solebat se aurum ex Ennij stercore deducere. Quædam & Gellius ex annali eius X V I I I. Spernitur orator bonus, horridus miles amatur. Haud doctis dictis cunctanter ne maledictis. Miscent inter sese inimicitias agitantes. Non ex iure manu consertum, sed magis armis Res repetunt, regnumq; petunt, uadunt solida ui. Pellitur è medio sapientia, ui geritur res. In choro item Iphigeniæ Ennianæ hæc scripta sunt. Otio qui nescit uti, plus negotij habet, quàm cum est negotium in negotio. Nam cui quid agat cõstitutum est, nullo negotio id agit: sed ibi mentem & animum delectat suum. Elogium sepulcri scribit Cicero in Tuscul. ab eo cõditum. Aspicite ô ciues senis Ennij imaginis urnam. Hic nostrum scripsit maxima facta patrum. Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? uolito docta per ora uirũ. Tria etiam corda se dicebat habere, quòd tribus loqueretur linguis, Latina, Græca, & Osca. Se quoq; esse quintam ex Euphorbo Troiano animam: hæc in Homerum, deinde in pauonem, mox in Pythagoram: postremo in se, ut planè uersus indicat Persianus.

Ennius grammaticus

Ennium post hunc alterum grammaticum scribit Tranquillus fuisse, qui duos libros de literis & syllabis ac metris conscripsit. L. Cottam allegando, qui ait forte hunc fuisse, qui Tragœdias scripsit.

Epaminõdas

Epaminondas Thebanus, primus qui patriæ lumen nomenq; inter Græcos attulit. Si quidem cum Lacedæmonijs congressus multas uictorias ex eis tulit, postremo in bello lancea transfixus occubuit, incertũ uir melior an dux: Nam imperiũ non sibi, ut pleriq; duces, sed patriæ quæsiuit. Pecuniæ diuitiarumq; abstinentissimus, ut ei post tot triumphos ueluti Paulo Aemylio Romæ, sumptus postremo funeri defuerit. Sed & gloriæ honorumq; ambitione procul, quippe qui imperia magistratusq; inuitus ac rogatus inibat. Neq; ab hoc uitæ proposito ratio mortis discrepauit. Nam ubi relatus in castra semianimis audiuit scutum suum seruatum, nec ab hostibus abreptum, ac pro Thebanis uictoriam stare, bene res habet, inquit, atq; ita ueluti gratulabundus expirauit. hæc ex Trogi V I. Aelianus autem eum adeo pauperem fuisse scribit, ut una tantum ueste uteretur, quam si quãdo fuisset opus interpolare aut reconcinnare, domi interim se contineret.

Stesimbrotus

Plutarchus uerò in Parallelis cum Bruto opponit in Stesimbroti filij seueritate, quem in bello eodem Lacedæmoniorum dimissum, donec ipse domũ ad comitia uocatus abesset, cum reuertens præter mandatum cum hoste dimicasse comperit, quanquam uictorem securi percussit.

Ephestiõ dux

Ephestion Macedo unus è ducibus Alexandri: apud quem primas tulit ob pulchritudinem præstantiamq; corporis. Cui rei argumento, quòd cum Alexander deuicto Dareo eius tentoria cum solo Ephestione reuiseret, ubi regiæ mulieres fuerãt, uxorq; Darei obuiam procedens Ephestionem pro Alexandro adorauisset, quòd forma maiore & augustiore uisus esset. cumq; ille repudisset atque regem ostendisset: Alexander ait eam non errasse: sed & illum Alexandrum esse. Hæc Arrianus Græcus de gestis Alexandri. Sed & mortuo quidem non minora beneuolentiæ signa ostendit. Nam teste Plutarcho in ciuitatis, equos mulosq; tonderi, propugnacula quoq; ex muris diripi & præcipitari iussit. Tumulum præterea X I I. milium talentorum ei extruxit, ac cum uti deum coli mandauit: ut etiam Trogus testatur.

Ephestion grammaticus

Ephestion grammaticus Alexandrinus scripsit de metrorum differentia Comicorum, Tragicorum, & aliorum. teste Suida, quod opus adhuc extat.

Ephippius Cumæus

Ephippius Cumæus auditor Isocratis, scripsit historiam ab excidio Troiæ usq; ad sua tempora lib. X X X. nonnullaq; alia. Suidas.

Epicrates

Epicrates orator nobilis Athenis. Cuius meminit Demosthenes in oratione pro legatione. Hic quod propensam ad pectora barbam ferret, Sacesphorus est à Platone in Comœdia uocatus, quasi scutum præferens. ἀναξύνιον Ἐπικράτης σακεσφόρε.

Epicrates Comicus

Alius item comicus. cuius fabulæ sunt ἔμπορος καὶ ἀντιλαΐς.

Epicrates Cyrebion

Alius Aeschynis oratoris necessarius cognomento Cyrebio, ut ait Demosthenes contra Aeschynem.

Epictetus

Epictetus philosophus patria Hieropolitanus. Ciuitas est Phrygiæ Hieropolis. Conditione seruus Epaphroditi cubicularij Neronis principis, corpore claudus, peruenit usq; ad M. Antonini tempora. Huius dissertationes Arrianus tribus uoluminibus Græcè conscripsit eius discipulus. Ipse uerò quædam quæ non extant dicitur composuisse, ut autor Suidas. Hunc dicebat Fauorinus apud Gellium solitum esse dicere, quod pleriq; essent philosophi ἄνευ τοῦ πράττειν μέχρι τοῦ λέγειν. id est, non re, sed uerbo tenus. Insuper duo obseruanda esse præcepta, tolerandam iniuriam, & abstinendum à uoluptate, quæ hoc apophthegmate continerentur, ἀνέχου καὶ ἀπέχου. huius distichon ponitur à Macrobio:

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Quod uerti sic potest.

Seruus Epictetus genitus sum, corpore claudus:
Paupertate Irus, dijs at amicus eram.

Epicurus

Epicurus Atheniensis annos natus quatuordecim philosophari cœpit in hortis, ut est autor Demetrius Magnesius. Summum bonum, non ut Aristippus, in uoluptate corporis, sed in doloris uacuitate ponebat: Quapropter in principijs epistolarum εὖ πράττειν scribebat, id est, bene rem gerere seu benefacere: cum alij ὑγιαίνειν scribunt, id est, Sanum esse siue ualere. Honestam uitam & tenuem uictum diligebat, quòd parabilior esset, & anxietas animi in parandis lautioribus epulis uitabatur. Dialecticam damnabat, quando philosophia simplicibus ac proprijs rerum uocabulis comprehendi posset. Deos & prouidentiam & officium in uita tollebat, sibiq; tantum consulebat, omnia fato agi existimans. Metrodorum Lampsacenum unicum in uita comitem & familiarissimum habuit. Audiuit Xenocratem, scripsit & opera nonnulla non extantia, quæ à Diogene commemorantur.

Epicarmus

Epicarmus Cous auditor Pythagoræ, reliquit de natura rerum, deq; medicina commentarios, qui adhuc extant in bibliotheca Vaticana.

Epimenides

Epimenides Cretensis tempore Pythagoræ, ut Apuleius scribit I I. floridorum, missus à patre Agisarcho in agrum ad custodiendum pecus, in quodam antro obdormiuit annos L X X V. Experrectus cum uideret omnia mutata, domum reuertens à fratre omnia didicit. Quamobrem pro deo est habitus. Idem Atheniensibus pestilentia laborantibus dixit, ciuitatem purgari oportere. Itaq; cum rogatus eò uenisset, iussit oues albas atq; nigras apud Ariopagum immolari. Reuertens deinde domum, oblatam ab eis pecuniam renuit. Meminit huius & Plato in primo & tertio de legibus. Suidas item de ipsius sopore mentionem facit. dicitq; ob longam eius ætatem, prouerbium manasse in rebus obsoletis. Pellis Epimenidia. Preterea uersificat

sificatorem fuisse, Cui Diogenes adstipulatur, poëmataq; eius enarrat Plutarchus in Solone scribit hunc Cretensem ut nouum Curetum existimatum, ac uatem maximè religioneq; præstantem adcersitum ab Atheniensibus, & in Solonis receptum amicitiam, ad leges ei condendas maximo adiumento fuisse. Cum Munichiam quandoq; uidisset, dixisse quàm parum prouident Athenienses: nam celeriter locum delerent, si ex eo futura prospicerent mala. Quod postea euenit.

Epiphanius sophista

Epiphanius sophista patria Petræus scripsit προγυμνάσματα, id est præexercitationes: præterea declamationes, orationes in genere demonstratiuo. Suidas.

Epiphanij præsules

Epiphanius alius, prius Salaminius, deinde Cypri præsul. scripsit contra omnis hæreticos orationes, quæ Panaria appellauit: & alia multa, quæ à doctis ob res, ab idiotis ob uerba leguntur. Decessit in ultima senectute. De utroque Suidas. Fuit item alius Præsul Ticinensis, relatus in numerum sanctorum: qui à Theodoto Gothorum rege pecuniam ad redimendos in Gallia captiuos impetrauit.

Epitherses pugil

Epitherses ut est autor Pausanias, Metrodori filius ex Erythris Ioniæ, nobilis pugil, in quatuor certaminibus uictor.

Epitherses sculptor.

Alius item sculptor, Lysippi discipulus, ut autor Plin.

Epitherses grammaticus

Alius ex Nicea Bithyniæ grammaticus, qui de Atticis dictionibus scripsit: ut autores Strabo, & Stephanus.

Ephorus

Ephorus Cumæus, Theopompus Chius, clarissimi historici, discipuli Isocratis, alter freno, alter Theopompus calcaribus indigebat: ut ait Quintil.

Ephorus iunior

Ephorus item Cumæus iunior scripsit Galieni principis historiam libris XXVII. præterea Corinthiaca. & alia. Suidas.

Ephren Syrus

Ephren Syrus apud Edessam diaconus multa Syro sermone composuit: tātæ alioqui dignationis, ut post sacras lectiones in quibusdam ecclesijs eius scripta publice legerentur. Decessit sub Valente principe. In hanc ferè sententiam Hieronymus. Hunc autorem prius in Græcum sermonem translatū Ambrosius monachus Camaldulensis in Latinum uertit: plures uidelicet sermones, inter quos unum in laudem fletus & uituperationem risus. Hic etiam quædam cantica ab Armodio quodam hæretico composita, conuersis in ritum orthodoxum uerbis atq; sententijs pulcherrime interpolauit: quæ in tēplis canūtur. autor Socrates in sacra historia.

Ephrē Grecus

Ephren alius Græcus abhinc annos CC. qui uitas principum Constantinopolitanorum Iambico carmine scripsit: quod opus in bibliotheca Vaticana cernitur.

Eratosthenes

Eratosthenes Cyrenæus discipulus Aristonis Chij & Callimachi poëtæ, ex Athenis à Ptolemæo Euergete adcersitus usq; ad Ptolemæum quintum durauit: Plato minor à quibusdam ob doctrinam uocitatus. præfuit bibliothecæ regiæ, successor Callimachi, excessit annorum LXX. sibi cibo sponte subtracto, quòd diu per morbum torquebatur: relictoq; nobili discipulo Aristophane Byzantio, cuius postea Aristarchus auditor fuit. Scripsit præter Philosophiam poëmata, historias, Astronomica. De sectis plures dialogos. Suidas.

Ergoteles

Ergoteles Cretensis nobilis Athleta per seditionem patriæ secedens in Siciliā apud Himeram ciuitatem, Himerus est dictus: ubi non minorem reperit seditionem inter Gelonem & Hieronem excitatam: qua tandem composita obijt in olympia, cursuq; uicit: cui Pind. hymnum dicauit illum: λίσσομαι παῖ. ζηνὸς ἐλευθερίου:

Eriphus

Eriphus comicus poeta eius fabulæ sunt αἴολος, πελταστής, μελίβοια: ut Athenæus in XIIII. Dipnosophistarum.

Heraclides sophista

Heraclides Lycius domi uir clarus, clarior etiam sophistica facultate, cum throno Atheniensi excidisset, Smyrnæ docuit ubi in honore maximo fuit. Dicunt eum olim apud Seuerum principem extemporali facultate dicentem audiens præsentibus exterritum sermone excidisse, Solus sophistarum ad hanc artem industria, & labore, natura minime iuuante contendit. Est eius non iniucundum uolumen quod laus laboris inscribitur. Apollonius Naucratita eius æmulus in orationibus eum ut laboriosum & ingenio tardum insectatur. Audiuit Hadrianum & Chrestum sophistas. Decessit octogenarius domi, superstite filia tantum & nonnullis libertis: quibus Rhetoricam reliquit, quæ agellus erat X. talentorum, auditorum mercede sibi comparatus. Hæc ex libro Sophistarum Philostrati.

Heraclides grāmaticus

Fuit item alius è Mopso Ciliciæ oppido grammaticus: ut Steph.

Heraclides pictor

Alius Macedo nobilis pictor qui initio naues pinxit. Captoq; Perseo à Paulo Aemylio Athenas cōmigrauit: eodem tēpore quo & Metrodorus philosophus & pictor: ut Plin.

Heraclides philosophus

Heraclides itē Ponticus philosophus Athenas concessit, Platonem, deinde Aristotelem audiuit. Reliquit ingenij monumenta quæ non extant. Vir fuit mollioris habitus: ut pro Pontico Pompicus uocaretur. ut Diogenes autor. Demetrius Magnesius tradit illum nutrisse draconem quendam, iussisseq; eum feretro post mortem imponi: ut ex hoc putaretur ad deos migrasse. Plures huius nominis à Diogene commemorantur: hi tamen quos commemorauimus, præcipui.

Heraclitus philosophus

Heraclitus penultima producta. sic enim Græcè ἡράκλειτος, Hic Ephesius philosophus, ut tradit Suidas, nullum inuenitur habuisse præceptorem: tantum natura & diligentia solus profecit: quidam tamen audisse Xenocratem & Hippasum Pythagoricum uolunt. Floruit temporibus ultimi Darei, scripsit poëtice multa, ab Aristot. testis sæpe citatur. Cum esset hydropicus medicum spreuit. Sed oblitum bubulo fimo soli se siccandum præbens dormiebat, ex quo à canibus dilaceratus est. Suidas.

Heraclitus Christianus

Tradunt & Hierony. & Eusebius alium Heraclitum Commodi Seuériq; principum temporibus, in Apostolum commentarios edidisse.

Heracleon

Heracleon Aegyptius grammaticus docuit Romæ, scripsit enarrationem in Homerum & Lyricos. Suidas.

Heracleas Præsul Alex.

Heracleas præsul Alexandrinus summus antea philosophus, factus Christianus scholæ præfuit Alexandrinæ: deinde ecclesiæ Demetrij successor. De quo Origenes multa apud Eusebij historiam lib. II. Eius etiam Africanus in quadam Chronica meminit, ubi Alexandriam se dicit properare, Heracleæ fama permotum.

Plutarchus

Fratrem hic habuit Plutarchum, qui item eodem teste Origene è philosophia ad fidem sacrasq; literas cōuersus, martyrium insuper Christi causa pertulit.

Erasistratus

Erasistratus medicus, qui primus morbum cognouit Antiochi, ob amorem Stratonices nouercæ.

Hermagoras rhetor

Hermagoras Aeolides Carion cognominatus, rhetor egregius: scripsit artem Rhetoricam libris VI. De diligentia orationis. De decoro. De elocutione. De figuris. Docebat Romæ post Cæcilium Augusti tempore. decessit iam senex.

Hermagoras philosophus.

Fuit item alter Amphipolita philosophus, discipulus Persei: qui plures scripsit Dialogos. Suidas.

Hermagoras martyr

Alius martyr sub Nerone ciuis ac præsul Aquiliensis Marci discipulus, locoq; ipsius apud eam ciuitatem dimissus, ubi securi percussus unà cum Fortunato diacono fuit IIII. Eid. Iulij.

Fortunatus

Hermogenes

Hermogenes è Tarso XV. natus annos sophista adeo probatus; ut fama eius ad auditorium M. Antoninum principem excelluerit, ab eoq; munera egregia tulerit. Deinde tempore procedente, eum facultatis habitum deperdidit, nulla morbi caussa: ex quo inuidis cauilli materiam præbuit dicentibus proculdubio uerba esse alata: secundum Homerum ἔπεα πτερόεντα. Ea siquidem deposuisse Hermogenem pennarum modo. De hoc item Antiochus sophista dicebat: Hermogenes in pueritia senex, & in senectute puer. Quapropter cum ad ultimam senectutem peruenisset pro contempto habebatur. Ex Sophistis Philostrati.

Hermocrates Phocensis

Hermocrates Phocensis, clarus sophistica facultate. Antipatri, magistri epistolarum Seueri principis, filiam haud forma bona inuitus imperatore compellente duxit. Ex quo cuidam è familiaribus interroganti: quando Anacalypteria duceret, id est mundum & munera sponsæ, ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύπτειν, quòd est manifestare & pa-

lum ferre: facetè respondisse fertur. Encalypteria potius, id est quasi abscondenda. haud deinde multo post eam abdicauit Ex Sophistis Philostrati.

Hermes Trismegistus

Hermes Trismegistus philosophus Aegyptius post Mosen fuit. cuius tempore in Aegypto studia philosophiæ clarere cœperunt, cum antea tantum circa Astronomiam & huius generis disciplinas doctrina uersaretur, quæ ad exercendum ingenium magis quàm ad illustrandum animum ualent. Scripsit lingua patria Dialogum in Latinum sermonem postea conuersum: ubi Asclepius introducitur. Deum omnino unum opinatur omnium conditorem, erroremq; fatetur parentum suorum, qui superstitiones Idolorum inuenerint, eaq; quandoq; perituras uaticinatur ac pariter dolet. In hanc sententiam August. lib. VIII. De ciuitate Dei, ubi eundem Hermetem reprehendit: quasi pugnantia sit locutus, quòd cum patriam superstitionem deriserit: eam tamen quandoq; perituram doluerit. Suidas uerò dicit eum uocatum Trismegistum quòd consentanea ferè Trinitati senserit de Deo, morientemq; hæc fuisse precatū: O cœlum magnū Dei sapiens opus: teq; ò uox patris quam ille primam emisit, quando uniuersum constituit mundum: adiuro per unigenitum eius uerbū & spiritum cuncta comprehendentem: Misereminí mei.

Hermes Aegyptius

Hermes alter item philosophus Aegyptius, auditor Syriani sophistæ, condiscipulus Procli sub Hadriano principe: uir non minori iustitia quam doctrina præditus. Nam si quid empturo minus iusto pretio indicaretur, ipse nihilominus iustum promebat. Siquid uerò contrà ipse dans iusto minus acciperet, non ultra appetebat. Moriens iurauit & immortalem se esse & incorruptibilem habere animum. hæc Suidas.

Hermetes martyres

Hermes item martyr præsul Philippopoleos inter LXXII. discipulos ponitur Dorotheo. Paulo autem commemoratur in Epist. ad Roma. Scripsit librum, in quo dixit Christum forma pastoris ei iussisse, ut pascha die dominico celebretur, qui a Latinis non recipitur. Sepultus apud Baptisterium ex facultatibus Praxedis constitutum: ut autor Hieronym. cuius festum VII. Idus May. Alius martyr sub Hadriano præfectus urbis, factus Christianus ab Alexandro Pont. unà cum Theodora sorore ac tota familia. seruis uerò CCL. cuius festum V. Calē. Septemb. sepultus uia Salaria.

Hermeas dux

Hermeas e Caria dux inclytus Antiochi magni, qui cum eo & Taurum pertransijt & res magnas gessit. Ad extremum ab eo ob suspicionem interfectus una cum coniuge & liberis qui erant Apameæ. Polybius.

Hermippus

Hermippus Athenensis poeta antiquæ comœdiæ, altero captus oculo, frater Myrtili comici, scripsit fabulas XL. Fuit item alter Hermippus Berytius, discipulus Philonis Biblij qui multa composuit sub Hadriano principe. Suidas.

Hermodorus philosophus

Hermodorus Siculus, auditor Platonis: huic initio datum est, quod quæstui philosophiam habuerit, dicta quæ sub præceptore audiuerit colligendo, ac dein in Sicilia uendendo. Hæc ex lib. Colonarum nuper inuento.

Hermodorus architectus

Hermodorum alterum architectum Cicer. de oratore commemorat.

Eros.

Eros cognomentum Romanorū multis usurpatum. Proximis hinc annis in Iudæorum platea effossa ueterum ædificiorum ingentia marmora. ubi hæc erat inscriptio. C. Verres Eros dissignator Cæsaris Augusti.

Erostratus

Erostratus templum Dianæ Ephesiæ incendit, nominis ac famæ libidine: ex quo cautum ne quis eum postea nominaret, aut scriptis traderet.

Herodotus

Herodotus Halicarnasseus scripsit historiam, lib. IX. quorum quilibet Musæ nomine inscribitur. Cœpit à Cyro Persarum rege. Secessit in Samum offensus Lygdami tyrannide, qui tunc in patria regnabat. eo expulso rediit. Postremo inuidiæ ciuium obnoxius sponte Thurium concessit Atheniensium coloniam, ubi extinctus est & sepultus: licet aliqui Pellæ dicant. Suidas. Hic Ionice scripsit lector Thucydide. Quapropter hunc Liuio, illum Sallustio ex nostris Quintil. comparat.

Hermolaus grammaticus

Hermolaus Constantinopolitanus grammaticus, scripsit ad Iustinianum Imp. Epitomen in librum Stephani grammatici de urbibus, ut Suidas autor.

Hermolaus Alexandrinus

Memoratur & ante hunc alius, qui contra Alexandrū coniurauit.

Hermolaus sculptor

Alius item Plinio sculptor, inter eos qui Cæsarum domos signis nobilibus repleuere. Alius presbyter & martyr, sub Maximiano apud Nicomediam, Roma oriundus, translatus inde Venetias in basilica S. Simeonis. Hic in fide instruxit S. Sabinam uirginem Romanam.

Herodianus

Herodianus Alexand. grammaticus, Apollonij etiam grammatici & filius, & discipulus: floruit sub M. Antonino principe. Scripsit de arte grāmatica teste Suida: præterea imperatorum historiam, quæ ad nos haud integra peruenit.

Heron

Heron Athemensis orator scripsit commentarios in Herodotum, Xenophontem, Thucydidem. Suidas.

Herophila sibylla

Sibyllini libri

Herophila, uocata Sibylla Erythræa, quæ Tarquinij tempore Romā uenit cum libris IX. ut ait Gel. è quibus sex, quòd spreti essent, concrematis: reliqui adseruati, & ingruente aliqua calamitate pro tempore aditi, à Duumuiris: deinde X. uiris super his creatis: postremo cum Capitolium flagraret deperditis XV. uiri constituti, qui apud Erythram & in omni Græcia huiusmodi libros conquirerēt. Tresq; item reperti, quibus postea usi fuere.

Herophila Athenais

Est altera Herophila Athenais, quæ Alexandro dixit, filiū eum esse Iouis. Apparuit post Sibyllam Erythræam, atq; ei similis, autor Strabo. Est & Cumæa, & Phrygia omnes autem numero IX. quæ de Christo sunt probe uaticinatæ: & Lactantio lucidenter, ac ordine descriptæ. Herodū prosapiam ac gesta in Geographia in Hierosolymæ descriptione narraui.

Herodes Atticus

Quapropter hic tantum Herodem Atticum dicam, è Philostrati autoritate, cuius uitam pluribus ille explicuit. Hic Athenis natus, nobilitate generis, potentia simul & sophistica facultate præclarus, genus ex Aeacidarum sanguine ducebat, patre Attico, cui diuitiarum initium ex thesauro prope domum reperto fuit. Itaq; eò Atticus peruenit magnitudinis, ut sub Hadriano multis in Asia præsideret ciuitatibus, centum boues uno Mineruæ die sacrificaret. Moriens uerò quotannis Mnam populo Attico uiritim legauit. quod Herodes minime seruasse dicitur. Itaq; stadium quod Athenis ædificauit, opportuno cauillo Panathenaicum uocabatur, quòd uidelicet ex ea pecunia quæ cuiq; eorum surrepta esset, illud extruxisset. Theatrum item Athenis, Regillæ extinctæ uxoris nomine dicauit, alterū Corinthi. In Isthmo duos nobiles Colossos: Isthmi uidelicet, & Amphitrites. In templo Melicertæ delphinum. Delphis stadium Apollini Pythio, in Olympo Ioui fontem, circa Maliensem sinum Balineas salutares. Ciuitates quoq; ornauit. Canusium in Italia introductis aquis. Oricum in Epiro, & alia cōplura. Filium Atticum summa uecordia iuuenem, luxuriæq; omni deditū, tum etiam literarum indocilem habuit: ex quo patri uenit in mentem, XXIIII. et pueros æquales cum eo educare, qui nominibus literarum uocarentur, ut earū memoriam præsenti conuersatione teneret. Qua diffidentia illud Homericum familiæ suæ uaticinari solebat, conuersa una tantum dictione: Vnus & is stultus domui dimittitur ample. Quapropter in testamento ei tantum bonis maternis relictis, cætera alienis diuisit hæredibus. Quod Athemensibus sanè inhumanum uisum est, non cōsiderantib. Achillem, Pollucem, Memnonem suos alumnos extinctos, haud secus quàm ex eo natos plorasse, quòd ingeniosos optimaq; præditos indole cernerent. Inter præceptores plurimos Polemonem & Fauorinum præcipuos habuit. Diligentia ac labore aliqui tanta, ut cum doctiss. omnium esset, studia nunquam intermitteret: uel inter ipsas epulas, uel noctis interuallis excitatus. Nam cum alijs alia in eloquētia natura dederit: huic omnia simul. In dicendo sublimis habitus, ornatu non dithyrambico: neq;

uerba

uerba ex poëtica mutuãdo,ſed receptiſſima. Breuitate alio-
qui accommoda rebus. Et in defenſionibus uehemens & gra
uis. Atticæ linguæ ſobrius imitator. Nã ſuperfluus ineptusq;
Atticiſmus barbarum ſapit. Oportet igitur tanquã ſolis ra-
dios in oratione ſplendeſcere. Vox ei Tragœdorũ haud ad-
fectata,ſed facilis,ac tempori accommodata. Habebat & fi-
gurarum uarietatẽ,& cum perſpicuitate receſſum. Ob ſplen
dorem & magnitudinem orationis à quibuſdam ſiccitatem
Orator ſaginatus amantibus,Orator ſaginatus eſt appellatus. Adoleſcẽs quon
dam in Pæonia coram M. Antonino imperatore excidiſſe
fertur. Quod claris quandoq; euenit oratoribus, ut Demo-
ſtheni coram Philippo,qui tamen reuertens Athenas ac de-
perdita Amphipoli,honores,coronasq; adſecutus eſt. At He
rodes ignominiæ tædio adfectus,ad Iſtrum ſeceſſit quaſi mo
riturus:tantum uitam eloquentiæ gloriæ poſthabuit. Exceſ-
ſit Marathone anno ætatis L X X I I I. relatus Athenas le-
ctica,& omniũ lacrymis in Panathenaico ſepultus eſt. Hæc
ex Philoſtrato. Huius etiam Herodis apud Gellium frequẽs
Erſilia mentio. Erſilia Romuli coniunx, precibus captarum fati-
gata uirum rogauit,ut parentibus earum ueniam daret, &
eos in ciuitatem acciperet: ita rem coaleſcere concordia
Eſdras poſſe.facile impetratum. Liuius in primo. Eſdras ſcriba
Hebræus,incenſam legem à Chaldæis,reuertentibus Hiero-
ſolymam Iudæis facta ab Artaxerxe poteſtate, diuino ſpiri-
tu reſtituit,totamq; ueterem legem in lib. X X I I. digeſſit.
Heſiodus Heſiodus poeta Cumæus,puer olim unà cum patre Dio,
& matre Pychmede ex patria migrantibus, Aſcram Bœo-
tiæ oppidũ perductus eſt. Cuius ipſe meminit in Ergis. Scri-
pſit poemata Theogoniam, Aſpida, Heroidum mulierum ca
talogum, Epicedium in quendam Batracum, quem dicunt
dilexiſſe. Præterea erga & Hemeras. Deceſſit iugulatus
noctu ab Antipho & Crimeno fratribus, putantibus per er-
rorem ſororis interfectorem aggredi. Fuiſſe dicunt nonnul-
li antiquiorem Homero. Porphyrius autem pluresq; alij
poſt eum annis centum, ante uidelicet primam Olympiada
annis X X X I I, autor Suidas. Ipſe uerò de ſe teſtatur uicto-
rem fuiſſe ex uerſibus in tripode ſcriptis apud Heliconem.
Pauſanias dicit eum in certamine muſicæ fuiſſe repulſum,
quod non didicerat unà cũ cantu citharizare. Primus agri-
culturæ præcepta tradidit,ut Plin.lib. X I I I I. ſcribit. Idem
teſte Auguſtino lib. I. de Concor. primus fabulas ſcripſit.
Adſtipulatur & Quintilianus lib. V. Fabula etſi ab Aeſopo
nomen accepit,quia uidetur primus earũ autor Heſiodus,
nomine tamen Aeſopi maxime celebrantur. Idem lib. V I I I.
Heſiodus raro adſurgit,magnaq; pars eius in nominibus oc
cupata: eſt tamen utilis circa præcepta. Daturq; ei palma in
illo mediocri genere. Aſpida Heſiodi Ariſtophanes gram-
maticus eſſe non putat,ſed alterius Homericam Aſpida imi-
tari uolentis. Steſichorus tamen ipſius eſſe teſtatur. Argu-
mentum eius, Hercules cum Iolao auriga ſuo proficiſcens
contra Cygnum Martis filium,cum ſimul cum Ceica eius
ſocero propè iam uicerat,niſi Mars illi clypeum obtuliſſet,
fabulis adnotatum. Theogonia deorum genealogiam & fa-
Heſychius bulas narrat. Heſychius Mileſius ſub Anaſtaſio principe ſcri
pſit Onomatologion,id eſt catalogum nominum quæ clarue-
runt. Quorum epitome Suidas ſe fatetur uſum fuiſſe. Com-
poſuit & hiſtoriam lib. V I. in quibus complectitur tam Ro-
ma.imperatorum quàm aliarum gentium & tyrannorum
Eubulus res geſtas uſq; ad ſua tempora,ut ait Suidas. Eubulus Cer-
tius Athenienſis mediæ comœdiæ poeta. Fabula ipſius μη-
Euangelus νόρισ. Fuit Olymp. X C I. Suidas. Euangelus poeta co-
micus, ipſius eſt fabula ἀνακαλυπτόμενος, ut ait Athe-
næus. Scripſit & de re militari, ut Plutar. in Philopœmene
Eudemus meminit. Eudemus orator & Megalophanes Megalopo-
lis cum Archelao in Academia plurimum uerſati præce-
ptores fuere Philopœmenis Megalopolitæ ducis, ut memi-
nit in eius uita Plutarch. Scripſit Eudemus dictionarium ex
ordine literarum ualde utile,quo utuntur, excellentes etiam
uiri, ut ait Suidas. Eudoxus Gnidius aſtrologus nobilis Eudoxus aſtrologus
Platonis æqualis, tris habuit filios, Attidem, Delphidem,
Philadem,ſcripſit de Aſtrologia uerſib. & octoeterida.hæc
Suidas. De eodem Plutarch. ſic ait. Eudoxus & Architas pri
mi Geometriam uarijs celaturis exornantes, hanc machina-
mentorum artem inchoauere. Ipſiusq; Geometriæ rationes
difficilesq; demonſtrationes per ſenſum & inſtrumẽtorum
exempla edidere. Quapropter in eos inuectus eſt Plato,
quòd Geometriæ dignitatem ſuſtuliſſent, quam à cogitatio-
ne & rebus incorporeis ad ea quæ ſenſibus perciperentur
declinaſſent, quaſi ad ſui uſum corpore & mercenaria indi-
geret inertia. Hoc pacto fabricandorum induſtria machina-
mentorum, à Geometria dilapſa ſecernitur, ac diutius à phi
loſophia neglecta una militaribus adnumeratur artibus:
Hæc ille. Diogenes autem refert hunc Eudoxum non ſolum
aſtrologum, ſed & geometram & medicum fuiſſe. In eaq;
diſciplina Philiſtione Siculo præceptore, in Geometria Ar-
chita uſum fuiſſe. Præterea primum curuas lineas inueniſſe,
floruiſſeq; Olymp. C I I I. Eudoxus Gnidius ſophiſta à Philo
ſtrato ponitur, pluresq; alij hoc nomine claruere. Eudo- Eudoxus præſul
xus etiam præſul Conſtantinopolitanus Arrianæ ſectæ imi-
tator, Valentem principem de ſacro fonte leuauit. Cuius
etiam tempore obijt, ſucceſſit alter Arrianus Dimophilus.
Contra hunc Eudoxum & Macedonium celebrata ſecunda
generalis Synodus præſulum C L. Conſtantinopoli, Damaſi
Pont. & Theodoſij ſenioris tempore. Hi negabant ſanctum
ſpiritum eſſe Deum, ubi Macedonio deiecto qui ſedem Con-
ſtantinopolitanam uſurpauerat, ſurrogatus eſt Nectarius in
præſulatu. Interfuere concilio, Gregorij duo, Niſſenus &
Nazianzenus anno C C C L X X X V I I. Ex hiſto. triparti- Eunomius citharœdus
ta. Eunomius Locrenſis citharœdus: huius ſtatua Locris
in Italia oſtenditur, quæ inſidentem citharæ cicadam habet.
Nam cum in certamine cum Ariſtone Rhegino muſico,
chorda una fracta defeciſſet, cicada ſuperuolans aſtitit, quæ
ſupplementa uocis faceret. Strabo. Eunomius alter præſul Eunomius hæreticus
Cyzicenus ſub Valente principe Arrianæ hæreſeos ſecta-
tor, diuinitatem negabat in Chriſto, uir corpore & animo
leproſus, & exterius interiusq; morbo regio corruptus.
Arte tamen dialectica præpotens, plurima cõtra fidem ſcri-
pſit, & diſſerendi leges ſuis ſectatorib. dedit: unde etiã nunc
Eunomiani appellantur. Hunc duo Gregorij Nazianzenus
& Niſſenus præſules acriter ſcriptis confutauerunt, quæ
adhuc extant. Sed Niſſenus latius. Ruffinus in X I. hiſtor.
Eumolpus Eleuſinus uel Athenienſis filius fuit Muſei: ut Eumolpus
autem placet nonnullis diſcipulus Orphei, uerſificator ante
Homerum fuiſſe traditur. Suidas. Eugenius ex Auguſtopo Eugenius
li Phrygiæ ciuitate grammaticus, docuit Cõſtantinopoli im-
perante Anaſtaſio. Idem. Hoc item nomine plures marty-
res. Hugenia uirgo Romana & martyr dicitur in Hya- Eugenia
cintho. Eulalia uirgo Barcinonenſis martyr in patria ſub Eulalia
præſide Daciano, tempore Maximiani. Euſtorgius Græ- Euſtorgius
cus, miſſus ab Imper. Conſtant. legatus ad Mediolanenſes, ab
eiſdem præſul electus acceptare prius noluit, quàm Dominus
adſentiretur, qui quieuit in eadem urbe I I I. Eid. Aprilis.
Hic etiam corpora Magorum Mediolanum è Conſtanti-
nopoli traduxit, idemq; inter ſanctos relatus. Euagrius Euagrius
monachus, ad quem ſunt Hieronym. epiſto. antequàm eſſet
Chriſtianus, philoſophiæ ſtudijs deditus, deinde Conſtanti-
nopoli à Gregorio Nazianzeno diaconus factus, protinus
in Aegyptum ſeceſſit ad duos Macarios eremitas, qui tunc
ſanctitate florebant. Cum his igitur perſanctæ uiuens multa
compoſuit religioni utilia. de uita monachorum, qui liber

Monaſticus inſcribitur: præterea propoſitiones L X. ad
contemplationem pertinentes, quas Gnoſtica problemata
appellauit: Inſuper & uerſibus opera duo, unum ad mo-
nachos in cœnobijs uel itineribus conſtitutos, alterum ad
uirgines. Autor Socrates in hiſtor. tripertita. De hoc item
Euagrio Hieronymus dicit, acris & uehementis ingenij
fuiſſe, conuertiſſeq; in Latinum ſermonem uitam diui An-
Euphronius tonij ab Athanaſio compoſitam. Euphronius poëta Priapi
carmen ſcripſit, ubi Deum Orneatam eum uocat. Sunt Or-
neæ oppidum apud Corinthum à flumine dictum, ubi erat
Euthymus Priapi ſacellum. Stra. Euthymus pugil, patria Locrenſis
ex Italia, robore ingenti fuit, ſaxum miræ magnitudinis al-
latum humeris ante portam Locrenſium ſtatuit, quod mira-
culi gratia uiſebatur. Et Temeſæum quendam heroa, ad red-
denda quæ rapuerat omnibus magno fœnore compulit, ex
quo prouerbium manauit in eos qui contra ſis quæſtum fa-
Cecinus flu. cerent, Temeſæum genium. Deinde cum circa Cecinum am-
nem obuerſaretur, e ueſtigio ex oculis euanuit. Hæc Aelia-
nus de uar. hiſto. Meminit eius Plin. Pauſanias item in eandem
ferè de eo ſententiam loquitur. Dicit enim poſt multas uicto
rias in Italiam reuertiſſe, poſtq; Olymp. L X X X V I I.
Temeſæum uiciſſe genium loci, quem comitem Vlyſsis
fuiſſe, ab oppidanisq; quia uirginem conſtupraſſet interem-
ptum ferebant. Ob id uagari laruas eius, & niſi placaretur
quotannis oblata uirgine, graſſari ſolitas. Has igitur Euthy-
mum compreſsiſſe, liberata uirgine quam deuouerant, & in
matrimonium ducta, uixiſſe diutius & inſolito modo extin-
Euemerus ctum eſſe. Euemerus Meſſenius, antiquiſsimus hiſto. teſte
Lactantio lib. I. Inſtit. Iouis, cæterorumq;, qui dij putantur
geſta collegit, ac hiſtoriam finxit, ex titulis & inſcriptioni-
bus ſacris, quæ in templis antiquiſsimis habebantur: quam
hiſtoriam Ennius poëta interpretatus eſt. Græcia uerò miro
Euphranor recepit fauore, ut ſacrã appellauerit. Euphranor Iſthmius
pictor, emicuit Olymp. C I I I I. Inter fictores etiam com-
memoratur. Fecit Coloſſos, & marmora, & ſcyphos ſcul-
pſit, docilis ac laborioſus ante omnis. Hic primus expreſsit
ſigna heroum, Symmetriamq; uſurpauit. Sed fuit in uniuer-
ſitate corporum exilior, capitibus articulisq; grandior, uo-
lum na quoq; compoſuit de Symmetria & coloribus: opera
Eupompus eius multa commemorat Plin. Eupompus Macedo item
pictor æqualis Zeuſidis, Olymp. X C V. arithmeticæ & geo
metriæ peritus, ſine quibus negabat artem poſſe perfici: do
cuit neminem minoris talento ann. X. quam mercedem ei
Apelles & Melanthius dedere. Huius autoritate effectum
eſt, ut in tota Græcia pueri ingenui ante omnia Antigra-
phicem, hoc eſt, picturam linearem in ludo docerentur, re-
Euodianus ciperenturq; ea ars inter liberales. Plinius. Euodianus
Smyrnæus Sophiſta Ariſtoclis diſcipul. profitebatur Rom.
Euphorbus ubi filium chariſsimum amiſit. Ex Philo. Euphorbus Tro
ianus Panthi filius, qui Patroclum uulnerauit, interfectus ab
Eutyches abbas. Achille. Eutyches Cõſtantinopolitanus abbas. Tertius poſt
Manetem & Apollinarem, aliũ adfirmabat eſſe Chriſtum,
aliud uerbũ Dei, Negabatq; Chriſti carnem noſtræ ſimilem:
nec in patre duas in eodem ſuppoſito naturas eſſe. Sed de
cœlo corpus deſcendiſſe dictitabat, ac in uirginis uterũ tan-
quàm ſolis radios penetraſſe, ut uiſum ſit ſanè ex muliere
generatum, quamuis uerè generatum non ſit. Suidas. Contra
Eutyches poëta hunc celebrata quarta ſynodus. Fuit alter poëta Comicus ex
eius fabulis eſt ἄωρος ἢ ἐπιφθονῶν. Athenæ. Eutychij &
Eutychiani Eutychiani, plures appellati martyres traduntur. Eutro-
Eutropius presbyter pius presbyter, Afer genere, diſcipulus Auguſtini, ut tradit
Ptolemæus Lucenſis, qui uiros illuſtres commemorat. ſcri-
pſit Epitomen Romanæ hiſtoriæ, ab urbe condita uſque ad
Valentem principem & Iouinianum. Præterea duas epiſto-
las conſolatorias ſatis probatas ad duas ſorores, quæ reli-
gionis ac uirginitatis ſeruandæ gratia à parentibus fuerant
exhæredatæ, ut teſtatur Gennadius Maſsilienſis. Alter præ- Eutropius præſul
ſul Auriſicenſis Iuſtiniano imperante ſanctitate clarus.
Eutidemus Maſsilienſis præceptor Apollonij Tyanei. Eutidemus
Eupolis Athenienſis, antiquæ Comœdiæ poëta X V I I. Eupolis
agens annũ cœpit clarere, ſcripſit Dramata X V I I. Deceſ-
ſit naufragio nauigans in Helleſpontũ uigente bello contra
Lacedæmonios. Ipſius ſunt ἀστράτευτος ἢ ἀνδρόγυνοι.
Suid. Alter filius Niciæ Athenieñſis, qui prima nocte nuptia-
rum ex ruina thalami unà cum uxore extinctus eſt. In libro
epigrammatum. Εὔπολιν ὡς γλυκερόν τε Γλυκέριον. ὧν
ὑμέναιον Εὔβοιον ἐν πρώτῃ νυκτὶ πεσὼν θάλαμος. Ouid.
in Ibim. Sit tibi coniugij nox prima nouiſsima uitæ, Eupolis
ut perijt & noua nupta modo. Euripides Athenieñſis poëta Euripides
Tragicus, natus quo die Xerxes rex ab Athenienſib. fuga-
tus eſt. Fuit primo in Rhetorica Prodici diſcipulus, deinde
Socratis in Philoſophia, ad Tragœdiã conuerſus, ſecutus eſt
Anaxagoram. Athenis diſcedens uenit ad Archelaũ Mace-
doniæ regem, apud quem in honore fuit, ueneris omnino ab-
ſtinens, ex quo μισογύνης, id eſt oſor mulierum putabatur.
Duxit tamen uxores duas, Exceſsit noctu diſcerptus à cani-
bus, annum agens L X X V. Eius oſſa Pellam translata iuſſu
regis. Scripſit Dramata L X X V. uicit quinq;, hæc Suid.
Gellius uerò de eo hæc refert Euripidis poëtæ matrẽ Theo
pompus agreſtia olera uendentem uictum quæſiſſe dicit, pa-
tri autem eius illo nato reſponſum eſt à Chaldæis, eum pue-
rum cum adoleuiſſet uictorẽ in certaminibus fore. Ideo pue-
ro fatum eſſe pater interpretatus eſt, athletam debere eſſe.
Roborato filij corpore, olympiã certaturũ cum inter athle-
tas pueros deduxit, ac primo quidem in certamine per am-
biguam ætatem receptus eſt. Poſt Eleuſino & Theſeo certa
mine certauit, ac coronatus eſt: mox à corporis cura ad ex-
colendi animi ſtudiũ tranſgreſſus, auditor fuit phyſici Ana-
xagoræ, ac rhetoris Prodici. In morali autem philoſophia
Socratis. Tragœdiam ſcribere annos natus X V I I I. exor-
ſus eſt, in ſpelunca quadam apud Salaminã tetra, & horri-
da. Mulieres omnis exoſus fuiſſe dicitur: ſiue quòd natura
ipſa, ſiue quòd ſimul duas habuerat. Huiuſcemodi odij Ari-
ſtoph. quoq; meminit, ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.
Is cum in Macedonia apud Archelaum regem eſſet, utere-
turq; eo rex familiariter, rediẽs nocte ab eius cœna canibus
à quodam æmulo immiſsis dilaceratus eſt, ſepultusq; Pellæ.
cuius oſſa Athenienſibus repetentib. per legatos Macedo-
nes denegauerunt. Taxatur & à Quintil. his uerbis. Euri-
pides, & Sophocles tragœdiã longè clarius illuſtrauerunt,
quorum in diſpari uia uter ſit poëta melior inter plurimos
quæritur: illud quidem nemo non fateatur neceſſe eſt, ei qui
ſe ad agendũ comparauit utiliorem longe Euripidem fore.
Nam is ſermo magis accedit oratorio generi, & ſententijs
denſus, & rebus ipſis, & in his quæ tradita à ſapientibus
ſunt penè ipſis par, & in dicendo & reſpondendo omnia
illis qui fuerant in foro diſertis comparandus. Cicero au-
tem in quadam epiſtola: Euripidem quanti tu facias neſcio,
ego uerò eius uerba totidem ſententias puto. Euſtathius Epi Euſtathius hiſtoricus
phanæus ſcripſit temporum epitomen, ab Aenea uſque ad
Anaſtaſium principem, ſub quo fuit. Tomos etiam V I I. & Euſtathius præſul
alia quædam, ut Suidas ait. Euſtathius genere Pamphi-
lius præſul Antiochenus aduerſus Arrianorum dogma mul
ta compoſuit ſub Conſtantino principe: pulſus demum eſt Euſtathius grãmaticus
in exilium Traianopolim Thraciæ ciuitatem, ubi & ſe-
pultus eſt, Sunt quoque ipſius uolumina de anima, epiſto-
læq; complures, Hieronym. Proſtremus omnium præſul,
is qui in Homerum & Dionyſium poëtas commentarios edi
dit: patria Conſtantinopolitanus. Emicuit ab hinc annos fe- Euſtathius martyr
rè C C C. Euſtathius ante hos omnis Romæ martyr qui
inter

inter auli os fuerat Traiani principis: Placidus antea uocatus, cum in uenatione ceruum sectaretur, conspecto inter eius cornua crucis simulacro, & uoce feræ eiusdem audita, cur me persequeris, domi uxori Theophitæ, & filijs rem manifestauit, factiq; ex hoc Christiani ipse unà cum uxore, sub Hadriano in æneo tauro necatus est: cuius Romæ templum festumq; colitur. Sunt & alij huius nominis martyres.

Eustephius

Eustephius Aprodiseus sophista, scripsit Declamationes. Suid.

Eustochius

Eustochius Cappadox sophista scripsit ad Constantem principem de Cappadociæ aliarumq; gentium antiquitate. Idem.

Eusebius Pamphili

Eusebius Pamphili, præsul Cæsareæ Palæstinæ, scripsit historiæ lib. x. conuersos à Rufino, de præparatione euangelica, conuersos à Trapezontio. Epitomen temporum, conuersam à diuo Hier. multaq; alia quæ non extant. In perquirenda bibliotheca unà cum Pamphilo martyre diligentissimus uestigator. Hic teste Hier. in epist. XLVII. Constantino magno cum ille Cæsaream uenisset, & si quid ei opus diceret, respondit minime: cum mihi tua libertate sit satis: uerum quod magis opto, iube per orbem terrarum gesta martyrum, & quicquid inter Christianos actum sit, apud omnia loca, ex publicis ac priuatis monumentis exquiri, ac mihi adferri. Ex quo ille postea tum uniuersæ historiæ scriptor apparuit. Sed & ipsemet fatetur plura à bibliotheca Alexandri præsulis Hierosolymitani se accepisse. Idem quoq; Hier. in Apologia, ut hæreticum eum taxat his uerbis. Eusebium ditissimum dixi, non catholicum: nam à

Eusebius Vercellensis

fide desciuisse dixi, quoniam Origenis dogma probare sit nisus, cum in eius defensionem sex lib. ediderit. In iure quoq; pontificio eius tantum chronica simul & historia recipitur. Eusebius natione Sardus ex lectore urbis Romæ, ob religionem & doctrinam præsul Vercellensis factus, à Constantino principe Cappadociam missus in exilium fuit. Deinde sub Iuliano reuersus Vercellas. Edidit commentarios Eusebij Cæsarien. in psal. quos ipse è Græco in Latinum conuerterat. Tandem ab Arrianis domo extractus ac lapidibus obrutus, ut alij tradunt, domi in cubiculo inclusus: post mensem VII. decessit, Valentiniano ac Valente imperantibus ex Hiero.

Eusebius Emisenus

Eusebius præsul Emisenus, Rhetorici elegantiæq; ingenij eodem teste autore multa etiam conscripsit. Fuit Constantij principis temporibus: sub quo extinctus est, ac Antiochiæ sepultus.

Eusebius Nicomediensis

Eusebius præsul Nicomediensis Arrianæ sectæ, quem idem testatur autor Constantinum tunc in Persas proficiscentem baptizasse. Hist. uerò tripartita dicit, hunc Eusebio Cæsariensi maxime amicum fuisse, adhortatumq; per literas eum, ut semel sumptam Arrij opinionem tueatur, & seruet, fretumq; potentia Constantij plures alios in eodem errore confirmasse. Eusebius Cremonensis presbyter ex Hieronymi discipulis, qui eius successit administrationi, uitamq; conscripsit.

Euphemia

Euphemia uirgo Chalcedonen. martyr sub Diocletiano: post multas pœnas diuinitus euasas, tandem leonibus obiecta interijt XVI. Calend. Octob. alia in Dorothea dicitur.

Euphrosina

Euphrosina apud Alexandriam uirgo nobilis: nuptias aufugit in quoddam cœnobium ubi pater degebat, ignota habitu uirili, in quo perseuerauit usque ad extremum: annos uidelicet XXXVI. in morte tantum se patri manifestauit, quæ se Smaragdum appellabat. Decessit III. Eid. Febr. Altera uirgo Romana, & martyr in Domicilla dicitur.

Exuperantius

Exuperantius præsul Tholosanus professor. Cuius meminit Hierony. plures item hoc nomine martyres.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XVI.

ABIORVM familia ab Hercule genus iactat: Festo ac Iuuen. carmine testibus. Natus in Herculeo Fabius lare. Hæc in ipso urbis exordio adeo & numero & uirtute uirorum claruit, ut treecenti totius belli contra Veientes onus subierint. Cumq; sæpe uictores extitissent, ad Cremeram fluuium castra posuere. Veientes ad dolos conuersi, pecora ex diuerso in conspectu propulerunt, ad quæ progressi Fabij in insidias lapsi ad unũ occidione perierunt. Dies quo id factum, inter nefastos relatus, porta qua exierant scelerata est dicta. unus ex ea gente propter ætatem impuberem domi relictus, genus propagauit ad Q. Fab. Maximum Cunctatorem. Cæcil.

Fabij CCC

Fabius Ambustus

Fabius Ambustus de duabus filiabus, alteram Licinio Stoloni plebeio, alteram A. Sulpitio patritio coniugem dedit: quarum plebeia cum sororem salutaret: cuius uir Trib. mil. consulari potestate erat: fasces lictorios foribus depositos indecenter expauit: à sorore irrisa marito questa, qui adiuuante socero, ut primum Tribunatum pl. aggressus est, legem tulit, ut alter consul ex plebe crearetur. Lex resistente Appio Claudio, tamen lata, & primus Licinius Stolo consul factus. Cæcilius. Ambustus uocatus, quod olim adolescens fulmine tactus in natibus fuerit. hinc etiam pullus Iouis, quasi dilectus ab eo uideretur. Et mutata litera, postea Rullus dictus, & Eburnus à candore, ut Festus ait. Fuit etiam princeps Senatus, quem honorem & filius eius postea Fabius Rullianus, & ex eo nepos Fabius Gurges, è successione obtinuere.

Fabius Rullus

Quod Plinius in rara commemorat felicitate. Rullianum Plutarchus Rullum appellat. Dicitq; cum esset censor, & quosdam uiros è libertinis genitos amoueret à senatu, quòd Maximus sit appellatus: quem honorem nulli nisi Valerio, qui patres à plebe dissidentes conciliauit, tribuerunt. Cæteri autem hunc Rullianũ cognominant. Nam Rutilianus à quibusdam sicuti Petrarcha, male scribitur. De eoq; Cæcilius sic ait. Primum de Apulis, & Nucerinis: iterum de Samnitibus, tertio de Gallis, Vmbris, Marsis, ac Tuscis triumphauit. Censor libertinos tribu amouit. Iterum Censor fieri noluit, dicens non esse ex usu reip. fieri eosdem Censores sæpius. Hic primus instituit, ut equites Romani Eid. Quint. ab æde Honoris, equis insidentes, in Capitoliũ transirent. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestũ est, ut inde filius eius uiscerationes, & epulas publice daret. De eodẽ sic Liui. lib. IX. partimq; in alijs. Q. Fabius cum P. Decio Censor, ne Comitia in humillimorum manu essent, omnem forensem turbam excretam in IIII. tribus cõiecit, urbanasq; appellauit. Adeoq; gratũ fuit, ut Maximi cognomen, quod uictorijs non pepererat, propterea sit adsecutus. Cos. factus cũ Gn. Martio Rutilio apud syluam Ciminiam LX. Hetruscorum mil. partim cepit, partim interfecit. Hic cum esset magister equitũ Papyrij dictatoris, quòd eius iniussu, eoq; absente pugnam commiserit, quamuis uictor, iuberetq; propterea ad palũ ligari, ac securi percuti, ad urbẽ confugit, ad populũ prouocans. Stabant ex una parte merita, familiæ, lacrymæ, ac autoritas Fabij senis patris deprecantis: res bene gesta. Ex altera Dictatoris imperiũ inuiolatũ, disciplina rei militaris semper obseruata. Vicit tandẽ familiæ cõmiseratio, senatu uniuerso Dictatorẽ lenire quærente. Tunc Papyrius: uiue inquit Q. Fabi, felicior hoc consensu senatus, quàm ea in

Fabius Gurges

qua paulò antè exultabat uictoria. Fabius Gurges huius *filius cum male aduersus Samnites pugnasset, & senatus de eo remouendo ab exercitu ageret,* Fabius Max. pater *deprecatus est hanc filij ignominiam: eo maxime senatũ mouit, quòd iturũ se filio legatum pollicitus est, idq; præstitit. Atq; eius consilijs, & opera filius Cos. adiutus, cæsis Samnitibus triumphauit.* C. Pontium Herennium *ducem Samnitum in triumphum ductũ securi percußit. Aliquot matronas ad populum stupri damnatas, pecunia mulctauit: ex quo ære Veneris ædem, quæ prope circum est, faciundam curauit. Hæc Liui. in epitome. Macrob. autẽ causam cognominis dicit, ob deuoratum patrimonium in luxu. Sed insecuta uirtus, uitia prioris compensauit ætatis.*

Fabius Ouicula

Q. F. Max. *Dictator, ut* Verrucosus, *à uerruca in labris, ita* Ouicula, *à clementia morum dictus est. Cos. de Liguribus triumphauit. Annibalem mora fregit. Minutium magistrum equitum imperio sibi æquari passus est, & nihilominus periclitanti subuenit. Annibalẽ in agro Falerno inclusit. Manliũ Statilium transfugere ad hostes uolentẽ, equo & armis donatis, retinuit. Et Lucano cuidam fortißimo, ob amorem mulieris infrequenti, eandẽ emptam dono dedit, Tarentum ab hostibus recepit. Herculis signum inde translatũ in capitolio dedicauit. De redemptione captiuorũ cum hostibus pepigit: quod pactum cum à senatu improbaretur, fundum suum* C C. *mil. uendidit, ac fidei satisfecit. Cæcil. ut. Hic iam senex, postremo Scipionis uirtuti, & adolescentiæ proficiscentis in Africã obtrectauit, cui multa ille prudentißime respondit. ut habetur in Liuio, Obijt ante partã à Scipione uictoriam.*

Fab. Ouiculæ filius

Filium habuit Q. Fabium, qui Cos. cum exercitu in Apulia erat: ubi legatũ patrem ad eum adequitantem procul conspicatus, lictorem misit: qui iuberet patrem, siquid à magistratu uellit, ex equo descendere: quod cæteris ægrè ferentibus, patrem gratulatũ fuisse Liuius refert dicentem: uolui nate experiri, si te Consulem esse meminisses, Excesßit patre Fabio superstite laudatusq; ab eo eleganti oratione, quam scriptã Fabius edidit, haud absimilem stylo Thucydidis: sicuti Plutar, refert.

Fabius Allobrox

Q. Fab. *Pauli nepos, Allobrox cognomento, Cos. cõtra Allobrogas Gn. Domitio succedens, de exercitu Bituiti Aruernorũ regis* C X X. *mil. cecidit. Ipse uerò Bituitus ueniens Romam ut satisfeceret, Albæ custodiæ traditus est: quia cõtra pacem uidebatur, ut remitteretur: decretum, ut Congentiatus eius filius uinctus Romam mitteretur. Hæc Liu. L X I. Valerius tamen, ut in Domitio suprà memoraui, aliter hoc. Plin. uerò in naturali historia dicit: Fabium in hoc bello febri quartana in acie liberatũ fuisse.*

Fab. Allobrogis filius

Huius filius sicuti Valerius scribit, perditam & luxuriosam uitam, maioribusq; indignã egit, adeo ut Põpeius prætor urbanus paternis bonis ei interdixerit.

Fab. Pictor
Fab. Labeo

Q. Fab. Pictor. *P R. unà cũ Q. Fabio Labeone fuit. Liui.* V I I I. *de bello Maced. Hunc Cic. in Oratore, & iuris, & literarum, & antiquitatis peritũ uocat, ac Annales scripsisse dicit. Liui. cum tẽpore Annibalis missum Delphos sciscitatũ oraculum scribit. Idq; redeuntem è scripto recitasse. Cognomẽti uero causa, quòd ut ait Plin. ædem Salutis pinxit. Anno urbis* C C C C L. *Quæ pictura durauit, usq; ad Claudij principatum æde exusta.*

C. Fabritius

C. Fabritius *missus ad Pyrrhũ legatus de redimendis captiuis, ut patriã desereret, magnis pollicitationibus ab eo frustra inuitatus est. Captiui igitur sine pretio missi. Consul iterum cõtra eum profectus transfugam medicum qui promittebat Pyrrhum necaturum, ad eum remisit. Censor demum Publium Cornelium Rufinum cõsularem senatu mouit, quòd decem pondo argenti facti haberet. Liu.* X I I I I.

Fausti

Faustus *Sullæ filius.* Faustus *item Quintilius senator tempore Iuliani principis.* Faustus *Afer genere, patria Mileuitanus, secta Manichæus, ingenio callidus, eloquio suauis, libros aduersus Orthodoxos scripsit, quibus Augustinus magno uolumine respondit, diuiso in lib.* X X X I I I. Faustus *præsul Reginus sub Anastasio primo claruit sanctitate & doctrina. Alius martyr, unà cum pluribus alijs sub Valeriano, diaconus. Alius presbyter apud Alexãdriam sub Maximiano. Alius apud Antiocheam cũ Timotheo.*

Faustini

Faustinus, & Iouita *item martyres, hic diaconus, ille presbyter, sub Hadriano apud Brixiã: alter in Beatrice dicitur.*

Faustinæ

Faustinæ *uerò Augustæ inter Imperatores.* Faustina *Augusta Maxentij uxor, etiam martyr apud Alexãdream fuisse dicitur, Catharinæ prodigijs, & martyrio permota.*

Fauorinus

Fauorinus *philosoph. Arelate oriundus. Dionis auditor fuit, præterea eunuchus, & Hadriano principi infensus: ex quo tria de se mira narrare solebat, se Gallum Græcissare, eunuchũ mœchum putari, (nam accusatus adulterij à consulari uiro fuit) tertio inimicum Imperatori uiuere. Ob quã causam statua eius Athenis disiecta, ubi uiuebat. Hunc Herodes Atticus patrem solebat appellare, hæresq; librorum ab eo factus est. Hæc ex Philostrato. Gellius huius sæpe meminit. Aelianus de uaria hist. dicit hũc quandoq; in disputatione quadam Hadriano cesßisse, admirantibusq; proximis, nónne cedam, inquit, ei, qui* X X. *habeat legiones?*

Fenestella

L. Fenestella *historicus sæpe à Plinio citatur testis: Moritur Cumis Augusti tempore, ut ait Euseb.*

Felices

Felices *martyres amplius* X L. *reperti,*

Felicitates duæ
Perpetua

Felicitates *duæ, matronæ ambæ, altera etiam prægnans cum* Perpetua *item matrona, Saturnino, Satyro, & Reuocato in Mauritania sub Valeriano Imper. feris indomitis obiecta No. Martij. Alteram in* V I I. *fratribus postea dicam.*

Felicianus & Primus

Felicianus & Primus *apud nomentum sub Maximiano.*

Fl. Fimbria

F. Fimbria *ciuis sæuißimus, quippe qui satelles Cinnæ, Valerio Flacco Cos. legatus in Asiam profectus, per simultatem demissus, corrupto exercitu, Ducem interficiendum curauit. Ipse correptis imperij insignibus, prouinciam ingressus, Mithridatem Pergamo expulit. Ilium incẽdi iussit, mox à Sulla Pergami oppressus, & à corrupto exercitu desertus, sibi manus attulit.*

Flaminii

Flaminij *Quintiorum nomen sibi adoptarunt. Præterea ex eorum domo, ut ait Festus, ignem efferri, nisi rei diuinæ gratia non licebat. Primus ex eis qui claritatẽ habuerit,*

C. Qu. Flaminius

C. Q. Flaminius, *qui Cos. cum C. Seruilio inauspicato iter ingressus, & ab equo quo insiderat per caput deuolutus, cum Annibale pugnans apud Trasimenum cecidit unà cum exercitu: eius cadauer inter mortuos ab Annibale quæsitum, nec inuentum. Liui.* X X I I.

T. Qu. Flaminius

T. Q. Flaminius *superioris filius annos natus* X X. *Cos. cum Sex. Aelio factus Philippum Macedoniæ regem prælio fudit, castris exuit. Deinde Thessaliam quæ est uicina Macedoniæ inuantibus Aetolis, & Acarnanibus uexauit. Ciuitates quoque Græciæ, quæ sub rege Philippo erant, per præconem liberas esse pronũtiauit. Demetrium filium obsidem accepit, quem postea pecunia mulctatum in regnum restituit. Nabim Lacedæmoniorum tyrannum subegit, eiusq; filium obsidem item accepit. Reuersus deinde Rom. postquàm triumphasset, iterum legatus in Græciam cum Mannio Accilio Cos. contra Antiochum & Aetolos, ac ad confirmandas in fide Romanorum socias ciuitates missus est. His igitur apud Thermopylas uictis, iram Consulis in Græcos qui desciuerant, mitigauit. Ludos Iunoni Samiæ per præconem nuntiauit. Legatus etiam ad Prusiam, ut Annibalem peteret missus, causa fuit, ut ad Antiochum ille confugeret. Postremo censor factus, qui ultimus ac perfectißimus magistratus, in patria senex diem obijt. Ex Plutar. Cæcilio, Valerio.*

L. Flaminius

L. Q. Flaminius *huius frater, uir consularis quidem, sed libidinosißimus. Is puerum ardebat adeo, ut siue prouincias adiret, siue exercitus duceret, nunquam ab eius latere discederet, eo'que quondam in conuiuio, aliquem coram se necari cupere dicente, statim unum è damnatis*

securi

ſecuri percuti iuſſit. Valerius Antias id amore fœminæ fictum dicit. Liuius autem ſcriptum eſſe dicit in Catonis oratione: Gallum transfugam cum uxore ac liberis ueniſſe, & ab eo epulis exceptum, mox ut ſcorto quod amabat, obſequeretur, propria manu confoſſum. Cuius etiam ſceleris meminit Ci. de Sen. Cato deinde cenſor ſenatu eum amouit, reclamãte T. Fl. fratre, cuius tandem precibus reſtitutus fuit. Hic fratre Cos. ingẽte bello Mac. Atalo & Rhodijs iuuantibus, Eubœam & maritimã oram cepit. Deinde Acarnanes Leucade urbe, quæ caput eſt Acarnaniæ expugnata, in deditionem accepit. Li. x x x i i i. Gn. Q. Fla. qui Cos. cum M. Aemylio contra Ligures Apuanos res geſſit, de quo Li. in i x. de bel. Ma. ſic ait, Translatum deinde ad Apuanos Ligures bellum qui in agrum Piſanum Bononienſemq; ita inuaſerant, ut coli non poſſet. his quoq; perdomitis Cos. pacem dedit finitimis, & qui à bellis quieta ut eſſet prouincia effecerat, ne in otio militem haberet, uiam à Bononia perduxit Aretium. De hoc item Plutar. in problematis dicit:

Circus Flam. agrũ Po. Ro. reliquiſſe cuius fructu & uectigalibus circum Flaminium & ludos equeſtres ſtatuerunt, præterea cum pecunia ſuppeteret, uiam flaminiam munierunt. Tranquillus autem dicit, hanc uiam ad Ariminum ab Aug. perductã.

C. Flami. & Ful. Coss. C. Fla. & Fuluius Coss. cum in Inſubres copias agerent, fluuius qui per agrũ Picenum illabitur, cruore fluxiſſe uiſus eſt. Augures cum malis auſpicijs Coss. creatos affirmarent, è ueſtigio illos per literas reuocauerunt. Receptas igitur Flaminius non prius aperuit, quàm collatis ſignis barbaros in fugam uerterit. Quibus nihilo minus redeuntibus populus Rom. non proceſſit obuiam, priuatimq; triumphauit, ac uterq; ſe abdicare coactus eſt. Liuius.

L. Flaccus L. Flaccus unus ex auditoribus Ci. & patriæ defenſoribus in coniuratione Catilinæ, P R. ex Aſia decedens a D. Lælio ſuggeſtione Aſianorum & Græcorum accuſatus, quod prouinciam & prouinciales iniuſto grauaſſet onere & remigum & pecuniæ, defenditur à Cicerone, abſolutus q; a iudicibus ubi de Græcorum multa & lenitate & natura uidere licet. Pedianus.

Flaccus Munatius Flaccus Munatius e partibus Pompeianis, cum mœnibus incluſus à Cæſare obſideretur in quodam Hiſpaniæ oppido, Cæſarianos omnis ætatis ac ſexus ibi necauit. Val. de Crudelitate.

C. Flaccus C. Flaccus librum ad Cæſarem de Indigitamentis ſcriptum reliquit. Sunt autem indigitamenta libri Pontificales, qui nomina Deorũ, & rationes ipſorum num. num continent. Cenſorinus.

Verrius Flac. grammaticus Verrius Flaccus libertus docendi genere maxime claruit: namq; ad exercitandum diſcentium ingenium æquales inter ſe committere ſolebat, propoſita non ſolum materia quam ſcriberent, ſed & præmio quod uictor auferret. Ab Auguſto nepotibus eius præceptor electus tranſijt in palatium cum tota ſchola: uerum ut ne quem amplius poſt hac diſcipulum acciperet. Docuitq; in atrio Catilinæ domus, quæ pars palatij tunc erat. & L L S. Centena in annum accepit. Deceſſit ætatis exactæ ſub Tyberio. Statuam habet Præneſte in ſuperiori fori parte contra Hemicyclum, in quo faſtos ab ſe ordinatos & marmoreo pariete inciſos publicauerat. Trãquillus.

Val. Flaccus Val. Flac. duo, de quibus in Valerijs dicemus.

Flaccus martyr, Terentianus Flaccus & Terẽtianus martyres ſub Hadriano, ſepulti apud Tudertum ubi ſunt paſſi.

Flauia gens Flauiam gentem ſcribit Tranquillus è Reate deſcendiſſe. Nam Veſpaſiani auus T. Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium Centurio: incertum ſponte an uocatus profugit e Pharſalica acie, domumq; ſe contulit, ubi deinde uenia & miſſione impetrata coactiones argentarias factitauit. Huius filius Sabinus pater fuit Flauij Veſpaſiani principis, & Sabini, qui præfectus urbis fuit. Hoc ſanè cognomen præter Veſpaſianos Valentinianus princeps cum tota domo & progenie habuit, ut inſcriptio pontis ueteris Romæ adhuc oſtendit. In Conſtantini item magni proſapia, omnes Flauij appellati, ut præter alia eiuſdem etiam arcus oſtendit.

Gn. Flauius ſcriba Gn. Flauius cuius meminit Liu. & Pomponius de origine iuris. Cic. quoq; pro Murena. Inuentus eſt ſcriba quidam qui corniculum oculos confixerit, & ſingulis diebus ediſcendos Faſtos populo propoſuerit, ab ipſis iuriſconſultis eorum etiam ſcripta compilarit. Itaq; irati illi: qui ſunt ueriti ne dierum ratione peruulgata & cognita ſine ſua lege & opera poſſet agi. Is Libertino patre natus, ædilis Curulis fuit per forenſem factionem creatus: quæ cum comitia campum turbaret, & in his propter nimias uires dominaretur, Q. Fab. cenſore in i i i i. tribus redacta eſt, eaq; res Fabio Maximo nomen dedit. Li. lib. x i. Rauennæ quoq; in templo diuæ genitricis huiuſmodi eſt inſcriptio.

Inſcriptio Flauiæ Flauiæ Q. F. Salutari coniugi charisſimæ. L. Publicius italicus Dec. orn. & ſibi v. poſuit. hic Coll. Fabr. M. R. HS. x x x. N. V. dedit: ex quorum reditu quotannis Decurionibus Coll. Fab. M. R. in æde Nep. quam ipſe extruxit die Neptunaliorum præſentibus ſpor. bini diuiderentur: & Decurionibus x x v i i i. ſiue Centeni Quinquageni quotannis darentur. ut ex ſumma ſic v. arcam Publiciorũ Flauiani & Italici filiorum, & aream in qua poſita eſt Flauia Salutaris uxor eius, roſis exornent de x x v. ſacrificentq; ex x x i i. & de reliquo ibi epulentur. Ob quam liberalitatem Col. Fabr. M. R. inter benemeritos quotannis roſas Publicijs ſupra ſe & Flauiæ Salutari uxori eius mittendas ex x x x v. ſacrificiumq; faciundum de x x. L L S. per magiſtros decreuit.

Flauiani, Florentiũ Flauiani itemq; Florentij martyres plures.

Floridus Floridus profeſſor ac præſul Tifernas ubi recubat, tẽplumq; ei dicatum.

L. Florus L. Florus hiſtoricus ſe ad Traiani tempora perueniſſe teſtatur in lib. i. Scripſit hiſtoriam Ro. breuitate admodum & elegantia poſteritati acceptiſſimam. Præterea epitomen omnium librorum Liuij ab eo factam: conſtans eſt opinio. Quint. lib. x. de huius patre ſic ait. Memini Iul. Secundum illum æqualem meum, atq; à me ut notum eſt familiariter amatum, miræ facundiæ uirum, quod ſibi foret à patruo ſuo dictum: Is fuit L. Florus, flos eloquentiæ Gallicæ, cum ibi eam exercuerit, princeps alioqnin inter paucos diſertiſſimus.

Florus mart. Florus martyr unà cum Demetrio & Honorato apud Oſtiam, alter profeſſor.

Floræ i i i Flora meretrix quæ heredem po. Ro. reliquit: unde Floralia in eius honorem. Fuere item duæ uirgines martyres. una cum Lucilla ſorore, & multis alijs Romæ ſub Helio præfecto altera cum Maria apud Cordubam.

Fonteius M. Fonteius cum Galliæ præeſſet cum exercitu, accuſatus male adminiſtratæ prouinciæ, à Ci. defenditur: ubi multa cõtra Gallorum teſtium irreligionem dicta.

Fonteia Fonteia eius ſoror, uirgo ueſtalis in eadem oratione memoratur.

Fortunatus Fortunatus præſul Pictauenſis in uico prope Tauriſcos ortus, educatus Rauennæ: Felicis eo tempore præſulis Tauriſcorum ſocius cum ex oculis laboraret, ac Martini miraculo liberaretur, ut gratias ageret, ad eius patriã in Galliam profectus, apud Pictauos habitauit, ibiq; doctrina ſanctisq; moribus præſul Pictauenſis creatus, ſanctorumq; geſta, partim proſa, partim carmine conſcripſit. Martini uitam i i i i. libris Heroico uerſu perſecutus eſt. Hymnos quoq; omnium celebritatum diuerſo metro ſatis eleganter explicuit, ut qui ab ineunte ætate ſtudijs poetices liberaliumq; artium educatus fuerit. Hæc ex Paulo Foroiul.

For. præſul Fortunatus præſul Tudertinus, profeſſor Iuſtini principis tempore. Fortunatus item & Felix fratres martyres Vincentini ſub Maximiano apud Aquileiam.

Fortunatianus conſultus Fortunatianus Conſultus de arte rhetor. ſcripſit, quod opus extat.

Fortunatianus præſul Aquileienſis Fortunatianus alter natione Afer, præſul Aquileien. ſub Conſtant. magno commentarios in Euangelia breui admodum & illiterato ſermone ſcripſit: tantum deteſtabilis, quòd Liberium pontificem pro fide

fide ad exilium properantem primus fregit, & ad Arrianæ sectæ subscriptionem compulit: ex Hier. Cor.

Frõtones duo

Fronto philosophiæ simul & dicendi præceptor M. Antonini principis, adeo ab ea dilectus, ut ille statuam ei à senatu statui peteret. autor Capitolinus. Frontonis alterius sub Nerone & Domitiano meminere Tacitus, Iuuenal. Martia. Clarum militiæ Fronto togæq; decus. Item. Frontonis platani conuulsaq; marmora clamant. Frontones totidem martyres fuere. primus Petri apost. discip. ciuis ac præsul Petrocoricen. in Aquitania: alter sub præside Daciano in Hispania unà cum X V I I. alijs. Fuluiorum domus patricia, claros & ipsa uiros habuit, diuersis tamen cognominibus.

L. Ful. Flac.

L. Ful. Flaccus primus transalpinos Ligures domuit, missus auxilio Massiliensium aduersus Sallyes Gallos, qui fines eorum populabãtur.

Q. Ful. Flac.

Q. Ful. Flaccus Cos. cum Appio Claudio Capuam quæ ad Annibalem defecerat, per obsidionem cepit. Literas à senatu acceptas, in quibus iubebatur ut in plectendis ciuibus supersederet, non prius resignauit quàm senatum Campanum necari mandauerit. Liu. X X X V I. Idem postea proconsul in prælio ab exercitu Annibalis interficitur. libr. X X X V I I.

Gn. Ful. Flac.

Gn. Ful. Flaccus huius frater cum L. Cor. Scipione Cos. factus de Sannitibus triumphauit. Idem prætor in Apulia ab Annibale superatus amissis X X. mil. de exercitu cum C C. equitibus aufugit. Ex quo Sempronius Blesus eum accusauit, quòd eius inscitia ac temeritate male rem gesserit, pecunia deinde capite acquisiuit. Demum X V I I. perduellionis se iudicare dixit. Diem igitur comitijs Fuluius à Gn. Calphurnio urbis prætore petijt, uti frater Quintus auxilio ueniret, qui Capuam obsidebat. Cumq; populo non uideretur obsidio propterea deserẽda, in exilium Tarquinios actus est. Liu. Fuluius Centimalus, teste Floro, Illyricos eorumq; reginam Teucam perdomuit. Ful. Flaccus Cens. tectum marmoreum Iunonis Laciniæ spoliauit, ut ædem quam dedicauerat tegeret, tegulæ ex S. C. reportatæ. Liu. X L I I.

M. Ful. Nobilior

M. Ful. Nobilior prætor in Hispaniam profectus est. Deinde biennio post Cos. tempore belli Mac. cum Gn. Manlio eodem tempore: ille Gallogræcos, Fuluius uerò Aetolos superauit. De quibus ouans urbem ingressus. Post hæc Ambracienses qui defecerant uicit, à quibus accusatus, quòd crudeliter omnia diripuisset, defensus à Cos. Gn. Flaminio triumphauit, multaq; argenti ac auri põdera in ærarium intulit, præter signa tabulasq; pictas quas abstulit. Quam uictoriam per se magnificam Ennius amicus, qui comes eius profectionis fuerat, celebri carmine perscripsit. Cic. quoq; in Tus. Catonem ait Fuluium uituperasse, quòd in prouinciam poëtas secum duxisset. Hunc etiam Fuluium Macrobius dicit libros Fastorum composuisse, eosq; in æde musarum & Herculis posuisse.

Q. Ful. Nobilior

Q. Ful. Nobilior huius filius, uir eloquẽs, Ennium poetam à quo eruditus fuit, ciuitate donauit.

Ful. Gallus

Ful. Gallus ordines duxit in exercitu Antonij contra Parthos.

Fuluia M. Antonii

Fuluia M. Antonij uxor, Curioni antea nupta, non muliebres artes edocta, sed magistratus regere & imperare. Hanc Antonius interdũ ludis aggrediebatur, ut tunc cum fama esset Cæsarem in Hispania esse mortuum: Antonius ueste famuli noctu uenit, dixit se à M. Antonio tabellarium. Illa rogat an ualeat Antonius. Ipse nihil. Cumq; epist. legeret, erat enim scripta amatorie: protinus in collum inuadit. meminit Ci. in Phil. Hanc postea Ant. dimisit, ducta Octauia. in hãc Octauiani Cæs. lasciuum ac probrosum apud Martial. legimus epigrãma.

Fulgentius

Fulgẽtius patria Toletanus, præsul Hispalensis, professione monachus, relegatus ab Arrianis: deinde reuocatus annum ante obitũ præsulatu cedẽs, antiquum repetijt cœnobium: sub Anastasio primo Imp. & Gelatio Pont. Scripsit Mythologias. & nonnulla alia, ut autor Sigisbertus. Alter præsul Otriculanæ urbis sub Totila.

Serg. Galba

GALBARUM familiam, Sergiorum nomine uocatã, primus Sergius Galba orator illustrauit, consularis temporum suorum eloquentissimus, quem Trãquil. scribit, ex pretura Hispaniam obtinentem X X X. Lusitanorum mil. perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse. Valerius autem dicit, cum trium Lusitaniæ ciuitatum conuocato populo, tanquam de commodis eius acturum, nouem milia hominum trucidasse. Pedianus ait, eum pro direptis Lusitanis, accusatum à Censorino Catone: duosq; amplexum filios prætextatos, absolutum propterea misericordia fuisse. Cic. in Oratore de eo sic ait.

Serg. Galba

Ser. Galba paulò pòst Lælium & Scipionem, princeps ex Latinis in eloquentia, illa oratorum propria & quasi legitima opera tractauit, ut egrederetur à proposito orandi causa: ut delectaret animos, ut permoueret, ut augeret rem, ut miserationibus, ut communibus locis uteretur. Sed nescio quomodo, huius quem constat eloquentia præstitisse, exiliores orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem, quàm Lælij aut Scipionis, aut etiam ipsius Catonis. Serg. Galba eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari: cuius legatus in Gallia fuerat: conspirauit cum Cassio & Bruto: Propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc imperatoris Galbæ auus, & pater. Nam auus Sergius Galba clarior studijs, quàm dignitate: Non enim egressus præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam ædidit: autor Tranquillus.

Gabinius legatus

A. Gabinius legatus, rebus aduersus Lucanos prospere gestis, multis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Liuius L X X V I.

Gabinius martyr

A. Gabinius qui Ptolemæum in regnum reduxit. Alter presbyter, & martyr è genere Diocletiani: frater Caij Pontificis: pater Susannæ uirginis, & martyris: quæ nuptias filij Diocletiani recusauit.

Susanna

Gabinus

Gabinus cinctus, genus uestis consularis, à Gabijs sumptus.

Galli

Gallos supra multos nominaui. Gallus item abbas ex Ibernia oriundus, sed disciplina Columbani sanctissimi, diuersa cœnobia obiuit, eius tandem hæres, & successor nominis. In Gallia apud castrum Buruigium quiescit, uixit annos X C V.

Galla

Galla uidua Romana, Symmachi uiri patricij filia: sub Theoderico rege: quæ uiro defuncto cœnobio se addixit. Laborabat ex carcinomate in mammilla, inter sanctas colitur.

Gaudẽtii duo

Gaudentius præsul Ariminensis, martyr sub Constantio principe, patria fuit Ephesius, uenit Romam: deinde promotus, Synodum Ariminensem infirmauit: ob quam rem ab Arrianis cæsus in fouea quadam annis L X X. ignoratus iacuit. Nunc apud Ariminum templo simul & cœnobio ei dicato præcipue colitur. Alter Præsul Nouariẽsis, ex Eporedijs oriundus: discipulus Eusebij Vercellensis: comesq; exilij ob Arrianos, inter professores adscribitur.

Galenus

Galenus medicus è Pergamo ciuitate Asiæ, emicuit Traiani temporibus usq; ad Antonium Pium. Scripsit uolumina X V. autor Suid. Scripsit etiam in opera Hippocratis dictionarium ex ordine literarum: queq; sint eius uera opera, ab adulterinis secreuit. Venisse quãdoq; Romã dicitur, ac cælum Romanũ inconstantiæ maxime accusasse. Hunc omnes tum Auicenna in quodã libro principem medicorũ appellat.

Ganymedes

Ganymedem Troianũ Plautus Catamitũ uocat ab aquila raptũ. Xenophon in Symposio non ob formam corporis, sed ob præstans ingenium ab Ioue raptũ dicit: ut eius etiam nomen indicat. Ex duobus enim uerbis Homericis cõpositum esse uult: hoc est Lætatur, intelligens. Verba subijciam. καὶ ἐγὼ δὲ φημὶ καὶ Γανυμήδην οὐ σώματος ἀλλὰ ψυχῆς εἵνεκα, ὑπὸ Διὸς εἰς τὸν ὄλυμπον ἀνενεχθῆναι. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τ' ὄνομα αὐτοῦ. ἔστι μὲν γὰρ δήπου καὶ Ὁμήρῳ, Γάνυται δ' ἀκούων. τοῦτο δὲ φράζει, ὅτι ἥδεται τάδ' ἀκούων. ἔστι δὲ καὶ ἀλλοθίπου, πυκινὰ φρεσὶ μήδεα εἰδώς, ἐξ οὖν ἀμφοτέρων τούτων οὐχ ἡδυσώματος

σώματ☉ ὀνομαζέσθε ὁ γανυμήδης, ἀλλ' ἀδυγνύμων. Tēplum præterea ipsius Romæ fuisse, Iuuenalis in Satyra testatur. Nuper enim ut repeto templum Isidis & Ganymedis.

Geminiani duo

Geminiani duo, alter martyr sub Diocletiano cum Lucia uidua, per quam Christianus factus fuerat, passus est: cuius festum XIIII. Calend. Octob. Alter præsul Mutinensis professor Iouiniani principis tempore. Cuius festum colitur III. Calend. Febr.

L. Gellius

L. Gellius non tam uendibilis orator, quàm ut nescires quid ei deesset: nec enim erat indoctus nec tardus ad cogitandum: nec Rom. rerum immemor, & uerbis solutus satis: sed in magnos oratores incidit eius ætas: multam tamen & utilem amicis præbuit operam, atq; ita diu uixit, ut multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis uersaretur. Cic. in Oratore.

Aul. Gellius

Aul. Gel. scriptor noctium Atticarum tempore Traiani: Fauorinum philosophum maxime coluit: qui cum Athenis unà uiuebat homo Romanus, quamuis grammaticum non excesserit. Laudem habet in eo scribendi genere, quod eodem ferè tempore Aelianus Romæ tentauit homo Græcus.

Geminus

Geminus presbyter Antiochenus: sub Alexandro Imp. floruit, qui quanquàm uir doctissimus pauca conscripsit ut ait Hieron.

Geminius

C. Geminius P R. aduersus Thracas infeliciter pugnauit. Liuius LXX.

Gennadius

Gennadius presbyter Massiliensis, Theodosij tempore, uiros illustres post Hierony. continuauit. Alter fuit præsul Constantinopolitanus sub Leone seniore Imp. Edidit commentarios in Danielem: præterea Homilias nonnullas.

Genesius martyr

Genesius Arelatensis patria, arte mimus & infamis, Christianos apud Imperatorem Diocletianum turpissimis gestibus irridebat, passus tandem & ipse sub eodem.

Georgius

Georgius martyr, genere Cappadox, Tribunus mil. sub Diocletiano merebat. Draconem maximum in Africa exercitum terrentem, solus Deo fretus dicitur interemisse, quæ tamen historia in Niceno concilio inter Apocrypha est habita.

Germani tres

Germani præter martyres, tres inter professores præcipui memorantur. unus præsul Antissiodorensis, qui peregrinationis gratia insidens asino Rauennam uenit, ubi obsonium cum argenteo uase, missum ei à Placidia matre Valentiniani iunioris, statim pauperibus dedit. Inuitatus ad cœnam ab eadem, asino inuectus eodem est. Decessit in eadem urbe, in Galliam postea relatus. Alius patria Augustodunensis Abbas S. Symphoriani: deinde præsul Parisiensis, ubi etiam recubat. Tertius præsul Capuanus alibi narrabitur.

Gerardi

Gerardi quatuor. duo inter sanctos, totidemq; inter beatos relati, suis in locis dicuntur.

Giraldus

Giraldus uerò professor, idemq; patria Germanus, & præsul Bracharensis Alphonsi primi Lusitaniæ regis tempore fuit.

Gildardus & Medardus

Gildardus uerò & Medardus gemini fratres sub Clodoueo sancto rege Francorum. de quorum nobili stirpe fuere, eodem die uidelicet VI. Eid. Iunij nati, & simul extincti, eodem quoq; & præsules facti, alter Rothomagensis, alter Medardus Nouiomensis: postea Tornacēsis, quam promotionem puer olim sibi prædixerat. Sanctus uterq; in sua requiescit ecclesia. autor Vitardus.

Giges

Giges rex Lydiæ inducitur à Platone, pastor regis Lydiæ: Cum die quadam uenisset, in nemus, coactus est quibusdam magnis imbribus descēdere in terræ hiatum, ubi æneum equum uidit, in cuius lateribus animaduertit cauernas esse, quibus apertis uidit corpus hominis mortui magnitudine inusitata. annulumq; aureum in digito, quem ut detraxit, ipse induit: & ad pastores reuersus, cum eum uertebat ad palmam, nulli uidebatur: ipse autem cuncta uidebat, cum annulum in digito reponebat. Itaq; hac oportunitate usus, stuprum intulit reginæ, eaq; adiutrice regem suum, & quos obstare posse uidebat, sustulit. Itaq; annuli beneficio, rex factus est. hæc Cic. de Officijs lib. iij. Hic etiam oraculum consuluit, numquis eo beatior inueniretur. Cui Deus, Aglaus Psophidius dixit. Is erat Arcadum pauperrimus, ætate iam senior, terras agelli sui nunquàm excesserat: cōtentus tantum sorte sua. autor Valerius de Felicitate.

Glaucus Bellerophōtis nepos

Glaucus Hippolochi filius, Bellerophontis nepos, auxilio Troianis uenit: cum quo Diomedes memor ueteris hospitij, iunctis dextris amicitiam iniuit, armaq; commutauit ænea, precio ix. boum, cum illius aureis armis, quæ centum erant boum. autor Hom. Iliados VI.

Glaucus Deus marinus

Glaucus piscator, ut habetur in fabulis XIII. Metamorphoseos, pisces captos supra ripam explicuit, donec retia siccarentur, At illi contacta herba reuerso spiritu, in mare prosilierunt. Glaucus eam herbam degustans immortalitatem adeptus est, protinusq; in altum ruens, inter deos marinos est receptus. Qui amore Scyllæ marinæ nymphæ captus, ad Circem uenit remedij gratia. Illa zelotypa locum ubi Scylla lauare consueuit, ueneris infecit, quem attingens pubetenus in canum figuram uersa est.

Glaucus Antenoris

Glaucus Antenoris Troiani filius ab Agamemnone interfectus, ut autor Dictys Cretensis.

Glaucus Sisyphi

Glaucus Sisyphi filius, qui apud Potniam regnauit, equas alebat humana corpora pascentes, à quibus & ipse postremo deuoratus in funebribus Peliæ ludis: autor Probus grammaticus. Seruius uerò dicit, Glaucū Potniadem sacra ueneris spernentem, ab equabus suis, quibus ad currum utebatur, dilaceratum. cuius meminit Vir. in III. Georg.

Glaucus Minois

Alius Minois filius.

Glaucus Vulcani

Alius inter ministros Vulcani, ex his qui ferrum exercent, commemoratur ab Herodoto.

Glaucus statuarius

Alius item Lemnius statuarius à Stephano.

Glaucon philosophus

Glaucon Atheniensis philosophus scripsit dialogos IX. uno in uolumine. autor Diog.

Glycerium

Glycerium Thespiensis meretrix, quæ dono Cupidinem à Praxitele acceptum, Thespiensibus & ipsa donauit. Stra. Glycerius unus ex Imperatoribus Romanis, postea dicetur.

Gnæus

Gnæus prænomen Ro. à generando dictum, sicuti Manius à mane, & Lucius à luce. Festus.

Gordianus

Gordiani inter principes Ro. dicentur. Fuit alter martyr, cum Epimacho, sub Iuliano principe: cuius aulicus fuerat, sepultus in uia Latina, ad secundum lapidem.

Gotardus

Gotardus natione Germanus, professor: ex monacho Henrici primi opera factus præsul Ismensis, ubi etiam iacet.

Gracchorum familia

Gracchos per h, Velius Longus scribi iubet. Præterea Sempronij nomine cuncti appellātur.

T. Sempronius Gracchus

T. Sempronius Gracchus Gracchorum ex Cornelia Africani sorore pater, procos. Celtiberos in deditionem accepit, ac monumentum operum suorum Graccburim oppidum in Hispania construxit: ut Liuius refert. Consul in Sardiniam nauigans, inde caprarum greges, captiuorumq; uictor portauit. ex quo natum prouerbium: Sardi uenales. Censor libertinos in quatuor tribus urbanas diuisit. Collegam suum Appium Claudium damnari passus non est. Cum geniali thoro duos angues quondam reperisset, responsumq; esset periturum ex ipsis cōiugibus, cuius sexus anguis esset conceptus, marem illico necari iussit. Ita uxori pepercit: ipse paulò pòst obijt diem. Scipionem Asiaticum, quamuis inimicum, duci in carcerem non est passus. Prætor Galliam domuit. Liuius, Plutar. Valer. Addit præterea Gellius ex oratione eius nonnulla uerba, quæ ad populum habuit, cum è Sardinia reuersus est. Versatus sum, inquit, in prouincia, quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. Nulla apud me popina, neq; pueri eximia facie stabant. Sed in conuiuio liberi nostri modestius erant, quàm apud principē. Et paulo inferius. Ita uersatus sum in prouincia, ut nemo possit uere dicere, assem aut eo plus in muneribus me accepisse, aut mea opera quenquam sumptum fecisse. Biennio fui in prouincia. Si ulla meretrix domū meam introiuit, aut cuiuspiam seruulus propter me sollicitus fuit, omnium postremissimū, nequissimumq; existimatote. Cum à seruis eorum tam caste me habuerim, inde potestis cōsiderare, quomodo me putetis

cum

eum liberis nostris uixisse. Atq; paulò pòst. Itaq; Quirites tunc cũ Ro. profectus sum, zonas quas plenas argenti extuli, eas è prouincia inanes retuli: Alij uini amphoras quas plenas tulerunt, eas argenti plenas domos reportarunt. *T. Gracchus* T. Gracchus huius filius Quæstor Mancino in Hispania fœdus eius flagitiosum probauit. Periculum deditionis, eloquẽtiæ gratia fugit. Trib. pl. legem tulit, ne quis plus mille agri iugera haberet. Octauio collegæ intercedenti nouo exemplo magistratum abrogauit: deinde tulit ut de facultate, quæ de Attali hæreditate erat, populo diuideretur. Deinde eum prorogare sibi potestatem uellet, aduersis auspicijs in publicum processit, statimq; Capitolium petijt, manum ad caput referens, qua salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas accepit, quasi diadema posceret, segniterq; cessante Mutio Cos. Scipio Nasica sequi se iussit qui saluam Rempubl. uellent. Gracchum in capitolio senatus oppressit. Cuius corpus Lucretij ædilis manu in Tyberim missum, unde ille Vispillo dictus. Nasica ut inuidiæ subtraheretur, per speciem legationis in Asiam ablegatus est. Hæc Cæcil. Sed Cic. in Bru. plura de eo. Vtinam in T. Graccho talis mẽs ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad benedicendũ fuit. Nam diligentia matris Corneliæ à puero doctus, & Græcis literis eruditus fuerat. In eis etiam adolescens Diophanem Mitylenæum, Græciæ temporibus illis disertissimum, habuit. Eius & Carbonis habemus orationes nondum satis splendidas uerbis, sed acutas, prudentiæq; plenissimas. Idem de Orat. T. Gracchus seruum habebat cum fistula eburnea, qui occulte post eum dum concionaretur inflando, eo sono, aut illũ remissum excitaret, aut intentionẽ reuocaret. *C. Gracchus* C. Gracchus Ti. frater pestilẽtem Sardiniam Quæstor sortitus, non ueniente successore, sponte decessit. Asculanæ & Fregellanæ defectionis inuidiam sustinuit. Trib. pl. agrarias & frumentarias leges tulit. Colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumuiros agris diuidundis se, & Fuluium Flaccum ac C. Cassium constituit. Quare accersitus cum in senatum non uenisset, armata familia Auentinũ occupauit, *Opimius* ubi ab Opimio uictus, dum à templo Lunæ desilit, talum intorsit: & Pontinio amico apud portam Trigeminã, ac P. Lectorio in ponte sublicio persequentibus resistente, in locum angustum peruenit; ubi uel sua, uel aliorum manu interfectus: caput à Septimio Attilio amico Gracchi ad Opimium relatum, auro expensum fertur, propter auaritiam infuso plumbo grauius effectum: ex Cæcilio. Cic. autem in Oratore. C. Gracchus doctus à puero, flagrantiq; ingenio fuit. Damnũ res Romanæ Latinæq; literæ illius immaturo interitu fecerunt. Atq; utinam nõ tam fratri pietatem quàm patriæ præstare uoluisset. quo ille ingenio tali diutius si uixisset, uel paternam, uel auitam gloriam consecutus, eloquentia quidem nescio an habuisset parem quẽquam. Grandis est uerbis, sapiens sententijs, genere toto grauis. Manus extrema nõ accessit operibus eius, præclara inchoata multa, perfecta non planè. Legendus est inquàm hic orator Brute, si quisquam alius iuuentuti. Non enim solum acuere aciem, sed alere ingenium potest. *Gregorius Nazianzenus* Gregorius & Basilius uiri sanctissimi, pariterq; doctissimi: Cappadocesq; genere, uterq; Athenis simul profecit Rhetorum Philosophorumq; studijs. Deinde simul VIII. annis in cœnobio quodam Deo mãcipati, tantum sacris literis operam dedere. Post hæc alter alteram ingressus uiam, Gregorius apud Nazianzum oppidũ Cappadociæ, in patris locum præsul subrogatur, ubi maxime Arrianorum turbini restitit. Mox quoq; reddita pace orthodoxis, accersitus Constantinopolim ad emendãdum eum populum, recentibus hæreticorum infectum uenenis, tantum breui tempore eidem præsidẽdo profuit, ut tunc primum illi in fide renasci uiderentur. Sed statim inuidia gloriam subsecuta est. obtrectare quidam cœperunt. palamq; uociferari, Gregorium Constantinopolitanam sedem occupasse, ipsum priorem repetere, ac alium subrogari oportere. Quod ipse animaduertens cũ iam superare posset, cedere maluit, quàm eius gratia cædis aliquid, aut tumultus oriretur. Atq; hoc pacto pristinam repetens sedem, quod reliquum fuit æui sacris lectionibus, aut scriptionibus tradidit, Quibus ut quietius uacaret, successorem sibi, ac coadiutorem, qui populo præesset, elegit, ætate iam ingrauescente. Extant & Basilij præclara ingenij monumẽta. Nos fermè X. eius oratiunculas conuertimus in Latinum. Basilij etiam instituta monachorum. Hæc Rufi. XI. hist. Hier. autem eius opera commemorat. Greg. inquit Nazianzenus, uir eloquentiss. præceptor meus, à quo scripturam explanãte didici, ad XXX. mil. uersuum omnia opera sua cõposuit. ex quibus illa sunt. De morte fratris Cæsarij, laudes Cypriani, Athanasij, Maximi philosophi post exilium reuersi, quem falso nomine quidã Heronis inscripserunt, quia est alius liber uituperationẽ eiusdem Maximi cõtinens, quasi non licuerit eundem, & laudare, & uituperare pro tempore. Præterea lib. hexametro carmine, uirginitatis, & nuptiarum contra se dissidentium. aduersus Eunom. lib. II. De S. S. lib. I. Contra Iulianum lib. I. Secutus est autẽ Polemonem in dicendi stylo, uiuentiq; sibi præsulem successorem ordinãs, ipse ruri uitam monachi uixit. Decessit sub Theodosio principe. *Gregorius Nissenus præsul* Gregorius Nissenus item præsul, frater Basilij, Theologus ex doctrina uocatus, rhetoricæ & eloquentiæ studijs legitime imbutus, orationes edidit: quæ nunc extant aduersus Eunomium, de diuinitate filij: Apologiam quasi fratris Basilij, quem ille defunctũ manifeste oppugnabat, non ausus uiuum attingere. Homilias præterea in Cantica, & ad sororem Macrinam. De anima. De laudibus Steph. Protomartyris. *Gregorius Ponticus* Gregorius Põticus è Neocæsaria Ponti ciuitate, discip. Origenis, magna uir fama sanctitatis, pariter & doctrinæ. Nam & Athenis florebat philosophus nõdum Christianus. Inde Berytum uenit, ibiq; iura docebat. Permotus Origenis fama, qui tunc Cæsareæ sacros libros enarrabat, eò uenit, à quo ueram philosophiam edoctus est. Reuocantibus mox parentibus in patriam rediit, ubi adhuc nullis initiatus sacris, sanctitatis plura edidit signa, ægros curando, primosq; ad Christi fidem per epist. eruditas uocando. Huius meminit Pamphilus martyr. Eusebius item in lib. quos de Origene conscripsit. Hæc Socra. in hist. Tripar.

Gregorius Iacticus Gregorius Iacticus, Haliarti præsul usq; ad extremã senectutẽ, scripsit diuersos tractatus stylo mediocri, ut Hiero. ait. *Gregorius martyr* Gregorius martyr Spoletinus sub Dioclet. & eius. *Concordius* In eadem urbe Concordius presby. Romanus, martyr sub Antonino. *Gorgias* Gorgiam inter Leontinos natũ Sicilia tulit. Cui tanquam patri, quicquid habet artis, ars sophistica referat acceptum licet. Quod enim ornamẽti Aeschylum miratur antiquitas addidisse tragœdiæ, uestẽ uidelicet, pulpitum, personas, heroum nũtios, quibus scena & proscenium ornatur: hoc item Gorgiam suæ tribuisse arti palam est, uehemẽtiam in dicendo, paradoxas, spiritũ, magniloquentiam, elocutionem, transgressiones, adiectiones, uerba etiam poëtica ornatus gratia, ex quibus oratio cum dulcis, tum potens emanaret. Quantum autẽ ex tẽporalitate præstiterit, ubi de sophistica in uniuersum tractauimus executi sumus, qua disciplina optimos Atheniensiũ sibi deuinxit Critiam & Alcibiadem, ambos ætate florẽtes. Item Periclẽ & Thucydidẽ penè senescentes. Agatho uerò poëta Tragicus, quem unum scena miratur sapientem, pulchreq; loquentem, sæpe in iambis suis Gorgizat. Sed & in Panegyricis eminentissimus uisus, orationem Pythicam habuit ex ara: cuius rei gratia statua eius aurea in eodẽ tẽplo posita fuit. Vixit an. CVIII. ea corporis ac sensus integritate, qua iuuenis. Ex lib. Sophist. Philost.

Iamblycus

IAMBLYCVS philosophus Pythagoricus è Chalcide Syriæ fuit, Porphyrij discip. Cōstantini magni tempore. Adeo profecit, ut secundas post præceptorem Romæ obtineret, nec ab eo quicquam differre uideretur, quo ad doctrinam, nisi quòd ille melior facilitate, candoreq́; orationis, hic paulo durior habebatur: ac, ut de Xenocrate Plato dicebat, uenere dicendi carebat. Moribus adeo probatus, ut eius uitæ abstinentia, modestiaq́; ea tempestate conspicua fuerit. In secretum se semel in die recipere solebat, ubi quandoque à discipulis ab humo sublimis, aliquanto susus, cum dijs adloqui putatus est. Diuinationis in eo inter cætera, uel id argumentū deprehēderunt: Cū quondam è suburbano è sacrificio rediret cū suis discipulis, ac de sacris loqueretur, extemplo, abrupto sermone, diuertamus inquit, alia uia: quando hæc est, uti sentio, pollutæ funere nescio quo. Pars ergo eum secuta est. Pars autem cœpto itinere pergere perseuerās obuiā uespillones habuere, qui à defuncti cadauere reuertebantur. Interrogantesq́; ueritatem deprehenderunt. Hæc ex Eunapio Græco autore. Hieron. quoque de eodem sic scribit. Iamblicus philosoph. dogmata Pythagoræ commentatus est, imitatus ex parte Moderatum uirum eloquentissimum, & Archippum, & Lysiadem Pythagoræ auditorem, quorum Archippus & Lysiades in Græcia Thebis scholas habuere, qui memoriter doctoris præcepta tenentes, ingenio pro libris utebantur.

Iarchas

Iarchas philosoph. Indus apud Philost. in uita Apoll. narratur.

Ianus

Ianum inquit Macrobius physici cœlum esse uolunt, ab eundo, quòd semper eat. Pheuras illum spec e draconis, in os caudam reflectentis, figurat, eundem esse finem & principium anni denotans. Hetrusci Vadimona, Latini Vertumnum cum, teste Seruio uocabant, Tēporis quoq; patrem bifrontem, ortum uidelicet, occasumq́; cernentē. Hora. Matutine pater, seu Iane libentius audis. Ouid. Præsidet & cæli forib. cum mitibus horis. & alibi. Cū tot sint Iani, cur stas sacratus in uno? Quapropter sacrificium ab ipso prius incipiebāt. Primus omnium Latium incoluit in Vaticano, locusq; hodie commonstratur, ubi oppidulum instituit de suo nomine. Iani templum ad infimum Argiletum Numa dicauit, indiceq́; pacis fecit, ut clauso à bellis uacaretur. Ter igitur clausus, ab eo primum, deinde post II. bellū Pu post Actiacā uictoriam.

Hyacinthus
Eugenia

Hyacinthus & Protus eunuchi Eugeniæ filiæ Philippi præfecti, sub Maximiano martyres, cū ea sepulti in cœmiterio Priscillæ. Alter iugulatus apud Terracinā.

Ianuarius
Acacius
Desyderius
Proculus

Ianuarius præsul Beneuētanus, martyr sub Diocletiano unà cū Acacio, Desyderio, Proculo, & Festo socijs apud urbem Puteolos. Ianuarij quoq; martyres alij alibi dicti.

Ibycus

Ibycus patria Reginus, historicus, uixit apud Polycratem Samiorum tyrannum, regnante Crœso. Hic dicitur primus Sambucam musicum instrumentū inuenisse, genus uidelicet cytharæ triangularis. Insanus in amore puerorum. Feruntur eius lib. VIII. lingua dorica. Suid.

C. Icilius

C. Icilius Tri. pl. Virginiæ sponsus, qui ob flagitium Ap. Claudij unà cum Virginio socero X. uiros expulit. Liu. III.

Iccus palestrita

Iccus Tarentinus, nobilis palestrita, toto uitæ tempore Veneris expers fuit, ut arti accommodatior esset. tanta illi gloriæ libido. autor Aelianus de uar. hist. In hoc igitur illud apostolicū deprehendimus, qui in stadio currunt, ab omnibus abstinent, & hi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem ut incorruptam.

Idæus poëta

Idæus Rhodius uersificator, opus Homeri iterauit, carmen cuiuis comparando scripsit & Rhodiorum res uersibus tribus mil. Suid.

Idæus rex

Idæus media cor. Apharei filius siue Neptuni, Aetoliæ rex, qui ex Marpissa Cleopatram Meleagri uxorem genuit, & ob uxoris zelotypiam Apollinem iaculatus. Iliados IX.

Idanthyrsus

Idanthyrsus Scytharū rex, bello res magnas gessit, multum Asiæ subiugauit, usq; in Aegyptū excurrit, ut Stra. XIIII.

Idmon Vates

Idmon uates inter Argonautas, Apollinis & Asteriæ filius. ex Idmone autē & Testia Testor, è Testore Calchas item uates, ut placet Pherecyd. Apollonius autem poëta Idmonem Abantis filiū esse dicit. Herodotus item.

Idomeneus

Idomeneus Deucalionis filius Minois nepos rex Cretensium, qui teste Hom. populos suos ad Troiam duxit. In reditu cum immolare primum occurrentem si incolumis domū rediret, statueret, in filiāq́; incideret, pulsus ob crudelitatem à ciuibus in Salentinum Calabriæ promontorium pelago deuenit, ubi & ciuitatem condidit. Virg. Et Salentinos obsedit militæ campos Lyctius Idomeneus.

IESVS

IESVS, seruator Hebraice, præter dominum nostrū fuere quatuor. Primus qui successit Mosi in ducendo populo, quem in terram promissionis introduxit. exploratores Hiericho ad Raab misit, qui etiam cursum Solis prodigiose moratus est ad superādos inimicos, uocatur aliter Iosue. Alius filius Iosedech sacerdos ex genere Aaron, qui anno primo Cyri regis cum Zorobabele duce, & Iudæorum populo, è Babylonia in Iudæam uenit templum ædificatum. perseuerantiq; usq; ad an. VII. Darei, renouatūq; dedicauit. Tertius filius Syrach, legis Hebraicæ doctor sub Ptholemæo Euergete, & Simone Oniæ filio Sacerdote. Hic librum scripsit Ecclesiasticum. Cuius opus in Græcū sermonem Iesus item eius nepos, ut in prologo testatur, conuertit tempore Ptolomæi Euergetis, sub quo in Aegypto uixit. Quartus inter LXXII. Christi discipulos cognominatur Iustus.

Hiero Syracusanus

Hiero Syracusanus cum esset ex duce rex factus, po. Ro perpetuus amicus fuit: ac cum omnis expers disciplinæ in morbum incidit, erudiri cœpit, ac ultro sermonibus Physicis aures accommodare: donec paulatim, dum per ualetudinem licuit, poëtis Pindaro et Simonide adcersitis, usus est. fratriq; Geloni propterea experti omnium literarū præstitit. autor Aelianus de uaria hist. Hic etiam dicitur, orta domi seditione eum expellere uolentium, inermis in forum prodiisse, blandaq́; oratione populum in officio continuisse.

Hiero ferreus

Hiero Ferreus cognomēto, Atheniēsis, familiaris Niciæ ducis Atheniensis, unaq; cum eo disciplinis eruditus, poëmata nonnulla conscripsit, quæ Plutarchus in Nicia ad ætatem suam peruenisse testatur.

Hieronymus tyrannus

Hieronymus Siciliæ tyrannus, Hieroni patri successit admodum puer: cui pater metuens, relictis tutoribus XVI. mandauit moriens, ut fidem erga pop. Ro. an. L. ab se cultam inuiolatam seruaret. Hic postea abiecta tutela, contempta patris disciplina ac moderatione, luxuriosius & arrogantius agendo, à Romanis desciuit, Annibaliq́; adhæsit. Cumq́; superbe nimis in ciues sese haberet, ab eisdem interfectus est, autor Liu. libro IIII. secundi belli Pu.

Hieronymus historicus

Hieronymus Rhodius historicus, familiaris Demetrij Poliorcetis, relictusq́; ab eo præfectus in regione Bœotiæ, scripsit res ab ipso Demetrio gestas, ut Plutarch. in Demetr.

Hieronymus doctor

Hieronymi doctorum principis uitam recensere, parergon fortasse fuerit, cum tot illustrium uirorum sit mandata monimentis, quædam tamen ex eius libris de se loquentis, præsertim ad eius literas pertinentia, in medium afferam. Ac primum libro de Viris illustribus se ex oppido Stridonis ortum fatetur, patre Eusebio. Romam uenit admodum adolescens, ibiq; se studijs liberalium artium tradidit. De quibus sic ipse in Apologia ad Pammachium & Oceanum. Dum essem iuuenis, miro discendi ferebar ardore: nec iuxta quorundam præsumptionem ipse me docui. Apollinarem Laodicenum audiui Antiochiæ, frequenter & colui, & cum me in sanctis scripturis erudiret, nunquam illius contentiosum dogma suscepi. Iam canis spargebar caput, & magistrum potius quàm discipulum decebat, perrexi tamen Alexandriam, audiui Didymum, in multis ei gratias ago: quod nesciui, didici: quod sciebam, illo docente non perdidi. Putabant me homines finem fecisse discendi, rursus Hierosolymam ad Bethleem ueni, quo labore, quo precio, Barabanum nocturnum

num habui præceptorem: timebat enim Iudæos, & mihi alterum exhibebat Nicodemum. Accuset me quisquam, quia hominem Hebræum habui præceptorem, & quia Didymi, & Apollinaris inter se dogma contrarium est: arguat potius, ubi hæresim defenderim, ubi prauum dogma sim secutus. De conuersione autem sacrorum librorum, sic in epist. ad Augustinum. Quod autem in alijs quæris epist. cur prior mea in libris canonicis interpretatio asteriscos habeat, & uirgulas prænotatas, & postea aliam translationem absque his signis ediderim: pace tua dixerim, uideris mihi non intelligere quod quæsiuisti. Illa enim interpretatio L X X. interpretum est, & ubicunque uirgulæ, id est, obeli sunt, significatur quòd L X X. plus dixerint, quàm habetur in Hebræo. ubi autē asterisci, id est, stellæ prælucentes, è Theodotionis editione ab Origene additum est: & ibi Græca transtulimus, hic de ipso Hebraico quod intelligebamus expreßimus, sensuum potius ueritatem quàm uerborum ordinem interdum conseruantes. Et miror quomodo L X X. interpretū libros legas, nō puros, aut ab eis editos, sed ab Origene emendatos, seu potius corruptos per obelos & asteriscos, & Christiani hominis interpretatiunculam non sequaris: præsertim cum ea quæ addita sunt, ex hominis Iudæi atque blasphemi, post Christi crucem editione transtulit? Vis amator esse uerus L X X. interpretum? non legas ea quæ sub absteriscis sunt. Imò tolle de uoluminibus, ut ueterum te fautorem probes. Porrò quòd dicis, non debuisse me interpretari post ueteres: & nouo uteris syllogismo, Aut obscura fuerunt, quæ interpretati sunt, aut manifesta. Si obscura, tu quomodo ausus es post eos disserere, quod illi explanare non potuerunt? si manifesta, superfluum est te uoluisse disserere, quod illos latere non potuit: Respondeat mihi prudentia tua, Quare tu post tantos & tales interpretes, in explanatione Psalmorum diuersa senseris ab Origene, Eusebio Cæsariensi, Theodoro Heracleota, Asterio Scythopolitano, Apollinare Laodiceno, Didymo Alexandrino, apud Latinos autem Hilario Pictauensi, & Eusebio Vercellensi præsule, qui Origenē & Euseb. transtulerunt, quorum priorem noster Ambr. secutus est. Si enim obscuri sunt psalmi, te quoq; in eis falli potuisse putandum est. Si manifesti, illos in eis falli potuisse minime putandum, atq; hoc pacto superflua fuerit interpretatio tua. Hac denuq; lege nullus post priores loqui audebit: cum potius humanitatis tuæ fuerit, in quo ueniam tibi tribuis, indulgere & cæteris. Ego enim non tam uetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco in Latinum trāstuli, quàm ea testimonia quæ à Iudæis prætermissa sunt uel corrupta, proferre in medium, ut scirent nostri quid Hebræa ueritas contineret: si cui legere non placet, nemo compellit inuitū. Deinde paulo inferius, Et si me, ut dicis, in noui testamenti emendatione suscipis, quòd plurimi linguæ Græcæ habentes sciētiam, de meo poßint opere iudicare: eandem integritatē debueras etiam in ueteri credere testamento, quòd non nostra confinximus, sed ut apud Hebræos inuenimus, transtulimus. Præter uerò supra ab eo narratam causam uertendi uetus testamentum, est & alia quam in Apologia contra Rufinum adsignat his uerbis: Quod autem me ad uetus testamētum uertendum impulit, uidi apud L X X. interpretes multa præterita, quæ ab apostolis commemorantur. Causam erroris non est meū exponere: Iudæi prædicant factum diuino consilio esse, ne Ptolemæus unius Dei cultor ac Platonicus apud Hebræos duplicē diuinitatem deprehenderet. Quare ubicunq; de patre & filio scripta constant, aut siluerunt, aut aliter interpretati sunt, ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei non manifestarent. Itē quæ me causa impulit, Origenis audacia fuit, qui editionem Theodotionis L X X. interpretib. miscuit obeliscis, asteriscisq; additis. Sed in hac scripturæ conuersione, multa se passum ab obtrectatoribus & maleuolis fuisse, etiam in eadem apologia testatur hoc modo. Scripsit frater Eusebius se apud Afros præsules epist. meo nomine scriptam reperisse, in qua agerem pœnitentiam, & me ab Hebræis fuisse inductum testabar, ut Hebræa uolumina in Latinū uerterem, in quibus nulla sit ueritas. Sed malitia non habet tantas uires, quantos conatus. Studiosißimum & auidum discendi eū semper fuisse, uel illud in primis declarat. quod alio loco dicit: Literæ marsupium non sequuntur: sudoris comites, non uoluptatis: ieiunij, nō suauitatis: continentiæ, non luxuriæ. Demosthenes plus olei quā uini expendisse dicitur, & omnes opifices nocturnis semper uigilijs præuenisse. Quod ille fecit in una litera exprimenda, ut à cane discatur, tu in me criminaris, quòd homo ab homine literas Hebræas didicerim. Inde est quod quidam inerudití pudentes remanent, dum nolunt discere quod ignorant: nec Horatium commonentem audiunt, Cur nescire pudens praue quā discere malo? Librum Didymi de spiritu sancto non æmulatione Ambrosij, uti Rufinus obiecerat: sed ardore fidei conuertit, quū de illo semper honorifice in alijs loquatur locis. Sic enim ad Paulinum scribit: Malui enim alieni operis interpres existere, quā ut quidam faciunt, informis corniculæ modo, alienis me coloribus adornare. Legi dudum de spiritu sancto quosdā libellos, & iuxta Comici sententiam è Græcis bonis Latina non bona: nihil enim ibi dialecticum, nihil uirile atq; distinctū est, quod lectorem uel ingratum ad sensum trahat: sed totum flaccidum interdum atque formosum, & exquisitis hinc inde coloribus depictum. Calumniatus item quòd parum fideliter transferret, conatus est scribere de optimo genere interpretandi ad Pammachium, ostendēs non solum gentilium, sed sacræ scripturæ, apostolorum, simulq; euangelistarum, & L X X. interpretum exemplo, non uerbum de uerbo, sed sensum de sensu debere transferri: magistrumq; se dixit habere Tullium, qui Protagoram Platonis & Oeconomicum Xenophontis, & Aeschynis, ac Demosth. duas contra se orationes pulcherrimas transtulerit, quanta in illis prætermiserit, & quanta addiderit. quanta mutauerit, ut proprietates alterius linguæ sua explicaret, non est huius temporis dicere: sat mihi erit ipsius translationis autoritas, qui in prologo ita locutus est: Putaui mihi suscipiendum laborem utilem studiosis, mihi quidem ipsi necessarium. Conuerti enim ex Atticis duorum eloquentißimorum duas nobilißimas orationes inter se contrarias, Aeschynis & Demosthe. nec conuerti ut interpres, sed ut orator, sententijs iisdem, & earum formis tam figuris quàm uiribus ad nostram consuetudinem aptis, in quibus non uerbum pro uerbo necesse habui reddere: sed genus omne uerborum, uimq; seruaui. Non enim me adnumerare ea lectori putaui oportere, sed appendere. Sed & Horatius uir doctus & acutus hoc idem in arte poëtica erudite præcepit. Nec uerbum uerbo curabit reddere fidus Interpres. Teren. Menandrum, Plautus & Cæcilius ueteres comicos interpretati sunt: num hærent in uerbis, ac decorem magis & elegantiam in translatione conseruant, quàm interpretationis ueritatem? Repetam igitur quod Euseb. in proœmio attulit. Sicui non uidetur linguæ gratiam interpretatione mutari, Homerum ad uerbum exprimat in Latinum: plus aliquid dicam, eundem sua lingua prosæ uerbis interpretetur, uidebit ordinem ridiculum, & poëtam elegantißimum uix loquentem. In allegandis poëtis et oratoribus præter omnes superiores, maiori & copia & facilitate, ad scripturæ probationē religiosißime adducens, Ruffino nonnullisq; æmulis calūniandi materiam præbuisse uidetur, maxime quòd præter eius iusiurandum facere uidebatur. quibus ipse minime post notam eius legisse respondit, quæ tamen ex eis teneret, allegare. Quapropter non ab re fuerit inseri epist. quam Calpurnio Lanario scribit,

scribit, qui sub cuiusdam oratoris nomine quæsiuerat, cur homo Christianus codices seculares adlegaret. Quod autē quæris in calce tuæ epist. cur in opusculis nostris secularium literarum interponamus exempla: Quis enim nesciat & in Mose, & Prophetarum uoluminibus quædam adsumpta de gentilium libris, & Salomonem philosophis Tyri & nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse. unde in exordio prouerbiorum commonet, ut intelligamus sermones prudentiæ, uersutiasq; uerborum parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & ænigmata, quæ proprie dialecticorum sunt. Sed & Paulus apost. Epimenidis poëtæ usus est uersiculo scribens ad Titum. Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri. Cuius heroici hemistichium Callimachus postea usurpauit. In alia quoque epist. Menandri ponit senarium: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et apud Athenienses in Ariopago disputans, Aratum testem inuocat, Ipsius enim genus sumus. Cyprianus rogetur, cur aduersus Demetrianum scribens, testimonijs non usus sit prophetarum & apostolorū, quæ ille commentitia & ficta esse dicebat, sed potius philosophorum poëtarumq;, quorum autoritati ut ethnicus contraire non poterat. Scripserant contra nos Celsus atque Porphyrius. quibus Origenes, Methodius, Euseb. & Apollinaris fortissime responderunt: lege eos, & inuenies comparatione eorum imperitissimos, & post tanti temporis otium uix quasi per somnium quod pueri didicimus, recordatos. Iulian. Augustus septem lib. in expeditione Parthica aduersus Christianos euomuit: Si contra hunc scribere parauero, puto mihi licere ut rabidum canem philosophorum & Stoicorum doctrinis, id est, Herculis claua repercutiam: quanquam Nazarenum nostrum, ut ipse dicere solebat, Galilæum, statim perfossus acceperit. Iosephus antiquitatem probans Iudaici populi, duos contra Apionem grammaticum libros perscripsit, ubi tanta secularium profert testimonia, ut mihi mirū sit quomodo uir Hebræus, & a puero sacris literis eruditus, cunctam Græcorum bibliothecam euoluerit. Quid loquar de Philone, quem alterum Iudæū Platonem critici pronunciāt? Quadratus apostolorum discipulus Atheniensis Pont. non'ne Adriano principi Eleusina sacra inuisenti, librum pro nostra religione tradidit, & tātæ admirationi omnium fuit, ut à persecutione grauissima illius sedauerit ingenium? Aristides philosophus uir eloquētissimus eidem principi Apologeticum pro Christianis obtulit, refertum philosophorum sententijs. Quem imitatus postea Iustinus & ipse philosophus Antonino Pio & filijs librum contra gentes tradidit. Quid loquar de Melito Sardensi præsule, quid de Apollinare presbytero Hierapolitano: Dionysio quoq; Corinthiorum præside & Tatiano, Bardassane & Ireneo Photini martyris successore, qui Origenis hæreseon singularum uenena, ex quibus fontibus philosophorum emanarunt, multis uoluminibus explicarunt? Pantherius Stoicus ob præcipuæ eruditionis gratiam à Demetrio Alexandrino præsule missus est in Indiam, ut Christum apud Brachmanas, & illius gentis philosophos prædicaret. Clemens presbyter Alexandrinus meo iudicio omnium eruditissimus VIII. scripsit Stromatum lib. & totidem ὑποτυπώσεων, id est disputationum, & alium contra gentes. Pædagogi quoq; tria uolumina. Quid in illis indoctū? Imò quid non e media philosophia est? Hunc imitatus Origenes scripsit Stromateas, Christianorum & philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostræ religionis dogmata, de Platone, Aristot. Numenio, Cornutoq; confirmans. Scripsit & Miltiades contra gentes uolumen egregium. Hippolytus & Apollodorus Romani senatores propria opuscula ediderunt. Extant & Iulij Africani, qui temporum scripsit historiam, & Theodori qui postea Gregoras dictus est, uiri sane apostolici, & Dionysij Alexandrini præsulis: Arnobij quoque presbyteri Laodiceni, necnon philosophorum Pamphili, Pierij, Luciani, Marcionis, Eusebij præsulis Cæsariensis, & Eust. Antiocheni, & Athanasij Alexandrini, Eusebij quoq; Emiseni, Triphylli Ciprij, Asterij Scythopolitæ, & Serapionis confessoris, Tibi Bostrensis præsulis, Cappadocum, Basilij, Gregorij, Amphilochij, qui omnes adeo philosophorum doctrinis & sententijs suos refertiunt libros, ut nescias quid in illis primum admirari debeas, eruditionem seculi, an scripturarum scientiam. Veniam ad Latinos. Quid Tertuliano eruditius? quid argutius apologetico eius? & contra gentes libri, cunctam seculi retinent disciplinam. Minutius Felix causidicus Ro. in lib. contra Mathematicos, quid Gentilium librorum reliquit intractatum? Arnobius VII. lib. aduersus gentes edidit, totidemq; discipulus eius Lactan. qui de Ira quoque & Opificio Dei duo uolumina condidit: quos si legere uolueris, dialogum Cic. in eis inuenies. Victorino martyri in lib. suis, licet desit eruditio, tamen non deest eruditionis uoluntas. Cyprianus quòd idola dij non sint, qua breuitate, qua historiarum omnium scientia, uerborumq; ac sententiarum splendore perstrinxit? Hilarius meorum confessor temporum & præsul XII. Quintilian lib. & stylo imitatus est & numero, breuiq; libello quem scripsit contra Dioscorum medicum, quid in literis posset, ostendit. Iuuencus presbyter Constantino historiam domini saluatoris uersibus explicuit, nec ueretur euangelij ueritatem sub metri legibus mittere. Igitur Hieron. ab æmulis excitatus, quòd pariter bellum omnibus hereticis ac libidinosis indixerit, eosq; suos ac religionis communes hostes putauerit, postquàm in Asia aliquandiu Gregorio Nazianzeno Græco præceptori operam in sacris libris dedisset, Hierosolymam secedere statuit. Itaque imposita tantum in naui bibliotheca quam summo labore parauerat, quaq; carere non poterat, cæteris omissis soluit, sequentibus Paula & Eustochio, quarum opibus etiam iuuabatur. Cumq; apud Bethleem sese reciperet, quatuor annos in eremo fuit, ut ipse testatur. Quotiens ego in illa uasta solitudine. & quæ subsequuntur. Inter monachos uersabatur, comite leone, cuius nonnulla etiam portenta referuntur, ibiq; multos annos in cœnobio lectionibus diuinis simul & scriptionibus uacans: demum ex hac uita in domino migrauit, anno ætatis XCI. pridie Cal. Octob. salutis CCCCXLII. Theodosio minore, & Honorio Impp. Opera eius, quòd palā sint, explicare non oportet. Chromatij Aquileiensis uiri nobilis ac diuitis benignitate magnopere adiutus est. ad quem plures scribit epist. Cuius item opibus, seq; suosq; notarios ac librarios sustentauit. Moriens prædixit teste Cyrillo, qui eius uitam perscripsit, coramq; adfuit, se Romam quandoq; transferendum. Cuius uaticinium nobis manifestatum, corpus eius in Exquilijs apud ædem diuæ genitricis ad præsepe collocatum cernentibus Vitæ genus qui curiosius cupit indagare, Augustini elogium de illo uideat, qui & Heliæ & Ioanni Baptistæ eū comparat, carnibus omnino et omni obsonio cocto, uino quoq; abstinuisse. Scientia tanta præditum, ut quod ipse ignorauerit, nullus hominū unquā sciuerit.

Iul. Higynus

Higynus, prænomine Iulius. nōnullis y præponitur. Scribit ad M. Fab. Quintil. cui familiarissimus fuit, de mundi & sphæræ narratione, utile sane astronomicum: præterea de signis cœlestib. opus in IIII. lib. distinctū. Idē teste Gelio, cōmētarios in Virgiliū, qui non extant, librum quoque Gromaticon appellatū, nuper inuentum. Est enim Groma, ut ipse testatur, ars, loca stationesq; in castris opportune capiendi ornandi ue.

Ignatius

Ignatius, Antiochenus tertius post Petrū præsul, sub Traiano dānatus ad bestias: Romam uinctus mittitur. Nauigando Smyrnæ Polycarpum Smyrnæ præsulē salutauit, epistolas IIII. in uincere scripsit, ad Ephesios, ad Magnesios, ad Trallienses, ad Rom. Cum

in rem præsentem uenisset, & rugiētes leones audisset, frumentum (ait) Christi nunc dentibus ferinus conterar, ut panus syncerus inueniar. Eius reliquiæ cadaueris Antiochiam deportatæ, iacent in cœmiterio ante portam Daphniticam: Ex Hieronymo.

Hilarius, Pictauensis

Hilarius præsul Pictauensis, teste Hierony. in Phrygiam relegatus, XII. aduersus Arrianos edidit libros, in quibus Quintilianū stylo & numero imitatus est. Librum itē ad Constantinum magnum. Præterea ab eodem autore' sic in epist. tractatur. Hilarius lucifer ecclesiarū, preciosus lapis, pulchro sermone aureoq́; ore uniuersa loquitur, si & semina aliqua secus uiam cecidisse potuissent: tamen ab eo in scripturis messis exorta est magna: Hunc ego aliū à priore suo tempore fuisse putauerim.

Hilarius, Arelatensis

Hilarius alter præsul Arelatensis, uir sanctus pauperumq́; sustentator, qui nonnulla etiā scripsit: Mar-

108

tiani principis tēpore ponitur Gennadio. Iob iustus ex terra Hus in Arabiæ Idumææq́; finibus, ut ait Hieronymus quintus ab Abraamo, nepos Esau regnauit in regione Edom, potens ac diues: deniq́; quanquam ex gentibus, sanctissimus ac omnibus probatus doctoribus. Ex Arabissa uxore septem genuit mares, & tris fœminas: qui quū lasciuirent, ipse post conuiuia Domino pro eis immolabat. Exemplar hic nobis patientiæ proponitur, omnibus malis adflictus, tantum relicta uxore maioris pœnæ gratia, quæ facta exprobaret. Postremo tres amici reges ad eum ueniunt, animo quidē ab initio consolādi, uerùm diabolica instigatione, longa uerborū exacerbatione, in ipsius odium & increpationem acrius inuehuntur. Cum ipsos Iob sapienti disputatione, ac patiēti sermone superasset, Helim quendam iuuenem adrogantem contra acerbis conuicijs instantem, modestissime tulit. At Deus omnipotēs post an. VII. eius miseratus labores, statui eum fœliciori restituit, eiq́; & facultates duplicauit, & filios totidem quot amiserat, lōge meliores concessit. Vixit quoq́; post hæc annis CXL. usq́; ad quartam sobolē: toto autem tempore, CLXXXIII. Scripsit ipsemet librum de suis uita & sermonibus Arabica lingua, ut ait Hieron. Qui liber prosa incipit, metro labitur, pedestri sermone finitur. Nam à principio usq́; ad locum illum ubi dicit, Pereat dies in qua natus sum, stylo prosaico inchoat. Inde usq́; circa finem, ubi dominus tris Iob amicos redarguit, heroico metro prosequitur. Finem uerò rhythmo colore concludit, omnibusq́; dialecticæ artis legibus singula uerba metitur. Nā quatuor disputationum genera in ipso libro complectitur. Prima dialectica, quæ ex probabilibus procedit, quæ consistit inter Iob & tris eius amicos: ubi ipse thesim hanc probat, quòd Deus hominem iustum & insontem quandoq́; affligit. Amici uerò eius contrà, quòd Deus neminem citra culpam plectit. Secunda est sophistica ex apparentibus: & hæc est inter Iob & Helim: quamuis Iob minime respondeat, qui quidem iuuenis adrogans & uaniloquus cōclusionem amicorum Iob adprobans sophistice syllogizat. Tertia tentatiua, inter Dominum & Iob, qui eumdem multis quæstionibus tentat & interrogat, ut ei declaret, quòd nulla est apud Deum sapientia comparata. Quarta demonstratiua, in qua pro ipso Iob Dominus contra tris amicos eius quæstionem definiendo demonstrat. Excessit Iob VI. Eidos Maias, ut Hierony. in suo Calendario ponit: sepultusq́; in terra Hus, in finibus Edom seu Bosra, ubi & sepulcrum eius adhuc uisitur.

Ioannes Chrysostomus

Ioannes Chrysostomus cognomento, ob linguæ sermonisq́; præstantiam, Antiochenus genere, præsul Constantinopolitanus sub Honorio principe, nobilibus ortus parentibus Secundo & Anthusa, discipulus Libanij sophistæ. Audiuit & Andragathium, dum foro se præpararet. Quietem tandem elegit, imitatus Euagrium, qui ex eisdem unà studijs sese recepit in cœnobium. Itaque relictis philosophiæ libris, sacris literis incubuit. Idemq́; Theodoro & Maximo suasit, qui apud Libanium eius cōdiscipuli fuerant, quorum Theodorus postea Vestenæ: Maximus uerò Seleuciæ Isauricæ præsules fuere. Diodorū Carterium, qui tunc sacris cœnobijs præerat, audiuere. Ioannes exinde ob uirtutem Anagnostes ecclesiæ Antiochenæ à Zenone præsule factus, librum ante omnia contra Iudæos edidit. Deinde diaconus à Meletio creatus, alterum de sacerdotio librum composuit. Post obitum uerò Meletij, qui excessit Constantinopoli, à Paulino præside presbyter factus, haud multò pòst Præsul Constantinopolitanus deligitur. Erat in regenda disciplina seuerior, ita ut adrogantis nomen apud plures contraheret, quibus erat infensus: solitus etiam solus accumbere, obtrectante populo. Causa erat, quòd è stomacho sæpe laboraret, ut alij dicunt, quòd ob abstinentiam, parum ciuili & eius dignitati congruenti mensa uteretur. In templo frequenter concionem habebat ad populum. Multa quoque passus ex inimicis & æmulis: dum esset Præsul sæpe pulsus, sæpe etiam reuocatus: inter alios maxime Eutropio Eunucho infensus, quem postea imperator Consulatu quò peruenerat deiectum, necari iussit. Scripsit præter supradicta, & epistolas & homilias in euangelia, quæ omnia in Latinum conuersa sermonem Christiani frequentant, quantum præterea Græcorum nullius. Ex historia tripertita.

Ioannes Philoponus

Ioannes cognomento grammaticus siue Philoponus genere Alexandrinus, plura scripsit in omni doctrina: pro nostra item religione contra Proclum & Seuerum, quanquam & ipse de trinitate male sentiret: autor Suidas. Ioannes Sholasticus abbas in monte Sina, Climacus, quòd scalam scripserit XXX. gradibus cœlum petentem, opus sanè ipsa similitudine delectabile pariter & utile: conuersum postea ab Ambrosio monacho Camaldulensi.

Ioannes Damascenus

Ioannes Damascenus Damasci natus Hebræus puer Constantinopolim uenit: ubi liberalibus artibus legitime imbutus, & ad Christum conuersus, monachi habitum sumpsit, simul & docebat. Captus deinde in littore maris à piratis Saracenis, postea à Theodosio redemptus, magister eius epistolarum fuit. In suspicionem proditionis ueniens, dextera ei ablata est: uerum postquam deprehensus qui literas proditorias stylo Damasceni probe assimulauerat, in honore apud Imp. fuit: at ille ad cœnobium regressus, ibi decessit. Scripta eius utilis ab utraque recipiuntur ecclesia.

Ioan. Scilax

Ioan. Scilax patria Constantinopolitanus scripsit de imperatoribus Constantinopolitanis.

Ioan. Zezes

Ioannes Zezes scripsit in Lycophronem commentarios. Sed iam ad Latinos ueniam.

Ioan. præsul Gerundensis

Ioānes præsul Gerundensis genere Gothus, sub Phoca principe, & Bonifacio IIII. Pont. doctrina & scriptis emicuit. Nam adolescens Constantinopolim profectus, ita Græce Latine'que doctus rediJt in Lusitaniam, ut Arrianam sectam, quæ tunc usque Valentiam occupauerat, compresserit. Cuius rei gratia Barcinonem ab hæreticis relegatur. Verùm defuncto postea Lemogildo rege, qui eis fauebat, in patriam reuersus, multa conscripsit utilia religioni. Cœnobium condidit, rationemq́; uiuendi monachis scripsit.

Ioan. Baptista
Ioan. Euang.

Duo quoq́; Ioannes religionis fulmina, his omnibus anteponendi. Quorum alter Christi præcursor alter euāgelium nouissimus omnium scripsit, rogatus ab Asiæ populis contra Cerinthum aliosq́; ac maxime Ebionitas, qui Christum ante Mariam nō fuisse affirmant, compulsus eius naturam enarrare. Præterea unius tantum anni, in quo passus erat Christus, à cæteris prætermissi mentionem habet: & post carcerem Ioannis historiā texuit. Scripsit unam epistolam, cuius exordium: Quod audiuimus, quod uidimus. Reliquæ duæ à Ioanne presbytero feruntur: qui eodem ferme tempore & ipse Christi discipulus fuit.

Io. discipulus

Igitur Ioannes in Pathmon insulam à Domitiano relegatus, rediJt sub Nerua principe Ephesum: ibiq́; usque ad Traianum principem perseuerans, totius Asiæ constituit

ecclesias:

ecclesias: longa deinde senectute confectus L X V I I I. post Christi supplicium anno extinctus, iuxtaq; eandem urbem sepultus est. hæc ferè Hieronymus. Eusebius uerò tradit in historia Apocalypsim quosdam adscribere Ioanni presbytero: de quo paulo suprà mentionem fecimus, eo quòd Euangelista Ioannes non sit solitus in scriptis nomen suum præfari. Maximam uerò hominum partem ad euangelistam referre. Cæterum falso in eius historia narratur, alibi quàm Romæ demissum in feruens oleum fuisse. autores apud Græcos Simon Constantinopolitanus, qui gesta sanctorum conscripsit: & apud Latinos Vincentius, & alij. Romæ quoque templum eius rei monumentum eodem loco uisitur ante portam Latinam. Quodq; magis dolendum, hæc tam aperta mendacia in horis canonicis leguntur: non sine illorum maximo dedecore, quorum est officium hæc interpolare.

Iosephus Iudæus

Iosephus Mathatiæ filius, Hierosolymitanus sacerdos, & captiuus, Tito principi adeo ob ingenium dilectus, ut eius libri bibliothecæ publicæ traderentur, liberq; sit factus. Conscripsit Græce antiquitatis Iudæorum historiam libro X X. ab exordio mundi, usque ad X I I I I. annum Domitiani: Bellum uerò Iudaicum cum Romanis gestum, libris V I I. quos non solum Græca, sed patria lingua se suis scripsisse affirmat. Sed & duos item alios libros, quos Archeotetos uocant, de Iudæorum uetustate, id est conflictus aduersus Apionem grammaticum Alexandrinum, qui ad Caligulam legatus missus ex parte gentilium contra Philonem, etiam librum uituperationem gentis Iudæorum continentem conscripserat. In X V I I I. antiquitatis libro aperte fatetur ob inuidiam Christum à Iudæis interfectum, & Ioannem Baptistam uerè prophetam fuisse, ac propter Iacobi apostoli cædem direptam Hierosolymam. In fine uerò X X. libri Iustum quendam ex Tyberiade redarguit falsitatis historiæ. hæc ex Hieronymo, & Eusebio libro I I I. Hunc alibi Hieronymus Græcum Liuium uocat. Ipse uerò de se scribit, in expugnatione Iotapatæ, cui præfectus erat, se in puteum, id est speluncam cauam demersisse, ibiq; suorum, qui cum eo descenderant, animos ad sui iam necem paratos, spe philosophiaq; adhortatum fuisse, moxq; se Romanis dedidisse, recordatum quæ somniauerat de suorum calamitate, ac Vespasiani felicitate, unde ad eum per Nicanorem deductus est.

Iosephus Græcus

Iosephus alius recentior, qui in philosophiam, omnesq; disciplinas commentarios edidit, Græcus homo.

Iouinianus

Iouinianus hæresiarcha, qui nuptias uirginitati præferebat, opinionem secutus Stoicorum, de uirtutum ac uitiorum parilitate: quem Hierony. in Epistolis accerrime cõfutat.

Hipparchus, astrologus

Hipparchus Nicæus astrologus Con sulum tempore scripsit de Arati Phænomenis, de stellis fixis, de lunæ motu contra Platonem: primusq; qui instrumenta mathematicis inuenerit, unde hæc sensibus deprehendi possent, Plinio maxime laudatus.

Hipparchus poëta

Fuit alius poëta Comicus, ipsius fabula περὶ γάμων. Suid.

Hipparchus tyrannus

Alius propinquus Aristotelis, alius tyrannus Eretriæ.

Hipparchus Pysistrati

Hipparchus quoq; filius Pysistrati tyranni, qui ob libidinem in Armodium puerum, Aristogitonis coniurationem in eius domum excitauit, ut apud Thucydidem. Idē ut inuidiam tyrannidis sapientiæ opinione extingueret, literas coluit, uirisq; doctis maxime fauit, & Homerum primus Athenas intulit, eiusq; Rhapsodias in ordinem certum reduxit. Adcersiuit item Simonidem & Pindarum. autor Aelianus de uaria hist.

Hypatia

Hypatia mulier Alexandrina, Theonis geometræ filia, uxor Isidori philosophi, emicuit sub Arcadio principe. Scripsit in astronomiam, docebat Alexandriæ, magna omnis generis disciplinæ, concurrentibus undique discipulis. interfecta tandem dicitur ab Alexandrinis ob inuidiam. Suidas.

Hippasus

Hippasus Metapontinus auditor Pythagoræ, uir doctissimus, nihil scripsit, ut ait Demetrius in Homonymis.

Hypenus

Hypenus Athleta, qui primus diaulo uicit. Pausanias.

Hyperides

Hyperides Atheniensis, unus è decem oratoribus primis. Aemulus quandoque Demosthenis, accusatusq; ab eo super rapina pecuniæ, deinde ambo damnati iussu Antipatri. Hyperides aufugit in Aeginam, ibiq; ab Archia Tyrio satellite captus, & ad Antipatrum missus necatur: lingua excisa, ut testatur in Demosthene Plutarchus.

Hyperechius

Hyperechius Alexandrinus grammaticus sub Martiano imperatore, scripsit de nominibus & uerbis, & orthographia. Suidas.

Hippias philosophus

Hippias Eleus philosophus discipulus Egesidemi, ut tradunt Cic. & Quintil. non liberalium modo artium præ se scientiam tulit, sed earum quas Græci mechanicas uocant, ut & uestem, & annulum, crepidasq; ac omnia quæ ferebat, manu sua faceret. Atque ita se præparauit, ne cuiusuis ope egeret. Summum bonum αὐτάρκειαν posuit, hoc est, eo contentum esse quod simplici uictui sat esset. Multa quoque scripsit quæ non extant.

Hippias dux

Hippias alius dux Atheniensium, qui in exilium pulsus, Darium contra patriam exciuit.

Hippias tyrannus

Hippias item & Hipparchus Pysistrati filij.

Hippocrates

Hippocrates Cous medicus, auditor Democratis, ut quidam uolunt, uixit apud Perdicam Macedoniæ regem, excessit natus annos C I I I I. Larissæ. Suscepit filios Thessalum & Draconem. Artaxerxes cupiens eius disciplinam, sic Hiscani scribit. Rex regum magnus Artaxerxes, Hiscani Hellesponti præfecto salutem. Hippocratis medici Aesculapio prognati ad me artis fama peruenit, da igitur operam ut aurum illi tribuas quantum cupit, aliaq; item quorum indiget, & eum ad me mitte: erit enim par honore summis in Perside uiris. Et siquis alius fuerit in Europa uir clarus, hunc amicum nostræ domui redde, minime pecuniæ parcendo. uiri enim quanquam potentes, haud facile inueniunt quod honeste cupiunt. Vale. Eius libri tanquam diuino emanauerint ore, ubique celebrantur. In primo enim iusiurandum continetur, in I I. prognostica. I I I. Aphorism. I I I I. illa admirabilis compositio L X. libris omnē medicinæ scientiam complectens. Hæc ex Suida. Aeliano autem de uaria hist. teste, Doricus quum esset, Ionice scripsit Democriti causa cui familiaris fuit, scripsitq; sæpius. Ad eum curandum ab insania adcersitus quandoque ab Abderitanis, dixit Democritum minime desipere, sed maxime sapere. Scripsit etiam librum Epidimiarum. Quædam inter eius opera adulterina commixta, ut stylus indicat, Galenus secreuit atque adnotauit. Amator Græciæ magnopere fuit, ex qua nunquam egressus est, etiam Artaxerxis literis magnopere inuitatus: minime quoque pecuniæ appetens, ut ex iureiurando ab eo in exordio facto deprehenditur.

Hippocrates quinque

Hippocrates præter superiorem Suidas quinq; commemorat: omnis eiusdem artis & familiæ qua ille, diuersis temporibus, quorum luminibus tamē primus obstruxit. Hippocratem alium Atheniensium ducem ponit in bello Peloponnesiaco Thucydides.

Hipponicus

Hipponicus Hippiæ filius Atheniēn. cum patriæ statuā dedicare decreuisset, ac nonnullis eam à Polycleto confici suadentibus illi nequaquā uisum est, quòd ob operis pulchritudinem ab aspicientibus, non dedicantis, sed potius artificis uirtus laudaretur: autor Aelianus.

Hippomachus

Hippomachus tibicen quum discipulum quondam in arte peccare cōspiceret, ab auditoribusq; laudari, baculo admonuit desistere debere, quod maximum fuisset erroris eius indiciū, quod à turba laudaretur. Idem Aelianus.

Hippodamus

Hippodamus Milesius natura studiosus: primus eorum, qui in Repub. uersati non essent, cœpit aliquid dicere de optimo ciuitatis statu. Constituit enim ciuitatem ex numero X. millium, diuisam in partes tris: artifices, agricolas, & milites. Regiones in totidem partes, sacram, publicam, & priuatam. Erat ob ambitionem uita morosior, crinium prolixitate, ac sumptuoso ornatu. Aristo-

teles libro II. polit.

Hippolytus Theseus

Hippolytus Thesei filius, Phædræ nouercæ, quod eius libidini non consenserit, insidijs petitus, discerptusq; propterea rogatu patris à Neptuni curribus, Virbij nomine postea Aesculapij arte reuixit: in Latium apud Aricinum templum translatus.

Hippolytus præsul

Hippolytus alter præsul ecclesiæ, quam se Hierony. reperire nequiuisse testatur, peruenit usque ad Alexandrum Imp. Scripsit rationem paschæ. In cuius æmulationem Origenes eius ferè æqualis, scribere compulsus est ab Ambrosio suo.

Hippolytus martyr

Hippolytus Roma. martyr è discipulis Laurentij, sub Decio principe ductus extra portam Tyburtinam, & equis indomitis adligatus, atque discerptus, primi Hippolyti fatum felicius ac sanctius imitatus est: eius festum XII. Calend. Septemb.

Hippodromus

Hippodromus Thessalus genere patria Larissaeus circa M. Antonini tempora: Athenis scholæ successit, ut autor Philostratus, qui inter sophistas eum describit: plura referens de eo quæ ad hunc locum non pertinent.

Hippodorus

Hippodorus unus Codridarum inuidiam populi uitare cupiens, & optimam simul principatum inter Athenienses adipisci, seueritate in suos est usus, ac filiam cum mœcho deprehensam currui iussit adligari atque discerpi. Aelianus.

Hipponax

Hipponax Ephesius scriptor iamborum, uixit Clazomenis: expulsus patria à tyrannis Athenagora & Conia. Suidas.

Iphiclus

Iphiclus filius Phylaci & Climenes Minyi inter Argonautas ab Apollonio positus: ab Hesiodo autem & Pherecyde nequaquam, ut scribit enarrator Apollonij.

Iphicleus

Iphicleus Herculis frater, Iolai pater, sepulcrum habet apud Pheneum Arcadiæ ciuitatem, ut autor Pausanias.

Iphigenia

Iphigenia Agamemnonis filia, quam ad placandum numen Calchas mactandam in sacrificio apud Aulidem censuit: Diana ceruam pro illa supposuit. Alia uirgo sancta, filia regis Aegypti prædicatur, ab apostolo Matthæo facta Christiana, quæ cœnobium uirginum instituit.

Irene pictrix

Irene Cratini, Timarete Myronis, Aristarete Nearchi pictorum filiæ simul & discipulæ: sed & Lala Cyzicena uirgo, & Calypso, & Alcisthene, & Martia Varronis uxor, omnes pictrices Plinio commemorantur.

Irus

Irus Ithacensis mendicus ac turpissimus, ut XVIII. odysseæ describitur, quem Vlysses pugilatu superauit.

Irenæus

Irenæus præsul Lugdunensis, Photini successor, Polycarpi discipulus. Hic post martyrium Photini cum presbyter Lugdunensis esset, missus à Christianis eius loci Romam ad Eleutherium pont. legatus de quibusdam quæstionibus, quum pro se etiam commendatitias tulisset, factus est ab eo Photini successor, uir in primis eruditus, & qui historiam scripsit ecclesiasticam: quam mutuatus est Eusebius, testemq; citat. Librum præterea de Ogdoade, in quo refert incidisse se in librum cuiusdam è successoribus apostolorum; qui huiuscemodi haberet exordium, quod postea Hierony. in Eusebij procœmio usurpauit: Adiuro te qui hunc librum transcribis per dominum Iesum Christum, & per gloriosum eius aduentum, qui indicaturus est uiuos & mortuos, ut conferas postquàm scripseris & emendes illum ad exemplar unde descripsisti diligentißime: hanc quoque obtestationem similiter transferas, ut in exemplari reperis. Ex Hieronymo & Eusebio libro VI.

Isæus

Isæus Assyrius sophista, adolescentiam uarijs corporis uoluptatibus tradidit: deinde uir factus, frugalißimus omnium fuit. Characterem orationis non profusum habuit, sed parcum castigatumq;, ac secundum naturam, qui tantum rebus breuiter enarratis suppeteret. Nam totum quidem argumentum in breui summaq; complecti, ipsius primum inuentum est, ut Lacedæmonijs de ordinibus consultantibus ac sollicitis, illud Homericum iactauerit, Scutum scuto premunt, galeam galeæq;, uirum uir. Ex Philostrato.

Isocrates

Isocrates orator Atheniensis unus è decem, dulcis & numerosus in dicendo fuit. Ad rempublicam non adceßit, neque in concionem ascendit, deficiente pronuntiatione: tum etiam ad euitandam inuidiam eorum, qui libenter ijs qui eloquentiæ honore præstant, se opponunt. Ciuitatem tamen iuuit, Philippumq; in eis, quæ ad illum scripsit, Atheniensibus conciliauit, Panegyricus eius omnium pulcherrimus, quem in Olympia habuit, adhortans Græcos contra Asiam, mutuas inter se accusationes relinquendo, Gorgiam excitauit, ut ipse simili oraret argumento. Optima item ex eius compositionibus Archidamus & Amartyrus iudicatur. In illa enim Archidami constantia, & animi magnitudo declaratur: Leuctrica Lacedæmonijs commemorando. Sermo profecto elaboratus, & uerborum diligentia, & splendor compositionis in ea apparent, Amartyrus uerò eum ostendit castigatum in numeros, ex sententia sententiam æqualibus periodis terminando. Auditores eius plures, quorum princeps Hyperides. Theopompum uerò Chium, & Ephorum Cumæum, nec uituperatione, nec satis admiratione dignos dixerim. Qui ait Isocratem à comœdia taxari, ut tibias factitantem errare uidetur. Nam & pater eius Theopompus Athenis Aulopœus cognominabatur: ipse uerò nec tibias cognouit, nec factitauit: haud profecto statuam in Olympia meruisset. Deceßit Athenis, centum ferè natus annos post Cheroniæ pugnam, non sustinens nuntium Atheniensium cladis. Ex Philostrato. Cicero uerò in oratore sic ait: Isocratis domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam patuit, atque officina dicendi. Magnus orator & perfectus magister fuit: quanquam forensi luce caruit: intraq; parietes aluit eam gloriam, quam nemo, meo iudicio, est postea consecutus. Is & ipse scripsit multa præclare, & docuit alios, & cum cætera melius quàm superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione cum uersum effugeret, modum tamen & numerum quendam oportere seruare. Ante hunc enim uerborum quasi structura & quædam ad numerum conclusio nulla erat. Cui si quando erat, apparebat eam dedita opera esse quæsitam.

Isocrates discipulus

Isocrates alius Amyclas ex Apollonia Ponti, discipulus & successor Isocratis suprà dicti, orator & ipse nobilis: reliquit orationes quinque. Qui & una cum claris oratoribus certauit, orando in epitaphio Mausoli Artemisiæ uiri. Apophthegma ipsius illud: Frustra consulit dijs qui male se gerit: ex Suida.

Isocrates dux

Isocrates & Machaon præfecti claßis Corinthiorum in bello Peloponnesiaco contra Athenienses à Thucide commemorantur.

Isidorus præsul

Isidorus præsul Hispalensis, patria Carthaginensis, fratrem habuit Leandrum, ad quem sunt Gregorij moralium libri: cui succeßit Heraclio imperante, uir non tam doctrina quàm uita philosophus: & in dicendo non tam rudis quàm inexercitatus. Scripsit de summo bono: de uiris illustribus: de uocabulis grammaticis, & etymologijs: historiam præterea ab Adamo usque ad sua tempora: præterea res Longobardorum, & breuem quandam cosmographiam.

Isidorus orator

Isidorus alter Pelusiotes genere, uir philosophus & orator, scripsit epistolas ad tria milia, sacros enarrantes libros, ut Suidas.

Isis

Isis Aegyptiorum dea, cuius etiam sacra Romam translata, magna mollitie colebantur. Templum eius apud Terētum in campo Martio. Io hæc fuerat Inachi fluuij filia, secundum Ouidij fabulam, quam à Ioue uitiatam & in uaccam mutatam Iuno agnouit: ei Argum centenis oculis custodem adhibuit: ne cum Ioue amplius congrederetur. Mercurius deinde fistula, iussu Iouis, Argum sopiens interfecit, qui in pauonem uersus, adhuc oculos antiquos indicat, in eiusq; tutela mansit. Io in Aegyptum ex inde peruenit, ubi pristina resumpta forma, ob merita monstratæ agriculturæ, pro dea culta est, Isidis nomine.

Ismenias Thebanus

Ismenias Thebanus apud regem Persarum pro Thebanis

legatus,

legatus, quum sciret consuetudinem regum eorum, nihil impetrare posse, nisi prius quis adorans procumberet: cum in regis conspectu fuit, annulum de industria ad pedes cadere permisit, quem se flectendo collegit. Atque hoc modo & Græcorum dignitati, & regis superbiæ satisfecit. autor Aelianus de uaria hist.

Iunius Sylanus

Iunius Sylanus, & Q. Metellus Numidicus coss. bello Cimbrico fuere: quòd praue simul & infeliciter gestum, quum antea, tum ab eis est, ut Pedianus.

Iunius Valens

Iunius Valens meruit in prætorio diui Augusti centurio, uehicula cum culeis donec exinanirentur sustinere solitus, carpentum comprehensa una manu retinere obnixus contranitentibus iumentis, & alia mirifica facere, quæ insculpta monumento spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus mulum suum tollebat. Plinius.

Iun. Rusticus

Iunius Rusticus philosophus Stoicus, familiarissimus M. Antonini, cui imperator omnia publica priuataq; consilia solebat communicare. Quem etiam antea dum esset præfectus prætorij exosculatus est. Consulem iterum designauit. Denique defuncto statuam ei à senatu impetrauit. Capitolinus.

Iudas apost.

Iudas frater Iacobi, paruam quidem, quæ de septem canonicis, epistolam reliquit: & quoniam de libro Enoch, qui apocryphus est, testimonium adsumit, à plerisque reijcitur: tamen autoritatem uetustate iam & usu inuenit, & inter sanctas scripturas connumeratur. Hieronymus. Iudas alter scriptor, sub Seuero principe, de L X X: apud Danielem hebdomadis, pulcherrime disserit, & historiographiam superiorum temporum, usque ad decimum eiusdem principis annum descripsit, in qua erroris arguitur, quòd antichristi aduentum circa sua tempora futurum esse dixerit, ut quidam putabant. Et hoc quoniam insectationis magnitudo mundum iamiam casurum minari uidebatur. Hieronymus.

Iulius Hyginus

Iulius Hyginus natione Hispanus, nonnulli Alexandrinum putant: & à Cæsare Romam aduectum, Alexandria capta, studiose & auide imitatus est Cornelium Alexandrum grammaticum Græcum: quem propter antiquitatis notitiam, Polyhistorem multi, quidam historiam uocabant. Præfuit bibliothecæ Palatinæ, nec secus plurimos docuit: fuitq; familiarissimus Ouidio poetæ, & Claudio Licinio consulari historico, qui eum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua quoad uixerit sustentasse. Huius libertus fuit.

Iulius Modestus

Iulius Modestus, in studijs atque doctrina uestigia patroni sequutus. Tranquillus.

Iulius senator

C. Iulius senator, Græce res Romanas scripsit. autor Liuius. Iulius item senator & martyr sub Commodo, sepultus in cœmiterio Calopodij.

Iul. Firmicus

Iulius Firmicus Maternus Augusti tempore, nobilis mathematicus, tractatum edidit in prognostica genethliaca elegantem, qui & temporum illorum eloquentiam referat. Ad nostram ætatem semifractus peruenit, non multis ante annis repertus.

Iul. Frontinus

Iulius Frontinus ad Traianum libros quatuor Strategematum scripsit, & de aquis urbis.

Iul. Capitol.

Iulius Capitolinus Diocletiani tempore, cui librum dedicat de Cæsarum uita, quem haud integrum habemus.

Iulius Pomponius

Iulius Pomponius Secundus, cui si longior contigisset ætas, clarissimum profecto nomen oratoris apud posteros consequutus foret: adiecisse enim atque adijciebat cæteris uirtutibus suis quod desiderari potest. Id autem est, quòd esset multo magis pugnax, & sæpius ad curam rerum ab eloquutione respiceret. Hæc de eo & alia plura Quintilianus, cuius tempore floruit.

Iul. Africanus orator.

Iulius Africanus orator concitatus, & in cura uerborum nimius, & compositione nonnunquam longior, & translationibus parum mediocris. autor idem.

Idem Africanus historicus

Iulius Africanus alter Christianus, quem plura ingenij monumenta reliquisse, & Eusebius libro VI. & Hieronymus testantur. inter quæ de temporibus libros V. epistolam ad Origenem, in qua ponit quòd historia Susannæ quæ in Daniele est, ficta uideatur: cui Origenes rescripsit nequaquam Iudæorum commentis & fraudibus asscultandum: sed hoc solum pro certo habendum in sacris libris quòd Septuaginta interpretes transtulissent, quoniam id esset solum autoritate apostolica probatum. Aliam quoque epistolam de euangeliorum discrepantia.

Iulius uiator

Iulius Viator eques Romanus, è Vocontiorum gente fœderata: is pluribus annis aquæ subter cutem fusæ morbo prohibitus humore à medicis, naturam consuetudine fecit, atque in senecta potu caruit. Plinius.

Iulius Pollux

Iulius Pollux Græcus autor, scripsit ad Antoninum Commodum dictionarium, non ex ordine literarum, sed rerum: uerbi gratia, In qua queque re uocabula diuersa reperiantur: quod apud Latinos nemo adhuc tentauit.

Iuliæ impudicæ

Iulias plures, easq; ex magna parte impudicas legimus. Augusti filia & neptis, quas ille, Tranquillo teste, duo carcinomata sua solebat appellare, uetuitq; suo sepulcro inferri. Iulia item Agrippina Neronis mater: & alia Titi principis filia, cum qua Domitianus consuetudinem habuit: causaq; ei mortis fuit, coactæ fœtum disperdere, ut Plinius, Tranquillus, Iuuenalis: Cum tot abortiuis fœcundam Iulia uuluam Solueret. Alia Seueri principis uxor, Syra genere, forma conspicua, parum sequunda fama etiam uixit. Post uiri mortem Caracallam priuignum, nudam ei sese ostentando, ad secundum matrimonium paulatim adlexit. autor Spartianus. Memorantur tamen pudicæ nonnullæ. Cæsaris in primis soror & filia, hæc Pompeij, illa Balbi uxor, Augusti auia. Iulia quoque Mammea, Alexandri principis mater, laudatissima fœmina, Syra genere, cuius auspicijs filius puer orbem terrarum sapientissime rexit.

Iuliæ sanctæ

Fuere & sanctæ plurimæ ac martyres. Apud Barcinonem Iulia comes Eulaliæ item martyris sub præside Daciano capite truncata: ut autor Adonius. Alia Carthaginensis, quam uxor Desiderij regis ex Corsica ubi passa fuerat, Brixiam traduxit, eius nomini cœnobio dedicato. Iulia item & Maxima sorores in Lusitania martyres. Inter socias quoque Vrsulæ, quæ undecim millia fuere, Iulia uirgo memoratur.

Iulianus sophista

Iulianus Cappadox genere, sophista Athenis floruit, Aedisij sophistæ & Constantij principis tempore. Ad hunc omnis undique iuuentus discendæ rhetoricæ gratia confluebat, uiri magnitudinem & eloquentiam suspiciens. Inter eius auditores, qui plures & excellentissimi uiri fuere, ij ferè uiri commemorantur: Prohæresium, Ephestion, Epiphanius Syrus, Diophantus Arabs. Ex Eunapio. Iulianus Chaldæus uocatus Theurgus, filius Iuliani philosophi, illius qui scripsit de dæmonibus libros quatuor. Emicuit sub M. Antonino, scripsit Theurgica τελεστικὰ λόγια uersibus. Hunc memorant, quondam laborante siti Romanorum exercitu sub Marco Antonino, contra Marcomannos prouocasse nubes, unde imbres statim desiliere. Alij hoc ad Arnuphim sacerdotem Aegyptium referunt. Hæc Suidas. Eusebius uerò in historia, hoc portentum aquarum, Christianorum, qui tunc in eo exercitu militabant, precibus & meritis refert.

Iuliani principes duo

Iuliani principes duo: alter iurisconsultus, alter fidei desertor, inter imperatores dicentur.

Iulianus martyr

Iulianus, quem colimus inter sanctos, dicitur dum ceruum uenator insectaretur, ab eo ad se conuerso, parentes interfecturum portentose audisse: quod uitare cupiens, procul à patria profectus, ob beneuolentiam seruitio demeritam, cuiusdam principis filiam cum ditione unius castri duxit uxorem, quò fortè parentes quæsitum filium ignari peruenientes, ab eius uxore, absente uiro, hospitio sunt recepti: ob illorum interrogationem cogniti, simul & eius thalamo collocati. Iulianus interim aduenit, ubi in thalamo hos uidit, improuiso mœchum putans cum coniuge, ambos interfecit. Re postea cognita, sese expiare cupiens, ad flumen

quoddam uxore comite peruenit, ubi hospites Christi causa gratis nauicula transmittebat. Quapropter hospitio dicitur præesse, boniq; omnis auxilio ab hospitibus inuocatur. Fuit alter præsul Cenomanensis, qui putatur ille Simon leprosus hospes domini nostri. Alius eremita cognomento Saba: de quo Theodorus in historia tripertita dicit: Dum contemplationi uacaret diuini instinctu spiritus præuidit ac prædixit

Iuliana

exitum Iuliani principis. Iuliana uirgo & martyr apud Nicomediam sub Maximiano.

Iustus Tyberiensis

Iustus Tyberiensis ex prouincia Galilea, conatus est & ipse Iudaicarum rerum historiam texere, & quosdam commentariolos in sacros libros componere. Sed hunc Iosephus coarguit mendacij. Constat autem illum eodem tempore scripsisse, ut autor Hieronymus.

Iustus Afer

Iustus, genere Afer, præsul Volaterranus, sub Leone primo pontifice, una cum Octauiano socio Volaterras adplicuit: præsulq; eius urbis factus, Arriana tunc eam peste laborantem curauit.

Iustus præsul

Iustus, præsul Lugdunensis, qui se ab omni cura abdicato unà cum uiatore comite secessit in eremum: ad quem uisendum, Antiochus eius in ecclesia successor, profectus est: cadauerq; eius inuentum, summo honore Lugdunum traduxit.

Iustinus philosophus

Iustinus philosophus, è Neapoli urbe Palæstinæ, fidelissimus nostræ philosophiæ sectator, & in Græca disciplina eruditissimus, habitum philosophi pristinum retinuit, & ad M. Antoninum apologeticon pro nostra religione scripsit: in quo de conuersatione sua ita differit. Nam & ego, inquit, sectis Platonicis institutus, audiens Christianos infamari, animaduertensq; ad mortem appetendam, ac omnino toleranda supplicia impauidos, mecum considerabam eam animi uim in uitio aut luxuria nullo modo posse consistere. Quis enim aliquando uoluptarius mortem libenter amplectitur, quo scilicet ipsa libidine confestim careat, pro qua infamiam sustinuit? Scripsit & alia complura. Ex Eusebio libro quarto historiæ. Is demum Christi causa martyr fuit

Iustinus historicus

relatusq; inter sanctos. Iustinus alter, qui Trogi epitomen fecit. Alius presbyter & martyr Romæ sub Decio, qui

Iustinæ duæ

Sixtum, Laurentiumq; sepulturæ tradidit. Iustinæ uirgines & martyres duæ: altera Patauina genere & nomine, Vitalini regis filia, à sancto Prodocimo præsule Patauino Christiana facta: deinde sub Maximiano gladio transfixa: cuius Paduæ uenerabile templum & eius nomine congregatio. Altera Antiochena, gladio etiam petita unà cum Cypriano præside Antiocheno: Romam deinde translata: po-

Iuuencus

stremo Placentiam, ubi nunc requiescunt. Iuuencus, presbyter Hispanus, nobili genere ortus, quatuor euangelia hexametris, totidem libris: tum nonnulla alia composuit sub

Iuuenalis poeta

Constantino Magno, ut autor Hieronymus. Iuuenalis Aquinas, humili natus genere, poeta Satyricus, quòd in suo poëmate Paridem Pantomimum Domitiani, nonnullosq; alios notasset, urbe honoris specie submotus fuit. Et iam octogenarius ad præfecturam cohortis in extremam Aegypti partem tendentis, missus. Verùm breui post tempore sequuta mors. Ad Neruæ usque tempora peruenit, ut eius carmine indicatur. Iuuenalis, præsul Narniensis, ex Africa uenit, quum esset presbyter & medicus, populumq; Narniensem Christianum fecit.

Labienus dux

LABIENVS Cæsaris in Gallia legatus, qui magnas sub eo res gesserat, demum bello ciuili transfugit ad Pompeium: cui Cæsar eius bona quæ habebat in potestate, remisit. Lucanus. Dux fortis in armis Cæsareis Labienus erat, nunc transfuga uilis. Hic potissimum sua-

T. Labienus historicus

sit Pompeio, dubitanti inire Pharsalicam pugnam, ut in commentarijs. T. Labienus historicus, cuius scripta abolita fuere. Tranquillus in Caligula. T. Labieni, & Cordi Cremutij, ac Cassij Seueri scripta senatusconsulto abolita requiri, & esse in manibus lectitariq; permisit, quod maxime sua interesset, ut facta queq; posteris tradantur. De his etiam Seneca in x I. controuersiarum. Ista ingeniorum supplicia ut libri comburantur, post Ciceronem cœpere, quo tempore T. Labieni scripta ex senatusconsulto combusta sunt: quam contumeliam ipse Labienus non tulit, nec superstes suo ingenio esse uoluit, qui in monumenta maiorum suorum ferri se iussit, atque illis includi, ueritus scilicet ne ignis qui nomini suo & libro subiectus erat, corpori negaretur. Idem in libros Cassij Seueri factitatum, qui erat amicissimus Labieni. Cuius libros quum cremari uideret, Nunc, inquit, me urere oportet, illos edidici.

Labeo Antistius

Antistius Labeo sub Augusto iuris quidem disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publice responsitauit, cæterarumq; bonarum artium non expers fuit. In eius libris sororis etymologia reperitur, quasi seorsum nata, quod à domo in qua nata est separetur. Libertate fuit nimia, usque eo ut Augusto iam principe ratum tunc pensumq; nihil haberet, nisi quod iussum sanctitumq; in Romanis antiquitatibus legisset. Hæc ex Gellio. Augustinus uerò I I. de ciuitate: Labeo quem sacrarum & diuinarum rerum prædicant peritissimum, numina bona à numinibus malis cultus diuersitate distinguit, malosq; propitiari cædibus & supplicijs fatetur, bonos autem lætis obsequijs, qualia sunt conuiuia, lectisternia.

Laberius

Laberium equitem Romanum, Mimorum poëtam asperæ libertatis Cæsar quingentis milibus inuitauit, ut prodiret in scenam, & ipse Mimos ageret quos scriptitabat. Sed potestas non solum si inuitet, sed si supplicet cogit: unde & se Laberius à Cæsare coactum, in prologo testatur uersibus qui à Macrobio ponuntur: ultimus ex his: Nimirum hoc hodie uno plus uixi die, quàm mihi uiuendum fuit, Seneca libr. V I I. declamationum: Cæsar ludis suis Laberium produxit: demum quum equestri ordini reddidisset, isq; sessum iret, omnes ita se coarctarunt, ut uenientem non reciperent. Narratur & illa facetia, quum Ciceronem locum rogasset, & ille se excusans diceret, Anguste sedeo respondisse fertur: atqui miror, cum duabus sellis sedere soleas.

Lacydes

Lacydes Cyrenæus nouæ academiæ princeps, Archesilai auditor à puero, maxime studiosus, seueritatis insuper & paupertatis amator, tenuit ludum annis X X V I. excessit ex paralysi Olymp. C X X X I I I I. Suidas. Lamiarum familia Romæ illustris, Neroni infensa. Iuuenalis: La-

Lamiarum familia

Aelius Lamia

miarum cæde madenti. Apud Tranquillum in Domitiano de cæde Aelij Lamiæ legitur. Lamia item Ponti regina. Lamus Lestrigonum rex. Sillius: Et regnata Lamo quondam Caieta. Lamiæ sunt item nocturna phantasmata instituta à Pico & Fauno & Numa ad terrorem. Lucilius: Terriculas Lamias. Lamiæ quoque monstra in Libyco mari sunt, quæ naufragos ad littus quoddam desertum adpulsos deuorant, ut Plato in politicis.

Lasus

Lasus, Hermioneus genere, ciuitatis Achaiæ, Olymp. L V I I I. regnante Dareo Histaspis. Hunc quidam loco Periandri inter V I I. sapientes adnumerant. Primus de musica scripsit, primusq; Dithyrambos in certamen protulit, contentiosum dicendi genus. Suidas.

Latro Porcius

Latro Porcius, genere Hispanus, condiscipulus Senecæ, Maximi auditor, nobilis declamator: cuius Seneca primo lib. declamationum his uerbis meminit: Latro quum ad scribendum se concinnerat, iungebantur noctibus dies, & sine interuallo grauius sibi instabat: non desinebat, nisi defecerat. Rursus quum se remissioni traderet, in omnes luxus & in omnes iocos resoluebant, post cœnam lucubrabat. Memoria felix, nunquam illa quæ dicturus erat, ediscendi gratia relegebat, edidicerat illa quum scripserat. Historiarum omnium summa notitia. Iubebat aliquem nominari ducem, & statim eius facta recensebat. Solebat autem & hoc genere exercitationis uti,

ut aliq

ut aliqua die nihil præter epithemata scriberet, alia uerò nihil præter epiphonemata, alia nihil præter sententias translatiuas, de seculo, de delicijs, de crudelitate, & his similibus, & has supellectilem appellabat. Lactantius Lactantius Firmianus, Arnobij discipulus, Diocletiani temporibus, Nicomediæ rhetoricam docuit, ac penuria discipulorum, quòd in Græca esset ciuitate, ad scribendum animum adplicuit. Scripsit adolescentulus Symposium, & Africæ Odœporicon ex Africa usque Nicomediam hexametris uersibus: præterea quæ nunc extant, de institutione diuina aduersus gentes, de ira Dei, de opificio Dei, & alia complura non extantia. In extrema senectute præceptor fuit in Gallia Crispi, Constantini filij, qui postea à patre fuit interfectus, ut autor Hierony. Hic ad magnam dicitur deuenisse paupertatem. Taxatur ab eodem autore ut hereticus in apologia contra Ruffinum his uerbis: Lactantius in libris suis, & maxime in epistolis ad Demetrium, spiritum sanctum omnino negat substantiam: & errore ductus Iudaico, dicit eum ad patrem referri, uel ad filium, & sanctificationem utriusq; personæ sub eius nomine demonstrari. Quis mihi interdicere potest ne legam eius libros, quos aduersus gentes diligentissime scripsit, quòd superior sententia detestanda sit? Ael. Lamprid. Aelius Lampridius scripsit de gestis imperatorum Romanorum ad Constantinum magnũ.

Leo Byzãtius Leo Byzantius, auditor Platonis, sophista nobilis, Philippo contra Byzantium uenienti occurrens, Dic age, inquit, Philippe, quæ te causa trahit oppugnatum nostra mœnia? At ille, Amor, inquit, tuæ patriæ, qua uti potiar ueni. Leo excipiens, atqui respondit, non instrumento bellico sed musico, amantibus est opus. Quo dicto ducem à bello Byzantio auertit: quum Demosthenes multa super hoc apud Athenienses, Leo uerò pauca apud Philippum uerba fecisset. Posthæc quum Athenas legatus missus esset, agitatamq; uideret inter eos longa contentione seditionem, in concionem ascendens risum populo excitauit, obesus admodum uentricosusq; apparens. At ille nihilo magis perturbatus, Quid ridetis, inquit, Athenienses, quod uobis uidear pinguis? Scitote mihi uxorem longe pinguissimam esse, talesq; ac tantos quum sumus concordes, breuis admodum lectulus capit, discordes ne tota quidem domus. Quod sanè uerbum tempestiue loco adcommodatum populum paci restituit. Hæc nos è Philostrato conuertimus. Suidas uerò de eodem ait, quòd Philippus quum Leonem in expugnatione Byzantij præter omnis contrarium haberet, epistolas ad Byzantios scripsit calumniæ plenas, uti si noluisset tantum dare pecuniæ Leoni quantum petebat, iamdudum urbe fuisset potitus. Ciues hoc accepto, domum eius circumstetere: ille sibi timens, laqueo uitam finiuit: parum quidem philosophiæ præceptis obtemperans. Scripsit res Byzantij ab eodem Philippo gestas. Leo Alabandeus Leo Alabandeus scripsit historiam de Caribus libris quatuor, de Lycijs duo, artem rhetoricam, sacrum bellum Phocensium, & Bœotiorum. Suidas. Leonidas, Spartanus Leonidas primus ille Spartanus memoratur, qui quatuor Lacedæmoniorum milibus apud Angustias Thermopylarum, ingentem Xerxis exercitum uicit: quiq;, teste Trogo, ait, Prandete milites, hodie apud inferos cœnaturi. Leonidas Alexandri Alter, Alexandri pædagogus, parum Quintiliano probatus: cuius postea uitia Alexander nunquam deseruit. Leonidas dux Byzan. Tertius Byzantiorum dux, qui muros hostibus obsidentibus, quum Byzantij, qui uino deditis sunt, ganeas custodiæ preuertissent, œnopolia apud mœnia constituit, ut ibi firmiores haberet in officio milites. autor Aelianus de uaria historia. Leonardus Leonardus, genere Gallicus, à sancto Remigio præsule Remensi Christianus factus, ac deinde diaconus Lemouicensis, prope eandem ciuitatem nemus sibi delegit: in quo usque ad extremum summa in abstinentia uixit: uinctos complures è custodijs ac compedibus prodigiose liberauit. Leontiũ meretrix Leontium, meretrix apud Gellium doctissima, quæ Theophrasti libris respondit. Leontii martyres Leontij plures martyres. L. Cor. Lentulus proconsul L. Cornelius Lentulus proconsul in Hispania, Annibalis tempore, quum in fine belli rediret, ac in senatu de rebus ab se multos iam annos feliciter gestis dissereret, triumphumq; peteret, res quidem triumpho dignas senatus censebat: sed exemplum se à maioribus accepisse, ut qui neque dictator, neque consul, neque prætor res gessisset, minime triumpharet: concessum tamen quanquam Ti. Sempronio Longo intercedente, ut ouans urbem ingrederetur. Tulit ex præda XLIII. millia pondo, auri LXXX. militibus ex præda CXX. asses diuisit. Liuius XLI. P. Corn. Len. P. Cor. Lentulus quum in Auentinum fugisset C. Gracchi acies, pro Republica multis acceptis uulneribus, hanc mercedem tulit, ne moreretur in urbe. Nam obtrectatorum morsibus compulsus à senatu legationem petere, habita oratione qua dijs supplicauit, ne iniuria hæc in ingratam patriam reuerteretur, in Siciliaq; perseuerando compotem se uoti fecit. Valerius. Lentuli Cn. & P. circa Sullana tempora inter claros oratores à Cicerone scribuntur his uerbis: CN. Len. & P. Len. oratores Cn. Lentulus multo maiorem opinionem dicendi actione faciebat, quàm quanta in eo facultas: qui quum esset peracutus quanquam ex facie uidebatur, nec abundans uerbis: & si fallebat, in eo ipso sic interuallis exclamationibus uoce suaui & canora admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea quæ deerant non desiderarentur. Et tanquam Curio copia nonnulla uerborum, nullo alio bono tenuit oratorium locum: sic Gn. Lentulus cæterarum uirtutum dicendi mediocritatem actione occultauit, in qua excellens fuit. Non multo secus P. Lentulus: cuius & excogitandi & loquendi tarditatem tegebat formæ dignitas, corporis motus plenus & artis & uenustatis, uocis & suauitas & magnitudo. Sic in hoc nihil præter actionem fuit. Cætera etiam minora quàm in superiore.

C. Len. Marcellinus C. Lentulus Marcellinus nec unquam indisertus, in consulatu pereloquens uisus est: non tardus sententijs, non inops uerbis, uoce canora, facetus satis. autor idem. Hic quum futuram ciuilis belli calamitatem præsentiret, in consulatu ait: acclamate Quirites dum licet, quia statim iam nobis non licebit impunè: quam uocem Pompeius dissimulauit. Valerius de libere dictis. P. & L. Lent. Lentuli alij duo P. & L. consulares tempore Ciceronis, de quibus in Bruto ait: P. ille Lentulus iniuriarum nostrarum ultor, autor salutis, quicquid habuit, quantumcunq; illud fuit, totum habuit à disciplina. Instrumenta naturæ deerant, sed tantus animi splendor & tanta magnitudo, ut sibi omnia quæ clarorum uirorum essent, non dubitaret adsciscere. L. tamen Lentulus satis erat fortis: sed cogitandi non ferebat laborem. Vox canora, uerba non horrida sanè, ut plena esset animi & terroris oratio.

Lent. Spinter Lentulus Spinter à Spintere histrione dictus, cuius similitudinem maxime referebat, teste Valerio. Præerat Asculi tempore belli ciuilis cum præsidio, quod aduentante Cæsare repente destituit. Idem perijt, ut autor Lucanus, in sinistro cornu, in pugna Pharsalica, postquam Pompeium adhortatus est, ut in Aegyptum aufugeret. Len. Sura P. Cor. Lentulus Sura prætor urbis comprehensus in coniuratione Catilinæ ac strangulatus in carcere iussu consulis Ciceronis fuit, priuignus Clodij, quæ causa inimicitiæ postea inter eos fuit. Hic patrem habuit P. Lentulum summa in Republica autoritate, principem senatus, ut Pedianus testatur. Len pater P. Lentulus, cui Cicero post mortem Pisonis filiam locauit, apud quem illa ex partu decessit. Len Cicer. Cotiso Cor. Lentulus ab Augusto missus contra Dacos, Cotisonem regem in citeriorem Danubij ripam in se irrumpentem repressit, quem regem tanti æstimauit Augustus, ut eius filiam in matrimonium peteret, illiq; suam Iuliam offerret. Lenæus Lenæus Pompeij magni libertus, & penè omnium expeditionum

num comes: eo defuncto schola se sustentauit, docuitq́; in Carinis & Telluris æde: in qua regione Pompeiorum domus fuerat. Ac tanto amore erga patroni mentionem extitit, ut Sallustium historicum, quòd eum oris improbi, animo inuerecundo scripsisset: acerbissima satyra lacerauerit, Lastaurum, & lurconem, & nebulonem, & popinarium eum appellans: præterea uita scriptisq́; monstrosum ac priscorum, Catonisq́; uerborum eruditissimum furem. Traditur autem puer adhuc Athenis surreptus refugisse in patriā, perceptisq́; liberalibus disciplinis, pretium domino suo reddidisse: uerum ob ingenium & doctrinam manumissus. Tranquillus. T.Cl.

T.Cl Lēnius — Lenn*ius, Claudij Augusti libertus à studijs, Hæc inscriptio in sancti Hadriani templo legitur Romæ.*

Leontiū meretrix — *Leontium meretricula contra Theophrastum scripsit scite quidem sermone Attico. De qua uide etiam in prologo Plinij. autor Cicero de natura deorum.*

Lepidi — *Lepidorum genus, uide inter Aemylios.*

Lænates — Læti — Lanati — C.Lelius — *Lænates Læti, & Lanati, cognomenta sunt Romana, de quibus alibi diximus. C. Lælius, & Africanus inter raras amicitias, uterq́; à Cicerone & eloquens & orator describitur in Bruto. Sed & fœminas quoque in eorum domibus facundia Latini sermonis & elegantia præditas fuisse, idem & Quintil. autores sunt. Hic in Hispaniam legatus Africano profectus, & in expugnatione Carthaginis nouæ, præpositus classi fuit: ut Liu. testatur. Idem missus à Scipione ad Syphacem legatus pro amicitis, tribunos peritissimos rei militaris specie seruorum secum duxit, explorandæ regionis gratia ut ait Frontinus. In qua legatione Syphacem pop. Romano amicum reddidit. Quem aliquanto post tempore ad Carthaginienses inclinantem spreto fœdere, inita cum eo pugna, in potestatem redegit. Missus postremo à Scipione Romam cū Magone, cæterisq́; captiuis ex Hispania.*

Leander & Ero — *Leander Abydenus, & Ero Sestia: quorum amores Musæus hexametris prosequitur, quæ adhuc extant. unde Ouidij epistola materiam mutuata est.*

Leander præsul — *Leander item præsul Hispalensis, ad quem sunt Gregorij moralia scripta.*

Libanius — *Libanius sophista ex Antiochia curuæ Syriæ ciuitate, tempore Iuliani principis claruit: profectus Athenis sub Diophanto philosopho: ita tamen ut raro in ludum ueniret, raroq́; cum alijs congrederetur, ac se tantum solus exerceret in declamando. Inde Constantinopolim profectus ludum aperuit. unde post aliquantulum tempus quorundam adolescentium gratia infamiam subiens, pulsus fuit, ac Nicomediam uenit. Indeq́; ob eandem causam rursus eiectus, in patriam sese recepit, ubi profitebatur, multosq́; reddidit in arte rhetorica uiros excellentes, inter quos Chrysostomus & Basilius fuere. Quamobrem in Iuliani principis dignationem ueniens, ab eo pluribus honoribus ornatus: præfecturamq́; prætorij titulo tenus oblatam respuit, dictitans plus esse sophistam agere quàm præfectum: in hoc gloriam cito perituram, in illo perpetuam esse. Iulianus quanquam magnis rebus occupatus, & magna ipse quoque dicendi ambitione teneretur, illius magnopere suspiciebat ingenium: quod eo etiam studiosius faciebat, ut eum Proæresio sophistæ, qui tunc apud eum agebat, & primum dicendi locum occupauerat, præponeret. Ad quæ certamina & Acacius & Thuscianus Phryx quotidie uocabantur. Decessit domi iam senex. Scripsit declamationes haud usquequaque pares illius ingenio, quippe qui in eo dicendi genere præceptorem, uti supra narraui, neglexit: reliqua sane opera probatissima. Librum de progymnasmatis edidit: inter quæ quas uocant ἐκφράσεις ueniuste persequutus est. Orationes præterea & epistolas: in quo genere princeps inter Græcos facile apparet. Quæ omnia ad nostram usque ætatem peruenere. Ex Suida & Eunapio, qui uitam etiam sophistarum scripsit.*

Liberatus — *Liberatus Afer una cum uxore & duobus filijs, ac Crescentio presbytero martyrium passus in Africa insectatione Vandalica. autor Africanus.*

Liciniorum familia uetusta ac lata, diuersa sibi cognomina adsumpsit, Crassorum, & Lucullorum, qui suis dicuntur locis. — Liciniorum familia

L. Licinius, L. filius Belutus, unus è quinque tribunis post reges exactos creatus: ut testatur Pedianus. — L.Licinius Belutus

C. Licinius Caluus, & L. Sextius tribuni plebis legem promulgarunt, ut consules etiam ex plebe fierent. Eam legem cum magna contentione repugnantibus patribus, quum ijdem tribuni per quinquennium soli magistratus fuissent, pertulerunt. Et primus omnium ex plebe consul L. Sextius creatus est. Lata est alia lex, ne cuiquam plus quingentis iugeribus liceret possidere. Liuius libro sexto. — C Licinius Caluus

C. Licinius Stolo, gener Fabij Ambusti, cum consul lege sanxisset, ne quis amplius quàm quingenta agri iugera possideret, ipse mille comparauit. Quare accusatus à M. Popilio Lenate damnatusq́; sua lege est. Liuius libro V I I. *Valerius item. Hic Stolonis cognomen adeptus, ut refert Columella, quòd agriculturæ diligentissimus fuerit, plantasq́; & arbores ablaqueare & resectis fruticibus, quos stolones uocant, curare solebat.* — C.Licinius Stolo

Licinius Porcius prætor, eo tempore quo Annibal cum Salinatore & Nerone pugnabat, ante aduentum consulum multa industria, nunc angustias locorum occupando, nunc hostile agmen turbando, Asdrubalis in Italiam tunc primum uenientis iter obstruxerat, ut Liuius X X V I I. *Hic scrutus porticam Romæ cœpisse dicit, ut autor Gellius.* — Licinius Porcius

Licinius tribunus militum sub Claudio Marcello. — Licinius Trib.

C. Licinius sacerdos deiectus à Scipione Aemiliano censore. — C.Licinius sacerdos

Licinius Macer prætorius repetundarum reus, quum nuncium accepisset se reum, & M. T. Ciceronem causam contra eum agentem, putans perijsse sua bona, posséq; hastæ subijci, quod fortè manu habebat faucibus suis uinculo coarctatis, pœnam moriendo præuenit. Autor Valer. de mortibus non uulgaribus. — Licinius Macer

Licinus, Augusti tonsor prædiues, sepultus uia Salaria ad secundum lapidem nobili monumento: de quo illud distichon, Marmoreo tumulo Licinus iacet, at Cato paruo, Pompeius nullo, credimus esse deos? Horatius in poetica, Tonsori Licino. — Licinus Tonsor

Q. Ligarius de quo Pomponius libro primo digestorum, Q. Tubero à causis agendis ad ius ciuile transijt, maxime postquam Q. Ligarium accusauit, nec obtinuit apud Cæsarem. Is est Ligarius, qui quum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem adplicare non permisit, nec aquam haurire: quo nomine eum accusauit, & Cicero defendit. Plutarch. quoque in hanc sententiam: Fertur Cæsar in hac oratione Ligarium prorsus condemnare decreuisse, sed processu orationis, quum in his uerbis, Quid enim Tubero ille tuus districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus petebat? quis erat sensus? & reliqua: ita mente alienatus, ut libelli quos tenebat è manibus deciderent, reumq́; contra propositum absolsolueret. — Qu. Ligarius

Liuia, gens plebeia, consulatibus tamen multis, alijsq́; magistratibus floruit. — Liuia gens

Cuius princeps Liuius Salinator familiam illustrauit. autor Tranquil. Hic primo coss. de Illyrijs triumphauit. Deinde ex inuidia peculatus reus ab omnibus tribubus excepta Metia, condemnatus in exilium abijt uoluntarium: unde longo tempore sordidatus, promissaq́; barba moratus fuerat. Vrgente Italiam Annibale reuocatus, iterumq́; Coss. cum Claudio Nerone inimico statim causa Reipublicæ sibi conciliato, de Asdrubale triumphauit. Censor cum eodem collega omnes tribus excepta Metia ærarias reliquit, stipendio priuauit: hoc tantum crimine, quod & prius eum iniustè condemnassent, & postea tantos honores non rectè tribuissent. Quodq́; in eadem censura, salis uectigal primus omnium commentus esset, Salinatoris cognomen accepit. Cæcilius & Liuius uigesimonono. — Liuius Salinator

Liuius

Liuius Drusus

Liuius Drusus, hostium duce Druso cominus trucidato sibi suisq; cognomen indidit. Propraetor è prouincia Gallia aurum Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec ut fama est repetitum à Camillo, retulit. autor Tranquillus. Hu-

Liuius Drusus Trib.

ius abnepos Liuius Drusus collega C. Gracchi in tribunatu, ob eximiam aduersus Gracchos operam resistendo agrariae legi, patronus senatus dictus est. autores Tranquillus in Tyberio, & Plutarchus in Graccho. Huius filius, M. Li-

M. Liuius Drusus

uius Drusus, eodem teste tranquillo, qui simili dissensione diuersa à patre sensit: multaq; uarie moliens ab aduersa factione interficitur. Caecilius uerò de eodem sic refert: Liuius genere & eloquentia magnus, sed ambitiosus & superbus, aedilis munus magnificentißime edidit, & Rhemmio collegae quaedam de utilitate Reipublicae suggerenti: Quid tibi, inquit, cum Republica nostra? Quaestor in Asia nullis insignibus uti uoluit, ne quid ipso esset insignius. Tribunus plebis, Latinis ciuitatem, plebi agros, equitibus curiam, senatui iudicia promisit. Nimiae liberalitatis fuit. Ipse etiam professus, nihil cuiquam ad largiendum praeter coelum & coenum reliquisse. Itaque cum pecunia egeret, multa contra dignitatem fecit. Magulsam Mauritaniae principem ob regis simultatem profugum, accepta pecunia à Boccho prodidit. Quem ille elephanto obiecit. Adherbalem filium regis Numidarum, obsidem domi suae sumpsit, redemptionem eius à patre sperans occultam. Cepioni inimico actionibus suis resistenti collum in comitio obtorsit, ut multus efflueret sanguis è naribus. Deinde ex gratia in inuidiam uenit. Nam plebs acceptis agris gaudebat, expulsi dolebant. Equites in senatum lecti laetabantur. Senatus permißis iudicijs exultabat: sed societatem cum equitibus aegrè ferebat, unde Liuius anxius ut Latinorum postulata differret, qui promissam ciuitatem flagitabant, repente in publico concidit, siue morbo comitiali, siue hausto caprino sanguine semianimis domum relatus. Vota pro illo publice suscepta sunt per Italiam, & quum Latini consulem in Albano monte interfecturi essent, Philippum admonuit, ut caueret. In senatu accusatus, quum domum se reciperet, immisso inter turbam percussore corruit. Inuidia caedis apud Philippum & Ce-

Liuius Andronicus

pionem fuit. Caecilius. Liuius Andronicus, Liuij Salinatoris libertus, cuius filios erudijt, ab eodemq; ob ingenium libertate donatus. ut autor Eusebius. Primus Romae fabulam dedit, C. Claudio caeci filio, & M. Tuditano consulibus: anno ipso antequàm natus esset Ennius: post urbem uerò con-

Liuius historicus

ditam D X I I I I. Cicero in Bruto. Liuius historicus Patauinus natus est anno ab urbe condita D C X C I I I I: quo & M. Messala orator. Excessit Paduae anno I I I. imperij Tyberij, aetatis autem L X X. Hunc Caius princeps tanquàm uerbosum insectabatur, Pollio uerò tanquàm Patauinitatem redolentem. Quintiliano magnopere laudatur. Eumq; Herodoto comparat, in concionibus praesertim, suadetq; pueris ediscendum, ut Ciceronis imitatorem. Nam & ipse Liuius ad filium scribit, ut Ciceronem imitetur, aut ei quàm maxime similem. Solet nasci quaestio inter eruditos: An Cicero si historiam fuisset aggressus eum superasset: multosq;

Lycurgus

habet uterque adsertores. Lycurgum Eratosthenes & Apollodorus non paucis annis antiquiorem. prima Olymp. ostendunt. Timaeus duos apud Spartiatas Lycurgos dicit fuisse: diuerso tamen tempore. Eorum utriusque res gestas ob gloriam in alterum referri, & uetustiorem non procul ab Homeri temporibus fuisse. Igitur peregre telluris multum obiuit. In Cretam primum uenit: indeq; poëtam quendam Thaletem Spartam misit ad conciliandos animos disciplinae: postea in Asiam profectus: demum ad Aegyptios: unde ritus plurimos militiae domiq; aptos transtulit ad Spartiatas. Et ut Aristocrates etiam tradit, peragrata Africa atq; Hispania ad Indos penetrauit. Inter praeclara eius instituta illud memoratur, Lacedaemonijs fecisse ut agri aeque diuiderentur, uitandae inuidiae gratia, seruandaeq; in ciuitate aequalitatis. Sustulit praeterea conuiuiorum apparatum & mensas lautiores: unde otium omne cupiditasq; diuitiarum nascitur. Quare diuitibus infensus usque adeo, ut haec in concione suadens inuaderetur, fugiensq; in templum, ex eo ab uno ex his adolescente audaciore Alcandro nomine, oculo effosso uulneraretur. Quem casum Lycurgus dicitur more philosophi tulisse. Sed & adolescenti à ciuibus ei oblato pepercisse. Ea de causa templum Mineruae Ophthalmidis apud Solpium Laconiae locum dicauit. ut autor est Pausanias. Lacedaemoniorum pueros quum primum duodecimum annum attigissent, iussit discalciatos ambulare, cubitareq; lectis floraceis palustriq; arundine. Ita demum efferatiores fieri ac Reipublicae utiliores. Excessit in Creta ubi ab initio sponte ac perpetuo secesserat, sumpto iureiurando à populo, nequid de suis legibus commutaret, donec redijsset. Quapropter post mortem iussit cineres disijci, ne solutus quandoque sacramento populus leges solueret, si mortuum in ciuitatem retulissent. Reliquit filium, qui & ipse sine liberis decedens, fi-

Lycurgus rex Nemeae

nem attulit generi. ex Plutarcho & Trogo. Licurgus alter rex Nemeae regionis Hypsipylen regis Thoantis filiam nato suo nutricem adhibuit. autor Papinius in Thebaide.

Lycurgus rex Thraciae

Lycurgus rex Thraciae Bacchum Deum esse negabat. Quapropter eum contemnens dum conatur uites amputare,

Lycaon

sibi crura incidit. Lycaon Arcadiae rex, quod hospites trucidaret, & Ioui mortalis peregrini specie, membra humana epulanda dederit, ab eodem in lupum mutuatus est, &

Lycon

à suis canibus in uenatione discerptus. Lycon ex Troade Stratonis discipulus è Theophrasti schola: huius in dicendo suauitatem nomen maxime demonstrat, quòd addita litera G. Glycon sit cognominatus: habitu fuit mollis & delicatus. Quatuor huius nominis memorantur, Primus Pythagoricus. Secundus hic. Tertius uersificator. Quartus epi-

Lycophron

grammaton poëta. Ex Diogene. Lycophron poëta patria Chalcidensis, Soclis seu Lyci historici filius, inter se-

Pleiades poëtae

ptem poëtas, qui Pleiades dicebantur à numero stellarum, Philadelpho Ptolemaeo receptus. Erant autem hi, Theocritus, Aratus, Nicandrus, Eantides siue Apollonius, Philetus, Homerus iunior, Lycophron. autor Suidas. Scripsit poëma quod uocant Alexandram, opus in primis obscu-

Cassandra Alexandra

rum, utpote Cassandrae uaticinantis: quam & Alexandram uocabant. Priamus pater hanc uaticinijs penè furentem incluserat turri, demisso solo nuncio, qui audita tantum ab ea referret, Nuncius igitur audita refert. Hic opus totum uersatur, historias continet plures: ab Hercule enim & rebus Troianis exorditur, usque ad Alexandrum Macedonem uenit. Deinde procedens usque ad finem poëmatis, Phoenicum res, unde bellum inter Graecos & Barbaros or-

Linus

tum praedicit. Eum enarrauit in primis Io. Zezes. Linus teste Diogene Thebis natus Mercurio Musaq; Vrania, scripsit solis & lunae cursus, animaliumq; ac fructuum generationes. Namque in primo statim uersu operis, initia rerum altius repetens, cuncta simul nata memorauit. Quem sequutus Anaxagoras, principio facta simul omnia dixit, eaq; mente accedente composita. Interemptum dicunt ab Apolline sagitta: cuius huiuscemodi narratur epigramma: Candida purpureis redimitum tempora sertis Thebanum Vraniae continet urna Linum. Virgilius tamen in Bucoli-

Lysander

cis eum Apollinis filium dicit. LYSANDER dux Lacedaemoniorum inuictißimus, cuius ductu Athenienses cum duce Conone illam naualis pugnae cladem acceperunt. Ex quo Athenae semidirutae, impositumq; iugum triginta tyrannorum postea fuit. Per Thrasybulum exulem Atheniensem

postea

postea eiecti, ac decem alij surrogati: moxq; illi quoque à Lysandro expulsi sunt & Athenæ tyrannorum iugo liberatæ. Emicuit eo tempore quo & Pausanias & Agesilaus Lacedæmonij, eodemq; in bello militauere. Cecidit in acie superatus ab Atheniensium duce Conone in bello Thebanorum terrestri pugna, ubi alter dux Lacedæmoniorum Pausanias in exilium suspectus proficiscitur. Lysander in rebus gestis, ac factione & animi magnitudine, ex nostris Sullæ comparatur, in Plutarchi Parallelis.

Lysias

LYSIAS Syracusanus genere, Cephali filius, Ctesiæ discipulus, unus è decem oratoribus, natus est Athenis, quò pater se transtulerat, æqualis Demosthenis. Puer iam in Thurios coloniam migrauit. Rediit annos natus quadraginta septem. Interq; principes habitus ea tempestate oratores. eius uerò orationes feruntur suprà nonaginta: styli puritate & elegantia cunctis præter Isocratem præstat: scripsit quoque conciones & epitaphia & epistolas, de arte item rhetorica. Cicero autem in Bruto de ipsius stylo sic ait: Lysias gracile dicendi genus sectatus est: quanquam in eo sunt sæpe lacerti, sic ut fieri nihil poßit ualentius, ueruntamen est genere toto strigosior. Habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa subtilitate delectentur. in libro autem de Fi. eum oratione locupletem, rebus uerò inanem uocat. Quintilianus autem sic: Lysias subtilis atque elegans, & quo nihil (si oratori satis sit) dicere queas perfectius: nihil est inane, nihil accersitum, puro tamen fonti quàm flumini propior.

Lysippus sculptor

Lysippus Sicyonius nobilis sculptor in honore apud Alexandrum, à quo tantum fingi uolebat.

Lysippus poeta

Lysippus etiam poëta comicus. Dramata eius Bacchidæ, Thyrsocomus, ut autor Athenæus.

Lysistratus

Lysistratus Sicyonius Lysippi frater primus similitudines è gypso reddere instituit, ac effigiem exprimere: ante eum pulcherrimas tantum facere studebant. Creuitq; res tantum ut nulla signa statuæue sine argilla fierent, Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam quàm fundendi æris. Plinius.

Lysimachus

Lysimachus Agathoclis filius è successoribus Alexandri Magni Pergamo præfuit: ubi thesauri regis fuerunt. Hic illustri quidem Macedoniæ loco natus, uirtute illustrior fuit: amore literarum ac philosophiæ ardebat adeo ut Callisthenem tunc ab Alexandro in ærumnis collocatum, ac cum cane in cauea clausum de uirtute differentem sæpius audiuerit, poculumq; ei ac uenenum remedium miseriæ optanti, propinauerit. Quod ægrè ferens Alexander Lysimachum leoni obiecisse dicitur: sed ille uiribus fretus rem posteris prodendam egit, manum amiculo conuolutam in os leonis inferens, adreptaq; lingua feram exanimauit, quo pacto uehementius postea Alexandro dilectus & apud eum in honore maximo fuit. Præterea Lysimachiam urbem condidit quæ post annos XXII. terræmotu euersa ipsi stirpiq; eius exitium portendit. Nam breui post tempore Agathoclem filium fortißimum, per quem bella multa feliciter gesserat, nouerca Arsinoe Ptolemæi sorore instigante ueneno sustulit. Ob quam immanitatem populi ab eo defecere, unde & ortum inter eos bellum in quo Lysimachus cecidit annos natus LXX. postremus omnium suorum cum uarijs casibus antea liberos quinque amisisset. Macedoniæ regnum ad Seleucidas translatum. Ex Trogo libro XV.

Lysimachus Alex pædag.

Lysimachus Acarnan Alexandri pædagogus secundas post Leonidam obtinuit, nullo urbanitatis genere præditus, nisi quòd se Phœnicem, Alexandrum Achillem, Philippum Peleum appellabat: autor Plutarchus.

Lysimachus Aristidis

Lysimachus Aristidis Iusti filius, cuius meminit Demosthenes in oratione περὶ τῶν ἀτελειῶν. Huic ob merita patris erga Rempublicam qui propter abstinentiam & iustitiam pauper admodum decesserat, data sunt publice centum talenta, ut autor Plutarchus in Aristide.

Lolliorū gens

Lolliorum etiam Romæ genus, & nomen admodum celebre. Inter quos M. Lollius magna apud Augustum autoritate fuit, ad quem Horatius scribit: Troiani belli scriptorem maxime Lolli.

M. Lollius

Eius etiam memoria Ferentini adhuc in turri quadam legitur marmori inscripta. M. Lollius C. filius Coß. A. Hirtius. A. F. Funda facunda coætaneerunt. Eidemq; probauere.

Lollia paulina

Lollia Paulina, C. principis uxor sestertio quadringenties extimatam tunicam ex margaritis habuisse fertur: uti Solinus & Plinius autores. Hanc Tacitus filiam fuisse dicit M. Lollij consularis suprà memorati.

Lollianus

Lollianus Ephesius & scholæ & populo præfuit Atheniensi. Prætor enim fuit, qui magistratus antiquitus in bellis delectus habebat. Nunc autem rei frumentariæ præest. Epicheremata magnopere laborauit inuenire, & inuenta distincte loqui idoneus. Dicebat extemporaliter Isæi imitatione quem audiuit. Imago eius Athenis erat in foro. autor Philostratus.

Longinus philosophus

Longinus philosophus Syrus Palmira ciuitate, præceptor Zenobiæ Palmiræ reginæ: interfectus deinde ab Aureliano in eius urbis direptione, apud omnis de se relicto desiderio: uti Vopiscus testatur.

Lōginus martyr

Longinus miles simul cum Megisto & Acesto ad Christi fidem inductus à Paulo apostolo ad supplicium proficiscente. Ante hunc dicitur & ex militibus unus extitisse, qui Iesum crucifixum hasta percussit, & ob signa & prodigia subsequuta Christianus factus, postremo martyr. Habeo autorem qui dicat hoc nomen ab illius officio Græce uocatum fuisse ob hæc uerba: ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, quòd pro lonche, id est, hasta Longinum putant dictum. Hic est quem Mantuæ sepultum esse dicunt: quò sanguinem ille dominicum ex humo delectum tulerat. Lucretiorum genus patritium.

Sp. Lu. Tricipitinus

Sp. Lucretius Tricipitinus Lucretiæ pater, in locum demortui Bruti in consulatu collega Valerio Publicolæ suffectus, cum maior iam natu esset, nec uires suppeterent ad obeunda munera consularia, intra paucos dies moritur. In cuius locum Horatius Puluillus suffectus est. Liuius secundo.

T. Lucretius

T. Lucretius consul, cum eodem Valerio iterum consule fuit: ut idem.

L. Lucretius

L. Lucretius Tricipitinus cum T. Veturio Gemino consul contra Volscos profectus, nobilem retulit triumphum, eorum nomine propè deleto, decem milibus, & CCCCLXX. cæsis, expositaq; deinde omni præda in campo Martio, ut suum quisque per triduum cognitum abduceret, reliqua uendita cui domini non fuere. Triumphauit de Volscis Equisq;. Triumphantem secutæ sunt legiones. Alteri consuli datum, ut ouans sine militibus urbem ingrederetur. Liu. libro III. Lucretius ædilis cadauer T. Gracchi in Tyberim proijci iußit.

Q. Lucretius Vispillo

Q. Lucretius Vispillo in priuatis causis acutus & iurisperitus & concionibus aptior quàm iudicijs, ut Cicero. Lucretius Asella Sullanarum partium, qui Marium Præneste obsederat, quòd præter eius uoluntatem consulatum sit petere ausus, ad turbandum Reipublicæ statum, à L. Bellieno centurione iussu Sullæ in medio foro occisus est. Quod cum populus indigne ferret, Sulla aduocata concione se iußisse dixit: Liuius in epitome Macedo. Pedianus.

Lucretius poëta

Lucretius poëta ob philtra dicitur perisse, hausto amatorio poculo ob amorem fœminæ in furorem uersus: eius poëma sectam imitatur Epicuream.

Lucretia

Lucretia inter Tarquinios dicitur.

Lucullorum familia

Lucullorum familia in Licinios adscita. Eius nullum qui claritatem habuerit priorem lego quàm

L. Lic. Lucul.

L. Licinium Lucullum qui temporibus Scipionis Aemyliani pauloante initium belli Punici fuit Coß. cum A. Posthumio Albino. Ii cum delectum seuere agerent, nec quenquam gratia dimitterent, à trib. pleb. qui pro amicis suis uacationem impetrare non potuerunt, in carcerem coniecti sunt. Lucullus deinde in Hispaniam missus. Cui postea Claudius Marcellus succeßit, cum omnes Celtiberiæ populos placasse uidetur. Vacceos, Cantabros, aliasq; in

eadem

Luc. & Marcus Luculli

eadem Hispania nationes subegit, ut Liuius lib. XLIX. Huius igitur filij siue nepotes, Lucius & Marcus Luculli fuere: quorum L. disertus ac diues munus quæstorium amplißimum dedit. Per Murenam in Asia classem Mithridatis, & Ptolemæum Aegypti regem consuli Sullæ conciliauit. Prætor Africam iustißime rexit: aduersus Mithridatem missus collegam Cottam Chalcedone obsessum liberauit, Cyzicon obsidione soluit, Mithridatis copias ferro & fame adflixit, eumq; regno primùm suo, id est, Ponto expulit. Deinde rursus cum Tigrane Armeniæ subueniente, magna felicitate superauit. Post hæc otio se tradidit: ubi magnificentia uillarum, conuiuiorum sumptu, uestium numero ac pulchritudine, præterea signorum ac tabularum ornamentis, omnes quacunque tempestate superauit. Paulatim deinde alienata mente desipere cœpit, tutela eius M. Lucullo fratri permissa. hæc Cæcilius. De eodem Plutarch. etiam ait, quòd facundia clarus fuit. Præceptorem habuit Antiochum Ascalonitam ueteris Academiæ. Scripsit Græco sermone bellum Marsicum: quo ipse unà cum Sulla interfuit. Militiæ uerò ipsius par gloria. Siquidem consul cum M. Cotta ad bellum Mithridaticum est profectus, ubi primum magno fœnore Asiam liberauit. In eoq; bello maximis rebus gestis Tigrane cæterisq; expugnatis Pompeium nõ belli sed penè triumphi successorem habuit. Triumphauit tamen quamuis aduersante Memmio, Otio deinde se tradidit. Apudq; Baias lacum maiore impensa excauauit quàm uillam extruxerat.

Lucilius Balbus

Lucilius Balbus in dialogo Ciceronis de natura deorum, Stoicorum partes tuetur: in quibus tantos progressus fecit, ut in eodem libro ponitur, quòd excellentibus comparetur Græcis. Lucilius miles Bruti domesticus atque fidus: qui cum apud Philippos inclinatam iam aciem uideret, sese pro Bruto obtulit, ut spatium ei fugiendi daret. Ductusq; ad M. Antonium pro Bruto, ut apparuit fraus: collaudatum eum Antonius ob fidem apud se tenuit, quem non minus postea sibi fidelem sensit atque Bruto fuerat. Plutarch. in Bruto.

Lucilius poëta

C. Lucilius poëta, ut Gell. in XVII. lib. testatur tempore II. belli Punici emicuit. De quo Quint. hæc scribit. Primam insignem Lucilius laudem in Satyra est adeptus, qui quosdam ita deditos habet amatores, ut eum non eiusdem modo operis autoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent: ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulenter, & esse aliquid quod tollere possis putat. Nam eruditio in eo mira & libertas, atque inde acerbitas, & abunde salis. Horatius tersior & magis purus.

Lucillus

Lucillus Senecæ familiaris è Pompeijs oppido Campaniæ fuit adeo philosophiæ deditus, ut quæstor cum esset Siciliæ, magnam temporis partem ab officijs publicis uacans studijs incumberet.

Lucilla Augusta

Lucilla M. Antonini & Faustinæ filia. L. Antonini Veri uxor, marito superstes, iterum nupta Pompeiano maximo uiro, remanentibus ei principatus insignibus: uidelicet in sella imperatoria sedebat. Ignem de more præferebat permittente Commodo fratre. Verùm cum postea hæc sibi ablata doleret, in eum coniurauit, unà cum Quadrato nobili adolescente, cum quo stupri consuetudinem habere putabatur. Deprehensa igitur & unà cum coniuratis ab eo interfecta: autor Herodianus in Commodo. Eius in antiquis nummis imagines reperiuntur hac inscriptione: Lucilla Augusta M. Antonini & Faustinæ filia.

Lucillæ martyres

Altera Lucilla longe felicior uirgo & martyr sub Valeriano & Gallo Impp. Filia hæc Nemesij tribuni, oculis capta, à diuo Stephano Pont. luminibus restituta. Deinde Christiana cum tota familia facta. Aliam suprà in Flora narraui.

Luciæ duæ

Luciæ item duæ martyres: altera uirgo Syracusana, altera Romana uidua iam annis XXXIX. unà cum Geminiano, quem à lymphatione liberatum ad fidem deduxerat, gladio cæsa est sub Diocletiano.

Lucina

Lucina uirgo item Romana diues admodum, circa ea ferè tempora Christianos sumptibus iuuabat, martyresq; in agro suo sepeliebat. Eius Romæ sepulcrum in templo Sebastiani adoramus. Moriens, ecclesiam hæredem reliquit sub Marcello pontifice.

Lucianus sophista

Lucianus sophista Samosatenus ob mores Atheos cognominatus, sub Traiano principe. Cum apud Antiocheam Syriæ causidicus esset, atque in ea arte planè decoxisset, se ad scribendum dialogos conuertit, lacerandamq; Christi religionem, ubi sanè ridiculus apparet. Obijsse dicitur à canibus, uti par fuit, laceratus. autor Suidas. Hic quum antea Christianus esset, postea desertor religionem incessit, nihil ex ea consecutum dictitans, nisi ut nomen eius corrumperetur, ex Lucio Lucianus factus. Initio nanque dialogorum de se plura loquitur. Quod uili genere ortus à patre ad auunculum statuarium discendi gratia missus, ut primum cælo indoctis manibus nobile marmor fregisset, ac ob eam causam acriter uapulasset: nocte insequenti duas ei imagines in somnis uiderit apparentes. Alteram statuariam sa affirmantem esse, pluraq; ex arte pollicentem emolumenta. Alteram eloquentiam, maiora promittentem, quam relicta prima secutus sit. Dialogi eius sanè uerbis elegantißimis, sed rebus magnopere excußi, ubi quasi Pyrrhonica profitetur, nihil adfirmans, omnia ridens. Quod sanè ipse suo hoc tetrasticho manifestat. Λουκιανὸς τάδ' ἔγραψα, παλαιά τε, μωρά τε εἰδώς, Μωρὰ γὰρ ἀνθρώποις καὶ τὰ δοκοῦντα σοφά. Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διακριδόν ἐστι νόημα, ἀλλ' ὃ σὺ θαυμάζεις, τοῦθ' ἑτέροισι γέλως.

Luciani martyres duo

Lucianus presbyter & martyr apostolorum discipulus in Galliam unà cum Dionysio missus & ab eodem Beluacen. præsul factus. Lucianus alter uir disertißimus presbyter Antiochenus adeo inter nostros scribendo sacrosq; libros emendando profecit: ut hoc genere exemplaria laudata Luciana appellarentur. Feruntur eius de fide libelli & breues admodum epistolæ. Decessit martyr Nicomediæ sub Maximiano, sepultusq; Helenopoli Bithyniæ. autor Hieronymus. Addit Suidas, hunc Hebraica lingua doctißimum fuisse, sacrosq; libros multis coactis exemplaribus multis in locis emendasse.

Lucius poëta

Lucius poëta Hispanus, cuius Martialis meminit: Luci gloria temporum tuorum, Qui Gramum ueterem Tagumq; nostrum Arpis cedere non sinis disertis.

Lucius Tarrensis

Lucius celeber Tarrensis (Tarra enim Cretæ oppidum) de prouerbijs Græcis tria uolumina scriptitauit. autor Stephanus grammaticus. cius nunc epitomen habemus.

Lucius præsul Alexandrinus

Sed hos facile superauit is Lucius, qui præsul fuit Alexandrinus sub Theodosio, post Athanasium. Scripsit uariarum hypotheseon libellos, ut autor Hieronymus.

Lucifer

Lucifer præsul Caralitanus cum Pancratio & Hilario Rom. clericis ad imp. Constantinum à Liberio pontifice pro fide missus, quum uellet sub nomine Athanasij Nicenam damnare fidem, ab eodem Imp. in Palestinam relegatur.

Lucas

Lucas Medicus Antiochensis ut eius scripta indicant, Græci sermonis non ignarus fuit. Pauli apostoli sectator & comes, à quo edoctus scripsit Euangelium, Actus quoque apostolorum. Reliqua sanè ipsius inter apocrypha, uixit annos LXXXIIII. cum coniugio, sepultus Constantinopoli, quò translatus fuit unà cum Andreæ apostoli oßibus, anno XX. Constantij principis. Hieronymus.

L. Luscius

L. Luscius Sullanarum partium centurio damnatur, quód tris cædes proscriptorum Sullæ fecisset. Diues propterea factus. Nam amplius sexcenties possedit. Pedianus.

*

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORUM
URBANORUM
LIB. XVII.

Macrianorum familia

ACRIANORUM *familiæ uiri Romæ in auro & argento, mulieres uerò in reticulis, in dextrocherijs, & in omni ornamentorum genere Alexandrum Magnum exsculptum semper habuerunt, quod dicuntur iuuari in omni actione, qui eum gestant in auro uel argento. Ex his fuere Macrianus pater, & filius, & Quietus alter filius, qui Cæsares appellati fuere tempore Galeni, ponunturq; inter* XXX. *tyrannos, qui mox interfecti sunt.* Pollio.

Macedonius

Macedonius Arrianæ factator hæreseos, Constantij principis fauore expulsis orthodoxis Constantinopolitanus præsul constitutus est. Is enim eadem quæ Arrius de spiritu sancto sentiebat: eum uidelicet nihil habere cum patre & filio commune. Dissentiebat tamen in filio, quem patri similem rite fatebatur, qua de causa ab Arrianis pulsus fuit. Nam Arrianorum tres sectæ caput extulerunt, Eunomiani, Arriani, & Macedoniani: de quibus omnibus suprà in Arrio diximus. Plurimi tamen apud Constantinopoli uicinas regiones Macedonij opinioni adhærere uidebantur. Ex libro X. Rufini.

Macer

Aemylius Macer Veronensis poëta, uolucres & herbarum cecinit uirtutes, Ouidij tempore, ut ipse testatur: Sæpe suas uolucres legit mihi grandior æuo, Quæq; nocet serpens, quæ iuuat herba Macer. Sed & opus Homeri persequitur, quicquid apud Ilium actum usq; ad finem belli, ut idem poëta testatur: Tu canis æterno quicquid restabat Homero, Ne careant summa Troica bella manu. Hoc opus Homeri continuauit etiam Quintus poëta, ut narrauimus. Opus autem hoc de herbis ad nostram usq; peruenit ætatem.

L. Magius orator

L. Magius, T. Liuij gener, orator Romanus, de quo Seneca in Declamationibus: Non puto quomodo L. Magius gener T. Liuij declamauerit, quamuis aliquo tempore suum populum habuit, quum illum homines non in ipsius honorem laudauerint, sed in soceri efferrent.

L. Magius dux

L. Magius, & L. Fannius transfugæ è Valeriano exercitu apud Mithridatem agentes, ab eodem rege ad Sertorium missi erant de paciscenda belli societate aduersus Romanos, quos & inquirendos mandauerat senatus. Ii postremo ad Romanos, prodito ex magna parte exercitu, redierunt. Hæc Pedianus.

D. Magius Campanus

D. Magius Campanus uir optimus, de tradenda Annibali Capua, sententia omnino aduersa fuit, exitum qualem habuit uaticinando. Iussus ab Annibale propterea nondum urbem ingresso, ad se uenire, negauit. Deinde uenienti, quum omnes obuiam procederent, ipse cum paucis in foro deambulabat. Denique quum uinctus ad Annibalem duceretur, causam dicere iussus, respondit: nulla id lege fœderis cogi potuisse. Tandem in exilium quum traheretur, aperto capite uociferans: Habebitis, inquit, libertatem Campani quam petijstis: foro medio luce clara uidentibus uobis, nulli Campanorum secundus, inuitus ad mortem rapior. Quid uiolentius Capua capta fieret? Ite obuiam Annibali, exornate urbem, diemq; aduentus eius consecrate, ut hunc triumphum de ciue uestro spectetis. Igitur missus Carthaginem, quum tempestate Cyrenas delatus esset, indeq; ad Ptolemæum regem à custodibus Alexandriam ductus, ab eodem liberatus est: permissumq; ei unà secum in regno uiuere. Ex Liuio XXIII.

Magius Chilo

Magius Chilo, qui apud Athenas M. Marcellum interfecit, ut ex epistola Sulpitij ad Ciceronem legimus.

Magi tres

Magi tres ex oriente fuere, Gaspar, Melchior, & Baltasar, quorum corpora in ciuitate Coloniensi. Super his uide pulcherrimum Tranquilli locum, quem in Hierosolymæ descriptione adduxi.

Magnes

Magnes Atheniensis comicus antiquæ comœdiæ tempore Epicharmi, docuit fabulas nouem, uicit duabus.

Magnes puer

Magnes alter Smyrnæus, puer præ cæteris mortalibus formosus: poëtica insuper & musica ornatus, corona insignis, aureoq; reticulo redimitus, ac habitu molliore indutus, ciuitates obibat, multis dilectus, præsertim Gigi Lydorum regi.

Giges rex

Parentes autem probrum huiuscemodi perosi, capta occasione comam eius inciderunt: uestem, ornatumq; omnem lacerauerunt. Quare perturbatus Giges in Magnesios bellum mouit: quibus tandem superatis reuertens, Sardibus panegyricum celebrauit magnificentissimum. Suidas.

Magnū

Magnus, præsul Altinensis, diruta patria à Longobardis sedem transtulit in ciuitatem nouam, quæ antè Heraclea dicebatur, in qua extinctus. Anno deinde M.CCVI. *Venetias traductus persancte colitur. Alter martyr apud Cæsaream Palæstinæ sub Aureliano.*

Magones Carthaginienses

Magones plures fuisse constat. Primus omnium rem ac disciplinam Carthaginiensium auxit, quum ante se Mezeum, & deinde Carthalonem fama longe inferiores duces habuisset. Is ante ullum Punicum bellum, ut Liuius & Trogus XVIII. *referunt, cum* CXX. *nauibus bello Tarentino auxilio uenit Romanis, ægrè ferens Italiam ab externis inuadi. Cui actæ à senatu gratiæ, auxiliaq; remissa. Duos moriens filios reliquit, Asdrubalem, & Annibalem, de quibus in ordine dixi.*

Mago Annibalis frater

Mago, Annibalis frater, causa uictoriæ apud Trebiam fuit. Sed apud Locros à Manlio clausus, ab Annibale liberatur. Liuius quoq; libro XXX. *scribit, Magonem Annibalis fratrem in agro Insubrium uulneratum, quum in Africam per legatos reuocatus nauigaret, apud Corsicam obijsse. Libro item decimooctauo dicit, eundem capta Genua in Liguribus diu restitisse Romanis, ex qua regione eos in Gallia Cisalpina ualde agitauit, ad quem inter Alpes Liguresq; agentem, naues è Carthagine uenerunt. Rursus in libro trigesimo: Cum Magone ancipiti Marte in agro Insubrium concurrerunt Quintilius Varus prætor & M. Cornelius proconsul.*

Mago

Mago alius qui Thurios Annibali subegit, T. Sempronium Gracchum in Lucanis occidit. Apud Capuam duos consules, Fuluium Flaccum, & Appium Claudium clade adfecit, ac nuntius Cannensis uictoriæ Carthaginem cum annulis missus est, qui modium excessere.

Mago captus

Mago alius à Scipione capitur, apud Carthaginem in Hispania, Romamq; per Lælium mittitur.

Mago de re rustica

Mago deniq; qui de re rustica scripsit: de quo Columella lib. primo, sic ait: Verumtamen Carthaginensem Magonem, uel rusticationis parentem ueneremur. Nam huius octo & uiginti memorabilia illa uolumina ex senatusconsulto in Latinum conuersa sermonem sunt. Varro autem testatur Cassium Dionysium Uticensem ex eis uiginti uolumina in Græcum uertisse sermonem, ac Sextilio prætori dedisse.

Malchion

Malchion, nonnullis Alchion, Antiochenus presbyter, rhetoricam prius Antiochiæ docuit. Aduersus Paulum Samosatenum excipientibus notarijs disputauit, qui dialogus extat. Sed & alia grandis epistola ex persona synodi, ab eo scripta ad Dionysium & Maximum Romanæ & Alexandrinæ ecclesiæ episcopos. Hieronymus & Eusebius libro septimo.

Malchus

Malchus byzantius sophista scripsit historiam à Constantino usq; ad Anastasium. Suidas.

Mamurra eques Rom.

Mamurra Formijs natus, eques Romanus ut tradit Corn. Nepos, primus Romæ parietes in Cælio monte domus suæ marmore incrustauit. Hic est qui epigrammate Catulli proscissus est. Idem solidas è Carystio & Lunensi marmore columnas habuit. Plinius.

Mamurra faber

Mamurra alter ante hunc inter Oscos natus tempore Numæ, Ancylia pleraq; deorum

signa

Mamercus

signa ex ære fabricauit. Meminit Ouidius in Fastis. Mamercus, prænomen Aemyliorum, uti suprà commemoraui: fuit etiam præsul Viennensis, qui teste Ptolemæo Lucensi anno CCCCLIIII. supplicationes primus instituit, quas rogationes nostri uocant, ob frequentes terræmotus, quibus ea regio infestabatur.

Manes hæresiarcha

Manes hæresiarcha sub Aureliano principe Romam è Perside uenit. Magistrum habuit Buddam nomine, qui & Terebinthus dicebatur, Brachmanam genere ac secta. Hic edoctus literas Græcas sectam Empedoclis amauit, duo principia ponens inuicem contraria. Deinde in Persidem reuertens dictitabat se ex uirgine natum in montibus educatum. Edidit libros IIII. quorum primum inscripsit de mysterijs, secundum de Euangelijs, tertium de thesauris, quartum de summis: cuius tandem defuncti libri ad manum mulieris ad quam ille diuertebat peruenere. Hæc puerum septem annorum ab se emptum, cui Cubrino nomen erat, literis erudijt, hæredemq; omnium fecit bonorum. Hic postea Manes appellatus fuit, ac peregrinationis Buddæ imitator factus, quaquauersus illius libros pro suis iactabat. Igitur quum propriam sectam constituere cuperet, dimissis hæreditate & omnibus quæ possidebat, noua quædam concilia buda subterranea & coitus nefandos constituit. De quo Theodorus sic ait: Manes furore percitus dixit unam in Christo naturam, diuinam tantum: humanitatem uerò eius, phantasticam. Non enim fuisse uerisimile, Deum pati uoluisse. Paulus uerò præsul Antiochiæ eius tempore contrarium dogma sequutus, adfirmauit simplicem quidem hominem, uerum prophetam maximum. Hunc denique Manetem ad ultimum rex Persarum, uiuum cute direpta necauit, quòd filium eius quem reiectis alijs medicis curare pollicebatur, interfecerit. Ex Suida. Eusebius quoque lib. VIII. historiæ sic ait: Manes hæresiarcha, genere Persa, uita & moribus barbarus, tam acer ingenio, ut ex nominis argumento insanire uideretur. Denique Christi se nunc formam gerere conabatur ostendere, nunc ipsum se esse paracletum dictitabat: eiusq; more duodecim discipulos quos elegerat quaquauersus stultissima dogmata nuntiatum mittebat. Atque hoc pacto Persica uenena in nostro orbe propinabat. Ex hoc igitur Manichæorum hæresis orta in præsentem diem, ex eo tempore quo Felix urbi Romæ præerat, Diocletianusq; imperabat.

Manlij & Manilij

Manlij, & Manily, diuersæ Romæ prosapiæ. Manliorum amplissima & uetusta familia ab ipsis urbis cunabulis.

Manlius Capitolinus

Inter quos primus claritatem obtinuit M. Manlius, Capitolinus ob defensum capitolium dictus: sedecim natus annos uoluntarium se militem obtulit: trigintaseptem militaribus donis à suis ducibus ornatus, trigintatres cicatrices in corpore habuit: capta urbe, in capitolium autor confugiendi fuit: quadam nocte, clangore anseris excitatus, Gallos ascendentes deiecit: patronus à ciuibus appellatus. Domum etiam in Capitolio publice habuit, ac farre donatus. Qua superbia elatus quum à senatu sumpsisse Gallicos thesauros argueretur, & obstrictos ære alieno propria pecunia liberaret, nexos exolueret, regni adfectati suspicione in carcerem coniectus, populi consensu liberatus est. Rursus cum in eadem culpa & gratia perseueraret, reus factus de saxo Tarpeio præcipitatus est, domus diruta, bona publicata. Gentilitas eius Manlij cognomine iurauit, nequis postea Capitolinus uocaretur. Ex Cæcilio.

T. Manlius Imperiosus

T. Manlius Imperiosus dictator claui figendi gratia, perinde ac rei gerendæ non soluendæ religionis causa creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo iuuentutem agitauit: tandem omnibus contra eum tribubus conspirantibus coactus est dictatura se abdicare. Hinc dicta imperia Manliana. Huic igitur Marcus Pomponius tribunus plebis diem dixit ex ijs quæ in dictatura impie in eum cum reliqua iuuentute tum in filium fecerat Torquatum, ruri ablegando, qui utilis reipublicæ fuisset. Torquatus dein filium audita accusatione statim aduenit, nactumq; Pomponium in thalamo solum, iurare coëgit stricto gladio nil eum in patrem moliturum. autor Liuius.

T. Manlius Torquatus

T. Manlius Torquatus is fuit qui ob ingenij & linguæ tarditatem à patre relegatus ruri fuit, patremq; iudicio liberauit. Præterea sub Dictatore Sulpitio tribunus militum Gallum prouocantem occidit, torquem ei detractum ceruici suæ aptauit. Cos. bello Latino filium quòd contra imperium pugnasset, securi percussit. Latinos apud Vesorem fluuium Decij collegæ deuotione superauit. Consulatum recusauit, quòd diceret neque se populi uitia, neque illum seueritatem suam posse sufferre. Cæcilius. De alio Manlio Torquato legitur apud Liuium & item Valerium. Cum post Cannensem pugnam Campani erecti alterum à senatu consulem per Annium legatum petijssent, Torquatus iussit eum de curia præcipitem dari si statim non abscederet.

Cn. Manlius Volso

CN. Manlius Volso missus ad ordinandam Scipionis Asiatici prouinciam, cupidine triumphandi, bellum Pisidis, & Gallogræcis qui Antiocho adfuerant, intulit. His facile uictis uxor regis Orisgontis centurioni cuidam in custodiam data est, à quo per uim stuprata, de iniuria tacuit, sed postea impetrata redemptione marito adulterum interficiendum tradidit. hæc Cæcilius. Liuius autem VIII. de bello Macedonico. Cn. Manlius Volso Cos. in Asia acceptus à Lucio Scipione copijs & exercitu lustrato contra Gallogræcos bellum gessit: eisq; superatis reuertens cum in æde Bellonæ triumphum peteret, decem legati qui cum eo missi fuerant, restitere: inter quos L. Furius Purpurio, & L. Aemylius Paulus dicebant se legatos Cneo Manlio datos, pacis fœderisq; cum Antiocho ineundi gratia: Manlium autem summam opem intendisse ut eam pacem turbaret, multosq; nobiles uiros in exercitu sua temeritate morti obiecisse: uicit tamen amicis atque cognatis suffragantibus, res feliciter gestas & exercitum integrum reportatum dicentibus. Triumphus igitur ei decretus.

L. Manlius Procos.

L. Manlius procos. ex Hispania reuertens cum in æde Bellonæ triumphum ob res bene gestas peteret, exemplum obstabat, quod ita comparatum more maiorum erat, nequis qui exercitum non deportasset triumpharet, nisi perdomitam pacatamq; prouinciam tradidisset successori. Medius autem honos Manlio habitus est, ut ouans urbem intraret. Liuius libro quinquagesimo.

T. Manlius iuris pót. peritus

T. Manlius Iuris pontificalis peritus, iudex inter Macedonas accusatores & filium constitutus: audita causa ita pronuntiauit, Cum probatum sit Silanum filium meum pecuniam accepisse, ipsum republica & prole mea indignum iudico protinusq; conspectu meo abire iubeo. Silanus itaque dolore animi percitus, nocte proxima se suspendit, neque pater exequijs interfuit, sed dum funus duceretur, cõsulere se uolentibus uacuas præbuit aures. Valerius de seueritate.

T. Man. Cos.

T. Manlius Torquatus bello secundo Punico qui Cos. antea Sardos subegerat, rebellantes magna clade adfecit. XXX. millibus ex eis cæsis, Asdrubalem Pœnum cœpit: ac omnem insulam perdomuit.

T. Manlius Torquatus

T. Manlius Torquatus, T. filius tempore Ciceronis uir doctus ex Rhodia disciplina Molonis, & à natura ad dicendum satis solutus, neque expeditus. Cui si uita suppeditauisset, sublato ambitu consul factus esset. Plus facultatis habuit ad dicendum quàm uoluntatis. Itaque studio huic non suffecit. hæc ex Cicerone, qui & de alio L. Manlio Torquato alio loco sic ait. L. Manlius Torquatus, cui & si non deerat oratio quam Græci dicunt politicen, erant in eo plurimæ literæ nec eæ uulgares, sed interiores quædam & reconditæ: summa uerborum & grauitas, & elegantia, atque hæc omnia uitæ decorabat grauitas, me quidem admodum delectabat. Pedianus autem de eodem sic.

L. Torquatus qui P. Sullam patris competitorem in consulatu accusauit, qua & ipse Sulla & collega damnati sunt. Rursus eum accusauit, quòd in coniuratione Catilinæ fuisset: defenditur à Cicerone, cuius extat oratio.

L. Manlius pictor

L. Manlius pictor egregius, apud quem quum Seruilius fortè cœnaret, filiosq́; suos deformes animaduerteret, Non similiter, inquit, Manli, fingis & pingis. Ad quem Manlius, In tenebris, inquit, fingo, in luce pingo. Macrobius de Saturnalibus.

Manilius Octauius

Manilij autem à Manlio Octauio fluxere: is Tusculanorum dux, & Tarquinij gener fuit, ad quem ille post fugam se recepit, eiusq́; auxilio Romanis intulit bella. Liuius primo.

C. Manilius poëta

C. Manilius ex Antiochea, conditione seruus, arte astrologus ac poëta, unà cum Plotio poëta mimorum & Taberio grammatico conseruus, ex Asia una naui aduectus, describitur Plinio libro XXXVII. Astrologiam uersibus primus Latinorum aggressus est, opus Augusto dedicans: ubi se non aliorum uiam ingressum, nec aliena proferre, sed sua & noua profitetur, tacite Virgilium notans. Carmen graue, sedatum & elegans, ut planè uideatur temporis illius maiestatem & eloquentiam redolere. Quod minime perfecisse uidetur, quoniam de septem erraticis stellis mentionem non fecerit. Laurentius Miniatensis nostra ætate mathematicus, eius libri enarrator, habere fatebatur argenteum nummum antiquum, cum eius imagine sculptum, ac habitu patrio & sphæra supra caput.

Mandonius & Indibilis

Mandonius & Indibilis duces Hispani, partes Romanorum cum Scipione Africano in Hispania iuuere. Deinde Scipione ægrotante, seditionem agitauere, in Romanosq́; insurgere cœperunt. Quos quum Scipio morbo liberatus comprehendisset, ueteris officij memor tantum castigatos uerbis dimisit. Liui. XXIX.

Manethus

Manethus Mendes, Aegypti sacerdos, scripsit de præparatione κυφίων. Alter item è Diospoli Aegypti, uel Sebennites, scripsit physiologiam, & apotelesmata uersibus in astrologia, id est, effectus astrorum. autor Suidas.

Manius

Manius mathematicus, è tribus obeliscis quos ex Aegypto asportari iusserat Augustus: illi qui in campo Martio locatus erat, auratam pilam addidit: cuius uertice umbra colligeretur in semetipsam, alia atque alia incrementa iaculantem apice: rationem ferunt à capite hominis intellectam. Plinius.

Mares monstrum

Mares monstrum, de quo Aelianus de uaria historia sic ait: Italiam dicunt primo habitasse Ausones loci indigenas. Sed antiquissimum omnium Marem quendam appellatum, pubetenus hominem, reliqua equum, quem Græci ἱππομιγῆ uocant: quod sanè uidetur ex eo dictus, quia primus equum mansuefacere ac domare didicerit. Marcius per c, scribitur in antiquis marmoribus. Marciorum uetusta domus, iam inde à rege Romano censetur Anco Marcio.

Marcius Coriolanus

Marcius Coriolanus à Coriolis Volscorum oppido capto appellatus, contra Tarquinium militans, ob ciuem seruatum corona querna donatus est. Consul uerò quum esset aduersus plebem graui annona, aduectum è Sicilia frumentum magno pretio populo dandum curauit: ut plebes angustijs oppressa famis, agros non seditiones curaret. Igitur à tribuno plebis Decio die dicta, ad Volscos concessit. Eosq́; duce T. Tatio aduersus Romanos concitauit: & ad quartum ab urbe lapidem castra posuit. Ter missos ad se legatos spreuit. Tandem Veturia matre, & Volumnia uxore castra petentibus, motum bellum omisit. Inde templum Fortunæ muliebris erectum, ob recuperatam à matronis rempublicam. Marcius reuersus à Volscis damnatus ac trucidatus est. Ex Cæcilio, & Plutarcho.

Cn. Marcius Alifas

Cn. Marcius Rutilius Alifas, consul cum Q. Fabio, quum non satis prospere cum Hetruscis pugnasset, successorem habuit dictatorem, L. Papyrium Cursorem. Idem censuram cum P. Cornelio Aruina gessit.

Mar. Tremulus

Q. Marcius Tremulus cum P. Cornelio Aruina consul, de Hernicis triumphauit. Statuaq́; ei propterea equestris decreta, quæ ante templum Castoris in foro posita est. Liuius libro nono. Marcius Censorinus quem populus Romanus secundo censorem creauit. Inde suadente eo, legem tulere, ne cui bis eundem magistratum gerere liceret. Plutarchus in Marcio.

Qu. Mar. rex

Quintus Marcius rex, iussus à senatu aquarum Appiæ & Anienis regula ductus reficere, nouam à nomine suo appellatam, cuniculis per montes actis intra præturæ suæ tempus adduxit. Plinius.

Qu. Mar. adolescens

Quintus Marcius Septimij filius eques Romanus, impiger adolescens, animiq́; & ingenij aliquanto quàm pro fortuna, in qua natus erat, maioris. Ad summam indolem accesserat Cn. Scipionis disciplina: sub qua per tot annos edoctus erat. Hic in Hispania mortuis Scipionibus, Annibale Italiam uexante collectis militibus ex fuga, & quibusdam de præsidijs deductis haud contemnendum exercitum fecerat, habitaq́; concione, uice functus imperatoris, fractas Romanorum uires, cæsis fugatisq́; Hispanorum exercitibus recuperauit, ad uiginti septem milia uno prælio interfectis. Ex Liuio libro quinto secundi belli Punici.

L. Marcius Philippus

Lucius Marcius Philippus Consul, in quem Lucius Crassus orator, irascens ait: se minime accepturum cum in consulem, à quo ipse in senatorem non acciperetur. Cicero tertio de oratore.

Marciæ

MARCIA uirgo & martyr cum Rufino, apud Syracusas. Alia apud Nicomediam, cum plurimis alijs. Romanæ autem tres memorabiles: Marcia, Catonis uxor, quam Hortensio roganti dedit. Altera Marci Varronis, quæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore: imagines mulierum præsertim, suam quoque ad speculum. Nec ullius in pictura uelocior manus fuit. Artis uerò tantæ, ut celebres suo tempore pictores antecederet Sopolim, & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Plinius. Marcia item Vestalis incestu damnata. Liuius.

MARCELLORVM prosapiam plebeiam suprà in Claudijs ostendimus fuisse: Claudiorumq́; sibi nomen adsciuisse.

M. Claudius Marcellus

Marcus Claudius Marcellus, primus, ut ait Plutarchus, Martium genti nomen indidit: uir imprimis bellicosus, Gallos Gesatas, qui superatis Alpibus, Insubribus sese coniunxerant, iuxta Padum uicit, interfecto Viridomaro eorum duce, unde spolia opima tertia retulit Ioui Feretrio. Deinde consul apud Nolam Annibalem, primus omnium superauit: docuitq́; inuictissimum ducem posse uinci. Inde tertio consul contra Syracusas profectus triennio urbem oppugnauit. Proconsul deinde cum Fabio Maximo coniunctus contra Pœnum, alter clypeus, alter Marcellus ensis uocatus est: ille tarditate & prudentia, hic uiribus & audacia præstantes: tandem interfectus ab exercitu Annibalis apud Venusiam, dum exploratum cum Tito Quintio Crispino collega exiret.

Qu. Crispinus

Crispinus autem fugit: ossa eius à Pœno demum remissa, intercepta à Numidis, periere: quum quinque consulatus, & duos proconsulatus gessisset. Secundum quod in eius statua, in æde Palladis collocata, epigrammate inscriptum. Ex Plutarcho & Liuio.

C. Marcellus nepos

Huius nepos Claudius Marcellus, unus è tribus legatis missis ad Masinissam in Africam, ut ait Liuius libro quinquagesimo, perijt naufragio, paulò ante cœptum tertium Punicum bellum. Idem quum senatus sibi qui ter, auo qui quinquies, & patri qui semel Consules fuerant, poneret: & patris splendorem apud imperitiores autoritate aliorum augere uellet, subscripsit: Hi Marcelli nouies consules. Pedianus.

M. Marcellus exul

M. Marcellus Pompeianarum partium, Cæsari in petitione consulatus maxime restitit. Post mortem Pompeij Athenas profugit. Adeo inimico in tyrannos animo fuit, ut impetrata uenia (pro qua nobilis extat oratio Ciceronis) redire non curauerit. interfectus paucis post annis apud Pyreum, à Magio Chilone eius familiari fuit: ut indicat Sulpitij epistola ad

Ciceron

Ciceronem: alioquin grauißimus, & magna olim in republica autoritate, pariter & eloquentia.

C. Marcellus

Caius Marcellus, eius frater, adsiduis lacrymis ipsius reditum à Cæsare, adiuuante Cicerone, cæterisq; eius necessarijs impetrauit. Hic Octauiam olim Marci Antonij uxorem, Augusti sororem, in matrimonium duxit: ex qua Marcellum suscepit, qui decesßit admodum puer: magna spe adempta succesßionis Augusto, qui eum sibi adoptauerat. Dedicauit ei theatrum: Octauia uerò mater bibliothecam. Hic est de quo Virgilius in sexto: Tu Marcellus eris.

Marcellus puer

Marcelli tres

Sed præter Romanos, Marcelli quoque tres memorantur à Suida, uiri doctißimi: unus Pergamenus, orator, sub Hadriano principe, cui librum dicauit de regno. Alter Sidites medicus, Marco Antonino imperante, qui scripsit heroico carmine de medicina libros quadragintaduos. Tertius præceptor Arcadij principis. Marcellus quoque Ancyranus, præsul sub Constantino, qui scripsit aduersus Arrianos, inter illustres ponitur ab Hieronymo.

Ammianus Marcellinus

Ammianus quoq; Marcellinus his addendus historicus, qui Græcum se in suo libro fatetur, Latine quum scripserit: quod sanè ex ipsa styli peregrinitate apparet, quum itineris principum comes & ipse fuerit: ut in scriptis demonstrat libro uigesimoquarto. Historia hæc fracta mendosaq;, ac laciniosa ad nos peruenit.

Marcelli præsules

Marcellinus præsul Anconitanus inter professores, qui se opponens orto incendio prodigiose restitit. autor Gregorius mordium tertio. Marcellinus præsul Ebredunensis in Gallis, ubi iacet, uenit ex Africa, unà cum Domnino & Venantio.

Machutus

Machutus natus inter Britones, præsul Sanctonensis, ubi iacet, tempore Iustiniani: cuius Romæ templum cernitur.

Maturinus

Maturinus etiam professor apud ciuitatem Senonensem, tempore Maximiani.

C. Marius senior

Caius Marius septies consul Arpinas, humili loco natus, legatus primum Metello in Numidia, criminando consulatum adeptus, Iugurtham captum in triumphum duxit. In proximum annum consul ultro factus, Cimbros in Gallia apud aquas Sextias, Teutones in Italia in campo Sannidio uicit: deq; his triumphauit. Vsque ad sextum consulatum ex ordine factus, tribunum plebis Apuleium & Glauciam prætorem seditiosos interemit. Et quum Sulpitia rogatione prouinciam Sullæ eriperet, armis ab eo uictus, Minturnensium paludibus latuit. Inuentus igitur & in carcerem coniectus, missum percussorem Gallum, uultus maiestate deterruit: ex quo Minturnenses ad mare fugientem comitati sunt: unde accepta ille nauicula in Africam traiecit, ubi diu exulauit. Mox Cinnana dominatione reuocatus, ruptis ergastulis ad Telamonem adplicans portum, exercitum coëgit: cæsisq; inimicis suis, iniuriam ultus est quo tempore Sulla res contra Mithridatem gerebat. Demum natus annos septuagintatres, ex morbo decesßit in septimo suo consulatu, relicto Mario filio. Ex Plutarcho & Cæcilio.

C. Marius iunior

C. Marius iunior consul natus annos uiginti, aduersus Sullam redeuntem è uictoria Mithridatica, exercitum parat. Nobilitatem in urbe trucidat. Sulla interim ueniens, eum cum exercitu toto fudit. In oppidum Præneste fugientem, per Lucretium Asellam obsedit: postremo potitus ad duodecim millia, trucidauit. Marius tentata per cuniculum fuga, quum omnia clausa uideret, se Pontio Telesino fugæ comiti iugulandum dedit. Liuius octuagesimooctauo.

Marius Cratidianus

M. Marius Cratidianus, M. Cratidij filius, Ciceronis amicißimus, interfectus à Catilina fuit. autor Pedianus. Cicero quoque de petitione consulatus: Quid ego nunc dicam te cum eo concertaturum, qui hominem clarißimum populi Romani, Marcum Marium Cratidianum spectante populo Romano uirgis per totam urbem ceciderit, ad bustum egerit, ibi omni cruciatu lacerauerit, uiuo statim collum sua dextra secuerit, quum sinistra capillum eius à uertice teneret, caput sua manu cæderet, quum inter digitos eius riui sanguinis fluerent?

Marius Statilius

Marius Statilius præfectus equitum in exercitu Romanorum apud Cannas.

Marius Celsus

Marius Celsus, & Annius Gallus, duces Othoniani, uicti sunt à Vitellianis apud Bebriacum. autor Tacitus.

Marius Priscus

Marius Priscus proconsul Africæ, tempore Domitiani, damnatus repetundarum, quòd Africam expilauerit in exilium actus est. Iuuenalis: Quum tenues nuper Marius discinxerit Afros.

Marius Max.

Marius Maximus historicus, scripsit principu[illegible]manorum uitas. Citatur sæpe testis, ad hanc ætate[illegible]me peruenit. Accusatur in hoc à Lampridio, quòd nonnullorum principum haud fama dignorum gesta nimis minutatim persequeretur.

Marius Aterius

Marius Aterius declamator ex tempore Romanorum unus, in Latinam linguam transtulit Græcam facilitatem, tanta ei uelocitas erat ut uitium fieret. Itaq; Augustus optime dixit: Aterius noster sublaminandus est, adeo ne concurrere, sed decrescere uideretur. Alioqui libertum habebat cui & parebat: habebat in sua potestate ingenium, in alterius modum. Seneca in declamationibus.

Marius tyrannus

Marius unus è triginta tyrannis, qui tempore Galeni imperium inuaserunt. Marius Maximus historicus uitas imperatorum scripsit.

Marius martyr

Marius martyr, è Persis uenit Romam, unà cum Martha uxore, Abacuch & Audiface filijs religionis amore corpora martyrum sepelientes, p[...]ßi demum omnes sub Claudio principe.

Marcus Byzantius

Marcus Byzantius sophista, Isæi auditor, Hadriani tempore, à quo legatus Byzantiorum magno honore exceptus est: dicebat ex tempore, & cum Polemone peritißimo sophista quandoq; concurrit. De hoc Philostratus etiam plura quæ quando non attinent atq; obscuritatem habent, scribere supersedeo.

Marcus Euangelista

Marcus, discipulus & interpres Petri fuit, à quo uti acceperat Euangelium scripsit, perbreue quidem, quod ille postea probauit. Deinde perrexit in Aegyptum, ubi præsul Alexandrinus factus, tanta omnium gratia, ut Philo Hebræus, qui tunc Alexandriæ florebat, librum scripserit in laudem suæ gentis super Christianorum conuersatione. Et quomodo Lucas narrat, Hierosolymis tunc omnia Christianis fuisse communia: sic ille quod sub Marco fieri doctore Alexandriæ cernebat, literis tradidit. Decesßit octauo Neronis anno, sepultus Alexandriæ: cui succesßit præsul Annianus. Dicitur & de Marco, ut sacerdotio reijceretur, pollicem sibi amputasse, quod minime iuuit. Hieronymus.

Martianus Capella

Martianus Capella, patria Carthaginensis, Romæ uiuebat: ut Remigius testatur. De nuptijs Mercurij poëma composuit, quarum commento de artibus liberalibus tractat, quas in dotem Mercurio dedit, unà cum Philologia uxore. Est enim philologia uariarum artium doctrina & cognitio.

Martianus presbyter

Martianus presbyter apud Zenonem imperatorem in honore fuit. Defciuit à fide orthodoxa, Epicuri sectam sequutus in principio, dicens, mundum quidem à Deo factum, sed opera uiq; casuum secundum quod casu unumquodq; euenit, id prius extitisse. autor Suidas.

Marcio hæresiarcha

Marcio hæresiarcha: uide in dictione Apelles.

Martini

Martini martyres plures, unus apud Atinam ciuitatem simul cum Nicãdro, ubi etiam quiescit, sub Diocletiano. Alius cum Aquilino & Gemino apud Africam insectatione Vandalica. Alius præsul Terdonensis sub Hadriano. Martiana uirgo & martyr item sub Diocletiano apud Cæsaream. Martiales quoque plures martyres legimus, inter quos ille qui Cordubæ.

Martialis poëta

M. Valerius Martialis poëta epigrammatum, è Bilbili oppido Celtiberiæ. Romæ annos triginta commoratus, in Hispaniam demum reuertit, pauper admodum, & uiatico à Plinio nepote, ut in eius epistola declaratur, adiutus. Amicos coluit Stellam, Silium Italicum. Adscitus & in ordinem equestrem, & iura trium liberorum adeptus est. Reliquit epigrammatũ librum omnino reijciendum, quippe

qui neque elegantiæ Latinæ, neque moribus profit. Fuit

Gargilius Martialis

& Gargilius Martialis, qui uitas imperatorum scripsit tempore Alexandri principis: cuius ipse uitam diligentius persequutus est, teste Lampridio. Scripsit etiam de Hortensibus, teste Seruio.

Marsyas historicus

Marsyas Pellæus historicus fuit prius ludi magister, & frater Antigoni postea regnantis, nutritus unà cum Alexandro Magno. Scripsit res Macedonicas libris decem, à primo rege usque ad Alexandrum. De [illegible] Atticis libros duodecim. Marsyas Philippeus item [illegible]ricus.

Marsyas Tabenus

Marsyas Tabenus, qui scripsit de tranquillitate libros duodecim: fabulosa libris septem, & quædam alia de patria sua. De quibus autor Suidas.

Marsyas Phryx

Marsyas Phryx tibicen, qui, Ouidio teste in fabulis, tibijs à Minerua inuentis cum Apolline certauit, à quo uictus ac tergore nudatus est: quem nymphæ fleuere, quod'que earum lacrymis fluuius Phrygiæ creuerit, ab eius nomine Marsyas uocatus.

Marinus Neapolitanus

Marinus Neapolitanus philosophus & orator, Græce eruditus, Procli discipulus & successor, sub Hadriano: scripsit ipsius Procli & uitam & dissertationes uersibus, ac soluta oratione: & nonnullas item physicas quæstiones. autor Suidas.

Marinus Tyrius

Marinus Tyrius autem prior tempore supradicto fuit, qui geographiam scripsit, unde suam Ptolemæus accepit, qui'que eum sæpe interpolat ac corrigit. Marinus, miles Hierosolymitanus &

Asterius
Marini martyres

Asterius, senator apud Cæsaream Palæstinæ, sub Valeriano & Paustino martyres. Alius puer Romanus, nobilis, sub præfecto Martiano. Alius cum Ianuario passus in Africa, insectatione Vandalica.

Marina uirgo

Marina uirgo, natione Græca, uirili habitu in cœnobio ubi pater eius agitabat, perseuerauit, Marini nomine ignota. Accusata deinde falso stupri à muliere quadam, ob ignominiam extra cœnobium aliquot annos eiecta uixit & extincta est: dumq; corpus lauaretur à monachis, agnita charitate, honorifice tumulata inter sanctas colitur. Anno deinde millesimo centesimo decimotertio, Venetias è Græcia translata, eius nomini templo dicato.

Mardonius Persa

Mardonius Persa, quem Xerxes uictus, apud Salaminem cum exercitu reliquit, ut reliquias belli confoueret. Qui & ipse uictus apud Plateas deinde fuit. Dicitur & sub aceruo quodam thesaurum fodisse. Quem locum postea Polycrates Thebanus emit, dum Apollinem de thesauro inueniendo consuleret, qui respondit, πάντα λίθον κίνει: omnem lapidem moue: ex libro prouerbiorum Græcorum.

Margarita

Margarita uirgo Antiochena, in patria sub Olybrio præfecto, post multa supplicia capite truncatur, annorum quindecim, ibidem'que sepulta decimotertio calendas Augusti, nonnullis tertio eidus Iulij.

Maximus philosophus Tyrius

Maximus, philosophus Tyrius, uixit Romæ tempore Commodi: scripsit de Homeri operis philosophia: præterea an Socrates pulchre fecerit, qui se oratione non defendit: & alia. Suidas.

Maximus Epirota

Maximus, philosophus Platonicus, Epirota uel Byzantius, præceptor Iuliani principis: scripsit inter alia commentarios in Aristotelem ad Iulianum: uario fuit ingenio: primo siquidem Christianus, deinde desertor, postremo ad sanitatem redijt. Quapropter à Gregorio Nazianzeno in eius scriptis primo uituperatur, deinde laudatur. Fuit alius præsul Taurinensis, tempore Honorij: ut autor Gennadius. Martyres quoque plures huius nominis.

Maximus Planudes

Maximus Planudes, monachus Constantinopolitanus, uir planè doctissimus, uehementisq; ingenij: abhinc annos ferè CL. Romanæ ab initio fidei fuit, ob quam rem ab imper. Constantinopolitano multa passus, in custodiam tandem coniectus, contra sentire coactus est, tribus editis contra Romanam ecclesiam argumentationibus. Quas ætate nostra Bessario cardinalis Nicenus perlegens mirari solebat, uirum cæteris in scriptis excellentem summumq; philosophum tam ineruditos infirmosq; edidisse syllogismos, haud ob aliam putabat causam quàm quod ea quæ metu perscripserit, animo improbauerit, refellenda'que uel cuiuis facile præbuerit. Huius plura extant ingenij monumenta. Nam Ouidij Metamorphoseos librum & Macrobium de Satur. in Græcum sermonem conuertit, ambos prosa oratione. Problematum uolumen composuit. Rhetoricos commentarios super Hermogenem scripsit. Epigrammata ueterum Græcorum resectis lasciuioribus in unum iam uulgo sparsum uolumen coëgit.

Maximianus

Maximianus præsul Syracusanus Gregorij primi tempore abbas antea sanctitate claruit. Fuere & martyres plures huius nominis.

Maximinus

Maximinus præsul Aquensis in Gallia unà cum Maria & Martha Massiliam adnauigauit.

Maximæ uirgines
Matthæus

Maximæ uirgines & martyres plures. Matthæus qui & Leui appellatus, ex publicano Apostolus primus in Iudæa ob eos qui ex circumcisione crediderunt, Euangelium Hebræis literis uerbis'que conscripsit. Quis postea in Græcum uerterit haud satis constat: Porrò ipsum Hebraicum habetur in bibliotheca Cæsariensi, quam Pamphilus martyr confecit. In quo animaduertendum, ubicumque utitur scripturæ ueteris testimonio, eum non sequi septuaginta interpretum autoritatem, sed Hebraicam, è quibus illa duo sunt. Ex Aegypto uocaui filium meum: Et, quoniam Nazareus uocabitur. Hieronymus.

Marullus Trib. pleb.

C. Marullus tribunus plebis cum Flauio coronas Cæsaris dictatoris statuis detraxit, eos'que qui primi Cæsarem regem salutauerant, in uincula duci iussit. Quamobrem Cæsar Marullum de magistratu deiecit. Plutarchus in Cæsare. Marullus poëta Mimographus sub Antonino principe apud Spartianum. Pomponius.

Marullus grammaticus

Marullus grammaticus Romæ profitebatur, sermonis Latini exactor molestissimus. Cum ex oratione Tyberium reprehendisset, adfirmante Acteio Capitone & esse illud Latinum, & si non esset futurum certe: Iam inde mentitur inquit Capito. Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, uerbis non potes. Pugilem olim fuisse Asinius Gallus hoc in eum epigrammate ostendit. Qui caput ad leuam didicit, glossemata nobis Præcipit, os nullum uel potius pugilis. Tranquillus.

Masinissa
Iugurtha

Masinissa & Iugurtha in rebus Africæ dicti.

Masurius

Masurius legislator. Athenæus Μασύρου νόμος ἀξιάγαστος. Persius. Masuri rubrica uetauit. Habetur etiam in digestis de origine iuris.

Mauricius

Mauricius martyr præfectus legionis Thebeorum apud Sedunensem ciuitatem. erant enim Orientales. sub Maximiano passus cum tota legione decimana.

Mecœnas

Mecœnatem equestris ordinis Hetruriæ regibus ortum & Horatius & Propertius autores sunt. Aretini suum faciunt. Amicum insuper Augusti præcipuum & poëtarum ea tempestate amantissimum uel omnes fatentur. Deliciosum præterea non solum cultu ac moribus, sed etiam stylo dicendi fuisse commemorant: quare Augustus eum Malacinum uocabat, exagitabat'que frequenter teste Tranquillo ut Cacozelum & μυρόβρεχα, id est, unguento madidum: Esarem quoque Hetruriæ appellans. Ad eius hortos quandoque secedebat, qui hodie à quibusdam monstrantur Romæ supra S. Mar. Maioris ædem.

Mechophanes

Mechophanes pictor Pausiæ discipulus, placet nonnullis ob diligentiam quam intelligunt soli artifices. Aliter coloribus nimius. Plinius.

Megabyzus

Megabyzus Persa ex Darei ducibus qui Aegyptum euertit.

Melanthus medicus

Melanthus medicus qui filias Prœti regis Argeorum ab insania curauit.

Melanthus poëta

Melanthus poëta elegiarum, Cimonis ducis Atheniensium familiaris.

Sp. Melius

SP. Melius equestris ordinis prædiues largitione frumenti ex Hetruria aduecti plebe delinita ad regnum adspirans, à Seruilio Hala iussu dictatoris Cincinnati, cuius magister equitũ

erat

erat obtruncatus. eius domus æquata solo Aequimelium dicta. Liuius IIII.

Aurius Melinus

A. Aurius Melinus uir Cluentiæ, gener Cluentij Habiti. Cuius Cicero meminit pro A. Cluentio, Melianus præsul Rhedonensis professor sub Clodouco rege Francorum sancto.

Melito

Melito Asianus genere præsul Sardensis, philosophus Christianus librum M. Antonino pro nostra religione dicauit, scripsit & alia plura. Huius elegans & declamatorium ingenium Tertullianus commemorat. ex Hieronymo & Eusebio lib. IIII.

Melitus orator

Melitus orator Atheniensis qui Socratem accusauit, æmulus Periclis in republica, unde pulsus dux Samiorum factus bello nauali contra Sophoclem ducem Atheniensium uenit.

Melitus poëta

Alter poëta tragicus, qui ut durus uexatur ab Aristophane. σκολιὰ μέλη τε καρικῶν αὐλημάτων. Suidas.

Meletius

Meletius præsul in Aegypto Arrianæ sectæ, unde Meletiani dicti sunt. Nam ab initio ob metum sub Diocletiano principe fidei desertor fuit. Deinde sacrificauit. Arrianis demum adhæsit. Sectatores habuit plures, eos præsertim qui tunc Petro præsuli Alexandrino Orthodoxæ fidei aduersabantur. autor Socrates in historia tripartit. Meletius è Sebasta Armeniæ ciuitate contra decretũ concilij Arrianus fit præsul Antiochiæ. Qui tamen inde rursus pellitur in exilium, quod præter opinionem ipsorum, non Arrij sed nostram fidem defendere cœpisset, quem magna pars Antiochensium secuta, ab errore depulsa est. Eusebius.

Meleus

Meleus Pelasgus profugus à patria, dum Pythiam de sede consuleret responsum tulit, πᾶσα γῆ πατρίς. Omnis terra patria, quòd à quodam poëta usurpatum. Omne solum forti patria est. ex quo prouerbium uenit. meminere ipsius Mnaseas & Dionysius Chalcidensis. Ex libro Prouerbiorum.

C. Melissus grammaticus

C. Melissus Spoletinus grammaticus muneri datus Mecœnati ac manumissus ab eo. autor Tranquillus.

Melissus philosophus

Melissus Samius Parmenidis auditor, philosophus ciuibus suis charus, quibus præcepta plura dedit, rempublicam administrauit, classiq; in bello præfuit Olympiade LXXXIIII. ut refert Apollodorus.

Melisandrus

Melisandrus Milesius Lapitharum & Centaurorum bellum scripsit, ut autor Aelianus de uaria historia.

Melchisedech

Melchisedech Hebræi Sem filium Noë putant & usq; Aaron sacerdotem uixisse. Rex igitur Salem id est Hierosolymæ primus & sacerdos fuit, qui nouum sacrificij genus Deo panem & uinum obtulit. Abraamo ex uictoria redeunti obuiam processit. Primus item qui typum Domini nostri gessit. Nam eius genealogia ignoratur, sicuti & Christi, sine humano patre, secundum uerò diuinitatem ineffabilis. Rex etiam fuit Christus, & sacerdos, & seipsum Deo loco sacrificij obtulit.

C. Menius

Cn. Menius anno ab urbe condita CCCCXXX. deuictis nauali prælio priscis Latinis ac Antiatibus eorum rostra nauium ærata in foro posuit, appellariq; forum rostra cœpit. ut autor Liuius VIII.

Menander poëta

Menander Atheniensis Comicus nouæ comœdiæ, strabus fuit lumine, mente acutus, amore in mulieres insanus. scripsit fabulas LXXXVIII. & epistolam unam ad Ptolemæum regem, aliáq; nonnulla soluta oratione. Hæc Suidas. Quintilianus autem de eo sic. Menander meo iudicio diligẽter lectus ad cuncta quæ præcipimus efficienda sufficit. Ita omnem in uita imaginem expressit, tanta in eo inueniendi copia & eloquendi facultas, ita est omnibus rebus, personis, affectibus adcommodatus, ut omnibus eiusdem operis autoribus tenebras obduxerit. Plinius autem sic: Menandro in Comico socco testimonium regum Aegypti & Macedoniæ contigit, classe per legatos petito. Maius ex ipso, regni fortunæ prælata literarum conscientia. Ex hoc autore nihil ad nos peruenit, quod Græcorum seueritas Christianorum, longe præstantior nostra, hos diu Comicos sustulerit.

Menander sophista

Menander Laodicensis sophista scripsit commentarios in artem Hermogenis & in præexercitamenta Minutiani. Suidas.

Menander Magus

Menander alius Simoni mago successit & ipse quoque genere Samarita, non solum eius referens impietatem, sed longe superans maioribus portentis efferebatur, sese seruatorem dictitans ex Olympo ad hominum salutem demissum, docens nullo pacto Angelos ab hominibus uinci, aut cogi posse quàm artis magicæ disciplina, & baptismo ab eo tradito, ex quibus profecto immortalitas humano generi proueniat. Quæ omnia ex libris Irenæi scire perfacile fuerit. Sed & Iustinus de ijs ipsis, in quibus Simonis fecerat mentionem, etiam de hoc talia quædam scribit. Eusebius libro III.

Menalippides pater & F.

Menalippides poëta Melius genere: Olympiade LXV. scripsit Dithyrambicorum plures libros & poëmata epica, & epigrammata, & elegos. Huius ex filia nepos Menalippides iunior; item poëta, scripsit Lyrica & Dithyrambica. Vixit, mortuusq; est apud Perdicam regem.

Menecrates medicus

Menecrates Syracusanus medicus, nullam dicitur accipere solitus mercedem medendo, Curabat in primis sacrum morbum, tantum hac mercede contentus, ut liberati se esse ipsius seruos faterentur, Se uerò Iouem appellabat.

Menecrates poëta

Alter quoq; Menecrates Comicus fuit. Fabula ipsius μανιάκων ἢ ἑρμιονεύς. Suidas. De superiore Menecrate Aelianus de uaria historia scribit: eum Philippi Macedonis fuisse medicum, tantaq; adrogantia, ut se Iouem appellaret: Philippoq; hoc modo scriberet. Menecrates Iuppiter Philippo ὑγιαίνειν, id est felicitatem. At ille respondit: Philippus Menecrati ὑγιαίνειν: id est sanitatem. Consulo enim ut ad Anticyræ loca te conferas: planè significans ei elleboro ad stultitiæ remedium opus esse. Menedemus nobilis inter Socraticos philosophus, Phædri discipulus, pauperis architecti filius. Nihil unquam scripsit: ut autor Antigonus Carystius. Decessit annos natus septuaginta quatuor, ut Diogenes ait.

Menedemus Cynicus

Menedemus Lampsacenus Cynicus secta, in tam prodigiosam uenerat superstitionem, ut sumpto habitu furiæ circumiret, dictitans se exploratorem ex inferis uenisse, delaturum dæmonibus mortalium peccata. Pullatus ambulabat, cum tunica talari, adstricta puniceo balteo. Caput arcadico pileo contectus, cothurnis tragicis, barba promissa, uirga in manu. autor idem.

Menæchmus historicus

Menechmus Proconnesius philosophus Platonicus, scripsit libros tris in libros Platonis de republica. Menæchmus alter Sicyonius historicus, scripsit historiam Alexandri magni. meminit utriusque Suidas. Menæchmi fabula Plautina.

C. Menius

C. Menius quum domum suam Catoni & Flacco Coss. uenderet, ut ibi basilica ædificaretur: excepit ius unius columnæ super qua tectum proijceret, ut inde ipse & posteri eius spectare munus gladiatorium possent, quòd tunc in foro dabatur. Ex illa igitur columna Menia, uocitata Meniana ædificia. Pedianus.

Menius præs.

Menius item præsul Catalaunensis à Petro institutus, & unà cum Dionysio in Galliam missus.

Menæ duo

Menas uir Aegyptius, & martyr sub Diocletiano in Phrygiæ partibus: ubi sub Agricolao duce merebat. Alter professor natus inter Samnites, in solitudine uiuens ac paupertate. Tantum apes in agello curabat: dona tamen non deerant adeuntium eum: quos à malis auertere ad bonaq; conuertere solebat. Fuit Gregorij tempore, qui hæc in dialogo libro tertio narrat.

Menippus philosophus

Menippus Phœnix secta Cynicus: nihil memoria dignum edidit, porrò ipse, librìq; eius ridendi. Cumq; habendi cupidißimus esset, bonis amißis laqueo uitam finiuit, autor Diogenes: qui sex alios, quanquam minime claros, huius nominis commemorat.

Menippus poëta

Suidas uerò alium addidit, qui fuit poëta Comicus: eius fabula κέρκωπες.

Menippus orator

Menippus item alius Stratonicensis, in tota Asia disertißimus, præceptor Ciceronis: ut ipse in Bruto testatur.

Menippus philosophus

Alium Macrobius adducit Menippum, quem philosophum & seruum

fuisse tradit: scripsisseq; libros quos imitatur in satyris Marcus Varro: quas Menippeas uocauit, alij uerò Cynicas.

Menelaus poëta

Mesomedes

Meion

Menelaus poëta Aegæus scripsit Thebaida libris VI. & alia: Suidas. Mesomedes penultima producta, poëta Hadriano principi charissimus: scripsit in laudem Antinoi liberti sui. Suidas. Meson astrologus, ex his unus qui ab Atheniensibus adscriptus fuit nauigaturis in expeditionem Siciliæ, onus detrectare cupiens, tempestatem futuram prædixit. Cumq; propterea minimè proficeret, simulauit insaniam, atq; hoc modo missionem habuit. Feliciusq; hoc illi contigit quàm Vlyssi: cuius ficta insania à Palamede detecta & accusata fuit. Aelianus de uaria historia. Metelli plebeij fuere, ut ait Liuius, uerum clari uictorijs & magistratibus, Cæcilijq; omnes appellati: Quorum primus Quintus Cæci-

Metellus Cæcus

lius Metellus Cæcus & Pont. maximus: quam orbitatem contraxit, dum sacra ex incendio ædis Vestæ rapuit. Prius enim primo bello Punico aduersus pœnos speciosissimum egit triumphum, XIII. ducibus hostium, & CXX. elephantis in eo ductis. Item quod pontifex esset, A. Posthumium Cos. quoniam idem & Flamen martialis erat, cum ille ad bellum proficisci uellet, non passus est à sacris recede-

Metellus Macedonicus

re. Liuius XIX. Q. Cæ. Metellus à domita Macedonia Macedonicus uocatus: prætor Pseudophilippũ, & Achæos, quos his prælio fudit, triumphandos Mumio tradidit. Inuisus plebi ob nimiam seueritatem, & ideo post duas repulsas consul ægrè factus, hostes in Hispania domuit. Quumq; omnia proprio & subito ageret consilio, amico cuidam quid acturus esset roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem, si eam consiliorum meorum consciam existimarem. Hic quatuor filiorum pater, supremo tempore, humeris eorum ad sepulcrum elatus est: è quibus tres consulares, unum etiã triumphantem uidit. hæc Cæcilius. Cicero autem de eodem. Q. Metellus is cui consulares filij fuere, in primis est habitus eloquens, qui pro L. Cotta dixit, accusante Africano. Cuius & aliæ sunt orationes. Gellius quoque ostendit hunc inter principes sui temporis oratores fuisse, characteremq; dicendi eius ponit ex quadam oratione, quam in triumpho suo habuit. De hoc item Liuius LIX. ait, quòd Censor cum Q. Pompeio fuit, & ab Attilio Labeone trib. pleb. de saxo deyci iussus: quòd in legendo senatu ab eo præteritus sit: quod ne fieret alij tribuni auxilio fuere. In ea etiam censura legem tulit, ut omnes uxorem ducere cogerentur: extabatq; eius oratio super hoc habita, quam Augustus quum de maritandis ordinibus ageret, uelut eo tempore scriptam, in senatu recitauit. Felix præterea appellatus ob rerum successum, quodq;, ut suprà narraui, elatus à filijs consularibus, quos Plutarchus de fortuna Ro. nominat, Q. Balearicum, L. Diadematum, M. Metellum & C. Metellum Caprariũ. Ex

Metellus Balearicus

quibus Q. Metellus Balearicus, à uictis eis insulis dictus est, L. Metellus Diadematus, siue Vittatus appellabatur. Plutarchus in Coriolano. In Metellorum inquit, familia fuit,

Metellus Vittatus

qui Vittatus appellaretur, à uitta, qua ulceris tegendi gratia frontem obligabat. Hunc Plinius Diadematum uocat, memi-

Metellus Numidicus

nit eius & Cicero pro reditu suo. Q. Cæ. Metellus Numidicus, de Numidiæ rege Iugurtha triumphauit. Deinde Censor, quia eum qui se Ti. Gracchi filium mentiebatur, in censum non receperit: idemq; in legem Apuleiam per uim latam, iurare noluerit: in exilium actus, Smyrnæ substitit. Claudia exinde rogatione reuocatus, quum in ludis forte de reditu literas in theatro accepisset, non prius legere dignatus est, quàm spectaculum finiretur. Metellum sororis suæ filium laudare noluit, quòd is olim iudicium & leges detre-

Qu. Metellus Pius

ctarat. Cæcilius. Huius Numidici filius Quintus Metellus Pius appellatus, quòd patrem adsiduis precibus ac lacrymis ab exilio reuocauerit: prætor bello sociali Marsorum ducem interemit: Consul in Hispania Herculeos fratres compressit: Sertorium expulit. Adolescens in petitione præturæ & pontificatus, consularibus uiris prælatus est. autor Cæcilius. Valerius uerò huius dedecora mutationemq; morum cõmemorat his uerbis. Metellus Pius uir quondam abstinentissimus, aduentus suos in Hispaniã ab hospitibus, aris, thure, attalicisq; auleis læto animo excipi patiebatur. Cum lautissimis epulis apparatissimos ludos interponi sinebat: cum palmata ueste conuiuia, cum coronis celebrabat: & cuius adolescentia priscos uidit mores, senectus nouam exorsa est luxuriam. Liuius quoq; LXXXIX. Hic ait inter proscriptos à Sulla quum ad posticũ uxoris suæ accessisset, & admissus nõ fuisset, ibidẽ se transuerberãs fores sanguine respersit. Q.

Qu. Metellus Creticus

Metellus Creticus, à deuicta Creta uocatus, propinquus illius Metelli, qui æquo imperio cõtra Hispanos pugnauerat, à senatu fuerat prius in Cretã missus, quàm aduersus Piratas Põpeius proficisceretur. Hæc enim insula fons secundus piratarũ erat, multosq; in ea prædones ab se comprehensos sustulerat. Multiq; etiã obsessi in ea in deditionẽ Pompeio se potius dabãt, tanquã ea prouinciæ eius pars foret. Põpeius igitur literis acceptis L. Octauiũ ad Metellũ misit, denũciatũ uti abstineat, & ad ciuitates uti ne pereant. Quẽ Metellus despectum habens rem prosequitur, deq; piratis supplicium sumpsit, ac uictoriam reportauit, exemplũ obijciẽs Achillis, cui non uirtuti datũ fuit, quòd Hectorem ab iniuria aliorum Græcorum prohiberet, ut cædi suæ reseruaret. ex Plutarcho

L. Metellus Delmaticus

in Põpeio. L. Metellus Delmaticus à uictis Delmatis autor Pedianus in actionem tertiã contra Verrem. L. Metel-

L. Metellus adolescens

lus nobilis adolescens, autor cõiurationis inter iuuenes Ro. fuit deserendæ Italiæ tẽpore Annibalis, & ad regẽ aliquem confugiendi. Qui stricto gladio à Scipione Africano tũc tri-

Metellus Tribunus plebis

buno super eis, adactiq; sacramento repressi sunt. Metellus alius tribunus pleb. qui Cæsari ærariũ inuadenti restitit. Cui Cæsar inquit. Non idem adolescens armorũ atq; legum

Metelli Celer & Nepos

tẽpus est: eumq; arma intentãdo absterruit. Metelli Celer & Nepos Ciceronis tempore, quos ipsemet refert, in causis quidẽ uersatos non esse, tamẽ non sine ingenio, nec indoctos, Nepotis pater fuit Q. Metellus nepos Balearici filius, Macedonici nepos, qui cõsul fuit cum T. Didio. Accusatus à Curione, moriens filiũ iureiurando adegit, uti Curionem accu-

Metellus prætor Siciliæ

Metellus prætor urbanus

Messalæ

saret sui accusatorẽ, qui iussa fecit. Hic est Metellus cũ quo postea Cicero simultates gessit, ac prætor Siciliæ Verri successit. Alius itẽ eius tẽpore prætor urbanus erat: tertius consul cũ Q. Hortẽsio. Hæc Pedianus. Messalæ cognomentũ prius inditu familiæ Valeriorũ, Valerius Messala, qui primo bello Punico Cos. Messanã expugnauit ac Catinam, primusq; tabulã picturæ prælij quo Hieronẽ & Carthaginiẽses in Sicilia uicit, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno urbis CCCCXC. Idem horologiũ Romã portauit, secundus à Papyrio Cursore, qui ante annos XLII. publice cõstituerat solariũ. Postremo Nasica aqua diuisit horas. Plin. Duos oratores Messalas, senem & iuuenem. Quintilianus commemorat. Quorũ iuuenem Plinius testatur, cum à morbo grauè resipisceret, nominis sui oblitũ fuisse. Quintilianus item de S litera librũ, & item aliũ de familijs Rom. scripsisse, in Augusti dignationem & amicitiam uenisse: idq; argumentum quod teste Trãquillo senatus per eum patriæ patris ei nomẽ

Metrodori tres

obtulit. Metrodori tres in primis memorabiles. Lampsacenus Epicuri discipulus, fidissimusq; amicus, Strabone Diogeneq; testib. qui XVII. annis nunquam ab eo discessit. Decedens annorũ LIIII. liberos suos Epicuro commendauit. Metrodorus Atheniẽsis Carneadis auditor, ut Cic. de oratore testatur, pictor & philosophus fuit. Itaq; quum L. Paulus deuicto Perseo petijsset ab Atheniensibus, ut ei quàm probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos,

simul

simulq; & pictorem ad excolendum triumphum, in utroque illi Metrodorum elegerunt. Hunc & Carneadem usos fuisse magnopere memoria artificiali, Cicer. est autor. Metrodorus Scepsius, qui è philosophica uita in ciuilem migrauit, magna ex parte in suis scriptis oratorie loquitur, & nouo quodam dicendi genere usus est, quo multos deterruit. Propter nominis famam, quanquam pauper erat. clarum tamen cōiugium apud Carthaginienses adsecutus est. Quumq; in amicitiam Mithridatis regis uenisset, ad eum cum uxore migrauit, in honoreq; fuit. Nec diu feliciter cessit. Nam legatus ab eo ad Tigranem missus, à rege desciuit. Tigranes eum inuitum regi remisit, qui seu regis opera, seu morbo, in itinere excessit. Hæc Strabo.

Methodius

Methodius Tyri Præsul, libros aduersus Porphyrium, aliosq; aduersus Origenem edidit, multaq; alia quæ lectitantur. Excessit ad extremum martyr in Chalcide Græciæ. Hieronymus.

Metius Gem.

Metius Geminus dux Tusculanorum, superatus à Romanis bello Latino.

Metius Curt.

Metius Curtius Sabinorum dux contra Romulum ob raptas Sabinas acriter pugnauit.

Metius Suffe.

Metius Suffetius, dux Albanorum, quòd contra fœdus societatis in bello Fidenatium animum ancipitem & infidum gesserat, iussus est in concione à Tullo Hostilio quadrigis discerpi. Liuius. I.

Meuius poëta

Meuius & Bauius mali poëtæ, Vergilij æmuli, ut ipse in Bucolicis. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui. Horatius. Mala solus nauis exit alite Ferens olentem Meuium.

Messalianorū secta

Messalianorum, quos oratores, alioq; nomine Enthusiastos appellant, exorta secta, Valentis & Valentinianorum temporibus. Ii enim cuiusdam dæmonis effectum expectant, quem S. Spiritum arbitrantur. Reijciunt opus manuum tanquàm malignum, somno otioq; indulgent. Principes sectæ Datosius & Phibas atq; Dalphidius erant. Quos agentes apud Edessam urbem, Flauianus præsul Antiochenus iussos ad se uenire redarguit, habita longa cum Dalphidio præsertim disputatione. Theodoritus in historia tripertita.

Minicij
Minucij
Munacij

Minicios & Minucios ac Munacios diuersas Romæ domos, ne quis erret, ex marmorū testimonio fuisse deprehendimus. Tyburè nanq; in templo sancti Vincentij sic legitur. L. Minucius Natalis Cos. Aug. Cos. Augur. leg. PROPR. Prouinc. Mœsiæ inferioris uotis. V. S. C. Et in eadem urbe in templo S. Archangeli idem nomen Græcè scriptum reperitur. Ἀσκληπίῳ σωτῆρι Κ. Μινύκιος Νατάλιος, ὕπατος, ἀνθύπατος Λιβύης, αὔγουρ, πρεσβευτὴς καὶ ἀντιστράτηγος σεβαστοῦ Μυσίας τῆς κάτω, τὸν ναὸν καὶ τὸν βωμὸν ἀνέθηκεν. Minutiorum uerò & nominis, & nobilitatis plura testimonia. Primus in ea familia qui claritatem habuerit

Minutius Augurinus

T. Minutius Augurinus, Præfectus annonæ sub Cincinnato Imper. SP. Melium regnum adfectare, concionesq; & arma & concilia domi habere, largitionem quoque facere primus deprehendit, ad Cincinnatumq; detulit, ob quam rem boue ab eo aurato extra portam Trigeminam donatus est: autores Plin. Liuius.

Q. Minutius consul

Q. Minutius Cos. contra Volscos & Sabinos bellum gerens, & ab eis in Algido obsessus, à L. Q. Cincinnato Dictatore liberatus est. Quare & à Minutio & ab eius exercitu corona obsidionali donatus est. Hic etiam præter imperium Dictatoris pugnans, pro Consule legatus apud exercitum relictus est. Liuius.

Q. Minutius Thermus

Q. Minutius Thermus cum L. Cor. Merula Cos. factus cum Liguribus in agro Pisano feliciter pugnauit, interfectis ex eis I X. mil. reliquis in fugam conuersis. Idem legatus C. Manlij Consulis missus, uti iuramentum ab Antiocho fœderis, quod cum eo Manlius iniuerat acciperet, uerberatus: deinde in eiusdem Manlij exercitu pugnando, paulò pòst extinctus est. Liuius.

M. Minutius Rufus

M. Minutius Rufus magister equitum ferox & temerarius, criminando Fabium maxi. dictatorem tanquam timidum & segnem, effecit ut populi iussu imperium ei cum Dictatore æquaretur. Diuisoq; exercitu, cum iniquo loco conflixisset, & in maximo discrimine eius essent legiones, superueniente cum exercitu Fabio liberatus est. Quo beneficio uictus, castra cum eo coniunxit, & patrem cum salutauit. Liuius X X I I.

C. Minutius

C. Minutius in concione Brutum Consulem admonuit, non esse sequendam Collatini collegæ sententiam de reddendis bonis quæ Tarquinij per legatos petebant, ne his contra patriam uterentur, nec eum suspicione uacare, quod propinquus illorum esset. Plutar. in Publicola.

T. Minutius

T. Minutio & L. Posthumio Coss. in Samnium missis, ad Tifernum pugnatum, ut Liuius I X. Ex quo Tifernum non in Vmbria ubi nunc ponitur, esse apparet, ut Ptolemæo item scribitur.

Minutius Felix

Minutius Felix Romæ nobilis causidicus, sub Heliogabalo scripsit dialogum Christiani & Ethnici disputantium. Hierony. & Lactant.

Minutia

Minutia uestalis suspecta propter mundiorem cultum ad portam Collinam dextra uia strata, defossa. Scelerato campo ab inuiso ideo loco nomen factum est: Liuius lib. V I I I.

Mida

Mida rex Phrygiæ ditissimus, cuius fabula Ouid. teste lib. X I. Silenum Bacchi ministrum captum Phryges apud Tmolum montem, ad Midam perduxerunt. Quem rex cum dimittere iussisset à Baccho gratiam hanc consecutus, ut quicquid tangeret aurum fieret. Quod tandem cum animaduerteret ei officere, rursus petijt ut restitueretur in pristinum. Iterū de eo narratur. Pane & Apolline de fistula cōcertantib. iudicium pro Pane tulisse. Iratus Apollo, stultam ei mentem, auriculasq; asini pro signo dedit. Ille celare cōtendens, tandem à seruo conspicitur, qui secreti impatiens in scrobem terræ clàm quid uiderat retexit: unde arundines enatæ, ac uento agitatæ, uocem eandem referebant. Quod Persius noster pulchræ usurpauit, quum stultitiam suorum temporum prodere uellet, Auriculas asini quis nō habet!

Mithridates

Mithridates rex Ponti, ut est autor Trogus lib. X X X V I I. ob auxilium aduersus Aristonicū Romanis latum, Syria maiore donatus fuit, morteq; repentina interceptus, filium reliquit item Mithridatem, cuius ea postea magnitudo fuit, ut omniū barbarorum ante se gesta superarit. Bellū cum Rom. ann. X L VI. uaria uictoria gessit, Asiam occupauit.

Qu. Oppius
C. Aquilius

Q. Oppiū Procōsul. & Aquilium legatum in uincula coniecit, iussuq; eius quicquid ciuiū Rom. in Asia fuit, trucidatum est. Rhodū, quæ sola in fide permāserat, oppugnauit, Athenas per Archelaum præfectum occupauit, qui uictus à Sulla est, paxq; cum rege facta: ita ut Bithynia (nam cū Nicomede rege societatem iniuerat) Cappadociaq; & Asia cederet. Deinde deficiēs à Lucullo apud Cyzicum superatus, ad regem Armeniæ Tigranem confugit: finisq; belli fuisset, si Romanos præda à persecutione non auertisset. Postremo à Pompeio, qui Luculli uictoriæ successerat, in Bosphorum fugatus, ac penitus subiugatus Pontus in prouinciam redacta.

Pharnaces
Antidotum Mithridaticum

Pharnaces in amicitiam à Pompeio receptus, ac Bosphori rex factus, patri Mithridati bellum intulit: Ille in regia obsessus, uenenum sumpsit, quumq; parum profecisset à milite Gallo adiutus ac interfectus est: nam contra uenenum quotidie utebatur antidoto. Plin. libro X X I I I. capit. I X. In sanctuarijs inquit, Mithridatis antidoti compositio inuenta à Pompeio, è duabus nucibus siccis, & ficis totidem, ac rutæ folijs X X. simul tritis: addito salis grano, quod ieiuno dandum contra uenenum. Ipse quoq; tanta memoria fuit, ut teste Valerio linguas X X I I. populorum, quibus imperitabat, probe teneret. Exercitationi & uenandi studio adeo intentus, ut septem annis neque urbis, neque ruris tecto uteretur.

Hipsicratea

Hypsicrateam coniugem in omnibus bellis adiutricem, armatamq; habuit, crudelis alioquin in suos: nam & Laodicem coniugem & sororem, præterea matrem: fratremq;, ac filios tris impuberes, & totidem filias interfecit. In omnibus bellis C L X.

è suis

Polemon — e suis amisit. Post eum Polemon in Ponti parte successit, Zenonis oratoris filius è Laodicea Syriæ, ob eius merita, Antonio primum, deinde Augusto concedentibus post eum uxor eius Pithodoris cum filijs. Strabo XIII.

Milo Crotoniata — Milo Crotoniates athleta nobilis: quem cum constitisset nemo uestigio educebat, malum tenenti nemo digitos corrigebat. Idem in Olympia bouem in humerum sustulit: tandem sibi nimium credens, quum in sylua ingentem uidisset arborem caudice discissam, immissis manibus penitus discindere cupiens, reclusisque fissuris deficiente conatu se feris lacerandum præbuit. autor Valerius.

T. Annius Milo — T. Annius Milo è Lanuuio Municipio, familia Papia, adoptatus à T. Annio auo materno, cliens Ciceronis in causa cædis Clodianæ: autor Pedianus. Hic cum ob eam causam cædis exularet Massiliæ, uidissetque Ciceronis orationem pro se scriptam, longe meliorem atque ipse habuerat, dixisse fertur: si sic orasset Cicero, non ego Massiliæ lumbricos legerem: autor Dion in Romanorum histor. Ex quo ostenditur eum domi interpolare solitum postea orationes. Hunc Milonem sumptu profusum æris alieni DCC. mil. LLS. debuisse inter prodigia Plinius ponit.

Mithæcus — Mithæcus grammaticus, scripsit de obsonijs, de canibus, & alia. Suidas.

Minitianus — Minitianus sophista Athenensis Galieni principis tempore, scripsit artem rhetoricam, præexercitamenta, & diuersas orationes. Idem.

Miniates — Miniates martyr Florentinus sub Decio, in monte ubi nunc eius uisitur templum, iugulatus.

Mycon — Micon pictor Timareten filiam habuit eandem & discipulam, quæ & ipsa optime pingebat. Plinius.

Mirmecides & Callicrates — Myrmecides & Callicrates in opere admirandi. Hic quadrigam cum agitatore ex ebore, quam musca alis, & nauem quam apicula pennis integeret, fabricauit. Ille Myrmecides formicas tam tenues, ut membra uidere uix liceat: autor Aelianus de uar. histo.

Myron — Myron Syracusanus statuarius, cuius uacca multorum poëtarum epigrammatis celebratur. Alter Athenensis, ut Pausanias.

Myrtinus — Myrtinus poeta comicus Atheniensis, frater Hermippi comici. Fabulæ ipsius τιτανόπανες, ἔρωτες. Suidas.

Mymnermus — Mymnermus Colophonius elegiarum poëta ac tibicen, ut Stra. scribit, quem Propertius se imitari fatetur.

Milciades quatuor — Milciades primus qui condidit Cheronnesum, alius Gypsei filius, tertius Cimonis, dux inuictiss. qui Dareum in campis Marathonijs uicit. Est & quartus Hieronymo Eusebiosque commemoratus, qui Commodi principis temporibus aduersus Iudæos gentesque apologeticum pro nostra religione diligentissime scriptum imperatori dicauit.

Mnesimachus — Mnesimachus poeta mediæ comœdiæ: ipsius sunt ἱπποτρόφος, βούσιρις, φίλιππος, ut Athenæus Dipnosophistis.

Mnaseas — Mnaseas Berytius scripsit de arte oratoria, & de dictis atticis. Suidas.

Mopsi tres — Mopsi tres, unus Athenis Mopso patre, alter ex Apolline & Manto Tyresiæ filia natus, uates, & Argonauta, qui & Mopsorum oppidum in Thessalia ædificauit: autor Strab.

Montanus orator — Montanus, qui uatienus prænomine appellatus est, orator Narbonensis, in Balearibus insulis moritur, illuc à Tyberio principe relegatus. autor Euseb. De hoc est Martialis Docti patria Narbo Vatieni.

Montan. hær. — Est item alter hæresiarcha natione Phryx, cuius sectatores Cataphrygæ appellantur. De quo Apollinaris ait. Vicus quidam dicitur apud Mysiam Phrygiæ, qui appellatur Ardabau, in quo aiunt Montanum quendam qui nuper ad Christi fidem uenerat, sub Grate Asiæ Procos: inanis gloriæ cupiditate incensum, repente mente alienata proloqui cœpisse diuersa ab his quæ essent à maioribus tradita: quem quum plurimi ut insanum repellerent, nonnulli uerò agitari diuino spiritu putantes, eum sectabantur. Inter quos, Prisca & Maximilla eodem furore & insania refertæ sunt, uaticinarique cum eo existimatæ. Ex Eusebij historia libro V.

Moschus — Moschus grammaticus & poeta Syracusanus Aristarchi familiaris, hic Secundus à Theocrito scripsit carmen buccolicon. Suidas.

Morychus — Morychus poëta tragicus & gulæ deditus uoluptati, super qua notatur ab Aristoph. ὦ φιλτάτη σὺ καὶ πάλαι ποθουμένη φίλη Μορύχῳ.

Morsimus & Melanthius — Morsimus & Melanthius poëtæ Tragici. Morsimi enim ut frigidi & detestabilis poëtæ meminit Aristoph. Καὶ διδασκοίμην προσάλλῃ Μορσίμου τραγῳδίαν, hoc est, eijciam & sibilem. Alterum Apollonius Tyaneus quum unctus apud Domitianum esset, ut infamem notat, μή με κτείνῃς, οὐ γάρ εἰμι Μόρσιμος. Quo dicto nusquam comparuit. Melanthius item ob gulam notatur. Erat enim cinædus, mollique uita. Suidas.

Monothelitæ — Monothelitæ ex argumento nomen sumpsere. Duas in Christo uoluntates negabant. Diuinam uidelicet & humanam, quum contrà sit. Nam & multa Christus ut homo uoluit, & fecit, doluit, fleuit, orauit. Vt autem Deus, imperauit uentis & mari. Contra hos celebrata sexta uniuersalis synodus, anno DCLXXXV. Princeps sectæ Sergius præsul Constantinopolitanus.

Moses Cordubensis — Moses tris omnino memorabiles legimus, Iudæos omnis: unum patria Cordubensem, qui scripsit de sensu legis Iudæorum, in librum quem uocant Talmud.

Moses gerundensis — Moses alter Gerundensis.

Moses legislator — Tertius legis conditor Pentateuchi ante hos omnis & omnium præceptor philosophorum fuit, quem legisse, indeque plura hausisse Platonem Augustinus existimat. Typum in omnibus conseruatoris nostri gessit. De quo uaria scriptores, ut ueritatis ignari prodidere. Tacitus eum exulem dicit fuisse, Iudæisque pulsis ex Aegypto, ducem se præstitisse, ac eos adhortatum, ut nequaquam Deum, hominum'ue opem expectarent, sed sibimet duci cœlesti crederent. Et quo firmam in posterum sibi eam gentem haberet, contrarios cæteris mortalibus ritus indidisse. Strabo autem sic. Fama est Aegyptios eorum progenitores fuisse qui nunc Iudæi appellantur. Nam Moses unus ex Aegyptiorum sacerdotibus, quum moleste ferret eorum instituta, in Palæstinam migrauit. Discesserunt cum eo multi, quibus curæ diuina erant. Docebat enim quomodo Aegyptij non rectè sentirent, qui ferarum imagines Deo tribuerent, nec Græci qui deos hominum figuris insignirent. Ac solum id deos esse, quod nos & omnia cōtinet, & quam naturam appellamus. Cuius profecto imaginem nemo sanæ mentis audeat effingere. Itaque sine forma coli digno in templo oportere, ac semper bonum aliquod expectare eos qui caste integrè & cum iustitia uiuerent, cæteros nequaquam.

Modestus — Modestus & Ammonius infantes martyres Alexandriæ sub Diocletiano.

Munatius — L. Munatius, L. F. L. N. L. Pron. Plancus de quo in Planco diximus.

Musanus — Musanus quidam uir planè doctus, ab Euseb. ac Hieronymo inter nostros scriptores ponitur, qui M. Antonino imperante librum aduersus quosdam qui Encratitarum sectæ addicti fuerant, scripsit.

Museus — Museus Eumolpi filius Atheniensis, primus teste Diogene, deorum genealogiam uersibus tradidisse fertur, sphæramque inuenisse. Scripsit amores Erûs & Leandri hexametris, qui extant. Decessit Falerijs ut Epigramma indicat. Eumolpi exanimum Museum terra Falerum, continet hoc tumulo, pignora chara patris.

Musei tres — Museos tris Suidas commemorat: unum Eleusinum Antiphemi filium uersificatorem discipulum Orphei, qui scripsit ὑποθήκας, id est, uitæ præcepta ad Eumolpum filium, uersuum ferè IIII. millibus. Alterum Thebanum Thamyræ filium, ante Troianum bellum, qui poëta Melicus fuit. Scripsitque hymnos & cantica. Tertium Ephesium item uersificatorem, qui tēpore fuit Eumenis & Attali Pergami regum, scripsitque res Pergamenses: præterea de Perside lib. X.

Mumius — L. Mumius, de quo Liuius LII. sic ait, Cum Achæis qui in auxilium Bœotios & Chalcidenses habebant, Q. Cæ. Metellus ad Thermophylas bello cōflixit: quibus uictis, dux eorum

Critolaus — Critolaus ueneno sibi mortē cōsciuit: in cuius

Draccus

cuius locum Draccus dux creatus apud Isthmon à L. Mumio uictus est: qui omni Achaia in deditionem accepta, Corinthum ex S. C. diruit, quia ibi legati popul. Roma. uiolati erant. Thebæ quoq; & Chalcis quæ auxilio fuerant, dirutæ. Ipse L. Mumius de Acheis triũphauit: signa ærea, tabulasq; pictas in triumpho tulit, seq; abstinentissimum uirum egit,

Mutius codex

neq; de tot opibus quicquam in domum suam peruenit. Mutiorum domus iaminde à Mutio Codice nobilitata, qui Scæuola ob dexteram crematam dictus est. Hic obsidente urbem Porsena, facta à senatu potestate, in castra ad inimicos processit, Scribamq; pro rege obtruncauit. Quare captus ductusq; ad Porsenam, ante omnia, dextra quæ errauerat coram eo igni iniecta, adfirmauit se cum trecentos esse coniuratos. Quo facinore territus rex, acceptis obsidibus, pacem cum pop. Rom. fecit: Mutio prata trans Tyberim honoris

Q. Mut. Scæuola

gratia data, statua quoq; statuta: Cæcilius. Q. Mutius Scæuola Trib. ple. nouem collegas, duce Sp. Cassio ad dominationem aspirantes, uiuos in æde ubi factio tractabatur, cremauit: aususq; solus pœnam illc nouem collegis dare, quam nouem Tribuni ab uno collega exigere timuissent. Valerius

Q. Mu. Scæuola iurisc.

de seueritate. Q. Mutius Scæuola, iurisconsultorũ eloquentissimus: sicuti eodem tempore L. Crassus eloquentium iurisconsultissimus habebatur. Fuit peracutus ad excogitandum, quod in iure aut in æquo uerum aut esset aut non esset: tum uerbis ita ad rem cũ simili breuitate mirabiliter aptus.

Q. Mu. Scæ. Pont. Max.

Cic. in oratore. Q. Mutius Scæuola Pont. Maximus, quẽ se Cicero in Lælio præceptorem post Scæuolam iurisconsultum habuisse adolescens fatetur. Hunc partes Sullanas secutum Marius iunior ad aram Vestæ confugientem inter-

Q. Mut. Prætor Siciliæ

fici mandauit. Q. Mutius prætor Siciliæ ante Verrem. Cui Siculi ob merita, Mutia festum diem dicauerunt. Cice. in

Q. Mu. tribunus pleb.

Verrem. Q. Mutius tribunus pleb. ille qui intercessit ne lex ambitus à Calpurnio Pisone ferretur. Accusatus deinde à L. Caleno furti, defensus est à Cicerone. Pedianus.

Musonius philosophus

Musonius Babylonius philosophus stoicus ac dialecticus Neronis tempore, familiaris Apollonij Tyanei. feruntur & epistolæ utriusq; inter se missæ: à Nerone deinde interfectus ob linguæ licentiam. Scripsit & plura in philosophia, quæ non exstant. Citatur sæpe ab autoribus testis. Quædam etiam

Musonius Proconsul

eius dicta Stobæus in collectaneis refert. Musonius alter Iouiniani principis tempore, magna uir autoritate, qui Proconsulis potestate in Asiam profectus est: autor utriusque Suidas.

Nabocodrosorus

NABOCODROSORVS rex Assyriorũ, quẽ Chaldæi magis extollunt, maioresq; dicunt res gessisse quàm Herculem, & usq; ad columnas peruenisse commemorant: autor Strabo libro XIIII. Is igitur est qui in sacris libris memoratur corrupto uocabulo, Iudæosq; in seruitutem egit.

Nannacas

Nannacas Phrygiæ rex teste Hermogene de rebus Phrygijs, ante Deucalionis tempora fuit, qui præuidens diluuium futurum, coëgit populares in templo multa gemens ac dijs supplicans, ex quo prouerbium Græcum manauit in multo luctu, τὰ Ναννάκου κλαύσω. Res Nannacæ plorabo. Ex lib. prouerbiorũ Græ-

Narses

corum. Narses eunuchus Iustiniani principis cubicularius, bibliopola prius: deinde ob animi uirtutem patriciatus honore auctus, uir religione pietateq; præditus, ut qui plus precibus ante Deum proficeret, quam ui contra inimicos. Igitur is in locũ Belisarij ducis in Italiam missus, decem annos uarijs euentibus pugnauit, qui demum adscitis auxilio x. milib. Longobardis Victige apud Placentiam uicto: dein-

Bucellus

de alio rege eorum Teia, qui sibi Lotarium & Bucellum è Francis adsciuerat, in Apulia superato, bello Gothico finem imposuit, anno XVII. postquam inchoatum fuerat: altero uerò & LXX. postquam Theodoricus in Italiam intrauerat, Arimino quoq; & cunctis quæ à Gothis in Piceno tenebantur receptis, ad urbem uictor contendit, ibiq; animum reficiendis ædificijs adplicuit. Cuius opus pons est Aniensis uia Salaria: cum huiusmodi inscriptionibus. Imperante. D. N. pijssimo ac triumphali semper Augu. Anno XXXVIII. Narses gloriosissimus ex Præfec. sacri palatij excos. atque patricius post uictoriam Gothorum ipsius, eorum regibus celeritate mirabili, conflictu publico superatis atq; prostratis, libertate urbis Romæ ac totius Italiæ restituta, pontem uiæ Salariæ usque ad aquam à nefandissimo Totila tyranno destructum, purgato fluminis alueo, in meliorem statum, quàm quondam fuerat, renouauit, posuitq;. In alio quoque marmore pontis: Quàm bene turbati directa est semita pontis, Atque interruptum continuatur iter. Calcamus rapidas subiecti gurgitis undas, Et Narsem resonans plausus ubique canit. Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes, Hic docuit durum flumina ferre iugum. Sed & Aquileiam quoque restituit ab Hunnis deletam. Tandem tot rebus gestis, nec ipse inuidiam superare potuit. Insimulatus à Romanis auaritiæ & tyrannicæ administrationis apud Iustinianum & eius uxorem, literas ab eis ignominiæ plenas accepit, uti uidelicet Eunuchus ad colum & pensum rediret. Ille iratus, ducam, inquit, tale pensum, talemq; ordiar telam, quæ extricari facile non possit. Itaq; è Pannonia Longobardos euocat, iamdiu Romam inuadere cupientes. Ipse uerò paulò pòst excessit Romæ, cuius cadauer loculo plumbeo Constantinopolim delatum est.

Narcissus præsul

Narcissus præsul Hierosolymitanus, doctrina sanctitateq; clarus, quum inimicorum atque inuidorum insectatione coactus esset fugere, atq; aliquamdiu delitescere, alius populo præsul surrogatur. Tandem quum inimici iam diuersa uia sublati essent, iubente Deo, improuisus, gratissimusq; omnibus rediit, quum extinctus putaretur. Vbi uerò iam longæuus, Alexandrum sibi coadiutorem adsciuit, qui postea successit, uixit annos CXVI. Ex Eusebij historia.

Nauatus

Nauatus, seu Nouatus, ut nonnullis placet, hæresiarcha, presbyter Romanus, animo tumidus, sectam Nouatianorum constituit. Qui sese Catharos, id est, mundos ac puros appellabant. Quamobrem cogi concilium in urbe sexaginta Præsulum necesse fuit, in que Nauatum damnauerunt. Cuius rei meminit Fabianus Pont. urbis in epistola ad Fabianum Antiochiæ Episcopum. In qua scripsit Nauatum lapsum fuisse cupiditate præsulatus, quã cum dissimularet, apparuit nihilominus paulò pòst præsul, maximeq; plebem deceperat, quòd uiros quosdam bonos sibi adiunxerat, à quibus postea facile cognitus ac relictus est, Adeoq; stultus, ut Eucharistiam populo præbiturus, prius eos iurare cogeret, se nunquam relicto Cornelium Pontificem secuturos. Cyprianus præterea librum super hoc edidit elegantissimum, ubi lapsos cum eo ad pœnitentiam exhortandos, & obstinatos à cæteris arcendos admonet. Ex Eusebij histor.

Neocles Nepos cogno.

Neocles philosophus Atheniensis, frater Epicuri, scripsit de secta sua. Nepos cognomentum Romanum ex luxuria inditum. Sic Metellus Nepos, & Cornelius Nepos.

Nepos hæresiarcha

Nepos hæresiarcha è Cæsaria Philippi, de quo Dionysius præsul Alexandrinus apud Euseb. libro VII. sic scribit. Episcopus quidam erat in parte Aegypti Nepos nomine, qui more Iudæorum de his quæ nobis futura promittebantur, sentiebat: Mille annos uidelicet sanctos cum Christo regnaturos in terris, in libidine & uoluptate: erroremq; tam impudentem autoritate ac testimonio Ioan. Apostoli uaticinij tueri conabatur, librum insuper eius sectæ scriptitando.

Nestor gram

Nestor Alexandrinus Academicus, qui Marcellũ Augusti sororis filium eru-

dijt

dijt, ac post Athenedorum eius ciuitati præfuit, ducibus ac ciuib. acceptus. Strabo. Nestor è Lycia regione, pater Pisandri poëtæ, uersificator tempore Seueri principis scripsit Iliada λειπογράμματον, siue ἀστοιχάστον, hoc est sine ordine literarum ab Home. positarum.

Tryphiodor.

Tryphiodorus uerò similiter ad eius imitationem scripsit Odysseam. Suid.

Nestorius

Nestorius Germanicianus, est enim Germanicia Syriæ ciuitas, quòd castitate cæteros antecedere uideretur. Præsul Constantinopolitanus electus, postero die orationem habuit ad populum & Imperatorem: adrogantiæ plenam, sese cœlum eis daturum promittens. Hic igitur Paulum Samosatenum, Manetem, Apollinarem, ac Photinum ante se imitatus, Christum tantum hominem esse dictitabat, duas omnino negando naturas. Aduersus quem Cyrillus præsul Alexandrinus, indicto bello multas conscripsit epistolas, quæ adhuc extant: reclamante quandoq; Ioanne Chrysostomo, & Cyrillū obiurgante, quòd ob nimiam eius in Nestorium infectationem, ecclesiam perturbaret. Ex hist. tripertita. Contra hunc celebrata tertia generalis synodus sub Theodosio iuniore.

C. Neuius

C. Neuius poëta comicus, epigramma sibi posuit plenum superbiæ Campanæ. Immortales mortales si foret fas flere, Flerēt diuæ Camœnæ Neuium poëtam. Itaq; postquàm Orci traditus est thesauro, Obliti sunt Romæ loqui Latina lingua: autor Gellius. Varro autem in lib. de poëtis, dicit eum stipendia fecisse primo bello Punico, idq; bellū carmine scripsisse.

Neemias

Neemias propheta F. Helchiæ, inter captiuos Hebræos pincerna Artaxerxis erat. Miseratus suorum conditionem, facta à rege potestate Hierosolymam rediit, muros urbis restituit, easq; simul cum Esdra & populo suis ad Deum precib. dedicauit. Postremo in Persidem rediit, Susisq; extinctus ac sepultus, ut scribitur in sacris uoluminibus.

Nicandrus

Nicandrus Colophonius grammaticus & poëta, & medicus tempore Attali iuuenis illius qui Gallogræcos uicit. Scripsit de Theriaca contra uenenum, de agricultura. Curationum collationes, prognostica Hippocratis uersib. edidit, aliaq; complura. Suid. Cicero autem de orat. sic ait, Nicandrus homo ab agro remotissimus: de agricultura tamen scripsit, tantus est eloquentiæ. Nicandrus & Martianus sub Maximiano martyres apud Atinā ciuitatem.

Nicanor

Nicanor Herma Alexandrinus grammaticus sub Hadriano principe, æqualis Hermippo Berytio. Scripsit de Stigme apud Hom. & differentia ipsius in sensu, & de Stigme in uniuersum libro VI. Suidas. Alter Neaus Nicanor ante hunc, inter grāmaticos à Tranquillo refertur.

Nicetes

Nicetes Smyrnæus sophista in Hadriani principis dignatione, ab eoq; Musæo Aegyptio adscriptus fuit. Quum causas tenearet, foro etiam aptissimus uidebatur. Adeo ingenium ad utramq; dicendi rationem accommodauit, ut iudiciale sophistica quadam facultate exornauerit. Sophisticum uerò & umbratile forensibus aculeis roborauerit. Genus dicendi antiquum ac politum retinuit, Lasciuus nihilominus ac dithyrambicus uisus. Cuius sententiæ ac paradoxæ quasi bacchantes thyrsi, mellis, lactisq; copiam præbere uidebantur. Ad rempub. non accessit, quum se timere diceret magis laudantem populum quàm uituperantem. Ex Philostrato.

Nicias

Nicias Atheniensis, genere clarus, oppositus Cleonis potentiæ. Tres enim uiros dicit Aristoteles eodem tempore Athenis æquè potentes fuisse, Niciā Nicerati, Thucydidem Milesium, & Theramenem Agnonis. Thucydides his natu aliquantulum maior, multa cum Pericle præclara pro repub. gessit. Post mortem Periclis ad Niciam primæ partes delatæ sunt. Missus igitur imperator unà cum Demosthene altero duce contra Syracusanos, qui Gylippum Lacedæmoniorum ducem auxilio adcersiuerant, infeliciter pugnantes, ambo in bello capti sunt à Syracusanis, in carceremq; coniecti, sibimet manus attulere. Ex Plutarch. ut autem Trogus scribit. Demosthenes ne ueniret in manus inimicorum, seipsum necauit. Nicias capi passus est. Is Marco Crasso in Parallelis ex nostris opponitur, quòd & diuitijs æquè abundauerit, & eundem ferè exitum, hic apud Siculos, ille apud Parthos habuerit.

Nicias pictor

Nicias alius Athenis pictor, diligentissime canes & mulieres expressit, lumen & umbras custodijt, atq; ut eminerent è tabulis picturæ, maxime curauit. Opera eius multa Romam translata à diuersis fuere. Hic est Nicias de quo Praxiteles dicebat, interrogatus, quæ maxime opera sua probaret in marmoribus, respondit, quibus Nicias manum admouisset, tantum circumlitioni eius attribuit. Fuit autem Olymp. CXII. Ex Plinio. Aelianus autem de ua. histo. dicit hunc tantæ fuisse erga artem attētionis, ut sæpe cibi obliuisceretur.

Nicias med.

Nicias Pyrrhi medicus, qui olim ad Fabritium ueniens, promisit ei Pyrrhum ueneno necaturum. At ille auersatus facinus, Pyrrho rescripsit ut à Nicia caueret. Curtius.

Nicias gram.

Nicias grammaticus nobilis Romæ, familiaris Pompeio, ac Ciceroni, qui eius in epistola ad Atticum meminit. Item in alia epist. ad Dolobellam. Tranquillus.

Nicophanes

Nicophanes pictor elegans & concinnus, ita ut uenusta opera fingeret, cui pauci comparentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Plinius.

Nicodorus

Nicodorus Mantineus pugil nobilis simul & philosophus, quantū gloriæ in certaminibus patriæ adtulit, tantum ætate iam profecta certare desinens, legibus & institutis consuluit. Aelianus.

Nicochares

Nicochares Atheniensis comicus, Philonidis comici filius coæuus Aristophanis: inter ipsius fabulas sunt ἀμυμώνη, πέλοψ, γαλάτεια: ut testatur Suidas.

Nicostratus orator

Nicostratus Macedo orator inter X. secundos M. Antonini tempore, & Dionis Chrysostomi, & Aristidis oratoris æqualis: scripsit nonnulla, ut autor Suidas.

Nicostratus poëta

Fuit item alter Nicostratus poëta comicus, cuius meminit Athen. in Dipnosophistis.

Nicostratus & Laodoc.

Nicostratus & Laodocus citharœdi, quum inter se cōcertarent, dixit Nicostratus Laodocum esse in magna arte paruum: se autem in parua magnum, satiusq; non domum diuitijs, sed artem studio & diligentia augere. Aelianus de uaria histo.

Nicostratus martyr
Zoe martyr

Alius martyr præfectus scrinij Diocletiani, unà cum Zoe uxore: quæ crinibus suspensa, & fumo subter suffocante perijt: antea septem annis muta ex morbo fuerat, curata demum à diuo Sebastiano martyre, & ad fidem simul cum uiro deducta.

Nicolaus Damascenus

Nicolaus Damascenus philosophus Platonicus, familiaris Augusti Cæsaris, ac Herodis regis Iudæorum. Scripsit historiam uniuersalem libris septuaginta, & uitam Augusti separatim, apud quem tanti fuit, ut placentas, aut si quid suauius, quæ ab alijs ei mitterentur, Nicolaus uocaret, & hodie adhuc nomen perseueret. Is nullius bonæ artis ignarus fuit. Solebatq; dicere doctrinam omnem similem esse peregrinationi. Sicut enim contingit longe peregrinantibus, alibi parum, alibi diu consistere: ubi uerò domum attigeris, ibi demum conquiescere, sic & disciplinis alibi breuiter immorari debemus, & pauca tantum sat fuerit discere: alibi plura. Ad philosophiam uerò tanquam ad certam domum ac quietem properare. Suidas.

Nicolaus hæresiarcha

Nicolaus autor sectæ Nicolaitarum, quæ coitus nulla lege tenebatur, breuiq; tempore durauit. Huius in Apocalyp. Ioannes meminit. Hunc unum ex illis dicebant, qui cum Stephano ab Apostolis constituti sunt diaconi, Sed Clemens Alexandrinus in tertio Stromatum libro, eum his uerbis excusat. Pulchram hic Nicolaus uxorem habuit, & post dominicam ascensionem quum ab Apostolis Zelotypiæ redargueretur, eam in medium productam, cupientibus sponte obtulit. Ex illo igitur putauere homines promiscuo utentes coitu Nicolaitas uocari oportere. Mihi autem compertum est nullam Nicolaum, præter uxorem, cognouisse mulierem. Cuius filius persancte uixit. Quod autem in medium coniugem

gem produxerit, non libidini præbendæ, sed uitandæ potius, purgandæq; famæ gratis fecisse, quæ publice accusabatur. Eusebius hist. libro quarto. Duo item sancti, Patararum præsul & Tolentinas.

Nicomachi sex: duo poëtæ, medici iii. unus pictor.

Nicomachos sex tradit Suidas: primum ex Alexandria Troadis, est enim ut ait Timosthenes, locus in Ida: ubi Paris qui & Alexander dictus, iudicium inter deas tulit, Poëtam & hunc tragicum, qui scripsit tragœdias undecim. Secundum Atheniensem item tragicum, qui uicit Euripidem & Theogenem: ex eius Dramis est αἰδίπους. Nicomachum item Stageriten medicum Machaonis filium, Aesculapij nepotem, qui scripsit de medicina libros sex, & philosophiæ unum. Reliquos duos patrem & filium Aristotelis ponit, ambos medicos: quorum filius scripsit commentarios in physicam patris, & VIII. Ethicorum libros ad Eudemum, qui adhuc extant apud Græcos, teste etiam Cicerone. Sextum quoque Nicomachum addit Plinius pictorem, Aristodemi filium & discipulum, qui pinxit raptum Proserpinæ. Quæ tabula fuit in Capitolio in delubro Mineruæ, supra ædiculam Iuuentutis. Scyllamq; quæ erat in templo pacis. Nec fuit alter in ea arte uelocior. Habuit discipulos Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, ac Philoxenum

P. Nigidius

Eretrium. Publius Nigidius cognominatus Figulus, eo quòd responsurus interroganti: Cur gemini dispari conditione nascerentur: commentum rotæ meditatus est, quæ reuoluta breui momento, maxima percurrit spatia. Cuius meminit Augustinus, in primo de Ciu. Fuit enim & astrologiæ & medicinæ peritus. Ex quo Lucanus. At Figulus cui cura deos secretaq; mundi Nosse fuit. Refert Gellius duos omnigenum disciplinarum & artium culmine eodem tempore claruisse, Marcum Varronem, & Publium Nigidium: cuius tamen commentationes in uulgus ob obscuritatem subtilitatemq; non exiuerunt. Decessit in exilio, uti testatur Eusebius.

Nymphis

Nymphis Heracleotes ex Heraclea Ponti Zenagoræ discipulus, scripsit historiam Alexandri, & eius successorum libris uigintiquatuor. De Heraclea XIII. usque ad euersionem tyrannorum. Suidas.

Gn. Norbanus

Gneus Norbanus consularis proscriptus in urbe, Rhodi cum comprehenderetur, seipse interemit. Liuius octuagesimonono. Hic enim Coss. cum Gneo Carbone, Sullæ cum exercitu in Italiam traijcientis legatos de pace uiolauerat, prælioq; uictus fuerat. Idem octuagesimoquinto.

Nonnus poëta

Nonnus Panopolita euangelium Ioannis Græcis hexametris conscripsit, ut autor Suidas.

Nouellius Tricongius

Nouellius Tricongius Mediolanensis ad Proconsulatum usque ex Prætura promotus ob tris uini congios uno impetu epotos, spectante miraculi causa Tyberio principe, unde illi cognomen inditum. Satisq; constat eum non labasse sermone, nec leuatum uomitione matutinas obysse uigilias, non respirasse in bibendo, non expuisse. Bibendi enim consuetudo auget cupiditatem. Scitumq; illud: quanto plus biberint, tanto magis sitire Parthos. Plinius.

Numius

Numius Orator scripsit Thucydidis & Demosthenis chriarum collationes: Ad Hadrianum principem consolatoriam de Antinoo. Suidas.

Niger Pescennius

Niger Pescennius amicissimus Commodi principis ab eoq; consul factus, modicis parentibus, uita parcus, libidinis effrenatæ, ordines diu duxit. Ad exercitus Syriacos regendos à Commodo missus, postquam comperit occisum Commodum, Iulianumq; appellatum: eundem quoque iussu Seueri & senatus occisum, Albinum etiam in Gallia nomen Imperatoris sumpsisse, ab exercitibus Syriacis appellatus & ipse Imperator. Demum à ducibus Seueri principis per Aemylianum superatus est, atque apud Cyzicum circa paludem fugiens sauciatus captusq;, & ad Seuerum adductus, trucidatusq; illico est. Caput eius pilo suffixum Romam missum. Filij insuper cum tota familia necati, publicatum patrimonium, quod acerbius egit exasperatus noua rebellione Clodij Albini. Hic igitur seuerus in regenda disciplina militum habebatur, Mariumq; imitans & Annibalem iussit uinum neminem in expeditione bibere, sed acetum. Pistores sequi exercitum prohibuit, bucellata iubens milites contentos esse. Tumultuantibus quondam his, qui à Saracenis uicti fuerant, & dicentibus uinum non accepimus, pugnare non ualemus, Erubescite, inquit, cum illi qui uincunt, aquam bibant. Ex Spartiano.

Octauii pater & auus Aug.

OCTAVIA gens à Velitris originem accepit, quam adsentationis gratia propter Augustum excellere dixerunt. Ipse autem Augustus nihil amplius quàm equestri familia ortum se scribit, uetere ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobat restionem è pago Turino, & auum argentarium. Cicero in epistola eum nepotem argentarij, & filium adstipulatoris uocat: utcunque, constat Augusti patrem honestissimum uirum fuisse, magnaq; laude Macedoniam prouinciam administrasse, ex ipsius etiam testimonio Ciceronis, quo ad Q. Fratrem scribens hortatur, ut in promerendis socijs uicinum suum Octauium imitetur. Tranquillus.

Qu. Octauius Coss.

Q. Octauius à L. Cinna eius collega cum ille dominaretur, interfectus. Pedianus.

Qu. Octauius Auitus

Q. Octauius Auitus, & Pœtelius Faustinus, furta Virgilij adnotarunt, ponentes unde queque carmina surriperentur, ut ait Seruius. Fecit & hoc idem Macrobius.

Odenatus

Odenatus Syrus Plutarchi discipulus.

Oenopides

Oenopides Chius astrologus dedicauit in Olympia æreum libellum, in quo magnum annum prædicabat. Aelianus.

Ogyges

Ogyges rex primus Thebarum antiquissimus: ex quo prouerbium, ὠγύγια κακὰ, Ogygia mala, id est uetera. Suidas.

Olympius poëta

Olympius Mysus tibicen & poeta melicus & elegiarum, Marsiæ Satyri discipulus, qui citharæ legem dedit, modosq; pulsandi reperit & docuit. Floruit ante bellum Troianum, à quo & mons in Mysia nomen accepit. Fuit item alius iunior è Phrygia tibicen tempore Midæ regis. Suidas.

Olympius Nemesianus

Olympius Nemesianus, qui ut ait Vopiscus in uita Cæsarum, scripsit Halieutica, Cynegetica, Nautica.

Olymp. præs.

Olympius item præsul nationeq; Hispanus inter Christianos commemoratur scriptores à Gennadio: edidit librum aduersus eos qui naturæ, non arbitrio culpam referunt.

Olympius, Exarchus. Homeri duo.

Olympius etiam Exarchorum Italiæ unus. Homeros duos fuisse comperimus. De iuniore prius dicam. Hic poëta Tragicus fuit patria Byzantius, patre Andromacho: scripsit Tragœdias LVII. unus apud Ptolemæum è septem qui Pleiades nominantur. Hunc putauerim illum fuisse æqualem Hesiodi poëtæ, licet nonnulli primum adfirment. Hæc Zezes, qui in Lycophronem commentarios edidit. Homerum uerò Troiani belli scriptorem Galato pictor mingentem fecit, iuxtaq; alios poetas urinam eius legentes. Ptolemæus Philopator ei templum etiam dedicauit, iuxtaq; eius statuam ciuitates, quæ ciuem eum suum usurpabant: autor Aelianus de uaria historia. Hic quemadmodum ex Oceano fluminum uis fontiumq; cursus capit, sic omnibus eloquentiæ partibus ortum & exordium dedit: quem nemo in magnis sublimitate, nemo in paruis proprietate superauit. Idem lenis & pressus. Iucundus & grauis, cum copia, tum tenuitate mirabilis, nec poëtica solum, sed oratoria facultate eminentissimus. Quintilianus. Nunc pauca de eius initijs ex Herodoto qui pluribus eius uitam conscripsit. Natus est post bellum Troianum annis LXVIII. ex adulterio matris Critæidis uirginis Cumeæ quæ nupta fuerat cuidam Cleonacti. Hæc cum ob pudorem Smyrnam coloniam tunc à Cumeis duce Theseo deductam mitteretur, apud fluuium Melen urbi uicinum, instanti tempore Home-

rum peperit non cæcum, sed uidentem, uocatumq; ab initio ex fluuio Melesigenes. Puer deinde cum optima appareret indole, à Phannio grammatico doctißimo, qui tunc Smyrnæ cœlebs agebat, unà cum matre educatus est, literisq; eruditus. Mercator deinde quidam, Mentes nomine, iuuenem ob literas & uirtutem diligens, cupidum alioqui uisendi regiones per loca diuersa orbis transuexit. Cum è Tyrrhenia rediret, eum apud Ithacam oculorum morbo affectum hospiti & familiari suo curandum reliquit. Qui postea conualescens Colophonem profectus, ibidem rursus in eundem incidens morbum, cæcus efficitur. Quapropter redire Smyrnam statuit, atque ibi se totum poëticæ tradere. Sed & ibi cum uictus difficultate laboraret, Cumas uenit accersitus, ubi appellatus fuit Homerus. Nam Cumei cæcos homeros uocant. Inde postremo in Chium se recepit, ubi ludum aperuit: simul & quietem nactus Iliada condidit, omnesq; à quibus beneficium accepisset in suo poëmate commemorauit. Non multas calamitates in orbitate & paupertate uiuens passus est. Apud Cumas à pastore Glauco exceptus. Apud Phocidem à Thestoride grammatico, apud quem Iliada minorem dicitur composuisse. Cuius principium dicitur huiuscemodi fuisse. Dardaniam & Troiam cano cuius Pergama circum, Marticolæ innumeros Graij subiere labores. Quum deinde è Chio Cumas, & è Cumis Athenas adnauigaret, fessusq; in littore quieuisset, egredientes ex oppidis complures uti Deum uisitatum adcurrebant. Ad quem etiam cum eadem de causa piscatores quidam diuertissent, tale ei ænigma proposuerunt. ἅσσ' ἕλομεν λιπόμεσθα, ἃ δ' οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. Hoc est: quæ cepimus, reliquimus: quæ non cepimus, adtulimus. Quod de pediculis intelligebant, quos in littore maris sese purgantes reliquerant. Homerus igitur non intellecta re paucis post diebus in eodem loco extinctus est. Non equidem ex animi dolore, uti quidam putant, sed ex labore uiæ ualetudine contracta. Sepultus ibidem cum hoc epigrammate. Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον Ὅμηρον. Hoc est. Conditur hoc tumulo uates diuinus Homerus, Heroum cecinit qui bene gesta ducum.

Onesicritus

Onesicritus philosophus & historicus Aeginetа, ut autem Demetrio Magnesio placet, Astypalæus fuit è Diogenis schola. Similitudinem quandam cum Xenophonte habere uidetur. Vt enim ille cum Cyro, hic cum Alexandro Macedone militauit: ille Cyri pædiam, hic Alexandri incunabula & originem scripsit. Similiter & uterque principis sui persequitur laudes. Stylus insuper utriusque simili-

Onesimus

mus: autor Diogenes. Onesimus Cyprius seu Spartiata tempore Constantini magni scripsit in rhetorica de statuum differentia, præexercitationes, declamationes & alia. Suidas. Scripsit etiam Probi principis uitam, ut autor Vopiscus, cuius ipse epitomen fecit. Onophrius in desertis Aegypti annis L X. fuit, inuentus capillis coopertus à sancto

Onosandrus

Paulino abbate ac sepultus. Onosandrus philosophus Platonicus scripsit de re militari. Commentarios in Platonis li-

Gn. Oppius Trib. pl.

bros de Republica. Suidas. Gn. Oppius Tribunus plebis bello Punico II. de distringendis cultibus matronarum legem tulit, quæ postea confecto bello abrogata est magna contentione, cum Cato senex maxime obstaret Valerio Consuli. Oratio utriusque legitur in Liuio de bello Maced.

C. Oppius

libro III. C. Oppius amicißimus Iulij Cæsaris qui eius commentarios continuauit, bellum Hispaniense scribendo. C. Oppius Verus. L. Turpilius Priscus. F. Triumuir iuridicendo. I. D. Aquam cœlestem dilabentem montibus collectam interciso aggere per formam cura sua factam in piscinis repurgatis longo tempore cessantibus V R. perduxerunt. Bene L. Merentibus T B. Hæc inscriptio legitur bo- die apud castrum Coræ in Latio.

Oppia & Floronia

Oppia & Floronia Vestales stupri compertæ: altera sub terram defossa est ad portam Collinam, altera sibimetipsi mortem consciuit. Liuius XXII.

L. Opimius Consul

L. Opimius Cos. Transalpinos Ligures qui Massiliense oppidum Antipolim & Niceam uastabant, subegit. Liuius XLVII.

L. Opimio Coctura

L. Opimio Cos. C. & Ti. Gracchis seditionem agitantibus ea cœli temperies fulsit quam cocturam uocant solis opere natali urbis DCXXXIIII. omnium generum bonitas fuit. Durantq; adhuc uina CC. annis iam in speciem mellis redacta. Plin. De eodem uerò Pedianus sic ait: L. Opimius in Prætura Fregellas cepit, quo pacto uisus est cæteros quoque nominis Latini socios male animatos repreßisse. Idem in consulatu Fuluium Flaccum consularem, C. Gracchum Tribunitium oppreßit: ob quam inuidiam postea iudicio circumuentus est, & in exilium actus. Pedianus super orationem in Pisonem.

Aur. Opilius

Aur. Opilius Epicuri cuiusdam libertus philosophiam primum, deinde Rhetoricam, nouißime grammaticam docuit. dimissa autem schola Rutilium Lupum damnatum in exilium secutus Smyrnæ substitit, ubi docuit, uariaq; conditionis uolumina composuit: ex Tranquillo.

Opiter

Opiter, cognomentum Romanum: dicitur is qui mortuo patre, & uiuo auo natus est.

Oppianus poëta

Oppianus poëta ex Anazarbo Ciliciæ ciuitate fuit. Pater cum domi diuitijs ac nobilitate polleret, philosophiæ studijs se dedit. Filium item liberalibus disciplinis, præsertim quæ cyclicæ dicuntur, erudijt, grammatica uidelicet, rhetorica, & poësi: forteq; cum ea tempestate Seuero principi uenienti Anazarbum, obuiam quemadmodum reliqui ciues procedere negligeret, ab eodem id ægrè ferente in exilium in Melitam insulam Adriatici maris actus est: ubi tunc Oppianus patrem secutus poëma de piscibus haud ignobile composuit: quod mox Seuero mortuo Romam profectus, eius filio Antonino dicauit: pro quo meruit & parentis in patriam reditum impetrare, & ab eodem totidem aureis nummis, quot erant uersus, donari. Paulò deinde pòst cum patre redijt in patriam, ubi ingruente pestilentia extinctus est, anno ætatis X X X. Frequentiaq; ciuium elatus, statua insuper sumptuosa ab eis honoratus est cum huiusmodi elogio. Oppianus sum suauiloquens uates. Quem crudelis atque inhumani inuidia fati ante diem eripuit. Quod si longius in luce moras dedisset, nullus mihi par gloria mortalium in terris foret. Hæc ex autore Græco in libri eius uetusti principio conuertimus.

Optatus

Optatus Afer præsul Mileuitanus sub Valentiniano & Valente principibus, scripsit aduersus Donatianos.

Horatius Cocles

Horatiorum antiquißimus Cocles, id cognomentum assecutus, quòd in prælio oculum amiserit. Ex quo Plautinus cauillus in seruum, qui altero captus erat oculo, cum nobilem ac de Coclitum familia appellando. Igitur dum Porsena rex Hetruscorum, Tarquinios in urbem restituere tentans, Ianiculum cepisset, Horatius pro ponte Sublicio stetit, aciem hostium sustentauit, donec pons à tergo interrumperetur: cum quo in Tyberim decidit, & armatus ad suos tranauit: pro quo facinore ei tantum agri publice datum, quantum uno die circumarari posset. Statua quoque ei in Vulcanali posita. Cæcilius.

Horatius pulуillus

Horatius Puluillus subrogatus in locum Sp. Lucretij defuncti in consulatu. Huic forte euenit, ut ædem Iouis Capitolini dedicaret. Liu. lib. II.

Horatii & Curatii

Horatij & Curatij trigemini fratres: ij Albani, illi Rom. uigente contra Albanos bello conuenere, utri uincerent, altera pars cederet. Igitur concurrentes statim duo Romanorum cecidere, tres Albanorum uulnerati. Vnus Horat. quamuis integer, quia tribus impar erat, fugam simulauit, & singulos per interualla, ut uulnerum erat dolor interfecit. Et cum spolijs onustus rediret, sororem obuiam habuit,

quæ

quæ uiso sponsi paludamento, qui unus è Curatijs fuerat, flere cœpit, frater eam occidit. Quare apud Duumuiros condemnatus ad populum prouocauit, ubi patris lacrymis condonatus, ab eo expiandi gratia sub tigillum missus, quòd nunc quoque uiæ suppositum Sororium appellatur. Cæcilius.

M. Hor. Cos.

Liu. item Horatia pila dicit appellata fuisse. M. Horatius primus Cos. post abrogatos Decemuiros. Qui cum Sabinis uictis triumphus ei negaretur, curante Trib. pleb. primus sine autoritate senatus triumphauit. Liu. libro III. Horatius Barbatus ab eodem autore commemoratur.

Q. Horatius poëta

Q. Horatius Flaccus poëta, cuius uitam & mores partim ex eius scriptis, partim ex antiquis codicibus & enarratoribus licet deprehendere. Venusinum fuisse ferunt, patre præcone libertini generis, natumq; VI. Idus Decemb. Qui adolescens admodum Romam profectus & literis eruditus, in amicitiam Bruti uenit: inde Athenis studium absoluit. Mox à Bruto accersitus, contra partes Augusti ordines in eius exercitu duxit: quo extincto per Mecœnatis amicitiam Augusto reconciliatus est: ex quo ipsi Mecœnati postea sua poëmata dedicauit, quæ inopiæ causa fatetur tentasse. Paupertas impulit audax, ut uersus facerem. Moribus haud satis probatum dicunt & Epicureis addictum, ac speculis per cubiculum dispositis uolupati se tradentem. Victu alioquin parcissimum ac procul ambitione. Nam & ipse se fatetur in foro percontari, quanti cicer & olus. Iracundumq; se natura, tum Virgilio Varroq; familiarem esse dicit. Excessit LXXVII. ætatis anno, herede Augusto relicto: scripsit carminum libros IIII. Epodon & carmen seculare. De arte poëtica librum unum. Sermonum II. epistolarum totidem. Enarratores eius antiqui Porphyrio, Modestus, Acron, Helenus.

Orbilius grammaticus

Orbilius Beneuentanus, grammaticus tempore Ciceronis profitebatur: uir acer in discipulos, ac plagosus propterea ab Horatio appellatus: uixit prope ad centesimum annum, amissa iampridem memoria, relicto ex sese Orbilio & ipso grammatico: ex Tranquillo.

Oribasius

Oribasius Sardianus familiaris Iuliani principis fuit, à quo etiam Quæstor Constantinopolitanus factus est. Scripsit Medicinæ libr. LXXII. ad Iulianum, eorumq; epitomen in libris IX. ad Eustathium filium, de regno, & de adfectibus: hæc Suidas. Eunapius uerò Græcus autor in libro Sophistarum eius uitam pluribus persequitur. Oribasius, inquit, Pergamenus genere: in eloquentia pariter & medicina profecit, Iulianoq; propterea ut medicus fuit accersitus. Inuidia deinde succedentium principum bonis priuatus ac in exilium ad barbaros missus, animum semper philosophi in omni calamitate retinuit. Tanta apud eas nationes gratia & opinione ob doctrinam ac medicinæ experimenta perseuerauit, ut pro Deo penè coleretur. Placatis demum principibus rediit, bonaq; amissa recuperauit.

Origenes

Origenes Adamantius, decimo Seueri principis anno, uigente in Christianos insectatione à Leonida patre eodem & martyre cum sex fratribus & matre uidua relictus est, annos natus XVII. pauper admodum, cum bona ob fidem confiscata fuissent. In eaq; ferè ætate adeo iam liberalibus artibus sacrisq; literis profecerat, ut Alexandrinæ ecclesiæ cathedræ præficeretur. Mox presbyter factus à magnis uiris sæpe accersitus & optatus. Firmianus præsul Cæsariensis cum omni Cappadocia diu retinuit: deinde à Mammea Alexandri matre uocatus Romam uenit. Inde paucis post diebus Alexandriam reuertit. Dogmata disciplinasq; philosophorum omnium probe tenebat, linguam quoq; Hebræam didicit: editiones omnis præterquam LXX. interpretum unà coegit. Aquilæ uidelicet Pontici proselyti, Theodotionis Ebionitæ & Symmachi, præterea quintam & sextam & septimam editionem repperit: quas Hieronymus ex eius bibliotheca habuisse fatetur. Ardore in fidem præcipuo, abstinentia singulari, uirilibus sibi amputatis ne ea molestia teneretur: uixit usq; ad Gallum principem, id est usq; ad LXIX. ætatis annum: decessit Tyri ubi & sepultus. Hæc ex Hieronymo, Eusebioq; lib. VI. Orpheus inter heroas dicitur.

Orpheus Crotoniata

Orpheus alter Crotoniata uersificator, quem Asclepiades in libro de epigrammatis dixit uixisse apud Pysistratum tyrannum. Scripsit Argonautica quæ adhuc extant: præterea Decaeterias & alia quædam, ut ait Suidas.

Hortensius & Hortesius.

Hortensius & Hortesius, sicut Megalensia & Megalesia, utroq; modo huiusmodi nomina dicuntur. Ex Orthographia Velij Longi, tum etiam exemplo marmorum antiquorum. In templo enim S. Mariæ nouæ sic hodie legitur. Qu. Hortensio Q. F. Colle Faustino, aduocato Fisci, Præf. Fab. Patrono Municipi Collegium Fabrum Tyburtium ob merita L. D. S. C. Romæ item prope Capitolium sic. T. Hortesio Mucroni Nat. uix. An. XXXV. Aelius Verinus Arm. Cust. Eq. Sing. Aug. Fratri.

Aelius Verinus

Qu. Hor. Dictator

Hanc familiam primam illustrasse comperimus Q. Hortensium dictatorem, qui plebem ob æs alienum longas seditiones agitantem & in Ianiculum secedentem deduxit, & ipse in eo magistratu decessit: autor Liu. lib. VI.

Qu. Hortensius orator

Q. Hortensius orator post eum maximum decus addidit familiæ. Hic cum admodum adolescens in foro dicere exorsus esset, ad maiores causas adhiberi cœptus est antequam incideret in Cottæ & Sulpitij ætatem. Qui annis X. maior excellente tunc Crasso & Antonio: deinde Philippo, post Iulio, cum his dicendi gloria comparabatur. Ardebat enim cupiditate, sic ut nullius unquam flagrantius studium uiderim. Nullum enim patiebatur esse diem quin in foro diceret, aut meditaretur extra forum. Sæpissime autem eodem die utrunq; faciebat. Attulerat minime uulgare genus dicendi: uox canora, & suauis motus, & gestus etiam plus artis habebat, quàm esset Oratori satis. Hoc igitur florente Crassus est mortuus, Cotta pulsus, iudicia intermissa bello. Hortensius igitur post consulatum alios fortasse despiciens æquales, summum illud studium remisit quo à puero fuerat incensus, atq; in omnium rerum abundantia uoluit beatius, ut ipse putabat, remissius certe uiuere. Itaq; ut in cæteris eloquentiæ partibus, tum maxime in celeritate & continuatione uerborum adhærescens, sui dissimilis fieri uidebatur quotidie. Hæc Cicero interpellatim in oratore. Varro autem in III. de re rustica dicit Hortensium primum Augurali cœna pauonem adposuisse. Sed & Macrobius de eodem sic. Hortensius platanos suas uino irrigare solebat, adeo ut in quadam actione quam habuit cum Cicerone susceptam, precario à Tullio postulasset, ut locum dicendi permutaret secum. Abire enim in uillam se ait, uinum platano quam in Tusculano posuerat suffundere uelle. Fuit præterea uestitu uictuq; mollis. Nam ut bene amictus iret, faciem in speculo quæritabat: ubi se intuens togam corpori sic adplicabat, ut rugas non forte, sed industria locatas artifex nodus adstringeret, & sinus ex composito defluens modum lateris ambiret. Is quondam cum incederet elaboratus ad speciem, collegæ de iniurijs diem dixit, quod sibi in angustijs obuius offensu fortuito stricturam togæ distruxerat: capitale putauit quod in humero suo locum toga mutasset. Hunc & L. Philippum quòd lautitiæ præsertim piscinarum delectarentur, Cicero Piscinarios uocare solebat. Hæc Macrobius. In causa Verris defensor fuit contra Ciceronem. Quo orante cum forte Hortensius dixisset: Hoc ænigma non intelligo. Atqui debes, inquit Cicero, cum Sphingem domi habeas. Acceperat enim à Verre Sphingem auream magni precij. Hæc Quintilianus. Excessit eo tempore quo Cicero Asiam administrabat, ut apparet in proœmio Bruti: ubi & eius mortem deflet non tanquam æmuli, sed gloriosi certaminis socij. Fertur autem clamore diruptus in actione causæ ut indicat Q. Serenus his uersibus: Sic est Hortensius olim Ab

sumptus: causis etenim confectus agendis Obticuit: cum uox domino uiuente periret, Et nondum extincti moreretur lingua palati.

Qu. Hortensius

Qu. Hortensius eius filius inter proscriptos à triumuiris fuit. Qui cum audiret Ciceronem interemptum, in eius ultionem C. Antonium traditum ei à Marco filio peremit. Iugulatus postremo & ipse à Marco Antonio ad ipsius C. Antonij tumulum, ut est autor Plutarchus.

Hortensia filia

Hortensia eius soror & Oratoris filia mira facundia & eloquentia mulier à Quintiliano in primo libro memoratur. Causam matronarum ante Triumuiros egit cum essent iudicio grauatæ.

Hortalus nepos

Hortalus Oratoris nepos, teste Tranquillo in Tyberio ius quatuor liberorum ab Augusto obtinuit. Ad hunc etiam ut uirum planè eruditum Catullus elegiam scribit. Seuocat à doctis Hortale uirginibus.

Tullus Hostilius

Hostiliorum item propago ex rege Romano Tullo Hostilio qua in Romulo dicitur. Hinc postea Mancinorum cognomina, inter quos maxime memoratus L. Hostilius Mancinus:

L. Hostil. Mancinus

qui prætor aduersus Numantinos iactantibus auibus & uoce nescio qua reuocante profectus, cum Numantiam uenisset exercitum Pompeij acceptum prius coniungere decreuit, & solitudinem petijt. Eo die Numantini forte solenni nuptu filias locabant, & unam speciosam duobus competentibus pater puellæ conditionem tulit, ut illi nuberet, qui hostis dextram attulisset. Profecti iuuenes ob recessum Romanorum in modum fugæ prope uitium agnoscunt: rem ad suos illi referunt. Statim IIII. milibus suorum XX. Romanorum millia occiderunt. Mancinus igitur autore Ti. Graccho quæstore in leges hostium fœdus percussit. Quo per senatum improbato, Mancinus Numantinis deditus, nec receptus, augurio in castra deductus est. Præturam postea adsecutus fuit. Cæcilius. Plinius autem de eodem sic scribit. L. Hostilius Mancinus qui primus Carthaginem irruperat, situm eius expugnationemq; depictas proponendo in foro, adsistendoq;, & spectanti populo singula narrando effecit ea comitate, ut proximis comitijs consul crearetur. Mancinus alius militans sub cunctatore. Fabio neglectus mandatis, à Carthalone Annibalis duce, unà cum socijs interficitur.

Othryades

Othryades Spartiata cum inter Argiuos & Spartiatas conuenisset, ut trecenti utrinque delecti de agro Tyreate inter se decernerent, & utri superiores extitissent, eorum regio foret, unus hic tantum uictor è Spartiatis superfuit. Cum duo qui ex Argiuis reliqui erant, fugissent, castris suorum relictis, aiunt Othryadem spoliatis prius hostium corporibus, & ad sua castra relatis armis: deinde in scuto sanguine suo, Vici, conscripto, cum puderet Spartam reuerti ob socios interfectos, sibi mortem consciuisse: autores Valerius, Plutarchus, Ouidius de Fastis.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XVIII.

M. Pacuuius

PACVVIVS prænomine M. Ennij sorore natus, emicuit tempore quo Scipio Numantiam deleuit. Scripsit Tragœdias, deinde Tarentum se recepit. Decessitq; nonagenarius, ut autor Eutropius: posuitq; huiusmodi sibi epigramma, quod Gellius adnotauit. Adolescens, tametsi properas, hoc te saxum rogat, ut se adspicias, deinde quod scriptum est legas: Hic sunt poëtæ Pacuuij Marci sita ossa. Hoc uolebam, nescius ne esses. Vale. Plinius quoq; hunc dicit ædem Herculis in foro Boario pinxisse.

Pacatus

Pacatus Minutius Alexandrinus grammaticus scripsit de lingua Alexandrinorum, uel de Græcismo libros septem, ex ordine literarum, de proprietate Atticæ ac Doricæ linguæ. Suidas. Palamedes Eleates grammaticus scripsit Onomatologiam de Tragicis & Comicis dictionibus, commentarios in Pindarum. Suidas.

Palamedes

Palamedes Naupli & Climenes filius. De quo Philostratus in Heroicis hæc scribit. Summo uir ingenio fuit: ordinem literarum reperit additis nouis quibusdam. Quas Vlysses eius inimicus ait non ab eo inuentas, sed à gruibus ex ordine uolatus earum accepisse. Præterea calculorum, & mensurarum, & ponderum, tum etiam aleæ in castris apud Aulidem repertor fuit. Astrologiæ insuper peritus annum mensesq; ad cursum solis apud Græcos adcommodauit. Primusq; in castris uisam atq; formidatam solis eclipsim dixit naturalem, minimeq; timendam esse, sacrificandumq; Soli iussit. Vlyssis primum insaniæ simulatio ab eo fuit deprehensa: quapropter non destitit, quin eum apud exercitum proditionis falso insimulatum, damnari atque lapidibus obrui operam dederit. Quem postea & fleuere Græci, & magnopere desiderauere. In hanc ille sententiam. Suidas uerò dicit Palamedem poëmata scripsisse ualde probata, & ab Homero ob inuidiam deleta. Quapropter in suis scriptis nullam habet mentionem.

Palæmon Vicentinus

Palemon Remmius Vicentinus grammaticus Romæ sub Tyberio & Claudio principibus profitebatur. Tanta uir arrogantia, ut M. Varronem porcum appellaret, secum & natas & morituras literas iactaret. Luxuriæ ita indulsit, ut sæpius in die lauaretur, nec sufficeret sumptibus: quanquam ex schola quadragena annua caperet: ac non multo minus ex re familiari, cuius diligentissimus erat: cum & officinas inde carnium & uestium exerceret: & agros adeo coleret, ut uitem manu eius institutam satis constet ei XXXV. uasa ædidisse. Sed maxime flagrabat libidinibus in mulieres usque ad infamiam oris: ex Tranquillo.

Palæphatus

Palæphatus Abydenus historicus temporibus Alexandri Magni: scripsit Cyprica, Attica, Arabica, solutiones, interpretationesq; fabulosorum, argumenta in libros Simonidis. Troica quæ in Athenæum plerique referunt. Alter fuit huius nominis Parius uel Pirenæus temporibus Artaxerxis, scripsit de his quæ uidentur incredibilia. Tertius item Athenis poëta qui scripsit de situ orbis & contentione Mineruæ ac Neptuni ad uersus mille. Veneris quoque & amoris sermones uersibus quinque millibus, Latone crinem & alia. Suidas.

Pamprepius

Pamprepius Panopolita carminum poëta tempore Zenonis principis scripsit de Etymologijs, & Isaurica prosa oratione. Suidas.

Panætius philosophus

Panætius Rhodius, Stoicus philosophus, præceptor Scipionis Africani, decessit Athenis, scripsit de officijs, unde Cicero suos est libros mutuatus.

Panætius senior

Fuit alter Panætius senior, item Rhodius: cuius inter philosophos multa mentio, scriptaq; feruntur. Suidas.

Panolbus

Panolbus poëta epicus, cuius Suidas nonnulla commemorat scripta.

Pantherus

Pantherus philosophus Stoicus, ad nostram religionem conuersus: scholæ ecclesiasticæ Alexandriæ præfuit, quæ institutione Marci euangelistæ ad sacrorum librorum eruditionem introducta fuit, tanta & doctrinæ & eloquentiæ fama, ut à legatis petitus in Indiam à Demetrio præsule tunc Alexandrino mitteretur: unde reuersus euangelium Petri secum attulit Hebræis conscriptum literis. Quod Bartholemæus apostolus in ea regione sparserat. Scripsit & nonnulla, quanquam utilior docendo quàm scribendo uisus est. Emicuit sub Seuero & Caracalla principibus. Ex Hieronymo & Eusebio.

Pancrates

Pancrates duos ambosq; Leonis principis tempore usq; ad Zenonem peruenisse scribit Suidas: alterumq; enarrationem in artem Minutiani, alterum uerò quomodo præparentur opsonia scripsisse.

Pancratius

Pancratius martyr, genere Phryx, puer amissis parentibus cum Dionysio

patruo

patruo Romam Christi causa uenit: ubi sub Diocletiano passus est, annum agens x i i i i. uiaq; Aurelia sepultus, ubi eius nunc uenerabile templum cernitur.

Pantaleon

Pantaleon apud Nicomedeam patriam sub Maximiano martyr, Christianus ab Hermolao presbytero Nicomediensi factus.

Patricius

Patricius præsul apud Scotos, regem Scotorum ad fidem reduxit.

Palladius

Palladius Methonæus, sub Constantino magno scripsit de Festis apud Romanos, uariasq; orationes: autor Suidas. Alter qui de Re rustica scripsit ad Pausilypum, homo Rom. post Plinium: nonnulli Neapolitanum putant quòd ibi se testatur fundum habuisse ubi loquitur de mense Martio.

Pamphilus

Pamphilus Neoclidis filius, Platonis auditor, cuius meminit Cicero de natura deorum & Plato circa Phedonis principium dicit eũ inter illos qui in acie ceciderunt decem dies iacuisse, triduoq; postquam inde sublatus fuerat impositum rogo reuixisse, ac mira quedam tempore mortis uisa narrasse.

Pamphilus martyr

Pamphylus presbyter Eusebij Cæsariensis necessarius, tanto Bibliothecæ diuinæ amore flagrauit, ut maximam partem Origenis uoluminum sua manu descripserit. Sed & in x i i. prophetis x x x v. ζητήσεων, id est, questionum uolumina manu eius conscripta repperi, quæ tanto amplector & seruo gaudio, ut Crœsi opes possidere uidear. Scripsit autem antequam Eusebius pro Origene apologeticon æderet. Extinctusq; item martyr apud Cæsaream Palæstinæ sub Maximo: ex Hieronymo. Eusebius autem in historia episcopum eum Cæsariensem uocat, priuatimq; librum de eius uita se scripsisse testatur.

Pamphilus pictor

Pamphilus Apellis præceptor, non tantum pinxisse encaustica, sed docuisse traditur. Plinius.

Pamphila

Pamphila quæ in grammatica commentarios scripsit, à Gellio testis citatur. Suidas tris Pamphilos commemorat: duos grammaticos, quorum alter Sicyonius genere de grammatica picturaq; ac pictoribus claris scripsit. Alter Alexandrinus dictionarium. Et quòd Pratum appellauit, id est uariarum rerum collectanea. Tertium Atheniensem Reipublicæ expilatorem. Papyrij clari magistratibus & uiris.

L. Papyrius Cursor

L. Papyrius uelocitate Cursor, cum considem se aduersis omnibus contra Samnites progressum esse sensisset, ad auspicia repetenda Romam regressus edixit Fabio Rulliano magistro equitum, quem exercitui præponebat, ne manus cum hoste consereret. Sed cum ille opportunitate ductus pugnasset ac uicisset, regressus eum securi ferire uoluit: ille in urbem confugit, nec supplicem tribuni tuebantur. Deinde parentis lacrymis populus ueniam precibus impetrauit. Papyrius de Samnitibus triumphauit. Item Præneste cum prætorem grauissime increpuisset: expedi, inquit, lictor secures: & cum eum metu mortis attonitum uidisset, incommodam ambulantibus radicem excidi iussit. Cæcilius. Is etiam ut Liu. in i x. scribit Dictator à Fabio cos. quanquam inimico ob salutem Reipublicæ dictus: aduersus Hetruscos profectus apud Longulam & Vadimonis lacum eos insigni clade adflixit, quo die ueteres Hetruscorum opes tot bellis resistentes cecidere. Secunda pugna apud Rosellas iterum uincens triumphauit.

L. Pap. Cursor filius

L. Papyrius Cursor eius filius, nobilissimum de Samnitibus præter omnis superiores excepto patre triumphum reportauit, ob ad Aquiloniam cæsa hominum i i i. mil. c c c x l. capta uerò c c c c. mil. Aedem Fortunæ de manubijs faciundam locauit.

L. Pap. Crassus

L. Papyrius Crassus cum Priuernates intra mœnia fugasset ac pro rebus bene gestis triumphus ei negaretur, in monte Albano triumphauit, & pro laurea, myrtea est usus corona. Valer. lib. i i i i.

Gn. Papyrius Carbo

Gn. Papyrius Carbo cum dentibus natus. Plin. lib. v i i.

Papyrius prætextatus

Papyrius Prætextatus nobilis adolescens, ex eo cognomen adsecutus, quòd in prætexta & adolescentia constitutus, magnopere uisus est sapere. Cum enim in senatum à patre duceretur, in eoq; forte arcana quedam tractarentur: domum reuersus interrogatusq; à matre quidnam in senatu actum esset duæ, inquit, uni nubere possint. At illa mane conuocatis matronis ad curiam properat. Rogantq; ut eadem duos habendi licentia sit etiam fœminis. Re cognita, ingenium & constantia pueri laudata: autor Macrobius.

L. Papyrius Publius

L. Papyrius alius qui Publium nobilem adolescentem debitorem in uinculis retinebat: quem quod stuprum pati nollet, contumelijs ac plagis adficiebat. Re ad senatum delata, Papyrius damnatur. Lex deinde lata ne quis in corpora libera ob æs alienum ius haberet. Liuius v i i i. Valerius de pudicitia hæc eadem.

C. Plotius T. Veturius

C. Plotium in T. Veturium adolescentem admisisse dicit minimeq; conuenit. Papyrius Fabianus naturæ rerum peritissimus, ipsa marmora in lapidicinis crescere dicebat. Plin.

Papias præsul

Papias præsul Hieropolitanus in Asia Ioannis auditor, quinq; tantum ædidit libros, quos inscripsit: Explanationes sermonũ domini. In præfatione dicit se tantum apostolos sequi autores: ubi duos nominat Ioannes, alterum apostolo seniorem. Cui adscribuntur duæ epistolæ canonicæ. Hic dicitur mille annorum Iudaicam ædidisse eram, id est, nouitatem. Quem secuti Ireneus & Apollinaris & cæteri, qui post resurrectionem dicunt Christum cum sanctis in carne regnaturum. Tertullianus quoque in lib. de spe fidelium, & Victorinus Pictauensis, ac Lactantius hac opinione ducuntur. Hæc Hieronymus: meminit & Eusebius lib. hist. i i i.

Papias grammaticus

Papias alter è regione Transpadana oriundus tempore Innoc. i i i. Pont. scripsit Dictionarium Latinum ex ordine literarum: quòd aliquandiu autoritatem sibi apud quosdam præsertim imperitos uendicauit.

Papinianus

Papinianus Iurisconsultus acceptissimus Seuero principi, Scæuolæ discipulus, cui in aduocatione Fisci successit. Is est cui filios suos Seuerus moriens commendauit: deinde ab Antonio Caracalla successore securi percussus. Causa necis traditur quòd Caracalla interfecto fratre Geta ei mãdauerit, ut & in senatu & apud populum facinus dilueret: illum autem respondisse, non tam facile parricidiũ excusari posse, quàm fieri. Spartianus.

Papinius

Papinius Statius poeta Neapolitanus.

Pappus

Pappus philosophus Alexandrinus tempore Theodosij senioris, Theonis æqualis. Scripsit de situ orbis, de fluuijs Africæ, de somniorum coniectatione: autor Suidas. Sed præter omnes eius extant commentarij in Ptolemæum.

Panæus

Panæus frater Phidiæ prælium Atheniensium aduersus Persas apud Marathona factum pinxit: adeo colorum usus increbuerat, adeoq; ars perfecta, ut in prælio Iconicos primum duces tam Atheniensium quàm barbarorum pinxisse tradatur. Plin. Iconicos enim duces & imagines Iconicas uocat, quæ similitudinem alicuius exprimant, ἀπὸ τῆς εἰκόνος.

Parrhasius

Parrhasius Ephesius pictor uenit in certamen cum Zeusi. Et cum ille detulisset uuas pictas tanto successu, ut in scenam aues aduolarent, ipse linteum pictum detulisse traditur, ita ueritate repræsentata, ut Zeusis alitum iudicio tumens flagitauerit tandem remoto linteo ostendi picturam, atq; intellecto errore concederet palmam ingenuo pudore, quoniam ipse aues fefellisset, Parrhasius autem artificem. Symmetriam primus picturæ dedit, primus argutias, primus elegantiam capillorum: concessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, secundum Antigonum & Xenocratem qui de picturis scripserunt. Ita enim desinebat, ut promitteret alia post: ostendebatq; etiam quæ occultabat. Plin.

Paris Troianus

Paris Priami filius, quem pater quòd patriæ fatum futurũ esse præsenserat exponi iussit pastoresq; educauerunt. Tempore procedente in adĩ paternam receptus, apud Idam iudiciũ pulchritudinis pro Venere contra Palladem & Iunonem tulit: ex quo illas perpetuo infestas sibi regnoq; habuit. Venus autem ei nuptias Helenæ per raptum conciliauit, unde Troiæ bellum exortum secundum Homer. Ex Oenone nympha Idæa ab eo dum esset pastor adamata, Ideum & Daphnidem dicitur suscepisse. Interfecit autẽ in bello Troiano Antilochum: cũ Aiace uerò congressus mutuis simul cum eodẽ uulneribus occidit.

Parmenides

Parmenides Eleates

Anaxagoræ discipulus ut Suidas, ut Diogenes Xenophanis. Cuius meminit Plato qui eius nomine dialogum scripsit uocauitq; Parmenidem, siue de Ideis. Hic carmine Physiologiam expreßit sicut Empedocles & Hesiodus, duplicemq; eam esse dixit: unam quæ ueritate constaret, alteram quæ opinione. Emicuit Olymp. L X V I I I. primusq; deprehendisse dicitur eundem esse Luciferum & Hesperum. Alij Pythagoram dicunt. Suidas. Diogenes.

Parmenio

Parmenio inter Alexandri comites maxime dilectus.

Parthenius poëta

Parthenius poëta Nicæus uel Myrleanus, ut ait Suidas, Elegiacus, diuersorumq; metrorum: à Cinna in bello Mithridatico captus, deinde ob ingenium manumissus, uixit usq; ad Tyberium Cæsarem, qui teste Tranquillo eius scriptis admodũ delectabatur. Scripsit elegias in Venerem, epicediũ in Areten uxorẽ suam. Deq; eius laudibus libros tris. Huius Parthenij locos Virg. quandoq; mutuabatur, ut est illud: Γλαύκῳ καὶ Νηρεῖ καὶ εἰναλίῳ Μελικέρτῃ. Virgil. sic: Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ: autor Gellius.

Parthenius Chius

Fuit itẽ alter Chius genere filius Testoris qui uocabatur Chaos, Homero poëta prognatus: scripsit uersus in laudem patris Testoris. Suidas.

Parthenius martyr, Calocerus

Parthenius & Calocerus, Eunuchi Triphoniæ uxoris Decij Imp. martyres sub eodem principe.

Paulus Aegineta, Paulus Tyrius orator

Paulos præter Aemylios quos suprà diximus, plures diuersis temporibus uiros doctos ponit Suidas: inter quos Paulum Aeginetam medicum, qui reliquit de medicina libros quos adhuc habemus. Paulum Tyrium Oratorem, qui sub Hadriano legatione functus est, Tyrum Metropolim constituit: scripsit artem Rhetoricã, Præexercitationes, Declamationes.

Paulus Germenus, Paulus Samosatenus

Paulum Germenum, qui scripsit commentarios in orationes Lysiæ. Paulus Samosatenus duas in Christo naturas negabat, sed tantum hominem adfirmabat. Idq; ab Apostolis antiquatus traditum falsò dictitabat: contra quem concilium fuit ultimum apud Antiocheam Claudij I I. tempore. Huius uita ex epistola præsulũ qui Concilio interfuere ad Dionysium Pon. & Max. Alexãdriæ præsidem animaduerti potest, quæ in historia Eusebij ponitur in hanc sententiã. Paulus ex sacrilegijs & falso dogmate de paupere diues factus est, uir intolerabili superbia. Nam incedens per plateas, literas ac doctrinam publice ostentans notarijs solebat dictare. In templo thronum altius conscendens ad plebem concionem habebat, iactando dextram adroganter, ad latus reducendo, scabellumq; feriendo, theatralem plausum scenica quadam mollitie sibi excitari cupiendo. Sed & antiquis scriptoribus obtrectat sese impudenter laudando, ac rhetorẽ magis quàm doctorem agendo. Psalmos uerò solitos cani prohibuit, suosq; tantum ab eo compositos, tum etiam in suas laudes iußit. Et cum filium Dei negaret descendisse de cælo, sed initiũ à Maria habuisse, Psalmi qui canebãtur Paulum de cœlo profectum adfirmabant.

Paulus Orosius

Paulus Orosius historicus patria Tarraconensis deceßit in Africa apud Carthaginem, sepultus uerò Romæ in templo Eusebij ad Tropæa Marij. Reliquit historiam notißimam ab initio mundi usq; ad Honorij principis tempora. De Orosio Augustinus in epistola ad Hieronymum, sic ait: Venit ad me religiosus iuuenis compresbyter noster Orosius, uigil ingenio, ornatus eloquio, flagrans studio, utile uas in domo domini: desiderat ad repellendas falsas pernitiosasq; doctrinas quæ animas Hispanorũ multo infelicius quàm corpora barbarico gladio trucidarunt. Quapropter inde ab Oceani littore nos adijt, excitatus fama, quòd à me posset quod cupiebat audire, neq; ullum cepit aduentus sui fructum, docui autem quod potui. Quod autem non potui, unde discere ualeret, admonui. Itaq; ut ad te proficisceretur hortatus sum. Hæc ille. Cum è Hierosolymis reuertisset, attulit in has partes reliquias corporis Stephani Protomartyris tunc primum inuentas, ut scribit Gennadius.

Paulus diaconus

Paulus diaconus Aquiliensis patria, genere Longobardus, Desiderio regi ob ingenium ac doctrinam admodum charus: à Carolo Magno captus, unà cum uita libertate etiam donatus, ac in honore apud eum habitus est: uerùm cum postea Carolus illum comperisset Desiderij libertatem quærere, in Diomedis insulam relegarat: unde post aliquot annos aufugiens & ad Arachim perueniens, rogatu Adilpergæ Desiderij filiæ & Arachis uxoris, historiæ Eutropij duos addidit libros, à Iuliano principe usque ad primi Iustiniani tempora perscribens. Defuncto deinde Arachi, in Casinensi Cœnobio reliquum uitæ tempus monachum egit, literasq; ad Carolum regem plenas humanitatis scripsit, gratias agens quòd ab eo à quo prius fuerat conseruatus, rursus uitam acceperit.

Paulus Forojuliensis, Paulæ

Paulus Forojuliensis historiam scripsit Longobardorum, quorum tempore ipse fuit. Paulæ uiduæ Hieronymus laudibus librum dicauit. Hæc è Toxotio Senatore sex peperit liberos, Paulinam, Blesillam, quæ uidua cœnobio se addixit. Rufinam, quæ nubili dimissa simul cum Teuchio admodum puero, Hieronymum Hierosolymam unà cum Eustochio uirgine secuta est, ubi etiam deceßit. Paula Busa genere apud Canusium exercitum populi Romani ex fuga cladis Cannensis ueste, uiatico, frumento, iuuit. Liuius X X I I.

Paulinæ

Pompeia Paulina Senecæ uxor laudatißima. Lollia Paulina M. Lollij filia Caij principis uxor. Has omnis Paulina uirgo Romana & martyr laudibus superauit, quæ filia Artemij præfecti & Candidæ etiam martyrum cum matre lapidibus obruta sub Diocletiano, sepultaq; uia Aurelia, ubi passa est.

Candida

Paulinus Nolanus

Paulinus Nolanus præsul, sanctitate, literisq; clarus Theodosij tempore, quando Gothorum rabies per Italiam sæuiebat, illud memorandum præbuit pietatis exemplum. Captum uidua mater filium flebat. Ipse miserando quando pecuniæ nihil amplius supererat redimẽdis captiuis, sese pro eius filio captiuum dedit. Huius postea corpus translatum Romam, in æde Bartholomæi collocatum est. Scripsit ad Theodosium panegyricum super uictoria tyrannorum, quod precibus & uigilijs ac ieiunijs bellum potius confecerit quàm uiribus aut armis. Pulcherrimum eius opus de martyrum laudibus.

Paulinus Eboracensis

Paulinus præsul Eboracensis à Gregorio ordinatus ac missus unà cum Augustino in Britanniam euangelij causa.

Pausanias dux

Pausanias Cleombroti filius, Lacedæmoniorum dux, res multas bello feliciter pro Lacedæmonijs geßit. Contra Athenienses qui bellum excitauerant missus eos pacatos reddidit, eiectis ex urbe decem Tyrannis. Post etiam Plateas deuictas tripoda afferens Apollinis templo cum hoc epigrammate Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων Παυσανίας, Φοίβῳ μνῆμ' ἀνέθηκε τόδε. Demum rebus Persicis studens dum esset Byzantij paulatim in tyrannidem uenit, stipatoribus Phœnicibus & Aegyptijs, & ueste mensaq; Persica utens, Xerxis insuper filia in matrimonium ducta. Quare adcersitus ad iudicium aufugit in templum Mineruæ, ubi & interfectus. Cadauer in barathrum eiectum. Epigramma suprà narratum quòd superbum uideretur, sublatum, & ciuitatis inscriptum. Græci subiecti ex eius morte grauiter indignati ad Athenienses defecerunt, & pestilentia Lacedæmoniam illico inuasit. Quapropter statuam eius statuerunt, ex quo pestis postea sedata. Ex Thucydide.

Pausanias Macedo

Pausanias Macedo adolescens qui Philippum Macedonem interfecit. Hic primis pubertatis annis stuprum per uim passus ab Attalo fuerat, quodq; peius est, conuiuis ut scortum ultro oblatus: quam iniuriam apud Philippum sæpe questus, cum eum ridentem facinus & amantem potius uideret, iram in eum conuertit, & ultionem quam ab inimico non poterat, ab iniquo iudice exegit. Trogus.

Pausanias grãmaticus

Pausanias Cæsariensis grammaticus æqualis Aristidis: scripsit de constructione lib. I. problematum item I. ut autor Suidas. Hic Hadriani principis tempore Romæ uixit

scripsitq;

scripsitq; uniuersæ Græciæ περιήγησιν, id est geographiam cum eius historijs, quod opus adhuc extat. Philostratus de eo paucis mentionem facit, quæ nos hoc modo conuertimus. Cæsarea Cappadociæ patria Pausaniæ fuit Herodis discipuli. ex his unus qui clepsydri participes sunt, quos uulgus sitientes uocat. Præceptoris copiam cum in plerisq;, tum extemporali oratione referebat: enuntiabat pingui lingua, more Cappadocum collidendo consonantes, ac longa contrahendo & breuia producendo: ex quo uulgò Cocus uocabatur quòd ex multis sumptuosis cibis fanè obsonium præpareret. Declamationis modus quanquam supinus tardusq; uim habet, aut ueteribus absimilis, ut est ex eius monumentis deprehendere: quæ plurima Romæ reliquit, ubi etiam senex extinctus est relatusq; Athenas: unde olim discedens, inter alia illud Euripidis opportune commemorauit. O Theseu iterum me uerte uti uideam ciuitatem.

Pausias Pausias Sicyonius pictor Brietis filius & discipulus. Lacunaria & cameras pingere instituit. Amauit & Glycerium municipem suam inuentricem coronarum, unde paupertatem illa sustentauit. Hanc pinxit sedentem cum corona: quæ tabula nobilissima appellata est στεφανόπλοκος, id est, coronam texens. Huius tabulæ exemplar quod ἀπόγραφον uocant, L. Lucullus duobus talentis emit Athenis. Plinius.

Pauson Pauson pictor quem ego eundem cum superiore putauerim, quanquam aliter appellatus: de quo Aelianus de uaria histo. sic scribit. Socratis sermones erant uti pictura Pausonis. Nam is in paruа tabella equum currentem frenatumq; expressit. Cumq; ille cuius gratia opus fecerat indignaretur quòd frenum addidisset, respondit, angustiam tabellæ esse causam quòd in paruo spatio frenare opus fuerit necesse. Sic Socrates his qui uerba eius non rectè aut bono animo accepissent, in ænigmate loquebatur. Hæc ille. Cui quidē exēplo illa Dominica sentētia cōparari poterit, Cæteris datur in parabolis loqui. Perpēna & Perpena utroq; modo in antiquis marmoribus reperitur.

Perpenna Perpenna Cos. Aristonicum regē qui Crassum cum exercitu deleuerat, subiugauit. Perpenna Marianarum partium in Hispaniam fugiens coniunctis castris cum Q. Sertorio aduersus duces populi Ro. multos annos feliciter pugnauit. Demum regnandi cupidus Sertorium ipsum inter epulas incautum interficit, ut solus imperio in Hispania potiretur. Sublatus & ipse mox à GN. Pompeio cum toto exercitu.

Peregrinus Peregrinus presbyter Ciuis Ro. missus in Galliā euangelij gratia, ibidem sub Adriano passus, iacet Parisijs.

Perseus philosophus Perseus Citieus philosophus Stoicus, uocatus & Dorotheus tempore Antigoni Gonatæ filij Demetrij, discipulus & alumnus Zenonis Stoici, scripsit historiā: autor Suidas.

Perseus pictor Perseus pictor, Apellis discipulus, à magistro ac etiam Zeuside condiscipulo longe differens, ad quem de hac re scripsit. Plinius.

Perseus rex Perseus Macedoniæ rex, de quo in Paulo Aemylio mentionem feci, à quo in triumphum ductus fuit.

Perses Perses Ascræus frater Hesiodi, uersificator: ut Suidas.

Perseus Iouis Perseus Iouis filius. De quo in Geographia inter res Argeorum mentionem feci.

C. Persius C. Persius doctissimus Romanorum. Cuius Lucilius meminit. Cicero item de Oratore. L. Lucilius homo doctus & perurbanus, dicere solebat ea quæ scriberet neque à doctissimis legi uelle, neque ab indoctis, quòd alteri nihil intelligerent, alteri plus fortasse quàm ipse. de quo etiam scripsit, C. Persium non curo legere: hic fuit, ut nouimus, omnium ferè nostrorum hominum doctissimus: Decimum Lælium uolo, quem cognouimus uirum bonum & non illiteratum, sed nihil ad Persium. Hæc Cicero. Huius etiam Lucilij sermonis meminit Plinius in procemio naturalis historiæ.

A. Persius poëta A. Persius teste Eusebio patria Volaterranus meus municeps Romæ sub Nerone principe uixit, cum familiaribus Cornuto & Basso Saleio. Inter Satyros secunda palma. Martialis. Plus etiam libro laudatur Perseus uno Quàm longus tota Marsus Amazonide. Vixit annis XXI. Volaterris adhuc eius familiæ monumentum in marmore apud portam S. Angeli, cernitur huiuscemodi inscriptione. A. PERSIUS. A. F. SEUERUS. V. AN. VIII. M. III. D. XIX.

Perdicas Perdicas Macedo inter comites Alexandri, qui etiam in regni partem successit: tanta uir audacia simul & fortitudine, ut leæna præsente catulos è cubili per uim auferret. Autor Aelianus de uaria historia. De hoc etiam inter res Macedoniæ in Geographia diximus.

Pericles Pericles Atheniensis clarus autoritate & eloquentia. Quem Olympum poëtæ in comœdia uocant, quòd tonare in concionibus ac fulmen ciere uideretur. Habuit aduersarium in administranda rep. Thucydidem Milesium uirum nobilem ac potentem. Suggestum ascensurus dijs uota faciebat, ne uerbum se imprudente aut inuito effluеret, quod ad Rempu. minus pertineret. Cum Sophoclem haberet in prætura collegam, ac simul aliquando nauigasset, collaudassetq; Sophocles formam pueri prætereuntis inter graues sermones. Non solum, inquit, ô Sophocles prætorem decet manus, sed etiam oculos habere continentes. Thucydide quondam uociferante quòd nimis multa ex publico in ædificijs erogasset, ipse ad populum dixit: Si ita eis uideretur, de suo erogaturum, modo eius nomen inscribi in operibus paterentur. Responderunt sumptus omnino publice fieri debere. Multos annos princeps rempublicam feliciter rexit, magnasq; hostium copias fudit. Inter quas Samios. Quorum classem ualidissimam apud insulam Tagriam expugnauit. Nam Samij infesti erant Milesijs amicis Atheniensium. Quod bellum rogatu Aspasiæ uxoris dicitur sumpsisse. Erat enim Aspasia una è cōcubinis Cyri regis, eoq; mortuo captiuam adeo dilexit, ut cum domo exiret, semper eam dissuauiaretur: quæ & Omphale & Deianira & Iuno per adulationem dicebatur à Comicis. Hanc demum in matrimonium accepit. Samo expugnata mœnia diruit. Melissum philosophum simul & imperatorē eius loci in fugam egit. Reuersus Athenas, defunctos in eo bello pulcherrima oratione laudauit, quam funebrem apud Græcos primam nonnulli fuisse dicunt. Ea siquidem à Thucydide describitur. Deinde autor Corcyreis ferendi auxilij contra Corinthios fuit: postremo, nec ipse caruit inuidia. Cleon siquidem & Hermippus poëta Comicus magni tunc in rep. eius laudibus obtrectantes, egerunt cum Lacedæmonijs, ut ab Atheniensibus peterent, uti ciuitatem eorum piaculo expiarent, cui iamdudum genus Periclis esset obnoxium: sed omnia Pericles superauit, de autoritateq; propterea nihil diminuit. Cuius rei Thucydides multis meminit uerbis. Excessit lento morbo, in quo sanè à Theophrasto in libro de uirtutibus reprehenditur, quòd in ultimo morbo superstitiones quasdam aniles adpensas collo ob liberationem ferret. Cumq; iam penè exanimis audiuisset quosdam de eius laudibus differentes, & quòd nouies uictor pro patria fuisset, ipse præter spem locutus, Nihil dicites, inquit, O ciues. Nā hæc fortunæ sunt partiū, hoc potius dicite quòd nemo propter me uestē mutauit. Cicero autem in Bruto de eo sic. Ante Periclē cuius scripta quædam feruntur, & Thucydidem, litera nulla est, quæ quidē ornatū habeat. Et rursus alio loco. Pericles Xanthippi filius adhibuit doctrinam in oratione: quæ quanquam tunc nulla erat dicendi, tamen ab Anaxagora physico auditor exercitationē mentis à reconditis abstrusisq; ad causas forenses popularesq; facile traduxerat. Huius suauitate maxime exhilaratæ sunt Athenæ, huius ubertatem & copiam admiratæ, eiusdem uim dicendi terroremq; timuerunt. Eupolis in huius labijs deam persuadendi sessitauisse dixit. Quintilianus de eodem refert. Cicero in Bruto negat ante Periclem scriptum quicquam, quod ornatū orationis habeat, eius aliqua ferri. Ego

quidem non inuenio quicquam, quod tantæ eloquentiæ fama sit dignum. Ideoq; minus miror esse qui nihil ab eo scriptum putent. Hæc autem quæ feruntur ab alijs esse composita.

Periander

Periander Corinthiorum rex unus è septem sapientibus, Cypselo patri in regno successit, Olymp. XXXVIII. regnauit annos XL. Rogatus cur in tyrannide perseueraret, cum esset sapiens, respondit, & sponte, & inuitum cedere, æquè periculosum. Crudeliter igitur & in magna suspicione agebat, stipatus semper militibus, otiosos in foro & oscitantes usque formidans, Quapropter continuo erat in bellis naualibus præsertim, utrunque possederat mare. Dicitur & Isthmum uoluisse perfodere, & uxorem adeo dilexisse, ut etiam cum mortua concubuerit. Scripsit ὑποθήκας, id est, uitæ humanæ præcepta: uersus ad duo milia. Huius illud est, χόλου κράτει, Iram compesce. Et: Exercitatio totum ualet. Diogenes. Suidas.

GN. Petreius

GN. Petreius Atinas Cimbrico bello primipilus sub Q. Catulo, exclusam ab hoc legionem suam adhortatus, Tribunum suum dubitantem per hostium castra erumpere, interfecit, legionemq; eduxit: donatus propterea corona graminea ob seruatum exercitum.

Petreius dux

Petreius dux Pompeianus à Cæsare in Hispania superatus, ut in commentarijs. Petronio: Romanos complures clarosq; uiros legimus.

P. Petronius Aeg Præfec.

P. Petronius Aegypti præfectus ab Augusto missus Cor. Gallo successit. Aduersus Aethiopes bellum gessit. Quibus regina Candace imperitabat. Virili quidem animo mulier, sed altero capta oculo. Nam Aethiopes Syenes præsidio expugnato Cæsaris statuas euerterunt, captiuos duxerunt. Petronius cum paucioribus quàm decem milibus peditum & equitibus DCCC aduersus XXX. hominum milia, primum compulit in Pseleam eos fugere Aethiopicam urbem: deinde cum oppido in potestatem recepit. Inde Nepata progressus quæ Candaces regia fuerat, ubi eius filius morabatur: ipsa cum loco proxima esset, legatos misit qui de pace tractarent, redditis statuis & captiuis. Ille ingruens, Nepata cepit ac diruit puero fugiente: ratusq; ulteriora inuia esse cum spolijs regreditur Alexandriam præsidio relicto, è captiuis mille Augusto misit à Cantabris reuertenti. Interea Candacem cum multis milibus præsidium aggressam, Petronius cum auxilio anteuertit, & castellum ingressus multo adparatu confirmauit. Et cum illi legatos ad eum mitterent dixit, si quid uellent ad Cæsarem proficiscerentur, quibus negantibus scire quis esset Cæsar, & qua ad eum iretur, dedit qui eos duceret in Samum. Itaque profecti Cæsarem inuenerunt in Syriam progredi parantem & Tyberium in Armeniam, ab eo quæ uolebant facile impetrauere. Nam & tributa eis remissa sunt. Strabo libro decimoseptimo.

Petronius Granius

M. Petronius Granius Centurio octauæ legionis, sub Cæsare bello Gallico militans, Gergouiæ portam à multitudine hostium tam diu tenuit, donec socijs spatium fugiendi daret. Mox ducibus hostium cæsis, reliquos à custodia portæ expulit, reuertentibusq; subsidio socijs, uulneribus deficiens: Ite nunc ait incolumes. Hæc Plin. Plutarchus autem in Cæsare scribit de P. Petronio Granio, qui unus è partibus Cæsarianus, cum nauis eius qua Quæstor designatus in Africam uehebatur, in Scipionis potestatem uenisset, & cæteris interfectis, Quæstori Scipio incolumitatem polliceretur, respondit, Cæsarianos alijs incolumitatem dare, non accipere consueuisse, quo dicto se illico gladio transuerberauit.

Petronij amicitia

Petronius alius à Val. de amicitia scribitur. Qui Aelij beneficio ex humili loco ad equestrem peruenerat ordinem. Mox cum Aelius Placentiæ præesset, ne in manus hostium ueniret, gladio incubuit. Petronius quoque qui morientem iuuerat, super eundem cecidit.

T Petronius consularis

T. Petronius consularis moriturus inuidia Neronis, ut mensam eius exhæredaret, trullam murrinam CCCLL s. emptam fregit. Plinius.

Petronius Perpenna

T. Petronius pater Vespasiani, de quo inter Flauios diximus. Petronius Perpenna Magnus Quadratianus V. C. & inlustris præfectus urbis, Constantinianas Thermas longa incuria & abolendæ ciuilis uel potius feralis cladis uastatione uehementer adflictas, ita ut agnitione sui ex omni parte perdita desperationem cunctis reparationis adferrent, deputato ab amplissimo ordine paruo sumptu quantum publicæ patiebantur angustiæ, ab extremo uindicauit, & prouisione longissima in pristinam faciem splendoremq; constituit. Hæc inscriptio Romæ in Thermis Constantinianis.

Petronius Diodotus

Petronius Diodotus scripsit ἀντιλεγόμενα, id est, contradicta: citatur testis à Plinio.

Petronius poëta

Petronius Arbiter poëta, cuius aliqua de medicina uersibus conscripta ad nos peruenerunt.

Petronius præsul

Petronius præsul Bononiensis huic nomini præter omnes decus attulit. Qui, ut ait Gennadius, patre Petronio uiro erudito & præfecto prætorij Theodosij iunioris genitus ab ineunte ætate sanctitati sacrisq; litteris addictus est. Scripsit de uita monachorum Aegypti, aliumq; de ordinatione præsulis tractatum, qui elegantiore aliquantulum stylo perscribitur.

Petronilla

Petronilla Petri apostoli filia uirgo, Romæ decessit & iacet. Huic febricitanti cur non succurreret sicuti alijs Petrus interrogatus respondit, hoc ei præstare.

Petrus Chrysologus

Petrus Chrysologus Præsul Rauennas Petri discipulus professor iacet Forocornelij. Sunt & huius nominis præclari permulti qui alibi dicentur.

Perillus

Perillus inuentor ænei tauri apud Phalarim tyrannum, primus ipse iusto iudicio tormentum expertus.

Perilla

Perilla Ouidij poëtæ filia ab eo memorata.

C. Pœtelius

Pœtelius non autem Petilius, ut quidam: sic enim in antiquo marmore C. Pœtelius, C. F. Balbus. Is Consul cum M. F. Ambusto de Tiburtibus & Gallis qui auxilium tulerant triumphauit. Fabius ouans urbem ingressus est. Liu. lib. VII. Pœtelius scriba tempore belli Macedonici agrum habebat sub Ianiculo, in quo dum cultores altius terram moliuntur, duæ lapideæ arcæ octonos fermè pedes longæ, quaternos latæ, inuentæ sunt, operculis plumbo deuinctis: litteris Latinis Græcisq; utraq; arca inscripta erat, in altera Numam Pompilium regem Romanum sepultum esse: in altera libros Numæ Pompilij inesse. Eas arcas cum ex amicorum sententia Dominus aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inuenta sine ullo uestigio corporis humani aut ullius rei: per tabē tot annorum omnibus absumptis. In altera duo fasces candelis inuoluti septenos habuere libros, non integros modo sed recentissima specie. Septem libri Latini de iure pontificio erant. Septem Græci de disciplina sapientiæ quæ illius ætatis esse potuit. Adijcit Antias Valerius Pythagoricos fuisse: uulgatæ opinioni, qua creditur Pythagoræ auditorem fuisse Numam, mendacio probabili accommodans fidem. Primo ab amicis qui in re præsenti fuerūt libri lecti, mox pluribus legentibus cum uulgarētur,

Gn. Pœtelius

GN. Pœtelius prætor urbanus studiosus legendi hos libros à L. Pœtelio sumpsit: qui cum animaduertisset in eis pleraq; dissoluendarum religionum esse, ex S. C. libri in Comitio cremati sunt. Liuius XL.

Qn. Pœtelij tres duo

Q. Pœtelij duo Tribuni ple. Scipioni Africano diē dixerunt. Cuius rei exitū in Scipione dicemus.

Penelope

Penelopen Icari filiam Vlyssis coniugem uulgò laudatam, nonnulli impudicam faciunt: inter quos Duris Samius qui Troianam scripsit historiam.

Pelopidas

Pelopidas Thebanus æqualis Epaminondæ cum quo quandoq; militauit. Lacedæmonios pluribus cladibus apud Plateas & Thespias adfecit. Cumq; Ptolemæus bellū Alexādro Macedoni inferret, Pelopidas ab utrisque adcersitus rei conciliandæ gratia contentionem sedauit, exulesq; reduxit adducto Thebas Philippo fratre regis pro obside, illo qui postea pro Græcorum libertate pugnas obibat. Missusq; deinde à Thebanis ad regem Artaxerxē de rebus publicis legatus, magnopere honoratus, muneribusq; cumulatus,

mulctatus, impetratis insuper quæ uoluit remigrauit. Postremo contra Alexandrum Pheræum in Thessalos grassantem Imperator profectus, in prælio occubuit. Ipse uerò Alexander condignas dedit postea pœnas, ab uxore interfectus.

Pigres

Pigres Halicarnasseus frater Artemisiæ uxoris Mausoli poëta, Iliadis Homeri primis quibusque uersibus adiecit elegos eisdem incipiendo literis uidelicet, Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος, Μοῦσα γὰρ οὐ πάντας ὑπαρτ' ἔχεις σοφίας. Suidas.

Pindarus

Pindarus genere Thebanus, tẽporibus fuit Aeschili poëtæ & Persarum expeditionis in Græciam. Duas suscepit filias: à patre tibiam primo, mox ab Hermone lyram edoctus est. Eius gratia Lacedæmonij in reliquam Bœotiam sæuientes Thebis pepercerunt, animaduersa in foribus nominis eius inscriptione, quod etiam procedente postea tempore memorant Alexandrum fecisse. In quodam ipse carmine Athenas magnificas appellauit, quapropter pecunia à Thebanis mulctatus fuit, quam Athenienses grati deinde exoluerunt: scripsit lingua patria, id est, dorica, Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia, quorum magna pars amissa.

Lyrici

Inter nouem Lyricos princeps putatur: qui sunt, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alcman, Anacreon. Hæc ex uetusto codice conuersa. Altißimus fertur & uerborum & sententiarum copia, ut ait Quintilianus, grauitate arduus constructioneq; ac ordine immensus ac prolixus. Quem imitari posse Horatius negat. Apud Græcos, ultima est lectio eorum qui iam profecerunt inter poëtas, sicuti & Thucydidis in soluta oratione.

Pindarus tyrannus

Pindarus alter Melani filius Halyatti regis Lydorum ex filia nepos: successit Ephesiorum tyrannidi, qua capta Epheso postea à Crœso auunculo suo iussus discedere, secessit in Peloponnesum cum parte substantiæ, dimisso domus præside amico: autor Aelianus de uaria historia.

Pinytus

Pinytus Lathyneus nobilis grammaticus Romæ unà cum Epaphrodito liberto Neronis. Pausanias.

Pisandrus Poëta

Pisandrus Camireus (Camirus enim ciuitas Rhodi est) Eumolpi tempore, ut placet nonnullis antiquior Hesiodo. Poëma ipsius Heraclea in libris duobus: ubi Herculis facta describuntur. Alia uerò ipsius falso feruntur, cum potius Aristeæ sint poëtæ. Suidas. Pisandrus Larandæus siue Lycaonius sub Alexandro Mammeæ uersificator, scripsit uariam hist. uersibus, libris L X. quam inscripsit, ἡρωικῶν θεογαμιῶν. Suid.

Pisandrus Nestoris

Pisandrus Nestoris filius.

Piseus

Piseus Tyrrhenus æneam tubam inuenit, autor Plinius.

Pisones

Pisones Calpurniorum prosapiæ fuere, quæ à Numa rege descendit. Calpurnius enim Numæ filius fuit, ut ait Festus. Horat. item in poëtica ad Pisones: Vos ô Pompilius sanguis. Primus sanè qui domũ illustrauerit.

L. Cal. Piso Frugi

L. Calpurnius Piso Frugi, qui Trib. ple. legem primus de repetundis pecu. Censorino & Manlio Coss. tulit, & causas egit, & multarum legũ aut autor aut dissuasor fuit, orationesq; reliquit quæ iam euanuerunt, & annales sanè exiliter scriptos. Hæc Cicero in Orat. Quorum annalium uerba Gellius lib. X I. ponit huiusce modi. Eundem Romulum dicunt ad cœnam uocatum ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. ei dicunt, Romule si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit. Is respondet, Imò uerò carum, si quantum quisque uoluerit bibat, Nam ego bibi quantum uolui. Cicero item in orationibus: L. Pisonem C. Gracchus accusator cũ in iudicium uocari mandasset, & lictor dixisset, quem cũ multi essent Pisones. Cogis me inquit, inimicum meum Frugi appellare.

L. Cal. Piso Frugi filius

Is filium habuit L. Pisonem Frugi: qui ut est item autor Cicero in sexta contra Verrem actione, Prætor in Hispania interfectus est, tantusq; frugalitatis paternæ imitator, ut cum forte in exercitatione fractum annulum reficere uellet, aurificem Cordubæ iusserit accersiri, ac in medio foro posita sella appensoq; auro, uidentibus omnibus, annulum facere.

M. Cal. Piso orator

M. Calpurnius Piso orator, de quo etiam Cic. in Bruto: M. Calpurnius Piso quicquid habuit ex disciplinis, maximeq; ex omnibus qui ante fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit. Habuit à natura genus quoddam acuminis quod iam arte reliquerat, quod erat in reprehendendis uerbis acutum atq; solers, sed sæpe stomachosum, interdum etiam facetum. Is laborem quasi cursum ferentem diutius non tulit. Et corpore erat infirmo, & hominum ineptias atq; stultitias quæ deuorandæ nobis sunt, non ferebat iucundiusq; respuebat, siue morose (uti putabatur) siue ingenuo liberoq; fastidio. Is cum satis floruisset adolescens, minor est haberi cœptus postea. Nam quantum detraxit de studio, tantum amisit de gloria. Ad hunc dicit Pedianus Ciceronem à patre fuisse deductum. Qui orator fuit, & Procos. de Hispania triumphauit, Q. Hortensio & Q. Metello Coss.

C. Piso Statarius

C. Piso Statarius, sermonis plenus orator, minime ille quidem in excogitando, uerumtamen ualuit simulatione, multo etiam acutior quàm erat uidebatur. Cicero in oratore. C. Pisoni Craßipedi genero meo, nullum tempus illi uacabat, aut à forensi dictione, aut à commentatione domestica, aut à scribendo aut cogitando. Cicero in Bruto.

GN. Cal. Piso adolescens

GN. Calpurnius Piso adolescens, amicus Catilinæ ac ob id suspectus, missusq; à Senatu in Hispaniam, ut per honorẽ legationis animus eius ablegaretur. Ibiq; dum iniurias prouincialibus facit, occisus est, ut quidam putant à Gn. Pompeij clientibus Pompeio nõ inuito. Pedianus.

L. Cal. Piso socer Cæsaris

L. Cal. Piso, in quem est oratio Ciceronis, socer fuit C. Cæsaris dictatoris, Calpurniæ pater.

Pisones Horatiani

Pisones ad quos scribit Horatius poëticã, huius filij seu nepotes Mœsiam subiugauerunt: alter eorum L. Piso uocabatur, maxime à Seneca in epistola libro X I. uituperatur, ijs uerbis: L. Piso uigente bello Actiaco urbis custos, ebrius ex quo semel factus est, maiorem partẽ noctis in conuiuio exhibebat, usq; ad horam sextam ferè dormiebat. Hoc erat eius matutinum officium: suum tamen quo tutela urbis continebatur, diligentißime administrauit. Huic & diuus Augustus dedit secreta mandata, cũ illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit. Et Tyberius proficiscẽs in Campaniã cum multa in urbe suspecta relinqueret & inuisa, puto quod bene cesserit illi Pisonis ebrietas.

Piso Galbæ

Piso nobilis adolescens quẽ Galba præcipue dilexit, ac adoptauit.

Piso cõtra Neronem

Itẽ alius antea qui contra Neronem coniurauit. Vtriusq; meminit Tacitus in historia principum.

Piso Frugi

Piso Frugi alius, unus è X X X. tyrannis sub Gallieno.

Calpurnius Sura

Calpurnius Sura ephemeridas uitæ Gallieni senioris scripsit. Pollio.

Pyrrho philosophus

Pyrrho Eliensis ignobilis & pauper fuisse traditur. Ab initio pictor, deinde philosophiæ se conferens, nouam ingressus est uiam, nihil omnino adfirmando, nihil turpe aut honestum, nil iustum aut iniustum natura, nisi lege & consuetudine esse, ut id à quibusque gentibus duceretur. Contra igitur dogmata omnia se opponebat, omniaq; refellebat. Vita præterea opinioni similis, unus omnia sustinere, nihil omnino sensibus permittens. Quare ij Pyrrhonij, Aporetici, Sceptici, Zetetici, Ephectici appellati sunt. Pyrrhonij ab autore. Aporetici quòd semper addubitẽt, Sceptici quòd semper quærant & nunquam inueniant. Zetetici quòd semper in ueritatis inuestigatione uersentur. Ephectici ab euentu, quòd post inquisitionem contineatur adsensio: ex Suida. Huius igitur & Erilli ac Aristippi iam diu explosa sententia, ut ait Cicero in officijs.

Pyrrhus Achillis

Pyrrhus, qui & Neoptolemus, Achillis filius, amisso Troianis temporibus per absentiam paterno regno in Molossorũ regione consedit, gentẽq; à suo nomine Pyrrhidas, deinde Epirotas uocauit. Ibiq; Lanassa Herculis nepte ex oraculi Dodonæi responso rapta V I I I. sustulit liberos. Ex his uirginibus matrimonio diuersis collocatis, adfinitates potentiãq; sibi conciliauit. Atq; Heleno Priami filio ob industriam & uaticinium Andromachen, quam in diuisione Troianæ prædæ acceperat, cum Chaoniæ regno cessit, breuiq; post tẽpore Del-

phis

phis insidijs Orestis inter altaria interijt. Trogus lib. x v i i.

Pyrrhus

Pyrrhus rex Epirotarum materno genere ab Achille, paterno ab Hercule oriundus, eodem teste autore in eodem libro, cum propter odium patris Aeacidæ, qui ab Epirotis fuerat interfectus, ad necem & ipse quæreretur, furtim subtractus ad Illyricos defertur, traditusq; Heroe Glauci regis uxori nutriendus fuit. Cumq; natus annos x i. esset reuocatus à suis, tanta uirtute creuit, ut cum, sicut Cæcilius scribit, imperiũ orbis agitaret, & Romanos potentes uideret, Apollinem de bello consuluerit. Ille ambiguo respondit, Aio te Aeacida Romanos uincere posse. Hoc ad se dictum trahens, auxilio Tarentinis contra Romanos uenit: Leuinum Cos. apud Heracleam elephantorum nouitate turbauit. Cumq; Romanos aduersis uulneribus occisos animaduerteret, Ego inquit, talibus militibus orbem terrarum breui tẽpore subijcere potuissem. Amicis gratulantibus, quid mihi cum tali uictoria inquit, ubi exercitus robur amissum est? Ad x x. ab urbe lapidem castra posuit. Captiuos Fabritio gratis reddidit. Viso Leuini exercitu eandem sibi ait aduersus Romanos, quam Herculi aduersus hydram, fuisse fortunam. A Curio & Fabritio superatus Tarentum profugit. Inde in Siciliam traiecit. Mox in Italiam Locros regressus pecuniam Proserpinæ auferre tentauit, sed ea naufragatione erepta est. In Græciam reuersus dum Argos oppugnaret, ictu tegulæ prostratus cecidit. Corpus ad Antigonum Macedoniæ regem relatum, magnificeq; sepultum est. His Plutarchus alia quædam addit, inter quæ Pyrrhi pollicem dextri pedis, uim quandam diuinam habuisse dicit, ut eo pressi ex splene laborantes curarentur. Eum præterea ardere non potuisse reliquo corpore cremato. Hanc hodie similem uirtutem in dextra Gallorum regum uidemus, qua angina seu struma adfecti liberantur. Pyrrhi res gestas in Italia conscripsit Zeno historicus, ille qui etiam Epitomen Romanarum & Carthaginiensium rerum teste Diogene composuit.

Pyttacus sapiens

Pyttacus Mitylenæus unus è septem tempore Crœsi regis. Huius illud: prouidere ne casus ueniant: si forte uenerint, æquo animo tolerare.

Pyttacus legislator

Fuit alter Pyttacus legislator ut Fauorinus & Demetrius in homonymis meminere, qui minor est appellatus. Aelianus autem de ua. historia Pyttacum quendam commemorat, qui de mola pistrina Encomium fecit, ut in paruo subiecto uim dicendi ostentaret. Idem de Sapiente dicit, eum in templo fortunæ scalam constituisse, ut eius exprimeret effectum, quum multi in uita mortales ascendant, descendantq;.

Pysistratus tyrannus

Pysistratus Atheniensis tyrannus clarus genere, eloquentia uerò tanta, ut ea deliniti Athenienses libertate qua nihil charius habebant, se sponte exuerent, illiusq; facundiæ sanctitatem Solonis qui numen fuerat ciuitatis, posthaberent. Astu quoque incredibili. Timens siquidem olim primores in ciuitate, uoluntarijs plagis domi adflictus ac terga cruentatus in publicum processit, ubi de crudelitate principum questus, ad ulciscendum inimicos populum exciuit. Idem teste Valerio de libertate, cum quadam medio foro filiam dissuauiatus fuisset, irascenti uxori respondit, si eos qui nos amant cædamus, quid faciendum ijs qui odio persequuntur? Artes liberales maxime fouit. Bibliothecam primus Athenis publicauit, quam Xerxes urbe potitus ad Persas transtulit. Eam deinde multis post annis Seleucus Nicanor referendam curauit. Homerus eius iussu in eum qui nunc est ordinem redactus. Quidã filio Hipparcho referunt, Regnauit annos triginatres, quo tẽpore Seruius Tullus Ro. ut autor Gellius. Plura de hoc, & quomodo sit tyrrannidem adeptus, uide apud Trogum libro secundo.

Pysistratus historicus

Pysistratus alter Larisseus historicus commemoratur à Suida.

Pyreicus

Pyreicus minoris penicilli pictor humilia secutus, in eo summam adeptus est gloriam. Sutrinas, tonstrinas, asinos, & obsonia pinxit, & his similia. Quare ῥυπαρόγραφος cognominatus est, quasi humilium & sordidorum pictor, quippe hæ pluris ueniere, quàm maximæ multorum e diuerso medicinæ, ut inquit M. Varro.

Pyrgoteles

Pyrgoteles sculptor nobilis gemmarum, à quo tantum Alexãder sculpi uolebat.

Pythagoras

Pythagoras Samius philosophus patre Demarato locuplete ac negotiatore, in Aegyptum primo, mox Babyloniam discendi siderum cursus gratia profectus est. Inde regressus in Cretam ac Lacedæmoniam peruenit, ut Lycurgi & Minois inclytas ea tempestate leges agnosceret. Ad ultimum in Italiam transmittens Crotone consedit, ubi populos luxuriæ adsuetos autoritate ac doctrina ad frugalem cultum reuocauit. Matronas ad pudicitiam, iuuenes ad modestiam cohortari cœpit. Eius passim sanctitate ac uitæ abstinentia inductæ mulieres, auratas uestes, ornamentaq; lasciuiora in templo Iunoni consecrauere, Sed & ex iuuenibus c c c. cum sodalitij iure sacramẽto quodam nexi separatim à cæteris ciuibus religionis ac modestiæ causa agitarent, suspicione clandestinæ coniurationis ciuitatem in se conuerterunt. Itaque eos in unam domum coactos uulgus cremare contendens tumultu omnia compleuit, ubi l x. periere, cæteri in exilium profecti. Pythagoras itaque cum multos annos Crotone exegisset, Metapontum migrauit, ibiq; decessit. Cuius tanta fuit admiratio ut ex domo eius templum facerent, eumq; pro deo colerent. Hæc ex Trogi libro x x. Quintilianus autem libro i i. Cicero uerò ait. Tanta opinio de Pythagora præiudicata potuit, ut eius etiam sine ratione ualeret autoritas. Docuit in Italia regnante Seruio Tullo, ut Liuius & Dionysius autores. Eius Philostratus in principio uitæ Apollonij, pluribus uerbis meminit. Quemadmodum ab omnibus abstineret animalibus, animamq; reducem putaret. Se propterea Euphorbum Troianum dicebat. Deinde pauonem fuisse, Ex quo Persius noster Pythagoræum appellat pauonem. De ipsius secta scripsit Iamblycus libros tres qui adhuc extant. In quos commentarios edidit Simplicius, opus utrunq; in bibliotheca Vaticana conspicitur. Ipsius apophthema, φίλων πάντα κοινά, Amicorum omnia communia.

Pytheas

Pytheas siue Pytho Atheniensis orator audacissimus. Captus quondam ob æs alienum è custodia Macedoniam aufugit. Vnde paulò pòst domũ reuertit, scripsit orationes Iudiciales, & Conciones & alia, Suidas.

Pythis

Pythis pictor concertans superatus est à Timagora Chalcidensi, quod ipsius Timagoræ carmine uetusto apparet. Plin.

Pythodoris

Pythodorim Strabo suo dicit tempore in ponto regnasse.

Plato philosophus

Platonis pueri labris olim apes insedisse, uti memoriæ proditum est, mellifluæ prodigium eloquentiæ fuit. Eruditus Athenis primum à Socrate, statim dum licuit in Italiam profectus est, uti Pythagoreos audiret, ubi Philolai Crotoniatæ libros, de secta Pythagorea, centum Minis etiam in difficultate rei familiaris mercatus est, ex quibus plura in suum Timæum usurpauit. In Aegyptũ deinde properans ut audiret Gymnosophystas, oleũ, ait Plutarchus, secum mercaturæ gratia uexit, ut uiatico suppeditaret: ubi libros Moseos legisse creditur, ex quo uidetur præter omnes philosophos ad nostrã fidẽ propius accessisse, ut placet Augustino. Nam deum & materiam primã rerum principia ponit, cum alij alia dixerint elementa. Idem Augustinus ait in libro de Ciuit. Eligimus Platonicos omnium philosophorum merito nobilissimos, propterea quòd sapere potuerunt immortalem atq; rationis participem hominis animũ, nisi participato illius Dei lumine, à quo & ipsa, & mundus factus, beatã esse non posse. Ita illud quod omnes appetunt, id est, uitam beatam, quenquam eorum adsecuturum negat, qui non illi optimo, qui est incommutabilis Deus, puritate casti amoris adhæresit. Academiã sectam à uilla sua ubi cõmorari solebat instituit: qui post eum secuti, non Academici, sed Platonici dicti sunt. E quibus Plotinus, Alcinous, Proclus, Apuleius, Maximus, Ammonius, Pletho innumerabilesq; alij.

Omnium

Omnium doctrinarum præsertim Geometriæ studiosissimus fuit. In qua Euclidem, & Architam Tarentinum, Theodorumq; Cyrenæum audiuit: ex qua sanè scientia secreta quædam inuestigauit in libris suis à paucis comprehensa, quæ ad rerum naturam tum diuinitatem pertinerēt. Ter in Siciliam adnauigauit, primo Aetnæ flagrantis uisendæ gratia ut Apuleius ait, Reuersus apud Aeginam captus ac minis x x x. uenūdatus. Deinde ab Aniceri Cyreneo redemptus fuit. Iterum rediit sub iuniore Dionysio spe liberandi Siciliam. Sed paulò pòst expulso Dione et ipse suspectus remigrauit. Tertio cum maxime nollet, rogatus ab Archita ut Dionem tyranno reconciliaret, iter ingressus ab eodem Dionysio obuiam procedente quadrigis exceptus est. Demum in suspicionem ueniēs, uix rogante & spōdente pro eo Archita dimissus. Dialogum primus illustrauit, licet prius, ut aiunt, inuentum à Zenone Eleate, ut Aristoteles in primo de poëtis tradit: ut autem Fauorinus ab Alexamene Teio. Militasse autem pro patria ter dicitur. Decessit annos agens L x x x I. morbo uti fertur pediculari. Libros commemorare quod uulgò innotescant, periergon fuerit. Quintilianus sic scribit. Platonem quis dubitet esse philosophorum præcipuum, ex quo multum eloquentiæ se traxisse Cicero fatetur, siue acumine disserendi, siue eloquendi facultate, diuina quadam & homerica: multum enim suprà prosam orationem & quam pedestrem Græci uocant, surgit, ut mihi non hominis ingenio sed quodam delphico uideatur oraculo instructus. Vita cœlebs fuit ac castus, ut ait Augustinus: semel in die uescebatur, raro ridebat. Circumferuntur tamen quædam eius epigrammata in pueros amatos

Aster poeta

ab Apuleio posita: in Astera prius: Astra uides, utinam fiam mi sydus Olympus, Vt multis sic te luminibus uideam. Lucifer ante meus, rutilans mortalibus Aster, Hesperus à fato manibus ecce nites. Ponit item & alia epigrammata in Alexim, in Phædrum, in Dionem, quāquam lasciua, uita tamen probus inuētus. Eius Genesim Iul. Maternus ita descripsit. In Horoscopo Aquarium cum Marte & Mercurio, Soleq; in piscibus in domo quinta, Lunam in Geminis, in septima Iouem in Leone. In octaua Saturnum in Libra. Nomen ei ab initio Aristocli fuit. Ob humerorum deinde latitudinem Plato appellatus. In eius operibus numerius deprehenditur teste etiam Cicerone, qui ait in quodam loco, difficilior numero Platonis.

Plato poëta

Platonem Atheniensem poëtam priscæ comœdiæ tempore Aristophanis & Eupolis, Suidas & Athenæus in Dipnosophistis, fabulasq; eius x x I I I I. commemorant. Tris item alios Diogenes, unum Rhodium philosophum discipulum Panætij, Alium Peripateticum de Aristotelis ludo, Tertium

Plautus

Praxiphanis discipulum. Plautus poëta Comicus Sarsinas uti monstratur in eo loco ex antiqua inscriptione, cum uulgò Sarsinas scribatur. Plotus ab initio teste Festo appellatus, à pedum planitie, quos Plotos Vmbri uocant. Siquando à mola asinaria uacabat, cui addictus ob paupertatem erat, fabulas componebat quas uenditaret, eæ quidem x x. feruntur omnes actæ nostris temporibus. Ponitur à M. Varrone in libro de poëtis Plauti epigramma huiusmodi. Postquam est morte captus Plautus, comœdia luget, scena deserta est. Deinde risus, lusus, iocusq;, & numeri innumeriq; simul collacrymarunt. Hic cæteris comicis præfertur sententia multorum præsertim Varronis qui ait: Si musæ Latinè loquerentur, Plautino sermone loquerentur. Planci & Plautij diuersæ Romæ familiæ. Planci enim ex planitie plantæ, sicuti Pansæ à latitudine teste Festo appellati. Ex his fuere

L. Munatius Plancus Lugdun conditor & Basileæ

L. Munatius Plancus uir consularis & prætorius ac orator, Ciceronis discipulus. Ad quem sunt eius epistolæ. Is dum Galliam comatam regeret, Lugdunum condidit, & Rauricam quæ nunc Basilea est, ut etiam ex ipsius antiqua inscriptione deprehenditur, quæ adhuc Caietæ in turri quadam quæ dicitur Orlandi legitur hoc modo: L. Munatius. L. P. L. N. L. pron. Plancus Cos. Cens. Imperat. iter. v I I uir epul. triumph. ex Rhetis, ædem Saturni fecit, de Manubijs: agros diuisit in Italia Beneuenti: in Galliam colonias deduxit Lugdunum & Rauricam. Magnus alioquin scurra fuit, patriæ infidus, in quo maxime sperabatur. Is cum exercitu Antonio de improuiso apud Mutinam contra Octauium conue-

C. Plotius Plancus

nit. Frater eius C. Plautius Plancus cum à Triumuiris proscriptus in regione Salernitana lateret, odore unguenti proditus, comprehensos seruos dominum celantes in tormentis esse diu minime sustinuit. Quapropter sese sponte manifestauit. Plin. C. Plautius. C. F. C. N. Qui in bo. D x x v I. honore Venox appellatus est. Hec inscriptio antiquißimi marmoris ante bellum Sannitum in domo Prosperi S. Cruce Romæ unà cum alijs nominibus. Quare enim Venox sit appellatus, Frontinus declarat, ob aquarum uidelicet uenam ab eo re-

L. Plautius Hypseus

M. Plautius

pertam. L. Plautius Hypseus Flamen quirinalis apud Liuium x x x v I I. M. Plautius cum classem L x. nauium in Asiam duceret, Tarentumq; applicuisset, atque illic uxor eius Orestilla quæ eum secuta fuerat, morbo decessisset, in rogum impositæ, inter officium ungendi & osculandi stricto gladio incubuit, quem interea amici sicut erat togatum calceatumq; corpori uxoris iunxerunt. Valerius de

Plaut. Later.

amore Con. Plautius Lateranus Cos. designatus in coniuratione deprehensus à Nerone ac necari iussus: autor Ta-

T. Plautius Syluanus

citus. T. Plautio. M. F. A. N. Syluano Aeliano Pontifici. Sodali Aug. I I I. uir. AAA. FF. Q. Ti. Cæsaris legato legionis v. in Germania. PR. urb. leg. & comiti Claudij Cæsaris in Britannia, Consuli Proconf. Asiæ legato Propts & Mœsiæ in qua plura quàm centum mill. ex numero Transpadanorum ad præstanda tributa cum coniugibus ac liberis & principibus aut regibus suis transduxit. Motum orientem Sarmatarum compreßit, quamuis partem magnam exercitus ad expeditionem in Armeniam misisset. Ignotos ante aut certos pop. Rom. reges signa Romana adoraturos in ripam quam turbatis perduxit regibus. Bastarnarum & Roxolanorum filios, Dacorum fratrum captos aut hostibus electos remisit. Ab aliquibus eorum obsides accepit, per quod pacem prouinciæ & confirmauit, & per obsides Scytharum quoque rege à Cheronnesi ex ea prouincia magno tritici modo annonam P. R. alleuauit. Hunc legatum in Hispaniam ad Præf. urbis remissum Senatus præfectura triumphalibus ornamentis honorauit, autore Imp. Cæsare Aug. Vespasiano uerbis ex oratione eius. Q. I. S. S. Mœsiæ ita præfuit, ut non debuerit in me deferri honor triumphalium ornamentorum, nisi quòd latior contigit ei mora titulus Præfecto urbis. Hunc in eadē præfectura urbis Imp. Cæsar Augu. Vespasianus iterum Cos. fecit. P. Plautius Pulcher Triūphalis fecit. Huiuscemodi hodie inscriptio in uia Tiburtina conspici-

Plinius

tur. Pliniū Secundū iam cōstans fama Veronensem facit sub Vespas. Imp. quorum interdiu negotia administrabat, noctibus uero & succeßiuis, ut ipse inquit, temporibus opus de natura cōscripsit, unus omniū parcißimus tēporis. Periit in mōtis Vesuui incēdio dū eius causam indagare cupit. Eius uitā diligen-

Plinius Nepos

tius enarrat nepos eius ex sorore Cæcilius Plinius, cuius extat libellus epistolarū, ac de uiris illustribus, præterea Panegyricū in Traianū principē, quo gratias agit Cōsul ab eo factus. Causas actitauit, fundos habuit in Nouocomēsi. Quintiliani filiā dote iuuisse, & Martialē poëtā secedentē uiatico prosecu-

Plotius Gallus

tum fuisse testatur. Plotius Gallus patria Lugdunēsis dicendi præceptor. Romæ profitebatur, à quo se Cic. in lib. de Orat & in epist. ad M. Titinium cum Q. fratre olim puer Latinas literas edoctum fuisse testatur: à Trāquillo autem inter Rhe-

Plotius Crispinus

tores ponitur. Plotius Crispinus, quē Aretalogū fuisse cognominatū quòd garrula scripserit carmina, Porphyrio narrat.

Plotinus

Plotinus Plotinus philosophus Platonicus Aegyptius natione fuit è ciuitate Lyco, discipulus Ammonij, præceptor Porphyrij, Gallieni, Claudij, Taciti & Probi temporibus. Composuit libros L I I I I. sectam continentes Platonicam. Quorum obscuritatem Porphyrius qui eius uitam describit, satis aperuit. Fuit corpore gracili tenuiq; ualetudine, morbo sacro obnoxius. Hæc ex Suida & Eunapio Græcis autoribus. **Plutarchus** Plutarchus Cheronæus Traiani temporibus, à quo in Illyricum missus consulari potestate, iussumq; omnibus in Illyria magistratibus, ut absque eo nihil agerent. Scripsit complura præter uitas parallelas iam uulgò nota. **Plutarchus Atheniensis** Plutarchus Nestorij F. Atheniensis sophista, præceptor Syriani, qui scholæ præsidebat Athenięsi sub Iuliano principe: autor utriusq; Suid. **Polycrates tyrannus** Polycrates & Sylosontes fratres Samorũ tyranni. Quorũ alter Polycrates fortuna opibusq; clarus, perpetua usus felicitate præterquã ad extremumq. quan uti temperaret, annulum sibi charissimum in mare proiecit: quem deinde à piscatore recepit, capto pisce qui eum deuorauerat. Ad ultimum à Persarum Satrape dolo captus ac suspensus est: ex Strabone libro X I I I I. Fuere hoc tempore Pythagoras, Anacreon. **Polycrates Præsul** Polycrates Ephesiorum Præsul unà cum cæteris Asiæ Præsulibus ex uetere quadam consuetudine cum Iudæis X I I I I. luna pascha celebrabat. Quapropter cum se tueri uellet aduersus Victorem Pont. epistolam Synodicam scribit, in qua docet se apostoli Ioannis & ueterum autoritatem sequi. Fuit temporibus Seueri principis, quando & Narcisus Hierosolymis: ex Hieronymo. **Polycletus** Polycletus statuarius duas eodem argumento statuas fecit. Alteram arte sua, alteram uerò uulgi opinione, quam de sententia cuiusuis prætereuntis celauerat. Quibus perfectis turbam admisit. Ac primum sua ostensa magnopere laudatur, Altera deinde non æquè. Atqui inquit, Scitote quòd hanc quam tantopere laudatis ego feci, quã uerò uituperatis uos fecistis. Autor Aelianus de ua. histo.

Polycarpus Polycarpus Ioannis apostoli discipulus. Ab eoq; Smyrnæ Præsul creatus, sanctitate & doctrina totius Asiæ princeps. Hic ob quandam paschæ controuersiam Imp. M. Antonino & Anacleto sedente, Romam uenit, ubi plurimos Christianos Marcionis & Valentini persuasione deceptos ad officium reduxit. Postea uerò M. Antonino & L. Aur. Commodo imperantibus quarta post Neronẽ persecutione Smyrnæ spectante Proconsule cum uniuerso populo, in amphitheatro igni traditus est, ac inter martyres relatus. Scripsit ad Philippenses epistolam ualde probatam: ex Hieronymo.

Polystratus Polystratus & Hippoclides Epicuri discipuli eodem die nati, eodemq; in ultima senectute elati. Valerius. **Polybius** Polybius è Megalopoli ciuitate Arcadiæ, præceptor Scipionis Africani, Ptolemæo Euergete apud Aegyptum regnante: scripsit Romanam historiam libris X L. Incipit à fuga Cleomenis Spartiatæ & Persæi Philippi filij Macedonum regis. Post hæc Romana attigit: autor Suidas. Eius hodie superstites tantum v. libri, a Nicolao Perotto præsule Sipontino Nicolai v. tempore in Latinum conuersi sermonem.

Polyænus Polyænus Sardianus tempore Cæsaris Dictatoris & Antonij I I I. uiri. Scripsit orationes iudiciales, triumphi Parthici M. Antonij libros I I I. Fuit alter Macedo genere, qui de Thebis scripsit, & de re militari libros totidem. Suidas. **Polyeuctus** Polyeuctus Comicus poëta: fabula ipsius λύκοχ&, ut scribit Athenæus. **Polyzelus** Polyzelus item Comicus: fabulæ ipsius nonnullæ à Suida ponuntur. **Polydamas Pancratiastes** Polydamas Pancratiastes, æmulatus Herculem, leonem inermis amplexus superauit. Taurum ingentem apprehensis extremis pedibus retro tenebat. Currum agitatum sese opponendo altera manu apprehensum ex cursu retrahebat. In equosq; insiliebat deiecto auriga. Accersitus à Dareo Artaxerxis magni filio ter apud eum ex prouocatione uictor fuit. Postremo uiribus suis confisus interijt post cœnam in cauerna, cum saxum ruinam à uertice minaretur, diffugientibus cõuiuis, confisus ipse manibus posse sustinere oppressus est. autor Pausanias. **Polydamas Troianus** Polydamas Panthoi filius, socius, & magister, & æqualis Hectoris, ut autor Aelianus. Homerus scribit Iliados X V I I I. hunc eloquentia, Hectorem armis ualuisse. Τοῖσι δὲ Πουλυδάμας πεπνυμένος ἦρχ' ἀγορεύειν Πανθοΐδης. ὁ γὰρ οἶος ὅρα πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Ἕκτορι δ' ἦεν ἑταῖρος, ἰῇ δ' ἐν νυκτὶ γένοντο. Ἀλλ' ὁ μὲν ἂρ μύθοισιν, ὁ δ' ἔγχεϊ πολλὸν ἐνίκα. Dares historicus hunc dicit ad castra noctu Græcorum profectum Troiam prodidisse.

Polydorus Polydorus Priami filius missus à patre initio belli cum magna ui auri ad Polymestorem Thraciæ regem generũ tutelæ gratia, ab eodem auaritiæ gratia trucidatur. autor Virgilius. **Polymestor**

Polygnostus Polygnostus Thasius, & Dionysius Colophonius pictores eodem tempore nobilissimi uerum alias alij. Polygnostus in picturæ tenuitate ualebat, plicas uestium mollitiasq; signorum imitabatur. autor Aelianus. Pausanias autem lib. x. de eodem sic scribit. Polygnostus pinxit Ocnum torquentem spartum & asinam prope rodentem. Quod sanè ænigma est eius, qui frustra quidem laborat si habet uxorem prodigam: ex quo prouerbium, cum frustra quis aliquid contendit: ὄκνος ξύμπλεκοι ὠάγε. Ocnum enim uocant augures auem quæ maxima est, et pulcherrima inter erodios, rarissima inuentu, quæ minime castigata continuata solicitudine uolitando, singula quamuis minima & obscura expauescit idola. **Pollux grammaticus** Iul. Pollux Naucratita grammaticus sub Commodo principe præcipiebat Athenis. Decessit natus annos L V I I I. Scripsit ad Commodum onomasticon libris decem quem habemus. Scripsit & alia quædam, ut est autor Suidas, quæ non extant. Philostratus quoque inter sophistas ponit, cuius characterem in dicendo narrat, quem nec laudat, nec uituperat: una tantum ei laude dulcis pronuntiationis attributa. **Polus sophista** Polus Agrigentinus sophista Gorgiæ auditor, primus in oratione inuenisse dicitur parisa & antitheta & similiter desinẽtia: quod minime uerum, sed iam inuentis sæpe usum fuisse constat: ex quo Plato in eius dicendi genus cauillans, ὦ λῷστε Πῶλε, inquit, id est. lostre Pole, hoc est, optime Pole, ut te secũdum te appellem. hæc Philostratus. Suidas autem eum scripsisse dicit genealogiam, eorum qui ad bellum Troianum profecti sunt, simul & nauium catalogum. **Pollio** Pollionem inter Asinios diximus ex ordine. **Qu. Põpeius** Pompeios hos legimus. Q. Pompeius cõtra Numantinos missus, ab eisq; superatus, ignobilẽ pacem fecit: autor Florus lib. I I. Huius filius siue nepos. **Cn. Pom. Strabo** Cn. Pompeius Strabo magni Pompeij pater Nouum comum coloniam deduxit. In bello sociali imperator delectus, de Picentibus triumphauit: uir admodum duræ disciplinæ. **Pomp. mag.** Eius filius Cn. Pompeius Sullæ partibus adhæsit, ab eoq; ad ulciscendos inimicos missus in Africam, Domitium prius expugnauit, Iarbam regem cepit, de quo triumphauit, nondum patientibus annis, quare ab exercitu Sullæ magnus consalutatus est. Inde contra Sertorium in Hispaniam profectus, Metelli copijs sese coniungens, eum cum tota factione sustulit. Mox delectus imperator ad bellum Piraticum, tribus mensibus id confecit. Dein successor L. Luculo missus, de Mithridate triumphauit. Trigranem Armeniæ regem ei ad genua procumbentem, in regnum restituit. Inde Iberos, Albanos, Iudæos debellauit, capto eorum rege Aristobulo, in triumphumq; unà cum filio Tigranis ducto. Extincta uxore Iulia Cæsaris filia, Corneliam Scipionis filiam uiduam à P. Crasso M. filio relictam duxit. Neapoli demum grauissima febre correptus, parum abfuit à morte, quæ si contigisset, melius cum eo actum fuisset, ob insequentis belli ciuilis calamitatem. Nam Pharsalica pugna à Cæsare copijs longe inferiore superatus, & in Aegyptũ fugiens, regis perfidia ab Achilla præfecto interfectus est. Triumphum cum ex

Oriente

Oriente olim rediisset b'duo egit, prænotatis gentium titulis uictarum, quæ à Plinio in x. itemq; à Plutarcho ordine adnotantur. Hoc quasi uitæ & rerum ab eo gestarum breuiarium fuerit.

Pompeij iuuenes

Pompeij iuuenes eius liberi, alter apud Mundam à Cæsare in Hispania, alter apud Siciliam ab Augusto postea uicti: ex quibus Sextus Pomp. piraticam exercuit. Lucanus. Sextus erat Magno proles indigna parente. Qui mox Scylleis exul grassatus in undis Polluit æquoreos Siculus piratа triũphos. Sext. Pompeius alius uir prætorius: sub quo Valerius Maxi. se militasse dicit, & quem Ouidius de Ponto pluribus in locis laudat. Huius pater.

Sext. Pompe. prætorius

Sext. Pompeius Hispaniæ citerioris princeps, cum horreis suis uentilandis præsideret, correptus dolore podagræ mersit in triticum sese super genua, leuatusq; siccatis pedibus mirabili modo: quo postea remedio usus. Plinius.

Quin. Pomp. Rufus

Q. Pompeius Rufus Sullæ è filia nepos, tribunus pleb. cum T. Munatio Planco aduersissimus Miloni, in cuius causa dixerat paucis post diebus quàm Clodius esset occisus: Milo dedit, quem ex curia desideretis: ego dabo quem ex capitolio mulctetis. Idem Milonem ad se in hortis uenientem aspiciens, misit nuncium ne ueniret.

Q. Pompeius Bithynicus

Q. Pompeius qui Bithynicus est dictus summo studio dicendi, multaq; doctrina, incredibiliq; labore atque industria. Huius actio non satis commendabat orationem: in hac enim satis erat copiæ, in illa leporis parum. Cicero. Festus quoq; de eodem sic ait, Pompeius Bithynicus è suppellectili regia signum ephebi mitram tenentis arenamq; ruentis exercitationis gratia more Græcorum Romam portauit, & in capitolio posuit.

Pomp. Leneus libertus

Pompeius Leneus magni libertus grammaticus de herbis & plantis scripsit.

C. Pomponius Eusconius

C. Pompeio Eusconio conditori factionis Russate, & factionũ primus patrono benementi optimo & pientissimo, liberti & liberte heredes fecerunt de suo. Repertum Romæ in æde diuæ genitricis de pace: quod ideo posui, ut plane uideatur antiquos quoq; quandoq; sine diphthongis scribere consueuisse, sicuti & in alijs pluribus locis reperitur. Pomponij plures ex eadem domo commemorati.

Pomponius Atticus

Pomponius Atticus à Nepote scribitur elegantissime: cuius epitomen autoris subijciam. Is nobilis eques Rom. excellenti ingenio & amicus Ciceronis imprimis fuit, unde Atticus Ciceronis est appellatus. Qui postquam uidit Cinnano tumultu Rempubli. esse turbatam, secessit Athenas, ubi longo tempore moratus, & ciuitatem, & omnium gratiam, moribus elegantissimis promeruit: linguam ita probe didicit, ut Attici cognomen adsequeretur. Humanitate, diuitijsq; simul p. æditus fuit, quibus amicos libenter impertiebat. Nam & Ciceronem ab urbe pulsum L L S. C C X L. milibus, & Brutum ab urbe fugientem nummis centum est prosecutus. Erat alioqui grauissimus, ut quæ religiose polliceretur, præstare omni diligentia niteretur. Mendacium nec ipse dicebat, nec pati poterat. Quapropter omnes ei res suas amici curandas certatim dabant. Consiliumq; ab eo de republ. deq; rebus magnis petebant. Studijs sese totum tradiderat, procul à repub. non necessitate, sed iudicio. Antiquitatis maximus admirator & custos, adeo ut Augustus quocum erat adfinitate cõiunctus, nulla dies foret, quin eum aliquid de ueterum rebus, aut doctrina rogaret, aut quæstionm aliquam ei proponeret. Scripsit de imaginibus uolumen, ubi singularum familiarum origines enarrauit, ac uersibus non minus quaternis ornauit, eosq; qui honore rebusq; gestis perierant. Scripsit & de consulatu Ciceronis unum uolumen. Fuit & erga domesticos facilitate tanta: ut iurauerit cum matre nonagenaria se nunquam in gratiam redijsse. Cum sorore pariter nullam gessit simultatem, dictitans cum his quos diligas minime irasci oportere. Abstinentia præterea singulari, ut qui procul egerit ambitione, & præter patrimonium nihil quicquam appeteret, nec ædificator, neque emax fuerit. Vltima senectute morbo correptus, seipsum cibi abstinentia necauit: sepultusq; in uia Appia in monumento Q. Cæcilij auunculi sui. Hæc Nepos. Duo quoq; Pomponij etiam Ciceronis tempore.

L. Pomponius Bononiensis

Alter L. Pomponius Bononiẽsis Atellanarum scriptor, quem Solinus ait, ut mirum, nunquam ructasse.

Cn. Pompon. orator

Alter Cn. Pomponius orator, patronus acer acerbusq; in dicendo, & lateribus pugnans, ut ait Cicero in oratore.

Iul. Pomp. s s

Iulius item Pomponius Secundus Quintiliani tempore, inter tragicos longe princeps. Quem senes Pindarum tragicum putabant, conditione atq; nitore præstare confitebantur. hæc Quintilia. Tacitus uerò de eodem. Pomponius Secundus in nostris temporibus Domitio Afro uel dignitate, uel famæ perpetuitate cesserit. Plinius uerò eum cœnam Caio principi dedisse dicit, in qua uinum C L X. annorum fuit. Pomponius quoq; iurisconsultus.

Polemon philosophus

Polemon Athenensis philosophus prima adolescentia lascinus, & uoluptatibus deditus, cum patentem Xenocratis scholam intrasset, deq; modestia & moribus sermo uersaretur, ita demum ad eum flexit animum, ut relicta incontinentia, se totum philosophiæ addixerit: ex quo postea eius scholæ successit, autor Gellius. Diogenes uerò plura eum scripsisse testatur. Suidas contra, nihil scriptum reliquisse: libenter quoque & Homerum & Sophoclem lectitasse: quorum alterum Homerum tragicum, Homerum uerò Epicum Sophoclem appellare consueuerat.

Polemon historicus

Polemon cognomẽto Helladicus genere Iliæus, historicus nobilissimus, æqualis Aristophanis grammatici, Panætij discipulus, scripsit de origine ciuitatum Phocidis, Ponti, Lacedæmoniæ Geographiam, & de cursu solis libros tris, Suidas.

Polemõ sophista

Polemonem alium scripsit Philostratus in sophistis, è Laodicea Cariæ, qui Smyrnæ uixit ac præcepit: æqualis Herodis Attici sub Hadriano principe, ad quem legatus quandoq; Smyrneorũ missus, ab eoq; honorifice exceptus, & Museo Aegyptio adscriptus est. Aliaq; de eo ab eodẽ autore ponuntur, minima quide quæ ad rem non pertinent. Popilij à Pompilijs diuersi leguntur.

M Popilius Lænas

Quorũ princeps M. Popilius Lænas cum Cos. esset, eodemq; tempore sacrificium publicum cum Lænas faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres seditione nunciata, ut erat læna amictus, ita uenit in concionem, seditionemq; quum autoritate, tum oratione sedauit. Cicero in Bruto. Hic etiam, teste Liuio, consul secundum cum M. Fabio Ambusto factus, Tyburtes bello uicit: agris eorum uastatis, C. Licinium Stolonem decem milibus æris eius lege damnauit.

M. Popilius

M. Popilius à Numantinis, cum quibus pacem factam senatus irritam censuerat, cum exercitu fusus fugatusq; est. Liuius L V. Hic deinde ob rem sua culpa male gestam in exilium actus.

Popilius legatus

Popilius legatus ad Antiochum, qui Ptolemæum regem amicum populo Romano obsederat, missus nunciatum ut à socijs populi Romani abstineret: cunctantem, responsumq; differentem, uirga circumscripsit, ne ultra spatium illud differendo exiret: ex quo territus Antiochus, bellum omisit. Liuius X L V. & Valerius. Plinius tamen C. Octauium pro Popilio ponit manifesto errore.

Popilius Lænatus

Popilius Lænatus, qui Ciceronem occidit, patronum eius in causa capitis, autor Valerius. Romæ in uetustissimo marmore sic legitur: M. Popilius. M. F. M. N. Lænas. Et alia Tybure inscriptio pro templo sancti Pauli: C. Popilio. C. F. Q. N. Carapedoni Cos. V I I. uiro Epuloni, Sodali Hadrianali, legato Imper. Cæsaris Antonini Augu. Pij, Propr. Germaniæ, & exercitus nuper in ea tendentis, curatori oper. publicorum. Præfec. ærarij Satur. curatori Viar. Aureliæ ueteris, & nouæ Corneliæ: & triumphalis, legato leg. X. Fretensis, à cuius cura se excusauit: prætori, tribuno pleb. Q. diui Hadriani August. in omnibus honoribus candidato imperator. trib. Laticlauiali, donato donis mili-

taribus à diuo Hadriano ob Iudaicam expeditionem x v. uiro stlitibus uindicandis, patrono municipi, curatori maximi templi S. P. Q. Tyburs optime de republica merito.

Pōpilij à Numa Pom.

Pompilij autem à Numa Pomp. originem habuere, qui in Romulo dicitur.

Posidonius philosophus

Posidonius Rhodius philosophus Stoicus, docebat Rhodi: discipulus & successor Panetij: uenit etiam Romam M. Marcelli tempore: scripsitq; multa. autor Plutarchus.

Posidonius historicus

Posidonius Olbiopolita historicus, scripsit post Polybium historiam libris L I I. usq; ad bellum Cyrenaicum, & Ptolemæi preterea declamationes rhetoricas: argumenta in orationes Demosthenis. Suidas. Hunc Strabo testatur suo tempore fuisse.

Posidonius præsul

Posidonius Africæ præsul, Augustini contubernalis, cuius etiam uitam scripsit: præterea homiliarum libros V I I. epistolarum totidem: aliarumq; rerum complures. autor Ptolemæus Lucensis.

Posidippus comicus

Posidippus Casandreus comicus, docuit anno I I I. post mortem Menandri: eius fabulæ usque x x x. Suidas.

A. Posthumius.

A. Posthumius dictator in bello Latinorum, quod Tarquinij fuga excitauit, confugientis ad generum suum Manlium ducem Tusculanorum. Itaque collatis signis apud lacum Regillum, quum uictoria utrinq; nutaret, magister equitum Romanis equis frenos detrahi iussit, ut irreuocabili impetu ferrentur in hostes, ubi tandem aciem Latinorum Romani fudere. In eo prælio uisi duo iuuenes acriter pugnare, quos post pugnam ad præmia quæsitos dictator reperire non ualuit. Ratus itaq; eos Castorem & Pollucem, eis communi titulo templum dedicauit. Cæcilius.

A. Posthum. Tubertus

A. Posthumius Tubertus, magister equitum Aemylij Mamerci dictatoris in prima dictatura contra Volscos: mox in eodem bello à Q. Cincinnato consule eius genero, dictator dictus, de eisdem triumphauit: quam uictoriam funestauit mors filij, uiri magna uirtute: quem quòd iniussu eius occasione rei bene gerundæ pugnam iniisset, securi percussit. ex Liuio lib. I I I I.

M. Posthum. Regilensis

M. Posthumius Regilensis tribunus militum, autoritate consulari ad bellum contra Equos missus, prauæ mentis homo, quam uictoria magis quàm bellum ostendit. Nam exercitu impigre cōscripto, ductoq; ad Volas, cum leuibus prælijs Equorum animos fregisset: postremo in oppidum irrupit. Deinde ab hostibus in ciues certamen uertit. Et quum inter oppugnationem prædam militis fore edixisset, capto oppido fidem mutauit. Hac igitur & alijs de causis, quòd iniuste se haberet, à suis per tumultum lapidibus est obrutus. Liuius lib. I I I I.

Sp. Posthum. consul

Sp. Posthumius & T. Veturius Coss. apud furcas Caudinas deducto in locum iniquum exercitu, quum nulla euadendi spes esset, fœdere cum Samnitibus facto, & sexcentis equitibus Romanis obsidibus datis, ita exercitum abduxerunt, ut omnes sub iugū mitterentur. Iidemq; autore ipso Posthumio, qui in senatu suaserat, ut eorum deditione, quorum culpa tam deforme fœdus ictum erat, publica fides liberaretur, cum duobus tribunis plebis, & omnibus qui per fœdus spoponderant. dediti Samnitibus non sunt recepti: nec etiam multo post fusis à Papyrio Cursore Samnitibus, & sub iugum missis, receptisq; sexcentis equitibus Romanis obsidibus, pudor prioris flagitij abolitus est. Liuius I X.

L. Posthumi. cos.

L. Posthumius alter post Cannensem pugnam Cos. in Galliam profectus, à Boijs cum exercitu profligatus, ne caperetur, omni ui in prælio occubuit. Cuius inuenti caput præcidentes Barbari ouantes in templo obtulerunt. Idq; sacrum uas erat, quo in solennibus libarent. Liuius X X I I.

A. Posthum. Albinus

Aulus Posthumius Albinus missus ad Iugurtham, ab eoq; correptus auro, patriā magno damno adfecit. Idem de Vacceis & Lusitanis triumphauit. Liuius L X I I I I.

Posthumia Vestalis

Posthumia uirgo Vestalis de incesto causam dixit criminі obnoxia ob suspitionem cultus elegantioris, ingeniumq; liberius quàm uirginem deceret: parum abhorrens à fama ampliata deinde absoluta, sententia pontificis maximi, qui eam abstinere iocis, coliq; sanctè potius quàm scite iussit.

Porphyrius

Porphyrius philosophus Tyrius genere, clara ortus prosapia, à puero usus est præceptore Longino uiro doctissimo. prius Malchus uocabatur, deinde ob uestem regiam purpuream, qua ob nobilitatem utebatur, Porphyrius appellari cœptus est. Romam postea profectus, Plotinum audiuit, unà cum Origene & Amelio condiscipulis. Inde in Siciliam nauigans apud Lilybæum morbo correptus, à Plotino magistro, qui consolandi gratia eò se cōtulerat, & præsentia, & philosophica oratione recreatur, adeo ut statim conualuerit: moxq; Romam simul repetens, ibidem diem obijt, relictis operibus, in quibus pugnantia uidetur sentire. Causa putanda est, quòd quæ prius probauerit præcedente tempore, ea retractauerit. Ea siquidem sunt, De diuinis nominibus liber unus. De principijs duo. De materia sex. De anima quinq;. De animalium abstinentia quatuor. De cognoscendo seipsum quatuor. Quod una fuerit Platonis Aristotelisq; secta, libri septem. In historiam Iuliani Chaldæi philosophi libri quatuor. Contra Christianos libri x v. In astrologia ac dialectica isagoge, alisq; complura. Floruit Aureliani temporibus, usq; ad Tacitum & Probum principes. Hæc ex Suida & Eunapio Græcis autoribus. Aduersus autem libros quos contra nos edidit: Methodius decem milibus uersibus, item Eusebius x x v. Apollinaris x x x. uoluminibus teste Hieronymo Apologiam fecere.

C. Pontius Herennius

C. Pontius Herennius dux Samnitum, qui ad Furcas caudinas nobilem illam cladem intulit Romanis, ut in Posthumio diximus.

Pontius Pilatus

Pontium Pilatum ex historia tantum ecclesiastica nuncupata, inuenio Lugdunensem patria fuisse. Is quum anno x I I. Imperij Tyberij missus procurator ad regendam Iudæam fuisset: Caligulæ deinde principis iussu, Iudæos statuam imperatoris poni in templo cogere uellet, tantus illius populi tumultus excitatus est, ut res non procul à defectione fuerit. autor Iosephus. Sunt qui scribant eum propterea sibi manus attulisse, meritasq; sceleris pœnas ob latū in conseruatorem nostrum iudicium dedisse. De eodem Plinius sic ait. Pontius legatus Caij principis, imagines Atalantæ & Helenæ cominus nudas à Cleophanto Corinthio pictas Lanuuij in templo, earum libidine captus, tollere conatus est, si natura tectorij permisisset.

Pontius diaconus

Pontius diaconus, ut est autor Hieronymus, missus unà cum Cypriano in exilium, egregiū uolumen de uita, deq; martyrio Cypriani edidit.

Potamon

Potamon Mitylenæus rhetor præcepit Romæ tempore Tyberij Cæsaris. Redeuntem uerò in patriam imperator huiuscemodi syngrapha eius iter prosecutus est. Si quis Potamoni Mitylenæo iniuriam feceris, cogitato an mihi quoque indicere bellum possis. Scripsit de Alexandro Macedone, de perfecto oratore. Bruti Cæsaris Encomium. Suidas.

Praxeas

Praxeas hæresiarcha uir Asiaticus, plures in Trinitate negabat personas, sed eundem patrem & creasse omnia, & passum fuisse, quod communicata pluribus monarchia, imperij uim impediret. Hæc inani adrogantia dictitabat, eoq; incautos decipiebat, quòd fidei causa martyr extiterat. Contra hunc Tertullianus eleganti libro respondit, ubi dicit: Quam Praxeas monarchiam uocat, Latini & Græci μοναρχίαν appellant, qui tres non statu sed gradu, non substantia sed forma, non numero sed specie constare, nihil impedire monarchiam, si pater filio eadem penitus uolenti coniungitur.

Praxiteles

Praxiteles marmore nobilitatus, duplici Venere, Gnidia & Coa: sed Gnidia uesano amore iuuenis insignis, qui noctu delituit in templo simulacroq; cohæsit. Tum Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conantis. Natus est in Græcia Italiæ ora, ciuitate Romana donatus, Scripsit teste Varrone, quinq; uolumina nobilium oper

operum in toto orbe. Eius Romæ opera, Triptolemus, Flo-
ra, Ceres: Boni euentus, & Bonæ fortunæ simulacra, Mæ-
nades & Thyades, Silenus. Iuppiter eburneus in æde Metel-
li, Apollo impubis. autor Plinius. Hunc Apollinem putamus,
qui nostra ætate in ruinis sancti Laurentij Paniperne effos-
sus, nunc in hortis ædium apud apostolos conspicitur. Inscri-
ptio uerò apud equos qui Tiridatis regis existimantur, una
cum Phidia falso apposita est, quum diuersis fuerint tempo-
ribus. Hic enim ætate Cn. Pōpei fuit, Phidias autem Olymp.
Praxyla L X X X I I I. ut idem autor. Praxyla Sicyonia mulier
poëtria Melica, ut ait Polemon. Hæc Adonidem in carmi-
nibus inducit, interrogatum ab inferis quid optimum relin-
quens uenerit, qui respondit Solem & Lunam, & ficus, &
mala, ex quo in prouerbiū uenit: ἠλιθιώτερος τ͂ πραξίλλης
ἀδώνιδος. Stultior Adonide Praxylæ. Stultum enim soli fi-
Priscus Eluidius cus comparare. ex libro prouerbiorum Græcorum. Pri-
scus Eluidius è municipio Terracinæ, sub Nerone quæstor
Achaiam administrauit. Quæstoriusq; adhuc à Pæto Thra-
sea gener adscitus, è moribus soceri nihil æque ac libertatem
hausit, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersus
metus. Erant quibus appetentior famæ uideretur. Quinetiā
sapientibus cupido gloriæ nouissima exuitur. Hæc Tacitus.
Probus quoque grammaticus de eodem, sic ait: Priscus post
damnationem Thraseæ soceri sui interdicta sibi Italia, Apol
loniam concessit. Sed post interfectum Neronem restitutus à
Galba, nō aliter quàm liberæ ciuitatis statu egit. Idem post-
ea Vespasianum ita studio libertatis offendit, ut putaret id
optante Clodio pristinum libertatis statum posse reuocare.
Priscus soph. Quo nomine reus, ac præter spem absolutus est. Priscus
alter Panites genere, sophista, Theodosij iunioris epistola-
rum magister fuit. Qui se describit missum fuisse ab eo ora-
torem in Scythiam ad Attilam Hunnorum regem, ac eius
regiam pulcherrime describit magnifico opere sumptuosoq;
factam. Scripsit historiam Constantinopolitanam & ipsius
Attilæ, libros V I I I. Præterea declamationes & epistolas,
ut est autor Suidas. Hæc hodie historia in bibliotheca Vati-
Priscus mar. cana continetur. Priscus unà cum Malcho & Alexandro
Prisca uirgo martyr apud Cæsaream Palæstinæ sub Valeriano. Prisca
uirgo Romana & martyr sub Claudio, cuius corpus recon-
Priscilla ditum cum Euticiano pontifice. Priscilla & Aquila eius
uir, discipuli Apostolorum Christi fuere: de quibus scribitur
Priscianus in actibus Apostolorum. Priscianus Cæsariensis claruit
Athenis, tempore Iustiniani principis, scripsit de arte gram
matica ad Iulianum consulem. Ad Cosroen uerò Persarum
regem, librum de naturalibus quæstionibus. Conuertit in
Latinum sermonem Dionysij de situ orbis carmina. Habeo
autorem qui scribit hunc ab initio Christianum, deinde fidei
Probus desertorem fuisse. Mar. Valerius Probus Berytius gram-
maticus Romæ docuit, non tamen ut magistri personam su-
stineret, unum & alterum, uel cum plurimos tris aut qua-
tuor post meridianas horas admittere solebat, cubansq; in-
ter longos & uulgares sermones legere quædam, idq; per-
raro. Nimis parua & exigua de quibusdam minutis quæ-
stiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem syluam ob-
seruationum sermonis antiqui. Ab initio enim ad studia se
contulit, postquàm in militia diu centuriatum frustra pe-
Proæresius tijsset. Ex Tranquillo. Proæresius è Cæsarea Cappado-
ciæ, adolescens Antiochiam uenit, permotus fama Vlpiani
dicendi magistri, apudq; eum primas tulit. Cum quo paruo
post tempore Athenas profectus, sub Iuliano sophista adeo
profecit, ut primus item inter auditores esset. Ephestio-
nem condiscipulum amicum perfectum comitem sibi adiun-
xit, tanta charitate, ut unanimes perseuerarent, una ueste
uterque contentus, breuiq; ac paupere supellectile. Acer-
situsq; inde in Galliam à Constantio principe, apud eum
fuit in honore. Romam postea petijt expectatus. Vbi ali-
quot annos magna nominis fama moratus, tandem opibus
ac honoribus auctus, Athenas redijt, ubi magno item exce-
ptus adplausu, in theatro orationem habuit extemporalem.
Hæc ex Eunapio, qui pluribus eius uitam persequitur, mi-
nimis quidem, ac cognitione nequaquam dignis. Proclus Proclus phil.
Lycius discipulus Syriani, philosophus Platonicus, præfuit
scholæ Atheniensi, cuius discipulus & successor Marinus
Neapolitanus fuit. Scripsit plura in philosophia & gram-
matica. Commentarios in totum Homerum, in Hesiodi Er-
ga & Hemeras, in rempublicam Platonis: preterea contra
Christianos Epicheremata X V I I I. Hic est Proclus qui
post Porphyrium secundus contra nos latrauit. Aduersus
quem Ioannes cognomento grammaticus scripsit apolo-
giam, dictitans eum quanquam in rebus Græcanicis ma-
gnum, stultum tamen esse & in hac parte indoctum. autor
Suidas. Is est cuius hodie commentarios in Platonem habe-
mus. Præceptor etiam M. Antonini, quem ad consulatum
usque prouexit, ut autor Spartianus. Alios item duos Proclus Malleotes
Suidas ponit. Vnum è Sicilia Malleotem patria, qui scripsit
in sophismata Diogenis, & contra Epicurum. Alterum co-
gnominatum Proculeium è Laodicea Syriæ. Qui scripsit Proclus Proculeius
theologicum in Pandore fabulam Hesiodi, in aurea carmi-
na, Isagogen in arithmeticam Nicomachi, & alia quædam
geometrica. Quartum his addit Philostratus Proclum Proclus Naucratita
Naucratitam, qui dicit unum fuisse ex suis præceptoribus,
ac docuisse Athenis, filiumq; habuisse luxui deditum, in
quem non modo non seuerus fuit, sed usqueadeo indulgens, ut
in alendis canibus auibusq; adesset, dictitans has nugas cum
citius cum senibus dimissurum, quàm cum æqualibus. In do-
cendo hunc omnino seruasse morem, ut ab initio à discipu-
lis centum dragmas pro totius mercede temporis accipe-
ret, bibliotheca domi publicata: ut illi solum lectioni in-
tenti, dum cogerentur, minime per otium, uti moris est in
ludo, inter se sibilent aut iurgentur, pueris cum pædago-
gis ac adolescentibus in medio constitutis. Proclus præ- Proclus præs.
sul Veronensis sub Maximiano comprehensus, deinde qua-
si senex delirus dimissus, usque ad extremum persanctæ ui-
xit. Prodicus Cous, cuius quanta fuerit autoritas, ex Prodicus
Xenophonte Grylli filio deprehendere licet, qui in Bœo-
tia captus, uadem pro reditu dedit, ut ad eum legentem ac-
cederet. In concilio Atheniensium magnam est laudem ade-
ptus, quanquam uoce grauiore atq; absona. Conatusq; est in
ea ciuitate primarios ex quaque nobili familia adolescen-
tes sibi deuincire: quorum hospitium usui sibi & uoluptati
foret. Hæc è Philostrato. Suidas autem dicit eum Chium
patria fuisse, & Democriti ac Gorgiæ temporibus fuisse,
librumq; edidisse, qui inscribitur ὧραι. In quo finxit Her-
culem uirtuti pariter ac uoluptati congressum, & utraque
adhortante tandem à uirtute persuasum, alteram spreuis-
se. Cicero quoque in officijs, Herculis Prodicij mentio-
nem facit, ubi à quibusdam male legitur prodigi. Pro- Procopius sophista
copius è Cæsarea Palæstinæ, orator & sophista, scripsit res
Iustiniani, quæ in Oriente, aut occidente, aut Africa per
Belisarium patricium gesserat. Cuius subscriba & comes
in cunctis expeditionibus fuit. Composuit item alterum li-
brum, quem inscripsit ἀνέκδοτα, id est, non edenda, siue
non edita: ubi comœdia quadam Iustiniani & eius uxoris
Theodoræ uituperationem describit. ex Suida. Hunc ho-
die autorem non adhuc redditum Latinis cernimus in bi- Procopius tyrannus
bliotheca Vaticana. Procopius tyrannus Constantinopo-
li insurgens contra Valentem principem apud Natoliam
Phrygiæ ciuitatem, in eius potestatem cum exercitu ue-
nit, proditus à duobus militibus: alligatusq; deinde dua-
bus per uim reflexis arboribus, discerptus est. De prodito-

ribus etiam sumptum supplicium. Ex historia tripartita.

Procilus

Procilus grammaticus, cuius meminit Seneca, uir suis temporibus doctissimus. Quum de peregrinis regionibus loquitur, commemorat apud Memphim in aurea columna Aegyptijs literis scriptum, tunc demum Aegyptum liberam fore, cum in eam uenissent Romani fasces. Lampridius.

Protogenes

Protogenes pictor patria Caunius, quæ gens Rhodijs subiecta est. Olympiad. C X X I I. æqualis Apellis fuit. Eius operum palmam Ialysus tenet, dicatus postea in templo pacis, quem quum pingeret, traditur madidis lupinis uixisse, ut mente ob abstinentiam auctiore esset. Cui tabulæ quater colorem induxit contra uetustatem. Est in ea canis mire factus, ut quẽ pariter casus & ars pinxerit: iratus operi, quòd penicillo sæpius mutato spuma pingi non nasci uideretur, spongiam impegit inuiso loco tabulæ, ex illoq; adposuit ablatos colores qualiter cura optauerat. Hanc tabulam quum Rhodum obsideret Demetrius Poliorcetes, ex ea parte capere quum posset noluit: ex quo occasionem amisit. Sed in suburbano ipso Protogene agente prope Demetrij castra, meruit & inimici indulgentiam, & ab eo sæpius in belli occupationibus adiri. Pinxit & Satyrum tibias tenentem, quem ἀναπαυόμενον uocant, id est, recumbentem, siue quiescentem. Fecit & Ciliscum tragœdiarum scriptorem meditantem. Ex Plinio. Aelianus quoque de uaria historia dicit, Protogenem Ialysum hunc septem annis absoluisse. Quem quum Apelles intueretur, ingentem quidem in eo laborem, magnamq; artem inesse, uerum deesse gratiam, quam si adsecutus fuisset, labor immortalis esset.

Prosper

Prosper Aquitanus, Anno salutis C C C C L I I I I. magna ob doctrinam, moresq; sanctos apud Leonem primum autoritate fuit, à quo præsul Reginus factus, persancte uixit, interq; beatos refertur. Scripsit de uita solitaria. De temporibus ab Adamo usque ad seculum suum. Quæ adhuc opera extant. Eius meminit Ptolemæus Lucensis.

Protagoras

Protagoras Abderites domo Democriti auditor fuit, natus Menandro patre Thracum locupletissimo, qui & Xerxem aduersus Græcos proficiscentem, domo, muneribusq; excepit: ob quam liberalitatem, magi qui cum eo erant, facta à rege potestate, eius filium Protagoram, tunc adolescentem sua disciplina erudierunt. Nam iniussu regis eam communicare non licet. quod de dijs haud bene sentiant, dubitareq; se dicant, eos esse. Illis quoque clam sacrificant, ne clara religionis professione illum seruire, aut per illos aliquid posse uideantur. Ex hac igitur consuetudine & ritu Protagoras ab Atheniensibus condemnatus, ut autem placet nonnullis, tantum accusatus, sponte exulauit. Quumq; sparsas toto orbe triremes Atheniensium uideret, paruo se acatio credens, insulas continente permutauit: ubi tunc mercede dicitur primus omnium profiteri cœpisse. Igitur Plato quum uideret eum arte rhetorica intumescentem, uerbaq; ex poëtica plus iusto ostentantem, eius Ideam longo sermone expressit. Hæc ex sophistis Philostrati. De eodem Gellius ait: Cum domi pauper admodum esset, ac puer quæstus gratia ligna uenditaret, uisus forte à Democrito eius ciue, quàm pulchre fascem unum composuisset, iussus ab eo soluere, in pristinum modum rursus fascem restituit. Signum id Democritus optimæ indolis ratus, cum doctrinæ adhibuit, ex quo philosophus euasit nobilissimus. Suidas quoque non minus oratorem dicit fuisse, ac Isocratis præceptorem, Olympiad. L X X X I I I I. primumq; omnium orationem in quatuor diuisisse: ἐκβολὴν, ἐρώτημα, ἀπόκρισιν, ἐντολὴν: hoc est, electionem, interrogationem, responsionem, mandatum. Eiusq; præterea libros ab Atheniensibus crematos, quoniam sic exorsus fuisset. De dijs non habeo quid dicam, si sint an non sint.

Protagoræ alij

Fuit & alius Protagoras astrologus, teste Diogene, in quem Euphorion epicedium scripsit. Alius item Stoicus. Sex. Aur.

Propertius

Propertius poëta elegiarum è Meuania Vmbriæ ciuitate, ut eius indicat carmen, patrem cum patrimonio in bello ciuili amisit. Vnus fuit è C C C. deditiuijs qui L. Antonium secuti apud Perusiam sunt. Quare urbem Romam petens, in amicitiam Mecœnatis & Cornelij uenit, quorum opibus sustentatus, literis uacauit. Scripsit unum elegiarum librum, in quibus imitatur Callimachum, Philetam, & Mimnermum Græcos autores, in quo genere iudice Quintiliano, secundam inter Latinos obtinet palmam, durior sanè Tibullo, & ex Græcanicis nimis multa mutuatus.

Proteus

Proteum deum Aegyptiũ Homerus in Ody. ponit: futura prædicentem, ac in uarias sese mutantem formas. per quod illius sapientiam interpretari uoluit. ut autor Philostratus in uita Apollonij.

Prœtus

Prœtus inter reges Argiuos in geographia dicitur. Cuius filiæ Prœtides appellatæ, ab insania à Melampo curatæ sunt.

Prudentius

Prudentius poëta Christianus, genere Hispanus sub Theodosio principe. Scripsit hexametris pugnam uitiorum & uirtutum: quod ψυχομαχίαν appellauit, quasi animæ pugnam. Eodem quoq; carmine historiam ab Adamo persequitur, ubi exordium columba. Autor Gennadius.

Ptolemæi reges

Ptolemæos reges in geographia in Aegypto narraui.

Ptolemæus Astrologus

Ptolemæus astrologus, natione Aegyptius, patriam non satis accepimus, nisi ex Hali eius commentatore in parte secunda de iudicijs, qui eum Pheleudensem facit. Alexandriæ profecit, liberalium artium ac Græcarum literarum studijs clarus, temporibus Antonini, ut ipsemet in magno opere demonstrat. In Astrologiæ scientia priorum nulli cessit. Primus enim apud Græcos cœli rationem omnem diligentius explicuit: inuentaq; ab Hipparcho instrumenta clarius monstrauit. Edidit magnam illam compositionem quam Almagestum uocant. Opus item quatuor tractatuum. Scripsit & centiloquium super his quæ ad practicam pertinent astrorum prognosticam. centum uidelicet canones, quos Græci καρπὸν uocant, quòd fructum & experimentum prognosticorum esse dicant, à Trapezuntio similiter conuersum. Sed & de musica tris composuit libros, deq; geographia, quos astrologi more conscripsit. Enarratores habet præcipuos ex Barbaris, Haly & Albumazar, Ex Græcis Pappum & Theonem, ad nostram usq; durantes ætatem, Sepulcri elogium, tetrastichum ipse posuit huiuscemodi. Οἶδ᾽ ὅτι θνητὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος, ἀλλ᾽ ὅταν ἄστρων Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας, Οὐκ ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, ἀλλὰ παρὰ τῷ Ζηνὶ διοτρεφὴς πίμπλαμαι ἀμβροσίης. Quod sic conuerti potest. Mortalem quamuis me norim sorte creatum: Dum tamen astrorum scrutor in orbe uias: Sum pedibus tellure procul, uictorq; tonantem Adsideo diuus, pascor & ambrosia.

Ptolemæi sex

Ptolemæos quoque sex alios commemorat Suidas. Quinque grammaticos, & unum uersificatorem: quorum opera quoniam ad nos uiuunt peruenerunt, cognoscere cupientes ad autorem relego.

Ptol. Iudæus

Iosephus item alium ponit Abobi filium, Simonis ducis Iudæorum generum, quem socer Hiericho tempore belli Macchabæorum præfecerat. At ille incensus regnandi cupiditate, Simonem cum duobus filijs inuitatum ad cœnam incautum interfecit. De quo satis in Hierosolymitana historia narraui.

Ptol. Lucensis

Ptolemæus etiam Lucensis non prætereundus, qui scripsit historiam pontificum, uiros breuiter adnotando, qui temporibus eorum claruerunt, usque ad Cœlestinum V. Cuius tempore se dicit fuisse, Anno M. C C L X X I I I.

Phædrus

Phædrus Eliensis, Socratis Platonisq; familiaris, ac dilectus: cuius nomini liber inscribitur, περὶ τοῦ καλοῦ. Seruus fuit, à lenone Domino puer forma præstanti ad merendum coactus. Ab Alcibiade redemptus, philosophiæ se tradidit. Sed

& Epic

& Epicurus seruus fuit & Epictetus philosophus: ut autor Gellius.

Phædimus
Phædimus Bysantheus (est enim Bysanthe Thraciæ ciuitas) poëta fuit elegiarum. autor Stephanus.

Phaon
Phaonis historiam refert Aelianus de uaria historia, eum fuisse porthmea, Venerem quò uellet uexisse. Cuius rei gratia, ab ea unguentum accepisse, quo delibutus pulcher & gratus præsertim omnibus Mitylenæis appareret. Tandem mœchum cum Sappho deprehensum ac interfectum fuisse.

Phalaris
Phalaris tyrannus Siciliæ Olymp. L I I. qui æneo tauro Perilli inuento miseros cruciabat. Huius epistolæ tenues admodum diu sibi autoritatem uendicauerant: uerum nunc passim legi desierunt.

Phemonoe
Phemonoe uirgo, prima Apollinis Delphici uates dicitur fuisse, carmenq; heroicum inuenisse. autor Pausanias.

Pherecydes Syrus
Pherecydes Syrus, est enim Syrus una ex Cycladibus insulis, tempore Halyattis Lydorum regis fuit: magister Pythagoræ. Ipse uerò magistrum nullum habuit, sed per se omnem doctrinam est adsequutus: ut ait Suidas. Diogenes autem Pyttaci dicit auditorem fuisse. Primus dicitur scripsisse soluta oratione. Quidam hoc Cadmo Milesio referunt.

Pherecydes Atheniẽsis
Alter Pherecydes à Diogene ponitur, antiquior etiam superiore, Atheniensis & philosophus: qui ab Orpheo multa didicit: scripsitq; Theogoniam libris decem, habentem genesim deorum. Item libellum de rerum principio: cuius initium hoc erat: Iupiter quidem atq; tempus & tellus semper erant, Theopompus uerò & Porphirius eundem esse dicunt. De Pherecyde Syrio, quem suprà nominaui, Aelianus ait absumptum eum morbo pediculari: cuius gratia quum se ob fœtorem ab omnibus relictum amicis uideret, dixisse se id iure pati, quod deos minime coluerit, minimeq; cuiquam sacrificauerit.

Pherecydes Lerius
Pherecydem item alium Suidas scribit Lerium genere atq; historicum, qui floruit Olymp. L X X X V. scripsitq; complura, de Lero, de Iphigenia, de festis Bacchi.

Pherecrates
Pherecrates Atheniensis poëta comicus militauit sub Alexandro Magno, docuitq; fabulas X V I I. Suidas.

Philo Iudæus
Philo Iudæus Alexandriæ natus, disciplinisq; omnibus eruditus, in nostra & Græcorum philosophia facile cæteros antecellit. Eloquentiæ Platonis adeo æmulator: ut prouerbium fuerit, ἢ πλάτων φιλωνίζει, ἢ φίλων πλατωνίζει, id est, aut Plato philonizat, aut Philo platonizat. In diuinis autem legibus & patrijs institutis quantus fuerit, ex his quæ nobis librorum suorum tradidit monumentis, palam est. Igitur temporibus Caij principis quanta acciderint Iudæis mala, uoluminibus absoluit, in quibus & suam legationem pro Iudæis apud ipsum imperatorem refert: unde suggillatus nec sine periculo domum rediit. Sed & Iosephus huius legationis meminit libro. X X V I I I. his uerbis. Et quidem quum seditio apud Alexandriam fuisset exorta inter Iudæos & Græcos, terni ab utrisq; legati partibus mittuntur ad Caium: in quibus pro parte Græcorum erat quidam Apion grammaticus: qui quum in cæteris insimularet, tum quòd honores diuinos (ut mos est apud alios) Cæsari non deferrent: quapropter iratum reddidit Caium. Philo qui legationi præerat Iudæorum, uir in omnibus magnificus, philosophiæ non ignarus, uehementissime omnia confutauit. Tandem absterritus ac repulsus, bono nos, inquit, animo esse oportet, quibus est Caius infestus. Necesse nanq; diuinum adesse, ubi humanum cessat auxilium. Hæc quidem ille. Sed Philo in ipso libro quem de sua legatione scripsit, omnia exequitur. Iterum ergo reuertens legatus ad Claudium in urbe, cum Apostolo Petro tunc primum congressus est: uenitq; in eius & Marci discipuli amicitiam, ob quam causam postea Alexandrinam ecclesiam, cui Marcus præfuit, & Christianos ea tempestate laudibus prosequutur: ut Hieronymus testatur. Volumen eius ingens plures continens libros ad nos peruenit. Conuersum Sixti I I I I. pontificis tempore à Lilio Tiphernate meo præceptore, bibliothecæq; Vaticanæ dicatum.

Philo Academicus
Philo Academicus discipulus Clitarchi, præceptor Ciceronis, Romæ profitebatur, quò profugerat cum optimatibus ex Athenis bello Mithridatico. Cicer. in Bruto.

Philo architectus
Philo architectus nobilis Athenis, cuius Plinius, & Valerius meminere. Cicer. autem de orat. eum eloquentissimum architectorum uocat, qui armamentario mille nauium Athenis fabricato, rationem operis sui perdiserte populo reddiderit. Philo Herennius Byblius genere, grammaticus tempore Hadriani, de cuius imperio scripsit: præterea de ciuitatibus & uiris claris libros X X X. Suidas.

Philo consul
P. Philo Palepolim subiugauit. Idem cum Papyrio Cursore Cos. receptam apud Furcas Caudinas ignominiam, uictis Samnitibus aboleuit. Inde discedens plures Apuliæ populos subegit. Liuius V I I I.

Philolaus
Philolaus Corinthius, qui leges Thebanis dedit, ex familia Bacchiadum fuit: amicus Dioclis, qui Olympia uicit, sed ubi ille ciuitatem deseruit, commotus ob amorem matris Alcionæ Thebas migrauit, atq; ibi ambo defuncti sunt, monstranturq; adhuc illorum sepulcra, spectantia quadem inter sese: uerum ita constituta, ut ex Dioclis quidem sepulcro non sit prospectus in Corinthium agrum ob animi infectionem, Philolai autem sit prospectus. Habitauit igitur ob huiusmodi causam apud Thebas, legesq; illis descripsit, & de sobole procreanda, quos ille proletarios appellauit, quod hoc est ab illo præcipuo prouisum, ut numerus habitantium conseruetur. Aristoteles in politicis.

Philostrati tres
Philostratos tres Lemnios scribit Suidas, uiros eruditos, patrem & filium & fratris filium, scripsisseq; omnis præstantissimum ex his qui tempore Seueri principis fuit, eiusq; uxoris Iuliæ epistolarum magister, ut ipse plane monstrat in uita Apollonij Tyanei. Scripsit uitas sophistarum ad Seuerum. de uita Apollonij V I I I. libros: præterea heroica: in quo libro holitorem apud hortum à mercatore Ionio conuentum fingit profitentem loqui cum Protesilao ab inferis ei apparente. Atq; hic mercatori roganti narrat ab eo accepta, de bello Troiano uerò explicat, deq; effigie, formaq; heroum: multaq; Homeri emendat fabulose loquentis. Scripsit item imagines siue iconas, quarum materia, quum Neapoli in quadam porticu pictas cerneret imagines diuersorum argumentorum hospiti roganti describit tantum quonam pacto erant: ubi magis rhetoricam exercitationem in descriptione, quam ἐνάργειαν uocant, quàm physiologiam inspicere licet.

Philostratus pater
Philostratus huius pater Athenis docuit Neronis tempore, scripsit panegyricos plures, & orationes eleusiacas tris. Declamationes item ualde oratoribus probatas: compluraq; alia quæ à Suida commemorantur.

Philost. III.
Philostratus tertius fratris filius superioris, item gener & auditor, docuit Athenis, scripsit Panathenaicum, Troiam, paraphrasim Homerici clypei. Iconasq; huic multi referunt.

Philochorus
Philochorus Atheniensis uir doctissimus & uates, tempore Eratosthenis extinctus est insidijs Antigoni Macedoniæ regis ob amicitiæ suspicionem cum Ptolemæo rege. Scripsit Atthidis libros X V I I. qui continent res gestas Atheniensium, & reges, & magistratus usq; ad Antiochum cognominatum Deum. ad Dæmonem de uaticinio I I I I. aliaq; complura. Suidas.

Phidamus
Phidamus Epicureus poëta lasciuus, qui apud Pisonem uiuebat, illũ in quem oratio Ciceronis. autor Pedianus.

Philetærus
Philetærus Atheniensis comicus, filius Aristophanis poëtæ comici: scripsit fabulas X X I. quæ à Suida commemorantur.

Philemon poëta
Philemon Syracusanus poeta nouæ comœdiæ tempore Alexandri magni, scripsit fabulas V I. uixit annos X C. perijt nimio risu. Philemon iunior eius filius, & ipse comicus, docuit fabulas L I I I I. autor Suidas. De primo Apuleius libro

quarto flor. sic ait. Philemon poëta dum forte recitaret partem fabulæ quam recenter fecerat, ei iam actu tertio iucundos mouenti adfectus, coortus imber interrupit. Quumq; postera die populus ad reliqua audienda conueniret, diutius expectantibus nuncius aduenit mortuum eum esse, caleréq; adhuc in cubiculo. De eodem quoq; Valerius, de morte non uulgo. ait quod risu perijt, uidens asinum ficus edentem mensæ paratas, seroq; reuertenti puero dixerit, Da nunc ei bibere, quód nomen corrupte apud eum scribitur. Quintilianus item. Philemon quamuis prauis sui temporis iudicijs, Menandro sæpe prælatus est, consensu tamen omnium meruit secundus credi.

Philetas — Philetas Cous temporibus Philippi & Alexandri Macedonum, grammaticus criticus, & poëta: præceptor Ptolemæi Philadelphi. Scripsit elegias, epigrammata, & alia. autor Suidas. Aelianus autem de uaria histor. tam tenui eum corpore dicit fuisse, ut necesse fuerit plantis plumbum adhibere, ne à uento raperetur.

Philocles & Morsimus F. — Philocles Atheniensis poëta tragicus, filius sororis Aeschyli, suscepit filium Morsimum poëtam & ipsum Tragicum. Et hic item Aristadamantem, Aristadamas alterum Philoclem. Tragicos omnis. Erat igitur Philocles ore improbo, acuto capite, ut upupa, Quapropter uocitatus est ἁλμυρώδης χολή. Tragœdiæ ipsius plures commemorantur à Suida.

Philoxenus Lyricus — Philoxenus Citherius, poëta Lyricus, scripsit Dithyrambos XXIIII. obijt Ephesi. Hic expugnatis Citheris à Lacedæmonijs emptus est à quodam Agesila, à quo educatus Myrmex uocitatus est. Post Agesilæ uerò mortem emptus à Menalippide poeta Lyrico atque eruditus est. Callistratus autem eum ex Heraclea Ponti dicit esse. Scripsit Lyrico carmine Aeacidarum genealogiam. Hic etiam cum quandoq; apud Dionysium Syracusanum ageret, Tragœdiasq; eius in quibus ille ambitiosissimus erat, minime laudaret, coniectus est in latomias. Indéq; Tarentum aufugit. Dionysio uerò eum per literas reuocare conanti respondit hoc tantum monosyllabum, Non, sæpius iteratum. Ex quo prouerbium Græcum emanauit: φιλοξένου γραμμάτιον.

Philoxenus grãmaticus — Philoxenus grammaticus Alexandrinus Romæ scripsit de monosyllabis uerbis, de græcismo, de genere linguarum & alia autor utriusq; Suidas.

Philoxenus pictor — Philoxenus Eretrius pictor Nicomachi discipulus, Cuius tabula nullis post ferenda Casandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dareo. Idem pinxit & lasciuiam in qua tres Sileni comessantur. Hic præceptoris celeritatem secutus breuiores etiam quasdam picturæ uias & compendiarias inuenit. Plinius.

Phidias — Phidias ab initio pictor dein statuarius Olymp. LXXXIII. Cuius artis inclytæ Iupiter Olympius quotidie testimonium perhibet. Est & Romæ in Octauiæ porticibus eius Venus, autor Plinius. Hic etiam statuam Nemesis deæ, denûm cubitorum apud Rhamnuntem Atticæ oppidum fecit, quæ in manu mali ramum tenebat, ex qua parua surgebat complicatio. ubi teste Antigono Carystio inscriptum erat: Agoracritus Parius fecit. Hunc enim discipulum suum Phidias adeo dilexit, ut nomen eius suo inscripserit operi, ex quo prouerbium: Rhamnusia Nemesis. Ex libro prouerbiorum Græcorum.

Philopœmenes — Philopœmenes Megapolitanus defuncto patre Crausi de, puer admodum educatus est à Cleandro Mantinæo hospite paterno. Vir factus in magnam nominis famam peruenit: multaq; pro Achæis gessit post Aratum ducem, qui paucis ante annis eos extulerat. primo pro eis contra Lacedæmonios pugnauit, eorumq; duces uarijs afflixit cladibus, Cleomenem, deinde Machanidam. Messenios quoque Nabi tyranno superato imperio Achæorum subiecit: postremo contra Dinocratem Messenium, cuius opera Messenij rebellauerant, cum exercitu Achæorum missus, cum strenue se gessisset equo in prælio lapso corruens, ab inimicis captus, & ad Dinocratem perductus est, ac ab eodem ueneno in custodia sublatus. Hūc postea sunt ulti Achæi, urbe per uim potiti. Dinocrates metu inimicorum sibi manus attulit. Hæc ex Plutarchi epitome. Meminit Philopœmenis etiam Liuius in bello Macedon. libro V. Qui eum floruisse dicit cum Quint. Flaminius res in Græcia contra Philippum gerebat, uirtutesq; eius multas commemorat. ut ibidem uidere licet.

Philistus historicus — Philiscus uel Philistus dicitur autore Suida, Syracusanus historicus propinquus Dionysij tyranni, discipulus Eueni elegiarum poëtæ. scripsit res siculas libros XII. & alia, ut autor Suidas. Plutarchus uerò in Dione de eodem sic scribit. Philistum à seniore Dionysio in exilium actus Adriam apud hospitem suum se recepit, ubi nactus otium, maiorem historiæ suæ partem creditur absoluisse. Redijt sub iuniore Dionysio, à quo acceptus etiam in regni administrationem fuit. Aduersabatur maxime Platoni, tunc Syracusis agenti, quód ille tyrannidi infensus esset, hic faueret. Postremo cum obsesso Dionysio à Dione Syracusano, subsidium ex Iapygia allaturus properaret, cum classe interceptus ab inimicis crudelissime necatus est. Fuit maxime tyrannorum amator. Eum magnopere laudibus extollit Ephorus. Quintilianus quoq; sic ait. Philistus in historia ut Thucydide multo est inferior, ita aliquantulum iucundior. Philistus Aegineta discipulus Diogenis, ut uerò Hermippus Stilponis, docuit literas Alexandrum magnum: scripsit dialogos quorum est Codrus. Suidas.

Philistus Milesius orator — Philistus Milesius, orator Isocratis discipulus. erat enim prius tibicen optimus. Quapropter eum αὐλοτρύπην Isocrates uocitabat. Scripsit de arte Rhetorica & orationes nonnullas, ut autor idem.

Philist. poëta — Philistus Cercyreus poëta tragicus unus è septem qui Pleiades uocantur apud Philadelphum, unde carmen Philisteum ab eo frequentatum emanauit. Idem.

Philistion poëta — Philistion Nicæus, poëta Comicus Socratis tempore, mortuus præ nimio risu: nam fabulam φιλόγελων edidit. ut ex eo epigrammate perspici potest. ὁ τὸν πολυστένακτον ἀνθρώπων βίον γέλωτι κεράσας Νικαεὺς Φιλιστίων. Suid. Phryne meretrix adamata à Græca iuuentute, adeo ut aurea ei statua Delphis dedicaretur. autor Aelianus de uaria histo.

Philippos nunc dicam. Nam hoc solum nomen omnibus nationibus commune est. Græci enim & Latini & Hebræi & Barbari Philippum sibi usurpant. Igitur apud Græcos claritas eius nominis à Macedone Philippo exorsa est.

Philippus Macedo — Hic Amyntæ filius, puer quondam bis obses datus ab Alexandro fratre, primum Illyrijs, deinde Thebanis conciliandæ pacis gratia. Quo tempore per triennium in domo Epaminondæ summi & philosophi & ducis pueritiæ rudimenta exercuit. Inito imperio ante omnia cum Atheniensibus bellū sumpsit. Quibus per insidias uictis, metu belli grauioris cum omnes necare posset, sine precio dimisit. Post hos in Illiricum penetrans, multa hostium milia cæcidit. urbem nobilem Larissam capit. Inde Thessaliam nil tale metuentem improuisus expugnauit. His rebus feliciter gestis Olympiadam Neoptolemi Molossorum regis filiam in matrimonium duxit: Methonem Magnesiæ urbem expugnauit, ubi dextrum oculum sagitta ab Astere milite missa amisit. Lectus præterea dux à Thebanis contra Phocenses eos abiectis armis fugam capessentes cepit ac diripuit: sed & ciuitatibus Phocensium quæ sub auspicijs eius militauerunt, non pepercit, eorum bonis ac hominibus sub corona uenditis. Post hæc Olynthios aggreditur, urbemq; antiquam ac nobilem deleuit. Auri in Thessalia, argenti in Thracia metalla occupauit. Duobus fratribus Thraciæ regibus Philippum disceptationum suarum iudicem deligentibus, ille more suo præter spem cum exercitu superuenit, regnoq; utrunq; per fraudem ac scelus spoliauit: Arisbam uxoris suæ propinquam Epiri regem

regno

regno deiecit: Alexandro adolescente Olympiadis uxoris fratre, quem stupri consuetudine apud se habuerat, ad id adscito. Byzantium deinde obsedit, ubi longa mora cõsumptus ad piraticam se conuertit, itaq; C L. è capitis nauigijs mercium, inopiam leuauit: Atq; relicto ad obsidionem Alexandro filio tunc XIX. annum agente, in Scythiam ueluti prædo ingreditur, dictitans se statuam Herculi uotam in Istri ostio dedicare uelle. Cui Matteas Scytharum rex ad eum mandata dedit: Statuam mittat licebit, eum cum exercitu fines transire non passurum. Philippus igitur soluta Byzantij obsidione, Scythas aggressus est ac stratagemate superauit, puerorum ac fœminarum XX. millibus captis, pecorisq; magna copia. auri uerò argentiq; nihil, quod sanè argumentum est inopiæ Scythicæ. Reuertenti autem Triballi occurrerũt, prædæ partem dicentes se uelle: negantibus prœlium committitur. In quo Philippus forte uulneratus grauiter penè mortuus iacuit. Vbi autem conualuit, diu dißimulatum bellum Atheniensibus infert: Thebanis minime auxiliantibus, metu Philippi. Victi tandem succubuere, ueterem libertatis gloriam amittẽtes. Philippus uerò Letitiam dißimulans, solito luxu iocisq; abstinuit: captiuos reddidit, corpora ad sepeliendum tradidit. Alexãdrum deniq; filium unà cum Antipatro familiari Athenas ineundi fœderis & amicitiæ gratia misit, contra Thebanos uerò insolenter ac crudeliter uictoria est usus. Compositis in Græcia rebus, ad firmandum rerum statum omnium ciuitatũ legatos euocat Corinthum, ubi conuenientibus omnibus, Lacedæmonij tantum dissensere. Deinde repudiata ob stupri consuetudinem Olympiade: Cleopatram Attali sororem in matrimonium duxit, filiam nomine item Cleopatram Alexandro eius filio quem regem Epiri fecerat, locat, proficiscentemq; ad ludos die nuptiarum, medium inter duos Alexandros generum & filium, Pausanias incautum in transitu obtruncat. Erat hic inter Macedonas nobilis adolescens forma conspicuus, uim ab Attalo passus, minime curante imò ridente Philippo, quem sceleris uindicem sæpe frustra implorauerat. Vixit an. XLVII. regnauit XXV. post urbem conditam CCCC. Fuit Philippus natura blandus pariter & insidiosus, & qui plura promitteret quàm præstaret. Amicitiam non fide sed humanitate colebat. Nulla apud eum turpis uincẽdi ratio. Alexandrum successorem habuit, uirtute pariter ac uitijs tum etiam fortuna superiorem. Itaq; uincendi ratio utriq; diuersa. Hic arte, ille aperte bella tractabat. prudentior hic consilio, ille animo præsentior ac magnificentior. Iram pater dissimulare ac uincere, illi ut exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat. Vini uterq; auidus, sed ebrietatis diuersa uitia: Patri mos erat de conuiuio in hostes procurrere, periculis se temere offerre: Alexandro non in hostes, sed in suos sæuire. Regnare hic cum amicis uolebat, ille in amicos regna exercebat. Amari pater malle, ille metui. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis terræ fundamenta pater iecit, operis totius gloriam filius confirmauit. Hæc ex libris Trogi VII. VIII. & IX. quoniam nullus hæc diligẽtius persequitur, nostro modo collegimus.

Philippus Demetrij

PHILIPPVS Demetrij filius rex Macedoniæ à T. Quintio Flaminio uictus. Is ut autor est Liuius, cum uideret Annibalem feliciter in Italia res gerentem, legatos ad eum de societate misit, qui in reditu à Marco Valerio Flacco præfecto classis intercepti cum literis, missiq; ad senatum. statimq; Leuinus Cos. contra eum mittitur, qui regem agentem Apolloniæ incautum semiq; sopitum nocte intempesta adoritur. Ille in Macedoniam cum exercitu terrestri itinere fugit, incensis prius suis ne hostis potiretur, nauibus. Leuinus adita Græcia ciuitates præsertim Aetolos in amicitiam adsciscere conatur. Igitur post aliquot conflictus deditionesq; urbium, adnitente Sempronio Cos. pax cum Philippo firmata: quam non diu seruauit. Nam postquam Annibal (ut Liuius in 1. de bello Macedonico scribit) in Africam rediJt: Socij apud Romanos questi sunt, Philippum rupto fœdere fines eorum populari, pecuniamq; Carthaginem contra Romanos misisse. Romani igitur rem usq; in belli finem dißimulauere. Quo peracto Macedonicum sumpsere. an. ab urbe D. XLI. ac Sulpitium Gallum Cos. ad id pop. misit, mandans ei de exercitu quem Scipio in Africam deportasset uoluntarios tantum adsumeret. Sulpitius in Græciam traijciens, obuiam Philippum apud Pyræum habuit, ubi ancipiti pugna certatum utrinq; ac discessum. Breui post tempore iterum commisso prælio Philippus superatus magna clade, clam ad angustias Ardumce, ubi è Græcia in Macedoniam arctæ rupium fauces breuiorem transitum reddunt, celeri equitatu contendit, itaq; sese muniJt. Post hæc Valerius Cos. successit in bello, à quo nil memorabile, ut ait Liuius gestum. Successorem & ipse T. Q. Flaminium habuit, qui Philippum in prælio penitus profligatum, ad pacis fœdera coëgit, unde amicus postea Romanorum, contra Antiochum auxilium eis tulit. Quare Romani Demetrium filium obsidem ei remisere. Cuius uirtute & gratia Philippum regnare permiserunt. Moti inuidia pater filiusq; alter Perseus, eum de medio tollere quæritabant. Quare Perseus, Demetrium apud patrem insimulans insidiarum contra se, patrem compulit iudicem inter utrunq; filium uices suas queri, ut est pulchra eius oratio disceptatioq; apud Liuium. Interfecto tandem Demetrio Perseus succedens regno, contra Romanos quòd Eumeni regi in eorum controuersijs fauerent, bellum mouens, à Paulo Aemylio uictus & in triumphum ductus est. Post quem Macedones Pseudophilippum Andriscum antea uocatum, conditione seruum, quòd ora similitudinemq; Philippi referret regno præferunt, ne successor deesset qui eos contra Romanos tueretur. Is à Demetrio Syriæ rege ad quem auxilij gratia contra Romanos uenerat, captus ac Romam missus, custodiæq; traditus est. Vnde clam postea aufugiens à Q. Cæcilio Metello prætore teste Plinio perdomitus est.

Philippus medicus

Philippus medicus Alexandri, teste Curtio lib. II. Comes in eius expeditionibus, & cum olim ob Cydni fluminis frigiditatem graui morbo adfectum liberauerat. antequam pharmaci poculum præberet literæ castris à Parmenione uenerunt, quæ Alexãdrum ut à Philippo caueret admonebant tanquam à Dareo corrupto. Alexander amici fidem probatam habens hausto poculo, literas Philippo legendas tradidit, cuius rei meminit etiam Plutar.

Philippus historicus
Philippus grãmaticus
Philipp. poëta
Philip. Rom.
C. Marcius Philippus

Philippos item tres memorat Suidas. Amphipolitam unum & historicum. Alterum grammaticum. Tertium uerò Comicũ poëtam cuius fabula Κυδωνιαζαί, addit Athenæus. Et hos quidem externos. Philippos Romanos nonnullos claros fuisse legimus. C. Marcius Philippus Cos. per saltus penetrauit in Macedoniam. Complures urbes occupauit. Deinde aduersus Dalmatas mouens, primo infeliciter, deinde prospere pugnauit. Cum quibus belli caussa fuit, quòd Illyricos pop. Ro. socios uastauerant. Liuius.

L. Philippus orator

L. Philippus orator, Crasso & Antonio proximus, sed longo interuallo proximus habebatur. erantq; ea in eo, quæ si quis sine comparatione illorum spectaret, satis magna diceret: summa libertas in oratione, multæ facetiæ: satis creber in reperiendis, solutus in explicandis sententijs. Erat enim in primis, ut temporibus illis, Græcis doctrinis institutus, in altercando cum aliquo aculeo & maledicto facetus: Hæc Cicero in oratore. Idem quoq; in libro de oratore III. ait. in hunc cum esset consul Crassum oratorem in senatu acerbissime inuectũ proclamasse, sibi eum cõsulem minime fore, cui senator ipse non esset.

L. Philippus amicus Aug.

L. Philippum alium magna uirum

autoritate in repub. inter amicos Augusti Tranquillus commemorat: Aedemq; Herculis & musarum Romae aedificasse. Quod ad alias item nationes pertinet, Philippum Tetrarcham Herodis filium, & Philippos Galliae reges alibi commemorauimus.

Philaeas

Philaeas praesul urbis Tomianae prius in Rom. republ. honoribus functus, eruditione liberalium artium ab incunabulis praeditus, nouissimam hanc quae prima est omnium secundum Deum, philosophiam ita suscepit, ut omnes qui praecesserant meritis anteiret: Suppliciumq; Socratis quod ille pro ueritate tulerat exempli gratia adducendo, postremo ad necem Christi causa deductus martyr excessit. Ex Hieronymo & Eusebio.

Philippides

Philippides Comoediarum poëta haud ignobilis, aetate iam prouectus, cum in certamine poëtarum praeter spem uicisset & latissime gauderet, inter illud gaudium repente mortuus est. quod & Diagorae Rhodio accidit.

Phlegon

Phlegon Trallianus libertus Augusti, nonnulli Hadriani dicunt. historiam scripsit Olympiadum libris XVI. usque uidelicet ad Olymp. CXXIX. Gesta undecunque. De Fastis Ro. lib. III. De locis in urbe Roma & quomodo uocantur. Epitomen Olympionicarum libris II. & alia. Suidas.

Phormus

Phormus Syracusanus, Comicus, Geloni tyranno familiaris & filiorum ipsius altor. docuit fabulas VII. quas commemorat Athenaeus.

Phocylides

Phocylides Milesius philosophus tempore Theognidis, uterque uerò post bellum Troianum an. DXLVIII. Olymp. LVIII. scripsit elegias uersibus, item exhortationes siue sententias ad uitae institutionem, quas Cephalea uocant, ut autor Suidas. Ex his hodie nonnulla supersunt carmina, quae ad bene beateq; uiuendi institutionem pertinent.

Phormio philosophus

Phormio philosophus Peripateticus: quem Annibal expulsus à Carthagine Ephesi apud Antiochum regem audire cupijt. Ille ob aduentum Annibalis de re militari, deq; imperatoris officio coepit disserere. Tunc interrogatus Annibal quidnam de illo iudicaret cum omnibus admirabilis uisus esset: ille se multos ait deliros senes uidisse, sed qui magis quàm Phormio deliraret, uidisse neminem. Quid enim loquacius fieri potuit, quàm ante eum qui cum pop. Rom. de imperio tot annos dimicasset, Graecum hominem, qui nunquàm hostem, nunquàm castra uidisset, praecepta de re militari daret. Cic. de Orat.

Phormio crotoniata

Phormio Crotoniata dux bello nauali Lacedaemonios uicit. Cuius meminit in Philippicis Theopompus.

Phormio dux Athenien.

Phormio dux Atheniensium in bello Peloponnesiaco, ut Thucydides in II.

Phorcinodes

Phorcinodes poeta Comicus. fabulae ipsius φίλαρχος, μισούμενος, ut Athenaeus.

Phocinus

Photinus Aegypti administrator apud puerum Ptolemaeum qui Pompeium iussit interfici.

Phot. haeret.

Photinus haereticus è Gallograecia praesul Smyrnaeus, Ebionis sectam instaurare conatus, & postea à Valentiniano principe ab ecclesia pulsus. Plura scripsit uolumina in quibus uel praecipua sunt, Contra gentes, & ad Valentinianum libri. Hieronym. Photinus praesul Lugdunensis & martyr sub M. Antonino.

Phraotes rex

Phraotes rex Indorum ad quem Apollonius Tyaneus peruenit, quem cum de uictu interrogaret, respondit tantum uini bibo quantum soli sacrifico: quae autem uenando acquiro, pascuntur alij, mihi sat fuerit ipsa exercitatio, Cibus mihi olera & palmarum fructus, multa mihi quoq; ex arboribus nascentia, quae manus hae plantauerunt. autor Philost. in uita Apollonij.

Phyrne

Phyrne, nonnullis Phryne scribitur, meretrix accusata, & in iudicio Atheniensi ob pulchritudinem absoluta, quum tunicam à pectore deduxisset. Haec etiam quum à Praxitele amatore opus quod ei uideretur inter sua pulcherrimum peteret, ille electionem dedit, quod autem pulcherrimum uideretur, dicere noluit. At illa finxit Praxitelis domum flagrare, misitq; subito nuntium, partem iam operum absumptam. Ille percontatur, an Satyrus & Cupido sint salui. Tunc Phyrne salua omnia dixit, cupidinemq; sibi sumpsit, atque hoc modo astutia Praxitelem compulit pulcherrima opera fateri, autor Pausanias lib. I.

Phyrnis

Phyrnis Mitylenaeus citharoedus qui primus dicitur apud Athenienses citharam pulsasse ac uicisse Panathenaeo. Fuit autem discipulus Aristoclidis qui à Terpandro genus traxit. emicuit tempore Persarum in Graecia. Ister autem in libro de scriptoribus melicis Phyrnem Lesbium fuisse dicit ac coeum Hieronis tyranni: datum postea cum multis alijs Aristoclidi. Suidas.

Phrynici plures

Phrynicos fuisse plures comperio. Vnum Atheniensem Tragicum: Thespiadis discipulum, qui primus uultum foemineum protulit in scenam & Tetrametrum reperit.

Poëta Tragi.

Filium habuit Polyphradmonem poëtam & ipsum Tragicum, docuit Tragoedias IX.

Poë. Comicus

Alterum item Atheniensem Comicum inter secundos antiquae comoediae. qui docuit fabulam unam Olymp. LXXXVI.

Sophista, dux Atheniensis.

Tertium Bithynicum sophistam, qui scripsit de Atticis dictionibus. Horum autor Sui. Quartum ducem Atheniensem lego apud Thucydidem.

Publius & Laberius poëta

Publius & Laberius poëtae Mimorum, Iulij Caesaris familiares ambo, sed Publius acceptior. Nam Laberij maledicentia simul & arrogãtia Caesar magnopere offendebatur. Is Publius genere Syrus fuit, cõditione seruus, puer enim & forma & ingenio à Domitio manumitti & erudiri meruit. Romam uenit ad ludos Caesaris, ubi Mimos suos egit, magno ipsius populiq; adplausu. autores Gellius, Macrobius. Huius feruntur nonnullae praeclarae sententiae, quas nos alibi commemorauimus.

C. Publius

C. Publius nobilis adolescens ad stuprum ob aes alienum coactus: uideatur inter Papyrios.

Pudens Pudentiana, Praxedis Nouatus

Pudens Senator Rom. sub Antonino Imp. à Pio Pont. cum tota domo Christianus factus. Liberos habuit Pudentianam, Praxedem & Nouatum, omnes inter sanctos unà cum patre relatos. Hae sorores post mortem parentum ex suis facultatibus sanctis ministrabant, martyres sepeliebant. Praxedis ultima fratris Nouati Thermas in uico Patricio templum constituit: meruit & ipsa sibi à posteris templum dicari, ubi cum suis multisq; martyribus iacet.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XIX.

Quadratus

QVADRATVS apostolorũ discipulus praesul Atheniensis unà cum Philippi filiabus prophetico spiritu clarus perhibetur. Christianos magnis ea tempestate terroribus dispersos sua prudentia redintegrauit: Hadriano principi Athenas uenienti librum pro nostra religione compositum dicauit, ualde quidem probatum. In quo suae fidei rationem adsignat, uidisseq; plurimos in Iudaea qui uarijs pressi calamitatibus liberati sunt. Sed & mortuos quoque reuixisse. Ex Hierony. & Eusebio.

Quadraginta martyres

Quadraginta martyres, qui sub Licinio Imperatore apud Sebasten Armeniae urbem VII. Eid. Martij uarijs adflicti supplicijs, postremo fractis cruribus, crematiq;, & cineres in mare proiecti.

Quinciorum prosapia

Quinciorum prosapia Romae multiplex, ex ea quidem Cincinnati, Flaminij, Crispini, Marcij diuersis temporibus claruere. De Flaminijs & Marcijs suprà narratum.

L. Quin. Cincinnatus

L. Quin. Cincinnatus filium Caesonem petulantissimum abdicauit. Qui & à Censoribus ad Volscos & Sabinos confugit. Hi duce Caelio Graccho aduersus Rom. bellum gerebant, & Qu. Minutium Cos. in Algido monte obsidebant. Quintius dictator dictus, ad quem

ad quem missus uiator nudum & arantem trans Tyberim offendit. Insignibus sumptis Consulem obsidione liberauit. Quare à Minutio & eius exercitu corona aurea obsidionali donatus est. Vicit hostes: Duces eorum in deditionem accepit, & in triumpho ante currum egit XVI. die quàm acceperat dictaturam deposuit ad agrum reuersus. Iterum post an. XX. Dictator dictus contra Fidenates, qui legatos Romanorum contra ius gentium interfecerant, pugnauit. Magistrum equitum Cor. Cossum habuit, qui & Lartem Volumnium Ducem sua manu interfecit. Quintius item Sp. Melium regnum largitione frumenti affectantem, in exercitu suo à Seruilio Hala magistro equitum necari iussit. Liuius III. & IIII.

T. Quin. Cincinnatus

T. Quint. L. Cincinnati filius Cincinnatus Cos. una cum Cn. Iunio Mentone Dictatorem dixit socerum suum A. Postumium Tubertum.

T. Quin. capitolinus

T. Quin. Capitolinus qui ter Consul fuit, quoniam neq; familiæ Quintiæ neq; reipublicæ Cæso Quintius quem suprà nominaui restitui posset, falsum testem qui dicendæ causæ innoxio potestatem ademisset, iusto ac pio bello persequebatur. Cum Verginius ex Tribunis de lege ageret, duorum mensium spatium consulibus datum ad inspiciendam legem, ut cum docuissent populum quid fraudis occultæ ferretur, sinerent deinde suffragium inire: hoc interualli datum res tranquillas in urbe fecit. Liuius libro III.

Quin. Capitolinus

Quint. Capitolinus quinquies Consul quarto Consulatu post Decemuiros exactos Volscos superauit, plebem sedauit. Cuius extat apud Liuium pulcherrima concio. Quintum consulatum cum M. Geganio Macrino gessit, in quo cum ipsius collega de Volscis triumphasset, eius armati gloriam, concordiæ pacisq; domestica cura, inter infimis summisq; moderando ita tenuit, ut eum patres seuerũ Consulem, & plebes satis comem, crediderint. Et aduersus Tribunos autoritate plura quàm certamine tenuit. Quinq; Consulatus eodem tenore gesti, uitaq; omnis consulariter acta, uerendum penè ipsum magis quàm honorabilem faciebat: eo Tribunorum militarium nulla mentio his Consulibus fuit. Liuius lib. III.

T. Quin. Crispin. Cos.

T. Quin. Crispinus & M. Marcellus Coss. cum apud Salapiam contra Annibalem explorabundi cum paucis è Castris egressi, hostium insidijs intercepti. Marcellus quidem interficitur: Crispinus uulneratus paulò pòst excessit. Hic & Badium quendam Campanum hospitio quondam ægrotantem exceperat, curariq; humaniter iusserat. Badius uerò eum post defectionem Campanam aduersus eius patriam uenientem ultro prouocauit singulari certamine. Cui Crispinus hospitij iura se non uiolaturum respondit. Tunc illum sæpius instantem Crispinus exagitatus aggreditur, hastaq; humerum eius transfixit, ac spolijs potitus est. Ille turpissime uulneratus aufugit ad suos. Liuius XXVII.

T. Quin. Crispinus Valerianus

T. Quintius Crispinus Valerianus. C. Calpetanus. Statius Rufus. C. Pontius Pelignus. C. Patronus Vmbranus. M Crassus Frugi curatores Locor. Publicor. Iudicand. ex S. C. Causa cognita ex priuato in publicum restituerunt. Repertum hoc marmor paucis ante annis in Auentino posui. uti cerneretur Quintium per C. scribendum esse. Reperitur & in alijs locis. P. Quintius qui à Neuio quodam oppugnabatur & ui à fundo deiectus fuerat, infamiaq; adfectus, defenditur à Cicerone, aduersante Hortensio Neuij patrono. Quintus poëta Romanus admodum adolescens Homeri Rhapsodiam imitatus, eodem carmine atque eadem lingua Græcum poëma scripsit usque ad finem belli Troiani, exordiens ubi desinit Homerus. Quod opus adhuc extat: Græci Κοίντον eum uocant.

Quintilianus

M. F. Quintilianum ortum in Hispania constat è ciuitate Calaguritana, ut Eusebio placet. Hierony. uerò ex ea ciuitate fuisse scribit, ex qua etiam tempore Theodosij Cæsaris Aur. Prudentium Clementem Christianum poëtam floruisse testatus. Ipse denique Quintilianus Hispanos prouinciales suos uocat. Romam dicunt cum Galba uenisse, breuiq; tempore postea in familiaritatem Domitiani principis ueniens eius nepotes erudijt. Ludum Romæ aperuit, primusq; è fisco salarium tulit. Scripsit Declamationes, quas quidam Quintiliani alterius declamatoris dicunt esse.

Quinti. alter

Cuius Seneca in VI. decla. libr. meminit. Institutionum quoque libr. XVI. adeo quidem utiles & posteritati probatos, ut noster Hieronymus eos se diligenter lectitasse, & inde in secularibus literis profecisse fateatur. Non erit ab re duorum grammaticorum nostri temporis super hoc sententias manifestare diuersas. Laurentius Valla cum in præceptis Ciceroni præferebat, styloq; eius & doctrinæ magnopere adhæserat. Philelphus uerò eius æqualis, sibi dissimilem dicebat, contraq; eius præcepta facientem: nullasq; aut delectandi partes aut mouendi habere. Ego uerò Vallæ potius adsentior. Huius item & Martialis in epigrammate & Cæcilius in epistolis meminere, qui & præceptòrem eum habuit & in locanda filia iuuit. Quintiliorum quoque Romæ genus sicuti & Sextiliorum.

Quintilij

Quirini

Quintius quoque & Quintilius & Quintilia martyres apud Surrentum dicuntur fuisse. Quirinus item unà cum Mario Martha & alijs sub Claudio. Quirinus etiam Tribunus sub Traiano cum Alexandro Pont. & Hermete urbis præfecto. Nomen hoc à Romulo fluxit, ex hasta qua ille utebatur.

Rabirius

ABIRIVS præno. A. eques Romanus, Perduellionis, id est, crimine læsæ maiestatis accusatus à T. Labieno Trib. pleb. quòd Saturninum uirum sceleratum & hostem patriæ in tumultu occiderit, defensus à Cicerone in semihoræ curriculo, oratio imperfecta reperitur. C. Rabirius Posthumus à Memio repe. accusatus, à Cicerone defensus, simul & ex multis inepte factis. RAGONIO Vincentio Celso V. C. à primo ætatis introitu in actu publico fideli exercitatione uersato: Cuius primæuitas officio sedis urbanæ aduocationis exercita, fidem iunxit ingenio, prudentiæ miscuit libertatem, ita ut nemo de eius industria nisi ille contra quem susceperat, formidaret. Cuius adcessus ætatis, amplissimi honoris & qui solent senioribus prouenire ornamenta promeruit. Nam rexit annonariam potestatem urbis æternæ ea æquitate, ut inter omnes qui ad eum animo litigantis intrassent, parentem se plerunque magis his quàm iudicem præbuisset. Hinc etiam factum est ut Mensores nos portuenses, quibus uetus fuit cum Caudicarijs diuturnumq; luctamen, uoti compotes abiremus, ut utrunque corpus & beneficio se & uictoria gratuletur adfectum. Nam ut hoc esset indicio, iam posito magistratu, statuam patrono præstantissimo testimonium gratulationis exsoluimus, cum res non adulatione priuata, sed iudicio, posito in otio & quiete reddatur. Hanc inscriptionem Romæ in insula repertam ideo posui, quòd mihi satis elegans, stylumq; Plinij seu Taciti aut illorum temporum eloquentissimi alicuius referre uisa est.

Rabanus

Rabanus Anglicus monachus, summusq; Theologus, carmine prosaq; disertus, ut scribunt Ricobaldus Ferrariensis, & Ptolemæus Lucensis: fuit præsul Meldensis, Bedæ discipulus, tempore Ludouici Pij & Gregorij V. scripsit in librum Paralipomenon II. & Macchabæos. habuit etiam Conciones ad populum. Scholam Parisiensem tunc primum inchoatam sua doctrina celebriorem reddidit.

Rainaldi tres

Rainaldus dux Alemannorum in prima expeditione Hierosolymitana cum Balduino & Gottifredo Gallicis ducibus, primo congressu à Saracenis obsessus, deditione fidem Christianam deseruit. Rainaldus alter præfectus in Italia relictus à Friderico II.

Imper

Imperatore in Hierosolymitanam expeditionem profecto, Gregorio I X. sedente plures Pontificis terras inuasit. Hos uerò & meritis & tempore præcessit Rei. Constantij frater

Regulorū familia

qui Perusiæ sub Totila martyrium subijt. Regulorum familiam tradit Iosephus ex Corduba originē habuisse. Suntq; in Attiliorum nomen adsciti. De his in Attilijs narraui. Sancti huius nominis duo præcipui. Prior Regulus confessor, natione Græcus cum Dionysio Ariopagita in Galliam profectus, ab eoq; præsul Arelatensis factus ac ibidem sepultus. Alter præsul in Africa, insectatione Vandalica expulsus in littus Hetruscum applicuit unà cum Iusto & Clemente, ac è uestigio Populoniensibus præfuit: posteri dein Castrum eius nomini dicarunt, caputq; ante hos annos in his locis repertum Pisas retulerunt. Remigij duo, ambo præsules ac

Remigius Altissiodor.

clari. Alter Altißiodorensis, temporibus Formosi Pont. & Berengarij primi, plura in sacro eloquio enarrauit. Scripsit

Remigius Remensis

& in Matthæi Euangelium, in epistolas Pauli. Alter uerò Remensis inter sanctos relatus, qui Clodoueum Gallorum regem Christianum primum fecit: de quo in historia Gallo-

Reparata

rum diximus. Reparata uirgo X I I. annorum nobilis, patria Cæsariensis, ibidem sub Decio martyr, translata deinde post multa secula Florentiam, eiusq; nomine templum

Rodo

dicatum. Rodo discipulus Tatiani, in sacros libros plura edidit opuscula, præcipuum aduersus Martionem: præterea in Hexameron nobilem tractatum sub Commodo & Seuero

Romuli martyres

principibus. ex Hieronymo. Romuli martyres tres, unus præsul Fesulanus à Petro institutus in descriptione Volaterrarum mihi narratur. Alius cum Donato & Secundiano in urbe Concordiæ. Tertius in Mauritania sub Maximiano.

Romulus

Romulus Asylum omnibus patefecit, & magno exercitu facto, cum uideret coniugia deesse, per legatos à finitimis petijt: quibus negatis ludos Consualia simulauit, ad quos quum utriusq; sexus multitudo uenisset, dato suis signo uirgines raptæ sunt: ex quibus una pulcherrima cum magna

Talassius

omnium admiratione duceretur: Talaßio eam duci responsum est: quæ nuptiæ quòd feliciter cesserant, institutum est, ut omnibus nuptijs Talaßi nomen uocaretur. Primi igi-

Acron Ceninensis

tur Ceninenses ob uicinorum iniuriam contra eos bellum mouerunt, quos Romulus uicit, & ab eorum duce Acrone

Iuppiter feretrius

singulari certamine superato, opima spolia detracta, Ioui Feretrio in Capitolio dicauit. Sabini item ob raptas bellum

Tarpeia

mouentes, cum Romam propinquarent, Tarpeiam uirginem nacti quæ aquæ causa sacrorum gratia hauriendæ descenderat. per eam pactione armillarum & annulorum, quos in sinistris manibus gerebant, ubi in arcem introducti fuere, eandem præcipitauerunt. Romulus aduersus Tatium qui montem Tarpeium tenebat, processit, & in eodem loco ubi

Hostus Hostilius

nunc Romæ forum est, pugnam conseruit, ibiq; Hostus Hostilius dux Rom. fortißime pugnando cecidit, cuius interitu

Iupiter Stator

consternati Rom. fugere cœperunt. Tunc Romulus Ioui Statori ædem uouit, & exercitum statim seu forte seu diuinitus restituit. Tunc raptæ in medium processerant, hinc patres, hinc coniuges deprecantes, pacem conciliarunt. Romulus fœdus percußit, & Sabinos in urbem recepit. Populum à Curibus Sabinorum oppido, Quirites uocauit. Centum senatores ab ætate patres appellauit. Tres equitū Centurias instituit, quas suo nomine Rannes, à Tatio Tatienses, à Luci communione Luceres appellauit. Cum ad Capreæ paludem exercitum lustraret, nusquam comparuit: unde inter patres & populum seditione orta, Iul. Proculus uir nobilis in concione iureiurando confirmauit, Romulum à se in colle Quirinali uisum augustiore forma cum ad deos abiret: eum deniq; præcipere, ut seditionibus abstinerent, uirtutem colerent, futurum ut omnium gentium domini existerent. Huius autoritati creditum est. Aedes in colle Quirinali Romulo cōstituta. Ipse pro Deo cultus Quirinus est appellatus. Ex Caeci. & Liuij primo. Numa Pompilius

Numa

è Curibus Sabinorum ad regnum adscitus, ut ferum populum religione molliret, ædem Vestæ fecit, uirgines Vestales legit. Flamines tres, Dialem, Martialem, Quirinalem. Salios Martis sacerdotes X I I. instituit. Pontificem max. creauit. Portas Iano gemino ædificauit. An. in X I I. menses distribuit, addito Ianuar. & Februar. pluresq; leges utiles

Egeria

tulit, omnia iussu Egeriæ coniugis suæ facere simulans, ob quam iustitiam nemo ei bellum intulit. Collegium Fabr. ærariorum instituit ob Mamuram qui ancile de cælo delapsum expresserat. Solutus morbo in Ianiculo sepultus est: ubi post annos arcula cum libris reperta, qui libri quòd causas leues sacrorum continebant, ex autoritate senatus cre-

Tullus Hostilius

mati sunt. Cæcilius. Tullus Hostilius Hosti Hostilij nepos, qui in bello Sabinorum pro patria cecidit, eiusq; meritis rex creatus, bellum Albanis indixit, quod Trigeminorum congressus finiuit. Albam ob perfidiam ducis Metij Suffetij diruit: Albanos etiam Romam traducens in monte Cælio urbi ab se addito locauit, ubi & curiam Hostiliam constituit. Et dum Numam sacrificijs imitaretur, Ioui Elicio litare non potuit. Fulmine ictus cum tota regia flagrauit.

Ancus Mart.

Cæcilius. Ancus Martius Numæ ex filio nepos, æquitate ac religione auo similis: Latinos bello domuit, quibus in ciuitatem adscitis Auentinum adsignauit, quem montem simul cum Ianiculo urbi adiecit. Pontem Sublicium in Tyberi fecit, noua mœnia oppido circumdedit, Syluas ad usum nauium publicauit, Salinarum uectigal instituit, Carcerem primus ædificauit, Ostiam coloniam maritimis commeatibus opportunam in ostio Tyberis deduxit, Ius feciale, quo legati ad res repetendas uterentur, ab Equiculis transtulit. His rebus intra paucos dies confectis, immatura morte præreptus non potuit præstare qualem promiserat regem. Cæ-

Tarquinius priscus

cilius. Tarquiniorum genus ab Hetruscorum oppido Tarquinijs, quo Demaratus profugus Corintho se contulit. Hic filios habuit, Lucumonem & Aruntem, qui patre superstite & uxore grauida relicta, decessit. Auus nescius uentris, nepotem in testamento præterijt, ex quo ille natus,

Egerius

Egerius ab egendo est appellatus. Lucumon Romam uenit, receptusq; in amicitiam Anci regis, tutor etiam filiorum est relictus, potentiaq; adeo ualuit, ut eiectis pupillis regno succederet: Tarquinius Priscus à patria dictus. Is centum

Circus Max.

additis patrum numerum auxit. Latinos subegit. Circum designauit qui nunc Maximus dicitur, ubi spectacula sibi quisque faceret foros appellatos, furcis duodenos ab humo pedes altis sustentatos. Ludicrum fuit, equi pugilesq; ex

Ludi Romani

Hetruria adciti, solennesq; deinde mansere: Ludi Romani magniq; uarie appellati. Præterea Sabinorum bello petitus equitum Centurias ampliauit. Accij Nauij scientiam diuinatione tentauit. Sabinos uicit, urbem muro circumdedit. Cloacas fecit. Cumq; X X X V I I I. annis regnasset, Anci proles eiecta, Seruij successionem sibi præferri dolens, dat operam, ut duo pastores simulata rixa regem uulnerarent: sed Seruio socero succedente, illi Suessam Pometiam exula-

Seruius Tul.

tum ierunt. Ex Liuij primo. Seruius Tullius Corniculani & Ocreaticæ captiuæ filius cum in domo Tarquinij Prisci educaretur, flāmæ species caput eius amplexa est: Quo uiso.

Tanaquil

Tanaquil regis uxor summam dignitatē portendi intellexit, Coniugi persuasit ut eum sicuti liberos suos educaret. Qui cum adoleuisset gener à Tarquinio adscitus, & cū rex occisus esset, Tanaquil ex alto loco ad populum despiciens, ait: Priscum graui quidem, sed non letali uulnere accepto expectarent, interim dum conualesceret Seruio Tullo audientes essent. Is igitur quasi precario administrare cœpit autoritate Senatus inuito populo, recte tamē imperiū administrauit.

Et Hetr

Et Hetruscos sæpe domuit, Quirinalem, Viminalemq; colles & Exquilias urbi adiecit. Aggerem, fossasq; fecit, populum in tribus quatuor distribuit: Dianæ templum cum Latinis in Auentino fecit. Duas habuit filias, mitem alteram, alteram ferocem. Cum Tarquinius totidem filios pari animo haberet, ut omnium mentes morum diuersitate leniret, ferocem miti, mitem feroci in matrimonium locauit. Sed mites seu forte, seu fraude perierunt, feroces morum similitudo

Tullia coniunxit. Statim Tarquinius Superbus à Tullia incitatus, aduocato senatu regnum patrium repetere cœpit: quo audito Seruius dum ad curiam properat, iussu Tarquinij gradibus deijcitur, & domum refugiens interfectus est. Tullia statim in forum properauit & prima coniugem regem salutauit, à quo iussa turba decedere cum domum rediret, uiso patris corpore, mulionem cunctantem super ipso corpore carpentum agere præcepit. Ex quo uicus ille sceleratus est dictus. Tullia deinde cum coniuge in exilium acta. Ex Cælio, Liuio, & Ouidio de Fastis.

L. Tarquinius Superbus L. Tarquinius Superbus, Tarquinij F. cognomen à moribus meruit, occiso Seruio Tullo regnum sceleste occupauit: bello tamen strenuus Latinos, Sabinosq; domuit, Suessam Pometiam Etruscis eripuit. Gabios per Sextum filium simulato transfugio in potestatem redegit. Ferias Latinas primus instituit: lacus in Circo & cloacam maximam fecit, ubi totius populi uiribus est usus, unde illæ fossæ Quiritum sunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, caput hominis inuenit, ex quo cognitum eam urbem gentium caput futuram. Omnibus quoq; discedentibus, Terminus & Iuuētas amoueri ex aris se non paßi sunt. Ex Volscorum præda templum Ioui in Capitolio fecit. Armatos circa se ad corporis custodiam habuit. Turnum Erdonium ex Aritia fraude interemit. Demum cum in obsidione Ardeæ filius eius Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exilium actus, ad Porsenam Etruriæ regem confugit. Cuius ope regnum retinere tentauit. Pulsus Cumas conceßit, ubi per summam ignominiam reliquum uitæ tempus exegit. ex Cæci. & Liuij primo.

Tarquinius Collatinus Tarquinius Collatinus, sorore Tarquinij Superbi genitus, in contubernio iuuenum regiorum Ardeæ erat: ubi forte quum in conuiuio coniugem suam unusquisq; laudaret, placuit experiri. Itaq; equis Romam petunt, regias nurus in conuiuio uel luxu deprehendunt. Inde Collatiam petunt,

Lucretia Lucretiam inter ancillas in lanificio offendunt. Itaq; ea pudicißima indicata. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus Collatiam rediit, & iure propinquitatis in domum Collatini uenit, cubiculum Lucretiæ irrumpit, pudicitiam expugnat: illa postero die aduocatis patre & coniuge è castris, rem exposuit, & cultro quem ueste texerat, se occidit. Illi exitio regū rem uindicauerunt. Tarquinius cum prole tota eiectus ad Manlium Tusculanum generū suum confugit: Latinosq; omnes conciuit. Contra quos Posthumius missus. Ex Cæ. & Liuij primo.

Lucretia mar. Quando hic sumus, Lucretiam Christianam non præteribo, quæ uirgo Hispana & martyr apud Emeritam Hispaniæ ciuitatem sub Præside Daciano Maximiani tempore passa est.

Romanus Romanus nomine ac patria, arte miles, à Laurentio deductus ad fidem, quem in custodia iussu imp. Decij seruabat, martyr & ipse sub eodem. Sepultus in agri Verani crypta. Hoc etiam nomen multi Imp. Constan. ambitiose sibi usurpauere.

L. Roscius Otho L. Roscius Otho Trib. pleb. legem tulit, ut equitibus Romanis in Theatro XIIII. gradus proximi adsignarentur, qui censum CCCC. L L S. haberent. autor Liu.

Roscius Gal. Roscius Gallus Comœdus præceptor Ciceronis, in pronuntiationis & gestus exercitatione, eò uenit præstantiæ, ut cum de perfecto in arte aliqua loquimur Roscium dicamus in arte sua, aut Roscium in scena. Hic cum obliquos haberet oculos turpisq; esset aspectu, primus persona in scena usus est, populus tamē eum sine persona intueri malebat ob pronuntiandi dulcedinem, ut Cicero planè de Orat. demōstrat. Scripsit & librum in quo & histrionicam eloquentiæ comparauit. In hunc cum puer esset Catuli lasciuum epigramma in Catulo diximus. Et hic inter Ciceronis clientes ab eo defensus. A quodam enim Fannio L L S. CCCLIII. poscebatur debita in rationibus pro socio. Cum tamen debitum illud non in codice, sed in aduersaria notatum esse dicat. Aduersaria enim tabula est, ex qua ad codicem Ephemeridum rationes reducuntur.

Roscius Amerinus Roscius Amerinus, defensus à Cicerone in causa parricidij. Patrem enim hominem locupletem quidam interfecerunt clam, filius per occasionem discordiæ cuiusdam quæ inter eos interuenerat, paternæ cædis autor accusatur. Præda ad quendam Sullæ satellitē, L. Cor. Chrysogonum eius accusatorē redibat, patrono Erucio quodam, quam causam primam egit postquàm rediit ex militia annos natus XXIII. ut autor Cor. Nepos apud Plutarchum. Nemine itaq; ob Sullæ metum audente defensionem suscipere, Cicero prouinciam suscepit.

Rufus Purpurio L. Rufus Purpurio legatus Romanorum in concilio Aetolorum orat apud Liu. libro XXXII. Rufus sub Scipione Africano Centurio scripsit eius gesta, & quæ in bello præparantur. autor Appianus in historia. Virginius Rufus orator egregius, interfectus à Nerone. de quo Tacitus.

Virginius Rufus Virginium Rufum claritudo nominis extulit. Et paulò inferius. Nam Virginius Rufus studia iuuenum eloquētia, Musonius præceptis sapientiæ fouebat.

Satrius Rufus Satrius Rufus, de quo Cæcilius in epist. Satrius Rufus, inquit, cui est cū Cicerone æmulatio, & qui non est contentus eloquentia seculi nostri.

Rufus poëta Rufus poëta Bononiensis cuius meminit Martialis: Funde tuo lacrymas orbata Bononia Rufo. Et resonet tota planctus in Aemylia.

Festus Rufus historicus Festus Rufus scripsit epitomen rerum Romanarū quæ extat, nonnulli Sextum male scribunt.

Festus Rufus Procos. Nam & Festi Rufi alterius qui fuit Græciæ Proconsul legitur adhuc Athenis memoria Græce inscripta ad Columnam in arce ante Palladis templum. quod in Geographia posuimus.

Rufus med. Rufus medicus sub Traiano principe qui multa conscripsit, quorum nihil ad nos peruenit. citatur sæpe testis ab alijs.

Rufus Soph. Rufus Corinthius sophista, quanquam diuitijs & generis nobilitate pollebat, plus tamen ad eius laudem dicendi gloria linguæq; gratia contulit. autor Philostratus in sophistis.

Rufus martyr Rufus & Cosmus martyres apud Philippos Macedoniæ tempore apostolorum.

P. Cor. Rufinus Cor. Rufinus Consularis à Fabritio censore damnatus, quod x. pondo argenti apud eum inuenta essent. uide in Fabricio.

Ruffinus præfectus Rufinus alter unà cum Stilicone & Gildone relictus à Theodosio seniore imperij administrator, pro tutela Arcadij & Honorij filiorum: Gildo in Africa, Stilicon in occidente, Rufinus uerò in oriente: omnes sanè cupiditate regni incensi, in suos arma imperatores uerterunt, ex quo diuersis modis oppreßi perierunt.

Rufi. presby. Rufinus presbyter Aquileiensis, Græce Latineq; eruditißimus, multis iuuit Christianos librorum interpretationibus. Eusebij Cæsariensis historiam uertit. Cui x. & x i. librum ipse addidit. Gregorij Nazianzeni plures sermones, ut in eius uita diximus. Basilij item. Iosephum, Pamphilum aduersus Mathematicos, Sexti & Euangeli sententias. Enarrauit & ipse Symbolum, Obtrectatori operum suorum duobus uoluminibus respondit. Aemulus atque obtrectator fuit Hieronymi nostri ut Origenis adsertor, quodq; ab eo reprehensus sit quòd eius libros, περὶ τῶν ἀρχῶν, qui contra fidem sunt, conuerterit. Ex epistolis autem inter se mißis constat quæ sit utriusque ingenij uitæq; ac morum differentia.

Rufinus mar Rufinus & Valerius martyres apud Sueßiones sub Maximiano.

Rufina uirgo Rufina & Secunda Romanæ uirgines, patre Asterio & matre Aurelia, martyres sub Valeriano.

Rullus P. Seruilius Rullus

primus

primus Romanorum solidum aprum apposuit: autor Plinius: qui ait huius filium fuisse P. Rullum illum qui Tribunus plr. legem agrariam promulgauit, ut decemuiri agros per totum orbem Pop. Ro. diuiderent, impugnatus à Cicerone Cos. luculenta oratione.

Rutilius Geminus. Rutilius Geminus libros pontificales fecit. De quo Cicero. Rutilius in quodam tristi & seuero dicendi genere uersatus est, magnum munus de iure respondendi sustinebat. Sunt eius orationes ieiunæ, multa præclara de iure, doctus uir & Græcis literis eruditus, Panetij auditor, prope perfectus in Stoicis. Cicero in Bruto.

P. Rutil. P. Rutilius primus legem pugnandi militibus tradidit: De quo Valerius: Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio Cos. C N. Manlij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se Imperatoris exemplum secutus ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum adcersitis, uitandi atq; inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit. Hic actus in exilium à partibus Sullanis, & à Sulla deinde redeundi potestate facta, respondit illud quod à Seneca in VI. lib. de beneficijs ponitur: Malo ut patria mei exilij erubescat, quàm reditu mœreat.

M. Rutilius Censorinus. M. Rutilius Censorinus teste Va. de moderatione, iterum Censor creatus, in concione populum corripuit quòd eam potestatem bis sibi detulissent, cuius maiores quia nimis magna uideretur, tempus coarctandum iudicassent.

P. Rutil. P. Rutilius uir summæ innocentiæ, qui legatus C. Marij Procos. à publicanorum iniurijs Asiam defenderat, inuisus equestri ordini penes quem iudicia erant, repetund. damnatus in exilium missus est. Liu. LXX.

Rutil. lupus. Rutilius Lupus Rhetor scripsit de arte, Georgiam secutus non illum Leontinum, sed alium sui temporis. Cuius quatuor libr. in unum suum transtulit. Quint. IX.

Rutil. Gallus. Rutilius Gallus poëta. Cuius elegia quædam iter suum continens haud ignobilis nuper inuenta est.

Clodius Sabinus. SABINOS claruisse plures legimus. Clodius Sabinus declamator tempore Senecæ lepido uir ingenio. Is cum in Cretam cum Appio Procos. profectus esset, in theatro Græci postulare cœperunt ut Sabinus summum magistratum gereret. Mos autem erat barbam & capillum Magistratui Cretensium submittere. Surrexit & silentio manu facto: Hunc magistratum inquit, ego Romæ bis gessi. Bis enim reus causam dixerat: Græci autem non intellexerunt. Idem cum reus rogaretur ut in latomias transferretur: Non inquit, quenquam uestrum nomen latomiæ decipiat, illa enim animo meo lauta res est, uocabulo carceris ad genus pulpamenti translato. Iocabatur in miserijs, in quibus iocari debuisse quis nescit, potuisse quis credit! Seneca in Decla.

Sabinus Vespasiani frat. Sabinus Vespasiani frater interfectus à Vitellio, qui Vespasiano res contra Iudæos gerente post Othonis mortem Capitolium cum æde Iouis occupauerat.

Sabinus soph. Sabinus sophista sub Hadriano principe scripsit isagogen ad materias & hypotheses, declamandi libros IIII. præterea in Thucydidem enarrationem. Suidas.

Sabinus Masurius. Sabinus Masurius scripsit Fastorum & rerum memorabilium libros.

Sabin. hæret. Sabinus Præsul Heracleæ Macedoniarum, secta Arrianus. Is omnes Orthodoxos qui sese in concilio Niceno contra Arrium subscripserant, idiotas & ignauos esse palam dictitabat, ac propter ignorationem lapsos, haud memor quòd inter hos erat Eusebius Cæsariensis, quem ipse fide dignum testem in religione ac principem prædicare solebat. Socrates in historia tripertita.

Sabinus Syrus. Sabinus Syrus memorandæ fortitudinis, qui tempore Titi primus Hierosolymæ muros ascendit: autor Iosephus. Sabinus Tyro qui scripsit περὶ κηπευτικῶν, id est, de Hortensibus. Plin. lib. XX. Cap. IX.

Sabini martyres. Martyrio quoq; conspicui: Sabinus martyr ac Præsul apud Assisium una cum Exuperantio & Marcello diaconis sub Diocletiano. Item alter apud Damascum, cum Iuliano, Macrobio, Crasso, Paula & nonnullis alijs. — Exuperantius

Sauini. Fuere & Sauini mutatione unius literæ totidem Professores. Vnus Præsul Placentinus: Cuius iussu Padus olim grassando extra alueum per regionem intra suos terminos prodigiose reductus est. Alter Præsul Canusinus tempore Totilæ regis floruit. Amborum meminit Gregorius III. Dialogorum.

Sabinæ. Sabinæ nominatæ. Hadriani principis uxor. Sabina Poppea Neronis, ab eo prægnans calce interfecta, ut refert Tacitus. Martyres item duæ. Vna matrona Romana Valentini senatoris uxor, Herodis Metallarij filia, sub Hadriano principe gladio cæsa. Cuius uenerabile templum Romæ uisitur in Auentino à Petro Illyrico urbis presbytero dicatum. Altera in Hispania passa sub Præside Daciano Maximiani tempore unà cum Vincentia & Christiana.

Sabas. Sabas Abbas impe. Theodosio è Cappadocia uenit Hierosolymam, ubi usq; ad extremum uixit paruo sibi ædificato tugurio, quotidie loca religiosa lustrando: eius deinde reliquiæ translatæ Venetias.

Sabellus hæreticus. Sabellus Heresiarcha circa Galli principis & Stephani Pon. tempora. De quo Dionysius Præsul Alexandrinus apud Eusebium sic ait. Quid dicam de ea doctrina quæ apud Ptolemaidem Pentapoleos ciuitatem nuper exorta est, plena pestilentiæ, negans uere eum esse filium patris, nec primogenitum omnis creaturæ, simul & S. S. auferens intellectum: pro quibus cum utræq; partes ad me uenissent, & præsentibus fratribus quæ commota fuerāt discußissent, etiam literis sum prosecutus, quarum tibi exempla trāsmisi. Eusebius lib. VII.

C. Salustius. C. Sallustius Crispus Romanus primus in historiis, ut ait Martialis: Thucydidi ex Græcis opponitur à Quintiliano, elegantia dicendi, attica breuitate, sententiarum crebritate. Taxatur autem à Pollione ut nimis antiquarius, & ex Catonis originibus uerba mutuatus. Trogo autem, quòd orationibus nimis longis ac directis utatur, sicuti etiam Thucydides. Hic ille inimicus Ciceronis, diuitijs præditus. Cuius hortorum uestigia adhuc cernimus Romæ. Hic etiam ille alienæ luxuriæ grauißimus obiurgator & censor, qui Metellum Pium in historia reprehēdit, quòd præter eius & populi Rom. dignitatem & modestiam conuiuijs in Hispania omniq; luxu uteretur. Postea uerò ipse deprehensus in adulterio ab Annio Milone & loris bene cæsus, & postquam pœnas dedisset amissus est: autores Varro. Macrobius. Gellius.

Sampson. Sampson in sacris uoluminibus legitur Herculeo robore fuisse, ac contra Philisteos multa facinora fecisse, inter quæ mille quondam hostes asini maxilla interfecisse. Ligatus domum concussu diruit, quæ multos necauit: à Dalida demum meretrice ob amorem superatus, crinem fatalem in quo robur omne continebat ei manifestauit, quo ille abscisso in hostium manus uenit.

Sampson. Sampson alter præsul Dolensis tempore Iustini iunioris sanctitate clarus.

Sappho Lyrica. Sappho Lesbia Lyrica Olymp. XLII. tempore Alcæi & Stesichori. Fratres habuit Laricum, Charaxum, Eurichum: coniugem uerò Cercylam ditißimum uirum ex Andro, ex quo filiam suscepit Clio nomine. Scripsit lyricorum libros IX. Prima plectrum meruit. Præterea epigrammata, elegias, iambos, & monodias. Aliam dicunt item Lesbiam fuisse Psaltriam, ob amorem Phaonis adolescentis scripsisse uersus & ex Leucade præcipitem se dedisse. Hæc Suidas. Nonnulli eandem putant. Plato scribit Sappho Scamandronymi filiam fuisse sapientem.

Sappho meretrix. Aelianus autem fuisse in Lesbo Sappho dicit non poëtriam, sed nobile scortum. Sapores reges Persarum, in regione Parthorum. Scauri inter Aemylios adsciti.

M. Aemylius Scaurus. M. Aemylius Scaurus nobilis parum: nam pater eius quamuis patricius, ob paupertatem carbonariam exercuit. Idem primo dubitauit, honores peteret, an argen-

tariam

tariam faceret. Sed eloquentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primum in Hispania corniculum meruit: sub Oreste in Sardinia stipendia fecit. Aedilis iuri reddendo magis quàm muneri edendo studit. Prætor aduersus Iugurtham pugnauit: eius tandem non ui, sed pecunia uictus est. Cos. legem de sumptibus libertinorum suffragijs tulit. P. Decium prætorem ipsi trãseunti sedentem iussit adsurgere, eiq; uestem discidit, sellam concidit. Nequis ad eum in ius adiret edixit. Cos. Ligures domuit, deq; his triumphauit. Censor uiam Aemyliam strauit, pontem Miluium fecit, tantumq; autoritate potuit, ut Opimium contra Gracchum, Marium contra Glauciam & Saturninum priuato consilio armaret. Idem filium suum quia præsidium deseruerat, in conspectum suum uetuit accedere. Ille ob hoc dedecus mortem sibi consciuit. Scaurus senex cum à Vario Tribuno pl. argueretur quasi socios & Latium ad arma coëgisset, ad populum ait, Varius Verinensis Aemylium Scaurum principem Senatus ait socios ad arma coëgisse. Scaurus negat. Vtri potius credendum putatis? Cæcilius. Hunc dicit Plinius in naturali historia principem fuisse ciuitatis, & Marianarum rapinarum socium. Frontinus uerò in IIII. scribit.

Scauri filius

Scaurus filium suum quod in saltu tridentino hosti loco cesserat, in conspectum suum uenire uetuit, Adolescens uerecũdiæ ignominia pressus, mortem sibi consciuit. Plinius rursus de eo. Scaurus à Vario Tribuno pl. repetundarum accusatus & absolutus. Salustius in Iugurthino: M. Aemylius Scaurus homo nobilis, impiger, factiosus, audax, sed uitia sua callide occultans. Cum esset uir consularis & in senatu princeps, ab eo mittitur ad Iugurtham orator ut eum ab oppugnatione Cyrthe & à seditione Adherbalis amoueret. Hic præterea inter uiros doctos ac plane oratores à Cicerone ponitur his uerbis. In Scauri oratione sapientis hominis & recti grauitas summa & naturalis quædam inerat autoritas, non ut causam, sed ut testimonium dicere putares. Huius & orationes sunt & tres ad L. Fusidium libri scripti de uita ipsius quos nemo legit: At Cyri uitam ut disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tam nostris rebus aptam, nec tamen Scauri laudibus anteponendam.

M. Aemylius Scaurus iuni.

Huius filium M. Aemylius Scaurus Sullæ priuignus fecit in ædilitate sua theatrum temporarium uix XXX. dies duraturum, opus maximum omnium quæ fuerant humana manu, non temporaria mora, uerum etiam æternitatis destinatione. Scena ei triplex altitudine CCCLX. columnarum: ima pars eius è marmore fuit, media è uitro, columnæ imæ duodequadragenum pedum. Signa ærea inter columnas fuerant CCC. numero. Cauea ipsa cepit hominum LXX. millia. Plinius. Hic ex prætura prouinciam Sardiniam obtinuit, in qua cum neque satis abstinenter egisset, & ualde redargueretur quod genus morum in eo paternum uidebatur, cum cætera industria nequaquam esset par: erat enim aliquando inter patronos causarum, cum Romam reuertisset ad petendum consulatum, accusatus à Sardis repetundarum, à Cicerone unà cum quinque ali[...] defensus est. Pedianus.

Scaurus legatus

Aur. Scaurus legatus à Cimbris [...] exercitu captus est, & cum ad consilium ab his euocatus eos deterreret, ne Alpes transirent Italiam petituri, eo quòd diceret Romanos uinci minime posse, à Bolo rege feroci iuuene occisus est. Liuius LXVII.

Cor. Scipio

Scipionum Patricia gens, nominis ac familiæ Corneliorum, initium cognominis à Cornelio adolescente, ut Macrobius testatur, habuere. Qui patrem luminibus carentem pro baculo regebat, quem scipionem grammatici appellant. Eorum uerò qui magnum cœperint nomen sibi comparare, P. & CN. fratres fuere, qui ambo Duces in Hispania periere. Quorum alter P. pater

P. Cor. Scipio

Africani fuit, cum quo primum Imperatore Annibal signa in Italia contulit. Is cum multas esset in Hispania uictorias consecutus, resq; gessisset memoratu dignas, demum in quodam prælio aduersus hostes into dum se offert ubi plurimum periculi erat, subito occiditur. Simili penè casu CN. Scipio frater paucis post diebus fortiter pugnando interijt.

CN. Cor. Scipio

Amboq; ij Imperatores præter rerum gestarum nomen, magnum quoque fidei ac temperantiæ desiderium non modo militibus suis qui superfuere, sed etiam Hispanis reliquere. Publij fuere filij duo, P. & L. Scipiones. Ex ijs P. Cor. Scipio Africanus maior est dictus:

Scipio Africanus

Cuius uitam ac res gestas C. Oppius & L. Reginius literis mandauere. Is puer certis diei horis secretum templi petere solebat, putabaturq; apud uulgus cum Ioue loqui: XVII. agens annum à patre in castra ductus est, principio belli Punici II. Constatq; iam tunc in congressu Annibalis primo, circumuentum ab hostibus ac saucium patrẽ liberasse, ut autores Liuius ac Plutarchus. Post cladem Cannensem cum iuuentus de relinquenda Italia cogitaret, ipse gladio supra capita intento, iurare singulos non deserturos patriam coëgit. Deinde patre patruoq; in Hispania extinctis, quum nemo ad id bellum ire uellet, ipse se spõte obtulit natus annos XXIIII. ubi Carthaginem nouam uno die expugnauit. In quo bello uirginẽm captiuã sibi adlatam, ubi comperit summo loco natam ac iam pactam nobili uiro, incorruptam ac insuper muneratam remisit. Asdrubalem Carthaginensem ducem superauit. Masinissæ nepotem in bello captum, auo remittendum curauit, ex quo postea eundem sibi perpetua deuinxit amicitia. In Numidia à Syphace rege præpositus in amicitia Asdrubali fuit, qui eodem tempore è Carthagine eademq; de causa eò aduenerat. Pacata demum Hispania Cos. factus, Sicilia atque Africa prouincijs ei decretis, obtrectante Fabio, euestigio in Siciliam, deinde Carthaginem delatus, ante omnia Syphacem fœderi minime stantem auxilio Masinissæ ui cepit, triumphoq; seruauit. in quo bello Masinissam, quòd Sophonisbam Syphacis coniugem per amorem seruare uoluisset, amice obiurgauit. Postremo Annibalem ex Italia accersitum prope Zamam superauit, Carthaginemq; tributariam fecit. Reuersus Romam triumphauit. Consulq; iterum factus cum Sempronio Longo. Paulò pòst legatus fratri L. Scipioni Consuli in Asiaticam expeditionem profectus, omnia suis rexit auspicijs. Antiochum quamuis de se bene meritum ob filium captum ac ei restitutum, conditiones tamen oblatas spernentem sub iugum misit. Denique tot rebus gestis accusatus à Petilio Atteio Tribuno Pl. quòd prædã Asiaticam non totam in ærarium contulisset, die iudicij adueniente: Hæc est dies inquit Quirites, qua Annibalem uici, Carthaginem tributariam feci, patriam hanc maximo periculo liberaui. Eamus hinc in capitolium, gratias dijs immortalibus agamus. Excitatus itaq; populus memoria beneficiorum est, ex quo omnium gratia absolutus. Pertæsus ex illo ingratitudinem patriæ, Linterni in uillam suam secessit. ubi commorantem piratæ forte audita fama maiestatis eius eum salutatum descendentes uenere, cum alijs omnibus officerent. Decessit annorum LIIII. iussitq; ossa Romam minime transferri, supremo eius die. Eum Maximus laudans ait, gratias esse dijs agendum quod is esset in ea Rep. natus. Necesse enim fuisse, illic Imperium esse orbis terrarum, ubi ille natus esset. Hæc ex Liuio, Valerio, Plutarcho. L. Scipio Asiaticus ob Asiam deuictam, ex qua uictoria luxuria primum gemmarum Romam illata, sicuti ex Corintho ærea uasa ac tabulæ. Is igitur postquàm triumphasset, accusatus eadem de causa qua & frater, & in carcerem ac uincula ductus, à Ti. Gracco inimico eius liberatus est. Quæ res causa fuit ut filiam eius postea in matrimonium duceret. Ex Liuio.

Scipio Aemylianus

Scipio Aemylianus, qui & Africanus minor, ab Africani maioris filio adopta-

 tus,

tus, filius enim erat Pauli Aemylij, Numantiam euertit, in qua expeditione militem corruptum in disciplinam pristinam eiectis scortis restituit. Munera regum quae clam ab Imperatore recipi mos erat, pro tribunali accepit, in tabulasq́; publicas nomine pop. Ro. referri iussit, ea fortibus uiris pro meritis postea distributurus. Oppidanis pabulatum egressis pepercit, quòd eitius frugibus consumptis in deditionem uenturi essent. Capto oppido, Numantini sese per uias inuicem trucidauere. Factus etiam Cos. ante aetatem, ac Carthaginem missus eam penitus sustulit. Idq́; de sententia Catonis in senatu, qui praematuras ac recentes ficus ostentans ait, Eae patres conscripti Carthagine nuper adlatae sunt, tam prope domum hostem

Scipio Nasica

habemus. P. Cor. Scipio Nasica Cn. Scipionis qui unà cum fratre P. in Hispania, uti suprà diximus, cecidit filius, à senatu uir optimus iudicatus, matrem deum tunc primum aduectam, apudq́; uirum optimum ex oraculo diuertendam hospitio excepit. Cum aduersus auspicia Consulem se à Graccho nominatum comperisset, magistratu se abdicauit. Censor statuas quas sibi Consul quisque in foro per ambitionem habebat, sustulit. Consul Delminium Delmatiae urbem superauit. Imperatoris nomen à militibus, & à senatu triumphum oblatum recusauit. Eloquentia primus, iurisconsultissimus, ingenio sapientissimus fuit: unde uulgò Corculum dictus: ex Cecilio. Liuius uerò plura alia. Nam eo autore theatrum, quod locatum à Censoribus erat uti extrueretur, ex S.C. destructum, tanquam publicis moribus nociturum, populusq́; aliquandiu stans ludos spectauit. Praeterea Ti. Gracchum Trib. pleb. ob agrariam legem Remp. turbantem, subselliorum fragmentis in senatu examinauit. Praeterea sortitus Galliam priusquam cum Boijs bellum gereret, postulauit à senatu uti pecunia sibi decerneretur ad ludos quos praetor in Hispania uouisset. Nouum & iniquum Senatui uisum. Itaque sensuere ut de suo faceret quos sine senatus con-

Scipio Nasica Serapion

sensu uouisset. P. Scipio Nasica, Nasicae huius filius cognomento Serapion, de nobili Scipionum prosapia, in uilem Serapionis appellationem uenerat, quòd Serapioni Victi-

Scipio Suarius

mario seruo persimilis omnino foret: autor Valerius. Scipio item Suarius cognomento, ob similitudinem Suarij cuiusdam negotiatoris. Tribunus plebis dignus Africanorum familia. Cui non fuit in bonis funeris impensa. Asses contulit populus ac funus elocauit: quaqua ferebatur flores è con-

Scipio Africani F.

spectu consperfit. Plin. Scipio Africani filius ponitur Valerio inter eos qui à parentibus claris degenerauerint, inter eruditos tamen à Cicerone in Bruto his uerbis describitur. Scipio Africanus filium habuit illum qui minorem Scipionem à Paulo adoptauit, qui si corpore ualuisset, in primis habitus esset disertus. Indicant cum oratiunculae, tum historia quaedam Graeca scripta de Cassina. Haec ille. Plutarchus in Africano, nihil sanè de eo se compertum habere dicit nisi eum praeturam gessisse, & in ea consequen-

Scipio Pópeii socer

da à Circeio patris scriba adiutum fuisse. Scipio Pompeij magni socer, post bellum Pharsalicum inter Pompeianos bellum refouentes in Africam se cum exercitu recepit cum Catone: Iuba etiam rege adscito. Qui primo feliciter aduersus Caesarianos pugnans, uictus tandem cum toto exer-

Scipio Salut.

citu occubuit. Scipionem cognomento Salutionem è Corneliorum familia, alioquin uirum despectissimum inter praeliandum in Africa perinde ac exercitus ducem Caesar praeposuit, quòd cognouisset aduersarios uetusto quodam confidere uaticinio, ut semper in Africa uincere fatale Scipionum generi foret. Plutarchus in Caesare. Ante omnis

L. Cor. Scipio Cos.

uero legimus apud Liuium de L. Cornelio Scipione, qui cum CN. Fuluio Cos. Creatus ac Hetruriam sortitus, oc-

Scylax mathematicus

currentes Hetruscorum acies ad Volaterras fudit. SCYLAX Cariandeus: Carianda enim Cariae ciuitas est: Mathematicus & musicus: scripsit circuitum mensuram'que maris extra columnas Herculis, telluris item, Praeterea

Scillis urinator

Antigraphen ad historiam Polybij. Suidas. Scillis Sicyonius cum Scyane filia, classis Persicae qua Xerxes Graeciae bellum intulit, ancoras natando urinandoq́; praecidit. Idq́; facinus retulit in tabellam quam dicauit in templo Apollinis Amphictyonei, inde postea Romam translatam.

Scyllae duae

Pausanias. Scyllae duae fuerunt, altera Nisi regis Megarensium filia quae in Minoe narratur. Altera marina

M. Scaeua Céturio

nympha Polyphemo dilecta: quae dicitur in Glauco. M. Scaeua centurio Caesaris in Gallia solus in acie restitit. Cum in hostes rueret, & iam telo femur transfixus esset, saxiq́; ictu ora contusus, clypeo & galea disiectis, gladio ad extremum fracto, duplici lorica munitum se in mare proiecit, & cum natando peruenisset ad suos dixit: Parce Imperator, Arma perdidi. At ille sub cuius ala huiusmodi res erat, centuriatus honore & uite gestanda munerauit. Val. de fortitudine. Tranquillus uerò sic. Scaeua Centurio effosso oculo transfixus femore & humero CXX. foraminibus scuto perforato custodiam portae commissi castelli

Scribonius

retinuit. Scribonius Aphrodisius Orbilij seruus atque discipulus, mox à Scribonia Libonis filia, quae prius Augusti uxor fuerat, redemptus & manumissus. Docuit quo Verrius tempore. Cuius etiã libros de Orthographia rescripsit. non sine insectatione studiorum morumq́; eius. Tranquillus.

Scopelianus

Scopelianus Clazomenius inter nobilissimos Sophistas à Philostrato refertur, Herodis Attici praeceptor. Docuit Smyrnae magna celebritate: quo iam senescente cum Polemon orator de rebus magnis Smyrneorum mitteretur, conuersus ad eum ait, Δὸς δέ μοι ὤμοιιν τὰ σὰ τεύχεα θωρηχθῆναι. Hoc est: Arma humeris tua nunc concede in praelis nostris, Quae tibi me similem faciant: uerba sunt Pa-

Scropha Tremelius

trocli ad Achillem apud Homerum. Scropha Tremelius ponitur in Dialogo Varronis de re rustica sic narrãs de auo suo. Auus meus primum appellatus est Scropha qui quaestor cum esset Licinio Neruae Praetori in Macedonia prouincia relictus, ut praeesset exercitui dum praetor rediret, hostes occasionẽ ratì uictoriae, irruptionem in castra fecere. Auus cum adhortaretur milites ut caperent arma, dixit se celeriter illos ut Scropha porcos disiecturum. Idq́; fecit. Nam eo praelio hostes ita fudit fugauitq́;, ut Nerua praetor propter ea Imperator sit appellatus, auus cognomen inuenerit, ut appellaretur Scropha. Ego septimus sum deinceps praetorius in gente nostra. Seleuci & Antiochi in Geographia in Syria narra-

Semiramis

ti. Semiramis quo'nam pacto Nino successerit uiro, Dinon historicus commemorat. Eam petisse dicit à rege uti quinque dies imperitaret, stolam ac coronam sibi aptasse, ac in sella regia consedisse, deinde imperasse satellitibus, ut Ninum sic exutum regijs ornamentis interficerent. Aelianus. Haec postea muros Babylonis dicitur condidisse ex bitumine, ac ea latitudine qua duo inter se currus sine conflictu

C. Septimuleius

concurrerent. C. Septimuleius Anagninus amicusq́; fidissimus Gr[illegible]. Cuius meminit Plinius. Cicero etiam in Oratore sic [illegible]eptimuleio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repensum. Apud Eserniam quoque oppidum Samnij hodie huiuscemodi legitur inscriptio. C. Se-

Secũdus soph.

ptimuleio. C. F. Troobolae IIII. uir ex testamento. Secundus Atheniensis, quem aliqui Epithyrum uocant, quòd Architecti filius fuerit, multae quidem doctrinae, mediocris eloquentiae, aequalis aemulusq́; Herodis Attici: ex quo Herodes illud Hesiodi eleganti mutatione in eum cauillatus est, Figulus aequalem exagitat, tum rhetora Tecton: qui nihilominus senem postea morientem & epicedio &

Secundus Tridentinus

lacrymis honorauit. Ex Philostrato. Secundus alter Tridentinus uir sanctus Agilulphi regis Longobardorum tempore;

pore: scripsit breuiter Longobardorum historiam autor Paulus Feroiulensis. Sempronij quoque præclara gesserunt.

T. Sēpronius longus

Sempronius lōgus Iunior

Primus T. Sempronius Longus Cos. cum P. Scipione patre Africani apud amnem Trebiam Annibali occurrit, à quo profligatus est. Huius filius Sempronius Longus & Africanus Coss. primi fuere qui in spectandis ludis patres à populo secreuerunt, quod plebes molestè tulit aduersus consules indignata. Et ipsum Africanum aliquando pœnituisse tradunt: autor Plutar. in Scipione. Liu. tamen scribit: Aelium Sextum & M. Cethegum Censores fuisse autores huius legis.

A. Sēpronius Atratinus

A. Sempronius Atratinus, L. Attilius, T. Cæcilius primi Tribuni militum pro Consulibus magistratum iniere, quorum concordia domi, parem exitum foris præbuit. Anno urbis CCCX.

CN. Sempronius Tuditanus

CN. Sempronius Tuditanus Prætor à Celtiberis cum exercitu cæsus est, Liuius. Huius Sempronij apud Maiorem insulam Hispaniæ reperta in tabula marmorea eius inscriptio testamenti, quod elegantiæ gratia posui. KL. Sex. Manlio & Q. Torquato Coss. Sempronius Tuditanus testamenti iur. mil. quod ipse ficio II. abesto ob Pœnum Italia pulsum Fundos baleares Senat. P.Q.R.D.D. Aurelius Tuditanus tacitam pecuniam, si uia lat. ossibus meis monument. suo sumpt. ædificauerit habeto. Hermeti lib. Aug. Vind. ma. aut C X. D D. sunto. Luciæ Agresti uxori B. M. Mundum mulieb. quæ ue e. ca. pa. D D. Caius Tuditanus quòd pupillam cuius iussu meo Cu. ge. contra decret. ampliss. ord. uxo. D. Exesto Dodrant lege. Celso testament. quod Aepheso scripseram adi. Pamphilo uicario pecu. id instrument. rust. quod Aepyro parauerant uchi ue. D. data sunto. Filij si nepotes mihi non fecerint Marcellus Tuditanus ex dam. sump. choi. here. D. Quæ lego O. E.

Seruilia gens

Seruilia gens patricia & illustris in fastis, Trientem æreum pascebat auro & argento, consumentem utrunque. Verba ipsa Messalæ senis referam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum. Cui cum summa cura sacra quotannis faciunt: quē ferunt aliâs creuisse, aliâs decreuisse uideri, & ex eo aut diminui aut honorem augeri familiæ significari. Plinius libro XXIIII. Cap. XIII.

P. Seruilius Maluginensis

P. Seruilius Maluginensis. Q. Sulpitius Longus Tribu. militum consulari potestate contra Gallos Senones missi, non loco castris ante capto, non præmunito uallo quo receptus esset, non deorum saltem si non hominum memores, nec auspicato, nec litato instruunt aciem. ex quo turpiter profligati cum toto exercitu nobilem illam cladem Alliensem inter nefastos dies relatam acceperunt. Liu. V. Item in eodem.

P. Seruilius Priscus

Seruilius Cepio Cos.

P. Seruilius Priscus & Q. Clœlius Siculus Censores. Q. Seruilius Cepio Consul Hispaniam duce Viriato rebellantem pacauit. Proconsul capta Tolosa aurum è templo sustulit, quod auferentes miserabili fato peribant, ut autor Gellius. Nam postea Consul cum CN. Manlio contra Cimbros in Italiam ruentes missus, apud Rhodanum uictus profligatusq; est, amissis de exercitu hominum LXXX. mil. Ex iussione igitur popu. Roma. Cepionis cuius temeritate id acciderat bona publicata, eiq; imperium primo post Tarquinium abrogatum: ipse in publicis uinculis extinctus. Inde tractus discerptusq; ad scalas Gemonias est: ex Liu. LXVII.

C. Seruilius Geminus

C. Seruil. Geminus & M. Attilius Fabianus, Coss. artibus Fabianis cunctando etiam Annibalem fregerunt, post Fabij dictaturam. Q. Seruil. Procos. apud Asculum unà cum omnibus Ro. interficitur initio belli socialis. Liuius LXXII.

P. Seruil. pro cos. Isauri.

Seruil. Rul.

Seruil. Nouianus

P. Seruilius Procos. aduersus Cilicas prosperè pugnans, Isaurici cognomentum inuenit. Liu. XCII. Seruilios Rullos, uide in Rullis. Seruilius Nouianus egregie in historia dixisse uidetur, qui à nobis auditus est, clarus ingenio & sententijs clarior, sed nimis pressus quàm historiæ postulat autoritas. Quintil.

Q. Sertorius

Q. Sertorius è Nursia oriundus, partium Marianarum fuit unà cum Cinna, moderatius tamen quàm alij. Sulla redeunte è bello Mithridatico urbeq; potito, ipse quoque in Hispaniam aufugit: ubi breui tempore ob uirtutem sibi gratiam earum gentium conciliauit, traditurq; per eum Hispanos disciplinam rei militaris Romanam didicisse, ac fortiores deinde fuisse. Nam præter artem rei militaris abstinentissimus etiam uoluptatum, tum religiosus est habitus, quòd ceruam quandam secum in expeditionibus haberet sequentem, quam Dianæ numen dicebat esse, ex eaq; responsa accipere, resq; gerendas auspicari. Quare dux Lusitanorum delectus, paruis copijs multas urbes subegit. Sed & quatuor Romanorum Duces contra eum missos uarijs cladibus adflixit. Primum quidem Cottam apud Mallaciam nauali prælio superauit: Phidiam Hispaniæ Prætorem dein unà cū duobus mil. Ro. ciuium prælio interfecit. Tertio Domitium Procos. cōtriuit. Postremo Toranium à Metello missum cum toto exercitu deleuit. Ipsum quoque Metellum uirum amplissimum in tantam compulit necessitatem, ut L. Lollius è prouincia Nabornensi ei auxilia ferre cogeretur, & Pompeius magnus celeriter contra eum mitteretur: uarijsq; utrinque prælijs incommodisq; illatis, tandem Sertorius per coniurationem Lusitanorum à M. Perpenna eius socio belli eiusdéq; factionis, per proditionem in cœna interfectus est. Ipse uerò Perpenna meritas dans postea pœnas, unà cum reliquis coniuratis in Pompeij potestatem ueniens interficitur.

Serenus Samonicus

Serenus Samonicus Gordiani Iunioris principis præceptor fuit. Cuius meminit Spartianus in Caracalla his uerbis. Occisi sunt & in balneis plures, & in cœnis, inter quos Samonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam extant. Macrobius quoque libro Sa. III. Carmina quedam de urbibus deuouendis earumq; dijs euocandis in lib. V. reconditorum Samonici Sereni reperisse se ait. Supersunt hodie eius hexametri quidam præcepta medicinæ continentes. Suidas autem siue de eodem, siue de altero scribit, Serenum (qui etiam Aelius Athenæus uocabatur) grammaticum tractatum, de ciuitatibus fecisse, describendo uiros qui in eis floruere. Præterea epitomen in Philonem.

Serapion philosophus

Serapion orator

Serapion Hierapolitanus philosophus Stoicus, cuius meminere Strabo, Stephanus. Serapion Aelius dictus orator Alexandrinus scripsit in Adrianum principem Panegyricum, orationes in genere deliberatiuo apud Alexandrinos. Et utrum iure Plato remouerit Homerum à sua rep. Præterea artem Rhetoricam. Suidas.

Serap. pictor

Serap. præsul.

Serapion pictor, cognominatus Anthropographus, quòd homines optime pingeret. Plin. Serapion præsul Antiochenus sub Commodo principe. Scripsit de secta Montani & quedam alia, ut autor Hieronymus. Serapion alter Christianus, qui ob elegatiam ingenij scholasticus meruit cognominari, charus Antonio monacho: edidit aduersus Manicheos egregium uolumen, & quædam alia. Laudatus etiam ob fidei constantiam sub Constantino principe, ut idem est autor.

Serapion

VII. Fratres

Ioannes Serapion nouissimus omnium de plantis uolumen edidit. Septem fratrum Hebræorum unà cum matre porcinam edere negantium sub Antiocho Illustri supplicium in lib. Macchab. legitur.

Symphorosa Getulius mar.

Totidem Symphorosa, uxor Getulij martyris, filios Tybure sub Adriano martyres læta conspexit: stipitibus per membra uarijs modis transfixos: quorum nomina, Crescentius, Iulianus, Nemesius, Primitiuus, Iustinus, Stacteus, Eugenius. Sepulti uia Tyburtina, IX. ab urbe milliario.

VII. fratres Felicitas

Parem filiorum numerum. Felicitas, Romana matrona, in hac palma sub Antonino uidit, Ianuarium, Felicem, Philippum, Siluanum, Alexandrinum, Vitalem, Martialem, uarijs necatos supplicijs. Syluanus etiam de alta crepidine præcipitatus. Quos

paulopost mater etiam martyrio sequuta est. Sepulti Romæ omnes. [VII. dormientes] Idē quoq; dormientiū numerus legitur fuisse, Maximianus, Malchus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion & Constantinus. Hi nanque socij apud Ephesum Decij insectationem in uicinum montem Cælium fugitauerunt: ac sub cauerna quadam latitantes quanquam diligenter quæsiti nunquam inuenti sunt. Demum martyrium ferre animati: post cibum Dei prouidentia sopiti usque ad annum XXX. Theodosij iunioris, annis CXCVI. dormierunt. Eo tandem tempore uigente de resurrectione heresi excitati, tanquam hesterna die, ad urbem uti solebant prius, Malcum unum è socijs emptum ad uictum necessaria miserunt. Rem prodidit & nouus hominis habitus & sermo & nummus aliter signatus: quorum festum III. eidus Augusti. [LXXII. discipuli Christi] Septuagintaduo discipulorum Christi nomina hec sunt: Lucas, & Cleophas, qui in Christum peregrinum inciderunt, ut planè Gregorius in proœmio moralium sentire uidetur. Ambrosius aliū à Luca putat. Barnabas, Matthias, Thaddeus, qui ad Abagarum missus est: alter ab Apostolo. Hi Eusebio libro I. ponuntur. Sequentes uerò Abbati Dorotheo. Septem ante omnis primi diaconi, Stephanus protomartyr. Philippus is qui Eunuchum Christianum fecit, præsul in Thracia. Proculus præsul Nicomediæ. Nicanor qui unà cum Stephano interfectus. Parmenas, Nicolaus Samariæ præsul: deinde pro hæretico Ioanni taxatur. Simon præsul Tyri ac Sidonis. Qui diaconi in Actibus apostol. narrantur. Insuper Ananias Pauli, qui postea Damasci præsul fuit. Titus Pauli, qui in Creta præsul & sepultus fuit.

Syluanus Thessalonicæ præsul & sepultus: cuius ut comitis Paulus ad Thessalonicenses prima meminit. Crescens Chalcedoniæ præsul. Andronicus præsul in Pannonia: Ampliatus præsul Edessæ: Vrbanus presul in Macedonia. Stacteus quem Andreas in Thracia præsulem constituit. Apelles Heracleæ præsul, qui omnes ad Romanos cap. XVI. memorantur. Philetus, uel Philebus, Ephesi præsul: sensit ea quæ Simon magus: restitit & apostolo, ut ad Timotheum II. Hermogenes Megaræ præsul. Demas, qui tres à fide desciuerunt: ut ad Timotheum II. & Ioan. Ex nobis prodierunt, inquit, sed ex nobis non erant. Ampliatus Smyrnæ præsul ante Polycarpum, ut ad Romanos. Aristobulus Bethaniæ præsul. Narcissus Athenarum præsul. Heraclitus præsul & ipse. de his omnibus ad Roman. XII. Cicis in Gallia nuntiauit euangelium. Agabus qui prophetico crismate dignus fuit. de quo in Actibus. Rufus Thebarum. Asyncritus Hyrcaniæ præsul. Phlegon, Patrobas, Hermes Philippopoleos.

Linus qui postea pontifex: de quo II. ad Timot. III.

Caius Ephesi præsul. Philologus ab Andrea præsul Sinopensis factus. Liphasius, qui Romæ simul cum Paulo uinctus, & post eum capite cæsus. Lucius Laodiceæ Syriæ. Iason Tarsi. Sosipater Iconij. Erastus Mendi. Quartus Beriti. De his omnibus ad Roma. XVI. Apollo, ad Corinth. primo. Sosthenes Colophonis apud eundem. Epaphroditus, de quo ad Philip. IIII. Titicus Colophonis item præsul, ad Colossenses IIII. Cæsar Dirrhachij præsul ad Philip. IIII. Marcus Barnabæ consobrinus Apolloniadis. Iesus cognominatus Iustus Centipoleos præsul. De quo IIII. eccles. histo. Antonius.

Clemens præsul Sardicensis: postea pontifex primus ex gentibus Christianus. Onesimus Coroneæ præsul. Carpus præsul Cheroneæ: Euodius Antiochiæ post Petrum præsul. Aristarchus Apameæ præsul: ad Coloss. IIII.

Marcus, qui & Io. Bibli præsul. ut in Actibus XIII. & II. ad Timoth. IIII. Zinas uel Zenas Diospoleos, ad Timoth. III. Philemon Gazæ præsul: ad quem Apostolus scribit epistolā. Pudens II. ad Timoth. IIII. Thophinus, de quo ibidem. Hi tres apostolo semper præsto fuere: ac post eum Romæ & ipsi cæsi. Marcus euangelista.

Candaces eunuchus Aethiops natione in Arabia & Taprobana euangelium nuntiauit. de quo in Actibus VIII. Hi Dorotheo, qui Romæ scripsit, commemorantur: Polycarpo & Vincentio, qui sequuntur. Sauinus, Potentianus, Alcimus, Maximus & Ioannes senior: in martyrum quoque libro ponuntur, Aristion, Rufus, Zosimus, Priscus: Iosephus, cognominatus Iustus, qui cum Mathia in sortem positus.

Nason: Silas, Corinthi præsul. Euphrates, de quo ad Coloss. III. Martialis, Lemouicensis præsul. Sidonius, uel Cedonius, cæcus natus, sepultusq; cum Maximino. Lazarus, Massiliæ præsul. Vrsinus ad Bituriges missus: is Nathanaël, ille qui Christo probatus fuisse dicitur. Iulianus apud Cenomannos euangelium nuntiauit, qui Simon leprosus esse fertur. Sed & his plures longe reperientur, si obseruabimus ea quæ Paulus scribit I. ad Corint. XV. Dominum plusquàm quingentis fratribus simul apparuisse. [LXXII. interpretes] Septuagintaduo interpretes Hebraicæ, Græcæq; linguæ peritos ad Ptolemæum Philadelphum, eos petentem ex omni tribu senos electos, ut sacros libros in Græcum uerterent sermonem, misit Eleazarus summus sacerdos. Ibi uerò, ut Augustinus de ciuitate & Eusebius libro V. testantur, totidem cellis separati, eosdem libros eodem modo uertentes non interpretum, sed prophetarum adflati spiritu uisi sunt. Quam sanè opinionem Hieronymus refellere uidetur in epistola ad Desiderium his uerbis: Nescio quis autor primus, Septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo finxerit: quibus diuisi LXX. interpretes sacros interpretati sunt libros. Quum Aristeas eiusdem Philadelphi familiaris, & non multò pòst Iosephus, nil tale retulerint: sed in una basilica congregatos conuertisse scribant: non prophetasse uidentur, quòd longe aliud sit esse interpretem, aliud esse uatem. Sed & idem Hieronymus alibi testatur, minime fideles in conuertendo fuisse, cælasseq; de industria ubi de filio Deo, aut trinitate aliquid uidissent, ut regem ad unius Dei cultum tantum reuocarent. Præterea eosdem Septuaginta ex consuetudine uocari, quum Septuagintaduo fuerint. [Senecæ duo] M. Anneus Seneca Senecæ philosophi pater, patria Cordubensis, & equestris ordinis ac eruditissimus fuit, ut cui declamationes, quæ filij dicuntur esse, nonnulli referant. Martialis duos Senecas, unicumq; Lucanum commemorat. Meminit etiam utriusque Sidonius poëta. Non quod Corduba præpotens alumnis Facundum ciet hic putes legendum, Quorum unus colit hispidum Platona, Incassumq; suum monet Neronem. Orchestram quatit alter Euripidis, Pictum fecibus Aeschylum sequutus. Quod utrum hunc & filium philosophum intelligi uelint: an philosophum & nepotem ex fratre Mela, qui & ipse Seneca appellatus, non satis liquet. uidetur autem ex his Sidonij uersibus tragœdias alter à philosopho scripsisse. Igitur hic ex Eluia Albina tris liberos suscepit. L. Anneum Senecam philosophum, Iunium Anneum Gallionem, & L. Anneum Melam Lucani Patrem. Seneca & Gallio Romam ducti, præceptores habuere, Pomponium Marullum, Iulium Higinum Polyhistorem, Cestium Smyrnæum, & Asinium Gallum: in philosophia uerò Socionem Alexandrinum & Photinum Stoicum, teste Hieronymo. Hinc clarus factus in Claudij dignationem uenit, datusq; principio eius Neroni præceptor, qui ad necem eum compulit, quamuis commeatum petenti & bonis cedenti persancte iurasset, suspectū se frustra. Venas medico præbuit: deinde hausto ueneno in balneo periit: ut est autor Tacitus: qui etiam iuuisse mortis causam dicit Ferinij Rufi & Tigillini coniurationes. Quod insuper opes supra modum augeret, et quædam alia.

dia. Iuuenalis aperte diuitijs adscribit. Temporibus diris igitur, iussuq; Neronis Lōginum & magnos Senecæ prædiuitis hortos. Quintilianus habuit eum præceptorem, ualdeq; laudat: multa, inquit, in eo rerum cognitio: in qua tamen aliquando ab his quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est. Tractauit omnem ferè studiorum materiam: sed in philosophia parum diligens. Datur uitio quòd rerum pondera minutissimis sententijs fregerit: uerum idem robustis & firmatis legendus. Multa enim probanda in eo, eligere modo in animo sit: quod utinam fecisset. Digna enim fuit illa natura, quæ meliora uellet. Caius princeps eum arenam sine calce appellabat. Gellius ut maledicum eum taxat, utpote superioribus doctis & poëtis omnibus, præsertim Ciceroni obtrectantem. Feruntur eius tragœdiæ aut alterius, ut supradixi: uerum Quintilianus poëmata attigisse ait. Præterea epistolæ ad Paulum apostolum, & Pauli ad eum: quarum meminere Augustinus in epistola ad Macedonicum, & Hieronymus de uiris illustribus, qui eum in catalogo sanctorum ponit. Cuius me maxime autoritas mouet, ut eius scripta ac memoriam ueneratione prosequar: quum alioquin arduum mihi uideatur inter tot opes, deliciasq; hortorum, & rei studium, non cupidi potius ac luxuriosi hominis, quàm philosophi, aut sancti uiri, uestigia posse seruare. Fertur & eius epigramma: Cura, labor, metus: ac sumpti pro munere honores: Ite alias posthac sollicitate animas. Fuit natura constantissimus: solebat illud ex oratione Demosthenis usurpare: ἔστι γὰρ ἁπάσης ἀρετῆς ἀρχὴ μὲν σύνεσις, πέρας δὲ ἀνδρεία. Vniuersæ enim uirtutis consultatio principium est: finis uerò constantia.

Lucanus
Mela
Gallio

M. Annæus Lucanus, à patre Mela, unà cum Seneca & Gallione Romam ætate sex mensium deportatus, traditus est in disciplinam Rhemnio Palemoni & Cornuto. Salcium Bassum, & A. Persium condiscipulos, & sodales habuit. In Neronis dignationem ueniens quæstor factus, ludum gladiatorium edidit. uxorem duxit Pollam Argentariam, Pollij Argentarij filiam doctam, ut planè ex Papinij hendecasyllabo dignosci potest. Quum in theatro Nero Orpheum pronuntiasset, Lucanus item, iudices coronam Lucano dedere. quod Nero grauiter ferens interdixit poetæ foro & theatro. Papinius, Ingratus Nero dulcibus theatris, Et noster tibi præferatur Orpheus. Igitur Lucanus odio principis Pisonianæ coniurationi adhæsit: accusatus deinde renuit quicquam fateri aut magnificare: sed promissa impugnitate matrem nominauit. Acceptoq; mortis arbitrio, uenas & ipse soluit uti patruus. Scripsit Saturnalia, Medeam, Orpheum, incendium urbis, & Troianum: Pharsaliam non finiuit: cuius primos tres libros cum uxore correxit.

Seuerus Attilius

Seuerus Attilius in Hispania, de genere illius Seueri, ad quem Lactantij duo epistolarum scribuntur uolumina: composuit librum Odeporicum, totius uitæ suæ statum continentem, tam prosa, quàm uersibus, quem uocauit καταστροφὴν, id est, conuersionem. Decessit sub Valeriano principe. Ex Hieronymo.

Seuerus hæreticus

Seuerus item hæresiarcha, Tatiani dogma sequutus, à quo Seueriani. Duo item clari sanctitate: alter præsul Rauennas tempore Iouiniani principis: qui prænoscens exitum suū, aperto sepulcro inter filiam & uxorem se medium collocari iussit. Alter præsul Viennensis.

Seuerini plures

Seuerini plures: unus abbas cœnobij Agaunensis, regnante Clodoueo in Gallia. Alter ex Pannonia, profectus in Picenum, Septempedensi ciuitati tunc claræ præfuit: qua diruta à Gothis, sancti Seuerini oppidum iuxta eius nomini dicatum. Alius præsul Neapolitanus, frater sancti Victorini præsulis Pictauiensis: cuius nomini oppidum in Salernitano dicatū. Alius præsul Coloniensis.

Sextus philosophus

Sextus Cheroneus, Plutarchi sororis filius, philosophus, ac discipulus Herodoti philosophi sub Marco Antonino, apud quem in honore fuit: scripsit Episcopia, & Pyrrhonia libris x. autor Suidas. Meminit etiam Philostratus in sophistis, opus eius ad nos peruenit. Hic ille fortè quem scribit Hieronymus ad Seuerum principem librum de resurrectione scripsisse: quanquam eum Christianum alibi fuisse non inuenio.

L. Sextius
M. Sextilius

L. Sextius, qui Sallyes in Gallia subegit, aquasq; Sextias condidit, nunc oppidum Aquensem ut apud Liuium. M. Sextilius patria Fregellanus, quem Liuius dicit respōdisse pro duodeuiginti colonijs, quæ milites prius denegatos simul & tributa dare postea promiserunt.

Sextilia
Silius Italicus

Sextilia, uirgo uestalis stupri damnata. Silius Italicus, ex Italica Hispaniæ ciuitate, & originem & nomen traxit. Ipse Romæ natus, in literisq; educatus. Prima ei fori contentio fuit magna inter patronos autoritate: Ciceronem imitatus, cuius etiam uillam Formianā possedit. Extremam ætatem Musis & Phœbo tradidit: ut satis indicat Martialis epigramma. Consul fuit, quo tempore Nero excessit: proconsul Asiam administrauit. Decessit annos natus L X X V. uoluntaria morte, tædio morbi, quem euadere nequaquam posse uidebat: uti Plinius Iunior in epistola demonstrat: in qua & eū taxat maiore cura quàm ingenio carmina fecisse, auditorioq; sæpe ea commisisse, dicens: Imitatus est maxime in his Maronem, cuius etiam natalem celebrare quotannis consueuit.

Sidonius Gallus

Sidonius Gallus præsul Aruernorum tempore Cassiodori & Theodorici regis uir eruditissimus ac Christianus, cuius extant epistolæ.

Stilpon philosophus

Stilpon, philosophus Megarensis, tempore primi Ptolemæi, discipulus Pasiclis Thebani: præfuit scholæ Megarensi: scripsit dialogos non minus X X. Suidas.

M Silanus cōsul

M. Silanus cōsul, aduersus Cimbros male rem gessit: quapropter à Domitio tribuno plebis accusatus; dicebat enim eum iniussu populi cū Cimbris bellum gessisse. Idq; fuisse principium calamitatum, quæ postea euenissent. Deq; eo libellum quoq; edidit: sed plenissime Silanus absolutus. Duæ tamen tribus damnarūt, Sergia & Quirina, Pedianus.

M. Silanus

M. Silanus alius, ante hunc ordines sub Africano in Hispania duxit: Hannonem, Magonemq; duces Carthaginensium, in deditionem accepit.

D. Silanus

D. Silanus consul design. Cicerone consule. Salustius in Catilinario.

L. Silanus

L. Silanus, Claudij principis gener, maritus Octauiæ, qua sibi erepta, dataq; postea Neroni, præ dolore gladio incubuit.

Syluanus

Syluanus, Troiadis præsul, Maximiani tyranni tempore, rhetor, ab initio Troili sophistæ discipulus, Christianus factus, uitam monachi dilexit. Quumq; ab Attico præsule Constantinopolitano prius Thraciæ ciuitatis præsul constitutus esset, post aliquot annos rogauit, ut inde ob immensa frigora, quum esset tenui ualetudine graciliq; corpore, transferretur in mitius cœlum. Itaque se officio abdicans, Constantinopolim uenit: ubi monachum aliquandiu egit, donec Troiano populo præficeretur. Ipse ægre sumpto negotio quum nullam haberet excusationem uinci se adcingens, portentum ex eo subito uisum. Nauis enim qua in Troadem profecturus erat, diu immobilis in littore antea permanserat, nec ulla ui mortalium dimoueri sedibus poterat. Tunc uerò eius primum precibus soluta procedere cœpit. His igitur alijsq; signis, uir sanctus, tum etiam doctus est habitus: & qui populo exemplis optimis doctrinaq; præfuerit. Extat eius uolumen diuisum in libros V I I I. de prouidentia Dei, deq; mundi gubernatione ad Salonium præsulem. Ex historia tripert. Syluanus Tyri præsul senex iam sub Diocletiano bestijs obiectus. Alius abbas in deserto Scythiæ. Alius præsul Nazarenus Hieronymi auditor successor, ac defensor.

Simones

Simones plures. hoc etiam nomen post Philippum Græcis, Latinis, Hebræisq; pariter commune.

Simon philosophus, rhetor, sculptor

Ex his antiquissimum sanè legimus Atheniensem ac philosophum Socratis discipulum fuisse, qui scripsit dialogos X X X I I I I. Alius fuit qui scripsit de arte rhetor. Alius medicus. Alius sculptor. Quorum omnium autor Diogenes. Simon Magnesius musicus egregius, qui & ipse superiorum

musicorum more corrupto, Simodiam introduxit, sicut & Lysis Lysiodiam. Strabo.

Simon grammaticus

Simon Constantinopolitanus ludi magister, circiter annos abhinc CC. composuit Graece metaphrastas, id est, sanctorum uitas quae singulis mẽsibus proprie leguntur, habenturq́; in bibliotheca Vaticana.

Simõ Magus

Ex Hebraeis uerò Simonem magum legimus, caput & autorem totius haereseos. De quo Eusebius libro II. latißime. Iustinus philosophus in apologia ad Antoninum principem in hanc sententiam scribit: Simon quidam Samaritanus de uico Gypitho sub Claudio principe artibus magicis & ope daemonum subleuatus in urbe nostra, complurimus per phantasiam deceptis, Deus est creditus, & honore simulacri donatus, à uobis inter duos Tyberis pontes colitur, cum titulo Latinis literis descripto, Simoni Deo sancto. Quem omnes penè Samaritae, & nonnulli alij, tanquam Deum adorant, ac fatẽtur. Sed & Selenem quandam erroris comitem, quae prius in lupanari fuit apud Tyrum, cum ipso consecrauerunt. Similia quoque Irenaeus in primo aduersus haereses libro. Quod autem, ut uulgò fertur, Petri apud Deũ precibus sublatus ceciderit, nulla sanè apud idoneos mentio. Miror & Plinium huius non meminisse, quum de Neronis magica mentionem fecerit, quam multis experimentis ab eo principe curiosißimo uanam ac nullam esse deprehensam dicit.

Simon auarus

Simon item ille qui à Petro spiritus sancti gratiam mercari uolebat, unde uitio nomen inditum, alijq́; complures praeter Apostolum: quorum

Simon Machabaeus

princeps Machabaeorum pater. E nostris quoque quem potius commemorem non habeo, quàm nouum aetate nostra

Simon puer Tridentinus

exemplum Simonis pueri Tridentini. Hic sedente Sixto IIII. pont. die Veneris sancti à Iudaeis clam comprehensus, ac omnibus cruciatibus prius adfectus, demum cruci adfixus est. Ex quo templum ei ueluti martyri dicatum.

Simonides

Simonides etiam plures, sed potißimi poëtae duo, alter Caeus & Melicus: alter Teius & Iambicus. Melicum Suidas dicit emicuisse Olymp. LV. uixisse annis LXXIX. scripsisse Dorica lingua Cambisis & Darei res gestas, ac Xerxis bellũ maritimum: praeterea threnos, encomia, epigrãmata, paeanas, tragoedias, naenias, & alia. Cicero autem de oratore, artem memorandi inuenisse dicit his uerbis: Simonides Caeus primus artem memorandi inuenisse fertur. Quum coenaret in Thessalia apud Scopam fortunatum hominem, concinissetq́; id carmen quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa poëtarum more in Castorem & Pollucem scripta fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse se dimidium eius ei quod pactus esset pro illo carmine daturum, reliquum peteret à Tyndaridis, quos aeque laudasset. Haud multò pòst nuntiatur Simonidi, ut prodiret, iuuenes stare ad ianuam duos, qui eum magnopere uocarent: surrexisse illum ac uidisse neminem: hoc interim spatio conclaue illud, ubi epularetur Scopas, cõcidisse, ea, ruina ipsum oppressum cum suis interisse: quos quum humare uellent sui, nec possent obtritos internoscere ullo modo, Simonides dicitur ex eo quod meminisset, quo loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscuiusq́; sepeliendi fuisse. Hac re tũc admonitus, inuenisse fertur ordinem esse maxime qui memoriae lumen adferret. Plinius octauam chordam in lyra inuenisse dicit. Eusthathius uerò tres duplices literas, ξ, ψ, θ. De

Simonides Teius

Iambico autem Quintil. sic refert. Simonides Teius alioquin sermone proprio & iucunditate quadam cõmendãdus: praecipua tamen eius in commouenda miseratione uirtus, ut quidam in hac eum omnibus eiusdem operis autoribus praeferant, in quibus sanè dißidere uidentur autores. Iambicum poëtam Teium Strabo fuisse dicit. Suid. uerò Carystium siue Erythreum, qui scripsit Graecorum apud Aulidem conuentum, trimetorum libros duos, & alia. Praeter hos,

Simonides Melicerta

alios duos ponit: unum filium sororis Simonidis Caei, cognominatum Melicertam, qui ante bellum Peloponnesiacum fuit, scripsitq́; genealogiam libris tribus: alterum Simoni-

Simonides Magnes

dem Magnetem poëtam, Antiochi magni tempore, cuius res gestas scripsit, ac bellum aduersũ Galatas.

Syrianus

Syrianus Alexandreus philosophus Platonicus, docuit Athenis: scripsitq́; in totum Homerum commentarios VII. In rempublicam Platonis, & alia. Huius discipulus & successor fuit Proclus. Suidas.

Synesius

Sinesius è Pentapoli Africae philosophus Christianus, praesul Ptolemaidis factus, scripsit libros in grammatica, philosophia, panegyricos, epistolas, & alia. Suidas Huius operum bona pars extat.

Symmachus interpres

Symmachus, unus ex interpretibus sacrorum librorum, secta Ebionius, quae Christum è Iosepho & Maria natum putat, uti suprà commemoraui: commentarios quosdam conscripsit, in quibus conatur ex euangelio Matthaei insaniam hanc probare. Hos Origenes cum interpretatione ipsius Symmachi scribit se apud Iulianum quendam comperisse, qui se diceret hos libros ab ipso Symmacho suscepisse. Ex quo uidere licet Origenis ferè temporibus eum fuisse. Ex Euseb. Symmachus alter senator, uir doctus, Boetij socer.

Symmachus orator

Symmachus Romanus orator, missus à senatu Cõstantinopolim ad Theodosij liberos, rogatum ut Vestales à Christianis destrui minime pateretur. Cuius rei gratia putabant aduersa multa se à dijs fuisse passos. Eius igitur orationem & Prudentius & Ambrosius qui huius meminerunt, acerrime confutarunt.

Syloson

Syloson Polycratis Samiorum tyranni frater, quum priuatus Dareo Histaspis filio magnopere optanti uestem quam ferebat aliquando largitus esset, ille postquàm est rex factus, dono tyrannidem Samiorum ei dedit, qui acerbe imperauit. Quare urbs ab hominibus deserta: unde prouerbium mansuit: ἕνεκε Συλοσῶντος εὐρυχωρία: Sylosontis opera locus amplus. Strabo XIIII.

Simmias

Simmias philosophus Thebanus scripsit dialogos XXIII. qui ordine à Diogene commemorantur.

L. Sisenna

L. Sisenna Romanus orator & historicus, paulò supra tempora Ciceronis. de quo ipse Cice. in oratore. L. Sisenna doctus uir & studijs optimis deditus tum Latine loquens, grauis reipublicae non sine facetijs, neque laboris multi, nec satis uersatus in causis, interiectusq́; inter duas aetates Hortensij & Sulpitij, nec maiorem consequi poterat, & minori necesse erat cedere. Huius omnis facultas ex historia ipsius percipi potest, qua cum facile uincat omnis superiores, indicat tamen quantum absit ab summo, quanquam hoc genus scriptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum. Et paulò inferius. Sisenna emendator sermonis usitati quum esse uellet, ne à C. Rufio quidem accusatore

C. Rufius

deterreri potuit, quo minus inusitatis uerbis uteretur. Nam quum in defensione Chrytili Supputatillica dixerit, tunc Ruffius accusator, circumuenior iudices, inquit, nisi subueniatis. Sicenna quid dicas, nescio, metuo insidias, quid est hoc Supputa, quid sit scio, tillica nescio.

Solon

Solon Salaminius genere, unus è septem sapientibus, Atheniensibus leges dedit [illegible] eas

Draconis seueritas

quas Draco tulit, praeterquam quae de caede erant, omnes propter asperitatem magnitudinemq́; poenarum abrogandas curauit. Nam uni omnibus poena constituta fuerat, ut etiam qui otij damnati essent, aut qui holera subripuissent, capite plecterentur. Ob quam causam Demades dicere solebat, Draconem non atramento, sed sanguine leges scripsisse. Legem Sisachtheam tulit, qua bona tantum non corpora uti prius debitorum essent obnoxia creditoribus. Florebat in republica tunc Pysistratus, qui plura pro patria gesserat, aemulus laudibus Solonis cui & genere propinquus erat. Illius igitur eloquentia plus potuit apud populum, quàm huius sapiẽtia. Cessit sponte Solon tyrannum fugiẽs prius in Aegyptum, deinde in Cyprum, postremo ad Croesum regem: cuius quum opes uideret, ostentanti Croeso atque interroganti, num quis eo felicior esset: respondit, Tellum quendam pauperem admodum

Tellus

alioquin

alioquin iustum Athenis agentem: simul adfirmans nihil esse felix quod temporum mutationi subiaceat, felicitatem finem tantum indicare. Cuius sententiæ Crœsus postea à Cyro captus meminisse dicitur. Solon inde in Ciliciam profectus ciuitatem à suo nomine Solos ædificauit, in qua Athenienses colonos statuit, qui interuallo temporis ab Attica lingua desciscentes, solœcizare dicti sunt. Vnde uerbum solœcismus tractum. Decessit in Cypro annorum L X X X. *mandauit ossa Salaminem transferri, ibiq; per regionem proijci ac dissipari, ne Athenas inferrentur, quoniam discedens iureiurando ciues adegit, non antiquaturos leges suas, donec rediret. Reliquit etiam conciones & epistolas quasdam. Emicuit olymp.* X L V I. *Hic postremo traditur, quanquam grauissimus fuerit, sera iam ætate cum Thespidis tragœdiam spectaret, paulatim otio se dedisse, ac uitæ molliori, quod sanè declarant illa carmina ipsius. Dum propero ad senium discere multa libet, Grataq; sunt Veneris nobis & dulcia Bacchi, Quæq; uiris Musæ munera grata ferunt. Epigramma sepulcro Cicero huiuscemodi commemorat: Mors mea non careat fletu, linquamus amicis Mœrorem, ut celebrent funera cum lacrymis. Ex Plutarch. Sosicrate, Diogene.*

Sophocles tragicus

Sophocles Atheniensis tragicus poëta, æqualis Periclis eius collega quandoque in prætura. Docuit, teste Suida, tragœdias C X X I I I. *tulit uictorias* X X I I I. *Decessit post Euripidem annos* V I. *Cui styli magnitudine præfertur, licet eius sententijs inferior. Primus usus est tribus histrionibus, hoc est, tritagonistis. Chorum induxit* X V. *iuuenum, quum prius* X I I. *tantum intrarent: appellabatur Apis, ob linguæ dulcedinem. Filios suscepit, Leophontem, Leosthenem, Aristonem, Stephanum, Meneclidem. Hæc ex Suida. Gel. autem scribit, quòd filij patrem tanquam senio delirantem, administratione rei familiaris interdixerint. At ille tragœdiam protulit nuper ab eo scriptam iudicibus, uti uiderent an id esset opus deliri senis: quare restitutus, sapereq; magnopere uisus est. Valer. quoque ait hunc ex insperato gaudio ob uictoriam ex tragœdia quadam repentino obijsse.*

Sophocles iunior

Memoratur & à Suida Sophocles alter nepos superioris, poëta item tragicus, qui docuit tragœdias X L. *uicit* V I I I. *scripsit & elegos.*

Sophocles grammat.

Sophocles etiam grammaticus, minor appellatus, qui enarrauit Lycophronem, Apollonium, pluresq; poëtas: cuius opera habemus. Sophocles alius, dux Atheniensium, Sostratide filius, apud Thucydidem.

Sopater

Sopater sophista, Iamblyci discipulus, in magna fuit apud Constantinum magnum dignatione, eiq; adsidebat consiliarius. Calumniam ab inimicis passus quòd causa caritatis annonæ Constantinopoli fuisset, insons eiusdem iussu imper. securi percussus est. autor Eunapius in libro sophistarum. Apaneus Sicyonius uel Thebanus comicus historicus, scripsit epitomen in plures autores. Suid.

Sophilus

Sophilus Sicyonius, uel Thebanus comicus mediæ comœdiæ, ipsius fabulas nonnullas commemorat Athenæus.

Sophron

Sophron Syracusanus Xerxis & Euripidis tempore, scripsit mimos uiriles, & mimos fœmineos lingua Dorica, & soluta oratione. Dicitur & Plato quum in eos incideret, obdormire solitus. Fuit alius siue idem comicus, cuius fabula ποιήτρια*, ut ait Athenæus.*

Soranus

Soranus Ephesius medicus Alexandriæ profecit. Deinde Romam uenit, ubi artem exercuit, Traiani & Hadriani temporibus. Libros plures optimosq; composuit. Suid. Est & Valerius Soranus, qui inter Valerios dicetur.

Sosibius

Sosibius grammaticus Laconicus.

Sositheus

Sositheus Syracusanus unus de numero eorum, qui Pleiades appellantur apud Ptolemæum, æmulus Homeri tragici. Suid.

Sosipatra

Sosipatra fœmina uates ac doctissima è Libya, uxor Aedesij sophistæ, educata dicitur à quibusdam numinibus. autor Eunapius lib. sophistarum.

Sostratus architectus

Sostratos plures fuisse constat: primus Plinio & Strab. testibus, architectus, qui turrim excitauit in insula Pharo, iussu Ptolemæi Philadelphi ad ostendendos nocturnos ignes nautarum cursibus eiq; nomen suum inscripsit, quod regem fuisse passum admiratur Plinius. Idem quoque pensile Cnidi ambulacrum fecisse traditur.

Sostratus sculptor

Alius qui ex ære & alio modo signa faciebat, teste eodem Plin. Tertius sacerdos Cereris apud Tacitum.

Sostratus uates

Quartus uates, qui per furorem multa Græcis prædixit. Nam Bacchis Naufeus, & Sostratus Atheniensis Xerxis aduentum prædixerunt, ut autor Herod.

Sostratus Acrochersites

Quintus Sostratus Sicyonius cognomento Acrochersites, ut ait Suid.

Socades

Sotades Maronites poëta turpissimus Iamborum scripsit libros, quos appellauit Cinædos lingua Ionica, ubi libidinum lasciua species & descriptio inerat. Fuere & alij duo Athenienses, alter comicus mediæ comœdiæ, alter philosophus, qui scripsit de mysterijs librum primum. Suid. De primo Martial. dicit: Nec retro lego Sotadem cinædum. Retro enim eius carmina legebantur, ut sensus tegeretur: ut illud, Laus tua non tua fraus, uirtus non copia rerum Scandere te fecit hoc decus eximium. De Sybariticis item libellis lasciuis alibi diximus.

Soteridas

Soteridas Epidaurius scripsit musicæ libros, ut ait Dionys.

Sotericus

Sotericus Asites poëta, sub Diocletiano scripsit Encomium Diocletiani, Bassarica siue Dionysiaca, uitam Apollonij Tyanei, & alia. Suid.

Sophronius

Sophronius uir apprime eruditus, Græcis præsertim literis, psalterium & prophetas, quos Hieronymus ex Hebræo in Latinum uerterat, in Græcum rursus sermonem ipse uertit, simul cum alijs quibusdam opusculis, ut ipse Hierony. testatur.

Sophronia casta

Sophronia matrona Romana, altera Lucretia Christiana, cum uim Decij principis uideret sese passuram, consentiente uiro, adrepto gladio seipsam transfixit, ac inter sanctas mulieres relata. autor Euseb. in historia.

Sophia cum 3 ei. filiabus

Sophia mater felicissima, tris filias Fidem, Spem, & Charitatem sub Hadriano pro Christi nomine iugulatas, alacriter uidit, sepeliuitq; X V I I I. *ab urbe miliario.*

Socrates

Socrates patria Atheniensis, patre Sophronisco, matre Phanarista obstetrice, Archelai physici discipulus, primus omnium de moribus disserere cœpit, philosophiam è cœlo ad res humanas conuertendo. Cum ipse præter cæteros suo tempore mortales & uita castissimus, & moribus patientissimus fuerit, exempla utriusque rei constant. Nam & patientiam Gellius pulchro scommate refert. Cum uxorem Xantippen contumacius ac clamosius in se agentem diu tolerasset, postremo aqua esset ab ea perfusus, cœpit ridens dicere, Sciebam Xantippem tonantem quandoque pluituram. Castitatis illud ab Aeliano memoratur, quod Zopyrus physignomus dixisse fertur Socratem ex physiognomia omnium libidinosissimum esse: cuibus autem tanquam falsa locutum eum ridentibus, Socrates minime mentitum dixit, sed naturæ uim se animi uirtute attulisse. Cicer. tamen de diuinat. non lasciuum, sed bardum, ac mente stupidum & obtusum dicit. Nihil unquam scripsisse constat, sed eius dissertationes à Platone commemorantur. Victu alioquin facili, quòd proximum dijs maxime putaret, qui minimis egeret. Dæmonem se habere fatebatur, qui ei futura prædiceret. Accusatus postremo ab Atheniensibus, quòd de dijs male sentiret, ac in carcere causam dicere iussus neglexit, & Lysiæ orationem elegantissimam in eius defensionem ei traditam respuit, dicens optimam quidem esse, sed Socrati minime conuenire, haustoq; cicutæ poculo excessit. Cicero de orator. si ait: Lysiæ orationem Socrates spreuit, tanquam calceis Sicyonijs non uteretur, quamuis essent habiles, quia nimis expoliti: sic illam orationem disertam sibi uideri, sed fortem ac uirilem non uideri. Solebat item dicere, teste Aeliano, otium fratrem esse libertatis, indicioq; esse Persas & Indos, qui perpetuo liberi in otio degunt. At contra negotijs intentos Lydos & Phryges, qui seruiunt. Fuere item alij huius nominis à Diogene commemorati no-

Socrates pictor
Ocnus

bis obscuri, qui autem claritatem habeant, duo, alter pictor, inter cuius opera, piger qui appellatur ὄκνος & spartum torquens quod asellus arrodit. autor Plin. Pausanias autem dicit hunc à Polygnosto pictum, uti suprà dixi. Propert. ad hanc tabellam adludens ait, Dignior obliquo funem qui torqueat ocno, Adsiduusq; tuam pascat aselle famem. Alter

Socrates historicus.

Constantinopolitanus, qui historiam ecclesiasticam à tempore apostolorum usque ad Chrisostomum scripsit, quo tempore fuisse par est: unus ex his qui in tripertita connectitur historia: reliqui Theodoretus & Sozomenus Græci autores.

Sozomenus
Socion

Est alter Sozomenus presbyter Pistoriensis, qui historiæ uniuersalis immensum edidit uolumen. Socion philosophus peripateticus, genere Hispanus, scripsit κέρας ἀμαλθείας, id est, cornucopiæ, librum multæ uarieq; doctrinæ refertum. autor Gell.

Spartacus
Speusippus
Spintharus

Spartacus dux gladiatorum, qui pop. Rom. bellum mouit. Superatus à P. Crasso. Cicero M. Antonium alterum Spartacum uocat. Speusippus philosophus, Platonis sororis filius composuit dialogos à Diogene commemoratos. Spintharus Corinthius nobilis architectus, Delphicum templum ædificauit. autor Pausanias. Alter Atheniensis Oebali pater.

Spurinæ

Spurina dux regis Parthorum qui Crassum interemit. Item mathematicus ac uates, qui Cæsari prædixit, ut Martias caueret eidus, cuius Tranquil. in Cæsare, & Valer. meminere. Tertius huius nominis adolescens egregia forma, qui cum fœminas uirosq; ad libidinem aspectu decoro inuitaret, oris pulchritudinem uulneribus sponte dehonestauit. autores Valer. de uerecundia, & Ambros. libro III. de uirginitate.

Stafeas
Stesichorus

Stafeas Neapolitanus, philosophus Platonicus. Cic. de finibus. Stesichorus poeta lyricus, ex Himera Siciliæ ciuitate olymp. XXXVIII. decessit Cataniæ, quò profugus uenerat, sepultusq; ante portam, quæ à nomine ipsius Stesichoria dicitur. Fratrem habuit Mamertinum optimum geometram. Dicitur & scripsisse Helenæ uituperationem, ex quo exoculatum fuisse, rursusq; ob palinodiam uisum recuperasse. Vocatusq; est Stesichorus, quoniam primus cum citharæ cantu chorum constituit. Nam prius Tisias uocabatur. autor Suidas, Quintilianus uerò sic eum taxat. Stesichorus quàm sit ingenio ualidus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella & clarissimos canens duces, Lyrici carminis dignitatem cum lyra sustinens lyra. Reddit enim proterius in agendo simul loquendoq; debitam dignitatem, ac si tenuisset medium, uideretur æmulari proximus Homerum potuisse, sed redundat & offenditur: quod ut reprehenditur, ita copiæ uitium est.

Stesimbrotus
Stilpo

Stesimbrotus Tarsius historicus scripsit res gestas Cimonis ducis Atheniensium: ut ait Plutar. Stilpo Megarensis philosophus tempore primi Ptolemæi, discipulus Pasiclis Thebani, præfuit scholæ Megarensi: scripsit dialogos non minus XX. Suid. Hunc Cicero de diuina. dicit ebriosum ac libidinosum fuisse natura, quam & uoluntate & studio literarum pertinaci adeo uicerat, ut nihil in eo lasciuum inueniret.

Stratones

Stratones octo, primus Isocratis auditor, secundus Lampsacenus Theophrasti discipulus. III. medicus, qui Erasistratum audiuit. IIII. historicus. V. poëta epigrammatum. VI. antiquus medicus, ut ait Aristoteles. VII. peripateticus, qui uixit Alexandriæ. hæc Diogenes. VIII.

Strato Bruti

Stratonem Plutarchus in uitis ponit, præceptorem rhetorices ac familiarem Bruti qui unà cum eo in bello Philippensi fuit, soluq; adhibitus, dum sibi ille mortem consciuit. Conciliatus postea Augusto per M. Messalam, qui comes ad bellum Actiacum fuit. Lacrymans enim Messala, hic est, inquit Augusto, qui meo Bruto gratias extremas subministrauit.

Strato Sidonius

Aelianus quoque de uaria historia, Stratonem Sidonium quendam scribit in conuiuijs ualde delicatum, ac lautitia uictus, amicissimumq; Neoclis Cyprij regis pari luxuria certantis.

Suidas

Suidas, cuius lexicon multi auxere autores. Eudemus orator, qui scripsit dictionarium ex ordine literarum. Helladius, Theodosio uniore imperante, Eugenius ex Augustopoli Phrygiæ urbe, Zosimus Gazeus, Cæcilius Siculus, Longinus Cassius, Lupercus Berytius, qui scripsit de Atticis dictionibus, Iustinus, Iulius sophista, qui scripsit epitomen linguarum Pamphili, de consuetudine Attica, Pamphilus, qui edidit pratum dictionum, Zopyrio, Pollio Alexandrinus, qui item de Atticis dictionibus per ordinem literarum: igitur hi omnes Suidæ operi agglutinati sunt. Suidam alterum inter sculptores clarissimos ponit Pausanias.

L. Cor. Sulla

L. Cornelius Sulla, nominis etymum à Sibylla trahit teste Macrobio. Bello Punico II. ludi primum instituti ex libris Sibyllinis, suadente Cornelio Rufo, qui propterea Sibylla cognominatus est, postea corrupto nomine cœpit Sulla uocari. Felix ob successus appellatus. Nam mulier quondam obuiam ei puero, salue dixit puer, & tibi & Reipublicæ felix, quæ postea uideri amplius non potuit. Primum quæstor Marij, Iugurtham à Boccho in deditionem accepit: bello Cimbrico & Teutonico legatus bonam operam nauauit. Prætor inter ciues ius dixit. Idem Siciliam prouinciam habuit: bello sociali Samnites Marsosq; superauit. Ne monumenta Bocchi tollerentur Mario restitit: consul Asiam sortitus, Mithridatem apud Orchomenum & Cheroniam prælio fudit. Archelaum præfectum eius Athenis uicit, portum Piræum recepit. Medos & Dardanos in itinere superauit. Mox cum rogatione Sulpitia imperium eius transferretur ad Manlium, in Italiam regressus, corruptis aduersariorum exercitibus, Carbonem ex Italia expulit, Marium apud Sacriportum, Thelesinum apud portam Collinam uicit, Mario apud Præneste interfecto, felicem se edicto appellauit. Proscriptionis tabulas primus proposuit, nouem millia dedititiorũ in uia publica occidit. Numerum sacerdotum auxit. Tribunitiam potestatem minuit. Republica ordinata dictaturam deposuit. Vnde spe deceptus, Puteolos concessit, & morbo phthiriasi interijt. Hæc Cæcilius. Sulla rerum potitus, corpus Marij iam defuncti reuulsit atque disiecit. Quapropter ut ait Plinius, ueritus talionem, cremari corpora instituit. Tota Italia proscriptiones fecit, proscriptorum liberos & bonis & petendorum honorum iure priuauit, quam legem antiquare deinde conatus est Cicero in oratione de liberis proscriptorum. Per u, scribendum hoc nomen nummi antiqui docent, tum Romæ inscriptio marmoris celebris apud ædem diuæ genitricis de porticu huiuscemodi: L. Cornelio, P. F. Sullæ procos. VII. uiro Epul. clientes cos.

P. Suilla

P. Suilla à Torquato accusatus inter Catilinæ coniuratos fuisse, defenditur à Cicerone cos. qui & obtinuit. Sulpicius, per c, scribitur in marmoribus ueterum.

Q. Sul. Priscus

Q. Sulpicius Priscus oppidum Labicos corona circundatum, scalis captum diripuit, censuitq; senatus frequentem coloniam deducendam. Coloni ab urbe MD. missi. Liuius libro IIII.

C. Sul. Potitus

C. Sulpitius Potitus dictator creatus, reliquias Brenni apud Præneste stratagemate uicit, mulis cum agasonibus in insidijs collocatis, unde triumphum egit. Deinde consul Soram expugnauit, Samnitesq; apud Maleuentum superauit, cæsis ex eis ad XXX. millia. Frontinus libro II. & Liuius libro VII. Seruius Sulpitius gener Fabij Ambusti, uide in Fabio.

C. Sul. Gallus

C. Sulpitius Gallus, maxime omnium nobilium Græcis literis studuit, & fuit reliquis rebus atq; ornatus elegans. Is prætor ludos Apollini fecit, in quibus cum Thyestem fabulam docuisset, Ennius mortem obijt. Cicero in Bruto. Valer. quoque hunc astrologiæ peritissimum fuisse tradit, primumq; qui in exercitu Pauli Aemylij contra Perseum eclipsim lunæ noctu factam, militibus admirantibus enarrauit.

P. Sul. cos.

P. Sulpitius consul primus, qui ad bellum Macedonicum missus equestribus prælijs cum Philippo

prospere

prospere pugnauit, auxiliantibus rege Attalo, ac Rhodijs. Liuius de bello Macedonico.

Ser. S. Galba

Ser. Sulpitius Galba prætor, ad initium III. belli Punici, male aduersus Lusitanos pugnauit. Liuius libro XLVII.

P. Sul. orator

P. Sulpitius, & C. Cotta, uiri eloquentissimi, oratoresq; maximi, qui Crasso & Antonio oratoribus successere, à Cicerone in dialogo de oratore introducuntur. Tribuni plebis simul etiam fuere. Cotta qui Sullanas partes sequebatur, à Marianis deinde & tribunatu & ciuitate deiectus. Sulpitius autem Mario fauebat, quo autore, quum perniciosas leges promulgasset, ut exules reuocarentur, & ut Mithridatico bello dux crearetur, quod iam Sullæ decretum fuerat, præterea Q. Pompeio, & L. Sullæ uim intulisset: Sulla deinde cum exercitu in urbem ueniente, ac rerum potito, latitans ob metum, à seruo ipsius proditus necatur. Seruum Sulla prius libertate pacta concessa, de saxo præcipitauit ob scelus. De hoc autem Sulpitio Cicero in oratore sic scribit: Fuit enim Sulpitius, uel maxime eorum quos ego audiuerim grandis, & ut dicam, tragicus orator: uox quum magna, tum suauis & splendida. Gestus & motus corporis ita uenustus, ut tamen ad forũ non ad scenam institutus uideretur. Incitata & uolubilis, nec ea tamen redundans, nec circũfluens oratio. Crassum imitari uolebat. Cotta uerò malebat Antonium: sed ab hoc uis aberat Antonij, Crassi ab illo lepos.

Ser. Sul. Iurisconsultus

Seruius Sulpitius iurisconsultus, non facile dixerim, quantum & ad dicendum, & ad omnes bonarum artium disciplinas adhibuit curæ. Nam & in eisdem exercitationibus, & ab ineunte ætate fuimus, & postea unà Rhodum ille etiam profectus est, quo melior esset & doctior. Et inde ut rediit, uidetur mihi in secunda arte primus esse maluisse quàm in prima secundus. Atque haud scio an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit id quod adeptus longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam qui fuissent, in iure ciuili esse princeps. Cicero in Bruto. Pomponius autem libro primo digestorum ait: Quum primum locum post Ciceronem in orando obtinuisset, Scæuolamq; super quadam clientis causa consuleret, ac respondentem parum intellexisset, Scæuolam dixisse, Turpe esse uiro patricio & nobili, scientiam in qua quotidie uersaretur ignorare: ob quem cauillum Sulpitium postea pertinaciter iuris scientiæ incubuisse. Excessit in legatione missus à senatu ad M. Antonium, quem Cicero in Philippicis magnopere laudat, decernitq; statuam pedestrem à senatu statuendam. Quintilianus ait, eum tribus orationibus insignem gloriam meruisse.

Sulpitia Paterculi filia

Sulpitia Paterculi filia, uxor Fuluij Flacci, è centum lecta matronis, quæ ob pudicitiam simulacrum Veneris è libris Sibyllinis dedicaret, autor Liuius.

C. Suetonius Tranquillus

C. Suetonius Tranquillus, Suetonij Lenis XIII. leg. in bello Othoniano Tribuni filius, Hadriani principis epistolarum magister fuit: quo postremo excidit, quod Sabinam uxorem amare ob nimiam familiaritatem uenerit in suspicionem. Plinij Iunioris amicissimus fuit, à quo etiam per epistolam admonetur, suadeturq; ad opus edendum, quum iam lima non expolire, sed exterere uideretur. Scripsit plura, è quibus de grammaticis libellus, quem imitari se noster Hieronymus in tractatu de uiris illustribus fatetur. Præterea uitæ Cæsarũ, in quo opere cũctis in eo genere facile præstitit, opinio grammaticorum nonnullorum est primam Cæsaris haud integram reperiri, quum uerisimile non sit ipsius incunabula generis tacuisse, adeoq; ex abrupto exorsum esse, quum cæterorum omnium etiam ignobilium altius originem repetierit. Itaque Iulius Cæsar in principio addita esse uerba.

Suetonius Optatianus

Fuit item alter Suetonius Optatianus Taciti principis tempore, qui eius uitã perscripsit: ut ait Vopiscus.

Saturninus Vetulio

Saturninus Vetulio uir summa calliditate, ubi se proscriptum à triumuiris comperit, cõfestim insignia præturæ recepit quum priuatus esset, præmissoq; longo seruorum ordine, qui lictorum speciem præ se ferrent, per omnis terras occupatis hospitijs tam constanter anteibat, ut magistratum pop. Rom. crederent. Quumq; Puteolos uenisset, naues in statione repertas ceu publicæ necessitatis gratia, nullo aduersante cepit: quibus in Siciliam transfretans, periculum euasit. Valerius.

Saturninus Apuleius

Saturninus Apuleius, de quo uide in Apuleio.

Saturninus martyr

Saturninus martyr sub Maximiano, damnatus ad extruendas Thermas Diocletianas, fodiendamq; arenam.

Saturninus hæreticus

Saturninus Antiochenus, & Basilides Alexandrinus post Menandrum illum maleficum apparuere, paulo post apostolos: quorum Saturninum eadem ferè commentatum quæ Menandrum, scripsit Ireneus. Basilidem uerò prætextu mysticæ doctrinæ ualde delirasse. Aduersus quem uirum Agrippa castor celebris scriptor librum edidit, ubi eum acerrime confutat, dicitq; scripsisse in euangelium XXIIII. cõmentarios, prophetasq; sibimet nuncupasse, quosdam Barabbam & Barcob, aliosq; qui nunquam extiterunt, barbaris nominibus appellatos, quo terribiliores uiderentur. Dicere præterea immolata, & eucharistiam, uel inexpiatis sumere, fidemq; in metu absq; uitio deserere licere. Sectatoresq; suo more Pythagoreorum quinquennio silere iubebat. Sed & Carpocratem quendam eodem fuisse tempore, alterius superstitionis principem. Hæc ferè Eusebius lib. III. & IIII.

Sarpedones

Sarpedones duo: alter qui Lycios Troadis populos duxit ad Troiam, Bellerophontis & Laodomiæ filius. Alter Cretensis, Minois & Rhadamanthi frater, qui in Lyciam, quæ apud Cariam est, regnatum uenit. autor Eustathius grammaticus.

Sardanapalus

Sardanapalus rex Mediæ, ut ait Aristobulus, sepultus cum imagine sua, his uerbis ac literis Assyrijs: Sardanapalus, Anacyndaraxis filius, Anchialem & Tarsum uno die condidit. Ede, bibe, & lude: & quando te mortalem noris, præsentibus exple Delicijs animum: post mortem nulla uoluptas. Namque ego sum puluis, qui nuper tanta tenebam. Hæc habeo quæ edi, quæq; exaturata libido Hausit, at illa iacent multa & præclara relicta. Strabo.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XX.

L. Taberius

LVCIVS Taberius Eros emptus de catasta, propter literarum studium manumissus, docuit inter cæteros Brutum & Cassium. Sunt qui tradãt tantà eum honestate præditum, ut temporibus Sullanis, proscriptorum liberos gratis & sine mercede in disciplinam receperit. Tranquillus.

Thales Miles.

Thales Milesius, unus è septem, primus omniũ astrologiæ secreta penetrauit. De ursa minore disseruit, ut ait Callimachus: ut Eudemus solis eclipsim primus prædixit: ut Hippias & Aristoteles, inanimis etiam animas putauit, idq; ex magnete lapide deprehendisse. Huic tripus aurea à piscatoribus Milesijs reperta, dum res in lite uerteretur, ex oraculo Apollinis iudicantis, eam sapientissimo dari oportere, delata est. Deinde per manus omnibus septem sapientibus tradita, ad Solonem peruenit, qui illam Delphos remisit ad Phœbum, ut qui Deum hominumq; sapientissimus esset. A Thalete Ionica fluit disciplina, sicut à Pythagora Italica. Excessit olymp. LVIII. dum certamen gymnicum spectaret, æstu ac siti lapsus, iam senex, ex Diogene.

Thales poëta

Thales Cretensis poëta Lyricus, quem è Creta Solon Spartam misit, cuius odis ac poësi Spartani deliniti, animorum feritatem nimiam ex Lycurgi legibus imbutam castigabant: autor Plutarchus in Solone.

Talus

Talus, huic æreos pedibus finxit Iupiter, custodemq;

demq; posuit Europæ, ac celeritate ter quotidie Cretum obibat. Apollonius in Argonauticis: Τρὶς περὶ χαλκείοις κρήτην ποσὶ δινεύοντα. Hunc igitur Catullianum carmen innuere uidetur, Non si custos foret ille Cretum, hoc est, uelocitate uinceret. Quod quidā de Dædalo male intelligunt.

Thamyras poëta

Thamyras Thrax, poëta & musicus. Feruntur ipsius in theologia uersus ad tria millia: scribitur ab Homero certasse de cantu cum musis, ideoq; oculis captus. De eodem in libro prouerbiorum Græcorum sic scribitur: Thamyras quam pulchritudine omnes præcelleret, ab initio mares dilexit, deinde præter eius consuetudinem Musas amauit, ac cum eis de cantu certauit, hac conditione, ut uictor complexu potiretur. Victus, quod eis luberet, pateretur. Itaq; superatus, & oculis & lyra priuatus est: ex quo prouerbium manauit, in eos qui præter ingenium proprium aliquid agunt, Θάμυρις μαίνεται, Thamyras insanit.

Taurus

Taurus Berytius philosophus Platonicus sub Antonino principe: scripsit de differentia sectarum Platonis & Aristotelis, de corporeis & incorporeis, & alia: ut autor Suidas. Huius etiam sæpe meminit Gellius: dicitq; eius se maxime familiarem Romæ fuisse.

Taurea

Taurea Iubellius Campanus, memoranda uir fortitudine, quum in castris Annibalis Claudium Asellum Romanum ingenti hominem robore in exercitu apud Nolam prouocasset, post inania uerba & garrulitatem eius congressum minime sustinens refugiebat, Claudius insequebatur: quum ille urbis portam ingressus, tutus stupentibus hostibus per alteram cursu contendens euasit. Hic postea capta à Fuluio Capua, manu propria coniuge, liberisq; interfectis, se postremo ante pedes imperatoris gladio transfixit. Liuius 11. bello.

Tages

Tages quidam dicitur in agro Tarquiniensi, quum terra araretur, & sulcus altius esset impressus, extitisse repente, & eum affatus esse qui arabat. Is ut in libris est Hetruscorum, puerili aspectu, sed senili prudentia, ubi à bubulco uisus est, extemplo rei miraculo totam eò Hetruriam excitauit: scriptis tradita dein quæ ille dixerit, quæ aruspicinæ rationem omnē continerent. Cic. de diuin.

Cor. Tacitus

Cor. Tacitus, sub Hadriano principe orator clarissimus, æqualis ac familiaris Plinij Iunioris. Belgicæ Galliæ rationes procurauit, ad Vespasianos usq; peruenit, ab ijsq; honoribus euectus, historiam principum conscripsit ab Augusto usq; ad Hadrianum quæ ad nos haud integra peruenit. Hanc igitur non uitas imperatorum ausus inscribere, sed tantum diurnales actiones, quæ medium inter historicam & uitas tenerent. Scripsit & de claris oratoribus, Ciceronis Brutum & materia & dicendi copia imitatus. Præterea uitam Agricolæ soceri sui: & de moribus ac situ Germaniæ, stylo compresso & eleganti, tum arguto & sententioso: in cætera uerò historia aliquantulum sublimior. Scribit Flauius Vopiscus hunc autorem tanquam è suis progenitoribus, Tacitum imperatorem quotannis decies describi, ne liber periret, ac in omnibus bibliothecis apponi iussisse. Tertullianus autem noster eum mendaciorum loquentissimum appellat.

Thais meretrix

Thais, & Lais frequentes repertæ, ut iam ad omnia scorta referantur. Thaidis nomen nobilitatum in primis à Thaide Alexandrina. Hæc à sancto Pafnutio admonita, relicto meretricio, sancta mulier euasit. Nam ignotus ad eam ingressus secretum petebat magis ac magis, illa uerò dicente, neminem nisi Deum posse conspicere: ille sumpta hac occasione, ad Dei metum ac religionem eam est exhortatus, qui posset etiam occulta conspicari & plectere.

Lais

Lais Corinthia, quam quum Demosthenes orator adcedens, mille drachmas petentem uideret, ait, Non emo tanti pœnitere. autor Gellius.

Theagenes tres

Theagenes tres, Athenis, diuersis temporibus Suidas fuisse refert. Vnum, qui de Homero scripsit. Alium, qui Caprus est appellatus, quòd multa promittens nihil præstaret: pauper enim erat, ac diues uideri uolebat. Tertius, uir potens ac diues Athenis, qui liberalitate ac beneficentia publice ac priuatim multa laude digna gessit.

Theagenes Athleta

Quartum addit Pausanias, Athletam, patria Thasium, qui CXL. coronas è certaminibus retulit.

Theano Pythagorea

Theano Metapontina, seu Cressa genere, mulier Pythagorea, uxor Brotini Crotoniatæ, scripsit commentarios in philosophia, de uirtute, poëmata quoque & apophthegmata Pythagorica. autor Plotinus. Theano, apud Homerum διὰ Θεανὼ, pro sacerdote Mineruæ memoratur.

Thecla

Thecla, uirgo & martyr apud Iconium sub Nerone, Pauli apostoli discipula.

Thearco rex

Thearco, Aethiopiæ rex maximus, qui externas subegit gentes, Europæq; populos quoque ad Herculis perueniens columnas. autor Strabo ex Megasthenis historia.

Telephus heros

Telephus, Herculis filius, ex Auge filia Alcæi Arcadiæ regis, qui aui iussu expositus in syluis, à ceruа nutritus: dein dono datus Teutranti regi Mysiæ, proq; filio educatus, Telephusq; appellatus quasi à ceruа nutritus, Græca etymologia. Diodorus libro v. A poëtis heros propterea Teutrantius appellatus.

Telephus grāmaticus

Telephus Pergamensis grammaticus, scripsit ferè omnia quæ ad grammaticam pertinent. Inter cætera collationes epithetorum eidem rei congruentium, ad copiam paratam eloquutionis. Suidas.

Tellen

Tellen, tibicen & poëta Melicus, cuius meminit Diarrhus Messenius. ex quo prouerbium, ἄειδε τὰ Τέλληνος: Cane ea quæ sunt Tellenis, quod optima fuissent. Ex libro prouerbiorum.

Tellus

Tellus Atheniensis felicissimus fuit, ui Herodotus in 1. scribit: qui quum potentia maxima esse in patria & filij præstantissimi atque optimi, tandem urgente bello Atheniensium contra finitimos apud Eleusinam, postquàm hostes superasset, ipse in bello occubuit: cui honores à ciuibus innumerabiles impensi.

Telephanes

Telephanes ad regnum Lydorum è Cumis ex oraculo adcersitus, qui antea currus factitabat. autor Aelianus.

Theognetus

Theognetus poëta comicus, ex ipsius fabulis sunt, Φάσμα ἢ φιλάργυρος. & aliæ, ut Athenæus.

Theogenes poëta

Theogenes poëta Megarensis, illius quæ est in Sicilia. floruit Olymp. LIX. Scripsit elegiam in seruatos in expugnatione Syracusarum, sententias per elegias enarratas: ac uitæ præcepta, quæ ὑποθήκας uocant: ad Cyrum regem, quem obseruabat, gnomologiam: omnia carminibus.

Theogenes Tragicus

Theogenes, alter poëta tragicus unus è xxx. qui & Chion uocabatur. autor utriusq; Suidas.

Theodectes orator

Theodectes, Cilix genere, orator, discipulus Platonis, Isocratis, & Aristotelis: conuersus deinde ad tragœdias, scripsit fabulas L. Decessit Athenis natus annos XLI. scripsit & uersibus artem rhetoricam: laudauit & uirum Artemisiæ Mausolum, unà cum claris eo tempore oratoribus.

Theodectes orator iunior

Theodectes orator, superioris filius, scripsit encomium Alexandri regis Epirotarum: commentarios historiæ, artem rhetoricam libris VII. aliaq; com plura autor utriusq; Suidas. Stephanus item Phaselitem primum dicit esse, quæ ciuitas est Ciliciæ, tetrastichumq; sepulcri: ὧδε χθὼν πολλοῖσι φασιλήτην κρύπτει, ὃν Μοῦσαι μέγαν αἴορ ὀλυμπιάδες, ἐν δὲ χθονὶ ἱεροῖς θεοδέκτην ζῶς καὶ ἀεὶ ἀμίλλας, οὕτω ἀκηράτως ἀμφιδόμην στεφάνους.

Theodosius

Theodosius Tripolitanus genere, scripsit uersibus in æstatem, & alia. Suid.

Theodolus monachus

Theodolus monachus scripsit de Attica elegantia, quam Atticismum uocat, quod opus extat.

Theodolus martyr

Fuit autem alter Christianus martyr, qui imperante Iuliano sub Præfecto Phrygiæ minoris Amachio passus est. Quem dicunt illud dum ureretur pronunciasse: Volue igitur si uis degustare iam coctum. Suidas.

Theocritus poëta

Theocritus Syracusanus patre Praxagora, cognomento Sunechides, matre Philina, sub Ptolemæo Lagi emicuit. Appellatus fuit Moschus, scripsit Dorica lingua bucolicum poema, quod in idyllia, id est, paruos cantus diuisit. autor Suidas. Cum hoc Virgilius ex æquo certauit, qui superans alioquin Hesiodum, cessit Homero.

Theocritus Chius historicus

Theocritus alter Chius patria, unde & Theopompus fuit historicus, eius

cus, eius æqualis, & in administratione Reipublicæ æmulus scripsit historiam Libycam, & epistolas quasdam. Suid. Strabo. Theophilus comicus antiquæ comœdiæ. eius fabulas

Theophilus poëta

nonnullas commemorat Suidas. Theophilus Cæsareæ palestinæ præsul Seuero imperante, aduersus eos qui XIIII. luna cum Iudæis pascha faciebant, cum cæteris præsulibus synodicam & utilem composuit epistolam. Hieronymus.

Theophili præsules IIII.

Theophilus sextus Antiochenus præsul imperante M. Antonino, librum in Marcionem edidit, tum alia quæ ab Hiero. commemorantur. Alius item Antiochenus præsul VII. ad quem Lucas scribit actus apostolorum. Alius quoq; præsul Alexandrinus qui scripsit aduersus Origenem grande uolumen. Composuit insuper paschalem cursum ad Theodosium principem.

Theones philosophi

THEONES apud Suidam plures. Sed notior cunctis philosophus Alexandrinus, eisdem tempore patris & disciplinis, quibus Pappus sub Theodosio seniore. Scripsit de Astrologia. Commentariosq; in Ptolemæum, & astrolabium paruum, & alia. Theon Alexandrinus stoicus tempore superior siquidem sub Augusto post Arrium philosophum emicuit: scripsit in physicam & in artem Rhetoricam, & alia. Alius item Stoicus Antiochenus cunctis antiquior scripsit apologiam Socratis. Quartus Smyrneus. Quintus etiam Alexandrinus sophista, cognominatus Aelius. scripsit in arte Rhetorica. Theon Sidonius Sophista præcepit in patria, Constantini II. tempore. Plinius hos Theonem sculptorem addit, inter quinq; qui Mausoleum cælauere.

Theotimus

Theotimus Cithienorum præsul, modo dialogorum & ueteris eloquentiæ breues commentarios edidit teste Hieronymo, cuius tempore fuit.

Theodotion & Aquila

Theodotion Ephesius, & Aquila Ponticus, sacros libros ex Hebræo in Græcum uerterunt sermonem, corruptè tamen, ut ait Eusebius in V. adducens Irenæum testem, qui dicit eos Iudæos ambos proselytos esse, quos secuti sunt Ebionitæ, qui dicunt Christum è Iosepho natum: præsertimq; interpretationem LXX. interpretum, quod prophetico spiritu separati eadem scripserunt.

Theopompus Gnidius

Theopompus Gnidius & orator & historicus post Thucididem & Herodotum, quibus ut in historia minor, ita oratori magis similis, ut qui antequam esset ad hoc opus sollicitatus diu fuerit orator. Quintilianus. Suidas autem de eodem, sic ait:

Theopompus Chius

Theopompus Chius & Ephorus historici discipuli Isocratis, alter freno, alter calcaribus indigebat. Scripsit historiam Græcam quæ post bellum Peloponnesiacum à Thucydide scriptum continet, præterea Epitomen historiæ Herodoti, & alia plura. Fuit item alius antiquæ Comœdiæ poëta, ut idem autor. Theopompus Gnidius Cæsaris familiaris, historicus, Artemidorum habuit filium, qui apud eum maxime poterat. Strabo.

Theopompus rex Spartanorum

Theopompus rex Spartanorum, cum instituisset, ut Ephori Lacedæmone crearentur, qui regiæ potestati opponerentur, quemadmodum Romæ tribuni obiecti senatui fuerunt: obiurganti uxori quòd filiis minorem relinqueret potentiam: minorem inquit, relinquam, sed diuturniorem: quia ea demum firma potentia est, quæ suis uiribus modum imponit. Hæc Valerius de modestia. Quintilianus tamen II. institutionum hanc modestiam parum ualuisse demonstrat: captum demum fuisse ostendens. Theopompus, inquit, Lacedæmonius permutato cum uxore habitu è custodia euasit ut mulier.

Theophrastus

Theophrastus ex Eresso Lesbi ciuitate fuit, Aristotelis & discipulus & scholæ successor. Euphrastus, deinde Theophrastus uocatus ob oris & eloquentiæ suauitatem, quum antea Tyrtamus appellaretur. Habuit discipulos ad duo millia: fuitq; in honore apud Cassandrum Antipatri. Opera eius quanta nullius alterius à Diogene commemorantur: inter quæ sunt libri sex epitomes in Aristotelem de animalibus. Extant hodie tantum de plantis conuersi à Gaza; de lapidibus & metallis: de sudore: metaphysica parui tractatus. Excessit admodum senex. ex Suida, Diogene, Strabone. Cicero dulcem eum appellat; & quanquam diu uersatum Athenis ab anicula deprehensum: quum ille percontaretur, hospes est ab ea uocatus. Theophrastus alter Ephesius orator dicturus in consilio Ariopagi excidit: seq; excusans postea quòd eius autoritate senatus territus fuerit. Aelianus de uaria historia.

Theodotus Chius

Theodotus Chius præceptor ultimi Ptolemæi in rhetorica, decertantibus in consilio regis, an Pompeius profugus esset recipiendus, solus consuluit interfici debere, quod sanè factum est. Hunc postea Brutus iam Augusto inimicus in Asia compertum & ad se adductum interfici iussit. Plutarchus.

Theodotus sophista

Theodotum alium memorat Philostratus in Sophistis, qui tempore Herodis Attici præfuit Atheniensium scholæ.

Theodotus Gothus

Theodotus genere Gothus, propinquus Amalasunthæ uxoris Theodorici regis, ab ea post uiri mortem in regnum receptus, secta Arrianus, Græcis Latinisq; literis ualde eruditus, ut scribit Cassiodorus: suorum temporum historiam eleganter scripsit, & Platonicam disciplinam probe retinuit. Segnis alioquin ad res agendas, uerum hortante Amalasuntha Burgundiones & Alanos prælio fudit. Eam tandem ad insulam Vulsiniensis lacus relegauit, interficiq; permisit à propinquis Gothorum procerum quos ipsa iusserat necari, Acalarico corruptore impellente. Huius nomen Græci Teudotum scribunt sicut & Teudericum.

Theodorus Atheos

Theodori innumeri penè fuere. Notissimus omnium cognomento Atheos ex Aristippi & Pyrrhonis schola, nouam condidit sectam Theodoreorum, quæ adiaphoriam sicut Pyrrho tenebat: nullam uidelicet differentiam inter bonum & malum, iustum uel iniustum ponendo, legeq; tantum non natura illa fuisse diuisa. Nullos præterea probat esse deos edito super hoc libro, unde plura Epicurum mutuatum esse constat: quapropter Athei cognomen est adeptus. Suidas. Diogenes.

Theodorus sophista

Theodorus Byzantius Sophista qui à Platone uocatus est Logodædalus λογοδαίδαλος, scripsit contra Thrasibulum, & Andocidem, & alia plura. Suidas.

Theodorus & Teladeus sculptores

Theodorus & Teladeus fratres, Sami Ræci filij, sculptores celeberrimi, quorum alter in Samo Pythij Apollinis signum incepit. Alter Theodorus Ephesi eodem tempore, & alio saxo absoluit: quibus simul compositis ita conuenit, ut unum corpus ab uno artifice & ex uno lapide sculptum uideretur. Genus artis est Græcis ignotum, sed apud Aegyptios frequentatum. Nam soli hominum non oculis tantum totius statuæ compositionem metiebantur, sed dimensione, ut ex uarijs multisq; lapidibus in unum corpus in certam mensuram statua perficeretur. Hæc Diodorus. De hoc Theodoro Diogenes testatur, quòd non solum sculptor, sed Architectus fuerit, unusq; consuluit subijciendos esse carbones fundamentis Ephesij templi. Nam cum humidus esset locus, omissa ligni natura soliditatem accepit humor immobilem. De eodem Pausanias scribit, quòd primus ferrum fundere docuit, statuamq; ferream fecit.

Theodorus Gadareus

Theodorus Gadareus nobilis orator. Gadara enim Syriæ ciuitas est non longe ab Ascalone: uerum ipse maluit dici Rhodius, teste Strabone cuius tempore fuit. Eius discipuli Theodorei sunt dicti, inter quos fuit Hermagoras, qui de arte Rhetorica scripsit. Tyberius quoque princeps cum secessisset Rhodum, eum studiose audiuit, ut Quintil. libro IIII. tradit. Præter hos Diogenes plures commemorat, nobis tamen ignotos.

Theodorus Anagnostes Constantinop.

Venium ad Christianos, inter quos Theodorus Anagnostes, id est, lector Constantinopolitanus scripsit historiam ecclesiasticam à tempore Constantini usque ad Iustinianum.

Theodorus hæreticus

Theodorus Coriarius hæreticus è Sicilia, ausus primum dicere Christum hominem tantum esse, uerbum Dei ob excellentem eius uirtutem in eo habitasse, Deiq; gratia & uirtute

Deum

Deum uocari: Mariamq; non Dei, sed hominis tantum matrem esse. Contra quem celebrata quinta Synodus Constantinopoli Iustiniani principis & Vigilij Pon. tempore: Anno D. X L. ubi constitutum, ut Maria Theotocos, id est, Dei mater uocaretur. Huic sectæ postea Paulus Samosatenus se addixit, ut ex Eusebij hist. lib. v.

Theodorus præsul

Theodorus qui postea Gregorius appellatus est, Neocæsareæ Ponti Præsul, admodum adolescens ob studia Graecarum & Latinarum literarum de Cappadocia Berytum & Cæsaream Palestinæ migrauit, iuncto sibi fratre Theodoro: quorum cum egregiam indolem uidisset Origenes, hortatus est eos ad studia philosophiæ, per quam paulatim ad religionem deduxit Christianam, eruditosq; quinquennio ab eo ad patrem remisit. Ex his Theodorus proficiens ante omnia Panegyricum scripsit Eucharistiæ, quem conuocato frequenti auditorio ipsoq; Origene præsente recitauit. Scripsit & Metaphrasim in Ecclesiasticum breuem admodum, sed ualde utilem. Præterea ex eo iam Præsule prodigia quedam ac signa sanctitatis perspecta. Ex Hieronymo.

Theod. mart.

Theodorus martyr sub Iuliano Imp. apud Antiocheam. Eusebius.

Theodora

Theodora uirgo Antiochena & martyr in patria sub Diocletiano. Hæc ad lupanar ducta, cum milite quodam pio qui primus ad stuprum putabatur ingressus, amictum mutauit, illo pro uirgine remansit, illa pro milite discessit. Quumq; alter item ad stuprum ingressus uirum pro uirgine inuenisset, putata magicis hoc carminibus fecere, capite damnatur: illa accurrens sese ostendit, ut illum seruaret, uterque igitur cæsus. Hæc Ambrosius lib. I I. de uirginibus.

Themistius philosophus

Themistius philosophus sub Iuliano Imper. cuius præfectus prætorij fuit Constantinopoli: Scripsit Paraphrasim in Aristotelis Physicam libris V I I I. in Analytica item: præterea edidit sua uidelicet περὶ τῆς σκοπ... καὶ ἐπιγραφῆς, id est, de intentione & inscriptione prædicamentorum. Disputationes etiam quasdam. Hic Valentem imperatorem Arrianæ fautorem sectæ quotidie sæuientem in orthodoxos autoritate sua & epistolis reddidit mitiorem. Suidas.

Themistogenes

Themistogenes Syracusanus historicus Cyri expeditionem, & bella quæ in historia Xenophontis continentur composuit.

Themistocles

Themistocles Atheniensis Nicoclis filius prodigus ac lasciuus prima iuuentute, postea Dux delectus res inclytas gessit. Piræum ædificauit: Bello maritimo Persas apud Salaminem uicit, tandem ciuium inuidia exul ad Artaxerxem confugit, à quo cum pugnare compelleretur inuitus aduersus patriam, recente tauri sanguine hausto seipsum necauit. Vir alioqui eloquio præstans. Epistolas reliquit plenas acuminis ac prudentiæ: hæc ex Suida. Cicero uero eum memoria tanta commendat, ut scribat eum solitum dicere artem potius obliuiscendi malle discere.

Themison

Themison Medicus apud Herodotum & Cor. Celsum.

Themis

Themis uirgo iustissima Hesiodo in Theogonia cœli ac terræ filia scribitur, ex quo pro ipsa iustitia poëtis ponitur.

Theophanes

Theophanes Lesbius historicus, uir sanè ciuilis ac Pompeio Magno admodum familiaris, cuius res gestas conscripsit: filium reliquit M. Pompeium quem Cæsar Augustus Asiæ curatorem constituit. Tyberius autem eius successor inter primos habuit familiares. Strabo.

Terpandrus

Terpandrus Arineus siue Lesbius poëta Lyricus primus in lyra Heptachordum & lyrici carminis canonem scripsit, quod Philemoni quidam adscribunt: autor Suidas. Strabo autem Methymneum eum facit, quod oppidum est Lesbi, dicitq; de Tetrachordo Heptachordum reperisse, ut eius indicant carmina quæ ei adscribuntur ac alibi commemorauimus. Huius famæ ac nominis maximi indicium, quod Lacedæmonij in seditione quadam admoniti ab oraculo pro Terpandro mitterent, qui lyræ & poëseos dulcedine animos uulgi ac tumultus sedaret, ex quo postea his prouerbium mansit, si quando dulcem audiant musices concentum: κατὰ λέσβιον ᾠδὴν: Secundum Lesbium cantum. Ex libro prouerbiorum Græcorum.

Teucer Cyzicenus

Teucer Cyzicenus scripsit de terra quæ fert aurum. De Cyzicenorum rebus, aliaq; complura à Suida commemorata.

Teucer Telamonius

Teucer Aiacis frater inter Aeacidas scribitur.

Teucer rex Troadis

Teucer ante hos omnis Scamandri Cretensis filius in Troade una cum Dardano genero regnauit, unde Iliensium regum fluxit origo.

Tertullianus

Tertullianus Afer genere patria Carthaginensis: presbyter, patre Centurione proconsulari, sub Seuero & Caracalla maxime floruit, uehementis uir ingenio. Hic cum diu Orthodoxus perseuerasset, in media fere ætate inuidia & contumelijs clericorum Romanorum ad Montani dogma elapsus est. Scripsit opera complura, fertur uixisse usque ad ætatem decrepitam. Hunc autorem Cyprianus martyr semper in manibus est solitus habere. Hæc ex Hieronymo, qui alibi eundem aberrasse testatur his uerbis. Laudamus in Tertulliano ingenium, sed damnamus hæresim. Item ad Tranquillinum. Ego tam Origenem propter eruditionem sumi interdum arbitror quam Tertullianum, Nouatum, Arnobium, Apollinarem & alios nonnullos Græcos pariter & Latinos, ut bona eorum eligamus uitemusq; contraria, ex apostoli sententia: Omnia probate, quod bonum est tenete. Et Esaiæ dicentis, Væ his uobis qui dicitis malum bonum & bonum malum.

Theramenes

Theramenes Atheniensis philosophus iussu X X X. Tyrannorum sicuti Socrates in carcerem missus ueneno extinctus est: quod cum bibisset, propino, inquit, hoc Critiæ, qui causa potissimum eius mortis fuerat. Iocabatur uir fortissimus in morte. Cicero in Tuscul.

P. Terentius poëta

P. Terentius Afer Carthagine natus, libertus Romæ Terentij Lucani fuit: captum fuisse negant. Cum esset egregia indole, à patrono eruditus uenit in amicitiam nobilium, maxime Lælij & Scipionis: quorum opera adiutus in scribendo fertur ob elegantiam sermonis, teste Cicerone, cui adstipulatur etiam Varro. Non obscura fama est, inquit, adiutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione. Eandem ipse famam auxit: non enim nisi leuiter se tutari conatur, ut in prologo Adelphorum. Nam quod isti dicunt maleuoli, homines nobiles hunc adiutare, assidueq; una scribere: quod illi maledictum uehemens existimant, hoc laudem hic ducit suam, quod illis placeat, qui uniuersis & populo placent: quorum opera in bello, in otio, in negotio quisque pro tempore usus est sine superbia. Post editas comœdias anno X X V. egressus est, neque amplius rediit. Q. Consenius redeuntem è Græcia periisse in mari dicit, una cum C V I I I. fabulis conuersis ex Menandro. Cæteri mortuum esse in Arcadiæ Stymphali siue Leucadia tradunt, dolore amissarum fabularum quas in naui præmiserat. Reliquit filiam, quæ equiti Rom. nupsit, item hortulos X X. iugerum uia Appia ad Martis uillam. Quo magis mirandum, Porcium scribere: Scipio nihil ei profuit, nihil Lælius, nihil Furius. Eorum ille opera ne domum habuit conductitiam, saltem ut esset quò referret obitum domini seruulus. Hunc Afranius omnibus Rom. præfert, Volcatius non solum Neuio & Plauto, & Cæcilio, sed & Liu. præponit. Phormio & Ecyra ab Apollodoro Comico translatæ sunt, reliquæ à Menandro. Eunuchus magno successu & precio stetit. Ecyra sæpe exclusa, uix acta est.

Terentius fregellanus

Terentios duos fuisse Metius est autor. Quorum alter Fregellanus fuit, & seruus, Alter libertinus.

Terentius Scaurus gram.

Terentius item Scaurus grammaticus, quem Gellius dicit floruisse Hadriani temporibus, ac librum de Cæselij Vindicis grammatici erroribus scripsisse.

Terentius Culeo senator

Q. Terentius Culeo Senator Rom. captus à Carthaginensibus, redemptus ab Africano maiore ac currum eius cum pileo capiti imposito secutus, cuius meminit Liuius libro X. de I I. bello Pun. Hinc natus error apud ineruditos, Terentium Comicum putantes.

Terentius Varro cos.

Terentius Varro Collega Pauli Aemylij post cladem

dem Cannensem cum reliquijs exercitus Canusium se recepit. Cui Romam redeunti gratulatus est populus quòd de repub. non desperasset.

Terentia

Terentia Ciceronis in Tullio dicetur.

Thespis poëta

Thespis ex Icaria ciuitate Atticæ primus poëta Tragicus, & qui personas inuenit. Inter ipsius fabulas Pentheus & aliæ quæ memorantur à Suida. Horatius autem in poëtica: Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ Dicitur, & plaustris uexisse poëmata Thespis, Quæ canerent agerentq; peruncti fæcibus ora. Post hunc personæ palleq;. repertor honestæ Aeschylus, & modicis instrauit pulpita tignis, Et docuit magnumq; loqui nitiq; cothurno. Successitq; uetus comœdia non sine multa Laude, sed in uitium libertas excidit & uim Dignam lege regi, lex est accepta, chorusq; Turpiter obticuit sublato iure nocendi. Nil intentatum nostri liquere poëtæ. Nec minimum meruere decus uestigia Græca Ausi deserere & celebrare domestica facta: Et qui prætextas, & qui docuere togatas.

Thespis Thespiadarũ pater

Thespis alter Atheniensis Erichthei regis filius, é pluribus fœminis filias genuit L. Cum quibus uocatis ad epulas Hercules sigillatim concubuit. Suscepit totidem liberos mares qui Thespiadæ dicti sunt. Hi cum Iolao Herculis & Iphicleo fratre nepote in Sardiniam profecti, ciuitates ibi plurimas extruxere: autor Diodo. lib. v.

Tetrici pater & filius

Tetrici pater & filius, é nobili stirpe inter xxx. tyrannos tempore Galeni ponuntur, Cæsares appellati in Gallia post interfectos Victorinos fauente Victoria Augusta quæ adfinis eorum erat, ac in ea prouincia rerum potiebatur. Verum postea bello ab Aureliano senex superatus, clementia principis non solum uita donatus, sed corrector Lucaniæ factus est, multarumq; aliarum prouinciarum, appellatusq; ab eo Collega & quandoq; Imperator est. Eorum domus Romæ in Cælio monte inter duos lucos erat pulcherrima. In qua Aurelianus pictus erat, utriq; prætextam tribuens & senatoriam dignitatem, accipiens ab his sceptrum coronam Ciuicam pictam de Museo. Ex Pollione.

Ab. Tibullus

Albius Tibullus eques Rom. poëta elegiarum: Messalæ familiaris fuit, ut & ipse in elegia testatur: Aegeumq; cum eo adnauigans, in itinere captus aduersa ualetudine apud Phæaciam proximam terram remansit. Corporis forma admodum præstanti traditur fuisse, natus Hircio & Pansa Coss. extinctus media ferè iuuentute. Quam temporis breuitatem Ouidius queritur. Nec auara Tibullo Tempus amicitiæ fata dedere meæ. Hic primum in Latina elegia locum cum Quintiliani tum plurimorum eruditorum sententia tenet.

Tyberius

Tyberius prænomen Rom. per Ty. in antiquis monumentis scribitur. Eius nominis grammaticum memorat Suidas, qui de Ideis orationis tris libros conscripsit, aliaq; complura.

Timagenes grammat.

Timagenes Alexandrinus sub Pompeio magno captiuus Romam ductus à Gabinio, emptus à Fausto Sullæ filio, docuit Romæ usq; ad Augusti tempora, quando & Cælius grammaticus excidit é schola quod esset nimis in loquẽdo liber: uixit in agro Sullano appellato. Scripsit libros cõplures, periit ex uomitu post cœnam.

Timagenes historicus

Timagenes alter Milesius historicus autoritate ac tempore prior supradicto, post Thucydidem & Philistum scripsit de Heraclea Ponti, deq; uiris in ea claris libros tris Epistolasq;: autor utriusq; Suidas. De hoc ultimo Quintilianus ait. Timagenes intermissam longo interuallo temporis scribendi historias industriam, noua laude reparauit.

Timosthenes

Timosthenes Ptolemæi Philadelphi classis Præfectus, historicus & Geographus nobilis, scripsit de portubus libros x. Strabo ix.

Timæus historicus

Timæus Siculus historicus qui res Græcas conscripsit, & usqueadeo adrogans, ut ait Plutarchus in Nicia, ut Thucydidem & Philistum in historia se facile superaturum iactet. Ipse uerò sicula quadam pinguedine delibutus, ad ridenda quædam minimeq; ad historiæ grauitatẽ pertinentia digreditur. Cicero uerò in libris de oratore sic ait. Post Calisthenem Timæus longe eruditissimus & rerum copia & sententiarum uarietate abundantissimus, & ipsa compositione uerborum non impolitus magnam eloquentiam ad scribendum attulit, sed nullum usum forensem. Idem in epistola ad Luccium testatur Timæum bellum Thebanum scripsisse. Diodorus Siculus dicit hunc nimium operæ in alijs redarguendis impendisse, contra Ephorum præsertim, nimis res etiam minimas persecutum, librosq; fuisse penè in res singulas partitum. Ita neminem reprehensione carere.

Timæus philosophus

Timæus alter, cuius nomine Plato librum inscripsit de natura, patria fuit Locrensis, philosophus Pythagoreus, scripsit & ipse naturæ documenta & uitam Pythagoræ. Suidas.

Timanthes

Timanthes pictor olymp. xcv. Zeusis tempore. Huius est Iphigenia oratorum laudibus celebrata, qua stante ad aras peritura cum mœstos pinxisset omnes, & tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris uultum uelauit, quem digne non poterat ostendere. Pinxit & Cyclopem paruu in tabula, cuius magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxta Satyros tyrso pollicem eius metientes: itaque ex omnibus eius operibus intelligitur plus quàm pingitur. Et cum ars summa sit, ingenium est ultra artem. Plinius.

Timon Atheniensis

Timon Atheniensis temporibus fuit Peloponnesiaci belli, ut ex Aristophanis & Platonis poëmatis perspici licet: describitur enim ab illis, ut inhumanus ac uitans hominum congressus præter unius Alcibiadis adolescentis. Interrogatus quæ cum illo causa esset amicitiæ: Quod sciam inquit, illum quandoq; multorum malorum Atheniensibus causam futurum. Cum semel in concionem ascendisset, facto silentio mirantibus omnibus inquit. Est mihi ô uiri Athenienses penè domum paruus ortus, ubi ficus coaluit quædam, in qua permulti nostri ciues se suspenderunt, In eodem nunc ego loco ædificare uolo. Quamobrem uisum est mihi uos publice admonere: si quis forte sit qui se prius uelit suspendere antequam arbor excidatur. His igitur de causis ab Atheniensibus μισάνθρωπος est appellatus, quasi genus hominum infensum habuerit. Sed & mortuo mirum contigit, ut sepulcrum eius quod erat in littore, mare quasi perosum, exundatione absterruerit, longeq; expulerit. In quo hoc erat epigramma Ἐνθά δ' ἀπορρήξας ψυχὴν βαρυδαίμονα κεῖμαι. Οὔνομα δ' οὐ πεύσεσθε. κακοὶ δὲ κακῶς ἀπόλοισθε. Hic sum post uitam miseramq; inopemq; sepultus. Nomen non quæras: Dij lector te male perdant.

Timon Apolloniates

Timon Apolloniates, seu Nicenus, uir & philosophiæ & eloquentiæ studijs præditus, Ptolemæo Philadelpho in primis acceptus, scripsit Tragœdias, Comœdias, Satyras, & alia, quorum Antigonus Carystius meminit qui uitam eius conscripsit. Suidas.

Timoleon

Timoleon Corinthius dux inclytus, uiribus fortissimus, uitaq; abstinentissimus, missus cum triremibus ad liberandas à Dionysij tyrannide Syracusas, quem Dion Syracusanus implorato Corinthiorum auxilio expellere conabatur, intra dies L. quàm Syracusas attigit urbe potitur, ac Dionysius clam sese atq; arcem Timoleonti dedidit, ab eoq; cum paucis in exilium Corinthum missus est: ille uerò arcem solo æquauit, Syracusanis libertatem restituit. Deinde contra Leontinos pergens eorum Tyrannum Icetem in bello captum interfecit. Posthæc Mamercum Cataniæ tyrannum in fugam uertit duobus hominum millibus occisis. Leptinum qui Apolloniam per uim ceperat captum ac uinctum Corinthum misit. Carthaginienses Siciliam bello inuadentes superauit, castraq; eorum diripuit. Postremo rebus magnis gestis ex oculorum morbo cæcus effectus est, ac priuatus Syracusis quas liberauit, uixit in magno apud ciues honore. Ibiq; tandem mortuus ac funere publico elatus. Aequalis autem fuit Timotheo, Agesilao, Pelopidæ, Epami-

nondæ. Hæc ex Plutarcho. Qui cum ex nostris Paulo
Timolaus Aemylio comparat. TIMOLAVS Larissæus è Larissa
Macedoniæ, discipulus Anaximenis Lampsaceni. Scripsit
poëma de bello Troiano Homeri uersui uersum addens atq;
subdens, uidelicet. Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχι-
λῆος, Ἣν ἰδίῃ χρύσῃ κεχολωμένος εἵνεκα κούρης, Οὐ-
λομένην, ἣ μυρί' ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε Μαρνάμενοι, ὅτε
τρωσὶν ἀτὰρ πολέμιζον ἄνακτος. Πολλὰς δ' ἰφθίμους
ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν, Ἕκτορος ἐν παλάμῃσι δαϊζο-
Timocles μένων ὑπὸ ἄρει. Scripsit & alia. Suidas. Timocles Co-
micus Atheniensis fabulas scripsit, ipsius nonnullas comme-
Timotheus dux morat Athenæus. Timotheos quatuor præcipuos fuisse
comperio: Primum Atheniensem ducem potentissimum ac
diuitem, qui muros Athenis ædificauit. Cuius meminit Ari-
stophanes. Ὁ τιμοθέου ὁ πύργος: ἐμπέσοι γέροι. Huius
Icona pictores adulandi gratia fecerunt, iuxtaq; fortunam
retibus ciuitates ei inclusas deferentem, illum autem ipsas
expugnantem: quamobrem indignatum eum ferunt pictori
fuisse, quòd felicitati potius eius res gestas quàm uirtuti ui-
deretur adscribere. Haud multo post hoc factum fortuna
quasi ægre ferente rebus excidit: autor Suidas. Huius ut uiri
etiam docti meminit Cicero in primo de officijs his uerbis.
Timotheus Cononis filius Atheniensis cum esset inferior
belli laude patre suo, ad eam laudem adiecit gloriam ingenij
Timotheus musicus & doctrinæ. Timotheus item Atheniensis comicus me-
diæ comœdiæ, cuius fabulas nonnullas commemorat Athe-
næus. Timotheus Milesius Musicus, qui decimam & unde-
cimam chordam lyræ addidit & antiquam musicam in mol-
liorem modum mutauit. Emicuit tempore Philippi Mace-
donis, cuius filius Alexander sono excitabatur, & ad res
bellicas alacrius instruebatur. Decessit anno ætatis LIII.
Scripsit uersibus de Musica libros XVII. Hymnos, Enco-
mia, Dithyrambos: hæc Suidas. Quintilianus tradit hunc à
discipulis, qui apud alios musicam prius didicerant, dupli-
cem solitum esse ferre mercedem, quòd oporteret eos male
imbutos prius dediscere accepta, deinde paulatim ab se tra-
dita percipere. Eustathius autem eius defuncti epigramma
ponit, Πάτρα Μίλητος τίκτει τὸν μούσαις ποθεινὸν Τιμό-
θεον κιθάρας δεξιὸν ἡνίοχον. Timotheus sculptor nobilis-
simus. Cuius in templo Apollinis Romæ plura sunt monu-
menta. Vnus qui cum Leochare Briace & Scopa Mauso-
leum Artemisiæ cælauit, quadrato ab latere quisq; suo: au-
Timotheus Gazeus tor Plinius. Timotheus Gazæus patria, grammaticus tem-
pore Anastasij principis, qui scripsit uersibus: cuius opera
nonnulla commemorat Suidas. Timotheus his omnibus
Timotheus Pauli præstantior inter LXXII. discipulos: Pauli epistolis tum
martyrio clarus, Præsul Ephesinus, patria Lycaonius, filius
uiduæ mulieris. Alius item martyr Romæ tempore Mel-
ciadis Pontificis ex Antiochia. Alij quoq; complures. Ti-
Timagoras magoras Atheniẽsis capitali supplicio mulctatus, quòd Da-
reum ad quem legatus missus fuerat, more Persarum adu-
Timomachus lando adorauerat. Suidas: & Valerius. Timomachus By-
zantius pictor nobilis, Cæsaris dictatoris ætate, fecit Me-
deam & Aiacem quos ipse Cæsar LXXX. talentis emit, in
temploq; Veneris genitricis dicauit. Plinius. P. Ticinius, ut
est autor Varro, primus è Sicilia Romam tonsores addu-
xit, anno urbis CCCCLIIII. cum antea intonsi essent.
Sex. Titius Plinius. Sex. Titius orator, homo loquax & satis acutus,
sed tamen solutus, & mollis in gestu, ut saltatio quædam na-
sceretur, cui saltationi Titius nomen esset: ita cauendum est
ne quid in agendo dicendòue facias, cuius imitatio rideatur.
Titianus orator Cicero. Titianus Titiani filius Græcus orator, præceptor
Maximini principis, scripsit libros prouinciarum pul-
cherrimos. Appellabatur simia sui temporis quòd omnia
probe imitaretur: autor Capitolinus in Maximino. Ti-

tianus, siue ut quibusdam placet Tatianus, uir eruditus pri- Titianus hæreticus
mis ætate oratoriam Romæ docuit, ex quo honores ac opes
sibi parauit. Dein factus Christianus libros aduersus gentes
memorabiles reliquit. Iustini martyris sectator fuit. Postea
uerò eloquentiæ tumore inflatus, nouam condidit sectam,
quæ Encratitarum dicitur, quam postea Seuerus auxit, à
qua Seueriani appellati, Valentinum Marcionem Saturni-
numq; secutus, qua maritos & mœchos pari iudicat lege.
Ex quatuor Euangelijs unum composuit quod Diatessaron
nominauit. Titianus uerò infinita edidit uolumina, inter
quæ quod contra gentes est, omnibus præstat. Emicuit M.
& L. Antoninorum temporibus: ex Hieronymo & Euse-
bio. Titus quando prænomen T. tantum litera notaba-
tur, quando nomen, totum scribitur, ut Titus princeps.
Titus Bostrenus Præsul sub Iuliano & Ioniniano prin- Titus præsul
cipibus, uehementes aduersus Manichæos scripsit libros: de-
cessit sub Valente: ex Hieronymo. Titus ad quem sunt Titus Pauli
Pauli Epistolæ. Tirteus poëta Atheniensis. De hoc in Tirteus poëta
Geographia in Lacedæmonia conscripsi. TYRAN- Tyrannion grammat.
NION Amisenus, discipulus Estiæi Amiseni nobilis
grammatici, ætate Magni Pompeij docebat Romæ: ductus
est à Lucullo captiuus in bello Mithridatico, prius diceba-
tur Theophrastus, mutauit autem nomen quòd inter æqua-
les superbis uersaretur moribus. Clarus igitur & diues ob
doctrinam factus adeo est, ut supra tria librorum milia pos-
sideret. Decessit iam senex morbo podagræ. Tyrannion Tyrannion Iunior
Iunior è Phœnicia discipulus prioris, à quo sibi nomen
usurpauit, cum prius Diocles uocaretur. Captiuus & ipse
Romam ductus à quodam Diamante Cæsaris liberto em-
ptus, deinde dono datus Terentiæ Ciceronis, ab eaq; liber
factus, ludum Romæ aperuit: scripsit libros LXVIII.
Tyrannus autem Sophista fuit, qui scripsit de diuisione ora-
tionis libros X. Hos tris ponit Suidas. Titormus bubulcus Titormus
fortitudinis monstrosæ fuit, cum Milone certauit de robore
uicitq;, cum pedem tauri una manu, altera uerò alterius
tauri pedem per uim conantibus ipsis resilire traheret: au-
tor Aelianus. Tlipolemus patria Tirynthius, Herculis Tlipolemus
& Astidames filius, autor Rhodiorum, Lycinium fratrem
Alcumenæ nothum ac filium Electrionis, uenientem ex sua
patria in urbem Tiryntha, per seditionem oleæ ramo inter-
fecit: ad Apollinem Delphos expiandi sceleris gratia ue-
nit, responsum tulit ut sedem Rhodi commutaret, quæ res
à Pindaro narratur. Hic postea Rhodijs imperauit, gen-
temq; auxit, ac eos ad Troiam duxit, ut habetur apud Ho-
merum in Catalogo. Extinctusq; in bello ossibus Rhodum
relatis, ubi ei festa celebrantur corona populea. Thrasi- Thrasimachus
machus Carthaginensis sophista periodum & colon, id est,
membrum prius monstrauit, ac modum qui nunc est Rhe-
torices induxit. Fuit discipulus Isocratis, scripsit de arte
Rhetorica. Suidas. Thrasibulus Atheniensis exul, compa- Thrasibulus
rato exercitu XXX. tyrannorum dominationem Athenis
sustulit, iuuante Lysandro Lacedæmoniorum duce, exulesq;
reduxit. Insuper plebiscitum tulit quod ἀμνηστίαν uocant,
qua iniuriarum memoria deleretur, exulibus iureiurando
adactis: cuius Cicero in Philippicis & Val. de Mo. memi-
nere. Thrasibulus Milesiorum Dux ut portum Sicyonio- Thrasibulus dux
rum occuparet, ex aduersa parte oppidanos tẽtauit. Dumq;
sic detinerentur, cum insperata classe portum cepit. Fronti-
nus lib. II. Trachalus orator Domitiani temporibus so- Trachalus
brius & satis apertus fuit, & quem uelle optima crederes,
auditus tamen maior. Nam uocis quantum in nullo cognoui
felicitas, & pronuntiatio uel scenis suffectura, & decora
omnino. Deniq; ei quæ sunt extra superfuere: autor Quin-
til. qui sonum Trachali appellat. Traianus Patritius flo- Traianus
ruit sub Iustiniano principe. Scripsit temporum epitomen
nobilem,

C. Trebatius

nobilem, fuit & ipse uir Christianus: autor Suidas. C. Trebatius iurisconsultus, Ciceronis familiaris, cuius commendatitia ad Cæsarem in Galliam proficiscens sub eo militauit. Extatq; Cæsaris responsum per epistolam. Trebatium quem mihi commendas, aut regem Galliæ faciam, aut hunc Leptæ legatum. Tu si alterum habes quem ornem, ad me mitte. Hunc idem Cæsar dictator quod eum uti senatui adsurgeret admoneret, non clara facie respexit.

Trebellius

Trebellius historicus.

C. Trebonius

C. Trebonius cum Bruto & Caßio tertius coniurauit contra Cæsarem. In Asia deinde fraude Dolabellæ interfectus crudelißime fuit, ut narrat Cicero in Phil. Idem fuit necessarius eius sub eodem Cæsare in Gallia militauit, eiusq; claßis apud Maßiliam præfectus bello nauali.

Tritanus

Tritanus è Sannio in gladiatorio ludo celebris, qui & filium habuit militem Pompeij magni, monstroso uir robore, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore neruos in brachijs manibusq; habuit: hostem ab eo prouocatum ac uictum uno tantum dexteræ digito correptum in castra per uim traduxit: autores Varro: Plinius.

Tryphon grãmaticus

TRYPHON Alexandrinus grammaticus Augusti tempore scripsit de copia orationis, de Orthographia, & alia: quæ à Suida commemorantur.

Tryphon Origenis

Tryphon Origenis auditor ad quem nonnullæ eius extant epistolæ, in sacris libris eruditißimus fuit, ut eius multa ostendunt monumenta, præsertim liber quem edidit de uacca rufa in Deuteronomio, & alia quædam ab Hieronymo commemorata.

Tryphõ Diodorus

Tryphon cognomento Diodorus natus Cosianis castello Apamiensium Syriæ, educatus Apamiæ, & regi commendatus, regno Apamiensium succeßit, Syrisq; bellum mouit. Strabo libro XVI.

Tryphõ mart. Nympha

Tryphon, Respicius, & Nympha uirgo in Saxonia sub Decio martyres. Prior enim anseres pascebat, cuius exemplo Respicius Trib. mil. & deinde Nympha uestalis permoti sunt.

Tryphonia martyr

Tryphonia uxor ipsius Decij ponitur & in hac palma.

Tryphiodorus

Tryphiodorus Aegyptius poëta, scripsit Maratoniaca: excidium Ilij. Odysseam, id est, poëma de laboribus Vlyßis. Paraphrases comparationum ab Homero positarum. Suidas.

Thucydides historicus

Thucydides Atheniensis historicus Olymp. LXXXVIII. fuit patre Oloro, matre Egesipyla, genus à ducibus Milciade & Cimone, qui & ipsi ab Aeaco Iouis filio originem habuere, duxit: ut Didymus in historia testatur. Vxorem duxit è Thracia oriundam alioqui diuitem, cuius opes adsecutus, non in uoluptates, sed partim in otium literatum erogauit. Nam bellum Peloponnesiacum scribere aggressus tempore quo illud gerebatur, Atheniensibus pariter ac hostibus Lacedæmonijs militibus, qui bello interessent, mercedem præbebat, uti res quotidie ueras ei renunciarent, quas fidelius accipere sperabat si non solum ab amicis, sed etiam ab inimicis edoceretur, ne partes quisque suas falso tueretur. Præceptores habuit in philosophia Anaxagoram, & in rhetorica Antiphontem, cuius & ipse in VIII. historiæ meminit, dicens eum causam fuisse perdundæ reipubl. ac firmandæ CCC. tyrannidis. Quod autem Athenienses eius post mortem cadauer extra ciuitatem eiecerunt, magistro parcens tacuit. Ad rempublicam non adceßit, neq; in concionem ascendit, militauit tamen quandoq;, malis tamen auspicijs. Nam missus Amphipolim, eo tempore quo rex eam Philippus occupauit, in suspicionem uenit proditionis. Quare in exilium actus in Aegina substitit. Inde in Scaptam syluam. In eo casu fortunam æquo animo tulit, nunquam neq; queri, neq; flere uisus: neq; Brasidam exilij sui autorem in sua historia unquam accusare uisus est, quod plerique faciunt scriptores suis potius adfectibus, quàm ueritati inseruientes.

Historici iniqui

Herodotus enim quòd spretus à Corinthijs fuerat, eos fugere scribit Naumachiam apud Salamina. Timæus Tauromenites Timoleontem plus æquo laudauit, quoniam patrem eius Andromachum Monarchia non deiecerit. Philistus cum iuuene Dionysio orationibus contendit. Xenophon Memnoni conuitium dicit quòd familiaris esset Platonis, cuius ipse æmulus fuerat. Adplicatio ad scribendum historiam cupidoq; gloriæ iam inde puero statim apparuit. Nam recitante quondam Herodoto sua scripta magno auditorum assensu, permotus & ipse laudis æmulatione flere uisus est, quod Herodotus animaduertens ad patrem uersus, ait: Deduc puerum ad disciplinas. VIII. historiæ composuit libros, in uerbis luculentus, in sententijs obscurus, multa breui complectens. In hyperbatis frequens, minime figuratus. Nam neq; ironijs, neq; scommatis, neq; obliquis utitur orationibus, uti Demosthenes, quòd historiam aut personas quas introducit, cum sint principes uiri & generosi, minime deceat hoc cauillosum ac ueteratorium dicendi genus. Exceßit in Thracia sepultus Athenis, ut dicunt nonnulli, oßibus clam exportatis quando cauebatur nequis ob proditionem exul Athenis contumularetur. Eius monumentum cernitur prope Pylas in loco Atticæ, quem Cœlam uocant. Hæc ex Marcellino Græco autore conuersa. de eodem Quintilianus ita refert. Thucydides & Herodotus longe cæteris in historia præferendi, quorum diuersa uirtus laudem penè est parem consecuta. Densus & breuis & semper instans sibi Thucydides: Dulcis & candidus, & effusus Herodotus: ille concitatis, hic remißis affectibus melior: ille concionibus, hic sermonibus: ille ui, hic uoluntate. Dionysius Halicarnasseus scribit, Demosthenem adeo Thucydidis stylum probasse, ut eius librum octies exscripserit, totumq; ferè edidicerit. Cicero in Bruto. Thucydides rerum gestarum syncerus pronuntiator & grandis etiam fuit, hoc forense concertatorium non tractauit genus. Orationes quas interposuit, multæ sunt: eas ego laudare soleo, imitari neq; poßim si uelim, neq; uelim si poßim: ut si quis falerno uino delectaretur, sed eo nec ita nouo, ut proximis Consulibus natum uelit, nec rursus ita uetere, ut Opimium aut Anicium Cos. quærat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo, sed nimis uetustas non habet eam quam quærimus suauitatem. hæc ille. Obscurus omnino autor, & ultima ferè lectio censetur apud Græcos, ijs qui iam profecerunt, quod & idem Cicero non dißimulauit, dum uix illius sententias crebras percipere fatetur.

Thucydides dux

Thucydides alios idem Marcellinus ponit, unum Milesium Athenis inter principes uiros ac duces, æmulum Periclis. Alium Pharsalium, Memnonis filium, cuius meminit Polemon in his quæ de Acropoli scripsit. Quartum poëtam natione Acherdysium, cuius meminit Androcion in Attide, dicens eum filium esse Aristonis, qui fuit tempore Platonis Comici & Agathonis Tragici ac Nicerati uersificatoris.

Actius Tullius rex

ACTIVS TVLLIVS Volscorum rex, qui Coriolanum profugum excepit. deq; communi consilio Romam suos Volscos ad ludos ire suasit. clam deinde Consules adlocutus perterrefecit ac monuit, ut Volscos urbe eijcerent: dubitare se, ne sicuti olim Sabini in similibus ludis aliquem excitent tumultum. Hæc Tullius simulabat, ut planè iustam belli causam haberet: quod sanè accidit, suis postea in concione ad ultionem excitatis, ut autor Liuius libro II. Ab hoc igitur prosapiam Ciceronis Plutarchus originem habuisse dicit, quanquam tempore uiluerit. Silius à Tullo rege Romano, progenitorem eius Tullium alium, qui tempore Annibalis ordines duxit, his uersibus memorat: Tullius æratas raptabat in agmina turmas. Regia progenies & Tullo sanguis ab alto: Indole prob quanta iuuenis quantumq; daturus, Ausoniæ populis uentura in secula ciuem, Ille super Gangem, super exauditus & Indos, Implebit terras uoce, & furialia bella Fulmine compescet linguæ, nec deinde relinquet Par decus eloquij

M.T.Cic.

cuiquam sperare nepotum. Marcum Tullium Ciceronem plures utriusque linguæ autores literis mandauere, inter quos Tyro Tullius eius libertus I I I. uoluminibus eius uitam teste Pediano descripsit. Nos pauca cum ex Plutarcho, tum reliquis autoribus, quæ potissima uidebantur, collegimus. Igitur Cicero natus I I I. Non. Ianuar. præceptores se fatetur habuisse, in philosophia quidem Philonem Academicum tunc Romæ commorantem. In iure ciuili Scæuolam. In dialectica Diodorum Stoicum. In dicendo Apollonium Molonem. Sex. Roscium Amerinum parricidij reum natus annos X X I I I. ut tradit Nepos, alij X X V I I. defendit. Metuens deinde Sullam, quem in ea causa offenderat, in Græciam abijt, Asiamq; simulata causa ualetudinis adijt, ubi se, ut ipse ait, recoquendum præceptoribus dicendi dedit. Xenoclemq; Adramytinum, Dionysium Magnesium, & Menippum Carem, Rhodium Apollonium Molonem magistrum dicendi habuit. Feruntq; Posidonium tunc Athenis cum Græce declamantem audiuisse, ac protinus exclamasse, quod solam Græcis dicendi relictam gloriam uideret ad Latinos per eum transferri. Cum quæstor è Sicilia reuerteretur, Puteolosq; adpulisset: ubi multi ciues Romani ad Baias conuenerant, interrogatus est quid nam Romæ rerum gereretur. Miratus igitur Cicero illos ignorare tanti temporis absentiam eius in Sicilia, decreuit ex illo semper in urbe uiuere. Consul factus coniurationem Catilinæ repressit, legem Agrariam repulit, Murenam defendit. Hinc ob Clodij inimicitiam in exilium actus, æquo animo, ut philosophum decebat, minime fuit. Eius Causa X X. hominum millia uestem mutauere. Redijt Pompeio & consule Lentulo sollicitantibus, tanta urbis lætitia, ut quasi auulsa sedibus suis Roma, omnis ætas ordoq; obuiam procederet, quæ omnia ex eius orationibus, & pridie quàm iret in exilium & postquam redijt, licet deprehendere. In augurum collegium cooptatus, deinde Procos. in Ciliciam profectus, ibi Ariobarzanem regem populi Romani amicum seruauit à Parthis, qui in Syriam transiuerant in extremam Cappadociam non longe à Tauro apud Cebistra oppidum. Inde reuertens Athenas Rhodumq; reuisit. Vrbemq; petens, incidit in ipsam flammam ciuilis belli. Demandataq; ei Campaniæ cura, Pompeio decedente, literæ à Cæsare superuenerunt quæ hortabantur eum ut uirum bonum & quietum neutri parti adhærere. Cæsare rerum potito, cum eius nullæ essent partes, sese ad studia & otium contulit: eo deinde interfecto, & Antonio flagitiose agente, in Græciam abijt ea mente, ut rediret. Initio consulatus Hircij & Pansæ causa fuit, ut Antonius hostis à Senatu iudicaretur, à quo tandem I I I. uiro iussus interfici, à Popilio quem capitis reum defenderat, apud uillam suam Formianam iugulatur, anno ætatis

Terêtia uxor

L X I I I I. Terentiam uxorem sæpe aduersam tandem abdicauit, de qua Hieronymus contra Iouinianum. Cicero rogatus ab Hircio, ut post repudium Terentiæ sororem suam duceret, negauit se id facturum, dicens non posse uxori & philosophiæ pariter operam dare. Et item de eadem. At illa quæ de fontibus Tullianis hauserat sapientiam, Messalæ Coruino ac deinde Sallustio acerrimis Ciceronis inimicis nupsit. Hæc postea ad centum uixit annos: duxit tamen aliam Cicero, mirantibusq; amicis, quòd ea ætate uirginem duxisset, respondit, Cras mulier erit. Recensere eius libros adeo uulgatos superuacaneum, eos commemorabo qui desunt. De consolatione ad filiam librum I. De gloria I I. Laudationem Catonis I. Commentarios sui Consulatus Græcè scriptos, quos ad Posidonium philosophum misit. Tris libros de temporibus suis uersibus scriptos. Nam & ad poëticam pronus, quingentos nocte uersus facere solebat. Conuertit quoque in Latinum Oeconomicum Xenophontis. Arati Phænomena trimetro carmine. Orationem Demosthenis pro Ctesiphonte, & alteram Aeschynis contrariam.

M.C.filius

Marcus Cicero filius eius inter eos, qui à claris parentibus degenerauerunt, ponitur Valerio. Binos cum congios haurire solitum scribit Plinius, ob temulentiamq; M. Agrippæ scyphum impegisse. Idem libro X X I I. cap. V I. ait Augustum Consulem cum Cicerone filio fuisse, quod sane miror ab alijs scriptoribus præteritum, ab ipso præsertim Cicerone patre, qui tanta de se ac suis iactare solebat.

Qu.C.frater

Qu. Cicero frater legatus Cæsaris in Gallia X I I I I. legionis præfectus. Deinde ad regendam Asiam Proconsul missus admonetur à fratre per epistolam totius officij. Quandoque etiam cum eo in dissidium uenit. Duxit uxorem Pomponij Attici sororem. Miserandus demum eius exitus. Proscriptus enim unà cum filio quando & Cicero frater, percussorem rogauit se ante filium absumi, filius contra se antequam patrem. Vterque igitur simul interfectus. autor Appianus.

Tulliola

Tulliola filia Ciceronis, prius locata Dolobellæ. Deinde Pisoni Crassipedi, sub quo in partu diem obijt, patri adeo dilecta, ut à Sallustio ut probrum, matris pellex appellaretur, quod ut ab inimico, non iudice dictum existimandum. Huius igitur & reliquorum Tulliorum monumenta in uia Appia, sexto ab hinc lapide, marmora quoque in scripta plurima ante hos annos retecta sunt.

Tyro Tullius

Tyro Tullius Ciceronis libertus adiutorq; in studijs fuit. Is libros complures de usu atque ratione Latinæ linguæ, itemq; uarijs ac promiscuis quæstionibus composuit. In his præcipui uidentur, quos Græco titulo Pandectas inscripsit, tanquam omne genus continentes doctrinarum. Hæc Gellius. Hic supra centum dicitur annos uixisse, uolumina eo quo nunc uidemus ordine disposuisse, ut autor Quintilianus.

Laurea Tull.

Laurea Tullius, alter Ciceronis libertus etiam doctus, cuius de balneis epigramma legitur apud Plinium. Tullius Cimber, qui primus in coniuratione Bruti manus in Cæsarem intulit.

Tullius Crispinus

Turianus

Tullius Crispinus, dux Romanus, debellatus à Seuero principe. Turianus Plastes accersitus à Fregellis à Tarquinio ad Iouis effigiem in Capitolio dicandam. Nam in Hetruria ea maxime ars uigebat. Fictilia quoque in urbis exordio erant in honore, abstinentiæ & paupertatis exemplo, ob hoc rex Numa septimum collegium figulorum instituit. Plinius. Propertius item. Fictilibus creuere deis hæc aurea templa.

Turpilius

Turpilius eques Romæ, è Venetia. Cuius pulchra extant opera Veronæ. Læua is manu pinxit. autor Plinius qui suo tempore dicit fuisse. Turpilius poëta Comicus senex Sinuessæ moritur Pompeij tempore. autor Eusebius. Turia uirgo uestalis incesti damnata. Liuius.

Turcij

TVRCIORVM quoque familiam Romæ fuisse ex inscriptione lapidis cognoscimus, qui nunc in hortis apud ædis apostolorum conspicitur his uerbis.

Turcius Apronianus

Ex autoritate Turcij Aproniani præfecti urbis. Ratio docuit utilitate suadente, consuetudine mercandi summota: sub exagio potius pecora uendere quàm digitis colludentibus tradere, ut appenso pecore, capite pedibus & seuo, lacte & subgulari lanio cedentibus, reliqua caro cum intraneis proficiat uenditori sub conspectu publica fide ponderis comprobata, ut quantum caro occisi pecoris adpendat, & emptor norit & uenditor commodis omnibus ac præda damnata, quam Tribunus officium, Cancellarius & scriba de pecuarijs capere consueuerant. Quæ forma interdicti & dispositionis sub gladij periculo perpetuo custodienda mandatur.

A.Tuccius

A. Tuccius. Huius nominis inscriptio, Romæ apud arcum Constantini nuper in effoso lapide, quod fundamentum putatur fuisse alicuius ædificij à Tibicinibus facti. Numini domus Augustorum

storum uictoriæ sacrum Genio collegij Tibicinum Romanorum. Q. S. P. P. Q. Q. II. S. P. D. D.

L. Valerius Publicola

ALERII prius Valesij teste Quintiliano appellati, sicut Fusij deinde Furij. Primus qui in magnum uenerit nomen, fuit L. Valerius Valesij filius, qui primo de Veientibus, iterum de Sabinis, tertio de utrisque triumphauit. Hic quia in locum Tricipitini collegæ Consulem non subrogauerat, & domum in Velia tutissimo loco habebat, in suspicionem regni adfectati uenit: quo cognito apud populum questus est, quòd tale aliquid timuissent: quapropter misit qui domum suam diruerent, secures etiam fascibus dempsit, easq; in populi concione summisit: legem de prouocatione à magistratibus ad populum tulit. Hinc Publicola dictus. Cum diem obijsset, publice sepultus & anno matronarum luctu honoratus. Cæcilius. Hic quadriga primus in triumpho uectus est sine ulla inuidia: præterea collegæ Bruto honores funusq; curauit, funebremq; orationem de ipsius laudibus habuit, quæ adeo iucunda fuit Romanis, ut ex eo consuetudo manserit, ut qui strenue pugnando occubuissent, ab optimatibus laudarêtur. autor Plutarch.

M. Val. Publicolæ frater

M. Val. Publicolæ frater Cos. unà cum Posthumio Tuberto factus, ac contra Sabinos profectus, rem feliciter fratris auspicijs & administratione gessit. Ex quo publice ei domus ædificata, cuius fores extra honoris gratia aperirentur, quum cæteræ intus procederent.

Val. Coruin.

Valerius Coruinus Tribunus militum sub duce Camillo reliquias Senonum persequente, aduersus Gallum prouocatorem solus processit. Coruus ab ortu solis galeæ eius insedit, & inter pugnandum ora oculosq; Galli reuerberauit, & hoste uicto, Valerius Coruinus dictus. Hic cum ingens multitudo ære alieno oppressa, Capuam occupare tentasset, & ducem sibi Quincium necessitate compulsum fecisset, sublato ære alieno seditionem compressit. Hæc Cæcilius. Liuius uerò addit de Samnitibus eum triumphasse, Sexies consulem fuisse. hostes T. Manlij morte superbos compressit. Vixit præterea teste Valerio, corporis & animi uiribus integris annos centum.

L. Val. Potitus

L. Val. Potitus post decemuiralem inuidiam, plebem in patres incitatam legibus & conditionibus suis mitigauit. Vnde Potiti cognomen adeptus. Primus quoq; Consul post decemuiros cum Volscos Equosq; ad Algidum magna laude debellasset, triumphus ei à patribus negatus fuit, Sed suadente Icilio Tribuno plebis primus sine autoritate Senatus triumphauit, cum Collega suo M. Horatio. Quamobrem

M. Val. Max.

Maximi cognomen adeptus est, quod nemini à senatu præter quàm Fabio Maximo datum est, ut ait Plutarchus.

M. Val. Falco

M. Val. Falco ad Attalum regem pro simulacro matris Deum ex oraculo missus à Romanis.

Val. Leuinus

Valerius Leuinus Cos. cum Pyrrho prælio congrediens in Lucania infeliciter pugnauit. Iterum postea Consul contra Agrigentum missus, ac superato Hannone duce Carthaginiensium, oppidum in potestatem recepit. Senatum securi percussit. Cæteros sub corona uendidit. Alter Leuinus Cos. contra Philippum Macedoniæ regem prospera bella gessit, teste Liuio libro VI. de II. bello.

L. Val. Flacc.

Valerius Flaccus M. Catonis senis familiarissimus, eundem ex agro Tusculano ad rempublicam adduxit pariter & instruxit, ut ait Plutarchus. Consul cum eodem Catone circa Mediolanum, ut Liuius testatur, cum Gallis & Insubribus & Boijs collatis signis pugnauit, ubi decem milia hostium sunt cæsa. Causam mulierum de abroganda lege Oppia contra collegam suum Catonem obtinuit, de quo uide Liuium, elegantes utriusque orationes libro IIII. de bello Maced. Censor quoque cum eodem creatus ab eo princeps Senatus est dictus.

Val. Antias

Valerius Antias scriptor historiarum sæpe ab autoribus testis citatus, militauit sub Valerio Leuino aduersus Hannibalem.

Valerii Messalæ duo

Val. Messalæ, duo oratores, de quibus uide in Messala.

Q. Val. Sor.

Q. Val. Soranus poëta quem Cicero de oratore in primis doctissimum togatorum appellat: Plutarchus uerò uirum philosophum & eruditum dicit, ac interfectum per proditionem à Gn. Pompeio fuisse, dum ultro citroq; cum eo ambulantem ac loquentem pauloq; post abeuntem iussérit necari: autóremq; Oppium adducit. Huius Sorani est illud principium poëmatis. Iuppiter omnipotens regum rerumq; repertor Progenitor genitrixq; Deum Deus unus & omnis.

C. Val. Procillus

C. Valerius Procillus, militauit sub Cæsare, in Galliam missus legatus ad Ariouistum, ut in commentarijs.

Val. Maxi.

Valerius Max. historicus scripsit dicta ac facta memorabilia ad Tiberium Cæsarem. Militauit sub Sexto Pompeio, ut ipse de se testatur, ubi de institutis antiquis loquitur.

Val. Flaccus

Val. Flaccus poëta scripsit Argonautica. Quintilianus eum sua ætate fuisse testatur, his uerbis. Multum in Val. Flacco nuper amisimus.

Valerii præsules

Inter Valerios sunt sancti uiri duo præsules non prætereundi. Alter Cæsaraugustanus & ciuis & episcopus, Maximiani tempore sub Daciano præside, unà cum Vincentio martyre captus. Alter præsul Hipponensis fuit, cui successit Augustinus.

Valeriæ martyres Cornelia

Est & Valeria uirgo & martyr in Africa, cum Cornelia item uirgine. Pridie Calend. April. Altera Valeria martyr uxor S. Vitalis postea dicetur.

Valerianus

Valerianus præsul in Africa martyr sub Genserico rege.

Valdenses

Valdenses seu pauperes de Lugduno, sub Hadriano IIII. autore Valdone exciuati sunt. Is enim idiota, sacrorum uoluminum degustationem ex alijs deprehenderat, patrimonium omne pauperibus distribuens, dictitabat Christianis omnia communia esse oportere, ad eumq; errorem plures adsciuerat.

M. Varro

Marcus Varro natus tempore, quo Marius Cimbros deleuit in prouincia Narbonensi, ut placet quibusdam. De quo Cicero in primo Academicorum. Libri tui Varro, nos tanquàm in urbe nostra peregrinantes errantesq; sicuti hospites reduxerunt domum, ut possemus aliquando ubi essemus agnoscere. Tu ætatem, tu descriptionem temporum, tu sacrorum iura, tu domesticam, tu bellicam disciplinam, tu sedem regionum & locorum, tu omnium diuinarum atque humanarum rerum nomina, genera, officia, & causas aperuisti: Plurimũ quidem poëtis nostris & literis lumen attulisti, atque ipse uarium & elegans omni ferè numero poëma fecisti, philosophiam & in multis locis inchoasti. Augustinus de ciuit. dicit hunc apud Latinos, & Origenem ac Didymum apud Græcos plus cæteris scripsisse, edidisseq; libros XLI. Satyras quas Menippeas appellant, De imaginibus. Denique tam multa legit, ut aliquid ei scribere uacasse miremur, tam multa scripsit quàm uix quenquam legere potuisse credamus. hæc ille. Terentianus item ait, uir doctissimus undecunque Varro. Militauit bello Piratico sub Pompeio. Coronaq; ob uirtutem donatus nauali, qua longe clariorem meruit imaginem, ut ait Plinius, in bibliotheca Asinij Pollionis.

Terent. Varro

Terentius Varro ante hunc sordido loco natus, in foro clamitando causisq; agendo pro sordidis hominibus aduersus bonos, honores procurauit, quæstura & duabus ædilitatibus, sella Curuli & Prætura functus. Postremo consul factus culpa sua apud Cannas exercitum Paulumq; collegam suum perdidit. Redeunti gratias Senatus egit quòd non desperasset. Dictaturam nolenti obtulit. autor Cæcilius.

Q. Rubius Varro

Q. Rubius Varro, qui à Senatu hostis cum C. Mario est indicatus, acer & uehemens accusator fuit. Cicero in Bruto. C. Visellium Varronem, Cicero item inter uiros sui temporis doctos commemorat.

Varro Atacinus

P. Terent. Varro Atacinus in his quæ nomen est adsecutus inter-

Volcatius Terentianus

tantum extat nunc Auidij Caßij uita. Volcatius Terétianus historiam sui temporis, hoc est, Gordianorum scripsit, ac dicit Gordianũ seniorem uultum Cæsaris Augusti retulisse. autor Capitolinus.

Volcatius grãmaticus

Volcatius Epidius grammaticus, scripsit res gestas Pompeij magni & eius patris, primus Libertinorum qui historiam scripserit, cum ab optimo quoq; scribi solita sit, ut scribit Cor. Nepos. Ludum aperuit, docuitq; inter cæteros M. Antonium & Augustum. Ex Tranquillo.

Q. Volumni⁹ Saxa

Q. Volumnius Saxa Tribunus ple. legẽ tulit nequis mulierem hæredem institueret. Suasit legem M. Cato, extat eius oratio apud Liuiũ.

Volumnius eques Rom.

Volumnius eques Ro. M. Lucullũ adeo dilexit, quod cũ Antonius eum tanquam Bruti partes secutũ interemisset, flens ad Augustum tractus, iube me, inquit, ad Luculli corpus adduci, eoq; ductus amiciq; cadauer amplexãs ipse quoq; trucidatur. Valerius de amicitia.

Voltacilius

Voltacilius Plotus rhetor Latinus Põpeij magni libertus ludum Romæ aperuit, ut autor Eusebius.

Vrsicinus

Vrsicinus apud Rauennam martyr sub Nerone. Alius qui de pontificatu cũ Damaso contendit. De Vrsis & Vrsinus, in Nicolao Pont. dicam.

Xanthus historicus

XANTHVS antiquus rerum Lydorũ scriptor. Lydúsne, an Sardianus fuerit, Strabo se dicit incertum habere. Suidas Lydum eum dicit è Sardibus ciuitate fuisse, scripsisseq; historiam Lydorũ libris IIII.

Xanthus poëta

Xanthus alter poeta Melicus ponitur ab Aeliano.

Xantippus

Xantippus Lacedæmoniorum dux adcersitus à Carthaginiensibus contra Luctatium Cos. pugnauit.

Xenophon philosophus

Xenophon Grylli filius Atheniensis, Socratis discipulus, ob eloquentiam Musa Attica uocatur. Equorum, uenationis, & rei familiaris in primis studiosißimus, ut ex eius literis deprehendi potest. Venit in amicitiam Cyri Minoris cum quo militauit, ac eius pædiam scripsit, non tam historiæ seruiens ueritati quàm ut perfectum institueret ducem, ut Cicero in II. de Oratore testatur, quam se frequenter lectiasse & manibus triuisse alibi in epistola quadam dicit. Præterea scripsit Symposium & Oeconomicum paruum admodũ libellum, à Cicerone conuersum si credimus Columellæ ac diuo Hieronymo: qui si extaret, labori meo iterum uertendi consuluisset. Edidit & historiã Peloponnesiaci belli, ac eorũ quæ Athenienses post Thucydidẽ gesserunt, quã Paralipomena appellant, aliosq; tractatus qui adhuc exant. Quintilianus Xenophontis iucunditatem inaffectatam dixit, quã nulla affectatio consequi poßit. Primus hic Philosophorũ historiam scribere cœpit. Cum Platone simultates gesit, ut autor est Gellius, qui ait libros inter se carpsisse. Nam & Plato in libris suis testatur Cyrum uirum fuisse quidem grauem & strenuum, παιδείας δὲ οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν, id est, nõ rectã tamen omnino disciplinam agnouisse. Contra uerò Xenophon in libris quos dictorum & factorũ Socratis composuit, negat Socratem de cœli atq; naturæ causis unquam disputasse. Idcirco mentiri eos qui dissertationes huiusmodi Socrati tribuant.

Xenophontes tres

Xenophontes alios tris Suidas describit, unum Antiochenum qui scripsit Babylonica, opus uidelicet de amore. Alium Ephesium historicũ. Tertium Cypriũ, qui scripsit Ephesiaca, amores uidelicet Cyrenes, Myrrhæ & Adonidis.

Xenophanes philosophus

Xenophanes Colophonius Physicus poëma de Psyllis fecit, ut autor Strabo. Hunc Diogenes scribit Archelai auditorem fuisse, scripsisseq; elegias & Iambos cõtra Hesiodũ, & Homerum, quæ de dijs dixere improbando.

Xenophanes poëta

Fuit item alter poëta Iambicus, patria Lesbius.

Xenocrates

Xenocrates Carthaginẽsis Platonis auditor, præceptor Polemonis. Cum princeps quondam legationis Atheniensium ad Antipatrum, à quo omniũ expectatio intenta erat, nihil non illo uiro orante impetrare posse sperare, ac reliqui socij humaniter acciperentur, ipse ad conspectũ uix quidẽ admissus est, quòd suspectus haberetur. Tunc uersus ad socios Xenocrates beneficiũ agi dixit, quòd sese unũ Antipater suæ in Athenienses ingratitudinis & perfidiæ testẽ uereretur. Et dicere incipientem, nũc obstrepẽdo, nunc obsecrãdo tacere Antipater coëgit. Cui in orando Photion eius socius succeßit. Ad hunc, ut ait Suidas, misit Alexãder dono XXX. auri talẽta: ille statim ea remittens, ait regibus, non philosophis opus esse pecunia. Scripsit præterea Cõmentarios in remp. Platonis. Hunc Xenocratẽ Hieronymus ait scripsisse in tẽplo Cereris Eleusinæ ex Triptolemi legibus, tria fuisse præcepta, uenerãdos deos, honorandos parẽtes, carnibus non uescendũ.

Xenocrates

Xenocratem aliũ ab hoc Platonico scribit Suidas non minoris modestiæ philosophum fuisse, qui scripsit Oecoscopiũ, id est, domesticũ auspicium.

Oecoscopium

Quando uidelicet, aut mustella, aut serpens, aut his similia in domo apparent, quid portendere soleant.

Xenophilus

Xenophilus musicus, patria Chalcidensis, Pythagoricus, biẽnio minor quàm Gorgias, qui CVII. uixit annis, sed felicitate non inferior: si quidem, ut Aristoxenus ait, omnis incõmodi humani expers in summo perfectißimæ doctrinæ splendore extinctus est. autor Valerius. Meminit etiã Plinius, qui dicit eũ annos XCV. uixisse.

Xenarchus poëta

Xenarchus Comicus poëta: fabulas ipsius nõnullas cõmemorat Athenæus.

Xenarchus philosophus

Xenarchus è Seleucia Ciliciæ Peripateticus docuit Alexãdriæ, postremo Romæ. Arij primũ philosophi, deinde Cæsaris Augusti usus amicitia, usq; in senectutem in honore habitus. Denique paulo ante mortẽ uisu orbatus diẽ obijt, autor Strabo lib. XIIII.

Xerxes pictor

Xerxes pictor Heracleotes, qui uenerem adeo pulchram effinxit, ut ex ea quæstũ magnum faceret, precio accepto ab his qui eam uisere cupiebant. Itaq; Græci lepido cauillo Venerem eam amicam Xerxis uocitabant, quòd ex eius lenocinio quæstum faceret. autor Aelianus de uaria historia.

Zamolsis

ZAMOLSIM numen Thracum, in Thracia dixi in libro de Geographia.

Zachalias

Zachalias Babylonius scripsit ad regẽ Mithridatem de Gemmis, & natura earum, eisq; humana fata adtribuit, litibusq; & iudicijs interposuit, & in prælijs salutares pronũciauit. Plin.

Zaleucus

Zaleucus legislator Locrensis uinum ægris prohibuit iniussu medici, pœna capitis indita, ut autor Aelianus. Apud Valerium Seleucus male scribitur, de quo ab eodem narratur, quòd cum eius filius adulterij crimine damnatus, secundũ ius ab eo constitutũ utroq; oculo carere deberet, ac tota ciuitas uirtuti & meritis patris crimen condonaret, ipse sibi nõ pepercit, sed suo prius, deinde filij oculo eruto, usum utriq; uidendi reliquit.

Zeno Eleates

Zenones plures. Primus Eleates Parmenidis auditor, simul cum Perdicca & in philosophia & in administranda repub. clarißimus, teste Suida. Hunc inuẽtorem dialectices fuisse, sicut Empedoclem Rhetorices, Aristoteles est autor.

Zeno stoicus

Zeno Cittieus Stoicæ sectæ princeps, Cratis auditor. Alius Rhodius qui Rhodiorũ scripsit historiam. Alius historicus, qui Pyrrhi in Italia gesta, epitomenq; Romanorũ & Carthaginiensium rerũ conscripsit. Alius Chrysippi discipulus, qui libros edidit perpaucos, sed plures discipulos reliquit. Tres item alij, unus Hermophileus medicus. Alius grammaticus. Octauus Sidonius philosophus Epicureus. ex Diogene. Zeno item præsul Veronensis, uir sanctus.

Zenodotus poëta

Zenodotus Ephesius grammaticus & poëta, discipulus Philetæ. Vixit usq; ad primum Ptolemæũ cuius filios erudijt, ac præfuit Alexandrinæ bibliothecæ. Primus quoq; qui Homeri libros correxit, ac in ordinẽ redegit. Suidas.

Zenodotus sophista

Zenodotus sophista sub Hadriano docuit Romæ, scripsitq; epitomẽ prouerbiorũ Didymi & Tarrei in libros III. Cõuertit in Græcum sermonem historiã Sallustij. Præterea Genethliacũ in

Hadr

Zenodorus Architectus

Hadrianum & alia. Suidas. Zenodotus Architectus, qui primus Pergami strauit, quod uocāt Asaroton, quoniam in pauimento quoq; pergamena cœnæ cerni soleant, ueluti relicta fuerint, paruis e testulis tinctisq; in uarios colores.

Zenodotus orator

Zenodorus Adramyttinus orator clarus Asiatici styli, qui in senatu pro Asia dixit, quo tempore Mithridaticæ factionis est accusatus. Strabo.

Zeusis pictor

Zeusis Heracleotes pictor Olymp. XCV. Discipulus incertum Demophili Himerei, an Nauseæ Thasij. In hunc Apollodorus Atheniensis pictor uersus fecit, artem ipsis ablatam Zeusim ferre secum. Opes inde maximas parauit. Postea donari opera sua constituit, quod diceret nullo satis digno precio permutari posse. Diligentia alioquin tanta, ut picturus Venerem Agrigentinis, quam in templo Iunonis Laciniæ locarent, uirgines eorum uoluerit nudas inspicere, ut quod in quaq; laudatissimū esset redderet. Pinxit & Monochromata ex albo. Fertur & pinxisse puerum uuas ferentem, ad quas cum aduolarent aues, iratus operi dixit: Vuas melius pinxi quàm puerum, Nam si hoc consummassem, aues timere debuerant. Aequales eius & æmuli fuere, Timanthes, Androcides, Eupompus, Parrasius. ex Plinio.

Zopyrus phisiognomus

Zopyrus Physiognomon qui se profitebatur hominum mores naturasq; oculis, uultu, frōte pernoscere, stupidum esse Socratem & bardū dixit, quòd iugula concaua non haberet, obstructas eas partes & obrutas dicebat esse. Cicero de fato.

Zopyrus Persa

Zopyrus Persa, ut regi gratificaretur, naso auribusq; sibi ablatis cruentus ad Babylonios se fugere regis iram simulauit, eosq; paulatim ut sibi crederent, induxit, atq; eo modo ciuitatem regi prodidit. Ex quo in Græcia prouerbium: ζωπύρου τάλαντα, Zopyri talenta, in eos qui sibi ualde nocent ut alijs prosint. Ex libro prouerbiorum Græcorum.

Zoroastes

Zoroastes rex Bactrianorū, qui primus in Oriente magicam cœpit. Emicuit Nini regis temporibus cum quo bella gessit. Fuit ante bellum Troianum annis CCCC. absumptus est igne cœlesti, prædixitq; Assyrijs, si eius cineres seruarent, regnum eorum non defuturū. Feruntur eius de natura libri IIII. De lapidibus item preciosis unus, præterea Astronomica & alia. autor Suidas. Plinius quoq; eum testatur unum omnino risisse, eodem die quo natus est. Eidemq; cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ fuisse.

Zonaras

Zonaras historicus Christianus & monachus, historiam Græce ab exordio mundi uniuersalem sub Epitomes nomine collegit usq; ad tempora Michaëlis Imperatoris Constantinopolitani, quo tempore fuit.

Zozimus philosophus

Zozimus Alexandrinus philosophus scripsit ad Theosebiam sororem suam libros XXVIII. ex ordine literarum, quos ut ferunt, χειρόκμητα, id est, manu facta inscripsit. Composuit & uitam Platonis.

Zozimus grammaticus

Zoximus Gazeus, siue Ascalonita temporibus Anastasij principis, scripsit dictiones Rhetoricas ex ordine literarum, enarrationem quoq; in Demosthenem. Vtriusq; autor Suidas.

Zenobia regina

Zenobia regina Palmyreorum post Odenati uiri mortem, in Syria Romanum rexit imperium, ponitur q; inter XXX. tyrannos, qui tempore Galieni orbem usurpauerint. Superata tandem ab Aureliano ac in triumphum ducta fuit, eiq; principis clementia Tybure possessio concessa ubi honeste agitaret. Hæc ea castitate dicitur fuisse, ut ne cum uiro suo, nisi prolis gratia, congrederetur. Regali alioquin pompa, Persarum ferè modo adorabatur. Ad conciones galeata procedebat cum limbo purpureo gemmis dependentibus, uoce clara, moribus seueris, Græci Aegyptijq; sermonis peritissima, Latini non ignara, Orientalem Alexandrinamq; historiam epitomauit. Herennianum & Timolaum filios literis erudijt, de quorum exitu nescitur, an interierint morbo, an ab Aureliano fuerint interfecti. Ex Pollione.

Zenobij

Zenobij duo, unus martyr sub Diocletiano apud Sidonem IIII. Calend. Nou. ut scribit Adonius: alter professor, ac præsul Florentinus, ex æde olim Laurentij ad ædem Reparatæ translatus. cuius festum VIII. Calend. Iunij. Zoilus martyr apud Cordubam ubi & sepultus. Alter confessor presbyter Aquileiensis.

Zoilus Homeromastix

Zoilus item Homeromastix.

Zorobabel

Zorobabel filius Salatiel, de quo in libris Esdræ & Neemiæ scribitur. Quum Iudæi captiui ad quinquaginta millia, facta à Cyro potestate primo regni anno è Babylone reuertissent, uasaq; erepta retulissent templū restituere cœperunt. Intermissum opus impedientibus Samaritis usq; ad annum secundum Darei Hystaspis, quo tempore Zorobabel amicissimi sibi regis nactus occasionem templi opus prosequitur. Res iterum à regis procuratore prohibetur. Profectus igitur huius gratia Zorobabel ad regem, honorificeq; exceptus, usq; cubiculo præficitur: orta deinde inter epulas quæstione, quid esset in rebus fortissimum, alijs uinum, alijs regem, aut fœminam dicentibus, ipse ueritatem dixit: quod adeo regi placuit, ut in redeundo Zorobabel templi cœptum opus prosequi simul, & reliquos omnes captiuos reduci imperauerit, finitumq; anno VII. à primo autem Cyri exordio XLVI. dedicauerunt X. Calend. Aprilis de more pascha celebrato. Arcam fœderis alteram instar prioris ædificauerunt, nam priorem Hieremias, ut ait Epiphanius, abscondit usq; ad diem iudicij non apparituram. Ignem præterea nouū excitauerunt. Hæc ex Iosephi ac Hieronymi libris.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXI.

ENARRATIS ueterum nominibus cum eorū æquiuocis, restant partim noua, partim uetera illorum, qui primum de Christiana religione benemeriti, sanctorum ordinum aut excellentioris cuiusdā abstinentiæ autores extitere. Deinde successores eorum doctrina seu uitæ sanctitate pollentes. Post hos reliquis in artibus clari. Mox Rom. Pontificum. Postremo Imperatorū ordo nomenclaturæ superiori breuiter subijciendus.

De Anachoritis

Ante omnis uerò de Anachoritis pauca, non tam ad historiæ narrationē quàm ad uitæ frugem imitandā adducam. Anachoritas Græci, nos nouo uocabulo Eremitas uocamus. Hi sunt qui ab initio quasi pullulantis fidei germina primum in India Aegypti, Syriæq; desertis (ubi mitius ad laborū tolerantiam cœlū) prodiere, siquādo gregatim agerent, monachi etiam appellati, nullo adhuc certo ritu, tantū duriter uictitādo ac manibus sese exercendo, tum uni obtemperando ascetæ fuerāt.

Paulus Antonius Hilarion

Horū igitur principes, Paulus, Antonius, Hilarion, quorū uitam Hieronymus in epistolis diligentissime persequitur sub Constantino in saltibus Thebaidis apparuerunt. Pauli corpus in Pannoniam translatum extra Budam in templo ei dicato, ac à religiosis eius ordinis Oliuetensiū modo amictus custodito requiescit. Hilarion post solis occasum XV. tantū caricis uescebatur: deinde procedente ætate, pane modico cū olere cocto sine oleo, cui mox insurgēte impetigine quadā, oleū addidit. Postremo reiectis ijs, panis quadra usq; ad mortem durauit, magna quidē admiratione quòd ferā ætatē qua cæteri mollius ac remissius uiuunt, ipse durius exegerit. De Antonio suprà narraui: scribitur item de eo, cum forte suos monachos animi causa deambulatū per desertum otiosius duceret, obuium sagittarium habuisse admirantem secū, Christi seruos uacare: Antoniū iussisse arcū

magis.

magis, magisq; contendere, illumq; incolumi arcu ulterius nō posse respondisse: qua similitudine sanè perceptū, modū esse in rebus seruandum. Ex eius officina Pion annis x x x. sub eo fuit, cuius consensu cum nunquā antea suos reuisisset, rogatus à sorore ægrotante, eā tandē adiuit oculis clausis, pariterq; rediuit. Idem ad uitandā cibi suauitatem ambulās comedere solebat. Præfuit demum & ipse alijs.

Pion

Heliæ duo

Heliæ duo, alter sub Antonio nobilis ascetes uixit an. c x x. alter pater & rector c c c. uirginū, metuq; incontinentiæ curā quandoq; detractauit: quapropter Dei prouidentia in somnis sibi præcidi genitalia sunt uisa: dum euigilasset ad curā pristinam rediit ab omni liber lasciuiæ cogitatione, manifesto exemplo charitatem alij nostro periculo nō esse præstandam.

Macarij duo

Macarij duo, Valentis principis tempore monachi ambo, alter ex Aegypto superiore, alter Alexandrinus, ambo clari sanctitate, simulq; in eadē eremo uixere, mortuiq; sunt, quorū discipulus Euagrius fuit clarus & ipse. Ex historia tripertita: Alter ex eis, ut ait Gennadius, unam scripsit epistolā, in qua docet neminem Deo seruire posse nisi qui sit omnino animatus ab omnibus abstinere uoluptatibus, & omnis pariter cū opus sustinere labores.

Moses duo

Moses duo abbates in hoc etiā genere uitæ illustres, Alter dicere solebat unam esse omnino libidinem cum qua usq; ad extremum Christi seruus pugnare oportet, nec præteritæ castitati confidere, exēplo Monachi cuiusdā sui sancti uiri qui in senectute in stuprū inciderat, ex quo natum infantem, ille in cœnobio plorans circumtulit, ad culpam ignominia diluendā, rogans fratres atq; obtestans, ut sibi Deum propitiū redderent. Idem Moses mitis in delinquentes, iudiciaq; inuitus suscipiebat, dictitans satis se ponderis habere ad propria cognoscēda. Alter Aethiops natione, corpore ater, præsul antea Saracenorū, captus deinde ab Aegyptijs & ob uitia à Domino repulsus in latrocinijs aliquandiu uixit. Conuersus deinde ad frugem, annis l x x v. in eremo perseuerauit: è quibus septem, cellula nunquā est egressus: aquā suis monachis necessariam noctibus clam baiulabat. Excessit v i i. Eidus Feb. Ex historia trip.

Daniel

Daniel abbas manibus frequenter se exercere solebat, operaq; circumferre pauperibus opitulando. Quum iam senex charitatis studio proximum Aegypti uirginū cœnobium inuiseret, ex eis unam uilius humi iacentem offendit, quam cæteræ ministerio maiore premebant. Rogans quid hoc rei? dixerunt stultam esse ac ebriæ similem. At ipse illius causa se uenisse in primis ait, ut eis manifestaret sanctam esse uirginem, humilitatisq; gratia illa finxisse.

Pastor

Pastor presbyter in eadem regione, matrem ad se uisendi gratia uenientem, clausa in conspectu cella repulit. Dicebat pœnitentiam non tempore, sed animi ardore metiendam. Interrogatus super eo loco: Si quis sine causa fratri irascitur: Nullam, inquit, uerborum contumeliam dignam irascendi causam ferre, sed tantum si manus inijcerentur.

Dorotheus

Dorotheus Aegyptius inter patres etiam clarus, cui cibus, panis unciæ sex, cum paucis oleribus, nunquam ad satietatem neque edit, neque dormijt in lectulo toto protenso corpore. Ex lapidibus ab co collectis, quotannis habitaculum construebat ad hospites excipiendos.

Iosaphat

Iosaphat Indorum regis filius, molliter educatus, & in loco amœno conclusus fuit, metu ne fieret Christianus, ut acceperat à mathematicis. Tandem die quodam obequitans forte senem fractum ac debilem uidens, rogauit ab imprudente custode quid hoc rei esset: ut autem de miseria ac forte humana accepit, alia meditari cœpit: nec mora diuinitus ad eum missus

Barlaam

Barlaam è proxima eremo, à quo ueris præceptis imbutus simulq; baptismate ablutus est. Ambo deinde eremitæ sanctissimi unà fuere, quorum historiam Ioannes Damascenus præscripsit.

Amos

Amos pater m. d. monachorum, quos ad horam cibi simul coactos ore operto accumbere iubebat, ne parce comedentium uirtus appareret, nam plerique parum aut nihil ex obsonijs sumebant: quum adpositis abstinere longe sit difficilius, quàm non adposita concupiscere.

Amonius

Amonius alius in desertis abbas, cuicunque cœnobium petenti profitendi gratia, sua cellula cum supellectile cedebat, ipse continuo aliam extruebat, ne alicui in causa esset angustia loci.

Elpidius

Elpidius Cappadox in specu quodam annis x x v. durauit, ubi, tantum die dominico & iouis uescebatur. Nunquam solem occidentem se uertendo uidit, tantum precibus ad Deum, hymnisq; psallendis intentus.

Sisinnius

Sisinnius eius monachus simul & imitator se uiuum sepulcro clausit, modico pane, & aqua contentus, psalmos pronunciando, nunquam uero sedendo, aut ambulando. Hæc ex Heraclidis historia.

Elpidius

Fuit alter Elpidius præsul Lugdunensis ac professor S. iusto in præsulatu successit.

Hor

Hor abbas, de quo tria commemorat autor idem, quod nunquam sit mentitus, nunquam alicui maledixerit, nunquam citra necessitatem sit locutus. Decessit nonagenarius apud Thebaidem, ut ait Hieronymus.

Isidorus

Isidorus pater mille monachorum, quos clausos intra mœnia cœnobij retinebat, diuinis laudibus singulis horis sibi inuicem succedendo uacantes, ac duobus tantum extra rem procurantibus. Huius meminere Hieronymus & Cassiodorus, qui historiam scripsit tripertitam. Fuit alter Isidorus abbas in Amelis.

Serapion

Serapion in regione Arsenoite pater x. milium monachorum manibus uictum quærentium, tempore messis omnes precio conducebantur, eoq; pauperes iuuabant. Ipse autem sola tunica contentus, pane insuper & aqua. Excessit x i i. Calendas Aprilis. Alexandriæ tumulatus. Ex historia tripartita libro v i i i.

Punificus

Punificus maximi & ipse cœnobij pater, iam senex inde clam aufugit ad aliud interioris Thebaidis cœnobium, honoris uitandi gratia, & commodi, ignotusq; in eo cum aliquandiu in humili ministerio uersaretur, cognitus est tandem, & ad pristinum officium remissus. Ex Heraclide.

Beniamin

Beniamin annis l x x x. in eremo durauit, quumq; ex hydropisi laboraret, ægrotos tamen quoscunque diuinitus sanabat, omnesq; pariter rogabat, ut eius animæ misereretur Deum precarentur, corpus minime curando.

Gadanus

Gadanus apud Iordanem sub dio, sineq; tecto degens, longa abstinentia consenuit, ut ait Heraclides.

Ioannes

Ioannes eremita quum quendam item Anachoritam nomine Epesium, qui eum salutatum uenerat, interrogasset, quid potissimum egisset, ut annis, inquit, x l. nunquam me sol comedentem uiderit. at Ioannes, nec me, ait, irascentem. Decedens discipulis dixit, nunquam propriæ satisfecisse uoluntati, nunquam quod ipse non prius fecisset præcepisse.

Mutius

Mutius monachus cum filio v i i i. annorum in cœnobium præter consuetudinem receptus tanta patientia claruit, ut abbatis iussu ad eum exercendum, nunquam filium nisi conuerberatum scrutioq; pressum, & amictu lacero uiderit.

Zozimas

Zozimas in Palestinæ partibus post annos l i i i. in eremo peractos, aliud in eadem regione uisendi gratia petijt. Hic monachi tantum die dominico ad sacra, & eucharistiam simul sumendam conueniebant, reliquis diebus paucis secum cibarijs exportatis per eremum peregrinabantur, ac si quid bonorum exemplorum uidissent inter se referebant. Zozimas igitur & ipse peregrinando

Maria Aegyptiaca

Mariam Aegyptiacam in desertis prope Iordanem repperit. Hæc cum Alexandriæ diu prostiterat, deinde ad frugem conuersa in Syriam abijt: ubi annis x l v i i. in solitudine cibo tenuissimo uixit: tunc uero obuiam Zozimæ facta rogauit, ut anno proximo reuerteret cum eucharystia: quam cū ille rediens ei præbuisset, altero item anno locum repetens defunctam in genua repperit ac tumulauit i i i i. Non. Apr.

Syluanus

Syluanus in desertis oberrans, unum e discipulis uidit

uidit aquam bibentem, quem cum castigasset, ut ieiunium sol uentem, minime inquit ille, ieiuno, nam hodie cum reliquis fratribus accubui: quin ait Syluanus, non id solutio ieiunij, sed charitatis conuiuium fuit. Quidam cæteros monachos reprehendens, quòd manibus se exercerent: Maria inquit, optimam partem elegit. Syluanus igitur hora prandij eum iussit minime uocari, dicens quòd homo sanctus esset, contemplationiq; deditus, neq; cibi indigeret, rectè in ipsius intempestiuum otium, & ineptam censuram cauillando. Agatho

Agatho

abbas per triennium lapidem in ore continuit, ut tacere disceret. Interrogatus quid maximum ad Dei cultum: silentiũ respondit, deinde oratio, deinde mãsuetudo. Nam iracundũ & si mortuos excitat, uix putandum esse Deo acceptum.

BASILII ORDO.

SED res hæc monachorum, ex illo incerto inæqualiq; modo quanquam durissimo, ad certam, æqualem, ac mitiorem uiuendi formulam primum per Basilium redacta, ac tribus confirmata uotis, quæ prius non fuerant: quin & testamenta eius condere licitum erat. In quo

Macrina uirgo

genere ipse primum, unà cum Macrina sorore sanctissima claruit: Nam quatuor tantum probati ordines. Huius, deinde Augustini, mox, Benedicti, postremo Francisci. Cæteri sunt horum appendices. De Basilio satis in ordine literarum narratum. De Augustino nunc & eius ordinis uiros uidendum.

Augustinus

AVgustinus Afer genere, patria Tagastanus, patre Patricio, matre Monica, à puero statim diuinum ingenium præ se tulit: quippe qui omnis disciplinas paulatim per se didicit, ut ipse testatur. Verum in Manichæorum secta diu Carthagine moratus, tandem Romam uenit admodum adolescens Theodosio Imper. ubi annos sex rhetoricæ præceptor fuit. Inde Mediolanum clam matre profectus Annos natus XXX. cum filio Adeodato notho suo, lacrymis matris quæ eum Romam secuta fuerat, & Ambrosij sermoni-

Simplicianus

bus, ad uerũ ritum redactus, statim ad Simplicianum properauit, qui in quodam secessu tunc extra mœnia Mediolani magna sanctitatis fama agitabat. Ibiq; annum unà cum quibusdam socijs perseuerauit. Post aliquot deinde annos, Ostiã uenit, ubi matrem amisit. Inde Centumcellas, ubi opus de trinitate cũ incepisset, fertur uidisse pueri ostentum, qui aquã in uas paruum transfundere conabatur, ad eius opus alludẽs.

Valerius

Inde in patriam nauigatione peruenit. Valerius Præsul Hipponensis eius audita fama, ad se adcersitum in loco abstinentiæ commodo extra urbem constituit: ubi annos tris cum socijs agitans coactus est ciuium cotidie adcedentium importunitate locum mutare, ac quendam montem aditu difficiliorem petere, ubi tugurium inter saxa uilissimum, separatumq; à cæteris fecerat. Hic librum scripsit de uita monachorum, & quædam alia. Reliqui uerò socij eum iactu fundæ remoti, circumsistebant. Tempore post hæc uisum Valerio illum ad se adcersere, præsbyterumq; creare, simulq; unà Præsulem, & coadiutorem officij cõstituere, quòd esset eloquio præstans, & uitæ meritis clarus. Augustinus igitur ægre huiusmodi sumpta prouincia, ante omnia uitam in eadem Canonicorum instituit regularium, qui uita degerent communi, ab apostolis prius ordinata. Vandalis deinde irruentibus, ac Carthagine capta, Hipponem obsidentibus, ægrotare cœpit, duranteq; morbo VII. Psalmos in tabula descriptos in pariete defigi iussit, quos contemplans adsidue meditabatur. Ante mortem ferè X. dies nullum ad se admisit, postulauitq; demum sacramenta, quæ dictitabat etiam sanctis uiris in extremo non negligenda. Migrauit è uita anno ætatis LXXV. salutis CCCCXXVII. præsulatus XL. obsidionis Vandalorum mense VII. Corpus eius ob barbarorum uastationem in Sardiniam translatum, usq; ad Limprandũ Lõgobardorum regẽ, qui an. DCCXXII. per legatos à Saracenis id redemit, Papiæq; cõstituit. Mẽsa est usus citra delicias copiosa, & argenteo cocleari, ac cõuictoribus adhibitis domesticis, inter quos Possidonius in Africa Præsul rerum huiusmodi testis fuit. Eremitani ordinem suũ ab eo fluxisse dicunt. in monte Pisano, dum in Africam rediret, à Simpliciano prius institutum. Edidit q; Coriolanus eorum paulò antè generalis super hoc Apologiam, totum tamen apocryphum, nullusq; autor idoneus. Ordo autem

De ordine canonico

Canonicus non tam ab eo institutus, quàm renouatus. Ab apostolis enim in monte Sion exordium sumpsit, qui post Ascensionem ut ait Thomas IIII. q. LXXXVIII. de uitæ genere deliberantes, communia inter se omnia, ac tria nota coram Deo statuere: qui ritus à successoribus, clericisq; omnibus diu diligentissime seruatus fideq; postea deferuescente desitus, nunc quoq; in ecclesijs amplius XL. perseuerat. Amictus est linea tunica tantum uesti cuiuscunq; superaddita, quam Iacobus Apostolus Præsul Hierosolymitanus, primus ex more Leuitico, ueterumq; sacerdotum sibi adsumpsit: post eum Marcus Alexãdriæ. Posteri uerò diuersis inter se factis conciliabulis, alij alia simul cum lineis indumentis corripuere, statutaq; condidere. Nouissime uerò anno M.CCCCI. autore Leone de Carate ciue Mediolanensi eiusdem ordinis uiro cœnobium S. Mariæ de Frigionaria Lucanæ diœceseos renormantes, Frigionariã cognominauere cõgregationẽ. Postremo Lateranẽsem Eugenius IIII. postquã eam probasset appellari mãdauit: Nam eã basilicam annos propè DCCC. antea tenuere, ex eaq; plures Pontifices, & uiri maximi prodierunt. Sed & S. Crucis, & Mariæ nouæ templa diu possederunt, mosq; fuerat ut qui titulis his cardinales præessent, ex eorũ cœnobijs profitentes existerent. Deniq; nulla magis religio propagauit, cuius cœnobia olim in Europa ad IIII. milia DLV. in Italia DCC. Hodie autem uix LX. Nunc uiros percurrã ex hoc ordine præclaros. in primis autẽ Põtifices XXXVI. inter quos Gelasius primus, Leo VIII. Alexander II. Paschalis II. Lucius II. Alexander III. Inno. III. Honorius III. Cardinales amplius CCC. Sãctos uiros ad VII. milia & quingẽtos. Præ-

Phridianus

terea Phridianus, cuius Gregorius III. Dialog. meminit. Is enim Vltoniæ regis in Hibernia filius, adolescens admodum Romã uenit. postremo Lucam: ubi præsul factus cœnobium excitauit, quòd post obitũ eius nomini dicatum fuit. Patri-

Patricius

Prosper

cius Hiberniæ præsul, sub Cælestino primo. Prosper Præsul Reginus. Fuere ex his Dominicus & Antonius Vlyxiponensis, quorũ alter postea nouum Præd. ordinem constituit,

Vgo de S. Victore

alter uerò ad minores migrauit. Vgo de S. Victore Parisiensis summus theologus sub Honorio II. scripsit de sacra-

Vgo de Follieto

mentis & alia. Vgo de Follieto canonicus S. Petri Cordubẽsis, moribus itemq; literis clarus. Ricardus de S. Victo-

Ricardus Guarinus

re Paduanus patria, sub Anastasio IIII. M.C L. Inter Cardinales uerò S. Guarinus patria Bononiẽsis, Præsul Prænestinus à Lucio II. creatus, ætate annorũ CX. moriens apud

Petrus Damianus

Præneste sepultus est. Petrus Damianus Præsul Ostiensis sub Gregorio VII. quum aduersum suæ quieti statũ prospiceret, bonis ac cardinalatu se abdicans in cœnobiũ S. Mariæ Rauennatis unde exierat redijt, ubi & persanctè decessit, anno M.CXIX. operibus in Theologia plurimis relictis.

Iacob. de Vitriaco

Iacobus de Vitriaco sub Innoc. III. Præsul Tusculanus, multa etiam scripsit, profectus & legatus contra Albigenses hæreticos. Vgo alius de S. Victore, Parisiensis, Tuscu-

Vgo

lanus Præsul, celebris theologus. Anno M.CCCCXXXII.

Iuo

Iuo etiam ex eodem cœnobio Cardinalis, magna uir fama doctr

doctrinæ. Est & in hoc ordine alia quoq; congregatio, quæ repente magnopere coaluit S. Seruatoris. Autor Stephanus homo Bononiensis fuit, ord. eremitarũ. Ann. M. CCCCX. Is enim quum rem inclinatam uideret, cũ paucis cum sequentibus canonicũ sumpsit gestamen, supraq; album cucullũ, Gregorio XII. probante ac ad ædẽ S. Donati de Scopeto prope Florentiã migrauit, ex quo An. Præsul Flo. Scopetinos eos uocat. Plura deinde cœnobia recepta, Sancti Secundi Eugubini, dono religiosi uiri Guidonis Feretrani primi Vrbini ducis S. Seruatoris de Sylualacu prope Senã S. Seruatoris Iconici Bononiæ, ubi miraculũ uulnerati ab Hebræis crucifixi, ac sanguinem fundentis S. Seruatoris Venetijs, in urbe uerò S. Petri in uinculis. Alia item congregatio S. Petri de monte Corbulo Florẽtinæ diœceseos nuper cœpta, tibiq; papa beatissime hoc anno confirmata. Hi hospitia colunt, quanquam pauperes adhuc. Pullum humilemq; cucullum linteis crassisq; tuniculis superinduunt.

BENEDICTVS, EIVSQVE ORDO MVLTIPLEX.

BEnedictus patria Nursinus, primo Sublacum secessit, ubi ordinem monachorum cœpit, in Italia primum, quem ante Basilius in Oriente constituerat. Deinde quum à frequentibus adiretur, uitandæ gloriæ gratia Casinum uenit ubi templum Apollinis, Ioanni Baptistæ dedicauit, ad quem Totilas rex Gothorum experiundi uaticinij gratia dicitur incognitus uenisse, seruo præmisso, cultu regio, ab eoq; patefactus fuisse. Quondam etiam dispensatori iussit, ut amphoram olei pauperi daret: quod quum ille ob olei charitatem neglexisset, amphoram postea plenam è fenestra præcipitari mandauit, ne quid sub tecto contra eius iussa seruaretur, amphora deinde illæsa reperta fertur, ac pauperi tradita. So-

Scholastica

rorem habuit Scholasticam, cœnobio uirginum eiusdem ordinis præsidentem, quam semel quotannis uisere solebat, relata & ipsa in Catalogum. Habuit item inter monachos ab

Maurus Placidus

initio Maurum & Placidum: hic Tertulli, ille Eutychij senatorum filij. Placidus missus in Siciliam in eodem loco martyrium subijt. Maurus uerò à Præsule Cenomanensi in Galliam ad ordinandum cœnobium adcersitus, post multam in ea peregrinationem, prodigiaq; facta, apud urbem Andegauensem in cœnobio S. Martini excessit, annos natus XCII.

Fuit & alius huius nominis monachus cœnobij Boliacensis, cuius festum, VI. Cal. Feb. celebratur, ut Ado testatur. Martyres item Mauri plures. Benedictus uerò decessit Casini, ubi & tumulatus, unà cum Scholastica sorore, anno DXVIII. Imperat. Iustino seniore. Cœnobium eius nomini postea dicatum, diuersorum principum liberalitate ma-

Tertulus Eutychius

gnopere auctum fuit. Tertulli & Eutychij primum senatorum, quos suprà memoraui. Deinde Gordiani Gregorij patris. Postremo Caroli II. Imperat. Hic enim dum à uicto-

S. Germanus

ria Saracenorum ex Apulia in Galliam rediret, secum Germani præsulis Capuani corpus exportauit, ex eoq; tantum digitum cœnobio Casinensi dono dedit. Huius nanque Germani Gregorius II. Dialogo meminit, dicitq; Benedictum Casini morantem, eum Capuæ defunctum eadem hora nunciasse, uidisseq; in cœlum euntem, fuisse testatum. In eius

Bictarius abbas

deinde honorem, oppidum sub Casino ædificatum à Bictario abbate, ubi prius ædes sancti Seruatoris fuerat, quod ab irruentibus deinde Longobardis direptum, ac diruptum, simulq; Bictarius interfectum fuit, in beatorum numero putatus. Ossa uerò Benedicti ex ea calamitate in Galliam ad Floriacense cœnobium translata. Post annos uerò CX. Ca-

Peno

sinense cœnobium à Penone quodam ciue Brixiensi potentissimo, ut ait Sigisbertus, restitutum, & eadem ossa rursus eò ex Gallia relata sunt, ubi ante hos annos à Cardinale Aragonensi retecta multis uidentibus fuere. Tres erant ar-

Carolomannus

cæ, in duabus B. & soror, in tertia, ad pedes eorum Carolomannus Caroli Martelli filius, Caroli magni patruus, qui monachus fuit, Abbatisq; iussu rursus in Galliam regni in pace constituendi gratia profectus, statim reuertit, tantaq; fuit obseruantia, ut greges eius loci iussus pasceret, quapropter iure inter beatos connumeratur. Alterum Bene-

Benedictus alter

dictum eodem ferè tempore memorat item Gregorius III. Dialogo, qui monachus XL. ab urbe lapide in Latio uiuebat. Totilas una cum cellula cremare, & deinde in clibanum ardentem includere tentauit, omnia frustra. Ad primum redeo. Hic monachos atros ab initio instituit, qui tanta felicitate coaluerunt, ut plurimæ ex eis postea familiæ cum uarijs institutis amictibus emanauerint, Põtifices etiam XXIIII. fuerint, Cardinales CLXXXIII. Abbates insignes M. DLXX. Hoc Casinense cœnobium religionis caput, cuius aureorum XL. milia reditus fuere, urbibus opibusq; plurimis, si per tyrannorum rapinam licuisset, dominabatur. Regna potius, quàm cœnobia, uir sanctus posteris reliquit, nimirum fortasse ignorans, non se tam pauperibus hospitiũ, aut Christi seruis ad diuina mysteria subsidium (uti sperabat) quàm clericis & sacerdotibus otium, atq; luxuriam pariturum. Sed extrema dies hanc profecto sagenam discutiet. Horum igitur auaritiæ Casinenses nuper occurrentes, congregationi S. Iustinæ se consociauere, quæ olim Paduæ sub Eugenio IIII. cœpit. Post Benedictum in Italia apud Spo-

Eleutherius

letum in cœnobio S. Marci Eleutherius præfuit, amicissimus Gregorij, cuius ipse in III. Dialogo meminit, dicitq; eius precibus, quum ex syncope, ac stomacho laboraret, sabbato sancto ieiunium potuisse tolerare. Agnellus

Agnellus Gaudiosus

cœnobium rexit Neapolitanum, quod Gaudiosus præsul ex Africa pulsus in sectatione Vandalica Neapoli cõstituit, ubi uterq; iacet, & colitur. Meminit Augustinus. Columba-

Columbanus

nus ex Hibernia effulxit Gregorij tempore: ac Theodorici II. Francorum regis, quem quum liberius corriperet, in exilium actus, sæpeq; reuocatus, postremo post longam in desertis Galliarum abstinentiam, in Italiam ueniens, Bobiense cœnobiũ constituit. Huius discipuli plures: Gallus quem

Gallus Eustasius Agilus Philibertus

in ordine literarum dixi. Eustasius. Agilus: qui uixit annos XCVIII. ac Columbano successit. huic uerò Philibertus aulicus Dagoberti regis, qui cœnobio apud Rotomagum

Vandegisillus

præfuit. His successor Vandegisillus, Ausbertus, Vlfranius, uno ferè tempore. Teutonici omnes, ac nobiles, aulici regum Francorum Dagoberti, & Pipini anno DCCXL. Vandegisillus comes erat palatinus, uirgini sponsæ quam pactam habuerat persuasit, ut ambo se cœnobijs addicerent. Ipse ei præfuit, quod sumptu suo excitauit, de Fontanella uocatum Rotomagensis diœceseos, ubi ætate annorum XCII. per-

Ausbertus

sanctè decessit. AVSBERTVS item aulicorum unus, Andragasina uirgine sponsa ob lepram superuenientem relicta, id maxime expetente: ea si quidem uirginum, hic uirorum cœnobijs se addicentes præfuere. Itaq; Vandegisillo primum in cœnobio de Fontanella, postea uerò in præsulatu Rotomagensi Andoeno successit. Postremo regi Pipino suspectus, in exilium actus, ibi decessit, relatus inde Bellouacum.

Vlfranius

Vlfranius quoq; ex eadẽ aula Præsul Senonẽsis factus, adsumptis S. Ausberto & quibusdã ex eodem cœnobio comitibus ad Phrisios Euangeliũ nunciatum profectus est: inde in Galliã reuersus successore sibi Gerico facto officio sese abdicans in cœnobio supradicto monachũ egit, ac sepulcro Vandesigilli illatus est. Et quando amici omnes inter se fuere, de

Andoenus

Lãperto, & Andoeno dicã. Hic in aula sub molli cultu, cilicium nunc uocatũ, ferebat. Deinde post annos aliquot regis Dagoberti opera Præsul fit Rotomagensis. Profectus in

Hispa

Hispaniam plurimos ad fidem deduxit. Inde Rotomagum reuersus ibi cum annis X L I I I I. præfuisset, nonagenarius decessit.

Ado
Rado

Huic Ado, & Rado fratres item sancti fuere: alter aula abscedens monachum egit, alter Rhado regis thesaurarius perseuerauit.

Lampertus

Lampertus Præsul, & ciuis Traiectensis, sub Pipino item rege, pulsus ab impijs ciuibus. V I I. annis in cœnobio latuit, deinde regis iussu reductus atque ibidem ab eisdem inimicis, quorum errores reprehenderat, interfectus, pro martyre colitur.

Aegidius

Aegidius postea insecutus, homo Atheniensis, ac nobilis, qui sub Carolo magno in Galliam nauigauit, fuitq; biennio apud Arelatem cum S. Cæsareo. Inde ad Rhodani fluenta in loco deserto durissime uictitauit, ceruа quadam ei diuinitus pabulum suggerente. Præfectus est demum cœnobio, quod rex ipse construxit. Romam deinde uenit, unde & à Pontifice priuilegia sui loci, & portas cupressinas cum imaginibus Apostolorum in Galliam retulit.

Berno

Berno Gallicus uir post hos apparuit. Anno D C C C C X I I. sub Conrado primo imperat. & Anastasio I I I. sedente. Hic autor fuit Cluniacensium.

Cluniacenses

Est enim Cluniacum locus in parte Galliæ quo suos monachos traduxit, qui successit

Odo
Maiolus

Odo ab eodem institutus: tempore uerò post Maiolus, patria Aruernensis, Archidiaconus Maricensis, ex morbo luminibus orbatus, uisum tamen pluribus prodigiose restituit.

Odilo

Huius item successor Odilo, patria ex eadem, sub Benedicto X. & Othone I I I. Hic dicitur diem pro defunctis post celebritatem omnium sanctorum instituisse.

Vgo

Huius & Vgo successor, patria Augustodunensis sub Henrico I I. imperat. cuius filium Henricum I I I. de sacro fonte leuauit. Decessit die quo & Anselmus Cantuariensis I I I. Non. Iulij. Et hi quidem omnes abbates inter sanctos relati.

Ricardus

Fuit & Ricardus, monachus Cluniacensis, patria Parisiensis, qui sui temporis historiam edidit, magis illiterate quàm inepte scriptam: Hadriani I I I I. & Frederici Aenobarbi temporibus.

Gradimontenses
Stephanus
Molo præsul

Gradimontenses teste Vincentio libro X X V I I. emersere anno M. L X X V I. per Stephanum Stephani hominem Gallicum ac nobilem ex Aruernæ partibus. Is à patre Beneuentum ad Molonem, eius urbis Præsulem, uirum sanctissimum missus, ut erudiretur: Benedicti ordinis instituta annis X I I. probe didicit, inde discedens in Aquitaniã prope Lemouicos, ad montem, qui Muretum dicitur, anno ætatis X X X. paruulum tugurium sibi fecit: ubi pane, & aqua tantum contentus, loricam supra nudum corpus gestabat, uili superne amictu opertam, mansitq; tantum subdiaconus. Ex quo fama nominis multos ad uisendum acciebat. Decessit annorum L X X X. Eius successores postea diuinitus admoniti, locum Gradimontem uocatum, Mureto uicinum, occuparunt: ubi templum constitutum, corpusq; eò diui huius Stephani translatum.

Cartusienses
Bruno

Cartusienses, ut Vincentius item ait, ex autoritate Sigisberti, anno M. L X X X V I. ex Brunone patria Coloniensi canonico Carnotensi initium habuere. Hic cum cathedræ Parisiensis scholæ præsideret, ac uidisset familiarem suum doctorem quendam ex mortuis clamantem: Iusto Dei iudicio damnatus sum, e uestigio relictis omnibus cum V I I. socijs in locum desertum decessit, qui Cartusia uocabatur, ubi primum cœnobium fundauit, cum his quibus nunc utuntur, uitæ institutis.

Vgo

Inter socios Vgo fuit, idem & abbas primus Cartusiensis, deinde præsul Gratianopolitanus factus. Decessit sub Inno. I I. quem ex multis ærumnis contra tyrannidem tunc Petri Leonis defensitauit. Hic dicitur annis L. mulieris faciem nunquam uidere uoluisse, est & in catalogum relatus.

Cistertienses
Ardingus

Cistertienses anno M. X C V I I I. ut ait Vincentius, ex quodam Ardingo Anglico prouenere, qui monachus in cœnobio Molismensi Lingoniensis agri, cum animaduerteret in eo minime maiorum instituta seruari,

Robertus abbas

Robertum abbatem impulit, ut Cistertium, locum in Burgundia desertum, Cabilonensis diœcesеos commigraret, Odone Burgundiæ duce, & Vgone Præside Lugdunensi, ac legato fauentibus, ubi uetere ordinis disciplina renormata persancte uixerunt, successoresq; uiros complures clarissimos habuere. Rem Vrbanus I I. probauit. Robertus inter ea inter beatos putatus in eodem cœnobio I I I. Calend. Maij decessit.

Bernardus

Huic inde anno M. C X I I I. Bernardus abbas successit, Claraualensi cœnobio constituto, totius religionis decus, quem suprà in ordine literarum adduxi.

Præmonstratenses
Nobertus

Præmonstratenses anno M. C X X. in Lugdunensi diœcesi in loco quem Præmonstratum uocant, apparuerunt, autore Norbeto quondam presbytero, natione Lotaringo, qui hoc arctissimum uitæ genus ex Augustini ordine quæritans à Calisto I I. impetrauit. Ipse autem postea Parthenopolitanus Præsul factus ibi decessit, successoremq; cœnobij abbatem habuit Vgonem.

Vgo
Camaldulẽses
Romualdus

Camaldulenses initium à diuo Romualdo habuere, anno M. X X X I I I. sub Benedictio I X. Hic enim Rauennæ honestis ortus parentibus, & studijs liberalibus legitime imbutus, nihil potius habuit, quàm uitam in secessu solitariam ducere, & quando Benedicti ritus laxos nimium uiderat, in Apennino locum instituit, in quo arctiore monachi disciplina exercerentur, montis frigore ac asperitate coerciti, uocauitq; Camaldulensium eremum. Hinc plura per Italiam cœnobia excitata, apud Parentium, apud Vrbem ueterem, apud Spoletum. Item in Gallia. Decessit in eodem loco annorum C X X. ubi etiam situs. Habuit successores uiros claros, sed recentiore memoria:

Ambrosius

Ambrosium è porticu oppido Flaminiæ, qui ob literas sanctosq; mores, dilectus in primis Cosmæ Medici, cui opera sua dedicauit. Prodijt è schola Chrysoloræ, ac demum Latinis, Græcisq; literis philosophiam, theologiamq; adiecerat, quamobrem generalis lectus concilio Florentino interfuit. Vertit Laertium: Ioannem Climachum, uitas S. patrum, Ephrem Syrum, Librum Chrysostomi contra eos qui uitam monachorum uituperant. Scripsit quoque ipse de sacramentis. De S. S. Epistolasq; plures, quæ multos habent amatores. Eius iconica imago Florentiæ in eorum cœnobio in tabella conspicitur.

Vallisumbrosa
Io. Gualbertus

Vallisumbrosæ autor Ioannes Gualbertus Florẽtinus, an. M. L X X. quem Gregorius V I I. simul cum ordine probauit, & in catalogum retulit. Is enim patre Gualberto Florentino, quum inimicitias ob interfectum fratrem cum ciue quodam gereret, eiq; apud ædem S. Miniatis ad montem cum armatorum manu occurrens, formidinem incuteret, illico supplicem eundem, ac ad genua ueniam orantem, impune Christi causa, ac illæsum abire permisit: statimq; idem ingressus templum, ac crucifixum, ante cuius simulacrum orabat, adnuentem, & quasi facti gratias agentem, ipse cum cætera multitudine manifesto conspexit. Quo prodigio attonitus relictis omnibus, eiusdem loci cœnobio se addixit: quod cum simoniaca corruptione, sicuti reliquam urbem & penè omnem Italiam, labefactatum conspiceret, instigante Deo, in eum locum, ubi Vallisumbrosa dicitur, iuxta Apenninum secessit, uitæq; disciplinam sub norma S. Benedicti, & amictum Veneto colore, quibus nunc utuntur, instituit Alexandro I I. probante, Decessit anno M. L X X I I I. relatusq; inter sanctos à Gregorio V I I. ac demum à Cælestino I I I. Signa sanctitatis uaria prodigia monstrauit. Inter quæ olim dicitur, dum apud Septimense cœnobium contra simoniacam labem concionaretur, ut ostenderet eam maxime Deo inuisam, ignem in medio succensum, spectante populo, iussit monachum nudis pedibus prodigiose incolumen transire. Brachium quoque ipsius hodie apud uallem umbrosam lymphatos curat. Sunt & alia innumera, quæ in uolumen redacta homo religiosissimus Blasius Melanesius Florentinus eius ordinis generalis, ac in pristinam obseruantiam hoc tempore restitutor, mihi tradidit,

simulq; sanctos uiros, & locis plurima commemorauit, iam inde uiuente adhuc autore per orbem sparsa. Inter quæ S. Saluij in Mosceta. S. Petri in Razolo. S. Pauli, S. Caßiani in Scalario monte: Paßiniani, ubi corpus ipsius Ioannis in ualle Pesæ, S. Reparatæ in Flaminia. Inter uiros autem catalo-

Bernardus

go adscriptos ante omnes effulxit Bernardus Florentinus, ex Vbertorum familia, ordinis item generalis, quem ob morum, ac doctrinæ famam Vrbanus I I. quanquam sæpe adcersitum, ac renuentem, tandem ad se uenire coactum S. R. E. cardinalem S. Chrysogoni fecit, qui humilitatis antiquæ memor, se dominum appellari ueluti cæteri, minime paßus, fratrem Bernardum uocitari uoluit. Missus deinde à Paschale Pont. Parmam ad hæresim quandam tunc inualescentem tollendam, Præsul eius urbis illico est à populo lectus, ubi postremo anno M. C X X X I I I. in domino decedens, in hunc diem quiescit à cunctis adoratus. Sed & alter quoque eiusdem ordinis, & dignitatis, beatus conscribitur. Petrus is qui à Ioanne per medios ignes transire iussus fuerat, custos ab initio pecoris inter monachos factus, ex uilißimo officio ob uirtutem abbas Fuetiensis factus deinde ad cardinalatum usque prouectus est. Fuere item alij Rusticus, Benignus, Acto, Præsul Pistoriensis, Thesaurus Papiensis, è gente Becaria, abbas Vall. qui Florentiæ partibus Gib. & Guel. uigentibus martyrio adfectus fuerat. Albertus Torellus. Benedictus abbas Tripolensis. Benedictus item eremita apud cultum bonum. Inter uirgines uerò, Humilitas, quæ cœnobium extruxit S. Ioan. Euangelistæ Florentiæ extra portam Fauentinam, simul cum eius comite Margarita. Item Verdiana è castro Florentino, cui uenerabile cœnobium Florentiæ dicatum est. Berta quoque, & aliæ nonnullæ.

Humiliati

Humiliati: Anno M. X V I I. Mediolanenses extitere, quidam ab Henrico I I I. imp. exilio mulctati, quos calamitas Deo propinquos, iustitia, & uitæ abstinentia, simul cum eorum uxoribus fecit, labore manuum uictitando, ac lanariam factitando, ex eaq; pauperes iuuando, tum reliquo tẽpore diuinis laudibus inuigilando. Reuersi demum ab exilio pristinam tenuerunt uitæ formulam, separato coniugio, & amictu alio sumpto, quo nunc utuntur, se tum monachos quodammodo agentes: Innocentio I I I. probante.

DOMINICVS, EIVSQVE ORDINIS VIRI.

Dominicus natione Hispanus, patria Calagurritanus Mendicantium ordinem primũ instituit. Quatuor enim sunt: hic qui Prædicatorum dicitur, Minorum, Eremitarũ, & Carmelitarum, sub ord. omnes August. præter minores. Suo autem tempore in primis parem se præstitit uitæ abstinentia, simul & doctrina, Nam adolescens philosophiæ, theologiæq;, Valentiæ dedit operam, quo tempore dicitur humi cubitasse, ac decennio uino abstinuisse, stomachi deinde gratia medico suadente meri paululum lymphæ adiecit. Receptus deinde ob indolem præclaram à Didaco Præsule Oxoniensi inter canonicos regulares, quos ille regebat, cæteris præfuit: cum eoq; ad resistendum Albigensibus hæreticis in Galliam pedi-

Albigenses

bus profectus est. Erant enim Albigenses populi, prope Tolosam, X C V. erroribus ab orthodoxis deficientes, contra quos Innocentius I I I. Gualonem diaconum cardinalem, ac legatum, tum iuris scientia præstantem misit, X I I q; cum eo abbates, Præsidesq; nonnullos. Armis tandem expugnati fuere. Dominicus iam fama ac meritis clarus Romam uenit: ab Honorio I I I. sacri palatij magister primus creatus apud S. Sixtum prius cum socijs habitauit, deinde apud S. Sabinam, ubi adhuc sacellum monstratur, in quo ordinem confirmari obtinuit. Decesßit Bononiæ anno M. C C X X I. Ibidemq; sepultus.

Iordanes

Post eũ Iordanes inter Saxones natus theologus Parisiensis, generalis factus, silentium mensæ instituit. Adsiduas ad Deum preces cæteris omnibus anteferebat. Perijt in mari dũ sepulcrum Dominicum petit, corpus deinde ad littus eiectum, ac tumulatum, ipse inter beatos connumeratus.

Ramundus

Ramundus Barcinonensis, theologiæ iurisq; pontificij peritißimus, Bononiæ profecit, & docuit, unde Gregorio I X. adcersitus decretales quæ sparsæ fuerant in uolumen coëgit, quo utuntur hodie. Scripsit quoq; summam uocatam de pœnitentia & sponsalibus ualde probatam: pro quibus meritis oblatum ei præsidatum Tarraconnensem constantißime recusauit, sæpe dictitans, se salubrius ac securius subesse, quàm præesse: mißione demum flagitata se in patriam recepit, ubi omnium consensu generalis creatus est, quo magistratu quum eum biennio gessisset, ueniam ac requiem petens, se sponte abdicauit, ac priuatus, & uitæ sanctitate, & consilio cunctos iuuit. Ioannes Germanus natione, officium ægre ac Gregorio V I I I. impulsore uix subijt, cum pauloante præsul Bosnensis fuisset, ac ut sanctius ageret, & quietus, præsulatu se abdicauerit, relatus & ipse inter beatos.

Vmbertus

Vmbertus Viennensis theologus Parisiensis rem suscepit, post annos deinde I X. officio & ipse quietis gratia se abdicauit. Horarum modum, quo nunc ordo utitur, instituit, ac libros plurimos de uita religiosorum edidit.

Albertus Magnus

Albertus Magnus, natione Germanus, ut philosophiæ tutius uacaret, præsulatus se quoq; Ratisponensis officio absoluit: eius opera uulgo notißima.

Thomas Aquinas

Thomas Aquinas natus è comitum Aquinatum prosapia, patre Landulpho, matre Theodora, à quibus ob uastatam bellis tunc imminentibus patriã puer annorum V. Casinensis cœnobij monachis curæ traditus est, ubi & prima literarum rudimenta suscepit. In scholis condiscipulis ridiculus erat, bosq; appellatus quod semper taceret, audiretq; tantum: ex quo audita uox cœlitus, hunc bouem mugitus quandoque per uniuersum orbem editurum. Ordinem Prædicatorum ætate annorum X I I I. est ingressus, quòd à Ioan. quodam eius ord. magistro educatus esset, a quo & Parisium theologiæ gratia ductus est, inde Coloniam profectus ad Alberti Magni famam, quem multos audiuit annos, profecitq; adeo ut Parisium reuersus statim baccalarius quanquam inuitus sit factus, cœpitq; tunc primum profiteri, ac libros Sententiarum enarrare. Deinde magister creatus post multos & scriptitando & lectitando exantlatos labores dum Romam petit, Gregorij X. iussu, in itinere apud cœnobium fossæ nouæ in morbum incidens excesßit anno ætatis X L I X. salutis M. C C L X X V I I. Sumpturus ad extremum eucharistiã, dominum Iesum flendo rogitabat, ut ea quæ de ipsius mysterijs, deq; uniuersa ecclesia sancto spiritu instigante scripsisset, si minus recte fuisset, ueniam tribueret, eaq; omnia ecclesiæ iudicio sacrosancto permisit. Inter sanctos à Io. X X I I. unà cũ altero Thoma Herfordensi Præsule, in Anglis summo theologo relatus est.

Thomæ alii

Fuit item alius Thomas Brandunadinus Anglicus egregius theologus, scripsit de Casa Dei contra Pelagianos, & alia quędã. Emicuit anno salutis M. C C C L V I I.

Guiliermus Durandi speculum iuris & rationale diuinorum condidit: Præsul item in prouincia ac thesaurarius Piceni sub Io. X X I I. ubi Durantis castrum etiam extruxit.

Durandus

Durandus scripsit in Sententias commentarios, Thomæ Aquinatis, cuius ferè tempore fuit, prius adsertor: deinde quadam palinodia impugnator, uerum à quodam postea huius etiam ordinis, qui Durandellus uocatur, palam impugnatur. Sic exorsus, Existimasti quod ero inique tui similis, arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Petrus de Palude.

Petrus de Palude Gallicus in lib. Sententiarum, an. M. C C C. Barptolemæus Pisanus Pisanellam opus notißimum, an. M. C C C X X X V I I I. Rainerus item Pisanus circa eandem ferè materiam laborauit, operibusq; suis titulum non inscripsit.

Vincentius Beluacensis

Vincentius Gallicus patria Beluacensis quatuor ingentes libros quos specula uocat. Primum de na-

turis

turis rerum. Secundum de moribus. Tertium de diuersis rerum doctrinis. Quartum historias omnis complectentē, quem rursus in tris magnos codices diuisit, ubi ab initio usq; ad sua tempora narrat, an. M. CCLX. Landulphus Columna Romanus haud diu post Vincentium historiam ab initio mundi usq; ad sua tempora. Martinus pœnitentiarius urbis, patria Carsulanus, quam Cascinam uocant, chronicam scripsit, quam Martinianam uocant, Io. XXII. tempore. Iacobus è uoragine Præsul Genuensis sanctorum historiam M. CCXC. Petrus ex oppido Clodiensi: item aliorum sanctorum ab Iacobo prætoritorum historiam. Gratiadeus totius logicæ summam. Erueus item in logicam & philosophiam. Vbertinus Florentinus præsul Pistoriensis in Metaphysicam. Ioannes Genuensis ingens dictionarium uulgo notissimum, quod Catholicon uocăt. Guiliermus Peralt Gallicus commentarios maximos de uitijs & uirtutibus, qui uberem materiam concionantibus suppeditant, ab Ia. postea de uoragine, quem suprà nominaui in epitomen redacti. Inter hos in eodem ordine uiri sacerdotio magni fuere. Pontifices primum duo, Petrus Tarantasiensis theologiæ professor, qui Inno. V. fuit: scripsit in epist. Pauli, in lib. Sentent. præterea Thomæ Aquinatis opera epitomauit. Nicolaus Taruisanus sanctitate clarus, qui Benedictus XI. sepultus Perusiæ. Cardinales item XXIII. Vgo de sancto Caro prouinciæ Galliæ theologiæ professor. T T. S. Sabinæ: sepultus urbe uetere. sacros libros omnis utriusq; legis enarrauit separatimq́; psalmos. Annibal de proconsulibus. Romanus magister S. Palatij, sepultus item urbe uetere. Robertus episcopus Portuensis theologiæ professor Anglicus: sepultus Viterbij.

Latinus

Latinus Rom. è familia Fraiapanum episcop. Ostiensis. profectus in Hetruriam legatus, pacem inter Guelfos & Gibelinos composuit: sepultus Rom. in æde Mineruæ. Vgo è Belliciono prouinciæ Galliæ, theologus episcopusq; Ostiensis: sepultus in æde Sabinæ, anno M. CCCXC.

Nicolaus Pratensis

Nicolaus Pratensis theologus & episcopus Ostiensis, sagacitate animi, rerūq; experientia insignis, missus de pace legatus à Bonifacio VIII. Florentiam rebus infectis redijt: sepultus Auenione. Vuilelmus Anglicus T T. S. Sabinæ: sepultus Londini. Gualterius Anglicus T T. S. Sabinæ. Eduardi regis Angliæ confessor: sepultus Genuæ Theobaldus ex Angliæ prouincia theologus T T. S. Sabinæ. Nicolaus è prouincia Galliæ, confessor Philippi regis Gallorum: sepultus Lugduni. Matthæus Vrsinus theologus in æde Mineruæ. Gerardus Tolosanus generalis ord. T T. S. Sabinæ: sepultus Tolosæ. Io. Morlandinus prouinciæ Tolosæ generalis T T. S. Sabinæ: sepultus item Tolosæ. Nicolaus è prouincia Aragoniæ theologus: sepultus maiore. Philippus Rom. pœnitentiarius T T. S. Sabinæ. Nicolaus Caracciolus Neapolitanus.

Io. Casanoua

Io. Casanoua prouinciæ Aragoniæ theologus T T. S. Sixti: sepultus Florentiæ in æde S. Mariæ Nouellæ.

Io. Dominici

Ioan. Dominici, patria Florentinus, Cardinalis Ragusinus, annorum XVIII. ordinem ingressus literarum penitus ignarus adeo profecit adsiduo studio, ut more Augustini per se omnis ferè disciplinas comprehenderit, ut ipse in quodam libro ad Colutium testatur. Scripsit in sacros libros. Concionator egregius. Missus deinde Romam à Florentinis post mortem Innocentij VII. ad concordiam Cardinalibus suadendam, in patrum quoq; numerum ipse à Gregorio XII. tunc electo Pont. cooptatus, simul & Præsul Ragusinus creatus est. Interfuit & concilio Constantiensi. Inde à Martino Pont. statim in Bœmiam ad hæresim extinguendam missus, cum res minime successisset, in Pannoniam ad Sigismundi Imper. opem confugit, ubi paulopost decessit: sepultusq; in æde S. Pauli primi eremitæ.

Io. de Turrecremata

Ioan. de Turrecremata Hispanus magister S. Palatij T T. S. Xisti, tempore & ipse Constantien. concilij, scripsit in Psalm. uitæ alioquin abstinentia præcipua. Et hi quidem Cardinales.

Petrus mart.

Inter sanctos quoque relatus Petrus martyr patria Veronensis, concionator egregius. Dum iter faceret in Transpadana, ab æmulis quibusdam hæreticis interficitur. Anno M. CCLII. sub Innocentio IIII. à quo in catalogum relatus est.

Vincentius Valentinus

Vincentius Valentinus item à Calisto III. Is enim anno M. CCCCXVIII. sedente Martino decessit septuagenarius: in singulari abstinentia dum uixit, semel in die uescebatur: fuit & in sermonibus toti Hispaniæ clarus.

Antoninus

Antoninus præsul ciuis Florentinus, cuius & opera, & uita uulgo iam nota, sub Cosmo Medice, per quem promotus fuerat, decessit in beatorum numero: omnibus prius distributis funeri sumptus defuit. Neptem, quod se humili loco natum diceret, mulioni cum exigua dote locauit.

Catherina Senensis

Catherina Senensis eiusdem ord. commemoranda, quæ admodum puella domo egressa paterna Romam Christi gratia profecta: causa fuit epistolis ad Gregorium XI. scriptis & peregrinatione sumpta, ut ille Romam rediret. Scripta eius simul & dicendi prudentia cum magna theologorum doctrina conferri possunt. Decessit in urbe ann. ætatis XXX. ac in æde Mineruæ loco celebri sepulta, postremo à Pio II. in catalogum relata.

FRANCISCVS EIVSQVE ORDINIS VIRI CLARI.

FRancifcus Asisinas humili ortus loco, patre Petro Bernardino mercatore, qui quòd ad Francos penetrauerat ob merces, id filio nomen indiderat, eodem quo Dominicus tempore, eiq; iunctus amicitia fuit. Tanquam nouum sydus in terris apparuit teste Bonauentura, qui eius uitam exequitur. Conseruatoris nostri ferè per omnia typum gessit. Genesis eius, futuraq; sanctitas præuisa parentibus. Anno XVIII. pastoralem sumpsit habitum, nudis pedibus ambulans, Romā uenit, ubi ad fores basilicæ Petri inter medicantes rogator sedebat, ulcerosos exosculabatur, ut qui prius patrimonium omne diuiserat. Quadriennio in eremo, saltibusq; ferarum uictitauit. Inde diuina instructus sapientia XII. sibi comitibus electis, prolapsos ad uitia iamdudum populos concionibus, adhortationibus, prodigijs ad nouum ordinem, uitæq; abstinentiam prouocauit. Ad extremum dominicis stigmatum uestigijs in corpore perlatis, decessit quadragenarius, Asisij. anno M. CCXXVII. Non. Octob. ubi & sepultus, ac ei templum nobile sine materia ulla dicatum, ex ære collato Heliæ comitis eius præcipui solertia, diligentiaq;.

Helias

Hic enim Helias biennio antequā F. decederet, Vicarius institutus publice fuerat, quasi generalis Francisci, qui omnino magistratum recusauerat, nec alius creandus, dum uiueret, ob eius reuerentiam uidebatur. Igitur defuncto Francisco, Helias cū esset doctrina, ingenioq́; ac rerum experientia præstans: superbo tamen animo, atq; intolerabili, eoq́; propterea postbaberetur,

Io Florent.

Io. Florentinus uir sanctus successor creatur: qui paulò pòst uidens Heliæ turbas, Gregoriumq; IX. Pon. ei fauentem, se sponte abdicauit. Helias interim in concilium fratrū centuriatus uenit, clausas sibi portas effringit, ac ui comitum suorum in locum pristinum restitutus, Gregorio probante fuit. Illi rursus conuenientes paulopost eum deiecerunt,

Albertus Pis.

& Albertum Pisanum uirum tunc clarum, Gregorio etiam probante, surrogauerunt. Ille ad Fridericum II. Imper. confugiens, eius autoritate multas ordini turbas exciuit. Quamobrem ab Innocentio IIII. sacris interdictus, paulò pòst Cortonæ grauiter ægrotauit, prætetitorumq; pœnitens ueniam ab eodem Pontifice meruit, ex uaticinio Francisci, qui sæpe illum castigauerat, ac prædixerat, ex præscito prædestinatum precibus ad Deum reddidisse. Foreq; propterea ut ille quandoque ab errore desisteret. Auctus exinde paulatim ordo, ut cunctis postea multi-

tudine uirorum præfuerit, & sacerdotio, & doctrina, & sanctitate præcellentium, ut nec ei cardinalis Armacani Auenione in consistorio uehemens nocuerit insectatio, anno M. CCCLVII. dictitantis turpe esse Christianis sponte mendicis esse.

Pontifices III

Pontifices tres primum fuere. Nicolaus IIII. qui & Hieronymus Asculanus, Alexander V. qui & Petrus Cretensis natione, Xistus IIII. qui & Franciscus de Ruuere Saonensis. Quorum duo ultimi summi etiam theologi extitere.

Cardinales, Bonauentura

Cardinalium uerò turba ingens. Inter quos Bonauentura præpollet. Hic ex oppido Balneoregio ob eius uirtutem & nobiles commentarios ab eo editos in patrum numerum ex generali à Gregorio X. relatus est. Habitum quo nunc utuntur instituit, cum prius pastorali modo incederent. Dum priuatus esset, ne gratis uictitaret, sacros aliquos libros scriptitare solebat, ac custodi tradere mercedis loco uenundandos. Postremo à Xisto IIII. in catalogum relatus fuit. Eius postea libros epitomauit Guilelmus Fulginas eiusdem ordinis. Matthæus de Aquasparta item cardinalis à Nicolao IIII. factus scripsit indices siue pinaca ex ordine literarum, in libros Sentent. ab eodem & Bentiuenga Tudertinus. Vitalis de Furno, Cardinalis à Benedicto XI. factus, anno M. CCCIIII. Quo etiam tempore rex Armeniæ Ioannes dimisso regno nepoti suo Leoni professus ordinem minorum est. Quo habitu etiam in Turcas tunc aduersus uenientes pugnans occubuit. Ex quo in Aquitaniam translatus clarere prodigijs dicitur. Bertrandus item de Turre nobili Mediolanensium familia, qui sermones quadragesimæ composuit, & Petrus Aureolus Præsul Aquensis ab eodem Pont. in patrum etiam numerum relati. Tresq; uno tempore fuere Cardinales, Vuilielmus Furnerius ab Innocentio V. Marcus Viterbiensis ab Vrbano promoti ad eundem ordinem. Quo tempore Iacobus Florentinus & Guilelmus Campanus apud Saracenos martyrium subierunt. Sed paulo suprà hos Benedicto XI. sedente, quatuor alij eundem felicem exitum sunt adsecuti,

Martyres quatuor

Thomas Tollentinas, Ia. Paduanus, Petrus Senensis, & Demetrius conuersus siue laicus eorum interpres.

Alex. de Ales.

Alexander autem de Ales, qui tot monumenta reliquit ingenij: statim post Franciscum apparuit. Et longe post eum sedente Nicolao IIII. Alexander de Alexandria Italiæ Generalis, qui in libros quoque Sententiarum scripsit: sepultus Romæ in aracœli.

Alexander de uilla Dei

Alexander de uilla Dei, qui doctrinale edidit, appellatus. Ramundus ex prouincia Prouinciæ generalis ordinem sororum de pœnitentia uocatarum, quem Franciscus olim instituerat, ut à Nicolao IIII. tunc Pontifice probaretur, impetrauit. Deinde cum à Bonifacio VIII. ad sedem Paduanam promoueretur, pertinaciter renuit, se imparem oneri dictitando. Ille uerò in malam accipiens partem. At inquit, multo magis impar uideris officio isti tuo: quare eo deiectus est, cum utilis maxime uideretur. Hoc tempore capta Ptolemais Saracenis, uirginesq; S. Claræ quæ ibi aderant in cœnobio, se mutuis uulneribus ultibus fœdauerunt, ut ab hoste spernerentur. Quare ad unam omnes interfectæ. Gualterius Burgensis minister Turoniæ, quem ob sanctitatem prodigijs clarere dicunt, magnumq; æs alienum benigne pauperibus faciendo contraxisse. Cum summus esset theologus, multaq; scripsisset, ac inuitus Præsul Pictauensis crearetur, uenit in litem pro iure ecclesiæ suæ, cum Præsule Burdegalensi, qui paulopost Pontifex creatus nomine Clementis V. hunc aduersarium suum præsulatu deiecit. Quare Gualterius cum hanc iniuriam æquo animo tulisset, moriens corpore huiuscemodi chirographum imponi iussit, Ad iustum Dei iudicium appello: quod Clemens cum legisset, dicitur expauisse. Præter hos uiri doctrina clari,

Ioan. Scotus

Ioan. Scotus, Anno M. CCC. qui scholam eo tempore Parisiensem magnopere illustrauit. Stylis discipulorum dicitur confossus, nec satis de ipsius fine ueritas comperta. Cuius famam propè consequitur discipulus eius Franciscus Maronis.

Gulielmus Okam

Gulielmus quoque Okam temporibus ferè illis effulsit, cuius logica magno est in precio. Ricardus de media uilla. Michael Cesenas.

Nicolaus de Lyra.

Nicolaus de Lyra à Iudæorum secta ad fidem conuersus sacros omnis libros enarrauit, Ioan. XXII. sedente: quo tempore Gerardus Odonis generalis multis editis commentarijs clarus in prouincia Aquitaniæ, sub quo alter Gerardus uir quidem idiota, uerum sanctitate notissimus. Is è Valentia oppido Padi oriundus, & familia Cagniolorum non infima, adolescens annos X. post obitum patris matri ex podagra laboranti adstitit, qua defuncta omnibus omissis ac distributis, in peregrinatione uaria, uitæq; abstinentia maxima, aliquot annos consumpsit. Demum iam quadragenarius ordinem professus habitu conuersi siue laici anno XXXV. persancte perseuerauit. Decessit Palermi, anno M. CCCL. ubi & sepultus. Viuens signa plurima sanctitatis ostendit, lymphatos morbisq; alijs oppressos curando, ac futura prædicendo. Sed quando ad hoc genus peruenimus, commemorandus Antonius Vlyssiponensis è comitibus Francisci, qui Paduæ decessit, ubi templum ei nobile dicatum. Bonauentura suprà dictus. Ludouicus præsul Tolosanus Caroli II. regis Siciliæ filius. Bernardinus Senensis à Nicolao V. in Catalogum relatus. Is collapsum ordinem, in frugalitatem obseruantiamq; pristinam reduxit. Adeo, ut postea cum Antonius de Rusconibus, natione Transpadanus Generalis crearetur, Obseruantium partes alterum sibi delegerint. Res ad Eugenium reiecta, uicarius Generalis separatim obseruantibus datur cum potestate generalis. Sed nostra memoria huius & ordinis & seculi felicitate huiusmodi uirorum bonum numerum uidimus, qui & exemplis optimis, & concionibus aures, & corda fidelium tenuerunt, sedesq; nunc beatorum possidere existimantur. Iacobus Picens, Ioannes Capistranus, qui à Pannonijs ualde colitur, quos erudijt per interpretem concionando. Michael Mediolan. uehemens in sermonibus. Cherubinus lege Spoletinus ex Eubœa oriundus. Antonius Vercellensis. Bernardinus Fertinus.

Angelus de Clauasio

Angelus de Clauasio qui Summam angelicam uulgo notissimam edidit. Amodeus Hispanus, quem ego magnopere obseruabam. Is tantum Generali obtemperabat, cætero reliquis obseruantibus similis, tertiam quandam familiam instituit. Cœnobiaq; plura trans Padum, tum in urbe Roma eo more excitauit. Ipse autem sola amictus tunica nudis pedibus ambulabat: pane & aqua semel die uescebatur post horam nonam statim post sacrificium, quod Xisti concessione Pontificis differebat. Duas post hæc horas adeuntibus audiendis, reliquum tempus precibus diuinis sub cauerna montis immorando tradebat. His autem omnibus Robertus ex Alecio Apuliæ oppido præferendus erat, si per eius uitæ cœptiq; propositi inconstantiam licuisset. Nam adolescens admodum concionari cœperat, tanta eius eloquentiæ, morumq; admiratione, ut omnes in eadem arte & pronunciationem, & gestus eius imitari conarentur procœmiandi, exclamandi, commiserandi, digrediendi, epilogandi. Nouus quasi orator diuini uerbi modum seculo monstrauit. Trecentos persuadendo ad hunc ordinem deduxit ut ipse testabatur. Matronarum deinde certatim eum adeuntium concursu atque libidine paulatim illectus uesanus cœpit esse. Præsul postremo factus in patria, senex inter concubinas decessit.

Clara uirgo

Clara uirgo Asisinas Francisci quem maxime obseruabat & disciplinam & uitæ genus æmulata, similem inter mulieres ordinem instituit, quem Alexander postea quartus probauit, ac ordini minorum subiecit, in quo plurimæ postea profecere, inter quas

Helisabeta

Helisabeta Pannoniæ regis filia post uirum defunctum. Sancta item Roberti

Siciliæ

Siciliæ regis relicta, quæ plurima etiam eius ordinis Cœnobia construxit, uiri exemplum secuta, qui moriens Minorum amictum induit: sed ipsa felicius, quæ uiuens professa est. Clara altera Clara item altera uirgo, ordinis Eremitarum Augustini, sanctitate claruit apud Montemfalcum Vmbriæ oppidum. anno M. C C C. Sororum quoque de pœnitentia uocatarum disciplinam & institutæ à Francisco quondam ordinats Nicolaus I I I I. probauit.

EREMITARVM ORDINIS VIRI.

DEinceps Eremitarum uiri, qui tertium inter mendicantes obtinent locum. Hi ab initio, ut ait Ioan. Andreæ ex pluribus ordinibus, ac Eremitis, simul in unum coacti, sub Augustini ordine, cum baculo, & zona pellicea Alexandro I I I I. ac S. Bonauenturæ eius legato probati fuere. Inter eos S. Guillermus autem qui huic uitæ generi initia dederit Guillermus, quem alij alium tradunt: apud plures uerò Aquitaniæ dux fuit, anno ferè M. C L V I I I. sub Eugenio I I I. diui Bernardi præceptis eruditus, relictis omnibus Romam uenit. Idemq; tollerantiæ gratia loricam cum triplici indutus cathena Hierosolymam petijt: deinde S. Ia. oraculum in Hispania, rursusq; inde Hierosolymam, ubi à Saracenis captus, pauloq; pòst dimissus, ac reuertens in insulam Hetruriæ proximam adplicuit, apud quam in loco deserto aliquandiu substitit, eremitarum modo in saltibus proximis durissime uictitando. Post hæc Romam repetijt, inde Centumcellas uenit, inde Ariminum, postremo in patriam reuertens multis ordinatis simul & constructis Eremitarum cœnobijs, extinctus est in magna populorum ueneratione, adeo ut successores Guillermitæ cœperint uocari. Fuit & alter Guillermus Præsul Bituricensis Imper. Philippo M. C L X X X I. prius monachus Gradimontensis: deinde Abbas cœnobij Carolacensis. Postremo præsul, in Catalogum ab Honorio I I I. relatus: ut autor Vincentius. Ioannes Bonus Mantuanus, anno M. C C X X I I. uixit in Aemylia, magna sanctitatis fama, ubi cœnobia plura eiusdem ordinis instituit. Deinde in patriam reuersus in cœnobio prope mœnia à ciuibus constructo, usque ad extremum uixit: re- Nicolaus Tollentinas latus inde post mortem in urbem. Nicolaus Tollentinas, ann. M. C C X C I I I. abstinentissimus omnium sui temporis, pane & aqua semel in die tantum uescebatur, ab omni procul otio uerborumq; uanitate: ab Eugenio I I I. demum in Catalogum Egidius Rom. relatus. Aegidius Rom. & ut quidam est autor, è Columnensium familia, generalis: deinde præsul Bituricensis fulsit è schola Parisiensi sub Martino I I I I. cuius opera uulgo notissima. Vgolinus Vrbeueteranus Patriarcha Constanti. docuit etiam Parisijs, scripsitq; sub Nicolao I I I I. Augustinus natione Siculus generalis, iuris scientia præditus. Antea siquidem Manfredo Siciliæ regi familiarissimus, eiusq; consilijs adhibitus fuit, quo extincto ord. professus, generalisq; factus, paucis post annis officio se abdicauit, locumq; in recessu quodam prope Senam petijt, ubi scriptitando, & lectitando, usq; ad extremum persancte uixit, interq; beatos colitur Senæ.

Augustinus alter Anconitanus plures & utiles commentarios reliquit, inter quos de ecclesiastica potestate ad Io. X X I I. uitæ præterea integritate, & abstinentia clarus: quapropter in beatorum & ipse numero recensetur. Ia. Viterbiensis præsul Neapolitanus aliquantulum tempore superior scripsit etiam plura, tum de Christiani regimine ad Clementem V. Bonauentura Paduanus, è generali, Cardinalis S. Cæciliæ factus, sub Ioan. X X I I. doctrinæ sanctitatem adiecit, ut qui pro martyre ferè colatur, à Carrariensi principe sagitta peremptus, dum ecclesiæ libertatem contra tyrannos tuetur. Henricus de Vrimaria. Inter beatos & illi putantur uitæ meritis uulgo cognitis, Vitus Pannonius, & Philippus Placentinus. Simon Carsulanus patria, quam Cascinam nunc uocant, emicuit sub Gregorio X I. doctrina, scriptis, & uitæ integritate in magna quondam Florentiæ opinione, ubi & cœnobium uirginum sui ordinis excitauit. Gre. Ariminensis generalis sub Benedicto X I. Parisijs profecit, edidit utilia complura. Thomas Argentinen. patria, natione Germanus Generalis post eum creatus, scripsit plura & optima quibus maxime Germani utuntur. Henricus quoq; de Vrimaria doctor Parisien. & Hermannus post eum multa scriptitarunt. Gerardi duo, alter Senensis, alter Bergomensis patria, præsul Sauonensis sub Clemente V I. uterque doctissimus, scriptioniq; utilis. Posterior etiam Bergomi ubi decessit, beatorum honoribus colitur. Guilielmus generalis ob doctrinam, & animi uirtutem ab eodem Clemente præsul Nouariensis creatus, exemplo Augustini X I I. sibi socios eiusdem ord. elegit, quibus cum horas obiret. Multa quoque templa, & ædis collapsas, castraq; sui præsulatus restituit, persancteq; usque ad extremum uixit. Barptolomæus Vrbinas, cuius, & præsul collegit Milleloquium. Dicta uidelicet Augustini in ordinem literarum redacta. Paulus Venet. Paulus Venet. sub Innocentio V I I. complures & egregios in omni philosophia commentarios edidit: decessit admodum iuuenis. Iordanus quoque Germanus, & Iacobus Toletanus hoc ferè tempore fuere, plurimaq; sunt ex utroque scripta. Iordanes Germanus Augustinus Rom. generalis sub Io. X X I I I. in theologiam etiam scripsit. Dionysius è Burgo S. Sepulcri multam poëticæ operam dedit, quapropter commentarios in eam edidit. Fabularum quoque tropologicum sensum. Gabriel Spoletinus item nonnulla. Inter Cardinales uiri doctissimi duo, Nicolaus Fabrianensis, & Alexander è Saxoferrato generalis à Pio I I. in patrum collegium cooptatus, cuius sepulcrum Romæ in æde Augustini cernitur. His omnibus adijciendus Marianus è Chinatiano Columnensium oppido, Generalis pauloante ob eloquentiam factus, quem unum in templis sermones habentem ingenti adplausu, summaq; dulcedine, populi gentium omnium audiebant. Verùm cùm ipse cæteras animi cupiditates superasset, gloriam quæ ultima perfectis exuitur, superare non ualuit. Siquidem missus ab Alex. V I. Pont. ad Fre. Regem Neapolitanum adfinitatis ineundæ gratia, cum rebus infectis reuertens neutri se parti satisfecisse animaduerteret, ac spem propterea magni honoris amisisset, ex animi dolore Tybure decessit. Reliquit Aegidium Viterbien. theologum, nominis & eloquentiæ successorem, proposito etiam ac doctrina superiorem. Carmelitæ Carmelitæ in monte Carmelo mora Heliæ & Helisei nobilitato ab Alberto patriarcha Hieroso. anno M. C C L X X X V I I I. primum instituti fuere, diuerso quo nunc utuntur amictu. Honorius I I I I. qui illos à Sultano eiectos excepit, eum siquidem interpolauit ordine comprobato, ac diuæ uirginis nomini dedicato. In quo iam famam consecuti sunt Andreas Hierosolymitanus, Andreas florentinus præsul Fesulanus, Cyrillus uir Græcus, Franciscus Martini, Gerardus Bononiensis doctor Parisiensis, Guido Perpinianensis generalis qui postea præsul fuit Maioricensis, Io. de Bachone, Ioan. Balistari. Petrus de Casa Generalis patriarcha Hierosoly. Petrus Thomas patriarcha Constantien. apud Cyprum. Thomas Valdensis qui ad Martinum quintum contra sectam Vicleuistarum scripsit. Qui omnes doctissimi uiri scripta etiam plura reliquere. Duo quoque ultimi inter beatos commemorati. Sed omnis & tempore & fama Albertus antecellit è Drepano Siciliæ nobili genere natus post parentum sterilitatem annos X X V I I. quapropter ex uoto huic ordini oblatus à puero persancte perseuerauit, cuius festum colitur. Seruos B. Mariæ An. M. C C L X X X V. Seruorũ ordo

Martini IIII. tempore VII. Florentini mercatores ediderunt, beati omnes putati, quorum princeps Philippus Tuderti iacet. Is cæteris hanc diuinitus accepisse uiuendi formulam cum habitu retulit, qui è uestigio ædem Nunciatæ religionis caput excitauere, quos sub Augustini ordine postea Benedictus XI. & Vrbanus VI. probauere. Ordo item à Brigida uidua institutus. Hæc enim in Suetia nata principis uiri filia ditissima Romam uenit sub Vrbano V. Anno M. CCCLX. ubi quotidie loca religiosa pedibus obibat. Ritum ab se institutum probari obtinuit, ut cœnobium commune utrique sexui foret: murorum tamen ac adspectus separatione, ut uirgines superiora habitarent, monachi uerò inferiora, templum uerò commune. Omnibus autem Abbatissa præesset. Sunt plura huiuscemodi in Germania, sed extra muros Lubecenses pulcherrimum atque amplissimum.

Brigida Ger.

Fuit & altera Brigida uirgo Scota genere sub Ioan. primo. DXXI. festum Cal. Fe. Iesuati sub Vrbano V. cœperunt apud Senam in Hetruria. Ab initio namque inter se societate coniuncti diuinis præceptis priuatim & in proprijs domibus inuigilabant certa uitæ formula, mox eidem Pontifici probati addito amictu quem nunc gestant. Autor primus Ioannes Columbinus ciuis Senensis. Is uir fuit idiota, mercaturæ tantum & auaritiæ studijs deditus, filios & uxorem habuit admodum religiosam, cuius uerbis ac castigatione paulatim & ipse religiosior factus, castitatem cum ea perpetuam Deo uouit, uiliore sumpto amictu, simul rem negligere, ac facultates egentibus distribuere cœpit. Mirabatur uniuersa ciuitas ex lupo factum agnum, mutationemq́; subitam. Ille deinde Franciscum Mini, item Senensem socium primum ad hoc adsciuit, paulatimq́; alios. Crescente mox numero sub eodem Vrbano suspecti atque plane insimulati tanquam Fraticellorum sectam imitantes. Res itaque adeo dubia fuit, ut plures iam professi auerterentur. Dei tandem prouidentia patefacta ueritas, institutumq́; probatum. Ipse interea Ioannes Senis persancte obijt. ubi prodigijs claret. Anno M. CCCLXVII. Post eum Romulus Florentinus, deinde Ioannes è Tosignaco castro Imolensis agri presul Ferrariensis in hoc ordine sanctitate clari. Romæ Nicolai V. concessione, opera Latini Cardinalis Vrsini ædem S. Ioan. & Pauli in Cælio monte habitant. Cœlestinos, anno M. XCVI. Pe. olim Cœlestinus V. cepœuit: postquam se pontificatu abdicauit sub ordine S. A. Hi nunc in urbe apud S. Eusebium habitant. Canonicorum regularium S. Georgij in Alga Venetijs ritum aliquot uiri probi sub Gregorio XIII. sunt agressi, quorum princeps Laurentius Iustinianus uir patricius fuit inter beatos adnumeratus, qui se suumq́; omne patrimonium ei loco dicauit, moxq́; patriarcha primus Venetiarum factus. Cuius exemplum secuti Antonius Corarius ipsius Gregorij nepos, postea Cardinalis Ostiensis, & eius socius Gabriël Condelmera, qui deinde Eugenius quartus extitit, ordinem ipsum, & locum eum diuitijs, tum optimis institutis ornauerunt. Marinus etiam Quirinus, Maseus Contarenus Patriarcha Venetiarum, Veneti omnes patricij inter hos ob uitæ sanctitatem proceres nominantur. Hi tamen autorati non sunt neq; profitentur. Montoliuetenses in illa pestilenti trium Pontificum discordia initia sumpsere. Anno M. CCCCVII. Hi Senenses primum fuere, quorum princeps Bernardus è Ptolemæorum familia, qui temporum perturbationes perosi in proximum Senæ collem sese recipere, eum de nomine illius Hierosolymitani dominicis uestigijs frequentati appellantes: sub ordine Benedicti, Gregorio XIII. probante. Eremitæ Hieronymi sub Augustini ritu non quidem autorem Hieronymum, sed Redonem quendam Montisgranelli Comitem optimum uirum apud Fesulas habuere, Gregorio XIII. probante. Verum à Lupo Hispalensi eiusdem ordinis generali postea Eugenij IIII. autoritate interpollati: denuoq́; instituti amictu quem hodie gestant. Huius Lupi sepulcrum uisitur in Auentino in æde sancti Alexij ubi cœnobium eorum. Eremitæ S. Honophri in urbe minime profitentur, exordium apud Vrbinum ab hinc annis ferè centum habuere ex quodam Petro Pisano, cuius corpus Venetijs contegitur.

Brigida uirgo Scota.

Iesuati.

Cœlestini.

Canonici reg. S. Georgii

Mõtis Oliueti

Eremitæ Hieronymi

Eremitæ Honophri

ORDINES MILITARES, AC PRIMVM SANCTI IOANNIS.

His ordines adijciam militares, ac primum qui Hierosolymis cœperunt. Fuere autem tres, sancti Ioannis Baptistæ, Templariorum, & sanctæ Mariæ Teutonicorum. Ioannes Hircanus Maccabæorum unus, primus Xenodocheum pauperum dicitur Hierosolymis constituisse, quo recepta à barbaris ciuitate subuersa, Sultanus Aegypti, qui eam tenebat, quartam urbis partem Syris Christianis sub annuo tributo incolendam concessit. Latini quoq; ab eo impetrauere, ut & ipsi, qui ritus Syriacos, aut Græcos non sequerentur, iuxta sepulcrum habitare ea ratione possent, ubi & cœnobium diuæ genitrici construxere, quod de Latina uulgò appellabant, cui Abbas præerat. Huius erat in primis officium hospites excipere Latinos. Eodem exemplo breui post tempore alterum uirginum cœnobium diuæ Magdalenæ iuxta dedicarunt, quod item fœminas exciperet. Confluentem igitur peregrinorum cateruam, cum loci non caperet angustia, Xenodocheũ prope etiam constituerunt, quod diuo Ioanni Baptistæ dedicauere: admoniti Zachariæ patris memoria, qui in eum locũ sæpe ad meditandum conuenerat. Habeo tamen autorem, qui dicat non Baptistæ, sed Io. Eleemosynario dicatum fuisse. Is Patriarcha fuit Alexandrinus, genere Cyprius sub Phoca Imp. qui ob eleemosynas frequentes, & in pauperes misericordiam tali nomine dignatus fuit. Nam & pauperes dominos suos appellare solebat. Et quando locus ab initio reditu carebat, partim è fructibus utriusq; cœnobij, partim ex ære collato uictitabant. Quidam postea Gerardus, qui diu Xenodocheum id administrauerat, cum aliquot socijs amictum, ac ritũ, quibus nunc degunt, sibi prius adsumpsit: pariq́; exemplo Agnes, quæ cœnobio uirginum præerat, professa est. Res deinde per patriarcham & Pontificem probata, breui tempore adeo coaluit, ut opes deinde maximas principum liberalitate adsequerentur. Creatus mox Raimundus primus magister, qui cæteris præesset, & Rhodus insula à Gotfredo rege primo, qui ciuitatem eo tempore unà cum cæteris ex barbaris receperat, eis concessa, quam in hodiernũ usq; diẽ magna uirtute defensitauere. Ordinis censentur Augustini, orationem dominicam certo numero repetitam pro canonicis pronuntiãt horis. At hi mores quoq; postea labefactati, contra quos diuus Bernardus inuehitur, ut nimio in apparatibus ac expeditionibus luxu utentes: profecto ignorans quid ad hoc æui eorũ pleriq; facturi essent, quam non in armis, sed in otio, interq́; scorta, & epulas huiuscemodi luxuria sit. Templariorum autores IX. uiri extitere: quorum princeps Hugo de Paganis, & Gaufredus de S. Alexandro. Hi primum sese probante, ac præsente Patriarcha uouerunt peregrinos sepulcrum adeuntes contra grassatores armis tueri, tum pro religione pugnare. A rege quoq; & templi Abbate impetrauere, ut in parte ædium ipsius templi eis habitare liceret, unde nomen sunt auspicati. Amictus ab initio nullum discrimen, Christianorum præsertim Patriarchæ tantum misericordia uictitantes. In qua quidem abstinentia IX. annis perseuerantes fuere, donec anno M. CXXII. Honorij Pont. ac Stephani Patriarchæ autoritate formula ordinis constituta, albus amictus tantum adsignatus. Inde Eugenij temporibus rubra crux addita. Resq́; adeo creuit, ut & Christianorum

Milites S. Ioannis

Templarij

stianorum collationibus facultates maximas, et oppida quamplurima posiderent, creato magistratu cui obtemperarent, certamq; pecuniæ summã Hierosolymas quotannis pro tuendis peregrinis mitterent. Sed ex bonis initijs pessima exempla subsecuta: quippe qui eò paulatim impudicitiæ peruenissent, ut noua excitata secta libidinem in mares publice consectarentur, simulacro etiam cui sacrificarent constituto. Cineres hominis fortis in bello extincti potarent, audaciores eo se pacto fieri existimãtes, aliaq; nefanda inter eos patrata. Quapropter anno M.CCCXII. à Clemente V. hic ordo sublatus, eorumq; bona ex magna parte S. Ioannis militibus tradita.

Teutonici S. Mariæ

Teutonicorum paulopost subsecuta religio, ex utraq; priorum mixta: quippe qui hospitio excipiunt, & quum opus, pro fide armis decertant: initium fecit, uir Teutonicus, qui post Hierosolymas receptas unà cum plurimis gentis suæ de exercitu Christianorum in eo loco remanserat, uxoremq; ac facultates habebat: motus suorum popularium sepulcrum adeuntium misericordia, qui neque linguam nossent, neque diuersorium haberent, domum suam Xenodocheum constituit, addito mox Patriarchæ autoritate, diuæ genitricis sacello, cui paulatim turba ingens sese curandis ægrotis dicauit. Nec solum è plebe, sed plerique nobiles, magniq; uiri, qui sumpto demum candido amictu cum atra cruce, in hanc quam hodie cernimus potentiam atque frequentiam uenere. Nec nisi è suo genere admittunt, barbamq; nutriunt. Hi demum deperditis Hierosolymis unà omnes patriam antiquam repetere, eumq; locum quem nunc Prutentiam uocant pulsis infidelibus occupauerunt, ut in Germania narraui. In Hispania quoque ordines huiuscemodi plures.

Milites sancti Iacobi

Milites primum S. Iacobi de Spata ord. S. Augustini. In quo magister primus Petrus Ferdinandi sub Alexandro III. Pont. qui rem probauit: cuius uectigal annuum CL. aureorum millia, regum Hispaniæ munere concessa.

Calatraue

Milites item de Calatraue ordinis Cisterciensis anno M.CXX. à Sanctio rege instituti in regione Toletana, à loco & prouincia Calatraue nuncupatis, ubi cœnobium templariorum fuerat: qui cum Saracenis minime resistere ualerent, nouis his militibus cedere sunt iussi, nigrum amictum cum rubra cruce gestantibus: quorum magister non minus aureorum XL. millium reditus habet.

Milites Iesu Christi

Milites Iesu Christi in Lusitania anno M.CCCXXVI. apud Tomarium oppidum nullius diœceseos sub Dionysio rege per Io. XXII. quibus & bona item templariorum in Lusitania cuncta concessa fuere, tantum ut essent qui proximorum Saracenorum irruptionibus resisterent. Crucem gestant rubram in atro amictu, ord. Cister. sub magistro cuius uectigal centum aureorum millia. In eodem regno eiusdemq; ord. Milites cum cruce tamen uiridi apud Auisium oppidum:

Milites Alcantaræ

quorum caput in regno Castellæ apud Alcantaram oppidum iuxta Tagum cœnobium amplissimum uisitur.

De redẽptione captiuorũ

In Aragoniæ regno duo militum ordines: primus, Sanctæ Mariæ de redemptione captiuorum seu de mercede: cuius autor fuit Iacobus ille qui Baleares insulas subegit, an. millesimo CCXII. Gregorio nono probante. Amictum gerunt album cum atra cruce, quorum officiũ captiuos redimere. Inter hos sanctitate clari Raimũdus Nonat Hispanus Cardinalis. Petrus Armengol Cathelanus. Alphonsus Hispalensis. Religionis caput Barcinone.

Montesiæ milites

Alter ordo Montesiæ dicitur, qui locus est in regno Valentiæ, cum rubra cruce: ab eodem rege ac eodem ferè tempore excitatus, ordinis Cisterciensis, sub magistro & militia de Calatraue.

S. Sepulcri

Ordo sancti Sepulcri diu etiam stetit cum rubra ac gemina cruce, cuius caput Perusij: nuper uerò ab Innocentio octauo militiæ sancti Ioannis agglutinatus iam penè interijt. SVNT item hodie qui arduum sunt aggressi

Ordo minimorum

propositum, ut Franciscus natione Siculus annis ab hinc ferè triginta ordinem instituit minimorum Iesu Mariæ, Francisci humilitatem & decreta simul cum amictu æmulatus, sed aliquantulum durius à carnibus & coctis cibarijs abstinent. Is enim nunc uiuit in Gallia in hominum magna dignatione, multis iam cœnobijs constitutis. Sunt & qui asperius uitam cœptauere eodem ferè tempore, crasso & ignobili lino tantum corpora contecti, capite ac pedibus nudis, ut rectè Linonchleni appellari queant, sicuti de quibusdam Indiæ populis traditur: nullo tamen autoramento, aut certa uitæ formula uagantes. Autor eorum Iacobus homo Cremonensis, nunc agere fertur in Pannonia.

DE HIS QVI RELIQVIS IN ARTIBVS CLARVERVNT.

THEOLOGORVM, philosophorũq; turba, cum ipsis ordinibus repetita: nunc recentiores qui nomen aliquod adsecuti sunt: primũ in artibus quas Græci κυκλικὰς, id est circulares uocant: uidelicet Grammatica, Poetica, Rhetorica, cum Mathematicarũ & philosophiæ studijs. Qui nec admodum pauci, nec omnino despiciẽdi sunt. Nã ex illo quo literæ tot barbarorum procellis ab Italia migrauerunt, nulla gens prior quàm Florentina hũc Ausoniæ honorem restituit: si à Claudiano poëta initiũ faciamus, post quem rem literariam rursus ob philosophorum Theologorumq; nostrorum negligentiam qui hæc minime curauerunt, interpolatam, Dantes primum, pauloq; post Petrarcha in lucem reuocauerunt. Ab his igitur decet exordiri.

Dantes

Dantes poëta Florentinus è gente Alegheria, Durantes ab initio uocatus, interciso deinde, ut fit in pueris, uocabulo. Natus an. M.CCLXV. liberalibus artibus in patria legitime eruditus, poëticæ deditus ab ipsa pueritia fuit. Amauit in adolescẽtia Beatricem, cui carmina multa dicauit: maiora deinde secutus studia, opus egregium quod nunc extat Latinis planè carminibus inchoauit. Cuius initium. Vltima regna canam: quod minime uena succedente ad uernaculum deflexit sermonem, in quo facile princeps emicuit. Pulsus exinde Florentia cum reliquis Albis ad Maruellum Malespinam Marchionem primo confugit: deinde ad Canemgrandem Veronæ principem: quem etiam in auxilium partium suarum contra Florentinos dimicare compulit, quumq; apud eum ab initio in honore esset, paulopost ob linguæ licentiam contraxit offensam. Post itaque annos quatuor cum frustra reditum in patriam tentasset, etiam Henricum sextum ad Florentiæ obsidionem ducendo, spe omni amissa Rauennam profectus est ad Guidonem Polentanum eius urbis principem: apud quem in magna item dignatione fuit, otiumq; quale optauerat nactus, opus suum absoluit. Accidit ea tempestate ut bellum Veneti Guidoni mouerent. Dantes igitur orator missus de pace, minime ab eis acceptus aut auditus est. Reuertens itaque Rauennam rebus infectis paulopost morbo contracto uti existimatur ex animi dolore extinctus est; anno ætatis LVI. Scripsit præter hæc opusculum de Monarchia, ubi eius fuit opinio quòd imperium ab ecclesia minime dependeret. Cuius rei gratia tanquam hæreticus post eius exitum damnatus est, cum aliorum, tum Bartoli iurisperiti sententia super lege j. c. præsides lib. digestorum de inquirendis reis.

Franciscus Petrarcha

Franciscus patre Petrarcha quem ipse postea Petrarcham appellauit, natus est anno M.CCCIIII. apud Ancisam uicum agri Florentini. Inde puer infans à patre partium factione pulso, Aretiam ductus est. ubi unà cum ætate literis & uirtute adoleuit, studio maxime poëticæ à natura deditus. Desperato in patriam reditu Auenionem se contulit; ubi forte per sacram VI. feriam uisam puellam Auretam in templo adamauit, Lauræ nomine

adoptato: comparatoq; paruo domicilio in ualle amœna, suos amores rhythmis solabatur. Composuit item Africani gesta uersu heroico, & eclogas XII. Libros quoque VII. Inuectiuarum in medicum quendam. De uita solitaria. De remedio utriusque fortunæ. Hinc profectus Neapolim ad Robertum regem apud eum magno in honore fuit: inde Romam uenit, ac in Capitolio ingenti populi adplausu laureatus est. Mortuo post rege trans Padum contendens, Mediolani apud Ioannem præsidem Vicecomitem aliquot annos uixit. Demum Paduam petens à Francisco Carrariensi eius ciuitatis principe, comiter exceptus est. cuius ope subleuatus factusq; canonicus Paduanus, otio literato se penitus tradidit, uillam sibi comparans apud Arquatam in agro Paduano, ubi postremo excessit anno ætatis LXXVI. Eodem ferè tempore Barlaam Calaber quidam S. Basilij monachus utraque lingua eruditus, multa quæ ad has pertinent disciplinas uno uolumine coëgit. Quem imitatus Paulus Perusinus iurisperitus eius discipulus præfectus Bibliothecæ Roberti Siciliæ regis, cum planè literatus esset, multa & ipse collectanea reliquit, quæ præsertim ad physiologiam aut tropologiam fabularum poëticarum pertinerent. Post hos Colutius Pierius è Stignano uico agri Florentini è familia Salutatorum Bononiæ diu agitauit, quò pater olim Florentinorũ discordia pulsus, apud hospitem se receperat. Profecit in artibus liberalibus adeo, ut poëta, & orator ea tempestate nobilis haberetur. Adcersitus deinde à Florentinis scriba Reip. in eo munere decessit. Quædam & ipse ædidit ut illius temporis non usquequaque inepta. Ioannes Galeatius dicere solebat, plus ei Colutij epistolas officere, quàm Florentinorum (quibus tunc erat hostis) equites mille.

Iol. Bocatius

Ioannes Bocatius è Certaldo genealogiam deorum scripsit, de fluminibus & montibus: præterea fabulas, pluraq; alia uernaculo sermone. Decessit anno ætatis LXII. Salutis M.CCCLXXV.

Io. Rauennas

His successit Ioannes Rauennas qui Venetijs præcepit, primus omnium qui ea tempestate post longua tempora ludum in Italia aperiret: unde tanquam ex equo Troiano uiri præstantes plurimi prodierunt qui postea scholis ac literis omnia referserunt.

Emanuël Chrysoloras

Hos ita iam Latinus legitime literis imbutos Emanuël Chrysoloras schola rursus excepit, qui præceptor Græcæ disciplinæ Byzantius genere sub Bonifacio IX. in Italiam uenerat, primumq; Venetijs, deinde Florentiæ docuit: postremo in concilium Constantiense & ipse profectus, in eodem loco extinctus est, ac à Poggio eius discipulo in funere laudatus.

Leonardus Aretinus

Ex eius item ludo Leonardus Aretinus, quem Andronicus noster uerum & fidelißimum Græcorum librorum interpretem solebat appellare. Cæteros autem magis Paraphrastas. Admodum iuuenis ab Innocentio VII. adcersitus eius breuium magister fuit, deinde Florentinorum scriba. Præter libros conuersos, historiam ædidit Florentinam, & Gothorum bellum ex procopio sumptum: præterea Græce libellum de repub. Florentinorum, ut uiri Latini non admodum inelegantem. Decessit Florentiæ ætatis anno LXXIIII. Salutis M.CCCCXLIII. peculio locuplete relicto, & absque liberis cum uxorem nunquam duxisset, unico auaritiæ uitio tantum obnoxius.

Varinus Veronensis

Varinus Veronensis Ferrariæ præcepit, literis ac stylo dicendi Leonardo inferior, diligentia tamen & labore infinito. A discipulis quos domi alebat, & contubernij, & disciplinæ mercedem exigebat.

Io Bap. Volaterranus

Inter quos fuit frater meus Ioannes Baptista præcocis adolescens ingenij, cui si Deus dedisset maiores in luce moras, poterat & ipse forte lumen aliquod literis adferre. Fuit & Vngaretus cognominatus uir Pannonius: postea præsul Quinqueeclesiensis, qui Græce Latinè'que siue carmina siue prosam scriptitabat, ut non barbarus, sed Romanus legitime imbutus uideretur. Filius item discipulusq; eius Baptista grammaticus, & ipse qui scholæ successit. Ioannes Manectus, & Andreas Fiocus, ambo Florentini: inter illius temporis eloquentes, & ex eadem Chrysoloræ schola commemorati: Guasparinus Bergomas à Philippo Vicecomite adcersitus Mediolani ludum aperuit. Is libros Ciceronis de oratore primus reperit ac perlegit, cum flagitiosa ac penè incognita litera scripti essent. Quintiliano quoque tunc inuento semilacero emendando, multam cum adhibuisset operam, Quintilianus integer & ex omni parte incolumis repertus est. Victorinus Feltrinus Mantuæ Gonzagas iuuenes erudijt. Carolus & Ioãnes Aretini nobilia temporis illius ingenia', quorum alter scriba Florentinorum Leonardo successit. Alter Ioannes cognomento Tortellius Romanæ ecclesiæ subdiaconus apud Eugenium quartum fuit. Orthographiam, uitamq; Athanasij, ac nonnulla alia conscripsit.

Petrus Paulus Vergerius

Petrus Paulus Vergerius Iustinopolitanus, iurisconsultorum suo tempore eloquentißimus, siue mauis dicere eloquentium iurisconsultißimus, simul & philosophus fuit. Apud principes Carrarienses Paduæ in magna fuit dignatione: de quo in eius patria supra mentionem feci.

Mafeus Vegius

Mafeus Vegius patria Laudensis, Martini quinti Datarius fuit. Aeneidi Virgilianæ librum decimumtertium addidit, scripsitq; Encomium in Monicam Augustini matrem, quam magnopere colebat: suaq; impensa ex Ostiensi oppido in urbem transferendam curauit, in sacellum quod nunc cernitur ab eo constructum. Leonardus Iustinianus, cuius familiæ felicitas eadem quæ olim & Curionibus contigit, ut tres in ea celebrati nominis essent oratores: duo Leonardi auus & nepos, & Bernardus filius ultimi. Laurentium item Iustinianum ex eadem domo Patriarcham Venetiarum in ordine Cælestinorum dixi.

Frãciscus Barbarus

Franciscus Barbarus Venetus è schola Chrysoloræ utraque lingua eruditus: scripsit de re uxoria libellum: orationes quoque & epistolas nonnullas. Dum Brixiæ prætor esset, eam urbem à maxima Philippi ducis obsidione, magna cum laude liberauit. Hic postremo senescens uti ab Hermolao eius necessario accepi, literarum Græcarum quas probè tenebat erat omnino oblitus.

Omnebonus Vicentinus

Omnebonus Vicentinus ex eadem prodijt & ipse schola. Commentarios non ineruditos Ciceronis de oratore composuit.

Gregorius Tifernas

Gregorius Tifernas Græcis ualde elaborauit utilis'que fuit, discipulum'que in ea facultate non admodum nomine inferiorem reliquit Lilium Tifernatem, qui Philonem Iudæum conuertit, quanquam is Constantinopoli moratus est: nec ei defuit rerum omnium in ingenij lentitudine cognitio. Antonius Panormita Alphonsi Aragonis Siciliæ regis magister epistolarum fuit, eiusq; dicta facta'ue memorabilia conscripsit. Ioannes Aurispa secretarius apostolicus sub Eugenio inter eruditos non admodum ignobilis ea tempestate. Patricij quoque Senensis, qui in factione ciuitatis securi percussus fuit, magnopere commendatur oratio simul & eruditio. Petrus Candidus Nicolai V. Magister Breuium fuit, posteritati magis cognitus ob conuersum Appianum Alexandrinum, quàm suo seculo.

Blondus Florentinus

Blondus Floren. Romæ uixit sub Nicolao V. qui quanquam non admodum cultus, non paruum recentiori historiæ, quæ collapsa uixq; nota scriptorum negligentia obscuritate'que fuerat, attulit adiumentum. Magnam'que propterea laudem diligentia adsecutus, eo'que maiorem quòd Pius Pont. eius opus epitomare fuerit dignatus.

Poggius Florentinus

Poggius Florentinus è Terranoua oriundus oppido agri Aretini, mira & naturali facundia, præsertim in accusationibus & inuectiuis, quas plures tum in Philelphum potißime scripsit. Aedidit & epistolas.

stolas. De uarietate fortunæ. Historiam Florentinam. Conuertit Diodorum Siculum, ac Xenophontis pædiam. Fuit in concilio Constantiensi, quo tempore & Quintilianum & Asconium Pedianum dicitur reperisse: postremo scriba Reip. Florentiæ ducta nobili uxore superstitibusq; liberis decessit.

Franciscus Philelphus

Franciscus Philelphus eius æmulus, genere Piscens, patria Tollentinas, ad omne genus scripti sese adcommodauit, ac ut de Vinicio dicit Augustus, ingenium in numerato habebat: Græca, Latina, lyrica, heroica, prosam orationem ex tempore dictabat. Idcirco Francisco Sfortiæ gratissimus. Mediolani profitebatur. Stylum eius Sfortias opus heroici carminis manifestat: quod non tam laudant qui legunt, quàm admirantur qui sciunt quãta id celeritate ac facilitate absoluerit.

Marius Philelphus

Filium reliquit Marium Philelphum, & ipsum grammaticum uehementis ingenij. Decessit Mantuæ ubi à Friderico Gonzaga salario fuerat ad docendum inuitatus.

Ioannes Simoneta

Ioannes Simoneta natione Calaber, gestis Francisci Sfortiæ uolumẽ dicauit.

Laurẽtius Vallensis

Laurentius Valla primus ferè nostro seculo qui orationem Latinam nulla obseruatione fluentem in compedes quasi redegerit, ac in neruos obseruationis antiquæ constrinxerit, ædito super hoc elegantiarum libro, qui quamuis in quibusdam reselli potest, modum tamen posteris ostendit, uiamq; studiosis muniuit, ut aliquid ipsi diligentius in copia præsertim librorum postea reperta inuenirent. Quintiliani in primis admirator simul & imitator: maledicus alioquin in omnes. Contra ipsam demum religionem latrauit, scripsit quoque probare conatus nullum ius fuisse munus Imperij Pontifici concessum. Ex quo defuncto nõ defuit qui distichũ huiuscemodi iactaret.

Ohe ut Valla silet, solitus qui parcere nulli est.
Si quæris quid agat, nunc quoq; mordet humum.

His Græcorum manus adijcienda, qui seculum nostrum clarius reddidere.

Bessario Cardinalis

Quorum princeps Bessario Græcus homo ac monachus Sãcti Basilij, ob doctrinã ab Eugenio IIII. Nicenus Cardinalis unà cum Isidoro Cardinale Rutheno creatus, apud Apostolos habitauit: cuius domus officina liberalium artium fuit donec uixit: doctissimos semper uiros aluit atque fouit, Theodorum, Andronicum, Domitium Cattum, Sipontinum: ipse uerò semper in literis uersabatur. Ad philosophiæ Theologiæq; scientiam, eloquentiæ studia, maximum quidem ornamentum adiecerat. Platonem in primis obseruabat. In cuius defensionem commentarios ædidit contra Trapezuntium Peripateticum. Senatus ac patriæ linguæ columen fuit: postremo initio Xisti pontificatus dum sponte legatus in Galliam ad componendam Ludouici regis & Caroli Burgundi pacem, tanquam extremum Deo munus oblaturus, proficiscatur, alteri suspectus parti rebus infectis reuertitur. In itinere Rauennæ labore fessus animiq; dolore pessundatus, contracto morbo decessit: in urbem deinde relatus ac magnifice præsente Pontifice, quod antea nulli contigerat, funeratus in æde apostolorum hoc disticho sepultus est.

Τῦτο γε Βησαρίων ζῶν ἄνυσε σώματι σῆμα.
Πνεῦμα ἢ φεύξεται πρὸς θεὸν ἀθάνατον.

Georgius Gemisto

Georgius Gemisto uir etiam Græcus ac maxime Platonicus, ut qui defensionem eius ediderit: profitebatur in Græcia, ac eius nationis homines tantum docuit, inter quos fuit Bessario supradictus, cuius ad illum extant epistolæ plurimæ. In die semel tantum uescebatur, studiosissimus omnium.

Georgius Trapezuntius

Georgius Trapezun. patria, uenit è Ponto Romam Eugenio sedente: peripateticus & ipse uir, labore adsiduo circa disciplinas omnis, utriusque linguæ interpres eruditiss. Scripsit de Rhetorica, uertit magnum Ptolemæi opus quod Almagestum uocant: quare à Nicolao V. apostolicus scriba factus fuerat ob literas, publicoq; salario profitebatur, quem ego senem puer docentem audiui. In extrema senectute oblitus erat omnino literarum, solusq; urbem baculo nixus incedere malebat. Decessit prole superstite.

Theodorus Gaza

Theodorus Gaza patria Thessalonicensis, utroque eloquio & ipse clarissimus. Nam & in eloquẽtiæ philosophiæq; ac medicinæ studijs huius facile seculi princeps habebatur, æmulus omnino Trapezuntij. Conuertit in Latinum sermonem Theophrastũ de plantis, & Aristotelis libros de animalibus & problematum: præterea libros Cic. de senectute & amicitia in Græcam elegantissime linguã. Huius igitur uirtuti nequaquam par fortuna fuit. Nam urbs Roma quantum antiquitus hominum extulit ingenia & uirtutes, tanto postea ob posterorum qui in ea dominantur luxuriam atque desidiam contemnit. Viros quoque multos ego sæpe memini, & literis & moribus claros magna huc expectatione uenisse, paulò pòst fame coactos discedere. Igitur Theodorus compulsus & ipse ob inopiam urbem deserere, in Apuliam se contulit, ubi paucis post annis iam senex excessit sine liberis cum esset sacerdos. Ex discipulis reliquit Demetrium, qui hodie præcipit Mediolani magna nominis ac famæ celebritate.

Ioan. Venetus

Ioannes item Venetus ex ipsius prodijt schola, qui humilis admodum receptus in contubernium Cardinalis S. Marci, mox in Innocentij dignitatem ueniens opibus est auctus simul & bibliothecæ Vaticanæ adhibitus. Laborabat ex podagra: excessit ferè sexagenarius: eius bona cum libris quos tantopere seruabat uulgò post mortem direpta, quod iusto factum iudicio putant, cum ex tot diuitijs nulli mortalium, nec fratribus benigne quicquã fecerit. Ea præterea linguæ fuit licẽtia, ut unus omnino omnibus laudibus obtrectaret. Doctrina alioquin & ingenio summis hoc tẽpore uiris conferri poterat.

Andronicus Thessalonicensis

Andronicus item Thessalonicensis præceptor in Græca disciplina secundum Theodorum habebatur, forte & lingua patria superior. Non unus omnes eius sermonis autores euoluerat: ac scientiam quam cyclicam uocant, præterea Aristotelicam omnem disciplinam probè tenebat. Romæ apud Nicenum uiuebat, profitebaturq; non pari quidem uirtuti emolumento. Quapropter sicuti pleriq; alij eius generis coactus est egestate urbem deserere, Florentiamq; se conferre, ubi magno discipulorum concursu inter quos Politianus fuit, aliquot annos professus, demum in Galliam comatam penetrauit, dum ibi maiora sperat emolumenta: ubi paruo post tempore cum esset iam magnopere senex, morbo extinctus est. Fuit alioquin pronunciatione ineptus, & qui præter studium literarũ nihil omnino rerum gereret.

Argyropolus

Argyropolus patria Constantinopolitanus Florentiæ diu professus plurimos docuit: inter quos Donatum Acciaiolum. Deinde Romæ publico salario, ubi paulò pòst obijt relicto filio Isacio nobili musico. Aliquot Aristotelis libros conuertit magis eleganter quàm fideliter, cum in hoc philosopho haud aliter quàm in sacris libris uerbum uerbo reddere oporteat. Constantinus item patria Constantinopolitanus Messanæ docuit: ubi iam senex proximis annis extinctus est. Paruum grammaticæ Græcæ opusculum ædidit quam in primis profitebatur, magnæq; scholæ par admodum fuit, ac Siculis magnopere satisfecit.

Sophianus

Sophianum uerò qui Romæ præcipiebat, simul & Georgium Alexandrum præsulem Cretensem, qui nuper etiam in urbe docuit: inter præceptores ponam Græcæ disciplinæ, quanquam Latinam parum attigerint, nec cum supradictis uel in patria lingua conferendi, moribus alioquin humanissimis, uiteq; probitate, quæ una maxima est laus, forte superiores.

Latini
Nicolaus Perottus

Ad Latinos nunc ueniam, ac primum Nicolaum Perottum è Saxoferrato Sipontinum præsulem. Hic Niceno contubernalis, ab eoq; ob ingenium & honoribus & diuitijs auctus: uertit Polybij historiam iussu Nicolai quinti: ædidit & præcepta grammaticæ quibus utuntur pueri, ac Cornucopiæ, diligentissimus uocabulorum perscrutator:

si quod

si quod undecunq; incognitum audisset, neq; dormitare, neq; rerum aliquid gerere solebat, priusquã id inuestigasset.

Pomponius Lætus

Eodem quoq; tempore in urbe Pomponius Lætus, Porcellius, & Chalcidius profitebantur. Pomponius natione Calaber Græcorum ignarus, tantum antiquarium sese factitauerat, ac si qua nomina exoleta ac portentosa inuenerat, scholis ostentabat. Iuuentutem Romanam erudijt, labore alioquin adsiduo, noctibus totis uigilabat, libros ipsemet scriptitando, simul & discebat, & proficiebat. Ex salario & discipulorum mercedibus paruum agellum & domunculam in Quirinali sibi parauerat, ubi sodalitatem literatorum, ut ipse appellabat, instituit: in qua urbis natalem ac Romulum coluit, initium quidem abolendæ fidei.

Porcellius poeta

Porcellius poëta Neapolitanus, uerum ipse Romanus dici malebat ubi uixit & extinctus est admodum senex: uir absque labore ac doctrina, in scholis eadem quotannis ferè & lectitabat, & uernacula lingua enarrabat: tantum carmina quibus omnia refersit natura faciebat, non tam bona quàm facilia & penè extemporalia. Viro tamen huiuscemodi admirator non defuit Fredericus Vrbini dux, qui res suas ab eo conscribi uoluit.

Chalcidius

Chalcidius Græcorum non erat ignarus, nec imperitus grammaticus, attamen infans & absque genio. Dictionibus in primis inuigilabat, Lexiconq; condiderat, quod obitu ipsius superueniente Iouinianus eius discipulus sibi uindicauit.

Ioannes Campanus

Ioannes Antonius Campanus, agro pascendisq; ouibus ab initio à patre relegatus fuit: natura deinde iuuante, literarum iam prouectus tantum percepit, ut scholæ Perusinæ diu præfuerit: deinde à Pio II. præsul apud Præcutinos ex paupere factus, in contubernio Senensis cardinalis fuit. Decessit ferè quadragenarius, corpore fuit breui, moribus humanus, Græcorum omnino expers: uerum in orationibus facilitate ac extemporalitate parem non habebat. Scripsit Brachij gesta.

Ioan. Andreas Aleriensis

Ioannes Andreas præsul Aleriensis in librorum locis emendandis iure laudatur.

Domitius Chalderinus

Domitius Chalderinus patria Veronensis his omnibus statim successit. Acri uir ingenio, primus qui hoc tempore poëtas duriusculos diligentius cœperit enarrare, & in eos commentarios ædere admodum iuuenis. Quare in principum uirorum dignationem uenerat, diuesq; propterea ac apostolicus Secretarius factus. Decessit ex pestilentia natus annos XXX. Huius ego quanquam eram familiaris, uitium unicũ liuoris atque obtrectationis in omnis penè doctos non prætereibo, dignus propterea ut de Cœlio Quintil. ait, uita longiore, ac ingenio meliore.

Hermolaus Barbarus

Hermolaus Barbarus Francisci Barbari quem suprà memorauimus ex fratre nepos, ætate & ipse florida Romæ decessit ex animi dolore exarcebante, quòd orator à Venetis missus, præter eius autoritatem senatus, Patriarcha Aquileiensis ab Innocentio fuerat creatus, ac propterea contumax & exul. Scripsit Plinianas castigationes, ut ipse inscripsit, opus impar eius dignitati & uitæ instituto, moribus alioqui castissimis. Dictionum in utraque lingua curiosissimus fuit, easq; à quouis discere non dedignabatur, sæpeq; proximos & familiares de aliquo dubio percontabatur.

Angelus Politianus

ANGELVS Politianus Andronici discipulus Florentiæ præcipiebat. Medices iuuenes erudijt: mihi solebat epistolas cum Græcas tum Latinas scribere, sed sermone uernaculo plures, quod frequenter faciebat occupatus, ne nasus aliquis stylo offensus impræmeditato, præiudicatæ iam de eo opinioni officeret. Rem assumpserat perutilem si per mortem licuisset, autores uetustate aut negligentia collapsos locis emendare ac restituere. Decessit quadragenarius.

Georgius Merula

Georgius Merula patria Alexandrinus apud Vicecomites Mediolani agitabat, quorum historiam sumpserat scribendam, quam minime absoluit morte præuentus: rerum tamen cognitioni lectioniq; quam procul dubio magnam adsecutus fuerat, magis quàm stylo uacauerat.

Marsilius Ficinus

Marsilius Ficinus non modicam in Platone conuerso laudem est adsecutus.

Christophorus Land.

Christophorus Landinus quanquam ingenio supradictis inferior, iuuentuti tamen Florentinæ Latina docendo admodum profuit, nec Græca penitus ignorauit.

Platina

Bartholomeus Platina Romam cum F. Gonzaga Cardinale Mantuano uenit, deinde dignatus à Xisto Pon. contubernalis simul & opibus auctus, ædes in Quirinali sibi parauit, ubi & decessit sexagenarius, edita Pontificum historia, uulgò iam nota. Vir fuit alioqui grauis & procul mendacio, eoq; præsertim admiratione dignior, quod iam prouecta ætate, ac tirocinio posito, quod totum militiæ prius tradiderat, literas didicit.

Ioan. Picus

Ioannes Picus ex Mirandulæ oppidi Flaminiæ principum genere mira ingenij doctrinæq; fama, iuuenis proximus annis Florentiæ decessit, nonnullis relictis monumentis, felicior tamen si uita constantior. Hunc ego Ferrariæ cum illac iter cum legato Cardinale Aragonensi haberem, cum Leonardo Nugarolo iam tunc cum esset in rudimentis magna spectantium admiratione puerum disserentem, ac Protonotarij ornatu amictum uidi. Paucis dein post annis spreto sacerdotio torquarum, sericatumq; rursus Romæ aspexi: ubi ostentata doctrina simul & quibusdam propositis haud sanè scholæ Parisiensi probatis, iussu Inno. Pon. reiectus est: postremo factus alius, ut aiunt, uitæ fruges si per mortem immaturam licuisset uberes ostentabat.

Matthæus Palmerius

Donatus Acciaolus

Restant duo ciues Florentini non admodum contemnendi: Matthæus Palmerius, & Donatus Acciaiolus. Palmerius ad ultimam peruenit senectutem: epitomen temporum reliquit, rerum maxima cognitione florebat, quam ætate ac prudentia continuæ lectioni adiunctis fuerat adsecutus. Donati stylo nil dulcius optatur: cuius & lenitas & ornatus mores eius suauissimos refert. Prodijt è scola Argyropoli. Conuertit ex Plutarcho annibalem & Demetrium, commentarios quoque in Ethica Aristotelis ædidit: in quo præter literas & uitæ castitas, & iustitia laudatur. Decessit in legatione, patrimonio filijs non amplo ob abstinentiam relicto. Filiæ uerò ob eius in remp. merita haud aliter quàm Pauli Aemylij aut Aristidis ære publico nupserunt.

Mathematici

Guido Bonactus

QVI AVTEM IN Mathesi præstiterunt, longe pauciores. Quorum primum posuerim Guidonem Bonactum Foroliuiensem, cuius etiam extant opera. Sub Martino IIII. Pon. is dicitur ciuibus suis qui tunc aduersus Pontificem certabant, horam pugnæ adsignasse, unde secuta uictoria, quod diuinæ prouidentiæ nobis incognitæ tribuendum. Horoscopis nanque huiuscemodi nulla certa subest ueritas.

Petrus Cardinalis

Memoratur & Petrus de Haliaco Alemanus Cardinalis Cameracen. ab hinc annis centum, cuius in astrologia sunt nonnulli tractatus, inter quos de Parallelis XII. ad quos omnes Ptolemæi Parallelos reducit, multaq; ipsius interpolat ac declarat.

Io. Monteregius

Ioannes item Monterigius homo Germanus, Matthiæ Pannoniæ regi apud quem agebat gratissimus, à quo opibus & honoribus auctus fuit. Aedidit Ephemerides inductis nouis à suo nomine calculis, confutatq; Gerardi Cremonensis Theorica. Composuit epitomen in Ptolemæi magnum opus quod Almagestum uocant. Adcersitus à Sixto IIII. Pon. ad emendandum paschale Dionysij Computum Romam uenit, ubi paulò pòst excessit.

Georgius Briobatus

Præceptorem habuit Georgium Briobatum Germanum, egregium Mathematicum, cuius Theoricæ impressæ characteribus æneis circumferuntur.

Ioan. de Sacrobusto

Ioannes de Sacrobusto item Germanus paulò antè in Spheram commentarios ædidit. Andalus Genuensis, cuius meminit Bocatius ut præceptoris sui in hac disciplina. Laurentius Miniatensis, qui paucis ante annis in urbe decessit, non tam perfectus astrologus, quã primus fermè qui Astrologiæ bonas artes & eloquentiæ studia adiecerat. Primus igitur qui hoc tẽpore anni prognostica

stica condere cœpisset, quē postea plurimi sunt imitati. IN

Geometræ

Geometria & Arithmetica post ueteres illos Campanus primus effulsit circa Sal. annum M.I. Qui glossemata in Euclidem fecit, nonnullaq; in Astrologia etiam composuit. Paulus Florentinus sub Benedicto XI. instrumenta etiam super his factitabat.

Musici

In Musica Guido Aretinus, compositione manus, ubi notæ inspicerentur.

Pictores

In pictura Zotus Florentinus anno M.CCCXL. Cuius opera per Italiam extant plurima, præsertim Florentiæ: Romæ uerò nauicula Petri fluctuantis in atrio ipsius basilicæ. Petrus è Burgo S. Sepulcri, qui etiā de prospectiua picturæ librum composuit. Et paulò supra nostram memoriam Pisanellus pictor simul & fictor. Eius opus pictus paries in æde Lateranensi. Fuit in umbris & coloribus diligens. Nostra uerò ætate Hercules Ferrarien. cuius Bononiæ nobilis in sacello pictura. In Pannonia item nonnulla, quò fuit adcersitus. Andreas Mantenga Mātuanus ædes quas Beluedere cognominant in Vaticano ab Inno. VIII. adhibitus ornauit, miro tenuitatis opere. Floret itē nūc Romæ Iacobus Bononiensis qui Traiani columnæ picturas omnis ordine deliniauit, magna omnium admiratione, magnoq; periculo circum machinis scandendo. Leonardus Vincius XII. Apostolos Mediolani in æde diuæ genitricis de gratijs, opus prædicatissimum. Petrus Perusinus complura & egregia, inter quæ Romæ sacellum in palatio Vaticani à Xisto conditum, & ab eo depictum, uno tantum uitio quod uultus aliquantulum indiserti in plærisque adspiciuntur. Melotius Foroliuiensis iconicas imagines præter cæteros pingebat: eius opus in bibliotheca Vaticana Xistus in sella sedens, familiaribus nōnullis domesticis adstantibus. Ioānes Bellinus Venetus, qui aulam curiæ Venetiarum ornauit. Turcis etiam adcersitus, deinde remissus, hoc tempore decessit.

Sculptores

Inter sculptores Donatellus Florentinus omnibus facile præstat, antiquis conferendus, circa annum M.CCCCL. Cosmi Medicis ualde familiaris: eius opera in ære conspiciuntur diuersis in locis. Huius etiam equestris statua Captæ Melatæ ducis exercitus Venetorum Paduæ. Antonius Pallaiolus sepulcrum Xisti IIII. in ære spectabile fecit, decennio elaboratum. Andreas Cremonen. Pium II. Iconicum numismate expressit. In quem est Campani epigramma. Christophorus autem Mantuanus Paulum II. Lysippus uerò eius nepos adolescens Xistum IIII. Mirumq; in ea domo uel fœminas nullo præceptore picturas omnis ab ipsa natura deliniare edoctas cera etiam fingere solitas fuisse. Sunt etiam hodie qui circa marmorea præsertim posteris celebrabuntur, quorum præcipuus Archangelus Florentinus cum prioribus certat eius opus nuper in sacello Petronillæ beata genitrix Iesum extinctum in sinu tenens. Item quanquam prosanum, attamen operosum, Bacchi signum in atrio domus Iacobi Galli ciuis Ro. Florentiæ uerò ante curiam, David statua colossea. Gobus quoque Mediolanensis in basilica Mediolanensi pulcherrimam ostentat artem.

Medici Arabes

MEDICINAE insuper peritissimi secundum Græcorum famam Arabes usi. In primis Albatenius qui in Aristotelem commentarios ædidit, ac Galeni libros in Arabum uertit sermonem, teste Io. Serapione, qui eodem ferè tempore fuit anno M.LXX. scripsitq; de simplicibus. Rasis quem & Almāsorem uocant, Arabs & ipse, qui cunctorum ante scriptorum commentarios ingenti uolumine coëgit, quod medici continentem uocant, quòd cuncta contineant. Post annos deinde LXX. Auicenna emicuit Araps item genere, patria Corduben. è stirpe regia, qui præter medicinam, metaphysicam ualde quidem posteris probatam scripsit. Huius coæui Auerrois Aristotelis commentator & medicus, Zoar quoq; qui sapiens cognominatur. Ioannes Mesuæ an. M.CLX. de pharmacis soluentibus opus ædidit, & alia quædam quæ per mortem absoluere non licuit. Ex nostris uerò Petrus Aponius (Aponum enim uicus est in Paduano) sub Io. XXII. Medicinæ suo tempore princeps, in qua & nobile composuit opus quod consiliatorē uocant: ubi ueterum præcepta medicorum simul connectit atq; conciliat. In problemata Aristotelis commentarios ædidit. Scripsit rogatus ab Innoc. VI.

Petrus Aponius

Tadeus Florentinus tempora etiam sua illustrauit. Bononiæ docuit ac decessit ferè octogenarius: cuius tanta fuit nominis celebritas, ut ad curam extra urbem uocatus, nō uilius quàm aureorum L. mercede in singulos dies peregrinaretur, uocatusq; ab Honorio IIII. centum statui sibi uoluit. Itaq; reuersus ab eo iam curato X. milia reportauit. Huius discipuli Tusianus & Dinus de Garbo, ambo Florentini præcellentes. Tusianus cum se non uideret satis fortunatum in curando, relictis omnibus ordinem Cartusiensem est professus. Dinus autem sub Io. XXII. Gruni chirurgi filius fuit, Bononiæ profecit ac docuit. Inuidia nominis clari multis infensus Senas se contulit, ubi nuper studium literarum institutum fuerat. Iuuenis admodum cœpit scribere in tertiam & quartam Phen quarti Canonis Auicennæ. Deinde iam senior hortante Roberto Siciliæ rege in IIII. Phen primi & secundi Canonis. Scripsit præterea in libros Galeni de malitia complexionis, & in librum Hippocratis de natura fœtus. Quæstiones uerò nonnullas in medicina, philosophia, Theologia Enarrauit uulgarem cantionem Guidonis de Caualcantibus, quæ de natura et motu amoris uenerij tractat, rationibus philosophicis demonstrando. Decessit Florentiæ, sepultus in templo ordinis Mi. relicto Thoma filio, qui & ipse in medicina commentarios ædidit, unde hoc sumpsi. Nicolaus item Florentinus sub Benedicto XIII. Marsilius Paduanus. Iacobus Foroliuiensis. Gentilis Fulginas eodem ferè seculo claruerunt. Vgo Senensis sub Eugenio IIII. Ferrariæ in concilio fuit, ubi inuitatos ad cœnā Græcos atq; Latinos philosophos Theologosq; monuit uti proponerent, eorum se doctrinus omnibus responsurū, ac partes siue Platonis siue Aristotelis defensurum. Gerardus Subloneta (oppidū est enim in Cremonēsi) præter medicinam lingua Arabica clarus, qua Auicennæ libros conuertit. Apollinaris item Cremonensis,

Antonius Guarnerius Papiensis sub Eugenio IIII. Sanctus Pisauriensis, Benedictus Nursinus eodem ferè tempore, Francisci Sfortiæ familiaris. Ioannes Horologius Paduanus commentarios ferè omnes reliquerunt. Nostra uerò ætate Valerius Flaccus Viterbiensis sub Xisto IIII. cuius erat medicus. Iuuenis admodū decessit in magna hominū opinione. Nā humilis & ignotus à Niceno cardinale Romā ductus fuerat.

Petrus Leo Spoletinus celebri fama à Laurentio Medice ex urbe ad Pisanā scholam adcersitus illustrior cœpit haberi, quanquā doctrinarum omniū magis curiosus ac sobrius iudex quàm doctus medicus aut fortunatus: quod ille animaduertens relictis curis, Romæ quiescere cœperat: uerum per inconstantiam diu non licuit, sed cū in morbū exitumq; simul Laurentij rogatus incideret, omni successu desperato dicitur (quod sanè plerisq; non credibile) in puteum se præcipitasse, maneq; mortuus inuentus. Viuit & Gabriël Veronensis huius artis decurio, qui magno Paduæ profitetur.

Iurisconsulti

IN IVRE Ciuili & Pōtificio sola quoq; nomenclatura cōtenti erimus. Nā ante Inno. III. qui Decretales composuit, annis ferè centū, in iure Ciuili Irnerius siue Guarnerius quidā apparuit, primus ferè qui leges aperuit, ut autor est Odofredus in eius commentarijs. Deinde quem Placentinum appellant. Bosianus item & Martinus ambo Cremonenses in ea facultate scripserunt. Post hos Azo Bononiensis, qui testimonio Baldi Perusini maximū legibus attulit lumen. Eius discipuli Odofredus Beneuentanus & Accursius Florentinus. Hic iam quadragenarius imperante Frederico II. cœpit Bononiæ huic sciētiæ operam dare: adeoq; profecit, ut Odofredum præcellentem tunc do-

ctorem

ctorem longe superaret: postremo sese in solitudinem recipiens, iuris libros glossematis adnotauit, quibus nunc utuntur post Cyprianum antiquum sanè enarratorem. Erant Bononiæ duæ tunc eius artis factiones, qui Bulgarium & qui Martinum Gesiam sequerentur. Quos omnis ipse scientiæ fama ad suam scholam conuertit. Decessit anno uitæ LXXVIII. Salutis M.CCLXXIX. Sepultus Bononiæ apud ædem Minorum loco celebri, relicto Francisco Accursio, qui & ipse doctor insignis, quædam patris addidit scriptis. Bartholomæus Brixiensis ædidit præter iuris commentarios etiam temporum historiam. Hos secutus Bernardus Compostellanus iussu Inno. IIII. in Decretales quem uocant apparatum conscripsit. Henricus cardinalis Ostiensis adortante Alexandro IIII. in totas decretales. Successere Odofredus alter à superiore qui in iure Ciuili scripsit, & Guido Archidiaconus Bononien. & Garsias Hispanus in Decretales. Dinus deinde Mugellanus post Accursium emicuit. Qui cum plures annos Bononiæ docuisset, uocatus à Bonifacio VIII. componendo sexto Decretalium lib. præcipuã impendit operam. Deinde muneribus tantum quibusdã donatus Bononiam redibat, mœstus animo quòd spe honoris maximi ac Cardinalatus qua uenerat frustratum se uidisset, in itinere subitum incidit in morbum, quo perijt. Post hũc uerò Iacobus Neapolitanus, Albertus Odofredi auditor, Ricardus Malũbra Cremonensis, Iacobus de Arena discipulus, qui Cino teste Iura maxime aperuit, Lambertus de Ramponibus, Ioan. Andreæ patre Andrea presbytero & matre cõcubina natus, apud Mugellum agri Florentini oppidum, iuris scientia, uirtutibusq; alijs natalium pudorem contexit. Nam domi apud patrem prima edoctus literarum rudimenta, Bononiam admodum adolescẽs uenit, ubi ob paupertatem pædagogum gessit, Scarpectam filium Mainardi Vbaldini erudiendo. Cuius sanè fretus ope atq; amicitia iuri Pontificio otiose uacauit, breuiq; effecit, ut in ea facultate facile princeps haberetur, atq; in eodem loco annos prope XLV. profiteretur. Tanta alioqui uitæ abstinẽtia, ut an. XX. pelle tectus ursina citra lecti delicias noctibus cubitaret, frequentibus ieiunijs supplicijsq; inuigilans: iuuenis admodum glossemata in Sextum Decretalium librum composuit, quapropter illa postea retractauit interpolauitq;. Deinde in Clementinas: postremo in Decretales, quod opus Nouella inscribitur: in quo ueterum scripta collegit, ordineq; digessit. Addidit quoq; Gulielmi speculo, quæ sibi ad eius operis perfectionem deesse uidebantur. Excessit Bononiæ an. Sal. M.CCCXLVII. Sepultus in æde Dominici, Ludo. Bauaro imperante. Cinus Pistoriensis è familia Sinibaldorum, Dini auditor, Io. Andreæ familiaris. Oldradus è Laudepompeia aduocatus consistorialis, Dini etiam discipulus, consilia scripsit. Ioannes Calderinus Bononien. Ioan. Andreæ discipulus in iure Canonico, scripsit & consilia. Rainerius Foroliuiensis Bartoli magister decessit anno M.CCCLVIII.

Fredericus Petrucius Senẽsis. Recupertus Miniatensis.

Lapus Castilionensis. BARTOLVS è Saxoferrato Cini auditor decessit anno M.CCCLV. ætatis uerò L. Hic præter omnes, Iuris ciuilis scientiam maxime illustrauit.

Franciscus Tigrini Pisanus, cuius uita ac mores doctrinam eius maxime ornauerunt. Franciscus de Albergottis Aretinus Bartoli familiaris. BALDVS Perusinus Bartoli discipulus præceptor Gregorij XI. ante Pontificatum. Qui & causa fuit ut ille longo postliminio ex Gallia in urbem Roman rediret. Decessit Ticini ubi profitebatur, an. M.CCCCXII. Cuius famã Angelus Perusinus frater eius, & doctrina, & scriptis in eadem facultate penè adæquauit. Bartholomæus Salicetus M.CCCCXVI. ab Alberto Ferrariæ principe adcersitus, uti nouam in ea ciuitate scholam auspicaretur. Petrus Ancoranus Bononiensis Baldi auditor, scripsit in utroque iure, cuius maxime consilia laudantur. Petrus de monte, præsul Brixiensis Iuris repertorium appellatum ædidit. Antonius Butriensis doctor Bononiensis uir admodum bonus, in iure item Pontificio consilia conscripsit. Franciscus Zabarella patria Paduanus, cardinalis ac præsul Florentinus, in Iure item Pontificio, in cuius funere Poggius orauit. Raphaël Fulgosius patria Placentius, & alter Cumanus in Iure ciuili clarissimi. Ioannes Imolẽsis qui Bononiæ decessit, ubi profitebatur, an. M.CCCCXXXVI. Lud. Pontanus quem Romanum nonnulli appellant, cuius in magna sunt dignatione consilia, uir summi laboris & studij, tum memoriæ singularis, Cæterum ineptus dicitur fuisse. Nicolaus Cataniensis abbas Siculus appellatus, in Iure Pontificio complura: Paulus Castrensis, in Iure Ciuili. Decessit Paduæ ubi profitebatur an. M.CCCCLXXVII.

Antonius Rosellus Hetruscus scripsit in iure ciuili, docuit Paduæ. Benedictus Capra Perusinus uir admodum facetus docebat in patria. Scripsit & Decretales & consilia. Barbatia Siculus paucis ante annis Bononiæ ubi diu professus fuerat decessit, reliquit & consilia. Laurentius Calcaneus Brixiensis nonnulla nuper etiam scriptitauit. Alexander Imolensis & Franciscus Aretinus ambo scriptis excellentibus nuper relictis in memoria posteritatis uiuent. Franciscus præter iura cæteras etiã liberales artes est adeptus, princeps seculi huius habebatur. Xisti tempore magna expectatione in hanc urbem uenit, pauloq; pòst spe frustratus remigrauit impari doctrinæ sapientia uitæq; instituto, cum in cœlibatu uixerit, ac opibus inhiauerit, quas cumulatissimas cognatis demum reliquit. Viuit hodie Bartholomæus Sozinus Senensis, ingentiq; salario Paduæ profitetur, Mariani iuris etiam peritissimi filius, qui æquam fortasse superioribus famam apud posteros consequetur.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXII.

PONTIFICVM Romanorum, seu temporum eorum historiam scripsere imprimis Damasus Pontifex, Anastasius Bibliothecarius, Paulus dioconus Aquileiensis, Guido Rauennas presbyter ab hinc annos sexcentos, Sigisbertus monachus usq; annũ M.CXXXI. Vgo Florianus, Sicardus Præsul Cremonensis, Gotfredus Viterbiensis item Præsul, Vincentius & Martinus Carsulanus ordinis ambo Prædicatorum Io. XXII. tempore. Cui Landulphus de Columna Canonicus Carnotensis opus etiã de his dedicauit. Post hos Sozomenus presbyter Pistoriensis longum uolumen ab initio mundi, Geruasius Riccobaldus Ferrariensis usq; ad sua tempora annum M.CCC. Riccobaldus Ptolemæus Lucensis. Antonius Præsul Florentinus, postremo Platina. Ex Græcis autem Eusebius Cæsariensis, Sozomenus Salaminius, Socrates Constantinopolitanus monachus, qui Iustiniani temporibus rerum Romanarum epitomen fecit. Nouissimus Zonaras item monachus res orbis ingenti uolumine epitomauit. Atq; horum omniũ libri ad nos peruenerunt: quos omnis congessi ut planè omnia uenena scriptorum animaduertere liceat. Qui quanquã uita probi ac uenerabiles fuerũt, ita tamen eorũ nonnulli inepte atq; illiterate, inter seq; pugnãtia scripsere, ut ab alijs fortasse inter operarios magis quàm scriptores collocentur. Ego uerò cunctos laude dignos existumauerim: qui quod inuenerunt attulerunt, posteritatẽq; iuuerint.

Ordo

Ordo uerò & cultus ac planè quæ expetitur dictio, tempo-
ri potius uidentur defuisse quàm illis. Igitur quoniam An-
thropologiæ nostræ Pontificũ principumq; Rom. successio-
nes merito uidebantur adijciendæ, eas compendio ex supe-
Petr. XLIIII. riorum qui magis recepti fuerunt autoritate coëgi. PE-
TRVS sedit annos XXV. Menses VI. E quibus VII. An-
tiochiæ, reliquos Romæ præfuit: ubi cum Philone philoso-
pho Iudæo quandoq; congressum alibi diximus. Iussu ean-
dem Neronis cruci adfigitur, in loco quem Mõtem aureum
nunc uocant trans Tyberim, ubi templum ante hos annos di
catum uidemus à Ferdinando Hispaniæ rege, impulsore A-
medeo ordinis minorum uiro sanctissimo. Sepultus in Vati-
cano. Et eodem die Paulus uia Ostiensi, quia ciuis Romanus,
Linus LXX securi percutitur. LINVS patria Volaterranus è fami-
lia Maurorum: sic enim in quodam ueteri scripto in ea urbe
legimus. Linum Volaterranum à patre Herculaneo anno-
rum XXII. studiorum gratia Romam missum, in cõtuber-
nio tunc Q. Fabij amici paterni, deinde uenientem eo tempo
re Romam Petrum omißis omnibus secutum fuisse, ac ob
eius egregiam fidem simul & eloquentiam euangelij coad-
iutorem illi permansisse. Sedit annos X. M. III. D. XII.
martyr sub Saturnino Cos. Cuius filiam lymphatam libera-
uerat. Sepultus in Vaticano. Ab ultimo Neronis anno ad Ve
spasiani tempora peruenit. Instituit, ne qua mulier nisi capi
te linteis operto, templum ingrederetur. Creauit episcopos
XI. presbyteteros XIIII. Scripsit res gestas Petri, præ-
Cletus LXXX. sertim eius cum Simone Mago concertationem. CLE-
TVS Romanus è regione Vicopatricij sedit annos XII. M.
I. D. XI. à Vespasiano usq; ad Domicianum, ut Damasus scri
Clemens XC-IIII. bit, Sub quo martyrio adfectus iacet in Vaticano. CLE-
MENS Rom. è regione Cælij montis. Sedit annos IIII. M.
II. D. X. Regiones urbis VIII. Notarijs diuisit qui res ma-
tyrum diligenter perscriberent. A Domitiano ad Traiani
tertium annum peruenit, à quo exilio mulctatus in insula ubi
duo millia Christianorum offendit ad secãda marmora da-
mnatorum, & aquæ penuria laborantium, humum dextro
pulsauit pede, ex quo statim scaturijt fons. Proiectus deinde
in altum, paulò pòst apparuit diuinitus in littore extinctus,
Anaclet. CII. ubi & templum ei dicatum. ANACLETVS Athenien-
sis sub Traiano martyr, sedit annos nouem, menses II. Insti-
tuit ut episcopus à tribus ordinaretur episcopis, sacerdos
tantum ab uno cui subesset: autor Gratianus LXVI. cano-
Euaristus CX. ne Porro. EVARISTVS Græcus à Traiano ad ini-
tium Hadriani peruenit, sub quo martyrio adfectus iacet in
Vaticano teste Damaso. Titulos urbis presbyteris diuisit:
Alexander sedit annos VIII. menses X. ALEXANDER Roma-
nus è regione Capitetauri sub Hadriano martyr: iacet in
uia Nomẽtana septimo ab urbe miliario: sedit annos decem,
menses septem. D. II. Impedientes legatum sacris interdicit.
Item ne clericus ullus ad secularis iudicij tribunal euocetur,
utq; semel tantum die sacrificetur. Iussit & aquam in sacri-
ficio uino admisceri, ad notandum Christi cum fideli coniun
ctionem. A quam postremo lustrabilem in templis instituit.
Xystus CXVII. Atq; hæc omnia teste Gratia. XYSTVS Romanus sub
Hadriano martyr, iacet in Vaticano. Sedit annos X. Menses
III. dies XXI. Instituit in sacrificio cani Sanctus. Nam Pe-
tri tempore oratione tantum Dominica sacrificabant. Alia
alij addidere. Cælestinus introitum, Gregorius Kyrie eley-
son, Thelesphorus Gloria in excelsis, Gelasius collationes,
Hieronymus epistolam & Euangelium, Alleluia Hie-
rosolymis. Symbolum in concilio Niceno. Mortuorum
Telesphorus CXXIX. commemorationem Pelagius Tus. Leo III. osculum pacis.
Innocentius Agnus Dei. TELESPHORVS Græcus
sub Hadriano martyr, sepultus iuxta Petrum: sedit annos
X. Men. III. dies XXI. Quadragesimam instituit, utq; na-
tali dominico ter sacrificaretur: media nocte quando na-
tus: In aurora quando à pastoribus cognitus: Hora tertia
qua cæteris illuxit. In sacrificio quoq; ut Gloria caneretur.
HYGINVS Græcus sedit annos IIII. Men. III. dies Hygin⁹ CLXI.
IIII. Instituit ut baptismo seu comfirmationi unus saltem,
quem compatrem uocant, interesset. Et ne materia tem-
plorum in profanos usus uerteretur, alia quoq; ædidit uti-
lia. Martyr postremo sub Antonino Pio, conditur in Vatica
no. PIVS Aquilegensis sedit annos XI. Men. IIII. dies Pius CXLIIII.
III. martyr sub Antonino Pio tumulatur in Vaticano. No-
tauit sacrilegi crimine qui fundos aut homines attingerent
religioni dicatos. Virgines quoq; sacrari ante annum XXV.
ac extra diem Epiphaniæ prohibuit. Die autem Dominico
pascha celebrari, monitus à quodam Hermete diuino instiga
to spiritu, iußit. Thermas Nouati, templum diuæ Pudentia-
næ dicauit, sua rogante sorore Praxede. ANICETVS Anicetus CLV.
Syrus martyr sub Antonino Pio sedit annos XI. Men. IIII.
dies III. Instituit ne clerici barbam aut comam nutriant,
aliaq; complura ut etiam apud Gratianũ uidere est. SO- Soter CLXIX.
TER Cãpanus è Fundis martyr sub M. Antonino: sedit an-
nos IX. Men. III. di. XXI. Sepultus in cœmiterio Callisti.
Instituit, ut nuptiæ palàm & in celebritate fierent, benedice-
renturq;. Preterea ne sacerdos nisi coram saltem duobus sa- Eleutherius
crificaret. ELEVTHERIVS Nicopolitanus sub M. CLXXVIII.
Antonino martyr: sedit an. XV. Men. III. Sepultus iuxta
Petrum. Iußit contra Seuerianos ne quis Christianus aliquẽ
cibũ quo uescerentur homines, abominaretur. VICTOR Victor CXC-
Afer sub Commodo martyr: sedit annos X. Men. III. dies III.
X. sepultus in Vaticano. Hic eos qui ob acceptam iniuriam,
aut uetus odium reconciliari recusassent, sacris interdixit.
Item ex Eleutherij sententia instituit pascha die dominico
celebrari: uidelicet à quarta luna mensis Martij usque ad
XXI. eiusdem mensis, cum celebraretur in eadem luna mo
re Hebraico: quæ res multos uel magnos uiros in dissensio- Zepherinus
nem prouocauit usq; ad concilium Nicenum. ZEPHE- CCIIII.
RINVS Romanus, sub Seuero martyr: sedit annos XVII.
Men. VII. dies X. sepultus in uia Appia haud procul à cœ-
miterio Callisti. Statuit ut sacrificium sanguinis in uitreo ca
lice nõ ligneo ut antea fieret. Successores deinde ex auro &
argento aut stanno tantum uoluerunt. Utq; omnes post pu-
bertatem semel in anno Eucharistiam sumerent. Innocentius
tertius deinde & confeßionem addi peccatorum uoluit.
CALLISTVS Romanus è regione Rauennatum mar Callistus CCIX.
tyr sub Caracalla: sedit annos VII. Men. II. dies X. sepultus
in cœmiterio Calopodij. Instituit quatuor temporum ieiu-
nia. Diuæ genitrici trans Tyberim templum ædificauit, Cœ-
miterium item, quod adhuc Callisti dicitur. VRBANVS Vrba. CCXXV.
Romanus sub Alexandro martyr: sedit annos VIII. Men
ses II. dies XII. Sepultus uia Tyburtina in cœmiterio
Prætextati. Statuit ut prædia essent inter clericos commu-
nia, fructus quoq; uiritim distribuerentur. PONTIA- Pontianus
NVS Romanus martyr sub Alexandro: sedit annos V. Men CCXXV.
ses II. dies II. Sepultus in cœmiterio callisti: decessit in exi
lio in Sardinia. ANTHERVS Græcus martyr sub Ma- Antherus CC-
ximino: sedit annos III. mensem I. dies II. Statuit utilitatis XXXIX.
aut neceßitatis gratia, episcopos consentiente Pontifice ad
alios Præsulatus posse transferri, primusq; instituit uti res
martyrum à Notarijs conscriberentur. FABIANVS Fabianus CC-
Romanus martyr sub Decio sedit annos XIII. menses XI. XLI.
dies XI. sepultus in cœmiterio Callisti. Vetuit ne quis consan
guineam usq; ad quintam sobolem in matrimonium duceret.
Utq; Christianus omnis ter in anno Eucharistiam sumeret.
Insuper ut quotannis Chrisma instauraretur uetere combu-
sto. CORNELIVS Romanus martyr sub Decio sedit Cornel. CCL.
annos II. menses II. dies IIII. Inter uiros doctrina claros

memoratur. Quippe qui ad Cyprianum familiarem suum
multosq; alios, plures de rebus fidei conscripsit epistolas.
Actus in exilium Centumcellas à Decio est, Precibus Luci-
Lucina virgo næ virginis sanctissimæ, e Catacumbis Apostolorum corpo
ra: alterius quidem uia Ostiensi ubi necatus fuit, in prædium
ipsius Lucinæ: Alterius uerò Petri ubi & supplicium tulit,
in Vaticanum transtulit. Tandem plumbatis (genus hoc sup-
plicij) cæsus, dum ad mortem traheretur, bona ecclesiæ Ste-
phano commisit Archidiacono. Eius corpus Lucina prædi-
cta noctu sepelijt in prædio suo, haud procul à cœmiterio
Lucius CC-LIIII. Callisti. LVCIVS Romanus martyr sedit menses duos,
dies decē. Sepultus in uia Appia: primum in exilium à Vo-
lusiano imperatore missus. Instituit, ut Diaconi duo, presby-
teri tres, semper Episcopū comitarentur, ueluti uitæ testes.
Stephanus CCLVII. STEPHANVS Romanus martyr sub Valeriano sedit
annos tres, menses duos. Sepultus in cœmiterio Callisti. Hic
sententiam Cornelij Pontificis probauit: ut uidelicet deserto-
res fidei, postea pœnitentes, baptismo non iterarentur, qua
Xystus II. CCLX. sane quæstio plures agitabat. XYSTVS secundus Athe-
niensis martyr sub Galieno. Sedit annos duos, mēses nouem.
di. III. Sepultus in cœmiterio Prætextati uia Tiburtina.
Dum ad supplicium traheretur, Laurentio Leuitæ thesau-
Dionysi. CC-LXIII. rum dispensandum tradidit. DIONYSIVS, cuius ori-
go à Damaso ignoratur. martyr sub Claudio secundo, sepul-
tus in cœmiterio Callisti. Instituit ne infamis uel hæreticus
accusare posset. Templa, Cœmiteria, ac parœcos presbyte-
Felix CCLXIX. ris diuisit. FELIX martyr sub Claudio secūdo: sedit an-
nos quatuor, menses tres dies XV. sepultus in cœmiterio
Callisti. Instituit templorū consecrationes, quodq; nisi in lo-
Eutichianus CCLXXIII. co sacro a presbyteris nō sacrificaretur. EVTICHIA-
NVS Lunensis martyr sub Aureliano. Instituit ut accusatio
coram iudice scripto fieret: sedit annos VIII. mēses decem,
Caius CC-LXXXIII. ut nonnulli annum tantum. CAIVS Delmata sub Diocle
tiano martyr: sedit annos decem, menses quatuor, sepultus
in cœmiterio Callisti. Eusebius hunc quindecim annos sedis-
se scribit. Instituit ordinationes, Lectorem, Exorcistam, Aco
lytum, Diaconum, presbyterum, Episcopum: præterea ut
Marcellinus CCXCII. clericus ad iudicem profanū accersiri non possit. MAR-
CELLINVS Romanus martyr sub Diocletiano sedit an-
nos nouem, menses quatuor, dies VI. Sepultus in uia Salaria
in cœmiterio Priscillæ. Hic metu perterritus. Deos primum
adorauit. Deinde in concilio Præsulum Sinuessæ publice se-
se mulctandum tradidit, ac ob admissum facinus se insepul-
tum dimitti mandauit: deinde e uestigio ad supplicium reuer
sus est. Hoc tēpore Damasus, & item Eusebius testantur ad
septemdecem Christianorum millia diebus tantum triginta
per diuersas prouincias adflicta supplicijs, præter eos qui ad
metalla & arenam, effoso altero oculo & crure suffracto
Marcellus CCC. damnati fuerant. MARCELLVS Romanus martyr
sub Diocletiano sedit annos quinq;, menses sex, dies XXI. Se-
pultus in cœmiterio Priscillæ, quæ ut illud construeret, ab
eo fuerat impulsa uia Salaria. Titulos in urbe uigintiquinq;,
sicuti diœcesis, id est gubernationes ad baptismi commodi-
tatem. Cæterum relegatus quāquam in pedore & ærumnis
ageret, nunquam tamen aut ieiunia, aut preces, curamúe fi-
delium intermisit. Hoc tempore Lucina uirgo moriens ec-
clesiam heredem reliquit. Fuere item martyres sub Diocle-
tiano, Erasmus Campanus præsul qui Formijs iacet. Blasius
Sebastæ urbis Armeniæ præsul. Vitus puer Siculus cum Mo
desto & Crescentia nutritoribus. Sebastianus Narbonensis
primæ cohortis princeps. Georgius Cappadox miles, qui
draconem in Africa exercitum uastantem solus interfecit.
Eius meminit cum laude Ambrosius: caput autem repertum
Venetias trāslatum. EVSEBIVS Græcus martyr sub
Eusebius CCCV. Maxentio, sedit annos duos, menses VI. dies XXV. sepultus
in cœmiterio Callisti. Huius tempore Crucem inuentam ab
Helena memorant magna historiæ discrepantia. MIL-
CIADES Afer martyr sub Maximiano sedit annos qua- Milciades
tuor, menses VII. dies IX. Sepultus in cœmiterio Callisti. CCCVII.
Instituit, ne in die dominico, aut V. feria ieiunaretur, quòd
hos dies pagani quasi sacros colerent. Hoc tempore fuere
martyres Dorothea & Sophronia. Siluester Romanus Siluester CCCXIII.
sedit annos XXI. sepultus in cœmiterio Priscillæ, Instituit ut
Chrisma tantum episcopi consecrarent ac baptizatum con-
firmarent, occasione mortis etiam presbyteri: habitauit
apud Soracte uicinum urbi montem. Constantinum falso ba-
ptizasse dicitur, cum Hieronymus adseueret eum ab epi-
scopo Nicomediensi Arrianæ sectæ prope Nicomediam in
extremo uitæ baptizatum, ut in Constantino latius dicam.

Marcus Romanus Constantino imperatore, sedit annos
II. menses VIII. Iulius Romanus Constantino Imp. sedit Marcus CCCXXXIIII.
annos XVI. menses IIII. sepultus in cœmiterio Callopo- Iulius CCCXXXVI.
dij, uia Aurelia. Extruxit tria cœmiteria in totidem uijs,
Flaminia. Aurelia. Portuensi basilicas duas, alteram iuxta fo-
rum Rom. Trans Tyberim alteram, Instituit & Notarios
à quibus res Christianorum discriberentur. Primam Ni-
cœæ synodum celebrauit episcoporū CCCVIII. cōtra Ar-
rium, iubente Imperatore. Liberius Romanus Constantio Liberius CCCLII.
Imper. sedit annos XVI. menses VII. dies II. Hic primum
à Constantio tanquam orthodoxus in exilium actus: uerum
minime in officio durauit, in Arrianam & ipse sectam col-
lapsus. Quapropter eo uiuo & absente Felix surrogatur.

Felix II. Romanus Constantio Imper. interficitur Libe- Felix II.
rij seditione tanquam orthodoxus: sepultus in basilica quam
ædificauit uia Aurelia secundo ab urbe lapide, sedit annum
M. IIII. Damasus Hispanus sedit an. XVIII. menses II. Damasus CCCLXVII.
dies X. Hoc tempore Vrsicinū quendam factiosi elegerunt,
ortoq; tumultu in basilica quæ Sicinij appellatur, multi mor
tales ex utraq; parte interfecti fuere. Quæ res uitio data
Christianis ab Amiano Marcellino est. Damasus basilicam
diuo Laurentio prope Theatrum Pompeij ædificauit, mu-
neribusq; ornauit. Instituit in fine Psalmorum, Gloria patri.
Floruere sub eo præclara religionis lumina: Hieronymus,
Ambrosius, Augustinus. Sub hoc item secundum concilium
Constantinopoli celebratū contra Macedoniū, episcoporum
CL. Siricius Rom. sedit an. XV. men. X. dies XXV. Insti-
tuit ut bigamus ad officium sacerdotis non admitteretur. Siricius CCCLXXXIIII.
Sepultus in cœmiterio Priscillæ. Anastasius Romanus Ho Anastasius
norio & Arcadio imp. sedit an. III. dies X. sepultus ad Vr- CCCCIX.
sum pileatū. Instituit ne debiles membris ac manci sacris ad-
scriberentur, Et ut Euangelium in templis stando audiretur.

Innocentius Albanus sedit an. XV. sepultus ad Vrsum pi- Innocentius
leatum. Instituit ut in solennibus sacrificijs pax populo dare- CCCCXI.
tur, ut sabbatis ieiuniū celebraretur. Arcadiū principem sa-
cris interdixit, quòd Ioannem Chrysostomū expelli e Con-
stantinopoli permisisset. Cataphrygarū sectā damnauit. Ba
silicam S. Geruasij & Protasij dedicauit. Sozimus Græ- Sozimus
cus Honorio & Arcadio Imp. sedit annum & mensem, dies
VIII. sepultus iuxta corpus diui Laurentij uia Tyburtina.
Instituit ut cereus sabbato sancto benediceretur. Bonifa- Bonifacius
cius Romanus, sedit an. III. men. IIII. dies VII. Honorio
Imp. Instituit ne minor annis XXX. presbyter ordinaretur.
Huius tempore orta seditio, alter Eulalius nomine electus est
Pontifex: ambo in exilium ab Honorio pelluntur. Sed Boni-
facius breui tempore reuertitur. Cœlestinus Campanus Cœlestinus
Theodosio iuniore Imp. sedit an. VIII. men. X. dies XVII. CCCCXXIIII.
Basilicam Iuliam dedicauit. Mandauit ut omnes sacerdotes
nossent sacros Canones. Hoc tempore tertia Synodus CC. Concilium III.
episcoporū apud Ephesum celebrata, ubi Nestorius damna-
tus. Templumq; diuæ Sabinæ dedicatū ab Petro quodā Illy-
rico,

rico, uti carmina in eo adhuc in pariete demonstrant. Xy-
Xystus III. CCCCXXXIII. stus III. Ro. sedit an. VIII. dies XI. Valentiniano II. Imp.
basilicã diuæ genitricis ad Marcellũ Liuiæ, quæ ad præsepe
dicta est: deinde S. Maria maior miraculo niuis, impensa Ioã-
nis patricij extructũ dedicauit, ut prima templi facies pictu-
ra ostendit. Hic à Basso presbytero accusatus, calumniam in
concilio episcoporũ discußit, ex quo Bassus à Valentiniano
Leo CCCCXLI. in exiliũ pulsus est. Leo Tuscus Martiano & Leone pri-
mo Imp. sedit an. XXI. men. I. dies XIII. Inter uiros doctri
na, eloquio & sanctitate præcipuos cõnumeratur. Epistolas,
sermones plurimos reliquit: Attilæ Hunnorum regi occur-
rens ad amnem Ticinũ furorem eius sola oratione compres-
sit. Conciliũ quartum Chalcidonense celebrauit, in quo Ne-
Conciliũ IIIJ. storius damnatus. Hilarius Sardus Leone primo imperan
Hilarius CCCC-LXIIJ. te, sedit an. VII. men. III. dies X. Sepultus in cœmiterio S.
Laurentij. Instituit ne Pontifices sibi deinceps successorem
deligerent. Scripsit epistolas tris synodos confirmantes, Ni-
cenam, Ephesinã, & Chalcidonensem. In baptismo Constan-
tinianæ basilicæ tria addidit sacella, Ioannis Baptistæ, Euan-
Simplicius CCCCLXX. gelistæ, & S. Crucis. Simplicius Tyburs Leone II. & Ze-
none Imp. sedit an. XV. men. I. di. VII. Stephani basilicã in
Cœlio monte dedicauit. Item Andreæ apostoli haud procul
à S. Maria ad præsepe, ubi adhuc uestigia uidentur & car-
mina inscripta leguntur. Sanctæ quoq; Vibianæ ad palatium
Licinianũ. Instituit præterea ne quis inuitus episcopus deli-
geretur. Et ne quis clericus possessionem sacerdotij ab homi-
Felix III. CCCLXXXIIIJ. ne extra sacra acciperet. Felix III. Romanus è regione
Fasciolæ regnante in Italia Theodorico: sepultus in basilica
Pauli, sedit an. VIII. men. XI. dies XVII. Instituit ut tem
Gelasius pla à solis Præsulibus cõsecrarentur. Gelasius Afer Theo
dorico regnante, sedit an. III. men. VIII: Constituit ut cle-
ricorum ordinationes quater in anno tantum fierent, dieq;
sabbati. Vir sanè doctus est habitus, multaq; contra Mani-
chæos conscripsit, eorumq; libros cremauit, hymnos pluri-
mos qui in tẽplis canerentur ad imitationem S. Ambrosij edi
Anastasius II. dit. Anastasius II. Romanus Theodorico regnante, sedit
annos II. uir parum secunda fama, ut qui Acacium hæreti-
cum quem primo expulit, ab exilio reuocare tentauit. Qua-
re ultore Deo dum in secessu uentrem soluit, subito occubuit
Symmachus CCCCXCIJ. teste Gratiano. Symmachus Sardus Theodorico regnan-
te, sedit an. XV. men. VI. dies XXV. Multa passus traditur,
dum Laurentiũ quendã primo alij deligunt: dein Petrũ epi-
scopum Altinũ fauente Theodorico, omnia tandem supera-
uit in Synodo sese excusans eiectis inimicis. Constituit ne
quis clericus cum muliere nisi sanguine coniuncta habitaret.
Plura insuper templa ædificauit, primũ Andreæ prope Pe-
tri basilicã. deinde Agathæ in fundo Lardario, diui Pancra-
tij, Syluestri quoq; & Martini iuxta Traiani Thermas. Apsi
dem in basilica Pauli renouauit, habitacula casulasq; paupe-
ribus prope Petri & Pauli basilicas extruxit, eosq; cõtinuo
sustentauit. Sed & episcopos aliosq; in exilijs agẽtes opibus
Ormisda D.XIJ. iuuit. Ormisda Prusinonius Theodorico regnante & Iu-
stino seniore Imp. sedit ann. IX. dies XVIII. sepultus in
basilica Petri. Synodũ prouincialem hortante Theodorico
Ioannes apud urbem habuit ubi multa utilia cõstituit. Ioannes Tu-
scus sedit an. II. men. VIII. Theodorico regnante, à quo
in carcerem Rauennæ coniectus pedore occubuit, relatus
Romam in basilica Petri sepultus, catalogoq; martyrũ ad-
scriptus. Causa fuit quòd missus à Theodorico ad Iustinum
ut Arrianos restitueret, minime placita retulit. Cõstituit in-
Felix IIII. D.XXXIIJ. ter alia ut spoliatus ante omnia restitueretur. Felix IIII.
Samnis Iustiniano Imp. sedit ann. IIII. men. II. dies XIII.
Templũ Cosmæ & Damiani apud Romanũ forũ, quod car-
men adhuc in eo scriptũ indicat, ædificauit. Saturnini basili-
cam uia Salaria restituit. Quodq; morientes ungerentur in-

stituit. Bonifacius II. Ro. Iustiniano Imp. sedit an. II. men. Bonifac. II.
IIII. sepult. in basilica Petri. Ioãnes II. Ro. sedit ann. II. Ioannes II.
men. IIII. sepult. in basil. Petri. Agapitus Roma. Iustinia Agapitus D.XXXIIJ.
no Imp. sedit annũ. Missus à Theodato rege Gothorũ ad Iu-
stinianũ orator de excusanda morte Amalasuntæ cuius au-
tor fuerat, cõciliato Imperatore ab eodẽ de Eutychiana se-
cta tentatus constantißime renuẽdo effecit, ut Imper. ipse ad
sanitatẽ rediret, Anthemiumq; eius autorem mali Præsulem
Constantinopolitanũ in exiliũ pelleret. Agapitus Constanti-
nopoli paulò pòst mortuus, & in urbem relatus, ac in basi-
lica Petri sepultus est. Syluerius Campanus Iustin. Imp. se- Siluerius
dit annũ. men. V. dies XII. uir sanctus ac ferè martyr, calu-
mniam passus apud Bellisarium, accusante Vigilio Diacono
& Theodora Iustiniani ac Antonina Bellisarij uxoribus in-
stigantibus, coactus Pontificatu se abdicare & in insula Pon
tia in exilio mori, quòd Anthemium episcopum reducere ab
exilio noluerit. Vigilius Roma. Iustiniano Imp. sedit ann. Vigilius D.LV.
XVII. men. VI. dies XXVII. Hic suffectus in locũ Syluerij,
fauẽtibus Theodato rege & Theodora, ex eadem causa qua
& ille plectitur, dum contra conuentũ inter eos Anthemiũ
episcopũ hæreticũ ab exilio reducere recusat. Itaq; Constan
tinopolim uocatus uarijs contumelijs uerberibusq; adfectus
fuit, in quibus & extinctus ueterem culpã optimo fine pen-
sauit, relatus in urbem & apud sanctum Marcellũ uia Sala-
ria sepultus. Ab hoc item quinta Synodus Cõstantinopoli ce- Concilium V.
lebrata, ubi contra Theodorũ Coriarium constitutũ, ut Ma-
ria θεοτόκος, id est, Dei mater appellaretur. Anno D.L X. θεοτόκος
Pelagius Ro. Iustiniano Imp. sedit an. XI. dies XIX. Con- Pelagius D.LIIJ.
stituit ut Clerici VII. horas Canonicas quotidie obirent.
Quodq; quadragesimæ tẽpore hora IX. posset presbyter sa
crificare: sepultus in basilica Petri. Ioannes III. Ro. Iu- Ioannes III.
stino iuniore Imp. sedit an. XII. men. VII. dies XXVI. Nar D.LXIIJ.
seti eunucho amicißimus fuit, eiq; consulatũ impetrauit. Ae-
dem apostolorũ Philippi & Iacobi à Vigilio inchoatã absol-
uit. Benedictus Roma. Mauricio Imp. sedit an. IIII. men. Benedictus
dies XXVIII. Pelagius II. Roma. Mauricio Imp. sedit Pelagi II.
an. X. menses II. dies X. Statim renunciatus Pontifex misit D.LXXXIJ.
Gregoriũ qui ei postea successit, tunc diaconũ, ad Mauriciũ
Constantinopolim sese excusatũ, quamobrem eius cõsensum
ob rerũ turbationem non expectasset. Basilicam Laurentij
martyris extruxit. Gregorius Rom. Mauricio Imp. sedit Gregorius D.XCIJ.
an. XIII. men. VI. dies X. sepultus in basilica Petri sub ara
diui Andreæ. Huius paulò altius uita recensenda. Hic Gor-
diano senatore natus, quòd doctrinæ religioniq; aptus uide-
retur puer, ac disciplinis liberalibus imbutus esset, diaconus
ordinatur. Sex in Sicilia cœnobia sua impensa ædificauit. do-
mumq; paternã Romæ prope Septizoniũ, templũ diuo An-
dreæ dicauit. Missus dein Cõstantinopolim à Pelagio excu-
satũ quòd decreto Cæsaris non expectato propter tumultũ
necessario sumpsit officiũ, simul & rogatũ auxilia contra
Lõgabardos, quæ sanè omnia facũdia, modestiaq; fretus ob-
tinuit. Multis uerò post annis quib. habitu monachi Deo ser-
uiebat, Põtifex renũciatus è uestigio ad Imperatorem mittit
rogatũ, ut electionẽ minime ratã haberet. At ille contrà mã-
dauit, gratias agẽs clero populoq; Ro. quòd talẽ uirũ dele-
gissent. Itaq; Gregorius sumpta prouincia, dies noctesq; nũc
scribẽdo aut orãdo agebat. Cerimonias quib. nũc utuntur in
tẽplis, modũq; chori & psalmodiæ primus instituit. Agilul-
phum Lõgobardorũ regẽ ex Arriano orthodoxũ fecit per-
suasione Teudelindæ uxoris, cui Gregorius Dialogorũ libros
dicauit Mauricio principi, clericos ad militiã cogẽti, & rur
sus Patriarchæ Constantinopolitano Oecumenicũ se dicenti
acriter restitit, dictitãs quòd Petro Ro. Põtifici traditæ fuis-
sent claues, meminisseq; debere humilitatis generis sui, quòd
Dei benignitate ex Notario Comes excubitorũ, & ex comi-

te Cæsar, ex Cæsare Imper. esset factus. Pestē maximā Romæ supplicationibus precibusq́; quas rogationes uocant, factis, omni ætate, ordine, sexu, interuenientibus sedauit: placatū Deū Angelus illi arci Romanæ præsidens gladiū cruētum in uaginā cōdens indicauit. Fertur & præcipuas Romæ statuas, & quicquid erat mirādi operis in Tyberim præcipitari iußisse, ne mortales à religione nuper instituta sua specie distraherent. Quod mihi sanè uerisimile uidetur. Scripsit libros Moraliū, in Iob, Homiliasq́; quas nonnulli cæteris doctorū scriptis in eo genere præferūt: libros etiā tres Dialogorū, alias item in prophetas ac sacros libros enarrationes, imitatus ante omnes Augustinū, ut ipsius scripta planè fatentur, sermone dulci pariq́; præceptis quæ tradidit characte-re, numerisq́; semper idē & antithetis frequēs. Sabinianus
Sabinianus — cuius patria ignoratur Phoca Imp. sedit annū, men. V. di. IX. Horas diei sono tintinnabulorū distinxit. Gregorij iam defuncti laudibus obtrectauit, quòd ecclesiæ patrimoniū popu-
Bonifac. III. — laris gratiæ causa dißipauerat. Bonifacius III. Ro. sedit
Bonifac. IIII. — men. VIII. di. XXVIII. sepult. in basil. Petri. Bonifacius IIII. è Valeria Marsorum urbe, Phoca Imp. à quo & Pantheon impetrauit, ut diuæ Genitrici omnibusq́; sanctis dedicaretur, sedit an. VI. men. VIII. di. XII. Domū suā cœnobiū
Deusdedit D.xv. — fecit, poßeßionibus etiam paternis ei conceßis. Deusdedit Ro. Heraclio Imp. sedit an. III. sepult. in basilica Petri, uir optimus, deoq́; acceptus ex eo signo putatur, quòd quendam obuiū pauperē elephātiæ morbo correptū, solo osculo sanauit. Fuit enim ea tēpestate quædā elephantia seu scabies, nouū genus impetiginis, quæ toto corpore diffusa homines uix dignoscēdos reddebat. Quæ rursus nostra ætate, an. M. CCCC-
Bonifacius V. — XCVI. cœpit in omni ferè Europa nullo remedio. Bonifacius V. Cāpanus Heraclio Imp. sedit an. V. dies X. uir laudatißimus, instituit ut ad templa confugientes salui essent.

Honorius Dcxxij. — Honorius Cāpanus Heraclio Imp. sedit an. XII. men. X. di. XVII. sepult. in basil. Petri, quā tegulis æneis è tēplo Romuli ablatis operuit. Agnetis uia Nomentana, ut carmē indicat, Pācratij quoq́; uia Aurelia tēpla restituit aliaq́; à fundamentis extruxit, ut Anastasij ad aquas Salinas S. Quatuor Coronatorū. Cyriaci uia Ostiensi milliario septimo. Seueri-
Seuerinus — ni Tybure. Hoc tempore Mahumetes caput extulit. Seuerinus Romanus Heraclio Imp. sedit annum: sepultus in basil.
Ioannes iiij. — Petri. Ioannes IIII. Delmata Heraclio Imp. sedit annum.
Theodorus — men. VIII. di. IX. sepul. in basil. Petri. Theodorus Græcus Heraclio Imp. sedit an. VI. men. V. di. XVIII. sepul. in ba-
Martinus Dcxlv. — sil. Petri. Martinus Tudertinus Cōstantino III. Imp. sedit an. VI. men. I. di. XXV. Hic multa passus Imperato. iussu, quòd Pyrrhū, Sergiū, Paulū patriarchas Cōstantinopolitanos hæreticos iudicauerat. Mißi itaq́; primus Olympius frustra, deinde Theodorus Exarchi ad eum capiendū fuere: iniecta collo catena specie salutationis à Theodoro mittitur Cōstantinopolim: inde à Constantino in exiliū Chersonam
Eugenius — pulsus, ibiq́; extinctus inter sanctos colitur. Eugenius Ro. Constantino III. Imp. sedit an. II. men. IX. Statuit Gratiano etiā teste, ut episcopi carcerē haberent ad plectenda clerico-
Vitellianus Dcliij. — rum delicta. Vitellianus Signinus Cōstantino III. Imp. sedit an. XIII. men. VI. Cantū & Naula quæ organa appel-
Adeodatus — lant in tēplis instituit. Adeodatus Ro. sedit an. IIII. men. II. di. V. prius monachus in cœnobio S. Erasmi in Cælio mon-
Donus — te, quòd postea sumptuosius auxit. Donus Rom. sedit an. IIII. Strauit marmore atrium basil. Petri, quod Paradisum appellant. Apostolorū uia Ostiensi, & Euphemiæ tēpla restituit. Boëtianū cœnobiū Romanis incolendū tradidit. Fama quoq́; sanctitatis eius permota Rauennas ecclesia quæ Allocephalis appellata est, consentiente Theodoro eius Præsule,
Agatho. Concilium sextum — Romano se Pontifici subdidit. Agatho Siculus Cōstantino IIII. Imp. sedit an. II. men. VI. di. XXV. Sextā Synodū cōtra Monothelitas Cōstantinopoli celebrauit. Tanta alioquin sanctitate ut obuiū quendā leprosum osculo liberauerit. Leo
II. Siculus sedit men. X. Instituit quotidie baptismū fieri ne- — Leo ij.
ceßitate urgēte, præterea pacis osculū in tēplis. Benedictus
II. Romanus sedit an. X. dies XII. Ea fuit autoritate simul — Benedictus ij. Dclxxxj.
& sanctitate, ut Cōstantinus IIII. eius causa decreuerit, ut deinceps Ro. Pont. absq́; cōsensu Imperat. aut Exarchi, populo præesset. Quod postea nō diu fuit obseruatū. Præterea S. Laurētij in Lucina, & Valentini martyris templa restituit.

Ioānes V. Antiochenus Iustiniano II. Imp. sedit annū, di. X. — Ioannes v.
Apud Lateranū à tribus episcopis, Ostiensi, Portuēsi, & Veliterno se cōsecrari iußit. Quē ritū postea successores seruauere. Conon Thrax sedit men. X. dies III. Sergius An- — Conon Sergius
tiochenus sedit ann. XIIII. men. IX. di. XIIII. Iustiniano — Dclxxxiii.
II. Imp. sub quo multa passus est quòd conciliū cōtra Monothelitas cōprobaret. Missus Zacharias Protospatharius qui eū caperet, fauēte pop. Ro. Pōt. parū abfuit quin interficeretur. Eius nominis sanctitate permoti Saxones Christiani
tūc primū facti sunt. Ioannes VI. Græcus, Iustiniano II. — Ioannes vj.
Imp. sedit an. III. men. III. Martyr ut putatur: sub quo autē passus aut quāobrem, non satis cōstat: sepultus in cœmiterio
Callisti, ut etiā existimatur. Ioānes VII. Græcus, sedit an. — Ioannes vij.
XI. men. VIII. di. XVIII. Sisinius siue Sosinus natione — Sisinius
Syrus, sedit di. XX. sepul. in basil. Petri. Cōstantinus Syrus, — Constantinus
sedit an. VII. di. XV. sepult. in basil. Petri. Et honore præci- — Dccvj.
puo apud Iustinianū II. fuit, à quo accersitus Cōstantinopolim, Nicomediæ obuiū eū habuit, qui ueniā præteritorū ab eo
supplex petijt. Gregorius II. Ro. Leone III. Imp. sedit an. — Gregorius ij. Dccxv.
XV. men. IX. di. X. passus multa sub eodē quòd imagines tollere noluerit. Paternā domū cœnobiū S. Agathæ cōsecrauit,
mœnia urbis ex parte restituit. Gregorius III. Syrus, se- — Gregorius iij.
dit an. X. men. VIII. di. XXI. Leone IIII. Imp. Quem ob — Dccxxxi.
sublatas imagines, de Synodi celebratæ sentētia sacris interdixit. Ex quo obsidēte Limprādo Longobardorū rege Romam, ad auxiliū Caroli Martelli cōfugit: ille sola legatione cōpatrem (uti uulgò nūc uocāt) suū ab incepto amouit. Multa tēpla restituit. Tectū inter alia S. Chrysogoni, ubi & mo-
nachos collocauit fundisq́; ditauit. Zacharias Græcus Pi- — Zacharias Dccxli.
pino regnāte, sedit an. X. men. III. sepult. in basil. Petri. Dialogū Gregorij in Græcū uertit sermonē. Porticū Lateranēsi basilicæ extruxit. Limprandū ducē Spoletinū urbē uexantē cū frustra legatione rogasset, ipse demū castra petens aspectus reuerentia remouit. Pipinū Caroli Magni patrē & ma-
iorem domus, Franciæ regem constituit. Stephanus II. — Stephanus ij.
Rom. Pipino regnante, sedit ann. V. men. I. Hic Roma obseßa ab Aistulpho, prius ad Deū templaq́; confugit, lustrata cum apostolorū caluarijs ac supplicationibus urbe. Deinde à Constantino VI. Imper. cum frustra auxilia expectasset, ad Pipinū mittit rogatū uti subueniret. Ille ad se iussum uenire magno excepit honore, Carolo filio centum millibus passuum obuiam misso. Reuertēs breui post tempore sublatis inimicis, moritur in urbe, ac in Petri Basilica tumulatur.

Paulus Romanus, Pipino regnante, sedit ann. X. menses — Paulus
X. Moritur in basilica Pauli. Delatus in Vaticanū. Vir mira in pauperes pietate: ipse solitus obire Xenodochia & carce-
res, miseros, & præsentia, & re iuuabat. Stephanus III. — Stephanus iii.
Siculus Pipino regnāte, sedit an. III. men. V. dies XXVIII. Conciliū Lateranense celebrauit, ubi Constantinum Pseudopontificem damnauit. Instituitq́; uti imagines restituerentur contra cōcilium Constantinopolitanū, aliaq́; cōplura utilia.
Quibus peractis supplicationes egit à Laterano ad Petri — Hadrianus
basilicam nudis pedibus. Hadrianus Ro. Carolo regnāte. — Dcclxxii.
Quem uocatū ad liberandū ab obsidione Desyderij Romā, in gradib. basilicæ Petri honorificè excepit. Cui obuiam processerant tria milia Iudicū. Sic enim bibliothecarius &

recent

recentiores historici, uiros Senatores ac claros appellant
Aquæductus plurimos urbis restituit: strauit marmoribus
atriũ basilicæ Pauli. Instituitut in atrio Lateranẽsi quotidie
centum pauperes alerentur, sedit ann. xxiii. men. x. dies
Leo iij. xviii. Leo iii. Ro. Carolo Magno regnãte, sedit an.
xx. men. x. di. ix. uir doctrina, bonitateq; præstans. Dum
supplicationes agit à Greg. institutas, apud ædem Syluestri
captus, Paschalis Primicerij & Campuli presbyteri fraudi-
bus, ac ferè ad mortẽ cæsus in cœnobiũ S. Erasmi relegatur.
inde cubicularij sui arte, clàm in Vaticanũ, inde ad ducẽ Spo
letinum, postremo in Galliã ad Carolũ confugit, qui honori-
fice exceptus pauloq; post remissus est. Mox Carolo Romã
adueniente, in basil. Petri iureiurando adfirmauit se innoxiũ
esse. Quare absolutus coram populo, & de accusatorib. pœ-
na sumpta est. Carolus ob eius egregia merita Imperator fa-
Stephan⁹ iiij. ctus. Stephanus iiii. Romanus Ludouico Pio Imp. se-
dit an. iii. men. vii. Statim ad Ludouicum in Galliã pro-
ficiscitur ignota de causa, cõcurrente magna mortalium fre-
quentia spectatũ. Reuertens secum crucem aureã Petri Ba-
Paschalis Dccccxx. silicæ à rege dono datã uexit: sepultus in eadẽ basilica. Pa-
schalis Romanus Ludouico Pio Imp. sedit an. vii. men. iii.
dies xviii. Excusauit sese apud Imperatorẽ, quòd in Pon
tificatu ineundo eius cõsensum non expectasset, quem ille nõ
solum ratũ habuit, sed & liberam episcoporũ deligendorum
potestatẽ summis Pontificib. tradidit: cũ antea ea de re consu
lerentur Imperatores ex priuilegio ab Hadriano Carolo
cõcesso, uti refert bibliothecarius. Paschalis ædem Praxedis
extruxit iuxta ueterem. Templaq; Cæciliæ ac S. Mariæ ad
Eugenius ij. præsepe restituit: sepultus in basilica Petri. Eugenius ii.
Valentinus Ro. Ludouico Pio Imp. sedit an. iiii. uir optimus existi-
Gregor. iiij. matus. Valentinus Romanus, nondũ presbyter ob merita
Dcccxxv. Pontifex renunciatus. Die xl. decessit. Gregorius iiii.
Ro. Ludouico Pio Imp. non prius Pontificatum iniit, quàm
Imperatoris cõsensum per legatos expectasset. Cuius etiam
hortatu celebritatem omnium sanctorũ instituit. Corpus diui
Sergius ij. Gregorij ubi nũc iacet transtulit, sedit an. vi. Sergius ii.
Dccclvj. Ro. Lotario Imp. sedit an. ii. men. iii. Hic os porci prius
appellatus, nomine ob turpitudinem mutato initium dedit
mutandorũ nominum successoribus. Vir fuit frugi, Ludoui-
ci filios ad concordiã reduxit, Imperio Lotario adiudicato.
Cuius filius Ludouicus Romam ueniẽs, magna prius strage
facta, tandem honoribus excipitur, à Põtifice perductus ma-
nu ad Petri Basilicæ ualuas, interrogatusq; ante templi in-
Leo iiij. gressum adfirmauit se cum pace uenisse. Leo iiii. Lu-
Dccclviij. douico ii. Imp. sedit an. viii. men. iii. dies vi. sepultus
in basilica Petri. Hoc tempore Saraceni in Vaticanum usq;
uenere, incensisq; Petri Basilicæ foribus à pop. Ro. repressi
Ostiam sese recepere. Quò Leo cum exercitu se conferens,
orationeq; facta, Deus cuius dextra pauci magnã hostiũ mul
titudinem fugauerunt: reuersusq;, Vaticanum v. annorũ spa-
tio mœnibus cinxit, Ciuitatemq; Leoninam appellauit, ac
Corsis à Saracenis expulsis inhabitandã dedit. In cuius por-
tis supplicia ad Deum uerba iussit inscribi. Fores incensas
basilicæ ex argento restituit, turrimq; quam nunc in Vati-
cano cernimus exciauit. Templũ S. Mariæ nouæ extruxit.
Crucem quam Carolus olim Lateranensi basilicæ dono de-
derat, furto gemmis spoliatam rursus exornauit. Basiliscum
perniciosum serpẽtis genus, qui halitu multos mortales ne-
cauerat, è fornice S. Luciæ in Orphea fusis ante Deum pre-
cibus expulit. Irruptionis huius Saracenorũ memoriam te-
statur inscriptio marmoris, quæ adhuc extat apud ædem Mi
Io. Scotus chaelis in Vaticano. Ioannes Scotus alter à religioso, hoc
tempore utraq; lingua doctus dicitur fuisse, qui iussu Caroli
Ioãnes viij. regis Dionysij hierarchiam cõuertit. Ioannes vii. Angli
Dccclviij. cus, quem dissimulato uiri habitu dicunt fœminam alioquin

doctissimam fuisse, deprehensamq; in uia apud S. Clementem
quando peperit. Benedictus iii. Romanus, sedit ann. ii. Benedict⁹ iij.
menses vi. dies ix. sepultus pro foribus Basilicæ Petri, uir
imprimis bonus ac planè religiosus ut qui flens ac penè inui-
tus Pontifex declaratus, triduo statim ieiunijs supplicijsq;
uacaret. Nicolaus Romanus Ludouico ii. Imp. Qui Ro- Nicolaus Dccclxiij.
mæ tunc erat magnaq; inter eos amicitia intercessit. Regem
Bulgarorũ cum tota prouincia ad religionem deduxit, epi-
scopis ad eos missis. Multaq; utilia constituit, inter quæ ne
quis concubinam habenti presbytero ac sacrificanti interes-
set, ut testatur Gratianus. Ad hunc Michaël Theophili lega
tos salutatũ cum muneribus misit. Sedit annos ix. men. ii.
dies xx. Hadrianus ii. Romanus Ludouico ii. Imp. sedit Hadrianus ij.
an. v. men. ix. uir optimus pro quo Ludouicus absens per
legatos gratias egit pop. Ro. Ioannes viii. tris è succes- Ioannes viij.
sione Imperatores diademate rediminit, ut in historia Gal- Dccclxxx.
lorum satis ostendi, Carolũ ii. Ludo. iii. & Carolum iii.
ex quibus Ludouicum etiam Romanis inuitis, ob quam rem
in uincula cõiectus, deinde elapsus in Galliam aufugit, rediijt
post annũ. Præterea uitam S. Gregorij quatuor libris expli-
cuit, sedit ann. x. dies ii. Hoc tempore Saraceni Casinense
cœnobium uastauerunt. Martinus ii. Gallus, sedit annũ, Martinus ij.
men. v. Pontificatum malis artibus adeptus. Hadrianus Hadrianus iij.
iii. Romanus, Carolo iii. Imper. sedit annum, menses iii.
Hic capta occasione per absentiam Caroli qui contra Nor-
mandos res gerebat, prius retulit ne in creando Pontifice
Imper. consensus expectaretur, teste Gratiano. Stephanus Stephanus v.
v. Rom. ex uia lata, sedit annos v. dies xi. Formosus epi Formosus Dcccxciij.
scopus Portuensis largitione Pontificatũ adeptus. Boni- Bonifacius vj.
facius vi. Tuscus sedit diebus xxv. Stephanus vi. Ro Stephanus vj. Romanus
manus, Carolo iii. Imp. sedit annum, men. iii. Formosi ca
dauer erutum è sepulcro contumelijs adfici iussit, antiquum
ob odiũ. Romanus patria Romanus Carolo iii. Imp. sedit
men. iii. Stephani acta infirmauit. Theodorus ii. sedit Theodo. ij.
dies xxx. Formosi acta in integrum restituit. Ioannes Ioannes ix.
ix. Romanus, sedit annos ii. dies xv. Benedictus iiii. Benedictus iiij.
Romanus sedit annos iii. men. iiii. Leo v. cuius patria Leo V.
ignoratur, sedit dies xl. Christophorus cuius etiam pa- Christophorus
tria ignoratur, sedit men. vii. Largitione pontificatũ ade-
ptus eijcitur, cœnobioq; addicitur. Nã et cœnobia solatia tũc
miserorum erant, decoctorũ refugium. Sergius iii. Ro- Sergius iij.
manus, Berengario primo Imper. sedit annos vii. men. qua- Dccccvij.
tuor, dies xvi. ob ueteres iras Formosi cadauer iterũ eru-
tum in Tyberim proiecit. Anastasius Romanus, sedit an- Anasta. iij.
nos ii. Lando Roma. sedit annum, men. v. Ioannes x. Lando
Roma. Berengario Imper. sedit annos xiii. men. xi. dies Ioãnes x. Dccccxvij.
tres. Hic unà cum Alberico Hetruriæ Marchione de Sarace
nis, qui diuersa Italiæ loca maxime in Campania occupaue-
rant, triumphum Romam retulit. Veniens post hac in dissi-
dium cum Pontifice, Albericus Pannonios in Italiam uoca-
uit, qui & Hetruriam & Galliam Cisalpinam uastauerant.
Ipse demum Pontifex à Romanis captus ceruicali in os con-
iecto necatur. Hoc tempore Anthropomorphitæ fuerunt
Deum humano corpore ponentes, quorum errorem Panti-
nus Præsul Veronensis disertissime redarguit. Leo vi. Leo vj.
Rom. sedit men. vii. dies xv. Stephanus vii. Ro. sedit Stephan. vij.
annos ii. Berengario iii. Imp. Ioannes xi. Romanus, Ioannes xj.
sedit annos quatuor, men. x. dies. xv. Leo vii. Roma. Leo vij.
sedit annos tres, men. vi. dies x. nil memoria dignũ gessit.
Stephanus viii. Germanus, sedit annos tres, men. iiii. Stephan. viij.
dies xii. Martinus iii. Rom. sedit an. iii. mẽ. vi. dies x. Martin. iij.
Agapitus ii. Roma. Berengario iii. Imper. cõtra quem Agapit. ij.
Othonem è Germania uocauit, sedit an. ix. men. vi. dies x.
Ioannes xii. Romæ è regione uiæ latæ, uir sanè scelera- Ioannes xij.
tus. Quamobrem contra eum Otho uocatus à Romanis. Ille Dccclx.

in ultionem è duobus Cardinalibus qui causa huius facti fuere alteri manũ, alteri nasum abscidit. Coactus est tãdem eum diademate redimire. Post hæc ab eodem admonitus, ut à uitijs & insaniaresipisceret, minime paruit. Quare fugiens ob metum in latebris extinctus est. Sedit an. IIII. men. x. dies

Benedict. v. xv. Benedictus v. Rom. sedit men. II. dies v. Othone Imper. Hic delectus à Clero & pop. Ro. eo tempore quo Ioannes detectus fuit, & Leo VIII. ab Othone surrogatus. Quãobrem Otho hostiliter omnia inuadẽs Romanos perterrefecit, & uoti compos eos iureiurando adegit, nihil immutaturos. Relicto dein Leone Benedictum secum in Germaniã duxit, ubi ille ex animi dolore decessit. Leo VIII. sedit

Leo viij. annum, men. IIII. Cuius historiam in Benedicto supra enarrato commemoraui.

Ioannes xiij. Deccclxij. Ioannes XIII. Ro. Othone Imper. sedit ann. vj. men. x. dies x, pulsus à Romanis, ab Othone deinde restitutus. Qui & Decarchones Romanorum propterea laqueo suspendit, & urbis Præfectum multis affectũ contumelijs in exiliũ misit.

Benedict. vj. Benedictus VI. Roma. Othone Imper. sedit annum, men. VI. A Cincio potente ciue Romano in molem Hadriani coniectus ac fame mori coactus est.

Donus ij. Donus II. Romanus sedit annum, men. VI.

Bonifac. vij. Decccclxxij. Bonifacius VII. sedit men. VI. dies XII. uir sacrilegus, qui bonorum conspiratione relinquere urbem coactus, omnia sacra preciosa secum Constantinopolim fugiens abstulit, quibus diuenditis paulò pòst audacior factus redijt, Ioannem Diaconum Cardinalem exoculauit, ipse mox turpissime extinctus est.

Benedict. vij. Benedictus VII. Romanus Othone II. Imp. sedit ann. VIII. men. VI.

Ioannes xiiij. Ioannes XIIII. Romanus, ut quidam dicunt Papiensis, tertio quàm electus fuit mense à Romanis in molem Hadriani coniectus, moriq; compulsus est.

Ioannes xv. Ioannes XV. Ro. à Clero odium ob impietatem sustinuit, quartoq; decessit mense.

Ioannes xvj. Decccclxxxj. Ioannes XVI. Romanus Othone III. imp. cuius auxilium implorauit, pulsus à Crescentio Cos. Romano in Hetruriam. Quo timore perterritus Crescentius & Pontificem reduxit, & ad genua ei procũbens ueniam præteritorum petijt. Hic enim Hadriani molem occupauerat, ex quo arx Crescentij dicebatur. Sedit Ioan. an. x. menses VI. dies x.

Gregorius v. Gregorius V. Saxo genere, Othonis III. propinquus, pulsus à Crescentio Cos. suffecto Pseudopontifice quodam Ioanne, ab ipso Othone restituitur, qui primo in arce Crescentium Cos. & Ioannem obsedit. Illi spe ueniæ supplices ad Imperatorem adeuntes, alter in uia trucidatur, alter

Electores Imperatoris Ioannes exoculatur. Hic instituit ut deinceps Imperatores Romani à sex Germanis uiris addito rege Boemiæ legerentur. Ii sunt Coloniensis & Maguntinus, & Treueren. Præsules, Dux Saxoniæ, Comes Palatinus, March. Brandeburgensis: annu M. II. Sedit an. II. men. VIII. Huius elogium sepulcri conditi apud aram diui Gregorij in Basilica Petri uitam eius testans, legitur hodie his uersibus barbaris:

Hic quem claudit humus, oculis uultuq; decorum
  Papa fuit Quintus nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles,
  Filius Othonis de genitrice Iudith,
Lingua Teuthonicus, Vuangia doctus in urbe,
  Sed iuuenis Cathedram sedit apostolicam.
Ad binos annos & menses circiter octo,
  Ter seno Septembruo commemorante dies,
Pauperibus diues per singula sabbata uestes
  Diuisit numero cautus apostolico.
Vsus Francisca uulgari, & uoce Latina,
  Instituit populos eloquio triplici.
Tertius Otho sibi Petri commisit ouile,
  Cognatis manibus unctus in imperium.
Exuit at postquam terrenæ uincula carnis,
  Aequiuoci dextro substituit lateri.

Decessit XII. calendas Martij. Ioannes XVII. Græcus, Ioan. xvij.
præsul Placentinus, quem supra dixi, à Crescentio per seditionem creatũ, & ab Othone eiectum, sedit menses x.

Siluester ij. M.ij. Syluester II. Gallicus, Othone III. imperante sedit annos quatuor, mensem I. dies x. Hic olim monachus Hispali artibus liberalibus eruditus, mox per largitionẽ sacerdotia, postremo pontificatum adeptus, dæmonem malum de uitæ longitudine consuluit: ille respondit, ut caueret Hierusalem. Imprudens Sylvester in ædi sanctæ crucis in Hierusalem dicta sacrificans, diem extremũ adesse sensit. Passus igitur delictum, publice iussit moriens, ut eius cadauer equis daretur trahendum, ubi demum illi conquieuissent ibi tumulari. Diuina igitur prouidentia ad basilicam Lateranen. semper peruenere, ubi & sepultus.

Ioan. x viij. Ioannes XVIII. ignobilis, sedit menses quatuor, dies xx.

Ioannes xix. Ioãnes XIX. Romanus è regione Pontis, sedit annos quatuor, menses IIII.

Sergius iiij. Sergius IIII. Romanus, sedit annos II. men. VI. uir sanè probus.

Benedict. viij. Benedictus VIII. Tusculanus, Henrico imperante, quem Romæ diademate redimiuit, sedit annos XI. mensem I. dies XII.

Io. xx. M. xx. Ioannes XX. Romanus, Conradum imperatorem diademate redimiuit. sedit annos IX. dies IX. Declaratus nullis antea initiatus sacris. Vexatus insuper à Romanis, ab eodem Conrado defenditur. Deniq; eius uita magnopere laudatur.

Benedict. ix. Benedictus IX. Tusculanus Benedicti VIII. nepos, sedit annos x. menses quatuor, dies XIIII. uir probrosus & infamis. Quare à populo Romano pulsus Syluestro III. suffecto, deinde restitutus.

Syluester iij. Syluester III. Romanus expulso Benedicto per fictionem surrogatus, tantum dies XXXIX.

Gregorius vj. M. xl. Gregorius VI. Henrico II. imperante, sedit annos II. menses tres, in eo tumultu ac schismate creatus, quo Benedictus VIII. fugatus est. Sed Henricus celebrata synodo, & Benedictum & Syluestrũ, & Grogorium coëgit se pontificatibus abdicare, Clementemq; II. fecit.

Clemens ij. Clemẽs II. præsul Bambergensis in synodo, uti suprà diximus, factus Henrico II. cogente, quem postea diademate redimiuit, sedit menses IX. dies VII.

Damasus ij. Damasus II. Bauarus natione, per uim nulloq; populi consensu pontificatum occupat, in quo uixit dies XXIII.

Leo ix. M. L. Leo IX. Alemanus ab Henrico II. imper. Romam missus, petentibus Romanis, quibus ob uitia cleri quotidie peiores eligentis, necesse fuit ad imperatorem confugere. Huic igitur Romam uenienti Ildebrandus Soanensis qui postea Gregorius VII. fuit, fit obuiã, hominemq; hortatur, ut priuato habitu ueniret, electus ab eo qui potestatem eligendi non haberet. Cui cum uir iustissimus paruisset, iterum à clero eligitur. Ildebrandus ab eo cardinalis statim factus est. Huius igitur pontificis iustitia portento quodam ex leproso dicitur enituisse, quem in lecto suo collocari mandauerat, nec mane postea uisum Christũ putatum. Hic etiam ut scribit Pandulfus ostiarius Lateranensis, Normannos in Apuliam adcersiuit contra Græcos & Saracenos omnia contumaciter occupantes: ipse quoq; eò simul adcessit. Hos tamen postea sæpe nocentes diuersi sensere pontifices. Leonis hoc factum quãquam ex animo pio sanctoq; uiro, nequaquam laudat archiepiscopus Florentiæ ex autoritate Ioannis de Columna, dictitantis minime eum facere oportuisse quod Petro prohibitum, Mitte gladium tuum in uaginam. Petrus etiam Damianus in quodam opusculo damnat clericos, qui pro tuendo iure rerum externarũ certant, aut bello interesse student. Nam & Gregorius rapinas iniuriasq; plures à Longobardis est passus: Ambrosius item ab Arrianis: uterque sola patientia dimicauit. Simile leonis facto, illud quoque Vrbani III. fuit, qui Carolum è Gallia contra Manfredum exciuit. Ambo, ut idem præsul ait, rem suscepere superuacaneam, cum externa Christus minime curare mandauerit: sedit annos v. menses II. dies VI.

Victor

Victor ij. Victor secundus, Bauarus natione, Henrico I I. imper. & consentiente synodum Florentiæ habuit, ubi multos præsules & largitionis & luxuriæ nomine notatos deiecit: sedit
Stephanus ix. M.lvij. annos I I. menses I I I. dies X I I I I. Stephanus I X. natione Lotaringus, Casinensis abbas, Henrico tertio imperāte: moritur mense V I I. ibiq; sepultus. Huius opera Mediolanensis ecclesia Romano pontifici obtemperauit, quæ annis C C. se
Benedictus x. subtraxerat. Benedictus X. Veliternus, sedit menses nouē, dies X X. per factionem quorundam nobilium factus, dissen-
Nicolaus ij. M.lviij. tiente clero, eijcitur: Veliternisq; unde erat, exulauit. Nicolaus I I. Sabaudiensis præsul Florentinus, Gerardus antea uocatus, abrogato Benedicto Senis creatur: uir moribus ac literatura probatissimus. Henricum I I I. diademate redimiuit. Robertum Guiscardi pontificis tributarium regemq; Apuliæ constituit. Demum concilio celebrato pontificum electionem ad cardinales tantum reduxit. Sedit annos tres.

Alexander ij. M.lxij. Alexander I I. Mediolanensis, Henrico I I I. imperante: cuius auxilio Cadolus Parmensis electus, ad urbem hostiliter contendit. Captus demum, & in concilio Mantuæ celebrato sese abdicans, ueniam publice petijt. Huic enim omnis ferè Transpadana & Cisalpina Gallia parebat, præter Matildem comitissam. Alexander his gestis Romam reuertens, in magna existimatione uixit. Sedit annos undecim, menses quinq;, sepultus in Basilica Lateranensi. Gregorius V I I.
Gregori⁹ vij. M.lxxij. Soanensis, Ildebrandus nomine, Henrico I I I. imperante, sedit annos undecim, mensem unum, dies tres. Hic præter omnes quod uir pius & Christianæ religionis acerrimus
Cincius præfecti F. defensor fuerit, labores pertulit magnos. Primum Cincius Stephani urbis præfecti filius, nocte dominici natalis in basilica sanctæ Mariæ ad præsepe sacrificātem adortus, ui corripit, atq; in turrim quandam Parionis coniecit: unde & à populo Romano liberatur. Mox grauissimas cum Henrico inimicitias gessit, quòd eum tanquam simoniæ crimine notatum & rebellem, sacris interdixerat. Ex quo ille furibundus ad urbem diripiendā properauit: ipsumq; in Hadriani mole obsedit: ad quem liberandum Robertus Guiscardus, Apuliæ dux, resistentibus Romanis occurrit: ingressusq; per Flaminiam portam populabundus, fugato Henrico, pontificem obsidione soluit: secumq; duxit Salernum, ubi & decessit. Nepos eius ex fratre in Septizonium confugiens, turpiter
Victor iij. se dedidit. Victor I I I. abbas Casinēsis, sedit annum, menses quatuor, Moritur suspicione ueneni iussu Henrici dati.

Vrbanus ij. M.lxxxvij. Vrbanus I I. Henrico I I I. imperante. Sedit annos tredecim, menses quatuor. Acta Gregorij V I. contra ipsum Henricum probauit in concilio Placentino, fauente Matilde comitissa. Inde profectus apud Clarummontem alio celebrato concilio, populos Christianos ad recuperandam Hierosolymam incendit. Reuersus Romam, Ioannis Pagani, cius seditiosissimi motu omnia miscentis, in ædes Petrileonis potentissimi ciuis, apud sanctum Nicolaum in carcere Tulliano sese biennio recepit, ubi & decessit. Cadauer trans Tyberim clam, metu inimicorum, delatum. Hic primus pallium Mediolanensi archiepiscopo tradidit: post eum Toletano, quem & primatem regni Hispaniæ fecit. Hoc item tempore ordo Cartusiensium initium cepit. De quo alias.

Pascalis ij. M.c. Pascalis I I. ex Flaminia oriundus, Henrico I I I I. imperante. Quem Romam uenientem, ad gradus Petri basilicæ excepit: ingressusq; unà templum, per proditionem unà cum cardinalibus ab eo capitur, quòd non probasset præsules ab eo in Germania factos. Itaq; ductus ad montem Soractem, ibi fuit, donec compulsus est ei adsentiri simul: & eum, cuius causa uenerat, diademate redimire. Fuere hoc tempore Petrus Columna, qui Cauios pontificis oppidum occupauit. Ptolemæus princeps sublaquensis, Albam. Stephanus Corsus basilicam Pauli, ubi castellū ad excursiones fecerat. Hæ nanq; familiæ illustres Romæ absente pontifice, qui in Apuliam secesserat, omnia diripuere: quæ Pascalis cum exercitu reuertens facile recuperauit: ac post discessum imperatoris in concilio Lateranensi, omnia ui facta retractauit. Sedit annos octodecim, menses sex. Gelasius I I. Gelasius ij.
Caietanus, Henrico I I I I. imperante, sedit annum, menses decem, statim renuntiatus pontifex, irruptis conclauis foribus, à Cincio & Leone Fraiapanibus captus, calcibusq; pe- Cincius & Leo Fraiapanes
titus est: quòd ægre ferrent non fuisse creatum unum è suis. Deinde in eorum domos perductus, paulò pòst à populo Romano liberatur. Postea aduentante ad urbem Henrico sibi timens Ostiam, deinde Ardeam, postremo in Apuliam confugit. Discedente autem Henrico, Romam reuersus à Gregorio pseudopontifice ab eodem imperatore facto, multa passus est, latebras ob metum quæritando. Tandem in sancta Praxede dum sacrificaret, irrumpentibus inimicis uix incolumis euasit. Hinc in basilicam Pauli conuocatis cardinalibus, seq;, ecclesiamq; commendans, ex Ostia Pisas mari aduehitur: inde in Galliam, ubi apud cœnobium Cluniacense moritur. Cœpere hoc tempore Templarij apud Hierosolymam. Callistus I I. Burgundus, Henrico I I I I. Callistus ij.
imperante, absens, ob doctrinam & generis nobilitatem M.cxx.
creatur. Veniens ad urbem Pisis, deinde Volaterris iter fecit, ut in eorum historia continetur: ædemq; Petri Volaterris dedicauit: ac parte reliquiarum Petri & Pauli donauit: quæ sub ara latentes, & diu ignoratæ erutæ tandem æde annis abhinc ferè X X X. impietate Florentinorum arcis ædificandæ gratia, cum arcula inscriptæ prodierunt, prodigiumq; ex his publice uisum: paulò pòst dum sacrificatur, ciuem morbo diuturno incuruatum, ægreq; ambulantem, statim liberatū, qui adhuc uiuit. Callistus igitur in primis pseudopontificem Gregorium Sutrij quorundam potentum fauore sese tutantem, exercitu misso cepit, uitaq; donatum in cœnobium relegauit. Deinde Beneuentum proficiscitur ad tutādum Rogerium, fratrem Gulielmi comitis Apuliæ. Qui contendens Constantinopolim spe nuptiarū filiæ Alexij imperat. regnum ei cum fratre commendauerat. Reuersus inde Romam morbo adfectus, ubi primum conualuit, apud Lateranum concilium celebrauit: ubi actum de supplemento Christianis mittendo, qui tunc res in Asia pro religione gerebant. Sedit annos V. menses X. dies V I. Honorius I I. Honorius ij.
ex agro Forocorneliensi oriundus, uir laudandus, sedit annos V. menses I I. sepultus in basilica Lateranensi. Innocentius I I. Romanus, è regione Transtyberina, Lotario im- Innocētius ij. M.cxxviij.
perante, sedit annos X I I I I. mens. V I I I. dies V I I I. Contra Rogerium Apuliæ comitem mouens, ab eo capitur, pauloq; post dimittitur, reuerētiæ gratia. Pontifex ei omnia præter regis titulum, quem ante omnia ille optabat, cōcessit. Reuertens pseudopontificem Romæ, filium Petrileonis offendit: cuius metu perterritus per mare Pisas, inde in Galliam ad Philippum regē aufugit: apudq; Claromontē, conuento diuo Bernardo magnopere recreatus, conciliū celebrat, ubi pseudopontificem hostem ecclesiæ indicauit. Inde reuersus cum Lotario imperatore, Pisis substitit: eamq; ciuitatem diu cum Genuensibus discordem conciliauit: Romam postremo ueniens cum eodem Lotario nusquam pseudopōtifice reperto, aliam seditionem exortam uidit, Romanorū qui senatores, consulesq; creabāt, more uetusto, erepta sacerdotibus facultate. Quare pōtifex apud Lateranū concilio celebrato, multa ipsis sacerdotibus utilia statuit. Inter alia, ne quis in prædijs sacerdotalibus successorē sibi constituere posset. Cælestinus I I. Tifernas, seu è castro Felicitatis, sedit menses V. Cælestinus ij.

Lucius I I. Bononiensis, Conrado I I. imperāte, sedit menses X I. dies I I I I. Hoc tēpore Baliardus philosophus quidā Lucius ij. Baliardus philosophus
Gallicus, ac peripateticus, Parisijs prodijt, uir doctissimus,

ab orthodoxis tamen in quibusdam aberrans, à quibus nec per synodum iussu regis Ludouici huius gratia coactam auelli potuit, qui in loco deserto cum socijs nonnullis omne æuum abstinendo exegit.

Eugenius iij. M.cxxxvij.

Eugenius I I I. Pisanus, Conrado I I. imper. sedit an. V I I I. dies X X. Hic cum Romanos in seditione cœptis sub Innocentio I I. perseuerantes uideret, quòd imperium adripuissent, ob metũ ad Farfense cœnobiũ aufugit, ubi cum non satis tutus uideretur: Tyberi Ostiam delatus, mox Pisas inde in Galliam se recepit: ubi etiam conuento diuo Bernardo, à quo monachus olim factus fuerat, maxime lætatus: Ludouico regi ex uoto contra Saracenos ire paranti, bene ac feliciter dixit. Inde illius auxilio tutus Romam reuertens, à ciuibus sedato tumultu humaniter exceptus est. Hinc & porticum sanctæ Mariæ ad præsepe extruxit, ut eius etiam indicat inscriptio.

Anastasius iiij.

Anastasius I I I I. Romanus sedit annos I I. men. I I I. De quo nil aliud fertur, nisi quod pulcherrimas ædes apud Pantheon ædificauit.

Hadrianus iiij.

Hadrianus I I I I. Anglicus natione, Frederico Aenobarbo imperante, sedit annos I I I I. menses X. Imperatorem ipsum apud Lateranũ diademate redimiuit, aduersantibus Romanis, portamq; claudentibus. Guilelmũ Siciliæ comitẽ utriusq; Siciliæ regẽ creauit. Circa Vulsinios nonnulla oppida recõcinnauit: Radacophanũ in agro ac ditione nunc Senensium, arce & mœnibus munijt, ubi quandoq; habitauit. Pertæsus tandem statum Romanorum quotidie tumultuantium & ei aduersantium, secessit Arignanum ubi & moritur. Relatus inde in urbẽ, & in basilica Petri sepultus.

Alexander iij. M.cxl.

Alexander I I I. Senensis Frederico Aenobarbo imperante, sub quo multa passus est. Initium malorum Victor pseudopontifex ad eum confugiens. Alexãder uerò ad Gualuagnum Mediolani tunc principẽ se recepit. Quare imperator furibundus in Italiam ueniens, Mediolanum, aliasq; terras quæ cum eo conspirauerant, desolauit. Ex quo omnis ferè trans Padũ regio defecit ad Alexandrum: eiusq; nomine Alexandriam condiderunt. Mortuo Victore alium successorem Paschalem imperator, post hunc Callistum: postremo Innocentium constituit, qui omnes superstite Alexandro periere. Igitur à Mediolano discedens in Galliam contendit: hortante Philippo rege, concilioq; apud Claromontem habito: Victorem tunc niuentem damnauit. Mox à Romanis reuocatus est. Imperator quando & rebellantes trans Padum ciuitates & pontificem reuersum uidit, extemplo in Italiam properat: ille timore perculsus habitu coci ignotus, Venetias aufugiens ad diuæ uirginis de Charitate cœnobium diuertit: ubi tãdem cognitus, & à Sebastiano tunc duce summo honore in palatium perductus est. Cuius inimicos ulti Veneti, Othonẽ Frederici filium aduersus uenientem bello nauali ceperunt, qui causa pacis deinde fuit. Fredericus capto filio, sequenti anno Venetias ex fœdere uenit. Ad pedes Alexandro procumbens ueniam præteritorum petijt, dicens: Non tibi, sed Petro. At ille respondit: Et mihi, & Petro. Romam postremo reuertens, cõcilium apud Lateranum celebrauit, moriturq; cum sedisset annos X X I. dies X.

Lucius iij. M.clxxxij.

Lucius tertius Lucensis Frederico imperante, à quo obtinuit suis Lucensibus, ut Hetrusci non alia quàm Lucensi moneta uti possent, sicut & in Transpadana regione Papiensi. Cum contenderet ut consulum nomẽ Romæ extingueretur, aduersantibus illis, ob metum secessit Veronam ubi & extinctus est, cum sedisset annos quatuor, menses duos.

Petrus Comestor
Petrus Lombardus
Ioachimus abbas

Fuere sub hoc tempore Petrus Comestor qui utriusq; legis historiam scripsit, quam ecclesiasticam uocant. Item Petrus Lombardus, patria Nouariensis, præsul Parisiensis, qui sententiarũ libros edidit quatuor, ex sanctorum dictis. Abbas quoq; Ioachimus in Calabria apud Cœnobium Floris ab eo conditum, qui uaticinia quædã ænigmatica reliquit.

Gratianus

Gratianus monachus S. Proculi, natione Tuscus, doctor Bononiensis autor Decreti, qui spurius fuisse traditur. Omnes hi sanè parum inter se tẽporibus differũt.

Vrbanus iij.

Vrbanus tertius Mediolanẽsis, Frederico Aenobarbo Imp. Audito nuntio de Hierosolyma à Soldano capta, dum Venetias proficiscitur parandæ classis gratia, Ferrariæ in itinere præ animi dolore moritur, cum sedisset annũ, menses X. dies X X V.

Gregor. viij. M.xcviij.

Gregorius V I I I. Beneuentanus dum Pisas properat pacem constituturus inter eos & Genuenses, utrosq; uerò animaturus ad Hierosolymam recuperandam, ibidem moritur: põtificatus die L V I I.

Clemens iij.

Clemens tertius Romanus Frederico Aenobarbo imper. sedit annos duos, dies X V I. Hoc maxime hortante imperator unà cum cæteris tunc principibus Christianis in Saracenos expeditionem sumpsit: de qua alibi plura diximus. Hic & atrium sancti Laurẽtij extra mœnia fecit, Lateranensem Basilicam exornauit.

Cælestinus iij. M. cxcj.

Cælestinus tertius Romanus Henrico V. imper. Cui regnum Siciliæ concessit, Guilelmo sine hærede extincto, tradita et in matrimonium Constantia Rogerij filia è Cœnobio Panormitano euocata. Primus ædes pontificales apud Petrum & Lateranensem Basilicam ædificauit, ut inscriptio in æreis adhuc ualuis Laterani ostendit. Sedit annos V I. men. V I. dies X X I.

Innocẽtius iij. M.cxcviij.

Innocentius I I I. Anagninus è comitum familia Othonem I I I I. imperatorem diademate cinxit. Cõcilium Lateranense celebrauit.

Almericus

Almericum hæreticum qui dicebat ideas in mẽte diuina creare ac creari, cremari apud Parisium mandauit. Decretales aliosq; libros cõplures composuit. Xenodocheum sancti spiritus in saxia fecit. Altare sancti Petri, ut fornix indicat, exornauit. Xysti templum restituit: Turrim quam nunc Comitum uocant excitauit, non sine nota ambitionis ac expẽsæ superuacuæ, inter tot hominis uirtutes hac tantum ei adscripta. Moritur Perusij pontificatus anno X V I I I.

Honorius iij. M.ccxvij.

Honorius I I I. Romanus Frederico I I. imper. quem ditionem pontificis usurpare conantem sacris interdixit. Petrum Altisiodorensem imperatorem Constantinopolitanum cum Iole uxore in Basilica Laurentij extra mœnia diademate redimiuit. Ioannem cardinalem Columnensem legatum in Asiam cum ijs copijs misit, quas Innocentius coegerat. Fecit Aedis Casemarij, ordines Frãcisci & Dominici probauit. Sedit annos X I I I. mẽses V I I I. dies X I I I.

Gregorius ix. M.ccxxvij.

Gregorius I X. Anagninus è Comitum familia, Innocentij I I I. nepos, in Septizonio electus, sententiam Honorij in Fredericum probauit, quem postea in gratiam redeuntem exsoluto censu, deinde iterum rebellantem, celebrato apud Lateranum cõcilio sacris iterum interdixit, imperiumq; ei abrogauit. Cumq; audijsset quòd is fretus auxilio Pisanorũ quosdam cardinales è Gallia accersitos partim cepisset, partim mari depreßisset, ex animi dolore extinctus est. Dominicum & Antonium Vlyßiponẽsem ac Helisabetam Pannoniæ regis filiam inter sanctos retulit. Seceßit Perusiam ob uarios in urbe tumultus. Seditionemq; cuiusdam Annibalis ex Annibalum familia uix euasit.

Annibalum familia

Hic munus senatorium unà cum Pandulfo Sabello obiuit, ac absente pontifice nouam tunc primum hæreseos sectam excitauit, adscitis ad hoc quibusdam sacerdotibus, quo autore Pop. Rom. in ecclesiam Dei coniurauerat. Iam senator more ueterum rogabat, populusq; sciscebat, ac omnia prope oppida in potestatem redegerat. Quod malum ulterius serpere, & Tyberis inundatio, & pestilentia subsecutæ, præterea Gregorij reditus ad urbem prohibuerunt. Re deprehẽsa ac extincta, Gregorius nihil ulterius in Annibalẽ animaduertit, quàm cum senatorio munere deiecit.

Americus Comes

Hoc item tempore Americus dux quidam Gallicus qui plura contra Saracenos gessit, in pretio fuit. Cuius sepulcrum in basilica Petri cernitur hodie, cũ hoc elogio. Hic iacet Americus comes Montisfortis, Franciæ conestabilis, qui contra Albigenses pro

fide

fide catholica sæpius dimicauit: postea contra Saracenos ad partes Syriæ transfretauit: à quibus in bello captus fuit, & diu in captiuitate detentus. Tandem per treugam liberatus dum rediret ad propria apud Hydruntum expirauit anno domini M. CCXLI. Erant tunc Romæ potentes, Petrus, & Io. Cincius senator Fragepanes, partium Frederici: quos pontifex quanquam formidabat, rediit tamen Iacobi Capotij ciuis Rom. potentia fretus. Is enim Cincio restiterat, eiusq; adhuc nomen legitur in tabernaculo opere museo, eius impensa extructo in basilica S. Mariæ ad præsepe: in qua & Petrus item Capotius cardinalis sepultus est, qui aduersissimus Frederici fuit: ac Xenodocheum S. Antonij non procul ab eadem, & Athenæum Perusinum, quod uocant Sapientiam, de suo nomine excitauit. Gregorius item moritur pontificatus anno XIII.

Fragepanes Iacob. & Pet. Capotij

Cælestinus iiij.

Cælestinus IIII. Mediolanensis sedit dies XVIII. Vacauit sedes menses XX. donec cardinales à Frederico capti opera Balduini imp. Constantinopolitani restituerentur.

Innocentius iiij. M.ccxliiij.

Innocentius IIII. è Flisco ac ex Lauaniæ comitibus, Frederico II. imperante, quem antea magnopere amicum, in pontificatu inimicum habuit. Quapropter eius iram fugiens, Centumcellas proficiscitur. Inde in Galliam transfretauit, ubi libere contra eum sententias superiorum pontificum comprobauit. Ludouico deinde rege expeditioni Hierosolymitanæ se accingente collaudato, reuersus est in Italiam: ac Petrum martyrem ordinis prædicatorum, & Stanislaum præsulem Cracouiensem inter sanctos retulit. Vir in primis iuris peritissimus. Apparatum Decretalium: præterea Autenticas edidit, & de iurisdictione imperij, autoritateq; pontificis librum scripsit, cõtra quendam Petrum Vineam, omnia imperatori tribuentẽ, quem apologeticum appellauit. Moritur Neapol. unde Romam relatus, & in basilica Laurentij conditus est, anno pontificatus XI. mense VII. Hic etiam cardinales ut pileo uterentur roseo, & equoueherentur, instituit.

De Cardinalium institutione

Ipsum cardinalium nomen, ab initio epitheti honoratioris appellatio fuit. Nam alibi clericum cardinalem, & canonicum cardinalem legimus, id est, præcipuum, aut principalem, quo honore urbani dignabantur. Sicut enim urbis Romæ episcopus cæteris præstabat, sic etiam clerus Romanus, cui titulos Euaristus primus omniũ distribuit. Iidemq; pontifici de communibus fidelium rebus adsistebant. Cardinales deinde posteris appellati. Gregorij primi extat epistola ad Populonienses, aliquem presbyterum sacramentorum gratia requirentes: Mittimus, inquit, uobis dilectum filium A. presbyterũ cardinalem. Pompa his splendorq; comitum & ornatus defuere: quos Innocentius addidit, uti diximus. Nostra quoq; ætate Paulus etiam capitis tegmenta russata. Inuenio item in antiquis tabulis apud ecclesiam Aretinam donationis cuiusdã Zenobij senatoris Rom. eidem ecclesiæ tempore Damasi pontificis factæ, ubi est huiusmodi subscriptio: Et ego Io. S. R. E. diaconus cardinalis ex parte Damasi pont. laudo & confirmo. Item in alijs tabulis donationis Caroli Magni cœnobio S. Anastasij Romæ, subscriptio huiusmodi: Et ego Leo episcopus Rom. ecclesiæ subscribo. Et ego Carolus Imp. subscribo. Et ego Gulielmus S. Sabinæ cardinalis subscribo. Vbi obiter notandum pontificem Rom. solitum se subscribere, episcopum Romanæ ecclesiæ: multo rectius quàm hodie, episcopum catholicæ ecclesiæ. Nam si Romana, catholica est, honorem igitur hunc almæ urbi eripere uidentur.

Alexãder iiij. M.cclv.

Alexander IIII. Anagninus Frederico II. imperante, sedit annos VI. Ecelinum de Romano & Manfredum Siciliæ regem pontificum hostes persequutus est, misso legato Octauiano Vbaldino, qui subditos contra eos in officio confirmaret. Templum cõtinuum diuæ Agnetis edi, quod Bacchi fuerat, Cõstantiæ dicauit. Claram uirginem Assinatẽ inter sanctos retulit. Moritur Viterbij.

Vrbanus iiij. M.cclxij.

Vrbanus IIII. Gallicus sedit annos III. mensem I. dies IIII. Oppugnatus à Manfredo rege, Carolum Andegauensem, Ludouici sancti uiri fratrem, ad regnum adcersiuit. Perusij decessit: sepultus in æde Laurentij. Romani per absentiam eius iterum libertati studentes, Banderesios creant nouos magistratus, qui uitæ necisq; haberent potestatem. Senatorem priuatum hominem, quendam Brancaleonem Bononiensem legerunt, quem paulò pòst fugatum iterum reuocarunt.

Banderesii creati

Clemens iiij.

Clemens IIII. Narbonensis, Frederico II. imperante, sedit annos III. dies XXI. Is ad scientiam iuris mores sanctissimos addidit. Duas filias ex matrimonio ei natas habuit, quarum alteri CCC. libras Turonenses pro dote tantum adsignauit. Alteri sacræ uirgini XXX. Nepotem ex fratre tres obtinentem præbendas, duas relinquere coẽgit. Moritur Viterbij: post quem sedes biẽnio uacauit, quum non satis dignus inueniretur successor.

Gregorius x. M.cclxx.

Gregorius X. Placentinus Rodulpho imper. Hic ante omnia pacem inter Genuenses & Venetos diu concertantes constituit. Deinde Florentinos pontificis oppida inuadentes sacris interdixit, proficiscensq; in Galliam Lugduni concilium celebrauit. In quo Michaël Palæologus imper. Constantinopolitanus cum Romano dogmate rursus conuenit, cum eius maiores duodecies antea conuenissent, semperq; defecissent. Interfuit & Philippus rex. Reuertens inde Romam, ac iter prope mœnia Florentinorum faciens eos interdicto iam ferè triennali soluere negauit. Moritur Aretij in itinere, ibiq; sepultus, atq; ut uir sanctus adoratus, cum sedisset annos IIII. mens. II. dies II.

Innocentius v.

Innocentius V. Burgundus ord. prædica. creatus Aretij, statim Romam profectus, in basilica Petri Mitræ consecrationisq; solennia peregit, sedit mens. VI. dies II.

Hadrianus v.

Hadrianus V. è Flisco Innocentij IIII. fratris filius. Moritur Viterbij, die XL.

Ioannes xxj.

Ioannes XXI. Vlyssiponensis uir admodum literatus, ut qui multa scripserit, uerum rebus agendis parum prudens. sedit men. VIII. Moritur Viterbij ex ruina conclauis.

Nicolaus iij. M.cclxxvij.

Nicolaus III. Vrsinus compositus uulgò appellatus ob morũ modestiam, Iordanum fratrem, Latinumq; fratris filium in patrum collegium cooptauit. Carolo II. Siciliæ regi maxime inimicus, eoq; de officio senatorio deiecto, instituit, nequis princeps eum locum deinde obtineret. Petrum Aragonem ratione Cõstantiæ uxoris sollicitauit, uti eius regnum inuaderet. Aedem Lateranẽsem restituit: Sacellũ S. sanctorum de nouo construxit: depositis illic apostolorum caluarijs donec templũ reconcinnaret. In Petri basilica antiquo numero canonicos regulares adiecit, ut simul cohabitarẽt. Eius imago rem hãc testans, prope Lymphatorũ columnã paulò ante uisebatur: ad cuius pedes prostrati religiosi, eius dicta excipientes erãt. Notarios & tabelliones, ut pauperũ sanguine uictitantes, ab se reiecit: Gregorium X. & Ioannem XXI. imitatus. uno tantum uitio inter eius laudes accusatus, immoderati erga suos amoris, tradens eis quæ ab alijs iustis de causis erepta fuerãt. Inter quæ Surianum, ubi etiam moritur, quum sedisset annos IIII. dies XXI.

Vrsinorum familia

Vrsinorum genus hic commemorare sis fuerit, ex Petrarchæ primum autoritate, qui hoc in antiquo codice se reperisse testatur. Anno siquidem D. LXXXVIII. Mauricio imp. & Pelagio II. sedente: Longobardi sub Arturi Flauio rege Saturniam in Hetruria post longã obsidionem diripuere, frustra auxiliantibus Gabinio Sorano Roscio & Anguillario nobilibus tunc ducibus. Qui cumq; Romã deinde obsidione cinxissent: Vrsinus & Primienus fratres C. Vrsino geniti, qui Spoletum tuebantur, cum exercitu auxilio uenerunt: pociti q; à S. P. Q. R. signa quæ nunc gestant: præterea ciuitate sunt donati, locumq; in regione Arenulæ iuxta Tyberim ad habitandum consequuti. His alij quinque fratres fuere: Tarquinius, Quintiolus, Sextinus, Caretius,

& Secunditus. Ex his deinde descendere Constantinus & Ramundus Vrsini, qui sub Carolo Magno aduersus Longobardos militarunt: præterea Pitilius, qui Pitilianum in Hetruria condidit. Hæc ex Petrarcha. Reperta est deinde posteris Romæ inscriptio huiuscemodi. Vrsus Alius, cum satrapes ex Vmbria in armis floruit adolescens, uir postquàm factus est capitolium restituit: tabellas condidit: uixit annos XLVIII. Nonnulli ab eo repetunt Vrso milite qui Maximum tyrannum post Valentiniani mortem interfecit. Alium igitur post hos Vrsum annis ab hinc D. uenisse item ex Vmbria cum prole numerosa in eorum monumẽtis comperiunt. Huius filij quum essent in bello præstantes, loca urbis munita occupauere. Theatrum Pompeij, molem Hadriani quæ postea pontifici cessit, ac montem qui Iordanus ab uno ex eis qui eum ceperat est appellatus. Item extra urbem uicina castra, quæ nunc possident trans Tyberim. In latio quoq; Marinum & Neptunum olim Antium, usq; ad Alfonsum regem possedere, quo tempore Columnensibus ab eo regno pulsis hæc cum Sarno commutauerunt. In quo & ipsi regno partim ui, partim principum liberalitate, plurima tenuerunt. Inter quæ Nolam annis CCCC. Qui uerò ex recentioribus claritatem habebant: Bertholdus ipsius Nicolai nepos, Romandiolæ comes ab eo factus. Rainaldus qui auxilio Florentinis proficiscens apud Aquilam obijt. Alter Rainaldus Plumbini princeps. Roscius Angullariæ comes, qui Carolo primo regi Neapolit. militauit, ac in obsidione Vrbini sub Guidone duce Feretrano extinctus est. Vrsus item Angullariæ comes Cos. Romanus, qui omnia ferè administrabat: Petrarchamq; laurea poëtica rediminuit. Paulus, qui pontificis partes contra Ladislaum regem tutatus est. Petrus Ioan. Paulus ex comitibus Monapelli, qui N. Picininum apud Anglare profligauit. Ramundus Iacobi, ducis Nicolai filius, pulsus à patre cum execrationibus: ac in Hierosolymitanam expeditionem profectus: uirtutẽ pro fide orthodoxa ostentauit: hoste audacissimo prouocante interfecto, ac calce in cadauer sanguinolentum impresso, rubram postea inferioris calcei partem pro insigni ornatus gessit. Reuertens ex Gallis dominantibus. Tarentinum principatum est mercatus, Mariamq; matrimonio sibi iunxit è Baltiorum familia, suorum hæredem.

Baltiorum familia

Hæc cum Baltiana progenies ab initio Gallica, Carolum primum ad Siciliæ regnum comparandum est comitata, cui pro meritis Venusium, Altamura, nonnullaq; alia circa oppida in Apulia sunt data. Hanc igitur Ramundus cum patria ditione & adoptione nominis Baltiani ducens: post annos aliquot decessit, liberis superstitibus. Illa uerò rursus Ladislao regi cum toto imperio hac lege nupsit, ut filios in re paterna conseruaret. Inter hos Ioannes Antonius, qui Tarento, Nolæ, Asculo, cæteræq; paternæ hæreditati successit. Is unà cum duobus alijs Vrsinis ad Alfonsum in regnum Siciliæ sollicitandum profectus est. Fuere autem hi, Vrsus Iacobi pater Rainaldi nunc præsulis Florẽtini auus. Alter Franciscus urbis præfectus, Grauinæ dux primus qui Venetis militauit, cuius postea nepos captus est à Cæsare Borgia, ac unà cum alijs strangulatus. Alfonsus in regno confirmatus, eiectis Columnensibus, Vrsinos extulit, Raimundumq; Vrsinum qui ei militauerat, Salerni principem, Nolæ Asculiq; ducem constituit, cui tantum filia Isabella superstes, Ioannis Iordani principis Brachiani mater fuit. Hoc extincto, Ferdinandus rex Robertum è Seuerinatum familia, qui optimam ei nauarat operam, Salerni principem fecit, cuius filius Antonellus contra eum postea coniurauit. Ioannem Antonium Tarenti principem quem aduersarium habuit, necari demum iussit, filio eius Frederico principatu tradito, Vrsum uerò conseruauit. Hic enim è stirpe Vrsinorum Soanorum, qui Pitiliano dominantur, auxilio Ioannis Antonij supradicti, Nolæ Asculiq; dux factus erat, ab initioq; simul cum alijs contra regem, deinde transfuga unà cum Roberto equite, cardinalis Latini fratre, pro rege in acie stetit: motus, ut aiunt, precibus uxoris. Moriensq; duos filios nothos regi commendatos, ditionis hæredes reliquit. Verùm paucis post annis ab eodem rege causante non esse illius filios: matre etiam seu ui, seu pretio testante, eiecti fuere. quæ sanè causa fuit, uti postea cæteri proceres sibi timentes, sub Innocentio VIII. exitu infelici rebellauerint, ut alibi narraui. Nunc Nolæ, Pitiliani comes Nicolaus uir strenuus, qui Venetis militat, successit. Alia uerò stirps ex Ioanne fluxit, illo, cuius in sacello Petronillæ uisitur sepulcrum. Is quatuor reliquit, Franciscum præfectum quem suprà nominaui, Iordanem card. Vrsinum, regni Siciliæ magnum cancellarium, & Carolum quaterna prole illustrem, qua patris auiq; luminibus obstruxit. Hi fuere Latinus cardin. magna inter patres autoritate, tantum extollendæ familiæ deditus, in reliquos inofficiosus. Neapuleo, domi magis clarus quàm foris strenuus, nam ædium, uictusq; magnificentia, præterea liberalitate suos omnis antecelluit: Robertus quem equitem uocabant, in bello audacissimus, magnum rebus Ferdinandinis momentum adcessit. Ioannes Abbas Farfensis nostri seculi Apicius lautitia mensarum. Martinus IIII. Turonensis, sedit ann. IIII. mens. I. Quum Petrum Aragonem classem contra Siciliæ regnum clam parantem interrogaret, quid sibi apparatus uellet, respondit se interulam laceraturum fore, si illam putaret cogitationum suarum consciam esse, quod dictum Metelli Macedonici prius fuit. Quare indignam fore expeditionem ratus, eum sacris interdixit, bonorum eius præda impune diripientibus concessa. Moritur Perusiæ, ubi ob uitæ merita adoratur.

Martinus iiij. M.cclxxxiij.

Non prætereundus hoc tempore Ricardus ex Annibalum Romanorum procerum stirpe. Is post Nicolai III. supradicti mortem, comitijs pontificijs præfuit, & Vrsum Nicolai nepotem præfectura Viterbiensi deiecit: quapropter comitia turbata, quòd cardinales Vrsini duo indignati, Vrsum restitui ante omnia peterent. Itaq; Ricardus tumultum cõtra se Viterbiensium exortum animaduertens, cõclaue ingressus, cardinales eos capit, & in uincula cõijcit, quod ubi Romæ rescitum est, Annibalum factio Vrsinos ab urbe pellit, qui Præneste se receperunt, ac paulò pòst reuersi, Annibales ipsi expulere. Ricardus compositis tandem rebus, dimissisq; cardinalibus, ueniam à Martini postea legato suppliciter poposcit. Hæc domus diu iam Romæ desijt.

Ricardus ex Annibalũ stirpe

Honorius IIII. è Sabellorum progenie, sedit an. II. mens. I. Habitauit in Auentino, ubi ædes quæ nunc extant extruxit. Martini IIII. acta contra Petrum Aragonem quum ille minime desisteret, habuit rata. Ordinem eremitarum Parisijs non receptũ probauit. Carmelitanis album adsignauit amictum. Post eius mortem, sedes menses X. uacauit, cum pleriq; cardinales ualetudinem ex cæli Auentini grauitate contraxissent.

Honorius iiij.

Sabellorum genus ex oppido Sabello dicunt deuenisse, Columnensium factionis. Virum habuit clarum Pandulfum, huius Honorij fratrem, urbis senatorem: alterum in disciplinæ seueritate Catonem. Postea uerò Paulum ducem Venetorum, cui etiam illi ob uirtutem statuam statuere.

Sabellorum genus

Nicolaus IIII. Asculanus ordinis minorum, habitauit apud Basilicam sanctæ Mariæ ad præsepe, cuius apsidem exornauit, uti nunc pictura ostenditur. Petrum Columnam in patrum collegium cooptauit, cuius adhuc epigramma sepulcri in eadem Basilica subito ingredientibus humi cernitur. Decessit in eodẽ loco, cum sedisset annos quatuor. Dies octo.

Nicolaus iiij. M. cclxxxiiij.

Cœlestinus v. Eserniensis prope Sulmonem, Petrus Moroneus antea uocatus, ex eremita pontifex Caroli secundi regis

Cœlestinus v.

& Lati

& Latini Cardinalis fauore creatur: Aquilæ mitræ solennia obiuit, ubi miraculo rei nouæ, ducenta ferè hominum millia spectatum conuenere. Sed uir optimus magis solitudini natus quàm rebus agendis, persuasus à Benedicto Caietano, qui postea Bonifac. VIII. & eius successor fuit: sese pontificatu mense VI. abdicauit, à quo postea creato pontifice captus in custodia interijt, qui ob patientiam uitæq; merita, inter sanctos deinde à Clemente quinto relatus fuit.

Bonifac. viij. M.cc.

Bonifacius VIII. Anagninus sedit annos VIII. menses IX. dies XIIII. Annum Iobileum primus instituit ac celebrauit, anno M.CCC. quem ritum posteris mandauit centesimo quoq; anno seruari, antiquæ legis imitatione, licet illa quinquagesimo coleret, uti testatur Iosephus simul & Leuiticus cap. XXV. longe religiosius. Nam & seruos manumittebat, & debita relaxabat. Bonifacius insuper Basilicam Petri tintinnabulis æreis quibus nil dulcius auditur, exornauit. Eius uectigalia longe adauxit. Sextum decretalium librum, iuuante Dino Muzellano, composuit. Cum Francorum rege Philippo ac domo Columnensi graues exercuit inimicitias: ex ea duos cardinales ordine, Philippum quoq; regni iure deiecit.

Sciarra Columnensis

Ille Sciarram Columnensem profugum ad littus Maßiliense adpulsum, ac à piratis captum redemit, eumq; cum nauibus & auxilijs in Italiam dimisit, qui Anagniæ Bonifacium ex improuiso adortus, cepit, eumq; in custodia fame necauit.

Benedictus xj.

Benedictus XI. Taruisinus ordinis prædicatorum, cardinales Columnenses, & Philippum regem restituit. De interfectoribus Bonifacij quæstionem egit. Moritur Perusiæ mẽse octauo. Signa sanctitatis dicitur post obitum ostendisse.

Clemens v. M.ccv.

Clemens V. Vasco, præsul Burdegalensis, post longam patrum contentionem absens Perusiæ creatur, qui statim cardinales in Galliam uocat, anno M.CCCV. ubi successores mansere annos LXXIIII. librum Clementinarum à se compositum edidit in Viennensi concilio. Basilicam Lateranensem Romæ incendium passam restitui mandauit. Cœlestinum V. nomine Petri confessores inter sanctos retulit. Sedit annos octo, menses X. dies XV. Dicitur ad eius mitræ solennia Lugduni tot mortales ex omni Gallia conuenisse, ut Ioannes Britanniæ dux cum multis alijs ruina muri occubuerit, Philippus rex parte corporis læsus, pontifex quoq; ipse turba ingenti oppressus, uix mortis periculum euaserit. Templariorum ordinem iustis de causis destruxit, eorum bonis Rhodijs militibus concessit. Venetos ob Ferrariam occupatam, itemq; Florentinos, & Lucenses sacris interdixit. Tres legatos ex ordine patrum ad regendam Italiam misit.

Ioannes xxij. M.cccxx.

Ioannes XXII. episcopus Portuensis, Lugduni pontifex renunciatus post biennij spatium, quo sedes ob patrum discordiam uacauit, Ludouicum Tolosanum præsulem ordinis minorum Caroli II. filium. duos item Thomas, Aquinatem, & præsulem Erfordensem inter sanctos retulit. Nouam militum religionem in Lusitania instituit, quorum caput est oppidum Syluensis Diœceseos. Ludouicum Bauarum hostem ecclesiæ sacris interdixit. Guidonem Petrammalam præsulem Aretinum ob Tifernum occupatum præsulatu deiecit. Sedit annos XIX. Menses III. Dies XIIII.

Fraticellorum secta

Huius etiam tempore secta Fraticellorum de opinione nuncupatorum excitata est, qui Petro de Corbario Reatinæ diœceseos ordinis minorum pseudopontifici tantum obtemperabant. Is enim à Ludouico Bauaro creatus, & à Bonifacio comite Pisano Romæ captus, Auenionemq; ductus ad Ioannem pontificem, in carceris pedore extinctus est. Hi itaq; pontificem ipsum Ioannem simul cum successoribus reijciebant, dictitantes non uerum esse pastorem, sed Corbarium. Idq; malum latè per Italiam & extra serpebat: eos tantum commercia libidinum, marium & fœminarum unà in antris inclusos conciliabant extinctis luminibus, infantemq; eo modo genitum in cœtum cum deferebant, tradebatq; quisq; e per manus alteri & complexus, donec exanimaretur. In cuius sinu id contingeret, cum summo sacerdotio præficiebant. Huic sceleri perquirendo data prouincia nostra ætate Ioanni Capistrano uiro sanctißimo à Nicolao V. pont. Fabriani XII. ex eis comprehensi, pertinaciter ignem pertulerunt. Hic etiam scribarum apostolorum collegium numero distinxit, qui proprio ingenio literas dictatas conscriberent: ijdemq; plura obibant officia, quorum postea facta diuortia. Taxas item constituit.

Benedict. xij.

Benedictus XII. Tolosanus, sedit annos VIII. Menses IIII. Dies XVII. Sententiam Ioannis in Bauarum probauit. Quare quum ius imperij ad pontificem deuenisset, imperialibus oppidis uicarios ipse constituit. Rem omnem pœnitentiariæ simul & taxas literarum ordine cõstituit. Sub hoc tempus Iuo presbyter emicuit inter Britones natus, pauperum aduocatus, quibus omnem tradebat substantiam. Demum in catalogum postea à Clemente sexto relatus.

Clemens vj. M.cccxlv.

Clemens VI. Lemouicensis Iobileum absens Romæ celebrari iußit, idq; ad annum L. reduxit. Carolum Boemiæ regis filium, in Bauari contumeliam, imperatorem declarauit. Rainaldum Vrsinum, & Nicolaum Capocum in ordinem patrum promouit. Seditq; annos X. Hoc tempore Romæ Nicolaus Rentij tyrannidem urbis occupauit. Hic publicus scriba erat, nec sanè bono genere, sed magni & erecti animi populum ad libertatem excitauit, arma corripuit, Capitolium occupauit, hoc titulo in subscribendo usus. Nicolaus Seuerus & Clemens, libertatis, pacis, iustitiæ, Tribunus, ac sacræ Romanæ reipublicæ liberator illustris. Quo factum est, ut omnis Italia ad eum legationes de amicitia ineunda, & pace mitterent, sed dum tyrannus paulatim efficitur, pulsus ex urbe post septem menses postquam regnare cœperat: nocte in Boemiam ad Carolum Ioannis filium confugit. Ille captum eum ad Clementem misit, à quo in uincula coniectus, usq; ad successorem eius Innocentium VI. in carcere perseuerauit, à quo postea dimissus Romam, ut Francisco Baroncello ciui Romano qui etiam similem tyrannidis stultitiam mouerat, resisteret.

Franciscus Baroncellus

Is Franciscus Romæ admodum potens, pulsis è senatorio munere Ioanne Vrsino, & Petro Columnensi, Tribunitiam sibi potestatem usurpauit cum huiuscemodi titulis. Franciscus Baroncellus scriba senatus, Dei gratia almæ urbis tribunus secundus, ac Romanus Cos. Igitur ad hunc tumultum comprimendum Nicolaus ab Innocentio, ut diximus, missus: urbem ingressus, cum eius factione Baroncellum pellit, tribunatu solus potitur. Sed breui post tempore quum esset nobilitati, & præsertim Columnensibus aduersus, à ciuibus obtruncatur.

Innocētius vj. M.ccl j. Aegidius Carilla

Innocentius VI. Lemouicensis Aegidium Carillum legatum ad res Italiæ componendas misit. Hic enim genere Hispanus è gente Carilla, in rebus agendis longe prudentißimus, statum ecclesiæ eo tempore uarijs tumultibus exagitatum, absente pontifice pacauit, uicarios terrarum quos idoneos uidisset, confirmauit: è ciuitate Foroliuiensi ubi continuo ferè morabatur, Ordelaphos male de rebus ecclesiæ meritos sustulit. Iterum ab Vrbano VI. in Italiam missus, Barnabam uicecomitem statum pontificis turbantem compreßit: rursus uicecomitum copias duce Io. Haucuto Florentinos infestante, inter Aretium & Cortonam adflixit, qua uictoria omnes ecclesiæ rebelles ultro sese dedidere. obijt Viterbij, sepultus Aßisij, sepulcro ab eo condito. Ad Innocentium redeo, qui Carolum imperatorem iußit à duobus Romæ cardinalibus diademate redimiri. Cum Romanis tumultuantibus sæpe de creandis senatoribus egit, ut ipse deinceps priuatum hominem mitteret: itaq; Raimundum Senensem de gẽte Ptolemæa primum senatorem misit

senectu

semestrem. Res aliquot annos perseuerauit. Deinde Romani res nouas appetentes, reformatores crearunt, qui senatus gererent potestatem. Sedit annos decem.

Reformatores

Vrbanus v.

Vrbanus v. Lemouicensis Aegidium legatum iterum in Italiam mittit. Ipse quarto pontificatus anno Romam uenit, apostolorum caluarias diu quæsitas, ac tandem repertas in sancta sanctorum sacello neglectas, loculis argenteis operuit, atq; in loco ubi nunc uisuntur condidit. Apud urbem ueterem & montem Flasconem ædis Pontificales extruxit: in Galliam rediturus Ioannem Haucut copijs quæ sub Aegidio militauerant præfecit. In itinere apud Massiliam excessit, anno pontificatus IX.

Brigida

Quo tempore Brigida è Suetia Romam uenit. Hæc enim liberos, mares quatuor ac totidem fœminas sanctos omnis habuit.

Catherina

Inter quas Catherinam uirginem, quæ matrem uiduam Romam comitata, ubi accepit uirũ quem nunquam attigit ex consensu, defunctum esse, perpetuo cœnobio sancti Seruatoris, quem ritum mater instituerat, se dicauit. Quam Iulius iamiam in catalogum referre unà cum Francisca Romana matrona statuit, quæ & ipsa sub Eugenio claruit prodigijs ac sanctitate: uoluptatem inuiti coitus ardente supra uuluam larido reprimebat.

Francisca Ro.

Ad Brigidam redeo, quæ sepulcrum unà cum filia adiuit. annis XXVIII. deinde in urbe morata ac defuncta, opera eiusdem Catharinæ in patriam relata est, ubi utraq; iacet.

Gregorius xj. M.ccclxxv.

Gregorius XI. Lemouicensis, sedit annos VII. menses V. Sub hoc omnia in Italia pontificis oppida defecere: Tifernatibus, Perusinisq; initium facientibus, ac Florentinis sollicitantibus: quapropter Card. Gebennensem legatum cum Bernardono duce, ac V. millibus Britonum subsidio misit.

Pratenses

Pratenses legati aduentu, spe auxilij à Florentinis desciuere, qui statim repressi, autoresq; capite mulctati. Foroliuienses Sinibaldum Pinum, Io. Theobaldum Ordelaphos in urbem subito recipiunt: quorum armis sese à Britonum furore tueantur. Legatus quum iam mœnia Bononiæ rebellis obsessurus petijsset, cognito Florentinorum exercitus cum Rudolpho Varano duce aduentu, hostibus auxilio uenientium, secessit Cesenam, quam misere Barbari diripuerunt. Igitur Gregorius ut his occurreret malis, Romam ire statuit, reuocatus literis diuæ Catherinæ uirginis Senensis, hortante etiam Baldo Perusino eius olim præceptore, ac palam dictitante, quod salua conscientia, urbem negligere non posset. Quamobrem anno M.CCCLXXXVI. clam paratis triremibus XXI. in Rhodano res alias simulans, primo Genuam, inde Cornetum adplicuit, unde Romam profectus, ingenti omnium letitia, Florentinos qui omnem ferè pontificis ditionem ac oppida circa se occupauerant, sacris interdixit. Deinde bellum contra eos mouit.

Vrbanus vj. M.ccclxxxv.

Vrbanus VI. Neapolitanus, archiepiscopus Barensis, extra senatus ordinem creatus est, Gallici autem Cardinales secessione facta, alium Gallum Clementem eligunt. Vrbanus Carolo regi Neapolitano, quòd nepotem eius principem creare noluisset, maxime infensus fuit. Quare Nuceriæ ab eo armis petitus, inde auxilio Raimundi Baltiani principis Tarentini, nauigio Genuam aufugit, ubi dum ueheretur, quinq; cardinales qui cum pseudopontifice conspirauerant, depressit. Romam reuertens primo numero patres XXIX. una die addidit, exceptis tribus, Neapolitanus omnis. Florentinos præterea interdicto per Gregorium iusso absoluit: sedit annos XI. Menses VIII.

Bonifacius ix. M.cccc.

Bonifacius IX. Neapolitanus è Tomacellorum familia, iuuenis admodum creatus: sedit annos XIII. Menses IX. Vectigal prædiorum sacerdotalium, quod annatam uocant, instituit: nonnulli Io. XXII. id tribuunt, parandi auxilij gratia aduersus infideles. quanquam Angli præterquam ad præsulatus id minime adrascriunt. Ladislaum puerum Caroli regis filium Caietæ coronari iussit. Perusiam componendæ discordiæ causa inter Raspantes & Gentilomines profectus, non prius rediit quàm Banderesijs, quibus omnia licebant, sublatis: senatorem externum, ut statutum prius fuerat, accerserent. Tres enim cameræ conseruatores inconsulto pontifice iam elegerant. Hoc tempore Tamerlanes mortuus, & Albi per totam Italiam uisi, quos Bonifacius compressit, eorum duce supplicio adfecto. Quidam enim presbyter fuerat, qui ex alpibus descendens cum uexillo crucis & alba ueste, ingentem omnis ordinis, sexus, ætatis cateruam secum specie religionis traducebat, tantumq; loca obibat, & Viterbium usq; uenerat. Hemanuel item Chrysoloras in Italiam uenit, præceptor Græcæ disciplinæ, qui primus iuuentutem Italicam literis erudijt. Post huius mortem Romani ad libertatem excitati, Columnensibus ducibus. At Vrsini pro ecclesia, qui concurrentes armis inferiores discessere. Res tandem intra mensem conciliata.

Innocent. vij. M.ccccvij.

Innocentius septimus Sulmonensis, Romanos petentes Capitolium, arcemq; sancti Angeli, & pontem Miluium, remisit ad Ludouicum fratris filium ex Melioratorum familia, qui in Piceno quædam oppida tenebat. Tunc uerò Romæ apud Xenodocheum sancti spiritus in Saxia morabatur: qui ab eo sunt trucidati, è fenestrisq; XI. præcipitati. Inde ob metum pontifex Viterbium secessit.

Io. Columna

Interea Ioannes Columna & Troiæ, ac Gentilis Varanus, Camerani comites Ladislai regis Neapolitani duces, omnia ea loca munita occupauere: arcem minime potuerunt: repulsi omnes mox à Paulo Vrsino, Mostarda, & Ceccolino cohortium præfectis ab Innocentio missis, qui rebus tandem pacatis redijt. Sedit annos duos.

Gregorius xij.

Gregorius XII. Venetus, creatus Romæ hac lege, ut si ex re foret ecclesiæ, se pontificatu abdicaret, ob Benedictum XIII. Petrum Lunam uocatum, qui Auenione Clementi pseudopontifici successerat.

Benedict. xiij. pseudopont.

Cardinales ex utraq; parte Pisas adnauigant, ibiq; utroque pontificatu deiecto; Alexandrum V. in concilio creant.

Alexander v.

Interea Romæ magnos excitat tumultus Ladislaus Siciliæ rex. Frumenti rubium XVIII. florenis uenijt. At rex ipse è Sicilia eius copiam aduectam Romanis distribuit, intra quod pretium annona postea semper stetit, præterquam hoc anno M.D.V. dum hæc proderem: Iulio sedente, ad aureos XIII. peruenit, supra uidelicet flo. XXX. Alexander V. Cretensis natione, ordinis minorum creatus in concilio Pisano: quanquam illi duo deiecti officium diuersis in partibus exercere nõ desisterent, ut Gregorius Lucæ Gabriëlem Condelmerium cardinalem fecit, qui postea Eugenius IIII. fuit. Alexander liberalitate in pauperes ingenti erat: solebatq; dictitare se diuitem episcopum, pauperem cardinalem, & mendicum pontificem fuisse. Summus præterea theologus: in Sententiarum libros commentarios edidit. Adhibitus consilio Ioannis Galeatij uicecomitis, & eius opera archiepiscopus Mediolanensis factus fuit. Postremo Ladislaum regni iure deiecit, idq; Ludouico Andegauensi adiudicauit. Decessit Bononiæ, mense octauo pontificatus. Sepultusq; in æde Minorum.

Ricardus Sanguineus

Ricardus Sanguineus Romæ ob seditionem capite plectitur, quia à Paulo Vrsino unà cum pluribus alijs Columnensibus & Sabellis portam sancti Laurentij capientibus, captus fuerat: anno M.CCCCXII.

Ioannes xxiij. M.ccccxj.

Ioannes uigesimustertius Neapolitanus, Baltassar Cossa uocatus, uir potius militari, quàm sacræ idoneus disciplinæ. Legatus diu Bononiæ fuit, qui mox in concilium Constantiense uocatus, Cosmo Medice eius amicissimo disuadente profectus est, ubi criminibus conuictus inde aufugit, capturq; apud Aldeburgen castellum, triennio custoditus, nullis nisi Germanis ministrantibus, quorum linguam minime nouerat. Mox eo deiecto unà cũ Gregorio & Benedicto, Martinus omnium consensu Pontifex creatur. Ladislaus hoc tempore dum

Florent

Florẽtiam pergit, in itinere in coitu mulieris, quæ medicatam opera Florentinorum uiduam habuit, extinctus est. Idem in ui- ta olim etiam potionatus exenteratis mulis se includens uenenum euaserat. Dumq; conciliũ Constantiæ celebratur, Romani libertatem conclamant.

Petrus Matutus

Petrus Matutus ciuis inuitus rempublicam suscipere coactus: sese mox magistratu abdicauit, quum legatum cum senatore à Ioanne Pontifice missum uidisset, quorũ aduentu Ioãnes Cincius, & Paulus Palonus securi percussi sunt.

Ioan. Cincius

Mandauit item Ioannes supplicationes cum capite Ioan. Bap. fieri. Romani fraudem timentes, quòd id Florentinis uendere statuisset, omnino prohibuerunt.

Martinus V. M.CCCCXVIII.

Martinus V. è Columnensium familia Sigismundo imperatore maxime procurante creatus in concilio Constantiensi, statim in Italiam ipso imperatore inuito reuertit, prius Basileæ indicto concilio. Mediolani primum honorifice à Philippo duce eius amicissimo excipitur. Deinde Florentiæ substitit, quòd Brachius Perusinus omnem pontificis ditionem occupauerat. Ibiq; Cosmi Medicis precibus, Ioannes è custodia liberatus, cardinalis etiam remanere permittitur. Qui paulopost in ea ciuitate decessit. Martinus necessario quodammodo in ipsum Brachium sumpto bello, tandem precibus Florentinorum pacem cum ipso fecit, qui pedibus pontificis prostratus, ueniam petijt præteritorum, eidemq; postea militans unà cum Gabriele Condelmerio legato, Bononiam rebellantem in officio continuit. Martino autem Romam uenienti, omnis ætas sexus obuiã proficiscitur, anno M.CCCCXXI.

Cardinalis de Ademaris

Alemanum de Ademaris cardinalem, patria Florentinum, uirum doctissimum ad Petrum Lunam in Hispaniam misit, oratum ut se pontificatu abdicare uellet. Huius nunc tumulus in sancta Maria noua conspicitur. Ludouicum Ludouici regis fratrem, qui heres à Ioanna sorore Ladislai regis institutus fuerat, in regno confirmauit, querente maxime Alfonso Aragoniæ, qui suo id iure uindicabat. Quare bellum Aquilæ urbi, duce Brachio mouit. Pontifex Franciscum Sfortiam auxilio mittit. in ea pugna interficitur Brachius, qui quòd sacris esset interdictus, Romæ extra portam sancti Laurentij in loco profano sepultus est. Martinus ex operibus publicis atrium Basilicæ Petri restituit, pauimentum Basilicæ Lateranensis extruxit, ubi & se condi post obitum mandauit. Eius nunc sepulcrum in medio templo cum ænea statua iacente conspicitur. Sedit annos XIIII. M. III.

De Colũnensium familia

De columnensium autem origine, ut par est in hoc loco recensere, nihil sane exploratum, autorem tamen habeo, qui dicat eos ex oppido Columna descendisse. Ipsi in stemmatis nihil antiquius præscrunt quàm ab hinc annis fere D. Odonem quendam magnum militem appellatum, qui omnia simul eorum castra unus possidebat. Deinde familiæ triplex facta deductio. Prima quæ de Ginazano dicitur. Secunda de Gallicano. Tertia proprie de Columna, quibus uiri principes prope CC. usque in hodiernum emicuere. Religiosum inter eos nihil Ioanne Eduardi filio nominatur. Is cardinalis sanctæ Praxedis, ac legatus in expeditione Hierosolymitana fuit, anno M.CCXX. martyrium ferè passus. Nam inter duos postes à Barbaris hostibus inclusus, iamiam secandus erat, nisi illos diuina prouidentia eius constantia fideq; permotos pœnituisset. Reuertens uerò, Columnam cui Christus alligatus ad plagas fuerat, secum attulit, quæ nunc apud ædem S. Praxedis uisitur. Ab his etiam uiris Xenodocheum prope Basilicam Seruatoris excitatum. Nihil uerò audacius Sciarra, qui Bonifacio VIII. restitit, siue Petro Columna, qui sub Paschali II. Cauios oppidum occupauit, siue Ioanne Columna milite Ladislai regis, qui sub Innocentio VII. Nihil insuper contumacius Stephano Columna, qui Romæ inuito pontifice L. Bauarum coronauit, unde columnæ gentilitiæ corona est addita. Nihil denique melius aut benignius hoc ipso Martino, cuius fama bonitatis, modum tot ecclesiæ turbinibus imposuit. Huius fratres ex Agapito patre tres fuere. Iordanus maximus natu, dux Venusiæ: deinde princeps Salernitanus: Sciarra, qui sine liberis decessit: & Laurentius comes Albæ: ac magnus regni camerarius. Huic item ultimo tres liberi fuere. Antonius princeps Salernitanus & Marchio Crotonis ac urbis præfectus: Prosper sancti Georgij ad Velabrum diaconus cardinalis: & Eduardus dux Amalfitanus: ex quo Ioan. & Fabritius geniti. Ex Antonio uerò Ioan. cardinalis, ac Prosper, qui gratia nunc & autoritate apud Iulium florent: quantum sub Alexandro prius exagitati fuere. Ipsi autem Prosper & Fabritius impigri duces, in rebus Neapolitanis egregiam nuper Hispanis operam nauarunt.

Eugenius IIII. M.CCCCXXXI.

Eugenius IIII. Venetus, ordinis Cælestinorum apud Mineruæ templum, anno M.CCCCXXXI. V. Non. Mar. creatus, Sigismundo imperante, quem Romam profectum diademate redimiuit. Quũ Nicolaus Fortebrachius agrum Romanum uastaret, ciues frustra apud pontificem questi, ad libertatem animum excitant. Molem Adriani, ac Capitolium capiunt. Semptem creãt gubernatores. Franciscum adolescentem cardinalem, ac uice cancellarium fratris filium pontificis capiunt, ac in custodiam mittunt. Eugenium ipsum apud Basilicam Mariæ uirginis trans Tyberim relegant: qui deceptis custodibus aufugiens, clam cimba piscatoria comparata Ostiam: quanquam sagittis insectantibus Romanis, inde Florentiam defertur, ubi aliquot annos commoratus, Bononiam postea se contulit, ibiq; ædes quibus nunc inhabitant legati, extruxit. Quum negasset ad Basiliense uenire concilium, Ferrariæ indixit. Quare Basilienses pseudopõtificem Felicem Amodeum nomine, Sabaudiæ ducem, eremitam agentem, creant. Cœptum igitur Ferrariæ, ob pestilentiam necesse fuit Florentiam transferre, ubi & Armeniorum legati, & Ioannes Palæologus imperator Constantinopolitanus cum Romano Pontifice de fide orthodoxa conuenere: quum Ioannis maiores terdecies conuenissent, quod argumentum in ualuis æreis Basilicæ Petri ab eo factus continetur. Inde Romam metu liberatam a patriarcha Vitellico, qui cuncta pacauerat, uenit.

Patriarcha Vitellicus

Sed quoniam de hoc incidit mentio, paucis dicendum. Hic patria Cornetanus Ioannes nomine, patriarcha Alexandrinus, ex humili loco in senatum adscitus, duci proprior quam sacerdoti fuit: quippe qui absente pontifice legatus, tumultum Romæ compressit, statumq; reliquum ac terras rebelles pacauit: de sontibus supplicium sumẽdo, inter quos fuit Antonius Pontadera, quem ueluti prædonem omnia infestãtem, captum arbori oliuæ suspendit. Franciscum Vicum Viterbiensem, & Fulginatem tyrannos in arce Soriani securi percussit: demum, quòd contra Florentinos cum Philippo duce inuito pontifice conspirasset, per insidias captus in transitu pontis, ac in Adriani mole custoditus, ueneno sublatus est ab Antonio Rido Patauino arcis præfecto. Eugenius autem ubi Romam uenit, picturam Basilicæ Lateranensis à Martino inchoatam, ad hoc eius durantem, in pariete absoluit, porticumq; qua ad S. sanctorum sacellum itur, extruxit.

L. Patriarcha Aquileiensis

Ludouicum patriarcham Aquileiensem solertissimum uirum, cum exercitu Florentinis auxilio misit, qui tunc ad Anglare oppidum à Picinino duce copiarum Philippi uicecomitis oppugnabantur: ex quo uictoria potiti sunt. Hic Ludouicus patria Paduanus: arte medicus, ob sua merita pugnæ, in senatum adscitus, tantos sibi spiritus adsumpserat, immemor generis, ut primus sit ausus cardinalium, canes equosq; alere: conuiuiorum, Lautitiæq;, ac supellectilis plus quàm illi ordini par erat, splendorem introducere: Ciues Romanos ad omnem ignauiam uitæ collapsos ad cultum ciuiliorem reducere, Campum Floræ ubi greges pascebantur, munire. Denique unus omnia tunc

Felix pseudopontifex

administrare. Schisma quoque Felicis pseudopontificis facile sublatum. Hic enim Amodeus dux fuerat in concilio Basiliẽsi creatus à Germanis, quod in concilio Constantiensi fuerat indictum, sed de hoc satis in rebus Gallicis. Eugenius igitur post hoc Iulianum Cæsarinum legatum cum Vladislao Pannoniæ rege aduersus Turcas misit, in quo ambo pariter occubuere. Fuit studiorum amantissimus, quotidie se in secretum aliquot horas recipiendo: uultu alioqui decoro, ac uenerabili, oculos in publico nunquam attollebat, ut à parente meo qui eum sequebatur, accepi: cardinales X V I. *Florentiæ fecit, inter quos Græcos duos, Bessarionem Nicenum, atque Isidorum Rutenum, Gulielmum de Eustouteuilla Rothomagensem. Decessit Romæ pontificatus an.* X V I. *ætatis* L X I I I. *salutis* M. C C C C X L V I I. V I I. *Calend. Martij, & in Basilica Petri conditur.*

Nicolaus V. M.CCCCXLVII.

Nicolaus V. *natione Lunensis, ex oppido Saraceno, imperatore Friderico* I I I. *Sedit annis* V I I I. *Thomas uocatus, arte medicus, deinde subdiaconus factus, ex humili loco. Bononiæ studijs profecit, adiutus benignitate Nicolai Albergotti cardinalis sanctæ crucis. Missus deinde cum Ioanne Caruaialla Hispano ab Eugenio in Germaniam, Basiliensis concilij, ac neutralitatis, ut ipsi appellabant, tollendæ gratia: fautorem tunc Romani pontificis Aeneam Piccolomineum, qui postea Pius* I I. *fuit, apud Fridericum imperatorẽ nactus, omnia ex uoto reportauit. Redeuntibus honor adhibitus, roseis Galeris obuiam missis, ac in senatus ordinem receptis. Eiusq; tempore opera Simonetti ordinis Eremitarum, pax inter Venetos & Franciscum Sfortiam facta, utq; Alfonsi regis autoritas huic accederet, oratores principum simul & Dominicus Capranicensis legatus ad eum profecti. Erat hic & ingenio uehemens, & libertate loquendi, qua olim Fauonius apud Ro.*

Stephanus Porcarius

Dum esset in conclaui, Stephanus Porcarius in Aracœli coniurationem de libertate fecit, quem ille postea Bononiam relegauit. Inde clam redeuntem, ac in incœpto perseuerantem, una cum cæteris coniuratis deprehensum in arce suspendit. Inter coniuratos fuit Baptista Sciarra, qui per medios armatos solus incolumis euasit. Fridericum imperatorem unà cum coniuge Leonora diademate cinxit. Iobileum annum M. C C C C L. *celebrauit, quo tempore pons Adrianus tabernis tunc opprimentibus angustior, quodam die multa milia concurrentia non cepit, sed partim in Tyberim deiecti, partim calcibus equorum oppressi fuere. Bibliothecam Vaticanam instituit, missis quaquauersus doctis uiris comparandorum librorum gratia. Primus nostri seculi literas penè extinctas excitauit, præmijs omnibus uirtute præditis hominibus inuitatis. Officium nullum seu magistratum uendidit. Basilicam Petri ab apsidis fronte pulchro cœpit opere augere: itemq; murum Vaticano superstantem magni sumptus. Opus utrumq; imperfectum. Constantinopolis eius tempore à Turcis direpta, quò paulò antè Isidorum cardinalem Rutenum, natione Græcum, ad confirmandos animos miserat. Inter tot uiri huius egregias laudes, uitium hoc tantum notatum, quod nimio bibendi studio teneretur: perquisitis undique uinorum generibus. Decessit anno pontifi.* V I I I. *Salutis* M. C C C C L V. I X. *Cal. Aprilis.*

Calistus III. M.CCCCLV.

Calistus tertius præsul ac genere Valentinus, Alfonsus Borgia uocatus, uir iuris pontificij scientia doctissimus, Alfonsi regis familiarissimus, anno M. C C C C L V. V I. *eid. Aprilis pontifex creatur ex uaticinio Vincentij ordinis prædicatorum, quem uiuentem Valentiæ coluit, ac post mortem inter sanctos retulit. Expeditionem in Turcas quam antea uouerat si ad hunc statum perueniret, continuo sumpsit.* X V I. *igitur triremes collationibus Christianorum comparatas cum Ludouico patriarcha Aquileiensi, quem suprà memoraui, classis præfecto, misit. Qui expugnata Lesbo insula cum aliquot castelis, breui tempore reuersus est. Vsuncassan Armeniæ Persiæq; regem, per oratores magnopere hortatus cõtra eosdem hostes. Quamobrem ille uictoria potitus, gratulatum ad pontificem legatos misit, quòd eo impulsore hæc felicitas sibi contigerit. Huius etiam tempore, nobilis illa ad Belgradum uictoria contigit, ubi tres Ioannes interfuere. Caruaialla legatus, Vainoda dux, & Capistranus concionator. Vir fuit admodum mitis, ac in pauperes mamopere liberalis. Cædes per urbem ab Hispanis plurimæ, eo tamen nescio, fiebant, quod Borgiæ fratris filio feroci ingenio nimium permitteret, cuius fratrem Rodericum uicecancellarium fecerat. Senio longo confectus moritur in urbe, quum sedisset annos tres, menses totidem. Anno* M. C C C C L V I I I. *octauo eid. Augusti. Sepultus in Basilica Petri.*

Pius II. M. CCCCLVIII.

Pius secundus Senensis Aeneas nomine, gente Piccolomineus, apud Corsinianum castrum Senensium ob paupertatem parentum natus, in ipsa adolescentia peregrinatus, quum magnam præferret indolem atque ingenium in Friderici imperatoris dignationem uenit, eiusq; magister epistolarum: postremo rebus magnis, legationibus etiam adhibitus, unus omnia apud eum obibat. Quumq; sub Eugenio in abrogando Basiliensi concilio magnopere Romanæ fauisset ecclesiæ, à Nicolao præsul Tergestinus, deinde Senensis, mox à Calisto cardinalis, denique eius successor factus: nihil antiquius habuit quam contra Turcas ipse proficisci, quod proculdubio propositum religiosum absoluisset, si per ignauiam cæterorum principum Christianorum qui eum decepere, præsertim ducis Burgundiæ, licuisset: cuius rei gratia Mantuæ conuenerat, ex eoq; dolore decessit. Eius res gestas elogium hodie sepulcri continet. Ferdinandum regem in regnum Neapolitanum autoritate ac exercitu adiutum instituit. Sigismundum Malatestam uirum facinorosum, bello ac edita uulgò accusatione insectatus est. Catharinam Senensem in sanctarum catalogum redegit. Vir moribus castissimus, religionis amantissimus, literis ac studijs pertinacissime deditus. Nam inter tot occupationes, etiam in extremo historiam orbis geographiæ cœptauerat, magis uere ac diligenter quàm eleganter. Nam eloquio quodam naturali, ac laterum firmitate magis quàm literis clarus habebatur, scriptaq; eius quanquam sermone carent Latino, uim tamen & uirtutes ostẽdunt oratorias. Tot igitur uiri laudes unum tantum ambitionis uitium commaculabat. Quum semper promotionum appetentissimus fuerit atq; gloriæ, eaq; de causa & labores plurimos susceperit, amicitiasq; principum coluerit, ac demum pontifex sedit annos V I. *uixit* L X X. *Decessit* X V I I I. *calend. Septẽb.* M. C C C C L X I I I I. *sepultus in Basilica Petri ingredientibus sinistrorsum.*

Paulus II. M. CCCCLXIIII.

Paulus I I. *Petrus Barbus patria Venetus, successit an.* M. C C C C L X I I I I. *Eugenij sororis filius fuit, ab eodem cardinalis ægre factus, quòd natura bardus, ac crassa ceruice fuisset. Quapropter res pontificalis magnam in eo primum fecit inclinationem, ut deinde traditæ per manus successiones usq; ad hunc diem innumerabilibus malis tempora referserint, dum ianuis uitiorum omnium reclusis, palam cunctis antiquam pastorum disciplinam pessundare liceret. Is enim nec literatura, neque moribus probatus, ea de causa est cæteris grauibus uiris prælatus, ut Ludouico patriarchæ resisteret, cum quo simultates gerebat, tanta illius erat ob potentiam & diuitias inter omnes inuidia. Igitur præter necessarias auditiones dies totos aut uoluptati, aut nummis pensitandis, aut ueterum numismatis, siue gemmis, siue imaginibus spectandis tradebat. Amicitias nullas pristinas aut beneuolentiam seruauit. Inter hæc tamen uitia hanc animi integritatem custodijt, ut rem nullam ecclesiasticam uenderetur, institiam quoque publicè sectaretur seuerus,*

uerus, nec tamen crudelis in delinquentes: nam carcere magis quam morte plectebat. Primo anno Comitem Aduersum ac Deiphobum Anguillarem qui iter obsidebant sustulit. Contra Robertum Malatestam de urbe Arimino per Neapuleonem Vrsinum infeliciter dimicauit, quum hostis numero multum longe inferior esset. Veneti, Florentini, rex quoque Ferdinandus cum Frederico Vrbini duce erant auxilio. Fredericum Imperatorem apostolorum limina salutatum uenientem, sumptu pro dignitate excepit. Cardinales admodum paucos fecit, inter quos duos tantum ob uirtutem, Marcum Barbum suum propinquum, præsulem Vincentinum, & Oliuerium Carasam præsidem Neapolitanum, Danielis Matalonæ comitis ex fratre nepotem, qui ob fortitudinem simul & animi modestiam præcipuum apud Alfonsum regem, ac eius successorem locum obtinuerat. Paulus itaque dum post cœnam cum architecto Aristotele de traducendo Vaticani obelisco in plateam Basilicæ Petri sermonem haberet, obruente crapula repentino ex apoplexia interijt VII. calend. Augusti, anno salutis M.CCCCLXXI. pontificatus VI. mense decimo.

Xistus IIII. MCCCCLXXI. Xystus quartus, Franciscus Sauonensis ordinis minorum generalis, ac theologiæ professor, anno M.CCCCLXXI. VI. eidus Augusti, omnium consensu cardinalium, qui XVIII. fuere, pontifex creatur. Latino Vrsino, Francisco Gonzaga, & Roderico uicecancellario magnopere suffragantibus. In mitræ solennibus apud Basilicam Lateranensem dum in magna populi frequentia lectica portaretur, orto subito tumultu, seu casu, seu ex composito maximum uitæ subijt periculum, ut etiam saxis appeteretur, & à lecticarijs pené destitueretur. Res tandem Latini Cardinalis autoritate, prouidentiaq; sedata. Ante omnia antiquos canonicos in eandem Basilicam reduxit, eiectis inde à Romanis statim post Pauli mortem canonicis regularibus, quos olim Eugenius, ut in antiquam eorum possessionem introduxerat. Liberalissimus omnium pontifex, negabat nunquam, quin eadem pluribus importune rogantibus sæpe concedebat. Ea de causa libellis signandis Ioannem Montemirabilem uirum Gallicum exercitatum ac seuerum præfecit, qui non rite concessa interpolare ac retractare posset. Suorum in primis amantissimus ac indulgentissimus fuit, quorum causa pleraque præter fas iusq; & agebat, & concedebat. Petrum ante omnis eiusdem ordinis ac patriæ, quem à puero unà cum Hieronymo fratre sibi educauerat, ad cardinalatum usque prouexit: uirum alioquin natum perdundæ pecuniæ. Nam biennio quo tantum post ea uixit CC. aureorum millia, in luxu uictitando solum absumpsit. LX. millia æris alieni, argenteorum item CCC. pondo dimisit. Decessit tabidus uoluptate annorũ XXVIII. opificibus maxime desideratus, quorum officinas nouis semper lucris & operibus replebat. Hieronymus uerò frater Foroliuij Forocornelijq; princeps factus, post eum rem omnem ecclesiæ administrauit, uir ingenio sæuiore, ac uoluptatibus præter unicam uenationem minimum deditus. Xistus itaque post hos fratrum sororumq; filios extulit, neque enim alter propinquis fœcundior fuit, inter quos Iulianum S.P. ad uincula cardinalem, eiusq; fratrem Io. urbis præfectum, Soræq; ac Senogalliæ principem fecit. Deinde Christophorum & Dominicum de Ruuere fratres, patria Taurinenses, ex successione in patrum etiam collegium cooptauit. Ab his enim & nomen olim familiæ sumpserat, & plura uitæ commoda. Præter autem supradictos & alios diuersis temporibus creauit. Io. Columnensem, & Ioã. Bap. Sabellum, quos postea quum suspectos haberet, post consistorium die quadam in molem Adriani coniecit, unde post annum incolumes dimisit. Præterea Georgium Vlyssiponensem, Stephanum Nardinum Mediolanensem præsules, Raphaëlem Sauonensem Hieronymi comitis supradicti ex sorore nepotem, ætate annorum XVII. Ascanium Mariam ducis F. filium, qui ambo nunc & gratia & autoritate pars maxima senatus sunt. Postremo Ioan. Iacobum patria Mediola. Parmen. præsulem cubicularium suum, quem seruitio tantum acceptum, ex humili loco promouit. Ad arma conuersus, quibus magis quàm religioni natus fuerat, primo contra Nicolaum Vitellium Tifernatem, quem antea amicum habuerat, Laurentij Tifernatis hostis persuasione permotus, misit expeditionem, cui card. sancti Petri ad uincula legatum præfecit: ille expugnatus in exilium quidem abijt, sed paucis post diebus fauentibus ciuibus reuersus, arcem etiam quam pontifex in ea excitabat, disiecit. Bellum deinde aduersus Florentinos exorsus occasione Laurentij medicis, quem detecta coniuratione, domo expellere conabatur, de quo quod in Florentinorum rebus satis dixi, scribere rursus supersedebo: tantum narrabo Florentinos in hoc bello, Galliæ regem, Venetos, Ferrarienses, Mediolanensesq; habuisse fautores, & ab horum omnium legationibus huius occasione controuersiæ, quæ iniusta uidebatur, Xistum ad concilium citatum fuisse: illum autem summa constantia respondisse, se concilium libenter quidem admissurum, ubi speraret omnium illorum principum crimina patefacturum, resq; plurimas ablatas ecclesiæ repetiturum. Quapropter quem illi metu expugnare sperabant, ab eodem perterrefacti discesserunt. Tertium bellum contra Ferdinandum Siciliæ regem per Robertum Malatestam Sigismundi filium gessit, in quo ducis uirtute pauciores numero ad campum mortuum pugna commissa magnum regis exercitum unà cum Calabriæ duce profligarunt. Capti proceres omnes, Romamq; ducti, paucisq; post diebus gratis facta pace dimissi. Dux ipse solus Antium usque prope mare fugitans inde Neapolim se recepit. Columnenses quoque qui unà cum illo conspirauerant, eumq; suis oppidis prope urbem receperant: primum quidem uenia donauit, deinde quum Laurentius protonotarius ex ea familia rursus contumax appareret, in domo sua Romæ armis, cohorteq; pontificia, tum Vrsinorum auxilio expugnatus, captusq; ac breui post tempore securi percussus est. Eorum insuper iam omnia ferè oppida capta erant, si per mortem pontificis licuisset. Postremum bellum aduersus Venetos sumpsit pro Hercule Estensi duce Ferrariæ, ut in rebus Ferrariensium narraui. Quum igitur tot tumultibus absumpta pecunia indigeret, noua collegia primus excogitauit quæ liceretur. Dato itaque negotio Sinolpho protonotario è castro octerio uiro solerti breuiatores minoris præsidentiæ instituit, quondam à Pio creatos, deinde à Paulo successore sublatos, quorum loca quingentis, postea sollicitatores quorum trecentis ueniere. Deinde adstipulatores certos, sine quibus nullæ possent confici tabulæ, sed hi per successorem antiquati. Postremo apostolici fisci nouem notarios, quibus emolumenta unius adsignauit, quia antea cunctis præerat. Is fuit ætate nostra Gerardus Maseus Volaterranus, qui ob egregium bonitatis ac prudentiæ nomen ei muneri gratuito à Ludouico patriarcha ac camerario delegatus fuerat, ac Casparem Blondum successorem habuerat. Atque hoc modo curiæ Roma. libertas in compedes quasi coniecta, ut nulla industriæ uia sperari posset. Verum hæc seu necessitati, seu uerius proximis ac ministris tribuenda. Nam eo pontificum nullus nec animo munificentior, nec in dando hilarior, nec in promouendis hominibus promptior repertus fuit. Miseros enim atque à Turcis eiectos principes, Bosnæ Cyprię; reginas, præterea Andream Paleologum Peloponnesi, & Leonardum Toccum Epiri despotos aluit. Saxoniæ ducem, Christiernum Daciæ, deinde Mœsiæ, nouissime Ferdinandum Siciliæ reges apostolorum

limina salutatum uenientes, magnificentißimus sumptibus excepit. In operibus publicis æque maximus, urbem à situ ac cœno uindicauit: ujs primum munitis, porticibus quoque eiectis quæ uias occupabant, uicorumq; magistris ac curatoribus institutis. Templa insuper uetustate obsita, omnia restituit. Xenodocheum sancti spiritus pulcherrimis ædificijs ampliauit. Templum pacis de nouo constituit, ubi canonicos regulares à basilica Lateranensi eiectos reposuit. Pontem Aurelium penitus collapsum suo nomine refecit. Aedes in Vaticano pontificias refecit. Prætorianis, excubitoribus, magistratibus, muneraq; obeuntibus loca commoda obsignauit: quum prius præter dignitatem in cellis ferè penuarijs situ squalentibus agitarent. Romam denique ex lutea lateritiam: sicut olim Augustus ex lateritia marmoriam reliquit. Annum iubileum ad x x v. reduxit: primusq; celebrauit. Rem Romanam sedisq; apostolicæ dignitatem ita tuebatur, ut non facile cuiquam quamuis maximo pessundari pateretur, quod quum in cæteris supradictis, tum in ultimo ostendit bello pro Hercule Estensi. Quum pacem à socijs præter eius uoluntatem & consensum fieri conspiceret: ex animi uti putatur dolore, podagra insuper aggrauante, qua in ultimis annis maxime laborabat, in quintum diem expirauit, qui fuit pridie eid. Aug. an. salutis M.CCCCLXXXIIII. pontificatus XIII.

Innocē VIII. M.CCCCLXXXIIII. Innocentius VIII. Ioan. Baptista Cibo Genuensis, post Xysti mortem diebus X X. cathedræ successit, qui pauper olim puer, forma tamen præstanti inter Alfonsi regis Siciliæ ministros, inde Romam ueniens in contubernio Philippi cardinalis Bononiensis fuit. Præsul deinde Sauonensis: postea Melfitensis à Xysto Datarius, postremo cardinalis factus est: quum ei plurimum dilectus esset ob dulces mores & humanitatem, qua omnis usque ad uitium superauit. Nam & infimæ conditionis homines sæpe exosculabatur, amplectebaturq;. Verum quum omnibus blandus esset, nemini tamen benignus, innatamq; auaritiam iocis atque dicterijs transigebat. Initio ferè pontificatus contra Ferdinandum Siciliæ regem cum eius regni proceribus conspirauit, expeditionis duce Roberto Seuerinate accersito. Is quum in urbe moram ac diem de die traheret: nunc rem aliam, deinde aliam causando tribus mensibus quàm uenerat: Nomentanum tantum pontem, q̄a ab ursinis regi militantibus tenebatur expugnauit, ubi etiam eius filij Fracassæ, pila igne contorta ora dehonestauit, tandemq; multa pecunia commeatuq; frustra consumptis, exauctoratus est. Innocentius uerò à suis deceptum se uidens, necessario pacem fecit his conditionibus, ut pontifici census debitus penderetur, & rebelles seruarentur incolumes: rege Hispaniæ, Ludouico Sfortia, ac Laurentio Medice uadibus acceptis: quorum neutrum Ferdinandus, quum postea minime præstaret, missus Petrus Vincentinus cameræ auditor audacißimus, unà simul cum Iacobo Volaterrano secretario apostolico, ac cubiculario, uiro prudente ad res repetendas, re infecta reuertit. Post hæc Innocentius ad pacis studia conuersus, nihil potius habuit quàm urbis quieti copiæq; studere, quapropter eius toto tēpore & uilis annona fuit, et urbs à grassatoribus latrocinijsq; tuta, quum esset in uindicandis criminibus inexorabilis. Nam duos fratres F. Busili filios seditiosorū receptacula, ob eorum potentiam diu impunitos, unà die simul capi ac securi percuti mandauit. Xysti deinde sequutus exemplum quæstus gratia secretariorum collegium instituit, pristinum numerum augendo: pontificum etiam primus qui nouum & ipse exemplum introduceret palam liberos nothos iactandi, ac solutis omni antiqua disciplina diuitijs eos omnibus cumulandi. Nam & alteri Francisco oppida nonnulla urbi uicina dedit: Laurentijq; Medicis filiam matrimonio locauit. Alterā Theoderinam, Gerardo Vsumari Genuensi nuptam, opibus per quàm magnis ornauit. Cardinales fecit Laurentium fratris filium nothum, & Antoniottum eiusdem patriæ antiquū eius contubernalem, uirum honestißimum, rerumq; multa experientia clarum: alios item nonnullos. Eius tempore inuentus crucis titulus in Basilica crucis in medio templi, pariete occlusus, cum triplici lingua: Iesus Nazarenus re. Cætera deficiunt. Præterea calix aureus magni ponderis, quem Ludouicus X I. Galliæ rex paulò antè basilicæ Lateranensi donauerat, surreptus: nec qui fuerit unquam deprehensus. Fuit Innocentius corpore excelso, ac candido, decoroq;: ingenio tardo, ac literis procul. Inter officia publica quandoq; dormitare uidebatur. Valetudine prospera: uerum biennio antequàm decederet, in narcem quandam saporiferam ex morbo incidens horis fermè X X. sine arteriarum motu immobilis apparuit: famaq; iam mortis quoquouersus perlata fuit: iamq; cardinales de ordinandis circa successorem omnibus conuenerant, quum subito uiuus apparuit. Excessit biennio post, ex eodem ferè morbo anno ætatis L X. pontificatus VIII. salutis M.CCCCXCII. VIII. calend. Augusti. Sepultus in Basilica Petri æreo monumento iuxta arcam ab eo designatam, in qua ferrum hastæ conditur quod latus dominicum perfodit. Hoc siquidem olim apud ædem sancti Andreæ Antiochiæ repertum, capta iam ciuitate, Boemundus in prælio corripiens, arcem quæ expugnari non poterat illico cepit, simul & hostium L. milia prodigiose trucidauit. Inde Constantinopolim dono imperatori aductum. Postremo Turca illi succedens, Innocentio ut eum fratris captiui causa leniret pro munere miserat.

Alexander VI. Rodericus Boria, patria Valentinus S.R.E. uicecancellarius, Calisti quondam pontificis ex sorore nepos, post dies X X I I. Innocentio succedit, nonnullorum opera cardinalium qui primi ingratum eum sensere, ac omnes sub eo postea uaria calamitate sunt preßi: partim exilio, partim carcere mulctati. Iulianus Ostiensis & Raphaël Camerarius, quòd suspecti essent, alter ob ueterem simultatem alter ob propinquos Aemilia expulsos, sponte ob metum secesserunt usque ad successorem. Alexāder VI. M.CCCCXCII. Proceresq; Romani, quorum cardinales cum extulerant, alij alia de causa sublati. Vrsini ante omnes bellū sustinuerunt æstate una, in quo duces fuere Guido urbinas ac Pont. filius una cum Bernardino Lunate legato. Capta nonnulla castra, res ad Brachiani obsidionem redacta, quòd mulieris uiduæ uirtute eatenus defensum est, donec Carolus Virginij filius nothus cum parua ac collectitia manu superueniens, totum pene exercitum simul cum ductore ipso, tanquam in cauea pullos gallinaceos caperet. Legatus filiusq; uix fuga euaderent. Post hæc eis pax data. Vrbinas X X X. millibus aureorum se redemit. Alexander deinde nihil prius habuit quàm Innocentij exemplo suos nothos honoribus, uerum longe maioribus extollere, quando iam res hæc honori & gloriæ cœpit esse. Itaque Lucretiam filiam prius Ioanni Sfortiæ Pisauriensi principi locauit, deinde abdicatam Aloisio Aragoni, Alfonsi regis filio notho: quo demum interfecto Alfonso Estensi Ferrariæ duci, cum quo adhuc perseuerat. Ex filijs uerò alterum minorem natu principem in regno Siciliæ fecit: alium Cæsarem cardinalem. Minorem quoque in Hispania ducem. Qui breui tempore nocte quadam trucidatus & in Tyberim proiectus est. cædis autorem quanquam plerique non ignorant, non tamen nominare fas putant. post eius mortem Cæsar cardinalis spreto sacerdotio eiusq; ordine, cupidus dominandi, se ad Ludouicum Galliæ regem cum magna ui auri ac supellectilis contulit, eiusq; propinquam de Lebreto in matrimonium una cum oppido Valentia accepit. Regis deinde auxilio, perpetuoq; fœdere multum in Italia sibi ditionis parauit. Aemyliam in primis omnem præter Bononiam eiectis per

ctis partimq; necatis antiquis familiarum possessoribus, In Hetruria Populinum, in Piceno Camerinum, Senogalliam, Vrbinum, quod ex omnibus per proditionem cepit. Nam cum ut hospes & amicus à Guidone duce cum exercitu apud Callium exciperetur, extemplo dato signo urbem eam corripuit. Inde propere Vrbinum inuadi mandat. Guido uerò cum non satis uirium improuisus ad resistendum haberet, ne in manus hostis perueniret, statim relictis omnibus nocte sequenti paucis comitibus ad sororium suum Mantuam aufugit. Pontifex interim Roma supplementa res agenti mittebat, una tantum cogitatione occupatus, quonam modo cum maximum principum constitueret: ea propter in animum induxit proceres urbis finitimos alia atque alia de causa prorsus omnis extinguere. Cœpitq; à Caietanis uetusta familia, qui nonnulla apud Volscos oppida possidebant. Iacobum protonotarium ex ea gente Honorati filium carcere inclusum, necauit. Adolescentemq; unicum Colæ filium familiæ superstitem absentē trucidari iussit. Colūnensium deinde Gallorum auxilio expulsorum, imperium omne inuasit. Quod reliquum erat cum ad Vrsinos anhelaret nec satis causæ haberet, occasionem est nactus, quam optanti, hominum promittere nemo potuisset, ipsa dies iam obtulit ultro. Contigit enim ut ipsimet Vrsini tantos Cæsaris successus, tantamq; imperandi cupiditatem aspicientes, sibi quanquam amicis timerent, ne cunctis iam sublatis ipsi quoque delerentur. Itaque cum iis qui pari formidine adiiciebantur, unà conspirant. Erant autem hi, Ioannes Bentiuolus, Ioannes Paulus Balio Perusinus, Vitellocius Tifernas, Liberoctus Firmanus, Pandulfus Petrucius Senensis, Baptista cardinalis & Paulus Vrsini. Qui omnes prope Perusiam consilio facto contra Cæsarem coniurant. Ex effugioq; irruptione facta, Vrbinum recipiunt & Camerinum, cohortesq; Cæsarianas, quæ ad succurrendum mittebantur, in itinere adorti adfligunt, aliaq; Aemyliæ oppida tenere continuo festinant. Pontifex hoc accepto nuntio magnopere commotus, omni studio placare sibi Vrsinos in primis conabatur, quòd facile cunctos ipsorum sperabat autoritatem secuturos. Itaque omni pollicitatione, humanitate, conditioneq; delinitos in suam sententiam adduxit: illi conciliati iam capta restituunt, de nouoq; Senogalliam Cæsari acquirunt, quò Paulus & Grauinæ dux Vrsini Vitellocius & Liberoctus unà conuenerant. Cæsar igitur, qui Forocornelij se continebat, opportunum tempus se uindicandi ratus, eò cum exercitu Vasconum de improuiso proficiscitur: illi obuiam inermes procedentes, ueniam petunt præteritorum. Humaniter excepti sunt, custodiæq; interim clam adhibiti ne fugere possent. Itaque iam deducendi officio functi quum discedere uellent, simulatione simul colloquendi restare iussi sunt. Quum in conclaue uenissent extemplo clausa ianua, & à militibus ad hoc ordinatis capti Vitellocius & Liberoctus, eodem die strangulati, paucis post diebus reliqui. Nec mora, Perusia, Tifernumq; eiectis Vitellijs ac Balionibus pontifici sese dediderunt. Pontifex interea Romæ ubi per nuntium celerem noctu captos hos esse accepit, cardinalem Vrsinum quem multa prius blanditia, speq; securum reddiderat, mane hortatur ad palatium uenire, fingit Columnenses prope urbem adesse, pontesq; cepisse. Ille credulus ubi obtemperauit, capitur, & in molem Adriani conijcitur cum abbate Albiano Vrsinarum partium. Præsul uerò Florentinus & Iacobus Sanctacrucius eadem hora capti, in palatio sunt custoditi. Sanctacrucius postera die dimissus, uadibus datis, consentiente cardinale, ad oppida Vrsinorum pontifici adsignanda: ipse uerò cardinalis paucis post diebus est elatus, causa mortis omnibus facile indicata. At Cæsar quum persequi reliquias coniuratorum statuisset, è Senogallia cum exercitu quindecim millium armatorum contra Pandulphum Petrucium profectus, in agrum Senensem irrupit, oppidaq; nonnulla capit. Senenses qui ab initio resistere, Panduphoq; omnia permittere statuissent, quum tamen non equis uiribus responderent, cedere illum ad tempus maluerunt, quàm unius hominis causa rem publicam periclitari: quapropter illo Lucam cum omni familia discendente, bellum dissolutum. Inde Cæsar ad Vrsinorum oppida reliqua se conuertit: ac Cære uetustum genus oppidum expugnare cœpit, natura munitissimum: instantia tamen ac potentia iamiam potiturus cum Iulo Vrsino cardinalis fratre, qui locum defendebat, transegit, ut ille incolumi substantia discederet. Victor igitur cætera insectari supersedit, quòd uideret maxime Ioannem Iordanum Virginij filium Gallis addictum, quorum ipse autoritate nitebatur. Alexander interim omnis excogitabat uias ad pecuniam quæ suis cupiditatibus suppeteret: quapropter nouum scriptorum breuium collegium instituit numero octoginta, quorum loca singula septingentis quinquaginta aureis uenire: reliquorum collegiorum emolumenta quod omnia uenditarentur, nihilq; peciniæ negaretur, ab initio fœcunda quidem, uerum postea nunquam exiliora, diuisa cum Rothomagensi Galliæ legato rerum omnium facultate. Quos uulgus Marranos uocat diuersis temporibus anquisiuit, cardinales trigintasex interpellatum creauit, in quibus fuere Hispani octodecim, quorum optimi ac præstantissimi Bernardinus Caruaiala præsul Carthaginensis, regis Hispaniæ legatus tituli sanctæ crucis, qui ad stemmata nobilis familiæ magnum ipse decus adiecit, uitæ modestia, theologiæq; scientia præditus. Ioannes Salernitanus, & Franciscus Borgia Cusentinus, præsules ambo, religionis ac bonitatisq; fama conspicui. Italicorum uerò totidem, Ioannes Antonius Mediolanensis præsul Alexandrinus, è duodecim iudicibus, uarie scientia nulli secundus: Franciscus Soderinus præsul Volaterranus, ac Referendarius, in eadem & ipse scientia clarus: nec minus rerum prudentia, animiq; solertia, quam & à parentibus quasi hæreditariam habuit, & ipse multis pro patria, multis etiam in Romana curia exantlatis laboribus est adsequutus. Adrianus Cornetanus, præsul Batoniensis, eius breuium magister, potius uerò rerum omnium uicarius. Is enim diu Quæstor in Britannia fuerat, ubi ex regis amicitia magnas opes adsequutus, deinde ab Alexandro adcersitus, unus omnino fuit, qui ob singulare ingenium difficillima tempora non solum incolumis euaserit, sed cum laude superauerit. Cæterum in Alexandro, ut de Annibale Liuius scribit, æquabant uitia uirtutes. Inerant nanque ingenium, ratio, cognitio, memoria, diligentia, eloquentia uerò quædam naturalis, & ad persuadendū apta, ut nemo rem cautius proponeret, aut acrius defensitaret, seu quo uis cuperet impelleret, sese unum omnium animis adcommodando, cum iucundis de remissione, cum seueris de disciplina, *cum patribus de republica loquebatur. Suos aduersarios placabilitate ac patientia deuinciebat. Nam eorum qui de numero patrum exulabant, quos ue suspectos habuerat, nihil de pristina dignitate detraxit. Gallorum animos contumacissimos ita sedauit, ut amicissimi discederent. In tanta procerum Rom. uastatione, quod sanè incredibile, nullum in urbe tumultum, nulla sensimus arma, omnia ipse obire, parum in rebus arduis cuiquam fidere. Idem in otio solutissimus, in metu constantissimus: nunquam negotia seu legationes audiendas uoluptate præuertit, res in mediam noctem protrahebat, breuissimi somni cibiq;. Artes liberales si non colebat admirabatur, Iuris præsertim scientiam ubi esse contigerit. Salaria doctoribus, stipendia militibus, mercedem operarijs, nunquam est differre nedum auferre uisus: cuius rei gratia exer-

citum quem magnum sæpe nutriebat, ductore filio, fidelissimum habuit, breuiq; tempore ac negotio totam ferè Aemyliam quæ tributa non exoluerat ei subegit. In annonæ difficultate quæ bis contigit, aducta è Sicilia magna ui frumenti ita diligenter urbi prouiderat, ut plebes nullum ferè sentirent incommodum. Has igitur animi dotes magnis obruerat uitijs, quæ narrare non attinet, tantum referam quæ uulgus adspexit. Siquando rerum fasce non premeretur, omni se remissionis generi sine discrimine dedidit: quapropter comœdias Plautinas, cæteraq; ludicra libenter spectauit, frequenterq; in Adriani molem ueniebat, ut palàm personatos per eorum ferias ac omnes dies festos siquid elegantius in hominum genere per uiam præteriret, propius adspiceret. In nuptijs filiæ quæ ad uirum Ferrariam profectura erat, equestres ludos & uenationem in Vaticano extra ordinem dedit. In urbe gladiatorum nunquam licentia maior, nunquam populo Romano libertas minor. Delatorum magna frequentia, breuissimo maledicto pœna mortis erat. Grassatorum insuper omnia plena, nec noctu tutum per urbem iter, nec interdiu extra urbem. Roma gentium refugium, & arx populorum omnibus seculis, nobilis iam carnificina facta erat, quæ quidem omnia suorum causa, quibus omnia indulserat, permittebat. Ipse quoq; Cæsar dum hæc ei licuere, ea fuit indole, ut si ab initio in bonos incidisset uitæ monstratores, perpetuam sibi, reiq; Romanæ gloriam peperisset: nam & in ea adolescentia, quantum perspicere potuimus, nec deliberanti concilium, nec ductanti exercitum maiorum disciplina, neque sermonem habenti facundia defuere: eaq; demum à natura liberalitate, ut patris auaritiam sæpe palàm detestaretur. A iustitia quoque uti uidebatur minime abhorrens, quin in Aemylia iam adepta summa æquitate populos regebat, ac iudicem grauissimum Antonium Montanum iuri dicundo præposuit, tanta subditorum probatione, ut illi uel defuncto Alexandro, quod minime putabatur, in officio persisterent. Verum ut sterile solũ & intemperies cœli, bona frugum semina præcipitant: sic & hunc praua instructio, ac proximorum libido à recta uirtutis semita detorserunt, ex quo seq; ac omnem Italiam uarijs calamitatibus inuoluit. Hæc autem quota portio fuit, quæ probris contaminata ex Hispania aducta reliquã gentem infamabat, quum ut uera loquar, urbs Roma neque unquam maior, neque sanctior quàm sub Hispanis principibus ac pontificibus fuerit, si Traianum & Damasum recensere uelimus: hodieq; & in ordine amplissimo tum in cæteris collegijs uiri præstantissimi hanc ex parte magna Rempub. ornent. Ad Alexandrum redeo, qui inter hæc anno M.D. Iobileum celebrauit, his qui uenire neglexerant seu minime poterant per diplomata licitatus. Adriani molem opere quo nunc cernitur restituit, Angeloq; supremo reposito, cuius similis paulò ante fulmine deiectus fuerat. Quumq; animo adhuc maiora de filio conciperet, diuturnioremq; uitam sibi polliceretur, subito in morbum incidit, ex quo paucis diebus absumptus est X V. calend. Septemb. Anno põtificatus X I. salutis M.D.III. causam in cœnam uenenatam incerto autore uulgò constans opinio iactat, quum præsertim & Cæsar ipse & Adrianus cardinalis qui unà accubuerant, eadem pene ualetudine adficerentur, quam ætatis robore euasissent. Post eius mortem Cæsar ante omnia thesaurum omnem corripuit, Vaticanum quod armatorum X II. millibus tenebat, simul & Adriani molem operibus muniit, eo animo, ut patres in eodem loco de more cogendos ad nouum successorem, in sua uota compelleret. At illi ad euitandum periculum in ædem Mineruæ congregati, subito à Cæsarianis quos Micheletus Cæsaris ægrotantis emissarius ducebat, circundantur. Fama peruagante, captos esse cardinales, direptiones ac cædes tota urbe fieri, omnis illico pauor inuasit, tabernæ clauduntur, arma corripiuntur, transtris, trabibus, cathenisq; ferreis uiarum exitus obstruuntur, haud aliter quam si rursus Annibal mœnia tenuisset. Ille autem quòd duram forte prouinciam adsumpsisse sibi uideretur, paulò post quam uenerat discedẽs, Vrsinorum tantum ædium partem apud Montem iordanum incẽdit. Patres post hæc ad urbis custodiam peditum quatuor millia scribunt. Proceres Rom. aduersant. Cardinales transalpinos, & undecunque uocatos præter consuetudinem expectant. Fabius Vrsinus qui cum D C C C. uenerat armatis, Pauli patris ulturus necem, quando in autorem non ualebat in proximas ædibus suis pauperum Hispanorum tabernas, puerili nimiũ ardore impetum facit: aliquot ex eis necat, bona subuertit: uerum nocte sequente Cæsarianorum irruptionem formidans, simulq; à senatu iussus in proxima sua castra discessit. Interim Prosper Colũnensis, qui quòd Hispanis militaret amicissimus esset, ad Cæsarem à patribus mittitur rogatum, ut à pertinacia desistat. Eo tandẽ simulq; rursus Galliæ Hispaniæq; oratoribus instantibus, Nepet eum omnibus copijs se deferri lectica iussit. Arx uerò adhuc à suis tenebatur, quanquam custos B. Caruaialis card. opera sese patribus obtemperaturum polliceretur. Vaticanũ igitur recipitur, ubi de more pont. peractis exequijs tantisper supersederunt, donec Gallorum exercitus qui tunc illac contra Hispanos in Campaniam iter habebat, iubente cardinale Rothomagensi qui summam apud eum autoritatem habuerat, mœnibus egrederetur, neque uis aut tumultus oriretur. Die igitur X X X. uacatis sedis X X X V I. cardinales, quorum Decimo Neapolitanus erat, conclaue ingressi V I I I. post die Frãciscum Piccolomineum dia. card. Senẽsem Pij I I. ex sorore nepotem pontificem creant, Pium I I I. appellatum, cuius fama bonitatis, animi omnium ad bene iam de religione, deq; rebus humanis sperandum excitati fuere, ad cuius nuntium Cæsar statim cum parte suorum reuertit, patribus gratias agit quòd quem maxime cupiebat elegissent. Vrsini non amplius differre ultionem rati, cum armatis eum in Vaticano inuadunt, fit cædes nonnullorum, cum ille se defensitat, & ut tandem se periculo eximat discedere paratus iussu pontificis in molem ducitur Adriani. Pius interim ex ulcere cruris ex quo diu laborauerat X X X. post creationem die decessit, nihilo rerum ab se gesto quas maximas animo conceperat. Nam & ecclesiam Rom. renormare, concilium celebrare, ac in Turcas proficisci auunculi imitatione statuerat.

Pius III. M.D.III.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXIII.

PRINCIPES Romanos ijdẽ ferè qui & pontifices quocunq; modo descripsere. Ex antiquis Latinis Cor. Tacitus, Marius Maximus, Iulius Cordus, Suetonius Tranquillus, Suetonius Optatianus, Gargilius Martialis, Fabius Marcellus, Iul. Capitolinus, Acl. Lampridius, Fla. Vopiscus, Eutropius & Orosius. Ex Græcis uerò Dexippus, Herodianus, Dion, cuius etiã nõnulla extant, Appianus Alexandrinus ut ex eius libris deprehendimus, cuius opere caremus. Ex his alios alij diligentius sunt persecuti, ut à superioribus scriptoribus prætermissos uiderant, aut iam de dictis racemationibus esse locum, sicuti & mihi necessarium fuere. Nam cum duodecim primos adeo probe uulgo cognoscendos Tranquillus ediderit, Periergon fuerit

corum

eorum gesta repetere. Ex quo tantum initia quedam percurram, unde principatus habuit originem, quæ breuiter Appiano commemorantur.

Discordiæ ciuiles Gracchorum

Discordiæ uidelicet ciuiles iam inde à Ti. Graccho exortæ ratione Agrariæ legis. Is tribunus cum uideret Romanos potentiores omnem penè agrum Italicorum occupasse, Coloniasq; suo nomine ubique ordinasse, miseratus inopem turbam, legem edidit, ut nulli plus quàm iugera quingenta posidere liceret, cuius rei gratia ille interfectus fuit.

Apuleij, Glauciæ, Metelli.

Inde secuta Glauciæ prætoris & L. Apuleij tribuni pleb. cum Metello dissensio, à quo uti censore deijci de senatu ac magistratu, ut obsceni homines, non facile passi, tandem & ipsi similiter periere. Post Gracchos L. annos Sulla nouo dominatu, dictatura Rempublicam inuasit.

Sullæ & Marij

Cuius cum Mario inimicitiæ Cæsarem postremo inuitauerunt discipulum, eius uestigia sequi. Huius initia Tranquillo non repetuntur, quod eius principium operis sit amissum ex eruditorum sententia. Patrem tamen eius L. Cæsarem scimus esse ex Plinio, qui Pisis dum se mane calciaret, repentino extinctus est.

Cæsaris & Pompeij Iul. Cæsar

Tempore deinde procedente Cæsarē magnis in Gallia per decennium rebus gestis, cum à senatu exercitum dimittere iuberetur, id Pompeij reputans inuidiæ, cum ex conditione impetrare non posset, uti ille exercitum quem per Italiam dominationis causa tenebat, etiam dimitteret, contra Pompeium & patriam uiâ uenit: captoq; Piceno in urbem, unde ille aufugerat contendit, sese excusans senatui ac populo, tum quietis ciuibus utriusq; partis impune esse licere pollicitus, Brundusium aduolauit: deinde prælio Dyrrachino inferior, Pharsalico uerò superior in Aegyptum adnauigauit, eoq; regno constituto, simul & in reditu Pharnace superato, unius diei de eo uictoriam tribus prætulit uerbis, ueni, uidi, uici. In Hispaniam se uertit contra Pompeij liberos, postremo contra Scipionem in Africam. Repetens urbem dictator perpetuus à Sulla secundus factus est. Triennio post, Bruti coniuratione in curia Pompeij interfectus. De coniuratis habita quæstio.

Octauius

Octauius interim natus ex Accia nepte Cæsaris, ex Apollonia ubi dabat operam literis, adcersitus hereditatem iniit, ueteranos sibi adsciuit, in tutelam Ciceronis se tradidit, cuius fauore autoritateq;. & Cæsar patris nomine appellatus, & senator annorum XVIII. & Cos. XX. per uim est factus, admotis ad urbem legionibus. Vbi cunctante senatu, Cornelius Centurio legatus ensis capulum in curia ostendens ait, hic faciet, si uos non feceritis. Legem ante omnia tulit, ut de coniuratis quæstio haberetur: pacem cum M. Antonio & M. Lepido fecit, ita ut tres uiri Reipublicæ constituendæ per quinquennium præessent, hinc suos quisque inimicos proscripsit. Bella ciuilia V. gessit, Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum, ex quibus primum & nouissimum aduersus M. Antonium. Secundum aduersus Brutum & Cassium. Tertium aduersus L. Antonium. Quartum aduersus Sext. Pompeium: post cuius fugam collegarum alterum M. Lepidum quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, spoliauit exercitu: supplicemq; concessa uita Circeios in perpetuum relegauit. Domuit item partim ductu, partim auspicijs suis Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni, item Vindelicos, & Salassos gentem Cisalpinam coërcuit, in ipsis uictorijs alioqui crudelissimus & patri Cæsari absimilis, uerum reliquæ uitæ cum modestia, tum castitate magnopere collaudatus. Nam & domini appellationem abhorruit, & in curiam ueniens senatores quos adsurgere non patiebatur, nominatim consalutabat. Forum angustius fecit, non ausus priuatis domos extorquere. Vnus omnium in summa felicitate infelix, in orbitate prolis, in adoptionis pœnitentia, in generi contumacia, in filiarum impudicitia, in periculis aditis per tot bella genu brachioq; in Delmatia sauciatus, in Cantabria fulmine lectica perstrictus, ex quo Ioui tonanti ædem statim fecit. Vixit annos LXXII. ex quibus LVI. imperauit, relicta Tyberio Republica quem ex Tyberio Nerone & Liuia genitum, sibi adoptauerat.

Tyberius

Qui inuitus suscepit imperium, deq; mitissimo principe sæuissima bellua euasit, cuius adoptionis se quandoque Augustus pœnituisse signa ostendit, & apud senatum eum excusauit, naturæ uitia esse, non animi dicens. Hic post annos XXIII. successorem habuit Caium, Caligulam in castris uocatum, annos tris imperantem:

Caius

Claudius

cui ob mores obscœnos à suis interfecto Claudius successit, quem mater Antonia Monstrum hominis appellare solebat, tanta fuit hebetudine simul, & animi segnitie. Vir attamen doctiss. Græce Latineq;, ut qui libros XL. historiæ adhortante Tito Liuio conscripserit. Homerum memoriter tenebat, ut in usu rerum sæpe uersus eius recitaret. Eius opera Portus & Aqua Claudia.

Nero

Nero deinde annos ferè XIIII. totidem quot Claudius orbem lacerauit. In hoc Cæsarum familia defecit, quæ sic se habet: Augustus Liuiam prægnantem ex Claudio Nerone duxit, quæ peperit Tyb. Cæsarem. Drusum uerò prius genuerat, qui rebus gestis in Germania decessit admodum iuuenis ex lapsu equi, cuius funus Tyb. pedibus usq; Romam prosecutus est. Hoc Druso & Antonia minore nati Germanicus & Claudius Cæsar. Germanicus in locum patris in Germaniam missus, utroque eloquio, reliquisq; uirtutibus clarus, etiam iuuenis ibidem excedens ex Agrippina M. Agrippæ & Iulia Augusti filia genita, Caium Cæsarem & Agrippinam reliquit. Claudius ex Valeria Messalina Barbati Messalæ filia, uxore impudicissima, Britannicum suscepit, & Octauiam quam Neroni priuigno locauit. Nam matrem eius Agrippinam Germanici fratris sui filiam Cn. Domitio nuptam postremo duxit: quæ Agrippina deinde Claudium ipsum boleto necauit. Nero relicta Octauia Sabinam Poppeam duxit, cuius extat Senecæ tragœd. Postea Galba Otho & Vitellius annos tris imperarunt.

Galba Otho Vitellius

Vespasianus Titus Domitianus

Vespasianus tandem res collapsas adflicto imperio restituit annis X. quibus uixit. Titus item Vespasianus eius filius orbis deliciæ appellatus annorum XL. post biennij imperium immerens uita priuatur. Domitianus Flauiorum ultimus, ac dedecus, iure à suis interficitur, cum crudeliter imperasset annos XV. uixisset XLV. cuius ob odium rasa ex marmoribus ac titulis est omnis memoria. Deinceps a me reliqui diligentius.

Nerua

NEruam Cocceium annorum ferè LXVI. uirum bonum ac nobilem Domitiano interfecto populus Romanus imperio dignum iudicauit. Hic initio reos maiestatis qui diffugerant absoluit. Mares castrari, tum sororis aut fratris filiam in matrimonium ducere prohibuit, quum hæc sub Domitiano passim licuissent. Passus & ipse quanquam bonus coniurationem Crassi Calpurnij, Aelianiq; Casperij præfecti prætorij defectionem, quæ omnia ciuili animo tulit. A. Vlpium Neruam Traianum qui Germaniæ tunc præerat, causa Reipu. se dixit in senatu adoptare, Cæsaremq; appellauit, cum propinqui non deessent. Denique ex morbo extinctus est, quum imperasset annũ, men. III. di. IX.

Traianus C.

A. Vlpius Nerua Traianus annorum XLII. genere Hispanus ob uirtutem & disciplinam rei militaris adoptatus, accepto de patris morte nuncio è Germania statim rediit. Aelianum, & prætorianos qui in Neruam coniurauerant, in primis ad se, alia dissimulata causa uocatos de medio sustulit. Is post Cæsarem Augustum Romanæ Reipub. mouit lacertos. Ante omnia in Dacos expeditionē sumpsit, indignatus quod his pecuniā à Domitiano quondam uicto pactum pendere oporteret. Itaq; Decebalum eorum regem in prælio uicit. Suas uestes militibus saucijs diuisit, ut uulnera ligarent. Decebalus acceptis conditionibus ante pedes Traiano procubuit, inde solutus abijt. Imperator

Romam uenit, Dacicusq; appellatus ludos gladiatorios dedit. Interea Decebalus rebellat, uicinos populos ad bellum incitat, Longinum Traiani legatum in colloquio circumuentum capit.

Longinus

Rediit ad Dacos Traianus. Lapideo ponte pilarum x x. Danubium iunxit. quarum altitudo præter fundamenta c x l. Latitudo l x. Interuallum l x x x. pedum erat. Cuius postea magnam partem Hadrianus diruit, ne Barbaris quandoq; nos inuadendi occasio foret. Post longos conflictus occupato Dacorum regno, ne uiuus in potestatem Romanorum perueniret Decebalus, sua manu usus interijt. Caput Romam perlatum est, Dacia prouincia facta. Traianum post hæc ad urbem redeuntem, uariarum gentium legati atque etiam Iudæorum adiere. Spectacula magnifica per c x x. dies edidit, modo mille, modo x. millia ferarum cæsa simul & mansuetarum bestiarum. Tunc & paludes Pontinas siccauit, uiamq; Appiam ex ea parte strauit. Columnam in foro suo posuit pulchritudinis gratia, siue ut sepulcrum eius esset. Quæ ut circumspici posset, partem Quirinalis montis solo æquauit. Inscriptionem eius ponam quæ adhuc intra basim ipsius legitur huiuscemodi. Imper. Cæs. Diui Neruæ F. Neruæ Traiano Augu. Germanico Dacico pont. Max. Tribu. potest. x v i i. imper. P P. Ad declarandum quantæ altitudinis mons & locus tantis uiribus sit egestus. Armeniam deinde recepit a Parthis. Sublato diademate regi Armeniæ maioris regnum ademit, Albanis regem dedit: Hiberos, Bosphoranos, Colchos, in fidem Romanæ ditionis accepit. Osdrenorum loca & Arabum occupauit, Marcomedos obtinuit, Persidis regionem, Seleuciamq; ac Ctesiphontem accepit tenuitq;. Vsque ad Indiæ fines post Alexandrum accessit, in mari rubro classem instituit. Prouincias fecit, Armeniam, Mesopotamiam & Assyriam, ac inter Romanos & Persas limitem Tigrim esse uoluit. Porrò Assyria inter Tigrim & Euphratem sita magnis amnibus instar Aegypti fæcundatur. Hæc ex Dione & Rufo. Addit uerò Dion Traianum contra Agarenos, qui unà cum cæteris defecerant, profectum in Arabiam: quos cum diu obsedisset, eorumq; oppidum Agaram mœnibus nudasset, nunquam tamen superare potuisse tempestate cœli quasi diuinitus diremptos. Itaque re infecta redijsse.

Agareni

Inter amicos Sicinium Suram, quem quandoque apud eum calumniatum, præfectum insuper prætorij sui constituit. Dicit eum præterea uirum laudatissimum, ac natura clementem & probum, duobus exceptis uitijs, quòd uino, quodq; puerorum libidini indulserit. Igitur his uitijs hunc, nequeo satis mirari, diui Gregorij, ut dicitur, precibus ex infernis ad cœlum euolasse, uerum Dei consilium minime à nobis deprehendi fas est. Ipse apud Seleuciam quæ postea Traianopolis dicta est, dum rediret ex Syria, ex profluuio uentris decessit, anno imperij x x. Statimq; Parthi, Armenij, cæteriq;, remotæ gentes rebellauerunt, ex quo militum Romanorum tot labores periere. Paucos ante annos Iudæorum magnam cædem fecerat per Martium Turbonem legatum, quòd Actium Lupum præfectum fugauerant, eiq; prouinciæ L. Quietum præfecit.

Mar. Turbo
Actius Lupus
L. Quietus

Hadrianum eius consanguineum à patre sibi commendatum adoptauit, cum ipse nullos ex Plotina coniuge, aut aliunde liberos suscepisset. Aerarium Romanum quod sub Capitolio erat, in ædem Saturni traduxit. Vias restituit. Nam ante hos annos repertum apud Circum Maximum marmor cum inscriptione huiuscemodi. Imperat. Cæs. Diui Neruæ. F. Traiano Germanico Dacico Pontif. Maxim. Tribu. potest. v i i i. Imperat. i i i i. Cos. v. P P. Tribus x x x v. Quod liberalitate optimi principis, commoda eorum etiam locorum adiectione ampliata sint. Christiani etiam nonnulli sub eo cruciati. De his Plinius cum esset procurator in Bithynia Traianum per literas consulit quid agendum, quum nihil mali eos agere comperisset, tantumq; quibusdam hymnis antelucanis uacare. Respondit ille, Minime quidem inquirendos esse, uerum oblatos puniri oportere. Extant & alia, quæ ex alijs item autoribus aut panegyricis aut epistolis de hoc imperatore colliguntur, quæq; magnopere laudes eius concelebrant. Et pueros quidem (uti suprà commemorauimus) amasse dicunt, uerum ingeniosos, ac probos, citraq; libidinem. De lætitia etiam potationis omnes conueniunt, uerum citra ebrietatem. Ante meridiem nunquam uescebatur. Cæterum præditum humanitate, ut ab omnibus facile adiretur. Mortuo Nerua magnis rebus gestis in Germania cui præerat, subiugatisq; Marcomannis ac Iazygum & Pannoniæ populis, quum ad successionem imperij Romam rediret, minime triumphans aut quadrigis cum ei per senatum liceret, sed tantum equo insidens, in Capitolium inuectus, Ioui Opt. Max. tum senatui gratias egit. Per urbem semper more Catonis pedibus ibat, paucis comitibus, nullis spiculatoribus aut satellitibus. Senatum patrem, se ministrum laboris uocabat. Stans Coss. sedentes uenerabatur, quod se illis inferiorem ex legibus esse reperiret. Bibliothecam nobilissimam publicauit quæ Vlpia dicta est, in qua libris linteis gesta principum, ac elephantinis senatusconsulta conscribi iussit. Aedificia plurima eius titulis & inscriptione fiebant, præter eius etiam uoluntatem. Ex quo herba parietaria, quæ in muris nascitur, à plerisque dictus. Decessit annorum l x i i i. apud Seleuceam Syriæ. Relatus inde in urbem ac sub eius columna conditus.

Hadrianus c x x.

Aelius Traianus Hadrianus. Sic enim in ueterum monumentis inscribitur, genus antiquum ab Adria Picentium trahit, unde maiores eius tempore Scipionum in Hispaniam migrauere. Patrem habuit Aelium Hadrianum cognomento Aphrum consobrinum Traiani principis. ipse natus Romæ, ubi Marullinus Atauus eius primus senator populi Romani fuit. Puer relictus à patre in tutelam Traiani, à quo etiam adoptatus, liberalibus artibus imbutus, literis præsertim Græcis eruditissimus, ut etiam Græculus appellaretur, Mathesim etiam probe tenebat. Quod Marius Maximus usqueadeo demonstrat, ut eum dicat cuncta de se scisse, sic ut omnium dierum usque ad horam mortis futuros actus antè præscripserit. Satis constat de Vero quem adoptauerat sæpe dixisse, Ostendent terris hunc tantum fata, nec ultra Esse sinent. Igitur quum omnes profiteretur artes, omnes exagitabat doctores, sæpe aliqua proposita quæstione certando, Et Alexandriæ quondam in museo multa & proposuit & soluit. Alebat ingenia eisq; fauebat, imprimis Fauorino philosopho. Extant adhuc eius quædam epigrammata Græca ualde lepida. Barbam quoque more Græcanico submittere primus ea tempestate cœpit, quem postea morem nonnulli principes Rom. seruauere. Peregrinationes maximas ingenti celeritate confecit. Expeditionem in Pannonios uiuente Traiano suscepit. Deinde princeps Iudæos debellauit, quod uetiti circumcidi, rebellauerant, magnasq; cædes Romanorum per diuersas orbis partes fecerunt. Inde in Galliam Britanniamq; contendit, in qua multa correxit. Murum l x x x. passuum millibus duxit, qui Britannos à Romanorum imperio diuideret. Mox in Hispaniam, deinde Romam repetens, Athenas profectus est, postea in Aegyptum. In qua peregrinatione Antinoum suum ob formam sibi charissimum amisit, cui Hierosolymis templum dicauit. Traiani gloriæ uidetur inuidisse, quando & Armeniam & Mesopotamiam & Assyriam ab illo adquisitas Parthis concessit. Pontem quoque ab eodem supra Danubium factum deleuit. Limitemq; inter Romanum & Persas Euphratem statuit. Marius Maximus eum etiam natura crudelem dicit fuisse, sed Domitiani finem ueritum, abstinuisse. In cibis amabat tripharmacum, quod phasiano, sumine,

mine, pernа & crustulo constabat. Quæ restituit aut reconcinnauit, titulis priorum conditorum adnotauit, ea fuit in parte modestia. Opera eius, uilla Tiburtina, cuius uestigia maxima hodie uisuntur, in qua prouinciarum & celebratorum locorum nomina inscripsit, ueluti Lyceum, Academia, Prytaneum, Tempe, & his similia. Lauacrum quoq; Agrippinæ, cuius uestigia sunt prope sanctum Laurentium in Panisperna. Pons eius nomine restitutus, quo continuo nunc itur in Vaticanum, propeq; sepulcrum quod Moles Hadriani nominatur. In quo Antonini ferè omnes sepulti sunt, quemadmodum inscriptiones indicant, quas cum de ipsis agetur ponemus. Pantheon etiam restituit Senatores equitesq; Romanos togatos in publicum procedere iussit, præter quàm redeuntes à cœna. Adoptauit L. Ceionum Commodum, quem L. Aelium Verum appellauit. Hic patrem habuit L. Ceionum Commodum Verum. Cuius paternum genus ex Hetruria, maternum ex Fauentia fuit. Filius autem L. Verus qui cum M. Antonino imperauit, de quo postea dicam, ob uolupatem tantum ac formam ab Hadriano dilectus est. Amatorios lasciuosq; poëtas semper lectitabat. Martialem epigrammatographum, Virgilium suum appellabat. Coniugi querenti dicebat, uxoris nomen non uolupatis, sed honoris esse, quapropter se cum alijs oblectare uelle. Adoptionis factæ de Aelio postea pœnituit, cum uideret & alijs inuisum & natura ualetudinarium esse: ex quo breui tempore defunctus est, sepultusq; in mole Hadriani, cum hac inscriptione quæ adhuc legitur in pariete, L. Aelio Diui Hadriani Augu. F. Cos. II. Hadrianus igitur in eius locum Annium Antoninum qui postea Pius uocatus est, adoptauit hac conditione, ut ipse M. Antoninum filium fratris uxoris suæ Faustinæ & L. Verum Ceioni filium adoptaret. Hoc pacto liberorum, nepotumq; successioni consuluit, cum Sabinam uxorem sterilem habuisset. Decessit Baijs anno ætatis LXXII. imperij autem XXII. Sepultus in uilla Ciceronis Puteolis, ubi postea Pius templum ei pro sepulcro constituit. Reliquias eius in urbem asportari, ac in hortis Domitiæ collocari iussit. Impatientia morbi sæpe à seruo gladium petijt, & à medico uenenum, utrumque prohibente Antonino. Ex eius morte senatus magnopere gauisus est, deq; abrogandis eius gestis cogitauit. Sed respectu Antonini destitit. Qui refragantibus cunctis eum inter diuos retulit. Hæc ex Spartiano & Rufo & Capitolino. T. Aelius Aurelius Fuluius Boionius Hadrianus Antoninus Pius, genus paternum è Gallia transalpina Nemausensi uidelicet duxit. Auum habuit T. Aurelium Fuluium, patremq; item eodem nomine, qui consulares fuere. Auiam maternam Boioniam Procillam, Auum maternum Arrium Antoninum hominem sanctum, qui Neruam olim miseratus est, quòd ea ætate imperare cœpisset. Socerum Annium Verum, uxorem uerò Anniam Faustinam. Vultu decorus fuit, moribus clemens, ingenio clarus. Pius à senatu appellatus est, uel quòd socerum ætate confectum manu subleuaret, uel quòd multos cædi destinatos ab Hadriano surriperet, seu potius quòd multos post mortem honores Hadriano decreuerit. Vxorem Faustinã quam anno III. imperij amisit, diuinis honoribus coli à senatu, delatis Circensibus, & templo & flaminibus & statuis aureis passus est. Cuius honoris uestigium hodie uidemus prope S. Cosmum & Damianum in semiporticu adhuc extante hac inscriptione: Diuo Antonino, & Diuæ Faustinæ. Duas ex ea filias, alteram Lamiæ Silano, alteram Faustinam M. Antonino filio locauit. Vtebatur in senectute pane siccio ad sustentandas uires. Aurum Coronarium, id enim est quod in corona noui principes populi dono mittebant, Italiæ reddidit, prouincialibus dimidium. Cum sibi finem adesse sentiret in morbo constitutus: Fortunam auream ad M. cubiculum transferri iussit. Nam signum Fortunæ aureum semper erat in cubiculo imperatoris, uerum in exitu uitæ Trib. multum illud ad successoris locum transferebat. Decessit Lorij, ubi natus & educatus est, ac uillam extruxerat. Lorium enim oppidum Hetruriæ prope Romam XIIII. lapide uia Aurelia: anno ætatis LXX. imperij XXIII. summo ordinis omnis desiderio. Nam placabilitate, elementia, sanctitate alter Numa putabatur. Ex honoribus à Senatu pater patriæ ac Pij cognomentum accepit. Ex Capitolino. Sepultus in mole Hadriani cum hac inscriptione, quam paulo ante quàm ea reconcinnaretur aperte legebamus. Imp. Cæs. T. Aelio Hadriano Antonino August. Pio Pont. Max. Tribu. potest. XXIIII. Imper. II. Cos. IIII. P. P. Ex quo patet & Aelij ratione patris adeptum, & Aurelij ratione matris nomen habuisse. In eodem quoque loco eiusdem altera inscriptio huiuscemodi est. Imper. Cæs. diui Traiani Parthici filio, diui Neruæ nepoti Traiano Hadriano Augusto Pont. Max. Tribu. potest. XXII. imper. II. Cos. IIII. P. P. Et diuæ Sabinæ. Imper. Cæs. T. Aelius Hadrianus Antoninus August. Pius pont. Max. tribu. potest. II. design. IIII. P. parentibus suis. M. Aelius Aurelius Antoninus philosophus, natus & educatus Romæ in Cælio monte, iuxta ædis Laterani in domo Veri aui sui, originem à Numa rege traxit: ut autor Marius Maximus. Liberalibus artibus ab initio magnopere uacauit: in quibus Herodem Atticum & Proclum habuit præceptores: sed in primis Frontonem cui & statuam à senatu impetrauit. Proclum uerò ad proconsulatum usque prouexit. Annos XII. habitu philosophi, in palliioq; uixit, ac humi cubitauit: in qua disciplina doctores item habuit Apollonium Chalcedonium Stoicum: Sextum Chæroneum Plutarchi nepotem, ad cuius etiam domum adibat: ut autor est Philostratus in sophistis. Claudium Maximum: Claudium Seuerum. Ante omnes Iunium Rusticum, quem cos. iterum designauit, eiq; statuam post obitum postulauit. Operam & picturæ dedit sub Diogneto magistro. Cum L. Antonino fratre simul & genero pari potestate imperauit. Primiq; Romanorum fuere, qui simul imperarent. Cui & Lucillam locauit filiam ex Faustina coniuge simul & consobrina, quam parum pudicam nequicquam accusantibus amicis dissimulauit, excusauitq; sæpe. Sed & uiuentem in castris matrem castrorum, defunctam uerò in peregrinatione orientis, diuam appellari à senatu libenter audiuit. Cum L. Vero ex uictoria Parthica reuertente simul & ipse in eodem curru triumphauit. Post hæc tumultuantibus Marcomannis, cũ eodem paludatus ad Aquileiam quo iam irruperant, occurrit: quod bellum in Germania gerens, coactus est deserere ob Auidium Cassium, qui exercitui præerat orientis, rebellantem. Iterum aduersus eum proficiscens, uicti caput ad se allatum etiã uidere doluit. In reditu Athenis iter fecit, ubi Cereris templum solus est ingressus, uti se innocentem probaret. Id enim nullus alicuius sibi conscius criminis ingredi solebat. Romam reuersus triumphauit unà cum filio Commodo, quem Cæsarem fecerat. Ludis adeo offendebatur, ut in spectaculis Circensium & legere & audire & subscribere sit solitus. Dicitur & ex eo portentum, quod in Germania longa siccitate exercitu siti laborante, eius precibus imber erupisset hæc Capitolinus. Huius portenti meminit etiam Eusebius: idq; Christianorum nostrorum, qui in ea expeditione tunc erant, uotis ac precibus adtribuit. Ad bellum contra Britannos misit Calpurnium Agricolam, nepotem illius, cuius uitam scribit Corn. Tacitus. Contra Cattos, Aufidium Victorinum. Contra Parthos, L. Verum. Nihil tamen æque fugit, quàm auaritiæ famam. Decessit ex pestilentia, sexta quàm ægrotasset die, in summa omnium beneuolentia. Statuam eius pacificatoris equestrem hodie uidemus apud basilicam

L. Aelius Hadriani filius

Antoninus Pius CXL.

M. Aur. Anto. CLXXIIII.

Auidius Cassius

Ant. triũphus de Marco mãnis

Calpurnius Agricola

cam Lateranensem: in quo loco natum eum & educatum in principio diximus, ex autoritate Capitolini. Præterea nummus eius antiquus adspicitur duplex: unus cum imagine barbata, ac inscriptione supra adnotata eius nominis. Altera cum imberbi dum erat adolescens cum inscriptione Aurelius. Ex altera parte cum T. Antonini Pij patris imagine. L. Ceio-

L. Verus Antoninus

nius Aelius Commodus Verus Antoninus. Hæc enim omnia retinuit nomina. L. Ceionius Commodus pater fuit naturalis. Verus Antoninus, ex Antonino Pio, qui eum adoptauerat. Aelius, ex Aelij Hadriani coniunctione, unà cum M. Antonio ratione patris adoptionis à Pio pari potestate rexit imperium: neque inter bonos, neque inter malos connumeratur principes. Præceptores habuit, Scaurum Grammaticum Scauri filium, qui Grammaticus Hadriani fuit. Græcos uerò Telephum, atq; Harpocrationem. Rhetores Apollonium Celerem, Caninium Rufum, Herodem Atticum. Philosophos uerò Apollonium, & Sextum Cheroneum. Moribus fuit ab initio probatus. Deinde ad aleam paulatim, scortaq;, ac popinas se conuertit: adeo ut à Marco in Syria ad bellum Parthicum ne uitia eius palam essent, missus fuerit: ubi maiori longe est debacchatus luxuria. Victoriam tamen uirtute Auidij Cassij legati adsequutus est. Rediit comitatus sordidorum hominum turba, in qua & Agrippus histrio fuit: quem ἀπόλαυστον, quasi uoluptuarium cognominabant. Saturnalibus & diebus festis, uernas admisit in triclinium. Triumphauit cum M. fratre. Post hæc ductus ab ipso in bellũ contra Marcomannos, apud Alpes spectans urbicas uoluptates statuit Romam repetere, sed in itinere apoplexia correptus, Altinum diuertens triduo mutus fuit, moxq; perijt: non sine ueneni suspitione propinati à Lucilla uxore, ob Fabiæ consuetudinem. Alij dicunt à Marco, parte cultri ueneno illita, qua uuluam inciderit, partemq; infectam fratri, sibi innoxiam seruante. Satis constat Marcum eius mores perosum dißimulasse, publiceq; & uiuum semper laudasse & mortuum, diuum insuper appellasse. Vixit annos XLII. imperauit cum fratre XII. Illatus in sepulcrum Hadriani, ubi primum pater eius Cæsar naturalis conditus fuerat, cum huiusmodi inscriptione: Imper. Cæs. L. Aurelio Vero Augu. Armenio, Medic. Parthic. pont. max. trib. pot. VII. imper. V. cos. III. P. P. Capitolinus enim, unde nos superiora sumpsimus, dixit, quòd patrum ei nomen Parthici Medici. Quod etiam Marco quanquam

Commodus Antoninus CLXXXII.

Romæ agenti delatum est. Antoninus Commodus, M. filius, qui L. Aelius Aurelius Antoninus Commodus appellatus est, eundem diem natalem habuit, quem & Caligula: eisdemq; penè moribus, libidine, auaritia, cædibus, omnia compleuit. Aelianis operibus suos ponebat titulos, colosso Neronis dempto capite suum imposuit. Quod hodie caput pro ædibus conseruatorum in Capitolio cernitur. Ludum gladiatorum sæpe ingressus certamen subijt. Quadrigis quoque emittendis Dalmaticatus in publicum procedens signum dedit: easq; quandoq; agitauit: simul & eò uesaniæ uenit, ut omnia quæ turpiter, quæ impure, quæ crudeliter fecerit, publicis iusserit poni monumentis: ut Marius Maximus testatur. Tot perosi scelera Q. Aelius Letus præfectus urbis, & Marcia eius concubina, cum athleta, cum quo ille exerceri consueuit, egerunt, ut eum strangularet: anno imperij XIIII. Corpus eius, ut unco traheretur in Tyberim populus adclamauit. Sed iussu Pertinacis successoris, in sepulcrum Hadriani translatum est. Eius memoria sicut olim Domitiani, ex omnibus monumentis abrasa. Habuit præceptores Onesicratem Græcum grammaticum: Latinum uerò Capellam Antistium oratorem quoque Acteum Sanctum. hæc ex Lampridio. Eius monumenti apud sepulcrum Hadriani huiuscemodi legitur inscriptio: Imper. Cæs. diui M. Antonini Pij Germanici Sarmatici filio, diui Pij nepoti, diui Hadriani pronepoti, diui Traiani Parthici abnepoti, diui Neruæ adnepoti. L. Aelio Aurelio commodo Aug. Sarmatico: Germanico Maximo Britannico, pon. max. trib. pot. VIII. imper. VIII. cos. VI. P.P.P. Ae-

lius Pertinax patre Libertino Aelio Successore natus: ab eo- Aelius Pertinax

dem nomen Pertinacis inditum, quòd lignariæ negotiationi pertinaciter intenderet: à M. Antonino senator factus, prouincias consulares quatuor rexit. Mox à Commodo cum Perenne legato ad exercitum in Britanniam missus, seditiones multas compreßit. Quamobrem quum infensas legiones ob corruptam ab eo disciplinam haberet, cedens sponte officio legationis alio successori, curam alimentorum suscepit: postremo proconsul Africæ factus, extincto Commodo ab exercitu consentiente senatu lectus est imperator, quum esset septuagenario maior. Cui gratias agenti senatui, & in pri-

mis Q. Aelio Leto cuius ministerio ad imperium peruene- Aelius Lætus

rat, consul Falco ait: Qualis futurus sis hinc intelligimus quòd Letum & Marciam apud te habeas, stultitiæ Commodi ministros. At Pertinax: Paruerunt, inquit, neceßitati: sed ubi facultatem habuerunt, quid sibi semper uoluerint, ostenderunt. In breui principatu mitis est habitus: quamuis multi eum, Chrestologum appellauerint: quòd bene loquendo haud bene faceret. Præterea sordidus in uictu, ut qui dimidiatas lactucas & Carduos in conuiuijs apponeret. Interfectus est Didij Iuliani successoris machinamento, anno ætatis LXXI. imperij

mense VI. Ex Capitolino. Didius Iulianus, pronepos fuit Didius Iulianus

Saluij Iuliani iurisco: sulti, bis cos. & præfecti urbis. Mater ei Clara Aemylia, pater Petronius Didius Seuerus. Ipse autem præfuit in Germania legioni XXII. primogeniæ. Cattos debellauit. Inde Dalmatiam: postea Germaniam rexit. Fuit consul cum Pertinace, & in proconsulatu Africæ eidem successor. Eo interfecto conspirationem in eum, tristitia dißimulauit: etiam à cibo donec sepultus esset, abstinendo. Magna præterea parsimonia fuisse traditur, ut qui porcellum aut leporem triduanum habuerit. Sæpe uerò oleribus & leguminibus contentus, sine carne cœnitabat. Maximum ei uitiũ alea, seni præsertim. Comis alioquin in conuiuijs, benignusq; ad subscribendum. Eodem tempore post mortem Pertinacis, Iulianus à senatu Romæ, Seuerus ab exercitu in Syria, Pescennius Niger in Illyrico, & Claudius Albinus in Gallia, imperatores appellati. Sed quum Iulianus Seuero præsertim resistere non posset, frustra ad magicas artes adhibito puero qui in speculo futurum intueretur: postremo ad senatum confugit, iudicantem eum minime imperio dignum, qui resistere inimicis non posset. Interfectus tandem in palatio à prætorianis nutu ac literis ipsius Seueri, quum uixisset annos quadraginta unum, im-

perasset menses duos. Ex Spartiano, & Capitolino. L. Se- L. Sep. Seuerus

ptimius Seuerus Pertinax, gener Afer, ex Lepti ciuitate, pa- CXCV.

tre Geta: maiores equestris ordinis habuit. Sub M. Antonino uarias prouincias consulares rexit. Postremo iuuante Aelio Leto, exercitui Germanico præfuit. Vbi de morte Commodi compertum est, imperator ab exercitu declaratus: contra Iulianum quasi ulturus mortem Pertinacis uenit: acceptoq; nuntio de Iuliano interfecto, armatus Romam properauit. Imperator à senatu comprobatur, Pertinacis nomine adsumpto, ob boni principis memoriam: inito imperio statim ad confirmandum orientis statum properans, Pescennium Nigrum rebellantem apud Cyzicum interemit: plerosq; populos partim subegit, partim in officio continuit. Mox transla-

tus in Galliam apud Titurium, Clodium Albinum etiam tu- Clodius Albinus

multuantem conserto prælio interfecit: capiteq; abscisso Romam misso, reliquum eius cadauer equo refugienti conculcandum dedit: Romam his gestis reuersus, triumphum ut de ciuibus recusauit: magnam tamen nobilium cædem, qui cum inimicis eius conspirauerant, edidit. Compositis rebus urbanis repetijt orientem, ubi feliciter pugnans, Parthos, Arabas,

Ad:ab

Adiabenos subegit: deq; his reuertens triumphauit, titulis illorum sumptis: cuius rei memoriam testantem, arcum nobilem uidemus hodie sub radicibus Capitolij, patris filijq; Caracallæ nomine, qui M. Aur. Antoninus Pius & ipse appellari uoluit hac inscriptione: Imper. Cæs. Septimo M. filio Seuero Pertinaci Aug. P. P. Parthico Arabico & Parthico Adiabenico pont. max. trib. pot. x i. imper. x i. cos. i i i. procos. Et imper. Cæs. M. Aurelio L. filio Antonino August. Pio felici trib. pot. v i. cos. procos. P. P. optimis fortißimisq; principibus ob Rempublicam restitutam, imperiumq; populi Romani propagatum insignibus uirtutibus eorum domi, forisq; S. P. Q. R. Peritißimus præterea matheseos fuit. Defuncta siquidem uxore Marcia, quum de conditionibus ageretur apud eum, genituris omnium inspectis, Iuliam inter Syros haud bono genere natam, quod imperatoriam haberet genesim, sibi coniunxit: postremo Britanniam adijt: ubi subactis his gentibus quæ uidebantur infestæ, perijt Eboraci morbo, iam senex, anno imperij x x i i i. relictis Baßiano & Geta filijs. Quibus Antoninorum nomina indidit, quòd M. Antoninum ex omnibus magnopere coluerat: auctusq; honoribus ab eo fuerat, ut eius etiam sepulcro uoluerit inferri. Tum quòd uirum huius nominis in somnis uiderat successurum. Opera eius Romæ Septizonium, quod Septisolium nonnulli uocant, ac in Appia uia hodie cernimus, pro templo diui Gregorij: sepulcrumq; id in medijs uijs uenientibus ex Africa conspiciendum statuit. Et Thermæ Seuerianæ. Cineres eius ex Eboraco in loculo aureo aduecti, ac in sepulcro Antoninorum conditi. Ex Spartiano.

Antoninus Caracalla CCXIII.

Baßianus Antoninus Caracalla cognomento, à genere uestis talaris qua populum donauit. Ipse tamen ex omnibus, nomina M. Aurelij Antonini Pij sumpsit: sicut in arcu suprà ostendi. Præterea nummus eius æreus reperitur, mihiq; lectus cum eadem inscriptione, ex altera parte cum imagine Circi Flaminij: quoniam uti Spartianus tradit, stadium restituit. defuncto patri succeßit: Getam fratrem uterinum ex Iulia natum interfici in palatio iussit: questus in senatu se ab eo immerito insidijs petitum, quum multa in eum beneficia contulisset. Cum eoq; amicos ipsius nonnullos, inter quos Samonium Serenum præceptorem, & Papinianum iurisconsultum, quod scelus apud milites & senatum excusauerit. Iuliam nouercam, eius captus illecebris in matrimonium accepit. Profectus in Parthicam expeditionem postquàm multum hostium cecidisset, inter Carras & Edessam, dum ex equo mingendi causa descendisset, in secessu à Macrino præfecto prætorij per coniurationem trucidatur, Anno ætatis x L i i i. imperij v i. Relicto filio Antonino Heliogabalo. Inter illaudatos principes connumeratur, ut qui crudelis in omnes, omnibusq; inuisus fuerit. Opera eius Romæ, Thermæ Antonianæ hodie quoque appellatæ, quæ uisuntur è regione sancti Sixti, euntibus dextrorsum ad portam Capenam. Viam nouam præterea muniit, quæ est sub eius Thermis. Ex Spartiano.

Macrinus

Opilius Macrinus Caracallæ succeßit: uir, ut scribit Aurelius Victor, itemq; Capitolinus, libertini generis, uenali fide, uita sordida, iuris attamen peritus, & sub Vero Antonino Fisci aduocatus fuit, ex quo officio breui tempore prætorij præfectus constituitur: Caracallam imperatorem suum, uti suprà commemoraui: apud Carras interfecit. Imperauitq; aliquantulum supra annum cum Diadumeno filio formosißimo: qui purpura adsumpta, equoq; insidens, exercitui sese spectandum magno fauore dederat. Huic Antonino nomen indidit pater, quod id & militibus & senatui uideret acceptum. Profecti inde ad Parthicum bellum continuandum, ab exercitu Antonini Heliogabali ambo in Bithyniæ suburbano sunt interfecti. Ex Capitolino. Herodianus autem dicit, tantum Diadumenum creatum ab exercitu imperatorem.

Diadumenus

Antoninus Heliogabalus

Antoninus Heliogabalus cognomento, quòd interfecto patre Caracalla apud Carras, ipse ad templum Heliogabali confugisset: quod Syri Iouis, uel Solis dicunt: eiusq; postea sacerdos factus & ritus Romam apportauit, templumq; in palatio illi dicauit. Huius mores impurißimos, gulam, libidinem omnem apud Lampridium uidere licet. hæc tamen potiora. Nouarum dapum ut Xerxes & Tyberius olim libidinum inuentoribus, præmia constituit. Monstrosis conuiuijs Vitellium & Apitium superauit: sæpe è linguis Phœnicopterorum cerebellisq; anserum & pauonum præparatis: ac per singulos missus balneis lauari, req; Venerea uti conuiuas iußit: quos sæpe ludebat, aut immißis sub mensa serpentibus, aut triclinijs è follibus statim reflantibus conciderent: aut appositis totidem ex marmore uel alia materia epulis quot cibis. Piscinis præterea de rosato natabat. Balsamum pro oleo uulneribus apponebat. Euripis uino plenis nauales Circenses exhibebat. Nunquam lotis linteaminibus est usus. Nunquam uestem aut fœminam præter uxorem iterauit. Nunquam minus centum L L S. cœnauit. Plateas palatij saxo Lacedæmonico & Porphyretico strauit. Tandem ob uitia, cunctorum odio contracto, in palatio atq; in latrina quò confugerat necatur: in cloacamq; demersus, ac inde per Circi spatia unco tractus, in Tyberim quoq; proiectus est. Quod nulli antea contigit. Nomen eius è publicis monumentis iussu senatus erasum, anno imperij quarto. Ex Spartiano. Herodianus autem dicit etiam hunc, porcina abstinuisse, ut Heliogabali sacerdotem: sicuti etiam omnes Syri solent.

Aur. Alexander ex Arcena Syriæ ciuitate, ob adfinitatem Seueri principis, ratione Iuliæ uxoris, puer à senatu Cæsar factus: qui quanquam consobrinus Heliogabali, erat ab eo insidijs sæpe petitus, à se uerò semper liberatus. Nec mirum animis non conuenisse, cum moribus essent dißimiles. Antonini deinde Magni nomina, instante senatu constantißime sæpe recusauit, quod & Antoninorum famam in tot malis restituere non posset: nec tunc ab se aliquid egregie gestum quod Magni nomen mereretur. Itaq; repudiatis alijs, Seueri tantum nomen adsumpsit. Alexander ab initio uocatus, quòd Arcenæ in templo magni Alexandri natus fuerat: quò mater grauida celebritatis causa diuerterat. Vna die omnes ei tituli congesti, quod antea obtigit nulli. Hi erant, ius proconsulare, tribunitia potestas, ius quintæ relationis, pater patriæ, pontifex maximus. illum à Christianis accepisse sententiam dicitur, ac in palatio & in publicis operibus scripsisse: Quod tibi non uis, alteri ne feceris. Nihil apud eum uenale, quum dictitaret, necesse eum uendere qui emit. Christianos non solum tolerauit, sed Christi simulacrum in Larario, hoc est, in secreta domus parte, habebat: eiq; templum, uti quondam Hadrianus, dicare erat in animo: teste Lampridio, qui Constantini Magni temporibus fuit. Verum prohibitus est ab alijs, qui dicebant omnes futuros esse Christianos: templaq; propterea reliqua deserenda. Habuit item in eodem Larario uiros alios depictos, inter quos Abraamum, Apollonium Tyaneum, Alexandrum Magnum. Lenonum uectigal & meretricũ & exoletorum in sacrum ærarium inferri uetuit, sed tantum instaurationi operum publicorum adsignauit. Habuit in animo, ut exoletos uetaret, quod postea Philippus fecit: sed ueritus est, ne prohibens publicum dedecus, in priuatas cupiditates conuerteretur. Ex hoc igitur patet, mares Romæ fuisse, qui publice prostabant. Honores ambitiosis aut quærentibus nunquam dabat: sed modestis, quos potius rogare oporteret. Si quis in salutando caput flexisset, aut blandius aliquid dixisset, eum ut adulatorem inanem reijciebat, aut deridebat. Ad salutationem infames non admittebat: sed tantum bonos. Nulla dies quin egentibus aliquid humanitatis aut benignitatis ostenderet. Neminem unquam occidit, nisi in iuris ordinatione: solebatq; dicere, neminem queri de paupertate, nisi qui rapiũt, aut furantur,

Alexander CCXXIII.

Exoletorum uectigal

fitantur, ut crimen obtegant: adlegabatq; ille Græcum: ὅς μὲν πολλὰ ἁρπάσοι ὀλίγα δ᾽ δώσοι ψηφίσασι σωθήσεται. Qui multa rapuerit, pauca autem suffragantibus dederit, saluus erit. Lectitare solebat ex omnibus Virgilium & Ciceronem de officijs ac Republica, sed Græcè frequentius. Post lectionem, palestræ aut musicæ operam dabat. Post horas autem meridianas subscriptioni ac epistolis legendis. Adsistentesq; habebat ab epistolis, à libellis, à memoria. Præceptores habuit Valerium Cordum, Bebium Macrinum, Aurelium Philippum, Iulium Frontinum, Iulianum Granianum, & T. Viturium, non qui de architectura scripsit: sic enim hoc nomen scribitur: non autem Veturius, ut à me suprà ponitur: nam in antiquis monumentis per i, scriptum postea reperi. Apud eum flos iurisconsultorum agebat, nec leges ab eo editæ, quæ ab illis numero uiginti non discuterentur. Quorum princeps Domitius Vlpianus primas tenebat, Fabius deinde Sabinus Sabini filius, Aelius Gordianus pater Gordiani principis, Iulianus, Paulus, Claudianus Venatus, Pomponius, Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Marcianus, Callistratus, Hermogenes, Venuleius, Triphonius, Metianus, Celsus, Proculus, Modestinus. Hi omnes iuris professores discipuli fuere Papiniani, & Alexandri familiares, ut Acolius & Marius Maximus scribunt. Nec quicquam ei antiquius fuit quàm matris Iuliæ Mammeæ sapientissimæ fœminæ auspicijs regi. Expeditiones omnino duas: primam contra Persas, quando Ataxerxem qui apud Herodianum Artaxerxes dicitur, uicit. Ac redeunti & de rebus à se gestis pulcherrima oratione disserenti triumphus à senatu decretus. Alteram in Germaniam, quo tempore in Galliæ uico à militibus interfectus est ætatis anno trigesimo, imperij decimoquarto. Causam dicunt, durum eius nimis in milites imperium: ut Lampridius ait. Herodianus autem cum eo matrem item interfectam dicit: quæ causa huius ob eius auaritiam mali fuerat. Ad cuius nuncium senatus signa publici doloris ostendit. Scripsere eius uitam libertus eius Aurelius, & Encolpius, & Lampridius. Herodianus uerò contrà Lampridium scripsit de uictoria Persica, eum exercitum amisisse fame morboq; confectum, uictumq; potius quàm uictorem fuisse. Præterea matrem habuisse Iuliam Mammeam Syram, sororem Sceudis matris Heliogabali. Ambas uerò ex Mesa genitas sorore Iuliæ, Seueri principis uxoris. Has igitur post mortem Caracallæ pulsas à Macrino in Syriam, earum bonis concessis: eo postmodum interfecto statim cum filijs reuersas ad imperium fuisse. Mammeam nonnulli Christianam fuisse adseuerant. Nam Origenem Romam accersiuisse, religionis fideiq; gratia, non dubium.

Maximini CCXXXVIII.

Maximini duo, pater & filius e Thracia oriundi, humili sanè genere fuere. Senior etiam, autore Herodiano, opilio fuit à pueritia, & à Seuero principe ob magnitudinem, roburq; corporis uasti, meruit in exercitu promoueri. Reuersus deinde post eius mortem in patriam, tempore Alexandri urbem repetijt: à quo ob fortitudinem tribunus leg. IIII. factus est, addito Laiclano. Interfecto in Gallia Alexandro à militibus, in eodem loco, quum nec senator adhuc esset: statim unà cum filio primus sine senatus consensu, imperator à militibus consalutatus in Germaniam bellum mouit: ubi rebus magnis gestis, pacataq; ea natione, Syrmium uenit, in Sarmatas expeditionem parans. Sed dum Romam crudelitatis eius immensæ fama esset adlata, hostis à senatu iudicatur: Gordianusq; proconsul Africæ octogenarius, ac uenerabilis, unà cum filio ab Africæ militibus imperator factus probatur. Quibus ibidem breui interfectis,

Maximus & Balbinus

Maximum, & Balbinum imperatores consalutant. E quibus Maximus contra audaciam Maximinorum Aquileiam obsidentium mittitur. Illi tentata oppidanorum frustra sæpius deditione, ambo in tentorijs interfecti sunt: capita Romam missa ingenti omnium gaudio conspecta. Reliqua corpora in profluentem proiecta fuere. Traditur Maximinus filius XVIII. annorum tanta pulchritudine, quanta nulli uisa, mira quoque pudicitia fuisse. Superbus alioqui, ut qui manus pedesq; uiris senatoribus exosculandas præberet, quo pater quanquam crudelissimus abstinuisse dicitur. Gulæ tamen immensæ, ut qui amphoram uini capitolinam quotidie biberet, ederet uerò carnis libras quadraginta. Præterea inter Christianorum inimicos præcipue nominatur. Imperauerunt ambo annos III. Ex Capitolino. Maximus & Balbinus uiri consulares, & qui multas administrauerunt prouincias, ingenti uterque uirtute. Sed Balbinus nobilis, à Corn. Balbo illo, qui ciuitate à Pompeio donatus fuerat, originem ducens. Doctus insuper ac liberalis. Alter uerò homo nouus, sed uirtute bellica præstans: tristis alioqui & seuerus. Denique à Capitolino uti Cato & Cæsar ambo comparati. Interfectis in Africa Gordianis, lecti sunt imperatores à senatu, contra Maximinorum tyrannidem, de quibus Maximus uictoriam tulit: uti suprà ostendimus. Balbinus domi seditionem interim in populo excitatam sedauit. Quumq; annum hoc pacto simul imperassent, à militibus prætorianis qui eos ab initio nolebant, è palatio tracti, atque omnibus contumelijs adjecti, in uiaq; excarnificati sunt. Hic finis bonorum senum, ac bene de Republica meritorum fuit, senatu magnopere dolente. Hæc Herodianus & Dexippus Græci autores. Capitolinus autem dicit, se apud Latinos nonnullos Maximi nomen non inuenire. Sed eum Balbino Pupienum fuisse declaratum, ut Fortunatiano, qui uitas principum & ipse scripserit, credendum sit, dicenti, Pupienum appellatum nomine proprio, Maximum, cognomento paterno.

Gordiani CCXLI.

GORDIANI tres fuere, pater, & filius, & Nepos. Quorum pater & filius in Africa à militibus prius imperatores consalutati: deinde à senatu, qui Maximinos hostes iudicauerat, probati sunt. Filius, in bello contra Maximini ducem, Capelianum quendam, pro patria occubuit. Pater octogenarius, eius morte audita in eadem Africa, indigus uirium ad se tutandum, atque inermis, laqueo se suspendit, ne in manus ueniret inimicorum: quum imperassent annum, & menses VI. Romæ deinde metu Maximinorum, Pupienus, & Clodius Balbinus, creati Augusti fuere. Quos quum populus minime uellet, tertius Gordianus, secundi filius, & primi nepos: ut autem scribit Herodianus, senioris ex filia nepos, annorum tredecim, Cæsar antea factus ob maiorum merita, unà cum eis Augustus declaratur. Qui suorum uirtutem æmulatus, consilio Misithei soceri sui, uiri prudentissimi ac doctissimi, felicissime Rempublicam rexit. Statim aperto Iani templo, in Persas magno apparatu profectus, ac eorum rege Sapore, Artaxerxis filio superato, Carras recepit, usq; Nisibim & Ctesiphontem profectus; ut ex literis eius ad senatum apparet. Orientis statum confirmauit. Dumq; triumphus ei decernitur, antequàm rediret in exercitu a Philippi Præfecti prætorij coniuratione incautus opprimitur: anno imperij sexto. Cui sepulcrum milites apud Circeum castrum in finibus Persidis fecerunt, cum huiusmodi titulo tribus linguis inscripto: Diuo Gordiano uictori Persarum: uictori Gothorum: uictori Sarmatarum: depulsori Romanarum seditionum: uictori Germanorum, sed non uictori Philipporum. Quod euertisse Licinius dicitur, quum Cæsar factus fuit: quum se uellet uideri à Philippis originem trahere. Gordianorum gens, Romæ nobilis fuit: paternum genus ex Græcia, maternum à Traiano duxerunt. Multis clari consulatibus, insuper & diuitijs. Domum Pompeianam diu tenuerunt: quæ post mortem ultimi Gordiani confiscata est. Antonini insuper appellati: ac nonnullis a Scipionibus descendere existimati: eo quod Gordianus senior, Africanus dictus est. Is patre Metio

Marullo,

Marullo, matre Bibia Gordiana natus, dum esset Africæ proconsul, Afri à Maximino primum rebellauere, ob crudelitatem eius procuratoris, qui Carthagine morabatur, Gordianumq; adierunt strictis pugionibus, Augustum consalutantes. Senex fessus è grabatulo surgens, coniurationem, aut aliquod malum formidans, imperium oblatum detractat, humi proiectus supplicando: tandem minis compulsus est rem suscipere. Ac in primis, Capeliano Numidiæ Proconsuli, cum quo ueteres inimicitias gerebat, mandat, uti discedat. Ille ingenti armatorum exercitu coacto, ad obsidionem Carthaginis uenit, quam tandem expugnauit, Gordianumq; iuniorem interfecit. Vrbem diripit. Senex his auditis, desperatis rebus laqueo se suspendit. Hic etiam puer poëmata conscripsit: soluta item oratione de laudibus deorum. Præterea in Athenæo Romæ, sæpe magna cum laude controuersias declamauit. Iunior, patri legatus in Africam missus, annorum quadraginta interfectus in prælio, uti diximus, uini parcissimus, cibi appetens fuit, olerum maxime, ac pomorum: cæteris abstinens. Mulierum cupidus, uigintiduas habuit concubinas ex omnibusq; filios: adeo ut suorum temporum Priamus uocaretur: lepido cauillo à nonnullis, pro Priamo, Priapus appellatus. Quadam tenus etiam eruditus, Samonio Sereno præceptore est usus. Ore Pompeium Magnum referebat. Senior autem eius pater, Cæsarem Augustum. Gordianorum opera nulla Romæ. Vltimus ex eis Imperator, ea laude dignus, quòd, uti diximus, Misithei uiri sapientissimi ac doctissimi soceri sui, simul & Præfecti prætorio, consilijs ac ingenio domi forisq; regebatur. Quem Misitheum populus Romanus ob uirtutem extinctum luxit: curruq;, ac titulo honorauit. Misitheo parenti principum populi Romani, tutori reipublicæ S. P. Q. R. Ex Capitolino.

Philippus CCXLVI.

PHILIPPVS inter Arabes haud bono genere ortus, uirtute rei militaris promotiones meruit. In perfide post mortē Misithei, à Gordiano Præfectus prætorio creatur: ac exercitui præficitur: ab eoq; uti pater colebatur. Tandem eius fraudibus fame in exercitu conualescente, milites accusata Gordiani pueri imperitia, imperium Philippo deferunt. Eum quoque ex imperatore Præfectum prætorio saltem remanere in exercitu cupientem, nec passi sunt, quin Philippi clam iussu interfecerint. Philippus literas statim Senatui mittit, Gordiano morbo extincto, se ab exercitu creatum Imperatorem probare uelit. Senatus rei nescius, annuit. Ille pace cum Persis facta: dimissa eis Syria, iter per Arabiam faciens, Philippopolim in paterno condidit: urbemq; petens seculares ludos celebrauit, anno urbis millesimo. Venationesq; dedit, ubi feras omnis generis, tam mansuetas, quàm efferatas, quas Gordianus puer triumpho Persico reseruauerat, confecit. Filium Philippum imperij consortem facit. Qui Agelastus fuisse traditur, patremq; quondam in ludis ridentem seuero uultu respexisse. Demum ambo post annum quintum interfecti fuere. Pater profectus contra Decium, qui aduersus Scythas missus, ab exercitu Illyrico Imperator factus erat. Filius, Romæ à Prætorianis. Orosius tradit, Philippum Christianum primum fuisse.

Decius

DECIVS, inter Pannonios bono genere ortus, rei militaris gloria tunc præstabat: ac propterea à Philippo contra Scythas tumultuantes missus, ab exercitu Illyrico Imperator consalutatur: scribitq; ad Philippum sese excusando. Ille è uestigio contra eum profectus interficitur. Nec toto biennio Decius cum filio eiusdem nominis imperauit: pariter in eodem bello contra Scythas occubuere. Quem Senatus luxit, ac inter optimos principes, alterumq; Traianum putauit. Ex quo & Traianus Decius inscribitur. Thermas quoque Decianas in Auentino, suo nomini extruxit. Quippe qui & ius Proconsulatus, & Tribunitiam potestatem, ac censuram, omnia senatui, eiusq; autoritate rempublicam geri permisit. Christiani tamen crudelissimum sunt experti. Nonnulli apud Abrictum, Mœsiæ urbem, interfectum dicunt: ubi & Ara Decij dicta.

Gallus CCLIIII.

Gallus Hostilianus ortus è gente patricia, à reliquijs exercitus Romani fusi à Scythis, post Deciorum mortem Imperator appellatus: Senatui comprobatur, quòd uisus sit in tanto discrimine reipublicæ succurrere: pacem turpissimam cum Scythis fecit, ducenarum drachmarum tributum dare pollicitus. Caium Vibium Volusianum filium, in partem imperij suscepit. Christianos & ipse insectatus, meritas dedit pœnas. Quum siquidem copias contra Aemylianum duceret, uictus, & à suis militibus desertus, unà cum filio cæsus est, postquàm imperasset annos duos. Aemylianus enim inter Mauritanos ortus, limiti Sarmatico in Mœsia à Decio præpositus, & à Gallo minime submotus erat, re bene contra Scythas gesta imperator ab exercitu salutatur. Contra hunc Gallus profectus, ac in primo prælio, unà cum filio interfectus est. De hoc item Treuellius Pollio sic scribit: Aemylianus apud Aegyptum per idem tempus sumpsit imperium. Occupatis horreis multa oppida malo famis pressit. Sed hunc dux Galieni Theodotus conflictu habito cepit, atque imperatori Galieno uiuum transmisit.

Valerianus CCLVI.

LICINIVS Valerianus nobili ortus prosapia, eodem tempore ipse in Rhetia ab exercitu cui præerat, Galienus autem filius Romæ, imperatores facti. Pater censor iam inde permittente Decio, fuit à Senatu factus, ac in summa patriæ existimatione infelicem sortitus est exitum. Profectus enim aduersus Persas, à Sapore rege captus, in miseria ac perpetua perijt seruitute. Persam enim equum ascendentem dorso sustentabat.

Galienus

GALIENVS interim Romæ feliciter primo rempublicam administrauit: multaq; strenue & in Gallia & in Illyrico gessit. Ingenuumq; qui apud Mursiam sibi imperium uindicauerat, interfecit. Gothis, quos paulò antè Venerianus dux nauali prælio superauerat, uagantibus per Illyricum, occurrit: & fortuito plures interemit. Scythas apud Byzantium uicit. Ipse post hæc Romam reuertens, Decennalia celebrauit, nouo genere ludorum, maximoq; apparatu. Qui sint huiuscemodi ludi, ubi de ludis egimus diximus. Postremo in socordiam atque luxuriam lapsus, omnia in maximum adduxit discrimen: ac triginta Tyrannis per diuersas orbis partes occasionem sumendi purpuram dedit. Tum demum Dacia, & quicquid ultra Danubium à Traiano reipublicæ fuerat adiectum, deperditum est. Caligas gemmatas ferebat, Ficus uirides & poma ex arboribus semper alienis mensibus, melones quoque hyeme exhibebat. Tibijs processui, organis receptui, canere in bello iubebat. Doctus alioqui, ac satis eloquens. Huic Epithalamium illud in fratris nuptijs adscribunt: Ite igitur pueri, pariter sudate medullis Omnibus inter uos, non murmura uestra columbæ, Amplexus hederæ, non uincant oscula conchæ. Interfectus est Mediolani unà cum Valeriano fratre minore, Aureoli fraude, qui dux erat Illyriciani exercitus anno imperij decimo. Scripsit eius ephemeridas Calphurnius Sura. Vtriusq; autem patris & filij uitam Pollio, unde nos hæc sumpsimus. Romæ in arcu sancti Viti paulò antè huiuscemodi legebatur inscriptio: Galieno clementissimo principi, cuius inuicta uirtus, sola pietate superata est, M. Aurelius Victor dedicatissimus numini maiestatiq; eius. Vbi notandum cum i, scribi. Galenus autem medicus sine i.

Triginta tyranni

Triginta tyrannos qui tempore Galieni surrexerunt, Pollio persequitur. Diuina factum prouidentia ut in ignauia principis Romani non defuerint, qui Romanum tuerentur imperium. Nam & Scythæ, diuersarumq; gentium barbari rempubl, uti postremo fecerunt, proculdubio perdidissent. Sunt autem ij, Cyriades, Posthumius,

mius, Posthumius Iunior, Lollianus, Victorinus, Victorinus Iunior, Marius, Ingenuus, Regillianus, Aureolus, Macrianus, Macrianus Iunior, Quietus, Odenatus, Herodes, Meonius, Ballista, Valês, Piso frugi, Aemilianus, Saturninus, Tetricus, Tetricus Iunior, Trebellianus, Herennianus, Timolaus, Celsus, Zenobia, Victoria, Titus Censorinus. Ex his nõnullos repetam: Aurel. Posthumius uir Romanus, Galliæ septem annos summa prudẽtia unà cum Posthumio filio uiro eloquentissimo tenuit imperiũ: ambo deinde interfecti à Lolliano. Et is demum à Victorino. Hunc denique unà cum filio eius Victorino mater Victoria sublatum quum uidisset, Tetricum senatorem affinem suum Augustum fecit. Tetricum uerò iuniorem eius filium Cæsarem appellauit. Qui ambo ab Aureliano superati fuere. Senior uenia etiam ab eo donatus, corrector Lucaniæ factus est. De Victoria ipsa, quæ mater castrorum & Augusta dicta est, in ordine literarum etiam dixi. Aureolus Illyriciano præerat exercitui. Galienum apud Mediolanum interfecit. Ipse demum à Claudio successore interemptus est. Odenatus ex altera parte princeps Palmyrenorum, nisi Valeriano capto orientis sumpsisset imperium, actum de republica fuisset. Itaq; ipse unà cum uxore Zenobia & filijs Herode, Herenniano ac Timolao, omnia usq; ad Ctesiphontem recuperauit. Macrianum & Ballistam qui contra Galienum insurrexerant, interfecit. Demq; ipse cum filio Herode à Meonio consobrino suo opprimitur, uir omnium fortissimus, adsuetusq; malo, & cum leonibus ac pardalis in uenatu pugnare. Zenobia uerò post eius mortem fœmina sapientissima simul & castissima, imperium aliquot annos prudentissime rexit. Superata tandem & ipsa ab Aureliano, & in triumphum Romam ducta, ac ei Tybure possessio adsignata est.

Claudius cclxx.

Flauius Claudius II. è Dalmatis genus trahit: cui Quintillus & Crispus fratres fuere. Ipse nihil liberorum reliquit: Quintillus duos: Crispus uerò Constantiam filiam: quæ nupta Eutropio nobili è Dardania uiro Constantium filium genuit. A Claudio igitur Flauiorum Constantinorumq; familia. Is sub Valeriano principe, Illyriciano præfectus exercitui tribunus Martiæ & quintæ legionis defuncto Galieno, statim à militibus & senatu imperator factus, ad extirpandos primum tyrannos se conuertit: & Aureolum qui Illyricum occupauerat, spretis pacis conditionibus apud Mediolanum superauit.

Gothi

Gothos uerò qui finibus egressi ad occupandã urbem properabant, ad Mœsiam apud Martinopolim occurrens ad ter centum & uiginti milia deleuit. Eorum item nauium ingentem numerum depressit: ut eius epistola ad Iunium Brocum tunc Illyricum tenentem declarat. Senatus acclamatio fuit: Claudi Auguste dij te seruent: tu nos à Zenobia, tu nos à Victoria libera. Moritur apud Syrmium in Pannonia, quum imperasset annum & menses nouem. Inter optimos principes & senatui populoq; gratissimos connumeratur. Ex Pollione. Huius uitam epitomauit nostra ætate Pomponius Lætus, inscripsit, M. Aurelius Claudius. Quod satis miror, quum ipse Claudius in quadam apud Pollionem epistola sic scribat: Flauius Claudius, Valerio Aureliano suo salutem. Ipseq; Pollio dicat, eius domum Flauijs Constantinis originem dedisse.

Quintillus

Post Claudij mortem, Quintillus eius frater, qui erat in præsidio Italico, statim imperium sumpsit. Verum postea ubi Aurelianum comperit imperare à toto exercitu electum, quumq; contra concionaretur, nec à militibus audiretur, incisis sibimet uenis, die XX. quam cœperat imperare occubuit.

Aurelianus cclxxxix.

Valer. Aurelianus in Pannonia Syrmij ortus, nonnullis in Mœsia, humili sanè genere, sed ingenti uirtute, apud Valerianum ut eius indicãt ad præfectum urbis Ceionium, & item ad Antonium Gallum cos. epistolæ, in honore fuit: diuersisq; tẽporibus ducatus, tribunatus, & uicariatus propè XL. consequutus, sub Claudio equitibus ferè omnibus præfuit: à quo excitus per literas, erumpentes Sarmatas in Illyrico cum CCC. præsidiarijs obtruncauit: è quibus manu sua uno die ad XLVIII. interfecit, ut Theoclius testatur, qui eius temporis scripsit historiam. In quo bello decem mulieres uirili habitu pugnantes captæ, quas ex Amazonum genere nonnulli fuisse putant. Conuersus deinde in orientem, Zenobiam Palmyrenorum reginam captam in triumphum duxit. Inde in Galliam profectus cum exercitu Tetricum ab eius militibus proditum in potestatem redegit. Mox in Aegyptum properans sublato Firmo tumultuante, regionem eam pacauit. Postremo Romam reuersus de his omnibus nobilem egit triumphum sequẽtibus ducibus. Mox ludos omnis generis exhibuit. Carnem porcinam distribuit. Coronas tamen quas aureas promiserat, siligineas, hoc est, ex farina siliginea dedit.

Templũ Solis

Templum Solis fundauit. Mœnia urbis ampliauit ad ambitum propè passuum quinquaginta milium. Ripas Tyberis purgato alueo extruxit. Legem ἀμνηστίαν statuit, more Athemensium. Quum uastatum Illyricum ac Mœsiam deperditam uideret, prouinciam trans Danubium Daciam à Traiano constitutam, sublato exercitu prouincialibus reliquit, desperãs eam posse retineri. Abductosq; ex ea populos in Mœsiam collocauit: appellauitq; suam Daciam, quæ nũc duas Mœsias diuidit. Thermas trans Tyberim facere parauit hyemales, quòd aquæ frigidi aëris illic copia deesset. Forũ sui nominis in Ostiensi ad mare fundare cœpit, in quo postea prætorium publicum constitutum est. Medicum nunquam adhibuit: sed seipsum diæta tantum curabat. Is demum dum contra Persas repetit orientem, in itinere inter Heracleam & Byzantium notarij secretorum insidijs à suis interficitur, anno imperij sexto, maximo ob uirtutem ac merita desiderio sui apud populum Romanum relicto, quanquam uir alioquin sæuus ac sanguinarius esset. Ex Flauio Vopisco.

Tacitus

Annium Tacitum senatus principem & magna uirum autoritate iam senem post Aureliani mortem, senatores Metio Falconio maxime adhortante, quanquam inuitum delegerunt sese propter ætatem excusantem.

Falconius

Cui sanè nihil ob temporis breuitatẽ gerere licuit, oppresso à militibus mense septimo. Nonnulli morbo perisse dicunt. Omnino cõstat & turbatione rerum & factionibus anxium mente atque animo eum defecisse: ut & Suetonius Optatianus, & Flauius Vospicus, qui eius uitam scripsere, sunt autores.

Florianus

Florianus, Taciti frater, inconsulto senatu post Tacitum adripuit imperium: sed mense secundo à militibus interficitur. Horum fratrum statuæ longo tempore apud Interamnam ciuitatem fuere, quòd illic eorum cenotaphia sint constituta in solo proprio. Vopiscus. Aurel.

Probus

Probus è Sirmio Pannoniæ ciuitate oriundus, patre Maximo, qui ordines duxit: ipse uerò adhuc impubis ob uirtutem tribunus militum à Valeriano factus: ut eius ad Galienum declarat epistola. Mox ab Aureliano quòd in Syria aduersus Zenobiam strenue dimicauerit: deinde Firmum tyrannum in Aegypto superauit, honoribus auctus. In qua expeditione Taciti morte nuntiata, imperator ab exercitu consentiente senatu consalutatus est. Inito principatu è uestigio in Gallias mouens Germanorum qui eas occupauerant, maximam edidit stragem: ciuitatibus sexaginta in potestatem receptis,

Frãci & Bemi

Francis & Bemis superatis: de quibus Romæ triumphum egit.

Saturninus

Deinde contra tyrannos per orbem conuersus, Saturninum in oriente primum: mox in occidente

Proculus

Proculum patria Albigaunensem,

Bonosus

& Bonosum ex Hispania oriundum, qui apud Agrippinam coloniam in Gallia imperium occupauerat, sustulit. Postremo bellum Persicum parans, quum per Illyricum iter faceret, à suis militibus per insidias interficitur, anno imperij sexto: Francici, Gothici, Parthici, Sarmatici

adeptus

adeptus cognomina: in tumulo eius inscriptum, Hic Probus uere probus imperator situs est, uictor omnium gentiũ barbarum, uictor etiam tyrannorum. Probi uitam Onesimus diligentissime persequitur, cuius epitomen Vopiscus cõscripsit.
Carus Aur. Carum Narbonensem dicunt. Onesimus qui etiam Probi uitam scripsit, tradit Romæ Illyricis ortũ parentibus. Fabius autem Cæcilianus, qui tempora Cari, Carini, & Numeriani persequitur, in Illyrico natum dicit. In epistola uerò ad senatum, ipse se Romanum facit. Per omnes sanè militares gradus, ad præfecturam prætorij à Probo principe euectus, tantum gratia potuit apud milites & senatũ, ut Probi successor probaretur. Imperator Pannonias ante omnia à Sarmatis qui eas inuaserãt, liberauit. In orientem deinde profectus ad bellum Persicum, Ctesiphonte iam capto, supra Tigridẽ in castris ictus fulmine occubuit, quum biennio imperasset, relictis Numeriano & Carino filijs. Ex Vopisco.

Numerianus Numerianus adolescens in eadem expeditione cõtra Persas patre mortuo interficitur ab eius socero Arrio Apro, ad imperium frustra adspirante. Hic eruditos omnes sui temporis antecessit, seu prosa oratione, seu poëmate. Gesta parentis iambis perscripsit. Statuã ei senatus in bibliotheca hac inscriptione statuit: Numeriano oratori potentissimo. Ex

Carinus Vopisco. Carinus, Cari filius, cui pater proficiscens contra Persas, Gallias & totum ferè occidentẽ regendum tradidit: quiq; adeo libidinose uixit, ut Carus de eo necando sæpe cogitarit: quemadmodũ scribit Onesimus. mox uerò parente fratreq; extinctis, ipse demũ à Diocletiano post multa prælia ad Margum uictus occubuit. Huius gesta perscripsit

Diocletianus Maximianus Galerius Constantius CCLXXXVI. Fuluius Asperianus. Diocletianus, Maximianus, Galerius, & Cõstantius, quatuor uno tempore principes inter se maxime consentientes, maximeq; reipublicæ utiles fuere. Nam Diocletianus, Iouius cognominatus, natione Dalmata, ex obscuro loco, ob uirtutem post Cari principis mortẽ in expeditione contra Persas, ubi ordines ducebat, Imperator factus, extemplo concione aduocata, Arrium Aprum Numeriani interfectorem prius de eius parricidio questus, coram omnibus iugulauit: non tã ut putatur iustitiæ gratia, quàm ut Druidæ in Gallijs de se olim uaticiniũ perficeret: qui ait, Imperatorem tunc eum futurũ, quum Aprum interfecerit. Post hæc ad ulciscendos orbis tyrannos, Carausium in Britannia, Achilleum in Aegypto, Narseum in oriente, animum adplicans, Maximianum, cognomento Herculeum, imperij consortem sibi adsciuit, eumq; in Galliam, occidentemq; pacandum misit. Ipse in Aegyptum contendit, ac obsessa Alexandria, paucis mẽsibus eam cum Achilleo in deditionem acceptam crudeliter diripuit. Quo tempore, ut scribit Eusebius, paucis diebus ad XVII. Christianorum millia uarijs supplicijs adfecit. Maximianus oriente cõfirmato, contra Persas profectus, & à Narseo profligatus est: ex quo ingẽti opprobrio exceptus à Diocletiano, biẽnio post repetito bello, ignominiam pulcherrimo bello compensauit, Narseo cum omni eius familia ante currum ducto. Diocletianus Romæ post hæc, Thermas quas hodie apud ædem Susannæ aspicimus, exædificauit, Christianis ad id opus damnatis. Adscitis deinde imperio Constantio & Galerio, iunctisq; inter se adfinitatibus, omnẽ ferè orbem pacauere. Quibus rebus gestis, inauditũ hactenus, iuuenibus cõcedentes, sese imperio ambo, uti quietius uiuerẽt, abdicarũt. Alter Mediolani, alter Diocletianus Nicomediæ, seu, uti nonnullis, Salonæ in patria, ubi paucis post annis ueneno tandẽ sublatus est, uti existimatur, quum uixisset annos septuagintatres, imperasset uiginti. Cui omnino res duæ miræ cõtigerunt, ut solus imperio cederet, & solus priuatus inter diuos post mortem sit relatus. Igitur

Constantius Galerius his cedentibus Constantius & Galerius Cæsares antea, post hæc Augusti appellati, orbem diuisere, alter orientem, alter Constantius occidentem sortitus est. Sed uir modestissimus Italia, Africaq; cedẽs, Gallijs tantum atq; Hispania cõtentus fuit. Quibus prouincijs pacatis, rebusq; maximis gestis, paulò pòst decessit Eboraci in Britannia cum omnium ferè gratia, relicto filio Constantino ex Helena suscepto. Interea Romæ absentibus principibus, prætoriani milites, Maxentium Maximiani filium, Augustũ non abnuentibus patribus constituunt. Quo nũtio lætatus pater, qui priuatus Mediolani tũc agebat, ut qui propositi pœniteret, Romã uenit: simulataq; cum filio discordia, uti Constantinum eius ex Fausta filia generum, magno apud orbẽ fauore, per proditionẽ necaret: ab eodẽ ipse, re per uxorem patefacta, apud Massiliã interficitur. Galerius uerò cui Italia obuenerat, post hæc quum annos imperasset tredecim, Christianosq; supplicijs omnibus adfecisset, morbo graui cruciatus sibi manum intulit: quum prius duos creasset Cæsares, Maximinũ, & Seuerum: quorum Seuerus breui tẽpore à Maxentio fugatus, ac Rauennæ, quò ad Maximinum cõfugerat, interfectus est. Cui surrogatur alter à Maximino sibi socius Cæsar Licinius, gener Cõstantij, è Dacia oriũdus: qui genus à Philippo Augusto iactabat. Cuius perspecta uirtus Maximiano fuerat in bello Persico cõtra Narseũ. Interea Thermas à Diocletiano extructas, Constantius & Seuerus dedicarunt atq; statuis suis, cõditorumq; appositis ornarũt. Quorum capita Pomponius Lætus ibidẽ effossa, integra se uidisse testabatur, inscriptionemq; huiusmodi: M. Aurel. Valer. Maximiano inuicto August. Pont. Max. Sarmatic. Max. Gothic. Max. Imper. VIII. Cos. III. P. P. Procõsuli. Et Viennæ in Gallia D D. N N. Impp. Cæss. C. Aur. Valerius Diocletianus. P. P. inuictus August. muris Curalonẽsibus ædificijs prouidẽtia sua institutis, portam Viennensem, Herculeam uocari iusserunt. Et in frõte alterius portæ urbis idem epigrãma, in fine sic: Portam Romanã, Iouiam uocari iusserũt. Nam uti suprà diximus, ex his imperatoribus, alter Iouius, alter Herculeus cognominatus est. Constantinus, Maxentius, Licinius, & Constantinus
Maximinus, quatuor item uno tempore principes fuere: sed Maxentius
maxime inter se discordes: Christianisq; infesti omnes, præ- Licinius
ter Constantinũ. Maximinus Licinium sibi imperij consortẽ Maximinus
adsciuisse pœnitẽs, breui tẽpore interijt apud Tarsum, dum CCCVI.
bellum aduersum eum parat. Constantinus autẽ Constantij filius fuit, nati Eutropio nobili ac potente inter Dardanos uiro: & Claudia Cõstantia, filia Crispi, fratris Flauij Claudij imperatoris: sicuti in Claudio diximus, ex autoritate Trebellij Pollionis. Quo magis miror Põponium Lætum nuper scripsisse, Cõstantium natũ è Claudia, Claudij Augusti filia, quum aperte Pollio dicat Claudiũ omnino sobole caruisse. Præterea Eutropium patrẽ, non ex Dardania Troiæ, ut dicit: sed quæ apud Mœsiam est, intelligit pollio. Constanti- Constantinus
nus igitur à senatu declaratus Augustus, & accersitus è Bri- Magnus
tannia, ubi pater perierat, cõtra Maxentium: qui ob libidinẽ & crudelitatẽ maxime populo infensus erat, quum eum diuersis oppugnasset prælijs: ad postremum cõspecto in æthere crucis uexillo, clamantisq; uoce audita, ἐν τούτῳ νίκα: In hoc uince: ut tradit historia tripertita, apud nos receptissima: ad pontẽ Miluium cum toto exercitu superatũ interfecit. Cuius uictoriam nobilis adhuc arcus Romæ è regione Amphitheatri testatur, cũ huiuscemodi inscriptione: S.P.Q.R. Imp. Cæs. Fl. Constantino Augusto. Quod instinctu diuinitatis, & animi magnitudine, uno tempore tam de tyranno, quàm de omni eius factione iustis rẽpub. ultus est armis. Cum autẽ instinctu diuinitatis dicat, proculdubio portẽtum suprà narratum manifestare uidetur. Sublato igitur Maxẽtio, Licinium sororis suæ uirum, sæpius pugna oppressum: tandem apud Nicomediam in deditionẽ acceptum, ac priuatum uiuere permissum, contra iusiurandum interfici iussit. Deniq;

omnium solus potitus, in suos gladium uertit. Crispũ filium, propter Licinium supradictum sibi suspectum: itemq; uxorem, ex causis non satis expressis, necauit. Byzantium uarijs bellorum turbinibus quassum, ædificijs, mœnibusq; concinnauit: nouamq; Romam ac Constantinopolim uocauit, sede ibidem constituta. Postremo cõtra Persas proficiscens, apud Nicomediæ uillam, morbo correptus interijt, anno imperij XXXI. In extremo uitæ tantum, baptisma suscepit ab Eusebio præsule Nicomediæ, qui sectæ Arrianæ postea se addixit. autor Hieronymus in chronicis. Ambrosius quoq; de morte Theodosij idem sentire uidetur: Constantinus, inquit, quanquam in extremo uitæ baptisma acceperit, magnopere laudandus, quòd fidem successoribus hereditariam reliquerit. Gregorius item piæ memoriæ Constantinũ uocat. Græci inter sanctos referunt: eiusq; festum XI. calendas Aprilis celebrant. De dono eius, aut concessione, apud nullos extat autores, præterquam in libro Decretorum: idq; in antiquis uoluminibus minime contineri, autor est Antoninus præsul Florentinus in chronicis. Quod ualde miror, quum Isidorus qui fuit abhinc annos propè DCCC. grauis autor ac planè sanctus: in historia sua aperte dicat cum urbe Roma pontifici cessisse, ornamentisq; omnibus imperialibus, diademate uidelicet, habituq;, & albo equo quo uehebatur. Basilicas item dicit in urbe condidisse, Lateranensem, Seruatoris nomine, ubi baptisterium addidit: in quo natalis nocte, lucerna balsami ardebat: legiturq; in eius fronte epigrammatis principium: Insons esse uolens isto mundare lauacro, Seu proprio premeris crimine, seu patrio. Præterea duas, apostolis Petro & Paulo. S. Laurentij extra muros. S. crucis. S. Petri exorcistæ, & Marcellini presbyteri martyrum, in uia Lauicana, inter duas laurus, ubi diu corpus Helenæ iacuit. S. Petri & Pauli apud Ostiam. S. Ioannis Bapt. apud Albam apostolorum. In basilica Petri quod pauci animaduertunt, supra arcum qui est in medio ferè templo, huiuscemodi uersus antiquissimo in opere musco adhuc leguntur: Quod duce te mundus surrexit in astra triumphãs, Hanc Constantinus uictor tibi condidit aulam. Libellus autem apocryphus de elephantia, deq; sanguine puerorum, & Syluestri baptismate, quum manifeste à nostrorum doctorum quos adlegaui autoritate dissentiat, omnino reijciendus. Constat tamen catechumenum fuisse, Syluestrumq;, ac reliquos orthodoxos semper in honore habuisse. Tum eius iussu synodum Nicenam celebratam, & Arrium exulasse, ut autor est Eusebius. Libellos insuper et quosdam oblatos de præsulum nonnullorum accusationibus reiecisse, dictitantẽ minime ad se pertinere de Præsulibus iudicare. Helenam autem matrem Ambrosius Stabulariam uocat, hoc est cauponariam inter Britannos natam humili loco, ob formam Constantino patri tantum dilectam, quam coactus est postea dimittere, ac Theodoram Maximam Herculei priuignam ducere. Britanni tamen in suis annalibus aliter tradunt, eam uidelicet Coel regis Angliæ filiam fuisse, quod mihi magis uerisimile uidetur. Hæc igitur nondum filio baptizato Christiana iam facta, cruceq; inuenta, locis aditis, cæterisq; ad augendum religionem diligẽtissime obitis, tres filio Christi clauos attulit, è quibus unum ille loris equi adfigi iussit: tantumq; piæ parentis preces ualuere, ut inter pios sit is relatus, qui maxime impius fuerit, quiq; tot cædibus suorũ domum funestauerit. Verum crudelitatis pœnituisse dicitur, eaq; de causa Dalmatium Anaualliani fratris extincti filium Cæsarem fecit, ac inter filios hæredẽ instituit. Dicitur & anno imperij XXX. tricennalia dedisse. Eius autem genealogiam hoc modo ponemus: Constantius filius Eutropij & Constantiæ filiæ Crispi, fratris Claudij II. Cæsaris, duas duxit uxores: ex Helena supradicta unum Constantinus magnus appellatus est

Constitini genealogia

natus est: ex Theodora Anaualliaanus, qui & Gallus, Constantia quæ nupsit Licinio, ex quo genuit Licinium iuniorẽ, & Anauallianum patrem Dalmatij Cæsaris: ac Constantius pater Iuliani principis & Galli uiri scelerati, mariti Constantiæ, Magni Constantini filiæ. Constantinus Magnus ex prima cõiuge Crispum tulit, ex Fausta uerò filia Maximiani Herculei Constantinum II. Constantium & Constantem, ac Helenam quæ nupsit Iuliano principi, & Constantiam quæ nupsit Gallo. Emicuere sub his Lactantius, & eius præceptor Arnobius. Constantinus II. Constantius, Constans, & Dalmatius, principes item quatuor, diuiso inter se orbe successerunt. Quorum Dalmatius in oriente post annũ tertium eius imperij, militari factione, Constãtio dissimulante, cæsus est. Constantinus dum Constantem fratrem contra ius & fas bello persequitur, incaute sese periculis offerendo, ab eius ducibus opprimitur, cum imperasset in Gallijs & occidente toto annis tribus, uixisset XXV. Constans uerò cui in sortem Italia obuenerat, fratris merito interfecti partem in Gallijs biennio pugnando adsequitur: ubi aliquãdiu, ut omnibus dilectus præfuit, deinde otio, lasciuiæq; se tradens, grauis iam militibus factus, à Magnentij coniuratione incautus, fessusq; à uenatione interficitur. Erat Maguẽtius comes ordinum apud Augustam Germaniæ ciuitatem, Cõstantio magnopere dilectus, & ab eo quondam contra exercitum necem illi intentantem defensus. Itaq; sumpta purpura imperator ab exercitu appellatus: statimq; literas Constantis nomine, ad eos quos formidabat, mittit, uti ueniant, quos in itinere incautos oppressit. Constantius uerò qui res gerebat contra Persas, ad fratris ultionẽ properans, Gallum patruelem Cæsarem facit & in oriente tuendis rebus in ea parte dimittit: ubi Mediolanum attigit, Decentium fratrem Cæsarem item facit, ac in Gallias dimisit. Cum Maguentio tandem in certamen uenit, quum ille conditionẽ oblatam de Galliarum tantum imperio respuisset: prælio apud Mursam commisso Constantius fit superior, in quo cæsa utrinq; hominum milia LIIII. absumptæq; penè uires Romani imperij. Maguentius dimisso uacuo equo quo insidebat, uti mortis fidẽ faceret, aufugit: misitq; ad Constantium unum & item alterũ de ineunda concordia: quibus ille non respondit. Itaq; coactus rursus pugnare, ac superatus, Lugdunũ aufugit, ubi sese demum necauit. Desiderius eius frater ad Cõstantium supplex profectus, benigne excipitur. Geruntius Maguentianæ coniurationis socius, exilio mulctatur. Britannion Illyrico præerat exercitui, senio iam confectus, & literarũ penitus ignarus. Hic à suis compulsus militibus, ac imperator appellatus, Maguẽtio fauebat: ad Cõstantiumq; legatos misit, uti Thracijs & oriente contentus esse uellet, quibus ille responsum minime dedit. Verũ postea Britannion etiam antequàm Maguentius periclitaretur facti pœnitens, deposita purpura apud Murgam, sumptaq; ueste Gallica, fit obuiam Constantio uenienti apud Thraciam, ueniam petens: quam humaniter adsequutus, cœnæq; insuper adhibitus est, & apud Prusiada honeste uiuere permissus. Syluanus alius tyrannus Bonosi filius in Gallia natus, qui bello Liciniano clarus sub Constantino, tribunus sub Maguentio fuit, postea ad Constantium defecit: à quo missus in Galliã est. Cui rursus quum suspectũ se uideret, apud milites de principis ingratitudine questus, imperator ab eis appellatur. Ad hunc motum comprimendum Vrsicinus mittitur, qui pecunia tribunos exercitus corruptos, ad eum necandum compulit. Gallus autem quem diximus Cæsarem in oriente relictum, apud Antiochiam considebat, ubi crudelitatis & libidinis omne genus exercuit. noctu per popinas ambulabat, clam sciscimbundus qui de eo male loquerẽtur, quos omnis postea cõficta causa necabat, quod & Galienũ principem antea fecisse legimus.

Arnobius
Constantinus
Constantius
Constans
Dalmatius

Maguentius

Desiderius
Geruntius
Britannion

Syluanus tyrãnus Bonosi filius

Ad

Ad hunc reprehẽdendum missi aliquot uiri à Constantio, ab eo interfecti sunt. Deinde iussus ad se uenire, leniendæ rei gratia, Constantiam cõiugem fratrem placatum mittit, quæ in itinere morbo correpta perijt. Quo nuntio Constantius accepto, misit qui eum captum in medio fori securi percusserunt. Paulòq; pòst pœnitens, alios misit qui rem detrectarent, moriq; prohiberẽt. Qui ab Eusebio eunucho, cuius imperator consilio semper utebatur, clam retenti fuere. Imperauit annos IIII. uixit XXIX. Cõstantiæ corpus delatum ad urbem, & in suburbano uiæ Nomentanæ secundo ferè ab urbe lapide, sepulcro maiorum illatum. Quod nunc iuxta templũ Agnetis iussu item Constantini, uti existimatur, ædificatum cernimus, ubi etiam Helena soror eius, Iuliani principis uxor cõdita fuit. Hoc sepulcrum Paulus pont. trãsferri iusserat in Vaticanum, quod lapide constat Porphyrite, ubi se condi uolebat: sed diuina quadam prouidentia eo interim extincto, sepulcrum è medio itinere in locum est antiquum relatum. Cõstantia enim uirgo sancta ex hac familia prodijt illic sepulta, quæ res non satis liquet: quum enim plures ex hac domo fuerint, hanc de qua loquimur sanctam fuisse uerisimile nõ est. quam legimus uero omnium scelerum impultricem in oriente fuisse, causamq; fratri Constantio, ob amicitiam cuiusdã Arriani presbyteri, ut ille Arrium ab exilio reuocaret, ut autor est Rufinus in chronicis. Ex quo mala plurima orbi illata, orthodoxiq; omnes expulsi. In primis Alexãder, & deinde Paulus præsules Constantinopolitani, Eusebio Arriano suffecto. Cui deinde multo peior Macedonius successit. Constantius igitur tyrãnis per orbem sublatis, uictor Arelate ludos dedit, reuertensq; Romam Mediolani Iulianum patruelẽ Galli fratrem Cæsarem creat, ac ad Gallias regendas mittit. Ipse ad bellum Persicum reuertitur, ubi semper inferior fuit, amissis etiam hominum XX. millibus. Iulianus interea rebus feliciter gestis, & animo elatus, in Italiam Illyricumq; inuadit. Constantium rebus Persicis occupatũ imperij parte priuauit. Ille Iuliani facinore cõperto, dimissa expeditione, dũ ad ciuile bellũ reuertitur, in itinere inter Ciliciã Cappadociamq; decessit. Huius & Iuliani gesta Ammianus Marcellinus persequitur. De his quoq; multa tripertita historia.

Constãtia coniux

Constãtia III. Auia, soror, & filia Magni Constantini

Iulianus cæsar.

Iulianus extincto Constantio imperio potitus, ante omnia aduersus Persas bellum cœptum prosequens, Hierosolymis in itinere sanguinem deuouit Christianorum, ex eisq; spectaculum præbiturum uictor pollicetur. Sed initio dum per uastos desertæ regionis campos incautus uagatur, prope Ctesiphontẽ ab obuio quodam hoste interficitur anno ætatis XXX. cum non toto biennio imperasset. Ita demum fato quodam Romanis datum uidebatur, ut Ctesiphontem trãsire non possent. Sepultus Iulianus apud Tarsum in suburbano. Quum primũ uulneratus concidit, ut tradit historia tripertita, manu cruorem in æthera iactans, exprobrando ait. Vicisti me tandẽ Galilæe. Sic enim Christum uocare solebat. Hunc Christianum ab initio fuisse, sicuti & cæteros omnes post Constantinum, palam est: qui deinde fidei desertor, librum etiam cõtra nos edidit. Quem argutissime Cyrillus præsul Alexãdrinus confutat. Insectatus tamen Christianos citra sanguinem, scholis prohibuit, ne doctores artium liberalium essent, unde materia deesset paulatim, & ingenium fidei defendendæ. Vir alioqui ingenio, literaturaq; ingẽti præditus. Eius extant & orationes & epistolæ Græce conscriptæ. Eius quoq; amicitiam atq; domum frequentauere nobiles sophistæ, dicendiq; magistri. Libanius in primis, Aetius, Oribasius, Prohæresius, Maximus philosophus, Ammianus quoq; Marcellinus qui & comes eius expeditionis fuit, & uita diligentissime conscripsit.

Iouianus

Iouianus protector domesticorum, rebus in summo discrimine repentina Iuliani morte constitutis, ab exercitu statim imperator cõsalutatus, pacem cum Sapore Persarum rege ob locorum iniquitatem necessariam potius quàm honestã fecit, Nisibi urbe & parte superioris Mesopotamiæ concessa. Inde per Galatiam iter faciens, in itinere quum se cubitum recepisset, calore prunarum cubiculo inclusarum, nidoreq; noui tectorij grauatus, octauo quàm imperare cœperat mense, interijt.

Valentinianus

Flauius Valentinianus è Pannonia Cibalensi oriundus, tribunus scutariorum in Iuliani exercitu fuerat: cediditq; ordine, quòd homo Christianus dijs iussus ab Iuliano principe immolare nollet. At Dei postea prouidentia, breui tẽpore Iouiano successit. Huic pater fuit Gratianus ignobili stirpe apud Cibalas, Funarius appellatus, eo quòd uenalitium funem portãti, quinq; milites non potuerunt extorquere: eo merito ascitus ad militiam usq; ad præfecturæ prætorij potentiam ascẽdit: ob cuius apud milites commendationem, imperium Valentiniano oblatum, quanquam inuito. Qui in primis Valentem sibi fratrem imperij socium adsciuit. Procopium tyrannum qui Constantinopolim inuaserat, in Phrygia interfecit: Saxones inferioris Germaniæ gentem tumultuantes, Burgundiones quoq; nouos hostes, quorum ad septuaginta millia traiecto Rheno in ripa citeriore cõsisterant, oppressit. Postremo contra Sarmatas, qui Pannonias occupauerãt profectus, apoplexia aliquãdiu uoce amissa moritur, anno imperij undecimo ætatis, quinquagesimoquinto.

Procopius tyrannus

Valens CCCLXVIII.

Flauius Valens fratri superstes, ut qui Eudoxi Arriani præsulis discipulus fuisset, orthodoxos omnes persequitur. Firmum qui Mauris excitatis omnem Africam euertebat, per Theodosium patrem Theodosij principis superauit. Qui postea ob inuidiam rerum eius gestarum necari iussus, suscepto prius baptismate, uir religiosus patienter iugulum carnifici præbuit. Gothos finibus egressos, pollicẽtes se Christianos esse uelle, in ripa Danubij citeriore consistere permisit. Quare missis ad eos Arrianis, omnes ea labe cõtaminauit, quam nunquam illi dimiserunt. Sed & cõtra tumultuantibus, cum exercitu occurrens, ab eisdem prælio superatus, ac in tugurium cõfugiens, unà cum habitatione crematus est, quum imperasset annos tredecim. Statim inde Constantinopolim Gothi petentes, à Dominica Valentis uxore, fœmina longe prudentissima, accepto pretio conticuere.

Gratianus

Flauius Gratianus Valentiniani filius unà cum Valentiniano fratre minore, post Valentem tenuit imperiũ. qui cum natura ipsa literis & otio traditus, tum per ætatem, non satis rebus gerendis aptus uideretur, Gothorumq; immineret bellum, Neruam imitatus, Theodosium Theodosij cuius suprà mẽtionem fecimus filium, uirum strenuum ex Hispania accersitum, imperio præfecit: eiq; sororem suam Placidiam matrimonio collocauit. Ipse dum è Gallia in Italiam properaret, dolis Maximi tyranni, qui in Britannia ab exercitu imperator factus erat, interfectus est, anno ætatis undetrigesimo, imperij sexto. Valentinianus autem puer Constantinopolim ad Theodosij tutelam confugit. Hos igitur cum patre & patruo Flauiorum nomẽ habuisse, testatur Romæ ueteris adhuc pontis ab eis ædificati inscriptio huiusmodi: Flauius Valentinianus, & Fla. Valens, & Fla. Gratianus pontem felicissimi nominis Gratiani in usum senatus ac populi Ro. cõstitui, dedicariq; iusserunt.

Theodosius

Theodosius Hispanus annorum uigintitrium accersitus, uti suprà commemoraui, à Gratiano: apud Syrmium sumpta purpura, extemplo Gothos bello persequutus uictor Constantinopolim ingressus est. mox pace cum eis facta, Athanaricum eorum regem spectandi gratia nouam Romam uenientem honorifice excepit. Inde in ultionẽ Gratiani conuersus, Maximum tyrannum apud Aquileiam bello superatum interfecit. Ex quo Valentinianus adolescens ad occidentis imperium sibi restitutum reuersus, dum agit in Gallia, dolo Arbogastis eius comitis necatur. Erat Arbogastes genere Go-

Arbogastes tyrannus

thus, Gallici præfectus exercitus, qui adscito sibi Eugenio
quodã uiro Franco, minimeq; Christiano, ad imperium ad-
spirabat. Contra hos ergo quũiam Alpes magna barbarorũ
manu occupauerãt, Theodosius imparibus copijs profectus,
dicitur noctem totam uigilando, deumq; precando uir reli-
giosus consumpsisse. Manèq; uexillo crucis prælato, cõferto
Eugenius prælio, fugatis hostibus Eugeniũ cepisse, Arbogastem etiam
ad necem compulisse. In qua pugna, quum aduersum puluе-
rem in inimicorum oculos uentus impelleret, Claudianus ca
carmina fecit: O nimium dilecte Deo, tibi militat æther, Et
coniurati ueniunt ad classica uẽti. Eius seculum maximi uiri
ornauere, Hieronymus, Orosius, Augustinus, Ambrosius: à
quo etiam à cæde Thessalonicensi reuertens, ubi ob seditio-
nem motam multa ciuium milia interfecerat, ut sanguinarius
tẽplo ciectus, religiosissime ignominiam tulit. Moritur Me-
diolani anno ætatis quinquagesimo, imperij undecimo, reli-
Arcadius ctis Arcadio, Honorio, ac Galla Placida liberis. Eius corpus
in loculo Constantinopolim translatum. Arcadio igitur &
Honorio adolescentibus, Rufinus orientem, Stilicon occiden
tem, Africam uerò Gildo Theodosij quondam mandato ad-
ministrabant, adfinitate etiam subsequuta. Nam duas Stilico-
Honorius nis filias ex successione Honorius sibi iunxerat, ambas ante
cccc VII. nuptias uita functas: ultima Claudiani Epithalamio illustra-
tur. Formosus Mariam ducit Honorius. Omnes igitur res
nouas quærentes è medio sublati fuere. Rufinus ab Arcadio,
quòd clam Alaricum contra ipsum Arcadium sumere arma
excitasset, ut sibi orientis ea occasione pararet imperium.
Caianus Rufini imitator, auxilio Gothorum fretus, bellum
ciuile mouit: nauali prælio inter Hellespontum & Cherson-
nesum uictus, dum fugit, captus est. Caput eius palo suffixum
Constantinopolim deportatum. Gildo à fratre Mescezele
Gildo Mescezeles iusta ultione bello superatus & ex fuga retractus est, linteo
gula ei perfracta. Nam & eius filios Gildo necauerat, ut
Africæ totius dominaretur. Sed & Mescezelẽ ipsum postea
Stilico similia cogitantem, Arcadius item deleuit. Stiliconem Hono-
rius socerum, quòd uocatis clam ab eo Vandalis in Galliam,
Eutherius comperisset rerum summam uoluisse ad Eutherium filium
transferre, simul & aduersus Alaricum discedẽtem in Gal-
liam apud Rauennam infeliciter sua causa pugnasse compe-
risset, successorem ei pariter & interfectorem è Constanti-
nopoli misit. Itaq; in foro pacis unà cum filio trucidatur. Vi-
rum dicunt eum fuisse genere Vandalum, clarum illa inter
cæteras uictoria, qua ducenta Gothorum milia cum eorum
duce Radagaso apud Fesulas deleuit. Cuius res gestæ fami-
liaris eius Claudiani uersibus ornantur. Arcadius inter hæc
moritur Constantinopoli, relicto filio Theodosio minore,
anno imperij decimotertio. Honorius Romæ interea occi-
dentis tenebat imperium: cui non inelior fortuna ex alijs du-
cibus prouenit, uerum omnes superauit. Nam Maximum,
Iouium, & Sebastianum ex successione in Gallia, Attalum
Heraclianus quoq; in Africa tumultuantes, per Heraclianum præfectum
sustulit. Postremo Constantinum, qui Gratiano tyranno suc-
cessit, barbarum hominem Britanniam occupantem, apud
Constantius comes Arelatensem urbem per Constantium comitem uirum nobi-
lem ac strenuum superauit. Huic quoniam eum unum ex o-
mnibus fidum inuenerat, Placidiam sororem olim Atulpho
Gothorum regi nuptam locauit, ex qua Valentinianus iu-
nior natus, qui postea fuit imperator. Decessit Romæ post-
quàm imperasset annos triginta duos. Sepultus in Mausoleo
iuxta Atrium Basilicæ Petri, nulla relicta prole. Post cuius
mortem Ioannes quidam per Hispanias fauore Aetij & Ca-
stini præfectorum, tyrannidem adripuit: sed eo breui tempo-
re extincto, Bonifacius Africæ comes, Sisulphum successo-
rem habuisse dolens, Vandalos ex Hispania in Africam ad-
cersiuit. Quo tẽpore noster Augustinus Bonifacij familia-
rissimus eum cum Aetio duce dissidentem pacificare stude-
bat. Theodosius iunior Arcadij filius, quum in oriẽte im- Theodosius iunior cccc-xxxi.
peraret, accepto de Honorij patrui morte, Vandalosq; Afri
cam, & Hunnos Pannoniam occupasse conspiceret: confe-
stim Valentinianum cui Eudochiam filiam matrimonio col-
locauerat, cum Placidia matre, quæ expulsa olim à fratre
Honorio Constantinopolim se receperat, ad occidẽtis tuen-
dum imperium mittit. Ipse uerò quum frustra Vãdalos na-
uali prælio è Carthagine tentat expellere, Constantinopoli
morbo absumptus est, quum imperasset annos triginta duos.
Flauius Valentinianus iunior, ac tertius eius nominis im- Valentinianus iunior
perator, inito occidentis imperio pacem illico cum Genseri-
co Vandalorum rege constituit, certis spatijs Africa inter
utrunq; diuisa. Breui post tempore Attilam Hunnorum re-
gem ex Pannonia Romam properantem, per Aetium pa- Aetius dux
tricium in campis Catalaunicis illa nobili clade repressit,
quam in Hunnorum attigimus historia. Magnam temporis
partẽ uixit Rauennæ, quam mœnibus restituit, eiusq; præ-
suli Ioanni, ut pallio liceret uti, concessit. Optimus ac clemen
tissimus princeps, tandem à Maximo ciue potentissimo, po-
tiundæ uxoris gratia, ut ait Procopius, est interfectus, quum
imperasset annos triginta: uigintiquinque cum socero, &
quinq; cum Martiano, qui Constantinopoli imperarunt. De
Aetio paucis dicã. Hic è Dorescans Mœsiæ ciuitate orien-
dus ab Honorio principe ob disciplinam rei militaris patri-
cius factus, eius sororio Constantio in exercitu successerat:
cuius auspicijs non solum Hunni superati, sed Burgundiones
Rheno traiecto in Galliam irrumpentes reiecti. In suspicio-
nem postremo adfectatæ dominationis apud Valentinianum
ueniens, eiusdem iussu interfectus est, cum quo simul occi-
dentis imperium corruit. Nune Valentinianorum genea- Genealogia Valentinianorum
logiam paucis describam. Valentinianus princeps Gratiani
filium, Gratianum, & Valentinianum, ac Gallam Placidiam
genuit. Primi sine liberis fuere. Placidia nupta Theodosio Placidæ iii.
Magno, Arcadium, & Honorium, & Placidiã peperit, quæ
Atulpho Gothorum regi, ac post cum Constantio comiti
summo apud Honorium uiro nupsit: ex quo Valentinianum
iuniorem, & Honorium suscepit. Hi Constantio patre extin-
cto, expulsi Roma ab Honorio, Constantinopolim ad Theo-
dosium iuniorem cum matre confugerunt. Honorius autem
sine prole fuit. Arcadius ex Eudocia Theodosium iuniorem,
Placcillam, Martinam, & Pulcheriam genuit. Placcilla cœ-
nobio extructo, Deo se suamq; uirginitatem perpetuo dica-
uit. Theodosio Eudoxia filia fuit, quæ nupta Valentiniano Eudoxia
Placidiam & Eudociam peperit. Demum post uiri mor-
tem in ultionem clàm Gensericum Vandalorum regem in
urbem matrimonio accersiuit. Is direpta urbe quæ resistere
impijs uiribus non ualuit, & per dies quatuordecim maxi-
ma omnium strage facta, fugatàq; nobilitate, ac Maximo
prædicto: qui postquam Valentinianum interfecerat, eiusq;
adamata uxore potitus fuerat, occidentis imperium occu-
pauerat: à quodam Vrso milite interfecto, ipsam Eudociam, Vrsus miles
ac filias secum abduxit: quarum alteram Honorico filio lo-
cauit, alteram Placidiam Olibrio, qui postea imperator fuit,
ut mox dicam: matrem uerò sibi retinuit. Dum autem in
Africam cum hac præda reuertit: ingentes prius Campa-
niæ populis intulit clades. Gesta sunt hæc anno salutis qua-
dringentesimo quinquagesimosecundo, Martiano apud Cõ-
stantinopolim imperante, Leone primo sedente, ac frustra
Genserici furori precibus resistente.

POST Valentinianum Romæ aliquot imperatores,
haud sanè memorabiles, nec diu fuere. Quorum pri-
mus Auitus ordinis senatorij à Romanis delectus. Post Auitus
eum Maiorianus Rauennæ purpura sumpta, post quadrien- Maiorianus
nium

Seuerianus nium apud ciuitatem Dertonensem trucidatur. Seuerianus Rauennæ item succedens, anno tertio moritur Romæ. Huius tempore Biorget Alanorum rex, magna aduersus urbem manu properans, à Ricimere patricio Seueriani duce
Ricimerus
Anthemius apud Benacum occurrente superatur. Anthemius deinde sumpto imperio Serlandum Galliarum præfectum & Patricium Romæ imperium inuadere conantes deleuit. Genfericum item in Italiã cum ingenti classe ex Africa uenientem, auxilio Basilici à Leone imperatore missi, ad Populoniam repulit. Post annos tandem IIII. quàm imperare cœ-
Olibius pisset, à Ricimere patricio Romæ interficitur: cui Olibius qui ab eodem Leone rursus auxilio contra Vandalos missus fuerat, succedit: hostis conciliati fretus potentia, cui et, uti supra commemoraui, Placidiam Valentiniani F. captam matrimonio tradidit. Septimo autem moritur mense. Post quem Glycerium senatorem Rauennæ ab exercitu Roma-
Glycerius
Nepos nus inuitis delectum. Nepos patritium ex urbe cum exercitu profectus superat: eumq; exutum purpura, præsulem Salonitanum apud Dalmatiam constituit: seq; imperatorem creat. Hoc deinde Augustulus post dies quinquaginta sex, ueniens è
Augustulus Græcia per eum repulso, annum ferè imperauit. Huius pa-
Orestes ter Orestes qui omnia administrabat, Gothis tunc primum irruentibus, ac tertiam agrorũ partem in Italia petentibus cum negasset, illi una cum Erulis qui socijs se adsciuerant, &
Odoacer quorum originem in geographia narraui, Odoacrum ipsius Orestis militem Ital..um, ut ait Procopius, impulerunt, ut rempublicam usurparet. Quare Augustulus præ metu purpura imperialiq; abiecta maiestate, in Lucullianũ fugit, anno ab urbe condita millesimo ducentesimo uigesimonono. Ab urbe à Gothis capta sexagesimotertio, salutis quadringentesimo septuagesimoquinto, sedente Simplicio. Post Augustulum diuersis Romam barbaris tenentibus, uacauit in occidente imperium, per annos fere trecentos triginta, usque uidelicet ad Carolum Magnum. Nunc ad imperatores Constantinopolitanos reuertar.

Martianus CCCCLII. MARTIANVS interim in Oriente Theodosio cuius duxerat in matrimonium sororem, successit. Quo tempore Valentinianus imperabat in Italia. Hic quanquam senex & humili genere, præstabat rebus gestis, & arte militari. Prima stipendia in Lycia fecit. Pulcheria uirgo Arcadij filia, cuius suprà mentionem fecimus, in eligendo Cæsare princeps et fuit: diademaq; capiti eius imposuit. Vixit in imperio annos sex, cum pace ac bonitatis fama.
Leo CCCCLIX. Leo è gente Græcanica, suffragijs ac factione Asparis imperator consalutatur. Aspar enim ita cum Leone conuenerat, ut factus imperator Ardaburiũ eius filium adoptaret. Quod Leo obseruauit. Populus ubi hæc nouit, Ardaburium cum patre interemit: nonnulli eòs interfectos à Leone dicunt. Suppetias Anthemio imperatori ad expellendos Vandalos tulit: postremo Leonem sororis suæ ac Zenonis, qui postea imperauit, filium successorem reliquit. Tenuit autem imperium annos sedecim.
Leo II. CCCCLXXIIII. Leo secundus quum paucis imperasset mensibus, puer adhuc, nihil aliud egit: quàm patri Zenoni sceptrum tradere.
Zeno Zeno Isauricus genere præfuit annos XVII. Basilicum patricium unà cum filio imperium inuadere conantem, in Cappadociam relegauit. Theodoricũ Ostrogothorum regem, magnopere dilexit: eiq; statuã statuit, ac Italiam petenti concessit, si eam ab Odoacro rege tunc Roma
Anastasius tunc Roma nascente liberasset. Anastasius, optimus ab initio princeps. Quippe qui Clodoueo Frãcorum regi munera, patriciatumq; honorem decreuit, quòd Gothos in Gallia superasset, Burdigalemq; oppidum recepisset, A mari ad Zelybriam longum murum duxit, ne incursiones Mœsiorũ, Bulgarorũ, & Scytharum officerent. Plures per orbem tyrannos supplicio adfecit. Athenodorum Selymantium apud Antiochiam Ciliciæ, qui à Longino cathenis uinctus, ac ad eum perductus, dilaniatus est. Vitalianum militiæ magistrum ad Aquilonem grauem excitantem motum, pecunia data pacauit. Getæ Macedoniam, Epirum, Thessaliam diripuerunt, quum pro captiuis redimendis pecuniã haud idoneam Anastasius ad eos mitteret, illi coram captiuos trucidarũt. Hunni etiã excursiones aliquot in oriente fecere. Anastasius postremò in sectam Eutychianam lapsus, ex ea nec ab Ormisda quidẽ pont. per legatos dimoueri potuit. Quapropter Deũ ultorem sensit fulmine ictus, anno imperij XXXVI. quanquam senio longo cõfectum, subita morte corruisse Marcellinus tradit.
Iustin. DXIII. Iustinus genere Thrax, ex humili sanè loco sine stemmate, ob fortitudinẽ in exercitu meruit ordinis princeps; deinde comes fieri. Amantius Spado libertus Anastasij, Domino extincto, ad eum qui præerat exercitui, uenit cum magna ui pecuniæ, ut Theocritianum deligerent. At ille pro se usus ea, à militibus imperator est factus. Amãtius uerò & Theocritianus insidias parantes, ab eo sunt de medio sublati. Iustinus orthodoxus fuisse traditur. Arrianos siquidem expulit. Germanum præsulem Capuanum, missum ab Ormisda Pont. pro orthodoxis restituendis ab Anastasio pulsis, humaniter excepit, & exaudijt. Mox Ioannem pont. iussu Theoderici regis ad eum uenientem, ac de Arrianis reuocandis rogare coactum, compotem fecit, ut & Romanorum, & Christianorũ otio consuleret. Imperauit annos nouem. Hoc tempore Theodericus quum multam stragem Gallorum fecisset, Atalaricum ex filia nepotem, regem Tolosæ constituit.
Iustinianus DXX. Iustinianus Iustini sororis filius ab eo adoptatus, imperauit annos XXXIX. Cuius domi forisq; gloria ingens uulgata est, legibus in epitomen redactis, Persis qui Romanos limites prætergressi fuerãt pacatis: Africa à Vandalis, Italia à Gothis liberata, & in Dalmatia Salona urbe per Mundũ ducem recepta. Pro quibus gestis nobile Sophiæ templũ Constantinopoli extruxit.
Belisarius Belisarij eius ducis Græci hominis gesta sub eo percurram. Hic Persas in Oriente uicit, Vandalos uerò in Africa, ducto in triumphũ Gilismere. Gothorum in Italia gentem capto Vitige rege superauit. Post hæc Africam repetens, Vandalorum redintegratis uiribus, bella renouãtes, reipublicæ subdidit, interfecto eorum rege Gontarit sub pacis dolo. Victor inde Romã reuersus, crucẽ auream, ubi res eius gestæ celatæ fuerãt, Petri Basilicæ obtulit. Postremo cũ Totila rege multis magnisq; prælijs congressus est, & Romã eiusdem hostis ingressu desolatã, mœnibus portisq; refectis instaurauit, clauibus Constantinopolim ad Iustinianũ missis. Totilam quoq; iterũ reuertentem, magna ui repulit. Deniq; quũ impar uiribus esset, nec fortuna quæ fuit ab initio perseueraret, per Antoninam uxorem quã præmiserat, à Iustiniano missionem impetrauit. In cuius locũ Narses est missus. Ad extremũ, exitũ habuit, magnis plerunq; uiris de Rep. meritis communem. Iustiniani iussu, siue odio, siue ueteris belli suspicione, effossis oculis mendicabat. Reliqua Iustiniani in historia Gothorũ narraui.
Iustin. minor DLVI. Iustinus minor Iustiniani ex filia nepos, patre Illyricæ gentis. Sophiã cõiugem habuit. Cuius hortatu ab initio liberalis uisus, uerũ postea auarissimus euasit, simul & Pelagianæ adsertor hæreseos. Quapropter ferè insanus ad postremum habebatur. Eius tempore Vngri qui & Hunni, Pannoniam, & Longobardi Italiã cepere, de quibus alio loco dixi.
Longinus Exarchatus Longinũ etiam eum nouo Exarchatus magistratu in locum Narsetis, quem reuocauerat, misit. De quo magistratu in Rauenna diximus. Imperauit annos XI. superstite Tyberio, quem adoptauerat, successore.
Tyberius II. Tyberius II. contrarijs Iustino moribus, peculium ab eo coactum longa auaritia. Sophia tradente, simul & thesauros Narsetis in Italiæ puteo, mõstrãte

quodam ſene repertos egentibus dedit. Res in Oriente con-
tra Perſas feliciter, in Italia nequaquam geſsit. Imperauit
Mauricius annos v I I. Mauricius genere Cappadox, ſucceſſor Tybe
DLXXXVIII. rij ſoceri, rexit annos x x. Ex humili notario comes excu-
bitorum, & ex comite Cæſar: deinde Auguſtus factus, bonus
cætera princeps reſpubl. multisq; uictorijs illuſtris, tantum
diuo Gregorio aduerſus fuit, Patriarcham Constantinopoli-
tanum οἰκουμένιον, id eſt uniuerſalis eccleſiæ præſulem uoci-
tando. Præterea ob eius auaritiam militibus infenſus, à Pho
ca centurione limen Scythici captus, atq; ſecuri percuſſus
Phocas DCIII. eſt. Phocas igitur ab exercitu imperator cõſalutatus, præ-
ter opinionem, quum & ipſe auarus haberetur, ac minime
ſatisfaceret. Coniuratione Priſci Patricij & Heraclone, ac
eius filij Heraclij: qui Proprætor Africam adminiſtrabat:
adducto eo exercitu, Phocam omnibus contumelijs prius
adfectum, de medio ſuſtulit: quum imperaſſet annos x I I I.
Heraclius DCXI. Heraclius igitur interfecto Phoca inito principatu, ex-
templo mouens ingenti exercitu aduerſus Coſroen Perſarũ
regem, qui tempore Phocæ crucem dominicã direptis Hie-
roſolymis abſtulerat: ac Zachariam Patriarcham inde ab-
duxerat prælio primùm duobus Hoſtanem Saraceni, & Sara
ballem regis ipſius duces cecidit: tertio uerò omnium maxi-
Razatenes mo, Saie & Razatene item ducibus ſuperatis, cum multis
milibus uſq; Perſidem penetrauit. Coſroes ad Cteſiphontem
uſq; fugit, ubi à Siroe filio interfectus eſt, quòd pater Mede-
ſæ alteri filio, ſed natu minori, regnum tradiderat. Itaque
coactus eſt omnia reddere: exercitusq; noſter cum trophæo
crucis laureatus Conſtantinopolim reuertit: qui triumphus
præclariſsimus eſt habitus. Poſt hæc cura Reipub. alijs tra-
dita, otio quietiq; ſe dedidit. Quo tẽpore Saraceni duce Ma
humete, de quo in ordine literarum diximus, caput extule-
re. Perijt intercutis morbo anno imperij x x x I I. Nunc
eius Genealogiam paucis recenſebo: quum ſextam hic ſobo-
lem habuerit imperantem, quod nulli Cæſarum accidit. He-
raclius igitur Heraclonæ filius princeps, eodẽ die quo prin-
cipatum inijt, Flauiam Eudociam duxit uxorem: ex qua Epi
Conſtantinus iunior phaniam & Heraclium ſuſcepit: qui Cõſtantinus iunior ap-
pellatus eſt, quem ab ineunte ætate pater diademate redimi-
uit. Contigit dum Eudociæ ferretur funus, puellam quãdam
è feneſtra ſupra feretrum ſpuere: quæ protinus capta, ac ui-
Martina cum Heraclona ua cremata eſt. Duxit poſtea Martinam fratris filiam: lata
lege, ut idem omnibus liceret, ex qua genuit Heraclonam.
Succeſsit primum patri Conſtantinus iunior, qui dolis nouer
cæ, menſe quarto ueneno ſublatus eſt. Suſcepit imperiũ Mar
tina cum Heraclona filio x. annorum: qui ambo conſpira-
tione ſenatus ante biennium capti, & in exilium in Cappa-
dociam miſsi, lingua matri, naribus autem filio abſciſsis.
Conſtans DCXL. Conſtans Conſtantini iunioris ex Gregoria Nicete patri-
cio nata filius: pulſis Heraclona & Martina, à ſenatu ſine
militibus creatur Imperator, quod raro accidit. Hic dogma
Monothelitarum ſectatus, Martinum põtificem per Olym-
pium Exarchum comprehendi iuſſum, in exilio mori coë-
git: quod is Paulum patriarcham in ſynodo præſulatu deie-
cerit: ac Cyri Alexandrini, Sergij, & Pyrrhi condemnatio-
nem non remouerit, eamq; probauerit. Poſt hæc cupiditate
Italiam à Longobardis liberandi, filio Conſtantino domi re-
licto, Tarentum adpulerit claſſe: undiq; Luceria capta ac di-
ruta, Beneuentum obſidet: quod Romoaldus dux adoleſcens
defendere minime ualens, patrem Grimoaldum regem ex
regione Tranſpadana auxilio uocat: quo adpropinquante,
Conſtans obſidione relicta Capuam uerſus contendit, ubi
obuiam habuit Mitolam eius urbis ducem armatum: à quo
fuſus fugatusq; mox ad urbem contendit. Cui Vitalianus
Pontifex obuiam ad v I I. lapidem proceſsit. ubi ſi quid ad-
erat pulchri ex ueterum monumentis expilauit: ablatis in-
ter cætera Panthei tegulis æneis, nauiq; ſitis. Poſt dies x I I.
in Siciliam abijt, ubi in balneis paulò pòſt à ſuis necatur: quũ
in principatu uixiſſet annos x x v I I. Conſtantinus quar Conſtantinus IIII.
tus, Pogonatus cognomento, Conſtanti patri ſucceſsit: licet
Mazeſes miles qui Conſtantem in Sicilia interfecerat, men-
ſes aliquot tyrannidem occupauerit: qui paulò pòſt à Lati-
norum Græcorumq; exercitu iugulatus eſt. Conſtantinus
igitur ſextam ſynodum Conſtantinopoli celebrauit contra
Monothelitas: Agathone Pontifice impulſore, ubi utraque
conuenit eccleſia. Græcis tantum ſacerdotibus ducere uxo-
rem permiſſum. Hic duos fratres adhuc pueros, faciei nari-
bus ablatis dehoneſtauit, ne ad imperium quandoq; adſpira-
rent. Huius item tempore Saraceni ex Aegypto ſoluentes,
Siciliam, deinde Africam occupauere. Et Bulgarorum gens
à palude Mæotide ad Illyricum defluxit anno Salutis DC-
LXXX. Ad hunc etiam Conſtantinopolim reginam Perſa-
rum nomine Cæſaream dixit Paulus Foroliuienſis clam ui-
ro uenisse, ut Chriſtiana fieret, uirumq; poſtea cum multis
Perſarum milibus idem facere induxiſſe. Imperauit annos
x v I I. Iuſtinus I I I I. quem nonnulli Iuſtinianum uocãt: Iuſtinus IIII. DCLXXXVI.
Conſtantini I I I. filius & ſucceſſor, ultimus ex ſtirpe He-
raclij, & ipſe à fide aberrauit, patris Synodum alia ſynodo
infirmando: quam quum Sergius Pontifex minime ratam
haberet, uti comprehenderetur iuſsit: ob hoc miſſo Zacha-
ria Protoſpathario, qui reclamante populo Romano, re in-
fecta reuertit. Quamobrem pœnas Imperator paulò pòſt
dedit, ob hæc aliaq; ſcelera: coniuratione Leontij patricij
Conſtantinopolitani, & Callinici patriarchæ captus, atq; in
exilium in Pontum miſſus: poſt annum tertium ad auxilium
Cagani Auarorum ſoceri ſui, deinde Trebellij Bulgarorum
regum confugit. Quo poſtremo iuuante regnum recupe-
rans, de Leontio & Tyberio inimicis ſuppliciũ ſtatim ſum-
pſit: Callinicũ Patriarcham effoſsis luminibus Romam rele
gauit. Mox uocatũ ad ſe Conſtantinum ſummũ pontificem,
& honore, & pietate ſumma excepit: humi proiectus pedes
ei oſculando: ac Romani dogmatis decreta per ſynodũ pro-
bando, ueniam petijt præteritorũ. Ad ultimum à Philippico
aduerſario, quem relegatũ in Ponto ipſo dehortante ponti-
fice bello oppugnabat, ſuperatus, atq; unà cum Tyberio fi-
lio interfectus eſt, quũ imperaſſet an. x. & poſt exiliũ v I.
Leontius pulſo Iuſtino, poſtquàm tris imperaſſet annos, à Leontius DCLXXXIX.
Tyberio cognomẽto Apſimaro uiro Cõſtantinopolitano qui Apſimarus
Africæ præerat exercitui, captus: truncatusq; naribus in cu
ſtodiam miſſus, paulò pòſt à Iuſtino rerum potito unà cum
Tyberio trucidatur. Tyberius I I I. cognomento Apſima-
rus: Philippicum, cuius uiribus fretus ad imperiũ peruene-
rat, quòd poſtea ſuſpectum haberet, in Ponto iuſsit exulare.
Ipſeq; demum poſt an. v I I. unà cum Leontio, ut diximus
ante à Iuſtino necãtur. Philippicus cognomẽto Bardanes, Philippicus DCCX.
ne ſanctorum imagines colerentur, iuſsit. Quapropter & à
Conſtantino pontifice ſacris interdicitur, & ab Anaſtaſio Anaſtaſius II.
Anthemio, erutis prius oculis, imperio deijcitur, quum impe
raſſet annum, & menſes quinq;. Anaſtaſius I I. cognomen-
to Anthemius Romanorum Pontificũ & conciliorum de-
creta probauit, ſacroſanctaq; habuit, claſſem contra Sarace-
nos Alexandriam miſit. Cuius præfecti uires contra Domi-
num uertentes, Theodoſium ignobilem quendam Conſtanti-
nopolitanum extulerunt, qui Anaſtaſium ui coëgit relicto
imperio ſacris ordinibus addici, poſtquàm id tenuiſſet annos
tris. Theodoſius I I I. Adramyttenus quanquàm obſcurus Theodoſ. III.
genere, clarus tamen animo, & fide orthoxus, imagines à
Philippico disiectas reſtituit. Prælio tandem & ipſe à Leo-
ne uictus, in cœnobio monachum egit reliquo uitæ tempo-
re. Imperauit annos duos. Leo I I I. unà cum filio im- Leo III.
perauit annos x x I I I I. De imaginibus malè ſenſit, DCCXVI.
omnib

omnibus quotquot poterat crematis. Stephanũ Pontificem minime consentientem, comprehẽdi ac necari iussit. A Gregorio II. deinde successore Romæ concilio celebrato, sacris interdictus, & imperium deponere iussus est. Quãobrem omnis ab eo Italia desciuit, ut de altero creando Imperatore in Occidente cogitaret. Hoc tempore Saraceni testibus Landulpho & Bibliothecario ex Africa in Hispaniam: ac decimo post mense Aquitaniam inuasere. Qui Asiam incolebant Zulemone Admirato Thraciã, inde Constantinopolim triennali obsidione classe ingenti cinxere, tandem fame, pesteq; discedere coacti sunt. Quo etiam tempore apud omnes constat è Constantinopolitanis ad CCC. millia peste perijsse.

Cõstãtinus V. DCCXL.

Constantinus V. cognomento Copronymus, Leonis parentis retulit impietatem, de imaginibus abolendis graue edictum promulgando. Signum futuri in eo uitij, iam inde ab initio dum è sacro puer fonte lauaretur, præsetulisse Bibliothecarius & Landulphus testantur, sacris lymphis uentris solutione cõmaculatus, cuius rei gratia cognomentum Copronymi meruit. Perijt elephantiæ morbo, quum imperasset annos XXXV.

Copronymus
Leo IIII.

Leo IIII. Constantini paterna imitatus est uitia: unã omnino in Syria expeditionem fecit, unde leui certamine repulsus domum rediit: pauloq; post decessit, anno imperij V. relicto Constantino filio, quem ex Irene coniuge Atheniensi susceperat.

Constant. VI. & Irene mater DCCLXXX.

Constantinus VI. cum Irene matre imperauit annos decẽ. Quo tempore apud Niceam Synodo celebrata cum Romano põtifice de imaginibus, & de spiritus processione conuenit. Expulsa tandem à filio mater, quæ omnia magna prudentia administrabat: post paulò à ciuibus in pristinum statum restituta, annos tris sola imperio præfuit, ac Constantino in carcerem coniecto oculos effodit, ubi breui tẽpore extinctus est. Ea fere tempestate Landulphus, & quidam alij scriptores scribunt, inuentam in sepulcro laminam æneam supra mortuum hominem his uerbis: Christus nascetur de uirgine, credo in eum. Tempore Constantini & Irenes ò sol iterum me uidebis. Cum Carolo magno de imperij diuisione conuenit. Expulsa demum à Nicephoro patricio successore ipsius, in exilio uitæ reliquũ egit. Mulier una rebus omnino administrandis nata.

Nicephorus DCCC.

Nicephorus Irene capta, occupatoq; imperio, pacem illico cum Carolo magno ab ipsa Irene constitutam seruauit, uti uidelicet Apuliam Calabriamq; cum Sicilia sibi haberet, reliqua Italia illi concessa. Cum Venetis item pepigit, ut nullius imperio subessent, legibusq; proprijs uterentur. Admiratum Saracenorũ qui cum trecentis millibus aduersus uenerat, pactione annui tributi CCC. nummum aureorum a se repulit. Stauracium filiũ imperij consortem fecit. Apolloniam immissa classe partim uiribus, partim fraude captam diripuit. Cum Bulgaris in superiori Mœsia congressus, tandem in bello occubuit: anno IX. Imperij

Stauracius

Stauracius filius in eodem bello Bulgarorum uulneratus, patre interfecto statim reuersus Constantinopolim, imperium init. A Saracenis rupto fœdere quod pater inierat, multa accepit incommoda. Denique ab eius sororio Michaele mense tertio quàm imperare cœperat, deiectus est.

Michaël Curopalates DCCCXII

Michaël Curopalates cognomento Rancabe, gener Nicephori supradicti, inito statim imperio cum Carolo conuenit, ut ille occidẽtem, sibi uerò retineret Oriẽtem.

Veneti

Venetorum quoq; tunc urbem Gotfredus Viterbiensis scribit ea conditione Græcis partibus cessisse, ut immunitate prius à Carolo concessa uterentur. Hic quum aliquandiu aduersus Bulgaros bellum gessisset superior, tandem apud Hadrianopolim fusus fugatusq; amissis copijs domum se recepit: ubi mox coniuratione Leonis Armeniaci captus, & in insulam Proten in exilium missus, ibidem in cœnobio quodam monachum perpetuo egit, biennio postquàm imperauerat.

Leo Armenius DCCCXIIII.

Leo Armeniacus Pardi patricij filius, qui exercitui præerat Orientis, quòd rerum ponderi sufficere uideretur, à populo Imperator creatus: Crumnum Bulgarorũ regem Hadrianopoli potitum & in Constantinopolim iam arma uertentem, eruptione facta circa urbis mœnia interfecit, quæ res aliquandiu orientis statũ pacauit. Interfectus demum & ipse à Michaële Thraulo per coniurationem. Vir fuit omnium crudelissimus, quo sane uitio res multas bene gestas obscurauit.

Michaël Thraulus DCCCXLVII.

Michaël Thraulus, id est, Balbus, nam lingua fuerat balbutiẽti, præterea è Phrygia superiore oriundus: secta etiam illius regionis contaminatus, apud Leonem imperatorem comes domesticorũ, maximoq; in honore, eius etiam filium ille de sacro fonte leuauerat: tamen quòd ingrato animo menteq; subdolus, simulq; quòd à mathematico persuasus erat imperatoriam habere genesim, non dubitauit contra Leonem coniurare, eumq; de medio tollere. uxorem tamen nutrijt, filios uerò in insulam Proten in exiliũ misit. Thomam quendã qui exercitus præerat orientis, rebellantem compescuit. Classe LXX. triremium Cretam inuadẽtes Saracenos superauit, crudelis alioqui, aduersusq; clericis ac monachis omnibus. Hoc tempore quum Saraceni Siciliam inuasissent, Sergius pontifex Ludouicum II. est hortatus ad occurrendũ: ille rem in Michaëlem reiecit, eius esse ditionis dicens. Michael uerò Venetis amicis persuasit, ut classem auxilio mitterent. Perijt morbo dysenteria, quum imperasset annos IX.

Theophilus DCCCLV.

Theophilus unà cum patre Michaële imperauit annis VII. Is Theodosius pro Theophilo male à scriptoribus nostris recentioribus scribitur. fuitq; à patre missus cum Venetis contra Saracenos, qui paulò ante duce Saba Siciliam occupauerant, indeq; per Bonifacium Corsicæ comitem in Africa eos oppugnantem auertit.

Sabas dux Saracenorum
Bonifacius

Verum breui post tempore, eandem maiore ui repetiere, indeq; Crotoniatem sinum in Italia ceperunt. Hic igitur pugnatum à nostris infeliciter. Venetorum naues LX. periere. Ex quo illi uictores per mare superũ debacchantes, Illyricũ omne uastauerũt, Ragusiumq; ubi & Venetas quasdã merciũ naues, postremo Anconã inuaserunt. Indeq; per Nicephorũ Basilij Imp. præfectum repulsi, maiores instaurant uires, ac ad mare inferũ deflectentes, Ostiam usq; adplicuere. Inde Romam petentes, basilicas incenderunt, à Leone IIII. demũ repressi, ut rursus alibi dixi. Theophilus igitur ex pugna Crotoniate male re gesta, domũ reuertit. Nec multo post ex animi dolore decessit, superstite filio Michaële, anno Imperij XII.

Michaël & Theodora mater DCCCLXIII.

Bonus alioquin est habitus princeps. Michaël cum matre Theodora XI. solus uerò XIII. annos imperauit. Legatos Romam misit Nicolaum primũ Pontificem, & apostolorum basilicas salutatũ, cum ingentis ponderis aureo calice. Basilium Macedonem uirum strenuum consortem imperij sibi asciuit: à quo mox, uti solus potiretur, interfectus est.

Basilius Macedo DCCCLXXVIII.

Basilius Macedo annos XI. Orientis Imperio præfuit, quo tempore Ludouicus II. Occidentis. Hic annuente Hadriano II. pontifice synodum Constantinopoli pro Bulgaris tunc factis Christianis celebrauit: ubi post longam contentionem decretum, ut illi pontificis Rom. autoritatem sequerentur.

Saraceni

Per Nicephorum Phocam Saracenos ex Ancona Dalmatiaq; fugauit, uti suprà narraui. Post hæc Hecman Tarsi Admiratus cum triginta nauigijs, quæ Saracenica uacant, ac paucis armatis ad Euripum usq; Constantinopolitanum ausus accedere, turpiter etiam fugatur. Erat Basilius uir frugi, uictitabat ex ruris uectigali. Decedens postremo ex morbo, duobus reliquit liberis imperium, Leoni & Alexandro.

Leo V. & Alexander frat.

Leo V. contra Turcas qui Bulgaros oppugnabant dum auxilio uenit, male rem per Simonem legatum gessit. Cum Saracenis item qui Lesbum occupauerant, conflixit. Decedens fratri Alexandro reliquit imperiũ, filium paruum Constantinum ei cõmendans,

quem

quem paulò antè per Euthymum patriacham diademate redimiuerat. Duas habuit coniuges Theophaniam, cuius nomini templum dicauit, alteram Zoen. Construxit diuo Lazaro templum aliud, eò corpore ipsius translato. Alexāder igitur xx. annorum iuuenis singulari desidia, rebus cæteris omissis, tantum uenationi, equis, canibus, suppellectiliq́; lautæ, ac luxui uacabat. Extinctus est, sanguine naribus erumpente ob saturitatem post cœnam: dimissa fratris filio Constantino imperij successione. Regnarunt ambo fratres annis uigintiseptē.

Constantinus VII. DCCCCV.

Constantinus VII. Leonis filius, puer post mortem patris unà cum Alexandro patruo biēnio: solus uerò triginta nouem rexit imperium: aliquandiu etiam sub Zoes matris tutela, quam postea in coniuratione deprehensam, ab se amouit.

Rom. Lacapenus

Ramanum Lacapenum, cuius filiam Helenam in matrimonium duxerat, imperij socium sibi adsciuit. Quapropter Nicolaus Patriarcha ambos diademate cinxit. Vitauit coniurationem Leonis Phocæ domestici scholarum: quem contra Bulgaros cum exercitu miserat. Præterea Symbaticum Protospatharium in Italiam cum alio exercitu misit: qui Beneuentum à Longobardis annos triginta possessum, tertio obsidionis mense in potestatem recepit. Sed anno post tertio ab eis iterum capitur. Constantinus inde in dissidium cum Romano uenit: eumq́; in exilium misit, ubi etiam ille decessit: filiusq́; eius Christophorus, quem Cæsarem fecerat, simul cum nepotibus fratribusq́; absumptus est. Hoc tempore Turcæ excursiones fecere, quorum dux Bulosides à Cōstantino ad Christi religionem est planè deductus: simul & patricius factus, & diuitijs auctus. Haud multò post dux alter Gylas Constantinopolim ueniens, eandem retulit fidem ac titulos: simul & Hierotheum Præsulem suæ gentis secum duxit. Cuiusdam etiam Roxolanorum ducis, qui aduersus uenerat, uxor, extincto uiro, Christiana est facta. Constantinus post hæc decessit, superstite Romano filio, quem antea diademate redimiuit: eiq́; uxorem Galliæ regis filiam tradidit.

Romanus Iunior

Romanus Iunior appellatus: nepos senioris ex filia: qui cum Constantino patre rexerat Imperium: uir omnium ignauissimus fuit: uino deditus ac otio: insuper crudelissimus: tantumq́; uoluptarios homines infamesq́; circa se habebat: cura Imperij cuidam Iosepho Bringæ præfecto tradita. Ingeniosus alioqui ac solers, ubi animum adplicaret. Matrem Helenam ab se abiecit. Sorores item: pannisq́; imperialibus ademptis, in cœnobio relegauit: illæ ob dolorem sese impudicitiæ tradiderunt. Mater uerò paulò pòst in luctu & ærumnis decedens, filium est diris imprecationibus execrata. Hoc etiam tempore Chameda Turca Asiam uastabat: contra quem missus Nicephorus Phocas. Perijt Romanus anno imperij decimo tertio ex ueneno, uti putatur, Basilio ac Constantino filijs superstitibus paruis ac successoribus cum matre Theophania, quam Annam cognominabant. Cuius iussu Nicephorus è Turcis uictor, ex Syria urbem ingressus est, Iosepho reclamante, qui statuerat, uti per insidias de medio tolleretur. Ille deprensis literis, questus iniurias apud populum, meritaq́; in rem publicam recensens, effecit, uti Imperator crearetur.

Nicephorus Phocas DCCCCLXI.

Nicephorus igitur statim Annam simul cum Iosepho expellit, illa in cœnobium relegata, biennio tantum postea uixit. Hic autem Nicephori Phocæ nepos fuit, illius qui à Basilio, uti suprà narraui, missus cum classe contra Saracenos in Siciliam irruentes, uir æqui seruantissimus ac pius: quumq́; eos repressisset, paulò post reuersi, & Siciliā, & Calabriæ magnam partē occuparunt. Hic igitur Nicephorus quum minime posse resistere uideret, Eustathio Calabriæ duci ei subiecto mandat: uti fœdus annui census conditione cum Saracenis ineat. At quū post hunc Ioannem patriciū Muzalona ducē item Calabriæ interfecissent, Imperator Cosmum patricium cum exercitu misit, qui cū Pandulpho partem Calabriæ tenente conuenit, uti de communi sententia resisteret, ac partes Constantinopolitani sequeretur. Pax post hæc in Italia subsequuta non diu durauit, iterum atq́; iterū tumultuante Saraceno, imperatore autem diuersos semper duces ad resistendum mittente. Qui tandem coniuratione Ioānis Zimiscis in palatio interfectus est: quòd quidam paulò antè libello tradito, ubi scriptum erat, uti insidias nocte sequenti caueret, dicitur nunciasse, ac ille legere neglexisse. Imperauit annos x. Antea enim per factionem pulsus, ac deinde ab Othone secundo, primi Othonis filio adolescente, iubente patre restitutus est: insuper & sororem ei suam matrimonio collocauit.

Ioannes Zimisces

Ioannes Zimisces imperauit annos VI. unà cum Basilio & Constantino pueris Romani filijs, quorum sororem Theodoram in matrimoniū duxerat. Hic antea magister scholarū orientis fuerat: à Nicephoro contra Saracenos in Siciliam missus. Cum Barbaris diuersa bella gessit postquàm fuit Imperator. Vnum tamen gloriosissimum contra Roxolanos, qui omnem ferè Bulgariam occupauerant: nec pactis stabant, quibus cum Nicephoro olim conuenerant. Itaq́; Sphendoslauum eorum ducem, qui sibi Pazinacas & Turcas adsciuerat, cum toto exercitu cecidit. Tropheaq́; in templum Constantinopolim retulit, & in nummis seruatoris imaginem percussit, hac inscriptione: Iesus Christus rex regum. Quod postea Græci seruauerunt.

Basilius M.

Basilius, & Constantinus fratres: Romani filij, rem post Ioannem tenuere annos quinquagintatres, Othonis secundi Cæsaris tempore, quem bello apud Apuliam, quam ipsi ceperant, superatum, turpi fuga discedere compulerūt. Basilius in primis annos quinquaginta solus potitus, Bardam Sclerum unum è suis ducibus rebellantem, in potestatem redactum exoculauit. Bulgaros deinde quotidie tumultuantes, magnis ac pluribus prælijs tandem superauit, unà cum Samuele eorum duce: ac quindecim millibus ex eis captis oculos effodit, uno tantum incolumi relicto, qui cæteros ad Samuēlem eorum ducem perduceret: qui fœdo spectaculo dicitur tertio post die ex animi dolore perijsse.

Constantinus

Constantinus triennio tantum post fratrem imperauit, uir omnino ignauissimus, imperij totius cura alijs delegata: inter quos Diogenem qui Sirmio præerat, Bulgariæ ducem constituit, ad compescendos præsertim Pazinacas, qui excursiones quotidie in Bulgaros faciebant. Decessit ex morbo, relictis tribus tantum filiabus, Eudochia, Theodora, & Zoe, quam Romano Argyropolo patricio, qui sibi successit, matrimonio locauit.

Romanus Argyropolus

Romanus Argyropolus siue Argyrus imperauit annos quinq;, menses sex.

Michaël Paphlagon

Hunc Michael Paphlagon per coniurationem interfecit, ac Zoen eius coniugem in matrimonium accepit, uir alioqui moribus lenis, ac fide orthodoxus, excepto hoc tantum parricidio, cuius etiam culpam alijs nonnulli referunt. Imperauit annos septem, menses octo.

Michaël Calaphates.

Zoe

Michaël Calaphates eius consanguineus successit, hac conditione à Zoe (quæ heres imperij remanserat) factus Augustus, ut illa ueluti mater ab eo coleretur, pariterq́; dominaretur. Quod minime seruauit, haud multo post domo eiecta. At populus indignatus, quum Zoen magnopere amaret, cum armis domumq́; circumsistunt: ille in concionem præfari conatus, saxis obruitur, fugiensq́; tandem capitur, atque oculis mulctatus in exilium relegatur. Zoe igitur restituta, gratias populo agit, eiusq́; consensu imperio præest, adscita Theodora sorore, ac tertio iam uiro Cōstantino Monomacho iungitur.

Constantinus Monomachus

Cuius ob ignauiā res pessum ire cœperunt. Liberalis alioqui habitus in pauperes, ac templa. Cœnobiū instituit, ubi senes alerentur: uexabatur podagra. Demum ipse, coniunxq́; unà, pestilentia eodem ferè tempore interiere. Imperauit annos duodecim.

Theodora

post Constantinum & Zoen Theodora eius soror senatu consentiente,

biennio

biennio rexit imperium, ab Eunuchis amicis paternis qui potentes erant cōfirmatū. cum senatus Nicephorum quēdam qui Bulgariæ præerat imperatorem elegisset. Hic Isacium Commenum uirum fortissimū exercitui præfecit. Michael post Theodoram ab eisdem Eunuchis suffectus imperio iam senex, hac conditione, ut titulo tenus imperator esset: illi uerò administrarent. Quumq; reipublicæ inutilis uideretur, à patriarcha, senatuq; deiectus est, ac Isacius Commenus imperator surrogatus: biennio, nonnullis quadriennio, præfuit: qui bellone fortior, an mente religiosior, corporeq; castior esset, dubium. Paulò antè obitum monachi habitum sumpsit, quumq; postremo ex renibus laboraret, medicíq; iuberent remedij gratia coitu uti, cōstantissime renuit, etiam uiua & incolumi uxore, à quo diu abstinuerat post prolem susceptā. Accusatus quòd tyrannide in Michaëlem imperatorem usus esset, sese reipublicæ causa fecisse iussum excusauit. Constantinus Ducas domesticus Scholanorum, Andronici Ducæ filius, ex senatus autoritate sine tumultu successit. Ex Eudochia uxore tris mares suscepit, Michaëlem, Andronicum, & Constantium. Fœminas totidem, Annam, Theodoram, & Zoen. Is fratrem Cæsarem fecit, consilioq; & administrationi adhibuit. Moriens à populo sigillatim iuramentū exegit, nullum imperatorem quàm filios facturum. Excessit anno ætatis sexagesimo, imperij duodecimo. Eudochia uxor superstes uiro prudentissimo unà cum filijs paruis imperio successit: cuius tempore Turcæ in Mesopotamia Cæsaream, & Antiochiam, multaq; loca imperij uastabant. Quapropter senatus his periculis occurrere, ac Romanum Diogenis uirum fortissimum principem deligere necessarium putauit, ac coniugem Eudochiæ dare. Pater Diogenes patricius ordinibus præfuerat, & ob seditionem in Sardinia exulauerat. Romanus igitur cum uictoria contra Turcas esset potitus, ac rempublicam metu liberasset: à senatu, quòd iniuriam pupillis facere uideretur captus, oculisq; priuatus, in exilio decessit, in insula Co, ubi ab Eudochia uxore contumulatus. Imperauit annos tres, menses octo. Michaël Parapinaceus cognomento, Constantini Ducæ filius surrogatus administrandi regendiq; omnino imperitus, duobus Eunuchis rerū curam tradidit, Ioanni & Nicephoro, quem Nicephoran probri gratia nonnulli uocabant. Erat enim natura seditiosus ac turbulentus, militia tamen clarus, quippe qui uictoriam contra Turcas in Oriente clarissimam adsequutus est.

Michaël

Isacius Comnenus

Constantinus Ducas

Eudochia Augusta

Ro. Diogenis M. L.

Michaël Parapinaceus

Tandem Nicephorus Botoniates cognomento, qui originem à Nicephoro Phoca imperatore ducebat, uir maximus surrogatus est, deiecto Michaële, qui quòd podagra uexabatur, & studijs tantum uacabat (nam Michaëli Psello operam dedit, summo tunc philosopho, cuius adhuc opera extant) inutilis planè reipublicæ uidebatur. Monachum egit, & in exilio uixit, quum imperasset annos sex. Interea ipse tamen cum filio Andronico ad Gregorium septimum pontificem confugit. Pontificia ergo adhortatione, Rogerius Siciliæ rex auxilio cum classe uenit, castrisq; apud Dyrrachium positis, à Dominico Syluio duce Venetorum, qui partes Nicephori tuebatur, repellitur. Verum haud multò post Nicephorus ab Alexio Comneno eius copiarum duce deceptus, imperio deijcitur, urbe à militibus direpta. Ipse in templo sanctæ Sophiæ captus, uita donatur hac conditione, ut monachum ageret, anno tertio postquàm imperare cœperat. Alexius statim surrogatur à senatu. Is Nobilissimus cognominatus, Isacij Comneni Imperatoris filius fuit: missusq; à Michaële item Imperatore contra Basilacium Procdrum: qui Dyrrachium cœperat, tumultumq; concitauerat: unde uictor ab exercitu imperator consalutatus. Pulso Nicephoro, bellum cepit contra Robertum eundem classe Dalmatiam uastantem. unde uictor reuertens, paulò post iterum tumultuantem, prælio coërcuit. Zacham Turcarum ducem, qui in Cypro multas occupauerat insulas, fugauit. Pazinacas, quos hodie Tartaros uocant, genus ponticum ad Istrum consistens, qui in Thraciam excurrerant, perdomuit. Hierosolymitanam expeditionem primam ab initio quidem impediit, transitum negando: deinde pollicitatione eorum quæ caperentur, conuenit cum Boemundo Roberti Guiscardi filio legato ab exercitu misso, quem reconciliatis ueteribus odijs humaniter excepit. Domum orphanis pueris pauperibus: museumq; item literarum extruxit, sumptus quotidie suppeditando. Vir fuit omnino laudatissimus: perijt tandem morbo, quum imperasset annos triginta septem. Caloioannes Comnenus eius filius rem suscepit, tenuitq; annos uigintiquatuor, tempore Lotharij imperatoris Germani, ad quem legatos misit de congratulatione felicitatis in constituendis rebus Romanis, & Innocentio secundo liberato. Aderat inter eos philosophus quidam heresim Græcorum de spiritu sancto contra Latinos defendens, quem Petrus quidam diaconus dicitur argutissime confutasse. Is insuper uictorias multas ac præclaras in Oriente contra Barbaros adsequutus, ad extremum quum esset in uenatione, sagitta uenenata quæ in aprum directa fuit, paululum manum percussus, nullis remedijs curari potuit, quin moreretur. Manuël deinde imperium tenuit annos triginta octo, quem nonnulli ignobilem, ac ab uxore Alexis contra uoluntatem senatus in coniugem simul & imperium susceptum fuisse dicunt. Verior tamen historia ex Scilace autore, eum Alexis filium tradit. Vir fuit facinorosus, ut qui Conradum imperatorem illac ad expeditionem Hierosolimitanam proficiscentem, commeatu se iuuare simulans, gypsum farinæ admiscebat. In Venetos Stephanū Panoniæ regem excitauit: eorumq; legatum Henricum Dandalum liberius loquutum, contra ius gentium luminibus orbauit. Alexandro tertio pontifici Fredericum Aenobarbum eius inimicum expugnaturum se promisit, si per eius autoritatem & concessionem liceret ei utroq; potiri imperio. Quam ille conditionem renuit. sed & ipse à Rogerio Siciliæ rege non paruam admodum sustinuit cladem. Alexium filium cui Philippi Gallorum regis filiam desponderat, in Andronici Comneni tutelam moriens reliquit. Hic enim quanquam ex eadem familia, ab eo aliquando desciuerat, multaq; loca occupauerat, tandem in gratiam reuersus, res imperij cunctas obibat. Animo deinde iniquo quum pupillum necasset, ut imperio potiretur, à populo ob crudelitatem pulsus, ac Isacius Angelus è gente item Comnena, qui Angeli cognominabantur, uir æqui seruantissimus, è Peloponnenso ad imperium adcersitus est. Qui Andronicum in potestatem redactum, minutatim excarnificauit. Hic amantissimus Latinorum fuisse traditur, ac ea in fratrem Alexium pietate, ut captum à Turcis magno redimeret. A quo postea ut ingratissimo, per dolū captus, luminibusq; priuatus, in custodiam coniectus est: quo ferè tēpore Fredericus Aenobarbus imperabat in occidēte. Alexio igitur per parricidiū imperiū adepto, Alexius alter Isacij fratris filius, ætate puer duodecim annorum, sed ingenio senex, ad castra Christianorum principum: qui tunc aduersus Saracenos dimicabant confugiens, contra patris proditorem auxilium impetrauit, ea conditione, ut Imperator Constantinopolitanus Romano subijceretur Pontifici: præterea illatas Francis Venetisq; quondam è Manuële iniurias, certo precio redimeret. Igitur Constantinopoli per obsidionem expugnata, Alexius tyrannus fugatur: Isacius frater ut erat amissis oculis, cum filio restituitur. Puer uerò post obitum patris mensem, à quodam Murzyphlo eius tutore proditur. Qui imperio occupato, paulò pòst ab eisdem auxilia

Niceph. Botoniates

Alexius Comnenus M.A.XXX.

Caloioannes Comnenus

Manuël M. CLX.

Henricus Dandalus

Alexius Andronicus tutor

Isacius Angelus

Alexius Ang.

Alexius puer

Murzyphlus

auxiliantibus Gallis fugatur & ipse. Res deinde ad Gallos translata, quorum primus

Balduinus M.CC.

Balduinus Flandrēsis comes, natione Gallus, imperator creatur: successoresq; habuit itē ex Latinis, annos prope sexaginta. Hic Bonifaciū Montferratensem regem Thessaliæ fecit: hortatusq; uti Cretam ei dono quondam ab Isacio datam, Venetis uendat. Paulum Maurocenum patritium Venetum patriarcham Constantinopolitanum creatum, Romano tunc primum subiecit pontifici. Ea tēpestate Theodorus Lascaris Alexij præfugi apud Ha-

Henricus

drianopolim inuadit imperiū. Cōtra quem profectus Henricus Imperatoris frater oppidū expugnabat, sed audita interim Balduini morte, reuertitur ad imperiū soluta obsidio-

Petrus Altisiodorensis

ne. Huic deinde Petrus Altisiodorēsis comes Gallicus sufficitur, qui ab Honorio pontifice apud Basilicam sancti Laurentij extra mœnia Romana diademate cinctus: demum à Theodoro Lascari, qui imperator à Græcis habebatur, simulata pace, in Thessalia comiter inuitatus, in conuiuio ob-

Robertus Altisiodorensis

truncatur. Huic quoq; Robertus item Altisiodorensis eius filius successit, qui puellam nobili prius proceri Burgundo pactam, matrimonio sibi iunxit. Quare ille iratus, uirginem effractis cubiculi foribus corripiens, naribus truncis dehonestauit, eius uerò matrem proximo mari demersit. Dum hic præfuit, de prætoris Veneti sententia cuncta administrauit.

Balduinus II. Io. Brennus

Balduinus eius filius admodum puer suffectus, cui nōdum per ætatem idoneo: Ioannem Brennum regem Hierosolymitanum socerū coadiutorem dedere, qui imperiū titulo tenus gessit: idq; Ioanne extincto, ipse solus gessit pariter atq; amisit. Nam Ioanne Lascari Theodori filio Hadrianopolis, & altero Ioanne hexagonarum imperatoribus Cōstantinopolim obsidentibus, primo quidem Venetorum auxilio liberatur, quibus loco pignoris lanceam, ac partem dominicæ cru-

Michaël Palæologus M.CCLX.

cis misit. Deinde bello perseuerante, ac Michaële Palæologo belli ductore urgente, necesse eum cedere fuit, atq; unà cum cæteris fugere, ex quo Græci statū pristinū recuperauerūt: anno à primo Balduino circiter sexagesimo, salutis uerò millesimo ducentesimo sexagesimo. Michael igitur Palæologus eo tempore imperium adripuit: quo duæ nobilissimæ domus Constantinopolitanæ, Lascarorum uidelicet, & Palæologorum, altera occidit, altera caput extulit. Alexius enim Murzyphlus cognomento, ut est autor Acropolites, filiam An-

Theodorus Lascaris

nam Theodoro Lascari locauit: fugatusq; deinde, uti diximus, à Gallis unà cum coniuge Euphrosyna & genero fuit. Theodorus igitur tris tantum filias ex Anna secum abductas, uix à Nicenis impetrauit ut intra mœnia solas reciperent, quum ei portas clausissent. Ipse manu qua poterat collecta, extemplo Hadrianopolim capit: Græcorumq; imperium iure soceri hereditario sibi adripuit: filiasq; Mariam regi Pæonum: Irenen Andronico Lascari Despoto: quo mor-

Ioan. Batatza Lascaris

tuo Ioanni Batzæ cognominato, è gente item Lascarorum ducum locauit. Qui apud Zacynthum imperij titulū extra

Theodorus Lascaris iunior

patriam annos triginta quatuor tenuit. Huic filius Theodorus Lascaris nomen aui materni referens fuit. Quem Ioannes è uita decedens, Michaëli Palæologo uiro in armis strenuo, quo duce & administratore utebatur, cōmendauit. Ille expulsis Latinis, pupilloq; luminibus orbato, & in carcerē coniecto, imperium sibi per nefas uindicauit. Quod posteris usq; ad Constantinum ultimum & octauum ex ea domo, annum millesimum quadringentesimum quinquagesimumtertium, per manus tradidit. Quæ familia ex urbe Viterbio dicitur ab initio genus duxisse. Huius igitur Michaëlis multa postea commemorātur. Gulielmum Gallicū uirum Achaiæ & Bithyniæ principem regno deturbauit: cum Venetis bellum gessit, à quibus imperio deiectus fuisset, nisi Genuenses suppetias tulissent. Pro quibus meritis Peram ciuitatem illis concessit. Ad concilium quoq; Lugdunense Gregorij X. tempore profectus cum Romano conuenit pontifice. Quare postea uita functo, nec ei iusta persoluta, neq; sepulcrum à sacerdotibus Græcis more maiorum cōcessum, quod à pa-

Andronicus senior

trio ritu descinisset. Andronicus Palæologus senior eius filius, rursus ad Græcanicam sectam reuertit. Is filium habuit Michaëlem, cuius nulla memorantur gesta, tantum huius na-

Andronicus iunior

ti Andronici iunioris impietas narratur, qui auum Andronicum seniorem imperio deturbauit, Genuensium auxilio fretus: quibus Tenedon insulam promiserat. At Veneti seniorem in patriam reduxerunt, & Tenedon ab eo accepere. Quare indignati Genuenses in aliud tempus ultionem distulere, ueriti pontificis anathema: qui utrique populo auxilia minime ad eos pertinentia ferre prohibuisset. At senior Peram illorum ciuitatem simul cum Venetis oppugnare cœpit. Iunior uerò adcersitis Bulgarorum auxilijs, acerrime deffendit: adeo, ut auum coëgerit cum Genuensibus fœdus inire. Hic demum quietus imperij successor decedens, Ioan-

Ioannes Catacuzenus Caloioannes

ni Cantacunzeno, qui magnus domesticus, maximoq; in honore apud eum erat: tutelam Caloioannis & Manuelis filiorum mandauit: ex quibus ille Caloioannem generum sibi adoptauit: deinde in discordiam ueniens expulit, seq; imperatorem fecit. Ille in Tenedon uenit: ubi auxilio classis Genuensium, cui Franciscus Catalusius præfectus erat: in regnum paternum restitutus, ipsi Francisco loco præmij Mi-

Manuel

tylenen cum Lesbo donauit. Filium habuit Manuēlem: qui post eum imperauit: ac septem genuit liberos incolumes

Ioannes

omnis usq; ad ætatem nostram. Ioannem, qui post eum imperauit: ac Florentiæ in concilio cum Eugenio pontifice conuenit. Andronicum, Michaëlem, Theodorum, Demetrium,

Constantinus M.CCCCLII.

Thomam, Constantinum: qui postremo imperauit: sublatusq; cum tota gente ac ciuitate fuit. Mahumeti Turcæ aduentu: anno M.CCCCLII. Thomas quoq; Peloponnesi

Thomas Palæologus Despotus

Despotus: qui post patriæ direptionem, ad urbem cum Andreæ apostoli caluaria confugit: propeq; in pratis extra portam Flumentanam obuium habuit Pium Pontificem apostoli gratia, quatuor secum liberos tenera ætate duxit: Andræam qui nuper Romæ decessit, ac augustam nobilitatem moribus coinquinauerat: ducto in coniugem Græco uulgariq; scorto: & Manuēlem natu minorem: qui patre defuncto, puerili inconsiderantia ad hostem Mahumetem se contulit: ab eoq; adhuc uiuens in arcto loco captus retinetur. Filias item duas: Helenam, & Zoen. quarum altera Lazaro Seruiæ regi nupsit: altera Zoe Ioanni regi Roxolanorū, qui dux Moscouiæ uocitatur: ex quibus nata est Helena, quæ Alexandro regi Poloniæ coniuncta est.

HIC finis Constantinopolis, eiusq; principum: qui ob ignauiam suam perierunt. Eò enim uentum erat, ut non solum rebus Latinis, sed nec Græcis, nec sibiipsis usui essent: barbaris in Ionio Asiæq; littoribus passim grassantibus. Sed & addita ignauiæ, peius animi uitiū adrogātia fuit: à Romano toties Pontifice desciscendo. Quapropter eorum paucissimi memorandū aliquod, aut scriptione dignū gessere: ea demū causa quòd hæc historia non satis explanata aut illustrata fuerit apud Latinos: errareq; cōtingat omnes ferè nostros scriptores in plerisq;. Nā & Caloioannem pro Andronico iuniore accipientes, omnia confundunt. Græci uerò qui eā executi sunt, hi ferè memorātur. Gregorius monachus, Theophanes, Psellus philosophus, Theodorus, Nicetes Paphlagon, Iosephus, Genesius & Manuel Byzantij: Nicephorus diaconus Phryx: Leo Asianus: Theodorus Procdrus; Sidis: Demetrius Cyzicenus: Ioānes monachus Lydius; Ioānes Curopalates Cilix: Zonaras monachus Acropolites; Ephrē carmine Iambico. Omnes inter se discordes: tum tenuia ac minima, nihilq; ad rem pertinentia haud imperato-

ria

ria digna maiestate secutes. Hoc igitur Leo IIII. Rom. Pont. animaduertens, alterum in occidente Carolum magnum, ob egregias uirtutes & merita in Rom. Pontifices creauit:

Imperiũ translatum

Imperãte apud Constãtinopolim Nicephoro: anno Sal. DCCC. Mansitq; is honor in ea familia annis propè centum. Quos omnes in historia regum Gallorum commemorauimus, ut non iterum sit necesse repetere. Fuere autẽ hi: Carolus Magnus: Ludouicus pius: Lotharius: Ludouicus II. Carolus Caluus: Ludouicus Balbus: Carolus Crassus: Arnulphus.

Arnulphus DCCCLXXXII.

Post Arnulphum uerò, qui ultimus in Caroli prosapia imperauit: orbis Hesperij diuisio facta: Romanis alterum in Italia regem: quem & imperatorem appellabãt: alterũ transalpinis creantibus. His quòd antiquum ius ueteremq; imperij gloriam amittere nolebant: illis quòd uexati assiduis barbarorum bellis, frustra luxuriantes ac inertes principes longinquo auxilio expectarent. Eaq; discordia usq; ad Othonem primum durauit. Quod interuallũ fuit annorum ferè LV. Quare primum prosequar quos illi habuerũt: deinde ad Italos reuertar. Igitur Arnulpho Germani Galliq; pariter Ludouicum filium successorem creauerunt. Qui cum Berengario Italiæ rege bellum gessit, primo uictor: mox renouato prælio, ad Veronam uictus & captus ac luminibus priuatus est: cum præfuisset annos sex, & postremus in Caroli domo, qui nomẽ imperatorium, quanquam minime à Pontifice probatum, tenuisset. Huic Conradus Austriæ dux surrogatus: ac post annos VII. extinctus, successorem habuit Henricũ Othonis Saxoniæ ducis filium: annos XVIII. Nunc ad Romanos redeo: qui ex

Berengarius I.

alia parte Berengarium quendam ducem Foroiuliensem genere Longobardum, longa tamen consuetudine Romanum, armis potentem legerunt. Qui uti suprà narraui Ludouicum III. apud Veronam superauit: deinde à Pannonijs in Italiam ruentibus, cum XV. milibus armatorum ad Forumiulij occurrens superatus: paulò pòst eos pactione pecuniæ discedere compulit. Guidonem ducem Spoletinum genere item Longobardum, regem à parte Italorum cum Romanis dissidentium factum: commisso prælio interfecit. Berengario postquam re-

Berẽgarius II.
Rodulphus Burgundus

gnauit annis IIII. Berengarius alter successit: tribus deinde post annis à Rodulpho Burgundo rege pulsus ab Italia, sese ad Pannonios recepit. Rodulphus uerò eius loco tris Italiam

Vgo Arelatensis

rexit annos: & ipse ab Vgone duce Arelatensi à Romanis in ultionẽ expulsi Berengarij uocato, eiectus, ultro se ad Francos contulit: apud quos biennio postea regnauit. Vgo igitur rerum potitus, decimo post anno moritur: relicto filio Lotha-

Lotharius

rio regni successore: qui statim sumpto bello aduersus Othonem Henrici filium ad Vrbem contendentem, paulò pòst bien-

Adalinda
Berengarius III.
Adelbertus

nium decessit: relicta Adalinda coniuge. Berengarius postremo tertius, primi ex filia nepos in Italiam accersitus, Lothario mortuo, unà cum filio Adelberto annos XI. rem Romanam gubernauit. Henricum Bauariæ ducem ex Italia pepulit: Adalindam Lotharij quondam uxorem ei resistentem, trans Padum captam custodiæ mandauit. Quem tamen nimios assumen-

Otho I. DCCCCXLV.

tem spiritus, quum Romani ferre non possent: Othonem Henrici Saxonis filium transalpinorum regem Agapito pontifice sollicitante uocant. Qui extemplo cum XL. milibus armatorum mouens, Berengarium cum Adelberto apud Forum Iulij obuiam profectum, ac prælio superatum, regno Italiæ deiecit: ei tamen ex liberalitate Gallia Cisalpina trans Padum præter pauca oppida regenda commissa. Quem rursus minime quiescentem cum abesset in Germaniam, iterum contra eum reuersus prælio utrunq; fusum, ac in potestatem receptum: alterum Constantinopolim misit: in Austriam alterum exilio secum duxit, Ioannem pontificem infamem officio deiecit Leone suffecto: à quo postea diademate cinctus est. Deinde trans Alpes profectus, rebus ibi constitutis, Boleslaum Boemiæ regem expugnando: fratris Venceslai, quem ille interemerat, innoxium sanguinem est ultus. Vgonem comitem Parisiensem cõpescuit. Aduersus Pannonios Italiã uastantes feliciter pugna-

Pannonij ex Italia pulsi

uit: in quo bello tris regulos captos, Germani eo inuito suspenderunt. Decessit Viennæ, sepultus in ciuitate Madeburgensi.

Otho II. DCCCCLXV.

Imperauit annos XXX. Othone secundo relicto: quem ex Adalinda suscepit, coniuge olim Lotharij regis è Longobardorum regio sanguine: quam carcere liberauerat, & matrimonio sibi iunxerat. Hic uiuente patre apud Basilicam Lateranensem à Ioanne XIII. diademate cinctus: adolescens adhuc Nicephorum Imperatorem Constantinopolitanum expulsum restituit: eius sorore Theophania in matrimonium ducta. Aduersus Basilium & Constantinum Imperatores qui Calabriã in Italia occupauerant: unde Saracenos eiecerat: sicuti scribit Archiepiscopus Cusentinus: cum classe profectus ac superatus, turpi fuga solus scapham conscendit: & à piratis pro ignoto captus, in Siciliamq; ductus est. ubi cognitus à Siculis & redemptus, nihil potius habuit, quàm se de Beneuentanis ulcisci, qui eum bello deseruerant. Quare eorum urbem redeundo incendit: reliquijs corporis Bartholomei apostoli inde asportatis: & in insula in eius templo Romæ collocatis: ubi paulò pòst mortem obijt: quum imperasset annos XVII. Sepultus in atrio Basilicæ Petri, in tumulo ex porphyrite lapide ingre-

Otho III. DCCCCLXXXIIII.

dientibus ab leua. Otho III. secũdi filius, post annos duodecim principatus, rebus in Germania constitutis Romam profectus à Gregorio quinto diadema de more accepit: inde in Apuliam ad S. Michaelem uoti reus iter confecit: unde reuertens: è Beneuento corpus sancti Paulini Romam uexit, ac in eadem Bartholomei basilica locauit. Vbi comperit Romæ turbata omnia, & à Ioanne pseudopontifice & Crescentio consule Gregorium captum, iuste ulciscendo liberauit, ut in ipso Gregorio commemoraui. Pro quibus meritis pontifex statuit,

Electores Imperij

ut deinceps à Germanis tantum imperator legeretur, Maguntino, Treuerensi, & Coloniensi præsulibus, marchione Brandenburgensi, comite Palatino, & duce Saxoniæ, quibus compo-

Vgo præfectus Hetruriæ

nendæ discordiæ causa additus Boemiæ rex. Hetruriam per Vgonem præfectum marchionem Brandeburgensem, propinquum suum feliciter rexit. Is enim morã Pistorij, partim Florentiæ faciebat uarijs deditus uoluptatibus: uerum dum quandoque uenaretur, à suis aberrans, in specu nocte solus iacuit, ubi uisis quibusdam perterritus, ubi illuxit, animo mutatus Florentiam redijt, ac re præsidi narrata, ab eodem iussus expiationis gratia VII. capitalium criminum, totidem cœnobia sancti Benedicti construere. Itaq; patrimonio omni in Germania diuendito, rem absoluit. Suntq; eiuscemodi, abbatia Florentina nuncupata, cui Segnia, Rencinum, nonnullaq; alia oppida fuere concessa. Sancti Michaëlis in monte Imperiali. Sancti Bartholomei Bonsolatij apud Mugellum. Sancti Ianuarij Capuloneũ in agro Aretino. Sancti Michaëlis apud Verruculam prope Pisam. Congregationis omnia sanctæ Iustinæ. Præterea Septimense prope Florentiam Cistertiensis ordinis factum: cui aliud Cistertiense Florentiæ subijcitur. Decessit Pistorij anno millesimo primo, translatus Florentiam, ac in suo cœnobio tumulo nunc decoratus. Mater uerò ipsius Villa apud Septimense iacet: ita appellatum quòd septimo loco ædificatum fuerit. Otho autem excessit Romæ, non sine ueneni suspicione, anno imperij decimonono, relatus loculo in Germaniam. Hen-

Henricus I. M. III.

ricus Bauariæ dux, primus Germanorum, qui procerum sententijs non ex hereditate patria imperiũ iniuerit: Romæ post annum duodecimum à Benedicto VIII. diadema suscepit. Contra Saracenos pugnauit: eosq; Capua expulit: ac Pubaganum Græcorum ducem, qui eis bello fauebat, adeo bello insectatus est, ut eum Troia eiecerit, quam ille in Apulia condide-

Troia

rat, ubi Annibalis castra fuerant. Templum Bambergense maius excitauit, cum uxore Cynegunda perpetuo abstinendo uixit. Stephanum Pannoniæ regem ad suscipiendam Christi fi-

dem per Adelbertum præsulem planè induxit: eiq; sororem locauit. Imperauit annos VIII. Post mortem ambo coniuges sanctitatem prodigijs manifestauere.

Conradus M.XXIIII.

Conradus natione Sueuus, biennio post Henricum dissidentibus inter se proceribus legitur imperator: qui quum comperisset multas in Italia Cisalpina ciuitates rebellasse, confestim in Italiã properans Mediolanũ obsidet, à direptione tamen temperauit ob Helipran di principis potentissimi uirtutem & autoritatem, ac Coloniensis præsulis admonitionem, qui diuum Ambrosium in somnis dicitur uidisse. Inde Romam petens diadematis insignia à Ioanne XIX. suscepit. Imperauit annis XV. Fuit hoc tempore Gerardus martyr præsul Canadiensis.

Henricus II. M.LVIII.

Henricus II. Conradi supradicti filius de communi procerum sententia lectus est, de cuius genitura Vincentius & Martinus scribunt mira nescio quæ. Hic ante omnia Odericum Boëmorum regem diuersis in prælijs tandem superatum tributarium fecit. Petrum Pannoniæ regem à suis suffecto Alboino, regno eiectum restituit. Romæ cum discordiam pontificum Gregorij, Syluestri, Benedicti comperisset: uti Clemens II. crearetur præsul tunc Bambergensis, autor fuit: à quo & diadematis insigne postea suscepit. Moriens Victoris II. pontificis autoritate Henricum filium Cæsarem dixit. Imperauit annis XVIII.

Henricus III. M.LXXVI.

Henricus III. superioris filius impietati, ac omni sceleri deditus: insuper Gregorio VII. ac eius successoribus magnopere infensus fuit. Quare ab eis & hostis ecclesiæ appellatus, & sacris interdictus extitit. Ille autem furibundus cum Clemente pseudopontifice, quem ipse creauerat in Germania, Romam infesto agmine petens, basilicas Petri & Pauli euertit: Gregorium in arce obsedit: aliaq; gessit, quæ quoniam in ipsis pontificibus descripsi, repetere supersedeo.

Agnes Imperatrix

Agnetem matrem fœminam ualde prudentem, ac eius facta minime probantem, à rerum administratione amouit: ex quo illa relictis omnibus Romam secessit, ubi aliquot annis pie castéq; uiuendo, ac sacras basilicas quotidie salutando, anno quinto Gregorij VII. cum summa laude decessit. Visitur eius adhuc sepulcrum in basilica Petri apud sacellum sanctæ Petronillæ cum elogio uitæ. Dum tamen ualeret in Italia Gisbertum Parmensem nobilem uirum rectorem constituit.

Gubertus

In qua & Cotfredus tunc quoq; potentissimus erat.

Beatrix Matildis Gotfredus

Nam ut altius repetam, Beatrix Henrici II. soror Bonifacio uiro Lucensi potenti nupserat: cuius heres Matildis filia simul cum Gottfredo coniuge, Lucam, Parmam, Regium Lepidi, Mantuam, & quod nunc uocant patrimonium possedit. Hæc deinde superstes dicitur in quadam historia Actiũ Estensem matrimonio secundo sibi iunxisse: deinde Gregorio IX. iubẽte abdicatum, quòd prima uiri ignota intercesserat necessitudo. Caste deinde ac persancte reliquũ tẽpus exegit. Decessitq; Mantuæ M.LXXVI. beato Petro Patrimonio nunc uocato, simul & Ferraria relictis. Ad Henricum redeo. Expeditionem Hierosolymitanam Christianorum principum tunc primum incipientem, impedire conatus est. Cum filio Henrico in discordiam uenit, à quo tandem Leodij obsessus, in ea turbatione ex animi angustia moritur, imperij anno XLIX.

Henricus IIII. M.CVI.

Henricus IIII. superioris item filius haud parente melior, Romam ueniens, quum à Pascale II. procul aliquantulum à mœnibus subsistere iuberetur: deinde præsulum ab eo creatorum electio infirmaretur, iureiurãdo bene pollicetur. Vrbem deinde ingressus & ad basilicæ Petri gradus humaniter exceptus, dum ultro una progreditur, pontificem cũ patribus de improuiso capit: in montemq; Soractis perductos usq; eò tenuit, donec compulit eos ab se gesta probare: ac diadema Augustale, ut moris erat tradere. Quæ cum ille postea quasi per uim facta in concilio reuocasset, Henrici furorem rursus ad repetendam urbem excitauit: ubi iterum eo absente à præsule Brachorensi diademate redimitur. Tertio item in Italiam contra Gelasium II. traiecit: quem Ostiam, deinde in Apuliam fugientem uidens: paulopost in Germaniam abijt. ubi moritur sine liberis, anno imperij XV. sepultus in ciuitate Spirensi inter maiores.

Locarius

Locarius dux Saxoniæ imperauit annis XI. Innocentium II. pulsum à Petro pseudopontifice in Galliam iuuit: operam de eo reducendo iureiurando pollicitus, confestim comparato exercitu præstitit. Cuius officij gratia ab eo solenni cerimonia Romæ diademate redimitur. Mox in Germaniam ad tumultus Boëmorum sedandos redijt: ac ubi accepit pseudopontificem iterum tumultuantem, urbem ad eum comprimendum repetijt: simulq; Rogerium Apuliam iniuste possidentem Italia expulit.

Conradus II. M.CXXVII.

Conradus II. genere Sueuus, Bauariæ dux, Henrici IIII. nepos imperauit annis XV. Vna cum Ludouico Gallorum ac Richardo Anglorum regibus, alijsq́; Christianis principibus expeditionem Hierosolymitanam frustra & ipse sumpsit, cum omnes rebus infectis redierint. Moritur antequàm diadematis insignia susciperet.

Fredericus Aenobarbus M.CXL.

Fredericus cognomento Aenobarbus, genere Sueuus, in Italiam traijciens Mediolanum, Dertonem, Cremonam, pluraq; alia loca quòd ab eo desciuissent diruit. Romã ingressus ab Hadriano IIII. clausis Vaticani portis diademate insignitur. Romanorum impetum eò per uim irruentium euitare non potuit. E quibus plurimi partim cæsi partim capti ab eo, pontificis deinde respectu restituti. Mox reuertens omnia populatus, post aliquot annos iterum Romam contra Alexandrum III. contendit: ac in pratis Neronis castrametatus, Vaticanum simul cum Petri basilica occupauit. Alexander interim Venetias fugit: ubi Venetorum ac Mediolanensium auxilio captus in pugna Fredericus, supplex ueniam prætoritorum petijt. Inita concordia ad expeditionem Hierosolymitanam profectus, quum aliquot Armeniæ oppida iam cepisset, in amnis transitu mersus perijt, anno imperij XXXVII. Cuius reliqua gesta in Alexãdro pontifice percurrimus.

Henricus V. M.CLXXIX.

Henricus V. Frederico patri successit. Quo tempore quum Clemens III. non pateretur Siciliæ regnum, mortuo Gulielmo ad Romanum pontificem iure pertinens à Tancredo notho occupari, Hẽrico concesserat: ut is Constantiam Rogerij filiam uirginem Deo dicatam iam grandæuam in matrimonium, simulq; regnum hereditatis ac dotis nomine acciperet. Igitur Henricus comparato exercitu breui tempore Tancredum expugnat. Neapolim per uim capit, ac diripit: ubi inter alias cædes duas Tancredi filias innuptas interfecit. Post hæc Messanæ ægrotans moritur, imperij anno VIII. Frederico filio quem ex Constantia susceperat, Philippo fratri tutelæ relicto: quem Philippum Germani imperatorem legerunt.

Philippus

Innocentius autem III. Othonem Saxoniæ ducem ei prætulit. Res ad arma deducitur. Otho Ioannis Anglorum, alter Philippi Gallorum instructus copijs decernunt. Pro Philippo tandem res stetit, qui post annum nonum quam cœpisset imperare, à comite Palatino interficitur.

Otho IIII.

Otho IIII. Saxoniæ dux de sententia procerum Germanorum Philippo surrogatus, ab Innocentio III. diadema suscepit: pauloq; post quum eum comperisset pontifex suas inuadere terras, ac Fredericum II. puerum adhuc regno Siciliæ deturbare, sacris interdicit, imperioq; per sententiam deiecit Frederico suffecto, tum bello auxiliãtibus Italis insectatur. Ille superatus è Sicilia in Germaniam reuertit: ubi bellum aduersus Philippum Francorum regem mouens, fugatusq; amissis copijs domum in Saxoniam se recepit: ubi post paulò mortem obijt, quum imperasset annos IIII.

Fredericus II. M.CCXII.

Fredericum II. Henrici V. filium adolescentem Othone deiecto, Innocentius III. apud Aquisgranũ iussit diademate redimiri: pauloq; pòst mortua Constantia matre quæ eum in officio continebat, omnibus uiribus Romanos insectatur pontifices tres, Honorium III. Gregorium IX. & Innocentium IIII. à quibus ex successione & sacris interdictus & imperio deiectus per sententias fuit, sicut in eorum attigi commemoratione. Italiam omnem in Guelfos & Gibellinos

linos (quæ partes tunc primum in Hetruria per Guelph & Gibel duces Teutonicos cœpere) diuisit : alteros uti pontificios insectando, alteros uerò Gibellinos uti suos tuendo. Pisanis maxime fauit: auxilioq; ad bella contra Genuenses fuit. Cuius & illi iussu cardinales nonnullos à Gregorio ad concilium Lateranense uocatos, mari deuectos, apud Maloram insulam Pisani portus depresserunt. A Florentinis intra mœnia non receptus Guelfos tamen expelli obtinuit. In expeditionem & ipse quanquam grauate Hierosolymitanam proficiscens, Rainaldum eius præfectum in Italia reliquit: qui Romani pōtificis statum uexaret. Breui post tēpore rebus infectis domum reuertit. Parmam præterea multos annos frustra obsedit, ubi loco castrorum Victoriam urbem condidit, hortis leporarijs, fœminis, omniq; luxu inclusis. Etiam nummos Victorinos percussit. Tandem prælio inde pulsus Panormum se recepit, cum Siciliæ regnum occupasset ab Othone quondam occupatum, ubi morbo correptus opera Māfredi filij dicitur ocyus interijsse. Filiam Ioannis Brenni regis olim Hierosolymitani duxit uxorem, ex qua perpetuus ei ac posteris hereditario iure titulus eius regni peruenit. & filium Conradum suscepit, quem imperij, Manfredum uerò ex concubina natum Siciliæ dimisit heredes. Henricum ex Constantia Aragonum regis filia iam antea medicantem in patrem insidias captum custodiæ tradiderat. Imperauit annos xxxii. Fuit hoc tempore Petrus de Vineis ex urbe Capua iurisperitissimus, Frederico prædicto familiarissimus, à quo demum ob coniurationis suspicionem in exilium missus, doloris impatiens, capite parieti sæpe illiso expirasse dicitur: composito prius de consolatione libello. Huius meminit & Dātes Can. xiii. primæ partis: Iosum colui che tenni ambedue lechiaui. Post Frederici mortem imperio nullus annos xviii. legitime sufficitur : dissidentibus inter se Germanorum principum sententijs. Succedens interea Conradus Frederici filius populorum & ipse uexator: Neapolim, Capuamq; expugnauit ac diripuit: Aquinum incendit. Post annum denīq; à Manfredo ueneno potionatus decessit : relicto Conradino filio, qui post Manfredū interfectum contra Guelfos in Italiam uocatus, ac cum maximo exercitu Romam ingressus, obuium habuit Henricum regis Castellæ fratrē urbis senatorem cum omni nobilitate, exceptus pro dignitate imperatoria. Paulò pōst dimisso Romæ Guidone Feretrano ad bellum contra Carolū Siciliæ regem profectus, Clemente IIII. pontifice, haud exitum ei felicem uaticinante, apud Beneuentum superatus in Asturam profugit ignotus, ubi demum captus atq; securi percussus est: quod ei diuina factū est ultione. Is enim uxorem formosissimam comitis Casertani eius fidissimi ducis adamarat, qua uti potiretur, uirū honoris specie ablegauerat: ille facinore comperto, mœstus ac furibundus clàm ad Carolum uenit, sese exercitum illi proditurū pollicetur: quod & fecit, unde supradicta subsequuta calamitas. Rodulphus ex comitibus Abcsburgensibus, cuius genus postremo dicetur, lectus imperator à Germanis in concilio Lugduni à Gregorio x. celebrato. Cui redeunti fit obuiam in itinere apud Bellouacum Alfonsus rex Castellæ, questus se de imperij successione posthabitum, tandem ipsius pontificis oratione delinitus est. Rodulphus uicarium, quem in Hetruriam misit, apud Miniatem oppidum iussit consistere. Hic Pisas rebelles, ac imperatum pecuniam dare recusantes, iis expugnauit: ac diruit ex magna ædificiorum parte. Lucenses item, ac Florentinos bello uexauit, qui in perpetuum sese à seruitute pecunia redemerunt: alteri xii. alteri uerò Florentini vi. aureorum nummorum millibus numeratis. Quam rem pōtifex tunc Honorius IIII. ut pontificis Romani finibus utilem quidem probauit, indignā tamē imperatore existimauit. Imperauit annis xix. Atulphum Asiæ comitem in Germania lectum post annos vi. quàm imperare cœpisset, Albertus Rodulphi Cæsaris filius Austriæ dux in agro Spirensi prælio uictum interfecit : quem Bonifacius VIII. diademate prius sæpe negato, nō solum redimiuit sed Philippo Francorum regno per sententiam deiecto succedere iussit. Interficitur tandem à Ioanne fratris filio in Rheni transitu, cum imperasset annos x. Henricus VI. Lucemburgensis, Romæ iussu Clementis pontificis absentis, à tribus cardinalibus diadema suscepit, ubi omnis Romana nobilitas interfuit, præter Vrsinos, qui locis in urbe munitis armati prope Hadriani molem sese continebant. At ubi pecunia imperata est: cæteri tumultuantes ad Vrsinos sese recipiūt, arma conclamant. Auxilio tandem Roberti regis qui eò Ioannē fratrem cum exercitu confestim miserat, res composita. Imperator inde trepidus in Hetruriam se contra Florentinos conuertit, ad quos petiturus Italiam antea legatos præmiserat denunciatum, se ut cum magno exercitu uenturum in urbem reciperent, Aretinosq; obsidione liberarent, quos minime obtemperantes plurimos dies durissima obsidione pressit. Vbi Dantes poeta cum exulibus inter primos partium Gibellinarum fuit: uocauitq; tunc primum cæcos Florentinos quòd imperatori tam stolide ac contumaciter respondissent. Henricus tandem re infecta discedens, apud Bonicium oppidum quod dirutum mœnibus restituerat, hyemauit: agrum continuo Florentinorum populando. Miniatenses deinde magnis adfecit cladibus, inde Pisas Robertum Siciliæ regem tanquam maiestatis reum citatum ad dicendum causam, ac minime comparentem, regno per sententiam abrogauit. Postremo profectus contra Senenses, & apud Bonconuentum discedens morbo interijt, manifesto ueneno opera Roberti regis dato, anno imperij v. salutis M.CCCXXIIII. Quæ autem Mediolani gesserit, in ipsius urbis descriptione attigimus. Tradunt præterea uirum hunc religiosissimum extitisse, totasq; noctes ante crucifixum quem secum ferebat, orare, ac flere : præterea eucharistiam quotidie sumere consueuisse. Ludouicus cognomine Bauarus, quòd ex Bauariæ ducibus esset, & Fredericus Austriæ dux per discordiam principū imperatores creati, ambo VIII. annis inter se armis decreuerunt. Bauarus tandem hoste superato, cum exercitu bis in Italiam traiecit, uir omnino temerarius, imperatorē se spreto pontificis consensu appellabat. Diadema primo ferreum Mediolani a Guidone Petramala præsule Aretino, deinde Romæ aureū à Stephano Columna apud Lateranum clero & pop. Ro. consentiente de more sumpsit. Quare & à Ioanne primum XXII. & deinde à Benedicto XII. & Clemente VI. pont. sacris interdictus est : ac locis imperio subiectis uicarij apostolica autoritate, ab eis tanquam uacante imperio constituti: Ille contra pontificalibus locis suo nomine principes præfecit. Vt Ioannem Vicum urbis præfectum Viterbio. Galeotum Malatestam & fratres Arimino, Pisauro, Fano. Antonium Feretranum Vrbino. Nolfum & Galasium fratres Callio. Alegretum Clauellum Fabriano. Bulgaruccium Matelicæ. Isnardutium sancto Seuerino. Gentilem Varaneum Camerino. Pongonium Cingulo. Nicolaum Boscaretum Esio. Guidonem Polentensem Rauennæ. Franciscum & Simbaldum Forolivij & Cesennæ. Ioannem Manfredum Fauentiæ. Præter hæc Petrum quendam Corbarium è Reate ordinis minorum, qui & coniugium deseruerat, summum pontificem declarauit. Imperauit annis XXXII. Reliqua eius gesta alijs inseruimus historijs. Carolus IIII. Lucemburgensis, Ioannis Boemiæ regis filius, lectus imperator, uir & literatura & uariarum linguarum catalecto egregius, quàm primum Bauarum bello insectatur ac uincit. Italiam primo petēs solicitantibus Florentinis ferreum Mediolani de more diadema suscepit. Quumq; Pisas ueniret, legationes omnium factionum obuias: præterea Volaterranos, Senenses sese absq; ullo fœdere dedentes habuit, à Volaterranis etiam hospitio exceptus, Romæ iussu Innocentij VI. aureo diademate a duobus

Marginal notes:
Rainaldus præfectus
Ioan. Brennus
Petrus de Vineis
Interregnum
Conradus
Conradinus
Rodulphus
Atulphus
Albertus
Ludouicus Bauarus
Fredericus Austriæ dux
Carolus IIII. M.CCCXLVI.

cardinalibus hac conditione redimitur, ut quàm primum discedat. Itaq; reuersus in Germaniam iterum cum uxore & filijs Romam ad Vrbanum uenit. Inde Pisas repetens, pecuniam Florentinis imperauit, à quibus Miniatenses, & à Pisanis Lucenses ad eum deficientes accepit: tertioq; mense Italia excessit. Vir omnino ingratus, quiq; nullam acceptorum beneficiorum memoriam tenebat. Res tamen bello adolescens cum patre gessit magnas, ut in historia Boemiæ commemoraui. Pontem Pragæ miro sumptu restituit. Scholam quoq; liberalium artium instituit, eamq; urbem metropolim cum præside fecit. Datur ei uitio, libere ac nouum introduxisse exemplum imperio Romano, uti filius Venceslaus Cæsar fieret, cum electoribus egisse. Imperauit annis trigintaduobus. Cuius item reliqua gesta in rebus Lucensium, apud quos diu commoratus est, compendio persequuti sumus.

Venceslaus M. CCCLXXIX. Venceslaus ingenio sordido, patri Carolo omnino absimilis, captus quondam à Ioanne Lusatiæ duce, & Procopio marchione Morauiæ: deinde à fratre Sigismundo, è custodia fugit. Tandem ob ignauiam imperio deijcitur suffecto Roberto Bauaro, anno imperij uigesimosecundo. Hoc fermè tempore quæ circa Vrbanum sextum pontificem suprà præterij subijciam. Quum siquidem cardinales Galli, qui Clementem pseudopontificem creauerant Anagniæ successorem fecissent, fauente Ioanna regina, anno millesimo trecentesimo septuagesimo octauo, Britones contra Vrbanum & Romanos misere, qui hostibus ad pontem Salarium acie inordinata occurrentes cæsi fuere. Illi molem Hadriani custode tradente ceperunt: Romani turribus ex aduerso constructis acerrime restitere: Vrbanus interim qui se trans Tyberim continebat, sexto quàm uenerant mense arcem recepit: iam ab hoste dirutam, ut greges in ea pascerentur: necesseq; fuerit Bonifacio nono deinde successori, quando urbs aliter teneri non poterat eam restituere, consilio & auxilio Petrucij Sani, ciuis potentissimi, quem ille postea suspectum securi percuti iussit. Britones igitur ad Marinum prælium instaurantes interfecti ad unum omnes à Romanis fuere. Tantum qui arcibus præerant sese ac suorum reliquias tutati sunt: præsertim Surriani, qui Martino demum pontifici deditionem fecere. Interea Carolus, quem alibi dixi ab Vrbano ex Vngaris contra Ioannam excitatum, cum VIII. millibus equitum in Italiam ueniens Aretium primum cepit: inde in Florentinos mouens, à Ioanne Haucuto, qui tunc Stagiæ erat, arcetur. At Florentini nõ æquis uiribus concurrentes, uexationem à rege undecim millibus nummûm redemere, Haucutum absq; stipendio relinquentes: qui Bagnacauallum Nicolao Albertoq; Estensibus uendidit, quo facilius illi Fauentiam retinere possent, quam tamen paulò pòst amisere, Astorgio Manfredo per proditionem adepto. Carolus interim salutato Romæ Vrbano Ioannam in arcem confugientem obsidet: Neapolimq; dedentibus ciuibus capit.

Iacobus Caracciolus. Iacobum Caracciolum Aretium misit. Is orto partiam tumultu in arcẽ se recepit. Carolus eò celeriter adueniens cum Alberico Barbiano & Ferrabac ducibus, eos in officio continuit, direptis Gibellinorum bonis. Ludouicus Andegauensis inter hæc cum XXX. millibus contra, ex Gallia per saltum Casinensem & Marsos paulatim proficiscens, antequam prælio congrederetur morbo extinctus est. Ingheraunus eius dux cum duodecim millibus subsequutus Aretium cepit, rursumq; & ipse diripuit. Arcem cum iam diebus quadraginta oppugnaret, audita Ludouici morte destitit. Hortantibusq; Guelfis qui in arce fuerãt obsessi, urbe Florentinis uendita se domum cum suis recepit. Redeo nunc ad imperatores.

Robertus. Robertus Bauariæ dux, ubi primum iniuit imperiũ, in Italiam à Florentinis contra Ioannem Galeacium accersitur. Cum quo ad Benacum congrediẽs prælio, cum toto exercitu fugatur. Tridentumq; & inde Venetias uenit: ubi magnifice exceptus, enarrata clade accepta, Venetos ad misericordiam mouit: à quibus rogatus remanere omnino negauit: trepidusq; in Germaniam abijt, rem Florentinam in magno discrimine relinquendo. Imperauit annos decem.

Sigismundus M. CCCCLX. Sigismundus, Caroli quarti filius, Venceslai frater Augustorum, olim puer à Ludouico Pannoniæ rege filiam Mariam in matrimonium una cum regno accepit. Boemiam paterna hereditate obtinebat. Mox imperator factus præfuit orbi annos uigintiseptem, ante & post imperium belli fortuna parum feliciter usus. Quem non solum Turcæ, sed Boemi sæpe acie fuderunt. Proceres trigintaduos in Pannonia necari iussit. Ob quam rem & ipse postea captus, ac traditus uiduæ cuius maritum interfecerat, eloquentia & blanda oratione effecit, uti ab ea dimitteretur: pauloq; post alia ducta uxore Barbara, è comitibus Ciliæ, & Pannonia recuperata: uiduæ filios memor beneficij prouexit. Multa huius alioqui egregia facta. Rem Christianorũ in tris diuisam Pontifices ad unam in concilio Constãtiensi coëgit: aditus ea de causa quoquo uersus per orbem prouincijs. Prusiæ regnum quod Poloniæ rex Teutonicis sodalibus Diuæ uirginis, armis ademerat, restitui iussit. Vitoldum ex Duce regem Lituaniæ fecit. Cum Venetis grauia bella gessit, duce Pippone Florentino, quem postea proditorem sentiens, captum interfici iussit. Venceslaum fratrem quod imperio parum utilem animaduerteret, in uincula captum coniecit. Boemia post multos labores potitur. Marchiã Brandenburgensem Frederico Burgraphio Nuremburgensi dono dedit. In Italiam demum sedente Eugenio quarto, atq; inimico traiecit: obsistentibus etiam per Nicolaum Tollentinatẽ Florentinis, Arnum fluuiũ transmisit, adiuuante Antonio Pontadera.

Antonius Pontadera. Et per agrum Volaterranum iter faciens, VI. mẽsibus Senis substitit: ubi facta cum Florentinis pace, abijt Romam. Ibiq; de more accepto diademate, Basilica Petri è uestigio in Lateranum contendit, Eugenio usq; ad pontem prosequente. Inde in Germaniam reuertens, Mantuæ à Ioanne Francisco Gonzaga magno sumptu exceptus, propinquam suam Barbaram, Ludouico filio in matrimonium dedit, marchionemq; primum Mantuæ creat.

Marchio Mantuæ creatur. Vbi domum peruenit, nihil potius habuit quàm concilium Basiliense solicitare. Moritur inde breui post tempore sine uirili prole apud Morauiam, relicto regnorum successore Alberto Austriæ duce genero suo. Post cuius mortẽ quasi metu liber Eugenius, concilium Ferrariæ cœpit.

Albertus. Albertus Austriæ dux regnis Pannoniæ, Boemiæq; succedens, paulò pòst imperium & ipse adsequutus biennio tenuit. Boemos rebelles, Morauiosq; bello domuit: Polonos ultra regni fines uagantes coërcuit. Sinderouiam Seruiæ ciuitatẽ dum uellet subuenire aduersus Turcas, prius amissam uidit, quam ad locum peruenisset. Postremo dum Austriam repetit, in itinere apud locum qui Villa longa appellatur, dysenteriæ morbo decessit: uxore Helizabeta prægnante relicta, quæ Ladislaum peperit regem.

Fredericus III. Fredericus III. Austriæ dux, Alberti propinquus, ut inferius in eorũ cognatione demonstrabimus, anno XII. quã cœpit imperare, salutis uerò M. CCCC. LII. VI. eidus Martij Romæ in basilica Petri, unà cum coniuge Leonora Lusitaniæ regis sorore, diadematis insigne à Nicolao V. pontifice suscepit. Inde post aliquot dies Neapolim ad salutandum Alfonsum eius necessarium profectus, magnificeq; exceptus est: pauloq; pòst in Germaniam rediturus Roma rursus, inde Ferraria iter fecit, ubi à Borso Estensi ingenti apparatu etiam exceptus eum Mutinæ ducem primum creauit. In itinere quoq; apud Ciuitatem nouam Austriæ oppidum obsessus ab Australibus: Ladislaum puerũ regem, quem in tutela apud se retinebat, ac Romam secum duxerat, reddere coactus est. Concilium Basiliense hortante Aenea Syluio, qui postea Pius pontifex, tunc eius epistolarum magister erat, sollicitante per oratores Eugenio, autor fuit extinguendi: iterum, salutis anno M. CCCCLXIX. Romam uoti reus, humili ueste, comitatuq; uenit. Ingressus est urbem prima noctis uigilia natalem

dominic

dominicum præcedentis, obuiam procedentibus patribus, collegijsq; omnibus unà cum pop. Rom. Aderam & ego in ordine meo, funalibus noctem uincentibus. Ad tribunalq; usq; Petri basilicæ deductum, Paulum pontificem sedentem atq; expectantem supplex consalutauit, propeq; iussus adsedit. Inde uesperis de more celebratis unà palatium ascenderunt. Discedentem pontifex luculenta grauiq; auro ueste postea donauit, uir alioqui otio natus, magis quàm bello aut imperio tuendo. annis XLIX. quibus imperauit, literis dignum gessit præterea nihil. Decessit anno M.CCCCXCII. Huius tẽporibus sub Pio II. ortus Romæ tumultus iuuenum seditiosorum & oberatorum, autore Tiburtio, qui absente pontifice Pantheon occupauere: rapinasq; & cædes iamiam populo intentantes, accersito statim Pio captos omnes & in capitolio ad XXV. numero suspensos uidimus. Eadem ferè tempestate extinctus est Franciscus Sclauius, homo Romanus, è gẽte Fosca sanè nobili, presbyter, magna uir abstinentiæ sanctitatisq; fama: ad eum adorandum frequens populus, in quo & ego puer cum Lucia matre fueram, properauit. Fuerat ex eadem familia sub Eugenio IIII. Angelotus cardinalis sancti Marci, uir admodum facetus, ne dicam insanus, ut quidam eum taxant. Is olim Florentiæ cum eius aducti uini ex more portorium exigeretur, reiectis precibus cados omnis extra portam per humum effundi iussit, uti hoc pacto uoti compos esset. Quum eius familia ducendi domini gratia, sicuti mos est, ad pulsati tintinnabuli signum non conueniret: ad horam postea mensæ uulpina cauda ne sentirentur, æra percuti mandabat: paucisq; admodum fortè præsentes tantum discumbebant. Mille ipsius huiuscemodi memorantur. Interfectus tandem ab eius cubiculario uehementer irato, qui calceos petẽs calcibus ab eo petitus fuerat: stultus qui rem dissimulare cupiens, subito primus clamare cœpit rẽ atrocem, Dominum interfectum, uenite. Re facile cognita, comprehensus, membrisq; omnibus discerptus.

Maximilianus M.CCCCLXXII

Deinceps ad Maximilianum ex ordine instituto. Hic rex Romanorum patre uiuẽte factus, anno millesimo quadragesimo septuagesimooctauo, magnis copijs Burgundiam ingressus, Mariam Caroli ducis iam defuncti filiam & heredem, in matrimonium unà cum regno accepit: deinde principatum adeptus, extincto sine herede Matthia rege, Pannoniam quam suo iure sibi uendicabat, cum exercitu inuadit: Ac primũ Albaregali per uim recepta, paulò pòst inde ab hostibus repulsus sese domum in Germaniam recepit: ubi suos deinde aduersos habuit: Heluetios primum, cum quibus bella gessit: postea Rauricos qui nunc Basilienses sunt, Imperij iugum omnino excusserunt: quos sequuti populi uicini, multum ei de antiqua nominis maiestate ademerunt. Diadema de more maiorum nec recepit, nec apostolorũ basilicas, aut pontificem salutatum uenit: tantum Mediolanum usq; accersitus à Ludouico duce Pisanos tuente, contra Florentinos profectus Liburnum eorum oppidum frustra dies aliquot oppugnauit.

Philippus Archidux rex Hispaniæ

Ex coniugio supradicto Philippum archiducem genuit, qui regi regnoq; simul Hispaniæ gener est nuper adscitus. Filiam Margaritam Carolo VIII. Gallorum regi olim pactam, deinde abdicatam, nuper Philiberto Sabaudiæ duci locauit. Galeacij uicecomitis ducis filiã extincta prima coniuge duxit. Vir alioqui bonitate, modestiaq; præditus, pacis magis quàm belli studiosus, uenationi deditus. Animi bonis adiectas retinet corporis dotes, ore probo, decoris mẽbris, aspectuq; toto uenerabilis. De ipsius uerò genealogia quæ plurimis ignoratur, pauca subijciam ex commentarijs Mathei de origine primorum Austriæ ducum, Othonis Phrisingensis, Iordanis Osnaburgi de irruptione Gothica in urbem, Hermani de Sulgon in chronographus, & Henrici Constantiensis. Apparet enim Maximilianum Romanos habuisse progenitores, olim Perleones comites montis Auẽtini: cuius familiæ nonnullæ sunt Romæ reliquiæ prope Sabellorum ædes quæ prius Perleonũ fuere, quibus cognomen dedit Petrus Leonis filius, Stephani nepos, Maximi pronepos, quorum memoria sepulcri pro foribus templi sancti Alexij adhuc cernitur.

Perleones comites

Is anno M.CLXX. magna in urbe potentia autoritateq; sub Pascale II. fuerat. Cuius duo nepotes per seditionem ex urbe profugi ad Alpes uenerunt: ubi circa Lucernæ lacum prædia ac terras mercati sunt: castrumq; in eo loco Auemburgum deinde excitarunt quasi Auentini oppidum, licet nonnulli Abesburgum dicant, quòd lingua Germanica Abec accipitrẽ significet, qui olim ab eis dimissus cum præda captus in eo monte constitit, ubi ex auspicio ipsi postea oppidum condidere. Alter ex his præsul Argentinensis fuit. Ex altero qui nobilẽ in ea regione duxit uxorem, natus est Albertus, qui Albertum & Rodulphum imperatorem primum ex comitibus Abesburgensibus genuit.

Comites Abesburgen.

Hic igitur Rodulphus Austra fretus potentia domum primus auxit anno M.CCLXXXII. auitæq; ditioni Austriam, Stiriam, Carinthiam, portum Naonis, ac Marchiam adiecit, antiquisq; Austriæ ducibus suam prosapiam inseruit: cuius ordo sic est. Rodulphus siquidem prædictus Albertum item imperatorem genuit, qui à Ioanne Rodulphi fratris filio interfectus fuit. Is plures suscepit. Fredericum, qui imperator electus cum Ludouico Bauaro bello inferior certauit: præterea Othonem, Rodulphum, & Albertum Austriæ ducem patrem Leopoldi, Austriæ item ducis, Friderici; & Alberti, qui Albertus ex Alberto filio Albertum habuit nepotem, imperatorem simul & Pannoniæ regem, patrẽ Ladislai in adolescentia defuncti. Leopoldus autem Hernestum genuit patrem Frederici III. auiq; Maximiliani. Nam primos Austriæ duces iam inde à quodam Aimone repetunt, primo Christiano ac martyre: post quem Austriæ ducatus in marchionatum conuersus usq; ad sanctum Lepoldum durauit. Huic pater Leopoldus fuit, cuius uxori Henrici II. imperatoris filiæ frater uim intulerat. At Leopoldus fratri eidem suo talionem reddiderat. Hæc deinde uidua in peregrinatione sepulcri Alexij imperatoris insidijs perijt. Ex hac natus sanctus Leopoldus sub Innocentio II. pontifice,

S. Leopoldus

duo cœnobia maxima de nouo excitauit, tertium restituit. Sub Innocentio VIII. nostra ætate in catalogum relatus est. Ex filia Henrici V. imperatoris, XVIII. liberos suscepit: quorum primus Henricus, Austriam rursus in ducatus pristinum nomen restituit. Alter Leopoldus dux Bauariæ fuit. post hos tempore procedente hereditas ad Fredericum II. peruenit, qui contra Pannonios in bello cadens, sine liberis occubuit. Cui Rodulphus Abesburgensis imperator prædictus, ordine quo suprà narraui succedens, rem simul cum genere per manus usq; Maximiliano transmisit.

FINIS ANTHROPOLOGIAE.

SEQVITVR PHILOLOGIA.

AD IVLIVM II. EPISCOPVM VRBIS ROMAE SANCTISS. R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXIIII.

TERTIVS hic mihi scribitur operis tomus ob res uarias Philologia, unde Acteius Actei Capitonis libertus qui similia cõscripsit cognomen inuenit, quem postea Tyro Tullius, Plinius, Macrobius, Capella, Boetius, Latinorũq; alij sunt imitati: ex Græcis uerò Atheneus, Pausanias, Aelianus. Sic enim papa beatißime nos ad rerum diuinarum cognitionem summiq; opificis amorẽ peruenturos existimamus, si humilia prius atq; humana didicerimus. Sempiterna quoq; uirtus eius & diuinitas, ex eorũ scientia quæ conspicimus facile deprehenditur. Enimuero clausi tenebris & carcere cæco statim lucem arduam nisi per interualla paulatimq; contueri non ualemus, neq; unum illud, ensq; perfectũ nisi ex pluribus facile cognoscere: ad quod adsequendum & diligentia & tempore & natura bona est opus. Pars nanq; hominum studio, pars ludo, ut ait Plato, sunt geniti: atq; hi quidem libidinũ serui, sponsi Penelopes, fruges consumere nati: illi uerò se cuidam ac sempiterno bono genitos existimantes, nihil nisi quod sit cũ uirtute ac laude cõiunctum excogitãt, nullam per labores occasionẽ ad propositam nobis ac æternã gloriam consequendam amittẽdo. Sunt item horum extimorũ mediũ tenẽtes iter, ambitionis & auaritiæ mancipia, qui quam quam se honestius tuentur quàm primi, eo tamen inferiores quòd magna diu cõtendunt molestia, quæ maiore sint breuiter amissuri, ac longe maxima apud inferos postremo luituri.

DE ANIMALIBVS, AC PRIMVM DE PARTIBVS EORVM.

CVM Aristoteles in Physicis finem quendam in cunctis rebus naturam prospicere dicat: in libris de partibus animalium, primum eos confutat, qui cum temere omnia fieri adfirmauerint, necessitatem quandam rerum introducere plane uidebãtur, quam profectò minime negat. Sed hypotheticam non autem absolutam ponit, quemadmodum & in artibus animaduerti licet: primum domus, arcendæ pluuiæ cæterorũq; usuum gratia ædificatæ, lapides & alia fuisse necessaria comparari. Sic & in natura homini semel constituto membra diuersis officijs obeũdis necessaria fuere: ut pedes ad ambulandum, os ad loquendum, dentes ad mandendum, ipsum deniq; totum corpus ob animam factum. Quamobrem duas præcipue causas in animalibus admonet considerandas, materiam uidelicet ac finẽ. Materiã in homœomera & anomœomera diducit, quæ Gaza partes similares & dissimilares conuertit. Nonnullis homogenea & heterogenea dicuntur, quæ mox inferius declarabuntur. Finem uerò eundẽ & cuius gratia & formã appellat, quum in natura & finis & forma idem ferè putetur. Vt anima cuius gratia & corporis forma sit, corpus uerò ipsum alicuius gratia. Ita fit, ut omnis substantia siue organũ omne alicuius gratia dicatur: finis autẽ eius, quamobrẽ sit constitutum, cuius gratia appelletur. Homo igitur cũ ex utroq; constet, de anima in isagogis ad Aristotelis opera dicã. Nunc de corpore. Triplicẽ itaq; ponit animaliũ cõpositionem. Primã ex elementis seu potius uirtutibus elementorũ, calido, frigido, humido, sicco, & his quæ hæc sequuntur adfectionibus, leuitate, grauitate, duritie, mollitie, densitate, raritate. Secundam ex homœomeris, quæ ad sensus. Tertiam ex anomœomeris, quæ ad organa pertinere dicit. De prima in tractatu de Generatione & Corruptione satis disseruit. Homœomerũ item ex ipsis elementis: Anomœomera ex homœomeris constare. Rursus homœomerorũ partes aliæ molles & humidæ, ut sanguis, sanies, adeps, seuum, medulla, genitura, lac. Aliæ uerò solidæ & duræ, ut os, spina, neruus, & quæ his proportione respondẽt: quum non omnia animalia sanguinem uidelicet, aut carnem: sed pro his aliam quandam materiam aut humorem retineant. Ex his igitur sensus constant, quæ idcirco homœomera dicuntur, quod diuisa partibus inter se similibus continentur: ut caro diuisa caro est, neruus item neruus: non item anomœomera quæ ad organicas pertinere diximus partes, quæq; diuisæ sibi similes non sunt. Vt pes, manus, lacertus, caput, pectus, & reliqua. Nam pes diuulsus non amplius pes est. Lacertus nõ amplius lacertus. Quæ quidẽ organa ex homœomeris continentur, uidelicet manus ex carne, uenis, oßibus.

Triplex animalium compositio

Ex elementis

Ex Homœomeris

Ex Anomœomeris

HOMOEOMERA.

IGitur ab homœomeris incipiendum, quorum potißimum sanguis, ultimum corporis nutrimentum. In uenis hic consistit, & uenæ omnes à corde. Sanguis ergo est à corde omnis, Alijs item alius & aliter. Quibus craßior & calidior, animosiora: quibus frigidior & tenuior, ingeniosiora. Quibus tenuis simul & calidus, ingenio & audacia sunt prædita: quibus paucus, uita tenuis & breuis. Viris calidior quàm fœminis, purior dextrorsum quàm sinistrorsum. Quapropter sanguinis mißiones potius sinistrorsum fiunt: Ipse præterea natura calidus existimatur, subiecto non item quòd aquosus sit. Sicuti & ignis, qui licet natura calidus, carbo tamen extinctus eius subiectum frigidus apparet. Quapropter alterum altero calidius multifariam dicitur: Energia potestate, per se, ex accidente. Ignis per se calidus, aqua ex accidente: hæc tamen ad calefaciendum, ille ad comburendũ calidum. Et oleum frigidum aqua calefacta calidius fit potestate, quòd plus sit caloris aptũ recipere, tum etiam diutius retinere totidẽ modis & humidũ dicitur & siccũ. Gelu enim omnemq; humorem concretũ siccum dicimus energia & ex accidente, cũ potestate & per se humidũ sit. Terra uerò mixta cũ humore apparet quidẽ energia & ex accidente humida, potestate uerò & per se sicca. Hæc nõ ab re fuerit ex Aristotele cognouisse: nũc ad sanguinẽ redeo qui etiam fibris, id est, uenulis quibusdã circumfunditur, non tamen omnis, sed qui craßior sine his non coit. Paulus Aegineta ait suillũ sanguinẽ minus cæteris calidũ: humanũ uerò cunctis temperatiorẽ. Turturis aut columbæ mederi suffusum ophthalmiæ. Noctuæ ex uino uel aqua epotum dyspnoiæ. Caprarũ ob multã siccitatẽ ex melle sumptũ hydropicis & calculo. Agnorum epilepticis. Hœdorũ ex aceto sumptũ reijcientibus sanguinem. Vrsorum & taurorum ac agrestiũ caprarũ abscessus maturare. Crocodili terrestris ad aciẽ oculorum facere. Vespertilionis fricatu uirginũ mammillas comprimere, pilosq; penitus extirpare. Deniq; antidotũ ex anatis & anseris ac hœdi sanguine contra omnia uenena recte dari. Sanies pars est diluta & aquosa sanguinis nondum cõcocti siue corrupti. Adeps & seuũ sanguis cõcoctus. Adeps στέαρ Græcè dicitur.

Sanguis

Quomodo alterum altero calidius

Sanies

Adeps

Suill

Suillus ante omnis humidus proximus'q; oleo, quapropter mor
sus hebetat. Caprinus omniū siccißimus, ideo'q; celeriter coit
ac morsibus prodest. Anserinus calidior ac tenuiorū partium
est. Horum media tenet gallinaciorum adeps. Leonem uerò
calidißimus tenuißimusq; uim habet diaphoreticam: Agno-
rum alopecias sanat. Vulpium aurium dolorem. Testudinum
serpitiones. In omni autem genere maribus calidior quàm fœ
minis, ac non castratis quàm castratis, iunioribus'q; quàm se-
Seuum *nioribus, præterea uetus quàm recens. Ex Paulo. Seuum ha-*
bent cornigera non utrinq; dentata. Carentia uerò cornibus
& utrinq; dentata pro seuo Adipem habent: qui non cogitur,
nec siccitate frangitur, quòd eius natura minus terrea. Hæc si
mediocria sint, an mal commendant: si nimia, interimunt. Ex
quo obesa sterilia sunt, quòd in adipem aut seuum uis genitu-
Medulla *ræ ac sanguinis absumitur. Medulla natura quædam concocti*
sanguinis, quod patet in nuper natis, cum sanguinea adhuc
& ipsa ceruatur in oßibus: quæ in animalibus seuum haben-
tibus seuosa quodammodo est & adipi similis. Hæc calida
existimatur, & in oßibus habitat, tum etiam in dorsi spina,
Omentum *quæ ad cerebrum pertinet. Omentum est membrana aut se-*
uosa aut adiposa, oritur in medio uentre ex superiore parte
Lactes *Leuo adstrictum, ex superiore mollius. Lactes membrana &*
ipsa pertendens ad uenam usque maiorem & Abortam ple-
nam uenarum multarum. Spartianus & murænarum dixit.
Abdomen *Abdomen secundum Celsum in homine ab ilis & pube sur-*
Neruus *sum uersus ad præcordia pertinet. Nerui sunt oßium uincu-*
la secundum Hippocratem, per quos maxime incuruantur,
producuntur, contrahunturq; membra. Hinc prouerbium ut
neruum pro robore in rebus usurpemus. Et neruum rerum
Arteriæ *gerendarum pecuniam esse Demosthenes dixit. Arteriæ sunt*
Membranæ *uiæ spiritus, sicut uenæ sanguinis. Membranæ tenues pelli-*
culæ quibus uiscera singula & tenues corporis partes circum
Cartilagines *dantur, quæ ruptæ non coëunt. Græci ὑμένας appellant. Car-*
tilagines ex neruis & membranis componuntur, Græci χόν-
Venæ *δρους uocant. Venas autem corporis craßiores ad hunc mo-*
dum Hippocra. describit. Quatuor dicit esse paria. Primum
ab occipitio ortum tendit per ceruicem summam, penetrans
latera spinæ ad clunes & crura. Deinde per tibias et malleo-
los exteriores ad pedes. Quamobrem in doloribus dorsi &
coxarū de poplitibus malleolis'ue exterius sanguis mitti solitus
est. Secundum uenarum par de capite circum aures per cer-
uicem iugulariæ dictæ sunt: intus per spinam & lumbos ad te
stes & femora prefertur, atq; per poplites & tibias propter
interiores malleolos ad pedes. Quapropter in doloribus lū-
borum & etiam testium, sanguis de poplitibus & malleolis
mittitur interioribus. Tertiū par uenarum à temporibus per
ceruicē sub scapulis porrigitur ad pulmones, & altera de par
te dextra in sinistrā pergens mammam subit: mox iecur petit
& renes, utraq; postremo ad podicē desinit. Quartū par or-
tum à sincipite de sede oculorū per ceruices ad humerorum
clauiculas deuenit, unde per lacertos ad agilem, mox per cu-
bitos ad uolam & digitos. At intus penetrans ad alas propa-
ginem mittit, quæ summas costas pertrectat, dū altera ad lie-
nem, altera ad iecur peruenit. Deinde utraq; eunēs per uen-
trem ad genitale desinit. Ita uenæ craßiores habent. Procedūt
quoq; à uentriculo per corpus aliæ permultæ & uariæ uenu
læ, ramulorū modo, per quas alimentū corpori transmittitur.
Quod à craßis uenis & interioribus & extimis ferunt uen-
triculo, & reliquo corpori sibi'q; inuicē subministrant, inter-
næ scilicet externis, & externæ internis. Hæc Hippocrates.

CAPVT.

Diocles medicus *ENarratis his ex quibus membra constant, nunc membra*
ipsa attingēda, ex Diocle Carystio medico, qui ad regem
Antigonum scripsit, ac totum corpus in quatuor partes didu-
xit: caput, thoraca, uentrem, uesicam. In his quoq; & morbos
& uitia, quæ singulis accidunt, describere historico more co-
nabor. Igitur caput in primis secundum Pollucis descriptio-
nem, cutis tenuis ac pertusa circundat, unde quasi per poros
germen prodit capillorum ueluti plantæ. Componitur, ῥαφὰς
uocant, modo serrarum inuicem complexarum: omnium ta-
men confeßione pauciores mulieri quàm uiro. Herodotus
scribit quòd in ea cæde quæ apud Plateas facta est, inter cada-
uera Persarum inuentum est caput nullam habens scissuram.
Idē solere accidere cōfirmat Aratus in medicina his uersibus
ἄλλ γάρ ποτ' ὄπωπα κέρματα, πολλὰ μὲν αὐτῶν μεσσα-
τίης κορυφῆς μίην συνέργμα γράμμην, πολλοὶ δ' ἐρ-
ραφέας κεφαλῶν πάγχυ ἀνθρώποισι. Vocatur autem os
totum caluaria seu caluа, Græcè κρανίον, apud Lycopho- Caluaria Cranium
nem Conchos. Apud Aristophanem Scaphium. Cuius summi- Conchos
tas uertex dicitur, apud illos Coryphe, & Mesocranion in Scaphium
mensuris orphicis nominatur, Pars anterior supra frontē Syn Vertex
ciput, illi βρέγμα: iuxta uerò frons, ab lateribus tempora. Oc- Occiput
ciput pars posterior, illi ἰνίον, quoniam ex ipso ἶνες, id est,
nerui capitis principales prodeunt. Postremo capillorum
ordo tanquam cutis operimentum. In capite potißimum Ce- Cerebrum
rebrum circūdatur membranis duabus: Interiore quæ latior
est, & exteriore quæ angustior, uocantur'q; Ilamides, quæ Ilamides
circa medullam ἀλεῖται, id est, figuntur. Sub basim uerò
parencephalus, medulla proxima cerebro, colore flaua. Parencephalis
Hæc Pollux. Hippocrates uerò sic ait. Cerebrum homini
duplex sicuti & cæteris animalibus, medium diuidit mem-
brana tenuis. Quare non semper eodem modo caput dolet,
sed quandoque pars, quandoque totum. Et uenæ in ipsum ten-
dūt ex omni corpore multæ & tenues, duæ uerò crassæ, alte
ra ab hepate, altera à splene procedens, Aristoteles ait cere-
brum frigidißimum, quod ideo cordi opponitur calidißi-
mo, ut alterum ab altero temperetur. Ipsum omnino ex o-
mnibus exangue communitatem cum terra & aqua retinet.
Indicio est quòd coctum durescit atq; siccescit, ut humore ex-
acto à calore terrena portio relinquatur. Homini præ cæte-
ris animalibus proportione copiosum, & mari plus quàm fœ
minæ. Hinc somnia prouenire palā est: situs eius in prima capi
tis parte, in hoc collocati sensus. Galenus uerò sic. Cerebri cali
di signa caluities, pili celeres, uigiliæ plurimæ. At frigidi et hu
midi signa contraria, Somnus altus sensus obtusi, plurima ex-
creatio ex ore, naribus, auribus, & toto corpore frigus insen-
sum. Frigidi uerò & sicci promptus est sensus à pueris, cito
tamen desinit ac senescit. De capite idem autor: Paruum ca Signa capitis uaria
put haud boni cerebri signum. Magnum uerò non semper bo
num, tamen ex indicijs si corpori reliquo respondeat, si neruo
sum & uegetum, si acutos habet oculos ac prompte contuen-
tes. Contraria his imbecillum significant. Aristoteles uerò in
proble. contra sentire uidetur. Dicit enim homines propor-
tione corporis minore esse capite quàm cætera animalia.
Et inter eos illum qui minori est, prudentiorem esse. Caput
acutū, more pyramidis, robur ostendit. Ad eius morbos nunc De morbis capitis
ueniā. Celsus ait, in capite nascitur furcus capilli uel proprio
morbo uel ex altero. Porrigo ubi inter pilos quędā quasi
squamulæ surgunt, quandoq; exulcerato loco, quādoq; sine ru
bore, tetro odore, quem morbum quidam uocari dicunt Græ-
cè λεπίδας. Alius morbus qui à Græcis itē dicitur Sycosis,
σύκωσις, à fici similitudine quando caro excrescit. ἄχωρες
Achores ulcera fœtida. Area ubi mortua summa pellicula
pili primū extenuantur, deinde decidunt, cutē densam & pin-
guem glabram facit. Alopecia uerò sub qualibet figura di-
latatur. Ophis à serpentis similitudine, incipit ab occipitio,
duū digitorū latitudinē non excedit. Ad aures duobus capiti-
bus serpit, & ad frontē. Illud uitiū in omni ætate, hoc infanti-
bus. Illud nunquā sine curatione, hoc persæpe finitur. Gale-
nus ait, in capite Phtheriasis uel etiam in toto corpore ex ue-

hementi humiditate generatur in profunda cute non summa, ubi & Pityriasis. Medentur huic unguenta desiccãtia & Laurinum, uinum quoq; crassum, & bibere libẽtius quàm edere.

Dolor capitis — Idem capitis dolorem ex uarijs ponit causis, ex humorum intemperantia, uel aggestione, per quam interdum meatũ uia intercluditur, aut ob debilitatem si in quadam eius parte spiritus inflatio fiat. Vehementißimus fit ex caliditate, mediocris siccitate, nullus ex humore. Dolor igitur cum grauedine aggestionem significat, Cum morsu uaporum aut humorũ acuitatem. Cum pulsu tumorem, sine pulsu & grauedine inflationem spiritus. Dolor summa cute adfectam summam membranam ostendit, profundus interiorem membranam: quibus intra caluam dolor est, his ad radices oculorum morbus, propterea quòd tunicæ oculorum ex cerebri membranis initium habent. Est & dolor inueteratus uix delebilis, qui Cephalia uocatur, cum luce motuq; omni offenditur. Est & quem hemicraneam appellant in medio capite, statis quidem temporibus ex humoris uel uaporis frigidi aut calidi influxu proueniens. Quidam uerò summa caluaria, nonnulli circa tempora dolent, quos omnes iubet Galenus sanguine per uenas misso leuari humoribus. Syriasis morbus puerorum, inflammatio circa cerebrum, unde sequitur sincipitis & oculorum incuruitas cum pallore & siccitate corporis Celsus item multa & uaria tubercula in capite nasci dicit. Meliccrides, Atheromata, Steatomata. Prima melli secunda meßi, tertia adipi similia, ut ex etymo Græco apparet. Aetius quoq; lib. 2. 17. Quẽadmodum quædam plantæ paruo, quædã uerò nimio humore siccantur: Sic crinibus humoris penuria phalacris contingit, abundantia uerò mochtheria alopecia, & ophiasis: nulla alia inter se differentia, nisi quod hæc serpenti, illa uulpi sit propior specie coloris. Ex colore igitur morbi iudicanda humoris qualitas, qui plerũq; pituita aut atra bilis est: quapropter prius hæc purgãda, deinde loci cura adhibẽda. Sunt illi quoq; capitis morbi, Tußis, Grauedo, Pituita, Catarrus: Distillationes omnes ex humore nimio. Pituita siue grauedo per nares humor, Græcè coriza. Catarrus per fauces, quando læsæ sunt asperitate arteriarum. Ex humore congesto tußis prouenit, Græce βράγχος. Morbus quidem arteriarum est, nec solum è capite, sed quandoq; ex uehementi conatu uocis, quandoque autem ex aëre frigido, interdum & ex calore febris. Inueterata difficile tollitur. In qua iubet Alexander eductionem fieri calculorum. Paulus Aegineta in mißione sanguinis illos deduci se dicit uidisse. Distillat enim humor ex capite, interdum in nares, quod leue est: interdum in fauces, quod peius: interdum etiam in pulmonem, quod peßimum, ut ait Celsus. Capitis dolori Diocles origani simul & hyssopi decocti gargarizatione iubet occurri: quod si fiat singulis mensibus, & caput & pectus sanum seruabitur succus etiam caulium & hederæ naribus, temporibusq; illitus proderit. Galenus si ex frigida causa, calidorum fomentis, tum laurino cæterisq; oleis calidis oblini præcipit. Si autem ex calida causa quæ est omnium potentißima, frigidis curandum. Erasistratus si calido capiti sit in sole ambulandum, monet spongiam latam aqua humentem supra uerticem poni. Plinius ambulationem capitis dolori, sicut & phthisi nauigationem, stomacho uectationem maxime prodesse ait.

OCVLI

Oculi — Sequuntur oculi, in quibus pulcherrimũ naturæ opus licet aspicere. Alcyonus Crotoniata physicus, qui primus exectionem aggredi ausus est, et Callisthenes Aristotelis auditor, ac Herophilus, postremo Aetius qui ante se medicorum dicta coniunxit, multa & uaria in hoc genere in lucem protulere. Duas esse angustas semitas, qua nerui à cerebri sede ui qua est sita potestas animæ, ad oculorum utramq; cauernam tanquam ex uno principio diuersis flexibus deriuarent. Idq; ex eo intelligi quòd alter sine altero moueri nequeat. Oculi uerò continentiam, quatuor tunicis dispari soliditate, tribus quoque humoribus, postremo palpebris municam nocauerunt. Prima tunica reticulata appellata, ex neruo uisiuo ducta. Altera quæ uua dicitur acini similitudine tenui membrana in medio pupillæ. Tertia post has cornea nominata crassiore membrana. Quarta quæ omnes tegit alba est: ex osse capitis quod uocant pericranion ducta. Humorem primum & uitreum dicunt, quòd & similitudine & materia uitro conflato sit similis, tunica circundatum reticulata. Alterum post hunc crystallinum ob claritatem, qui pupillæ prætenditur. Tertium ouatum quod oui albugini comparetur extra apparens. Igitur ex omnibus his crystallinus tantum lucem præbet. Reliqui duo humores ad illum tuendum positi sunt. Palpebrae — Palpebras autem ut alterum extra munimentum contra noxia natura constituit: hæ scissæ non coëunt. Inferiores appellantur Genæ. Genae — Anguli — Anguli quoque, alter ex parte nasi maior, alter minor appellatur: hos Græci κανθοὺς uocant. Oculi cauum κόγχον appellant. Conchos — Iris — Iris circa pupillam. Aristot. in lib. de animali. ait oculos nigros ex ingenti humiditate prouenire: copia enim nigri humidum facit. Nec tamen longe aspiciunt, sicuti in mari apparet glaucum ipsum uisibile. Minime uerò profundum terminatum nigrum & cæruleum apparet. Minus autem aqueum. Morbi oculorum — Morbos eorum penè innumerabiles ex Aetij, Oribasij, Pauli, Celsi commentarijs breuiter adnotaui. Ophthalmia, Sclerophthalmus quando præ duritie palpebræ uix è somno aperiuntur, sordesq; in angulis subsiccæ remanẽt, oculiq; propterea subrufi. Xerophthalmia pruritus oculorum sine reumate à siccitate dicta. Hyposphalma ruptio uenæ ex ictu & plaga plerunque procedens, ἀπὸ τοῦ σφάττειν. Hyposphathismus cum reuma multum & calidum per oculos fertur, ac propterea uultus ruber apparet. Trichiasis eruptio pilorum præter naturam in ordine palpebræ ex reumate procedens. Gramias oculorũ Plin. appellat, quas Nonius pituitam oculorum dicit esse, unde gramosi oculi. Chemosis χήμωσις, quando ex tumore uehementi utræq; palpebræ conuertuntur, ut uix liceat cõniuere, & album supra nigrum attollitur ac rubescit: utilis huic mißio sanguinis. Pterygium membranula neruosa oriens sub angulo, quæ ita augescit, ut quandoq; pupillam operiat. Si magna & inueterata sit, chirurgica eget manu: si mediocris, tantum collyrijs. Palpebrarum uitia — Palpebrarũ uitia quæ extra apparent: Atheromata, Meliccrides, Steatomata, quæ etiam inter capitis uitia dicta sunt. Intra uerò palpebras, Trachoma asperitas palpebrarum. Crethe κριθὴ tuberculum quod nascitur in palpebra super pilorũ loco hordei similitudine, unde nomẽ sumpsit, uulgoq; hordeolũ appellatur. Chalaziũ siue Chalazia morbus crethe non absimilis, quando tuberculum album grandinis modo, unde nomen trahit, innascitur. Sycosis σύκωσις palpebrarum extensio rigida. Lagophthalmia, quando contractis supra palpebris, apertis dormitur oculis more leporis. Ectropia uerò contrarius huic morbus, quando palpebræ deorsum conuersæ. Synchysis oculi confusio ob plagam aliquam ex qua pupilla turbatur. Lithiasis in conuersis palpebris alba & aspera. Ptilosis πτίλωσις, cum pili superioris palpebræ conuertuntur, pupillamq; impediunt: uel cum decidunt, uel ordine duplici supernascuntur ex craßitudine palpebrarum. Emphysima siue Symphysis tumor & inflatio palpebrarum. Psorophthalmia pruritus palpebrarum. Apoptosis cum pili palpebrarum decidunt. Sunt & illa palpebrarum etiam uitia, Diabrosis, Distochiasis: Phthiriasis, Pityriasis. Angulorum morbi — In angulis uerò hi memorantur morbi. Aegilops abscessus in maiore angu-

lo cu

lo curatu difficilis, antequam rumpatur ἀγχίλωψ Anchilops appellatur. Encanthis caro in angulo maiore excrescens, quandoque dolorem adferens: canibus hic frequenter, & inter homines nautis. Rhyades oculi dicuntur, quando exulceratione uel Pterygio uel Encanthide tunc adfecti lacrymas emittunt, ἀπὸ τ͂ ῥέειν, id est, à fluendo dicti. Vlcera præterea in tunicis. & primum in Cornea Bothrium, ulcus curuum & angustum: Latius uerò quàm hoc & minus profundum coeloma κοίλωμα. Argemon autem cum Iris albescit uitus. ὑπόσφαγμα, quando ex plaga tenui uenis fractis, sanguis suffunditur toto oculo, deinde nigrescit Plinius sugillata appellat. Epicauma ulcus sordidum & impurum: ex cuius purgatione humida quæ sunt intus effluunt. Carcinoma abscessus in cornea difficilis curatu. Hypopyos item in Cornea quandoque profundum, quandoque summum ungui simile. Ideo morbum hunc quidam ὄνυχα appellant. Leucomata λευκώματα maculæ in oculis profundæ. Leuiores Nephelion & maculæ & ulæ dicuntur. Phlictæna φλυκταίνα ulcus in eadẽ parte. Oriuntur item in Tunica quæ Vuæ cognomentum habent: Proptosis πρόπτωσις ulcus Vuæ ex humore aut scissura Corneæ causam ducens: quæ parua adhuc & similis musculi capitis Myocephalon dicitur. Aucta uerò & similis Vuæ Staphiloma appellatur. Cum autem eò peruenerit ut palpebras feriat, mola. Si denique duritie calluerit Chlamys nominabitur. Phthisis quando pupilla angustior seu latior ex aliquo capitis morbo fit: ex quo uisa apparent esse maiora quàm sint. Circa crystallinum humorem solent hæc euenire. Glaucoma & Hypochyma, quæ idem antiqui esse putauere, ut Rufus medicus testatur. Posteri uerò Glaucoma morbum existimauerunt crystallini humoris mutati in glaucum colorem: Hypochyma uerò humorem concretum circa pupillam in medio corneæ & cristallini lucem impedientem. Sunt autem Glaucomata incurabilia: at Hypochymata pleraque curantur. Amaurosis ἀμαύρωσις obturatio nerui uisiui incolumi pupilla. Hoc sanè uidendi impedimentum citra dolorem aliquem uenit. Amblyopia eadem ferè cum Amaurosi. Ecpiesmus dicitur ἀπὸ τ͂ πιέζειν. quando ita premuntur oculi, ut exerti perseuerent, & plus iusto patentes sint, uti contingit athletis in certamine compressis. Myopiasis ex ipsa genitura est. Myopes dicuntur, quando propius admota respiciunt, paulò remota nequaquam. Incurabilis sane morbus ob uisiui spiritus debilitatem: his contraria patiuntur senes, cum remota facilius aspiciant. Strabones nos: Græci Strabismos. obliquus aspectus, corrigitur in infantibus, si lucernam ab fronte non ab latere adspiciant. Drimiasis quando pupilla latior naturali apparet, & uisa minora ueris uidentur. Coclites monoculi sunt, unde cauillus Plautinus in eum qui altero captus oculo fuerat, de coclitum genere ipsum appellauit. Nuscitiosi ut ait Festus, plus uident uesperi quam meridie, nec cognoscere possunt nisi quod ad oculos admouent. Hic idem ferè morbus cum Myopiasi: quapropter satis putauerim corruptum uocabulum anetymum delendo, Græcum potius sequa & Muscitiosi scribendum. Aethiopes statim à genesi frontem stigmate notant, ut capitis & oculorum humor apud eos peculiaris hoc pacto exiccetur, ut tradit Aetius. Aristoteles de animalibus ait, Glauciores oculi propter humoris paruitatem interdiu melius cernunt. Nigriores noctu ob debilitatem, quòd minus à uisibilibus & luce mouentur. Igitur hi Nyctilopes dicuntur, & iuuenes frequentius ob nimium humorem. Copia enim humoris, ut suprà dixi, nigrum reddit. Leucoma uerò oculis glaucioribus & sicciotibus uenit: Quapropter magis senescentium humoribus. Aethiopum mos *Item dicit oculos in situ modico signum esse optimorum uirorum: in recessu autem cauo improborum. Qui nimium conniuent impudentes, qui multum inconstantes. Homo tantum inter animalia uarijs oculis. Præterea ut cauda leonibus, aures equis: sic oculi hominibus animi sunt maxima indicia. Sunt & illa oculorum epitheta, torui, obliqui, limi, peti. Ocularibus uitreis adiumento uisus usos fuisse antiquos sicuti nos, nusquam reperio. uerisimile tamen est, quum & illis sensus per ætatem deficerent. Plinius libro VII. Præmoritur inquit uisus audituśq; in homine. Est hodie Camerini familia quædam quæ oculorum morbos omnis curat, singulari quadam naturæ dote uerius quàm disciplinæ studio: uirtutem hanc paterfamilias filio natu maiori per manus tradit. Oculos ex omnibus minimum attrectari iubet Galenus: si leuis morbi sit causa, tantum noxia subtrahenda, quæ quatuor sunt, Fumus, sol, lectio, uinum immodicum. Aqua prius tepida, deinde frigida diluendi: & si oporteat, lacte & oleo rosaceo liniendi: si altior incubuerit causa, quæcunque illa sit, maxime hoc remedium proderit in commentarijs Cæs. Augusti repertum. Piper & Crocum teres diligenter cum uino æque ac succo fœniculi: quibus mellis attici modicum simul & fellis uituli seu uulturis addito: deinde hoc collyrium in pyxide reposito, ad omnes oculorum morbos utitor. Aciem quoque restituit teste Plinio aquilæ fel cum myrrha & nitro simul tritum. Item passerini oui album cum melle attico. Cinis denique hirundinis impositus.* Physiognomia oculorũ Oculorum remedia Noxia oculis

N A R E S.

De naribus uerò quæ iuxta sequuntur Galenus sic ait. Quod Diaphragma diuidit nares, altera pars in ora descendit & attrahit spiritum: Altera sursum recta tendit ad uentriculos anterioris cerebri partis, unde & cerebri ipsius excrementa purgantur. Itaq; olfactus impeditur non tam ob nasi poros obtructos, quàm ob intemperiem ipsorum cerebri uentriculorum: aut humorem in eis adgestum. Sternutamẽta hinc quoq; procedunt, quod uentriculo ipso spiritu inflato ob frigus calore resoluitur, crepitumq; emittit, quod angusta uia dimissum ui subita abrumbitur. Narium morbus Polypus teste Paulo, ex eius animalis similitudine: ut ille acetabulis inuadit uenantes, sic iste nares occupat usq; ad sermonis & anhelitus impedimentum. Ponitur inter carcinomata penè incurabilis. Ozæna ulcus item nariũ altitudine usq; ad Isthmiã, prohibens odorem. Ex nasi quoq; forma Nasones, Simones, Aquilini appellati. Ad iudiciũ quoq; pars hæc traducitur. Nã & stili nasus Plinio, & Rhinocerotis nasus Martiali: & nasutos homines, & emunctæ naris dicimus iudicis seucrioris, quòd purgatis naribus magis olfacimus. Nepetæ succus naribus supino infusus sanguinem elicit. Stillationem narium ex humore reprimit, ac sternutamentum facit ocimi semen tritum naribus immissum. Item porri capitati folia commanducata. Item oleum calidum si naribus immittitur eunti dormitum. Diaphragma Polypus Nasones Simones Aquilini

A V R E S.

Avres secundum Aristotelem totæ ex cartilagine & carne constant. Interior pars cocleæ anfractui similis. Hinc ad cerebrum tractus & oris palatum pertinet: ac uena de cerebro descendit eidem. Morbi uerò his Aetio & Galeno autoribus, eueniũt partim ob frigus uel ob cutis tumorẽ uel sonitũ altius neruũ penetrãtẽ, maxime uerò inflatio spiritus exitu prohibiti dolorẽ parit: qui cum grauedine fit, in causa pituita erit & crassus humor. Fiunt & intus soni quãdoq; ob eandẽ causam,

causam, Otalgia appellatur earũ morbus. Cophosis surditas. Dyscoia cũ difficultate auditus. hos surdastros, illos surdos dicimus. Qui ex genesi aut inueterati, difficile tolluntur.

Parotides quoq; his locis nascuntur ex capitis humore huc descendente & aggesto. Sunt & quandoq; sine tumore, quibus occurritur per cucurbitas & frequentes Pyrias. Est & Thlasis aurium etiã morbus. Auribus magnis stultitiam physiognomizat Aristoteles.

OS, DENTES, LINGVA, FACIES.

Labeones
Dentati

OS in primis munitur labris & dẽtibus. Hinc Labeones, & Dentati, qui cũ his nascuntur, ut Curio Dentato contigit. Dati sunt homini à natura, ut tradit Aristoteles, cibi sermonisq; gratia: quibusdam uerò animalibus pro armis, ut quæ serratos habent & exertos. Homini commode instituti. Primi acuti ut secent. Maxillares lati ut molant: Medij uerò qui uocantur Canini, qui amborũ naturã seruent. Infanti circa VII. mensem nascuntur tres, quo tempore inflammantur gingiuæ, quas oportet digito iugiter tenuare. Priores quòd celerius nascantur pueris decidunt & renascuntur. Vltimi qui Genuini appellantur, XX. anno prodeunt, à nonnullis senescẽtibus iam. Hæc Arist. Pollux uerò ait, Dentes XXXII. numero solere esse. Frequentes uitæ longioris indicium solere monstrare.

Gemini

Pyrrhi dentes monstrosi

Pyrrhũ insuper regem Epirotarũ dentes habuisse uno tantum osse cõtinuo lineis summis in figuram dentium distincto. Idem contigisse & Euripheo Cyrenæo. Sed & Mestori Cyprio patri Nicoclis regis, ad quem Isocrates scripsit protrepticos, natus est filius Timarchus, qui ut scribit Aristoteles, duorum ordinum dentes utrinq; habuisse fertur. Galenus omnino ait dentes pati ex nutrimenti eis præbiti siue copia siue penuria. Hæc ficciores & tenuiores facit. Illa tumidiores gingiuas reddit: quæ uti solent cætera superflua, euacuatione curabuntur. At tenuitatis nullum remedium, quod in senibus accidit. Parulis παρυλίς, tumor ipse gingiuarum dicitur, Cui nisi per pharmaca occurratur in pus ueniunt. Epulis ἐπυλίς item tumor iuxta dentem genuinum quandoque cum febre & dolore uehemente, adeo ut hiare prohibeat. Arist. in problem. ait dentes magis frigida, carnem uerò calida sentire. Præterea dẽtium stupori portulacam cum sale mederi. Plin. uero eorum doloribus acetum calidum in ore retentum, ad candorem quoque facere testam marini conchilij sale plenam atq; combustam. Mart. Anienus aquam dentes & ebur albos facere testatur.

Dẽtium uitia

Lingua
Lingula

Lingua hominibus gustus sermonisq; gratia data. Lingula uerò siue γλωσσίς à natura constituta, ut arteriam quæ à cibo infestatur operiret. Eam habent tantum uiuipera, quibus pulmo, & cutis pilo intecta. Quibus uerò cortex ac penna operimentum: guttur uice lingulæ contrahitur & diducitur. Linguam uerò alia retinẽt intus ut formicæ, alia foris ut muscæ aculeum. Tabanus acutißima, cõchis uerò mordax. Hæc Aristot. Aetius uerò commemorat Batrachum tumorem uocari sub lingua maxime pueros infestantem. Ancyloglosi ἀγκυλόγλωσσοι ex ipsa genesi nascuntur, cum membrana opponitur linguæ inferius Ex morbo fit quãdo ulcere præcedẽte dura macula lingua subsidet: tales male pronũtiãt. Ideo à quibusdam Mogilali μογίλαλοι appellati, manu chirurgi curantur. Muti item & surdi teste Plinio. Aphthæ ulcera etiam in ore summo, infantibus plerunq; peculiaria uitio lactis quo nutriuntur calido humore corrupti. Oriuntur & ætate perfectis, quando humoribus eò calidis concurrentibus tumescunt ora aspectu sanguineo.

Linguæ morbi

Faciei morbi

Deniq; facies ipsa, quæ ad contemplandum cœlum, rerum omnium conditorem erecta hominibus tantum data est, uarijs infestatur morbis. Quẽ uocant ἰονθον, nos teste Celso Varos dicimus. Tumor est paruus & durus in facie ex humore crasso & calido, curatur per pharmaca mollientia. Fiunt & Ephelides ἐφήλιδες seu stigmata, non enim altius penetrant. Celsus scribit quòd in facie ueniũt uari, lenticulæ, ephelides, quæ curari ineptæ sunt, cum uulgo natæ sint. Verrucæ tumores in uultu, Græci μυρμηκίας. hos Festus sicut & hodie uulgus Cossos appellat. Fiunt quoq; τραχύτητες ex humore, ex capite pityria adfecto. Serpuntq; usque ad ceruicem, quandoque dolorem adferentes, & pruritum, ut ait Aetius. Scribunt Hippocrates & Celsus, Qui faciem diu pallidam aut liuidam gerunt, uel capite uel uiscerum aliquo laborant.

GVTTVR, FAVCES.

Sphagitides
Carotides

GVtturis utrinque fauces Sphagitides, Arteriæ sursum procedentes ultra aures Carotides dicuntur. Glandulæ item positæ in ipsis ceruicibus, quæ interdum cum dolore intumescunt Deinde duo itinera incipiunt: Alterum asperam arteriam nominant alterum stomachum. Arteria exterior ad pulmonem, Stomachus interior ad nutrimentum: illa spiritum, hæc cibum recipit. Ipsa autem arteria dura & carthilaginosa in pectore adsurgit: cæteris partibus residit. Constat & articulis quibusdam compositis ad imaginem earum uertebrarum quæ in spina sunt. Ita tamen ut ex parte exteriore aspera, ex interiore stomachi modo leuis sit, eaq; descendens ad præcordia. Iugulum ipsum recuruum inter ossa mollißima, altero sursum, altero deorsum capite in exiguo sinu pectoralis oßis residit: Et cum lato osse scapularum, infra caput eius neruis & cartilagini connectitur.

Iugulum

Faucium morbi

Faucibus quoq; morbi ueniunt. Qui omnes in difficultate spirandi consistunt. Dum modice est, neque ex toto strangulat, δυσπνοία Dyspnois: cum uehementer ἄσθμα Asthma, cum uerò id accesit, ut nisi recta ceruice spiritus trahatur, ὀρθοπνοία Orthopnois. Hæc Celsus. Sed & alij quoq; & gutturis & faucium à Paulo Aetio ac Celso traduntur autoribus Anginæ. Cuius tria genera, Synanche, Cynanche, Parasynanche. Præterea Paristhmia, Vua, Tonsillæ, Struma. Dracontium, Cion, Aneurysma, Broncocele. Anginam teste Celso Græci συνάγχην Synanchen uocant: morbum in faucibus acutũ, quãdo nec tumor nec rubor ullus apparet, sed & corpus aridum, uix spiritus trahitur. Quando uerò lingua faucesq; cum rubore transeunt, uox nihil significat, cynanche κυνάγχη. Vbi autem tantum rubor & tumor est, nec cætera, Parasynanche παρασυνάγχη. Aretæus medicus dicit his morbis causas esse plures. Frigus aut plagã seu frigidas potiones. Archigenes occultam dicit Synanches causam, in quosdam descendentem neruos uim respirandi iugulantes. Paristhmia quando loca gulæ angusta præcluduntur, aut potione nimia iam aut haustu subito alicuius alterius rei, maximè acorẽ habẽtis, unde uehemẽs & subitus dolor.

Vua

Vua, ut est autor Galenus, similis Acino in summo gargarismi proueniens.

Cion

Est & quem uocant Cions siue cionida, tumor item in gutture. Quando enim aut ex ieiunio adeo tenuatur ut lori modo sit flexibilis: tunc chirurgia auferre iubet Leonidas medicus. Aetius de utroq; morbo sic ait. Excrescens caro in faucibus, ex rheumate uocem impediens, prælonga & tenuis, cion à columnæ similitudine. Pinguior uerò tum profundior ac rotunda, Vua ab acini dicitur figura: quæ si catholicis non curantur remedijs, id est sanguinis mißione & purgationibus, ad chirurgiam recurrendum.

Aneurysma

Aneurysma ἀνεύρυσμα tumor est arteriæ præclusæ, ut ait Galenus, è sanguine & spiritu causam trahens. Fit autem cum uulneratæ arteriæ pellis nequaquã superinducitur, sed serpit iterum materia ac redit eodem.

Strumæ
Scrophulæ

Strumæ tumores in gutture ueluti glandulæ, quas Græci χοιράδες uocant, uulgò Scrophulas, nec discrepant à Græco uocabulo cum illi

χοιράδ

χοιράδας etiam uocent. nonnulli tamen χοιράδας eas dicũt, [Tonsillæ] quas Tõsillas Plinius uocat: est enim caro durata circa guttur, & alas, et inguina. nominis etymũ ἀπὸ τῶν χοιράδων, quæ petræ scopulosæ in mari dicũtur, uel à porcis quòd huiusmodi morbo infestentur. Fiunt enim duo plura'ue quælibet sua inclusa pellicula, sicuti steatomata uel atheromata. Quandoque [Broncocele] chirurgica egẽt manu. Broncocele, tumor est ceruicis inter cutem & asperam arteriam: quando hebes caro melli apĩ'ue [Dracontium] similis cluditur, ut ait Celsus. Dracontiũ morbus apud Indos & Aegyptios in membris musculosis proueniens, uidelicet gutture, brachijs, coxis, cruribus. Soranus medicus hoc ex animali quodam simili inter cutem innato dicit procedere: Paulus animal esse negat: Nos Alatri inter Hernicos hodie malum hoc frequens cognouimus. Ducunturq; pro remedio noctibus per urbem irrequieti, crepitantibus simul æreis ua- [Spina] sibus, præsertim initio morbi. Spinam teste Plinio è faucibus eijcies, si nudis in aqua pedibus consistes.

CERVIX.

Ceruix siue collũ, quod Græci τράχηλον ἀπὸ τῆς αὐχένα dicũt, medium inter humeros & caput, nodos seu uerte- [Spondyli] bras habet septem, quos illi Spondylos, Homerus Astragalos [Epistrophe] appellat. Primus Capiti proximus Epistrophe. Hippocrates Dentem uocat. Duas habet iuxta caput probolas eminentes, [Axis] quas cornices appellant. Secundus Axis à mobilitate dictus. Duas probolas habet, altera primum, tertium altera attingit [Atlas] nodum. Vltimus ex omnibus Atlas spatulis proximus, quòd baiuli modo ac turbinis onera sustineat. Sustinetur præterea collum neruis, quos à robore & firmitate Galenus & Pollux [Morbi ceruicis] τένοντας, id est, tenontas appellãt. Morbi deinde ipsius Tetanon, Opistoton, Emprostoton, unus tamen morbus. Spasmus quidem est concreto ferè toto corpore è frigido humore, maxime circa spinã musculorũ, adeò quòd flecti nequeat. Quandoq; ex anteriore corporis parte, uocaturq; Emprostoton, quandoq; è posteriore, diciturq; Opistoton. Interdum recto corpore, uocaturq; Tetanon. Hæc Paulus. Pelops uerò Græcus autor Spasmum, id est tensionem hoc malum appellat, & Syntomen musculorum ac neruorum circa collum, causam dicit esse musculos crasso spiritu ac frigido refertos. Quapropter non humidam sed siccam pyriãtum sicuti in spasmo eius curationem his mederi. Signa morbi, difficultatẽ anhelitus, motum arteriarum paruum ac tenuem, ruboremq; in uultu, tum oculos tumidos, urinam ferè aqueam uel sanguineam.

THORAX, ET EIVS PARTES.

[Thorax] Sequitur thorax, pars secunda corporis, quã ab initio proposui. Hic, ut ait Pollux, à ceruice usq; ad coxas protenditur. Scapulæ quæ ceruici continuant. Os latum Scapularum utrinq; tendit. Græci κλάδας & ὦμον uocant. Scapulas uerò ipsas ὠμοπλάτας postea sequũtur humeri, dorsum, renes, tergum, lũbus, spina quæ renes diuidit medios. Humeris iuncta brachia, sub brachijs alæ, sub alis latera, sub lateribus succinctum, quod ὑπόζωμα uocãt. Nunc singulas resumam par- [Scapulæ] tes. Dorsum pone pectus. Cuius partes Scapulæ & Spina, in- [Spina] fraq; è regione uentris Lumbi, communesq; partes inferioris [Costæ] & superioris Costæ octone. Nã de hominibus gẽtis Turditanæ, quos septenis costis ferunt gigni, nullus idoneus est autor. Spina dorsi cartilaginea est, principium & ipsa ossium sicuti cor uenarum. Nam à spina ossa continuãt, ubi nodi seu uertebræ neruis colligantur, quæ sunt numero decem & septem. A quibus costæ duodecim, utrinq; exeunt. has πλευρὰς uocãt. quarum aliquæ pectori iunguntur, aliquæ circa thoraca desinunt. Quæ pectori iungũtur octo, Harum quædam legitimæ, quæ magnæ sunt: quædã spuriæ dictæ, paruæ, ac pectori propinquiores. Hinc dolor pleureticus, id est, lateritius, cũ febre pleruñq; & tussi ac anhelitus difficultate: interdum etiam sine febre, ut Paulus scribit. Renum uitia διαβήτης diabetes, ut [Renum uitia] Aetius tradit. Inueteratus hic morbus ex humore prauo congesto maximam inducit sitim. Potoq; ob debilitatẽ statim urina emittitur, uocaturq; diabetes, quòd speciẽ Siphonis præ se ferat. Aretæus addit & uisceribus eos ardere, nec diu uiuere. Curantur humoris praui euacuatione. Fit et calculus in renibus, in pueris præsertim defectu concoctionis, qui morbus & uesicæ accidit, uocaturq; Lithiasis. Thorax quoque laborat [Thoracis morbi] doloribus, qui thoracis appellantur, est & eius morbus Empyema ἐμπύημα, qui per uacua thoracis seu succinctum uertitur, procedens uel ex sanguine commaculato uel alicuius uisceris ulcere. Hinc statim phthisis solet sequi. Signa, grauitas thoracis, tussis breuis & sicca doloribus admixta, ut autor Paulus. Pectori iunctæ, Mãmæ tantum hominibus & uespertilioni, ut ait Clearchus Solensis.

VISCERA, INTESTINA.

Interiora aut uisceribus, aut intestinis continentur. Viscera sunt cor, cerebrum, pulmo, stomachus, lien, hepar. Intestina ex stomacho pẽdent, orbibusq; implicitis excremẽta excipiũt ac reddunt. Nunc uiscera considerabimus. Quorũ præstãtissimum Cor, principiũ sanguinis & uenarũ, præsertim Magnæ [Cor] & Aortæ. Hoc membrũ ex omnibus minimũ adficitur, utpote quòd alijs deficientibus salutem & opem subministrat, situm in sinistra parte, quòd hæc frigidior dextra caloreq; ipsius fouerí sit necesse. Reliquis animalibus in medio pectore. In piscibus mucro turbinis caput spectat. Eius discrimina, amplitudo, exiguitas, durities, mollities: hebetibus sensibus durum: ingeniosis molle: timidis magnum quòd calorẽ proportione non habeãt. At paruum caloris in magno cõceptaculo exolescit, ex quo sanguis frigidior fit. cor magnũ proportione lepori, ceruo, muri, hyenæ, asino, pantheræ, mustelæ, reliquisq; timidis. Vni omnino homini salit propter adfectus, tũ iugiter pulsat. Hæc Aristot. Galenus ait cordis calidi signa, respirationes, & motus arteriarũ magnitudo ac densitas. Præterea audacia & in rebus gerendis promptitudo, pectus latum ingens thorax, deniq; toto corpore calor: contraria his signa frigidi. Circa cor præcordia sunt, Græce φρένες ἀπὸ τοῦ φρονεῖν id est, sape- [Præcordia] re. Hæc pars cor ac pulmonẽ discriminat, ut Arist. Celsus ait, Sub corde & pulmone transuersum ex ualida membrana septũ est. quod Diaphragma Græci appellant: hoc à præcordijs [Diaphragma] uentrẽ diducit, estq; neruosum, multis eò uenis discurrentibus. In parte igitur præcordiorum titillatio fit ob pellis tenuitatẽ, [Titillatio] quibus telo transfixis uisus est quãdoq; aliquis ridendo mori, ut Arist. & Plin. autores. Pulmo spirandi officio delega- [Pulmo] tur, hunc omnia terrestria retinẽt. Pisces eius loco brãchias habent, præter Balenas & Cetos ac omnia quæ resiliunt, ut scribit Arist. A Celso fingitur spongiosus, & ideo spiritus capax. Spinæ quoq; à tergo ungidæ bubulæ modo diuisus iungitur.

Paulus morbũ eius περιπνευμονίαν appellat quãdo tumescit, pleruñq; ex uehemẽti catarro, uel asthmate, uel pleuritide. Hos sequitur difficultas anhelitus, febris, sitis, & in ore rubor. Pulmo suillus & agninus, ut ait Paulus, pedẽ ex calceo læsum sanat, uulpinus si liquefactus potetur asthmaticos. Marinus pulmo recens contusus podagras. Hepar à dextera parte sub [Hepar] præcordijs, ab ipso diaphragmate siue septo nascẽs, intrinsecus cauũ, extrinsecus gibbũ, quod prominet uentriculo residet, et in quatuor fibras diuiditur. Hoc ut ait Arist secũdũ locum inter uiscera obtinet. Sanguinis est post cor receptaculũ. He- [Hepatici, Cœliaci] paticos uocat Aetius sicuti & stomaticos & cœliacos, qui citra tumorẽ adeò eo mẽbro debilitantur, ut ex eo sanguis per

ventrem

uentrem effluat. Galenus ait quòd more splenis hepar etiam tumescit quãdoq; & indurat, ex quo sitis sequitur, & cibi inappetentia. Idem hepatis frigidi signa ponit angustiã uenarũ, pituitam, & sanguinem cũ toto corpore frigidiorem, nisi forte cor caleat. Contraria his calidi. Hepar aprugnũ nuper exsiccatum atq; contritum ex uino facit ad serpentium morsus. Anthiæ siccum epotum ad calculos. Canis rabiosi assatũ atq; manducatum ad eius morsus. Lacertæ ore contritũ ad dentiũ dolores. Caprinum item assatum ac oculis perfrictum ad Nyctilopas. **Fel** Fel sub hepate apparet angusto ore, fundo ampliore, cui peculiaris amaritudo. Volatilibus amarior quàm quadrupedibus. Calidior autem ac siccior flauus quam pallidus, **Splen** flauo item uiolaceus. Hoc multa carent animalia. Splẽ Græcè λιὴν in sinistra parte ex hepatis regione: eius substantia mollis ac tenuis, et humorem apta recipere crassiorem. Nam & sanguinis fæcem & partem trahit, & hũc humorem melancoliam Galenus uocat. Hic sanguinem per arteriam trahẽs ac tenuans seipsum nutrit. Eius natura signis extrinsecus deprehenditur, si frigidus an calidus, ex patientia & impatiẽtia frigoris, ciborum delectationibus & alijs. Celsus ait: Lien sinistra non diaphragmati, sed intestino innixus natura mollis, paulum à regione costarum in uterũ excedens, maxima parte sub his conditur. Trahit ab hepate melancholicũ humorẽ, qui sanguinis fæx existimatur. Morbus eius quando tumescit, primo cum dolore, deinde citra dolorem durescit: his os fœtidum, ulcera in coxis. Intemperantius is cum uenerit curabitur sicuti aquæ morbus. Arist. de animalibus III. ait, Quoties in lienæ excremento plus diuertitur quam calor eius uisceris **Lienosi** possit conficere, Lienosi fiunt. Plin. uerò homines in Cauno insu**Lienteria** la pallido colore ac lienosos appellat. Hinc Lienteria, leuitas **Stomachus** intestinorum. Stomachus, ut ait Celsus, intestinorũ quidem principium, neruosus à septimæ spinæ uertebra incipit. Circa præcordia autem uentriculo connectitur pars quæ uocatur secundum Pollucem, Os uentris sub stomacho sita iuxta pulmonem. Aristot. pericarpion uocat. Hæc receptaculũ cibi est inter lienem & iecur posita. Stomachi frigidi signa secundum Celsum pallor, macies, præcordiorum dolor, uomitus in ieiunio, dolor capitis: remedium, clara lectio, deinde deambulatio, adsidue ungi, & lauari, uinum frigidum tenueq; bibere. Hy**Stomachi morbi** ptiasmus inter eius morbos. Qui, ut ait Galen. est cõuersio stomachi & Atonia ex humore imperante. Ex quo non facile concoquit. Curatur pharmacis siccantibus. Nausea fastidiũ stomachi dicitur ob prauum humorem circunstantem, Hãc comitatur Anorexia, id est cibi inappetentia: pellitur olfactu aceti, tum alijs acutis odoribus. Bulimus Βούλιμος, quem nos magnam famem interpretari possumus, cũ ob famem stomachus deficit, Paulatimq; adeo frigescit, ut partes extremæ destituantur. Curatur & hoc aceti aut panis à furno recentis olfactu, tum si extrema membrorum aqua calida foueantur.

Lygmus Latine singultus fit stomacho ob saturitatem, uel quãdoq; uacuitatem. Stomachia, id est στομαχία & σκελοτυρία Strabone teste, morbi quos Romanæ legiones in Arabia duce Aelio Gallo tẽpore Augusti senserunt. Meminit et Plin. li. XXV. cap. II. Cardiacus morbus in ore uentris, quod Græci antiqui cardiam uocabant, accidit cum febre acuta, & motu arteriarum frequenti & obscuro: recreatur olfactu spongiæ, & flabelli uentilatione. Celsus sic ait, Stomachum multa exagitant, calor, inflãmatio, exulceratio, pituita, bilis. In omnibus autem eius malis utenda exercitatio. Sed uitium uulgatũ ante omnia est resolutio, quam Græci Atoniã uocant, cum cibi nõ tenax est. his optimum balneum, lectiones, exercitationesq; superioris partis: perfusio frigida, & cibi frigidi qui non facile **Intestinorum sex nomina** concoquantur. Deinceps Intestina dicenda, quæ ut diximus, è stomacho pendent, initiumq; trahunt. Nomina eorum sex, ab dextro latere duo, Ieiunum Gracile: totidem ab Leuo, Rectum, Cæcum: Colon ieiunum dicitur, quòd nũquam quod accipit continet, sed protinus in inferiores partes transmittit. Inde tenue intestinum est renibus uehementer implicitum. Orbes uerò eius per membranulas inferioribus connectuntur, qui in dexteriorem partem conuersi, & è regione dexterioris coxæ finiti, superiores tamen partes magis cõplent. Deinde ad intestinum cum crassiore altero transuerso coniunctum, quod ab dextera parte incipiens in sinisteriorem peruium, ac lõgum est in dexteriorem. Id ideo Cæcum nominatur. Ad id quod peruium est, late fusum atq; sinuatum, minus quàm superiora intestina neruosum, ab utraq; huc atque illuc uolutum sinistriores inferioresq; partes tenet. Contingit iecur atq; uentriculum, & deinde cum quibusdam membranulis ab sinistro rene recuruatum in imo dirigatur, qua exeunt: ideoq; ibi rectum intestinum nominatur. Gracile intestinũ Ileon, plenius Colon dicitur. Est enim Colon pars crassioris in- **Ileon** testini propaginem habens, fertur ab dextro in sinistrum la- **Colon** tus modo zonæ. Huic dolores maximi, qui appellantur Colici, uel propter crassum pituitosumq; humorem, tunicas ipsius operientem ac spiritum prohibentem: uel acutum calidumq; ante etiam tumorem inflammationemq; spiritus utcunq; torquetur, sæpeq; aditu intercluso, excrementa per ora emittuntur. Ileus intestini gracilioris morbus eodem ferè effectu **Ileus** ἀπὸ τοῦ εἰλεῖν, id est uertere. Huic multa medentur. Tum subitaneum illud, Psellum ex aqua frigida epotum, ut Paulus.

VENTER.

Venter ipse quem tertiam esse corporis partem diximus, intestinorum excrementorumq; cõceptaculum est. Huic sumen siue abdomẽ adiungitur, cuius postremum Aqualiculus dicitur, ut placet Aristot. Huius morbi complures à Paulo, **Vẽtris morbi** Aetio, Galeno ac alijs memorantur. Cholera, Dysenteria siue Tormina, Tinesmus, Lienteria, Cœliacus, Syntexis, Tormina, Vermina, Empneumatosis, Emphysima, Fluxus. Igitur Cholera numero plurali, uentris turbatio facta & per inferna & per uomitum ob cruditatem & paruos humores aggestos. Cholera uerò numero singulari pro bile ponitur apud Lampridum tantum in Alexandro. Dysenteria, ut tradit Archigenes, ulceratio arteriarum ac uiscerum perseuerans, ex causis extrinsecus, uidelicet frigoris, caloris, potionis, cibiq; minime cõcocti aut acuti. Habet similitudinem cũ Tinesmo, qui uoluntas est inefficax excreandi sanguinis tantum aliquid emittens. Hũc morbum Celsus dicit Tormina à Latinis appellari.

Lienteria, ut ex argumento nominis apparet, interiorum leuitas & liquatio est. Fit sæpe præcedente Dysenteria, quando cibus citra coctionem liquidus excreatur. Syntexis quando humoribus eò descendentibus simile quiddam flauæ bilis excreatur. Generatur è febre urente omnem extrinsecus humorem. Cœliacus morbus itens, cum uentri liquida emittũtur gratia debilitatis. Si ab autumno in hyemem durauerit, uix curabilis. Causa morbi superfluus & alienus cibus, continua frigora, seu calores uehementes. Vermina uentris uiscerumq; dolores. Empneumatosis uẽtris inflatio, humoribus pituitosis in uapores resolutis, ex mediocri calore. Nam ingens frigiditas haud omnino uaporem gignit, quod nequaquam extenuat cibum aut resoluit: uehemens enim calor cibum digerit, mediocris in uapores cibum ex frigido humore conuertit. Aetius uerò de his morbis sic scribit. Empneumatosis seu Emphysima spiritus inflatio sub cute, quandoque sub pelliculis & musculis congestus. Fit & in uentre, & intraneis, & in hydropico tympanite. Occurritur pharmacis diaphoreticis pinguium humorum. Fluxus uentris, de quo Celsus ait, Vno die fluere aluum, sæpe pro ualetudine est, atque etiam pluribus dum febris absit, & intra septimum

diem

diem cõquiescit. Purgatur enim corpus, & quod intus læsum erat utiliter effunditur: uerum si perseuerat, uomitu utendum post cibũ. item balneo ac frictionibus præter uentrem.

Vermes in aluo
Nascuntur & in aluo uermes, quos græci ἕλμινθας uocant. Trium sunt generum, Lati, Teretes, & quos à uermiũ similitudine Ascaridas illi uocant, intestini recti extremo plurimum reperti, sicuti in gracili teretes. Celsus hos omnis cõmuni uocabulo Lumbricos uocat. Idem aluum deijciendum suadet. Quæ si sit adstricta medicamentis quærenda deiectio. Adstrictam faciunt labor, sedile, quies. Lactantius duas in utero fistulas ponit, Spalim & cibalem: hac cibus, illa potus.

Vmbilicus
In uentris medio Vmbilicus ponitur: hic septimo die infantibus resoluitur magno sanè periculo. Nam ante resolutionem ipsam, ut ait Plutarchus in problematis, infans plantæ propior est quàm animali. Quando tumet Exomphalon uocant, aut intraneis eo concurrentibus, aut certè carne supernascente. Moges medicus tris causas posuit. Aut intestinum, aut omentum, aut humorem in eum descendere.

VESICA, GENITALIA, GENITVRA.

Vesica
VESICA quarta pars corporis, quam Græci κύστιν uocant in ipso sinu neruosa, & duplex, ceruice plena, ac carnosa: iungitur per uenas cum intestino, eoq; osse quod pubi subest, ipsa solutis liberior est, aliter in uiris, aliter in fœminis posita. Nam in uiris iuxta rectum intestinum collocata, in sinistrã partem inclinat. in fœminis super genitale eorum sita, supraq; elapsa ab ipsa uulua sustinetur. Tum in masculis iter urinæ spatiosius & cõpreßius à ceruice huius descendit ad colem. In fœminis breuius ac plenius uuluæ ceruix se extendit.

Ilia
Ipsa autem Ilia inter coxas & pubem imò uentre posita sunt, à quibus ac pube abdomen sursum uersus ad præcordia peruenit, ab exteriore euidẽte cute, ab interiore breui membrana inclusum, quæ omento iungitur. Qui peritonæum à Græcis uocatur. A Renibus uenæ ad uesicã feruntur colore albæ, quas Græci οὐρητῆρας uocant, quòd per eas inde descendẽtes uenæ in uesicam distillare incipiunt.

Vesicæ morbi
Morbos ipsius uesicæ uarios esse constat. Primũ quoniam hunc locum urinæ receptaculũ natura parauit, eius prohibitio potißimũ fuerit malum. Prohibetur autem VIII. de causis, ut scribit Paulus, Tumore, duritiæ, ἐμφράξει genitalis, paralysi, paraptosi item genitalis. Sympathisi, διαβρωτικῇ ulceratione, Lithiasi cum lapis in uesica generatur. Nomina uerò retinendæ urinæ tria, Ischuria quæ omnino prohibet. Dysuria, cum non quidẽ prohibens, sed cum difficultate emittens. Tertia Strangueria cum paulatim & cum dolore emittitur.

Testes, Colei
Hinc testes sequũtur in maribus quos δίδυμοι Græci uocant, nos etiam pares, de quibus Celsus sic ait. Simile quiddam medullis habent. Nam sanguinem non emittunt: dependent uerò ab inguinibus per singulos neruos, quos Cremasteres

Cremasteres nerui
κρεμαστῆρας Græci uocant, cum quorũ utroq; binæ descendunt arteriæ & uenæ. Hæ autem tunica teguntur tenui & neruosa, alba super ea ualẽtior tunica, quæ interiori una parte inhæret, Dartos Græcè uocatur. Membranulæ uenas, & arterias, eosq; neruos cõprehendunt, atq; inter has duas tunicas superioribus partibus leues perutilesq; sunt. Hactenus propria cuiq; testiculo, & uelamenta, & auxilia sunt.

Scrotum ὄσχεον
. Cõmunis deinde utriq;, atq; omnibus interioribus sinus est, qui iam cõspicitur à nobis, ὄσχεον à Græcis, Scrotum à nobis dicitur. Is ab una parte medijs tunicis leniter innexus est, à superiore tamen circundatus.

Scroti uitia
Sub hoc genere plura uitia esse consueuerũt, quæ modo ruptis tunicis, modo integris, modo morbo aut pondere deductis eò aut omento aut intestino, uocaturq; à Græcis Enterocele & Epiplocele, apud nos unico nomine Hernia dicuntur. Integris uerò membranis interdum eam partem humor distinguit. Eius species duæ, uel inter tunicas crescit, uel in renibus. Quæ circa uenas & arterias sunt Græci uno nomine Hydrocelen ὑδροκήλην uocant. Præter hoc integris tunicis Ramex nascitur, Cirsocelen illi appellant, cum uenæ intumescunt, ipsum Scrotum implent. Quum uerò super ipsum testiculum neruumq; eius id malũ increuerit, ut alter sit altero maior, caroq; inter tunicas tristior, Sarcocelem dicunt. Interdũ etiam inflammatione tumet ipse testiculus febresq; facit, cum dolor ad inguina peruenerit Bubocele.

Genitale Coles Glans Genitalis uitia
Genitale ipsum Coles dicitur: summũ eius caput Glans appellatur. Cuius uitiũ aut si nuda sit, aut si contecta nudari nequeat, quòd Græci malum Phymosin φίμωσιν dicunt. Priapismus cum tentus Coles iugiter fuerit citra uoluntatem uenereorum. Fit ex humore craßitudineq; Herneorũ, inflammante spiritu & calore mediocri. Cui rebus frigidis occurritur. Nascũtur & in glãde Thymi, qui ulcera sunt carne superna. Phymata etiã dicũtur abscessus minuti in fistula urinæ, ut ait Celsus. Gonorrhœa γονόῤῥοια huic parti solet accidere, genituræ uidelicet emißio nomine uoluntaria, ex debilitate proficiscẽs, cui occurritur, ut idem dicit autor, frictionibus, & gelido cibo ac potu, tum abstinendo à rebus inflantibus.

Hermaphroditi
Hermaphroditos quoq; inter huius loci uitia ponit Leonidas, eosq; diuerso genere. In uiris quandoq; circa Scrotum mediũ genitale apparet muliebre. In fœminis, item cum suo uirile. Curantur quandoq; Chirurgi manu.

Vulua Secundæ Loci Vuluæ uitia
Fœminæ quoq; genitale uulua. Cuius duæ partes, interior quam Euripides ἀρούραν uocat, & exterior quam Græci χορίον siue ὑστέρας. Nos Locos & Secundas uocamus ubi generatur infans. Legitur hæc pluribus & ipsa malis obnoxia. Nam sæpe tumescit, aut ex plaga, aut defectu mensium. Quandoq; ex ipsa genesi clausa, aut operta est carne superna: aut sinus ipse aliqua membrana circa os uuluæ obducitur. Hæc Philomenus. Soranus autem ipsam quãdoq; durari ait, nulla euidente causa, tumore neq; soluto, neq; in abscessum transeunte: morbus is σκίρρωμα Sciroma dicitur, plerunq; circa ipsum ceruicem prouenens. Fiunt autem, ut autor est Aspasia, in uulua Hydrocele & Bubocele in parte dextra, & Cirsocele, est enim tumor cũ duritie, quæ omnia Chirurgia indigent. Insuper & uuluæ strãgulatio, & Hypercatharsis, cũ fluente sanguine menses longiore tẽpore cõtinentur.

Fluxus muliebris
Est & fluxus muliebris, quem Græcè ῥοῦν uocant, differens ab Hæmorragia, quòd hæc puriore sanguine emittitur, Fluxus uerò hic marcente ac tabido: uitio diuturniore Ruber plerunq; florentibus emittitur, albus uerò deflorescentibus. Si perennauerit, incurabilis uterque. Tempus muliebre Plin. Menses, Græci ἐμμήνια uocant. Contingit circa annum XIII. raris antea, rarißimus postea: perseuerat usq; in annum XLV. quibusdam usq; L. raris ad LV. Durat autem dies sex, quandoq; VIII. rarißimè IX. Coeundi omnibus statuta tempora, præterquàm homini, cui etiam post coitum pœnitentia, auspicium uidelicet uitæ à pœnitenda origine.

De genitura
Sed & locus postulat, quando de genitalibus diximus, ut de genitura pauca dicamus, quam æquiuoce Latini, & Semen, & Genesim ipsam appellant. Semen quòd Græci γόνην uocant, ut est autor Aristotel. homini proportione copiosius emittitur quàm cæteris animalibus. Hinc post coitum laßitas prouenit. Præterea toto exit è corpore. Argumentũ est filiorum similitudo, ex paruis interdum corporis notis parentes referentium. Mulieri uerò, ut placet quibusdam, semen non emittitur, sed eius loco mensium sanguis: aut si emittitur, paruũ id quidem, nec necessarium conceptui. Viri genitura uim habet coaguli. Herodotus, ut ait Aristot. uera non scribit, nigram Aethiopum esse genituram, Quasi sit necesse omnia

Animalia parua fœcundiora

nigra esse, quibus nigra sit cutis. Animalia parua fœcundiora, quòd semen in magnis abit in membrorũ magnitudinem. Quare gallinæ Adrianæ, paruæ admodũ, fœcundiores sunt. Geniale item magnum infœcundum, quòd genitura longo itinere fistulæ refrigeratur, uimq; amittit. Semen ipsum in locos uuluæ concedens, ut ait Hippocrates, more panis in clibano, spiritu simul & humore inflãte, adhibito calore extumescit. Cutis ex humore obducitur. Ossa paulatim coalescunt. Fœmina diebus XLII. mas XXX. absoluuntur: quoniã in fœminis genitura humidior, debiliorq;, ac plus aliquantulum temporis expostulat. Signa cõcepti hominis uomitus & mulierum malacia. Feruntur X. non amplius menses, quædam VII. nonnullæ VIII. quanto minus habet infans nutrimenti, tanto citius exit. Mares in hominum genere, quòd calidiores mollioresq; in utero sunt, motuq; ipso franguntur, citius pariuntur. Fœminæ contrà longiore tempore in utero continentur, ubi in lucem uenerint celerius consenescunt. Nam & pubes, & senium illis, quòd natura frigidiores debilioresq; sint, prius contingit. Deniq; sexus fœmineus tanquàm naturæ detrimentũ aliquod putandus. Natus uerò alteri parẽti similior, unde plus acceperit materiæ, eiusq; magis refert sexum ac naturã, cuius genitura præualuerit.

Futuri sexus signa

Sunt & futuri sexus signa quædam, si coitus matutinus fuerit, si in dextro latere infans consederit mas erit, ut tradit Hippocrates: ut autem Aetius, si dextra mammilla tumidior fuerit. oraculum autem si dextræ manus arteria uelocius pulsabit. Ambo uerò contraria si fœmina. Partus uerò difficultas, quam Græci δυστοκίαν uocant, fit uel circa parientem, uel quæ iam peperit, aut in locis uel extra. Circa parientẽ multæ sunt causæ. Debilitas naturalis, angustia uuluæ, tumor secundarum ante horã partus. Circa grauidam quando pondus præter magnitudinem formamq; naturalẽ gerit, uel si præter modum naturalem nascitur.

Dystocia

In locis Dystocia fit quãdo uia angusta reddatur, Extra uerò fit siue ob frigus concretum, seu nimiũ calorem uim naturalem dissipantem.

Atocia

Atocia uerò medicamenta sunt apta faciũdis abortiuis. Mulieris partus facilior, ut inquit Arist. quæ laborat, neq; otiosa neu sellularia sit. Labor enim excrementa absumit quæ augentur in otio.

Quomodo puer nascitur

Agrippæ

Nascitur puer capite deorsum prolato, manibus ad fœmina protensis, pedibus extensis. Qui uerò præter naturam, aut obliqui, aut pedibus prioribus, ut Agrippæ infausto omine.

De monstris

Aristot. scribit monstrosos partus nasci à Democrito putari, quòd duo subeant semina. alterũ alteri, quibus in utero postea confusis, euenit ut membra coalescant atq; dissideant. Nam & auium in crebro coitu semper oua colore uariare. Ipse uerò causam in materiam transfert. Quapropter rarò fieri monstra in his qui singuli pariũtur: sed in partu numeroso. Nos Romæ uidimus Alexandri temporibus infantes geminos simul coniunctos aduersis inter se uultibus ac manibus in eodem corpore: qui tamen parum uixerunt. Nec longè post duo successere prodigia, quæ fidem omnem excedunt. Duarum uirginum altera ex canis concubitu semicanem peperit. altera nuptiarum die subitò erupto genitali uir marito apparuit. Vterq; igitur casus ad eundem pontificem expiationis gratia meo fratre Mario conciliãte relatus, & Minotaurum quondam monstrum, & Plinij uerba credibilia fecere, L. Cossitium in Africa factum ex fœmina marem in simili die se uidisse testantis.

Insaniæ genera

INSANIAE siue torporis genera diuersa esse, diuersisq; è partibus corporis oriri constat. Celsus in primis tria narrat.

Phrenesis

Phrenesim, cum quasdã uanas imagines, quamuis adhuc sapiat, accipit. Perfecta est, cum illis imaginibus addictus est. De phrenesi Posidonius Græcus autor in hanc sententiã scribit. Tumor est membranarũ circa caput cum febri acuta mentẽ alienans: raris accidit in prima febre, plerisq; in quarta quinta seu sexta, prouenit è flaua bili. Eius tria genera. Quidã in Phantasia tantũ læduntur salua ratione & memoria, quanquã malè imaginantur, bene iudicant. Alij & rationem deperdunt incolumi memoria, amissa demq; memoria omnia funditus ruunt. Quapropter eius status considerandus, ut ait Rufus medicus. Si humida, profundos somnos facit: si sicca, uigilias si humida cum paruo frigore, stultitiam. Eius unicum & præstantissimum remediũ corpus extra intraq; calefacere: præterea uinũ albũ ac tenue. Aqua omnino inutilis, cum eam humidam, Venus quoq; frequens frigidã & humidam reddit. Hæc Rufus.

Tristitia animi

Alterum insaniæ genus sine febre in omni tristitia uersatur, quam uidetur bilis atra mouere. Huic utilis purgatio sanguinis, & abstinentia, præterea obiurganda uana tristitia, spes ei proponẽda, eius opera aliqua laudãda.

Melancholia

Tertium genus Melancholia dicitur, quæ uel in cerebro, uel in toto fit corpore. Ex his quidã imaginibus non mente falluntur, ut Orestes & Aiax. Quidam animo desipiunt, subitò enim terreri & expauescere huic morbo prodest. Si in tristitia, nigrum ueratrũ, Si in hilaritate insanit, album dandũ. In hoc genere cauenda solitudo, ac cum notis & familiaribus congrediendũ, eis præsertim quibus minimè contemptui ac neglectui sit. Mutandæ item regiones, & cũ mens redit, annua peregrinatione utendum.

Lycantropia

Cynantropia

Memorantur & à Marcello medico species illæ Melancholiæ Lycantropia & Cynantropia, quibus noctu excitantur, & more canum aut luporum perambulantes usq; in diem & monumẽta. Nosces eos colore pallido, lingua sicca, cauis oculis, ulcerosis cruribus. Mania, ut Archigenes & Posidonius scribunt, sine febre generatur ex multo sanguine corrupto ad cerebrũ confluente. Cui sæpe ebrietas, quandoq; flaua bilis in causa est. Ex quo audaces sunt huiusmodi, & iracundi, leui quidem de causa. Insuper & hilares aut uano risu, aut cantu. Deniq; ratio in his læsa, memoria uerò incolumis.

Erotes

Erotes ἔρωτες quoq; inter Melancholiæ morbos à Paulo ponũtur, qui nimia amoris cura in ægritudinem ueniunt, oculis sunt cauis, obductis superciliis. Curantur uini potatione, balneis, spectaculis, & alijs rebus iucundis, quibus mens blande ab ea cura auertatur ac delinatur. Præter quæ & metu & alijs curis amorũ cura extinguitur.

Lethargus

Veternus

Est & Lethargus morbus Phrenesi contrarius: hic peruigil, ille dormitans: hic è flaua, ille ex atra bile. Lethargo cõsanguineus Veternus, quã Græci νωθρότητα, alter obliuiõe, alter somno semisepultus.

Catoche

Catalepsis

Catoche & Catalepsis morb. medius inter Lethargũ & Phrenesim, ex humore melancholico cũ febre uenit, similis Lethargo, quandoq; uidetur dormire, quãdoq; oculos apertos ueluti concretos & immobiles sine sensu habere. Motum arteriarum paruum ac pigrum. ex Aetio.

Caros

Sopores

Scotoma

Caros quoq; somnolentiæ genus ἀπὸ τοῦ κάρε, id est, capite. Plinius Sopores conuertit. Scotoma & Scotomatici, quem nos morbum uertiginem appellamus, cum tenebræ ob oculos uoluuntur, ut aiunt Archigenes & Posidonius, procedit ex uaporibus ad cerebrum delatis. his oculorũ hebetudo, auriũ sonitus, semisurditas: quod accidit plerunq; cum surgitur è somno aut è sella in ipsa cibi concoctione: uel cum circumactio corporis fit, uel etiam ebrietas, aut saturitas nimia.

Incubus siue Ephialtes

Perigalion

Incubus, quem Græci Ephialtem uocant, à quodam, ut ait Paulus, uiro eius nominis id patiente cognominatum. Themison in epistolis Perigaliona eum uocat, quòd in eo constituti in somnis strangulari uideantur, aut membris aliquib. detineri, aut cadere ex alto, aut uoce, aut uenere parata prohiberi. Curandus igitur ab initio: Nam inueteratus aut in Apoplexiam aut certè maniam cadet. Prouenit ex atra bile & crassis humoribus ad cerebrum tendentibus.

Epilectice

Epilectice ferè similis Incubo morbus. Nam quod illi

illi noctu, hi interdiu patiũtur. Distentio ac spasmus est quidam totius corporis, procedens quandoq; ex ipso cerebro, quandoq; ex uentre aut pituita aut atra bile. Fit plurimum in adolescentibus, insequuntur somnia turbatiora, proximorum obliuio, dolor capitis, pallor uultus. Eius Galenus tres species ponit, omnium enim commune est cerebrum pati. Quandoq; morbi fit initium aut in cruribus, uel coxendice, uel spina. Medetur Epilectico Asphaltus suffitus, Agagates lapis, cornu caprinum, hircinum hepar commanducatũ & odor assati hepatis. Iul. Cæsarem succo herbæ heracleæ cum carne uituli marini ex hoc morbo liberatũ fuisse memoriæ

Apoplexia · Paralysis

proditũ est. Apoplexis aut toto corpore fit, aut partim adfecto, & Hemiplegia dicitur. Paralysis omnino ex neruorum resolutione & debilitate prouenit, & senibus oritur, sæpe ex potatione frigidæ & maximè in febribus intempestiue sumptæ, tum etiam ex humoribus frigidis & crassis, & uini immodici usu. Si sine febre, diæta & prohibitione noxiorum tantum curandum. Si cum febre, ieiunijs, balneis &

Attoniti

alijs curis occurrendum. Attoniti, id est, à no πληκτικοί, quando mens & corpus stupet: his sanguis mittendus, alui du

Spasmos

ctione, & ueratro albo utendum. Spasmus neruorũ distentio siue rigor. Fit autem è siccitate nimis in euacuato corpo

Hydropicorũ genera · Ascites · Tympanites · Sarcites

re. Hydropicorum tria genera: Ascites, Tympanites, Sarcites. Ascites in medio Peritoneo, & intraneorum aquæ immodicæ cumulus. Tympanites in eisdem ferè locis spiritus inclusi tumor, ut corpus tympani modo infletur. Sarcites carnis exturbatio. Cõmunia tamen illis omnibus, Difficultas anhelitus, pallor, pigritia, sitis. Causa præcipua hepar frigore adfectum, & quandoq; sanguinis euacuatio. Licet enim hinc aspicere. Si hepar in frigidam mergatur aquam effundi prius, deinde durari. Hepar enim cum liene in humorum adfectionibus concurrit. Tympanites periculosior, utilis his potus abstinentia. Memoriæ proditũ est Metrodorum Epicuri sociũ huic morbo obnoxium solitũ quidem bibere, sed paulò pòst uomere. Hæc ex Aetio. Plinius item dicit equitem Ro. in eodem morbo paulatim nõ bibere adsue-

Aqua intercus · Ictericus

uisse. Vocatur apud Latinos Aqua intercus. Curantur hi quibus abstinentia facile imperatur. Ictericus morbus, autoribus Rufo & Galeno dicitur è similitudine animalis, quòd Ictis appellatur: est enim agrestis mustela oculos habens auri fulgore: eodem modo Icterici pallor ex felle in totum corpus refuso, nec in locũ excrementorũ tendente, uia præclusa uesicæ recipientis fel. Quapropter tam ex splene adfecto quàm hepate procedere potest. Fit sine febre & dolore ex atra bili: Eminet in uultu oculisq; pallor, & pigritia, ac sine ratione tristitia. Diuersa quoq; obijciuntur phantasmata. Nulla cibi appetentia, Styptica aluus, alba excrementa, ut Alexander ait in problematis. Plinius uerò dicit Ictericum

Morbus Regius · Arquatus

eũdem esse cum Arquato seu regio morbo, ab Icterone aue, quem nos Galgulũ dicimus. Appellatur autem regius, quòd, ut ait Celsus, apparatu regio & lautitie & ludis exhilarandus hic morbus est. Arquatus uerò ut Festus ab arquus cœlestis colorum uarietate, quos facies adfectorũ reddit.

Morbus comitialis

Comitialis morbus, quando quis subito concidit, ex ore spuma mouetur: deinde paulò pòst ad se redit, magis uiros quàm mulieres infestat. Solet tamen esse non periculosus. De hoc multa Celsus. Etymum eius deducitur quòd in comitijs plerũq; ubi turba maxima, frequẽter solebat accidere: uel quòd si forte alicui accidisset, comitia dimittebantur. Hos etiã uul-

Lunatici

gus Lunaticos appellat, Apuleius à Græcis morbũ hunc diuinum etiam uocari dicit, quòd in eo pars quoq; rationalis animæ tentatur, ac de statu deturbatur. Dicitur item caducus à cadendo eodem teste autore, cui Theophrastus librum dicauit. Aristoteles in problematis dicit, si in dextrum corruat latus, difficiliorem eius esse curationem. Optimum autem huic remedium pellis stellionis more serpentis recenter

Animi defectio

exutæ. Animi defectio, quàm Græci λειποθυμίαν appellant, cum febre & sine febre solet euenire ob manifestam causam, uidelicet ob nimiam sanguinis seu uẽtris euacuationem, uel ob continuum motum seu dolorem: cui medetur eorum prohibitio, per quæ in morbũ inciderint: autor Philomelus.

Tabis genera · Atrophia · Cachexia

Tabis genera tria, Atrophia quando corpus non alitur, continuo aliquibus decedentibus, & nullis succedentibus: ac summa macies oritur. Cachexia καχεξία ubi malus corporis habitus, ex qua omne alimẽtum corrumpitur. Quod ferè fit cum longio morbo corpus extenuatur, etiam si ab illo nocauerit, tamen refectionem ob debilitatem nõ accipit. Archigenes medicus ait pueris & senibus id plerũq; solere euenire. Quandoq; uerò è soliti excrementi retentione. Tertia

Phthisis · Exulceratio

phthisis longè periculosissima. Omnes ferè à capite, inde in pulmonem distillant. Huic accidit exulceratio. Ex hac uerò leuis febricula fit: quæ quanquam cessat quãdoq; reuertitur. Frequens tussis est: Pus excreatur: interdum cruentum aliquid. huic utilis nauigatio, ex Celso & Aetio.

Perniones

Perniones uocantur in frigore combustis ac torpentibus: quibus, ut ait Aristoteles in Problematis, aqua frigida medetur: calida ab initio cauẽda.

Intertrigo

Intertrigo nostris hodie medicis cancer uocatur: quando nerui in aliqua corporis parte contrahuntur. Hanc Cato de re rustica sanare docet, si surculus absynthij pontici sub anulo feratur. Haud longè à remedio quod Anglorũ reges idem in anulis quibusdam hodie diuino beneficio præbent. Plinius remedium tradit ad intertriginem & alarum uitia, quapropter nonnulli aliam putant esse morbũ.

IMPETIGINES, ABSCESSVS, VLCERA.

Elephantiasis

INPETIGINES ulcera & abscessus quæ certis membris prouenirent suprà enarraui. Nunc uerò quæ toto corpori. Inter quæ primum Elephantiasis dicenda, quam Paulus elaphantiũ uocat. De qua Archigenes Græcus autor & antiquus sic scribit: Elephantiasis uocatur apud quosdã,

Leontiasis

quòd eius animalis cutem ob asperitatem referat: à nonnullis Leontiasis, quòd eo morbo correpti frons leonis modo

Satyriasis

corrugetur. Satyriasis etiam dicta quòd luxuriosis hominibus sicuti sunt Satyri, eueniat: uel quòd ora satyrorum pictorum fœdissima referant. Morbus sanè aspectu tetro, ulceribus plenus, squalenti ore, dolorq; & pigritia ingiter, nulla cibi & potus uoluptas. Fugitur eorum congressus, quòd in opinione sit contagionis: Incurabilis sanè morbus ob latentem causam, quòd antequàm apparet inceperit, Viris frequentius quàm mulieribus ob caliditatem & libidinem. Effectum uidimus cuiusdam diu adfecti, ultro sibi coleos abscindendo curatus est. Itaq; eius postea exemplo plures. Indicio id maximè est, quòd mulieribus aut pueris raro, eunuchis

Elephantiasis remedia

nunquã uenit. Sed quanquàm curatu difficilis, tamen hæc traduntur remedia. Ab initio ex dextro brachio sanguis mittendus. Post hæc pharmacum hoc uidi institutum. Aceti optimi & Cedriæ simul cyathum, Brassicæ aquæ cyathos duos misce, & da ieiuno matutinis, Deinde uesperi da panẽ hordeaceum proportione stomachi cum aliqua leuium auicularum. Hoc utere remedio semel aut bis in hebdomade, durante morbo. Critonis item medici aliud traditur remedium. Gummi album, nitri spumam seu nitrum coctũ, thus, sulphur ex gleba quod non sit ignem expertum, æquis partibus aceto dissolutis, & contritis in pastillos redacta in umbra siccato: deinde, cum fuerit usus, cum aceto dissoluito & ungito. Celsus sic scribit. Elephantiasis ignotus in Italia morbus: frequens in quibusdam regionibus. Totum corpus adficitur, ita ut ossa quoque uitiari dicantur. Summi pars

corporis crebras maculas, crebrosq; tumores habet. Rubor
harum paulatim in atrum colorem conuertitur. Summa cu-
tis inaequaliter crassa tenuis dura mollisq;, quasi squamis
quibusdam exasperata. Corpus emarcescit, os, surae, pedes in-
tumescunt. Protinus ergo inter initia sanguis per triduum
mitti debet, aut nigro ueratro uenter solui. Adhibenda ta-
men quanta sustineri potest inedia: paulum deinde uires refi-
ciendae & aluus ducenda. Post haec ubi corpus leuatum est,
utendum exercitationibus, praecipueq; cursu. Sudor primum
labore ipsius corporis: deinde siccis sudationibus euocandus.
Frictio adhibenda: balneum rarum esse debet. Cibus sine pin
guibus, sine glutinosis, sine inflātibus, uinumq; praeterquam
primis diebus ritè datur. Haec Celsus. Plinius autem libro
XXVI. Elephantiasis Claudij Caesaris principatu primū
Lichenes ex Asia in Italiam uenit, qui celeriter restinctus est. Liche-
Mentagra nes Graeci dicunt, nos Mentagram, quando à mento prius
oriebatur. Dein Elephantiasim à similitudine cutis Elephan
tis, citra dolorem & perniciem, magis foedus quàm pericu-
losus, in nare primum ueluti lenticula inualescente, dein tota
cuti cicatricibus operta. Aduenit remediū ex Aegypto pro-
creatrice eius mali, & cum in reges incidisset, populis fune-
bre. Balnei solia temperabantur humano sanguine ad medi-
cinam eam. Anno quoq; Salutis DXV. sub Heraclio princi-
pe, etiam morbum hunc in Italia serpere iterum coepisse, &
Deusdedit Pont. sanctissimum quendam eo correptum sibi
obuium osculo liberauisse memoriae proditum est. Nostra
deniq; tempestate M. CCCCXCVI. rursus apparere coe-
pit: durat in hunc diem, nullo adhuc reperto remedio, quan-
Psora quam pauci admodum pereant. Psora & Lepra quadam
Lepra similitudine coniunctae. Altera magis summa pelle uersatur.
Lepra uerò altius penetrat. De Lichenis suprà dixi ex Pli-
nio, uocari à Graecis, quam nos elephātiasim. Genus ab Ae-
tio scribitur impetiginis toto serpentis corpore e crassi-
prouenientis humoribus, solentq; in psoram aut lepram con
uerti. Quibus occurritur pharmacis desiccantibus. Serpi-
Serpitiones tiones quum rubet cutis cum pustularum extensione, à ser-
Cnesmus pendo dictae. Cnesmus κνησμὸς, nos pruritum dicimus, si
senectutis contingat uix erit curabilis, aliqua tamen ex parte
leniri poterit. Aliae uerò aetati si ex malis prouenit humori-
bus, hi primum purgandi, deinde extrinsecus adhibenda re-
Alphi media maxime lauacris. Alphos nostri Rossones appellāt.
Earum quatuor genera Celso commemorantur. Prima
omnium leuissima, quae dura est ac scabiem refert. Alterū
Rubrica genus simile Papulis quae Rubrica cognominatur, squamis
summam cutem occupantibus, roditq; magis. Tertiū de-
Nigra terius, quod Nigra appellatur, crassior & durior ex atra
bili procedens, ac serpit magis, ac magis rodit. Quartum
Albugo colore subalbido, quam Graeci λεύκην, Latini Albuginem
uocant, ac ex glutinosa pituita procedit. Sanè in hoc genere
si frictione panni rubor apparet, spes est curari posse: si in
Erysipelas albo persistat, nequaquam. Celsus. Erysipelas, ut ait Ga-
Herpes len. fit ex feruenti tenuiq; sanguine. Herpes ex flaua bili
humor, late corripiens totum corpus, ut nomen indicat.
Lenticulae Lenticulae quoq; ac Myrmeciae, Verrucae, Nomae impe-
Myrmeciae tiginū genera. Pustulas φλυκταίνας Graeci uocant. Triū
Verrucae generum reperiuntur. ἐξανθήματα quae Plinius eruptio-
Nomae
Pustulae nes pituitae, aliquando Papulas uocat. Psydracium paulò
Papulae durius ac subalbidum. Mendose apud Celsum Phyzacium
Psydracium legitur. Epinyctis tertium genus pustulae, ut ait Synesius
Epinyctis in commentarijs, paruae admodum, noctu maximè infestan-
Scabies tes in tybijs praesertim. Scabies quoque ex qua pustulae
oriuntur, quaedam est humida, quaedam sicca, nonnulla cito
serpit, reuertiturq; certo anni tempore, asperior omnibus
& difficilior curatu: hanc ἄγριαν Graeci dicunt. Gan-
Gangraena graenam Galenus uocat, quando tumor ingens adficit mem-

brum aliquod, cui nisi succurratur ad uicina serpit infi-
citq;. Quando autem tale membrum ita patitur, ut sine sen-
su maneat, non Grangraena sed σφάκελος dicitur. quod Sfacelus
malum omnibus accidit ossibus, quando caro circumstans
corrumpitur, ut sit necesse praemortuam partem incidere,
ne ulterius serpat. Carbunculus, quem Anthracem Graeci Carbunculus
appellant, quòd non aliud petit, rubore sublimido abscessus
ex atra bili. Carcinoma minus periculosum, quod maxi- Carcinoma
me in superioribus partibus circa faciem, nares, aures pro-
uenit. Therioma penultima producta id per se nascitur ui- Therioma
tium, ulceri ex alia causa facto superuenit, fit saepe ex his
ulcus serpendo, φαγέδαιναν Graeci uocant, quasi ossa pene-
trando uelociter corrodit. Ignis sacer inter mala ulcera, Ignis sacer
cuius duo genera. Alterum subrubicundum, quod fit maxi-
mè in pectore, aut lateribus, aut plantis. Alterum in summa
cutis exulceratione, sed sine altitudine latum, sublinidum so-
let auribus maximè euenire. Hunc morbum Graeci ἱερὰν
νόσον uocant. Dicitur enim sacer propter admirationem,
ut ait Cleomenes, quòd nihil habeat simile cum alijs morbis,
curaturq; exercitationibus uel incantationibus. Aelianus ue-
rò ob Herculem dicit qui eò tenebatur sacrum appellari.
Chironeum ulcus appellatur, quod est magnum nullo do- Chironeum ul
lore nullóue periculo, nec facile sanescit. De hoc suprà cum cus
de cruribus agerem dixi. Vlcera autem hyberna prae- Vlcera hyber-
sertim pueris in pedibus & digitis oriuntur cum inflamma- na
tione mediocri & exulceratione. Struma tumor in quo Struma
subter concretae quaedam ex pure & sanguine quasi glandu-
lae nascuntur, maximè in ceruice, sub alis & unguibus ma-
nus, ut ait Meges Chirurgus. Nōnulli Strumam uocari cen-
sent quam Graeci κίρσον seu σκίῤῥον uocant. Aetius Cir- Cirson
son esse dilationem uenae, quandoq; in temporibus & didy-
mis, & coxis prouenienis ex atra bili. Scirrum tumor est Scirrum
praedurus, ut nomen indicat Graecum, & insensibilis, uixq;
curabilis, ut idem autor. Furunculus tuberculum est tan- Furunculus
tum cum inflammatione & dolore, quòd in Pus uenit.
Phyma tuberculum est Furunculo simile, sed rotundius Phyma
& planius, & saepe maius. Nam Furunculus ova dimidij ma
gnitudinem non excedit. Phyma quidem maius, sed inflam-
matione & dolore minus. in Pus etiam uertitur. Nascitur in
pueris, in iunioribus minus, in senibus nunquā. Phygetlon Phygetlon
φύγεθλον tumor latus quidem, sed non altus, in quo quid-
dam pustulae simile est. Dolor distentioq; uehemens. Fit ma-
ximè in uertice, aut alis, aut unguibus. Nostri pancu à simili
figura id uocant. Thymas uerrucula Aegyptiae fabae ma- Thymus
gnitudine, qui florem eius repraesentat, ut ait Pollux. Ce- Cerion
rion κήριον, acre genus ulceris ac faui similitudine. Sunt
duae species. Alterum subalbidum Furunculo simile, sed ma-
ius cum dolore maiore. Alterum minus supr[illegible]orpus, cutis
ulcus latum, subuiride, subpallidum magis exulceratum.
Acrocordones uerrucis similes sunt, ubi sub cute coit ali- Acrocordon
quid durius, & interdum paulò asperius. Termintbi τερ- Terminthos
μινθοι, Tumores in corpore nigro colore rotundi & ob-
longi similes Terminthi fructibus, ut Dioscorides & Ale-
xander autores. Oribasius uerò Phyrastis genus Termin-
thon dicit cui bulla adiacet nigra, quo ademto aliud infe-
rius nascitur. [illegible] tumor ex crassis humoribus in lo- Aden
cis maximè carnosis consistens. Leuis quidem, quando sum-
ma cute: si uerò penetrauerit altius dolores adfert. Rupta Rupta
quae Graeci ῥήγματα. Cōuulsa quae σπάσματα. Quan- Conuulsa
do uidelicet non rupti ἶνες, id est fibrae, sed lacessiti sunt &
uulsi, ut ait Paulus. ἐγχύματα quando casu aliquo aut pon-
dere caro fracta sanguinem atterit. Reiectionem sangui-
nis Graeci ἀναγωγὴν appellant. Celso libro IIII. trium Reiectio san-
generum sunt. διάπνοις, quando exesa parte aliqua san- guinis Diapeosis
guis exputur. Regmocasmus quando ruptura id contin- Regmocasmus
git.

Anastomosis
Abscessus, seu Apostemata

git. Anastomosis, quando uenarũ alicuius ore putrefacto effunditur. Apostemata ἀποςήματα, Celsus abscessus interpretatur, Corruptiones sunt & mutationes carnium seu carnosorum, uidelicet musculorũ, uenarum, arteriarum. Ho-

Atheromata
Steatomata
Meliceerides

rum aliqua in tunicis concluduntur, ut Artheromata, Steatomata, Meliceerides. Aliqua sine tunica consistunt nomine generis uidelicet Abscessus appellati. Apostema plerunque tumor consequitur inflatioue loci cum dolore & febre. Ab initio rubra, & dura, ut & pondere uideatur ea pars suspendi. Noctu præsertim infestans, ut Aetius autor.

Syringæ, seu Fistulæ

Fistulas autem Græci σύριγγας dicunt: quæ, ut ait Celsus, toto corpore ferunt. Sunt enim ulcera alta, angusta, callosa. aliæ rectæ, aliæ transuersæ, simplices, binæ, triplices.

De pestilentia
Herodianus

Pestilentia quoq; non prætereunda, quam Homerus νόσον tantum eam uocat, grassatamq; in campis olim Græcorum dicit. Sed & apud Liuium, cæterosq; autores sæpe fuisse legimus, uerum nullum huic unquam remedium adhibitum, præterquam fugæ ac secessus, quemadmodum hodie uidemus. Tãtum apud Herodianum inuenio in Commodo, uigente in Italia peste, præsertim in urbe, ob aduenas undiq; sine discrimine eò aduenientes, ex consilio medicorum Laurentũ secessisse, quòd aëris frigioris adflatu & odore Lauri eius regionis, periculum euitarent: ualere enim plurimum aiebant ad eius euitandam contagionem odoramenta. Quocirca in urbe ipsa Roma plerių; unguentis suauissimis nares atq; aures opplebãt, suffituq; adsidue utebantur. Hæc Herodianus: apud alium nullum item reperio, quanquam Liuius in quodam loco ob pestem euacuatam urbem dicit, nec propterea multũ numerum scribi potuisse. Id ex mortibus, non è secessu contigit. Contra eam remedium excellens Rufus tradit, quòd frustra nunquàm adhibitum testatur. Aloes partes duas, ammoniaci thymiamatis totidem, myrrhæ partem unã contusas ex uino colluto, deinde dimidium quotidie cyathum sumito.

FEBRES.

HACTENVS hominis descriptio, unà cũ morbis qui singulis membris acciderent: nunc quando cœpimus, ex eisdem autoribus prosequemur ea, quæ toto simul corpori eueniunt. Igitur in hoc genere humores occurrunt

Tres humores

Græcè χυμοὶ, quos ueterũ quidam tres non amplius posuere, propterea quòd simplex sanguis inter nutrimẽta fit, corruptus uerò in bilem aut atrã aut flauam conuertitur. Non concoctam autẽ pituita dicitur aut acida, aut salsa, aut crassa,

Inflammationes

aut tenuis. Hinc Inflãmationes procedũt, quas Græci φλεγμόνας uocant, quæ generatim cunctis sese immiscent malis, ubi hæ notæ quatuor concurrunt, rubor, tumor, calor, &

Febres

dolor, ut ait Celsus: quæ cuncta Febribus ante omnia conueniunt. Hæ autem innumerabiles sunt, sed legitimæ seu catho-

Quotidiana

licæ tantum hæ. Quotidiana quæ certũ periodum habet, & aliquando desinit. Pituitosis accidit, ut Galenus ait, ac hyemis tempore, pueris præsertim & senibus ob nimiũ cibum, & in uita maximè otiosa, ac in humidis & frigidis locis. Primo die citra frigus, sed procedente tempore modicũ frigus, potius quàm calor. Motus arteriarum inæqualis, sitis minima, cibi nunquàm inappetentia. Celsus ait si in quotidianis febribus corpus robustum, tertio quoq; die cibus sumendus ut altero purgetur, altero sustentetur. non item in continentibus, ubi corpus magis adfligitur. Paulus hos primis diebus oximelle curare iubet, & his quæ ad pituitæ incisionem faciunt. sequẽtibus uerò alui euacuatione. sæpeq; ex cibo, raphano uomitionem prouocare, demq; rebus compel-

Amphemerina
Ephemera
Hepialus

lentibus humorẽ. Hæc Græce Amphemerina uocatur: Ephemera uerò paroxysmus seu febris unius diei est: seu sola sit, seu tertio quoq; die redeat, ut in simplici tertiana. Hepialus quem nostri medici lentam ac flegmaticam uocãt, ex genere item pituitosarum ac quotidianarum. eodem ferè modo curanda, nisi quòd pituita frigidior est. Nam ἠπίαλος dicitur quasi ἠπίως ἀλεαίνειν, id est, leniter calere.

Putris

His proxima Putris febris Græce σηπεδὼν, cuius nulla manifesta sunt signa, neq; rigor apparet: pulsus autem arteriarum inæqualis, urina indigesta, calor magnus & fumosus. Huic missione sanguinis occurrendum, deinde Putris euacuandus humor, balneisq; ex aqua dulci utendum.

Continua

Continua seu continens, Græce συνεχὴς sine remissione est, quam Galenus homogeneam quotidianæ appellat, nisi quòd hæc desinit, illa nunquam: sicuti Tertiana Hemitriteo. Deniq; ea est quæ inclinata febre absq; febre non restat, sed tenuior perseuerat. quapropter unus tantum paroxysmus usque ad extremũ durat, modo leuis, modo feruens: sic item in eo sanguis erit, pulsus quoq; arteriarum uehementes & acuti, urina parum à sano distans. Remedium præsentissimum sanguinis missio, si per ætã licebit.

Acuta

Quæ autem nunquam inclinat, de genere Acutarum seu combustarũ est, cuius signa lingua nigra siccaq;, excrementa lutea, uehemens sitis, inquies nocturna, interdum mentis alienatio. In hac alterutrum faciendum, aut separare bilem aut extinguere. Separatur autem per sudores, uomitiones & excrementa. Extinguitur autem per frigidas potiones, ut aqua melicrata, oximelle, & his similibus. Celsus ait. Quisquis intolerabilis dolor est, uiscerum aliquod adfectum aut collisum intus significat. Si rubet corpus, si uenæ tument, si febris uehemens, sanguis mittendus.

Ectica

Ectica quam Latine habitualem dicere possumus, robustis iam cõtingit, non tam humidioribus, leniterq; iam ossibus inhæret, ut uix sentiatur, donec paulatim corpus absumat. ex Quotidiana enim in hanc, ex hac in Phthisim facile deuenitur. Huic igitur quòd siccitatem extremam inducat, maximum remedium humidorũ diæta, uelut Ptisana sorbitiones & panis madidus in frigida potione, nisi aliqua fuerit extra inflammatio. Balnea insuper maximè necessaria.

Tertiana

Tertianarum teste Celso duo sunt genera: alterum eodem modo quo Quartana, quum uno persiat integra, tertio redit, quam simplicem uocant. Alterum longè periculosius, quum tertio quidem die reuertitur, ex XLVIII. horis ferè XXXVI. per adcessionem accipit, interdũ & plus, neq; ex toto in remissione desistit, sed tamen leuius est. Id genus ple-

Hemitriteus

runq; Hemitriteũ uocant, non quòd semitertiana sit tantum, ut nomen demõstrare uidetur: sed quasi supra tertianam semitertiana. Tertianas omnis è flaua bili uult Paulus originem habere: ab initioq; horrorem inferre ac sitim: quapropter æstatis tempore plerunq; ueniunt. Curantur alui deiectione, tum urinæ prouocatione per mollia clysmata & anethi seu apij potionibus. Si uerò signa concoctionis ac roboris sint, adhibenda & balnea ex aqua dulci & calida absq; nitro sale ac sinapi. uino autem penitus abstinendum, sed iam morbo prope superato, modico ac tenui beneq; diluto utendum.

Quartana

Quartana è frigido humore, atraq; bili nascitur, par horrore tertianæ, sed calore inferior, ex quo autumno plerunq; prouenit. In eius cura mitius agendum: neq; dura adhibenda medicina, nisi fortè sanguis abundet tunc mittendus. Diæta utendum ex his quæ non inflent, neq; frigida sint neq; humida. Vino quoq; tenui & albo. Tria insuper Piperis grana ex aqua quotidie deuorata magnopere iuuabunt,

Signa mortis

Signa mortis inter alia ab Hippocrate dicta, si adspectum auditumq; sine causa morbo adfectus fugit. Si album oculorum glaucescit, si semiapertis dormit oculis, si resupinus iacet, si præter decorẽ membra detegi non curat, si in somno dentibus colludit. Ad hæc stragulæ uestis plicatura, Motus arteriarum densus ac minutus, Longitudo autem ex diebus

Dies critici

Criticis indicatur. Hos Celsus multos esse dicit. Summam

tamen esse potestatem VII. XIIII. & XXI. Si impari die febris discesserit, recidiuam Hippocrates timebat, Pythagoram imitatus, qui imparem numerum infaustum dixit. Asclepiades nihil differre putabat, quum non dies, sed accessionem in morbo considerare oporteat, quàm Græci Paroxysmum uocant. Decessio quum inclinat, Remissio quum desinit, Integritas quum abest. Fallacissima præterea signa in febribus, arteriarum motus & urinæ. Consideranda medico sexus, ætas, locus, tempus. Asclepiades ægroto quarto die prius per omnia fatigato cibum dabat, in quo non certum aliquid, sed tantum secundum uires eius dabat.

DE ALIMENTIS ET EXCREMENTIS.

CONSIDERATIS hominis partibus quæq; toto accidunt corpori, nunc alia circa contemplanda. Quoniam ut ait Hippocrates, Homo ut pleraq; animalia cibo, potu, & spiritu alitur. Cibus ipse in uentriculum demis-
Pericarpion sus, quem Pericarpion uocat Aristot. quatuor ut ipse ait, uarietates agit, Digestionem, Maturationem, Elixationem, Assationem. hoc est πέψιν, πέπανσιν, ἕψησιν, ὄπτησιν, atq; hæc omnia si calorem nactus fuerit. Si frigiditatem his contraria peragit, ἄπεψιν, ὤμωσιν, μώλυνσιν, σταθευσιν, hoc est, indigestionem, cruditatem.
Cur post cibū frigus oritur Cur autem post cibum frigus oritur, causam Aristot. in probl. dicit esse cibū ipsum, qui cum frigidusculus sit, naturalem calorem subitò sumptus uincit magis quàm ab eo uincatur. Hinc omnis cibus bifariam diducitur, in nutrimentum & excrementum, hoc est τροφὴν καὶ περίττωμα. Nutrimentū quòd è cibo necessariū ad alendū corpus sumitur. Excrementū uerò nutrimenti reliquiæ. Quod idem autor bifariam ait excludi. aut locis secundū naturam certis, ut uenter & uesica. Aut quod præter naturā toto fluit corpore, ut sudor, sanguis, sanies. Quod ex ore naribus auribus fluit, quod colliquamentū uocat. his senes magis abundant: ut ait etiā Alexander in Proble. quoniam minus ob frigus concoquunt: cruditas enim auget excrementum, sicuti concoctio nutrimentū. Inter excrementa pili quoq; cōnumerantur, & ungues, & cornua.
De pilis De pilis Aristot. ait quòd eorum diuersitatem coloremq; in ceteris animalibus cutis causatur. In homine uerò nihilo cutis causa coloris, quum multi albi pilos producant nigros, causa est cutis teneritas, quòd ob debilitatē uim quidem pilū mutandi non habet, uerū colores ob solē uariat, & morbū qui λεύκη
De canitie dicitur, ubi è cute exulcerata pili cōsurgunt albi. In canitie uerò, quæ morbus est pilorū, & ob deficientem calorē simul & humorem naturalem prouenit, & à temporibus ubi minimum est humoris, incipit. Equi quoq; inter animalia soli in eadem parte canescūt per ætatē: & fului citius quàm nigri, est enim fuluitas pilorū ægritudo quædam debilia uerò senescunt omnia citius. Proueniunt etiā cani quandoq; ex calido simul & humido. Indicium est, quod quidā celeriter ueniūt, nullū uerò siccum cito nasci cōtingit. At albū potius pilū calida faciunt: nigrū uerò frigida. sicuti & plantis contingit. Nā calidis plus inest & spiritus & humoris. Aer uerò perspicuus albedinem facit, ut in spuma & in niue fit. Indicioq; sunt partes quæ sub uentre animaliū sunt, albiora existentia, quòd humidiora. Calidiora igitur non solum alba, sed ad uescendum dulciora. Concoctio enim & maturitas dulcia faciunt: Cōcoctionem uerò caliditas. Differūt pili mollitie, duritie, longitudine, breuitate, rectitudine, multitudine, colore. Deniq; pilos uarios uaria facit cutis, tenuis, crassa, densa, ra-
De caluitie ra. Defectus pilorū caluitium dicitur. Caluescūt homines, ut arbores folijs nudantur, interdū humoris calidi penuria. Humor enim calidus pinguis est. Ex quo in olearum genere non accidit folijs deseri. Argumento in primis sunt pueri & fœminæ, & eunuchi, quòd defectus caloris caluitij causa sit: cum hi minime caluescant, quoniā genituram non emittunt, quæ calorem humoremq; secernit. Pars etiam anterior capitis, ut debilior, tantū caluescit. Debilia enim parua intercedente causa patiuntur. hæc ex Aristotele. Alexander autē in problematis ait, quòd & ex siccitate caluities, & humiditate canities, nō naturali utraq;, sed accidentali & uitiosa prouenit. & ea demū causa, quòd parti anteriori capitis, & non occipitio canities contingat: quòd hæc pars humidior ob cerebrum sit, non humiditate naturali qua pueri, sed corruptiua qua senes. Caluitij autem ratio cōtraria ex siccitate prouenit: item uitiosa in eadem parte ex sutura & rima capitis exhalante humiditate: & ideo serius canescunt, sed citius caluitium patiūtur. Occiputium uerò quamuis siccum reperiatur, ideo non caluescit, quòd ea siccitas naturalis & non ex uitio, quia pars inanis & uacua est.

DE PARTITIONE MEDICINAE, & eorum quæ pertinent ad sanitatem.

NVNC pauca quæ ad habitū hominis ualetudinemq; pertinent, si prius generatim medicinæ partes explica- Medicinæ diuisio
uero. Igitur triplex à Celso diuisio ponitur. Prima in arte trifariā, Methodice, Empiretice, Theorice. Altera circa curam, item trifariā, Pharmaceutice, Diætice, Chirurgice. Tertia diducta in partes duas, Hyginon id est sanatiuū, & Therapeuticon, id est curatiuum, Erasistratus & Erophilus primi se empiricos dici noluerunt, simplicibusq; mederi tantū cœperunt. multaq; de facultatibus medicamentorum tradidere. Zenon & Andras primi exactionem tentauerunt hominis damnati à rege sibi concessi, donec Asclepiades ex magna parte usum medicamentorum sustulit, ad solum uictum redigens. Ex his duobus alterū altero indiget, & uictus quandoq; medicamentis, & medicamenta uictus ratione, Chirurgicam uerò primus Hippocrates excoluit. Hinc diducta in plures: Philoxenus, Gorgias, Sostrati duo: Romæ quoq; Tyrrhon & Euelpectus, Mages. Ars ipsa aut est in carne aut aut ossibus. Si circa ossa, aut perfracta, aut luxata, quæ Græci κατάγματα & ἐξαρθρήματα. Luxata sunt quādo articulus seu membrum è proprio excidit loco in alium, unde uoluntarius impeditur motus. His itaq; consideratis ad hominis habitudinem ueniam. Galenus in libro περὶ τῶν ὑγιεινῶν,

Optimi habitus hominem signis extrinsecus notat. Si res Habitus boni nostri signa
naturales corpore animoq; probe gesserit: tum sensu ualuerit, mediocriterq; omnia egerit, probum habitum monstrat.
Calidi Calidi humoris Flauæ bilis signa. Ingressus celeritas, aspectus uegetus, color rufus, crinis niger, corporis gracilitas.
Pituitosi Pituitosos humidosq; indicat pinguedo, obesitas, corpus delicatum ac glabrū, thorax angustus ac tenuis, alba cutis, capillus suffuluus præsertim in iuuenta, uenæ crassæ, nusquam caluitium. Præterea animi timor, torpor ac pigritia.
Atræ bilis Atram bilem sequuntur asperum & gracile corpus ac glabrum, sine uenis, sine musculis, tum in rebus dissimulatio. De atra bili Aristoteles in problematis sic ait, Frigida est & calida, frigida uarias præbet homini molestias & timores, ut etiam quandoq; se interimat: magisq; iuueni quàm seni, quòd in hoc naturaliter sanguis frigidus existat, in illo per uim. Nam omnia naturalia salubriora sunt, & calor magis quàm frigus. Melancholici omnes natura, ingenio, arte aliqua præcellunt: siue bona siue mala pro bilis atræ dispositione. Cuius clari uiri participes fuere: Hercules in primis qui ex eius humoris ui sacro morbo, ut alibi dixi, fuit obnoxius: quapropter sacer eius causa Dei dictus est. Præterea Bellorophon, qui, ut ab Homero

ponit

ponitur, ob mœstitiam in campos solus latos iniq; acta uenit. Inde suum cor edens, hominum uestigia uitans. Deinde Empedocles, qui se in Aetnam præcipitauit. Præterea Socrates, Plato, absque atra bili non fuere. His medetur Venus & uinum.

Humidorũ natura potior

Ex his igitur omnibus humidi natura potiores, quo cæteris uegetiores diutiusq; uiuentes, quanquam ab initio peiorem præ se ferant habitum, tempore procedente quotidie magis conualescunt. Hi natura, parum potant, parumq; concoquunt: propterea toto corpore excrementa plurima, plurimamq; materiam putrem emittunt. Ex quo utilia his fuerint lauacra, unguenta, exercitationes. Demum huiuscemodi humorem, si recte tractetur, adeo Philippus sophista in quodam libro commendat, ut dicat, si seruari posset, immortales essemus. E sicco enim initium corruptionis.

De ualetudine prospera

Et hæc quidem de habitu, nunc de ualetudine prospera. Quæ, ut ait Celsus, seruatur diæta, pharmaco, unctione, frictione, balneis, exercitatione, uectatione, clara lectione. Exercitationes sunt arma, pila, cursus, ambulatio cum ascensu & descensu, multum subdio & in sole si caput patiatur. Horum finis sit sudor, & lassitudo citra fatigationem. Deniq; omnia gymnastica. Socrates, inquit Cic. famem obsonabat ambulando. Diæta, id est, uictus formularis quatuor respicere uidetur, locum, tempus, ætatem, naturam. Semel die uesci hyeme melius, si aluus non sit adstricta: mane tamen aliquid cibi, sine potione & carne sumendum. secunda mensa stomacho imbecillo coacescit. Itaq; ei poma palmulæq; & his similia primo cibo adsumenda. Qui concoxerit, mane tuto surgat: si minus, poterit redormire.

Ductio alui

Aluus ante omnia ducenda: Si sit diu adstricta, deiectio medicamentis quærenda. Adstrictam faciunt labor, sedile, cibus imminutus ex eo quod solitum est, post cibum quies. Anni tempestates cauendæ.

Frigus

Frigus corpori tum seni bellacissimum: At idem iunioribus prodest. Per frigus mens erectior, concoctio melior, sed caueatur. Nam immodicum teste Hippocrate uenas dirumpit, ructus & phthisim producit. Calor bonum colorem facit, urinam mouet. At idem concoctionem prohibet, somnum aufert, sudorem digerit. Hæc Celsus diuersis locis. At Plinius libro XXVIII. cap. V. dicit Hippocratem scribere, qui prandio abstineant, eorum præcordia celerius consenescere. Sed hoc remedijs, non epulis cecinisse.

Frictio

Frictio, ut ait Celsus, ex Hippocratis autoritate si uehemens est, corpus durat: si lenis, mollit: si multa, minuit: si modica, implet. Quod & Plin. in XVIII. libro repetit.

De balneis

De balneis autem Galenus ita refert. Aliqua fieri studio nostro, quædam uerò sponte naturæ. Fiunt enim nostro studio calida balnea, si calidis quibusdam immiscentur: uidelicet Nepta, Origano, Hysopo, Thymo, Tymbra, Lauro, & huius generis: ut spasmo & doloribus multis utilia. De Balneis uerò sponte enatis Archigenes ait diuersa esse, nitrosa, salsa, sulphurea, Asphaltica, στυπτηριώδη, aut ferri aut æris naturam habentia quædam uerò ex his composita. Horum autem omnium uis est exiccans aliqua præter hoc. Calfactoria nonnulla præter siccantia. Styptica sunt quidem omnia salsa, & quæ sapiunt æs. Sulphurea neruis & stomacho apta. Quæ uerò ferrum sapiunt, lieni & stomacho. Oportet igitur balnea ingredi minime turbatum & exercitatum: quoniam corpus obstringitur, ac poris uis aquæ non admittitur. Sunt & frigida balnea quæ Græci ψυχρολουσίαν uocant. De quibus Galen. scribit sanis apta esse. Roborant enim corpus, cutem durant ac densant. Nec tamen omnibus prosunt. Sed qui alioqui diligenter ac sobrie uiuunt, neq; cibis, neq; uenere grauantur. Oportet autem paulatim assuescere æstate, paulatimq; deinde per hyemem. Nec omnem ætatem, sed annorum XXV. Animo præterea uiuaci ac prompto iuuenes. Sed prius frictione, unctione, & gymnasio utendum. Deinde frigidam ineundum, totumq; corpus mergendum. Nam una tantum parte mersa, frigus inducit. Sit aqua nec tepida, nec ualde frigida: ubi exitur, à pluribus fricetur oleo corpus donec calefiat. Post hæc cibus copiosus, potionis uerò minus sumatur. Nam in frigida lauantes melius concoquunt, & sitiunt minus. Laconicum hoc genus appellatur, quòd eo Lacones uterentur. Vtebantur & alio modo, sicco uapore ad sudandum. Quod Martialis aptissime his uersibus describit, Ritus si placeant tibi Laconum, Contentus potes arido uapore Cruda Virgine Martia'ue mergi. Appellatur enim pluribus uocabulis, Laconicum, Pyriaterium, Hypocaustũ, Sudatorium, Sphæristerium. Cic. ad Atticum, Laconicum sibi fabricari petit. Columella in primo. Quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus, & exusto sudore sitim quærimus, noctesq; libidinibus & ebrietatibus, dies ludo uel somno consumimus.

Laconicum
Pyriaterium
Hypocaustũ
Sudatorium
Sphæristeriũ

Vitruuius libro quinto docet rationem Laconicorum faciendorum, quòd rotunda sint, & in medio clypeus æneus dependeat, per cuius reductionem & dimissionem sudationis temperatura proficiat. Erat in eo genus alterum exercitationis, quod pitylissare Galenus περὶ τῶν ὑγιεινῶν uocat, id est, summis pedibus ingredi, manibus altera retrorsus, altera prorsus protensis.

Pitylissare

Sphæristerium ex rotunditate dictum idem ferè erat. Tranquillus Vespasianum ait solitum esse ad numerum membra in Sphæristerio defricare. & Plinius in epistolis. Apodyterium superpositum est Sphæristerio. Galenus Pyrias huiusmodi uocat.

Pyria

Dion libro LIIII. Pyriaterion, Seneca Sudatorium. Quid inquit cum sudatorijs, per quæ siccus uapor in corpora exustus includitur? Plinius item in epistola ad Gallum de uilla Laurentina hypocaustum uocat. Applicitum est, inquit, cubiculo hypocaustum per exiguum, quod angusta fenestra suppositum calorem, ut ratio exigit, aut effundit aut retinet. Papinius in syluis. Vbi languidus ignis inerat Aedibus, & tenuem uoluunt hypocausta uaporem. Apodyterium locus ubi se spoliabant. Fricabant autem se strigili instrumento ad hoc apto, Sordesq; eas strigmenta uocabant, quæ Athletis ad unguendum uenundabantur. Propnigeon locus balnei, ubi ignis præclusus æstuat. Adiacet, inquit Plin. unctuarium hypocaustum, adiacet Propnigeon balnei. Præterea Calidarium, Frigidarium, quod Apyrotum Athenæus uocat. Solium item ipsum aquæ locum, in quem descendebant. Circa uerò lychni fictiles per noctem lucentes, monomyxi, dimyxi, trimyxi, polymyxi, id est angulorum & luminum unius duorum, trium, plurium. Paulus item sic ait. Lauacra ferè omnia sponte nata calorifica & siccantia sunt. Nitrosa & salsa capiti medentur, Thoraci, Rheumati, Stomacho humido, Hydropicis, Pituitosis. Sulphurea neruis. Asphaltica sensibus: quæ sapiunt æs, oris uitijs, & uuluæ angustijs: quæ autem ferrum, stomacho & lieni. Huius ultimi generis est aqua in Volaterrano quæ potatur. Gregorius ad Ro. balnea Christianis maxime clericis uoluptatis gratia omnino interdicit, necessitatis uerò concedit.

Pharmaca

Deinceps pharmaca. Quæ innumerabilia sunt: apud priscos simplicia magis in usu fuere, apud nos frequentius composita. Quæ illi Tetrapharmacum, Heptapharmacum, Enneapharmacum dicebant.

Clysteria
Balani

Clysteria, Balani, nostri suppositoria. Pessi, Pastilli, Emplastra, Cataplasmata, Malagmata, Cucurbitæ, Cerota, Elateria, antidota, Acopa, Catapotia, Theriaca, Symplasmata, Smigmata, Diaplasmata, Collyria, Epithemata.

Pessi
Pastilli

Sunt πεσσοὶ medicamenta composita molli lana, quæ fœminis subijciuntur inter naturalia. Pastilli quos illi τροχίσκους dicunt, ubi tantum arida medicamenta aliquo humore non pingui, aut uino, aut aceto coquuntur, & rursus cocta inarescunt, atq; ubi usus erit, eiusdem generis humore diluuntur, ac aut illinuntur, aut Emplastris aut Cerotis immiscentur,

Emplastra

scentur apti ad recentia uulnera glutinanda sanandaq;. Emplastrum quod liquari aliquid accipit. In hoc cruda medicamenta per se teruntur. Deinde rursus his instillatur, aut acetum, aut si quis alius pinguis humor accessurus est. Malagmata uerò ab ijs duobus differunt, quòd hæc maxime è floribus aut eorum surculis: at emplastra magis è quibusdam metallicis fiunt. Deinde Malagmata contusa abunde molescunt: nam supra integram cutem iniciuntur. At ægre conteruntur ea ex quibus emplastra pastilliq; fiunt. Diaplasmata unctiones aut fomenta, quibus totum corpus oblinebant, quorum maxime in balneis usus. Hæc ex Celso.

Malagmata

Diaplasmata

DE SOMNO, ET VITAE TEMPORE.

De somno & insomniis

SOMNVM quoq; ac uitæ tempus hominis, paucis ex ipsius Aristotelis autoritate attingam. Primum in confesso cum omnibus inesse, quibus cor siue analogum fuerit. Causa humor est cibi, in superiora tendens, deinde paulatim descendens: ante cum descensum nullatenus. Calor enim qui circa est subiecti nutrimenti causa frigescens euaporat. Cum autem omnimoda facta fuerit refrigeratio, subsequitur mors. Quare pueros omnis ac pituitosos ob humectantem naturam plus dormire palam est: labore item fessos, quòd hi maxime in liquorem soluantur, & concoctione impediantur, ex quo plus additur humoris. Nanis etiam par somnus, quòd hi partibus maxime augescunt superioribus, pluśq; nutrimenti & propterea humoris ad eas partes ferri sit necesse. Melancholicis secus contingit ob frigus, ex quo non fit euaporationis multum, neq; uenosi ob pororum penuriam sunt. Fiunt insomnia pueris. Indicium est, cum impetu expergisci, clamitare, moueri. Sed & plerisq; præter hominem animalibus. Diuinatio insuper quandoq; contingit, uerum sobrijs tantum. Necesse enim insomnia, uel causas, uel signa, seu casus esse. Ad uitæ spatium ueniam. Hoc breuius septentrionalibus ob frigora, eademq; de causa & piscibus. Nihil enim magis quàm calidum & humidum uitam aut tuetur, aut colit. Quapropter nanis etiam uita longior, quòd supernis membris crassiores uegetioresq; sint, & ideo calidiores, modo plantarum & arborum. hæ nanq; pro capite radices habent, quantoq; crassiores, eò plus atrahunt humoris, ac diuturniores sunt. Hæc ex Aristotele. Animalibus quæ plures pariunt fœtus, aut multum coeunt, breuior uita: ut araneæ, piscibus, gallinis. his uerò contrarijs longior uita, ut elephanti, serpenti, cornici. autor Alexander in problem. Arist. item in problem. signa uitæ dicit esse dentes frequentes, & lineam per mediam palmam longe ductam. Sed locus expostulat, ut ea quæ Mathematici in hominis ætate deprehendunt referam. Iulius Maternus fatales homini ualdeq; periculosos Climactericos uocat annos, quasi Gradarios, ut uox Græca sonat: qui per numerum septenarium & nonarium ascendunt: quodlibet enim horum tum eorum conduplicatio cauenda: sed præter omnia annus sexagesimustertius, quod tūc uterque numerus concurrat, cum septies nouem cum constituat. Quapropter apud Tranquillum Legitur Augustus in quadam epistola se iam annum climactericum euasisse.

De uitæ spatio

Iulius Maternus

Climacterij anni

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXV.

DE RELIQVIS ANIMALIBVS IN VNIVERSVM.

ABSOLVTO iam homine, atq; his quæ ad eum pertinent enarratis reliquorum animalium historia ex ipso Aristot. alijsq; receptis autoribus, quoad eius fieri poterit, contexenda. Sed prius pauca, quæ necessaria uidentur, in uniuersum proloquar. Primo nanq; satis constat eorum uitam in omnibus reperiri elementis, nonnullorum in pluribus: ut quæ uocant Amphibia, extra atq; intra aquam agere palam est. Verum alia alibi. Efferatiora Asia gignit. Europa fortiora. Africa uerò multiformiora. Ex quo prouerbium ἀεὶ φέρει Λιβύη κακόν. Nonnulla item Ouipara, ut aues ferè omnes. Quædam animal gignunt, ut quæcunq; pilis uestiuntur: & inter aquatilia balenæ, Vituli, & quæcunque cete magnitudine excellunt. Alia sine coitu ac ex putri materia: ut muscæ, & multa insectorum, & conchæ marinæ. Voce diuersa sanè omnia: fœminæ uerò acutiore præter taurum qui exilius mugit quàm bucula. Causam Arist. refert, quòd maribus plus insit caloris: spiritus uerò calidus crassitudine sua uocis grauitatem, & latas arterias efficit: exilitatem contra frigidus tenuitate. Quod in tibijs animaduerti licet, quæ conatu uehementiore grauioreq; flatu grauius resonant. Quod autem exsectis omnibus uox etiam tenuis, causam testibus refert, qui ueluti pondera quædam sunt, ex quibus nerui librantur. Quemadmodum in cithara chordæ intentæ resonant altius, submissius uerò cum relaxantur. Sic & exsectis partibus ex neruorum remissione uox tenuatur. At uocis inæqualitatem instrumentum siue organum facit, per quod uox ipsa defertur, cum aut asperū, aut lene, aut humore aliquo adfectum, causa flexibilis, duræ, mollis existit uocis. Quamobrem uarios eorum sonos diuersis nominibus Latini expresserunt. Equorum hinnire, Asinorum rudere porcorum grunire, taurorum mugire, pecudum balare, canum latrare, anserum strepere, serpentum sibilare, ranarum coaxare, leonū fremere, luporū ululare, auiū canere. Dentes mutantur præter hominē, equo, mulo, asino: homini priores mutantur, maxillares nullū animal amittit. Sus omnino nullum. Maribus quàm fœminis plures in genere hominū, suū, ouium, caprarū, in cæteris nondum exploratū. Quibus plures, hæc uiuaciora. Item alia dentes habēt exertos, ut aper, elephas: alia serratos, ut ceruus panthera: alia continuos, ut equus, bos. Ex una tātum parte, bos, ouis, capra. Carniuora omnia quibus acuti, ut canis, leo, pardalis. Maxillā mouent omnia inferiorē tantum, præter crocodilum. Bifida, id est, δίχηλα, bos, elephas, capra, porcus, ouis: & hæc quidē ruminant. Digitos habent homo, canis, palmipedes, anser, cygnus. Quædā ungues aduncos & rostrū incuruum, ut aquila & accipitres ferè omnes. Natura mares etiā inter bruta potiore decorauit honoris insigni. Draconem & gallum crista. Cornibus ceruum, iuba leonē. Deniq; maiore etiā animo, præter pantheram & ursam, quæ animosiores maribus sunt. Quædam à quibusdā coli populis cōperimus. Ambraciotis Leænam quasi uindicē libertatis, quòd tyrannum eorum interfecerit. Delphicis lupū, quòd sacrum aurū compilatū ac defossum reperit, uel q. Latonæ parienti adfuerit.

Amphibia

Sine coitu nascentia

Vocis diuersitatis causa

Dentium mutatio

Bifida

Marium insignia

Samijs

Semiſs ouem, quòd item aurum è templo ſurreptum inuenerit. Argiuis ſerpentem, ut Cleanthes ſcribit. Aegyptijs crocodilum, ibim, multaq́; alia. In Tenedo nutriunt prægnantem uaccam, cui fœtæ miniſteria ueluti puerperæ exhibent.

Amicitiæ & inimicitiæ animalium

Sunt & amicitiæ & inimicitiæ quædã innatæ, Oues capris cõueniunt. Columba turturi. Palumbes perdicibus. Alexiones ceryllo. Coruus erodio. Larus graculo. Harpa miluo. At contra internecinum inter ſe bellum gerunt cornices & noctuæ, Miluus & coruus, Pyralles & turtures, Brẽthus & pagrus, Cloreus & turtur, Aegypij & aquilæ, Cygni & dracones, Apri & bubali, Tauri & leones, Aſpides & ichneumones, Aegithus & aſinus, quo rudente oua & pulli Aegithi pereunt, Leones & galli, Hyæna & pardalis, Scorpius & ſcalabotes, Vulpes & cygnus, Tauri & cornices. Inter aquatilia Delphinus & balena, Ceſtreus & lupus, Muræna & congrus. Sunt & alijs alia noxia uel ſalubria. Aquilæ quod uocant ſymphytũ letale, ibidi fel. Hyenæ ſemen erucæ, myrrhæ, Cedri folia calamodytæ, Flos uluæ melãcoritho, ſemen alij lacertæ, Adeps capreæ canthero, roſa canthero, lacrymæ ex uite grui. Reliquiæ cadaueru deguſtati à lupo, cornici & upupæ. herba quam leontophonum uocant leoni, uulturi unguentum, inſectis omnibus oleum illitum. Salubritatem quoq; morbis & remedia inueniunt. Palumbes lauri folijs commanducatis, ictinus Rhamno. Turtures ipſius fructu, Corui uitice, Vpupæ adianto, quod & Callitrichon quidam uocant, Harpa hedera, Perdix arundinis folijs, Turdi myrti, Corydus labruſca, Aquila ſaxo, quod aquilinum uocant, ac utile partubus etiam continendis.

Deuaſtationes

Deuaſtationes etiam inferunt quædã animalia. Magneſij & Epheſij contra locuſtas ordine militari ad bellum exeunt. Pæonij & Illyrij cõtra columbas. In parte Aegypti pro cane certant. Muſcarum multitudo depopulata eſt quondam Megarenſes. Veſpæ Phaſelitas, mures Coſas Hetruriæ ciuitatẽ.

Quædã certis in locis non uiuere

Quædam regiones & loca quibuſdã exempta. In Creta Iouis beneficio, itemq́; apud Delphos, ut autor Nicander, nihil animalium uenenatorum uiuit, eoq; tranſlatũ ex templo perit. In templum Herculis Romæ muſcæ non ingrediebantur. Mures in Paro inſula, ut ſcribit Ariſtoteles, nõ ſunt. Morſus uerò non æque omni tempore officiunt. ueſpa itemq́; muſca quæ ſerpentem deguſtauerunt, aculeis magis penetrant. Aſpidis ranam depaſti ictus immedicabilis. Canis rabioſi morſus letalis. Morſus item ieiuni hominis longe malignus. Scythas addere pharmaco inficiendis ſagittis ſanguinem hominis purgati Theophraſtus teſtatur.

Diuinatio

Nonnulla diuinatione quadã natura donauit. Futuram famẽ aut peſtem, canes, boues, ſerpentes, præſentientes alio ſe conferunt. Mures inſtante ruina ſubito de loco migrant. ut accidit Elienſibus teſte Hom. qui cum in Ionas impie geſſerint, dies continuos antea mures ab eis migrarunt, unde fatum illis portenderũt. Sed & prognoſtica ex animalibus tempeſtatis à quibuſdã obſeruata. Aues enim aquatiles in terra uolantes procellam portẽdunt: Contra terreſtres ſi ad rigua & paluſtria, ſerenitatem. Gallinaceis itemq́; Gruibus alas cõuerberantibus, ſtrepentibus uerò imbrem, eiſdem lauantibus uentorum flatus. Graculi more accipitrũ ſurſum deorſum errantes, ut autor Ariſt. hyemem ſignificant. Cornix à cibo uolitans in ſiniſtram partem, ſerenitatem. Mergi & Anates conſtrepentes alis, uentos: plures aues albæ ſimul iunctæ, item noctua ſereno canẽs tempeſtatem: tempeſtate uerò ſerenum prænuntiat. Commutationes & eadem ſæpe facere uidemus. Luſcinia æſtate colorẽ cantumq́; alium retinet. Sturnus æſtate dulce canit, hyeme obſtrepit, ac ſuffiſcus è nigro fit. Sed ut turdi, ſturni, phocides, mænides, thoes, per æſtatem macreſcũt, per brumam obeſæ uidẽtur. Chamæleon quem attigerit colorem reddit.

Locorum mutatio

Nec locorum præterea minor mutatio. Aeſtatis quædã aduenæ aues ut coturnices: quædã hyemis ut grues, turdi. Medicinas etiam innumerabiles ex animalibus eſſe quis ignorat? Sed illud mirãdum, quòd in Scythia animalia, in Thyle uerò inſula piſces loco ligni comburant, ut autor Aelianus. Illud quoq; ſuperſtitioſum, quod idem cõmemorat, multa ex his incantamenta fieri, quæ adferre in medium neglexi.

Arma cuique ſunt

Sed ante omnia pulchrum ſpectare, ſua cuiq; arma à natura dari: eaq́; ingruente periculo ſignis quibuſdã expediri. Inituros prælia leo cauda terq; quaterq; terga conuerberat. Sues armos inhorrent. Rhinoceros cum elephanto congreſſurus, cornu prius ad petram exacuit. Ichneumones cum Erinaceis certaturos, oblitos prius luto ac loricatos tenuem pellem contra aculeos durare uideas.

Virtutes animaliũ ſimula[illegible]

Inſuper in pleriſque uirtutis quoddam ſimulacrum. In equis, leonibus, canibus animoſitatem, palmæq́; contentionem. In elephantis memoriam & diſciplinam: in uulpe, paſſere, draconibus argutiam. In columbis, cornicibus pudicitiam. In ciconijs pietatẽ, quæ parentes ſenes alunt. In formicis, apibus prouidẽtiam & ſedulitatem. In leonibus rurſus clementiam, in canibus fidelitatem.

DE EQVIS.

NVNC ſingula cõſideranda. Primumq́; equos, de quibus Pollux ſic ſcribit. Ante bimatum domari nõ oportere: Caput aqua perfundendum, pectendum, ac ungula reſecanda, manibusq́; blande poppiſmo fricandum.

Poppiſmus

Sabulum lapide ſternendum: tum lapidoſa paulatim adſueſcendum ingredi uia, uti pedes robore cõfirmentur. Tum os facile reddi illitu aquæ tepidæ, & olei quandoq; unctione: ſic frenum libentius ſuſtinebit. Si minus, chamo compeſcendum. Ab initio non aſper agitator ſit, nõ curſu fatiget, lente utrinq; uertendo experiatur: neq; tam calcaribus quàm uirga caſtiget, & in loco plano. Pedes auerſus capite, ne petatur calcibus, pertractet: morſuq́; eum conuerſa facie prohibeat. Adſeſſor equum ne premat, neq; urgeat, ſeſe coxis ſuſtentet, ſic & eum labore leuat, & ſibi uim maiorem addit. Sit unius potius coloris. Iuba denſa ac ea exultans, forti lumbo, breui capite, erecta ceruice, auribus proportione capitis paruis.

Equi balij

Caſſius medicus in Problematis equos Balios laudat, quos Græce Βαλίους baios uulgò appellant.

Spadices

Verg. Spadices commendat, id eſt palmeo colore. M. Varro his alia adijcit ſigna: pectus latum, uentrem modicum, lumbos preſſos, ſpinam duplicem, ſi minus non extantem: caudam amplam, ſubcriſpam, cruribus rectis, æqualibus genibus, ungulas firmas, nec ſanè magnas toto corpore uenas quæ animaduerti poſſint. Vſum item ſpectare atque habere oportet: cum alius alij ſit uſui: Vectorius, bellator, curſor, admiſſarius, quadrigarius, deſultor.

Canterij

Vecturæ optimi Canterij, equi uidelicet caſtrati. Veredi curſu pernices. Martialis. Stragula ſuccincti uenator ſume Veredi.

Aſturcones

Item Aſturcones qui ex Aſturia ueniebant, molliter ingreſſus glomerando ingrediuntur, qui etiam Tollutarij dicuntur.

Tollutarij

Manni

Seneca Aſturconibus inquit & tollutarijs mannis. Sunt enim Manni equi non admodum magni, qui tollutim, id eſt, more Aſturconum ueſtigia glomerant. Nunc ſanè id genus ex Britannis uenit: ex Hiſpania uerò leuitate, elegantiaq́; conſpicui. Appuli Roſeani bellis aptiſſimi, ex Tuni Africæ, ac Maſſylia Numidiaq́; curſu præſtantes, quos uulgò barbaros uocant. Ex Tyrrheni maris inſulis, præſertim Corſica & Sardinia: breues admodum, ſed animo generoſo atq; audaci, ingreſſu irrequieto: ex Germania grauiores, attamen Succuſſarios, qui ſubſultim moleſte ingrediuntur.

Succuſſarij

Tortores

Cruciantes

Deſultorij

Celetes

His ſimiles appellat Nonius Tortores equos, Plautus uerò Cruciantes, ut cruciante inquit canterio. Succuſſarios Feſtus. Deſultorij uerò ſine ephippijs equi ad curſum apti erant, quos Græci Celetas uocabant. Hi quondam

à nobil

à nobilißimis iuuenibus teste Tranquillo ugimbantur, nunc sanè à ministris. Illud quoq; obiter notandũ, quod neq; legimus neq; sanè ex ueterũ monumentis aut marmoribus aspicimus, equos eorũ ephippia more nostro, neq; penitus pedum sustẽtacula, quæ uulgò staffas appellãt, habuisse: sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores equorum utũtur. Festus scribit Romanos equum dexteriorem bigæ in cãpo Martio quotannis Marti immolare solitos. Lacedæmonij in monte Taygeto uentis immolãt equum, ac in eodẽ loco adolent, ut cinis eius late diffundatur. Rhodij item singulis annis quadrigas Soli cõsecratas in mare iaciũt, quòd is illo curriculo fertur mundum circumire. Aelianus mira quædã de equis scribit. In India tam equos quàm asinos unum in frõte cornu gerere, illudq; si quis ueneno infecerit innocuum esse. Apud Psillos Indorũ equos haud hircis maiores esse, mulos bouesq; unde Libycos negligẽtiam dominum facile tolerare. Nam graciles ieiunosq; labores & cursus maximos perferre. Præterea Scytham fuisse quendã, qui

Equi castitas

optimæ gẽtis equam, & ex ea equum habebat, ne soboles periret, filium ad matris initũ duxisse. primum recusantẽ, mox adopertum pallio salientẽ: ut primum agnouit se parẽti concubuisse, euolauit, è crepidine saxi sese præcipitẽ dando, scelus expiauit. Darium minorẽ equas à partu in bellũ ducere solitum, ut si cõtingeret aufugere, ab illis amore relictorum pullorum celeriter transferretur. Celtas ac Macedonas & Lydos equos piscibus pascere. Sybaritas & Libycos ad cantum Symphoniæ equos instruere ac domare, quæ causa illis cladis fuisse dicitur cũ Crotoniatis cõcurrentibus. Ex equæ fronte carunculã à pastoribus radi, philtris efficacißimam

Hippomanes

quam Hippomanes uocat Vir. in Geor. Equorũ nobilitas nõ facile patitur ab asinis iniri: remediũ eis prius iubas tõdere, atq; turpãtes crinibus, amota superbia facile succũbunt. autor Aelianus, Plin. uerò aliter earum libidinẽ iuba tonsa extingui dicit, cõcipereq; flante Fauonio apud urbẽ Vlyxiponẽsem.

Equæ uẽto cõcipiunt

Coßinitus Thraciæ fluuius equos epotus efferat. Hinc Diomedis illic regnãtis equi monstruosi ob eam causam dicuntur.

Equi adamati

Adamati equi quoq; Alexãdro & Cæsari ac Augusto reperiuntur, à quibus etiam tumuli honore donati. A Semiramide item usq; ad coitum. Equus insuper Nicomedis regis extincto domino, inedia uitã finiuit. Aelianus. huius inuentorem Neptunum tradunt, equitandi uerò Thessalos, sicut, frenorum Peletronios. Columella de equis sic ait. Maiores bimis domari non oportet, annorũ notæ cum corpore

Dẽtes equorũ

mutantur. Dum bimus & sex mensium est, medij dentes superiores & inferiores cadunt. Cum quartum agit his qui canini appellantur deiectis, alios adfert: intra sextum deinde annum molares superiores decidunt. Sexto anno quos primos mutauerit exæquat. Septimo omnes explentur æqualiter, ex eo cauatos gerit: nec postea quot annorum sit manifesto comprehendi potest. Decimo anno tempora cauari incipiunt, supercilia nõnunquam canescere, & dentes prominere.

Morbi equorũ

Morbi equorum Crithiasis, Hyperæmosis. Generat septentrio equos syluestres: sicuti meridies asinos. Inueniuntur & equi fluuiatiles, qui in fluminibus morantur, quos Hippopotamos uocant autores, Arist. Aelianus, Plinius.

EX XENOPHONTE
DE ARTE EQVESTRI.

NE quid autẽ de equis prætereatur, Xenophontis Græcum libellum de arte equestri uisum est mihi in Latinũ sermonem ad hũc locum epitomare. Pedes ante omnia probandi. Vngulæ crassæ sint, neq; humiles, ne atterantur, cinopodes: neq; ualde erectæ caprarum modo, tibiæ pingues ossibus, non carne. Si pullus molliter genua flexerit, tempore procedẽte multo magis flectet: sic enim uelut quàm rigida equum equitemq; infractũ ac indefessum reddunt. Coxæ anteriores sub humeris pingues probãtur. Pectora latiora ad decorẽ faciunt pariter & robur, apteq; ferre crura minime inter se proxima aut cõiuncta. A pectore rursus ceruix non more apri prona procumbat: neq; item galli modo recta ad ceruicem tendat. uacuus circa curuaturã sit, caput osseum, paruas habeat maxillas: oculis ante pedes respiciat. Nã colli protensio lassitudinis debilitatisq; signum. Considerandum deinde si utræq; maxillæ molles, aut duræ, aut diuersæ. Diuersarum enim maxillarum, sicuti alia multa animalia, nascuntur etiam equi: Oculis item prominentibus uigilantior apparet, quàm incurius, lõgiusq; aspicit. Nares apertæ, magisq; depressæ spirabiliorem ferocioremq; demõstrant. Etenim quum equus alio cum equo fertur, uel inter equitandũ animatur & efferuet, nares magis dilatare cõspicitur. Vertex præterea ceruicis maior, & aures minores magis equinum præ se ferunt caput: latera profundiora, tumidioraq;. Lumbus quanto latior & breuior, tanto facilior. Ingressu equus anteriora crura attolit, & posteriora deflectit. Ventrem mediocrẽ: coxas latas esse oportet, lateribusq; ac pectori coniunctas. si autẽ hæc omnia gracilia fuerint, leuiorẽ sanè ad cursum ueloctoremq; faciunt. Clunes ad caudã, si lata linea diuidat, longe uestigium posteriorũ pedum prioribus anteponet. Testiculi quoq; magni probãtur. Si pullus cruribus fuerit altis, hic magnus erit equus: nam quadrupedũ omnium magnitudo tibialis tẽpore nõ ualde crescit. Ad huius igitur symmetriam & reliquũ corpus augescit.

Quomodo erudiendos pullos

Pullus in primis mãsuetus tractabilisq; fiet esuriendo, ac sitiendo: demum iræ oblito, cibum præbẽdo, tum blandiendo, leuiterq; partes, quas equus per se curare nequit, attrectando. Hunc equiso per turbã ducat, omnibusq; aspectibus, ac sonoribus appropinquare doceat: ut si quid expauescit, non planè arduum, sed placidũ esse paulatim mõstret. Cautiones in equo emendo, ut autẽ quis norit. si frenum recipiat, si sessorẽ excipiat, si exceptũ excutiat, si dimissus aufugit, aut celeriter recipitur, si uerbere ictus fit obtẽperans aut excitatior. Sed & si bello uis utilem: fossas transmittere, muros transilire, insilire, desilire, à frõte, à tergo, ab latere percurrere oportebit. Pauidi & suspicantes omnino reijciendi. Illa ferocis ac boni equi potißima signa, si fessus rursus eadem facere uoluerit.

De stabulo

Stabulum domi habere oportet, ut sæpe cernat equum oculus dominicus: repagulaq; inter eos, ne in se pabulum furentur ponenda. Pauimenta stabuli mollia seu leuia generosis officiunt ungulis. Sint igitur lapidibus strata inter se ungularum magnitudine ex asperitate cõiuncta. Ita nanq; à uitijs equorum pedes, & si quid illis adhæserit, prohibentur. Post hæc equiso è stabulo equum educat strigilis gratia: seponatq; seorsum à præsepe post prandium: ut libentius deinde ad cœnam redeat: locumq; cum lapidibus rotundis sternat: ut sese mouendo tanquam in uia saxosa ingrederetur, exerceat; eoq; modo chelidonas pedum huiusmodi effusi lapides tenuabunt. Ora uerò ut sint mollia curandum: hisdem ferè remedijs quibus & caro curatur humana. Equiso quotidie fimum & humida equi cubilia in unum locum efferat atq; aggerat. Equum quocunq; sine freno ducit chamo compescat, qui minime respirare prohibet, ac mordere non finit: supra à uertice capistrum adliget: quando omnia circa ora imposita natura ipsa equus detrectat: sic uincula minime pertrahet, sed leuia esse finet.

De strigili

Quando ad strigilem uenitur, incipere à capite & iuba oportet: ubi enim superiora purgata non sunt, frustra inferiora purgantur. Spinam tantum manibus atterat: & pilũ qua natura ducitur cõplanet: sedi minime noceat: aqua caput abluat: quum enim osseum sit, si ferro attingat, equum cõtristabit. Deinde procomium, idest seta quæ ante frontẽ propendent, aqua inspergendum

ubi

uti lōge succrescat: quum uidere minime prohibeat, noxiaq; ab oculis propellat. Etenim existimandum Deum pilos huiuscemodi equo in hac parte, loco magnarū aurium dedisse: quas asinis ac mulis ob oculorum defensionem tribuit. Praeterea caudam atq; iubam lauare saepe oportet. Nam setae in his partibus crescentes magno sunt usui: cauda in noxijs abigendis: iuba ad equum ascendendum. Sunt item ad decorem: signum quod equae armentales non similiter asinos in coitu sustinent, donec comam induerint: cuius rei gratia attondent equas omnes quae ab asinis sint incundae. Lauare crura prohibemus: nihil enim iuuat: nocetq; potius ungulis quotidiana inspersio. Sub uentre quoq; nulla purgatio innuenda: quum haec magnopere contristet equum: praeterea quanto purgatior haec pars, tanto magis subtus noxia congregat. Itaque haec loca manibus pro strigili confricanda. Videndum'ne in equis tractandis à fronte aut à cauda adpropinquemus, sed ab latere: sic & minimum nocebit, & ascensuro paratior fuerit.

Quomodo frenum immittendum

Equiso equum frenaturus primum ad eius leuam accedat: deinde lora dextra summo capiti corypheaeq; immittat: os uerò sinistra adaperiat: quando si recipiat cecriphalon circumponat: si minime aperiat, pollicem sinistrae ori inijciendo freno dentes premat. quod si non item iuuerit, labrum circa cynodontem premat. Equum insuper per lorum ducat, nō autem per frenum: nam hoc diuersitatem maxillae facit. Frenum uerò ipsum quum nimis prope maxillas fuerit, os atterit: ut sine sensu quodammodo fiat: quod rursus nimis in ore summo, potestatem facit minime freno parēdi. Equiso instruatur, quonam modo Persico more sit auxilio, ut equus facile conscendatur, dorso domini pedes sustinendo, si forte ille aegrotauerit aut consenuerit. Praeceptum optimum ad equum cum ira nusquam adcedere: qui enim equum generosum uerberibus cogunt, maiorem incutiunt terrorem: blandeq; potius edocēdus, ut quod expauescit minime molestum sit. Equum ascendens lora ex freno leua decenter accipiat: ita lenta ut crines prope aures minime corripiat: ne si forte cum hasta insiliat, os equi freno conuellat. Ex utroq; igitur latere conscendere discat. Quod si forte eum fessum eques habuerit, minime genu supra equi spinam imponendum: sed tibiam in alteram laterum equi partem transmittat: quum uerò consederit coxis equo adhaereat, ut rectius ualentiusq; queat & hastam manu iacere, & ex equo ferire: tibias à genu molliter dimittat: si autem rigidas protēderit, periculum si quid offenderit ne rūpantur. Deinde brachio sinistro equi costis adhaereat: sic enim & stabilior equus fuerit, & manus firmior. Si quando currendum: signis id tantum quàm subito praestat. Equo si leui erectaq; ceruice, habenas altius immittendum: si demissiore fuerit, inferius: qui enim sponte curret corpus alacer inflectet: & ad baculi nutum qua parte inferri uiderit libentissime mouebitur: seseq; rursus reflectendo regredietur. Equitationis genus laudamus quam pedam uocant. in utranq; enim maxillam uerti asuescet. In conuersionibus equus tuto recipiatur: non subito, sed paulatim è medio cursu frenum contrahendum. Vtile quandoq; fuerit quiescentem statim impellere: & ex equis equos petere: & ex celeritate rursus in proximo conquiescere, & ex quiete iterum irruere. Si quis autem saltu eum cupit instruere, loro tenens equum fossam praecedat oportet, deinde trahat, ad saltumq; inuitet: si respuit, uerberibus cogere: reliquo tempore uim non expectabit, sed tantum retro aliquem uiderit sat erit: sic adsuetus, calcaribus postea ab equite impulsus magnas transiliet fossas. Hoc idem agere in accliui decliuiq; loco adsuescendus: & adsilientem quidem in accliui, iubam prendendo pronus adiuuet: in praecipiti uerò sese resupinando, habenasq; contrahendo. Equus enim qui collecto condēsoq; corpore fuerit, & sibi & equiti haec omnia tutius peraget.

Venatio utilis equis

Deniq; huic arti & uenatio & campestris exercitatio magnopere utiles. Cum equo magnanimo nihil per nimis agito: nimiam ferocitatē placidissimus potius signis mitigato: nam longa magis itinera & quieta mitem reddunt, quàm subita ac breuis uiolentaq; agitatio: quapropter minimum ab aliquo alio quàm equisone attingatur. Praeceptū est enim, poppismo, id est, blanda sibilatione equos māsuescere, lotio autē excitari. At si quis ab initio in lotio quidē placabilia, in poppismo uerò molesta proferat, discet equus poppismo quidē excitari, lotio autē placari: adeo in teneris adsuescere magnum est. Adhibendus insuper iuxta clamorē & tubas, ne haec horrida ei uideantur: neu aliquid triste, seu subito molestum proferre, sed cōquiescere sinere, prādiaq; & coenas offerre si capiat. Optimum autē consilium, ualde animosum equum non esse in bello possidendum. At ignauo & pigro equo sat fuerit dicere, haec omnia fieri cōtrariae, quae animoso oportere diximus.

De frenis

Praeceptum quoq; de frenis hoc erit, ut duo non minus habeantur: horum alterum leue, rotis ualde magnis: alterum breuibus & humilibus, echinis uerò acutis: ut si quando hoc equus accipiat, asperitate dimittat: quando uerò leue commutet, ipsius leuitate laetetur: & in altero quidē instruatur, in altero gaudeat, ac quod in illo didicit, in hoc agat & exerceat: si uerò huius despexerit leuitatem, rotas magnas addimus leui, ut ab ipsis hiare coactus frenum dimittat. Oportebit & asperū frenum uarium facere, & clauis firmiter confixum ac cōtinuum. Cauendum insuper ut quantacunq; frena fiant, mollia flexibiliaq; sint. Rigidum equus totū habet prope maxillas sicuti obeliscum. In flexibili autem quod fugit semper uenans, mittit à maxillis frenum. Hac igitur de causa circa medium ex assibus annuli suspēduntur, ut in his persequendis & lingua & dētibus occupatus, ad maxillas frenum recipere negligat. Si quis autem equum cupiat uectorium pariter & celerem, saltuq; leuem, haud facile in eodem inuenit. Nam qui molliter crura inflectit, corpus attollere minime ualebit. Qui enim lumbū inflexum & breuem ac robustum habuerit, non secundum caudam, sed in ea parte quae inter coxendices, & latera secundum uētriculum est, is maxime poterit retro crura longius supra priora uestigia ponere: ex quo si freno contrahitur, posterioribus quidē laborabit, corpus uerò anterius attollere ualebit, ita ut uentre & genitalibus anteferatur. Armaturā uerò qui ex equo sit periclitaturus huiuscemodi habeto: primum thoraca, & ex thorace cōtinuum ei tegumentum quòd ceruicē ad uultum usq; ac nares protegat. Ex hoc item alae duae circa uerenda dependeant, ac cōsistant, tales, tantaeq;, ut tela repellere ualeant. Cassidē deinde induat, quae firmissima erit ex pelle bubula. Sinistra insuper manus armanda manu appellata, nam humerū operit tum brachium ac cubitum, & quod his continuum fuerit, praeterea extenditur & incuruatur, & ubi deficit thorax supra alas protegit. Dextram ob pugnā liberiorē esse oportet, eamq; à thoracis impedimento separare, pro quo alae sint in giglysmis additae: quae item manu plicantur & similiter clauduntur, brachio tantum simile tibialis opponatur. Armanda & ea pars dextrae, quae sublata nuda est, prope thoraca corio uitulino aut ferro. Equus post haec armandus prometopidijs, posternidijs, & parapleuridijs. Haec enim simul & equiti paramerídia, id est, femoralia fuerint. Ex omnibus uerò maxime equi uentriculum simul cum lateribus, quae pars inter uitalia & debilissima uidetur, quoad fieri commode poterit, unà cum ephippio protegere oportet: necesse tamen huiuscemodi tegumentum, sicuti & equi alia, consuere, ut & eques securius considat, & quàm minimum equi sedem incommodet. Equitis praeterea pedes ex femoralibus eminebunt.

De armatura

Armantur quoque & hi si embates seu socculi fiant

fiunt ex corio: quali crepidæ existunt: sic enim armatura & tibijs, & pedibus paruæ calciamẽta fuerint. Et hæc quidem omnia ne lædi possit, ut autem lædere ualeat, macheram potius quàm ensem habeat. Pro hasta per ucalis quòd hæc debilis simul & grauis ferè est, corneas clauas magis laudamus, Nam & hæ securem fallere minime possunt, & ignaro esse utiles quoquo modo, à frente, à tergo, à latere. Adde quod robustiores sunt, & ferri faciliores quàm hasta. iaculum insuper lõgißimum magis placet. Paltum enim genus minoris iaculi in itinere torquetur ac transmutatur. Longius autem iaculabitur si ante proijciens ab læua se reducat in dextram, deinde in coxendice consurgens hastam emiserit: certius autem si semper scopum in emittendo contuebitur.

DE CANIBVS.

Diuersa canũ genera

CANES diuersorum generum memorat Pollux. Laconicos, Arcades, Argolicos, Cyrenaicos, Libycos, Molossos, Indicos, Castorides, Eretricos, Cretenses. Laconici ex uulpibus & canibus, uocãturq; Alopecides. Plautus. Nos Parasiti Lacones sumus. Arcades ex canibus & leonibus, appellanturq; Leontomiges. Cyrenaici, ex lupis & canibus, nominanturq; Crocutæ. Castorides è castore nati, & uulpe: ex quo Homerus ἀλωπεκίδας eos uocat. Eretrici Apollinis iussu nutriti, qui & aratro terrã uertere dicebantur. Molossi ex Epiro ueniunt, dicuntur prognati ex cane, quẽ Vulcanus, ut fabulæ uolunt, fabricauit, & animam inspirauit, donoq; dedit Ioui, ille Europæ, ipsa Minoi, Minos Procridi, hæc Cephalo uenatori. Cretensium canum aliqui Diaponi, qui semper in certamine foris cõgrediuntur, alteri parippi, qui equis cursu contendunt. Hæc ex Polluce. Sunt & Celtici ex Gallia Britanniaq; uenientes, odoratu, cursuq; præstantes. Indici ex tigride nascuntur. Vnius ex his exemplũ tradit Aristoteles, qui præsente Alexandro in India cum leone cõgressus, prius exspectauerit à circumstantibus totus paulatim cõcerpi, quam mordicus feram dimittere. Extinctum tandem Alexãder honorauit, eius nomini ac tumulo ciuitate dicata. Nicãdrus Colophonius tamẽ scribit huiuscemodi canes ex Acteonis regis canibus prognatos, qui post rabiem in sanitatẽ redeuntes Euphrate trãsmisso, in India errauerunt. Sunt & Melitei ex Melite insula, admodum parui in delicijs domi educãtur. Nostra uerò tempestate Alani & Corsi non cedunt Molossis, quibusuis feris congredientes. Molossi enim ex Illyrico frequentes in Italiam ueniunt, custodiendo pecori ualdeq; aptißimi. sub catenis interdiu ob periculum retinẽtur. Hoc animal Aegyptij sub numine Mercurij uenerãtur, quem uocant Anubin. quòd in exortu caniculæ fiat inũdatio Nili, uel quòd Isidi Osyrim quærenti Canes præsto fuerint. Scribit Hermippus, qui & Aristoclem adducit autorem, esse gentem in parte Aethiopiæ, cui canis imperaret, eiusq; cum latratu tum certis alijs signis iussa deprehendi. In templo Vulcani rotundo, canes Romæ ueluti æditui habitabant, sacrilegis tantum adlatrantes, cæteris blandi. Eodem ferme modo & in Apulia & in

Canũ fidelitas

Mineruæ templo uidebantur. Fidelitatis quoq; eorum plura monumẽta. Pyrrho Regi canis ab eo educatus adfuit quondam in somnis in quodam terrore clamanti: demum eo mortuo in eandem pyram sese sponte iecit. Icarij canis fidem ob indicatum filiæ parentis cadauer, cœlo posteritas extulit. Darius ultimus ab Alexandro uulneratus, ab omnibus relictus, cani tantum ab eo educato curæ fuit. Canem Athenienses publice alendum mandauerunt, quòd in Aesculapij tẽplo custos sacra compilantem indicauerit. At canem Vlyssem post annos xx. dominũ cognouisse fabulose ab Homero positum.

Canum docilitas

In Aegypto docilitas nõ minor eis quàm equis Sybaritarum. Sub Ptolemæo quidem ludere, saltare ac molliter ad symphoniæ cãtum moueri, edocti fuerant: uicẽ seruorum pauperibus domi præstabant. Ex Aeliano. Canem Latini lupercalibus immolabat mense Februario. Lacedæmonij uerò Marti eumq; templis omnibus, ut animal impurũ, & qui in propatulo coẽat arcebant. Ea demum causa quòd in insulam Delum non ingrediebãtur, nec eius sacerdoti uel cum nominare fas erat. Plutarchus in Problematis. Pœnã quoq; apud Romanos singulis annis dabant, ob memoriam male defensi ab eis in tumultu Gallorum Capitolij. Heliogabalus teste Lampridio canes ingentes rhedis trahendis iunxit. Reliqua ad eorum pertinẽt naturã. Plures edunt fœtus, cæcos omnes usq; in diem xIIII. optimus in fœtu qui nouißimus cernere incipit, primus tantum patrem refert. Geniture initium mari quartus annus, fœminæ tertius, usq; in nonũ: ætas dentibus deprehẽditur. Iuuenibus albi & acuti, senibus nigri & obtusi, æuum longißimũ annis xIIII. Ex Aeliano.

Probi canis signa

Signa uerò probi Pollux uel illa præcipua commemorat. Torosi, magni, uenosa fronte ac lata, oculis nigris flammeisq;, auribus tenuibus ac prælongis. Collo itẽ prælongo, pectore carnoso. Spatulæ ab humeris paulo recedentes, cruribus altis, altioribus tamẽ posterioribus, lateribus extãtibus, coxis teretibus inter se distantibus, uillo tenui ac denso, colore non omnino uno, sed mixto.

Canũ morbi

Vexantur tribus morbis, angina, rabie, & podagra: ab hac ultima facile curantur, à reliquis non. Item eorũ caluariam integrã esse constat. Cursorẽ præterea uillosiorẽ esse oportere, indagatorẽ uerò dẽtibus hebetioribus atq; nigrãtibus. Signa quoq; lõge odorãtis, si abstinent canina carne uel assata uel farcta cõdimentis. Aelianus.

DE CERVIS.

Cerui

CERVIS fœminis cornua nasci, cum nonnulli dicunt, tum Euripides testatur in Iphigenia. Ceruam cornigeram manibus Achæorum tradam quam pro tua mactabunt filia. Idem in Terundis Ceruam ab Hercule expugnatã cum cornibus fuisse dicit. Seseli herba in morbo, & apud Cretam dictamo, ut tradit Aristoteles, sese curant. Cornua in locis inaccessis proijciunt, ne imbelles inueniantur. Vnde prouerbium Οὐ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσι. Quò abijciunt cornua cerui: autor Aelianus. Aristoteles ait Ceruũ in capite uermes habere, præterea felle carere, quãuis eius intestinum sit amarißimũ. Plinius item de his hæc scribit: Mulcentur fistula pastorali, iacẽt prope uiam, in terrore ad hominem cõfugiunt, mirabundum alioqui animal ac timidũ. In bimatu cornua incipiunt, partus ferũt octonis mensibus, & uitæ eis lõgißimæ signum, quod quidã cum torquibus aureis ab Alexãdro magno datis post longum tẽpus inuenti. Quin & eorum carnem matutinis manducatã addere uitam compertum est. Cornu ceruinum suffitum abigendis serpentibus aptũ. Africa tantum ceruis caret.

Hippolaphus

Est & apud Aristotelẽ Hippolaphus animal forma cerui & equi cõpositum, magnitudine ferè simili ceruo, uillo tãtum & barba hircina. scribit ipsum gigni apud Aracotas, forte hic est quẽ Aelianus Tragelaphum uocat, dicitq; cætera similẽ ceruo, barba uerũ & armorum uillo, hirco propiorẽ.

Tragelaphus

Caprea

Dorcas

Capream Græce Dorcadem Gaza apud Aristotelẽ conuertit. Hæc & coturnix placidißima animaliũ ut ait Plinius, ueneno pinguescũt.

Musimones

Musimones Corsica fert, caprarum more uillum ferẽtes, ex quo tomẽta conficiunt: autor Strabo.

Dama

Damæ raro mãsuescunt, cum feræ dici nõ poßint. Cõplura nanq; mediæ inter utrũq; naturæ sunt, ut in uolucribus hirundines, Apes in campo, in mari Delphini: autor Plinius.

Vulpes

Vulpes uafrũ animal. Echinum cũ uideat nõ posse propter aculeos superare, resupinat, atq; in mollem corporis partẽ lancinans enecat. Vesparum quandoq; multitudine uexata sese in cauũ condit, extãte cauda, Circa quam ut illas certatim occupatas, uilloq; denso implicit

plicitas animaduertit, egreditur, atq; ad murum siue arborem perfricando obterit extinctasq; deinde depascitur. Eodem ferè commento & pisciculis insidiatur ripam oberrãs, caudaq; in aquam demersa, illi nouitate accurrunt, uillisq; obuoluti & quasi defossi extrahuntur. Otides quoq; in fluminibus pariter decipit, sese uni ex eis fissæ adsimilans, illæ superuolãt, uulpes conuersa statim immolat. Dicitur & in Thracia flumina hyeme glaciata transmittere, aure prius ad ripam humi adposita securitatem itineris explorare, si quietem nullis crepitantibus undis deprehendit, libera traijcere. Hæc ex Aeliano.

Leones — Leonum Aristoteles duo genera ponit, alterum breuius, crispo pilo atq; ignauius, alterum longius atq; generosius. In uniuersum infirmus est lateribus, reliquo corpore robusto. ceruice præsertim ualidissima, quòd osse uno rigida constet, nec uertebris ullis iungatur. Illud obseruatum ex Homeri carmine quòd ignem formidat. Item rotarum orbes, currus inanes, & gallinaceorum cristas ac cantus. Solum hoc animaliũ apertis oculis nasci, autor est Democritus apud Aelianum: minimumq; somno deditum tradunt signum, quòd dormienti cauda iugiter mouetur. Stabula pastorum armentaq; inuadit fame compulsus, ut Homero placet. Carne camelorum libenter uescitur, ut autor Herodotus, qui quondam in camelos regis Xerxis frumentum ferentes impetum fecisse leonem commemorat, reliquo commeatu hominibusq; seruatis. Saturitatem dierum inedia uel simia deuorata uomitionibus purgat. Ingreditur obliquo itinere, ne cubile deprehendi aut fœtus inuadi possint, ossa solida minimeq; uacua habet. Solus quocunq; tẽpore terga nullo terrore uertit, quiete ac sensim sese recipit. Cũ leæna non pascitur, sed separatim errat, cũ in cunctis generibus mas cum consorte libenter uiuat. Causa, quòd uterque uiribus fidens nequaquam altero indiget: hæc ex Plinio. Reliqua ad eius pertinent clementiam. Nam ut est inedia terribilis, sic reliquo tempore mitis, pueritiæ, ac magistro cum regenti præsertim.

Placabilitatis leonis exẽpla — Varia eius placabilitatis traduntur exempla. Illud in primis notissimum quod ab Aeliano Gellioq; traditur de Androcle seruo, qui Roma aufugit in Libyæ deserta, ac in antrum leonis incidit, ubi leoni reuertenti cum præda ac pedem claudũ porrigenti Androcles auxilium tulit. Demum captus ipse fugitiuus ac Romæ in Theatrum eidem leoni forte capto obiectus, ab eodem cognitus & seruatus est. Scribit item Plinius de Mentore Syracusano, qui leonem sibi in syluis obuium, pedemq; porrigentem surculo fixo liberauit: Idem ferè dicit Helpio Samio contigisse. His exemplis successit diuus Hieronymus qui huiusce modi feram simili beneficio demeritus traditur. In regione Elymea templum Adonidis est, ubi leones mansueti hospitibus blandiuntur, ex eorumq; manibus cibum capiunt: autor Aelianus. Plinius scribit, quòd primus Romanorum leones currui iunxit M. Antonius triumuir, imitatus matrem Deum, in cuius tutela sunt: non sine cauillo, generosos spiritus eo tempore sub iugum missos significari: quem deinde imitatus est Heliogabalus, teste Lampridio. Pompeius CCCXV. iubatorum leonum pugnam in circo dedit. Cæsar CCCC. Primus hominum Hanno Carthaginensis Leonem mansuefecit. Graui sunt anima, & diebus alternis uescuntur.

De Leænæ partu — Leæna primo partu quinque parit, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere. Informesq; fœtus ac magnitudine mustellarum esse. Semestres uix ingredi. Hæc Plinius. Contraq; Herodotus apud Macrobium, itemq; Gellius scribunt, quòd Leæna in omni uita unum parit. Causa quòd catulus leoninus ubi in utero moueri cœpit, cum habeat ungues longe acutissimos, uterum lacerat, augescens magis ac magis imprimendo exulcerat.

Lupus — Lupus animal uoracissimum in prædam incidens toto corpore turgescit, taurum à tergo aggreditur cornua cauens, noctibus grassatur. Flumina tranant seriatim quolibet eorum præcedentis caudæ mordicus apprehensæ innixo. Apollini amicus quòd Latonæ parienti astiterit, unde ab Homero Lycogenes Apollo dicitur, ex quo in templo Delphico lupi simulacrum cernebatur. Et apud Græcos annus Lycabas dicitur, quòd à Phœbi seu solis cursu pendeat. In Canopo Mareotidis piscatoribus adsistunt more domesticorum canum, parteq; ab his prædæ donantur. Alioqui retia, apparatumq; omnem concerpunt. Prope Nilum herba quædam est quæ Lycoctona ex argumento dicitur, hanc si attigerint pereunt: quare Aegyptij hoc animal uenerantes (nam & Lycopolim ciuitatem habent) hanc è suis terris extirpauerunt. Hæc ex Aeliano. Plinius ait luporum uisum in Italia noxium esse, uocemq; homini quem priores contemplentur adimere: caudæ eius uim amatoriam inesse. Eum XII. non amplius dies toto anno coire. In fame quoque uesci terra. De uisu Virgilius etiam in Bucco. autor. Liuius uerò inquit, uiso quondam lupo in capitolio ut dirum putatum, urbsq; propterea lustrata.

Lupus ceruarius — Lupos ceruarios Gaza ait à Græcis θῶας uocari. Pollux autem Thoam lupum uulpi similem uoce. dicit, qui cæcos parit fœtus, & cum leonibus congreditur.

Thoas

Caos — Caos alia species è genere ceruariorum. Lupos ceruarios in Pompeij arena primum Romæ spectatos fuisse Plinius scribit. Aelianus hoc animal præditum magna humanitate dicit. In hominem siquidem incidens sese conuertendo quodammodo dignatur. A cæteris quoque oppressum animalibus ultro ulciscitur. Cũ Leonibus congreditur.

Lynx — Lynx & ipse inter lupos ceruarios uisu acutissimo, pelle uaria. Eius urina concreta lapidescit, mulierum ornamentis quæsita. Hanc igitur expetitam quasi diuinans dicitur (uti tutius degat) occultare, quam

Lyncurium — Lyncurium uocant, ut autor Solinus. eius color precio ut ait Theophrastus, ad succinum peruenit, spiritu attrahit & ipse appropinquantia, dolores insuper renum placat, & regio morbo medetur. Plin. Item scribit lupi ceruarij naturam esse, si contingat eum mandentem respicere, statim oblitum cibi alium quæsitum abire.

De bobus — Boues inter animalia honore cæteris præfert Columella, tanquam agriculturæ socios, præsertim in Italia, cum tauros Italos Græci uocarent, capitaleq; fuerit apud antiquos eos necare: ex quo damnatus à Pop. Ro. qui concubinæ procaci omasum ruri se edisse neganti bouem interemisset, tanquam colonum suum sustulisset. Scribit Aelianus apud mare rubrum boues cornibus flexibilibus esse, apud Mysos sine cornibus nasci, in Phœnicia tanta magnitudine esse, ut à stantibus mulgeantur: in Libya quæ Aegypto terminatur, boues Opistonomos, id est, retro pascentes esse, quòd cornua luminibus prætenta ab fronte pastionem abscondant, regredientibus uerò nequaquam.

Opistonomi boues

In India cursu cũ equis contendere publico spectaculo: in Libya boues agrestes esse, cursu item haud equis inferiores. Apud Chussas Aegypti ciuitatem Venerem coli cum cornibus bubulis, eiq; uaccam sacrificari, quod ei numini maxime conueniat, cum constet hoc animal maris sequi uocem stadijs uel XXIIII. distantis. Apud Crathim itemq; Clitumnũ Vmbriæ fluuium, armenta ex nigris alba fieri. In Eubœa ferè omnes boues albos nasci, unde à poëtis Argibœa dicta est. Tauros Aethiopum agrestes qui Sarcophagi dicuntur, cornua aurium modo mouere: Apud Troglodytas taurum esse in præcipua dignatione, quòd robore præstare cæteris animalibus dicant. Huius etiam animalis nomine Aegyptios Apin colere, quem ex loco Vphim uocant, ex eo genere quos Thesprotæ Latinos dicunt, iactantes illos è semine Geryonei armenti ortos.

Vphis apis

Hunc uphim herba tantum modica pasci. Hæc omnia Aelianus. Plutarchus in Problematis scribit boui qui cornu peteret, fœnum apponi solitum, ne occursantibus noceret: ex quo prouerbium ad proteruos & nocentes, fœnum in cornu ge-

rit: quo M. Crassus notatus fuit. Columella teste, boum differētiam regio facit. Campania albos & exiles gignit. Vmbria uastos & albos. Hetruria & Latium compactos & ad opera fortes. Apenninus uegetos ac labori aptissimos. **Signa probi bouis** *Tum illa signa probant, magna cornua, frons lata & crispa, hirtæ aures, oculi magni ac nigrantes, ex quo Homerus βοῶπιν Mineruam appellat. Nares resimæ ac patulæ. Ceruix lata & torosa, ampla palearia, capax uterus, latera porrecta lumbi. Dorsum rectum & planum, ungulæ magnæ, cauda longissima, color rufus uel fuscus. Vaccæ quæ anno x. excesserunt fœtibus inutiles, rursus minores bimis iniri non oportet. Hæc Columella.* **Taurorũ spectaculum** *Plin. teste taurorum spectaculum primus Cæsar Dictator dedit, quod adhuc Romæ durat. Illud quoq; non prætereo quod scribit Aelianus, Taurum qui cornu petat, dextro testiculo adligato cohiberi: bouem quoque triturantem à frumento abstinere, si os ei spicis prius perfricetur. In prodigijs antiquorum sæpe locutus bos dicitur, quo nunciato Senatus sub dio haberi solitus.* **Morbi boum** *Morbi boum, podagra & struma.* **Vrsus** *Vrsa fœtus informes lambendo paulatim figurat: parit post mensem tertium, quo tempore ad antrum quod sibi delegit resupinata serpendo accedit, ne insidijs pateat locus uestigiorum: Ibiq; fœta dies xiiii. ut scribit Aristot. immobilis manet. Sine cibo uerò dies xl. tantum dextri pedis linctu sese sustentat. Hoc remedio utitur in morbo intestinorum. Demum in escam incidens exaturatur, saturitatiq; uomitione occurrit formicis commanducatis. Exagitata à uenatoribus fœtus paruos partim dorso, partim ore rapiens fugit in proximam arborem. In taurum incidens famelica, palearia inuadit, premendoq; lancinat, donec conficiat. In hoc* **Vrsa seuior mare** *genere fœmina seuior atque fortior mare. Ex Aeliano. Aristoteles ursum uocat animal omniuorum & qui magna animalia inuadit. Ac erectus duobus aliquando pedibus ingreditur. Carnes omnis uel putres depascitur. Præterea ursorum genus album esse in Mysia ita ueneno infectum, ut canes uenãtes solo afflatu perimat. Apud Roxolanos ad Lituanos ingentes hodie uenatur ursos, qui regibus illis sunt etiam in* **Cameli** *delicijs mansuefacti. Camelorum duo genera Aristoteles & item Pli. ex eius autoritate ponunt: Bactrios & Arabicos, illi bina in dorso tubera, hi singula habent. Sunt & omnibus singula in pectore qualia in dorso, quibus incumbant quotiens in genua inclinantur. Papillas iiii. modo uaccæ retinent, caudam asino similem, genitale retro, & genua singula in singulis cruribus, clunes proportione paruas. Animal bisulcum, & superiore parte dentatum uti bos. Bellum aduersus equos naturale gerit, sitim quatriduo tolerat. Bibit obturbata prius pedibus aqua. Aelianus de hoc genere sic scribit. Camelos ad annos L. peruenire compertum, baculoq; senües gressus regere. Mares alterum tantum uiuere, quos Bactriani castrant, sic enim feritate posita ac robore augescente bello sunt utiliores. Vnum quadrupedum omnino coitus uerecunda latebras quæritat, & crura posteriora conuersa gerit.*

Strabo de Camelopardali *Strabo lib. xvi. scribit in regione Arabiæ thurifera Camelopardalim nasci, qui nihil pardali, nisi potius pilo coloreq; uario similis, boui magnitudine, posterioribus cruribus humilior, erecta aliâq; ceruice sublimiore quàm cameli, moribus et natura pecori quam feræ propior. Plin. uerò cum describit collo similẽ equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus. Cæsaris Dictatoris ludis Circensibus primum uisum, aspectu magisquam feritate conspicuum. Hoc animal paucis ante annis in Hetruria uidemus, quod à rege Tunis ex Africa Laurentio Medici dono missum fuerat.* **Oues** *Ouis quadrupes mitissima, in admissura si fœminas cupiunt, austrum obseruant: si mares, aquilonem. In Arabia tradit Herodotus oues esse cauda trium cubitorum quam per humum trahũt. In ponto ἄχολα ferũtur: in Naxo ἄχολα. Aechilides in libris de agricultura scribit minutissimas esse oues in Chio pabuli inopia. Caseum tamen ex eis laudatissimum. Agni à partu statim matrem pastoremq; agnoscunt, circaq; illum petulca lasciuia subsiliũt. Hæc Aelianus.* **Signa probæ ouis** *M. Varro signa probæ ouis tradit. Corpore amplo, molli ac denso uillo præsertim circa collum, uentre piloso, ro si careant prisci Apicas uocabant. Præterea cruribus humilibus, caudis in Italia prolixis, in Syria breuibus. Pli. dicit pecori infirmum esse caput, eaq; de causa auersum à sole pasci cogendum, uitamq; huic anno x. Naturale insuper esse arieti agnas fastidire, senectam ouium consectari: præterea dextro teste præligato eos fœminas generare, læuo autem mares.*

Asini *Asinos probos Arcadia & in Italia Reatæ mittunt, ex qua urbe asinum uenisse milibus HS. LX. autor est M. Varro. In Betica totaq; Libya terram hoc animali proscindunt, ut autor est Columella. Ruri utilissimus, diu domini negligentiam tolerat. Lacte asinæ, ut tradit Tranquillus, Poppæa Neronis coniunx cutis niuorem prouocabat. Aelianus hæc scribit, asinos agrestes quos Græci onagros uocant in Mauritania cursu* **Onagri** *pernices esse, citoq; desistentes & anhelos à uenatoribus capi. In India item agrestes reperiri equi magnitudine, albos reliquo corpore, capite pene rubenti, oculis ceruleis, uno in fronte cornu, magnitudine unius cum dimidio cubiti, ab radice albo, in cuspide purpureo, media nigro discriminata. Pocula ex hoc Aegyptios conficere auroq; inaurare, utilia sanè ex his potantibus ad ignem sacrum & uenena deprehendenda. Solosq; in genere solidipedum hos esse qui talos habent, felleq; carent. Præterea frigoris impatientem esse: nec in Ponto aut septentrione ea de causa generari: hæc Aelianus. Nostra memoria rex Saracenorum qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinum ingentem, forma conspicua ac uaria dono misit.* **Muli** *Muli apud Indos ex asino & equa agrestibus nascuntur, pernici uelocitate; colore fuluo. Vulgatum & de mulo Athenis, qui iam emeritus operum, gratis publice alebatur. Dum Athenienses templum extruerent, ille laborantibus mulis alijs præcedens ac uacuus ueluti dux, iter gressumq; monstrabat. Quare cautum publico edicto, ne quis hordeum appetenti auerteret. Aelianus. Lalisiones pulli onagrorum sunt, cibis apti. Martialis. Cum tener est onager, solaq; lalisio matre Pascitur, hoc infans sed breue nomen habet.* **Sues** *Sus Græcum uocabulum ὗς uocatur & χοῖρος, quo uocabulo miror à rusticis Hetruriæ hoc genus clamando educi ad pascua & reduci. Animam sui pro sale datam dicit Cicero, quòd hæc pecus ad escam tantum sit nata. Quapropter solum saginatur, tanto quandoque augescente adipe, ut in Arcadia Plin. tradat soricem in corpore eiusdem præpinguis nidificasse. Nullum animal æque fœcundum, cum bis in anno pariat ac uicenos. Tempus uteri quatuor menses. Nec ullum æque ganeas implet.* **Succidia** *succidiam ueteres uocabant: ex quo farcimina, tomacla, lucanica, glandium sumen, sinciput, Perna, Abdomen, Laridũ, uulua, Spectile.* **Spectile** *Est enim Spectile, ut ait Festus, caro exos iuxta umbilicum suis. Clidium quòd inter iugulum est. Isicium farcimimis genus. Venter Faliscus. Papinius. Non lucanica, non graues Falisci. Ila pars lumbi est seu lateris. Horatius. Perna magis an magis ilis. Erat porcus Cereri sacer, eiusq; initijs mactari solebat, & in feriendo quondã pacis fœdere, Inuisus uerò Veneri ob interfectum Adonem. Plin. uitam eis xv. an. dicit. Morbos quoq; anginam & strumam. Solidũ aprum Romanorum primus in epulis apposuit L. Seruilius Rullus. Aprorum uiuaria cæterorumq; syluestrium primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit: nec diu post imitati fuere, Lucullus & Q. Hortensius. Hæc Plin.* **Porcus Troianus** *Callum aprugnũ & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebãtur. Erat enim porcus Troianus per*

mus per metaphoram dictum, refertus intus condimentis plurimis, sicuti & equus Troianus militibus: autor Macrobius.

Ibrida — Ibridam ex sue domestica & apro natum dicimus. Quo nomine Cicero collegam suum C. Antonium notauit.

Mantichora — MAntichoã India gignit magnitudine leonis, pelle villosa, ac purpurea, uultu ferè & auribus humanus, triplici dentium serie superius, totidemq; inferius: hisq; acutis & aliquanto quàm canis maioribus, oculis uillosis noctuæ similibus, unguibus Leoninis, cauda bifida, utrinque aculeis cuspidatis: quos in certamine cõgredientibus eminus pro telis iaculatur, alio renascẽte. Vescitur humano cadauere, quapropter anthropophagum eum cognominauere. Cursu alioqui pernix. pullos eius Indi ante natos aculeos uenantur. Hoc animal se uidisse testatur Ctesias in Perside, & ex India dono regi adlatum: hæc Aelianus. Aristoteles in eandem ferè sententiam.

Elephanti — Elephantos Aristoteles tradit edere modios hordei Macedonicos nouenos, super his farinæ quinos, & si dederis, septenos, ramos quoque teneros mille: bibere uerò metretas Macedonicas XIIII. & rursus uespere octonas: uiuere annos centũ, peruenire nonnullos ad trecentos. Ex animalibus maxime exhorrent hircum, ceraften, porcũ, quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertẽtes uictoria sunt potiti.

Lucæ boues — Vocant & Lucas boues quòd in Lucania tunc primum uisi. Ebur ex eorum binis dentibus exertis Græci Elephantinum appellant, uetustate rubescit. Reliqua quæ de his memorantur, uenatione uidelicet, partu, docilitate, obedientia, religione, robore ac magnitudine. scire cupientes, ad Plin. lib. VIII. & Strabonem XVI. ac Aristotelẽ VIII. relegamus.

Simiæ — Simiarũ genera, Cercopitheci, Cynocephali, Cæpi, Sphinges, Callitriches, Satyri, Cynoprosopi, Manticoræ, Crocutæ.

Cercopitheci — Cercopitheci, maxima magnitudine sunt, ut Aelianus testatur, cauda quinum cubitorũ, unde nomen auspicantur. Barba propensa, coma humana, alba facie, reliquo corpore nigrantes. Versantur in montibus Indiæ apud Taxilam ciuitatẽ, & Alexandro magno quondam cum toto exercitu terrori fuere, ut autor Clitarchus, cum illorum greges in binos pedes erectos uideret. Ad arbores confugiunt, ac inde hoc eos modo uenantur, ut Strabo refert lib. XVI. Catinos aqua plenos in eorum conspectu ponunt, ex eaq; oculos obliniunt, ac statim pro aqua uiscum reponunt. Illi aspicientes (ut sunt imitatores ad omnia) e uestigio descendunt, oculosq; & ora ipsi uisco pariter impediunt, exinde præda fiunt.

Sphinges — Sphinges uillosæ comas, ut ait Solinus, & mammis prominentibus, docilesq; ad feritatis obliuionem.

Callitriches — Callitriches toto penè aspectu à cæteris differunt, in facie barba est, lata cauda. Has capere non est arduũ, sed proferre rarum, neq; enim uiuunt in altero quàm in Aethiopico suo cælo.

Satyri — Satyri facie admodum grata, & ipsi gestorum imitatores.

Cynocephali — Cynocephali forma quidem simiarũ, uerũ ut tradit Aelianus, maiores ualidioresq;, ac facie tum dentibus & robore canibus propiores, humani gestus æmuli, & si infanti admoueris ei ubera mulgenda præbẽt.

Cynoprosopi — Cynoprosopi (ut idem Aelianus) in desertis Indiæ Aethiopiã uersus, capite, dentibus, ac pelle canibus similes, hominibus reliqua. Circa labra more draconis pubescentes, unguibus manuũ præacutis, tum cursu ueloces, petiti ad aquas confugiunt: propterea uenatu difficiles.

Cæpi — Cæpus facie Satyro similis. Cætera inter canem atque ursum. Nascitur in Aethiopia, autor Strabo in XVII.

Mantichoa, Crocuta — Mantichoa & Crocuta etiam è Simiarum genere hominum gestus & sermones imitantes, autor Plinius.

Capræ — Capra in genere bisulcorum, sensibus acutissima, spiritus tanta exuberantia, ut præter nares ad anhelitum aures etiam in itinere fatiget. Humore nimio suffusos oculos spinæ aculeo purgat iugulando, futumq; præsentire uidetur. Argumẽtum inediæ pertinacia. In Africa nascuntur agrestes, equi altitudine. In regione Caspia eadem ferè magnitudine, sine cornibus, colore albæ, uilloq; longo, ac mollitie lanis Milesijs certant: unde Sacerdotes & Caspiorum lautissimi uestes conficiunt. In parte Africæ Calisthenes tradit Capras ouium modo tonsili uillo esse, ex quo nautæ conficere solent rudentes. Nymphodorus uerò in Sardinia caprarum pellibus incolas pro uestimentis uti, adeo interpolatis: ut hyeme uillo cõuerso, æstate auerso sint utiles. In regione Sybaritarum Italiæ accidit res memoranda.

Historia capræ adamatæ — Crathis nomine pastor capram amabat, quam uti concubinam lecto delicijsq; omnibus dignabatur: ab hirco deinde zelotypo sæpe obseruatus, tandẽ quandoq; incautus inuaditur, cornibusq; iugulatur: qui ab accolis postea re cognita iuxta fluuium quem ab eius nomine Crathim uocauerunt, cõtumulatus fuit: ubi & capram humano uultu finxerunt, quam pro nympha & dea eius loci postea coluerũt. Ex Aeliano. Plin. ait capras pinguedine sterilescere, & morsum earum arboribus præsertim oleæ exitialem esse, quamobrem Mineruæ inimicæ dicuntur.

De hircis — De Hircis uerò scribit item Aelianus, sex menses hybernos super sinistrum eos iacere latus cum dormiunt. Ab æquinoctio autẽ hyberno totidẽ menses super dextrũ. Aristoteles hircos dicit obliquis esse oculis, & ad nares respicientibus. Quod Virg. probe cecinit in Bucolico, Transuersa tuentibus hircis: in quo nostri grammatici pleriq; errant.

Lepores — Lepores mares concipere compertum, dormiunt oculis apertis, quãdo genis carent: interdiu quiescunt, noctu uagantur. Natalis loci præsertim amatores. Campestres parui, ualdeq; pernices. Montani magnitudine excedunt. Cursu adcliui ueliciores omnes, quòd pedibus prioribus breuiores sint. Ad fugam sese auribus in terga inclinatis excitãt. Canes cursu flexuoso sæpe decipiunt. Cum circumagitur, altera aure ab ea parte demissiore pro gubernaculo utitur: Enixa suos foetus locis plurimis dispertit atq; abscõdit: putans eo modo à noxijs melius tueri: uocem accipitris exhorret latitans. In uulpem si forte incidit, euadere cursu contendit. Illa dolum celeritati opponit, cum in media persecutione quiescens pòst paulò leporis uestigia sectatur ac cubile inuadit. Dicitur & lepus ultro citroq; commeare, uti confusis uestigijs minime deprehendatur.

Lepus superfœtat — Solus animalium præter Dasipodẽ & hominem superfœtat. Aetas arguitur paruis quibusdam in corpore cauernis.

Cuniculi — Sunt & in Hispania in hoc genere, quos Cuniculos uocant, aliquanto breuiores, hæc ex Aeliano. Pli. uerò de cuniculis idẽ refert, insuper & famẽ depopulatis messibus Balearibus insulis attulisse. Varro autem scribit quòd in Gallia Transalpina & Macedonia fiunt permagni lepores, in Hispania & Italia mediocres. Lælius putabat leporem à celeritate dictum quasi leuipedem. Varro autem è Græco & antiquo uocabulo, quòd Aeoles & Bœotij Leporin appellarent.

Alces — IN Syluis Germanorũ Alces & Vros gigni scribit Cæsar in VI. cõmentario. Alces figura & pellibus similes capris, uerum aliquantulũ maiores. Crura sine nodis & articulis habent, quare arboribus pro cubilibus stantes adhærent. has uenantes arbores ab radicibus securi debilitatas relinquũt, atq; ita una cum eis cadentes, neq; sese tollere humi ualentes capiuntur.

Vri — Vri magnitudine sunt paulum infra elephantos, figura & colore tauri. magna uis eorum & magna uelocitas, neq; homini neq; feræ parcunt. In uenatione earum sese Germaniæ iuuentus exercet, cornuaq; in publicum laudis gratia refert, quæ studiosæ conquisita ab labris argento circumducunt, atque in amplissimis epulis utuntur. Hæc Cæsar.

Bisontes — Bisontes gignit Scythia & Germania, quæ alias paucissima gignit animalia fructuum inopia.

Bubali — Hos imperitum uulgus Bubalos uocat, cum id animal gignat Africa, uituli potius ceruice quadam similitudine. Plinius. Ex qua descriptione satis patet, quos hodie Bubalos uocamus alios esse à Bubalo Pliniano.

Bonasi Bonasus gignitur in terra Pæonia, monte Messapo, iuba
tãtum equina, cætera tauro similis, cornibus ita inter se infle-
xis, ut sint pugnæ inutilia. De quo Aristoteles & Plinius. Al-
bertus addit quòd pariturus locum areæ excrementis conse-
pit muniinenti gratia. Bonasorum uenatio in Lituania hodie
Pardus cernitur. De qua in Geographia dixi. Pardus bene olere di
citur, quæ res est illi quæstuosa in aliorum animaliũ prædam.
Nam capreæ & huiuscemodi feræ odore inuitatæ, prope ad-
cedunt. Ille ex latebris prodit atq; inuolat. Capiuntur in re-
gione Mauritaniæ in loco lapide substrato, laqueis præpara-
tis, carneq; apposita. Ad cuius odorem per conualles subiectas
delatum flatibus uentorum festinantes, in insidias incidunt. In
Caria & Libya prælongi admodum sunt, ac animo imbelles,
minimũ saltu agiles, pelle adeo dura, ut ferro non cedat. Pardi
digitis quinis prioribus pedibus insignes, posterioribus qua-
ternis. Fœmina crebrior inuentu, quæ si forte degustauerit
Pardaleochum capta statim dimittenda. Ea sane herba huma-
no uentri letalis. In hoc genere est qui cognominatur Bitis,
haud alijs absimilis, præterquam quòd cauda carere dicitur.
Is si à muliere adspiciatur, extemplo eam in morbum dedu-
De Pantheris cit. Ex Aeliano. Pantheris in candido breues maculæ, earũ
colore sollicitantur quadrupedes cunctæ, sed capitis toruitate
terrentur, quamobrem occultato eo reliqua dulcedine inuita-
tas corripiunt. Primus Scaurus in ædilitate sua C L. misit: de-
inde Põpeius C C C C X. Diuus uerò Augustus C C C C X X.
De Tigride Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal uelocitatis horren-
dæ: totus enim fœtus qui semper numerosus est, ab insidiante
capitur, equo quàm maxime pernici, atq; in recentem subinde
transfertur: at ubi uacuum cubile reperit fœta (nam maribus
cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor
appropinquãte fremitu abijcit unũ ex catulis in illa illa mor-
su corripit, & pondere etiã ocyor acta remeat: iterum conse-
quitur & subinde, donec in nauem ingresso irrita feritas sæ-
uit in littore. Diuus Augustus in dedicatione Marcelli theatri
Tigrin Romæ prius ostendit in cauea mansuefactam. Diuus ue
rò Claudius simul quatuor. Plinius. Strabo autẽ dicit Mega-
sthenem scribere Tigres in India apud Prasios populos ma-
gnitudine duplici quàm leo sit esse, adeò ualentes ut unus è
mansuefactis à quatuor hominibus ductus si mulũ posteriore
pede apprehendat ad se trahat. Pausanias dicit Tigrin tris or
dines dentiũ secundum alteram genam habere. Præterea acu-
Tarandus leos in cauda, quos ueluti sagittas iacit. Tarandum Scythia
fert magnitudine dorsoq; tauri, pelle uersicolore: ex qua scuta
Hyena Scythæ conficiunt, ferro impenetrabilia. Hyenam utriusq;
participem naturæ, nunc marem, nunc fœminam, modo Cenei
aut Tyresiæ uideas, tum utranq; uenerem sentientem. Dicitur
& uim habere soporiferam, qua canes in prædam actos ene-
Hystrices cat. Hystrices aculeatis inhorrent pennis, sæpeq; illas iaculi
Poephagus modo emittunt. Est in India Poephagus duplo equi magni-
tudinem excedens, cauda nigranti ac speciosa, mulieribus In-
dis ad capitis ornatum expetita. Animal alioqui timidum &
obuios quosq; animi magis anxietate quàm pedum celeritate
fugiens, præcisa sibi sponte cauda, ob quam se peti præsagire
Monops uidetur. ex Aeliano. Monops in Mœonia cernitur magni-
tudine tauri, qui fugiẽs igneum quiddam & acutũ excreat, in
quod uenatores incidẽtes tabẽ incurrunt, unde facile pereunt.
Ichneumon Ichneumon, idem utrũq; retinet sexum. Certamine inter se
congredientes decernunt, uictus pro fœmina patitur, partuq;
uictoria deprehenditur. Hunc Crocodilo aduersari in Cro-
codilo dicemus. Præterea Latonæ & Lucinæ sacrum dicunt.
Phattaga Phattaga in Indis animal Crocodili terrestris simile, ma-
gnitudine catuli melitei, pelle squamosa & aspera, ita ut fer-
Ortus rum etiam hebetet. Ortus circa mare Erythreum appel-
latus ex coloris uarietate, magnitudine canis Eretriaci, fi-
gura Cynocephali, ore albicante usque ad genas: inde li-
neis aureis ad ceruicem pertinentibus, dorso plano, maculis
incursantibus aureis, pedibus prioribus albis, posterioribus
nigris: Mammis duabus Mnam implentibus, colore cæruleo.
Onocentaurus anteriora humano similis corpori, poste- Onocẽtaurus
riora asino, colore albo, cursu uelocissimus. Captus, liberta-
tis amore mauult inedia perire. Aspalacum Bœotiorum Aspalacus
terra fert. Inde translatum statim perire dicunt. Cernitur in
regione Orchomeniorum frequens. In Phyrnam siquis in- Phyrna
tendat oculos ab eaq; aspiciatur, in pallorem maciemq; inci-
det dies aliquot. At Charadrius contraria natura. Si quis Charadrius
ictericus illius oculis concurrerit, procul dubio sanabitur. Te-
statur Euphorion in cõmentarijs, in Samo quondã fuisse ani-
malia quædam uasta magnitudine, quorũ ossa adhuc miraculo
adseruata uisuntur, quæ Neades uocãt, quorũ sola uoce tellus Neades
abrũpatur: Vnde prouerbium exisse fertur. Catoblepam Catoblepas
Africa gignit tauro similẽ, aspectu terribilem, superciliјs altis
atq; extantibus, oculis in recessu sanguineis, aliquanto minori-
bus quàm boui, in terrã semper aspicientibus: unde & nomen
trahit, iuba equina, quã ad certamen adrigit. Si quando frendit,
ore aperto aëra supra caput haurit. Hæc omnia ex Aeliano.

IN genere Mustelino tria sunt, primũ quam Græci γαλῆν Mustela
nos mustelam proprie uocamus: deinde quam illi ἰκτίδα,
nos uiuerras dicimus. Et meles quem uulgò Foinum appellãt.
Aelianus tradit magorum uanitatem adfirmare mustelam ab
Hecate nutricem esse, quòd hæc dea amatorijs adhibeatur.
Nam eius uiscera his sunt apta. Testiculi uerò mulieri adli-
gati partus continent. Inimica præcipue serpenti, quem pe-
tit, ruta prius commanducata, quòd sciat naturali quadam di-
uinatione hanc illi herbam maxime infensam. Colitur à The-
banis propter Herculem quòd Alcmenam partu laboran-
tem forte interueniens leuauerit. hæc ille. Viuerram Stra- Viuerra
bo ex Africa importatam dicit. Martis meminit Horatius: Martes
Venator capta Marte superbus adest. Melem uerò qui- Meles
dam Foinum dicunt, nonnulli quem uocamus Taxum existi-
mant: in metu sufflata cute atque distenta ictus hominum ac
canum arcet. In Felium genere mas salacissimus, fœmina Feles
foetuum amantissima. Dicitur & hoc animal tetro maxime
odore offendi, ideo excrementa sua effossa terra operire ne
à prætereunte premantur. Hæc ex Aeliano, qui αἴλουρον
eum appellat. Plinius causam operiendi excrementa dicit, ne
odore prodatur: propterea eos clàm insidiari ac obrepere
muribus, uiuere que sex sicuti canes annos. Ex his apparet
eam esse, quam cattam uulgus hodie uocat. Quæ antiqui-
tus mansuefactæ non erant, tantum in agris uiuebant. Inde
passim urbes ac domos repleuere. Fiber ponticus à Græ- Fiber põticus
cis Castor appellatus, ut ait Marcus Varro, extremas flu- Castor
minum oras accolens, cuius pluma mollior est pilus. Aelia-
nus amphibium hoc animal esse dicit, noctu in terra degere,
interdiu uerò in fluminibus: præterea mordax & obuijs qui-
buscunq; uesci. Exagitatum à uenatoribus quasi causam perse
cutionis sciat, testibus sibi præcisis in medioq; relictis sese à
periculo redimere. Quod sumitur Castoreum uocant. Plinius Castoreum
autem scribit, Sextium medicinæ diligentissimum negare hoc
animal testes sibi amputare, nec enim posse sine uita. Adulte-
rari autem renibus eiusdem, qui sunt grandes, cum ueri testes
pauci admodum reperiantur. Idem ait: Mures Pontici albi Mures pontici
sunt & hyeme conduntur. hos ego existimauerim quos uulgò
Armellinos uocãt. Sciurus tempestatem præuidet obturã- Sciurus
tisq; qua spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperit
fores. Ipsis uillosior cauda pro tegumento est. Mus Ara- Mus araneus
neus, quem autore Dioscoride Græci μυγαλῆν uocant, id est,
Mygalem quòd muris magnitudine sit, mustelina specie, ore
oblongo, cauda gracili, ordine dentium quadruplici, ut tradit
Acatius. Hoc genere Britannia scatet. De hoc & Plin. x x x.

Mygale Herodotus uerò Mygalas maiores Araneos appellat. **Mus muscus** Murē uerò illum qui odoratus uulgò habetur, Murem Muscū Hieronymus in epistolis uocat: & in alia epistola, Murem peregrinum. Pellicula, inquit, muris peregrini. Plinius eius nullam mentionem facit. ex quo uerisimile posterius inuētum: ex Aethiopia Arabiaq́; hic uenit. Sunt & mures apud Sarmatas & Pontum, quos nunc Zibellinos ac Armelinos uocāt, de quibus postea dicam. **Salamandra** Salamandra lacerti figura stellata, nunquam nisi magnis imbribus proueniens, à serenitate deficiens. huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo quàm glacies: quamcunq; corporis partem attingit, defluuio pili & uitiligine adficit. **Oryx** Orygem perpetuo sitientem Africa producit, ujm tamen hoc animal habet ad remedia sitientium. Nā Getuli latrones quòd loci natura potu careant, eo durant auxilio, repertis in corpore eius saluberrimi liquoris uesicis. ex Plinio. **Talpa** Talpa forma muris, oculis captis, frumentum in area populatur, Graecis Blatta dicitur ἀπὸ τοῦ βλάπτειν, quod est nocere, nonnulli aliud genus Blattam uocant. **Erinaceus** Erinacei Graecè echini poma adfixa spinis hyemi prouidentes in cauas arbores ferunt, mutationem aquilonis sentientes, sese in cubile uersus austrum condunt: ubi sensere uenantem circumuoluuntur in formamq; pilae ne capi possint. In desperatione uerò urinam ex se reddunt tergori suo tabificam, spinisq; noxiam, propter hoc se capi ignari: hac enim cute uestes expoliuntur. Plinius. **Chamaeleon** Chamaeleon ab Aristotele multis describitur, à Plinio paucioribus in hanc sententiam. Magnitudine lacertis est, uerum excelsior, & latera uentri iunguntur ut piscibus, eminenti rostro suillo ut in paruo simili. cauda praelonga, in tenuitatem desinens, ungues adunci, motus tardus ut testudini, corpus asperum ut crocodilo. Oculi in recessu caui, hiante semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento. Reddit colorem quem attingit, praeter rubrum candidumq́; hybernis mensibus latet ut lacerta. **Lacerta** De Lacertis uerò tradit Aristoteles, in Arabia duum cubitorum nasci lacertas, in Nisa uerò monte Indiae Plinius x x i i i i. pedum longitudine, colore fuluo aut puniceo aut caeruleo. Ex Aethiopiae insulis nuper à regibus Lusitaniae captis, Romam iussu Cardinalis Vlyxiponensis lacerta extincta circiter octonum cubitorum longitudine aducta est, oris uerò hiatu, quo solidum infantem deuoraret, ac tholo diuae genitricis ad portam Flumentanam, miraculi gratia, suspensa nunc cernitur. Inimicum hoc genus cochleis dicitur, ac semestrem tantum habere uitam. Aelianus rem miram de hoc animali tradit. Quidam uidelicet comprehensam lacertam, ac oculis stylo acuto orbatam, in ollam fictilem nouam inclusit utrinque pertusam paruis cauernis: mox illita cera, addita herba quadam, cuius nomen non indicauit: deinde Gagate lapide anulo ligato ferreo nouem signis signauit, quorum quotidie unum delebat: post nonum uerò, reclusa olla, lacerta inuenta est oculis restituta. Anulum namq; illum aiebat oculis utilem esse. **Stellio inuidus** Stellio lacertae genus stellatae, chamaeleontis quodammodo naturam habet, rore tantum uiuens. Plinius nullum animal hoc fraudulentius dicit libro v i i i. ex quo maledicta, & Stellionatus crimen & Stellatura dicuntur. **Stellionatus crimen** **Stellatura** Spartianus ait, Tribunos qui Stellaturas uirtutibus tulissent capitali adfecit. **Mures** Muribus hepar per brumam augescit, ut ait Cicero libro i i i. de diui. Aelianus uerò, cum luna dicit augeri ac minui. In Aegypto segetes uastare dicuntur, tanto prouentu, ut uotis & muscipulis & litationibus resistatur. Aeoles item & Troiani ob eandem causam Smynthio Apollini ex responso sacrificauerunt, ex quo liberati murem in honorem Smynthij habuere: & Aeschylus poëta murem Smynthium dixit. Item Cosas Hetruriae ciuitatem destruxere: libidinosum alioqui animal, praesertim foemina: ut Epichrates in choro (sic enim fabula inscribitur) testatur ijs uerbis. Tandem ad me Leno impurissimus uenit comminiscens puellam Dianae, ut uitulus, ut uirgo, ut pullus indomitus. at illa murina erat. sed & equacissimum per anū, ut idem est autor Comicus in drapetis. φέρε νῦν σοι δὴ δείξας καταπυγοσύνην μυὸς ἀγρεύτου ξηροφῶντος, id est, Age nunc è sudo flagitium muris sudgerabo Xenophontis. Vita his longissima, membris paulatim deficientibus: unde prouerbium, Secundum muris interitum. Cuius sanè meminit Menander in Thaide. Ex Aeliano. Multi tum Plinius autores, quòd ij uaticinio quodam naturali è domo aut aedificio ruituro migrent. **Glires** Glires quos Graeci ἐλειοὺς uocant, in ipsis arboribus hyeme pinguescunt. **Rhinoceros** Ex his quae unum in fronte cornu gerunt Rhinoceros ex argumento nominatus, in summa nare cornu gerit ferri duritia. Hoc praelium initurus exacuit prius ad petram. Elephanto congreditur, quanquam impar magnitudine, uentrem ac proboscidem saepe feriendo. Ex Aeliano. **Monoceros** Alterum Monoceros à Plinio libro v i i i. ponitur, asperrima fera, reliquo corpore equo simili, capite ceruo, pedibus Elephanto, cauda Apro, mugitu graui, uno cornu nigro in media fronte cubitorum duum eminente. Nascitur in Aethiopia, ac uiuus minime capitur. Aegoceros, quem nos Capricornum appellamus inter signa coelestia.

SERPENTES.

Serpentes diuersorum generum natura procreauit, Cerasten, Hydrum Enydrum, Natricem, Colubrū, Draconem, Aspidem, Dipsada, Pariam, Amphisbenam, Acontiam, Presteræ, Viperam, Aemorrhoida. Sepedona, Sepem, Porphyrū, Cantarides, Cecilā. Quos ex Aeliani explicabo autoritate. **Cerastes** Cerastes in Africa geminis in fronte corniculis, ut cochlea insignis. **Aspis** Aspis quinum cubitorum magnitudine iam inuentus. Color his niger, quandoque cinereus, interdum fuluus: ab eo ictū ultra quatuor horas uiuere negant. **Ichneumon** Dicunt Ichneumonem eius oua sectari ac inuenta perdere, ut inimicorum metus ei ac successio minuatur: perpetuum enim & internecinum bellum uidere licet. Ichneumon cum sese imparem cognoscat, multò se primum limo obducit ac loricat: caudam deinde ad os, quod mollissimum gerit, curuatam pro clypeo obducit: deinde in hostem tendit. illa terreum thoracem frustra morsibus appetit. Superat qui prius ora alterutrius attigerit. Plutarchus in libro de Aspidibus, ait Aegyptios in honore aspides habere ac delicijs, unà que cum pueris educare, adeo mansuefactas, ut uocatae ueniant: mensisq; adsistant, atq; una edant pultem farinae ex melle & uino adpositam. Eorum uerò reges inter diademata aspidis figurā ferunt, quòd imperij firmitatem portendat. Galenus aspidum tria genera ponit: Chelidonias, Chersaeas, Ptyadas à sputo cognominatas, quas Cleopatra sibi admouit. **Dipsas** Dipsas ex argumento uocatur, ictū ab se siti inexplebili necans: breuis alioqui, colore albus, cauda duabus nigris lineis interfecta. Hunc quidam Presterem, nonnulli Causonium uocant. Cernitur in Libya praecipue & Arabia. **Parias** Parias serpens (sic enim Apollodorus cognominat) colore fuluus, oculis uelox, ore lato, morsu haud malignus: quapropter eam mitissimo deorum Aesculapio pro ministro uetustas dicauit. **Amphisbena** Amphisbena biceps monstrum altero in cauda capite, alterutroq; semper cum libet progredi uel regredi, nunc pro cauda nunc pro capite utitur. **Acontia** Acontia ex uelocitate dicta, teli modo serpendo ruit. **Hydrus** Hydrus, ex quo ictis grauem excitari odorem autor est Aristoteles, ut nulli prope consistere sit. Insuper eos obliuione rerum adfici ac nebulam prae oculis habere, in horrorem ac rabiem agi: postremo tertia die perire. **Prester** Prester ictum extemplo sideratione quadam reddit immobilem, ac mente alienum: mox pilis defluentibus cum prurito ac uentris solutione absumit. **Vipera** Viperae foetus enecta matre prodeunt, uti inter pisces acus & Myrenae. mas etiam in coitu exanimatur capite in os foeminae inserto,

præq; uoluptate ab ea exciso.
Aemorrois
Aemorrois inter uiperarum genera in petrosis recessibus commoratur, colore sanguineo, partim nigro. Inhorrent capiti ueluti similia cornua, tacite progreq; serpit, obliquo semper itinere. Ictos sanguinis excreatione per omnia membra euacuatos perimit.
Sipedon
Sipedon malum & ipse reptile, coloris similitudine Aemorroidis soror, uti placet Nicandro, uelocior aliquantulum. Iter simili ferè modo & hic obliquat, morsu altius penetrat, illico marcescente plaga, unde & nomen auspicatur.
Seps
Seps colorem quem attigerit, reddit. Quatuor recuruis dentibus armatus. Quē petit morsu, tabe exanimat.
Porphyrus
Porphyrus palmi est magnitudine, capite candidissimo, reliquo purpureus, morsu innocuus, quippe qui dentibus caret. Inuenitur in Indiæ locis uaposis, captum cauda suspendunt, uiuentisq; ex ore defluentem liquorem legunt in uasculis æreis. Alterum item ex iam defuncto liquorem nigrum, similiter in altero uase excipiunt: et hic quidem in esculentis seu poculentis grano Sesami datus, tabe lenta unius seu etiam duorum annorum paulatim enecat: ille more cicutæ statim absumit.
Cantarides
In Cantaridum genere fœmina non reperitur. Ipse sese mas in orbē sinuans dies XVIII. fouet, mox fœtus paulatim excludit. Ea de causa Aegyptij statuas uirorum fortium in digitis fingere hoc animal consueuerunt, quòd nulla muliebri mollitia uirtus inquinata uiris conuenit.
Draco
Draco aduersus elephantum non uulgari pugna certat, os oculosq; eius petens, ac iugulum amplexus exhaurit, donec humi concidens elephas simul & Draconem pondere perimit. Mortuo secundum Varronem tria extrahuntur, Oculi, pellis, & dentes. Oculi lapides preciosi sunt igneo colore: dentes ferè similes apri, præterquam quòd graciliores. In hoc genere cristati mares sunt. Onesicritus ex comitibus Alexandri scribit, Indorum regem nutrisse Dracones duos, alterū octogenum, alterum uerò nonagenum cubitorum magnitudine: eosq; Alexandrum spectare inter præcipua uoluisse. Epirotæ Apollinem uenerantur, in cuius templo draconem colunt ob memoriam Pythonis, à quo se prognatos dicunt, ex eo'que cibum appetente aut auersante auguria capiunt. Sed & eodem ferè modo Draco apud Albam in luco iuxta templum Iunonis Argiuæ colitur à uirginibus, quem certis ademit diebus suis pascentes manibus, à quo cum cætera capiunt auspicia tum uirginitatis integritatem deprehendunt. Leguntur & apud Aelianum plura Draconum exempla, qui pueros puellas'que adamarint. Et Draco serpens in delicijs apud Tyberium dicitur Tranquillo fuisse. Festus dicit dracones, ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι, quòd clarissima sint acie. Quapropter eos Thesauris custodiendis consecrauerint. Tū Aesculapio dicauere, quòd genus uigilantissimum dicatur, quæ res ęgri maxime necessaria est.
Serpens
Serpens latet per brumā, uere procedit, senectam exuit, uisum quem longo situ amisit, fœniculo recuperat, eos abigit cornu cerui suffitum. Tum lapis quidam in Aegypto, ut placet Aristoteli Nicandroq;: Cuius talem memorant naturam, ut aqua perfusus accenditur. post hunc Nepeta recens, & herba quam Libanotida uocant. Ex spina humani cadaueris exsiccati nasci serpentem quidam prodiderunt, quod sanè aut uanum, aut ex improbi hominis cadauere nasci par est. Præterea serpentem si baculo semel feriatur, semanimem reddi: si iterum, reuiuiscere: quod etiam apud Hieronymum in epistolis legitur. Hactenus ex Aeliano.
Serpentū magnitudo
Serpentum magnitudinis multa in autoribus mentio: tum illa præcipue cum in primo Punico bello ad flumen Bagradam, Regulo imperante, balistis tormentisq; serpens CXX. pedum expugnatus fuit. Faciunt his fidem appellatæ
Boæ
Boæ, teste Plinio in tantam magnitudinem exeuntes, ut diuo Claudio occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomen habuere.
Basiliscus
Basiliscus, ut ait Aelianus, tanta fertur acuitate ueneni, ut quamuis breuissimus (palmum enim non excedere dicitur) serpentem quamlibet magnum halitu solo extinguat. Si quis autem uel baculo eum attigerit, breui tempore intereat. Plutarchus in uitis, sic ait: serpētes ex hominum cadaueribus medijs medullis gigni traduntur, sicut ex bobus apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones. Itaque non sine ratione permoti maiores nostri Heroibus dracones consecrarunt.
Serpentes ex hominum cadauere
Natrix
Natrix à natando dicta. de qua Lucanus: Ex natrix uiolator aquæ. & Tranquillus in Caligula.
Coluber
Coluber, ut scribitur in epistolis Hieronymi, si quando bibiturus est, uenenum ne ipse suum exhauriat, prius eijcit.
Enydros
Enydrus coluber est in aquis uiuens, quam Lutricem Gaza conuertit.

DE VOLVCRIBVS.

DEinceps uolucres attingendæ, quæ sanè coëunt omnes, ouaq; pariunt: animal paucissimæ, ut uidetur, & uespertilio: plurimis rebus inter se discretæ, pedibus, penna, rostro, mora, cantu, magnitudine. Nam aut aduncos habent pedes, ut accipitres, & carniuora ferè omnia: aut digitos, ut Psittaci, aut palmipedes, ut anseres & pleræque aquaticæ. Deinde aut perennes sunt, ut columbæ, aut semestres, ut turtures, aut post fœtus eductos statim abeunt, ut Galguli, upupæ. Cantus quoque cuique suus. Gallis expergificus, bubonibus gemulus, Vlulis querulus, noctuis stridulus, cicadis obstreperus, hirundinibus perargutus, Luscinijs dulcis. Cantus item statuta tempora. hirundinibus matutinum, Cicadis meridianum, Gallis antelucanum, Noctuis uespertinum, Bubonibus nocturnum. Rostrum præterea accipitri recuruum, Luscinijs tenue, Coruis crassum, upupis oblongum, passeri præcurtum. Pennæ item candidæ ac molles anseri, cygno: nigræ coruis, merulis: uirides chloridi, luteæ Psittaco, rubentes Phœnicoptero: uariæ upupæ, carduelí, columbis. Aues renibus & uesica carent, nec mingunt quòd omnis humor in plumas abijt.
Auiaria
Auiaria primus Romanorum, teste Plinio, instituit Brundusij M. Lælius Strabo equestris ordinis, inclusis omnium generum auibus.
Strutio magnus
Magnitudine quidem primum Strutio præstat, quem Aelianus magnum uocat, Plinius uerò Strutionem camelum ac Africum uel Aethiopicum altitudinem equitis insidentis excedere dicit, nec etiam cursu inferiorem inuantibus pennis, minime tamen à terra attolli. Cæterum ceruinis unguibus ita bisulcis, ut his lapides comprehendat, quos fugiens in persequentes iaciat: concoquendi uel quæuis dura deuorata maxime efficax: eius oua quæ multa parte præ magnitudine uasis utilia sunt, pennæ uerò galearum conis. Strutio paruus, ut scribit Aelianus, quòd timidus maxime sit, gregalis est, tum in proceris arboribus nidificat.
Strutio Africus
Strutio Africus, partim quadrupes, pennas habet pilis quàm similes, nec sublimis uolat, capite colloq; glabro, cilia pilosa, bisulcis pedibus. autor Aristoteles.
Ibis
Ibis Aegyptium animal aligerum lunæ sacrum. Nam ad eius rationem syderis oua fingit, intestinumq; ipsius augescit. Insuper otiose ingreditur. Lautitiarum amantissimus, cubile sordibus forte commaculatum abluit. Nidificat in palmis quòd hæc arbor non facile prædæ cæterorum animalium obnoxia sit, cum cortice cultellato difficilis ascensu sit. A Mercurio diligitur quòd eius naturæ conueniat. Nam quòd nigra & alba in hoc genere reperitur, altera mentis tantum cogitata, tacitaq; notantur: altera uerò nuntius auditi prolatiq; sermonis extrinsecus significatur. Vescitur scorpionibus & serpentibus. Captus sese inedia necando liberat à seruitute. Ex Aeliano. Herodotus autem sic scribit. Species Ibidis duæ, altera gruinis cruribus, rostro adunco, magnitudine qua Crex, quæ & aduersus serpentes pugnat. Altera crinibus, tadtu ueluti prima, humanis pedibus, alis, ac natibus alba, cætera nigra.
Aquila
Aquilarum genera sex tradit Aristoteles.

Pygarg

Pygargum ab albicante cauda. Morphnum à pinnæ macula. hanc Homerus Percnon appellat, uenisséq; exitio Priami dicit. Tertium atro colore, minimum quidem, sed omnium fortissimum. Quartum Percnopterum ab alarum notis, capite albicante, maiore aliquanto corpore. Quintum Halietus, quòd circum mare uersetur cernice magna, lata cauda. Hæc est illa generosa, quæ pullos suos probat ad solem, cuius radios si minime sustineant, ut degeneres abijcit. Sextum Gnesium, id est, legitimum, Aquilarum maximum, colore
Aquilæ penna fluuum. Aelianus autem scribit, Aquilæ pennam uel rebus alijs consertam semper remanere incorruptam, tanquam huius auis etiam extinctæ reliquiæ dominentur. Præterea magnus hæc congreditur animalibus, etiam ceruo, eius ut ait Plinius cornibus insidendo: deinde puluerulentas de industria alas excutiendo, ut sic ille oculis impeditus, cursúq; incitatus in præceps ruina feratur, mortuúsq; præda fiat.

Fulica Ossifraga Fulica Græce φήνη, quam & Ossifragam uocant, ingens auis, pullos Aquilæ ante tempus exclusos nutrit. Autor Aristo-
Cornices teles & Ambrosius in Hexameron. Cornices inter se fidissimæ sunt, mira his castitatis & matrimonij cura, haud palam coeuntibus: extincto consorte alteri uiduitas impolluta. Quare & inter hymenæos pro concordiæ pudicitiæq; felici auspicio inuocatur. In augurijs quoque una ex his uisa fortunatissimum putant. Noctuæ maxime aduersatur: inuicemq;
Corui oua surripitur, hæc interdiu, illa noctu. Ex Aeliano. Coruos media æstate sitire palam est: imbrem uerò orare ob notam fabulam, quòd ab Apolline aquatum missus non redierit, hac mulcta damnatus est. Ratio tamē uult quod æstatis initio hæc auis profluuio uentris obnoxia, ab humore tanquam huic morbo contrario sese naturaliter abstinet. Ex hoc & augurij maxima obseruantia. Oua ipsius atrando capillo utilia. Inter cætera tauros inuadit, ex omni corpore maxime oculos appetendo. Imitator humanæ uocis præter cæteras alites. Per regiones fertiles gregatim uolat, per steriles uerò bini tantum. Foetus in escæ penuria parentes senes concerpunt: ex quo prouerbium, κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, improbi corui, improbum ouum. Si quando ex malis parentibus liberi nascuntur mali. Hæc omnia ex Aeliano. Coruus
Coruus Romæ item qui Romæ Germanicum & Drusum Cæsares, tum populum Romanum nominatim salutabat, quiq; extinctus publice elatus est, legitur apud Plinium. Succurrit & in hac uolucre fabulas poëtarum cum sacra historia conuenire, apud illos à Phœbo, ut suprà dixi, apud nostros à Noeo ex archa aquæ gratia dimissa, ac eius contumacia utrobique accusata.

Miluus Miluus rapacissimus auium, cadauerumq; adsectator. Eorum uenationem primus demonstrauit Alphonsus rex Neapolitanus patrum nostrorum memoria, commissa in aëre magnorum accipitrum, tum falconum cum eis pugna. Aelianus scribit huiuscemodi de hac alite. Mas in hoc genere non inuenitur. Fœmina tantum austro, aut euro sese pandens concipit, non oua, sed pullos parit. Barchei gens in Hesperia suos morbo extinctos tanquam ignauos igni, in bello autem
Vultures absumptos Vulturibus tradunt. In Aegypto uestibulis domorum alas Vulturum proponunt magno ornamento, eoq; caput Isidis ornant. Visæ eæ aues numero XII. in monte Palatino nomen urbi portenderunt. Aristoteles autem Vulturum duo genera ponit, paruum quod albicantius, alterum maius quod multiformius. Ambrosius in Hexameron ait, quòd ubi Vultures, Corui, Aquilæ, & huiuscemodi genus auium conuenerint, cædes ibi sit putanda futura.

Columbi Columbi coniugibus subueniunt in partu, paritérq; & ipsi (cum per illas non licet) oua incubant. Pariunt oua duo, mas primum, deinde fœminam, consorti fidem seruant, exosculatio mutua semper ante coitum. Sed & fœminæ in hoc genere interdum ineunt, è quibus oua enanida creantur. Nihil enim columbis fœcundius, quadragenis diebus concipiunt, pariunt, incubant, educant, tantum modo interuallum à bruma ad æquinoctium uernum facientes. Ad locum redire solent unde mittuntur, quod & in theatris animaduersum è sinu missa, & in obsidione Mutinensi, cum D. Brutus in castra consulum nuncian columban cum epistola
Columbæ agrestes & domesticæ misit. Ex Plinio. M. Varro Columbarum duo genera ponit. Agreste, quod in turribus & culminibus uillæ habetur, ex quo appellatæ columbæ, quæ ob naturalem timorem summa loca in tectis captant. Alterum genus domesticum, quod domi intra limina pascitur: hoc maxime colore albo solet esse,
Miscellæ Peristereon Palumbi alterum uario. Ex his fit tertium genus miscellum, fructus causa in locum unum coactū, quem Peristereona uocant. Palumbos Græci φάττας uocant, eos ad XXX. annos uiuere Aristot. autor, uno tantum incommodo unguium & augmento senectæ, hyeme muti, uere uocales. Plinius quoque testis in agrum Volaterranum ex mari quot annis magnam
Turtures uim palumborum uolitare. De turture Aelianus sic ait: Turturi ut columbæ impolluta connubia, uox uerò non solum ex ore, sed ex infernis notata. Vnde Demetrius poëta in Sicilia (sic enim fabula inscribitur) inquit: Quando & culo loquuntur turtures. Plinius scribit huic & columbæ annos uitæ octonos esse, colláq; utranque bibendo minime resu-
Gallinæ pinare. Gallinas diuersi generis memorant autores, Cortales, Meleagrides, Africanas siue Numidicas, rusticas, pu-
Cortales miles, melicas. Columella tria tantum genera ponit: Cortales, quæ in corte aluntur. Cœnis Romanis ante tertium Punicum bellum cautum, ne quid uolucrum proponeretur præter unam gallinam quæ non esset altilis. Sunt enim altiles aues omnis generis quæ sagina ac cibo educantur. Secundum ge-
Rusticæ nus, Rusticas non dissimiles uillaticis, quæ per aucupem decipiuntur, & in insula appellata Gallinaria in mari Ligu-
Africanæ, seu Numidicæ stico maxime abundant. Africanas tertium genus, quas plerique Numidicas esse dicunt, cum sint Meleagridi similes, nisi quòd rutilam cristam capite gerunt, quæ est in Meleagride cærulea. Tranquillus sentiens cum Columella separat Meleagrides à Numidicis. Varro autem contra sen-
Meleagrides tiens easdem dicit esse. De Meleagridibus Plinius in X. libro hæc scribit. Hoc est Gallinarum genus gibbarum, uarijs sparsum plumis, quæ nouissimæ sunt peregrinarum auium in mensas receptæ propter ingratum uirus, uerum Meleagri tumulus nobiles eas fecit. Secundum descriptionem hanc Plinij in hoc genere duæ paulo ante in hortis Cardinalis S. Clementis uisebantur. Aelianus scribit Meleagrides in Lero insula esse, quas fabula uult Meleagri Oenei filij natas fuisse, luctu patris in aues conuersas, quare & lamentabili carmine cantus earum exaudiri. Gallinæ Pumiles à
Pumiles Melicæ Græcis νάνοι, id est, paruæ dicuntur. Melicæ uerò quasi Medicæ secundum Varronem quòd ex Media uenerint, magnitudine ingentes. Gallinago à Gaza conuersum, quando
Alectorides apud Aristotelem ἀλεκτορὶς legitur, colore attagæ, rostro oblongo, cursu celeri. hominem maxime diligit, capitur inter sepes hortorum & uinearum. Hæc uulgò gallinella appellatur. De Gallo Aelianus sic ait: Lucis nuncius est, Latonæ charus, quòd ei parienti adstiterit, ex quo consuetudo mansit in hodiernum diem ut adsit parientibus mulieribus: extincta matrice oua incubat: uictus nequaquam canit, post uictoriam garrulus. Hoc genus formidolosum leoni pariter scolopendræ obseruatum est, ex quo Africam petentes, quòd ea regio his maxime abundet feris, hunc alitem secum ferre con-
Gallus sueuerint. Gallorum spectaculum Athenis quotannis institutum. Causa fuit Themistocles, qui pridie quam cum Xerxe pugnaret, ingentem gallorum strepitum audijt, ad quod exemplum suos milites hortatus uictoriam adsecuti sunt, me-

moria rei deinde posteris tradita. Hæc ex Aeliano. Cecinere galli nocte tota, qua magnus Matthæus uicecomes primum suscepit filium, unde Galeacio nomen inditum, portento quodam magnæ successionis. Ex Gallis, ut ait Plinius, tripudium Solistimum. Pullis membra sub matrice ex albugine fiunt. ex uitello nutriuntur. Caput decima die generatur, plumescere desinunt post dies x x. Dicit Aristoteles quòd oua longa mares edunt, rotunda fœminas: quod Albertus refellit, Auicennam adducens autorem, seq; etiam expertum fuisse adseuerans, defectu matricis, ouis impositis, operto ore & igne lento subiecto pullos excludi.

Pullorum exclusio

Perdices

Perdicibus nihil salacius inter aues, oua mares deperdunt, ne forte cura incubatus uenerem impediat. Ad aucupem prope accedunt quasi sese dedituræ ut à pullis auertant, mox appetentem decipiunt aliò prorepentes. Pullos deinde securæ conuocant. Certant inter se mares, præsertim si præsens adsit fœmina, uictum riuali coit. Tradit Aristoteles fœminam perdicem dorso tantum maris propinquantem concipere: eandemq; parituram sese stipidæ nidos, terraq; circumuallare contra grassantia. Septimo die pullos excludit, parit oua x v. In Paphlagonia eas esse duplici corde Theophrastus est autor. Perdices sacras Ioui & Latonæ dicunt. Ex his aliæ queruntur cantibus, aliæ certamini. Quæ uerò uocantur Circei, sibi quodammodo conscij nulli uirtuti se esse idoneos, degustatis alijs de industria marcescunt, ut ab aucupe ne quidem cibo dignentur. Ex Aeliano.

Attagen

Attagen Ionius Horatio dicitur, Attagena Martiali, Attaga Aristophani in Ornithibus, qui dicit eam dulce canere. Plinius quoque eandem auem uocalem dicit, ieiunium maxime celebrare, captam obmutescere, quondam inter raras aues: deinde cœpisse suo tempore in Hispania Gallisq; capi. Sunt qui has starnas hodie uocatas putent manifesto errore, quum ipsarum cantus minime commendetur. Hæ potius aues externæ uocantur. Plinius libro x. cap. x l i x. Aduenerunt, inquit, bellis Bebriacensibus ciuilibus in Italiam

Aues externæ

Aues externæ quæ adhuc nomen retinent, paulum infra columbas magnitudine, turdorum specie, sapore gratæ.

Coturnices

Coturnices Aristotele Plinioq; testibus ueneni semina pascuntur, quapropter eas ueterum lautæ damnauerunt mensæ. Simulq; ob Comitialem, quem solæ animalium post hominem sentiunt. Aduenæ æstatis sunt. Proficiscuntur duce

Ortygometra

Ortygometra, quam matricem Gaza apud Aristotelem conuertit, cuius uocem cum sentiunt aucupes, intelligunt parari discessum.

Otides

Otides, de quibus Aelianus, sic ait: Perdicum similes sunt, obesitate autem corporisq; pondere parum se alis attollunt: quapropter canibus se obnoxias quodammodo cognoscentes, ad eorum latratum extemplo proripiunt sese, latitantes inter frutices. Præterea equis eas sollicitari argumentum est, si eos transeuntes uiderint prope accedere, attonitasq; contemplari. Plinius uerò sic: Otidas Græci uocant, quas Hispani aues tardas dicunt.

Seleucides

Seleucides aues, quarum aduentum incolæ Casij montis dicit à Ioue impetrare contra locustas agros eorum deuastantes: nec unde ueniant, aut quò abeant compertum.

Lagopus

Lagopus pedes leporino uillo, unde nomen habet, cætera candidus, columbarum magnitudine.

Pauo

Pauone primum in India uiso Alexandrum ferunt admiratum, prohibuisseq; edicto, ne quis eam auem necaret. In Græciam à barbaris translata diu quæstui fuit, primum elegantibus tantum mercede indicatus: deinde ad eorum spectaculum admissa multitudine. Hortensius primus Romanorum eum in conuiuio apposuit, Concipit tertio uitæ anno, quo ferè colorum uarietate uestitur. hæc ex Aeliano. Plinius: Pauo annos x x v. uiuit, colores in trimatu incipit fundere, non gloriosum tantum animal, sed inuidum traditur, sicut anser uerecundus. Athenæus dicit oua eos incubare x i i. Aug. de Ci. carnem eius non facile putrescere. Eritbrotaonas

Tetraones

secundum quosdam Tetraones anserum specie nigrantes, rubro paulum perfusæ ueniunt è septentrione. In auiarijs saporem amittunt, moriuntur contumacia spiritu reuocato. ex Plinio.

Phœnicopteri

Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse docuit Apitius, nepotum omnium altissimus gurges, ut ait Plinius. Huius item linguæ apud Tranquillum in Caligula mentio, tum apud Spartianum in Heliogabalo, qui epulas Phœnicopterorum cerebellis conditas apponebat. Marti. etiam colorem qui in eius etymo monstratur, manifestius indicat his uerbis. Nomenq; dedit quæ rubentem pennis.

Oenas

Oenas οἰνὰς, hoc est, uinago, ut interpretatur Gaza apud Aristotelem, magnitudine columbi. Capitur autumno.

Anseres

Anseres stomacho sunt calidissimo, riguis, ac herbis frigidis gaudent, Laurum nullo pacto attingunt. Cor anserinum Plinius antiquis mensis laudatissimum dicit. Theophrastus commemorat anserum exempla, qui pueros fœminasq; adamauerint. A Romanis publice aluntur, ob beneficium defensi Capitolij: annisq; singulis in Ferculorum pompa honorantur.

Chenalopex

Chenalopex ansere minor ex uulpis & anseris forma, audax alioquin paratusq;, cum aquilæ, tum feli resistere. Præterea fœtus tanta charitate complectitur, ut more perdicis ultro aucupi obuiam eundo, spatium pullis ad euitandum tribuat. Ex Aeliano. Hæc auis ut tradit Plinius, frequens est apud Britannos in mensarum delicijs.

Penelopes

Est & aliud Anserum genus, qui Penelopes dicuntur, ut Aristoteles & Plinius tradunt, à quibus educata Penelope dicitur cum proijceretur in altum, ab Icaro patre & Peribœa matre reiecta: unde nomen sumpsit.

Anates

Anas quasi conscia infirmitatis, quod neque terræ neque aquæ suos fœtus credat: iuxta paludes & rigua parit, & statim à partu aquas petit. Ex omnibus aquilam formidat, eam quam Nettaphonum ab eius nomine uocant.

Grues

Grues æstatis aduenæ à Thracia tranant æthera trianguli figura, lapides pedibus librantes contra uim uentorum, ut tradit Aelianus. Quod tamen falsum Aristoteles esse dicit. Internecinum cum Pygmeis bellum gerere ab Homero narratur. Cum uolantes forte regrediuntur, infaustum nautis signum futuræ tempestatis indicant.

Monedula

Monedulas Græci κολοιοὺς uocant. Tria genera ponit Aristoteles. κορακίαν, quam graculum uocamus, magnitudine cornicis, rostro rutilo. Altera Lupus dicta, parua admodum & Parasitus. Tertia Palmides est in Lydia ac Phrygia frequens.

Graculi

Aelianus de Graculis sic ait: Regionem Venetorum Adriam incolentium uastant, ac semina iacta absumunt, nisi occurratur pabulis quibusdam passim dispositis. Contra uerò à Thessalis & Illyrijs ac Lemnijs di contra locustas, quarum ui maxima obruuntur. Capiuntur in labris oleo plenis in agro positis, cum sese liquoris perspicuitate inspicientes perfundi uolunt, inde madidis alis tardantur. Hæc ille.

Pica

Pica Græcis κίττα, plures eodem die commutat uoces, nidificat in arboribus, parit i x. oua, ut autor Aristot.

Vpupa

Vpupa Græce ἔποψ, nidum in desertis, altisq; montibus ex hominum excrementis texit, ut inuadentes odore absterreat: uere colorem mutat sicuti plurimæ agrestes, obscœna pastu auis, crista infenda plicatili, contrahens eam subrigensq; per capitis longitudinem.

Hirundines

Hirundo ut scribit Aristoteles, luna deficiente sese imbre perfundens, humi obuoluitur, donec materiam comparet qua nidum sternat. Quinque numero parit, eosq; magna pascit æquitate, portionem illis distribuens, à primo incipiens ac deinceps ex ordine natis. Si uiderit implumes minus apte iacere, rapta à dorso recumbentis ouis lana molliter substernit: tum herba quadam illorum oculis admota celeriter lumen restituit: paululum adultos & adhuc trementibus alis expellit. Coeunt aduersæ, præter naturam cæterarum auium. Sunt qui dicant albas hirundines uisas, infausto tamen omine.

omine. Nam in conclaui Pyrrhi regis adhuc pueri nidificantes, bellum infeliciter tentatum contra Romanos portenderunt. Item in habitatione Cyri regis uisæ, infaustam eius expeditionem contra Scythas significarunt. autor est Aristoteles, in Samo insula quasdam nasci albas, quibus stilo excæcatis lumen rursus restituitur. Ex Aeliano. Plinius ait, Cecinam Volaterranum comprehensas irundines nuncias belli amicis mittere solitum, quòd in pristinum soleant nidum redire.

AVES AQVATILES AC LITOREAE.

Alcyones

AVium autem iuxta flumina & mare uiuentium ingens turba, inter quas Alcyones notißimæ, quæ parituræ nidum modo conchæ spinis incredibili duritia subtexunt: deinde ad mare deferentes undis imponunt, atque illò se constipantes dum uehuntur fœtificant. Ex Aeliano. Aristot. uerò de Alcyone, quam & halcedonem Latini uocant, sic scribit: Alcyone non multo amplior passere, colore cum cæruleo, tum uiridi, tum etiam leuiter purpureo, uarie toto corpore refulgens, rostro longo & tenui, uiuit piscibus. Parit oua v. in cuius partu qui circa tropicum hyemalẽ esse solet, dies sereni XIIII. nauigantibus auspicatißimi. Alcyonij dies & Alcedonia sacra uocata.

Apodes

Apodes usu pedum carent, ab alijs Cypseli uocatæ, irundinum species, nidificant in scopulis. eæ sunt quæ toto mari cernuntur, nec unquam tam longo cursu naues recedunt ut non circumuolitent eas Apodes. Cæteræ aues quandoque desident, his tantum quies nisi in nido nulla, aut pendent aut iacent. Hæc Plinius.

Cinclus

Cinclus auis palmipes prope mare uitam traducit. astutus ut ait Plinius, ac decipi difficilis, sed captus omnium maxime mitescit. Aelianus debilem eum parte posteriore dicit, quamobrem struendo nidos minime aptus, incubat alieno, ex quo in prouerbio apud rusticos, Cinclos pauperes uocari. Eius etiam meminit Aristophanes in Amphiarao. Suidas de eadem sic ait: Cinclus est auis, quæ caudam continuo mouet, quapropter à quibusdam uocatur σεισοπυγίς. Est enim ualde debilis & tenuis, ex quo prouerbium apud Menandrum, πτωχότερος κίγκλου. Pauperior Cinclo.

Pelicanus, seu Platea.

Pelicanus siue Pelicanus, ut ab Aristotele in VIII. appellatur, à Plinio Platea dicitur, à Cicerone in secundo de Natura deorum, Platalea: Auis est aquatilis, fluuiatiles conchas deuorans, quas ubi concoxerit, euomit: ut postea facile discuneatas edat. autores Aelianus, Plinius. In epistolis diui Hieronymi mirum legitur, hanc auem ubi pullos suos necatos à serpentibus uiderit, è sanguine suo ab latere incusso atq; insperso nidis, in uitam restituere.

Herodii

Herodij item flumina colunt & littora. cernuntur in insula Diomedea, quia socij Diomedis dicuntur esse. Quare mirum eos Græcis aduenis tanquam ciuibus suis blandiri. uescuntur conchis quas per calorem discuneatas inuenerint. Ex Aeliano. Gaza autem ardeolam dicit apud Aristotelem esse hanc auem, apud quem & Leucorodius legitur, id est, alba ardeola, quæ minor quidem, rostro lato, porrectoq;.

Imantopodes

Imantopodes à Plinio ponuntur in Aegypto inter aquatiles.

Cygnus

Cygnus siue olor uolucris mitis, tantum ab aquatila infestatur, cui magnopere resistit, ut scribit Aristoteles: eius mora circa fluenta. In senecta leniter cum melodia uita soluitur, penna capiti traiecta. Ouidius: Veluti canentia dura Traiectus penna tempora cantat olor. Cantat enim, ut ait Plato, non ex tristitia, sed potius lætitia propinquante fato, quòd immortales se sentiant & ad Apollinem suum remigraturos. Nam Pythagoræ erat opinio immortalem eos habere animam. Cicero Apollini sacros eos dicit ob uaticinium finis corũ. Cygnus itaq; allegorice animæ probi uiri comparari potest, qui lætus mortẽ obit.

Onocrotali

Onocrotali olorum similitudine, nec distare putantur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. huc omnia inexplebile animal cõgerit: mox perfecta rapina sensim inde in os, deinde inferius in aluum ruminantis modo demittit. Gallia hos septentrionali proxima Oceano mittit.

Phalerides

Phalerides in Seleucia, quæ est apud Parthos cernuntur, inter aquatiles laudatißimæ.

Phalacrocoraces

Phalacrocoraces Balearium insularum peculiares.

Lagopodes

Lagopodes nigri, & pedes leporino uillo, unde eis nomen. Cætera candidi columbarum magnitudine.

Pyrrocotes

Pyrrocotes Alpium peculiares, luteo rostro, unde eis nomen.

Gauiæ

Gauiæ, quas Laros Græci uocant, λάρους. auis littorea, colore cinereo, nidificat æstate in petris.

Mergus

Mergus quem αἴθυιαν appellant, apud mare in arbore nidificat ueris initio.

Anthus
Cataracta

Anthus Latine Florus & Cataracta: ambo aquatiles, & fidipedes. Aristoteles ait: Antho magnitudo quanta Fringillæ est.

Fringilla
Caradrius
σχοινικλος
Trynga
Calidris
Phaliris
Colymbris
Bosa
Querquedula

Caradrius, id est, rupex Latine, ut placet Gazæ. σχοινικλος, id est Iunco, τρύγγας, id est Trynga magnitudine Turdi. Calidris colore cinereo uarie distinctus, φάληρις, Phaliris. κολυμβρίς, id est urinatrix. βοσκάς, id est Bosa, similis anati, uerum aliquanto minor. Querquedulæ quoq;, omnes sanè aquatiles.

AVES INDIAE ALIARVMQVE GENTIVM.

Psitacus

INdia uarias producit aues, Psitacum primo, ut Solinus ait, uiridi colore capite firmißimo, ita ut ad discenda humana uerba clauicula ferrea conuerberetur. Digitorum numero discreti: qui præstant quinos habent, reliqui ternos: cui latior lingua, docilitas maior. De his etiam Apuleius libro II. flo. nonnulla commemorat. Nunc sanè ex Lusitania insulisq; uicinis Aethiopicis præstantißimos adduci uidemus, uarioq; colore discriminatos.

Gryphus

Grypem in India quadrupedem esse aligerum tradunt, uiribus potentem leonis modo, recuruis unguibus, dorso nigrum, priori parte purpureum, alis albicantibus, ore aquilino, igneis oculis, captu haud facilem nisi pullum: præterea nidificare in altis montibus, ac cuiuis animaliũ in pugna congredi præterquã leoni & elephanto. Aurum insuper fodere apud Bactrios populos Indis uicinos in desertis locis ferunt, propeq; accedentes arcere, ex eoq; nidos nectere: ad quod surripiendum sæpe uenit mille aut duum millium hominum exercitus, magno cum periculo, tam etiam quæstu. Tertio deinde aut quarto redeunt anno. Ex Aeliano. Philostratus uerò in uita Apollonij lib. III. scribit hanc auem simul & Phœnicem sacram esse Soli, currũq; Solis apud eos Gryphibus iungi: superare insuper elephantos & dracones. omnia deniq; animalia præter tigridem, quæ ob uelocitatem ab ea aufugit: uultu quoq; non multum ab humano differre.

Phœnix

Phœnicem idem autor libro eodem in India item ponit, solamq;, ac annos uiuere DC. Plinius autem sic ait. Phœnix in Arabia aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus, cristis faciem caputq; plumeo apice honestatum: uiuere annos DCLX. tradunt: sacrum Soli in Arabia esse. Senescentem surculis thuris, casiaeq; nidum replere odoribus, ac super emori, ex eiusq; cinere aliam nasci. Aelianus item. Habet, inquit, India gallinaceos crista uersicolore, alis rectis & oblongis modo pauonis, auri smaragdiq; colore.

Camela

Habet & quam Camelam uocant maiorem triplo quàm otides, ore uenusto, cruribus oblongis, pluma cinerei coloris, alis in summo pallidis, uoce absona. Apud Caspium montẽ auis est magnitudine galli gallinacei, alis uersicoloribus, catuli uoce perstrepens, quæ resupinata uolat, paulum supra terram se attollens.

Cinnamomus
Cynamolgus

Cinnamomus, ut Aelianus & Aristoteles, ut Plinius, Cynamolgus, in Arabia in surculis sui nominis nidificat, ex quo accolæ sagittis impactos arboribus altis nidos deijcere contendunt, atque ex cadentibus surculis quæstum facere. autores Aelianus, Plinius.

Parnopus

Parnopos Galatæ in oriente quum gregatim fructus deuastare uiderint, alijs exterminant auibus.

Syroperdix

Syroperdicem Antiochea Pisidea gignit minorem aliquantulum perdice, fuluo

rostro,

rostro, reliquo corpore nigram, minime mansuescentem, ci-
Asterias bisq; inutilem. Asterias auis in Aegypto docilis humanæ
Porphyrio uocis. Porphyrio auis domestica eum altibus quibuscunque
uiuit, maxime cum gallinaceis. si forte socio sit orbatus, ex cibi
Meropes abstinentia se necat. Meropes contra naturam cæterarum
retro uolantes feruntur, ut tradit Aelianus. Plinius ait, Mero-
pes rubentibus esse cruribus, ore prælongo. Hinc morsu eas
bibere & omnem cibum in aqua irrigare: deinde pede ad ro-
strum ueluti manu adferentes. Præterea in Comagena lauda-
tißimas nasci.

ACCIPITRES.

Buteo Accipitrum multa genera commemorat Aristoteles, Bu-
teonem, Symbuteonem, Triorcham, Hypotriorcham,
Percam, Fringilarium, Aesalum, Orcum, Asteriam, Rube-
Aesalus tarium, Chalcidem. De Aesalo Plinius ait: Parua auis, oua cor-
ui frangit. Ouidius: Nescius assumptis Priamus pater Aesalon
Aues Memnoniæ alis. Aues Memnoniæ accipitrum specie, carne tamen absti-
nentes, in sepulcrum Memnonis apud Ilium quotannis aduo-
Chalcis lant, quasi iusta illius umbræ reddentes. χαλκὶς, id est chal-
cis ab Aristotele ponitur, raro apparet, incolit montes, colore
nigro, magnitudine accipitris, forma tenui & oblonga, cogno
minatur φάσιγγος, id est palubarius, & Cymindis. meminit
Homerus in Iliade: χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύ-
μινδιν, id est, Chalcida uocant Dei, uiri uerò Cymindim. Inter-
diu non apparet ob oculorum infirmitatem: congreditur cum
Falcones Aquila in pugna, parit oua duo in speluncis. Falcones Ser-
uius grammaticus commemorat nostra ætate frequentißimos,
quibus Guillermus qui Rogerij regis Siciliæ auibus præfuit,
librum dicauit: & post eum Albertus in libris de animalibus
multa de his commemorat genera. Primum quem uocant Sa-
crum seu Britannicum, Aquilæ magnitudine, capreolos inua-
dentem. Alterum Gyrofalcum appellatum ex uolandi modo,
quod prædam circumagat, priore minorem. Tertium monta-
num. Quartum peregrinum, quòd peregre uolitans longe à
nido paterno deprehendatur, nidificatq; in altißimis mõtibus.
Quintum Gibbosum cæteris minorẽ, quòd breuitate colli &
alis eminentibus gibbo insignis uideatur: multiq; item ex co-
lore cognominati. Mansuetos quoq; eos reddendi præcepta
ferè in hanc sententiam tradit. Caput ante lucem pellicula ob-
nubito, ac manu sustineto usq; ad horam tertiam. Deinde coxã
galline pro cibo præbeto: mox supra gramẽ ponito, ubi riuus
sit seu fons quo abluatur, si id expetat, postea in sole siccetur. In
loco deinde obscuro seponito usq; ad uesperam: ex illo rursus
in manum sumito usq; ad somni tempus, tum iterum in angulo
supra perticam, ne pedes lædantur, neu manibus tractetur, cũ
Astorgius pellicula noctu ante lucernam collocato. Astorgios Pausa-
Cucullus nias ponit, quos Itslici Astores dicũt. Cuculus, Græce Cocyx,
Cocyx tempore anni figuram mutat, apparerens usq; ad caniculæ or
tum ob frigidam naturam: nidificat in alienis nidis, præsertim
Curuca Curucæ & Alaudæ: parit unum ouum, quod excludit atq; nu-
trit illa cuius est nidus, & ita præ specie diligit, ut suos eijciat:
secundum nonnullos ipse pullus grandior factus, cæteros unà
enutritos enecat: præterea solus ab suo genere absumitur. au-
tor Plinius.

AVES NOCTVRNAE
INAVSPICATAE.

Nycticorax Aves nocturnæ plerunq; inauspicatæ apud ueteres erant.
Bubo Inter quas Nycticoraces, Bubones, Alucones, No-
ctuæ, Asiones, Vlulæ, Vespertiliones, Oti, Ciconiæ, Capri-
mulgi, Striges, Paræ. Nycticoraces, id est, νυκτικόρακες, Ci-
coniæ quoq; & Noctuæ & quæuis aliæ, noctu uenantes, ut
Aristoteli placet. Bubo Græce βύας, noctuæ forma, magnitu-
dine aquilæ, Aluco ἐλεὸς Græce maior est gallinaceo, No- Aluco Noctua
ctua item inauspicata apparuit supra hastam Pyrrhi regis eun
tis contra Argos, quæ fatum ei subsecutum dicitur portendis-
se. In Creta non cernitur, eoq; translata non uiuit, ut tradit
Aelianus. Idem dicit hanc insigne publicum fuisse Athenien-
sium, Plinius autem parasitam uocat, quam cæteræ circumlu-
dant, Nigidius uerò Noctuas ait sexagenis diebus hyemis cu-
bare, & nouem uoces habere. Asiones Plinius uocat quos Asiones
Græci σκῶπας. Meminit eorum Homerus in Odyssea quan-
do eos in antro Calypsus uernare dixit. Capiuntur saltatione
quadam ridicula, quam Scopam appellant, unde uerbum Sco-
poni apud Græcos manauit in ridiculos: est enim auis aliquan-
to maior noctua colore plumbeo, alis albo sparsis: duabus à
cilijs ad tempora pennis. Callimachus scopum duo ponit ge-
nera: Scopas, & Aiscopas: unum loqui, alterum tacere. Aristo- Scopes
teles ait apud Homerum non Scopas, sed Copas legi oporte- Aiscopes
re. Eadem auis parasita item Plinio dicitur, appellaturq; à ma
gnis auriculis Otus. Vlula Græce αἰγώλιος speluncis inha- Otus Vlula
bitat. Vespertiliones illis νυκτερίδες dicti, in Borsippa Assy-
riæ ciuitate, miræ magnitudinis ac cibo expetitæ inueniuntur:
autor Strabo libro XVI. Ciconiæ Græce Pelargi, dicuntur Ciconiæ siue Pelargi
lingua carere, contra serpentes à Thessalis expetuntur, ut Pli
nius. Nidos repetunt hyemis aduenæ, unà cum gruibus, noctu
tantum uolant. Parentum senectutem nutriunt, ut tradit Aelia-
nus: quare eos dicit teste Alexandro Macedone ob pietatem
deorum beneficio in quibusdam Oceani insulis in homines con
uerti. Caprimulgus magnitudine Merulæ noctibus ober- Caprimulgus
rans per stabula, Caprarum ubera mulget, Græce αἰγοθήλας
appellatur. Auis incendiaria uocitata ex incendijs nasci dici Auis incendiaria
tur inauspicatißima, qua uisa ut Plin. refert sæpe urbs lustrata
in annalibus inuenitur. Para item auis inauspicata: ut Hora- Para
tius. Impios Paræ recinentis omen. Plin. lib. XVIII. param
commemorat. Bubo auspicijs Romanorum maxime inau- Bubo
spicata, uolat transuersa per loca auia & deserta, gemit
potius quàm canit. Semel intrauit cellam Iouis Capitolini,
& tota urbs lustrata est. Plinius. Striges sic etiam uulgò Striges
appellatæ.

AVES PARVAE AC
CANORAE.

Inter aues canoras, id est, quæ carmine oblectent Luscinia Luscinia quæ
præstat. In cuius descriptione Plinius poëtica lasciuit licen- & Philomena,
tia. Aristot. ait, uere sylua frondescente, dies continuos XV. Daulias & Pãdaris dicta est.
insomnem durare, perpetuo cantu, mox æstate uoce minus mo
dulata uisam. Nota eius fabula, quapropter Philomena et Dau
lias & Pandaris à Græcis appellatur. Homeri de ea carmen
ita conuerti. Pandarus ut quondã florente ætate puella Vere
nouo ramis densa super arbore mœstum Ingeminans carmen
uarijs loca cantibus implet. Acanthis & Acanthylis eadem: Acanthis
hanc Gaza ligurinum interpretatur, colore quidem ignobilẽ, Acanthylis
sed cantu amœnã. Carduelis ab Aristotele θραυπὶς appella- Carduelis
tur, alius ab Acanthide, cum nonnulli eandem putent esse auẽ.
Alaudas κορυδαλοὺς Græce, duorum generũ Aristoteles po- Alaudæ
nit: alterum terreum cristatum, alterum Gregale minore cor
pore, sine crista. χλωρίων, id est. Chlorio quẽ Gaza Vireo- Chlorio
nem conuertit: uiridis est, magnitudine turturis, hyeme nõ uide
tur, sed æstate per solstitiũ apparet, male uolat, & ingrato co
lore, docilis alioqui & ingeniosus, ut Aristot. ait. Est & alia
quæ uocatur ab eodem Chloris, Gaza luteam conuertit, quod Chloris
miror, cum uulgo nota auis sit, & à uiriditate uocetur, ut so-
nat uerbum Græcum, cantu & uolatu libero, præ cæteris
mãsuescit. Turdus κίχλη Agrippinæ Claudij principis uxo Turdus
ris, omnium uoces imitatur, ut Plinius refert. Lucullum uerò
Turdos

Turdos in æstate in auiarijs alere solitum scribit Plutarchus.
Merula — Merulæ albæ in Arcadia feruntur: autor Aristoteles. Hæc auis κόσσυφος Græce dicitur, cantui educatur cibis turdo
Ficedula — inferior. Ficedula Græce συκαλὶς autumni tantum tempore, postea Melancoryphos appellata, quam Latine Atricapillam Gaza conuertit.
Erythacus — Erythacus Latine secundum eundem Rubicula, ea est quæ rubro pectore æstate inuenitur & nominatur.
Phœnicurus — Eadem hyeme Phœnicurus, rubra cauda dicitur apud Aristotelem.
Fringilla — Fringilla Græce σπίζα æstate locis calidis moratur, hyeme frigidis.
Picus Martius — Picus Martius Græce δρυοκολάπτης super arbores scandit, auis auspicatissima: nota eius fabula apud Virgilium, Fauni filium dicunt fuisse. Tris eius species ab Aristotele ponuntur, inter quas minor & maior.
Passeres — Passeres auium salacissimi & argutissimi, uita breuissima. Mares diutius anno non uiuunt: argumento quia nullis ueris initio apparet nigrities in rostro, quæ in æstate incipit. Fœminus longius aliquantulum spatium. Huius auis nomine mentula quandoq; significatur a Latinis secundum Festum.
Argatylis — Argatylis filis nidum lineis texit, pilæ specie, aditu angusto, ut
Sturnus — Aristoteles. Sturnus domi ut parasitus educatur, à Græcis ψάρος, gregatim uolat, magno impendentis uindemiæ damno ueniūt. Sturnos & luscinias Latino Græcoq; sermone doctas habuisse Cæsares iuuenes sua tempestate Plinius refert.
Vella — Velia eadem & ἠλέα paruo corpore, uoce proba, colore decora, aspectu rara, cum sit auis peregrina.
Tyrannus — Tyrannus auicula elegans, crista rutila, cantu suaui.
Aegithus — Aegithus αἴγιθος, quem apud Aristotelem Gaza Salum conuertit: altero pede claudus.
Crex — Crex ingeniosa ad uictum & pugnax, cætera infelix.
Sitta — Sitta uiuit circa macerias, prolem numerosam gignit.
Carthia — Certhia ingenio audaci, uoce clara, nidificat in arboribus.
Ardea — Ardea & Ardeola, cuius tria genera. Pulla quæ natura sagax, & uictus prouida, colore prauo, reliqua duo pulchro. Gaza ardeolam Erodium dicit esse & leucorodium albam ardeolam: ut suprà dixi.
Phoicus — Phoicus oculos potissimum appetit, inimicus Harpæ, uictu utriq; simili.
Cærulea — Cærulea auicula saxatilis, pede magno, colore sui nominis, rostro tenui.
Pardalus — Pardalus parua auis, gregatim uolat, colore cirenco. μαλακοκρανεὺς, id est, Molliceps ut Gaza interpretatur, eodem in loco semper statuit sedem, nigro & cartilaginco capite, magnitudine paulominus quàm turdus, colore cirenco. κολλυρίων.
Collurio — Collurio magnitudine qua superior, uescitur his quibus merula, capitur hyeme.
Batis — βάτις auis Rubeta dici potest.
Aegithalus — αἰγίθαλος qui Parus à Gaza dicitur. Cuius apud Aristotelem tria genera.
Spizites — σπιζίτης, id est, Fringillago, quippe quæ Fringillam æquet. Monticula quòd in montibus degat, cui cauda longa. Tertia similis supradictis præterquam quòd minor
Orospizes — est, ὀρεσπίζης similis fringillæ, collo cæruleo, in montibus, ut
Chrysometris — nomen indicat, degens. Chrysometris, id est, auri uictus ut Gaza interpretatur, parua auis, uescitur spinis.
Colius — κολιὸς quæ
Galgulus — & Galgulus, magnitudine turturis, uiridis totus, lino alitur, frequens in Peloponneso.
Cnopoligus — κνιπολόγος, id est, Culcilega ut Gaza apud Aristotelem, magnitudine ligurini, cinereus, maculis distinctus, uoce paruus, & ipse linum appetere uidetur.
Trochilus — τρόχιλος frutecta incolit & cauos, difficilis sanè capi, fugax est, & infirmus cruribus. πρέσβυς ab Aristotele uoca-
Regulus — tus, hoc est senator & princeps, à Latinis uerò Regulus dictus ut apud Tranquillum. Cum aquila pugna congreditur, quidam eundem cum Trochilo dicunt.
Iynx — Iynx auicula quam uulgò Torquillam uocant à collo circumagendo, à priscis Turbo dicta, paulò maior quàm fringilla, colore uario, lingua serpentina, quippe quam mensura quatuor digitorum porrigit: unguibus grandibus, uoce stridula. Ex Aristotele.
Glottis — Glottis quam Gaza Lingulacam interpretatur, linguam exerit, unde ei nomen. Hanc initio blanditia peregrinationis eaude prouectam, pœnitentia in uolatu cum labore scilicet subitæ-

ueri incomitatum piget & sequi: nec unquam plus uno die peragit, in proximo hospitio desistit: uerum inuenitur præcedente anno relicta, simili modo in singulos dies: autor Aristoteles. Oenanthe statos quidem latebræ dies habet, ex oriente — Oenanche
Syrio occultata, ab occasu eius procedit: autor idem. Motacilla quæ caudam continuo mouet. Mouet etiam Cinclus quem inter aquaticas suprà memoraui.

DE PISCIBVS.

QVi halieutica tractauerit, è nostris nemo idoneus, quem sciam, præter Ouidium poetam, & Apitium: ex Græcis Oppianus hexametris, Dionysius is qui de situ orbis scripsit, Democritus, Theophrastus, & alij complures priuatim opus huic rei dicauere. Nec mirum cum opinio sit ponto res omnis contineri. Pisces in primis in quinque differentias Aristoteles diducere uidetur. Nam aut Selache, id est, cartilagi- — Selache
nea sunt, sine squamis & spinis, ut Muræna, Conger, Vitulus,
Galeus, Delphinus, Balena & quæ uocantur Cete. Aut Asela- — Aselache
che duro uocabulo incartilaginata à Plinio conuersa, Quæ quidem sunt omnia squamas spinasq; retinentia. Tertiū genus
Malaciorum, id est, mollium qui sanguine & uisceribus ca- — Malacia
reant, ut polypus, sepia, loligo, urtica. Reliqua duo, alterum crusta, uocaturq; μαλακόστρακον, ut Cammari Cancri, Squillæ, — Malacostraca
Paguri. Alterum testa integitur, ὀστρακόδερμον Ostracoder- — Ostracoderma
mon dicitur: ut sunt Ostrea, Murices, & conchæ omnes, quæ pleræq; sanguine uti mollia carent. Marinorū item alia traditur à Plinio diuisio: quòd plani sunt quidā, ut rombi, soleæ, passeres: aut longi, ut murænæ, conger. In uniuersum autem, ut placet Aristoteli, nec mammas habent pisces, neq; meatum ullum genitalium perspicuum, sed excrementorum tantum locum, Branchias quibus humorem, quem acceperint reddant, tū pinnas quas ex magna parte quaternas gerunt. Partes quoq; audiendi, odorandi, sentiendi nullæ perspicuæ præter oculos, qui sine palpebris sunt. Oua pariunt omnia quæ squamis integuntur. Animal, quæ genere cartilaginco continentur, excepta rana. Coeunt plerunq; in occursu, paruo contactu. Concipiunt mense Martio, Aprili, Maio, Autumno pauci, ut Salpa, Sargus, & nonnulla alia generis eiusdem. Errant præterea, ij quidem gregatim ueluti pecudum armenta, aut militum ordines, per alas & phalanges: alios cohortes diceres, illos quasi iussos iugum subire, multos in cubilibus uti custodes domi remanere, quosdā etiam uolare, ut Accipitres, Irundines, Sepias. Hyeme uerò procellosa pontum quidem horrēt plerịq; altorem, & ij nihilominus arenam aggerentes multo limo loricantur. Alij sub petris glomerati conquiescunt, nonnulli summa pelagi tempestatibus obnoxia fugientes, ima petunt. Iidem uerò redeuntem serenitatem illico sentiunt, tum demum prosiliunt, & tanquam peregrè domum remigrantes palati,
litus libenter aspiciunt. Sed & partu differunt. Lupus — Piscium partus
bis anno parit, Mullus ter, ut Græcum indicat nomen: cæteri semel ac diuersis temporibus. Prægnantes uerò libenter ad aquas dulces fluminum aut stagnorum uicinorum se transferunt, pelagi fluctus tanquam partubus aduersos mitiore thalamo commutantes. Feruntur & pisces quidam in Africa in quadam palude feruenti uiuere, ut est autor Aelianus, ut autem Plinius alij in aquis quibusdam calidis pro-
pe Pisas. Refert Democritus, & post eum Aristot: & Theo- — Dulcis aqua in mari
phrastus, Pisces omnis ali dulci aqua in mari, esseq; in confesso aquam potabilem ponti fluctibus inmixtam. Idq; deprehendi ex uase cereo tenuissimo, quod clausum, suspensumq; intra maris undas diem atque noctem, plenum extrahi dulcis aquæ testantur. Auguria ex piscibus nonnullis prodi-
dere magi & portenta, quæ ego ut alia pleraque huiusmodi — Viuaria piscium.
non satis probauerim. Piscium uiuaria primus excogitauit
(ut Plin.

(ut Plin. refert) Licinius Muræna. Cuius exempla secuti Philippus & Hortensius fuere. Lucullus etiam exciso monte iuxta Neapolim, maiore impendio quàm uillam ædificauerat, euripum & maria admisit, qua de causa Pompeius eum Xerxem togatum solebat appellare. Genera piscium idem autor LXXIIII. præter crustas intecta quæ sunt XXX. refert.

Modi piscationum v.

Modi piscationum omnino v. retibus, iaculis, hamo, concha, ueneno. Herba enim quam Græce φλόμος nos uerbascum appellamus, aqua iniecta enecti pisces capiuntur: quo maxime modo Phœnices utuntur, ut ait Aristoteles. Mox singulos considerabimus ac primum Delphinos.

Delphinus

Aelianus de Delphinis multa fortasse fabulosa conscribit, ego uerò quæ magis uero similis uidebantur in hunc locum excerpsi. Delphini inquit, Philotecni, id est, filiorum amatores sunt. Fœmina lacte copioso mares pascit, ut quæ ubera mulieris modo habeat, illi pro ætate distincti una natant, more castrensi: & primo quidem infirmiores præcedunt, adulti iam & perfecti subsequuntur, parentes ab latere comitantur, agminiq; inuigilant. Si è duobus quos mater peperit (neque enim plures solet) alter capiatur, illa usq; consequitur, atq; è piscatorum manibus ore appetendo conatur auellere: eo tandem erepto ad alterum accurrit, ore, adflatu, cauda, ac quibus potest modis ad fugam instituit. Ipsa postremo capto suppetias ferr[illegible]upiens, commori prius eligit. Nec solum erga sobolem, sed & erga socios signa charitatis ostendit, ut adfirmat Aristoteles: si quis eorum captus in scapha iam fuerit, cæteri adnatant supplicantium specie socium repetentes, solereq; interdum piscatores ipsos pro portento concedere, compotesq; eos reddere. Agilitate præterea tanta ut sæpe naues supersiliant. Cuius rei causam idem Aristoteles adfert, quòd spiritum inclusum diu retinentes urinantium hominum modo, uno postea impetu cum libet effundant: ut ab intento arcu iaculum, ita reflatus relaxatione uehementis corpus quocunque impellitur. Habent & quandam cum Leone comparationem, non solum quòd alter nemorum, aquarum alter rex censetur, sed quòd ingruente senio, morbisq; irruentibus, uterque simia pro pharmaco utitur, hic marina, ille terrestri. Puerorum quoq; amatores esse uarijs exemplis prodit Aelianus. Sed & musices: Arion Methymnæus notissimus testis apud eundem autorem, Delphini statua apud Tænarum dicata: quam ipsemet tali inscripsit epigrammate à nobis hoc modo conuerso. Dijs genitum cernis qui uexit Ariona Delphin, A

Hymnus Arionis

Siculo subiens pondera grata mari. Item ex hymno Neptuno in huius rei memoriam ab eo dicato, mihiq; item conuerso. Pater tridente ferox Neptune aureo, Raucumq; ponti numen undis æstuans. Te circa agunt, leuesq; saltu connatant Catuli delphinum, melos sequentes nobile, Tuarum sedulum Nereidum pecus, Quas Amphitryte Pelops ex te Tænari Rapta parit quondam errabunda littore, Pandoq; me libenter dorso conuehunt. Dolosi quem humida deijciunt pinu Socij secantes iurati simul freta. Capiuntur autem hoc modo: Animaduertens piscator per maris tranquillitatem illos per æquor palantes, undisq; extantes, è scapha tridentem iaculatur. Et forte ex his uulneratum infixo telo sinit ad maris ima descendere: uti subitus uigor uulnus retrectans frangatur, donec paulatim refrigeratum ac semianimem in summo pelago apparentem, fune tridenti iam inde à principio adligato ad se in scapham trahat.

Balæna

Balæna Græce φάλαινα parit animal, lacte nutrit, spirat non branchijs sed fistula quadam. In fronte gerit ora, ac summa fertur aqua. Præterea ignauam esse constat, quòd ob corporis molem sensibus hebetetur. Quapropter duce indiget pisce qui prælongus & albus, capite procero, angusta cauda præcedit, extremaq; balænam contingit, ac tanquam temone ad eam regendam utitur. Hanc scilicet mouendo, signo quodam cuncta itineris pericula insidiasq; præmonstrat, ad loca deducens patentia, ut minime angustijs coacta, uitæ discrimen euitet. Balænas alit Indicum pelagus, quincuplo ingentes elephantis magnitudinem excedentes. Balenæ & uituli marini ardente sole exeũt ad littus, ac prostrati dormitant in arena: quod pulchre ab Homero in Odyssea describitur, ubi Menelaus Telemacho & Pisistrato Protei uaticiniũ narrat: ex Aeliano.

Orca

Orca cetarij & ipsa generis, miræ magnitudinis, in portu Ostiẽsi à diuo Claudio expugnata, ac eius reflatu belluæ nauigium depressum legitur apud Plinium.

Vitulus marinus

Vitulus marinus, id est, φώκη animal Amphibium, fœtus in terra parit, paulatimq; ad undas adsuefacit: à partu quidẽ breuissimus deinde maximus exit, uentre albus, dentibus frendẽs. Ipse imbellis & animo degener, nec tantum uiribus quàm uasti corporis fidẽs. Vescitur piscibus, & humano cadauere, quapropter piscantes insidijs petit. Ex Aeliano. Aristoteles ueluti quadrupedem imperfectum eum appellat. Nam pedes habet a scapulis manibus similes, modo ursæ, pedesq; posteriores quinis discretos digitis, Pellem huius uituli fulmine non afflari legimus apud Tranquillum in Tyberio. Romæ paucis ante annis animal pretio ostentabatur.

Torsio

Torsionem similem esse Delphino præterquam rostro, Plinius refert.

Phocæna

Gaza autem hunc esse putat Phocænam, quam in Ponto gigni Aristoteles dicit. Non prætereo quod uidi anno M.CCCCXCVIII. apud uada Volaterrana reperta in littore extincta siue balena, siue Cetus alterius generis, magnitudine pedum centum: cuius dorsi uertebræ L X. fuere. Septem ex eis adlatas Volaterris uidimus, quarum quælibet equi ephippium quo nunc utuntur æquabat.

Polypus

Polypo tanta est uoracitas, ut ne quidem à suo genere abstineat. Insidiatur latitans post petras quarum colorem reddit. Pisces uerò petræ specie decepti iuxta adnatantes, incautè opprimuntur. Carabum ex omnibus expauescit, adeo ut coniectus in retia ubi ille fuerit quandoq; captus, statim exanimetur. Visi etiam Polypi æstatis tempore exire in agros uicinos, arboresq; fructuum auiditate scandere uisi & clam ingressi cetaria depasci. Animal aloquin tanta salacitate, ut effœto corpore nulla sit ei aut adnatandi aut prædam adsectandi facultas, nec ultra annum uita, Fœminæ etiam breuior, quæ facilius capitur: ex Aeliano. Quod uerò in fame pedem sibi rodat, ut ait Hesiodus & nonnulli, falsum putat Aristoteles. Pedes eius rapaces sunt, à Græcis πλεκτάνας à latinis acetabula dicti, ueneq; in prouerbium rapacium hominum: apud Plautum, Polypi sunt, quicquid attigerunt tenent. Est & nasi morbus Polypus apud Actium.

Muræna

Muræna μύραινα monilibus & gemmis ornata in uiuario colebatur à Crasso, ad eius uocẽ manumq; ueniens: qua extincta & ab eo defleta ac tumulo dignata, Domitius ait, Murenam Crasse ploras? At ille: sanè inquit. Tu autẽ tres à te elatas uxores minime ploras. Hunc piscẽ ex undis in terram exire, ac cũ serpentibus coire, compertum. Ex Aeliano. Murænarũ, ait Plinius, uiuaria primus excogitauit. C. Hircius, qui cœnis triũphalibus Cæsaris dictatoris sex milia murænarũ mutua appendit, nam permutare quidem pretio noluit. Hortensius murænam extinctam & adamatam fleuit. Aelianus tamen de Crasso ut suprà ostendi, dicit. Antonia Drusi, murænæ quam diligebat inaures addidit: ex Plinio. Flutas murænas appellat Varro, quæ præ pinguedine summo pelago fluitent. Græci πλῶτας. Idem in freto Siculo murænas nobilitat.

Mullus barbatulus

Mullus Græce τρίγλη quòd ter in anno pariat. Maritimorum uoracissimus, uescitur alga & humano cadauere, ut ait Aelianus. Nonnulli ex colore mulleo, id est, purpureo, quòd moriens uersicolor & rubentium squamarum multiplici mutatione spectetur. binas præterea libras maior non excedit, inferiore quoque labro barba insignitus gemina, ut Plinius refert: & Cicero barbatulos mullos uocat, libro de Paradoxis. Quapropter

eum

Barbus *Mugil* cum existimauerim, quem hodie Barbum appellant. Mugil κεστρεὺς Graece, quòd teli modo intret adulteros Atheniensium lege: in metu caput abscondit, celeritate saltuque insignis. Hic hodie notissimus uulgo piscis, nec nomē mutauit.

Galeus Galeum quem Mustelam Gaza apud Aristotelem uertit, ministri Iouis non attingunt tanquam impurum, quòd ore pariat: quanquam hoc negant quidam, dictitantes eum metu insidiantium foetus suos quandoque in periculo deuorare, rursusque elapso periculo reuomere. *Sepia* Sepia morsu uenenosior Polypo, sed non uiolentior, cū se peti uidet, effuso atramento quod pro sanguine illi est, sese abscondit, non absimile commuiscens nebulae quae Aeneam aut Neptuno qui Achillem decepit apud Homerum: ex Aeliano. Quod sepia cibo expetitur, id atramentum est quod Sepium uocant. *Loligo* Loligo τευθὶς Graece sagittae modo extra aquam sese effert atque uolitat, ut est autor Plinius. *Lollius* Lollius Graece τεῦθος paruus admodū piscis, specie similis Loligini. Pars enim Lollij quae exit in acutum latior est, pinnulae etiam circundantes: illae totum in Lollio aluum ambiūt, cum in Loligine partē quandam relinquāt, ut autor Aristoteles. *Scarus* Scarus solus piscium ruminando uescitur et ruminat. Optatus è libertis praefectus classis sub Claudio principe hunc piscem è Carpatio mari aduexit, ac inter Ostiensem et Campaniae oram disseminauit. Erat in mensarum honore, praesertim apud Claudium. Plinius. Aelianus autem hūc salacissimum piscem esse testatur, ueneriique gratia in praedā agi, foemina eius generis per littus ducta. *Acipenser* Acipenser ut legimus apud Ciceronem de fato, in mensarum dignatione fuit, rarusque inuentu. Plinius tempestate sua ignobilem fuisse, eumque Helopem à quibusdā putari, praeterea contra aquam nare squamis ad os uersis scribit. De Helope sic ait Aelianus. *Helops* Helopem quidam existimant esse quem Homerus piscem sacrum appellat, inuentu rarum, nec nisi in mari Pamphylio, corpore gracilē: captus trahitur magno acclamantium plausu. *Anthias* Alij Anthiam piscē sacrum dicunt: quòd locus ubi ille reperiatur sit à belluis innoxius. *Lupus* Lupus clarissimus à uoracitate dictus, et quòd solus natet, ut ait Aristoteles, leuis ac mollis. Cancrorū marinorum maxime adsectator. Lapidem quēdam in capite gerit. Fluuiatilis marino praefertur, et ut Plinius refert, capitur Romae laudatissimus inter duos pontes. Hunc hodie plerique eruditi Storionem uulgò appellatum esse putāt, nam et in Tyberi capitur, et praestantissimi saporis est. Marcius Philippus cum lupum Casim ex proximo flumine oblatum degustasset, tanquam improbum expuit dicens, Peream nisi piscem putaueram, autor Macrobius. *Pastinaca* *Trygon* Pastinacam Plinius appellat quam Graeci τρυγόνα, Ambrosius in Hexameron turturem conuertit: tradunt eam nunc natare, nunc uolare, praeterea rostro praeacuto ac uenenato appetere, cui nullum sit remedium: autores Aristoteles, Aelianus, Plinius.

Trochus Trochus est ingens corpore, ceruice ac spinis prominentibus, ut supra undas conspiciatur: eam sane ad sonitum nauigantium flectit, unde nomen rotae sortitur. Hunc Aristoteles dicit seipsum inire. Quare Gaza Masculofoemina in Latinum conuertit. Nam huiuscemodi animalia quae utranque naturam retinent, Aristoteles hermaphroditos, androgynos, arsenothelys appellat. *Anguilla* Anguillae octonis uiuit annis, Durat sine aqua senis diebus. Aquilone spirante hyemem in exiguis aquis non tolerat neque in turbidis. Atterendo se scopulis, strigmenta uiuunt, nec est alia earum procreatio. Capiuntur plurimae in lacu Benaco hyemato: haec Plinius. Aelianus autem dicit in T[illegible] suo praepingues ac optimas capi. Nostra illi palmam huius piscis nostra aetate lacui Vulsiniensi tribuūt. Athenaeus ait ex autoritate Theophrasti anguillas et murenas diu extra aquam uiuere, ob brāchiarum paruitatem quae parū humoris recipiunt. Solinus scribit Gangem educare Anguillas longas pedes CCC. Scienam, id est σκίαιναν Varro Latine Vmbram appellat: nunc quoque Vmbriam uulgò uocāt. *Vmbra* Hunc Aristoteles et Plinius lapillum in capite gestare dicūt. Myrus, de quo Aelianus. *Myrus* Myrus serpens est marinus nec unde nomen habeat satis cōstat: traditur de eo si oculus capto eruatur, frontique hominis suspendatur, ophthalmiam sanare, pisci uerò rursus renasci: praeterea altero eum capi lumine qui uiuentē non dimiserit. Plinius et Gaza oculatam eum appellant. *Oculata* *Ophthalmia* Plautus uerò Ophthalmiam. Athenaeus autem ex autoritate Aristotelis dicit Myrum à Murena distare, quòd haec magis uaria et debilior, ille breuior et robustior: eius genera esse duo, nigrantem et suffuluum. Hos ego lampredas putarim. *Thrissa* Thrissas Plinius laudatissimas dicit in Tyberi reperiri, hae sunt hodie Romae quas Lacias uocāt, Florētiae Chepias, Neapoli Alosas, ut ait Gaza. *Alosa* Aelianus autem scribit quòd in Aegypto circa Meroae stagnum coloni Thrissas flebilibus numeris et melodijs escae uice deceptas expiscantur. *Trocta* Troctam Graece τρώκτην cum nomen ipsum, tum dētes arguunt continua, piscem esse uoracissimum. Captus hamu lineam praecidit. Multae simul cum Delphino bellum gerunt, ut ait Aelianus. Hic piscis notissimus priscum adhuc seruat uocabulum.

Cephalus Cephalus ut tradit Aelianus, pisces non attingit. In Ionio iuxta Actium Cephalenides insulae ab eorum frequentia nominatae. Vescuntur limo, ut tradit Aristoteles: quapropter sordidi saepe sunt, uerum sumno pelago quandoque urinantes sese abluunt. Oua eorum non attinguntur. Quare numerosi sunt, sed cum adoleuerunt à caeteris piscibus corripiuntur, maxime ab eo qui Archanas uocatur. Athenaeus ait Cephalos ex grauitate capitis dictos esse, marinosque fluuiatilis praestare: hodie notus est piscis. *Chelones* Chelones Aristoteles nominat. Gaza Labeonem conuertit: nostra aetas hunc Caponem ex magnitudine labiorum et capitis appellat, etymum secuta Graecum. quod quidem per η scribitur, id est, χηλώνη, per ε autem χελώνη testudinem significat. Ausonius poëta in quodam de piscibus opusculo Tinchas ponit uulgo notas. *Tincha* *Leuciscus* Athenaeus Leuciscum piscem, eiusque generis esse Cephalum, Chelonem, Mugilem. *Sargus* Sargus mullam semper comitatur. Hoc genus piscis antris inhabitat cōfertim, ac ex animalibus maxime capris sollicitatur, ut ait Aelianus. Synodon eodem teste autore sociabilis est. Gaza Dentex apud Aristotelem conuertit. Carne uescitur et mollia appetit: euenit huic et bistulae, ut cum pisces minores insectantur, uēter procidat, quod is iuxta ori coniunctus sit. *Silurus* Silurus Graece γλάνις ut placet Gazae inter pisces commemoratur, tanta charitate in prolem, ut absumpta foemina mas oua seruet, saepeque unà capitur, dum filios captos subsequitur: autores Aristoteles, Aelianus. *Glanius* Est et Glanius à Plinio positus, quē Stephanus grammaticus apud Glanium Cumarum fluuium dicit nasci.

SALSAMENTA ET PISCICVLI.

Thynnus THYNNVS primum cetarias replet, dextro hic captus est oculo, ut Aristoteles et Aeschylus scribunt. Quare natando latus quo cernit, terram uersus adplicat, ubi bruma deprehēditur, ibidem hybernat. Mox unà uere procedente exeunt in pontum Euxinum: ac maiores primū per sese, caeteri gregatim ueluti pecudes sub pastore transmittunt, connexis inter se corporibus, ut mutua inueniatur umbra contra Solis aestus: ex Aeliano. Strabo mirae magnitudinis Thynnos eosque glande uesci in Hispania commemorat. Plinius uerò sic ait. *Cordyla* Cordyla appellatur partus qui foetus redeuntes in mare autumno comitatur, Lutosae uerò à luto Pelamides incipiunt uocari cum annuum excessere *Pelamides*

Thynni tempus. Thynni ij membratim cæsi ceruice & abdomine commendantur edulio recenti. Cætera sale adseruantur.

Melandrya — Melandrya uocantur cæsis quernis assulis similia. Vilißima ex his quæ caudæ proxima, quod pingui caret: probatissima quæ faucibus. Strabo piscationẽ maximam pelamidum in angustijs Byzantij fieri dicit.

Trichiæ — Trichiæ sunt eæ quas Sardas dicimus subeuntes Istrum, nec remeantes, ut ait Plinius.

Alleces, Menæ, Smerides, Boces — Inter Alleces tria genera commemorantur, Menæ, Smerides secũdum Athenæum, & Boces. Speusippus inquit. Sunt Boces Leucomenides id est, Menæ candidæ: nam Boca genus piscis à boando quòd bouis uocem emittat, ut ait Festus. Plinius Box dicit. Gaza Voca.

Lacerti — Sunt & lacerti ex quibus salsamenta conficiebantur secundũ Celsum. Optimi Sexitani ex Hispania secundum Plinium. Optimi & Amyclani. Martialis. Mox uetus & tenui maior Cordyla lacerto. Hic piscis à Græcis κολιαὶς dictus haud bene uertitur à Gaza Monedula. Athenæus duo genera salsamentorum ponit, Horeum &

Horeum, Thynnum, Cybia, Clidia — Thynnũ: in Horeo macra pinguibus, in Thynno macro pinguia præferimus. Quæ autem Cybia inquit, dicuntur inter macra sunt. Inter pinguia Cordylæ. Idem autor Clidia id est, iugulos & uræon caudæ proximum: Varro Cybium & Thynnum commemorat. Cuius partes esse dicit Melandrya & Vræon.

Vræon, Narica — Narica piscis minutus. Plautus apud Festũ, Naricam bonam atq; canitam.

Percæ, Aphyæ — Percæ saxatiles pisciculi. Tænia item pisciculus quem Gaza Vittam cõuertit. Aphyia pisciculi quos parit limus in mari concretus, uermiculorum modo scaturientes, ut ait Aelianus. Plinius autem Apuas à Latinis appellari dicit, quodq; ex aquis & pluuia procreantur.

Encraules — Encraules siue ut alijs placet Encrasicoles, ut alijs hycostomij pisciculi minutißimi, albo colore præda cæterorũ: turmatim conglobatimq; adeo dense feruntur, ut scapha aut remis urgentibus minime dissociari aut discuneari queant.

Iulides, Iulus — Iulides etiam saxatiles ac morsu uenenato. Aristoteles & Aelianus autores. Iulus, quem Oppianus ἡγέτηρα, id est, Ducẽ cognominat quod cæteris uti itineris dux præcedat.

Scombri — Scombri è genere Thynnorum ex quibus salsamẽta fiunt: esse mansuetos in Ionij insula Palladis uocitata in quodã stagno autor est Aelianus. Strabo dicit Insulã esse contra Africam, quæ ab eorũ prouentu Scombraria appellatur, ex quibus etiam Garum fit optimum.

Garum — Est enim Garon γάρον Græce oleum è cetis & magnorum piscium intestinis cõfectum:

Oxigarum, Muria — Hinc Oxigarum à Columella ponitur, quondã in mensarum lautitia. Muria uerò liquamen ex salsamẽtis. Plautus. Nos fœminæ tanquam salsa muriatica.

Sphyræna, Cestra, Sudis — SPHYRAENAM Gaza Malleolum cõuertit. Pollux & Athenæus eandem cum Cestra esse uolunt. Plin. eam Sudim ait nostris uocari. Aelianus & Oppianus aiunt, lætiorem in nassis plagam unde prosiliat quærere.

Cyprinus — Cyprinus inter fluuiatiles connumeratus palatum carnosum pro lingua habet.

Channa — χάννη Channa quam hiatulam Gaza cõuertit, mollis est carnis, ut ait Athenæus.

Passer — ψῆττα quã nos passerem uocamus.

Rumbus — Rumbus Rauennæ laudatißimus teste Plinio.

Glottis — Glottis id est Lingulaca ut placet Gazæ, quanquam Lingulaca à Plauto & Varrone pro Solea ponitur.

Sphondylus — Sphondylos piscis apud Plinium, apud Athenæum Salsamentum.

Cinædus — Cinædus piscis à Plinio cõmemoratur, in cuius cerebro Cinædias ait esse gemmas libro ultimo: soli piscium lutei. Vranoscopus item ab Aristotele, à Plinio uerò

Hippuris, Gobio — Hippuris, Latine Equiseles, Gobio, ut ait Athenæus, præstanti sapore, paria nutrimenti differũt sapore, præstant albi nigris.

Erythrinus, Cuculus, Bolitæna, Salmo — Erythrinus à Gaza Rubellio dictus. Cuculus, Bolitæna autem & Osolis inter genera mollium. Salmo in Aquitania, fluuiatilis marino præfertur apud Plinium.

Phagrus — Phagrus, ut ait Aristoteles, carniuorus, Cor habet angulare, crescit uere. Athenæus scribit quòd Phagrus, Chromis, Orphus, Sinodontes,

Chromis, Orphus, Salpa, Pauo — Antias, pisces sunt similes anguillæ. Salpa σάλπη, ut Aristoteles scribit. Pauo piscis uarij coloris, rubentibus lineis, è genere serratorum & solitariorum.

Aurata — Auratæ Chrysophryes à Græcis dictæ, timidißimi piscium existimantur, in maris refluxu, maxime circa Actium redeuntes. In locis arenosis ibiq; subnascentium arborum coacti, ad frondium agitationem exterriti ueluti sese dedẽtes, facile à peritis capiuntur, ut ait Aelianus. Eorũ uiuaria primus instituit Sergius Orata, ab eo pisce cognomẽ adeptus: ut autor Plinius.

Chalcis, Pholis — χαλκὶς quam æricam Gaza dixit, de genere Rumborum. Pholis φωλὶς mucore suo spumaq; cubile sibi quoddam substernit.

Congrus — Congrus à Nicãdro in libro tertio Grillus uocatur. est enim piscis similis Anguillæ, duriore tamen carne, ac sapore inferior: autor Athenæus.

Lucerna — Lucerna ex argumento piscis est, qui lingua ignea per os exerta serenis noctibus lucet: ut ait Plinius.

Solea, Glaucus — Solea alius à Solene. Glaucus tanta erga sobolem charitate teneri dicitur, ut paruos fœtus nunquam deserat, præstoq; adsit eis contra noxia. In periculis solidos deuorat, deinde reuomit: ut Aelianus. Aristoteles eum è genere serratorum & carniuororum facit, colore nigrum. Athenæus similem Phagro dicit esse.

Aethnæus — Aethnæus tanta temperantia traditur, ut consortem quam sibi semel delegerit, nunquam uiolet. Aelianus.

Lagnis — Lagnus piscis apud Meandrũ & Lycum Asiæ, itemq; apud Strimonẽ Europæ fluuios cernitur, haud absimilis Siluro, amãtißimus alioqui sobolis. Fœmina siquidem enixa, mas curat communes fœtus, arcetq; agrassantibus, hamumq; & hic deuorat: ut ait Aristoteles.

Cantharus — Cantharus zelotypus fertur & pro consorte usq; ad internicionem cum suo genere pugnat.

Astacus — Astacus si paulò longius à mari asportetur, unde facile irrepere poßit, ad eundẽ penitus ubi captus fuerit redibit locum.

Hippocampi — Hippocampi uentrem si quis ex aceto & melle hauserit, cõtra canis rabiosi morsum auxilium sentiet.

Adonis, Exocœtus — Adonis quem aliqui Exocœton uocant, per maris tranquillitatẽ exit in terram, interq; petras prostratus, alte soporatur. Aues aquatiles maxime exhorret. Hæc Aelianus. Plinius autem de hoc ultimo sic ait, Miratur Arcadia suum Exocœton, appellatum ex eo quòd in siccum somni causa exeat. Idẽ Adonis ab aliquibus dictus.

Cucumis — Cucumis item apud Plinium. Squatina quã Græci ῥίνην uocant, Aristoteles uerò ῥινόβατον.

Glaciscus — Glaucischus apud Plinium libro XXXII. & Athenæum.

Hepar — Hepar apud Plinium, alij Hepaton. Gaza apud Aristotelem Iecorinum conuertit.

Meryx — Meryx, id est, μήρυξ ἀπὸ τοῦ μηρυκίζειν quòd ruminet. Gaza apud Aristotelẽ Ruminale appellauit.

Heleacenes — Heleacenes apud Athenæum Ceti genus, unde salsamentum conficitur.

Phuca — φύκις apud Aristotelem, Plinium, Athenæum. Gaza Phucam uertit, quòd solus piscium nidificet in alga. De hoc Oppianus. φυκὶς ἀσπαλιεῦσιν ... ἐπιτονύμιον ... [illegible]

Tritones — Tritonem Romæ se uidisse Pausanias dicit, piscem cui caput crinitum, colore ranarum palustrium, squamoso corpore ut Squatina, brãchijs sub auribus, naso humano, ore item, dẽtibus firmis, oculis glaucis, manibus digitisq; cõchularum testis similibus subtus aluum, cauda uice pedum ut Delphini. Plinius uerò scribit Tritonem concha in littore canentem auditum, Vlyxiponensium legationem Tyberio principi nuntiasse, ea qua noscitur forma: & legatum Galliæ diuo Augusto scripsisse, complures in littore apparere nereidas exanimes.

Acus marina — Acus marina Græce βελόνη gracilis quidem ac sinuosa nec satis fœtibus capax, quare instũ uteri tempus nõ expectat, quum uiua partus erumpat, matremq; interimat: autor Aelianus.

Stella — Stella quoq; in mari est, parua admodum carne intus, extra uerò duriore callo: insidiatur conchilijs, tanti demum feruoris natura, ut omnia contacta adurat: autor Plinius.

Orcynus — Orcynus mira sagacitate hamum ui

deors

decorsum trahit, adeo ut solo uadi aut petræ illidens, sese laqueo absoluat aut uulnere luctando laxato prosiliat. Aelianus. Melanuri Melanuri timidissimi piscium feruntur. Nam tranquillo coelo ac mari ima pelagi petunt, seseq; petris multa obductos alga condunt. Per brumam uerò cum cæteros uiderint pisces und[...] agitatos ac uentis profundum petere, illi tunc fidentes superiora repetũt, iuxtaq; littus spuma tempestatis operti piscatorum ante ora feruntur incogniti. Vescuntur obuijs quibuscunq;, ad hamum non accedunt, capiuntur autem sagena. Aelianus. Orchis Orchus durissimus est piscium rotundus & sine squamis, totusq; capite constat. Plinius.

ANIMALIVM NOMINA terrestrium & uolatilium quæ in mari uiuunt, ex Aeliano & alijs.

Draco DRACO marinus cætero quidem corpore ut reliqui pisces, capite oculisq; haud absimilis terrestri, squamis præduris, aculeosq; ferens, uenenum tactu linquentes. Præterea si manu dextra adripias, contumacem renitentemq; experieris: si Leua, subsequentem. Lepus Lepus gignitur in limo unà cum Aphyis, cum ipsis sæpe capitur, specie cernitur cochleæ tegmine nudatæ, gustu uenenosus. Est & alterius generis in mari magno, similis per omnia terrestri, præter uillos quos aculeatos & erectos habet, tactu letales: natare summa aqua traditur, haud capi facilis, ut qui uelocissimus sit, nec unquam nassis aut hamo propinquet. Si quis eum attigerit dum in morbo est manu aut baculo, animi defectum incurret, ac idem ferè quod ex basilisco uenenũ. Remedium ei in quadam prope idem fermè mare insula natura inuenit, radicem uulgo satis cognitam; quæ admota naribus, sic adfecto uires illico restituit. Leo Leo cõcha integitur, caraboq; similis, præterquam quòd gracilior est. Castoris Castoris circa littora petrasq; uersatur, uoce alioqui lugubri & inauspicata, fatum audiẽtibus portendens. Musaraneus Musaraneum quẽ μυγαλῆν uocant, uisa orbita currus statim uti pedicis impeditus capitur. Merula Merula pluribus congreditur fœminis sui generis, easq; in recessu petrarũ abditas tanquam in thalamis secum continet. Zelotypus fertur, puerperium & mas curat adsistendo, cibumq; fœtæ ministrãdo. Mustella Mustella admodũ parua & fluuiatilis. Asellus Asellus præstantissimi saporis Plinij tempore, ab alijs piscibus tantum differens, quod solus uiuit nec socium admittit. Cor in uẽtre habet, in cerebro paruos lapillos, per caniculam latitat. Eorum duo genera secundum Plinium. Collylei minores, & Bacchi maiores, qui non nisi in alto capiuntur. Ideo prælati prioribus. Canicula Canicula sicut & Glaucus fœtus ipsa suos à partu natantes, ab incursantibus noxijs uorãdo tuetur. Earum tria genera, primũ quod inter Cetos possis connumerare. Reliquorum alteri Galei alteri Centritæ cognominãtur. Ambo cubitum non excedunt. Sed Galei colore uario, cauda aculeis dẽsa, ac ictu uenenati. Igitur utrunq; genus capitur in locis limosis, uiles ambo. Sunt & Caniculæ fluuiatiles, specie quidem paruorũ canum, cauda uillosa, quarum sanguinem ex aceto & aqua simul, humani corporis neruis intumescẽtibus dicunt illitũ auxiliari, tum ipsam quoq; neruis impositam opitulari. Grues Gruem alit Corinthiũ pelagus, magnitudine pedum x v. Os ceruicemq; haud absimilem aliti grui, eiusq; pennarũ modo squamas habẽtem, gracilem, prolixamq; ueluti anguillam subsultim natantem. Cæterum aduenas esse hyemis, fugereq; Thracium frigus, sicuti aereas, tradũt Epidaurij, gigniq; hoc modo: fœminas accensas in libidinem maribus blandiri, eosq; saliẽtes minime pati, genituramq; propterea in aquas cadere, inde ex mari tanquam ex parente procreari. Pediculus Pediculus piscis parasitus, Delphini siquidem escam prædamùe sectatur. Ille libenter impertit, quare nitidus semper obesusq; aspicitur.

Cicada Cicada præterquam quòd cornua & aculeum nõ habet, & alacrior est aliquantulũ, non absimilis paruo Carabo uidetur. Alæ ei paruæ sub oculis, sicuti & terrestri. Ab hac abstinent plurimi, putantes religiosum, inter quos Seriphios inuenio captam dimittere, extinctum sepelire, dicentes eam Perseo Iouis filio quem colũt dicatam esse. Mus marinus Mures marini exeunt in terram, sicuti & polypi & Murenæ, & scrobe effossa pariunt oua ac rursus obruunt terra, trigesima die refossa, fœtus ad aquas ducit. Myscus Musculus Myscus ut Plinius, ut Aristoteles Myscocetus, Gaza Musculum conuertit, Athenæus μυίαρ, pisciculus est qui Balenas præit. Tres in mari μῦας, id est mures dicunt esse, inter testudines, inter pisces, inter ostrea. Vulpes Vulpes hamum uorat. Scolopendra Scolopendra item quam Centipedam Gaza uertit, haud absimilis terrestri est: si quis eam attigerit, non aliter ei quàm urtica tacto pruritus excitabitur. Visæ iam quas magnitudine inter Cetos habeas, capite, caudaq; exstantibus, per undas triremiũ modo ferri, pedibus quos plurimos habẽt ordine sublatis pro remigio utẽtes. Coruus Coruus notus piscis marinus, fuluus est, è stagno nigricans, parit bis in anno, uescitur alga: autor Athenæus.

Coracinus Corulus Coracinum Gaza Corulum conuertit apud Aristotelẽ, miror cũ alius sit Coracinus à Coruo. Athenæus dicit eum nominari ἀπὸ τῆς κόρας κινεῖν, quòd oculos frequenter moueat. Hirci Hirci marini circa Cyrenaicum Sardoumq; mare oberrantes uisuntur, unà cũ Delphinis. Mas alba uitta frontem modo regũ redimitus aspicitur. Fœmina uerò cum crista ueluti gallus, tanta tamen ambitione ut hanc alteri altera eripiat extinctæ pulchriorem possidenti. Rapacissima belua, ut quæ homines nauigiaq; inuolat, spiritu graui & uehemẽti, quo sanè instrumento ad prædas utitur cæterorum. Nam ex omnibus adsectatur uitulos marinos, quos proflatu haud aliter quàm iaculo expugnat. Aelianus. Aries Aries grassatur ut latro, & nũc grandes naues stantes in salo occulatus, nũc extra aquam capite exerto piscantium cimbas occulte adnatans mergit. Irundo Miluus Aquila Echinus Irundo uolat perquàm similis uolucri Irundini, itemq; Miluus & Aquila. Plinius. Echinus quem Latini Erinaceum appellant, in mari etiam inuenitur spinis similiter aculeatis. Hunc unda maris exagitata ad littus impellit, Captum si concerpseris in frusta, in mareq; proieceris, partes paulò pòst conuenire ac reuiuiscere uideas. Aelianus.

Porcus Porcum maximũ piscium esse Appion tradit, quẽ Græci Astragoriscum uocant: præterea cum capitur more porcorum grunnire. Testudo Testudines marinæ reperiũtur, & quæ in aqua dulci uiuunt, Plinius autor: quas nos Lutarias, Græci ἀμύδας uocãt. Scorpius Scorpius siccioris est carnis ut ait Diocles medicus, parit bis in anno, uescitur alga, uarius est piscis. Icesius medicus, è pelagis fuluos dicit esse scorpios, è stagnis nigrãtes. Scorpena Aristoteles Scorpenas & Scorpios diuersis in locis scribit, tanquam differentes. Athenæus eosdem dicit esse.

Thymallus THYMALLVM Ticinus Italiæ fluuius gignit magnitudine cubitali, medium sanè inter Lupũ & Cephalum. Naribus admotus herbam unde cognominatur & qua uiuit, spirare uidetur, ad hamum non accedit, cum non alium sane cibũ sectetur. Margari Margari rotunda specie gregatim natant, regem sectantes more apum. Hoc capto, cæteri ueluti attoniti paruo negotio capiuntur in mari rubro, in locis prominentibus ac portuosis: conduntur q; in dolijs salsamentarijs, donec exsiccata carne durescit in lapidẽ aurei coloris hebeti fulgore. Hic postea inter preciosa cõnumeratur. Iuba tradit hunc legi etiam in Indico & Britannico oceano. In terra non inuenitur nisi fossilis & adulterinus. Aelianus.

Callionymus CALLIONYMVS, huic secundum Aristotelem fellis inest multum in dextro latere, in sinistro uerò iecur: testis

Menander in Mesenia. Habere facio inquit, fel Callionymi plenum. Sunt qui eum utilem cibis dicunt, Non tamen de his meminerunt Epichaemus de nuptijs Iunonis, & Mnesimachus in Isthmionica, poëtæ qui piscium conuiuia diligentissime persecuti sunt. Ex Aeliano.

Echeneis — ECHENEIS Latine Remora, aspectu niger, magnitudine paruæ anguillæ, ex effectu nomẽ sortitus, nauem quamlibet magnam (dictu mirabile) haud aliter moratur, quàm si quis equum indomitum, maleq; freno audientem ab incepto itinere per uim uertat: autores Aelianus, Plinius, Aristoteles. Ambrosius tamen in Hexameron, & Albertus in libro de animalibus confundunt, Echinumq; pro Echeneide accipiunt.

DE PISCIBVS RVBRI MARIS, NILI, ET ARMENSAE.

Citharœdus — MARE RVBRVM uaria portenta nutrit, interque Citharœdũ squamis non asperũ magnis in cauda ad uerticem lineis, quasi musico instrumẽto intentis neruis notatum, unde nominis ei argumẽtum. Media similem Crocodilo, uertice nigro, luteoq; distinctũ, pinnis aspectu aureis, cauda nigra, præter extremam quæ albescit.

Pardalis — Pardalim, quem, qui uiderunt, similem terrestri dicũt, colore, ac maculis.

Oxyringus — Oxyringum ore prælongo, rostri modo, oculis fulgentibus, superciliis albis, dorso uiridanti, pennis prioribus nigris, reliquis albis, cauda prælõga & uiridi, quam linea mediam aurea discriminat.

Perseus — Perseum, ob Iouis filium quẽ eius regionis homines colunt.

Anthia — Anthiam lupi magnitudine, naso leniter adunco, lineis & ipse cingitur aureis à uertice uẽtre tenus per obliquum descendentibus, robore uerò & audacia in eo mari principem.

Simia — Simiam ore coloreq; ac omnia sub aluo similem terrestri, dorso testudineo, cætero corpore latum uti torpedo. Pinnas autum modo pandentem, ac similem uolãti, fuluis circa collum maculis.

Hygrophœnix — Hygrophœnicem magnitudine lacertarũ eius maris, ore semper hianti, oculis uiridantibus, zonis distinctum binis, altera à brãchijs ad caudam aurea, argentea uerò altera mediam intercidente, maculis deinde intercursantibus cæruleis.

Charace — Characen pinnis utrinq; maximis, cauda auri fulgore, purpureis dissecta lineis.

Sagittarius — Sagittarium Echini specie oculos habentẽ solidos ac prolixos.

Physalus — Physalum colore Smaragdi, uenenatũ alioquin, qui forte captus more pilæ aut uesicæ intumescit, unde ei nomen.

Aulopa — Aulopam magnitudine ingẽtis Thynni, colore etiam priorem, ore ceruiceq; firmißima, oculis patẽtibus atq; amplis, dorso cæruleo, uentre albẽte, linea discriminatum aurei coloris, quæ à uertice ad caudam desinit. Hæc ex Aeliano.

Nili pisces. Crocodilus — Nilus ipse in hoc genere producit in primis Crocodilum. Quod sane animal pars Aegypti adorat, qui uocãtur Ombitæ & qui Coptum incolũt, illi festos sacrosq; dies, ut Græci Olympia Ioui statuerunt. Et si contingat liberos ab eo capi, parentes magnopere gaudent, tanquã se Deo placere existimantes cui escam genuerint. Aiunt uocatos ab ijs uentre, uesciq; capitibus animalium illis immolatorum. At contrà Tentiritæ magnopere reijciũt, captumq; arbore suspendũt, diuq; uerberibus cruciatũ epulantur. Specie describitur huiusmodi: uentre dorso, caudaq; prælõgus, squamis prædurις ostrearum modo totus obductus. Timidus alioquin ac ueteratoe, ut qui persequẽtes fugiat, fugientes persequatur. Narratur & numerus sexagenarius ei proprius ut qui sexagenis diebus oua sexagena pariat, totidemq; diebus foueat. Annos præterea uiuere & dẽtes eodem fermè numero habere. Deniq; totidem diebus in secessu quiescere quotannis sine cibo. Insidiatur his qui aquatum eunt. Si quãdo potando irudines hauserit, illæq; faucibus adhæserint, diu cruciatur, Tandem pro remedio aduersus solem in littore dehiscẽs extenditur. Ecce auis Trochilus, dapis illecebra captus, rostro prælongo oris cauernas paulatim pascendo purgatas reddit: excitat etiam eum forte dormitantem, siquando ab Ichneumone animali ei aduerso inuadi contingat.

Phari pisces — Venerantur insuper quosdam pisces, quos Pharos uocant, præsertim ij qui Syenen incolunt. Qui uerò Elephantidẽ, Mæotidas, Oxyringum item religiosum habent, ob oris acuimẽ appellatum, ac tanquam Osyridem suum colũt, quod ex eius uisceribus genitum putent. Hunc forte hamo captum dimittunt, retibus uerò nequaquam, quod existiment eum metu adsectantium piscium eò tanquam in locum tutum confugisse. Ex Aeliano. Strabo quoq; multa alia in Nilo genera commemorat. Lepidotum, Coracinum, Porcum, Phagorum, Siluerum, Cithaeum, Alosam. Ex testaceis, Dilichium, Phiscum, Bositen.

De piscibus Armeniæ — Apud Armenos petra esse dicitur, iuxta mare altißima. In eaq; fontẽ figura quadrata apparere, in quo pisces octonum cubitorum magnitudine uiuere semimortuos, alios iamiam morituros, fœdos aspectu, ac degustantes seu hominem seu feram extemplo necare. Ex Aeliano.

RANA, RAIA, TESTVDO.

Ranæ — RANAE coëunt noctu extra aquam mare fœminam imitãte. Ex omnibus Hydrum maxime odere ac timẽt, quare appropinquãte eo hostem prius clamitando aduersus eunt. Ranarum coaxatione solito maiore, pluuiam portendi obseruatum est. In Serypho insula eas obmutescere tradunt. Itemq; in Pierio Thessaliæ stagno.

Ranæ Seryphiæ — De Seryphijs indigenæ fabulam talem comminiscũtur. Perseum Iouis filium deuicta Gorgone redeuntem, ac de uia fessum, prope paludẽ somno se dedisse, moxq; à ranis excitatum, à Ioue perpetuum illis silentium impetrasse. Theophrastus causam secutus naturalem, hoc aquarum illius regionis frigiditati maxime tribuit.

Rana piscatrix — Est & Rana quæ dicitur ex argumento Piscatrix, setas habens quasdã à cilijs extantes ac prolixas in summo præpilatas. Harum igitur adminiculis, natura monstrante insidias struit, latitans in limosis, auijsq; locis, frontẽ cum setis uidendam loco escæ pisciculis porrigit: illi accurrẽtes deceptiq; ac paulatim in arctũ deducti, ab ea capiuntur. Ex Aeliano.

Raia — Solent quidam hic reprehẽdere Gazam, qui pro Rana, Raiam posuerit, cum Raiam Græcè βάτον dici adfirmẽt. Est enim Raia piscis qui eodem fermè modo ac Rana piscatrix pisciculos in prædam agit, ut Plinius refert, ubi & Squatinã & rumbum idem facere dicit.

Testudo — Testudo Amphibium animal, oua gignit in terra, quibus arena obrutis statim in mare redit: mox diebus sexaginta peractis iterũ ad oua reuertitur: quæ arena regesta, ubi comperit iam articulis animata paulatim deducit ad pelagus. Est & fluuiatilis in Indis, cuius conuexum scaphæ magnitudinem æquat, capit uerò modios denos. In insula quoque Taprobane usum tecti domibus ligneis præbet. Testudines omnis salaces esse magnopere, compertum est. Ex Aeliano.

DE HIS QVAE CRVSTA SEV TESTA INTEGVNTVR.

Malacoderma — QVAE crusta integuntur, Aristoteles μαλακόδερμα uocat, Quorũ quatuor ponit genera.

Locustæ. Cammari. Squillæ. Cancri — Locustas quas καράβους, Cammaros quos ἀστακοὺς. Squillas quos καρίδας. Cancros quos καρκίνους appellat. Cancrorũ genus multiplex, maximũ quas μαίας, id est, Maias uocat.

Paguri — Secundum Paguri & quos Heracleoticos uocant: hi secundum Aelianum more serpẽtum, senium exuunt renouata crusta, uocanturq; à Palladio Cãcri marini.

Fluuiatiles — Tertium genus, fluuiatiles cæteris mitiores & nullis adnotati uocabulis. Genus Cãcrorum littorale Phœnicia fert tantæ uelocitatis, ut uix consequi sit: ex quo Hippeas, id est, equites eos appellãt. His nihil est unum propter inopiam pabuli. Genus item aliud est quod

magnit

magnitudine cancrum non excedit, facie Cammaris simile.
Atq; his omnibus pars dura & testacea foris pro cute est,
mollis intus. Supina corporis planiora & tabellarum modo
Locustæ sunt, quibus & oua cõdunt. Locustæ, ut ait Aelianus, Po-
lypis aduersantur, & Murenis: cornibus ab latere porrectis
liberæ procedunt, in metu obliquis. Testa uerò cõtecta quæ
Ostracoderma ὀστρακόδερμα Græci uocant, sponte naturæ in limo gignun-
tur, quãquam diuerso, ut tradit Aristoteles. Nam in cœnoso
Ostrea, in arenoso Conchæ, Chamæ, ungues, pectines. In ri-
mis cauernisq; saxorum, uertibula, patellæ, natrices, atq; o-
mne genus eorum quæ mediam inter plãtas & animalia te-
Zoophyta nent naturam, uocanturq; ζωόφυτα. Differũt præterea testa,
ubi ludentis naturæ uarietatem licet animaduertere, crispa,
crinita, ungulata, cãcellata, imbricata, pectinata in obliquum,
in rectũ expansa, dẽsata, porrecta, sinuata. Aristoteles etiam
Dithyra & Monothyra ponit, id est, quæ duplici & una te-
sta integũtur. Conchæ omnes & Conchilia, ut Aelianus ait,
lunarem sequuntur rationem. Quin & in genere animalium
uterinorum fœtus alendos non putant qui in Neomenia, id
Purpura est, ipso lunæ coitu nascuntur. De purpura ante omnia di-
cendum, quam Porphyrã illi dicunt. Conchiliorum uoracis-
sima, lingua prælonga, semperq; uibranti: per hanc potitur
præda quam adsectatur, per hanc in prædam ipsa ducitur.
Piscator Concham cum esca ponit in mari, hanc ubi illa cõ-
spicit, exerta lingua ut solet appetit, adeoq; nititur ac protẽ-
dit, ut eam penè auulsam resumere non sit. Ita dum contẽdit
capta extrahitur: eius cruori dignatio præcipua lanis tin-
gendis, si præsertim lapidis ictu semel cædatur. Ex Aeliano.
Aristoteles autẽ purpurarum plura genera ponit: nonnullæ
magnitudine augẽtur insigni, ut quæ ad Sigeum & Lectum
Idæ promontoria gignuntur, Aliæ paruæ ut quas Euripus
fert & Caria. Marinæ magnæ scabræq; sunt, paruæ ad lit-
tora & oras reperiuntur, flore rubro. Partes item Aquilo-
niæ nigras, Austrinæ rubras. Ex magna parte fœminæ ca
piuntur tempore uerno, cum fauos extruũt: flos inde extra-
hitur specie membranæ candicantis, qui cõtritus manum in-
ficit: reliquum quasi alumen est. Hæc Aristoteles. Aelianus
autem tria purpuræ genera seu medicamenta ponit. Viola-
ceam, Rubram Tarentinã, & Dibapham Tyriam, id est, bis
Murex tinctam ac sanguine saturatam. Murex quoq; quẽ Græci
κήρυκα uocãt, ex his qui firmiori testa integuntur, frequens
ac nobilis apud Tyrum, eundem usum ac purpura præbet.
Chamæ Aliud genus quod χήμας uocant, quarũ aliæ asperæ, aliæ
leues: hæ manu frangibiles, illas uix saxo discuneabis: quasdã
nigro, nonnullas argẽti colore uidere licet, plures ad littora
expulsas, in arenaq; iacẽtes, alias in alga, in limo, in speluncis
adfixas. Apud Istriada uocitatum æstatis tempore prouẽtus
earũ ueluti messis, confertim connatare cernuntur. Hyemem
& Aquilonem fugientes latitant. Mox spirante Zephyro,
mariq; tranquillo unà exeunt lasciuientes, discuneateq; per
undas carinarũ modo feruntur, tegmine superiore uelifican-
tes: adnauigantium hominum, aut adsultantium belluarũ so-
nitum expauescentes, extemplo clauduntur, seq; cõdunt. Ex
Aeliano. Athenæus autem Chamas tracheas & lias uocat, id
est, asperas & leues. Tertiũ genus Pelorides siue à magni-
tudine, siue à Peloro Siciliæ promontorio. Oribasius &
Aetius has omnis nomine quo nũc uulgò Romæ utũtur Tel-
Tellinæ linas uocant: dicuntq; cinerem combustarũ cum cedria com-
mixtum uim habere pilos præsertim è superciliis extirpãdi.
Cochleæ De Cochleis Aelianus sic ait, Cochlea marina, parua ad-
modũ magnitudine, sed specie formosa, gignitur in aqua mi-
nimum sordida inter maris petras, quas Chœradas uocant.
Cochleam alit mare rubrum, maximam quidẽ ac rubentem,
sed in uertebra ipsa uariis distinctã coloribus, ut coronam
uiridi luteo purpureoq; colore paribus interuallis insertã
dicas. Plinius dicit Cochlearum uiuaria primum instituisse
Fuluium Hirpinũ in Tarquiniensi paulò antè ciuile bellum
Pompeianum, distinctis quidẽ generibus separatim, Illyricæ
quibus magnitudo præcipua, Africanæ quibus fœcunditas,
Solitanæ quibus nobilitas. Quin & saginã earum commẽtus
est farina & farre aliisq; generibus, ut cochleæ quoq; alti-
les ganeam implerẽt. Ostrearum autem uiuaria dicit insti- Ostrearum uiuaria
tuisse ante omnis Sergium Oratã in Baiano, qui & optimũ
saporẽ Lucrinis ostreis adiudicauit. Horatius. Ostrea Cir-
ceis, Miseni oriũtur Echini. Ostreũ apud Senecã, & Ostrea
apud Gellium fœmininũ. Spartianus in Heliogabalo Ostreas
& Liostreas dixit. In agro Volaterrano prope mare locus
est, qui Gerardesca nũc uocatur, ubi stagnum est optimus re-
fertum ostreis. Nautilus & Põpilus: de quibus sic Aelia- Nautilus
nus. Nautilus ex argumẽto uocatur. Polypus est una muni- Pompilus
tus cõcha: hanc conuexã turbato mari natando gerit, ne flu-
ctibus oppleta testa deprimatur: trãquillo resupinat, carinæ
modo acetabulis utrinq; pro remis utens, cartilaginẽ quam
in medio retinet pro uelis pandẽs. Si quando metus inuadẽ-
tium belluarũ ingruit, repleta cõcha sub undis sese demittẽs
latitat, rursus uitato periculo resilit. Pompilus & ipse de ge-
nere Concharũ, terram ceu oderit maxime refugit profun-
da petẽs: ad naues adnatant stipati, adsultantesq; circa cõglo
bantur. Aristoteles uerò Nautilum quẽ nautam appellat, ac
Pompilum, testam dicit habere cõcauam & simplicẽ ut pe-
ctunculos: unde cõtingit ut fluctibus iactati in alto elidãtur,
& testa dilapsa nudi capiantur. Constareq; exiguo corpore,
facie similes Bolitænis. Plinius Nautilũ, & Pompilum eun-
dem esse dicit. Oppianus de Pompilo canit ea ferè quæ suprà
cõmemoraui. Pectines Græce κτένες, & κτείς pecten, mo- Pectines
biles sunt adeo, ut de retibus quibus capiũtur, sæpe exiliant,
& penè uolare putẽtur. At Pinna immobilis saxisq; inhæ Pinna
rens custodẽ habet Pinnotherẽ, quem illi πιννοφύλακα ap- Pinnotheres
pellant, paruum uidelicet cancrũ, quo priuatus statim perit.
Hic dapes ei suggerit, piscesq; in prædam deducit: autores
Aristoteles, Aelianus. Est & quam Gaza uertibulum siue Vertibulum
collũ à testæ duritie: Aristoteles autẽ τήθυαν uocat, dicitq;
eam adhærere sua testa totam cõtectam, tantum duo forami-
na exigua, quibus humorem recipit & reddit, habere. Inter
conchilia quoq; illæ ab Aristotele ponũtur. Ceryces, quas Ceryces
Gaza Buccina cõuertit: nonnulli murices dicunt esse. Lopa-
des quos patellas, Solenes quos ungues idẽ conuertit. Plinius Patellæ
enim Solenes Dactylos transtulit, ab humanorum unguium Vngues
similitudine: his natura in tenebris remoto lumine alio ful- Dactylos
gore clarere. Spongiarũ genus triplex secũdum Aristo- Spongiarũ genera
telem & Plinium, Spissæ, raræ, & asperæ appellatæ: omnes
quidẽ ad saxa nascuntur, aut iuxta littus, lutoq; alũtur. Cuius
rei argumẽtum est, quòd captæ limo refertæ omnes cernun-
tur. Imbecilliores autem spissæ quàm raræ: quia minus alte
adhærẽt. Vrtica adhæret saxis, manũ in fame depascitur Vrtica
ut polypus. Ora in medio corpore cõtinet, & de medio saxo
quasi de testa uiuit. Adnatantes circa adsultãtesq; pisciculos
corripit. Duplex earum genus, alterũ corpore paruo, cibo
aptũ: alterum aliquãto maiore durioreq;, quale circa Chal-
cidem Eubœæ: ut Aristoteles. Torpedinẽ Græce νάρκην Torpedo
si quis attigerit: morbo unde illa etymum trahit, eo membro
tentabitur. Pisces item eo modo in prædam agit. Strombi Strombi
etiam è genere Concharũ, regem habent in mari, quem, se-
quuntur, quocunq; cõcesserit. Hunc igitur capienti, aut aspi-
cienti bonum omen portendi dicunt. Apud Byzantios præ- Pastinacæ
mium cõstitutum, Attica drachma piscantibus illum: autor Lepores Scolopendræ
Aelianus. Sed & inter Conchilia ponũtur Pastinacæ, Lepo- Mures
res, Arietes, Scolopẽdræ, mures & pleraq; alia quæ suprà Olothyræ
in lemmate memoraui. Inter Zoophyta uerò & Olothyræ, Pulmones Stellæ
Pulmones, Stellæ: & quæ uocãt ὦτα Otia, quæ uẽtri aurem Otia

coniunctam habent: ut tradit Athenæus. Pernæ, de quibus Pernæ sic ait Plinius. Pernæ Concharum generis circa Pontinas paludes frequentissimæ. Stant ueluti suillo crure longo in arena defixæ, hiantesq; qua limpitudo est, pedali non minus spatio. cibum uenantur. dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos: intus pro Spondylo grandis caro est. Apud Plautum item huius Conchæ mentio, quam putauerim margaritas continere, quas hodie Pernas uulgò appellant.

DE INSECTIS, ET PRIMVM DE APIBVS.

NVNC de insectis, quæ Græci ἔντομα uocant, parte aliqua corporis intercisa. Eorum pleraq; sponte naturæ gignuntur: quæ uerò pariunt, ut Araneæ, Scorpiones, Formicæ, non satis constat secundum Aristotelem, an coitu Apes cōcipiant. Inter hæc Apes lōge utilissimæ, quarum amore nonnulli adeo capti fuere, ut de his libros scripserint. Inter quos Aristomachum Solensem annos duodesexaginta nihil aliud gessisse Cicero testatur, & Hyliscum Thasium Aelianus: quem quòd apes in desertis coleret, Agrium nominauerunt. Aristoteles in nouē has genera diuidit: ex quibus Gregalia sunt apes & reges earum. Fucus qui inter apes degit: Vespæ, Crabrones, Teredines. Solitaria tantum tria. Sirenis minor Græce σειρὴν qui fuscus totus est. Sirenis maior qui Apes rufæ, nigræ, uariæ, longæ fuscus & uarius est. Tertium Bombis. Earum rursus quæ apes uocantur in alia genera diducuntur: alterum rufum quod præstantius est. Alterum nigrum magisq; uarium & utile. Tertium quod optimum & uarium. Quartum longum & crabroni simile. In apum numero carent aculeo reges, & fucus. Vespæ Vesparum item duo genera: alterum ferum quod rarum est, nascens in montibus grandius & robustius: Matrices alterum imbecillius. Sunt & quæ uocantur Matrices, latiores crassioresq; quàm uespæ: uolare nequeunt, in uesparijs sedent, fauos fingentes, quibus an sit aculeus non satis constat. Crabrones Crabrones à Græcis ἀνθρῆναι uocantur, non floribus ut apes, sed carne magna ex parte uiuunt: aculeati, alueum sub terra faciunt effossa. Qui uerò ab eis aberrauerint facto duce ad aliquam se arborem conferunt, ubi fauos conficiant.

Bombices Bombices sub saxis apud humum fœtificant, paruum & ipsi mel fictis cellulis conficiunt. Teredo Teredo Græce τενθρηδὼν non absimilis crabronibus, uerum uaria, fœtum sicuti uespa sub terra edit. Apum opera tria ponunt in aluearijs, Metys Pissoceros Propolis Metyn, Pissoceron, Propolin. Hactenus Aristoteles. Aelianus uerò de his sic scribit. Apum ætas ex colore deprehēditur, ætate integræ oleo similes renident. Senescentes rufæ aspectu, tractatuq; asperæ: his plus artis in mellificatione, iuuenibus plus uirium. Prognosticum tempestatis habent, imbre impendente sese in aluearijs continent. Cum procedunt ut aduerso resistant uento, lapillos pedibus librāt. Sunt intus quæ apes otiosæ dici queunt; nec tamen de fucorum genere, quippe quæ fructuosis non aduersantur, sed regi unà cum senibus & emeritis adsistunt: aquam eis ferunt, extinctas apes egerunt. Validiores ad opus exeunt, Regem uenerantes seperatim ei cellam construunt in loco celebri. Aduersantur apibus Phalangij, Fucus, Irundines, lacerta, Crocodili terrestres, inundatio propinqui fluminis, ignis uicinæ syluæ incensæ, teter odor. Ad hæc propellenda diligens mellator remedijs instabit. Fucus noctu cum apes dormiūt uel ad opera egrediuntur, grassatur: à redeuntibus uerò magno certamine pellitur. Fiunt apes ex bouis, fuci ex equi, crabrones uerò Formicæ ex asini cadauere. FORMICARVM quoddam genus uenenosum, quod Lacurgus dicitur, ut autor Aelianus. De Indicis formicis Plinius plura. Strabo etiam in hanc sententiam. Megasthenes ait apud Dardas quæ maxima natio est Indorum mōtanorum, collem esse trium millium stadiorum ambitu, & sub eo aurifodinas. quas formicæ custodiunt uulpibus non minores, mira celeritate, uictum uenatione comparātes. Terram auriferam fodiunt, unaq; ad ostium cumulant, quā mercatores clam surripiunt, dispositis pariter carnibus ad morandas pabulo formicas, si forte animaduerterint. Ad abigendas formicas si unam combur as cæteras fugabis. Si agreste origanum aut Populus in foraminibus earum ponatur, omnes absistēt. Fugantur item ex origano & sulphure illito arboribus, ex combustione quoq; styracis & cochlearum testæ. Muscæ De Muscis autem Aelianus hæc scribit. Per Olympicorum celebritatem mirum muscas ad unam omnes Pisa discedere, rursusq; sacris peractis reuerti, quasi eadem cum fœminis illius loci conditione teneantur: sed eæ sponte, illæ coactæ lege certaminis, ut uiri castum per idem tempus degant. Idem penè & apud Leucada promōtorium in sacris Apollinis accidit, ubi muscæ templo absistant, sed quasi mercede ac decima donatæ, ut qui bouem antea eis epulandum tradant. Hæc ille. Quod autem Plinius scribit, muscam extinctam sub tepido cinere reuiuiscere, haud satis creditū. Tabani Asyli Tabanus atq; Asylus idem, similis magnæ muscæ, ore aculeato, uoce sonora. Cynomya similis illi quam Græci Myopa uocant, uoce maiore quàm tabanus, aculeo minore: ambos uerò aduersari bubus eosq; in furorem agere palàm est. Vergilius in Georg multa de his. Plinius ait Cyrenaicos Achorem Deum contra multitudinē muscarum inuocare, eiq; litare consueuisse. Sicuti Aegyptij Ibim suam contra serpentes. Muscas interimit fermentum cum ferri scobe mixtū, si in loco ponatur ad gustandū. Abiguntur item ex atramēti sutorij aut origani agrestis suffitu. Culices Culices quoq; ex eiusdem atramenti mixti cum iuniperi, seu cedri, seu cyparissi, scobe, seu baccarum eius suffitu. Pulices Pulices uerò necat decoctum Cymini uel Rododaphnes in loco cōspersum, siue aqua marina. Præterea si ramos absynthij aqua mixta cum atramento sutorio madefacies, omnes eò current ac peribunt. Eodem quoq; atramento cum felle taurino & oleo, siue oleo & sulphure lecto illito Cimices delebis. Cimices Has etiam omnino desuturas Democritus testatur, si pedes ceruinos grabato suspēderis. Scorpiones SCORPIONVM genera Aelianus multa commemorat. Album, fuluum, nigrum, sum colore, uiride, flammeum, quod omnium pessimum: uentrosum, Carcinoide, uolatile. In India enim Megasthenes scribit uolatiles esse. In uniuersum nō coitu, sed humore, ac calore cōcipiunt, singulis cauda sese complectentibus: nec oua sed animal pariunt, ut Aristoteles. Cicadarū genera Cicadarum secundū Pli. duo genera. Achetæ Achetæ maiores quæ canunt, & minores quæ primæ proueniūt. Ex Tettigoniæ his Tettigoniæ sunt quas Gaza Cicadastras: aliæ Tettigometræ Tettigometræ quas cicadarū matrices uertit: utrunq; sanè genus canit, sed magis Achetæ, quas ego putauerim esse, quos uulgo grillos moros uocant. Fœminæ uerò in genere silēt. Tradit Solinus apud Rheginos cicadas mutas esse, quod Herculē ibi forte quiescentē cantu uexarint. Aranei Phalangij Aranearum & Phalangiorū plura genera ponit Aristoteles. Mordax quod in duo diducitur. Alterū simile his quos lupos appellant, paruū admodū, uariū, salax. Alterū maius atro colore, cruribus pluribus magnis, tardum, nec uiribus potēs, neq; salax. Tertium genus texit: Fœmina uenatur, mas comes prædæ nō laboris. Solinus ponit etiam Sol fugas in araneorū genere, frequētes in Italia uideri in metallis argētarijs, solis inimicas, unde nomen eis. Plinius uenenatū hoc animal dicit. Rubeta Rubeta inter rubos moratur Græce φρῦνος. Salpynga Salpynga breuis serpēs: Quis calcare tuas timeat Salpynga tenebras. VERMES in hoc genere multarū specierū ponūtur. Lumbrici Sunt Lūbrici quos Græci scolios uocant: sunt & Elminthes teretes, longi, rufi, Elminthes albi. Tradit Aelianus in quodā Aegypti flumine ubi nullum

aliud

alud animal gignitur, uermes nasci qui lõgitudine septenum cubitorũ, crassitudine uerò uix pueri x. annorum manibus complectērentur. Interdiu in aluei profundo in limo considunt: noctu uerò in terram exeũtes in ueterina grassantur. Hos itaq; si quando capiunt, soli suspendunt diebus xxx. unde oleum stillari dicunt, quòd Indorũ regi præcipuo dono ferunt. Huius etiam maxima uis est ad incendia, quo ad munitiones incendendas in bellis utũtur. Hæc Aelianus. Sunt

Cis. Trips. Sis. Ips. Midas. Crambe. Campe. Eruca. Chrysielis. Ricinus. Pyrales. Bubrastes.

& alijs alia infesta quantũ uis minima. Cis frumento, Trips ligno ἀπὸ τ͂ τρίπειν. Sis uestibus. Ips uiciæ. Midas Fabis. Crambe Brassicis. Campe oleribus omnibus: quæ eruca, in sacro eloquio etiã Brucus, appellatur. Erucã quoq; Chryselidem Græci dicunt, unde rupto cortice uolat papilio uolatilis uermis. Ricinus canibus infestum, hic pediculo similis est. Pyrales quos Aelianus Pyregonos uocat, alij Pyrastas, muscæ maioris magnitudine inter flammas medias incolumes uolitant. Inde egressi statim moriuntur. Bubrasten si bos potu deuorauerit paulò pòst tumore exanimatus concidet. ut tradit Aelianus, qui & Pitecam commemorat Psellon

Piteca Psellon

cognominatam in arboribus nasci, uillo coopertam, uentre leniter intercisam, morsu uenenato. Cui remedio sit Cancer marinus cõmanducatus. Ephemera quoq; dicit animalia esse

Ephemera

minutissima aligera, ex argumento uitæ breuitatis dicta, quod diem nõ excedant: In dolijs uini produci illisq; relictus extemplo perire. Hæc Hemerobia nonnulli uocant. Lampyrides quas Plinius Cicidelas Latine appellat, per æstatẽ noctu fulgentes uidentur. Has compertũ si uitrea pila incluserit, toto anno lampadis modo noctibus fulgebũt. Redinus

Hemerobia. Cicidelæ, seu Lampyrides. Redinus. Scarabei.

similis pediculo, ouibus caprisq; infestus. Scarabeos terrestres Plin. lib. xxx. tauros appellat à corniculis, siue pediculos terrestres. Scarabei uirides ex fimo bouis aut iumenti creantur. Scarabei item pullarij. Cantharides ex erucis fici, piri, pruni, proueniunt. Melolanthæ etiam inter Scarabeos Aristoteli Plinioq; ponũtur, ex pomis arborum floribusq; nascuntur. Gryllus præterea & Tryxalis Plinio lib. xxx. capite iii. cõmemorãtur, ab Aeliano τρύξαλις dictus. Teredo Græce τερηδὼν aluearibus infesta. Itẽ Hepiolus ἠπίολος, est enim Papilio qui circa lucernarũ lumina uolitat. Pyrasta siue Clerus uermiculus aluearibus etiã aduersus. Centipeda à multitudine pedum cognominata. Ser σὴρ, animal quod teste Pausania libro vi. Sericũ facit apud Seres, unde ij populi dicti sunt. In Europã deinde Iustiniani tempore ad nostras regiones translatus, ut alibi dixi.

Cantharides. Melolanthæ. Gryllus. Tryxalis. Teredo. Hepiolus. Pyrasta. Clerus. Centipeda. Ser.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXVI.

DE PLANTIS.

DE HIS quæ ad agrũ plantarumq; rationem pertinent multi scripsere. Aristoteles huic rei priuatim uolumen ædidit. Ampliore tamen materia hanc sibi laudem Theophrastus uendicauit. Ante hos itẽ longè Orpheus, Musæus, Pythagoras, Democritus, Nicander Colophonius, Dioscorides. E nostris uerò Cornelius Alexander Syllæ libertus, Macer, Plinius, pluresq; alij. Ego uerò priusquam ad institutum ueniam pauca de agro in uniuersum cõmemorabo. Plin. magnã ait partem Romanos priscos in agro uiuere solitos. Ideoq; uiatores instituti, ut cũ respub. aliquid agendũ, ex uia, id est, ex agro eos accerserẽt. Plutarchus item in Proble. populũ Romanum dicit in agro

Agri commendatio. Viatores.

plerunq; uixisse, CLXXX. tantum rempublicam administrasse. Romulus aruorum sacerdotes in primis instituit, ut refert Plin. seq; duodecimũ fratrem appellari uoluit. Agrũ enim malè colere, probrum censoriũ indicabant, ut Cato testatur: nam quem bonum colonũ dixissent magnopere laudasse putabant. Argumento quoq; ex his religio. Nã præter ferias Sementinas tria sacra ob fructus diuersis instituere temporibus, ut est uidere apud Fastos: Vinalia, Floralia, Rubigalia. Deasq; duas propterea coluere, Seiam à semine, & Segestam à segetibus dictas: quarũ simulacra Plinius dicit suo tempore in foro fuisse. Hinc Locupletes à locis, id est, agris dicti: & æs signatum à pecore, & cognomina Rom. à leguminibus. Res omnis rustica opera magis quàm impensa constat, Ex quo Mago initio sui operis empto agro domum uendendã iubet, ut planè demonstret assiduitatem esse necessariam. Exemplũ super hoc refertur à Plinio C. Furij Græcini, qui in paruo agello plus redituũ quàm uicinus habens, accusatusq; propterea quòd ueneficio uteretur, protulit in iudicio filiam pannosam, manibus prædurus, & rastros ligonesq;. Hæc, inquit, Iudices mea ueneficia. Exemplũ itẽ aliud patris familiæ à Columella introducitur, qui duabus prædij partibus dotibus totidem filiarũ adsignatis: ex tertia sibi relicta parẽ priori fructũ adhibita maiore diligẽtia percepit. Oculus adeo dominicus utilis agro iudicatur. Veteres in modũ possidendi statuere, ut Pompeij magni abstinentia cõmemoretur, qui agrũ uicinum aut continuũ nunquã sit mercatus. Adeoq; apud alios creuit libido non solũ agri, sed & uillarũ, ut necesse fuerit legẽ promulgare, ne quis plus uerreret, quàm araret. Sunt & illa rusticæ rei obseruantiæ signa: æs à Seruio Tullo primũ pecudis imagine signatũ: nomina Romanorũ ex leguminibus: turbæ rusticæ in urbẽ Nonis diebus cõuentus, unde nundinæ appellatæ. Varro in tria genera rem rusticã diducit: in Agriculturã, pastiones uillares, atq; agrestes. Agriculturã in hortensia, & aruensia: Pastiones in uiuaria, auiaria, & piscinas. Mox pauca ex dictis sapientũ de agricultura. Marcus Cato ait, Agrũ bene colere utile: nimis bene colere damnosum. Agrũ ne cupide emas. In re rustica operi ne parcas. Plin. Opera non impensa cultura constat. Mago, Qui emit agrũ, uendat domum. Varro Villa agro oneri nõ est. Columella, Oculus dominicus in agro fertilissimus. Sarsena. Nihil agricultura liberalius, aut dulcius. Attalus. ὁ ἀγρὸς ἔστω πολυκερδὴς μὴ δαπανηρός. Ager sit quæstuosus, non sumptuosus, κακὸς γεωργὸς ὅστις ὁ ὠνούμενος, ὅπερ ὁ ἀγρὸς δύναται διδόναι. Malus est agricola emens quod ager dare potest. φυτεύειν ταχέως χρὴ, βραδέως δὲ οἰκοδομητέον. Cito serendum tarde ædificandum. Theophrastus, ἡ γεωργία ἀνδρὸς τοῦ ἐλευθέρου ἀξία. Agricultura digna est homine libero.

Sacerdotes aruorum. Seia. Segesta. C. Fur. Græcinus.

DE RATIONE PLANTARVM EX ARISTOTE.

ARISTOTELES in lib. de Plantis, has animata, nõ animalia ponit, cõtra Anaxagoræ, Empedoclis, & Platonis opinionẽ qui sensum eis tum gaudij & tristitiæ, & appetitus, manifesta signa ex earũ uegetatione ac corruptione tribuere: simul & animaliũ partes tradiderunt: quum caput in eis sit radix, brachia rami, frondes, excrementa, flores, fœtus, fructus uerò fœtuum digestio & maturitas, deniq; uterq; sexus. Plantarũ in uniuersum causa est triplex: ex terra productio: ex aqua conglutinatio: ex igne conglutinationis unitas. Hæc item in conchis uidere licet: lutum ex quo materia fit testæ: ex qua testacei constitutionem, ignem deniq; partes eius cõnectentem. Virtutis igitur omnis manifestatio ab igne fuerit: siccitas enim quæ ex igne est, in humid: locum

prouenient, ob firmitatẽ in omnibus, & animali, & plantis, & metallis digestionem creat. digestio igitur ubi & humiditas & caliditas extiterit. Quod quidẽ in lapidibus, metallorumq; digestione maxime apparet: in animali uerò ac plantis non adeo: quòd horũ partes sicut in lapidibus in unum concretæ non sint, quodq; ex his fluxus quidam prouenit: ex lapidibus uerò & metallis minime, qualis est sudor. Partes enim ipsarũ raræ non existunt: ex quo inde sicut ex animali ac plantis excrementa non exeunt. In quo autem raritas non existit, ab hoc omnino nihil exit. Quapropter solidũ est, in quo augeri nihil est aptũ: quod autem augeri est aptum, loco indiget, in quo dilatari quid possit & penetrare, sicut plãtæ & animalia: eoq; magis plantæ, quo partes earũ rariores tenuioresq; sunt: quo uerò rariores, eò spirabiliores. Ea demum causa quod in his terræmotus non fit, aut concussio, sed in solidis, non arenosis sed condensis: fit quoq; in conchis, uitro, ferro, cæterisq; metallis. Nam quum exitus porosos aër non habeat, scindere necesse est. Eadem quoq; de causa rariora

Rariora supernatant

quamuis maioris ponderis & magnitudinis supernatant: aër enim inclusus qui aquæ natura superstat, ad proprium retrahit locum, sicuti & oleo quoq; contingit. hoc enim naturalis calor frigidum attingens, humidas in eo partes pro tempore in aërem tenuans, ad aquæ superna retrahit. Sunt & saxa ob raritatem quæ non merguntur, ut pumices: sunt item ligna quæ ob densitatẽ præcipitant ut hebenus. Plantis insuper humor causa uiriditatis, quo quæ magis abundant, frondentes iugiter manent. Argumento sunt frondes ab initio cacuminibus rubentes, quũ in eis nõ plene humor nec digestio fiat: ubi enim plene, uirescũt: iterumq; his deficientibus, ruborem cõtrahunt. In hanc ille interpolatim sententiã, quæ mihi ad hunc locũ uisa sunt satis. Quod autẽ contendere uidetur, cur in mari nascantur, cur in saxis, cur præcoces aut serotinæ, cur nõnullæ sine frondibus aut floribus, & his similia: quũ diuersa adferre uideatur, ad idem semper reuertitur humorẽ caloremq; simul & digestionem plus minúsue cunctis principiũ. Demq; hoc idem & Theophrasto cõtigit.

DE PLANTARVM DIVISIONE.

THEOPHRASTVS in tria cunctas genera diduxit. In arbores, herbas, & quæ θαμνώδη appellat in fruticosa, quæ medium inter utrunq; tenent. Communia his omnibus uterq; sexus, exceptis paucis: deinde modi proueniendi, quos huiuscemodi esse describit: Sponte, semine, radice, auulsione, ramo, surculo, trunco, ac ligno minutatim conciso. Arborũ primam dicit esse differentiã syluestres, & hemeras, id est domesticas: præterea infelices & fructiferas, peregrinas & peculiares. Inter se quoq; diuersas, fructu, folio, flore, semine, radice, cortice, materia, caudice. Fructu uidelicet aut coniferæ ut pinei generis, aut pomiferæ ut mala omnia, aut glandiferæ, ut quæ sunt in glandiferarũ genere: aut bacciferæ ut laurus, olea, & his similes. Folio quoq; crispante, læui, aspero, oblongo, rotundo, anguloso, serrato, lato, angusto, discriminato, intersecto, dentato, crasso, tenui. Radice uero aut summo solo aut profundo, late serpenti seu angusta, dura seu molli. Caudice recto uel obliquo, uno uel pluribus, alto uel humili. Materia dura uel molli, graui seu leui, ædificijs apta uel igni: flexibili, scissili, fragili, uenosa, nodosa, pulchra, deformi, perpetua uel parũ duratura. Semine aut nudo, aut cortice, uasculis, quisquilijs incluso, seu racematim pediculis dependente aut ramis adnexo. Tum rotundo, anguloso, paruo, magno, nudo: sicut in fœniculo, anetho, cymino, coriandro. quæ γυμνοσπέρματα Græci uocãt. Differũt & uita. Aquatilibus terrestres durabiliores sunt: inter terrestres uero syluestres domesticis. Cãpestres arbores generatim maiores carnosioresq;, sed deteriores & pallidiores mõtanis. Aquiloniæ partes & materiã robustiorem, & fructus præstantiores faciũt. Satæ in umbrosis citius adolescũt, florentioresq; sunt, minimeq; à uermibus corrũpuntur. Quæ cito proueniũt, cito intereũt. ut Malus, Corylus, punica, persicus, pyrus. Vermiculationẽ, omnes sentiũt.

Diuturnitates quarundam arborum

Narrãtur autem diuturnitates quarundã: ut Olea Athenis, Palma in Delo, sub qua Latona peperit, usq; ad Ciceronis tẽpora, Oleaster in Olympia, Fagus in Troia supra tumulum Ilii, Delphis Platanus sita Agamemnonis manu, Ilex Romæ: quã Pli. commemorat æreis literis Hetruscis inscriptionem habuisse. Et ficus ruminalis Romæ in foro colebatur, sub qua Romulus & frater à rumice, id est, mamma lupæ nutriti fuere, ut autor Plin. Hodie quoq; in Auentino Malus medica cernitur, quã diuũ Dominicũ seuisse constans est fama.

Succus

Ex arboribus insuper diuersus procedit humor: nã aut crassus est, Græce ὀπὸς, qui si concretus sit, uocatur gommi seu resina:

Gommi
Resina

Græce κόμμι καὶ ῥητίνη. Opum Cyrenaicũ Syriacumq; inter alia prædicatur. Aut est succus liquidior & aqueus: Græce χυλὸς, qui ex herbis siue igne distillatis siue mortario contusis exprimitur: capitur & pro sapore ipsius succi. Ipsa enim herbarum per ignem distillatio, Arabum est inuentum, apud antiquos non frequens erat, sed decocto magis utebantur, multo præstantiore ac medicinæ utiliore, uerum nausea maiore.

Decoctum

Hæc in uniuersum de arboribus. Nunc de fructiferis dicam, ac primum de his quæ mala producunt.

ARBORES MALA PERENTES.

Mala Medica

INTER arbores mala ferẽtes, Medica præstat, seu Persica: quæ poma κιτρόμηλα, id est mala citrea, prælõga & aurei coloris, atq; odorata, toto fert anno. Semẽ pyro simile, eius succus commendat anhelitum. Inter uestes quoq; in arculis cõditur. Hec Diosco. Athenæus ex autoritate Theophrasti sic ait. Media regio, & Persica malũ habet Medicũ siue Persicũ appellatũ, quod foliũ fert simile auro: spinas acutas similes pyro: fructum non comedũt, boni alioqui odoris, ipsiusq; folia uestes incorruptas seruant: Seritur uere. Fert fructũ toto anno, alium perfectũ, alium incipientẽ, aliũ inter utrunq;. Plin. lib. XII. cap. III. Malus Assyria quã alij uocant medicam uenenis medetur, foliũ eius est unedonis intercurrentibus spinis: pomum ipsum alias non manditur, odore præcellit foliorum, qui transit in uestes unà conditus, arcetq; animaliũ noxia: pomis est arbor alijs cadẽtibus, alijs maturescentibus, alijs continuo subnascentibus. Tentauere gentes trãsferre ad se in uasis, dato per cauernas radicib. spiramẽto, sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit. Huius grana Parthorũ proceres esculẽtis incoquũt cõmendãdi halitus gratia. Palladius li. IIII. primũ testatur in Neapolitano suo hãc quã ipse citreã uocat coaluisse: insequẽs uerò ætas uti uidemus his pomis uaria forma cuncta loca refersit. Triplici sunt natura Oribasio, extrema calida, interiora frigida, media tẽperata.

Punica

Punicũ etiã granatũ Pli. dicitur Græce ῥοιά, dulce uerò ἀπύρηνον, quasi sine nucleo, quòd dulcia punica minore sint nucleo. Florẽ punici Diosc. κύτινον uocat, id est

Cytinus
Balaustium

cytinũ, quod Pli. partũ punici in flore interpretatur: florem aũt ipsum qui est in cytino Balaustiũ uterq; appellat. Diosc. dulcia calida dicit esse, ideo febricitãtibus prohiberi, Acida urinã prouocare, stomachũ cõbustũ iuuare. Ex his medicamentũ stomaticõ Græcis uocatũ: præterea uinũ præparatur ex cortice uerò coria tingũtur.

Cotonea
Mustea
Strutea

Cotonea Græci Cydonia ex oppido Cretæ, quorũ tria genera Pli. facit: Mustea præcocia: Strutea serotina, quæ proprie à nostris pyra Cotonea dicũtur: Chrysomela uerò minora & magis intersecta ac crispãtia, quæ propriè mala cotonea nũc dicimus.

Chrysomela
Mala aurea

Vergil. aũt aurea mala appellitur. Nã eadẽ esse satis antiquitas ostendit in Hercule effosso Romæ nostra ætate, qui nũc uisitur in curia

Confer

Conferuatorum tria tenens manu cotonea:nam ab Hesperi-
dum hortis dicitur aurea mala tulisse. Horum omnium sty-
ptica uis est. Melimela mala præcocia & dulcia sunt. Mala
Appia Claudiana Appia ab Appio Claudio, Claudiana item: rubentia sunt sa-
poris præstantissimi teste Plin. Hæc in Hetruria nunc rosea
Sidunsia Vactiana Delphica uocant. Athenæus plura commemorat. Siduntia ex Corin-
tho, Vactiana ex alpibus Aquileiæ. Delphica Dionysium re-
perit, ut ait Theoc. Μᾶλα ποθ' ἐν κόλποισι Διωνύσοιο φέροισα.
Mala quidem in sinum Dionysi influens. ἄρα τὸ δ' ἔχει
λευκὸν ἐπ' ἡρακλέος ἱερὸν ἔρνος. Certe habet album
Cipariffea Acrodrya Herculis sacrum ramum. Cyparissea enim & Acrodrya ab
eodē dicta inuenta. Malis humida & frigida uis est, quod ex
eo intelligitur, quia expressus succus facile uertitur in aci-
dum. Est & natura uinosus, ut ait Plin. Galenus malis hyemi
Persica adseruatis ac coctis languentes minime prohibet. Persica
ex Persia uenenì gratia Columel. dicit aducta. Athenæus
etiā arborem peregrinā. Mala persica eadem quæ & Medi-
ca esse suprà narraui. Persica stomachū iuuant, uentrem si-
stunt, ut ait Dioscor. Galenus post cibum absumenda minime
Pruna ordearia censet cū cæteris innatent cibis. Pruna κοκκύμηλα uocāt,
corū plura genera Pli. ordearia à maturitate eius frugis quæ
Afinaria Cerea Purpurea Damascena præcocia sunt. Asinaria à uilitate. Cerea & purpurea à colo
ribus. Damascena omniū præstantissima nascuntur in ualle
Damasci, quæ ut ait Athenæus ab eorū prouentu Coccimeliū
uocatur. In uniuersum uerò uentrem subducūt recentia, mi-
Bacca Olea nus autem sicca, syluestria contra sistunt. BACCAS olea
in primis fert, quam prouentu tardissimā miror ab Hesiodo
dici, & neminē satorem ex ea fructum percepisse, cum ho-
die cōtra uideamus. Baccas maturas Græci Drypetas, nos
Drupa Orchitæ Radij Pausiæ Drupas uocamus. Tria earū genera ponit Vergil. Orchitas,
Radios, Pausias. Sunt & aliæ locis alijs peculiares. Condita-
nea crassior ut in Bononiensi. ex qua minus olei solet expri-
mi, cum in nucleum abeat substantia, ut ait Plin. Antiqua lex
apud Columellā: Oleam si uis rogare fodito, si exorare ster-
corato: si imperare putato. Oleam item ne uerberato. Olea
Atheniēses uictores, Romani ouantes coronabātur. In Olym
Oleastrum pia uerò Oleastro quem κότινον uocāt. Cinis ex Oleæ folijs
dolorem hæmorrhoidū mitigat. Baccas itē fert laurus, He-
Cornus Arbutus Vnedo dera, Myrtus, Cornus, Græce κράνεια. Arbutus quoq; quæ
& unedo etiā dicitur, κόμαρος Græce. Laurus alia qua an-
gusto folio, altera latiore, utraq; calida. Calidiores & eius
Laurus baccæ quas Græci δαφνίδας uocāt. Dioscoridi Laurus Ale
xandrina herbæ propior. Delphica Plinio fert maximas bac
cas, folia quam latissima, quæ solent mustacijs subijci. Sylua
Lauri in Auentino unde triūphantes coronabantur. Adhi-
bebatur & lustrationibus. Seritur etiā. Ramū lauri olfactū
facere ad remediū pestis legitur apud Herodianū in commo-
do, ad uitanda quoq; fulmina apud Tranquillū. Oleū ex lau-
Chamedaphne Alexandrina ro calidissimum. Est & Chamedaphne herba quæ mandi-
tur: & Laurus Alexandrina item herba, utraq; Lauri natu
Hedera ram tenens & diuretica. Hederæ genera foliū uariant an-
gulosum, rotundū, nigrum, albū. Græce κισσὸς dicitur: eius
mira natura Plinio memoratur, quòd in uase hederaceo ui-
nū transfunditur, aqua remanet si fortè cōmixta sit: præter-
ea igneā in eo ligno naturā esse sicut in Lauru, ut ex ipsius
attritu ignis scintillet. Eius decoctū uulnera glutinat, succus
antiqua rheumata sanat: lacryma uerò pediculos necat, ac pi
Chamæcissus los attenuat. Chamæcissus herba cuius flos calidæ itē na-
turæ, hepar abnoxijs custodit: datur & Ischiadicis. Inter he-
Smilax deræ genera Smilax Græce dicta tenui surculo & spinoso,
Nuces iuglandes alte serpens, umbris expetitus. NVCES ferunt Iuglan-
des κάρυα ex eo Græce dicta quòd capiti noceāt, teste Pli.
qui & religiosas eas dicit: non tam ob soni tripudium ut ple-
riq; putant, quàm pudicitiæ cōiugalis obseruationem, tot ca
Nux castanea licibus ac putaminibus opertas. Nux castanea eadē & ca-
stanea est Græce Διὸς βάλανος id est, Iouis glans: ex quo
hic cibus, non glans quercus ut plerique putant, apud primos
homines fuisse par est, quòd spōte nascatur & firmissimi sit
nutrimenti. Cocta etiā ex melle tussientibus datur. Auella- Auellana
na ex oppido Auella uenit Græce ἡρακλεωτικὴ. Ex hoc ge-
nere & Corilus cibo ante omnia durissima simul & calidis-
sima. Amigdalus dubiū dicit Plin. an Catonis tempore in Amigdalus
Italia fuerit: nā Mespilus & primus ante ipsum minime fue- Mespilus
re. Amigdalus Theophrastus ait, ex amara dulcis redditur
si quis caudice circumfosso perforatoq; mensura dodrantali
undiq; lacrymā effluentem in idem defluere finit. Amigdala
recentia ut ait Dioscorid. stomacho prosunt si cum folliculo
edantur: sicca maximè nutriunt, sitim augent: argumēto sunt
uulpes, quæ deuoratis amygdalis nisi aquam proximè repe-
riant interire putantur. Ex amaris medicamentū Dioscori-
des Diamygdalon uocat, spleni & iocinori maxime utile.
Sunt & in nucū genere Pistacia, è Syria aducta, nucleis pi- Pistacia
neis similis. GLANDES plurima fert arbor Phagus Glandiferæ arbores
φηγὸς Suber φελλός. Quercus δρῦς. Cerrus αἰγίλωψ.
Ilex πρῖνος. Latifolia, Salsicortex, Aesculus. Robur δρῦς, Δρῦς
quod teste Plinio mella fert & uiscum & Chencbrin, ita uo- Chenchris
catur medicis pilula medicinis apta. Fert & aliū moro simi-
lem fructum, intus habentem pilulam, in qua flocculi molles
sunt lucernarum luminibus apti. Gallam uerò ferunt omnes.

PINEI GENERIS arbores etiā plures omnesq; odo Pinus
ratæ: ipsa in primis Pinus sacra olim matri Deûm Græce
πίτυς, reperitur & syluestris & urbana. Syluestris itē Idea
aut maritima. Idea crassior & excelsior. In genere syluestri
mas breuior ac folio durior, fœmina procerior tum ad ædi-
ficia tractatior: quod quidem ut aiunt natura est omniū fœ-
minarum in plantis, autor Theophrastus. Nuclei pinei Græ-
ce πιτυΐδες calidā retinent naturā ad ueneriaq; incitātem.

Picea πεύκη, folio tenuior, quàm pinus, magnitudine mi- Picea
nor, comā etiā fert minorē: præterea adustis radicibus reger
minat. Theophrastus. Abietis sexus discernitur folijs, quæ Abies
mari sunt acutiora, magisq; surgētia ac flexa materia. quæ
fœminæ est cādidior & caudice procerior: utilis materia ad
opera domus intestina, ut ait Vitruuius. Plin. inquit abietem
nauis quæ obeliscū diui Augusti portauit, quinq; hominū ul-
nis crassitudine fuisse: hæc Græce ἐλάτη dicitur. Teda etiā Teda
in hoc genere δᾷς appellata frequens in Calabria, nuptijs
quondā sacra. Taxus μίλος procera, folio similis abieti, Taxus
sed pinguior molliorq; materia, cortice similis cedro. Eius
radices si iumēta attingāt moriuntur, ruminantia nihil pa-
tiuntur. Theophrastus. Acer σφένδαμνος: eius duo gene- Acer
ra, quod cōmuni uocabulo acerē uocant: alterū Carpinū, cui
folia flaua & crispa: Aceri cādida: riguis potissime nascitur
inuētu rara. Tilia mas durā flauamq; materiā habet, fœmi Tilia
na candidiorē. Cupressus fœmina quæ metā habet in fasti Cupressus
giū conuolutā. Mas uerò ramos ab se spargit, quæstuosissima
in satus ratione sylua, quod eius perticæ uencāt, & dotes fi-
liarū eius plātaria dicebāt, prouētu morosa, baccis torua, fru
ctu superuacua. Fimū & aquā refugit in satu eius: patria ip-
sius Creta. Pli. Lentiscus odoratū etiam lignū, dentiscalpijs Lentiscus
aptū, ut ait Martialis, Cuius semen Muricatū Columella ap-
pellat à muricis similitudine, & Plin. muricatis crinibus di-
cit. Ter anno floret, ut Cic. de Diui. Iam uerò semper uiridis
semperq; grauata. Lētiscus triplici folia est grandescere fœ-
tu. Ter fructus fundēs, tria tēpora mōstrat arādi. Cedrus, Cedrus
ut ait Theophrastus, Iunipero non absimilis: folio spinosiore
& duriore, fructu etiā simili, humilior tamen & materia in-
corruptior. Dioscor. autē ait. Cedrus iuniperij fructu myrti
magnitudine, ex quo Cedria fit uehementi odore. Cadauera Cedria
cōseruat, animalia uiua uestesq; ob caliditatē corrūpit. Qui-
dā eius enarrator Græcus sic scribit. Cedri duplex species:
altera

altera fruticosa similis iuniperi, altera arbor: utraq; calida
Cedria oleum & sicca tertio abscessu. Cedria uerò oleũ ex cedro, quarto
abscessu calidum. Carnem longo tẽpore conseruat: uim ean-
Cedrides dem habent Cedrides, id est Cedri fructus. Plin. scribit ce-
drum appellari in Syria humorem qui fluit è ligno tedæ
concisæ, & in furnis posito: cui tanta uis est, ut in Aegypto
cadauera perfusa seruentur. Sequens liquor craßior picem
fundit, que spissata Brutiæ nomen cepit. Idem autor libro
Citrus x v i. memorat arborem Citrum, cuius laminis altera ma-
Citreæ mensæ teria operitur. Scribit etiam mensas citreas è Mauritania
aduectas similes cupresso fœminæ syluestri, uitiumq; arbo-
ris, id est, gibbus in medio caudice in commendatione est.
Quod autem Vergil. ait: Vrit odoratam nocturna in lumina
cedrum, de Teda intelligit, quæ ibi abundat: uel de humore
Iuniperus tedæ, quæ uti supra diximus, Cedrus appellatur. Iunipe-
rus ἄρκευθος magna & parua. Magna similis cyparisso:
nascitur in maritimis & asperis locis. Dioscorides. Eius ma-
teria perpetuo durat, ut ex trabibus templi Dianæ uisum
Palma est, ut autor Plin. Palmarum genera plura, fructiferum,
sterile. Fructiferarum uerò mas aut fœmina. Mas primum
super spatham floret, fœmina fructum oblongum præstat.
Fructuum uerò alij cum ligno, alij sine, alij candidi, alij ni-
gri. Theophrastus. Athenæus autem cerebra palmarum ede-
re prius milites in expeditionibus cœpisse dicit. Gellius pal-
mæ naturam ait semper oneri quamuis depressam reniti ac
Phœnix superstare: ex quo uictoriæ significationem habet, φοίνικα
Græci appellant. Fructus fert, quæ palmulæ, maiores autem
cariotides dicuntur, stomacho perutiles: flores uerò nequa-
quam, ut ait Aristot. Palmarum patria Iudæa: post hanc in-
sulæ nuper in occidente repertæ. Est & in Liguria prope
Rumbam fluuium pass. milibus x. Castrum S. Romuli pal-
mis circa nobilibus & in Italia raris refertum, quibus Ro-
Ficus mam conuectis Pontifex in earum utitur festo. Ficui an-
Caprificatio tiquitus caprificationem adhibebant. Culices enim è caprifi-
ci fructibus qui nunquam maturescunt ad fici fructus trans-
Caricæ eunt. Inter ficuum genera Plinio Caricæ sunt maiores, &
Cottana Cottana longe minores. Præterea Mariscæ, Bifteræ quæ S.
Ficus aridæ Petri aut Io. à nostris uocantur. Ficus aridæ à Græcis
Ischades appellantur, tanto in honore, ut regi Indorum eas
per literas petenti ab Antiocho rege dono sint missæ, ut au-
tor Athenæus. Aristophani quoq; in comœdia pro cibo sua-
uißimo memorantur. Ficus tam recentes quàm aridæ natu-
ra calidißimæ, corpusq; saginant. Cato per fici maturitatem
iubet colonis cibaria minui, Athletæ ficubus alebantur, an-
tequã eos Pythagoras ad carnis usum qui fortior est transtu
lisset. In genitiuo tantum secundæ declin. in reliquis quartæ.
Sorba Sorborum item duo genera: fœmina fructifera, & mascu
linum sterile: fructus aliæ orbiculatus aliæ ouatus: primus
præfertur sapore, flores fructusq; racematim simul ex ar-
bore pendent. Theophrastus. Sorba sicuti & mespila acer-
ba leguntur, suspensaq; paulatim maturescunt, uentremq;
Morus cohibent. Morus συκάμινος nigra & alba: hodie quæ-
stuosißima propter sericum, uocatur Plinio arborũ sapien-
Cerasus tißima quòd ultima floreat. Cerasus è Cerasunte Ponti
oppido à Lucullo translata teste Plinio: eius fructus uiri-
des, ut autor Dioscorides: stomacho nocent, uentrem sol-
uunt. Arida autem Cerasa contra sistunt, stomacho prosunt.
Zizifus Zizifus ex Africa ad nos translata, ut autor Columella.
Eius fructus stomachum prægrauat, sitim accendit, paruiq;
Pyrus est nutrimenti. Pyrus ἄπιος Græce: syluester autem
ἀχράς insitione melius prouenit, parum durat: uermicula-
tionem sentit. Theophrastus. Pyrorum naturam Dioscori-
des stypticam putat: quare tritæ uulneribus adhibita san-
guinem sistunt, acida stomacho conueniunt, dulcia minime.
Galenus ait: Ieiunis data aluum restringere, post cibum uerò
dissoluere. Plinius ait partum difficiliorem fieri si tunc in
eo loco fuerint. Idem libro x v. Pyra superba dicit appel- Pyra superba
lari omnium ocyßima & parua, tum grata sapore: nos hæc
bodie muscaria uocamus: præterea Decumana omnium Mala decuma
maxima: quo uocabulo & mala & cæteros maiores fru- na
ctus recte nuncupamus. Inter fructifera uerò præcipua De uitibus
uitis, quam ex omnibus quæstuosam Cato dicit. Semina seu
malleolos legito grandi acino, tenui folliculo, dulci sapore
paucis uinaceis. Optima habentur à lumbis, secunda ab hu-
meris, tertia summa uite secta. Qui uineta facere cupit, non
alienæ curæ potius quàm suæ credat. Amant tenue solum ac
partes aquilonias, solemq; orientem sicuti & arbores, ma-
ximè uerò colles leniter adcliuos. Prædicatæ Vergilio cæ-
terisq; Tapsia, Mareotis, Lagea, Bumastus, Aminea, Du-
racina seruabilis in uite. Inter præcipuas autem Vina- Vinaciola
ciolam Plinius commendat, quam soli Sabini & Lauren-
tes nominant. Hanc Itali nunc corrupte Vernaciolam ap-
pellant. De uino autem eiusq; generibus, & effectibus alibi
plura dicemus. Vuam ueteres in dolio operto depressam
& arena substrata, annum seruabant, ut autor Columella,
Plinius eodem modo pyra seruari dicit, si dum conduntur,
luna supra terram fuerit. Infelices censebantur arbores, Arbores infelices
ac religione damnatæ, ut ait Theophrastus, quæ neque se-
runtur unquam, neque fructum ferunt. Sunt autem Tama- Tamarix
rix Græce μυρίκη. Populus, Alnus, Vlmus, Attina, Ala-
ternus, Salix & huius generis. Myrice domestica teste Dio- Myrice
scoride nascitur in Aegypto, & Syria: alibi agrestis, à Ver-
gilio humilis describitur arbor. Eryce ab eodem autore po- Eryce
nitur arbor fruticosa similis Myricæ, cuius flore pastæ
apes haud probum mel conficiunt. De hac Nicandrus sic
ait. Λάζεο δ' ἀνθεμόεσσαν ἀφαρ τανύφυλλον ἐρείκην.
Cape florentem statim latis folijs Eryceen. ἧς τε μελισσαῖος
περὶ βόσκεται ἐλλαμὲς ἑσμὸς. Circum quam apia pa-
scit cohors serpens. A Palladio & Columella Eryceum uo-
catur: floret bis in anno, prima & ultima syluestrium.
Salix ἰτέα ab Homero ὠλεσίκαρπος appellata. Gaza Salix
Frugiperdam uertit, quòd fructũ in flore amittat nec per-
ducat ad maturitatem. Vitex quam Græci λύγον alij Vitex
ἄγνον uocant, teste Plinio. Dioscorides quod matronæ in
Thesmophorijs Atheniensibus castitatem custodientes his
folijs cubitus sibi sternebant. Galenus lib. v i. de simplicibus
ait hanc ob castitatem dici quam seruat quando substratur,
uel editur, aut bibitur. Statius in fine lib. x i. Tydeus ait, tem-
pla Palladi pollicens. Et ab arbore castæ. Nectam purpureas
uario discrimine uittas. Duo eius genera Plinio ponuntur.
Maior in arborem salicis modo adsurgens. Minor ramosa
folijs candidioribus lanuginosa. Prima arbor floret, sicut
Morus ultima. Dioscorides dicit Agnum nasci prope flu- Agnus
mina, uocariq; à Latinis Salicem marinam: folia habet simi-
lia Oleæ, baculumq; ex ea manu gestatum laßitatem offendi-
culumq; pellit. Oleaster Græce κότινος, cuius empla- Oleaster
strum, ut ait Dioscor. igni sacro medetur. Oleũ uerò dentes
cõmotos firmat & fluxum prohibet capillorum. Vlmus Vlmus
Græce πτελέα. eius duo genera Theophrasto ponũtur: Vl-
mus & montiulmus, hæc folio acutiore. Siler cuius bacu- Siler
lum rusticos ferre dicit Plin. quòd hunc fruticem serpentes
sponte fugiant. Populus λεύκη. Alba & nigra: hæc excel- Populus
sior & erectior: utriq; materies alba & folium simile. Theo-
phrastus. Alnus αἴγειρος sterilis & unigena natura, cau- Alnus
dice recto, materia molliore ac fungosa intus, pini folio ma-
iore aliquantulum, Theophrasto. Platanus rara arbor & Platanus
umbræ tantũ gratia in delicijs apud Ro. Noti apud Plin. sa-
les Domitij in L. Crassum, cum eum censorem magno nimis
habitare reprehenderet. Domum eius se paratũ emere dixit
ingenti precio. At Crassus uelle se ait exceptis sex arbori-
bus:

tune ille paruo se quidem sine illis aestimare dixit: ex quo à Crasso maioris ipse luxuriae uitio reprehensus est.

FRVCTICES ODORATI.

POST arbores frutices dicam ex Theophrasti diuisione ab initio facta: ac primum odoratos atque aromaticos, quorum calida est penitus natura. **Bacchar** Bacchar radicis est odoratae, ex qua unguenta fiebant odore amomi. **Combretũ** Simillimum ei combretum appellatur foliorum tenuitate usque in fila extenuata, et procerius quàm Bacchar. **Nardum rusticum** Aliqui per errorẽ Nardum rusticum Bacchar dixere. Est enim Nardum rusticum herba quã Graeci Asaron uocant. Cuius speciem in nardi generibus ponunt. **Baccharis** Haec ex Plinio Dioscorides item βακχαρις inquit odore cinnamomi, caule anguloso, magnitudine ferè lilij, floribus subpurpureis coronamentis aptis. **Nardus** Nardus frutex est crassa radice, folio paruo ac denso: spargitur in aristas, spicas et folia celebrant, ex quibus unguentum: principalis est Syriacus: deinde Gallicus, deterior Italicus. Adulteratur pseudonardo herba quae ubique nascitur, rariore atque latiore folio, et colore languido in candidum uergente: haec Plini. Balsamum arbor in sola Iudaea in quodam horto, eodem teste autore nascitur. Opobalsamum ἀπὸ τοῦ ὀποῦ, id est succo: quod in ligno inciso in aestate distillat. Xylobalsamum lignum ipsius probatum recens et folium parum opobalsami spirans. Verum opobalsamum infusum lacte uel aqua, effunditur cito et lactis modo efficitur: adulteratum supernatat sicut oleum, uel diffusum sicut in stellas contrahitur. Dioscorides. **Ammoniacum** Ammonicum, Latini Guttam dicunt. Succinum est et nobile Thymiama quod fluit ex arbore quae uocatur Agasyllis ἀγασυλλίς apud arenosa Cyrenes, unde nominis etymologiam trahit. Optimum thuris habet speciem, et odorem aliquantulum Castorei. Haec Dioscorides. Ex signis hoc ego putauerim quod nostri nunc Belogininum uulgò appellant. Plinius uerò idem ex arbore. Metopio apud Ammonis oraculum fluere dicit. **Caucamon** Caucamon lacryma ligni arabici Myrrhae aliquantulum simile, gustu delectabile: pro Thymiamate utuntur, cum Styrace et myrrha uestes uaporando. Dioscorides. **Cyphi** Cyphi κῦφι genus Thymiamatis quo utuntur sacerdotes Aegypti in sacrificijs. Macer, cortex etiam odoratus. **Ciprus** Ciprus, Ciperus, et Ciperis diuersa. De his Dioscorides ait: Ciprus arbor folijs habens oleae similia, latiora tamen, flores albos redolentes, semen nigrum. Oleum ex eo fit Ciprinum: nascitur apud Ascalonem, et Canopum. Vocatur et Plinio Ligustrum, Romae Romsticum: quanquam Ciperus pro Cipro male **Ciperus** apud eum scribitur. Ciperus autem iuncus est angulosus, iuxta terram candidus, in cacumine niger pinguisque, folia **Ciperis** imis. Gladiolum hunc Plinius uocat. Ciperis est Indica herba Zinziberis specie, commanducata croci uim habet. **Balanus** Plinius. Balanus Myrepsica fructus arboris Aethiopicae similis Myricae: fructu autem similis nuci ponticae, ex quo con **Myrobalanũ** ficiunt oleum preciosum. Dioscorides. Myrobalanũ apud Troglodytas Aethiopiae, arbor glandem ferens, nucis castaneae magnitudine, ex qua unguentum fit. Plinius. Hic in cibo **Mastiche** fructus ad uocis claritatem magnopere facit. Mastiche pluribus e locis et modis fit, laudatissima è Chio insula, quae è lentisco traditur gigni gummi modo, uenit et ex Indicis spinis, et Graecis, et Asiae Cardui lacryma adulteratur resina ut Thus: ex Plin. Agaricum et Laserpitium similitudinem **Agaricum** habent inter se. Agaricum nascitur in Cilicia et apud Sarmatas: nonnulli radicem dicunt esse, aliqui uerò fungum **Laserpicium** in arboribus nasci. Laserpitiũ uerò propius frutici quàm arbori folijs ferulae similibus. Cuius radix utilis medicinae, succus uerò ex radice et caule uulnerato, qui concretus rufescit et translucet more myrrhae. Haec Dioscorides. Plinius uerò dicit ex Laserpitij succo gummi Laser appellari, ad pondus argentei denarij appensum ad medicinas: de quo uide in libro XVIII. caput. III. et apud Theophrastum libro XI. Nascitur optimum apud Cyrenen, Graeci σίλφιον uocant. Rustici uerò Italici Assa putida. **Ladanum** Ladanum apud Arabes è barbis caprarum distillantibus capitur, quòd haec pecus fruticem hunc inter deserta sectetur. Plinius. **Panax** Panacea πανακὲς circa Clitorum montem reperitur, egregia ad plagas et medicinam. Panacem unguentum Arabia ex ferulae lacryma incisa mittit, sicuti **Malobathron** Malobathron Syria ex arbore quae ad unguenta exprimitur simili modo. **Iryon** Iryon uua populi albae. **Oenanthe** Oenanthe uerò uua ex labrusca: ambo siccantur in Asia ad unguenta et odores. **Costi radix** Costi radix in precio, frutex autem inutilis. Stacten Graeci uocant resinam quae ex Teda fluit. Haec **Stacte** omnia Plinius. Dioscorides uerò ait Stacten esse faecem à myrrha expressam. **Rhaponticũ** Rhaponticum nascitur circa Bosphorum: radix nigra Centaureae magnae similis, sine odore, mollis, ut Dioscorides. De hac Amianus Marcellinus XXII. ait uicinum ponto Euxino amnem Rha nomine esse, quem prope gignitur radix uegetabilis eiusdem nominis ad multiplices medicinae usus. Plinius uerò Rhacomam uocat, adferri ex his quae supra Pontum sunt regionibus, radicem Costo nigro similem, minorem et rufiorem, sine odore, calefaciens gustu et astringens. Quod autem nunc **Rhabarbarũ** Rhabarbarum uocant, ex eodem penè loco post hos autores uenisse par est, quod apud eos nulla mentio. **Tamarix quae & myrice** Tamaricem Plinius esse ait similem scopis amerinis. Athenaeus eam esse dicit quam Graeci Myricen uocant. **Manna** Manna μάννα lacryma est in Arabia similis Aegyptiacae spinae, quae incisa effluit lacryma, coagulatur, deinde legitur. Excellit Troglodytica à loco quae lucida est, subuiridis, et mordax: reperitur et Boeotica, adulteratur gummi. Vis eius ad medicinas et suffitus. Dioscorides. **Styrax** Styrax lacryma et ipsa cuiusdam arboris similis cotoneo: excellit flauus et sordidus ac resinosus, perseuerantis odore, et incisus quendam mellicum humorem dimittit. Idem. **Bdellion** Bdellium lacryma est arboris Saracenicae: probatur quae lucida sit, et gustu amara. Idem. **Crocum** Crocum apud Corycum Ciliciae oppidum praestantissimum nascitur. **Spina Arabica** Spina Arabica seu Aegyptia, frutex est, unde liquor preciosus emanat. **Spina alba** Spina alba nascitur in locis palustribus, folio crasso et spinoso. Acantha seu Melamphyllon nascitur in hortis et petrosis: habet latiora folia lactuca, semen oblongum, melinum capitulum **Spina syluestris** specie tyrsi. Syluestris, id est ἄκανθα ἀγρία similis Scolymo spinoso: nascitur et domestica in hortis. Inuenitur et **Tragacantha** Tragacantha radice longa, lignea, breui, surculis humilibus: inter quos plurima folia breuia. Interque ea spinae latentes. Est et eodem nomine lacryma quae fluit gummi modo ex eadem, ad plura faciens remedia. **Spina Oxyacantha** Spina etiam Oxyacantha narratur, quae perterquam aliquantulum maior similis erat pyro syluestri, fructu similis Myrto rubenti. **Cynosbatos** Hanc cynosbaton quidam uocant. **Asphaltus** Asphaltus frutex item spinosus odoratus, nascitur apud Istrum et Nysirum in Syria et Rhodo, quo utuntur unguentarij ad unguentorum succum. **Iuncus** Iuncus praestantior Nabataeus, deinde Arabicus, quem quidam Babylonicum uocant. Tertio loco Libycus penè inutilis. Eligendus florescens, subpurpureus, odore rosae, contritus gustu mordens: usus etiam floris et radicis ad medicamenta. Calamus aromaticus nascitur in India: commendatur fuluus colore, ualde geniculatus, in mandendo uiscosus et subacutus. **Costus** Costus excellit Arabicus albus existens et leuis pondere, probi odoris. Secundo loco Indicus qui leuis et niger est: tertio Syriacus, colore buxeus, odore graui. Vim habet costus calfactoriam,

Amomum rium, & ingratus sapore. Amomum ἄμωμον racemus est ex frutice florem habens albæ uiolæ, folia Brionæ similia. Optimum est Armenium, auri ferè colore. Deinde medicum, postea ponticum. Commendatur recens, album, graue olens, acutum gustu & mordax, colore simplex non
Chalbana usrium: uim habet calefactoriam. Chalbana χαλβάνη liquor est ferulæ: uenit ex Syria, quod quidam Metopion uo-
Metopion cant. optimũ est thuris specie: probatur pura, pinguis, minime lignosa, graui odore: adulteratur resina & ammoniaco
Zinziberis admixtis. Zinziberis ζιγγίβερις nascitur in Troglodytica Arabia: cuius herba utuntur ad multa, sicut & nos ruta. In decoctis nascetur ad medicinã, radices eius paruulæ sunt.
Ciperi Ciperi subalbæ sapore ferè quo piper, & odoratæ. Con-
Aloë duntur & in fictilibus, exportãtur in Italiam. Aloë ἀλόη folium habet simile Scillæ, crassum, rotundum, ex duobus lateribus frondosum, ab alijs spinosum: caulem fert similem Antherico, florem album, fructum ferulæ similem, tota grauis odore, gustu amarissima. Nascitur in India plurima, ex qua uenit: eius gummi uenit etiam ex Arabia & Asia ad
Rhus conglutinanda uulnera utilissimum. Rhus quem quidam erythrum uocant, fructus est arboris Byrsepsice, quòd eo ad pelles inficiendas utuntur: arbuscula est in petris nascens, cuius folia oblõga incisaq; more ilicis. Hæc Dioscor. Alij aliud
Spica existimant. Spica στάχυς, frutex porrò similis, aliquantulo longior, plura retinens folia subpinguia, dura, odorata, uirgas plures ab una radice. Nascitur in montanis & aspe-
Sarcocola ris: uim habet calefactoriam tertio abscessu. Sarcocola lacrymæ arboris paruæ, ex Perside uenit, similis thuri, suffulua, subamara gustu, uim habet uulnerum constringendorum.
Glaucion Glaucion succus herbæ qui ex Hierapoli Syriæ uenit, folijs similib. papaueris, pinguior & graui odore, amara gu-
Hidropeperi stu, succum ipsum croceum. Hydropeperi nascitur prope stagnantes aquas, caulem emittit angularem prædurum, in
Cistus quo ramusculi folia habentes gustu acuta sicut piper. Cistus frutex in petrosis locis non admodum altus, ramosus, folijs rotundis & crassis. flore ut mali punici: uim habet stypticam, ex quo flores bis in die ex uino austero hausti, dysente-
Hypocistus riæ prosunt. Hypocistus nascitur circa radices Cisti: florem refert mali punici, prodest cœliacis dysentericis, & flu-
Ladon xibus muliebribus decoctum. Ladon λήδον aliud genus Cisti; frutex & ipse eodem modo nascens, longiora habens folia, & nigriora, quibus uis styptica est, ac ad ea utilis ad
Ladanum quæ & Cistus. Fit autem ex eo Ladanum appellatum. Eius folia pascentes capræ sordes recipiunt barbis, ex quibus Ladanum postea colligitur ad multa utile: probatur odoratũ, subuiride, molle, pingue, expers arenæ: uim habet stypticam
Cinnamomũ calefactoriam, mollificantem, stomacho utilem. Cinnamomum elige albũ, friabile, leue tractatu, lignosum, gustu mordax, Radix eius inutilis est. Aliud simile uocatur Pseudocin-
Xylocinnamomum namomum non multo odore nec uirtute. Xylocinnamomũ habet quandam cum cinnamomo similitudinem: est enim lignosum & longis truncis, odore multo inferius, & ut placet quibusdam alterius generis à cinnamomo. Hactenus dio-
Casia scorides. Theophrastus autem de Cinnamomo & Casia ait: fruticem esse utrunq; non amplum, sed magnitudine Amerinæ, uerum multis surculosis ramis constare. Cinnamomum
• decerptum in quinas partes discerni, id est præcipuæ bonitatis quod corticibus propinquius fuerit, idq; ad palmi magnitudinem cædi. Casiam uerò sarmento crassiore constare, ac neruis, idcirco non posse decorticari. Cum itaq; uirgas secant longitudine binûm cubitorum, in recenti bouis corio condant: tunc lignis putrescentibus uermiculos nasci, qui lignum erodant, corticem uerò ob amaritudinem non attingant. Dioscorides uerò de ea sic ait: Casia in felici Arabia nascitur, baculum habet crasso cortice sicuti piper. Est

& secundo loco quæ uocatur Zigir, crassa, coloreq; nigra, quæ primæ præstat. Tertia uocant Balasius Mosdeticus prædictis melior. Reliquæ sunt diuersorum nominum magni sumptus. Reperitur & pseudocasia, quæ deprenditur gustu, minime acuta & aromatica. Probatur autem subrufi
corallii colore, & lata fistula, gustu mordax. De Thure Thus
quod λίβανον dicunt sic ait. Nascitur Thus, sicut Myrrha & Styrax, in Arabia item felici. Adulteratur resina punica & gummi, facile deprehendi: gummi enim incensum non flammescit, resina in fumum abit. Thus ardet, deprehendi-
tur & odore. Dendrolibanum siue λιβανωτὸς, Latinè Dendrolibanum
Thusmarinum, surculi sunt tenues: circa quos folia tenuia, densa, longiuscula, grauis odoris, quibus utuntur ad coro- Myrrha
nas. Myrrha uerò lacryma est Aegyptiacæ spinæ, qua incisa effluit lacryma, coagulatur, deinde legitur. Excellit Troglodytica, quæ lucida est subuiridis & mordax: reperitur & Bœotica, adulteratur gummi. Vsus eius ad medicinas & suffitus. Theophrastus autem de Thure & Myrrha sic. Thuris arbor haud magna est, sed quinis cubitis attollitur, folio lauri, cortice leui. Myrrha etiã minor, sed fructuosior, caudice duro crassioreq; quàm sura hominis, folio ulmeo simili aculeatoq; & minime leui. Alij thuris arborem lentisco similem prodidere. Myrrham uerò Therebintho, sed scabriorem: nec desunt qui eam Therebinthum omnino esse putent. Arabes lignum ex ea Antigono attulere, quæ nihil à Therebintho differebat. Errãt omnino qui thus & myrrhã
nasci ex eadem arbore prodiderunt. Idem balsamum scri- Balsamum
bit in ualle Syriæ produci ab arbore mali punici magnitudine, ramis multis, folio rutæ simili, candido tamen & perpetuo uirente, fructu simili Therebintho. Lacrymam colligi in caudice & parte superna tradunt, facta incisura unguibus ferreis subsidere: cum æstus maxime angit, uix tota die concha impletur. Ad nos adulteratum aut mixtum fertur, uirgæq; ex eo odoratæ quotannis abscinduntur. Plinius uerò id tantum in Iudæa in quodam horto nasci dicit. Dioscor.
ponit Opobalsamum ἀπὸ τοῦ ὀποῦ, id est succo, quod è li- Opobalsamũ
gno inciso æstate distillat. Xylobalsamum lignũ ipsius pro- Xylobalsamũ
batum est recens & fuluum, parum balsami spirans. Verum opobalsamum infusum lacte uel aqua effunditur cito, & lactis modo efficitur: adulteratum supernatat sicut oleum, uel
diffusum sicut in stellas contrahitur. Frutices aquatici Frutices Aquatici
nunc. Sida specie papaueris est, teste Dioscoride. Arundo Sida
pluris generis: Tibialis, uallaria, armamentaria, fistularia, Arundo
sagittaria, quæ cretica uocatur. Insuper Aegyptia, crassi-
tudine quæ phaseli uicem in Nilo supplet, ut ait Plin. Pa- Papyrus
pyrus item Aegyptia, ut idem autor ait ex autoritate Varronis post uictoriam Alexandri in usu fuit: ante uerò mi-
nime chartarum usum fuisse constat, folijs tum palmarum De chartis
scriptitatum, tum quarundam arborum libris, postea publica monimenta plumbeis uoluminibus. Mox & priuata linteis cœpta conscribi uel ceris. Ptolemæi deinde tẽpore membranas, Pergami bibliothecã parantis. Sed & insecuta ætas philuras diuersi generis. Emporetica inuolucris apta. Regia maior omnibus apud Catullum. Aliæ item ex alijs locis no-
men accepere, ut apud Plin. uidere est. Iuncus trium ge- Iuncus trium generum
nerum: Acutus qui marinus dicitur, & sterilis, Græcè ὀξύσχοινος. Alter fructum ferens, quem tripherum nominant, quòd tria genera ferat, tenuior primo. Tertius longè
crassissimus & asper, qui Holoschenus dicitur. Phleum Phleum
folio cõstat carnoso, multifidio, prouenit cum Vergilijs, diu-
turnius est anno. Theophrastus Spartum, iuncus Hispa- Spartum
nus ex quo funes conficiunt, unde in Hispania campus iun- Gladiolus
carius iuxta Tarraconis maritima. Memorantur & illa Menisphylora
quoq; aquatica, Gladiolus, Typha, Menisphylora, Butomum, Butomum Ipnum
Ipnum, Oleagnus. Oleagnus

DE FRVGIBVS.

Herbis uerò eadem ferè contingunt, quæ arboribus fruticibusq; cõmunia. Quod genus Theophrastus in ἄγρια
Aruensia καὶ ἀγριαῖα, id est, Aruensia, ut Plin. conuertit, & ἡμερώ-
Hortensia τά, id est hortensia diuidit. Item Aruensia in fruges, aut agrestes alias herbas. Hortensia uerò in coronamenta, in quibus flores & uiolaria sunt, ac herbæ odoratæ. Et in holera, ut sunt Braßica, Lactuca, Ocimum, & his similia, quæ Græci ἐδώδιμα καὶ λάχανα appellant. Plin. autem acetaria. Holera rursus aut intubacea sunt, ut Napus, porrum, Armoracia & his similia. Aut Bulbacea, ut Cepe: bulbi, & quæ radice rotundantur, aut humi nascentia, ut cucumis, Pepo: aut sur-
Suffrutices culosa, quæ φρυγανικὰ Theophrastus appellat. Gaza suffrutices conuertit: in quorum numero uiolaria ac legumina, queq; attolluntur. Iam illa quoque communia, ut omnia inter se odore, colore, sapore differant. Inter herbas principatum
Fruges Fruges obtinent. Hæc in frumenta, id est, σῖτον, & legumi-
Frumenta na: id est, χεδροπὰ, siue ὄσπρια diuiduntur. Inter frumen-
Triticum ta Triticum præstat, Græce πυρός. Deinde Hordeum apud
Hordeum antiquos usitatius: ex eo panes conficiebantur, præsertim in oriente. ut ex sacris uoluminibus deprehenditur. Postea Plinij tempore quadrupedum refectibus tradebatur: pane uerò hordeaceo milites ignominia in exercitu notati uescebantur,
Ptisana Ex hoc fiebat & Ptisana, pultis genus, Græcum sane inuentum. Cuius laudibus Hippocrates unum uolumen dicauit.
Alica Post ptisanam, inuentam à Romanis Alicam Plinius maiore
Polenta laude testatur. Fiebat & Polenta addito semine lini, corian-
Pultes dro, & sale, cibus maxime studiosorum. Pulte enim uixisse priscos Romanos argumento est, quod inde Pulmentaria di-
Amylum cta erant, offa iure condita. Amylum etiam genus pultis è tritico siue hordeo, quod sine mola conficiatur, quod hodie
Olyra quoq; priscum retinet nomen. Olyram Gaza Siliginem uer-
Siligo
Oryza tit. Plinius tamen diuersa ponit. Sed & Olyram & Oryzam Turanius quoque eandem scribit esse. Plinius etiam diuersas. Oryzæ folia carnosa porro similia sed latiora, altitudo cubita-
Zea lis, flos purpureus, hodie Risum uocant. Zea uocatur semen ob frugis præstantiam, ut ait Plin. propter quam Homerus ζείδωρον ἄρουραν sæpe dicit, id est terram Zeam donantem non uitam ut quidam putant. Hanc forte hodie Speltam Italici uocant, nunc sanè uiliorem, quod eius copia creuerit. Nam ex Asia prius & Græcia uenit: peculiares enim Græ-
Hormum ciæ Zea, Olyra, Typhe. Irio, Hormum quod Cymino simile est, seriturq; cum sesamo. Alica in Transpadana nascitur.
Similago Similago ex tritico, sicuti flos dicitur ex siligine. Tritici enim farina cernitur in pollinem tenuißimum, hoc est, Simi-
Secundaria laginem, & Secundariam: unde panis fit secundarius: extre-
Furfur mus est Furfur. Farro post triticum Plin. dat palmam, unde
Farrum & farina dicta, & Farra ueteres Adoreum appellabant, quo
Adoreum dijs maxime sacrificabant. Hinc adorea uictoria dicta. Fertur
Arinca & Arinca inter fruges, frequens in Gallia & Italia. Sesa-
Sesamum mum σήσαμον una cum Panico & milio seritur: uenit ex
Milium Indis, ex eo oleum exprimunt Sesaminum: color eius candidus infra magnitudinem seminis lini. Italici iugiolinam appellabant, conficiuntq; ex melle Sesamiten Atheneo uocatum,
Panicum à nostris cupetam. Milium κέγχρος. Panicum μελίνη, eò dictum, quòd (ut Plinius dicit) mel frugum dicatur. In-
Faba ter legumina uerò Faba præstat. Eius farina lomentum dicitur. Abstinebat ab ea flamen dialis, quod in flore eius literæ lugubres reperiantur, parentando adsumitur. A Pythagora quoque prohibebatur, quòd hæc maxime natura inflet, ac sensus hebetet. Seritur ante occasum Vergiliarum prima leguminum: Dicitur Græce κύαμος. Ponitur Dioscoridi faba Aegyptia, quam ponticam quidam uocant: fit etiam in Asia folio magno, fructu cubitali longitudine, craf-
Lupinus situdine uerò digitali, colore roseo. Lupinus Græce θέρμος, eius seges agrum letificat, uertitur ad solem, horasq; etiam nubilo monstrat. Plinius. Cicer ἐρέβινθος fructum celer- Cicer
rime perficit, noualibus inutilis seges. Pisum πισός. Cicer- Pisum
cula λάθυρος. Erude. Eruum ὄροβος. Lens φακῆ Cicercula
siccantis est naturæ: adeo apud ueteres in delicijs, ut pro- Eruale
Eruum
uerbium sit ἐν φακῇ μύρον, id est in lente unguentum. Len- Lens
te quoque scribitur Esau primogenituram commutasse.
Phaseolus φασίολος. Trionum ἐρύσιμον. Leguminum Phaseolus
prima laus, ut sint coctibilia, maxime in faba & lente, ut Trionum
Theophrastus ait.

HORTENSIA.

Hortus altera succidia quondam putabatur, ubi opes horti deerant de carnario aut macello uiuendum erat, ut ait Plin. Hortos primum commemorat antiquitas Hesperidum, Alcinoi, Adonidis, ubi nullus fructus nisi ad uoluptatem. Cyri regis pensiles. Apud Athenienses primus hortos intra mœnia instituit Epicurus. Romæ uerò uillarum instar hortos ædificatos adhuc uidemus, Sallustianos, Mecœnatianos, Neronis principis. De his narrare reliquit Vergilius posteris, Columellæ uidelicet & Caruilio Martiali. Contra erucas cæterasq; bestiolas Columella asini, Plinius equæ caluariam suspendere in hortis iubent. Scripsit de hortensibus Græce Sabinus Tyro ad Mecœnatem, ut Plinius refert. Inter hor-
tensia Cucumeres, Anguini, Citrini: at cum magnitudine Cucumeres
excesserint Pepones appellati, noua eorum forma. In Cam- Pepones
pania sponte primus prouenit, mali Cotonei effigie: mox ex illo semine genus factum Melopepones uocant: hæc Plinius. Atheneus autem ex autoritate Cratini ait Pepones semina esse cucurbitæ. Spartianus Melones ostienses nominat. Columella tradit commentum ut toto anno consurgant. Insequens ætas uberiorem copiam nobis attulit huius fructus. Alexander in Problematis ait æstate pepones, cucumeres, cucurbitas, cæterasq; holera ac poma frigida esse: hyeme calida, braßicam, rapum, pastinacam, Raphanum, Armoraciam. De Raphano scribit unum uolumen Marcion Græcus
homo. ῥαφανίδα Græci uocant, nunc uulgò radicem. Ra- Raphanus
phanum uerò genus Braßicæ ponit Theophrastus. Plin. autem inter Raphani genera Siser & Daucon: de quo postea.
Armoracia Græce Latineq; dicitur, omnibus notißima. Armoracia
Bulborum genera omnia quæ radice rotundantur. Inter Bulbi
quæ Megarenses plurimum laudantur, & Scilla cui unum uo-
lumen Pythagoras dicauit. Cepas, Alliumq; pro dijs colunt Cepa
Aegyptij. Inter cepas Ascalonium ex oppido Iudææ, item Ascalonium
γήτειον Getium, quod nostri Pallicanam uocant. Plin. Cepa Getium
calida tertio est, quare Galenus pituita laborantibus recte dari censet. Asclepiades quoque eius usum laudat. Dioscorides ex ea sitim arceri dicit, inflationesq; fieri: contritam cum sale & ruta caninis morsibus utiliter adponi: aluum quoque
emollire, & somnum iuuare inter omnes conuenit. Allium Allium
σκόροδον in Aegypto monocephalum est: uno uidelicet capite, sicut porrum, dulce, rubens, paruum. Reperitur & polycephalum maius. Dioscor. Eius cibum illiberalem propter halitum Plinius uocat, natura tertio calidum, stomacho nocentißimum, uenenis aduersum. Inuentus nostra memoria, qui cum in agro dormiens ore aperto serpentem imprudenter hausisset, sese statim allijs commanducatis curauit: uirus ta-
men ac mortem uxori in coitu transfudit. Porrũ πράσον Porrum
sectile & capitatum. Huic ultimo Nero princeps claritatem dedit, dum coclo utitur, dans operam Phonasco. Plinius.
Intubum syluestre aut satiuum. Syluestre Cichoriũ apud Intubum
Aegyptios & Græcos uocatur. Satiuum Serim nominant, Cichorium
Seris
quod est minus & uenenosius. Cuborium propter salubritatem singularem, alij Enchreston, alij pancration uocant. Seris

lactucæ simillima duum generum reperitur: sylvestris melior, quæ nigra & æstiua: hyberna uerò candida & deterior, utraque stomacho utilissima. Petronius Diodotus unus omnium damnauit, qui antilegomena scripsit. Hæc ex Plin. ut ueri simile sit hanc esse quam hodie Endiuiam uocant. Quā uerò Verg. in Georg. dicit, Et amaris intuba fibris, campis officientem: de syluestri puto loquitur, quod frequens inter segetes. Nam cichorium Græci, nos intubum dicimus. De domestico quoque Columella in hortis mentionem facit Torpenti grata palato Cichoria: quanquam Dioscor. dicit cichorium uocari, quod Latini cicerbitam asperam uocant, uerisimile mihi non fit: multa enim inepta, imperitaq́; tum pugnantia scripta sunt, quæ putauerim librariorum, aut com-

Cicerbita

mentatorum farcimina esse: nam Cicerbitæ nomen apud Latinos nusquam reperitur. Est hoc uocabulum apud Hetruscos quod alibi Crispignus: quæ quidem herba apud eundem

Sonchus

autorem Sonchus appellatur, cuius duo dicit esse genera, unum agreste & spinosum, alterum mollius, & magis cibo aptum. Quod autem uulgò Cichorium dicunt, id Heliotropum non

Heliotropiū

est, de quo Plin. sic ait Heliotropium unà cum sole circumagitur & cum nubilo: nocte uerò ueluti desiderio contrahit cæruleum florem. Genera eius duo, Tricoccum, & Heliostrophium: hoc altius quanquam utrunque semipedalem altitudinem non excedat, ab ima radice ramosum: nascitur in cultis tantum. Tricoccum uerò ubique: hæc Plin. Diosc. uerò, Heliotropium, ait, folia habet rhamno similia: crassiora tamen, ab ima radice nascentia: flos albus & suffiduus. Incuruatur sicuti scorpij cauda, ex quo à quibusdam uocatur

Scorpiurus

Scorpiurus: radix eius inutilis, nascitur in petrosis. Idem autor ponit aliud Heliotropium simile folio supradicti, fructum oblongum ac dependentem habens: nascitur in segeti-

Papauerum genera

bus. Papauerum multa genera, quæ Græci μήκωνας uocant. Præterea hortense, semine albo, & agreste nigro diuersa. Cerarites quasi cornibus insignes. Thylacites prælongo capite & albo semine. Pithites quod ex eo succus fluat. Ex Dioscoride. Plinius autem libro x. cap. XXVIII. ait,

Opion

Opion uocant succum papaueris contritum, & in pastillis digestum ad uim soporiferam ac mortiferam. Sic interijt Licinij Cecinnæ prætorij uiri pater in Hispania: quando impatibilis odium uitæ ualetudo fecisset. Papaueris genus agreste, quod Dioscor. memorat: hæc sunt quæ cernimus passim more rosarum rubescentia, tenui ac nudo festuco.

Cucurbita

Cucurbita ouula domestica & syluestris, quæ dicitur κολοκυνθίς, huius sicata forma sphærica: utriusque autem natura frigida & aquea. Dioscor. eius corticis ramenta commendat, dicitq́; illita phthiriasi podagrisq́; & ignibus sacris mederi.

Saluia

Saluiā ἐλελίσφακον Plinius & Dioscorides Græce uocari testātur.

Ocymum

Ocymum syluestre & satiuum, utrunque Chrysippus grauiter increpuit ut inutile stomacho. Plin. ait id cum maledictionibus serendum. Præterea Ocymum, Mentam, Rutam, Cunilam ferro tangi non expedire: autor est Sabinus Tyro, qui περὶ τῶν κηπευτικῶν, id est, de hortensibus scripsit.

Cunilæ genera

Cunilæ tria genera: Bubula, quæ semen pulegij habet. Secunda Cunilacea, à Græcis autem origanum heracleoticum

Cunilago

appellatum. Tertia quæ à Græcis mascula à nostris Cunila-

Rosmarinus

go dicitur, odoris tetri, folio sparso. Ex Plinio. Rosmarinus

Panax

Græce Libanotis, quòd thuris quasi referat odorem. Panax piperis refert saporem, magis autem siliquastrum: ob hoc

Piperitis

Piperitis à Græcis dicitur. Idem. Dioscor. autem, Panaces chironeum prouenit in Pelio monte, folijs amaraco similibus, floribus aurei coloris, radice tenui, acuta gustanti, hausta

Lapathū quæ & rumex

contra repentes bestiolas. Lapathum Gaza Rumicem conuertit: eius plura genera. Oxylapathum, hydrolapathum,

Pastinaca

hippolapathum, bulapathum. Theop. Pastinaca domestica, Staphilinus Græce. Syluestrem Gaza Daucon dicit uo-

cari, quanquā à Plinio Daucon genus Rhaphani ponatur, nec ullum det ei nomen Latinum: fœniculi simile, odoris ac gustus suauissimi, radice lignosa: ob quæ uerba Pastinaca deprehendi

Daucon

nō potest. De Staphilino Columella. Lætetur mollemq́; sinū staphilinus inumbret. Plin. Ex his pastinacæ unum genus agreste sponte prouenit, Staphilinus Græce dicitur: alterum seritur radice uel semine, primo uere uel autumno. Dioscorides ait Carotam uocari.

Staphilinus

Perseam inuenio nominatam à Nicandro, quam Persan hodie cognominatam putauerim.

Perseam

κίχορα δαρδαΐδας καὶ ὃν περσαῖον ἔνεπον, id est, Cichona dardaidas & quod Perseum uocant. Paulus Perseam arborem dicit esse in Aegypto, cuius folia uim siccandi ac calfaciendi retinent: quapropter sanguinis fluxum sistere.

Amaracus, quę & maiorana

Amaracus autem Græce σάμψυχον, Latinus Maiorana dicitur, ut scribit Dioscor. Calida est & sicca tertio.

Origanum

Origanum folium simile hysopo, umbellamq́; & semen in summo. Idem Plinius autem ait Tragoriganum simile esse ser-

Tragoriganū

pyllo palustri.

Agnoriganū

Agnoriganum quod Nicandrus Colophonius uocat Cunculam.

Lactuca

Lactuca θριδακίνη hortensis & agrestis, prima plurium generum, crispa, alba, nigra, læta, & quam ob amaritudinem πικρίδα uocant. Est agrestis, & sponte nascens: multigena, quibus Antonius Musa Augustum dicitur curasse.

Lactuca caprina

Primum genus Caprinum, quo pisces protinus necantur. Alterum quod Esopon uocant, in aruis

Isatis

nascens. Tertium quod in syluis reperitur Isatim dicunt. Quarto infectores lanarum utuntur, quod syluaticum appellant, simile lapatho folijs, nisi plura haberet & nigriora. Lactuca sicuti & brassica seritur toto anno: est enim refrigeratrix, stomachi fastidium discutit, & appetentiam cibi facit. Hac ueteres Græci abstinebant ob religionem: quod ex sententia Pithegoræ castitati obesset, uel quod soporifera: Hæc ex Plinio. Eubulus Græcus autor in senariolis. μὴ παράθετε μοι θριδακίνας ὦ γύναι ἐπὶ τὴν τράπεζαν ἢ αὐτὴν αἰτῶ. ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ ὡς λόγος, τὸν ἄδωνιν ἀποθανόντα προὔθηκε κύπρις, ὥς ἐστι νεκρῶν βρῶμα, id est, Ne apponito mihi lactucas ô mulier in mensam si ipsas petiero, in hac herba, ut fama est, Adonim mortuum posuit Cypria. Nam est mortuorum cibus. Mortuorum dicit esse cibum, quod in hac Venus Adonem extinctum posuerit.

Apium

Apium Græce Selinum, semen habet nudum sicut Anetum, die quadragesimo prouenit: autor Plinius.

Petroselinum

Petroselinum uerò ut ait Dioscorides, ex Macedonia optimum ueniebat.

Equapium, siue holusatrum

Est & Hipposelinum, quod Gaza Equappium conuertit, Columella holusatrum uocat, dicitq́; serendum in hortis post Vulcanalia quæ erant in fine Augusti, in locis umbrosis. Hoc ego ex argumento omnino putauerim, quod nostri hodie Petroselinum uocant.

Helioselinum

Est & Helioselinum à Gaza Paludappium conuersum, quod apud paludes & rigua nascitur: hoc quidam esse contendunt, quod uulgò aut Canneam, aut macerones uocant: utrunque surgit in humidis.

Portulaca

Portulacam ait Dioscorides uocari, quam Græci uocant ἀνδράχνην, nasciq́; in petrosis: inueniriq́; hortensem folijs oleæ similibus sed maioribus, pluribus caulibus teneris & rubentibus, supra terram effusis, dulci succo gustanti. Indici procachiam uocant, notissimam herbam. Theophrastus tamen & Pli-

Adrachne arbor

nius Adrachnen pro arbore ponunt: error æquiuocationis apud multos, ut Plinius ait, in una enim litera tantum consistit. Nam Andrachne portulaca est herba: Adrachne autem arbor unedoni siue arbuto similis.

Malua

Malua μαλάχη agrestis & hortensis, cibo apta, & ipsa florem habet, ut cichorium, ad solem sese uertentem, ut ait Theoph. Columella in horto. Et Malache prono sequitur quæ uertice solem.

Thryallis

Thryallis θρυαλλὶς à Theophrasto uocatur, à Gaza Pinpinella uertitur, uulgo nota herba, nec nomen sortitur apud Latinos.

Nasturtium

Nasturtium κάρδαμον teste Dioscoride

abundat

abundat apud Babylonem, semine acuto & calfactorio: ea deinde uirtute qua Sinapi. Hæc herba uictum frugalem & abstinentiam commendat Persarum, ut ait Cicero. Iulianus pharmacopola uir nostra ætate herbariæ peritissimus: hanc dicit esse quam hodie uocamus Allegretos. *Sinapi* Sinapi σίναπι & νάπυ dicitur Græce, calfacit quarto abscessu, ut Dioscorides. *Capparis* Capparis frutex spinosus humi sparsus, spinas habens hami modo, folia rotunda, fructum sicuti oleæ, qui apertus album proijcit florem: quo cadente, inuenitur sicuti balanus prælongus, habens grana sicuti mali punici: nascitur in locis asperis, eius fructus & caulis sale conditur in cibum. Dioscor. Ex Alexandria nunc adducitur optimus. *Atriplex* Atriplicem idem autor ait Latine uocari, quam Græci ἀτράφαξιν dicunt, holus notissimum, quod Itali falso spinaciam appellant: est enim illi simile. *Beta* Beta τεῦτλον, est alba & nigra.

Blitum Blitum uerò, ut ait Plin. lib. XX. cap. XX. herba est iners sine sapore aut acrimonia ulla, unde conuitium fœminis faciunt mariti apud Menandrum, stomacho ac Veneri inutile. De hoc uide apud Festum. *Brassica* Brassica Græce κράμβη, ex quo prouerbium illud apud Suidam. δὶς κράμβη θάνατος. Crambe repetita interficit, quod etiam uulgò iactatur. Durat eius caulis annum, uocaturq; ob eam causam Epetiocaulis. *Epetiocaulis* Sed & caulibus diuersitas nominum apud Theophrastum. Miocaula, monocaula, polycaula, chamæcaula, hypsocaula. *Prototomi* Summa brassicarum tenellarum Prototomi dicuntur à Latinis atque Græcis. Seritur toto anno. Cato ait, sexcentis annis medicina brassicæ populū Romanum fuisse usum, antequam medici ad eos Græci uenirent. Chrysippus ei librum dicauit, posuitq; membris omnibus ex ea remedium. Calida ei potestas, concoctionem adiuuat: semicruda aluum soluit, ualde cocta restringit. *Eruca* Eruca εὔζωμον cruda commanducata Venerem excitat. Inuenitur agrestis, præsertim in Hispania, acutior domestica, cuius semine pro sinapi utuntur. Dioscor. *Ruta* Ruta πήγανον, hortensis & domestica acutior montana & syluestri & cibis utilior. Inter hortenses magis apta cibo quæ iuxta ficum nascitur, utraque tamen uim habet calfactoriam, miscetur in antidotis contra uenenum: mustellæ docuere, quæ ex uenatione serpentium ea se purgant. *Serpyllum* Serpyllum ἕρπυλλον hortense & coronarium, habet folia Origano similia, albiora tamen, inter sepes maxime augetur. Agreste non serpit, sed recte folia emittit tenuia, similia rutæ, longiora & angustiora: præterea odore acutius, delectabilius, medicinisq; aptius. *Pulegium* Pulegium γλήχων, quasi βλήχων, quod Balatus significent: nam hoc oues pastæ implent ouilia. *Menta* Menta μίνθη siue ἡδυοσμὸς ἥμερος. Mentastrum autem ἡδυοσμὸς ἄγριος. *Nepeta* Nepeta καλαμίνθη. Anisum ἄνισον semen est è Syria ueniens: simile apio, longiusculum, uim habet calfaciendi tertio. *Anethum* Anethum ἄνηθον similitudine ferè anisi. *Cyminum* Cyminum item κύμινον domesticum & agreste. *Carduus* Carduus Hispanus miræ magnitudinis, præstantisq; saporis memoratur Plinio. Dioscor. ait. *Chamæleon* Chamæleon niger & albus: hic ultimus Latinus Pinea carduus dicitur, *Pinea carduus* folio spinoso, flore purpureo. Theophr. uerò sic, Cardui radix manditur cruda & cocta. Est & carduus pinea, quam κινάραν cynaram uocant, qui non multis prouenit in locis: *Cynara* ab radice foligera lacrymam iucundi saporis postrema parte profert, quam spinalem mastichen appellant. Columella de eodem sic in horto. Hispida ponatur cynara quæ dulcis Iaccho Potanti ueniat, nec Phœbo grata canenti. Hæc modo purpureo surgit glomerata corymbo Myrtiolo modo crine uiret, deflexaq; collo, Nunc adoperta manet, nunc pinea uertice pingit Nunc similis calatho, spinisq; minantibus horret. De Carduo pinea Plinius item mentionem facit. Hunc ex coniecturis esse certum est quem hodie Italici Carciophanum uocant, qui iam frequenti apud omnes usu cœpit esse, delitijs mensarum. *Marrubium* Marrubium πράσιον alij λινόστροφον uocant: eius duo genera, alterum folio serratiore, incisurisq; profundioribus, alterum rotundius, squalensq; sicut Sphaceli. Theophrastus. Sphacelum, & Saluiam, alterum urbanum, alterum syluestre. Sphacelo flos breuior minusq; squalens. Saluiæ scabrosior. Idem. *Marathrum* Fœniculum Græce Marathrum. Hippomarathrum fœniculum syluestre siue erraticum. *Abrotanum* *Absynthium* Abrotanum Latini Absynthium ponticum, mas frutice maiore, folijs tenuiter incisis. Mas Absynthio simile amarum item. Absynthium optimum nascitur in Ponto & Cappadocia, calidum primo abscessu, siccum tertio. Absynthium maritimum, quod Latini Sardonicum uocant: pecudes saginat, optimum stomacho. Dioscor. *Hysopum* Hysopum montanum & hortense optimum in Cilicia nascitur. Dioscorides.

Ferula Ferula νάρθηξ Græce, fœniculi modo surgit, uulgo notissima, manditur cocta ex aceto. *Asphodelus* Asphodelus Latini Albutium, folijs magno porro similibus, caule leui: habet in summo uocatum Anthericum, radicibus glandis similibus, gustu acutis, quæ uim habet calorificam. *Fraga* Fraga terrestria similia arbuto siue unedoni: autore Plinio. Apud Ouidium, Fraga montana appellantur ad differentiam campestrium, quæ Plinius quamq; folijs nasci prodit.

CORONAMENTA.

Coronæ inuentores Coronamentorum triplex genus Theophrasto ponitur. Aut ex floribus odoratis, ut uiola: aut sine odore, ut Iouis flore: aut ramis seu folijs odoratis, ut serpilli, Helenij, Abrotani, & his similibus. Athenæus scribit Dionysium ex mari Erythreo primam coronam ex pampino aduexisse. Cumq; ex uino immodice sumpto capita tenerentur, inuenta ratio ut uitia premerentur, adsumpta hederacea corona quæ prompta omnibus erat: eo pacto capiti medendo: paulatim deinde crescente luxuria, eas uarijs floribus intexuerunt. Aeschylus ait, quòd in honorem & similitudinem uinculorum Promethei, primum corona fuerit reperta: nonnulli ob dignitatem capitis, quòd in hoc initium sensuum & principatus consistit: hæc Athenæus. *Quis coronarum usus* Plinius Liberum patrem ex hedera primum capiti suo imposuisse dicit. Postea usus frequens apud Græcos & Romanos. Nam & ea sacrificantes utebantur, & uictores in sacris certaminibus, & conuiuæ molliores. Hinc Philostephani appellati, quo nomine Verres à Cicerone notatur. Dabatur honoris gratia Graminea ob seruatum ciuem, Oleagina ob conuersum hostem, Laurea triumphantibus. Accepta semel corona, uti in ludis perpetuo licebat. Crassus prætor ludis suis coronas ex argento dedit. Accesserunt & Lemnisci, quos adijci honos erat. P. Claudius Pulcher bracteas etiam philiræ dedit: semper tamen autoritas ludicro quæsitarum fuit. Plinius. Sed & maiores poëtas lauro coronari solitos esse, minores hedera Propertius hoc disticho ostendit. Ennius hirsuta cingat sua tempora lauru, Mi folia ex hedera porrige Bacche tua. *De unguentorum luxuria* Ex coronis ad luxuriam unguentorum deuentum, quorum usum Homerus ab initio uidit, oleumq; ipsum appellat, ubi dicit, ἀφροδίτη δ' ἔχριεν ῥοδόεντι ἐλαίῳ. Venus Hectorem rosaceo unxit oleo. Item Τὰς δ' ἐπεὶ οὖν δμῳαὶ λοῦσαν καὶ χρῖσαν ἐλαίῳ. Hos ubi lauerunt oleoq; unxere ministræ. Nam sæpe apud eum legitur, oleo lotos inungi, quod oliuarum potuit esse. *De olei usu* Nam & apud Romanos in usu frequenti oleum erat, donabaturq; ab ædilibus populo. Ex eo namque oblita corpora firmiora sunt, ex quo athletæ & natantes ungebantur. Legimus & Annibalem pugnaturum ad Trebiam oleo corpora militum unxisse, & Pollio Romulus teste Tranquillo dixit Augusto, se longam senectam foris oleo, & intus mulso conseruasse.

Vnguentorū nomina Idem Galenus affirmat. In cibis uerò stomacho inutile. Athe
neus unguenta in Chrisma & ἄλειμμα diuidit, Hoc secun-
dum luxuriæ maxime ●ferat, unde Aliptes. Fit autem ut
ipse ait, Iridis optimum apud Elidem & Cyzicum. Rosa-
ceum apud Phaselidem, & Neapolim, & Capuam. Croci-
num apud Solos Ciliciæ & Rhodum. Nardinum apud Tar-
sum. Oenanthinum idem & Omphacinum apud Cyprum
& Adramyttium, Amaranthinum Coum & Melinum,
Cyprinum, Metopium & Mendesium in Aegypto. Præpa-
ratur autem metopium ex oleo, & amaris amygdalis ex-
pressum. Theophr. ex floribus unguenta nominat: Rosa-
ceum, Leucoion, Susinum, quod ex lilijs est: aut ex folijs,
ut Myrrhinum & Oenanthinum: aut ex radicibus, ut Nar-
dinum, Amaricinum. Quinque modis ueteres compertum
usos fuisse unguento. Ad salubritatem, ut natantes & lauan-
tes. Ad necessitatem, ut certantes ceromate ungebantur.
Ad luxuriam, ut Veneris, aut mensarum causa delicati. Ex
quo Chrysippi dicterium. Male sit istis delicatis qui rem tam
bellam infamauerunt. Hæc uns omnino uoluptas aliena. His
itaque breuiter de coronis unguentisq; enarratis, flores exe-
Rosa quar, ex quibus coronæ fiunt. Inter quos Rosis præcipua
dignatio, quibus maxime Campania abundat. Hinc oleum
Rosaceum rosaceum à Plinio commemoratur, & aqua rosacea, & ro-
saceum. & apud Lampridium piscinæ de rosato, uiuereq;
Melissophyllū in rosa hinc dictum delicate ac molliter. Melissophylum siue
Melitæna, quo apes nullo magis gaudent flore: nostri Ce-
Crocum triolam uocant. Crocum gaudet calcari, sicq; melius exit,
quare seritur iuxta uias ac fontes. Emittit florem cum folio
Hemerocallis in occasu Vergiliarum. Theophr. Hemerocallis nocte lan-
guescit, sole oriente floret. Athenæus autor. Dioscorides
Lilium agreste uocari dicit. Nam & folia & caulem illi si-
Lychnis milem habet. Lychnis herba coronaria ex balneo Veneris
orta quando dormiuit cum Vulcano. Idem. Hæc hodie Va-
Narcissus leriana à peritis herbarijs esse putatur. Narcissus folia simi-
lia porro augustiora, caulem uacuum emittit sine folijs
palmi altitudine, in quo flos albus in medio, caulem habens
Cytisus croceum Dioscorides. Cytisus Latinis Trifolium maius
dicitur, albus totus, ut Rhamnus, surculos emittens cubi-
tales, circa quos folia sunt scissa in medio, quæ digitis con-
trita erucam olent, uim habentia frigorificam. Dioscorides.
Sisymbrium Sisymbrium syluestre, alij Tymbream dicunt pedali alti-
tudine: iuxta rigua nascitur, neglectum in nepetam uenit.
Tymbra Tymbra similis thymo: minor & mollior, ferens spicam
Satureia flore plenam, ut ait Dioscorides. Hæc à Gaza Satureia La-
tine uertitur. Miror sanè, quum Columella aliam à Tym-
bra faciat hoc uersu. Et Satureia Thymi referens Tym-
Thymum bræq; saporem. Thymum quod maxime appetunt apes, su-
Melilotos pradictis simile. Melilotos optimus atticis nascitur, & in
Campania circa Nolam, melini coloris, odorisq; uehemen-
Lilium tis. Lilium rubens, Græci κρίνον, album uerò λείριον ap-
Lirium pellant, ex quo oleum præparatur Lirinum, quod nonnulli
Saliunca Susinum uocant. Saliunca foliosa quidem est & breuis, &
quæ necti non potest: numerose coheret, herba uerius quàm
flos. Pannonia hanc gignit & Noricum, multæ suauitatis,
Cyclaminus uestibus interponi gratissimam: hæc Plinius. Cyclaminus
folijs aliquanto maioribus quàm hederæ & tenuioribus, an-
gulis distantibus, maculis albis, caule exiguo, floribus pur-
Flos Iouis pureis. Dioscorid. Flos Iouis Græce διὸς ἄνθος, sine odo-
re, cærulei coloris inuenitur & purpurei, uulgò in hortis
ferè omnibus uidetur. Hetrusci florem Alisi, in Latio flo-
Cyanus rem paradisi appellant, nisi forte Cyanus is fuerit ex no-
Helichrysos mine argumento Plinio positus. Helichrysos siue Chry-
Chrysanthemon santhemon, quo idola coronant, uirga est alba, uirides, re-
cta, cum folijs densis similibus abrotani, comam auream mo-
re Corimborum in capite ferens: nascitur in locis asperis.

Vocatur item Latinis Aurelia, quæ ex uino sumpta ualet ad Aurelia
pecudum morsus. Dioscorides. Aristot. tamen de plantis si-
ne folijs Chrysanthemon: nisi alium intelligere uoluerit, po-
nit, Deinceps ex Plinio quædam. Conuoluolus flos herbæ Conuoluolus
eiusdem nominis haud dissimilis lilio, nascens in frutetis, nul-
lo odore, nec crocus intus: candorem tamen referens. Vio- Violæ
læ diuersi coloris purpureæ, luteæ, albæ. Purpureæ latio-
re sunt folio, sponte prouenientes, macris in locis atque
apricis, dignaturq; solo Græco ac proprio nomine Ia ap- Ia
pellatur: unde Iacinthina uestis tunc per i scribitur, & sine
aspiratione apud Plinium: quum autem ab hyacintho flore
deriuatur per hy scribendum. Est enim hyacinthus flos item Hyacinthus
uiolaceus, in quo teste eodem autore, lugubres quædam in-
scriptæ sunt literæ, luctus nimirum eius, quem (ut est in fa-
bulis) Apollo dilexit. Hic frequens in thermis Diocletianis
nascitur. Alba primum omnium floret. Hanc Dioscor. Leu- Viola alba
coium uocat, medicinis plurimis aptum. Leucathemon item Leucoia Leucathemon
flore albo foliosum, odore abrotani, hodie Gelsominum no-
minant. Deinde Plinio luthea, cui magna autoritas: unde Luthea
item oleum fit nobile quod Arabes Cheir appellant. Pro-
xima ei Calta Plinio, concolori magnitudine, gratiore ta- Calta
men odore: ne● lenior est eius quam Scopam regiam uo- Scopa regia
cant: quanquam folia eius non flores olcant. Chrysocoma Chrysocoma
palmi altitudine, comantibus fulgore auri corimbis, in pe-
trosis opacisq; nascens: hanc supra Chrysanthemon uocari
apud Dios. dixi: appellant & Chrysitim. Helenium lacry- Chrysitis Helenium
mis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena insula laudatis-
simum. Est enim frutex humi se spargens, folio simulis ser-
pyllo. Anemona nunquam aperitur nisi uento spirante, Anemona
unde nomen recepit, folia similia apio, flores uero triplici
colore, syluestri puniceus, alijs aut purpureus aut lacteus.
Illud præterea inter flores obseruandum, raro odoratis sa-
porem non esse amarum. Dulcia uerò sine odore sunt.
Amaranthus spica est purpurea uerius quàm flos, ac sine Amaranthus
odore, prouenit mense Aug. Plinius. Cerinthe folio candi- Cerinthe
do, incuruo, cubitali, caule concauo, mellis succum haben-
te, apibus magnopere expetitus. Plinius. Oenanthe, Me- Oenanthe
lanthium, Potos, Bellium, eidem ponuntur omnes corona-
rij. Ligustrum seu Cypreus flos albus præstantis odoris, Ligustrum
quem in frutetis sepibusq; frequenter, præsertim Romæ ui-
demus: quibus decussis, semen restat nigrum in pillulis ful-
gente colore. Hæc Bacinia putauerim Vergilium dixisse, Bacinia
Alba ligustra cadunt, bacinia nigra leguntur. Nam quod
quidam Vacinia legunt, dicuntq; uiolas esse primas uiolaceas,
non probo, quod ad Ligustrum nil attinet quum priores sint,
nec nigræ sint. Quem uerò nunc Caryophyllon uocant, post Caryophyllō
Plinii tempora satis cōstat è Damasco in Italiam uenisse: quum
nec ipse, nec alij mentionem eius faciant, nomenq; argumen-
tum ex odore sumpsisse.

HERBAE RELIQVAE CAMPESTRES.

Vitis alba siue agrestis, nigra folia hederæ similis habet, Vitis alba
scandit arbores & racemos facit. Vitis agrestis du- Vitis agrestis
plex, altera Oenanthe dicitur, cuius uua non maturescit, Oenanthe
sed florem usque producit, alterius uerò maturescit: autor
Dioscorides. Plinius uerò hanc à nostris Labruscam uocari Labrusca
dicit, ferre Oenanthen: semen eius utile ad coria perficienda.
Adiantus ἀδίαντος herba quam Gaza Capillum Ve- Adiantus, seu capillus Veneris
neris interpretatur: propterea quòd eius folium in aqua
nunquam madescit. Genera eius duo, candidum & nigrum,
ambo ad defluuium capillorum utiles, oleo triti: nascitur in
locis maxime humidis. Theophrast. Dioscorides autem di-
cit hanc herbam uocari Cincinnalem à Latinis, caule tenui,
folio

folio coriandri simili, præterea ex eius genere esse quam
Rhitace Tricomanem uocat, Latini capillarem. Rhitace, quam
Plin. uocat Eritacen Dioscor. Ceranthemon, Gaza Cera-
Cynops ginem uertit. Cynops apud Theophrastum, Gaza canis
Pes galli. oculus conuertit, seu Canaria. Pes gallinaceus quam Dio-
scorid. Caucalim ait uocari Græce: caule crassiore, folijs si-
milibus, in summo umbellam fœniculo similem, albam &
Cunila odoratam habet. Cunila & Cunilago dicitur Plinio, quam
Cunilago Theophr. κνύζαν uocat. Gaza pulica uertit, quod pulices
abigat, odore graui, tactu tenacissima. Ego culicatum po-
tius conuersum existimauerim, quod Conopes culices, non
autem pulices dicantur: malim tamen librarij esse mendum,
Sesellis quàm autoris errorem. Sesellis quam ceruæ pariture pur-
Sion, quod & Lauer gantur, ut ait Cic. de Natura deorum. Sion herbam Dio-
scorid. ait uocari in Italia Lauer, surculosam, crassam, si-
milem equappio & erucæ: eius etiam meminit Plin. dicitq;
herbam eam esse nascentem apud riuos. Hæc hodie uulgo co-
gnita nomen antiquum retinet, his quas uocant Cresciones
præterquam quod maior, cætera similis. Athenæus Sium in
aqua nasci testatur simile folio helioselino, id est appio palu-
stri. Plin. Lauer coctum torminibus mederi dicit. Semper-
Semperuiuum uiuum ἀείζωον Græce, nascitur in muris & tectis, notissi-
Sedum ma herba hominibus. Sedum in tectis etiam prouenit, quo
Silago tegulæ operiuntur, utriusque Plinius meminit. Silago siue
sanguinaria, ut ait Dioscorid. Græce κορωνόπους radice te-
Saxifagia nui, herba oblonga. Saxifagia σαξίφραγον, idem autor,
planta est flagella spargens in petris & asperis locis. Gra-
Gramen men ἄγρωστις, geniculatis flagellis ac tenuibus humi serpen-
Xyphion tibus, uulgo notissima est. Dioscorid. Xyphion Latinè gla-
diolum herba similis gladio acuto, caule cubitali, in quo flo-
res purpurei ordine distantes, nascitur in locis fertilibus.
Bectonica Dioscor. Bectonica βεττονική similis buglosso agresti, fo-
lijs nigrioribus & pinguioribus, ex quibus exprimitur suc-
cus ad multa remedia, maxime ad custodienda corpora.
Cestron Dioscorides. Plinius autem dicit hanc à Græcis uocari Ce-
Parthenium stron, Bectonicam uerò à Gallis à quibus inuenta. Parthe-
Pelecynus nium, cuius tria genera, prima λευκάνθις à nostris Pelecy-
nus & Muralium dictum, in hortorum sepibus proueniens.
Helxine Secundum quod Helxine & Siderites dicitur, folio simili
Siderites plantagini & marrubio, cauliculis densis lente rubentibus.
Perdicium Tertium quod Perdicium & Astericum, à nostris Parieta-
Astericon ria dicta est, quòd in parietibus nascitur: ex Plinio. Vesi-
Parietaria caria Græce στρυχνός folio lactariæ similis, uim habet sopo-
Lactaria riferam. Lactaria quam maritimam granam appellant, fo-
lio rotundo, palmi magnitudine, fructu candido, demetitur
uua nigrescente, reperitur mas & fœmina differens: huius
lac per uindemiæ tempus præparatū purgat inferna Theoph.
Alypium Alypium herba fruticosa subrufa, tenui festuca, & fo-
lio, flore nigro, nascitur in maritimis Africæ. Dioscorid.
Peplis Est & herba quæ ab eodem uocatur Peplis, ab Hippocrate
peplon: frutex utrinque anceps albi succi plenus, folio simili
Vinca peruinca portulacæ hortensi. Vinca peruinca, quæ & χαμαιδάφνη
dicitur: de qua suprà dixi. Plin. eius meminit. Verbascum
Verbascum quod Græci Phlomon uocant, folia habet latiora quàm bras-
sica, pilosa, nascitur in campestribus. Plinius. Apud Dio-
Phlomon scoridem Phlomos scribitur, hac uerba pisces uenenantur.
Quinquefoliū Quinquefolium πεντάφυλλον surculos habet tenues pal-
mares, folio simili mentastro: ex hoc nasci fraga quidam
Mandragoras existimant. Dioscorides. Mandragoras μανδραγόρας ter-
tio frigida facit ad philtra, ut aiunt: fœmina folia lactucæ
Moly angustiora humi proiecta habet. Dioscorides. Moly folia
habet gramini similia, latiora tamen super humum effusa,
flores uiolæ albæ similes, caules quatuor cubitorum, radi-
cem paruam & bulbosam. Hæc est Moly quæ ab Homero
Symphyton laudatur, inuenta à Mercurio contra ueneficia. Symphy-
ton petreum quod nos Helum, ut Plinius refert, simile Cu-
nilæ bubulæ, surculosa, floribus paruis, odorata, dulci gu-
stu: ex hoc hodie conficiunt quam conseruam appellant.
Limonium Limonium λειμώνιον simile Betæ, folijs tenuibus & lan-
guidis, caule recto, equali, tenui, pleno rubente fœtu. Dio-
Arnoglossum seu Plantago scorides. Arnoglossum Plantaginem Plinius uocat, nota
herba, Lanceolam Italici uocant, nonnulli Pentapleuron di-
cunt ex numero costarum. Themison medicus unum uolu-
men laudibus eius dicauit. Duo eius genera, minus angu-
stioribus folijs, ouis linguæ simile, caule anguloso in ter-
ram inclinato, in pratis nascens. Alterum maius, folijs la-
terum modo inclusis: quæ quia septena sunt, quidam He-
ptapleuron dicunt. Huius caulis cubitalis & Napo similis.
Buglossum Cynoglossū Buglossum linguæ bubulæ simile. Cynoglossum uerò lin-
guæ canis, Topiarijs operibus aptissimum: hæc omnia ex
Plinio. Buglossum domesticum hortense, quod hodie Bor-
Chamepitys raginem uocant. Chamepitys terræ serpens folio Semper-
Chamæmelū uiui. Chamæmelum nota uulgo herba, flos eius fomentis cal-
Cyndrilla factorijs adhibetur. Cyndrilla amara est, & acri in radi-
ce succo. Hæc & Aphace, & ea quæ Picris ob amaritudi-
Chameleuca nem dicitur toto anno florent. Plinius. Chameleuca χα-
μαιλεύκη herba tota uiridis, habens parua folia, & florens
ut rosa. Dioscorides. Plinius autem dicit hanc & Bechion
Daucon & Tussilaginem uocari, quòd tussi medeatur. Daucon Pli-
nius dicit significari apud nostros Pastinacam erraticam,
Græci σταφυλῖνον pastinacam uocant. Dioscorides Agre-
Carota stem pastinacam seu erraticam, Carotam à Latinis uocari
dicit: at Italici uulgo Carotam quod Latini staphilinum ap-
Hibiscum pellant. Hibiscum folio maluæ maiori tamen pilosioreq;,
Aurelia caule molli, flore melino. Aurelia flore auro simili, folio
candido, fructu tenui, duroq;: usu eius ex uino ad serpen-
Dracunculi tum morsus. Dracunculus caulem habet serpentis modo
Tithymalus uersicolorem, eius radix ex melle data ualet ad tussim. Ti-
thymalum nostri herbam lactariam, alij lactucam caprinam:
narrant eius lacte inscripto corpori, si tritus carbo asper-
gatur, apparere literas. Huius genera plura, masculus
Characias, fœmina Myrtites dicitur: præterea Paralion,
Helioscopos, Cyparissias, Dendrodes, Platyphyllus, Pi-
tyusa, Latyris Dioscoridi. Paulo autem est tertio frigida
acutaq; & amara satis: ex aceto cocta, dentium dolores se-
dat: lac corpus ubi attigit ierit, quare pilos exstirpat, Myr-
mecias, Acrochordonas, & quæcunque per cutem ulcera
Eruca repunt. Eruca agrestis uehementior, domestica inflat, ca-
lefacit, uenerem excitat, capiti nocet si sola edatur. La-
ctuca uerò admixta temperatur, autor Aetius. Herbæ nunc
Isatis fullonie. Isatis folio Arnoglosso similis. Plin. radiculam
uidetur eam appellare, nasciq; in Syria caule lanuginoso, spi-
Glascum noso, sine odore. Glascum herba qua Britanni se inficiunt
atro colore, terrorem ostentantes, Plinio, Cæsari. Stru-
Strutheon theon olens herba & fullonia, quo utuntur lauandis lanis,
ut ait Dioscorid. Hoc ego quod nunc Guadum uocant puta-
uerim, quo lanas cæruleo inficiunt, tetro odore. Plautus
Coccum Nautheam dixit in re olida. Coccum, granum Latine, fru-
tex fullonius, cui grana adiacent, inter præcipuos lanarum
colores: nascitur optimum in Asiæ partibus, postremum in
Hispania. ex Dioscoride. At contra nunc est. Nam è Va-
lentia Hispaniæ oppido præstantissimum omnium uenit.
Anchusa Anchusa folijs lactucæ acutæ similis, pinguibus & aspe-
ris: multa undique è radice surgunt humi sparsa, radice
digitali crassitudine, æstate sanguine offusa: nascitur fertili-
bus locis nigra. Plinius dicit hanc sanguineo colore tingere,
Anthillum præparareq; lanas preciosis coloribus. Anthillum, quod
alij Anthicellum uocant, duorum generum. Altera folijs &
ramis lenticulosis similis, palmi altitudine, in sabulosis apri-
cis nascitur. Altera breuior & hirsutior, purpurei floris, odo-

 re graui,

re graui, in saxosis nascens: hæc Plinius. Ex hac descri-
ptione putauerim hoc forte quod nostri fullones Cremi-
Scammonia sinum uocant. Scammonia, σκαμμωνία folia habet similia
helxine siue hederæ, molliora tamen & triangularia, flo-
re albo, curuo ut calathi, radice graui odore. Calida est,
& diaphoretica, bilem purgat, tumoresq; imposita tollit.
Dictamum Dictamum herba amara plurimum similis pulegio, ali-
qui pulegium agreste dixerunt. Dioscorid. Nascitur in
Creta, hoc ceruæ nonnullaq; animalia saucia sibi meden-
Hippice tur. Hippice herba, quam Gaza equestrem conuertit. Pli-
nius Scythicam herbam appellat libro x x v. qua Scythæ
diuturnam famem tollerant. Idem quoque præstat, inquit,
Hippice dicta, quòd in equis quoque eundem effectum ha-
Helleborum beat. Helleborum album folia similia Arnoglosso, caule
pentestiæo. radices multæ tenues ab initio, capitulum si-
cuti cepe: nascitur in montosis & asperis locis. Hellebo-
Melãpodion rum nigrum siue Melampodion, quòd Melampus hoc Proe-
tidas sanauerit, habet folia uiridia platano similia, minora
tamen & ualde incisa: caulem durum, flores albos race-
mosos, & in ipsis fructus lilio similes. nascitur in Anticy-
ra optimum, & apud Heliconem, bonum purgando cere-
bro & insaniæ. Ex Dioscorid. Plinius ait libro x x v. in
Italia Veratrum uocari: adeoq; usus eius inoluit, ut pleri-
que studiorum gratia ad promendas acrius quæ commen-
tabantur sumpsitauerint. Pausanias libro x. nigrum dicit
Conferua per inferna purgare, album uerò per uomitum. Confer-
ua peculiaris alpinis fluminibus, à conferuando dicta, spon-
gia aquarum dulcium est uerius quàm muscus, aut herba,
uillosæ densitatis & fistulosæ, utilis ad medicinas. Plinius.
Muscus Muscus herba quæ nascitur in umbrosis humentibusq; lo-
Geranium cis, ex quo antra muscosa dicuntur à poetis. Geranium
Latini Ochinastrum, folio simili Anemonæ, intercisum,
radice subrotunda, ac dulci gustu. Aliud est Geranium,
quod quidam Origanum, Latini Pulmonariam dicunt, tenui
caule, folijs maluæ, habens in summo binas alas eminentes,
in medioq; uti gruis caput. Dioscorid. Sunt & illæ aculea-
Paliurus tæ. Paliurus, Carduus, Scolymus, Lappa Græce ἀπαρί-
Carduus νη. Vrtica quoque ἀκαλήφη. Rubus βάτος. Inter segetes
Scolymus item Auena αἰγίλωψ. Lolium αἶρα. Tribuli. Rhamnus
Lappa apud Dioscorid. & Plini. hodie Acrifolium Romæ uoca-
Vrtica tur: cuius etiam mentio in Psalmis, sicut spinæ uestræ rha-
Auena mnum, sic in ira absorbet eos. Ruscus Græce ῥίζα, hæc pu-
Tribuli tatur esse aculeata, ex qua Romæ conficiuntur scopæ. Mil-
Rhamnus
Ruscus
Millefolium lefolium μυριόφυλλον cauliculus est delicatus unicus, una
radice, circa quam multa folia leuia Amaraco similia, na-
Fungi scitur in palustribus. Dioscorid. De fungis Athenæus ait
esse quidem multi nutrimenti, uerum inflationem facien-
tes, ac difficilis concoctionis, succurriq; eorum periculo
Pezices Oxymelitis potione. Pezices item esse genus fungorum si-
ne radice & periculo, uocariq; propterea à nonnullis Ari-
zas. Nicandrus in Georg. enumerat qui sint letiferi ἐχθρὰ
δ' ἐλαίας τε ῥοιάς τε πρίνου τε δρυός τ' ἄπο πή-
ματα κεῖται, id est, Inimica uerò quæ ab olea, granatoq;
prinoq; quercuq;, ab eisq; damna imminent. Qui uidelicet
in olea granato ilice & quercu nascuntur. Horatius Pra-
tensibus tantum ex omnibus bene credi, cæteris male. Fun-
gorum natura frigida omnis. Nicolaus v. Pont. fungos
optime præparatos adponi iubebat, ex hisq; tantum olfa-
ctu contentus erat. Latinus cardinalis Vrsinus nostra æta-
te dimidiatos fungos prius familiæ degustandos dabat.
Asparagus Asparagus item Athenæo teste, stomacho prodest, uri-
nam prouocat, oculis ac renibus nocet, inuenitur palustris
Robium & montanus. Robium Festus dicit à rubro colore dici,
unde & materia quæ pluribus eius coloris uenis sit, robur
dicitur, & robusti homines boni coloris & roboris. Ho-
die quoque Robium radix quædam rubra uocatur, qua lana
rubro inficitur uulgo, fullonibus magno quæsita. Dioscorid.
ἐρυθρόδανον Erythrodanum id appellat. Aconitum folia Erythrodanũ
habet tria uel quatuor Cyclamino uel ficui similia, mino- Aconitum
ra tamen & subaspera. Caulem palmarem, radicem simi-
lem caudæ scorpionis, splendens modo alabastri. Alterum
aconitum quod Latini Lycoctonon dicunt, eo quòd uenato-
res illo cum carnibus apposito lupos interficiant. Nascitur
in Italia, folia habet platano similia, magis uerò incisa, &
longiora, ac nigriora, fructum in scapis prælongis inclusum
fert. Dioscor. Aconitum omne quarto frigidum, & uenenum
est. Aristolochia dicta, quod optime partui opituletur, fo- Aristolochia
lia habet hederacea, odore præstanti & acuto, ex ima radice
multa germina surgunt, flore albo. Mascula folijs est longio-
ribus, flore purpureo. Chelidonia magna caulem emittit Chelidonia
cubitalem. in quo germina plura foliorum similium batra-
chio, colore subglauco, flore simili leucoio, succo subamaro.
radice superna una, inferne plures croceæ, fructu ueluti
papaueris. Ceratus Chelidonia parua sine caule nascitur,
folijs hederaceis, rotundis magis & minoribus: nascitur iu-
xta aquas, uim habet acutam, sicuti acrimonia: utilem quo-
que oculis esse, irundines (unde herba dicta est) inuenerunt:
quæ hac cæcitatem curant. Muris auricula μυὸς ὦτα ex Muris auricula
argumento similitudinis dicta. Anagalis fœmina, flore est Anagallis
Cyaneo: mascula uerò rubenti: surculos habet humi proie-
ctos, folia parua, subrotunda, uim quoque attrahentem, ita
ut obelos aut spinas infixas euellat. Argemone, quam La- Argemone, seu acrimonia
tini Acrimoniam uocant, similis est agresti papaueri, suc-
cum emittit croceo colore acutum, flore rubente. Stra- Stratiotes
tiotes in aquis nascitur, herba est palmi magnitudine, ha-
bens alas similes uolatili pullo, continet germina plura fo-
liorum intercisa, & folia similia breuitate cymino agresti,
umbella sicuti Anethum. Cotylidon Latini umbilicum Ve- Cotylidõ, seu umbilicum Veneris
neris: folia habet ueluti Oxybaphum rotundum, & in me-
dio cauliculum breuem, in quo semen est radices modo oliuæ Oxybaphon
longæ ac rotundæ: Strychnon Latine Canaria, folio simili Strichnon
lentisco, latiore tamen, caule ad humum inclinante, fructu con- Canaria
dito in uasculis, fuluo ac rotundo, uti uuæ acini, usus eius
ad coronas: inuenitur & hortense quod manditur. Age- Ageraton
raton herba fruticosa similis origano, habens umbraculum
in quo flos aureus: eius decoctum uim habet pyroticam, her-
ba uerò suffitu urinam prouocat. Chrysanthemon Latine Chrysanthemon
Achantis, delicata herba, fruticosa, leues ferens caules, &
folia, flores melinos rotundos oculorum specie. Caulis pro
holore manditur, flores medicinæ utiles. Peristereon La- Peristereon
tine Crista gallinacea, folio inciso subalbo, nascitur in hu-
midis: dicitur ex eo quòd columbi libenter sub ea moren-
tur. Inuenitur & Peristerion supinum, siue herba sacra,
surculis angulosis, folio simili quercus. Chrysogonum fo- Chrysogonũ
lia habet quercus similia: flos uerò phlomo coronario.
Eupatorium herba est fruticem unum retinens lignosum, Eupatorium
rectum, nigrum, cubitalem, folia ex interuallis intercisa
canabis similia, quæ siccata odoris gratia uestibus con-
duntur. Hippuris nascitur in humidis & fossis, caulicu- Hippuris
los habens subrufos, forma geniculata in equi caudam, unde
nomen accepit, folia iunco similia: densa, tenuia, eius suc-
cus Aemorrhoidas sanat. Hippice uerò ab hac diuersa est, Hippice
quam suprà memoraui. Sunt enim Hippuris fructus similes
pisciculis herbaceis uulgò cogniti, ac cibo expetiti. Epi-
medium caulis est haud magnus, folia similia hederæ reti- Epimedium
nens, neque fructum neque florem producit. Radicem ue-
rò tenuem & nigram, grauisq; odoris, nascitur in humidis,
uim habet spissandi & refrigerandi. Diosc. Plin. Olostium
herba parua, quatuor ad summum digitis, folia habet Coro- Olostium
nopodi similia, uel gramini, radicem ualde tenuem sicut albam
cæsariem,

Polymonium *cæsariem, nascitur in collibus. Polymonium ramulos ha-*
bet quatuor in partes diuisos: folio aliquanto maiore quam
rutæ, quasi nepitæ: in summo ipsorum capitula, in qui-
bus semen nigrum: radix cubitalis: nascitur in montosis
Clematis *& asperis. Clematis frutex geniculatus, habens longa*
sarmenta crassitudine iunci, folium paruum simile lauro.
Polygonon *Polygonon mas, Latine seminalis, surculos habet tenues*
& delicatos, multis genibus serpentes humi, folia rutæ
similia, nomen accepit ex multo semine. Dioscorides. Pli-
Sanguinaria *nius uerò dicit hanc à Latinis Sanguinariam uocari, quòd*
Polygonaton *succus eius infusus naribus supprimat sanguinem. Poly-*
gonaton nascitur in montibus, frutex est cubitalis, folia fe-
rens lauri similia, gustanti simile malo Cydonio: flores
albi, radix item, præterea mollis, longa, multis genibus,
unde nomen est ei. ex hac emplastra fiunt uulneribus uti-
Acacia *lia. Acacia nascitur in Aegypto, spina est arborosa, ra-*
mosa, obliqua, florem habens album, fructum sicuti lu-
pinum in siliquis: ex eo gummi uim habet stypticam, eius
decoctum membris luxatis medetur. Est & alia Acacia in
Cappadocia & Ponto humilior, folia retinens erucæ si-
Crithamum *milia, uim quoque siccam ac frigidam. Crithamum her-*
ba surculosa, cubitali altitudine, nascens in petrosis & ma-
ritimis, densa, folijs crassis ac albicantibus portulacæ simi-
libus, gustu salsis, floribus albis, fructu rorismarini simili
odoratu, qui aridus diuisus semen fuluum habet. hæc her-
Coronopus *ba facit ad urinæ difficultates. Coronopus: id est, cor-*
Sanguinaria *nicis pes, Latini Sanguinariam: herba oblonga: nascitur*
in locis syluestribus, radicem habet tenuem stypticæ na-
Aphace *turæ, folia pro holeribus manduntur. Aphace genus ho-*
leris Theophrasto, quæ Paulo uim habet stypticam sicuti
Apate *lens. Apate uerò herba eidem autori, quam Gaza Fran-*
Polyrizon *dem conuertit. Polyrizon folia habet myrti, radices mul-*
Typhe *tas, Plinius. Typhe folium emittit simile Cyperidi, cau-*
lem album, leuem, planum, in summo complectentem flo-
Chamædris *rem densum. Dioscor. Chamædris, id est, parua quercus,*
similis est Teucrio, nascitur in petrosis, surculo palmari,
folio querno simili: gustu amaro, flore paruo ac subrufo:
eius uiridis decoctum prodest spasmaticis, tussientibus, sple-
Leucas *neticis Dioscor. Leucas montana latiore folio, quàm do-*
mestica, fructu acrior & amarior, in efficacior: ambæ
uerò tusæ ex uino consumptæ contra uenenata præsertim
Artemisia *marinorum ualent. Dioscor. Artemisia siue Chrysanthe-*
mon nascitur in maritimis, similis absynthio, maior tamen
& folio crassiore: flore albo, tenui, odorato: differentia
Botrys *in folio maiore, & minore nonnullis. Botrys herba sur-*
culosa, patula, colore melino, id est, lutheo, plures ha-
bens ramulos, & in quolibet semen, folio cichorio simi-
li: odorata, uestibus conditur, nascitur circa torrentes.
Ambrosia *hanc Cappadoces Ambrosiam uocant, quidam Artemi-*
siam. Dioscor. Plinius autem hanc à quibusdam Botryn, ab
alijs Artemisiam uocari dicit, ab uxore Mausoli adopta-
Polium seu Teucrium *tam, quæ ante Parthenis dicebatur. Polium montanum,*
quod Teucrium uocant: surculus est albus, tenuis, palmi
magnitudine, plenum fructu, habens capitulum in summo,
corymborum modo, paruum sicuti canam cæsariem, grauis
odoris: inuenitur & minus odoratum, quoad uirtutem &
efficacius. ex Dioscoride. Polio Musæus & Hesiodus auto-
ritatem dederunt, qui eius liquore perungi utilissimum ad
Tripolium *omnia dicunt. Tripolium, cuius flores mane candidi, me-*
Phalangium *ridie purpurei, sole occidente cærulei sunt. Plinius. Pha-*
langium surculi sunt duo aut tres aut plures: distantes in-
uicem, flores albi, similes lilio, intercisi, semen crassum ac
Clinopodium *nigrum. Dioscor. Clinopodium herba surculosa duorum*
palmorum, nascitur in petrosis, folio serpylli similis: flo-
ribus uerò æqua inter se distantia: uelut tripus, unde no-

men habet. Hypochæris ὑποχοιρὶς, herba quam in Theo- Hypochæris
phrasto Gaza porcellam uertit. Ballota, quæ & nigrum Ballota
porrum à nonnullis dicitur, herba fruticosa, angulosis cau-
libus, nigris & hirsutis, folijs graueolentibus, ualet ad
canis morsus. Meminit eius Dioscor. Plinius. Leontope- Leõtopetalon
talon, Latini semen leoninum, caulem emittit palmarem,
plures habens surculos, in quorum summo siliquæ, in qui-
bus parua semina, flore rubente, folio brassicæ simili: inci-
so tamen uti papaueris, radice nigra, nascitur inter fru-
menta ex Dioscor. Paulus autem hanc dicit siccæ potestatis ac
diaphoreticæ. Atractylis Latine fusus agrestis, spina est Atractylis
similis urinæ, longior tamen, folia retinens in summis ra-
mulis, reliquum nudum, asperum, quo fermè utuntur
profuso: habet & capitula in summo spinosa, florem pal-
lidum, partim etiam rubrum, radicem quoque tenuem &
inutilem. Asclepias surculos emittit oblongos, è quibus fo- Asclepias
lia hederæ similia pendent, flore graui odore, semine pelecini
simili: nascitur in montibus, ex Dioscor. Paulus calfacere
dicit, ac contusam utilem morsibus uenenatis uuluæ ac mam-
mis. Delphinion surculos emittit duorum palmorum ab Delphinion
una radice, circa quos folia parua, tenuia, intersecta, lon-
giuscula delphini specie: flore rubricante simili uiolæ albæ:
semine in folliculis simili milio. Peucedanum siue Agrio- Peucedanũ seu Agriophyllõ
phyllon caulem emittit tenuem fœniculi similem, comam ha-
bet circa radicem densam, florem melinum, radicem nigram,
grauis odoris, multi humoris & succi, nascitur in montibus
umbrosis. Sphodylium siue phalangium, folia habet simi- Sphodyliũ seu Phalangium
lia ferè platani, partim etiam panacis, caules cubitales si-
miles fœniculo, semen grauis odoris, flores albos, radicem
item similem raphano, nascitur in palustribus. Dioscor. Pli-
nius uerò hanc Leucanthemon etiam uocari dicit. Ela- Elaphoboscõ
phoboscon, Latini ceruicollum, caulis est rorimarino seu
fœniculo similis, geniculatus, folia duorum digitorum lati-
tudine: in summo sicuti fœniculum aut anethum, semina
umbellas, & capitula, radicem insuper præstanti sapore
habet: caulis pro holere manditur, quo cerui commandu-
cato sese purgant, occurruntq; uenenis animalium. Dul- Dulciradix
ciradix, id est γλυκυρῥίζα, nascitur in Ponto: est germen
surculos habens duorum digitorum, frequens, folijs cras-
sis, & glutinosis tangenti: flos hyacinthi similis, fructus pla-
tani pilulis magnitudine, asperior tamen, folliculos habens
modo lentis. Radices oblongæ buxei coloris. Centaurea ma- Centaurea
ior, folia habet iuglandi similia, caulem ut lapathi, germina à
radice plura, in quibus capitula papaueri similis, florem cæru
leũ. Centaurea minor similis hyperico uel origano, caule an-
guloso, flore suppurpureo, fructu simili tritico: radix parua,
amara, incisa, uiridis est. Caucalis Latine Pedegallinaceum, Caucalis seu Pedegallinaceum
caulis est palmi longitudine, crassiculus, folia apio similia, in
summo fœniculi modo umbellam albam & odoratam. Tra- Tragopogon
gopogon, id est barba hircina, caulis est breuis, folia croco
similia: radix longa, dulcis: in summo caulis magnus calix, ubi
fructus niger similis hircinæ barbæ. est enim cibo apta. Dio-
scor. Ornithogalon, id est, lac gallinaceum, caulis est deli- Ornithogalõ
catus, tenuis, subalbicans, tribus aut ad summum quatuor ger
minibus refertus, à quibus flores extrinsecus herbidi: aperti
autem lactei, & in media capitulum sicuti milio: radix mo-
do bulbi manditur cruda & cocta. Erysimum nascitur in Erysimum
hortis & domicilijs, folijs erucæ similibus, caulibus modo
lori flexibilibus: in summo siliquæ cornu specie, semina parua
habentibus, tritici sapore, medicinis aptis. Ptarmice frutex Ptarmice
est surculos habens paruos, multos & rotundos, similes
abrotani, circa quos folia longa similia oleæ, capitulum
paruum, rotundum, odore acutum, sternutamẽti excitatiuum,
unde nomen accepit. Pancratium quod Scillam quidam Pancratium
uocant, radix bulbo magno similis, fuffidus, tritici sapore. fo-

lia lilio similia, uim eandem quam & Scilla habet.

Lithosperma

Lithosperma Latine Heraclea: folia similia oleæ, molliora, & humi proiecta, surculi recti, in summo bifidum germen caulosum habens, longa folia, iuxta quodlibet semen paruum prædurum eruo simile. nascitur in asperis & montosis. Semen ex uino albo haustum, calculos terit, & urinam prouocat. Dioscor. Plinius autem magnopere pulchritudinem huius extollit: gerit enim, ut ait, iuxta folia singula ueluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos, candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris. ipsa qua pediculis adhærent cauernulas habens, & intus semen. Hanc ego item Romæ in thermis Diocletianis dirutis nascentem uidi.

Phaleris

Phaleris cauliculos emittit ex tenuibus radicibus multos, similis Zeæ, semen ueluti milio aliquanto longius.

Cepæa

Cepæa portulacæ similis, nigriore tamen folio, radice tenui.

Hypericum
Chamæpitys

Hypericum siue Chamæpitys, dicitur quasi parua pinus, quòd eius semen oleat sicuti resina pini: folia rutæ similia, frutex palmi magnitudine, subrufus, flos albæ uiolæ similis. Siliqua hordei magnitudine, in qua semen nigrum redolens resinam: nascitur in incultis & asperis locis. Genera etiam Hyperici, Ascyron, & Androsemon, & Coris, aliqua inter se differentia. De Chamæpity alibi etiam dixi, alias habere proprietates.

Anageris

Anageris frutex, folijs & uirgis similis uitici, grauis odoris: flos brasicæ referens fructum in paruis corniculis, qui durescit circa uuæ maturitatem. Dioscor. Paulus uim dicit habere calidam & diaphoreticam, ac uomitionibus aptam.

Buphtalmon

Buphtalmon, id est, bouis oculus siue Cachlas: Latine Cappa carocina: caules emittit delicatos, folia fœniculi specie, flores melinos, bouis oculorum specie: nascitur in campis, & circa urbes.

Pæonia

Pæonia, Latine Casta, caules emittit palmares, circa germina retinens multa folia iuglandis similia: habet in scapis grana similia punici mali, in quorum medio nigriora sunt quinque aut sex.

Nymphæa

Nymphæa à Nympha dicitur, zelotypa in Herculem, ab eo'que propterea rhopalo interfecta, & in hanc conuersa: ideo à Græcis Heracleon uocari. Qui ex ea bibunt, x i i. diebus genitura ac coitu priuantur. Plinius. Nascitur in paludibus, folia similis Cichorio: flos albus lilij modo: quando defloret, rotundus, malo similis, in summo modo papaueris turgescit, in quo semen nigrum, radix item nigra. Altera Nymphæa, florem habet melinum, id est luteum: similem rosæ nitore, radicem albam, cætera primæ similis. Reperitur uenalis in Circo Flaminio.

Scolopendrion

Scolopendrium folia habet Scolopendræ animali similia, plura ab una radice: nascitur in petris & muris sine caule, flore & fructu: folia incisa uti polypodij, inferius suffulua & crassa, superius autem uiridia.

Hemionitis

Hemionitis folium emittit simile dracontio, lunæ falcatæ modo, radices multæ tenues: neque item caulem, neq; fructũ, neq; florem ferens. nascitur in petrosis: styptica est, & pota ex aceto spleni medetur, unde etiam Splenion dicta est.

Splenion
Crategonon

Crategonon quasi firmans semen, id est, genituram. folia tritici specie similia, ab ima radice calami plures nascuntur geniculati: fructus similis milio: qui succus ex aqua fœminus epotus mane post menses statim, aut ante conceptum tris dies maxime genituram iuuat. Dioscor. Plinius uerò hanc etiam ad maris procreationem dicit iuuare. Dioscorides autem id conferre Arrhenogonon potius, de quo paulò pòst dicam.

Thelygonũ

Thelygonon, id est θηλύγονον, folijs sicut olea, caule breui, radice tenui: flore albo, fructu modo papaueris, epotum fœminis fœmineum producit fœtũ.

Arrhenogonon

Arrhenogonon cætera simile priori, fructu tantum differt, quem racemosum habet, similem efflorescentis oleæ, hæc marem parere, sicuti prior fœminam ex argumento nominum dant. autor Crateuas.

Ad fœtus deprehẽdendos

Ad deprehendendos autem fœtus iam conceptos, Aetius oraculum ponit: quum dextra mammilla tumidior, seu quum dextræ manus arteria, uelocius pulsauerit, mas erit: ambo uerò contraria, si fœmina.

Batrachium

Batrachium quatuor generum reperitur, unum folijs similibus corio, flore melino: radice parua, alba, amara: nascitur iuxta fluenta. Alterum χοραδήερον, & longiore caule, folijs incisis: nascitur in Sardinia, quod & apium agreste nominant. Tertium ualde paruum, haud bono odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore quasi lacteo.

Orchys

Orchys folium habet humi sparsum iuxta imum caulem sicut olea: florem purpureum, radicem bulbosam. Orchis alter quem Serapiam quidam uocant: folijs porri similibus, caule subpurpureo, radice testiculis simili, unde nomen accepit.

Ibiscum

Ibiscum folio maluæ maiore, pilosioreq; caule molli, flore melino.

Oenothera

Oenothera folio rosaceo: flore amygdalæ aliquanto maiore. Huius radices ex uino sumptæ, hilariores, ut aiunt faciũt. id compertũ ex utribus uinaceis, quas hæc herba possidet: unde nomen accepit.

Pteris

Pteris Latine Filix, folia sunt sine caulibus, floribus, & fructibus uulgo notissima.

Thelypteris

Thelypteris fœmina Filix, filici similis, præterquàm quòd non uno sed pluribus surgit germinibus, & altioribus radicibus.

Dryopteris

Dryopteris, filix est itẽ quæ nascitur in parte antiquæ quercus: minor quàm alia. Dioscor. Plin.

Dryophonon

Dryophonon huic similem herbam ponit.

Linozostis

Linozostis folio simili Ocymo siue Parietariæ: inuenitur uterq; sexus, manditur pro holere. Plinius uerò hanc & Parthenium & Mercurialem dicit appellari, quòd à Mercurio inuenta sit.

Cynia

Cynia Cauliculo delicato, subalto: folio hederæ simili, fructu folijs adiacente.

Colybea

Colytea folio salicis, fructum in siliqua retinet, magnitudine lentis, folio haud absimili fœnogræco.

Cneccum

Cnecum syluestre & urbanum fructu amaro & hirsuto, caulem profert: fidiculis post imbres erumpit, nullum producit semen, hebeno ligno similis: folio buxi, utilis ad oculos, & ad colem tritum.

Crategus

Crategus folio, fructu, & gustu Mespili similis: quapropter syluestrem mespilum quidam dixere.

Isopyron

Isopyron siue fascolum, quod faseolo sit simile, in summo petalon contortum ferendo: ubi sunt capitula tenuia, plena seminibus similibus melanthio gustu, folium uerò aniso.

Rododaphne
Nerium

Rododaphne uel Nerium nota omnibus herba est: intus accepta uenenum cunctis animalibus: extra uerò contusa ac illita corpori uim habet diaphoreticã.

Colocasium

Colocasium, cuius radix uirtute similis cepæ: tactu lubrica ac uiscosa, autor Aetius.

Lagenis

Lagenis dicta, quòd inter saxa nascatur, longa herba, folijs longis instar capillorum. Hanc Hetrusci saxeficam, Romani Petræherbam uocant.

Colacia

Colaceia folia habet alba in magno caule, in quorum medio ramus florem retinens similem quercui siue oleæ: nascitur in montibus.

Bunion
Scoparegia

Bunion, Latine Scoparegia, caulem habet quadrangularem: folio apij, flore anethi, semine odorato, calfacit, & urinam prouocat. Inuenitur & Pseudobunion.

Leontopodiũ
Palladion

Leontopodium, Latine Palladion: herba duorum digitorum: folio paruo & pingui, lanosa & subalba prope radicem flores nigri, fructus lanugine operti. dicunt hanc ad philtra facere suspensam.

Antirrhinum

Antirrhinum herba similis Anagallidi: flores purpurei similes Leucoio, maiores tamen: ideo agrestis lychnis uocatur. dicitur suspensum ad gratiam facere. Diosco. Paulus hanc dicit uim bubonio similem habere.

Polygalum

Polygalum frutex palmaris, habens folia lenti similia, gustu astringit: lac extinctum fœminis reddit. Dioscorides. Plinius.

Bromus

Bromus inter frumenta nascitur auenæ similis; siccat & spargit, fluxionibus prodest. Paulus.

Sicys

Sicys agrestis, Latini Agreti: fructu tantum differt à domestico, longis glandibus similis: radice alba & magna: uim habet frigidam, humidam, ac diureticam.

Thapsia

Thapsia Ferula syluestris: folijs & umbella anetho

la anetho similis: flore melino, radice intus alba, exterius
nigra: in Thapso insula, unde nomen accepit, primum re-
Chamæsyce perta: calida est & humida, attrahit & spargit. Cha-
mæsyce χαμαισύκη, id est, parua ficus surculo quatuor di-
gitorum pleno succi, folijs ferè lentis prope terram, fru-
ctu sub folijs rotundo, sine caule uehemens gustu, myrme-
cias aufert: succus etiam cum melle ophthalmiæ medetur.
Chamelæa Paulus. Chamelæa, id est, parua olea: surculos habet pal-
mares, folia similia oleæ, amara gustu: natura expultrix,
Epithymum ulceribus purgandis cum melle adhibetur. Paulus. Epi-
thymum flos est thymi durioris, similis Tymbræ: sunt &
Micrococum capitula parua, leuia, præpilata ueluti crinibus. Micro-
cocum folio erucæ aspero & crasso, caule quadrangu-
lari: flore ocymi simile: radice nigra & rotunda, sicuti
Peplion paruo malo: nascitur in petrosis. Peplion nascitur in ma-
Peplus ritimis, folio simili portulacæ fructu sicut pepli. Peplus
frutex est succi plenus: folio simili rutæ, coma humi diffu-
sa & rotunda: sub folijs paruus rotundusq; fructus, her-
ba ad multa utilis, nascitur in hortis. Dioscor. Plinius au-
tem sic. Peplus quam aliqui Sycen, alij Meconion aphro-
des uocant: ex una radice tenui fruticat: folijs rutæ pau-
lò latioribus, semine sub folijs rotundo. inter uites ferè col-
ligitur messibus. Paulus uerò ambas has in purgando uim
Satyrium habere Tithymali dicit. Satyrium siue Trifolium: quo-
niam humi tria folia projiciat: lapatho siue lilio similia:
flore item albo modo lilij, radice bulbosa, quæ dicitur in
Aron manus sumpta uenerem excitare, potata multò magis. Aron
folia similia dracontio, caulem palmarem ferè purpureum,
in quo fructus croceus: folia condiuntur cibo: uim habet
Dracontia quam & dracontium. Dracontia nascitur in sepibus, co-
lore uario, uti draco, albis maculis, fructum fert in sum-
mo caule racemosum. Alia Dracontia folijs inuenitur he-
deraceis, caule serpentino baculi crassitudine, eius aqua
auribus medetur. Apud Paulum calida est natura, mede-
Cicuta tur'que pota intestinis. Cicuta herba nocissima, ueneris
apta ob frigiditatem. Socrati fatum attulit: Sorbitio tollit
Telephion quem dira cicutæ. Græci conion eam uocant. Telephion
portulacæ similis: & caule & folijs crassis & carnosis.
Nascitur in cultis maxime inter uites. Plinius Calida est Pau-
Trichomanes lo ex aceto sumpta: leucas & alphos emendat. Tricho-
manes Adianto similis, exilibus nigris'que folijs modo len-
Thalictrum ticulæ densis. Plinius. Thalictrum folio Coriandri pin-
guiori paulum, caule purpureo: nascitur ubique, præ-
sertim in campestribus. medentur ulceribus folia cum mel-
Proserpinaca le. Plinius. Proserpinaca herba uulgo cognita. Plin. Phyl
Phyllon lon à Græcis uocatur, herba in saxosis montibus fœmina
magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, semi-
ne rotundo, papaueri similis: hæc sui sexus facit partus.
Phelandrion Mas autem tantum semine differt. Plinius. Phelandrion
nascitur in palustribus, folio apij: bibitur semen eius ob
Phaleris calculos & uesicæ incommoda. Plinius. Phaleris thyrsum
habet longum & tenuem, ceu calamum in summo flore
inclinatum. Plinius. Hæc calidam Paulo uim habet, bibi-
Periclimenos turq; succus ad alia dolores. Periclimenos ex interual-
lo duo folia habet, subcandida, mollia. In cacumine autem
semen inter folia durum: nascitur in aruis & sepibus. Pli-
nius. Vim habet apud Paulum calidam, lienosis ac dyspnoi-
cis utilem, si potetur. Hanc Iulianus matrisyluam nunc no-
Myagros citatam dicit, Tuscis autem uincibosium. Myagros her-
ba ferulacea: folijs similis rubiæ, tripedanea, semen oleo-
Lathyris sum, quod fit ex eo, medetur oris ulceribus. Plinius. La-
thyris folia habet multa lactucæ similia: teneriora germina
multa, in quibus semen tunicis continetur, ut capparis: quæ
cum inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, can-
dida dulcia. hæc in aqua pura aut mulsa pota hydropicos sa-
nat. Eadem Paulo genus tithymali est: cuius succus similiter
purgat. Plinius. Idea habet ueluti Oxymirsina, adherescens Idea
sicuti pampinu, in quibus flos. Plinius. Huius radix Paulo aci-
da gustu ad hæmorrhoidas facit. Isopyron aliqui Phasiolon Isopyron, seu Phasiolon
uocant: quoniam folium quod est Aniso simile, in pampinos
torquetur. capitula sunt in summo capite tenuia semine Me-
lanthij, ualet contra tussim. Plinius. Holcus in aruis nasci- Holcus
tur siccis: aristas habet in cacumine tenui culmo, quale
hordeum restibile. Plinius. Galaton Cytiso & lenticulæ Galaton
folijs similis, auersa candidiora. Coquitur in sorbitione simi-
laginis ad excitandam copiam lactis. Plinius. Galion Pau- Galion
lo describitur lappæ similitudine: lac coagulat, ualet ad hæ-
morrhoidas. Hiosiris intubo similis, sed minor, tactu aspe- Hiosiris
rior, contusa uulneribus medetur. Plinius. Holosteon her- Holosteon
ba ex aduerso appellata Græcis: quatuor digitorum lon-
gitudine, folijs tenuibus usque ad capillamenti speciem.
Plinius. Oribasio uim hæc stypticam habet: rimis'que pro-
pterea adhibetur. Empetron quam nostri Calcifragam Empetron Calcifraga
uocant: nascitur in montibus maritimis ferè in saxo: quod
propius mari fuerit, salsa est, pota'que bilem excitat ac pi-
tuitas. Plinius. Polycnemon cunilæ bubulæ similis est sem- Polycnemon
ne pulegij, surculosa: multis geniculis, agri & dulci odo-
re. Plinius. Vim habet Oribasio calfaciendi ac siccandi: qua-
re uulneribus adhibetur. Androsaces herba est alba, a- Androsaces
mara sine folijs, folliculos in cirris habens, & in his semen:
nascitur in maritimis Istriæ maxime, datur hydropicis.
Plinius. Eius etiam fructus est Oribasio diureticus. Ana- Anagyros
gyros quam aliqui Acoton uocant: fruticosa est, grauis
odore, flore olens, semen in corniculis gignit. Plin. Hæc
Oribasio uim habet calidam & diaphoreticam. Arction Arction
similis Verbasco: folijs quidem hirsutior: sed caule longo,
molli, semine cymini, nascitur in petrosis, radice tenera
albaq;. Decoquitur in uino ad dentium dolorem. Plinius.

Asclepias folia hederæ habet, ramos longos, radices Asclepias
numerosas, florem aureum, graue semen ferulaceum: na-
scitur in montibus. Plinius. Hanc ait Oribasius uim siccandi
calfaciendiq; habere, prodesseq; contritam morsibus uene-
natis, uulueq; & mammis. Aster ab aliquibus Bubonion, Aster
quod inguinibus præsentaneum remedium sit: cauliculus est
folijsq; oblongis duobus aut tribus in cacumine, capitula
stellæ modo radiata. Bibitur aduersus serpentes. Plinius.

Dipsacos folia lactucæ habet, bullas spinosas in dorsi Dipsacos
medio, caulem duorum cubitorum horridum: genicula
eius binis folijs amplectentibus, concauo alarum sinu, quo
subsistit ros salsus. in cacumine capitula sunt echinata spi-
nis: nascitur in aquosis, sanat rimas sedis. Plinius. Circea Circea
strichno satiuo similis: flore nigro, pusillo, paruoq; semi-
ne, ut milij nascentis in corniculis: radice semipedali, al-
ba, odorata. Nascitur in apricis: bibitur ob dolorem uuluæ.
Plinius. Dioscor. Circesion cauliculus duorum cubitorum Circesion
triangulo similis: folijs spinosis circundatus, folia linguæ bo-
uis similia, & in cacumine capitulata, purpureas'que sol-
uuntur in lanugines. Plinius. Calla una similis aro, ean- Calla
demq; uim habet: alterum eius genus quidam anchusam uo-
cant, alij Rhinoclisiam: habet folia lactucæ longiora, plumosa, ra
dice rubra, quæ ignes sacros cum folio polentæ imposita sa-
nat. Plin. Psyllion à pulicibus nomen accepit: quorum simi- Psyllion
litudinem eius refert semen, cuius in medicinis cōpositio uim
habet frigorificam, ut ait Aetius. Ligustrum nonnulli Gel- Ligustrum
sominum hodie putant, quod caducum id faciat Vergilius:
ego potius id Leucanthemon ex Dioscoridis descriptione,
uti suprà narraui. Vaccinia si uiolæ sint: primæ uio- Vaccinia
laceæ quæ in sepibus apparent, tenui festuca, modo sunt:
nam has Dioscor. & Plinius Ia: hoc est, uiolas pro-
prio uocabulo appellant. Erunt igitur alia uiolaria eiusdem
coloris

Lutea coloris, quæ post luteam ueniunt. Lutea quoque duplici cer-
nitur specie, quæ lutea dicitur & prima. Deinde Calta minu-
tiore folio statim sequitur.

SIMPLICIVM GENERATIM NATVRA EX ORIBASIO.

EX prædictis autem diuersæ sunt potestates. Calfactoria
aut frigorifica primo, secundo, tertio, & quarto ordine.
In hoc ultimo uenena sunt omnia & letifera, Græcè δηλη-
Præseruatiua τήρια, quorum prophylacticon fuerit nepetam quotidie de-
gustare, & ex Stratonis medici sententia x x. rutæ folia cum
duabus nucibus, totidemq; ficubus ac sale. Ex Asclepiadis ue-
rò: baccas iuniperi contusas, melleq; commixtas, nucis ponti-
cæ magnitudine, ex melicrato statim à balneo potare. Sum-
pto autem ueneno remedium quod alexipharmacum uocant:
Rutæ seminum grana nouem trita & ex aqua pota. Sed ante
omnia uomere necesse: prouocabitur autem oleo tepido hau-
sto, uel butyro ex aqua calida, uel maluæ decocto ex oleo.
Post uomitum raphanos plures edendum, uel tritos aqua
Tenuia tepida bibendum. In tenues quædam partes cõuertuntur, id
est, λεπτομερῆ, ut abrotanum, uitex, sandix, anthemis, aristo-
lochia, arnoglossum, aromata omnia, deniq; odorata, calidaq;
& acuta. Ex animalibus uerò pisciculi ex petris, auiculæ ex
montibus: animalia cætera, si agilia exercitataq; prius fue-
rint, siccioribusq; cibis magisquam humidioribus nutrita: è
piscibus uerò qui molliore sunt carne. duri autem uiscosi mi-
nime salubres. Mel quoque & oximel maxime tenuant.
Crassa Crassi rursus humoris, id est, παχυμερῆ sunt magni pi-
sces: conchæ omnes, anguillæ. Ex carnibus, suilla, bubula, cer-
uina, hepar, renes, testiculi: Caseus omnis, præsertim uetus,
lac, oxigala, protogala, oua si ad concretionem usque elixan-
tur, & assata multo magis: castaneæ cariotides, bulbi, fungi,
cucurbitæ, citri caro, uina dulcia, magisq; nigra & pinguia
& noua: deniq; panes improbi. Quæ quidem omnia robustio-
ribus cõueniunt, qui & exercitatione multa & somno immo-
Emollientia dico cõcoquere sunt apti. Emolliẽtia, id est, μαλακτικὰ omnia
calida, ut adipes, oleũ, & his similia. Durescunt partes ob sic-
citatem, ob plenitudinem, ob concretionem. Primo modo ex
humore resoluuntur: secundo purgatione, tertio ex calore me-
diocri, si concretio ex frigore fiat: nam uehemens calor con-
Expulsoria cretionem facit maiorem. Sunt item ῥυπτικὰ, id est, expul-
Adtractoria soria: καὶ ἑλκτικὰ adtractoria, quæcũq; sunt tenuitatis & dul-
cia. uelut orobi, faba, ordeum, lupinum, testæ concharum. te-
studinum cinis, serum lactis, mel, amygdala, anagallides, aspara-
gus, pepones, porri, oui album, narcissi bulbus, hyacinthus.
Obducentia Ἐμπλαστικὰ, id est, obducentia sunt mediocriter calida &
densantia: nam calida uehementer scabrositatem pariunt: præ-
Cohibentia tumores tereà cepa, allium, oleum irinum. Cohibentia tumores, ela-
terium, cucurbitæ syluestris radix, ochra, mandragora, testæ
concharum torridæ, lapis æmatites contritus, faba, æris squa-
ma. Attrahunt autem ad summa Cynosbati folia, betæ radix,
menta strum, hysopum, origanum, linosperma, asphodeli ra-
Diaphoretica dix: præterea acuta omnia & amara. Diaphoretica natura
calida existunt, sudorem excludunt, sanguinem tenuant, poros
rarefaciunt, urinam prouocant, id est, diuretica: denique sty-
pticis in omnibus ferè contraria: huiusmodi sunt abrotanum,
agaricum, adiantum, egilops, artemis, daucon, altea, sambu-
cus, oleum dulce, cyminum, thapsia, arundinis folia tosta, brassi-
cæ folia, Malua syluestris, oleum rosaceum, ruta, pix, porrum,
caseus uetus, stecleris, hyoscyamus, testudinis cinis & caro, fi-
cus aridæ, beta alba, sampsucum, sales, nitrum, omnis adeps,
Adstringẽtia stercus omne. Adstringunt autem oleaster, uncus, apium,
semperuiuum, papauer, cytisus, œnanthe, brassica bis cocta,
spongia tosta, Rhamnus, aloe, urtica, coccum, glans, nymphea,
cariotides, oui uitellus coctus, paliurus, hippuris, sanguis con-
cretus, cyprus, multaq; præterea alia. Ἐκφρακτικὰ, id est,
apertiua: ptisana, tilia, melopepones, fabæ: cicer, præsertim ni- Apertiua
grum, betarum succus, bulbi, cepa, allium, porrũ, ficus aridæ,
amygdala, raphanus, capparis, mel, oximel, uinum tenue ac ue-
tus. Ἐμφρακτικὰ, id est, obducentia sunt omnia ferè dulcia ac
splení hepatiq; aduersa: ut palmulæ, farina triticea: in aquati-
libus quæ uocantur malacoderma & ostracoderma. Ὑπα-
κτικὰ, id est, uentrem mouentia. Brassica, oliua cõditanea ante Ventrem mouentia
cibum: lac liquidum, carnes animalium iuuenum: malua, beta
recens cum melle pepones, melopepones, ficus, uuæ, moræ: in-
glandes recentes & siccæ in aqua reuirescentes: pruna re-
centia. Ἐπισχετικὰ, id est, uentrem adstringentia, brassica
bis cocta, pruna piraq; acerba, sorba, oriza, farina ex uino
epota, panicum, milium, caro leporina, granata austera: uinum
austerum. Δύσπεπτα, id est, difficili concoctione, sunt caro Quæ sunt difficili concoctione
hœdina, bubula, ceruina, hircina, suilla: anseres præterquã alæ,
palumbi, turdi, pauones, turtures, anates, uentres omnium uo-
lucrum. In animalibus quoque uulua, hepar, aures, cauda, uen-
ter, cerebrum, cochleæ, phaseolus, cicer, lens, lupinũ, milium,
panicum, pastinaca, acerba omnia, castaneæ, palmulæ, nuces,
holerum radices omnes simul cum ipsis holeribus, præter-
quam lactuca & intubum: uinum crassum ac recẽs. Πολύ-
τροφα, id est, ualde nutrientia sus domesticæ caro, cerebrum Valde nutrientia
bubulum: testes, cor, medulla, alæ anserinæ & gallinaceæ: uo-
latilium uentres, cochleæ præsertim bis coctæ, legumina ferè
omnia, & quæ sunt crassi humoris: præterea omnia δυσ-
φθαρτα, id est, quæ difficile corrumpuntur, ut sunt pauones
inter aues: in aquatilibus uerò malacoderma, ut ranæ, gam-
mari, canceri, & huius generis. Augent genituram omnia Augentia genituram
φυσώδη, id est, inflantia & calida: maximeq; nutriunt uuæ, fa-
ba, ficus recentes, satyrium & his similia. Continent autem ue-
nerem, ac tardant omnia frigida ac densantia, ut lactuca, cu-
curbita, atraphaxis, mora, melopepones. Siccantia uerò quan-
quam calida, minime genituram augent, uelut ruta: sicca ue-
rò ac frigida tanto minus, ut nymphææ radix.

PROGNOSTICA TEMPORVM.

IN plantis ac sationibus, & lunaris ratio, & temporum
prognostica dignoscenda. In prima errare nõ est, ut in his
quæ serimus & augeri uolumus, luna crescens adhibeatur.
In his autem quæ demetimus deficiens. In ipso quoque coitu
plurima ex sententia Columellæ coalescunt. Varro etiam eos
qui luna decrescente attondentur, fieri conjectum caluos di-
cit: quare accepimus Tyberiũ Imper. in capillo tondẽdo eam
obseruasse. Quin audent mathematici dicere, non defu-
turam ei animi tristitiam, qui ungues seu crines luna ad-
fecta inciderit: quod mihi quidem minime persuadent. Pro-
gnostica uerò ex Virgilij Geor. singula ad pluuias, uentos, &
tranquillitatem ordine deprehendes. Illa tamen generatim
ante omnia animaduertenda, quæ autor quidam Græcus de-
scribit. Ait enim ex ortu occasuq; signorum cœlestium plu-
rimum cognosci oportere, sed præter cætera solis & lu-
næ. Primum enim temporum diuisiones æquales inspicien-
dæ, ex quibus annus, mensis, & dies quis futurus deprehenda-
tur. Verbi gratia. Annum diuidit ortus Pleiadum usq; ad occa-
sum earum. Itidem & tropica & æquinoctia faciunt. Nam
qualis temporum constitutio fuerit Pleiadibus occidentibus,
ita plerunq; fuerit usq; ad tropicum hybernum: Inde uerò ad
æquinoctium. Inde rursus ad Pleiadum ortum: hinc postre-
mo usque ad Pleiadum occasum. Eadem quoq; ratio mensis in
lunæ coitu, plena, octaua, quarta, tam crescentis quam decre-
scentis. Eodem modo diei partes oriente sole, mane, meridie,
crepusculo, sole occidente. In his igitur terminis mutatio ple-
runq;

runq; fit ad terminum usque alterum. Praeterea quum sol nouum ingreditur signum, magnum in toto illius cursu momentum habet.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXVII.

DE METALLICIS.

NVNC ad metallica transeundum, quorum Aristoteles in libro III. Meteororum causam dicit esse exhalationem sub terra. Quae sicca est, τικτά, id est, liquabilia generat, ut alumen, sulphur, arsenicum, lapidem. Aut humida est, & fusilia aut ductilia procreat: ut aurum, argentum, ferrum, & huius generis similia. Theophrastus uerò ait in libro de lapidibus: Quaecunq; sub terra sunt, aut aquae plurimum aut terrae retinent. Aquam retinent metallica, ut aurum, argentum, aes, ferrum: Terram uerò lapides, & quaecunque lapidibus constant. Ex his igitur, quae plus aquae cōtinent grauiora sunt quàm quae è terra sicciore, ut ferrum grauius lapide, aurū uerò ferro & aere.

De auro

Praecipuam inter haec gratiam Pli. auro tribuit, non ob pulchritudinem, quando argentum clarius, dieiq; similius splendore est: sed quod ex omnibus unum igni resistat, in eoq; potius perficiatur. Altera causa, quod minimum usu deteritur, quū caeteris metallis manus sordescant, deciduae cōtinuo materiae. Praeterea salis acetiq; succis rerum domitoribus resistit, nulla rubigine absumitur. Nec aliud laxius dilatatur aut numerosius diuiditur in bracteas, in strigiles, id est, paruas massas, in minuta etiam ramenta. Deinde netur, texitur sine alia materia.

Placas

Placas Romana Hispanaq; lingua, selibrales auri purgatioris glebas Varro ait uocari. Plinius uerò palacas massas auri in puteis repertas, quatuor & amplius librarū pondere, quas alij, inquit, Palacranas uocāt. Adrianus Imper. dicere solebat, plus esse auri in rerum natura, quàm reliquorum metallorum, uerum in bracteas uestesq; uariasq; ornamenta absumi. Annulus ex auro manui sinistrae Romanis adhibebatur, qui distinguebat equitem à plebe, sicuti tunica senatum. Aurum factitium ex auri pigmento fit. Foditur apud Indos à Grypibus & formicis. Apud Delmatas Neronis tempore, nunc in Pannonia censetur. Aurea corona triumphantium erat, & aurum Coronarium apud Spartianum erat pecunia collata in sumptus diadematis & coronae noui principis. Auro Theatrum Nero in unum diem operuit, quod mōstrauit Tiridati Armeniae regi.

Auri glutinū

Auri glutinum Chrysocolla sicuti Argilla ferro, Cadmia aeris massis, Alumen lomnis, Resina plumbi, Stannum aeramentis, Stanno uerò argentum.

Nummus aureus

Nummum aureum, iam inde usq; ad Iustiniani tempora non licuisse omnibus cudi sicuti hodie, autor est Procopius.

De argento
Argentum uiuum

Argētum foditur in aurarijs, in quibus & argentum uiuum. Quae nomica est quaedam liquoris aeternaeuenenum rerum omnium, omnia excedens: cui supernatant omnia praeter aurū, quod un[illegible] ad se trahit.

Hydrargyrū

Hydrargyrum in uicem argenti uiui Pli. lib. XXXIIII. facere docet. Inuenitur in eisdem uenis spuma lapidis candidi, quam

Stibia

Stibium aliqui, nonnulli Alabastriū uocant, non tamē lucet. Fit & in eisdem quod dicitur argenti spuma.

Argēti spuma
Scoria

Genera eius tria, Chrysites, Argyrites, Chalybites. Spuma tantum à Scoria distat, quātum à faece spuma. Est enim Scoria faex omnis metalli.

Minium
Argēteus nummus

Reperitur & Minium in eisdem uenis. Plin. Argenteo nummo ante Pyrrhi uictoriam non sunt usi Romani: cum x. pondo argenti possidentes tunc à Censoribus notatos fuisse Liu. sit autor. Quò deinde luxus uenit! Curio postea ludos scena argentea fecit. Sed & quod faedius religioni, nostra aetate Petrus cardinalis S. Sixti ordinis Minorum, CCC. pondo argenti facti in conuiuijs ostentabat. Genera eius tria, candidum primum omnium, deinde ruffum, postremo nigrum.

Adulterini experimentum

Est & aliquod experimentum adulterini, si adhibitum hominis ori, ex anhelitu protinus sudet, nubēq; discutiat. Argentū & aes pro pecunia intelligitur, & exargentare, in pecuniam redigere apud Cic. è Graeco deductum uocabulo ἐξαργυρίζειν. Anaglypha uocantur argentea in asperitatem excisa. Aes ante aurū & argentum in usu fuisse, indicio sunt Stipes autoritas & aera militū, & Tribuni Aerarij & Aerarū: & Oberati, & collegium Fabrorū aerariorum tertio instituto à Numa ordinatū. Genera eius Corinthiū, Deliacum, Aegineticū, Cyprium. Sed & Sallustianum & Liuianū in Gallia, utrunq; à dominis appellatum, alterum ab amico, alterū ab uxore Augusti.

Aurichalcum
Orichalcum

Praestantissimum in hoc genere Aurichalcū, quod ait Plin. iam suo tēpore coepisse desinere effoeta tellure. Meminit Orichalci Apollonius in Argonautis, de quo eius enarrator Graecus sic ait. Orichalcum species est aeris à quodam Orio inuentore cognominatum. Aristot. autem in τελεταῖς dicit, huius neq; nomen, neq; speciem inueniri, sed tantū à quibusdam imaginari. Meminere etiam eius Stesichorus & Bacchilides. Hoc igitur ex argumento est quod hoc tempore Lotonem Italici uocant, non fossiciū, sed factitium.

Aurichalcum factitium

In Britannia & Gallia (tingūt enim aes lapide quodam rufo eius regionis peculiari) in ahenis conflatum. Pli. item dicit aes album reperiri, & alterum flauescēs ex auri natura.

Cadmia
Chalcitis

Praeterea aes praeter uenam è duplici lapidum aerosorum genere exprimi, quorum alter Cadmia, alter Chalcitis dicitur: hac tantum differentia, quòd alter è subdiali petra caeditur, alter Cadmia ex obruta.

Pompholix
Spodion

Pompholicem quoque & Spodion in aerarijs metallis inueniri. Differētia quod Pompholix Arabice Tutia dicitur, quae bullae modo tecto fornacis adhaeret. Crassior uerò materia & nigrior, quae infernis partibus adhaesit, uocatur Spodium.

Aëris squama & Rubigo

Aëris item Squama, & Rubigo, et Scoria ad multas aptae medicinas & usus. Cū perficitur in panes redigitur.

Aës collectaneum
Electrum
Stannum
Plumbum

Aës collectaneum Plin. uocat ex usu. Dicit etiam Electrum ex auro & quinta aeris parte fieri. Homerus Menelai regiam ex electro dicit fulgentem. Est & electrum succinum, ut postea dicetur. Stānum plumbum'ue aut sua proueniunt uena, aut cum argento nascuntur. Est enim plumbum album & nigrum, alterum sine altero inter se glutinari non potest. Stannum apud insulas Cassiterides in Hispania effodiebatur, ab eius nomine appellatas. Nunc ex Britannia exportatur. Stanno ahena illinuntur, quod saporem gratiorem reddant, simul & compescant rubiginis uirus. Fiunt & ex eo specula. Adulteratur quoque ex aere & plumbo albo. Praeterea illitum aceto & alumine colorem aerū reddit.

Molybdaena
Ferrum

Molybdaena materia similis plumbo. Ferrum ex Bilbili & Cantabriae maritimis montibus: ex Italia quoq; Comensi, & ex Ilua laudatur à Plinio. Optimum aerosum, fragileq; est, quam praestantiā tribuit aut loci natura in Noricis, aut aqua ut Sulmone, aut certe temperatura. Nucleus enim ferri coquitur ad indurandam aciē, ex quo Aciarū Italici uocant.

Strictura

Stricturae uerò & in hoc genere appellantur ex eadem causa, à stringenda uidelicet acie. Traditur & ferrum sanguine humano, siquando tinctum, celerius rubiginem sentire. ex Plinio. Ferrum conflatile Glaucus Chius teste Pausania fecit, qui ex eo statuam primus finxit.

Chalcanthum
Atramentum sutorium

AD reliqua ueniam fossilia, in quibus rarior materia ac liquabilior, plus'que aeris, hoc est, fumosae euaporationis inest, ac primum quod Graeci χάλκανθον Chalcanthum uocant. Plinius uerò XXIIII. Atramentum sutorium.

Italici

Itali ci uitreolum appellant, diuersum ab atramento, quod

Scriptorium

Celsus scriptorium, Vitruuius librarium nominat. Eusdem etiam generis & Sori & melantheria siue melanthium est. Fossile ac factitium esse Plinius dicit, fieri'que in Hispania in puteis habentibus id genus aquæ. Decoquitur aqua mixta dulci, pari mensura, & in piscinis ligneis funditur, in quibus transtra & restes dependentes ponunt, super quibus adhærescit modo uuæ uitreis acinis exceptum: siccatur diebus x x x. color cæruleus est ac nitens, utilis tingendis corijs. dicit & alijs etiam modis fieri. Dioscorides dicit chalcanthum esse humorem pluribus modis, & generibus concretum. esse σαλακτικόν, id est, stillatitium, quod guttatim ex humidis & confractis locis stillat. esse & πηκτόν, id est, concretitium, quod è speluncis cpit. Tertium ἑφθόν, id est, elixum: è uena enim excerptum cum aqua decoquitur, deinde in uasa transfunditur: hoc enim concrescit diuersa specie. Optimum graue, densum, lucidum est, usus eius ad fulloniam. hæc ille. Inuenitur item hodie in agro Volaterrano copiosum circa lacunas, fumo, spiritu'que ferente erumpens, redigitur'que in panes &

Melantheria

mercis gratia exportatur. Melantheria siue Melanthium, & hoc de genere uitreoli, inuenitur in terræ superficie, ubi æs præsertim extrahitur. Inuenitur quædam fossilis in Cilicia & alijs quibusdam locis. Excellit quæ colore sulphuris leuis & pura, fit & statim nigrescens ubi aquam attigerit: uim habet causticam eandem quam Mysi. Appellant enim Græci μῶσι & σῶρι, non procul ab his generibus

Sori

supradictis. Fiunt enim ex lapide Chalcitide. Sori Aegyptium maxime laudatur, grauius olfactu, attritu nigre-

Mysi

scens, & spongiosum: uomitiones olfactu mouet. Mysi accipiendum Cyprium aureo colore, durum, & in fractione stellis quibusdam micans, Aegyptium & hoc excellit. Hoc autem miscent qui aurum purgant. Vis eadem in medicinis ei quæ & Chalcitidi. Chalciten uocant lapidem, ex quo æs extrahitur, ut suprà commemoraui. Elige aureo

Alumen

colore ac friabilem. Hæc ferè ex Dioscoride. Alumen Græci στυπτηρίαν uocant: uis eius stringendi & tingendi. Inuenitur album & nigrum, præterea liquidum & spissum. Liquidum fit ex aquæ limo, hoc est, terræ æstuantis natura corriuatum hyeme, æstiuis solibus induratum. Concretum alumen Græcè σχιστόν ob capillamenta quædam canentis quæ apparent, fitq; ex lapide, ac τριχίτιν propterea dicebant, inueniebaturq; in Aegypto, ac in Melo insula & Macedonia. Dioscor. & Plinius. Nunc uerò foditur nuper inuentum pluribus in locis in Hetruria, apud Forum Claudij, præterea in agro Massano & Volaterrano, sed Volaterranum iam desijt. Fit autem hoc modo, Coquitur gleba in ahenis. Deinde in piscinis ligneis liquatum demittitur positis transtris, quibus alumen con-

Sulphur

cretum adhærescit. Sulphuris genera quatuor, unum quod Apyron uocant, nascitur & glebosum, translucetq; & uiret. Alterum appellant Glebam fulloniam, tantum officinis familiare. Tertium Aegulam, cuius usus tantum ad suffiendas lanas, quoniam candorem tantum mollitiemq; confert. Quartum ad lychnia conficienda potissimum, nascitur in insulis Aeolijs & Melo insula. Nunc uerò & in agro Volaterrano extrahitur fossilis gleba, igneq; perficitur, in fi-

Bitumen

stulas redigitur auri coloris. Bituminis quoque proxima sulphuri natura, cum ardeat uice lucernarum, & uicem calcis Babylonijs muris dicitur suppeditasse: Græci ἄσφαλτον id dicunt liquidum. πισσάσφαλτον uerò ex glutino

Naphthe

picis & bituminis, reperitur in Syria & India. Naphthe item Plin. bituminis genus dicitur. Sandaraca insuper & Arsenicum inueniuntur in aurarijs argentarijsq; metallis, & ex

Sandaraca

eadem penè materia. Sandaraca melior quo magis rufa ac pura friabilisq;, & sulphur sapiat, ui eadem & coctione qua

Arsenicum

Arsenicum. est enim Arsenicum optimũ aureo colore, ac squamosum. Ex Dioscoride & Pli. Sandaracam hodie uernicē uocari quidam affirmant, fieriq; etiam ex resina arboris cedri.

Vitrum

Vitrum inuentũ Pli. hoc modo refert, Mercatores appulsi ad littus fluminis Beli iuxta Ptolemaidē coloniã eortinis in littore paratis super nitri glebis epulãdi causa, arena forte permixta nitro, uitrũ genuit. Deinde officinæ cœptæ, & aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud aliter cælatur, tingiturq; opere obsidiano. Obsidiana enim uitra appellantur

Vitra Obsidiana

ab Obsidio quodam inuentore circa Augusti tempora, nigra primum, dein rubentia, alba, murrhina, hyacinthina, sapphirea, omnibusq; alijs coloribus nec est ulla sequatior materia, aut etiam picturæ accommodatior, siue ad uasa potoria, aut escaria, aut in parietibus uice speculorum. Maximus tamen honos in candido translucente, proxima crystalli similitudine. Vsus uerò ad potandum argenti & auri metalla pepulit. Tinguntur & in hoc genere calculi, quos abaculos uocant, pluribus modis uersicolores. Excogitatum Tyberij tempore ut uitrum flexibile esset. Inuentoris officina penitus fuit abolita, cum metallis preciosis detraheret. In hoc enim genere precium facit fragilitas. hæc Plin. Nunc

Vitra Murania

eadem arte uitra Murania nostrum appellat seculum ex loco prope Venetias, ubi nobilis eorum officina. De uitro Theophrastus sic ait, καὶ ὁ ὕαλος ἐκ τῆς ὑάλιδος, ὥς τινες, φασιν, καὶ αὐτὸ πυκνότατον γίνεται ἰδιαίτατα διὰ τῆς χαλκοῦ μιγνυμένου. πρὸς γὰρ τῷ τήκεσθαι καὶ μίγνυσθαι καὶ δύναμιν ἔχει περιττὴν, ὥστε τοῦ κάλλους τῆς χρόας ποιεῖν διαφορὰν, Et uitrum, quidam dicunt, ex hyelide, & ipsa densitate fit maxime una ære mixta. nam præter quod liquescit & commiscetur, uim habet superfluam, ita ut pulchri-

De Sale

tudine coloris faciat diuersitatem. Sal autem natiuus est aut factitius, prior efficacior secundum Dioscoridem, ut in Indiæ monte Ormeno creditur renascens. Apud Cyprũ sal hammoniacum appellatur, quod in arena reperiatur. In Chaonia excoquunt aquam fontanam, refrigerandoq; salem faciunt teretem neq; candidum. Tarentinus candidior siccatur in quodam lacu. Nunc in agro Volaterrano præstantissimus ac candidissimus omnium fit, toti Hetruriæ suppeditans, Aggeritur ex puteis altissimis aqua & in cortinis plumbeis decoquitur, paulatim in sal densatur & extrahitur, unicum relictum illi populo uectigal. Ancus Martius rex Salinas primus instituit, deditq; populo congiarium salis modiorum sex milia. Sale ueteres uice pulmentarij usos fuisse autor est Varro. Esitasse enim salem cum caseo in prouerbio est. Ex muria, id est, aqua salsamentorum fit etiam sal. Hodie quoque candidis-

Nitrum

simum faciunt è sale marino in ahenis decocto. Nitrum lapis est, sulphuri commixtum natura proximum sali: probatio ut sit tenuissimum, maximeq; spongiosum, fistulosumq;, & album. Nitrariæ nihil aliud producunt, quam salinæ etiam herbas. Aquæ nitrosæ pluribus in locis reperiuntur, non tamen uim densandi habent. Apud Epirum fit eodem modo quo sal, nisi quòd salinis infundunt, quod uocant ἀφρόνιτρον, id

Spuma Nitri

est, spumam nitri. In Asia in speluncis distillantem colligunt, in alijs item fit locis. Hæc & nitrum uim habent similem salis, aliquantulo maiorem, densandiq; ac tingendi naturam.

Halmigara Chalostricã

Quod fit apud Medos nitrum, uocant Halmigara, apud Macedoniam Chalostricum. Sal & nitrum sulphuri concoctum durescit in lapidem. Ex Dioscoride & Plinio. Ex nitro enim hodie puluerem præparant, inflammandis, impellendisq; instrumentis bellicis aptissimum, igni quamuis minimo adhibito, nouo sanè inuento. Arcesita genus gummi

Arcesita

apud Colchos ex petris colligitur Dionysius poeta, πέτρας, αἳ φύουσιν ἀφεγγέα ἀρκεσίτην, id est, petras, quæ producunt non lucidam Arcesitam.

De pig

DE PIGMENTIS.

PIGMENTA, aut fiunt aut nascuntur, Nascitur Sinopis, Rubrica, Paraetoniū, Melinum, Eretria, Auripigmentum: caetera finguntur, Praestantiora quae in metallis reperiuntur. uiliora sunt Ochra, Cerussa usta, Sandaraca, Sandix, Syriacū, Atramentū. Sed rursus haec & si qua sunt alia repetam. Sinopis Sinopis à Sinopi Ponti ciuitate uenit. Tres eius species, Rubra, minus rubra, & horum intermedia, quam Rubricam esse quidam uolunt, Graece ἐρυθρά. Hanc in precio fuisse Troianis inde temporibus Homerus Minium testatur, qui Rubrica naues illitas commendat. Minium Graece μίλτος effoditur ex argentarijs metallis, colore item rubro, magnae apud antiquos autoritatis. Hoc siquidem Cinnabari inficiebantur Iuppiter & triumphantes. Cinnabari κιννάβαρι. Sic enim in Libya uocant saniem Draconis sanguine permixtam elephantorum in pugna simul morientium. autores Dioscorides Plinius. De Cinnabari Theophrastus. Γίνεται δὲ τὸ μὲν αὐτοφυὲς, τὸ περὶ Ἰβηρίαν σκληρὸν σφόδρα καὶ λιθῶδες, καὶ τὸ ἐν Κόλχοις ἐκ κρημνῶν, ὃ καταβάλλουσι τοξεύοντες. Τὸ δὲ κατ' ἐργασίαν ἐξ Ἐφέσου μικρὸν, ἐξ ἑνὸς τόπου μόνον, ὃ δ' ἐστὶν ἄμμος, ὃ συλλέγουσι λαμπυρίζον καθάπερ ὁ κόκκος, id est, Nascitur autem naturaliter, quod in Iberia, durū admodum & lapideū, & quod in Colchis, è praeruptis saxis, quod deijciunt sagittarij: quod ex Ephebo, parui lucri, in uno tantum loco est fluens, quod colPurpurissum ligunt splendens uelut crocum. Purpurissum Graece ἀνδράκελος, inter ea quae ob magnū precium à Domino pingenti dantur, ut ait Plin. ex Creta fit argentaria, cum purpuris pariter tingitur. usus eius plurimis inficiendis mulierum uultibus, proq; minio à fullonibus accipitur. Haec omnia ruSandaraca Ochra bri sunt ferè coloris. Sandaracam & Ochram Iuba tradit in insula maris rubri Topazo nasci, sed ad nos non uehi. Quomodo autem fiant, suprà narraui, simul & arsenicum. Nam haec & auripigmentū & sandix & melinū aurei sunt Sandix pallidiq; coloris. Sandix è Sandaraca & rubrica aequis partibus, ut scribit Plin. fit quanquam Virgil. Sandicem herbam intelligere uoluisse uidetur in Bucolicis, quae colorem Melinum eundem retinet. Melinum in floribus maximè cōmendatur, à Melo insula unde exportatur appellatum. Alba uerò Paraetonium Cerussa in precio Paraetoniū & Cerussa. primū ex Aegypti ciuitate eius nominis uenit, tectorijs tenacissimum ob pinguedinem. Adulteratur Romae cimolia decocta. Cerussam Graeci ψιμύθιον uocāt, cuti mulierū expetitā. Color eius factitius, modum apud Dioscor. uide, sed breuius apud Theophrastum. Τίθεται γὰρ μόλυβδος ὑπὲρ ὄξους ἐν πίθοις, ὅταν δὲ λάβοι πάχος ὡς πλίνθου πλάτος, λαμβάνει δὲ μάλιστα ἐν ἡμέραις δέκα, τότ' ἀνοίγουσιν. εἶτ' ἀποξύουσιν, ὥσπερ εὐρῶτα τινὰ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἕως ἂν καταναλώσωσι. τὸ δ' ἀποξυόμενον ἐν τριπτῆρι τρίβουσι καὶ ἀφηθοῦσι ἀεί. τὸ δ' ἔσχατον ὑφιστάμενον ἐστὶ ψιμύθιον, id est, Ponitur plumbum supra acetum in uasis. quando uerò ceperit crassitudinem quantā latitudinem (accipit uerò maximè intra decem dies) tunc aperiunt, deinde abradunt ueluti situm quendā ab illo, & iterum atq; iterum imponunt donec absumpserint: abrasum uerò, in uase terunt. quod uerò extremū subsistit, est CeVsta russa. Vstum casu repertum dicit Plinius incendio pyCeruleum rae Cerussa in orcis crematae. Ceruleum quod illi Cyaneū uocant fit secundum Dioscoridem è lapide nascente in aeris Cypri metallis. Theophrastus de Ceruleo γένη κυανοῦ τρία, ὁ Αἰγύπτιος, καὶ ὁ Σκύθης, καὶ τρίτος ὁ Κύπριος. Plin. tria item eius genera, Ceruleum Atticū, Marmorosum, & Scyrium, ac dum teritur in quatuor dicit mutari colores, in candidiorem, nigriorem, crassiorem & tenuiorem. Hoc hodie Ceruleum ultramarinum Italici uocant, Indico multo preciosum, quanquam Indico magnam Plin. suo tempore dicit autoritatem fuisse, ex Indiaq; asportari arūdinum radicibus spumae ac limi modo adhaerescens. Nunc sanè uilius conspicimus uenire. Ita pleraq; Dei prouidentia uberius aetas suppeditauit. De Indico Dioscorides. ἰνδικὸν τὸ μὲν αὐτοφυὲς, οἷον ἐκβλάστημα ἰνδικῶν καλάμων. τὸ δὲ βαφικόν ἐστιν, ἐπανθισμὸς πόρφυρος, ἐπιπλεόμενος τοῖς χαλκείοις, ὃν ἀποσύραντες exsiccant, id est, Indicus lapis naturaliter nascens, quale germen Indicarum arundinum: quod uerò tinctile est olens, ruber, purpureus, alteratus à malis uiris, quem deArmeniacum trahentes, &c. Armeniacum ex lapide fit ex Armenia aduecto Chrysocollae modo infecto, optimum quod maximè uiride, communicato postea colore cum ceruleo. Et uiride Appianum uiride ex uilissimis, quod ait Plinius Appianum uocari, haud diu Creta uiridis repertum ex Creta uiridi. Chrisocollam lotum mentitur.

Chrysocolla Chrysocolla enim humor est in puteis per uenā auri defluens, Crassescit limo rigoribus hybernis usq; ad duriciem pumicis. Laudatior tamen in aerarijs Cypri & πρασίζουσα, id est uiridescens, ut ait Dioscorid. uilior in aurarijs & argentarijs metallis: usus eius ad auri glutinū. Narrantur ab eisdem autoribus, terrae quaedam tam coloribus quàm mediSamia terra camentis aptae, inter quas Samia. Cuius, ut ait Discorid. duplex genus: quaedam uocatur κολλύριον altera ἀστήρ. Prioris laus ut sit recens, leuis, linguaeq; glutinosa. Altera globosior & candida utraq; uritur & lauatur. Chia Chia alba & cirenea praefertur in medicina, quae si aere producatur melinū Selinusia reddit colorem. Selinusia lactei coloris, tectorijs bona.

Phinites Cimolia Melia Creta Phinites eretriae simillima. Cimolia quaedam alba, quaedam purpurea. Melia colore melino similis eretriadi, fricta aspera, & sonanti similis. Praeterea Creta uarij & generis & loci: Sarda, rubrica, argentaria, uiridis. Puluis Puluis puteolanus Gypsum item Puteolanus duratur in lapidē ad multa utilis. Gypsum Tympheticum laudat Plin. ab oppido Tympho. de Gypso Theophrastus sic ait, Gypsum plurimum in Epiro effoditur. In Phoenicia autem & Syria fit, & in Thurijs, & Perrhebia: natura eius lapidior quàm terrestrior, Colla Graecum Colla Xylocolla est uocabulum. Hinc Xylocolla, quae optima ex pellibus buIchthyocolla bulis. Nigra minus probatur. Ichthyocolla ex uentre Ceti Sarcocolla praestat, quae in Pario fit. Sarcocolla lacryma est arboris, Chrysocolla quae uenit ex Perside, de qua inter frutices, & item Chrysocolla, de qua paulo suprà narraui. Ex Dioscoride.

DE LAPIDIBVS.

MARMORVM caelatores primi Dipoenus & Scyllis Cretenses apud Sicyonem fuere, ubi uena Marmorum nobilis erat. Hinc innumerabiles secuti, inter quos Praxiteles aetate Pompeij magni. Ante uerò multos annos Phidiam fuisse constat. Ex quo ea Romae inscriptio in equis illis marmoreis mentitos titulos ostēdit horum duorum. Sed & Plinius inter opera Praxitelis ea Romae non commemorat. Cor. Nepos tradit Mamurram equitem Romanum, praefectum fabrum Caesaris in Gallia, primum domū suam in Caelio monte marmoris crustis operuisse. L. Crassus orator primus marmor peregrinum Romam aduexit, Hymettijs columnis domū exornans. Quamobrem à M. Bruto Venus Palatina appellatus. Lucullus ex Aegypto marmor atrum introduxit, appellatū Luculleū. Est & Numidicum, Carystiū, Parium, Lunense uerò circa Plinij tempora repertum, ut ipse ait, nunc Carrariense appellatū. In aedicula Romae prope Basilicā S. Crucis huiuscemodi est inscriptio. Flauius successus Tabularius marmorū lunensiū. Praeterea Tenarium, Laconicū seu Lacedaemoniū uiride, Synadicū rubēs.

Tophus Tophum lapidem Graeci πῶρον appellant. Plin. Porus ait lapis Topho similis est. Et inferius. Minus pōderosus est qui

N topb

Silex tophus uocatur, marmori Pario similis. Silex sicut & to-
phus diuersi generis reperitur, niger, rubens, albus, ut circa
Tiburtinum lacum Vulsiniensem. Tiburtinus ad reliqua fortis, calore
Ophites dissilit. Ophites, ut ait Dioscorides, à serpentum maculis
dictus ut nigris, aut albis, aut aureis uariatus lineis, contraq;
Porphyrites serpentum morsus ualet. Porphyrites in Aegypto rubet,
candidis in eo interuenientibus punctis, ac propterea Leu-
costictos appellatus. Synadicū item rubet, quem ipse cruēta-
uit maculis lucentibus Atys, ut ait Papinius in syluis. Hunc
sæpe in ruinis Romæ uidemus uenis rubentibus & albis.
Basaltes Basaltes in Aethiopia ferri & colore & duritiæ, ut Pli.
Siderites Orpheus Grecus autor ponit Sideritē lapidem à ferri du
ritiæ in montibus reperiri, forma rotundū, colore nigrican-
tem, præterea asperū & uenis quibusdam ac lineis perfusum
uim quoq; habere cōtra uenena, & parietibus suspensum le-
Onychites ue puerperium facere. Onychites ex Arabia aduehitur un-
guis colore, unde etymum trahit, ad uasa maximè expetitus.
Dioscor. ait, uerum Onychitem plurimas uariasq; cum la-
cteis zonis uenas habere, ex ingratisq; coloribus in unū gra
tum simul redeunte concentu. Theophrastus uerò inquit τὸ
Alabastrites δ' ὀνύχιον μικτὸν λευκῷ καὶ φαιῷ παράλληλος. Ala-
bastritem inquit Plin. cauāt ad unguentaria uasa: nascitur in
Aegypto, India, Damasci: probantur mellei coloris, non
Lacedæmonius translucidi: uitium corneus color aut candidus. Idem, La-
cedæmonium ait uiridis cunctisq; hilarior est, & Augustus
eodem colore undatim crispus in Aegypto, Tyberiumq; co-
rum tempore reperti. Differunt ab Ophite, quòd hic serpen-
tum est similis maculis, hodie serpentinum uocant, nec nisi
paruæ ex eo reperiuntur columnæ. Duo eius genera, mol-
le candidum, & nigricans durū. Porphyritis in statuis mini-
ma gratia, tris enim ex eo Asinius Pollio ex Aegypto Clau.
Cæsari adduxit, non probata nouitate, splendet in tabulis.
Corsites Extat Pauli 11. anathema in hac urbe exportātes. Corsi-
tes ἀπὸ τῆς κόρσης, quòd humano capiti sit similis ac prosit.
tritus autem cum allio & epotus, cōtra scorpiones facit: cū
melle uentrem purgat, hydropicos sanat, ex oleo quoq; illi-
Chrysothrix tus tuberibus medetur. Chrysothrix siue solis lapis, duplicē
specie, Alter crystallo præterquā quòd quosdam quasi capil
los effundit, unde nomen habet, Alter Chrysolitho prorsus
similis præterquàm quòd crinis quidā in ipso splendet. Hæc
Orpheus. Plin. hanc uocat solis gemmam, diciq; candidam
esse: ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios.
Selenites Selenites nascitur in Arabia, lunæ nomē retinet, quòd no-
ctu inueniatur cum luna crescere: albus est, lucidus, leuis. Ex
Ostracites Dioscoride. Ostracites similis testæ, latus & fragilis, quo
Aematites utuntur fœminæ ad capillos colēdos. Aematites discerni-
tur à uenis rubētibus & sanguineis, unde nomen auspicatur:
tritus cum melle, ophthalmijs morbisq; oculorum omnibus
impositus medetur, ex aqua epotus ad omnia uenena prophy
lacticon fuerit: præterea digito gestatus uictoriam contra
Aetites lites omnes, ac gratiam conciliare dicitur. Aetites re-
peritur in nidis aquilarum, sine quo aquilam non parere
dicunt, quapropter adligatus grauidis mulieribus continet
Lapis specularis partus. Ex Dioscoride. Lapis specularis in Hispania repe
ritur, & in Italia in Bononiensi. Quidā humore terræ gla-
ciari modo crystalli eum tradijt, Ad multa utilem esse nomē
Magnes causæ ostendit, Magnes lapis ab inuentore appellatus, in
India repertus teste Nicandro poëta. Sed & in alijs postea
locis uisus. Ex Magnete tholum tēpli Arsinoes in Aegypto
Ptolomæi iussu excogitauit Democrates facere, ut simula-
crum eius in aëre penderet autor Pli. Theophrastus sic ait,
Magnes argento similis colore, foditur in Siphno tribus sta-
dijs procul à mari. Sculptura, tornoq; facilis. Cum in nigro
perfunditur, nigrescit simul, & durescit. Faciunt ex eo uasa
& mensas mirando spectaculo ad ferrū in aëre sustinendum.

Lapis Obsidianus in cauernis Aethiopiæ foditur, ab Ob- Obsidianus lapis
sidio inuentore, atri coloris. Cuius suprà in uitro mētionem
feci. In hoc genere putauerim lapides nigros quosdam Ro-
mæ supra nonnullas aras conspici. Seu potius quē nunc Am- Lapides à Germania
bram uocant, huic æmulū dixerim. E Germania is uenit, in
monte inter Austriam & Bauariam repertus: inuenitur &
albo luteoq; colore in extrema Germania Sarmatis uicina.
Inter Basileā quoq; & Argentinā appellatus Chalcidonius,
qui Murrhino à ueteribus tradito quàm simillimus uarieta-
te uenarū apparet. In hac itē parte extrahitur & Diasprus
rutilo colore interlucentibus punctis. Hi sanè omnes simul
cum uitro Muranio è Venetijs aduecto, ac alio diuersi colo
ris, quod in sylua hercinia prope Boëmiam fit, in eadē Ger-
mania ad usum religionis in paruos calculos pertusos, ac in
licijs consertos interpolātur, unde quoquo uersum mittūtur.
Cotes Olearie & Aquariæ acuēdo ferro pluris generis, Cotes
Creticæ, Laconicæ. Coticula lapis, quem alij Heracleum, Coticula Heracleus
alij Lydiū uocant. Theophrasto ἡρακλεῖος λίθος, modica
magnitudine reperitur in flumine Tmolo Armeniæ. Tēpore Tmolus
uerò Plinij in pluribus locis. Hac siquidē empirici auri ar-
gentiq; metalla, cuius sint generis, deprendunt. Melior secun
dum Theophrastum subdialis quàm obruta. Pumex Græ- Pumex
ce κίσηρος. de quo Theophrastus sic ait. Errant qui pu-
tant pumicem ex incēdio fieri. Fit enim spuma maris ad lit-
tus eiecta. Differentia in colore, densitate, leuitate. Nigra in
Sicilia. ex Melo insula densiores & grauiores.

DE GEMMIS.

DEINCEPS de gemmis. Nā ut suprà narraui, Theo
phrasti ex sententia quæ & Aristotelis: sicut metalla
plus aquæ humorisq; retinent, & ideo conflantur: sic lapides
terreæ siccæq; materiæ sunt, & ideo minime conflantur:
Gemmæ igitur ex pura planaq; materia constant: per deflu-
xum aut distillationem quandā secreta, ac seu per calorē ut
Murrinū, seu per frigus ut crystallum cōcreta. Et quo quæq;
planiores splendidioresq; sunt, eo maiorē in distillatione pur
gationem demonstrāt. In uniuersum uerò gēmæ omnes, aut
nitēt, neq; trāslucēt, ut Murrina & huius generis: aut nitēt
& translucent, ut crystallū, adamas, & his similes. Harū ui-
tia sunt, capillamentū, sal, plūbago. In his uerò quæ nō trāslu
cent, uitiū est, si aliqua in parte lucebūt. Distinguitur insuper
genus sexu. Fœmina inferior uirtute & hebetior. Sunt &
quæ uocantur apyroti, quæ postea dicentur. Adulterantur
omnes uitro fictitio, sed facile à māgonibus & peritis, cum
pondere, tum rebus alijs deprehenduntur, Dū auro adligan-
tur, aliæ alijs bracteis auri, argenti, diuersorumq; colorum
sublinūtur. Indicatura præterea diuersa pro libidine cuiusq;,
maxime principū, precia faciente. Figura item diuersa, qua-
drata, & præsertim oblonga ualde probatur, quam Græci
πλᾶκα appellāt. Deinde quæ uocatur Lenticula, postea ro-
tunda. Angulosis minima gratia. Respiciūtur melius matu-
tino. Quædā scalpūtur in sigilla, quæ Græci σφραγῖδια uo-
cant: quædā in paruas imagines & scalpturas extātes, quas
Pli. lib. x. Seneca item de beneficijs ectypas imagines uocāt.
Itali uerò Cameos. Quædā autem scalpi nequeunt, ut ada-
mas. Poëtarū cōmentum inuentionem gemmarū Prometheo
tradit, cuius digitū annulo ferreo, qui saxi fragmentū com-
plecteretur ornauerunt, eius uincula propterea notādo. Tra
ditur & de Gyge annulo, quo circumacto à nemine ipse ui-
deretur. Gēmas plures, quòd Græci δακτυλιοθήκην uocant, Dactylotheca
primus Romæ omniū habuit. Scaurus Syllæ priuignus. Pom
peij Mithridaticus triūphus primū ad gēmas & margaritas
Romanos mores inclinauit. Sicuti L. Scipionis Asiatica ui-
ctoria ad cælatū argentū & uestes attalicas. Sicuti & L. Mu
mij Corinthiacus triūphus ad æra Corinthia, toreumata, ac
tabulas

nebulas pictas. Quod autem lapilli huiuscemodi uim quãdam
ad quædam medicamenta retineant: sane in confesso est apud
Iatraleptas, medicosq; omnes: quòd uerò ad superstiosa quæ-
dam & anilia ac magicas potius dixerim uanitates, haud faci
le cõcesserim: nec sane fateri religiosum. Quis enim sana mẽ-
te non riserit in Achate castitatem. In Sarda letitiam. In To-
pazio securitatem, si in sinistro brachio fuerit. In hyacintho
maris tranquillitatẽ, si in ea Neptunus scalpatur. In Magne-
te uxoris impudicitiã deprendi, si puluillo subijciatur, & illa
non quiescat. Ego qui hæc negligenda censeo, nõnulla tamen
ex eis referã, ut plane noscatur, quæ de illis fuerit priorum
opinio. Murrina mittit oriens: humor est, uti putãt sub terra
calore cõcretus, amplitudine paruos non excedens abacos,
crassitudine quanta fiunt uasa potoria, splẽdore sine uiribus.
Sed in precio uarietas colorũ maculis purpureis cãdore mi-
Crystallum xtis: spectatur & in quibusdam arcus instar cœlestis. Cry-
stallum uerò huic cõtrarium, quũ sit translucidũ, & hoc ab
Oriente è locis frigidis niue ac uehementi gelu cõcretus. Nã
glaciem esse palã est ex Græco uocabulo. κρύ⊕ enim rigor
dicitur. Soli opposita adhibita sicca materia flammam emit-
tit, frigus gestata in æstate creat, renibus suspensa medetur:

Succinum Succinum ἤλεκτρον Græci dicunt, quòd eo nomine solem
etiã appellant. Fabula nota, Phaẽtontis solis filijs sororũ la-
crymas has esse, è populis apud Padũ fluentes. Theophrastus
autem Phaẽtontem obijsse in Aethiopia. Ammonis ob id de-
lubrum & oraculũ. Electrum ibidem gigni testatur λίθον
ὀρυκτὸν λιβυστικόν. Lapidem effossitium libysticũ. Diciq;
uim ad se non solũ paleas, sed ferrũ attrahendi habere. Plin.
quoq; ait uasa ex his expetita, nec uirtute, nec pulchritudine,
sed tantũ conscientia deliciarũ. Infantibus quoq; pro amule-
to, id est, pro amoliendis fascinationibus adligari, tum cõtra
lymphationes quas malos spiritus Itali ei dicunt facere. Ge-
nera eius plura. candidum odoris prestantissimi. fuluum, cui
maior autoritas, translucentibus etiam maior, preterquàm
si in nimio ardore flagrarent, imaginemq; ignis esse placet,
non ignem: præterea falernum à colore uini nullo fulgore
perspicui: quartum mellei coloris. Reperitur succini ge-
Glessarium nus quod Glessarium (ut ait Plin.) ex insula Britannica ap-
Lyncurium pellant. Lyncuriũ λυγκούριον ex urina lyncis: ab eodẽ ob
inuidiã humani cõmodi obrutã, deinde obdurata in lapidem
colore melleo: attrahit & ferri ramenta, ut ait Theophra-
Corallium stus. Coralliũ, de quo idem autor sic ait, Coralliũ lapis co-
lore rubeus ac teres nascitur cum radice in mari. Plin. autẽ
uirescere in mari Gallico modo plãtæ, paulatimq; extractũ
durescere, simul & rubescere, adligariq; infantiæ pro amu-
Smaragdus leto dicit. Smaragdus in India reperitur, & ut ait Theo-
phrastus, etiam in Cyprijs ærifodinis plurimus, quo utuntur
ad glutinũ auri, uice Chrysocollæ: nã eodẽ colore dicit esse,
uerũ hunc aliquanto crassiorẽ, & in aurifodinis quãdoq; re-
periri. Quod autem idẽ autor de Smaragdo regi Aegyptio-
rum à rege Babyloniæ dono misso scribit, mirum uidetur.
Longitudine dicit quatuor cubitorũ, latitudine trium fuisse.
In eadem quoq; Aegypto in tẽplo Iouis obeliscum cerni ex
eodem lapide lõgitudine cubitorũ x L. Hanc gemmã ferũt
magnopere gratiã cõciliare. Quod autem omnibus constat,
Adamas Catinũ ex hoc hodie Genuæ cernitur. Adamantẽ etymo-
logia demonstrat inuictũ esse cõtra omnem roboris ictum,
amethistinum praeterquã à sanguine hircino calido. Amethystino uiola-
Hyacinthus ceus est fulgor. Idẽ, sed dilutior, Hyacintho, hunc Aethiopia
Chrysolitus mittit, ac Chrysolitos aureo colore translucentes. Pli. To-
Topazius pazius inuentu rarus, colore subuiridi, splendore crystalli,
bonus opthalmiæ, ex Orphei descriptione. Plin. autẽ ex auto
ritate Iubæ dicit, Topazion insulã esse in mari rubro nebu-
losam, & ideo quæsitã sæpe à nauigantibus, ex qua causa no
men accepisse. Topazin enim Troglodytarũ lingua signifi-

cationem quærendi habere. Iaspis alius Smaragdi similis, Iaspis
alius Crystalli, Cinereus alius & alius fumi propior colori.
Nõnulli lineas albas habẽt, Assyrij uocãtur. Fertur hic lapis
pro amuleto, & parienti suspend tur aure, ut citius pariat.
Hæc Dioscor. Carbunculus Græce ἄνθραξ. eius plura Carbunculus
genera. Carchedonius, qui è Carthagine Massiliaq; uenit. Carchedonius
Indicus, qui ex India ignis fulgore. Vocãtur huiuscemodi si-
cuti etiã Adamas Apyrustæ Pli. Theophrasto uerò ἄπυρα
& ἀκαυστα, quum ipsi non sentiant iniuriã ignis, propterea
quòd nihil humoris penitus retineant, haud aliter, quàm car
bo & pumex. uerba Theophrasti, ταῦτα γὰρ ἀκαυστα καὶ ἄπυ-
ρα διὰ τὸ ἐξῃρῆσθαι τὸ ὑγρόν, id est, Hæc enim inusta &
experti a ignis, quòd aruit humor. Achates uario colore, Achates
partem retinẽs laspidis uitreũ, partim Sardij sanguineũ, par
tim uerò Smaragdi fulgidũ. Quandoq; & ærei coloris, plu-
rimũ tamẽ purpurei reperitur. Hæc Orpheus. Plin. uerò ait
Achatẽ quondã in magna dignatione fuisse, postea frequen-
tem repertũ. Cognomi ia sibi diuersa adsumit à diuersis aspe
ctibus & causis, Cerachates, Aemachates, Leucachates, Dẽ- Cerachates Aemachates
drachates arbuscula quadã insignitus, qui gestanti feracitatẽ
dicitur fructuum portendere. Theophrastus scribit Achatem
inuentũ primũ in Sicilia in flumine eius nominis, Aliqua pla
ga percussis dolores emollit, tertianis maximè quartanisq;
utilis. Ossa in aqua feruenti si unà immittatur liquefaciet.

Berillus è Phœnicia uenit, ut Dionysius poëta testatur. Berillus
φύεται ἐν προβολῇσιν ὀρυκτὸς ἰνδόθι πέτρης. id est, nascitur
in principio uitus, Petræ opbitæ, uel Nascitur is uenas intra
fulgentes ophitæ. Sardis, ut Plin. ut Theophrastus, Sardiõ no-
men cum Sardoniche communicat, reperta primũ Sardibus. Sardonice
Hæc rubens & uulgaris gemma, nec ulla translucentiũ tar-
dius, suffuso humore hebetatur, ut Plin. ait, damnatur mellea
& testacea. Sardonyx σαρδόνυξ ἀπὸ τῆς σαρδίου καὶ ὄνυχος,
Quasi unguis in Sarda color. Hæc specie purpuræ dilutio-
ris ac candentis scribitur à Plinio, & apud antiquos in pre-
cio fuisse, quòd sola gemmarũ scalpta cerã nõ auferat Dio-
nysius dicit hunc ad corporis custodiã facere, eoq; Athenien
ses uti dum sol est in ariete: in eodemq; arietem & mercuriũ
eor in manu habentẽ scalpere. Opalus gẽma, in qua diuersi Opalis
colorũ splendores. Aër & purpura pollent, uiriditas Sma-
ragdi deest, magnitudine nucleũ auellanæ non excedit. Qui-
dam quòd amorẽ cõciliare credatur, uocauere παιδέρωτα. Pæderos
Propter hanc gemmã traditur proscriptus ab Antonio No
nius senator, filius eius quem Catullus dolebat uidere in sella
curuli. ex Plinio. Gagates legẽdus, qui redolcat Asphaltũ, Gagates
id est, bitumen, præterea niger, & latus, & leuis. Nascitur
in Lycia iuxta ostiũ Gagatis fluuij, unde nomen trahit. hæc
Dioscor. Orpheus uerò, Gagates coloris cinerei, latitudine
haud magna, uritur uelociter modo picis, fumo eius ac suffi-
tu uenena noxia reptiliũ abigũtur. Sapphirus σάπφειρος Sapphirus
penultima producta, apud Dioscoridẽ & apud Theophra-
stum: uero colore proprio cæruleo traditur. Margarita Margarita
μαργαρίτης lapis Theophrasto appellatur, dicitq; eam ex
conchilio gigni simili pinnæ. Plin. autẽ in capite ferri solitas
margaritas dicit, in digitis uerò gẽmas. Vniones margari-
tæ dicuntur maiores, quòd nulli duo indiscreti reperiũtur.

Vniones ingẽtis precij Cleopatram aceto colliquasse in Vniones
cœna quã M. Antonio magno sumptu promiserat, autor est
Plin. Galactites lactei coloris, tritus ex aqua naribus ouis Galactites
adhibitus, olfactu lac extinctũ reducet: oculis quoq; hume-
ctantibus remedium adfert. Elaphoceratites, quòd similis Elaphoceratites
cornui ceruino existat, hoc si quidẽ trito ex oleo si caluitiũ
oblines, capilli nascentur. Nebrites porrò similis uiridi. Nebrites
Hoc bacchæ nebride succinctæ ad uaticinandum utebantur,

Galazites à febre dicitur liberare. Lychnites crystalli Galazites
modo fulget, flammamq; in sole emittit: fertur grãdinem & Lychnites

Hostrites omnem in agris calamitatem prohibere. Hostrites tritus & epotus ὀδυνόπαυστος est, id est, sedans omnis corporis dolores. Echites Echites à uipera dictus. His Philoctetis uulnus, Herculeæ sagittæ curasse dicitur, ualet & ad omnia uulnera. Lipareus Lipareus, hunc dicunt è Syria Memnonem ad Troiam dono Priamo attulisse ad plura utilẽ: nam Babylonij ad artẽ magicã diuinationesq; hoc utuntur. Glyptice In Glyptice, hoc est, scalpendarũ gemmarũ arte Pyrgoteles princeps, ex quo se uetuit Alexãder ab alio scalpi. Secuti deinde Apollonides & Cronius, & qui Augusti similitudinem expressit Dioscorid.

Toreutice In Toreutice, hoc est, scalpẽdis poculis, teste Pausania, nobiles Athenocles, Crates, Stratonicus, Myrmecides Milesius, Callicrates Laconicus, & qui uocatur Mys, cuius erat scyphus heracleoticus, ubi pictum fuerat excidium Ilij. Plastice In Plastice, hoc est, cæra uel creta fingere Dibutadẽ suprà memoraui. Statuæ Statuarij statuarumq; dignitas his omnibus præstat: hæ nanq; fuerant pedestres, equestres, nudæ, uelatæ, armatæ, hermeæ: colosseæ. Nudare hominem Græca omnino res, tum ob artis ostentationem, quàm ob libidinem reperta: nec iam Christianos pudet eas passim consectari, ac in atrijs domorum ponere, ut hoc plane spectaculo matronas filiasq; suas ad impudicitiam inuitent.

QVANDO PRIMVM ARCHITETVRA EIVSQVE DIVISIO.

LAPIDES & metallica iure sequitur architectura, quare de hac paucis ratiocinabor. Prisca uita, sicuti & reliquo uictu paruo se tugurio ab imbre muniebat, ut ait poeta quidam, Frondibus & culmo uicinarumq; ferarum pellibus, quod sane conuenit cum sacris libris. Qui uitam patriarcharum in tabernaculis ponunt. Nec mirum, cum hodie quoq; bona mundi pars, gentesq; plurimæ sine ædificijs uitam sub dio ducant: pars in curribus, ut Scythæ ferè omnes & Amaxobij: pars in campis: ut Nomades & Saraceni in Africa, qui syluestres uocãtur. Pauci igitur in hoc mediterraneo læta arua tenemus, ubi paulatim ingens in rebus egestas ædes reperit & architecturã, cuius diuersas partes diuersos inuenisse Plinio placet. Ferrariã Cyclopes, Materiariam Dædalũ: nostri uerò Noëum dicũt ob arcam fabricatam. Itẽ alios alia. Qui de hac tractauerit, & plane maiorẽ inter Latinos autoritatem sibi uẽdicauerit, D. Vitruuius ad Cæsarẽ Aug. scribẽs eam fabrica & ratione constare dicit, peritumq; esse oportere Architectũ historiæ & graphidos, id est, picturæ: præterea bonũ esse uirũ castumq; ac minime auarũ. nullũ enim opus sine fide ac castitate probari. Architecturæ partes ordinationem quã τάξιν, dispositionẽ quam διάθεσιν, distributionẽ quam οἰκονομίαν, cõmensurationem quam συμμετρίαν uocat: præterea eurythmiã & decorem ponit: quæ omnia nascũtur ex cogitatione & inuẽtione. Dispositionis itẽ partes sunt, Ichnographia, Orthographia, & Scenographia. Ichnographiã intelligit eam quæ circini reguleq; rationes cõtinet, ex qua capiũtur formarũ in solis arearum descriptiones. Orthographia cũ partes pictura monstrantur. Scenographia siue Chorographia, seu Sciographia cũ loca, umbras, habitaculaq; pingimus. Aedificia quoq; publica aut priuata, sacra aut prophana, sex requirunt partes, Regionẽ, aream, partitionem, parietem, tectũ, apertionem. Apertio constat in uacuo laterali & superluminari, cõprehendit enim fores, aditus, fenestras, arcus, & his similia. Arcus integer & diminutus, qui tanto minor, quãto chorda magis recedit à Diametro. Supra arcum diminutũ, ueteres arcum integrũ faciebant supra trabem uerò arcũ diminutum leuandi oneris gratia, ut licet nunc in antiquis monumentis spectare. Ex quo basilica Petri quod trabes his arcubus uacant uidebatur B. Leoni fore ut quãdoq; ante tempus collaberetur, iamq; cœpisse inclinare conspicimus. Trabes enim uocantur omne superlimen quod uice arcus apertiones coniungat quacũq; materia. Ex quo apertio arcuata & trabeata. Arcuata simul & pilæ theatris conueniunt. Tẽplis autem & porticibus trabeata. Trabes enim supra columnas & parastatas antas ponuntur. Pilæ sunt quæ ad sustentandos parietes columnarum loco collocantur.

DE CALCE, ARENA, MATERIA, LAPIDIBVS, LATERIBVS.

ANTEQVAM de partibus ædificiorũ dicatur, materia omnia absoluenda. Primũ Calx, quæ tertia pars Calx erat põderis immunuti ex lapide à fornace: madefacta aqua, intrita dicitur: cauebaturq; in antiquorũ ædium legibus, ne recentiore trima redemptor uteretur. autor Plin. Cũ arena mixta seu alijs materijs Mortariũ dicitur Vitruuio. Optima Mortarium ex lapide Tyburtino: ex quo Tybure, ubi nunc fornaces, ingentes adhuc aceruos eius lapidis cõgestos uidemus. ibidem ex uena aptabantur. Ex lapide humidiore & spißiore melior. Arena Arena triplex, fossitia, fluminea, marina. Ex his fossitia utilior. ea quidẽ multiplex, nigra, rubra, glarea. Materia Quod ad materiã pertinet: Vitruuius & item Plin. infernates & supernates uocãt, infra & supra Apeninũ nascẽtes arbores. Quapropter abies infernas ut solibus magis cocta melior est quàm supernas. Vlmus quoq; & fraxinus maximos habent humores. Castanea nux & alnus magnopere humori resistunt, quòd hæc ultima præsertim satis habeat ignis & aëris. Materies amurca perfusa cariem aut uetustatẽ nõ sentit, ut ait Cato. Abies bona. Pinus plus abiete teredini obnoxia, quod dulciore succo: optima cupressus, quæ cariem & ipsa fugit. Nam signum Iouis cupreßinum multos annos ad ætatẽ usq; Cæsaris dicũt perdurasse. Deinde cedrus & uitis. Ad excidendã ædificio materiã ratio lunaris obseruabitur: decrescente luna, quod humor tunc maximè siccescat. In arbore prius incisuras faciendas Vitruuius iubet: in extremo autumno, antequã spiret Fauonius, Hesiodus in solstitio æstiuo. Lapides Lapides, ait Cato, biẽnio prius haurire oportet ad ædificandũ, ut gelicidijs & solibus roborẽtur. Omnis enim excauatus recens mollior est. Vitruuius. Lapidicinæ aliæ molles: ut circa urbẽ rubræ, Pallẽses, Fidenates, Albanæ. Aliæ tẽperatæ, Tyburtinæ, Amiterninæ, Soractinæ. Aliæ duræ ut Sabinæ in Cãpania ruber et niger tophus. In finibus Tarquiniensiũ, quæ dicũtur Anicitianæ Vulsiniẽses, Et in præfectura Scatoniensi. Nero teste Tacito, Gabino & Albano usus est, quòd igni resistãt. Sed & innumerabilia marmorũ genera colorũ omniũ ex Græcia Asiaq; adducta, de quibus inter lapides scriptum. Cæmentitius autem lapis, qui paulò antè è Capitolio excauabatur: facit ut nõ amplius Capitolij immobile saxũ sit ex Vergiliani carminis uaticinio. Martini quinti pontificis tempore fuit adlatus serpens repertus in Latio in lapidicinis inclusus. Lateres Laterum genera Plinius tria facit. Didoron, longum sesquipede, latum pede. Tetradoron, Pentadoron. Græci enim δῶρον palmum. Ideo dora munera, quia manu dabantur. Sed & in ueterum monumentis repериuntur hodie diuersæ mensuræ lateres etiam palmares & quatuor digitorũ. In maioribus figuli nomen inscribebatur, ut palam uidere liceret. Ex creta fiunt optimi quæ sit macerata, deinde in umbra biennio exiccata. ut autor Plinius.

DE DOMO ET EIVS PARTIBVS.

DOMVS si meridiem spectantes fiant utiliores sanè. Nam per brumã solem hybernum excipiunt, & æstate inclinato sole semper ex aliqua parte umbra opacãtur. Itaq; altißimæ fiant, ut totum diem hyberno sole calescant. Si uerò ad arctum uergunt, humiliores esse oportet, ne à frigidis uentis

uentis apertius petantur. Hæc Socrates apud Xenophõtem
Fundamenta Cõment. III. Fundamenta locũ solidum requirũt: si uerò
locus congestitius aut palustris tantum fuerit, palis robustis
aut oleagneis ustulatis cõfigatur. Sublicæq; machinis adigan
tur quàm creberrime, carbonibusq; interualla palorũ, dein
de structuris solidißimis ac molaribus fundamẽta replcãtur.
In fundamentis Romanis ueteres puteos excauabant tanquã
æstuaria: ut inde uentus efflaret, uti adhuc uidemus: facie-
bantq; & ad terræmotus & ad operis diuturnitatem. Vesti-
Prothyron bulum domus Vitruuius Prothyrou uocat. Cauũ uerò quod
Plautus impluuiũ: partem ædium sub dio post uestibulum, fe-
citq; v. generũ, Tuscanicum, Corinthiũ, tetrastylon, displu-
Cœte uiatum, testudinatum. Cœte & Procœtion apud eundem,
Procœtion hoc est, thalamus & ante thalamus. Cœnatio locus com-
Cœnatio munis ædiũ, ubi accumbebant: erat & æstiua & hyberna.
Cœnaculum Cœnaculũ Festus appellat domus superiora, ad quæ sca-
lis ascẽdebatur, solebantq; sæpe locari pauperibus. Iuue. Ra-
rus uenit in cœnacula miles. Et Tranquillus cœnaculũ me-
Cameræ ritoriũ uocat. Inferiora Domini habitabãt. Cameræ, for-
nices, & testudines apud Plin. unde testitudinari & fornica-
Salutatorium ri dicuntur, quæ in curuitatem flectuntur. Cubiculũ salutato-
Lararium rium ponitur Trãquillo. Quod Lampridius in Alex. Lara-
rium appellat: ubi rem diuinã mane ille facere cõsueuerat:
Sanctuarium hodie sacellum aut capellam uulgò uocant. Sanctuaria loca
arcana & secretiora. Pli. lib. XXXIII. cap. IX. In sanctua-
rijs, inquit, Mithridatis. Quidã eruditus sanctuarijs castiga-
uit, quod ualde miror, cum huiusmodi nomina quæ in abla-
tiuo in o terminãt, nunquã in denominatiuis u sumãt, ut à
monstro mõstrosus, à portento portentosus, à prõpto prom
ptuarius. Sic à sancto sanctuariũ. A fructu autem fructuosus, à
Andrones quæstu quæstuosus. Andrones ubi uiri cõuiuia agebãt se-
paratim à fœminis: Græcorũ instituto, ne matresfamiliâs ui
rorum moribus accũberent. Parthi (teste Festo) etiã quoquo
Gynæconitis modo conspectũ earum interdicunt. Vitru. Gynæconitim
Oeci dicum rursus locum mulierũ à uiris distinctũ uocat. Oeci
sunt non Italicæ constructiones, quos Græci Cyzicenos uo-
cant, collocantur ad septentrionem maximè uiridia spectan
tes. Ipsi sunt adeo lati & longi ut duo triclinia habeant, & à
dextra ac sinistra lumina fenestrarũ uiridia de tectis prospi-
Exedra cientia. Hæc de Oecis Vitru. Exedræ occidentem spe-
ctant, bibliothecæ & cubicula Orientem: cella uinaria, quæ
Pergula & apotheca dicitur, septentrionẽ, olearia meridiem. Per-
gula idem ferè quod menianum, siue ex ædibus prospectus
Pluteus prominebat in uiam, à pergendo dicta. Pluteus obex est
qui usq; pectus siue ulterius consurgit, aut ex meniano, aut
Zeta & ex porticu ad aditum occludendum. Zeta & Zetula hy-
Zetula bernacula erant parua hyemi adcommodata, solem hybernũ
spectantia, eamq; fenestram heliocaminum uocabant: solem
excipientem. Zeta ἀπὸ τοῦ ζεῖν dicta, quòd est feruere: lo-
cus est maxime studiosorũ. Cæcilius in epistolis Zetulã suas
delicias uocat. Ambulationes erant, in quibus iuuenes se per
hybernũ tempus exercebant pila, saltu: Seniores uerò deam-
bulatione aut uectatione. Hæc porticus à quatuor habebat
lateribus, quæ rursus meridiem spectabat, dupla, & longè
pulchrior erat. Intus area aut pauimenta aut uiridariũ. Ad-
iectæ his sedes æstiuæ & hyemales, in quibus philosophantes
disputarent, erantq; latitudine dimidia totius longitudinis.
Xistus Erant ferè similes his Xystus & paradromides, de qui-
bus Vitruuius sic ait Xystus Græcè porticus est ampla in qua
Athletæ per hyberna tempora sub dio se exercebant. No-
stri autem Hypætras ambulationes Xysta uocãt, quas Græ-
ci paradromidas item, iunctumq; habebant stadium quo la-
Valetudinarium xius spectatores consisterent, & uiridarium. Valetudi-
narium locus in ædibus, ubi curabantur ægroti. Antes
Antes Festus dicit esse extremas parietum columnas: unde etiam
Antæ nomen habuere. Hæ sunt latera ostiorũ, quæ & ante-
pagmenta Vitruuius uocat. Ex his scapus Cardinales quæ fo-
res sustinent. Tympana uerò supra postes, quæ transuerso
ponuntur. Impagines autem apud Vitru. regula, qua tym- Impagines
panum, id est, quadratũ, uel alterius figuræ spatium in ual-
uis aliòue opere intestino per ambitũ includitur. Parasta- Parastatæ
tas latini etiam, quas Græci παραστάδας, quæ prope & an-
te parietes sunt columnæ, eædem ferè quæ Antes. Peri- Peristylum
stylum ordo in circuitu columnarum est ubi deambulatur:
ex numeroq; earũ dicitur tetrastylum, hexastylum, decasty-
lum. Anaclinteria, ut ait Lampridius in Heliogabalo, ubi Anaclinterium
interdiu cubatur. Tranquillus in Augusto, Lectulum lucu-
bratorium uocat, eius hodie usus frequens. Abacus quo Abacus
mensæ supellex locabatur. Vitru. quoq; podiorum & colu-
mnarũ abacos dicit pro sedibus, quas hodie uulgus banchos
uocat: hinc omnis tabella quadrata abacus: etiam ubi Arith-
meticæ numeri describuntur, inuentum Pythagoræ, ut ait
Bœotius. Abaci etiam teste Plinio, & abaculi parui lapilli
quadrati. Musæum opus Plin. commemorat lib. XXXVI. Musæum opus
capitulo XXI. Spartianus Musiua. Sic enim ait. Hunc in
Commodianis hortis in porticu aurea pictor de Musiuo
inter Commodi amicißimos pictum. Eius nunc rei hodie
ars amissa: cum tot in templis collabentes ac celebres ima-
gines absidesq; ignauia seculi pereant.

DE PARIETIBVS ET STRVCTVRIS.

PARIES, aut pedamenta, aut continuum. Pedamenta
omnia quæ non continuant dicuntur, habentq; ossa &
apertiones. Ossa omnia sustentacula sunt siue pilæ siue colu-
mnæ. Rursus diuiditur paries in solum, procinctũ, & coro-
nam. Solũ est quod post fundamentũ e terra surgit è late- Solum
dibus. Plerũq; Corona parietem terminat, eiq; prominet. di-
cuntur & Coronulæ & Coronides. Est item corona homi- Corona
num cõsessus. & apud Liuiũ, Corona muros aggreßi: & ui
na coronãt apud Vergil. & Homerum. In medio murorum
procinctũ dicitur. Item Corium intestinũ & extremum, Corium
extrema superficies muri est: quàm ex uno latere intra &
extra protenditur. Structura nanq; aut ordinaria ex lapide
quadrato, aut irrationalis ex quouis, aut reticulata horũ me
dia. Iuncturæ coronarũ ansæ quæ ex transuerso lapides iun-
gunt. Clauculi qui superne. hi erant ex ferro, ære, & ligno.
Sed ære melius, nam ferrum rubiginẽ sentit: ne autẽ sentiret
ungebatur, cerussa, gypso & pice liquida. Luteus paries ex
lapide perquàm sicco fiat oportet: melius ex testa & latere
etiam crudo, quibus pilæ lapideæ iniũgendæ ad sustentatio-
nem contignationũ, ut Cato iubet. In coronis & basibus fir-
mißimi lapides esse debent. In fundamentis quoduis. Si alte
ducitur ædificiũ, exiccari primũ oportebit prius factum, ne
rimas contrahat: neq; etiã diutius remanere, quod haud bene
cõnecteretur. Antiquitus plebs Ro. parietes ex cratibus &
storijs faciebat illito luto subiecto: deìn gypso aut calce oper
to. Hæc Leo. Pli. de his ait. Sesquipedalis paries non plus una
cõtignatione patiebatur. Paries lateritius firmißimus si ad
perpendiculũ fiat. Græci ex lapide ac silice æqua cõstituunt,
ueluti lateritio parietes, cum ita faciunt Isocodomon uocãt Isodomon
genus structuræ. At cum inæquali craßitudine structura fit, Pseudisodomon
Pseudisocodomon. Tertiũ ut Emplecton tantũmodo fron Emplecton
tibus politis: reliqua fortuito collocata. Alternas coagmẽta-
tiones faciunt, ut cõmissuras antecedentiũ medij lapides ob-
tineant. Dictyotheton uocant reticulatũ parietem, quẽ fre- Dictyotheton
quentißime Romæ struũt rimis opportunũ. Structurã præ-
ter omnia ad normã & libellã fieri, & ad perpendiculũ ad-
commodate oportet. Vitru. Structurarũ tria genera sunt. Structurarum tria genera
Reticulatũ quo non omnes utuntur, ad rimas faciendas idea

paratum, quòd in omnis partes dissolutũ habeat cubicula & coagmēta. Alia incerta dicuntur, quæ firmiorem quidem habent structurā, non pulchriorem. Ordinarium tertiũ genus, quod ex quadratis lapidib. fit, ut lateritia sint adligata coriũ alterijs corijs coagmentatis. Atq; hæc triplex. Isœcodomon, ut quũ coria æquali crassitudine sunt omnia structa. Pseudisœcodomon quũ impares & inæquales ordines coriorũ deducuntur. Tertiũ Emplectō, quo nostri rustici utũtur, quorũ frontes poliuntur, reliqua fortuito, stipata calce ac cœmentis. Laterítij uerò parietes (modo ad perpendiculũ sint stantes) perpetui sunt, & in precio apud Græcos & Barbaros. hæc ille. Ex quo satis deprehēdimus hoc ultimũ genus Emplectō, quo dicit rusticos tũc usos fuisse, nunc à magnis construi uiris, quo profectò nihil utiliꝰ. Raphaël Cardinalis S. Georgij primus in urbe hoc tēpore, qui ædes apud S. Laurentium, corio Isœcodomo ex lapide Tiburtino fit ausus aggredi. Pseudisœcodomũ Florentiæ frequentissimum & pulcherrimum cernitur, omniũ autem magnificentissimũ & priscorũ luxui certans, Philippi Strotij ædificiũ nunc erigitur eius generis, nondum præ magnitudine absolutũ. Est & illa parietum crassitudo ex lateribus cognominata, apud Vitruuium
Diplinthius Triplinthius Diplinthij, Triplinthij, pedalis quoq; & Sesquipedalis. Sunt & parietes ac cameræ craticiæ ex cratibus cōtextis, in quibus clauos muscarios roboris gratia figere oportet.

DE PAVIMENTIS.

PAVIMENTA aut sub tecto, aut sub dio. Subdialia ueteres post coaxationē filicem, potius quàm paleā inducebant. quod malè scribitur apud Vitruuiũ filicē. Deinde statumē ex ruderatione diu statuminata: uectibus ligneis accersitis decurijs, ubi duæ partes ruderis noui erant & una calcis. Deinde nucleus inducebatur crassitudine senũ digitorum. Ex testa duæ partes & una calcis: diu pinsum supra nucleũ. Ad libellam exacta pauimēta extruuntur, siue sectilia, siue tesseris, siue scutulis magnis aut quadratis. In leuigatione marmor incernatur cum calce & aruina. At subdialia pauimēta sic agas: post coaxationē altera coaxatio trāsuersa extruatur: deinde ruderi nouo tertia pars testæ tusæ admisceatur, calcisq; duæ partes, ad quinq; mortarij mixtionibus.
Statuminatio Statuminatione facta rudus inducatur crassum pedem unũ: deinde nucleus uti suprà, post pauimentum inducatur tessera seu quodus. Vt autem tuta à gelicidijs sint, quotannis ante hyemem fecibus saturetur: uel si curiosius facere oportet, tegulæ inter se coagmētatæ supra rudus coaptentur, calcem addendo ex oleo subactā: deinde rudus & alia inducantur. Hæc Vitruuius. Plin. autem lib. XXVI. cap. XXV. Pauimenta originem habuere apud Græcos elaborata arte picturæ. Celeberrimus in hoc fuit Zenodotus, qui pergami
Asaroton strauit, quem uocant Asaroton Oecon: quoniā purgamenta cœnæ, quæ euerri solēt ueluti relicta fecerit. Hæc ille. Nonnulli quæ non addunt: ex quo est error nostrorũ grāmaticorum. Nam quidā dixit eo dictum, quòd facile & ualde uerri potest: alter uerò quod non uerratur, sed manu colligantur purgamenta. Sed res sic se habet, quòd ille strauit imaginem purgamentorũ cœnæ, quæ licet uerrerentur, tamen nō uerri uidebantur. Vitruuius Asaroton œcon ad Theatri usum haberi dicit, quò se populus recipiebat, cum imber repentinus ludos interpellabat. Lucilius. Ante pauimēta atq; emblemata
Vermiculatũ uermiculata. Pli. Subdialia pauimēta Græci inuenere, fallacia
Lithostrotũ sanè ubi imbres cogelant. Lithostrota cœpeuere sub Sylla paruulis crustis: pulsa exinde ex humo pauimenta in cameras transiere. Agrippa cœpit in Thermis, quas fecit, figlinũ opus encausto pingere: nō dubiè uitreas facturus cameras, si prius inuentũ fuisset. Leo remediũ scribit pauimēto subdiali, si rimulam cōtraxerit: Cineres incerniculo præparatos oleo præsertim lini subigito, deinde infundito, coibit. Huic etiā operi cōmodissima creta calce uiua diligenter subacta, & furno excocta: ac ilico inducta ex oleo, rimis prius puluere diligenter purgatis. Statumen uocatur quicquid strato adijcitur: unde statuminare, stypare, & infercire. Malta Statumen
è calce fit recenti: gleba è uino restinguitur: mox tunditur cũ adipe suillo, quæ res est omniũ tenacissima, & duritiē lapidis antecedit: quod maltatur oleo ante perfunditur. Malta

DE COLVMNIS.

COLVMNAS & arcus in honorem principũ erectas uidemus non diuturno inuento. Plinius enim suo tempore dicit cœpisse, neq; anteriorem quàm Titi arcum Romæ uidemus: neq; Traiani ac Antonini colũnis uetustiores: nisi Menianam dixerimus, quæ honoris gratia Menio concessa in foro, unde ludos spectaret. In foro item Romano columna fuerat miliaria. De qua in Geographia conscripsi. In eodem quoq; columna à plebe statim à funere in honorem Cæsaris posita pedũ XX. lapidis Numidici: inscriptumq; parenti patriæ, apud quam diu sacrificatum, uotaq; nuncupata fuere. autor Trāquillus in Cæsare. Columnas Hymettias primus Crassus orator aduehi iussit. Columnæ ratio sic se habet. Inferior pars ubi residet uocatur & basis & abacus: basi spiras addũt & thorulos, qui erāt torques crassiores. Orbiculus est in gyrũ incauus, qui ueluti in troclea, sic iste inter thoros pressatur. Omnis demetiendarũ partium ratio est à diametro imæ columnæ. Colũna ipsa sine parte inferiore ac superiore Scapus dicitur. Pars superior & capitellũ & epistilium & modulus: supra hoc lapis quadratus appellatur. In his erāt triglypha, cymatia, encarpia, uolutæ: super omnia tympanũ. Triglypha, ut ait Vitruuius, sunt quæ cōtra tignorum præcisiones in fronte figũtur ob pulchritudinē: eadē ratio in operibus lapideis inuenta. Cymatia inundantes florum frōdiũq; cōtextus. Encarpia poma frondesq; insculptæ. Volutæ quæ sub capitellis ad uitādos imbres conuoluuntur. In Volutæ
totũ quatuor generum describuntur. Doricæ quæ sextā altitudinis partem in ima crassitudine habent: quæ nonā Ionicæ, quæ septimam Tuscanicæ. Corinthijs eadem ratio quæ Ionicis. Atticæ quaternis angulis pari laterum interuallo. autor Plin. Sunt etiam columnæ striatæ, id est, canaliculis incauatæ. Sicuti apud templũ Pacis, alijsq; in locis hodie Romæ uidemus. Striga uerò consertus ut ficuum. Striges autē aues Striges
diræ: quo etiā nomine anus maleficas ex ea causa uulgus hodie nuncupat. Apud columnas proponebantur antiquitus edicta, disputantiumq; ordo & coronæ conueniebant.

DE CRVSTATIONIBVS.

CRVSTATIONES aliæ inductæ, aliæ adactæ. Inducitur gypsum, calx: adigitur lapis, uitrũ, cæteraq; huiuscemodi. Crustationib. quibusuis ex uetere pariete suffusa inimica est humiditas. Inductarũ autē hæ sunt species. Albaria picta, & Albaria insignita pictoria. Adactarũ hæ, Orbiculata, circũcxecta, tessellulata. Albaria cutis marmoris splēdorē dabat, si postquā siccauerit cera & mastiche modicoq; oleo simul colliquefactis unctũ parietē carbone ignito expolirēt. Eadē uerò & de sigillis ex gypso ratio est. Quorũ duo erāt genera, unũ prominens, alterũ retōsum. Pictoriæ crustationis alia in udo, alia in sicco. Vdis calor natiuus, & metallicus cōuenit: Siccis fucatus factitius. Nā calcem & humor & auster edit. Nouũ inuentũ oleo lini colores lauari, modò siccus sit ubi induxeris. Tessellulatis adhibebantur calculi minores: uermiculatis autem maiores. In utrisq; picturā uariorum lapidũ imitabantur. Conchas margaritarum immiscere crustationibus instituit Nero princeps, quarũ plurimas hodie in ueterũ ruinis uidemus. Hæc etiam omnia pauimentis

conuen

conueniunt, præterquàm insignia & pictoria. Nam prius festucatur, deinde graui lapide leuigatur, postq; tessellularũ anguli & lineæ figurantur. Crustationes marmorũ hoc modo repertæ. Pixodorus pastor apud Ephesum cum oues pasceret, hircum infixũ cornibus parieti exceptã crustam candidissimã ad ciues attulit, qui forte tunc Dianæ Ephesiæ tẽplum facere meditabãtur, magnoq; præmio muneratus est. ut autor Vitru. Plin. autẽ de crustatione inducta, quod tectorium dicitur, inquit, Tectorium nisi ter arenato, & bis marmorato inductum est, nõ satis splẽdoris habere uidetur. Crustationes ubi oportebit impingere, arenationes non minus tres inducẽdæ: usæ iam & nouẽ in antiquis ædificijs. Primæ officiũ, parietes arctissime dẽsare atq; adæquare: extremæ, expolire, & colorum lineamẽtorumq; uenustatẽ exprimere: mediarum, utriusq; uitia emendare atq; prohibere, quas asperas esse oportet: nã leuigatis superadditæ non adhærent. Primas oportet esse asperrimas ex arena fossitia non ualde tusa ad digiti crassitudinẽ, interdumq; ad palmum. Vltimum marmoratũ appellant, quòd marmore tusum cãdidissimo est admixtũ: crassitudo semidigitalis sat erit. Crustã si forte ueteri parieti uelis adigere, prius oblinito aqua pura: deinde liquenti flore calcis, immixta ex aqua marmoreo pollini, locũ penicillo dealbabis. Post hæc arenatũ adiges. Vitru. Ad opus albarium parietes primo trullissentur: post trullissationem non minus tribus corijs arenati inductis, marmoratũ inducatur. Deinde colores qui cum udo tectorio sunt inducti non mittunt, sed perpetuò manent. In locis humidis inducatur prius trullissatio testacea: deinde arenatum. Et reliqua.

DE LOCIS PVBLICIS.

Theatrum & eius partes

DE Theatro. Pollux. Theatri partes hæ sunt. Orchestra, pulpitũ, scena, proscenium, parascenium, hyposcenium. Scena quidẽ locus histrionum est. Orchestra, in qua suggestũ quoddã est siue ara. Hyposcenium, quod Latini podium dicunt. Columnis & statuis ornatur, ad spectatorẽ cõuersum, sub pulpito cõstitutum. Sunt præterea secundum scenã tres portæ: regia in primis, eius qui primas agebat partes. Ab læua inferiores & uiliores personæ uel tẽplum. iuxta domũ autem tẽtorium cum tapetis & alijs stragulis adopertũ. Locus iumẽtorum cum porta maiore: unde facile exeãt, & impellãtur currus. hæc ille. Ex Vitru. Scenæ longitudo ad orchestræ diametrũ duplex fieri debet. Podij altitudo à libramẽto pulpiti duodecima orchestræ diametri, supra podium columnæ cum capitulis & spiris. Deniq; secundum Vitruuij perscriptionẽ podium erat locus iuxta proscenium aut orchestrã. Tranquillus. Nero parcius primum, postea toto podio adaperto spectauit. De tẽporario Scauri theatro quonã modo factũ esset, in Anthropologia cum de ipso feci mẽtionem, narraui.

Basilica

Basilica locus erat ubi litigabatur, tectũ uidelicet cum expedito & amplo spatio. Ex binis cõstabat porticibus: externa, hoc est, ambulatione ubi serui consistebant, & interna porticu ubi causidici errarẽt, differente à curia aut tẽplo, quod illa porticum non habebant.

Porticus

Porticus publica res est uti basilica, ab ea tamen differens ueluti pars à toto. Nam & porticus pars basilicæ adiuncta tecto uentũ & columnis constabat: eas à familijs & hominibus Romæ cognominabant. Sub porticu Athenis Stoici philosophabãtur. Porticus Neronis miliaria, mille passibus durabat.

Curia

Curia quò senatus cogebatur, siue in templo, siue templo cõiuncta erat. Tullus Hostilius in Cæliũ Alba Albanos traduxit, eorumq; principes in patres legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curatios, Clœlios, tẽplumq; ordini ab se aucto curiam fecit, quæ Hostilia dicta est. Liui. 1.

Templum

Templum habebat porticũ, cellam, pronaon, opistodomum, & lucum. Porticus erat pro tẽplo: Pronaon paruum ante fores conseptum. Cella spatium intus totius tẽpli. Opistodomum quod Vitruuius posticum cõuertit, spatium post templum. Lucus ferè idem sub dio, sacer locus cum arboribus, sicuti apud nos horti cœnobiorũ. Et præterea in sublimi gradibus aliquot: ex quo deprehẽdi potest quantum ruinæ creuerint Romæ, ut Pantheon totidem gradibus prius ascenderẽt, quot nunc descẽdit. Habebat in frontibus ac pro foribus parastatas columnas, quas παραςάδας uocãt. Amphiprostulos, perithyros, dithyros, pseudothyros: omnia ex portarũ appellatione. Inter cellã & columnas ambulatio erat, eius species diuersæ. Pycnostulos destioribus columnis. Systilos paulò remissioribus. Ariostulos rarioribus spatijs. In tẽpli tholo res miras suspendebãt, ut cornua formicarum, elephantorũ dentes, hostium spolia. Socrates in Platonis legibus candorẽ in primis probat in tẽplo absq; picturis: Aurum aut argentũ, aut aliquid preciosum, tãquàm corrumpere quærẽs, in eo offerri, minime probat. Præterea Græci, teste Vitruuio, Ioui, fulguri, soli, ac lunæ templa hypætra, id est, subdialia cõstituebant.

Thermæ

Thermas Leo dicit se pro cõperto nõ habere, publicas ne an priuatas fuisse, quod equidẽ miror: quũ utroq; modo reperiãtur. Quod priuatæ, docet Martialis. Hetrusci nisi thermulis laueris, illotus morieris Oppiane. Quod publicæ, idẽ de Thermis Titi loquẽs simul cum alijs ædificijs ait: Et sunt Deliciæ populi, quæ fuerãt domini.

Balnea

Dicũtur & Balnea & Balineæ, & Lauacra, & solia balneorũ. Lampridius inquit, Oceani soliũ primus inter principes Alexãder appellauit: cũ Traianus id nõ fecisset, sed diebus solia deputasset. Ami. Marcellinus inquit: Lauacra in urbe in modũ piscinarũ extruxit. Est enim soliũ alueus balnei. Oceanus autẽ alueus maior ab æstu quasi & refluxu marino appellatus. Erãt præterea in balneis apodyteria, id est, spoliatoria ubi uestes lauaturi ponebãt, ut scribitur apud Lãpridiũ. Erantq; calidariũ, frigidarium, tepidariũ, pyriateriũ, laconicũ, hypocaustũ, sudatoriũ, eadem ferè omnia: quæ cũcta quomodo fierẽt, satis in moribus hominum dixi, ubi balnea & exercitationes attigi.

DE VRBIVM AEDIFICATIONE.

VRBIVM ædificatio, coloniarum instauratio, cœnobiorumq; ingentium constitutio, crebræ fuerant apud maiores nostros, qui tunc & hominum multitudine & ingeniorũ fœcunditate, ac opum potentia florebant; nunc tam in Italia quàm extra, Mœnia tot quondam lugent deserta colonis. Satis igitur locorum uacat, satisq; habet uir maximus, cum arcem aliquam de nouo fundauit, aut ædes seu uillam sibi concinnauit: seu etiam templi partem restituit, ubi plus occupant eius infixa signa spatij, plusq; sibi sumptuum exposcunt quàm reliquæ ædificiorum partes: in pessum omnia ire, tantumq; animi posteris imminuit dies, ut non tam potentia quàm uirtutibus & uera gloria uacui, quæramus in mustatio laureolam. Vrbium igitur ædificationem auspicato prius incepabant: aratro æneo sulcabant, cum ad locum portæ ueniebant, aratrum tollebant, quod sacra tãtum mœnia haberẽt, portas nequaquam, cum eas necesse sit multis de causis profanari. Mœnia ipsa ac ciuitatem aliquibus dicabant numinibus. Persæ uerò & Aegyptij minime, quòd in obsidione precibus hostium uerebantur ea migrare. Censorinus de natali dicit eam futuram magnam ciuitatem, quæ genesim cum fundatore communem habuerit: sicuti urbi Romæ accidit & Romulo. Mœnibus Pomerium addebant,

Pomerium

erat enim spatium post murum, quod neq; habitari, neq; arari fas erat. In urbis incremento, inquit Liuius, quantum mœnia processura erant, tantum hi termini consecrati proferebantur. Hetrusci primi inaugurato consecrauerunt: ut neq; intrinsecus, neq; extrinsecus ædificia mœnibus continerentur, liberumq; aliquid esset ab humano cultu.

DE MACHINIS FABRILIBVS.

MACHINAE, ut ait Vitruuius, pluribus operibus, & ui maiore cogũtur effectus habere, ut balistæ, torcularia, prela. Organa uerò unius operæ prudenti tractu perficiunt quod propositũ, ut scorpiones, seu alicuius instrumenti uersatio. Rursus Machina est opus continens ad trahenda onera quæ mouentur ex arte, circulorum rotũdationibus, quas Græci uocãt κυκλικὰς κινήσεις. Quorũ tria genera: scansorium, quod ἀκροβατικὴν appellãt: aliud spiritale, cuius inuentor Ctesibius Alexandrinus, quod πνευματικὴν. Nam hic & hydraulicas machinas quẽadmodum aqua posset ascẽdere repperit. Tertium tractorium, quod βάναυσον uocant.

Scansorium Scansoriæ tignis & trãsuersarijs fiũt, quibus ad alta sine periculo ascenditur, ubi magis audacia quàm arte opus est, siquidẽ catenationibus & crismatorum fulturis cõtinentur. Spiritales uerò cum spiritu impulsæ, plagas uocesq; organicas exprimũt.

Tractorium Tractorium cum opera machinis pertrahuntur, aut ad altũ sublata collocãtur. Hæ duæ artis sunt: ex hac ultima existũt quæ mechanice, & alia quæ organice mouentur. Troclea orbiculũ habet ad funẽ tractorium. Trispatos, hæc est cum tribus orbiculis. Pentaspatos cum quinq;.

Sucula Sucula est ubi funis adligatur: Vectes pali qui suculã uersant, trahuntq; coloßicotera onera, id est, maiora, & uastiora. Circa tympanũ reuolutus alter funis ad ergata chelonia & ferreos chodacas in capitibus scaporũ & subscudes. Est enim tympanũ quod funẽ uertit, ac trahit onera, siue modulos trahat siue aliud.

Moduli Sunt enim Moduli quadrata uasa ad hauriendã aquã.

Subscudes Festus quoq; Subscudes etiã angustas dicit esse tabellas, quæ asserũ coagmenta cõnectunt. Artemo Trocleæ genus, quod Græce ὄναγρον dicitur. Non prætereundũ quod Pli. li. XXXVI. cap. IX. cõmemorat. Rex Aegyptius, qui Pyramidẽ ex humo erigere mãdabat, ad diligentiã artificis cautius admonendam, ne romperetur ita machinã iußit aptare, filium suũ in obelisci capite adligauit. Cætera instrumẽta fabrilia, Trulla, norma, regula, perpẽdicula, decẽpeda.

DE ARCHITECTIS, ET OPERIBVS NOBILIBVS.

ARCHITECTI cum plures fuisse legũtur, tũ præcipuè Democrates, qui Alexandriã est metatus. Spintharus Corinthius, qui tẽplum Delphicũ cõstruxit. Ctesiphon tẽplum Dianæ Ephesiæ, ubi signũ ipsius Deæ uitigineum fuerat. Meleagines fanũ Mineruæ Prienea. Theodorus Phocẽsis tholum Delphicũ. Philo Atheniẽsis armamentarium Pyrei. Hermogenes ædem Doricã Iunonis Magnesiæ. Sugilas Mausoleum Artemisiæ. Zenodotus nobile pauimẽtum Pergami. Scripsere super hac arte primus Agatharches Athenis nobilis architectus, ex quo exciti postea Democritus & Anaxagoras in eo etiam commentarios reliquere. Deinde Silenus de Symmetrijs Doricorũ edidit uolumẽ. Apud Ephesum testibus Vitruuio & Cicerone, architectus cum publice opus redimit, scripto sese magistratui autorat. Absoluto opere si ad prædictum impensa respõdit, honoratur donis: si ultra prædictum quarta pars supergreditur, toleratur. Si autẽ ulterius, de suo cogitur dare.

(Democrates, Spintharus, Ctesiphon, Meleagines, Philo, Sugilas, Zenodotus)

DE SERICO PVRPVRA COCCO, Bombicino, Bysso, Setabo, Xylino, Linoq; alijs.

Sericum PROCOPIVS Græcus autor solus, quẽ sciam inter scriptores Serici originem in Europa describit, quod Græci μέταξαν uocant. Ad Iustinianum inquit principem, duos monachos eius semen ex Serinda Indiæ ciuitate Constantinopolim attulisse. Ex eoq; deinde sub fimo posito paulatim uermiculos emersisse, qui mori folijs enutriti Sericum fecere: inde transfusum postea in reliquam Europam. Pausaniæ in fine VI. lib. uermiculus huiusmodi σὴρ, id est, Ser appellatur, unde dicũtur Seres populi apud Indos, quòd his potissime abundent: neq; enim aliud Serinda, unde dixi semen aduectum, quàm Serum ciuitas Ptolemæo Serica appellata. Ex quo quum Virgilius ait, Polijs depectunt uellera Seres: satis constat de uermiculo in arbore nascente, ac sericum procreante dicere uoluisse. Quod Plinius parum intelligens lib. VI. ait, Seres lanitia syluarum nobiles perfusam aqua depectẽtes frondium caniciem: quasi sine uermiculo id spõte nascatur.

Holosericum uestis Aurelianus princeps Spartiano uestem holosericam ne in uestiario quidẽ habuit dicens, nolle pẽsare auro fila. Nam libra auri tunc libra serici ueniebat. Alexander itẽ imperator uestes sericas raras habuit, holosericas nunquam induit, subsericas nunquã donauit. Ex quibus sane uerbis cõijcere possumus, quam parcus antiquis serici usus fuerit, cuius postea luxuriam plurima sam Morus per Italiam auxit, ut non solum ad uilißimi ordinis homines peruenerit, sed eo canũ equorumq; stragula ac dorsualia fiant. Nihilq; siue in ordiendo siue in tingẽdo maiorẽ recipit uarietatẽ. Cum uellere, planum, intercisum, pictũ, monochromaton, dichromaton, trichromaton: quatuor, quinq;, sex staminum quod Hexamiton uocãt.

Purpura Color huic purpuræ excellẽtißimus indicatur.

Violacea Violaceam Nepos dicit suo tẽpore cœpisse.

Rubra Rubram uerò postea: deinde dibaphã omnibus præstantiorẽ inuenerunt, his sanguine saturatã autor Plinius qui etiã in lib. IX. Sybactani, id est, Hispanam & Mauram cõmendat. Huius præstantia coloris in cane primum deprehensa. qui purpuram forte manducauerat, labris rubẽtibus apparens. Posteri tamẽ omnibus cõmodiorem inuenerunt ex herba similis Thryallidi floribus ac seminibus, quæ in Italia pluribus in locis seritur.

Anchillum hanc putauerim quã Dioscorides Anthillũ uocat. Lauatur furfure, unde uim capit. tãta alioquin tenuitate, ut serici delicijs tantum nitorẽ præstet, in lana euanescat. Nã in lana coccum splendescit, quod hodie Granum uocãt.

Coccum Hoc olim Africa, Gallecia, & Lusitania mittebant. ex quo imperatoria paludamenta inficiebantur. Transalpina uerò Gallia herbas Tyrium atq; Conchilium, omnesq; alios colores, ut ait Plin. lib. XXII. Nunc uerò è Valentia Hispaniæ optimum omnium aduehitur coccũ. Deinde ex Asia colore inferius. Ex his itaq; color duplex, uiolaceus, & ruber. Violaceo prius Guadum nũc appellatum, herba subijcitur colore cæruleo. Alter quo cãdidus inficitur pãnus, color russatus tam antiquus quàm nobis nominatur, potißimus inter omnis. Nã & russata quondã factio fuerat. Hunc etiam posteri magis arte perfecerũt, ignis ardorem imitantem. Quod uerò nunc Brocatum uocamus, antiquitus non erat nisi uestis aurata: quæ pannus non autem sericum, auro intextus fuerat, acuq; laboratus.

Pannus aureus Pannus à nobis aureus appellatus uidetur is esse, quẽ Plinius se uidisse testatur Agrippinã Claudij principis induam, paludamẽto textili, absq; ulla materia. Omnia nunc lasciuia temporis ampliauit, uiliaq; fecit, ad præcones usq;, parasitosq; prostituendo: cum imperatorũ paludamẽta ex hoc cernere nõ esset.

Bombicina Est & Bombicina uestis ad muliebrium delicias. Iuuenalis. Fœmineũ lucet sic per Bombicina corpus.

Bombix Ex filo sunt tenuißimo instar serici, quod Bõbix seu Necidalus de genere crabronum ex Assyrijs ueniens more araneæ texit, nido candore salis, magnaq; duritie in pariete constituto. Id retorquere rursusq; texere inuenit Pamphila Plateæ filia in Co insula. autor Plin. lib. XI.

Byssus Byssus fœminini generis in utraq; lingua, genus est lini flaui ac tenuißimi, unde uestis byßina & color byßinus. In Iudæa præcipuus teste Iosepho. Secũdus in Elide Græciæ ciuitate, colore inferior Iudaico, sed tenuitate præstãtior, ut ait Pausanias lib V. Et byssum & bombicina quanquam raro, hodie quoq; ex

Asia

Asia Græciaq́; quibus Turca dominatur, in Italiam exportari uidemus.

Setabum

His proximũ Setabũ tenuitate, in Hispaniæ eiusdem nominis ciuitate proueniens, sudarijs aptissimum. Catullus. Remitte mihi Setabumq́; meum.

Xylinum

Deinde Xylinum, de quo Plinius libro XIX. sic ait. Aegypti pars superior Arabiam uersus fruticem gignit, quem aliqui Gossipion

Gossipion

uocãt, plures Xylon, ex quo Xylina linà. paruulus est, similem barbatæ nucis defert fructũ, cuius in exteriore bombice lanugo netur: nec ulla sunt eis in candore molliciaúe præferẽda, uestes inde sacerdotibus. Aegypti gratissimæ. Hoc Cotonum hodie uocant, nasciturq́; in Calabria, post Pliniũ adeo frequẽs ut nihil uilius. In insula item Maltha prope Siciliam: sed optimum ex Syria uenit.

Cotonum

Orthominium

Orthominium item Plinio è panicula palustris uelut arundinis netur etiam tenuissimum: nunc corrupto uocabulo Orthicinum appellãt, ad nos etiam uile externum ueniens, ubi nunc ora nostri depingunt Sernatoris.

Linum uiuum seu Asuestinũ

Reperitur & linum quod uiuum Latine, Græce uerò Asuestinum ex argumento uocatur, quod igni mundetur, nec absumitur, unde funebres regum tunicæ fiunt, quæ fauillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in Indiæ desertis autore Plinio. Straboni etiam apud Carystum insulam, ut alibi dixi, rarum inuentu, æquatq́; pretia margaritarum, ut ait Plinius. Nos item in Italia hoc uidimus & experti sumus.

Linum Cumanum

Cumanum in Italia ad piscium & alitum capturam tantæ tenuitatis, ut annulũ hominis cum epidromidibus (sunt enim epidromides extremæ funes cũ circulis) pertransirẽt.

Epidromides

Sed mirum magis in Aegypto singula fila CCCLXV. filis cõstare, ut in thorace Amasis regis Aegyptij, qui Rhodi in Mineruæ templo uisebatur. Aethiopes Indiq́; ex malis, Arabes è cucurbitis, Asiatici ex genista lina demetũt.

Carbasinum

Carbasinũ apud Tarraconẽ repertum, ex quo uela nautica conficiuntur, unde Carbasus nomẽ habet, quibus postea Lentulus Spinter ludis Apollinaribus theatrũ texit, & ante eũ primus Rom. Q. Catulus in dedicatione Capitolij, moxq́; Cæsar dictator totum forum Romanum uelis operuit in ludis, & post eum Marcellus Octauiæ filius, sine ludis, ut salubrius litigantes consisterent. Velo nauis purpureo cum Cleopatra M. Antonius ad Accium est usus, è lini libris L. iustum est XV. ferreis hamis carminari.

QVAS QVISQVE POPVLVS VESTES reperit, & de priuatis quorundam.

IN laborandis uestibus alij alia inuenerunt. Acu facere Idæi Phryges. hinc Phrygiones uulgò appellati.

Phrygiones

Attalica

Aurũ intexere in Asia reperit Atalus, unde nomen Atalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon: unde Martialis. Veste Semiramia quæ uariatur acu. Plurimis uerò licijs Alexandria instituit, quæ Polymita & Hexamita dicuntur.

Delmatica

Delmatica à Delmatis reperta, qua Romani horis tẽporibusq́; extraordinarijs etiam sunt usi. Lampridius in uita Cæsarum. Delmaticatus post cœnam ambulabat. Similis ferè bis quas Turcas hodie uocamus.

Gabanium

Gabanium Græcis, id est γαβάνιον. Nam græcanicus est habitus, oblongis manicis, quo etiam nunc utuntur passim Itali omnes. nec longo inuento, nam à Constantino imperatore processit, ut in magistratibus dixi.

Pallium

Pallium etiam Græcorum fuerat. Inde comœdiæ palliatæ.

Mantellum

Mantellum item ad nos postea transfusum. Plautus id commemorat, illi autem μανδύαν uocant. Suidas μανδύας εἶδος ἱματίου ὅ περ καλοῦσι ἀσβάνιον.

Bracæ

Bracæ Gallorum erant, longa uidelicet femoralia subligacula: nec adsentior his, qui aliud esse putant. Strabo. Galli, inquit, longis femoralibus utuntur: quem usum ad hunc usq; diem seruant: miseruntq́; iam diu ad nos, ut is habitus gestetur cum reliquo calciamento coniunctus & separatus. Sed hoc satis non fuit, iam penè iuuentus omnis nunc Gallico ritu & habitu uiuit. O uices rerum humanarum. Italia quæ Barbaris hominibus leges ac togam antea dare consueuerat, ab eis nunc ineptos ornatus ac mores ridiculos accepit.

Aulea

Aulea Britannorum sunt, ut Marcellus. Virgilius quoq;, Tollent aulea Britanni. ea potissimum quæ nunc cernimus picta. Afri præterea, Mauri, Saraceni, Scythæq́; omnes uarietate colorum gaudent, præsertim luteo, ac rubro. Virgilius. Pictiq́; Agathyrsi. Græci autem crepidati incedebant.

Priuatæ quorundam uestes

Legimus item priuatas quorundam uestes. Aelianus de uaria histor. Pythagoram ait ueste alba uti solitum, & coronam auream gestare. Empedoclem Agrigẽtinum purpurea ueste, calciamẽtisq́; æreis. Hippiam quoq; & Gorgiam purpureis. Vtebatur & purpura Porphyrius, unde nomen est auspicatus, cum antea Malchus appellaretur. autor Eunapius in eius uita. Aristoteles ipse in uestitu uictuq́; deliciosus fuisse traditur, ob idq́; Platoni aliquantulum infensus. At contra Socrates Diogenesq́;, alter discalciatus, alter cum pera baculoq́; semper ambulabant. Apud Rom. Cato senex præcurta toga utebatur. & Cethegi exerto nudoq́; brachio. Cæsar laxiore tunica. Augustus hyeme thorace laneo, tibialibus, & quaternis tunicis. Mecœnas mollioribus uestibus unde Malacinus ab Augusto cognominatus. Nostra uerò ætate Ludouicus XI. Galliæ & Alphonsus Siciliæ, ac Matthias Pannoniæ reges, uili amicti panno à uulgo non cognoscebantur.

Toga

Romanos autem toga à cæteris distinguebat, utriq; sexui (teste Nonio) gestari solita. Cuius forma apparet ex marmoribus antiquis Romæ, modo pallij quo duces Veneti utuntur: nam & sagum id genus dicere non possumus, quod in statuis minime armatis adspicimus, sæpeq́; anteriore parte præcisa uidetur, à statuarijs de industria factum, ut armatorũ thorax ornatusq́; cerneretur. Hæc uaria nobilibus fuerat. Triumphalis, scutulata, papauerata, Phrygia, surculata, ungulata, clauata, palmata: quas Plinius lib. VIII. enumerat. Spartianus monocolores, dicolores, tricolores, tetracolores, pentacolores, togas ponit.

Vestes senatoriæ

Vestes consulares ac senatoriæ fuerant Paludamẽtum, purpura, trabea, prætexta, latumclauũ, cinctus Gabinus, tunica. Festus paludatos armatos in libris Auguralibus uocari dicit, & omnia militaria ornamenta Paludamẽta.

Paludamẽtum

Prætexta

Marcellus dicit prætextam insigne Romanorũ, quod supra tunicas honorati quiq; sumunt. Hac triumphantes etiam utebantur. Cicero prætextã inquit Appio prætexui. Vtebantur & pueri nobiles.

Tunica

Tunica senatum à cæteris distinxit. Aurea tunica triumphasse Tarquinium Priscum Verrius est autor. Erant enim sine manicis, ex quo Vergilius probro dat Troianis: Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ. Cicero in Cat. Manicatis ac talaribus tunicis. Plautus. Manulea tam tunicam habere hominem addecet. Bulla & prætexta liberorum puerorum insignia.

Bulla

Bulla enim monile fuerat, ut tradit Plutarchus, quondam Tarquinio à patre rege donata, dum puer adhuc Latinos in prælio fugasset.

Cinctus Gabinus

Cinctus Gabinus uestis religiosa è Gabijs accersita. Liu. V. Fabius ritu gabino succinctus à capitolio oppresso in Quirinalem sacra faciens, iuit, & rediuit. Eandem opinamur apud Troianos fuisse Peplũ, apud Christianos quoq; lintea tunica sacerdotalis.

Infula

Infula quam morti deuotos induere mos erat.

Latumclauum

Latumclauum communε fuerat Senatoribus omnibus: cuius formam ac uestigia quantũ conijcere fas est, in ludis hodie Romanis cernimusq́; eo enim illo die Senator indutus procedere solet.

Vestes militares

Lena

Abolla

Sagum

Militares erant, Læna quæ supra alia omnia induebatur. hinc Lænatum familia. Græcis etiam cõmunis erat: χλαῖναν quoq; & ipsi uocant. Præterea Abolla: ut ait Marcellus. de Sago nulli dubium. Cic. itur ad Saga. Virgatis lucẽt sagulis. Supra arma ferebatur: quantumq́; ex ueterum statuis deprehendere fas est, uilis erat panni Venetiq́; coloris. Penula quam supra

supra tunicam, & si usu ueniret, cõtra imbrem sumebant. Iu.
Et multo stillaret penula nimbo. Lampridius. Alexander se-
natoribus concessit, ut in ciuitate penula uterentur: nam usus
Strigium fuerat extra ferre. Erant item Strigium ex Hispania, &
Mastrucatus Mastruca è Sardis, & Gausapina. Plautus mastrucatũ dixit.
meminit & Cic. in orationibus, uestes sanè omnes crassæ &
hyemales: ferè similes nostris hybernicis. Seneca. Gausapina-
Gausapinatus tum uocat pannosum hominẽ. & Martialis Leucopiatũ &
Leucopiatus bericatum. Erat enim Leucopiũ albus pannus ac uilissimus.
Bericatus Plinius ubi de medicinis ait: in panno leucopo dicit reponen-
Pullatus dum. Pullati & atrati ijdẽ erant qui nigris utebantur: aut
Atratus funeris aut ulciscendi se gratia ob aliquam iniuriam. Cic. in
orationibus de Claudio Tribuno. Veste obsoletior: capilla-
tior quàm antea: barba promissior, & tum tribunis nouam
minabatur. Idem hos esse in conuiuio non solere demõstrat.
Quis unquam inquit uel in suorũ funere atratus accubuit?
In sumendo uestem dicebant mutare, in ponẽdo recuperare.
Dicũtur quoq; pullati plebei omnes, quòd fusco & naturali
sint amicti colore. Tranquillus in Augusto. Edixit ne quis
pullatorum in media cauea cõsisteret. & Quintil. Pronun-
tiatio uehemens cum corporis iactatione mire ad pullatum
Muliebres circulum facit. Muliebres deinceps: inter quas Palla hone-
Palla stissimæ cuiusq; Marcello fuerat. Inuenimus & apud Oui-
dium, uirorum, de Orione loquentem. Induerat tyrio distin-
ctam murice pallã. preciosa utcunq; uestis. Virg. Et pallam
Stola insignem gemmis auroq; rigẽtem. Stolam ueteres dixerũt
non honestam uestem solum sed etiam omne quod corpus te-
geret muliebre. Strophium fascias breuis: quæ uirginalem er-
Strophium rorem cohibebat papillarũ. Cic. in Clo. Strophium accu-
rate præcingens: autor Marcellus. In hymno tamen diui Io.
pro tegmẽto uillico & agresti accipitur. Plautus in Epidico
multas huiusmodi commemorat: quas Marcellus declarat.
Regilla Sunt autem hæ, Regilla diminutiue à regia, uestis: dicta &
Ralla basilica. Item mendicula. Ralla à raritate, quæ preciosis
Indusiata uestibus immitti solebat: Indusiata. Patagiata. Plumatile dici-
Patagiata
Plumatile tur Plauto. Plumatile aut clauatum, aut è plumis factum.
Cesitium Cesitium linteolum purum & candidum dicitur Plauto:
quod ita ad candorẽ perueniat, quòd oras circũcisas habeat.
Supparum Supparũ est linteolum femorale. Exoticum, peregrinum &
Limbus pulchrũ dicitur. Plautus. Basilicũ aut exoticum. Limbus
muliebris etiã uestis & pretiosa. Plautus. Limborarij Ar-
cularij. Flameum tegmen quo capita matronæ teguntur,
Flammeolum dicitur & Flameolũ: uulgus Italicum adhuc fazolũ appellat.
Reticulum Reticulum item capitis: Carbasus, pallium quo Flameum
amicitur. Virg. VIII. Eum tenuis glauco uelabat amictu
Capitium Carbasus. Capitia, capitũ tegmina fœminarum. Calan-
Calantica tica item. Cicero in Clodium. Te cum Calanticam capiti ad-
Interula commodares. Interula, cuius Horatius & Mar. meminе-
runt utriq; sexui ferebatur: erat enim tunica proxima car-
ni: nos linea utimur, apud ueteres lineam nusquam cõperio
fuisse, ut ex marmoribus indicatur. Plin. Græcas statuas ar-
matas sine tunica, hoc est in nudo corpore dicit, ex quo ui-
dere licet quantum mollities cultus posteros occuparit.

DE CALCIAMENTIS AC TVNICIS,
& uestibus tragicis: comicis ac Satyricis.

NVNC calciamenta. Alexander Imper. Caligariorum
& omnium artium collegia instituit, ut autor Capito-
Caliga linus. Erat enim calciamenti genus: non quas nunc Caligas
appellant: nam ueteres nusquam inuenio caligas quibus nos
Socculi utimur habuisse: sed tantum crure tenus Socculos, sic in o-
mnibus antiquorum monumentis aspicimus. Et Tranquillus
ait. Vitellio socculorum alterum detraxit. Calcei fuerant
Calcei uaria forma distincti. Vopiscus in uita Cæsarum. Calceos
mulleos, cereos, hederaceos, albos, uiris omnibus sustulit,
mulieribus restituit. Apuleius quoq; linteos calceos nomi-
nat. Et Phecasij sacerdotũ calcei & Sicyonij calcei ab his qui
elegãtiæ studebant ferebãtur, autor Cicero. Soleæ mulie- Soleæ
rum fuerãt. nos planellas dicimus, quas turpe uiris tunc ge-
stare fuerat. Cicero de Arusp. respõ. A mulieribus soleis, in-
quit. & in Verrem. Stetit prætor Pop. Rom. soleatus in lit-
tore. Græcanici calcei ex Polluce hi sunt. Basilides quibus
utebãtur Athenis. Crepides gestamen militare. Embades Crepides
sumptuosum calciamentũ. Sunt quoq; schiskæ, singæ, compe-
des, asircæ, sandalia, crotopezia, ligneum calciamentũ, à so- Crotopezia
nando dicta, quæ aliter calopodia à quibusdã dicuntur. Car-
batina rusticum est, uocatũ à Caribus. Ex gẽtibus quoq; &
ciuitatibus plurima dicta sunt, ut Argea, Scythica, Rhodica,
Laconica, Thessalica. Quædam ex personis, ut Alcibiadia,
Smindrysia, Hiphicratida, Phecasia, Diabathra. Communia
autẽ utriq; sexui, Embates similes comicis, hyposcesma utri- Embates
le calciamentũ ualde sumptuosum. Proschema senile. Periba-
tes ancillarũ. Album calciamẽtum meretriciũ erat. Plocaris
& acontia nominãtur Aristophani tanquã muliebria. Rha-
dianarium & circumuolutũ erat. meminit Plato. Baucides
sumptuosorũ. Muliebria rursus crocotides, aphracta, opi-
stocrepides, quod ante tis retro ligãtur, amphisphyra, acro-
sphyra, canobia, gynepodia, niclipedeces, mesopersicæ, phyr-
meides, seleucides, nisides, ambracides. Cõmunia item utriq;
sexui, phares, ledariũ, chiton, xystis. Fœminarũ etiam pro-
pria, epopes, diploidiũ, semidiploidiũ, catastictus, catagoges,
peplus. Zoma uestis anilis. Tunicæ quoq; diuersorũ ge- Tunicæ
nerum ex eodẽ autore, hæ sunt: Scissilis, phanotis quæ trans-
lucebat, catasticte, id est, notis uariata animalia uel flores in-
textos habebat. Myotis ex muscis intextis ex Armenia ue-
niens. Cortæus Massiliensiũ, Rhiza Thracũ, Caunaces Ba-
byloniorũ, Sarages Medorũ, Temenus Argiuorũ. Circa mã-
mas mulierũ zosma, tænia, & tænidiũ, strophium quod &
zona uocatur. λῦσεν δὲ παρθενικὴν ζώνην. Et rursus ἀπ'
ἀμάζον ζωστῆρ. Epizostris uestis crassa ex lana. Scytha-
rum uestes ex pellibus Diphthera, epicranum, bete, sisyra,
spola. Tragicæ autem ac comicæ uestes ex eodẽ autore Tragicæ
Xystis, batrachis, chlanis, calyptra, mitra, agrenũ ex lana cõ
textum. Ephatis uertibulũ erat quoddã rubrum, quod in ma-
nu habebãt bellum gerẽtes uel uenãtes. Qui autẽ in miserijs
erant, melina, hoc est, lutea uel nigra uel glaucina utebãtur.
Satyrica uestis nebris, id est, pellis caprina, quã & izanẽ Satyricæ
uocabant, & pardalim subtextã. Venatorium Dionysiacũ
Cortæus tunica pinguis est. Comicæ autẽ, Exomis, id est, Comicæ
uestis alba ignobilis, secũdum sinistrũ latus suturam nõ ha-
bens. Puniceus habitus & purpura iuniorũ est. Pera, bacu-
lus, diphthera rusticorũ est. Nigra uel lucida uestis parasi-
torum præterquã Sicyone. Et alba quãdo parasitus ducitu-
rus est uxorẽ. Seruorum autẽ Exomis, cui adiacet uesticula
quædã alba quæ epiblema dicitur. Coco autẽ duplex & in-
flexibilis uestis. Fœminarũ comicarum, Anus nigra uestis, in
sacrificijs tamẽ alba utetur. Iuuenum item alba uel byssina.
Epicleri album & croceum. Lenones tunicã colore distin-
ctam ac floridã ferebãt, baculumq; quod aresum uocatur in
manu habebãt. Parasitus erat scelergis & lecythus, sicuti &
rusticis legobolum. Quibusdam autẽ mulieribus tunica ta-
laris purpurea ad cubiti symmetriam rotunda. Hæc Pollux.

DE VARIETATE STRAGVLORVM
ET PELLIVM VSV.

STRAGVLA item diuersa. Primum circa thorum.
Amphimallon & gausape in castris usum præbebant. Amphimallon
Primum ex utraq; parte uillosum erat, Heteromallũ ex una Heteromallũ
tantum.

uarium Stragula quæ lodices poëtæ uocāt, lintea uestis con-
strata. Stragula quoq; alia super eis adposita ab Homero pla
nè notantur, ῥέγεα καλὰ πορφύρεα. omnia stragulæ uestes
Sindones Plumo uocantur. Dicebātur & plagiæ, deinde Sindones ap-
pellatæ. Varro de uita patrū. Chlamydes, plagiæ, uela. Nam
& uela & uelaria dicuntur. Papinius. Iam uelaria lintea
pluebant. Plumaria quoq; & plumarium opus, & plumarij
textores, quos polymitarios dicūt, liciorum uarietate, à plu-
Stromata mando dicti Marcello. Plautus plumatile inquit. Stromata
Peristromata & Peristromata ferè quæ & tapetia depicta uario colore,
à sternendo uocata. Plautus peristromata Campana dixit.
Tapetum Tapete & Tapetum Græcum uocabulū uarijs etiam fue-
rat coloribus pictū. Cortinas Plinius uocat præter uasa, etiā
Culcitra lintea quæ sternunt siue mēsis siue lectis. Culcitra. Cicero
Tomentum culcitrā plumeam dixit, erat & Lanea. Tomētum nanq;
culcitræ materia ex palustri arundine quam Circensem ap-
pellabant, aut ex re alia ignobili suffarcta. Tomentū concisa
palus Circense uocatur. Ceruicalia & puluilli capitis sub-
Toral stramenta. Toral tori ornamentum apud Horatium, &
Conopeum Conopeum tentorij genus apud eundem. Interq; signa turpe
militaria sol aspicit conopeum. Propertius de Cleopatra lo-
quens: Fœdaq; Tarpeio conopea tendere saxo. Equorum
Dorsualia quoq; uestes phaleræ, ephippia, dorsualia. Vopiscus in Gale-
no. Boues cum dorsualibus sericis discoloribus præfulgētes.
Manticæ Præterea Manticæ ac Bulgæ imponuntur, sic Festo appel-
Bulgæ latæ, Senecæ uerò Hippoperæ lib. epistolarum XIII. M.
Hippoperæ Cato Censorinus canterio uehebatur: hippoperis quidem
impositis, ut secum utilia portaret. Pelles autem animalium,
quibus nunc utuntur arcendo frigori, apud antiquos minime
in usu fuisse quidam existimant: eò quod Plinius qui omnia
exequutur, tum alij, nullam de his faciant mentionem. Tran-
quillus Augustum scripsit, non pellibus, sed quaternis tuni-
cis hyeme solitum muniri. Et Martialis diuitem describens
probe indutum. Optat & obscuras luces, uentosq;, niuesq;,
Propter sexcentas Baccara gausapinas. quas suprà comme-
moraui crassa lana fuisse. Barbaros tamen aquilonares ge-
stare pelles, uti etiam nunc, consuetos esse complures sunt
autores: Ouidius ponticos & Getas describens inter quos
exulauit, pellitos appellat. Sed usum tamen hunc paulatim
cœpisse Senecæ temporibus ex loco eius epistolæ putan-
dum: Pelliculas, inquit, uulpium ac murium frigoris causa.
Mures pōtici Murium enim pelliculas & zibellinos & armellinos
nunc dictos putare possumus. Nam & inter murium gene-
ra sunt in ponto, ut in animalibus dixi.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXVIII.

DE HONESTO ET EIVS PARTIBVS.
Ac primum de prudentia & doctrina, quòd magistri in ea necessarij.

VAE ad corpus pertinent hactenus, mox ea quæ ad animū reliquum nostri operis spectat: ac primum de moribus, citra quos frustra cætera discuntur: deinde de artibus liberalibus dicam, ut planè præmisso titulo materia respondeat: in quibus pauca quidē, uerum exotica ex omni pene Græcia simul cum nostrorum receptissimis delibaui, ut facilius ediscerentur: essenq; cum ad bene beateq; uiuēdum suffragia, tum ad scribendum omnibus parata supellex, maiorumq; rerū per breues adnotationes indicamenta. Prudentia igitur prius attingenda, quæ unica cum æque intellectu ac uoluntate consistat, sub eadem doctrina continetur: utranq; uerò coniunctam Græci Sophiam, nos sapientiam dicimus, in qua monstratore prius est opus. Scribit enim Aelianus de uar. histor. quòd prisca fuit consuetudo, ut uiri magni iuxta se magistros alumnosq; haberēt. Sic Vlysses Alcinoum, Achilles Chironem, Patroclus Achillem, Agamemnon Nestorem, Telemachus Menelaum, Hector Polydamantem, Hiero Syracusanus Simonidem Chium, Polycrates Anacreontem, Proxenus Xenophontem, Antigonus Zenonem, Alexander Aristotelem. Inter Romanos Lucullus Antiochum Ascalonitam. Cicero Molonem, Mœcenas Arium, Augustus Athenodorū. Neq; mirum, cum Plato dicat quòd & Iuppiter quendam habuit consiliarium: unde nos exemplo eius institui debemus. Hesiodus quoq; optimum uocat, qui per se omnia nouit. Proximum huic, qui sapientes audit. Qui neutrum præstat, penitus esse inutilem. Socrates apud Platonem in Phædro ait, disciplinam ex sermone potius & uiua uoce hauriendam quàm ex lectione, magisq; sciēti prodesse. Sunt altiora quædam quæ scriptis tradi commodè nequeūt. Præterea à quocunq; discendum, etiam si quercus esset quæ loqueretur. Non enim quis dicat, sed quid dicat in primis uidendū. Hanc igitur Socratis sententiam uox dominica confirmat. Quæcunq; dicunt Pharisæi uos facite, opera uerò illorum minime. Item Plato in Lachete. Is maxime audiendus cuius dictis facta conueniunt: qui uerò de uirtute quam non attingit, aut contra uitium quod habet, quanquam ornate loquatur, minime auscultandus: siquidem in eo sapientes sumus quod nouimus, in eo delinquentes quod ignoramus. Quæ sententia superiori contraria quodammodo uidebitur, quum minime sit. Idem autor ait: Maxime illud cauendum quod scientiæ & eruditioni ualde officit, ne uidelicet in Misologiam aut Misanthropiam incidamus, id est, in sermonis aut hominum odium: uidelicet, cum forte alicuius uerbis aut opinioni ita addicti sumus, ut omnia pro oraculo credamus: deinde omnino contraria esse reperimus, deceptosq; nos esse intelligimus: quod cum sæpe fit, maxime euenit ut nulli postea credamus, quod uitium periculosissimum est. accidit autem ignoratione, quod citra delectum & artem credit. Nam si quis studium & artem in iudicandis omnibus adhiberet, nec temere crederet, proculdubio reperiret hos bonos, illos improbos & indoctos, alios uerò inter utrunq;. Apuleius in Apologia ait, Thaletem Milesium interrogatum à Mandraico Prienensi discipulo, quantam uellet mercedem pro eo quod disceret: respondisse, Si quod didicisti, mihi ascripseris, meq; repertorem prædicaueris. Quantum igitur auditui in hac parte debeamus, satis docent sacri libri, qui fidē ex auditu esse dicunt, & Iacobus: Sit omnis homo uelox ad audiendum. Hieronymus quoq;: Habet latentem energiam uiua uox. & in epistolis: Non enim, ut est quorundam præsumptio, me ipsum docui. Hæc deniq; causa cur peregrinationes longas philosophi susceperint, uti coram laudatos uiros audirent, quorum sæpe libros domi habebant.

QVI APTIORES AD DOCTRINAM, & quid aut quomodo discendum.

AD doctrinam alius alio docilior. Mercurides pueri uelocissimi sunt, uerùm cito desinūt, raroq; perueniunt ad frugem, maxime si cum Mercurio Martem coniunctum habeant. Talis fuit Hermogenes ille sophista, qui de arte scripsit, in adolescentia senex, in senectute puer, ut ait Philostratus. Saturnini uerò tardiores ab initio, sed tempore altius

radic

radices mittunt. Quapropter Ariston, ut Seneca, dicere solebat, malle se adolescentem tristem, quàm hilarem & amabilem turbæ. Vinum enim bonum fieri, quod recens durum atq; asperum uisum sit, non pati autem quod in dolio placuit. Huiuscemodi enim legitur fuisse Cato ille Censorinus, qui sero didicit literas, euasit autem summus orator. Torquati quoq; illius qui filios occidit, ingenium rusticanum & inutile ab initio uisum, in summam lucem effulsit. Proximis autem seculis Ludouicus Pontanus, iuris scientia præcellens, VII. annis scholis Italiæ pertinacißime uacando, nunquam in ea facultate mutire aut dissentire quicquam est usus. Sunt autem qui utrunq; præstant & uelocitatem & usq; ad extremum perseuerantiam ac profectum, quæ quidem rara felicitas: qualis Cicero fuit, & Augustinus noster qui per se didicit omnia. Quomodo autem discendum, Seneca item in epistolis docet. Lectio certa prodest, uaria delectat. Multumq; potius quàm multa legenda, quæ non habeas ad manum: quemadmodum magnus luctator non est qui omnis numeros nexusq; perdiscit, quorum usus sub aduersario rarus est, sed qui in uno se aut altero bene & diligēter exercuit & eorum occasiones intentus expectat. Nec est quod de naturæ malignitate queramur quod res occultet, cum quicquid nos meliores aut beatos est facturum, in aperto aut in proximo posuerit. Idem. Cum omni ætati studia conueniant, non eadem tamen semper conueniunt: Turpe est uiro iam prouecto ex commentarijs sapere, aut flosculos captare: semper interpretem, nunquam autorem esse, Semper deniq; meminisse, nunquam scire. Idem. Dementia est mi Lucilli superuacua discere, in tanta præsertim temporis breuitate. Negat Cicero, si duplicetur sibi ætas, habiturum se tempus quo lyricos legat. Eodē modo & dialecticæ uanas captiones. Nam apud plerosq; philosophia quæstui est, institores potius nacta quàm antistites. Hanc fas est dare tempus non accipere: res enim non subcisiua, sed ordinaria est. Aristotelis insuper opinio: Nullum esse magnum ingenium sine melancholia aut mixtura dementiæ. & ex sententia Platonis, Frustra poëticas fores compos sui pepulit. & Cicero pro Archia: Sæpius compertum ad laudem atq; uirtutem naturam sine doctrina, quam doctrinam sine natura ualuisse.

Quomodo discēdum ex Seneca

QVOD DOCTRINAM CVM prudentia ac iustitia coniungere opus.

MENANDRI Senarios sex ad hoc propositum conuerti:

Cuncta enim serua sunt prudentiæ.
Frustra mei debilitatem corporis
Accusauerim, si aderit prudentia.
Hæc enim potenti brachio fortior.
Sicut nanq; corpori existit oculus:
Sic demum nostræ mens animæ fuerit. Idem.
Δὶς ἐξαμαρτεῖν ταὐτὸν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ.
Ὁ μηδὲν ἰδὼν οὐδὲν ἐξαμαρτάνει.
Bis in eodem peccare, non est uiri sapientis:
Qui uerò nihil uiderit, nihil peccat.

Phocylides poëta dixit, mentem ac rationem hominibus pro armis datam, his hexametris à me conuersis.

Cuncti mortales, æque locus omnibus idem
Regibus ac inopi est, animis Deus imperat altus
Cunctorum qui cuiq; dedit propria arma ferendæ
Velocem lepori cursum, sed cornua tauris
Sponte sua, ast apibus penetrantia acumina caudæ.
Mentem homini melius tribuit, qua cætera inermis,
Robusto sapiens longe præstare uidetur.

Cleantes dicebat homines absq; disciplina & literis, tantum forma distare à feris. Plato scientiam ait sine iustitia cæterisq; uirtutibus calliditatem potius quàm sapientiam. Zeno dicebat quòd in disciplinis quidam erant Philologi, quidam Logophili, id est, amatores potius uerborum quàm scientiæ: item nonnullos esse philosomatos, id est, corporis amatores potius quàm philosophos, siue etiam philotimos, aut philochrematos, id est, amatores honoris ac pecuniæ.

QVOD DOCTRINA OMNIS AD philosophiam ac theologiam referenda.

ARISTONYMVS Chius circulares scientias sectantes, negligentes uerò philosophiam comparabat procis Penelopes, qui cum minime potiri possent, ad ancillas se conuertebant. Idem uulgum comparabat Laerti, qui tantum agrorum curam habens, sese domumq; propriam sperneret. Sic plures curam tantum diuitijs intendentes animum negligere agrestibus exulceratum perturbationibus. Bion dicebat, grammaticos Vlyßis errores inquirere, suos autem minime. Plato in Protagora poëticam similem facit imperitorum cōuiuijs, qui cum propter inscitiam & rerum ignorationem propria uoce suisq; sermonibus colloqui nequeant, tibicines accersunt, ut aliena uoce, hoc est, tibiarum flatu utantur: ubi autem sunt eruditi ac philosophi, inter se disceptant. Nec ab re Homerus dicit, ut Diomedi daretur socius ad explorāda castra, quod alter ex altero si duo sint, melius intelligent. At Cicero pro Archia poëticam & cyclicas scientias magnopere laudat. Hæc inquit studia adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis profugium & solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris: pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quod si ipsi hæc attingere minime possemus, tamen ea mirari debemus cum in alijs uidemus. Apuleius de Deo Socratis. Vlysses, ait, comite sapientia, quam Homerus poëtice Mineruam appellauit, omnia horrenda subijt, omnia aduersa superauit. Et Cyclopis specus introijt, & egressus est: solis boues uidit, & abstinuit: ad inferos migrauit, & remigrauit: Scyllam præternauigauit, nec abreptus est. Circes poculum bibit, nec mutatus est. Ad lotophagos accesit, nec remansit: Sirenes audijt, nec accesit. Basilius quoq; in quodā libello nō usquequaq; poëmatum lectionem detestatur, si quis ex his rosam non sentes delegerit. Nam Vlysses, inquit, uelut alter Iob, nobis exemplar patientiæ ab Homero proponitur. Hieronymus item qui secularem scientiam alias dæmonum cultus esse dicit, ad nostram deducere iubet philosophiam. haud aliter quàm Hebræi captiuam alienigenam resectis unguibus & capillis in matrimonium deducere poterant: sic dicta illorum castratis erroribus & uerborum lascivia, si qua probata sunt nostro dogmati adijcere rectè licere. Nam Salomon & Paulus & Cyprianus multiq; alij ex nostris, poëtarum philosophorumq; scripta, ut ipse testatur, ad nostra confirmanda in medium adduxerūt. Idem ad Rusticum monachum: Ama scripturarū studia, & carnis uitia non amabis: eripiunt enim sensum à cogitatione lasciuiæ, & carnem macerant ob laborem. & alibi: Literæ laboris sunt comites, nō uoluptatis, damnum, non marsupium sequuntur, ieiunium, non saturitatem. Augustinus de trinitate: Vera philosophia est trinitatem intelligere, scilicet unum Deum, à quo spiritum sanctum in quo & filium per quem sumus: principium ad quod creamur, formam qua separamur, gratiam in qua reconciliamur. Gregorius tris ponit sapientiæ profectus. Inchoationem & perfectionem, & quod inter utrunq; est medium. In primo blandimenta dulcedinis, medio tempore mentis certamina laboresq;, ad extremum perfectionis summa uoluptas. Hieronymus: Gratias nūc ago Deo meo,

Vlysses uelut alter Iob

Tres sapientiæ profectus

meo, quòd ex amarissima doctrinæ radice nūc dulces fructus carpo. Thomæ Aquinatis sententia est, ut scientiæ uestigia nobis defunctis remaneant, quibus doctiores maiore cum uoluptate ac uberius diuinitatem speculentur. Quod & Hieronymus sentire uidetur: dum ait: Discamus in terris quorum scientia nobiscum perseueret in cœlis. & alibi ex Danielis autoritate doctiores firmamento comparat, reliquos uerò astris.

QVOD DOCTI SEMPER IN PRECIO FVERE.

Doctrinæ honor

DOctrina quanquam sæpe plurimorum iacet, uiri tamen ea maxime præcellentes semper in honore fuere. Nam & Platonem Siciliam petentem Dionysius cum albis quadrigis obuiam procedens excepit. Alexander Thebas euertens, Pindari domui pepercit, Stageram oppidum ob Aristotelem restituit. Atheniēses Thucydidem quem imperatorem in exilium miserant, rerum suarum scriptorem reuocarunt. Menander Comicus petitus classe Aegypti ac Macedoniæ regibus uenire contempsit, regiæ fortunæ prælata literarum conscientia. De Hippocrate idem contigit, Xerxe rege accersente. Pto. quoq; Philadelphus & Hiero Tyrānus occasione aduersæ ualetudinis se studijs maxime tradiderunt, uiris doctis undecunq; accersitis. Vt autem de Romanis loquar, ex Hispania uenerunt quidam nobiles, ut Liuium uiserent. Pompeius post bellum Mithridaticū Posidonij disserentis domū Athenis intraturus, non percuti de more ianuam iussit, sed fasces lictorios foribus submisit. Scipio statuā Ennij sepulcro suo imponi mandauit. Cato senex Carneadem legatū Atheniensium ob uiri eloquentiam suspectam senatui non admittendum esse consuluit. Augustum quoq; item Claudium, Adrianum & M. Antoninū ex Romanis principibus, maxime doctis uiris fuisse memoriæ proditum est. Numerianus item imperator teste Vopisco, dicendi facultate maxime præditus: maluit in bibliotheca Vlpia statuam sibi poni Numeriano oratori quàm Cæsari. Proxima memoria Robertus Siciliæ rex Petrarchā, omnesq; eruditos in precio habuit. Mea uerò ætate, hac laude magnopere digni Nicolaus pontifex, Alfonsus Tarraconensis & Matthias Pannoniæ reges. Cosmus item Medices ac Fedéricus Vrbinas dux.

QVOD VNVS QVANDOQVE IN POPVLO SAPIENTIA PRAEdictus, plus cæteris uideat.

EST & illud sapientiæ propriū, ut unus sæpe plus cæteris in multitudine uideat, frustra tamen, animos reliquorum stultitia seu inuidia occuppante: ut Annibali accidit, ob inuidiā factionis Barchinæ, ut Socrati de deorum opinione, ut Capy Troiano in equi introductione, ut Magio Campano, ne Annibal in urbem reciperetur consulenti, ut apud Romanos Paulo Aemilio pugnam Cannensem detrectanti, ut Fabio Max. contra Minutium & totum exercitū contendenti, ut deniq; apud Hebræos tot prophetarum prædictionibus minime exauditis. Quādoq; tamē populi felicitate auditus sapiēs, ut Ap. Cæci solius sententia de pace non ineunda cum Pyrrho, ut Catonis de Carthagine delēda, ut deniq; apud nostros Iona Niniuitis.

APOPHTHEGMATA SEPTEM SAPIENTVM EX DEMETRIO Phalereo.

Cleobulus

CLeobulus. Μέτρον ἄριστον. Mediocritas optimum.
Πατέρα δεῖ αἰδεῖσθαι. Parentem uereri oportet.
Εὖ τὸ σῶμα ἔχειν καὶ τὴν ψυχήν. Bene corpus & animam habe.
Φιλήκοον εἶναι ἢ πολύκουον. Libenter audi magis quàm multa.
Γλῶτταν κρατεῖν. Linguam compesce.
Βίᾳ μηδὲν πράττειν. Nil age per uim.
Ἔχθρας διαλύειν. Inimicitias dissolue.
Τὸν δήμου ἐχθρὸν, πολέμιον νομίζειν. Populi inimicum æque tuum puta.
Γυναικὶ μὴ μάχεσθαι, μήτε ἄγαν πεποιῆσθαι. Cum uxore ne contende, ne'ue ei nimium confide.
Οἰκέτας μεθύοντας μὴ κολάζειν, ὥστε μὴ δόξῃς καὶ αὐτὸς μεθύειν. Seruos temulentos ne castiga, ne & tu temulentus uideare.
Γαμεῖν ἐκ τῶ ὁμοίων. Nube pari.
Μὴ ἐπιμαίνεσθαι τῷ σκώπτοντι. Ne cum cauillantibus insani.
Εὐποροῦντα μὴ ὑπερήφανον εἶναι, ἀποροῦντα μὴ ταπεινοῦσθαι. In copia ne sis animo elato, neque in egestate demisso.

Solon. Μηδὲν ἄγαν. Ne quid nimis. Solon
Κριτὴς μὴ κάθησο. Ne sis iudex, alioquin inimicus alteri eris pari.
Ἡδονὴν φεῦγε, αὐτὴ γὰρ λύπην τίκτει. Voluptatem fuge, ipsa namq; postremo dolorem parit.
Σφράγιζε τοὺς μὲν λόγους σιγῇ, τὴν δὲ σιγὴν καιρῷ. Obsigna uerba silentio, Silentium uerò occasione.
Φίλους μὴ ταχὺ κτῶ· οὓς δ' ἂν κτήσῃ, μὴ ταχὺ ἀποδοκίμαζε. Amicos ne cito pares, paratos ne cito reijcias.
Ἄρχεσθαι μαθὼν ἄρχειν ἐπιστήσῃ. Imperium discens pati, melius exercere scies,
Μὴ κακοῖς ὁμίλει. Cum malis ne congredere.
Χρῶ τοῖς θεοῖς. Vtere dijs.
Ὃ δ' ἂν ἴδῃς μὴ λέγε, ἀλλ' εἰδὼς σίγα. Non quodcunque noueris dicas sed planè cognoscens tace.
Τοῖς σεαυτοῦ πρᾶος ἴσθι. Circa te proximis mitis esto.
Τὰ ἀφανῆ τοῖς φανεροῖς τεκμαίρου. Ex manifestis, occulta deprehende.

Chilo. Γνῶθι σεαυτόν. Nosce teipsum. Chilo
Πίνων μὴ πολλὰ λάλει, ἁμαρτήσῃ γάρ. In uino ne multa loquere, si non uis errare.
Μὴ ἀπείλει τοῖς ἐλευθέροις. Ne minitare liberis hominibus.
Μὴ κακῶς λέγειν τοῖς πλησίον, ὥστε μὴ ἀκούσῃ κακῶς. Proximo ne male dicas, si non uis audire.
Ad amicorum cœnas tarde, ad calamitatem celeriter ito.
Γάμους εὐτελεῖς ποιοῦ. Nuptias parcè facito.
Τὸν τετελευτηκότα μακάριζε. Defunctum lauda.
Πρεσβύτερον σέβου. Seniorem honora.
Τὸν τἀλλότρια περιεργαζόμενον μίσει. Curiosum nimis rerum alienarum fastidi.
Damnum ama potius quàm turpe lucrum.
Τῷ δυστυχοῦντι μὴ ἐπιγέλα. Miserum ne deride.
Cum seueritate quietum te præbeas, ut honoreris magis quàm timearis.
Ἰδίας οἰκίας προστατεῖν. Præsis propriæ domui.
Γλῶσσα σου μὴ προτρεχέτω τοῦ νοῦ. Lingua non discrepet à mente.
Μὴ ἐπιθύμει τὰ ἀδύνατα. Ne cupias quæ haberi non possunt.
In uia ne propera, neque manum moueas, quod stulti indicium est.
Νόμοις πείθου. Legibus obtempera.
Ἀδικημένοις διαλλάσσου. Placa, seu concilia, quos iniuria affeceris.

Pittacus. Ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα. Sponsio proximum damno est. Pittacus

Φίλων ἀπόντων καὶ παρόντων μέμνησο, Amicorum præsentium & absentium memor esto.
Μὴ προσδέχου τὸν φαῦλον. Ne recipe improbum.
Qualem erga parentes te præbueris, tales habebis erga te filios.
Difficile in uoluptatibus se bene nosse.
Otium fuge.
Μὴ δ' ἂν πλουτῇς, ἀτυχίαν κρύπτε. Ne diuitias abscon de quum in eas ueneris.
Μὴ πᾶσι πίστευε. Ne omnibus crede.

Thales — Thales. Καιρὸν γνῶθι. Occasionem nosce.
ὃ μέλλεις ποιεῖν μὴ λέγε, ἀποτυχὼν γὰρ καταγελασθήσῃ. Quod facturus es nemini prodas, ne forte non compos deridearis.
Ama proximum.
Amicis parce maledicere.
Δεινὸν τὸ συνιδεῖν τὸ μέλλον. Magna res futurũ puidere.
Πιστὸν γῆ, ἄπιστον θάλασσα, ἄπληστον κέρδος. Fidele terra, infidele mare, insatiabile lucrum.

Bias — Bias. Οἱ πλεῖστοι ἄνθρωποι κακοί. Homines ex magna parte improbi.
Εἰ καλὸς φαίνῃ, καλὰ ποιεῖν. εἰ δὲ αἰσχρὸς, τὸ φύσεως ἐλλιπὲς διορθοῦσθαι καλοκαγαθίᾳ. Si pulcher es, pulchra fac. Si deformis, naturæ defectum bonis actionibus compensa.
Βραδέως ἐγχείρει, ὃ δ' ἂν ἄρξῃ διαβεβαιοῦ. Tarde aggredere. Quod aggressus fueris, perseueranter prosequere.
Μίσει τὸ ταχὺ λαλεῖν. Velociter loqui fastidi.
Μὴ εὐήθης ἴσθι, μήτε κακοήθης. Ne sis nimium moribus facilis, neu nimium difficilis.
Prædica ubiq; deos esse.
Nosce quod gestum est.
Ἄκουε πολλὰ, λάλει καίρια. Audi multa, loquere opportuna.
Cum sis pauper, ne diuitibus irascaris: nisi forte ualde uideris proficere.
Ἀνάξιον ἄνδρα μὴ ἐπαίνει διὰ πλοῦτον. Indignum hominem ob diuitias minime lauda.
Πείσας λάβε, μὴ βιασάμενος. Hortando accipe, non per uim.
Ὅταν ἀγαθὸν πράξῃς, θεοὺς μὴ σεαυτὸν αἰτιῶ. Si quid benefeceris, dijs referas acceptum, non tibi.
Κτῆσαι ἐν μὲν νεότητι εὐπραξίαν, ἐν δὲ τῷ γήρᾳ σοφίαν. Ama, iuuenis pulchri quid agere: Senex uerò sentire.
Ἕξεις ἔργῳ μνήμην, καιρῷ εὐλάβειαν, τρόπῳ γενναιότητα, πόνῳ ἐγκράτειαν, πλούτῳ φιλίαν, λόγῳ πειθὼ, σιγῇ κόσμον, γνώμῃ δικαιοσύνην, τόλμῃ ἀνδρείαν, πράξει δυναστείαν, φύσει εὐσεβείαν. Habebis in negotio memoriam, In occasione cautionem, In moribus generositatem, In labore constantiam, In diuitijs amicitiam, In oratione persuasionem, In silentio ornatum, In sententia iustitiam, In audacia fortitudinem, In actione potentiam, In natura pietatem.
Huius denique illa sunt.
Infelix qui infelicitatem ferre non potest. &,
Quod agere institutis, cunctabundus aggredere.

Periander — Periander. Μελέτα τὸ πᾶν. Cogita totum.
Καλὸν ἡσυχία. Res pulchra quies.
Ἐπισφαλὲς προπέτεια. Res fallax temeritas.
Democratia melius tyrannide.
Αἱ μὲν ἡδοναὶ θνηταί. αἱ δὲ ἀρεταὶ ἀθάνατοι. Voluptates mortales, uirtus autem æterna.
Εὐτυχῶν μὲν μέτριος ἴσθι, ἀτυχῶν δὲ φρόνιμος. Fortunatus modeste agas, infortunatus prudenter.
Τεθνάναι κρεῖττον ἀπορούμενον, ἢ ζῶντα ἐνδεῖσθαι. Præstat eum qui bonus non utitur mori, quàm uiuentem agere.

Ἄξιον παρασκεύαζε τῶν γονέων. Fac te dignum maioribus tuis.
Ζῶν μὲν ἐπαινοῦ, ἀποθανὼν δὲ μακαρίζου. Viuens fac lauderis: Moriens beatus puteris.
ὃ ἑκὼν ὁμολογήσῃς, μὴ παράβαινε. Quod sponte promiseris, etiam præstabis.
Λόγων ἀποῤῥήτων ἐκφορὰν μὴ ποιοῦ. Secreta ne prodas.
Λοιδόρει ὡς ταχὺ φίλος ἐσόμενος. Ita irascaris aut conuitium dicas, ut statim futurus amicus.
Τοῖς μὲν παλαιοῖς νόμοις χρῶ, τοῖς δὲ ὄψοις προσφάτοις. Vtere legibus antiquis, obsonijs uerò recentibus.
Cohibe non solum peccantes, sed paratos ad peccandum.
Δυστυχίαν κρύπτε, ἵνα μὴ τοὺς ἐχθροὺς εὐφράνῃς. Cela inimicos calamitatem, ne gaudeant.
Sunt & illa indiscreta sapientum ex Sodiade autore: uidelicet. — Sodiades
Εὔχου δυνατά. Appete quæ possis.
Ψέγε μηδένα, εὐλόγει πάντας. Neminem uitupera: omnis lauda.
Χρόνου φείδου. Parce tempori.
Ἴδια φύλαττε, ἀλλοτρίων ἀπέχου. Propria custodi: alieno abstine.
Ἔχων χαρίζου. Habens gratificare.
Λαβὼν ἀπόδος. Accipiens redde.
Γνοὺς πρᾶττε. Cognoscens age.
Σοφοῖς χρῶ. Vtere sapientibus.
ὃ μέλλεις δός. Da quod debes.
Εὐεργέτας τίμα. Benefactores honora.
Φθόνει μηδενί. Nulli inuideas.
Διαβολὴν μίσει. Calumniam odio habe.
Γλώττης ἄρχε. Impera linguæ.
Υἱοῖς μὴ καταθάῤῥει. Filijs ne confide.
Ἀποκρίνου ἐν καιρῷ. Responde opportuno tempore.
Πρᾶττε ἀμεταμελήτως, ἁμαρτάνων μετανόει. Age quorum non te pœniteat: si tamen peccas, pœniteat.
Ἄρχε σεαυτοῦ. Impera tibi.
Φιλόσοφος γίνου. Esto philosophus.
Ὀφθαλμοῦ κράτει. Oculum cohibe.
Ἄῤῥητον μὴ λέγε. Secretum ne prodas.
Καιρὸν προσδέχου. Occasionem expecta.
Ἀπέχθειαν φεῦγε. Fuge inimicitiam.
Κινδύνευε φρονίμως. Prudenter periculum adeas.
Σεαυτὸν αἰδοῦ. Teipsum uerere.
Πλούτῳ ἀπίστει. Diuitijs ne confide.
Θνῆσκε ὑπὲρ πατρίδος. Morere pro patria.
Ἐπὶ νεκρῷ μὴ γέλα. Super mortuo ridere noli.
Sis in adolescentia continens, In media ætate iustus, In senectute sapiens, In morte sine dolore.
Epicteti dissertationes ex Arriano. — Epictetus
Fortunæ commixta uita similis est torrenti, qui lutulentus ruit, difficili transmissu, ingentem daturus sonitum, breui tempore duraturus. Virtuti autem anima coniuncta similis perenni fonti, qui purus fluit ac quietus & potabilis.
Si uis bonus esse, primum existima te malum existere, Castiga perturbationes animi, ne ipse ab illis castigeris, Si uis bene audire, disce prius. Hoc est. Εἰ βούλει καλῶς ἀκούειν, μάθε καλῶς λέγειν.
Quære tecum, si cupis diuitem an felicem esse: Si diuitem, scito neq; hoc bonum, neq; omnino in te fore: Si felicem, hoc & bonum & omnino in te esse. Nam alterum fortunæ breuis commodatio est, alterum penitus electionis.
Sicuti neq; aspidem neq; scorpium propterea non perniciosos existimabis, quòd in aurea theca inclusos uideas. Sic & uitium noli ideo non miserum ac uile putare, quòd fortuna ornatum atque opertum adspicias.

Difficile

Difficile aut diuitem modestum, aut modestum esse diuitem. Hoc est, Δυσχερὲς ἅμα πλουτοῦντα σωφρονεῖν, καὶ σωφρονοῦντα πλουτεῖν. *Sic enim inter Persas natus, non malles in Græcia uel in diuitijs degere. In paupertate autem educatus quid quæris ad diuitias properare, cùm nec ibi felix futurus sis?*

Sicut in parua habitatiuncula aut grabato præstat cũ aliquo incõmodo sanũ esse, quam in magno atq; cõmodo ægrotum: Sic in parua substantia præstat arctius uictitãdo felicem esse, quàm in magna curis plenum & infelicem. Οὐ πενία λύπην ἐργάζεται, ἀλλ᾽ ἐπιθυμία. οὐδὲ πλοῦτος ἀπαλλάττει, ἀλλὰ λογισμός. *Non enim paupertas, sed concupiscentia tristitiam parit, Nec diuitiæ à tristitia liberant, sed animus & ratio. Neq; equus ob phaleras, aut auis ob pulchræ caueæ ornamentum animo tollitur atq; exultat: sed hæc in pennarum, ille in pedum celeritate gaudet. Eodem tu modo neq; ob uictus, aut sæpè horum omnium quæ extra ueniunt lautitiam, tete extollas, sed ex ijs tantum quæ ex animi natura sunt, bonitate uidelicet, & rectè factis.*

Pulchrè uiuere dupliciter intelligitur: Parce, sobrie, modesteq; uiuere, & molliter ac delicate. hoc uituperatur, illud laudatur. Si uerè pulchrè uiuere cupis, ne quære sumptuose uictitando laudari.

Is cum quo conuersaris si melior, ei crede atq; obtempera: Si peior, noli credere: Si æqualis, cum eo conuenias, neque unquam contendas.

Libertas & Seruitus nomina sunt, hæc uitij, illa uirtutis.

Corporis uinculum fortuna, Animæ uerò uitiũ. Corpus enim soluet aut mors, aut uitium per diuitias: Animam uerò uirtus per exercitationem doctrinæ ac abstinentiæ.

Sicut lupus similis cani, sic adsentator aut parasitus aut mœchus similis amico. Vide igitur ne pro canibus custodibus accipias lupos.

Si parua primum admiraberis, maioribus dignus putaberis. Si parua despexeris, maiori fueris admirationi.

Nihil uilius quàm amare uoluptatẽ, aut quæstũ, aut iactãtiam: nihil magnificẽtius mãsuetudine & humanitate. Bion philosophus *Bionis philosophi nonnulla commemorat Diogenes, inter quæ illa:*

Interrogatus, quisnam anxietate maiore premeretur: inquit, qui se cupit maxime felicem ac quietum esse.

Senectutem malorum omnium portum esse dicebat, siquidem ad ipsam cuncta confugere: Gloriam amicorum esse matrem: Pulchritudinem, alienum bonum.

Publius poeta *Publij poëtæ Mimorum, familiaris Cæsaris, ponũtur Macrobio Gellioq; apophthegmata etiam quædam, ex quibus illa sunt.*

Malum esse consilium, quod mutari non possit.

Beneficium dando accepit, qui digno dedit.

Feras, non culpes, quod uitari non potest.

Cui plus licet quàm par est, plus uult quàm licet.

Comes facundus in itinere pro uehiculo est.

Frugalitas miseria est rumoris boni.

Hæredis fletus, sub persona risus est.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Improbe Neptunum accusat qui iterum naufragium facit.

Ita amicum habeas, ut posse fieri inimicum putes.

Veterem ferendo iniuriam, inuitas nouam. Nunquam periculum sine periculo uincitur. Pars beneficij, quod petitur si cito neges.

Senecæ sententiæ *Senecæ item quammulta sint huiusmodi, uerum delectu, iudicioq; indigent. Anthologiam igitur earundem ponam.*

Si uis beatus esse, cogita primum contemni.

Si multis placuerit uita tua, tibi placere non poterit.

Solitudinem quærit, qui uult cum innocentibus uiuere.

Si cupis ab oĩbus cognosci, da operã ut à nemine cognoscaris.

Stultum est timere, quod uitari non potest.

Secreto admone amicos, palam lauda.

Scias multis uirtutibus abundare qui alienas amat.

Tacere qui nescit, nescit loqui.

Libentius audias, quàm loquaris.

Si bonus es quære tui similem.

Tam omnibus ignoscere, quàm nulli, crudelitas est.

Seruis moderate imperare, laus est.

Vt fulmina paucorum periculo cadunt, omnium metu: sic animaduersiones magnarum potestatum terrent magis quam nocent.

Omnia uitia panduntur, cùm fortuna excideris.

Omne uitium habet patrocinium suum.

Non cito ruina perit uir qui ruinam timet.

Quotidie damnatur, qui semper timet.

Plerique famam, conscientiam pauci uerentur.

Recta ingenia debilitat uerecundia, praua confirmat audacia.

Negandi causa auaro nunquam deest.

Non aspicias quàm plenas Deo quisque manus, sed quàm puras admoueat.

Nil petas quod negaturus es.

Nihil negabis quod petiturus es.

Nihil magnum in rebus humanis nisi animus magna despiciens.

Morbum esse scias, non hilaritatem, semper adridere ridentibus.

Omnis dies uelut ultimus ordinandus est.

Odium peccandi facias non metum.

Proxima innocentiæ uerecundia est peccati confessio.

Malis displicere, laudari est.

Lucrum sine damno alterius fieri non potest.

Inopi bis dat qui celeriter dat.

Minus offendit qui cito negat.

Grauissima est probi hominis iracundia.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Ficta ad naturam suam recidunt.

Bonis nocet qui malis parcit.

Amicos res secundæ parant, aduersæ probant.

Beneficium qui dare nescit, iniuste petit.

Beneficium accipere libertatem uendere est.

Bona nemini hora est ut non alicui sit mala.

Beneficium qui se dedisse dicit, petit.

Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

Nihil magnificentius quàm dare semper, nunquam exigere.

Plura sunt quæ nos terrent, quàm quæ premunt: & sæpius opinione, quàm re laboramus.

Aliquis uir bonus eligendus ac semper ante oculos ponẽdus, ut sic, tanquam eo spectante, uiuamus.

Tarde deliberandum, cito exequendum.

Tarde iudicandum.

Qui enim cito iudicat, ad pœnitentiam properat.

Quam sententiam alio loco aliter dicit.

De te spem inquit habeo, nondum fiduciam. In qua sanè imitatus est Ciceronem, ille enim sic hominem ignotum bonum sperare licet, iudicare periculosum.

DE NOSCENDO SEIPSVM.

PRudentis est illud ante omnia γνῶθι σεαυτόν. *Hoc est, nosce teipsum. Quod Chilonis esse plerique dicunt positum in templo Delphico, alij uerò aliorum.*

Philippus Macedo, ut tradit Aelianus, post uictoriã quam apud Chæroneam contra Athenienses habuit, cum se elatum sana alioqui mente animaduerteret, iussit seruo, ut ei mane

surgenti quotidie diceret: Memento quòd homo es. Quod ab Aeliano positum Plutarchus Pausaniæ Lacedæmonio adscribit.

Aesopus duas nobis manticas in Apologo ponit. In ea quæ ante est, posita sunt aliena facta, in altera quæ post tergum, propria.

Bion dicebat, grammaticos inquirere de Vlyßis erroribus, non autem de proprijs, cum seipsos uideant minime utilia sectari.

Demonax interrogatus quando inciperet philosophari: Quando, inquit, meipsum nosse incipiam.

Socrates dicebat: Si in theatro præco diceret, omnes fullones aut sutores surgant, eius tantum ordinis uiri consurgerent: si dicat omnes sapientes, statim uideres omnes sine discrimine consurgere. Hoc enim maximum uitium esse humanum, ut quisque, quanquam stultus, se sapientem existimet.

Diogenes quosdam esse aiebat, qui ea quæ oporteat facere probe dicunt, se autem minime auscultant. Haud aliter quàm lyræ, quæ probe sonantes se ipsas minime sentiunt.

Simile est huic illud apostolicū: Factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

Bias inquit. Respice uelut in speculo tuas actiones, ut bonas augeas & ornes, malas uerò retractes.

Plato in Alcibiade. Nihil, ait, difficilius quàm seipsum cognoscere, quod qui assequuntur, diligentiam quandam & artem qua boni efficimur acquirunt: haud aliter quàm siquis calceum aut annulum bonum fabricare ignoret, non autem artificem ignoret.

Plutarchus. Oportet unumquemq; ad suipsius naturā sese accommodare, neque ad alterius uitæ rationem cogere aut per uim trahere. οὐ γὰρ πάντα πάντων. id est, non enim sunt omnium omnia.

Ciceronis similis ferè sententia. Sequenda cuiq; natura non uitiosa: etiam si sint alia meliora, tamen nos naturæ nostræ regula metiamur.

Simile item & illud Apostolicum: Vnusquisque in suo sensu abundet.

Menander. ὃ βούλεται μόνον ὁρῶν καὶ προσδοκῶν, ἀλόγιστος ἔσται τῆς ἀληθείας κριτής. Si enim quod uult quisque, hoc tantum spectat, haud bonus fuerit ueritatis iudex.

Demosthenes. Ῥᾷστον ἁπάντων ἑαυτὸν ἐξαπατᾶν. ὃ καὶ βούλεται τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἴεται. Τὰ δὲ πολλάκις οὐχ οὕτως πέφυκεν. Facile quidem seipsum decipere; quod enim uult quisque hoc item existimat, res tamen aliter sæpe eueniunt.

Herodotus. Si liceret unicuique leges condere ac optimas eligere, suas quisque ac optimas eligeret, adeo sui amantißimus est.

Euripides. ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί. Αὐτοὶ δ' ὅταν σφαλῶμεν οὐ γιγνώσκομεν. Omnes quidem sumus in alijs monendis sapientes: Ipsi uerò cum res poscit, minime intelligimus.

De Synidesi & Synteresi *Sed neque ad sui notitiam, neque ad animi ueram uoluptatem, quis nisi per conscientiæ puritatem peruenire poterit, quam Græci συνείδησιν: & item aliam quam συντήρησιν, id est, Synteresim penultima producta uocant, hoc est, iudicij conseruationem & integritatem in rebus benefactis, quæ naturalis est intellectus, altera uerò uoluntatis. Ex quo Pythagoras. πάντων δὲ μάλιστα αἰσχύνεο σαυτόν. Præter omnia tui te pudeat.*

Antiphon. τὸ μὴ συνειδέναι ἑαυτῷ ἐν τῷ βίῳ ἀδίκημα μηδέν, ἡδονὴν πολλὴν ἔχει. Nihil equidem sibi in uita conscire, magnam habet uoluptatem.

Isocrates. Μηδέποτε μηδὲν αἰσχρὸν ποιήσας ἔλπιζε λαθεῖν. καὶ γὰρ ἂν τοὺς ἄλλους λάθῃς, ἑαυτῷ συνειδήσεις. Quum turpe aliquid egeris, ne puta latere posse, Etenim si alios lateat, tibi conscius eris.

Menander. Si quis sibi conscius est, si audacißimus, ipsum conscientia timidum facit.

Hunc imitatus Cicero pro Milone ait. Magnam uim habet conscientia in utranque partem, ut semper pœnam ante oculos uersari putent qui peccauerint, & nihil timeant, qui nihil admiserint. Idem in Tus. Nullum maius se ipso conscientia theatrum habet.

Bernardus *Ad nostros ueniam. Bernardus in meditationibus. Præstat enim teipsum cognoscere quàm si te neglecto, siderum cursus, uim herbarum, hominumq; ac omnium terrestrium pariter & cœlestium naturas tenueris. Redde igitur te tibi, corrige gressus, statue te ante te tanquam alium. Idem de Con. Quid dulcius aut quietius bona conscientia, quæ nec damna nec uerborum contumelias nec quicquam aliud formidat? Idem Bona conscientia quotidie uirescit, laboribus non affligitur, denique afficit gaudio uiuentem, consolatur morientem, æternumq; durat.*

Augustinus *Augustinus super Genesim. In ipso autem homine nunc lætitia quædam bonæ conscientiæ paradisus est. Idem de Cathe. Tu qui ueram requiem, quæ post hanc uitam Christianis promittitur, quæris: eam inter amarißimas huius uitæ molestias degustabis, iucundiusq; ex bona conscientia inter ærumnas leuaberis, quàm ex mala inter delicias.*

DE IMPVDENTIA LOQVENDI, AC PRIMVM DE PARASITIS.

Loquendo multifariã delinquimus, adsentando, obtrectando, mentiendo, aut scurriliter, siue nimis, siue intempestiue dicendo, de quibus omnibus dicam, ac primum de parasitis, qui ab assentatoribus differunt, quòd hi quauis causa, illi aut cibi aut commodi tantum gratia adulantur. De his itaque Parasiti *Athenæus ex autoritate Clearchi Solensis ait, Parasitos uocabant antiquitus sacrorum conuiuiorum cõuiuas, Græce συμβιωτάς. Altera sacerdoti, altera parasito pars erat. Aristoteles in Pol. inquit, quòd principibus olim Methoniensibus duo singillatim parasiti fuerũt, ducibus uerò exercitus unus, certosq; cibos et obsonia ex piscibus sumebant. Postea probro fuere,* Podes *adulatoresq; dicti sunt. Primus Homerus introducit Podem quendam asseclam Hectoris & conuiuij: qua etiam de causa ipsum ponit Hectorem à Menelao uulneratum, quòd par fuerat à uiro Spartano ac sobrio hominem Troianum (quod genus in luxu & uino ac saltationibus uiuit) feriri in uentre, qui mensis & parasitico luxui uacaret. Legitur & apud Cromi-* Autositus *lum Autositus, qui se ipsum inuitabat, plerunq; συνεφηγέτης* Cacositus *domino. & Cacositus apud Eubulum, qui male concoquit. Et* Oligositus *Oligositus apud Stratidem, qui parum comederet. Occositus,* Occositus *qui non mercede sed gratis ciuitatis munus siue officium gerebat. Sitocurus, qui inutilis erat, & frustra nutriri ac cibum* Sitocurus *sumere cõtingeret. Apud Sontiates Gallorũ populos, rex habet quosdã secũ adulatores, quos Galli Silodurros, Græci Euo-* Silodari Euolimi *limos uocant, qui una semper adhærent, sectantur quocũq; iceritidemq; faciunt, siue rideat, siue lugeat, seu aliqua alia capiatur uoluptate, Deniq; si occumbat, pariter occumbunt.*

DE NOBILIBVS PARASITIS ET adsentatoribus, ex Athenæo.

Clisophus *Clisophus Philippi Macedonis parasitus claudum se fingebat, quòd Philippus crus fractum haberet: os oculosq; idem cõtorquebat, quoniam huiusmodi gestibus dominum uidebat.*

Nicesias debat. Nicesias cũ Alexandrum Magnum à muscis petitum uideret: quanto, inquit, hi cæteris præstant, quæ tuum sanguinem degustant. Cum uulneratum semel conspiceret, illud Homericum protulit,

Ἰχὼρ, οἷός περ τε ῥέει μακάρεσσι θεοῖσι.

Qualis diuorum percurrit corpora sanguis.

Carisophus Carisophus Dionysij parasitus, cũ uideret cũ separatim cum amicis ridentem, ipse procul etiam ridebat, Interrogatusq; ab eo quid rideret, quòd inquit existimem digna risu quæ dicitis.

Andromach. Andromachus Carrenus Crassi adulator, cui ille omnia communicabat, Parthis cũ prodidit. Patroclides item causa fuit ut Philippus, cuius adsentator erat, à Romanis uinceretur, ut autor est Polybius. Demades Demadem oratorem missum ad Alexandrum, quòd eum Deum dixisset x. talentis Athenienses mulctauerunt. Euagoras Euagoram uerò quòd regem eũdem adorauerit, interfecerunt. Hactenus ille. Seneca in decl. Cliens Cælius quidam cum Cælio oratori omnia in sermone concederet, ille iam longa adsentatione fastidiatus: Dic, ait, contra, ut duo uideamur.

DICTA CONTRA PARASITOS ET ADSENTATORES.

CLearchus Solensis dicebat: Adulatorum mores humiles esse atq; seruiles, breui tempore eorum artem durare. Nemo enim parasitum canum amat: deinde mendacia eadem repetere diu non placet, materiam quoque fingendi tempore cõsenescere. Anaxilas ut autor Theophrastus, adsimulabat eos uermibus, qui triticum nacti non discedunt donec uacuũ reddiderint, sic illi apud diuites substantiam rodunt. Hermes autem Salpino pisci, qui urinantes cibi causa usq; ad littus tuto adsectatur, in terram uerò minime descendit. Sic parasiti utilitatis gratia currunt: deinde in asperis deserunt locis. Antisthenes meretricibus, quæ amatoribus omnia bona exoptant præter mentem & pudorem. Hæc ex Athenæo. Euripidis tris senarios conuerti. Amicos minime blandos posside: Qui tecum gratiæ causa loquuntur, mali, Claustra domus prohibeas tuæ. Critias. Qui cum amicis gratiæ causa conuersatur, postremo adsentationis uoluptatem in inimicitiam conuertit. Deinceps nostratium. Plautus naturam eorum eleganter his uerbis expressit. Nos parasiti lacones sumus, id est, canes uoracissimi. Idem alibi. Licet parasiticæ arti dicere maximam malam crucem. Nam huic ego diei libenter effoderem oculos, adeo me malignitate mortalium onerauit: ueni in forum, conuenio adolescentes, nemo me inuitat ad cœnam: quasi de condicto rem gerunt, uelut in uelabro olearij. Dico unum dictum de dictis melioribus, nemo ridet. Seneca. Esto omnibus benignus, nemini blandus. Lucanus. Exeat aula, Qui uult esse pius. Hierony. in epist. Naturali ducimur malo, & adulatoribus nostris libenter annuimus, & quanquam respondeamus nos indignos, & calidus rubor ora perfundat, tamen ad laudem suam quisque intrinsecus letatur. August. in epist. Gratias tibi uberes agimus, quòd nos laudas tanquam tales simus: magnopere enim hortaris ut tales esse cupiamus. Greg. in moral. Sicuti plantæ uigor auræ siccitate grandescit, sic bonarum mentium studia commẽdatione proficiunt. Et alibi. Multis laudari prodest, nonnullis uituperari: utrumque tempestiue factum iuuabit. Chrysostomus in Matthæum, O stultum. Quid enim illa tibi post mortem laudatio prodest, si ubi non sis lauderis, ubi uerò fueris crucieris? Proximus seculis primus qui in Italia hoc genus ineptum aluerit, Nicolaus Estensis fuit, Petri Gonnellæ iocis delectatus. Eoq; uenit impurissimus usus, ut iam non solum uoluptati, sed ambitioni res hæc principibus existat. Ex quo Plato inquit. Video sæpe in magnis opibus ac fastu uiros domi nutrientes parasitos & adsentatores perniciosos, quibus nihil potestas aut diuitiæ detestabilius habent.

DE VERITATE.

QVòd autem Veritas sit optima, & apud Deũ maxima, cum plurimi demonstrant, tum Homerus his uersibus. Οὐ γὰρ ἐμὸν παλινάγρετον, οὐδ' ἀπατηλὸν Οὐδ' ἀτελεύτητόν γ' ὅ,τι κὲν κεφαλῇ κατανεύσω. Iupiter loquitur. Non etenim nostrum est aut detrectabile uerbum Deciniens'ue aut imperfectum, quod probo nutu. In quæ carmina eius enarrator hæc dicit. Tres sunt causæ ob quas promissis non stamus. Aut enim animo fallẽdi dicimus, uel postea nos pœnitet, Seu certe uolenti præstare quod promisit, deest facultas. Prima est malæ uoluntatis, Secunda infirmi iudicij, Tertia inopiæ facultatis. Hæc omnia minime deo conueniunt: qui ob bonitatem non decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectum non relinquit. Aeschylus. ἁπλᾶ γάρ ἐστι τῆς ἀληθείας ἔπη. Simplicia sunt uerba ueritatis. Euripides ferè idem. ἁπλοῦς ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Simplex sermo ueritatis est. Idem. Οὐδὲν ψεῦδος εἰς γῆρας χρόνου. Nullum mendacium senescit. Menander. ἔρχεται τ' ἀληθὲς εἰς φῶς ἐνίοτε οὐ ζητούμενον. Venit in lucem ueritas uel non quæsita. Sacri quoq; libri idem dicere uidentur. Nihil occultum quod non reueletur. Quapropter poëtæ temporis filiam Veritatem dixere. Sophoclis item tres senarios uerti.

Tres causæ ob quas promissis nõ stamus

Veritas temporis filia

Loquaris semper uera, nec unquam dubia.
Mortalium uerò nemo ob id decipiet.
Nam iusta lingua robur immensum habet.

Apollonius. ψεύδεσθαι ἀνελεύθερον, ἀλήθεια γενναῖον. Mentiri illiberale, ueritas generosa.

Serenus in commentarijs. Plato dulcissimum auditorum ueritatem dicebat: Polemon autem, longe dulcius dicere quàm audire ueritatem. Plato de legibus. Veritas apud deos hominesq; bonorum omnium potissima est, cuius in primis eum participem esse oportet, qui futurus est felix. Infidelis autem est cui mendacium uoluntarium existit amicum, cui autem inuoluntarium, stultus: utrunque igitur fugiendum, cum uterque tam infidus quàm imprudens, non sit amandus. Theophrastus Chius, ut scribit Aelianus de uaria historia, uenit legatus Lacedæmoniam, uir alioqui iactator & lasciuus, ut qui senectutem dissimulans, canos infecerat. Archidamus igitur surgens in senatu: Quid inquit, pro sano hic dicet, qui etiam capillis mentitur? Magi apud Persas maximum deum colunt, quem uocant Oromagdem, corpore quidem homini similem, anima ueritati. Pythagoras interrogatus, quid nam homines potissimum simile dijs faciant: Cum uera, inquit, loquuntur. Thales Milesius interrogatus, quantum mendacium à ueritate distaret, Quantum ait, oculi ab auriculis: Planè inferens oculatam fidem præstantiorem esse auritæ. Ex Stobeo. Legitur & in sacris libris Zorobabelis Iudæi, apud Darium sententia omnibus prælata, qui ueritatem omnium fortissimam dixit.

Theophrastus

Oromagdes Persarũ deus

DE IRONIA ET IACTANTIA OFFICIOSA.

QVum inter ironiam & iactantiam ueritas (ut ait Aristoteles) consistat, utrunq; tamẽ extremum apud perfectos quãdoq; uiros reperitur. Socratis ironia apud Platonẽ & Ciceronem notissima, qui se scire nihil simulabat, tantum alios audiebat. Idem dicebat, de se in neutram esse partem dicendum, quòd laudare arrogãtis esset, uituperare stulti. Apud nostros quoq; Samuel ad immolandum domino uenisse se ait, cum potiorem causam aliam haberet, & hoc facere nihilominus decreuisset. Dauid quoq; Saulis seruũ sibi insidiantem dicebat,

Samuel

Dauid

cebat, cũ Saul potius ei insidiaretur, 1. Reg. XVIII. præterea Abraami de coniuge, & aliorum multa huiuscemodi. Iactantiæ quoq; plura traduntur exempla. Plutarchus, qui super hoc pulcherrimum edidit tractatum, ait: Ob delēdam calumniam

Pericles nos ipsos non inepte laudare possumus, ut accidit Pericli inuidiam sustinenti. Sic enim in concione, Mihi uiri Athenienses succensetis tali uiro, qui in his quæ necessaria sunt reipub. obeundis, aut summa experientia ac fide prouidendis, nemini me

Scipio cessurum profiteor. & apud Romanos Scipio accusatus, hodie inquit, P. C. Annibalem uici, Carthaginem tributariam feci, hanc patriam maximo periculo liberaui: eamus hinc in capitolium, & gratias dijs immortalibus agamus. At quàm fa-

Cicero tue & inepte Cicero sæpius extra propositum liberatam à se patriam a Catilinæ coniuratione iactat? Legimus item apud Virgil. Sum pius Aeneas, fama super æthera notus. Isidorus de summo bono. Superuacanea est, inquit, eorũ humilitas, qui seipsos falso accusando inepta utuntur ironia. Nec enim qui se suaq; iusta de causa, sine arrogantia laudat, est admodum uituperandus: Sic nanq; & Paulum & Hieronymum, pluresq; alios suas quandoq; uirtutes narrantes, legimus.

DE LOQVENDI LIBERTATE.

Loquendi etiam libertas, quàm Græce παῤῥησίαν uocāt, ad ueritatem pertinere uidetur. Est enim philosophorum & perfectorum hominum, sicuti Diogenes ad Alexandrum, & ex nostris Nathan ad Dauid, Helias ad Achab. Heliseus ad Ioram, palā criminibus uarijs obnoxios reprehenderunt. Sunt tamen qui illam impudenter exerceant, ut Thersites Home-

Demochares ricus, & Drances Virgilianus, ut Democheres Demosthenis nepos, missus legatus unà cum alijs ad Philippũ Macedonem hostem: impetratisq; conditionibus, cum ille dixisset, si quid aliud uellent: respondit, uti te suspēdas, autor Aelianus. Quapropter Socrates dicebat, ut scribit Stobeus: Sicuti nec gladiũ obtusum ad incidendum, ita nec loquēdi libertatem sine effectu aut utilitate esse oportere: ut non odio magis quàm iudicio contendere uideamur: eamq; ex disciplina nõ tradi, sed ex natura. Aristonymus dicebat, sicuti mel gustu quidem dulce ulcera mordet ac sanat, sic sermo philosophicus. Eusebius. Fiducia, inquit, loquendi à libero animo ueritatemq; amante procedit: hoc præstabis, si non cuicunque nec semper putabis conuitium aut obiurgationem facere, sed pro tempore personis & modis. Dion in ebrijs. Diogenes interrogatus à quodā Attico, cur Athenis moraretur, cum Lacedæmonios tantopere laudaret: Quoniam, inquit, medico bene habentibus nõ est opus. Themistius de anima. Diogenes recte apud Platonem: Quid, inquit, utilitatis philosophus adfert, si neminē in dicendo mordet? Melle igitur utatur oportet apud exulceratos & medicina egentes homines. Plutar. insuper in lib. de uero amico & adulatore, multa præclare ad hoc propositum disserit, ex quibus nos pauca in medium adducemus. Diogenes, inquit, dicere solebat, quòd aut beneuolentissimos amicos, aut infestissimos inimicos habere oportet: alteri enim monent, alteri uerò redarguunt. Nam amicorum est cum amicis uera ac citra adsentationem loqui, monereq; officij quādo est opus. Sed hæc

Veritas multas habet cautiones ueritas multas habet cautiones. Primum ne præterita reprehendamus quæ corrigi nequeunt, quum sit opus potius inimicorum. Deinde ut modestiæ gratia nosipsos simul in eadem culpa connumeremus. Socrates enim leniter & sine strepitu adolescentes redarguebat, tanquam scilicet à culpa & ignoratione nec ipse liber esset. Et apud Homerum:

> Τυδεΐδη, τί παθόντε λελάσμεθα θούριδος ἀλκῆς;
> Tydide quid patimur nostræ obliti uirtutis in armis?

Deinde ut solum & sine arbitris moneamus honoris gratia. Non enim amici, sed sophistæ officium est, ut à præsentibus laudetur, alienis erroribus exornari: ueluti chirurgi faciunt,

Pythagoras qui artificium coram multis ostentant. Pythagoras enim quum quendam adolescentem asperius reprehendisset, ita commouit, ut ille ob dolorem sibi manum adferret: ac ex illo postea præsente alio neminem reprehendisse dicitur. Hanc

Alexander igitur ob causam, magis quàm ob ebrietatem, Alexander Cli-

Aristomenes tum interfecit: quòd audiētibus multis eum uituperasset. Aristomenes quoq; Ptolemæi præceptor, quòd eum dormientem præsentibus legatis excitasset, ab eodem necatus est. Ex quo Homericum illud recte dicitur:

> Ἄγχι σχὼν κεφαλὴν, ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι.
> Ne reliqui audirent caput auribus admouet ultro.

Deinde ne irati moneamus, ut magis ex libidine nostra impelli, quam ex amici charitate uideamur. Sunt tamen quædam quæ ab amicis nõ iratis uidētur iratè dici, ut Patroclus Achilli.

> Νηλεὲς οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς
> Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα,
> πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.
> Non tibi diua Thetis mater crudelis Achille,
> Non pater est Peleus, scopulo sed natus acuto
> Ceruleoq; mari, nam mente immitis acerba es.

Amandi igitur in primis amici, qui liberè ueréq; loquuntur. Ex quo in tragœdiis dicitur:

> Φίλους δὲ τοὺς μὲν μὴ χαλῶντας ἐν λόγοις κέκτησο,
> Τοὺς δὲ πρὸς χάριν σὺν ἡδονῇ σοι γῇ πονηρὲς, κλῇθρον
> ἐργάτω στέγης.
> Tuis nequaquam uerbis cedentes habe.
> Non gratiam spectantes, qui loquuntur uiri,
> Hos claustra domus absterreant tuæ.

Hæc enim ueritas inter amicos pars potissima. Non sicuti Patroclus dum Achillis arma circundaret humeris, & equos in pugnam duceret, solam eius hastam attrectare non ausus, intactam dimisit: ita adulatores cætera amici officia persequũtur,

Megabyzus præter hoc ueritatis. Megabyzus Persa dux Darij regis, dum olim apud Apellē de umbris & lineis nugaretur: Apelles inquit, num uides hos pueros minium terentes? dum taceres, te tuamq; purpuram & aurum ti aspiciebant: quum autem loqui de his cœperis, simul omnes te ridēt. Quemadmodũ igitur Agesilaus, ab eis etiā qui uituperare scirent, laudari se cupere dicebat: ut scribit Xenophon: sic etiā eum qui delectat & gratiam loquitur, amicum existimari decet, si & mordere possit. Nā sermo semper placēs & ad gratiā, suspectus est. Ex

Carillus quo Lacedæmonij cuiusdā dictũ in pretio est. Is enim quũ Carillus rex laudaretur: Quonam modo, inquit, bonus est, qui ne in malos quidē acerbus est? Et hæc quidem Plutarchus de ue-

Fauonius rò amico. Fuere hac animi libertate apud Romanos Fauonius, qui ad Pompeiũ ait: Nũc Pompei pede terrā pulsa, quam ille iactasset, si opus in bello ciuili, milites se pedis pulsu exci-

Cato taturũ. Et Cato, qui Cicerone cos. Murænam defendente Stoicorum sectam ac paradoxa deridente, quũ risus iudicibus excitaretur, ait: Dij boni quàm ridiculum consulem habemus. Duos præclaros Homeri uersus his addam, Iliados IX.

> Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν,
> ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.
> Hostis enim ille mihi simul usq; ad limina ditis,
> Qui simulans aliud, menti contraria fatur.

DE TACITVRNITATE.

Socrates Socrates, ut autor Stobeus, duo loquēdi tempora ponebat: uel de quibus ipse clare noueris, uel de quibus necessariũ dicere: cæteris in rebus tacendum putabat. Idem nullam scripsit literam, quòd pluris dicebat esse chartam quàm sua scri-

M. Antonius pta. M. Antonius orator, teste Cicerone, nullam scripsit orationem, ut siquid non opus dicto esset, posset se negare dixisse.

Pythagoras dixisse. Pythagoras ait, uel taciturnitatem opportunam, uel
sermonem utilem habe. Idem iubebat quinquennio discipulos
Solon silere. Solon interrogatus in conuiuio à Periandro cur tace-
ret: Sermonis ne inopia, an stultitia: At nullus, inquit, in con-
uiuio stultus tacere posset. Dicebat enim sermones obsignan-
dos esse silentio: silentium uerò temporis oportunitate. Epicte
tus philosophus iubebat tacere multa: uel loqui necessaria, &
Zeno de paucis. Zeno quum legatos Antigoni regis missos Athe
nas, unà cum nonnullis philosophis ad cœnam inuitasset: ac
reliqui suam inter epulas ostentarent loquendo differendoq́;
doctrinam: ipse solus tacuit: quærentibusq́; legatis, qui ei pri-
uatim regis mandato egregiam eius uoluntatem obtulere: si
quid respondere uellet: Hoc, inquit, quod uidetis: Δυσκρατέ-
στατον πάντων λόγος: id est, difficilimum omnium retinere ser
Diogenes monem. Diogenes cuidam philosopho, qui contentiosius ali-
quid differebat: Miser, inquit, quod optimum in uita philoso-
phi ac præcipuum, uerbis philosophando corrumpis. Aegy
Harpocrates ptij Harpocratem mutorum Deum celebrabant, Romani ue-
Angerona rò Angeronam deam cum digito ad os adalligato in ara Vo-
lupiæ colebant, quòd uidelicet silentium magnam in posterum
uolupatem præstaret. Aristoteles interrogatus, Quid diffi-
cillimum: Silere, inquit, quod minime dicendum sit. Nicostra-
tus, multa inquit, uelociter & continuo loqui stultitiæ signum.

Sermonem preterea ad audiendas aurē adcōmodare opor-
tere. Zeno dicebat, duas nobis Deus aures constituit, unam
uerò linguam, quòd duplo debeant plus esse quæ audimus, quā
quæ loquimur. Idem ferè Iacobus in epist. Sit omnis homo
uelox ad audiendum, tardus ad loquendum. Menander.
Οὐδὲν σιωπῆς ἐστὶ χρησιμώτερον. Nihil silentio utilius.

Sophocles. Πολλὰ ἔχει σιωπὴ καλά. Multa retinet si-
lentium pulchra. Athenodorus. Τὸ σιγᾶν ἐστὶν ἀκίνδυ-
νον γέρας. Tacendi munus est sine periculo. Plutarchus.
ἀνυπεύθυνον σιγὴν uocat, id est, Silentium non redditurum
rationem. Idem. Haud modica uirtutis pars, linguam rationi
obtemperantem habere. Apollonius. Πολυλογία πολλὰ
σφάλματα ἔχει, τὸ δὲ σιγᾶν ἀσφαλές. Sermo longus in
multis peccat, silere autem res tuta. Idem Optimi hominum
qui parce loquuntur, Loquaces enim si eam molestiam pate-
rentur quam inferunt, nunquam loquaces essent. Plato An-
tisthenis longius disputationem protrahenti: An ignoras, inquit,
sermonem eum metiri qui audit, non qui dicit? Euripides. Ἀχα-
λίνων στομάτων τὸ τέλος δυστυχία. Finis oris effrenis est
infortunium. Idem. Γλώσσης γὰρ οὐδὲν πιστὸν, ἣ δ' ὠφελεῖ
μὴ φροντίμως ἀλλῶν νουθετεῖν ἐπίσταται, αὐτὴ δ' ἑαυ-
τῆς πλεῖστα κέκτηται κακά. Linguæ nihil fidum, per quam
licet eorum quæ honesta sunt, monere sciamus homines: ipsa
tamen per se multa possidet mala. Hesiodus. Γλώσσης τοι
θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος φειδωλῆς. Thesaurus
parci probus est mortalibus oris. Homerus.

Στρεπτὴ δὲ γλῶσσ' ἐστὶ βροτῶν, πολέες δ' ἔνι μῦθοι
Παντοῖοι, ἐπέων δὲ πολὺς νομὸς ἔνθα καὶ ἔνθα.
Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις.
Lingua hominum uolucris, sermo quoq; plurimus illi,
Ac uarius, tum lex dicendi plurima utrinq;
Nam tale audieris uerbum, quale ipse loqueris.

Plato ait, Ciuitatem Atheniensium omnes Græci existimant
Athenien. polylogi esse, ut philologam, id est, uariæ doctrinæ, ita & polylogam, id
Lacedæmonii polynomi est, multis sermonis amantem. Lacedæmoniam uerò breuilo-
quam, ac polynomam, id est, multarum legum, magis quàm po
Laconicum genus lylogam. Laconicum igitur genus, pro breui capiunt, ut Philip
pus Macedo eum peteret ab eis an eū in urbem recipere uel-
lent, rescripserunt tantum literis maiusculis ΟΥ. autor Plu-
tarchus περὶ ἀδολεσχίας. ubi etiā tris ponit responsionū mo-
dos: unum necessarium, ut interrogatus, est ne intus Socrates?
dicat tantum, Est. Secūdum ad iucunditatem, quādo dicit: Intus
est, nunc ferè ingressus. Tertium ad nugationē, ut quando plu-
ra alia adduntur non interrogata, neq; ad rem pertinentia. Ex
quo dicit: plus fastidij adferre uirum bonum alioqui, inepte &
tempestiue loquentem: quàm prauum & indoctum, tempestiue.
Sed iam nostros adeamus. Ambrosius de officijs. Silendi patien
tia, opportunitas loquendi, contemptus diuitiarū, maxima sunt
uirtutum fundamenta. Isidorus. Si cupis tuas augere uirtutes,
prodere noli, nec loquaris nisi interrogatus, nec prius quàm
audias. Deniq; Dauid in toto psalmorū libro, nihil potius quàm
linguæ innocentiam, ac silentium petit, aut extollit. Breuitate
sermonis inter Romanos maxime Brutus, Cæsar, Atticus, Sal
lustius, polluerunt. Inter Græcos, Socrates, Lysias, Thucydides
Lacones. Dicacitate, M. Cato, Cicero, Fauonius.

DE STVLTITIA.

PRudentiæ stultitia maxime aduersatur, quæ cum ex alijs
causis, tum ex delictis nascitur. Interrogatus enim Socra-
tes, qui essent stulti, respondit, qui facile peccant: Sapientes, qui
non facile peccant. Hinc oritur Stoicorum paradoxum. Omnis
cupidos stultos esse. Aeschylus in tragœdia eleganter ex-
pressit. ἡ δὲ μωρία μάλιστα ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ. Stul-
titia maxime germana est iniquitatis. Sophocles. τὸ μὴ δ'
ἀδίκως μηδὲν ἂν ἁμαρτάνειν, Ἐκκαυμα τόλμης ἱκανὸν
ἐστι καὶ θράσους. Non animaduertere se peccare, incendium
est & occasio maioris audaciæ. Idem. ἄνοια θνητοῖς αὐθαί-
ρετον ... Stultitia mortalibus uoluntaria infelicitas.

Plato. Stulti Proteo similes, inquit, sunt: ille corpus, hi animū,
sæpe mutant: præterita magis concupiscunt, præsentia etiam
fructuosiora despiciunt. Obliuio propriorum malorum auda-
ciam gignit. Crates stultos comparabat terebris, sine uincu-
lis & ui, nihil horum quæ oportet uelle facere. Nam & tere-
bræ genus est, quòd eum adligato loro circumuertitur. Ci-
cero in Pisonem. Nolite putare P. C. ut in scena uidetis, homi-
nes consceleratos impulsu deorum terreri furiarum tedis ar-
dentibus. sua quemq; fraus suum scelus de statu ac mente detur
bat. Hæ sunt impiorum furiæ, hæ faces, hæ flammæ. Ex rerū Inerudi[ti]
etiam ignoratione procedere Cleanthes docet, qui dicebat o-
eruditos tantum forma differre à bestijs. Inconstantia quoq; Inconstantia
propositi magnopere stultitiam mentisq; leuitatem arguit. Ex
quo Seneca inquit: Vide quàm magna res sit constantia, & in
suo proposito perseuerantia: ut autoritatem habeat etiam iner
tia pertinax. Item præter decorum & tempus & locum res
agere ut de Aristagora Milesio legitur apud Tarreū in pro- Aristagoras
uerbijs. Is quum legatus Milesiorū Lacedæmoniam auxilij pe
tendi gratia contra Persas uenisset: ueste sumptuosissima, un-
guentisq; delibutus concionari in miseria ac necessitate patriæ
cœpit: ex quo prouerbium manauit, οἴκοι τὰ Μιλήσια: domi
Milesia, hoc est, domi & in otio hæc facienda. Tales etiā uiros
Persius notat, quū sollicitos reos deridet, qui superstitiosa qua-
dam eloquentia sese defensitabant. Crimina rasis Librat in anti
thetis, doctas posuisse figuras Laudatur: bellum hoc: bellū hoc?
an Romule ceues? Men' moueat? quippe & cantet si naufra-
gus, assem Protulerim? cantas quum fracta te in trabe pictum
Ex humero portes? Sic enim mos erat antiquitus. Iuuen. Nau-
fragus assem Dū rogat, & picta se tempestate tuetur. Horat.
quoq; Si uis me flere dolendum est Primum ipsi tibi. Sopho Sophocles
cles prætor in sermone de re grauissima cum eius collega Pe-
ricle, transeunte puero ait: O pulchrum puerum Pericle. Quæ
autem sequuntur stulto contingunt. Metellus Pius in iuuentute
continentissimus, in senectute luxuriosissimus. Antiochus ma-
gnus in securitate sobrius, in sollicitudine lascinus. In bello enim
contra Romanos periculosissimo, captus amore uirginis de-
bacchabatur. Quem uerò nos uidimus: Paulus pontifex in pau
pere cardinalatu liberalissimus, in diuite pōtificatu illiberalis-

 simus,

sumus. Sunt & inertes quidam in hoc numero, qui nulla unquam aduersitate, nulloq; rerum euentu erudiuntur: ut M. Antonio contigit. Is, ut ait Sallustius, uacuus omnino à curis fuit, nisi instantibus. Nostro autem seculo Renatus Siciliæ rex, rebus excidens, tot bellis calamitatibusq; adflictatus, uel in extrema senectute nunquam iocos amoremq; dimisit. De his Seneca dicit, quòd stultitia semper iuuenescit, stultiq; semper uiuere incipiũt. Ambrosius in sermone: Stultorum ac prauorum hominum iubet uitare consortia, præstareq; dicit, ab illis odio haberi, quàm cum illis conuersari. Apollonius Tyaneus, ut est autor Philostratus, uiros huiusmodi, quamuis potentes, non solum fugiebat, sed ne quidem ab illis dignosci cupiebat. Xenophon quoq; comment. III. Socratem ponit, stultos neglectos & ignauos, etiam si cæteris careant uitijs, ad amicitiam nullo pacto recipiendos esse censere, quòd minime ἀσύμβολοι existant, id est, non facile ad cõmune mutuũq; officiũ cõferentes.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXIX.

QVOD ANIMADVERSIO ANTE omnia sit necessaria.

DE IVSTITIA.

Iustitiæ imago

QVVM de Iustitia inter Aristotelica postea sim dicturus, nunc tantum flosculos in ea delibabo: ac primum quàm necessaria sit in delinquentes animaduersio. Chrysippus imaginem eius fingit forma uirginali, adspectu uehementi, luminibus oculorũ acrioribus: Quòd uidelicet magistratum in improbos seuerum ac rigidum esse oporteat. Plato de Repub. τὴν δίκην διδόναι, μεγίστη κακοῦ ἀπαλλαγή. σωφρονίζει γὰρ καὶ δικαιοτέρους ποιεῖ, καὶ ἰατρικὴ γίνεται πονηρίας ἡ δίκη. ἐκεῖνο γε οὐδεὶς οὔτε θεῶν οὔτ' ἀνθρώπων τολμᾷ λέγειν, ὡς ἀδικοῦντι οὐ δοτέον δίκην. Dare pœnas maximi mali euitatio est: facit enim alibi prudentiores & iustiores: & medicina quedam iniquitatis ipsum est iudicium. Illud uerò neq; deorum neq; hominum ullus dicere audebit: ut ab eo qui iniuste egerit, pœna non sit exigenda. Idem: Castigare noxium enim oportet, non ob præteritum delictum, quum id corrigi nequeat: sed ne iterum peccet, tum ne ipsius exemplo cæteri quoq; peccent. Homerus quoq; in Odysseæ χ.

Οὐκ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.
Τούσδε μοῖρ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ σχέτλια ἔργα.
Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipsis
Ob sua dementes perierunt impia facta.

Idem in Odysseæ lib. ξ.

Οὐ μὲν σχέτλια ἔργα θεοὶ μάκαρες φιλέουσιν,
Ἀλλὰ δίκην τίουσι καὶ αἴσιμα ἔργ' ἀνθρώπων.
Cœlestes hominum non impia facta tuentur:
Quin plectunt æquamq; ferũt pro crimine pœnã. Idem.
Ἀλλ' ὁ μὲν ὡς ἀπόλοιτο, θεὸς δ' ἐκτυφλώσει.
Hunc Deus, ut pereat, priuabit lumine mentis.

Vlysses enim de procis loquitur. Nam pœna hæc omnium maxima est. Ex quo in libris Regum simile huic dicitur. Infatua domine consilium Achitophel. Idem poëta.

Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσσεν,
Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ, σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν.
Iuppiter haud quamuis subito sit criminis ultor,
Fœnore post illud longe grauiore recenset.

Quod Cesar in commentarijs pulcherrime imitatus, ait. Consueuere dij immortales, quo grauius homines ex mutatione rerũ doleant, quos pro scelere eorum ulcisci uelint, ijs secundiores interdum res ac diuturniorem impunitatem cõcedere.

Hyperides. Occurrere oportet iniuriæ, quòd si inueterauerit, quemadmodum connutritum morbum, uix extingues. Antiphontis optima sententia, minime tamen obseruata. Οὐ δίκαιον ὅτ' ἔργῳ ἁμαρτόντα ῥήμασι σώζεσθαι, ὅτ' ἔργῳ ὀρθῶς πράξαντα, διὰ ῥήματα ἀπολέσθαι. τὸ μὲν ῥῆμα τῆς γλώσσης ἁμάρτημα ἐστὶ, τὸ δὲ ἔργον τῆς γνώμης. Non fas re peccantẽ ob uerba seruari, sicuti neq; recte agẽtẽ ob uerba tantum perire. uerbum enim linguæ peccatũ, res uerò animi.

Pythagoras. οἱ μὴ κολάζοντες κακοὺς, βούλονται ἀδικεῖσθαι τοὺς ἀγαθούς. Qui non plectunt malos, uolunt bonis iniuriam inferri. Seneca idẽ mutuatus, ait. Qui parcit malis, probis nocet. Cambises, ut ait Valerius, Iudicẽ alioquin sibi charissimum, quòd iniquam sententiam tulisset, e uestigio comprehendi, ac eius pelle discerpta tribunal consterni iussit. Cato & Phocion præcipuis amicis, teste Plutarcho de ciuilibus præceptis, quandoq; Reip. causa aduersabantur, nec ullum priuatum aduersarium ob Remp. habuerunt. Idem in eodem libro ait. Timoleon Corinthius cum monendo fratri persuadere nõ posset, ut tyrannidẽ poneret, eius interfectoribus adiutor fuit.

DIFFICVLTAS IN SERVANDA IVSTITIA.

Demosthenes. Πάντων δυσχερέστατον τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν. Omnium difficilimum multis placere. Demochares. Magis enim homines malorum reminiscuntur, quàm bonorum ex magistratibus. Idq; merito. Nam hec quòd tanquã depositum aliquod reddant, laudare non est opus: malorum uerò tanquam rem depositam ac debitam, magistratu non reddente, facile reminiscuntur. Cic. pro Flacco exclamat. O conditiones miseras administrandarum ciuitatum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia uituperationum, ubi seueritas periculosa, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, adsentatio perniciosa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ: Venientes prætores expectant, presentibus inseruiunt, abeuntes deserunt. Chrysippus interrogatus, cur non accederet ad Remp. Quoniam si male, inquit, curarẽ, dijs displicerem: si bene, hominibus. Refert Pausanias quòd Isocrates tria præstitit miranda. Primum sapientissimum, quòd ad Remp. nunquã accessit, quum æquũ in ea seruari non posse conspiceret. Secundum laboriosissimum, quòd annis XCIX. quibus uixit, discipulis nunquã caruit, semperq; docuit. Tertium libertatis amantissimũ, quòd audita apud Chæroneam Atheniensium clade, ob animi dolorem extinctus est. Ipse quoq; in orationibus sic ait. Ego uerò iustitiam nullo modo doceri posse, neq; artem ipsius ullam prorsus existimo, ut ij qui male sunt à natura instituti, ad eam dirigantur.

Isocrates tria præstitit miranda.

QVOMODO IVSTITIA RECTE in Rep. seruabitur.

Epictetus. Si rectum uis facere iudicium, neutram cupias partem cognoscere, sed causam ipsam. Minime quidem in iudicio errabis, si ipse in uita non erras. Bion. Oportet is qui à magistratu discedit, non ditior, sed gloriosior factus sit. Agatho. Trium rerum reminisci magistratum oportet: Quòd hominibus præsidet, Quòd secundum leges præsidet, Quòd non semper præsidet. Solon. ἄρχε πρῶτον μαθὼν ἄρχεσθαι. Disce regi prius quàm regere. Lysias. Eandem habere iudices mentem decet ac legislatorem. Euripides. Κακῶν ἂν αἱ πόλεις ἐλασσόνων πειρώμεναι, τὸ λοιπὸν εὐτύχοιεν ἄν. ἐν ᾧ δὲ κάμνουσιν αἱ πολλαὶ πόλεις, ὅταν ἐσθλὸς καὶ πρόθυμος ὢν μηδὲν φέρῃ τῶν κακιόνων πλέον. Ciuitates malis hominibus orbatæ, felicius in

futurum

futurorum agerent. In hoc enim pleræq; urbes anguntur, cum uir bonus nihil melius malis adsequatur. Hippodamus. In tris Tres Reipub. partes Remp. partes diuisam esse oportet: primam, bonorum gubernatorum: Secundam, militum: Tertiam mechanicorum. Primã uersus ordinum optimorum, ultimam inferiorum. Militũ uerò mediocrium. Prima itẽ debet imperare: ultima obtemperare: media uerò utrunq; pro tempore facere. Archytas: Puto omnẽ communitatem constare ex tribus: Dominante, dominato, & legibus. Præterea meliorem imperare oportere: peiorem imperari. Iustitia quid sit Aristides iustus interrogatus quid esset iustitia: Nihil inquit alienum desiderare. Plato ad Architam: Dulce omnino rem priuatã tractare. Attamen considerare oportet, quòd non tibi soli sis natus, sed partim patriæ, partim etiã amicis. Quod eleganter Seneca mutuatus expressit. Alijs, inquit, uiuat oportet, qui sibi uult uiuere. Plato item: Ille bonus est medicus, qui plures tractauerit ægrotos. Iudex uerò qui animos. Et ille natura non ualde sanus sit, oportet, si aliorum melius degustauerit curas, quoniam non corpore corpus curat. Sed animæ longe diuersa ratio, ipsa enim adfecta curare alias minime poterit, quoniam animam anima regit. Quapropter sanum esse iudicem decet: nec sibi conscium, sed in aliorum salute per ætatẽ exercitatum: quum iuuenes ob inexperientiam facile decipiantur, nimis indulgentes existant. Demosthenes: Δίκαιον ὀργιλωτέρως ἔχειν τοῖς μετ' εὐπορίας πονηροῖς, ἢ μετ' ἐνδείας. τῷ μὲν ἀνάγκης χρεία φέρει τινὰ συγγνώμην παρὰ τοῖς ἀνθρωπίνως λογιζομένοις. οἱ δ' ἐκ περιουσίας πονηροὶ, οὐδεμίαν δικαίαν πρόφασιν ἔχουσιν. πολλὰ γὰρ κακὰ πράγματα τὴν ἐλευθερίαν ἡ πενία βιάζεται ποιεῖν, ἐφ' οἷς ἂν ἐλέοιτο δικαιότερον ἢ προσκαλέσαιτο. Diuina hæc est sententia. Dicit enim: Fas est magis irasci aduersus iniquos diuites quàm pauperes, Necessitas enim ueniam aliquam habet apud humaniter iudicantes. Multa nanq; cogit liberos inopia facere, in quibus misericordiam iustius quã pœnam inueniant. Menander: Qui præiudicium adfert antequàm audiat, malum se ostendit uirum. Sophocles: ἄκων ἁμαρτὼν οὐδεὶς ἀνθρώπων κακός. Non ex sententia peccans, nullus est malus. Plutarchus: περὶ τῶν πολιτικῶν παραγγελμάτων. Mediocritatem humanitatemq; etiam in Cleon Themistocles seruanda iustitia probat: exemplumq; Cleonis & Themistoclis ponit, qui in Republica diuersa sententia ambo fuere. Alter enim adcessurus ad Rempu. amicis sese excusauit quòd his nullus erat habendus respectus, lædiq; sæpius eos ob principatum oporteret. Alter Themistocles quum esset in imperio, admonitus à quodam, ut æque omnibus se præstaret. Quin absit, inquit, ut ego dum potero non magis amicis faueam, cunctis in rebus. Similes igitur his in Romana Repub. Catonem & Cæsarem accepimus fuisse.

DE REFERENDA GRATIA.

Referre gratiam ad iustitiam pertinere uidetur, quo nullũ est magis, ut ait Cicero necessarium. Sed & nullum quoque difficilius esse comperimus, quia quæ ex liberalitate sponte damus, libenter damus: Quæ non sponte, non item. Quod eleganter Hesiodus his uersibus expressit:

ὃς μὲν γάρ κεν ἀνὴρ ἐθέλων ὅ γε κἂν μέγα δώῃ
Χαίρει τῷ δώρῳ καὶ τέρπεται ὃν κατὰ θυμόν.
ὃς δέ κεν αὐτὸς ἕληται ἀναιδείηφι πιθήσας
Καί τε σμικρὸν ἐὸν τό γ' ἐπάχνωσεν φίλον ἦτορ.
Quisquis sponte dabit quamuis ingentia gaudet.
Idem forte procax quisquam si postulat ultro,
Vel nimium, hærebit mœrens longeq; grauatus.

De hac igitur multa Seneca de beneficijs. Quæritur, inquit Epicurus, nos esse ingratos, nec præterita inter bona connumerare, anxios tantum futurorum. Memoriæ itaq; minimum tribuit, qui spei plurimum. Item, Beneficium nullum perit, qui enim perdit computauerat: beneficiorum uerò simplex ratio: si reddet aliquid, lucrum est: si non reddet, damnum non est. Nemo beneficium in calendario scribit. Quapropter Gratias dicit tris ab Hesiodo positas: Aglaen, Euphrosynam, & Thaliam. Gratiæ tres Ab Homero autem unam ex his Pasithoam appellari matrimonioq; addici. Respiciunt se inuicẽ complexis dextris, ut redditio beneficij notetur. Hilares sunt, sicuti dantes & accipientes. Præterea uirgines, quòd sine spei conceptione detur. Vestibus fluentibus & lucidis, quod sine adligatione alterius aut obligatione tribuatur. Deniq; iuuenes, quia non debet beneficiorum memoria senescere. Tres sunt, promerentium uidelicet & reddentium, & amborum simul. Item qui grate beneficium accepit, primam eius pensionem soluit. Quidam aliquid intempestiue subito remittunt nihil se tales uelle debere testantur. Qui enim nimis cito soluere cupit, inuitus debet: qui inuitus debet, ingratus est. Beneficium qui non potest sustinere, hoc est pro facultate sua reddendi animum non habet, nõ accipiat. Aliquando tamen non reddendum, quando uidelicet plus mihi detrectaturus sum quàm illi collocaturus: uel illi parum aut nihil redditum adcesserit, mihi multum ereptum fuerit. Et hæc quidem ille in eodẽ libro diuersis in locis. Ingrata enim omnis natura mortalium est. Quod si recensere uelimus exempla superuacuum quidem, reperimus omnis ferè populos suis de se benemerentibus ciuibus ingratos extitisse. Conandum igitur omnibus uiribus ex Apostoli præcepto: nemini quicquã debere, quo nihil magis in terris nos Deo proxi nos facit: quodq; is tantum assequi poterit qui cupiditati modum statuerit, paruoq; admodum contentus fuerit.

DE LEGISLATORIBVS AC LEGIBVS.

Leges quoq; adcedunt iustitiæ, quas alijs alij populis dedere. Gymnosophistæ Indis, Prophetæ seu sacerdotes Aegyptijs, Chaldæi Babylonijs, Magi Persis, Druidæ Gallis. Zaleucus Locrensibus, Moses Hebræis, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Minos Cretensibus, Phido Corinthijs, Zamolsis Getis, Androdamus Rheginis, Hippodamus Milesijs, Carondas Thurijs, Philolaus Thebanis, Phaleas Carthaginiensibus. Apud Romanos uerò primus P. Papirius regias leges in unum contulit. Legislatores apud Romanos Deinde Appius Claudius Regillanus Decemuir, cuius maximum consilium in XII. tabulis conscribendis fuit. Post hunc eiusdem familiæ Appius Claudius Centimanus, qui R, literam inuenit, actiones scripsit, & primum de usurpationibus, qui liber non extat. Post hos Sempronius Catus. Deinde Scipio Nasica, qui optimus à senatu iudicatus, & cui publice domus in sacra uia data est, quo facilius consuli posset. Demum Qn. Mutius, qui ad Carthaginienses missus est legatus: quum essent duæ tesseræ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato utram uellet referre, Romam utranq; sustulit, & ait: Carthaginienses petere debere utram mallent accipere. Post hos fuit T. Coruncanus, qui primus profiteri cœpit, cuius tamen nullum scriptum extat. Deinde Sextus Aelius & frater eius P. Aelius, ambo Coss.

Deinde Cato Porciæ familiæ princeps, cuius extant libri: Postea M. Mutius & L. Brutus & P. Manilius ius ciuile fundauerunt. Ex his Mutius consularis fuit, & decem libros reliquit. Brutus prætorius VII. Manilius consularis & pont. max. III. Ab his profecti sunt P. Rutilius Rufus Cos. Romæ & Asiæ Procos. Et Publius Virginius, & Quintus Tubero ille Stoicus Pansæ auditor ac consul. Et Sextus Pompeius Pompeij magni patruus. Eodem tempore Cælius, qui plus eloquentiæ quàm scientiæ iuris operã dedit.

Et Luc

Et Lucius Crassus Mutianus, P. Mutius frater illius quem Cicero iurisconsultorum disertißimum dicit. Post Q. Mutius P. filius pont. max. ius ciuile in XVIII. libros redegit.

Mutij auditores fuere complures, sed præcipuæ autoritatis Aquilius Gallus, Lucilius Balbus, & Sextus Papirius.

Deinde S. Sulpitius, qui in causis perorandis post Ciceronem primum obtinuit locum reprehensus à Q. Mutio quòd ius non intelligeret, iuri operam dedit, reliquit CLXXX. libros de iure ciuili. A Seruij disciplina mansuerunt Alphenus Varus, C. Flauius, A. Ophilius, T. Celsus, Aufidius Sura, Aufidius Mamusa, Flauius Priscus, C. Atteius, Antistius Labeo Paternus, P. Celsus. Libri digesti fuerunt ab Aufidio Mamusa. Ex his Alphenus consul fuit, & Ophilius equ. ordin. qui edictum pretoris diligenter primus composuit. Fuit eodem tempore Trebatius Cor. Maximi auditor. A. Cesellius, Q. Mutius Volusij auditor Quæstorius. Consulatum enim renuit offerēte Augusto. Ex his Trebatius peritior, Cesellius eloquentior, Ophilius utroque doctior. Deinde Aelius Tubero, qui postquam accusauit Q. Ligarium, nec obtinuit apud C. Cæsarem, à causis agendis ad ius ciuile transijt. Post hunc Atteius Capito, qui consul fuit, Ophilij imitator, & annum sic diuisit, ut Romæ sex mensibus cum studiosis esset, & totidem in secessu in conscribendis libris, ideo uolumina sexaginta reliquit. Labeo ingentis doctrinæ fiducia, ut qui operam philosophiæ dederat, plurima innouare instituit. Masurius Sabinus Atteio Capitoni succeßit, Labeoni Nerua, qui fuit Cæsari familiarißimus. Masurius Sabinus eques Romanus publice primus scripsit Hoc beneficium à Tyberio Cæsare dari cœpit. Nam ante Augusti tempora publice respondendi ius à principe non dabatur, sed qui fiduciam studiorum suorum habebant, consulentibus respondebant: neq; responsa uiq; signata dabant, sed plerunq; ipsis iudicibus scribebant, aut testabantur qui illos consulebant. Primus Augustus ut maior iuris autoritas haberetur, constituit, ut ex autoritate iuris responderent, Et ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit. Quapropter optimus princeps Hadrianus quum ab eo uiri pretorij peterent, ut sibi respondere liceret, respondit eis, hoc non peti, sed præstari solere, & ideo si quis fiduciam haberet se populo ad respondendum præstaret. Igitur Sabino concessum est à Tyberio, ut populo responderet, cui quum amplæ facultates non essent, à suis auditoribus sustentatus est. Sabino succeßit Caßius Longinus Tuberonis ex filia nepos, quæ neptis fuit Seruij Sulpitij. Is consul extitit in Cintino sub Tyberio, à quo propter autoritatem è ciuitate pulsus fuit, & ab imper. Vespasiano reuocatus diem obijt. Neruæ succeßit Poculus.

Fuit & eodem tempore Nerua alius, & alius Longinus equ. Rom. ac prætorius: sed Proculi autoritas maior extitit. Nam qui successere partim Proculani, partim Caßiani appellati sunt, quæ origo à Capitone & Labeone cœperat. Caßio Cælius Sabinus succeßit, qui plurimum sub Vespasiano potuit. Proculo succeßit Pegasus, qui sub Vespasiano præfectus urbis fuit. Cælio Sabino Prisco Iabolenus. Pegaso Celsus. Celso patri Celsus filius & Priscus Neratius, qui utriq; Coß. fuere. Prisco Iaboleno Ebutius Valens, & Tußianus, & Saluius Iulianus. Post hos uerò turba plurima, quorum princeps Papinianus Scæuolæ discipulus, fisci aduocatus sub Seuero imperatore. Deinde Vlpianus, Paulus, Modestinus, Caius, aliiq; complures, qui sub Alexandro fuere, quos ut in Vlpiano commemorauit.

De legibus

Leges quoq; uariæ fuere. Ius in primis naturale omnibus commune animantibus. Ius gentium, quo humanæ gentes utuntur. Ius ciuile, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, & autoritate prudentium uenit. Plato, ut ex Timæo, Phedro, & Gorgia colligitur, quatuor legis species ponit: diuinam, quam prouidentiam uocat: cœlestem, quam fatum: tertiam, mouentem, quæ naturæ est: quartam, humanam, quæ prudentium sit. Cicero pro Cluentio. Est enim magistratus legum iudices, legis interpretes: serui legum sumus, ut liberi esse poßimus. Idem pro Sextio. Quodam tempore homines nondum neq; naturali, neq; ciuili iure descripto, fusi per agros atq; dispersi, uagabantur: tantumq; habebant quantum manu ac uiribus per cædem eripere potuissent: qui uerò ingenio ac uirtute præstiterunt, genus indocile unum in locum congregauerunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam & mansuetudinem transtulerunt. Hinc Resp. domusq; ceptæ. Leges ac iudicia seuera Remp. Romanorum olim seruauerunt. Quapropter, ut ait Pedianus, adolescentiores laudem ex accusatione principū uirorum sibi omnium concesßione acquirebant. Sic Clodius Catilinam. Sic Iulius Cæsar annorum XXI. Cor. Dolobellam, & eiusdemferè ætatis Asinius Pollio Catonem. L. Crassus Carbonem. Cn. Furius M. Aquilium. Accusatorum temeritas, ut ait Martianus ad S. C. Turpilianum, tribus modis detegitur, totidemq; pœnis subijcitur: aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuersantur. Primum est, falsa crimina intēdere. Secundum est uera crimina abscondere, quando corrupti ab altera parte. Tertium in uniuersum ab accusatione desistere.

Accusatorum

Iudices, teste Pediano, annos L. equestris tantū ordinis lege Sēpronia fuere: deinde ob eorum turpitudinē lege Aurelia, ad tria genera reducti sunt, ad senatores, equites, et trib. Aerarios. donec Cæsar, ut ait Trāquillus, ad duo genera redaxit, equites & senatores. Trib. Aerarios sustulit. Conueniebāt in forū, ubi per tabellas sentētias proferētes in cistā cōferebāt. Dānationis θ fuerat signū, absolutionis autē A. Hæc apud pretorem uersabatur, ac deinde recitabatur. Reus mane eodē ueniebat, barba, capilloq; obsoletus, adolescētiū cōuitijs sæpe laceratus, ut planè indicat Liuius XXXIX. de P. Scipione: eiq; licebat testimonij uitæ laudatores adducere, plures etiā patronos habere, supplicareq;, ac misericordiā omnibus ujs implorare. Horæ tres ei ad dicēdū dabātur, actori autē duæ: qui in fine, Dixi, pronunciabant. Iudicū numerū ex multis electis in urnaq; positis sortiebantur apud pretorē per pilulas manu pueri, licebatq; parti utriq; ex quolibet ordine quinq; magis suspectos reijcere. Ita ut LI. remanerēt. numerus deinde ad cētū perductus. Editij uocabātur iudices quos pars altera elegit, ideo parum fide probati, hos Cic. pro Murena sæpe cōmemorat. Cōperendinatio, teste Pediano, erat ab utrisq; litigatoribus inuicē sibi denunciatio in perendinū diē. Sector æstimator redemptorq; bonorū dānati, qui spe proprij lucri bona omnia in auctione uendebat, in ærariūq; mittebat. huic enim illa à pretore dabātur.

Iudices

Comperendinatio

Sector

Accusationes in albo iudicū proponebātur. Erat enim albū nō solū iudicū, sed omniū magistratuū: paruū ante ædis conjectū albū, ubi ab eis edicta proponebātur. Diuinatio, erat accusatio, ubi sine testibus et tabulis agebatur, iudicesq; propterea argumēta sequerentur, ac cōiecturas, quasi diuinarēt. Acceptilationē, ait Modestinus, esse liberationē per mutuā interrogationē qua utrisq; cōtigit nexi absolutio. Nexi, teste Varrone, sunt liberi, qui suas operas in seruitutē pro pecunia debita dabāt. Eos demū tollēdi causa fuit P. Veturius adolescēs, qui nexus ob æs alienū, cū creditoris Papirij libidinē pati nollet, ac propterea uerberatus rē ad senatū detulit, ille in carcerē ductus est. Ius gentiū ita Romanis obseruatū, ut sine iustißimis causis nūquā bellū inferrēt, nūquā legatos uiolauerint, uiolatos acerrime uindicauerint. Legatos Apolloniatū Romæ quū quidā iuuenes pulsaßēt, capti sunt, & Apolloniatibus traditi, ut autor Liu. XV. Idem lib. V. tres Fabios memorat, M. Fabij Ambusti filios legatos Clusiū ad Gallos missos nūciatum, ut à bello sociorū abstinerēt, ac unum ex his ducē Gallorū interemisse: quare expostulatione Gallorum Romani Fabios dedere cogitabant, nisi plebis fauor familiæ nobilitatē tutatus esset. Veturius & Posthumius Coß. Samnitibus dediti quanquam non

Album

Diuinatio

Acceptilatio

Nexi

De iure gentium

Legati Apolloniatium

Fabij tres legati

recepti fidem publicam liberauerunt. Mancinus item Numantines. At contrà suos & ipsi legatos à Fidenatibus, à Teuca regina, à Gallis Senonibus interfectos, à Tarentinis pulsatos, qui ad querendum iniurias missi erant, quòd hi classem eorum diripuissent, simul & præfectum occidissent, acriter omnes uindicauerunt.

Fidenates. Teuca. Galli. Tarentini

LEGES PLATONIS.

PLatonis leges ad hunc locum epitomare mihi uisum est. In his enim instituit quales esse debeant in Republica ciues, quomodo institui. In libris autem de Repub. instituit ferè Rempub. imaginariam quandam, nec facilem inuentu, nec ab hominibus obseruatu. In primo igitur libro uidetur castigare uelle Lycurgi leges ac Minois, quæ belli potius causa uidebantur scriptæ. Cum contrà esse debeant leges, ob pacis studia ferendæ, propter quam bellum sumitur. Itaq; se has dare leges quæ ad pacis pertinerent studia profitetur. Nonarium in dandis legibus laudat exemplo Homeri, qui eo spatio annorum à Ioue Minoen dicit leges accepisse. In primis legum conditores tanquam agrum Rempub. colere debent, exstirpando ante omnia malas herbas, bonasq; serendo. Præterea totum eorum studium circa dolores & uoluptates uersari, & hæc duo tanquam fines cohiberi oportet. Vbi dicit, fortis uiri esse, non solum metus & pericula superare, sed etiam cupiditates coërcere. Præterea neminem iudicari posse fortem, nisi diu inter labores & pericula tum etiam in ipsa licentia & illecebris uoluptatis uersatus fuerit. In quo animaduertendum, non esse tutum homini qui fortis sit futurus, procul à tumultu: uel eũ qui sit futurus temperatus, separatim à uoluptatibus omnibus educari. Dicit præterea hominem à dijs factũ, uel ludo, uel studio: ludo, si se inquinauerit rebus mortalibus: studio, si rebus uacauerit diuinis. Descenditq; ad alia, quæ quanquam leuia uidentur, utilia sunt, ut Musica iuuentus erudiatur ad animi perturbationes moderandas, alacritatemq; bonarum actionum excitandam. Probat demum conuiuia & usum uini liberiorẽ quandoq;, ubi mores iuuenum deteguntur. Illic enim prudens iuuentutis custos inspectis tanquam in speculo uitijs, melius castigare poterit ac mederi, adsuescetq; propterea in ebrietate omnium impudentissima seruare pudorem. Sed de usu uini melius deinceps. In secundo à pueritia ciuem instituit. Quapropter uini usum usq; in annum XVIII. non probat, deinde post usq; in XL. probat, ultra uerò eam ætatem hilarius ac plusculum se inuitandum suadet, in sacrificijs præsertim deorum, ut ingrauescentis iam ætatis mœstitia subleuetur. Iuuenes corã senibus & maioribus uino utantur, à quibus corrigantur, si forte lasciuius potibus indulserint: nulli tamen ætati concedendum uino pro sua libidine uti. Probibet etiam à uino seruos in ciuitate & magistratus, & qui de rebus magnis in Repub. consultant. Castrenses quoq; uiros toto belli tempore more Carthaginensiũ, Lacedæmoniorum, & Cretensium. Pueros item musicæ tradendos, ut studia grauiora, honesta aliqua uoluptate compensent. Ob quam etiam causam, inquit, Deum hominum labores miseratum sacra festaq; instituisse, quibus humana fragilitas recreetur. Commendantur nonnulla numina, ad præcepta morum facientia. In tertio, ciuitatem, ait, seruare ante omnia prudentiam uirtutum omnium matrem oportere: destruere uerò imprudentiam, quam ignorationem uocat. Ignarosq; item eos, qui quanquam literatissimi sunt, sibi suoq; nesciunt imperare appetitui. At eos qui sibi temperant quanquam illiteratos, & prudentes & scientes appellat. Prohibet præterea magistratum illis tribuendum, qui propter incontinentiam sese regere nesciunt. Quamuis enim septem enumeret rationes, quæ ad dignitatem imperandi facere uidentur, quæ sunt, Paternitas, Nobilitas, Dominatio, Potentia, Senectus,

De usu uini

Festa ad hominum recreationem instituta

Septem imperandi dignitatem faciunt

Prudentia, Sors: Prudentiam tamen omnibus præfert, ut intelligatur quæ saluti expediant humanæ. Memorat deinde tria in ciuitate seruanda esse oportere, quæ sint media inter unius & populi potentiam: ut neq; se totam unius imperantis arbitrio, neq; potentiæ paucorum committat. Tertio ne quẽlibet absque delectu recipiat consultorem, sed plurimum optimatum adhibeat gubernationẽ. Postremo duas narrat gubernandi species, ubi nimia libertas, quæ uitia parit: in altera, nimia seruitus, quæ odium in principem ac patriam gignit: sed mediocriter hæc omnia esse oportere. Quarto ciuitatis gubernationem diuinæ similem esse iubet, quæ regnum est cum optimatum senatu coniunctum. Diuinam prouidentiam nunquam homini deesse, modo sibijpsi nõ desit. Deinde humanum ingenium in summa morum licentia lasciuire ac superbire. Et sicut bestiæ nequeũt à bestijs atq; humano quodam pastore, sic nec homines ab hominibus absq; summo Deo optime gubernari. Et quãdiu mortalis sine Deo dominabitur, tandiu laboriosam miseramq; uitã ducet. Seruari præterea nos & maxime diuinam legem ab his qui diuinæ legis iugo magnopere se subijciunt, quorum primũ futura beatitudo censetur: respui maxime à superbis, qui diuinam legem deserunt, sic & ipsi deseruntur à Deo. Deserti autem peccant atrocius, ac miserabilius cruciantur. Primũ deos colendos monet, illos præsertim, quibus patria quasi patronis dicata est, Omnes uerò ipsius summi Dei causa. Parentes deinde tanquam Dei uicarios. Deinde propinquos & familiaritate coniunctos, postremo hospites. Præterea dicit uanorum etiam uerborum diuino iudici rationem esse reddendam. Cuius Angelus nobis præest, quasi superioris iudicis uicarius & minister, ut nos à turpibus reuocet, prouocet autem ad honesta, & consentientes quidem tranquillitate conscientiæ nutrit & delectat, dissentientes autem conscientiæ perturbatione uexat. ubi delectat, ab antiquis gratia appellatur: ubi uexat, furia. Et gratia quidem triplex, quod præteriti præsentisq; ac futuri gratia bonos oblectat. Furia quoq; totidem modis malos exagitat, & utrobique fatum seu parca triplex nominatur. Dicitur & Nemesis præsertim ab Orpheo, ubi in superbos animaduertit. Quinetiam iubet in omni uita parentes uenerari. Leuium etiam uolantiumq; uerborum grauissimam esse pœnam. Nam omnibus proposita est Nemesis iudicij angelus, huiuscemodi consideratrix. Prima societas est coniugij. In ciuitate quisque uxorem à XXI. in XXXV. annum ducat. Qui autem spreuerit, plectatur honoribus: emolumentisq; quæ ciues consequi solent minime impartiatur. Quinto honorem corporis circa medium consistere, ne nimis robustum pulchrumúe sit: neu nimis debile, aut deforme. Alterum audaces, inflatosq; animos reddit: alterum deiectos & illiberales. Similiter & prædiorum & census possessio excedens superbiam, seditionemq; parit: deficiens, ut plurimum seruitutem. Nemo igitur filiorum gratia pecuniæ cumulandæ incumbat, ut ditissimos eos relinquat: neque enim id ipsis neque ciuitati conducit. Sed census tum adulatione uacuus, tum necessariorum non indignus, omnium optimus est. Seniores sint iuuentuti exemplo modestiæ, minimeq; coram ea scurrile aliquid aut turpe loquantur. Ne quis priuatus aurum habeat aut argentum: sed quando nummus opus est commerciorum gratia, opificibus tantum eos concedit aut peregrinantibus: reuersi à legatione aut peregrinatione nummos ciuitati restituant. Nemini aut dare dotes, aut accipere liceat, nec fœnerari. Accipientibus liceat usuram pariter cum sorte negare. Valde diuites boni non sunt. Si non bonus, neq; felix. Nam qui quouis modo pecuniam acquirunt, parciq; sunt, diuites propterea efficiuntur. Qui uerò honeste parat honesteq; erogat, neq; diues neq; pauper erit. Ergo operæprecium in ciuitate non esse auri nummum aut argenti, neq; quæstus ullus hominu bono, nisi ex agricultura. Nulla utilior Reip. disciplina quàm numerorũ cognitio. Hæc

Angelus

Nemesis

Vires ingen

tio. Hæc enim pigros ingenio excitat solertesq; facit, cum numeris ferè omnia constent. Cauendum præterea ut ab iniuria abstineamus in peregrinos & in supplices: horum enim ultor ac uindex Deus. Præterea qui bonis quibus abundat, alios impertit, maxime honore dignus est: proximus huic qui uellet, nec ei per facultates licet, habendus est. Inuidus uerò qui nihil curat benigne facere, omnino uituperandus. Amor enim nimium proprius, omnium peccatorum semper est causa. Oportet igitur in primis eum qui magnus in ciuitate sit futurus, neque se, neq; sua diligere: sed iusta semper, siue ab ipso siue ab alio quouis gerantur, sectari.

Commendatio ueritatis

Veritatem deinde magnopere laudat, quæ dijs & hominibus dux est omnium bonorum. Cuius qui felix futurus sit, statim ab initio participem esse decet, ut in hac plurimum temporis uitam agat. Fidus autè hic erit. Infidus qui sponte mentitur: qui uerò non sponte, amens, utrunque malũ. Nam & infidus & stultus omnino ab amicitia alienus aut honore: procedente quoq; tempore inglorius, & in solitudine etiam si liberi supersint uitam ducet. Honorãdus uerò certo est is in primis, qui nihil nocet, aut nullam infert iniuriã, Qui autem nec alios id facere patitur, duplici dignus honore.

Bona ciuitatis proportione geometrica distribuenda

Sexto. Distributionem bonorum in ciuitate, non æqualitate arithmetica sed geometrica pro meritis cuiusq; facere oportet, quæ proprie ad Iouis pertinet iudicium, qui merita nouit bonorum. Pueris educandis proponatur publice uir bonus. Qui post annum x x x v. uxorem non duxerit, nullo dignus honore censeatur. Ad mulierum conuiuium non uocentur, nisi quinq; amici uiri ex latere paterno, ex cognatis & propinquis totidem. Nuptiarum sumptus pro modo facultatum fiat.

In aliam domum ducenda uxor

De seruis

Ducat uxorem in aliam domum ubi sit habitaturus: quasi parentibus utrinq; ac fratribus relictis in coloniam proficiscendo, ubi numerum augeat liberos procreando. De seruis autem, sapientes poëta dicit, de Ioue loquens: Dimidium mentis Iuppiter illis aufert, qui seruitutis sorti subiecti sint. Minis enim ac uerberibus quasi ferarum naturam efficiunt. Sæpe coniurant contra dominos. Remedio est, ut sint diuersæ patriæ & maxime inter se dissoni. Nulla alioquin eis inferatur iniuria, quod minus quàm æquales possunt resistere. Etenim maxime natura iustus deprehenditur, cum cauet his iniuriam inferre, quibus facile potest. Idem de Tyranno in subditos dicendum. Castigandi insuper serui, neq; ita monendi uti liberi, ne molliores sint: neq; sermo cum eis familiaris habeatur, aut iocus siue lusus, ex quibus tardiores ad obtemperandũ reddantur.

Aetas apta matrimonio

Tempus matrimonij, uiris à x x x. ad x x x v. fœminis uerò à x v i. ad x x. ad summum. Magistratus fœminis post x v i. uiris post x x x. tribuantur. Coniuges post liberorũ procreationem castè uiuant, & eæ honorentur magnopere, contra uerò uituperentur.

Numerus V. mil. & X L. preterea duodenarius maxime obseruandus.

Numerum quinq; millium & x L. optimũ in Rep. repetere, quoniam partes æquas totus diuisus usq; ad x i i. habeat, præter undecimam quæ parum aberrat. Dimidiũ totius summæ duo millia quingenta & uiginti. Tertia erit, mille sexcenta & octoginta, & sic deinceps. Reuolutio quoq; primæ sphæræ x x x v i. millium annorum, in x i i. diuiditur. Primus nanq; duodenarius infantiæ datur, secundus adolescentiæ, tertius senectuti. Duodecim sunt etiam Zodiaci partes. Elementa quoq; totidem cum qualitatibus suis. Ciuitatè igitur Plato per x i i. tribus partiri iubet, ut numero profectiore.

De educatione puerorum

Septimo: educatio puerorum tractatur. Conducere dicit magnopere ad uirtutem, puerorum exercitationem quæ in moribus est disciplina quidem duplici, corporis circa Gymnasticam, & animi circa musicam. Gymnasticam uocat, quæ saltatione, luctatione, hasta, iaculo, cursu, pugillatu, rebusq; bellicis continetur. Post hæc dicit nocte exurgendum esse patribus & matribusfamiliàs, ut rem domesticam curent. Somnus enim multus nec corporibus, nec animis, neq; rebus augendis conducit. Nemo enim cum dormit alicuius est precij, non magis quàm si nõ uiueret. Quare quicunq; uiuere & sapere cupit maxime, quã longißimo tempore uigilet, sola sanitatis neceßitate seruata.

Vigilia maxime necessaria

Exoriente sole pueri ad magistros proficiscãtur, nec sine pædagogis. Decennis incipiat ire, tris tamen annos ut legere ac scribere discat. Deinde tris alios annos musicæ continuo det operam. Matrem ad procreationem liberorum ut actiuã causam concurrere, quod & quidam alij senserunt. Aristoteles autem minime. Humorem in pueris melancholicum non ex ipsa esse natura quæ sanguini propior est, sed ex reliquijs materni menstrui, sanguinisq; in utero tabescentis.

Mutatio omnis periculosa.

Mutatio præterea in omnibus rebus præterquã in malis periculosißima est, etiã si in melius fuerit, saltem ad tempus periculo non uacabit. Deũ Plato sæpe annuit esse adorandum, licet plures deos quandoq; dicat, id monstrat in epistola ad Dionysium & ad Hermam, & in Parmenide, qui totus agit de uno, & in Timæo qui naturam producit ab uno, & in Philebo qui naturam uno metitur, & in Epinomide qui omnia ad unũ reducit. Vndecimo. Deos ponit, eosq; prouidentiam habere, minimeq; corrumpi muneribus dicit.

Mentes & angeli

Animæ ante corpus creatæ.

Post hos Mentium genus præstare in quibus Angeli comprehenduntur. Deinde animarum rationis ac mentis participum, quæ ante omne corpus procreatæ sunt. Nam quod per se mouetur, potius est quàm id quod ab alio. Et quod melius ac diuinius, antiquius est eo quod uilius. Has etiam migrare in alia corpora etiam bruta, & eadem pati quæ admisere purgationis gratia.

Animarũ tria genera

Animarum præterea tria esse genera, unam totius mundi. Deinde sphærarũ. Sphæram enim quãlibet habere plures animas, quæ in æthere sunt astra ipsa, & in terra sunt homines, in aëre & aqua sunt dæmones intermedij, & hi nobis somnia ministrãt, aspirant, monstrantq; salutem ab ipso Deo missi. Igitur ita fit, ut animæ humanæ à sphæris sint, Sphærarũ ab ipsa mũdi anima, ipsa uerò ab æterno Deo: Astrorum enim animæ æternæ beatißimæq; sunt. Quod ex ordine rationeq; ac constantia cursus earum demonstratur.

Milites

Duodecimo. Militares uiri abstinere discant, frigus æstusq; præterea capitis ac pedum nuditatem tolerare, quæ duo maxime naturam conseruant, magnasq; uires corporibus malis assuefactis gignunt: Contra uerò debilitatem.

Tẽpla & imagines sine sumptu.

Imagines deorũ non ex auro, nec argento, nec ferro, aut ære, sed tantum ligno, aut lapide fieri iubet, ne ex occasione rei pretiosæ se criminosi Deos propterea placare, aut decipere posse existiment. Deniq; omne aurum & argentum à sua politia excludit.

De laudibus & necessitate numerorum

In Epinomide Numerum magnopere laudat, sine quo dicit nos minime uirtute præditos fore, cum is in omni ratione humana magnum adferrt momentum. Numeris omnia in ciuitate, tum in natura constare adfirmat. Ordinem numerorum & rationem qui mente conceperit, haud facile in rebus errabit.

DE SVPPLICIIS.

QVOD PRECES SPRETAE, VLtorem habent Deum.

IVstitiæ pars & religio est: quapropter preces quas & supplicia Latini, λιτὰς Græci appellant, Iliados i x. eleganter Homerus describit his uersibus à me conuersis.

Nanq; preces summi famulæ Iouis esse feruntur,
Claudæ & rugosæ, strabo quoq; lumine utroq;:
Turmatimq; sequi damnum non paßibus æquis.
Hoc & ui maiore, & firmis greßibus illas
Præuenit, ac terram perlustrat cursibus omnem,
Adficiens mortale genus, sed pone sequentes
Illæ subueniunt, ac tum cultoribus altum
Sponte suis adeunt mites orantq; tonantem.
At spretæ innumeros luctus, ac damna precantur.

Ex qua descriptione probe colligitur quantæ sint curæ

Deo

Deo preces ac supplicātes. quos si quis spernat Deum ipsum sentiet ultorem. nam in Ody. quoq; sic ait.

> Πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες ξεῖνοί τε πτωχοί τε.
> Proximi sunt Deo hospites ac pauperes. Et alibi.
> Οὐδ᾽ ἱκέτας ἀτιμάζειν, οἷσιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρός.
> Nec supplices spernas, quibus Iuppiter est testis.

Et rursus.

> Ἀντὶ κασιγνήτου ξεῖνός θ᾽ ἱκέτης τε τέτυκται.
> Fratris namq; loco supplex ac hospes habetur.

Hesiodus idem ferè.

> ἶσον δ᾽ ὅς θ᾽ ἱκέτην ὅστε ξεῖνον κακὸν ἔρξῃ.

Virgilius item.

> Si genus humanum & mortalia temnitis arma,
> At sperate Deos memores fandi atq; nefandi.

Apud Euangelium uerò, Quoties unum ex his minimis &c.

QVOD PRECES AD DEVM necessariæ etiam ex philosophorum sententia.

SOCRATICORVM omnis schola Deum ante omnia adorandum putat. Licet deos plures quandoque memorent, eos certe numina Deo Ioui optimo maximo subiecta intelligunt, quem etiam Homerus uocat patrem hominumq; Deumq;.

Dæmon Socratis

In primis ipse Socrates dæmonem habebat familiarem, quem Deum uocabat. Ischomachus apud Xenophōtis Oeconomicum Deum rogat in primis ualetudinem, deinde rei familiaris amplificationē. Plato in Timæo Deum

Porphyrius

adorādum suppliciter dicit. Super quo Porphyrius & Iamblycus Platonici, multa dicūt. Porphyrius sic ait. Cum Deus nobis prouideat, ac res nostræ se poßint aliter habere, certe pro rerum nostrarum usu utiliter adoramus, uidelicet ut boni simus: sic enim utpote similes Deo facti ad eū propius adcedemus, in qua coniunctione adorationis uis tota consistit. Nempe cum nos Dei filij sumus, ab eo quasi in exilio & carcere segregati, simpliciter adorare decet, quo hinc liberati reuertamur ad patrem: alioqui similes eorū erimus qui parentū patrocinio sunt orbati. Profecto cum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubio indigemus. Ipsa enim ad totum conuersio salutem partibus præstat. Compertum uerò habemus, excellentißimos quosq; apud omnes gentes sapientia uiros, diuinis potißimum uotis nuncupauisse, præcipuè Indorum Brachmanas, Persarum magos, Græcorum theologos: Chaldeos autem & aliud quoddam adorauisse. Ipsam enim superorum uirtutem appellantes hoc uno nomine ue-

Iamblycus

nerati sunt. Hæc ille. Iamblycus uerò eius discipulus. Primum quidem est notio quædam eius quod orandum est, & qua ratione colēdum. Secundum uerò adsimulatio quædam uitæ nostræ cum diuina uitæ puritate, castitate, sanctitate, disciplina, ordine, & diuina beneuolentia proficiscens. Tertium coniunctio quædā per quam diuinam attingimus essentiam, ad ipsamq; ascendimus summitatem. Quartum ingreßio quædā in liminis diuini uestibulum. Quintum deniq; animæ coniunctio cum diuina uoluntate, ut non iam amplius nostri, sed Dei simus, illius splendore obruti & circumfusi, qui modus ultimus est & perfectißimus adorationis. Sola igitur adoratio recta animos beatæ patriæ reddit. Sola sanctimonia est plena uirtus. Solus uir bonus, ut Plato scribit in legibus, Deum feliciter precatur. Sola cum superis consuetudo beatos facit. Ab hac enim flagitiosi sunt omnino alieni, & tanquam prophani à uotis & sacrificijs arcendi. Puri uerò decenter ad supplicandū adcedant, habentes uidelicet secum tres præcipuas comites, fidem, ueritatē, & charitatem, quibus stipati spem bonorum accipiant firmam. Frustra enim Deum quærit qui se non adhibet solum soli ac simplicē simplicißimo, immobilemq; stabili, ac otiosum quietißimo. Hæc ille apud Proclū Platonicū. His addit magnus Theodorus. Si quis naturas rerū diligētius explorauerit, inueniet nō animas tātum aut mētes, sed omne excepto primo adorare atq; moueri. Hesiodus uerò omnium antiquißimus. ἠμὲν ὅτ᾽ εὐνάζῃ καὶ ὅταν φάος ἱερὸν ἔλθῃ, Ὥς κέ τοι ἵλαον κραδίην καὶ θυμὸν ἔχωσιν, Quum ibis dormitū, & rursus cū illuxerit, ora Cœlicolas, ut sint præsto tibi mente benigna. Romanos uerò tanta huius rei tenuit religio, ut nihil publici aut priuati grauioris negotij nisi prius litato aut auspicato fieret, ac demum postea uoti cōpotes gratias dijs per sacrificia redderent. Athenienses item in summæ templo Delphico εἰρεσιώνην, id est, Iresionem posuerunt, hoc est, ramum oliuæ siue lauri, plenum fructibus uarijs. Hodie simile Calend. Maij ante fores amicarum ponunt. Homerus teste Herodoto Carmina quæ Iresionem uocat edidit: Vt nos palam pudeat ad firmiorem certioremq; uocatos spem, esse fide ac diligentia superstitiosis in hac parte inferiores. Iresione

QVOMODO AVT QVID ORANDVM.

MOS erat etiā antiquis teste Plinio in adoratione manum ad os referre, totumq; ea corpus circumagi, ut quasi diuinationē quandam futuri signi nostri salutiferæ crucis portēdisse uideātur. Similiter & qui sacra facturus erat, ut ait, se reum ante omnia fatebatur, nostrā quoq; ac ueram culpæ confeßionē expiationis gratia in sacrificijs quodāmodo prænotādo, qua purius ad aram accederemus. Græcū insuper prouerbiū, ἀλλ᾽ ἐλθεῖν δεῖ πρὸς τὸν βωμόν. Hoc est, nil oportet ad aram cōsulere. Quoniam mos erat sacrificātium, ante sacrificiū & in ipso procinctu solere consulere, ut autor Tarreus in Prouerbijs. Pythagoras in aureis carminibus, & Orpheus in hymnis docent quæ à dijs sint petenda: Iusta uidelicet & modesta, cætera Deum non exaudire: Nec enim auro aut muneribus corrūpi. Homerus dicit sacrificia Troianorum dijs inuisa, quāquam bona & nidorem suauem adferant, cum Priamus Priamiq; populus odio sit. Plato in Alcibiade inquit: Athenienses cum Lacedæmonijs cōcertantes semper inferiores fuere, quod dijs magis Lacedæmoniorum benedictio placeret, quàm omnium Græcorum sacra, quamuis Athenienses maiores pompas muneraq; offerant. Ex quibus profecto exemplis, nostrorum ueritas magis effulget, cū Esaias dicat, uictimæ impiorū abominatio. Theophrastus. Eum qui admirationi uult cæteris esse, libēter sacrificare dijs oportet, non tam multa quàm frequenter & pie: nam hoc sanctitatis, illud copiæ signum. Deinde parētum alere senectutem, hisq; obtēperare. Plato item in Eutyphrone, ubi de sanctitate tractat, Sanctum ait & iustum idem esse in accipiendo ac reddendo: Esseq; propterea mercaturam quandam inter Deos & homines, ut illi nobis bona honestaq; dent, nos eis sacrificium ac preces: His enim officijs & domos priuatas, & ciuitates conseruamus. Homerus.

> Ζεὺς δ᾽ ἀρετὴν ἀνδράσιν ὀφέλλει τε μινύθει τε.
> Iuppiter ipse uiris uirtutem firmat & aufert.

Et Satyricus noster.

> Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
> Fortem posce animum, mortis terrore carentem.
> Qui spatium uitæ extremum inter munera ponat
> Naturæ, qui ferre queat quoscunq; labores:
> Nesciat irasci, cupiat nihil, & potiores
> Herculis ærumnas credat sæuosq; labores,
> Et Venere & cœnis & plumis Sardanapali.

Quomodo orandum, Xenophon in commentarijs probe Xenophon ostendit. Non enim fas, inquit, à Deo petere ut ignorando equestrem pugnam, eos qui periti sint uincamus. Eodē modo naualis artis ignarū, nauem ducere aut uincere. Imperitum

etiam spargendi semen, frumentum optimum metere. Neq; si te ipsum minime custodias, à Deo seruari. Hæc itaq; petere minime ex Deo licet, haud aliter quàm si ab hominibus aliquid contra legem petamus. Ex quo memento prouidere necessaria antequam necessitas aut usus ueniat. Hãc Xe-

Sallustius

nophontis sententiam æmulatus Sallustius sic ait. Non enim supplicijs aut lacrymis mulicbribus auxilia Deorum parantur, uigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt. Vbi te socordiæ atq; ignauiæ tradideris, nequicquam Deos implores, irati infestiq; sunt.

DE CELEBRITATIBVS.
PRIMVM SACRORVM.

MACROBIVS. Celebritas dicebatur cum sacrificium fiebat, aut epulum dabatur. aut Feriæ obseruabantur, aut ludi agebantur. Festus. Sacra autẽ aut domestica aut peregrina aut publica aut priuata fuerũt. Aelius Gallus Sacrum esse ait, quodcunq; modo atq; instituto ciuitatis cõsecratum sit, Siue ædes, siue ara, siue signum, siue locus, siue pecunia, siue quicquid aliud dijs consecratum sit. Quod autẽ priuatus siue religionis causa aliquid earũ rerum dedicauerit, id Pont. Max. nõ existimat sacrum. Plutarchus in Probl. In sacrificijs Italici autore Aenea uelant capita, quod is cum rem diuinam faceret in littore Laurẽti Veneri matri, ne ab Vlysse cognitus interrũperet sacrificium, caput adoperuit, atq; ita conspectum hostis euitauit. Magistratibus uerò & alijs potẽtioribus caput aperimus, tãquam omnia nostra illis patere debeant. Idem. Regi sacrificulo nullum magistratum gerere nec cõcionem habere licet. Idem. Sacerdotibus nec habere nec petere magistratum Rom. permittebatur. Lictore tamen & sella curuli utebãtur, ut his deliniti ultra nõ quærerent. In templis prope ianuam lecticam habebant tanquam custodes & refugiũ, pedes his reliqui osculabãtur. Non absimile hoc ueteri legi, quæ tribum Leuiticam sacerdotio insignitam esse uoluit. cæteris mancribus aut faculatibus prohibuit. Nos item Pontificum nostrorũ pedes exosculamur. Idem. Ver sacrum dicebãt, cum primitias fructuum omnium proximi ueris uouebãt. Idem, Postridie Cal. Non. & Eidus dies religiosos & nefastos habebãt, nec quenquam exire aut peregre proficisci permiserunt ob pugnam Alliensem quæ postr. Eidus Quintiles fuit. Hodie quoq; dies Aegyptiacos appellatos nonnulli superstitiose obseruant. In luctu supplicabant, sed non sacrificabant: quapropter obsidente urbem Annibale mensis ad lugendum datus, & anniuersarium sacrum intermissum, ut ait Liuius. Horatius Puluillus & Xenophon auditis filiorum mortibus à sacris non discessere. C. Fabius obsidẽtibus Capitolium Gallis in Quirinalem sacra domestica facturus per medios hostes iuit atq; redijt.

De his qui sacra spreuere multa sunt infelicitatis exẽpla.

Sacrorum cõtemptores, & pœnæ

Appius quòd Potitios sacris Herculis priuasset, cæcitate mulctatus. Ser. Cepio qui Tolosanum tẽplum diripuit, misere perijt. Plemimus legatus Scipionis Locris relictus, unde Annibalis præsidium Scipio eiecerat, quòd Proserpinæ templum spoliasset, Romæ dãnatus in uinculis extinctus est. Sed & idem in codẽ loco patrãs Pyrrhus è Sicilia in Italiam reuertens, à Rom. profligatus discessit. Brennus dux Gallorum Delphico templo direpto, grandine tempestateq; cum toto exercitu occidit. Crassus Hierosolymitani templi Gaza surrepta à Parthis trucidatur. Eundem Heliodorus à Seleuco missus attingens exitum habuit, quem in ratione temporum adnotaui. Quin & sacra quoq; corpora seu mysteria nefas attrectare, extraq; locum adspicere: legitur de Tiresia ob uisam nudã Dianã cæcato. In ueteri lege Lothi uxor retro respiciens in salis statuam est cõuersa. Oza, quòd nocte cum uxore coisset, & tabernaculum postea fœderis contortum attigisset, illico discerptus est. Ex quo Gregorius cõmixtos nocte coniuges ab eucharistia iubet abstinere. Clodoueus Galliæ rex quòd Dionysij corpus imprudenter attigisset, in insaniam incidit. Et qui S. Benedictũ in Galliam translatum rursus in Italiã reportaturi reuulsere, perijsse ferũtur. Proximis annis Ioan. Cardinalis Aragonensis quòd eiusdẽ sancti conditorium retexisset, eodem anno iuuenis decessit.

In igne sacra præter alia elementa cõsistere multa declarant, quòd proximus cœlo sit, quòd perpetuus à Vestalibus seruaretur, quòd ante imperatores ferretur. Ignea flamma Seruij Tullij, itemq; supra Ascanij Virgiliani capita, optimũ fertur portẽdisse augurium. In Odyssea cædem factam igne & aqua iubet Vlysses expiari. In ueteri lege ignis de cœlo scribitur, holocausta accepta rapuisse: & ignis in puteo seruatus. Nec ullum sine igne sacrificium. Apud nos uerò nullo magis honore quàm cereis, cœlicolæ extrinsecus decorantur. Deniq; Deus noster ignis comburens est. Sacra deinceps nominatim. Ignis

Bonam deam nominãt, quam alij aliam fuisse dicunt, ad cuius sacra quæ in Auentino in eius templo fiebant, uiri non ingrediuntur. Deprehensus quondam Clodius habitu in his muliebri, de pollutis sacris causam dixit. Bona dea

Floram & Liuius & Dionysius meretricem fuisse tradũt, quæ populum Rom. hæredẽ instituit: cui ob merita tanquam deæ pridie Cal. Maij festum dicauere Floralia uocata. Colebatur à meretricibus cum coronis & uestium uarietate, temporis letitiam florumq; diuersitatem significando, uti Ouidius in fastis testatur: qui Chlorim nympham fuisse prius dicit raptam à Zephyro, Floramq; deinde uocatã, ac fructibus cunctis præesse. Ad cuius festum ac theatrum quum Cato semel uenisset, statim abijt: ex quo obiectũ ei, Cur in theatrũ Cato seuere uenisti: an tantum ueneras ut abires? Flora Floralia

Bacchanalia Li. x l. dicit Romæ expulsa fuisse ex senatusconsulto, tanquam mores corrumpentia. Noctu enim celebrabantur, ubi nudus uterq; sexus impurissime cõmiscebantur, tyrsis pampinisq; uincti. Bacchanalia

Cereris sacris, quæ Cerealia dicta sunt, uestibus utebãtur albis, noctu mystæ cum facibus currebant, uinum non libabãt. Insuper & ieiunium institutũ quinto quoq; anno ex libris Sibyllinis prodigiorũ causa, ut Li. x x x i i i. Ouidius etiã à Venere abstinendũ dicit, quòd castitati præsit. Iuuenalis. Dignæ Cereris contingere uittas. Θεσμοφόρια apud Græcos eius dicũtur sacra, quapropter Latini Legiferam uocant. Athenis sacris Eleusinæ Cereris nemo sibi cõscius intererat. Eius Romæ templum prope Circum fuerat max. autor Plin. lib. x x x v. Cerealia

Feriæ insuper statiuæ, quæ semper erant codẽ tempore, Conceptiuæ ex auguribus, Imperatiuæ ex edicto. Item. Feriæ Seruorũ Sextilibus, ex eo institutæ, cum Seruius Tullius natus ex serua est. Ferias item stultorum, Quirinalia & Fornacalia dicebãt Quirino instituta, quòd his potissimum adsignata fuerint qui cuius essent tribus ignorabãt. Idem. Herculi Decimas dare locupletibus ac nobilibus antiquitus mos fuit. Lucullus quoniam hunc ritum seruauit, auctior factus est postea. Hunc etiã Deum custodiendo thesauro & domibus seruandis maxime præficiebant. Festus. Feriæ

Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolatarum significãt, Tauri uidelicet Arietis & Verris, quòd omnes hæ sint solido corpore. Idem. Solitaurilia

Saturni dies celebratur festus Mense Decẽbri quòd tũc ædis eius dedicata. Præterea is culturæ agrorũ præsidere uidetur peractis sementis, ex quo etiam falx ei insigne. Dicitur & à sationibus. Cicero tamen quod Satur annis dicit. Macrobius. Sigillariorum dies adiecti saturnalibus, & ita v i i. dies fuere Saturnalia, quum antea quinq; fuissent: illis enim diebus parua simulacra fingebantur uenalia, quæ homines pro suis capitibus offerebant in sacellũ Ditis, aræ Saturni cohærẽs. Nostra Saturnalia

omnia

omnis quodam modo uaticinabantur sacra. Nam & eadem ex cera sigillaria templis offerimus. Et libertatem quam eo tempore habebāt serui in dominos, nunc quoq; per dominica natalia nostri retinēt. Inde lasciuientes, seruum creant dominum. Alea etiam tunc uigebat, passim ludere licebat: eundem nunc morem his diebus à leuibus hominibus introductum uidemus. Festo item teste mittebant hoc tēpore pauperes diuitibus cæreos. Nam cæreis potentes utebantur, humiliores uerò candelis. de huiusecmodi seruorum libertate Athenæus sic ait. Mos est apud Romanos in Saturnalibus ingenuorum, ministeria seruorum occupare. Idem apud Græcos in festo Hermeorum. Apud Babylonios Sacea appellata quinq; diebus celebrantur, in quibus dominis imperant serui. Apud Thessalos Peloria eadē ferè quæ Saturnalia apud Ro. à Pelorio uiro Pelasgo, qui primus omnium annūtiauit ex terræ motu in Aemonia excitato Tempe scissa, aquas omnes fluminaq; quæ loca inundabāt descendisse in alueos, camposq;

Lupercalia siccatos apparuisse. Lupercalia Euandrus instituit, ex more Arcadio, Pani Lyceo, siue Syluano seni nemorum pastorumq; Deo, nudi per urbem incedebant, ac laruati, flagellis obuios cædētes, putabanturq; ex eo steriles matronæ fœcundari. Rei causa Ouidio fabulā adfert, Pana spolia leonis nocte ab Herculis uxore fuisse deceptum, quum illa uestē cum uiro commutasset, quare uestem deinde abominatus est. Nostri hodie pœnitentes felicius quàm luperci non pellibus quidem, sed sagis linoq; ora contecti, non alios, sed sese flagello conuerberāt, nudum ac lacerum tergus ferentes. Cornelius libro XVIII. Sodales sacerdotes Romulū cum Tatio inita

Sodales Titii societate fecisse scribit. Vnde Titij sodales, & apud Tranquillum legimus Sodales Augustales, apud Iulium Capitolinum Sodales Antonianos. Tybure quoq; in marmore uetusto Sodales Hadrianales. Caius in titulo de collegijs, dicit Sodales esse qui eiusdem collegij, quiq; ualde simul habitantes sunt. Præcipitur igitur mādato principalibus præsidijs prouinciarum, ne patiantur esse Sodalitia ueluti inhonesta col-

Fratres Arualis legia. Et Augustinus ait Sodales quasi edales. Plinius item scribit Romulum instituisse Collegium Aruorū, seq; duodecimum fratrem appellari uoluit. Nos fraternitatē & confraternitatem dicimus, qua sanctiore instituto quidam inter sese hodie mutua charitate ac pudico ritu, certisq; uiuendi

Hecatomba formulis conueniunt. Hecatombas ut ait Capitolinus, Balbinus Romæ fecit ob oblatum Maximini caput. Centū Aræ uno in loco cespiticiæ extruuntur. Et ad aras centum sues, centum oues mactantur. Nam si imperatorum sacrificium fit, Centum leones, centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia. Quod quidem Græci quondam fecisse dicuntur cum pestilentia laborarent, & à malis id imperatoribus ablatum esse cōstat. Hæc ille. Homerus quoq; nihil potius quàm ἱερὰς ἑκατόμβας in sacrificijs commemorat. Ouidius in fastis, tribus anni temporibus fructuum gratia totidem sacrificia di-

Vinalia cit Romanos instituisse, Vinalia, Robigalia, Floralia. Prima

Robigalia causa uini, secunda frugum, tertia cunctorum, quæ Floræ

Floralia deæ fuisse suprà narraui. In quibus animaduertere quoq; est eadem nos tempora non illam superstitione, sed ieiunijs tribus ex eadem causa celebrare. Plutarchus in Problem. Se-

Septimontium ptimontium ponit festū cum septimus mons est additus urbi

Quinquatria quasi finitæ. Fiebant & Quinquatria Mineruæ Calendis Mart. diebus quinq;, quo tempore (ut ait Hieronymus in epistolam Pauli) munus minerual appellatū magistro pueri offerebant, quando uacabant, quod & Saturnalibus etiam seruabant. Iuuenalis. Accipit exiguo quisquis colit asse Mineruam. Hoc item matronæ colebant festū, mittebantq; uiris

Quinquatres minores munera, sicuti & Saturnalibus uiri mulieribus. Erant & Quinquatres minores appellati, eidem Mineruæ sacri Idi-

Personati bus Iunijs, quo tempore tibicines personati per urbem incedebant: ut hi qui olim ebrij ex Tybure Romam reducti fuere, quum non omnes essent, uiderentur omnes simul alijs ignotis & personis admixti. Ouidius de fastis.

> Cur uagus incedat tota tibicen in urbe.
> Quid sibi personæ, quid toga longa uelint.
> Callidus ut possit specie numeroq; senatus
> Fallere, personis imperat ora tegi.
> Admisceto; alios, uti & hunc tibicina turba
> Augeat, in longis uestibus ire iubet.

Sed & personæ in Megalesibus quoq; adspiciebantur, de quibus Herodianus in Commodo sic ait. Veris initio, stato solenniq; die quem Megalesia uocat, Romani Pompam matri Deūm celebrāt, prælata diuitiarum magna pompa: permissumq; cuiq; personas eo die induere quas cuiq; libitum, cuiusue magistratus aut hominis imaginem effingere, ante simulacrum eius deæ ludere. Id simulacrum dicitur apud Pessinuntē Phrygiæ de cœlo descendisse. Romani responso accepto, non duraturum imperium sine eo, legatos pro eo miserunt: quod cōcessum & aduectum, in ripa Tiberis cum consedisset nauis, Claudia sola uestalis quæ incesti accusata fuerat, eam trahēs se uirginem probauit. Videre igitur licet has esse personas quas nostri seculi pestilentia, non uno die, nec sacrorum, aut comœdiæ tantum causa, sed duos continuos menses per ferias stultorum permittit: sub quibus inueteratas passim licentia cuiq; licet scelerato esse, omniq; libidinis exemplo uti, res quidem noua, & tantum inter Christianos hæc immodestia uisa. Idibus uerò maijs de ponte Sublicio simulacra in Tyberim inijciebāt, quæ Argeos & Oscil- Argei

la uocabant: Herculis instituto, quòd Græcos ea loca inco- Oscilla lentes barbari mactare soluti essent, ut autores Plutarchus

in Probl. & Ouidius in fastis. Compitalibus laneæ effigies Compitalia noctu dabantur per compita & lares. Is erat dies festus, animæ putabātur esse hominum: autor Festus. Erant enim lares dij numina priuatarum domorum. Macrobius ait Laribus compitalibus Tarquinius ex responso Apollinis capita puerorum pro salute familiarum sacrificabat: emendauit postea Brutus expulsis regibus capitibus alliorum & papauerum oblatis: his effigies Maniæ deæ suspendebantur. Erant enim caninis adoperti pellibus, ad pedesq; canes habebāt. Causam Ouidius refert. Seruat uterq; domum, domino quoq; gratus uterq;: Compita grata cani, cōpita grata lari. Sacrificaba-

tur & Genio die natali, qui naturæ cuiusq; Deus est aßistēs, Genius ex quo in domorum fundamentis eius familiæ Genio inscribebant. Erat & is geminus, bonus & malus. Plutarch. in Bruto. Sum malus, inquit, Genius tuus Brute: haud profectò procul à nostrorum ueritate, qui duos nobis nascentibus ange-

los constituunt. Templa deinceps dedicata, ex Liuio: Ioui Templa Ioui Statori à Romulo ut acies staret contra Sabinos, quæ iam terga uertebat. Ab eodem quoq; Ioui Feretrio à ferendis spolijs opimis, quæ de Acrone rege retulit: Ioui Elicio à Numa in Auentino, ut mentibus diuinis eliceret, quo modo curāda essent fulmina. Ioui Pistorio ob iactos Gallis à Manlio panes. Ioui Capitolino à Tarquinio, ubi caput humanum inuentum. Ioui Vltori, à M. Agrippa quod & Pantheon dicitur. Ioui Tonanti ab Augusto. Apud Græcos Ioui Eleutherio, id est, liberatori, quum à Persarum armis liberati fuere, ut Pauf. scribit. Item Ioui Milesio in Asia, Ioui Ammoni in Libya, Ioui Dodonico in Illyria, Ioui Soterio, id est, seruatori, Ioui Xenio, id est, hospitali, Ioui Ilascio, id est, pla-

catori, Iunoni Monetæ in Capitolio, ubi Manlius habitauit, Iunoni quòd anseres de irruptione Gallorum admonuissent. Iunoni Reginæ in Auentino à Camillo locatum lib. v. Iunoni Sospitæ uotum à Cor. Cethego Cos. in bello cum Bois circa Padum post II. bellum Pu. lib. XXXIII. Iunoni Lucinæ in

Auētino, Iunoni Gabinæ, Faliscæ, Samiæ. Dianæ in Auen- Dianæ

tino à Seruio Tullo ad imitationem Dianæ Ephesiæ memo-
rabilis. Dianæ Scythicæ ui sacrificabatur hostijs humanis
Apollini Ariciæ, quod Artemisium dicebatur. Apollini quod Apol
linare uocabant in pratis flaminijs: libro III. Id postea (te-
ste Pandulfo ostiario lateranensi) Hadrianus primus Apol-
linari martyri dicauit. Aliud item eidem uotum ob ualetu-
dinem peste inualescente sub Mamerco Aemylio iterum di-
ctatore, libro IIII. Apollini quoq; Palatino. Celeberrima
& illa apud Delphos, apud Accium, apud Cumas. Marti
Marti uotum bello Gallico, dedicatum sub Camillo dictatore à T.
Quintio duumuiro sacris faciundis, libro VI. Marti Vltori
Bellonæ in foro Romano ab Augusto. Bellonæ quod uouit Appius
Veneri contra Samnites pugnans libro X. Extra portam Veneri
prope Circum max. ex ære mulctaticio impudicarum ma-
tronarum, à Fabio Gurg. Cos. libro X. Veneri Erycinæ ex-
tra portam Collinā, cui uirgines puppas, id est, paruas ima-
gunculas donabant. Persius. Nempe hoc quod Veneri dona-
Menti tæ à uirgine puppæ. Eodem quoq; tempore & Menti post
cladem Trasimenus acceptam, libro XXI. Ouidius.

Mens quoq; numen habet, menti delubra fatemur
Ad uotum belli perfide Pœne tui.

Pauori Item Pauori à Tullo rege in bello contra Veientes, libro I.
Febri Item Febri & Veioui & Malæ fortunæ, malis numini-
Veioui bus ne noceant. Virtuti à Cla. Marcello dicatum apud
Malæ fortunæ
Virtuti portam Capenam, libro XXIX. Concordiæ à L. Manlio
Concordiæ Prætore in Gallia uotum in Capitolio, coniunctum Menti,
Victoriæ canale uno tantum discreta, libro XXI. Victoriæ ex mul-
ctatitia pecunia, libro X. Victoriæ item in palatio ubi simu-
lacrum Cybelis ex Asia aduectum cōditum fuit, lib. XXIX.
Castori Castori & Polluci, quod Castoris tantum dicitur, uotum
bello Latino à Posthumio. Dein dedicatū ab eius filio duum-
Fortunæ uiro S.P. Fortunæ complura, quæ alibi narraui, quum de
Iuuentuti ea mentionem feci. Iuuentuti in Circo max. à Cn. Licinio
Mercurio duumuiro dicatum. Liu. de bello Mac. Mercurio paulò
post mortem Publicolæ Ap. Cl. & P. Seruilio Coss. prope
Circum max. Ouidius in fastis.

Templa tibi posuere patres spectantia Circum.

Herculi Herculi ara max sub Auentino ab Euandro, in cuius ruinis
nostra ætate repertum eius æneum signum, quod in atrio
domus Conseruatorum in Capitolio conspicimus. Herculi
item ædes rotunda in foro Boario prope templum Pudici-
Pudicitiæ tiæ patriciæ. Herculi prope Circum maximum à Sylla Si-
byllæ iussu. Ouidius.

Altera pars Circi custode sub Hercule tuta est:
Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Si quæris titulos Sulla probauit opus.

Herculi deniq; & musis à L. Philippo sub Augusto, teste
Diti Tranquillo. Diti prope Circum maximum, ad quod gra-
dibus descendebatur. Nam aræ inferorum subterraneæ fue-
Iano runt, quum ad cætera templa ascēderetur. Iano apud ue-
Vestæ labrum à Numa. Vestæ item haud lōge ab eodē dicatum.

DE CELEBRITATE CONVIVIORVM AC LVDORVM.

Conuiuia CELEBRITAS conuiuiorum pluribus de causis
instituta. Aut erant pontificalia conuiuia quæ in sacri-
ficijs sacerdotes, saliares, Pontifices, ac VII. uiri epulones
præparabant. Aut triumphalia, quæ imperator duxq; post
uictoriam exhibebat populo Romano: aut funebria in de-
functi honorem, ut quæ ad pollinctum fiebant. Aut uiscera-
tiones, cum caro cruda populo dabatur, ut apud Albanum.
Aut congiaria, quæ Prætor in celebritatibus populo dabat.
Aut erant Missilia, quæ in theatro spargebantur, aues, legu-
mina, oleum, quandoq; uestes. Ludorum celebritates Græ-
cia primum reperit, quas Archias poëta hoc Tetrasticho
Græco eleganter expressit.

Τέσσαρες εἰσὶν ἀγῶνες ἀν' ἑλλάδα, τέσσαρες ἱροὶ,
οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, λητοΐδαο, παλαίμονος, ἀρχεμόροιο.
ἆθλα δὲ τ, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Græcia concelebrat duo bis certamina sacra:
Quorum hominum duo sunt, cætera cælicolum.
Sacra Iouis, Phœbiq;, Palæmonis, Archemoriq;
Dona Oleaster erant, mala, selina, pitys,

id est pinus. Primum Hercules in Iouis honorem cōstituit
in Olympia, ubi stadium fecit tanto cæteris maius quāto eius
mēsura pedis præpolleret: ubi primus olympionica fuit Co-
rœbus Atheniensis, ut autor Eusebius. Secundum Phœbo di-
catum Delphis, ob Pythonem serpentem ab eo interfectum,
ubi certamen erat Musicæ: in quo Chrysothemis primus ui-
cit in hymnorum cantu, deinde Thamyras, ut autor Pausa-
nias. Coronabantur lauro, quæ Delphis adeo magnas fert
baccas, ut mala uideri possint. Tertium Palæmonis Atha-
mantis filij, ex cæde paterna ab Ino matre liberati, Neptu-
no apud Isthmon. Quarta Nemea sacra, ob Archemorum
puerum Lycurgi filium, ab Hypsipyle nutrice educatum &
in sylua Nemæa defunctum. Sunt præter hæc & alia sacra.
Aeacea apud Aeginam de Aeaco. Marathonea ob taurum à
Theseo interfectum, ubi phiala argentea præmium. Thebis
heraclea & Iolaea. Megaris Dioclea. Cassiodorus in III.
epist. lib. ait Oenomaum primum apud Elidem ludorum spe-
ctaculum, equorumq; cursum edidisse: apud Romanos uerò
Romulum in raptu Sabinarum. Ad huiusmodi certamina
Gymnica fœminæ non admittebantur. Quod etiam uersu
Papinij in Thebaide indicat. Exclusæq; expectant præmia
matres. Et Valerius dicit. Non paruum honorem attribu-
tum Berenicæ, quòd sola mulierum spectauerat Gymnica.
Pausa. de huiuscemodi ludis sic ait. Duo certādi æquis gene-
ra, Synorides & Celetes. Synoris erat biga è duobus equis: Synorides
Celes singulari equo currebat. Accesserunt & alia duo Celes
κάλπη καὶ ἀπήνη, quæ postea decreto Eleorum antiquata
sunt. Calpe certabant equabus, ita ut cursum extremum as- Calpe
sessores ipsi desiliendo apprehensis manu habenis perfice-
rent. Deinde maribus utebantur equis. Apene mulas iunge- Apene
bant, quod animal execrabile habebant: nec in terra illa na-
sci poterat, cum circa uel frequens earum factura esset. Fe-
stus. Pentathlon nostri quinquertionem uocant, qui gene- Pentathlon
ribus illis quinq; uno die certat, id est, disco, hasta, saltu, iacu-
latione, luctatione. Pancratiastes qui certat & uincit. Pancratiastes
Qui uerò in quatuor illis certaminibus suprà narratis uice
rit, Periodus uictor appellatur. Cuius rei autor etiam Plin. Periodus
Pausanias scribit Dioreum Athletam aconiti, id est, sine pul-
uere & labore Pythia uicisse. Heraclidem uerò apud Olym
pia Pancratio. Quod neminem parem cum quo congrede-
rentur inuenirent, cedentibus ob metum aduersarijs. Plin.
etiam dicit Dioxippum uicisse Olympia aconiti: Nemeæ Aconiti uincere
uerò coniti. Hic ætate fuit Alexandri magni, mortemq; sibi Coniti uincere
consciuit. Vide causam in Q. Curtio. Antiquus enim mos
athletis certaturis fuerat spargi prius puluere corpora.
Ouidius de Acheloi pugna.

Inq; uicem fuluæ tactu flauescit arenæ.

Martialis. Et flauescit Aphe. Lucian. in dialogo qui Ero-
tinus siue de delectione inscribitur, pulchre monstrat quo- Quomodo sortes athletis ueniebant
nam modo sortes Athletis obueniebant, quomodóue pares
ad certamen iungebantur: uerba ipsa conuerti. Vrna, inquit,
argentea sacra Apollini in medio aderat, ubi sortes inscri-
ptæ magnitudine fabæ. hic in duabus A scribebatur, in dua-
bus B, in duabus C, & sic deinceps. Veniebant certaturi Ioui
mouentes ut idoneum & facile comparem sortirētur, deinde
suam

suam quisq; educebat literam. Minister Dei ibi assistens, antequàm legerentur sortes accipiebat, deinde eos conferebat ad ludum, ut illi quibus A utrisq; euenerat, simul pugnarẽt, & sic de alijs. Si autem forte impar numerus erat, ille qui sine socio remanebat commiscebat eius literam cum alijs compartibus: & qui sibi forte ueniret, expectabat, ut ille prius cum compare suo pugnet, postea ipse consurgens cum eo certabat. Magnumq; Athletæ beneficium hoc & fortuna, ut integer uiribus congrediatur cum iam lasso ac fesso. Hæc ille. Philostratus quoq; libellum composuit de athletis, in quo hæc refert. Pancration palestram simul & pugilatum uocari. Certaturi ante omnia per aliquot dies sese exercebant maiore quàm postea labore: uerbi gratia, cursu certaturi in arena cum ocreis per aliquot dies currebant: postea solutus, tanquam compedibus liberatus, maiorem obibat operam. Item saltu certaturi cum manibus prius oneratis assuescebant. Præterea carne uescebantur bubula, quæ fortiores redderet: abstinebant à cæteris delicijs, præsertim

Paulus apost.

coitu. Hæc ille. Quæ sanè omnia Paulus noster non ignorasse uidetur, cum ait: Qui in stadio currunt ab omnibus abstinent, & hi quidem ut corruptibilem coronam, nos autem ut incorruptam accipiamus.

Hieronicarũ mos

Erat & illa consuetudo Hieronicarum (sic enim uocabantur qui in sacris certaminibus uicissent) ut domum redeuntes disruptis de industria mœnibus à patria exciperentur, tanquam uiri fortissimi & ui superantes. Præterea coronas patriæ donabant, ut ait Plinius.

Dionysia

Ludi Athenis (teste Athenæo) Dionysia fuerant, ubi agones fiebant Athletarum, populusq; passim coronatus spectabat, bibendiq; maxima licentia: uinum enim cum bellarijs toto theatro circumferebatur, ac certantibus in principio & fine pugnæ propinabatur. Idem autor ait, quòd Dionysius Leucus apud Græcos primus Tragœdiarum choros inuenit, primus spectaculorum sedes instituit. Apud Romanos (teste Plutarcho in Problem.) Romulus primus

Consualia

Consualia diem festum Neptuno equestri celebrauit: ubi equi & canes & asini exornabantur, ac in otio esse permittebantur. Festus Consualia Deo Conso, idest, consilij sacra dicit fecisse ad comparanda matrimonia, ubi Sabinæ fuerunt raptæ. Fiebant autem in foro, nondum theatro extructo. Ouidius in Fastis: Primus sollicitos fasti tenuere Quirites, Quum fuerat uiduo rapta Sabina uiro. Tunc neq; marmoreo pendebant uela theatro: Nec fuerant sparso pulpita rubra croco. Deinde ait Liuius libro I. Tarquinius Pri-

Circus max.

scus Circum maximum designauit, loca diuisa partibus, equitibusq;, ubi spectacula sibi quisq; faceret, fori appellati. Spectauere furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes. Ludicrum fuit equi, pugilesq; ex Hetruria

Ludi Romani Magni Circenses

maxime acciti. Solennes deinde mansere ludi, Romani, Magniq; uarie appellati. Hæc ille. Dicuntur & Circenses. Tranquillus in Cæsare, sic ait: Circensibus spatio Circi ab utraq; parte producto, & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigas, & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes.

Troia

Troiam lusit turma duplex, maiorum & minorum puerorum. Idem in Augusto: In Circo aurigas, cursoresq; & confectores beluarum, & nonnunquam ex nobilissima iuuentute produxit: sed & Troiæ ludum edidit frequentissimum maiorum minorumq; puerorum. Idem in Caligula: Edidit Circenses plurimos à mane usq; ad uesperam, interiecta modo Africanarum uenatione, modo Troiæ decursione. minio & chrysocolla constrato Circo, nec ullis nisi è Senatorio ordine aurigantibus. Idem in Claudio: Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnunquam interiecta etiam per quinos missus uenatione. Circo uerò maximo marmoreis carceribus auratisq; metis, quæ utraq; & tofina & lignea prius fuerant, exculto: propria Senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis, ac super quadrigarum certamina Troiæ ludum exhibuit. Huius autem ludi

Ludi Troiani

originem Verg. in V. describit. Hunc morem sacrorum atq; hæc certamina primus Ascanius, longam muris quum cingeret Albam Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos, & quæ sequuntur. Equi fuerant in orbem se inuicem petentes: nunc torneamenta uulgus appellat. Equorum uerò agi-

Desultorij

tatio duplex fuerat, aut Desultorij, quos Græci celetas uocant, singuli uidelicet equi sine ephippijs cum ingenuis assessoribus currentes, aut bigæ quadrigæq;, quarum quatuor

Quadrigarũ factiones

erant factiones, Russati, Albati, Prasini, Veneti: quibus aurati & purpurei & lusibus additi à Domitiano extitere. Hi enim colores pannorum quibus illi induti fuerant, quorum similitudinem quandam Florentiæ Calend. Maij in ludicro hasta concurrentium cernere licet.

Circi descriptio

Circus autem maximus cuius adhuc Romæ uestigia uisuntur, lõgitudine trium stad. latitudine unius fuerat. Ipsam uerò longitudinem diuidebant in partes VII. unam dabant anfractui, quo in dextro Circi spatio in sinistrum certantes ad ultimam migrarent metam. Deinceps uerò alias metas per lineam mediam ita dispertiebant, ut per longitudinem Circi æquis inter se spatijs dularent, & caperent totius longitudinis septimam septies: ducebaturq; à meta ad metam ueluti crepido alta pedes nihil minus sex: erantq; Circi lateribus gradationes, ubi spectatores consisterent. Hæc ex Leonis descriptione, qui fuit optimus uetustatis indagator. Cassiodorus autem in epi-

Alba linea

stola in hanc sententiam. In Circo alba linea currentes coercebantur, ut quadrigis progredientibus inde certamen orietur, quod septem peragitur metis numero planetarum. Ipsæ uerò metæ ternas obtinent summitates, inter has duo sunt obelisci, sacra priscorum Chaldaicis signis quasi literis indicantes.

Mappa signũ

Mappa uerò quæ signum Circensibus datur, tali casu fluxit. Quum Nero prandium protenderet, & celeritatem (ut assolet) auidus spectandi populus flagitaret, ille mappam qua tergendis manibus utebatur, iussit abijci per fenestram, ut certaminis postulati potestatem faceret. Hinc igitur tractum, ut ostensa mappa permitterentur. To-

Missus xxiiii.

tum certamen missibus XXIIII. expediebatur, ex horis diei computatis. Quatuor uerò factiones, anni etiam tempora totidem notabant. In hanc ille sententiam. Varro autem missus XXV. ponit, ultimumq; ærarium appellari, quod de populi collatione exhiberetur. Missus autem hi apud nos hodie brauia sunt seu præmia, ob quæ toties currebatur. Domitianus (teste Tranquillo) centum missus equestres exhibuit, eosq; quo facilius peragerentur à septenis spatijs ad quina corripuit. Non autem septies currebant, nec infra metas omnis circumuertebant, ut quidam putant: nam sic nunquam tot missus absoluissent, uel eo modo circumuertẽdo singulas, nulla spectatoribus fuisset uoluptas, sed omnes eas tantum semel obibant. Domitianus autem, ut citius peragerentur ad metæ quintæ spatium uertere iussit.

Colũna belli

Prope Circum columna fuit unde Imp. ad bellum profecturi hastam iaciebant. Ouid. Fast. libro VI. Prospicit à tergo summum breuis area Circum. Est ubi non paruæ parua columna notæ: Hinc solet hasta manu belli prænuntia mitti, In regem & gentes quum placet arma capi.

Circus flaminius

Circus quoq; Flaminius hodie notissimus, instar Circi max. fuerat cum totidemq; metis: circum quas, ut ait Varro, ludis taurijs equi currebant desultorij. Currus uerò teste Cassiodoro in epistola, ab Augusti Mausoleo nunc notissimo sex portis dimittebantur, qui per campum Martium Circum fla. excurrerunt.

Equiria

Dicitur enim Equiria (ut autor Varro) ab equorum cursu, quòd eo die ludis currunt in Martio campo. Ouidius quoq; libro II. Fast. Ex uerò positum permãsit Equiria nomen, Quæ Deus in campo præstitit ipse suo. Hæc nunc uia

ædificijs occupatis, ubi nunc S. Maria in Equiria nomen adhuc retinens adſpicitur: inde poſtea rectá tēdebatur in Circum.

Ludi Apollinares

Fiebant & in Circo max. Apollinares ludi: quos Liuius libro XXV. uotos fuiſſe dicit in honorem Apollinis ad expellendum ex Italia Annibalem poſtquàm ille Tarentum ceperat. Macrobius quoq; in Satur. ait ex libris Sibyllinis bello Pu. II. ſuadente Cor. Ruſo X. uiro inſtitutos fuiſſe in Circo, ac populum coronatum ſpectare iuſſum, ſtipemq; Apollini dare quantum commodum.

Ludi ſeculares

Ludi autem ſeculares (ut ait Feſtus) in honorem Apollinis & Dianæ inſtituti centeſimo quoq; anno. Præco clamabat: Venite ad ludos, quos nemo mortalium uidit, neq; uiſurus eſt. Capitolinus in Gordiano ſcribit hos à Val. Publicola ob exactos reges centenis quibuſq; annis ab urbe condita ordinatos. Celebrauit eos Philippus Imp. anno Vrbis milleſimo, in quibus fuiſſe tradit elephantos XXX. alces X. Tigres X. Leones manſuetos XL. Leopardos manſuetos XXX. Cebum I. Hyenas X. Gladiatorum fiſcalium paria mille. Hippopotamum & Rhinocerotem. Arcoleontes X. Camelopardales X. Onagros XX. Equos feros XL.

Ludi Taurij

Taurij ludi appellantur in honorem Deorum inferorum facti. Inſtituti autem uidentur hac de cauſa. Regnante Tarquinio Superbo, quum magna incidiſſet peſtilentia in mulieres grauidas, quæ fuerat facta ex carne diu uendita populo taurorum, ob hoc dijs infernis inſtituti ſunt Taurij ludi. autor Feſtus. Hi ex omnibus Romæ in hodiernum diem durant apud portam Trigeminam: prius teſte Varrone in Circo Flaminio.

Ludi plebei

Ludos plebeios exactis regibus pro plebis libertate fecerunt, ſeu pro plebis reconciliatione poſt ſeceſſum in Auentinum.

Ludi piſcat.

Piſcatorios prætor urbanus trans Tyberim menſe Iunio faciebat pro Tyberinis piſcatoribus, quorum quæſtus non in macellum peruenit, ſed in aream Vulcani. Fertur quòd id genus piſciculorum uiuorum ei dono pro humanis animabus datur. autor Feſtus.

Ludi Diti

Ludi Diti apud Tarentum ex præcepto Sibyllinorum anno primo primi Pu. bel. ab Vrbe autem LI. uoti. Liu. XLIX.

Munus gladiatorium

Munus gladiatorium Cic. dicit inſtitutum fuiſſe ob iuuentutem, quæ planè cædem ac dimicationem ſpectando, aſſueſceret in bello non expaueſcere.

Laniſta

Laniſta gladiatorum familias nutriebat, eorum paria iuſſu Prætoris in Amphitheatrum exhibebat.

Retiarius
Mirmillo

Ipſius pugnæ modus, Retiarius & ſecutor erat qui Mirmillones ſequebatur, quos Feſtus ſic deſcribit: Retiario pugnanti aduerſus Mirmillonem cantatur: Non te peto, piſcem peto, quid me fugis Galle. Quia Mirmillonicum genus natione Gallicum: & ipſi Mirmillones antea Galli appellabantur, in quorum galeis piſcis effigies erat. Hoc autem pugnæ genus à Pyttaco uno è ſeptem ſap. inſtitutum uidetur, qui aduerſus Phrynonem dimicans ob finium controuerſias, quæ erant inter Atticos & Mitylenæos, rete occultato eundem cepit. Ludorum quoq; alia cauſa fuerat, quum Imperatores in periculis, uel in bello eos quandoq; uouebant, ex annis imperij computatos. uerbi gratia: Galienus Decennalia celebrauit deuictis in Aſia Syris: & Theodoſius uota Vicennalia & Tricennalia edidit, id eſt, ludos totidem annorum quot præfuere imperio: quod indicant marmora inciſa & antiqua nomiſmata ex ære ſub hac figura. uotis XX. uotis XXX.

Vicennalia
Tricennalia

Ludi Scenici

De ludis Scenicis, Cicero ait: Liuium Andronicum primum fabulam populum docuiſſe anno poſt Vrbem conditam D.XIII. Liuius libro VII. T. Sulpitio Petico, & C. Licinio Stolone Coſs. ob peſtilentiam ludi Scenici inſtituti, noua rei populo bellicoſo & ſtatim peregrina fuit: ſine carmine ullo, ludiones ex Hetruria acciti, ad tibicinis modos ſaltantes, haud indecoros motus modo Tuſco dabant: imitari deinde eos iuuentus cœpit, nec abſoni à uoce motus erant: & quam hiſter Tuſco uerbo ludio uocetur, nomen hiſtrioni inditum: qui non ſicut ante Feſcēnino uerſu ſimilem modum incompoſitum iactabant, ſed impletas modis ſatyras deſcripto iam ad tibicinem cantu motuq; congruenti peragebant. Hæc Liuius. Idem libro XLVIII. ait: Quum locatum eſſet à Cenſoribus theatrum ut extrueretur, P. Cor. Naſica autore tanquam inutile & publicis moribus nociturum ex S. C. deſtructum eſt, populuſq; aliquandiu ſtans ludos ſpectauit. L. Mummius primus theatro temporario ludos in ſuo triumpho edidit, hiſtrionibus ab Hetruſcis accitis. Deinde Scaurus eum ſecutus: poſtremo Pompeius theatrum gradibus manſuris perpetuum primus ædificauit: quare publice accuſatus, uitioq; datū illi fuit.

Theatrum
Amphiteatrū

Alia deinde extructa theatra & Amphitheatra. Primi Amphitheatri molē in campo Martio Iulius Cæſar poſuit, teſte Tacito in geſtis Neronis, quam Tranquillus imperfectam poſtea ab Auguſto mauſoleum ædificaturo deſtructam dicit. Idem in Cæſare teſtatur Statilium Taurum aliud ædificaſſe. Tertium cœpit Veſpaſianus, quod & Titus abſoluit. In theatro ludi Scenici fiebāt, in Amphitheatro gladiatorium & uenationes, quibus homines aut conducti aut damnati adhibebantur: ſeu etiam ambitioſi ad oſtendendam audaciam. In Circo curſus, uenatio, naumachia, pugillatus. In ludis à principe, aues, uarijq; generis miſſilia ſpargebantur, aderatq; larua quædā appellata Citeria, quæ ut ait Feſtus, ingens oblongis malis, ac grandibus buccis Manduci ſpeciem præbebat. Plautus: Quid ſi me ludis pro Manduco locem? Amphitheatrum, ſicut & Circus arena ſubſtratum erat quo mollius caderent. Operiebantur uarijs coloribus, ut ſuprà monſtratum, quum de theatro inter ædificia dixi.

Manducus

De Scenica leuitate

Scenicæ leuitati minime olim uiris grauibus dignatæ, Cato procul à theatris magnum præbuit teſtimonium, nec minus Naſicæ ſeuera repugnatio, & Pompeij damnata laſciuia: de quibus paulò ante mentionem feci. Sed & apud Ciceronem Scipio Aemylia. ſic ait: Quum autem ludicram ſcenamq; totam in probro Romani ducerent, genus id hominum tribu amoueri cenſoria nota uoluerint. Ariſtoteles item in Proble. Scenicos artifices, quos Græce Dionyſiacos technitas uocat, mēte improbos magna ex parte teſtatur eſſe. Et Labienus eques Ro. ſeſe per epigramma excuſat à Cæſare coactum in hiſtrionicam inuitum deſcendiſſe. Nero quoq; princeps infamis ob eandē cauſam fuit. Sed quid nunc de fece huius ſeculi dicam? quum uirtutem ac gloriam ueterum imitari nullo pacto ualeamus, uitia tamen omni ſtudio imitamur. Iam ſcena ubiq; renouata eſt, ubiq; comœdias ſpectat uterq; ſexus, quodq; longe impudentius, ipſi ſacerdotes & præſules, quorum erat officium omnino prohibere. Multo igitur ſeueriores in hac parte Græci, qui omnis ſuos comicos iamdiu abolenerunt, præter unum Ariſtophanem, quòd is moribus minime officeret.

DE LVDO DIVERSO QVO ſummi uiri quandoq; occupati fuerunt.

Anagallis Pila

LVDVM uerò ſingulari appellatione diuerſum genus dicimus, ſicut pilæ, cuius inuētrix fuit Anagallis puella Cercyrea, quam dono dedit Nauſicaæ Alcinoi regis Cercyrei filiæ. autor Aelianus. Plinius uerò Pythum quendam: Herodotus autem Lydos eam ſimul cum alea & teſſera inueniſſe tradunt. Hac igitur Phæacia iuuentus, ut narratur Odyſſeæ libro VIII. primum luſit, quos uerſus hoc modo conuerti. Ille palam dextra miſſurus ad aſtra reflectit Terga retro: rurſumq; ad magnum protinus ictum Conſurgens terram procumbit pronus ad imam. Noſtra ætate Marzius Florentinus qui quæſtum ex ea factitabat, ſumptumq; domi multorum famulorum tolerabat, parē nullum ſeu uictorem inuenit.

inuenit. Deinde latronum seu latrunculorum. Martialis:

Insidiosorum si ludis bella latronum
Gemmeus iste tibi miles & hostis erit.

Latrunculi — *Seneca: Latrunculis ludimus. Proximo seculo Mangiolinus item Florentinus adeo in hoc ludo fuerat exercitatus, ut memoriter per alium luderet minime respiciēs, aduersario & uidente diligentius & perdente.* Alea — *Aleam uerò Palamedes in castris Græcorū contra Troianos repperit, dū otia miles ageret, ut autor Philostratus in Heroicis. Alea totus est ludus.* Alueolus, Phimum — *Alueolus & Phimum ipsa tabula lusoria uocatur. Est enim tabula lusoria inter Martialis lēmata sub hoc disticho:* Calculus — *Hic tibi bisseno numerātur tessera puncto: Calculus hic gemino discolor hoste perit. Erat enim tabula in qua & alea exercebatur tesserā iactando, & latrunculorū ludus, quos calculos in alio suprà lemmatæ appellauit. Ipsa uerò tessera duodena omnino puncta (ut carmen demōstrat) retinebat: in quibus Senio seu Venus fœlix punctū: aduersus uerò canicula, infaustū. Persius. Quid dexter Senio ferret. Damnosa canicula quantū raderet.* Turricula, Pyrgos — *Turricula seu fritillus, idem quod apud Græcos pyrgos dicebatur, inter lemmata item Martialis sub hoc disticho. Quærit cōpositos manus improba mittere talos. Si per me misit, nil nisi uota facit. Erat enim paruum turriculæ modo uasculum, quo inclusæ tesseræ, sine tali ad tollendam ludētis fraudem iactabantur.* Tali — *Tali enim nequis erret tesseræ non sunt, quamuis eodem ferè modo quo tesseræ iacerētur. Oßiculi sunt iuxta pedis uertebrā, quos Græci astragalos uocāt:* Astragalli — *quibus Apollonius in Argonauticis puerum Cupidinem ludentem posuit. Ludunt & his hodie in Germania & trans Padum.* Par impar — *Ludere quoq; par impar ex Horatiano carmine morem etiam fuisse apud ueteres deprehendimus.* Nucibus — *Nucibus uerò uti & nunc, etiam ex Persiano uersu: Nucibus facimus quæcunq; relictis.* Chartæ, Sortes — *Chartarum uerò & Sortium diuinationis ludi priscis additi sunt, ab auaris ac perditis inuenti, non solū nostro dogmati, sed publicis ueterū moribus unà cum alea reiecti, cæteri cessationis gratia uiros uel summos quādoq; occupatos habuere. Quapropter Scæuolam ex Valerio cognouimus optime pila ludere solitum: sed & Hercules ipse dicitur labores suos interdū cum pueris ludēdo leuasse. Quod Euripides monstrat. Παίζω μεταβολὰς τ͂ πόνων ἀεὶ φιλῶ. Socrates item deprehensus cū Alcibiade puero quandoq; colludere. Agesilaus Lacedæmonius cum arundinem forte cum filio paruo adequitaret, ridenti amico, ait: Tace quousq; fueris pater. Architas Tarentinus uir philosophus simul & politicus, plures habēs seruos, cum eis earumq; filijs usus erat ludere, ac in conuiuio lætari. autor his omnibus Aelianus. Aetate autem mea Cosmus Medices iam senex ac princeps nepotibus paruis colludebat: infantiq; uni auenam aptauit olim in medio foro, mirantibusq; cunctis: Bene, inquit, successit, quòd à me non contendit ut eam inflarem.*

DE MAGISTRATIBVS GRAECORVM ET ROMANORVM.

GRAECI *formam reipub. & magistratuū Romanis ostenderunt, Athenienses primi Prytanes, post reges* Prytanes — *sicuti Romani Coss. habuere. At Prytanes, ut ait Pausanias lib. I. erant numero L. decima uidelicet pars Senatus quingentorum hominum, qui exequebantur quæcunq; Senatus decernebat. Locus autem ubi conueniebant, Prytanium uocabant, quasi Pirytaium, quòd frumentum ibi seruaretur.*

Ephori — *Lacedæmonij autem Ephoros creabant numero X. perpetuos, qui uitæ necisq; haberent potestatem. Regem item perpetuum, qui tantum bellorum tempore dominaretur.*

Harmostæ — *Harmostæ quoque quoquo uersus discurrebant per ditionem, quorum erat officium, collapsa ædificia, urbes, mœnia, portus restituere.* Cosmi — *Cretenses similiter Cosmos magistratus suos appellatos perpetuos habebant: quos omnis Aristoteles in II. Politicorum reprehendit, ac temporarios maluisse se scribit. Thebani quoque & ipsi post reges statim sese reipubli. accommodauerunt: quo tempore maxime & opibus & gloria floruerunt. Hæc prisca Græciæ magistratus conditio. Postquàm uerò res ad imperium deducta per Constantinum, qui primus Bizantij imperauit: tunc hos usque ad extremum habuit magistratus, siue munera, siue officia sub ipsis principibus.* Despotæ — *Filij Imperatorum Despotæ uocabantur, præcedebantq; honore & fratres & generos Imperatorum, etiam despotas.* Sebastocrator, Cæsar — *Ipsi autem & Sebastocrator & Cæsar nullum habebant certum munus, nisi belli tempore exercitibus præficerentur.* Magnus dux — *Magnus dux classi Imperatoriæ præerat, cui parebat magnus Drungarius & Admiratus & Protocomes, cæteriq; claßis curatores.* Magnus Domesticus — *Magnus Domesticus post Cæsarem erat: Spatham ante Imperatorem ferebat, quo honore functus est Cataconzenus apud Andronicum iuniorem.* Magnus Comestabulus — *Magnus Comestabulus caput erat togatorū Francorū.* A poculis, Paracœmomenus — *Pincerna siue à poculis, Paracœmomenus cubilis, Decurio cubiculariorum erat, seruat palatiū, absente principe, fert Spatham eius. Domesticus mensæ & à mensa, præerant, mensæ imperatoriæ. Primicerius aulæ, in consessu, magistratus omnis pro dignitate loco suo disponit, ac ordine sedere iubet, quasi magister ceremoniarum apud Pontificem.* Magnus Drungarius — *Magnus Drungarius claßis eundem habet locum apud magnum ducem, quem Magnus Drungarius Biglæ apud magnum Domesticum.* Protocynegus — *Protocynegus præest canibus quando Imperator equitat, cui donari solet ab ipso quicquid uestium ei sanguinis ferinus polluerit.* Scuterius — *Scuterius fert scutum ante Imperatorem quocunque proficiscatur.* Ameralius — *Ameralius præest claßi maritimæ uniuersæ, subest autem magno duci.* Magnus interpres — *Magnus interpres præest interpretibus omnibus.* A memoria — *A memoria hi erant qui describebant eos qui uel in bello uel alibi pulchrè ac cum laude se gesserint, eosq; Imperatori commemorabant, ut ex hoc præmijs digni efficerentur, sed hoc postea munus uacauit.* Protoieracarius — *Protoieracarius præest uenatoribus ferentibus aut nutrientibus accipitres.* Magnus stratopedarcha — *Magnus stratopedarcha est curator exercitus necessariorum & commeatuum.* Magnus Hetæriarcha — *Magnus Hetæriarcha recipit undecunque exules & sodales & amicos imperiales.* Acoluthus — *Acoluthus sequitur Imperatorem quocunque ierit, sicuti scuterius præcedit. Orphanotrophus olim curabat orphanos, postea cessauit.* Protonotar. — *Protonotarius nomine ipso manifestus, nam & notariorum seu pragmaticorum primus erat. Domesticus murorum, curam habebat castrorum aut murorum reficiendorum si quid his opus erat.* Præfe. cubili — *Præfectus cubili curam habet cubilis imperialis, præest quoque cubicularijs. Subditus tamen & ipse Paracœmomeno. Præfectus uestiarij, imperij curat uectigal, datiq; & acceptirationes.* Vestiarius — *Vestiarius Imperatorem per mare sequitur, curamq; habet eius instrumenti ac uestium.*

Protocomēs — *Protocomensis in mari præest omnibus curatoribus. Præfecti & castrophylaces ciuitatibus præsunt, quisque pro dignitate.* Domestici orientalium thematum — *Domestici Orientalium thematum similiter curant res eorum populorum. Stratopedarcha Monocaballorum qui præerat monocaballis. Erant enim locis secundum themata ordines phossati, quorum alij Tricaballi, alij dicaballi, nonnulli monocaballi dicebantur. Similiter Stratopedarcha murtariorum, & Stratopedarcha Zaconorum & Zangratorum curam habet in castris custodum, qui Zaconi uocantur. Protostrator qui per absentiam magni Domestici fert Spatham Imperatoris, & eo adequitare uolente tenet equum usquequo sit tempus.*

Tunc comes equorum exceptum ab eo ducit ad quintū au-
le palatinæ gradum. Inde rursus magnus Chartularius ex-
cepuns ducit ad portam ubi adequitet. Idem quoque cum
descendit ordo seruatur. Comes præterea equitatum pompæ
imperatoriæ in itinere disponit, ireq; iubet ordine quo sibi
placet. Habet etiā dona regia: Ephippia, habenas, omnemq;
equi imperatorij ueterem ornatum, singulis annis, quod ea-
dem omnia in Resurrectionis dominicæ celebritate iteren-
tur. Protostrator etiam post exercitum adequitat, ac si quos
uidet inordinatos ire corrigit. Erant & alia præter hæc ho
norum nomina quæ antiquitus certa obibant munera: postea
tantum titulo tenus habita. hæc sunt Panypersebastes. Pro-
tonestiarius, magnus Primicerius, Logothetes, qui idem ferè
Logothetes quòd scriba: & magnus Logothetes qui erat supra magnū
Stratopedarium, quo munere functus est Theodorus Me-
tochites sub Andronino primo Palæologo Aristotelis com-
Magnus Papias mentator. Magnus Papias magister equitū, magnus Drun
garius Biglæ, magnus Hetæriarcha, magnus Chartularius,
Domesticus scholarum Logothetes, Genici, Dromi, Domesticus scholarum, magnus
Drungarius classis, Protospatharius, magnus Zausius, Præ-
tor populi, magnus Logatiastes. A libellis ij erant qui sup-
Cocaster plicationibus à nostris appellatis præerant. Cocaster, Logo-
Iudex phosati thetes expeditionis, Logothetes turmarum, Iudex Phosati,
Diœcetes, id est, administrator. Logatiastes aulæ, magnus
Myrtheta, Patricius.

RCMANI MAGISTRATVS.

Dictator DE Romanis autem hæc cōperimus. Primū Dicta-
tor pluribus de causis dicebatur. Aut rei gerundæ, id
est, belli causa grauioris. Primusq; fuit T. Largius cum L X.
populi Latinorū aduersus Rom. coniurassent: autor Diony-
sius Halicarnasseus. Deinde claui figendi causa, quum gra
ui morbo pestilentiæ ciuitas affecta esset, senatus L. Manliū
Imperiosum dictatorem claui figendi causa dici iussit. Isq;
clauus in æde Iouis in capitolio in dextro latere fixus est,
autor Liu. Sed & ob aliquā aliam calamitatem clauus affigi
etiam solitus. Comitiorū item consulariū causa, ut Consul
dictatorem diceret, si contingeret utrunq; aut per bellū, aut
aliā necessitatem ab Vrbe abesse. Aut quæstionis exercen
dæ. Quando Q. Cincinnatus dictator factus, ut Sp. Melij re-
gnum affectantis temeritati resisteret. Aut legēdi senatus,
numero deficiēte, ut M. Fab. Butheo. Modus autem hic fue-
rat. Consul dictatorem dicebat, dictator magistrū equitum,
noctuq; tantū dicebatur, & in solo Romano quòd Italia ter
minabatur. Sexq; tantū menses durabat. Et ex patricijs C.
Marcius Rutilius tantum de plebe in bello Faliscorū dictus,
qui & ipse de plebe hominem L. Planciū magistrum equitū
dixit. Procedebat cum lictoribus X X I I I I. ac totidem secu
ribus, à quo prouocatio non erat. Magistratū hunc Romani
ab Albanis acceperant, apud quos Metius Suffetius dictator
Tribuni numero X. inuenitur prius fuisse. Tribunorum plebis creandorum
causa, secessus plebis fuit in montem sacrum à senatu grauā
tæ. Inde per Menenium Agrippam reducta, dato exemplo
uentris ad mēbra. Tribuni duo primū creati: deinde per aliā
secessionem tres, mox quinq; alij, fuereq; tandem numero X,
Sacrosancta uocabatur potestas, nec sicuti diæ per dictato-
rem unquam cessabat, Absq; iudicij discussione in exiliū car
ceremq; mittebat. Curiā non ingrediebatur, sed in sella ante
uestibulum permanebat dum S.C. fieret, quòd si probaret
T. litera tribuni signum T. litera annotabat, si minus, intercedebat. Ab Vrbe nec per
unū diem abesse licebat. Domus eius die noctuq; apertis fori-
bus patebat, ut auxilio plebi omnibus horis (si quando opus)
foret. Præterea de plebe tantum fuerat, & qui patrem uiuū
non haberet: ex quo Seruilius tribunatum falsò gessisse cre-
ditus, quòd pater eius quem decessisse opinio erat, uiuere fe-
rebatur. Inter se quoq; dissidebant, plusq; poterat unus qui
prohibuisset, quàm reliqui qui rem aliquam probassent. au-
tor Plutarchus in Catone. Capitis etiam diem & dictatori
& Consuli post magistratum dicere poterant. Nec purpurā,
nec sellam curulem, nec lictores ut Coss. & prætores habe-
bant, sed tantum unum uiatorem. Per aliam plebis discor- Tribu. militares
diam quæ delectum pati non poterat, necesse fuit Tribunos
cōsulari potestate creare, creatiq; sunt ex patribus, A. Sem-
pronius Atratinus, L. Attilius, & C. Cæcilius. autor Liuius.
Hi duorum generum erant. Comitiarij, qui in comitijs fie-
bant. Et Rutilij seu Rufi qui in castris. Nam Rutilius Rufus
legē tulit de eis in exercitu creandis, ut autor Festus. Præ- Prætores
tores numero X V I I I. fuere, habebant sellam curulem & X V I I I.
lictores sex, trabeam item, reliquaq; consularia insignia. Ab
initio unus tantum Prætor urbanus fuit, qui in urbe ius dice Præ. urbanus
ret, omnemq; publici ac priuati iuris potestatem habebat,
equis item albis utebatur. Alius deinde Prætor peregrinus Præ. peregri.
factus, qui inter peregrinos ius dicebat. Deinde adauctus
paulatim numerus, qui & urbanis & prouincialibus rebus
adessent: Sylla quatuor, Augustus duos, Claudius totidem
adiecit. Inter minores magistratus etiam ius dicebant. Ab-
sentibus Coss. Prætor urbanus senatum & comitia habere
poterat. In prouincijs non solum ius dicebant, sed res gere-
bant. Quæstores sub se habebant, qui uice eorum fungeren-
tur cum opus, sicuti Dictator magistrum equitum, & Con-
sul legatum. Proprætores prætoria potestate prouincias Proprætores
etiam administrabant. Quæstores uetustius magistratus. Quæstores
Gratianus Iurisconsultus in eo libro quem de potestatibus
scripsit, ipsum etiam Romulum & Numam duos habuisse
Quæstores, quos non sua uoce, sed populi suffragio creatos,
scriptum reliquit. Deinde Tullum Hostilium sine dubio
Quæstores etiam habuisse. Dictos autem à quærendo: quo-
rum officium, partim ærarij & urbanæ pecuniæ curam age-
re, partim prouincias exigendis uectigalibus sortiri, quan-
doq; in senatu occupari: & hos candidatos principis esse di
ctos: nonnullos in exercendis quæstionibus uersari: alios
Quæstores parricidij dictos, qui ut capitalibus rebus præes-
sent, à populo constituebantur. Hæc ex libris Digestorum.
Reperio quoque apud Valerium Quæstorum fuisse curam,
legatos reges'ue Romā uenientes pro dignitate populi Ro-
mani excipere ac honorare, obuiamq; proficisci. Nam le-
gati primum in ædem Saturni petebant ubi ærarium erat,
ibiq; mos erat, ut à Præfectis ærarij scriberentur eorum
nomina, traderenturq; Quæstoribus, qui & eos donis pro-
sequi, & ægrotos curare, ac demum mortuos sumptu pu-
blico sepelire solebant. Aerariū enim apud Saturni prius De ærario
ædem fuit. Hic libri elephātini seruabantur, in quo X X X V.
tribus conscriptæ, tum senatusconsulta omnia fuerunt. Li-
bros autem linteos Pontifices retinebant, in quibus annales
conscribebant. In ipso quoque ærario locus erat secretior,
ubi uigesima uectigalium seruabatur. Liuius X X X V I I.
Cætera expedientibus quæ ad bellū opus erant Consulibus,
aurum uigesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos
casus seruabatur, promi usum est. prompta ad I I I. mil.
pōdo auri. Fiscus deinde ærarium appellari cœptus à fi- Fiscus
scella, id est, crumena, ubi seruabantur pecuniæ, ut ait Var-
ro. Primum fisci aduocatum instituit Hadrianus princeps,
ut testatur Spartia. Vectigal Popu. Roma. inter alia fuit ui- Vectigal Pop. Roma.
gesima redditumm omniū rei frumētariæ in Italia: præterea
sal à singulis exigendū, Salinatoris cōmentum. Qui uectiga-
lia redimebāt, publicani appellati, & mancipes publicano-
rū principes, ut ait Pedianus. Senatores primū à Romulo Senatores
centum instituti: Patres appellati: ex his geniti Patricij dicti:
qui uerò postea per reges ac alios additi fuere, patres con-

scripti

scripti, & minorum gentium uocati apud Gellium. Fueréq; usque ad mille, quem numerũ Augustus postea minuit. Qui non uti nunc mercedem aut stipendiũ aliquod à repub. sumebant, sed gratuitam exhibebant operam, quod sané ex nonnullorum senatorum paupertate maximé declaratur. Liberalitas tamen principum multis prouidit. Augustus item teste Tranquillo Senatus censum ampliauit, ac pro D C C C. Duodecies L L S. taxauit, suppleuitq; non habentibus. Et in Vespasiano scribitur: Expleuit censum senatorum. Consulares inopes quingẽtis sestertijs annuis sustentauit. Senatores libertinos in senatum Commodus teste Lampridio adsciuit. Cæsar etiam Gallos. Heliogabalus Senatulum mulierum in Colle Quirinali instituit. Augusti quoque constitutione Senatores priusquam considerent, uino & farre sacrificabant ei Deo, in cuius ædem conuenerant, nec ultra quàm bis in mense plerunq; cogebantur. Ante ortum aut post occasum solis Senatusconsultum irritum erat. Ante annos X X V. in curiam ingredi non licebat post casum Papirij Prætextati. Senatores ex lege post annos L X. non citantur, ut autor Seneca ad Paulinum. Citatis uerò ex lege non uenientibus pignora auferebantur, ut uidere licet apud Ciceronẽ de Oratore libro I I I. Duobus tantum exceptis casibus, cum supplicatio uidelicet aut triumphus alicui decernendus. Nam tunc uti placerent, libẽter omnes sponte minimeq; coacti properabant. Cicer. Philipp. prima. De supplicationibus referebatur, quo genere Senatores deesse non solent.

Senatusconsultum — Senatusconsultum tribus modis fiebat, sententia, uerbo, discessione. De quibus testatur Liuius X X X V I. Liuium Salinatorem, inquit, olim damnatum in Senatum uenire, & tondere, squaloremq; ponere Censores iusserunt, sed tum quoq; aut uerbo adsentiebatur, aut pedibus in sententiam ibat, quos modos sané deprehendimus fuisse ignobilium Senatorum, præcipuorum uerò sententiam dicere. Pedibus ibant mouendo se in locum illius cuius sententiam probabant. Vnde pedarij Senatores dicti sunt. Gellius uerò etymi causam dicit, quòd pedibus in Senatum irent, ad eorum differentiam qui curru uehebantur, in quo sella erat, quòd curulem iam dignitatem obtinuissent. In sententia uerò dicenda is ordo erat, ut ait Gellius, ante legem de Senatu habẽdo. Princeps Senatus primum à consule rogabatur, deinde Coss. designati. deinde reliqui præcipuæ existimationis. Cæsar consul Catonem rogauit, dicentemq; non placita in carcerem duci iussit, sequentéq; cum senatu pudore motus prohibuit. Quem uerò ordinem, ut ait Tranquillus in Cæsare, Calen. Ianua. Consul seruasset, toto anno seruabant. Sententia insuper si quando non tota placeret, diuidebatur. Cicero in epistola ad Lentulum. Postulatum ut sententia Bibuli diuideretur. Pedianus in oratione pro Milone. Cum aliquis dixit quòd non probaretur, postulabant ut diuideretur, & de singulis referretur. Seneca in epistolis. Quod fieri in Senatu solet, iubeo illud diuidere, & sententiam sequor. Et hæc quidem de senatu.

(Margin: Pedibus in sententiam ire; Pedarij Senatores)

Consules — Consules primi post exactos reges Luc. Iun. Brutus, & Luc. Tarquinius Collatinus quibus dati X I I. fasces ac totidem secures cum lictoribus, ita ut apud unũ tantum essent ne timor duplicaretur. Isq; maior Consul appellaretur. Valerius Publicola eis secures ademit, dum prouocandi potestatem à Consulibus dedit. T. Largius Dictator restituit, ita tamen ut minime in caput Romani iniussu populi ualerent. Addita his sella curulis, purpurea trabea, prætexta: quæ omnia ab Hetruscis teste Liuio accersita sunt. Plebs deinde per seditionem alterum de suis obtinuit. Alterum item Campani superbi per Annium petierunt. Consulem Campanum, quem Torquatus paulò minus quin é curiæ gradibus præcipitem deiecerit: Prima hæc post dictatorem potestas, Ciues in carcerem mittendi, non tamen necandi autoritatem habebat.

Proconsules — Proconsules autem (ut narratur in libris Digestorum) sex lictores ac tantum in prouincia ius habuere, ingressi urbis portas amittebant. Legatos & ipsi constituebant, qui accepta ab eis facultate administrabant.

Candidati — Candidati & honores petituri in campum ad Cõmitia descendebant, ubi in septis ouilibusq;, locis uidelicet eorũ similitudine factis.

Comitia — Comitia cõsularia, calata, tributa, centuriata, curiata. Calata à calãdo, id est uocãdo per lictorem. Curiata tantum ex curijs ciuium, quæ X X X. fuerant, constabant. Centuriata frequentissima per Cornicinem ex censu & ætate accersabantur. Tributa uerò ex omnibus regionibus urbis & tribubus. Accedebant prærogatiuæ iuniorum seu ueteranorum, hoc est ex omnibus qui militarent: iuuenibus & ueteranis. Centuriæ ad suffragia deligebantur. Consul uerò sortiebatur quæ pro uno quoque candidato prærogatiua iuniorum prius ad suffragia mitteretur, quàm & præco citabat in montem citatorum dimissa. Classes uerò in centurias distributæ fuerant. Dabantur suffragia duobus modis. Primo, mos fuit sententijs ab utraq; parte dictis. Deinde tabellis, ut dẽprehenditur in Cicerone legum I I. In ea, inquit, sum sententia qua te semper fuisse scio, nihil ut fuerit in suffragijs uoce melius. Quis autem non sentit, autoritatem optimatum tabellariam legem abstulisse: quam populo libero nunquam desiderauit, in oppressus dominatio & potentia principum flagitauit. Quandoq; non in comitijs Consules, sed per interregem ad hoc factum legebatur, ob cãdidatorum tumultum & arma. Liuius I I I I. Per interregem creati Coss. ac pronunciati, Luc. Val. & M. Horatius, acta rẽ in Flaminijs pratis. Pompeium quoq; solum creatum Cos. per Sulpitiũ interregem legimus apud Plutarchum in Pompeio, Collegæq; potestatem ei attributam fuisse. Candidati ueste induti alba sine toga, ut ait Plu. ne munera ad corruptionem absconderent: ciues rogabant, prensabantq;, merita commemorabant. Nasica uir sanctissimus bis candidatus repulsam habuit Ce. Metellus semel in Consulatu, qui postea Macedoniam patriæ subiecit. Cato quoque semel & Quin. Aelius Tubero uir stoicus in prætura ob mensas pellibus hædinis Popu. Roma. paratas.

Censores — Censores primi L. Papyrius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus: anno urbis C C C X. per quinquennium ab initio facti: deinde ob eorum insolentiam per Mamercum Aemylium dictatorem ad annum & sex menses redacti, ut autor Liuius I I I I. Alteroq; defuncto se etiam alter magistratu abrogabat, totidemq; fiebant. Censum agebant Ciuium Romã. lustrumq; condebant: quem prius Seruius Tullius instituit rem saluberrimam, ex quo belli pacisq; munia, non uirtim, ut antè, sed pro habitu pecuniarum fierent. Censu perfecto edixit, ut in campo Martio omnes ciues quisque cum suis centurijs prima luce adessent: ibi instructum exercitum omnes, sue, oue, tauris q; lustrauit, idq; conditum lustrum appellatum, quia in censendo finis factus est. Milia L X X X. eo lustro ciuium censa dicuntur. Bello I I. Pu. censa fuere ciuium capita C X X V I I. milia, & C V I I I. ex quo numero apparuit quantum hominum Pœnus abstulisset. Liuius X X V I I. Idem lib. L I X. dicit sub Q. Pompeio & Q. Metello Cens. statim post I I I. bellum Pu. censa fuisse capita C C C X I X. milia, & D C C C X X X I I I. præter pupillos & uiduas, quo nunquam maior numerus. Præterea disciplinam ordinum, morumue curam habebant: Senatum legebant, ab eoq; indignos amouebant. Quorum tanta seueritas fuit, ut oscitantem paulò altius ciuem Ro. in publico ignominia adfecerint: & equiti Romano qui equũ strigosiorem haberet, se autem pinguẽ, mollius ut curaret equũ admonuerint. autor Gellius.

Praefec. urbi — De Præfecto urbi sic scribitur in libris digestorum. Omnia crimina quæ per totam Italiam

liam admittebantur (ut in epistola diui Seueri ad Fabiũ Cilonem cautũ est) præfectura urbi sibi uendicat. Initio uerò eius epistolæ, sic scribitur: Quum urbem nostram fidei tuæ cõmiserimus, quicquid intra urbem admittitur ad Præfectũ urbi uidetur pertinere. Sed & si quid intra centesimum lapidem admissum sit, Præfecti urbi ad cognitionem pertinet. Si ultra, Præfecti urbi notio non erit. Curã præterea habet tutorum, curatorũ non proborũ, sed & nummulariorũ, ut ab illicitis abstineant. Macellũ quoq; ac forum boarium, suarium, piscarium, olitoriũ curat, ut iusto ueneant res precio.

Præf. annonæ

Præf. uigilum

Præfecti annonæ frumentũ prouidere urbi habebãt, emereq; à ciuibus quod uictui superesset. Præfectos uigiliũ, ut scribitur in digestis, Augustus primũ constituit ad incendia reprimenda, quod erat antea officium triumuirorũ: nam cohortes opportunis urbis locis disposuit, quibus Præfectos constituit, qui furum, incendiariorũ, raptorum, receptatorũ criminia uindicabant.

Præfec. Præto.

Præfectus prætorio, ut in eisdẽ scribitur libris, erat apud Imperatorem, qualis magister equitũ apud Dictatorem. Nam disciplinæ publicæ præerat, à quo ex Cæsarum priuilegio prouocare non licebat: secundũ post Imperatorem locũ obtinebat.

Aediles plebei et Curules.

Aediles Plebei & Curules satis nomine ipso distinguuntur. Hi ludos curabant, aquas, cloacas, publicaq; ædificia. Quicquid etiam rerũ uitiosarum pro syncero, fractumq; pro integro uenisset, Aedilitio edicto redhiberi solet. Petitis per legatos & allatis Atticis legibus, ad eas proponendas X. uiri, inter quos Appius Claudius, & T. Genutius principes fuere, pro Consulibus sine ullis alijs magistratibus creati, à quibus non esset prouocatio: anno ab urbe condita CCCI. Hi descriptis legibus quum modeste se gessissent, in alterũ quoq; annum eundem esse magistratum placuit. Quo tempore quum plura impotẽter fecissent, magistratum deponere nolentes in tertium annum detinuerunt, donec inuicto eorũ imperio finem attulit Appij in Virginiam libido, ad quem summa rerũ referebatur: quo facto Plebes incitata occupat Auentinũ. Decemuiros se magistratu abdicare coëgit: ex quibus Appius & unus collegarum, qui præcipue pœnam merebantur in carcerem coniecti, cæteri in exiliũ acti. Instante igitur Virginij accusatione, & ex altera parte Claudiorum omnium deprecatione, Virginij lacrymæ iustiores uisæ fuerũt. Itaq; antequàm dies adesset Appius sibi necẽ consciuit. Liuius lib. III.

III. uiri capitales

III. uiri capitales causas criminũ capitalium cognoscebãt. Ab initio duo fuerant. iam inde concreati ad iudicandũ Horatium illum qui sororem interfecerat rediens à uictoria Curatiorum.

III. uiri Coloniæ deducẽdæ

III. uiri coloniæ deducendæ, ad hos pertinebat, ut agros nouis deductis colonis diuiderent, urbes designarent, ædificare uolentibus areas partirentur, cõmodis regionibus ciuitatem distinguerent, legibus, magistratibus sisterent, & ad spem optimæ gubernationis rẽpub. effingerẽt.

III. uiri reip. constituendæ.

II. uiri sacrorum

III. uiri reipubl. constituendæ. Hi fuere M. Antonius, Octauianus, & M. Lepidus. II. uiri Sacrorũ, sacris libris legendis, carminibus Sibyllæ, fatisq; populi interpretandis præerant, ut si quid in urbe portenti accidisset, lectisternijs ad puluinaria deorum factis eorum minas auerruncarent, præterea templa dedicarent.

VII. uiri Epu.

VII. uiri Epulonum, genus erat Sacerdotij, additum Pontificibus, qui epularũ conuiuiorumq; sacrorum & pontificaliũ cerimonias curarent. Quum magistratibus horis uespertinis in publicum conuenire fas non esset, ut habetur in libris Digestorũ, creati V. uiri cis Tyberim, & totidem ultra, qui possint pro magistratibus fungi.

V. uiri

Erant & V. uiri qui minuendis publicis sumptibus iudicio Senatus cõstituti erant. autor Cæcilius II. lib. epistolarũ. Et item V. uiri mensarij, de quibus postea dicam.

Pont. Max.

Pontifex maximus supra omnes Pontifices, omniaq; sacra erat, penes quem libri rituales, lintei, elephantiniq; erant, ubi annales scribebant. Tantumq; pollebant autoritate, ut Metellus Cæcus Pont. Maxim. A. Posthumium Cos. ad bellum properantem, quòd is flamen Martialis esset, nõ sit passus à sacris recedere, ut Liuius XIX. testatur.

Rex sacrificulus

Rex sacrificulus exactis regibus creari cœptus ad obeunda quædam sacra solis regibus fieri consueta, quod populus ægre ferebat diminutam propterea religionem, & numerum sacrificiorũ, Iu. Bruto, & M. Valerio Coss.

Flamines

Flamines Numa instituit, id est sacerdotes, quasi filamines, quòd lanam in capite quandam gestarent, duos Marti, unum Quirino, & alium Ioui, qui flamen Dialis diceretur, omnibus superiorem.

Salij

Ancylia

Idem & Salios XII. Marti, quòd saltando per urbem irent dictos. Mamurramq; uocabant, fabrum uidelicet Ancyliũ ad similitudinem illius quod è cœlo delapsum fuit. Quæ institutio discrepare non uidetur à modo ueteris legis. Dauid enim legimus ante arcam fœderis saltando processisse.

Potitij

Pinarij

Potitij, & Pinarij, Herculis sacerdotes ab Euandro instituti, quæ familiæ tunc nobiles ea loca tenebant, Potitij diutius remanserunt, sublati tandem utriq; ab Appio Claudio Censore bis infenso familijs: ob id creditur, ira deorũ luminibus orbatus. autor Liuius.

Fœciales

Pater patratus

Fœcialis sacerdotium & Patris patrati idem ferè & in eisdem rebus fuerat, in feriendo cum hoste fœdere & bello indicendo iam usq; à tempore Tulli Hostilij.

Modus fœcialium

Forma autem fœderis feriendi huiuscemodi à Liuio ponitur. Fœcialis, inquit, regem Tullũ ita rogauit. Iubésne me rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege: Sagmina, inquit, te rex posco. Rex ait, pura tollito. Fœcialis graminis herbam puram attulit, postea regem ita rogat. Rex facis'ne tu me regium nunciũ Populumq; Rom. Quiritum? Rex respondit, quod sine fraude mea Quiritummúe fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multisq; id uerbis peragit. Legibus deinde recitatis. Audi, inquit, Iuppiter, audi pater patrate populi Albani: audi popule Albane, audi ut illa palàm prima postremáue ex illis tabulis ceráue recitata sunt sine dolo malo, utiq; ea hic hodie rectißime intellecta sunt, illis legibus Popu. Roma. ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoq; magis ferito quanto magis potes pollesq;. Id ubi dixit porcum saxo silice percußit. Eodem modo pars altera per suos sacerdotes suumq; Dictatorem peragit.

Indicendi belli ratio.

Cum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more utuntur: Fœcialis hastam ferratam præustam aut sanguineam ad fines eorũ quibus bellum indicit, defert, nec minus puberibus tribus præsentibus hæc adijcit. Quod populi Priscorum Latinorũ, hominesúe prisci Latini aduersus Popu. Rom. Quiritum fecerunt, deliqueruntq;, Populi Roma. bellum cum Latinis priscis fiet; ob eam rem ego populusq; Roma. populo Priscorum Latinorum hominibusq; Latinis bellum indico, facioq;. Id ubi dixit, hastam in fines eorum mittit, ex quo bellum esse intelligitur.

Virgines Vestales

Virgines Vestales Numa instituit, quæ sacra in Italiam per Aeneam adducta fuerunt. Virgilius. Sic ait, & manibus uittas uestamq; potentem Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem. Antistius Labeo scripsit: minorem quàm annis sex, maiorem quàm X. natam negauerunt capi fas esse: præterea quæ ex seruis nata sit, aut corpore sensuúe diminuto. Neque illa heres cuiquàm intestato, neque intestatæ illi quisquam est, sed bona in publicum redigebantur. Carpento uehebantur, magistratusq; illis adsurgebant, magnusq; apud hos illarum respectus fuerat: si quando pro reis aut damnatis precabantur. Iul. Cæsar Trãquillo teste, per Vestales apud Sullam meruit ueniam impetrare. Ignem perpetuum seruabant, quæ autem per negligentiam extingui sineret, flagris à Pontifice Max. cui suberant, cædebatur. In stupro deprehensa uiua defodiebatur, eoq; die in urbe publici nihil fiebat. Nuper sub radice Palatini e regione Cosmi & Damiani templi multa. Vesta-

lium

lium monumenta refossa:in quibus statuæ olim fuerũt, ex his duo tantum posuit. *Coelia* Cœliæ Claudiæ V.V. maximæ sanctissimæq;, cui egregiam sanctitatem, & in deos infatigabilem operationem meritis suis laudis æternam adhibita grauitate, numen quoq; Vestæ comprobauit. Sacerdotes sacri urbis, in dextro latere. Dedicata Calen. Mart. M. Iunio Max. II. & Vellero Aquilino Coss. curante Fla. Martiano & B. Victore. *Manilia* V.V. Et in altera, Pla. Maniliæ V.V. Max. cuius egregiam sanctimoniã & uenerabilem morũ disciplinam, in deosq; peruigilem administrationẽ, Senatus laudando cõprobauit: Aemylius Rufinus frater, & Flauij Siluanus & Irenæus sororis filij ob eximiã eius erga se pietatem præstantiamq;, in latere dextro. Collocata XII. Cal. April. C. Versio Attico, & A. Asinio Prætextato Coss. *Augures* Augurum disciplinam ab Actio Nauio, ubi de eo diximus, processisse narrant: unde collegiũ institutũ, cui tanta fuit autoritas, ut nihil magni in rep. fieret inaugurato, inauspicatóue. Reges, Consules, aut Dictatores qui uitio creati per augures censebantur, redeuntes retractabantur: in monte consistebat augur, manum supra caput *Lituus* eius qui inaugurabatur tenebat, cum lituo in altera manu, id est, recurno baculo, septentrionem à sinistra, meridiemq; à dextra statuẽs, oculis regionem præfiniebat, uerbaq; quædã ad Iouem dicebat, atq; ita inauguratus discedebat.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM VRBANORVM
LIB. XXX.

DE PRINCIPE PRAECEPTA NOBILIVM AVTORVM.

QVANDO autem princeps cõmuni societati, bonoq; diuinitus datur, de hoc item ac ijs quæ ad eum pertinẽt, dicam. *Dionis præcepta de Principe* Dion qui Romanã scripsit historiam, ponit Augustũ quandoq; de restituenda rep. cogitantem, ad consilium Agrippã & Mecœnatem adhibuisse. Igitur alteri tuendi imperij, alteri Mecœnati dimittendi uitæq; priuatæ partes tradit, magnis utrinq; rationib. Scripsit etiam separatim de Regno tris libros. In his primũ præceptum Regi, ut deos colat atq; ueneretur: quos si quis impune præterire posse putat, is eos aut prauos aut stultos opinatur. Deinde homines curet atq; amet, si & ipse redamari cupit. Nam uerisimile non est nec natura patitur, diligentem non diligi, cũ uideamus canes equosq;, magistros, curatoresq; suos circunludere, eisq; blandiri. Post hæc labores amplectatur, spernatq; uoluptatem, quæ inter cætera mala possidentẽ se non diu perfrui sinit. At labor diutius laborantem sustinet atq; adiuuat. Milites cõmilitones appellet, homínumq; se magis patrem & pastorem quàm Dominũ uocet. Domini appellationem non solũ inter liberos, sed etiã inter seruos fugiendam censeat. Sese magis multitudinis naturæ quàm suæ accommodet. Præterea liberalitate præditus existat, nec uereatur benigne faciendo sibi defuturũ aliquid: cũ ea sit conditio donantis, ut magis gaudeat quàm qui accipit. Præter omnia sit ueritatis ac simplicitatis amicus, eamq; uti regiam uirtutem consectetur. Astutiã uerò ac fraudẽ uti seruilia putet. Nã uilia animalia ea potißimè sunt quæ insidiantur. Laborantiũ circa se hominum præsertim multũ rationẽ habeat. Ad bellũ omni tẽpore paratus existat. Sic enim ipsum in sua magis fuerit potestate. *Plato* PLATO in Critone regnũ probat unũ totius orbis, ad Dei similitudinem, ita tamẽ ut in alijs locis dicat: Senatus autoritas ad consilium adhibeatur. Ratio, quoniam nulla essent bella, nulli tumultus, dum unus omnium potiretur. Debet & pastoris modo præesse. Sicuti apud Homerũ scribitur, qui uocat Agamemnonem ποιμένα λαῶν, id est, pastorẽ populorũ. Nam & mitẽ & ferè æqualem ciuibus se præbere debet, tantũ iustitia ac prudẽtia superiorem. Quod si quis reperitur huiusmodi, etiam si priuatus sit, à Deo est rex cõstitutus. Nã non populus causa gubernatoris, sed contrà gubernator causa populi fit. Præterea uti bonus musicus debet in rep. ciues instituere, ut inter modestiam, fortitudinemq; quandam seruẽt mediocritatem, ueluti acuti grauisq; nerui concentũ simul cõmixtum ac cõtemperatum: ut ne per nimiã modestiã imbelles adeo reddãtur, ut quũ opus fuerit patriã uiribus & audacia nõ poßint defendere, & ne rursus adeo audaces, ut pacis statum ferocitate perturbẽt. *Aristoteles* Aristoteles in Politicis etiã ex omni rep. Monarchiã probare uidetur, adhibito Senatu. Hæc ego cũ alio in loco dixerim hic repetere supersedebo. *Isocrates* Isocrates orator uitã priuatam ac principis duabus orationibus elegãter expreßit, ad Demonicũ & Nicoclem regem. Ex hac ultima huiusmodi sunt uerba cõuersa. Amicos tibi delige, nõ omnis, sed nec cũ quibus uoluptaris, sed optima regni perficias. Tales præpone negotijs quæ ipse non cognoscis, ut pro eis quæ illi gerunt sis redditurus rationem. Fidos puta nõ eos qui tibi blandiuntur, sed qui castigant. Da sapientibus loquendi libertatem, de his quæ ipse ignoras. Discrimen habe eorũ qui tibi cum beneuolentia obtẽperant, plus quàm qui cũ adulatione, ne plus improbi à te ferant quàm boni. Ama eos homines non qui in publico cum timore obtẽperant tibi, sed qui priuatim secũ tuum magis animũ quàm fortunam admirantur. Sis exẽplo modestiæ cæteris. Nam τὸ γὰρ πολλοῦ ... ὁμοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσι, id est, principibus similis est mos ciuitatis. Quam Plato sententiam expreßit. Tales solent esse ciues, quales in repub. principes. Hos imitatus epigrãmatista. Et domini mores Cæsarianus habet. Prosequitur Isocrates. Pluris existima bonam famam præ multis diuitijs. Simile & huic Salomonicũ: Melius nomen bonũ, quàm diuitiæ multæ. Sallust. uerò non longè ab his. Diuitiarum & formæ gloria fluxa atq; fragilis est, Virtus clara æternaq; habetur. Prosequitur etiam Isocrates: Quæ dicis aut recipis te facturum, tanquàm rem sacram obserua. Amicos tibi beneuolentia ac liberalitate para. Inimicos animi magnitudine subige. ἡγέμων ... ἐν ἀγέμων ὑπ' αὐτῶν. id est, Ducas, non ducaris à uoluptatibus. Ex omni repub. meliora ad imitandũ tibi delige. Nihil iratus facias. Peccata citra merita plecte.

Xenophon Xenophon. Sunt qui putẽt principem sumptibus: & uictu & lautitia præstare oportere: Ego potius eum & prudẽtia & diligentia laboreq; cæteros antecellere debere existimo. Idem: Præstat regem gratiarũ quàm tropheorũ hæreditatem relinquere. *Diotimus* Diotimus: Tria regi oportet esse, Religionem, iudicium, & exercitũ. Primum ad se probandũ. Secundum ad suos continendos. Tertium ad hostes propulsandos. Homerus duo præcipua tribuit Agamemnoni, hoc est, ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κρατερός τ' αἰχμητής. Gessit utrũq;, bonus rex, idẽ & in agmine fortis. Quod carmen Alexander Macedo semper commemorare solebat.

VII. Sapientum dicta de Principe Thales: Principis felicitas, ut senex secundũ naturã in suo lectulo moriatur. Anacharsis: Si sapiẽs fuerit. Cleobolus: Si nihil his qui proximi sunt, credat. Chilo: Si non curauerit timeri. Pyttacus: Si ita subditos disponat, ut timeãt non ipsum, sed quæ sunt ex ipso. Socrates: Si sibi ipsi prius sciat imperare. Solon: Si Monarchiam democratiæ proximam ciuibus reddat. *Demetrius Phalereus* Demetrius Phalereus hortari solebat Ptolemeũ Philadelphũ, ut libros plures de regno cõscriptos perlegeret, quòd in ipsis plura reperiret, quorum amici reges

uererentur

uererentur admonere. Cæsar quoq; Augustus, huic simile teste Tranquillo excogitauit. Ex omnibus enim autoribus utriusq; linguæ tantũ ea quæ ad remp. administrandã pertinerent excerpere solebat. EGO VERO tot sapientũ dictis, quæ & ipse sentio, quæq; ex usu uidi, adijcere non uereor. Duas maximè res in his qui præsunt cæteris esse oportet, bonitatem, & doctrinam: prima præstat, utteq; uirtutis erit, ut si per se non sapit, uiros adhibeat sapiẽtes. Huiusmodi fuit Alexander Imper. qui quanquàm puer iuriscõsultos & matrem prudẽtissimam rebus præfecit: præter ea tot sancti Principes in nostro dogmate, alioqui idiotæ, reipubl. utiliter præfuere, ut Hẽricus, Stephanus, Ladislaus, Leopoldus, alij innumerabiles. Ipsa quoq; citra bonitatem doctrina nõ nihil etiã proderit, magnumq; in augẽdo auxiliũ suppeditabit. In hoc genere extiterunt, Cæsar ipse & Claudius princeps, quorũ alter quanquã tyrannus, alter uerò ignauus, præter historias ab se scriptas, utilia multa edidere, ac publica monumenta. Hadrianus item, & Dionysius Syracusanus. Inter Pontifices autem, Bonifacius VIII. uir doctus, alioqui seditiosissimus, multa & præclara ab se gesta reliquit. Sixtus IIII. Theologia munitus quamuis bellis continuo inutilis orbem uexauerit, tot tamen pia tẽpla restituit, totq; ad hominum usum ædificia gessit. His uerò qui utrunq; præstant, nihil in rebus humanis perfectius operatur, ut Augustus fuit & Titus & M. Antoninus & Iustinianus. Inter Pontifices, Damasus, Gregorius, alijq; plurimi. Qui autem neutrum retinent, hi omnino postremissimi hominum. Ex his Sylla crudelis legitur fuisse, quem unum Cæsar admirari solebat principem reipubl. sine literis extitisse. Deinde Nero, Caligula, Heliogabalus, Commodus. Et quando utrunq; seculum connectimus, apud nos Paulus II. Innocentius VIII. Alexander VI. à quibus in suas cupiditates complura erogata, nullum ad usum reipubl. Christianæ publicum extat monumentum. Hæc quidem commemorasse non ab re fuerit, ut hi qui quoquo modo præsidentes hominibus deligunt, sciant quantum pisculi admittant, quantumue extremo iudicio sint obnoxij, si libidini potius quàm conscientiæ seruierint, quum non unum hominem, sed innumerabiles quandoq; populos simul cum re Christiana præcipitent.

DE TYRANNIDE EX XENOPHONTE.

DEINCEPS de Tyrãnide, quæ est excessus legitimæ Monarchiæ. Ad hunc igitur locũ uisum est mihi Xenophontis libellũ de Tyrãnide ex Græco breuiter opitomare, ubi tota Tyranni uita conspiciatur. Simonides poeta uenit ad Hieronem Siciliæ Tyrannũ, quem nactus otiosum, his aggreditur uerbis: Dic quæso Hiero, Tyrãnus an plus cæteris gaudeat in his quæ sensum attingunt. Negat ille, dicens magis dolere, minusq; gaudere his, qui uitã ducant mediocrem. Tunc Simonides incredibile, ait, si sic res habeat: quonã modo multi hoc adfectant & extollũt! Tunc Hiero utriusq; uitæ inexperientiã accusat, infertq; quod tantũ extrinsecus tyranni putentur beati. Nam quod ad uisum pertinet, nos ob suspicionem & metum spectaculis multis & celebritatibus priuamur, ad quæ uos acceditis securi. Et quanquã pauca ex multis quãdoq; domi uidemus, ea quidem cara, magnoq; à nobis empta sunt, Simonides. Si in spectaculis damnũ facitis, at auribus oblectamini, semper uestras cõtinuo laudes, nullumq; contumeliæ uerbũ audiendo. Nemo enim tyrannũ corãm accusat. Hiero. Ecquid putas nõ audiẽdo male, propterea letari, quando quis manifeste uideat quod tacentes malè sentiant? Laudes uerò si quæ proferũtur, ex adulatione prouenire? Deinde Simonides. At in hoc priuatis superiores

Simonides & Hiero

estis, quòd epulis lautioribus gaudetis. Nec hoc quidẽ, Hiero ait, quando satietas ocyus ex ciborum superfluitate irrepat, adeò ut fastiditi quãdoq; priuatorũ exoptent frugalitatẽ & famem. Multoq; magis proximi & circa nos adstãtes securi ex hac lautitia gaudẽt. At in uenere, inquit Simonides. Huius etiã in uita uoluptate priuamur, Hiero ait, quòd amore (quo sine nihil est delectabile) minimũ capiamur. Non enim amor in paratis sed magis speratis uersatur uoluptatibus, haud aliter quàm si quis sine siti bibat, sic ille uoluptate quidem fruitur sine uoluptate. Tunc Simonides: Illa saltem quæ cogitatis celerius adsequimini, quæ multa sunt & uaria, præstantis equos, arma pulcherrima, ornatus mulierũ, domos magnificas, præterea posse amicos facile iuuare, inimicis uerò officere. Ad hoc Hiero: multa quidem à nobis possidentur, quæ admirabilia & aspectu pulchra uidentur: attamen nostris animis grauia, per quæ felicitas longè ab hominibus abest. Præterea pace summo hominis bono carent, ac bello summo item malo abundant. Priuatis enim per pacis fœdera bellũ desinit, At Tyrannis nunquam. Nulla enim pax inter eum & subditos interuenit, non fœdera quibus confidere possint. Et paulò pòst subdit, quòd firmiores sunt priuatorũ amicitiæ ac beneuolẽtiæ inter se, & maiore charitate necessitudines seruant quàm Tyranni, quorum plerosq; uideas filios necantes, aut fratres inter se de regno decertãtes, nullis legibus aut fœdere aut humana ratione teneri. Quin fide, maximo inter mortales bono, priuantur, cum minima sit omnibus sub eis degentibus: quippe qui neq; potui neq; cibis etiam prægustatis confidere satis queunt. Cumq; leges alibi cædem prohibeãt, contaminatisq; ea propinquare ac congredi: Tyrannos tantũ qui interficiunt, non solũ non expelluntur, sed magis honorantur, & in sacris etiã locis ac templis ciuitatũ, eorum imagines collocantur. Neq; quòd paulò antè dixeras adsentior, uidelicet omnia citius à Tyrãnis perfici. Nam & priuatus aut agrũ aut seruũ aut his simile optabit: Tyrannus autẽ ciuitatem aut regionem uel arcem munitissimam, quæ difficilia sunt obtentu. Sed & pauperes priuatos pauciores adspicias quàm tyrãnos, si nõ ad numerũ diuitias, sed ad usum & indigentiã iudicamus. Nã si plura quàm indigeas habeas, multa possides: si uerò pauciora, parum. Tyrannus enim quanquàm multa possidet, minus tamen ei sufficiunt quàm necessarij sumptus priuato. Cui etiam de quotidianis impensis remittere aliquid interdum licebit. Tyranno autem nequaquàm sine periculo. Deinde quid opus misereri eorum ut pauperum, qui possunt ex honeste partis tantum uiuere, & ea facile habere, quorum indiget usus? Qui uerò ob egestatem coguntur aliquid turpe committere, quomodo nõ hos miseros & uere pauperes putabis? Hi tyrãni sunt, qui omnia coguntur expilare & capere ob necessarios & maximos sumptus, semper pecuniam quæritantes. Necesse quippe habẽt erogare in custodias, aliaq; his similia pro tuenda dominatione, uitandisq; periculis. Graue etiam illud, quòd uiros bonos quos amare cuperent, timere necesse est: fortes ne quid audeant, libertatis gratia, prudentes nequid aduersus machinentur, iustos ne cupiant ab illis populi gubernari. Denique tantum improbis in uita tyrannus diligitur, qui per eius mortem scelerum sub eo perpetratorum pœnas se daturos timent. At honores, inquit Simonides, qui maximè hominis sunt, & deorum, uos retinent. Nec hoc quidem Hiero ait. Cum hi maximè honores oblectent, qui ex amore gratiaq; non ex metu procedant, sicuti suprà de uoluptate Venereq; dixi. Quid quæso, Simonides inquit, in his sponte persistitis malis, neque tyrannidem relinquitis? Et miserum præter omnia, Hiero ait. Cum soli tyranno nec tenere rem malam: nec dimittere conducit. Quomodo enim tot cædes, rapinas, exilia, totq; facinora compensare

Qui tyranni

perſare aut perſoluere priuatus ſine periculo poſſet? Et
Plato hæc quidem Xenophon. Plato in IX. de rep. Tyranni uiuunt tanquàm uinculis quibuſdam deuincti formidinum omnium & armorum, ſolis'que in ciuitate minimum datur egredi, aut peregrinari, aut quicquàm eorum quæ alij liberi ſolent. Domi præterea totos dies more fœminarum re-
Phalaris ſident, uerentes ciuium inuidiam. Phalaris in epiſtolis. Veniam quidem do tibi monitionum, quippe qui tyrannus nunquàm fuiſti, tyranno conſulis ponere tyrannidem, neſcius quòd tenere imperium ſecurius eſt quàm ponere. Si uerò alterutrum ſit optandum, malim ego me ſub tyranno quàm tyrannum eſſe, quòd unum tantum timerem, à cæteris malis omnibus liber. Tyrannus autem metuit tam externorum inſidias, quàm eorum per quos ſeruatur.

Demoſthenes Demoſthe. Οἴμαι, τᾶις πολιτείαις ὁ τυραννὶς ἄπιστος, καὶ ὁ βασιλεὺς ὁ τύραννος ἅπας ἐχθρὸς ἐλευθερίᾳ καὶ νόμοις ἐν αὐτῷ. Puto enim tyrannidem infidam eſſe rebus publicis, omnemq; regem aut tyrannum inimicum per ſe
Ariſtippus libertati ac legibus exiſtere. Ariſtippus ait regem à ty-
Dionyſius ranno diſtare, ut libertatem à ſeruitute. Huic cum Dionyſius dixiſſet, nihil ex eius philoſophia iuuari, nihil'que utilitatis ferre: Vera inquit, loqueris. Si enim te iuuiſſem,
Antigonus tyrannidem iam diu poſuiſſes. Antigonus ad Vetulam à qua beatus dicebatur ait. Si ſcires ſub hac ueſte quam fero quot lateant mala, nunquàm eam in cœno iacentem
Pto. Philadel. tolleres. Pto. Philadel. dicebat, cum tyrannus multa ferat incommoda, tum illud præcipuum, quòd cogitur eos, qui minime nocuerunt, utilitatis gratia quandoque interficere. Ariſtot. in Politicis nullam ait tyrannidem annos centum exceſsiſſe.

DE HIS QVI CONTRA TYRANNOS CONIVRANT.

Philoſophi Philoſophi plures patrias tum ſuas tum alienas liberare à tyrannis tentauerunt. Quod nequaquàm laudi tribuendum, ut qui ſpecie uirtutis ſuam potius gloriam quàm populorum commoda quæſiuerint. Ego Philoſophorum in primis putauerim in otio & quiete, doctrina populos potius iuuare, & ad uindicandum in libertatem animos magis quàm corpora admonere. Nam ſi tam uetera quàm noua repetere uoluerimus, inueniemus male plerun-
Plato que huiuſcemodi uiris euenisse. Plato in Siciliam ſtudio eam liberandi profectus, infelicem habuit exitum, dum uix ipſe in-
Zeno columis euaſit. Zeno Eleates Nearchi Myſij tyrannidem euertere têtans, deprenſus, dum uarijs ſupplicijs torqueretur, ſocios coniurationis minime prodidit, ſed eos qui tyranno erant fidiſsimi calumniatus, ut illi morte damnerentur effecit.

Dion Dion item in Dionyſium coniurando poſtremo & ipſe pe-
Python rijt. Ab eodem quoque Python exul Rheginus benigne exceptus, cum Rheginus conſilia per literas manifeſtaret, di-
Apollonius Tyaneus ro ſupplicio abſumptus eſt. Apollonius quoque Tyaneus à Domitiano, contra quem cum Nerua coniurauerat, in
Gallus Lucanus compedes coniectus. Gallus & Lucanus poëtæ ob eandem diuerſo tempore cauſam periere.
Interfectores Cæſaris Deniq; hi qui Cæſarem interfecerunt, quanquam uoti compotes, nō toto uertente anno cuncti (teſte Tranquillo) extincti ſunt. Hoc uerò ſeculo ut in hiſtoria ſuprà oſtentimus, quàmmultas talium infelicitates conſpeximus. Feliciter tamen res hæc nonnullis, auxilio patriæ, ciuiumq; ſucceſsit, ut Armodio & Ariſtogitoni Hippia ex Athenis ſublato. Sic demum Saturninus, Gracchi, Flaccus, interfecti: quod Sylla metuens, ut ſecurius (ſicut ipſe dicebat) dormiret, unus omnino eſt auſus adreptam ſemel tyrannidem ponere, dictatura ſe abdicando: quibus profecto exemplis diuina illa præcepta magis ac magis audire admonemur. Dominis non tantum bonis, ſed etiam dyſcolis Chriſti cauſa eſſe obtemperandum. Seruis fieri liberos minime curandum, deniq; Cæſari quæ ſunt Cæſaris reddenda.

DE RE MILITARI. ET PRIMVM DE OFFICIO DVCIS EX XENOPHONTE.

Officium ducis Ex Xenophontis libello ἱππαρχικῷ, id eſt, de officio magiſtri equitū. Ante omnia Deos orare oportet, uti nobis ea dicere ac facere tribuant, quæ & nobis & amicis tum patriæ ſaluti, ac gloriæ ſint. Poſt hæc equites recenſere. Quod niſi ſedulo faciamus, ſæpe numerus intercidit aut ſenio, aut alia de cauſa. Deinde equos prouidere uti boni ſint ac laboris patientes, neu ſtrigoſi, neu calcitrones, qui inter alios inutiles ſunt, quod ſæpe cū res agi oportet turmas diſsipat, ordinesq; rūpit, equitem quoq; bonum inutilē reddit. Neu inceſſu tardus, ob hoc firmos habeat pedes. Eius indicium, cum alij alia, ego id oſtendam, uti egreſſus præſepe in uiā lapidibus cumulatam de induſtria ducatur, in ea neq; conſiſtere neq; quieſcere poterit. Tum alterum ſignum, ut pedes habeat oblonga rotunditate figuratos. Poſt equos equites inſpiciendi ſunt, uti boni conſcribantur, corporis uiribus ac facultatibus idonei, naturaq; dicto audientes, quo ſine nihil præclarum geri poteſt. Præterea pacis tempore exercenda iuuentus ac docenda, uti in equum quàm aptiſsime ac uelociter inſiliat, quod magnū præſtat bello adiumentum. Deinde in equum in locis ſalebroſis & aditu difficilibus ire adſueſcat. Ipſe eques ſimulacra belli flectendo & reflectendo excitet, nunc proſequendo, nunc ſe recipiendo, nunc in orbem ſimul conſiſtendo, ſicut in celebritatibus deorū ac Theatris. Iaculum ex equo quā longe iacere cōſueſcat. Deniq; ſeq; ac equum armis idoneis contegat. Populus enim Athen. XI. talenta quotannis erogat, uti paratos habeat equites, quando uſus aut neceſsitas ingruit. Ipſi propter hoc iuſta exercitatione uacare non debent. Tempore belli oportebit magiſtrum equitum in itinere prouidere, ut exercitus moderatum faciat iter: tū loca equis oportuna capere, curandiq; corpora, militibus ſpatium dare. Si quando loca adire anguſta contigerit, exercitum in cornua diſponere: ſic tutius ibit: cū largior ſe uia præbebit frontes dilatare. Cum uerò in campum apertumq; locum peruenitur, in phalanges exercitum inſtruere. Si uerò ſuſpecta itinera locaq; difficilia declinanda, quoad fieri poteſt in aliam ſemitam & in partes cohorteſq; procedere. Cuiq; autem coborti miniſtros adſignare, ne ſi forte uſus aut neceſsitas rei militaris uenerit, equitatus diſsipetur aut abſcedat. Præterea ultimi qui ſequuntur ſemper expectandi, ne ipſi occaſione conſequendi magiſtrum equitū nimio labore equos adficiant ac conterant, Occultos præter omnia exploratores habere, qui omnia referant, tum etiam cuſtodias. Ipſum magiſtrum equitum peritū regionis eſſe oportebit, quòd pacis aut induciarū tempore facere poterit. Valde enim refert, ipſe ne, an per alios iter faciat. Quod ignorauerit, à mercatoribus ex proximis ciuitatibus exploratores capiat. Nam huiuſcemodi genus fidele ob ſpem lucri aduenīctium fuerit. Nec tamen ita fidat quāuis amicis, ut agmen propterea non iubeat intentum ac paratum procedere, ac ſi præſentem hoſtem haberet. Nam multa poſſunt accidere præter ſpem in bello, quæ ſubito indigeant auxilio, interdum dimicatione. In diſceſſu utilius fuerit per denuntiationem principum exercitus, & illorum ad ſubditos moneri, quàm per præconem, ne hoſti conſilia pateant. Præter autem omnia illud præcipiendum, ut inuigilemus inſidijs, ſiqua hoſtem uia aggredi, aut oſcitantem aut imprudentem, aut ſine ordine ac cura proficiſcentem. Nam his artibus ſæpe animalia rationis expertia, maiora ſe petūt ac conficiūt: ut muſtella & miluus cortales aues, & lupus ingētes tauros

ac armenta, cum ante prouiderint quà sese tuto recipiant, tutoq; aggrediantur. Optimum item fuerit consilium, partem semper hostium debiliorem aggredi, quamuis longe sepositum: præstat enim maiorem aliquando subire laborem, quàm cum fortioribus maiore periculo pugnare. Nunquam enim cum potentiore agmine aut hoste congrediendum. Oportebit enim simulatione interdum uti, hostemq; uana specie deludere: uidelicet cum pauci sunt uideri plures, cum plures rursus uideri paucos. Item cum discedimus uideri præsentes. Præsentes autem cum simus, uideri absentes. Denique cum maxime debiles sumus, metũ incutere hosti. Cum uerò potentiores, metum simulare. Quæ omnia intento ac diligenti magistro facilia factu erunt. Primo namq; ut pauci plures uideantur, confertim est ambulandum ac procul ab hoste, sic enim puluerem maiorem excitabunt. Præterea cum hastis longis aut similibus hastis in manibus: peditum uerò turbam pedibus colludere, ex motus enim uarietate res maior apparebit: tum iumentis alijsq; huiuscemodi simul ingredi. Vt uerò plures pauci uideantur: Si uiarum recessus & obtorta fuerint, partem exercitus in his occultare. In campis uerò apertis sparsim ac palantes incedere, utilius & lanceis uti rectis ac breuibus. Prælusuri sese ad cursum & labores exerceant, ut possint militibus necessaria suppeditare, fossas transilire, muros transcendere, flumina tranare discant, tanto excellentius, quantum peritus ab imperito, ac uidens à cæco differt. Id autem cauendum ne equis ad cursum aut prædam utantur saginatis aut saturis, ne labore absumantur. Magister equitum ephippijs & habenis ad usum equorum abundabit: parua quidem impensa facultatem opemq; præbens militibus indigentibus opportunam. In congressu uerò hostium adhuc illud moneo (Sunt enim quidam qui cõtra eos quos inferiores uiribus putant, cum mediocri conatu & imbelli turba occurrendum arbitrãtur. Ex quo illud quod inferre cogitant, sæpe ipsi reportant. Rursus uerò contra eos quos putant superiores, toto conatu atque omni exercitu procedunt. At ego contra iudico) Aduersus illos qui inferiores putantur eundũ omni ui ac conatu, neq; enim quenquam pœnitet nimis fecisse cum uincit. Item aduersus illos qui superiores existimantur cũ paucis atq; melioribus congrediendum. Nam pauci melius prosequentur & diligentiores erunt. Et si quid accidat, melius ac celerius se recipient. Non enim dico quòd pauci sint ideo laboriosiores & celeriores, sed quòd facilius fuerit paucos reperire quàm multos, qui curent equos ut oportet, ac seipsos solertes ad equitandum præbeant. In magna uerò multitudine magna confusio. Siquid accidat, alter alterum trudit, difficilius se recipiũt, ac alius quidem ex equo male ephippiato corruit, alius ob equi tarditatem nõ subsequitur, alius item ob loci iniquitatem peribit. Adde quòd non multi sunt, qui terrorem incutiunt in bello, sed tantum strenui. Si autem cum paribus congrediendum, existimauerim non inutile ut ex custodijs duæ acies fiant, & alteri Tribunus præsit, alteri is qui post eũ magis strenuus uideatur. Hi cum tribuno exercitus caudã sequatur, & cũ hostis propinquet statim primus prouolet. Sic enim ex insperato ruens perterrefaciet hostem: si pedites utriq; habuerint, ij occultẽtur post equites, simul ipsi ex insperato unà corruent. Videntur enim mihi longe maiora ea uideri siue bona siue mala, quæ inexpectata ueniũt. Ex quo quis considerare potest, quòd qui in sedibus suis inuaduntur quamuis plures numero sint, magis pertimescunt. Meliores enim partes sicuti actoris sunt quam rei, sic præmeditati quã impræmeditati, & inuadentis quàm inuasi. Pugnantes etiam inter se hostes primis quidem diebus timidiores sunt, procedente tẽpore nequaquàm. Illud præterea difficillimum reperire equites fortes ac utiles ad decertandum. Signa uerò sunt, si pulchrum aliquid, aut fortis uiri gestum, & cum laude coniunctum audire gestiant, ac dicto audientes sint: ij enim perferre ac tolerare facile poterunt, quæ cognoscunt. Præterea si celeriter quis persequatur inimicos, aut celeriter se recipiat, maxime hostẽ insistat, & ipse tutus erit. Tum si ex ordinibus aliquos sibi sumpserit, & de improuiso excurrat, ac eos qui se recipiant inuadat. Hæc & his similia oportebit sæpe & legere & scribere. Tum meditari si quid accidere possit, quod nõ est aliud quàm futura præuidere. Maximam enim commẽtationem arbitror, ut quæ quis esse utilia nouit, cogitet quonam modo ea exequi possit. Recte enim cogitata neq; in agricultura, neq; in re nauali, neq; in imperio aliquid proderunt, nisi meditemur, quomodo ea perficiamus. Equitatus mille equitum congruens numerus & facilis ordinari, & inter se concordiam habet. Ex peregrinis uerò totum aut ex parte cõstare maxime probatur. Peditatus his utilis magnopere qui adsistat. Hæc igitur (ut in exordio dixi) Deo iuuante ac fauente fieri debent, nec mirum si id sæpe repeto. Quoniam adire periculum extra bellum haud mirandum sanè. Sed in bello ubi hostium uersantur insidiæ, quæ occultæ hominibus sunt, dijs autem manifestæ, is maxime potietur, qui ab his potissimum diligetur, aut per sacrificia, aut omina siue somnia. Et hæc quidem Xenophon.

Vt pauci plures uideantur
Vt plures pauci

DICTA DVCVM.

NVnc dicta Ducum quorundam subijciã. Agesilaus dicebat oportere ducem habere tria: erga quidem inimicos audaciam, erga subditos beneuolentiam, erga temporũ opportunitates rationem. Epaminondas uidens pulchrum exercitum sine duce, uideo, inquit, pulchrã bestiã sine capite. Philippus solebat dicere se malle exercitum ceruorum cui præesset leo, quàm leonum, cui præesset ceruus. Iphicrates belli dux cum in sociorum regione contra hostes uallum firmaret, fossamq; faceret, cuidam dicenti quasi hæc superuacanea quid timemus? respondit, turpe esse ducem (si quid accideret) dicere, non putaueram: quod dictum Cicero Scipioni Africano tribuit. Annibal pollicenti cuidam philosopho de arte militari docere, cum nunquam fuerit in acie, non opus inquit, exercitu sine tuba. Cicero Phormionem hunc fuisse ait qui coram Annibale ausus est de re militari disputare. At ille interrogatus quid de tanto philosopho iudicaret: Se ait uidisse deliros multos, sed nullum magis delirare quàm Phormionem. Idem cum apud Antiochum a Scipione qui eò legatus fratri uenerat, interrogatus quos duces præcipuos censeret, respondit Alexandrum, deinde Pyrrhum, tertium se: Quid, inquit ille, si me uicisses. tunc ait, & Alexandro & Pyrrho me prætulissem. Liu. lib. XXXII. Timotheus interrogatus quid differret ars militaris à Rhetorica, quantum inquit, pax à bello. Lamachus dux cum Præf. cohortis peccanti irasceretur, illeq; nõ amplius hoc faciam diceret, respondit illud prouerbium Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δὶς ἁμαρτάνειν. Non est bis in bello peccare. Alexander interrogatus quonã modo tam breui tempore orbem subegisset: Consilio, inquit, & uiribus, & arte, ubi opus esset noua. Xenophon in III. Commentariorũ probare nititur, quod boni ducis, & boni Oeconomi officia penè similia sint: Reddere primum subditos ad obtemperandũ faciles, malos castigare, bonos munerare, præsentẽ substantiam custodire, diligentẽ ac laboriosum esse ad obeũda officia: præterea decertare quando opus est: Oeconomiã maxime iuuare.

Agesilaus
Epaminondas
Philippus
Iphicrates
Annibal
Timotheus
Lamachus
Alexander
Xenophon

Demades captus in bello apud Cheroniam à Philippo, interrogatus ab ipso inter epulas dum mentio de generositate Atheniensium incideret: Quàm bene inquit, se res haberet, si Philippus Atheniensibus, & Chares Macedonibus imperaret. Chares enim dux fuerat in bello, ubi ipse captus. Hæc ex Stobeo. Thucydides. Pulchre certantibus tria esse oportet, uelle, erubescere, & obtẽperare. Demosthenes.

Demades
Thucydides
Demosthenes

Οὐκ

Οὐκ ὁμοίως ἕκαστος ὑπέρ τε τῶν πλεονεκτῶν πολεμήσειεν ἄν, καὶ τῶν ἑαυτοῦ. ἀλλ᾽ ὑπὲρ μὲν ὡς ἂν μὴ ἐλαττῶνται μέχρι τοῦ δυνατοῦ πάντες πολεμοῦσι, ὑπὲρ δὲ τῶν πλεονεκτῶν οὐχ ὁμοίως. ἀλλ᾽ ἐφίενται μὲν, ἐάν τις ἐᾷ. ἐὰν δὲ κωλύωσιν οὐδὲν ἀδικεῖν τοὺς ἐναντιουμένους ἡγοῦνται. Non enim similiter quis in adipiscẽdo, sicut in se suaq; tuendo pugnauerit, sed longe aliter. Nam uel omnes ne sua perdãt, uiribus omnibus quibus possunt utentur: In acquirendo autem tantum quis cupit quãtum permittitur ab hoste: si autem prohibetur, nihil amplius molestare aduersarios putat. C. Cæsar Cæsar in commentarijs Pompeium imperitiæ militaris accusat, quòd in acie Pharsalica in cõgressu suis ne se mouerent imperauit, sed expectarent impetum hostium. Nam innatum dicit esse ardorẽ quendam in animis hominum, ut clamore motuq; magis excitẽtur.

PARALLELA STRATEGEMATA.

PEr dissimulationem quandoque hostes uti desperent, aut terreantur. Apud Casilinum post lõgam obsidionem rapas prope mœnia serebant, ut hosti desperationem deditionis facerent. Viciniorib us seculis Ladislaus rex Pannoniæ inter Sanctos connumeratus, aduersus Polonos & Cracouiam pugnans, post diuturnam obsidionem ut oppidanis opinionẽ copiæ faceret, montem uicinum farina cõspersit. Rati illi regem non desiturũ, sese dediderunt. Iustus quoq; & ipse sanctus Præsul Volaterranus, ut Manlius de capitolio Gallis, sic in obsidione Vandalorum dicitur panes de mœnibus iecisse. Sed hæc eis de nõ Christianis licuere. Sese etiã quãdoq; principes astutia à periculis subtraxerunt. P. Rutilius Rufus, ut autor Cicero in oratione pro eo, cũ à Mithridate Mitylenis oppressus esset, crudelitatem regis in togatos uestitus mutatione uitauit. Alexan. III. Pont. Max. habitu serui Venetias fugiens manus Friderici subterfugit. Isidorus card. Rutenus, Græcus homo, Constantinopoli legatus, dum ciuitas à Turcis caperetur, habitu uillici sumpto, se XXX. asperis, paruo admodum, captum redemit. Boemundus Roberti regis Siciliæ frater, ab expeditione Hierosolymitana rediens transiturus necessario per loca Alexij imp. inimici, se loculo clausum uti mortuum ferri iussit, eoq; modo euasit. Nicolaus Picininus dux Philippi uicecomitis in oppugnatione Brixiensi profligatus per hostium castra transire coactus, in culeo inclusum à lixa se transferri mandauit incolumem. Annibal item apud Liuium, ut inuidiam Fabio crearet, possessiones seruasse scribitur. At ille ut suspicione careret publicasse. Idem Vrbini dux Fridericus Laurentio Medici nostra ætate in bello Florentino fecit. Non tamen ille ut Fabius. Prodigia insuper, & rerum euentus in bonam uertuntur de industria partem. Scipio apud Frontinum cõtra Annibalem proficiscens, cum in descensu in littore corruisset, teneo te inquit, Africa. Quod Tranquillus Cæsari adscribit.

Chabrias Chabrias Atheniensis. fulmen de cœlo ueniens in castra, Iouis optimũ signum dixit. Sulpitius Gallus eclipsim expauescẽtibus militibus causam naturalem adduxit. Philo Philo Hebræus cum legatus Romæ causa excidisset, pro qua uenerat, turbatis omnibus Iudæis ait, Nunc fratres optime sperandum de Deo, qui tunc maxime adest, cum hominum æquitas & auxilia desunt. Demosthenes autem in oratione, re male contra Philippum gesta, ad rursus animandum causam in negligentiam Atheniensium traduxit, maximeq; sperandum, si officio diligentiaq; utantur, dixit. Specie etiam superstitiosa turbæ continentur, ut Sertorius Ceruа: Maumethes uaticinijs, & hodie Sophi Sophi apud Persas uelata facie more Mosis turbas alloqui dicitur, præireq; exercitum, ac omnia uincere. Dies quoque belli apud nonnullos obseruati. Ariouistum decrescente luna pugnare nolentem Cæsar uicit. Qui mos etiã Lacedæmonijs fuerat, ut autor Lucianus. Titus Vesp. item Iudæos teste Iosepho Saturni die superauit. Quidam ab hostibus in loca iniqua imprudenter adducti, ut M. Crasso accidit à Surena deducto apud Parthos. Viriatus quoq; Lusitanus fugam simulans exercitum Romanum ad confragosa perduxit.

MOS ANTIQVAE MILITIAE.

VErbenas teste Festo, & sagmina, hoc est, gramen ex arce Capitolina cum sua terra auulsum, legatus qui Verbenarius uocabatur, ad hostes clarigatum, id est, ad res repetendas ferebat. Verbena Sagmina Ab his enim sagminibus Martianus iurison. Sanctum appellari dicit, quod est ab hominum iniuria defensum.

Fœcialis item cum patrepatrato ad indicendum bellũ mittebatur. Fœcialis Caduceator uerò contra is erat, qui pacem adferebat, aut nuntiabat. Caduceator Festus item. Sub corona ueniebant in bello capti, id est, coronati. Nos hodie hanc consuetudinem in equis seruamus Romæ, ut uenales fronde capiti imposita circunducantur. Idem ait sub hasta uendere, cum hasta in foro fixa, bona damnatorum aut proscriptorum ad præconis uocem ueniebant. Hic memoratur Plutarcho, cum quondam Augustus ad hãc auctionẽ diu adsedisset, Mæcenas cui res illa indigna principe uideretur, tabella inscripsit Græcis literis: Surge carnifex, quam sublatam in turba cum Augustus inspexisset, Mæcenatis scomma esse existimans, statim surrexit. Idem in Proble. Qui sacramento non tenebantur, licet in castris uersarẽtur: nec hostes in prælio lacessere, nec ferire ius erat. Sacramentum militiæ Quod Cato senior in quadam epistola ostendit, ad filiũ scribens monet. Si missus factus sit, ad urbem redeat. Aut si in exercitu maneat, uelit ab imperatore impetrare, ut sibi aduersus hostẽ pugnare, ac eum interficere liceat. Liuius. Romani in obsidione Veiorum Camillo duce sub pellibus primum hyemare cœperunt. Idem lib. IIII. scribit populum Rom. supra CC. annos proprijs sumptibus militasse. Deinde Cor. Cosso. C. Fabio Ambusto L. Valerio Potito Tribunis Mil. Consulari potestate, Anxure capto, decreuerunt patres, ut stipendium miles acciperet, Frumentũ quoq; & uestem, ultra pecunias dabãt, equiti etiam equum. Dicebãturq; delecti & auctorati. Auctorati Postremis uerò tẽporibus Matriculati & Solidati. Matriculati Solidati Cassiodorus, Vegetius & Frontinus Solidatum fuisse in militia scribunt eùm cui stipendia ab imperatore promissa erant, unde uocabulum hodie Soldatorum est. Missionum tria erant genera, ut ex Marcello & Vlpiano iure consultis colligitur. Missionũ tria genera Honesta quæ tempore militiæ expleto datur. Causaria, cum uitio animi uel corporis minus idoneus militiæ renuntiatur. Ignominiosa, cum quis ob delictum sacramento soluitur. Mercenario autem & externo milite primum sunt usi Scipionibus in Hispania res gerentibus, Celtiberis in amicitiam receptis, ut autor Liuius. Capitolinus insuper in Balbino inquit, Ro. imperatores exituri ad bellum prius Nemesi sacrificabant, & munus gladiatorium dabant: primum quòd dea Fortunæ sit Nemesis, secundum quòd milites iam sanguini adsuescẽtes domi, hostem foris non expauescerent.

DE DISCIPLINA, AC POENIS, ET PRAEMIIS MILITARIBVS.

DIsciplina quoque prima in exercitando Tyrone fuerat diuersis quidem modis, aut ambulatione ferendo onera, aut cum armis cursitando, aut in ligneum equum insiliendo, præter omnia uerò ad palum. Erat autem palus Pali uulnera imago lignea super terram fixa, quam hasta siue ense petebant, & tanquam cum hoste certatim congrediebantur, scuto uiminco, & interdum claua grauiore, ut in uera pugna postea solutiores, aptioresq; essent: aut scopo præ-

fixo, id est, aliquo fasce uiminco uel aliquo signo, arcu exercebantur. Hæc ex Vegetio. In milite autem corrigendo legitur apud Liuium L V I I I. Scipio Aemylianus omnes delicias in obsidione Numantiæ, uinum scortaq; amouit: militem in opere quotidie habuit: quem extra ordinem deprehendit, si Romanum uitibus, si externum uirgis cecidit. Iumenta omnia ne exonerarent militem, uendidit, x x x. dierum frumentum ac septenos uallos ferre cogebat.

Pescennius Niger

Pescennius Niger teste Spartiano, prohibuit pistores exercitum sequi, ut omnes bucellato in locis pacificis accepto essent contenti, querentibusq; uinum: Num habetis inquit, Nilum uicinum? Alexander quoq; Imperator expeditionis tẽpore melius putauit, ut annonã milites in mansionibus acciperent: nec cibum x v I I. dierum portarent, uti solebant. Ex quo patet quantus esset cuiusq; labor, ut nec plures duceret uti nunc solent seruos, aut iumẽta, sed ipsemet legionarius partim dorso, partim super hastam necessaria ferebat, ut in columna Traiani uidere licet. Pœnæ fuerant: Exautoratio citra munera meritorum præmiorumq;. Ignominia cũ ex ordine mouebatur, aut hordeo pascebatur miles, uel equiti equus adimeretur.

Decimatio

Præter omnes autem Decimatio, cũ decimus quisq; seu legionis, seu cohortis capite plectebatur. Cicero pro Cluentio. Statuerunt enim ita maiores nostri: ut si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdã animaduerti, ut metus uidelicet ad omnis, pœna ad paucos perueniret. Idem quoq; in uniuersum pœnas octo connumerat, damnum, uincula, uerbera, talionem, ignominiam, exilium, seruitutem, mortem. Exempla seueritatis inter cætera uide Papirij in Fabium, & Torquati ac Pausaniæ in liberos.

Præmia militum

Præmia uerò coronæ fuerant diuersæ, aureæ, murales, uallares, quernæ, gramineæ, ordinum promotio, cognomentorũ insignia, quandoq; & statuæ, prætcrea æs donatiuum. Postremo militiæ uacatio, quæ post annos L. ex lege ueteranis dabatur, ut autor Seneca ad Paulinum. Insuper & bene meritis ager. Cæsar suis ueteranis agrum Stellatẽ diuisit. Ex quo res fuit non solũ utilitati, sed ambitioni, ut societas ea Stellates uocarentur, repertumq; iam in marmoribus & sepulcris qui se stellatem inscripserit. Sulla suis item militibus Volaterranũ, Arretinumq; agrum.

DE CELERITATE IN BELLIS.

Cæsaris pons

Celeritatis, qua nihil in bello utilius, plura sunt exempla. Ante omnis ipse Cæsar in commentarijs testatur, in Arari uno die pontem construxisse, alium item supra Rhenũ mira arte ac celeritate militum opera decẽ diebus absoluisse.

Classes subito armatæ

Classem contra Massilienses nauium lõgarum x I I. die tricesima ab excisa materia armasse. Classis item Romanorum contra Hieronem regem quæ c x x. nauiũ fuerat teste Plinio, quinto & quadragesimo à securi nauigauit. Classis etiam Scipionis proficiscẽtis in Africam die quadragesimo. Ipse quoq; Cæsar Centena passuum milia quandoq; uno die peregit. Sæpe nuntios de se præuenit.

De Nunciorũ celeritate

Xerxes

Hanc mittendorum nuntiorum celeritatem, primus apud barbaros Xerxes excogitauit, ut tradit Cleomedes de circulis cœlestibus Græcus autor. Hic enim bellum Græciæ inferens, ita frequentes toto itinere stationes constituit, ut uoce alteri ab altero perlata horis x L I I I I. è Græcia in Persidem noua perferrentur. Apud Romanos primus

Augustus

Augustus teste Tranquillo. Qui ut sciretur uelociter quid in prouincia quaq; gereretur, modicis interuallis per militares uias iuuenes primo qui sub manu uoceq; nũtiarent, deinde uehicula disposuit. Commodius id uisum, ut qui perferũt literas, interrogari quoq; si quid opus possint. Nostris uerò seculis

Vicecomites

diu neglectam hanc consuetudinem in Italia Vicecomitum familia renouauit, dispositis ac paratis in itinere equis sæpe cõmutandis: eoq; res peruenit, ut uix credibile auditu diebus x I I I. nuntius frequens ex Britannia Romam ueniat.

Cecinna

Irundines

Cecinna Volaterranus portentoso inuento irundines, quod ad eandem domum sint redire consuetæ, nuntias in bello ciuili mittebat.

D. Brutus columbas

Hircius consul ad Decium Brutum Mutinæ ab Antonio obsessum, columbas tenebris fameq; prius distentas. Illæ lucis cibiq; auidæ mœnia alta petentes, loca escis assueta, ab eo cum literis collo adligatis deprehendebantur. Autor Frontinus. Traduntur & nuntiatæ diuinitus uictoriæ eadem hora, ut de Perseo teste Valerio, &

Domitius Aenobarbus

Domitio Aenobarbo à Castore & Polluce. Proditumq; in historia Florentinorũ de uictoria quã illi cõtra Gibellinos exules in Aemylia habuere, & item Innocentio v I I. de ea quam tunc contra hostes habuit uictoria, teste Poggio qui aderat, similiter euenisse ex incertis nuntijs.

Modus occulte scribendi

Vsus etiam apud Priscos belli tempore, aut ob aliquam suspicionem, per notas scribere, Cæsaris primum inuento Trãquillo teste, sic structo literarũ ordine ut nullum uerbũ effici posset.

Scytala Laconica

Habebant & simile quiddam Lacedemonij in sua Scytala: quæ autẽ sit, aut quomodo, in prouerbijs narraui. Nostra uerò ætate Baptista Leo Florentinus, facilem super hoc artem breuibus rotulis excogitauit, quam Friderico duci Vrbinati dicauit, mihiq; item ostendit. id genus uulgò nunc Cyphram appellant.

DE ORDINIBVS, ET MILITVM EXERCITATIONE.

Armigeri, seu Triarij

De ordinibus autem circa bellum Cyrillus hos ponit, Armigeros, Peltatos, Psylos pedestris pugnæ omnes: hac tamen differentia quod Armigeri grauis erant armaturæ secundum ritum Macedonicum rotundo scuto & longa hasta utẽtes. Hi Triarij apud Romanos dicebãtur: postremiq; erãt, ac spes ultima tanquam murus. Vnde prouerbium in periculis, res ad Triarios redacta.

Psyli seu leuis armaturæ

Peltati

Psyli leuis erãt armaturæ, utebantur arcu & iaculis, & saxis iactis manu uel funda. Peltati uerò inter utrumque se habebant. Nam pelta utebantur, quæ scutum admodum paruum est, & hastis longe leuioribus ac minoribus quàm armigeri.

Ferentarij

Hi Ferentarij Romanis apud Vegetium appellantur, qui etiam ait pedites olim ab urbe cõdita usq; ad Gratiani principis tempora: non solum scutatos, sed cataphractos & galeatos fuisse postea ob inertiam militũ hæc nimis grauia uisa, scuto tantum & ense aut hasta fuisse armatos. Totidem et equestris pugnæ differentiæ. Aut equitatus aut currus.

Equites Amphippi

Cataphracti

Acataphracti

Doriphori

Hippotoxotæ

Hippacontistæ

Acrobolistæ

Equites rursus aut Amphippi sunt, id est, qui alterum iuxta equum desultorium habebant, in quem cum usus esset transire possent. Aut Cataphracti, id est, armis undiq; cooperti. Aut Acataphracti, id est, minime cooperti. Et hi aut eminus pugnabant hasta: & Doriphori, id est, hastati uocabãtur: aut ex arcu, & Hippotoxotæ appellati. Aut Hippacontistæ seu Acrobolistæ, id est, hastam eminus iacientes. Cominus autem pugnabant Xystophori & Cataphracti. Elaphri apud nos Velites dicti, equites erant leuiter armati, qui discursu faciles erant, missiliaq; seu sagittas iaciebant.

Officia in exercitu

In exercitu officia, Signifer, Vragus, Accensus, Princeps, Commentariensis, Cornicularius, Præco, Tubicen. Lixæ quoque ac Calones, quorum alteri ab aqua ferenda dicebantur, quòd lixam ueteres aquam, unde Lixiuium uocabant. Alteri à lignis conuehendis: ut autor Festus. Miles Centurioni suberat, Centurio Tribuno, Tribunus legato, Legatus autem Consulis parebat imperio, Consul postremo Dictatori. Ordinarij dicuntur qui ordinibus præerant Trib. aut principales. Augustales qui his ab Imperatore adiuncti fuerãt. Accensi quasi accedentes, qui ministerio ac seruitio publice adscribantur legionibus: cum fas non esset milites qui ueste & pecunia publica alebantur cuiquam seruire. Matriculæ autem apud eundem sunt militum ordines.

Ordines militum

Ordines uerò, Ala, Manipulus, Acies,

Cohors,

Cohors, Turma, Primum pilum qui ex tribus uexillis cõstat.
Vexillum autem C L X X X I I I. hominibus. Horũ primum
Triarios habebat, ueteranos & summæ uirtutis. Secundũ Ro-
rarios fiduciæ paulo minoris. Tertiũ accensos, qui minimi ro-
Cohors boris in postremam plerunq; partem reijciebãtur. Cohors
autẽ, alia miliaria, quæ M.D.V. pedites, Equites uerò X X. X-
I I. habebat. Alia quingentaria, quæ ex D.L.V. peditibus, equi-
tibus uerò L X V. constat. Huius generis X. cohortes iustam le
Legio gionem implebant. Erat enim legio diuersa. Romuli tempo
re primum ex equitibus C C C. peditibus tribus milibus fue-
rat. Deinde aucta usq; ad sex milia peditum. Equitũ uerò D C.
autor Plutarchus, qui numerus etiam quandoq; diminutus: ut
apud Liuium constat. Singulis quoq; quatuor legionibus Trib.
Centuria Mil. X V I. praeerant. Centuria ex C X. peditibus. Decu-
Decuria ria ex denis equitibus: quibus praeerãt Cẽturiones & Deca-
Manipulus ni. Manipulus leuis ex X X. militibus: ideo leuis quod hasta
miles non gesa non armis muniretur. Huius generis X V. in
prima acie fuerant: ubi tyrones & flos pubescentiũ iuuenum
Turma aderant. Turmæ ex equitibus, plerunq; cõstabant ex tribus
Celeres Decurijs. Romulus prius tris cẽturias scripsit celerũ equitũ,
Tatienses Tatientiũ, Rannẽsiũ, & Lucerũ. Ideo celeres ut expeditos ha
Ramnenses beret. Festus autẽ apellatos à Celere Remi interfectore: qui-
Luceres bus & Tribunos præfecit, fuereq; numero C C C. eo quòd ex
singulis curijs quæ X X X. erant X. adsciuerit: autor Liuius.

Romanorum robur totum in legionibus ac peditibus fue-
rat: ut inquit Vegetius: nec ultra duas Consul secum extra du
cebat. Hi lecti & iurati erant, quibus auxilia adijciebãtur ex
socijs. Milites Prætoriani, Cohors prætoriana et Prætori ad-
sistebant: muneribus cæteris uacabant. Hac primum usus Sci-
pio Africanus est. Inter principes uerò uiolentius est usus pri
mum Tyberius, qui eam in uia Appia ad duo passuum milia
retinebat loco munito: ubi nunc caput bouis appellatur.

DE SIGNIS, TROPAEIS AC TRIVMPHIS.

Tessera Signum militare, quod Tesseram dicebant, Ducis erat si-
gnum, quo processui, aut receptui, aut ad castrorum meta
tionẽ, seu discessum disponi milites iubebantur. Tesserarij ue-
rò qui illud in contubernijs nuntiabant. Eratq; ut ait Vegetius
triplex. Vocale, ut Victoria, Triũphus & his similia uerba:
aut semiuocale, ut tubæ uel buccinæ sonus: seu mutum, ut ele-
uatio dextræ, hastæ inclinatio & similia. Ex his autem uti-
lius mutum censet Onoxandrus Græcus autor, qui ad Ge-
rannium scribit de re militari, eo quòd inimicos lateat, &
suis magis innotescat, ob linguarum diuersitatem uerba non
omnibus intelligẽtibus. Est & Tessera apud Plautum signum
inter duos. Hic inquit mihi hospitalis tessera: & alibi, Tesse-
ram amisi. Erant præter hæc & signa quæ ordines præibant,
Aquilæ, Dracones, Vexilla, Pinnæ, Cristæ, quiq; ea ferebant
Aquiliferi, Draconarij, signiferi: hi enim simul & Centu-
riones pellem leonis ad terrorem in capite gestabant. Sunt
Signa sphragitica & signa Sphragitica, est, signatoria, quæ tabulis tabellis'que
adponebantur: hæc in annulis expressa fuerant. Sulla Iugur-
thæ à Bocho traditi imagine utebatur, Cæsar Alexandri, Au-
gustus Sphingis, alio quoque alij. Vno tantum annulo ute-
bantur, solumq; equestris ordinis, in digito leuæ manus quem
annularium appellabant: quod inde teste Gellio uena cordis
Vasa conclamata procederet. Præterea signa discessus, uasorum concla-
matio, ad eam uocem se sumptis rebus præparabant. Signa ue
rò quæ hodie passim omnibus propria uidemus, ab insequen-
tibus Imperatoribus postea magnis uiris ob merita donari
consueuerunt, paulatimq; ambitio hæc ad operarios usque
transfusa, & quod longe detestabilius, ad sacerdotes, quos po
tius crucis aut alicuius religiosæ imaginis pictura decebat.

Quid enim alienius uiro religione aut doctrina prædito, quã
dimidia animalia aut tessellas aut lineas seu pilas, siue his simi
les nugas, suorum ineptias maiorũ imitando, nulla sæpe signi-
ficatione præferre? Sed hæc alterius loci. Nunc ad militaria
redeamus. Vegetius item ait moris Romanorũ fuisse, donatiui
dimidium apud signa deponere: quòd hoc genus hominũ ple-
runq; prodigũ esset, præterea ut fidelius tuerentur eos apud
quos eorũ scirent esse substãtiam. TROPAEA Spolia'ue De Tropæis
hostiũ templo dicabantur: quæ ut ait Plutar. in Proble. pio Ro
manorũ instituto uetustate obsoleta sarciri non permitteban-
tur: ut uidelicet ea simul cum inimicitijs quandoq; interirent.
Nec laudat Græcorum morem qui ænea ea constituerint ad
captorum similitudinẽ. Cæsar potitus uniuersa Gallia, cum in
Aruenorũ templo ensem sibi ab hoste raptum suspensum ui-
disset, hortantibus etiam amicis, auferre noluit, quasi eius ibi
restaret memoria sempiterna. Clipeorũ etiam magna fuit De Clipeis
ambitio, in quibus argumenta rerũ uariarũ antiquitus inscri-
bebãt, ut Homericus & Virgilianus clipeus: etiam ab Hesio-
do descriptus. Romanorũ primus Appius Claudius qui Cos.
cum Seruilio fuit, an. urbis C C L X X. clypeum in æde Bello-
næ dicauit. Post eũ M. Aemylius Cos. cum Q. Luctatio in ba-
silica Aemylia. Q. Mart. qui Scipionibus in Hispania succes-
sit, aliũ supra fores Capitolij. TRIVMPHANTIBVS De triũphantibus
quoq; hæ fuerũt leges, ut nullus ante triumphũ urbem ingre-
deretur, sed in æde Bellonæ exceptus de rebus ab se gestis dis
serebat, triũphusq; ei decernebatur si Cos. Prætor'ue aut Di-
ctator exercitum integrũ reportasset: una acie V. milia hostiũ
fudisset. Post hæc in territorio triumphali ad ædẽ Apollinis,
ubi obeliscus in C. Neronisq; principũ Circo conspicitur iu-
xta Petri Basilicam, portaq; triumphali quæ iuxta pontẽ fue-
rat, nunc sublatũ è regione S. Spiritus usq; ad S. Celsum. Inde
conuersa in dextrã per uiã eam nunc celeberrimã, ac Floræ
campum ubi Pompeij ædificia fuerant, tendebat: rectaq; ad S.
Angelũ ac theatrũ Marcelli usq; in uelabrũ spectabat, ubi S.
Georgius. Inde postrema cõuersa cliuum ascendebat Capito-
linum, rupemq; Tarpeam ad templum Iouis Capitolini, ibiq;
sacrificabatur. Curru biiugo seu quadriiugo uehebatur triũ-
phans, quali sæpe in marmoribus uidemus. Equis currus filij
seu nepotes insidebant: ipse seruũ iuxta retinebat iocularia ia-
ctantem, qualem Cæsari Tranquillus fuisse dicit. Iosephus autẽ
Tito alatam dicit iuxta fortunam seu uictoriã adfuisse, qualem
in arcubus hodie conspicimus triumphalibus. Epulum postri-
die triumphans po. Ro. dabat: ubi & Coss. inuitabat: nec ue-
niebant, præterea uenationes & spectacula. Celeberrimum
omniũ Pauli Aemylij de Perseo rege fuisse Plutarchus tradit
trium dierũ pompa. Vltimus Probi principis de Germanis et
Boemis. Ouatio uerò longe inferior triumpho: procedebãt Ouatio
enim myrtea corona qua ouantes donabantur, qui sine cæde
& sanguine rem facile gessissent. Insuper pedibus non curru
ueniebat: nec militibus comitatus, sed tamen senatu obuiã pro-
cedente. Triumphantes autem milites cum ferculis, hostiumq;
spolijs præcedebant, currum captiuis sequentibus.

DE CASTRIS METANDIS.

DE Castris autem metandis Hyginus libellum edidit
nuper inuentum, quem Gromaticon appellauit. Est
enim Groma (ut ipsemet in eodem declarat) ratio metan- Groma
di castra, & loca in bello capiendi opportuna. In eo enim
uerba sunt obscura: partim etiam uetustate corrupta, ut
paruus admodum sensus elici ex plerisque possit. Loco emi-
nenti iubet fieri castra ut regioni dominentur: neu palu-
dibus interluantur, præsertim porta decumana. Secundum
locum habent quæ in plano constituuntur. Tertium quæ in
colle. Quartum quæ in monte. Quintum quæ in loco ne-

cessario: unde et necessaria Castra dicũtur. Præcipue obseruari debet uia quæ lateribus castrorũ supersit. Castra quocunq; latere flumẽ seu fontẽ habere debebũt in qualicũq; positione. *Nobiria* Iniqua loca quæ à prioribus Nobiria appellãtur, omni modo uitari debent: ne mons castris immineat, per quẽ superuenire hostes, aut perspicere possint quid in castris agitur. Ne sylua celatura hostes adiaceat, ne'ue fossæ seu ualles per quas obruti castris occũbere possint: ne uicini fluminis torrẽs subita tempestate castra inũdatione obruat. Meminisse oportet in hostico ascensus ualli duplices & frequentes facere, & tormentis tribunalia extruere circum portas in coxis: hi loco contrariũ maxime instruendũ erit uallũ tormentis ab eo latere quà Nobiria, si uitari nõ poterunt. Hæc igitur ex Hygino. Quæ autẽ manifestiora nobis apud alios autores comperimus, hæc sunt. Castrorũ forma uaria fuerat, quadrata, triangularis, rotunda, hemicycla. Portarũ etiam uarius numerus: ubi amplissima castra quatuor tantũ fuerant: minora et angustiora, duabus portis muniri tantum sat erat. Prima Prætoria fuit, quæ oriẽtem spectare & è conspectu hostiũ dirigi consueuit: unde in omnẽ tumultum acies educi & præsto & parata esset. Secunda decumana à tergo castrorum constituta, ex qua desertores aut facinorosi milites in quos militari disciplina animaduertendũ erat, extra castra educebantur ad pœnam. Tertia principalis cognominata, ex qua principem ordines tradere, & ad edictum conuenire ac suorum ducum imperium exequi oportebat. Quarta post prætoriam sita. Quinta dicebatur per quã commeatus in castra & uenalia deducebantur. Inde etiã merces exportari & importari ad usum consueuerunt.

DE MAGNIS EXPEDITIONIBVS AC MODIS BELLI VARIIS.

DAres Phrygius qui bellum scripsit Troianum ait, apud Ilium ex Argiuorum classe conuenisse hominum milia DCCCLXXXVI. ex Troianis DCLXXVI. Carinas circiter mille: ut autor Homerus in Catalogo. Hanc superauit Xerxis classis apud Græciã, quæ teste Herodoto nauiũ triũ miliũ, ubi fuere hominũ Myriades XXIIII. id est, CCXL. mil. Terrestris autem fuere eodem autore CLXX. Myriades: equitum uerò VIII. Exercitus sub Mose fuit DC. & tria milia, reliqua multitudo imbellis DL. Tota summa, milies mille & CL. Sub Iosue DC. & tria milia tantũ. Sesostris regis Aegyptiorum exercitus DC. Miliũ peditum, equitũ XXIIII. Curribus armatis XXVIII. Gallorum nuntiato tumultu Romani sine Transpadanis ad LXXX. milia equitum, & DCC. millia peditum armauerunt, L. Aemylio Paulo, & C. Attilio Regulo Coss. paucis annis antequam Annibal Alpes transiret. Qui & ipse non amplius quàm XXXVII. milibus armatis in Italiam traiecit: ut autor Polyb. Alexan. Macedo. exijt in Asiam cum milibus armatorum non amplius XLVIII. In Hierosolymitana expugnatione autore Iosepho ferro, fameq; interiere undecies centena milia. Post hanc in Cannensi pugna cædes memoratur, ubi anulorum modius inuentus. Cæsaris item in Gallia contra Heluetios ad CCC. mil. Marij contra Cimbros, Claudij secundi contra Gothos. Aetij ducis sub Valentiniano contra Attilam apud Aquileiam, Caroli Marcelli contra Saracenos in Aquitania. In quibus omnibus prælijs non minus quàm CCC. milia consumpta. *De modis belli uarijs* Modus insuper belli uarius externis fuit. Lacedæmonij teste Thucydide procedebant in aciem tibiaria modulatione. Cretenses uerò Citharæ. Massagetæ tunica induti rubra pugnant, ne sociorum sanguis cæteros deterreat. Parthi fugiendo post terga sagittas iaculantur. Galli certantes, ut scribit Pausanias in X. pone duos præsto seruos cum equis habent: ut si forte equus domini conciderit, alium præbeant: si dominus, equum seruent: si uterque, pro domino pugnæ succedant.

DE MACHINIS BELLICIS.

ARietem teste Vitruuio inuenère prius Carthaginienses *Aries* cum castellum apud Gades captũ demoliri conati sunt: tignum manibus sustenantes, murum uerberabãt. Deinde alia alij addiderunt. Scorpio quoq; & Ballista *Scorpio Balista* reperti. Hæc saxa, ille sagittas emittebat. Scorpiò quo lõgiora habet brachia, eo mollius ducitur, non minus quàm à duobus hominibus leuabatur, quã Vitruuij descriptionẽ satis constat nostram esse ballistam, uerum aliquãto maiorem. Vegetius autem ait antiquas ballistas nõ solũ saxa, sed sagittas grauiores ac scorpione maiores emittere. Esseq; præterea Arcuballistas & Carroballistas *Arcuballista Carroballista* quæ paruis curriculis ferebãtur: ex his aliæ uectibus, aliæ succulis polispastis, aliæ ergatis, quædam etiam tympanis torquentur: nostri bricolas uocãt. Insuper alia plura in expugnationibus ponit opera. Vineas quæ ex tabulis leuiora *Vineæ* machinamẽta erant ad expugnanda mœnia, nostri bastias uulgò appellãt. Turres uero instar turriũ ex trabibus lignisq; ingentibus *Turres* fiebãt. Vrbes quoq; altitudine quantalibet æquabant, easq; mobiles ac mœnibus propinquãtes cõstituebant. Musculi *Musculi* minores machinæ ad turriũ ministeriũ similitudine pisciculi qui Balenã præit ac regit. Testudines diuersæ, aliæ quæ *Testudines* arietẽ protegebãt, aliæ ad euertẽdos muros, aliæ ad fossas replendas, hostes à propugnatoribus mœniũ superne defensitabant. Plutei, ut ait Festus, crates erãt corio crudo & intẽto *Plutei* opertæ quæ hostibus opponebãtur, uocabanturq; Plutei militares. Sed & tabulæ quibus aliquid præsepiunt, Plutei dicũtur. Præter hæc ab eodẽ Vegetio ponitur Onager, per quẽ saxa *Onager* grauiora emissa non solũ homines elidebant, sed hostiũ machinamenta diruebant. Plũbatæ itẽ pilulæ plũbeæ sunt, quas *Plumbata* pedites scuta ferentes manu iaciebãt. De Scalis quoq;, Sãbuca, *Scalæ Sambuca* Exostra, & Telenone apud eundẽ leges. Quæ omnia si quis *Exostra* animaduerterit, in ueterũ monumẽtis Romæ cognoscet. Mal *Telenon* leoli erant missilia quæ arcu iaciebantur, materiã ad comburendum *Malleoli* habentia. Liuius XXXVII. Aliqui uenerunt ferentes stupam, picẽ, & malleolos. Marcellinus lib. XXIIII. eos qui essent declarat, Elipolis & Poliorcete duæ bellicæ Machinæ *Elipolis Poliorcete* ad muros expugnandos Vitruuio exponitur, altera à Chabria Arcade, altera Poliorcete quæ Demetrij fuerat à Diogneto Rhodio, Architectis repertæ. Vbi obiter notandũ, male apud eundẽ autorẽ scribi Lepidolum pro Elipoli. Tryphon Alexandrinus: cũ obsideretur Apollonia ab hoste, iussit specus plures excauari, qui ultra ciuitatis muros aliquantulũ procederent, suspendit q; crebra per loca ipsum uasa ærea, ut tumultus hinc & subterraneos hostium ingressus præsentitos uia angusta occurrẽtes oppidani superarent, quod euenit. Et hæc quidẽ de machinis, in quo genere multa quidẽ posteritas adiecit. Nam à Germanis plura de his arte reperta simul & usu, ut nihil tam firmũ, nullaq; tanta uis quæ non his hodie debilitari aut uinci possit. Etenim Scorpio quã nunc balistam uocamus, citius torquetur ab uno tractata, quã prius à duobus. Loco uerò onagri simul & arietis, æreas machinas, quas ex sono Bombardas uocant: ingentis ponderis saxa, igne impulsa *Bombardæ inuentio* euomentes habemus. Quæ quidem machina primũ à Germanis dono Venetis data, quum hi apud Clodiam fossam Genuenses obsiderent. Innumerabiliaq; alia, quæ nunc apud Gallos potissime cernimus. Sunt tamen qui huiuscemodi apud priscos etiam fuisse uelint ex uersibus Vergilianis.

Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flammas Iouis & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic inuectus equis & Lampada quassans
Per Graium populos, mediæq; per Elidis urbem

Ibat

Ibat ouans: diuumq; sibi poscebat honorem
Demens qui nimbos & non imitabile fulmen
Aere & quadrupedum cursu simularet equorum.

Nauigia

Et quando ad bellum faciunt nauigia percurram Marcello memorata. Horia, faselus, lembus, lenunculus, lintres, celox, cymba, scapha, piscatoria omnia paruaq;. Velocia uerò sunt, ut nauis rhodia, actuaria, liburnica, myoparum quod piratarum.

Vehicula

Tarda autem corbita, oneraria, pistris, cercurus. Vehicula quoq;, currus, esseda, petoritum, pilentum, carpentum, carruca, cisium, arcera.

DE NVMMIS ET MENSVRIS.

Assis Libra Pondus

Assis siue libra, siue pondus, in partes XII. Vncia, sextans, quadrans siue teruncius, triens, quincunx, semis siue sexunx, septunx, bes siue des, dodrans siue nonunx, deunx siue dextans: postremo assis. In his igitur tota hæreditas diducebatur. Festus. Asses sextantarij in usu esse cœperunt ex eo tempore quo per bellum Punicum II. decreuere patres ut ex assibus qui tunc erant librarij, fierent sextantarij, per quos cum solui cœptum esset, & populus ære alieno liberaretur, & priuati quibus debitum publicum solui oportebat, non magno detrimento afficerentur. Plin. quoque lib. XXXIII. cap. III. idem testatur, additq; postea Annibale urgente Q. Fabium Max. dictator asses triunciales fecit. Semiunciales insuper lege Papiniana idem est autor esse percussos. Varro dicit quadrantem prius dictum triuncialem, quod de tribus uncijs assis

Teruncius

esset: quæ est pars totius ex quo eum Teruncium quasi triuncium uocant Varro & Cicero sæpe. In ære autem erat Saturnus cum rostro nauis quæ dea dicta est, qua ille olim aduectus hospitio exceptus est. Ouidius.

At bona posteritas puppim formauit in ære
Hospitis aduentum testificata Dei.

Obolus

Assem igitur pro Quadrante & Teruncio Latini accipiunt, pro eo item quem Græci obolum uocant: ut Vitruuius est autor. Martial.

Si plebea Venus gemino mihi uncitur asse.

Pollux. Obolos habet VIII. chalcos. Erat & apud antiquos semiobolum, diobolum, triobolum, tetrobolum, quod duas habebat noctuas signatas: Diobolus uerò unam tantum, ex altera parte Iouis simulacrum. Nam Athenis noctua erat publicum

Stateres aurei

insigne. Idem. Stater aureus Mna permutabatur. Erant stateres Darei, Philippei, Alexandrei, aurei omnes. Ex quo cum aureos forte dixeris, intelligendum stateres: cum ubiq; stater sit aureus: quamuis Alexandrides semiaureos appellet. Theopompus Statericum dixit, id est, statere dignum permutari.

Chrysus, qui & Aureus.

Erant tamen eodem teste autore, stateres etiam argentei, quorum X. Chrysum, quem nos aureum & aureolum dicimus, ualebant. Horum LXXII. quondam ut in iuris ciuilis libris apparet, libra expendebantur: nunc uerò XCV. Ex quo

Symbolum

cernere licet, quantum maior aureus antiquus. Symbolum

Polus Corinthiacus

paruum nomisma permutabatur diobolo. Polus: ut idem refert, nomisma Corinthiacum, quod Pegasum habebat insculptum. Idem.

Core Atheniense

Core nomisma Atheniense, ut est apud Hyperidem: erat enim tetradrachmum.

Chelone

Chelone aliud à figura testudinis, unde prouerbiũ, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σοφίαν νικῶσι χελῶναι.

Collyrium

Collyrium aliud tenue nomisma. Idem.

Drachma Attica

Drachma Attica denarij argentei habet pondus, eademq; sex obolos ualebat. Erat & didrachma, tridrachma, tetradrachma, pentadrachma, penticontadrachma. Drachma Aeginensium maior Attica, X. obolis permutabatur, quam Athenienses crassam drachmam uocabant, ut non Aegineam uocarent odio

Drachma, idẽ & nummus & denarius

Aeginetarum. Drachma, & nummus, & denarius uocatur, ut ex Celso & Plin. deprenditur: propterea Cassiodorus, Sex, inquit, milia denariorum faciunt solidum. Centum drachmis, hoc est, denarijs centum argenteis æquari libram, quum alij, tum Plutarch. in Pompeio tradit Minam uocans eam. Plin. lib. XXXIII. cap. IX. E libris, inquit, argenteis signari denarios LXXXIIII. institum erat. Cleopatra quoq; ait: Libra drachmas habet LXXXXVI. Dion drachmas pro assibus intelligit. Sestertius, inquit, nummus drachmas quaternas facit, hoc est ut Plin. & Festus, asses. Vitruuius drachmas in ære signatos uti asses, quos Græci obolos uocant, diuersos esse ait lib. III.

Mna Attica

Mna Attica habet drachmas centum secundum Pollucem. Drachma uerò quælibet sex obolos. Italica quadraginta, uocatur & Hemina.

Bos Athen.

Bos, ut ait Pollux, antiquum apud Athenienses nomisma, quod bouem signatum habeat, commutabatur duabus drachmis Atticis: hinc prouerbium βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκε, id est, bos in linguam uenit, in eos qui argento corrupti sunt. Hoc Homerus nomisma significare uidetur uoluisse, dum loquitur de permutatione boum loco pretij, ἑκατόμβοιον καὶ ἐννεαβοίων. hæc Pollux.

Sestertium

Sestertium à semisse tertio uidetur appellari, quia uidelicet non duos asses tantum, sed semissem quoq; tertij continebat assis. autores Vitru. & Festus. Fuit id tractum à Græcis, qui, ut ait Pollux, τρίτον ἡμιδράχμιον, hoc est, tertium semidrachmium uocabant, pro duabus drachmis ac semisse. Postea tamen sestertium quaternos asses ualuit: semper tamen quarta pars erat denarij: nam quum denarius initio decussem ualebat, quarta pars sanè dipondius & semis: quum uerò sex asses ualere cœpit denarius, quarta pars erant quaterni asses. Cæterum Columella pretium sestertij nummum facit, quando singula iugera inculti soli uenire tradit milibus sestertijs. Apud Lampridium uerò ita legitur. Heliogabalus nunquam minus centum sestertijs cœnauit, omnibus supputatis quæ impenderet. Idem, Cœnas inquit, & Vitellij & Apicij uicit. Scribebatur autem sestertium apud antiquos hac nota, LLS. Sesquiplum Græci Hemiolum: Vitruuius & plerique sequialterum pro sesquiplo utuntur. Et sesquitertium quod tertiarum, & Epitriton Græci, & sexquisextum, quod ephecton apud Vitruuium legitur. Quandoque autem sine comparatione ad alterum dicitur: ut sesquilibra, sesquipes, sesquimensis.

Talentum Atticum, Aegyptium, Aphricanum

Talentum Atticum, ut Varro & Plin. autores, XVI. sestertia ualebat, hoc est pondo XL. Aegyptium pondo LXXX. Cleopatra pondo CXXV. talentũ facit, hoc est, sestertiorum quinquaginta. Aphricanum uerò pondo LX. Quapropter Græci talentũ hac nota inscripserunt ⳩, quod ea litera eundem numerum significet. Libræ enim, id est, pondo, apud alios & alios diuersitas, talenti quoq; differentiam facit. Pollux, Talentum, inquit, pro aureis nummis tribus commutabatur.

Nummus aureus

Nummus aureus pro drachmis tribus Atticis. Erant ergo talentorum multa nomina, Ptolemaicum, Syrum, Tyrium, Antiochenum, Atticum. Nam hoc æquale Tyrio fuerat, sed plus sesquitertio, quàm Syrum, & Antiochenum. hæc Aphricanus. Aelianus autem Babylonium talentum duo millia septingentas mnas Atticas ualuisse tradit. Vitru. quoque de talento uariat. Strabo & Euboicum celebrat: alij minimum libris quinquaginta. maius LXXII. maximum CXX. faciunt. Athenæus talentum sex milium nummûm permutari tradit. Nummum autem drachmam esse, hoc est, denariũ, ex Plinio, Celso, & Cleopatra supra dixi. Pollux autem sic ait, Talentum erat maius & minus teste Demost. qui πεντήκοντα τάλαντα dixit. Ex quo ditalentum, & tritalentum, & decatalentum, & hecatontalentum, & semitalentum dicimus. De semitalento Homerus, ἀλλά τοι ἡμιτάλαντον χρυσοῦ ἐγὼ ἐπιθήσω. Præterea Polytalẽtus pro diuite, & polytalẽta res pretiosa ponitur. Valuit aureũ talentũ tris aureos Atticos, argenteũ uerò LX. mnas Atticas. Aurei talenti Homerus mentionẽ facit, κεῖται γὰρ ἐν μέσσοις δύο χρυσοῖο τάλαντα. Quod autem ipsum tempore non multum ualuerit, ex eo demonstrat, quod in cursus certamine apud eum tertiũ præmium est lebes, quartũ duo auri talẽta ex uersu prædicto.

Mensuræ

Mensuræ autem ex Paulo Aegineta hæ sunt. Mna Græca habet uncias X V I. *Romana* X X. *libra habet uncias* X I I. *Vncia drachmas* V I I I. *Drachma autem grammata tria. Gramma obolos duos. Obolos ceratia tria, & calchos* V I I I. *Ceratium chalcos duos, Cyamus Aegyptius grammata* X I I. *Chœnix sextarios quatuor. Congius siue Chus sextarios sex, unde Sextarius dicitur, Culeus sextarios quindecim. Cotyle dimidium est sextarij, dicitur & alio uocabulo hemina, quasi* ἥμισυ, *hoc est, dimidium, ut ait Festus. Cotyle habet Mytra magna* I I I. *Oxibapha* I I I. *Magnum uerò mytrum oxybaph* I I I. *Oxybaphum cyathos tres. Cyathus habet chemas longas, uel mytra parua duo. Acena habet orgyam unam cum dimidio, gradus quatuor, cubitos sex, & palestas uigintiquatuor. Gradus simplex habet pedes duos: duplex quinque. Plethrum habet Acenas* X. *Orgyas* X I I. *pedes* C. *palestas* C C C C. *Sicla habet grammata* I I I I. *Medimnus habet amphoras duas. Amphora modios tris. Modius sextarios* X V I. *Item talentum habet mnas* L X. *Mna stateres octo. Libra scrupulas* X X I I I. C C, X X. *obolos* X L V. C C C C X L. *Vncia siliquas* X C. C C C L X X X. *Stater drachmas quatuor, scrupulas* X I I. *obolos* X X I I I I. *siliquas* X L V I I. *Drachma scrupulas* I I I. *obolos* V I. *siliquas* X I I. *Scrupula obolos* I I, *siliquas* I I I I. *Obolus siliquas* I I. *Parasanga apud Festum quinquaginta continet stadia. Aristides in Encomio urbis Romæ* ἐκεῖ δίκαια παρασάγγαις λογιζομένων. *Stadium, ut Heroni placet, habet pedes in longitudinem* D C. *Diaulus* M C C. *Miliare stadia* V I I I. *Dolichus stadia* X I I. *Plethrum pedes* C. *Idem Paulus ait, Pondus grauitate, mensuram uerò uacuitate uasis metimur. Vas autem uel sicci*

Notæ mensurarum

quanti est uel humidi. Idem docet mensurarum characteres siue adnotationes hoc modo. Drachma ϛ *quæ idem & olche est. Sed olche notatur hoc signo* ℥ *libra* ℔ *uncia* ℥ *Mna* μ *Modius* μ *Cyathus* κ *Medimnus* μ *Ceramium* κ *Ceratium* κ *Chalcus* χ *Choa* χ *Chœnix* χ. *Cotile* κ *Tryblium* τρ. *Sextarium* ξε. *Oxybaphum* ξο. *Hemina* Hμ. *Gramma* γρ. *Apud nostros Obolus* ✱

De mensuris agrorum

tali nota reperitur. Mensuras limitesq; agrorum nunc attingam ex Iul. Frontino, & M. Iunio Nypso, quem figuris pulcherrime adnotatum mihi tradidit uir ornatus, omnisq; uetustatis studiosissimus Angelus Colotius. Limites urbis duos aruspicum olim disciplina (ut ait Varro) posuit: unum ab

Decumanus

oriente in occasum, quem Decumanum uocauerunt, quod is longior sit: nam decumana omnia principalia uocabant: al-

Cardo

terum à septentrione in meridiem quem Cardinem dixerunt, quod sub axe septentrionis mundus sicut in cardine uertatur.

Decumanus item dextram habet orientem & sinistram occidentem, ex quo ager dextratus & sinistratus dicitur. Cardo autem habet ultra septentrionem & citra meridiem, ex quo ultratus & citratus dicitur ager. Ab his duobus omnes agri partes nominantur, reliqui limites fiebant angustiores, & inter se paribus interuallis distabant. Quum autem scire cupis in qua parte agri sis, respice scripturam lapidum terminalium: si enim numeri ab oriente incipient, & in occidentem crescent, Decumani erunt: si crescit in partem septentrionis, erit in parte ultrata & dextrata: si in meridianum & cardines in parte occidentis, erit

Lapides terminales

pars sinistrata & ultrata. Ipsi autem lapides terminales diuersa fuerant figura: Orthogoni, Isopleuri, tetragoni, hexagoni, heptagoni, pyramides, rombi, semicirculi, cultellati spatulæ, triuertini, archifinij, centusiati, syginati, semitales. Is est ille qui in agris semitas custodit Pani, Herculi, & Cereri

Limites

sacer. Nomina uerò limitum hæc sunt, Decumani, cardines, actuarij, intercisiui, linearij, sextani, nonarij, qui solis cursum sequuntur: Præfectuales, montani, qui angulo subiacent: Vstrenales, undecumani, solini, Græci, regulares subruncini, quintani, scutellati, temporales, qui lunæ cursum sequuntur, Diabonales, dispotensales, gallici, chronici, perpetui, passim, limites qui per antica & postica diuiduntur. Agrorum au-

Agrorum nomina

tem nomina: centuriatus, dextratus, sinistratus, citratus, tetratus, ultrazonus, normalis, Neronianus, Podinatus, Cæsarianus Adsignatus, Nigrius in quinquagenos: Meridianus in X X V.

Mensuræ

Commutatus ex beneficio Augusti. Subsiciuus, Tessellatus, epiponicus, Solitrius, Syluanus. Mensuræ nomina in agris sunt Digitus, uncia, palmus; Sexta siue Dutrans, pes, cubitus, passus, gradus, decempeda, actus, stadium, miliarium.

DE NOMINIBVS.

Plato in Cratylo nomina ab antiquis non frustra rebus imposita existimat, magnamq; in his animaduerti obseruationem, & Etymum apparere, ac quasi uaticinio nonnullis futurorum esse. Vbi Græcæ historiæ plura recenset nomina: ut Orestes qui matrem interfecit atque insaniit: ab Oris, id est, montibus auspicium traxit, eius montanam atque

Propria nomina uirorum

agrestem significando naturam. Agamemnon, qui & apud Troiam, & apud omnis inuictæ fuit perseuerantiæ, & in laboribus tolerantiæ: dicitur ab agan, quod est ualde & epimone patientia. Atreus quasi Ateron, quod Græci ueteres noxium & indomitum & contumeliosum dicebant. Pelops quasi prope uidens, quòd in Myrtili cæde non prouiderit, quanta toti orbi immineret calamitas ex connubio Hippodamæ: unde ortum bellum Troianum ex nepotibus. Tantalum quoq; quòd miserrimus fuit, quasi Talantaton dixerunt.

Alij quòd principes nascuntur aut futuri sunt, ut Astyanax, Agis, Agesilaus, Archepolis. Alij quòd fortes in bello, ut Polemarchos, Eupolemus, Polydamas, Leo, Leontopolis.

Alij quòd medicinæ professores, ut Acesimbrotus, Iatro-

Dij

des, Iasius. Dij quoq; uocati sunt, quasi Thin, id est θεῖν, *hoc est currere, quòd ueteres more barbarorum primum signa cœlestia uenerati sunt, ut solem lunam, cœlum, astra, quæ sunt in cursu perpetuo: ex his postea paulatim reliqui eandem re-*

Dæmon

tinuerunt appellationem. Dæmon prisca lingua Daimon, id est, sciens, quòd omnia intelligat, quod secundum Hesiodum boni uiri, post fatum Dæmones, id est, felices, & omnia

Heroes

intelligentes erunt. Heroes dicti, uel ab Erin, id est, dicere,

Deorum propria nomina

quod facūdia & rhetorica cæteros antecellāt: uel eros amor, quod ex amore alterius parentis immortalis nati sunt. Iouē Zena, id est, ζῶα, *hoc est, iuuantem dixerunt: & dia, id est, causam per quam uiuitur. Saturnum quoq; cronon quasi coron, id est saturitatem: nostri autem hunc quasi saturum annis illū uerò quasi iuuantem patrem uocant. Rhea quasi* ῥεῖν, *id est, fluere, quòd secundum Heraclitum omnia fluāt, sintq; in perpetuo motu, necesseq; eadem aqua rursus ablui. Quod sane sensisse uidetur Homerus: & Hesiodus dicit Oceanum & Tethydem parentes esse deorum: primumq; Oceanū coniugium cū Tethyde germana iniuisse. Tethydem dictam quasi* διαττόμενον καὶ ἠθούμενον, *quòd per duo hæc uidelicet scaturiēs & transiliens, fontis imaginem præ se ferat. Neptunus Posidon quasi* ποσὶ δέσμον, *id est, pedibus uinculum habeat, quia euntem ipsum maris natura detinuit, nec progredi ulterius siuit. Pluto ex diuitijs dictus, quòd ex terræ uisceribus eruantur. Persephone quasi Phersophone, quòd sapientiam præ se ferat, ob quam diligitur à Plutone. Ceres* δημήτηρ, *quasi* διδοῦσα μήτηρ *ob frumenti largitionem. Apud nos Festus ait quasi Geres a gerendo frumento. Iuno item à iuuando Græce* ἥρη *appellata,* ἐρατή, *id est, amabilis ob amorem quo Iupiter in eam adijcitur: uel quasi* ἀὴρ *contrarijs inter se literis dicta. Venus à spuma maris dicta* ἀφροδίτην *secundū Hesiodū, Latine à ueniendo secundū Ciceronē, quòd omnibus ob uoluptatē ueniat. Pallas* ἀπὸ τοῦ πάλλειν, *id est, uibrare & cōmouere, quod in bello saltationē significat, uel aliquid motu iacere, uel efferre quod ad bellū pertineat, Minerua Athena dicta*

à Græcis

à Græcis,prius Theano ab Homero quasi θέα νόησις, id est,
diuina intelligentia, uel diuina medicans, quòd sapientia &
anima Dei sit. Vulcanum quem Ephestum dicunt, quasi
φάους ἵστορα, id est, luminis præsidem. Mars quasi mas:
Græce ares quasi ἄῤῥην, id est, masculus & uirilis. Mercurius
Hermes ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, quod interpretari dicimus.
Sol quòd solus sit pulcherrimus inter astra, ac maximus.
Græce Elios ἀπὸ τοῦ ἀλεῖν,id est, uoluere quòd circumuoluatur
terram. Luna Selena dicta, quasi noctis iubar. A-
Astrum strum quasi Astrape,id est,coruscatio. Iris quòd nūcia deo-
Iris rum sit, ἀπὸ τοῦ εἴρειν, id est,dicere. Pana Mercurij filium,
& gemina figura merito faciunt, quod uerbum Pan, id est,
omne significat: uerum uidelicet & falsum. Et uera quidem
superna & diuina sunt, falsa inferiora & humana. Ex quo Pa
nos superiora hominis sunt ac pulchra, inferiora autem
ferina & hircina. Dionysius quasi per iocum dictus Adidoinos,
id est, διδοὺς οἶνον, hoc est,dans uinum. Diana quasi diem
ob lucem præ se ferens, apud Græcos artemis quasi ἀρρενομισοῦσα,
id est, uirum odiens, ob castitatem. Apollinis nomen
& Medicum, & Vatem, & Iaculatorem, & Musicum:
quatuor hæc refert. Medicum primo, ἀπολούων &
ἀπολύων,id est,abluens à malis soluēsq;. Quod uates ἁπλοῦν,
id est,Aplus dicitur. Quod simplex idem & uerus dicitur secundum
Thessalos. Quod iaculator ἀποβάλλων, id est,
longe iaculans: quod Musicus quasi ἁπολῶν, id est, simul
uertens dicitur, quod ex conuersione mutua polorum & orbium
cœlestium musica constet secundum mathematicos. Nā
A, quandoq; apud Græcos pro simul accipitur, ut ἄκοιτις
uxor quæ simul cubat,& ἀκόλουθος,qui & ὁμοκέλευθος,
id est secutor, & simul iens. Atq; hæc omnia quæ ad Græca
pertinent nomina ex Platone. Apud etiam Latinos palā est
nihil esse frustra positum. Nam plurima ex sono uocis,ut ferè
Etyma Latina omnis animales, puerorum etiam. Mammas enim atq; tatas
Etyma Italica matrem ac patrem infantes uocant, & buas atq; papas bibere,
uidelicet ac edere,ut ait Cato de nu.pu. Nonnulla per antiphrasim,
ut bellum Letum. Quorum multas Varro Ciceroq;,
& alij etymologias narrant, quas commemorare superuacaneum
fuerit. Sed & illud admirabile, quod ne ipsa quidem
rusticorum uocabula Italicorum temere sint, nec solum ab
Ex Græcis ipsis Latinis autoritatem sibi uendicant, sed pleraq; ex Græca
grammatica: quod maximo est argumento, ipsam Italiam
olim ex magna parte à Græcis habitatam fuisse. Nos ex multis
pauca commemorare ad hoc propositum non ab re existimauimus.
Bastazon portans seu baulans dicitur. Romæ uerò
nunc uulgò Bastazus. Item Tios & Tia auunculus &
matertera dicitur Romæ,& plurimis Italiæ regionibus idem
significatur. Mactra Romæ Mactera locus ubi cernitur farina,
& panis conficitur. Phrattin obturare ac sepire. Romæ
Phractam sepes appellant. Chiros, id est χοῖρος. Hetruscus
suarium agmen cogens Chir chir exclamat. Vas autem
illud quo solet eos quandoq; pascere Trogum appellat,
Græci autem Trogin comedere dicunt. In Hetruria item
alijsq; locis, Chalare dicunt id est, flectere, Græci Chalao, deprimo,
submitto. Quod uerò loquuntur ubiq; Battere, non
aliunde putauerim uenisse, quàm à uerbo Blattin, quod est
nocere. Quod autem Hetrusci Schizam uocant partitum
lignum, illi etiam eodem modo a uerbo Schizo, quod est findo
& diduco. In eadem Hetruria Aporiam fastidium animi
appellant, quo uocabulo Græci dubitationem & animi
suspensionem dicunt. In Italia Transpadana bugnonem appellant
suppurationem in inguine præsertim: illi bubons inguen
uocant, & item Phymata, quæ multi Phignola, id est,
tubercula aut tumores suppurantes. Hetrusci item tettas
mammas uocant, illi Tittas nutrices dicunt. Appellant &
Gastadam amphoram uentrosam: illi Gastera uentrem. Et
Carapham Ceraphium. Malthan in Transpadana dicunt terram
glutinosam aqua madefactam. Item illi Malthen ceram
liquentem, & omne ferè liquidum glutinum. Collam
omnes appellant Itali, quod Latini glutinum, Græci uerò collam.
In Hetruria si quid uile nocuerint, dicunt, pistachij non
facere. Est enim pistachium apud Dioscoridem fructus paruus
similis nucleis pineis, ex Asia ueniens. Romæ Bubulcum
Buterum dicunt, quod græca grammatica Boum custos significat.
Bicarium item illi, quod omnes ferè Italici Bicherium,
& Baucalium quod Bocale. Romani item Cupellum uas
aqueum cicruum. Homerus etiam Depas Cupellon, id est pateram
cicruam uocat. Damas Hispani, itemq; Italici matronas
honoris gratia uocant. Græci simul & Homerus Damar
uxorem dicunt. Nundina Romanorum dea à nono die Nundina dea
nascentium nuncupata, qui Lustrarius est. Est enim dies lu- Dies lustrarius
strarius, quo infantes lustrabantur, ac his nomina imponebantur,
maribus quidem nono, fœminis o'tauo: causa forsitan,
quòd in maris conceptione plus esset temporis, ideoq; septimum
diem præterisse expectabant, quòd is maxime periculosus
esset, nec ante eum terminum umbilicus resolueretur,
ante quem homo propior est plantæ quàm animali. Autor
Plutarchus in Problem. Festus quoque idem de lustrario die
testatur. In nominibus quoque magnos uiros errare contigit, In nominibus magnos uiros errare
ut Plinium inter alia Octauium pro Popilio ponendo. Ipsum
denique Ciceronem in libro de gloria, teste Gellio Vlyssem
pro Aiace. Nomen quum & dictionem significet, & debi- Nomen
tum, & famam, hanc quamplurimus Deus eripit, conceditq;,
ut ait Hesiodus,

Ὄν τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶς ἄφατοί τε &c. id est,
Cur homines ignoti, & quidam nomine clari,
Dicti ac indicti? causa est Iouis alta uoluntas.

Magnum sanè argumentum Deum hanc gloriolam tempore
ruituram ridere, quòd improbos tanquam eorum portione
frequentius quàm bonos exornet. Nam si recensere huiusque
tempora uelimus, innumerabiles uiri sanctißimi, insuper
& martyres, quorum nomina scripta sunt in libro
uitæ, iacent sine ulla fama, quum tot sceleratißimi per
ora hominum quotidie uolitent. Nomina uerò ipsius Dei
altißimi Dionysius de diuina notitia exequitur, quæ in unaquaque
lingua uim maximam habent, non solum ex autori-
tate nostrorum, sed ipsius Platonis. Christi autem Christia- Christus
norumq; nomen, quanto magis ab ipsis insectatoribus depressum,
tanto magis nobis illustre consentaneumq; redditum.
Cuius rei testimonia plura adducuntur, Tertulliano
teste in Apologetico, Tyberius quum è Syria à Pontio Tyberius
Pilato Christi diuinitatem accepisset, detulit ad senatum
cum prærogatiua suffragij sui. Senatus, quia non ipse probauerat
respuit. Cæsar in sententia mansit comminatus
periculum accusatoribus Christianorum. Ad Traianum
Plinius Secundus scribit Bithyniæ procurator, cuius adhuc
extat epistola, eiusq; meminit etiam Tertullianus. Imperatorem
consulit quid de Christianis quotidie oblatis agendum,
quum in his nil mali reperiatur, nisi Christo antelucanos
hymnos canere: an qui esse desierint uenia donandi.
Cui ille respondit, Inquirendos quidem non esse,
uerùm oblatos puniri oportere. Hadrianus de eo adorando
referendoq; in deos cogitauit. Alexander in suo lara- Alexander
rio depictum habuit. Eunapius Græcus autor, nec tamen
Christianus, in libro sophistarum scribit, Constantinum Constantinus
sub quo ipse fuit, deorum delubra in Christianorum templa
commutasse. Eius denique & Tacitus uterque in Neronis
uita, & Iosephus libr. antiquitatum x x. mentionem faciunt,
quorum testimonijs innumerabilis ardorem multitudinis
conspicere possumus, ut iam nobis turpe sit his maiora
desiderare prodigia.

DE

DE FORTVNA QVOMODO A GRAECIS EXPRIMATVR.

Fortuna CEbes philosophus in libello qui adhuc extat, Fortunam fœminam cæcam pingit, furenti similem, supra rotundum ac uolubile saxum constitutam, eius uidelicet instabilitatem significando: circaq; comites puellas habere, uoluptatem, adulationem, inconsiderationem. Bupalus, ut ait Pausanias libro quarto, primus apud Smyrnæos statuam Fortunæ fecit cum polo supra caput, & altera manu Cornucopiæ: ex quo Pindarus φερέπολιν eam uocauit. Apelles interrogatus, cur fortunam sedentem pinxisset, Nondum inquit, stetit. Teles Bion fortunam comparare solebat poëtriæ cuidam ac scænæ, ubi histriones diuersas induti personas, qui primos, qui secundos actus agit, quiq; serui & domini personam agunt; haud aliter diuitum pauperumq; ordo quisque suos actus ac personas tueri exequiq; debet. Socrates Theatro similem dicebat uitam, ubi indigni sæpe meliora capiunt loca: & qui in rebus secundis nimis alta sapiunt, similes esse his qui in stadio currunt uia lubrica. Euripides, ὡς οὔ τις ἀνδρῶν ἄπαντ᾽ εὐδαιμονεῖ. Quod Horatius eleganter conuertit. Nemo ex omni parte beatus. Idem: Nihil est in hominibus æquale, nihil firmũ, nec adeo quis felix ut nõ posit esse infelix. Hesiodus.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.
Lux quandoque parens, alia est quandoq; nouerca.

Theocritus. Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ᾽ ὕει.

Iupiter interdum pluit, interdum serenus. Sophocles

Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν
Εἴδωλα ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν.
Ὡς ἡμέρα κλίνει τε κἀνάγει πάλιν ἅπαντα
τ᾽ ἀνθρώπινα. τοὺς δὲ σώφρονας
Θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.

Quinq; sunt senarij.

Video nanq; nos nihil existentes aliud,
Quàm idola siue umbram quicunq; uiuimus.
Dies enim inclinat rursusq; refert
Mortalium facta, sapientes igitur
Amant dij tantum, odoreq; non probos.

Virgilius haud longe ab hac sententia.

Multa dies, uariusq; labor mutabilis æui
Retulit in melius, multos alterna reuisens
Lusit, & in solio rursus fortuna locauit.

Nam magnos legimus uiros paruis cunabulis emersisse: multos etiam expositos quos Aelianus de uaria historia huiuscemodi commemorat, Cyrum à cane nutritum, Telephum à cerua. Pelian Neptuni & Tyrus filium ab equa. Paridem ab ursa. Aegistum Tyestis à capra. Romulum & Remum à lupa. Pindarus fortunam unam in parcis facit. Dionysius Tyrius: Nullus mortalium antequam moriatur felix. Augustinus noster similiter, Lauda post mortem cum peruenerit ad triumphum. Archilochus, Dij sæpe homines humi iacientes ex malis erigunt, Sæpe etiam resupinant. Diphilus.

Ἀπροσδόκητον οὐδὲν ἀνθρώποις πάθος,
Ἐφημέρους γὰρ τὰς τύχας κεκτήμεθα.
Nullum hominibus inexpectatum malum.
Fortunas enim in dies posidemus.

Isocrates ad Demonicum: Nihil rerum humanarum magnum puta: sic neq; secundis letaberis, neq; aduersis dolebis.

DE FORTVNATIS IMPROBIS AC STVLTIS.

AEschylus. ὢ βαρὺ φόρημα ἄνθρωπος εὐτυχὼν ἄφρων. ἡ μωρία μάλιστ᾽ ἀδελφὴ τῆς πονηρίας ἔφυ.

Quam graue onus homo felix insipiens.
Nam stultitia germana est iniquitatis. Theognis.

Πολλοῖς ἀχρήστοισι θεὸς διδοῖ ἀνδράσιν ὄλβον
Ἐσθλόν, ὃς οὐδ᾽ αὐτῷ βέλτερος οὐδὲν ἐὼν
Οὐδὲ φίλοις, ἀρετῆς δὲ μέγα κλέος οὔποτ᾽ ὀλεῖται.
Diuitias Deus ignauis dedit ipse frequenter,
Quis melius nec eis, nec charis esset amicis:
Nobilis at uirtus æterna in secula durat.

Euripides. φεῦ φεῦ ὅταν δαίμων κακοῖσι διδῷ καλῶς, ὑβρίζουσ᾽ ἀεὶ πράξοντες εὖ. Heu heu cum fortuna malis bene tribuerit: qui enim semper agunt feliciter, iniquè agunt.

Idem: Cum improbi feliciter nimis agunt, quando non putabunt pœnas dabunt.

Idem: Omnium optimum non cogere deos, & amare præsentem ac propriam fortunam: amor enim difficilium, stultos induxit præsentis fortunæ ac sui obliuisci.

Demosthenes pro Ctesiphonte. Οὐ γάρ ἐστιν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικοῦντα καὶ ἐπιορκοῦντα καὶ ψευδόμενον δύναμιν βεβαίαν κτήσασθαι. ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα εἰς μὲν ἅπαξ καὶ βραχὺν χρόνον ἂν τύχῃ. τῷ δὲ χρόνῳ δὲ φωρᾶται, καὶ περὶ αὐτὰ καταῤῥεῖ. ὥσπερ γὰρ οἰκίας, οἶμαι, καὶ πλοίου, καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων, τὰ κάτωθεν ἰσχυρότατα εἶναι δεῖ, οὕτω καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις, καὶ δικαίας εἶναι προσήκει. Non est, non inquam est, ô uiri Athenienses, iniustum & periurum & mendacem uim habere firmam ac perpetuam: uerum ei felicitas breuis continget, temporeq; defluet. Existimo enim, sicuti domus aut nauigij, uel his similium inferna firmißima esse oportet: sic actionum principia ac subiecta, uera ac iusta esse oportere.

Idem τὸ εὐπράττειν παρὰ τὴν ἀξίαν ἀφορμὴ τοῦ κακῶς φρονεῖν ἀνοήτοις γίνεται. αἱ γὰρ εὐπραξίαι δειναὶ συγκρύπτειν καὶ σκιάσαι τὰς ἁμαρτίας ἀνθρώπων. ἂν γὰρ τι πταίσῃ, τότ᾽ ἀκριβῶς ἀνακαλύπτεται πάντα ταῦτα. Feliciter euenire præter merita, stultis quidem est occasio male sentiendi. Bona enim fortuna peccata mortalium apta est abscondere atque adumbrare. Quod si forte corruerit, omnia quidem illa facile apparebunt. Contra uerò, & si sapit, stultus censebitur infortunatus. Cicero pro C. Rabirio Posthumo. Consilia euentis ponderamus, ut si bene quid cesßit, multum illum præuidisse: cui autem secus, nihil sensisse dicamus.

NON ESSE OBIICIENDAM FORTVNAM.

DEmosthenes item pro Ctesiphonte. Ὅστις ἄνθρωπος ὢν ἀνθρώπῳ τύχην προφέρει, παντελῶς ἀνόητον ἡγοῦμαι. ἣν γὰρ ὁ βέλτιστα πράττειν ὅμοιον καὶ ἀρίστην ἔχειν οἰόμενος ἄδηλον, καὶ τοιαύτη διαμενεῖ μέχρι ἑσπέρας, πῶς χρὴ περὶ ταύτης λέγειν, ἢ πῶς ὀνειδίζειν ἑτέρῳ; Quicunque homo homini fortunam obijcit, prorsus eum sine sensu existimo. Est enim feliciter agere simile illi qui optimam posidet domum quæ tantum usque ad uesperam duret: quónam modo de hac adfirmare, uel quomodo probro dare alteri addecet? Isocrates ad Demonicum. Nulli calamitatem obijcies, communis enim est fortuna. Hesiodus Μηδέποτ᾽ οὐλομένην πενίαν θυμοφθόρον ἀνδρὶ τέτλαθ᾽ ὀνειδίζειν. Pauperiem misero caueas ne obieceris unquam. Cicero quoq; de Oratore præcipit ne cauillus aut scomma in miserum iactetur.

QVOD CHRISTIANI FORTVNAM NON ADMITTVNT.

AVgustinum in libro Retractationũ pœnitet laudes cuiusdam uiri nobilis ex fortunæ parte sumpsisse, ut fortunæ tribuendo, quæ Dei prouidentiæ sunt. Nec Iob consolantes amici fortunam incusant. Neq; Dauid in tot ærumnis queritur ab ea pressus, nisi diuino iudicio. Ex quo palã est Christianos fortunam non admittere. Sed & ueterũ Sapientes ei minimũ tribuerunt.

buerunt. Sallustius ad Cæsarem scribens inquit. Vt ait Accius in carminibus: Faber quisque fortune suæ est. Et in proœmio Iugurthini, Ignauos atq; socordes dicit, cum uirtuti ac diligentiæ desint, falso fortunam incusare, ad eamq; fœlicitatem suam referre. Et Iuuenalis.

Nullum numen abest si sit prudentia, sed nos
Te facimus Fortuna deam, cœloq; locamus.

QVOD A ROMANIS FORTVNA PRAECIPVE COLEBATVR.

PONebatur eius signum in cubiculo Imperatorum. Die uerò supremo in successoris conclaue transferebatur, ut autor Spartianus. Romæ quoque plurima eius templa diuersis appellata cognominibus fuisse accepimus. Seruius Tullus primus ædem ei ædificauit: adepto deinde regno, Fortis fortunæ, Primogeniæ & Masculæ templa constituit. Deinde cum de Veientibus Caruilius Cos. triumphasset, ex manubijs Fortis fortunæ ædem quam Seruius Tullus uouerat faciundam locauit. Autor Liuius. Muliebris fortunæ fanum uia Latina quarto ab urbe miliario, quo loco Coriolanus matris precibus persuasus ab urbis obsidione discessit. Viscatæ etiam Fortunæ templum, quòd illecebris ac quasi uisco mortales capiat ac deuinciat. Fortuna equestris quæ iuxta Theatrum est. Fortuna Virilis iuxta lacum Nemorensem, ubi uirgines templi sacerdoti sese nudas ostendebant, ut si quid uitij esset in corpore, uiros futuros possent perpetuo celare. Multis item antea tempestatibus conuertentis, & bene sperantis, & uirginis Fortunæ templa constituta. Et intra portã Carmentalem rursus Fortunæ, & in exquilijs Malæ Fortunæ uno ferè tempore posita delubra.

DE PRONOEA LOCVS EX XENOPHONTIS III. COMMEN.

SOcrates. Nosti Euthydeme quàm bene Deus rebus consulat humanis. Primum lucem creauit ad quam aspiciendam oculos nobis dedit, deinde noctem requiem laborum. Solem uerò luci præsidentem, ac omnia lustrantem, qui horas temporaq; distingueret: nocti uerò astra præfecit, per quæ temporis etiam uarietatem motumq; dijudicaremus: deinde lunam, non solum noctem, sed etiam menses nobis patefacientem. Præterea quòd alimentis cibisq; egeremus, ea nobis ex terræ fœtibus procreauit, non solum ad necessitatem, sed & ad uoluptatem. Deinde aquam quæ rebus plurimis utilis foret, plantis, telluri, terraq; nascentibus omnibus: nobis denique ad potum ac nos omnibus nutrientibus: eaq; de causa palàm ac uulgò in magna copia cunctis patet. Ignem insuper qui tenebras, simul & frigus pelleret, necessariusq; ad multas artes operaq; hominum foret: non citra ignem minime egregium aliquid conficitur. Solis quoque cursus quàm apte disposuit, ut ex eius accessu & recessu omnia in terra producerentur: tropicosq; instituit, ne per nimium propinquantes ureremur, ne'ue per longius recedentes frigore corrumperemur. EVTHYDEMVS. *Ita est profecto ut ais. Sed scire uelim hoc Deorum opus cuiusnam gratia, an hominum sit. Nam & cætera animalia uideo in horum quoque utilitatis partem uenire.* SOCRATES. *Nullum profecto dubium, quin hominum gratia sint omnia. Nam quæso, quæ animalia tot bonis fruuntur, quemadmodum homines? Etenim ipsa quoque ob nos facta non minus quàm terra nascentia sunt. Plures nanque populi terræ fructibus minime uescentes, tantum animalium lacte, carneq; ferarum ac uenationibus aluntur: tum plurima ex eis mansuefacta ad bellum, reliquosq; mortalium usus magnopere suppeditantia sunt: quo magis mirum uidetur, quòd cum uiribus ac robore superent homines, ab eis ad omnem usum subigantur. Quid de sensibus dicam, qui nobis additi, ut rerum differentias, uariarumq; rerum uoluptates exciperemus? Post hos & rationem ac mentem, qua sensibus obiecta potissima uideremus, bonaq; eligeremus ac mala euitaremus. Postremo oratio nobis data, qua inuicem disciplinis erudiremur: hac etiam leges conderemus, respublicas administraremus, tum bona omnia communicaremus. Hactenus Xenophon.* PRONOEAM *quam nos prouidentiam dicimus, negat Cotta Epicureus apud Ciceronem. Cur ait tot secula dormierunt antequam foret mundus? An Deus Aedilis factus uoluit exornare sideribus mundum? cur potuit hac uoluptate tanto tempore carere? Sed ut dicitur, factus est hominum causa. Quorum? bonorum, an malorum? Balbus Stoicus ex Cleanthis sententia respondit. Deos esse, apud omnes in confesso esse: quales autem sint, hoc tantum differre: nulla enim gens tam fera, tam barbara, cuius mens deorum opinione non imbuatur. Eos nanque prouidentiam habere, quatuor manifestis de causis dicit. Ob rerum futurarum uaticinium & præsensionem. Deinde ob commodorum multitudinem, quæ ex cœli temperatione, terræq; fœcunditate percipitur. Tertio quòd homines fulminibus, tempestatibus, pestilentia, cæterisq; malis terrentur. Quarto ob rerum ordinem ac perseuerantiam, siderumq; pulchritudinem: quæ cum summa ratione disposita perdurent, stultum est ea ratione ac prouidentia non regi existimare, & id esse fortuitum quod ordine summo procedit. Itaque ex Aristotelis ait sententia, si qui sub terra Cimmeriorum more habitassent, ac tempore quodam ad superiora uenissent, pulchritudinemq; cœli ac mundi ornatum, solis iubar fulgentis, cæterarumq; stellarum adspicerent, stuperent omnino, nec nisi deorum hoc ingenio maximaq; ordinis ratione gubernari existimarent. Deos deinde dicit esse rerum proprietates, ut quæque uim ad aliquid habeat: Iouem autem unum omnium patrem. Hinc causas reddit nominum, & etymorum deorum quæ nos alibi attigimus. Diogenem deinceps affert dicentem, quòd improborum res secundæ magnopere prouidentiam redarguunt: plures enim boni quibus male cuenit, & contra: ut Marius, Sulla, Dionysius tyrannus senex, Pisistratis, Phalaris, innumerabilesq; alij facinorosi perpetua sunt usi felicitate. Paulus uerò Cannis cum exercitu trucidatus, Africanus in exilio mortuus. Catulus à Mario interfectus. Duo Scipiones in Hispania pereuntes, atque alij probatissimi fuere, quibus res male euenit. Sed quos ipsi uidimus Sigismundus Malatesta & Nicolaus Vitellius tot perpetratis cædibus, tot iuribus uiolatis, in omnibus bellis ac controuersijs superiores, tandem in patria senes inter suorum amplexus facili morbo perierunt. Verùm omnium exempla uicit Alexander Pont. cuius suprà memini, qui ita usque ad extremum obsequentem habuit fortunam, ut in magnis semper periculis creuerit. Legatus quondam ex Hispania reuertens, quum innocens familia ferè omnis tempestate in mari perijsset, ipse cum paucis euasit, defunctorum hæreditatem consecutus. In Pontificatu minas Gallorum non solum subterfugit, sed eos præsto, paratos, obtemperantesq; habuit. Aduersarios omnes superauit, in bellis etiam ferè omnibus uictor. Quin ædibus olim fulmine ictis quum conclauis pars sub qua erat corrueret, ruinaq; aliquandiu opertus, ac iam ab omnibus extinctus procuIdubio putaretur, subito incolumis ac sub trabe seruatus apparuit, nonnullis qui circa aderant uiris insontibus exanimatis. Postremo quum omnes exitum expectarent malum, leui morbo correptus, inq; suo lectulo inter oscula filiorum decessit. Hic igitur Cicero cum hallucinetur,*

Alexander Pontifex

tur, nec satis contra Epicurum instet, occasio datur contentiosis, ut planè prouidentiam esse negent. Verum adsertorem in medium fas adducere Augustinum. Is in libro de Ci. Ciceronem reprehendit, qui eum res duas tueri non posse sibi uideatur, uidelicet humanarum actionum liberam potestatem, ac futurorum certam in Deo scientiam, quæ libertatem tollere uidebatur: ut primum concedat quod magis hominibus prodesse ad tuendas resp. conseruandamq; inter se societatem putaret, deos omnino rerum inscios ac ignaros facit: quod si ignari, neque dij putandi. Ipse igitur utrunque ponit, ac rationibus contendit diuinam præsensionem minime nostrarum actionum libertati officere. Quod autem de improborum felicitate, bonorumq; aduersitate suprà memoratur, idem caussas facile aperit. Quod bona quæ uidentur hominibus, uera bona non sunt: nec mala, quæ uidentur mala. Et in alio loco ait. Quod hæc omnia nobis reguntur incognita, Deo autem notissima, atque in incertum reseruantur, in fine quandoq; nobis in cœlo manifestanda. Duplicemq; esse prouidentiam, unā quæ generatim rebus consulit humanis, alteram quæ priuatim bonis omnibus, qui pietatem iustitiamq; sectantur, quorum numerus cum orbis fine simul explebitur. Eos quoque qui in uia perfectæ uirtutis constiterunt, laboribus quandoque exercet, ut patientia feliciores eo sint postea futuri. Imperfectos autem & adhuc ex rerum cupiditate anhelantes incommodis, aut corporis, aut externorum, siue etiam repulsis & ignominijs mulctatos, purgatiores in posterum reddit. Deploratis uerò plurima facile concedit, ut si forte in uita facinorosa aliquid bene gesserint, præmium nunc ferentes iustius perpetuo crucientur. Quoniam uerò utrunque genus in omnibus existit, hi tantum boni putandi ex autoritate Origenis in epistolam Pauli ad Rom. quibus bona malis præponderant, mali uerò quibus mala. Gregorius autem de his luculentius. Externa, inquit, cum de medio sint genere, malis sæpe Deus concedit tanquam non uera bona: bonis uerò quandoque tanquam ea non mala esse demonstrando, quibus uti liceat bene.

DE DIVINATIONE.

ET quoniam præsensionem rerum ad Pronœam facere à Cicerone commemoratum esse dixi, pauca de uaticinijs subijciam. Plato, Platoniciq; omnes oraculis uaticinijsq; auscultant. In Phædro quidem humanam sapientiam præ illa quæ ab oraculis furoribusq; diuinis habetur nihili pendet. In Timæo dicit eatenus de rebus diuinis adfirmandum, quatenus diuinis oraculis confirmentur. In apologia autem Socratis defensionem ab oraculis uaticinijsq; auspicatur, dicitq; totam eius uitam ad Apollinis oraculum, & cuiusdam dæmonis uaticinium institutam. Nam Socratis dæmon notissimus, cuius ipse instinctu apud Platonem agitur. Igitur quæ apud eundem Mantia, apud nos mania rectius uocata, diuinatio nominatur, ut ait Cicero, qui eam dicit esse, aut ex natura ut somnia & uaticinia, aut ex arte ut aruspicium, auspicium, augurium, Astronomia, magica, coniectura sapientum. Plato diuinam primam dictam esse ait. Secundam uerò humanā. De somnijs idem scribit, quoties quis sapienter ac sobrie se habet, in somnium uenit, excitans partem rationis participem ueritatem attingit, minimeq; errat. Homerus Ody. XIX. de Somnijs.

Homerus Ody.

Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων.

& quæ sequuntur. Sex enim uersus sic conuerti possunt.

Sunt geminæ somni portæ, quarum una uocatur
Cornea, apud Stygios pariter, sed & altera eburna.
Hac penetrans somnus uerba imperfecta reportat.
At quicunq; uenit portæ de limine primæ,
Vera refert, dulci correptus membra sopore.

Ea uerò quæ ex uatibus siue prophetis est, si data diuinitus, semper est uera. Si minus, etiam quandoque uera ut placet Augustino qui Virgilium in ecloga Pollionis de Christo uaticinatum esse dicit, & Caipham pont. de liberatione populi. Asinam quoq; Balaam locutum. Ipsum uerò præter Balac Moabitis mandatum Hebræorum populo benedicentem Numero XXII. Mantia quondam plurima leguntur priscæ superstitionis, apud Mopsum Ciliciæ, apud Telmessum Cariæ, apud Elidem Iamidarum & Glutidarum, apud Delphos Apollinis, apud Ammonem in Libya, apud quercus Dodonæas. Vates uerò Tyresias, Mopsus, Idmon, Amphiaraus, Calchas: quibus oppositi nostri facile indicant quantum inter mendacium & ueritatem intersit, ut illa Pindari sententia uera contingat ὧς τῶν μελλόντων τυφλῶνται φράδαι. Quàm cecæ sunt futurorum prædictiones. Diuinatio autem quæ ex arte uenit, & primum ex mathematica, falsa etiam deprehenditur, non solum ex euentu rerum & experientia ipsa, sed ex autoritate philosophorum, & astrologorum: primum Diogenis Stoici qui aliquid quidem prædictionis in ea concedit, ut qualis sit quisq; naturæ, & ad quam potissime rem generatim sit aptus: cætera negat sciri posse. Eudoxus astrologus negat adhibendam esse fidem Chaldæis. Archelaus item & Casandrus eiusdem facultatis periti, qui ætate Panætij philosophi fuere, hoc genus prædictionis omnino reijciunt. Nostri doctores item. Verum Thomas Aquinas, sicuti & Diogenes quem suprà nominaui, nonnihil ei concedit. Corporis uidelicet dispositionem, motum sensuum ad res uarias, partim etiam horum ratione intellectus. Nam corruptis ex aliquo astro sensibus, intellectus etiam patitur. Voluntas autem nullo pacto attingitur, liberaq; semper & incolumis permanet. In hanc ille sententiam, quæ quidem fuit plurimorum philosophorum: tum ipsius quoque Ciceronis, qui fatum quod Græci εἱμαρμένην, id est, Imarmenen appellant, omnino tollit, Stilponis Megarensis & Socratis exempla adlegando, qui naturam prauam & uitiosam, in officiosam diligentia commutarunt. Nostra ætate Mathias Pannoniæ rex, & Fridericus Vrbini dux, graues alioquin homines, mathematicæ addicti fuere, eamq; profitentes undecunq; alebant. Nuper uerò Ludouicum & Ascanium Mariam Vicecomites, magnorum censores ingeniorum, nihil propterea ex hac disciplina qua tantopere delectabantur, feliciores fuisse uidimus. Quod autem ad magicam pertinet, à Zoroaste primum cœpisse Plinio placet, ultimam uerò fuisse Cypriam puto ob Barnabam Cyprium, & quod ibi ab initio frequentes fuerint Christiani, de religione nostra uelut dicere. Neronem quoq; testatur eius rei studiosissimum, nullam ueritatem inuenisse: ex quo magis miror ea quæ de Simone Mago qui fuit eius tempore, uulgò traduntur, nullo certo autore. Nam Eusebius nulla eius magicæ miracula scribit, sed tantum hæreticum, proq; Deo cultum. Veritatem tamen ei subesse quantam Deus permiserit, nefas Christiano uiro credere non fuerit, quin potius nefas non credere quæ de Pharaone portenta in sacris uoluminibus leguntur. Hinc quoque & illa dependere uidentur, Hydromantia ex aqua, Geomantia ex terra, Necromantia ex mortuis, Coscinomantia ex cribro, Cleromantia ex sortibus, Lecanomantia ex pelui. Strabo Lecanomantias & Hydromantas in Perside frequentes esse ait. Physiognomia ex natura membrorum. Chiromantia ex manibus, sicut ab Vxiorum genere de quibus in Geographia dixi. Astrognomia ex astris ut à Babylonijs & Chaldæis. Botanomantia ex herbis, ut à Thessalis fœminis, quæ Latinis sagæ dicuntur. Gastromantia ex amphora uentrosa quæ à puero solet inspici, etiam apud ueteres. Hoc Cicero forte intelligit in libro de Diuinatione, quum dicit auspicia militum per acumina: nisi de lapide syderite intelligat, cuius est ea uirtus teste Orpheo

Balaam

Hydromantia Geomātia &c. Chiromantia Astrognomia Gastromantia

de lapid

de lapidibus, ut noctu uelatus ad lucernam expiatis mente introspicientibus moueri, responsaq; dare uideatur. Est & apud Aegienses in Achaia teste Pausania lib. septimo templum Cereris, ubi fons in quem peracto sacrificio introspicientes in morbo uident ualetudinis euentũ.

Augurium. Aruspicina.

Praeterea Augurium ex auibus. Cuius inuentor Accius Nauius, & Aruspicina ex extis, cuius repertor Tages Etruscus, de quibus in Anthropologia narratur. Oscines aues quae ore canunt, quod non felix semper signum.

Solistimũ tripudium.

Solistimum tripudium semper felix, quando uidelicet è cauea pultem in pascunt aues, ut ex ore pars cadens terram pauiat, id est, feriat, quasi terripauium. L. Papirius quòd non feliciter aduersus Samnites pugnauerat, à Pullario admonitus, ad repetendum auguriũ Romam reuertit.

Fascinatio. Incantatio.

Fascinatio post haec & Incantatio inter portenta referuntur daemonica, quorum ultimam non solũ inter repentina uulnerũ remedia in castris, sed psalmi testimonio ualidam uenefici incantantis sapienter adspicimus. Alterã nonnulli laetis rebus insidiari putauerũt, ut in matrimonijs uenerẽ tardare, & pulchritudini tum puerorum praesertim officere. Quapropter infantiae coralliũ & his similia pro amuleto adligantur. Despui quoq; cõsuetudo est, quod ab antiquis obseruatũ etiam animaduerti, ut in Theocrito Polyphemus pulchritudinem suam apud Galateam iactans ait. ὡς μὴ βασκανθῶ δὲ τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον. Despui & ipse sinum ter, ne quis fortè noceret. Ouidius etiam. Desputa in molles & sibi quisq; sinus. Nonnulli praeterea creduli uanis rerum quarundam auspicijs, ut sternutamento uerbis interueniente probari sermonis ueritatem putant: sicut in Ody. Penelope somnia recitante, Telemachum sternutasse bonũ omen putatum. Et fulgetra poppysmis, id est, paruis sibilis adorari seu placari cõsueta Plin. refert. His similibus ualde mouebatur Augustus, Tranquillo teste, Caesar uerò minime. Prodigia quoq; formidata uates saepe interpretabantur. Duumuiri ad hoc creati procurabant, eorumq; aueruncandorũ, id est, auertendorũ gratia supplicationes ad omnia puluinaria decernebãtur, thus, uinumq; publicè praebebantur.

Physiognomia.

Physiognomia corpus ex Aristotele tum alijs considerat. Quadratum uitae longitudinem pollicetur, breue ac delicatũ ingenium & bilem, quòd cor propius sit capiti ac cerebro, ut ait poëta quidã. Ingenio pugnax corpore paruus erat. Nam laudatos plerunq; uiros infra mediocrem magnitudinem fuisse accepimus. Oculi extantes eminentesq; ac etiã albicantes temeritatem indicãt, in recessu cauo malignitatem, minimè conniuentes impudentiã, saepe leuitatem, aegritudinẽ & astutiã. Frons breuis ingeniũ, lata ignauiam, rotunda iracundiã. Auriculae magnae hebetudinem tarditatemq;. Dentes rariores uitae breuitatem, densi multiq; longitudinẽ. Supercilia prótensa mollitiem, incuruata seueritatem.

DE CONIVGIO, QVIS IN EO VETERVM RITVS.

MOX De iustitia, quae Oeconomia domesticos quoq; attingit, ac primũ de Coniugio, in quo diuersa gentiũ consuetudo conspicitur. Apud Romanos, ut ait Festus, nubentem deducebant patrimi & matrimi pueri tres, id est, qui patrem & matrẽ uiuentes haberent. Vnus qui facẽ praeferebat ex spina alba quia noctu nubebant. Duo qui nubentem tenebant. Plutar. in Problem. nouae nuptae noctu quinque faces quae ex tedis erant dicit accendi solitas. Ante uiri congressum ignis & aqua dantur attingenda, quòd his elemẽtis purgatio continetur, significando castam ac puram futurã. Ouid. in Fastis alium adducit morem. Ne pigeat tritum niueo cum lacte papauer Sumere, & expressis mella liquata fauis. Quum primum cupido Venus est deducta marito, Hoc bibit, ex illo tempore nupta fuit. Pro quibus nunc mel Romae degustandum tribuunt. Tum suprà caput hastam de corpore gladiatoris eductam adhibebant. Cuius loco nunc sanè ensem adhibent. Alex. in problem. Noctu tantũ, non interdiu noui coniuges cõgrediebãtur, ob uirginei pudoris reuerentiam. Sequebatur sponsam mundus muliebris. Graece anacalypteria, quoniã discoopertus ferretur. Dicuntur & parapherna, quòd pherne dos appellatur: nostri uerò leguleí corrupto uocabulo paraphrena nunc dicunt. Sponsa introducta dicere iubetur, Vbi tu Caius & ego Caia, id est, ubi tu frugi fueris, ego item: exemplo Caiae Tarquinij uxoris, frugalissimae foeminae quae & Tanaquil dicebatur, statuamq; in templo meruit.

Talassius.

Talassi quoq; nomen saepius inuocatur, ut operum matresfamiliâs ac lanificij Graeco uocabulo admonerentur, aut quòd in raptu Sabinarum Talasso uiro optimo forte uirgo obtigerit, unde auspiciũ nuptae sumpsere. Ipsum quoq; limen transcendere non permittitur, sed transportatur ut coacta pudicitiam amittere uideatur. Vir ab uxore uiua dono aliquid accipere prohibetur, quod suspicione minime careat ne uiri donationem & ipsa expeteret. Ex quo Solon scripsit morientiũ legationes ratas esse oportere, nisi forte ab uxore lenocinijs persuasus. Qui uxorem habebant, siue ex agro siue peregre redirent, aduentus sui nuncios domum mittebant, uti seq; domumq; ornarent, si quis esset (ut moris est pudicarum quae sine uiro agunt) negligentia.

C. Carbilius primus Rom. uxorem repudiauit.

C. Carbilius primus Ro sterilitatis causa uxorem repudiauit. Hunc secutus Sulpitius Gallus, idcirco uxori nuncium remisit quòd eam in caput uestẽ deducere animaduertisset. Idem quoq; fecit P. Sempronius, quòd eius uxor ludos funebres spectasset. Caesar item uxorem Pompeiam, quam alioquin pudicã esse existimasset, quòd in sacris Bonae deae quae illa celebrabat, Clodius foeminae habitu fuerit inuentus, repudiauit, dictitans Caesarum domum etiam suspicione probri carere oportere. Haec Plutarch. diuersis in locis. Mos etiam fuerat tam Graecis quàm Romanis uirginibus fascia genitalia succingere usq; in diem matrimonij. Homerus Ody. x i. de Tyro uirgine à Neptuno compressa. λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην κατὰ δ' ὕπνον ἔχευεν. Et Martialis. Qui zonã soluit diu ligatam. Durauit Romae usq; ad Honorij tempora.

S. Alexius.

Nam legimus S. Alexiũ Romanum clam ex urbe fugiturum nouae sponsae balteum insigne pudicitiae usq; ad reditũ custodiendũ tradidisse. Balteum hoc quod Graeci Ceston uocant Veneri attribuunt, quo sexum amore cõiungit. De consuetudine uerò exterorum, Strabo inquit mos Scythis prius nantes prostitutas in lectum ducere. Corsis item. Liburnis, ut ait Strabo in collectaneis cõmunes esse uxores ac liberos usque ad annos v. deinde illi cui similiores essent reddere, eosq; parentes putare. Aeliano Lydis uirginibus amatores ante coniugium habere, postea uerò caste agere. Assyrijs nubiles pulchriores in forum ducere, uirisq; in matrimonium uendere. Hodie quoq; Arabibus & Saracenis mos emendi uxores aes pro arrabone tribuentes. Quae quidẽ emptio apud Romanos item ueteres reperitur. Festus enim sic ait: Nubẽtes Romanae asses tris ad maritum solebant ferre, unum in manu quem statim ei dabant tanquam ementes uirum. Alterum in pede quem foco Larium familiarium offerrent, quod etiam hodie in Italia ferè tota seruatur. Tertium in Saccipeione, quem certo tempore solebant resignare. Ex quo Virgilius ait, Teq; sibi generum Tethys emat omnibus undis. Maximam uerò lasciuiendi licentiam praebebat in nuptijs Fescennina locutio ab oppido tracta: autores cũ plurimi tum Catullus in epithalamio.

QVI NVPTIAS VITVPERANT.

AN VERO praestet uxorem ducere, utrinq; plures reperiuntur assertores. Hipponactes duos dixit uxoris

ris dulcissimos dies, nuptiarũ uidelicet, & mortis. Alexandrides nuptiarũ diem multorum malorũ initium. Si pauper diuitem duxeris, dominam nõ uxorem acceperis: si pauperẽ, onus uitæ ferre non poteris, cum pro uno duos sis nutriturus. Si turpem, dolebis: si pulchram, cõmunem habebis, Philemon. Ἀθάνατον κακὸν ἀναγκαῖον γυνή. Immortale malum necessariũ uxor. Menander. ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅς ὢν πένης γαμεῖ. O ter infelicem qui pauper ducit uxorẽ. Idem. Habere te uxorem, esseq; patrẽ, Parmeno, curas uitæ multas adfert. Diphilus. Γυναῖκα ἀγαθὴν ἐπιτυχεῖν οὐ ῥᾴδιον, In uxorem incidere bonã nõ facile. Cheræmon. Vxorem præstat efferre quàm ducere. Theodectes. Coniugem simile senectuti: utrunq; enim adsequi cupimus, adsecuti tandem dolemus atq; angimur. Thales Milesius roganti matre ut uxorem duceret, Nondũ tempus ait: ætatis quoq; processu, non amplius tempus inquit. Epaminondas Thebanus interrogatus, quid ei melius esset quòd uxore & liberis careret, Non dubitare, inquit, pro patria mori. Lycurgus dicebat, quando uxor cum uiro in discordia esset, uitam reliquam minime uiuendum esse. Hipponax. Habet enim fœmina quiddam natura indomitum: quod si quidem quotidie dirumpatur, sicuti arbores tandem concidere. Romanus quidam dicenti quòd bonam pulchramq; duxisset, calceum extendens, & hoc inquit pulchrum, sed nescis ubi me angit. Socrates dicebat uiros ciuitatis legib. coërceri debere: fœminas uerò uirorum cohabitantium disciplina. Simonides interrogatus quid esset uxor, uiri inquit naufragium, domus tempestas, quietis impedimẽtum, uitæ captiuitas, pœna quotidiana, pugna sumptuosa, bestia cõtubernalis, canis ornata, malum necessarium Hesiodus.

Vxor quid ex Simonide

> Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ᾽ ὅγε φιλήτῃσι.
> Quisquis confidit mulieri, frondibus hæret.

Homerus idem ferè.

> Ἀλλ᾽ οὔ τῶ ποτε καὶ σὺ γυναικὶ περ ἤπιος εἶναι,
> Μηδ᾽ οἱ μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν ὅν κ᾽ εὖ εἰδῇς.
> Vxori quanquam, semper confidere noli,
> Neu facilis referas uerbum quòd noueris omne.

Nam & Vlyssem ponit nunquam se Penelope quanquã fidelissimæ nisi postremo manifestasse. In Theogonia item Hesiodus ex Pãdora ab Epimetheo ficta, dicit pessimũ genus fœminarũ fluxisse, felicemq; uocat expertẽ coniugij. Idem in Ergis ait: dictam Pandorã ex omniũ deorũ dono. Nam Mercurius ei ingeniũ & astutiã dedit, Pallas artes muliebres, Venus ornamẽta, monilia. Cumq; homines felices & absq; malis ullis prius degissent, ex ea nata mundo cõcupiscentia & omniũ labes malorum: quæ mala Iupiter in dolio incluserat, quo ab illa detecto irruerunt in orbem preter Spem, quæ in summo ore remãsit. Quæ si quis animaduerterit, multam in hac fabula Euæ similitudinem inueniet, à qua initiũ cœpisse peccati accepimus. Veniam ad nostros. Origenes in Euangeliũ Cananeæ centum hoc genus epithetis confixit. Chrysostomus. Qui uxoris, inquit, tulerit improbitatem, mercedem à Deo magnam expectet. Hieronymus in tota ferè ad Eustochium epistola incommoda matrimonij enarrat. Denique ex Salomonis sententia decernit, præstare in loco deserto habitare quàm cum uxore litigiosa. Et alibi ex bono uatore. Qui non litigat, inquit, cœlebs est. Huic igitur propositoueterẽ monumẽti inscriptionem adijciã, quæ hodie in uia Tyburtina cõspicitur. Heus uiator commodũ. Hic uir & uxor nõ litigant. Qui sum nõ dico. At ipsa dicã. Hic Bebrius ebrius, ebriã me nuncupat. Hei uxor adhuc mortua litigat.

Pandora

QVI NVPTIAS LAVDANT.

SED CONTRA plurima sunt. Xenophontis Oeconomicus, quem conuertĩ, multa diuinitus de matrimonio dicit, & quamobrem sit institutũ, quæ facile uidere est. Aristoteles item in Ethicis ait uiro politico ducendam esse uxorem, non solum liberorũ, sed uictus auxilij gratia, primamq; hanc inter omnis societatem. Fœminæ nanq; ætatem statuit XVIII. uiro XXXVI. Ante hos annos non solidam esse generationem. Quinctiã in Politicis cogendũ esse ad matrimonium dicit. Athenæus ex autoritate Hieroclis philosophi ait, Genus hominum sociale esse, ipsius autem societatis, elementum quasi quoddam & principium coniugium: sine quo neq; ciuitates consistere, neq; domũ perfectam esse posse, ut inquit Homerus de Protesilao Iliados II. Τοῦ δὲ καὶ ἀμφιδρυφὴς ἄλοχος Φυλάκῃ ἐλέλειπτο, Καὶ δόμος ἡμιτελής. Musonius. Summi enim philosophi, Pythagoras, Socrates, Crates, qui etiam sine domo & supellectile fuit: uxores duxerunt, eisq; cohabitauere, nec impedimento philosophiæ esse putauerunt. Quid enim magis officium philosophi quàm secundũ naturam uiuere? Quid autem magis secundum naturam, quàm uxorẽ ducere? Democrates. Amicas uoluptatis gratia, ancillas ministras corporis, uxorem domus & omniũ quæ intra domum sunt fidelissimam custodem habere inquit oportet. Theognes. Οὐδὲν ἐν ἀγαθῆς γλυκερώτερόν ἐστι γυναικός. Cõiuge nanq; proba nihil extat dulcius usquã. Euripides. Οὐ δ᾽ ὄλβος, οὐδὲ τι μηδὲν τοιοῦτον ἔχει ἡδονὰς ὥσπερ ἀνδρὸς ἐσθλοῦ καὶ γυναικὸς εὐσεβοῦς. Nec diuitiæ nec quicquam aliud tantũ uoluptatis habent, quantum uir & uxor boni. Hesiodus. Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ᾽ ἄμεινον τῆς ἀγαθῆς. τῆς δ᾽ αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο. Nil melius uiro quàm cum uxorem fuerit nactus bonam: nil contrà cum malã. Suadet præterea uirginem ducendã quam moribus possis instituere annorum XIIII. uiro XXX. Deinde haud longè abs te, quam melius noueris, ne alijs uicinisq; potius quàm tibi sit gaudio. Themistius Atheniensis filiam locaturus, uirũ bonũ ac iustum diuiti præponebat, dictitans se quærere uirum pecunia potius indigentem, quàm pecuniam uiro. Athenæus ait. Lacedæmonij tris de coniugio leges tulere. Prima damnabant eũ qui uxorem non duceret. Secunda qui sero. Tertia qui non bene. M. Val. Max. & Iu. Brutus Bubulcus Censores bona eorũ qui ad senectutem cælibes peruenerant, fisco tradebãt. Metellus Numidicus apud Romanos de maritandis ordinibus legem tulit. Quem imitatus deinde Augustus eam renouauit, cum inueterata passim licentia per bella ciuilia quisque pro libidine uagaretur, ut autor Tranquillus.

DE MORIBVS MVLIERVM, ET de ducenda quid præstat.

DEINCEPS de moribus. Theano Pythagorea, ut tradit Athenæus, interrogata quam potissime uxorem commendaret, respondit illud Homericum. Ἱστὸν ἐποιχομένην, καὶ ἐμὸν λέχος ἀντιόωσαν. Id est, quæ telæ uacaret, & uiri lectum diligeret. Eadem silentiũ in muliere magnopere laudabat. Hac de causa Phidias apud Eleos Venerem concha condecoratam pinxit, quòd in mulieribus sub tecto curam & silẽtium significaret. Sophocles quoq; ait, Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. Silentium mulieri ornamentum parit. Euripides. Fas mulieres sapientes officia uirorum obire. At uirgines in turba conspici nefas. In quo notandum, apud Græcos matronas mulieres uocari quod Latini usurpant. Cicero interrogatus cur senex uirginem duxisset: cras, inquit, mulier erit: autor Macrobius. De mulierum item modestia Democrates. Κόσμος ὀλιγομυθίη γυναικί, καλὸν δὲ κόσμου λιτότης. ὑπὸ γυναικὸς ἄρχεσθαι, ὕβρις ἀνδρὶ ἐσχάτη. Mulieris ornamentum sermonis & item ornatus parsimonia. Præterea uirum à muliere dominari, summum est probrum.

brum. Athenæus. Philonis philosophi uxor in cœtu metronarũ interrogata, cur auream coronã sicuti cæteræ nõ ferret: respondit, quòd uxor satis habet ornamenti uiri uirtutem. Euripides. Vxor quæ sapit serua est uiri, quæ non sapit eum spernit. Plutar. Vir philosomatos, id est, corporis amator lasciuam reddit uxorem ac uoluptariam. Philocalos autem, id est, honesti amator continentem & ornatam. Varro, Qui castigat uxorem, eam meliorem reddit: qui uerò tolerat, se probatiorẽ facit. Diodorus, Præstat uxorem ducere bene educatã gratis, quàm malè cum pecunia. Theognes in hypothecis. Κριὰς μὲν καὶ ὄνους διζήμεθα Κύρνε καὶ ἵππους εὐγενέας. καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν κτήσασθαι. γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει. Cyrne canes & equos generosa è gente paramus. Cura boni nusquam coniugis est generis. Paritas in hac re maximè laudatur. Menander. Quoties aliquis pauper ob diuitias uxorem ducit, nubit ipse, non illa: quem imitatus Martialis ait, Vxori nubere nolo meæ. Plato tamen de rep. iubet potentiores cum humilioribus iungi ad æqualitatem ciuiũ seruãdam. quæ res Romæ inter patres ac plebem discordiæ quondã causa fuit. EXEMPLA quoq; laudatarum plurima ueteribus prodita, earũ mulierũ præsertim quæ pudicitia fideq; in uiros pollerent. Euadne Capanei, Alceste Admeti, Laodamia Protesilai, Penelope Vlyßis. Inter Romanas, Caia Tarquinij, Lucretia Collatini, Porcia Bruti, Sulpitia Paterculi, Aemylia Tertia Scipionis, Iulia Pompeij. Extraneæ etiam Sabinæ Teutonicæq; sub Mario. Vaticinio decoratæ, Theano Metapontina, Themis, Manto, Cassandra Priami, Sibyllæ. Fortitudine Amazonum genus, Camilla Volsca, Hypsicratea Mithridatis, Artemisia Mausoli, Lacenæ, quæ uirorum obeunt munera sese in gymnasio, in bello, in uenatione exercentes, ut tradit Aelianus. Thomyris etiam regina & uniuersæ Scytharum fœminæ. Semiramis Nini, Gatis Illyrica. Proximis uerò seculis Margarita Henrici VI. Britanniæ regis coniunx aciem uiri deficientem restituit. Et puella Gallica sub Carolo V. rege Gallorum regnum collapsum. Frugalitate Hispanæ, quæ teste Nicolao Damasceno iussæ sunt quotannis telas ab eis textas in mediũ populis suis adferre, certorumq; iudicum sententia quæ plus laborauerunt magis honorantur. Habent præterea singulæ zonam uentri adligatam certa mensura, ne turpe aliquid admittant. Post has Lydæ, quæ à flumine redeuntes urnã aquæ in capite gestant, infantemq; sinistra, ac colum tenent nentes obiter, dextraq; loro adligato trahunt equum, ut autor Aelianus. Gaditanæ à partu statim surgunt, ministeria domus obeunt. Liberalitate & hospitio insignes, Ebusa Paulina apud Venusium, Bestia Appia apud Capuam. Thespiensibus Glycerium, Romanis Flora ex testamento facto. Matronæq; omnes quæ aurum & ornatum contulerunt in ædem Apollinis dedicandam, quam Camillus ob captos Veios uouerat: & item bello Punico II. ut autor Liuius. Apud Hebræos uerò Raab meretrix. Artibus insignes ac primum penicillo, Martia Varronis, Timarete Myronis, Aristarete Nearchi, Irene Cratini, pictorum filiæ simul & discipulæ. Literatura uerò Corinna, Sappho, Aspasia Periclis, Leontium meretrix, Arete Chrysippi, Cleobulina Cleobuli, Zenobia Palmyrenorum regina, Aedesia Alexandrina, Erophila Erythræa, Pamphila, Cleopatra. Inter Romanas Hortensia, Cornelia: Læliorum, Mutiorum, Liciniorumq; fœminæ omnes, ut autor Quintilianus & Cicero. Præterea Pompeia Paulina Senecæ, Pollia Lucani. Inter nostras uerò Catherina uirgo & martyr Alexandrina: proximo seculo Baptista Malatesta. Sed & magnorum quandoq; causa malorum fuere. siquidem post Helenam Iliensium fatum, Romæ Lucretia atque Virginia his statum immutauere. Octauia deinde repudiata ciuilis initium belli fuit. Vicinioribus uerò temporibus Luchini uicecomitis uxor, ob Vgolini Gonzagæ adulterium, maximi Mantuanorum Mediolanensiumq; causa belli extitisse memoratur.

Exempla laudatarum fœminarum

QVOD in summa, nostrorũ Senatusconsultum uideamus. Apostolus indulget, non imperat matrimonium bonis: ociosis uerò, aut libidine, aut auaritia, ambitionéue occupatis potius imperat: quum hoc præstet quàm nihil aut non sanctè agere. Ipsemet fragilitatem considerans ait: Volo adolescentiores nubere, iam multæ post Sathan abierunt. Et item: mulier seruabitur per filiorum generationem, si permanserit in fide cum castitate: quod ut ait Hieronymus minimè præcepisset, nisi metus incontinẽtiæ causam addidisset. Nam bigamiã ipse in euãgeliũ seminis potius uituperat: à fructu quoq; tricesimo arcet, quum in bonã tellurem non cadat, sed inter uepres: quapropter illam uulpi inter eas latitanti comparat: cui animali Herodem bigamũ ac sceleratissimum ait Dominũ æquiparasse.

Paulus de matrimonio

Hieronymus

Ambrosius item eam nec laudat nec uituperat. Filijs etiam ex bigamia prouenientibus haud esse feliciter sæpe conspicimus. At primis nuptijs quanquàm tricesima palma tribuitur, plures in his legimus & principes & priuatos persanctè degisse, ac ingenuitatibus uitæ meritis cum uirginibus centesimam adæquasse: aliquos longo tempore, nõnullos semper thoro abstinuisse: quosdam prolis tantum causa congressos, quorũ etiam nonnulli regno liberis incolumi relicto, ita in delicijs citra delicias, piè, sobriè, casteq; egitarũt, ut aures obstructa per loca sirenarũ transeuntes, ob terrenam substantiam non amiserint æternam.

Ambrosius

EX LIBERIS BONA MALAQVE.

PALAM est ignauos sæpe filios claris ortos esse parentibus, ut de Cicerone legimus, Scipione, Herode Attico. Causam Aristot. in probl. adfert. Mentem uiri præstantis magis à natura sensus carnisq; remotam ac quasi suspensam, inopem ingenij conceptus genituram præstare. Contra uerò claros ex ignauis, & improbis bonos sæpe genitos uidemus, ut sot sanctos uiros ex crudelibus & nefarijs. Plerunq; tamen Græcum prouerbiũ solet euenire: Κακοῦ κόρακος κακὸν ᾠόν, hoc est, mali corui malũ ouum. Plato felicem dicit fieri genituram ex utrisque bonis, malam uerò ex utrisq; malis. Bonam nãq; intelligit, ut in Politicis legibusq; differit, ex concordi discordia prouenientem: ut uidelicet acriora ingenia mitioribus copulentur, uehemẽtiora remissioribus. Talia in Zodiaco signa masculina fœminis cõiugata conspicimus: sic lunam cum sole, Venerem cum Marte: sic & harmonia acutum cum graui. In VI. etiam legum utrunq; sobrium esse in coitu iubet, ut sobrius extet partus. Tradit Aristot. in Politicis, parentes liberis domi, non ut dominos seruis, sed legitimo regis more qui patrem refert, imperare debere. Liberos uero eos tãquam deos colere ac uereri oportere. Hieronymus se comperisse ait apud Delphos tria hæc fuisse scripta. Deos colendos, parentes uenerandos, & à carnibus abstinendum. Theophr. Oportet ante omnia dijs nõ tam multa quàm frequẽter & piè sacrificare. Deinde parentũ alere senectutem eorumq; cõsilijs uitam accommodare: qui autem hæc neglexerit, cõtra naturæ & iustitiæ leges aget. Vxoris igitur & filiorũ curam suscipiendam, ut ab ipsis in senectute uices recipiamus. Menander. Εὐδαιμονία τῷ πατρὶ υἱὸς νοῦν ἔχων. uerba sunt ferè libri Sapientiæ. Lætitia patris filius sapiens. Chæremon. Γένοιτό μοι χάριτας ἀποδοῦναι πατρί. Liceat mihi gratias parenti reddere. Pythagoras in aureis carminibus. Τούς τε γονεῖς τίμα, τούς τ' ἄγχιστ' ἐκγεγαῶτας. Ipse parentes, atq; tuos uenerare propinquos. Agatho. ὡς ἡδὺ τῶν φρονούντων πεῖθεσθαι τέκνα. Quàm dulce genitoribus filios obtemperantes habere.

De genitura

Apud Delphos tria scripta

bere.

bere. Anaximenes. Τί γὰρ δικαιότερον ἢ τοὺς γονέας καὶ παιδείας αἰτίους ἀντευεργετεῖν, Quid iustius quàm generationis & eruditionis autores remunerare? Isocrates. Τοιοῦτος γίνου περὶ τοὺς γονεῖς, οἵους ἂν εὔξαιο περὶ σεαυτὸν γενέσθαι τοὺς παῖδας. Talis esto erga parentes, quales erga te futuros esse cupis liberos tuos. Huiuscemodi enim in parentes pietatem, tum sustenationem Græci θρεπτήρια uocãt.

Threpteria

Hinc apud Homerum adolescens in bello cadẽs queritur non potuisse threpteria, id est merita nutritionis reddere. Traditur mulieris exemplũ apud Valerium, illius quæ parentem in custodia fame necãdam clam ingressa ubere alebat, Sed & feras hæc charitas excitat: ut apud Aelianum Ciconiæ parentes in senectute alimentis sustentant. Parentũ interfectoribus nullam priuatim pœnam maiores statuerunt (ut inquit Cicero) quòd non sana mente hominibus id accidere putassent. Alcmeon & Orestes matricidæ ambo in furorem uersi traduntur. P. Malleolus teste Liuio L X V I I I. matre interempta primus omniũ insutus culeo in mare præcipitatus est. I G I T V R hic felicitatis humanæ cẽsuram agere licet, qua nulla maior in terris liberorũ successu putatur. Hac de causa Metellus felix appellatus, à quatuor filijs Consularibus elatus. Diagoras Rhodius ob duos Olympionicas filios. Mater quoq; illa Ro. quæ lætitia concidit, ubi filium redeuntem quem apud Cannas interfectum acceperat, adspexit. Quibus ego prætulerim felicem miseriam matris, quæ V I I. liberos sub Ptolemæo rege iussos edere porcinã, morientes pro patria lege conspexit. Et alterius nomine Felicitatis, quæ totidem filios ad supplicium rapi non solum uidit, sed adhortata est, Numerum uerò non addere prosperitatem Priamus est exẽplo, & post eum Artaxerxes Mnemon C X V. susceptis liberis, quorũ magnam partem ei insidias parantem de medio sustulit. Proximis quoq; temporibus Barnabas Vicecomes X X X. relictis, quorũ nemo regnauit. Verum numero cunctos superauit Conradus, qui ante hos annos decessit ex regia Poloniæ domo Masoniæ dux L X X X. susceptis: ex quibus tantum quatuor legitimi, superstites uerò paulò plures. Vnam ego Thyesteam domum nostra ætate referam Francisci Busali ciuis Ro. nobilis ac prædiuitis, qui duos filios mutuis uulneribus se petentes uidit, totidem ob seditionem securi percussos: alium nouercam interficientem, filiã uerò apud uirũ sese ueneno necãtem. Ex quo Euripides ait bonũ esse incognitũ, carere liberis: quod sanè uerbum noster Bern. usurpauit: causam ambo uiderunt, quòd ob liberos sæpe mœremus, sæpe inutũ, sæpe inhonestũ aliquid facere cogimur: ualdeq; his aduersari uidentur qui intuendæ ueritati cœlestiq; amori se totos tradidere: alioqui si cupiditatibus adhuc ardemus, liberorum sanè cupiditas cunctis inter mortales esse honestior uidetur, magnaq; merces rempublicam Christianam augere, populis per prolem consulere. Ea de causa Lacedæmonij iura trium liberorum habentes militia uacabant, per quatuor uerò etiam libertatem adsequebantur. Quod & Romani ex parte postea sunt imitati. Florentiæ uerò nunc duodena uir prole ab omni immunis uectigali efficitur.

P. Malleolus

Mater Maccabæorum.

Felicitas

DE PARENTIBVS ERGA LIBEROS.

MOX de indulgentia patrũ. Compertum quemadmodum efferatiora animalia, ut ait Aelianus, sunt magis philoteena, id est, filiorum amantia, ut Tigres, ursæ, eadem & hominũ ratio. Praui crudelesq; uiri, ac natura iniusti charitatem erga liberos, præter alios maximã retinent. Causa est quòd humana natura quæ amore uacare nõ potest, seq; suaq; eo uehemẽtius diligit, quo per iniustitiã & iniquitatẽ magis expers charitatis in cæteros fuerit, quam totam in se retinet.

Viri autẽ boni quo meliores eò comiores ac in omnibus moderatiores: tum ita adficiuntur, ut eorũ causa ab honesto nõ discedant. Improbi uerò cum nihil pensi habeant, nihil eis potius quàm liberorũ gratia sceleri omni rapinæq; inseruare. Quapropter indulgentiores etiã sunt, eis omnia permittentes nulla seruata disciplina. Heli legimus de sella retrorsum cecidisse, quòd filios ollas deuorantes non ab se expulerit. At contra bonorũ plura seueritatis in filios exẽpla sunt: apud Rom. Brutus & Torquatus, & alter Torquatus, qui Silanũ filium publice accusatũ damnauit. Apud Græcos Epaminondas uictoris etiã filij interfector: & Zaleucus Locrensis qui ob seruandas leges oculũ filio extudit. Hac demũ de causa Romani suos liberos fratribus educãdos dabant, quòd apud eos & charitas esset generis, & indulgẽtia paternæ nimiæ dilectionis abesset. Cic. pro Cœlio. Fuit in hac causa pertristis quidã patruus, Cẽsor, magister obiurgauit. Hora. Ne sis patruus mihi. Persius. Quũ sapimus patruos. August. de Vid. Nec ideo laudo quòd liberos habes, sed quòd eos uirtutibus erudire studes: ut enim ibi nascerẽtur, fœcũditatis fuit: ut uiuerent, felicitatis: ut bene educarentur, uoluntatis.

Heli

Torquatus

Zaleucus

DE SERVIS COMMODA ET incommoda, & quomodo manu mittebantur.

CAIVS Marius qui uitas scripsit Imperatorũ, ait eos omnis probos fuisse principes, qui quanquam ipsi mali, probos apud se libertos ac seruos administratores haberent. Contra uerò bonos natura principes, nequaquã bene regere ubi malis rem cõmitterent, Quod etiã proximis accidit tẽporibus: Bonifacio I X. & deinde Eugenio I I I I. & Calisto I I I. sedentibus optimis uiris omnia pessumibãt. At sub Paulo postea, nequaquã cum illis uiris conferendo, quod Marcus S. Marci Cardinalis cuncta disponeret, omnia melius. Menander ait. ὅταν τύχῃ τις καλοῦ οἰκέτου, οὐκ ἔστιν κτῆμα κάλλιον βίῳ. Cum quis incidit in seruũ bonum, nulla est possessio melior. Duo sunt senarij. Euripides quoq; ait Magis seruũ oportet habere sapientem, quàm ut ipse sapias. Bias bonos omnis quanquàm seruos liberos esse dicebat. Improbos & si liberi sunt, seruos esse multarum cupiditatum. Aristo. eos esse seruos in rep. qui inscitia rerũq; ignoratione tenentur: qui uerò ingenio præstãt, naturaliter dominos. Insuper nonnullorũ fides egregia memoratur. Paduanos quõdam dominos teste Val. ob imperatam à Pollione pecuniam latitãtes, proposita libertate qui prodere uellet, ne unus quidem inuentus. M. Antoniũ oratorem accusatũ stupri seruus captus minime prodidit. Ex quo Plau. ait, Superbũ esse decet fidelem seruũ apud Dominũ suum. Popu. Rom. in clade Cannensi captos redimere nullo modo uoluit: cumq; in summam penuriã esset redactus, ergastula soluit, seruorũ X I. millium auxilia quæsiuit, ciuiũ contempsit. & existimauit eos potius tueri libertatẽ qui nunquam habuissent. At cõtrà ex infidelibus mala incõmoda. Volsinienses cũ seruos temere omnes manumitterent, ab eis postea oppressi sunt, multaq; indigna passi: quibus auxilia petẽtibus missus Decius Mus libertinos omnis partim necauit, partim dominis in seruitutem pristinam restituit: ut autor Cæcilius. Seruile bellũ in Sicilia terrorem Romanis attulerat, nisi celeriter per Perpennam, & rursus renouatũ per M. Aquiliũ confectum fuisset. Euripides. Οὐκ ἔστιν ἔχθρα μείζων, οὐδὲ δήμιον κτῆσις κακίων, οὐδ' ἀνωφελέστερος οἰκέτου. Domi nullus maior inimicus, neque peior possessio, neq; inutilior seruo. Democratus. Δοῦλος ἀναγκαῖον, οὐχ ἡδύ. Seruus necessaria possessio, non autem dulcis. Plau. in Pseudolo naturas eorum eleganter expressit his uerbis. Plagigera hominũ genera, quorũ haud quicquam in mentem uenit ut rectè faciant. At cum est occasio data, te-

Decius Mus

ne,

ne, clepe, rape: hoc est eorū opus, ut mauelis lupos apud oues relinquere, quàm hos domi custodes. Plato de legi. Nimia seruitus & libertas omnino mala, Moderata uerò utraq; bona. Exēplo nobis dij sunt qui inter se utranq; mediocriter exercent. Cicer. Dignitate domini minus turpis est fortuna serui. Stultū est in eum locū scientem uenire, ubi libertatē sis amissurus, ut Platoni in Sicilia cōtigit, & Callistheni apud Alexandrum. Demetrio item Phalereo in Aegypto. In manumissione antē seruorū, ut ait Plutarc. in libello de ijs qui sero puniuntur à Deo, festucam eorū corpori inijciebant. Plautus in milite. Quid ea ingenua an festuca facta, serua an libera. Praeterea circumagebātur, ut ostenderetur licere eis agere pro suo arbitratu. Seneca in epistolis. Non differtur in diem qui se philosophiae subijcit, statim circumagitur, id est, liberatur. Manumittebatur autem à Praetore, cui sem lictores apparebant. Persius. Non in festuca lictor quem iactat ineptus. Pileo insuper ornabantur & uindicta, unde uindiciae. Sumebant patroni nomē, ut autor Artemidorus Ephesius de somniorū coniecturis. Tertullianus quoq; in libro de resurrectione, Seruos patroni nomine honorari dicit.

Seruorū manumissio.

QVOMODO SERVI SEV MINISTRI TRACTANDI.

PLATO de legibus, Seruos ait minus adficere contumelijs debemus quàm pares, quòd illi recōpensare iniuriam, aut uindicare se nequeant, Deinde ob metū & obscuritatem magis iustitiam colunt. Quapropter in iudicio eorum castigatio fieri debet. Aristo. in Politicis seruorū misereri oportere ait, quòd quanquā ingeniosi natura, minis assiduis & continuo metu uim ingenij consiliumq; amittunt. Seneca in epist. XLVII. plurimis uerbis cōmendat eos qui familiariter cum seruis uiuūt, illosq; & cōsilijs & sermonibus tum mensae adhibēt, ac tanquā cōtubernales putant, & humiles amicos: uituperatq; eorū adrogantiā qui prouerbiū hoc iactant, totidē hostes domi habemus quot seruos. Non enim hostes inquit habemus, sed facimus: dum magis timeri, quàm coli uolumus: dum eis ut iumentis utimur, & immoderate imperamus. Sic igitur cum inferiore uiuamus, quemadmodū nobiscū superiorem uiuere uolumus. Seruorū nomen bellorum quondam leges attulerunt, ubi capti essent. Nunc autem Dei benignitate ac prouidentia omnes liberi ac fratres in Christo sumus. Sed quid dicam de nostri seculi impudentia: quādo non solū reges, sed sacerdotes ministros domi seruos appellāt, moreq; mancipiorum tractant. Inter quos uiri sunt quandoq; doctrina ac moribus praestātes: tum etiā Praesules: qui pares officio ac fratres à summo Pont. appellantur: insuper domini uocari pari ratione uolunt, dominationemq; iactant & profitentur: quae quidem apud Latinos haud aliud quàm tyrannidē notat, quū maiores doctoresq; nostri patres olim dicerentur, appellariq; iuberēt. Nam Domini nuncupationem non solū Christianis diuinitus prohiberi, sed Romanis quondam rerum dominis inuisam fuisse legimus. Augustumq; ita abhorruisse, ut ne dominū etiā se uel à domesticis uocari pateretur. Dion quoq; Graecus autor inter praecepta de principe, Cauendā ante omnia inter subditos huius nominis insolentiā dicit, patremq; potius & pastorem populorū sese Princeps uocet, more Homerici Agamemnonis quē ille ποιμένα λαῶν appellat, Quid igitur, nos quota portio? Verum quod magis ridiculum, heros famulosq; nunc dominos uocari nullo discrimine uidemus, quae labes & adrogantia à Barbarorum moribus in urbem potius quàm à Romana grauitate deducta. Sed tum durae militiae utinam esset emeritis locus aut digna expectatio. At si fortè gratissime cum eis agatur, sacerdotia tribuuntur mercedis loco, spiritalemq; thesaurum quaestui habent ac negotiantur.

Prouerbium in seruos.

Contra dominationem

DE PATRIAE CHARITATE.

PATRIAE parentibusq; secundū Deum magnopere debemus, ac eis precipue fruimur. Quapropter Homerus in Odyss. Οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος, οὐδὲ τοκήων γίνεται, εἴπερ καί τις ἀπόπροθι πίονα οἶκον γαίῃ ἐν ἀλλοδαπῇ ναίει ἀπάνευθε τοκήων. Dulcius est patria nihil atq; parentibus usquā. Illi praesertim qui longè à finibus errans Porte domus propriae, peregrina in sede uagatur. Idem. Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. quo etiā Cic. utitur in epistolis ad Atticū. Pro patria certare omen perfectius unum. Euripides. Μακάριος ὅστις εὐτυχῶν οἴκοι μένει. Beatus qui felix in patria manet. Idem. Homini etsi mala contingunt, nihil dulcius tamen nutriente solo. Sophocles. Οἴκοι μένειν δεῖ τὸν καλῶς εὐδαίμονα. Domi manere oportet eū qui pulchrè sit felix. Cuidam à Seripho Atheniēsis patriae ignobilitatem obiecerat. At ille, Mihi patria, Tu patriae dedecori es: autor Diogenes. Vlysses deniq; apud Calypso patriā praetulit immortalitati, quod Cic. usurpat in orationib. At si uos quid patria uestra delectat Quirites, cuius est tantus amor ut Ithacam uir praestantissimus, nidulumq; illum adfixum saxis immortalitati praetulerit. Multi tamen extra patriā melius rem gessere: ut ait Medea tragica ad Corinthios, usurpatū item ob codē. Inter quos uiri praeclari fuere qui domi tyrānidem sponte fugerunt, ut Pythagoras Sylosontis apud Samios dominationem, ut Herodotus Lygdamum Halicarnassi tyrannum, ut Dion Syracusanus Dionysium, ut Solon Athenis Pisistratū. Inter Romanos uerò Marcellus Caesarē, & Scipio populum ingratū. Nunc exempla subijciā pauca eorū qui pro patria quandoq; priuatas posuerūt simultates. Plutarc. περὶ τῶν πολιτικῶν παραγγελμάτων, scribit quòd Cretinus Magnesius cum Hermia priuatas gerens inimicitias superueniente bello Mithridatico ascēdit in concionē, consuluitq; Hermiā Imperatorem cōtra Mithridatem diligendum, eius uirtutes cōmemorando: se interim professus iterum in exilium, ne quid tumultus ob eorum discordiam oriretur: quòd si ipsum Cretinum mallent, Hermias exularet. Hoc audiens Hermias permotus inimici modestia, libenter ei spōte cessit, atq; in exilium abijt. Romae quoq;, ut autor est Cicero de prouincijs consu. M. Lepidus Pont. Max. cum M. Fuluio collega aliàs inimicissimo, statim Censor cum eo factus redijt in gratiam, ut commune officium communi uoluntate defenderent. P. Seruilius & M. Lucullus priuatas simultates in administratione reipub. reliquerunt. Tib. Gracchus Gracchorum pater, L. Scipioni, cui & fratri Africano erat inimicus, triumphanti auxilio fuit.

Exempla

DE FELICITATE OPINIONES.

FELICITATEM aliā alij suopte ingenio iudicauere. Aristot. in x. Ethic. in uirtute primū, adiunctis corporis externisq; bonis. Stoici in uirtute tantum. Epicurus in uoluptate quae tantū dolore careat. Aristippus in corporis uoluptate: quos omnis commemorat Cice. de Fi. Socrates felicitatem appellabat ἡδονὴν ἀμεταμέλητον, id est, uoluptatem absq; poenitentia. Felices autem quibus mens bona & ratio fuisset. Diogenes autem uere laetari, nec unquam ullōue loco aut tempore moestum esse, animumq; semper in quiete & hilaritate continere. Iamblicus, Quod Deo simile sit, perfectum, simplex, purum, exemptumq; à malis humanis. Hippodamus Thurius, Eam non sine uirtute: uirtutem uerò non sine habente rationem. Selerius, Sanum quidem esse, homini mortali ante omnia putat. Deinde, hominem esse bonum. Tertio ditescere sine dolore. Quarto, florere cum tibi charis. Theogenes. Dulcissimum est, eo modo se feliciter habere quo quisque cupit. Idem.

Οὐκ ἔραμαι πλούτου οὐδ' εὔχομαι, ἀλλά μοι εἴη
Ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων μηδὲν ἔχοντι κακόν.
Non amo diuitias, non opto magna, sed adsint
Parua, unde ipse queā uiuere & absq; malis. Sophocles.

Κάλλιστόν ἐστι τοὔνδικον πεφυκέναι. Λῷστον δὲ ζῆν ἄνοσον, ἥδιστον δ' ὅτῳ πάρεστι τέρψις, ὧν ἐρᾷ καθ' ἡμέραν. Pulcherrimum iustū esse genitū, Optimū uiuere hominem, Dulcißimum delectationē adesse eorū quæ quis quotidie cupit. Idem. Εὐδαίμονες εἰσὶν οἱ κακῶν ἄγευστ' ἀεί. Felices sunt qui semper malis uacant. Callimachus. Οὔτ' ἀρετῆς ἄτερ ὄλβος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν. Citra uirtutem res nullum extollere nescit. Menāder. Beatus qui diuitias simul cū mēte poßidet, quib. pulchrè in his tantū quæ oportet utatur. Idē. Infortunatus natura credulus est: semper enim proximū sæpere magis putat. Idem. ἔξωθεν οἱ δοκοῦντες εὐτυχεῖν, τὰ δ' ἔνδον εἰσὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἴσοι. Qui extrinsecus uidentur feliciter agere, intrinsecus sunt omnibus hominibus similes. Idē. Πάντα μὴ προσδοκωμένοις ἔκστασιν φέρει. Cuncta non expectantibus adferunt admirationem. Heraclitus. Ἦθος ἀνθρώπῳ δαίμων. Mos homini numen. Xenophon. Felicitatē puto multa poßidere & erogare. Democ. Εὐτυχὴς μὲν ὁ ἐπὶ μετρίοις χρήμασιν εὐθυμούμενος. δυστυχὴς δὲ ὁ ἐπὶ πολλοῖσι δυσθυμούμενος. Felix qui ad moderatas diuitias bene optat. Infelix qui ad plura & superuacua, male optat. Menāder. Qui nihil adfert in uita boni, hic minime felix. Idem. Μικρὰ γὰρ ἀπαρχὴ ἤ τις κακῶς πράττει. Parua est occasio qua quis male rem gerit. Eurip. senarijs v I I. probe monstrat fragilem huius uitæ felicitatem. ὡς ἐς τὸ μηδὲν ἥκομεν φρονήματος τοῦ πρὶν στερέντες. εἶτα δῆτ' ὀγκούμεθα ὁ μέν τις ἡμῶν πλουσίοις ἐν δώμασιν, ὁ δ' ἐν πολίταις τίμιος κεκλημένος. Τὰ δ' οὐδέν ἀλλ' ὡς φροντίδων βουλεύματα, γλώσσης τε κόμποι. κεῖνος ὀλβιώτατος, ὅτῳ κατ' ἦμαρ τυγχάνει μηδὲν κακόν. Quàm miseri ex fastu ad nihilum reuertimur bonis fortè amißis. Quid ergo tumidi amamus: hic quidem in superbis domib. alius inter ciues honoratus aspici? Cum inanū hæc tantum curarū commenta sint, & linguæ fastus. Ille beatiß. cui mali quotidie nihil cōtigerit. Seneca. Ad tuendam ex fortuna felicitatem, alia felicitate est opus, & pro ipsis uotis uota nuncupanda. Ciceronis de Fin. aurea uerba subnectam, Omniū rerum principia parua sunt, sed suis progreßibus augētur. Virtutis enim beatæq; uitæ, quæ duo maxime expetenda sunt, serius lumen apparet: multo etiam serius ut plene qualia sunt intelligantur. Præclare enim Plato beatum ait, cui etiam in senectute contigerit, ut sapientiam uerasq; opiniones adsequi poßit. Plato autem in Philebo summum bonum ex sapientia & uoluptate compositum ponit, quorum subiecta sunt intellectus & uoluntas: ex his uerò intellectum sapientiamq; ut adfectuum moderatorem præferre uidetur.

Ciceronis aurea uerba

DE AVTARCIA, ET VERA FELICITATE.

NOnnulli in ea quam Græci αὐτάρκειαν uocant, id est, in ea uita quæ tantum paruo & necessario contenta sit, felicitatem ponunt. Inter hos sunt qui procul ambitione in agro uiuunt: ut ait Horatius. Beatus ille qui procul negotijs, Vt prisca gens mortaliū, Paterna rura bobus exercet suis. Et Vergil. O fortunatos nimium sua si bona norint Agricolas: quibus ipsa procul discordibus armis Fundit humo facilem uictū iustißima tellus. Pindarus in eadem est opinione his uersibus. ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει, ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθείς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι. Sanam si quis substantiam amauerit, ac necessarias uitæ possessiones, addita boni nominis fama, Is nec Deus esse quærat. Omnes quidem Metellū illū ac Syllam, qui ambo felices dicti sunt: præterea Augustū ad hanc censurā uocant: sed si uerū facere iudiciū uolumus, mortaliū nemo est felix, quū tantulus dolor, quo nullus uacare potest, cum omni uoluptate præterita non sit compensandus. Sed sic ut uacare poßit: dum se profecto mortalem quisq; sentit, nec perpetuo bonis fruiturum, facile contemnit omnia: ut ait Hieronym. Quapropter nos Christiani aliā expetimus felicitatem, eā uidelicet quæ ab Ambrosio de officijs ponitur. Beatum inquit, uitam efficiunt tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ. Augustinus autem de doctrina Christiana. Beatitudo est diuinitatis perfecta scientia ac contemplatio. Idem super Genesim. In ipso autem homine nūc letitia quædam conscientiæ paradisus est. Idem de Sp. & hc. Tanta est conditionis humanæ dignitas, ut nullum ei bonum nisi summum sit satis.

Mortalis nemo felix.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXXI.

DE LABORE.

DE FORTITVDINE iam par erat ex lemmate præsumpto me dicere, si extra triuiū aliquid expiscatus fuissem: uerū unam tantū eius partē ac potißimā attingā, quæ in laboris doloris'ue tolerantia cōsistit: ac uiri est proprie, ut ait Biō in Bucolic.

Μορφὰ θηλυτέραισι πέλει καλὸν, ἀνέρι δ' ἀλκά.
Forma decus fragili sexu, roburq; uirili est.

Heraclides Lycius, ut scribit Philostratus in uita Sophistarum, unum librū laudibus laboris dicauit, sine quo dicebat nihil in rebus humanis frugiferū geri posse: adeoq; probari, ut cassus etiā labor (modo nō uitiosus) sit otio ac delicijs anteferendus. Quid autem inter utrunq; intersit, Xenophon Cōmentario secundo probe indicat, ubi Herculem Prodicius inducit de uitæ genere deliberantem: ac inter cætera dicit, nullam esse uerā uoluptatem citra laborem. Nā si somni aut cibi aut potus appetitū præueniat, nihil dulce sentiri: Labore autem exercitatis omnia dulcius suppeditari. Ex quo Socrates dum corpus ambulādo seu quiduis aliud agendo exercebat, obsonare famē dicebat: quod item nostris religiosis ante cibum præceptū est. Idem opus conferre dictitabat ad hominis bonitatem, otiū uerò ad uitiū. Bonos igitur in opere esse quanquā otiosi uiderentur: Improbos autē, qui aut alea aut opere aliquo turpi siue etiā plus æquo ambitione seu quæstu occupati appareant, otiosos esse. Idem cum laboraret circa citharā, dicēti cuidam: Iam senex discis? respondit, κρεῖττον ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ. Id est, præstat tarde discere quàm nunquā. Lassus Hermioneus interrogatus à quo sapientiam didicisset, à labore & experientia inquit. Diogenes aiebat, Medeam non pharmacidā, sed sapientem fuisse: ea si quidem homines delicijs corruptos, in gymnasijs & pyriterijs per exercitationē interpolabat, ac laboribus robustos reddebat. Inoleuisseq; opinionem quòd ex aheno recoctos elixatosq; iuniores restitueret. Pythagoræ quoq; sentētia fuit, legendā esse ab initio uitā optimā ac laboribus quàm maxime exercitatam, quā cōsuetudo paulatim ex aspera dulcem redderet. Laborem namq; uoluptatē quoquo modo semper comitari. Si bona sit uoluptas, ille præcedit, Si autē mala, labor subsequitur. Musonius. Cum sæpe pro uoluptate & pecunia aut alia re, nulla cum laude labores maximos subeamus: quid mirū si pro gloria, pro æquitate eosdē adeamus, exēplo coturnicum,

cum & gallorum, qui quanquam rationis expertes, adeo pro gloria certant, ut ad extremum spiritum inuicem pugnent? Eusebius: Corpus ocium corrumpit, animum uerò earum rerum negligentia quæ ad diuinam faciant contemplationem. Hactenus philosophi.

NVNC poëtæ. Epicharmus.

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθὰ θεοί.

Laboribus omnia nobis dij uendunt bona. Euripides.

Τὰς τύχας ἐκ τῶν πόνων θηρᾶν ἀνάγκη.

Fortunas ex laboribus uenari oportet. Idem.

Πόνος, ὡς λέγουσιν, εὐκλείας πατήρ.

Labor ut dicitur gloriæ pater. Idem.

Τῷ γὰρ πονοῦντι καὶ θεὸς συλλαμβάνει.

Laborantes Deus adiuuat.

Ἡ δ' ἀρετὴ βαίνει διὰ τῶν μόχθων.

Virtus per ærumnas uenit.

Idem. Labor solus citra fortunam sumptus (ut in prouerbio) mortales adhuc minime adfligit.

Labores audent boni, timidi nihil unquam adsequuntur.

Ex laboribus gratia prouenit hominibus.

Nullo modo quis citra laborem felix esse, neq; gloriam adsequi ullam nihil agendo potest.

Ex quis Euripidis sententia Ciceronis est illud prouerbium. Omnis laus in actione consistit. Idem.

Ἀργὸς οὐδεὶς θεοὺς ἔχων ἂν ἀνὰ στόμα, βίον δύναιτ' ἂν
συλλέξαι ἄνευ πόνου.

Otiosus nullus, quanquam Deos habens in ore, uictum sine labore parare posset. Sophocles.

Μόχθων ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν.

Laborem subire oportet eos qui sibi feliciter esse uolunt. Idem.

Ἀπ' αὐτοῦ ζητουμένου εὑρίσκεται πόθος.

Desiderium ex ipso quærente inuenis. Idem.

Θεὸς δὲ τοῖς ἀργοῖσιν οὐ παρίσταται.

Deus otiosis non adest. Menander.

Ἁλωτὰ γίγνεται ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ ἅπαντα.

Cuncta & labore & diligentia deprehendi possunt.

Idem. Ἀργὸς δ' ὑγιαίνων τοῦ πυρέσσοντος πολὺ ἀθλιώτερος. διπλάσια τὸν ἐσθίει μάτην.

Otiosus qui ualeat longe miserior est febriciante: quippe qui duplo plura cibaria frustra consumit.

Idem. Nullam omnino rem oportet uiris desperare beneficientibus.

Philemon. Quàm mihi dulcia sunt priora mala. Nisi enim tunc laborassem, nunc minime gauderem.

Alexis. Cuncta ab initio dij hominibus monstrarunt: uerum diligentibus & inquirentibus melius patent.

Democrates. Οἱ ἑκούσιοι πόνοι τὴν τῶν ἀκουσίων ὑπομονὴν ἐλαφροτέρην παρασκευάζουσιν.

Labores uoluntarij inuoluntariorum tolerantiam leuiorem præparant. Hesiodus.

Εἰ γάρ κεν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο,
Καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.
Si modico iugiter modicum superaddere perges:
Nempe breui magnus surget tibi tempore aceruus.

Idem. Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων,
Χρηίζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ.
Spem uanam ignauus nihilum dum spectat agendo,
Indigus adspexit mœrens mala plurima uitæ.

Idem. Τὴν μέν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι
Ῥηϊδίως. ὀλίγη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.
Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι. Μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον. ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηαι,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
Ad uitium facilis uicinaq; semita cunctis
Panditur: at uirtutis iter posuere remotum
Cælicolæ, durumq; prius, sed uertice summo
Dum fuerit, planum se offert quærentibus illud.

In eandem quoque sententiam litera Pythagoræ describitur in forma Y. Litera Pythagora

Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni
Humanæ uitæ speciem præferre uidetur.
Nam uia uirtutis dextrum petit ardua callem,
Angustum primo, sed late in fine patentem.
At leua ad uitium tendens, perducit in arctum.

Sed Latinos attingam. Ennij uerba pulcherrima ad hoc propositum scribit Gellius, quæ in choro Iphigeniæ scripta dicit. Otio qui nescit uti, plus negotij habet quàm cum est negotium in negotio. Nam cui quod agat cōstitutum est, nullo negotio id agit, sed ibi mentem & animum oblectat suum. Idem autor uerba ex Catonis oratione ad milites refert. Mementote si quid unquā recte per laborem feceritis: labor ille cito à uobis abscedit: benefactum autem semper remanebit. Si quid uerò nequiter per uoluptatem, uoluptas repente abibit: nequiter illud factū apud uos semper exstabit. Virgil. Labor omnia uincit. Cicero. Ad omne officium cōtentio animi est opus. Idem pro Archia. Nullā enim uirtus mercedem laborū periculorumq; præter hanc laudis & gloriæ desiderat: qua quidē detracta, quid est quod in hoc tā exiguo uitæ curriculo tantis nos laboribus exerceamus? Certe si nil animus præsentiret in posterū, nec tantis se laboribus frangeret, nec tot curis uigilijsq; angeretur. Nunc insidet quædā in optimo quoq; uirtus, quæ noctes atq; dies admonet, non cum uitæ tēpore dimittendam commemorationē nostri nominis, sed cum omni æternitate adæquādam. In sacris itē libris Salomon pigris exemplū ac prouidētiam formicarum proponit. Dauid. Tu domine laborem & dolorē consideras. Dominus uerò ipse eum qui talentum per ignauiam & desperationē fodit, & otiosos in foro stantes, & uirgines dormitantes reprehēdit. Greg. in M. Sicuti in malis præsens securitas parit dolorē: sic in bonis præsens labor perpetuā inducit securitatem. Et alibi pulcherrimus eius locus. Desidiosus, inquit, sæpe ingenium accipit, ut iustius negligentia puniatur, quòd scire cōtempserit quæ sine magno labore adsequi poterat bonitate naturæ. Contrà uerò studiosus tarditate punitur, ut eo maiora præmia ferat, quo magis laborauerit. Deniq; Sophocles, Plato, Isocrates, Hieronymus etiā noster, & alij complures qui diu uixerūt usq; ad extremam senectam scribentes, labores subierunt, finemq; discendi cum uita fecerunt. Ad quam rem multum faciet alienæ imitatio uirtutis. Nam quisq; bonus aliena gloria magis exciabitur.

Thucydides puer quum audisset Herodotum senem suam historiam recitantem, collacrymasse dicitur. Demosthenem librorum antelucana diligentia excitare solebat. Themistoclem Miltiadis tropæa somnum capere non sinebant. Alexander Achillis, Cæsar Alexandri conspectus tumulis, laudis æmulatione ingemuisse feruntur.

DE OTIO.

Quum duplex sit otium, illaudatum & laudatum, primum uoluptariorum & ignauorū est, aduersumq; labori, cuius suprà mentionē feci. In quo uiuentes Seneca stultos uocat, semperq; uiuere incipientes. Talem dicit Vaciam illum fuisse, qui ruri in desidia agebat. De hoc item Greg. in past. ait. Plerunq; piger dum agere necessaria negligit, quædam supra se difficilia proponit, quædam uerò incaute formidat, & dum quod iuste metuatur inuenit, ostēdit quod in Duplex otiū

Otium laudatum

otio iuste torpescat. Alterũ otium laudatũ, literatorũ est ac cõtemplantium ueritatẽ. De hoc Cato dicebat, uiro nobili quemadmodum negotij sic & otij rationẽ extare oportere. Hoc item Seneca in epistolis amplectendũ suadet honesto ac prudenti uiro, quò ex actionũ tumultu tanquam in portum se tandẽ recipiat: ubi sese primũ, deinde humana pariter ac diuina dignoscat. Nam semper negotiosis, inquit, tempus furtim labitur, & hos esse qui ambitione uel auaritia iugiter occupati, breuitatẽ temporis queruntur, & improuisos se ad mortẽ trahi, nihil omnino uixisse putantes. Aristoteles in libro de anima inquit, animã sedendo & quiescẽdo fieri prudentiorẽ. Plutar. Sapientẽ decet quietem & otiũ in scientiæ & prudẽtiæ exercitatione ponere. Non dico eam uenalẽ ac forensem, sed maximã quæ nos Deo cõiungat. Socrates dicebat in instituendã esse uitam, ut ex te, nõ ex alijs uoluptatem capere possis. Euripides, ὁ πλεῖςα πράσσων, πλεῖςα ἁμαρτάνει βροτῶν. Qui agit plurima, plurimũ peccat. Quod ambitiosis & auaris maxime accidit. Ea demũ ratio, quòd improbi probis rerũ experientia simul & solertia præstant: quam enim quis diligit artẽ, in hac se libenter exercet: quam uerò exercet, hãc & probe nouit. Denique ex Augustini sententia in lib. de ciui. nemo bonus negotium quærit, nemo improbus in otio cõquiescit. Otium, inquit, sanctũ quærit charitas, negotiũ iustum suscipit necessitas charitatis: quã si nullus imponit, percipiendæ uacãdum ueritati. Gregorius in Ezechielem.

Cõtemplatiua uita

Contemplatiua uita est charitatẽ Dei ac proximi tota mente cõplecti, ab omni terrena actione quiescere, soli desiderio cõditoris omnibus posthabitis curis inhærere. Idẽ in eodem loco triplicẽ eius gradũ ponit. Primum quum se ad se colligit: alterum ut se collectũ qualis est uideat: tertium ut supra semet insurgat. Idem. Sicut enim grauioris est culpæ, inter bonos improbũ esse: sic maioris fuerit laudis, inter improbos bonũ se præstare. Idem in Reg. Quanto quis in rebus mortalibus occupatior, tãto à Deo remotior. Isidorus de summo bono. Quãto quisque curis maioribus occupatur, tanto magis uitijs premitur. Mundi enim amatores non solum stulti ex eo quod infima pro summis appetant, uerumetiam miseri quòd ea cum ærumnis cõsequantur. Bernardus. Otiũ est uacare Deo, imò negotium negotiorũ, ubi nullum admittitur otium. Seneca in epistolis. Crede mihi, plus agunt, qui nihil agere uidentur. Necessarium tamen huiuscemodi uiris Aristotelis sententia, rerum administratorẽ aliquem prope habere, qui res obeat ac curet, ut Socrates Critonem, Epicurus Metrodorũ, Apollonius Damidem. Ipse quoque dominus noster Iudam negotio præfecit. Apostoli item alios alij. Vt autẽ monachos attingam, Origenes Ambrosium, Hieronymus Cromatium habuit. Bernardus fratrem Viterbij defunctum deflet, ut paternæ domus præsidium, curarumque suarum leuamen. Denique Franciscus Helia suo quanquã flagitioso, ob rerum experientiam carere non poterat.

QVID AB OTIO HONESTO RETRAHIT, QVIDVE INDVCIT, ET DE SOLITVDINE.

SED ut facile uidemus, ab hoc otio multos præstanti ingenio repellit metus amittẽdæ dignitatis & existimationis, quam negotiũ nutrit & auget. Quapropter Cicero & otium cũ dignitate, & negotiũ sine periculo, in proœmio de oratore exoptat, duo quasi difficilia. Et Virgilius ex eadem causa suum otium literarũ ignobile appellat. Ad idẽ rursus otium plerique ob calamitates inducũtur, ut accidit imprimis

Ptole. Philadelphus

Ptole. Philadelpho, qui cũ podagra diuturnoque morbo laboraret, ad fouẽdas artes liberales se cõuertit: accersitis undique ingenijs, & bibliotheca illa nobili constituta.

Hieron. Syracusanus

Hieron item Syracusanus tyrãnus in grauem incidẽs morbum, uocatis Simonide alijsque poëtis, philosophari cœpit. Aphricanus maior post accusationẽ illam relicta reipub. cura se in Literniũ cœpit. Nonnulli uerò naturali quadã philosophia res humanas perosi, ut Diocletianus & Maximianus principes, rem-

Diocletianus & Maxim.

nouã ausi, relicto imperio in uitã se priuatam redegerũt. Vt & mea ætate Amurathes Turca ex Othomanis, pater Mahumetis, qui Cõstantinopolim cepit, relicta penitus filio regni cura. Religionis autem & Christi causa innumerabiles, inter quos Lotarius Caroli Magni nepos: itẽ Petrus Angliæ rex, qui dimisso suo regno Romam uenit, ubi in paupertate priuatus uixit. Duces quoque Venetorũ nonnulli, ut in eorum historia narraui. Ex Pontificibus uerò Cœlestinus V. sese penitus abdicãdo. Ex Cardinalibus ipse Hieronymus, quando inter hos iã uulgo receptus est. Præterea Petrus Damianus, proximis quoque annis Ardicinus Delsporta Cardinalis Aleriensis iam grandis natu, qui signãdis libellis præerat, relictis statim omnibus, Hetruriæ se cœnobio addixerat, si per Innocẽtium VIII. qui eum paulò pòst reuocauit, licuisset. Sunt qui hanc secessionẽ in media ambitione & magistratu aggredi sunt ausi, ut proxime cõtigit Eugen. IIII. qui Aloisio patriarchæ uiro solerti rerum cura delegata, sese totũ literis tradiderat: quod minime laudi tribuendum. Qui enim huiuscemodi sunt animo, subesse potius quàm præesse debẽt: sed gloriã expetunt, gloriæ tamen põdus ac fastidium detrectant.

Solitudo

Solitudo enim huic uitæ generi necessaria, cui nonnulli agrũ delegerunt. Menãder. Ἀγρὸς ἀρετῆς καὶ βίου διδάσκαλος ἐλεύθερος ἀγρός. Et uirtutis & uitæ liberæ magister optimus est ager. Idem. Ὡς ἡδὺ τῷ μισοῦντι τοὺς φαύλους, ἡ ἐρημία. Quàm dulce improbos odienti solitudo agri. Plutar. in Mo. Solitudo enim philosophiæ uacãs, non ut in ciuitate cõsistentes, multis ac paruis se implicat, sed alte uolat in mundi cõtemplatione. Quapropter maiores nostri tẽpla in locis remotis & desertis dedicauerunt: maxime Panos, musarum, nympharũ, Apollinis, & qui musarũ duces sunt. Hieronymus contra Io. Multi philosophorũ relinquunt non modo urbes, sed agros ingẽtes, & amœnos fontes, uocalesque auiũ modos, ne per abundantiã animæ fortitudo languescat. Pythagorei in solitudine & locis desertis habitauere. Platonici quãdoque in tẽplo & locis sacris uersabãtur, ut admoniti angustiore habitaculi sanctitate, nihil aliud quàm de uirtute cogitarẽt. Idẽ. Inuenis Platonici qui oculis se spõte priuarẽt, ut nihil aliud quàm solã scientiã meditarẽtur. Idem cõtra Iulianũ, secedere & in solitudinẽ se recipere tutum esse dicit. Nolo inquit, spe uictoriæ pugnare, ut uincã aliquãdo. Idẽ ad Rusticũ Mo. Si Paulus castigat corpus, quãto minus te posse existimas sine lapsu uitã ducere? Si in cœlo peccatũ fuit, quãto magis in terris? Si delictũ in ijs qui corpore carebãt, quãto magis qui in fragili sunt corpore cõstituti? Cassianus de anima. Turba uitiorũ sine certamine proculdubio uincitur ab eo cui solitudo gratiã suffragatur. Greg. in Mo. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo deficit mẽtis? Qui enim corpore remotus, & tumultibus humanæ cupiditatis angitur, in solitudine nõ est. At cõtrà, si quis in turba sit, nec ullos curarũ seculi tumultus mẽte patiatur, in urbe nõ erit. Nam Loth in peruersa ciuitate iustus fuit, in secessu peccauit. Illud præterea obseruatione dignũ, quòd sanctorũ hominũ diuersum cernimus à reliquis otiũ: cæteri siquidẽ sapiẽtes post exantlatos labores, post administrationẽ reipub. ac res gestas otiũ quasi debitũ eis mollioris uitæ ac solitariæ adsumẽtes, in uirtute theorica sibi uiuere cœperũt, quorũ exẽpla suprà memoraui. At Christiani perfecta sapiẽtia præditi, exordiũ perfectæ uirtutis à solitudine auspicãtur: ubi aliquãdiu sese lectionibus abstinẽtiaque exercẽtes ante omnia probẽt. Deinde cõfirmati, quod soli hauserũt, reliquis cõmunicant, ad actiones uarias conuersi. Sic dñs Iesus post habitationem deserti loci,

ac uita

ac irimij tolerãtiam, ad docẽdos homines prodijt. Sic Paulus post an. XIIII. quibus didicit ab apost. Euangeliũ, ad gẽtes proficiſcitur. Sic Hieronymus, Frãciſcus e ſaltibus & locis ferarũ post aliquot annos prodeũtes, alios cõfirmauerũt.

DE TEMPORE ET OCCASIONE.

Horæ OTIVM ſimul & negotiũ tẽpus metitur, quapropter de hoc pauca, ac primũ de horis & horologijs. Horas Homerus cœli foribus aſſiſtere dicit, quadrigamq; & equos ſoli prodeũti mane præparare. Has mathematici æquales & inæquales ponũt. Inæquales etiã chronicas uocãt. Quoniam totidẽ ſigna tã æſtate quàm hyeme, tã interdiu quàm nocte ſemper ſupra hemiſphæriũ apparent: totidẽ etiam horas uoluerunt, id eſt, XII. interdiu, noctuq; totidẽ: uerũ inæquales ideo dictæ quod ſecũdum rationẽ aſcendẽtium ſignorũ hyeme minores interdiu ſunt, nocte uerò lõgiores: æſtate autem cõtrà. Aequales autẽ æquali inter ſe ſpatio omnes XXIIII. inter diem noctemq; cõmixtæ: dictæ quoq; & æquinoctiales, quod ex æqualitate æquinoctij ſignis aſcẽdentibus pares ſint: cuilibet uidelicet ſigno duas adſignãdo horas. Martialis ſatis indicat quid actionum Romani cuiq; tribuerent: Romanorum actiones horis accomodatæ

Prima ſalutantes atq; altera continet hora,
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintum uarios extendit Roma labores:
Sexta quies laſſis: ſeptima finis erit.
Inde ſequens dabitur nitidis octaua palæſtris.
At iubet extructos frangere nona thoros.

Græci eleganti diſticho diuidunt horas.

Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται· αἱ δὲ μετ᾽ αὐτὰς
Γράμμασι δεικνύμεναι ζῆθι λέγουσι βροτοῖς.
Sex horæ tantum rebus tribuuntur agendis,
Viueq; post illas, litera zeta monet,

Hoc eſt, post horas ſex negotijs datas accũbe & uiue, quod oſtẽditur per Z. literã in horologio, cuius numerũ ex ordine literatũ notant. Z enim ſeptimus numerus eſt, quæ uiue apud Græcos ſignificat. Horologium Horologiũ ſolariũ teſte Plinio, primus Pap. Curſor Romæ in colũna ſtatuit. Varro tradit, Primo bello Pu. M. Val. Meſſala Catina capta deportauit horologiũ gnotericũ, ſiue gnomonicũ: ſiue planũ: quod poſtea diligẽtius adornauit Martius Philippus, qui cũ L. Paulo cẽſor. fuit: nec tamẽ per umbelicũ diſcurrebat, donec Scipio Naſica aqua diſtinxit, idq; horologiũ ſub tecto dicauit: tã diu apud Ro. indiſcreta lux fuit. Steſibius Alexãdrinus, ut ſcribit Vitruuius, primo horologia excauata in auro & gemma caua cõpoſuit. Scaphium inuerſum, quod ab artificibus tholus ſiue tympanũ dicitur, aliaq; uerſatilia ſupra habebat. In his etiam in columna aut paraſtatica horæ diſtributæ, quæ ſigillatim egredientes ab ima uirgula ſignificant in diem totũ. Poſteri uerò cõmodius horas diſtinxerunt, & tintinnabulo quo abſentes longe admonerẽtur: & umbelico ſiue obeliſco numeris addito: quo tẽpore omni horæ adſpiciẽtibus diſcerni poſſint. Dies De diebus. Paulus iuriſcõſultus de Ferijs. Dies more Ro. à media nocte incipit, & ſequẽtis noctis media parte finitur. Gellius ait Græcos ab occaſu ſolis ad alterũ occaſum accipere, Vmbros à meridie. Sunt dies faſti, nefaſti, feſti, profeſti, atri, perendinarij. Apud Mathematicos, Aegyptij, faſti, intercalares, natales, naturales, artificiales. Diem quoq; pro tẽpore accipiebãt, ereptus ante diem, uenire ante diem, Nox trahere ante diẽ, prope diẽ. Noctẽ item in quatuor diducebãt partes, appellabantq; primã, ſecũdam, tertiã, & quartã uigiliã: eius cuſtodes uigiles dicti, Præfectumq; uigiliũ: dici autẽ excubiæ. Potior autẽ pars diei eſt matutina. Heſiodus.

Ὄρθρου ἀνιστάμενος, ἵνα τοι βίος ἄρκιος εἴη.
Ἠὼς γάρ τ᾽ ἔργοιο τρίτην ἀπομείρεται αἶσαν. Hoc eſt,
Mane ubi ſurgendum ut uitæ ſuppetat uſus,
Tertia namq; operis fuerit pars mane ineunti.

Iuriſconſ. autẽ de uerborum ſignificat. ait pluſquã dimidiam eſſe partẽ: eaq; de cauſa operã in æquas diei partes diuidi nõ poſſe, uocatq; matutinas bonas horas. Mẽſes Numa duos Menſes præpoſuit antiquis qui tãtum decẽ erant, Ianua. & Febr. nõ habitis tamẽ ratione intercalaris. Cæſar uerò omnia reſtituit, annumq; ad curſum ſolis adcommodauit. Cuius opus alieno ingenio factũ non habemus. Menſi cuiq; ruſticatio ſua Columellæ deſcribitur. Menſibus horisq; Aegyptij, Chaldæi, Babylonij, & pleriq; orientales carent: annum ex lunæ ſolisq; curſu & aſpectu uinẽtes. Quidam narrãtur certis anni diebus ægrotare, ut teſte Valerio, Antipater Sidonius poëta in die natalis ſui ſicut hodie uidemus accidere Oliuerio Caraſæ Cardinali Neapolitano, qui mẽſe Maio ſemper in ualetudinẽ certam incidit. Obſeruatum & Romæ mortes Pontificũ in Auguſto mẽſe plerunq; cõtingere. Quibuſdã euenire felicitates: ut eſt autor Aelianus de Athenienſibus, qui mẽſe Thargilione, id eſt, Februario uictorias maximas eos adſecutos fuiſſe dicit. Piſanis olim ter uictoria de inimicis die S. Sixti contigit, adeo ut ei templum extruxerint. Omnia tamẽ prouidẽtia regi ordine nobis incognito, ait Auguſtinus. Aetates animalium Græci hoc epigrammate ſcribunt. Aetates animalium

Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη
Ἀνδρῶν ἡβώντων, ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος,
Τρεῖς δ᾽ ἐλάφους ὁ κόραξ γηράσκεται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ
Ἐννέα τοὺς κόρακας, δέκα δ᾽ ἡμεῖς τοὺς φοίνικας
Νύμφαι ἐϋπλόκαμοι κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο.
Nempe nouem cornix hominum prope tempora uiuit.
Cornicum quater & ceruus, trini quoq; cerui
Coruus: itemq; huius pertranſit metra nouena
Phœnix, quam decies ſuperamus tempore nymphæ.

Hominis autẽ æuũ Cẽſorinus de natali die per hebdomadas diſtribuit. In ſecũda pubeſcere datur, quod Ariſtot. de animali. τραγίζειν uocat, nos hirquitallire ab hirco male olẽte: in fineq; cuiuſq; periculũ uitæ ponit: præſertim XLIX. ubi numerus ſeptenarius quadratus uenit, uocãturq; anni huiuſcemodi Climaterij, quòd ad eos quaſi gradatim ueniamus.

Plato uerò apud eundẽ autorẽ hos Climaterios ex nonario cõſtare uoluit, quapropter LXIII. magnã eſſe uim, quòd Climaterij anni ex utroq; numero multiplicato cõſiſtat: in quo anno periere Ariſtoteles & Cicero: maxime autẽ ſenes plerũq; LXXXI. non præterire, in quo deceſſerunt Plato, Dionyſius Heracleotes, Diogenes Cynicus, Eratoſthenes geographus, & Xenocrates Platonicus. His uerò qui hũc terminũ prætereunt ex pſalmi etiã autoritate, labor & dolor. Diua genitrix quãquam extra ſortẽ eſt humanã, ac ſpeciali Dei prouidẽtiæ reſeruata, annũ ipſum undequinquageſimũ non exceſſiſſe, apud receptũ autorẽ inueni ex Heliſabetæ uirginis ſanctæ de Sconãgia cõmẽtario, quæ an. M. C L X. emicuit. Hæc Diuæ uirginis ætas Heliſabeta uirgo in diuina contẽplatione eam annũ poſt filiũ & quicquid eſt ultra uſq; ad eius aſſumptionẽ uixiſſe clare cõſpexit, quod mihi uerisſimile fit. Neq; enim aſſentior his qui multis dicũt eam ſuperſtitẽ annis, quũ Diony. teſte omnes apoſtoli in eius funere conuenerint: ipſi uerò palàm eſt quòd non tot annis, quot uulgò dicũt illã ſuperſtitẽ fuiſſe, ſimul fuere. Operare De ſenectute ſenectutẽ in ænigmate eſt. Res una uidelicet quæ potiſsimũ ab omnibus deſideratur habitã uerò omnes ſpernũt & à ſe reijciunt. Eam uerò contra mortaliũ omnium opinionẽ amplectendã Cic. in Catone ſuadet, cõfutatis quatuor quæ ſolẽt impugnare cauſis. Sunt autẽ huiuſcemodi. Auocatio à rebus agendis, infirmitas corporis, priuatio uolupatis, uicinitas mortis. Hier. in Amos prophetã. Senectus bona multa, multaq; item mala ſecũ adfert. Bona, quòd nos ab importuniſsimis dominis liberat uoluptatibus, modũ gulæ imponit, libidinis impetum frangit, auget ſapientiam, prudentiam quoq;

ac con

Annus magnus

ac consilia suppeditat. Annum magnum Pythici octauum quenq; dicunt ob ludos, Olympici quintum: Romani item, quo tempore lustrum agebant. Sed centesimum maxime quo ludos secudares celebrabant. Mathematici XII. & VII. ob Iouis profectiones, magnasq; in his mutationes fieri, ut ait etiam Plato de legibus. Quod autem legimus in sacris uoluminibus, homines priores tamdiu uixisse, Augustinus ueros integrosq; XII. mensium annos fuisse testatur, ac ex prouidentia factum, uti pauci tunc citius crescerēt: rerum insuper cognitio commodius ex longa experientia deprehēderetur. Annos Romani, ut ait Festus, domi quotannis in parietibus portarum clauo annali defixo notabāt. Sed & aliud tempus quod Græci καιρὸν, nos occasionem siue tempestiuitatem dicimus, quam ueteres teste Callistrato pulchrum puerum ac Deum rotulæ fingebant summis digitis insistentem, alatis talaribus, nouaculā in dextra, crinibus tātum anterioribus, occipitio caluo, ut planè significarēt à breuitate, commoditateq; temporis nos deferri, nūquàm redituri. Quapropter omnibus bonis est curæ ne frustra labatur. Lacedæmonijs tāta fuit huius rei obseruatio, ut nemini permitterēt extra uirtutē sibi uacare. Argumento id præter alia fuit, quòd Ephori quondā animaduertentes, quosdam iuuenes ambulatione uespertina uti, præceperūt eis ut abstinerent, ueluti nō se exercentes, sed in delicijs utilem diei partem cōterentes, tempore abuterentur: optare enim Lacedæmonios, non per ambulationes, sed per gymnasia & uirtutem, bonā corporis habitudinē, ac uires quærerent: autor Aelianus. Inter Romanos Cato senex dum senatus cogeretur, libellos quosdā quos secum afferebat obiter lectitabat. Plinius teste eius nepote in epist. Vulcanalibus uigilare incipiebat, quæ sunt in fine Augusti, noctibus literis, interdiu negotijs principalibus uacabat, quendā eius anagnosten frustra parumper dum legeret interpellantē acriter reprehendit. Iulius Cæsar quaternas simul epistolas dictare solebat. Vespasianus dū se amiciret & calciaret, legationes audire. Proximis uerò annis Siciliæ rex Alfonsus senior post tot bellicos labores utrunq; sacrū uolumen quindecies legisse fertur. Nullam occasionē prætermittendo, iugiterq; uigilando, magni uiri sunt omnia consecuti. Breue nobis spatiū inquit Cicero, natura dedit: cursum uerò gloriæ sempiternū. Nihil tamen est quod de illa queramur. Longum satis tēpus ad consequendas omnis artes suppeditauit, sed breue nos ipsi fecimus, in delicijs, iocis, uoluptatibus, sodalitatibus, bonam eius partē absumētes. At si forte pueritiam & senectam frustra cōsumimus ob debilitatē, media saltem ætas debet esse frugifera & parca tēporis. Quod Hesiodus hoc uersu allegorice satis mōstrat. ἀρχομένου δὲ πίθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, μεσσόθι φείδεσθαι. Hoc est, incipiēte uini uase & in fine pota quantūlibet, ueluti non ita perfecto; in medio autem tanquam perfecto utere parsimonia.

De occasione καιρὸ

Lacedæmoniorum mos

DE IRA EIVSQVE REMEDIO.

Pars irascibilis

Duplex ira

IRAM, inuidiam, dolorem, metumq; mortis, pars continet irascibilis, quæ facile sedabitur, si dictis sapientum auscultabimus. Iræ igitur prius naturam dicemus. Quæ gemina est, aut aperta, aut dissimulata. Hæc posterior longe deterior. Arrianus sophista. Cauendam inquit, iram illorum qui paulatim eam concipiunt, lentiusq; exardescunt, magis quàm illorum qui celeriter. Nam his ira breuior, illis diuturnior. In eandem sententiam Homerus Iliados, α.

Κρείσσων γὰρ βασιλεὺς ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηϊ,
Εἴ περ γάρ τε χόλον γε καὶ αὐτῆμαρ καταπέψῃ,
Ἀλλά γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κότον ὄφρα τελέσσῃ.
Nam melior princeps iratus forte minori est.
Quod si dissimulat subitum tunc mente furorem,
Tempore post illum pœna grauiore rependet.

Ex nostrorum quoq; sententia, Deus tarditatem supplicij pœnæ grauitate compensat. Ira uerò aperta sine iurgio non est: admodum & ipsa uituperabilis. Plutar. Verborum leuissimam rem grauis pœna sequitur secundum Platonē. Silentium autem ubiq; nullā reddere rationem habet. Theophrastus. Irasci quidem sapientem siue seruis siue amicis non oportet, sed sedato animo agendū, ne iudicium quod de alio appetimus subeamus, ne'ue culpæ potius rei quàm accusatores, aut odio potius quàm cōsilio fecisse uideamur. Euripides. Duobus litigātibus alter semper uisus altero qui non respondet sapientior. Idem. Grauis quidē & implacabilis est ira, qua amicus amico irascitur. Idē. Σμικρᾶς ἀπαρχῆς νεῖκος ἀνθρώπου μέγα γλῶσσ᾽ ἐκπορίζει. Parua quidē occasione magnā lingua præbet contentionem. Idem. Πρὸς κέντρον μὴ λακτίζειν. id est, Noli cōtra stimulum calcitrare: usurpatum quidē à multis prouerbiū. Democrates. Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν, ἀνδρὸς δὲ κρατεῖν ἀλογίστου. Cū irato animo cōtendere difficile, tū uerū sine ratione superare. Menander. Hic demū optimus uir ô Gorgia, qui inter mortales ferre iniuriā potest. Philemon. Dulcius aut lepidius nihil quàm posse uerborū contumeliam pati. Hoc enim pacto maiorem maledicus patitur. Pythagoras. Magnā puta disciplinam, per quā ferre indisciplinā potes. Glycon. Māsuetudo ac patientia, maximū signum, esse Deo acceptū. Remedium iræ subitæ teste Plinio, tēpus interponere, seu cibū. Cibus enim impetū animi magnopere lenit. De tēpore testatur Plato, qui quandoq; in seruum iratus Xenocrati amico adstanti ait, Accipito tu & uerberato. Nam ego iratus sum. Præterea Musica. Clinias enim Atheniensis uir Pythagoreus, ut scribit Aelianus de uar. hist. siquādo in iracundiā incidisset, priusquā ederet, cithara delinebatur. Exēplo quoq; se hoc dicebat Achillis Homerici facere, qui & ipse irā hoc modo leniuit. Aliam quoq; medicinā Seneca ostēndit. Optimum quidē inquit, scire nolle quod quisq; peccauit, tollendaq; ex animo suspitio, & omnia in bonam partē præsertim cum amicis accipienda, retinendaq; in animo illa sentētia, in quibusdam rebus satius esse decipi, quàm diffidere. Cæsar enim post uictoriam incidēs in epistolas inimicorū, partim etiam eorū qui neutrius partis uidebantur, eas cōbussit, maluitq; eorum ignorare cōsilia, quàm per eas occasionē iracundiæ dare. Et Alexāder Macedo, quum medicinā sumpturo literæ superuenissent, ut à Philippo medico eius familiari caueret, sumpto statim poculo, medico literas ostēdit. Plutar. in Mo. alia insuper adducit. Faciundū, inquit, iracūdo, more gubernatoris, qui ob timorē (quum timor nō sit minor ira) non remittit de diligentia, quin in tranquillo omnia obeat munera, Sic animi naufragia uir quietus prouidere antea debet. Dicit quoq; patientiā domi paulatim edi scendā cum seruis & uxore: ut planè foris ea postea utamur. Exēplumq; Socratis ponit, qui Xantippes uxoris cōuitia, insolentiamq; domi ex hac potissimū causa ferebat. Cic. ad Qu. fratrē. Prospedicem si te iracundū cognoueris, inquit, quotidie meditere resistendū esse naturæ: tum legē tibi statue, qua iratus nō nimium uideare, magis quàm omnino nō irasci. Nam illud est non solum non grauitatis, sed interdū lentitudinis: moderari uerò & animo & orationi cum sis iratus, aut etiā tacere & tenere in sua potestate motū & dolorē: & si nō est perfectæ sapientiæ, tamen nō mediocris ingenij. Improborū præterea maledicentiā magis æquo animo ferendā quàm aliorū suadet. Euripides. Τὸ δ᾽ ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν, πείσει. λόγος γὰρ ἔκ τ᾽ ἀδοξούντων ἰὼν, κἀκ τῶν δοκούντων, αὑτὸς οὐ ταὐτὸν σθένει. Dignitati quanquam uir improbus obtrectet tuæ, fer equo animo, namq; uerbū idem à bonis exiens atq; ignauis haud idem potest. Quod Seneca item imitatus ait, uituperari à malis laudari est. Et in sacris libris. Ne stulto respondeas secundum stultitiam suam, ne similis ei efficiaris.

Iræ remediū

Clinias

Achilles

Alexāder Macedo

Socratis patientia

EXEM

EXEMPLA MANSVETVDINIS ET PATIENTIAE.

TERTVLLIANVS librum de Dei patiētia elegātißimum ſcribit, ubi mōſtrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quàm cum facta mortalium improborum toleret ac miſereatur. Nullamq; in hominibus præſtantiorē ac commodiorem poſſe patientia reperiri uirtutē. Ad hanc igitur Vlyſſem ante omnes eius antiquitas, ut qui rem ſuā feliciter diſsimulando ſit adſecutus. Deinde Iaſonem: qui cum cæteri Argonautæ uim Aeetæ regi inſolenter reſpondenti adferre uellent, ſolus patientia reſiſtēs omnia ſuperauit. Patentißimus unus apud Athenienſes fuiſſe traditur Socrates, apud Lacedæmonios Ageſilaus, Apud Romanos Pōponius Atticus, ut Corne. Nepos ſcribit, qui iram omnino coercendā putabat, in eos præſertim quos diligeremus. Dauid quoq; inter Hebræos. Ariſtippus ad eū qui ob uerba in iram cū eo uenerat, Ne quæſo à uerbis propter irā diſcedamus, ſed potius ab ira propter uerba. Idem cuidā maledicenti ait: Tu maledi-

Lycurgus cendi dominus, ego audiendi. Quis non miretur Lycurgū, qui teſte Plutarcho, priuatus oculo à quodā in cōcione iuuene: traditū deinde à ciuibus plectendū, interpolauit, erudijtq; in poſterū melioribus moribus? Deinde in theatro mirantibus omnibus, Iuuenē, inquit, Lacedæmonij mihi à uobis noxium ac ſontē traditū, nunc eruditū optima reddo diſciplina.

Fab. Rul. Fabius Rullianus Cōſul quum res cōtra Hetruſcos apud Ciminā ſyluam gereret, creſcēte hoſtiū metu legatis rogātibus ex parte ſenatus, ut L. Papiriū eius inimicum dictatorē diceret, uultū demiſit, nihil aliud reſpōdens: ſed nocte ſequēte ſeſe uincēdo eundē dixit, cui gratiæ ſunt actæ.

Iulius Cæſar Iulius Cæſar nullā habuit, ut Cicero dicebat, uirtutē miſericordia admirabiliorē, cuius rei gratia putat Auguſt. Dei prouidētia clarißimū in orbe nomē obtinuiſſe. Auguſti quoq; ſuccurrit exemplū, cuius uerba ex epiſtola hæc Trāquillus memorat. Noli mi Tyberi ætati tuæ nimiū in hac parte indulgēdo ſuccēſere, ut ſint qui de nobis male loquātur. Satis enim habemus ne quis nobis male facere poßit. Mea uerò ætate Alfonſus Tarraconēſis Siciliæ rex nunquā iratus uiſus. Alterū nos uidimus Romæ Gabrielē Brixiēſem ordinis minorū Cardinalē Agriēſem, qui Mathiæ regis Pānoniæ res diu procurauerat: iurare ſolebat annos x x x. nulli mortaliū uel minimo ſeruo ſubcēſuiſſe, quæ res illū ad eum honorē perduxit.

DE IRA OFFICIOSA, ET QVOD ETIAM OPINIONE QVANDOQVE OFFICIIS ERRAT.

PERIPATETICI uirum negāt qui iraſci neſciat, cotemq; fortitudinis iram dicūt: per eam leges ſeruari, ius defendi, arma pro patria ſuſcitari: ut eſt autor Cicero in Tuſcula. Chryſoſtomus in Euāgelium in eandē ferè ſententiam, dicit iram eſſe neceſſariā ad tuendas leges, ad regendā diſciplinā, ad improbos coercēdos. Hieronymus in epiſtolis, Iraſci quidē hominis eſſe dicit: irā autē non perficere Chri-

Zelus ſtiani. Hanc iram laudatā ſacri libri Zelū appellant, qualem habuiſſe Phineem legimus, quum ſcortū Madianite interfecit: qualē Moſen quum de monte deſcendēs ac animaduertēs uitulū conflatilem, tabulas decalogi perfregit. Neemiā quoq; quum populū audiſſet uociferantē ob famam quod optimates exigebant, uehemēter iratum accipimus. Heliſeum itē quum ille in Ioam regē inueheretur, quod terrā quinquies aut ſexies ſagitta minime percußiſſet, uti Syriæ regionē deſtrueret. Paulū deniq; in faciem Petro reſiſtentē legimus. Talia quædā & apud Romanos ſeueritatis, Brutorū, Torquatorum, Naſicæ, Metelliq; illius qui Cæſari expilāti ærariū, reſtitit. Errat tamē ira huiuſcemodi ſiue Zelus quandoq; opinione officij. Vt illi qui ſe zelotas Hieroſolymis belli tēpore appellabant, omnia permiſcētes, ut autor Ioſephus de bello. Zelotæ

Ioſue Moſis famulus uidēs duos prophetātes in caſtris ait, Domine prohibe illos. Cui Moſes: quid, inquit, æmularis pro me? Abiſai cernēs duos ſeruos maledicētes Dauidi fugienti Abſalonē: ait, Ibo, interficiā eos, nec ab eo permiſſus eſt. Et Paulus æmulator paternæ legis. Diſcipuli quoq; domino dicētes: Ioānes trās Iordanē baptizat, & omnes ad eū ueniunt.

DE INVIDIA EIVSQVE REMEDIO.

XENOPHON. lib. III. Cōmen. ex ſententia Socratis dicit inuidiam eſſe triſtitiā quandam, non quidē in felicitate inimicorum, neq; in aduerſitatibus amicorū: ſed tantum mœrorē in amicorū proſperitate. Admirantibusq; quibuſdam quòd inuenirentur qui amicis inuiderent, reſpōdit: Profecto ſic res habet. Multi enim eos qui male rem gerunt miſerātur & iuuant, quibus ſi forte res ſecūdæ cōtingerent, inuiderent, ægroq; animo ferrēt, quod minime ſapientis eſt. Heſiodus probe mōſtrat inuidiam inter pares reperiri. Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων, Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ. Inuidet aut figulus figulo, uel egenus egeno, Siue faber fabro, dulcisq; poeta poetæ. Ex eadē ferè cauſa ætate quoq; imparibus minime inuidemus, ut ait Plutarchus, ueluti ſenibus & pueris. Inuidiæ hoc ſolū bonum, teſte Ariſt. quod maximū malum habētibus eſt. Menander. ὁ φθόνος αὑτῷ πολέμιος καθίσταται, Αὐθαιρέτως γὰρ λύπῃ ἀεί. Inuidia ſibijpſi inimica exiſtit, ſponteq; uolentes ſemper adficit dolore. Democrates. ὁ φθονῶν ἑαυτὸν ὡς ἐχθρὸν λυπεῖ. Inuidus ſeipſum ut inimicū cōturbat. Scribit quoq; Virgilius elegās de huius natura hendecaſyllabū, quod extat inter eius opera. Huius filia maledicētia eſt atq; Inuidiæ filiæ obtrectatio, quæ calumnijs aggreditur atq; adlatrat: unde Vlyſſes Palamedem cōficta cauſa inſectatur. Ariſtophanes quoq; apud corruptos Dionyſijs & ebrietate Athenienſium animos, Nephelas comœdiam, contra Socratē ſcommata excogitauit, unde inuēti poſtea qui auſi ſunt eum publice accuſare. Quin & mortuis ac abſentibus obtrectat: eū quibus ait Plautus Larnæ luctātur. Quapropter urſis eam antiqui adſimulauere cadauera petētibus. Leonibus nequaquam qui reſiſtētes inuadunt. Stellioni etiā, quem nunc Tarantulā uocant. Præterea Cancro inſidioſißimo animali, quod is Herculis uigilātem metuens olim uirtutē, dormientē eſt aggreſſus. Quoniam uerò, ut ait Socrates, inuidia gloriam ueluti Inuidiæ remedia umbra ſolē ſequitur: maxime eam uitabit ſi quis uirtute aut potentia ſeu etiā fortunis præditus modice ſe habuerit, minimeq; adroganter: ex Horatiano carmine. Iam tacite paſci ſi ſciret coruus, haberet Plus dapis inuidiæq; minus. Ex Apologo Aeſopi tractū prouerbiū. Qua etiā de cauſa, ut ſcribit Aelianus de uar. hiſt. Athenienſiū proceres qui rerū geſtarum gloria florerēt, quòd nō poſſent ex æquo cum cæteris uiuere, ad declinandā inuidiā, atq; ut liberius uictitarēt, extra patriam ſponte agebāt: ut Iphicrates in Thracia, Conon in Cypro, Timotheus in Leſbo, Chabrias in Aegypto, Chares in Sigæo. Inter Romanos uerò Pōpeius teſte Plutarcho, poſt tot triūphos & imperia libēter domi aut ruri ſe cōtinebat, raro in publico cōſpectus. Idē in imperio facilis ante omniū ora uerſabatur, ut ait Cic. de Imperatore deligendo. Nā legitimi principis, ſeu in magno ſacerdotio, ſiue magiſtratu conſtituti, cōtraria ratio. Is enim maxime collaudabitur, proculq; ab inuidia fuerit, ad quē fores ac cōmunicatio cūctis patebūt, quod memoria patrū Alfonſo Aragon. regi Siciliæ, ac Martino V. Pontifici obſeruatū diligētißime fuit, turba ſine diſcrimine admiſſa. Non huiuſcemodi uiri qui in penetralibus latitāt Epicuri ſectatores, ſibi tantū conſulunt,

offic

officium in uita deserentes: aut certe, ut ait Aposto. semetipsos desperantes impudicitiæ omniq; libidini tradiderunt.

DE DOLORE.

EXERCENTVR insuper patientia, maximeq; pollent in doloris mortisq; contemptione, quapropter Euripidis primum dicta super hoc adferam. In Orestis principio sic orditur.

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

Tres sunt senarij à Cicerone hoc modo conuersi.

Nulla est tam difficilis fando ratio,
Neu sors nec ira, neu tam inuictum malum,
Quod non natura hominis patiendo ferat.

Idem. Is est diues qui mala quæ contingunt tantum æquo animo ferre potest. Malis quæ eueniunt succensere minime debemus. Tǣtum recte agamus, bene rem gerimus. Cicero hanc sentētiam in epistolis secutus, nullū malum, nihilq; dolendum, præter culpā dixit. Idem in Hecuba. φέρω τὸ δ' ἄλγος, ἐν κακοῖσι δ' οὐ ῥᾴδιον βροτοῖσιν εὐφημεῖν στόμα. Fero dolorem: namq; in malis bene loqui haud facile fuerit.

Idem ἄγαν φρονεῖν σοφοῖσιν ἄλγος ἐστίν. Sapiētibus ualde sapere pœna est. Idē. ἀνὴρ ἄριστος ἐν ταῖς συμφοραῖς ἐλπίσι πέποιθεν ἀεί, τὸ δ' ἀπορεῖν ἀνδρὸς κακοῦ. Aurea est sentētia. Vir, inquit, optimus in calamitatibus semper sperat.

Vir optimus in calamitatibus semper sperat

Nam dubitare uiri est improbi. In eandē ferè Apollodorus. Οὐκ ἀθυμεῖν τὸν καλῶς πράττοντα δεῖ, τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾶν ἀεί. Nō oportet eum dolere qui bene agit, quin semper potius expectare meliora. Sotacus. Dolor & tristitia procul à te erit si recta sectatus fueris. Lex Deus est, hunc uenerare, improbos euita, ubicunq; bene uixeris, ibi agas, beneq; tibi erit. Omnia obserua imitareq; bona. Præcepta sermonesq; bonos custodi. Quietē ubiq; serua. Bonā ualetudinem deos exposce. Antiphon, λύπη μανίας ὅμορός ἐστι. Tristitia uicina est insaniæ. Omne etenim contristans morbus est homini, nomina uera plura retinens. Idem. Vita tristis ac mœsta uti malus pictor colores primū de corpore aufert. Idem ferè sacra uolumina. Animus gaudens ætatem floridam facit, Spiritus tristis desiccat ossa. Democrates. Optima est uita plurimū lætari, minimum dolere: hoc tātum assequi poteris uoluptates in rebus mortalibus, spernendo.

Simile illud Salomonis, Bonū facere & lætari. Pyttacus Mitylenæus, Prudētis esse ait, curare ne ueniant mala: Fortis uerò, si ueniāt tolerare. Thucydides huic similē sentētiam pulcherrime expreßit. ὅσοι πρὸς τὰς ξυμφορὰς γνώμῃ ἥκιστα λυποῦνται, ἔργῳ δὲ μάλιστα ἀντέχουσιν οὗτοι ἄριστοι. Qui in calamitatibus animo minime dolēt, opera nihilominus ac diligentia obsistunt, hi optimi putandi sunt. Metrodorus. πρᾶγμ' ἔργον ἐπὶ πόνων προσδοκᾶν, Difficile in laboribus expectare. Prouerbiū est Græcum. ὅπου τις ἀλγεῖ, κεῖσε καὶ τὸν νοῦν ἔχει. ubi quis dolet, ibi & mentem habet. Thraces teste Plinio dies infaustos nigro calculo, faustos albo notabant. Horatius. Thressa ne careat pulchra dies nota: quanquam ex usu cressa legatur, librariorum errore manifesto.

DE DOLORIS NECESSITATE ET REMEDIO.

SOCRATES interrogatus quonā modo minime doleremus, Hoc fieri dixit nullatenus posse. non enim esse quempiā qui ciuitates aut domos inhabitet, aut cum hominibus cōuersetur, qui nō tristitia quādoq; adficiatur. Philomenes. Nullus est usquam mortalium cui nō aliquid accidat aut acciderit: qui autem minimi facit illud, hic sapit & felix est. Menāder μηδὲν πράττων κακῶς, λίαν ἀθυμῶν ποιεῖ. Nihil unquam infeliciter gerens, etiam quādoq; ualde dolebis. Idem. Malorum faciem tātum ne adspice, sed quæ intus latēt bona. Etenim nulla bona nisi admixta malis sunt. In hāc igitur sentētiam Cratis Cynici Græcum epigramma conuerti: Quod uitæ genus exposces? fora turbida sectās, iurgia, difficilesq; ipse sequeris opes. Multa domi anxietas, ruri dolor, horror in alto: Inq; bonis dubiū si quid habebis erit. Si pēdes animo, durum. si uxorē duxeris, ibis Sollicitus, tristis si sine cōiugio. Pœna patri, dolor est orbis, uesana iuuētus Desipit, & mēbris fracta senecta uenit. Ergo exoptandū est aut nūquàm in luce fuisse, Ocyus aut tolli de medio genitū. Verum hæc ultima sentētia nostris doctoribus aduersatur, qui dicūt præstare uel in miseria esse quàm nihil esse. Home. Iliad. ω.

Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει
Δώρων, οἷα δίδωσι κακῶν, ἕτερος δὲ ἑάων.
ᾧ μέν κ' ἀμμίξας δώῃ Ζεὺς τερπικέραυνος,
Ἄλλοτε μέν τε κακῷ ὅγε κύρεται, ἄλλοτε δ' ἐσθλῷ.
ᾧ δέ κε τῶν λυγρῶν δώῃ λωβητὸν ἔθηκε.
Καί ἑ κακὴ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα δῖαν ἐλαύνει.
Φοιτᾷ δ' οὔτε θεοῖσι τετιμένος οὔτε βροτοῖσιν.

Bina Iouis summi dicunt in limine dudum
Vasa, quibus sortem Deus ipse emittit utranq;:
Ille miser cui sors fati contingit amara.
Heu quantos etiam gemitus, quàm dura uidebit
Exitia, atq; omnem mixtam mœroribus atris
Vitam aget, hunc homines odio superiq; sequentur.

Duo dolia in limine celi

De Pādora uerò postea dicā, qua ex dolio mala retegēte, ad omnes ea peruenire necesse fuit. Plutarch. de cōsolatione ad Apolloniū scribit. Cum Philippus Macedo tres eodē tēpore felices nūtios habuisset, duos de uictorijs, tertiū de filio nato, sciens quòd aliquis dolor semper læta sequeretur, deos rogauit ut alicuius moderati casus tēperamento fortunæ inuidiā minuerēt. Theramenes quoq; unus è xxx. tyrānis Athemensibus, domo corruente in qua accūbebat cæterisq; cōuiuis pereūtibus, quū solus euasisset, protinus exclamauit: Quò me fortuna reseruat? nec diu post ab eisdē tyrannis interfectus fuit. Paulus Aemylius, ut idem autor in eius uita testatur, à Persei uictoria reuertēs quum filiū iamiam morientē offenderet, proximo die in senatū uenit, gratiasq; deis egit, quod tātæ reipublicæ per eius uictoriā felicitati metuēs, ne quid publicū malum (ut solet res secūdas comitari) eueniret, id priuatim orbitate sua potius uidisset. Remediū tamen sapienti cōtra dolorē fuerit, non expectare tēpus obliuionis patrē, cuncta mitigantē: sed omni studio præueniendo cūcta prius mala præmeditari. Ex quo Theseus in Euripidis tragœdia, inquit: Futuras mecum cōmentabar miserias, aut mortem acerbā, aut exiliū, seu aliquod magnū malum, ne me imparatum cura laceraret recens. Post hæc alienas calamitates respicere. Nam Cicero itemq; Plutarchus de Cōsolatione testantur, Socratē dicere solitū: quòd si malorū aceruus omniū foret, & quisq; suam ex eo partē auferret, nemo non existimaret minora sua portione ea esse quæ ferret. Ex quo Antimachus poeta elegiā in Lyden coniugē suam defunctā faciens: in ea ærumnas omnes heroum heroidumq; cōmemorat, quas infra suā esse dicit. Quamobrē patientia in his maximum leuamē: unde Plautina sentētia: Animus æquus in re mala, dimidium mali est. Pyrrhonij dolorē & uoluptatem in opinione ponūt, quum ea quisq; suapte iudicet sentētia: nam quod alijs dolori, nobis uoluptati forte fuerit. Inuenti propterea qui mortes suorū nihil curare sunt uisi, ut suprà de Paulo memorauii: ut de Xenophōte legimus, audito de filio nūtio, nō cessauit à sacrificio quod peragebat. Cato nihil cōmotus in eodē casu, se mortuurū genuisse tantū dixit. Plutar. in eodē tractatu: Animi dolorē toleratu lōge faciliorē corporis dolore existimat, quod cruciati sensus quū absq; ratione sint,

Philippus

Theramenes

Paulus Aemylius

Antimachus

ſint, mentē rationemq́; præcipitem agunt, ac de ſtatu per uim dimouent. Animus autē ſapientis ab omni liber exteriore impulſu, quum ſui tantum ſit arbiter, ſibi melius imperabit: eoq́; magis quòd exempla ſint plurima eorum qui etiam corporis pœnas prorſus contempſerint: ut Marius, quum ſecarentur uarices immobilis permanſit. Scribit Liuius de eo ſeruo qui Aſdrubalem ſororium Annibalis in Hiſpaniis interfecerat, tot cruciatibus preſſum ſemper ridentis ſpeciem præbuiſſe. Inſtitutio quoq; ab incunabulis, & in delicijs non fuiſſe educatum quàm maxime refert. Lacedæmonii Pueri nanq; Lacedæmonij uerberū dolore laniati minime ingemiſcunt. Latini Priſci item Latini teſte Virgilio, natos ad flumina primū Deferimus, ſæuoq́; gelu duramus & undis, Omne æuum ferro teritur. Vita inſuper ambitioſa & cupida quot mala libenter patitur? quot barbaræ gentes in bellis mortes ſumma animi alacritate perferunt? Febres nihilominus ac morbos non æque. Multi uerò contra in morbis patientiſsimi, in armorum congreſſu timidiſsimi atq; molles. Sed præter omneis, noſtri potiſsimum martyres teſtimonio ſunt, quàm ſit animus probe inſtitutus, imperator uitæ mortalium. Ex quo uita beata & cum uirtute non ſolum in Eculeus uiola & roſa, ſed in tormentis & eculeo erit. Eſt enim Eculeus id pœnæ genus, quā hodie noſtri funem appellant. Quod ſane ex autoritate Senecæ in epiſtolis deprehendimus. Doloribus, inquit, diſtortus, & in eculeo longior factus.

DE MORTE, QVOD BONIS MINIME EXPAVESCENDA.

Qvum patientia cōmentatioq́; mortis ſit omnis uita ſapientis, is erit felix qui ita ſeſe accommodabit, ut illam & ſi non cupiat, minime tamē expaueſcat aut curet. Apollodorus philoſophus: Hi qui cum uirtute uixerunt, ſi liberis carent, laudes immortales eorū loco dimittunt. Qui liberos habent, eis optimam dimittunt hereditatem, hominū & patriæ gratiam. Epictetus Τῦ γὰρ κακῶς ζῆν τὸ τεθνάναι κρῆσσον. Præſtat mori quàm male uiuere. Plato in Phædone triplicem ponit mortem. Quū per moralem actionem uitia in nobis extinguntur, deinde cum per contemplationem cum Deo coniungimur: poſtremo cum anima per corporis mortem ſeparatur. Bonis & mors, & uita, dulcis eſt: hæc ob benefactorum memoriam, illa ob præmiorū expectationem. Facinoroſis autem neutrū, quapropter illis mors potius imprecanda. Quod eleganter Homerus Ody. χ. duobus carminibus expreſsit.

Οὐχ ὁσίη κταμένοισιν ἐπ' ἀνδράσιν εὐχετάασθαι.
Τούσδε μοῖρ' ἐδάμασσε θεῶν καὶ σχέτλια ἔργα.
Hos lugere nefas, qui dijs ultoribus ipſis
Ob ſua dementes perierunt impia facta.

Seneca quoq;, Non cito moritur qui uicturus amplius nō fuit. Bonis mors & uita dulcis Cic. pro P. Quintio, Mors honeſta ſæpe uitam turpē exornat: uita turpis ne morti quidē honeſtæ locū relinquit. Gymnoſophiſtæ apud Indos caſte & cū uirtute uiuentibus, mortis diem natalem putant. Idem & Auguſtinus apud nos adfirmat. Qui etiam ait, neq; naufragium, neque cædem aut ullam aliam uim inter mala eſſe. Hæc omnia martyres ſunt paſsi.

Deniq; malam nullā putandam eſſe mortem quam bona uita præceſſerit: ſicuti nec contrà, ullā bonam his qui flagitioſe uixerint, uel pœnitentibus: quod pœnitentia & ſenibus & alijs iamiam morituris raro ſit uera, cum hi peccata non deſerant, ſed ab illis deſerantur. Sed iam illam Socratis diuinam orationem in apologia ſua audiamus. Mihi, inquit, hora diſcedendi iam morituro, uobis autem uicturis: utri autem noſtrum uenient in rem meliorem, incertū omnibus præterquam Deo. Non enim uiuere, ſed bene uiuere plurimi faciendum: diſſoluta iam anima redit ad locum ſuum, corpus mutum remanet, nec enim amplius homo. Nos enim animal immortale ſumus, mortali concluſum in cuſtodia. Ciceronis uerò in Tuſcul. pulcherrimus etiam locus atq; ediſcendus. Si à Deo denunciatum uideatur ut è uita exeamus, læti & agētes gratias pareamus, emittiq́; nos è cuſtodia atq; leuari uinculis arbitremur. Si autem nihil denunciatum fuerit, eo tamen ſimus animo, ut illum horribilem diem alijs, nobis fauſtum putemus: nihil in malis ducamus, quod uel à dijs immortalibus, uel à natura parente omnium conſtitutum. Non enim temere nec fortuitu facti & creati ſumus, ſed profectò fuit quædam uis quæ generi conſuleret humano, ne id gigneret inter cætera, quod cum exātlaſſet omnis labores, in mortis malū incideret ſempiternum: paratum nobis perfugium potius putemus, quò utinam paſsis uelis tendere liceat: ſi autem reflantibus uentis reijciamur, tamen eodem paulo tardius referri neceſſe eſt. Ex quibus profectò uerbis ſatis docemur, ne iniuſſu Dei de uita decedamus. Idem Chriſtianis præceptum: quanquam nonnullas ſanctas uirgines ſeruandæ gratia pudicitiæ ſeſe necantes: nō item cæteris conceſſum ut ait Aug. qui mortem Lucretiæ & Catonis animi potius paruitati adſcribit. Socrates in uita dicebat tanquam in theatro perſiſtendum, donec ſpectaculum operū delectabile contingat. Poſtremo magnum argumentum nullum eſſe in morte malum, quod boni plerunq; tanquam Deo dilecti de medio tolluntur, raroq; ad ſenectutem perueniunt, idq́; frequenter & uſu uidemus & legimus: quapropter dua à ueteribus poſita exempla adducam. Trophonius & Agamedes templum Delphicum facientes, ab Apolline præmium petierunt. Trophonius Agamedes Is uerò ſe daturum ſeptimo die reſpondit, atq; eodē perierunt. Cleobis & Biton fratres, quum Cydippe Iunonem pro filijs precaretur quod optimum factu eſſet, ſeipſos Cleobis & Biton coniungentes, matrem in templum adduxerunt, atq; ilico extincti ſunt: autores Plutar. Herodo. in 1. & Cic. in Tuſ.

DE VITAE FRAGILITATE ET DEFVNCTORVM MEMORIA VENERANDA.

IN hac uita breui Herodotus inquit, nullus adeo felix, quem mala multa nō circunſtent. Ipſæq́; & calamitates & morbi accedentes uitam ipſam quamuis breuem, longam uideri faciunt. Quem Martialis imitatus dixit: Si computentur febres & mali dolores, pueri ſumus & ſenes uidemur. Seneca uerò, Non diu uixit, ſed diu fuit. Apollodorus. Βραχὺς βίος εὐπράττουσι, δυστυχοῦσι δὲ μακρός. Breuis uita fortunato, infortunato autem longa. Homerus quàm multa in hoc genere.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.
Non homine enutrit tellus confractius uſquam. Idem.
Ἴσχεο, μηδ' ἀλίαστον ὀδύρεο, οὔ τι πρήξεις,
Οὐδέ μιν ἂψ φύσεις. Τλητὸν γὰρ θυμὸν θεοὶ θέσαν ἀνθρώποισι.
Deſine nec doleas, nil ſemper proficis uſque,
Nec ſemel extinctum lacrymis reuocabis ab orco.
Fata dedere homini patienter omnia ferre. Idem.
Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα,
Ὅς περ φίλτατος ἔσκε Διῒ Κρονίωνι ἄνακτι.
Vis etiam Herculea haud potuit depellere fatum.
Quamuis ipſe Ioui fuerit chariſsimus unus.

Et Apoſtolus apud nos inquit, Qui proprio filio non pepercit. Euripides,

Οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίσταται μέλλουσαν εἰ βιώσεται.

Quod Horatius imitatus ait,

Nemo tam diuos habuit fauentes
Craſtinum ut poſſet ſibi polliceri.

Plato in Gorgia. Grauis uita: neq; enim miror ſi Euripides in Threſsis dicat hoc modo, Quis nouit ſi uiuere eſt mori, aut mori ſit uiuere? ego

enim à sapiẽtibus audiui quòd nos morimur, & quòd corpus
est nobis sepulcrũ. Pyrrho unde Pyrrhonij qui omnia contra-
dicunt, & in incertũ reuocãt: dicebat, nihil differre uiuere aut
mori: dicentiq; cuidã, cur igitur non moreris? quoniã inquit,
nihil differt. Memoriã quoq; defunctorũ uenerari, omnes scri
ptores ferè præcipiũt. Demosthenes. Τοῖς ζῶσι πᾶσι ὕπεστι ἢ πλέον ἢ ἔλαττον φθόνος. τοὺς τεθνεῶτας δὲ οὐ τῶν
ἐχθρῶν τις ἀτιμάζει. Cuncta quidem animalia inuidiam ali
quam siue paruã siue magnã subeunt, Mortuis etiam inimici
parcunt. Timocles: Mortuis misericordia Deusq; propitius
optãdus, uiuus innocuus inuidia. Stesichorus. Θανόντος ἀνδρὸς
πᾶσ᾽ ἀπόλλυται χάρις, Morientẽ hominẽ non omnis gra
tia deserit. Archilochus Οὐ γὰρ ἐσθλὰ κατθανοῦσι κερ-
τομεῖν ἐπ᾽ ἀνδράσιν. Ne mortuorũ hominũ bonis obtrecta.
Quæ quidẽ res maxime damnatur. Ex quo Sophocles que-
ritur. Φεῦ φεῦ, τοῦ θανόντος ὡς ταχεῖα βροτοῖς χάρις διαρ-
ρεῖ. Heu heu quàm cito mortuorum gratia mortalibus defluit.
Homerus de corpore Hectoris dehonestati.
Κωφὴν γὰρ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίνων.
Quid nisi iam mutam fœdat moribundus arenam?
Moscion eandem secutus sententiam: Vanum, inquit, defuncti
Plautius hominis umbrã lacessere. Et Plautius ait non nisi laruas cũ
Pollio mortuis luctari, quum Pollio orationem aduersus eũ scriptam
ZoilusHome romastix reseruaret post mortem edendam. Zoili Homeromastigis no-
tus ineptia, unde cognomen episcopo. Is librum in Homeri ui-
tuperationem Ptolemæo Philadelpho dicauit: quumq; diu præ
miũ frustra expectasset, petere cœpit: An, inquit Ptolemæus,
egere potes qui maior sis Homero, ac uiuus: quum ille te in-
ferior ac mortuus tot hominum milia diu pascat?

DE MODO FVNERANDI.

FVnerum autem diuersa ratio. Funerare in bello corpo-
ra, ut testatur Aelianus de uaria historia, primus Hercu-
les monstrauit: quum antea hostiũ corpora proijcerentur, te-
ste Homero. ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσί τε πᾶσι. Hæc
auibus prædam tribuit canibusq; cruentis. Eustathius in Ho-
merum dicit consuetudinem fuisse apud Græcos ut cum ma-
gno uiro mortuo XII. hostes sepelirentur. Sic Patroclo Tro-
ianos contumulauit Achilles: quem morem secutus Vergilius
Pallãti extincto tribuit: si nona diem mortalibus almum. Nam
nona die tumulabatur: octaua prius comburebatur. Septẽ ue-
rò dies in domo plorabatur. Ex quo Horat. Nouẽdiales dissi-
pare cineres dixit. Fiebant & ludi funebres totidem diebus:
quorum autor item Hercules, Pelopi atauo primum eos insti-
tuendo. Aelianus etiam scribit: apud Tauros cum rex mori-
tur, charissimi quoq; simul sponte commoriuntur. Sindi tot pi-
sces in sepulcrum mittunt, quot hostes interfecerunt. Phryges
marmoribus pro sepulcro suspendunt. Hircani canibus tra-
dunt ad hoc nutritis. Massagetæ eos qui morbo pereunt tan-
quã impios, canibus item dant: in bello extinctos, aut quoquo
modo interfectos honorant. Persæ & Aegyptij mortuos mi-
nime comburunt, quòd Persæ Deum ignem dicant, quem non
fas sit cum homine commisceri. Aegyptij uerò quòd ignem
animal putant, ne attingantur ab animali, sub dio iacentes di-
mittunt solibus siccandos & absumendos: autor Herodotus.
Apud Ro. ipse mos comburendi à Sylla cœpit, teste Plinio, me-
rito talionẽ, eruto C. Marij corpore. Desijt autẽ in Antoninis.
Vngebantur quoq; corpora & cum aromatis condebantur,
tanta cura, ut nos Romæ testes simus ante paucos hos annos
fœminam in tumulis Albanis fuisse effossam: supra M. CCC.
annos defunctam, ut è uestigio sepulcrorũ animaduertimus,
integrã membris: crasso opertã unguento. Quidã ausi Tullio-
lam dicere, quòd eodem prope loco multa Tulliorũ memo-
ria, & Herenniorũ, & Tulliolæ reperta fuerint. Modum fu-
nerãdi Imperatores uide apud Herodianum in Cõmodo. Eius
moris quiddam hodie in summis Pont. & Cardinalibus simile
seruari cõspicimus. In alijs uerò defunctis præficæ ad ploran- Præficæ
dum conductæ, Næniã, id est, carmen funerale canebãt. Cu- Nænia
presso fores ornabant, quòd hæc arbor Diti sit sacra: cadaue- Cupressus
ra uestibus albis amiciebãt, fœminæ quidem: atris autem uiri,
ut autor Plu. in Probl. In arca deinde conditis, sacrificia mani-
bus offerebant, quæ & inferiæ, & parentalia, & iusta, & fe-
brua dicta sunt. Fiebant autẽ tribus rebus, sacrificando Di-
ti, spargendo flores tumulo, ac ludos & epulum dando, quæ
Pollinctura dicta est: cui Pollinctores, id est, hi qui corpora un Pollinctores
gebant præerant, annonamq; flagellabãt carius omnia emen-
tes: ex quo, ad Pollinctum emere, prouerbium. Hæc igitur tria
in testamento marmoreo Flauij Saluatoris leguntur, quod in
Anthropologia in eius nomine posui.

DE CVRA SEPVLCRORVM ET LAVDANDIS DEFVNCTIS.

SVnt quibus uiuentibus curæ sepulcri pompa sit, ut Soloni
dicenti: Mors mea non careat lacrymis: linquamus amicis
mærorem, ut celebrent funera cum gemitu. Contra uerò En-
nius: Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit, cur?
uolito doctũ per ora uirum. At pudeat nostros Christianos
præsertim sacerdotio dicatos funeris ac sepulcri pompã ex-
petere: nec etiam satis pendentis luxuria marmoris, sed etiam
æris coepta, quum Petri & Pauli, præterea Stephani, Lauren-
tij, Hieronymi, Gregorij, totq; aliorum sanctorum etiam mar
tyrum corpora uideamus humi Romæ iacere, nullis in aëre
pendentibus mausoleis. Sed ne hæc tantum nostris modestiam
cõuenire dicamus, uideamus quid Cyrus moriens apud Xe- Cyrus
nophontem loquatur. Meum corpus pueri quũ decessero, no-
lite neq; in auro, neq; in argento, neq; in aliquo lapide collo-
care, sed terræ statim reddite. Quid enim beatius quàm ter-
ræ commisceri, quæ tot pulchra nutrit ac parturit? Ego autem
cum cæteris uiribus homo sim, libenter nunc quoq; mihi ui-
deor cum ea communicare, quæ benemerita sit. Hæc ille. M.
Aemylius Lepidus qui princeps senatus sexties iam censoribus Aemylius Lepidus
fuerat, antequam expiraret præcepit filijs, lecto se strato
sine linteis, sine purpura efferrẽt, in reliquum funus ne plus-
quam æris denos consumerent, imaginum specie non sum-
ptibus nobilitari maximorum uirorum funera solere. Li-
uius lib. XLVIII. Cicero de legibus exciditur uetat sepulcrũ
altius quàm quinque diebus absoluatur, nec lapide condi plus-
quam capiat laudem defuncti incisam, nec plusquam quatuor
uersibus elegis. Humare mortuos semper uel in ueteri lege
religiosum fiat. Iacob moriens, ut ad patres suos transferre-
tur, ne inter Aegyptios prauos homines tumularetur, Iose-
pho filio mandauit. Moses item ex Aegypto fugiens, ipsius Io
sephi ossa secum tulit. Laudatur Tobias qui sepeliendis mor-
tuis uacabat. Iudas Maccabæus post prælium cõtra Gorgiam
commissum, iussit prostratorum corpora mandare sepulturæ.
Iehu rex Israel Iezabelem suam hostem iussit sepeliri, eo quòd
esset de stirpe regia. Ex his uerò qui Deũ ignorauerunt, Ale-
xander Darij interfecti corpus uxori matriq; liberaliter tu-
mulandum dedit. Pauli Aemylij Annibali hosti perquisitũ ca-
dauer, & humaniter sepultum. August. de Cic. Sepulcrorum
memoriam, sumptusq; funeris, magis uiuorum consolationem
dicit esse quàm defunctorum utilitatem. Ambrosius in sermo-
ne: Quid proficit, inquit, sepulcrorum superbia? damna sunt
potius uiuentium quàm subsidia mortuorum. Viris igitur sa-
pientibus, ut in ueteri prouerbio πᾶσα γῆ τάφος, hoc est, o-
mnis terra sepultura. Laudare defunctos uetus est consuetu-
do, cœpitq; apud Græcos iam inde à Pericle, qui teste Thucy Pericles
dide, prius defunctos in bello Peloponnesiaco pro cõcione lau
dauit. Apud Ro. uerò Val. Pub. primus collegam suum Bru- Val Pub.
tum, ut est apud Liuium. Græci epitaphiũ uocant quando uel Epitaphium
unum, uel etiam plures comprehẽdat. Monodiam uerò quan- Monodia
do unum tantum. Epicedium plerunque fit carmine. Epicedium

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXXII.

DE MODESTIA, GRAECIS SOPHROSYNE DICTA.

RELIQVA sunt quę ad modestiã temperãtiamq; pertinent, quam Gręci simul & pudicitiam uno uocabulo σωφροσύνην uocant, magnoperéque cõmendant. Menandri nonnullos conuerti senarios.

Ego uerò nihil antiquis puto modestia,
Quam semper in bonis admixtam cernimus.
Ne dixeris mihi diuitias, Deum,
Nullatenus colo, neque in cœlo puto,
Quem intemperans uir possidet atque improbus. Idem.
Heu heu diuinitus hoc omnibus malum est,
Quando bonum uidet si quis nec eligit.
Quid nempe nobis est opus nisi duo,
Cibus Cereris, & paruus aquę cantarus? Idem.
Ταμεῖον ἐστὶ ἀρετῆς ἡ σωφροσύνη.
Promptuarium uirtutis est modestia. Sophocles.
Σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.
Modestos dij amant, oderéq; malos.

Antiphon. Qui nullis tangitur aut mouetur uoluptatibus, modestus aut abstinens dici non potest. Deest enim materia uirtutis & exercitationis ad ipsum honestandũ. Plato in Lachete. Temperantia facit ne ex homine precipitemus in bruta. Fortitudo autẽ ut ex homine ad deos perueniamus. Hypseus. Magnum puto uectigal modeste quotidie uiuere. Menedemus iuueni dicenti, maxima res est adsequi quod optas, ait, multo maior optare quod deceat. Epictetus dicebat: Quemadmodũ in conuiuio uersari modeste debemus, ut ad ea quę nobis oblata sunt in mensa manum modice protẽdamus, ea uerò quę nos prętereunt minime attingamus, quę nondũ uenerũt nõ auide expectemus: eadẽ est & in cęteris uitę modis ratio, & in diuitijs, & in imperio: sic eris dignus deorum conuiua. Euripides. Βραχεῖα τέρψις ἡδονῆς ἐν ἀεὶ τίκτει λύπην. Breuis uoluptatis delectatio tristitiam parit sempiternam. Idem ad natum admonitio. Aequam in primis mẽtem habe, neq; partem locupletibus trade, qui in alterum propendent, alterum uerò odio persequuntur. Iniustam pecuniam ne posside, si cupis eam diuturnã esse domi. Amicos minime blandos, minimeq; tuę auscultantes uoluptati posside. Sed & penetralia domus tuę uiris grauibus pateant, cũ senioribusq; tantum cõgredere. Isocrates ad Demonicum: A quibus autem detineri turpe, ab his te contine, lucro, ira, uoluptate, dolore. Quod profecto assequeris si potius lucrũ putabis ex his quibus maxime laudaberis, quàm quorum abundabis. Iram superabis, si hanc ita in delinquentes exercebis qualem ipse ab alijs ferre dignum putas. Voluptatem uerò, si turpe existimabis à seruis dominari, ac seruire libidini. Dolorem postremo, si respexeris aliorum aduersitates, seq; hominem esse memineris. Maxime autem ad pulchra peragenda excitaberis, si consideratis quòd ex illis uoluptas nobis maxima prouenit. Contra uerò ex desidia atque luxuria dolores. Nam uirtuti semper incumbere, casteq; ac modeste uiuere, id demum perpetuam iucunditatem firmissimamq; pręebet.

EXEMPLA MODESTIAE.

Persarum reges PErsarum reges, ut autor Stobeus in collectaneis, ante cibum ac potum de modestia disputant: ante sacrificium, de iustitia: ante bellum, de fortitudine. Sic Socrates antequam decederet, de animę immortalitate disseruit: quem postea Cato Vticensis imitatus est, dum sibi manum intulit, perlecto prius Platonis lib. Magis enim ad opus uirtutis excitari uidemur, si de his prius aut nobiscum meditando, aut cum alijs loquendo disserimus. Apud Plutarchum in tractatu περὶ τῶν πολιτικῶν παραγγελμάτων hæc legimus: Themistocles in uictoria quadam cum hostem iacentem torquatum armisq; nobilibus indutum uidisset, amico se sequenti ait: Hæc accipe spolia, nam tu Themistocles non es. Honestum igitur quandoque Themistocles
amicos ditare, dũ sumus in potentia, nos autem minime. Pyttacus Mytilenaeus Pyttacus Mytilenaeus ex agro quem reip. sua uirtute parauit, populo ei quantum uellet concedente, tantum sumpsit quantum hasta percurreret. Apud Romanos P. Claud. in simili causa quantum uno die arasset. Quod honoris signũ urbis publice oblatum, non ad questũ, satis esse debet. Cato nullam sibi passus est statuam poni ob modestiam, dicens, malo uti posteri interrogent cur Catoni nõ posita est statua, quàm cur posita est. Aelianus de uar. hist. scribit, quòd Archelaus Macedonię rex cum in mensa à quodam poëta x. talenta dono peteretur, Euripidi qui & ipse pręsens aderat dedit, dicens, Tu dignus accipere, hic autẽ petere. M. Fabius Cos. deuictis Veijs trium M. Fabius
phum spreuit ob fratris & collegę mortem, dictitans in luctu ciuium lauream non accepturum: autor Liuius libro II. Alter ex eadem familia censuram renuit, quòd eundem honorum in domum suam sępe nimis collatum uidisset. Pompeius oblatam sibi ab Hebręorum rege mensam & sedem auream, ut usui suo foret, in ęrarium deferri iussit. Fabius Gurges, Fabius Pictor, C. Numerius, Q. Ogulnius legati ad Ptolemæum missi munera quę ab eo priuatim acceperant in ęrarium antequã quicquam retulerunt: quibus Senatus merita liberalitate per Quęstores omnia distribuenda censuit: ut autor Valerius de Modestia. Nostra memoria Zacharias Barbarus Romę legatus Venetorum equum pręstantissimũ quo à Xysto Pont. donatus fuerat reipublicę suę misit, illa uerò eidem libenter remisit. Q. Cincinnatus dictator sex mensium factus deuictis Equis XVII. die se magistratu abdicauit: quod & L. Syl Q. Cincinnatus
la etiam sponte fecit. Idem imitatus est Cn. Plancius in censura, collega Appio Claudio contra legem & uolũtates omniũ perseuerante. Claudij Neronis moderatio Liuio prędicata, quòd equo sit passus Liuium triumphantem sequi, quum plus operę ad uictoriam de Asdrubale contulerit: res tamen in Liuij prouincia sit gesta. Illa quoque alterius generis, in eadem tamen uirtute exempla, quòd se nonnulli inferioribus patrię causa subiecerunt. Duo Fabij Maximi: alter filio Fab. Gurgiti, cui ob male rem contra Samnites gestam senatu de eo remouendo agente, se legatum proficisci pollicitus est: alter Q. Fabio item filio in Apulia res gerenti. Africanus etiam L. Scipioni fratri contra Antiochum misso. Et ante hos omnis Val. Publicola M. Valerio fratri in bello Sabinorum, quorum legationibus & consilijs Consules feliciter pugnauerunt. At contrà immodestiam adrogãtiamq; indicauere, M. Horatius, & M. Valerius Publicolę frater qui contra senatus autoritatem duobus diebus triumpharunt. Cęsar Iulij filius XX. ann. Senator & Cos. quanquam honores ante tempus nonnullis etiam modestissimis ob uirtutem concessi, M. Vale. Coruino annorum XXIII. Consulatus, Scipioni Aemyliano item Carthaginem petenti. Et demũ Pompeio ante annos triumphanti. Cęsaris quoque gesta pleraq; tyrannica, pręsertim dum peteret absens consulatum, ac prouincię tempus prorogari, quamuis & hęc omnia absentibus quibusdam sponte quandoque data. Nam metu belli Hetrusci crescente, ut autor Liuius libro X. Q. Fabius, P. Decius consules, App. Claudius Prętor absentes creati sunt, & L. Volumnio qui Consul ante Samnites uicerat, ex S. C. in annum prorogatum imperium. Fabio

deniq; ob egregie domitam Hetruriam consulatus continuatus. Sed & in alio genere laudati Scipio Aemylianus Aeliano, & Pomponius Atticus Cornelio Nepote testibus, qui nec unquam emerunt quicquam, nec ædificauerunt. Pompeius agrum uicinum nunquam mercatus est. Augustus forum angustius fecit, non ausus possessoribus domos extorquere: quem mea ætate imitatus Cosmus Medices, uniu omnia potens, quum domum uicinam Lucianorum suas ædis maxime incommodantem nullo precio obtinere posset, nihil unquam ex honoribus humili familiæ detraxit.

Scipio Aemylianus

Pomponius Atticus

Cosmus Medices

DE VERECVNDIA, ET PVDICITIA.

AD modestiam uerecundia pertinet, quæ Aristot. adfectus magis quàm uirtus ponitur, quòd diffusa in corpore existat. Menander. Πᾶς ὁ ἐρυθριῶν χρηστὸς εἶναί μοι δοκεῖ. Omnis qui uerecundatur, bonus mihi uidetur in primis esse. In hac repulsæ sunt plurimorũ, qui mihi supra in magistratibus commemorantur. Cato inter alios duas tulit: alterã cõsulatus: alteram uerò præturæ cum Vatinio uiro infami. Idem bis in carcerem duci iussus, à Cæsare, et à Trebonio Trib. Pleb. quòd legem impediret, quæ prouincias Cos. Cæsari, Põpeio & Crasso dabat. Virginia quòd L. Volumnio de plebe Consuli qui Samnites uicit nupta fuisset, ex templo pudicitiæ patriciæ, sacrisq; eiecta fuit. At ipsa aliam ædẽ plebeiæ pudicitiæ extruxit. Liuius x. Simile huic apud Hæbreos Anna ob sterilitatem est passa. Pudicitia uerò ipsa quanquam sit mulierum præcipua, uiros etiam sæpe uel non Christianos honestauit: quorum aliquot exempla ponit Aelianus de uaria historia. Eucrates Chalcedonius philosophus manibus uerẽda nõ attingebat. Amœbeas citharœdus, & Diogenes tragœdus castitatem seruantes, ab uxoribus perpetuo abstinuerunt. Clitomachus Pancratiastes canes concumbentes se ne uideret auertebat. In cõuiuijs uerba impudica & obscœna dedignabatur. Democles puer ob formam cognomento Pulcher, Atheniis Demetrij libidinem, in feruentẽ lebetem sese proijciendo uitauit. Apud Romanos adolescens in castris C. Marij, ut Cicero pro Milone testatur, tribunum uim sibi adferentem interfecit. Facere enim probus adolescẽs periculose, quàm perpeti turpiter maluit. Publius itẽ adolescens Papyrij creditoris libidinem simul & crudelitatẽ ad senatũ detulit. Spurina item alius Romæ, ne ob formã uexaretur, gladio sibi faciem dehonestauit. Insequentibus uerò temporibus duos audiuimus ob Veneris abstinentiam in morbis perire maluisse, Isacium Commenum imperatorem Constantinopolitanum, & alterum quem uidimus, Iacobum Lusitaniæ cardinalem, è stirpe regia, sub Pio Florentiæ decedentem, uirum utrunq; summa modestia ac probitate.

Eucrates

Amœbeas

Diogenes tragœdus

Clitomachus

Democles

DE IIS QVI BONA HABVERVNT INITIA, TVRPEM VERO FINEM, ET CONTRA.

NOnnullos uerò laudatos fuisse adolescentes accepimus: illaudatos uerò senes, ut Metellũ Pium, qui cætera uita continentissimus, consul ad extremum in Hispania, iam senex uarijs se dederat uoluptatibus. Idem & Hortensio, Lucullóq; euenit. Et apud Græcos Soloni Atheniensi sapientissimo, ut eius indicant carmina:

Metellus Pius

Solon Atheniensis

> Dum propero ad senium discere multa libet,
> Grataq; sunt Veneris nobis, & dulcia Bacchi,
> Quæq; uiris Musæ munera grata ferunt.

Alcibiades quoq;, Antiochus Magnus, Xerxes, alijq; complures in eiusdem albo censuræ: qui excusatione fere remißionis ab omnibus concessæ, post labores exantlatos utentes, nimium ad otium & luxuriam prolapsi, famam pristinæ frugalitatis ultima incontinentia amiserunt. Aliqui uerò cõtrà: lapsi in iuuentute, alios postea mores sumpserunt, ut accidit Protagoræ philosopho, & Alexãdro sophistæ. Cicero pro Cælio: Multos audiuimus in hac ciuitate, qui totam adolescentiã uoluptatibus dedissent, emersisse aliquãdo, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse: grauesq; homines, atq; illustres fuisse. Augustinus item: Nonnullos legimus & uidimus, qui aut adolescentiæ uanitate seu ignorantiæ cæcitate decepti, uario peccatorũ genere tenebantur obnoxij: deinde ocyus ab errore conuersi, maiora adhuc opera fecerunt iustitiæ, quàm antea peccata admiserant. Ad hoc igitur multum faciet bona natura. Quapropter Euripides sic ait: Profecto res mira, si terra quidem mala, bonam nacta tẽpestatem fuerit, satis dabit segetũ. cõtrà uerò bona, si ea desint quæ circa sunt opus, fructum adferet malum. In hominum autem genere quisquis semel malus, nunquam erit aliter quàm malus. Bonus uerò semper bonus: neq; ob aliquod damnũ naturam mutabit quin sit bonus.

Diligentia tamen cunctis in rebus semper aliquid proficit: ut ait Quintilianus: naturæq; ac fortunæ ex parte resistit. Ex quo idẽ poëta postea subdit: ἀλλ' ἦν γένει καὶ τὸ θρεφθῆναι καλῶς. Refert, inquit, nõnihil bene educatum fuisse. Igitur, ut inquit Hieronymus, uitæ præteritæ minime credẽdum, ac cum uitijs usque ad extremum & castrorum euersionem pugnandum: si quis autem per licentiam paulum de animi contentione remiserit, inimicis de se diu expectatam uictoriam non auferre quidem, sed differre uidebitur.

Diligentia

DE AMORE IMPVDICO.

THeophrastus, amor est, inquit, animi concupiscentia, quæ celerem habet ingressum, tardũ uerò regressum. Plutarchus autem aliter: Amor neq; nos statim, inquit, nec uehementer ab initio quemadmodum ira inuadit, neq; facile ingressus discedit, quamuis alatus: sed sensim ingreditur ac molliter: manetq; diu etiam in senibus: qui quãquam discedit, aut tempore, aut ratione uictus, non penitus liberam relinquit animam, remanetq; in ea uestigium, uelut syluæ exustæ aut fumãtis, nec penitus ex ossibus eijcitur: ignoraturq; quid sit, unde ueniat, quomodo ingressus. Hieronymus contra Iouinianum in hanc fere Plutarchi sententiam: Amor, ait, in multis est insuperabilis, extinctus accenditur, & post copiam rursus est inops, & ob perturbationem quam sustinet, aliquid cogitare non sinit. Idem ad Amantium presbyterum: Omne peccatum post factum pœnitentia sequitur, sola uoluptas in ipso pœnitentiæ tempore præteritos stimulos patitur, ut ex hoc quod corrigere cupimus, rursus fit materia delinquendi. Plautus in Cistellaria amoris insaniam pulcherrime describit:

Amor impudicus

Amoris insania ex Plauto

> Credo ego primum amorem apud homines carnificinam commentum.
> Hanc ego de me coniecturam facio domi, ne foris queram,
> Qui omnis homines supero, atq; antideo cruciabilitatibus:
> Iactor, crucior, agitor, stimulor, uersor ĩ amoris rota: miser
> Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita
> Nullam mentem animi habeo: ubi sum, ibi nõ sum: ubi non sum: ibi est animus.
> Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet iam id continuò.
> Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
> Raptat, retinet, iactat, largitur: quod dat, non dat, eludit.
> Modò quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat.
> Maritumis moribus mecum experitur, ita meum
> Frangit amãtem animũ, neq;, nisi quia miser ne eo pessum.
> Mihi nulla abest iam perdito pernicies.

Theophilus dicit, Amorem cælo à dijs, quòd seditionem inter

illos

illos agitaret, expulsum fuisse, effractis alis, ne rursus ad superiora uolaret. Menander:

Φύσει γὰρ ἔρως τοῦ νουθετοῦντος κωφός.
Amor natura surdus admonenti.

Plato in Phædro, animam comparat geminis equis: alteri bono, rationis: alteri malo, appetitus: peioremque concupiscentiæ quàm iræ appetitum esse. Aristoteles ait, amantes ad oculos protinus respicere ante omnia in quibus pudor continetur. Theocritus:

Νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα, βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνα
Μαζὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτραφε μάτηρ.

Virgilius hunc æmulatus ait,

Nunc scio quid sit amor, duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Non nostri generis, nec nostri sanguinis edunt.

Idem Theocritus uno uersu eius exprimit inconstantiam:

Καὶ φεύγει φιλέοντα, κοὐ φιλέοντα διώκει.
Sectantem refugit, consectatur fugientem. Et alibi:
Πολλάκις γὰρ ἔρωτι τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.
Sæpe haud pulchra satis, sat pulchra uidentur amori.

Ex quo, ut scribit Pausanias, apud Aegyram urbem Acheorum, amor cum fortuna sub eodem tecto colebatur, quoniam ad amorem consequendum plus posset fortuna quàm pulchritudo. Alexis: ὅστις αὐθ' ἁλῶς τῶν σωμάτων ἐρᾷ, τῆς ἡδονῆς ἐστὶ κοὐχὶ τῶν φίλων φίλος. Qui uires corporis amat, uoluptatis non quidem amicorum amicus est. Cheremon tragicus ait: Sicut enim uinum dilutũ, sic amor mediocris gratus: intensus uerò & immoderatus, molestus. Thespienses Erotidia celebrabãt sicuti Olympia. Lacedæmonij ante pugnam amori sacrificabant, uelut in amore certantium & certa amicitia uictoria consisteret. Cretenses in prælijs optimos ac pulcherrimos amore deuinctos secernebant, ac per eos annua sacra fiebant. Apud Athenienses sacra cohors appellata ex amatis & amantibus consistebat: ut tradit Alexis, in qua summa erat fiducia. Ex Athenæo. Nunc ad proceres nostros: Gregorius in moralibus, Luxuria sensum hebetat, confundit intellectum, memoriam obturat, euacuat sensum, obnubilat uisum, reddit hominem pallidum ac fœdum, senectutem inducit, mortem denique maturat. Chrysostomus in Matthæum: Luxuria eo plus augescit, quò magis frequentatur, fugiendo fugatur. Hieronymus ad matrem & filiam in Gallia commorantes. Ferreas mentes libido domat, ac eo plus in uirginibus, quo dulcius esse putatur quod nescitur. Idem, Difficile inter delicias seruare castitatẽ. Idem, Qui luxuriam perfecta uicerit continentia, sanctior erit Dauid, sapientior Solomone, fortior Sampsone. Nam quum nihil sit uilius quàm à carne uinci: nihil tamen gloriosius quàm carnem uincere. Idem ad Nepotianum dicit, præteritæ castitati non esse confidendum. Bernardus rem hanc tripliciter euitandam suadet, actione, sensu, oculis. Et quando amor & uolitas sunt actionum principia, merito Augustinus animam citra amorem uocat extinctam; nec eo uacare posse pudico uel impudico. Pudet commemorare sapientes plurimos infra suam appellationem ob uoluptatem constitisse, ut literas etiam quæ perficere ingenium & mores debuerant, infamiant. Vt à Græcis ordiar. Nec tantum Clario Lyde dilecta poëtæ: Nec tantum Coo Bacchis amata uiro. Philetas enim de Bacchide poëma fecit, & Callimachus de Lyde apud Clarium Ioniæ urbem ortus, quamuis è Cyrene originem suorum duxerit. Has sequutæ sunt Lesbia Catulli, Delia Tibulli, Cinthia Propertij, Corinna Nasonis.

Erotidia

Sapientes plurimi ob libidinem infra suas appellationes

Duces etiam corruperunt, Lamia Demetrium, Phryne Timotheum, Philippum Græcæ puellæ amores, Annibalem Campanæ, Cleopatra Cæsarem, Flora Pompeium. Ducta insuper in matrimonium scorta, Pericli Aspasia, Psammitico regi Aegyptio potentißimo Rhodope, Antonio Cleopatra. Nos Andream Palæologum Peloponnesi Despotum ex tanta nobilitate superstitem, Græcum scortum atque uilißimum sibi connubio iunxisse uidimus. Sed utinam sexum non mutaremus: in hac parte multo feris nocentiores, quum illæ naturæ legem custodiant. In gymnasijs Græcorum hæc reperta sunt uitia. Primi enim Lacedæmonij, teste Thucydide, puerorum corpora ad palæstram nudauerunt, sic postea nulla priscorum societas hac caruit nota. Inter Argonautas, Hylas Herculi dilectus, qui quum aquas haurire descendisset apud Arganthonium Bithyniæ raptus nymphis dicitur: quem Hercules quæsitum exiens, & ipse non amplius ad naues rediyt. Nireus, qui ad Troiam uenit, pulcherrimus unus ponitur Iliados β. Euryalus Vergilianus, Parthenopeus Statianus. Sic deinde uarijs uarij adamati, ut Bathillus puer Siculus Anacreonti, Magnes Gygi Lydorum regi, Harmodius Hippiæ, Aster Platoni. Q. Catulo Roscius, Piso Galbæ, Antinous Hadriano. Nec Pindarum poëtam hac infamia liberauit, qui, teste Valerio, in gymnasio in gremio pueri adamati, obdormiscens expirauit. Duos quoque Romanos equites Plinius libro septimo sua ætate dicit in Venere Pantomimi Mythici forma præcellentis obijsse. Huiuscemodi etiam fatum exitium'que Cor. Gallo prætorio, & Q. Heterio equiti Romano diuersis temporibus contigisse. Quin & bruta sæpius adamata, ut à Cratide pastore capra. Amati & homines à beluis, ut à delphino puer Corinthi. Apud Solos puer Zenophontis à cane. Alius à graculo apud Spartam. Ab ansere quoque Citharistria. Hæc Aelianus. Vidimus & nos huius generis his temporibus exempla: primum quod accidit puero Romæ dum adequitaret, forte cercopithecus de maiore genere è fenestris uicecancellarij conspiciens, illico eum consectatur uersus Adriani pontem, metu quoque accelerantem, & ipse insiliens tandem in equum capite collo'que horrendo spectaculo complexus est: ille penè exanimatus concidit, ductus'que in proximam tabernam: fera perseuerauit eo modo, aliquandiu nihil aliud prorsus agendo, dein prosiliyt. Postremo loco, quod omnibus incredibile fortè fuerit, referam recentißima historia, ut illud iactare carmen poßimus,

Sexus mutatio

Lacedæmonij

Bruta adamata

Credite Romani Dictæo credite tauro:
Vidimus, accepit fabula prisca fidem.

Siquidem sub Pio tertio in Hetruria puella quædam cum cane quem maxime amabat rem habens, grauida'que ex eo facta, semicanem peperit, hoc est, pedibus, manibusque, ac auriculis caninis, cætera hominem: res expiationis gratia ad pontificem delata. Inuenti quoque qui inanimata dilexerunt, ut iuuenis Atheniensis statuam Fortunæ in Prytanco consistentem, quæ quum ei negaretur precio mercari uolenti, apud eam se noctu interfecit. autor Aelianus. Plinius item de signo Veneris scribit, quòd quum iuuenis deperiret, sæpe cum eo congressus, turpitudinis signa apparuerunt. Oenomanthi denique sophistæ insaniam, uerba'que in imaginem pueri dilectam Philostratus ponit: quam referre ob turpitudinem supersedeo. Vitandæ libidinis duo maxima remedia Ouidius his carminibus ponit:

Qui inanimata dilexerunt

Otia si tollas periere Cupidinis arcus.

Et in alio loco: O nimis exitio nata theatra meo.

Vitandæ libidinis remedia

Quapropter soleo mirari grauitatem Romanam spectacula permisisse Vestalibus. Nam Augustus contra prætoris tribunal, eis locum in theatro adsignauit. Tertiũ addit omnium præstantißimum Hieronymus ad Rusticum monachum: Sacrorum uoluminum, theologiæque studium.

DE AMORE PVDICO.

ORpheus in carminibus, amorem quem φάνητα uocat, principium ponit rerum humanarũ. Zeno stoicus amorem dicit amicitiæ & concordiæ, libertatis quoq; instrumentum: ideo ad salutem reipublicæ plurimum conferre. Sapientes alij, ut ait Athenæus, eum procul ab omni turpitudine iudicabant: & in gymnasijs unà cum Mercurio & Hercule statuerunt, cui sacrificabant. Nam amorem, honestamq; uoluptatem, quæ ex uirtute prouenit, deliciæ corporis infamauerunt: ut Seneca testatur in epistolis. Neq; uoluptas, inquit, causa uirtutis, more Epicuri: sed accesio est. Virtus enim non quia delectat, placet: sed quia placet, delectat. Plato triplicem ponit amorem: diuinum, ferinum, & humanum. Primus occurrente pulchro aspectu ad diuinorum contemplationem animum extollit, ab omni procul labe remotus. Secundus belluarum more coinquinat. Humanus autem inter utrunq; consistens: sensus quidem quadantenus oblectat, uitium tamen refugit. In Symposio quo quisq; ex ordine conuiua de amore sermonem habet, geminam ponit Venerem cum gemino amore: primam sine matre cœlestem & pudicam, quam sequitur amor pudicus: secundam ex utroq; sexu procreatam impudicã, ex Dione, quã item amor sequitur impudicus. Amici insuper in partem honesti ueniunt amoris: de quibus legendis, præter Aristotelem in octauo, Xenophon commentario secundo Socratem differentem introducit. Dicit enim minime eligẽdos esse, qui in reddendis beneficijs, alijsq; uitæ officijs fuerint negligentes: præterea auaros omnes qui tantum proprio commodo student: mendaces insuper ac subdolos, uoluptarios uentri, somno ac Veneri nimium indulgentes. Tales enim nihil boni in commune officium amicitiæ conferre petunt, sed eorum potius commercium fugiendum. Nam bonus ignauum cuius facta minime probat, nullo pacto diligere poterit.

Triplex amor secundum Platonem

CONTRA DIVITIAS GRAECORVM DICTA.

PLutarchus. Prouerbium est, Μὴ παιδὶ τὴν μάχαιραν, id est, non gladium puero. Ego autem dico nec puero diuitias, nec uiro ineruditionem. Bion dicebat ridiculos esse homines, qui studeant diuitijs quas fortuna præbeat, illiberalitas custodiat, probitas auferat. Diog. Neq; in ciuitate, neque in domo diuite uirtutem posse habitare. Fauorinus. Homines quandoque dignos risu, quandoq; misericordia, interdum odio. Risu, quum ob insolentiam maiora, quàm eis cõueniant, appetant. Odio, quum ea adsequuntur. Misericordia, quum non adsequuntur. Pythagoras. Neque equum sine freno, neque opes sine sapientia retineri diu posse. Socrates. Diuitias existimandas esse, si saltem uoluptatem parerent. Sed qui uti uelit pereuntes uidet, tum uoluptate desidiaq; marcescit: qui autem custodire, curis uritur: qui uerò possidere, assidua cupiditate. Neque auratus lectulus ægrotum leuat, neque bona fortuna stultum. Appetitus natura frenari difficilis, adimistis uerò diuitijs penitus insanus. Insatiabilis animus, furiosa res est: quum mœreat sæpe nondum miser, spe plura consequendi consequuta negligat, desideret absentia, despiciat præsentia, neque ita amet ut sperat. Atque haud uideo utrum miserius possideat an expectet. Possessis enim non utitur, expectatione laborat. Bonum igitur existimabimus cuius nullus sit finis, ac res adepta principium sit cupiditatis alterius? Nullus enim ita locuples est, qui minora uotis non possideat. Oportebit igitur in rebus secundis in eum qui utitur non adeo secundis, in aduersis uerò in eum qui magis aduersis utitur, intueri. Quod si fortè aut in prosperitate longe fortunatiorem, aut in calamitate minus calamitosum respexeris, semper mœrebis. Simonides interrogatus, utrum eligendum magis, diuitias an sapientiam: Num uides, inquit? Aspicio enim sapientes ad diuitum ianuam uenientes. Hactenus ex Plutarcho: deinceps ex Platone de republica. Mihi autem non amare pecunias magnopere uisus est, quod solet accidere his qui non possident eas: qui uerò possident, duplo quàm cæteri diligunt: haud aliter quàm poëmata uel patres filios, adeoq; tenentur eo studio, ut in conuersatione molesti sint omnibus, nihil aliud laudari, nihil aliud fieri ab hominibus cupientes. Vera, inquit, ais. Certe ego inquam. Sed hoc enarra, quod præstare putas, frui'ne multa substantia? Moderata, inquit ille, & reliqua quæ sequuntur. Idem. Pecunia quid opus hominibus, nisi fortè ut morbis medicus, ut tantum utilitatem adferat? Nam χρήματα chremata ex hoc pecunia dicitur, quasi utilia.

Idem ualde diuitem non posse felicem esse probat hoc modo: Felicem simul & bonum necesse est esse, ualde autem diuitem & bonum esse non licet, non ergo felicem & diuitem.

Valde diuitẽ non esse felicẽ

Idem. Qui nimium intenti parandæ rei sunt, quanto hoc putant honoratius facere, tanto uirtutem inferiorem existimant. Virtus & opes haud aliter quàm duo in trutina pondera, quorum altero degrauante eleuatur alterum. Sic in ciuitate tanto boni uirtuteq; præditi sine honore sunt, quanto magis in precio diuites. Mox ex Isocrate, πλείους κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστί, ἄδειαν μὲν τῇ ῥαθυμίᾳ παρασκευάζων, ἐπὶ δὲ τὰς ἡδονὰς τοὺς νέους παρακαλῶν. Diuitiæ uitij magis quàm uirtutis ministræ, licentiã inertiæ præparant: ad uoluptates quoq; iuuenes traducunt. Idẽ. Qui diuitijs uti nesciunt, similes sunt his qui pulchrum possident equum, nesciunt autem equitare. Idem. Præsentem substantiam duabus de causis noli despicere: nam & magnæ calamitati facile medentur, & studiosum hominem, alioquin minime fortunatum iuuant. Idem. Non enim accipere lucrum, aut erogare damnum, putatote. Neutrum eorum semper eandem habet uim: quum tempore uirtuteq; fit, utrunq; possidentes iuuat. Euripides. πολλῶν τὰ χρήματα αἴτια ἀνθρώποις κακῶν. Pecunia est hominibus multorum causa malorum. Simile illud apostolicum. Radix omniũ malorum est cupiditas. Item: Melior uita mediocris, innocuaq; substantia, quàm domus impijs referta diuitijs. Simile illud Dauidicum: Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Idem. Male partam pecuniã à tua domo expelle, ea siquidẽ perniciem adfert, ac breui tẽpore dilabitur.

Hunc imitatus Sallustius eleganter expressit. Male parta male dilabuntur. Idem: Opes ea moderatione adipisci ac retinere oportet, ne quis earum causa postea mœreat. Idem. κακῶς οἴκους εἰσελθόντ' οὐκ ἔχει σωτηρίαν. Quæ male domũ ingrediuntur, minime salutem habent. Sophocles. χρήματ' ἀνθρώποισιν εὑρίσκει φίλους, αὖθις δὲ τιμάς. Pecunia inuenit hominibus amicos pariter & honores. Vsurpatũ & ab Ouidio. Dat census honores Census amicitias. Lycurgus. οὐ τὸ πλουτεῖν καλόν, ἀλλ' ἐκ καλῶν. Non enim pulchrũ diuitem esse, sed è rebus pulchris. Hesiodus. χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. Est anima heu miseris nummus mortalibus ipse. Præterea ea detestãda quæ causa malorũ sint, ac inferẽdi belli. Quapropter Demosthenes in Philippicis ait. δεῖ μὲν δὴ χρημάτων, ἄνευ γὰρ χρημάτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων. Opus pecunia, nec sine pecunia quicquã fieri licet ex his quæ oportet. Cicero in simili causa neruũ belli pecuniã appellauit. Musonius. Diuitẽ tantũ & sapientem putamus eũ qui necessitatẽ ubiq; ferre potest. Antiphanes. Præstat egere, quàm turpiter ditari: hoc uituperationem, illud misericordiã parit. Hypseus. Nullus enim quòd diues, sed quòd procul à turpitudine uixerit, laudẽ cõsequitur. Hierax. Diuitiæ bifariã insidiantur: primũ potentioribus per inuidos, deinde pauperibus per potiores: quod igitur possidẽtes

Pecunia inuenit hominibus amicos & honores

inuidio

inuidiosos facit & iniustos, quam potest cum uirtute societatem habere? Aristonymus. Diuitum uita, ueluti qui altum nauigium tenent: pauperum uerò qui iuxta littus adnauigant. Vt enim uinum quosdam ebrios & iratos reddit, quosdam mente salubriore & mitiore, sic diuitiæ. Theognis. Qui sua uult latere uitia, diuitias quærit. Diuitiæ tantum expetuntur ad ambitionem, libidinem, & gulam: quæ fati sunt sæpe causa celerioris. Ex quo idem autor ait: Πολλῷ τοι πλεῦνας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἄνδρας. Plures mortales gula quàm pestis dedit orco. Democrates. Qui animum curat seipsum curat: qui corpus, non se sed sua curat: qui pecuniam, non se nec sua, sed ualde aliena curat.

DE OFFICIO DIVITIS.

Diuitis officiũ

IGitur longe difficilius fuerit, ut ait Plutarchus, dispensare opes quàm parare, quòd hoc cuiusuis est, illud sapientis tantum. Multiq; propterea in tenui fortuna beatius, quàm in opulenta degunt: ex quo Augustus, teste Tranquillo, quibusdam ciuitatibus libertatem, ea uti nescientibus ademit. Et quando ad censuram liberalitatis, omnes philosophi diuites uocant: sæpe euenit, ut auarissimi quiq; summam lautitiæ, uictusq; splendore tueantur. Nam ita fit, ut qui præter officium sumptuosi existunt, præter etiam officium præparci sint, ut olim Milesij, qui mollibus ornati uestibus, domi sordidi habebantur, nunc item Neapolitani: seu si ad omnia prodigi, rapaces. uti C. Cæsar, & omnes ferè qui castra sequuntur. Contra hos Hieronymus ad Pammachium ait: Pythagoræ præceptum est. Per uiam publicam ne ambules, hoc est, ne uulgi sequaris errores: quicquid agas, æternæ causa mercedis agas: cunctaq; non ad laudem, neq; opinionem, sed gloriam reuoces sempiternam. Idem ad Nepotianum: Nonnulli diuites templa ædificant, columnis ac marmoribus ornant: non damno, non uitupero, unusquisq; in suo sensu abundet, sunt tamen meliora quæ agant. Si igitur in operibus sacris nimium sumptuosi minime laudantur, quid dicemus in profanis, ac superuacuis ædibus, aut arcibus? Cæterum in fortuna unum cuncti hospitium extollunt. Nam cætera si dantur copiæ signum, uel quandoque non diligentis erit: in hoc etiam excipientis charitas laudatur: unde multi uel ignobiles apud posteros nomen meruerunt, ut Molorchus ille pastor in Nemea sylua, qui Herculem à leonis cæde redeuntem excepit: Ianus Saturnum, Euander Aeneam, Canusinæ & Campanæ mulierculæ Romanos à clade Cannensi, Raab apud Hebræos Dei populum. Græci olim Ioui Xenio, teste Pausania, templum constituere, quòd nulla re magis illum placari putarent. Hesiodus loco fratris hospitem duci esse. Gregorius pontifex, multiq; proceres ex nostris domi uocatis ministrabant, quum possent hoc officium foris delegare. Res hæc uitio contrario praelucet. In hospitales primo omnium Thraces, Polymestoris proditio, & Diomedis stabula declarant. Deinde Aegyptios aræ Busiridis, & Pompeij cædes. Deinde Scythas infamus olim ara Dianæ. Aethiopum quoq; multos anthropophagia. Quibus non multum cessit hoc tempore Pisanorum simul & Bononiensium noua crudelitas, qui inquilinos omnis iam penè ob antiquitatem ciues expulere. Hi ob annonæ charitatem, ex quo paulò pòst terræmotu sunt ingenti periclitati. Illi quum à Florentinis desciuere, direptis etiam bonis. Vnde in hunc diẽ in maximis agunt ærumnis. Quod ne quidem à priscis Romanis didicere, qui quondam expulsis Tarquinijs bona etiam reddere decreuerant, si per eorum compertam proditionem licuisset. Cæsar quoque nonnullis transfugis etiam apud se relicta remisit. Populus Romanus reges ac legatos omnis per quæstores sumptibus excipiebat.

Milesij

Pythagoræ præceptum

Hospitium

Thraces inhospitales

Aegyptii

Scythæ

Sed fortunatis quum ex dominica sententia res ardua sit, tria Apostolus præsentanea remedia, ut Hieronymus innuit, proponere uidetur, quæ his uerbis compendio dicuntur: Diuitibus huius seculi præcipe, non altum sapere. Facile tribuere. Non sperare in incerto diuitiarum suarum. In primo frugalitatem, modestiamq; in moribus ac uictu, citra superstitiosum splendorem & ornatum præcipit: cuius rei gratia diues damnatur epulo, laudatur Lazarus. Deinde beneficentiam ac liberalitatem in pauperes: qua de causa illius qui bona ad multos annos congregauerat, nocte sequente repetita est anima, & Zacchæus probatus. Nam quum omnes morum ac doctrinæ perfectam laudem consequi non ualeant, hi maxime in secundis consistent, qui tales demerebuntur. Quod Augustinus ad propositum euangelicæ Mammonæ mirari solet tam adposite à Virgilio dictum: Quiq; sui memores alios fecere merendo. In tertio modum cupiditati, honestæq; rei statuere, & ne semen à spinis obruatur ex ambitionis auaritiæq; sollicitudine, ad ueram philosophiam quandoq; quisq; pro ingenio suo se recipiat: quod principes multi fecere, qui suprà nobis memorantur.

Diuitum tria remedia ex Apostolo

PRO PAVPERTATE.

PAupertas tribus de causis amplectenda: quòd curas remittat: quòd ad philosophandum aptior: quòd meliores uiros reddat. Fauorinus, ut scribit Stobeus in collectaneis, duplicem ponit paupertatem: ex fortuna, & ex sententia. Primæ mederi exercitationem, liberalitatem, alienam quoq; fortunam. Secundæ nihil mederi, quoniam minime indiget. Illa quidem indiget & quærit. Xenophon in Symposio: Quid est ô Charmides? Quænam res tibi maximæ curæ est? Mihi, ait, paupertas. Certe, inquit Socrates, res quidem gratissima, minimeq; inuidiosa, minime contentiosa, incustodita seruatur, neglecta fortior. Diphilus: πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν εὐτυχέστερον, τὴν γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολὴν οὐ προσδοκᾷ. Paupere uiro nihil fortunatius, commutationem ad peiora non expectat. Epictetus: Corpus mensura possessionis, sicuti pedis calceus: qui si intra eius mensuram constiterit, induentem iuuat: si laxior, molestat. Hypseus: θεράπευε τὸ φοβεῖσθαι, καὶ μὴ φοβήσῃ πενίαν. Cura timorem, nec timebis paupertatem. Menander: αἰσχυνόμενος αἴσχιστα πενίαν φέρεις. Turpissime fers paupertatem si pudeat. Apollonius philosophus ait: Egere probrum non est. Sed ob turpem causam egere, uelut Iro illi Homerico contigit. Antiphanes: Fames omnia dulcia præter seipsam facit. Seneca in epistolis: Si ad naturam respicias, nunquam eris pauper: si ad opinionem, nunquam diues. Idem: Nullum maius lucrum, quam carere his quæ possides. Quod autem, ut ab initio proposui, sit aptior ad philosophandum: Diogenes, Stobeo item teste, paupertatem dicere solebat, philosophiam esse αὐτοδίδακτον, id est, sine præceptore, sponte edoctam. Nam quod philosophia persuadere uerbis multis contendit, hoc præstare paupertas cogit. Prouerbium quorundam est, ut ait Teles: ἡ πενία χωλὸν πρὸς τὸ φιλοσοφεῖν. Paupertas clauda ad philosophandum. Quod ille quidem negat. At non uides, inquit, quòd plerunq; pauperes philosophantur, Diuites uerò in otio male uiuunt? At inquiunt Aristotelis protrepticum ad Themisonem Cypri regem esse hortantis ad philosophiam, quum nulli magis commodum quàm ei sit, ob opes quas ad hoc opus impendere potest, insuper & gloriam. At hoc pauper præstare melius poterit, quod minus occupetur negotijs, quã diuites: quos non solum sibi, sed & alijs uacare oportet: minus etiam ob modicas facultates uoluptatibus uacet. Præterea gloriam non minus quoque pauper præstabit. Videmus enim sæpe honoratiores in hoc genere homines in ciuitatibus esse. Aristides in constituendis uectigalibus omnibus prælatus

Duplex paupertas

Paupertas idonea philosophiæ

tus fuit, cuius gloriam Callias ea tempestate, quanquam ditissimus, æmulabatur. Lysander etiam apud Lacedæmonios. Et Euripides dicit, quendam pauperem adolescentem plures honores adsequutum apud Arginorum ciuitatem. Hæc Teles.

Paupertas industria & ingeniosa

Paupertas insuper magis industria, & ingeniosa. Nam Architas, ut ait Plutarchus, legens Eratosthenis Mercurium, carmen illud magnopere laudare solebat.

> Χρειὼ πάντ' ἐδίδαξε, τί δ' οὐ χρειὼ κεν ἂν εὕροι.
> Vsus cuncta docet, quid non inuenit egestas?

Virgilius hoc imitatus ait. Labor omnia uincit
> Improbus, & duris urgens in rebus egestas.

Maxime sapientes pauperes extiterunt.

Maximum postremò argumentum in diuitijs uirtutem non esse, quòd tum apud Græcos quàm Latinos optimi uiri, maximeq; sapientes, omnes pauperes extiterunt. Hic igitur Apulei locum, quòd in apologia sua causam paupertatis pulcherrime declamare uidetur, adducam: Paupertas, inquit, philosophiæ uernacula est, frugi, sobria, paruo potens, æmula laudis, habitu secura, consilio benesuada, cultu simplex: neminem unquam superbia inflauit, neminem in potentia deprauauit. Ciuitatum est conciliatrix, omnium artium repertrix. Eadem in Aristide iusta, in Phocione benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta, eadem pop. Rom. imperium ab initio fundauit. C. Fabritij, Cn. Scipionis, Manij Curij filiæ de publico dotatæ ad maritos ierunt, portantes gloriam domesticam pecuniam publicam. Publicola regum exactor & Agrippa populi reconciliator collatis sextantibus à pop. Rom. funerati sunt. Attilij Reguli agellus ob similem penuriam publica pecunia cultus. Hæc ille. Socrates dicere solebat, paupertatē paruam esse modestiam. Prouerbium est Græcum apud Plutarchum: οὐδέποτε λιμὸς ἐγέννησε μοιχείας. Nunquā fames adulteria genuit. Plato in legibus ait: Pauperum peccata ob huius uitæ incommoda, leuius apud inferos puniri, diuitum uerò grauius. Cui consentire uidetur Chrysostomi sententia in sermonibus: Habet & paupertas martyrium suum si patienter toleretur. Ambrosius in psal. Quanto quis in hac uita ignobilior aut abiectior, tanto erit in futura excellentior.

Chrysostomus

COMPARATIO VTRIUSQUE EX XENOPHONTE.

Pheraulas & Sacas

XEnophon quoq; in dialogo quodam pulchre ostendit diuitiarum ac paupertatis comparationem his uerbis. An putas Saca, Pheraulas ait, eo me iucunde uiuere, quòd plura possideam. scito me non securè degustare, aut bibere, aut dormire æque, atq; quum eram pauper. Nam quo plura adsunt, plura custodire, plura oportet distribuere, curas etiam plures admittere, negotiaq; tractare. Serui multi multis indigēt, ac hi uictum, illi uestes, alij medicos requirunt. Diuersis è locis nuncij proruunt mali, aut oues à lupis abreptas, aut boues è rupe præcipitasse, aut morbum aliquem armentis agrisq; incidisse. Minime, inquit Sacas, ista puto. Quum potius saluis rebus plurimis, animum magis gaudere oportet. Tu uerò, inquit Pheraulas, Saca noli putare pecuniam, curas, aut tristitiam ex animo posse discutere. Nullum enim uidere licet, aut diuitem quiete somnum capere, aut hæc spernentem esse irrequietum. Atqui, Sacas ait, ista concedo diuitibus euenire quæ memoras, si quando eos erogare, sumptusq; facere grauate contingat. Quod si fortè impensis æque ut possessis oblectarentur, nimia profecto diuites felicitate pollerent. Necesse, inquit Pheraulas, ô Saca, multa possidentem, multa erogare, in deos, in amicos, in hospites. Quicunque igitur in acquirenda pecunia gaudet, is oportet ualde in distribuenda mœreat. At ego, Sacas ait, putauerim non minori esse uoluptati, multum possidenti diuitiarum, multum facere impensarum. Et quæ sequuntur. Apud Aristophanem quoque utrunque simul differentem probe legimus: πλοῦτον καὶ πενίαν. Quumq; Plutus paupertati incommoda extrema, miseriamq; ultimam obiectet: At illa non, inquit, mea sunt ista, sed mendicitatis. Quod lepide Martiali exprimitur. Nam Cinna non est pauper, habere nihil: ut planè innuatur statum inter utrunque optimum, ferè ex nostrorum etiam sententia. Paupertatem & diuitias ne dederis mihi.

CONTRA AVARITIAM DICTA GRAECORVM.

HErodes Atticus, ut est apud Philostratum in eius uita, auaros comparabat Aloidis, qui Marti quem ceperant, & in uinculis retinebant, nihilominus sacrificabant. Sic illos pecuniam, quasi incompedibus retinere, simul & uenerari. Aristonymus in historia: Auari uitam pollincturæ, id est, cœnæ mortui comparat, ubi quum adsint cætera, Letitia deest. Apollonius Tyaneus apud Philostratum, dicit, magis esse fugiendam auaritiam sapienti & philosopho, quàm luxuriam, aut aliud crimen, quòd ex auaritia & quæstu cætera dependeant. Idem Platonem accusabat, qui ad Dionysium in Siciliā, auaritiæ causa profectus sit. Similiter & Eudoxum in Aegyptum, specie philosophiæ. Speusippum quoq; Atheniensem, qui in Macedoniam usque profectus, in Casandri nuptijs poemata frigida recitauit. Timon, qui Misanthropos cognominatur, duo dicebat malorum principia: auaritiam, & ambitionem.

Bion sophista, eam tantum omnis uitij originem ac matrem. Socrates: Neque à mortuo sermonem expectes, neque ab auaro gratiam. Idem: Nullo unquam tempore tibi uel decepto fas alium decipere. Pittacus: ἀπληστον τὸ διὰ παντὸς κέρδος. Insatiabile semper lucrum. Periander: κέρδος αἰσχρὸν βαρὺ θεμέλιον. Turpe lucrum graue fundamentum. Xenophon: Non enim tam durum non accipere, quàm priuari solitum accipere. Sophocles: φιλάργυρον μὲν τὸ τῶν βαρβάρων γένος. Auarum omne barbarorum genus est. Hesiodus: χρήματα δ' οὐχ ἁρπακτὰ θεόσδοτα πολλὸν ἀμείνω. Raptæ diuinitus concessa pecunia præstat. Idem: μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσι. Turpe lucrum fugias, damni nanque instar habetur. Apollonius philosophus: excusatio auaritiæ, & proprij moris est, cumulare pro filijs. Diphilus: εἰ μὴ τὸ λαβεῖν ἦν, οὐδ' εἷς πονηρὸς ἦν. Nisi lucrum esset, nemo quidem improbus foret. Diogenes eos qui immensas opes cumularent, μεγαλοπτώχους, id est, magnificos pauperes appellabat. Theopompus. Qui multas possidet fortunas, ac eum tristitia degit, is omnium mihi uidetur & præsentium & futurorum infelicissimus. Hanc mutuatus Martialis ait:

> Tristis es & felix, sciat hoc fortuna caueto.
> Ingratum dicet te Lupe si scierit.

Euripidis senarij quatuor aurei sequuntur:

> Εἰ δ' εὐτυχῶν τις βίον κεκτημένος,
> Μηδὲν δόμοισιν τῶν καλῶν πειράσεται,
> Ἐγὼ μὲν οὔποτ' αὐτὸν ὄλβιον καλῶ,
> Φύλακα δὲ μᾶλλον χρημάτων εὐδαίμονα.
> Si quis uitam in fortunis uixerit,
> Neq; pulchrum aliquid domi tentauerit,
> Ego hunc diuitem aut beatum nullo modo,
> Sed custodem pecuniæ felicem dixero.

Plauti Aulularia

Simonides

Exempla insuper auaritiæ ex Plauti aulularia pulcherrime auspicari licet. Notatur & Simonides poeta, ut autor Aelianus de uaria historia. Is enim rogatus à quodam, ut encomium ei scriberet, gratiamq; se loco muneris habiturum:

Respond

Respondit, duas se habere arcarum gratiarum, alteram argenti: Hanc quum aperiret, communem plenamq; : illam verò
uacuam solamq; reperire. Idem in ultima senectute, cur auarus esset, interrogatus: Quoniam, inquit, inimicis malo diuitias
relinquere moriens, quàm amicos uiuens frustra rogare, detestans plurimorum quum opus infidas amicitias. Dum Brennus dux Gallorum Senonum obsideret Ephesum, uirgo quædam Demonica nomine sollicitata specie barbari cum eo pepigit, se Ephesum prodituram mercede monilium, ornamentorumq; quæ Galli ferebant: quo facto Brennus ut promissa præstaret, simulq; & eius ulcisceretur auaritiam, iussit aurū omne in eam congeri, usq; adeo ut uiua supprimeretur. Idem ferè exemplum & Tarpeiæ Romanæ prodita arce Tatio duci Sabinorum. Semiramis, ut item scribit Aelianus, in suo sepulcro inscripserat: Si quis rex pecunia indiget, monumentum diruat. Dareus igitur quum id demoliretur, nihil pecuniarum inuenit, sed tantum hoc scriptum, Nisi esses insatiabilis, nunquam sepulcrum mortuorum attigisses.

Semiramis

DE MENSIS AC CIBIS, DEQVE HIS QVAE AD EA PERTINENT: AC PRIMVM QVIS PRISCORVM CIBVS.

ANtiquitus nondum Cerere præbente uictum, alijs alium fuisse cibum satis constat. Glandes Arcadibus, Pyra Argeis, Ficus Atheniensibus, Pyra syluestria Tyrinthijs, Palmulas Carmanis, Milium Meoticis ac Sarmatis, Cardamum Persis. Mox apud Aegyptios ab Iside frugibus inuentis: apud Græcos, à Triptolemo: apud Romanos, à Saturno: mitior sanè cultus ingressus est, ut paulatim etiam obsonia fuerint expetita. Autor Aelianus de uaria hist. Obsoniū uerò, ut ait Athenæus, omnis cibus est qui per ignem præparatur. Pulmentum autem omne iurulentum ac subliquidum. Scripsere de obsonijs, teste Polluce, Pantaleon Mithecus, Zopyricus, Sophon, Egesippus, Paxamus, Epænetus, Heraclides Syracusanus, Tyndaricus Sycyonius, Simonactides Chius, Glaucus Locrensis, sophistæ omnes. Athenæus inquit, Erat prima & secunda & tertia mensa, & tripodes quibus innitebantur mensæ appositæ, quæ nunc Magades uocantur. Meminit Sophocles ἐν χρύσῃ, τὰς ἐναντίας μάγαδας ἀδόντων. Mensas nominabant & epulas in ipsis positas. De tripode mensa Aristophanes τράπεζαν ἡμῖν φέρε τρεῖς πόδας ἔχουσαν, τέσσαρας δὲ μὴ ἐχέτω, καὶ πόθεν ἐγὼ τρίπουν τράπεζαν λήψομαι. Apud Romanos uerò, testibus Varrone & Festo, quadratis mensis in castris utebantur, quas cibilas à cibo uocabant. Domi rotundas habebant. Lauti etiam ex citro. Cn. Manlius, Asia deuicta primus, ut Plinius scribit, suo triumpho monopodia, abacos, & triclinia ærata in urbem inuexit. Monopodia enim, quæ uno tantum pede sustentabantur mensæ. Monopolia uerò merces, tota eiusdem generis ab institore uel societate coemptæ. Abacus, ubi argentea instrumentūq; mēsæ locatur. Est & omnis forma quadrata, Vnde bancum uulgò dictum, & abaculi. Est & tabula, ubi numeri scribuntur. Persius: Aut abaci numeros.

Obsonium
Pulmentum
Qui de obsonijs scripserint
Quot mensæ
Monopodia
Abacus

DE CONVIVIS.

TRis tantum adhibere conuiuas mos fuit ex numero Gratiarum. Deinde nouem ex numero Musarum Pausaniæ. Athenæo uerò quinq;. Archestrato quatuor uel quinq;, his carminibus ponuntur ἔστωσαν δὲ τρεῖς ἢ τέτταρες οἱ ξύμπαντες. ἢ τῶν πέντε γε μὴ πλείους. ἤδη γὰρ ἂν εἴη μισθοφόρων ἁρπαζοβίων σκηνὴ στρατιωτῶν. Cyrus ut apud Xenophontem, conuiuas ab latere sinistro locabat honoris gratia, utpote ab latere cordis, chariores, Plutarchus in problematis scribit. Imperatores post uictoriam pop. Rom. triumphali cœna in loco publico accipere fuisse moris, deinde ab eo deduci domum. Consules uerò ad conuiuium inuitare, uerum postea ne accederent rogare, quum is honor deducendi præsentibus ipsis tribui non posset. Idem ait, uetere instituto nemo foris cœnabat sine liberis, qui ætate essent puerili. Causa, quòd senes pudentiores respectu filiorum essent, & filij modestiam uoluptatum iam inde capere coram patribus didicissent. Insuper quū ex alijs tum ex Ciceronis in Vatinium autoritate deprehedimus, minime atratos accumbere solitos. Quis enim, inquit, non solum in publica lætitia, sed etiam in luctu domestico aut funere amici accubuit unquam cum pulla toga?

Mos in cœnis triumphalibus

TEMPVS EDENDI ET APPOSITA MENSAE.

COenare noctu semper consuetum fuisse Athenæus testatur ob Lunam, quæ uim habeat ad concoctionem præcipuam. Quo magis miror Martialem in quodam carmine hora nona accumbere solitos dixisse. Nam si prandium, nimis tarde: si cœna, nimis cito. Quod autē Gregorius in homilia quadam in concordandis euangelistis, quum alter prandium, alter cœnam dixisset: Nona semper ait hora ueteres edebant, quapropter prandium cœnam uocabant. Inuenimus tamen & prandere & cœnare solitos. Apud Trogum, Prandete milites hodie apud inferos cœnaturi. Et Celsus hyeme dicit utilius semel accumbere, præter quàm duo adstrictus. Et Ischomachus apud Oeconomicum Xenophontis dicit se leuiter prandere, ut cœnæ det locum. Quapropter horam hanc nonam non satis intelligo. Ordo autem is fuerat ex eodem autore. Vt in principio & fine mensæ, proposim siue propomasin darent, modicum crati, id est uini meri, uocabantq; bonum dæmonem in Bacchi honorem. Ponebant item primo piper, phyllida, myrrham, cyperum, unguentum, turdos, aliasq; aues. Olus etiam, quod acetaria uocabant Latini non ab aceto, sed accipiendo ut acetabula in polypis. Plinius ait, expedita res et est parata. Inde acetaria dicta. Græci autem hæc ἀδύσματα uocant. Hodie apud uulgum ex Sale nomen habent. Secundæ mensæ quas tragemata illi, nos bellaria uocamus, constabant ex cocco, cicere, faba, chondro, caseo, melle, sesamide, hoc est sesamo confecto, quod Iugiolinam nunc uocant. Romæ uerò ex nucibus auellanis nuceatum. Mensam item uacuam non sinebant, teste Plutarcho sed quum omnino aliquid superesset. Causam ipse adfert, quòd urbanum putarent comprimere appetitum, quum adhuc uoluptate perfrui liceret. Sic enim absentia minus cupiūt, qui præsentibus ac paratis abstinere consueuerunt. Athenæus quoque in lautis cœnis, ait, uasa cum epulis mutari morem fuisse. quod Plinius etiam libro trigesimo tertio, capite decimo testatur: eaq; conuiuis donari ac uocari ἀποφόρητα. Alexander in probl. ait: Poculorum discrimen in eadem mensa fuisse, ac à maioribus initium: causam adfert ut satietatem primo mensæ ingressu iniciant. Cicero in Verrinis, poscunt maioribus poculis. Et Plautus. Incipere à summo, id est, à maiore poculo. Panes insuper hi Iulio Polluci probantur, Cribanitæ, qui & obeliæ, collices, collabi, nasti, amyli, collyræ, zymetes, sigamitæ, charisis, cancridæ, mazæ, pellini communes omnibus, uocati à figura bouis, melittuti, bryglea, anthema, thridacine, phrysle, ocnutas, epheras, dandalis, lolodica, comon lupe. Placentarum species, anes, ametidas, pyramus, sesaminus, erichytus, erithrya, strepta, cotyliscus, phthordia, crepes quæ erat ex farina & melle. Plinius autem libro decimooctauo, panis genera ponit: Ab obsonijs ostrearios, à delicijs artolaganos, à festinatione speusippos, à coquendi ratione furnaceos & artoptesios. Præterea nauticos, qui contusi sunt & iterum cocti. Siligineos cunctis præstantiores. Secundarios hordeaceos.

Tēpora cœnæ
Ordo mensæ
Bonus dæmō
Acetaria
ἀδύσματα
Tragemata
Bellaria
Apophoreta
Panes laudati
Panes iterum cocti

Cibarios,

Cibarios, qui pastoribus & uulgo dantur. Qui autem ho-
Panis Martius die panis Martius dicitur, ἀπὸ τῆ μάζης putauerim dictum.
Est enim maza, teste Athenæo, panis offa madefacta, seu libũ,
seu placenta. Supra etiam Polluci memorata maza inter lauti-
De Vasis. tias panis. Vasa quoq; ob mensam reperta, idem Pollux po-
nit oxybapha, lecanias, quod nos lancem, seu patinam, emba-
phia, celaria, tribla, canastrum idem & canistrum: chytram,
nos ollam: chalches, nos ahena. His addi possunt patina, caca-
bus, ubi aqua calefit, concha, mortarium, harpago, sartago, situ
Lebes la, hydria, urna, lebes: Homero manibus leuandis ponitur, apud
nos peluis seu trulla, quod teste Nonio, uas est aquarium. La-
Gutturnium brum uerò pedibus leuandis balneis adhibebatur. Guttur-
nium unde aqua manibus descendit. Addita fistula sipo dicitur
Epistomium & epistomium. Seneca ad Lucillium duodecimo: Nisi aquam
Dolium argentea epistomia fuderint. Vinaria uasa dolia fictilia fue
rant, & picata, cum inscriptione notarum. Relinebant uerò
quum primum attingebant. Nos Sixti tempore in reficiendis
ædibus pontificijs in Vaticano effodi uidimus eius generis in-
gentia, quæ in domum suam traduxit Ioannes Iacobus cardi-
nalis Parmensis. Nam dolijs ligneis tantum in Alpibus sicuti
& nos Plinius suo tempore testatur homines uti cœpisse.

Dyota Dyota apud Horatium, dolium, quod duas utrinq; ansas ue
luti aures, unde nomen sumpsit, habebat. Cadus insuper, am-
Baucalium phora, congius, baucalium, quod nunc boccale uocant. Tina-
rum etiam illis usus fuit ut nobis, teste Nonio. Festus autem
tinia uasa uinaria uocat. Cantharus, urceus, orca, fidelia, cor-
Cupa tina, lacus, prela, infundibulum. Cupa, uas ligneum idem fe-
rè quod dolium, quod nos uegetem uocamus: ut ex Festo de-
prehenditur, & Lucani carmine. Namq; ratem uacuæ susten-
tant undiq; cupæ. Nam cupis in mari naues sustentantur quum
resarciuntur. Hinc cupellum parua uegés, quæ uidelicet barilis
mensuram capere poterat: quod adhuc uocabulum apud Ro-
manos restat, ex Græco etymo, κύπελλον enim curuum di-
Decupa cunt. Homerus, Δέπας ἀμφικύπελλον. Decupa, qui uinũ
Propola minutatim uendit. Cicero, Vinum à decupa & propola quo-
Cupedia tidie sumit. Sunt qui mensuram dicant. Cupedia uerò auidi-
tas lautiorum ciborum est, à cupiditate dicta. Cicero, Mulie-
rositas, ligurritio, temulentia, cupedia. Inde cupedinarij, qui co-
ctos ac lautiores uendunt cibos, ut in popinis. Gellius cupedu-
las etiam dixit. Ad cœnulam, inquit, non cupedulas ciborum,
Poculorum genera sed argutias quæstionum. Deinceps poculorum genera ex
Acatium Athenæo. Acatium poculum, simile acatio. phiala, xylmon,
missum, quod uno haustu bibitur, calix, crater, patera, arymil-
lus, argyris, arysis, bessa poculum Alexandrinorum inferius
latum, superiore parte angustum. Baucalis sopatrus, baucalis
Bicus tetracalix, quæ quatuor calices capiebat. Bicus poculum, &
Bicarium bicarium diminutiuum, uulgo nunc cognitum. Dactylotus, car-
Carchesium chesium, poculum oblongum, coniunctum in medio leniter, au-
res habens ad prendendum. Calpeon, colcba, & lebes, ubi li-
bum ponebatur. Ceras instar cornu poculum. Nam prisci Græ
Quare Dionysius cum cornibus ci in cornibus bubulis potare consueuerunt. Ex quo Diony-
sius cum cornibus cernitur, & taurus etiam uocatur, ac apud
Cyzicum tauri specie colitur. Hinc uini mixtionem cum aqua
κεράσαι dicimus: & uas in quo miscetur, crater, quasi cera-
ter, quod in cornu prius infundebatur. Xenophon in sexto: Bi-
bebant autem in poculis ceratinis. Præterea cernos, corticis,
cotyle, cissirion, labronia, lepasta, lesbyon, lycurgis, phyala est
à Lycone facta, sicuti & cononiis à Conone, toreutis.

DE MENSARVM SVMPTV AC POLYPHAGIA.

Cœnæ triumphales
Pontificales
Funerales
ERant maximi sumptus cœnæ triũphales quas suprà com-
memoraui, præteres pontificales & saliares. Funerales
quoq; ubi pollinctores erant, qui corpora ungebant, cariusq;
Pollinctura omnia emebant, ac lautius, ex quo ad pollincturam emere &
pollincere dicebatur, ubi annona flagellabatur. Plautus: Ho-
die pollinctura est. Teste quoq; Plinio cauebatur, ne pisces qui
non essent squamosi ad pollinctum emerentur. Pollux τιμιο-
πώλας eos appellat, quòd carius omnia emerent. Veniam ad
Antiochus externos ex Athenæo. Antiochus cognomento Gryphos
apud Daphnen ciuitatem amœnissimam celebritatem insti-
tuit: cœnasq; sumptuosissimas adhibuit, cum epulis omnisa-
rijs animalium omnium, coronisq; aureis. Exercitum inte-
grum epulo excipiebat adeo copioso, ut præter absumpta
quilibet ex reliquijs animalium omnium integrorum aliquid
Demetrius referret. Demetrius Phalereus, cum mille & ducenta ta-
lenta quotannis in sua haberet potestate, parum admodum
in administratione Reipublicæ consumpsit. Reliquum in de-
Alcibiades licijs luxuriosissime uictitando inter scorta. Alcibiades ui-
ctor in Olympia omnes quotquot aderant conuiuio excepit.

Empedocles Empedocles Agrigentinus, qui è secta Pythagorea anima-
libus abstinebat, bouem ex preciosis aromatibus confe-
Pytheas Bithynicus ctum, omnibus qui in Olympia conuenerant distribuit. Py-
theas Bithynicus, qui platanum auream, uitemq; illam nobi-
lem Dareo regi donauit, Xerxis copias, hoc est, septies
octingenta octo millia hominum excepit epulo. Stipen-
dium quinque mensium, frumentumq; insuper pollicitus, ut
è quinque liberis senectuti suæ in delectu unus concedere-
tur. Hactenus Athenæus. Ad Romanos redeam. In cœna
aduentitia data Vitellio principi à fratre, ut refert Tranquil-
lus, fuere duo millia lectissimorum piscium & septem auium
adposita. Hanc ipse post ea princeps in dedicatione patinæ
superauit. Heliogabalus princeps nunquam minus cen-
Polyphagi tum sestertijs est epulatus. Polyphagi deinceps plures me-
Gatis regina morantur. Gatis regina Syriæ, ut scribit Antipater Tar-
sensis, edixit ne quis piscem sine ipsa ederet. Quare pro
Gatis Atergatis appellata est, quòd Ater Græce dicatur. Sa-
cerdotes eius loci in festo sacrificium parant oblato prius
Atergatidi pisce argenteo. Mensas omnis generis piscium
refertas deuorant, eleganti legis diuerticulo. Hæc postea
Hyperides orator regina piscibus deuoranda est data. Hyperides orator, te-
ste Timochare, fuit obsophagus, his uerbis in quadam ora-
tione. ἰχθυοπώλας οὗτος ὑμῖν πλουτεῖ. Hic nobis Ceta-
Philoxenus poëta rios ditat. Philoxenus poëta Dithyrambicus edit polypum
duorum cubitorum, præter caput, ut est autor Machaon
Siculorum luxus Comicus. Aristophanes poëta Syracusanorum mensas &
Sybaritarum luxus notat. Plato scribit in epistolis, Quòd ue-
niens in Siciliam nequaquam uitam eorum adamauerit, utpote
bis in die saturum fieri, & nunquam cubitare solum: Qui
enim in hac licentia adsuescunt, nequaquam (præsertim stu-
diosa iuuentus) aliquid mente præclarum excogitare pos-
Aristoteles decoctor sint. Aelianus de uaria historia hæc refert. Aristoteles
philosophus ab initio, autore Timeo Tauromini obsopha-
Xerxes gus ac decoctor fuit. Xerxes nouum genus gulæ, aut
Mithridates uoluptatis inuenientibus, præmia proposuit. Mithridates,
teste Nicolao Damasceno, certamen polyphagiæ & polypo-
Alexander siæ statuit. Alexander Macedo per Dionysia præmia de
Hercules bibendo proposuit. Hercules denique cum Leprea rege, de
gula contendit, uicitq; tauro toto paulatim deuorato. Hæc
Saturitatis templum ille. Athenæus item hæc scribit. in Sicilia templum Saturi-
Annarus rex tatis fuit. Annarus Babyloniæ rex stola & ornatu muliebri
uidebatur, dum cœnaret centum quinquaginta puellæ salta-
trices ac canentes aderant, quum prius esset seruus. autor
Agesilaus Ctesias. Agesilaus Lacedæmonius dux dum gereret apud
Peloponnesum bellum, uideretq; Asiaticos quosdam in exer-
citu suo obsophagos, uentriq; deditos, ornatos insuper uesti-
bus, corpore uerò minime ualentes, iubebat nudatos à præ-
cone palam incedere per ignominiam, uestes autem militi-
bus

bus quorum uirtus laudata esset, tradebat ut hoc excitati præmio fortius pugnarent, illi uerò hac irritati ignominia frugalius uiuerent.

Syrorũ luxus

De Syris etiam dicit, eos continuo esse in conuiuijs, balneis & unguẽtis.

Aristippi icomma

De Aristippo item philosopho, qui cum reprehenderetur à Platone quòd tanquam obsophagus magno piscem emisset, respondit, minime, sed duobus obolis. Quumq; ille respondisset, se tali pretio empturum etiam fuisse: Num uides, ait Aristippus, quòd non ego obsophagus, sed tu auarus es? Sardanapali autem nota uita & inscriptio sepulcri.

Prusias

Huiuscemodi moribus fuit ille rex Bithyniæ Prusias, in lustris, propinisq; semper agitans, ut tradit Liuius. Idem & Dionysius tyrannus, quum Corinthi exularet. Apud Romanos uoracissimi memorantur,

Fabius Gurges

in primis Fabius ille Gurges Fabij Rulliani filius, qui ob deuoratum patrimonium nomen inuenit: ut autor Cecilius.

Apitius

Apitius deinde qui, teste Suida, longas regiones piscium causa obibat.

Clodius Albinus
Maximinus imperator

Clodius Albinus, & Maximinus imperator. Hic quadraginta carnis libras una mensa edebat. Ille Clodius centum ficedulas, centum persica campana, totidem ficus Labicanas, & decem melones Ostienses: ut apud Spartianum legimus. Ante hos Luculliana conuiuia & nomina cœnationibus adhibita, & sæpe mille ex improuiso exceptos hospites, turdosq; per æstatem adpositos, iam qui legerit eius uitam, facile nouerit. Sed ad hæc usq; tempora is furor impensarum penetrauit. Memoria patrum nostrorũ Galeatius, Ioannis Galeatij primi Mediolani ducis pater, in filiæ nuptijs, ubi adfuit & Petrarcha poëta, ad centum millia nummum aureorum dicitur erogasse: conuiuis ad omnis intermissus ingentibus donis muneratis. Vidimus & ipsi præfectum urbis, Sixti quarti pontificis fratris filium, qui Friderici ducis Feretrani filiam duxerat, pop. Rom. ad nuptias inuitasse: theatro ligneo apud ædes Apostolorum cõstituto. Sed hæc honestum ex parte tuentur. Illud sanè Deo hominibusq; inuisum, quod in Petro ordinis minorum cardinale sancti Sixti cognouimus, duobus annis quibus sub eodem pontifice in potentia uixit, trecenta aureorum millia in luxu nugisq; consumpta. Secundis familiæ triclinijs, argentea ac epulas principales quotidie adhibitas. Verum horum memoriam facile obliterauit nouus nuper luxus Cæsaris Alexandri pontificisq; filij, qui quotidianis epulis ducentos aureos dicauit. Parasitis quandoq; uestes duorum milium donauit. Exercitum insuper non minus octo millium hominum alere continue, uiuente patre, solebat.

DE SVMPTIBVS ALIIS.

Alexandri tabernaculum

SEd quando cœpimus, sumptus etiam non necessarios nonnullos repetam, quosdam etiam liberales. Alexander Macedo præter patrimonium omne amicis donatum, tabernaculũ in itinere mirandum instituit: quod ad hunc modum Aelianus de uaria historia describit. In eo lecti centum sternebantur, aureæ columnæ uerticem sustentabant aureum uarijs textum ornamentis. Persæ in eo mille uocati Melophori à stolis melinis & purpureis consistebant. Sagittarij mille Macedones, item quingenti cum scutis argenteis. In medio autem tabernaculo aurea sella fuerat, super quam sedebat Alexander stipatoribus circumfusis. Extra uerò in peribolo eius quo circundabatur, aderant Macedones mille, & totidem Persæ. Sed & muros Babylonios

Muri Babylonii

bitumine conditos, duorumq; curruum inter se aduerse concurrentium capaces. Templum Dianæ Ephesiæ à tota Asia c x x. annis factum. Alexandriæ Pharum, Mausoleum Artemisiæ, reliquaq; orbis miracula, inter superuacua posuerim. Insuper Athos solo adæquatus. Isthmos perfodi à diuersis cœptus, nec perfectus. Fucinus lacus x l. annis x x x. hominũ millibus exsiccatus. Totq; Thermæ & aquæ ductus à Romanis extructi. Villaq; Lucculliana ubi exciso monte Euripus maris admittitur. Præterea Milonis æs alienum quem D C C. millia sestertia debuisse Plinius tradit. Theatrum temporarium unius mensis cum columnis erectum. Postremo Neronis & Heliogabali dementia, quorum alter soleis mularũ argenteis, ac retibus aureis utebatur: præter domum Romam factam, & Milliariam porticum. Alter Heliogabalus nunquã lintea, aut uestem, aut mulierem iterauit, rectè superiori narratæ infamiæ adijcientur.

Quæ sunt liberalitatis
Ion Chius

Illa uerò liberalitatis potius fuerint, quæ Athenæus commemorat de Ione Chio, qui uictor Athenis in tragœdia uiritim Atheniensibus Chiũ fictile distribuit.

Tellias

Tellias item Agrigentino, qui exceptos quondam hospitio milites exercitus patriæ, per brumam uiritim lorica & ueste donauit.

Atticus

Atticus, Herodis sophistæ pater, ut est autor Philostratus, mnam quotannis ex eius redditibus uiritim Atheniensibus testamento legauit. Superior sanè Cæsaris testamento, qui & ipse stipem sigillatim pop. Rom. largiendam dimisit.

Nicomedes
Attalus rex

Vtrunq; tamen Nicomedis Bithyniæ & Attali Asiæ regum tabulis præposuerim, quòd illi successoribus carentes, regna Romanis dimiserunt: hi uerò filios relinquentes quàmplurimis alijs benefici fuere. Iam uerò Bestiæ Appiæ, & Fauculæ apud Capuam: ac Paulinæ apud Canusium, in excipiendis Romanorum exercitibus liberalitatem ac sumptus, qui Liuium legunt, facile noscunt.

Pop. Rom.

Populus autem Romanus, teste Plinio, stipem spargere cœpit Sp. Posthumio, & Q. Martio consulibus, tanta pecunia erat, ut eam L. Scipioni conferret, ex qua is ludos fecit. Portorijs quoq; & tributo plebes liberata, ut diuites conferrent oneri ferendo. Pauperes satis stipendij pendere si liberos educarent. autor Liuius I I. idem libro V I I.

V. uiri mẽsarii

Quinque uiros mensarios creatos dicit, post cladem à Gallis illatam, qui mensis in foro cũ ære positis ex publico, populum æris alieni onere leuarent.

Cæsar
Augustus

Iulius Cæsar, & item Augustus Congiaria sæpe populo dederunt quadragenos & quinquagenos nummos uiritim, Tranquillo teste. Erat enim pecuniæ tum etiam esculentorum distributio publica. Augusti rursus pietatem non præteribo. Is nanq; ex bonis damnatorum siquid pecuniæ superarat, in populi necessitate ob bella distribuit, cuius his qui in duplo cauere possent usum gratuitum dedit.

DICTA CONTRA PRODIGOS AC SVMPTVOSOS.

Menander

MEnandri senarios quatuor contra prodigos conuerti. Stulte sua prodigentes uiri, causam dant omnibus audiendi male. Nam qui propriam uitam nescit domi regere, quonam pacto hic alienam seruauerit?

Zeno

Zeno his qui prodigalitatem excusabant, quòd ex his quæ ex necessarijs supererant, tantum prodigere aiebant: Hoc pacto, inquit, ignoscendũ & cocis, si salsa nimiũ sint obsonia, quòd copiam se dicant habere salis.

Socrates

Socrates uidens quendam, sine delectu & modo omnibus dantẽ ac gratificantem ait: Κακῶς ἀπόλοιο, ὅτι τὰς χάριτας παρθένους οὔσας, πόρνας ἐποίησας. hoc est, Male pereas, quòd gratias uirgines existentes prostitueris. Diogeni roganti quendam prodigum mnam: Cur me, respõdit ille, mnam rogas: alios uero triobolos? At Diogenes: Quòd ab alijs, inquit, iterum spero, à te uerò non amplius.

DE VINO AC PRIMVM DE REPERTORIBVS EIVS.

NIcandrus Colophonius in carminibus uinum appellari dicit ab Oeneo qui primus mustum in pateram expreßit, uocauitq; ex suo nomine οἶνον, id est uinum. Plato in Cratylo dicit Oenum uinum appellatum quasi οἰόνουν hoc est existimationem, siue iudicio mentem replens. Alij uerò Icarum Penelopes patrem apud Athenienses id reperisse, moxq; pœnas dedisse, à colonis ebrijs interfectum.

interfectum. Propertius. Icare Cecropijs merito iugulate colonis. Nonnulli Dionysium dicunt, cui nomen dicatum. Itali Saturnum, Hebræi ac sacræ literæ Nocum. Athenæus autem ex autoritate Hecatei dicit uitem primum repertum apud Aetnam hoc modo. Oresteus Deucalionis filius uenit regnatum Aetnam, & canis eius forte in eo loco ramum euulsit, quem iussit defodi, unde nata uitium germina, Oenumq; à canis nomine appellauit. Ex quo ueteres Græci uites, Oenas uocabant. Idem quoq; ex autoritate Hellanici dicit uinum apud Plithinã Aegypti ciuitatem fuisse repertum. Ideo Dion Academicus, Aegyptii Aegyptios philœnos, & philopotas esse dicit, inueniriq; apud eos pauperes qui uino careant, ex hordeo factum bibant quod Zitus zitum uocant. Quod uino sint dediti, illud est argumẽto quod brassicam omne ferunt, quæ locũ uino dulciori procreando disponit. Ex quo etiam Sybaritæ, ut autor est Timæus, ante potũ Brassica brassicam edũt. Eubulus in quodam loco dicit. Γυνὴ ῥάφανον μὲ νομίσασ ἐμλὼ κραιπάλην ἰθίλημ ἀφεῖται. Raphanum enim Græci ueteres brassicam uocabant. Hæc Athenæus.

VINI PARSIMONIA APVD VETERES.

Omnino moderatus uini usus laudatur, qui in tanta apud ueteres fuit obseruantia, ut Hesiodus sic scribat. τρὶς ὕδατος προχέειν, τὸ δὲ τέτρατον ἱέμεν οἴνου. Id est, Tris lymphæ partes quartæ fas addere uini. Et hoc etiam cum exhilaratur animus in festis fieri iubet. Athenæus etiã dicit Græcos duos uini cyathos ad quinq; aquæ dilutos bibere solitos, uel unum ad tres. Ex quo Nicolaus alludens ad Bacchum ait. χαῖρε πέντε καὶ δύο. Et Amepsias: Ego Dionysius, inquit, omnibus uobis quinq; & duo. Apud Anacreontem inuenitur unum uini ad duas aquæ, qui & meracam Scythicam potionem uocat: ex quo Lacedæmonij quando uolunt meracius bibere Scy- Scythizo thizare dicunt, quòd Scythæ aqua minime in uino utuntur. Eu- Tres tantum crateres. bulus introducit Dionysium, dicentem: Tris tantum crateras his qui sana sunt mente propino. Primum sanitatis. Secundum uoluptatis. Tertium somni: ulterius probri est & luxuriæ. Idẽ fere apud nos Apuleius. Qui ferme numerus sacris etiam canonibus præscribitur, qui prohibent sacerdotes ultra tertium poculum attingere. Veteres Græci merum aquæ non aquam mero addebant ut facilius misceretur, uini quàm minimum, ut autor Theophrastus. Panyasis qui de obsonijs scripsit, primam potionem distribuit gratijs, horis & Dionysio. Secundam Veneri & item Dionysio. Tertiam probro & damno. Sed & ad numerum & memoriam amicorum antiquitus bibebant, nonnulli gratiarum, aliqui musarum. Vini parsimoniam paucitatemq; fuisse apud Romanos etiam illud est argumento, quod L. Papirius, ut scribit Plinius, in uictoria Samnitum uini pocillum Ioui uouit, & Galli apud Liuium uini dulcedine adlecti in Italiam ab initio traiecerunt. Et uini mercede Mezentius Turno contra Aeneam auxilium tulit.

DE ABSTEMIIS.

Plato de Legibus iubet pueros usq; ad ætatem XVIII. annorum à uino abstinere, quòd non sit necesse ignem igni addere. Inde uerò usq; ad XL. modice uti. Post eam ætatẽ se plusculum inuitare, ad uitæ tædium leuandũ. Præterea mancipia omnia, fœminas, magistratus, oratores qui consulunt Reipublicæ. Coniuges item primo nuptiarum die, reliquo etiam tempore modice dum proli uacant. Cui nocet uino grauem esse, partusq; ignauos reddit. Quod etiam probare uidetur Aristoteles, ubi dicit ebriorum geniturum esse infœcundam. Item Plato uacantes doctrinæ & sapientiæ à uino excludit, concedit nihilominus post annos XVIII. in festis tantum & sacrificijs, cum senioribus licentius uti, ut mente exhilarati reliquo tempore se contineant. Romanis quoq; mulieribus simul & seruis interdictum. Aegrotis item. Cicero lib. III. de Natura deorum ait: Vinum ægrotis quia prodest raro, nocet sæpissime: melius est non adhibere, quàm spe dubiæ salutis in apertum periculũ incurrere. Locrenses Zephirij, ut est autor Locrenses Athenæus, ex lege Zaleuci uino uti capitale ducebant. Vt hodie quoq; Saraceni non tam ex lege Mahumeti, quàm ex anti Saraceni qua gentis Arabumq; consuetudine. Inter Romanos unus ex omnibus sobrius Cæsar etiam inimici Catonis cõfessione apud Cæsar Tranquillum. Inter Græcos Demosthenes, quamobrem & Demosthenes moribus & orationis uehementia prælatus Aeschyni ebrio fuit. Alexander in Proble. ait: Aquæ potores uisu esse & ce- Alex. in Problematis teris sensibus acutiores, uinum namq; copiosum spiritalibus uijs sensus magnopere obstruere. Deniq; in nostro dogmate nullũ celerius iter ad arduas uirtutes consequendas quàm per uini carnisq; abstinentiam, cum pluribus in locis sacrorum uoluminum aquæ diuina sapientia comparetur.

DE VIRIS CLARIS QVI VINO DEDITI FVERE.

Vinum insuper multorum egregias uirtutes legimus obscurasse apud Athenæum. Inter quos Lysander est dux Lysander Lacedæmoniorum, uir alioqui cæteris in rebus frugi. Antio- Antiochus magnus chus magnus dies totos dormire solebat ob uinolentiam, uespe ri excitabatur. Ieiunus pauca uidere dicebatur, ebrius multa uaticinari. Ideo duos habuit regni rectores, Aristionem & Themisonem Cyprios fratres, quos maxime amabat. Cum bellum cum Romanis sumpsisset, captus amore puellæ Chalcidensis cum iamiam pugnaturus esset, nuptias celebrauit, hyemeq; tota cum ea uino ueneriq; pariter indulsit. Ex quo superatus aufugit Ephesum. Inter uini amatores etiam Demetrius qui Romæ obses fuit. Itẽq; Olophernes Cappadociæ rex. Ale- Olophernes Alexander xander Macedo ab ebrietate duos dies totidemq; noctes dormiebat, quare in re uenerea imbellis erat, quod teste Aristotele uinolentorum genitura aquosa sit. Theophrastus quoq; ait eum haud bene circa uenerea dispositum. Ex quo Olympias mater, ut ait idem Athenæus, quæsita apud Philippum, scortum Thessalicum pulcherrimum cum eo cubare iussit rem periclitando. Cœnans idem apud Medium Thessalum XX. conuiuis solus propinauit, totidẽq; ab eis pateras accepit, grauisq; uino paulopost dormitauit. Ex quo Menander ait. Ἀλεξάνδρου πλεῖον πέπωκας τοῦ βασιλέως. Plus quàm Alexander rex bibisti. Dario illi, qui magos sustulit in epigrammate sepulcri inscriptum erat. ἠδυνάμην καὶ οἶνον πίνειν πολὺν, καὶ τοῦτον φέρειν καλῶς. Potui, & multum uini potare & hoc probe ferre. Vinolentus erat & Dionysius minor tyrannus, ex quo Dionysius minor corruptos habuit oculos: auream coronam bibentibus proposuit, quam uicit Xenocrates philosophus. Alexander præmio etiam Indos, qui maxim potores erant, inuitauit. Quidam Choas dicitur bibisse, talentumq; tulisse, ac biduo tantum uixisse. Mithridates item polyphagiæ ac polyposiæ argenteũ talentum proposuit. Ex omnibus heroibus Nestor ab Homero ponitur potor: & item Agamemnon ut οἰνοβαρής, id est, uino grauis ab Achille incessitur. Vt poetas quoq; attingam, & alios uiros doctos, Anacreon & Alcæus lyrici & Aristophanes Comicus in ebrietate multa scripsere. Aeschylus itẽ, ideo Aeschylus Sophocles cauillans in eum dicit. O Aeschyle, εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖς, ἀλλ' οὐκ εἰδὼς ποιεῖς. Si ea quæ conueniunt facis, non tamen cognoscens facis. Timocreon Rhodius poeta simul Timocreon & Athleta epigramma.

Τῆδε γε πολλὰ πιὼν καὶ φαγὼν, πολὺ κερτομέων δὲ
Ἀνθρώπους, κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.

Multa bibens tum multa uorans, male deniq; dicens

Multis:hic iaceo Timocreon Rhodius.

Hactenus ex Athenæo. Plato in x i. legum ait Lydos, Persas, Iberos, Thracas, Scythas, Gallos maxime uini potores esse, qui uel in uestibus uinum perfundere felix putant auspicium. Lacedæmonij eundē calicem in cōuiuijs circum agere ac potare consueuerunt, prius amicorū, nomine inuocato cui bibere se dicebant, quod propositim uocabant. Nonnulli gratiarum, alij musarū numero bibebant. Inter Romanos uerò

Ennius — idem ebrietatis uitium Ennio poëtæ tradunt. Ennius ipse pater nunquam nisi potus ad arma uenerat. Præterea M. Antonio Triumuiro, M. Ciceroni M. filio, Catoni Vticensi. Et

Nouellius Tricongius — apud Tranquillum in Tyberio: Nouellio Tricongio Mediolanensi, tribus uno spiritu amphoris uini epotis. Mea uerò ætate Nicolao Pontifici, uiro alioqui laudatissimo. Erat enim apud ueteres quosdam insanos opinio, ut nihil nisi in uino præclarum ab ingeniosis aut poetis ederetur, ut patet ex hoc disticho Demetrij poëtæ:

> Οἶνος τοι χαρίεντι φέρει ταχὺς ἵππος ἀοιδῷ,
> Ὕδωρ μὲν πίνων χρηστὸν ἂν οὐδὲ τέκοι.
> Dulce merum musis equus est in carmine uelox.
> Si quis aquam potas, nil bene parturies.

Quod omnino falsum, cum plerunq; contra eueniat. Horatius: Abstinuit Cerere & Baccho. Et Iuuenalis: Ac toto uinum nescire Decembri. Et apud Plinium, Protogenes in Ialyso pingendo plures dies lupinis tantum madidis uixit.

Minos — Minos legem à Ioue accepturus, apud Homerum, nouem dies in cauerna summa est usus abstinentia: apud Hebræos Moses dies quadraginta.

DE VINI IMMODICI DAMNIS.

IN eius malignitate illud in primis apud Athenæum legimus: Quod sanos quidem homines insanire facit, stulte loquendo, aut nihil reticendo: ex quo prouerbium apud ueteres, Οἶνον μὴ ἔχειν πηδάλια, uinum non habere calciamenta, quòd ebrium pateat, omniaq; tanquam speculum reddat perspicua. Vnde Tripodas duos constituere, Apollinis,

Duo tripodes constituti — & Bacchi. Nam ex tripode loqui dicimur, cum uera enarramus. Et uinum cum uera loquitur tripodem propriè ueritatis habere dicebatur: hic ex ebrietate, alter ex uaticinio. Aeschylus poëta ait, Aes formæ, uinum autem mentis speculum. Et Dionysius Liber ex eadem causa est appellatus. Hactenus Athenæus. Plato, mores cuiusq; manifestari in uino maxime dicebat. Theognes:

> Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες
> Γιγνώσκουσ᾽ ἀνδρὸς δ᾽ οἶνος ἔδειξε νόον.
> Igne probant homines aurum argentumq; periti:
> Ast hominis uinum monstrat aperte animum.

Plutarchus in libro de erudienda fœmina, Dionysio, inquit, Lethargum & obliuionē consecrabant, quòd in uino delinquentes officij penitus obliuiscerētur, ac admonitionis egerent puerilis. Selerius. Quàm intolerabilis uir temulētus est aut iratus: semper enim secure agit apud seipsum, apud alios morbidus. Plinius. Vinum ad procinctum tendētibus

Androcides — impedimento est. Eodem teste autore, Androcides scribit ad Alexandrum: Memēto rex quum uinum potas sanguinem

Cicutæ uenenum uinum — terræ te bibiturum: nam cicuta homini uenenum est, cicutæ uinum: hoc est, uide quanta sit uini uis, ut ueneni uenenum fit. Nam & idem lib. x x v. dicit Cicutam uenenum esse: remedium antequam sumatur bibere, quòd uini natura sit excalfactoria. Hieronymus in epistolis: Vinolentos sacerdotes, inquit, & Apostolus damnat, & lex uetus dicēs, Qui altari seruiunt, uinū & siceram non bibant. Sicera enim apud Hebræos est omne quod adfert ebrietatē. Idem ad Eustochium, Vinum uirginibus uenenum est. Aristoteles in Problem. ait:

Pueros cum non minus calidi quàm uiri sint, minus tamen sitire: quòd ipsorum calor humidus, uirorum uerò siccus est. Idem in libro de ebrietate inquit, uinum paulatim epotū minus capita tentare, quòd uis eius mora potationis frangatur. Dicit item seniores ac pueros citius tētari, hi excessu, illi defectu caloris, quasi natura debilium. Ex animalibus quoq; quoddam genus: tum coruos ex herba, quam Oenoctam uocant ebrietatem inducentē, adfici. Oenocta Pythecum etiā & elepsam bibere uinum. Ideo uenationes fieri ex Pythecis & coruis ebrijs: alteris ex herba, ex uino alteris. Ipse quoq; uidi Romæ ursum ex Vrsinorū ædibus cellas uinarias passim quas poterat per urbē ingredientē, doliaq; exhaurientē. Ebrietas igitur semper habuit adsertores ac dijs consecrata. Nam & Romæ uinalia fiebant sacrificia. Athenis quoq; teste Vinalia Athenæo Dionysia ludi erāt Gymnici in theatro in Bacchi Dionysia honorē, ubi uinum circumferebatur, magnaq; bibēdi licētia. Idem ait, libare pocula, quod dijs in primis debetur, Cortulum puerum Siculum primum amatoribus suis inuenisse.

VINI MODERATI COMMENDATIO ET VTILITAS.

VInum Asclepiades magnopere commēdauit, nec ægrotis negauit, cuius proximā dijs naturam dixit. Eius laudibus & uirtutibus librū etiam dicauit. Homerus. Οἶνον τὸ μάκαρες θεοὶ ἄφθιτοι ἀνθρώποισιν ἀπαρνιάδοις μελεδῶνας. Vt pellant homini curas dij uina dedere. Mnesitheus ait: Vinū modice sumptū animæ corporiq; robur addere; Secus uerò præter modū. Ideo Dionysium medicū uocant. Vnamq; ex eius nymphis Hygien ex sanitate appellari. Socrates apud Platonem laudat uinum in conuiuio modicè sumptum: quòd haud aliter quàm Iouis imber plantas leniter irrorās uegetiores facit quàm impetu descendens: ita merum moderatum uirtutem excitare, alacrioremq; animum ad officia reddere, immodicum uerò obruere. Neq; enim pollincturæ funeralesq; epulæ alia de causa inuentæ, quàm ut per uini cibiq; recreationē, defuncti desiderium ex eoq; mœstitia comprimatur. Paulus Timotheo iubet, ut stomachi tenuis gratia modico utatur uino. Defectis autē inedia purgationibusq; consumptis corporibus saluberrimum est. Inflammationibus omnibus inimicum. Omnino autem rarus breuisq; potus in tuto est: ex Hippocratis oraculo illo ἀδιψία ἀσυνάθυμος ὕδωρ, id est, nihil sitire seu bibere nullam debet rationem. In hac enim re uolupetati magis aut consuetudini quàm necessitati indulgemus. Hominem enim omnino potu posse carere docuit Iulius Viator eques Romanus, qui ob intercutis morbum nihil penitus bibere paulatim adsueuit. Viuit etiam Romæ nunc mihi notissimus, qui plures in anno impotus omnino transigit dies.

VINA LAVDATA AVT FACTITIA.

GRæca quondā uti nunc in pretio fuere. Eius cyathum Vina Græca tantum in conuiuijs, teste Plinio, dabant. Methymnea in Lesbo. Maronea in Thracia quæ rubra erant, ut autor Homerus: uocat enim αἴθοπα οἶνον ἐρυθρόν. Aethopa uinū rubrum. Quare Aethopa dicat, Athenæus declarat: quòd sic uocetur unus ex equis Solis qui uim habet in fructus autumnales, præsertim uuas maturandi. Chia quoq; & Marusia ex monte in Chio insula cognominata, quæ adhuc priscū retinent nomen. Ex Creta eius generis nunc optima ueniunt. In Italia palma Campaniæ regnoq; Neapolitano datur. Inter quæ Aminea præstant nunc, uti suprà diximus, Seuerinatia dicta, deinde Setina, nūc Latina. Falernum & Calenum uinumnaca natura soli desierunt. Pompeiana prope Vesuuium,

nunc Graeca appellantur: proxima in Hetruria Trebiana uocitata, deinde Geminianēsia, quae ambo in oenophoris amphorisq; translata fiunt praestantiora, ac longius exportantur. Lucensia nigra mollißima firmaq;. Factitio insuper uino ex frugibus praeparato diuersis modis multi utūtur populi, diuersis etiam nominibus. In Aegypto Zithū appellant, ut ait Columella, in Hispania Cerea, in Gallia Ceruisia, ut Plinius libro XXIII. quae adhuc uulgò retinent nomina.

De uino factitio

Mulsum quoq; ex melle & aqua, cuius loco nostri medici Ioleb barbaro nomine utūtur è Saccaro liquido loco mellis praeparato. Aqua mulsa alsiosis prodest, & his qui sunt humilis & praeparci animi, quos Graeci μικρο-ψύχους uocāt. Plinius. Mulso item Pollio Romulus dixit Augusto se centesimum annū prospera ualetudine superasse. Passum ex uua fit quae diutius in uite solem passa durauit, unde nomen ei ut autor Varro, Graece γλυκύ. Sapa ad secundam partem mustum decoctum. Defrutū ad tertiam. Murinum ex unguento uinum praeparatū, ut etymum demonstrat ἀπὸ τῦ μύρου. Quod apud Plautum pro dulci ponitur, ac inter uini delicias. Quomodo item praeparetur Cydonite, Apite, Daphnite, Cedrinum, Cyparißinum, aliaq; complura: uide apud Graecos Dioscoridem, apud Latinos Columellam.

DE FRUGALITATE ET ABSTINENTIA DICTA NOBILIUM AUTORUM.

Sophoclis primū quatuor senariolos ad hoc propositum conuerti. Quotquot philosophantes excudunt aliquid, Ante omnia uentri ut dominentur decet. Quo sine nihil est pulchrum dicere aut facere. Magistra consiliariorū est frugalitas prudētium. Xenophon in primo Commen. de Socrate loquens, Diaeta animum corpusq; instruxit, minimoq; uiuebat sumptu, pane tantū cum lacte uescebatur: uocatus ad coenam (quod difficile plerisq;) ultra necessitatem nō edebat, nec extra tempus. Cur putatis, inquit, Circen socios Vlyßis in porcos uertisse, nisi ob incontinentiam fictum esse, qua illi in hoc cibi genere usi fuere: Vlyssem autem cōtinentia usum monitu Mercurij minime mutatum fuisse? Dicebat praeterea abstinendum esse à uenereis, quibus qui tangerētur, non facile sapiētia posse uti. Musonius de cibus solebat saepe disserere ualde quidem ordine, ut de re non admodum parua. Putabat enim cibi potusq; cōtinentiam, principium ferè totius sapientiae. Et ea quae inuentu sunt facilia ac omnibus in promptu, pluris esse facienda in usu, quàm quae preciosiora remotioraq;, nec animalibus hos praesertim uescendum, quae utilia sunt uitae humanae. Promptißima esse dicebat omnia quae igne non egerēt, ut caseum, mel, lac, fructus pro tēpore: praeterea olera, cerealiaq; omnia etiam cocta. Carniū omnino cibū abominabatur, ferarumq; potius dicebat esse, quàm hominum. Deinde ob grauis cibi ad superna euaporationem grauare ac à sapientia retrahere. Oportere hominem more deorum terrestrium, quibus cōsanguineus est, leuißimo simpliciq; uti cibo. Nam & illi aquae ac terrae humore nutriuntur tantum. Sed eò uenimus delitiarum, ut artem huic uoluptati adhibeamus, scriptiq; de gula & obsonijs libri reperiantur. Igitur Zeno sapientius, qui nec in morbis putabat nihilo minus utendū esse delicijs ciborum, quàm utātur serui qui his carerēt, quibus turpe putaret in hac parte inferiorē esse. Neq; indulgendū sibi uel mutisper in hac re existimabat aut blandiendū, quod huiuscemodi esset natura uoluptas, ut paulatim illecta & subrepens quotidie maiores campos acquirat, priusq; totū occupet, quàm ex parte sentiatur. Haec ille. Pythagoras dicebat hominē ex homine non alia cogitare, hoc est hominem incontinentē & luxui deditum. Totum enim honesti ducem & fundamentū continentiae, laborem in primis esse. Anaxagoras apud Diogenē. τὸ ἐλαχίστων μὲν δεόμενον, ἔγγιστα ἐστὶ θεοῖς. ἥδιστα ἐσθίων, ἥκιστα ὄψου προσδεῖται. Qui minime indiget, dijs proximus est, Qui suauiter edit, minimū eget obsonij. Charis poëtae quatuor item senarios lepidos cōuerti, Ventris habenas oportet tute regas. Solus enim accepti nunquam habet gratias. Plusq; necesse quàm sit semper expetit. Huic indulgens malorū sentiet mala. Plinius hunc furatus, Venter ait instat ut creditor, nec accepti gratiā habet. Anacharsis Scytha apud Ciceronē. Mihi pulpamentū fames, cubile solum, uestis Scythicum tegmen. Epictetus apud Arrianum. Quòd si te uoluptatis phātasia forte rapuerit, eam alijs dele phātasijs, ut spatio interposito diuertas. Reminiscere utriusq; tēporis, cum uidelicet uictum quādoq; à uoluptate magnopere te poenituit: & cum abstinueris, magnum fuisti gaudium adsecutus. Si autē uoluptas aderit tolerabilis, ea sic utere, ut tui sis compos, habenasq; manibus teneas. Epicurus apud Diogenē frugalē uictum pane aquaq; contētus amabat, non ut aduersus uoluptati, sed quòd maiorē uoluptatem in minima uictus cura reperiret. Sumptus enim & delicias animi dolores ac molestias gignere. Idem dicebat gratias naturae agendū esse quae necessaria fecit ut essent praesto parata omnibus, nō necessaria autē inuentu difficiliora. Eusebius: Continētia corporis ualetudinē conseruat, & animi pudicitiā. Pudicitia uerò quietā praeparat uitā. Hieronymus ait, Athletas qui multa uescūtur carne non diu uixisse. Plutarchus περὶ τῆς ὑγιεινῶν παραγγελμάτων. Vinū enim & caro uires quidē maiores faciunt, uerum mētis impediunt actiones. Idē. Si ad bellum eligere uelimus uirū à quo maxime seruemur, eum minime indulgentem uino somnoq; ac cibo eligamus: uel si in morte liberos nostros ac uirgines alicui cōmendare, huiuscemodi uiro nō autem seruo cōmittamus. Incontinentiū hominum diuersa ab auaris ratio: hi ex iniuria aliorū sibi utilitatem adferūt, illi & alijs nocent & sibi multo magis, si nocere est nō solum domum sed proprium corpus corrūpere. Igitur abstinentiam fundamentū totius uirtutis existimare oportet, sine qua nec honestum aliquando aut meditari aut agere possumus. Deinde paulò inferius. Nescis quòd qui dulce bibūt, aut edunt, minimū obsonij aut potus indigent. Validiores quanquā natura debiles sunt, corpus per cibi abstinētiam curātes, quàm qui robusti per luxum naturā debilitantes. In rebus autē publicis quis consilio utilior, quis commodior? In bello quis inexpugnabilior, obsidionēq; pati aptior, qui paucis eget an qui multis ad uictū? Sic igitur existimo, diuinū esse illud quod nullius indiget, proximū huic qui paucis. Ad Latinos ueniā. Cicero de officijs. Si cōsiderare uelimus quae sit in natura excellētia & dignitas, facile perspiciemus quàm sit turpe defluere uitijs, & molliter ac delicate uiuere, quamq; pulchrū continenter, caste, seuere, sobrie. Idē pro Flacco, Haec animi magnitudo in maioribus nostris fuit, ut in priuatis rebus minimo cōtenti essent, in imperio atq; in publica dignitate omnia ad gloriā & splendorē reuocarent. Quaeritur igitur in re domestica cōtinentiae laus: in publica, dignitas. Et alibi, Populus Ro. publicā munificentiam diligit, priuatā odit. Idem coenas aut cōuiuia frugi, Phiditia uocat more Lacedaemoniorū, quorum frugalis uictus & apparatus erat, ἀπὸ τῦ φείδεσθαι, id est, parcere. Coenas autē sumptuosas antelucanas appellat. Hier. cōtra Iouinianū. Non possumus è delicijs trāsire ad delicias, hic uentrē implere, illic mentē. Miseriae nanq; delicijs, & deliciae miserijs cōpensantur. Adamus donec ieiunus, in paradiso fuit: satur eiectus est. Et qui uirgo permāserat, uxorem subito duxit. Moses ieiunus in monte legē accepit. Populus uerò satur uitulum cōflatilē fecit, seditq; mādicare & bibere, & surrexit ludere.

Margin notes: Xenophon; Musonius; Voluptas; Pythagoras; Anaxagoras; Charis poëta; Anacharsis; Epictetus; Epicurus; Eusebius; Hieronymus; Plutarchus; Cicero; Phiditia Lacedaemonia; Coenae antelucanae; Hieronymus

Acab rex impius euersionē domus, Niniuitæ iram Dei ieiunio uitarunt. Anna uxor Helcanæ inanem cibo uentrē filio meruit impleri. Daniel ieiunus responsa Dei accipere, lacumq; leonū superare meruit. Ipse deniq; Christus baptismū

Ambrosius

antea x L. dierum ieiunio celebrauit. Ambrosius: Lothus Sodomitas sobrius uitauit. Idem ebrius filiabus concubuit. Noeus in arca ieiunus seruatus est, extra uerò potās perijt. Idem in epistolā ad Corinthios. Qui ab illicitis abstinet, laudem habet: qui à licitis, præmium quærit. Idem in Apologia, Cogitur summopere ut qui se illicita cōmisisse meminerit, à quibusdā licitis studeat abstinere. Dauid quondā alienam cōiugem cōcupiuit, postea sitiens uehemēter aquam desideratam expauit, quam sciebat à tribus fortibus uiris cum uitæ discrimine apportatam: exemplum simul dando, ut exercitus etiam sitim tolerare disceret, ac ne cui regum bibendi usus

Triplex gulæ excessus

alienus periculis esset. Gregorius in Moralibus triplicem ponit gulæ excessum. Quādo hora præuenitur, Quādo lautiorem appetit mēsam, Quando cibos quoscunq; nimio cupit seu uorat appetitu. Quibus omnibus uetus nobis lex exēpla proponit. Primum in tonsas primi Reg. x I I I I. Secundum in Israëlitis, Numeri x I. quādo carnes appetebant. Tertium in filijs Heli, primi Reg. I I. quum ollas carnium deuorarēt. Augustinus in sermonibus, Qui enim sic à carnibus abstinet, ut alios cibos sumptuosiores appetat, nō abstinere uidetur, sed luxuriam mutare. Quod igitur de solito sumptu ac cibo lautitiæ remittitur, id egētibus distribuatur. Præterea auiditas nimia exsaturatioq; cibi qualiscūq; fugiēda. Esau enim primogeniturā non ob offam aut lautū cibum, sed ob lentem

Leges sumptuariæ

perdidit. LEGES sumptuariæ ex hoc conditæ. Primam dum Cato censor esset tulit C. Orchius Trib. pleb. de senatus sentētia, qui numerum conuiuarū præscribebat, & ut ianuis cœnarent patētibus: ex quo Iuue. Quis fercula septē Secreto cœnauit auus? Post hāc annis x x I I. Lex Fannia subsecuta non conuiuas tantum, sed cōuiuijs quoq; modum statuebat usq; ad asses centū. Lex Didia deinde non solum Ro. sed etiā Italiā his legibus subiecit. Licinia quam Crassus diues tulit, erat: ut Calēdis, nonis & nundinis cuiq; liceret x x x. tātum asses in cibos cōsumere. Reliquis autē diebus ne amplius adponeretur quàm carnis aridæ pondo tria & salsamentorum libra: & quod è terra, uite, arbore'ue natū esset. Leges etiā in hac retulere M. Lepidus & Antistius Restio, quæ minime seruatæ. Restio tātum ne suæ aduersari uideretur, quādiu uixit foris minime cœnauit. Sylla uerò pretiū rebus uenalibus imminuit. Licinius Stolo, ne quis plus quingētis agri iugeribus possideret. C. Oppius ornatus mulierū compressit. Deinde per Val. Flaccum Censorē abrogata, Catone collega cōtradicente. Lege Cincia, munera, & dona sunt prohibita, quòd misera plebes iā uectigalis senatui esse cœperat,

Exempla frugalitatis

ut autor Liuius lib. x x x I I I I. Res igitur hæc non animos tantum, sed corpora quoq; magnopere iuuat: ut ex his patet qui ex abstinētia diu ualentes uixerūt. Apud Philostratū

Porus rex

ponitur Porus rex Indorū longo robore mirandus, tantum

Masinissa rex

aqua & pane se sustētare solitus. Masinissa rex, teste Cicerone, iā nonagenarius sine pulmēto uictitabat. Mithri-

Mithridates

dates iā senex & ipse detecto capite, ac pedibus in uenationibus sese exercebat, minimeq; accūbere, sed stans uesci sole-

Viriatus Lusitanus

bat. Viriatus Lusitanus, cui Romanis toties restitit, ubi bellū cœperat, neq; accūbere neq; in lecto dormire nisi eo confecto cōsueuit. Annibal, teste Liuio, neq; somni habuit discriminata aut certa tēpora, sed quæ tantum à negotijs su-

Augustus

peressent. Augustus, ut est autor Trāquillus, facilis ac breuissimi cibi fuit, sæpeq; ad medias epulas uescētibus iam cōuictoribus ueniebat, eisq; relictis sæpe primus è mēsa surge-

Lacedæmonii

bat. Lacedæmonij ex Lycurgi legibus nullā abstinentia potiorē habuere disciplinam. Apud quos, ut autor est Athenæus, mos fuit: ut Ephori corpora iuuenū nuda dies aliquot inspicerēt, si quid in his inusitatæ pinguedinis & inhabilis ad certamina gymnasiaq; esset, uictus abstinentia & exercita-

Dionysius

tione castigari iubebāt. Idem scripsit Dionysiū Heracleotam tyrannū uastam obesi corporis craßitudinē, partim abstinētia, partim erudis adpositus noctu lateribus dū quiesceret humorē paulatim exhaurientibus emendare solitū. Diodorus Siculus est autor Aegyptiam iuuentutē ex lege Amasis regis breui cibo adsuetam, nec prius uesci quàm C L X X X. stad. percurrisset. Platonē frugalibus etiam cœnis uti cōsueuisse autor est Cicero in Tuscul. Timotheus, inquit, cum

Plato

apud eum cœnaret, cœnæ tuæ Plato nō solum in præsentia, sed etiam postero die iucūdæ sunt. Idem & Plutarchus repetit in tractatu de præceptis bonæ ualetudinis. Christiano-

Hieronymus

rum autē exempla superuacuum recēsere. Hieronymus ipse sit spectaculo quanā uitæ duritie annos prope x c. tolera-

Hilarion

uit. Hilarion x v. primū aridis ficubus ac modico postremo pane, decrepitos uidit incolumis annos. Nec defuere nostro seculo quos in hac uirtute prioribus obijcere possu-

Nicolaus Heluetius

mus. Nicolaus quidā inter Heluetios in recessu nemoris degere paucis ante annis dicebatur, sine ullo penitus cibo, cō-

Columba uirgo

spicua sanctitatis fama. Perusiæ quoq; Colūba uirgo sanctissima ante hos annos deceßit, quæ cōstituto uirginum cœnobio, præter aliquid fructuū aut pomorū idq; raro, nihil uisa est edere: quam etiam miraculi gratia Alexander Pontifex dum in eam ciuitatē ueniret, adire, ac salutare uoluit. Sed hæc diuinæ quis tribuat opi aut muneri. Illud sanè nō minus admirandū, quod ex ipso naturæ prouenit robore, aduenam quendam anno Iobilei à Nicolao v. celebrato Romā uenisse, iussuq; Pontificis custodiæ traditū, quòd fama esset eum nūquam edere: post octauum tātum diem cibum petijsse: edentem haud sanè multum: aliquot uiri nobiles simul & matronæ, inter quas mater nostra fuit, quæ mihi hoc retulit, spectauere. Ad ieiunium & stomachi inanitatem panis recētis à furno olfactum magnopere facere compertum. Quo usus Demetrius Cydonius uir Græcus doctrina atq; abstinentia singulari, multorum dierum famem tolerare uisus fuerat.

DE RISV ET FLETV.

Risus ac fletus indices etiam modestiæ, ac duo humani adfectus intrinseca signa, contraria quandoq; aguntur natura sapienti, ut in rebus mœstis rideamus, in lætis interdum ploremus, ut ait Vergilius.

Spem uultu simulat, premit altum corde dolorem.

Alexander

Alexander (teste Plutarcho) initurus prælium cum Dario periculosißimum, ubi de summa rerū agebatur, ut animi fiduciam ostenderet, inter familiares paulò ante iocabatur.

Scripsit Liuius, cùm Carthaginēses adueniēte tēpore quo Romanis penderēt tributum, mœsti omnes & lugētes erāt, solus Annibal risit, quod iā ab initio præuiderat calamitatē, cùm factio Barchina ei supplemēta in Italiā mittere negasset.

Inuictus itē Romæ in Theatro, teste Plinio, gladiator, qui cùm sub alis uulneraretur, ubi sensus titillatio est, ridēdo moreretur. Brutus Romæ frequēti risu simulauit insaniam.

Democritus

Democritus quoq; perpetuo risu pulmonem agitare solebat, quē Abderitæ ut melācholicum curaturi Hippocratem accersiuere. Qui ueniens nō inquit, Democritus delirat, sed præter alios lōge sapit. Ridebat enim secū hominū ineptias.

Greg. in Dialogo ait: uirū quendā alioqui sanctißimū, uitio tantē nimij risus teneri, nec uincere ullo pacto naturā potuisse: responsum tandē, diuinitus id ei permitti, ne reliquis eius ac claris actionibus extolleretur. M. Antonius triūuir licet in mole bellorū ciuiliū magnisq; periculis uersaretur, etiā in ipsa fuga nunquā iocos aut solutos risus lususq; intermisit. Eiusdem penè & Demetrius Poliorcetes naturæ.

De uituperatione risus

His etiam proximis annis Alexāder Pontifex. Dion in Moralibus ait, Risus continuus & magnus apud amicas & pueros impudētes reperitur. Ego uerò multo magis hominē ornari lacrymis puto quàm risu. Nam in his maximè morū ostenditur disciplina, in illo uerò intemperantia. Praeterea flēs nullū prouocat ad sui cōtumeliam, ridēs auget. Ephrē Syrus, grauis autor atq; sanctus, de risus uituperatione scripsit: ubi ponit nequaquā eum ad hominē sapientē pertinere, bonaq; animi euacuare, intemperātiam augere, temeritatem adrogātiamq; alere. Dictūq; dominū nunquā risisse, fleuisse autē quandoq;. Sed neq; apostolos. Salomō quoq; adcedēdum ad domū luctus potius quàm laetitiae iubet: quòd in ea finis cunctorū admonetur hominū, & uiuens cogitas quid futurus sis. Basilius in Hexameron. locus siue risus mollem efficit animā, ac in diuinis praeceptis negligentem, ut ne admissorum praeteritorū facile reminisci sinat. Praeterea bonis omnibus priuat. Augustinus. Puer à fletu incipit propheta futurae calamitatis, lacrymasq; fundit nōdum loquētis miseriae testes. Simile huic Plinius. Homo inquit, à fletu uitā auspicatur. Inueniūtur qui à risu omnino tēperāt: ut L. Crassus pater Crassi diuitis semel in uita traditur risisse, ex quo Agelastus cognominatus. Cato senex nūquam. Philippi Caesaris filius in hoc etiam seuerissimus, patremq; in Theatro quondam liberius ridentem dicitur rigido uultu respexisse.

L. Crassus Agelastus

De laudibus fletus

Fletum autem & eiulatum de mortuis, praesertim uiris, prohibitū esse lege XII. tab. Cicero testatur. At nostri magnopere collaudant. Lacrymae, inquit Chrysostomus coelum pulsant, crimina delent, conscientiam lauant, homines deniq; Deo proximos faciunt. Gregorius in L. Regnum coeleste Deus nostris fletibus uult rapi, quod meritis non debetur.

Ambrosius in Lucam. Si ipse flebis, minime fleberis. August. de Pa. Qui se per cordis impuritatem inquinauerunt, oportet lacrymis saltem mentis abluantur: nec est quòd doleat fonte lacrymarū carere cum in rerū amissione & calamitatibus eiulet. Ambrosius item in epistola. Vnica ad sanitatem perfectamq; sapientiam uia, lacrymarum gratia.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM.

LIB. XXXIII.

DE SCIENTIIS CYCLICIS. ET PRIMVM DE GRAMMATICA.

Etymologia
Analogia

GRAMMATICAE ratio apud Velium in tris omnino diducitur species, Etymologiā, Analogiam, & Orthographiam. Etymologia est uerborum in usu credibilis enūtiatio. Vnde ab Etymo, id est uerò, nomen sumpsit. Analogiam Graeci sic definiūt. Συμπλοκὴν ἀκολούθων, id est, connexum orationum consequentium. In declinatione partium orationis Aristophanes grāmaticus quinq; obseruationes tradit, per quas possent inueniri similia. Vt eiusdē sint generis, casus, exitus, numeri, syllabarumq; soni. Vt canis, funis, finis: Legere, credere, reddere, & his similia. Aristarchus his adijcit differētiā: ne simplicia cū cōpositis cōparemus. Alia grāmaticae diuisio quadrifariā, in literas, syllabas, dictiones, & orationes. Nam de orthographia quae est rectè scribēdi ratio, postremo loco dicā.

DE LITERIS.

Literarum inuentores

Literas alij aliūde ducūt. Plinius Assyrias esse, quod Epigenes Babylonius obseruationes syderū annorū LXX. miliū lateribus coctilibus inscriptas tradit. Diodorus Aegyptias à Mercurio. Plato à Teutate quodā Aegyptio Deo repertas. Quidā è Phoenicia Cadmum eas adduxisse numero XVI. Quibus Troiano bello Palamedem addidisse quatuor, θ. ξ. φ. χ. Totidem quoq; post eum Simonidem Melicum, ψ. ζ. η. ω. Quarum omnium uis simul & character in nostris cognoscitur. Aristoteles XVIII. testatur & duas ab Epicharmo additas. De Phoenicibus etiam Lucanus adfirmat.

Phoenices primi, famae si credimus, ausi
Mansuram rudibus uocem signare figuris.

Eupolemus apud Eusebium primam literarum inuentionem Mosi tradit, qui aetate superior Cadmo fuit. Itaq; ex Iudaeis, qui ijdem cum Syris sunt, ad Phoenices deuenisse. Philo Abraamo tribuit, qui Mosem etiam longè praecessit. Iosephus uerò multo antiquius ad Adami filium Seth gloriam hanc refert, qui ait in primo antiquitatū, in duabus eum columnis rerum coelestium disciplinā conscripsisse. Graecis uerò dicit nullum fuisse literarū usum ante bellum Troianum aut Homerum. Sed hoc manifesto falsum Eusebius esse ostēdit in Praeparatione euangelica, ubi ante Homerum Linum ponit, Philemonem, Thamyram, Amphionē, Orpheum, Musaeum, Epimenidem, Aristeum, Sybillam. Diodorus item Aethiopum literas antiquissimas facit, ab hisq; dicit Aegyptios suas sumpsisse. Graecas uerò ueteres fuisse easdē penè, quae Latinae nunc sunt: indicio est Delphica tabula aenea quae Romae in palatio Mineruae dicata in bibliotheca conspiciebatur Plinij (ut ipse testatur) temporibus. In Latium attulerunt Pelasgi ubi diu incorruptae permanserunt. Deinde à Latinis interpolatae, postremo per insecutā barbariem Longobardorum corruptae, ut in eorum adhuc monumentis ac libris uidere licet. Idem ut in nostris sic in Graecis accidit fatum, proximo Illyrico literas eorum corrumpente. Quapropter in hunc usq; diem Delmatae & Illyrici his utuntur characteribus, quos à Graecis acceptos dehonestauerunt.

Catalecti

Igitur Catalecti VII. totidemq; literarum genera reperiuntur. Assyrij siue Babylonij, ut diximus, antiquiores. Deinde Arabes: Iudaei non ualde ab Arabibus charactere literarum linguaq; distantes, Aegyptij uerò & Aethiopes quāuis antiquissimi: alteri tamen figuris animalium aliarumq; rerum, uerius quàm literis, quas hieroglypha uocāt, nulli adhuc cōperta: Aethiopes uerò Babylonijs literis sunt usi usq; in hodiernum diem. Post hos Graeci, deinde Latini. Postremo Dalmatae ex corruptis (uti suprà diximus) Graecis. Vidi etiam Armenica libros lingua cōscriptos: qui tamen cum Chaldaeis ferè conueniunt in paruo discreti. Saraceni item hodie Tartari ac Turcae quamuis diuerso inter se paululum catalecto, Arabicis tamen omnes utūtur literis. Turcae etiam Graecis quibus dominantur, Sicuti ex epistola ad Innocentium Pontificem proximis annis indicatur. Sed & refossa nuper Volaterris multa ueterum Hetruscorum monumenta cum literis Hetruscis, quae olim Liuio, Plinioq; testibus apud Rom. in pretio fuere: nunc autem penitus incognitae. Ex his igitur unam ponere statuae inscriptionem mihi uisum est.

Hieroglypha

DE SYLLABIS ET PEDIBVS.

QVum igitur literæ inter Vocales Consonãtes & Liquidas distinctæ sint, Græci indifferentes habent, α. ι. υ: longas, η ω: breues, ε. ο. Nos autem nostras indiscretas.

Syllabæ item Breues, Longæ, Dichronæ.

Pedes ex his qui certis mensuris & tẽporibus terminantur, paucißimi ex duabus, maiores ex senis syllabis. Vniuersi autem numero XXVIII.

Ex his dissyllabi quatuor: Pyrrhichius ex duabus breuibus: Spõdæus ex totidẽ lõgis: Iambus ex breui & lõga: Trochæus (quẽ Chorion uocant) ex lõga & breui. Trissyllabi VIII. Dactylus ex lõga & duabus breuibus: Anapæstus ex duabus breuibus & longa: Creticus ex lõga breui & longa: Amphibrachus ex breui & lõga & breui: Bacchius ex duabus longis & breui: Antibacchius ex breui & duabus longis: Molossus ex tribus longis: Tribrachus ex tribus breuibus.

Igitur simplices duplicati faciunt cõpositos pedes sexdecim, qui sunt hi. Ex spondeo & pyrrhichio Ionicus ἀπὸ μείζονος, id est, à maiore: ex pyrrhichio & spondæo Ionicus, ἀπὸ ἐλάσσονος, id est, à minore: ex chorio & iãbo Choriambus: ex iambo & chorio Antispastus: ex trochæo & pyrrhichio Pæon primus: ex iambo & trochæo Pæon secundus: ex pyrrhichio & iambo Pæon tertius: ex duobus trochæis Ditrochæus: ex duobus iambis Diiambus: ex duobus spondæis Dispondæus. Ex duobus pyrrhichijs Proceleumaticus: ex iambo & spondæo Epitritus primus: ex trochæo & spondæo Epitritus secundus: ex spondæo & iambo Epitritus tertius: ex spondæo & trochæo Epitritus quartus.

Syzygia — Ergo cum unus pes simplex bis positus compositum pedem fecerit: Græce συζυγία, Latine Coniugatio dicitur.

Hi rursus cum duos similes pedes iungunt, ταυτοποδία, id est, Tautopodia, cum diuersos Diopodia dicitur.

Monometron, Dimetron, Trimetron, Tetrametron, Pentametron — Hi igitur præter dactylum usq; ad pentametrum procedunt. Est enim prius Monometron habens duos, Dimetron quatuor, Trimetron sex, Tetrametron octo, Pentametron decem. Qui omnes greßibus alternatim quasi incedunt, & per uersus mouentur.

Sublatio, Depositio quadruplex — Hic est motus & ingreßio quam Græci βάσιν uocant, quæ Sublatione constat & Depositione: ut, arma ui: ar sublatio est temporis unius, maui depositio temporum duum.

Pedes qui ex utraq; parte paria tempora habent πάρισοι, qui inæqualia πάρισοι uocantur.

Brachycatalectum — Depositionis genera quatuor: Aut enim Brachycatalectũ, quando pes deficit, ut in dimetro. Quis hic manum tenet.

Catalectum — Catalectum quum syllaba tantum deficit: ut, Quis hic manum tenebat.

Acatalectum — Acatalectum quum nihil deest carmini: ut, Quis hic manum tener capit.

Hypercatalectum — Hypercatalectum quum syllaba tantum excedit: ut, Quis hic manum tener decorat.

Has omnis species inueniemus in his metris, quæ per syzygias ingreßionẽ habent. In dactylico autẽ cũ nec pes neq; syllaba potest in ingreßione deesse: quippe cũ eius simplicibus pedibus basis cõstet, non nisi acatalectũ inuenire poterimus. Ideo in dactylico solo simplicibus pedibus ingredimur, quoniã & dactylus & spõdæus æqualitatẽ temporũ habent, alij uerò pedes syzygias diuersæ potestatis. Spondæus enim ratione tẽporis in dactylum resoluitur. Ideo indifferẽter uterq; ponitur, præterquã in fine tantum spõdæus euphoniæ gratia, ne uelocitas sequẽtis carminis per dactylũ impediatur. Quandoq; tamẽ dactylus ponitur in fine uocaturq; carmen acatalectũ, ut cui nihil ad perfectionẽ desit. Virgilius,

Inscritur uerò ex foetu nucis arbutus horrida.

Hypercatalectum uerò aut brachicatalectum nunquam.

Metrum — METRVM idem & Versum & Syllabã dixerunt. Ex quo Hexametron Pentametron Trimetron. Ergo & syllaba à quo pes, & pes à quo ῥυθμὸς, rhythmos à quo cõma, uel colon à quo uersus nascitur, Metrum dicimus.

Rhythmus — Inter Metrum & Rhythmũ hoc interest, quòd metrum circa diuisionem pedum uersatur: Rhythmus circa sonum. Metrum etiam sine plasmate prolatum proprietatem suam seruat: Rhythmus nunquàm sine plasmate ualebit. Est etiã Rhythmus & in corporali motu: quum enim histrio indecenter signum aliquod expreßit, Arhythmos dicitur: quum uerò decenter, Eurhythmos. Item si fuerit æqualitas corporis modice temperata Eurhythmos: Inæqualis uerò & toris quibusdam confusa, Arhythmos appellatur. Ex quo Vergilius: Tum longo nullus lateri modus. Toris enim extantibus & interrũpentibus latera, arhythma latera sunt facta.

Colon — Colon est pars, siue partes uersus integris pedibus perfectæ: ut Defecisse uidet sua. Habet enim tres pedes integros.

Comma — Comma est pars, seu partes uersus imperfectæ. Vt, Arma uirumq; cano. Habet enim duos integros pedes & dimidiũ.

Quapropter Colon dictũ, à corpore abscissum integrum membrum. Comma quasi trunca pars membri, à corpore amputata. Nos Cæsuram dicimus,

Metra — Metra uerò principalia, à Græcis Prototypa & Archogena dicũtur. Cætera ex his nata sunt, quæ mutilata per cola & cõmata aut partibus agglutinãtur sibi, aut sola ponũtur.

Sumunt quoq; nomina, ex pedibus, quibus constant: ut, Dactylica & Anapæstica: ab inuẽtoribus, ut Phalæutica uel Sotadica: ab his qui maxime ea frequentarunt, ut Aristophania & Asclepiadea: ab usu, ut Priapea: à numero syllabarum, ut Hendecasyllaba: à numero pedum, ut uersus Senarios Octonarios dicimus: à numero syzygiarum, ut Trimetros Tetrametros: à paßionibus, ut Coluros & Scazontes: à tempore, ut Saturnios: quòd eodem tempore primum in Italia usurpati sunt, quo Saturnia urbs erat.

Igitur originalia sunt numero IX. Dactylicum, Iambicum, Anapesticum, Trochaicũ, Ionicum à maiore, Ionicum à minore, Choriambicum, Antispicium, Pæonicum.

De Dactylico — Dactylicum ex his princeps carmen, quod & Heroicũ & Hexametrum, Græci etiam Deliacum & Pythicum uocant, quòd ex his responsa darentur: unde ipsum originem habuit, teste Plinio. Ennius uerò longũ appellat. Et Cicero in Pisonem longiusculis pedibus, Dactylicũ intellexit: qui & Spõdaicus dicitur, quando in quinto spondæum retinet.

Penthemimeris — Vltima syllaba Adiaphoros est, simul etiam syllaba quæ partem orationis finit. Et hoc, aut cum Penthemimeris est: id est, cũ prima pars duos pedes habet & syllabam partẽ orationis finientem, quasi πεντάδος ἥμισυ μέρος: ut, Omnia uincit amor. Or est adiaphoros syllaba. Aut ἑφθημιμερὴς,

Heptemimer. — Heptemimeris, quando cæsura fit in septima syllaba: ut,

Et furijs agitatus amor, & conscia uirtus.

In nona Catullus:

Iam ueniet uirgo iam dicetur Hymenæus.

In tertia, ut item Virgilius,

Inualidus etiamq; tremens etiam inscius æui.

Quòd nisi huiuscemodi fiant cæsuræ, Carmen dactylicum nullum habet splendorem. Priscianus Cæsuram Semiquinariam & Semiseptenariam uocat.

Dactylicum Priapæum — Aliud genus dactylici, quod Priapæum uocant, cùm tertio pede partem orationis finit. Vt,

Hunc lucum tibi dedico, consecroq; Diana.

Glyconium — Aliud item quod Glyconium, cum in duas partes æquales diuidit Dactylicum: ut,

Cui non dictus Hylas puer & Latonia Delos.

Quo prius est usus Homerus: ut

Κρῆτες τ' ἐμάχοντο καὶ αἰτωλοὶ μενεχάρμαι.

Bucolicum Aliud genus Bucolicum, cùm quarto pede partem orationis finit: ut,

Ab Ioue principium musæ: Iouis omnia plena,

Theocritus hanc metri legẽ custodit, Vergilius contempsit.

Iambicum Iambicum in Tragicis & iambicis locis imparibus tantum Iambum recipit. in comicis uerò licentiosior. Hunc Homerus primus tentauit. Græci nanq; comici & tragici diligentius hæc secuti & reliqua custodiere: nostri uerò plus erant habituri gratiæ si & intra legem hanc ipsi constitissent. Perfectior item quum ex puris constat iambis: ut,

Mala soluta nauis exit alite.

Si autem penultima in hoc longa fuerit Seazon siue Choliambus efficitur, quasi claudicans Iambus: ut,

Apollinarem conueni meum seazon.

Horatiana uerò carmina pedum constant uarietate iam cognita, quorum pleraq; aut ademptione, aut adiectione, seu in aliqua parte commutatione legitimi carminis fiunt: ut,

Mecœnas atauis edite regibus.

Pentametrum est catalectum: si in extremo addatur syllaba legitimum fiet. Idem in IIII.

Trahuntq; siccas machinæ carinas.

Trimetrum est etiam catalectum: aliter quoq; in alijs.

Monostropha appellauere, quòd prima strophe duobus uel tribus colis explicata cæteras sequentes similes habeat, nec in aliqua parte interueniente epodo cola mutentur.

Colon quid sit iam dixi, id est, integrum membrũ generiq; carminis, à quo monocola, ut Ode prima: & Dicola, ut est secũda. Sed & Tricola siue Tetracola dicũtur hæc carmina.

In cantionibus autẽ Lyricis legitime scriptis, hoc est monostrophis, hæc tria inueniri necesse est, Strophẽ, Antistrophen, Epodon: olim enim carmina in deos scripta cõstabant. Circumire arã à dextra Strophen uocabãt, redire à sinistra Antistrophen: post cùm in cõspectu Dei cõsistentes cantici reliqua peragebant, Epodon. Hinc translatum nomen in hos epodos qui binos uersus impares habẽt. Nam ut illic Epodus canticũ finit: ita hic uersus secundus sensum. Hoc est enim in epodis legitimũ. Ergo secũdum & hæc elegia epodicũ carmen. Hæc igitur cantio Lyrica, quæ tres has partes habet, Periodos appellatur, eadẽ Trias, si ex rebus his cõstat. Solet enim abundãtior & plenior cantio habere Antistrophen, Proodon, aliquãdo & in medio, hoc est inter strophẽ & antistrophen Mesodõ. Inueniuntur autẽ in strophe cola uel cõmata aliquot ex uoluntate scribentis uaria lege metri finita. Huic antistrophe redditur totidẽ colis ijsdẽ metris. Tertio additur Epodos iã quolibet metro: hoc est, ut dixi, quã uocãt Triada. Sed hæc accuratius Græci poëtæ seruauerũt. Cætera uerò quos requirũt pedes, quæ ue ad carminis rationem pertinẽt: si uberius scire cupis, uide apud Græcos Ephestionem: apud nos uerò Terentianũ & Veliũ Longũ, antiquos sanè grãmaticos, ex quibus omnibus hæc pauca decerpsimus.

Diphthongi Inter syllabas diphthongi sunt numero VII. Tris Græcas quas usurpabimus adnumerando, αι, ει, υι. scribiturq; in antiquis uoluminibus, Harpyia, Minyiæ: quæ omnes apud Græcos etiam producuntur. Sunt autem Dichronæ cum uocalem sequentem habent, quod & Latini interdum usurpant: ut, Insulæ Ionio in magno. Sed & omnis uocalis ante uocalem: ut, Credimus an qui amant ipsi sibi somnia fingunt. Et sub Ilio alto. Et in una dictione: ut, Dextraq; prehendit.

DE DICTIONE ET ACCENTIBVS.

Accentus Dictio quoq; pars orationis tertia: ea siquidem accentibus regitur. Sunt autem accentus tres, Acutus, Grauis, & Circumflexus ex utroq;. Reliqui quatuor, Longus, Breuis, Tenuis, Adspiratio, tenores potius, quàm accentus sunt dictionis existimandi. Nam omnis syllaba quæ aliquid trium superiorum sibi uendicat, utiq; aliam sibi ingenitam habet, aut longitudinem, aut breuitatem, aut tenuitatem, aut aspirationem: quæ si accentus essent, pariter duæ syllabæ in unum constare non possent. Longum accentum transuersa linea notat: ut, Dederītis, pro dederitis. Breuem uerò sursum erecta, ut Fulgĕre. Sed hi tẽpora quoq; distinguunt. Aspirationem uerò dictio cum h scripta præstabit. Si autem adscripta non erit, siccitatem hac figura ʽ.

His addunt tres alias notas. Hyphen, quum duo uerba quæ in unam pronũtiationem colligimus, inflexa subter uirgula iungimus. Vt, Turnus ut ante‿uolans. Hyphen Apostrophen, quum uocalem ultimã subtrahimus, quam notat inflexa uirgula ad caput eius cõsonantis cui subtracta est: ut, Tãton' me crimine dignum Duxisti. Apostrophe Diastolen unioni contrariam, quæ orationem, ut apud nos nota distinguit hoc modo ʼ. Diastole

Apud Græcos item ultimæ acuũtur. Apud Latinos uerò nequaquã, præterquã in aduerbijs quibusdam, ut Ferè penè.

Illud præterea catholicũ in hoc genere animaduertendũ, apud Latinos accentus quãtitates syllabarum minime sequi. Antiqua tamẽ siue poëtarũ siue grammaticorũ licẽtia multa utriusq; linguæ modo accentuq; pronũciamus & scribimus, præsertim quæ nihil immutantur, ut Philosophi, Comœdia, Tragœdia, præterea Euripides, Darius. In quibus omnibus penultimã dichronam facimus. Sidonius poëta. Orchestram quatit alter Euripides. Si ratio itẽ sequẽda, producemus Darium, Alexandriam, & Antiochiam, Trigonũ, Idolũ, Paracletum, quæ licet Græca licẽtia aut metri causa interdũ corripiantur, tutius tamen ac obseruãtius nostris utimur syllabarum tẽporumq; legibus, nisi autoritas usus'ue refragetur.

DE ORATIONE.

Quo ad orationẽ uerò partes assignantur octo. Verum à Priscis inter quos Theodectes fuit, ut ait Dionysius Halicarnassæus, tres tantum ponebantur, Nomen, Verbum & Coniunctio, quòd in uerbis uis sermonis: in nominibus uerò materia inesset. Quoniam alterum est quod loquimur, alterum de quo loquimur. Paulatim deinde adiectæ aliæ partes ab Aristarcho primum, deinde à Palæmone Vicentino, qui memoria Quintiliani fuit (ut ipse testatur) donec numerus supradictus expleretur. Reliqua uerò quæ ad orationem pertinent in parte Rhetoricæ dicam.

DE ORTHOGRAPHIA.

Nunc ad orthographiã ex ipsius Velij, tũ Victorini autoritate descendã, partim quoq; ex ijs quæ ipse in marmoribus annotaui. Orthographia enim Orthoepia lõge difficilior, cùm hæc haud quærat quemadmodum scribendum sit, at ad legem etiam uocis orthographia est adligata.

Diphthongis primum nonnulli ueterum non utebantur, ut ex marmorũ inscriptionibus aliquorũ apparet, ex quibus unam in C. Pompeio Euscomo in Anthropologia annotaui. Diphthongi

Oe, diphthongo tripliciter ueteres sunt usi pro e, ut plerunq; pro u, ut ex monumentis adhuc aspicimus plurimis, his uerbis, Faciundũ coerauerunt: pro, curauerunt. Pro i, apud Ciceronem iij. de na. Canephoræ pro canephori. Et in antiquis uoluminibus Solœ pro Soli urbe. Oe

Ai item diphthongo dupliciter, disiuncta: ut, Aulai in medio. Rursus coniuncta pro e, more Græco: ut in marmoribus, Aimylius sæpe reperitur. Ai

Ei pro i, sæpe in genitiuis singularibus & nominatiuis pluralibus secundæ declinat. ut, Captiuei. Præterea in his dictionibus, Heic, illeic, isteic. Ei

B, litera pro V. Sic enim Romæ in antiquo lapide, Bixit annis XXV. Quod ex Græco more prouenit. Nam illi per B scriptam dictionem, per u pronuntiant. B, litera

C, itẽ affinitatẽ cũ g, retinet, ut Secobrica & Secobriga. C, litera

Nec

Sp.Carbilius

Nec mirũ, nam g, literã primus Romæ repperit Sp. Carbilius grãmaticus libertus Sp. Carbilij illius qui primus uxorẽ abdicauit, quũ prius C pro G passim uterẽtur: autor Plutar.

D, litera

D, insuper habet cum T, communitatem, nam Alexanter pro Alexander (teste Quintiliano) scribebatur. Et apud Lucianum Græcũ autorem in dialogo quodam D, litera cũ T, contẽdit, queriturq; ab ea usurpari. Hic monstratur grammatici cuiusdam nostri temporis error de Endelechia & Entelechia, quæ uaria putauit, quũ pro eadem ab illis quos allegat autoribus ponatur, Græcam in hoc imitando consuetudinem, quum illi D, pro T, pronuncient.

Endelechia

I literam geminatã raro inuenimus, ut in lapidibus licet aspicere, Aerari, Iuli, Fabi, argentari. Inuenitur tamen, ut in Obelisco Vaticani nunc legitur. Diuo Cæsari, Diui Iulij. F. Augusto Tybe. Cæsari, Diui Augusti. F. Sacrum. Et idem numero plurali, ut Coss. Faciundũ curauerunt, ijdemq; reprobauere. Virgilius. Iidem uenturos tollemus in astra nepotes.

In medio item dictionis inijcere, proijcere. Dis pro dijs.

Inuenitur & ij duplex pro e, in nonnullis Romæ locis, ut extra portam Vaticanam huiusmodi inscriptio. Licinio Clijminti. L. Coccijus Gaionaalumno. Qui uixit annis v. Mijns vii. Dijs xi. Transit etiã in consonantem, ex quo Cic. Maijam & Aijacem per ij, duplex scribẽdum putauit. Quidam per iij. ut coniijcit, ut sit coni. deinde sequentium altera consonans, altera uocalis. Sed & hoc exoletum. Næuius enim & Lenæus quum longa syllaba scribenda esset, duas uocales ponebant præter quàm quum in i, literam incidebant. Hanc enim per e, & i, scribebant.

K, literam non duxerunt, sed notam, qua multi religiose utuntur, ut in epistolis scribant k. rissime, sicut & in lapidibus sæpe inuenitur. Eadem & Græci ueteres sunt usi ante χ literam à Simonide repertam.

P quoq; litera ante inuentum φ. Itaq; ασπάραγον dicebãt, & Spinga. Addita deinde aspiratio est, ut nos quoq; & sphæram dicamus, & Spinga. In quibusdã reijcimus ut Tropæa, Calpurnius, Scapus: scapha tamen aspiratum.

Q, literam multi excludunt, inter quos Licinius Caluus fuit, dicentes nihil aliud esse quàm C, & V. Et ideo nõnulli, Qis pro quis, & qid quid. Loquutionem Antoninus Rufus qui de orthographia scripsit, per q, dicebat scribi oportere, quòd à loquẽdo deriuaret, cæteri omnes per c. Quum pro tempore per q, & u, simplex seu geminatum antiquitus positũ. Pro præpositione uerò cum, per c. Cotidie item rectius quàm quotidie, quòd à continente ueniat: non autem à quoto die: & secutus & cocus, quãuis à sequẽdo procedãt.

Quum

Cotidie

S literam, de qua Messala (teste Quintiliano) unum librum edidit, inter duas uocales geminabant, ut frequenter in marmoribus, caussa, dissignator. Sed & alias quoq; literas, ut Paullus, Sallustius. Victorinus autem dicit quòd quodam tempore nullas geminabant literas, ut Asius, Luculus, Memius. Sed supra quam geminari oportebat, notabant hac figura c, quod erat geminandi signum, ut in quibusdam adhuc ueteribus libris apparet. Idem ait quòd iuxta non ponebant cm. Ideo nec alcmenam, sed alcumenam dicebant, donec Cæsar correxit. Item s pro r. ut Valesius, Fusius, pro Valerius & Furius. Primus autem qui r, literam inuenit Appius Claudius Centimanus fuit, ut testatur Pomponius lib. 1, digest. Græci quoq; loco duorũ ρρ ρσ ponebãt, ut Tyrsenus pro tyrrhenus, & pyrsos pro pyrrhos. Pro duobus item σσ geminũ ττ. ut θάλαττα: apud nos uerò s pro t. ut à nepet, non nepetinus, sed nepesinus dicitur. Item ex Rhamnunte rhamnusius, ex Acheronte acherusius.

R
T

G quoq; in c, ut uicesimus & tricesimus: uicenos & tricenos. Reliqua uerò numeralia g, seruant.

V, litera loco o, posteris est posita. Nam priscis seruos consol scribebatur, sed per u pronũciabatur. Item funtes & frundes scribebant tantum, Pronunciabant uerò & scribebãt quædã pinguius: uidelicet u, loco i, ut optumus, maxumus, artubus, partubus, portubus. Sic Augusto placuisse Longus testatur. At contrà Cæsar sicut in eius titulis uidere est elegantius, sicuti & nos i, pro u, utebatur. Item pro consonante ponitur, ut uinũ, uitium, in cuius loco antiqui Digamma æolicũ conscribebant: uidelicet F. Præterea uerba hæc unguo & tinguo, pro ungo & tingo. Deniq; loco y Græcis in omnibus apud Latinos cõuertitur u. μαρσύπιον Marsupiũ, μασσύλοι massuli, λύκος lupus, ἴντυβον intubũ. In quibusdã nõ mutatur, ut Labyrinthus: autor Verrius Flacc.

Ad mutatur secundum literam sequentis consonantis, appello, applico, accelero, attingo, aggrauo, aggero. In marmoribus tamen antiquis d retinent atq; ita obseruatur, ut in plerisq; uidemus. Adplico, adcelero, adgero. Item apstulit, apstinet, apsyrtus, apsis, loco b imitantes literam ψ.

Ad

Inlustris etiam & inlicitus, inlepidus, opsonium, optineo. N semper ante D. F. Q. S. Vt eandem, Lanfrãcus, tanquã, monstrum. Quamquam tamen per m. Eam uerò sicut alias quasdam leuitatis gratia scribere recusabant, quapropter in uetustatibus frequenter aspicimus coiugem pro cõiugem. Et Cicero Foresia & magalesia sine n, libẽter dicebat, ut uerbis ipsius utamur, Posmeridianas quadrigas inquit, libentius dixerim, quã postmeridianas. His adijciendũ toties, & traposuit, & transit, pro totiens transposuit & transmisit.

Ab, Abs, & A, præpositiones diuersis modis ponebant. In rationibus & auferendo dicebant pecuniã acceptam non A Lentulo, sed ab Lentulo Cicero dicit religionẽ hanc scribendi apud paucissimos suo tẽpore remansisse. Antiquos tamen scimus Abs te, dixisse, & Abs re, frequẽter: Ab Lẽtulo aũt, & Ab Lucio semper. Nos tantũ Ab præponimus uocalibus.

Ab, Abs, A,

Illa quoq; per geminatas literas: Apenninus, Chersonnesus, Peloponnesus, Millia, milliarium, ex inscriptione portæ Næuiæ. Relligio, rettulit, repperit, relliquiæ, reliquũ tamen & repertum. Per simplices autem iminent, amittit. omen, comodum, proicit, inicit, flama. Neptunus, comune: hi & hic. Paucioribus quoq; nongenti mihi nihil. Pluribus autem monstrare, exspectare, exsaturari. Illa insuper utroq; modo Aelius & Helius, Hetruria & Aetruria, Hereticus & Ereticus, quòd alterum ab hærendo, alterum ab eligendo ducatur.

In nonnullis diuersa scriptio potestatem uariat, ut Oechalia & echalia. Aemonia & emonia, Thetis & Thetys, Asopus & Aesopus, Hadrianus & Adrianus ex Adria.

Nulla præpositio t, litera terminatur: ex quo Apud dicitur, non Aput: Sic & nulla coniunctio d, litera finitur: ex quo Set, non Sed, dici oportebat, quamuis usus præualuit, ut Sed, dicamus.

Set

Illa etiã per T, scripta in marmoribus reperimus, Otiũ, negotium, mitto, potius, ratio, littus. Per C, lictor, Accius, Minucius, Sulpicius, Marcius: Accerso quoq; & arcesso idem: nam r, in c, cõuertitur. Errantq; qui putant accersere uocare, arcessere autem remouere, quasi ab arceo.

Otium

Interdum etiam aliud scribimus, aliud pronunciamus, ut, Hoc erat alma parens. Nam si enũciationi responderet scriptio, oportebat scribere, Hocce erat gemino c c.

Item tẽptare & Contẽptus scribitur, dũ à Contẽno uenit.

Authorem quidã recentiores scribũt, quòd ἀπὸ τοῦ αὐθέντου, id est, Principe & rectore ueniat: in antiquis tamen monumẽtis auctorem semper scriptũ reperimus: ut est in hortis apud Apostolos: Ex auctoritate Turci Aproniani: & alibi. Ex auctoritate Imper. Cæsar.

Cœna item, & Cœlum per œ: quòd ex Græcis ueniant. Acheron tamen, quasi sine gaudio, absq; diphthongo, quã-

Cœna
Cœlum
Acheron

uis à Græca diphthōgo ἀχαίρων & ueniat. Cætera Græca non uariant, ut Alcman, Alcmeon, Alcmena, Dictys, dictyotetō, Xenodocheū, Pandocheū, Dyscolus, Syphax, Labyrinthus, Lilybeum, Sisyphus, Xystus etiam pro nomine proprio, Hypsipyle, Alcinous Alcyone, Hylas, Hyacinthus.

Græcanica

Cyrcus
Cyrculus

Cyrcus etiam & Cyrculus per y. quod ἀπὸ τοῦ κύκλου ueniat.

In latinis uerò & barbaris nominibus Græcos nō sequimur, nam & illi Teudatū, & Teuderichum, & Gotthos & Cointū scribūt: nos autem Theodatū, Theodoricū, Gothos, Quintū: ut ex Latinis carminibus, et marmoribus indicatur.

Illa quoq; diuersa Hortēsius & Hortesius, Atratinus & Atracinus, Viturius & Vitruuius, qui de architectura scripsit ex inscriptione Veronæ extante. Item Delmatia & Delmata ex Delminio oppido, ut Longo placet.

Est etiā nōnullorū in quibusdā peculiaris scribēdi modus. Cn. Pōpeius dicebat & scribebat Cadamitatis. Nigidius Figulus in cōmentarijs suis nec K, posuit, nec Q, nec X. Idē H, literā nō aspirationis notā esse tradit. Licinius Caluus Q, litera nō est usus. Idē Senaticōsultū dicebat: Cæsar uerò Senatusconsultū. Augustus genitiuo casu huius domos scribit. Messala, Brutus, Agrippa pro sumus somus dicebant.

De aspiratione documēta.

In aspiratione uerò hoc obseruatum, ut nomina è Græcis prouenientia, in principio quæ per y scribūtur omnia aspirentur, ut Hypothesis, hypostasis, Hyperboreus, hyperbole, hyperion: & quæ ex Hippo, ut Hippolytus, hippodromos.

Cōsuetudo tenet ut multa cū aspiratiōe scribātur, quū nō sit necesse, cuius gratia Catulli extat epigrāma lepidissimū, Chommoda dicebat, si quādo cōmoda uellet dicere: & hinsidias. Vt etiā harena, hortus, cohortes, quū aspirari minime debeant, quòd ab oriendo & cooriendo proueniant.

H. loco F.

Habet & aspiratio cum F. consanguinitatem, ut eius loco ponatur, Sic hædus aspiratur, quod antiquitus fœdus diceretur: & Hircus, olim fircus.

Vtimur & aspiratione interposita, ut traho, exhibeo, cohibeo. Reperitur & coheo, & cohitus in marmoribus.

Quodā etiam tempore detrahebant, itaq; elegantius trao, exibeo, coibeo scribimus, & his similia: ex quo etiam aduc, sicut istuc, & illuc.

Pulchrum uerò semper aspiratur, & sepulchrum, & simulachrum, & Gracchus & Cethegus, teste Cicerone. Post g, autem nunquam.

Præterea ex Græcis uenientia, quæ per θ. aut per φ, aut χ, scribuntur cōtinuo, siue etiam per ρ. in principio dictionis aut in medio per geminum ρρ. ut Thetis, Philippus, Christus, Rhadamantus, Pyrrhus.

Nomina quoq; Hebræa & itē barbara ob pinguedinē nōnulli aspirāt, in utrisq; cauendū in ultimo. Græci aūt huiuscemodi nomina omnia inflectūt minimeq; aspirāt. Dicunt enim Abraamum, Adamū, Noeum, Iosepū, Isacium, Elisabetum.

Claudius princeps (ut ait ipse Longus) nouam quandam literam excogitauit similem ei notæ, quam pro aspiratione Græci ponunt, per quā scriberentur illæ uoces, quæ neq; secundum exilitatem literæ, neq; secundū pinguedinem sonant, ut uiro & uirtute: Neq; rursus secundū latum literæ sonum enunciarentur, ut in eo quod est legere scribere.

DE ORTHOEPIA, ALIISQVE OBSERVATIONIBVS.

Enclisis

IN pronunciando uerò ἔγκλισις, id est, Enclisis, in utraq; lingua pariter seruatur, ut hominūq; deumq;, ἄνθρωπε.

Aspirationes etiā pinguius enunciandæ, ut ex uersu Catulliano suprà narraui. Item l. m. n. r. liquidæ geminatæ uehementiore spiritu, ex quo orationem uersumq; frequentatæ magnificant: à Græcis Hygra uocantur, quod l. & n. molliter enunciantur.

Sed & quod nulli neotericorum adhuc animaduersum, C. & simplicē & coniunctam cum e, aut i, Græcè pronunciandā doctiores existimauere modo K: ut, Cicero, & Cecinna, haud aliter quàm & genus, & gignere, si analogiæ auscultamus: ex quo K, litera (uti suprà memoraui) superflua putata.

Græce item per, æ. diph. scripta bifariam enunciamus, ut Alexādria & Alexādrea, Antiochia & Antiochea penultimis productis. Itē per æ. dipth. Argæi & Argiui, Achæi & Achiui, Pithagoræi & Pithagorici, Epicuræi & Epicurij. Item per η. terminantia fœminina, Methona, & Methone, Arithmetica & Arithmetice. Per on, uerò & um. anthedon & anthedum. Poëma uerò & stemma & emblema ac his similia in os, & in is, genitiuum emittunt, in plurali poëmatis & poëmatibus.

Deponentia amans, excellēs, & quæ sunt huiusmodi, ablatiuum in e, & in i, emittunt.

Nominatiua autem in is, siue er. & neutra in e, in i, tantum, ut celeber, omnis, terrestris, Hispaniensis, & huiuscemodi deriuata. Apud Ouidium uerò tantū his inuenitur Cœleste sagitta.

Gemino quoq; genitiuo dicuntur amātum & amantium, sic murium & murum, larium & larum.

Carisius cuius commentaria ad nos peruenerunt, nullum uult Latinum nomen in c, terminari, ex quo non lac, sed lacte dicendum, sicut & soracte, & bibracte.

Nomina insuper Romana nulla in eus, sed eius terminantur, ut Pompeius, Septimuleius, Petreius, Canuleius.

Illa quoq; apud nos utroq; modo Silignus, ilignus, quernus, faginus: ilignεus, querneus apud Plin. & fagineus apud Ouid. Nec me faginea qui tecū nocte iacebam. Ex quo Valla indoctè falsoq; Hieronymum ab arbore ficulnea pro ficulna male scripsisse reprehendit.

Item plebs, & plebes: Proprætor & proprætore: Proconsul, & procōsule: Apes, & apis. Sic feles, & felis. Item celeber, & celebris: & saluber, & quæ sunt huiuscemodi tertiæ declinationis.

Applicui, & applicaui: incubui, & incubaui. Sunt & in secūda & tertia cōiugatiōe fulgeo, & fulgo: moueo, & mouo.

Sed ut & alias quoq; partes attingam: Comparatiua alijs quàm ablatiuo interdum iunguntur, ut Salust. 1 1. historiar. Nulla arte cuiquam inferior. Ex quo indoctè rursus Valla Hieronymū reprehendit. Horū autem maior est charitas, id est, ex his tribus. Quādoq; absolute posita minuūt, ut Ter. Aliquantulū ad rē auidior. Et Virgi. Tristior & lacrymis. Comparatiua

Participia præsentis indicatiui & casibus suorum uerborum & genitiuo iunguntur, ut abundans copijs. Cicer. pro Cor. Et niuei quàm lactis abundans. Virg. Scientem iuris & iuris ciuilis. Cicer. Amantem tui & te. Participia

Requirit & genitiuū hoc nomen animus, ubi cætera ablatiuum, ut animi pendeo. Plaut. Præstans animi iuuenis. Virg. Egregiusq; animi. Salust. Incertus animi.

Requirunt ablatiuum pariter & accusatiuū huiuscemodi. Os oculos patri similis & ore. Item Cretensis genere & cressa genus. Virg. Imitamurq; in hoc Græcos. Sic & illi loquuntur. ἐν γένει καὶ τὸ γένος ἀθηναῖος.

Præpositiones insuper sæpe ornatus gratia iterantur, ut ad, Adsidet ad illum, & illi. Adplicauit se ad amicitiā, Cicer. in Vergil. Et terræ adplicat ipsum. Virg. Adgredior ad crimen. Cicer. Et talibus adgreditur Venerē. Virg. Accedo ad scopulos, & scopulos. Adire ad urbē, & urbem. Adesse ad causam, Cicer. & causæ, Adsuetus ad mensam & mensæ. Præpositiones Ad

Ab. Abducere illam ab uiro. Cic. Et gremijs abducere pactas. Virg. Abhorrere à nuptijs. Teren. At abhorrebat illum. Auertit ab urbe impetus in Galliam. Cicer. in Phi. Ab

Nec posse Italia Teucrorum auertere gentem, Vir.

Ex

Ex. Expello ex patris & patria. Cic. utrunq;. Ex æde excessit, Ter. Excessere omnes adytis, Vir. Expedio me ex hac turba. Ter. & hac turba. Cicero.

De

De. Detrahere de illo, & illi. Cice. utrunq;. Decedere de uita. Cic. Sera decedere nocte. Vir. Cœlo deiecit ab alto.

In

Idem. Inducit in animũ. Cic. Inducite animũ. Ter. Incubuit in spongiã. Incumbite remis. Virg. arma sua quisq; incubuere. Sal. In amore hæc omnia insunt. Te. In illa bona inuadere. Cic. Hic thalamũ inuasit natæ. Vir. Insilire in equũ & equũ: sicuti, Desilire equo, & de equo & ab equo.

Per

Per. Per omnes gentes peruagatũ est. Cice. Per caput hoc iuro. Item maria aspera iuro. Virg. utrunq;.

Sub

Sub, pro prope cũ gemino casu. apud Virgiliũ. Sub noctẽ cura recursat. Itẽ. Euridicẽq; suã iam luce sub ipsa respexit.

Super

Super, pro de, apud eundem. Multa super Priamo. Et pro supra, ut Sæua sedens super arma.

Præpositiones itẽ duæ simul, ut usq; sub extremũ brumæ.

Aduerbia

Aduerbia quoq; uarie ponuntur. Ergo, igitur, itaq;, etenim, enimuerò, in orationũ principijs apud receptos inueniuntur. In os etiam Græca aduerbia recepta, ut apud Vitru. organicos, colossoteros.

Plus una nocte. Cice. & plus septima ducitur æstas. Virg.

Propius absolute. Et propius uirtutem. Cicer. Et propius tectis. Virgilius.

Ritu. id est, modo. Crebra niuis ritu. Virg.

Qui cum: cum quo. Duntaxat, id est, solum apud Cic.

Post interpositum

Post interpositum ablatiuo iungitur: Vt, Lõgo post tempore uenit. Sal. in Cat. Multos post annos. & Terẽ. in Hecy. Post duobus mensibus dixit.

In præsentia, & inpræsentiarum apud Cicer. In præsens uerò apud Sallustium.

Indies pro cottidie, apud Cice. In diem, in futurũ. Ad diem, ad tẽpus constitutum. Diem de die, prope diem, cito.

De die, ex tempore. Cice. in Phi. Non solum de die, sed ad diem uiuere. Terent. Apparare de die conuiuium.

In tempus, processu temporis. In tempore, opportune: apud Sal. utrunq;. Tempore idem: apud Cicer.

Potis est, pro potest. Peiore res loco non potis est esse.

Reapse nõ ratiõe præceptio, Cic. de rep. id est, de re ipsa.

Verba cũ uarijs casibus

Verba etiam nõnulla geminos admittunt casus, ablatiuũ, uidelicet & accusatiuũ. Vtor, abutor, fruor, ludo: ut Ludere quæ uellem: &, Versibus incomptis ludunt. Et lacesso, ut cursuq; ictuq; lacessunt. Pascor. Et carice pastus acuta. Item, mala gramina pastus. Habito. Atq; humiles habitare casas. &, habitabant uallibus imis. Induo, indutusq; hostilibus armis. Virg. XII. Exuuias indutus Achillis. Induitur loricam humeris. Egredior: Est urbe egressis tumulus. Virgil. Raro egressa fines suas. Sal. Subeo quoq; & succedo tecta & tectis. Saturor. Antiquum saturata dolorem: Et odijs exaturata quieui.

Accusatiuum quoque & genitiuum Obliuiscor, reminiscor, & memini. Vt, Et dulces moriens reminiscitur Argos. Alternos musæ meminisse uolebant. Et, Nec ueterum memini lætorue malorum.

Rursus genitiuum & ablatiuum: Lætor, impleo, abũdo, egeo, indigeo, potior, Diues, indignus, Vt Lætorue malorum, & læta laborũ, & læta deum partu. Item Iouis omnia plena. Vir. Implentur ueteris bacchi. Et plenamq; sagittis: & Si ueris implet Apollo. Item. Diues pecoris: & Africa terra triũphis Diues alit. Item indignus repub. & reipub.

Genitiuum præterea & datiuũ poscunt & amicus & similis. Amicus Lepido & Lepidi: Et delphinum similis, & illum indignanti similem.

Nonnulla cum præpositione & sine, ut genitus seu natus ex parente, & parente: Dijs geniti potuere: Ex nato atq; ex matre magus nascatur oportet. Liber à spe, metu & odio. Sallust. Et tum libera fati classis. Virgil. Et fato liber dicitur.

Quæ ponũtur cũ præpositione & sine

Caue illos, & caue ab illis, & caue facias. Recordor de te. Cic. Et uocem Anchisæ uultumq; recordor, Vir. Certo item & concurro & congredior Antonio & cũ Antonio, Ter. Sperat se à me auellere. Virg. Auulsum humeris caput.

Alienum uita & à uita. Queror de te Cice. Nec plura querentẽ Passa uenus. Virg. Item Do, Mitto tibi & ad te. Item aptus, accõmodus, bonus, Idoneus bello & ad bellũ.

Offendo: Si quid in me offendistis, in meo capite, luite. Itẽ. Quid me apud equites pop. Ro. offendisse dicebã. Ci. utrũq;.

Quæ absolute & cũ casibus

Quedam etiã absolute & cũ casibus, ut Attendite & attendite animũ. Ter. Abnuo. Abnuerã bello Italiam concurrere Teucris. Vir. Et neq; illi senatus de ullo negotiũ abnuerit. Item nihil sibi abnuituros. Sal. Item desine mordere, & Desine Mænalios, Et apud Ter. Te desinit & deficit. Requiesco etiã absolute, Et mutata suos requierũt flumina cursus. Doleo, & doleo casum: Et dolerent tibi oculi. Cicero.

Pergo ire, & pergo iter. Nosse & scire Græce & Grecã linguã. Ardeo, ardet amans Dido, & Corydon ardebat Alexim. Et Spoliorũ ardebat amore. Gratificatus absolute: Et populo aliena ac sua gratificatus. Cicero.

Studeo

Audio quoq;, Accipio, Disco. Emo à te elegãtius, & ex te dicemus. Studeo: Student sese præstare cæteris: Et eadẽ student. Sal. utrunq;, Item Student consulatui, Cicero.

Nonnulla utroq; modo æquè potestatẽ habẽt, ut Comito, & comitor: Populo, & populor: Reuerto, & reuertor: Sic & apud Græcos ποιῶ καὶ ποιοῦμαι, & alia complura.

Aliqua insuper lepide iterantur: hoc modo, Seruitutem seruire, uitam uiuere, citharam citharizare, cantionem cantare, facetias facere. Et nostro doluisti sæpe dolore. Virgil. Dixi unum dictum Plaut.

Quædam casibus hoc modo commutantur: Impertio tibi bona, & impertio te bonis: Dono tibi lancem, & dono te lance: Delego tibi curam, & delego te curæ.

Eadẽ quoq; significãtia diuersis iunguntur casibus, ut ferax frugũ & fertilis frugibus, Doctus cithara, & citharã, & peritus citharæ. Miserere laborũ, & miseratus amantem. Digredior à te. Egredior aũt & progredior portu, & aggredior scribere & aggredior opus. Decet nos & nobis. Terẽ. Ita nobis decet. Itẽ pudet illius, & apud Teren. Nõ te hæc pudẽt? Itẽ piget, Non te hæc pigẽt Geta? Terẽ.

MODVS SCRIBENDI APVD VETERES.

ET quando de ratione scribẽdi scribere cœpi, modũ scriptionis ueterũ non præteribo. Scribebãt enim ex altera tantum parte. Hinc Iuuen. Scriptus & in tergo needũ finitus Orestes. Quapropter Hopistographi appellantur utrinq; scripti. Cæcilius in epistolis. Electorũq; cõmentarios CLX. mihi reliquit hopistographos. Et Vlpi. Chartæ appellatio ad nouã refertur, & ad deletitiã proinde Hopistographam. Est enim Deletitia quã Cice. Palimpsestũ uocat, ut in epistola ad Trebatiũ, id est, rasam & rursus scriptã. Qui igitur cõponẽtes aut rescripturi rursus aliquid scriptitabant, hopistographus, id est, ex utraq; parte chartas implebãt. Scribebãt insuper principes sicuti plerisq; hodie reges trãsuersa charta. Primus Iulius Cesar (teste Trãquillo) epistolas in forma memorialis libelli reduxit, cũ prius Coss. & duces tantũ trãsuersa scriberẽt charta. Præterea calamo nõ penna utebãtur, ut Cicer. in epist. Quicunq; calamus ad manus uenerit, eo pro bono utor. Interdum & stylo ferreo cum pugillares in itinere notabant, qui ex cæreis tabellis seu ligneis erant, ut legitur apud Cæciliũ. Breuiare insuper dictiones (si Senecæ credimus

Hopistographi libri

Deletitia charta

credimus) primus reperit Cice. quũ Cos. in senatu Catonis orationem, quam contra coniuratos habebat, uelociter scribi iussit, ita ut litteræ dictiones referrent. Sed iam diuina prouidentia ingeniorum immortalitati consultum, quando nouo portento reperit hoc seculum non describere libros, sed fingere, ex æneis caracteribus atramẽto scriptorio perfusis pagina torcularibus expressa. Autores duo è Germania fratres Romæ cœperunt anno M. CCCCLXV. Primiq; omnium August. de ciuit. Dei, & Lactantius prodiere.

Ars impressoria & eius authores

DE POETICA.

Poëtæ

POëtæ tam apud Græcos quàm Latinos haud semper in honore fuere. Plato in primus à sua rep. lib. 11. eos ac præsertim Homerũ reijcit, ob pugnas cõtentionesq; deorum. Cato probro dat M. Nobiliori (ut ait Cicero) quòd is Ennium poëtam in prouinciam duxisset. In nostro item dogmate nullo in numero sunt. Augustinus lib. 11. de ciuita. Dei. Platoni Græco potius palma danda est, qui cùm ratione formaret, qualis esse ciuitas debeat, tanquàm aduersarios ciuitatis poetas censuit urbe expellendos. Multos tamẽ oblectant multorumq; tenent aures, præsertim principũ. Nam duo Alexandri, unus Macedo, alter Imper. Roma. hic Virgilij studiosissimus traditur fuisse, ille Homeri, ut nulla unquam die ab eorum lectione uacauerint. Aristoteles totũ hoc genus in tris diuidit, in Epicos, Lyricos, Dithyrambicos. Sub quibus reliqui facile continentur. Asmatici, Melici, Satyrici, Tragici, Comici, Elegi, Iambici, Hymnographi, Epigrammographi. Epicos enim Heroici carminis scriptores appellat, cuius inuentio oraculo pythico debetur, teste Plinio: ubi si quid altius canitur, Rapsodia uocatur, ut est illa Homeri, Qui in hoc excelluere quinque apud priscos Græcos nominati. Homerus ipse, Hesiodus, Panysis, Antimachus, Pysandrus. Inter Lyricos decem illi nominantur uulgò cogniti: Stesichorus, Bachylides, Ibicus, Anacreon, Pindarus, Simonides, Alcmã, Alcæus, Sappho, & Corinna: hi taurum in certando palmã ferebant. Inter Dithyrambicos uerò Philoxenus Corinthius præcipuus. Dithyrãbici enim lyrici sunt (ut ait Zezes) uerum aliquantulũ altiores: & ad honorem Bacchi canebant, unde nomen auspicati sunt. Dithyrambus enim Dionysius, quòd διὰ δύο θύρων, id est, per duas portas prodierit in lucem: ex uentre uidelicet Semeles, & femore Iouis, ut patet in eius fabula.

Epici

Lyrici

Dithyrambici

Accipiebant in concertatione palmam Tripoda. Dithyrambicorum chorum primum Corinthi statuit Arion Methymnæus, secundũ Lassus Hermineus. Hoc genus Latini non habent. Inter Lyricos apud nos tantũ Horatius, qui simul & Catullus iambum interposuere. Apud Græcos Iambici tres tantum clari, Ananias, Archilochus, Hipponax: quanquã & Homerũ cœpisse Iambum in grammatica suprà prius diximus. Hic acerbitatis causa inuentus. Trimetrum Græci uocãt, nos Senarios ex numero pedũ. Elegia in luctu reperta, in qua excelluit Callimachus, Mimnermus, & Philetas, apud nos Tibullus, Propertius, & Ouid. Inter epigrammographos Græcos Simonides antiquus: cuius meminit Herodotus, & Alcæus iunior Vespasiani tempore, Atheneus, Proclus, Palladas, Agathias, innumerabilesq; alij.

Iambici

Epigrammographi

Hymnographi deorũ scribebant laudes, ut Orpheus, Homerus, Hesiodus, & Asclepiades. Poëtas item Melicos Demetrius Phalereus cõmemorat. Automedẽ, Demodocũ, & Lærim Corcyreos, & Phemiũ Ithacẽsem. Ex nostris in hoc genere nullũ habemus præterquam in sanctorũ hymnis & Sedulium & Prudentium poëtas. Qui scripserint Epithalamia apud Græcos Agomeson nominatur, & Hesiodus, qui in Pelei & Thetidis nuptias hoc exordio.

Hymnographi

Melici

Epithalamia

Τρὶς μάκαρ αἰακίδη, καὶ τετράκις ὄλβιε Πηλεῦ,
Ὃ τοῖς ἐν μεγάροις ἱερὸν λέχος εἰσαναβαίνεις,

Apud Latinos Catullus, in Ptolemæi & Bernices nuptijs.

Claudianus item in Mariæ & Stiliconis, & Ausonius ex Centonis collectũ edidit. Qui uerò scripserint Epicedia in mortuos, inuenti etiã, & qui Monodias. Hæc ab Epicedio siue Epitaphio differt, quòd Monodia super uno tantum, illa etiã in plures. Vsurpatur tamen Monodia ad omnem materiam modo unius fit, sicuti Lycophron Monodiã de Alexandra scripsit, ut autor Zezes in Lycophronem.

Epicedia
Epitaphia
Monodiæ

Comœdiã deinceps, Tragœdiamq;, ac reliqua attingam pœmata, ex Græcis enarratoribus. Comœdiã inuenerunt rustici, qui iniuriã passi à ciuibus ex agris in urbẽ uenientes noctu medijs uijs quæ passi fuerant recensebant. Vicini itaq; experrecti manè simul memorantes quæ audiuerant, illi qui fuerãt in causa reddebãtur meliores, tali uerecũdia coërciti: itaq; usum hoc utile remediũ moribus compescendis: uocati rustici in theatrũ & hominũ frequentiam, coacti sunt mediã luce eadẽ facere, ora fæcibus peruncti. Quod postea officiũ poëtæ usurpauerũt, nulla hominũ reuerentia seruata. Quorum primus Susario quidã hoc exordio prodijt. Spectatores aduortite. Susario hæc dicit, Turpes fœminæ quarũ nullius est sine probro domum habitare. Multi igitur secuti sunt eum postea improbos homines insectari. Postquã uerò potentium luxuria ac uitiũ cõualuit, res minime placuit. Paulatimq; interdictũ comicis apertè ac nominatim de ipsis loqui, ex quo per ænigmata reprehendebãt: procedente autem tempore, nec sic etiam loqui permissi. Quare omissis diuitibus poëtæ in aduenas & pauperes cauillabantur.

Comœdia

Vnde comœdia in tris diuisa partes: In antiquã, quæ manifeste reprehẽdebat: In Mediã, quæ per ænigmata: In Nouã, quæ in seruos & pauperes cauillabatur. Fuere autẽ primæ Aristophanes, Eupolis, Cratinus, Secundæ Plato, Nouæ Menãder. Dicti sunt enim comici uel ἀπὸ τῶν κωμῶν, id est, uicis unde rustici ueniebant: uel ἀπὸ τοῦ κώματος, quod est somnus, quoniam somni tempore hæc recitarentur.

Comœdia diuisa in tris partes
Antiquam
Mediam
Nouam

Tragœdia uerò ἀπὸ τῆς τρυγὸς, quod est uindemiæ fæx, quòd ea fæce peruncti agerẽt: uel τράγος, quia hirco donarentur. Est enim Comœdia humanarũ imitatrix, uitæ correctrix per risum & iocũ. Differt enim à Tragœdia, quòd illa historiam & rem gestam, hæc figmentum continet: illa in luctum spectatores mouet, hæc risum.

Tragœdia

Differt autem noua à uetere, tempore, lingua, metro, dispositione. Tẽpore quòd noua magni Alexãdri ætate cœpit antiqua per bellum Peloponnesiacũ floruit. Lingua quòd illa dulciore plenioreq; Atticismo, antiqua altiore & grauiore. Metro, quòd noua plerunq; iambico, altera uerò multimodo utitur uersu. Dispositione, quòd in noua chorus non interuenit, in altera frequentius. Rursus antiqua ab ea differt, quòd circa Susarionis tempora personæ sine ordine ueniebant. Cratinus autem succedens constituit in comœdia tris personas, eiq; decorem ordinis addidit, comœdiamq; magna ex parte correxit, donec Aristophanes maiorem ei tribuit splendorem.

Cratinus

Cæterùm comœdia cum uerborũ tum rerũ sex modis elegantiam habet: Verborũ aut ex Homonymia, quã æquiuocationem Latini uocãt, cùm plura eodẽ uocabulo significãtur.

Ex Synonymia cũ idem diuersis dicitur nominibus, ut eo, accedo, adeo, cõtendo. Ex Loquacitate lasciuiaq; loquẽdi, quã Græci ἀδολεσχίαν uocãt, cum quis eodẽ nomine sæpius utitur. Ex Denominatione, cũ proprio nomini aliquid extra festiuitatis gratia adijcitur, ut si minax uocatur Midas.

Ex Diminutione, ut Socratidiũ, Euripidiũ. Ex Mutatione, ut δεῦ pro ζεῦ. Rerum uerò modi omnino duo: aut per Deceptionẽ, ut cũ Strepsiades credit uerosesse de animo sermones apud Aristophanẽ: aut per Similitudinẽ, ut Xanthus

Socratidium

thus Hercules aut Hercules Dionysium putatus.

Traditum memoriæ Alexādrum Aetolū & Lycophronem Chalcidensem à Ptolemeo Philadelpho interpolandis scenicis libris fuisse delegatos: Alexandrum uidelicet Tragicis ac Satyricis: Comicis alterū. Reliquis uerò poëtis Zenodotum & Aristarchum grammaticos, quāquam Homericos longe antea L X X I I. grammatici iussu Pysistrati tyranni interpolauerunt: Quorum principes Orpheus Crotoniates, Zopyrus Heracleotes, Onomacritus Atheniensis, & Epicyclus fuere. Posteris deinde tēporibus successere & alij qui scenicos reliquosq; poëtas diligentißime enarrauerunt. Didymus, Tryphon, Apollonius, Herodianus, Ptolemæus Ascalonita, inter quos & philosophi, Porphyrius, Plutarchus, Proculus & ante hos omneis Aristoteles.

Sed ad Comœdiā redeo antiquam, quæ (uti suprà cōmemoraui) cauillos habebat apertos usq; ad Eupolidem: qui postquàm Alcibiadem Athenien. ducem notare cœpit, iratus ille ut qui in expeditione nauali esset & exercitū paratū haberet, statim iußit eum ad se trahi: quem alij dicunt repente mari proiecisse, alij capistro tractum ad littus ac paulatim ablutū cum huiusmodi uerbis. Eupoli qui in scena totiēs me tinxisti, nunc te salsis tinguo lymphis. Ex illo cōstat Cratinum, Pherecratem, Platonem, & Aristophanem per figuras & ænigmata, dimissa apertè notandi licentia, mordere solitos fuisse.

Comœdiæ proprium cauillus cum risu: Tragœdiæ luctus & mortes hominum.

Satyra uerò (ut existimant quidam) ex luctu in gaudium finiebat, ueluti Euripidis Orestes & Alceste, ueluti etiā Sophoclis Electra. Sed perpetuū risum eleganti, scenicoq; modo habebat: ut apud Euripidem Hercules emptus à Sileo tāquam uillicus & seruus mittitur in agrum ad uineam fodiendam: ille magnis uiribus sumpto ligone uites eradicat, easq; in uillam humeris comportat. Cum uescitur panes ingentes frangit, ingentemq; bouem mactat, fores cellæ uinariæ diruit, easq; pro mensa ponit, optimum doliorū relinit, alterum. Seruum qui agro præerat toruū aspiciens iubet ei poma ex arboribus adferre. Deniq; cōsurgens uicinum flumen in habitationem introduxit, quo cuncta deleuit. Satyra ergo huiuscemodi utitur modo.

Euripidis Hercules

Lyrici autē & Dithyrambici Athletas in certaminibus, aut Dionysium, aut aliquem ex dijs, laudibus extollunt.

Sciendū præterea secundum Dionysium & Cratem, & etiam Euclidem grammaticos, in partes quatuor comœdiam diuidi: in Prologū qui usq; ad chori principiū durat. In chori melodiam. In Episodium, quem Latini ingressum dicunt, quod inter duos choros dicebatur. In Exodium, quod circa chori finem pronunciari solebat. Egreßionis uerò partes, quas Græci παραβάσεις uocant, V I I. Septies nanq; chorus saltabat postquàm uenerat in orchestram, quam Græci λόγειον appellant, Prima saltatio Cōmation, quam nos particulam dicere possumus: secunda congreßio, homonyma cum suo genere: tertia longum, quarta cantus & conuersio, Græce ᾠδὴν καὶ στροφὴν. Quinta Epirrhema, Sexta & Anticantus & anticonuersio, quas illi ἀντῳδὴν καὶ ἀντιστροφὴν dicunt. Septima Antipirrhema. Chorus enim si ex urbe theatrum accedebat, è sinistra fornicis parte ingrediebatur, in scenamq; respiciebat: Si uerò ex agro è dextra, quadrangulari ordine constituebatur, & ad solos respiciebat histriones. Illis uerò discedentibus ad utranq; populi partem se uertens sedecim Anapesticos uersus tetrametros pronunciabat. Et hæc Cōuersio uocabatur. Dein ex altera parte totidem, quam Anastrophen nominabant: utraq; uerò antiquitus Epirrhema appellabatur.

Diuisio comœdiæ I quatuor partes

Chorus

Probatur insuper Scena uerno tempore cum ædificijs & habitationibus triplicibus instructis culminibus, parapetasmatis, tapetibus, lintheisq; cādidis, atq; in agris ornata. Additæ & sonantes pelles, ignesq; manibus excußi, cauernæ quoq; subterraneæ ac putei, figuræ maris, tartari, fulminū, tonitruum, noctis, cœli, diei, regiarū, prætoriorum, ingentes aulæ, fornices ad uiarum similitudinem.

Dramata Græce cōpositiones & Comœdiæ & Tragœdiæ & Satyræ uocātur: quorū decus ac omne ferè pōdus in histrionibus cōsistebat, qui in Tragœdia & Satyra X V I. numero interueniebāt, in comœdia uerò X X I I I I. Qui simul coacti in quolibet horū genere unamq; rem agentes Chorus uocabatur. Diuisi in duas partes Semichoria, abusiue autem chorus sigillatim quoq; ac per se cōmuni uocabulo Histriones dicti sunt. Hi uerò in partes plures diuidebantur: in eos qui prologū dicebant, in Nuncios, in Exploratores, in Custodes, in Seruos, in Heroas, in Deos, & alios complures.

Dramata

Chorus

Mimus ultimus statim in Orchestram ueniēs primum ad alios mimos, qui loquebātur: discedentibus autē illis, ad populum sese uertebat, nunc dextrorsus nunc uerò sinistrorsus, & aliquid pronunciabat, deinde exiens finem faciebat.

Mimus

Dramata item Practica erāt: & Logica: Practica in ipso corporis motu cōsistebant, in quatuor deducta partes. in accessionē, conuersionē, antistrophē, & Exodū. His motibus totidē orationis modi respondebāt, ac Logica appellabātur: accessioni prologus, cōuersioni itemq; antistrophæ oda. Exodo demū ἐπιπόρευσιν, id est, egreßiuū, quod ultimo loco pronunciabatur. Practica, his erant tantū Conuersio, Antistrophe, & Exodus, Logica, Oda, Antoda, & Epodus. Primæ duæ æquales habebāt numeros. Epodus autē ab illis diuersus & numero & qualitate. Dicebāt enim Lyrici ad utrāq; populi partem statim sine procœmio respicientes Oden primū, deinde antoden. In fine uerò tanquàm epilogum aut ultimum cantum, qui precibus plerunq; sermonem clauderet Epodum pronunciabāt. Hæc ex Græcorum commentarijs conuersa. Deinceps ex nostris.

Dramata

Donatus in actus quinq; comœdiam diuidit. Partes uerò primas & secūdas & tertias. Primas, qui primo sæpiusq; in scenā ueniebat magno spectatorū fauore agebat, ut ait Cicero, quòd animos primus occuparet, etiam si cæteri melius dicāt. Secundarū partium actores summisse agunt, ut autor Porphyrius, & itē Cice. de diui. ut in actoribus Græcis fieri uidemus, sæpe illum qui est secundarū aut tertiarū partium, cum poßit aliquādo clarius dicere quàm ipse primarū, multum summittere, ut ille princeps quammaxime extollat. Terentius in Phormione de primus partibus. Quia primas qui agit, is erit Phormio parasitus, Pantomimus.

EX HESIODI THEOGONIA.

DE Sobole autem deorum, heroumq;, quòd hæc pars ad poëticam pertineret, nihil duxi potius quàm Hesiodi Theogoniam in breue deducere prosæ Latinæ. Nam is Varrone & Augustino testibus, primus in hoc genere autor fuit. Sic enim exorditur: Ab initio nanque Chaos fuit. deinde Terra lata omnium firma sedes deorum, Tartara quoque nigra in terræ penetralibus late: post Amor qui optimus inter deos soluit membra, omniumq; deorum atque hominum domat in pectoribus mentem & sanum consilium. Ex Chao uerò Erebus & nigra Nox genita est. Ex nocte rursus Aether & Dies procreantur complexu Erebi prægnāte. Terra autem genuit simile sibi Cœlum stelliferū, ut ipsam circum omnia operiret, & ut esset beatis dijs sedes secura perpetuo. Genuit & altos Montes Nympharū gratas stationes, genuit & immensum Pelagus ac Pontum sine concubitu: sed deinde cœlo concumbens peperit Oceanum, Cœum, Crium, Hyperiona, Iapetum, Rheam,

Chaos Terra Tartara Amor

Erebus Nox

Cœlum

Oceanus Crius Hyperion Iapetus Rhea

Themin

Themis
Memoria
Phœbe
Tethys
Saturnus
Cyclopes
Titani
Cotus
Briareus
Gyges

Themin, Memoriam, Phœben, Tethym, Saturnum nocentißimum omniũ, qui odio persecutus est filios, post hos Cyclopas superbum genus, Brontem, Steropen & Argen, qui Ioui dederunt tonitruũ, fabricaruntq; fulmina. Hi si quidem cæteris dijs similes erant, unum tantũ oculum in fronte gerebant. Cyclopes illis nomen propterea fuerat. Alij quoque cœli & terræ filij Titani. Cotus, Briareus, & Gyges, torui atq; infandi, centum quibus ab humeris manus pendebant, ceruices autem cuilibet L. ex humeris surgebant. In diris membris, insuper robur impotens. Hi fratribus ac patri infensi fuere ab initio. Quapropter cœlum eos in terræ penetralibus abscondit. At terra mater anxia dolosam excogitauit artem, genus produxit candentis ferri, ex quo falcem tradidit filijs ad iniuriam ulciscendam: quibus facinus reformidantibus Saturnus cæteris audaciŏr falce arrepta sese clàm in sinu terræ monitu abscondidit. Venit autem cœlum noctem afferens, circaq; terram amore complexum extenditur ubiq;. Hic autem ex insidijs consurgens, læua cœlum, dextra falcem corripiens chari genitalia patris incidit, in mareq; proiecit. Ex cuius guttis terra Erynnes genuit, & magnos gigantes, nymphasq;, quas Melias uocant: ex spuma uerò genitalium puella orta, quæ concha Cytheron sacram adnauigauit: deinde Cyprũ: quapropter & Aphrodytam & Cy-

Cypria
φιλομμειδέα

priam nominant, & Philomedeam, id est, risum & lætitiam amantem. Quòd hanc amor & honestum desiderium secuti sunt. Nox autem nulli concumbens genuit horribilem Mortem & magnum Fatum & Somnum ac Insomnia: præterea Opprobriũ & Hesperidas, quibus ultra Oceanũ aurea ma-

Parcæ

la curæ sunt. Deinde Parcas Clotò, Lachesim & Atropon, quæ hominibus nascentibus dant habere bonum & malum. Peperit & Nemesim & Fraudem & Amorem, Senectutem perditam, Litemq; ac Laborem, Obliuionem, Famã: ac flebiles Dolores, Pugnas etiã & Cerumina, Mortes hominis, Contentiones, Mendacia, Loquendi amphibologias, Transgreßionem legum, Damnum, Iusiurandumq;, quod maxime

Pontus

incommodo mortales adficit si quis sponte peierat. Pontus Nereum genuit antiquißimum filiorũ, quem Semen uocant, optimum quidem, mitemq; ac æqui seruantißimum. Deinde terræ concumbens Thaumanta & ingentem Phorcyn, Ce-

Nereides

tò pulchram Euribiemq;. Nerei uerò filiæ Nymphæ plurimæ marinæ fuerunt: ex quibus nominatæ ab autoribus (ut reliquas ab Hesiodo commemoratas præteream) sunt, Amphitryte, Tethys, Glauce, Cymothoe, Melite, Doris, Pano-

Thaumas
Iris

pea, Galathea, Cymodoce. THAVMAS ex Electra Oceani filia uelocem genuit Irim & Harpyas, Phorcys ex Ceto genuit Serpentem, qui aurea mala custodit: præterea

Gorgones

Pephrido, Enyo, & Gorgonas quæ habitant ultra Oceanum ad occidentis extrema: ubi Hesperides canoræ: Tenò Eurialem, & Medusam. Hæc quidem mortalis, illæ duæ immortales. Huic soli concubuit Neptunus in molli prato & floribus

Chrysaor
Pegasus

uernis. Ab hac Perseus ut caput abscidit, exilijt Chrysoar magnus & Pegasus equus: sic illi nomen fuit, quòd iuxta Oceani fontes genitus est. Chrysoar uerò quòd Chryson, id est, aurum haberet in manibus, Geryonem primum genuit quem Hercules interfecit, genuit & Hydram monstrum, mediam Nympham, mediumq; serpentem, immortalem num-

Orcus

quamq; senescentem. Hæc ex Typhone Orcum, Cerberum inferni canem ferrea uoce, L. ceruicibus monstrum pudendum: præterea hydram Lernæam quam nutrijt dea Iuno Herculi irata. Et hanc quoque Hercules interfecit si-

Hydra

mul cum Iolao, consilijs diuæ Mineruæ. HYDRA uerò peperit Chimæram spirantem ignem, cui tres inerant ceruices, una Leonis, altera capræ, tertia Serpentis, Prima Leo, postrema Draco, media bifspida capra. Pegasus hanc necauit & bonus Bellorophontes. Hæc ex Typhone genuit Sphinga perniciosam Thebanorum pestem, Nemæumq; leonem, quem Iuno nutriens saltibus Nemæis pestem hominibus immisit, Herculea quoq; tandem uis edomuit. Tethys

Oceanus et
Tethys
Flumina

ex Oceano peperit in primus fluuios ingentes, Indum, Nilũ, Alpheum, Eridanum, Strymonem, Mæandrum, Istrum, Phasim, Rhesim, Peneũ, Caicum, Sangarium, Ladona, Parthenium, Euenum, Scamandrum, Simoenta, multosq; alios.

Genuit insuper Nymphas numero tria milia. Inter quas sunt memoratæ, Electra, Doris, Vrania, Erato, Calypso,

Hyperion

Styx. Hyperion unus è cœli & terræ filijs suscepit ex Aurora Solem & Lunam. Creo siue Creio alter filius ex Eu-

Astreus

rybia Nympha Astreum magnum & Pallanta. Astreus ex Aurora genuit Ventos: præterea Phosphorum astrum,

Styx
Luna

astraq; reliqua licentia. Styx autem ex Pallante genuit Zelum, Victoriam, Potentiam, Vim, sine quibus non est domus Iouis, nec ulla sedes, neq; iter ubi Deus illis non imperet, sed semper apud Iouem consident. Ex consilioq; Stygis Iuppiter omnis deos in cœlum uocauit, ac his qui contra Titanos secum esse auxilio uellent recepit se pristinum honorem redditurum, quem ab initio amiserunt à Saturno simul cum eo eiecti. Quapropter Iuppiter Stygem dilexit atq; honore prosecutus est, ipsam deorum iuramentum statuendo, eiusq; filios in perpetuum secum habituros pollicendo. Phœbe ex Cœo Noctem genuit, nonnulli Obliuionem legunt, dul-

Hecate

cem hominibus, ac dijs, & simul Asteriam. Hæc uerò ex Perse Hecaten, quam præter omnis Iuppiter honorauit, donauitq; tribus numinibus, terræ, maris, ac poli. Ipsa in primis inuocatur dea quæ felicitatem præbet uenatoribus, nauigationibus, certaminibus, prædis, mercaturis. Deniq; custos ac nutrix Auroræ posita, ut post illam lumen oculis

Rhea

Auroræ fulgidum conspicerent. Rhea ex Saturno genuit Cererem, Iunonem infernam quæ sub terra habitat: Nepu-

Saturnus

num, & Iouem diuum atq; hominum patrem. Saturnus autem cum ei fatum sentiret, ut à filijs regno pelleretur, eos

Iuppiter

quum primũ nascebantur necari iussit. Rhea uerò Iouem pariens clàm misit in Lycton Cretæ locum, ubi in antro cõditus est: Saturnoq; saxum deuorandum pro filio obiecit.

Iuppiter quum primũ auctus est opibus, patrem expulit, fratres uinculis liberauit. Saxũ quod ille euomuit, sub Parna-

Iapetus
Atlas
Prometheus

so in memoriam rei sempiternam statuit. Iapetus unus ex cœli & terræ filijs ex Climene Oceani filia genuit Atlantẽ, Menœtium, Prometheũ ingenio callidũ, & Epimetheũ cul-

Pandora

pæ obnoxiũ, qui malum in primus miseris peperit uiris: Pandoram è limo fingendo uirginem. Athlas humeris Cœlũ sustinet in terræ finibus ad hesperios. Promethea ad columnam Iuppiter Caucasi firmis obligauit uinculis, aquilamq; adhibuit quæ eius hepar ederet, tãtundemq; noctu cresceret quantũ interdiu consumeretur: qua ille peste ab Hercule tandem Ioue cõsentiente liberatus est. Hic enim bouem diduxit, mentemq; Iouis fieratus, pelli simul cũ carne & intraneis inclusit, imaginemq; alterã bouis cum oßibus nudis constituit: Iouiq; arguenti, ait, tolle quẽ mauis. At ille sciens mulus mala hominibus eligenda, imaginem manibus adripuit. Iratusq; ex eo facto Menti subreptæ ignẽ negauit, quem & Prometheus in ferula clàm abstulit. Rursus Iuppiter ut se uindica-

Fœminarum
uituperatio

ret: Virginem è terra finxit, omniq; cultu ornauit, ex qua genus fœminarũ perniciosum & pestilens prodijt, quæ ueluti fucus inter apes, ita uirorũ opera delet. Ex quo si senescere cupis, minime ducẽda uxor: si bona, malũ hoc aliquantulo bono compensabis: si mala, perpetuo dolebis. Iuppiter

Briareus
Cotus
Gyges

igitur post hæc Titanos, Briareũ, Cotũ, & Gygem eorũ uastitatem & superbiam ueritus sub terram relegauit. Verum eosdem postea cũ cæteris dijs quos Saturnus genuit ex Opi, consilio terræ in lucem ex terra restituit. Titani autem bellum deinde Ioui dijsq; intulere. Hic Hesiodus ordinem

belli

belli multis refert carminibus. Tandem eos fulminatos à Ioue ac ad inferos demissos dicit post annos x. Infernumq́; describit & eius æreas portas ubi excubat

Dies & nox ad inferni portas

Dies: & Nox: altera extra mouet, altera nox intus ingressa diem reuertentem expectat. Noctis filij Mors, Somnus, ad quos minime sol penetrat. In inferno etiam Canis custos, qui arte dolosa utens uenientibus blanditur, ingressos exire prohibet, conantem deuorat. Hic & Styx Oceani filia antiquissima, quæ separatim ab alijs inclitas tenet domos argenteisq́; cathenis ad coelum libratur. Iuxta est Iris Thaumantis filia pedibus uelox nuntia. Hic & Tartara nigra, quæ uel dij timent, & portæ beatæ, & lapideum pauimentum. At postquam ex coelo Titanos expulit, terra immanem genuit

Typhoeus

Typhoea ex Tartaro. Cui manus pro scuto fuerant, pedesq́; Martis, ac centum capita, linguæ serpentibus micantes. Ignis ex oculis flagrabat, uoces totidem ex oribus. Igitur & ipse à Ioue fulminatus sub Peloro sepultus iacet: unde uenti dicuntur ruere diuersi, qui terram mareq́; infestant.

Iuppiter & eius progenies

Vbi uerò subacti Titani, diuisus dijs bonor omnibus. Iuppiter rex omnium cepit primam uxorem Metim, præ omnibus sapientem. Nulli sunt liberi nati, ne pro Ioue alius regnaret. Sed ex suo Iuppiter capite Mineruam excussit. Cui primum sapientiam & consilium & mentem dedit. Secundam duxit uxorem Themidem, hæc Horas peperit, Iudicium & Pacem, quæ mortalium opera honestant: Parcas insuper quæ hominibus bonum & malum tribuunt. Post

Gratiæ Iouis

hæc ex Eurynome Oceani filia tres suscepit gratias, Aglaen, Euphrosynam ac Thaleam. Dein ex Cerere Persephonen, quam Pluto Ioue concedente rapuit. Post hanc ex Memoria Musas nouem, quibus delectatio cantus & melodia data est. Deinde ex Latona Apollinem & Dianam. ex Iunone Heben & Martem & Dianam. Ex Amphitrite Neptuni filia Tritonem, qui profunda Maris timens prope parentem residet. Iuno autem sine Ioue Vulcanum arte fabrili præditum præ omnibus dijs. Mars è Cytherea Timorem & Tumultum: qui cum Marte diras in bello promunt ac quatiunt

Harmonia

acies. Harmoniam quoque quam Cadmus duxit uxorem. Post hæc Iuppiter ex Atlanta Mercurium deorum interpretem, è Semele Cadmi filia Dionysium, ex Alcumena Herculem. Vulcanus quoque Aglaen gratiarum unam duxit. Dionysius Ariadnam Minois filiam. Hercules uerò Heben. Sol ex Perseide Circen & Aeetam regem, qui ex

Quæ deę mortalibus nupserunt

Oceani filia Medeam genuit. DEINCEPS Hesiodus inuocatis Musis incipit enarrare, quot deæ mortalibus nupsere. In primis Ceres ex Iasio Plutum, id est diuitias. Harmonia ex Cadmo Ino, Semelem, Agauen & Autonoen quæ nupsit Aristeo apud Thebas. Callirrhoe Oceani filia ex Chrysaore Geryonem. Aurora ex Titono Memnonem Aethiopem & Aemathiona reges. Eadem ex Cephalo peperit Phaetontem, quem in ætatis flore in mare præcipitatum Venus excitauit, numenq́; constituit nocturnum ac propitium nautis. Iason Medeam duxit iussus à Pelia Iolchon adnauigare & certare, ex qua Medum suscepit. Quem Chiron Phyllirides in montibus nutrijt. Filiæ quoque Nerei Dei marini altera Psamathe Phocum ex Aeaco, altera Thetis Achillem ex Peleo genuit. Venus ex Anchise Aeneam apud Idam Troiæ. Circe quoque Solis filia ex Vlysse Latinum, qui Thuscis imperauit. Calypso item ex Vlysse Nausithoum Lysinoumq́;. Atque hæ quidem deæ quæ mortalibus nupserunt. Deinceps Musas inuocat, ut narrent fœminas mortales immortalibus nuptas, nec ultra sequitur, cum uetustate deperditum reliquum non habeamus. HAEC AB HESIODO breuiter, tum à me breuius repetita plura consequuntur: Physiologia primum siue Tropologia, quum fabulæ inuentioni rerum pondus ac ueritas quædam subijciatur. Quam cum aliam alij enarrant suopte quisque ingenio, fastidium explicandi uitauimus, tantum scire sensum occultiorem cupientes ad autores, Fulgentium, Leontium & Palephatum relego. Nunc de Dijs & Heroibus quædam prætermissa, aut non satis explicata rursus ex alijs autoribus adducam: Genealogiamq́; reliquam repetam, ac in primis Coeli & Terræ genus.

COELI ET TERRAE PROGENIES.

Titanos Coelum ac Gigantes ex terra genuit. Qui manibus magnum rescindere coelum Aggressi, superisq́; Iouem detrudere regnis, ut ait Virgilius: montes montibus imposuisse dicuntur. Fulminati denique omnes & ad inferos deiecti, pars sub Aetna monte sepulti. Gigantum nomina non

Titanorum nomina

extant. Titanorum hæc sunt, Hyperion, Briareus, Ceus, Tiphoeus, Enceladus, Aegeon, Aurora, Iapetus, Astreus, Alœus, Pallenes, Lycaon. Genuit Rheam & Saturnum.

Hyperion Horæ Sol Phaëton Dirce Pasiphae Aeeta

HYPERION igitur Solem genuit & Horas, quas Homerus adsidere coeli ianuæ dicit cum clauibus, eamq́; Soli aduenienti recludere. Sol uerò Miletum, Aeetam & Phaëtontem. Fœminas uerò Dircen, Circen, Pasiphaen & Angitiam, infortunatas omnes & impudicas, Veneris ultione, quòd à Sole cum Marte deprehensa, sit uiro manifestata. de Dirce alibi: sed de Circe in Vlysse. De Pasiphae in Minoe. Angitiam

Angitia

dicunt ad Marsos in Italiam secessisse prope lacum Fucinum, ibiq́; ueneficijs & herbarum uiribus doctam pro dea coli.

Angerona

Macrobius Angeronam hanc uult esse, quæ digito dea Silentij dicebatur, in ara Volupiæ collocata, quòd uidelicet qui linguam comprimit, magna sentit commoda. Circe ad Circeium delata montem in Italia, ueneficijs & ipsa Vlyssis socios in feras commutauit: Scyllam Glauco dilectam in monstrum: postremo Picum Pomonam adamantem in auem.

Miletus Caunus Byblis Aeeta rex

Miletus ex Cyane Meandri fluminis filia Caunum & Byblidem, quæ fratrem Caunum adamauit, ac diu fugientem insecuta in fontem uersa est, autore Ouidio. Aeetam Colchidis regem, & uellus aureum, & Medeam, & Apsyrtum

Phaëton

eius filios, uide in genere Aeolidarum. Phaëton cum regendos currus à patre impetrasset, nescius regendi combustus in Padum cecidit, quem sorores flentes in populos uersæ sunt.

Lygus Ceus Latona Asterie

Hic Lygum genuit, qui postea Lyguribus imperauit. CEVS Alius Titani filius Latonam & Asteriem. LATONA ex Ioue prægnans Iunonis ira nullo loco consistere ualebat Pythone serpente immisso: tandem in Ortygia siue Delo oliuæ

Diana

innixa peperit Dianam & Apollinem. De Apolline in Iouis genere dicam. Dianæ perpetuo attributa uirginitas & uenatio.

Typhœus

TYPHOEVS & Typhon dicitur alius Titani filius sub Inarimem insulam Campaniæ à Ioue detrusus. Virgilius:

Tum sonitu Prochita alta tremit duruumq́; cubile
Inarime Iouis imperij imposita Typhoeo. Et Lucanus:
Vndat apex Campanus fremens cui saxa uaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.

Enceladus autem sub Aetna. Virgilius:

Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq́; insuper Aetnam
Impositam, & quæ sequuntur.

Iapetus Atlas

IAPETVS Titani filius Hesperum, Atlantem, Prometheum & Epimetheum. Atlanti, teste Diodoro, loca ad Oceanum posita sorte euenerunt, qui & populos & montem de suo nomine appellauit. Ferunt astrologum fuisse, deq́; sphæra mundi inter homines disseruisse, qua ex re uisus est orbem humeris sustinere. Hæc ille libro III. libro autem V. dicit duos in Hesperia fuisse fratres, Hesperum & Atlantem: hos in hor-

tis decora habuisse poma, quæ ob pulchritudinem aurea mala sunt à poëtis appellata. Hesperis Ex Atlāte & Hesperide Hesperi fratris filia genitæ sunt VII. filiæ quæ à patre Atlantides Atlantides, à matre uerò Hesperides Hesperides dictæ sunt. Ouidius autem scribit Atlantem à Themide uate accepisse, ne quem hospitio Iouis filium exciperet, si se ac hortum cum pomis saluum esse uellet: quod ille minime faciens Perseum excipiendo cum Medusæ capite in montem sui nominis est mutatus. Ex eodem (ut Hyas idem tradit autor) geniti sunt HYAS, Hyades & Pleiades. De primo sic ait:

Nondum stabat Atlas humeros oneratus olympo:
Quum satus est forma conspiciendus Hyas.

Hyades Dicit tandem à leæna in uenatione occisum. HYADES & Suculæ eædem sunt VII. nymphæ in cœlo.

In capite tauri septem radiantia flammis:
Nauita quas Hyadas Graius ab imbre uocat.

Nonnulli Hyadis dicunt filias. Ortus earum pluuiam portendit: unde etymologiam habent. Pleiades Virgiliæ Pleiades totidem sunt nymphæ in genu tauri à Pleione matre dictæ, eædem & Virgiliæ. Ouidius:

Pleiades incipiunt humeros releuare paternos.
Quæ septem dici, sex tamen esse solent.
Seu quod in amplexum sex hinc uenere deorum.
Nam Steropen Marti concubuisse ferunt.
Neptuno Alcyonen, & te formosa Celeno:
Maiam & Electram Taygetamq; Ioui.
Septima mortali Merope tibi Sisyphe nupsit.
Pœnitet, & facti sola pudore latet.

Nam Mathematici dicunt unam obscuram esse, nec clare apparere. Prometheus Prometheus Pandoram fœminam primam è limo finxit, ignemq; de cœlo in ferula furatus pectori subdidit: unde spiritus illi. Quapropter Iuppiter iratus apud Caucasum eum religauit ferreis uncinis, cuius hepar continuo renascens pascatur ab aquila. Liberatus demum ab Hercule. Aeschylus Tragœdiam Prometheum fecit. Isis Hic Isidem genuit & Deucalionem. Deucalion Qui cum Pyrrha Epimethei filia matrimonio iunctus Epimetheus Pyrrha humanum genus dicitur post diluuium reparasse: hic lapides ex Parnaso post terga iactando mares, illa fœminas edidisse. Astreus Astrea Astreus Titan filius ex Aurora Astream genuit & uentos teste Lactantio. Astream Virgilius uirginem castam ac iustam in cœlum abiisse dicit: quam uirginis dicunt plerique signum, Manilius uerò poëta Erigonem dicit Icari filiã.

Boreas Boreas uentus Thraciæ rex ex rapta Orithya Zetum & Zetus & Calais Calaim genuit, qui inter Argonautas fuerunt, Harpyasq; à mensis Phinei fugauerunt, ut alibi dixit. Genuit etiam Boreas Harpalice Harpalicen, quæ nupta Phineo regi Arcadiæ causa fuit, ut Phineus rex ille priuignos excæcaret, ex quo & ipse deorum ira oculis captus est, & infestas ac fœdas mensis Harpyias habuit. Hæc insuper patrem ab hoste oppressum traiecto Hebro uelociter dicitur liberasse, teste Vergilio: Nonnulli Lycurgi filiam dicunt. Zephyrus Chloris Flora Zephyrus uentus Chlorim Nympham adamauit, ut refert Ouidius; præmiumq; complexus ut floribus Floræ nomine præesset ei tribuit. Hanc Floram Lactantius meretricem fuisse dicit ditissimam, quæ populum Romanum hæredem reliquit. In cuius postea memoriam Floralia instituta, ut alibi narraui. Aloeus Otus & Ephialtes Aloeus Titani filius, cuius uxor Iphimedia à Neptuno compressa Otum & Ephialtem genuit. Qui tamen Aloidæ dicti sunt. Hi monstrosis corporibus Iouem detrudere regno aggressi. Virgilius apud inferos ponit. Hinc & Aloidas geminos, immania uidi Corpora. Dicuntur Martem etiam cepisse, & in uincula coniecisse, cui nihilominus sacrificabant. De his Homerus in Odyssea lib. XI. sic scribit:

Τὴν δὲ μετ' Ἰφιμέδειαν Ἀλωῆος παράκοιτιν
Εἴσιδον, ἣ δὴ φάσκε Ποσειδάωνι μιγῆναι.
Καὶ ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδε, μινυνθαδίω δὲ γενέσθην,
Ὦτόν τ' ἀντίθεον, τηλεκλυτόν τ' Ἐφιάλτην.

Lycaon Lycaon Titani filius Arcadiæ rex cum Iouem hospitio excepisset, ut eius diuinitatem tentaret, hominem coctum dismembratim ei adposuit. Iuppiter regiam eius statim incendit immisso cœlitus igne: ille ob metum in syluas abiit, in lupumq; uersus. Calisto Calisto eius filia sese Dianæ comitem addixit. Compressa deinde ab Ioue, utero in balneis apparente dum simul lauaret, ab ea repulsa Arcadem in syluis peperit: ipsa in cœlum relata in septentrione fulget arctos appellata, quòd in Vrsam à Iunone uersa fuerat. Arcas Ionius Nicostrata Euander Pallas Arcas uerò Ionium genuit patrem Nicostratæ, quæ ex uaticinio Carmenta est appellata: Euandrum ex Mercurio filium domi seditionibus agitatum impulit, ut in Italia montem peteret iuxta Tyberim. Hic Pallantem genuit, qui pro Aenea contra Turnum pugnans occubuit: cuius cadauer Henrici III. Imperatoris tempore prope Romam uillicis fodientibus repertum tantæ magnitudinis, ut mœnia adæquaret, cum maximi uulneris cicatrice atq; hoc epigrammate:

Filius Euandri Pallas quem lancea Turni
Militis occidit more suo, iacet hic:

Autor Martinus in Chronicis. Tityus Connumeratur & Tityus inter Terræ filios ab Homero: hic Latonam tentauit, apud inferos porrectus per iugera nouem. Sic enim in Odyss. XI.

Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱόν,
Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν ἑκάτερθε παρημένω ἧπαρ ἔκειρον,
Δέρτρον ἔσω δύνοντες. ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσί,
Λητὼ γὰρ ἥλκυσε Διὸς κυδρὴν παράκοιτιν.
Πυθώδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπῆος.

SATVRNI PROGENIES.

SAturnus unus ex Cœli & terræ filijs ponitur ab Hesiodo: ac Cœlo patri uirilia abscidisse & in mare proiecisse, & ex Rea sorore, quam eandem Opim & Vestam & Cybelem uocent, filios editos deuorasse. Iouem autem clàm educatum, pro eoq; saxum oblatum. Hic demum à Ioue pulsus in Latiũ uenit. Pingitur senex & cum falce, Cronos à Græcis uocatus, quasi tempora deuoret. Trigis utitur, id est trium equorum curru. De ipsius templo Romæ diuersæ sententiæ. teste Macrobio. Tullus Hostilius quum bis de Albanis & ter de Sabinis triumphasset ex uoto fanum ei consecrauit. Saturnalia Saturnaliaq; tunc primum instituta. Varro autem dicit ipsius ædem à Tarquinio locatam in foro faciundam, ac T. Largium dictatorem saturnalibus eam dedicasse. Gellius item scribit Senatum deuouisse ut ædes Saturno fieret. Hanc postea ærarium esse uoluerunt, quòd sub illo nullum furtum fuit, nec alicui priuatum. Nec signare solum aut partiri limite campum Fas erat: in medium quærebant. Sed & ex L. Accij annalibus deprehendimus prius etiam apud Græcos eodem ferè modo saturnalia celebrata. Saturni liberi: Iuno, Iuppiter, Pluto, Neptunus, Ceres, Chiron, Picus: Ouidius ponit & Vestam:

Ex Ope Iunonem memorant Cereremq; creatam
Semine Saturni, tertia Vesta fuit. Et inferius:
Nil aliud Vestam quàm uiuam intellige flammam.

Iuno Iuno igitur eodem partu cum Ioue nata prima fuit: Iouis item soror & coniunx. Matronis & partubus numine Lucinæ præest. Ex animalibus Pauonem habet consecratum. Peperit autem sine uiro Martem percusso flore quodam, & Heben commanducatis lactucis agrestibus: quam deam Iuuentutis uocauit, ac ministrantem Ioui pocula constituit, Herculiq; uxorem locauit: quumq; forte in conuiuio deorum illa caderet retectis pudendis summota est, proq; ea Ganymedes raptus.

Ceres

Ceres — Ceres de qua Virgilius:

Prima Ceres unco terram dimouit aratro:
Prima dedit fruges alimentaq; mitia terris.
Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Proserpina, Pluto — Hæc ex Ioue Proserpinam genuit, quæ uirgo legens apud Ethnam flores à Plutone inferni Deo dicitur rapta. Ceres igitur facibus accensis noctu per orbem eam quæritando ad inferos peruenit: ubi tribus ex horto Plutonis granis mali punici deuoratis ius repetendi filiam amisit: uerum Iouis miseratione factum, ut sex menses supra terram cum matre, totidemq; cum Plutone apud inferos esset. In peregrinatione uerò Ceres cùm apud hospitem pauperem diuertisset, filium Triptolemus — eius paruum ægrotum curauit, Triptolemumq; uocauit, immortalitate illi donata, & curru concesso à serpentibus uecto, insuper & arte serendi monstrata, quam ille per orbem discurrens mortales docuit, ut autor est Ouidius. Nonnulli patrem Triptolemi huius Eleusinum dicunt fuisse, propterea q; in patris honorem Eleusinam urbem illum condidisse, Eleusinaq; sacra Cereri primum instituisse, quæ Græci Thesmophoria (Themisphoria) appellant, Latini uerò initia. Plutoni autem regna inferna concessa: Græce Ditis uocatur: cui Romæ templum apud Tarentum, & apud Circum sub terra, ad quod Consus — gradibus descendebatur, sicuti & Conso Deo Consiliorum: ea significatione, ut qui meditantur aut consilium capiunt, abdita loca & secreta ad deliberandum petere debeant.

Chiron — Chiron Centaurus Saturni ex Phylira nympha filius semihomo ac semiequus, in antro educatus, iustißimus dicitur fuisse, Herbarum doctus & Lyram, Achillis præceptor & Aesculapij. quum Herculem hospitio recepisset, sagittasq; eius attrectaret, ex una forte in pedem cadente morbum contraxit: cumq; accepisset se immortalem ex deoq; genitum esse, uitandi doloris gratia mortem precatus est, ex quo in signum Ochiroe — cœleste conuersus. Eius filia Ochiroe uates fuit ex Cayci fluminis nympha suscepta.

Picus — Picus Saturni filius, ut autor Virgilius:

Accipimus, Fauno Picus pater ipse parentem
Te Saturne refert.

Pomona — Ouidius Martium Circes dicit uirum, eumq; dilexisse Pomonam, quamobrem in auem sui nominis ab ea commutatum Faunus, Senta Fauna — fuisse. Regnauit in Latio, genuitq; Faunum, qui Saturno auo (ut ait Augustinus) primus nefaria sacra instituit, & Sentam Faunam sororem & coniugem suam consecrauit. Hic Faunos, & Panes, & Satyros, & Syluanos dicitur etiam genuisse, (Fauni, Satyri, Panes) semideos à poëtis appellatos. Ouidius:

Sunt mihi semidei, sunt rustica numina Fauni,
Et nymphæ satyriq; & monticolæ syluani.

Vnum ex his in saltibus Aegyptijs diuo Antonio obuiã factũ ponit Hieronymus ea specie qua pinguntur, cornibus in fronte, caprinis pedibus, interrogatumq; respondisse unum ex Eurimedon — Faunis Satyrisq; se esse, quos stulta colit gentilitas. Eurimedontem insuper Fauni filium ponit Papinius partes Eteoclis iuuisse. Proximus Eurimedon, cui pastoralia fauni arma patris. Forte cuiuscunq; Fauni, quoniam agitabat in syluis. Peribia, Latinus — Filiam uerò Eurimedontis Peribiam Nausithoi matrem Homerus in Odyssea scribit. Latinus postremus Fauni filius apud Laurentum, ut autor Virgilius:

Rex arua Latinus & urbes
Iam senior longa placidus cum pace regebat.
Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica.

Accipimus. Hesiodus in Theogonia Latinum dicit Circes & Vlyßis filium, quod monstrare uidetur Virgilius, teste Seruio, quum ait: Solis aui specimen. Nam Circe Solis filia fuit. quamobrem Hygino credendum ipse Seruius putat, qui plures Latinos fuisse dicit. Virgilium uerò licentia poëtica Lauinia — nominis similitudine abuti. Lauinia uerò Latini filia ex Amata pacta Turno: deinde Aeneæ concessa, causa belli inter eos fuit. Hæc post mortem Aeneæ timens priuignum in syluas fugit, ubi Syluium Posthumum genuit. Vnde genus Albanorum. Deinceps de Neptuno Saturni filio.

NEPTVNI PROGENIES.

NEptunus Iouis frater, ex Saturno & Opi, cui datum Maris imperium cum tridente loco sceptri, à Græcis ἐνοσίγαιος etiam appellatus, quasi terram commouens. Ministri eius Tritones, Cete, Phorcus, Palæmon, Glaucus, cæteriq; à Virgilio descripti libro v.

Iunxit equos curru genitor, spumantiaq; addit
Frena ferox, manibusq; omnis effudit habenas.

& quæ sequuntur. Multos dicitur habuisse liberos, inter quos Amycum, Phorcum, Dorum, Polyphemum, Messapum, Busyridem, Pegasum, Nycteũ, Peliam, Neleum, Cygnũ, Chrysaorem, Otum & Ephialtem, Aegeum, Onchestum, Nauplium Harpyas, Nausithoum.

Aegeus igitur Athenarum rex, qui Pandioni successit, Theseum genuit: cuius secundum Herculem labores memorantur, cum quo primum Amazonas superauit rapta Hippolyte regina, Taurum Marathonium interemit, Scyronem & Procustem latrones Atticæ sustulit: quorum alter de saxo hospites præcipitabat, alter Procustes, arboribus per uim retortis discerpebat. Minotaurum postremo arte Dædali monstrum superauit, filo ad ostium Labyrinthi adposito. Quare Phædra Minois filia abducta uictor reuertens, oblitusq; nigra uela quæ secum extulerat commutare, patri è specula prospectanti causa fuit, ut ille mortem filij suspicans in mare se præcipitem daret. Aduersus Centauros in nuptijs Perithoi amicißimi sui pugnauit, cum illoq; ad inferos ad rapiendam Proserpinam profectus, Perithoo trucidato, uix ipse euasit beneficio Herculis ab inferis eum reducentis. Domum turbata omnia offendit: cum Phædram Hippolytum priuignum, quem ille ex Hippolyta susceperit, castißimum iuuenem accusantem audiret, eum curribus discerpendum mandauit. Populos Athenienses in uicis antea dispersos in unum congregauit. Tandem de Republica benemeritus à ciuibus pulsus extra patriam deceßit, cùm regnasset annis XVIII. genuit ex Hippolyte Hippolyto, ex Phædra Mnestheo & Demophoonte. — Aegeus rex, Theseus rex, Scyron, Procustes

Hippolytus igitur, ut suprà dixi, nouercæ accusatione, quòd interpellatus de stupro renuisset, peremptus dum fugeret patris iram à Phocis currus eius perterreficientibus, excitatus deinde ab inferis ope Aesculapij, nomine Virbij quasi bis uiri seceßit in Latium prope Romam, ubi Dianam colebat. Virgilius autem eum Aritiam coniugem habuisse dicit, quæ oppido nomen dedit. ex qua Virbium filium suscepit, quem pater contra Aeneam misit in auxilium Turni: — Hippolytus, Virbius, Aritia

Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius insignem quem mater Aritia misit
Eductum Egeriæ lucis.

Mnestheus patri Theseo in regno succeßit, Antigonus antea uocatus, qui ad bellum Troianum profectus Demophoontem fratrem iuuenem secum duxit: reuertens tempestate delatus ad insulam Melenam, ibidem extinctus est. Demophoon quoque ex eodem bello rediens, uentis & ipse in Thraciam delatus, à Phyllide Lycurgi regis filia hospitio est exceptus simul & lecto: à qua post aliquot annos defuncto fratre disceßit ad regnum paternum suscipiendum, data spe redeundi, quod nunquam seruauit. — Mnestheus, Demophoon

Medus Aegei etiam filius fuit ex Medea susceptus, quam ille Iasonem & Creusam post scelus fugientem hospitio simul & matrimonio sibi iunxit. — Medus

Nauplius alius Neptuni filius ex Amymone apud Euboeam — Nauplius rex

Palamedes regnauit, in ultionem filij Palamedis ignes è turri prætulit, quos Græcorum classis secuta naufragium in Euripum Caphærei deducta fecit. De Palamede uide in ordine literarũ.

Hippomenes Hippomenes Neptuni nepos ex patre Macareo, filio Onchesti Neptuno geniti, Atlantam uirginem cursu superauit. De
Pelias quibus uide in Atlanta. Peliam Neptuni filium ex Tyro, Acasti patrem, uide in Aeolidis.

Neleus Neleus Neptuni filius item ex Tyro, à fratre Pelia à regno Thessaliæ pulsus secessit in Peloponnesum, ubi Pylon condidit,
Chloris genuitq́; ex Chloride uxore liberos XII. qui Nelidæ sunt di-
Nestor cti, teste Ouidio, inter quos sunt, Nestor, Periclymenus, & Pero filia tantum nominati. Homerus in Odysseæ XI.

Καὶ Χλῶριν εἶδον περικαλλέα, τὴν ποτε Νηλεὺς
Γῆμεν ἑὸν μετὰ κάλλος, ἐπεὶ πόρε μυρία ἕδνα,
Ὁπλοτάτην κούρην Ἀμφίονος Ἰασίδαο,
Ὅς ποτ' ἐν Ὀρχομενῷ μινυείῳ ἶφι ἄνασσεν,
Ἡ δὲ πύλου βασίλευε. τέκεν δέ οἱ ἀγλαὰ τέκνα,
Νέστορά τε, Χρόμιόν τε Περικλύμενόν τ' ἀγέρωχον.
Τοῖσι δ' ἐπ' ἰφθίμην πυρὼ τέκε θαῦμα βροτοῖσιν,
Τὴν πάντες μνώοντο περικτίται.

Nestor apud Homerum tria secula se uidisse gloriatur, interfuisseq́; in bello contra Centauros in nuptijs Perithoi. Huic in bello Troiano partes eloquentiæ ac salubris consilij dantur.

Ex Euridice VII. mares genuit præter Pyro fœminam,
Antilochus inter quos Antilochus in bello Troiano perijt à Memnone in
Pisistratus pugna interfectus. Pisistratus alter filius missus à patre cum Telemacho Lacedæmonem ad Menelaũ pro inquirendo Vlysse, apud Homerum. Periclymenum Nelei filium Hercules in bello interfecit. Huic à Neptuno auo concessum omnia fieri, siue in ursum, siue formicam, siue apem se uertere, ut Apol-
Cromius lonius & item Hesiodus poëtæ testantur. Cromius etiam inter filios Nelei in bello, quod Pylij & Messenij cõtra Epios & Herculem gessere occubuisse ponitur ab Ouidio.

Amycus rex Amycus Neptuni filius Bebryciorum rex apud Cyzicum regnauit, pugil optimus & ludo cæstuum quo transeuntes necare solebat: à Polluce demum ex argonautis, dum illac
Butes iter haberet, eodem ludo interfectus est. Butes eius filius, qui ob crudelitatem post obitum patris à regno pulsus, secessit in Siciliam, ubi ex Lycaste uirgine, quam ob pulchritudinem Venerem uocabant, Erycem genuit, qui ciuitatem in monte nomine Veneris Erycinæ dicauit. Hic etiam notissimus pugil: postremo & ipse ab Hercule illac iter ex Hispania habente superatus est.

Phorcus rex PHORCVS Neptuni filius apud Sardiniam regnauit, quidam in Aethiopia dicunt. Nam Gorgonas genuit, quas Mela Gorgadas insulas in Aethiopico oceano tenuisse dicit, quod Lucanus etiam testatur. Has tantum duas Ouidius fuisse dicit, nonnulli tres, quæ uno tantum oculo inuicem utebanMedusa tur: inter quas MEDVSA crinibus angineis in lapidem aspectu mutabat homines. à Perseo tandem scuto Palladis interfecta est resciffo capite: cuius guttæ per Libyam cadentes serpentibus regionem referserunt: hæc ille. Atlantem in primis regem ac Gigantem in Libya dominantem mutauit in
Scylla montem. Scylla item Phorci fuit filia, Glauco dilecta, & à Circe ob zelotypiam in monstrum mutata. Phorcus igitur cum in Aethiopia aduersus Atlantem regem pugnaret naualí prælio submersus pro Deo marino colitur.

Pegasus equus PEGASVS equus alatus Neptuni filius Lactantio ex Medusa: Ouidio autem ex Medusæ sanguine procreatus, pede Castalium musarum fontem erupit. Hoc demũq; Bellerophon Chimæram superauit, uti in Aeolidis diximus.

Polyphemus POLYPHEMVS Neptuni filius simul & uniuersi Cyclopes in antro Siculo Vlysis socios absumpsere. unde Virgilium in III. scribentem Achmenidem esse a socijs in antro relictum.

Immemores socij uasto Cyclopis in antro
Deseruere, domus sanie dapibusq́; cruentis,
Intus opaca ingens, ipse arduus altaq́; pulsans
Sidera. dij talem terris auertite pestem.
Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli:
Visceribus miserorum & sanguine uescitur atro. Galateam nympham marinam dilexit.

NYCTEVS Neptuni filius, ut ait Lactantius, rex fuit Aethiopiæ. cum Nyctimene filia concubuit, quæ in auem sui nominis conuersa est. Altera eius filia Antiopa Lynceo regi Thebarum Aegyptiarum nupta & à Ioue compressa est: quamobrem à uiro abdicata inducta Dirce Solis filia, quæ illam in uincula coniecit. Partus autem tempore à Ioue soluta, in Cytheronemq́; translata: Zetum & Amphionem genuit, qui Dircem curribus adligatam discerpserunt, conuersam postea in sui nominis fontem prope Thebas Bœotias. Nyctæus rex Nyctimene Antiopa

NAVSITHOVS Neptuni filius Phæacum rex ab Homero ponitur ex Peribia Eurymedontis filia genitus, ex quo Alcinous, & ex Alcinoo Nausicaa filia, hospites Vlyssis fuere, de quibus uide in Vlysse. Huic enim horti præcellentes feruntur extitisse. Nausithous rex Alcinous Nausicaa

HARPYIAE Celeno Abello & Ocypete dicuntur, & Neptuni filiæ fuisse fugatæ à mensis Phinei ad Strophadas à Zeto & Calai. Harpyiæ

CYGNVS Neptuni filius, teste Apollonio inuulnerabilis ex dono patris, fuit Cayci gener: ab Hercule tandem unà cũ socero sublatus cum claua & scuto à Vulcano fabricato. autor Hesiodus in Aspide. De Oto & Ephialte suprà narraui. Cygnus

DE IOVE.

IOuem Saturni filium postremo loco reseruaui, ut ipsius genealogiam longissimam sine interpellatione narrarem. Hunc natum Saturno & Rhea in Hesiodo suprà narraui, occultatumq́; à Curetibus ne à patre uoraretur, educatumq́; à nymphis lacte capræ Amaltheæ. Cretenses texere Iouem crepitantibus armis. Latini quasi iuuantem patrem uocant. Græci uerò, Ζῆνα καὶ Δία, quòd uitam cunctis impertiat, ut Orpheus in cratere his uersibus indicat:

Ἔστι δὲ τῶν πάντων ἀρχὴ Ζεύς. Ζεὺς γὰρ ἔδωκε,
Ζῶα τ' ἐγέννησε, καὶ Ζῆν' αὐτὸν καλέουσι,
Καὶ Δία, διότι διὰ τοῦτον ἅπαντα τέτυκται.
Εἷς δὲ πατὴρ οὗτος πάντων τε βροτῶν τε θεῶν τε.

Hesiodus autem:

Ζῆνα δὲ κρονίδην πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Hunc etiam nomine unius summi Dei nobiles philosophi, tum Plato colebant: quanquam diuersa numina uulgus sibi adsciscerer, proprietates, uiresq́; rerum à doctis intelligebantur. ut Cicero in natura Deorum plenius explicat. ubi & Ioues plures aliosq́; item Deos iteratos poteris animaduertere. Nunc autem filios ipsius recensebo, ac primum Dionysium.

DE DIONYSIO SIVE BACCHO.

DIonysios tris Bacchi nomine Diodorus ponit. Primum ex Ioue & Io in Bœotia natum uineæ autorem, orbem quoq́; obeuntem multas subiecisse nationes ac planè mitiores reddidisse, docuisseq́; ubi uitem tellus non pateretur, potum cum melle quod nonnulli Zitum uocant. Bœotiæ urbes patriæ causa liberas esse iussit. In Indiam postremo cum exercitu penetrans, eam triennio subiugauit. Inde in Bœotiam reuertens primus omnium triumphauit Indico elephante inuectus. Ex quo Bœotij, cæteriq́; Græci ac Thraces, in eius Tres nomine Bacchi

triump

Trieterica

triumphi memoriam sacra ei Trieterica instituere. Vnde & in multis Græciæ urbibus triennio Bacchides mulieres conueniunt: quas Mænades, & Bacchas, & Mimallones uocauerunt: Thyrsum ferentes, hymnos & cantus furentum more in eius honorem concelebrant. Hic sustulit omnis in orbe impios, sed maxime Pentheum & Lycurgum: hunc quòd uites incideret, & illum quòd Bacchas sacrificantes rideret, ab eis discerpi iussum.

Secundum uerò Dionysium ex Ioue & Proserpina natum multo priorem ætate fuisse: nonnulli Sebastum, id est, Augustum uocant: boues præterea primum iunxisse aratro, fereréq; eorum opera docuisse: ex quo illum cum cornibus finxere, eiq; sacra ob pudorem nocturna faciunt.

Bacchus iuuenis

Silenus

Tertium ex Ioue & Semele natum posteriorem ferunt, puerum molli corpore & delicijs addictum, imperfectum ex paterno crure absolutum: exercitum quoq; mulierum circumduxisse cum Thyrso: secutus est & Silenus pædagogus, optimorum institutor studiorum, qui plurimum illi ad gloriam & res bellicas profuit. In bellis utebantur pardaliorum pellibus, diebus festis uestibus floridis & delicatis. Aiunt præterea Dimetora uocatum, quoniam ex uno duo sunt nati Dionysij ex matribus duabus. Verum posteriori prioris adscripta sunt gesta: quapropter qui postea secuti sunt ueritatis ignari, nominis ducti similitudine, unum extitisse credidere. Hæc Diodorus.

Satellites Dionysij, Satyri, Tityri, Sileni, ijdem ferè omnes. Eorum uestes amphimallos tunicas uocant, & Dionysium Phlyona ἀπὸ τοῦ φλύειν, quod antiqui dicebāt multos fructus colligere. Præterea Protigona à uindemia, Staphilitē ab uuis, Omphacitem ab acerba uua. Hæc Aelianus de uaria historia.

Liber

Iacchus

Euan

Bacchus barbatus & imberbis

Vocatur item ab alijs autoribus Liber ob uini ebrietatisq; libertatem: & cornua habere, quòd ebrius feræ similis fit: & Iacchus, quòd uinum hiare facit: & Euan interiectio laudantis Bacchum: & Briseus, id est hirsutus: & Leneus, à pueritia & lenitate. Nam duas habebat statuas, barbatam & imberbem. Bassareus, à genere uestium, unde & Bassarides Bacchæ.

Tioneus

Thoas

Eius filij Tioneus & Thoas Lemni rex. Cui Hypsipyle filia pepercit ex omnibus hircus, quòd uitibus officiat, et sacer. Præterea thyrsus & hedera. Templum Romæ sub Capitolio habebat, nunc Sergio & Baccho martyribus dicatum.

DE HERCVLE, VENERE, MINERVA, MERCVRIO.

Hercules Iouis ex Alcumena filius. Cuius labores iussu Euristei toleratos Virgilius breui epigrammate complectitur: apud Græcos uerò Antipater. Si cupis & prosa oratione copiosius Diodorus libr. 5. Qui etiam tris eius nominis facit. Vnum Aegyptum antiquum pro Deo ab illis habitum, qui subacta magna orbis parte columnas in Africa posuit. Secundum Cretensem, qui olympicum instituit certamen. Tertium Thebanum ex Alcumena: cui nihilominus ex rerum gestarum & nominis similitudine tribuuntur Euristei labores, & columnæ in Europa fixæ, tanquam unus fuisset. Herodotus autem ait uetustum esse apud Aegyptios Deum Herculem putatum iam VII. annorum millibus. Itaq; rectè Græcos facere qui templa Herculi colenda censuerunt, uni quidem immortali immolantes cognomine Olympio, alteri ut Heroi parentantes. Elenchus Græcus autor scribit Herculem, Briareum quondam uocatum, ad columnas quæ nunc sunt Herculis penetrasse, ibiq; diu moratum. Postremo alterum Tyrium uenisse Delphos ad oraculum, responsumq; habuisse, ipsum alterum Herculem esse. De hoc item apud Diodorum legitur, quòd ob honorem ei ab Latinis impensum dixerit, quicunq; ei decimas bonorum darent uitam felicem acturos. Hic Deus colebatur domibus, ac pingebatur, bono diuitiarum auspicio.

Præest & fortibus & inueniendis thesauris. Deniq; humanæ felicitati. Inter plures eius filios Telephus fuit, ex Auge filia Alei Arcadiæ regis, qui aui iussu expositus in syluis, & à cerua nutritus: dein dono datus Teutranti regi Mysiæ, proq; filio educatus Telephus est appellatus, quasi à cerua nutritus, autor Diodorus in eodem libro. Huius item filius Cyparissus Syluano dilectus fuit: quumq; eius ceruam quam amabat ab illo imprudenter interficeretur, puer ob dolorem perijt, uersusq; in sui nominis arborem.

Telephus

Cyparissus

Venus

VENEREM Iouis filiam à ueniendo nostri dicunt appellatam, quòd uoluptas libenter ueniat. Græci ἀφροδίτην, quòd è spuma maris è testibus Saturni proiectis sit nata. Concha insidentem finxerūt, quòd, ut legitur apud Stobeum, mulierem deceat præter omnia cura sub tecto ac silentium. Triplicem eam & Amores geminos Cicero facit.

Minerua

MINERVAS idem quinq; ponit, primam Apollinis matrem. Aliam ortam apud Nilum, quæ ab Aegyptijs colitur. Tertiam ex Iouis capite sine matre. Quartam Iouis & Coryphes Oceanidis, quadrigæ inuentricem. Quintam ex Pallante, quæ patrem interemit uim ei adferentem. Pennatis scribunt talarijs, Græcis dictam, ἀθηνᾶν, & Palladem quum artibus præest, Bellonam Latinis quum militiæ. Homero quoque κούρη γλαυκῶπις, αἰγίοχος ab ægide, id est, scuto quod præfert. Amat oliuam arborem. Inter ciuitates uerò Athenas, quibus etiam nomen dedit. Perpetuam quoq; uirginitatem seruat, quòd sapientiæ studentes abstinentia maxime ueneriorum deceat.

Mercurius

Eudorus

Myrtilus

Euander

Hermaphrodytus

Daphnis

Aethalis

Lares

Compitalia

Oscilla

MERCVRIVM Ioue & Maia genitum dicunt, cuius nepotem Augustinus Trimegistum illum Aegyptium, cuius extant nonnulla de philosophia, facit. Numen est eloquentiæ, Mercatorum, Furum, Præstigiorum. Præterea interpres deorum. Pileum gerit & talaria ac uirgam. Hac animas ille euocat orco, hac deducit. Eius filij Eudorus ex Polymia, teste Homero. Myrtilus auriga Oenomai regis. Euander, de quibus alibi diximus. Hermaphrodytus qui utrunque sexum habuit. Daphnis pastor, & Aethalis præco: cui quandoq; inter mortuos, quandoq; inter uiuos esse licere concessum est, ut autor Apollonius primo Argon. ἄλλοτ᾽ ὑποχθονίοις, ἄλλοτ᾽ ἐς αὐγὰς ἠελίου. Ex hoc item Lares, teste Ouidio, & Lara nympha procreati, quæ & Mania dicta est. His ex responso Apollinis Tarquinius Superbus iussit ut capitibus puerorum pro salute familiarum sacrificaretur, quod Brutus expulsis regibus correxit, capitibus alliorum & papauerum oblatis: sic responso occurrens, dicenti capitibus satisfieri oportere. Compitalia quoq; sunt dicta, quòd ij ludi in compitis fierēt, ibidēq; Maniæ deæ effigies suspenderetur: autor Macrobius, qui hanc correctionem similem illi fuisse dicit, quam Hercules fecit de imaginibus præcipitandis in Tyberim, quæ Oscilla dicta sunt, ut & alibi commemoraui.

DE APOLLINE.

Apollo

Apollines uerò quatuor Cicero ponit. Primum antiquum custodem Athenarum: alterum Coribantis filium natum in Creta: cui de ea insula cum Ioue fuisse certamen traditur. Tertium Ioue & Latona natum, qui ex hyperboreis Delphos uenerit, quamuis Eusebius illum antiquiorem describat. Quartum in Arcadia, quem Arcades quòd illis leges dederit, Nomion uocant: deinde ob nimiam seueritatem regno pulsus ad Admetum Thessaliæ regem confugit, & iuxta Amphrysum amnem eius armenta pauit. Quare à pastoribus pro Deo colitur. Homero pluribus appellatur nominibus: φοῖβος ἀπόλλων, ἀργυρότοξος, ἑκηβόλος, ἑκατός. Quòd uerò hæc dictio Apollo quatuor eius artes, uidelicet musicam, medicinā, uaticinium, & sagittas in etymo demonstret apud Græcos: uide Platonem in Cratylo, & ubi nos de nominibus alio loco diximus. Eius filij præcipui, Aesculapius, Linus, [illegible] Aristeus. Dicitur & amasse nymphas Cyrenem, & Daphnem Penei fluminis

Daphne

minis filiam, quam fugientem in laurum conuertit. Praeterea pueros. Hyacinthum, quem ludendo disco peremit, quòd Boreae magis paréret amori: & Branchum Thessalum, ut ait Lactantius, interfectum adeo doluit, ut & sepulcro sacraret, & templo Branchiadis Apollinis.

Hyacinthus

Branchus

Aesculapius

Aesculapios tris Cicero ponit, uerum pro omnibus unum Latini colunt, Ouidius, Diodorus, alijq; dicunt Apollinis & Coronidis filium fuisse, traditum Chironi erudiendum, ac Hippolytum herbis in lucem reduxisse: ob quam causam fulminatum à Ioue. Hic Deus petitus à Romanis uigente pestilentia è libris Sibyllinis per x. legatos Epidauro ubi colitur, anguem qui se in nauim eorum coniecerat, in quo ipsius numen esse constabat, deportauere, eoq; in insulam Tyberis elapso, in eodem loco sedes ei constituta est. autor Liuius x 1. Huius item filij Machaon & Podalirius in bellum Troianum unà cum alijs ducibus ab Homero commemoratis profecti sunt.

Linum Apollinis filium Virgilius facit. Lactantius item eius ex Psamate Crotopij regis Argiuorum filia natum, qui à matre expositus apud fluuium Nemeum à canibus discerptus, fuit. Quare Apollo iratus, monstrum in eam regionem immisit omnia uastans, quod deinde Coroebus interfecit. Papinius huius meminisse uidetur. Irradiant medio liceis intextus acantho Letiferiq; canis. Diogenes autem eum Thebis natum, Mercurio musaq; Vrania scribit, qui solis & lunae cursum, animaliumq; ac fructuum genera ab initio narrauit, quem & Anaxagoras postea philosophus est imitatus.

Aristeus

Aristeus regnauit in Arcadia, ex Apolline & Cyrene genitus, rapta in eo loco, ubi Cyrene urbs ex eius nomine dicta est: à nymphis educatus fuit, mel, lac, & oleum in Sicilia conficere docuit: quamobrem uti deus est habitus. Regnauit in Arcadia, in Boeotiā deinde profectus ex Autonoe Cadmi Actaeonem genuit, qui discerptus à canibus postea fuit, ut autor est Diodorus libro v. Aristeum Virg. in 1 1 1. Georg. ubi eius fabulam refert, ex Peneo flumine & Cyrene natum dicit. Hesiodus Apollinem pastoralem eum uocat. Varro Aegarim appellatum apud Ceam dicit, quòd pecus ibi à peste curauerit, ara Ioui dicata.

Actaeon

VVLCANI PROGENIES.

Vulcanus

VVlcanus Iouis & Iunonis filius, ob deformitatem in Lemnum insulam à parentibus deiectus ponitur ab Homero in primo Iliados, ut Ioui fulmina fabricaret: dum è coelo caderet claudus effectus est. De quo Virgilius:

-Cui non risere parentes:
Nec Deus hunc mensa, dea ne dignata cubili.

Veneris insuper maritum dicunt, quam in adulterio cum Marte deprehensam Sole monstrante catheris alligauit: insuper Erichthonium, Cacum, & Ceculum genuisse. Erichthonius nanq; ex eius genitura natus, in humum cadente, dum Mineruae uim afferre uoluisset, pedes habuit anguinos: quapropter currum ad eos tegendos excogitauit, regnauitq; Athenis. Virgilius:

Erichthonius rex

Primus Erichthonius currus & quatuor ausus
Iungere equos. cuius fabulae causam uide in Augustino de ciuitate Dei.

Pandion

Hic Pandionem, Procrim, Orithyiam genuit. De Procri uxore Cephali inter Aeolidas nati, alibi dicitur, simul & his, qui Harpyias à mensis Phinei ad Strophadas fugauerunt.

Progne Philomena

Ex Pandione Athenarum rege Progne & Philomena: quarum prima Tereo Thraciae regi nupsit, qui dum Philomenā sororem uisendam deducit, in itinere uitiauit: eiq; ne facinus retegeret, linguam abscidit. Re comperta, Progne indignata, reuertenti uiro Ithim communem filium in epulis adposuit, ex quo mutati omnes: ille in Vpupam, Progne in Irundinem, Philomena in Luscinam.

Daedalus

Daedalus quoq; è genere Erichthonidarū, ut ait Diodorus libro v. clarus architectura, Telen puerum discipulum suum interemit ob inuidiam, quòd figuli rotam reperisset, & serrā, inuenta spina piscis ad eius similitudinem formata: ob quam rē actus in exilium, uenit in Cretam in amicitiam Minois, eiq; labyrinthum construxit. Pasiphaē quomodo tauro concūberet inclusa ligno monstrauit: quam ob causam inde aufugit in Siciliam aptatis alis Icaro filio, qui cadens mari nomen dedit. Minoe igitur eum persequente bello, à Cocalo rege specie colloquij in Thermis retentus est donec aestu suffocaretur. In cuius memoriam Cretenses Minoam ciuitatem in Sicilia postea aedificauerunt. Haec Diodorus. Vnde prouerbium fluxit ex artificis excellentia, ut clara opera Daedala appellentur. Virgilio Daedala tecta. Homerus:

Teles puer

ὅς χερσὶν ἠπίστατο δαίδαλα πάντα τεύχειν.

Cacus monstrum fuit ignivomens, qui ante Romam conditam in Auentino habitabat, terror omnium uicinorum: aduenienti Herculi ex Hispania cum armento Gerionis quatuor subripuit boues: ab eoq; propterea claua necatur. Historiam uide in Virgilio:

Cacus

Hic spelunca fuit uasto summota recessu
Semihominis Caci.

Ceculus, de quo idem: Nec Praenestinae fundator defuit urbis Vulcano genitum pecora inter agrestia regem Inuentūq; focis omnis quem credidit aetas, Ceculus.

Ceculus

MARTIS PROGENIES.

MArs Iunonis, absq; patre filius ab Ouidio ponitur, ex herba quadam quā ei Flora monstrauit percussa. Apud aquilonem regnare dicitur Virgilio:

Gradiuusq; pater Geticis qui praesidet aruis:

Vnde gentes illae feritatem prae caeteris auspicantur. Inter eius liberos, Oenomaus ponitur, Tereus, Parthaon, Phlegias, Hyperius, Aetolus, Euadne, Hermione, Romulus & Remus.

Oenomaus Parthaon

Oenomaus apud Elidem regnauit, bello pulsus à Pelope qui eius etiam filiam Hippodamiam cursu superatam est adsecutus, de quibus uide in Pelopidis.

Oenomaus rex

De Tereo item Thraciae rege, ac Progne, uide in Neptuno.

Parthaon Martis ex Meroe filius, nonnulli ex Meleagro dicunt patre, filium habuit Oeneum regem Calidoniae, ex quo geniti, Deianira, Meleager, Tydeus & Menalippus.

Deianira Herculis fuit coniunx, de qua paulo inferius, ubi de Nesso centauro. Meleager Oenei ex Altea Testio genitore nata filius, quum regno paterno successisset, ac omnibus dijs praeterquam Dianae sacrificasset, aper ab ea immissus est, qui regionem omnem euerteret: ad quem perdendum uiros undiq; fortes acciuit, inter quos Atlanta fuit Iasij Arcadiae regis filia uirgo fortissima, quae prima est aprum iaculata, ex quo eius capite Meleager eam honorauit: quod eius auunculi eripere tentantes, ab eodem interfecti sunt. Altea igitur mater indignata ob fratrum mortem, stipitem quem fatalem filio semiustum ex igne seruauerat, rursus igni tradidit: ex quo Meleagri mors secuta. Meleagri historiam, uide plenius in Iliados lib. 1 x. quem conuerti, in quo haec inter caetera referuntur de ipso Meleagro:

Deianira Meleager Altea

Atlanta

Alteae matri grauiter subcensuit, inde
Delicijs tantum Cleopatrae coniugis haesit,
Olim Marpissa atq; Ideo genitore creatae.
Ideus illorum qui hominum fortissimus unus
Coniugis ob causam in Phoebum direxerat arcum.
Hanc olim Alcyonem cognomine forte parentes
Dixere, Alcyonis quod fatum flebile mater
Filia quum rapta est fuerit miseranda secuta.

Parthenopeus eius Atlanta filius, inscia matre, uenit ad bellum Thebanum, in quo occubuit, admodum adolescens, forma praecellenti, quemadmodum à Statio scribitur.

Parthenopeus

Menalip

Menalippus Tydeus — Menalippus Oenei filius, dum in sylvis aprum unà uenaretur Calidonium, à Tydeo fratre imprudenter atq; fortuitu occisus est. Quapropter Tydeus ob metum fugiens, Argos nocte uenit, imbréq; in atria Adrasti regis uitans, confugit, quo paulò antè Polynices exul a regno paterno confugerat: quumq; locus duorum non esset capax, ad arma uenerunt. Quorum ac totam Thebanam historiam, uide in Thebis, quas in Geographia descripsi. Scribitur autem à Statio corpore fuisse admodum paruus, sed animo simul et audacia pugnacissimus.

Deiphile Diomedes — Ex Deiphile Adrasti filia Diomedem suscepit, qui in bello Troiano tertius uirtute post Achillem & Aiacem ab Homero describitur. Nam equos Rhesi cepit, Palladiū sustulit, Martem uulnerauit, insuper & Venerem, quæ Aeneæ cum eo congredienti auxilium attulerat. Postremo reuertens ob adulterium Aegides coniugis domum uitans, in Italiam apud Garganum consedit: ubi plures condidit urbes, ut alibi diximus, ac mortuo templum ei Diomedeum, teste Augustino, dicatum, socij eius in aues Herodios mutati.

Aetolus — Aetolus Martis filius, teste Plinio, qui ait eius inuentum fuisse iaculum, Aetolis, ubi postea Oeneus & eius successores regnauerunt nomen dedit.

Euadne — Euadne Martis filia ex Thebe, quæ Capaneum uirum extinctum in bello Thebano uidens, in eundem se rogū ob amorem moritura imposuit. Genuit autem ex eo Steneleum.

Hermione — Hermione Martis filia Cadmo Thebarum regi nupsit: cui Vulcanus monile preciosum fabricasse dicitur, infausti ominis illud possidentibus. Nam ipsa primum in odium uiri ob zelotypiam uenit. Deinde ab Argia Polynicis possessum infelici uiri exitu: postremo Eriphyle dono ab ea datum causa fuit uirū Amphiaraū monstrasse, ex quo à filio interfecta. Hermionem aliā Menelai filiā Orestis coniugē in Aeacidis dixi.

Phlegias — Phlegias Martis filius, qui Ixionem genuit & Coronidem, quam ab Apolline uitiatam sentiens, templū eius Delphis incēdit. Quamobrem Apollo iratus, eum ad inferos relegauit, ut sub ingenti sedeat saxo ruinam eius continuò mutuens. Virgilius:

Phlegiasq; miserrimus omnes
Admonet, & magna testatur uoce per umbras,
Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos,
& quæ sequuntur.

Ixion — Ixion eius filius in Thessalia regno paterno successit: qui quum coeli honore à Ioue dignatus esset, arcanorumq; eius particeps, Iunonem tentauit: illa in sui similitudinem nubem ei obiecit, ex cuius complexu Cētauros genuit. Iupiter indignatus eum fulmine ictum ad inferos deiecit, rotæq; uolubili ac serpentum plenæ adligauit, ut Ouid. Voluitur Ixion & se sequiturq;, fugitq;, & quæ sequuntur.

Centauri — Centauri autem monstra fuerant, equi posteriora, homines anteriora. Inter quos nominati tantum Hyeus, Pholus, Eurytus, Nessus. Nessus — Hic ultimus precio uiatores ad Euenum fluuium transmittebat, inter quos & Deianiram Herculis, quam in alteram traductam ripā uiolare conatus Herculis sagitta petitur. Deianira — Ex quo moriens ueneno tunicam infectam specie amatorij, quo cum Hercule uteretur, Deianiræ dedit, quā illa per Lycam Herculi misit, ex quo ipse flagrauit, prius Lyca de saxo præcipitato. Lycas

Perithous Hippodamia — Perithous Ixionis ex coniugio filius in nuptijs Hippodamiæ simul cum Centauris deos omnis præter Martem inuitauerat: quare ille iratus Centauros ebrios excitauit, ut rapere Hippodamiam conarentur, crateras poculaq; iacientes. In qua rixa superati à Lapithis, ut scribit Ouidius fuere: hi tantum populi Thessaliæ auxilio Perithoo uenerant. Lapithæ — Posthæc Perithous ad rapiendam Proserpinam ad inferos cum Theseo amicissimo descendit, ubi a Cerbero quamprimum trucidatus, Theseus autem Hercule iuuante saluus fuit. Aliam Hippodamiam suprà narrauimus Oenomai regis filiam, Pelopis coniugem: Tertiam quam Achilles rapuit, Briseida appellatam, in Aeacidis diximus. Dux Hippodamiæ

Ceneus — In coena item Perithoi quam suprà memoraui Ceneus est interfectus. Is enim ab initio Cenis uirgo fuit Elathei Lapithæ filia, quæ à Neptuno complexa sexus mutationem, simul & se esse inuulnerabilem impetrauit. Congressus autem cum cētauris quum multos ex eis interfecisset, ipse demum ab eisdem non ferro, sed trabibus coniectis usq; terram infixus est, in auemq; sui nominis mutatus. Regnauit apud Gyrtonē, unde filius eius Coronus inter Argonautas apud Apolloniū ponitur. Coronus — Filiam item habuit Atlanten, quæ quum ex responso nulli uiro coniungi deberet, petentibus procis ea lege promisit se coniugem futuram illius à quo pedum cursu superaretur, uicto autem necem statuit. Atlanta — Hippomenes Macarei filius ex Neptuni progenie eam uicit, iactis tribus aureis malis à Venere dono acceptis cursum puellæ morantibus. Hippomenes — Sed dū in luco matris Deūm concubuere, in leones ambo mutati sunt.

DE LACEDAEMONE ORIONE, ET PILVMNO.

Lacedæmon — DEinceps mortale genus Iouis. Lacedæmon, ut scribit Dictys Cretēsis, eius fuit filius ex Taygeta Agenoris filia, qui Lacedæmoniam condidit: ex hoc Amyclas genitus, aliam de suo item nomine urbem. Amyclas Argulus — Argulus exinde Amyclæ natus Oebalum genuit patrem Tyndari, qui ex Leda Castorē, Pollucem, Helenam, Clitemnestram, Icarum edidit. Oebalus Tyndarus

Icarus — Icarus inuentor uini fuit in Attica regione: à colonis deinde ebrijs iugulatus est, ut ait Propertius:

Icare Cecropijs merito iugulate colonis.

Erigone — Cuius canis Erigonem filiam gestu ad locum cædis duxit, quæ conspecto patre præ dolore laqueo uitam finiit, relataq; in coelum cum cane inter astra uirginis nomine micat.

Penelope — Penelopen Vlyssis coniugem Icari etiam filiam uulgò laudatam, Duris Samius historicus, & Lycophron poëta impudicam fuisse, cum procisq; omnibus concubuisse scribunt. Castor & Pollux — Castorem & Pollucem cum sororibus fabulositas Iouis in forma Cygni & Ledæ ex geminis ouis filios fecit, cum Tyndari sint. Homerus in Odyssea libro x i.

Καὶ Λήδην εἶδον τὴν Τυνδαρέου παράκοιτιν.
Ἥ ῥ' ὑπὸ Τυνδαρέῳ κρατερόφρονε γείνατο παῖδε,
Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα.

Horum alter mortalis genitus domitor equorum fuit, cuius inter equos Cyllarus nominatur: Cyllarus — alter Pollux immortalis ac pugil Amycum uicit Cyzici regem quum inter Argonautas esset. Ouidius dicit hos Phœben cum sorore rapuisse, quæ Linceo & Idæ fratribus nuptæ fuerant: quamobrem orto inter eos bello Castorem occubuisse, Pollucemq; immortalitatem cum fratre Ioue permitente diuisisse, ut sex mensibus uicissim uiuerent in coelo: prospera sunt nauigantibus sydera.

Helena — Helena bis rapta, a Theseo primum, quam Castor & Pollux reduxerunt. Deinde à Paride cūm nupta esset Menelao: à quo post bellum Troianum in Aegyptum ducta, postremo Lacedæmoniam, ut Homerus testatur. Seruius de gemino raptu quonam modo fieri potuit miratur, quum tempora non conueniant.

Clitemnestra — Clitemnestra Agamemnonem uirum redeuntem à bello Troiano, unà cum adultero suo Aegisto, oblata chlamyde sine capitis exitu, iugulauit: mox & ipsa cum eodem à filio Oreste.

Orion teste Ouidio de Fastis, Iouis Neptuni & Mercurij filius fuit, qui cum simul peregrinarentur, recepti hospitio ab

Hyreo paupere sene ac cœlibe, cumq; liberos optare diceret, illi hospitij mercede minxerunt in corio bubulo: ex quo deinde terra in ipso mense decimo puer apparuit, Orion ex urina dictus. Hic satelles postea Dianæ fuit, ingens corpore, eo arrogantis ut omnes feras se iactaret interfecturum: ictus demum à scorpione breui animali extinctus est, ac in cœlum relatus micat inter sidera, infestum nautis signum. De hoc Hom. in x I. Odysseæ. — Orion

Τὸν δὲ μετ' Ὠρίωνα πελώριον εἰσενόησα,
Θῆρας ὁμοῦ εἰλεῦντα κατ' ἀσφοδελὸν λειμῶνα.

Virgilius, Sed quantus Orion ingreditur. Erat enim magnitudine gigantea.

Hippolochus, Dryas, Lycurgus — Huius filius Hippolochus Dryanta genuit, quem in bello Thebano Papinius fuisse ponit. Dryante uerò Lycurgus genitus Thraciæ rex, quum spernendo Bacchum uites incideret, crura sibi succidit. Lactantius dicit eum mari præcipitatum, eo quòd primus merum aqua miscuisset. Hic Ancæum, Harpalicen, & Phyllidem liberos habuit.

Ancæus — Ancæus is fuit, ut autor est Aelianus, qui quum uites sereret iam senex, derisus à seruo, quasi fructus non gustaturus, adueniente uindemia ex eis calicem extollens ei plenũ ostentabat: at seruus prouerbium illud iactauit,

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.
Multa inter calicem eueniunt labrumq; supremum:

ac statim aper nunciatus agrum uastare, ille obuiam profectus ac discerptus est calice non degustato.

Phyllis — Phyllis in Ouidij epistolis ponitur: hæc quum Demophoontem à bello Troiano reuertentem hospitio & lecto excepisset, ab eodem abeunte & redire promittente decepta est.

Pilumnus — Pilumnum Iouis filium Virg. facit ubi Iuno loquitur:

Ille tamen nostra deducit origine nomen,
Pilumnusq; illi quartus pater.

Daunus — Daunus Pilumno genitus in Apulia regnauit, & ex Danae Acrisij patris iram illuc fugiẽte patrem alterius Dauni procreauit: cuius nomen apud autores nõ reperi. Hic Faunum ex Venilia sorore Amatæ cõiugis Latini & Turnum genuit, qui ab Aenea in bello interfectus fuit, uir alioquin miræ fortitudinis Virgilio descriptus, cum in singulari certamine congressus saxum antiquum ingens, campis quod forte iacebat limes agri positus, in Aeneam contorsit. Apud Ardeam regnauit, Iuturnamq; sororem amantißimam habuit, quæ à Ioue uitiata ob mercedem ablatæ uirginitatis immortalitate donata, & nympha Numici fluminis facta est. — Venilia, Turnus, Iuturna

MINOIS PROGENIES.

Minos Iouis & Europæ filius in Creta regnauit, antiquissimus sanè omnium quos legimus, classem præparauit maximam, partem maris quod Græcum nunc uocant tenuit, & insularum Cycladum imperium primus: in earum plerisq; colonias posuit Caribus eiectis, filiosq; suos constituit reges, primusq; piratas è mari sustulit, quum & Græcis & barbaris mos olim prædari fuisset, quod exemplum Hetrusci prius introduxere, resq; laudi potius quàm uitio daretur. Quãobrẽ urbes procul à mari incolebant, metu latronum in altis plerunq; montibus, easq; sine mœnibus. In hanc sententiam ferè Thucydides. Hic igitur inuectus Rhadamanthum regem ante iustißimum in ea insula apud Gnosum nouem annis quibus imperauit, in antrum descendebat, leges se ab Ioue accipere dictitans, ut autor Strabo. Homerus: — Rhadamanthus

Ἔνθα δὲ Μίνως
Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.

Androgeus — Filium habuit Androgeum, qui quum ob inuidiam ab Atheniensibus quòd in Athletica superasset interfectus fuisset, causa belli contra ipsos fuit, ac primum in Megarenses Atticæ uicinos, quorum rex Nisus crinem in capite purpureum patriæ fatalem habebat, quem Scylla filia Minois amore capta, patri dormienti abscindens, noctu portis reseratis ad hostem pertulit: ex quo ille uictor auersatus facinus, eã in mare susceptam demersit, quæ in cirim auem ex Ouidij fabula lib. VIII. mutata est. Minos post hæc Athenienses coëgit ad danda Minotauro certa iuuenũ corpora. Minotaurus enim ex Pasiphae cõiuge & tauro natus ei fuerat, cum quo arte Dædali ligneo inclusa simulacro illa concubuerat: simul & ei nato Labyrinthum fabricauerat. Theseus igitur cum ex sorte ad eũ nauigasset, monstrante Phædra filo foribus adposito, Labyrinthi errorem superauit. Victor igitur Phædram & Ariadnen filias Minois secum uolentes tulit. Ariadne in quadã insula nocte silenti dimissa, à Baccho ex India adueniente adamata, atq; asportata fuit, cui coronam dono dedit, quod in cœlo signum dicunt astrologi fulgere. Dædalus interea quũ patrato scelere iram Minois fugeret, Icaro filio apertis alis in Siciliam peruenit: quo insequentem Minoem habuit, qui demum apud Camarinen ciuitatem à filiabus Cocali teste Aristotele in politicis, interfectus est. Post mortem ob iustitiam iudex fingitur apud inferos. Virgilius: Quæsitor Minos urnam mouet. — Nisus rex, Scylla, Minotaurus, Pasiphae, Phædra, Ariadne, Dædalus, Icarus

Glaucus alter filius eius & Deucalion ponitur ab Homero in Iliade, ille qui post diluuium genus reparauit. Deucalionis uerò Idomeneus describitur, qui rediens à bello Troiano quum ex uoto filium quæ sibi primo occurrerat sacrificaret, pulsus à ciuibus ob crudelitatem, uenit ad Salentinos in Italiã, ubi Petiliam condidit. Huius item Orsilochus filius cum capto Ilio prædæ pars ne Vlyßi daretur maximè instaret, ab eodem interfectus est. — Glaucus, Deucalion, Idomeneus

Radamanthũ quoq; Minois fratrem ex Ioue item faciunt, simulq; iudicem constituũt apud inferos: alij regem ante eum in Creta fuisse dicunt. Homerus in x I. Odysseæ. — Rhadamanthus

Ἔνθ' ἤτοι Μίνωα ἴδον Διὸς ἀγλαὸν υἱόν,
Χρύσεον σκῆπτρον ἔχοντα, θεμιστεύοντα νέκυσσιν.

PERSEI PROGENIES.

Perseus Iouis filius ex Danae Acrisij regis filia, auum interemit, regnumq; Argæorum Mycenas traduxit: de quo inter Argiuos in Geographia satis dixi. Gorgonem uicit: eiusq; capite Atlantem uertit in montem, quumq; Andromadem filiam Cephei regis ex Casiopia uxore apud Ioppẽ monstro religatam solueret, ex ea Gorgophonem genuit, hic uerò Electrionem Alcumenæ, & Alceum Amphitryonis patres procreauit. Amphitryo ex Alcumena Herculem, & Iphiclũ, de quo fabula apud Plautum Amphitryo. Quando Hercules Ioue conceptus gemina nox fuit, quod Iulius Maternus interpretatur solis eclypsim tunc fuisse. Nam eo tempore res magnas siue feliciter siue infeliciter portendi. Ex Iphicleo Iolaus genitus, qui quum uidisset eius filias ab Hercule uitiatas, aufugit in Sardiniam ibiq; imperauit. Persei item filios Achemenidem & Erythrum Solinus dicit fuisse, quorum alter apud populos sui nominis inter Persas imperauit. Alter apud mare rubrum: Erythreumq; ab eius nomine appellatum. Stenelus quoq; Persei filius apud Homerum in Iliade scribitur, qui in regno Micenarum patri succeßit. Hic & Euristeum genuit, qui eo die quo Hercules natus est, quem quum ex suis maximè formidaret, uarijs obiecit monstris. — Perseus, Andromada, Gorgophon, Electrio, Amphitryo, Iphiclus, Iolaus, Achemenides, Erythrus, Stenelus, Euristheus

EPAPHI PROGENIES.

Beli prisci progenies breuiter recensenda. Hic Epapho natus Aegyptio rege Iouis & Isidis filio, siue ut placet Eusebio Isidis & Telegoni cuiusdam, cui post Apidis mortem Isis nupsit, regnante Cecrope, anno mundi M.DCCX. Priscus dicitur ad differentiam Beli patris Didonis, & item alterius patris Nini regis, cui templum Babylonæ ædificatum est. Ex Belo igitur Prisco Danaus, & Aegyptus, unde regio nomen accepit, & Agenor geniti. — Epaphus, Belus Priscus, Belus Nini pater, Belus Didonis pater

Danaus

Danaus, Aegyptus — Danaus cum essent ei L. filiæ, & Aegypto totidem mares, responsum accepit se à genero interfectum iri: quapropter ut nuptias recusaret fratris, secessit Argos, tandem cùm ad hoc cogeretur, filiæ monitione paterna, coniuges noctu omnes interfecerunt, præterquàm Hypermestra, quæ Lynceo uiro pepercit, à quo Danaus postquàm annos regnasset L. interfectus est: coniuges uerò quæ & Danaides (Belides) & Belides à poëtis uocantur, dare criminis pœnas apud inferos ponuntur, aquis implere fracta dolia coactæ.

Lynceus, Abas, Iasius, Acrisius — Lynceus igitur in primis genuit Abantem, Iasium, & Acrisium. Ex Abante genitus Proetus, qui filias habuit insanas à Melampo postea curatas. Ex Acrisio Danaë uirgo quam in turrim relegauit, quòd acceperat ex ea nepotem sibi fatalem oriturum. (Atlanta, Talao) Ex Iasio Atlanta uirgo, & Talao geniti. Atlanta hæc cursu pernix uocata est à Meleagro ad aprum Calidoneum, ac prima iaculum misit, & ex Meleagro Parthenopeum peperit. (Adrastus, Argia, Delphile) Talao Adrastum suscepit patrem Argiæ, & Deiphiles, quæ Tydeo, & Polynici nupserunt.

Agenor — Agenor tertius Beli filius in Phœnicia regnauit, Cilicem, Phœnicem, Europam, Cadmum, Labdacum procreauit.

Cinara, Myrrha, Adon — Ex Cilice quarta generatione ortus Cinara, qui cum Myrrha filia sua nutricis astutia ignarus concumbens Adonem suscepit, qui à Venere dilectus cùm feras sectatur: ab apro interemptus est, & in florem sui nominis conuersus.

Phœnix — Phœnix paternam Syriæ regionem de suo nomine appellauit, ut ait Eusebius, primus characteres literarum inuenit colore rubro conscribendos, quem ab eius nomine Phœnicium, deinde Puniceum aiunt appellatum. (Phylisthenes, Belus) Hic Phylisthenem & Belum reliquit: primus natu minor Herculis sacerdos relicto domi Sichæo filio, ipse ad Hispaniæ litus tendens, Gaderam condidit ciuitatem. (Pygmalion, Dido) Ex Belo Pygmalion, Dido, & Anna procreati. Dido Pigmaleonem uiri Sichæi interfectorem ob auaritiam fugiens in littus Carthaginis, ibíque mercata solum de nomine Byrsæ, id est, corij bubuli in tenues partes secti, Aeneam hospitio excepit, cuius amore, uti placet Virgilio, perijt. At Iustino Augustinóque ut pudica potius taxatur: ut Iarbæ tum afferentis connubium uitaret, quasi Sichæi manes placatura, rogum conscendens, gladio incubuit. (Anna) Anna uerò soror post, eius fratrem aufugiens, tempestate maris ad litus Laurentum deuecta est, uisáque ab Aenea ac cognita, ab eo domi unà cum Lauinia nutrita: quam cum aduersam sibi ac zelotypam uidisset, in Numicium proximum amnem se præcipitem dedit. Eam postremo inquirentibus, uox Annæ exire uisa, quæ ab Ouidio in Fastis ponitur,

Placidi sum Nympha Numici
Amne perenne latens Anna Perenna uocor.

Cadmus — Cadmus alius Agenoris filius iussus à patre ad inquirendam Europam à Ioue raptam, iussusq; sine illa non redire, ex responso secutus bouem, Bœotiam ubi constitit regionem uocauit, Thebasq; ex nomine Aegyptiarum Thebarũ unde originem habuit, ciuitatem condidit. Socios insuper eius cũ uidisset à dracone absumptos, eius interfecti dentes seuit, ex quibus orti qui se mutuis uulneribus confoderunt. Ipse tandẽ ab Amphione & Zeto pulsus in Illyricũ secessit, quam historiã seu fabulam in Geographia Bœotiæ attigimus aliter enarratam.

Hunc Cadmum X V I. literas in Græciam attulisse Plin. dicit, ut alibi narraui. Huius quatuor fuere filiæ ex Hermione Martis filia. (Semele) Semele quæ ex Ioue Bacchũ genuit imperfectum, ab ipso fulmine icta, quòd astutia Iunonis, eius tãquam cum Iunone concubitũ rogauerat. (Agaue, Pentheus) Agaue ex Echione Cadmi socio Pentheũ genuit, qui sacra Bacchi quæ à matre eiusq; sororibus fiebant deridens, ab eisdem in furorem uersis discerptus est. (Autonoe) Autonoe ex Aristæo Actæonem genuit. (Ino) Ino ab Athamãte Learchum & Melicertam. De quibus etiam inferius dicetur.

Labdacus — Labdacus ultimus Agenoris filius Laium genuit Thebarum regem Oedipi patrem, ex Iocasta Creontis Thebani filia: ex Oedipo Eteocles & Polynices, ex Polynice Tessandrus, quorum historiam in Thebis in Geographia plene attigimus.

AEACIDARVM PROGENIES.

AEacus Iouis filius apud Oenonem insulã regnauit, quam de nomine matris Aeginam appellauit: ubi cum ob pestem defecissent homines, Iouẽ orauit, ut formicas quas uiderat, homines faceret: exauditus eos Myrmidonas ex etymo appellauit. Describitur tertius apud inferos iudex cum Minoe & Rhadamantho ob eius in populos iustitiam: suscepit Telamonem, & Peleum, & Phocum.

Telamon — Telamon uerò Aiacem & Teucrum; ambo in bello fuere Troiano.

Aiax — Aiax cũ Hectore cõgressus ponitur ab Homero, ac pugna nocte superueniẽte dirẽpta, gladio ab Hectore donatus, ille autem ab Aiace balteo, perniciosissimis quidẽ donis. Nã Hector eo tractus ab Achille fuit. Hic uerò quum ob arma Achillis Vlyssi adiudicata insanus efficeretur, ei gladio incubuit.

Teucer — Teucer quum sine fratre reuertisset, non susceptus in patriam, in Cyprum secessit, ubi alteram condidit Salaminã.

Peleus — Peleus autẽ alter Aeaci filius rebus magnis interfuit. Cum Perithoo siquidem aduersus Centauros pugnauit: cũ Meleagro in uenatione apri Calidonei accessit. Thetidẽ Atlantis filiam cepit in matrimoniũ, ubi omnes dij deæq; dicuntur conuenisse præter Discordiam, quæ postea inter illas tris deas de forma contentionẽ misit, unde natum bellum Troianum. A Thetide Iupiter abstinuit, quòd in fatis erat filium ex ea uenturum patre maiorem: ex ea Peleus Achillem genuit. Post hæc quum ipse ac Telamon Phocum fratrem nothum interfecissent, patris seueritatem fugiẽtes: Telamon in Salamina insula secessit: Peleus uerò in Thessaliã ad Acastũ Magnesiæ regẽ peruenit, à quo lymphis fraterna cæde purgatus est: quũq; iuuenis esset formosus ac castus, ab eius uxore de stupro tẽtatus renuit. Illa falso apud uirũ se tẽtatã ab eo deferẽs, effecit ut ab Acasto ad uenationem mitteretur, ut à feris discerperetur: quas dũ uirtute superasset, domũ reuersus Acastũ cum cõiuge interfecit eorũq; regnum inuasit: autor enarrator Apollonij.

Achilles — Achillem uerò Iouis filium, ut scribitur Iliad. X. Thetis mater ut à Ioue accepit fato duplici natum, aut longa uita, sed mortali fama, aut uita futurum breui, uerũ cursu gloriæ sempiterno, protinus natum stygijs demersit undis, ut inuulnerabilis esset, præter calcaneũ quo eũ tenebat, tradiditq; puerum fratri suo Chironi Centauro erudiendũ. A quo in antro citharam edoctus est, feramq;, ac omni labore, uitam exercere. Tãdem quum apud Troiam periturum audiuisset, eum apud Scyron insulam inter filias Lycomedis regis in puellæ forma abscondit. Inuentus demum Vlyssis astutia, qui obiectis diuersis donis, puellæ colos & calathos acceperunt, ille uerò ensem & arma. Hac re deprehensus ac ad Troiam profectus X I I. in primis urbes euertit. (Chryseis) Ex præda Lyrnesi Astinomen quam Chryseida ex Chryse patre nominat Homerus, Agamemnoni dedit: sibi autem ex Pedaso expugnato Hippodamiam, (Briseis) quam Briseida ex Brise patre idẽ appellat, ut autor Dictys Cretensis. Sacerdoti uerò Chrysæ filiam repetenti iussu Calchãtis uatis reddidit Agamemnon, quũ per uim Briseidam rapuisset: Achilles indignatus secessit ad littus diu mœstus. Exercitu itaque frustra eũ reuocare per oratores quærente, (Patroclus) Patroclus à Nestore persuasus ab Achille amicissimo arma saltem rogat, quibus impetratis inimicos irruentes perterruit, aciemq; Græcorum restituit. Postremo ab Hectore

ctore interfectus, armisq; spoliatus est. Achilles amici dolore percitus, statim oblatis ei à matre Vulcani armis, denuo in Hectorem irruens, eum interfecit, loroq; dies aliquot ante Patrocli sepulcrum traxit, uenienti demum ac oranti Priamo concessit. Præter hunc quoque ex Troianis interfecit Euphemium, Hippotum, Plebeum, Asterium, Lyconiũ, Euphorbium, Memnonem. Hunc tollere de medio statuens Hecubæ, filiæ Polyxenæ quam ille adamauerat, nuptias pacis pactione promisit: qui prope mœnia in templum Tymbrei Apollinis nocte celebraturus hymenæum adcedens, ibidem ante aram clam à Paride sagitta in calcaneo appetitus occubuit, sepultusq; est in Troade apud Sigæum. Pyrrhus *Pyrrhum filium reliquit ex Deidamia filia Lycomedis, quam eo tempore quo inter eas fuerat uitiauerat. Hic igitur Neoptolemus appellatus, magna iuuenis audacia. Politẽ Priami filium, ac ipsum deniq; Priamum iurgia iactantem ad aram trucidauit. Polyxenam ad patris tumulũ mactauit, & Astyanacte de turri ab Vlysse præcipitato, Andromachen abduxit, quam postea Heleno Priami filio ob uaticinij uirtutem in coniugem dedit cum parte regni Molossorum, Hermionemq; ab Horeste abstulit, à quo demum interfectus est.*

AEOLIDARVM PROGENIES.

Aeolus, Macareus, Canace, Alcyone, Cretheus

AEolus Iouis filius apud Siciliam Aeolias tenuit insulas, cui potestas uentorum fingitur, quòd nautas signa tempestatis & rationem uentorum docuerit. Liberos habuit, Macareum, & Canacen, qui ob amorem inter se concubuerunt: præterea Alcyonem, quæ nupsit Ceyci, Trachinæ regi, ac in auem sui nominis uersa est. Post hos Cretheum, Salmonea Sisyphum, Cephalum, Athamentem. Cretheus autem ex Tyro Salmonei filia Aesonem, Alcimedontem, & Amyphaonem. Homerus Odysseæ x 1.

Τὺς δ' ἑτέρυς Κρηθῆϊ τίκε βασίλεα γυναικῶν,
Αἴσωνα τ', ἠδὲ Φέρητ' Ἀμυθάονά θ' ἱππιοχάρμην.

Aeson, Iason, Pelias

Aeson uerò Iasonẽ, cuius fabula sic se habet. Pelias patruus Neptuni ac Tyrus filius pulso ex Thessaliæ regno Aesone eius fratre uterino, filias tantum quasdam & Acastum suscepit, de quo inter Aeacidas mentionem feci: in fatisq; habuit ut caueret quem altero pede nudo uenientem uidisset. Dum igitur Neptuno patri sacrificaret, ecce Iason qui à Chirone magistro ad recuperandum paternum regnum properabat, alterum in flumine Anauro calceum ob celeritatem reliquit: quem animaduersum Pelias, ut eum morti obijceret, Colchos ad uellus aureum rapiendum iussit proficisci, regno in reditu promisso. Igitur Argo naui fabricata coactisq; proceribus Colchos attingens, uellus ab Aeëta petijt, quod in insula Martis custodiebatur. Sed hoc pacto impetrauit: igniuomis prius tauris adactis ad iuga, draconis qui uellus custodiebat dentes sereret: quod ille simul cum Medea *alijs laboribus superauit, ostendente pharmacum Medea, cui in templo Hecates concubuerat, ex quibus dentibus nati sunt gigantes, quos ipse demessuit. His igitur obitis, cum uellere aureo & Medea per uarios errores reuerterunt: Apsyrto fratre Medeæ membratim per uiam discerpto, ut insequentes à patre missos moraretur. Vbi Thessaliã attigerũt, Aesonem Medea in aheno recoctũ pristinæ iuuentuti restituit: post hæc fingens cum Iasone discordiam filiabus Peliæ persuasit, si senectam patris restituere iuuentuti uellent, cultris sanguinem eius debilem exhaurirent, quod illæ credentes patrem interfecerunt. Deinde cum Creusam Creontis regis Corinthiorum filiam Iason in matrimonium duxisset, illa uidens se relictam, quedam scriniola dono nouæ nuptæ misit, quibus apertis flamma protinus exijt,* Creusa *quæ Creusam cum tota regia combusit. Inde statim fugiens Athenas uenit, ac Aegeo regi matrimonio iuncta, peperit ei Medum filium qui Medis postea imperauit. Iason filium Thoantem reliquit, quem ex Hypsipyle Thoantis regis Lemni filia suscepit, quum ad illo hospitio simul cum Argonautis receptus fuit.* Thoas, Hypsipyle *Nam de Lemniadibus fœminis quæ mares interfecerunt, & conseruato Thoante patre ac Hypsipyle, in Geographia, ubi de Lemno tractaui, satis dixi. Hic Thoas ponitur à Papinio in bellum Thebanum unà cum Adrasto profectus, in sylua Nemea Hypsipylem matrem reperisse: quæ ob seruatum patrem eiecta è Lemno, & à piratis capta, deinde Lycurgo regi Thraciæ diuendita, fuit pro nutrice filio Opheltí: quum audirent eam casus recitantem suos Adrasto in sylua, illam Thoantis esse matrem è uestigio cognouerunt.* Opheltes seu Archemorus *Quapropter iræ Lygurgi regis ob male seruatum Opheltem puerum dum ipsa loqueretur, atque extinctum, subripuerunt. Pueri nomine Archemori in memoriam festa annua apud Nemeam instituta. Et hæc quidẽ quoad Iasonis omnem breuiter historiam.*

Amythaon, Melampus

Amythaon alius Crethei filius apud Homerum in Odyssea legitur, ut uir fortissimus bello. Hic Biãtem & Melampum genuit, qui quum herbariæ sciens esset, filias Broeti regis ab insania liberauit, ac Theodamantem filium genuit, qui à Papinio uates describitur, & Amphiarao in bello Thebano successit. Bias, Antiphas, Oiclus, Amphiaraus, Alcmeon *Bias autem ex Pyro Nelei filia suscepit Antiphantem patrem Oicli, qui Amphiaraum uatem procreauit patrem Alcmeonis & Amphilochi ex Eriphile cõiuge, quorum exitus in Bœotia attigimus.*

Salmoneus, Tyro

Salmoneus Aeoli filius apud Elidem regnauit, qui ob superbiam conatus est quodam æneo ponte fabricato Deum se facere, ut Virg. in v 1. Hic Tyro tantum filiam habuit, quæ ex Neptuno Peliam & Neleum, ex Cretheo Aesonem & eius fratres suscepit, ut suprà narraui.

Sisyphus

Sisyphus Aeoli filius regnauit apud Ephyram Corinthum. Dicitur deorum arcana, quorũ ille conscius erat, mortalibus manifestasse, propterea saxum ingens apud inferos perpetuo uoluere: alij latronem aliaqui insignem describunt. Glaucus, Creon, Bellerophon *Ex Merope Atlantis filia Glaucum & Creontem genuit. Glaucus uerò Bellerophontem, qui item apud Ephyram regnum tenuit, quo priuatus à Prœto Argeorum rege, ab eodemque seruus domi susceptus, ac de stupro ab eius uxore Anthia tentatus est. Qui, quod facinus auersaretur, ab eadem apud uirum falso accusatus, cum literis ad Ariobatum socerum missus est, quibus scribebatur uti ille occideretur. Ariobatus itaque eum contra Chimæram monstrum misit, qui equo Pegaso adsumpto, illam è uestigio superauit: post hæc ad Solymorum bellum, postremo ad Amazonas missus, uictor pariter redijt, pro quibus meritis Ariobati filiã Achimenem duxit, ex qua filios suscepit, Isandrũ, Hippolochum, & Laodamiam. Iliad. lib. v 1.*

Ἣ δ' ἔτεκε τρία τέκνα δαΐφρονι Βελλεροφόντῃ,
Ἴσανδρόν τε ϗ̀ Ἱππόλοχον, καὶ Λαοδάμειαν.

Isandrus, Hippolochus, Glaucus 11

Isandrus aduersus Solymos pugnans occubuit. Hippolochus Glaucum alium genuit, illum qui in eodem libro Iliados introducitur cum Diomede suam genealogiam narrare, & ob iunctam amicitiam cum eo, arma aurea mutasse cum armis æneis Diomedis multo uilioribus, ac quasi uti ignauus taxatur. Laodamia *Laodamia Protesilai qui primus apud Troiam occubuit uxor, in uiri umbræ ei apparentis amplexu expirauit.*

Creon, Creusa

Creon Sisyphi filius apud Corinthũ regnauit, pater Creusæ Iasonis uxoris quem suprà narraui.

Cephalus, Procris

Cephalus Aeoli filius Auroræ dilectus, eius consilio Procris uxoris Erichthei regis Atheniensium filiæ castitatẽ tentauit, mercatorem se fingens, ac eius concubitũ auro paciscẽs. Illa uerò re detecta, erubescens in syluas abijt, ubi uir forte

uenab

uenabatur, quæ rusticū putans inter uepres se abdiderat. Ce-
Athamas phalus igitur feram existimans, eam iaculo interemit. Atha
mas Aeoli filius apud Isthmō regnans, ex Nephele Phryxum
& Hellen suscepit, quæ in furorem actæ, nouercam filijs indu-
Ino xit Ino Cadmi filiam: hæc cum ueneficio semētes in agris in-
fecisset, instituit ut is nuntius qui ad Pythiā pro responso mit-
teretur, falsa referret, rem hanc sanguine filiorum placādam.
Phryxus Expositis igitur Phryxo & Helle ad arā morituris, deorum
miseratione aries aureo uellere apparuit, quo ambo super-
Helle positi per mare transueherētur: ubi Helle forte excidēs, Hel-
lesponto nomen indidit. Phryxus Colchos ad Aeetam perue-
nit, qui arietem Marti sacrauit. Phryxus ab eo tandem inter-
fectus filium Cytorum reliquit, quem ex Aeetæ filia susceperat.
Learchus Athamas interea in furorem uersus Learchum filium sa-
gitta interemit. Ino autem mater perterrita cum altero filio
Melicerta Melicerta se in mare præcipitē dedit. Ipsaq; Matuta & Leu
Matuta dea cothoe ex rupis nomine unde desilijt: Melicerta uerò Palæ-
Leucothoe
Palæmon mon appellati, ac eis sacra Isthmiam Neptuni honorem con-
secrata. Quidam dicunt uenisse Melicertam ad Isthmon, ibiq;
sacra Neptuno instituisse. Deæ Matutæ sacra Romæ prius-
tim celebrata, ad quæ matronæ cum una tātum ancilla ingre-
diebantur, ut autor Plutarchus in Probl. Et hæc quidem quæ
de Aeolidarum genere scribuntur.

DARDANIDARVM AC PELOPIDARVM PROGENIES.

Dardanus
Iasius Dardanus Iouis filius ex Electra Atlante genita fratrem
habuit Iasiū, quo interfecto, è Coriti sede Hetruriæ quæ
nunc Cortona est, in Samothraciam aufugit indignationem
populorum, ut autor Virgilius:

Auruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrauit ad urbes
Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur.
Hinc illum Coriti Tyrrhena à sede profectum.

Teucer
Erichthonius Inde uerò in partem Troadis, ubi à Teucro rege exceptus ac
Ilus gener adscitus, genuit Erichthonium & Ilum. Erichthonio
Troos Trous, ex Troo Ganymedes raptus à Ioue, de quo latius in
ordine literarum dixi. Ex Ilo Laumedon, qui Neptunum &
Apollinem peracta mercede ædificatorum ab eis murorum
fefellit: quapropter peste uexato, ex responso Troiana uirgo
Esione ex sorte, monstro marino religanda erat. Sors in Esione eius
filiam cecidit. Hæc postea dicitur liberata ab Hercule, dataq;
Laomedon Telamoni uxor, ex qua Aiax & Teucer nati. Laomedon
igitur quum similiter & Herculem pacto precio decepisset,
eumq; insuper hospitio prohibuisset, ab eo sublatus bello est,
Tithonus pluribus relictis filijs, inter quos fuere Tithonus Auroræ ma-
Priamus
Hecuba ritus, ac Priamus L. filiorum pater partim ex Hecuba Cissei
Aeneas regis Thraciæ filia, partim ex concubinis, quorum nonnullos
in Anthropologia dixi. Ex hac Aeneas ortus progenie, qui si-
mul cum Antenore, ut est autor Dictys Cretensis, prodita pa
tria, in Latium nauigauit, genus unde Latinum, Albaniq; pa-
Pelopidarum tres, atque altæ mœnia Romæ. Pelopidas nunc dicam: Pe-
progenies
Pelops lops Tantalo Iouis filio genitus, à quo heroes plurimi fuere.
Tantalus Tātalus enim, ut autor Eusebius, in Phrygia regnauit, qui cum
deos cōuiuio excepisset, Pelopem filium coctum membratim
apposuit, ut eorum diuinitatem tentaret, illi facinus auersati
membra restituere, præter humerum quem Ceres deuorauerat,
cuius loco eburnum fecerant. Tantalum uerò ad inferos
deiecere, ut inter flumina usque ad ora mersus aqua prohibe-
retur, inter poma item constitutus, nullum attingere posset.
Homerus Odysseæ libro x I.

καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ
Στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.
Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων,
Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχέν.

Pelops igitur cum regno Phrygiæ successisset, aduersus Oe-
nomaum bellum mouens Elidis regem, regnum ipsius adse-
cutus est cum Hippodamia eius filia adonata atque coniugio
negata. Fabula uerò dicit eam cursu uictam, corrupto Myr
tilo eius auriga Mercurij filio, quem postea de saxo præcipi-
tauit. Hic Polysthenē, Atreū, & Thyestem genuit. Atreo, Atreus
ut est autor Seneca in Tragœdia, Aries erat aurei uelleris, cu Aries
stos gregis, quē Thyestes frater ei abstulit, conciliata sibi Me-
rope eius uxore, ex cuius etiam concubitu filios suscepit: qua-
propter expulsus à fratre: deinde concordiam simulans in re
gnum reuocauit, eiq; in cœna filios quos susceperat adposuit:
quo facinore Sol dicitur in cursu refugisse in orcum. Thyestes Thyestes
ex Pelopia filia quam complexus est, Aegistum suscepit, ut au Pelopia
tor Seneca in Tragœdia. Polysthenes Agamemnonem & Polysthenes
Menelaum filios paruos iuuenis decedens Atreo fratri com
mendauit: quapropter nulla patris habetur mētio, sed tantum
Atridæ ab Homero appellati. Agamemnon post reditum à Agamemnon
Troia insidijs Aegisti adulteri à Clitemnestra uxore dum ue
stem indueret ore præcluso iugulatus est. Filios habuit, Ale-
sum, Orestem, Iphigeniam, Iphianassam, Laodicē, Electram, & Orestes
Chrisothemin. Electra Orestem paruum post patrem in- Laodice
terfectum Strophilo Phocensi commendauit, quæ quum ma- Electra
trem probri admissi redargueret, ab ea interfecta est: cuius no
mine Sophoclis extat Tragœdia, Electra appellata. Iphige- Iphigenia
nia apud Aulidem aris immolanda ex responso ad placādam Iphianassa
Dianam, deorum miseratione ceruа supposita liberata est, ac
in Tauricam regionem translata apud Thoantem regē Dia-
næ templo seruiuit, cui humanis hostijs sacrificabatur. Orestes
autem quum matrem & adulterum interfecisset, in furorem
actus, à Pylade Strophili filio comitatus, se itē cōtulit in Tau-
ricam, ubi interfecto Thoante, & subrepto Dianæ simula-
cro, unà cum Iphigenia sorore in Latium uenit, apudq; Ari-
tiam oppidum simulacro collocato, templum constituit. Ex
Hermione Menelai filia Orestem filium genuit, qui paruus
admodum secedens, apud Epirum Orestas populos condidit. Orestes iunior
De quibus in Geographia late narraui. Alesus autem alter Alesus
Agamemnonis filius (quidam aurigam dicunt) in Hetruriam
uenit, ubi Faliscos condidit populos. Ouidius autor.

VLYSSIS GENVS EX IOVE.

Vlyssem Ouidius ex Ioue genus ducere ait, ubi suam ipse
contra Aiacem explicat nobilitatem. Nam mihi Laërtes
pater est, Archisius illi, Iuppiter huic. Nonnulli Sisyphi nepo-
tem, aliqui filium faciunt, dicuntq; Anticleam eius matrē ante
nuptias Laërtis cum Sisypho concubuisse. Anticlea enim Anticlea
Autolyci Mercurio nati filia ponitur ab Homero Odys- Autolycus
seæ x I. Exemplar hic propositus mortalibus & patien-
tiæ simul & eloquentiæ. Quum fugeret bellum Troianum,
insaniam simulauit salem seminando, cum aratro diuersis
animalibus iuncto. Res à Palamede detecta, qui cum Te-
lemachum filium ante arantem poneret, aratrum ille suspen-
dit. Fata omnia Troiæ superauit. Nam & cinerem Laome-
dontis ante Scæam portam abstulit, & Palladium cum Dio-
mede ex arce surripuit, & Achillem occultatum inuenit. De-
niq; Herculis sagittas apud Philoctetem ex oraculo repperit:
sine his enim rebus Troia capi non poterat. Rhesum post Troiæ fata
hæc primum uenientem interfecit, ablatis eius equis albis, si-
multates cum Palamede gessit, arma Achillis eloquentia ad-
uersus Aiacem obtinuit: postremo rediturus in patriam, de-
cennio naufragus errauit. Nam ut ipse Odysseæ libro Alci-
noo Phæacum regi narrat, primo cursu ad Cicones delatus
est: quos qui ū expugnasset, & Ismarum euertisset in prædam,

ad Lotophagos eiectus est: ubi quũ exploratores quos miserat loto gustato reditum nõ curarent, se recepit in Siciliam: ubi antrum Polyphemi Cyclopis cum duodecim socijs intrauit: ex quibus sex ab eo deuoratis: ipse eruto ei oculo præusto fuste arictum pellibus inuolutus, cum superstitibus socijs exiuit. Inde Aeoliam uectus, ab Aeolo uentos in utrem coactos obtinuit: in ua deinde soluto utre à socijs, credentibus thesaurum esse, in Aeoliam aduerso uento repulsus iterũ est: ex qua ab Aeolo pulsus nauigans, die sexto peruenit ad Lestrigonas: quos quum haberet aduersos, perditis nauibus, socijsq;, cum so-

Circe

lа naue sua peruenit ad Circen, quæ exploratores mutauit in belluas. Idem à Mercurio suscepto pharmaco, ad illam accessit impauidus: mortem ei minatus, nisi illos restitueret: quod quum obtinuisset, annum cum ea moratus, suscepto Telegono filio, spretaq; immortalitate quã ei ultro illa offerebat, si re-

Elpenor

manere uellet: edoctus insuper quæ agenda essent, relicto Elpenore ob ebrietatem lapsu scalæ defuncto, nauim soluit: & secundo uento una nocte ad oceanum peruenit: ubi peractis sacris à Circe monstratis ad infernum descendit. Hic Anticliã matrem, & Elpenorem nuper præcipitatum, inter alios inuenit: & futurorum multorũ à Tyresia uate admonitus, reuersus ad naues, ac iterum ad Circen, Elpenorem tumulauit: in-

Sirenes

deq; in insulam Sirenarũ aduectus, aures socijs obstruxit: seq; malo nauis adligari iussit: atq; hoc modo tutus earum cantus euadens, ad Scyllam & Charybdim perlatus est: unde uix incolumis euasit. Quumq; ad loca uenisset ubi à nymphis Solis greges seruabãtur, iussit ne quis eos molaret. Quo dormiente, quum Eurilochus socios impulisset ad rapinã gregis, nympharum imprecationibus tempestas subsequuta: qua quum omnes perissent socij, ipse solus & nudus capto nauis malo nouem diebus ab undis agitatus, ad Ogygiam tandem insulã depulsus est, ubi à Calypso nympha susceptus: ac septẽ annis retentus, tandem discessit, ac nouis ab ea socijs, ac naui donatus fuit: quumq; Neptuno infensus esset, iterum mersus ac nudus natauit: ac cum uelo ei à Leucothoe fatum ipsius miserante oblato, die tertia ad littus eiectus est: atq; inde ostia fluminis Phæacum intrauit: ubi reiecto uelo inter nemorum frondes conquieuit: ibiq; à Nausicaa Alcinoi filia compertus, ueste accepit: & Palladis ope usq; ad Areten Alcinoi regis coniugem deductus, ab ea meruit dona referre, sociosq; ac nauim: in qua quũ dormitaret, excitatus à Pallade, ac præmonitus agendorum, in senẽ mendicũ mutatus ad suos peruenit subulcos: apud

Telemachus

quos Telemachũ superuenientem ex peregrinatione eũ quærendi gratia uidit, & adloquutus est: tandem à Sybote suario in patriam deducitur incognitus, ubi in propria domo à procis Penelopes ignominiosa multa passus est: & demũ ab Eurycl ea nutrice dum pedes lauaret ex cicatrice cognitus: sed antea à cane fuerat, quẽ domi reliquerat. Inde ex cõposito armis cũ filio, & duobus subulcis absumptis, procos omnis peremit.

Laërtes

Deinde Penelope sese ad ultimũ manifestauit. Laërtẽ uerò in uilla morantẽ, neq; ob ignauiã domũ aut procos curantẽ, salutatũ profectus est, qui ante Vlyssem triẽnio extinctus est. Ipse uerò Vlysses perterritus in somnis, ut à filio caueret: nescius

Telegonus

sui Telegono filio ad regnũ paternum uenienti ac repulso, ut ignoto obuiã hastã iaculatur: ac ille rursus in patrẽ ignotũ iaculum intendens, eum peremit, ut refert Dictys Cretensis.

FLVMINVM FILII.

Phoroneus
Io
Cyrene
Daphne
Narcissus
Aceste
Ocnus

FLumina quoq; ex Oceano & terra orta dixerũt, filiosq; habuisse: ut Inachus Phoroneum Argeorũ regem, & Io, quæ Isis est appellata. Peneus Cyrenen & Daphnen, ambas Apollini dilectas. Cephisus Narcissum, qui se in undis conspiciens amauit: cõuersus in florem sui nominis. Acrisius Acestẽ. Tyberis ex Manto Tyresiæ filia Ocnum, qui et Bianor Vergilio dicitur:

Ille etiam patrijs agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Mantus & Tusci filius amnis,
Qui muros matrisq; dedit tibi Mantua nomen.

Tyresias enim Thebanus uates cæcus, in baculo ambulabat, quòd Dianam lauantem uiderat: ut autor Callimachus in elegia. Eius anima ponitur in x i. odysseæ, obuiam Vlyssi uenies, multaq; ei prædicens. Asopus item genuit Ipseum & Aeginam. Hæc insulæ nomen dedit: & ex Ioue Aeacum genuit. Ille secundum Papinium Eteocli aduersus Polynicem auxilium tulit. Sperchius Menestheum suscepit ex Polydori Pelei filia, qui Achillem ad Troiam comitatus est. Mæander Cyanem, quæ ex Mileto Solis filio peperit Caunum & Biblidem, qui simul in uenere coniuncti sunt, Ouidio. Achelous deniq; Sirenas aspectu puellarum pubetenus, reliqua pisces, nautas cantu decipientes. Acheloi autem ipsius Aetoliæ fluminis fabulam Diodorus lib v. sic refert. Hercules Calidoniorũ gratia eum amnem rapidissimum in campos diffundens, plurimos agros eius irrigatione fertiles reddidit. Quapropter fingitur cũ eo luctari in tauri specie, eiusq; cornu fractum dedisse dono Aetolis, refertum copia uuarum, malorũ, huiuscemodiq; fructuũ, quòd uidelicet ex eo fluminis diuersione agros reddiderit fructibus feraciores. Ouid. autem in Fastis aliam de Cornu copiæ fabulam narrat, Amalthææ uidelicet capræ id fuisse cornu quæ Iouem nutrijt, beneficioq; eius talẽ dedisse copiam. Græci κέρας ἀμαλθείας appellãt.

Tyresias
Asopus
Ipseus
Aegina
Cyane
Achelous
Sirene
Cornu copiæ

Orpheus Thrax genere Oeagri fluminis ex Calliopea filius, doctrina, melodiaq; ac poësi antecessit omnis, cantus quoq; suauitate feras, arboresq; dicitur adlexisse. Theologiæ gratia cui plurimum operæ impendebat, in Aegyptum nauigauit, unde ex eorum sacerdotibus plurima ad Græcos præcepta ac cærimonias contulit. Cum Argonautis insuper Colchos profectus est. Postremo Eurydices uxoris causa ad inferos descendens, à Proserpina cantus suauitate impetrauit, ut defunctam ab inferis excitaret. Quod & antea fecerat Dionysius, quem dicunt matrem Semelem ab inferis quoq; eductam immortalitate donatam Theonem cognominasse. Hæc Diodorus libro v. Diogenes uerò de eodem sic refert, Orpheus Oeagri & Calliopes filius Theologus, interq; argonautas unus, de dijs multa cecinit. Discerptũ à mulieribus dicunt, quòd marium sectaretur libidinem. Suidas item hæc scribit. Orpheus Ciconeus uel è Bisaltes Thraciæ, uersificator, fuit duas ferè generationes ante bellum Troianum, scripsit de fabulis, epigrammata, hymnos. Aelianus de uaria historia dicit falsa tradi de huius Orphei sapientia, quũ Thracum sit nescire literas. Ouidius libro x i. Meta. scribit, Orpheum uatem fœmineum amorem in puerorum uenerem transferentem, à fœminis interfectum fuisse, lyra & capite eius in Hebrum amnem proiectis. Fuit alius Orpheus qui scripsit argonautica: alius qui de lapidibus.

Orpheus
Eurydice
Semele
Theone

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXXIIII.

DE ORIGINE, FINE AC VIRIBVS RHETHORICAE.

RHETORICAE primum in Sicilia Corax & Ctesias Syracusani, ut ait Cicero, simul & procemiorum, & epilogorum, ac argumẽtationum, quas Græci agonas uocant, repertores fuere. Inde Athenas per Gorgiam Leontinum fluxit, cuius discipulũ Isocratem Aristoteles tunc æmulatus, scholis pomeridianis cœpit præcipere, dictitans illud notum. Αἰσχρὸν γὰρ σιωπᾶν, Ἰσοκρά-

τlω

τὴν ἰδῶ λέγειν. Eodem ferè tempore Theodectes post hos Hermagoras & Hermogenes, qui etiā de arte scripsit. Inde Rhodum per Aeschynem exulem ars peruenit. Postea deflorescentibus iam Athenis, Alexandriā migrauit, quanquam celebriore philosophiæ studio ea urbs teneretur: postremo Massiliæ per Antoninorū tempora cum huius facultatis, tum reliquarū artium uiguere. Apud nostros uerò Romæ Ciceronis tēporibus maxime floruit per Apollonium Molonem. Cic. initiū orādi cōditoribus urbiū & legulatoribus tribuit, negatq; ante Periclem quicquā in ea quod ornatū habuerit reperiri.

Finis rhetoricæ

Finis eius, ut Aristoteli placet, non persuadere, sed tantū benedicere, & ea nosse quæ sint ad rem persuasibilia: ueluti & medicinæ, non sanitatē quærere, sed bene mederi, & eò arte procedere quousq; fieri poterit. Cicero idem in arte sentit alijs uerbis: Finem his aptè dicere atq; adposite, quæ faciunt ad persuadendū.

De utrib' eius

Parem & hanc item uiribus dialecticæ Aristoteles facit, nisi quòd illa strictior, hæc latior: ambarumq; nullius certæ scientiæ, sed cōmunem quendam modū omnium nosse: aliarū quidem artium præter has nulla inter se pugnantia syllogisat. Huius igitur facultatis magna uis est, ut ait Quintil. nec ulli ueterū satis pertractata, quam si quis ritè sectatus fuerit, ungues tondere, aut capillū reponere nō existimabit ad curā suam pertinere: quodq; mirum quum cæteræ artes iudicium doctorū exquirant, hæc etiam imperitorum.

Pronunciatio

Quapropter ex Demosthenis sententia, nulla huic res magis quàm pronunciatio conferet, quæ corporis eloquentia putatur. Hac igitur una re uel indocti sæpe dicendi famam quærunt: uiq; ubique clamant, ac dextram eleuant: multaq; uoce, anhelitu, iactatione corporis contendunt. Iam manum ad pectus reuocare, ferire caput, pede terram incutere, mire ad pullatum circulū facit. In his uerò qui defecerit, uel doctissimus nihil scire putabitur. Quamobrem modestis tantum hæc facultas ediscenda ut uirtutis, cæteris ut adrogantiæ instrumenta fugienda.

Archidamus Pericles

Archidamus Lacedæmonius interrogatus an esset Pericle potentior, respondit: Quamuis Pericles in bello sit à me uictus: ea tamen præditus est facundia, ut quum de his ratiocinetur, non uictus sed uictor appareat. Quidam qui philosophiam simul cum eloquio profitebatur, à medicina alioqui alienus, Aristotelis physicam uerbis & ostentatione iactabat, medicos non rite morbos curare monstrando, quumq; arte inferior esset, uincere uulgò putabatur. autor utriusq; Eunapius in sophistis. Multi igitur uirtute modestia præditi, eloquentiæ seu naturæ defectu, inferiores nocentibus habentur. Cicero de admunist. prouin. ad Q. fratrem ad hoc propositum ait. Atque is dolor est, quum illi te innocentia non uincant, uincunt tamen artificio beneuolentiæ. Et in alio loco: Magis ineptijs quàm nolūtate peccat. Ex quo Euripides ait: τυραννικόν τι πόλλ' ἐπίστασθαι λέγειν. Tyrannicū quiddam, multa scire dicere. Ego uerò collatis ueterum ac nouorum exemplis, quæq; audiui, quæq; legi, partim etiam uidi, adfirmare ausim paucissimos uiros bonos eloquentes inueniri. Hac præditi facultate homines in ciuitatibus plerunq; coniurant, seditiones agitant, decipiunt, blandiuntur, mordent, cauillantur, libidinem sibi ac uoluptates conciliant. Demum ab orthodoxa fide plurimi eloquio confisi defciuerunt, sectæq; ac superstitiones hinc pullularunt, ut non frustra sibi conscius Cicero dicat in lib. de orat. Si alterutrum optandū, indisertam prudentiam malim, quàm imprudentem mihi eloquentiam esse. Et Cato ex eadem causa oratorem uirum bonum uocabat: & Statius Cæcilius in suis poëmatis, ut Apuleius in apologia testatur, dixit innocentiam eloquentiam esse, quòd si causam hanc rationibus & exemplis, quibus possem declamare uelim, longius proueherer, sed alterius forasse loci.

DE IPSIVS MVLTIPLICI DIductione ex Aristotele, Hermogene, Cicerone, Quintiliano.

EOrum autem quæ persuadent, fidemq; faciunt, aut sine arte sunt, & per nos non fiunt: ut testes, scripta, leges: aut cum arte, & per nos, hoc est, per artem & rationem nostram fiunt. Et harū rursus tres species, aut per adfectus, adficiendo aliquo modo auditorem, aut per demonstrationem, seu certo per apparētem demonstrationem. Demonstrationē faciunt Syllogismus, & Inductio. Voco autē syllogismum rhetoricum, enthymema: inductionem, exemplū aliquod. Enthymematū uerò quædam necessaria, quædam ut frequenter cōtingentia, quæ ex uerisimilibus & signis constant. Verisimile est factum ut plurimū contingens: sic se habens ad rem, sicuti uniuersale ad particulare. Signū uerò sic se ad illud cuius est signum, ut particulare ad uniuersale.

Genera omnino tria sunt: Deliberatiuum siue dialecticū, Iudiciale, & Demonstratiuū siue epidicticon. Deliberatiui Hortatio & Dehortatio est: tempus uerò futurum: Finis autem utile & inutile. Iudicialis Accusatio aut Defensio: tempus præteritum: Finis iustum & iniustum. Demonstratiui Laus & Vituperatio: tempus præsens: secundum enim præsentia laudant, aut uituperāt omnes, quanquam & facto & futuro adijciunt laudes: Finis honestum & turpe. hactenus ex Aristotele.

Hermogenes quæstiones rhetoricæ Finitas & Infinitas ponit. Infinitæ, quæ remotis personis & temporibus & locis, cæterisq; similibus, in utrāq; partem tractantur, quas Græci θέσεις appellant. Cicero Propositū. Alij quæstiones uniuersales ciuiles: alij philosophicas. Hoc genus scientiā & actionem distinguit, ut sit scientiæ, an prouidentia mundus regatur, Actionis, an ad rempub. accedendum. θέσεις

Prius trium generū est: an sit, quid sit, quale sit. Sequens autem duorū, quomodo adipiscamur, quomodoue utamur.

Finitæ quæstiones sunt ex complexu rerum, personarū, temporū, aliorumq;: ὑποθέσεις à Græcis dicūtur: à nostris uerò Causæ. In his omnis quæstio, quam alij negotiū, alij causam dicūt, circa res personasq; cōsistere uidetur. Amplior est semper infinita. Verbi gratia: infinita, an uxor ducenda: finita, an Catoni ducenda. ὑποθέσεις

Cicero in primo rhetoricorum, materiam rhetoricæ in Thesim & Causas diuisit: Thesim nihil ad oratorem pertinere contendit, sed tantum ad philosophos. Verū ipse postea hos improbat libros: & in libris de Oratore, & in Oratore, & in Topicis præcipit, ut à proprijs personis ac temporibus auocemus controuersiam: quia latius dicere licet de genere quàm de specie: & quod in uniuerso probatum est, id in parte probari est necesse.

Status causæ, ut ait idem in eodem, & Quintilianus, in quo res maxime uertitur: hanc στάσιν Græci uocant. Theodectes uerò κεφάλαιον γενικώτατον. id est, caput generalissimum, siue summam ad quam referuntur omnia: ut Fecisti, nō feci. Status est an fecerit. In consultatione, fit cum dicitur bellū sumendū, non sumendum. In demonstratione, Adsecutus, an non adsecutus hanc laudem fuerit. Vtraq; in iudiciali statu, nostri hodie legulei Punctum iuris appellant. Status causæ

Partes rhetoricæ secundū Cicer. & item Quintil. quinq; Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, pronunciatio. Rhetoricæ partes quinq;

Oratoris officiū, docendi, mouendi, delectandi. Ad docendum, expositio & argumentatio, ad mouendū adfectus pertinent, qui in omni quidē causa in principio ac fine dominantur: nā delectatio quāuis in utraq; sit, magis tamen proprias in elocutione partes habet. In deliberatiuis consultans circa qualia uersatur, id est, bona an mala, quorū principiū in

X nobis

nobis est, quæ possunt aut non possunt fieri. Hic præcipuè spectandū, quis apud quem quid dicat. De quibus autem cõsultant homines in rep. secundū Aristotelem quinq; existimantur, de uectigalibus, de bello, de pace, de custodia regionis, de exportãdis & importãdis, de legislatione. Laus autem cõmunem habet cum cõsultatione speciem: nã quæ consultationi subieceris, hæc mutato nomine laudes fuerint.

Iudicialium diuisio

Iudicialium uerò causarū aliæ in singulis, aliæ in pluribus controuersijs consistunt. Porrò omnis causa inficiatione duplici est: Factum'ne, an hoc factum sit: præterea defensione, altercatione constat. Quæstio è scripto est aut ex facto. His accedit rerum fides, proprietas, qualitas. scriptum, uerborū uis, aut uoluntas: in quibus uis tum causarum, tum actionum inspici solet, quæq; aut scripti & uoluntatis, aut ratio naturæ aut ambiguitatis, aut rerum contrariarū specie continetur.

In omni porrò causa iudiciali quinq; sunt partes, quarum exordio conciliatur audiens: narratione proposita confirmatur, computatione aut memoria reficitur, aut animi mouentur: his argumentandi & adficiendi loci sunt, ac genera quibus placari ac resolui iudices oportet.

DE ELOCVTIONE, AC DICENDI GENERIBVS.

Elocutio uerò quã Græci φράσιν appellãt, pars orationis difficillima est, quæ propriè ad oratorem pertinere uidetur: nã M. Antonius aiebat se multos uidisse disertos: eloquentem uerò neminē. Et Cicer. inuentionē ac dispositionem prudētis hominis putat, eloquentiã oratoris. Nostra præsertim ætate hanc tantū usui cernimus, cū cæteræ iam exoleuerint: nã iudicia priscorū penitus sublata, & modus alter introductus. Elocutione uerò utimur ad epistolas, orationes, cõsultationes, panegyrica, epithalamia, epitaphia, epitreptica. De quibus omnibus præcepta tradit Diony. Halicarnasseus, à Theodoro Gaza cõuersa: nonnulla etiam Demetrius Phalereus & Absines, quorū libri ad nos usq; peruenerūt. De hac igitur pauca ac magis necessaria dicam.

Dictio inprimis uaria reperitur. Est enim philosophica, uelut uirgo grauis & speciosa, ut ait Cicer. nulla agitatione, aut cõtentione, quam Pythagoras & Plato retinuere. Hi & persuasione quadã in dicendo utuntur, semper eodē modo se habētes. nã pedestris & numerosa Platonis oratio est existimata. Secũda politica, in qua principes fuere Milciades & Cimõ, et Themistocles. Tertia dialectica, in qua excelluere Demosthenes & Lycurgus, ubi de cõtrouersia agitur facti.

Quarta sycophãtica, quæ uersatur in calūnia & maledicētia, in qua præstitere Aristogitõ & Hegemon. Quinta adsentatoria, in qua nominantur Demades & Aristobolus,

Sexta sophistica, quæ quòd plurimos habuit sectatores, par est diffusius aliquantulū de ea ex Philostrato narrare.

De sophistica ex Philostrato

Sophisticam antiquã, philosophantem rhetoricam dicere oportet, quū de eisdem ferè reb. disserãt sophistæ atq; philosophi: nã quæ illi interrogationes proponēdo, circaq; quãlibet parua dubitantes se nescire fatentur: antiqui sophistæ uti certi loquuntur. Igitur exordium eis disserendi huiuscemodi est. Hoc scio, hoc intelligo: item nihil homini stabile. Siue hic modus procemiorum splendorem addat orationi, siue cõstantiam, seu etiã per hoc manifesta fiat, de quo disputatur adsumptio. Conuenit sanè uaticinio humano, quod Aegyptij & Chaldæi, ac ante hos Indi per astra inuestigati sunt. Conuenit & diuino, sic Pythia loquente.

Noui ego arenæ iam numerū metrūq; profundi. Item.
Lignea Tritoniæ dat mœnia Iuppiter almæ.

Tunc uerò & Orestes & Alcmeon matricidæ, ac pleraq; alia ueluti sophistæ se ueteres exercebant, eamq; longius ac planè mēbratim oratorio more ampliatam exornabãt, ut de dijs, de heroibus, de iustitia, de fortitudine: interdum etiam altius de ipsa mundi forma disserebant. Noua uerò quæ potius secunda dici debet, quum illa uetus sit: sophistica, pauperes, diuites tyrannos, deniq; res gestas omnis materiæ nominibus subijcit proprijs. Prima si quidem à Gorgia Leontino originem habuit. Secunda ab Aeschyne Atrometi filio cum excideret repub. Atheniensium, traditus ab utroq; illorum præceptis: deinde super his exercitationibus.

De extemporalitate

Extemporalis facundiæ fontem quidã à Pericle primum deriuasse adfirmãt, ex quo magnus ille linguæ potentia putatus est. Aliqui uerò à Pythone Byzantio, quem Demosthe. solū Atheniensiū ut audacem in dicendo, longeq; fluentem taxat. Nonnulli autē ab Aeschyne, qui primū Rhodi Mausoleū Cariæ subita laude cõmendauit. Mihi autem uidetur, ait Philostratus, Aeschynē ipsum & in legationibus, & in iudicijs, ac cõcionibus, multa sanè ex tempore dixisse, ac tantummodo orationes scriptas reliquisse, ut in cura ac diligentia haud multū Demosthene inferior uideatur: attamen extemporalitatis inuentū Gorgiæ trado. Hic primū Athenis

Gorgias

prodiens, ingenioq; fretus: proponite, inquit, ostentans se ad respondendū subito paratū, nihilq; penitus ignorare. Vnde postea Prodicus Chius excitatus, librū scripsit, ubi uirtus ac uitiū muliebri specie Herculem circumstetere, atq; hæc quidē uario elegantiq; cultu otium delicias q; offerre: illa uerò humili figura laborem tristitiamq; polliceri: deniq; longo inter se sermone cõtendere uidebãtur. Idem Prodicus demonstratiuum genus primus instituit, ciuitates oberrans ac demulcēs, iuxta Orphei ac Thamyræ consuetudinē: ex quo apud Thebanos in magnis fuit honoribus, maioribus etiam apud Lacedæmonios, à quibus ut hæc iuuētutē doceret, magnopere rogatus est. A Gorgia postea agitatus, quòd obsoleta sæpiusq; dicta tractaret: ad extemporalitatem ab eodem inductus est. Sed & ipse Gorgias haud expers æmulorum dicitur fuisse. Erat siquidem Athenis Chærephon nomine, non quem comœdia Buxeum uocabat: ille uerò ob studij laborem tabe adfectus fuerat: hic autem Gorgiæ studia subodoratus: Quare, inquit, ò Gorgia, fabæ inflationem aluo faciunt, igni nequaquàm? Ille uerò haudquaquàm cõmotus: hoc, inquit, tibi ad cõsiderandū relinquo: ego uerò illud iamdiu noui, quòd terra ferulas cõtra tales gignit. Eloquentiam animaduertentes sophistarū Athenienses, foro eos prohibuerunt, tanquàm iustitiam peruertentes. Ex quo Aeschines & Demosthenes publice quidē alternas contumelias operimento iustitiæ prætexerunt: priuatim autē re uera famã ex his quærentes. Ipsumq; Demosthenē sanè constat gloriatū olim apud amicos, iudicū sentētias ad suã ipsius uoluntatem quãdo liberet se posse cõuertere. Neq; Aeschynes Rhodi docere potuisset, quæ nesciret: nisi in his prius Athenis exercitatus. Sophistas igitur antiqui non solū claros oratores uocauere: sed philosophos copiose, apteq; dicētes. Hæc Philostrati ex libro sophistarū ad hunc locū cõuerti. Aristoteles autē x. Eth. ait: Scientiã gubernãdæ reip. sophistæ profitentur: quorum nullus remp. gerit. Boetius sophisticã in malam accipit partē, cauillationemq; esse dicit. Alcinous eum à philosopho differentē facit, quòd uideri potius quàm esse uelit.

Chærephon Atheniensis
Chærephon Buxeus

Suidas oratorem ait illum esse mercenarium & deceptorem. Plato in Protagora, & pluribus in locis sophistas exagitat, tanquã corruptores non professores ciuilis disciplinæ, quodq; uerbis magis quàm rebus cõtendant. Sed & in Gorgia maximè oratores nõ legitimos ridet, qui uerisimilia uerò anteponentes, populum ac seipsos fallunt, illosq; cocis & adulatoribus cõparat, qui delectabilia potius quàm salubria proponūt, atq; offerūt, legitimos autem medicos. Appellat enim non legitimos, qui philosophia, bonisq; artibus carent. Nã & philosophi & dialectici præcipuū officiū indaganda

ueritatis, diuidēdiq́;, & cōponendi. Et in Philebo perfectū dicit dialecticū, id est, metaphysicū, tanquam deum honorandū esse: quapropter uerū oratorem sine his scientijs non esse.

DE PARTIBVS ELOQVVTIONIS.

CONstabit igitur eloquutio partibus octo: Cōpositione, Dictione, Sentētia, Methodo, Colis, Pausa, Numero, Figura. Cōpositio tres habet partes Quintiliani præcepto: ut sit emēdata, lucida, & ornata. Prima ad grāmaticos pertinet: ut barbarismi solœcismiq́; fœditas euitetur. In barbarismū incurrimus nō solū accētibus, sed modo: ut lambdacismo, iotacismo, platacismo, cœlostomia: quæ omnia in orthoepia cōsistūt. Dilucidā faciet orationē perspicuitas: uerba Latina usitata nō peregrina, nec accersita: non asyndeta, id est, disiuncta: cū multa uerba sine cōiunctione obscurēt sensum. Ornatus uerò ex figuris alijsq́; partibus cōstabit: de quibus postea

Locus ad componendum aptior

dicemus. Ad cōponendū præterea Quint. monet agrū nō utilē esse: eo quòd amœnitas aëris, auiū cōcentus, uirētiumq́; iucūditas, ingeniū distrahunt: magis autem septū, nec admodum laxū sub tecto habitaculū eligendū. Hinc ait Iuuenalis:

Qui facis in parua sublimia carmina cella,
Vt dignus uenias hederis & imagine macra.

Dictione: ut sit dictio Latina & usitata, quemadmodum suprà dixi.

Sentētia multiplici potestate in oratione ponitur: ut Dianœa, Chria, Apophthegma, Adagium, siue prouerbiū, Para-

Chriarum genera

doxa. Chriarū plura genera eodē teste autore: unum simile sentētiæ, quod in simplici uoce cōsistit: ut alicuius dicti quod ad mores pertinet cōmemoratio, quæ à Græcis etiā ethologia uocatur: ut omnis laus in actione consistit. Est etiam Chria genus exercitationis breui argumētatione sententiam propositā demonstrans, cuius plura exēpla utriusq́; linguæ autores ponunt, trahitq́; etymon ab usu & utilitate. Verbi gratia. Fugienda est maxime corporis uoluptas: ea siquidem ob breue delinimentū innumeros perpetuosq́; parit dolores, mentemq́; à rerum utiliū commercio exercitationeq́; auertit, infamiam gignit, & animi corporisq́; uires euacuat. Voluptati præterea deditos nullius uidemus apud homines existimationis. At contra eos qui cum sobrietate ac castimonia uitā duxerint, maxime utiles reip. maximisq́; propterea honoribus adfici. Hæc etiā præcipue amatur à belluis, quibus deus diuersam à nobis ignobilioremq́; tribuit naturā, ut quæ illas oblectant, nos fugere omnino debeamus. Et sic reliquæ.

Apophthegmata

Paradoxa

Apophthegmata uerò dicta sunt sapientum. Paradoxa item, sed præter opinionem aliorū, ut omnes diuites serui.

Cola

Cola κῶλα sunt membra orationis perfecta. Ex his breuia & asyndeta, id est, sine coniunctione, aptiora sunt epistolis & sermoni, longa & coniuncta orationibus.

Methodus

Stylus

Methodus ars est præceptioq́; styli. Est enim Stylus quem Græci χαρακτῆρα uocant. Is imitandus qui maxime secundum naturā fit, ex omnibusq́; autoribus nō omnia, sed præ-

Asianus

cipua melioraq́; sumenda. Asiani exuberantius seu potius

Atticus

Characteres

uerbosius, inter quos Ciceronē Brutus notauit, qui elixū & exanguem eū uocauit. Attici simplicius & elegantius, inter quos Caluus fuit: ex Græcis uerò Lysias. De Characteribus antiquorū scripsit Dionysius Halicarnasseus, nonnullis etiam Dion, uterq́; Demosthenis atticismum omnibus præferunt. Præcipit insuper Quintilianus candidos maxime legendos & imitandos, ut Ciceronē & Liuiū: nec omnia sua nimis diligēda Ouidij more, nec rursus per morositatem omnia abijcienda, statuendūq́; quandoq; iudicij inuentionisq́; modum. Præter omnia cauendum in imitatione ab impu-

Celsus Albinouanus

dentibus furtis, in quo Celsi duo notati fuere. Primus Albinouanus cognomento, ab Horatio.

Quid mihi Celsus agit monitus multumq́; monendus
Priuatas ut quærat opes, & tangere uitet
Scripta Palatinus quæcunq; recepit Apollo:
Ne si forte suas repetitum uenerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum
Furtiuis nudata coloribus.

De altero, cuius medicinā habemus Quintilianus ait: Græcinum transcripsit, eumq́; mediocris appellat ingenij, quo profectò post Ciceronem nihil legitur elegantius. Corn. Celsus

Commata nos incisa dicimus, de quibus, deq́; Rhythmis in grammaticæ parte diximus.

Est rhythmus quo numerosam facimus orationem. Res enim numeris augemus atque ornamus, numeros qualitas uerborū facit, si tumida sint, siue hiantia, siue depressa. Præterea si restringere forte periodū uolumus, id iambo in fine faciendū, ut Cicero. Quintilianusq́; tradunt: Seu uerbo proparaxytono, id est, quod accentum in antepenultima retineat. Verbi gratia: Diuturni silentij Patres C. quo his temporibus usus eram, non timore aliquo, sed partim uerecundia, partim dolore, finem hodiernus dies attulit. Epistolaris breuitas rhythmos omnino respuit.

Mora, siue pausa Græce ἀνάπαυσις, est animi requies, quæ reficit lectorem, ac sensibus lumen accōmodat. Huius Stigmæ, id est, notæ siue distinctiones duæ: Telia, & Hypotelia, id est, perfecta & imperfecta. Prima quæ propriè Distinctio uocatur, est ubi tota sententia requiescit: ut, Optimè quidem ac pulcherrimè ueteres philosophati sunt. Altera quæ Subdistinctio dicitur, est constitutiua particularis sententiæ perfectæ secundum dictionem quæ inferri aliquid significat: ut Deus æternus est.

Mora

Stigmæ

Telia

Hypotelia

Schema maxima pars orationis, & quæ maximū præstat ornatum: uocaturq́; oratio ἐσχηματισμένη, id est, figurata: quæ autem minime figurata, ἀσχημάτιστος. De his plurimi scripsere autores, Cæcilius Dionysius, Rutilius Lupus, Cornificius, Visellius, Celsus.

Tropus autem, quem Caius, Aristarchus, & Proclus uerborum figurā appellauere, est sermo à naturali loco in aliū ornatus causa translatus. Figura est confirmatio quædam orationis remota à cōmuni ratione. Primum igitur Tropi XXIIII. solent poni. Allegoria, Metaphora, Catachresis, id est, abusio, Metalepsis, Metonymia, Aenigma, Synecdoche, Onomatopœia, Periphrasis, Hyperbaton, Anastrophe, Syllepsis, Parapleroma, Hyperbole, Eclypsis, Pleonasmos, Antiphrasis, Exoche, Prosopopœia, Parabola, Anapodosis, Paradigma, Antonomasia, Ironia.

Tropi XXIIII

Figuræ uerò aut sententiarum, aut uerborū Græcè Schemata dianœæ, & Schemata lexeon uocantur. Sentētiarum figuræ sunt.

Schemata lexeos

Synathresmus, quando res multæ in unum caput coguntur: ut Populi tumultuantes, ciuitates rebelles, domus inter se diuisa, coniuges discordes.

Epimone in eodem permansio augmenti gratia.

Leptologia quando res minutatim narratur.

Prosopopœia quando sermonem damus inanimatis.

Aposiopesis quū quæ relinquūtur tacēdo significātur: ut,
Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

Paralepsis, quando fingētes aliquid nolle dicere, nihilominus dicunt: hæc Occupatio in retorica ad Herenniū dicitur.

Apostrophe, quando ab uno ad alterum uertimus sermonem. Virgil. At tu dictis Albane maneres.

Diaporesis quādo de re una plures succurrunt sententiæ, quarum quæ uera sit dubitamus. Hæc dubitatio dicitur ad Herennium.

Erotema breuis interrogatio: ut, Num nunc è tumulo fortunataq́; fauilla Nascentur molæ?

Diatyposis, quando sub uno adspectu uidentur agi res.

Metathesis, quãdo ab una re causam in aliã trãsferimus.

Epanaphora repetitio eiusdem dictionis. Haec ad Herennium Repetitio dicitur.

Verborum uerò figurae Tautologia, idem ferè significantium uerborum positio, ad rem augẽdam siue demonstrandam: ut, Diruit, sustulit, eripuit, auulsit.

Palilogia, repetitio eiusdem uerbi.

Anadiplosis, Duplicatio dicitur ad Herennium: ut Ille meos tulit ille meos.

Antistrophe cõuersa cõscriptio: ut, Quibus cũ, quos inter.

Climacoton, Gradatio dicitur ad Herennium.

Pleonasmus, & itẽ Eclypsis, contraria inter se: altera superabũdat, altera deficit. Exẽplũ primae, Seruitutẽ seruio, uitã uiuo. Exemplũ secũdae, Cras in Tusculanũ: scilicet uenũ.

Enallage, siue cõmutatio, siue alteratio, etiam Atticorum est, quando casus pro casu, tempus pro tempore ponitur: ut Hostis habet muros: & iam multos annos est.

Metabole est commutatio, quando idem diuersis sententijs replicatur.

Zeugma, quãdo diuersa mẽbra una cõiungit dictio: Quintilianus. Synezeugmenon appellat: ut, Lictor pedibus, praetor equo, consul curru uectus in urbem ueniunt.

Hypallage, siue Epanorthosis, quando corrigimus dictũ: ut, Accusabo ego non dico patientiam, sed ignauiam. Haec Correctio ad Herennium dicitur.

Isoteleutõ, & Isoptotõ, id est, similiter desinẽs, & similiter cadẽs ad Herẽniũ uocata: quãdo uerba similiter desinũt.

Parison Philostrato, Isocolon Quintil. ad Herenniũ uerò Cõpar dicitur, quãdo mẽbra nõ solũ similiter cadunt, sed & eundẽ numerũ et penè tẽpus retinẽt: ut, De hostibus uictoriã retulit patriae salutem attulit, sibiq; magnũ decus contulit.

Asyndeton, quando ob breuitatem sine cõiunctionibus teximus orationem, quod epistolis conuenit.

Polysyndeton, id est, ualde adligatum, contra primae naturam: ut, Vnà eurusq; notusq; ruunt.

Ambiteton cõtrarijs inter se sententijs: fit enim pluribus modis. Haec omniũ figurarũ pulcherrima frequentiorq;: ut, Hic probus in uirtute agẽdo semper est pauper: ille improbus in scelere semper fortunatus. Item: Croesus tot opibus munitus, tã à suis dilectus, cito corruit: hic tyrãnus nulla ui septus suis maximè infensus lõgo tempore durare poterit?

Parãgelma, quando res magnas humili oratione, humiles uerò alta enunciamus.

Ecphrasis, à Latinis descriptio dicitur, inter proginnasmata est, & genera exercitationis, quum rem aliquã aptè, ac floridè uerbis describimus, & ante oculos ponimus: ut nemus descripturi dicimus, Arborum folia lasciuiunt tenui zephyro, Aues concentu murmurant, Riuus aquae subterlabens umbrosos irrigat aditus, Molles herbae dulces recumbentibus praebent thoros.

Prepon. cum cuiq; personae propriũ adsignamus sermonẽ pro dignitate statuq; illius: quod poëtae maxime cõuenit.

TROPOS autem, ut suprà dixi, figuras quidam uerborum dixere. Sunt autem,

Metaphora omnium pulcherrima & necessaria, quam translationem dicimus.

Allegoria quãdo sub uerbis alienis latet alius sensus, perpetua enim metaphora allegoria est.

Aenigma uerò differt ab illa, q. hoc maioris obscuritatis.

Antonomasia siue Metonymia, nomen pro nomine ponit: ut, Mars pro bello.

Synecdoche, quũ nõ plenè rẽ ostẽdit, quasi extra indigeat alia mõstratione uocabuli. Fit pluribus modis: ut, Summa descendens aureus arce. Et, Tristis thorus, laeta nuptiae.

Onomatopoeia quae rebus uocabula fingit: ut, Apũ bombus, hinnitus equi, ranarum coaxatio.

Syllepsis, id est, cõprehensio, quũ res plures sub uno tẽpore aut casu cõprehenduntur: ut, Boreas unà zephyrusq; ruunt.

Antiphrasis, cum cõtrario contrarium significamus: ut, Letum mors, bellum pugna.

Exoche excellentia: ut Poëta pro Homero, philosophus pro Aristotele.

Parabola, similitudo, siue comparatio.

Metalepsis, transsumptio.

Ironia, cũ per irrisionẽ quãdã cõtra quid sentimus, significamus. Huius partes quatuor: Canchasmus, Mycterismus, Sarcasmus, Astismus, i. cachinnatio, subsannatio, urbanitas.

SVNT praeter haec figurae quaedam dictionis, quas Graeci πάθη uocant, quum aut augmento aut diminutione patiuntur: uidelicet.

Ectasis quum syllaba breuis producitur, quae apice distinguenda est secundum Quintilianum, ut uinum dederitis: & apud Homerum ἆ δειλὼ.

Systole quum longa corripitur: ut, Vnius ob noxam.

Epectasis, quũ syllaba in medio augetur: ut apud Hesiodũ, ἐπιτελλόμενον, & ἰδὲ ἰδοῦσα. Apud Latinos Induperator.

Huic contraria Syncope, quae de medio tollit: ut, amarũt.

Prothesis addit in capite, Aphaeresis cõtra tollit: ut, Sclites pro lites: & Temnere. pro contemnere.

Diaplasmus, additio consonantis in medio: ut, Rettulit: & apud Graecos ἐν ἔλλασι. Contrà Paraptosis quando litera demitur, ut κάλιον pro κάλλιον. Apud nos uerò, Megalesia pro Megalensia.

Proschematismus, additio syllabae in ultima, ut Amarier, pro amari: & apud Graecos ταυτοσὶ. Contrà Apocope: ut Mi, pro mihi. Apud Graecos δῶ pro δῶμα, & ἀπόλλω pro ἀπόλλωνα.

Diaeresis diuisio uocalis, dictionis, aut diphthõgi: ut apud Ouidium Elegeia, pro Elegia: & apud Virgilium, Aulai in medio: apud Homerum uerò ἔμοι pro ἐμῇ.

Synaeresis cõtrà, quũ è duabus fit una: ut, Cõicio, pro Cõijcio, Antoni pro Antonij audit pro audijt: efficiturq; longa.

Apud Graecos aũt latè patẽt Synaeresiam, ut ποιέω ποιῶ.

HACTENVS quae quantitate patiuntur dictiones, deinceps quae qualitate: sunt enim sex, Synaloephe, Metathesis, Metalepsis, Enallage, Metaschematismus, Antithesis.

Synaloephe, est duarũ syllabarũ per uocales unio. Fit autẽ apud Latinos uno tantũ modo, quũ ex duabus uocalibus una fit longa: ut, Di pro dij. Apud Graecos uerò pluribus modis: primum simpliciter quadrifariã, per Ecthlipsim, id est, expulsionẽ, ut ἐπὶ ἐμοῦ, ἐπ᾽ ἐμοῦ. Per Crasim, ut τὰ ἐμὰ. τἀμά: quod accidit quãdo breuis exclusa producit sequentẽ. Apud nostros hoc etiã fit, praesertim comicos: ut Actũ est, actu'st. *Synaloephe* *Ecthlipsis* *Crasis*

Per Synaeresim, ut νηρῇδα, νηρῇδα. Cõpositae itẽ totidẽ modis: primũ per ecthlipsim & crasim, ut καὶ ἐγὼ, κἀγὼ. Expellitur enim i, unitur a: & e, breuis in a, longũ uertitur. Per ecthlipsim et synaeresim, ut ἐγὼ οἶδα, ἐγῷδα. remouetur enim o, & unitur ω. Per crasim & synaeresim, ut ὁ αἰπόλος, ὡπόλος. cõnectitur enim o & a in ω. Cõiungitur insuper ω, & ι, p ecthlipsim & crasim & synaeresim, οἱ πόλοι, ὡπόλοι, amouetur enim i, ex diphthõgo, & cõglutinatur o in ω.

Est praeterea quaedam propria Synaloephe, quae coniunctis duabus dictionibus uocalem secundae dictionis in u, conuertit, ut τὸ ἔλαιον, τοὔλαιον. τὸ ὄνομα, τοὔνομα.

Est alia in hoc genere figura, quae Metathesis dicitur, siue Paragrãmatismus, quũ literae seu syllabae aliquae mutãtur: ut, arcesso pro accerso: & apud Graecos κάρτος pro κράτος. In literis tantũ Valesij pro Valerij, & Fusij pro Furij: apud Grae. uerò τύρσιν pro τύρσιν, & πύρσος pro πύρσος. *Metathesis sive Paragrammatismus*

SVNT itẽ quae ad locutionem pertinent Progymnasmata *Progymnasmata*

ſmata, id eſt, præexercitationes apud Hermogenē & Aphthoniū uidelicet μῦθος fabula, cauſa ueritatis alicuius inductis: partes eius Promythion ipſa fictio, Epimythion ſenſus.

Deinde Διήγημα, narratio, quæ differt ab alia principali: hæc particularior in rebus quibuſdam, cuius uirtutes breuitas, perſpicuitas, uerborum proprietas.

Χρεία, Chria, dictum breue alicuius ſapientis, cum autoris allegatione.

Γνώμη, ſnīa, idē quòd chria, ſed ſine autoris allegatione.

Ἀνασκευὴ confutatio, & κατασκευὴ confirmatio ſeu probatio rei alicuius. ἐγκώμιον laus.

Ψόγος uituperatio, Σύγκρισις comparatio.

Ἠθοποιΐα Ethopœia, quū mores exprimūtur, & uerba introductæ alicuius perſonæ: cuius partes Idolopœia, quū iam mortuis datur ſermo, & Proſopopœia etiā rebus inanimis.

Ἔκφρασις, deſcriptio, quum aliquid deſcribēdo ante oculos ponimus.

Θέσις poſitio, & Hypotheſis, de quibus ſuprà dixi. Communis locus. Latio legis.

DE MEMORIA.

MEmoriam quartā orationis partē ſummumq; hominis bonū ponūt, cuius tāta uis eſt, ut Iarchas philoſophus Indus, ut ſcribitur apud Philoſtratū in uita Apollonij, eā ſecundū deos eſſe uoluerit, omniaq; præter eā ſeneſcere dixerit. Hac maxime præſtitere, Themiſtocles, qui percontāti an uellet memorādi artem ediſcere: reſpōdit, ſe potius uelle obliuiſcēdi. Nicias itē Pyrrhi regis legatus, qui uno die nomina omniū ſenatorū edidicit. Carneades quoq; philoſophus. Mithridates qui XXII. linguas edidicit, quot gētibus imperabat. Cyrus rex, ut Quint. & Plin. autores, nomina militū cunctorū in exercitu tenebat: Hortēſius, teſte Cicerone, orationē iiſdē uerbis ſcriptitabat aut pronūciabat, quibus meditatus eſt. Summos itē uiros quoſq; excidiſſe in dicēdo legūtur, ut Demoſthenes apud Philippū legatus, & Theophraſtus Epheſius dicturus in cōcilio Ariopagi. Herodes Atticus corā M. Antonino. Heraclides Lycius ſophiſta corā Seuero principe, ut ait Philoſtratus. Noſtra uerò ætate uidimus Bartholomeū Sozinū Senenſem in iuris ſciētia principē apud Alexandrū ſextum nouū pontificem de more pro Senenſibus orantē, principio ferè orationis excidiſſe, nullumq; inde uerbum pronunciaſſe. Detrimentū hæc pars animi præter omnia ſentit, aut ſenectute, aut morbo, ut Orbilio grāmatico, & Meſſalæ oratori, ac Hermogeni ſophiſtæ cōtigit: noſtra item ætate Georgio Trapezuntio, qui omnes literarum obliti fuere. Meſſala etiā ſui nominis in quodam morbo. Artificialem repperit Simonides Cæus poeta: nam dum cœnaret in Theſſalia apud Scopam diuitem uirū, cum conclauis ruina omnes præter eū periſſent, dicitur ſepulcro mādare ſuos uolētibus, nomina mortuorū confuſe iacentium ex ordine menſæ memoria dixiſſe, autor Cicer. de oratore.

Qui memoria exciderunt

Artificialis memoria

ADAGIA GRAECORVM.

VT igitur meditantibus res facile ſuccurrant, præter ea quæ ſuprà philoſophis dicta narraui, pauca nunc alia ex utraq; lingua, quaſi uiam ad alia cōquirenda, ſum afferre conatus, ac primū Græca adagia ex Tarræo & Didymo. Hi nonnulla in hoc genere ex autoribus excerpta poſuerunt: uerum quòd ea magna parte ſint poëtarum loci obſcuriores, qui ad rem minime pertinēt: ea tantum tam ex illis quàm alijs delegi, quæ uſui Latinis eſſent, tum ad elocutionem, partim etiam ad prudentiam facerent.

Δελφῖνα νήχεσθαι διδάσκεις. Delphinū natare doces. In eum, qui doctos docere uult.

Ὗς Ἀθηνᾶν. Sus Mineruam. Ex cauſa ſupradicta ponitur à Theocrito poëta.

Ἰλιὰς κακῶν, Ilias malorum. In ærumnis & laboribus. quod Cicero & Propertius uſurpant.

Πᾶσα γῆ πατρίς. Omnis terra patria. Reſponſum eſt Apollinis ad Meleum Theſſalum conſulentem de ſede.

Μία γὰρ χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Vna irundo uer non facit. Apud Ariſtotelem in Ethicis.

Πενία σοφίαν ἔλαχε. Paupertas ſapientiam ſortita eſt. Apud Euripidem.

Εἰς ὕδωρ σπείρειν. In aqua ſeminare. In fruſtra laborātē.

Ὄκνου σχοινίον συνάγειν. Ocni funē colligis ex eadē cum ſuperiore cauſa manauit, quod aliàs repetere oportet, ubi res plures ſimul intelligātur. Apud Pauſaniā ſcribitur, quòd Polygnoſtus tabellā pinxit, ubi Ocnus appellatus ſedēs ſpartū torquebat, aſinamq; prope ſpartū rodētem: quod ſignificare uolebat, fruſtra uirū laborare, ſi uxorē quā in aſina notauit prodigā habeat. Ocnū præterea dicit auē uocari de genere herodiorū, quæ cōtinuo uolādo ſollicitatur, aut quærendo. Meminere huius prouerbij & Propertius & Plin. Ocnus

Κέρας ἀμαλθείας, Cornu copiæ, tritum in omni copia.

Τὰ τῶν φίλων κοινὰ amicorum omnia cōmunia. Pythagoreorum prouerbium, quòd ita inter ſe uiuerent.

Γλαὺξ ἵπταται. Noctua uolauit. uolatus enim noctuæ apud Athenienſes uictoriam portendit. Nam hæc auis in magna eis ueneratione, ſignabatur & in numiſmate.

Εἰς ἀρχαίαν φάτνην. Ad antiquū præſepe. In eos qui ad antiquam uiuendi formulam redeunt. Horatius eleganter hoc expreſſit. Vitæ me reddere priori.

Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ. Vnus homo, nullus homo. Sicut illud. Ab uno tantum nihil bene fit.

Εἰς παγὰς ὁ λύκος, Lupus in laqueos, in eūtes manifeſtū in periculū. De lupo itē apud Latinos, Lupus in fabula, aliquo ſuperueniēte de quo erat ſermo. Itē, Lupi Mœrim uidere priores. Virgilius & Plinius pro malo auſpicio ponunt.

Ἐλάφειος ἀνήρ. Ceruinus homo. in timidos.

Ἐλέφας μῦν οὐχ ἁλίσκει. Elephas murē nō capit. qui humilis deſpicit. De elephātino fœtu apud Plinū aliud prouerbiū, ſi quid tarde fit. Apud Tranquillū item Auguſtus uſurpare ſolebat. Stipē elephāto porrigere: qui timide dat.

Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα. Inimicorū dona pniciosa. Meminit huius Sophocles in Aiace Maſtigophoro.

Λαγὼς καθεύδων, Lepus dormiens, in eos qui dormire ſimulant, nam lepus oculis apertis dormit.

Πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι. Dudū potentes erant Mileſij, Reſpōſum eſt Apollinis, poſitum ab Anacreonte & Ariſtophane: iactatur in eos qui de rebus deciderunt. Apud Virgilium uerò in eandem ſententiam & idem propoſitum, Fuimus Troes, fuit Ilium & ingens gloria Teucrorum.

Συβαριτικὴ τράπεζα ἢ συρακουσία. Syberitica mēſa, uel Syracuſana, utraq; lautis & delicatis conuenit.

Αὐτόματοι δ' ἀγαθοὶ ἀγαθῶν ἐπὶ δαῖτας ἴασι. Boni ſponte ad bonorum conuiuia properant, Quo utitur Eupolis in Chryſogono, & Plato in Sympoſio.

Ἀφύας πῦρ. Aphyiæ ignis. Quādo uelociter ad finē alicuius rei peruenitur. Eſt enim Aphyia piſciculus, & breuiter pcoquitur. Hinc apud Trāquillū illud etiā in feſtinatione ab Auguſto dici ſolebat. Celerius quàm aſparagi coquūtur.

Ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους, Ex equis ad aſinos: quando exhoneſtis ad minus decora deſcenditur.

Βάλλ' ἐς μακαρίαν. Iace in Macariam. Locus enim in inferno dicitur. & apud Comicos, Βάλλ' ἐς κόρακας, ἐς ὕδωρ, ἐς ὄλεθρον. Noſtri autem Comici uſurpāt. Abi in malā crucē, in malam rem. In eos qui perditione ſunt digni.

Βοιώτιος νόμος. Bœotis lex. Quando quietum principium turbatus ſequitur finis, quod Bœotijs ſimiliter acciderit poſt mortem Laij.

Βομβύλιος ἄνθρωπος. Bombylius homo:hoc est crabronius & inutilis, quòd crabro apis species in luto suũ fingat.

Βελλεροφόντου γράμματα, Bellerophõtis literæ. Quãdo quis est causa necis propriæ: nota fabula. usurpatur à Plauto, Bellerophontem me fecit.

Ἀντιπελαργεῖν, Pelargizare. Qui beneficiũ reddũt more Pelargorũ.i. ciconiarũ, quæ in senectute parentes nutriant.

Ἄξιος τριχός. Pilo dignus. Qui nullius est pretij, usurpatum à Catullo, apud quem Pili facio scribitur: Apud Plautũ uerò & Ciceronem, Teruncij facio. Teruncius quadrans & minima est moneta.

Ἄπληστος πίθος. Inexplebile dolium. Insatiabili uentre hominibus, a dolijs quæ Belides apud inferos frustra implere conantur, nota fabula. Traducitur etiam prouerbiũ ad auaros. Cicero autem uocat huiuscemodi homines Tritones piscinarum, qui ob potentiam aut aliam faculatem in republi. partes aliorum usurpant. Plautus uerò Lacones uocat parasitos, ex uoracitate canum Laconum.

Ἀπὸ βαλβίδος, à repagulo, hoc est, ab ipso exordio bonũ aut malũ, seu quoduis aliud esse. Cic. ab ipsis unguiculis dicit.

Ἀπώλεσας οἶνον ἐπιχέας ὕδωρ. Perdidisti uinum infundens aquam. Polyphemi uerba sunt ad Vlyssem apud Homerum, ex quo in prouerbium uenit.

Ἀπὸ βραδυπόδων ὄνων ἵππος ἥρπαξε. Ex tardo asino equus prosilijt: qui ex humili loco prouehitur, & etiam indignè promouetur.

Ἅπαντα τοῖς σοφοῖσιν εὔκολα, Omnia sapiẽtibus facilia. Qui per prudentiam in rebus difficilibus proficiunt.

Ἀκέφαλος μῦθος. Fabula sine capite, in eos qui nunquam perorant. Plautus. Vt orationem sine capite relinquam, id est, sine conclusione.

Ἄκρων ἅψασθαι τῶν δακτύλων, Summis attingere digitis, Qui non diligenter aut perfectè rem aliquam deprehendũt, aut eruditi sunt. utuntur hoc Latini & etiam summis labris.

Ἀλλ' οὐκ αὖθις ἀλώπηξ παγίσι, Non iterum uulpes in laqueos incidet. Intelligitur prouerbium de ijs qui semel ex insidijs euadunt.

Ἄλλο γλαὺξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται. Aliud noctua, aliud cornix loquitur. Qui cum potentioribus certant, aut qui cum alijs non conueniunt.

Ἀλωπεκίζειν πρὸς ἑτέραν ἀλώπεκα. Cum uulpe uulpizare. Qui similes astutia decipere contendunt.

ἀντὶ πέρκης σκορπίον, Pro Perca Scorpio, ijs dicitur qui peiora pro potioribus eligunt.

Ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον, Homo homini numen, qui subito beneficium aliquod ab aliquo adsequuntur. At Plautus contrà. Homo homini lupus, dixit.

Ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον, Vnà dicere, unà facere. Qui celeriter aliquid peragit.

Ἄμμον μετρεῖν. Arenam metiri. in rebus arduis & quæ minime perfici queant.

ἂν μὴ παρῇ κρέας τὰριχον στέργειν. Vbi caro abest, salsamentum amatur. ijs qui rebus uilioribus coacti nõ sponte utuntur. quod etiam uulgò iactatur.

Ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. Necessitati neque dij pugnant. quod à Latinis etiam usurpatur, ut apud Laberium in epigrammate.

Ἄϊδος κυνῆ, Inferni galerus, ijs qui aliquid clam agunt ne uideantur. huiusmodi enim pileo dicitur Perseus minime uisus Gorgonem interfecisse.

Αἰάντειος γέλως, Aiacis risus, Qui stulto ridet, ab Aiacem cui insania similis accidit.

Ἄχρι κόρου, Ad satietatem usq; in rei copia & uehementia dicitur.

Ἄκαιρος εὔνοια οὐδὲν ἐχθρᾶς διαφέρει. Intẽpestiua beneuolentia nihil ab inimicitia differt. Hoc sanè dixisse ferunt. Hippolitũ Phedræ profitenti se illũ præter omnes amare.

Ἀκαρπότερα Ἀδώνιδος κήπων, Infructuosiora hortis Adonidis. In rebus inutilibus & parui fructus, erant enim hi horti in uasis fictilibus, uiuum usq; ad herbam emittentes. Meminit eius Plato in Phedro.

Ἀκανθίων τέττιξ, Acanthia cicada, id est, inter spinas. Dicitur uoce absonis, propterea quòd huiũs cicadæ nõ canant.

Αἴθων πέπλος, Ardens peplus. Qui malorum causa fiuntesq; sunt. Ex peplo misso à Deianira, qui Herculem cremauit, nota fabula. Latini ad hoc propositum utuntur: Equus Seiani, & aurum Tolosanum, quibus utentes incommodo adficiebantur. Gellius autor.

Χάριτες γυμναί, Gratiæ nudæ. uel quòd manifestè gratificari oportet, uel quòd ingrati decore priuantur.

Αἰγιαλῷ λαλεῖς, Littus adloqueris. Inexorabilibus dicitur. Latini pro hoc usurpant, Surdo fabulam narras.

Ἀγναμπτος βάτος αὖος. Aridus rubus inflexibilis. Duris dicitur & obstinatis. apud Latinos dicitur, Pardus maculas non mutat.

Ἀετὸν κάνθαρος, Aquilam Cantharus. Aquilæ enim infensi Canthari, ut numerum hostium minuant eius oua surripere quærunt.

Ἄλλος βίος, ἄλλη δίαιτα. Alia uita, alia uiuendi formula. ijs qui melius uitam instituunt. usurpatur & à Terentio. Hæc ætas alios mores postulat.

Ἄλλοτε δ' ἀλλοίων τελέθειν καὶ χώρῃ ἕπεσθαι. Alibi aliũ esse, ac regionem sequi, quòd locorum mores ubi uiuimus, sequi debemus.

Ἀδάκρυς πόλεμος, Bellũ sine lacrymis. qui cũ facilitate rem agũt aut adsequũtur. Dicitur etiam ἀκονιτί, id est, sine puluere: tractum ab Athletis, qui quãdoq; non pugnando ob metũ aduersarij uincebant. Apud Enniũ uerò scribitur, Salmaci da spolia, sine sudore & sanguine, Delicatis & ignauis.

Ἀδράστεια Νέμεσις, Adrastea Nemesis. Qui initia prosperitatis habet, exitum uerò infelicem, ab Adrasto, cui similiter euenit.

Αἱροῦντες ᾑρήμεθα, Capientes capti sumus, quum tenentur qui sperabant alios tenere.

Ἀγαθὴ καὶ μάζα μετ' ἄρτον. Bona est offa secundũ panem. in secundis locis consistenti dicitur.

Ἀθηνᾶ αἴλουρον, Mineruæ felem. Quando paruis magna ineptè comparantur.

Αἲξ σκυρία, Capra Scyria, q utilitatẽ adfert. q. capræ Scyriæ multũ ferũt lactis. Cuius meminere Pindarus et Alcæus.

Εὐαγαθὸς ἀνάπειστος, Valde bonus, ualde deceptibilis. Bionis philosophi est prouerbium.

Ἀληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ. Veriora quàm ea quæ apud Sagram: uidelicet gesta sunt. Huius prouerbij Menander meminit. Sagra locus ubi Locri Crotoniatas uicerunt. In quo bello dicuntur Castor & Pollux fuisse conspecti: fama ergo eadem hora uenit Lacedæmoniam, nescitur quomodo: per nuncium deinde adfirmata fuit.

Ἀντλεῖν ἀμφοτέραις, utrisq; haurire, intelligitur manibus, cum aliquid uehementer contendimus.

Ἄνθρακες θησαυρὸς πέφηνε. Thesauri carbones facti sunt. Quando quis spe fraudatur, eius meminit Lucianus. Carbones nobis thesaurus factus est. & rursus, Carbones meum thesaurum planè ostendis.

Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. Non omnis est adire Corinthum. ijs quibus desunt facultates ad delicias, Quoniam Corinthi hospites facultatibus uiatici exhauriebantur ob illecebras multorum scortorum.

Μὴ σπεῦδ', οὐ γάρ τοι πυρὶ θάλπεαι. Ne festina, nõ enim igne cremaris. Theocriti dictũ, cum properare nõ sit opus.

Tis

Τίς τρίχας ἀντ' ἐρίων ἀποκείρεται. Quis pro lana pilos attondit? Ab eodem positum.

Σφὴξ βομβεῖ τέττιγος ἐναντίον. Fucus murmurans contra cicadam. Ab eodem, De ijs qui cum maioribus certant.

Τάκεις ὀφθαλμὼς. Corruperis oculos. ab eodem, in eos qui premuntur inuidia, aut concupiscentia aliqua.

Πρώκας σιτίζεται ὥσπερ ὁ τέττιξ. Rore pascitur ueluti cicada. Ab eodem in eum qui macie ingenti affectus est.

Ὀλίχον ἐστὶ τὸ τρῶμα καὶ ἁλίκον ἄνδρα δαμάσδει. Tantulum tormentum, quantum domat hominem. Ab eodem positum, de spina loquitur extracta.

Πῦρ ἐπὶ πῦρ. Ignis supra ignem, id est, malum supra malum. Huius meminit Plato. Simile aliquid & apostolus. Vince in bono malū: Sic carbones ingeres supra caput eius.

Pyrausta Πυραύστου μόρος. Aeschyli poetae est, in eum qui sibi ipsi causa est mortis, more Pyraustae paruuli uolatiles, qui lucernam petentes uruntur.

Πρὸς κέντρα λακτίζειν. Contra stimulū calcitrare. Euripidis dictū, & etiam Aeschyli. usurpatur & in sacris libris.

Εἰς τὸ δέον. In rem opportunam. Verbum est Periclis: quum enim Astyanacti Lacedaemoniorū duci pecuniam daret, ut ex Attica, quam bello infestabat, discederet: redditurus impensarum rationem, nec aperte rem manifestare uolens magistratibus, respondit uerba supradicta.

Ἐνδυμίωνος ὕπνος, Somnus Endymionis, in eos qui longo premuntur somno. nota fabula.

Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος. Consenco discens plurima semper ego. Ex Solonis elegiaco est.

Τὰ ἀπὸ τρίποδος, Haec à Tripode, in rebus ueris. Latini & Plinius oraculum dicunt.

Ἀμεινόνων οἰωνῶν τυχεῖν. Auspicijs uti melioribus. Qui ex aduersis ad secunda ueniunt. Cicero ait. Meliora dij, scilicet dent auspicia, cum alicuius mali mentio inciderit.

Ἀρχὴ ἡμίσεως πλέον τοῦ παντός. Principium est plusquā medietas totius, prouerbium apud Aristotelem in Ethicis.

Κακῆς ἀρχῆς τέλος κακόν. Mali principij, malus est finis. Aeoli poetae est.

Τὸ λαβεῖν ἔλαττον, τοῦ μηδὲν λαβεῖν πλέον. Parū accipere plus est quàm nihil omnino. Apud Menandrum.

Καλὴ κεφαλὴ ἐγκέφαλον οὐκ ἔχει. Pulchrum caput cerebro caret. in eum qui pulchro sit corpore, ac parum sapiat, Comici dictum.

Αἰὼν πάντα φέρει, Theocriti est à Virgilio conuersum: Omnia fert aetas.

Ἀδώνιδος κῆποι. Adonidis horti, quando quis parum utilitatis refert. quòd in eis flores tantum metebantur non fruges. Platonis est dictum in Phaedro.

Ἱστὸν Πηνελόπης ἀναλύειν, Telam Penelopes retexere. quando res facta destruitur, laborq́; perit. Ponitur apud eundem in Phaedro.

Εἰς ὕδωρ σπείρειν. Seminare in aqua: cū frustra fit aliquid.

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Multa inter calicem existunt labrumq́; supremum.

Ἀνερρίφθω κύβος. Iacta sit alea. Caesaris uerba in transitu Rubiconis posita Plutarcho.

Τὸ γέροντι ἀωρότερον τρυφᾶν τοῦ πολιτεύεσθαι. Seni incommodius in otio & delitijs agere, quàm rempubl. administrare. Apud eundem autorem, uerba sunt Pompeij de Lucullo.

Πρὸ τῆς ἀπολογίας τὴν ψῆφον φέρειν. Ante defensionem iudicium ferre. Libanij in epistolis.

ADAGIA LOCIQVE ALIQVOT LATINORVM.

Ex Cicerone APud Latinos nonnulla huiuscemodi commemorantur, praesertim apud Ciceronem, inter quae sunt illa Primum pro Murena.

Cornicū oculos cōfixit. De Cn. Flauio loquēs, qui plus uiderat quàm qui prudētiores putabātur, eisq; spē ademerat.

Item pro Cor. Balbo: Duo fulmina nostri imperij Cn. & P. Scipiones, quod Virgilius non est dedignatus imitari.

Item pro P. Quintio: Intus est equus Troianus, quum de insidijs loquitur.

Praetorius candidatus, quasi desultorius in quadrigarum curriculum currere uidetur. De eo qui ex minore conditione maiora tentat.

In epistolis ad Atticū: Clitellae boui sunt impositae, quum indigno aut non apto aliquid datur siue geritur.

Mustacia In eisdem. Bibulus coepit laureolam in mustacio quaerere: hoc est, gloriam in re minima & nullius momenti. Nam, teste Plinio, laurus mustacijs subijciebatur, qui mos adhuc Romae seruatur.

Item. Ille callipides adsiduo cursu cubitum nullum processit: In eum qui multa tentat seu pollicetur, praesertim in itinere, ac parum praestat. Est enim καλλιπίδης animal tardissimum, qui tota die se mouendo cubitum non procedit, ut ait Tranquillus in Tyberio. *Callipides*

Athenas noctuam mittam. Suos dicit mittere uersus ei qui ijs abundet. Nam Athenis frequens est noctua, quae publicum insigne est. Ad hoc etiam propositum quaedam alia dicit: ut, Lucernam soli adhibere: Teruncium, id est, quadrantem, adijcere Croesi diuitijs.

Scitala Laconica Mitto Scitalā Laconicā, scribens in aenigmate ac breuitate. Nota res Scitala apud Lacedaemonios. Baculi duo similes erāt: quum opus erat scribere secretum aliquod magistratibus, in eo baculo qui in urbe remanebat charta circūnoluebatur, ubi quod opus scribebatur: eaq; mittebatur magistratui, qui & ipse similem secum habebat baculum: & hoc ne consilia ab hostibus quoquo modo deprehenderentur.

Idem in orationibus: Abiecit hastam, Quum quis decidit lite acceptis.

Item, Charta dentata & calamo temperato res agetur: quum accuratius aliquid scribere uolumus.

Et alibi. In hac causa aqua mihi heret, id est, addubito, uereor, quod etiam in Italia plerīq; usurpant.

Ibrida Idem Ibridam C. Antonium uocat, & puerum Ieuonium, aureumq́; partum Caesarem adolescentem.

In Thusculanis Graecum prouerbium: Quam quisq; norit artem in hac se exerceat.

In Officiorum lib. III. Cum uelis & equis. Epicurus eiusdem adiutor sententiae. In conatu dicitur. Cum uela non sint satis, equi quoq; ad trahendam nauim adhibentur.

Et ad Trebatium. Sero sapiunt Phryges, in tarditate poenitendi. Quod in tragoedia equi Troiani extremo loco conscriptum esse dicit.

De diuinatione, Graecum erat prouerbium, Aut bibat aut abeat. Non enim oportet sobrios ad ebrios uenire, aut si ueniant, cum dijs conueniant.

Item in oratione. Arcem è cloaca facere, id est, loco indigno aliquid sumptuosum aedificare.

Andabata Item ad Trebatium, Quem antea ne Andabatam quidem defraudare poteramus. Et Hierony. contra Io. Melius est quod dicitur Andabatarum more pugnare, quàm directa spicula clypeo ueritatis non repellere. Populi putantur esse qui conniuentes pugnabant.

Virgilius Sed & alij quoq; alia in hoc genere. Virgilius in taciturnitate, Lupi Moerim uidere priores.

Item in metu potentioris: cornu ferit ille, caueto. Ex Theocrito tractum, ille enim ait, ἐνόρχαν φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

In eandem Plutarchus sententiam: Foenum in cornu gerit.

Plinius — Plinius autẽ in impudentia: Frontẽ perfricui. Quod à Seneca mutuatus est, ipse cum hoc etiã alio modo elegãter expressit: Vatinius, inquit, adsiduo cõuitio depudere didicerat.

Catullus — Catullus de uiro inepto & ignauo: Satis cum hoc nappa frigora & famem pertudisti.

Item, Scripta ueneni ac pestilentiæ plena.

Probitatem uerò & malitiam eleganter colore candido & atro distinguit, de Cæsare loquens: Albus, inquit, an ater sis. Quod proximis temporibus studia partium nonnullarum in Italia usurparunt.

Corn. Nepos mansuetudinẽ Attici perpetuam describens: Cum matre, inquit, nunquam rediuit in gratiam.

Horatius — Horatius: fauorem à suffragio transfert: Omne tulit punctum qui miscuit utile honesto.

Item. Propria delicta à tergo manticam appellat.

Et se suaq; sine riuali amare.

Coronas hominum collocutiones aut attentiones.

Colũnas itẽ pro locis publicis quò disputãtes cõueniebãt.

In fauore item, premere pollices dicit: Vtroq; tuum laudabit pollice ludum. Quod & Plinius adfirmat libro XXVIIII. cap. II. pollices, ait, cum faueamus premere etiam prouerbio iubemur.

Et lib. sermonum. Membra animumq; tuum nabis sine cortice sic me. Nare enim sine cortice, id est, sine cucurbitis aut aliquo appensili artificio: hoc est, aliquid cum facilitate, & citra alienum adminiculum facere.

Persius. — Persius in cauenda derisione, Posticæ occurrite sannæ: dixit.

Iuuenalis — Iuuenalis: Dat ueniã coruis, uexat censura columbas. pulcherrima translatione puritatem fœminarum, impuritatemq; uirorum, per hæc animalia demonstrans. Corui enim,

Corui — teste Plin. ore parere coireq; putantur.

Præterea equum Seiani & aurum Tolosanum apud Gellium in prouerbium uenerunt infelicitatis, quòd hæc possidentibus nunquam bene eueniret.

Augustus apud Tranquillum Ad Calendas Græcas se soluturum, fictitie dicebat: id est nunquam: quòd Calendas Græci non habeant.

Apud Cic. in Verrem, ac apud Martialem: Attollere digitum: est se conductorem uel emptorem ex publica uenditione aut locatione significare.

Idem in epistolis, humilem & ignotum significare uolens, Quàm huic terræ filio, inquit, literas de tantis rebus dare.

Et Iuuenalis hoc idem alijs uerbis: Malim fraterculus esse gigantum. Nam gigantes terræ filij sunt.

Ex Plauto — Plautus uerò complura, si quis legat: Nam seruos improbos mastigiam uocat, plagiarium, subiculum flagri, tritorem compedum, trium literarum hominem.

Præterea senes, Acherontium, capularem, pabulũ Acherontis, edentulum, mucosum, uulturum cadauer.

In adolescentem frugi, In mare it, rem familiarem curat, parenti obtemperat, uxori ac liberis uacat. In perditum, Amatur, egetur, plusquam res patitur studet elegantiæ.

In meretrices sellularias: Quæ olet sellam & sesibulum merum, scortũ diobolarium, monstrũ mulieris, salsa muriatica. In nobiles, Matrem uenustatis, Veneres, Cupidinesq;.

Mores earũ sic explicantur. Negotium sibi qui uelit comparare, nauem ac mulierem sibi cõparet: Nam hæ duæ res nunquam satis ornantur. Dum comuntur, dum ornantur annus est. Fundis ornatæ incedũt per uias. Fundi nostri calamitas. Viscus merus uestra est blanditia.

Seneca — Senecæ quoq; translationes audaces innumeræ sunt. Glabros enim iuuenes ac ministros imberbes uocat. Lychnobios uerò quasi lucernarios, qui totis noctibus uigilant, interdiu dormiunt.

Lychnobij

In senectute quoq; Vasa colligere, aut Receptui canere requiescendum intelligit.

Item: In freto uiximus, moriamur in portu.

Et in altercatione, captioneq; mutua uerborum, Latrunculis, inquit, ludimus.

Auctoratos item & Exauctoratos, obligatos & liberos appellat. — Auctorati Exauctorati

Beneficium, seu quoduis aliud in calendario scribere ait, id est, fœnerari.

Sed nouatione uerborum cũctos facile superat Apuleius: cuius quædam adponam, ut legẽtis sit arbitrium ea cum iudicare, tum eligere. — Ex Apuleio

Loquitur de Cinædo, qui emasculatoribus suis ad omnia infanda morigerus fuit. Mox in iuuẽtute saltandis fabulis exossis planè & eneruis. Sed ut audio indocta ac rudi mollitia, negatur enim quicquam histrionis habuisse præter impudicitiam. In hac etiam ætate quæ nunc est qui istum deperdunt multi sunt, domus eius tota lenonia, familia contaminata, ipse propudiosus, uxor lupa, filij similes prorsus, diebus ac noctibus ianua calcibus propulsata, fenestræ canticis constrepitæ. Triclinium comessatoribus inquietum. Cubiculum adulteris peruium. — Emasculator

Item alibi: Dico Crassum iamdudum ebrium stertere: aut secundo lauacro ad repotia cœnæ obeunda, uinolentum sudorem in balneo desudare. — Repotia cœnæ

Et in oratione ad Claudium Procos. Eusthius postquàm cuncta illa exorabula indicantium & decipula aduersantium, & artificia dicentium, uersutus alioqui ingeniatus ad astutiam facile prodidit.

Item antiquum prouerbium, Vbi uber ibi tuber, id est, nulla uoluptas non mixta aliquo dolore. — Prouerbium

Itẽ: Pariter enim ut qui herediolũ sterile, & agrũ scrupo sum, meras rupinas & senticeta miseri colũt, quoniã nullus in tesquis suis fructus est, sed infelix loliũ & steriles dominantur auenæ, furatũ eunt, & uicinorũ flores decerpunt.

Item: Quis non laudauit hominem numerosa arte multiscium, tam iugi scientia magnificum, totũ utensilium peritia Dædalum? fateor me sellularias artes minus callere: uestem de textrina emere: baxeas istas de sutrina præstinare.

Item, Spelunca frondibus inumbrata, quercus cornibus onerata, colliculus sepimine consecratus, uel truncus dolamine effigiatus, uel cespes libamine humigatus, uel lapis unguine delibutus.

Item nomina hæc, honoripeta, lucifuga, tenebricola, multiforatilis tibia, scissile palliastrum, ciberia uoluptas. Inter nos uerbigeratum.

Item: Hyagnes pater, ac magister Marsyæ tibicinis primus in canendo manus discapedinauit: primus duas tibias uno spiritu animauit. — Hyagnes

Item, ut uetus prouerbium ait: Inter sacrum & saxum positus cruciabatur, quod in rerum difficultate ac dura deliberatione succurrit. — Inter Sacrũ & saxum positus

Item: Mulieres candido splendentes amicimine, uario laetantes gestamine, uerno florentes coronamine.

Item Basia pressula, meritricum poscinummia, seu aduectorum negotinummia.

Item: Liberalibus cœnis inescatus, & humanis adfatim cibis saginatus, corpus obesum pinguedine compleuerat, corium aruina suculenta mollierat.

Item: Pistor dulciarius, qui panes & mellita concinnabat edulia. Alter cocus qui sapidissimis nutrimentis pulmenta mollita uapore condibat. — Dulciarius

Item: Estur ac potatur incondite pulmentis aceruatim, panibus aggeratim, poculis agminatim ingestis: clamore ludunt, strepitu cantillant, conuitijs iocantur, ac iam cætera semiferis Lapithis Centaurisq; similia.

De spe

De speculo autem pulcherrima ab eodem descriptio exprimitur: quippe in omnibus manu faciundis imaginibus opera diuturna finitur, neq; tamen similitudo æquè ut in speculis cõparet. Deest enim & luto uigor, & saxo color, & picturæ rigor, & motus omnibus qui præcipua fide similitudinem repræsentat. Enimuero quod luto fictum, uel ære infusum, uel lapide incussum, uel cæra inustum, uel pigmento illitum, non multa intercapedine temporis dissimile redditur, & ritu cadaueris unum uultum & immobilem possidet: tantum præstat imaginis artibus ad similitudinem referendam leuitas illa speculi fabra & splendor opifex.

Ex Cicerone — Nunc Ciceronis quosdã subijciam locos, quos posteri omnes, qui in secundis planè constiterunt ab eo usurpare sunt nisi, mutatis tamẽ rhythmis ac numeris. Antithetis primũ in uerbis ac sententijs omnia ipsius sunt referta: quibus nihil magis lumen adfert orationi: ut sunt illæ: In negotio sine periculo, In otio cum dignitate, In cõuiuio sobrius, In sobrietate facetus. Item: Honores sine ambitione, diuitias sine fastu, copiam sine luxuria possidebat: in otio de periculis solicitus cogitabat, in periculo rerum euentum securus expectabat.

Plinius in epistolis hunc imitatus modum ait: In summa auaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus.

Item: Non uiuere ut edas, sed edere ut uiuas.

Non possim si uelim, nec uelim si possim.

Non defuit auxilium, sed ipse auxilio defui.

Item illa festiuitatẽ simul & grauitatem habẽt, quæ quasi hypothetice inferuntur: ut, Ego, si dignitas est bene de republ. sperare, obtineo dignitatem meam: si autem in eo dignitas est, quod sentias efficere, ne uestigium quidem ullum reliquum est dignitatis: agiturq; præclarè nobiscum, si nos ipsos regere possimus, ut ea quæ partim iam adsunt, partim impendent, moderatè feramus.

Item, Me regem appellas: Ego si regnum est ab omni cupiditate abstinere, nulli libidini seruire, nullorum gratia ciuium aut hostium metu de recta sententia decedere: fateor me regem esse.

Item, A nobis agentur omnia diligenter, ut neq; si quid obtineri poterit, non contendamus: neq; si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur.

Item, Quem fauendo retinere non potuerunt, inuidendo abalienauerunt.

Item, Aut te in sententiam meam adducam, aut certe testatum apud animum tuum relinquam quidnam senserim.

Item, Sententijs, non animis dissentimus. Naturæ non animi uitia, obiurgatione, non contumelis contendi.

Itẽ, Cũ nos florere oporteret, tũc maxime uiuere puderet.

Aut probare quæ fiũt oportet, aut tacere quæ nõ probes.

Dicendum quod nõ sentias, aut faciundũ quod nõ probes.

Est enim res in eum locum adducta, ut quanquam multum intersit inter eorum causas qui dimicent, tamen inter uictores non multum interfuturum putem.

Sed planè animus qui dubijs in rebus fuerat infirmus, nũc desperatis confirmatus est.

Nec temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur.

Non tam adlicere uolui, quàm alienare nolui.

Non tam pulchrum scire Latine, quàm turpe nescire.

Scæuola iurisconsultorum eloquentissimus, Crassus eloquentium consultissimus.

Quantum opibus tuis diuturnitas detrahet, tantum adfert laudibus.

Illa uerò maxime ad pœnam deprecandam faciunt. Et si aliqua culpa erroris humani, scelere certe liberati sumus: non cupiditate aut prauitate aliqua lapsi, sed opinione officij stulta fortasse, certè non improba: nec liberationem culpæ, sed errati ueniam impetramus.

Quod autem sequitur, ad palpandum. Satis te dicis uixisse, uel naturæ, uel gloriæ. Noli periculo nostro sapiens esse. Dimitte quæso istam doctorum hominum in contemnenda morte disciplinam: tua cautio, nostra cautio est. Vide quæso ne hæc tua diuina uirtus apud posteros admirationis sit plus habitura, quàm gloriæ: Nihil est omnino diu in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est.

Omnes igitur supradicti loci, uim pithicam habent. Sed maiorem hoc quod sequitur per interrogationẽ. De religionibus sacris & cerimonijs concionatur P. Clodius? Publius inquàm Clodius religiones negligi, uiolari, pollui questus est? Nam & Catullus quasi simile. Quid est Catulle, quid moraris emori? Curuli in sella Struma Nonius sedet qui consulatũ petierat. Vatinius itẽ ille gurges helluatus sanguinem reipubl. ad cœlũ tum extruxit uillam in Tusculano uisceribus miserorum. Mihi meas ruinas aspicere non licuit.

Item, Ille ab initio cupiditate & audacia pugnauit, hic ueritate & pudore, quod potuit restitit.

Sed illa partes habẽt integras, Vide quantũ distant argumẽta tua à re ipsa & ueritate: quod consuetudine patres faciunt, quasi nouum reprehẽdis: quod beneuolẽtia fit, odio factum criminaris, quod honoris causa pater filio, idẽ supplicij causa fecisse dicis. Neq; tu hæc non intelligis, sed usq; eo quid arguas nõ habes, ut non modo tibi contra nos dicẽdum putes, uerum etiam contra rerum naturã, contra consuetudinem hominum, cõtra opiniones omnium. Sed in hoc etiam maior spiritus adsurgit. Fero ego te Torquate, iam dudũ fero, & nonnunquã animum incitatũ ad ulciscendum orationem tuã reuoco ac reflecto, permitto aliquid iracũdiæ tuæ, do adolescẽtiæ, cedo amicitiæ, tribuo parenti. Sed nisi aliquẽ modum uitæ tibi cõstitueris, coges me oblitum nostræ amicitiæ, habere rationẽ meæ dignitatis. Nemo me unquam tenuissima suspicione perstrinxit, quem non peruerterem. Sed mihi crede non his libentissime soleo respondere, quos mihi uideor facillime posse superare. Tu noli hac mea noua lenitate abuti, noli aculeos orationis meæ, qui reconditi sunt, excussos arbitrari, noli id putare omnino à me esse omissum, si quid est tibi remissum atq; concessum.

Illa uerò potius descriptionis aptissimæ sunt, quæ subijciam. Hic unguenti adfluens calamistrata coma, despiciens conscios stupri & uexatores ætatulæ suæ, fœneratorum gregibus inflatus: alter ô dij boni quàm teter incedebat, quàm truculentus, quàm terribilis aspectu! exemplũ imperij, imaginem antiquitatis, columen reipub. diceres intueri.

Item, Pugnis & calcibus exturbare hominẽ possessione, cædem facere uicinorũ, spoliare fana sacrorum, iura conatu & armis disturbare, iudicia in bonis rebus contẽnere, in malis pugnare cõtra bonos, non reipub. cedere, nõ fortunæ ipsi succumbere. Honestius hoc duce errare, quàm illo magistro erudiri. Animus eius uultu, flagitia parietibus teguntur.

Item. Leuem, imò grauissimum. Mobilem, imò constantem. Familiarem, imò alienissimum.

Item de urbe Roma. Hanc sedem imperij, arcem populorum, lumen gentium, theatrum orbis terrarum.

Item: Neq; Catilina is es, ut te aut pudor à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore reuocent.

Vestræ nunc bonitatis, ut huius inopia plus possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem.

Item in reddenda causa pulchrum est illud: Plus uirtus tua dedit quàm fortuna abstulit, propterea quod adeptus es, quod non multi homines noui, amisisti quæ plurimi.

Et rursus: Mihi cõsilium iam diu captum est, de quo ad te, non quo celandus esses, non antea scripsi, sed quia communicat

nicatio cõsilij tali tempore, quasi quædã admonitio uidetur, uel potius efflagitatio ad communicandam societatem.

Sed his quæ sequuntur apte animi conceptus rerum multarum paucis explicat uerbis. Quare quid adsequi possis non tam facile est nobis, quàm tibi cui prope in conspectu est Aegyptus, iudicare: Nos quidem hoc sentimus, si exploratum tibi sit posse te illius regni potiri, non esse cunctandum: si dubium, non esse conandum: illud tibi adfirmo, si rem istam ex sententia gesseris, fore ut absens à multis, cum redieris ab omnibus lauderis. Sed ego ut te ad certam laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo, redeoq; ad illud quod initio dixi, totius facti tui iudicium, non tam ex consilio, quàm ex euentu homines esse facturos.

Illa etiam quasi paria inter se membra uim habent. Nihil tam uolucre quàm maledictum, nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius dissipatur.

Item: Negotiatoribus comis, mercatoribus iustus, municipibus liberalis, socijs abstinens eram uisus.

Item meorum consiliorum socius, periculorum particeps, rerum quas in senatu gessi adiutor.

Item: Latrator fori, depeculator curiæ, tabernariorum concitator.

Item: Nolite fortunam conuertere in culpam, neq; regis iniuriam crimen putare, neq; consilium ex necessitate, nec uoluntatem ex ui interpretari.

Item: Profectionem amore prosequar, reditum spe expectem, absentiam memoria colam.

Illæ quoq; ipsius sententiæ præclaræ.

Fortunam si non æquo animo, ut fortiter feras.

Quod honestum initio cœperis, constantia prosequere.

Nihil in malis ponendum præter culpam.

Nihil turpius uanitate.

Mors non tam optanda quàm non timenda.

Mors honesta uitam sæpe turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locum relinquit.

In bonis uirtus socia uitæ, gloria mortis comes.

In altero ne reprehendas, quod in te probes.

Inuidia uirtute parta, gloria non inuidia putanda.

Scommata — Scommata sunt quæ in alterum cum sale iactamus, ut Cicero teste Plutarcho de coco, qui ad ordinem equestrem adscitus fuerat: optimo iure hunc meruit locum, cum de iure culinæ intelligeret.

Huiuscemodi quammulta leges apud Macrobium, inter

Mecœnas — quæ illa duo Augusti, qui inuitatus à Mecœnate ad tenuem cœnam familiariter, ut ille dicebat: Non putabam, inquit, me tibi tam familiarem.

Galba — Item Galba gibboso apud eum causam orante, ac dicente: Corrige in me si quid uides: Ego uerò, inquit, monere possum, corrigere non possum.

Cum Romani legatos ad pacem inter Nicomedem &

Prusias — Prusiam faciendam misissent: & unus ex eis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus eger esset, tertius ingenio socors haberetur: Cato eam legationem, nec caput, nec pedes, nec cor habere dixit. Autor Liuius lib. 2.

In hoc genere quàmplurima sparsim mihi dicta sat erunt, si duo rursus Augusti recenseam. Is cum similem sui quendam aspiceret, interrogauit an eius mater Romæ unquam fuisset: At ille, Quin, ait, meus hic pater fuit.

Idem contumaci beneficium petenti, eius considerando ineptiam respondit: Redi prius mecum in gratiam.

Vnum adducam externum. Cum Annibal ab Antiocho, ad quem confugerat, interrogaretur, An exercitus magnus opulentusq;, quem ei ostenderet, satis esset Romanis: Ita, inquit, etiam si auarissimi essent. De clade uti contigit loquẽs: non ut ille putabat, de uictoria. Autor Plutarchus.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIB. XXXV.

DE SCIENTIIS MATHEMATICIS, AC PRIMVM ARITHMETICA.

NVMERORVM scientiam, quam Arithmeticam dicunt, primus apud Græcos illustrauit Pythagoras, eorum ratione, ac caracteribus adinuẽtis, ac in tabula discipulis perscriptis: quam posteri deinde Abacũ, ut Boetius tradit, uocauere. Euclides dein quatuor libris eam complexus est, VII. VIII. IX. X. ex nostris Boetius, & è recentioribus nonnulli libros edidere, ut Leonardus Pisanus, Blasius Parmensis, Ioan. de Sacrobusco, Prodocinus Paduanus, Algorismus, Algebra Catainus, Ludouicus Eremita. Laudes eius insuper Pythagoras nonnulliq; adeò extulerunt, ut quantum categoriæ, substantiæ subesse contendant.

Plato quoq; in Epinomide ante omnia numeros edocẽdos pueros esse iubet, sine quibus nec res propriæ, nec publicæ, satis cõmode administrari queant, omniaq; in suorũ ipsorũ cum dispositione, tum harmonia, facta mortalia uersari.

Eorum diductio plurifariam. Species omnino VIII. Numeratio, Additio, Subtractio, Mediatio, Duplicatio, Multiplicatio, Diuisio, Progressio. Radicum extractio in numeris quadratis & cubis.

Alia quoq; diuisio, aut Digitus est, sic enim appellant, ut Digitus
sunt numeri soluti & simplices usq; ad decẽ: uel est Articu- Articulus
lus, ut X. XX. XXX. XL. & reliqui integri: uel est Cõpositus Compositus
ex utrisq;: ut, XIIII. XXV. XXVII. & reliqui similes.

Deinde aut Par est uel impar, Græce ἄρτιος ϗ περιττὸς: Par, uel impar

Paris rursus numeri species sex, de quibus Euclides in IX. disserit. Pariter par quum usq; ad ultimum numerus (Pariter par) in duas partes diuidi potest, ueluti LXIIII. cuius medium XXXII. & huius XVI. huius quoq; VIII. deinde IIII. & tandem II. Pariter impar quum numerus quidem par (Pariter impar) est, in partes tamen impares diducitur, ut VI. X. XIIII. & his similes. Impariter par ex utrisq; superioribus con- (Impariter par) stat, quum numerus par in partes etiam diuiditur pares, sed non usq; ad extremum: ut, XXIIII. XXVIII. & his similes. Aut item Diminutus quum partes eiusdem integra- (Diminutus numerus) les ipsum non adæquant: ut, VIII. cuius partes IIII. II. I. constituunt septem, qui numerus est inferior VIII. idem accidit numero X. Aut Superfluus est cũ excedit: ut, XII. (Superfluus) & XXIIII. Perfectus uerò quum adæquat. (Perfectus)

Impar autẽ numerus sic se habet. Aut primus est & incõ- (Impar primus & incõpositus) positus: ut, III. V. VII. XIII. XVII. XIX. XXIII. qui quòd nullus eos præter unitatem metiatur, numeri dicuntur incommunicabiles. Aut secundus & compositus, quẽ non (Secundus & compositus) solum unitas, sed alius quoq; metitur numerus, ut nouem per tres, XV. per V. XXI. per VII. & his similes. His additur tertia diuisio, uidelicet Abstractus, quum à materia separa- (Abstractus) tur: Coniunctus quum est in materia, ut res numerata. (Coniunctus)

Dimensionibus quoq; geometricis & epipedis & solidis (Comparatus geometricis dimẽsionibus) comparatur. In primis Punctum est unitas quælibet.

Lineares sunt numeri soluti & lineis descripti, uidelicet (Punctum) II. III. IIII. V.

Quadratus, qui in se ductus sit: ut, XVI. quem quater (Quadratus) quatuor constituunt: ut, IX. quem ter tria faciunt.

Cubus numerus, qui bis in se duplicatur: ut, XXVII. quẽ (Cubus)

ternarius numerus iteratus reddit, ut ter tria IX. ter verò nouem XXVII. Ipse autē ternarius numerus radix dicitur.

Quadrata est cum semel reddit cubis cuba, quum ter relata, & hoc item modo reliqua quatuor.

Insuper numerum Euclides in VIII. lib. multis alijs praeter eum quem diximus, tradit confici modis, cum uidelicet, aut numeri duplicantur: ut, unum duo quatuor octo: aut de ternario in ternarium: ut, unum tria quinq; septē: uel ijdem numeri impares multiplicantur: ut, unum & tria, quatuor reddunt, huic additus quinq;, nouem constituunt: & eodem modo reliqua. Sed & triangulares & pentagonos & hexagonos, tū solidos Pyramidales sphaericos Euclides ponit. Pyramidalis Sphaericus

Plato planos appellat, numeros qui prima multiplicatione numeri numerātur: ut, bis duo IIII. uel ter tres IX. Solidos uerò, qui non solum multiplicatione fiunt: ut, bis bis duo VIII. & ter ter tria XXVII. Aequilateres autem quum quilibet per se in seipsum multiplicatur, quales modo narrauimus. Inaequilateros quoq; ex multiplicatione numeri alterius per alterū, ueluti in planis bis ter sex, ter quater XII. In solidis bis bis ter, uel bis ter tres XVIII.

De ui, & potestate numerorum quorūdā — Mox de ui numerorū. Plato numeris omnia tribuit, coelestia & humana: sphaeraeq; omnis, & uirtutes, harmonia contineri, ciuitates quoq; mutationes ex illis facere dicit.

Ante omnes ipse Pythagorā imitatus Monadas & Dyadas celebrat, ut numerorū principia. Ex his cōstare dicit res humanas, uniuersamq; naturā. Nā per monada, id est, unitatem, essentiam, formamq; res habēt, & in quiete statuq; sunt. In motu autē per Dyada. Monas itē perfectū aliquid ponit & absolutum. Dyas imperfectum & infinitum. Monas Dyas

Dicitur & alijs uerbis. Idem & alterum siue diuersum: nam quodlibet creatum unum & idem est in sua essentia & perfectione, duo uerò seu diuersum compositione: unum item energia, diuersum seu plura potestate.

Quin in Parmenide tantā Vni tribuit diuinitatē, ut dicat unas solū esse ueras & immortales substantias ac à materia discretas, ueluti Deū, angelū, quē mentē uocat & animam.

Trias — Trias autem alio quodam genere habetur optima, & in IX. de rep. magnopere extollitur quòd in primis quadratus ab eo numerus exeat, uidelicet nouem, dein solidus XXVII.

DCCXXIX. — Postremo magnus ille ac fatalis DCCXXIX. Qui radicem habet III. dein IX. tertiam XXVII. Trias sola initium medietatē & finem retinet, quibus corpora augescunt. Interuallū unum lineam facit superficiem, tria corpus, quod tribus etiam metimur, lōgitudine, latitudine, & soliditate.

Primus item impar est numerus, qui perfectior pari est, cum illum comprehendat, non ab eo comprehendatur. Praeterea trianguli figuram continet, quae omnibus praestat. Siquidem in hanc solida cuncta & plana resoluuntur. Proportionem in arithmetica refert sesquialteram: in musica diapente: in philosophia rerum principia, uidelicet materiam, formam, & priuationem. Secundum uerò Platonem, Deum, species, & hylen: apud uerò poëtas Gratias decentes.

Tetras — Tetras ante omnia secundum uim & potentiam in denarium resoluitur numerum perfectum: si unum, duo, tres, & quatuor computentur. Pythagoreorum iusiurandum:

Iuro ego per sanctum pura tibi mente quaternum
Aeternae fontem naturae animiq; parentem.

Nam nostram dicunt animam ex quatuor constare: Mente, cui unitas comparatur, nam species rerum sub unitate comprehēdit: Scientia, quae binario cum indefinita sit, & ex alijs confessis demonstratur: ternario autem Opinio, quae ex pluribus originē habet, ac fallibilē: quaternario Sensus. Praeterea parem & imparem continet numerum. Nam Duo, & item Vnum, Plato non tam numeros, quàm principia numerorum uocat. Proportionem habet in arithmetica epitritā, à nobis sesquitertiam appellatā. In harmonia diatessarō & tetrachordū, ac diagrāma Pythagoreum, quo ille primū in musica cōcentū inuenit. Totidē sunt etiā corpora simplicia, & partes honesti & in coelo cardines: & quadratū agmen ordinatū & perfectum, & quadrigae totidē equorum sat ad certamen cursusq; palmam fuere: & quadrare accommodatum aptumq; esse ob numeri huius concinnitatem dicimus.

Pentas suas etiam retinet proprietates, ut medium decadis quae caeteros includit. — Pentas

Hexas numerus merito perfectus iam habetur, quippe qui sit aequalis his partibus ex quibus ipse constat: habet enim dimidietatem in tribus: tertiam portionē in duobus, sextam in uno: quae simul & in unum collecta faciunt eundē. Praeterea quadratum constituit, XXXVI. Senarius enim & Octonarius, uidelicet Ogdoas, perfectiores omnibus ab arithmeticis dicuntur esse: & qui terminant in illis. Qui uerò ab his defecerint imperfecti: semper enim & in infinitum hi duo diductionem aequalitatemq; recipiunt. August. tamen Senarium praefert ob mundi creationem. — Hexas, Ogdoas

Heptas quoq; à Platonicis simul & Pythagoreis receptissima. Quae hanc in primis proprietatem habet, quòd sola neq; gignit ex se alium numerum infra decadem, neq; à quoquam ipsa gignitur. Etenim duo duplicata pariunt quatuor: tria sex. quatuor & paritur à duobus duplicatis, & ipse duplicatus octo parit. Rursus Quinq; à nullo nascitur, ipse bis supputatus decem constituit: item Sex nascitur quidem ex duplicato triente, parit autem infra decumanū limitem nullum: paritur Nonus ex ter tribus, ipse item nullum: eodē modo & Decem. Igitur quoniam Septenarius ab hac conditione immunis est, à ueteribus Minerua est cognominatus: quòd sicut illa, uirgo perpetuo sit, ac sine matre. Multa insuper quae natura proueniunt huic sunt accōmodata. Nam septenarij mensis partus legitimi sunt. Post partum deinde septimo mense dentes emittuntur. Septimo deinceps mutantur anno. Annorum quoq; hebdomada secūda post pubertatem, antiquitus pueris nomina imponebantur, cum antea dubiam putarent uitam. Secunda pubertatem utriq; sexui defert: tertia adolescentiae lanuginem: quarta uirilitatem. In morbis quoq; mutationes fieri experientia docuit. Hippo. in libris de hebdomadis enumerat sensuum omnium qui sunt in capite septenos meatus, oculorum, aurium, narium, atq; oris. Vitalia quoq; paris numeri, Lingua, Pulmo, Cor, Lien, Hepar, duo Renes. Lunae etiam crescentis & senescentis, ut in astrologia dicam, eodē numero notatur: siquando de obscura crescente lumine fiat & decrescente eodem omnino ordine. Septem coelum planetis cōstat. & in musica ex diapente ac diatessaron symphoniam cōstituit. In mathesi deniq;, teste Iulio Materno, septenarius quisq; numerus, in genitura & annis magnos portendit effectus. — Heptas; Heptas numerus Minerua appellatus

In nonario, siue Enneade, idem Maternus dicit eadem, in annis item fieri mutationem. Sed & huic numero alia etiam conuenire inuenimus. Hom. saepe illius meminit, ἐννῆμαρ appellat, id est, nono die: cum uidelicet aut responsa sunt danda, aut clades saeuitura, aut leges condendae: totidem enim annis dicit in spelunca Minoem à Ioue leges accepisse, totidemq; diebus mortuos antiqui funerabant. — Enneas; ἐννῆμαρ

Decas itē à Pythagoreis obseruata, eo cunctis perfectior, quo caeteros singulatim includit numeros: supra decem non tam numeratio quàm eorundem numerorū replicatio. Hanc igitur Pythagorei primā quadraturā appellant. Nam decē ex uno, duobus, tribus, & quatuor fit simul collectus. — Decas

Dodecas in octaua de rep. Platoni tanquā diuina celebratur, qui ait, eam ciuitatibus magnā portendere mutationem siquando multiplicari contigerit ac peruenire ad aequilaterum suum planum, uidelicet CXLIIII. Poterit autem in — Dodecas

melius

melius mutari secundum disciplinam: cum uerò ad solidum peruenerit, uidelicet M. DCCXXVIII. tanquam finem suum contigerit postea declinabit. Antea uerò non fatali numero, sed imprudētia collabetur. Eiusmodi mutationis causam Aristot. in lib. V. Politicorū non negasse uidetur, Platonem allegando, ut in eius epitome libri diximus. In legibus item Plato eodē numero duodenario ciuitatē agrosq;, custodias, ac magistratus disponit. In Phædro XII. adducit ordines diuinorū. In Timæo XII. faciebus format mundū etiam propter sphæras mūdi XII. signaq; totidem. In Critia plagis XII. antiqua ante diluuium regna describit.

DE HARMONIACIS.

Harmoniæ rationem, quæ Arithmeticæ subijcitur, Aristoxenus Platonis æqualis ferè primus in lucē extulit, repertis etiam instrumētis. Deinde Ptolemæus, cuius musicam neglig ētia posteritatis ex magna parte corruptam Nicephorus Gregoras interpolauit, & paraphrasim simul quandā constituit, Nicomachus etiam in quibusdam illustrauit. Commentatores his accesserūt Pappus, Theon, Alypius, Gaudentius, Isacius. E nostris uerò Apuleius, qui libellum super his edidit, & Boëtius. Et August. qui magis pedum rhythmos quàm harmoniam est persecutus.

Harmoniæ diuisio

Triplicem eius cōstituunt diuisionē, primā uidelicet Sensus & Mentis. Initiū enim à sensu, id est, auditu accipit, deinde mētis ratione ac iudicio absoluitur. Cuius rei gratia uel imperiti de hac censurā agunt, cū Harmonia numerorumq; oblectatio & cōcinnitas æque omnes capiat, unde illud Virgilianū, Numeros memini, si uerba tenerē. Non item geometriæ hoc euenit, cuius figuræ nemini sunt curæ, an pulchræ apteq; depictæ sint, sed tantum sensibus acceptæ.

Alia diuisione triplicem faciunt: Cosmicam, qua mundus & ordo cœlestium orbium mira concentus dulcedine constat. Alteram Humanam, qua homo constitutus est dispositione ordineq;, tum quatuor elementorum, tum animæ unà cum corpore harmonica coniunctione. Tertiam, quæ in uocis humanæ instrumentorumq; sonitu consisteret.

Tertia diuisio Aristoxeni est, qui uocis rationem in Rhythmum, Melos & Metrum diduxit. de his Gell. libro XVII. Longior mensura uocis rhythmos dicitur: Altior melos: Metrum uerò per quam syllabarum longarum & breuium & mediocrium iunctura & modulus congruens cum principio geometriæ aurium mensura terminatur.

Adrastus peripateticus pulcherrimè musicæ principia dictionibus cōparat. Nam ut hæ literis & syllabis cōstant, sic illa Phthongis tanquam literis, & Diastematis, uti syllabis: postremò harmoniæ perfecta ratio simul in unū coacta Systema dicetur, tetrachordū, heptachordū, octachordū, & his similia. Quæ tria totidē illæ dictiones (quas suprà narraui) exprimere uidētur, uidelicet rhythmus, melos, & metrum.

Phthongus igitur uox est non omnis, sed cum tasi, id est, productione prolata in instrumento. Chorda dicitur phthongus apud nos, apud Græcos Dynamis.

Diastema, quod nos Interuallū dicimus, est discrimē quo alter acutior, alter grauior phthōgus appelletur. Diastematū differētiæ plures, Magnitudo, Genus, Melopœa, Cōpositio, Modus, Mutatio. Magnitudine primū differūt maiora minoribus, sicuti diatessarō, diapēte maius, & hoc itē diapason. Superat Genere, ut diatonicū, chromaticū, enarmonicū: de quibus inferius dicā. Melopœa q̃n uidelicet homophona, symphona, antiphona, paraphona, diaphona sunt. Homophona, quæ grauitate aut acuitate nō discrepāt. Symphona, dissimiliū cōcētus. Antiphonū diapason uocatur quòd duo simul respōdeant. Paraphona uerò diatesserō & diapēte. Diaphona aūt diastemata sunt inferiora quā diatessarō, & in medio posita. Quæ harmoniā p se nō efficiūt sola, ut Tonus, ditonus, hemitonus, diesis. Est enim diesis, quarta pars.

Compositione differunt diastemata, quando simul iuncta, ut in systemate, aut disiuncta per se sola connumerata.

Modi quoq; uariāt diastemata, qui secundū Aristoxenon XIII. sunt, hypermixolydius, hyperphrygius, mixolydij duo. Acutior alter, qui hyperiastius uocatur, & grauior alter, qui hyperdorius dicitur. Lydij duo, quorū grauior æolius uocatur. Phrygij duo, quorū grauior dorius. Hypolydij duo, quorū grauior hypodius. Hypophrygij duo, quorū grauior hypodorius: postremo dorius omnium acutissimus.

Genere etiā diastemata mutantur, ut Diatonicū, Chromaticū, Enarmonicū. Diatonicū constat symphonia duorū tonorū, & hemidoni. Eius etymū ex eo uenit quòd seu per tonos procedat, siue robustius aliquid & ualētius in se habeat quàm reliqua, insuper & magis tritū, ac in usu. Est in eo differētia, ut molle diatonū, aut syntonū. Molle diatonū per semitoniū & tres dieses procedit. Syntonū simile est generi: nam per tonū & toniū & semitoniū melodiam peragit.

Chromaticum ex eo dicitur, ut inquit Boëtius, quòd è diatonio in alium quasi colorem mutatur, genus sane rarius & mollius, constatq; semitono & semitono ac tribus semitonis.

Enarmonicū uerò, quòd magis coaptatū sit, quod cātatur in omnibus tetrachordis per diesim & diesim & ditonum.

Quapropter phthongi quinq;, qui mutabiles dicūtur, eorum nomina in mutatione assumūt, ut cæteri stabiles sint, ut Lichanos hypaton, Lichanos meson, Paranete synezeugmenō, Paranete diazeugmenon, Paranete hyperboleon.

Ex his deprehenditur quòd mutationes faciebant in omni musica quatuor. In genere, quando ex diatono in chroma uel enarmoniū transitur. In systemate, quando ex synaphe in diazeusim uel contra mutatio fit. In tono quando ex dorico in phrygium uel lydium, aut alium ex modis fit trāsitus. Nunc rursus ratio symphoniæ ab initio repetenda.

Definitio symphoniæ

Est igitur Symphonia, duarū uocū seu pluriū inter se iunctarū dulcis cōcentus: nā nō omne diastema symphoniā facit, sicuti nec omnes literæ simul iūctæ syllabā aut dictionē, sed quæ cōueniunt. Itaq; omnis symphonia diastema est, nō uē contrà. Symphoniæ in systemate perfecto & immutabili, hoc est, perfecta harmonia, sex. Diatessaron, Diapēte, Diapason, Diapason & diatessaron, Diapason & diapente, Bis diapason. Primæ tres simplices, ex quibus reliquæ cōstāt. Prima habet duorū tonorū et semitonii diastema, quoniā tria interualla & uocū quatuor cōsonantiū recipiat: cui proportio respōdet, quæ apud arithmeticos Epitrita uocatur, quæ se habet ut tres ad quatuor. Secūda Diapēte, triū tonorū & semitoni diastema habet, q. quatuor cōtineat interualla & uocū quinq; cōsonātiū portione hemiolia, hoc est, sesquialtera, quæ se habet ut duo ad tres. Tertia, Diapason, cuius diastema duas priores cōtinet cū tonis quinq; & duobus semitonis, ad duplæ refertur portionē, quæ se habet ut duo ad quatuor. Vocaturq; tonicum diastema, ob excellentiā quòd tonos & symphonias principales cōtineat. Quarta symphonia, Diapason & diatessaron, phthongorū XI. interuallorum X. proportione διπλασιεπιδίμοιρος: quæ se habet ut XXII. ad IX. Quinta, Diapason & diapente phthongorū XII. & diastematū XI. proportione tripla, quæ se habet ut sex ad duo. Vltima, Bis diapason, è quatuor tetrachordis proportione quadrupla, quæ se habet ut octo ad duo.

Symphoniæ sex

Tetrachordū Pythagoræ
Diagramma quid sit

Huius rationis autorē Pythagorā primum fuisse dicunt, tetrachordo primū inuento, quod diagramma uocāt. Est enim Diagrāma in musica figura plana, cōplectens phthongos siue chordas in melodia: nam, ut refert Boëtius, auditis quondam fabrorum malleis harmonia quadam & concentu ad ictum sonantibus, accedens inuestigaturus rationem consonæ

ſonæ uocis eos expendit, animaduertitq́; primum libris VII. *alterum* IX. *tertium* VIII. *quartum* VI. *Ad hoc exemplum, quatuor in ligno eiſdem ponderibus neruis libratis ac pulſatis uidit totam ſyſtematis ſymphoniam ad concentum diaſtematum, quæ ſuprà narraui, reſpondere. Idem & in tibijs tentauit quatuor ſimul impari longitudine ac pari cauo coniunctis, hoc eſt, prima longa digitis* XII. *& deinceps reliquis eodem ordine numerorum. Sed inter tibiarum neruorumq́; naturam hoc differre uidit, quòd tibiæ longitudinis incremento fierent grauiores: nerui uerò ponderis incremento acutiores, utrobiq; tamen eandem portionem contemplatus eſt.*

Ratio chordarum

Ratio chordarum eſt, quòd acutiſſimam Neten, quaſi νεάτην, & nouiſſimam appellabant: grauiſſimam uerò Hypaten, id eſt, ſummam & principalem, initium tetrachordorum. Ante hanc uerò Proslambanomenos erat omnibus grauior & Principium perfecti ſyſtematis. Parypate iuxta hypaten Lichanus (index digitus, Græce dicitur) appellata, quoniam in canendo ad eam chordam, quæ erat tertia ab hypate, index digitus inueniebatur. Quarta Meſe quòd inter ſeptem erat ſemper media. Quinta Parameſe, id eſt, iuxta mediam. Sexta, Paranete, id eſt, iuxta Neten & ultimam: uoces pariter omnes in acutiorem tendentes. His addebant quandoq; tetrachorda ſyneugmena, id eſt, coniuncta, & diazeugmena, id eſt, diſiuncta.

Synaphe triplex

Eſt enim Synaphe quam nos coitum dicere poſſumus, duorum tetrachordorum ſimul iunctorum tonus medius & communis, quæ triplex eſt, acutiſſima, grauiſſima & media. Diazeuſis, id eſt, diſiunctio, cum uidelicet phthongus non communis eſt inter tetrachorda. Duo igitur antiqui ſyſtemata faciebant perfecta, ſecundum ſynaphen quod minus, & ſecundum diazeuſim, quod maius erat: ad quod minus poſt chordam meſam tris addebant chordas, tritenſyneugmenon, paranetenſyneugmenon, & neten ſyneugmenon, uocabātq́; eas tetrachordum neton ſyneugmenon, quas neton, id eſt, proceſſus ad extremam acutatem. Syneugmenon uerò, id eſt, coniunctarum, quoniam à chordis meſon non abſiſtit, ſed cum ea quæ meſa uocatur communi phthongo coniungitur. Dicebantq́; tertiam prope mediam, quòd eſſet tertia à fine paraneten. Deinceps ultimam neten ſicuti finem exiſtentem motus ad acutum, ut diximus.

In minore Syſtemate chordæ VI.

Sunt igitur in minore ſyſtemate chordæ VI. *quæ referunt diapaſon & diateſſaron ſimul diaſtemata tria, uidelicet tetrachorda Syneugmena adinuicem ſecundum communes phthongos ab hypate Meſon ad mediam præterito proslambanomeno. Suntq́; huiuſcemodi proslambanomenos, Hypate Hypaton, Parypate Hypaton, Lichanos hypaton, Hypate Meſon, parypate meſon, Lichanos meſon, Meſe, Trite ſyneugmenon, Neton, Paranete ſyneugmenon, Nete ſyneugmenon. In maiore autem Syſtemate, quod ſecundum Diazeuſim erat tetrachordum neton Syneugmenon non ponebāt.*

A parameſe initium ſumebant tetrachordi, Neton diezeugmenon hemitonio quidem acutius quàm parameſe, Tertiam neton diezeugmenon, & deinceps paraneten diezeugmenon: & nete diezeugmenon, quam rurſus faciebant principium tetrachordi, paranete hyperboleon, nete hyperboleon, erantq́; omnes chordæ XV. *hoc eſt, quatuor tetrachorda hypaton & meſon ſimul coniuncta et cōmunia: diſiuncta uerò ab his alia, uidelicet diezeugmenon & hyperboleon neton, uocaturq́; ſyſtema Ametabolum, id eſt, immutabile, quaſi abſolutum, quod mutari nequeat ad profectum.*

Maximum ſyſtema chordarum XVIII.

Maximum uerò Syſtema ex omnibus tetrachordis fit, quæ ſunt numero quinq;, Hypaton, Meſon, Syneugmenō, Diezeugmenon & Hyperboleon, Chordæ numero XVIII.

In his eſt quicquid poteſt concentus aut in cithara, aut in tibijs.

ACCOMMODATIO HARMONIÆ humanæ naturæ, ac cœli rationibus.

REſtat ut harmoniacam uim naturæ humanæ, deinde cœlo accommodemus. Quem locum pulcherrime Ptolemæus in lib. III. *de Muſica proſecutus eſt. Nos pauca ex eodem libro adducemus. Igitur cum initia rerum dicat ex materia ſecundum ſubiectum, ut ex quo, & motu, ſecundum cauſam, ut à quo, ac fortuna: ſecundum finem, ut cuius gratia conſtare: harmoniam cauſam ponit. Cum autem triplex cauſa ſit, Natura qua ſumus, Ratio qua bene ſumus, Deus quo ſemper ſumus: Harmoniam cauſam eam ponit qua bene ſumus, id eſt, ſecundum proportionem motuum. Proportio enim ſimpliciter & in uniuerſum eſt ordinis & ſymmetriæ mater. Eſt namque prius in mente ſymmetriæ inuentio, harmoniæq́; iudiciū: Deinde in organica ſecundum artem monſtratione ſenſibus ſubiecta, addita ſecundum practicen experientia exercitationeq́;. Huius igitur proportionem & concinnitatem anima prius eius indagatrix in ſeipſa, ac ſuis motibus conſpicit. Nam cum tres ſint eius partes: Ratio, Senſus, & Appetitus, hæ tribus muſicæ diaſtematis ac ſymphonijs reſpondent. Diapaſon ante omnia rationi, cum hæc pars ſicuti illa reliquas duas complectatur, Diapente uerò ſenſui, Diateſſarō appetitui. Vt enim diapente propior eſt ſymphoniæ diapaſon quàm diateſſaron ob excellentiam imparitatis: Sic ſenſus propior eſt rationi quā appetitus. Præterea in tonis etiam reſpondent. Vt enim diateſſaron tres habet tonorum mutationes, ſic appetitus augeſcēs primum uidetur, deinde ferueſcens, poſtremo ſeneſcens. At ſenſus quatuor (æquas numero ſpeciebus ſymphoniæ diapente) continet partes: Auditum, Viſum, Guſtum, Odoratum: nam tactum prætereo, tanquam communem omnibus, aliter alijs deprehenſum. Rationi uerò* VII. *numero æquales Diapaſon ſpecies, Phantaſia, Mens, Cogitatio, Memoria, Dianœa, Opinio, Scientia. Siue uelis aliam animæ diuiſionem, uidelicet Rationem, Iram, Concupiſcentiam: eaſdem partes reſpondere uidebis. Diateſſaron tres partes concupiſcentiæ uirtutibus ſimiles ſunt. Temperantia in uoluptatibus, Patientia in tolerantia neceſſariorum, Pudor in abſtinendo à turpibus. Pars rurſus iraſcibilis quatuor diapente retinet ſpecies: Manſuetudinē in ira, Conſtantiam ad uſus motus, Fortitudinem in periculis, Perſeuerantiam in laboribus. Pars rationalis item* VII. *ſecundum diapaſon ordinem. Celeritas, Ingenium, Anchinœa, Eubulia, Sapientia, Prudentia, Experientia. Totus itaq; perfectus philoſophi animus perfecto ſyſtematis diagrāmati comparandus.*

Mores tonis & modis in ſyſtemate cōparati

Mores etiam ſecundum tonos in ſyſtemate aptabimus. Grauiores referunt Segnitiem & Tarditatem, ſecundū Hypodorium modum. Acutiores uerò ſecundum Mixolydion Celeritatem & Audaciam in homine referunt. Semitoni autem ſecundum Dorium Mediocritatem & Modeſtiam in rebus. nam & animi ipſi ſimile quid melodiæ patiuntur, & concordi quadam rerum geſtorumq́; inter ſe congruentia, cum lætantur, dolent, quieſcunt, ſilent, loquuntur. Ex quo Pythagoras dicitur aliquid incepturus ſeſe lyræ harmonia ad alacritatem, tum animū, tum corpus excitare ſolitus. His igitur Ptolemæi ſententijs Ariſtoxenus prius adhæſit, qui animā ex harmonia conſtare dixit, quem Plato quoq; ſecutus eſt. In eodem libro Ptolemæus, uti ſuprà commemoraui, cœleſtibus orbibus

Harmonia in cœlo

muſicam tribuit, quorum interualla diaſtematis phthongorum in lyra comparauit, ita ut Hypaten Lunæ tribuat, quæ ut uelocior curſu, grauiori phthongo ſimilis uidebatur, qui citius finitur. Et deinceps ultimum Neten Saturno. Zodiacum uerò Ptolemæus perfecti Syſtematis diagrammāti ſimilem reddit in quo quatuor tetrachorda inueniuntur. Præterea ſymphoniæ in eodem ſimiles per aſpectus mutuos: primum Tetragoni,

quod diatessaron comparat, Deinde Trigoni quod diapente, Diametri, quod Diapason, postremo uniuersum circulum in se ductum Bis diapason referre imaginem monstrat. Cumq; tris cœlũ habeat cursus, longitudinis, latitudinis, & altitudinis: mutationes in his tonorũ indicat oriens & occidens per longitudinem, principium & finem referũt chordarũ grauiorũ, quòd hæ partes obscuriores nobis in ortu & occasu signorum apparent. Obscura uerò silentibus similia. Grauis enim uox ad silentium propius accedit. Acutiores autem chordas meridiei per latitudinem aßimilat, quòd hæc pars nobis manifestior & clarior: præterea meridies altior, nobis acuitatem refert. Oriẽs uerò & Occidens depreßiores nostro aspectui uocis humilitatem & grauitatem repræsentant. Altitudo quoq; cœli ex eo notatur, cũ planetæ in eo in altiore, quod Græci ἀπόγαιον, barbari augem uocant, siue in humiliore, quod ὑπόγαιον itẽ Græci, barbari augis oppositum, siue in medio loco discurrunt. His tris melodiarum genera similia facit, Diatonicum, ut altiori & maximo cursui, Enarmonium minori, Chromaticum uerò medio, quòd in hoc liebani media tetrachorda diducunt.

DE INSTRVMENTIS MVSICIS.

Lyra trichordos

INstrumenta musica aut pulsata aut inflata sunt. Prima præfert Aristoxenus, ut ait Athenæus, quòd inflare tibias aut fistulam multi sine præceptore sciant. Lyram in primis Trichordon reperit Mercurius Aegyptius, ut autor est Diodorus Siculus, imitatus tris temporum mutationes, calidißimum, frigidißimum, & temperatum. Tres igitur posuit phthongos. E duobus solstitijs duos, acutum & grauem. E duobus uerò

Tetrachordũ

æquinoctialibus unum medium temperatum. Tetrachordi inuentionem Boëtius Mercurio tradit, ad quatuor elemẽtorum harmoniam accommodatum. Quintam chordam Corœbus Atyis Lydi filius. Hyagnis uerò Phryx sextam reperit. Septimam Terpandrus exemplo VII. planetarũ. hæc ille. Apud

Heptachordũ

Græcos tamen autores sic reperio. Heptachordũ primum inuenisse Mercurium, Orpheumq; docuisse. Hic uerò Thamyrã & Linum, Linus Amphionem, post Orphei mortem lyram in mare proiectam à mulieribus Thracibus in Lesbum peruenisse, inuentamq; à Terpandro Lesbio poëta delatam in Aegypto sacerdotibus monstratam. Ex quo nouus ille lyræ repertor est habitus. Versus de ea ipsius Terpandri subijciam.

Ημεῖς τοι τετράγηρυν ἀποστρέψαντες ἀοιδὰν,
Επτατόνῳ φόρμιγγι νέους κελαδήσομεν ὕμνους.

Octachordũ
Enneachordũ
Decachordũ

Sed & Octachordum & Enneachordum & Decachordum postea usurpatum. Ion poëta sic ait:

Εν δεκαχόρδῳ λύρα δεκαβάμονα τάξιν ἔχοις ἄν,
Τὰς συμφωνούσας ἁρμονίας τριόδους.
Πρὶν μὲν δ' ἑπτάτονον ψάλλον διατέσσαρα πάντες
Ελληνες σπανίαν μοῦσαν ἀειρόμενοι.

Lyra
Cithara

Achæi autem tradunt lyram primum à Cadmo Agenoris filio in Græciam allatam. Cithara à lyra ante non distinguebatur aut parum. Lyra & plectro & digitis pulsabatur. Propertius:

Ille lyræ carmen digitis percußit eburnis.

Plectrum

Sæpe etiam plectro, quod ex caprarum ungulis, ut ait Pollux, fiebat. Nostra tempestate hoc instrumentum interpolatum testudinea nihilominus forma, quamuis artem & modum mutauerit, utrunq; tamen sicut antiquitus requirit manũ.

Pedianus sic ait: Citharistæ utrinsq; manu funguntur officio, dextra plectro utuntur, & hoc foris canere: sinistra digitis chordas carpunt, & hoc intus canere. Leuum uocant, fortasse à leuore, & loco plectri penna percutitur. In quo excelluit Petrus Bonus Ferrariensis. Pulsatur & digitis, inuento nostra ætate Stephani Hispani, Aulici Ferdinandi Siciliæ regis excellentißimi lyristæ. Ex Polluce: Epigoneum ab inuentore Epigono pulsatur sine plectro chordis XL. Tosinon chordis XXXV. Monochordum Arabum inuentum. Pentechordum Scytharum. Psithyros Libycorum maxime Troglodytarum figura Tetragonum. Psalterium in hymnis exercebatur, sicuti Barbiton in lyricis. Ex Athenæo. Erat enim Barbiton tetrachordum Anacreontis poëtæ inuentum. Apollodorus ait: Quod nunc dicunt psalterium, Magadis olim appellabant, à Magado inuentore. Magadis enim per Anacreontem cithara est XXX. chordarum. Dicit enim: ψάλλω δ' εἴκοσι χορδαῖσι μαγάδιν ἔχων. Ion uerò Chius poëta de hoc tanquam de tibia uidetur loqui: dicit enim, λυδός τε μάγαδις αὐλὸς ἡγείσθω. Panætius philosophus Magadum, & item genus esse tibiæ, ἀπὸ τοῦ μαντεύεσθαι, hoc est, ad uaticinandum & uestigandum aptum.

Epigoneum
Tosinon
Monochordum
Pentechordũ
Psithyros
Psalterium
Barbiton
Magades

Sambuca genus Tetrachordi erat acutißimi soni, maxime utebantur Parthi & Troglodytæ, à Sambuco inuentore appellata, qua prius est usa Sibylla. Alibi dicit inuentum fuisse Ibyci poëtæ Regini.

Sambuca

Tripus cuius meminit Artemon, inuentum hoc prius à Pythagora Zacynthio, instar Tripodis Delphici: præbebat usum trium cithararũ, ut tres citharœdi uiderentur concordes pulsare. Cumq; tria essent eius instrumenti loca, tris habebat harmonias.

Tripus

Phillis Delius commemorat Phœnicas, Pictidas, Iambos, Trigona, Clepsiambos, Scindapsos, Nouem chordas. Iambi dicebantur, ubi iambi canebantur, deprehendebanturq; ubi à metro declinabant. Trigon item in iambis exercebatur. Est enim Syrorum inuentum.

Cymbala & Crotala manibus agitabantur.

Cymbala
Crotala
Tybiæ

Tibiarum diuersa genera ex Polluce. Cares Threnetica tibia utebantur ad luctus apta, Thebani ex osse ceruino eam faciebant, Scythæ & Melanchlæni ex aquilarum & uulturum oßibus, Aegyptij ex calamo hordeaceo Osyridis inuento.

Anthippus repertor in tibijs harmoniæ Phrygiæ, Doricæ, Lydiæ. Nicophiles Athenæ inuenit genus tibiæ Mineruæ sacræ. Erat & Odontißimus aliud genus, quatuor foraminibus. His etiam pluribus Diodorus Thebanus fecit obliquas aperiens spiritu uias. Gamelion quoq; inflationes duæ erant, altera magis quàm altera, uoce maiore. Parœniæ tibiæ in conuiuijs æquales erant, Spondaicæ hymnis aptæ, Pythicæ picis, Choricæ Dithyrambis, Parthenicæ Virginibus, Iuueniles pueris, Hypertelię uirorum choris. Paratretæ thrænis accommodatæ: Bombicorum impetuosa & furiosa inflatio orgijs conueniens. Laconicum in bellis, Argolicum in Themosphorijs. Maioresq; & minores tibiæ cõcinebant, in theatris, in nuptijs, in funeribus, in sacris.

Naulium instrumentum. Sopatrus: Νάβλα λαρυγγοφώνου ἐκκεχόρδωται. Ouidius etiam poëta.

Naulium

Disce etiam duplici genialia naulia palma.
Vertere. Ea putantur, quæ nos organa appellamus.

Monaulium conuiuiorum instrumẽtum, Osiridis inuentũ in Aegypto, ut est autor Athenæus. Sophocles. Οἴχω κεχρότηται πηκτίνων ὑμεδόσμων λύρα μοναύλοις τε.

Caulas quoq; nominat Philemon, eas putauerim quam Cornumusam hodie uocant. Pelyx etiam instar coni galeæ, unde nomen habet, inter instrumenta musica ponitur Polluci. Choraula genus tibiæ quæ inflatur.

Caulæ
Pelyx
Choraula

Fistula ex cannis lino & cæra compactis Pana dicũt prius inuenisse. Athenæus ait Marsyam tibiam prius in Celenis inuenisse, ac fistulam κηρόδετον, id est, cæra compactam. Mercurium uerò ex Euphorionis autoritate fistulam monocalamum, polycalamum quoq; Silenum.

Fistula

Cornua, Tubæ, Classicum, Buccina in bellis canebant. Buccinam tubam esse retortam Vegetius dicit. His hodie addimus

Cornua
Tubæ
Classicum

Tympanum mus Tympanum, sonum etiam castrensem, quem Galli antiquitus Matris Deum sacerdotes in sacris excitabant. Terga erant bubula praetenta à baculo pulsata, quibus nunc utimur.

Tubae inuentor Piseus Tyrrhenus. Hac praecones utebantur quorum erat officium indicere silentium, & in certaminibus, & in sacrificijs, ac pacta recensere, & Athletas nunciare in ambitionem uenire certandi in Olympia. Archias Hybleus praeconum primus tris ordine Olympiadas simul & Pythica uicit, ubi & statuam cum epigrammatis inscriptione meruit. Vegetius. Habeat legio tubicines, & cornicines buccinatores. Tubicen processui & rursus receptui canat. Cornicines autē in motandis signis. Dum uerò pugnatur uterq; sonat. Exercitus Lacedaemoniorum musico instrumento ad bellum incendebatur, quod uocant Castoreum melos. Meminit Plutarchus in libris de musica his uerbis. ὅτι τὸ καλλίμετρον καστόρειον μετ' αὐλὸν ᾄδετο παρὰ Λακεδαιμονίοις, ὁπότε ἐς τὸν πολεμικὸν κινδύνους ἀπῆλθον.

DE SALTATIONIBVS.

Saltationum quoq; genera plura ex Polluce memorantur. Harmoniaca & Emmelia utebantur in tragoedia, Cordace in comoedia. Sicinni in satyra, Pyrrhicha & telesia in armis, à Pyrrho & Telesio inuentoribus. Erat & Xyphismus & Podismus, Cornos, Tetracornos in sacris Herculis, & polemicae. Praeterea Hadicornus, Hedion, Gnisinus, Holoclasmus: sic enim in Thesmophorijs nominabantur. saltatio Persica, Cephalicon in Dionysij, Callinicon in Herculis sacris, & Colabrismus & Caucon, Baucismus, Nautica saltatio. Geranon in qua multitudine saltabant per ordinem partibus inaequalibus, Labyrinthum imitantes. Certa species Laconicae saltationis, cui praemia proponebantur, non solum pueris, sed puellis. Ionium Dianae saltabant Siculi maxime. Angelicum, in qua nunciorum figuram imitabantur. Morphasmum in qua omnium animalium erat imitatio. Erat & Scopia in qua collum circumuolutabant ad eius auis, id est, bubonis similitudinem, quae attonita ad eam capitur saltationem. Leo quoq; timenda saltatio. Carrandes Dianae: Ithymbri Dionysio fiebant. Baryllica ab autoritate Baryllico, in qua pueri & puellae Dianae saltabant. Hypogeron senum cum baculis saltatio. Gyraones quoq; cum ligneis suffulti pedibus saltabant. In choris Teijs uarietas plurima, Hemichorium, Dichorium, Antichorium, quando chorus diuidebatur in duas partes: res tota uocabatur choria, utraq; pars hemichoria. Trichorium Tirtaeus repperit, tres Laconum choros secundum diuersas aetates. Ingressus chori Parodus dicebatur: Exodus exitus, sicuti rursus ingredientium Anastasis, post hanc ingressus Epiparodus, postremus autem exitus Aphodus. Ingredientes Isodium melos canebant, egredientes uerò exodium. Romana iuuentus Troiam saltabat iam inde Troianorum instituto, ut Virg. in v. refert. Simulacrum belli erat, uolueris in orbem circumagitatio. Ex Athenaeo. Tres enim scenae saltationes, Tragica, Comica, & Satyra: totidem lyricae poëseos, Pyrrhica, Gymnopedica & Hyporchematica. Ex his Pyrrhicha similis satyricae, quae Sicinnis dicebat, utraq; uerò cum celeritate mouetur.

Bellica autem uidetur esse pyrrhica. in armis enim pueri saltabant cum celeritate quadam fugiendi & persequendi. Gymnopedica similis erat tragicae quae Emmelia uocatur. in utraque enim uidebatur graue quiddam & compositum. Saltabant enim pueri numeroso motu agitati palestrae speciem praebentes. Hyporchematica comicae similis, quae uocatur Cordax, in qua cantans chorus ex uiris & foeminis Laconum apud Pindarum saltabat. Seculis uerò insequentibus in hodiernum diem mutata ratio saltandi, quanquam pyrrhicha inter milites exercetur, & quae scopia uocabatur, colli; ac corporis obliquitate, imitatione Saracenorum. Omnino totum hoc genus, ut libidinosum pessimiq; exempli, non solum à Christianis, sed à grauitate Romana reijcitur. Scipionis enim Aemyliani uerba quaedam orationis, quam contra legē iudiciariam Ty. Gracchi habuit, Macrobius huiuscemodi ponit. Docentur praestigias inhonestas cum cimbalis & sambucis psalterioq; euntes in ludum histrionium, discunt cantare, quae maiores nostri ingenuos probro ducier uoluerunt, eunt q; in ludum saltatorium, inter cinaedos uirgines puerīq; ingenui uersantur. Cicero item pro Murena. Nemo sobrius saltat, nisi forte insaniat, neq; in solitudine, neq; in conuiuio moderato: intempestiui conuiuij, immoderati ioci, comes est illa saltatio. Plutarchus ait, saltationem Coribantes Cretensium populos primum inuenisse, genus hominum insanum atq; maleficum. Augustinus quoq; noster. Praestat, inquit, arare uel fodere die dominico, quàm choreas ducere. O mores, ô tempora. quod officium psaltriarum & impudicarū fuerat, canere uidelicet ad lyram, ac psallere, nunc uirginibus ac matronalis pudor Christianarum in laudibus ducit, magistrosq; eius adhibent artis.

Vituperatio saltationis

DE PARTIBVS GEOMETRIAE.

Geometriam Isacius Graecus autor, qui Euclidis paraphrasim edidit, testatur ab Aegyptijs in Nili auctu ac dimensione inuentam: Thales in Graeciam primus adduxit. Post eum Mamertius frater Stesichori poëtae, & Hippias Eleus. Deinde Pythagoras eam interpolauit omnium superiorū doctissimus. Hinc Anaxagoras, Oenopides Chius, Theodorus Cyrenaeus, Hipocrates, Leodamas Thasius, Architas Tarentinus, Theaetetus Atheniensis, Eudoxus Gnidius, qui tribus analogijs tris alias addidit. Euclides quoq;, & Eratosthenes, ac Plato. Turba post hos ingens recentiorum secuta. Proclus, Theon, Nicephorus, Isacius. ex nostris uerò Censorinus, Boetius, Campanus, qui Euclidem enarrauit. Omnis igitur haec ars in ratione cosmicarum figurarum uersatur, quas elementa inscripsit Euclides quòd ab his tanquam ab elementis & principijs ad caeteras artes mathematicas ingrediamur. Nam per haec & in caeteris disciplinis initia, exemplaq; demōstrationū sumi: & apud Platonē & apud Aristotelē, palā est. Sita praeterea est. sicuti & omnis mathematica in phantasia, non opinabili quidē, sed certa ex apparētibus speciebus notitia: quā Latini & Assensum & Certitudinem, Graeci πίστιν uocant. Ea siquidem uniuersa, ut ait Porphyrius, aut à principijs, aut ad principia deducitur. A principijs quidem, à communibus sententijs, & sponte credibilibus prouenit: ad principia cum principia seu ponit, seu destruit.

Scriptores Geometriae

Assensus πίστις

Principia geometriae, ut ait Isacius, tria sunt: Hypotheses, Postulata, & Axiomata. A principijs autem sunt Theoremata, & Problemata: quorum differentiam sic se dicit habere.

Axioma quod nos dignitatem uocamus, quando assumptum in principio fit, per se credibile discentiq; notum: uidelicet sibijpsi aequalia, & inuicem aequalia sunt. Quando uerò sententia per se credibilis audienti nequaquam fuerit, facit autem Cathesim, & nihilominus proponenti conceditur: ea demum hypothesis est. ut esse triangulum figuram talem secundum communem cogitationem aut sententiam non accipimus sine docente: concedimus autem sine demonstratione. Vt habens angulos aequales, habet & latera aequalia, habet & angulos. Item totius Isosceli anguli ad basim aequales inter se sunt. Et per antistrophen, qui habet ad basim latera aequalia Isosceles est.

Axioma.

Hypothesis

Quando autem non facile noscitur dictum, nec facile concedente discente nihilominus accipitur, Postulatum uocamus, ut omnes angulos rectos aequales esse. Haec itaq; secundū Aristotelem

Postulata

stotelem modo prædicto diuiduntur. At Stoici omnes hypotheses uocant.

Differentia inter Problemata & Theoremata

In Problematis uerò & Theorematis hæc ferè differentia, quòd quædam problemata geneses amplectuntur figurarum, & incisiones, & additiones. Ex quo Euclides in propositionibus semper ponit. Oportet figuras seu componere, seu ducere, seu demere, & his similia uerba energiam seu actum alicuius figuræ genesis habentia. Theoremata uerò neq; genesim, neq; præparationem alicuius figuræ complectuntur: sed eius accidentia tantum demonstrant. Quapropter in his Euclides uerba ferè huiuscemodi ponit. Aequale hoc est illi, & aliud alij, & hæc alijs. In fine autem semper narrare solet. Quod quidem oportet monstrare, tanquam monstratione propria existente theorematum.

Omne autem problema seu theorema perfectum partibus omnibus constare oportet, quæ sunt huiuscemodi: Propositio, Expositio, siue definitio, Præparatio, Demonstratio, Conclusio. Propositio quæsitum aliquid dicit, aut aliquod datum. perfecta ex utroq; est, ut ait Philoponus in Analyticis Posterioribus, ut an cœlum sit corruptibile, Cœlum enim dat & concedit: corruptibile quæsitum est. Item intra datum circulum triangulum constituere. Expositio idem secundum idem datum accipiens antenertit quæsito. Definitio si quæsito quandoq; accidit declarat. Præparatio, quod dato deest ad quæsiti indagationem addit. Demonstratio recte ex confessis subiectũ complectitur. Conclusio iterum in propositionem roboratum iam datum reducit. Atq; ex his omnibus quas dixi partibus necessariæ tantum propositio, demonstratio, conclusio. Quando enim propositio & datum & quæsitum tenet, tunc definitio & expositio ponuntur. Cum uerò datum defuerit, expositione opus non erit: nam expositio definitio dati est. Verbi gratia, Propositio dicit quòd oportet inuenire tale Isosceles. Hoc datum uocatur: expositione ac definitione indiget, quæ minime fuerint necessariæ dato non præmisso.

Postulata insuper & Axiomata assensu & crudelitate non egent sed ut nota accipiuntur, & ut principia aliquorum quæ deinceps monstrantur. Ambo enim & simplicia & facile sine demonstratione præceptibilia. Sed Postulatum ut facile inuentu & inuestigatu materiam respicit: ac eum aliqua monstratione dat perfectam sumptionem. Axioma facile notum fatetur, nec amplius ad materiam ut postulata, sed circa accidẽtia uertitur. Quapropter eo modo quo theoremata & problemata differre uidentur: nam in theorematis (ut dixi) consequens seu accidens uidere tantum est: in problematis autem inuenire ac creare figuras.

Marinus Tyrius quem in cosmographia Ptolemæus imitatur: multa & præclara in mathesi tum in libro Euclidis περὶ τῶν δεδομένων, id est, de datis, conscripsit, ubi quid in geometria datum sit enarrat: sed antè quid Ordinatum, Inordinatum, Notum, Ignotum, Normale, Alogum siue Irrationale.

Ordinatum quid

Ordinatum igitur quod semper idem est: nec potest aliter fieri, siue secundum quantitatem, siue secundum speciem, ut linea per duas notas ducta recta signatur: per tres notas circulum & æquilaterum triangulum figurare.

Inordinatum

Inordinatum his contrarium est, ut scalenum pingere, & recta infinite diuidere. Vnum tamen & idem poterit quandoque partim ordinatum esse, partim inordinatũ. Vt latera trianguli æquilateri qua æquilaterum est, ordinata quidem sunt, quantitate uerò minime determinata.

Notum

Notum quid nobis & manifestum apparet, ut uiæ spatium alicuius quot distat stadijs, nosse, & triangulus quòd duabus rectis tris angulos æquales habeat, atq; his similia.

Ignotum, tamen noscibile, irrationale quadem & alogum non est: sed nobis minime comprehensum aut manifestum. multorum enim ignota ratio nec deprehensa adhuc hominibus, quæ tamen deprehendi potest, ut tetragonismus, id est, circuli quadraturæ ratio, quam licet Archimedes posteriq; in ea inuenienda elaborauerint: non tamen penitus eius rationem consecuti sunt. Multa item nota quæ adhuc ordinem & rationem non habent: scaleni constitutio, & lineæ in infinitum diuisio.

Normale quid

Normale, sic enim Censorinus conuertit, quod illi ῥητὸν uocant, est figura siue linea, cuius positionem & quantitatem ad mensuræ certæ rationem aptamus, ut cathetus & triangulus æquilaterus.

Alogum siue Irrationale, quod nulla ratione ducitur aut mensura. Deniq; normale & irrationale non per se, sed ad aliud minimum in subiecto comparatur, ut numeri symmetri quando quilibet eorum ab aliqua minima mensura metitur, ut linea cui reliqua figura correspondet, normalis dicitur & triangulus, & quadrangulus normalis, & item cubus normalis.

Data uerò, de quibus Euclides separatim librum edidit, ea sunt, per quæ aliquid ponitur comprehensiuum in Mathesi. Fiuntq; quadrifariam, positione, quantitate, proportione, specie. Positione dari dicuntur notæ & lineæ & latera, quæ eundem semper locum habent. Quantitate seu magnitudine data dicuntur loca & lineæ, ac latera, in quibus possumus eandem proportionem inuenire. Specie figuræ dantur, quorum anguli secundum unum & rationes laterum inuicem dati sunt.

De libris Euclidis

Initijs huius artis hoc pacto breuiter enarratis, Euclidis libri subodorandi recensendiq; in uniuersum delibando: eius uerò penetralia illis relinquenda, quorum imagines lambunt hederæ sequaces.

Planorum scientiam antiquitus (ut Plato in Repub. testatur) Geometriam appellabant: corporum uerò solidorum Stereometriam. Recentiores autem communi postea uocabulo utranq; Geometriam, quod communis esset doctrina, dixerunt. Nam & sicut in planis aliqua rectilinea, aliqua circularis, quædam uerò ex his mixta: sic & in solidis, quædam ex rectilineis, aliqua è rotundis, nonnulla ex mixtis: Vt est cylindrus & conus. Deniq; solida ad planorum resolutionem deducuntur.

Autoris uerò ipsius ordo ferè hic est: Libris x. Geometricam rationem complectitur, uidelicet, 1.2.3.4.6.11.12.13.14.15. quatuor uerò Arithmeticam: uidelicet 7.8.9.10. Quinto autem proportiones ad utramq; facultatem pertinentes attingit.

In primis duobus libris primas figuras rectilineas tradit, triangulum uidelicet & Parallelogrammum. In his enim tanquam generatim caussas complectitur elementorum, Isoscelem, & Scalenum, & Aequilaterum triangulum & Quadrangulum: è quibus figuræ quatuor elementorum sunt.

Diuiditur ergo trifariam, in triangulorum genesim, in Parallelogrammorum theoriam, in triangulorum & parallelogrammorum communicationem & comparationem. Secundus liber circa Parallelogramma & quadrangulos moratur. Tertius & item quartus circa circulos & chordas eorum. A nota enim incipit: sic enim Censorinus melius quàm punctum, quod ille σημεῖον dicit, conuertit. Quæ duplex intelligitur: aut ut lineæ extremum, aut per se absolute, quæ unitati comparatur, sicut Dyadi linea, & Triadi superficies, ut tradunt Pythagorei. Nam in triadis figuræ omnes constituuntur, ut tribus notis & triangulus & circulus circumfertur.

Figuræ omnes aut Planæ aut Solidæ, Græcè Epipeda et Sterea: Planæ uerò aut rectilineæ aut obliquæ: rectilineorum aut parallelogramma sunt ut quadranguli, aut in acutum tendunt, ut trianguli: si obliqua, circuli, semicirculi, aut his prope accedentia. Solida sunt sphæræ, pyramides, cubi, cylindri,

coni,

coni, aut his prope accedentia.

Qualitas figurarum

In utrisq; autem Qualitas consideranda, deinde Quantitas.

Qualitas hoc modo: si linea recta, obliqua, normalis, irrationalis. Cathetus est quæ supra rectam cadit. Recta enim si supra rectam ceciderit, aut duos rectos facit, aut æquales duobus rectis angulos. Lineæ duæ coeuntes angulum faciunt, figuram minime. Primam & perfectam figuram triangulus facit, ut Plato putauit, ex quo solida consisterent, & in eum resoluerentur: mentiq; assimilauit, quod ab se dependeat anima, in ea contineatur, & ad eam reflectatur. Is autem Aequilaterus est, qui paribus lateribus: aut Scalenus qui tribus inæqualibus lateribus. Oxygonius est ex tribus uidelicet acutis lateribus, Orthogonius ex uno tantum acuto. Ambligonius ex uno obtuso.

Quadrangulos item quatuor specierum monstrat Euclides. Primum æquilaterum, qui angulos habet rectos, & latera æqualia. Secundum ἑτερόμηκες. Heteromecen, hoc est, altera parte longum, qui duo tantum latera opposita inter se æqualia, & omnis angulos rectos habet. Tertium Rombũ, quem Arabes Helmuaym uocant, similē formæ: latera quidem æqualia sed angulos neq; rectos, neq; æquales habet. Quartum Romboidem, Arabes uerò similem helmuaym, qui facies & latera æqualia opposita: angulos autem inæquales habet. Cæteros non quadrangulos, Græci τραπέζια uocant. Arabes helmuaryphe, id est, irregulares, qui innumerabiles ac uarij sunt.

Post hæc Pentagonus, Hexagonus, Heptagonus, Octagonus, Polygonus. Circulus quoq; una linea circumdatus. Hemicyclus chorda Diametro minor ui circulo est.

Quantitas

Quantitas uerò & ratio Trianguli ante omnis sic se habet ut habeat necessariò tres angulos æquales duobus rectis: Quadrangulus æquilaterus quatuor angulos totidem rectis æquales: Pentagonus angulos quinq; sex rectis æquales: Hexagonus sex angulos octo rectis æquales. Nam unus angulus æquilateri & æquianguli hexagoni sesquialter erit recti. Et sic de reliquis secundum quantitatem omnium angulorum cuiuslibet figuræ.

Dimensiones autem Planorum ad superficies areas catheta reperienda sic se habent in Euclidis sexto. Superficies similes sunt, quarum anguli unius æquales angulis sũt alterius, latera quoq; easdem continentia eiusdem erunt proportionis. Si sint duæ superficies directarum linearum & æquidistantium laterum seu triangulorum, eius quoq; sint altitudinis: tanta erit alterius ad alteram proportio, quanta basis altera ad alteram. Si linea recta duo unius trianguli latera diducat: sicq; lateri æquidistans: tertio eadem latera ex proportione diducet. Si ab uno angulorum trianguli recta linea ad basim usq; ducatur æque diuidens talis basium proportio sicut alterius ad alterum latus fuerit. Quod item recta angulum diducit adeo, ut basium partes sint secundum proportionem alterius duorum reliquorum anguli ad alterum: tunc angulus is in partes diducetur æquales. Si ab angulo recto trianguli orthogonij perpendicularis ducitur supra basim: triangulum in duos triangulos magno triangulo similes diuidet. Area cuiuscunq; trianguli ex congeminatione semicatheti in tota basi consistit, aut ex congeminatione totius catheti in basis medietate.

Cathetus

Cathetus seu perpendicularis trianguli linea recta est, qui ab angulo triãguli in oppositam diducitur faciem, facitq; duos rectos angulos: quapropter ex omni angulo unus tantum cathetus duci potest. Cathetus in quolibet triangulo siue oxygonio siue orthogonio, siue ambligonio decidens semper intra triangulum cadet.

Vt autem extra cathetum trianguli mensura reperiri queat, sic agendum: Latera simul omnia iungantur, ex his medietas sumatur, ex qua ordine latera trianguli subtrahenda: deinde congeminandum reliquum alterius lateris cum alterius reliquo. Summam item ex alterius lateris reliquo. Votum quoq; ex medietate trium laterum rursus cõgeminandum, summaq; exiens radix areæ trianguli fuerit.

Ad quadrati autem superficiem reperiendam uidendum quoties in superficie mensuranda capitur: uerbi gratia, in dato quadrato unum erit latus cubitorum x quod in se congeminatum centum facit: totidem igitur quadra erit, dicta quadrata superficies hoc est, in dicta superficie centies quadrata una superficies capitur, quæ ex omni sit latere cubiti unius. Quadrangulum diameter transuersum diducit, qui cum costarum laterum mensura minime conuenit, nec eius unquam inuenta ratio, quem & Euclides & Arist. sæpe in exemplis ponit.

Quadratura uerò circuli, quam Tetragonismum uocat, nondum antiquis reperta: quanquam Aristot. dicat eius scientiam posse reperiri, & patrum nostrorum memoria Raymundus Matheseos peritissimus in ea inuenienda multum laboris consumpserit. Nostra uerò tempestate præsul quidam Transalpinus uir doctissimus ei rei librum dicauit, quem Petrus Leo medicus Spoletinus Marco Barbo cardinali S. Marci monstrauit. Archimedes super hoc etiam separatim librum conscripsit citra tamen rei perfectam inuestigationem. Dixit enim eius peripheriam maiorem esse tripla sesquioctaua, & minorem tripla sesquiseptima. Posteri uerò dimensi sunt Diametrum ad peripheriæ tertiam & septimam totius partem: quæ dimensio pusillum uariat, ut ait Ptolemæus. Ex quo euenit, ut non cognita perfectiore ratione diametri circuli, neq; etiam eius quadratura inueniri possit: quod si nondum circuli quadratura reperta, longe difficilima erit sphæræ dimensio, & eorum corporum quæ ad sphæram tendunt.

Diametros circuli y

Stereometriam, id est, solidorum rationem libro x i i i. x i i i i. et x v. (ut supra commemoraui) Euclides complexus est: In quibus corpora normalia sphæris includi monstrat. Hæc sunt quæ Plato in Timæo elementis accommodat: Pyramidem uidelicet siue Tetraedron τετράεδρον, quod quatuor basibus triangularibus constat: siue Pyramidem trilateram quam igni comparat. Hexedron siue cubum sex basibus quadratis, octo angulis & x i i. lateribus quem terræ assimulat. Octedron octo basibus triangularibus aeri attribuit. Aquam uerò Icosedro comparari uoluit, quæ figura est x x. basibus triangularibus, quòd plus quam aër retineret materiæ: medium uerò horum uoluit esse Dyodecedron ex x i i. basibus pentagonis cœlo attributum. Hanc Platonis sententiam Aristoteles in libro de cœlo confutat, ut quum eò uenero paulò apertius narrabo.

Hæc igitur corpora cæteris perfectiora ponuntur: quòd æqui angula & æquilatera à sphæra circũscribi possunt. Aliis bus conditionibus nusquam reperiũtur: licet nonnulla sint, quibus cum adsint cætera, æqualitas tamẽ basium deest, ut corpus x i i i i. basium, quarum sex sunt quadratæ, & octo triangulæ. Aliud item x i i i i. basium quorum octo sunt hexagonæ, & sex quadratæ. x x x i i. etiam basiũ, duo corpora, quorum alterum x x. bases triangulares, & x i i. pentagonos habet. Alterum uerò x x. hexagonos, & x i i. item pentagonos.

Commemorantur & alia solida, ut Serratile corpus, de quo paulò post. Columna siue cylindrus figura rotunda. Conica figura Pyramidalis est: de qua librum scripsit Apollonius. Pyramis autem trilatera, quadrilatera, columnaris, trunca. Cubum constituunt facies i i i i. anguli. v i i i. latera x i i. Sphæra cunctis perfectior una superficie contenta, à qua omnes lineæ æqualiter ductæ tendunt ad centrum. Extremæ illius notæ poli sunt: linea mediam pertransiens axis dicitur.

Sphæra

EVCLIDIS TRADITIONES.

P*ostulata nunc huius artis ab Euclide posita subiiciam. A nota in notam lineam rectam ducere. Omnem finitam rectam lineam quantumuis protrahere. Omni modo centro &*

interuallo circulum scribere. Omnes rectos angulos sibi inuicem pares esse. Duas lineas rectas superficiem non includere. Axiomata uerò, siue Latinè dicuntur dignitates, siue communes animi conceptus, huiuscemodi sunt. Si paribus paria adduntur, quæ excrescunt paria sunt. Si à paribus paria demantur, quæ relinquuntur paria sunt. Si imparibus imparia adimes, ipsa quoq; paria redduntur. Si duæ lineæ parallelæ in infinitũ protrahantur, nunquam se contingent. In XI. *autem hæc scribuntur, Linea recta partim in plano, partim in sublimi nullatenus esse potest. Duæ lineæ inuicem intersectæ in eadem sunt superficie. Quilibet angulus in una tantum est superficie. Solidus angulus è tribus saltem constat angulis planis, ad unamq; notam non ex una superficie concurrit. Duarum planarum faciērum inter se confectarum communis est intersectio. Corpus serratile dicitur quinq; superficierum, quarum tres parallelæ sunt, duæ uerò trianguli. Solidum æquidistantium laterũ si per diametrum superficiei secetur, duas utrinq; superficies per medium secari necesse fuerit. Solida æquidistantium laterum supra eandem basin ac lineam eiusdem altitudinis æqualia fuerint: si autem non supra eandem lineam, æqualia non fuerint. Solida æquidistantium laterum supra bases æquales orthogonaliter & æqualibus lineis erecta sunt æqualia. Solida similia dicuntur ea quæ angulos habent æquales, ac circa latera proportionata. Columnæ æque altæ suis basibus sunt proportionales.*

DE PROPORTIONE.

Proportio PRoportionem λόγον appellat Euclides: Analogiam uerò, quam nostri proportionalitatem. De quibus libro quinto & sexto disserit. Nonnulli inuentum Eudoxi, alij Platonis dicunt, in his pars maxima mathematicæ continetur. Est enim proportio duorum terminorum eiusdem generis certa alterius ad alteram habitudo. Nam diuersi generis non est: ut numerus numero, linea lineæ, corpus corpori comparatur: fitq; in duobus non amplius terminis, ut A. ad B. Proportionalitas uerò siue analogia trium, aut quatuor, seu pluriũ proportionum simul ad aliquid relata coniunctio, fitq; in tribus non minus terminis: ut sic se habet A. ad B. ut B. ad C. In quatuor uerò, sic se habet A. ad B. ut C. ad D. Est & proportio arithmetica in discreto, & geometrica in continuo: in discreto tamē certior & notior, ut in numeris qui communicabiles aut symmetri uocantur tantum consistit. quum enim pars minor, quam aliquotam dicunt, non est: dicitur incommunicabilis & irrationabilis proportio, nec nobis nec naturæ nota, ut XI. XIII. XVII. In geometris uerò proportio irrationalis siue asymmetra, quam minime metiri possumus ratione, ut Diameter costæ sui quadrati, quæ in VII. & X. Euclidis proponitur. Et proportio semidupli dicitur. Vsurpaturq; ab Aristotele in libro Analyticorum posteriorum, ut probet non esse scientiam eorum quæ non sunt. Ex quo fit ut quæcunq; proportio in numeris reperitur, & in omni genere continuorum reperiatur: non item contrà. Infinitæ enim proportiones sunt repertæ, quas numerorum natura nunime sustinet. At quæcunq; proportio in uno genere continuorum inuenitur, eadem & omnibus. Qualiscunq; se habeat aliqua linea ad quamlibet aliam, sic se habeat quælibet superficies ad aliquam aliam, ut corpus ad corpus, tempus quoq; ad tempus. Non item sic quilibet numerus ad aliquem alium numerum. Vnde apparet quòd in continuis largior atq; liberior sit proportio quàm in discretis. Quare proportionem Geometricam constat maioris esse abstractionis quam Arithmeticam.

Proportionis species Proportionis igitur species multæ, æqualis, inæqualis, maior, simplex, composita, multiplex, superparticularis, superpertiens, tripertiens, bipertiens. Inæqualitatis tamen principales sunt, multiplex, & superparticularis. Multiplex est quũ maior numerus minorem numerum habet in se totum, uel bis, uel ter, uel quater: appellaturq; dupla, tripla, quadrupla, & ultra. Secunda uerò inæqualitatis proportio superparticularis, quum maior numerus minorem numerum habet in se totum, ac unam eius aliquam partem, ut tres duo, uel medietatem duorum, uocaturq; sesqualtera proportio, ad tertiam, ut quatuor ad tres, & dicitur sesquitertia. Ad hunc modum etiam in posterioribus numeris, aliqua à maioribus supra minores numeros continetur. Sed ut melius proportionum ratio pateat: Abacum hic in extrema pagina adnotauimus huius ordi- Abacus nis indicem pulcherrimum. Nam si numerum primi ordinis secundo referes, habebis primam speciem proportionis multiplicis, uidelicet duplam, & si tertium primo, triplam, & sic loquendo in reliquis ordinibus. At si numerum tertij ordinis primo comparabis, hoc est, tria duobus, habebis primam speciem proportionis superparticularis, uidelicet sesqualteram, & si tertio quartum, hoc est, quatuor tribus, sesquitertiã. Et si quarto quintum, hoc est, quinq; ad quatuor, sesquiquartum. Eodem quoq; modo de reliquis sesqui. Verum si numerum ordinis tertij quinto comparabis, hoc est, quinq; tribus: habebis primam speciem proportionis superpertientis, hoc est, superpertiens tertias. Et si numerum quarti ordinis septimo referas, hoc est, septem ad quatuor, habebis secundam speciem, hoc est, superpertientem quartas: & si quinto nonum numerum, hoc est, nouem quinque comparabis, habebis superpertientem quintas. Et si secundo numerum quintum, hoc est, quinque duobus conferes, habebis primam speciem multiplicis superparticularis, hoc est, duplam sesqualteram. Et rursus secundo septimum, hoc est, septem duobus, triplam sesqualteram. Postremo si numero tertij ordinis octauum comparabis, hoc est, octo tribus, fiet prima species proportionis multiplicis, uidelicet dupla superbipertiens tertias. Posset & ulterius procedere si quis uelit, hoc est, quarto undecimum comparando, habere duplam supertripertientem quartas. Præterea reliqui interlineares huius Abaci numeri prima ordinem lineæ sequuntur.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	109

DE OPTICE ET CATOPTICE.

Optice quoque, quam nostri prospectiuam communi uocabulo appellant, Geometricæ subijcitur arti, cum corpus prospicimus, quod figura & ratione certa cōtinetur. Cui separatim Euclides multiq; post eum libros dicauere. Inter quos Ptolemæus, Heros Mechanicus, Damianus, Heliodorus Larissæus & proximo seculo Petrus è Burgo Sancti Sepulcri nobilis pictor, de hac simul & pictura uernaculo sermone copiose in quodam uolumine disseruit. Vsus huius disciplinæ nimirum in plerisq; rebus elucet. In metiendis ædificijs. In architecturæ picturæq; ratione. In umbrarum corporumq; positione, cum sæpe non rationi partium neque harmoniæ, sed aspectui sit inseruiendū. Postremo ad deprehendendam cœlestium, tum aliorum corporū uarietatem ueritatemq;, tum reflexiones, refractionesq; eorundem. Quapropter quædam ex his ueluti rudimenta ex Damiano tum Euclide Græcis autoribus excerpsi, in reliquis perscrutari diligentius uolentes ad ipsos relegamus autores. Trifariam eam diuidunt, in Opticen, quam, ut dixi, prospectiuam dicimus: qua liberè, & rectè, & sine fractione perspicimus. Catopticen, qua per diaphana aquam uidelicet aut aërem crassum, aut speculum seu leue aliquod

Sciographice — refractè adspicimus. Sciographicen, quam corpora aut ædificamus aut fingimus, quæ non tam artis rationi, quam aspectui seruiant.

Visus in rem uisam — Habet autem uisus has conditiones. In primis ab oculo in rem uisam fertur: non item contrà. Indicio est ipsius oculi figura non caua, ut cæteri sensus, sed prominens & rotunda, ex qua lucem iacit, uti radios Sol.

Quòd autem lux in oculis consistat, declarat ipsius oculi Diaphanum, tum quædam animalia noctu cernentia: Sed & homines quandoq;, uti Tyberio accidit principi. Præterea re-

Fortiòr figura Coni Orthogonij — ctè contuetur, ac figura Coni Orthogonij, quod Ptolemæus per organa in suo tractatu de Optice monstrauit. Hæc nanq; ratione & usu probantur adspectus, & ex ipsa natura celeriter uisis congreditur, & plurimum uisorū simul comprehendit. Quare necessarium fuit & rectè ob uelocitatem, & circulari forma, quæ omnibus planis capacitate præstaret, con-

Conus tetramorios — spicere. Conus quem adspicimus, tetramorios, id est, quarta pars circuli est: summitas enim aspectus Coni, intra pupillam existit, & centrum quodammodo est sphæræ siquidem tetramorios diuidatur circulus pupillæ. Quod autē Orthogonius Conus in confesso est, apparent nanq; uisa siue per rectos angulos siue per acutos, per obtusos nunquam. Consistūt autem recti per diametrum Coni à summo usq; ad basim, quibus acutius & maxime cernimus. Acuti uerò inferiores uidentur à diametro siue basim attingentes siue non, nam in longinquo adspectu anguli acuti basim non attingunt. Si quid uerò diligentius contueri, aut certius uelimus, per Coni axem & rectam lineam adspicere oportebit. Hoc enim manifesto patet: acum uel rem paruam in terræ spatio quæritando, non prius adspicimus, quàm directo in eum conspectu, licet reliquum Coni spatium oculis una uisus celeritate lustremus. Quod argumento est, uisum ex omnibus maxime natura quæ sunt à fronte recta conspicere. Sed & quæ post terga sunt in speculo coram cernimus. Proxime autem axi propinquantes sunt radij adspectus. Deinde extremi utrinque ab lateribus tenuuntur, per quos minus adspicere licet. Manifestum igitur ex his, quòd summus Coni adspectus non in pupilla oculi, nec enim ab omni loco pupillæ uideremus, sed in oculi recessu ac penetrali consistit. Basis uerò Coni prima & ultima circulus est, cuius terminus pupillam circumscribit. Ipsa enim pupilla non circulus, sed tetramoriæ sphæræ est apiphania.

Refractus adspectus — Refractus autem aspectus, qui κατ᾽ ἔγκλασιν appellatur, fit per medium diuersorum diaphanorum: nam si diaphana æqualia ubique forent, non refringeretur. Refringitur tamen nō radius seu linea perpendicularis, sed obliquus qui ad æquales fiunt angulos illius a quo refringitur, uel recedēdo a perpendiculari in occursu diaphani rarioris, uel adcedendo ad perpendicularem in occursu diaphani densioris: exemplo est baculus in aqua dimidium obliquum se ostendens. Ex quo etiam patet solis radios ad æquales frangi angulos, cui omnino noster adspectus comparatur: uocantq; hanc incidentiæ lineam, cuius angulus oritur ex illa parte superficiei, uersus quam obiectum uisibile inclinatur pariter ex incidentiæ linea. Angulus autem reflexionis est, qui oritur ex alia faciei extrema simul & reflectionis linea. Radius enim perpendicularis nunquam refringitur, sed continuo medium pertransit quodcunque occurrit, quanquam diuersum diaphanum. Si autem in opacum densumq; corpus inciderit, reflectitur in se, unde aspectus dicitur reflexus, quòd in sole causa est umbræ: nisi enim lumen reflecteretur, umbra non esset: sed id tantum fulgens, quod ab lucente corpore adspiceretur, reliqua tenebræ. — Causa umbræ in Sole

Cæterum inter uisa differentia uersatur. A maiore enim angulo uisa maiora apparere uidemus, quòd in eum plus luminis uehementius iacimus, Minora uerò à minore, æqualia ab æquali, altiora ab altiore, & humiliora ab humiliore. A pluribus item angulis uisa diligentius & melius: quoniam nihil uidetur ubi totum simul uidetur. Figuram igitur adspectus subijciam imagine.

Sit uisum A.E. oculus autem B. à quo adspectus extenditur in B A, B C, B D, B E. Interuallo enim adspectus finitur: non enim subito concidit in A.E. sed per interualla quamuis totum simul uisus celeritate uideatur adspicere. Insuper æqualibus magnitudinibus interuallo positis propius posita diligentius contuebitur. Maior quoque apparebit angulus inferior quàm superior, quum sint æquales.

Aliam quoque coronæ figuram ab Aristotele in meteoris positam non ab re fuerit ponere, quæ ille refractum monstrat aspectum, simul & radios incidentes ab eodem signo in idem signum refringi undique in orbem secundum angulos æquales, unde circulum eum demonstrat. Ducantur tres lineæ perpendiculares supra lineam A.B. ad notam C. ab illis tribus notis, G. D. Z. in nube signatis: tunc construantur tres æquales anguli qui sunt, A G C. A D C. A Z C. Ex Euclidis autem proportione, si plures lineæ rectæ quàm duæ è diuersis partibus prouenientes, & æquales in eandem notam ceciderint, ea centrum circuli fuerit.

ANTEQVAM è Geometria penitus digrediar, demonstratio suprà prætermissa mihi repetenda ad areã trianguli reperiendam. Nã uti diximus, latera simul trianguli iungenda ABG. quorum AB. Cubitorũ est 13. BG. 15. AG. 14. Simul autem iuncta erunt 42. è quibus subtrahenda medietas, ex qua lateribus supersunt 678. congeminandum 6. per 7. Totum autem per 8. exibit 336. quæ summa congeminanda per 21. hoc est laterum medietatem, exibit 7056. cuius radix erit 84. Area uidelicet trianguli. Quomodo autem quælibet per catheton reperiatur, suprà ostendi, uidelicet, aut per semicatheti cum tota basi, aut semibasis cum toto catheto congeminationem, Quadrati etiam area monstrata.

DE ASTROLOGIAE PARTIBVS, & circulis cœlestibus.

ASTrologiæ principium Sensus & Experientia est, quod Cicero Babylonijs refert. Hi enim ex altis montibus longo tempore quo se fuisse testantur per noctes astra obseruantes in eorum cognitionem uenere. Aristoteles inter mathematicam & scientiam naturalem hãc ponit. Totius autem rationem Ptolemæus bifariam deducit, in theoricam, quam nostri quadriuialẽ uocant, quòd quatuor scientijs, Geometria, Arithmetica, Musica, & Astrologia contineatur, qua noscuntur, quot in cœlo sphæræ, quot species motuum, qui siderum cursus, eorumq; magnitudines & differentiæ: super quo nobile composuit opus, quod Arabes Almagestum, Græci μεγάλην πραγματείαν, nos magnam compositionẽ dicere possumus, diuisum in libros XIII. à Trapezuntio in Latinum sermonem conuersum, cuius ante hos annos egregiam edidit epitomen Ioannes Monteregius.

Astronomia Aliam uerò Astronomiã propriè dictam practicã posuit super stellarũ iudicijs, quæ Græci Apotelesmata uocant, quomodo se habeant circa ea quæ sunt infra orbem lunæ, quæ omnino quatuor esse uidentur, Elementa, Mineralia seu Metallica, quæ item uegetantur, & quæ sentiunt. De hac igitur opus quatuor tractatuum edidit. In primo generatim modos omnis huius scientiæ partes continentes comprehendit. In secundo modos, quibus nosse ualemus res in uniuersum magnas quæ uni uel pluribus accidere possunt: uidelicet regnorum euersiones, prælia, uberes prouentus, & his similia. In tertio circa hominum genituras uersatur, quid astra & animo & corpori polliceantur intrinsecus, ut adfectus, mores, ualetudinem, formam. In quarto quid extrinsecus, ut artes, ministeria, cõiugia, & his similia. Quas autem electiones aut interrogationes uocant, consulto prætermisit tanquam res leues, inuentuq; faciles per ea quæ dicta sunt, si quis uestigauerit, sed superuacaneum omnino. Nam fortunato semel ex genesi si quid esset mathematicæ ueritatis etiã bonæ contingerent horæ. Cœlum omne in domos XII. di-

Diagramma Themation uidit, quod diagramma seu themation Græci uocant, in quorum angulis principalibus uim potissimam constituit: hi sunt Horoscopus, Occidens, Mesuranon, & Hypogæon, cæteras Epanaphoras aut Apoclimata nominat, nos succedentes aut

Horoscopus declinantes. Horoscopus nati uitam & mores auspicatur: secunda substãtiam, tertia fratres, quarta maiores ac antiquitatem, quinta filios, sexta ualetudinẽ, septima amicitias & inimicitias, octaua mortem, nona religionem, decima honores artesq;, undecima aduersarios & incommoda. Hanc igitur secundam astrologiæ partem, quanquam eruditi nobilesq́ue philosophi nihil cõtra humani animi arbitrium ualere dictitant, quod tamen incerta sit nobis, nec facile deprehendi possit, deturq; propterea paulatim occasio, præsertim ineruditis, in suam opinionem delabendi, iure à nostris doctoribus reijcitur.

Reliquũ est ut de prima quæ ad theoricen pertinet, pauca dicam, quanquã de hac in Aristotelicis de cœlo, quæ post hæc sequuntur, multa uidere est: præterea in geographiæ principio, ubi de terræ habitationibus & umbrarum ratione, nonnulla ad hanc pertinentia scientiam in medium attuli.

De circulis sphæræ Sphæræ in primis circuli præter lacteum qui mihi inter Aristotelica dicetur, decem Macrobio sunt. Zodiacus ante omnes partibus duodecim latus, ubi totidem signa & linea media eclyptica uocata, Solis tantum uia. Quinq; alij paralleli circuli uocantur, quorum medius & maximus Aequinoctialis siue Aequator. Duo extremitatibus uicini, atque ideo breues, quorum unus Septentrionalis, alter Australis uertex dicitur. Inter hos duo sunt Tropici, qui ex utraq; parte zonæ ustæ terminum faciunt. Præter hos totidem Coluri appellati, quibus nomen dedit imperfecta conuersio, ambientes septentrionalem uerticem atq; inde in diuersa diffusi, & se in summo intersecant, & quinq; parallelos in quaternas partes æqualiter diuidunt Zodiacum intersecantes: unus eorum per Arietem & Libram, alter per Cancrum & Capricornum meando decurrit, sed ad australem uerticem non peruenire creduntur. Duo qui ad numerum prædictum supersunt Meridianus & Orizon in sphæra non scribuntur, quia certum locum habere nequeunt, sed pro circumspicientis habitantis'ue

Meridianus diuersitate uariantur. Meridianus enim est, quem Sol cum supra hominum uerticem uenerit, ipsum diem medium efficiendo designat.

Orizon Orizon quem sibi unusquisque circumscribit adspectus, ultra tamen CCCLX. stadiorum longitudinem intra se continere non poterit.

DE SOLE.

INter septem erratica speciosissimus longéque mortalibus utilissimus Sol esse dignoscitur, Homero poetæ, tum cunctis olim orietalibus pro Deo summo habitus. Hunc Epicurus pedaneũ esse dixit sensu deceptus, ut ait Aristoteles. Esse autem longe maiorem terra, declarat ipsius terræ umbra in coni figuram terminans ex Euclidis sententia, qui ait minores corpori umbras fieri, quando illuminantia maiora fuerint. Vltimos enim radios concedere eisdem, ex quo & minuere umbras. Maiores uerò fieri corporibus umbras, quum illuminantia fuerint minora: ultimos enim radios in his extenuari. Si enim cilindrica foret, totum Zodiacum operiret, & sic mensibus singulis lunæ eclypsis contingeret, umbra se opponente. Præterea stellæ ipsæ quandoque lucidiores apparerent per umbram, quæ remota per Solis aut Lunæ splendorẽ nõ adeo nitent. Si uerò latiores essent in fine umbræ terræ non solum Zodiaci, sed alia quo astra fixa operirent, & sic luna ferè tota nocte sine luce remaneret.

De Solis Lunæ & Terræ magnitudine uariæ opiniones De ipsius igitur certa magnitudine diuersæ sententiæ, inextricabiles sanè omnes, sed tam prodẽdæ quàm proditæ. Macrobius adseuerat deprehensum esse illum ducentesimũ sextamdecimã partem circi sui habere, & ex Eratosthenis sententia maiorem esse terra septies & uicies, ex aliorum uerò opinione octies tantum. Terram autem CCLII. milia stadiorũ complecti, cuius diametros erit non multo amplius LXXX. milibus stadiorum. Cleomedes autem dicit Solem Lunamq; DCCL. partem esse suorum circulorum: Solem uerò diametrum DXX. milium stadiorum habere. Esse autem terdecies Luna maiorem: Lunam autem terra dimidio minorem. Terram denique circiter milia XXXIII. ambire. Capella idem ferè de terra, sed Lunam sexies dicit minorem, suo autem circulo sexcẽties, quum hydrologa ratione compertum esse ait clepsydris duabus superpositis, altera uacua inferius, altera aqua plena superius, obseruato lunæ ortu cum stella fixa, & quum tota sit orta tollendo clepsydram inferiorem, & aliam ponẽdo, donec uigintiquatuor horarum spatio Luna seu stella eadem ... ad eundem redeat locum. Solarem quoque circulum duodecies

quam

quàm Lunæ maiorem ponit manifesta ratione, quum quod illa mense, ille duodecim mensibus percurrat. Martis autem circulum eadem computatione cursus uities quater potiorem inueniri. Iouis centies & quadragies quater. Saturni trecenties tricies & sexies. Si quis autem Solis aut Lunæ à terra distantiam nosse cupiat, facile fuerit ex supradictorum calculo indagare, considerato sphæræ diametro, qui quum per mediam transeat terram, necessario continget eius medietatem totam esse altitudinem, quòd sexta pars totius cuiusque sphæræ fuerit. Vbi autem nubes congeruntur, non amplius x l. stadia Posidonium esse dixit. Nunc ad alias ueniam solis proprietates. In oriente atque occidente maior sanè apparet & rubicundior, tum etiam lònginquior, quàm quum in medio cœli. Ratio, quòd uapor & aër, in ortu & occasu crassior, in medio uerò subtilior uidetur: ex quo refractus per nebulas, tanquàm per speculum aut aquas, uisus, ut quadrantem in aquæ catino maiorem quàm sit, uidere uidetur. Sic etiam in oriente aut occidente solem & maiorem & longinquiorem, & puniceo colore: quòd, ut alibi dixi, album & splendens, per umbras aut nebulas adspectu rufum apparet. Hic insuper poëtarum commento quadriga inuehitur, cuius

Equi Solis

equi Phlegon, Pyrois, Aethon Eous, Ex hoc ortus & occasus

Ortus astrorũ

signorum auspicamur. Nam ut ex radijs eius primum emergentia apparere incipiunt in oriente post ipsum, aut in occasu, & tunc heliacus dicitur. Ouidius. Iam grauis obliqua subsedit aquarius urna. Aut oriuntur cum eo pariter & occidunt, uocaturq; cosmicus. Vt Virgilius. Candidus auratis aperit quum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro. Aut occidente sole apparere incipiunt in oriente, & rursus eo oriente occidere, & tunc Chronicus erit. Ouid. item. Quatuor autumnos pleias orta dabit. Pleiades in capite sunt tauri. At mathematici alios habent ortus, quum siquidem signa ex Orizonte emergunt, quæ in sphæra recta

Rectè ascẽdere quomodo sig[n]a dicant[ur]

rectè ascendunt, alibi obliquè. Rectè enim ascendere seu occidere signum dicitur, quum pars maior æquatoris, hoc est, quum plus quàm portiones x x x. simul cum eo conscendunt & descendũt. Obliquæ uerò quum pars minor æquatoris, hoc est minus quàm portiones x x x. cum eo simul conscendunt & descẽdunt. Lucanus. Non obliqua meant nec tauro rectior exit Scorpius. Deinde quo magis polus arcticus eleuatur, tanto maior est dies, & contrà. Præterea in quolibet mundi angulo integrum hemisphæriũ adspicitur, & in qualibet quantas breuissima die sex item signa atque in maxima ascendunt.

De motu solis

De umbris uerò quas iacit sol alibi dixit. Deinceps de motu ipsius ac sphæris, nam plures cuique sphæræ orbes ad seruandas motuum epiphanias tribuunt, Aristoteli illiusq; tempori nondum repertos, sed tantum Ptolemæo. Motus insuper diuersitatem esse in eadem sphæra minime incongruum, cum unum quendam ac proprium habeat à sua quisque intelligentia. Duos quoque alios ex raptu usq; diens, quorum alter ex raptu primi mobilis est contra successionem signorũ diurnus uocatus, alter ex octaua sphæra secundũ signorum successionem tardissimus: uel uti soli in primus contingit. Nam huic tris tantum orbes cum totidem motibus ponunt. Duos primum inter se eccentricos, ac aduersos, simul autem positos mundo concentricos, quos solis summam apsidem deferentes uocant.

Apsis

Est enim apsis curnus propriè circulus, ἀπὸ τ̃ ἅπτειν. id est, attingere terram, ex quo ad eccentricum planetarum, in quo uoluuntur, transfertur. Summa ergo apsis maxima est eius

Apogæon Hypogæon

altitudo Plinio uocata. Ptolemæo autem Apogæon, & Hypogæon eius aduersa depressio: barbaris uerò Aux & oppositum Augis. Hanc dicunt Neoterici, sicuti & reliquorum planetarum ad motum axemq;, ac polos nonæ sphæræ moueri, Annis uidelicet ducentis parte una, uocariq; Ptolemæo motus astrorum fixorum & Apogæorum planetarum. Attamen solis Apogæon tantum Ptolemæus ipse mutari negat: Nam si mutaretur, tempus esset durante mundo, ut ad Capricornum rediret, ubi nunc Hypogæon, & hoc pacto altera pars australis, quæ ad antæcos nostros pertinet, habitaretur, si ulla esset, & hæc nostra desereretur, ut ait Albertus. Sed quoniam nullum esse continens præter nostrum, nuper, ut dixi, à Lusitanis compertum est, neque si esset, temperatum (ut est opinio) foret, adeo ut esset necesse ante plenam reuolutionem finem mundi aduenire, aut certe habitatoribus deseri. Ratio autem, ut ipse Albertus ait, cur minime sit illorum temperata, quòd caloris intorabilis causa duplex est, propinquitas solis apud nos, & terræ uicinitas. Causæ uerò intolerabilis frigoris, horum contrariæ. Nos igitur alterum altero temperamus. Nam quum est in apogæo prope nos æstate altissimus est, cum uerò hyeme recedit, uicinus est terræ. Illis autem omnia contra contingunt, qui quamuis in quibusdam insulis incolumes uiuant, hoc non ex cœli temperie, sed ex Dei habent prouidentia. Intemperantiæ signa sunt colonorum paucitas, nulli fructus, præterea morum feritas, ac rerum omnium indocilitas. Solis nanque temperantia non solum corpora, ut ait Aristot. in Politicis, sed etiam animos moderatur humanos. Nunc autem ad reliquos solis ueniam motus. In medio igitur duorum ex accidente eccentricorum tertius est orbis per se eccentricus, qui solem deferens uocatur, perficitq; cursum proprium secundum successionem signorũ C C C L X V. diebus & quarta parte. Hic ob eius inæqualitatem ad terræ centrum tanquam turbo præcisus, minore spatio peragit australia signa quàm borealia. Nam turbines duos considerare possumus. alterum reuera adsequentem solem, alterum adparentem: quorum cuspes quidem una in pupilla erit uisus, bases uerò duæ, alia ueritatis, alia sensus. Ex quo etiam lineæ duæ imaginandæ æquidistantes, altera à centro mundi, altera ab eccentrico: per hanc inæqualiter mouetur uocaturq; uerus motus seu locus: per illam uerò æqualiter: diciturq; motus medius, quòd ex illius argumento uerus solis deprehenditur locus. Aequatio autem nostris mathematicis appellata: Ptolemæo autem in magna compositione differentia seu diuersitas dicta, arcus est Zodiaci inter lineas medij motus & ueri cadens. Hanc nullam esse contingit, quum sol in apogæo uel hypogæo fuerit. maximam uerò cum sol in longitudinibus medijs. In alijs autem locis secundum augmenti uarietatem crescit & decrescit: quanto nanq; uicinior sol apogæo fuerit, uel hypogæo, tanto minor est: quanto autem longitudinibus medijs, tanto maior. Augmentum solis uocant arcus Zodiaci intra apogæi lineam: & lineam medij motus secundum successionem signorum. Hic semper est similis arcui eccentrici uersus apogæon existenti, quem apogæon secundarium uocant: quare fit ut subtracto hoc apogæo à solis motu medio augmentum solis remaneat. Hoc igitur dum sex signis communibus minus fuerit, linea medij motus lineam ueri præcedit, quamobrem tunc æquatio subtrahitur. Si uerò maius sex signis, contra fit, ex quo tunc æquatio medio iungitur motui, ut uerus exeat.

DE LVNA.

Luna

Lvnam uerò infra terræ magnitudinem esse, umbra item ipsius est argumento, quum se tota, & sola per eclypsim opponit: quæ conica in terrã uenit, latitudine coni stadiorum circiter quatuor milium: qui locus omnis est, in quo sol non uidetur: in qua magnitudine considerari potest quãtum sit diametros basis ipsius umbræ. Si uerò partem tantum operit solis, proportione fiunt umbræ. In Lunæ eclypsi perfecta primæ partes eius ad orientem uergentes obscurãtur, & rursus hæ primæ relucent, quia terræ umbra ex oriẽte in occasum procedit,

cedit, & luna cursu proprio ab oriente in occidentem fertur, & sic umbræ occurrent. Quæ uerò in boream spectant, fugiunt eclypsim: neque enim umbræ subingrediuntur: quando autem è meridie in boream redit, pars quæ in boream uergit, obscuratur. Si igitur altißima fuerit in eclypsi, cuius apparet, angustiorem nacta umbram: humilis contrà tardius, latiorem nacta umbram, media uerò mediocriter. Ex his ergo apparet, quòd terræ umbra forma conica est, ac Sol terra longe maior, & luna longe minor. Si enim tanto tempore occultatur in umbræ angustiis, quanto magis in umbræ latitudinem incidens occultaretur? quod in terræ superficie contingit. Insuper in lunari eclypsi luna patitur. In solari autem noster aspectus. Lunæ eclypsim primus Romanorum manifestauit Sulpitius Gallus in exercitu Pauli Aemylij. Solis uerò eclypsim Pericles dux Atheniensis in bello Peloponnesiaco. Ratio uerò, quòd æqualis soli & maior cæteris astris uidetur, ob eius est humilitatem uicinitatemq; terræ. Maculas insuper eius nonnulli terræ humorem dixerunt: alij animalia, resq; omnis quæ in terra sunt multò ampliores in ea contineri. Diuersis apparet insuper formis. Dum est in coitu deficiens luminis neomenia dicitur. Deinde quum primum apparet specie bicorni ac falcata Menoides. Semiplens dichotomos, id est sectilis. Amphicyrtos plus quàm plena. Propter has

Tria Dianæ numina unde

uerò tris formas tria Dianæ numina dixerunt. Panselinos autem Plenilunium appellatur. Hæc iterum omnia in diminutione resumit. Deinceps de motibus eius sex ac sphæris quinque, quarum tris habet cum sole communes: uidelicet, duos eccentricos inter se, simul autem concentricos mundo, qui deferentes apogæon lunæ dicuntur. Tertium in horum medio deferentem epicyclum, mundo eccentricum. Præterea æquantem. Est enim æquans par quantitate deferenti, eumq; intersecat. Circulus excogitatur, quoad reliquos primum planetas, ut epicycli ac deferentis inæqualitas ad æqualitatem ac normam reducatur. In æquante enim normaliter fertur epicyclus, quum in eccentrico & Zodiaco sit inæqualis. Ob quam causam non erat æquantem lunæ ponere, quòd norma lunæ in centro terræ sit. Nam cæteri planetæ tam in eccentrico, quam in centro Zodiaci, siue terræ inæquali sunt motu: quamobrem hæc indigent æquante. Sed ob caput draconis tantum luna æquantem necessarium habet, qui quidem in ea solum mundo concentricus & in superficie eclypticæ est, in reliquis minime. Deinde orbem habet extremum mūdo item concentricum ac tris alios orbes ambientem, qui deferens caput draconis appellatur. Postremo epicyclum in orbe tertio immersum. In quo lunæ corpus est adfixum. Motus autem horum se sic habent. Deferentes apogæon eccentrici contra successionem signorum simul supra centrum mundi ultra motum diurnum in die naturali x i. partibus, & x i i. tantum minutis mouentur, & axis motus huius axem Zodiaci in centro mundi intersecat, ac poli à Zodiaci polis partibus sex declinant. Hoc igitur pacto hi deferentes tris habent motus, primum ac proprium supradictum. Deinde diurnum ex motu primi mobilis. Tertium his contrarium, ex motu octauæ sphæræ sicuti cæteri tardißimum. Orbis uerò epicyclum deferens mouetur secundum successionem signorū cotidie partibus x i i i. & m. x i. Axis tamen huius motus per centrum huius orbis, quod centrum eccentrici dicitur æque distans apici apogæon deferentium, mouetur. Ex quo poli etiam motus huius a polis ipsorum orbium deferentium distabant. Lunam quoque in epicyclo solam astrorum moueri opinio est, ac in parte quidem superiore contra moueri: proptereaq; tardior fit: in parte autem inferiore celerior, quòd secundum eum moueatur, quæ causa est totius inæqualitatis. Nam si luna non moueretur, æqualis perpetuo sphæræ ipsius motus foret.

Aristoteles deceptus

Quod Aristoteles minime uidisse dicitur deceptus ipsius maculis semper eisdem apparentibus: nec mirum, cum epicyclum non posuerit, nec lunæ motum ipsius necesse fuit ponere. Posito autem epicyclo, lunam in ea moueri ad seruandam apparentē inæqualitatem necesse est. Inæqualitas uerò huiuscemodi ad hanc reducitur æqualitatem, ut à puncto apogæi ipsius medio, quodcunque illud sit, cotidie x i i i. partibus progrediendo recedat.

Apogæon

Apogæon autem medium epicycli est punctum circumferentiæ ipsius, quod ostendit linea à puncto opposito centro eccentrici in circulo paruo per centrum epicycli ducta: hæc medium motum ostendit. Sed apogæon uerum, punctum est eiusdem circumferentiæ, quod à centro mundi per centrum epicycli ducta indicat. Hæc duo apogæa unum fiunt, dum centrum corporis lunaris in apogæo uerò epicycli uel hypogæo eccentrici fuerit, & cum hoc luna in linea, à centro mundi ad peripheriam epicycli ducta, forte existente. Dum autem augmentum est minus sex signis communibus, luna medij motus lineam ueri præcedit in signorum successione. Ideo tunc æquatio à medio motu subtrahitur. Sed dum plus sex signis fuerit, contra euenit: quare tunc coniungitur, ut uerus eueniat motus.

Draco

Draco autem sic se habet. Orbes apogæon deferentes a polis eclypticæ sex partibus, ut dixi utrinq; declinant, eiusq; superficiem supra diametrum mundi intersecant, ubi æquans cum deferente connectitur: ex quo una pars uersus aquilonem, altera uersus austrum tendit, quæ intersectio ex similitudine Draco uocatur. In quo cum centrum epicycli fuerit uersus aquilonem pergens, caput Draconis dicitur, Cauda uerò uersus meridiem. Mouentur autem hæ intersectiones ab orbe extimo, qui deferens caput draconis uocatur, contra successionem signorum cotidie minutis tribus, appellaturq; hic motus latitudinis. Præterea non semper superficies eccentrici superficiem eclypticæ in partes æquales secabit, sed apogæon, quod cum suis orbibus deferentibus contra signorum successionem moueri dixi, quandoque euenit ut omnino sub eclyptica sit, tunc æquales intercidentur in partes. Alias uerò cum apsis in alteram partem declinabit, maior portio ex ea parte fuerit: ob quam rem epicyclus ei parti propinquans celerius perferetur. Contra uerò in hypogæo, ubi minor portio tardior fuerit. Insuper dicti orbes apogæon deferentes erga deferentem epicyclum talem habent in suo motu ordinem, ut his mense quolibet inter se concurrant, cursumq; suum peragant, quum diuersis inter se motibus perferantur. Erga uerò solis motum sic se habent omnes, ut linea medij motus solis sit media inter centrum epicycli lunæ & apogæon eccentrici eius, uel simul cum eis uel in opposito amborum simul existentium. Ita quòd in omni media solis & lunæ coniunctione centrum epicycli lunæ, & linea medij motus solis, & apogæon eccentrici lunæ sit in una Zodiaci parte secundum longitudinem. Quare fit ut in omnibus tetragonis medijs eorū centrum epicycli lunæ sit in eccentrici sui hypogæo, & in omni oppositione media rursus in apogæo.

De coitu medio & uero

Appellatur autē medius coitus quū coeunt seu opponuntur, mediorū motuum lineæ, quæ semper est æqualis, & habet ex Ptolemæi computatione dies x x i x. m. v i i i. Verus autē est quando ueri motus lineæ, secundū item longitudinē opponuntur, quum uidelicet sol & luna in eadē omnino parte consistunt. Eadem et quū fuerit ex diametro, ratio. Maxima uerò distantia solis à linea designāte mediū eius motum duarū Zodiaci partiū esse potest, quum sol uidelicet in x v. parte uirginis, ac x x. piscium fuerit. In alijs uerò locis semper minor existet secundum accessum eius ad apsidem, & eius oppositum. Quum uerò in illis fuerit, eadem prorsus utriusq; lineæ. Maxima uerò lunæ distantia à linea medium eius motū designante in coitu & diametro partium quinq; potest esse. Quādo uidelicet luna fuerit in aliquo extremarum notarum laterum epicycli. Ex quo manifestum

quòd in

quòd in coitu media distantia solis à luna nō sit maior septenis partibus, quod raro cōtingit. Harū quoq; alterā altera quandoq; præcedit, maiorq; est. Aequātur tamen quibuslibet CCLI. lunationibus, ut in magna Ptolemæi compositione narratur. Ita ut infra tēpus illud quod uni X. defuerit ex altera supplendo, parem inter se numerum sortiātur. De luna item illud animaduertendum, quum habeat apogea duo, Eccētrici uidelicet & epicycli, quando in utroq; forte fuerit, tunc altißima erit: humillima uerò in horum contrarijs. De eius autē post coitū manifestatione triplex est ratio, cur quādoq; citius, quandoq; tardius appareat.

Luna cur quādoque citius quandoq; tardius appareat

Prima est obliquitas Zodiaci & orizontis. Nam si sit coniunctio sub eclyptica à fine Sagittarij in finē Geminorū, tunc quū sol occidendo in orizonte fuerit, plures erunt gradus in circulo reuolutionis lunæ, & ab ipsa luna ad orizontem, quàm de Zodiaco à luna ad solē, quoniā signa illius partis Zodiaci oblique discedūt. Ex quo à septentrionalibus citius uideri poterit, quàm si fuisset in signis australibus. Secunda causa, latitudo lunæ ab eclyptica est. Nam si post coitum mouetur in altitudinem septentrionalē, iterū citius uideri poterit, quàm si in meridionalem, quoniā orizon obliquus magis uersus septentrionem deprimitur, uersus uerò Austrū magis eleuatur. Tertia causa, uelocitas ueri motus lunæ. nā si uelox ex motu, citius apparet, quā si tarda foret. Fit igitur quandoq;, ut omnes hæ causæ concurrant, tunc termino horarum XXIIII. uetus & noua apparet: quandoq; duæ tantum, & tunc altero post coitū die: quandoq; una sola, & tunc tertia uidebitur die. Interdum etiam horum omnium contrariū accidit, tunc quarto die eam apparere continget. Omnino autē citius quàm partibus XII. procul à sole uideri nequit, ortusq; hic Heliacus dicitur.

Heliacus

Nam quòd solem cursu pertrāseat, aliter quàm post eū oriri aut occidere crescens non poterit. ex quo auersis à sole cornibus ortum spectat, decrescens uerò occasum. Postremo non ignorandum semel ipsam in quolibet signo coire: In Geminis tantum bis, quòd apogæon soli aduersum habens in Sagittario diutius, in Geminis minimū moretur. Sol autem contra Geminos diebus XXXII. Sagittariū XXVIII. percurrit. Præterea luna signiferū diebus XXIIII. & besse absoluit. sed Solē XXIX. & semis consequitur. Ascendēs insuper ad descendēs eclypticā acutis aut sparsis secat angulis. Nec tamen ad idē potest, hoc est, ita ut est posita eisdē parte, mense, & latitudine, rursus reuerti, nisi mensibus CCXXV. hoc est, anno XIX. Nam ut sub eadem die, eisdēq; propinquitatibus siderū inhærētiū redeat, annus faciet LV. Vt uerò etiā planetarū eodē ordine ac specie cōtingat, annus est exspectandus magnus. Demū hoc ipsius etiam sciendū quòd eadem conscendens eclypticam in aquilonem, uocatur ὑψουμένη ab aquilone ad eclypticam reuertens ὑψοῦς ταπεινουμένη. Quum ab eadem in occasum descendit, ταπεινὸς ταπεινουμένη. Quum deinde rursus ad solem resurgit, ταπεινὸς ὑψουμένη.

DE RELIQVIS PLANETIS AC SPHAERIS.

Reliqui planetæ quemadmodum apparēt, modo lunæ tris habēt orbes, cum epicyclo uidelicet deferētes apogæon, qui motu sphæræ nonæ, uti suprà dixi, mouentur: nec sunt, ut in sole & luna, simul terræ concentrici, sed eccentrici ambo: & in horum medio deferentē epicyclum super cētro æquantis: cuius axis intersecat eclypticæ superficiem partibus inæqualibus: contràq; euenit hic, atque in luna, ut epicyclus tardius percurrat maiorem portionem, hoc est, uersus apogæon. Præterea uoluitur etiam aliter, id est, ex parte superiore secundum signorum successionem, & inferiore contra successionem: in qua reuolutione planetæ retrogradi, directi, & stationarij appellantur: quod lunæ minime contingit ob eius in epicyclo celeritatem. Caput draconis in cæteris omnibus stabile, præterquam in luna est. Veneris epicyclus etiam in meridiem transit supra axem imaginarium mota: cuius poli adcedunt, recedunt à polis Zodiaci in utranque partem portionibus sex, totidem quot luna, ut placet Capellæ. Plinio etiam duabus circulum excedit. Præterea solis apogæon secundarium semper sequitur, quapropter ultra partes XLVI. ab eo non absistit. Eius astrum amplißimum, deprehēsum à Pythagora primum: idem & Hesperum esse quum solem sequitur, & Phosphorum, hoc est, luciferum quum præcedit. In ortu matutino quatuor & amplius apparet mensibus, in uespertino diebus tātum XX. coit autem cū sole diebus D. LXXXIIII.

Mercurius

Mercurius Stilbon appellatus partibus quatuor à sole latitudine utrinq; discurrit: longitudine non ultra XXII. coit autem cum eo diebus CXVI. cui planetæ ob eius uarietatem plures dant orbes. Ambo item cursum paulo quàm sol minore spatio absoluunt: nec terræ centrum uti cæteri habent planetæ: sed circa solis centrum de latere circumducuntur: longitudinisq; spatia latitudinum uagatione compensant.

Mars

Mars Pyrois dictus paulo plus biennio cursum peragit. distat latitudine circiter duabus & semis. coit diebus DCCCXXX.

Iupiter

Iupiter Phaëton cognominatus, annis XII. perficitur: discurrit totidem ferè partibus quot Mars. coit diebus CCCXCVIII.

Saturnus

Saturnus Phænon appellatus, absoluitur annis XXX. discurrit partibus duabus. coit diebus CCCLXX.

Apsides

Summæ Apsides sunt hæ, Sol in Geminis, Luna in Sagittario, Venus item Mercurius in Capricorno, Mars in Leone, Iupiter in uirgine, Saturnus in Scorpio, in medijs signorum partibus iam inde Plinij temporibus. Sed & alias Apsidum altitudines immobiles a proprio centro omnes etiā habere contingit. Solem in Arietis parte XXIX. Lunam in Tauri IIII. Mercurium Virginis XV. Venerem piscium XVI. Martem Capricorni XXVIII. Iouem Cancri XV. Saturnum Libræ XX.

Catholica

Iam illa planetarum Catholica sunt. Retrogradi quum solem uerentes à cursu proprio retrocedunt: superiores triquetra distantia, inferiores minore. Directi quum reuertuntur. Stationarij quum stare uidentur in prima & secunda statione: prima item & secunda potestate accepta. Præterea tardi et minuti cursu, quum linea ueri motus eorum tardius quàm linea medij motus, aut contra successionem mouentur. Aucti numero quando æquatio additur supra medium motum. Minuti uerò quando minuitur. Aucti lumine quum recedunt à Sole, uel Sol ab eis. Minuti lumine quum ad solem accedunt, aut Sol ad eos. Orientales & matutini, quando ante Solem oriuntur. Occidentales & uespertini, quando post Solem occidunt. Orientes ortu matutino sunt, qui de subradijs exeuntes ob remotionem eorum à Sole, uel Solis ab eis, mane ante ortum Solis apparere incipiunt. Orientes ortu uespertino, qui de subradijs exeuntes ob remotionem eorum à Sole uesperi post Solis occasum apparere incipiunt. Occidentes occasu matutino sunt qui radios solis ingredientes ob eorum ad solem adcessum mane occultari uidentur. Occidentes occasu uespertino, qui Solis radios ingrediuntur, & ob adcessum eorum ad Solem, aut Solis ad eos, uesperi post Solis occasum occultari incipiunt. Tres autem superiores nec occasu matutino occidunt: nec ortu oriuntur uespertino. Zodiacus à Columella sub Augusto VII. circiter partes processit: nā VIII. Calend. Ianuarij octaua pars erat, ut ipse ait, Capricorni quando solstitiū: & VIII. Calen. Aprilis erat octaua pars arietis, quando æquinoctium uernum: nam in octauis partibus solstitia, & æquinoctia ponit ut agricola. Hipparchus autem & reliqui Mathematici in signorum principijs.

De orbibus superioribus

Reliquum est ut superiores cōtemplemur. Neoterici multis rationibus, Ptolemæo nonæ repertæ primum sphæræ, decimā adhibuerunt loco primi mobilis: cuius sit motus unus

tus unus tantum ac simplex, quo cæteri inferiores motu diurno feruntur. Nonam uerò secundum mobile uocant, à qua octaua sphæra secundo mouetur, quantum conijcere licet, supra polos eclypticæ secundum signorum successiones annis C C. parte tantum una. Hic motus Apogæorum & stellarum fixarum Ptolemæo dicitur: & est arcus Zodiaci primo mobilis inter caput Arietis primi mobilis: & caput Arietis nonæ sphæræ. Superficies nanque eclypticæ nonæ sphæræ semper est in superficie eclypticæ primi mobilis. Octauæ itē tertius est motus proprius, quē trepidationis uocant, siue accessus et recessus: fitq; supra duos paruulos circulos in cauo lateræ nonæ sphæræ æquales: in principijs Arietis ac Libræ eiusdē. Eclyptica quoq; octauæ sphæræ eclypticam nonæ intercidet, si forte intercidere continget. Velocitatis autem huius norma hæc est, ut quælibet duarum notarum, Arietis uidelicet & Libræ cursum sui parui circuli, in quo circumfertur spatio V I I. milium annorū perficiat. Nam & characterem quēdam Zodiaci et eclypticæ cū eisdē animalibus distinctum: non tamen ex astris, sed eorum similitudine ponunt etiam in nona & decima sphæra, ubi magna uis prognosticorum consistit: qui quoniā ignoretur, nō satis uera iudicia à Mathematicis tradi. Duplicem igitur eclypticā ponunt: fixam in nona, mobilē in octaua, quæ à capitibus fixorū tropicorū nunc ad orientem, modo ad occidentem partibus I I I I. & I X. discedit. Omnino indeprehensa eius uariatio, alijs alia putantibus: quibusdā X C. annis V I I. partibus ultro & totidē citro uariari; Albategno an. L X. partē unā ad orientē procedere: Alphragano centū existimātibus. Ipsius autē octauæ sphæræ Phænomena, quæ nos imagines uocamus, X L V I I I. esse Arati Hygini Ptolemæiq; autoritate palā est. In quibus continentur astra fixa M. X X I I. Ex his C C C L X. uersus Boream extra Solis uiā figuras X X I. constituunt, uidelicet Vrsam maiorem & minorem, quæ Cynosura uocatur. Inter hæc serpentē medium. Deinde Cepheum, Cassiopeam, Coronam, Herculem, Olorem ledæū, seu uulturem cadentem: Pleiades, Arctophylacem, siue Bootē, siue arcturū: Perseum cū Gorgonis capite, Aurigā siue Agitatorē, Ophiuchum siue Anguitenentē, alterū anguē, Sagittam, Aquilā, Delphinum, Equum primum, equum secundum, Andromedā, Deltacon, Triangulū. Stellæ uerò C C C X L V I. in ipsa uia Solis X I I. Zodiaci signa constituūt. Reliquæ C C C X V I. ad austrū cōstitutæ X V. faciunt figuras, uidelicet magnum Cetum, deinde Orionē cum gladio, Nilū uel Eridanum fluuium, Leporem, Canem maiorem, Canem minorem, siue Caniculā: Argo nauim, Arā, Craterē, Coruū Apollineū, Chironē Centaurū, Hydram, Thuribulū, Australe sertū, Piscem Australem. Sunt item alia plura extra normam astra, quorū Canones ignorantur. Illud postremo non ignorandum, minimum in cœlo astrū uniuersa terra longe maius esse compertum. Instrumenta Mathematica, alij alis inuenerunt, ut autor Vitruuius. Berosus Chaldæus scaphē siue hemispheriū, Aristarchus Samius discum in planitie, Eudoxus astrologus Arachnē, Apollonius Paretinum, Archimedes sphærā & cylindrum. Ptolemæus omnia interpolauit. Nec astrolabium alterius putauerim inuentum: quamuis Hali Abraamo referat. Posteriores uerò ex multis instrumentis simul ordinatū constituerunt uti apparet. Nam ex quadrante constat & aranea & dioptra, quanquam quadrantem Israëlis uocatū Iacob Hebræi adsignent. Hoc in annulo nuper insculpsit Bonetus medicus è prouincia Rabi Hebræorum, qui nūc urbem obequitat: miro artificio rem totam tam breui spatio complendo.

Phænomena octauæ sphæræ

Instrumenta Mathematica

AD IVLIVM II. VRBIS ROMAE EPISCOPVM SANCTISS.

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM LIBER XXXVI.

ARISTOTELICA.

XPLICATIS reliquarum artium fundamentis, restat parens omnium ac princeps Philosophia, quā tantum subodorari torpentis atque inepti, tractare etiam temerarij fortasse fuerit, quum eius enarratoribus præclaris sint omnes refertæ bibliothecæ. Itaque nihil mihi potius uisum, quā eius me præsidis autoritate tueri: nec tantulum ab eiusdem abscedere uestigijs: quapropter hæc Aristotelica peripsemata quocūq; modo ex uarijs utriusq; facultatis autoribus uoluminatim in tris libros, more paraphrastæ conieci: sic enim inscribi malui, quādo quisquilias ex eo tantum legimus: penitiora uerò illis reliquimus, qui hæc gryphis Cleantheis, aut tendiculis Chrysippeis, ne dicā Occanicis, aut Raimundeis, excarnificāt: quod æquius à me tolerandum, qui hæc quasi Isagogica ac progymnastica grammaticis & oratoribus eius expertibus lectionis dicaui. Quibus Papa beatissime Mariū fratrē fas adhibere fuerat, ut qui ab ipsis unguiculis hunc philosophum consectatus, iam nunc ferè cum tota ipsius familia in cōpedibus habeat, si per uigilē curam uaticanæ basilicæ, quam ei nuper delegasti, licuisset. Nec his nunc primum tyro inter tuos manipulares, adeoq; ante hos annos tuā dignitatem te absente tutatus est, ut difficilimis tēporibus sacri officij tui decus & autoritatem, quo ad eius fieri potuit, minime labefactari sit passus. Sed rem iam prosequar institutā. A partitione igitur auspicādum: Totius enim disciplinæ huius ratio, ut ait Simplicius, in Practicā ac Theoricā diducitur. Finis alterius uerum, alterius bonū. Prima rursus in Ethicam, Oeconomicā, et Politicam diuiditur: ac omnis legibus & formulis constat: quibus & nos ipsos & domū & Remp. regimus. Theorica in Logicā, Physicam, Mathesim, & Metaphysicam. Logica uerum à falso distinguit. Physica in rebus uersatur & hypostasi & mēte in materia cōsistentibus. Metaphysica, siue Theologia, in rebus & hypostasi & mente & materia secretis. Mathesis uerò inter utranq; sita rebus in mēte, sed nō hypostasi à materia secretis ueluti numeri & figuræ. Neq; quiuis numerus siue triāgulus sine materia subsistere ullo pacto potest: sed aut in ligno, aut in lapide, aut in ære hypostasim habet. Mēte uerò aut cogitatione poterunt à materia secerni. Vnde Mathesis, ut placet quibusdam, dicta

Philosophiæ diuisio

Mathesis

quasi

quasi metathesis, id est, transpositio & quodã modo trãsitio per res quæ in materia sunt ad eas quæ sine materia. Mathesis enim omnis quantũ cõsiderat, siue continuũ, siue discretum. Continuũ id est, cuius partes cõmunem aliquẽ locum attingũt, uidelicet punctũ terminus est mediæ partis lineæ, & reliquæ mediæ principiũ. Discretũ, cuius partes aliquẽ cõmunem locũ minime cõtingunt. Vt tria, quatuor, sex, per se diuisa sunt unitatibus. Rursus discretũ aut est per se simplex, ut par aut impar numerus, in quo Arithmetica uersatur: aut aliud respicit: ut duplũ, epitritũ, sesquialterũ, in quo musica cõsistit. Quantũ item cõtinuum aut immobile, sicuti terrã Geometria, aut mobile, ut est cœlũ Astrologia metitur. His breuiter enarratis ab ipsis moribus auspicari oportere iuuentutẽ, quæ philosophiæ addicitur, idẽ autor adhortatur, quũ frustra scientiæ naturalis aut diuinæ meditationẽ tentemus, nisi prius cupiditates animi prauas abijciamus.

Continuum

Discretum

IN ETHICA.

OMnis ars, omnisq; doctrina, actio quoq;, & electio, bonum aliquod ut finem appetere uidẽtur. Finium autem aliqui sunt artes, aliqui præter artes opera quædã restantia. Quorum uerò restant opera, ea sunt artibus potiora: ut, medicinæ sanitas, & militaris uictoria. Finis autẽ eorũ qui propter se expetitur: alia uerò propter ipsum, hoc erit summũ, hoc est humanũ bonum ac politicæ scientiæ finis: quæ quãuis sit unius hominis pariter & ciuitatis, perfectius tamẽ ciuitati contingit. Ex quo prudentia cõdendæ legis in ea principatũ inter agibilia continet, quòd hæc cæteris artibus præcipiat. Quumq; triplex sit uita, Voluptaria, Actiua, & Contemplatiua. Prima belluarũ est: ultima rerũ cognitioni: media morali cõuenit uirtuti: quæ uti fiat traditur, non ut sciatur tantum. De qua sermo non exactus neq; apodicticus erit: quum de singulis scientia non existat ob officiorum artiumq; humanarum uarietatem. Felicitas tamen deprehendetur, si officium hominis idem & summum bonum definiatur. Est enim quoddam proprium hominis officium, sicuti reliquorum artificum: hoc est, animi actio secundum uirtutem. Si plures uirtutes, secundum optimam & in uita longa. Nam una hirundo uer nõ facit, neq; una linea geometram: sic neq; una dies, neq; breue tẽpus beatũ aut felicẽ. Non requirenda causa in omnibus similiter. Sat erit in quibusdã, quantum rei patitur natura, eũ qui docetur, causas exquirere. Nã principia quædã inductione sunt, quædã sensu: & alia item aliter.

Voluptaria uita
Actiua
Contẽplatiua

Officium hominis idẽ summum bonum

Videtur autẽ principiũ esse plus quàm dimidium: ueritati nanq; cõgruunt omnia, mendacio celeriter uerum abscedit.

Trifariã bona diuidũtur: Externa, corporis, Animi. Hæc ultima potiora & propriè bona dicũtur: nihil enim firmius quàm actiones animi secũdum uirtutẽ, quæ sciẽtijs ipsis stabiliores existũt. Itaq; qui eas adamauerit, uir bonus ac grauis fuerit: nec uoluptate secundũ uulgus indigebit, quum magna per se fruatur. Sed agat necesse est, quare & dormiẽs, & nihil agẽs felix esse nõ poterit: haud aliter quàm in Olympia nõ fortißimi, sed qui certant, coronãtur. Præterea rẽ hanc, ut diuinam, ac omnium optimã, non ex fortuna, sed ex Dei munere, ac nostra diligẽtia, exercitationeq; paramus, perfectè utendo ratione: ex qua neq; bruta, neq; pueri, nisi fortè ob spẽ, felices esse nequeunt. Felix insuper unquam miser esse poterit, etiã si in Priami calamitates inciderit: licet nõ omnino beatus. Nam & corporis & externis bonis ad perfectam felicitatẽ opus esse palam est, quòd per ea, quasi per instrumẽta, egregiè multa faciamus: neq; agi præclara poßint ab eo cui desunt facultates. Quapropter Solonis opinionẽ confutat, qui dicebat, quòd nemo beatus ante obitũ dici supremaq; funera debet. Primò, q. (ut suprà narratur) aduersa fortuna minime felicitatẽ tollit: deinde q. post mortẽ nulla felicitas, quũ ea in actione qua defunctus priuatur, cõsistat. Sed neq; beatus qui fuerit in uita, q. res aduersæ proximorũ ad eũ uel extinctũ pertineant, si & illæ uiuo nocebunt. Post hæc ait, felices à miseris dimidio uitæ, hoc est, somni tẽpore, nihil distare: est enim somnus animi otium.

Triplicia bona

Animæ partes Rationale, & Irrationale. Hoc ultimum uegetabile minime rationis particeps: alterum uerò in Intellectu & Appetitu, qui tantum particeps rationis fuerit, quãtum illi obtemperauerit. In hoc tanquam in subiecto habitus uersantur morales. In intellectu autem Ingenium, Sagacitas, Memoria, Solertia, & huiuscemodi uirtutes. Quumq; de moralibus agatur, nec ingeniosus, neq; solers, sed modestus, iustus, pius tantum felix extiterit. Libro II.

Duplici existente uirtute, Intellectiua & Morali: prima ex præceptore plus habet augmenti: ideo & experientia indiget & tẽpore. Moralis uerò ex consuetudine (unde nomen est ei) procedat oportet. Ex quo manifestum quòd illa nobis à natura nõ est: nihil enim quod à natura sit aliter assuescit, ut lapis deorsum, ignis ad superna tendens. Præterea ex similibus actibus habitus fiunt, & corrumpuntur, ut bene citharizando boni, male autem mali efficiuntur citharœdi. Eadem de iustis & iniustis ratio adsuescendo. Non ergo ex natura quæ ad opposita uim non habet. Igitur neque natura, neq; præter naturam est uirtus moralis. Versatur autem circa Voluptates & Dolores. Etenim ob uoluptatẽ improba admittimus, & ab honestis ob dolorẽ absterremur.

Tria sunt quæ in animo gignuntur: Affectus, quos Græci πάθη uocant: Potẽtiæ, & Habitus. Affectus uocat, dolore gaudioq;, & his similibus affici. Potentias per quas gaudere, dolere, irasci habiles aptiq; sumus. Quorum neutrum est uirtus, relinquitur ut sit habitus, per quos erga affectus bene ac male nos habemus. Quumq; in artibus scire tantum sat existat, in his & scire, & eligere, tũ perseueranter agere oportebit. Virtus igitur est habitus electiuus in medio cõsistens, quo ad nos ratione terminata. Quo ad nos uidelicet, quando, & in quibus, & erga quos, & cuius causa, ut oportet. Nam est medium rei quod æqualiter distat ab extremis: ut ex decem minis sex distant æqualiter à medijs. Non enim si cui decem minas comedere multum est, duas autem parum, ludi magister sex ei tradet. Nam ueterano parum, tyroni uerò nimis fuerit. Nam sicut se habet robur tyronis ad ueteranum, sic se habere debet cibus. Hoc medium difficile inuenire. Nam malum quidem infinitum est. Bonum autem ut finitum, ut Pythagorici tradunt.

Affectus
Potentiæ
Habitus

Virtus quid

De medio inueniendo

Virtutis quoq; una uia, uitiorum multæ. Extrema medijs ac inter se cõtraria sunt. Extremorum item alterum magis ac minus medio contrarium: ut timiditas magis quàm audacia fortitudini opponitur. Ex parte autem nostra ea magis contraria uidentur, ad quæ proniores sumus. Remedium ut alteri extremorum contrario propendeamus, tanquam qui ligna flexa rectificant: ut dicitur apud Homerum Odys. XII. Vlyßi ex monitu Circes:

Τούτου μὲν καπνοῦ καὶ κύματος ἐκτὸς ἔργε νῆα.
Hoc procul à fumo fluctu quoq; diripe nauem.

Id maxime adsequemur, si diligentiam adhibuerimus, ac maxime à uoluptate abstinuerimus: ut item apud eundem poëtam de Sirenibus:

Σειρήνων μὲν πρῶτον ἄνωγει θεσπεσιάων
φθόγγον ἀλεύασθαι, καὶ λειμῶν' ἀνθεμόεντα. Et rursus.
Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας
Ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅτις σφέας ἀσαφίκηται.

Enumerat deinceps uirtutes. Fortitudo media inter timiditatem & audaciam: Temperantiaq; inter intemperãtiam, & ἀναισθησίαν, id est, insensibilitatẽ: Liberalitas inter auaritiã & prodigalitatẽ: Magnificẽtia circa sumptus magnos.

Virtutes

Cuius defectus μικροπρέπειαν, id est, paruus decor & infra dignitatē cuiusq;: ac ἀπειροκαλίαν. Leonardus hæc duo modicitatē & uulgarē uē: ositatē cōuertit. Magnanimitas in magnis honoribus inter ἀχαυνότητα, id est, uastitatē potius quā uentositatem: & μικροψυχίαν, id est, pusillanimitatem.

In medijs honoribus nō inueniuntur extremorū nomina: potest tamē dici Philotimus, id est ambitiosus, & Aphilotimus, id est, procul ab ambitione siue remissus. Mansuetudo inter iracundiam, & ἀοργησίαν, id est, segnitiem: & si dici potest intrascibilitatem. Veritas siue grauitas inter Ironiam & ἀλαζονείαν, id est, iactantiam. Eutrapelia Eutrapelia, quā lepôrem dixerim potius, quàm comitatem: inter rusticitatē & scurrilitatem. Amicitia, ea quæ in uerbis tātum, cum de altera in VIII. dicatur, inter adsentatorem & dyscolū, id est, contentiosum, siue difficilē. Verecundia quanquā adfectus, nō uirtus ponitur, tamen laudatur, ac inter impudentē & attonitū collocatur. Nemesis Nemesis (quæ indignatio conuersa est, uidelicet erga improbitatē) inter inuidiā & ἐπιχαιρεκακίαν, id est, malum gaudium, siue malorum gaudium.

Libro III. De Voluntario, Electione, Consultatione, Voluntate, ac Fortitudine differit.

Videntur illa inuoluntaria, quæ per uim uel ignorantiam perpetrātur. Violentum est, cuius principiū extra tale est, in quo agens uel patiens nihil confert, ueluti si tracti aliquò feramur. Quæ autē metu maioris mali fiant, inuoluntaria quidem non sunt, quòd agendi principiū in nobis sit: nec tamen per se uoluntaria, quòd nemo sponte tale quid faceret.

In huiuscemodi casibus trium generum homines. Primi laudantur, qui pro honestißimis laboriosum aliquid minime subterfugiunt. Secundi uenia digni, qui subterfugiunt. Tertij penitus damnandi, qui iußi mala perpetrant, cum extrema omnia potius pati deberent, ut Alcmeon apud Euripidem, qui patre impulsore matrem occidit.

Per ignorationem agere Quod per ignorationem fit, non omnino uoluntarium: sed illud uoluntarium, cuius postea nos minime pœnitet. Præterea si proprijßima ac principalißima ignorentur, ut quid est, aut cuius gratia. Aliud enim per ignorationem aliquid agere, aliud est ignorantem esse.

Ebrius & iratus Ebrius & iratus ignorantes faciunt. Ignorat enim omnis flagitiosus quid facere oportet. Itaq; Pyttacus duplici pœna mulctabat ebriū, qui facinus aliquod admisisset, quòd in eius fuisset potestate ebriū non esse, deinde ob malū perpetratū.

De electione Electio, id est, προαίρεσις uoluntarium apparet esse. Non item omne uoluntarium electio. Nam repentina quidē, & ea quæ à pueris fiunt, uolūtaria profectò sunt: electionem uerò non habēt. Spontaneū, & uoluntarium Rectiusq; spontaneū dicimus in beluis & pueris, quàm uolūtarium, id est ἑκούσιον οὐ βουλητὸν secundum Græcos. Præterea electio non est eorū quæ fieri nequeunt: ut uelle immortalitatē: neq; item opinio est. Opinio Opinio enim magis circa omnia quæ supra nos, quàm quæ in nobis sunt: distinguiturq; in uerā & falsam: Electio uerò in bonā & malam. Postremò, uolūtas finis est magis, Electio autē eorum quæ sunt ad finē: ut, sanos nos esse uolumus & felices. Eligimus autē illa per quæ ea cōsequamur. Electio igitur est cōsulta adfectatio eorū quæ à nobis fieri possunt. De consultatione Et quoniā electionē cōsultatio præcedit, de cōsultatione differit: dicitq;, quòd est inuestigatio de his quæ à nobis fieri possunt, quorū incertus inuentus. Neq; enim de finibus consulimus, sed de his quæ sunt ad finem. Medicus non consulat, ut sanū faciat: neq; orator, ut persuadeat: neq; gubernator, uti bene Rempublicam instituat: sed uenitur ad primā causam, quæ in inuentione ultimū est. Nam quod ultimum in resolutione, primum in generatione. Verbi gratia, si de pace tractandum, media sunt, oratores mittendi, & propter hoc senatus cogendus, & hic actus ultimus quidem in consultatione, primus in executione fuerit. Et de electione quidem satis.

Volūtas igitur est eius qui est finis. Sed finium alij quidem boni uidentur esse, alij apparentes boni. Re uera boni tantum uoluntas est, uir enim studiosus singula recta iudicat. Multitudinē uerò uoluptas, & sua libido decipit, ut licet bona nō sint, ei uideantur: ut sanis salubria quidem sunt quæ re uera sunt, ægrotis autem alia. Præterea neq; ignoratio, neq; ingenij tarditas aliquē excusat, cùm nullus ignorare debeat, qui ex actibus habitus sint. Absurdum est enim dicere grassantē nolle iniustum esse, neq; flagitia patrantē flagitiosum. Quin ea punitur pœna uel maxima iniustus, ut habitu iam facto si iustè uelit agere non poßit. Sicuti ægrotus qui medico non obtemperauerit, in ualetudinem incidit: & semel demissus lapis retineri non potest: sic flagitioso cui licebat ab initio talem non esse, post longam consuetudinem resipiscere non est, ex quo fit ut nolens peccet. Et hoc docens Aristoteles tacite Platonem confutare uidetur qui dicebat, Nemo nolens improbus, neq; inuitus felix. Quorum alterum secundum Aristotelem falsum est, alterum satis uerisimile.

Deinceps de Fortitudine differit, quæ circa timores & audacias uersatur. De Fortitudine Fortis proprie dicitur circa honestam mortē, & quæcunq; illam repente afferunt. Ira honesta cum ratione maxime fortitudinē adiuuat. Mortē oppetere ob fugiēdos labores nō fortis, sed mollis potius animi est. Itē qui pudoris aut metus causa pericula subit, nō proprie fortis, sicut apud Homerum Hector. Si quē ego procul à pugna adspexero, nō ei sat erit aufugere aut cauere. Socratē deinde cōfutat, qui dicebat fortitudinem esse scientiā rei militaris, ac in arte potius, quàm in animo consistere: ob quā causam imbelles fortiores esse quādoq; quàm audaces. Post hæc dicit cōfidentes etiam ob successum rerū non proprie fortes esse: cōfidunt enim solitæ fortunæ, cùm & timidi sint etiam quādoq; bona spe. Difficilius laboriosa pati, quàm aggredi difficilia: Et tristia sustinere, quàm à uoluptate abstinere.

Post fortitudinem de Temperantia pauca narrat, quæ in delectatione tactus & gustus, in alijs uerò improprie dicitur. Sed de hac plenius in sequentibus.

Lib. IIII. De Liberalitate in principio differit, quæ circa pecuniam mediocritas est. De Liberalitate Cuius uirtus in sumptu consistere uidetur. Nam custodia magis poßeßio est. Magis igitur liberalitas fuerit dare, quibus oportet: quàm nō accipere unde non oportet. Quòd magis uirtutis bene dare, quàm bene accipere sit: ac pulchra facere, quàm à turpibus abstinere. Sed habet cautiones: ut honesti gratia detur & hilariter ac secundum facultates. Non enim in multitudine datorum, sed in animo dātis ea consistit. Illud uerò nō facile, ut liberalis quisq; dicatur, cum non accipiat, nec acceptum custodiat.

Deinde Magnificentia, quæ in magnis sumptibus consistit, uidelicet in theatralis pompæ ludis, epulis publice, templis, in domestica quoq; ac sumptuosa supellectile, in quibus magis quæritur operis pulchritudo, quàm quid constet. Magnificentia

Ex quo palàm est pauperem magnificum esse non posse. Extrema eius suprà libro secundo enarrata.

Magnanimus quoq; circa magnos honores, qui maximū est inter externa bona, dijsq; tribuitur. Magnanimus Quapropter bonum uirū esse oportet, eum qui his dignus cupit esse, summumq; morum uirtute locū quærit obtinere. Nam sine uirtute perfecta, bona externa poßidens nequaquam magnanimus erit. Habet autē has proprietates. In primis liberalitate dātes excedere cupit, dare cuiuis promptus. Adfectus enim beneficio adficiente inferior est. Ex quo Thetis apud Homerum pro Achille precans beneficia eius non cōmemorat, quæ tulit ei dum Briareum gigantē concitauit cōtra cæteros deos qui ei regnū auferre uolebāt. Neq; Lacedæmonij superati à Thebanis auxilia ab Atheniensibus petētes, beneficia eis impēsa

commemorauerunt. Præterea magnanimus palam amat atq; odit, minime rogator, cõtemptor potius, audax, uerax, minime oblocutor, minime admirator, nec odij tenax, nec querulus, nec adulator, nec sub alio nisi ad amicum facile uiuit. Extrema eius, animi uastitas & pusillanimitas.

Mediocres honores

Circa mediocres honores uirtus est absq; nomine, quæ est inter duo extrema, emphilotimiam, id est, ambitionem, & aphilotimiam, id est, honoris negligentiam aut remissionem. Quæ uirtutes quandoq; uertuntur, ut alter honeste appetens & uirilis, & alter modestus uocetur.

Mansuetudo

Mansuetudo inter iram & segnitiem. Eius tres species. Excandescentia, quæ subita ira est, citoq; extinguitur. Amaritudo & acerbitas diu retinetur, ac contra ius, nec deseritur nisi pœnas repetas. Amicitia quæ in uerbis est iucunditatem aut molestiam parit. Extrema, Contẽtiosus & Adsentator. Si in omnibus placere studet ἄρεσκος, id est, placidus: si contendit aut morosus est, dyscolus.

Veritas

Veritas quoq; inter Ostentationem & Ironiam. Ironiæ uerò duplex genus.

Qui more Socratis sua extenuãt nõ nimis patentia, ut boni sunt. Qui uerò parua quæq; ac manifesta fingunt, gloriosi potius uidentur & infaceti: ueluti Lacedæmoniorũ uestitus.

Lepidus inter rusticum & scurram.

Verecundia

Postremo de Verecundia, quæ potius adfectus est, & in corpore ueluti timor. Signa sunt quòd ex altero quis pallescit, ex altero rubescit, quæ quidem adolescentium uirtus est: uiris autem aut senibus minimè conuenit.

Iustitia

Lib. v. de Iustitia continuò differit, quæ aliena uirtus est. Optimus enim nõ sibi solum, sed & alijs uiuit. Ipsa quoq; nõ pars uirtutis, sed tota uirtus est. Neq; enim iniustitia pars uitij, sed totũ uitium. Est altera quæ pars uirtutis est. De qua differit in hoc libro. Cuius duæ species, una in distributione honoris & pecuniæ, ac aliorũ omniũ quæ ciuibus cõmunia debẽtur: altera quæ in cõmutatione atq; in cõmercijs hominũ consistit. Et huius partes duæ. Cõmercia quædã uoluntaria, ut emptio, uẽditio, & similia. Quædã inuoluntaria. Et horum rursus quædam clandestina, ut furta, adulteria, & alia: quædã uiolẽta, ut uincula, rapinæ, uerbera, cõtentiones, & his similia. Iustum igitur in quatuor cõsistit, esse medium, & æquum, & quibusdã, & ad aliquid. Quo ad mediũ quorundam est, hæc sunt plus & minus. Quo ad æquum siue æquale, duorũ est. Quo ad iustum, quibusdã, & ad aliquid. Quibus autẽ iustum cõtingit; duo sunt, & in quibus res duæ: & eadẽ est æqualitas quibus & in quibus. Iustũ enim in distributione cõsistit. Omnes enim pro dignitate cuiq; sua esse oportere fatentur. Dignitatẽ autem non eandẽ esse dicũt. Est enim iustum analogũ. Analogia uerò æqualitas est rationis, & in quatuor minimis, uidelicet ut unum ad duo, sic tres ad quatuor. Et uice uersa, ut unũ ad tres, sic duo ad quatuor. Sicuti totũ ad totum, quam proportionẽ geometricam uocãt. In cõmutatione autem iustũ æquale non ad aliquid: & iniustum inæquale secundũ arithmeticam proportionẽ. Nil enim respicit utrũ bonus aut malus abstulerit: neq; utrum bonus adulterium cõmiserit an malus. Sed ad damni differentiã lex tantũ respicit. Itaq; Correctiuũ iustum fuerit: mediũ damni aut lucri. Ideo quando dubitant, ad iudices cõfugiunt, inuentusq; ex lege nummus (ut planè nomen indicat) ut mensuras rerũ adæquaret: inæqualitatẽ ad æquũ iustumq; redigeret. Pythagorici haud bene diffiniunt iustũ id quod retributũ sit alteri, quod minime cõgruit, nec iusto distributiuo neq; correctiuo. Nam eo pacto si iure percusserit, repercutietur etiã iure. Sed in omnibus societatibus & cõmercijs huiuscemodi iustum cõtinetur, in quod recipitur secundum proportionẽ, non secundum æqualitatem. Nam in hoc maxime ciuitas cõsistit. Remunerandus enim quisq; pro dignitate, proq; meritis ac labore. Igitur nummus, ut dixi, mensuram adæquat. Neq; enim citra permutationem societas esset: neq; permutatio sine adæquatione, neq; adæquatio sine mensura.

Iustum ciuile

Post hæc de Iusto Ciuili. Quod inter eos consistit, inter quos imperandi atq; obtemperandi uicissitudo est: non autem in eodem quod quisq; intulit alteri, sustinendo. Sed distributiuum est, & commutatiuum. Iustum insuper est aliud Oeconomicum. Ius ciuile, alterũ naturale apud omnes, quod semper eandem uim habet. Alterum legitimum, quod lex iussit. Differunt autem Iniustum & Iniuria: & Iustum & Ius. Iniustum natura & ordine, nec dicitur antequam fiat. Postquam factũ est iniuria fuerit. Eodem modo ius. Sed communius pro quocunq; iustitiæ actu. Specialius quoq; pro iniuriæ correctione. Accidit itẽ sæpe, ut iniusta faciat quasi non iniustus, ut quando uidelicet non sponte peccat.

Iniuria triplex

Quapropter triplex in rebus humanis iniuria: aut est ab inuito, aut à uolente, aut ab eligente. Primò per ignorationẽ committitur, ac uenia dignum: quando nec quod, nec quomodo, nec cuius gratia intelligebat, hoc egit. Quando igitur præter propositum nocetur, Infortunium est: quando autem non præter propositum, sed sine malitia, Error appellabitur. Errat enim, quod in ipso primum causa est. Aduersa tamen utitur fortuna extrinsecus. Sed quando sciens quidem, sed non cum animi deliberatione facit, Iniuria est: cuius generis sunt omnia quæcunq; per iram aut cæteras perturbationes animi admittuntur; non tamen illi propterea iniusti ac mali: non enim ob improbitatem aduauserunt. Sed quando cum electione, iniusti & improbi.

Inuoluntaria

Inuoluntariorum autem alia sunt, in quibus uenia locum habet, alia minime. Nam quæcunq; non ignorantes solum, uerum etiam per ignorationem admittimus, ignoscẽda sunt. Quæcunq; uerò non per ignorationem, sed ignorantes quidem, uerum propter animi perturbationem non naturalem, neq; humanam, non sunt ignoscenda.

Post hæc dicit quemadmodum aliquis uolens læditur, & iniusta patitur, sed nõ iniuriam. Nulli enim uolẽti iniuria fit. Nam Glaucus apud Homerũ, quòd arma aurea cum ferreis mutauerit, iniuria ei factã nõ est, quòd donare fuerit in sua potestate. Patet igitur quòd accipere iniuriam minime uoluntarium est. Dubitatur etiã an iniuriatur, qui plus tribuit præter dignitatem, uel qui plus accipit, uidetur enim in tribuente esse. Deinceps de ea differit parte, quam ἐπιείκειαν Græci uocãt, Latini Aequũ & bonũ, quæ emẽdatio legis est, qua omissum erat propter uniuersale. Nam agibilia nõ possunt adeo uniuersaliter cõprehendi. Ex quo quod illã interpretatur ac moderatur, melius illa ac iusto legitimo habetur. Indefiniti enim indefinita est regula, sicuti Lesbiæ ædificationis plũbea regula. Nã ad lapidis formã trãsmutatur, & nõ permanet regula. Igitur qui nõ exactè ius in peiorẽ partem interpretatur, sed ex suis cõmodis detrahi patitur: & si lege se tueri possit, hic iustus erit, æquumq; ac bonũ seruabit.

Aequũ & Bonum

Postremò probat, quòd sibi nullus iniuriã facit: per translationem tamen & metaphoram quandam facit: non secundum ciuile iustum, sed ut despoticũ, & œconomicum: quando uidelicet pars animæ, quæ secundum Platonem animalis, ab ea quæ particeps est rationis diuisa, non dominabitur alteri. Læsus autem si iure reddit, non uidetur iniuriam facere. Sed & facere & pati iniuriam utrunq; malum, peius tamen primum. Nam pati citra prauitatem & iniuriam est.

Prudentia

Lib. vi. de Prudentia tractat. Duas dicit esse animæ partes, rationis uidelicet participem & expertem. Rationis participem in totidem deducit partes, ἐπιστημονικὸν καὶ λογιστικὸν, id est, scientificam siue cognitiuam, & logicam siue ratiocinatiuam. Consiliari enim & ratiocinari idem. Nullus namq; consulat de ijs quæ non possunt aliter se habere. Itaq;

altera ex his prospicit ea, quorum principia nequeunt aliter se habere: altera uerò quæ sunt possibilia. Tria enim sunt in anima quæ ad actionē ueritatemq; pertinēt, Sensus, Mens siue Intellectus, & Appetitus. Horū sensus nullius est actionis principiū: patet ex beluis quæ sensum habēt, actionē minime. Quod autem est in Dianœa, id est, in parte animæ cognitiua, est Affirmatio & Negatio: hoc in appetitu Fuga & Prosecutio. Nihil enim factū in electione ponitur. Verbi gratia: nō est eligere Iliū destruere. Ideo rectè Agatho, hoc solo Deus priuatur, inquit, quòd facta infecta facere nequit.

Sensus
Intellectus
Appetitus

Quinq; autē sunt per quæ aiendo aut negādo ad ueri cognitionē quis peruenit. Ars, Scientia, Prudentia, Sapientia, Intellectus siue Mens, νοῦς. Scientia est habitus demōstrationis, & quæcunq; alia definitio in Analyticis. Ars habitus cum ratione factiuus circa ea quæ possunt aliter se habere. Prudentia habitus cum ratione actiuus circa bona & mala quæ homini cōtingunt. Intellectus est principiorum, Scientia cōclusionum, Sapientia amborū. Dicimus & in arte quenq; sua perfectū sapientē esse, ut Phidiam, Praxitelē. Igitur illa tria sunt pretiosissimorū natura. Habent enim diuiniora subiecta, uidelicet, substātias separatas. Prudētia uerò hominē pro subiecto & bona ipsius. Non item circa uniuersalia tātum, sed etiam singularia uersatur, ut practica. Est insuper potentia quædā, quam uocāt δεινότητα. quæ tali uigore est, ut id quod intēdit perficere possit, modo sit laudabile: si secus πανουργία, id est, astutia potius dicetur. Ex quo prudētes δεινούς, & non panurgos, id est, astutos uocamus: Apud Leonardū non propriè cōuertitur dinotita astutiam: Panurgiam dolum. Non enim est ipsa potētia, sed non sine ea potētia. Ex his patet quòd homo non bonus minime prudens esse potest. Nam principium agendorū finis est, qui intellectū & appetitum mouet, quē profectò finē homo uitiosus, ac planè intemperans minime uidet. Nec mirū, uoluptas enim & dolor in rebus agendis iudicium corrumpunt, licet in scientijs nequaquam. Ideo Socrates dicebat, omnes uirtutes prudentias esse. Quem profectò errare dicit, ubi uerò uel non sine prudentia dicebat esse, non errare. Nam ille omnes rationes uirtutes esse, quòd uirtutes esse scientias putabat. Aristot. uerò non rationes, sed tantum cum ratione.

Scientia
Ars
Prudentia
Intellectus
Sapientia
Δεινότης
Astutia
Principiū agēdorum finis

Lib. VII. Incontinentiā enarrat hoc modo: Circa mores fugiendos tres esse species dicit: Vitium, Incontinentiam, & θηριότητα, id est, feritatē rectius quàm immanitatē. Contrariam uero his uirtutē, Continentiam, & uirtutē quandā heroicam, ac planè diuinā esse. Confutat præterea Socratē, qui dicebat, incontinentē per ignorantionē agere, nullumq; scientem esse, quod sanè durū uidetur. Sed cùm scire quis dicatur habitu & actu: si sciens & non cōsiderans, incōtinens est, nō mirum: sed si cōsiderans, durum. Per ignorationem item sciens potest esse incōtinens ea ratione, qua ebrius & dormiēs, turbata in eo ratione. Præterea cum cōtinentia solum ac propriè circa tactus oblectamēta sit, abusiue reliquorum etiā dicetur. Videlicet honoris, pecuniæ, iræ. Iræ enim incōtinēs excusatior, & minus turpis quàm uoluptatis, ceu magis naturalis. Naturalior est enim ira hominibus, exemplo illius qui patrē uerberauit, nam & ille suum uerberauerat: & hic puer me uerberabit, quasi gētilis ira in partu eis successerit.

Incontinentia

Post hæc ponit differētiam Continētiæ, Intemperātiæ, & Mollitiei: cum circa idē uersentur. Incontinens enim fruitur uoluptate, tanquā ipsa urgente. Mollis causa doloris fugiendi, qui ex uoluptatis priuatione prouenit. Cui opponitur cōstantia: incōtinentiæ uerò continentia. At Temperati & Intēperati alia ratio: hic enim eligit, incōtinens minime: hic nō pœnitet, ille statim post factū. Cumq; finis in rebus agendis, ac uirtute moralis sit principiū: principiaq; tā in actione quàm in speculatione minime probatione indigeant, sed ita sint nota, ut in Mathematicis suppositiones, intēperans circa finem iudicio corrumpitur: ex quo totam destruit uirtutē: Incontinens uerò minime. Nam si à uoluptate quandoq; uincitur, non tamē in eò uincitur, ut eam imprudenter ac cōtinuò persequi uelit. Sunt etiam qui perstant in sententia, quos uocant ἰσχυρογνώμονας, Latinè uerò cerebrosos seu ceruicosos, qui similitudinē quandam habent cum continente, sicuti prodigus cum liberali, & temerarius cum forti: qui tamen potius incōtinentes dicendi sunt, quòd ob immēsam ambitionem dolent suam improbari sentētiam, tanquam publica decreta. Sunt & nonnulli, qui in sua sententia non persistūt, sicuti Neoptolemus ille apud Sophoclem, quia propter honestatem uera loqui pulchrum ei uidebatur: ab Vlysse suasus mentiri pœnituit. Comparatur insuper incontinens ciuitati, quæ bonas habeat leges, non tamen eis utatur.

Differētia inter incontinētiam, mollitiē & intēperantiam
Cerebrosi cōtinentibus similes

Post hæc de Feritate narrat, dicens: Feritas est uitium supra humanum, ab eo qui mente ac ratione priuatur proueniens, ut masculorum concubitus, homines mandere, aut barbarorum aliquo teneri excessu praui ac crudeli: quod tamen minus est quàm uitium, quia hoc à ratione licet corrupta procedens, uehementius est. Illi opponitur heroica uirtus, ut apud Homerum Priamus de Hectore filio dicit, nō mortalis hominis filius uisus, sed maiori quadam uirtute præstare.

De Feritate

Postremo de Voluptate ac Dolore scribit, in quibus uirtus moralis cōsistit, in eaq; potissimum felicitatē existere putant. Quibusdā enim uidetur nullam uoluptatē esse bonum. Alijs quædā uidētur bonæ, sed plurimæ prauæ. Sunt horum tertij, qui dicūt, & si bonum, tamen non summū. Probatio primæ sentētiæ hæc est: Nulla generatio est finis, nec de genere finiū, sed motio quædā ad finem, ut ædificatio ad ædē: præterea quod à tēperatis uitatur, impeditq; consiliū. Quod autē nō sit summū bonū, dicūt, quoniam nō finis, sed generatio ad finē est: quod dicit uerū esse, si sic esset: sed est quædā actio post naturā constitutā, quæ est finis, ut est actus uirtutis post habitū. Et ideo distinguere debet, quòd omnis actio est generatio, nō autē cōtrà. Voluptatē igitur summū bonum felicitatemq; ponit, quæ prouenit ab habitu & uirtute, modo nō sit impedita. Nam felix bonis corporis & externis indiget. Redarguitq; Stoicos, qui tantū uirtute præditos, uel in calamitatibus beatos esse dicebāt: magnoq; esse indicio uoluptatē præstare, quòd eam cūcta expetāt animalia, quanquā rursus delitiæ corporis infamauerūt, quæ iam sibi autoritatē uendicauerūt, expetiturq; ea magis, quòd doloribus & uitæ curis, ac præsertim melāncholicis mederi uidetur. At animi uoluptates corporis sunt potiores: q. hæ ex accidētiū proueniūt medicina, q͞n morbus adest: illæ uerò ex natura ipsa & habitu firmiter cōstitutæ perpetuò manēt. Verùm in hoc deficiūt, q. nō idē semp iuuat, quia nō simplex natura nobis ob corruptibilis naturæ uarietatē. Ideo Deus semp una & simplici gaudet uoluptate. Nō enim motus duntaxat est energia i. actus, sed etiā immobilitatis. Et uoluptas magis in quiete quā in motu per se. Nobis tñ uarietas omniū dulcissima: ut enī itemq; homo facile uariāt, sic & natura uarietatis indigēs.

De Voluptate & dolore
Voluptas summum bonū ac felicitas
Varietas oīm dulcissima

Lib. VIII. de Amicitia refert, quòd est uirtus quædā, uel cum uirtute: insuper in uita magnopere necessaria, Etenim absq; amicis nemo uiuere mallet, reliquas etiā habens uirtutes. Ciuitates quoq; amicitia cōsistere uidētur: ac legislatores magis circa eā quàm reliqua studere. Homerus de Diomede loquitur, qui proficisci uolebat exploratū hostium castra. Si duo, inquit, erūt, in cognoscēdo atq; agēdo potētiores erūt. Nā & cōcordia simile quiddā uidetur amicitiæ. Itaq; si cōcordes sint, nihil est eis opus iustitia: ut Κολοιὸς ποτὶ κολοιόν, id est, Graculus ad graculū. Quidā similitudinē quandā aiūt esse amicitiam. Propterea Empedocles ait, ὅμοιον τ᾽ ὁμοίου ἐφίεσθαι. Simile suū simile appetere. Nonnulli hos similes, potius

De Amicitia

tium inter se figulos. i. cõtrarios esse aiũt, ut inquit Hesiodus.

Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει. καὶ τέκτονι τέκτων.

Dicuntq; magis ex dissimilibus amicitiam constare, ut ait Euripides.

Ἐρᾷν μὲν ὄμβρου γαῖαν ξηρανθεῖσαν,
Ἐρᾷν δ' σεμνὸν οὐρανὸν πληρούμενον
Ὄμβρον πεσεῖν ἐς γαῖαν.

Hoc est, Amare imbrem terram arescentem: itemq; cœlum ornatum imbre grauidum amare in terram pluere. Et Heraclitus mutuam utilitatem & optimam Harmoniam ait ex lite omnino fieri. Obiectũ autem & finis amicitiæ, Bonum, & Delectabile, & Vtile, siue uerum, siue apparens.

Tres igitur amicitiæ species secundum totidem amabilia reperiuntur. In singulis quoq; est mutua dilectio non latens.

Amici ob utilitatem

Quæ enim propter utilitatẽ aut uolupatem consistit amicitia, facile cessat, eo cessante propter quod erant amici. Ideo ex accidente dicitur potius amari. Quæ autẽ per bonum & uirtutẽ initur tantum, per se est & durabilis: propterea quæ sunt huiuscemodi, & cõsuetudine indigẽt & tẽpore: ac iuxta prouerbiũ modium salis prius comedendũ antequã sese cognoscere possint. Qui enim amicitiã ob utilitatẽ persequuntur, maxime senes sunt, qui magnopere cõmodũ diligũt. Ob uolupatẽ uerò adolescentes. Prima illiberaliũ est, qui minus amant. Atq; hæ omnes amicitiæ æqualitatem requirunt.

Amicitia inæqualis

Est alia amicitia inæqualis secundũ hyperochen, id est, excellẽtiam, ueluti patris ad filiũ, & senioris ad iuniorẽ, uiriq; ad uxorẽ, & magistratus ad subditos: differuntq; tamen omnes inter se. Quæ amicitiæ eatenus durare poterũt, quum pro dignitate diligatur, ac ex proportionis æqualitate, quæ maxime uidetur esse amicitiæ. Non enim similiter æquale amicitia & iustitia. Nã iustis quidẽ primũ illud æquale, quod ex dignitate est: secũdo quod ex quãtitate. In amicitia uerò id quod est quãtitatis primo loco: quod autẽ dignitatis, secundo fuerit. Hoc est, principalior iustitia consistit in proportione geometrica circa inæquales personas: principalior autẽ amicitia in proportione arithmetica circa æquales personas. Patet autẽ, si plurima fiat distãtia uirtutis, aut diuitiarũ, aut alterius rei, nõ amplius sunt amici. Ideo dubitatur an optanda sint bona amicis, ne discedãt ab amicitia.

Amicitia ex contrarijs

Ex cõtrarijs autem uidetur fieri aliquo modo ea quidem amicitia quæ est propter utilitatẽ: ut pauper diuiti, aut indoctus sapiẽti. Cuius enim quisq; indiget id exoptat, aliud pro alio adferẽs. In hoc etiam genere fuerit amicitia amantis & amati, pulchriq; & turpis: quamuis amicitia non uere in turpitudine consistat.

De ciuili societate

Postquã declarauit amicitiã in societate esse, iustumq; & amicitiam circa idem uersari, & quòd singulæ societates ad Ciuilem redduntur, tanquã partes ad totũ: ex hoc distinguit Ciuilem societatẽ, id est, Politicam in species tris, Regnum, Optimates, & Populũ. Prima melior, altera peior, sed minus periculosa. Excessus eorũ tyrannis, factio paucorum, & popularis potestas.

De Oeconomica societate

Ex horũ similitudine ostendit societates rei familiaris & domum cõtineri: quia ad illas non solum se extendit iustum, sed etiam amicitia. Nam patris ad filium societas regni instar habet: patri enim cura est filiorum. Hinc Homerus Iouem patrẽ uocat. Tyrãnicum est domini in seruos. Viri quoq; & uxoris societas similis optimatibus erit. Quodsi in omnibus uir siue uxor dominari uelit, trãsgreditur in oligarchiã. Fratrũ item societas similis populari: pares enim sunt ubi non multũ ætatibus differũt. Multitudinis gubernatio in his domibus constat, quæ sine domino sunt.

Deinde ostẽdit quomodo se habeat amicitia in huiusmodi societatibus.

Iustum & amicitia in societate cõsistunt

Nam suprà dictũ est, Iustum & Amicitiam in societate cõsistere, & alteram cum altera crescere plus & minus. Primò igitur parẽtes diligũt natos, quasi suũ quiddam existimãtes, magisq; amãt quàm redamẽtur, tribus de causis: ob maiorem certitudinem, ob maiorẽ coniunctionem quod ab eis sunt, non illi ab ipsis: ob dilectionem longiorem. Nam statim natos diligũt. Filij erga patrẽ ut homines ad deos & optimos amicitia cõparantur, fratres inter se & sodales.

De Coniugio

Cõiugalis amicitia non solũ est naturalis hominibus, sed etiã Oeconomica. Non enim solũ procreationis causa iũguntur, quod est cõmune cæteris animãtibus, sed eorũ quoq; gratia quæ pertinent ad uitã, operaq; cõfestim inter eos diuisa. Nã homo natura cõiugalis magis quàm ciuilis: quãto prius ac magis necessariũ est domus quàm ciuitas. Itaq; iucũdum hoc, si boni erũt, pro uirtute & utriusq; gaudio. Filij uerò nexus quidam matrimonij uidebuntur. Sunt autẽ & querelæ in amicitijs, nõ ab ijs quidẽ quæ secundum uirtutem sunt: quoniam cõferens beneficiũ est ipsa liberalitate cõtentus, nulla recipiendi spe. In uoluptarijs amicitijs quamminimum, quod siquidẽ mutua conuersatione gaudẽt. Etenim ridiculum esset si quis quẽ quam accusaret, quòd sibi iucundus non sit, cũ liceat illo non uti. At illa quæ propter utilitatẽ est, querelæ subiacet. Cũ enim amicitia pro utilitate utãtur, semper plus quærũt, & minus quàm deceat se habere existimãt.

Videtur autẽ ut duplex est iustũ, alterũ sine scripto, alterum legibus:

Amicitia ob utilitatem

Sic & ea amicitia quæ est ob utilitatem, partim Moralis, partim Legitima. Hæc in dictis est statim per manus seu per pactionẽ ad tempus quid pro quo: manifestũ est quid debeatur, sed amicabilẽ habet dilationẽ. Moralis uerò quæ non est in dictis, sed ut amat, donat, uel quid aliud facit, dignũ putat, ut ipse tãtundẽ uel plus ab illo cõsequatur, quasi nõ donauerit, sed cõmodauerit. Itaq; reddendũ, si adsit facultas. Considerãdumq; ab initio, à quo quis accepit, & cuius gratia, ut sic uel suscipiat uel nõ.

Mensura retributionis

Præterea mẽsura retributionis sumẽda ex parte suscipientis: cùm tãtum fuerit beneficiũ, quantũ iste qui accepit utilitatis indicabit. Reddendũ igitur tãtum, quantũ accepit, siue etiã plus. Id enim honestũ est. Nec dantis ratio aut querela ualere debet: beneficium suum ex dignitate, aut opera, aut periculo suo metientis.

Lib. IX. Prosequitur item de amicitia. Cuius dispares species adæquat analogum, adfertq; super amicorum officijs præcepta quædam & cautiones, & quantum cuiq; tribuendum. Ceu magis reddendum est cui debeas, quàm amico dandum beneficium. Interdum enim nõ æquum beneficium retribuere, ut si quis sciens benefecerit: ipse autẽ cui remuneratio sit facunda malus existimatur ab eo qui accepit. Nec illi qui mutuo dederit uicissim mutuo dãdum. Nam ille quidem certa spe ductus se suum cùm uelit cõsecuturum mutuo dedit bono uiro. Hic autẽ non sperat à malo consequi posse.

Alia igitur alij præstanda, ut parentibus alimenta, & honores sicuti dijs. Ad nuptias & funera cognatos potius uocare quàm amicos: ad quædam alia potius uicinos.

Amici qui ob mores ac uirtutẽ se amare simulant, utilitatem potius ac uoluptatem sequentes, dissuendi sunt, uitandiq; non minus, quàm hi qui nummos adulterãt: nisi quidã seipsos decipiant ab initio: cũ amore digni non sint, ob mores se putent amari.

Amicitiæ quãdo & quomodo dissuendæ

Amicitia itaq; dissuenda nõ statim cum omnibus, sed cum illis qui incurabiles ob prauitatẽ uidẽtur. Nam quibus locus est castigationis, ferendum auxilium in moribus honestius quàm in diuitijs: quanto amicitiæ magis proprium. Si uerò hic quidem permanet, hic autem melior fiat ac multum uirtute transcendat, uti quemadmodum prius, amico non decet, haud aliter quàm puero uirum. In magna enim uirtutis ac morum distantia nulla potest esse cõgruentia. Tribuendum tamen ei aliquid ob pristinam amicitiam, quando non propter excessum prauitatis fit dissolutio.

Tria post hæc dicit accidere amicitiæ, per uirtutẽ, Beneuolentiam, Beneficentiam, Concordiam. Atq; hæc ex amore originem habent, quo se quilibet studiosius rectè amat. Amicitia

etiā enim ad seipsum, idea est ad alterum amicitiæ. Est enim amicus alter ego. Beneuolētia nō proprie amicitia, sed principiū amicitiæ. Potest enim esse latēs, & ad ignotos, amicitia nequaq; ā. Cōcordia autē amicorū non est coopinatio, ut idē de cœlestibus sentire, sed circa agibilia & magna cōsilia, ac ex duobus uel pluribus eorū causa, quæ ad uitæ ciuilis cōmoda pertinēt: quæ tantū in bonis uiris reperitur. Quod ad

Qui dat magis amat quā qui accipit

Beneficētiam autē pertinet, qui beneficia cōtulere, uidentur magis eos diligere, quibus collata sunt, quàm illi qui acceperūt eos qui dederūt. Eius rei multæ causæ sunt, uel illæ præcipuæ, quòd proprium opus magis quis amat. Ex quo poëtæ opera tanquā filios amant. Præterea labores ac dāna suscepere: quæ autē cum labore fiunt magis amamus. Ea demum

Cur matres magis filios amāt quàm patres

causa est cur matres magis quàm patres filios amant.

Quæritur deinde, an seipsum diligēdū, propterea q, eos qui nimiū diuitiarū honorū'ue ac cōmodorū expetunt, maxime se amare dicūt: ac φιλαύτους. Sed magis amare seipsum dicit Philosophus, qui res huiusmodi despicit honesti gratia, eo q, principalissimo, id est rationi seruit. Hoc pacto uir bonus diligēs seipsum, etiā alijs fuerit utilis, eaq; despiciet, pro quibus homines inter se digladiari solēt. Magisq; ambit breui tēpore lætari uehemēter, quàm longo leuiter: & honeste uitā ducere unū annū, quàm multos utcunq; exigat: ac rem unam honestā & magnam, quàm multas prauas ac paruas.

Præterea probat felici opus esse amicis, & his secundum uirtutem. ut possit intueri actiones eorum studiosas, quæ sint proprijs similes, ac illis cōtinuò gaudere. Deinde quòd uirtutis est exercitatio conuersari cum bonis, ut ait Theognis.

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ᾽ ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.
Nempe bona edisces socius si forte bonorum es.
At simul intereas ipse sequendo malos.

Videtur autem Viuere proprie esse sentire, uel intelligere. Idq; dulce eo quod omnes appetūt, maxime uidetur esse boni uiri & felicis: quod bonū sentiunt, & iucūdum memoria præteritorum bonorū, præsenti actione, ac spe futurorum.

Non multis opus amicis

Postremò differit, quòd nō multi sunt parādi amici. Dicit enim nō oportere multos amicos utilitatis gratia habere, q, laboriosū sit multis satisfacere: Ad uolupatē itē pauci admittēdi. Sicuti in cibo dulcedo. Studiosos uerò tot esse oportet, quot cōuictui sint idonei: nec sanè hi multi queant esse, q, pauci boni inueniantur, & qui idē sentiant, alijsq; de causis.

Deinde quærit quo tempore magis necessarij amici. In prosperis enim honestium, in aduersis utilium amicis indigemus: non tamē qui querulus maxime nō est, audiet cōquerentium uoces, nec amicos ob suam tristitiā adfici tristitia uolet. Ex quo Orestes apud Euripidem Pyladē alloquens ait, Sat est quòd ipse calamitatibus premor. Nam quod amāt homines, suum putant esse ac uiuere: ut alij cōpotare, alij conludere, uenari, exerceri, philosophari. Boni autē amicitia cōiuncti simul congredi ac uiuere, mutuoq; aspectu recreari.

De Voluptate

Lib. x. de Voluptate. Ea nāq; familiarissima nostro generi uidetur, & ad uirtutē maxime facere: ut gaudeamus quibus oporteat, & odio cōtraria habeamus. Opiniones de uolupate ponit. Eudoxus summū bonū esse dicit: propterea quòd cuncta animalia illā appetāt. Fidē habuere sermones eius ob morū probitatē, magis etiā propter seipsos. Platonici hūc contra, Volupatē summū bonū non existimāt, quòd uiribus euacuetur: Voluptas autem recipit plus & minus. Præterea quòd bonū perfectū sit, uoluptas imperfecta: eo quòd motus & generatio sit, quæ sunt natura imperfecta. Quibus omnibus Aristoteles respōdit, Quòd motus omnis sit in eo tempore, & partes eius sint imperfectæ: neu etiā simul, & sunt alicuius gratia: secus autē uoluptas. Dicit igitur eā esse perfectionem formalē ipsius potentiæ percipientis, prouenientē ex bona potētiæ dispositione, & obiecto cōueniente & optimo in suo genere. Quare nullus cōtinuo in uolupate aut dolore. Cuncta nanq; nō possunt cōtinuo agere. Nec igitur uoluptas fit cōtinuo: Nam ea sequitur actionē. Quædam etiam delectant, cum primum fiunt, sed postea non similiter. Nam primò quidem prouocata est mens, effuseq; agit circa illa, sicuti hi qui aduersum intuentur. Postmodum non est eadem actio, sed neglectio: quare uoluntas quoq; refrigeratur.

Omnes autē expetere uolupatē uidentur, quia omnes uiuere appetūt, uita autem actio quædā est: quilibet enim circa illa maxime agitur, quæ maxime amat. Specie tamē dif-

Voluptates differūt specie

ferunt uolupates ex actionū diuersitate: idq; ex eo maxime patet, quòd ab alijs prouenientes uolupates impedimēto sint alijs actionibus. Qui enim fistulis delectātur, nequeant mentē adhibere sermonibus, fistularū sono impediti uolupate. Sic de reliquis. Ex quo fit ut quoties uehementer aliqua re gaudemus, non ferè aliud agamus, cum alijs leuiter delectemur: dumq; alienæ uolupates quandoq; perinde agunt, ac propriæ molestiæ, id est, actiones nostras corrumpunt, licet non similiter. Cumq; differant actiones, & aliæ expetendæ, aliæ fugiendæ, aliæ neutræ, eodē modo se uolupates habent, cùm sint actiones eius annexæ. Præterea cæteris quidem animalibus propria in specie sua est uoluptas & proprius cibus: Homini tantum, licet eiusdem speciei, diuersa inest uoluptas. In causa est electio quam habet. Inter eius quoq; uolupates præstantior illa, quæ contingit homini studioso, & secundum uirtutem uiuenti: cæteræ uerò secundariæ.

De Felicitate

Mox de Felicitate, quam dicit nō in habitu, sed in actione constitutam esse: & ea actione quæ propter se, non propter aliud expetatur: hoc est, actio secundum uirtutē, non secundū iocum: cū iocus & ludus necessario fiat, laboris tantū & animi causa. Si igitur secundū uirtutē, erit secundū optimā, quæ ab optima procedat potestate, quæ alijs imperat, scilicet intellectus. Huius igitur actio erit Felicitas cōtēplatiua plu-

Felicitas contemplatiua

ribus de causis. Nam uidetur felicitas in otio esse. Negotiamur enim, ut otia sint nobis: & bellū gerimus, ut in pace uiuamus. Præterea Actiua minus per se sufficit, aliorū indiget adminiculis. Iustus his ad quos iustitia utatur. Fortis aduersantibus quibus certet: eodē modo tēperatus & alijs. Sapiens autē per seipsum contemplari poterit, & sibi sufficit, minimumq; indiget. Indigebit tamen & ipse adminiculis quibusdā. Nam, & sanū corpus, & famulatū, & cætera necessaria adesse oportebit. Præterea actiua secundum hominē est: hæc diuinum quiddā habet. Quantū autem distat hoc diuinū à cōposito, tantum & hæc actio ab illa quæ est secundū uirtutē actiuā. Nam cum diuinior in homine pars sit mēs: actio secundum illā diuina erit. Igitur qui mentē explent, proximi sunt dijs. Nam ipsius Dei actio, quædā contēplatio est. Nam si dij curam aliquam rerum habent humanarū, ut creditur, par est eos gaudere optimo & cognatissimo: huiuscemodi est mens. Amantes igitur illam ab eis maxime diliguntur.

Post hæc finē operi impositurus, exhortatur ad hæc, non tantum noscenda, sed seruāda. Boni enim efficiemur natura,

Quibus boni efficiamur

doctrina, consuetudine. Duæ primæ sine hac ultima parum prosunt, nisi animo comparemus libidini non obtemperare, ad quod maxime opus legibus, quòd homines magis timore quàm amore moueantur: quæ plus in ciuitate possunt quàm patris autoritas domi. Igitur legislator & qui curam ciuitatis suscepit, bonos exhortabitur, contumaces plectet: eos uerò qui corrigi nullo pacto queunt, penitus exterminabit.

Postremo probat ciuilē hominē aptū esse oportere ad leges ferēdas, si nō ciuitati, saltē domui, quia nihil refert utrū scriptis, an sine scripto, unus an plures instituātur, ceu nec in musica & gymnastica aut alijs disciplinis. Huic igitur arti nemo idoneus, nisi & in particularibus & in uniuersum sciat:

ſciat:quorum alterum experientia, alterum doctrina comparatur:quapropter neq; ſophiſtæ ſiue oratores, qui tãtum ſcientia ſunt præditi,neq; ciues reipub.adminiſtratores,qui ſolũ experientia ſapiunt, ſunt apti.Sed ſicuti medicus non ſolum diſciplina,ſed etiam uſu indiget: ſic legiſlatorem utrũq; habere oportebit.Nam & oratores ipſi ſuã artem huic parem, ſeu etiam ea ſuperiorem falſo exiſtimant, præterea ex rerum publicarum, ac legum collationibus id adſequi poſſe: ex quibus quanquam aliquid utilitatis in conſulendo adferre ualent, ſcientiam tamen hanc adſequi non poterunt.

Demum profitetur Ariſtoteles poſt hæc ilico legum huiuſcemodi ſe præcepta traditurũ. Et hæc quidem in Ethicis ille:in quibus à Platonicis ſanè redarguitur,ac primũ quòd male de anima ſenſerit. In primo, quum locũ gaudij poſt mortem negauerit. Deinde quòd uirtutes mediocritates poſuerit.Nam mediũ æqualiter ab extremis diſtare oportet. Inſenſibilitas ergo extremũ temperantiæ,aut nullum aut certè paruum fuerit uitiũ.Intemperantia uerò extremum crimen admodũ magnum.Præterea fulmina ac terræmotus non expaueſcere poſuit fortitudinis exceſſum, ut uideatur quanto non quali uitiũ metiri,quum certè in hoc nulli ſit uitiũ, ſed ſi quis crimen aliquando non horreret,hoc uitium foret.

Poſtremo lib. VII. & X. ſummũ bonũ in uoluptate manifeſto ponit, quanquã eam bono uirtutis & cõtemplationis fucat:nec aliter Epicurus uoluptatẽ ſuã tuetur. Platonici igitur in honeſto finem collocãt:hoc autem poſtea uoluptas uelut umbra ſolem ſubſequitur. Hæc ex Plethone Platonico.

IN POLITICA.

QVum omnis ſocietas boni alicuius gratia conſiſtat (nam bonum finis eſt omnis humanæ actionis) maxime Politica eſt huiuſmodi. Quicunq; putat politicum,& baſilicum,& œconomicum,& deſpoticum idem eſſe, nõ bene ſentit:multitudine enim & paucitate differre putat, ſed non ſpecie. Ciuitas igitur ex partibus naturalibus conſtat: primum uicis ſimul coniunctis,uici uerò ex domibus pluribus: quælibet autẽ domus ex duorum ſocietatibus, uiri primum & uxoris,unde genus humanum. Filij deinde ſerui & domini prodeũt. Ille enim natura dominus,qui ingenio præſtat. Seruus qui deficit. Ex quo Homerus recte

Dominus aut ſeruus natura

Οἶκον μὲν πρώτιστα γυναῖκά τε βοῦν τ' ἀροτῆρα.
Quære domum prius uxoremq; bouemq; arotera.
Nam bos pauperi pro ſeruo eſt.

Vicus à domo differt,ut pars à toto. Domeſtici namq; uictu,& cotidianis officijs inter ſe communicant. Suntq; appellati ὁμοκάπνοι, id eſt, ſub eodem fumo, ὁμοσιπύοι, id eſt,ſub eodem cibo. Cum extraneis uerò in mercimonijs & alijs uitæ cõmercijs ac officijs congrediuntur. Homo profectò animal ciuile uidetur:argumento eſt maxime ſermo nõ fruſtra ei à natura datus. Nam ſolitarius homo aut nequam, aut Deus.

Solitarius aut nequam aut Deus

Ciuitas prior eſt domo perfectione: quum pars ſit nobis natura toto poſterior. Nam tunc eſſe res incipit, quũ forma eſt abſoluta. Pes enim ſine homine profectò pars nõ dicetur: niſi fortè æquiuoce mortui ſiue marmoris, eo pacto nec homo ipſe perfectam habet finitionem, niſi pars ſit ciuitatis, Qui ſicut eſt omnium perfectiſſimũ animal, ita omniũ peſſimum,ſi à lege iuſtitiaq; deſciſcat: quanto magis ardua gerit arma,quæ ſunt ingenium ac prudentia, quibus ad contraria licet uti. Licet enim in eo animaduerti prius deſpoticum & politicũ. Anima namq; corpus regit,ut Deſpoticũ. Mens uerò animæ appetitum ac ſenſum, ut politicum. Nam prima imperat, altera ſuadet atq; conſulit. Differunt autem inter ſe,quòd politici liberior natura eſt, Deſpotici ſeruorum. Et altera quidem Oeconomica monarchia (Monarchia enim patris dicitur) altera politica liberorũ & æqualiũ imperiũ.

Dñs eſt nõ poſſidẽdo ſeruos,ſed utẽdo ſeruis. Nã poſſeſſoria diſtat ab Oeconomica, quòd alterius eſt quærere pecuniã,alterius uti:utrũ enim ipſum ſit an altera ſpecies dubiũ.

Poſſeſſiua differt ab œconomica

Poſſeſſiua Oeconomica non eſt,nec pars eius,quũ Oeconomicæ ſit uti rebus poſſeſſis. poſſeſſiuæ autem adquirere. Subminiſtra uerò eius eſt.ſicuti frenorum ars,equeſtris.

Deſpotica à Politica & Oeconomica differt : à politica, quòd illa ſit libertatis,hæc ſeruorũ: ab œconomica quòd illa ſit omnium qui in domo ſunt,hæc tantum ſeruorum.

Præterea Politicũ & Oeconomicum differunt, quòd hoc multorũ,illud unius principatus ſit. Inter homines quoq; diuerſitas. Sunt enim qui procul à politia agunt, quos ciborum uictusq; diuerſitas etiã diſtinguit. Nam ſicuti & bruta quædam quæ carnibus aliorũ neſcuntur ſolitaria ſunt : quæ autẽ herbis,gregalia. Sic homines reperiũtur ſine labore aut arte uita nomadica,ſyluestri,piratica,uenatica, ex rapto uiuentes. Plantæ ob animalia, at ipſa animalia propter hominẽ creata ſunt:nam ſi fruſtra natura nihil genuit,neceſſe eſt ut hominum cauſa omnia obgenerauerit.

Hominũ cauſa omnia obgenerata

Circa uerò res parandas, Ex agro & pecore acquiſitio nobis uitæ phyſica eſt. Mercatura uerò & pecuniaria,trãſlatiua non naturalis eſt, ſed ad res naturales parãdas inuenta : laudaturq; uſq; ad metam quandam,neceſſitatis uidelicet gratia. Vituperatur autẽ cum eſt terminus nullus. Inter artes uerò illæ artificij plurimum habẽt, ubi minimũ fortunæ, plurimum uerò mechanicæ,ubi corpus requiritur. Seruiles ubi corporis item plurimus uſus. Ingenerosæ ubi uirtutis minimum expetitur. Imitari exempla ueterum oportebit in his quæ honeſte acquiſiuerint.

Thales Mileſius(probro data ei philoſophia ob paupertatem)oleũ conquiſiuit,cum præuidiſſet eius charitatem futuram: quod deinde pro ſorte uendidit, quo exẽplo non coactã ſed uoluntariam paupertatem oſtendit.

Tres omnino Oeconomiæ ſpecies, in quibus forma reipu. tota conſpicit, Deſpotica, Gamica, Demotica. Vir uxori imperat & filijs,ſed aliter,his baſilicè,illi politicè. Fratres aũt inter ſe demoticum ac popularem referunt ſtatum.

Oeconomiæ tres ſpecies

Lib. II. Ea demũ optima reſpub.in qua ſecundũ id in quo felicitatem eſſe exiſtimant,ſiue uirtus ſit,ſiue aliquid aliud, in quo quis excellit,is ciuis feliciſſimus putatur.

Cõfutat præterea multos reip. adminiſtratores ac legiſlatores,ubi dicit quẽlibet in aliquo erraſſe,et inter cæteros Platonẽ: qui ex Socratis ſententia dixit cõmunia omnia,etiã uxores,in ciuitatibus eſſe debere. Hæc tanta unitas remp. potius diſſoluere,& ex ciuitate domũ facere uidetur. Nã ex diſſimilibus partibus,& familijs reſpub. floret. Præterea nulli uxorẽ aut liberos amare cõtingeret, cùm incerta eſſet proles. Rei etiam acquirendæ minimè uacarent: cùm nihilominus ponat lucri diligentiam,alijs de cauſis.

Deinde contra Phaleã arguit,qui leges Carthaginienſibus dedit, ac ſtatuit æquales ciuium poſſeſſiones, errauitq; non ſtatuere quantæ ac quales eſſe deberent : nam ſi immoderati ſint omnium cenſus,intemperanter uiuerent : ſi nimium exiles,ſordidè ac miſerè. Nam ſtatuendus modus emptionũ, ne quis de plebe ob diuitias potentior factus, ſeſe cum nobilitate commiſceat. Quæ diſtinctio in creandis magiſtratibus neceſſaria eſt.

Mentionem deinde facit de Phidone Corinthio qui Corinthijs leges dedit.

Deinde Hippodami Mileſij leges etiam reprehendit, qui abſtulit opificibus poſſeſſiões & arma,nullo honore dignãs, quapropter ij ſerui magnopere facti,amare rẽpub. non poterant. Præterea poteſtatem nouas inueniendi leges concedebat : quod profectò reipubli. minime conducit : quum

paulatim ciues adsuescant nõ uereri principis instituta, mutatis facile legibus: abrogatioq; huiuscemodi uim eneruat, introducitq; legis contemptum.

Seruorum disciplina. Post hæc iubet Aristoteles seruari seruorũ disciplinã, qua sublata domini in insidias ueniunt. Sicut Hilotæ in Lacedæmonios, & Penestæ in Thessalos fecerunt.

Mulierum institutio. Deinde mulieres bene instituere, ut temperatè & sine arrogantia & sumptu degant: ut de Lacenis fœminis dicitur, quæ ob insolentiam & audaciam uiris resistunt, muliebria dedignantur, quum illi aduersus Thebas pugnarent arma tractare uoluerunt.

Reprehẽdit etiam in quibusdã remp. Lacedæmoniorum: quòd magistratus eorũ nõ rectè erat perpetuus, cùm processu tẽporis uir iustus iniustus possit euadere. Deinde quòd nõ darentur nisi potẽtibus, quæ res ambitiosos planè faciebat.

Regem perpetuum creabant, classis insuper præfectum: ærario carebant, sed cum bella gererent singuli conferebãt: ex quo & cupidos, & auaros faciebant, ac sibi magis quàm reipub. uacantes. Syssitia non de publico, sed de proprio faciebant, ex quo pauperes illis interesse non poterant, & qui non interessent ad magistratus nõ eligebantur. Συσσιτία, Syssitia. Syssitia conuiuia erant quæ inter se publice ac sæpe celebrabant, symbolum conferentes.

De Cretensiũ legibus. Differit præterea de Cretensium legibus, quas præfert Lacedæmonijs: nam hi Syssitia melius de publico faciebãt: præterea filiorũ multitudinem prohibebant, potestate uiris facta post susceptam æquo numero prolẽ, uxoris abdicandi, alio introducto usu. In quo ex sententia diui Thomæ uidetur Aristoteles de marium usu intellexisse, nec uituperasse.

Cosmi Cretẽsium. Cosmos etiam eorum magistratus reprehendit esse perpetuos, sicut Ephoros Lacedæmoniorum.

Solon. Ex omnibus his laudat Solonem: meliusq; dicit rempubl. instituisse, quam ex optimatibus & populo instituit, omnibusq; eo modo honores cõmunicauit. licet præter eius mentem ad popularem postea statum deuenerit. Nam Pericles & Ephialtes sublato Ariopagi consilio iudicibus primum Salaria constituere.

Libro III. Postquàm aliorum leges confutauit, differit quam ipse remp. probat. Prius declarat quid sit Ciuitas, quid Ciuis. Ciuis: dicit eum esse ciuẽ qui magistratũ gerere potest. Vnde excludit aduenas, & pueros, & senes inutiles. Ciuitatẽ uerò non quæ mœnibus circundatur cùm una fermè regio possit muris cingi: sed quæ ex forma reip. sit constituta.

Ciuis bonus. Vir bonus. Princeps bonus. Ciuis bonus, & uir bonus, nõ ijdem. At idẽ Vir bonus, & Bonus princeps. Imperio enim uirtus & prudentia expetitur. Nã uir bonus non potest esse sine prudentia. Ciuis item bonus non sine pudicitia, at sine prudentia potest esse. Nam ei, qui subijcitur atq; paret, sat est rectam habere opinionem agendorũ quæ ei cõmittuntur. Bonum autem principem & prudentia & cæteris uirtutibus præditum esse oportet.

Opifices. Opifices & mercenarij in Aristocratia non admittũtur, nisi forte diuitijs adeo creuerint, ut inter optimates censeantur. At bene in Democratia ciues esse poterunt.

Ciuitatis institutæ non ad uiuendum tantum, sed ad bene quoq; uiuendum. Nam eo pacto animalia in ea politice uiuentia essent.

Reprehendit præterea ueteres qui non diffinierunt nec considerauerunt remp. nisi iustum ex parte rerũ, cum bona reip. non sint distribuẽda ex rerum quantitate, sed ex personarum dignitate. Si ciuis unus inuentus sit, qui cæteros longe uirtute antecellat, is perpetuo reip. præficiendus erit. Secus si sunt multorum pares uirtutes.

Post hæc regiã potestatem omnibus præfert: deq; hac differit. Monarchiæ v. species. Monarchiæ quinq; species dicit. Heroum, qui ciuiũ consensu certis de causis certoq; tempore remp. gubernent.

Alia barbarica, ex genere proueniẽs & legibus imperãs, sicuti Parthorũ rex. Alia Esineta electiua tyrãni, qualem elegerunt Mitylenis Pittacum aduersus exules suos quibus præerat Antimenides. Alia Laconica perennis secundum leges tantũ belli tempore imperiũ habẽs. Ex quo apud Hom. Agamemnon cũ in ciuitate agitabat iurgijs exagitabatur: in bello autem potestatem habebat. Postremò Regia omniũ optima, quæ se ad populos, uti pater se ad filios habet.

Apud Aegyptios medici ante diem tertium corpus ægrotorum suo periculo curabant.

Lib. IIII. & etiã v. de forma rerũ publicarũ uaria tradit: deq; earum solutione & corruptione. Corrigere enim rẽp. institutã non minus difficile quàm ab initio creare: sicuti discere eũ qui male didicerit à principio, duplex est labor.

Rerum publ. tres species. Tres omnino rerum publicarũ species, Regnum, Aristocratia, Politia. Totidemq; sunt excessus, Tyrannis, Oligarchia, & Democratia. Horum pessima Tyrãnis, minus mala Democratia.

Connumerat partes & officia ciuitatis: quod reprehendit prætermissum fuisse à Socrate apud Platonẽ, qui solũ ea connumerat quæ sunt ad uiuendũ, non aũt ad bene uiuendũ.

Politia quædam ex mixta & populari & paucorũ administratione: quæ quando ad paucorum potentiam inclinat, solent appellari optimates, quòd diuites uirtute ac nobilitate præferri credantur.

Tyrannidis species cõmemorantur: & quam barbari per leges eligebant sicuti Græci Esinctas.

In paruis ciuitatibus melius paucis plures committere magistratus ob inopiam ciuium.

Lib. v. de principijs seruantibus ac corrũpentibus remp. Seditio omnis ob inæqualitatem oritur. Aequum dupliciter constituunt, aut excessu, ueluti Arithmeticus, ut tres ad duo & unum: aut dignitate ut Geometra, sicuti quatuor ad duo, & duo ad unum.

Omnium confessione iustum simpliciter est secundum dignitatem, ex quo uel quia in aliquo pares sunt, in omnibus se penitus pares existimant: uel quia in aliquo præstant, in cunctis se superare arbitrantur.

Popularis gubernatio tutior est quàm paucorum, minusq; seditioni subiacet: quòd inter se populus minus dissidet, magis autem pauci ac nobiles.

Res omnes pro quibus homines cõtendunt sunt Lucrum & Honor, & his cõtraria. Sub lucro omnia quæ ad corpus, sub honore omnia quæ ad animam pertinent intelliguntur.

Narrat præterea causas omnes quibus reip. status corrũpitur siue aristocratiæ siue regiæ, allegando Platonis certos numeros in quibus mutationes fiunt ciuitatum, quos alibi attigimus, uidelicet in epitome libri Platonis & in Arithmetica. Hic est numerus Duodenarius, & multiplicatus per æquilaterum suum planum & solidum.

Deinde de remedijs salutis & conseruationis statuum.

Magistratui quid agendũ. Tria oportet habere eos qui principales ac publicos gerunt magistratus: Vt ament ciuitatis statum: Deinde ut habeant potentiam idoneam ad coërcendos homines: Tertiò ut uirtute ac iustitia sint præditi. His in statu eodem non diu sibi uiuendum esse cogitandum. Tyrannus uerò ad retinendam dominationem tria conatur. Vnum ut animos ciuium imminuat. Nemo enim parui animi contra tyrannum insurgit. Deinde ut ciues inter se dissideant, ne in eum quandoque conspirent. Tertium ut imbelles eosdem reddat, cùm nullus ea quæ omnino nequit aggrediatur. Præterea cauere debet ab ijs qui amplius uiuere non curant, quosq; dolore adfectos uiderit.

Lib. VI. subiectum Democraticæ politiæ libertas: ubi multitudo per uices imperat et imperatur. Nã populi iustũ

non

De statu populari

non ex dignitate, sed ex numero consistit, ex quo plus poterit in hoc statu inopum multitudo, quàm paucitas diuitum: utileq; fuerit populum esse dominum rerum grauiũ, si quæ inciderent. Magistratus uerò non minimorũ sit. Merces insuper magistratibus danda: illis item qui consilio præsunt, raroq; consilium cogendum: ubi tunc ne excurratur.

Ex agricolis administratio

Laudat preterea gubernationem quæ fit ex agricolis, quòd ij robusto sunt corpore ad auxilia ciuitati ferẽda. Præterea suis occupati rebus familiaribus & agro minime honores ac magistratus cupient. Vituperat autem opifices & mercatores, quòd ij semper in ciuitate manentes fora uexant, primiq; sunt qui tumultus excitent. Operæq; pretium est ut magistratus deligantur, pariterq; censeantur ab agricolis ac bonis uiris, quòd ij propter hunc metũ compescẽtur, minimeq; ab officio discedent. Ad popularem item gubernationem iubet etiã aduenas & spurios recipere. Vtile etiã ad copiam conseruandã prouidere ne quis egeat: qua propter ex superabundanti uectigali omnia distribuenda egenis quantum sit satis, uel ad agelli comparationem, uel saltem à dantibus uolentes ipsorum negotijs delegandi.

Deinde multos tradit modos quibus Democratia, quibus etiam Oligarchia conseruetur.

Officia postremo ac magistratus enumerat quæ creari oportet.

Lib. VII. Cum ex triplici bonorũ genere felicitas consistat, plus ad eam confert uirtus, quòd per hanc externa bona acquiruntur ac conseruantur. Non autem contra: argumento est Deus ipse, quem felicem & beatũ dicimus, non ex aliquo externorum, sed per se. Nam externorum causa est fortuna, quæ nihil ad uirtem facit. Neq; enim fortis aut iustus aliquis propter fortunam. Virtus & felicitas igitur eadem unius hominis & unius ciuitatis.

Vita philosophi contẽplantis longe melior, quàm in administratione ciuitatis occupati, quòd liberior sit suiq; ipsius gratia: modo nõ sit penitus ab actione remota, sed ab actione quæ ab alijs & exterioribus rebus dependeat, quæ admodũ seruilis est. Sed actio interior & ex se sumpta cũ philosophia conuenit. Veluti Architectus qui nihil externũ agit, mente tantũ & cogitatione operi præest. Deus quoq; non ipse penitus sine actione, sed sua & propria. Ab eo autem qui nihil penitus agit, præclari nihil fieri potest.

Disputat insuper de magnitudine ciuitatis: dicitq; nõ eam esse magnã quæ tantũ abundet hominibus, sed ciuibus eo numero quo satis sit ad bene uiuendũ secũdũ politicã societatẽ.

Situs urbis

Agrum deinde iubet eligendũ esse fertilem, Situmq; urbis qui non possit facile inuadi, & iuxta mare propter commeatuum opportunitatem.

De qualitatibus locorum

Deinde de qualitatibus locorum narrat. Qui enim circa Europã & in frigidis habitant locis, animo quidem præsenti sunt, ingenio uerò crasso, quapropter liberi sunt & indomiti. Asiatici uerò contra ingeniosiores & timidiores, ideo subditi. Græci autẽ in horũ medio cõstituti utriusq; gẽtis naturã sapiũt: hinc animũ, inde ingeniũ sumũt: adeo & liberi perseuerant, & optimus remp. regũt institutis, aptiq; alios regere. Quapropter ingeniosos pariter & animosos esse oportet quos legulator dispositurus ad ciuitatem est. Nã animositas & audacia uirtutis amorẽ parit, in eaq; parte cõsistit ubi amor: signum est quòd erga amicos à quibus decipimur, aut iniuria afficimur, magis quàm cæteros irascimur.

Post hæc opifices & mercatores dicit esse necessarios in ciuitate: non tamen ex ciuibus. Nã otium ijs qui reip. uacant esse oportet Sed & bellatores, & cõsiliarios, & sacerdotes esse necesse est. Primos iuuenes. Secundos senes. Tertios honoratiores, qui rebus gestis floreãt ac domi cõquiescant.

Cultores agrorum & uillici serui esse debent, & diuersæ à ciuibus nationis. Præterea pusillanimes, mente obtusi, & corpore robusti, sic utiles ad opus erunt, & nihil rerum nouarum ex eis timeri poterit.

Docet deinde publica & priuata cõstitui ædificia et syssitia, id est, cõuiuia publica ubi cõstituantur. Ad flatus præterea orientis seu aquilonis ut salubrem, ædificanda ciuitas Si tyranni imperio, arx constituatur, & in arduo loco: Si liberi, in planitie: Si optimatum, inter utranque.

Duo sunt quibus agitur bene. Vnum propositum finisq; recte agendi, alterum est res inuenire per quas finem eum consequamur. Nam cùm omnes cupiãt felices esse, beneq; uiuere, alijs quidem facultas adest, quibusdam uerò nequaquam, siue ob fortunam aliquã, siue ob naturam: quapropter ad bene beateq; uiuendum adiumento est opus nõnullis. Bonum autem & euẽtus & actio & usus uirtutis perfectus simpliciter est intelligendus: non autem ex suppositione, hoc est ex necessitate aliqua.

Boni natura, moribus, ratione.

Boni insuper & studiosi fiunt ob tria. Naturã uidelicet & Morem ac rationẽ. Cætera quidem animalia natura uiuunt, nonnulla moribus, & cõsuetudinibus. Homo etiã ratione, qui sæpe contra naturam cõtendit. Sed longe hæc tria simul esse utilius fuerit.

Fas præterea in ciuitate omnes participes esse imperij: quanquàm si constaret aliquem cæteris uirtute antecellere, ut heroes: hic omnium consensu princeps constituendus.

Qui uult quandoq; imperare, oportet ut ipse prius subijciatur dum iuuenis est, discatq; parere senioribus.

De bello

Cum bellũ sit pacis gratia, negotiũ uerò ob otium, utilia ob honesta: actio deniq; ob contemplationem, ad hæc tanquam ad finem legislatorem respicere docet. Quapropter ille magnopere laudãdus, qui bellũ gerere aut uincere docet: nam exercitum potentissimum habere oportet: non ut in seruitutem alios redigamus, sed ne ipsi redigamur.

Virtutes quoq; alijs aliæ propriæ.

Ad bellum & negotium fortuna opus, ad otium Philosophia. Ad utrunq; temperantia & iustitia.

Prior legislatoris cura corporis, quàm animi ordinandi sit, & appetitus quàm rationis: quòd corpus in generatione antecedit animã, & partẽ rationalẽ ea quæ rationis est expers. Argumẽto sunt pueri quibus statim insit ira & cõcupiscentia. Ratio autẽ & mens tantũ prouectis.

De matrimonio

Quapropter legislator ante omnia matrimonijs uacabit, ne ea ætate coniungãtur quæ simul cessant, quæ erit uiro LXX. mulieri L. ann. Itẽ ne iuuenes nimis, quòd fœtus mente & corpore minus ualẽt, & incõtinentiæ uitijs adsuescũt. Aetas cõmoda uiri XXXVI. Fœminæ XVIII. annorum. Aetas senilis prope LXX. inualida ad procreandũ. Sic demũ occurritur multitudini filiorũ quæ nimis excrescit, paucosq; natos educare cõmodius ad institutionẽ, tum ad reip. salutem esse uidetur.

De institutione puerorum

Infantes adsuescẽdi laboribus, duræq; uitæ, ut natura sint robusti, ex quo in quibusdam locis frigida statim demergunt.

Prohibẽdi quoq; à turpibus collegijs: ea enim diligimus natura, quæ prius nobis occurrũt, præsertim ne spectatores iamborũ aut tragœdiarũ fiant. Theodorus tragœdus nulli cõcedere uoluit, ut ante se ageret quàuis uili histrioni, quasi magis faueant auditores illis quos primo audierint. Quapropter oportet à pueris omnia procul lasciuia ne audiant amouere, néue turpes imagines spectent.

Aetas idonea disciplinis septennis est, ex quo per hebdomadas diuidenda disciplinæ ratio, ut à VII. usq; ad XIIII. annum. inde pubertæ usq; ad XXI.

Lib. VIII. Legulatori circa iuniorũ disciplinã maxime uacandũ, quæ ualde necessaria est, nec tam priuata de causa quàm publica, quũ ipsi reip. mẽbra sint. Quapropter abducendi sunt à mechanicis & his artibus omnibus quæ ea producunt.

ducunt, & corpus liberorũ conficiunt: nominat autem quatuor in primis ediscendas literas, Gymnasticam, Musicam, Graphicem. Quæ ualde refert cuius gratia discantur. Nã ex fine etiã quæ liberales dicuntur sordidæ fiunt. Otiũ enim negotio præstat, magisq; appetitur quod finis sit, illud uerò ad finem: & in otio felicitas & uita beata, in altera ærumna

Musica

& labor. Musica igitur ediscẽda non tanquàm necessaria,

Literæ

sed otij gratia siue ioci, eius uidelicet qui nõ finis sit sed ad

Graphicè

finẽ, & animi gratia ex labore recreandi. Per literas aũt cæteræ disciplinæ ediscũtur. Graphicè, id est, pictura præcipitur, nõ ut in mercatura supellectilis, aut instrumentis alicuius mens occupetur, sed potius ut ex illa inspicere poßit corporũ pulchritudinem. Non enim fas est ingenuis semper contemplationi actioniq; quanquàm honestißimis studere.

De gymnastica moderata

Gymnastice etiã iuuentutẽ ac bonã corporis habitudinem disponit, quanquàm in hac parte fera Laconũ exercitatio ac patientia uitãda, quæ nihilo meliores ad bellũ præstat, quum multi sint strenui proteruiq; in grassationibus, & cædibus, in arte tamen militari nihilo fortiores. Honestas non feritas in certaminibus præferẽda: nã neq; lupus neq; bestia alia honestum periculũ pugnando subit. Itaq; feritas Laconũ non causa uictoriæ, sed quòd ipsi exercitati contra nõ exercitatos pugnãt. Quapropter haud graues pubescẽtibus exercitationes iniungendæ, ne corporis nutrimento augmentoq; officiãt. Post pubertatẽ annis tribus tantũ ciuili disciplinæ intendãt omissis corporis laboribus, quòd utriq; uacare cõmode nequeant, quũ alterũ ab altero impediatur. Firmatis iam robore ac uiribus maiores addendi labores.

Laus Musicæ

Post hæc de Musica multa differit, probatq; inter disciplinas eam esse recipiendã, quòd requietis ac oblectamenti causa sit, & animi tristitiæ medicina, mẽtemq; rhythmis ac numeris ad uirtutem cœlestiaq; extolat: quam si quis eodem modo quo cupit ad moderationem & harmoniã inflexerit, iræ, gaudij, spei, cæterorumq; animi motuũ decorũ retinebit. Quæ quidẽ modestè ediscenda, ne impedimentũ cæteris rebus ciuilibus ac bellicis adferat. Denique in rebus agẽdis iuuẽtus exerceatur, quarũ sint postea boni iudices, quod iudicium in exercitatis maximè sit. Senibus corporis actio minuenda, qui & gaudere, & rectè iudicare pro iure suo possint, ob doctrinam in ipsa iuuentute perceptam.

IN OECONOMICA.

DE Oeconomica Aristoteles breuem admodum edidit tractatum, quòd hanc sibi laudem à Xenophonte præreptam uiderit. Differit tamen in hanc sententiã. Oeconomica & politica inquit, differunt non solũ quantum domus & ciuitas (Hæc enim eis subiecta sunt.) Sed etiã quòd Politica ex multis principibus est, Oeconomia uerò monarchia.

Prima igitur in hac hominum cura ac diligentia circa

Coniugium

Coniugium. Societas enim ab ipsa natura maris & fœminæ maximè conciliatur, ut non solum sit hominibus, sed etiam bene sit: nec solum naturæ causa, sed etiam utilitatis. Qui enim uiribus ualidi imbecillos iuuant, rursus ipsi debiles in senectute ab illis quandoq; sustentantur. Huc accedit etiam, quòd quando numero prohibemur à natura, saltem specie perpetuos esse affectamus.

Diuersa tamen conditione procreati simul iunguntur ad stabiliorem uitæ usum. Nam fœminæ timiditas maior ob res domi custodiendas. Viris audacia ob fortitudinem & res foris parandas. Fœminis item charitas maior ac patientia ad filios nutriendos: uiris sapientia ad erudiendos.

Seruitia

Possessionum post hæc diligentia adhibenda, quarum prima est Homo, quapropter seruos ante omnia studiosos parare oportet. Eorum species duæ. Curator seu Villicus qui alijs præest, & operarij. Seruis item Vini parum, aut nihil dare oportet: nimi namq; potatio uel liberos probrosos facit.

Alimenta quæ sat fuerint operarijs dentur. Sine mercede subiectis imperare non ualemus. Merces enim seruorũ cibus. Operis uerò adhibere nec ualde timida, nec ualde fortia seruitia: quòd hæc non facile obtemperantia, illa uerò non facile perseuerantia in labore sunt. Omnino autẽ labori tempus & præmium statuendum.

Quæ oeconomo sint opus.

Oeconomo præterea ad rem tuẽdam modi sunt quatuor. Primum parare: deinde partũ tueri, sine quo nihilo magis parare iuuat, quàm in uas fundo carens aquam haurire. Præterea prudentem esse, ac diligentem. Nullus enim res alienas æque tuetur atq; suas. Ex quo Porus interrogatus quid maximè equũ saginaret, Oculus inquit dominicus. Libys etiã rogatus, quod optimum letamen: Vestigia respondit dominica. Ideo Socrates dicere solebat, dominum ante seruos exurgere, & ultimum ire cubitum oportere. Surgere enim noctu & ad ualetudinem, & ad Oeconomiam, & ad philosophiam denique conferre.

In lib. autem 11. dicit optimũ Oeconomum non ignarum esse debere moris locorum circa quæ negotiatur, sed natura ingeniosum, mente uerò iustum ac laboriosum.

Oeconomiæ quatuor

Oeconomiæ omnino quatuor, Regia, Satrapica, Politica, & Priuata.

Regiæ autẽ prouentus species quatuor, circa monetã, circa importata & exportata, uti sunt portoria, circa sumptus quum cõpendio fiunt ac res uice pecuniæ dẽtur, æstimationeq; ubi expediat magis quàm numerato impensæ fiant.

Satrapicæ prouentus species sex, ex terra quam decimã uocãt, ex locorũ ubi dominatur metallicis, ex terra & agro nascẽtibus, ex mercatoribus, ex pasturis decima item appellata. Sexta ex alijs uarijs.

Tertia œconomiæ species, Politica, id est, ciuitatis. Huius uectigal optimũ ex ijs, quæ in loco proprio gignuntur deinde à mercaturis, post hæc ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων.

Quarta & ultima priuati hominis, quæ quidem anomala, id est, absq; norma existit. quòd non ad unam tantum intentionem illi Oeconomia exerceatur. Est insuper omnium minima ob breues prouentus & expensas. Huius optimum uectigal ex terra primum, id est, agricultura, quæ omnium est parens. Hinc enim magis secundum naturam res nobis acquiruntur. Deinde ex alijs rebus. Tertium ex argento, præter autem omnia parcere superfluis, & ne maiores sint prouentibus expensæ.

Exẽpla principum in exquirenda pecunia

Post hæc prosequitur Aristoteles connumerare populos ac reges eos qui calliditate nouas artes uectigalis & rei parandæ sibi inuenerunt. Quæ pars adhuc in Latinum sermonem (quod sciuerim) conuersa non est.

Byzantij pharmacopolarum, & funambulorum, eorumq; qui miranda faciunt, & his similiũ artium, tertiam partem publico dare iusserunt. Item existente lege, non esse ciuem, nisi ex utroq; parente ciue natum: concessere XXX. minas tribuenti ciuem esse tantum ex altero.

Antisthenes Atheniensis in magna Atheniensiũ necessitate consuluit, ut Dionysia quæ magna expensa celebrare consueuerunt, supersederentur: ac Dionysio uouerent anno futuro duplicia fieri.

Cypsellus Tyrãnus Corinthius uouens Ioui offerre bona Corinthiorũ si ipsorũ potiretur, Decimas tantũ eorũ possessionum in annos decem dari iußit, hoc pacto & uoto satisfecit, & eorum substantiam ex magna parte seruauit.

Lygdamus Naxeus cum exulum bona nullus auderet emere, ipsis exulibus reddidit possessionẽ: supellectilem uerò resq; preciosas siquæ aderant eisdem uendidit, seu alijs descripto nomine.

Hippias Atheniensis tyrannus in augendo uectigali mira

cogita

cogitauit, ut qui domos haberent prominentes & uiam occupantes, præterea portas extra aperientes, quod erat honoris, uendidit dominis. Monetam quoq; iußit minori, cõmutari, quàm à se coactam rursus in pristinã æstimationem reduxit. Nauarchis & Demarchis publicis officijs & muneribus uacare, si pecuniam tribuissent. Idem cuilibet in sacrificio Palladis uouẽti unum obolũ imperauit. Idem & cuilibet puero nascenti fecit.

Lampsaceni indigentes pecunia multa coëgerunt nauigia frumenti priuatorum, uendiderunt q; pluris quàm illi constituerant: atq; hoc modo pretium iam constitutum dominis reddiderunt, reliquum ipsi sibi retinuerunt.

Lacedæmonij Telminensibus amicis pecuniã in reditum patriæ rogantibus iusserunt seruos & ueterina unam diem ieiunare, impensamq; hanc dare Telminensibus.

Cyziceni tumultuantes ac populo diuitibus præualente cum militibus pecuniam deberent, in penuria, statuerunt ut omnes diuites capti ac damnati capite, tantum exilio plecterentur, si pecunia se redemissent.

Chij legem tulerunt ut debita priuatorum omnia publicè describerentur, eaq; exegerunt in patriæ necessitate, creditoribusq; fœnus quousq; sortem redderent exsoluerunt.

Cordaulus magister equitum Mausoli regis iter faciens per regni fines donis plurimis & diuersis, etiã porcis, uitulis, ac his similibus cumulatus, munera nominaq; dantiũ iussit scribi, dantibusq; mãdauit ea nutriri donec usus tẽpus adueniret. Idẽ finxit regem uelle comas incidi, quòd his opus haberet, effecitq; ut iuuentus quæ studebat comæ & elegantiæ, data pecunia cum eo transigeret, edictumq; uitaret.

Aristoteles Rhodius præfectus Phocensiũ uidens in duas partes multitudinẽ diuisam, alteri adhærens parti dixit, alteram multa ipsi promisisse uti potiretur alterius, se autem noluisse auscultare, quòd beneuolẽtior huic esset: hoc illi audientes obtulerũt ei quod uoluit. Eodem modo & cum altera egit deinde parte. Post hæc inuicem eos conciliauit.

Clazomenij debentes militibus x x. talenta à diuitibus ea receperunt, datis totidem talentis ex ferrea moneta quam percusserunt.

Selymbriani indigentes pecunia lege prohibente triticum exportari, & fame existente circa: ipsi autẽ frumento abundantes, constituere priuatos dare ciuitati frumentum certo pretio, sibi reseruato quantũ in annũ satis esset: deinde pretium terminãtes potestatemq; extra mittendi facientes pecunia simul & frumenti usu abundauerunt.

Dionysius Syracusanus: Dionysius Syracusanus uolens cogere pecuniã, finxit Cererem sibi apparentẽ iussisse omnem ornatũ muliebrẽ offerri in tẽplo. Itaq; prius ipse suarũ obtulit. Deinde idem facere cæteras coëgit, ne dea ipsis tanquàm sacrilegis irasceretur. Demũ coacta omnia ipse abstulit tanquàm à dea mutuatus.

Peracto aliquanto tẽpore mulieribus ornatũ recuperare uolentibus, pristinũ permisit si certũ aurũ deæ offerrent.

Idem describi iußit orphanorum substantiam, & qui illã detinerẽt: eoq; modo usus est donec illi ad ætatem uenissent.

Idem Rheginis captis atq; direptis, permisit libertatem, si certum auri numerum publicè atq; priuatim ei darent.

Itaq; illi hac spe sollicitati, reliquum quod occultauerant prompserunt, eiq; dederunt: ille nihilo magis promissis stetit, aut eos liberauit.

Mendei cum aduersus Olynthios dimicarent, abundantes seruis, & indigentes pecunia, iusserunt ciues mare & fœmina tantum seruis sibi retentis, reliquorum usum ciuitati præberent.

Timotheus Dux: Timotheus Atheniensis bellũ gerens aduersus Olynthios deficiente argento æs incisum militibus diuisit, iußitq; pro argenteo usum in exercitu præbere. Mercatoribus autem aliò proficiscentibus edixit ex eadem moneta spolia emere pro quibus argentum reportarent.

Idem expugnans Samum, fructus ex agricultura omnis eis uendidit, qui militum stipendijs suppeditauere.

Didales Persa: Didales Persa militibus tumultuantibus, ac stipendia postulantibus in exercitu: in concione dixit, ei nõ deesse pecuniam, uerùm in quodam loco quem nominauit esse, finxitq; iumẽta plura onerata argẽto atq; cõtecta: deinde unũ tantũ cum argento discooperto præmisit. Quod cõspicatus exercitus in spem uenit: at ille inquit, minime exoluere stipendiũ oportere donec Amasum peruenissent quò tendebat, eratq; iter plurium dierum ac hyemale. Atq; hoc modo usus est interim exercitu tantum necessaria præbendo.

Iphicrates Atheniensis. Cotys rex Thraciæ: Iphicrates Atheniẽsis Cotyi Thraci cõgreganti exercitũ in pecuniæ inopia cõsuluit imperare subditis, ut quilibet tris tritici modios pro eo sereret, ex quo ille magnam uim frumenti congregans cum mercatoribus pecunia commutauit.

Cotys idem rogauit Corinthios pecuniam mutuã in congregando exercitu: quod negantes, iterum rogauit, mitterent aliquos ciues, quibus ipse custodiam quarũdam arcium & oppidorum uti fidelioribus tradere uolebat: quo facto eos ciues in custodia detinuit, donec coëgit eos mutuũ quod rogauerat dare.

Cleomenes Alexãdreus: Cleomenes Alexandreus Aegypti Satrapa, cùm ex suis quidam per Nilum nauigans à Crocodilo esset arreptus, sacerdotes eius loci postulauit, ut ob ultionem hos uenarẽtur: illi qui sacros habent Crocodilos, magna ui pecuniæ sese ab hac iußione redemerunt.

Alexander: Alexãder Macedo uolens prope Pharũ ciuitatem habitari, illicq; emporiũ quod Canobi erat unà cum sacerdotibus transferri: illi ne hoc cogerentur pecunia transegerunt.

Stabelbyus rex: Stabelbyus rex Mysorum debens stipendiũ militibus, duces eorum congregauit, monuitq; non amplius priuatas opes habere, sed ducibus. Itaq; stipendiũ quod militibus debebat eis se recepit daturũ, modò missos faciant milites: quod illis facientibus, ac procedente tempore stipendium petentibus respondit, neq; tibicinem sine choro, neq; ducem sine exercitu aliquid utilitatis adferre. Iußit igitur illos discedere.

Recentiorum exempla: Huiuscemodi ergo Aristoteles exempla connumerat, quibus profecto nostrorum ingenia minime cedunt, si consideremus quæ principes quæstus gratia moliantur. Vt alia omittam, quæ Xistus, quæ Innocentius põtifices noua in urbe collegia commenti sunt, unde breuem utilitatem præposuerunt decori atq; libertati curiæ sempiternæ. Quid Laurentius Medices Florentiæ inuentis albis quadrantibus quæ portorijs penderentur. Quid Neapoli Ferdinãdus rex in belli neceßitate chartea moneta iussa rebus cõmutari. Deniq; tot impudentißime non solum populis, sed sacerdotibus quotidie imperatæ pecuniæ.

Sapientum dicta de Oeconomia: Stobeus in collectaneis Sapientum dicta de Oeconomia breuißima ponit. Solon dicebat domum honestam sibi uideri in qua res possessæ neque poßidentibus iniustæ, neque custodientibus difficiles, neq; augentibus pœnitendæ sint. Bias, in qua talis est dominus qualis extra per legẽ. Thales, In qua ita probe sint omnia disposita, ut plurimum in ea uacare domino liceat. Critobulus. In qua dominus plures habeat sui amantes, quàm timentes. Pittacus. In qua superfluorum nihil requirens, & necessariorum nihil indigens dominus. Chilo. Quæ maxime imperio similis sit ciuitatis.

Musonius: Musonius maxime uituperat in Oeconomia seperfluos sumptus, luxumq;, ac uasa argentea, aurea triclinia, lectos eburneos, cedrinas mensas: præterea plures quam oporteat seruos & ancillas, epulas item sumptuosiores: quibus rebus non solum inepti efficimur, sed iniusti & auari, quum pro

his

his comparare multas oporteat opes, ac uectigal magnum, quod nisi per iniustitiam quæri nõ potest. Delicijs insuper longe tolerabiliorem morbũ esse dicit: quòd is corpus tantum corrumpat, illæ uerò corpus animumq; inficiant.

Antiphon

Antiphon ita rem Oeconomicã describit, ut uxorem uelit domui rebusq; domesticis conseruandis præparandisq; præesse; uirum autem foris in agro, in foro, in republ.

Bernardus

Bernardus noster nõ inutilem & ipse de Oeconomia tractatum edidit, ubi pascẽdam copiose quidem familiam, citra tamen delicias iubet. Reliqua uerò ac pulcherrima in hac disciplina qui cupiat uidere, cum ad Xenophontis Oeconomicum, quem conuerti relegamus.

Officia domestica apud ueteres fuerãt, Dispensator, Cõdus, Promus, Atriensis, Cocus, Dulciarius qui confectiones

Chironomon

præparabat. Structor qui cõuiuia, Chironomon qui obsoniũ in repositorijs secabat. Iuuenalis, Spectas & Chironomonta

Prægustator

uolanti Cultello. Prægustator qui libabat. Præterea Medi-

Iatralepta

cus, Iatralepta qui unguentis aut pharmacis præparandis præerat domino siue lauãti siue ægrotanti. id nunc officium Aromatarij usurpant. Cubicularius, à poculis, à memoria, ab

Anagnostes

epistolis, à libellis, à studijs, uestiarius, ianitor, Anagnostes,

Dissignator

Dissignator. Is erat & publicus, & priuatus principum, qui nunc Cerimoniarum magister. In marmore Romæ, C. Verres. Eros dissignator Cæsaris Augusti: & in Plauto, Surge dissignator. Loca enim & in ludis, & in funeribus, cuiq; constituebat. Horatius, Dissignatorem decorat funeribus atris: quanquam omnes designatorem legunt, quod male

Designare

omnino putauerim. Designare nanq; aliquid est mente disponere, ut Terentius de adolescente: Quid nunc nõ designauit is mali: seu etiam aliquid in ædificando ordinare, ut Liuius; Loca theatri designauit.

R. VOLATERRANI
COMMENTARIORVM
VRBANORVM
LIB. XXXVII.

IN LIBROS DIALECTICAS,

ENO Eleates primus hanc philosophiæ partem ad uerborum contentionem deduxit, ne dicam inquinauit, quum planè ex Epicuri sententia res naturæ dialectica non opus habeant, multoq; minus theologia, ut ait Hieronymus; Ambitionis commenta sunt omnia, ut scientia difficilior cognitu putaretur, satisq; constat ipsum quandoq; Aristotelem gloriatũ apud Alexandrũ fuisse, Physicam ab se editam neminem esse satis intellecturum. Neoterici uerò multo ambitiosius hanc inuolucris & ænigmatis postea distorserũt, ut iam sphinge opus sit ad ar-

Raimundus

tem Raimundi. Is enim uir Gallicus sublimis doctrina sub Ioanne XXII. alia quoq; obscuriora reliquit, quæ in sanctuarijs Parisiorũ adseruari ferunt. Sed & hæc contagio nostros iamdudũ afficit religiosos, & in eorũ conciliabulis ac disputationibus is maxime prouehitur, qui cæteris clamosior & adrogantior uidetur: tũ maxime sapere, si portẽtosis nominibus è cœno cõmentariorũ depromptis, quàm minime ab alijs intelligatur. Neq; ars uituperãda, quæ sicuti sobrie percepta ingenium acuere, sic peruertere poterit, si multum hæc tẽporis, ac de uerbis magis quàm de rebus, deq; uictoria magis quã de ueritate sollicitũ teneat: quod uitiũ Cicero inquit maxime cõtra prudentiã esse. In hac igitur tẽporis breuitate utilia tantũ, & quæ ad uitæ faciant frugem ediscenda.

Quum itaq; dialectica omnis uerbis constet, hæc bifariam diducuntur: aut Simplicia sunt: ut Plato: aut coniuncta: ut, Plato disputat.

Simpliciũ rursus Synonyma, Homonyma, Analoga, Paronyma, Finita, Infinita, Categorematica, Syncategorematica.

Synonyma sunt, quũ sub uno plura cõprehenduntur secundũ eandẽ substantiæ rationẽ: ut, Animal: quo ferme modo genus de specie, species autem de singularibus dici potest.

Aut Homonyma, id est æquiuoca, cùm idem plura significat: ut Lætum, hilarem, & mortem.

Analoga Latini proportionẽ dicunt, quã aliter mathematici usurpant, pro mensura uidelicet quadã in numeris: Philosophi autẽ in uerborũ congruentia, cùm duo proportionem ad unũ habent: ut, caro piscium cõparatione terrestriũ animaliũ, & hominis simulacrum cõparatione ueri: potest tamen idem dici uniuoce, æquiuoce, & analoge: ut canis animal, & cœlestis, & pictus. Grãmatici item aliter in casuum declinationumq; similitudine: ut, canis, funis, panis.

Paronyma, id est denominationes: ut, à iustitia iustus.

Finita: ut, homo, Infinita: ut, non homo.

Categorematica: ut, equus, homo, animal: nam prædicatiua dicuntur ad eorum differentiam quæ nihil significant aut ponunt.

Syncategorematica nomina quæ illis adduntur, grammaticis distributiua, dialecticis signa appellata: ut, omnis, nullus, aliquis.

Tertia uerborũ diductio, quam nostri dialectici primæ ac secũdæ intẽtionis appellãt, Arist. in met. adnotata. Sub prima nomina re subsistẽtia, & ad physicũ pertinentia cõtinentur: ut, homo, animal, qualitas, quãtitas, & reliqua prædicamẽta. Sub secũda nomina nõ re subsistẽtia, sed ratione cõprehensa, ac nominũ re subsistentiũ significantia, quæ ad dialecticum pertinẽt: ut, genus, species, differẽtia, propositio, syllogismus, & reliqua huiuscemodi. Arist. itaq; quũ ad syllogismũ, præsertim demonstratiuũ, qui neruus est logicæ properaret, necessariũ duxit hæc tanquã eius partes prius enarrare; Verba uidelicet, & propositiones. Verborũ duos edidit tractatus. Primũ, Quinq; uoces Categoricas. Alterum X. genera, siue categorias. Tertiũ his addidit, de interpretatione tractatum, ubi de ratione propositionum omnium agit.

Quinq; uoces categoricæ

Quinq; igitur uoces categoricæ à nostris Vniuersales & Prædicabiles dictæ (quòd in his uniuersæ cõprehendantur uoces) sunt, Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.

Genus

Genus apud grammaticos sexum significat, apud oratorem sobolem, apud logicum quod plures continet species.

Sub hoc substantiæ prædicamentum propriè continetur. Ac rursus Genus subalternum, species quidem uocata respectu supremi generis.

Eadem quoq; ratio speciei, donec ultima specialissima di-

Species

catur. Species Aristoteles substantias fecit secũdas, ac minime subsistentes. Plato autem & primas & subsistentes, quas Ideas uocauit, quorum esset particeps indiuiduorum substantia.

Differentia

Differentia cõmunis, propria, & magis propria: hæc ultima diuidit genus, constituit speciem, perficit diffinitionem. Accidẽs & propriũ inter accidẽtalia sunt & cõmunia, tam in uniuersalibus quàm singularibus: tantum inter se differũt,

Proprium

quòd omne propriũ accidens est, non contrà. Propriũ enim est quod in angustiore consistit limite, ac tantũ alicui rei uel speciei accidit: ut, Socrati ironia, uel risibile homini. Propria aliqua dici possunt, quæ oriuntur ex principijs substantialibus, siue speciei, siue indiuiduorũ, quãuis sint accidẽtia ad differentiam illorũ quæ dicuntur accidentalia. In uniuersum

sunt verò quadrifariam dicitur proprium, quod inest soli, & non omni, ut homini esse medicum: quod inest omni, & nō soli, ut esse lapidi: quod inest omni, & soli, sed non semper, ut homini esse cogitantem: quod inest omni & semper, hoc proprie propriū, ut esse risibilē. Ex quo nō ineptè illud distichon extat:

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus,
Cuilibet eueniunt, hæc homini propria.

Accidens *Accidēs duplex, aut tanquàm extraneum est in subiectum, & de nouē generibus ac primæ intētionis est: de quo dicit Arist. in prædicamentis, quod uere est nulli accidit. Et accidens inter quinq; uoces quod secundæ intentionis fuerit, quam uidelicet extraneum aliquid non ut in subiecto proprie fuerit ut homini accidit seruus, & Socrati uestimentum.*

X. Categoriæ *Decem verò Categoriæ, quæ à nostris Prædicamenta dicuntur, non tamen prima, sed prima genera, ut ait Simplicius, de re sunt, non de uocibus, aut nominibus, quanquam contra uidetur: nam ad Logicum pertinet de prædicamentis uestigare: Logicus quoq; entia rationis, uerbaq; tantum considerat.*

Instatur autem, quòd uerba considerat, non ut abstracta, sed rebus concreta, igitur ex accidente res ipsas: quod aperte Aristoteles monstrat in primo Physicorum, ubi uult, quòd quicūq; urinæ salubritatem intelligit, intelligat & urinam ut est obiectum salubritatis. In 11. item Physicorum, qui in materia formam considerat, habet etiam quadātenus materiam indicare.

Categoriarū igitur prima ουσία est, quā Cicero & Quintilianus Essentiam conuertunt, posteriores verò Substantiam, de qua tantum scientia est. Reliqua accidentia. Quale, Quantum (à posteris diuisum, quàm magnum & quàm multum.)

Ad aliquid, unde deducitur translatio et comparatio. Post hæc Facere, Pati, Vbi, Quando, Habere, (quod est quasi armatum & uestitum esse) & Situs. Ex his plurima in sequentibus perspiciemus. Quæ verò his additur ab Aristotele Indiuidua substantiarum primarum, de nullo subiecto dicuntur, neq; in subiecto sunt, ut Socrates. Accidentium verò indiuidua, de nullo item subiecto, sed in subiecto sunt: ut, quædam grammatica, quoddam album. Substantiæ autem secundæ siue uniuersales siue species in subiecto non sunt: de subiecto autem dicuntur: ut, homo. Accidentia item uniuersalia de subiecto & in subiecto dicuntur, ut scientia in anima dicitur: & de subiecto, ut grammatica. Item color in corpore, & de subiecto, ut de albo.

IN PERI HERMENIAS.

VVM *de propositionibus hic uelit differere, necesse prius fuit nomen & uerbum, tanquam eius partes, enarrare: quapropter ἑρμηνείαν uocat, id est, interpretationem & enarrationem. Nomen igitur & Verbum uoces sunt, altera sine tempore, altera cum tempore significantes: quarum partes diuisæ nihil significāt, & in altero rectum tantum, in altero præsens recipitur tempus: ut Homo, & Studet. Nam Hominis, aut Studebat, nec nomen, nec uerbū appellat, sed nominis & uerbi casus. Præsens enim solum tempus ait uel negat, quod fit ex oratione, id est ex nomine coniuncto, uocaturq; ἐπαγγελία apud nos verò Enunciato: quasi præsentis sit considerationis uerum uel falsum enuntiare, in casu non item. Reliquæ verò orationes uariæ sunt, Exhortatoriæ, Protrepticæ, Cōsultatiuæ: ad rhetoricen magis pertinent, hæc tantum ad logicam.*

Oratio logica *Oratio igitur res differentes significat, eius verò partes diuisæ, etiam aliquid.*

Adfirmatio est alicuius enuntiatio de aliquo.

Negatio alicuius enuntiatio ab aliquo.

Has insuper propositiones, Cappella proloquia uocat: quæ adhibitæ syllogismis Maiores & Minores dicūtur, aut Præmissæ, aut Maius & Minus, Adsumptum, siue Sumptiones, siue Interuallum.

Græci & Lemmata & Prolepses uocant, teste Cicerone. Λήμματα προλήψεις

Tertiam verò conclusionem, siue ut Capella Elationem, siue ut Consultus, Symperasma.

Propositionum rursus Genus & Compartio considerāda. Propositionū genus & comparatio

Genus multiplex, Categorica, Hypothetica.

Categoricorum item aut Qualis, ut aiens & negans apud Ciceronem, apud Capellam verò dedicatiua, & abdicatiua.

Aut Quantita, ut uniuersalis, particularis, indefinita, singularis, exceptiua. Indefinita autē pro particulari accipitur, quòd ea necessario sit: non autem necessario uniuersalis, ut homo, iustitia, uirtus.

Aut secundum modos. Modi autem sex, & hi quidem de sensu composito, seu diuiso.

De inesse autem uocat Categoricam citra modos, quando uidelicet simpliciter inest prædicatum subiecto. Nam propositiones utræq; species sunt specialissimæ, ac sub specie subalterna, id est sub categorica comprehensæ, de quibus tantum in hoc loquitur tractatu.

Hypotheticam Capella conditionalem uocat: ut, Socrates quum ualet, ambulat. Fit etiam sub disiunctione: ut, aut ualet aut ambulat.

Inter propositiones etiā positiones, Problemata, Axiomata, Postulata, Instantiæ, de quibus alibi dixi.

Præterea comparantur inter se, aut opponuntur, aut consequuntur, aut conuertuntur.

Oppositiones (id est, ἀντικείμενα) deinde quatuor attingit in tertio libri tractatu: Contrariam, Subcontrariam, Contradictoriam, Subalternam: hæc ultima nō uerè oppositio. Est enim Oppositiones iiii

Oppositio repugnantia duarum propositionum in qualitate tantum, uel quantitate & qualitate simul: in ueritate tantum, uel falsitate tantum, uel in utraque simul. Oppositio quid

Quòd autem propositiones categoricæ sint contrariæ, requiritur ut altera uniuersalis aiens, altera uniuersalis negans sit eiusdem subiecti et prædicati: ut, Omnis homo currit, Nullus homo currit. Et denique omnes illæ partes concurrant, quæ narrantur in diffinitione elencorum. Præterea nequeunt simul esse ueræ, at simul falsæ possunt. Contrariæ

Subcontraria non ponitur Aristoteli, sed Boetio: cuius conditio est, ut sit particularis uel indefinita aiens: altera verò particularis uel indefinita negans eiusdem subiecti & prædicati, ut aliquis homo currit, & aliquis homo non currit, & item homo currit, & homo non currit: potestq; utraque uera esse, quum nec simul negari neq; adfirmari poßint. Subcontrariæ

Contrariæ singulares aut uniuersales. Singulares sunt, quam duæ singulares propositiones diuersæ se opponunt: ut, Socrates est doctus, Socrates non est doctus, quæ maior est omnibus oppositio: alteram eorum oportet esse ueram, alteram falsam. Non autem sunt pugnantes si negatio postponitur: ut, Socrates est doctus, Socrates est non doctus: quòd terminus sit infinitus: nec dicitur negans, sed aiens, possuntq; stare simul.

Contradictoriæ uniuersales sunt illæ: Omnis homo doctus, Nō omnis homo est doctus: Quidā homo doctus, et Nullus homo doctus: quæ nec simul ueræ, nec simul adfirmari possunt.

Post hæc quum quædā propositiones sint necessariæ, quædam impoßibiles, quædā verò contingentes, Necessaria dicitur, quæ haud potest non esse, seu falsa esse non potest. Impoßibilis, quæ non potest esse seu non potest esse uera. Contingens verò, quæ potest esse & non esse: quæ, ut ait Aristoteles, est uerè determinata. Propositiōes necessariæ, impoßibiles, contingentes

De contingenti autem aut necessario est aliud genus propositionis secundum modos.

Libro secundo. De cõsectarijs quæ ἀκολουθήσεις, seu συμπλοκὰς ἀκολούθων, & oppositionibus, quas ἀντιθέσεις appellat. Ac prius de consectarijs quæ accidunt propositionibus de inesse ratione infinitorum, quæ ἀόριστα uocat. Nam dicitur propositio de subiecto finito aut infinito, siue propositio de prædicato finito uel infinito, in qua subiectum uel prædicatum est finitum aut infinitum: ut, Lilium est album, & non lilium est album. Exemplum secundi, Lilium est album, & lilium est non album. Negans igitur ad aientem prædicato uariato penes finitum & infinitum, & contrà rectè consequitur: ut, Homo est iustus, Homo non est non iustus: &, Homo non est iustus, Homo est non iustus. Item non rectè consequitur, Hic equus est pater & tuus, ergo est pater tuus: quòd Tuus, possessionem equi significat, Pater uerò paternitatem.

Similiter, Quinque sunt tria & duo: ergo Quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Et, Socrates est albus & musicus: ergo est albus musicus.

Consectariorum catholica quatuor

Consectariorum catholica quatuor. Primum: Si ad aliquod antecedens sequatur aliquod consequens, & non contrà, tunc ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Secundum: Si antecedens sequatur aliquod consequens, & non contrà, non oportebit ad oppositum antecedentis consequi oppositum consequentis. Tertium: Oppositum antecedentis potest omnino stare cum opposito consequentis.

Quartum: Oppositum consequentis stare nequit cum antecedente. In cuius exemplum figura inferius subijcitur,

A		B
consequens	F	oppo. consequentis.
Plato mouetur	Cont.	Plato non mouetur
D		C
antecedens	E	oppo. antecedentis.
Plato currit	Cont.	Plato non currit.

DEINDE de Oppositionibus, & Aequipollẽtijs, ac Consectarijs propositionum modorum tractat: ubi dicit, Ad cognoscendum contradictionem in ijs quæ sunt eiusdem modi non satis est negare uerbum, sed modum. Aliter sequeretur, quòd contradictoriæ essent simul ueræ, quod fieri non potest: ut, Contingens est Socratem ambulare, contradictorium est, Contingens non est Socratem ambulare.

Antitheses Opposita

Præterea apud antiquos positas has modorum propositiones, se inuicem haud probe consequentes & æquipollentes, Aristoteles interpolat: primum Antitheses inter se pares, deinde oppositas ponendo, hoc modo: Posibile est esse. Contingens est esse. Non imposibile est esse. Non necesse est non est. Sequuntur totidem complexus inter se item pares. Non posibile est non esse. Non contingens est non esse. Imposibile est non esse, Necesse est esse. Oppositæ his, inter se quoque pares. Posibile est non esse, Contingens est non esse. Non imposibile est non esse, Non necesse est esse. In alio ordine secundus opponitur. Non posibile est esse. Non contingens est esse. Imposibile est esse. Necesse est non esse.

Eadem rursus ratio de propositionibus de inesse. In his enim negatio præposita parem contradictorio facit, postposita contrario. Subalterna uerò quum non satis respondeant non est necesse ponere. Omnis homo miser. Nullus homo non miser. Non aliquis homo non miser. Item particularia: Aliquis homo miser: Nonnullus homo miser. Non omnis homo non miser. Opposita his: Nullus homo miser. Omnis homo non miser. Non aliquis homo miser. Particularia. Aliquis homo non miser. Non omnis homo miser. Nonnullus homo non miser.

De cõtingẽte & posibili

Insuper Posibile & contingens conuertuntur: utrunque autem dupliciter dicitur. Primò lato communi uocabulo tam ad illud quod est necessarium, quàm non necessarium, modò non imposibile sit. Ex quo hæc consequitur: Necesse est, ergo posibile est, siue contingens est, non tamen conuertitur. Secundo capitur utrunque pro eo quod non est necessarium, nec esse nequeat. Sic igitur diuiditur in tris modos, frequens, rarum, & ad utrunque.

Deinde quæritur, an Plato potest philosophari, sit modi, an de inesse. Ad hoc, si uerbum Potest, resoluitur in posibile, modi est: si minus, de inesse.

De necessario

Sequitur ordo modorum, Necessarij, Posibilis, Contingentis, Imposibilis. Dicit itaq; Necessarium esse primum, quoniam sempiterna & ea quæ semper sunt prima sunt, sed necessarium est semper, ergo prius. Ex quo infert huiuscemodi entium diuisionem. Quædã energia sunt semper, ut primæ substantiæ Deus & intelligentiæ: quædam energia & potentia: in quibus energia non prior est, sed tempore posterior. Alia nusquam energia, sed solum potentia, ut continuum in infinitum diuidi, sed nunquã erit energia diuisum. Posibile item æquiuocè dicitur: Nam aliquid est posibile quod iam energia est: ut, posibile est aliquem ambulare, quando ambulat: aliud posibile distans ab energia, uel posibile ante energiam, ut quando potest ambulare, sed non ambulat. Hoc ultimo modo ẽuctũ in mobilibus & generabilibus: sed primo modo tam in mobilibus, quàm in immobilibus. Modi propriè accepti sunt quatuor tantum: hi se in tempus quoduis extendũt, ut posibile Platonem disputare: sic necessarium, contingens, & imposibile. Non item Verum & Falsum. In hoc libro illa dignitas maxima notatur. De quolibet est adfirmatio uel negatio uera, & de nullo ambo simul.

Entiũ diuiso

De posibili

Modi tantum ıııı

IN PRIMA ANALYTICA.

Syllogismi ex cognoscente

RIA Genera syllogismorum ex totidem proueniũt causis: ex Cognoscente, Cognitione, & Cognitio. Ex primo hoc modo: Cognoscẽs enim aut Mens est, aut Dianœa, aut Opinio, aut Phantasia. Sed neq; mens, neque sensus syllogizat: quòd mens præstat syllogismo, & ut Plotinus ait primis simpliciter incursibus res omnis percipit, uel citra principia, minimeq; fallitur. Phantasia item non syllogizat, quòd sensuum sit conseruatrix, et propior sit statui quam mortui: nam & syllogismus motus quidam est, & ex alio in aliud discursus. Sed neq; opinio, quòd ea sit Dianœæ cõclusio.

Restat ut Dianœa sit: hæc ex propositis aliquibus nobis notis & concessis oportet ut colligat accepta, siue à mente, siue ab opinione, siue à phantasia. Si ex mente, tũc uera fuerint principia: ex his quas ἀξίας, id est notiones communes, seu dignitates, seu maximas propositiones uocant, uerus erit syllogismus ac demonstratiuus. Si ex opinione, uerus ac falsus poterit esse, ex quo dialecticus in hominum disputatione fuerit. Si ex phantasia, falsus omnino erit, uocatus sophisticus, quòd phantasiæ semper falsum subest. Nam quum dico, Omne superstans eo quod superstat maius: phantasia imaginatur ex corporis magnitudine, neque æquiuoca distinguit sicuti mens, ubi cõsistit deceptio. Nam superstans æquiuocum est, quod & magnitudine & tumore aut eminentia superstans dici potest.

Ex cognito

Ex cognito similiter hæc eadem tria inueniuntur. Nam res de quibus est syllogismus, uel semper similiter se habent, & fit circa ea demonstratiuus: uel nunquam similiter se habent, & fit sophisticus: aut quandoq; sic habent, & quandoq; non: & fit dialecticus.

Ex cognitiõe

Ex cognitione itẽ similiter. Vt aut notitia minime fallitur, aut semper falsa, aut quandoq; falsa, quandoq; uera. Igitur in hoc Priorum libro nullus horũ tractatur, sed de simplici & uniuer

uniuersali. Nam de demonstratiuo tractaturus oportuit ut de simplicibus uocibus, deinde decem generibus, postea de interpretatione, postremò de simplici syllogismo diceret.

Cur Analytica dicuntur

Nunc dicendum cur Analytica dicantur: deinde cur Priora. Est enim Analysis resolutio compositionis ad partes, & compositi ad simplicia elementa: quum autem hic res componantur & propositiones, cur non potius synthetica, id est compositiua quàm resolutiua dicantur? Ratio in parte tertij huius libri tractatus, qui de resolutione narrat, adfertur, quoniam magis inuenitur ex resolutione syllogismus habens propriam figuram. Cognito enim quomodo resoluitur, cognoscitur quomodo componitur, non item contrà. Nam idiota non ignorat nominum & uerborum compositionem in ordinem finire ac dicere, uidelicet Socrates ambulat. Soluere autem non idem scit, dicendo quod est nomen, quod uerbum.

Cur priora dicantur

Prima autem Analytica dicuntur, quod de simplici tractans syllogismo uidetur ad materiam sine forma propositionem habere. Et quoniam prius est genus quàm species propria. Simplex autem & uniuersalis syllogismus, genus est tam demonstratiui quàm reliquorum syllogismorum speciebus. Ex quo congruum uidebatur, primò hæc quasi de genere Priora: secundò de demonstratiuo quasi de specie Posteriora uocare.

XL. Analyticorum libri reperti

Aiunt præterea XL. resolutionum libros in antiquis bibliothecis promiscuè fuisse inuentos, & hos quatuor tantum Aristotelis ex genere dicendi & stili naso iudicatos.

In primo nanque libro docet de forma syllogismorum. In secundo de materia. Formam enim dicimus syllogismorum conclusionem, materiam uerò propositiones. Sicut enim conclusio cuius gratia est, dicitur forma: sic & propositiones causa conclusionis. Primus item diuiditur in partes tris. In prima de generatione syllogismi: in secunda de inuentione propositionum: in tertia de resolutione syllogismorum. Primo definit: quot propositionum species: quid sit terminus: quid sit syllogismus, dici de omni, de nullo, prima normalia syllogismorum: quoniam per illa duo probari ritè possunt syllogismi primæ figuræ, ad eamq; reliquas figuras duas reduci. Hæc ex Philopono.

Conuersio

De conuersionibus deinde disserit, quas ἀντιστροφὰς uocat. Est enim conuersio consectarium quoddam ab argumento distinctum, inter duas propositiones categorigas consistens. Fit enim trifariam, Simpliciter, Ex accidente, & Per contrapositionem. Simplex conuersio est mutatio prædicati in subiectum, & contrà, manente eadem qualitate & quãtitate, ut uniuersale abdicatiuum. Si enim omnis uoluptas bonum non est, omne bonum non est uoluptas. Vniuersale autem dedicatiuum non necessariò sequitur conuersio: non enim si omnis uoluptas est malum, omne malum est uoluptas, nisi forte addatur differentia seu proprium aliquid: ut omnis uoluptas est malum iucundum, omne malum iucundum est uoluptas. Omnis homo est animal rationale, omne animal rationale est homo. At in particularem probè conuertitur: ut si omnis uoluptas est malum, aliquod malum est uoluptas. Eadem quoque ratio de uniuersali abdicatiua in particularem abdicatiuam. Quibus fermè duobus modis mutata quantitate, ex accidente fit conuersio. Rursus igitur particularis dedicatiua habet necessariam conuersionem, si quædam uoluptas est malum, quoddam malum est uoluptas. Particularis uerò abdicatiua non habet necessariam conuersionem: non enim si quoddam animal non est risibile, quoddam risibile non est animal. Vniuersalis autem abdicatiua, & particularis dedicatiua, necessario ac simpliciter conuertuntur: ut, Nulla uoluptas est bonum, aliquod bonum non est uoluptas. Vniuersalis dedicatiua, & particularis abdicatiua non necessario conuertuntur nisi per particulas indefinitas, ut si omnis uoluptas est malum, aliquod non malum non est uoluptas. Qua conuersione utitur Cicero in Rhetoricis. Particularis abdicatiua similiter, ut si quoddam animal non est risibile, quoddam non risibile non est animal. In his igitur ultimis duobus conuersionem nostri dialectici appellant per contrapositionem, de qua Aristoteles mentionem non fecit: quia quum agat de conuersione tanquam causa & origine perficiendi syllogismi, ac ad integritatem absolutam reducendi, non necessariam duxit nouas, aut indefinitas sumere particulas.

Adfertur etiam methodius ferè idem per quem propositiones de contingente & necessario inesse conuertuntur. De possibili non ponitur, quòd contingens sequatur, & impossibile necessarium.

De ordine syllogismorum

Deinceps de syllogismi creandi ratione, qui ex duabus propositionibus & tribus terminis continetur, maiori, minoriq; extremo, ac medio: figuris insuper tribus, & modis XIIII. qui sub his uerbis Græcis apud Aristot. continentur, γράμματα ἔγραψε γραφίδι τεχνικόν. ἔγραψε κάτεχα μίξιον ἄχολον. ἅπασι σγραφὶς ἰσάκις ἀοιδῆ φιλάλε φερίζον.

Primæ figuræ descriptio

Quando igitur in prima figura tres termini sic se habent, ut postremum, id est minor extremitas sit in toto medio, id est illi subijciatur uniuersaliter & dedicatiuè, & medium sit in toto primo sic uel non sic, id est dedicatiuè, uel abdicatiuè maiori extremitati subijciatur: erit illatio perfecta.

De medio & extremis

Medium igitur ideo dictum, quod alterum extremorum, uidelicet minus sit in eo, & ipsum in altero hoc est maiore consistat. Hæc in prima per has literas adnotauit philosophus A. B. C. Per A maius intelligit extremum, per B medium, per C minus: uerbi gratia, in primo modo si A de omni B, & B de omni C prædicatur, necesse fuerit A de omni C prædicari. In secundo modo, si A de nullo B, & B de omni C prædicetur, necesse fuerit A de nullo C prædicari. In tertio, si A insit omni B & B alicui C, necesse est A alicui C inesse. In quarto, si A nulli B insit, & B alicui C, tunc necesse est A alicui C non inesse.

Secunda figura totidem literis conscribitur, M. N. X. per M medium, per N maius extremum, per X minus adnotatur. Medium autem hic extremorum extimum est, ac ordine primum, eo quòd de utrisque prædicatur extremis: Maius autem extremum in medio situm, quia de minori & ipsum prædicatur: uerbi gratia. Si M de nullo N prædicatur, de X autem omne, ergo N de nullo quidem X prædicatur. Conuersa enim maiore simpliciter, habebitur secundus modus primæ. In secundo modo, si M prædicatur de omni N, & de nullo X, necesse est N de nullo X prædicari. Nam minore conuersa simpliciter, & præmissis transpositis, erit syllogismus in secundo primæ.

Tertia figura

Tertia figura tribus item literis notatur, P. R. S. Per P maius extremum, per R minus, per S medium. Medium enim hic item extimum, ac ultimum in ordine: extrema uerò præcedunt, quia de medio prædicantur, ut in Darapti. Omne S est P, omne S est R, ergo quoddam R est P: quod probatur conuertendo minorem per accidens, ex quo fit syllogismus in tertio primæ: deinde per impossibile capiendo oppositum illationis pro maiore, & minorem pro minore ad inferendum oppositum contrarium in Celarent. Secundo modo in Felapton: Nullum S est P, omne S est R, ergo quoddam R non est P. Probatur autem reducendo ad Ferio minore conuersa per accidens: deinde reducendo per impossibile ad Barbara, capiēdo oppositum contradictorium illationis cum minore ad inferendum contrarium maioris. Tertio modo in Bocardo, quoddam S non est P, omne S est R, ergo quoddam R non est P. Quod probat Aristoteles bifariam, primo redu-

cendo per impossibile: quia ex opposito contradictorio illationis cum minore, infert oppositum contradictorium maioris in Barbara. Deinde per expositionem sumendo aliquod particulare sub S N, hoc modo: hoc S N non est P, hoc S N est R, ergo quoddam R non est P.

Communia & propria figurarum

Communia uerò figuris omnibus, unam propositionem dedicatiuam ipsarum quamlibet habere, & unam uniuersalem necessario. In nulla figura constare syllogismum uel ex duabus abdicatiuis, uel ex duabus particularibus præmissis. Propria uerò ipsorum sunt: primæ quidem figuræ minorem propositionem habere semper dedicatiuam, siue uniuersalis siue particularis ea fuerit: & maiorem uniuersalem semper dedicatiuam, siue abdicatiuam, illationem uerò indifferentem.

Præterea in prima figura medium subiectum quidem maioris erit, & prædicatum minoris: ut uoluptas uitium, luxuria uoluptas, luxuria uitium. In hac enim quandoque maior propositio minori postponitur: cognoscitur autem quòd ipsius prædicatum in dilatione repetitur: ut homo animal rationale, animal rationale est mortale, homo est mortale: mortale nanque repetitur. In secunda prædicatum ponitur utrinsq; extremi: ut homo animal, lapis non animal, homo non lapis.

In tertia utrinsq; subiectum: ut homo animal, homo rationale, animal rationale est. Quapropter uersus qui subijci solet, per notas satis usum memoriæ suppeditat:

Sub præ prima: secunda bis est præ: tertia bis sub.

Præter autem hos, alij traduntur modi indirecte inferendi. Ex maiore enim dedicatiua, quantacunque sit, & minore uniuersali abdicatiua, syllogismus in quacunq; figura consitat ad indirecte inferendum minorem extremitatem de maiore. Quapropter duos modos omni figuræ communes ponit Aristoteles, uidelicet Fapesmo & Frisesomorum, de quibus exempla adducit, eosq; per simplicem conuersionem commutationemq; præmissarum adsumptionum perficit. Sed omnium facile perfectissima prima figura, unde & demonstrationes & problemata sumuntur, & ad quam cæteræ reducuntur per conuer-

Reductio syllogismorum

sionem, aut per impossibile. Nam uniuersales secundæ figuræ ad modos primæ per conuersionem abdicatiuæ uniuersalis rediguntur: particulares uerò secundæ per impossibile. Eadem ratione & modi particulares primæ ad uniuersales secundæ: nam Aristoteles Darij ad Camestres reducendo capit contradictorium illationis pro maiore, ac minoris contradictorium infert. Ferio autem ad Cæsare, contradictorium illationis pro maiore, & maiorem pro minore capiendo, ac minoris contradictorium inferendo. Item syllogismi uniuersales tertiæ reducuntur continuò per impossibile ad modos uniuersales primæ: & modi particulares in quibus altera præmissarum est particularis, rediguntur item continuò ad modos particulares primæ per conuersionem, & modi particulares primæ ad uniuersales eiusdem figuræ.

De inueniẽdo medio

MEDII deinceps reperiendi artem ostendit, in qua primum antecedentia consequentia & extranea prædicati & subiecti illationis inspicere oportebit: extranea nanque abdicatiua sunt, reliqua uerò duo dedicatiua, ac quanto uniuersaliora & ueriora, tanto efficaciora. Igitur in Barbara medium consequens subiecto illationis, ac antecedens eiusdem prædicato esse oportet. In Darapti medium antecedens tam subiecto quàm prædicato illationis fuerit. In uniuersali autem abdicatiua secundi modi primæ, uel primo secundæ medium consequens subiecto erit, & extraneum prædicato. In uniuersali abdicatiua secundi modi secundæ, medium consequens prædicato, & extraneum subiecto. In particulari abdicatiua secundi modi tertiæ, medium antecedens subiecto aut extraneum prædicato.

Has itaq; quinq; coniugationes Aristoteles per notas hoc modo demonstrat. Sit A prædicatum illationis, B uerò consequens illi, C antecedens, D extraneum prædicato, E autem illationis subiectum, F illi consequens, G antecedens, & H subiecto extraneum. His igitur positis si quis primam probare uelit illationem, ut omne E sit A, pro medio sumat E F. sic in primo primæ arguendo. Omne E F est A, omne C est E F, ergo omne C est A. In secunda autem coniugatione, si quis inferat quoddam E esse A, pro medio sumat C G, in primo tertiæ arguendo. Omne C G est A, omne C G est E, ergo quoddam E est A. Tertiò si quis inferat nullum E esse A, pro medio sumat D F, in secundo primo arguẽdo. Nullum D F est A, omne E est D F, ergo nullum E est A. Quartò si inferat nullum E est A, pro medio B H sumat, sic in primo secundæ arguendo. Omne A est B H, nullum E est B H, ergo nullum E est A.

Postremò in secundo tertiæ, si quis particularem abdicatiuam probando inferat quoddam B non est A, pro medio sumat D G arguendo: Nullum D G est A, omne D G est B, ergo quoddam B non est A.

Coniugationes inutiles

Tres ad hæc inutiles ponit item coniugationes. Primam quando tam subiecto quàm prædicato illationis medium consequens fuerit, quia syllogismus aut ex omnibus dedicatiuis in secunda figura argueretur, aut omnibus abdicatiuis. Secundam quando medium prædicato fuerit antecedens, & extraneum subiecto quia argueretur ex minore abdicatiua in prima figura.

Tertiam quando medium utrique fuerit extraneum, quia ex omnibus abdicatiuis argueretur.

Post hæc octo ponit canones quibus ex obliquis syllogizare possumus, ut contrariorum est eadem disciplina.

De cõsectariis

Deinde monstrat quomodo omnia consectaria non syllogistica, & reduplicatiua ad syllogismum reducantur: nam non omne quod necessario concludit, syllogismus erit. Est enim consectarium argumentatio, cuius antecedens est loco adsumptorum, consequens loco conclusionis. Debemus igitur in duas deducere partes, & deinde conclusionem inferre. Verbi gratia. Si homo est, animal est. Et si animal est, substantia est. Ergo homo est substantia.

De infinitis

Resoluere item terminos infinitos, ubi ostendit quòd abdicatiua de prædicato finito, non æquiparatur dedicatiuæ de prædicato infinito: ut non est bonum, & est non bonum. Verbum enim infinitum, ut dicitur primo Peri hermenias, nihil ponit. Igitur dedicatiua de prædicato infinito, abdicatiuam de prædicato finito recte consequitur. Nam bene sequitur, est non album, ergo non est album. Sed non contrà.

Abdicatiua de prædicato finito dedicatiuam de prædicato infinito non ualet consequi: non enim sequitur, hoc non est lignum album, ergo hoc est lignum non album. Dedicatiua de prædicato finito, abdicatiuam de prædicato infinito recte consequitur: ut hoc est album, ergo hoc non est non album.

Abdicatiua de prædicato infinito, dedicatiuam de prædicato finito non consequitur. Non enim recte dicitur, non est lignum non album, ergo est lignum album. Ex his duo catholica. Dedicatiua de prædicato finito, & dedicatiua de prædicato infinito: ut est album & est non album, nequeunt simul esse. Alterum, abdicatiua de prædicato finito, & abdicatiua de prædicato infinito non se inuicem consequuntur, tamen possunt simul esse. Quia quod non est lignum album, non est etiam lignum non album.

Catholica II

A		B
Est bonum	X	Non est bonum.
D		C
Non est non bonum		Est non bonum.

De potestatibus syllogismi simplicis

POST hæc de potestatibus siue proprietatibus syllogismi simplicis, quid ualet ex forma ad uerum seu falsum ostendendum. Sunt enim sex, in hoc uersu per notas conscriptæ:

Plus, falso, circum, conuertitur, impos, & oppos.

Prima enim est potestas: eandem syllogismum plura inferre

posse symperasmata: quod contingit primo per illationis conuersionẽ, quando uidelicet ex duabus præmissis alterã cõcludit, aut quãdo colligit sub uno distributo plura sub eo cõtẽta.

Ex falsis uera inferre

Secunda potestas, quando ex falsis uera cõcludit. In quo catholicum illud est, Quòd si conclusio sit falsa necesse est ambas uel alteram præmissarum esse falsam. Secũdò si conclusio sit uera, non necesse est utranq; uel alteram præmissarũ esse ueram. Tertiò quòd uerũ ex falsis non infertur propter quid sed quoniã. Deinde quòd in omnibus figuris ac modis potest ex falsis uere concludi. Verbi gratia. Animal in omni ligno, lignum in omni homine, animal in omni homine. Et rursus ex una falsa. Inanimum in omni ligno, lignum in omni lapide, inanimum in omni lapide. Et item: albũ in omni animali, animal in omni niue, album in omni niue. Similiter in secũda figura, & in tertia: ut animal in omni lapide, animal in nullo homine, lapis in nullo homine. Itẽ, inanimum in omni lapide, inanimum in omni ligno, lapis in omni ligno.

Syllogismus reciprocus

Tertia potestas quãdo syllogismus est Reciprocus ab oratoribus uocatus, à nostris autẽ dialecticis Circularis. Fit enim ex altero adsumpto cũ cõclusione cõuerso alterum inferendo adsumptum: uidelicet omne risibile est homo, omnis homo est risibilis, omne risibile est homo. Vtilis est quãdoq; demõstrationi, utitur eo Aristot. in VIII. Physicorũ, ubi per æternitatẽ motus monstrat primũ motorẽ esse immobilẽ: deinde reuertendo per immobilitatẽ demonstrat primũ motorẽ esse æternum. Fit autem in prima figura in modis dedicatiuis. In tertia uerò in modis abdicatiuis. Semperq; particulare concluditur.

Syllogismus conuersiuus

Quarta potestas syllogismus conuersiuus: est enim ex oppositione illationis cum altero adsumptorum inferre oppositum alterius adsumpti, capiendo contrarium siue contradictoriũ illationis. Vt omni a inest c. & nulli a inest c. uel omni a inest c. & non alicui a inest c.

Sillogismus ad impossibile

Quinta potestas ad impossibile, qui ab Aristotele comparatur syllogismo conuersiuo. Conueniunt tripliciter, primò quòd sunt ex eisdẽ terminis & figura. Deinde quòd syllogismus hic est cõuersiuus & ad impossibile. Tertiò quòd procedit ex opposito alicuius propositionis. Differũt autẽ, quòd ad impossibile non supponit aliquã illationẽ syllogisticã, sed solũ aliquã propositionẽ abdicatiuã à respondente. Cõuersiuus uerò semper supponit aliquã syllogisticã illationẽ. Deinde conuersiuus ualet ad ostendendã cõsequentis congruitatẽ, sed ad impossibile ualet ad ostẽdendã alicuius propositionis ueritatem. Tertiò ad impossibile semper procedit ex altera falsa, sed conuersiuus potest ex utraque uera procedere. Quartò ad impossibile procedit tantum ex opposito contradictorio, conuersiuus autem tam ex contradictorio, quàm contrario.

Potestas ex opposito

Sexta potestas ex oppositis. Oppositorum autem quædam sunt secundum ueritatem, quædam secundum locum: Sunt autem secundum locum ex abdicatiua & dedicatiua dandi subiecti & prædicati. Et sunt quadrupliciter, ex quibus tantum dedicatiua particularis & abdicatiua particularis non sunt secundum ueritatem. In prima figura non fit ex oppositis, in quo loco Aristot. septem catholica narrat.

Tria cõtra potestatem syllogismorum

Post hæc de tribus peccantibus quæ accidunt contra potestatem syllogismorum. Primũ petitiõ principij circa syllogismum reciprocum. Deinde peccans contra syllogismũ per impossibile, quod est non propter hoc accidere falsum quod intelligitur: nam propter hypothesim datã accidit falsum, id est sequitur falsa conclusio. differtq; à non causa ut causa, conuenitq; aliqua ex parte. Duo sunt omnino modi quibus fiunt non propter hoc accidere falsum: prior manifestus quando hypothesis conuenit in aliquo termino cum cõclusione illata impossibili. Posterior peccans contra opposita est, uocaturq; fallacia cõtrariæ deceptionis, quo aliquis simul opinatur contraria: ubi Aristot. concludit quòd nõ possumus de eodem habere opiniones contrarias, facileq; probatur, quoniã non possunt contraria eidem simul inesse.

De eodẽ duæ cõtrariæ opiniones nõ possunt haberi

Deinde tria de eligendo præcepta tradit, quæ sunt in lib. Topicorum repetita.

De instantia

Postremò de Instantia, Inductione, Exemplo, Enthymemate. Est enim Instantia propositio propositioni contraria: habetq; hæc catholica, ut possit esse uniuersalis & particularis. Sed propositio contra quam fertur semper uniuersalis. Præterea fit in duabus tantum figuris prima & tertia: uerbi gratia, probatur quòd contrariorum eadem est disciplina. Contra instatur in prima figura. Nullorum oppositorum eadem est disciplina, sed omnia contraria sunt opposita, ergo nullorum contrariorũ eadem est disciplina. In tertia figura contra uniuersalem abdicatiuam per particularem dedicatiuam sic: Cuiuslibet sanantis & morbum inducentis est eadem disciplina, sed sanans & morbũ inducens sunt contraria, ergo aliquorum contrariorum eadem est disciplina. Ratio cur non fiant in secunda, quòd in ea semper inferatur abdicatiue, at instantia fit in illa ubi possit opposita concludi.

De Inductione & Exemplo

Inductio procedit ex omnibus singularibus, Exemplum uerò ex aliquibus tantum singularibus: Quod sic deduci potest: Thebanos aduersus Athenienses pugnare incommodum, sed Thebanos pugnare aduersus Athenienses est uicinos aduersus uicinos pugnare, ergo uicinos aduersus uicinos pugnare incõmodum. In syllogismo autem per inductionem totũ ex singularibus cõgestum pro medio capi debet. Et subiectum passionis pro minore extremitate, passio uerò pro maiore, ut sic arguẽdo in tertia figura. Omne quod est homo equus mulus, & reliquum in animalium genere non carens morbis afflictatur: sed omne quod est homo equus mulus & reliquum in animalium genere non caret morbis, ergo omne animal non carẽs morbis afflictatur.

Deductio

Deductio est syllogismus, cuius assumptio maior per se nota est, & minor dubia, sed æquè ac magis credibilis conclusione: ut omnis disciplina est docilis, uirtus est disciplina, ergo uirtus est docilis.

Enthymema

Enthymema signum pro medio habet, quod prodigium uocant, & insolutum, quum altera retinentur in mente: Solutum uerò quũ ad syllogismũ reducitur perfectũ: ut mulier quæ lac habet peperit, hæc mulier & reliqua. Quapropter ad signa deprehendenda de physiognomia loquitur, ut habens summa corporis crassiora magno est animo, leo habet et reliqua. Ad hæc Albertus inquit, latã habere frõtẽ signũ esse liberalitatis.

IN POSTERIORA ANALYTICA.

Demõstratio quid ab aliis syllogismis differat

VOMODO fiat demonstratio & ex quibus, & quid ab alijs differat, ostendit in hoc primo lib. Nam in alijs syllogismis medium causa conclusionis est, nõ autem rei. In demonstratione autem medium illationis & rei. Omnis igitur doctrina ex præexistenti cognitione fit, quod probat per inductionem ex diuersis disciplinis per quas acquiritur scientia. Primum quidem ex mathematicis, quæ per dignitates monstrantur per se notas. Deinde ex dialecticis quæ fiunt per syllogismum ex præcognitione uniuersalis, ipsa quoque uniuersalia in infinitum nõ procedunt, alioquin scientia non esset. Insuper è sensu & singularibus deprehenduntur, ut de ignis caliditate facto periculo colligimus uniuersalem causam & propositionem, quòd ignis sit calidus.

Tertiò præexistentem cognitionem ex rethorica ostẽdit, quæ per inductionem & exempla procedit.

Demõstrationis descriptio

Dicitur igitur ex primis ueris necessarijs immediatis & notis causis conclusionis demonstrationem esse, in qua definitione pluribus insistit uerbis. Ponit nanque ex necessarijs, ex quibus fit quandoq; uera conclusio, sicuti diximus superius in

syllogismo simplici, sed dicit non proter quid. Ex immediatis, id est, proprijs, quoniam unaquæq; scientia habet propria & communia principia. Communia, ut si ab æqualibus æqualia demas, quæ restant æqualia sunt, hoc est, cõmune arithmeticæ & geometriæ. Propria sunt de quibus supponitur quòd sint, & de quibus in unaquaque scientia demonstrantur proprietates, ut unitates in Arithmetica, & notæ et lineæ in geometria. Supponitur etiam quo ad proprietates quid significat par & impar & triangulus.

Duplicia principia

Tria in demõstratione supponuntur

Quapropter tria sunt quæ dicit Aristot. non oportere demonstrari, sed tantum supponi, uidelicet Subiectum, Quid est, et Quòd est. Proprietas enim rei seu diffinitio dicitur quid est, et dignitas quòd est. Nam per hæc tria iam supposita sunt demonstrationes.

Deinde dicit ex primis quòd priora sunt alijs aliacut naturæ priora uniuersalia, sicut homo, nobis uerò particularia, ut Socrates. Item causa causato prior præter quædam quæ simul sunt, ut Sol & splendor eius, simul enim prænoscitur Sol & causa splendoris. Igitur demonstrationem è primis causis non nobis, sed naturæ fieri iubet: uerbi gratia, Luna deficit quoniam opponitur umbræ terræ: causa oppositio est, eclypsis uerò causatũ, & uocatur syllogismus Propter quid, qui secundum demonstrationem & causam, naturæ prima causa est. At contrà cùm dicimus, Luna opponitur terræ, quoniam deficit, causatum & nobis prius notum loco causæ ponimus, quod minime demonstrat, uocaturq; syllogismus Quòd est. Et rursus, planetæ non coruscant, quoniam prope sunt, Propter quid demonstrat. At contrà, planetæ prope sunt quoniam coruscant dicitur syllogismus Quòd est, ac minimè demonstrat.

Propter quid est.

Quòd est

Sed ut hæc ratio latius pateat, scire per Quòd, aut Propter quid multipliciter differt. Primò quidem in eadem scientia dupliciter: uno modo, si per causas propinquas propositiones fiant, syllogismus Propter quid est: Si autem medium aliquod interuenire queat, Quòd erit: uerbi gratia, Non respirat lapis, quoniam non animal, syllogismus Quòd est, nam causam ueram & absque medio non affert: multa enim sunt animalia quæ non respirant. Sed quòd pulmonem non habet, dicere debuit. Altero modo, cum ex causa causatum concludit, Propter quid est: Si uerò ex causato causam, Quod erit: ut suprà de lunæ eclypsi diximus.

Secundum uerò aliam atque aliam scientiam Quòd, & Propter quid differunt, in subalternis uidelicet scientijs, ut Harmonica ad arithmeticam, Optice ad geometriam, Machinatura ad symmetriam, Phænomena ad astrologiam. In his igitur si optice per principium optices demonstratur & harmonica per harmonicam, & sic reliqua, syllogismus Quòd fuerit. Si uerò illud per arithmeticã, hoc uerò per geometriam, Propter quid erit. Ratio, quòd subalternæ scientiæ sciuntur per Quòd est, & non Propter quid est: subalternantes uerò Proter quid. Quædam uerò non subalternæ se inuicem sic habent, ut altera probet per Quòd, alter Propter quid: uidelicet medicina ad geometriam hoc modo, Quòd rotunda uulnera tardius sanantur, medici est tantum uidere. Propter quid uerò geometræ, Circulus uidelicet est præter alia plana complectens plus & loci & angulorum. In cunctis igitur ea demum propositio citra medium fuerit, qua res uera ac eadem non æquiuoca uel alia demonstratur, ut triangulus quia triangulus & non figura tres habet angulos duobus rectis æquales.

Medicina ad geometriam

Reciproca demonstratio

Reciproca demonstratio plurifariam fit: uno modo fit uariando genus demonstrationis, uidelicet Quod est, in Propter quid est, uel contrà. Quando uerò causa ignoratur, per effectum non tamen conuertibilem demõstratur, uidelicet Quod est. Si uerò effectu causa notior, tunc per causam uidelicet Propter quid proceditur. Secundo uariando unum genus causæ in aliud genus causæ, ut demonstrando causam finalem per efficientem, & contrà, Tertio modo, quando notitia alicuius illationis per plures accipitur demonstrationes, tunc illatio potest esse notior qualibet præmissarũ separatim sumpta. Quartò modo, quando illatio solum demonstratur per unam demonstrationem & ipsa adsumitur ad probandam aliquam præmissam non uariando genus demonstrationis, nec genus causæ: & hoc inusitatum, nec ferè possibile.

De uniuersali

In omni
Per se
Secundum quod ipsum

Posthæc reliquas definitionis exequitur, quoniã demõstrationem ex necessarijs & uniuersalibus constare dixit. Vniuersale ostendit esse illud prædicatum quod inest alicui subiecto, tribus modis, in omni, Per se, & Secundũ quod ipsum. In omni dicitur quòd nihil extra relinquit ex his quæ subijciuntur ei: ut animal omne est essentia, & in cœlo sidera. Nã Cœlum Sol Luna pro uniuersalibus demonstrant. Per se autẽ tripliciter. Primò cũ de essentia dicitur prima, ut Socrates per se est ens, ambulans uerò siue albus est accidens, & aliud quoddã ens. Secundò cũ proprietates subiecti dicuntur, ut par & impar in numero, longitudo & latitudo in superficie, simitas in naso. Tertiò dicitur in duabus illis causis: formali uidelicet, ut corpus per animã uiuit: & efficiente, ut aqua per ignem calefit. Per se autem, & Secundũ quod ipsum, idem penitus esse dicit: uerbi gratia. Nota inest lineæ secundum quod ipsum, id est, secundum quod triangulus, & per se etiam inest. E tribus his modis secundo modo scientia demonstratur.

Diffinitio igitur demonstrationis initiũ est, & absq; medio propositio, uerũ non omnis. Et enim quædam diffinitio lato uocabulo, quæ descriptio est, quũ ex accidentibus rem describimus. Hic autem ex rei essentia ponitur. Dependet autem aut ex materia, aut ex forma, aut ex utraq;: uerbi gratia, Ars omnis subiectũ habet quod est materia, & finem qui est forma. Ars igitur naualis cũ dicitur nauiũ factiua diffinitio ex forma fuerit. Et rursus naualis ars quæ circa ligna uersatur & nauium factiua, ex materia & forma diffinitio perfecta fuerit. Nam alterũ solum nequaquã proba diffinitio. Igitur materialis per mediũ formalis est cõclusio. Formalis autem principiũ proximum demonstrationis: ut ars naualis circa materiã uersatur, quoniam nauigiorũ actiua. At contrà nullus per materiam monstrat. Non enim ars naualis nauigiorum factiua, quoniam circa materiam uersatur. Item: Ira est feruor sanguinis circa cor, materialis est diffinitio. Si addatur, appetitus tristitiæ, formalis est. Sed in diffinitione atq; demonstratione diuersa positio. In prima materialẽ præponimus, ac ita dicimus. Ira feruor est sanguinis circa cor, quoniam uindictam tristitiã appetit. In demonstratione uerò contrà formalis præponitur hoc modo, iratus appetit tristitiam, appetenti uerò tristitiam feruet circa cor sanguis. Irato ergo feruet circa cor sanguis. Si enim dicemus: Irato feruet circa cor sanguis, feruens autẽ circa cor sanguis appetit tristitiam, mentimur, non enim omnis circa cor sanguine feruens tristitiam appetit. Sunt namq; aliæ causæ propter quas sanguis feruet circa cor, ut febris: Non refert, ut in enuntiatione sit rectum, ut iratus, in illatione uerò numet casum ut irato.

Scientiæ subiectæ [illegible] conditiones expetunt

Differit præterea de scientijs subalternis, quæ sunt illæ quæ partẽ ab altera scientia subiecti uel medij recipiunt. Quatuor sibi conditiones expetunt: Primò ut subiectũ eorum sub superiorum scientiarum subiecto sicuti pars in toto contineatur.

Secundò, ut subiectum scientiæ superioris ad scientiæ inferioris subiectum per differentiam accidentalem contrahatur, quod si per essentialem contrahatur, tum ipsorum eadem erit scientia. Tertiò quòd talis differentia contrahens non causam ducat ab illo superiore. Quartò quòd subiectum scientiæ inferioris sit aliquid constitutum ex subiecto scientiæ superioris cum aliquo addito, quod quidem additum constituat

unum

unũ ex accidente cũ illo superiore. Illud uerò faciat unum ex accidente cum altero quod prædicatur de altero contingẽter.

Differentia

In quarto huius libri tractatu de Differentia ponit, monstrando per quod est, & propter quid est, in eadem scientia, quod suprà attigi. Per effectum uerò conuertibilem possumus quadrifariam demonstrare:

Demõstratio

Primò quando medium excedit minorem extremitatem, & conuertitur cum maiore: ut quicquid non coruscat prope est, luna non coruscat, ergo luna prope est. Secundò, quando medium exciditur à minore extremitate, rectè fiet demonstratio particularis: ut quicquid non coruscat est prope, stella non coruscat, ergo stella est prope.

Per effectus conuertibiles

Tertiò, quando medium exceditur à maiore extremitate: ut quicquid mouetur motu progreßiuo habet animam sensibilẽ, sed animal mouetur sic, ergo. Quartò, cùm medium excedit maiorem extremitatem tunc non potest fieri demonstratio, quia effectus procedens à pluribus causis non potest alteram illarum concludere. E tribus autem figuris prima & in primo modo demonstrationi magis conuenit, quòd in ea partes diffinitionis magis innotescant. Nam diffinitio demonstrationis initium est. Deinde quòd Affirmatio negationi præstet, quia per se probat: Negatio uerò adfirmatione indiget, non enim ex omnibus abdicatiuis fit demonstratio. Insuper categorica siue positiua utilior hypothetica, quòd in hac præpositionis conditio perfectæ probationi officiat.

De syllogismo ignorationis

In sexto tractatu differit de syllogismo ignorationis & deceptiuo, qui dupliciter fit: primò simpliciter, quando ex falsis in materia peccat: quod accidit cum quis opinatur oppositum alicuius principij uel conclusionis sine aliquo ductu rationis, uel quando adsentitur oppositis principiorum uel conclusionis ob aliquam rationem quam nesciat dissoluere. Alio modo, quũ in forma peccat, hoc est in modo & figura, quapropter non syllogismus, sed paralogismus appellatur.

Mentis cognitio ex sensus potestate dependet

Præterea docet quomodo sensus potestate occupata, mentis cognitio etiam tollitur, cùm ex illa dependeat. Dein quòd in demonstratione non est processus in infinitum, estq; in diffinitionibus quidam status, ultra quem sursum in prædicatis non altius, neq; deorsum in subiectis ulterius itur. Dein quòd unitas habitus scientiæ sumitur ab unitate subiectorum. Distinctio à distinctione principiorum.

Principia sciẽtiarum cõmunia & propria

Dein utrum principia scientiarum sint eadem. Respondet quòd principia scientiarum duplicia sunt, communia & propria, complexa & incomplexa. Communia uocantur ex quibus. Ex his enim demonstrantur proprietates subiectorum. Propria uerò circa quæ dicuntur. Et hæc sunt subiecta scientiarum, circa quæ scientia uersatur, sicuti in Arithmetica numerus est subiectum, & in geometria magnitudo. Item,

De scientia quid differt ab opinione

Non potest ab eodem intellectu de eodem obiecto simul & semel haberi scientia & opinio. In quo differit quid scientia ab opinione & scibile ab opinabili differt, altera de uniuersali necessario, altera de contingente & non necessario, & aliter se habere poßibili.

De scibili

Libro 11. de Scibilibus differit cùm libro superiore de Demonstratione, quæ scientiam gignit, tractasset. Dicit enim,

Interrogationes duę, cognita totidem

quæ uerè sciuntur sunt totidem, quot quæruntur. Quæruntur autem duo. Si est, & Quid est. Cognoscuntur autem totidem, uidelicet, Quod est, & Propter quid est. Quot inquit, quæsita problemata, tot sunt modi secundum quos scimus. Problema & Conclusio eadem sunt subiecto, ratione autem diuersa. Cùm enim per interrogationem fit dicitur problema, cum per demonstrationem conclusio. Similiter & Quæsita & Cognita eadem sunt subiecto, ratione uerò altera. Si enim ignoro quid est eclypsis, quæro si est aliqua ratio eclypsis: quando autem didici Quod est, desino quærere, & rursus quæro Quid est, quo cognito desisto. Igitur duo ex his prima simplicia, reliqua composita. Quapropter Si est, & Quod est, unum facit secum, uidelicet, quæsitum & cognitum. Et rursus Quid est, & Propter quid est, idem constituit. Nam cognito quòd est aliqua causa eclypsis lunæ, interrogat diffinitionem quid est causæ eclypsis, propter quid autem accipit hanc diffinitionem.

Posthæc docet quomodo omnes hæ de scientia quæstiones de medio sunt, id est de causa. Est enim medium causa qua demonstratur. (Medium) Deinde probat quòd nulla sit eiusdem diffinitio ac demonstratio. Deinde quòd Quid est non potest demonstrari de eo cuius est, in eo quod quid est. Quod uti clarius ostendat, tris ponit diffinitiones, modis ad demonstrationem se uarie habentibus. Prima quidem Propter quid, (Propter quid) quum res explicatur quæ medium siue causa ipsa est, ac alio medio seu causa caret: estq; omnino indemonstrabilis, sed principium tantum demonstrationis: ut, Solis eclypsis est oppositio lunæ in capite uel cauda draconis existentis. Alia est diffinitio Quid tantum, (Quid) & illa demonstrabilis ac conclusio demonstrationis: ut eclypsis est solis obscuratio supra terram: nam quid nominis ostendit. Tertia dicit Quid, & Propter quid: (Quid, & Propter quid) illa est tota demonstratio, differens solum positione & ordine terminorum: ut, eclypsis est solis obscuratio quum luna opponitur. Ex his concludit quomodo Quid est, fit demonstratio & quomodo non. Item, quorum potest esse demonstratio, illorum autem quæ non habent causam non potest esse. Præterea explicatum est quomodo Quod quid est demonstratur, (Quod quid est) uidelicet quatenus significatur per demonstrationem solum significantem propter quid.

Postremò quomodo diffinitio se diuersis modis habeat ad demonstrationem: Et quomodo contingat eiusdem esse demonstrationem & diffinitionẽ, & quomodo rursus non contingit.

Posteà dicit, diffinitionem ultimi termini, id est minoris extremitatis, hoc est subiecti, esse medium demonstrationis. Partes diffinitionis plus esse debere quàm diffinitum. Ex quo tradit tria præcepta: (Diffinitionis tria præcepta) Primò nanq; ut diffinitionis partes, hoc est, eius prædicata plus habeant narrationis quàm diffinitum. Secundò sint cum diffinito conuertibilia. Tertiò sint necessaria, hoc est uniuersalia, nam uniuersalia necessaria sunt.

Inter hæc de numero ternario mentionem habet, dicitq; (De Ternario) primum imparem esse, nec ex alijs compositum, nec cum alijs mensuram habere.

Et quando medium causam esse dixit, de causis differit. (De causis) Primò, causa & causarum, & simul & conuertibilia sunt quando causati una tantum fuerit causa, ut lunæ interpositio, causa eclypsis. Et latum folium, causam esse decidui folij. Deinde causa prior est causato. Tertiò si unius causati diuersæ sunt causæ, & si sequitur effectus, non tamen conuertitur: ut uituperabile ex audace & timido procedere potest. Sed quanquã eiusdem plures possunt esse causæ, una tantum per se fuerit, reliquæ ex accidente. Lõgæ item uitæ alijs alia causa, auibus siccum, quadrupedibilis defectus. His addi potest, quòd ex eadem causa diuersa quoq; causata: ut, Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit, uno eodemq; igni.

Ostendit insuper quòd per quodlibet causæ genus demonstratio rectè fiat: primũ per materialẽ exemplo mathematico, quũ partes toti cõparatæ habeãt materiæ rationẽ, ut est 11. physicorũ: Omnis angulus qui continet duas medietates duorũ rectorũ angulorũ est rectus: sed angulus D, eadẽ in semicirculo A. B. C. est huiusmodi, ergo angulus D in semicirculo eadẽ est rectus. Idẽ & in tertio Euclidis probatur. Formalẽ quod quid est esse, iam suprà ostẽdit immediatã & necessariã causam existere. De efficiente sic monstrat: omnes qui Medos laceßiuerunt ab eis fuere debellati, sed Athenienses Medos laceßiuere, ergo. De finali, exẽplo ab eo posito sic argui potest. Omnis qui concoquere cupit uadere uult. sed qui post coenã ambulat cupit concoquere, ergo. Ait insuper finalem in his quæ à natura & arte sint tantum reperiri, quæ autẽ à fortuna, minimè: quòd

hæc temerè contingat. Deinde ostendit quòd idem pluribus causis demonstrari potest exemplo luminis quod laternam pertransit: ex materiali quòd lumen sit diuisibile in partes corpora: ex finali, ut noctu monstret iter. Alterum quoque exemplum cur tonat, totidem causis ostendit: finem enim dicit ex Pythagoreorum sententia, ut hi qui sunt in inferno timeant. Post hæc causas dicit esse aut simul, aut non simul cum suis effectibus: si simul, conuertibiles erunt inter se, sed causa propter quid ab effectibus, quia demonstrabitur. Itaq; causam præsentem per effectum præsentem rectè probamus, & per præteritum præteritum, per futurum futurum: quod duobus probat exemplis, si quæratur propter quod lunæ fuit defectus, quia tellus in medio fuit: & propter quod facta crystallus, quia lympha concreuit. Eodemq; modo simul procedunt, Est, & Erit. At contra in his quæ simul non sunt, ab effectu ad causam prius factā, seu à futuro ad prius futurā probe mōstratur. A causa uerò priori ad effectum posteriorem nequaquam: quia inter causam factam esse, fieri, seu factum effectum: adhuc mediū sit: in quo tēpore medio probe dicitur causam esse, falsum uerò effectum esse. Antecedens patet, quia duo puncta non sunt inuicem coniuncta: ergo neq; duo facta esse. Consequens manifestum, quia utraq; sunt indiuisibilia: nam sicuti se habet punctum ad lineam, ita factum esse ad fieri. Quòd autem in huiuscemodi ab effectu ad causam prius factam rectè procedatur, duobus item monstrat exemplis. Probe enim sequitur: domus est facta, ergo fundamenta iacta. Item: Fundamenta iacta, ergo necesse lapides esse excisos. Sed & ex eodem quoq; genere causæ, diuersæ tamen speciei, plures demonstrari possunt quæstiones: ut Echo, Iris, & Idolum omnia ex repercussionis genere creata, sed diuersa, ex sonitu, è sole, è speculo. Possunt item nonnulla hoc modo per analogiam, ut ad probandam manus utilitatem quæ homini est, elephanti proboscis, simiæ pedes anteriores, os item sepion & spina. In his etiam quæ reciprocè fiunt, reciproco utendum argumento, modo à posteriori procedatur ad prius: ut ex terræ pluuia fit uapor, ex uapore nubes, ex nube pluuia, pluuia iterum in terram descendit. Est quoq; causa sub causa, ut propter quid Nilus exuberat quum finis adest mensis, quia is hyemalior extat: cur autem hyemalior, quia luna tunc deficit. Deinde ad effectus semper frequenter & raro causas, item illis respondentes temporibus adducere oportebit. Singulare definire seu demonstrare facilius quàm uniuersale: ex singularibus enim ad uniuersalia adscendimus, in quibus æquiuocationes magis quàm in differentibus latent.

IN ELENCHOS.

Elenchus

ARistoteles librum scripsit Elenchorum, non ut fiant, sed ut uitentur: ueluti medicinæ quædam non ad sanitatem, sed ad uitanda uenena præparantur. Syllogismum enim & Litigiosum, & contentiosum, & Sophisticum, & Syllogisticum, & Elenchum continet eadem omnes significatione. Nam Elenchus dicitur, ἀπὸ τῦ ἐλέγχειν, quod est deprehendere. docet enim quomodo Sophistæ deprehendant, id est decipiant, aut decipientes deprendantur in mendacio, & propterea uitentur.

Triplex elenchus

Is igitur triplex est, Aut peccat in materia tantum, qui ex apparentibus probabilibus rectè syllogizat: ut, Lætum est amabile, Letum autem est mors, mors est amabile. Omnis statua naturalis est, Hercules est statua, Hercules est naturalis. Secundus peccat in forma, qui item ex apparentibus probabilibus, non autem rectè syllogizat. Vt, Omnis homo est animal, asinus est animal, ergo asinus est homo. Nam adsumpta uera sunt, sed errat in forma. Tertius errat in utroq; ex apparentibus etiam probabilibus: ut, Omnis homo est animal, nullum risibile est homo, ergo nullum risibile est animal. Est apparens syllogismus, sed arguitur minore negatiua in prima figura, peccat in forma, & minor est apparenter probabilis per talem syllogismum etiam in forma peccantem: Nullum accidens est homo, omne risibile est accidens, nullum risibile est homo. Qui igitur peccat in materia tātum, syllogismus contentiosus seu sophisticus elenchus dicetur. Qui autem peccat in forma, iam non syllogismus neq; elenchus, sed apparens elenchus ac paralogismus dicitur. Denuq; syllogismus est sophisticus, quando ambas uel alteram habet propositionem falsam, forma uerò restat.

Elenchus sophisticus

Paralogismus autem siue apparens syllogismus quando forma errat, siue sint falsæ siue ueræ propositiones.

Paralogismus

Syllogismus pseudographus siue falsigraphus est ueluti detorquens demonstrantem: ex principiis enim ueris, sed male intellectis falsum comprehendit. Vt si dicat, Omnes lineæ à centro ad circumferentiam sunt æquales, At duæ lineæ à centro ad circumferentiam in non æqualibus circulis ductæ sunt, ergo æquales, falsum erit. intelligitur enim in eodem circulo.

Pseudograp. Syllogismus

Doctrinalis syllogismus idem & demonstratiuus, de quo suprà narratum est. Tentatiuus autem idem est quòd dialecticus, differt tamen quòd non est ex simpliciter opinabilibus, sed tantum ex iis quæ uidentur respondenti, de quo scientiam se habere fingit.

Doctrinalis Syllogismus
Tentatiuus
Dialecticus

ENARRATIS disputationum generibus, enumerantur quinq;, quorum causa fit sophisticus syllogismus: Redargutio: Falsum, Opinabile, Solœcismus, Nugatio. Per primum sophista uult uideri redarguere respondentem, quod non est. Per secundum falsum aliquid monstrare. Per tertium uult quòd dicat contra opinionem multorum, seu plurium, seu sapiētum.

Redargutio
Falsum
Opinabile
Solœcismus
Nugatio

Per quartum barbara grammatica & incognita utitur. Postremò idem frequenter per nugationem quandam repetit.

Post hæc uia fallendi duplex proponitur: In dictione, & Extra dictionem. In dictione sex modi, Aequiuocatio, Amphibologia, Compositio, Diuisio, Accentus, Figura dictionis: quibus exempla sunt huiuscemodi. Ac primum Aequiuocationis, duobus modis. Aut unum plura significat, sicut canis, letum: uerbi gratia, Omne letum bonum, malum est letum, malum ergo bonum. Sic melius quàm exemplum quod ponitur in textu Latino de uerbo Expedit: nam Expedit apud Latinos æquiuocum ad bonum & malum non propriè reperitur, sed bene apud Græcos δεόντα. Secundò, quando una dictio per se tantum rem unam significat, sed addita alteri plura, ut, Qui surgebat, stat: & qui curabatur, sanus est. Surgebat enim sedēs, & curabatur ægrotans. Aegrotans enim per se rem unam significat, sed iunctum uerbo curabatur, significat tam illum qui est quam qui fuit ægrotans.

Via duplex fallendi. In dictione & extra dictionem
Aequiuocatio

Amphibologia sic fit: Quicquid scit hoc scit, lapidem scit aliquis, ergo lapis scit: soluit Aristoteles. Maior est duplex. Nā & scitum & scientem potest significare. Si enim illud pronomen Hoc, construatur cum primo uerbo: tunc significat scitum si construatur cum secundo, significat scientem. Item: Quicquid uidet hoc uidet, lapidem uidet aliquis, ergo lapis uidet: quod eodem modo soluitur. Item: Quicquid contingit dicere contingit loqui, sed tacentem contingit dicere, ergo tacentem contingit loqui: soluit Aristoteles: Minor enim est duplex, quia uel significat quòd tacens potest loqui, uel contingit dicere aliquem esse tacentem.

Amphibolo.

Differentia inter Amphibologiam & Aequiuocationē

Differunt inter se Amphibologia & Aequiuocatio, quòd in æquiuocatione ex eodem nomine diuersa significante probatur. Amphibologia ex oratione facit errorem significante non unum. Dico autem orationem dictionum compositionem, nomen uerò dictionem simpliciter.

Tertius modus Compositione: ut, Sedens potest ambulare: quæ propositio si sit cōposita, falsa est: si diuisa, uera, monstrato sedente, qui possit ambulare. Item non scribens scribere potest. Et quicunq; scit literas nunc didicit illas. Et qui unum solum

potest

potest ferre, potest plura ferre.

Diuisione sic: Quinq; duo & tria sunt, ergo quinq; sunt paria & imparia. Item quod est tantundem & amplius est æquale, sed maius est tantundem & amplius, ergo maius est æquale. Item ego te feci seruum existentem liberum. Item: Quadraginta uirorum centum reliquit diuus Achilles.

Accentus

Accentu sic, in pronunciatione ac diuersitate acuti ac grauis. Feræ uenenum est, aduerbium est feré, aduerbium ergo uenenum. Addendo autem hyphen dictionis sensum uariat, ut Samothracia continens nomine coniuncta est. Samothracia insula est continens, ergo nomine coniuncta est insula. Hic carmen Horatianum aut Virgilianum, haud proprie, ab interprete ponitur, Græci commodius quàm Latini hoc modo utuntur, qui accentus magis frequentant.

Figura dictionis

Figura dictionis fit, quando non idem similiter interpretamur, ut masculinum fœmininum: uel contrà, uel neutrum fœmininum aut masculinum. Vel quando quale interpretamur quantum, uel faciens patiens.

Extra dictionem accidens

PARALOGISMI extra dictionem VII. Per Accidens, per Vbi & simpliciter, per Ignorantiam elenchi, per Consequens, per Petitionem principij, per Non causam ut causam, per Plures interrogationes, ut unam. Per accidens fit, quando idem adsignatur subiecto siue essentiæ & accidenti: ut, Socrates est alius ab homine, Socrates est homo, Socrates ergo est alius à seipso. Item, Socrates est alius à Platone, Plato est homo, ergo Socrates est alius ab homine. Nam non secundum naturam Socrates est alius à Platone, sed per hypostasim & proprietatem, quæ circa naturam sunt, non autem naturæ. Conclusio uerò proprietatem ab his quæ sunt circa naturam ad naturam transtulit. Rursus: Homo animal, animal genus: Homo ergo genus. Item: Antonius homo, homo bissyllabum, Antonius ergo bissyllabum. Item in secunda figura: Mel intentionem & remissionem non recipit, dulce intentionem & remissionem recipit: Mel ergo non dulce. Item, Album secundum magis & minus est: Cygnus, nix, cerussa, secundum magis & minus non sunt, non ergo alba.

Secundũ quid ad simpliciter

Secundum quid ad simpliciter fit quando aliquod dictum solum inest secundum quid, & sumitur inesse simpliciter. Vt quod opinabile est, est: Et quod non est, est opinabile: Ergo quod non est, est. Soluit negando consequens, quia non est idem esse secundum quid & esse simpliciter. Sicut esse opinabile & esse. Item quod non est, homo non est: sed aliquid est quod non est, ergo homo aliquid est quod non est. Soluit negando consequens. Item: Indus est niger, & Indus est albus dentes, ergo est albus & niger. Et sic erit albus, & non albus.

Ex ignoratione Elenchi

EX ignoratione Elenchi fit paralogismus quando omittitur aliquid ad rationem syllogismi uel Elenchi. Est enim Elenchus, ut inferius etiam dicitur, contradictio unius & eiusdem, & quæ sequuntur. Verbi gratia: Duo sunt duplum unius, & non sunt duplum trium, ergo sunt duplum & non duplum. Soluit, quia hoc est respectu diuersorum & non ad idem. Item, Decem dupla secundum longitudinem, & non dupla secundum latitudinem, duplum ergo non duplum. Soluit, quòd non arguitur secundum idem.

Ex cõsequẽte

Quartò ex consequente, quando credimus consequens conuerti cum antecedente, cum quo tamen non potest conuerti, quia cùm antecedens est, necessariò consequens est: sed cùm consequens est, putamus necessariò antecedens esse: ut, Si mel est, dulce est, ergo si dulce est, mel est: soluitur negando consequens, à positione consequentis, ad positionem antecedentis, quando non conuertitur. Item: Si pluit terra est madida, ergo si terra est madida, pluit. Item: Hic corruptor est, ergo adulter. Item: Hic noctu errat, ergo furatur. Præterea Melissus sic dicebat ad probandum infinitum. Quod factum est principium habet, Sed uniuersum non est factum, quia ex nihilo nihil fit, ergo uniuersum non habet principium, & ex consequente, infinitum. Aristoteles uerò instat negando primum consequens. Non enim sequitur, Omne quod factum est habet principium, ergo omne quod habet principium, est factum.

Ex petitione principij

Quintò ex Petitione principij cum idem in conclusione repetit, uidelicet: Anima est incorruptibilis: Incorruptibile autem immortale est, ergo anima incorruptibilis. Hic causam dat & recipit ex principio ad demonstrandum. neq; enim incorruptibile differt ab immortali, sed idem diuersis uerbis.

Nõ causam, ut causam dicere

Sextò, quando non causam, ut causam dixit. Fit autem hic syllogismus per impoßibile, uidelicet si aliquo dicente, omni risibili inest ratione, hinc in impoßibile orationem deducens dicat: si rationale omni risibili, & risibile omni simiæ, ergo rationale omni simiæ, quod quidem impoßibile. Hic enim non causa ponitur ut causa. Neq; enim esse omni risibili rationale (hæc quidem erat hypothesis) causa fuit impoßibilis, sed dicendo minorem quòd omni simiæ inest risibile, quoniam nulla simia uerè ridet, & si risum hominum imitatur.

Plures interrogationes, ut unam facere

Septimò, quando plures interrogationes, ut unam facimus hoc modo: Vtrum terra sit, cœlum, an mare. Item: An Socrates docet Platonem & Aristot. Si concedatur, Socrates ergo docet hominem, sed non homines. Item: Demonstratis duobus quorum unum sit bonum, alterum malum, an illa sint bona, an non bona. Si bona dicantur, cur ergo sequatur aliquod non bonum esse bonum. Hinc subdit, quòd si negetur, tunc aliquibus suppositis contingit uerum facere elenchum contra respondentem.

Postremò notandum, quòd fallacia dictionis in æquiuocatione nominis consistit. Extra dictionem uerò in æquiuocatione intellectus.

Elenchi diffinitio

NVNC ad Elenchi diffinitionem, nam omnes paralogismi in elenchi ueniunt ignorationem. Est enim contradictio eiusdem & unius, non nominis, sed rei & nominis, non homonymi sed eiusdem, ex datis ex necessitate collectus, & non alijs quibusdam, non commemorati à principio, sed secundum idem & ad idem, similiter & in eodem tempore. Debet igitur disputans qui redarguere alium cupit, eius quod ille dicit oppositum colligere, in eodem & uno, non quidem in alio & alio: uerbi gratia: Dicente aliquo Platonem de arte disserere, si alter contradicat Platonem non de arte disserere, intelligendo alium Platonem, non est elenchus. Propter hoc ait diffinitio, contradictionem unius & eiusdem esse elenchum, non nominis sed rei: hoc est, non solum nominis sed rei: si enim unum quidem sit nomen, differentes uerò sub eo res declaratæ, in alia significatione, non est elenchus. Sed neque homonymi nominis, Dicere enim, animal ambulat, & animal non ambulat, & ambo uera, non est elenchus: est igitur eiusdem & unius nominisq; & rei contradictio, ex datis ex necessitate collectus, & non alijs quibusdam, non commemorati à principio, hoc est non per aliud nomen acceptum quæstionis in propositione, in rationem demonstrationis. Nam secundum idem oportet quòd existat à principio, & non secundum aliam atq; aliam partem subiecti fieri contradictionem. Si enim idem lignum longitudine dicitur bicubitum, latitudine uerò non bicubitum, & item Aethiops corpore reliquo coloratus, dentibus uerò non coloratus, non fiet elenchus. Et ad idem quidem, non ad aliud oportet contradicere. Dicere enim decem ad quinq; duplum, duplum ergo decem, non erit elenchus. Non solum autem secundum idem, & ad idem fieri oportet contradictionem, sed similiter & in eodem tempore. Similiter quidem, ut non dicatur de infante grammaticum, & non grammaticum. Et rursus de dormiente uidentem, & non uidentem, & hoc quidem potestate, illud energia accipiendo. In eodem autem tempore, ut non eundem hominem dicamus in uno tempore motum, in alio rursum non motum. Ex datis ex necessitate elenchus

chus fit, quando non ponimus non causam ut causam: ex accidente uerò & consequente, & si uidentur concludere ex datis, at non ex necessitate concludit, neq; idem. Neq; enim quæ secundum essentiam existunt prædicato, ex his necesse est subiecto prædicari: neque si homo animal, animal autem est trisyllabum, necesse est hominem esse trisyllabum: neque rursus, si febricitans calet, necesse est, ut qui calet febricitet: propterea in elenchi diffinitione ex necessitate ponitur. Hinc liquet quòd (uti suprà diximus) paralogismi omnes in elenchi ignoratione apparent, quem si quis nouerit nunquam decipietur captionibus, aut sophismatis quibus utuntur sophistæ, nihil aliud quærentes quàm talibus coloratis syllogismis disputantem irretire.

Post hæc Aristoteles ponit differentiam sophisticorum elenchorum, siue paralogismorum, alios in forma, alios in materia peccare. Deinde differentiam inter pseudographum & litigiosum: dicitq; hunc ex proprijs principijs alicuius artis, sed litigiosum ex communibus, quæ omnia suprà in principio commemoraui. Deinde comparat litigiosum ad sophisticum, dicitq; eundem esse re, uerum fine alium. Nam litigiosus litem tantum intendit, sophista gloriam. Itaque alterius est apparens uictoria, Sophistæ uerò apparens gloria. Deinde sic ait: Litigiosum deficere à dialectico, sicut pseudographus deficit à demonstratiuo. Nam alter ex principijs dialecticis: alter ex principijs demonstratiuis procedit, & alter proprijs quarundam artium principijs alter communibus applicatur: hac tantum differentia quòd pseudographus est pseudographus respectu demonstrationis, litigiosus autem non litigiosus respectu dialectici.

Contra ueterum opinionẽ — Post hæc confutat antiquorum opinionem, qui putabant opponentes problemata ab initio contra respondentem distinguere æquiuocationem seu multiplex & uerbi & intellectus debere. Aristoteles autem dicit minime propalanda arma sua aduersario. Attamen hanc distinctionem necessariam respondenti esse in fine primi libri Topicorum dixit.

In sophistico syllogismo illatio, probatio & contradictio — Litigiosum præterea seu sophisticum tria oportere dicit habere: illationem, per quam syllogismus est: Probationem, per quam dialecticus: & Contradictionem, per quam elenchus est. Omnis igitur elenchus syllogismus est, sed non contrà: quoniam in eo quod differit dialecticus uocatur, in eo autem quod contradicit, id est redarguit, elenchus.

Præterea conditiones quatuor dialecticæ connumerat: primum quod non est artis determinatæ: deinde quod nihil concludit propriè, nisi in communi materia. Tertiò hoc differt à Metaphysica, quod illius subiectum est commune cum subiecto omnium scientiarum ex prædicatione. Dialectica uerò subiectum habet commune ex adplicatione.

Dialecticę cõditiones IIII. Dialectica qd differt à metaphysica — Postremo ex interrogatione procedendo disputat in utranque partem uel idiota, quanquam imperfectius quàm eruditus respondentis ingenium tentando, ex quo tentatiua dicitur. Metaphysica tantum demonstrat citra interrogationem.

IN TERTIO tractatu ponit cautiones quibus utatur opponens, ut respondentem deducat ad aliquam quinq; metarum supradictarum. Primò ad falsum, & inopinabile deducet, si celabit propositum, id est, conclusionem suam. Secundò multa interrogabit, ut saltem aliquod inconueniens concedatur. Tertiò respondentem laudabit, ut eo pacto delinitus proposit[o] adsentiatur. Quartò si minus cõcedetur, aut in id se compulsum uiderit, ubi minus sapiat aut intelligat, aut respondens cautior sit, paulatim clamq; disputatio aliouersum detorquenda. Quintò non statim interrogabit, sed se discere uelle fingendo, ac paulatim propositum insinuando, adsensum facilius eliciet. Sextò, si inopinabile extorquere uult, de secta aduersarium interroget, ubi sæpe inopinabilia dicunt, & quæ sæpe aliter mente uolunt: uerbi gratia: Præstat mori quàm uoluptate uiuere. Si secundum mentem adsentitur, tunc deducendus ad contrarium dictorum: si secundum dicta, ad mentem & uoluntatem. Præterea si secundum naturam dicunt, tunc ad leges: si legem, ad naturam contrarium deducere. Deinde si secundum opinionem sapientum concedet, contradicere per dicta plurium. Si dicta plurium, per dicta sapientum.

Ad nugationem uerborũ deducere — Postea docet quomodo ad nugationem uerborum deducat sæpius eadem ac superuacue repetendo. Vt si dicatur concupiscentia delectationis, uel appetitus delectationis quod idem est, & his similia. Deinde ad solœcismum dicit facile posse deducere, per uerba neutra proposita, sexum utrumq; & plura significantia, ut, quid est hoc? Si respondeatur, lapis uel aqua, tunc fiet paralogismus contra respondentem, quòd se arbitrabatur masculinum dixisse pro fœminino, & contrà, seu casum pro casu. Siue in barbaram pronunciationem quæ diuersa significet, ut pendere, cecidit, & his similia, solœcismus dicitur ad fallaciam dictionis pertinere. (Ad solœcismũ)

Iurgia inter disputantes — Vlterius dat alia præcepta & cautiones opponenti generatim, ut adsumpta dissimulet, & sine ordine ponat, ne uideatur ex eis aliquid posse concludi. Deinde responsum cito prouocare, ne spatium cogitandi det. Respondentem quoq; ad iram prouocare, & de mente ac cogitatione deturbare, uerbis, cauillis, iurgijs irritando, ac contraria his quæ nolunt addendo, ut facilius alterum concedatur: ut, Aut in omnibus patri obtemperandum, aut in nullo. Resistat insuper proposita distinguenti, magisq; adsumpta quàm conclusionem interroget: nonnunquam adsumptis antequam concessis utatur, & his similia nonnulla alia ab eo ponantur: præterea occurrat his quæ uidentur posse responderi.

Facilius destruere quàm construere Socratis exemplum — LIBRO II. instituit respondentem, quem suprà opponentem docuerit. Monstrat enim soluendi paralogismi modum. Nam plures destruere sciunt qui nesciunt construere, sicut in signis mathematicis. Quapropter Socratem ait solitum semper interrogare, respondere autem se profiteri nescire. Hinc prouerbium tractum: Multi sunt arguentes, pauci uerò soluentes. In primis respondens multiplicis æquiuocationem distinguat, quæ sophismatis causa est. Propositionem haud satis intellectam aut dubiam, non facile nec statim concedat. Sed respondeat, sic ut ita sit. Ad inopinabile item, & de quo sit uaria sententia, dicere quod multi ita sentiunt. Item petere principium cum propius conclusioni cepit opponens. Item: Si utrunq; sit propositum, consequenti respondere debet, quoniam antecedente concesso, conceditur consequens. Non item contrà.

Præterea cum duplex sit falsus syllogismus, alter syllogisticus qui falsis probat & peccat in materia, alter apparens syllogismus qui peccat in forma: primus æquiuocationis infirmatione soluetur, totq; infirmabit quot reperit falsas siue adsumptiones, siue conclusiones. In forma uerò peccantem soluet paralogismum compositionis & diuisionis, ostendendo non eandem esse orationem compositã & diuisam. Ponit insuper quosdam paralogismos: Vt quicunq; potest citharizare, citharizabit, sed non citharizans potest citharizare, ergo nõ citharizãs citharizabit. Soluit quod hoc potest, non citharizans citharizabit, sed ille qui est non citharizans postea potest citharizare. Deinde dicit, quòd pauci fiunt per accentum paralogismi: cuius ponit unum exemplum, quod apud Latinos hoc modo reperiri potest. Bonum est uiros iustos pendere, & bonum rursus uiros iustos non pendere: ergo est idem pendere & non pendere. Soluit, quòd pendere diuersa significat secundum accentus diuersitatem. (Paralogismorum exempla nonnulla)

Paralogismi extra dictionẽ soluẽdi per infirmationẽ consequentis — Paralogismi omnes extra dictionem, præter paralogismum fallaciæ petitionis principij, qui solus non peccat in forma, soluendi per infirmationem consequentis, ponit exempla multa: præsertim Secundum quid, ad Simpliciter. Vt, iustum est iniusto magis eligendum, quo ad agendum uidelicet non patiendum. Item, Scio hanc rem mihi iuste adiudicatam,

ergo

ergo scio hanc rem meam esse. Negatur consequens, quia non fuit indicata simpliciter sed secundum quid. Item, Quod nō est, ipsum est opinabile, ergo quod nō est, est. Negatur cōsequētia, quia esse opinabile, non est esse nisi secundum quid. In Paralogismo petitionis principij soluitur dicendo opponenti quod petit principium. Difficilius autem syllogisticos, id est, eos qui in materia peccant, soluere. Inter syllogisticas uerò orationes eas maximè difficiles, de quibus dubium, an sit oratio syllogistica an non, & an sit soluenda per destructionem an per infirmationem. Et illa acrior, quando nescimus secundum quod adsumptum debeat fieri solutio. Item illa acris, cuius defectus maxime latet, illa facilis cuius maxime patet.

Postremò Aristoteles se gloriatur hāc artem inuenisse, cum antea syllogizantes sine ordine, sine praeceptione aliqua confunderentur instar artium mechanicarum, quarum nulla traditur certa uia. Quapropter ueniam petit si minus perfecta sit cum à principijs sit reducta debilibus, & paruis, sicut & rhetorica per Ctesiam primo, postea per Theodorum. Gratias autem si perfecta fuerit.

IN TOPICA.

Loci sunt sedes argumentorum, unde firmatio & infirmatio fit propositi problematis. Eorum ratio duplex est, aut Inductio, quae per exemplum fit: aut Syllogysmus, qui saepe per Enthymema. Proceditur propositione quando certus est adsensus: ut, Voluptas bonum est: aut Problemate per interrogationem quando incertus: ut, An uoluptas bonum sit: disputaturq; in utranq; partem ad ueritatem eliciendam. Verbi gratia: Voluptatem omnia appetunt, quod autem omnia appetunt bonum, uoluptas ergo bonum. Item contrà: Voluptas motus est in naturam sensibilem, omnis autem motus imperfectus, quod autem imperfectum non bonum, uoluptas ergo non bonum. Sunt igitur huiuscemodi totidē quot subiecta. Nam quaedam Philosophica: ut, an mundus aeternus, an anima immortalis. Aut Ethica: ut, an honestum utili praeferendum. Aut ad Medicinam pertinentia: ut, an pharmaco siue diaeta sit Hemitriteus curandus, an pituita sit causa frigoris intestini. Aut Logica: ut, an propositio necessaria Topicis conueniat. Sunt & uniuersalia: ut, uirtus appetenda: aut particularia: ut, quaedam uirtus appetenda. Nec mirum dialecticam hoc modo singulas artes discutere, & in omnibus utrinq; disputare: quum ipse Aristoteles in VIII. huius operis dicat quaedam esse falsa, quae ueris probabiliora uidentur. Alia est ratio, quòd dialectica septam per se regionem non habet, nec proprium subiectum quemadmodum reliquae, quarum quaelibet secundum ea quae insunt in demonstrationem facit, eaq; perpetuò tuetur. Neq; propterea dialectica de geometriae aut medicinae principijs, ut medicus aut geometra disputabit, sed ex communioribus & opinabilibus: unde in utranq; partem argumenta faciat. Quaelibet enim scientia & propinpua & remota principia retinet. Propinqua professor artis habet: Remota uerò quiuis: uerbi gratia: Propria & propinqua geometriae sunt, recta supra rectam si ceciderit, duos facit angulos rectos, aut rectis aequales: & rectae à centro ad circumferentiam protensae omnes inter se sunt aequales.

Quaelibet sciētia propinqua & remota principia habet

Communia uerò sunt haec: Quae sunt eidem aequalia, & inter se aequalia sunt. Et si ab aequalibus aequalia subtrahas, quae restant aequalia sunt. In medicinali cōmune principium omnibus notum, uidelicet: Febris est motus praeter naturam uenae uel excessus caloris. Propria solo medico sunt nota: uidelicet: Febris est calor praeter naturam cordis & arteriae, continens animalem totum ex profundo, relata acuta. Rhetorica item omnium artium principijs utitur communibus tanquam proprijs. Quapropter Aristoteles in demonstrationis primo dicit Rhetoricam esse antistrophon Dialecticae: hoc enim intelligendum, uel circa eadem & aequalia supposita uersatur, uel circa opposita, & in idem firmat & infirmat, sicut dialectica.

Sed iam ad dialecticas argumentationes redeamus, quarum organa siue instrumenta sunt quatuor. Primum propositiones susibiles & opinabiles legere. Non enim necessaria proponit, aut ab omnibus concessa: ut, si Deus colendus, aut si Sol luceat: sed tantum media quae inter utranq; partem dici possint: ut, an pax sit potior bello, an uxor ducenda. Secundum facere distinctiones in eodem & uno non solum nomine, sed & re & nomine non homonymo, sed eodem ex datis ex necessitate & à principio commemoratis secundum idem & ad idē & similiter & eodem tempore. Tertium, nosse differentias cuiuslibet rei, uidelicet, quid sensus à scientia differat: quid sensus communis etiam à caeteris animalibus: scientia enim tantū hominis, & ille statim nobis natus, haec interuallo temporis. Et ille semel amissus nunquam, haec quandoq; recuperatur.

Instrumenta dialect. IIII

Quartum, nosse similitudines, quam simul habeant uicissitudinem res, ut simule contendere & litigare: hoc uerbis, illud factis, & sic de reliquis.

Categoruména, id est, praedicta unde oriuntur quaestiones dialecticae quatuor: Definitio quam Aristot. ὅρον uocat, hoc est uerbum, quod quid est esse significans, Cicero notationem seu notam. Deinde Proprium, Genus, & Accidēs. Haec enim propositiones aut coniuncta non sunt, sed ex his fiunt propositiones & syllogismi. Idem & alterum definitioni coaptatur. Probatio enim definitionis probat & idem, monstrato quod diffinitio haec illius congrue monstratur, & quod hoc idem illi. Non item contrà. Verbi gratia: Gaudium est idem cum laetitia. Non tamē est gaudium diffinitio laetitiae, neq; laetitia gaudij. In infirmatione uerò contra euenit infirmato, quod illi non est idem: tollitur etiam quod non diffinitio haec illius.

Quaestiones dialect. IIII
ὅρος
Diffinitio
Proprium
Genus
Accidens

Idem quoque tripliciter dicitur, Numero, Specie, Genere. Aqua enim ex eodem fonte eadem specie uidetur, si in duobus consistat uasis: similitudine tamen maxima: haud aliter quàm homines qui uehementer inter se similes sunt. Vnum etiam numero plurifariam ex Accidenti, Proprio, Diffinitione, & his similibus. Problemata etiam utrum hoc an hoc sub eodem genere reducantur. Generica enim problemata sunt quaerentia quod genus adlati, utrum hoc an hoc. Comparatiua insuper sub accidente & ipsa reducuntur: uidelicet: An magis opinio quàm ratio diligenda, utile an honestum. Nam omnia comparatiua intentionem & remissionem recipere palàm est.

Idem tripliciter dicitur

Praeterea eiem sunt quinque uoces quae uniuersales appellantur: Species & Differentia in dialectica ad generica reducuntur problemata. In uniuersum uerò cuncta in diffinitione etymorum nominum consistunt, quam Cicero Notationem uocat. Nam & singula diffinitione ad probandum indigere uidentur.

Libro II. Accidens persequitur. Quod dicit non esse necesse statim cum suo subiecto conuerti, sicut in genere proprio & diffinitione: ut animal statim inest homini, Grammatica nequaquam, nam statim non est grammaticus. Praeterea uniuersalia problemata priora particularibus, & negātia aientibus, quod plerunq; respondentes aiunt ac firmant. Qui uerò proposuerunt negant & infirmant. Duo insuper uitanda, uel falsa adsumere problemata, uel insuetis denominationibus uti, ut hominem plantam uocare, & his similia.

Primus igitur locus: Si genus pro accidente ponatur, infirmabitur, ut si quis dicat albo colorem accidere, & nigro coloratum. Nam species à genere denominari non oportet. Primus locus

Alius locus: Si quid omni uel nulli inesse dicatur, ut contrariorum eadē est disciplina. Si non ita sit (considerandae species II

cies oppositionum usq; ad indiuidua) infirmatur : si uerò sit, firmatur.

III Tertius locus ex definitionibus accidentis & illius cui accidit, ut si dixit, inuidum bonum, quid est inuidus, & quid est bonus: si discordant inter se diffinitiones infirmetur accidens si autem conueniunt, firmatur. Praeterea nominibus utatur. Firmansq;, ut pluribus dicat frequentata. Infirmans uerò de sapientioribus tantum.

IIII Alius: Si quod in problemate nomen obscurum incidat, ad clarius transferat: & qui firmat & qui infirmat: ut si quis uolupatem commodam dixerit decentem, transferat Διοψ Graece & utile & decens.

V Alius: à genere & speciebus accidentis, & firmati & infirmati: ut dixit aliquis animam moueri, ut genus aliquod motus augmenti diminutionis in locum mutationis: si nullo motu mouetur anima, infirmatur accidens: si aliquo aut omni motu mouetur, firmabitur. Quod enim speciei inest & generi, ut album aut uiride oculos oblectant, ergo & color: sed non statim quicquid non inest speciei non inest generi.

VI Alius: Tempus respiciendum. Si non in omni tempore infirmatur, si in omni firmatur. Vt dixit aliquis, nutritum augetur. Si autem monstrabit quòd non semper nutritum augetur, ut in senibus, infirmatur accidens. Si autem cuncta nutrita augeri monstrantur, firmabitur.

VII Alius: cùm aut aequiuocè aut quouis alio modo quaedam multa dicta fuerint, oportebit respicere ac infirmare si non existat aliquibus, uel firmare si existat: ut si quis dixerit, hominem animal & rationis participem & risibilem, si subiectum eadem non habet infirmatur quod dixit, si autem habuerit firmatur: ut item qui bonum dixerit aurum & utile ac delectabile, & multa quaedam alia dicat, quibus uel horum aliquibus esse monstratus firmatur accidens, non monstratus, infirmatur.

VIII Alius: Quando nomen transfertur in diffinitionem, ut propriam aut impropriam, ut rex felix: aut regnum felix: quo ad regem accidens firmatur, quoniam felix idem quòd fortunatus dicitur: quo ad regnum uerò infirmatur tanquam impropriũ. Non enim recipit regnum felicitatem.

IX Alius: In rebus quaedam necessario, quaedam plerunq;, quaedam quandoq; contingunt, quorum ordinem si quis peruersum ostendat accidens infirmabit. uerbi gratia: Dixit aliquis damnatos necessario prauos esse, cum plerunq; dicere debuisset, aut plerunq; pulsatos dolere cum necessario debuisset, aut exercitatos laboribus plerunq; laetari cum interdum dicere debuisset, quae omnia si ordine secundum eorum naturam ponantur, accidens firmare uidebuntur.

X Alius: Quando contraria complectuntur quidem Sextiplicitur, ea contraria capienda, quae proposito conducant. Sed de sex quatuor tantum uere opponuntur: uel enim contraria de contrarijs subiectis alternatim praedicantur: ut amicos quis amat & inimicos odit, uel amicos odit, & inimicos amat, & ij duo modi ueram oppositionem non habent. Ambo enim uel fugienda uel eligenda. Aut quando utraq; contraria de uno. Et hoc etiam dupliciter, ut amicos diligere, & amicos odio habere, & inimicos diligere, & inimicos odio habere. Aut quando unum contrarium de utrisque, & hoc dupliciter, ut amicos diligere, & inimicos diligere, & amicos odio habere, & inimicos odio habere. Igitur quatuor ultimae uere opponuntur. Item uni & eidem plura esse contraria. Amicos enim diligere, contrarium est, inimicos diligere: itemq; amicos odio habere. Et idem in singulis reliquis. In contrariorum itaq; copia adsumenda utilia pro disputante.

XI Alius etiam, si sit aliquid accidenti contrarium, considerare si huius susceptibile est subiectum. Si enim non susceptibile illius, neq; huius. Si autem susceptibile illius, firmabitur, & huius fuerit susceptibile. Non autem & quod accidit illud rei, sed solum potest accidere, & susceptibilis est illius res. Vt dixit aliquis, Scientiam albam, quoniam albo contrarium nigrũ. Non est autem susceptibile nigri scientia neq; erit. Dixit item lapidem hunc album, quoniam susceptibilis lapis coloris, sed non propter hoc albus fuerit lapis, sed quòd susceptibilis tantum albi, firmabitur.

XII Ex oppositione

Alius etiam ex quatuor oppositionum generibus. Primum ad aliquid, ut si scientia suspicio, & scitum suspectum. Si illud non est, neq; hoc, Ex contrarijs: si bonum utile, malum damnosum. Si non illud, neq; hoc. Ex his quae secundum habitum & priuationem. Si caecitas probrum adfert, & uisus laudem. Si non illud, neq; hoc. Ex negantibus & aientibus: si discere bonum, non discere non bonum. Si non hoc, neq; illud.

XIII Ex coniugatis & casibus

Ex coniugatis & casibus: coniugata fiunt ex abstracto & concreto, ut iustitia & iustus & iustum: casus uerò aduerbiũ, ut iustè. uerbi gratia: Si iustitia bonum & iustus & iustum & iuste. Si autem non hoc, neq; illa. Et sic in reliquis similibus.

XIIII

Ex generationibus & corruptionibus & item efficientibus & corrumpentibus. Quorum enim generatio bona, & ipsa bona, quorum uerò generatio mala & ipsa mala. Quorũ autem corruptio bona, ipsa mala: quorum uerò mala, ipsa bona: Hinc accidens firmari & infirmari licebit: uidelicet dixit quis, uirtus prauum. Infirmandum quòd non prauum. Generatio ipsius bonorum est. Agathopraxia enim uirtutis generatio, & illi intendere generatiuum uirtutis. Et rursus non prauum uirtus, quòd corruptio praui & corruptibile malorũ est. Corruptio autem uirtutis Cacopraxia, & corruptibile bonorum usus & congressus. Contra uerò firmãdum hoc modo: Negligentia malum, quoniam corruptio huius, & corruptibile malorum est. Studium uerò bonum, quòd ipsius corruptio quae est negligentia & corruptibile bonorum uirorum est.

Agathoprax.

Cacopraxia

XV Ex similitudinibus

Ex similitudinibus, uidelicet si scientia una contrariorum. Sicut medicinalis sanitatis & aegrotationis. Et opinio eadem contrariorum. Opinatur enim quis etiam mendacium. Rursus infirmatur. Si non eadem scientia contrariorum neq; opinio, Simile autem quid scientia & opinio: utraq; enim animi habitus noscibilis.

XVI Ex magis & minus

Ex magis & minus. Sunt autem talium loci quatuor: unus quidem si magis sequitur magis, & simpliciter sequitur simpliciter, in subiecto si hoc & illud. Videlicet magis nocere magis malum est, & simpliciter nocere, simpliciter malum. Alius locus unius circa duo subiecta, infirmando quidem ex magis, firmando uerò ex minus, ut ratio magis laudabile quàm diuitiae, si ratio non laudabile, multo minus diuitiae: Ex magis autem firmando, ut si diuitiae laudabile, multo magis ratio. Quae sic coaptantur. Si cui magis uidetur inesse & non inest nec cui minus. Et si cui minus uidetur inesse, inest & cui magis. Tertius locus duorum de uno subiecto dicto, ut ratio magis laudabile quàm secundum animum utile. Quartus locus duorum de duobus dictis, uidelicet uirtus utile magis, quàm ratio laudabile. Si non uirtus utile, neq; ratio laudabile. Si autem ratio laudabile, multo magis uirtus utile.

XVII Ex similiter inexistentibus

Ex similiter inexistentibus. Et hoc tripliciter, uel unum quid accidens duobus similiter existit, & est unum alterius uel infirmatorium uel firmatorium, ut laudabile similiter inexistit & rationi & uirtuti. Si unum laudabile, & alterum. Et si unum non laudabile, neq; alterũ. Secundo, cum duo accidentia uni subiecto uidentur inexistere: similiter si unũ existit, & alterum: si autẽ unum nõ existit, neq; alterum. Vt similiter uidetur bonum & utile. Et si utile, & bonum. Si autem bonũ, & utile. Tertiò, cum duo accidentia duobus subiectis similiter inexistunt. Si alterum uni, & alterum alteri. Si non uni alterũ, neq; alteri alterum: uidelicet, similiter uidetur inexistere, & rationi laudabile, & uirtuti utile. Et si uirtus utile, & ratio

laudabile

laudabile. Et si ratio non laudabile, neq; uirtus utile.
XVIII Ab adpositione — Locus etiã ab adpositione. Si quid additur, ut albũ, aut bo
num quod nõ erat: aut si erat: magis albũ & bonũ erit. Nam
propter unũquodq; tale & ipsum magis: qui locus ad firman
dum faciet, & ad infirmandũ minime: nõ enim probato quòd
dulce nõ fuerit, statim ipsum dulce nõ erit. Additũ enim dul-
ce amaro, nõ statim dulce facit, nec tamẽ ipsum dulce nõ est.
In quibus autẽ aliquid dicitur magis aut minus, aut secũdum
quid, aut ubi, aut quãdo, aut alicubi inesse dicitur & simpli-
citer, sed nõ cõtra, ut homo est simpliciter, cũ nullis his con-
ditionibus contradicimus secundũ quid. secundum quiddam
boni ac minime simpliciter. Quare ubi nullo addito dici-
mus, bonum aut malum, simpliciter dicimus.

De cõparatis problematib' — LIBRO III. Cõparata problemata sub accidente redu
cuntur. Cõparantur autẽ non longe distãtia, sicuti quid ma-
gis eligendũ, felicitas an diuitiæ, cum cõsultatione non egeãt,
sed proxima. Quorũ sunt hi loci. Primum quidem antiquius
& firmius minus antiquo & firmo magis eligendum. Item
quod magis eligeret bonus ac prudẽs in qualibet arte, uir uel
lex certa, magis eligendũ. Deinde natura bonũ magis quàm
arte acquisitũ, ut iustitia magis quàm iustũ. Est enim iustitia
hoc aliquid in genere, iustũ uerò minime. Nam illa in genere
bono, iustũ uerò per accidens. Deinde quod est per se magis
quàm per aliud, ut sanitas quàm missio sanguinis aut exerci-
tatio. Dein, quod est per se magis quàm per accidẽs, ut ami-
cos iustos esse quàm inimicos. Per se enim eligendum amicis
optare iustitiã, quibus bona cupimus. Inimicis uerò alia de
causa, ne uidelicet nobis noceãt. Præterea honoratius melio-
ri existenti, ut homini quidẽ uirtus, equo autẽ cursus, uirtus
certè pretiosior, quod etiã pretiosior ac melior equo sit ho-
mo. Finis quoq; quàm ea quæ sunt ad finem, ut sanitas quàm
medicina. Duobus uerò existẽtibus ad finẽ, quod est propin-
quius fini, ut medicina quàm procatharsiũ. Dein, quod ad ui-
tæ finẽ magis pertinet, ut uirtus diuitijs. Finis enim humanæ
uitæ felicitas ad quã uirtus pertinet, diuitiæ uerò ad fortunã.
Dein è duobus creãtibus bonũ præstat id cuius finis melior,
ut gymnasiũ quod bonã habitudinẽ creat magis quàm medi-
cina, quæ sanitatem. Bona enim habitudo sanitati præstat. Et
duobus itẽ efficiẽtibus finis, quod proportione præstat, ui-
delicet: Felicitas melior sanitate, pluris quã sanitas, eo quòd
sanat, efficiẽs enim felicitatẽ melius quàm sanitas. Dein quod
sequitur maius bonũ, sequitur enim uirtus salutẽ, ratio uerò
opinionem. Magis eligẽda uirtus quàm ratio. Quod melius
per se & honorabilius, ut amicitia diuitijs, & iustitia sanita-
te. Etiã quod omni tẽpore, quàm quod interdũ utilius, ut pa-
nis fructibus, illustrius minus illustri, ut ratio diuitijs. Quod
magis arduũ, magis enim amamus quod non est facile adi-
re aut comprehendere. Quod magis propriũ quàm cõmu-
ne, ut diuitiæ, ratio, gloria, magis quàm in bello strenuitas.
hæc si sit, cum multis sit, illa uerò propria sunt. Vnũquodq;
in quo tẽpore magis ualet. Vt prudentia & tristitia senectu-
ti, Robur & fortitudo iuuẽtuti. Et quod omni tẽpore magis
quàm necessariũ, ut modestia & iustitia fortitudine. Et cir-
cunstantia necessarijs meliora. ut bene uiuere quàm uiuere.
Quandoq; etiam meliora non magis eligẽda, ut philosophari
præstat quàm ditari, sed non magis eligendũ indigẽti. Etiam
hoc sine hoc magis eligendũ, hoc autẽ sine hoc minime, uide-
licet, potẽtia sine prudentia nõ eligẽda, at prudentia sine po
tentia eligẽda. Et ex his quæ sunt sub eadẽ specie: id quod ha
bet propriã uirtutẽ nõ habente, ut ferreus gladius magis eli-
gendus qui sit acie tẽperatus, quàm aureus obtusus. Ambo-
bus autem habẽtibus id quod magis habet. Præterea id quod
plures habeat partes, uidelicet, utile, delectabile, honorabi-
le, magis quàm id quod nullas aut pauciores.

Ex genere — LIBRO IIII. Ex genere problemata ponũtur, ubi ui-
dere oportet, Primũ, si de aliquo prædicatur positũ genus, si I
de illo nõ prædicatur nõ erit genus: uerbi gratia: Voluptatis
bonũ genus. Aliqua uoluptas non bonũ. Non genus ergo uo-
luptatis bonũ. Deinde si non in quid est prædicatur, non II
erit genus: ut si quis dicat risibile genus hominis, nõ erit ge-
nus: secus uerò si animal dixerit, quoniam in quid est, prædi-
catur. Deinde si non in eadem diuisione ac prædicamento III
sint genus & species: uidelicet, dicat quis scientiam bonũ ac
pulchrum. Sed bona ac pulchra sub prædicamẽto qualitatis,
scientia uerò sub relatione. Genus item infirmatur, quòd IIII
suæ speciei particeps fuerit, & rationẽ acceperit. uerbi gra
tia: Homo qui recipit animalis diffinitionẽ, particeps est ani-
malis. Non item cõtra debet animal hominis, ut si quis dicat
genus animalis aut entis & unius genus. Etiã si aliquis pro V
genere species alicuius ponatur, uidendũ si species ea præ-
dicatur de aliquo, de quo nõ prædicatur genus, quod si con-
tingat problema infirmatur, ut ens & scibile nõ sunt genus
opinabilis. Quoniã opinabile prædicatur de non ente. Multa
enim nõ entia opinabilia sunt. Sed ens & scibile non prædi-
cantur de non ente. Deinde si quid pro genere ponatur, VI
quod nullius specierũ illius generis est particeps. Vt si quis di
cat motũ genus uoluptatis, non est uoluptas sub motu parti-
ceps motus specierum, quamobrem infirmabitur. Dein si VII
genus prædicetur de paucioribus quàm species, infirmandũ,
ut si quis dicat ens genus opinabilis. Opinabile enim prædi-
catur de pluribus quàm ens. Nam ens & non ens sunt opina-
bilia. Semper enim genus de pluribus prædicatur quàm spe-
cies. Dein si genus & species prædicentur de æqualibus, VIII
similiter infirmandũ. Vt ens & unũ & omnia trãscendentia
conuertuntur. Quapropter ens non dicetur genus unius nec
contrà. Similiter primum & principiũ conuertuntur. Ideo
neutrum est genus alterius. Etiam si aliquod genus pona- IX
tur, aliud genus habens quod non cõtineatur sub genere po-
sito, infirmandũ est: ut si quis posuerit lineas diuisibiles con-
tineri sub hoc genere, quod est diuisibile, male ponitur: quo-
niam aliæ lineæ indiuisibiles eiusdem speciei sunt, nec conti-
nentur sub hoc genere diuisibile. Sunt enim inter se indiffe-
rentes secundũ speciem rectæ lineæ omnes. Dein si dicui X
speciei assignauerit duo genera subalternatim posita, infir-
mandum problema: ut si quis dicat iustitiã speciem uirtutis
& scientiæ, quia nec uirtus cõtinetur sub scientia, nec sciẽtia
sub uirtute. Si quid etiam tanquã genus alicuius speciei po XI
natur, uidendũ si ipsum & quodlibet suum superius nõ præ-
dicatur in eo quod quid est, infirmabitur: ut si quis neget
itionis genus lationem, non sufficit monstrare quòd motus sit
itio antequã monstret quòd latio est, quoniam & alij motus
sunt: sed monstrandũ quòd nullius est particeps itio secundũ
eandem diuisionem lationis. Necesse igitur quod generis est
particeps, & speciei alicuius participem esse earũ quæ sunt
secundũ primã diuisionem: itio igitur neq; augmenti neq; di-
minutionis neq; aliorũ motuũ particeps est, manifestũ quòd
lationis particeps esset: itaq; latio genus itionis. Dein si XII
differentiã ut genus posuit deceptus forte quòd de pluribus
prædicetur: uidelicet, quis dixit immortale genus angelorũ:
nõ solum enim oportet esse de pluribus genus quàm species,
sed etiam in quid est prædicari. Dein si genus fecit speciẽ, XIII
uidelicet continuitatem genus, de contiguitate loquens, uel
connexionem mixtionis, cum continuitas ipsa magis conti-
guitas sit, & connexio mixtio. Non enim omne contiguum
continuat. Sed bene omne continuum tangit: neq; omnis mi-
xtio connexio est, sed contrà, omnis connexio mixtio. Vni-
uersaliter enim mixtio & in humidis & in siccis. Si etiam XIIII
differentia pro specie ponatur, ut immortale non est species
dei, quòd accideret speciem dici de pluribus quàm differen-
tiam: sed differentia semper de æqualibus aut pluribus quàm

XV species prædicatur. Etiam differentia pro genere sui ge-
neris male ponitur, ut color nõ est species cõgregatiui. Nec
XVI numerus est species imparis. Dein, Si genus pro differẽtia
ponatur, ut mixtura non est tẽperantiæ genus, nec loci mu-
tatio genus lationis, eò quòd semper genus prædicatur de plu
XVII ribus quàm differentia. Deinde, Si nulla differẽtia generis
XVIII dati prædicetur de specie illius generis. Si etiã species data
sit prior natura quã genus, uel si possit infirmare genus, male
ponitur, quia magis apparet contrarium esse. Videtur enim
genus esse prius natura suis speciebus, & eas interimere.
XIX Etiã si qua species alicuius proprietatis particeps sit, cui
impossibile illius datũ genus conuenire, non erit illud genus.
Vt si quis dicat: sicuti Xenocrates, numerum animæ ge-
nus, anima enim uitæ particeps, numerus uerò nequaquam.
XX Etiã si genus de specie æquiuoce prædicetur, non est ge-
XXI nus, debet enim uniuoce. Etiam contrariã speciem positi
generis considerare oportet, si eadem sub eodem est genere,
uel sub cõtrario genere si habeat genus contrariũ. Cõtraria
sub eodem genere sunt, ut album & nigrum sub colore: sub
contrario autem genere, iustitia & iniustitia, sub uirtute ui-
delicet & uitio. Si igitur sic se habet, firmatur genus. Si au-
tem neq; sub eodem genere, neq; sub contrario est contrariũ
XXII positæ speciei, infirmabitur genus. Etiã ex casibus & con
iugatis, uidelicet, si bene genus est huius aduerbij fortiter, &
bonum genus erit fortitudinis. Et bonus erit fortis genus.
XXIII Etiã in similiter inter se habentibus, uidelicet: Similiter se
habet dulce ad uoluptatem, & utile ad bonũ, quando alterũ
alterius efficiens est. Si dulce uoluptatis genus, & utile boni
fuerit. Item peccant qui ponunt potentiam cõsequentem ge-
nus habitus, ut ponẽtes mansuetudinem sub cõtinentia diffi-
niunt iræ continentiam esse, accipientes quidem continen-
tiam ut genus, iram uerò ut differentiam. Dicentes quoque
fortitudinem timorũ continentiam, & iustitiam lucrorum
continentiã esse. Fortem nanq; & iustum & mitem non pa-
ti. Continentem uerò tantum pati nec deduci. Non autem est
genus potentia. Nam genus synonyme, id est, uniuoce de spe-
cie prædicatur. At potentia æquiuoce dicitur. Totam hanc
XXIIII opinionem contra Platonem tacite confutat. Etiam si ge-
nus sit in aliquo, uidendum est si species sit apta esse in illo:
quòd si non fuerit, male ponitur: ut timor non est genus ue-
recundiæ, quia uerecundia in appetitu rationali. Timor au-
tem in appetitu qui est rationis expers. Similiter tristitia
non est genus iræ, quia tristitia est in appetitu concupiscibili.
XXV Ira uerò in irascibili. Male ponitur etiã genus si eius sit
particeps species secundum quid, ut homo non est animal se-
XXVI cundum quid. Item si pars integralis adsignetur pro ge-
nere: ideo corpus non est genus hominis, quia est pars illius.
XXVII Item, si quis dicat passionem esse speciem passi. Item pas-
sio subiecti alicuius male pro genere ponetur, ut uentus non
aer mobilis, sed magis aëris. patet quia remaneret idem aër
ipso quiescente. Ex quo Aristoteles infert, quòd male uete-
res dicebant niuem aquam esse coagulatam, quia neq; nix est
aqua, neq; lutum terra. Similiter & uinum esse aquam pu-
XXVIII trefactam in uite, sicut Empedocles. Item male ponitur ge
nus si subiectiue in specie adsignatur. Vt album subiectiue est
XXIX in niue. Ideo albũ non est genus niuis. Item male ponitur
XXX uniuocũ pro genere. Etiam si in duobus uel pluribus ge-
neribus sit & ponatur in altero illorũ tantum, male ponitur.
Vt fraudator uel calumniator non est ille qui appetit impos-
sibile & non potest, uel qui potest & non appetit, sed qui po-
XXXI test & appetit simul. Ex his quoq; quæ sunt secundũ ma-
Ex magis & minus gis & minus infirmatur genus, si recipit magis, species uerò
non recipiat neq; secundũ se neq; secundum non significan-
tem per ipsam. Nam si uirtus secundũ hypothesim recipiet
magis & minus: etiam iustitia & iustum recipiet magis &

minus. Si igitur genus recipit, & species non recipiet, infir-
mabitur. Deinde si illud quod magis uidetur uel similiter
esse genus non est genus, neq; illud quod minus uidetur, ut
tristitia & opinio, æque similiter uidentur esse genus iræ.
Cùm tristatur enim iratus, & opinatur se, & exanimat se.
Et tamen tristitia non est genus iræ, ergo neq; opinio. Eadẽ
de specie ratio. Hic autem locus & firmanti & infirmanti
admodũ utilis, in quibus plura apparent de eadem specie in
eo quod quid est prædicari, & non diffinitũ sit quale est ge-
nus. Nec oportet si aliqua duo sic se habeant, ut ambo reci-
piant magis & minus, quòd unũ sit genus alterius, ut bonũ
& malum, pulchrum & album. Præterea si tam generis XXXII
quàm speciei sit aliquid contrariũ: tunc si illud contrarium
quod est melius, ponatur in genere peioris, male ponitur, ut
cum anima se ad quietem & motum habeat, & melior sit
quies quàm motus, anima dici poterit magis stabilis quàm
mobilis. Postremò illud genus esse uere dicitur quod de XXXIII
pluribus speciebus prædicatur in eo quod quid. Quòd si nul-
las habeat species male ponitur, ut albi nulla est species. In-
ter genus autem & differentiã tripliciter differt. Primò ge-
nus de pluribus quàm differentia prædicatur. Deinde quòd
genus magis indicat quid esse rei. Tertiò: Si unum coniuga-
torum sit genus unius, & alterum erit genus alterius, ut si
musicum sit sciens, musica erit scientia, & si ambulans mo-
uetur, ambulatio erit motus. Deinde dicit: Si aliquid sequa-
tur ad aliquid & cum eo non conuertatur, difficile erit se-
parare quod nõ sit genus: ut quies semper sequitur ad tran-
quillitatem, & diuisibile ad numerum, sed non contrà. Non
tamen oportet quod ipsum sit genus: patet per hoc quod nõ
est ens, sequitur ad omne quod fit. Nam omne quod fit non
est, non tamen conuertitur. Non enim omne quod est, fit. Et
tamen non ens non est genus eius quod fit. Non enim sunt
non entis species.
LIBRO V. Propriũ firmatur & infirmatur hoc mo- D: Proprio
do. Primũ quidem bene ex re notiore ponitur: si minus, non I
bene: ut si quis dicat, proprium ignis simillimum esse animæ:
hoc minime ex notioribus est, quòd anima magis ignoretur
quàm ignis. At si quis dicat, ignis propriũ mobilissimũ, per
notiora reddidit proprium. Neq; in nomine æquiuoco, ut II
animalis proprium sentire. Sentire enim æquiuocũ ad ener-
giam & potestatem. Neq; si iterat idem uerbum, ut ignis III
proprium corpus tenuissimũ corporum. Idem erit si uer- IIII
bum iterat alio modo, ut terræ propriũ, substantia maxime
corporũ in inferiorem delata locũ. Bis enim substantiam di-
cit. Nam corpus nihil aliud est quàm substantia. Etiam si V
non ab alijs separatur: ut, terræ propriũ ens & ferri ad ima.
Etiam si idem pluribus proprijs noscitur, non rectè poni- VI
tur, ut ignis propriũ tenuissimum & leuissimum corporum.
Nec si quis eodem usus est, cuius propriũ ponit, aut ipsius ali
quo, dicens: Animalis propriũ essentia, cuius species est ho-
mo. Aliquo hic utitur impropriè eorum quæ sunt animalis.
Si autem neq; eodem neq; eorum aliquo quæ sunt eiusdem VII
utitur, bene datur propriũ: uidelicet, animalis propriũ com-
poni ex anima & corpore. Etiam si utitur contrario uel o-
mnino simili natura. huiuscemodi enim non faciunt natura,
uidelicet, albi propriũ opponi nigro. Et rationis particeps
opponi rationis experti. Item si non semper sequens fue- VIII
rit, ut ambulare in foro alicuius propositũ: non enim semper
ambulat neq; solus. At propriũ magis fuerit, si dicat uirtu-
tis proprium, eam habentem studiosum facere: infirmatur
enim proprium, quod solo sensu cognoscitur. Nam huiusce-
modi procul ab oculis incertũ erit: ut si quis Solis proprium
dicat astrum supra terram lapsum splẽdidissimum. Si au- IX
tem uel sensibile quidem & ex necessitate existens, & non
tantum sensu aut die, sed nocte manifestum: bene ponitur, ut
superfic

superficici proprium primo colorem habere. Hoc quãquam
sensibile non tamen semper manifestum. Infirmatur propriũ
si in quid est more diffinitionis genus posuerit. uidelicet,
bene dicetur:hominis propriũ animal scientiæ susceptiuum.
X Ad deprehendendũ propriũ respicere etiam oportebit,si
de omni prædicatur: ut male quis dicat Geometræ propriũ
indeceptibile. Decipitur autem & hic sæpe in falsa figura-
tione. At recte dixerit,terræ propriũ ferri ad ima: quoniã
nulla sit quæ non sit huiusmodi. Etiã si de quo nomen de illo
non ratio, uel de quo ratio de illo nõ nomen prædicatur,nõ
erit id propriũ. Cõtra uerò si utrunq; prædicatur:superio-
ris exemplũ,ut si animal scientiæ susceptibile probare uelim,
homo autem non prædicatur, nõ erit id hominis proprium.
Nam ratio quidem Deo conuenit,quæ homini, sed non ani-
mali. Quando uerò utrunq; prædicetur,exemplũ. Nam quo-
niam de quo animal prædicatur de eodem & animam habe-
re,& de quo animam habere de eodem & animal, erit pro-
XI prium animalis habere animam. Infirmatur item propriũ
quando subiectum ei quod in illo dicit propriũ dat:ut si quis
dicat,corporis tenuissimi partes propriũ esse ignem,subie-
ctum prædicato proprium dedit. Firmabitur si prædicatum
subiecto de quo prædicatur proprium tribuetur, ut terræ
XII propriũ grauissimũ corporum. Infirmatur etiam cum se-
cundum participationem ponitur:tunc enim in eo quod quid
adimat magis. Et differentia quædã est : ut, si hominis pro-
prium rationis particeps gressibile,bipes dicatur: hoc pro-
prium secundũ participationẽ est, nec recte ponitur. Contrà
uerò firmabitur, Si non secundum participationẽ, nec in eo
quod quid est infirmatur,& prædicatũ subiecto cõuertitur:
XIII ut animalis propriũ natum sentire. Infirmatur item si eo-
rundem quæ eadẽ sunt idem proprium nõ est: uidelicet quo-
niam idẽ mortalis homo proprium mortalis, & hominis ri-
XIIII sibile. Etiã sunt quædam quæ dicuntur secundum idem, &
quædã secundũ aliud quid primum. Si igitur propriũ pona-
tur secundũ primum,& aliquid improbanti,dicendum quòd
hoc proprium secundum idem. Si autem secundum idem
proprium ponatur,dicendum quòd secundum aliud: uideli-
cet, quoniam proprium superficiei & corporis, colorem
habere:sed superficiei quidem secundum per se idem , cor-
poris uerò secundũ superficiem. Si autẽ superficiei proprium
ponitur colorem habere ,dicendum & corporis:si autem
XV corporis,superficiei dicendum. Est & propriũ secundum
aliud quid primũ uel eius quod ipsum primũ. Nã si eius quod
secundum quid ponitur,& de eo ipsum prædicatur. Si uerò
propriũ ipsum primi ponitur:& de eo secundũ quid prædi-
cabitur,ut si superficiei propriũ datur colorẽ habere,& de
corpore prædicatur colorẽ habere. Et si corporis dicatur,
& de superficie prædicabitur. Non igitur de quo ratio de
XVI eodẽ etiã nomẽ. Infirmatur etiã propriũ quãdo eidẽ idem
datur,ut si dixerit, Pulchri propriũ decẽs est, idẽ est decens
XVII quod pulchrũ. Etiã si totius propriũ nõ in parte uerũ. Seu
partis nõ in toto,ut maris propriũ salsum, nõ dicit de omni
mari. Ponti enim mare nõ adeo salsum. Et rursus aëris pro-
priũ respiratiuũ,nõ dicit de omni aëre,sed de eo qui tantum
prope terrã uoluitur. At cõtra firmatur si uerũ ubiq; repe
ritur,ut quanti continui proprium in infinitũ diuisibile.
XVIII Deinde ex oppositis cõsiderandum,& in his quæ sunt ad
Ex Oppositis aliquid,quoniã proprium dupli multũ, dimidij autem parũ.
Si non illud neq; hoc. In cõtrarijs autem si boni propriũ Le-
tari animum,mali est dolere:si nõ illud illius,neq; hoc huius.
In his uerò quæ sunt secundũ habitum & priuationem,quo-
niam cæcitatis propriũ ualde dolere, uisus erit propriũ ual-
de letari. In his autẽ quæ sunt negantia & aientia, quoniam
uiuendi propriũ sentire,& non uiuendi propriũ fuerit non
XIX sentire. Etiã ex casibus,ut si fortiter propriũ est esse inui-
ctum, & fortitudinis quoq; & fortis erit. Etiã ex similiter XX
habentibus. Si quod enim similiter se habens propriũ non est,
neq; alterum propriũ erit quod similiter se habet. Videli-
cet,quoniã similiter se habet ædificator in domo cõstruẽda,
& medici creare sanitatem. Si medici non fuerit proprium
creare sanitatem , neque ædificatoris domum construere.
Etiã ex eodem modo se habentibus. Si enim eodem modo XXI
habens, eodem modo habenti comparatur, ut eodẽ modo se
habet prudentia ad honestum & turpe,scientiã eorum esse,
non est autem proprium prudentiæ habere scientiam hone-
sti,neque scientiam habere turpis fuerit proprium. Si hoc
& illud. Etiam si secundum esse dictum alicuius secundum XXII
esse dicti proprium non est, neq; secundum generari, neque
corrumpi propriũ erit:ut quoniã sanguinẽ generari est ani-
malis,generari propriũ. Et corrumpi sanguinẽ propriũ cor-
rumpi sanguinẽ erit animalis corrũpi propriũ: si non illud
neq; hoc. Itẽ non animaliũ propriũ esse animal, nec generari
hominẽ propriũ erit,generari animal nec corrũpi animal.
Post hæc : Ex magis & minus. Primum si id quod magis XXIII
eius quod magis proprium non est : neq; id quod minus eius Ex magis & minus
quod minus : nec simpliciter eius quod simpliciter, neq, mi-
nus eius quod minus: uidelicet, quoniã ignis propriũ supra-
ferri,magis ignis,magis superferri erit: si hoc & illud. Dein-
de si quod magis eius quod magis propriũ non est,nec minus
eius quod minus: ut quoniã magis est animali sentire, quàm
hominis scire,si sentire nõ propriũ animalis,neq; scire pro-
prium hominis. Tertiò: Si cuius magis est proprium non est
propriũ,nec cuius minus est propriũ, erit huius propriũ : ut
quoniã colorẽ habere est magis superficiei: quàm corporis,
nõ erit superficiei,neq; certe corporis. In firmatione autẽ nõ
utilis hic locus:non enim fieri potest ut idẽ plurium sit pro-
prium. Quartò:si magis ens nõ est propriũ, neq; minus ens:
ut quoniã animalis magis est sensibile, quam diuisibile,nõ est
autem sensibile propriũ:nec diuisibile animalis propriũ fue-
rit. Si autem minus fuerit & magis erit.
Postremò ex similiter inexistẽtibus. Quoniã similiter est XXIIII
cõcupiscibilis cõcupiscere,et rationis participẽ ratiocinari, In similiter inexistentibus
nõ est unũ alterius propriũ, neq; alterũ alterius. Dein ex XXV
similiter inexistentibus alicui. Si nõ unum proprium illius,
neq; alterũ,ut quoniã hominis similiter est & audire & ui-
dere,non est autẽ unũ hominis propriũ,neq; alterũ. Si unum
& alterũ erit. Tertiò si quod duobus aliquibus ens similiter
nõ unius est propriũ neq; alterius, ut quoniã similiter arde-
re & flãmæ & carbonis est,non erit unius propriũ ardere,
neq; item alterius. Infirmatione autẽ non utilis hic locus:ni-
hil enim proprium duobus aliquibus existit. Si uni & soli,&
omni & semper. Et hæc quidem de proprio.
Lib. VI. Diffinitionũ tractatus sic se habet. Primũ quidẽ De diffinitionibus
quærendum an bene locus diffinitus sit. deinde an diffinitus. An locus bene diffinitus
Primo igitur haud bene diffinitur,si nõ clara utitur inter-
pretatione:ut si hominem diffiniendo, rectambulum dicat. I
Deinde si æquiuocũ dictum,ut generationẽ dicat esse du- II
ctionem in essentiã. nã ductio cõmune uocabulũ etiã ad aliã
solutionẽ. Similiter si diffinitio multipliciter dicto nõ di- III
stinguẽs dicit. Aliter si per metaphorã dixit, uidelicet scien- IIII
tiã ametactõ,id est minime cõmutabilẽ aut trãslatiuã, quod
colũnis cõuenit: aut terrã nutricẽ,& tẽperantiã cõsonantiã.
Si nõ usitatis utitur uerbis. Vt Phalangiũ dicat animal se- V
psidaces,id est morsu uenenato. Etiã si nõ manifestus sub- VI
iectus sermo. Dicẽs enim hominẽ esse animal sensitiuũ,et spõ-
te mobile tantũ,quod etiã cæteris cõuenit animalibus. Si VII
etiã dicat hominem grammaticũ, nõ enim omnes grãmatici.
Si quis multis in diffinitione uerbis inepte ac superuacue VIII
usus est,ut homo est animal spõte mobile,rationis particeps,
gressibile,bipes. Itaq; hi loci infirmari si quid aut bene de-

claratur, aut distinguitur. Si contrà, probari solent.
Alter uerò modus erat. An locus sit diffinitus, aut dixit
IX quòd erat. In quo primum uidendũ, an per priora & no-
tiora naturæ diffinitus sit, sicut in Analyticis posterioribus
X diximus. Deinde si eodem utitur diffinito, ut Sol est astrũ
interdiu splendens. Et dies est cursus Solis supra terrã, quod
XI idem esse ab omnibus intelligitur. Item si nõ plene diffinit,
XII ut grãmatica est ratio rectè dicẽdi, deficit, scribẽdi. Item si
non dixit propriũ genus diffiniti, uel si dixit quod supergre
ditur genus, uidelicet homo est essentia rationis particeps:
debuit enim animal dicere: hoc enim propriũ entis hominis.
XIII Et si negatione diffiniat. Nũ esse aliquid, non autẽ nõ esse
diffinitio in mediũ deferre debet, quanquã in quibusdam ne-
cessarium negatio, ut in priuationibus, uidelicet cæcus est nõ
XIIII habens lucem. Præterea si genus ut differentiam dixit, ut
uirtutem habitum bonum: uidetur autem bonũ magis genus
XV esse uirtutis. Etiã si non prior differẽtia specie, erit diffe-
XVI rentia plus cõtinens, quàm species. Etiã si referatur diffi-
nitum in duo genera non subalterna. Nam si ita esset contin-
geret eandem speciem sub duobus generibus esse, quod fieri
non potest. Sed contra pedestre, alatũ, genera sunt non subal-
terna, & tamen amborũ eadem differentia: id est Lepus. Sol-
uitur: ita subalterna diximus, ut eò infirantur illa etiã quæ
sub eodem genere cadunt. Nam si pedestre alatũ subalterna
non sunt genera, tamẽ sub eodẽ genere, id est animali, cadere
XVII possunt. Etiam si nõ reddidit differentiã alicuius, quod sit
ad aliquid, ut dicẽs medicinalẽ scientiã esse theoriticẽ et pra
XVIII cticen, debuit dicere cuius rei sit theorice. Etiã si res reci
pit magis & minus, ratio uerò minime. uidelicet si album co-
lor discretiuus uisus, quoniã recipit albũ. Et discretiuũ simi-
XIX liter recipit hoc. Etiã nõ diffinit qualis & quãti. Vt ambi
tiosus aut appetẽs honoris, oporteba dicere quãti. Oẽs enim
honorẽ appetimus. His igitur uisis oportebat partẽ saltẽ, si
qꝫ totũ nõ poterit ĩfirmare, sublata enim parte totũ tollitur.

De eodem & altero

Lib. VII. De eodẽ & altero considerandũ: nam & ea
quæ de hoc dicuntur ad diffinitionis problemata reducũtur.
I Primũ ex casibus & coniugatis & subiectis. Si enim iuste
& fortiter idem, & fortitudo quoq; iustitiæ, & fortis iusto
II idem fuerit. Si minus primũ, neq; hoc secundũ. Rursus ex
efficientibus & corrumpentibus. Si enim efficiens felicitatis
idem efficiẽti sanitatis, & corrumpens quoq; corrũpenti, &
III felicitas sanitati idem. Etiam ex accidentibus ex his quæ
fuerint alijs subiectis, alijs uerò minime, ut si quis dicat me-
dicinalem & gymnasticam idem esse, uerũ huic accidit cura-
re, illi uerò nequaquàm, non ergo idem. Si autem eadem ac-
cidentia utrisq; subiectis contingant, sic dicatur. Albũ scien-
tiæ idem, uerum alterũ corpori, altera animo accidit, nõ er-
go idem. Non propterea, si quædã idem recipiunt accidens,
inter se eadem sunt, ut bonũ recipit & animal & planta, non
tamen & animal & planta idem. Non etiã sunt eadem, quo-
IIII rum diuersum est genus. Etiam ex magis, si hoc recipit
magis, hoc uerò minime, uidelicet album & Socrates, licet
idem subiecto, non tamen ratione.

Idem pro infirmante
Idem pro firmante

V Etiam quoniã multifariã idem dicitur, & genere, & spe-
cie & numero, licet dicere infirmãti, quod secundũ aliũ mo-
dum idẽ. Si autem firmare uolumus idem, uel diffinitionẽ in
monstrando eandem diffinitionem diffinito, primũ quidem
oportet adferamus, quod nulli uel pauci disputantiũ de dif-
finitione syllogizant, sed omnes principium tale accipiunt.
Deinde quod alterius est diligẽtiæ & tractatus, de ipso red-
dere rationem, id est metaphysicæ. Nunc autem quantum ad
VI præsentem pertinet usum idem dicitur. Etiam cõsiderare
oportet ex oppositis. Si enim talis diffinitio huius, & oppo-
sita oppositi. Disciplinæ enim contrariorũ cõtrariæ sunt. Vi
delicet quoniam collectiuũ nigri, Discretiuum albi. Commune
autem genus color. Est & ex magis & ex similiter, quo- VII
tiẽscunq; recipit cõfirmare duo & ad duo cõparata, ut si ma
gis hæc huius diffinitio quàm hæc huius. Si minus & magis:
uidelicet minus uidetur diffinitio animæ dicendo numerum
esse seipsum mouentem, uel corporis dicendo esse essentiam
triplicẽ dimensionem. Si minus uisa est animæ diffinitio, cer-
te nec corporis. Etiam si similiter locus hic huius, & alter
alterius & reliquus reliqui. Videlicet similiter uidentur dif-
finitionis, ignis quidẽ corpus tenuissimũ & aptũ supra fer-
ri. Et aëris corpus. Non omnes secundũ locum motus secun-
dum naturam sunt. Si unus unius diffinitio & alius alterius.
Vnius autem diffinitio ad duo cõparata, uel duarum diffi-
nitionum ad unum, nihil utilis est magis consideratio. Neq;
enim unum duorum, neq; duo eiusdem diffinitionis possibile
est esse. Sunt aũt opportunissimi omniũ locorũ ex casibus VIII
& cõiugatis & oppositis, & ex similiter se habentibus, ut
si salubre quod sanitatis effectiuum, & robustum effectiuum
roboris. Itẽ ex magis & minus. Nam si hoc magis quàm hoc
diffinitio, & quod minus est. Est tamen ergo de quo magis.
Illa præterea cõmunia, respicere oportebit singulas spe- IX
cies, si congrua sit diffinitio. Multo enim facilius infirmare
quàm firmare diffinitionem, quòd oporteat multa adducere
ac reperire, quorũ si unum tantũ ruat, cætera infirmantur.
Sed & in genere & in proprio idẽ cõtingit præterquã in X
particulari accidẽte ubi facilior est firmatio. Infirmatio ue-
rò difficilior, Firmãs enim ostẽdit accidere alicui. At infir-
mans nulli, quod longe difficilius Sed de firmatione & in-
firmatione problematum hæc in uniuersum dicimus. Quòd
infirmare quidẽ uniuersalia facile, firmare autẽ difficile. Con
tra uerò infirmare quidẽ particularia difficile, & firmare
facile. uerbi gratia. Dicit quis: omne animal maxillã inferio-
rem mouet, monstrabit aliquis crocodilũ, qui superiorẽ mo-
uet, & sic firmauit nõ omnis, & omnis sustulit. Sic & in par
ticularibus aliquis per nullus infirmabitur.

De firmatione & infirmatione

Libro VIII. De ordine & quomodo interrogare opus.
Primum namq; docuit locos, unde quis argumentorum co-
piam inueniat. Deinde quæ secum formet argumenta. Quæ
tertio ad alterum exire faciant. Sed tertius hic locus diale-
ctici proprius. Cætera cum philosopho communia. Nam in-
uenit philosophus & format, sed non interrogat, ut maxime
propositionibus naturaliter manifestis sufficiens. Dialecti-
cus uerò ex probabilibus interrogat respondentem. A cuius
demum responso argumenta facit. Sed de reliquis postea, nunc
de ordine interrogandi. Igitur uidendum quot sunt propo-
sitiones præter necessarias. Nam necessariæ demonstranti
conueniunt. Non necessariæ igitur IIII. uel inductoriæ ad
uniuersale probandum, uel amplitatoriæ, uel ad occultatio-
nem illationis, uel ad claritatem orationis. Quæ autem ad
occultationem, certandi gratia, nam & eæ in usum ueniunt,
cum tota res contra alterum fiat: his sic utimur, inductorijs
à particularibus ad uniuersalia, à manifestis ad obscura.
Occultantẽ uerò patrocinari non solum illis propositionibus
per quas infertur conclusio, sed etiam illis quæ ad eas utiles
sunt. Item illationes nõ ad suas ueras propositiones oppone-
re, sed ad tumultum illum ratiocinantium: de quibus suprà.
Atq; ut uno uerbo, ut cogatur respondens rogare propter
quid illa conclusio inferatur. Vtile quoq; fuerit, & in pluri-
bus cõcludendis prætermittẽdas propositiones non ordina-
te, sed cõfusim sumere. Vtile & in uniuersali probãdo ad oc-
cultãdum uti diffinitione, ex qua fiat propositio uniuersalis,
uti autẽ non ipso, sed in coniugato. Facilius enim adsentitur
respondens, & minori instantia assurgit ut ostẽdere uolens
omnem iratum appetentem uindictæ, non iratũ diffiniat, sed
iram, quæ est uindictæ appetitus. Multa quoq; alia ad occul-
tanda documenta ponuntur in ipso autore uidenda.

De ordine interrogandi

R. VOL

R. VOLATERRANI COMMENTARIORVM VRBANORVM

LIB. XXXVIII.

IN PHYSICAM ACROASIM.

HVIVSCEMODI libri argumentum de principijs inuestigare: quoniam nosse quidem entia sicuti cæteras doctrinas haud aliter contingit quàm si horũ causæ ac elemẽta prius cognoscãtur. Principia uerò alia apud alios existimantur. Quoniam autem cõmunis est ea dignitas apud omnes philosophos, E nihilo gign', sed omnia ex aliquo existente, uerùm simpliciore ac priore, ut principij principium non quæramus & aliud simplicius. Melissus & Parmenides unum ens, sed alter finitum & mobile, alter uerò Melissus infinitum & immobile posuere. Quum quidem opinionem, in qua & Plato fuit, postquam nonnullis Aristoteles rationibus confutauit, Ens ponit similiter & ipse unum, sed æquiuocũ, solus omnium contra Platonem præcipuè ac superiores: quum & illi præter substantiam quicquid esset, id est, accidens non esse dictitando, ens planè alterum fateri uiderẽtur, de quo etiam in Metaphysica pluribus disseram. Post hæc eos refellit, qui paulo naturalius ac altius de his loquuti sunt, sanè omnes in uno conuenientes, ut ex contrarijs principia constent: nonnulli densum & rarũ, Plato paruũ & magnũ, alij par & impar, aut concordiã & discordiã, aut calidũ & frigidũ, aut humidum & siccũ. alij quandã cõgregationẽ & secretionẽ. Anaxagoras Clasomenius homœomerias subijcit, id est, è pluribus minimis partibus similibus integrũ aliquod simile fieri, ut ex atomis ignis, ignem. Democritus & Leucippus ex his atomis quæ in sole per aëra tenuißimæ, puluereæq; apparent, cuncta constituebant. Empedocles unà cũ quatuor elementis amicitiã & inimicitiã, quòd è sympathia elemẽtorũ, id est, concordi rerũ discordia res procreatæ coirent. Thales Milesius aquã, quòd in ea cætera cõtinentur elementa. Primùm enim terreũ quiddã in ea subsistit: deficiens in aëra resoluitur, & ex aëre demũ tenuißimo ignis procreatur. Hippo. & Diogenes aërem, quòd occultiores in eo differentias uiderent, ut calidi & humidi. Heraclitus Ephesius ignem ut reliquorũ tenuißimũ. Pythagoras numeros & monads identitatis: Diada uerò alteritatis esse. Sic enim inopia uocabulorum appellari liceat, quòd uidelicet res fierent, cum planè in unum coirent, ac tunc desinerent, cũ in plura rursus dissoluerentur. His alia coëlementa adijciebat. Hesiodus Chaos dixit in Theogonia. ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ' αὐτὰρ ἔπειτα Γαῖ' εὐρύστερνος: Chaos appellãs locum qui corpus recipit: nam ex χῶ τὸ χωρῶ, id est, capio etymũ trahere uidetur. Orpheus in argonauticis: φάνητα, id est, phanetẽ opinatur, quod idem est quòd amor, qui primus (ut idem poëta interpretatur) ex Chao apparuit per quem reliqua omnia lucem & manifestationem suscepere. Homerus primũ deorũ Vestam esse principiũ dixit, quã ἑστίαν uocat, hinc rerũ permanentiã declarare uolens. Plato quinq; in primis uniuersalia posuit, Essentiã, (sic enim Cicero substantiã uocat) Idem, Alterũ, Motũ & Statũ. Principia uerò rerũ Deũ & Ideas, id est, rerũ omniũ species ingenitas, paresq; Deo æternitate, quas è nostris quidã piè diuinã mentẽ interpretati sunt. Has autẽ Ideas uti formas, cũ hyle, id est, materia cõiunctas intellexit: nec alterã ac altera nisi tantũ mente & cogitatione separari, ut in statua forma & materia secretas non quidem uidemus, sed intelligimus. Aristoteles uerò ex superioribus magis Platonẽ sectatus, materiã ac formã ut ille quidem posuit, sed separatas, quibus & priuationẽ tertiã addidit ex accidente ac extrinsecus principiũ: in quorũ omniũ demonstrationibus sensum cũ ratione coniunxit, nõ imitatus Epicurũ, qui tantũ oculis credẽs Solẽ pedaneũ, id est, unius pedis magnitudine iudicauit. Nec etiã Zenonẽ, qui ratione tantũ fretus Solẽ minime moueri dicebat. Quoniã motus principium non haberet, principiũ autẽ infiniti nõ est, infinitũ est cursus quem ille peragit, ut cõtinua quantitas. Cæterũ cũ rerũ contrarietatẽ ponãt, nõ errare dicit, ac ferè eadẽ oẽs quanquã uideantur differre, posuisse, sed alij quidẽ ratione, alij sensu magis nota ponentes. Cõfutat autẽ eos qui generationẽ & corruptionẽ negãt. Præterea rerũ principiũ tantũ unum & infinitũ. Adfert & ipse opinionẽ suã, duo cõtraria statuens principia, Formã & Priuationẽ. Tertiũ quoq; Hylen tanquã necessariũ subiectũ. Tot igitur uidebantur necessaria principia, quot ex cõtrarijs res naturales fierẽt ac rursus in cõtraria resoluerẽtur. Ex amuso uidelicet musicũ fit, & itẽ in amusum redit. Quòd autẽ Priuatio sit necessaria hoc modo probat: id est, principium alicuius, quod ipsum est medium per quod fit, sed materia naturaliter formã appetit per priuationẽ, ergo priuatio principiũ. Quare species & priuatio rectè horũ causa sunt, quarum altera sua præsentia causa per se est. Priuatio uerò sui absentia causa generationis ex accidente. Nõ enim ποιότης, id est, factio, esset nõ existente priuatione eius rei quæ fit. Hac igitur absente species introducitur, præsente recedit. Hæc inter se nõ habitus oppositione ueluti usus cæcitati, sed cõtrarietate cõ ueniunt. Quæ quanquã diuersa, in subiecto aliquo fieri necesse est, quod hylen uocant. Hæc est materia prima ingenita, immortalis, incorporea, mente perceptibilis, non substantia, sed substantiæ pars: quã Aristoteles per analogiã cognosci dicit, per quam simile quid demonstratur: ut quod usus in corpore, hoc in anima mẽs, quod est æs statuæ, hoc in natura materia formæ. Plato autẽ per cogitationẽ quandã impropriam deprehendi scribit. Impropriã uocat, quod cogitatio est in his quæ sunt: hæc autẽ nihil est entiũ, sed tantũ infinitũ ac in potestate quũ uerò in formã redigitur, unũ aliquid fit, nec amplius infinitum. Non esse autẽ, quinq; secundũ eũ modis dicitur: Primò quod uocat Hyperusion, quod est ipse Deus quasi super omnẽ essentiã: Deinde Metusion quasi essentiæ participans, quod (ut dixi) primæ materiæ cõuenit. Quorũ alterũ supra omnia, alterũ infra omnia fit. Tertiò Alteritas secundũ Græcos seu pluralitas, quando ex pluribus unum fit, siue in plura resoluuntur: iam esse uel non cœpit uel desijt. Quartò Mendacium. Postremò quod non est, ut quod diametros symmetros existat.

Libro secundo Naturã diffinit esse principiũ motus. Entium naturalium quædam esse animantia, quædam inanima. Et horum quædam mixta, quædam simplicia. Animantia & mixta omnia principium in se motus habent, à contrarijs enim corrũpuntur & fiunt. Simplicia uerò, ut elementa, ab externo agente mouẽtur & alterãtur, apta alioquin, id est, per se recipere. Eodẽ modo & artificialia, nisi forte ex accidente per se moueantur: ut medicus ægrotus qui se ipsum curet, quod ut medico accidit: nõ ut ægroto. Præterea quum natura materiã contineat & formã, materiã tantũ nonnulli ad eã pertinere dixerũt: nã & grabatũ ligneũ si corrũpatur nõ in alterũ cõuertitur grabatũ, sed terrã, sicuti & æris statua in aquã quæ materia omniũ liquabiliũ est. At qui formã maluerunt sic probauerunt, ob formã agere tantum naturã: nec res nominari aliquo modo aut dici, nisi ex entelechia perfecta, & absoluta: quũ enim in potestate sit nõ est uocari aut domus. Cuius igitur gratia, id est, causa finalis seu formalis,

Ens æquiuoc.

Ideæ Platonicæ

Tria principia

Hyle

Priuatio

Materia

Hyperusion

Metusion

Heterotes

Mendacium

Non ens

Natura

Scientia naturalis ac mathematicos similitudo

in naturalibus præudet. Post hæc quũ astrologia, musica, & perspectiua intermediæ sint artes, eas ad mathesim magis spectare contendit, similitudinemq; quandã inter naturalem & mathematicæ scientiã demonstrat, quũ circa corpora utraq; uersetur & lineas & superficies & notas: uerũ altera de his quanquàm in materia, cũ abstractione tamen materiæ considerat: altera uerò naturalis corpus naturale metitur, in materiaq; omnino uersatur, Ex his astrologia, ualde cũ naturali cõsentanea. Nam & utriusq; officium est Solem Lunamq; ac cœlum ipsum uestigare, motumq; perquirere.

De Causis

Hinc demum ad causas ingreditur, sine quibus nihil est in rebus naturæ aliquid demonstrare. Omnis enim causa principium, sed non cõtrà: nam principiũ præter causam ordinẽ quendam præ se fert, ut in quanto nota principium lineæ, & unitas principiũ numeri, & κίνημα motus. Causas Aristoteles quatuor ponit, sed propriè appellatæ duæ, Efficiẽs, Finalis: Concausæ totidem, Materialis, Formalis: hæc inter se differentia, quod hæ cum causato coniunctæ, illæ discretæ.

Causæ

Concausæ

Causam igitur efficientem in rebus naturalibus Aristoteles naturam primũ posuit. Plato autẽ pulchrius organicam eam constituit, motã ab ipso Deo, quem causam efficientẽ esse uoluit, mouentẽ nihilominus & ipsam corpora physica, ex quo potius concausam appellauit. Exemplarẽ uerò Ideas posuit, quas cõditoris Dei mentẽ piè possumus interpretari: Materialem elemẽta, Finalem & formalem eandẽ natura intendit, quũ omnia formæ gratia cõtendat. Hæc omnia in arte cõspicimus, ut in domo efficiẽs causa ædificator, finalis imbrium uitatio. Materialis lapides & ligna, formalis figura ipsa: organicã si quis quærat, inueniet cathetũ, normã, trullam, & his similia. Exẽplarem uerò ipsius conditionis & architecti designationẽ ac mentem. Causarũ item & entiũ, id est, causatorũ, quædã per se, quædã ex accidente: aut causa efficiens statuæ per se statuarius, ex accidente uerò Polycletus uel albus uel musicus. Accidit enim statuario Polycletũ uocari, & album aut musicũ esse. Similiter & causatum per se statua fuerit, ex accidente uerò Socrates forte & tricubitalis seu rubra. Accidit enim statuæ propter Socratem fieri ac uocari Socratem & tricubitalem aut rubram esse.

Causæ Propinquæ Remotiores

Est quoq; causarum & causatorũ tertia diuisio: uidelicet quædã propinquæ, quædã remotiores sunt, tam per se quàm ex accidente. Quædã etiã actu, & quædã potestate. Versatur & illa quæstio. Quid prius, causa an causatũ: utrunq; simul & energia dicendũ, quoniam alterũ alteri inuicem eodemq; tẽpore uim præbeat ac nomen. Si tamen propinquior causa eligatur, ut ædificans & ædificiũ simul sunt, & altera ab altero nomen accipit. Non item causa remotior, ut homo & ædificium. Potestate autem possunt quidem nõ esse simul, ut si ædificator periret remanente domo, uel contrà. Sunt etiam quædam inuicem causæ, ut labor causa ualetudinis & ualetudo laboris.

De fortuna & casu

Posthæc quũ nonnulli cuncta ratione occulta fieri, ac nihil temerè putẽt: Arist. solus Fortunam & Casum inter causas ponit agentes ex accidente, & ex genere raro cõtingentium: hæc tamẽ inter eos differẽtia, quòd Fortuna in his quæ secundũ electionem sunt, & ab extrinseco agente, ac in ratione plerunq; bonorũ ponitur: quapropter nec inanimis nec brutis nec pueris, qui consilio careant, euenit. Fortunæ nãq; seu temerè fuerit, aliud eligere, aliud euenire, idq; tribus modis. Aut optatum assequi finem, & obiter præter spem aliud contingere, ut si fodiens ædificandi gratia thesaurũ inueniat: Vel aliũ assequi finem quàm eum qui intẽditur: ut si amicum obuiam quis habeat, aliud in foro frustra quæritans. Postremò si non finis omnino qui intenditur consequatur.

Casus autem ex his quæ præter electionem eueniũt, quod Græcum declarat uocabulum αὐτόματον, secundum naturam tamen euenit, ut brutis ac inanimis quæ electione ratione q; carent: ut si ex lapide sponte cadente quiescens intereat, causa mortis per se lapis fuit, ex accidente uerò casus.

Præterea casus ampliore dicitur potestate: nã omnis fortuna casus, non item cõtrà. Fortunæ quoq; infinitæ sunt causæ, ratio uerò eorum quæ semper aut frequenter, Fortuna item causæq; cæcæ quoad nos, quoad Deum naturamq; manifestæ. Insuper bona fortuna, εὐτυχία, mala autem δυστυχία dicitur. Bona ergo fortuna felicitas quædam erit. Felicitas autem actio quædam. Nihil ægrutem neque fortunatum esse contingit.

De motu

Libro tertio Motum & Infinitum exequitur. Entium enim quædam sunt principia motus, ut Deus omniũ motor, ut anima quæ animalia mouet, & natura à qua res naturales mouentur intrinsecus, quamuis aliam extrinsecus causam uideãtur habere. Nõnulla uerò sunt motus, ut generationes, augmenta, alterationes, secundũ locum mutationes: quædam principijs motuum, ut materia & forma: aliqua sunt mota, ut corpora simplicia & cõposita: alia sunt in motis accidentia, ut locus & tempus: quædã propter locum & tempus, ut uacuum & infinitũ. Corpus igitur in loco est, motus autem in corpore, tempus uerò in motu, de quo nunc agitur. Hic (secundum Aristotelis diffinitionem) energia est entis potestate qua potestate. Ens enim potestate dupliciter dicitur. Primò imperfectã tantum cõtinet applicationẽ ad motũ: ut dicimus semen potestate animal, & puerũ potestate musicum. Secundò perfectã indicat facultatẽ ac dispositionem ad agendũ, ut Aristoxenus iam musicus factus, non citharizans, sed potens citharizare, & ignis potestate calorificus, qui non calefacit.

Motus diffinitio

Ens potestate bifariam

Ens energia

Totidem modis & ens energia dicitur, ut quod modo diximus, Aristoxenus arte musicus musicam nõ exercens, Secundo cũ musicã exercet. Nam ens potestate secundo modo & ens energia primo modo, idem sunt. Igitur motus imperfectus entis potestate in energiã primã perducitur, & ex hac in secundam. His itaq; cognitis motus dicitur energia ac relatio moti ad mouentẽ, hoc est, patientis ad agentem tanquam accidens quoddã substantijs adiectum. Ex parte igitur mouẽtis perfectus est actus, ex parte moti imperfectus. Quoniam mouens quod est ens actu agere certè potest secundum quod energia & natura perfectum, quod enim dicitur, hoc est. Motum uerò quod est ens potestate patitur, qua potestate, & est imperfectum, quod enim dicitur nondum est. Itaq; utrunq; in eodem fit subiecto: uerbi gratia: Democrates colore rufus, morbo pallidus factus erat, energia rufus, potestate uerò pallidus, quandoquidem potuit fieri pallidus. Igitur qua rufus non dicebatur moueri, qua uerò pallidus quoniam potestate contingit quando cœpit pallescere, & ab ente potestate pallido in ens energia pallidum processit, tunc ad pallidum dicebatur moueri. Et erat pallor motus, energia enim entis potestate pallidi Democratis, qua ens potestate, hoc est, secundum quod aptus erat fieri pallidus. Quando autem factus est pallidus non amplius secundũ pallidum motus erat, sed constitit in pallido. Eodem modo & omne energia ens qua energia minime mouetur, qua potestate mouetur. Sed non diceretur moueri qua potestate manente tantum potestate & sola ad motum applicatione. Sed cum ab ente potestate transit in ens energia, manente etiam potestate tunc moueri dicitur. Ideo hoc additur ad motus diffinitionem, uidelicet qua potestate, ut etsi subiecto idem est ens potestate & ens energia, secundum quod ens potestate factus motus tantum consideratur, & quousque etiam seruetur potestas. Nam hac pereunte motus non est. Quare hoc motus ab ente energia differt, quòd in hoc perit potestas, in motu autem manente potestate motus energia perficitur. His hoc modo diffinitis patet, quòd motus à mo-

uente

uente quidem incipit, & definit, firmatur uerò & consistit in moto & patiente: ut ædificatio, hoc est, energia ædificantis ab ædificatore quidem in ædificato est, ædificare uerò motum esse significat. Adfectus enim ex motibus procedentes motus non sunt, sed effecta motuum.

De Infinito

Deinceps de infinito disserit, quoniam infinitũ & motus est & temporis ueluti continuorũ mensura. Pythagoram & Platonem parum physicè locutos redarguit, qui infinitum substantiam posuerunt. Sed alter in numeris & in rebus sensibilibus constituit. Nam numerus extra sensibilia non est. Alter Plato tam sensibilibus, quàm insensibilibus, quòd numeros posuerit infinitos simpliciter & Ideas ac sine loco. Alter item parem numerũ infinitum magnum posuit, quòd ex additione parium nunquam ex quadrato uarietur, at benè ex impari. Plato duo infiniti principia, magnum & paruum constituit, quòd alterum in infinitum per numeros augetur, alterum in continuo semper diminuitur. Anaxagoras & Democritus, aliquanto naturalius elementa dixerunt infinita esse, diuerso tamen modo. Alter enim ex infinitis partibus homogeneis siue homœomeris: Democritus autem ex semine omnium figurarum per continuum contactum, hoc est, ex infinitis partibus atomorum. Aristoteles uerò negat quicquam ex contactu procedere in infinitum, quod unumquodq; corpus sit per se terminatum.

Deinde quatuor enarrat cõditiones, quas antiqui infinito tribuebãt: Primam, quòd infinitum est principium: Deinde quòd ingenitum, attamen corruptibile, quum finem quãdoq; sit habiturum. Tertiam quòd contineat & gubernet omnia. Nonnulli uerò diuinum quiddam & immortale dixerunt, sicut Anaximãder.

Infinitũ quinque modis

Infinitũ quinq; dicitur modis: Primò sine ulla parte & quantitate, ut nota in linea: terminus est enim lineæ nota, quanquam ipsa termino caret, ut quæ nullã possideat partẽ: cuius enim nulla pars, terminus etiam nullus: ex quo quantecunq; simul notæ cõgrediantur, lineæ partẽ non conficiunt uel minimam: quoniam non inuicem contingunt. Quam igitur nota in linea rationẽ habet, eandem in tẽpore nunc, & in motu κίνημα. Secundò cuius figuræ terminũ non est inuenire, ueluti in sphæricis, quòd in his idem semper cursus principio fineq; caret: quanquam & hoc modo iure infinitum ab Aristotele dicitur, cuius est proprium nõ idem accipere. Tertiò quum res difficilis inuẽtu, ut inextricabilis error labyrinthi apud Cretẽses, apud Lacedæmonios Ceadas locus damnatorum. Postremo magis omnibus proprie dicitur infinitũ, cuius est semper nõ idem accipere, ut in numeris adijcitur addendo, in continuo uerò minuendo. Et in additione quidem futurum tempus adnotatur, in diminutione uerò præteritum: utrunq; autẽ tantum potestate infinitũ est, quòd potest hoc quidem augeri, illud diminui semper: neq; enim numerus est energia infinitus, neq; item ulla magnitudo. Contra infinitum energia Aristoteles multis argumẽtis disserit. Primum contra Platonẽ, quòd infinitum extra sensilia non est, quoniã circa quantũ & magnitudines & multitudines: alter nõ esset diuisibile: si nõ diuisibile, nõ infinitũ. Contra Pythagorã uerò probat nullum numerum esse infinitum. Nullum enim numeratũ aut numerabile est infinitũ, sed omnis numerus est numeratus aut numerabilis, ergo nullus numerus est infinitus. Præterea quicquid est in loco, est finitum, corpus est huiusmodi, ergo finitũ assumptum maius probatur quod species loci sunt finitæ, ut ante, sursum, deorsum.

Infinitũ energia simul & potestate

Idem monstrat & potestate & energia posse quandoq; infinitum esse ut quæ habent non ut essentiam energia finitam: sicut homo, & domus: sed esse eorum est, fieri alterum post alterum succedendo: quod Græci, ἀνυπόστατον καὶ ἐπερχόμενον dicunt: ut certamen, & dies: est enim & esse certamen energia, & posse certamen fieri potestate. In hominibus uerò etiam infinitum, non per se, sed succedendo alterum alteri consistit.

Contra ueterũ diffinitionem

Infinitum esse dicit non secundum antiquorum diffinitionem. Non enim id cuius nihil extra, sed cuius semper aliquid extra est, hoc infinitum. Cuius autem nihil extra, hoc perfectum est & totum. Sic enim diffinire solemus totum, cuius ad partes nihil abest extra, uidelicet hominem uel animal. Contra item Melissum, qui totum uniuersum infinitum esse dictitabat, probat totum & infinitum tanquam pugnantia non conuenire. Similiter contra Platonem, qui aliquid simile dixit, uidelicet id esse infinitum, quod in seipso omnia habeat, omniaq; contineat. Nam quod ἄπειρον, idest, infinitum dicebant, id siquidem materia prima est, quæ forma caret. Quapropter non totum, sed pars totius, sicuti æs aneæ statuæ reperitur.

De Loco

Libro quarto. Quum corpus in loco sit, & secũdum locũ moueatur, iure loci rationes ut corporis appẽdices enarrãtur. Sicuti etiam motus & tẽpus. In quæstione primũ an sit, Igitur locũ negantes hoc modo probãt. Si omne ens in loco, locus autẽ ens: erit locus in loco: & hoc in infinitum. Et rursus: si est, erũt & notæ, & lineæ, & superficiei loca propria: quod minime cõtingit. Præterea ex corporum augmẽto aut diminutione erit: erit item loco augeri & diminui. Quid autem sit, manifestum ex mutatione, quum aqua è uase excũte aër ingreditur: & contrà. Ex quo patet, quod locus est aliquid, præter inhærẽtia & commutata. Superiores rationes per loci diffinitionẽ mox facile confutabuntur. Quum unum è quatuor locum esse oporteat, aut materiam, aut formã, aut interuallum in medio terminorum, aut terminos ipsos, quod nullum duorũ priorum sit, demõstrat: quoniam illa in unum coëant, locans autem & locatum minime. Sed neq; tertium, quum uacuum non admittat natura. Restat ut terminus sit, & superficies immobilis complectens locatum. Igitur aër extremus complectens nostri corporis superficiem, erit locus noster: & curua cœli superficies locus est ætheris. Contactus autẽ ætheris ad hypercaumã, locus est elementorum sublimiũ & deinceps. Ex quo patet, quòd nõ sit necesse duo simul esse corpora in eodẽ loco, neq; locũ propterea augeri: quum superficies corpus nõ sit, ac propterea locus incorporeus, aptus tamen recipere dimensiones & spatia, secundum locati magnitudinẽ. Ex quo nihil maius aut minus est, quàm corpus locatum. hoc tamen si contiguum fuerit, & non continuum: nam cõtinuum ens non in loco dici poterit, sed pars in toto: nec in illo moueri, sed cum illo. Confutat deinde Platonem, qui cum materiam posuerit communem omnibus locum, Ideas & numeros in loco minime posuit.

Aliud in alio octo modis

Esse præterea aliud in alio octo modis declarat. Sicut sunt pars in toto, totum in parte: species in genere, genus in specie. Et hæc quatuor secundum totum & partes: reliqua secundum causas: ut forma in materia: res in agente, & motus in motore: res in suo optimo & fine: postremò magis omnibus proprium res sicut in uase, & sicut in loco suo.

Rursus locus multifariã dicitur: mutabilis, immutabilis, communis, proprius, naturalis, ex accidẽte. Vas igitur locus dicetur, ait, μεταφέροντος id est, trãslatitius & mutabilis: sicuti immutabilis uas appellatur ἀμεταφόρητον. id est, minime translatiuũ: quòd uere locus est exẽplo nauis, quæ quãuis in fluminis parte tanquã in uase sit: non in eo dicitur esse loco, sed in flumine toto: & hic proprie dicetur locus.

Naturalis
Ex accidente locus

Naturalis autẽ locus species habet duas, sursum, ac deorsum. Leuia namq; sicuti ignis & aër, sursum tẽdunt: grauia uerò ad mediũ, ut terra & aqua, quæ sibi inuicẽ loca sunt ex ordine sphærarũ. Ex his aliquæ partes actu sunt in loco: ut extrema superficies locati: aliquæ potestate, ut sunt cæteræ partes se inuicẽ tangentes: ueluti aëris & aquæ, quæ quãuis fluant exagitatæ & commotæ eundem tamen in uniuersum cum toto

retinent locum. At locus ex accidente is fuerit, qui introductitius est singulis partibus: siue ille moueātur, siue quiescāt: quam Græci ἐντάξίαν uocant, id est rectum ordinē dispositionum partium locatarū. Postremò dicit, cœlum nō esse in loco, cum extra cœlū nihil sit tamē motus insunt partibus: altera enim pars alteri succedit in loco secūdum accidēs: ac altera ab altera continetur, ut aqua ab aëre, aër ab igne, ignis ab æthere, æther ab ultima sphæra. Vltimæ uerò sphæra cum nec locum cōcedat, neq; neget: dicatq; aptum locum recipere, cum sit mobile quoddam quiescēs, quod tamen non sit corpus, neq; proprie locus, nisi ex accidente sit mobilis: occasionem posteris dedit multa super his uana ac inter se pugnantia commentandi: tum scitu quidem superuacua, ut aliqui dixerint, centrum tanquam rem stabilem eius esse locum: nonnulli ultimam cœli superficiem: ac alij alia.

ἐντάξία

Quòd cœlum no est in loco

De Vacuo

Posthæc de uacuo. Physica etiam consideratio, si est, an nō, & quid est, & quomodo. Quidam locū sine corpore uacuum ponunt. Testantur enim nisi uacuum sit, neq; motus secundum locum esse posse, neq; augmentū, neq; diminutionē. Vbi enim uidebitur aliquid moueri existēte pleno uniuerso? Quod enim auctum fuerit in pleno, quò abibit? Et rursus, si totum aliquid per corruptionē remisit, necesse ut maius ad minus redeat, uacuumq; propterea appareat. Vas itē cinere plenum, uacuum monstrare uidetur, cum tantundem nihilominus aquæ capiat. Pythagorei quoq; idē diuersis innixi rationibus sentiūt: nisi enim aiunt unum à duobus, & deinceps uacuo distingueretur: certe unū & duo simul essent. Hæc itaq; atq; his similia solent adducere. Quæ quidē hoc modo confutantur, uacuum nō esse causam motus: nam huiuscemodi per uacuum motus, aut secūdum, aut præter naturā erit: sed non secundum naturam erit, quum omnis uiolētus motus sit posterior motu secundum naturam. Sed quonam pacto fuerit motus per uacuum secūdum naturā, cum uacuum nihil sit? in non ente nulla differētia aut supra aut subtus locorum, ad quæ uidemus naturaliter corpora simpliciora per se tendere. Et si ignis est delatus, ubi firmabitur, cum supra non sit: ubi etiā terra descendet aut subsistet, cum subtus aut medium cesset? Est quoq; illa ratio nō parua: quòd per uacuum sine tempore corpora mouerentur. Motus autem sine tempore non est. Assumptum monstratur. Corporum citius aliud aliò fertur, secundum eius & leuitatē & etiam tenuitatem loci, per quē transiturum est. Citius enim penetrat aquā quàm terram, & aqua citius aërem, donec per uacuum nullum sit tēpus. Contendunt etiam per rarum & densum quidem idem mōstrare, quos item Aristoteles confutat, probās quòd materia sit una calidi & frigidi, & omnium cōtrariorum. Est & corporis tam magni quàm parui eadē materia, eademq; uis, cum ex potestate sit energia, ut cum fit aër, & contrà. Igitur cum dēsum & rarum sit idē & una materia, non propter uacuū fuerit: sed ob corporum generationē ac transmutationē, ubi & resolutione & agglutinatione opus est. Sed & cum alia sint quæ uacui rationem confutent, tum experientia sensusq;. Vasa enim ore angusto statim ac facile fonti inuersa implerētur aqua, nullo per uacuū corpore impediente: quod secus cōtingere uidemus aëre intus resistēte, nec eijci ex oribus aqua obturatis ualente. Simile & in Clepsydra, quā ponit Aristoteles cōspicitur, quæ ore obstructo aquam minime fundit. Similiter & utres aëre pleni, pōdera sustinentes. Tum à sensibus clarissimum, quomodo enim uisu longe ac usq; in cœlum penetrare possemus aëre per totum non existēte continuo, ac uacuationibus intercipientibus sensum? Reliquum quid sit, an usquam sit uidere. Locū physici sine corpore uacuum appellant, si locus uacare corpore potest. Quidam uerò solo nomine, uacuumq; & ἀνυπόστατον, id est, insubsistens uocant: nonnulli autem extra curam cœli superficiem, hoc est, extra mundum, uacuumq; & infinitum demōstrant hoc argumēto. Omne circundatū ab altero quodam corpore circundatur: sicuti in singularibus corporibus demonstratur: extra mundum uerò corpus nō est. igitur incorporeum est quod mundum circundat. Si enim corpus, & hoc ab alio quodam circūdaretur, sed corpus infinitum non est. Quapropter necessariò incorporeum erit, quod postremo comprehendit, atq; ambit uniuersum, sicuti omnium ultimum erit & infinitum. Itaq; supremā corporeorum entiū periochen incorporeumq; infinitum, & uacuum nominant, ut nihil reliqui corporum in ipso retinentem.

Vacuum non esse ex experientia uasis

Quid uacuum

ἀνυπόστατον

De Tempore

Tempus. Cùm sint mēsuræ quatuor, Numerus, Magnitudo, Locus, Tempus, Numerus discretionē metitur: magnitudo spatiū: locus omnimodam positionē: tempus generationis fluxū & extensionē. Est enim motus & omnium entiū mensura. Quod quidā non admittētes huiuscemodi rationibus contendūt. Aliquid enim illius factum est & iam non est: aliquid uerò futurū, & nondum est. Compositum enim ex non entibus quomodo fuerit? Præsens autē & nunc, non pars tēporis, sed partem metitur. Quod facile redarguitur, quum multa ex entibus non entia sint, & ex non entibus entia: non autē corrumpuntur, sicuti etiā sensuum ἀντιλήψεις dicimus & existētes absq; eo quòd fiant: & item non existētes absq; eo quòd corrumpantur. Sic & partes temporis minime incorruptioni subijciuntur Præteritū & Futurum. Est & medium quoddā, quod Nunc appellatur, alterius quidem finis, alterius initium, quod quanquā primo & per se nulla quidē pars tēporis est, haud aliter quàm nota in lineis & unitas in numeris: hæc in discretis, illa in continuis nihil augent, Tamen præsens etiam tēpus secūdum latam potestatē denotat. uerbi gratia: domus tota locus generatim uocatur omnium quæ sunt in domo. Sed ea ratione qua terminum ac superficiem circundantis cōtinenter retinet in se, ipsa proprie locus dicetur. Sic quoq; Nunc, secundum præsens tēpus appellatū est tēporis pars, inter præteritum & futurum. Ea uerò ratione qua nūc proprie & per se dicitur, in diuisibile sibi cōtinenter cōiunctum habet. Quare sub eodē uocabulo Nunc, & pars temporis, & non pars temporis accipitur.

Qui tēpus nō admittunt

De Nunc

Cognitis his, restat quid sit tēpus definire: Est enim numerus motus secundum locum per se, & aliorum per accidens.

Quid sit tempus

Dicitur nanq; Numerus numerās, & Numerus numeratus. Primus dupliciter dicitur, unitates uidelicet ipsæ. Et alius quo numerato alia numeramus: ut per lineas numeratas alia numeramus, & per tēpus numeratū numeramus & motum. Numerus autē numeratus seu numerabilis, sunt ipsæ res numeratæ. Et hic rursus dupliciter: aut secūdū quātum, ut duos aut tres motus dicimus: aut secūdum ordinē, ut primū motū & secundū. Igitur tēpus nō est numerus numerās primo & per se, qui ad discretā pertinet quantitatē, nō ad continuā: sed est numerus numeratus, quē unitates numerāt, uidelicet duorū, trium, quatuor dierum tēpus. Est etiā numerus numerās secūdo modo dictus: quoniā per tempus huiuscemodi numeratū numeramus & motus, uidelicet duorū trium dierū iter seu motus. In primo nanq; tantū temporis partium existētia est. In secūdo tēporis est motus partium existētia, deinde relatio prioris partis ad posteriorē. Nam tēpus est mēsura motus secundū prius & posterius. In omni enim mutatione prius & posterius est, quæ sunt partes tēporis: ergo omnis mutatio in tēpore fit: itaq; motū tēpus metitur, & tēpus motus. Tēpus est mēsura motus, qui maxime omniū est notissimus ac normalis, præsertim cyclicus: deinde per eū reliqui motus generationis & corruptionis & aliorū. Corruptionis nanq; per se tēpus causa est, generationis ex accidēte: utputa Sol, causa est gn̄ationis, qui tēpore agitur. Præterea tēpus nō dicitur, neq; uelox, neq; tardū,

Numerorum diuersitas

sed

sed magnum & paruum, breue & lõgum. Nam uelocitas in breuitate fit tẽporis, & tarditas in longitudine. Caeterum aequalium numerabiliũ idem est numerus. Decem enim ouiũ & decem canum idem numerus, sed nõ est idem decem. Diuersae enim oues à canibus: argumento est aequilaterus & scalenus, cum non sit idem triangulus, tamen est eadẽ figura. Numero igitur numeranti conuenit, ut sit idem respectu diuersorum. Sed numero numerato cõuenit secũdum prius & posterius inter se differre. Non solum enim numeramus motum per tempus, sed tẽpus etiam per motum: quod sanè probatur primò per simile, quoniam numerũ per numerabilia, & numerabilia per numerũ: ut per numerum cognoscimus multitudinẽ equorum, rursus per unum equum saepe iteratũ cognoscimus numerũ equorum. Eodem ferme modo quãdo nobis nota est certa quãtitas tẽporum, motus uerò ignotus: tunc motum per tempus metimur. Praeterea sicut se habet motus ad magnitudinem, ita se habet tempus ad motum. Sed nos metimur magnitudinem per motum: & cõtrà. Sic enim dicimus uiam esse magnam, si multi fuerint motus: & rursus motum esse multum, si uia fuerit magna.

Post haec disserit, quòd non solùm motus mensura est temporis, sed etiam quietis ex accidente. Non enim qua quies, hoc est absentia motus, sed quia quodammodo motus dici possit. Duplex est enim motus: alter est quieti oppositus: alter est fluxus simpliciter & extensio, quae est quietis comprehensiua. Itaq; metitur tempus rem motam & quiescentem secundum existendi extensionem.

Postremò cum mensurae largo uocabulo res metiamur, Aeternitas *Aeternitatem theologi sine tempore ponunt, qua solus fruitur Deus:* Aeuum *Aeuo autẽ angeli, qui quãquam sine fine sint, principio non carent. Reliqua mortalia tempus metitur.*

Partes tẽporis *Partes autem temporis Nunc, Tunc, Iam, Modo, Olim, Repente.*

Post haec quoniam motus est in tempore, & ideo numeratur à tempore, dupliciter dicit aliquid esse in tempore: uno modo quod simul est cum tempore, sic quòd ipsum est quando tempus est. Alio modo sicuti pars temporis aut passio, ut etiam arithmeticae unitas par impar.

Deinde dicit duo requiri, ut aliquid sit in tempore: primò quòd cõtineatur sub tempore, ut sicut illud est in loco quod continetur sub loco. Ex quo infert quòd esse in tempore non est esse quando tempus est, nec esse in loco quando locus est, quia sic omnes res essent in quolibet. Et sic coelum esset in milio: nam quando milium est, coelum etiam est. Sed oportet quae in tempore, patiantur aliquid sub tempore: probat ex eo quòd consueuimus dicere quòd tempus tale faciat omnia: & quòd omnia senescunt sub tempore.

Catholica quatuor *Facit insuper quatuor catholica: primum, non entia & impossibilia se aliter habere: ut diametrum quadrati esse lateri symmetrum: non sunt in tempore: probat, quoniam sub tempore nil cadit, nisi quae mouentur & quiescunt. Deinde omnia generabilia & corruptibilia, & omnia quae aliquando sunt, & aliquando non sunt, in tempore sunt. Probat quoniam tẽpus esse eorum excellit, eorumq; item essentiam metimur. Tertium, illa quae non sunt, aliquando tamen fuerunt: ut Homerus. & illa quae non sunt, & aliquando erunt, metimur tempore. Quartum, illa quae nec fuerunt, nec sunt, nec erunt. & illa quorum opposita semper erunt: ut asymmetrum diametrum, in tempore non sunt. Illa uerò quorum opposita non semper sunt, esse & non esse, generari & corrumpi possunt. Et sic ea metimur tempore.*

De diuisione motus in species *Libro quinto de diuisione motus in species suas, deq; unitate & cõtrarietate motuum & quietum. Primò quae mouentur, aut ex accidente sunt, ut cum dicimus musicũ ambulare: aut secundum partẽ, aut curari dicitur totum corpus, cum thorax curatur. Id uerò quod sic mutatur, dicitur simpliciter mutari. In mouẽte item medicus primũ per se curat, manus autẽ percutit. Quae tanquam indeterminata dimittẽda. Nam quae per se mouentur, per medium fiunt cõtrariorum, ut uox media & grauis ad ultimã, acuta ad extremã. Et fuscum album ad nigrũ, & nigrum ad albũ. Item motiua nõ esse neq; in specie, id est, qualitate, neq; in loco subiectiue, neq; in iis quae mouẽtur. Nam quae mouẽtur immobilia sunt, ut sciẽtia, calor, alioquin erit in motu mutatio. Quapropter aliquis dubitet an proprietates motus sint: nã albedo nõ est motus, sed albatio. Motus enim in ligno nõ in specie: magis enim dicetur motus à termino ad quod, quàm à quo. Nã corruptionem dicimus, quod mutatur ex esse ad non esse, & item generationem quod mutatur de non esse ad esse.*

Praeterea in omni motu quinq; concurrere oportet, Mouens, Motum, Tempus in quo mouetur, & Termini A quo, &, Ad quem. In motu v. sunt

Deinde sex mutationis species narrat: de subiecto in subiectum, quae dicitur alteratio: de non subiecto in subiectum, quae est generatio: de subiecto in non subiectum, quae est corruptio. Ex non subiecto autem in non subiectum non dicitur, nisi in accidente: ut ex non nigro, non album. Ex his dicit generationem non uere motum esse, quòd (cum ex non esse fiat) quod non est moueri non potest. Mutationis vi species

De non ente quoq; ait multifariã dici, uidelicet secũdum corruptionem, & diuisionem, & illud quod uocatur falsum: aliud nõ ens, quae potestas est: aliud secundum accidẽs, ut homini non esse album, quae non entia simpliciter non moueri dicũtur. Sed neq; corruptio est motus, quia motui opponitur motus, aut quies: sed corruptioni opponitur generatio, quae neutrum est. Solum alterationem deniq; motum ponit. Non ens multifaria dicitur

Posthaec sub tribus generibus motũ subiicit. Sub Quanto argumentum & diminutionẽ sub Quali alterationẽ in Vbi, secundum locum mutationẽ, qui proprior omnibus. Sub substantia uerò nõ est nisi per accidẽs, quòd nullum entium substantiae sit aduersum Non etiã sub relatione, neq; sub actione & passione, quòd nõ sit motus motus, neq; generationis generatio, neq; mutationis mutatio. Nam motus non est de numero subiectorũ. neq; terminus alterius motus, quod septem rationibus probat, uti apparet. Dicit etiã quòd motus secundum magis & minus, qui fit in alteratione, est nihilominus ex cõtrario in cõtrarium secundũ quid, ut ex magis albo minus albũ. Simpliciter autem mutatur ex albo in nigrũ. Motus sub tribus generibus

Praeterea immobile tripliciter fieri: uno modo quòd nullatenus aptũ est moueri, ut sonus, id est, uox inuisibilis. Deinde quod difficile aut mouetur, aut saltẽ difficile incipiat moueri. Tertiò quod aptũ est moueri facileq; mouetur: & hoc immobile dicitur quiescere. Quies enim motui est cõtraria. Immobile tripliciter

Deinceps de Vnitate motus & oppositione, narratq; in primus super hoc septẽ proprietates: easq; diffinit, uidelicet, Simul, Separatim, Tangere, Medium, Consequẽter, Habitũ, Continuũ. Simul enim dicũtur quae sunt in uno loco & immediato. Separatim uerò quae in alio. Tangẽtia, quorũ ultima sunt simul. Medium est in quod aptũ est peruenire id quod cõtinuò mouetur secundum naturã prius quàm in ultimum terminũ motus, in quẽ mutatur. Hinc addit quòd ut nũ nimũ ad mediũ tria requirũtur: duo extrema & ipsum medium. Consequẽter sunt, quae se habẽt secũdum ordinẽ: & quod inter illa mediũ eiusdẽ generis: ut linea lineae cõsequenter est, unitas unitati, & domus domui: nihil tamẽ prohibẽt inter ea quae sunt cõsequenter aliud esse medium, dum modo illud nõ sit eiusdẽ generis. Deinde subdit quòd prius nõ se habet cõsequenter ad posterius. Non enim unũ est cõsequenter duobus: neq; linea prima cõsequenter secundae. Sed haec sunt consequenter illis. Habita dicuntur, quae consequenter

De Vnitate motus & oppositione
Proprietates vii.

sunt

sunt ac se tangunt. Continua dicuntur, quorum ultima sunt unum. Aitq; triplex esse continuum, quædam per colligantiam, alia per contactum, alia per insectionem.

Comparat demum adinuicem nonnullas earum proprietatum, uidelicet Consequēter, Habitum, & Continuum. Primaq; est consequenter se habere: secunda habitum esse: tertia cōtinuum. Postea catholicum infert, quòd notæ in continuò nō se habēt eo modo sicuti unitates in numero. Primum quòd secundum notas fit contactus: secundum uerò unitates non fit contactus. Deinde quia inter duas notas necessario mediat linea, sed inter unitates non necessario mediat numerus, nullum enim medium dualitatis & unitatis.

Catholicum

Post hæc de triplici motus mutatione tractat, monstratq; multifariam dici motum unum: Specie, Genere, Numero.

Motus unus, specie, genere, numero

Motus item unus numero tripliciter: unitas illius quod mouetur, unitas termini ad quem fit motus, & unitas temporis requiritur. Ad motum uerò unum, genere uel specie, non unitatem temporis, aut mobilis, sed ad motum unum numero: oportet terminum esse unum, & nō deficientē, id est, non interruptū: & mobile etiam debet esse unum, non secundum accidēs, sicuti Socrates, & album. Nec etiam sat est, quòd terminus sit unum cōmune: quia tunc contingeret duos homines sanari simul, secundum eandem sanitatem, quod fieri non posset. Ad unitatem igitur motus requiritur unitas temporis, & mobilis & termini. Non erit idem numero sanitas Socratis, qua sanus est mane & uesperi: dato quòd interrupta sit per morbum. Præterea motus, ὁμαλὴς, id est, normalis, hoc est, uniformis, magis unus quàm nō nomalis: quòd uidetur uariare secundū magis & minus: uerbi gratia: si aliquo modo obliqui sint motus, nec in ubi, nec quādo terminātur: nō ergo fuerit unus qua uarius, qua uerò numerus unus.

Quid ad motus unitatem expetitur

Deinde motus cōtrarietates ostendit, quæ est quædam diuersa species: ut in x. Metaph. scribitur. Cōtrarij enim sunt motus inter se simpliciter. Quieti autē ex oppositione. Præterea quies quieti, & mutatio mutationi: sed magis motus motui contrarius. Fit autem dupliciter: secundum naturam, cum sursum & deorsum est, aut termini à quo ad quē; deinde præter naturam, cum uidelicet ignis fertur deorsum, & terra sursum. Eadem ratio & in quietibus. Quies sursum & quies deorsum: in his etiam quæ præter naturam sic quiescunt. Et mutatio de sano in ægrotum, & de ægroto in sanum erit aliquo modo contraria.

De motus ac quietis cōtrarietatibus

Libro VI. Motum diuidit in partes magnitudinis: ante omnia monstrat continuum non componi ex indiuisibilibus: ut linea ex notis non componitur: quod cum alijs rationibus, tum ex magnitudine & tempore, quæ item cum motu sunt in infinitum diuisibilia, ostendit. Nam de utrisq; probat. Velocius in tempore æquali pertransit maius spatium, & minore æquale spatium, quod non esset si magnitudo & tempus componerentur ex indiuisibilibus, essent enim indiuisibilia: ex quo uelocius aut tardius nequaquam ex eis prodiret. Hæc enim ex partibus diuisibilium procedunt.

De motu magnitudinis diuisione

Post hæc uenit ad motus diuisionē: dicitq; motum dupliciter diduci. Vno modo tēpore, ut trium horarū iter: alio modo per partes, ut triū stadiorū motus. Mutari rursus dupliciter dicit; secundū alterū, ut aliquid in anno mutatur, quia in die: alio modo aliquid mutatur aliquo tēpore, per se primū: & necesse est illud mutari quolibet illius temporis parte. Ex quo fit ut in motu, sicuti neq; in tēpore, neq; in magnitudine ulla, detur principiū. Nā si esset principiū aut illud diuisibile uel indiuisibile foret: si indiuisibile, eadē ratione alia pars esset indiuisibilis. & sic in cōtinuo esset indiuisibile immediatū indiuisibili. Si uerò diuisibile, oportet q. medietas prætereatur ante quàm totū, & medietas illius medietatis ante illā: & sic in infinitū: igitur nō est dare principiū, quoniā ante quācunq; partē præteritā est accipere partē prius præteritā. Nā mutatū esse, duplex est: primū actu: cū res iam perfecta, & motus absolutus, & tūc principiū datur: secūdo modo dicitur potestate cōtinuans trāsmutationis partes adinuicē: & tūc principiū minime datur, quoniā quodlibet mutatū esse, quod Græci κίνημα uocāt, præcedit trāsmutatio seu trāsmutari, & in qualibet trāsmutatione sunt infinita mutata esse: sicuti in qualibet linea sunt infinitæ notæ: unde sicut in linea recta cōtinua nō est dare primā notā cōtinuantē partes eius adinuicē, ita in moueri nō est dare primum mutatū esse cōtinuans partes motus adinuicē. Ex quo hæc ordine huiuscemodi ponuntur, ante omne mutari, est mutatum esse. deinde ante omne mutatū esse, est mutari: ante omne mutari, est mutari: postremò ante omne mutatum esse, est mutatum esse.

Post motus diuisionē differit de Finito & Infinito circa motū. Sicuti enim diuisio pertinet ad cōtinui rationē, ita finitum & infinitum. Quemadmodū suprà ostendit, diuisionē simul in motu magnitudine, tempore, & mobili inueniri, ita nunc de infinito docet. Primum autē demōstrat in omni magnitudine & tēpore reperiri: deinde in motu & in mobili. Dicit igitur nō posse magnitudinē finitam in tēpore infinito pertransire: nec rursus infinitam in tēpore finito. Eodē modo nec mobile finitum magnitudinē infinitam: nec item infinitum magnitudinē finitam in tempore finito peragere. Duplex est enim infinitum: aut secūdum diuisionē, aut secundum extrema. Ex hac igitur diuisione Arist. Zenoni respōdet: qui dicebat nihil posse moueri de loco ad locum, quoniam pertrāsibat spatium infinitum in tēpore finito. Nam prius erat necesse transire mediū spatij, & prius medium medij, & sic in infinitum. Dicit itaq; tam spatium seu magnitudinem, quàm tēpus, in quo pertransitur esse infinitum secundū diuisionē, non autē secundum extrema: ac trāsire infinitū secundum diuisionē, finitū uerò secūdum extrema: in tēpore infinito secundum diuisionē, finito tamen secundum extrema.

De finito & infinito in motu

Ad ultimum differit de natura & diuisione quietis. Cum enim probauerit nec motui nec tēpori dari principium, nec etiā dari quieti: nunc cōtendit, quòd status qui est quietis generatio & motus, in tempore mouetur: quod sanè probatur hoc modo: Omne quod mouetur, mouetur in tēpore: sed omne quod stat, mouetur: ergo omne quod stat, mouetur in tēpore. Minus adsumptū patet: quod aptum est moueri & non quiescit, mouetur: sed omne quod stat, aptum est moueri, & non quiescit: ergo omne quod stat, mouetur. Nam stare, intēdere quieti est, quod motui subijcitur euidam: si motui & tēpori: non habet ergo quies, sicuti & motus principium.

De quiete

Status

Enarrata motus & quietis diuisione confutat quosdā ueterum errores circa motum, & primum Zenonis negantis penitus motū esse, ac dicētis, neq; coelum, nec aliud moueri, à loco ubi esset progrediendo, sed tantū uerti in seipsis. Deinde Democriti, qui ex atomis et indiuisibilibus dicebat esse motū, & ex his omnia generari: ubi probat nihil omnino indiuisibile moueri. Nā quod mouetur in tēpore mouetur: sed indiuisibile in tēpore moueri non potest. Minus adsumptum probat: q. in omni tēpore datur minus, daretur propterea minus tēpore in quo indiuisibile mouetur: quod omnino falsum.

Tertiò Heraclitū refellit, omnia semper moueri dictitātē: monstrādo quòd nulla mutatio inter duos terminos existēs est infinita: nā generatio & corruptio est inter duo cōtradictoria: & alteratio inter duo cōtraria: motus item rectus à quo & ad quē: nā impossibile est id moueri quod nō cōtingit motū esse: sed si rectus motus esset infinitus, nō cōtingeret aliquod mobile esse motū per ipsum: ergo nec cōtingeret aliquid per ipsum moueri. His addit quòd forte nil prohibet tales motus esse infinitos: ut si post motū localē fiat alteratio, & si post alterationē augmentū, & iterū generatio: nō tamē

unum

unum & eundem motum esse infinitum contingit.

De primo mobili

Quomodo aliquid ab ipso mouetur

Libro VII. De motu prosequitur, quē ad mobile motoremq; adplicat. Primum namq; de primo mobili. Postea de motore primo. Dicit esse necesse omne quod mouetur ab aliquo moueri. Deinde posse aliquid moueri à seipso: quod dupliciter intelligendū: aut ad actum primū, id est, ut de non esse trāseat ad esse: aut ad actū secundū, id est, de nō agere ad agendū. Ad actū namq; primū nihil seipsum mouet: quoniam nihil producit seipsum. Ad energiam uerò secundā potest aliquid mouere seipsum, nō solum ex accidēte: ut cum uehitur quis, nauim aut equū ipse mouet: sed etiā per se: ut de grauibus & leuibus patet. Deinde nō esse processum in infinitum in mouētibus & motis, sed ad unū mobile ultimū ueniendū, & ad unū ultimo mouentē. Deinde mōstrat, quòd omne mouēs est simul cū moto cōtiguum, aut cōtinuum sine medio: & hoc in omni motus specie. Ad quod probandū narrat quadrifariā esse motū extrinsecū, Pulsione, Tractione, Vectione, Volubilitate. Omnes tamē ad pulsionē & tractionē reduci. Pulsionis duæ species: uidelicet impulsio, quæ deficiēte expulsio est, quæ Græce sic nocātur: ὦσις, ἕλξις, ὄχησις, δίνησις, ἔνωσις, ἄπωσις. Volubilitas autē in tribus cōsistit motibus, qui tamē omnes ad tractionē & pulsionē reducūtur. Nā uolubilitas cōponitur ex tractione & pulsione: quòd alter impellit, alter trahit. Sub tractione quoq; diuersi cōprehēduntur modi: inspiratio, expiratio, exputio: ἀναπνοὴ ἐκπνοὴ πτύσις. Et quæcūq; corporū emissiua, aut receptiua sunt: ut σύγκρισις & διάκρισις, hoc est, dissipatio & cōtextus. Nam omnis secundū locū motus collatione aut discretione cōstat: quas Græci σύγκρισιν & διάκρισιν dicunt.

De motu alterationis

Circa alteratione multa quoq; differit: quòd fit secūdū sensilia, nec in specie prima qualitatis. Primò quo ad habitū & dispositionem corporis. Deinde quo ad habitū animæ, circa partes appetitiuas & etiā intellectiuas. Postea ostēdit quòd trāsmutatio uirtutis & malitiæ cōsequitur aliquā alterationē. Dein quòd nō fit in parte intellectiua alteratio præcipue. Primò quo ad considerationē iam habētis scientiam quæ est scientiæ usus. Secūdò quo ad primam scientiæ acceptionem.

De motuū cōparatione

Quæ ad comparationē requisita expetantur

Postquā ostēdit quòd in mobilibus & motoribus necesse sit aliquod primū ponere, deinceps de motuum cōparatione uestigat, quòd ea quæ sunt unius ordinis, cōparabilia uideātur esse: & hoc ipsum quod est prius & posterius cōparatione præ se ferre appareat. Primò namq; cōparat motū cyclicū ad rectū, qui uidētur esse cōparabiles, cū sint æquè ueloces: sed negat esse æquè ueloces. Præterea cōparat motuū cōditiones ex parte formæ penes quā fit cōparatio. Primū: quæcūq; sunt nō æquiuoca omnia cōparabilia sunt, id est, forma in quā fit cōparatio debet uniuoca esse. Ideo stylus & chorda & uinū in acuto nō cōparantur. Deinde in ipsis penes idē proximū susceptiuum recipi oportet. Ideo equus & equa cōparabilia sunt penes duplū & dimidiū: & penes album & nigrū: quoniam albū inest eis per idem susceptiuum proximum, uidelicet per superficiē: ex quo hæc aqua & uox non sunt cōparabilia. Tertia conditio: cōparabilium sit una natura, hoc est, ut forma in qua fit cōparatio sit species specialissima. Ideo dulce & album nō possunt cōparari inter se, neq; album & nigrū secundum colorē, sed aliqua cōparantur alba.

De comparatione motuū localium

Deinde agit de cōparatione motuū localiū inter se tribus conditionibus. Primò cōparabiles inter se sunt in æquali tēpore: tum per æqualem magnitudinē: postremò ut sint magnitudines eiusdē speciei specialissimæ. Præterea loci mutatio & alteratio nō uuicem cōparabiles: quòd non sint per æqualē longitudinē. Similiter motus rectus nō debet dici æqualis motu cyclico. Ratio quòd hi motus nō sint eiusdem speciei specialissimæ. Post hæc de cōparatione alterationum: ostēdit unam alterationē æque uelocem alij: ac secundū quid uelocitatis æqualitatē attendi. Postremò quonam modo formæ debeat comparari in generatione & corruptione.

De motu æterno

Lib. VIII. De primo motu & motore differit, & apertè decernit cōtra dogma Christianū motum esse sempiternū, semperq; fuisse, ex quo mundū ponit æternū: quod quanquā in primo Topicorū dicat esse indemōstrabile, argumētis tamen procedit dialecticis: cū alijs, tum hoc, quòd omnes philosophātes generationē & corruptionē dixere: ergo & motum. Deinde qui dicāt mundos infinitos esse: quosdā corrumpi, quosdamq; generari, ponunt generationē & corruptionē semper esse: propterea & motum. Refert Anaxagoræ opinionē, dicentis omnia in chaos confusa in infinitum fuisse tēpus, mentē uerò diuinā ea secreuisse. Probat deinde ex parte tēporis: nam tempus quod numerus & passio motus existit, semper fuit: quia prius & posterius semper sunt, quæ sine tēpore nō sunt. Solū namq; dicit Platonē tēpus genitū putauisse: idq; cū cœlo esse factū: cū etiā cœlū factum asseueret.

De primo motore

Post hæc ipsum primū motorē immobilē ponit: quòd necesse sit quædā moueri & quædam quiescere: aliqua semper moueri & nunquā quiescere: nōnulla semper mouere, & nunquā moueri. Primū est animaliū, secundū cœli: tertiū ipsius Dei. Quæri autē solet, an cœlū moueatur à seipso. Si enim totū cū sua intelligētia ponatur, à seipso procul dubio mouetur. Si pro mobili tātum, à propria intelligentia extrinsecus moueri dicetur. Grauia & leuia naturaliter aut uiolēter mota in reflexionis termino cōquiescere necesse est.

Motus cyclicus & rectus

De omni ratione motus

Motū localē omniū primū dicit, antiquioremq;, ob primi mobilis perfectionē, ex cuius motu, qui cyclicus infinitus ac perfectus existit, cætera mouētur. Motus autē rectus minime perpetuum, quia reflexus ac non cōtinuus extat. Postremò ratio motus omnis hoc modo diducitur. Quædā per se mouētur, quædā ex accidēte, ut quæ insunt motis, ut albedo in homine, uel homo in naui, & quædā per partē mouentur, ut mēbrum aliquod ab homine motū. Eorū autē quæ per se mouētur: alia ab se, alia ab alio: alia secūdum naturā, alia præter naturā. Ab se autē & secundū naturā animantia omnia, quòd principiū motus in se habeāt: quatenus autē corpora sunt & grauia, præter naturā feruntur nisi deorsum descēdāt. Quæ autē ab alio mouētur, aut naturaliter, aut præter naturā mouētur. Præter naturā, ut terrestria sursum, & ignea deorsum. Secundum naturā grauia deorsum, & leuia sursum: quanquā utrū ab se, an ab alio, dubitatur. Arist. dicit, quòd in se principium quidē agēdi nō habent, uerū patiendi.

IN ANIMAM.

Potestates animæ

IN PRIMIS speculādi scientiā ponit de genere bonorū honorabiliū esse, præsertim de anima ob nobilius subiectū. Sunt & sciētiæ practicæ de genere laudabiliū quæ circa actionē uersantur. Laudatur actio ... plato uero ac doctrina honoratur: quoniā hæc, finis est: altera, ad finē. Animū esse dicit substantiā incorporeā productā ante corpus: nō ex elemētis, ut putat Plato: sed quintam essentiam quē entelechiā uocat, id est, habiti perfectionē, sed de diffinitione melius in secūdo. Per animæ uerò accidētia, siue qualitates, siue proprietates, seu etiā potestates: ipsa ualde deprehēditur anima. Harum propriæ sunt quædā animæ, ut mens, siue intellectus, Græce νοῦς, qui corpori minime cōmunicat quāuis corporis phantasiæq; instrumento utatur. Nōnullæ corporis tantū, ut sensus. Aliæ uerò cōmunes animæ ac corpori, quas πάθη, i. perturbationes uocat. Præterea animā retinere in cognoscēdo rerum species, non res ipsas. Nullus enim in anima lapis, aut homo; sed lapidis, aut hominis species intellecti.

Opiniones ueterū de anima

Postremo opiniones ueterū de anima enumerat, quæ his uersibus facile claudi possunt:

Demo

Democritus constare animam decreuerat igne.
Pythagoras atomis, simul & Leucippus, eandem
Ponit Anaxagoras intellectum ac elementa:
Empedoclesq;, Platoq; ferunt numeros & ideas.
At motum Thales animam dicebat. & inde est,
Quod ferrum moueant, lapides essent animati.
Aera Diogenes, Heraclitus esse uaporem.
Comparat Alcmeon hanc cœli motibus ex quo
Perpetuam putat, ac cœli ratione teneri.
Hippocrates lympham facit humentem ob genituram.
Sanguine sed Critias illam constare uolebat.

In tres igitur opiniones cuncta de hac dicta diducit. Quidam mobile spectauere: nonnulli sensile, incorporeum alij. Quorum sententias partim recipit, partim reijcit. Quod mouet anima, concedit; quòd uerò mouens moueatur, minime côcedit. In qua opinione fuere Pythagoras & Plato. Nã, inquit, mouens moueri per se, non esse necesse, nisi ex accidente: ut nauta nauem mouens, mouetur & ipse. Quod enim dicebãt, per iram, aliasq; animi perturbationes manifesto animã moueri; hoc ait non animæ tantum, sed animæ in corpore motus esse: quòd corpus ex illis maxime mutatur: Animam uerò per se integram, incorruptamq; manere. Sicuti & in senecta, aut in morbo aliquo delyratio ex affectis organis, nõ ex anima affecta procedere uidetur. Secũdò quòd sentiat anima admittit: quòd autẽ simile simili sentiat, non admittit. Nã cum & Pythagorei & Platonici dicerent eam ex elementis constare: uolebant per similitudinẽ cæterorum cõpositorum cuncta sentire, cũ innumerabilia sint: quod omnino falsum.

Tertio quòd incorporea sit adsentitur: q. uerò huiusmodi incorporeum tenuissimũ esse corpus dicant non adsentitur.

De animæ diffinitione entelechia

Libro II. Vt animam ipse tandem diffinat, entelechiam primam eam uocat corporis physici organici, potestate uitã habentis. Est enim Entelechia quã Græci enarratores ἐντελὲς ἐχέιαν, id est, perfectihabiã, ut ita dicã, sunt interpretati: hoc ab energia differẽs: quòd hæc generatim actus intrinsecus etiã corrũpẽdo, Entelechia tantũ perficiẽdo appellatur. Primã dixit ueluti potestate ac habitu scientiã: non itẽ secũdam, quæ in actione meditationeq; sciẽtiæ sit. Sic in somno ac quiete uacare quãdoq; animã cõtingit: nihilo tamẽ secius hominẽ animatũ putamus. Organicæ præterea, nõ lapidei: physici, nõ mathematici, aut artificialis. Entelechiã igitur &

Aristotelis duplex dubitatio

formã essentialẽ animã, esse corporis cõtendit. Nã in homine duplex forma essentialis: una quæ eadẽ & cõpositi dicitur, cũ compositũ omne ex materia cõstet & forma: altera quæ magis propriè essentialis hominis est anima in composito.

Duo in his nondum manifesta dicit: an anima sit à corpore separabilis. Nam quasdam eius partes quæ corporeas habent sedes, omnino inseparabiles esse probat. Quasdam uerò nullius esse corporis, ut intellectus, qui contingit separari, ueluti perpetuum à corruptibili. Alterum an anima sit entelechia corporis, sicuti nauta nauis: quod ab orthodoxis in nostro dogmate minime recipitur.

Quinq; insuper ei partes attribuit: Vegetandi, Sentiendi, Appetendi, Secundum locum mouendi, & intelligendi: quæ sunt eædem subiecto, distinctæ uerò ratione. Et pro animantibus ipsis, ac anima tota quandoq; ponuntur, ut in ijs quæ uegetantur: quandoq; partes sunt, ac potestates ipsius, ut in ijs quæ sentiunt, pars eius uegetatio est: in ijs uerò quæ intelligunt, uegetabile ac sensile eius dicentur partes. Vegetandi igitur pars Gignit, Nutrit, Auget. Quæ item Auget, Attrahit, Retinet, Concoquit, Expellit.

Sensus quoq; præter exteriores quinq;: Sensus cõmunis, Phantasia, Memoratiua, Imaginatiua, Aestimatiua: eadẽ & ipsa subiecto, diuisæ ratione ac officijs, quæ ad tria prima tantum reduci solent. Sensus ideo communis dictus, quod omnium exteriorũ sensuum iudiciũ sumit tantũ præsentium.

De sensu communi phãtasia & memoria

Phantasia, uel absentiũ. & ille uigilãtium, hæc etiam dormientiũ: ille in nostra potestate nõ est absentibus rebus, hæc uerò semper, sine qua nec mens quicquã est percipere. Nam per paragrammatismũ quasi phaostia dicitur, ut cogitationi lumẽ præferẽs: siue ἀπὸ τοῦ φαίνειν, quod est apparere. Differt autè à memoria, quòd ex facta sæpius phãtasia memoria gignitur. Nam illa ut animal pictũ contemplatur tantũ, nec ultra prospicit. Memoria uerò ut leonis, uel alterius animalis imaginem contuetur. Nam si solum imaginem consideraremus, nihil absentium recordaremur. Memoria igitur per se in sensorio: ex accidente uerò in ratione sita est, quòd sine magnitudine & tempore nihil sanè recordari possumus.

Memoriæ siccitatem attribuunt in occipitio: sicuti sensui communi humorem: quapropter senibus aut pueris deest, his quòd nimio humore tanquam in aqua typus non figitur: illis nimia siccitate ueluti calx in ueteri ædificio tabescit. Idem & in morbo affectis contingit. Adfecta enim memoria ratio fundiens perit.

De recordatione

His addit recordationẽ, Latinius quàm Reminiscẽtiam, id est, ἀνάμνησιν. quæ est reuocatio prioris memoriæ post obliuionem: non autem penitus, quoniam hæc scientiæ & disciplinæ foret: sed quasi per nebulam, quod solius est hominis, quoniam rationis cuiusdam & perscrutationis adminiculo uidetur uelle in memoriam per signa aut typos similes, uel contrarios, seu proximos redire. Et uelle tantum hominis est. Igitur recordari seu reminisci hominis fuerit.

Sed de Sensu, Sensatione, Sensorio, Sensili, breuiter dicendum, quæ Græci αἴσθησιν, αἴσθημα, αἰσθητήριον, καὶ αἰσθητικὸν uocant. Est enim sensus, potestate & energia, ut uisus & uisio, quam sensationem uocant: quo ferme modo scientia: nisi quod sensus energia extrinsecus, scientia uerò energia intra hominem est: & hæc uniuersalium, illa singularium. Transit igitur de potestate in energiam, non agendo sed patiendo. Sensus enim à sensili patitur: non per corruptionem, sed per perfectionem.

De sensibus exterioribus

Sunt autem quinq;, Visus, Auditus, Gustus, Odoratus, & Tactus: quæ ad unum sunt terminati, nec ualent ad contraria: uti ualet intellectus. Præterea à summo sensili corrumpuntur. Sensus item duplex uirtus, longè, deinde criticè sentire. In hac ultima præstamus, cum in altera superemur à belluis.

Sensilia propria quæ singula singulis obijciuntur. Communia uerò uocat Aristoteles Quietem, Motum, Numerum, Figuram, Magnitudinem. Ex quibus duo ultima tantum tactu & uisui sunt communia. ut ait commentator, contra Themistium, qui posuit omnes communes.

Sensoria ipsa sunt organa quibus sentimus, eadẽ subiecto cũ potestatibus. Potestates enim perfectiones uirtutesq; sensoriorũ sunt. Hæc Arist. elementis accõmodat. Visum aquæ, auditũ aëri, olfactũ igni, gustum tactumq; terræ. Energiæ ac obiecta nobis notiora ac priora potestatibus sunt, quòd termini sunt earũ. Potestates enim ordinẽ & relationẽ ad energiam referunt: nam per energias & obiecta distinguuntur.

De Visu

Inter sensus autẽ Visus nobilitate præstat. Hunc Empedocles & Plato in Timæo igni adcõmodant, refellente Arist. ac dicẽte, quòd eo modo uidẽdi energia, sicuti ex lucis splẽdore egrediens uel in tenebris uideret. Non enim par est in tenebris lucem extingui, sed potius in humore: at hoc minime contingit: quare falsa eorũ opinio. Humor igitur concretus in oculo ex humida parte cerebri profluens intrinsecus, tum aër extrinsecus tanquã duo diaphana uidendi sunt causa. Illud quoq; non paruum indiciũ aquæ, quod corruptis oculis humor profluit. Visus omnino triplex: Directus, Refractus, & Reflexus, de quibus optica & catoptica Euclidis est. Nec substantiam sed colorẽ cernit. Si enim substantiam

tiã cerneret, noctu quoq; ipsam conspiceret: substãtiã enim sola mens nouit. Visus igitur propriũ obiectũ color, qui & ipse in luce cõspicatur. Lux verò entelechia diaphani qua diaphanũ: cui rei indicio est, admotus propius oculis color nunimũ uidebitur. Sed color quidẽ diaphanũ mouet, uidelicet aërẽ. Nec bene Democritus putat, si uacuũ fuerit quod in medio est, adspici posse diligẽter, si formica in cœlo fuerit. Hoc enim fieri nequaquam potest, quia sensorio patiente uel ab ipso colore uiso, uel certe ab eo quod est in medio, necesse est uidere. Sed ex colore quidem non potest, quòd color uti suprà diximus oculis propè admotus non adspicitur: relinquitur sensorium ex eo quod est in medio pati. Ita necesse fuerit, aliquid in medio interuenire, uti color adspiciatur. Visus itaque hoc modo non agit, sed ex obiecto patitur, propterea quòd lux Solis uel ignis energia diaphani mouet per aëra medium sensoriũ, nisi forte corruptũ morbo uel hyperbole uisibilis fuerit.

De colore & diaphano

Sed de colore & diaphano rursus paucis disserẽdum. Aër enim & aqua diaphana non sunt nisi energia, hoc est luce adueniente: sine luce uerò, potestate diaphana tantum dicuntur.

Lux diaphani energia

Lux uero ipsa ex accidente diaphani color est, ac non certo loco neque circumscripto, sed tota in toto fulget. Lux itaque & tenebræ in diaphano ueluti in subiecto sunt. Cuius potestas tenebræ. Energia uerò lux. Color diaphanũ mouet. Diaphanum uerò uisum corporis extrema color & superficies simul: qua corpus, superficies: qua uerò diaphanum, color. Omnis enim color cum superficie: non itẽ contra omnis superficies cum colore: quoniam omne corpus diaphanum aut terminatum aut indeterminatum: sicuti aqua & aër. Indeterminatum propria caret superficie: sic et proprio colore, sed externum recepit colorem sicuti & figuram: Color igitur propriè est tantum terminati diaphani. Quapropter ut aëris colores, lux & tenebræ, quamuis impropriè dicuntur: eodem modo in corporibus media extremis certa proportione concordantia uisum oblectant. Sunt purpureus, melinus, puniceus, luteus, glaucus, cæruleus, fuluus, flauus, palludus, uiridis, uenetus. Omnes sanè colores medij inter album & nigrum.

De Auditu

Auditus uerò aëris est: et sonus aër: quod enim est energia sensile, hoc sensorium potestate fuerit. Aër enim non solum auditus, sed & uisus & olfactus diacriticus est. Differt autem auditus à uisu, quòd uisus sine tempore fit, statim obiecto cum sensu coniuncto. Auditus sæpe per interualla, quòd tardius sonus ad sensorium ingreditur, ob aurium uolucra, quæ natura tribuit in noxiorum tutelam. Altera deinde causa, quòd sonus nõ omnem illico penetrat aërem: sed primo propinquum, deinceps alium ex alio transmittit: ac per successiones quodãmodo ad sensum peruenit. Aër enim semper proprio quodam modo in aure mouetur, ut soni differentias tanquam in secessu iudicet. Indicio est immisso digito aurem semper sonare: quod signũ incorrupti sensus est. Ex quo & sub aqua audire contingit: quod ab aurium uolucris aqua repulsa, aërem intra congenitum corrumpere nequaquam ualet. Sonitus nõ unus ex re fit, sed ex pulsante pulsatoq; corpore: ac semper

Echo semper in sonitu

refractus, sicuti & lux. Fitq; semper Echo, quamuis non manifesta: clarius enim in uallibus aut cameris redditur tanquam pila muro repercussa. Aëris præterea respiratione natura ad res præcipuè duas utitur: ad uocem, tum ad intrinsecam uiscerum refrigerationem.

De Olfactu

Olfactus sensorium ignis est, quòd odor fumea quedã euaporatio fit. Hoc dicit in lib. de Sensu Aristot. in libris uerò de Anima contrà sentire uidetur: olfactũ aut aquæ aut aëris sensorium esse. Ignem uerò aut nullius esse, uel commune omnibus. Nullum enim sine calore sensorium. Terram aut nullius item esse, aut in tactu maxime misceri: ex quo relinquitur nullum extra aërem & aquam sensoriũ esse.

Odor consanguineus gustui

Odor gustui maxime consanguineus, quòd eius extremæ qualitates, dulce & amarum: intermediæ item, acidum, pingue, austerũ, uehemens, gustui quoque sunt communes. Præterea conueniunt, quòd ea quæ sine odore, plerunq; sine sapore sunt, ut elementa omnia. Differunt autem quòd horum alterum peiorem cæteris animalibus habemus. Gustum uerò ac tactum præstãtiores propter cutis tenuitatẽ. Odorantur & exanguia. Indicio est quòd uehementi odore corrumpuntur. Sed dubium si respirando odorantur.

Animalia spirantia nõ odorãtur sub aqua

Animalia uerò spirantia non odorantur sub aqua. Pythagorei quedam animalia dicunt odore uiuere: quod minime probat Arist. dicẽs compositum esse, quod nutrit, oportere: ex quo cibi excrementa fiunt, etiam in plantis: ut lacrimæ, resina, gummi, quamuis in quibusdam excrementa minime fiant, ut cicadis, quod sine membris sunt, & digestum accipiunt à terra nutrimentum quantum sat est. Ad hæc quoque Aristotelica Theophrasti sententiam addam dicentis, calidum & igneum causam esse odoris superfluum humorem tãquam rem putridam exsiccans: quapropter loca in orbe calidiora sicut Aethiopia, frutices odoratos gignunt. Plutar. insuper ait, carnem Alexandri magni odoratam fuisse ob uehementem in eo calorem.

De Gustu & Tactu

Gustus, Tactusq; propiores terræ sensus, quorũ sensoria, alteri caro, alteri lingua. Sensile uerò sapor in gustu: eius etiã qualitates, ut in olfactu superius enarraui. Fit enim ex sicco terreo in aqua diluto. Nõ enim aqua materia saporũ, cũ aqua odore saporeq; penitus careat: sed in aqua uti colores sunt.

Dulcia calidiora suntac magis nutrientia

Dulcia nutriunt præ cæteris, quoniam calida. Nam uehementer dulcia calida omnia: Acerba terrea & frigida ac pinguia. Nam frigus plerunq; cõdensat. Acuta uerò aquea, cum sapor ex humore acescat. Sapores demũq; omnes, sicuti & generationes, ex elementis constant. Nam horum alijs alia uelocius commutari uidentur: quedam statim: nonnulla medijs quibusdam: ut triticum ex tellure statim gignitur. Caro item ex tellure, medijs tritico ac cibo interuenientibus. Sic & in fructibus ipsis acerba, quia minorẽ quã matura mutationẽ habẽt, propiora sunt terræ ac frigiditati. Matura uerò tãquã mitiora, ac per solẽ immutata magis calida. hæc Theophrastus.

De Tactu

Sed redeo ad Tactũ cuius sensoriũ caro est, & in sanguine carentibus proportione carnis. Quidã tamẽ cor potius putauerũt. Carnẽ uerò mediũ, ut aërem in reliquis sensibus. Quod nõ probat Arist. quãuis cor ponat alioquin sensuum omnium receptaculũ, ac primũ & commune sensoriũ. Sensilia tactus, molle ac durũ potissima. Sed & calidũ & frigidũ & siccũ & humidũ. Quare quidã addubitauere an unũ antitypum tactus seu plura sint, ob sensiliũ uarietatẽ. Sed & idẽ accidit olfactui & uisui, multiplices esse odores, tum colores. Tactus item & gustus hoc à cæteris distãt, quòd reliqui sensus nõ materiã sed formã à sensilibus accipiũt: ut uisus albũ nõ recipit, sed albi rationẽ, nec albus uisus dicitur. At in gustu & tactu dulcis efficitur lingua ob saporem, & calida ob tactũ, aut frigida caro. Præterea cæteri sensus ad id in primis constituti sunt, ut bene animalibus sit. Hic tantum ut sint. Et alij hyperoche sensilium corrumpuntur. Hoc uerò corrupto animal esse desinit.

Cur sensibus ex parte superamur à belluis

Et iam perlustratis omnibus sensibus adducã quod ab Aristot. ponitur in libris de animalium generatione: Quid causæ est, quòd longinquitate sentiendi à cæteris animalibus superamur: cum sensus iudicio & acuitate præstemus. Meatus enim longior, qui tanquam fistula quædam sensilia excipit, causa est longe sentiendi: hoc præstant belluæ. Nã productioribus pleræq; sunt auribus: ut canes, maxime Laconici. Et oculi quo magis in recessu cauo fuerint, procul magis adspiciunt. Indicium manus est opposita fronti cum remotius quid prospectamus. Acuitatem uerò & iudiciũ tenuitas membranæ facit, qua præcellunt homines, quibus tenerior cutis, ij critici magis. Postremò probat Aristoteles in libro de sensu, qualitates sensiles esse in infinitum diuisibiles, & si corpora, cum in corporibus

illæ sint. Contra uerò sentientes cõfutat, libro tertio. Eam animæ partem attingit, quæ rationis est particeps: quam ue in opinionem dianœam, & mentem diducit. Opinionem posse decipi dicit: quia in plerisq; cognitio quædam, non quod sint, aut quomodo sint (nam de ente tantum scientia) sed quod non

Opinio

sint, & quomodo non sint. Quapropter Opinio dicetur habitus intelligendi ratiocinatiuus circa ea quæ possunt se aliter

Dianœa

habere. Dianœã uerò definit discursum rationis syllogisticon ad ueram esse conclusionem, quæ quidẽ uera per se sit, ex accidente uerò quandoq; falsa, ob errorẽ in causis quas ad ipsam nequaquam pertinet indagare, sed qualescunq; accipiat ueras per illam inducere illationes. Nam de ipsis quidem principijs scientia tantum quærit quæ non sint: si uera seu falsa: media, uel non media; si demonstrari, uel non demõstrari queãt. Quare apud Latinos adhuc nomen non inuenit: nisi forte Cognitionem interpretari uelimus. Nam dianœa, quã rethorici sententiam dicunt, alia est. Nostri autem theologi hãc partem Intellectum diuidentem & componentem appellant. Mens uerò entelechia & quasi perfectio ipsius animæ, sicuti anima corporis ponitur. Animam enim mediam corporis & mẽtis, eius sapere partem cui inclinauerit, uoluere. Hanc Græci νοῦν uocant: nostri uerò theologi, Intellectum simplicem. Hæc igitur

De Intellectu

siue Intellectus, idem pueris & uiris & dormientibus & medicantibus est, tota in toto corpore indiuisibilis essentia incommunicabilis, simplex, perpetua, nihil externum patiens uti sensus. Seipsum cernens, quoniam ea quæ intelliguntur à materia separata sunt: & ipse intellectus receptor est speciei, & id quod scitur ipsa scientia est: & id quod intelligitur ipse intellectus. Hic quoq; multifariam secundũ multiplex eius officium & potestatem diducitur: Practicus, Theoriticus, Agens, Potens, seu Possibilis, tantum ratione inter se differentes: ut agens & patiens comparantur. Agẽtis est phantasmata intelligibilia offerre, illustrareq́; ac rerum species gignere. Potentis uerò oblata recipere, ac intelligere: utrumq; uerò commentator insanus unicum in cunctis facit, externumq́; quo tantum in uita uteremur, sed tandudum diui Thomæ epicheremate explosus est. Nonnulli de agente tantum hoc putantes tolerabiliores fuere: attamen & ipsi ab eodem quoq; facile refelluntur, cum agentis, ac patientis unus sit, & in eodem actus. Ex his præterea potentẽ dignitate præferunt ob præstantius officium: cuius est summũ bonum adsequi ac percipere. Huius itẽ partes, ac officia, mens & dianœa est: huius & itẽ practicus & theoriticus: Quoniã intelligere pati quoddã sit. Huius deniq; sunt actus intelligendi qui qualitates absolutæ dicũtur, ab obiecto intelligibili & intellectu re distincti. Quapropter quadrifariam illum considerant. Primò, ut uacuam tabellã antequam sit specie rerum ulla occupata: quæ sit apta tamẽ apprehendere. Secundo modo cum diuersa rerum specie & cognitione illustrata uacat. Tertiò cũ non uacat, sed meditatur atq; intelligit. Postremò cum circa suũ intellectile iugiter uersatur: quam post mortem Christiani in æterna patria sese consecuturos sperant. In extremo Arist. de parte differit quæ secundum locum mouetur: eiusq; causam dicit appetitum & intellectũ practicum, siue phantasiam esse. Nam multa appetũt quæ non mouentur. Omnia namque animalia etiam quæ cæteris carent sensibus tactum habent: ex quo & phantasiam necesse est & appetitum, dolereq́; & delectari, ut sunt conchæ marinæ, quæ ζωόφυτα appellantur: mediamq́; inter animalia & plantas tenent naturam.

De Anima ex alijs autoribus

Deinceps pauca ex alijs quoq; autoribus subijciã. Cũ enim anima ex diuersis officijs diuersa sibi nomina cõparet, uidelicet cũ intelligit, cũ reminiscitur, cum iudicat, cũ appetit: intellectus, memoria, ratio, uoluntas appellatur. Voluntas enim & intellectus diuersas potestates re distinctas cõnotant, quarum quæq; suos habent adsertores. Nonnulli uoluntatẽ præferũt. Thomas intellectum. Plato item in Philebo: causamq́; adsi-

Plato

gnat, cum duo sint entium elementa, infinitũ & terminus, ex quibus ens & uniuersum constat, in genere infiniti uoluntas est, cũ sit motus quidã ad magis & minus: Mens autem in genere termini, quoniam dum in se conuertitur profecto terminat ordinatq́; seipsam. Adfectus qui aliunde uenit se ipso nullo circumscribitur. Mens autem sui imperium habet: quapropter summum bonum dicitur tanquam definitor ac moderator. Quod profecto uerum in his quæ secundum naturam sunt. In his uerò quæ supra naturam: uoluntatem idem Plato uidetur quodãmodo præferre in Phædro & Symposio, quòd hæc per amorem simul iungatur. Hæc item, ut nostri tradũt, multiplex conscribitur: humana, diuina, antecedens, subsequens, iubens, significans. Signa uerò ipsa cum iubet Deus, cum prohibet, cum indulget, cum consulit, cum exequitur. Vsurpatur & hæc interdũ pro potestate, energia, obiecto: sequitur & prohæresim, id est, electionem, quã nostri Liberũ arbitriũ uocant: de qua in libro tertio Ethicorũ uberius dicitur. Præterea synedesis & synteresis. Solus enim animaliũ homo, ut Aristoteles alibi narrat, aliud cogitat, aliud facit: quod cogitationis atq; intelligentiæ plures sint uiæ, uoluntatis una tantum.

Ex Alexãdro Aphrodiseo

Alexander Aphrodiseus in libro de anima, de intellectu sic differit. Possibilis & agens se habent, ut materialis, & formalis. Materialis in nobis est, qui & habitualis dicitur. In eo enim fiunt ab agente habitus. Agens uerò extrinsecus est, & incorruptibilis uiuit separatus. Similiter quoq; & intellectiones deforis sunt, quando intelliguntur tantũ intellectiones fiunt. Itaq; intelligibilis species, agens intellectus dicitur. Qui causa est habitus & per se sine materia subsistere potest. Nã in qualibet re id potissimum quod maxime propriũ & præcipuũ, est & alijs causa ut ita sint. Species rerum intelligibiles perpetuæ sunt: intellectus quoq; eas apprehendens similis eis fit: & est intellectus deforis in nobis genitus: ut placet Aristoteli. Possibilis uerò unà cum anima cuius est potestas interijt, unaq; cum habitu, potentia, & perfectione sua. Quomodo au-

Quomodo se intellectus intelligat

tem se intellectus intelligat, idem autor sic differit. Intellectus cum se intelligit, per se speciem intelligibilem intelligit: per accidens uerò seipsum: ea de causa quod intellectui accidit: ut cum intelligit, illud fiat, quod ab se intellectum est. Antequam igitur actu intellectum intelligat, ipsum intelligere, & id quod intelligitur mutuo referuntur, atq; opposita inuicem habentur: uelut ea quæ sunt ad aliquid. Cum uerò utraque in actum prodeunt, & unum fiunt, cessat oppositio. Ideo intellectus in energia, qui idem fit cum intellectu specie, tunc sese intelligere dicitur: quia hoc idẽ quod intelligit fit. Species enim disiunctas à materia intelligit. Non enim hoc singulariter apprehendit, sed in singulari id quod est esse intelligit. Neq; pari ratione sensum energia seipsum sentire dixeris: licet ipse quoq; species sensilium rerum accipiat: ea de causa, quia sentit quæcunq; sentit uelut addita materiæ. Nam in sensilibus aliud est esse rem, aliud est esse rei. Neq; enim idem est æs, & esse æri: nam simul utrunq; est & materia & species: æri autem esse non per utrunq;, sed per diffinitionem & speciẽ est, quæ subiecta materiæ ingenitæ æs ipsum facit. Sensus ergo utrũq; uidet, speciem uidelicet in materia. Ideo omne sensile hoc aliquid & singulare est. Intellectus uerò speciei & diffinitionis in uniuersali. Et hæc quidem Alexander, cuius sententia tam de mortalitate quàm unitate à nostris itẽ exploditur, quòd & ipsa commentatoris suprà enarratum sapiat errorem.

Plato de anima

Platonis autem de anima opinio in uniuersum hæc est: Animas in primis, non ut Aristoteles entelechias, sed ex ipsis elemẽtis ac rerum omnibus initijs principio à Deo creatas unà cum mundo existimat, secutus Pythagoricum dogma, similia non nisi à similibus suis comprehendi: quod etiam Empedocles sentiẽs, ait in suis carminibus, Terram terrena comprendimus,

dimus, æthera flammis, Humorem liquido, nostro spiritale flatu, Pacem tranquillo, litem quoq; litigioso. Nam & his ille rerum initijs eum cætera omnia tum animæ substantiam constare censebat: proptereaq́; penes eam rerum omnium esse plenam scientiam, simili suo similitudinem habentis comprehendentem. Plato igitur eas trium generum facit, mundi primam uniuersi: nam animal intelligibile mundum esse dicit: deinde astrorum sphærarumq́; omnium, quibus singulis dat animas. Postremo terrestrium omnium, & hæ trium item generum. Dæmonum aeriorũ qui sunt inter deos & homines. Secundæ hominum, qui sunt inter dæmones & belluas. Tertiæ belluarum citra rationem. Igitur hominum animas ab initio procreatas Deus æthereis inuoluit corporibus, alias alijs astris accommodans. Deinde in corpora demersit, ex quo nõ scire putabat sed scita reminisci: partesq́; tris habere in corpore: rationalem in capite, irascibilem in corde, ut uitia ratione emẽdet: concupiscibilem in hepate procul à ratione, quòd minus hoc uitiũ rationi obtemperet. Tribuit item cuiq; animæ mentem custodiæ gratia, quæ ad uirtutem eam adhortaretur. Præterea in Philebo & in Phædone dicit animam uiri probi ad Dei factam esse similitudinem. Quæ autem in terris sensuum perturbationes uincerent, ad stellam suam reuolarẽt. Quæ strinus perturbationibus superarentur: post mortem in alia transirent corpora pro criminum qualitate subscepta: & ambitu quodam quasi bruta perorrant, donec mente perturbationes exuperante purgatæ reuertentur ad stellam suam. Apud inferos etiam purgationes esse dicit in Styge, Phlegetonte, & Cocyto. Magna uerò scelera perpetrantes ac tyrannos ad tartara funditus demitti: ubi perpetuo crucientur. Locum hoc pacto medium cum nostro dogmate uidetur probare.

De animæ immortalitate

Immortalitatem uerò ipsius animæ ex motu potissimum probat. Seipsam mouere dicit contra Aristot. Quod autem ab se mouetur, semper mouetur. Quod semper mouetur, immortale est. Quòd item se moueat, est argumento hominis cogitatio, quando incorporea diuinaq́; appetit, quãdo uirtute proficit, facile ostendit supra corpus esse, sineq; eo motus agitare sempiternos posse. Si quis autem obijciat animam irrationalem uideri principium motus, quatenus ipsa ex se uegetandi uim ac sentiendi qualitates edit in corpus: facile respondebimus, eam non habere ueram principij rationem, sed instrumẽti ab ipsa natura impulsi, haud aliter quã elementares qualitates in suis agitatæ motibus. Et hæc quidẽ ex Platone. Aristoteles autem de ipsius animæ immortalitate rectè quidẽ sentire uidetur. Præsertim duobus in locis. In primo huius operis libro, ubi ut perpetuũ à corruptibili intellectum diuidi dicit. Et lib. XII. Metaphysicæ, ubi ait formas reperiri essentiales, quæ corrupto composito uiuant: exemplũ animæ intellectiuæ allegando. In lib. autem primo Ethic. aliquid nobis obijcere uidetur, quod locũ felicitati post mortem negauerit: ex quo loco Alexander Aphrodiseus fatetur manifesto eum mortalem posuisse animam. At Thomas pro Aristotele instat. Platonici insuper errare adseuerant, quòd quum sicut & ipsi priorem corpore animam dixerit, tamen reminisci nõ admittat. Hæreticorum quoq; opinio qui traducem eam dicebant, hoc est, sicuti corpus à corpore, sic animam ab anima generari, ab Hieronymo confutatur. Nos igitur sic edocti diuinitus sumus, ut animas post corpus in utero factum ab omnipotenti Deo condi rectè credamus, eiusq́; perpetuitatem quanquam ex multis cœlitum prodigijs dignoscere manifesto possimus, plurimis tamen humanis rationibus considerare licet, præsertim quinq;. Prima Platonica, quã suprà diximus, de motu. Deinde eum sensus reliqui à summo sensibili corrũpantur, intellectus à summo intelligibili perficitur. Tertia, quòd se ipsum uideat. Et hæc quidem naturalia, quæ suprà item ab Aristotele, commentatoreq́; narrata sunt. Reliquæ duæ ad mores & uerisimilitudinem pertinent. Primum quòd consentaneum sit examen quãdoq; malorum bonorumq; futurum, ac cuiq; pro meritis tribuendum ex diuina iustitia, quam indiscreta esse omnia in hac uita uideamus. Deinde, ut ait Cicero, philosophi omnes, quorũ uita moresq́; probati fuere, ut Socrates, & Socratici, cuncti immortalem animã dixere. At hi qui cum uoluptate fœdissime uixerũt, cõtra opinati sunt: sicuti Aristippus, & Theodorus Atheos. Non igitur est uerisimile, ut uerius de rebus animi iudicet ebrius aut uoluptarius, qui secundum mores suos iudicat, quàm uir sobrius & castus.

IN GENERATIONEM ET CORRVPTIONEM.

DE RERVM naturalium permutatione nunc disserit, quæ secundũ essentiã generantur & corrũpuntur, aut secundũ qualitatẽ alterantur, seu etiã secundum quantitatẽ augentur et minuũtur. In his etiã de mixto disputat & de tactu. Quid'ue sit agere ac pati. Ac initio ueterum opinionẽ de principijs rerum & generationis confutat. Platonis etiã, qui corpora ex planis indiuisibilibus, & Democriti, qui ex atomis constituebãt: quorũ magna pars in primo physicæ commemorantur. Deinde hæc firmat symperasmata: quòd in corruptione substãtiali non fit resolutio usq; ad materiã primã, sed forma remanet essentialis: probat quòd eadẽ forma accidentalis remanet corrupto, quæ fuit ante genito, ut animaduerti licet in elemẽtorũ essentialiũ generatione: ergo etiã aliqua alia forma essentialis remanet. Cõsequens manifestum, quia si detur oppositũ, aut accidẽs migrabit de subiecto in subiectũ, aut subiectum generationis & alterationis erit materia prima, & compositio secunda præcedet primã. Symperasma secundum. Aliqua forma accidentalis eadem numero manet in subiecto genito, & corrupto.

Triplex forma ex accidente

Triplices enim formæ accidentales sunt. Quædam cõpositi essentiã consequuntur ex materia & forma corpulentiæ, sicuti quãtitas. Aliæ compositum mixtum consequuntur, siue ex materia & forma mixti compositum, sicut cicatrix & figura. Nonnullæ uerò cõpositi specifici essentiã consequuntur, sicuti simitas & risibilitas.

Catholica tria

Ex his catholica dicuntur tria, quod omnes formæ accidẽtales formã corpulentiæ consequentes remanent eædem genito & corrupto. Deinde, quòd omnes formæ accidentales formam mixti consequentes, remanẽt eædem numero in corruptione alicuius mixti. Postremò omnes formæ accidentales essentiam speciei consequentes non remanent eædem genito & corrupto, ut corpus hominis genitum est sanum, uel ægrotum, sed corpus eius corruptum, neq; est sanum, neq; ægrotum.

Sympathia Antipathia

Ad generationem autem Sympathia & Antipathia cõcurrunt. Nos rerum concordiam & discordiam rectè dicimus, interprete Plinio, ut sit illud Ouidij: Concors discordia fœtibus apta est. In hac igitur unam esse subiacẽtem naturam, in qua facere ut pati sit, necesse est. Neque enim calidum frigesit, seu frigidum calesit, sed quod his subijcitur, uidelicet animal, lapis. In quo & facere & pati est medio contactu. Neque enim alius sensus aptior fuit, ut qui omnibus sensilibus sit communis, quũ quædam cæteris desint sensibus. Nam aër quod sine colore ac sapore sit & oculis auribus minime sentitur. Multa quoque sine sapore, ut aqua. Tactui uerò omnia communicãt. Quamobrẽ generationi is fuit aptissimus. Igitur generatio mutatione quadam subiecti absoluitur: ut, ex ouo auis, ex aqua aër. Alteratio uerò manente subiecto: ut ægrotat & conualescit idem permanens homo.

De mixtione

Mixtionem deinde enarrat: probatq́; eam omnino esse, contra negantes. Est enim mixtio mixtibilium alteratorum unio, ubi elementa tantum potestate non forma remanent. Ratio, quia unumquodque mixtum esset re plura supposita: quod fie-

ri nequit. Præterea in mixto semper unũ prædominatur elementum. Mixta quadruplicia sunt: alia ex quatuor: alia ex tribus, aut duobus: alia ex uno elemento & mixto: quædam ex mixto tantum citra elementa generantur. Sunt enim in mixto quatuor: materia elemẽtaris: forma essentialis ipsius mixti: deinde ipsum mixtum: postremò forma accidentalis, quæ consequitur mixtum. Præterea mixtum neq; generationem, neque corruptionem, aut augmentum, sine alterationem: sed tantum compositum significat. Compositũ enim idem ac mixtum. Ex contrarijs niq; & æquis partibus constat: quòd si alterum superetur, in maioris partis naturã mutabitur. Vt aqua minore quantitate in uinum, & contrà. Si uerò æque confundantur, in quandam tertiam cõuertuntur naturam. Simile quoq; à simili non patitur, sed dissimili: ut aqua ab igne. Sunt igitur elemẽta materia mixtorũ. Mixta uerò subiecta, ac materia formarum accidentalium. Quidam mixtionem dicebant, immitti solida in uacuos poros alterius: quod sanè absurdum apparet in augmento. Si enim augens in poros immittitur alterius, nihilo secius crescit, sed eadem manebit quantitas. Alias item alij causas inducunt, quas primo physicæ libro percurri. Anaxagoras inter alios homœomeras corporũ eorundem, ut minima ossa principium ossium: quem confutat Arist. probans quòd multa simul coeunt, quæ propterea nõ fiunt, ut mel melli coniunctũ nequaquam fit: eadem quoq; ratione disiũcta corrumpuntur. Sunt etiam qui generationem nullam esse dictitabant, sed tantum nobis uideri. Sunt item Platonici, qui omne corpus physicum ex planis & indiuisibilibus faciunt, & in plana & in indiuisibilia dissoluunt: ut ex superficie in lineas, deinde in notas. Ex his esse grauiora, quæ multis cõstent triangulis: leuiora quæ paucioribus. Quæ sanè opinio Platonicorũ ab Arist. ut inepta redarguitur: quòd corpus physicũ sit necesse pondus habere: inclinariq; natura ad superna uel inferna tendere. Mathematica uerò nulla sunt pondere. Præterea magnus ignis plures triangulos retineret: ex quo grauior esset. At contrà uidemus, quanto maior, tanto leuior.

De Elementis

Liber I I. elementa, proprietatesq; eorum omnis enarrat, quòd ex his generationes fiunt: moreq; suo in primis ueterum sententias confutat: præsertim Platonis, qui materiam ponebat πανδεχὲς, id est, susceptiuum omnium formarum: quoniam minime distinguebat, quid illud sit, an separatum ab elementis. Alij elementa separata æqualia & contraria, nonnulli unũ elementum esse alterius materiam dixere. Arist. autem unam esse corporum sensibiliũ materiam à proprietatibus seu qualitatibus minime diuisam: ne'ue à contrarietate ex qua fiunt elementa uaria. Probatio est, quòd calidũ non sit frigidum, nec contrà, necesse ergo materiam esse unam quæ sit amborum subiectum. Deinde qualitates eorum contrarias ac tactiles narrat, calidum & frigidum, humidum & siccũ: quibus accedunt rarum & densum, leue & graue, molle & durum, planum & asperum, lubricum & tenax. Coniugationes in summa V I I. quæ omnes ad quatuor primas reducuntur, quæ differentiæ sunt elementorum. Ex quibus calidum & frigidum agentia sunt: siccum & humidum patiẽtia. Quod profectò ex effectu manifestum: calidum enim discretiuum, frigidum collectiuum: colligere & dissipare agere quoddam est. Humidũ item facile terminatur: ac siccũ non facile. Facile enim ac difficile pati rursus quoddã fuerit. Distinguitur igitur hoc modo: Calidum & siccum & acutum, ignis est: frigidum & humidum, lubricum & molle, aquæ: calidum & humidũ & leue, aëris: frigidum, siccum, durum, asperum, pingue, terræ. Ex his alia magis alijs insunt, ut ignis, magis calidus quàm siccus: aër, magis humidus quàm calidus: aqua, magis frigida quàm humida: terra, magis sicca quàm frigida.

Agẽtes causæ ad generationem trifariam faciunt

Ad generationem igitur mixtorum agentes causæ trifariam faciunt. Causæ principales mediatæ, quæ sunt agentia uniuersalia. Causæ agentes immediatæ, quæ sunt quatuor elementa. Et causæ agentes instrumẽtales, quæ sunt qualitates primæ suprà memoratæ. Causam enim agẽtem uniuersalem dicit esse solis accessum & recessum in obliquo. Deinde ostendit, quòd licet elementum simplex, requiritur tamen sæpe compositum: ut uidemus aërẽ aqua terrena immixtum, & ignẽ uaporibus inferioribus, & terram aqua. Præterea dicit esse elementa transmutabilia, hoc est, alterum in alterum commutari, ut aërem in aquam: et aquã in aërẽ reciprocè. Secũdũ rectũ enim fiũt generationes in indiuiduis, et ex diuersitate numerali, ut in eis nõ fit reuersio: ut idẽ homo erit idẽ animal post corruptionẽ. Sed in specie fiũt generationes reciprocæ, ut fit reuersio: uidelicet ex aqua fit aer, et ex aëre aqua: nõ eadẽ numero, sed specie. Et quo etiã sequitur illud ex Arist. catholicũ, quòd generabilia reuertuntur eadem specie, quorũ essentia deperit et corrũpitur. Quorum uerò essentia minime deperit, eadem numero reuerti, ut idem sol numero suprà nostrũ hemisphæriũ reuertitur. Quũ enim commutantur elementa, tunc resolutio fit usq; ad materiam primam, quæ est subiectũ quatuor elementorum in specie: nam in quolibet corpore simplici, est una tantum forma essentialis. In mixtis uerò non fit resolutio usque ad materiam primam, uti suprà narrauimus. Deinde superiora, inquit, per orbium cœlestium motũ in inferiora influere ac res procreare.

Generationes ex recto in indiuiduis, in specie uerò reciprocæ

De situ et quãtitate elementorum

De situ autem & quantitate elementorum, sic ait: Concauum cuiusq; esse alterius locum. Magnitudine uerò alteram ab altero decuplo superari. Raritate quoq; inter se eodem numero distare. Præterea si simul omnia cõiungerentur, quodq; in locum suũ reuerteretur, Si uerò pariter cõdensentur, æqualem omnibus fore materiã. Idem quoq; in Probl. ait, terrã & aquam putrescere, ignem & aërem minimè, quod calida non putrent, dum calida perseuerant, sed refrigerata. illa uerò duo calida semper, alterum per se, alterũ ob ignem existunt. Præterea ignis naturam, oleum & cæteram calidam, cutem uerò nigram reddere, quod hæc uritur, ab illis uerò terrena pars quæ nigrior est eximitur. De coloribus uerò alibi dicit aëris esse nullum, aquæ album, ignis rubrum, terræ item album: nigrescere autem ex humore, esseq; indicio cinerem.

DE COELO.

OELVM Aristoteles descripturus hac breuiter theses probat. In primis quintũ esse corpus simplex, finitum ac diuersum ab elementis, nec plures esse cœlos, præterea æternum, nec genitum, neq; desiturum.

Quòd cœlum diuersum ab elementis

Quòd diuersum ab elementis hoc modo: Elemẽtorum motus rectus est. Mixta quoq; secundum elementum prædominans mouentur sursum aut deorsum. Motus autẽ cœli est cyclicus, qui est prior recto & diuerso, ergo corpus & essentia eius diuersa prior.

Quòd corpus simplex

Quòd corpus simplex, probat motu item cyclico, qui simplex & unus est, simplicis uerò corporis simplex est motus: nam nec ipse, nec Commentator, cœlũ ex materia & forma compositum ullo modo admittunt, sed formam esse simplicem quantitati subiectam, ac trinæ dimensioni. Entium namq; naturalium quædam sunt corpora & magnitudines, alia quæ habent corpus & magnitudinem, nonnulla uerò sunt principia habentium corpus & magnitudinem.

Quòd finitũ

Quòd finitum est probat, quia infinitum circumagi, aut moueri nõ potest: inde si corpus cyclice motũ est infinitũ, lineæ protractæ à centro ad circũferentiã erũt infinitæ. Si igitur cœli corpus moueretur, quando moueri necesse est, intercideret linearũ à centro protractarũ distantia, quod fieri nequaquam potest. Nullum igitur corpus infinitum esse dicit, sed neque locum, neque uacuum, neque tempus extra cœlum. Dicitur tamen infinitum cœlum quadantenus, ob eius magnitudinẽ, eo ferè modo, quo numerum etiam magnum infinitum uocamus: motum item cœli infinitum,

finitum, quo motum in circulo dicimus quoque infinitum, cum principium habere non uideatur. Est tamen finitus eius motus cum ab oriente incipiat. Quòd autem plures cœli esse uideantur probat: cœlum uniuersale ac species est, ergo plures numero habet. Item, quoties aliqua duo sic se habent, ut unum sit prius altero secundum modum prioris, stat prius esse sine posteriore: sed mundus & hic mundus sic se habent, quòd mundus præcedit hunc mundum secũdum modũ prioris: stat itaq; mundum esse sine hoc mundo, ergo plures esse possunt.

Quòd nõ plures cœli

Soluit, primò quòd aliud est hoc cœlũ, & cœlum simpliciter. Nã cœlũ simpliciter est uti forma, sed hoc cœlũ est forma cũ materia: quã cũ cœlũ totã cõprehendat, nõ alterũ poterat esse cœlũ: haud aliter quã si homo ex omnibus ossibus et carnibus constaret, non alter homo posset inueniri. In alterũ arguitur. In omnibus in quibus est forma per medium eiusdem speciei, sub ea non contingit esse plura singularia: sed cœlum est huiuscemodi: igitur unũ est cœlum, extra quod corpus non est, neq; locus, neque uacuum, neq; tempus. Locus & uacuum non est, quod neq; corpus: nam ubi corpus, & locus, & uacuũ reperiretur, si esset. tempus item non est quod cœlum non sit, cuius motum cœlum metitur.

De cœli æternitate

De æternitate autem mũdi siue cœli, triplex opinio ab eo refertur. Omnes penè philosophi ante eum, genitu dixerunt: quidam genitum & non corruptibile, ut Plato. Ipse uerò primus in hac opinione, neq; genitum, neq; corruptibile. At primum confutat Platonem, cũ genitũ esse oporteat omne quod futurum corruptibile sit, & quod habeat initium, finem etiam habiturum. Nam generabile & corruptibile, conuerti dicit, quoniam eorum contraria in ingenerabile & incorruptibile conuertuntur. Eternum esse cum ex alijs, tum ex tempore declaratur. quod autem perpetuum est, & infinitum. Supposita enim temporis æternitate, implicat contradictionem, aliquid idem habere potestatem ad esse per tempus infinitum, & potestatem ad non esse per tempus infinitum, quoniam sequeretur quòd esset tunc aliquid generabilium aut corruptibilium, sed nullum tale est huiusmodi: patet quòd secundum Aristot. quodlibet generabile & corruptibile quandoque non erit, & tunc implicabit ipsum esse. Nam aliter idem numero posset produci. Ideo contradictionem implicabit ipsum habere potestatem ad esse per tempus infinitũ ex parte posteriore. Præterea narrat quot modis dicitur Ingenitum:

Ingenitum quot modis dicitur

Vno modo quod prius fuit non ens, & nunc est ens sine generatione & transmutatione, sicuti quidã dicunt de motu & tactu. Deinde quod omnino fieri non potest & corrumpi, tamen ipsum nondum factũ est. Tertiò quod omnino fieri non potest. His addit quòd aliquid fieri non potest dupliciter: uno modo, simpliciter: altero modo, quia non facile fit.

Genitum

Genitum totidem dicitur modis: primò, quod habet esse, deinde non esse: secũdo modo, quod generari potest, siue simpliciter, siue facile. tertio, quod per naturalẽ transmutationẽ posset accipere esse post non esse, siue iam sit, siue non.

Corruptibile

Deinde Corruptibile distinguit: uno modo quod potest habere nõ esse, postea esse, siue sit per transmutationẽ, siue non: secundo modo, quod per transmutationem rei potest habere nõ esse, postea esse: tertio modo, quod facile corrumpitur, ἄφθαρτος Græci dicunt.

Incorruptibile

Deinde incorruptibilis modus: primum dicitur, quod prius est ens, & postea non ens sine transmutatione, sicuti motus & tactus: secundo modo, quod est fieri non potest, cum non fiat, aut non futurum sit: & hoc propriè incorruptibile dicitur: tertiò, quod nõ facile corrumpitur.

Quòd mũdus æternus

Libro 11. prosequitur æternitatem mundi probare topicis quidem argumẽtationibus. Ex tempore, quod est perpetuum, ex opinione antiquorum, qui cœlum uel sempiternum tribuũt dijs pro sede: ex facilitate motus, qui nullam habet terminorum repugnantiam. Adducunt præterea tale argumentum: si factum est cœlum, erat quando non erat: sed achronon, neque sensu capax sine cœlo: sed tempus, numerus est cœlestis motus: itaque dicere, erat quando non erat cœlum: idem est, erat tempus, quando tempus non erat. Erat autem, pars est temporis præteriti. Si igitur nunquam erat tempus, quãdo non erat cœlum: tempus autem sempiternũ erat: ergo præcedit omne acceptum. Manifestum igitur quòd cœlum ingenitum, quòd sicuti erat præcedit omne tempus: sic consequitur erit. Tempore enim semper existente, semper erit simul existens cum eo cœlum. Hæc quidem Peripatetici. At Platonici nobiscum sentientes contendunt simul cum cœlo factum esse tempus. Et sicut erat quando non erat cœlum, sic & non erat quando tẽpus non erat. Nam erat, & est, & erit, partes quidem temporis existunt, attamen προτυπωτικῶς hæc sunt, id est præfiguraliter, quòd æuum aliter demonstrari non possit. Est enim æuum, collecta ex Deo procreatio semper habens ante tempus, & post factum. Igitur tempus simulacrũ æui habuit, hoc quod dicitur: & est, & erit: donec fuerit, secundum uidelicet anaphoram ad æuum. Dicentes igitur, erat quando non erat cœlum: non dicunt, erat tempus, quando tempus non erat: sed productio quædam æualis ut ita dicam secundum quam, neq; cœlum, neq; tempus habuit hypostasin: quando autem cœlum cœpit esse, tunc & tempus.

Quod cœlũ animatum

Præter hæc animatum esse cœlum ac perpetuo & æquali motu agitari: non ab anima quidem, ut Plato sentit, Aristot. putat, cum animæ motus sicuti cæterorũ animalium requiem quandoq; & interpolationem expetat: sed magis diuino quodam actu atque impulsu, quoniam non absistit à proprio loco, sed semper eundem retinet & circumuertitur, ac quanquam partes mutat, locum non deserit uniuersi. Quapropter animam sphæris non insitam sed extrinsecus adhærentem atque impellentem attribuit, quod & nostro quoque Aquinati probatur. Cyclicus præterea motus æternus nullo altero termino corrumpente apparet.

De motu sphærarum atq; ordine

Post hæc de ordine ac numero sphærarum, deq; motus earum uarietate tractat. Triplici namq; dimensione senis modis moueri dicit: longitudine, latitudine, altitudine. Longitudine, sursum ac deorsum, hoc est, à polo antarctico in septentrionẽ. Polum enim nobis antarcticum qui nobis latet, sursum cœli appellat, quoniam dextram habeat orientem. Nam orientem dextram uocat, unde motus oritur, & sinistram occidentem. Contrà Pythagorei sursum uocabant nostrum polum. At Ptolemæus & astrologi longitudinem uocant oriẽtis in occidentem, latitudinem uerò à septentrione in meridiem. Tertia uerò dimensio secundum omnes ex altitudine ante respicit nostrum hemisphærium ac medium cœlum. Retro uerò contra sub terra. Patet igitur secundum Arist. nos qui arcticum habitamus aduerso mundo constitutos. Nam quod mundo & antarcticum habitantibus dextrum ac sursum est, nobis sinistrum & deorsum.

Dicit quoque inter hos situs esse ordinem, ut longitudo latitudine prior sit, postremò uerò altitudo, ut sit sursum, unde motus, dextrum à quo, & anterius ad quod, & hæc quidem suis terminis contrarijs priora. Aristot. octauam sphæram à Deo motam tantum primum mobile posuit. At post eas Ptolemæus diligentius uestigans nonam primum mobile dixit. Neoterici etiam decimam addiderunt. Quapropter nonam non primum sed secundum mobile faciunt.

Dicit item, quòd cœlum agit in hæc inferiora triplici instrumento, motu, lumine, & influentia: per has ultimas duas etiam si motus tolleretur, multas & generationes & corruptiones fieri posse. Cæterum figura sphærica cœlum esse, quæ inter solida perfectior, sicuti circulus inter plana, quoniam simplicior: nam una tantum linea, reliquæ figuræ pluribus constitũt.

Insuper æquali & normali motu moueri, quoniã inæqualitas

litas

Tres motus termini

litas remißionem, tum contentionem creare uidetur. Tribus enim terminis motus contentio cernitur, à medio, ad mediũ, & circa medium. In his enim quæ secundum locum mouentur, in fine magis contendunt: ueluti parte ad totum, & ad naturam suam properãte. Sicuti terrea & grauia, ad inferiora, id est ad medium. At ignea & leuia, ad superiora, id est, a medio ferri. In his uerò quæ præter naturam impelluntur, uis maior ab initio motus cõspicitur, uiresq; deinde paulatim aduersante natura remitti. Quæ autem ex obliquo & aduerso feruntur, hæc nisi uires accipiant aëra secandi, debilia sunt: ut patet in telis aut lapidibus excußis, quæ propius emissa non adeo nocent. Itaque huiusmodi genus dicitur circa mediũ cursum uim habere. In circulari igitur motu nullus horum contingit, cum principio, ac fine careat: neq; etiam per se motum uariat, neq; à mouẽte inæqualitatem accipit. Sed quòd contingit planetam minore spatio signum aliquod peragere, non ex inæqualitate, sed circuli eccentrici, siue deferentis ratione prouenit. Similiter uerò in signo aliquo diutius permanendi

Epicyclus

causa Epicyclus, in quo planeta reuoluitur & ubi retrogradationes fiunt: quos quanquam non ponit Arist. quòd suo tempore non fuerint reperti, uidetur tamen ponere ac tacite concedere, cum dicat multitudinem motuum sphærarum causam esse inæqualitatis. nam & eccentrici & epicycli numerum ac diuersitatem motuum augent.

Monstrat insuper, quòd orbes astraq; omnia & ipsæ intelligentiæ ea mouẽtes inter se specie specialißima differunt. Ratio, quoniam habeant proprietates specie differentes. alia enim alijs magis lucent, aut magis frigorifica, aut calorifica. præterea ut ipse in VIII. metaphysicæ testatur, abstractis à materia sit tantum unũ indiuiduũ & una species. Astra enim & cœlũ, ut idem opinatur, corpora sunt, à materia abstracta.

Astra ex eadẽ essentia qua et cœlum

Quòd sol nõ calidus

Deinceps de astris, ex quibus cõstent, quibus'ue figuris, qui motus eorum. Placet igitur Aristoteli ea ex eadẽ essentia poni, qua & cœlum, in quo cursum habẽt. Solem quoq; ipsum non calidum natura, sed motu suo hypeccaumatis caliditatem excitare, & aërem flammatum ad inferiora demittere: nec mirum cum motus sit aptus, & lignum, & lapides, et ferrum denique ipsum incẽdere. Quod Platonici, ut ineptißimum reprehendunt, qui solem proprium habere calorem uolunt, ut

Astra animalia esse

alibi dicemus. Præterea animalia esse astra existimant, sensum habentia: quæ quanquam moueri uidentur, immobilia tamen per se esse, moueri autem à suis delata sphæris: proprio & contrario cursu firmamenti tardiore, uelociore'ue, secundum eorum à prima sphæra distantiam, probatq; tribus potißimum de causis: nam si cœlo inhærerent mouerẽturq;, cœli cõtinẽtia discinderetur. Omne enim scißile, corruptibile. Deinde, quomodo sine instrumento, aut pedibus mouentur.

Sphæricus duplex est motus

Postremò, duplex est Sphæricus motus, uolutatio, & circumactio id est κύκλωσις καὶ δίνησις: circumaguntur planetæ, uolutantur epicycli secundum Ptolemæũ. Aristoteles neutro horum modorum astrum per se moueri dicit: nam circumactio locum continet eundem, astra uerò errant, ac modo in septentrionem modo in meridiem transferuntur. Si uerò uolutarentur, faciem mutarẽt, sed minime mutant. Indicio est lunæ facies, & maculæ semper eædem apparentes. Si igitur in uno astro, & in reliquis est. Volutatio enim quamuis in sole oriente & occidente uideatur, ob eius formæ mutationem ac uibrationem, non tamen per se, sed propter uisus distantiã fit, cum longior ab latere uideatur quam supra caput, quum idem sit. Visus nanque longe protractus uoluitur ob infirmitatem. Quæ causa est etiam ut astra fixa uibrare uideantur. Ad planetas uerò, quòd propinquiores sunt minime caligat: ex quo illi non tremere uidentur, astra uerò cætera uidentur. Quod etiã Platonici refellunt, astraq; ipsa moueri dicũt.

Sphærica item astra esse docet ex argumẽto lunæ plenæ, ex motu quoque perenni ac cyclico, cui non alia forma suppeteba, cum reliqua motus in termino requiem quandoque consequantur.

Influere insuper inferiori mundo apotelesmata, id est effecta, dicit. Orbes item erraticos ordine inter se ac cursus celeritate distare. Nam in cursu diurno quanto sphæra remotior à centro, tanto uelocior, ut Saturno contingit: quanto uerò propinquior tanto tardior, ut lunæ. ratio, quod hæc minus spatij ac temporis consumat. Cursu uerò proprio contra euenit, quanto centro propinquior, tanto uelocior. Nec quoniam primo mobili contingit unus tantum motus, & sequẽti duo, alijs propterea numerus motuum crescit. Sed solis & lunæ pauciores, Mercurij esse plures pro officijs eorum & perfectione. Astra insuper plura octauæ sphæræ concurrunt ob perfectionem, quod reliquos inferiores orbes ducat ac antecellat. Sonũ quoque qui Platonicis placet, negat omnino in motibus fieri astrorum, aut ullam melodiam. Ratio, quòd ab se non moueantur. Nam & partes nauis motæ non excitant sonum. Deinde a nobis proculdubio audiretur: nec solum audiretur. sed ex eo auditus uehementiore corrumperetur.

Cõsentus musicæ in astris non esse

De Terra

Postremò de Terra pluribus differit: stabilemq; ac rotundam ob naturalem grauitatem in medio quiescere dicit: nonnullorum opiniones confutando, qui motum cœli continuum, causam esse ne descenderet dixerunt, ex aquæ in uase similitudine: quod si sic esset, & ignis quoque uiolenter tractus ascenderet. Præterea quamuis partes habeat ob montes inæquales, tota tamen in se sphærica est, quòd necesse sit eam æque undique ab extremis abesse. Nam maior pars semper minorem usque ad medium compellit. Qui conica figura sunt arbitrati, solem respexerunt recta tendere uisum, non animaduertentes quòd ingens cœli spatio gyrus sit in causa, tantundemq; propterea latitudinis habeat. Huc accedit maximum id signum, quòd aliquibus procedentibus à septentrione ad austrum aliquæ apparent stellæ uersus polum, quæ non antea apparebant: & contrà, quòd in causa terræ curuitas est.

Terra XL. myriadas stad.

Præterea dicit XL. myriadas stad. esse circuitu, hoc est, CCCC. mil. stad. Hanc alij ut insulam magno mari circundatam dixere, aquam in medio ponentes, haud considerantes quòd ipsi aquæ subiectum aliquod habere sit necesse: nonnulli terræ uisceribus magnis ueluti cauernis aquam immixtam. Omnino inter plerosque conuenit, terram uno globo cum aqua esse complexã tanquã dispartitis insulis, licet quantitate superetur. Quæ uerò partes emineant, si paruæ sint, insulas uocari: si magnæ, continentem.

Liber III. à plerisque commentatoribus uti superuacaneus præteritur.

De elementorum grauitate & leuitate

Quartò de elementis, deq; proprietatibus eorum differit, id est, de leui & graui tantum. Nam reliquas proprietates simul cum ipsis elementis in II. lib. de generatione plenius exequitur. Nunc leue & graue ad cœli materiam pertinere uidentur: quòd sursum, deorsumq; tendunt. Ignis enim & terra extrema elementorum contrarijs inter se proprietatibus, natura rectis angulis mouentur. Alter quidem leuitate à medio, altera grauitate ad medium, & alter perpetuo mobilis, altera perpetuo stabilis. Horum ignis sua in sphæra hypeccauma uocatur. Intermedia uerò coelementa sunt, aër, & aqua, non leuia quidem, aut grauia per se, sed comparatione. Aër enim aqua leuior, igne grauior, aqua uerò terra leuior, aëre grauior: ignis, aërq; quanto maiores, tanto leuiores, facilioresq; ascensu. At contrà, terra & aqua pro magnitudine magis descendunt. Ex his alterum alteri locum præstat: terra aquæ, aqua aëri. Quapropter omnia grauitatem aliquam habent, præter ignem: ac rursus leuitatem, præter terram: quòd ille ubique leuis, hæc ubiq; grauis.

Quæ

Quæ causa est, ut uter uento plenus citius descendat, quàm uacuus. Et lignum in aqua quamuis magnum paruo plumbo leuius, in aëre autem grauius. Aqua item tellure, & aër aqua fissibilior. Ea demum est causa, quòd lata quamuis grauia, aquæ potius quàm aëri subsidunt: ut spatij plus occupantia, quàm rotunda, in loco minus apto repente diduci.

Plato elementa solidis ac mathematicis construebat

Et hæc quidem Arist. At Plato hæc corpora mathematicis ac solidis constituebat: & ex his constare physica: & in plana usq; ad triangulos resoluebat. Primum terram cubo, quòd hæc figura stabilitati sit apta: ignem pyramidi, seu sphæræ, quòd hæc mobilis inter solida, uelut ignis: præterea quòd sphæra quidem tota, est angulus: natura uerò angulus calefacit: pyramis uerò acutissimi est anguli. Aquam, quòd plus haberet materiæ, icosedro constituit, id est, solido x x. basium, quòd magnarum partium ac plurium sit, ea propter frigus constringat, nec poros pertranseat. Aëra uerò octedro, id est, octo basium figuræ, quòd minorum partium est: ex hoc aër rarior & penetrabilior. Cœlum autem ipsum dyodecedro, id est, x i i. basium corpori medio inter utrunq; numero, quòd hoc è communi esset elementorum materia. Hæc itaq; omnia Arist. in fine i i i. libri de cœlo, qui ante hunc est, confutat: in primisq; ex motu ipso. Si enim cubus terra est, ob stabilitatem, hoc tantum in loco suo fuerit: sed extra instabilis pyramis, aut sphæra esset. Sicuti & ignis in proprio loco cubus erit: in alieno item pyramis, aut sphæra. Præterea si calefacit & ardet ignis propter angulos, omnia fierent elementa calorifica, quòd omnia basibus & angulis finxit, tantum magis ac minus differrent. Si igitur omnes anguli & sphæra ardent, corpora omnia mathematica quæ ex his constant, arderent. Non ergo reliqua erit figura aëri & aquæ. Postremò existentibus angulis, & non sphærica in his forma, uacuum in rerum natura dicetur.

Sed quando ad hæc uenimus, ponam breuiter quæ hoc tractatu de cœlo, item Platonici ab Aristotele dissentiunt. Solem in primis, non propter motum, more Aristotelis, sed per se calidum dicunt. Nam si ratione motus calefaceret sol, luna quoque debuisset. Et quanquam, ut Peripatetici dicunt, hoc ei ob cursus ac motus tarditatem non contingat, attamen quòd terræ propior est, caloris aliquantulum reflectere poterat. Ignis præterea proprium ac principale Platonici non æstum, ut illi, sed lumen esse declarant. Siquidem quo minus alienæ immiscetur materiæ, minus urit. Quo autem purior, eo lucidior ac longius lucet quam calefaciat: tum igne absente, abit & lumen. Calor autem calefacto remanet. Astra quoq; ipsa animalia esse sicuti Aristotelici putant. Qua de causa, non ut illi raptu sphærarum, sed per se moueri dicunt. Mentem siue animam cuilibet præesse orbi, uerùm extremo non Deum, ut ille: non parum ex proportione rem huiuscemodi Aristoteles distribuisse ab eis reprehenditur: præsertim cum in tractatu de iustitia proportionem tantopere laudet. Etenim mentes ipsæ secundum analogiam, alteram altera ex dignitate excedere debuerat. Dei autem cum reliquis substantijs, quòd nulla sit proportio, omnes facile norunt. Quod Auicenna Aristotelis aliâs adsertor, hunc tamen errorem in sua Metaphysica cauit, ac sphæris quidem eodem modo mentes tribuit, Deum tamen omnium conditorem motorem primi mobilis, ut ille, non fecit, neque huic tam uili officio ullo modo delegauit. Cœlum insuper ipsum & incorruptibile & perpetuo ferri motu adsentitur Plato: uerum hoc ab anima ipsum, non corpore, ut ait Aristoteles, habere. Præterea genitum esse, nec alia quàm elementari materia constare, ex igne primum, & terra, duobus elementorum extremis: ex argumento sensus, quòd lucent corpora cœlestia, quodq; se contingunt. Ignis enim diaphani lucisq; causa, Contactus uerò terra. Hæc reliqua elementa necessariò trahunt, aërem, & aquam. Aër enim purus igni propinquior cum eo circumagitur perpetuo motu. Aqua uerò, & aër crassus, & una cum terra stant, & communicant. Crassiora enim corpora terra quadam puriore admixta sunt, ut astra: & ex his erratica diaphana quidem, sed rariore materia, fixa densiore, & magis splendentia. Intermediæ cœli partes, aqua simul & aërea liquiditate distentæ. Quòd autem ex igne cœlum, ex magna parte constet, indicio sunt splendor & perpetua mobilitas & motus simplicitas ac peripheria igni conuenientia. Simplex enim cœleste corpus, quemadmodum & ignis est, comparatione corporis compositioris, hac tamen differentia, quòd extra locum suum ignis, sicuti cætera elementa, rectè mouetur. Aristoteles autem contrà recto cum motu tantum natura agi: in sphæra uerò, non natura, sed ui à firmamento circumagi adfirmat, ob quam causam igneum cœlum non ponit.

Platonis opinio de cœlo & astris

De cœlo

IN METEORA.

METEORA Græci omnia quæ in aëre pendent appellant. μετεωρίζειν suspendere dicunt. Quæ ut clarius innotescant, diductio huiuscemodi facienda est. Visa omnia in cœlo aut perpetua sunt, ut phænomena & signa cœlestia, aut contingentia, & hæc aut per hypostasim, id est, rei consistentiam, ut flammæ, cometæ, circulus lacteus: aut per emphasim, id est, apparentiam & phantasiam, quæ phasmata dicuntur, ut iris, halo, uirgæ. Phænomena quidem ab astrologis considerantur. Nunc tantum quæ per hypostasim, & emphasin apparent, prosequitur. Primum igitur flammarum cœlo diuersarum apparentium agentem, deinde materialem causam altius repetit. Supra enim ab initio sphæræ supremæ usq; ad lunam æthereum corpus est, inferius uerò ad medium, & circa medium, frigidissima corpora aqua & terra. In hoc medio aër & ignis elementaris, qui hypeccauma dicitur, quiq; quanto magis ipsi ætheri & orbi lunari propius accedit, tanto uehementior est: quanto uerò ab ipso recedit, tanto remissior. Hic quidem scintillas, ac flammas quas diximus excitat, non quidem per se, sed ex motu astrorum, quum solis, tum reliquorum excitatus, atq; incensus. Hinc quoque accenditur uicinus aër elementaris, qui & ipse una in orbem agitur: reliquus uerò crassus, qui in medio est, paulo supra nos consistit, quod impeditus sit montium anfractibus & terræ sublimitatibus, stans quodam modo est, nec in orbem unà cum reliqua aëris sphæra circumagitur. Frigidus est, ut minime calefactus, neq; à motu hypeccaumatis, quod ab eo remotus sit, neque à radijs solaribus reflexis, quod à terra sit procul. Reflexi enim radij dicuntur cum ex calefacta tellure in aëris uicini calorem retorquentur. His itaq; cognitis agentem siue efficientem causam harum flammarum motum astrorum prædictum iure diximus. Nunc materialis cognoscenda, quæ est exhalatio: ex terra enim & aqua à sole calefactis quædam calida & humida prouenit ad superna euaporatio, quæ in altum sublata bifariam dispertitur. Calor enim ad superna tendens ad hypeccauma exhalatio sicca & calida est. Humor uerò qui in media regione relinquitur, uapor appellatur. Exhalatio enim, quam Græci ἀναθυμίασιν, & uapor ἀτμίδα uocant, hac inter se differentia sunt, quòd exhalatio potestate est ignis, calida uidelicet & sicca, Vapor uerò potestate est aqua, humidus & calidus: & altera leuitate tendit ad cœlum & hypeccauma: altera in media regione subsidet, & pluuias grandinemq; ac cætera, quæ paulò pòst dicemus, excitat. Exhalatio uerò siue hypeccauma superiorum sphærarum motu excitata, uel flammas ardentes per se monstrat, uel astra inflammat, diuersa quidem specie: nam aut longa, & lata flamma

Causa flammarum cœlestium agens

Reflexi radij

Causa materialis flammarum

Vapor

apparet more calamorum ardentium in campis: aut longa tantum, & Hœdus, uel Dalus, seu discurrens & ardens astrum uidebitur: aut uehemens & condensa fuerit flāmatio & quasi

De cometis

Pogonias

sphærica, & tunc cometes erit ex coma dictus. Si longa, pogonias ex barbæ similitudine. Ambo tamen cometæ uocabulo. Cauda enim ipsius non prope astrum, ut uidetur, sed longa sub astro ei tamen continua, consistit ex materia & regione elementari, causamq; talis Systematis & ignis, ex crassiore exhalatione, ob motum ipsius astri incensa recipit. Quoniam non solum sol sed reliqua quoq; astra sunt apta ex motu ignes excitare.

Xiphias

Acontias

Pithetes

Cerațias

Hippias

Commemorantur & alij à Plinio præter Aristotelem cometæ. ξιφίας Xiphias, in mucronem fastigiatus, omnium placidissimus. ἀκοντίας Acontias iaculi modo uibrans. πιθίτης, id est, Pithetes, doliorum figura. κεραΐας, Ceratias, cornu specie. ἱππίας, Hippias, equinis iuba. Omnes fermè sub septentrione, maxime in parte lactei circuli. Venti ab his, & æstus, & siccitas, tum etiam principum mortes portendi dicuntur. Fiunt & in australi polo. Sed ibi citra ullum iubar. Deinq; cometes nunquam in occasiura cœli parte reperitur. Cur autē raro fiant, & plerunq; extra tropicos, causam adsignat Arist. motum solis, cæterorumq; planetarum, qui in medio tropico moti tenuant crassiores exhalationes, quæ sunt materia cometarum. Ex quo frequentius stellæ potius ardentes ac di-

De lacteo circulo

scurrentes in ea parte apparent. Est quoq; & illa causa raritatis cometarum, circulus lacteus, qui plerunq; tales exhalationes ad se trahit. Sicut enim sub uno astro densior exhalatio incensa cometem facit, sic sub multis astris lacteum circulum, ex eo dictum, quod non igneus color, sicuti in cometæ, sed albus & lacteus, loco cometæ apparet. Igitur quod unum astrū facere potest, non absurdum, & multa simul idem putare, uidelicet attrahere & excitare, atq; inflammare exhalationem. Hoc enim fieri par est in ea parte cœli, ubi plurima sunt astra. plurima enim & maxima in circulo lacteo consistere, uerisimile est, quod eorum motus causa sit lactis toti circulo circumfusi. Extra etiam Zodiacum apparet, quoniam & reliqui planetæ, ut superius de cometæ diximus, huiuscemodi Systasim tenuant ac dissoluunt. Maximus tamen & obliquus, ueluti Zodiacus est, ac supra tropicos extensus à fine Geminorum ad principium Sagittarij protensus, quosdam alios contingit circulos, existens haud procul à polo, iacens ab latere Zodiaci. Insuper & duplicem eum ponit, alterum altero maiorem, ubi & maiores & plures sunt stellæ. Præterea confutat eos qui hunc circulum uiam planetarum esse uoluerunt, ut Pythagorici, aut uiam Phaëtontis combustam, aut qui astrorum lumen à sole non aspectorum, aut qui solis refractionem ad nostrum uisum ut emphasim quandam dixere.

De phasmatis

Phasmata quoque alterum genus uisorum suprà posuimus, quæ per emphasim, id est, idolum quoddam appareant, ac systasi careant, ut sunt foueæ, hiatus, iris, coronæ, uirgæ. causa enim fouearum & hiatus, quem Græci χάσμα uocant, ignis est, quem hypeccaums diximus appellari. Hæc quandoque inflammatior noctibus serenis uarios ostendit uisus. Igneum enim & album per tenebras conspectum, croceum fuluumq; ostendit colorem, plus minus secundum densitatem tenebrarum. Indicio est flamma ex igne ardente, quæ per se alba est, per fumum crocea uidetur. Densiore autem fumo punicea ac ferè sanguinea. Quando igitur lucis splendor & continuatio per noctis tenebras eo modo præce-

Foueæ & hiatus

Halo siue corona

Iris

Rabdi columnæ

dit ac offuscatur, tunc profundum aliquid uidetur apparere, quod aut hiatum, aut foueam monstret. At contrà, uterdum fiunt Iris, Halo, id est, area, quam Plinius coronam uertit, Parelij, Rabdi, id est, uirgæ, quos idem columnas uocat. Est enim nubes in modum fistulæ condensata. Omnia per refractionem solis, ad nostrum uisum. Aër enim recipiens refractiones lucis & uisus, quando per lucem uisus exercetur, phantasiam diuersorum præbet colorum, simul & causa horū omnium est. Refrangitur enim uisus cum luce, ab aqua, ab aëre denso, ab omnibus leuorem in superficie habentibus. Emphasis non in figura fit, sed in colore. Figura nanq; diuisibilis. Talia uerò per emphasim apparentia, indiuisibilia sunt. Est enim Area siue Corona albedo quædam apparens, qua luna, aut aliquod aliud astrum, sed frequentius sol circundatur: quod signum tempestatis, soluitur calore. Iris autem ex eadem causa refractionis fit. Cum sol per cathetum superstat nubi ad pluuiam plerunq; paratæ, nondum tamen pluere incipienti. Est igitur emphasis coloris & non figuræ, quod ex minutis & concisis nubibus huiuscemodi adspectus phantasiā

Colores Iridis

parit. Colores Iridis in primis puniceus, quòd lux & albedo per nigrum & interuallum conspecta punicei coloris uisui apparet, uti suprà dixi. Licet enim sit lux, fuscus nihilominus redditur aër medius ob nubilum. Reliquus color prasinus & semicæruleus, non quidem ob nubium speculum, sed ob uisus debilitatem redditur nobis. In obscuro nanq; caligantes oculi subuiride qui uidere uidentur. Serenitatem Iris, sicuti corona tempestatem portendit: apparet tamen corona non uario colore, sicuti Iris, quod non per nubila, sed in aëre perspicuo fit, qui clarior est aqua. Iris autem ob nubilū & aquā, lucem solis refractam impeditiorem ostendens uarios præbet

Parelij

uisui colores. Sicut & parelij & uirgæ seu columnæ. Quæ apparent etiam cœlo sereno, colore perspicuo & albo, ut refractione solis minime impediente. Contingunt autem, non sub sole, sed ab latere. Signa præterea & ipsi pluuiæ parelij, fiunt circa ortum solis & occasum, non autem in meridie, quando in parelijs est nubes densior quàm in uirgis, & non posset, cum remotissimus à uisu sit refringi. Magis etiam sunt pluuiæ signum. Apparent enim in nube densa colore albo ex refractione solis instar alterius solis: uirgæ autem in rariore nube creantur.

De pluuia grandine ac cætera

Deinceps de pluuia, grandine, niue, rore, nube, & caligine: nam sicuti superius cometarum & flammarum cœlestium, materia sicca & fumosa exhalatio fuit adsignata, sic & horum uapor humidus causa erit. Et quemadmodum illorū causa efficiens motus est astrorum & sphærarum, sic horum frigus. Vapor enim è terra calidus & humidus, ubi à calore in altum tendente, in media, ut suprà dixi, relinquitur regione frigus sentit, & in nubem cogitur: ac rursus in humorē resolutus aut pluuiam, aut grandinem, aut niuem per nubilum, siue in ro-

Nubes

Caligo

rem, aut pruinam per serenitatem conuersus descendit. Nubes igitur, est aër densatus è uapore collecto, aquæ conceptiua. Caligo, quæ ὁμίχλη Græce dicitur, est uaporatio minime aquam concipiens, densior quàm aër, rarior quàm nubes. Fit enim ex raritate & diffusione nubis, quæ quandoq; serenitatem, quan-

Aethra

doq; contrariam inducit. Inimica his æthra, quæ nihil aliud est, quàm aër sine nubibus aut caligine. Ex nubis item crassitudine aut raritate, diuersi fiūt imbres. Molles enim pluuiæ, quas Græci ψεκάδας uocant, uere plerunq; ueniūt ob humoris adsumpti tenuitatē: potentes uerò aut continui imbres potius hie-

Nix

re, aut autumno. Niuem facit nubes concreta & abrupta, antequam in aquam conuertatur. Abruptio enim spumosum & albidum gignit. Ex quo inhærens humor concretus in niuem

Grando

erumpit. Grandinis autem alia ratio. non enim ex nube statim grando sed prius imber. Deinde ob antiperistasim in grandinē

Antiperistasis

conuertitur. Antiperistasis enim est, cum ad mediū quod urgetur à contrarijs: quod in calido & frigido animaduerti licet. Nam contrarium additum contrario, aut uincit, aut uincitur. Cum enim calor præualet, frigus expellitur, ac magis in seipso unitur, aut corroboratur. Contraq; cum frigus calor. Ex quo hyeme calidiora sunt loca subterranea, in profundum coacto calore, ac circundante frigore. In æstibus contrà,

fontales

fontales aquæ & omnia subterranea frigent ob circumdantem caloris potentiam. Eadem & in aëris nubibus ratio. E nubis enim humore aqua expressa in ipso cursu uelociter in grandinem concrescit. Ideo magis uere & autumno ac locis calidioribus fiũt ob antiperistasim. Ex aëris enim inferni calore medius magis frigescens, pluuiam in grandinē cogit, æstate autem & hyeme ob humoris defectum, raro accidere uidemus. Diximus quoq; è uapore rorem & pruinam per serenitatem fieri. Alter enim humor in æthera tenui systasi delatus. Altera item pruina est ferè glaciata, quã Græci ἀπάρουρα χερρ uocant: hæc hyeme, ille temporibus temperatis & mitior. Ros uerò & Pluuia sunt idem, sed differunt ex quantitate magna & parua. Nam pluuia fit ex multo uapore frigefacto & in loco distante à terra: hic autem ex paruo, & in loco proximo.

Ros
Pruina
Ros & pluuia

Pruina & nix

Similiter pruinam comparat niui: hæc procul à terra ex nubium congelatione, illa prope terram paruo uapore ex eisdem nubibus excutitur. Pluuias præterea dicit libro sequenti fieri magis nocte quàm interdiu, & hyeme quàm æstate, ob solem uapores trahentem, deinde recedentem: æstiuus enim sol discutit atq; exsiccat.

De aquis

Postremò fontes aquasq; describit. Quæ ita diuiduntur. Quædam fluentes, quædam stantes. Fluentes è fontibus habent originem, ut aut natura fluentes sint ut flumina: aut arte deducta, ut per riuos uel aquæductus. Stantium uerò quædam fontales, quædam collectitiæ: & simul quædam manufactæ, quædam sponte nascentes. Manufactæ rursus aliquæ fontales, nonnullæ collectitiæ (hac enim deductione clariores notitia fiant) Sponte nascentes autem fontales, & stantes, quæcunque paruos habent fontes & locorum curuitates, nequaquam fluere possunt. Collectitiæ uerò, aut ex pluuijs fiunt, aut ex fluminum influxu, uel in cisternis manufactis coactæ, uel in curuitatibus terræ considentes, quæ si multæ sint, uocantur stagna: si paruæ, τέλματα Græci: nos nisi lacunas dicamus: Latinum nomen non habemus. Sed ut rursus earum causas philosophus adsignet, fontes & flumina non ut quidam putant, ex aquis prouenire dicit, quæ hyeme in terræ uiscera penetrant: neq; enim tellus sufficeret tantæ aquæ receptaculis, tribus de signis. Primò, quòd compertum sit aquam cœlestem non descendere intra terram x. pedes. Deinde sub rupibus profundis, inuentæ sunt aquæ. Postremò in montium cacuminibus, aquæ repertæ, ubi non est aquas cœlestes ascendere. Igitur, sicuti superius dixit, in nubibus causam earum materialem uaporem esse, efficientem uerò frigus, easdem nunc aquis exeuntibus causas adsignat. Vt enim supra terram uaporans aër ac frigefactus in aquam transmutatur: Sic putandũ e uaporibus per poros ingressis subtus terram, ob eius frigiditatem aquam gigni: præsertim ex montibus, quòd ij maxime porosi existunt: fluminaq; nonnulla adducit aquas recipientia, nullo tamen exitu, quæ argumento sunt terræ subtus poros permeare. Igitur principia fluminum, ex magnis oriuntur fontibus, quos Græci πηγάς uocant, paruos autem salientes κρήνας, id est, crenas appellant, qui minimè apti sunt fluuiales fluxus creare. Maxima flumina, ab altis oriuntur montibus. In campis namq; parui fontes citra fluminum cursum. Sunt item qui dicant, ex aqua marina per terræ poros penetrãte fontes produci, amaritudine ob limum exemptos. Quod si foret, potius ex uallibus quàm montibus nasci flumina uideremus, faciunt tamen ad principia fontium. Præterea senescere terras, fluminaq; ob uetustatem deficere, maria'q; naturam solo dicit exemplo Aegypti, quæ teste Homero, paludibus prius inaccessa fuit. Argos item, nunc uerò regio sicca cernitur. Inter hæc, quo modo montes procreati, enumerat, pluribus causis: ex impetu aquarum terra ingenti congesta, aut ex uentis in unum terram cogentibus, aut terræmotu hiatu facto, unde montes producti mediocres. Maximos tamen natura ipsa plerunq; sponte procreauit. Hoc Aristoteles.

Aqua cœlestis non penetrat in terram X. pedes

Pegæ magni fontes
Crenæ parui fontes

De aquis ex aliis autoribus

Sed quando in aquarum tractatu sumus, alias aquæ proprietates ex alijs referam autoribus. Aquam marinam dulcē reddere, Aelianus & item Plin. docent, uasis cereis eas plenis & opertis in mari demissis aliquot dies. Plin. item aquæ signa uirentem & frequentem herbam in loco esse tradit. Rursus medicus monstrat, si in malam incideris aquam, in itinere faciendam fossam, in quam aqua mergatur ipsa. Insuper uerò terra dulcis & argilosa, ubi aqua facile purgatur, et omne relinquit uitium. Idem est autor bonas putandas esse quæ tenues, quæ cito frigescunt & calescunt. Malas uerò, quæ putent, quæ arundines nutriunt & animalia fœtida. Omnes præterea è uenis argenti sulphuris frigidas omnino & inflatiuas ac fluctionibus capitis obnoxias. Si supra olera bibatur, Phthiriasis, lichenarum, lepræ & huius generis morborum procreatrix est. Calida uerò ualde iuuat, & frigentes & concoctionem & ulcera intranea. Cocta utebantur antiquæ delitiæ, ut de Nerone apud Tranquillum legimus Inter aquas Paulus & Celsus cœlestem præferunt. Deinde, quæ cito corrumpitur, aut saxis confracta, aut solibus exposita, siue etiã lutosa modo purgata sit, ueluti magis concocta. Pessima, quæ ex glacie aut niuibus liquescit, quod omnis tenuitas eius in concretione absumatur. His addit, quòd aqua calida citius gelascit, ut magis tenuata ac rarefacta, alia uerò magis frigori resistit.

De Mari

Libro II. de Mari uentisq; sermo est. Mare sponte nascens & stabile extra fluxum non habet, intra locum proprium septum ac constitutum: nec sub terra penetrat. quamuis de maris Hircani subterraneo fluxu quidam nulla certa ratione describant fluxum tamē & refluxum in seipsum recipit, qui quidem nobis occultior est, quòd utrunq; littus ab alternantibus undis percussum, propter distantiam non cernimus. Sed lunam maxime huic dominari tanquam humoribus præsidentem certum est. Fluit autem ab oriente in meridie terminum, ab eo autem in occidentem. inde ad angulũ terræ meridiei aduersum. Inde postremo rursus in orientem. Fluit item ex altioribus ad loca curuiora. Sunt enim & in mari loca quædam altiora, quod præter philosophi autoritatem cognouimus, nuper ex nautis regis Lusitaniæ, qui pari usi tranquillitate, ac remige, plus temporis in redeundo à quibusdam insulis Aethiopicis, quàm eundo consumpserunt. Ratio primum, quòd inæquales alueum, montesq; mari subsunt. Deinde concursus fluminum in unam maris partē, non item in aliam. Tertiò, calor in una magis parte aquam desiccans, ob quam causam fluunt maria septentrionalia in australia. Ratio item cur non æque fluunt omnia, tenuitas est: nam quod magis tenue, mobilius est. Mouetur & quandoq; præter naturam cum à uentis exagitatur. Igitur mare cũ aqua sit stabilis, aut fontalis est, aut collectitia. Sed fontalis esse nō potest, cũ aqua ex magno fonte nascens, nulla stabilis inueniatur: propterea & stagna è fontibus orientia, aut manifestos habent fluxus ad mare, aut subterraneos: sicuti stagnum Hircanũ, quod accolæ mare ob magnitudinē uocant. Relinquitur ut sit maris aqua collectitia, non quidē ex fluminibus cũ nulla sufficerent flumina, sed sponte nascens, uti suprà cōmemoraui. Restat cur salsum sit ostēdere. Hoc ob terræ siccitatē, deinde ob solē uidetur habere, cũ stando, tũ uaporando. Vt enim in nutrimento potabili & humido, pars tenuior & melior secernitur in carnē & cæterã animaliũ substãtiam, reliquum uerò excrementũ defluens in uesicam salsum est & amarum: Sic putandum in mari potabile ipsius per exhalationem à solari calore secerni, atq; absumi: quod uerò relinquitur tanquam excrementum, amarum atq; salsum. Quæ profectò causa est, quòd minime ob multitudinem fluminum crescat cum continuo aqua dulcis à sole absumatur. Nec autem ob continuam absumptionem deficit, fluminibus & imbribus copiã iugiter suppeditantibus, & quod inde hauritur recompensantibus,

Sunt in mari loca quædam altiora

Cur mare salsum

ſantibus. Illud præterea docet. Aqua quo ſalſior atq; amarior, tanto craßior & corpulentior, ac melius nauigia grauiaq; retinet onera. Dulcia flumina non item. Exemplum adducit ſalſi ſtagni in Palæſtina, quod hominem colligatum non deprimat. Nos exemplum ſimile proximus annus uidimus: Hieronym. Florentinum quendam decoctorem à creditore è turri Antiatum in mare uinctum manibus præcipitatum, ab undis tota nocte ſuſtentatum, mane ad littus euaſiſſe, ac deinde contra creditorem facti quæſtionem habuiſſe. Poſt hæc diuerſas fontium & aquarum per orbem proprietates adducit. Hæc Ariſt. qui mare ſicuti & reliqua ſine principio poſuit. Nos autem à ueritate eruditi legimus, Congregentur aquæ in unum locum. Item, congregationes aquarum appellauit maria. Itaque mare ſicuti & cætera cum ſuis omnibus proprietatibus initio ab omnium creditore Deo conſtitutum ritè credimus.

De Ventis.

De uentis autem hæc adducit: Sicuti uapor humidus ob frigus concretus in aquam mutari poteſt, eodem modo ſiccus & calidus poterit condenſatus in ſpiritum conſiſtere. Et ſicut ex humidiore uapore fit aqua tam ſub terra quàm ſupra: ſic è ſicciore fient ſubtus ac ſupra terram ſpiritus. Cur autem cum calidum & ſiccum principiū habeant, non tamen calidi ſpirare uidentur, Id accidit ob longinquum aëris motum pleni uaporis frigidi, haud aliter quàm per os reflatus ſpiritus calidus longe ueniens per uiam frigeſcit. Cur autem & ſæpe in eadē regione proxime alibi uenti ſpirent, aut etiam pluat, alibi nequaquam: Cauſam dicit diuerſos ſolis adſpectus in eodem tractu, ut ſæpe hinc ſicca magis aſcendat exhalatio, hinc uerò humida. Præterea ſol ſedat & commouet ſpiritus. Debiles quidem & paruas exhalationes exterminat ampliore calore ac dißipat, unde uenti non ſurgunt, haud aliter quàm ſi in magnū ignem inciderit paruum lignum, totum citra fumum flamma abſorbetur. At contrà, modicus ſolis calor ac temperatus exhalationes excitat ſiccas, unde uenti procreantur. Ex quo in ortu Orionis circa Cancri tropicum uenti ponunt uſq; ad eteſias. Igitur per magnos calores, aut magna frigora, cum nulla eſt exhalatio, uenti tacent, aduerſamq; eſſe materiam pluuiæ illud indicat, quò per pluuiam raro flant, aut per uentum raro pluit. Cumq; annus fuerit uentoſus, ſequitur alter pluuialis.

Venti ex aduerſa pluuiæ materia

Quod autem obliquè ferantur cauſa eſt antiperiſtaſis. Nam cum feratur exhalatio ad mediam regionem, à frigido expellitur aëre, remeare ad inferiora rectà non permittitur à ſuo calore, quod ſupereſt obliquè tendit. Præterea uti fluminum ſic uentorum parua initia, multis enim exhalationibus aggregati in apertam procedunt magnitudinem.

Ventorum ſicuti fluminū parua initia

Quocirca & minimi ſunt, unde ſpirare incipiunt, ut ſpiritus aut auræ magis appellari poſsint quàm uenti. Fiunt autem & oriuntur in aëre medio, ubi imber, ad nosq; paulatim ex altiore loco deſcendunt. Sub Zodiaco item habitabiles non eſſe terras ponit. Quod tamen falſum nō ſolum multorum aſtrologorum autoritate, ſed etiam experientia uidemus, ut alibi dixi. Præterea duas tantū zonas habitatas per latitudinem, per longitudinem uerò totam habitatam. diſtareq; habitabilem ipſius longitudinem ab Herculis columnis uſq; ad Indicum. Ab habitabili uerò latitudine, ab Aethiopia uſq; ad Maeotidem & Scythiæ ultima loca, pluſquam quinq; ad tria.

Venti XII.

Ventos poſtea ponit numero XII. catholicos, quibus ego ex Plin. autoritate Latina ſubiſciam nomina. Ex oriente æquinoctiali Apeliotes, nobis Subſolanus appellatus. Cui ex aduerſo reſpondet Zephyrus, nobis Fauonius. Ex oriente æſtiuo Cecias, nobis Vulturnus. Ex aduerſo reſpondet Libs Africus. Ex oriente hyberno, Eurus. Ex aduerſo Argetes nobis Corus. A meridie Notus, nobis Auſter. A ſeptentrione Aparctias, nobis Boreas. Intermedij uerò quatuor, prope meridiem ab latere orientis Euronotus, nobis Phœnicius. Ex aduerſo Traſcias, nobis Circius. prope meridiem ab latere occidētis Libanotus, nobis Africus Auſter. Ex aduerſo Meſſes, nobis Aquilo. Ex his sereni ſunt Aparctias, Traſcias Argetes. Humidi Libs, Cæcias, Apeliotes. Sicci Argetes, & Eurus. Niuoſus maxime Aparctias, æſtuoſus maxime Notus. Alios uentos locis peculiares minime ſalubres putat Adamantinus ſophiſta.

De terræmotibus

De terremotu. Hunc dicit ex uentis fieri terra incluſis, ut cauſa agente. Præualente uerò calida & ſicca exhalatione, ut materiali. Ex quo plerunq; ſereno & tranquillo contingit tempore, quandoq; etiam contrà. Nec ab re, cum pluribus flantibus uentis quidam terræ incubunt, reliqui ſupra remeant. Non tamen quando id accidit magnopere mouetur. Fiunt noctu plerunq;, & maxime circa diluculum, quod noctes ſereniores ob ſolis abſentiam exiſtunt propter terram frigore concretam et adſtrictam. Tum circa eam horam uenti plerunq; inſurgunt exciati, quòd ea hora quietior & ſol potentior prohibeat è tellure exhalationes egredi, ex quo per uim erumpere neceſſe. Fiunt etiam ſæpe maiores circa loca ubi anguſtum mare, quod ibi uentus uiolentior ſit, ob anguſtias coercitus, cauernas ingreditur, terramq; mouet. Idcirco & loca cauernoſa omnia huiuſcemodi malo ſunt obnoxia. Et in æquinoctijs plurimum dominatur terræ uentus. In ſolſtitijs uerò minimum emittitur exhalationis. Præterea ſonus in hoc genere prius auditur quā incuſſio.

Terræ motuū genera

Genera terræmotuum plura. τρομώδης tremulentus, quando late concutit. παλμώδης palmodes, quando alte commouet. ἐπικλίντης epiclintes, quando in obliquum ſecundum acutos angulos mouet. βράστης braſtes, quando cum motu frangitur ac ſecundum rectos angulos ſupra ſubtusq; euertit. χασματίας, cum fit hiatus terræ, in locis curuis contingit. ῥήκτης, id eſt ſciſſor, qui rimas aperit. ὤστης oſtes, qui unam continuat ſciſſuram. μυκητής mectes, qui ſæpe citra motum terræ intus ſonat ac mugit. In mari quoq; analogum ac ſimile aliquid terræmotus cernitur, cum hiatus in eo & concuſſio uidetur. Hæ omnes ſpecies ex Ariſtotele ſparſim colliguntur, quas Albertus ſic interpretatur. Sciſsionem, percuſsionem, perforationem, ſuburſionem, tremorem, titubationem.

De tonitru & fulgetra

De Tonitru mox ac Fulgetra & Fulmine, deq; Typhone, & Ecnephia proſequitur, quæ omnia ſicca & ignea exhalatio & materia gignit in nubium humore reſtans. Nam calor & ignis haud genitus ex eis ſecernitur, ſed quantulus reſtat qui horum cauſa effectiuum eſt. Ex abruptione itaq; nubium craſſarum ſonitum ſimul & fulgetram reddit. Fitq; prius igne tonitru, quanquam prior ignis adſpicitur. In cauſa eſt uiſus ſenſus celerior quàm auditus. Nec unquā alterum ſine altero fit, quamuis ad ſenſum noſtrum ſonitus non perueniat ob loci diſtantiam, quando modice fit. Igitur ſic tonitrus definiri poteſt: Sonitus ex nubibus ex uiolenta conuerberatione exhalationis calidæ & ſiccæ excuſſus. Quod autem inæqualia ſint tonitrua inæqualitas nubium facit. Vbi enim maior eſt craßitudo, maior emittitur ſonus. In fulminis autem exitu maximus eſt. De quo in ſequente dicitur uolumine.

De fulmine

Libro III. fulmina Typhonem & Ecnephiam, incenſionem, coronam, iridem, parelia, uirgas enarrat. Eſt enim fulmen ex eadem pene cauſa & materia ignea, ſed tenuior, demiſſa à nubibus. Diuerſæ eius ſpecies. Πρηστὴρ Preſter, proximum aërem comburit coloratumq; reddit. Κεραυνὸς Ceraunus maiore, ſed tenuiore ſpiritu exit. Ἀργήτης Argetes, per Antiphraſim dictus, quod uelociter penetret, nec niſi antitypiſmata, id eſt, ea quæ reſiſtunt, adurit, ut ferrum, petram: lignum uerò aut ueſtem, nequaquam: ſed pertranſit innocuum tenuitate poros. Interimq; ſæpe concremat, ut in loculis pecuniam, ſaluo marſupio. Helicium quod obliquè tortuoſeq; uenit. Σκηπτὸν Scepton, quod ad aliquid certum priuatim tendit; ἀπὸ τοῦ σκέπτειν: quod eſt ueſtigare & inquirere. Illa uerò quæ petuntur à fulmine, prius moueri cont

Preſter

Ceraunus

Argetes

Helicium

Scepton

ri contingit, quàm sonitum audiri, quòd celerius spiritus penetret quàm fragor nubibus excutiatur, qui per impetũ uiolentæ fit excußionis. Nec mirum. Spiritus enim omnis è cœlo missus, ui non natura, ad inferiora fertur, cùm natura ut materia calida tendat ad superiora. Sicuti contrà quędã sursum ui emittuntur, quæ inferna petunt, ut aqua saliens.

De turbinibus Procellas quoq; & turbines circa terram subito uolutantes, τυφῶνας καὶ ἐκνεφίας, id est, Typhonem & Ecnephiã Græci uocãt. Quæ ex eadẽ materia sunt, ignea, separata, & egressa nubibus, hac inter se differentia: quod Typhon oblique & per gyrum ruit, & in locis angustis fierit: arbores eradicat, quandoq; turres deijcit. Ecnephias, obscurat aërem, quòd materia sit crassior, & in locis patentibus ruit. Est & flammatio siue incensio Græcè Cauma appellata, quæ item est exhalationis uis in aëris aliqua parte, quæ rubere ob incendium uidetur. de area autem, quam coronam diximus uocari, & Iride et parelijs & uirgis in I. libr. quoniam proposito distinctionis mihi factæ conuenire uidebantur, enarraui.

(Margin: Typhon; Ecnephias; Cauma siue flammatio)

In fine autem huius III. lib. attingit Mineralia, dicitq; ex fumosa & sicca exhalatione fossilia omnia fieri, sicuti lapides, et omnia liquabilia, ut sulphur & alia quædam. Metallica uerò

De metallicis ex uapore humido magis esse, ideo fusilia conflatiliaq; sunt. Præterea solem astraq; cætera causam esse remotam metallorum: sulphur uerò & argentum uiuum propinquam, quòd uirtute caloris sulphuris, uapor humidus commiscetur cum pingui terrestri in argento uiuo, quod frigerandi ac condensandi uim habet. Præterea metallica omnia de genere mixtorũ imperfectorum quo ad formam essentialem uideri. Quæ septem esse dignoscuntur totidem planetis comparata: plumbum Saturno, stannum Ioui, ferrum Marti, æs Veneri, aurum soli, argentum uiuum Mercurio, argentum Lunæ.

Libro IIII. Rursus de elementorum qualitatibus ratiocinatur, unde generationes fiunt ac corruptiones in animalibus & plantis. Ex his agentia calidum & siccum. patientia humidũ & siccum. Quatuor igitur sunt ad perfectam horũ dispositionem. Digestio siue concoctio, quæ ex proprio uenit calore per aliquod exteriorum auxilium consummatũ, uelut alimentum per balnea aut gymnasium digestum. Huius partes sunt Pepansis, id est maturitas, quæ primũ in Pericarpio, id est uentriculo concoquitur: quæ tunc perfecta est, quando semina quæ in pericarpio sunt, queant alterum quale ipsum efficere. Hæc totidem indigent adiumentis, quorum altera epsesis, id est elixatio à calido humido naturali: altera optesis, id est assatio, à calido sicco & alieno iuuante prouenit, & hæc extrinsecus, illa intrinsecus. His totidem contraria ob caloris defectũ. Apepsis, id est indigestio, pepsi. Homotes cruditas, pepansi. Molynsis elixationi opposita, quum alimentum liquescit, ac minime condensatur. Stateusis optesi aduersa, cum pigrescit. Ait insuper ex his qualitatum differentijs homœomera corpora uariari. Vocat autem Homœomera ueluti metallica, & quæcunq; ex his sunt separata, quæ itẽ in animalibus & plantis ueluti carnes, ossa, nerui, pellis, uiscera, pili, uenæ: ex quibus anomœomera constant, ut facies, manus, pes, & alia. In plantis uerò lignũ, cortex, folium, radix, & his similia. Horũ igitur aliqua πηκτὰ καὶ τηκτά, id est, concretilia & liquabilia: quæ enim per frigus concrescunt, rursus per ignem liquescunt, ut quæ ex aqua sunt: glacies, æs, & reliqua metalla. Quæ autem per ignem densantur, per humidum quoq; dissoluuntur: ut lutum, sal, nisi fortè poris nimiũ constricta fuerint, ut lateres. ἄπηκτα uerò, id est inconcretibilia sunt quæ plus calidi ac terræ retinent, ut mel, mustum. Item quæ plus aëris quàm aquæ, ut argentum uiuum & oleum. & si quid uiscosum, ut gluten. Nonnulla μαλακτά, id est mollificabilia per ignem, ut ferrum, cornu, lignum. Immollificabilia, electrum, & tophi speluncarũ. Aliqua καμπτά flexibilia, τεγκτὰ tingibilia, κατακτὰ ductilia, πλαστὰ formabilia, θλαστὰ frangibilia, θραυστὰ comminuibilia, ἑλκτὰ tractibilia, πιεστὰ impreßibilia, σχιστὰ fissilia, τμητὰ truncabilia, γλισχρὰ uiscosa, ψαθυρὰ friabilia, πιλητὰ commassabilia, καυστὰ ustibilia, θυμιατὰ exhalabilia, φθαρτὰ corruptibilia, σηπτὰ putrescibilia. Putrescunt enim quæ secundum partem corrumpuntur, quum à natura separentur, quod omnibus accidit præter ignem: nam terra, aqua, & aër putrescũt, quod hæc igni sint materia: nihil enim dũ est calidũ putet seu putret. Humida enim primò, deinde sicca sunt putrefacta ex propria frigiditate & alieno calore: ac hyeme minus, quod aër minus calidus: mota itẽ minus quàm stantia, quod motus aëris calorẽ debilitet: ea demum ratio, quod multum minus pauco putrescit: in maiori enim amplior est ignis proprius & frigidum quàm obtineant in circumstante uirtutes: ex quo mare secundũ partem diuisum putet, totum uerò minime: eodem modo & aquæ reliquæ. Animalia quoq; in putrescentibus sunt, quod ab his separata caliditas naturalis illa exuscitet.

IN METAPHYSICA.

ORPHEVS Musæusq; ac longo post hos interuallo Pythagoras, Plato, eiusq; temporis homines qui theologiam attigerunt, ut tradit Herodotus, ab Aegyptijs hausere sacerdotibus, quibus multa ob sapientiam ac uitæ abstinentiam de diuinitate manifesta fuere. Aristoteles deinde longè in hoc genere Platone inferior, ut qui potius logicæ aut philosophiæ partes, quàm theologiæ sit executus: plurima à Platonicis refelluntur, nonnulla etiam ab eius assertore Auicenna, qui & ipse in hoc genere scripsit. Theophrastus quoq; paruum de hoc edidit libellum. Cuius meminit Nicolaus Damascenus, dicitq; magnum ad ipsius disciplinæ isagogen esse, licet latuisse uideatur Andronicum & Hermippum, qui in eius libris hunc non connumerant. Visus etiam & ipse Cicero post Timæum conuersum aliquid & supra naturam conscribere in libris de Fato, de Diuinatione, & natura deorum. At nostri diligentius omnia uerimq; interpollantes eò rem deduxerũt, ac dialecticis epicherematis physicisq; argumentationibus munierũt, ut per naturã id quod est supra naturam penè monstrauerint: nec tam fidei quàm experimentis quodammodo rationibusq; ad ardua nostri dogmatis deprehendenda sit locus. Hanc itaq; summis digitis locos distinguendo principales attingam, si prius libros Aristotelicos in uniuersum ac summatim repetam. Lẽmata XII. Metaphy. librorum

Primo namq; honestæ scientiæ dignitatem exequitur, ac quemadmodum ipsius habitum sensuum experimentis consequamur.

Secundò quando scientia de ente ac ueritate simpliciter est, infert: quòd ueritas uno modo facilis, altero uerò difficilis, difficultasq; interdum ex parte materiæ: quod quomodo sit uerum in quarto lib. declarat.

Tertiò dicit hanc scientiã esse theoricen, quod profectò nequaquam liquet, nisi nouerimus quid à praxi theorica differt. de qua quidem lib. VI. differitur. Quapropter hic tractatus eò differtur. Præterea XXVIII. quæstiones enumerat, quas paulatim in libris sequentibus soluit.

Quintò differit, quòd ueritas nequaquã nisi per causam liquet. Et quoniã nõ omnes facile cognosci possunt nisi in infinitũ progrediamur, probat quòd in nullo genere causæ in infinitũ proceditur: de quibus omnibus agitur li. XII. ubi tractatur de causa prima, efficiente, & forma, & fine. Hic præterea de Ente dicere incipit, ac proprietatibus eius, quæ cum eo conuertuntur (quæ Transcendentia nostri uocãt) præsertim de Vno. De reliquis uerò & maxime de Vero et Bono agitur in VI.

Quintò proprietates enti subiectas ponit quæ sunt X. genera,

ra, ubi differitur non tam de potestate illarum, quàm aliorum uerborum ad illas siue primo siue secundo loco pertinentium. Quod profectò fit ad deprehendenda significata, quæ ad Metaphysicam pertinent. Ex his autem quoddã excludit à Metaphysice scientia, uidelicet Ens rationis: quod nihilominus uerum significet per propositiones constitutas ex uerbis priuatiuis, ut cum dicitur cæcitas. Et hoc agit lib. v i. In quo quoniã fit de huiusmodi ente mentio, ex consequente differit de Vero, quod cum ente conuertitur, & item de Bono. De naturis entium disputat, quorum aliquæ sunt Substantiæ, aliquæ Accidentia. Sed quando accidens à substantia dependet tam quo ad esse, quàm quo ad cognitionem: ideo si quis substantiam indagauerit illico accidentis naturam nosse poterit. Eapropter de substantia tantum uestigat in hoc opere. Communis autem est

Quod quid est esse

omni substantiæ diffinitio, quam Arist. Quod quid est esse, nostri uerò theologi Quidditatem appellant, per quam talis est substantia, ut Deus deitate sit Deus, quemadmodum dicũt, & homo humanitate homo: ac de his differit libr. v i i. declarando quæ sint ea quæ requiruntur ad quod quid est, & quomodo se id habeat. Et id cuius est quod quid est, tam in substantijs compositis quàm simplicibus, non tamen separatim de aliquo, sed generatim, & in uniuersum de ipso loquendo. Substantiarum uerò aliquæ sunt cum materia & corruptibiles, ut physica corpora: aliquæ incorruptibiles, ut cœlum: nonnullæ citra materiam & incorruptibiles, ut intelligentiæ seu mẽtes. de primis agitur lib. v i i i. sanè declarando, quòd ex materia & forma componuntur, & quonammodo hæc inter se & ad compositum habeant.

Libro i x. de Proprietatibus siue ut nostri uocant theologi, Paßionibus, quæ in omni ente reperiuntur, sed in aliqua tantum parte uidelicet de Energia & Potentia. Nam in substantijs citra materiam, ita est energia quòd non est potentia. In substantijs uerò cum materia utrunq; existit.

In x. differit de quadam alia proprietate disiuncta, uidelicet de eodem & diuerso, & de his quæ ea consequuntur, idest de oppositionibus.

In x i. priuatim non edit tractatum, sed tantum superius enarrata in epilogum colligit.

In x i i. de substantijs æternis differit, siue sint corporeæ siue incorporeæ. Et hoc fermè modo substantias omnis absoluit, ac per illas etiam accidentia quæ substantiam consequuntur: ex quo ens omne tractatur, quod Metaphysicæ subiectum est.

De Ente.

Ens enim quod nomen à Quintil. latinitate donatur, qua ens ut ait Nicephorus Gregoras, huius disciplinæ dicitur subiectũ quòd rerum ac artium omnium diffinitiones, naturas, ac proprietates per se considerat, nec septam regionem aliquam seu limitem habeat: quemadmodum nec dialectica, nec rhetorica: sed hæc ut apte tantum atq; apposite de omnibus loquatur: dialectica uerò ut metaphysicæ ad ueritatem deprehendendã instrumentum. Reliquæ item artes ens non in uniuersum, sed ex parte comprehendunt, ut Physica ens corporeum, Arithmetica numeros, Musica sonos, Geometria magnitudines, Astrologia sphæras, & quæ sunt in cœlo.

Ens insuper, ut quandoq; definiam & in partes diducam, est quo cuncta appellantur, & in quod omnium simplicia compositorum resoluuntur. Ejus diuisio quadruplex, mobile & immobile, ratione & re, energia & potestate, idem & diuersum. Mobile rursus corpus seu corruptibile, ut physicum, seu incorruptibile ut cœlũ, physica tractat. Immobile uerò perpetuum Metaphysica. Ens ratione ab eadem tunquam minime uerum reijcitur, quòd tantũ mente ac ratione percipiatur, re autem nequaquam subsistat, de quo suprà dixi. Re autem ens duplici exprimitur modo: generali per ea quæ uocant

Transcendentia

Transcendentia, quæ proprietates sunt entis æquales, etymis tantum diuersis. Ens in primis, quòd primus sit omnium conceptus, & in eos cætera resoluantur. Res ab effectu & essentia. Vnum à sui diuisione ac integritate. Aliquid ab aliorũ diuisione. Verum quod mentis cogitationi ac cognitioni respondeat.

Veritas

Veritas enim quadruplex, aut orationis est, quam mentis ueritas metitur, quæ & ipsa à rerum naturalium ueritate illustratur: hæc postremo ab ipsa summa & cuncta metiẽte ueritate, qua Deus appellatur. Verum autem quod enti est æquale his omnibus supradictis commune est, uelut hominibus & belluis animal. Verum & Falsum Arist. in mente ponit, Bonum autẽ & Malum in rebus. Bonum item seu Bonitas quadruplex: aut ex essentia ipsa & natura, qua omnia quæ sunt impertiuntur, & hoc cum ente conuertitur: aut quod ex accidente & naturæ & animi & gratiæ prouenit. Decẽ quoq; genera his supradictis non quidem æquiparantur, sed subijciuntur: quorũ prima Substantia tantum, reliqua accidentia, de quibus separatim nulla est scientia: Substantiæ non item, quam in hoc lib. contendit ante omnia declarare, ut hac percepta facile illa dignosci queant: quapropter hanc Ens proprie uocat, Nouem uerò uniuersalia entia æquiuoce appellat, quod in ea retineant esse, nec ab ea prorsus diuidi ualeãt: neq; solum nominis, sed & rei sint participia. Medicus enim liber & medica experientia & medicum pharmacum ab arte medica omnia dicta non solum nomen cum ea communicant, sed eundem finem, hoc est sanitatem. Sic & nouem categoriæ à substantia entia dictæ non simpliciter non solum nomen cum ipsa substantia communicant, sed etiam rem. Nulla enim substantia absq; his omnino simpliciter est, hæc namq; omnia substantiæ sunt aliquid. Tanta igitur entis siue essendi uis est, ut etiam non ens esse non ens dicatur, & sub ente ueniat. Si igitur ens & unum est & idem & non aliud, haud aliter quàm causa & principium se consequendo. Vnus autem homo & ens homo secundum dictionem duplicatam, & nõ aliud quid demonstrat: unus item est homo & est homo, uidelicet ex eodem & simili, & altero & dissimili, quòd eiusdem sit scientiæ opposita considerare. Musicæ namq; est concinnum & inconcinnum, & eiusdem sensus opposita sentire: quapropter non solum simile, aut unum, sed etiam dissimile aut plura, eiusdem fuerint disciplinæ.

Substantiæ diuisiones

Substãtia igitur idest οὐσία & ὕπαρξις idest, Subsistẽtia idẽ ferè, diuersum modo ac ratione quadã. Eius diuisio duplex: simplex & cõpositũ, prima & secũda. Per secundã species notantur, quæ uniuersalia dicũtur. In prima singulare continetur & indiuiduũ: quo nomine tantũ ex Latinis Capella utitur, uocaturq; suppositũ, subiectũ, hypostasis, persona, hoc aliquid. At hypostasim quanquam omne singulare in genere essentiæ Græci uocãt, usurpatũ tamẽ in eo tantum supposito, quod rationis est particeps: sicuti & persona quæ propter hyperochen tã Deo quã angelis & omnibus cõuenit. Sed & primã substantiã præter hunc modũ Albertus & Deũ ipsum intelligit, & genus supremũ inter prædicamẽta. Altera substãtiæ diuisio, simplex et compositũ: Simplex nulla est præter Deũ, reliqua cõposita: oĩa diuersa tamẽ cõpositione: aut ex materia & forma, ut corpora physica: aut energia & potestate, ut ex esse & essentia. Et ex quo est & quod est, qualis in angelis compositio dicitur. Compositum uerò ex subiecto & accidente tã in substantijs in corporeis, quàm corporeis dicitur. Hoc igitur modo Arist. substantiam in prædicamentis appellat, non extremam sed mediã, quæ nec contrarium habet, neq; magis & minus.

Igitur de extremis partibus substantiæ hoc modo diuisis loquemur, ac primum de Materia. Hanc Ex qua, In qua,

Materia

& Circa quam appellat. Ex qua naturalis & artificialis, ut elementa materia mixtorum in naturalibus. Elementorum uerò materia prima, quæ dicitur Hyle, de qua in physica satis dixi. Et hæc propriè non tam substantia quàm pars substantiæ. In arte perfecta est substantia, ut ensis siue domus: materia, ferrum & lapides. In qua, est ipsum corpus in quo

fit anima. Circa quam, dicitur potestatis obiectũ, ut uisus color, & scientiæ subiectum, ut physicæ corpus mobile.

Forma

Forma uerò essentialis anima est, quæ quòd pars existat substantiæ, partis forma dicitur, tribuitq; aut esse aut uiuere, aut sentire, aut intelligere, aut hæc omnia, ut homini. Præter hanc & alijs forma dicitur modis, ut entelechiam nõ tribuens sed habens existẽtiam & perfectionem, quòd non sit è duobus saltẽ principijs substantiæ composita, ut angelus & Deus: ac qua refert angelum, in genere substantiæ ponitur. Deus enim extra genus omne. Tertio modo dicitur ipsa rei natura citra materiam considerata, ut humanitas ex homine, nigrities ex nigro: poniturq; in eo genere in quo est illud, cuius est forma. Quarto modo dicitur quoduis accidens quod causa quidem existendi per se non est, sed ex parte, ut scientia in homine siue albedo. Quin & ea quæ re non sunt, sed tantum mente concepta, formæ appellari consueuerunt. Postremo forma quãtitas est modo quodã subiectum circũscribens, quæ ad quartam pertinet speciem qualitatis.

Energia potestas

Energia siue actus, & Potestas siue potentia, tertia entis diuisio, quanquã nõ in omni ente. Nam quãuis nil sit, præter Deũ, quod nõ ex utraq; cõstet, sunt tamẽ quædã quæ entelechiæ dicuntur, perfectionẽ in se habentes, ut Deus, angelus, anima. Quædam citra perfectionẽ quas energias appellant, quæ sunt motus omnes: perfectiones tamẽ in mouẽtibus, imperfectæ in motu. Est insup prima & secũda triplici quidẽ modo: primũ ratione ipsius Dei, quẽ actũ primũ & purũ appellãt. Cæteri omnes secũdũ eũ. Deinde ex energiarũ successione in eodẽ genere seu specie, ut in triplici intellectus actione secũdũ Arist. Postremò energia prima est ipsa forma, ut in homine scientia: energia secũda ipsum officiũ, uidelicet scire intelligere, sicuti mõstrat liber de anima secũdus.

Potestas item plurifariã agens & patiens, posse uidelicet mouere & moueri, amare & amari. Patiens rursus aut ratione accidentis in subiecto, aut formæ in materia prima.

Energiæ quidẽ cõiuncta est potẽtia, ratione tantũ distincta, cũ idẽ numero ens respiciat: ut homo absolutus energia est homo, & potẽtia qua potens fuit esse homo, sui principij producẽtis aut cõseruãtis ratione. Remota est ab energia, cũ diuersum numero ens cõtinet, ut semẽ potestate homo. Et sic diuisa re sunt. Aut etiã sicuti energiam primã & secundã dicimus, eodẽ modo potestatẽ primã quæ remota & imperfecta est, ut semen potestate homo: & secundã ut in eodẽ subiecto, ac propinquã & facultate paratã ad agẽdum, ut ignis potestate urẽs, qui nõdum urit. De quibus in physicis locuti sumus. Sunt item potestates naturales tam sensus quàm rationis, quæ in tertia locantur specie qualitatis.

Idem & diuersum

Inter entia quoq; idẽ & Diuersum posuit Arist. Et quod hoc consequitur oppositum. De quibus disserit libro x.

Vnum, Idem, Simul, Indiscretum communi dicuntur uocabulo. Est enim eadem differẽtium essentia, sicuti simile eadem differẽtium qualitas, & æquale eadẽ differentium quãtitas. Quemadmodũ contra Diuersum, Aliud, Differẽs, Oppositũ, Discretũ, Alterũ, Duo, diuersitatẽ omnia significant.

Entia & Essentia omnis è cõtrarijs ad Vnũ & Plura deducũtur: unũ in statu & quiete, plura in motu: ut ex forma & priuatione, id est ente & nõ ente: siue id esse fit ex materia & forma, siue energia & potestate. Ea demũ ratio mouit Pythagorã, ut Vnũ & Duo .i. numeros inter essentiã & rerum principia referret, quæ Monada & Diada appellauit. Quapropter quodlibet est, qua unũ est. Dissolum enim unitate nõ est. Et hoc demũ modo Vnũ enti cõparatur, absolutã rei indiscretionẽ cõtinens. Cũ uerò tantũ quãtitatis indiscretionẽ præ se fert, principium est numeri. Tertiò uerò, ut ait Diony. nulla est multitudo citra unitatẽ. Nã multa partibus sunt, unũ toto: Multa accidẽtibus, unũ subiecto: Multa numero, unũ specie: Multa specie, unũ genere: Multa deniq; potestate, unũ energia: ut omne cõtinuum quod in infinitũ diduci potest. Reperitur tamẽ indiuisibile & natura indiscretũ, ut ipsa est Vnitas, & Nota quæ est principiũ lineæ, & nunc in tẽpore. Præterea ipse Deus, quoniam ut ait in x. lib. quod simplicißimum est, mensura est in quolibet genere.

Totidẽ modis Diuersum, seu Differens dicitur. Est quoq; differẽtia rei & rationis. Dicitur enim re aliquid tripliciter differre: numero, specie, genere. Quædã enim uera sunt, & re differunt: ut species inter se, asinus uidelicet & homo. Quædam minime uera, nec re differũt: ut genus & species. Nonnulla uera, & item cogitatione differunt, ut homo & animal. Vsurpatur autem cogitatio siue ratio in hac parte pro animi concepta extra rem, uel in re, quæ tamen res ipsa non sit. Extra rem, ut si quis chimæram quæ nusquam est, mente fuerit contemplatus. In re, ut si quis in hominis meditatione speciem conceperit, aut casum genitiuum.

Oppositũ quadruplex

Sequitur, Ex his Oppositum uidere numero quadruplex, aut ratione cõparationis, ut relatio, seu remotionis oppositi triplici de causa. Aut enim remoto nihil omnino relinquit, ut negatio: aut subiectum relinquit, ut priuatio: aut certe subiectum & genus, ut contrarium. Quocirca quædam dicuntur opposita cum medio, quædam citra medium.

Sex contradictionis conditiones

Cõtradictio in primis maxima oppositionũ ac remotißima est, senasq; retinet cõditiones: q. extrema omni medio careãt tã generis quàm subiecti: q. sint extra genus, ut de ente & nõ ente: q. alterũ extremorũ sit aliquid positiuũ, q. negatio sit absoluta, nõ alicuius determinatæ rei aut subiecti: quòd extrema nequeãt esse idẽ uel simul: q. sit unius & eiusdẽ, secundum idem, respectu eiusdẽ subiecti & in eodem tẽpore.

Priuationis totidem

Priuationis oppositũ totidẽ habet cautiones, quòd medio careat sui generis, quòd alterum extremorũ aliquid ponat, quòd extrema non sint idẽ neq; simul: in quibus tribus cum contradictione conuenit. Cæterũ quod habeat medium subiecti, quòd extrema sint genere, quòd deniq; sit aptum illud habere quod ponit: pro suis specie loco & tempore.

Contrariorũ quinque

Contrarium quinq; cautiones: quòd opposita cõtraria nõ sint idem neq; simul, in quo cum utroq; conuenit prædictorum: quòd extrema poßint uicißim in eodem subiecto inesse, nisi alterum insit à natura: quòd extrema sint in eodem genere: quòd alterum extremorum habeat rationem habitus, in quibus cum priuatione conuenit: quòd utrunq; extremum positionem faciat. Latiore autẽ modo contraria secũdum Arist. sunt in diuerso subiecto: ut ignis & aqua. Aut quando potestate cõtraria sunt, ut sanans & debilitans. Aut in potestate ipsorum contrariorum agentia uel patientia, ut calorificum, & frigorificum, aut calefactile uel refrigerabile.

Relatiuorum quatuor cautiones

Relatiua quatuor cautiones: quòd careãt medio sui generis & subiecti: quòd alterũ oppositorũ ponat reliquũ, uel destruat: quoniã posita se ponũt, & perẽpta se perimũt: quod in relatione re cõstat nõ idẽ sit, in quo cõuenit cũ alijs tribus. At in relatione rationis possunt idem esse sicut in relatione identitatis. Sed quãdo ad relationẽ uenimus, pluscula in ea immorãdum, præsertim cum Aristot. in xi. Metaphysicæ eam minime prætereat. Diffinitio ipsius in præceptis generum est huiusmodi: Ad aliquid sunt quæcunq; ipsum quod sunt aliorũ dicuntur esse, uel quomodolibet aliter ad aliud: hoc Latini Græciq; enarratores sic dẽclarãt, ut in casu genitiuo, & alijs etiam casibus relatio fieri poßit, ut pater filij pater: uel ablatiui: ut maius minore maius. Sunt & relatiua re quidẽ appellata & per se, ut quod simpliciter in propria fuerint & natura & categoria: ut pater, duplũ. Ex accidente sunt rationis, nõ in propria, sed altera categoria, ut sciẽtia est in prima specie qualitatis: tamẽ quoniã refertur ad scibile, quo ad relationẽ est in genere relationis, quãuis secũ-

Ad aliquid

dum quosdã non idem poni debeat. Sunt item relatiua excellentiæ, ut dominus: subiectionis, ut seruus: æqualitatis, ut amicus. Arist. in Metaphysicæ v. relationẽ in quãtitate ponit, ut duplum, triplũ. Præterea in actione & passione: siue secundum potestatẽ, siue secundum actum agentem & patientem, ut calorificum ad frigorificũ refertur. Potestate & energia, ut calefaciens ad calefactũ. Posuit item in qualitate, non tamẽ explicitẽ: quoniam qualitas non est aliud nisi secũdum quod accipitur ratione potestatis agentis uel patientis: uel ratione quantitatis, sicut dicitur aliquid albius alio. Et sicuti dicitur Socrates albus est similis Platoni albo, referre uidetur potius quandã albedinis quantitatẽ. Reliqua uerò accidentiũ genera potius cõsequuntur, quàm creare possint relationẽ, ut ubi aliqualem relationẽ ad locũ, positione partium refert. Habitus relationem habentis ad habitum.

Relatio in diuinis quatuor modis

Sed & Theologi nostri relationem in essentia ponunt, & hoc tãtum in diuinis, quatuor modis. Primò cum proprium nomen ad aliquid refertur, ut pater. Deinde relatio quæ consequitur uel causatur relationem, ut generatio & generans. Tertia quæ implicitè claudit in se relationem, ut trinitas, hæc personas includit disiunctas. Postrema quando pro relatiuo ponitur, ut Deus.

Sunt item alia quædam inter se diuersa & opposita sub ente, quæ oportet exprimere: ut Prius & Posterius, Necessarium & Contingens, Totum & Pars, Magis & Minus, quæ deinceps paulatim explicabo.

Prius & posterius

Prius & posterius dicitur ratione ordinis alicuius & principij in quantitate, in cognitione, in eo quod existit. In quanto continuo tripliciter: ratione loci, ut ignis prior aêre: ratione temporis, ut præteritum prius futuro: ratione motus in rebus naturalibus, ut puer prior uiro. In quãto discreto, index est prior medio respectu pollicis. In cognitione secundum rationẽ uniuersalia sunt priora particularibus, & simplicia compositis. In cognitione secundum sensum secus, nisi ex accidente. Nam ex accidente notius est sensibus uniuersale, non tamen per abstractionem ut magis commune. Sicuti pueri qui omnes homines ab initio patres uocant, postea distinguunt. At intellectui contra ex accidente & indirecte notius particulare. In eo quod existit prius dicitur tripliciter. Ratione communitatis, ut priora sunt quæ possunt esse sine alijs, ut animal prius homine. Ratione analogiæ. Tertiò ratione diuisionis entis in energiam & potestatem, si secundum energiam contrà. Nam partes non incipiũt esse in energia nisi toto absoluto. Arist. uerò ponit quartum modum, cum sunt duo cõuertibilia, & unum sit alterius causa, ut pater. Postremò species omnes, quæ sub genere cõprehenduntur & diuidantur, sunt oppositæ differentiæ.

Magis & Minus

Quæ magis & minus recipiant uidẽdum. In primis quãtitati id cõuenit. Quantitas enim duplex: prima dimensionis, cui maius cõuenit & non magis: ut maius robur, maior latitudo, lõgitudo. Et quantitas, uirtus, quæ est de qualitatis genere, ac per alterationem augetur, cui cõuenit magis, ut magis albus: nam magis in alteratione dicitur, maius in augmẽto. Demum extensio ad dimensionis, intensio uerò & remissio ad uirtutis pertinet quantitatem. Formis quoq; rerum abstractis in genere accidentium maius conuenit, ut maior albedo. Concretis uerò magis, ut magis albus.

Totũ & Pars

Est insuper Metaphysici, quomodo totũ & partes dicantur uestigare. Sex enim traduntur modi. Totum in primis quoddã quod perfectionis dicitur, carens partibus: ut Deus, angelus, nota in linea. Totũ essentiæ, quod plura cõtineat unã constituentia rem: ut homo cuius partes essentiales dicuntur. Totum integritatis, quod plura cõtinet integrum constituentia, modo continuationis in toto continuo: ut contignatio, uel colligatio, uel aceruus. Totũ potestatis, quod habet diuersas potestates re discretas à sua essentia, ut anima habet uisum & auditum & reliqua. Totum uniuersale, quod plures continet partes subiectas, non re, sed ratione diuisas, ut est genus ut animal, uel species ut homo, eius per subiectionem dicentur partes. Totum numeri, quum numerus plura numerata comprehendit, ut duodenarius.

Necessariũ & Contingens

De Necessario autem & Contingente inter se oppositis, rectè perspiciemus si causas cõsiderabimus quæ attinguntur in Physica. Necessitas duplex: simplex & hypothetica. Simplex est illud quod à priori causa necessariò dependet, ut hominem mortalem esse, quod elementis compositus: quod quandoq; à forma dependet sicuti exemplum supradictum: quandoq; à materia, ut animal mortale. Necessarium è positione siue hypothesi est: si hoc fieri debet, illud habere oportet, ut si ensis fieri debet, ferrum est necessarium. Et hoc totum causam finalem significat, quod in naturalibus uideri licet. Qui enim finẽ naturæ ademère ac omnia temere posuere, necessarium simpliciter existimauerunt, ut in constructione domus lapides deorsum cadentes natura ferri, ligna uerò sursum tanquam leuia dixere: sic homines membra fortuitu, nullamq; ob causam facta ad suam utilitatem accõmodauisse. Aristoteles uerò simplicem necessitatẽ in hypothesi esse negat, naturamq; dicit ob formã non contra factum, necessitatem uerò in materia esse non in forma. In Mathematicis idem esse, sed diuerso modo. Si sunt priora, sunt & posteriora, ut si est triangulus rectus, tres ergo angulos duobus rectis æquales habet. In naturalibus autẽ si posteriora sunt & priora, ut homo est, ergo mundũ ob eum creari necessarium fuit. In se autẽ & in ordine ad effectus necessariæ sunt causæ, sicuti motus cœli respectu eclypsium & aliorũ effectorum: quæ præexistẽtia in causis sunt quoddã futurum nõ contingens quidẽ sed necessarium. Quædã autem sunt causæ nõ necessariæ saltẽ cõparatione ad sua effecta, & huiusmodi dicũtur futura contingẽtia dum sic in causis suis præexistũt. Et hæc aut frequẽter, ut hominẽ pentedactylũ esse, aut raro, ut hominẽ fodientem inuenire thesaurũ, aut in horũ medio, ut legere & nõ legere. Rursus in his quæ frequẽter eueniunt natura & ars dominatur, quoniam natura in proprijs effectis plerunq; superat: rara enim portẽta, & ars propriũ finẽ plerunq; adsequitur. In ijs autẽ quæ inter sæpe & raro, electio dominatur: in nobis enim est legere & nõ legere. Raro autẽ contingens fortunæ & casus est. Fortunæ cum secundũ electionem nostrã sunt, ut fodientẽ thesaurum inuenire, causa est fortuita ex accidẽte inueniendi. Casus autem in ijs quæ secundum naturam non autẽ secundum electionem eueniunt, ut casu tecti supprimi, terræmotu terram scindi, fulmine ici. Quapropter cõtingens infinitum est: potest enim & potest non fieri. Necessarium, dicit Auicenna, nullum habet extrinsecus impedimentum: contingens uerò, rarum q; plurima impedimenta extrinsecus. Potest idem contingens & necessarium esse, ut Socratem mori diuina prouidentia iussioneq; necessarium, contingens uerò Atheniensium iussu.

PARALIPOMENA.

VVM canât extremos prope iam uindemitor antes: racemationi locus in quibusdam erit, ac in urbe primùm Roma, quæ tumultus malaq; summatim hæc passa est. Plebes propter nexos ac æs alienũ in sacrum mõtem primũ secessit: unde à Menenio Agrippa reducta est creatis duobus tribunis C. Licinio, & C. Albino, qui tres alios sibi creauerunt. Deinde Sp. Cassio & Proculo Virginio Coss. lex Agraria promulgari cœpta,

usq;

usq; ad ciuile bellum semper tumultuosa. Caßius alter Cos. partes agri Hernicis adempti dimidium Latinis, dimidium plebi diuisurus erat, nisi alter restitisset: ex quo damnatus necatusq; fuit. Liuius lib. II. Deinde Capitolium noctu à seruorũ exulumq; quatuor millibus Herdonio duce occupatum, ac his cæsis receptũ est. Deinde per Virginiæ casum plebes ex Algido in Auentinum secesßit: unde per L. Valerium Potitũ, & M. Horatium reducta, creatis ab ea V. Tribunis militum, qui X X. postea fuere. Lib. III. Deinde de connubijs orta cõtentio C. Canuleio Trib. legẽ sciente, ut essent cum patribus cõmunia. Et ut alter de plebe Consul fieret: tuncq; primum tres Tribuni consulari potestate creati, anno urbis CCCX. Lib. IIII. Postremò in Ianiculum ob æs alienum secedens per Hortẽsium dictatorẽ reducta fuit.

Galli anno CCCLXV. urbem incenderũt omnem præter Capitolium: quibus aurum pactũ ac ultra quantum ensis appenderet petentibus, Camillus superueniens uictor abstulit, signa retulit. Anno DCC. uici XIIII. cum uico iugario igne absumpti sunt. Orosio teste. Seditiones deinde per Gracchos & Apuleios. Ciuilia quoq; insecuta bella à Sylla usq; ad augustum, & à Nerone usq; ad Vespasianum.

Nero uetustatẽ ædificiorum perosus per stultitiam urbẽ incendit, quæ septem diebus totidemq; noctibus flagrauit.

Vitellius Sabinum Vespasiani fratrem in Capitolium cõpulit, succenso templo. Flauianis tandem potientibus, Titi tẽpore aliud ortũ incẽdium plurimas ædes cremauit. Sub Commodo ictũ fulmine Capitolium: ex quo bibliotheca illa maiorum cura comparata, absumpta est. Anno DCCCXLVII. Aurea domus Neronis flagrauit. An. M. CLX. Gothis duce Alarico pars urbis incẽsa. A Vectige autẽ moles Hadriani inferiore parte disiecta: reliqua uerò à Britonibus sub Vrbano VI. euersa, postea à Bonifacio IX. postremò ab Alexand. VI. restitutum. Tyberis ex eadẽ ferè Apẽnini parte unde Arnus supra Aretium oriens, paruusq; ab initio, mox multis fluminibus augetur. Albula prius à colo-
Tyberis *re, deinde à Tyberi rege Albano ibi præcipitato cognominatus, Auctu religiosus magis quàm sæuus, ut ait Plin. Nam redundantẽ bis uidimus, pestilentias annuq; incõmoda consecuta portendentẽ. Liuius lib. V. glaciatũ & innauigabilem eo fuisse anno cõmemorat. Amnesq; XLII. in eum corrinare per spatia CL. M. ex quibus præcipuos esse Narem &*
Glanis *Anienem: item Pli. cõmemorat. Præterea Glanẽ & Tinnam,*
Tinna *quorũ alter ex Arretio, alter Tinna ex Apẽnino inter Eugubium & Asisiũ meat, hodie Chiagiũ uocant: nonnulli hũc*
Asis *potius Asim Propertio uocatũ putant. ambo tamẽ simul &*
Topinus *Topinus Silio nominatus in Tyberim fluunt. Deinceps de*
Melphis *locis alijs. In Apulia Melphis flumẽ Plinio Straboniq; ponitur, à quo nõ procul postea Melphis oppidũ Normãdis ædi-*
Tropæa Augusti *ficatũ. In eadẽ parte Augusti Tropæa, nũc urbs Turpia seu Tropiensis.*
Fanum Voltumnæ *Fanum Voltumnæ deæ Hetruscorũ, apud quod habita illorũ concilia de auxilio Veijs obsesßis ferẽdo. Liuius lib. IIII.*
Pausilipum *Pausilipũ Campaniæ promontorium ubi Cæsaris piscina, teste Columella piscem habuit annis LX. uiuentẽ. In Asia quoq; tres fluuij nobiles mihi præteriti, Dionysio positi.*
Rhebas *Rhebas prope Bithynios in pontum fluens,*
Eurymedon *Eurymedon in Pãphilia, &*
Bostrenus *Bostrenus prope Sidonẽ.*
Sena *Senã inter urbes Hetruriæ Ptolemæus ponit: non tamẽ Coloniã in Græco uolumine. error in Latino fuit ex loco Liuij male intellecto, quum dicit lib. XI. Castrũ Sena & Adria coloniæ*
Castrũ Piceni *deductæ: de Castro & Sena Piceni intelligitur, unde ager Castranus appellatur. Posteri uerò Castrũ Senæ dixere à Ro. ædificatũ, ut etiã in quibusdã antiquis tabulis eorũ reperitur. Sed de hac superius mihi satis. Locus itẽ de hac apud Plin. male intellectus. Apud Clusiũ inquit, & Senas, id est, libras: nam de lino loquitur, illi autem de ciuitate intelligunt.*

DE POPVLIS A ROMANIS DEBELLATIS.

EX BELLIS *autem Romanorũ pleraq; mihi præterita redordienda. Primũ Sabinarum occasione Ceninenses, Antennates, & Crustuminij Romulo mouerunt, quòd Sabini eorũ amici, ac uicini nimis lẽte agere uiderentur, uictiq; sunt. Postremò Sabini periculosius Tatio duce: cum quo post captũ fraude Capitoliũ simul cõuenit in unam urbẽ, ut Ro. Palatium, illi capitoliũ arcemq; habitarẽt. Post hos Fidenates eorumq; causa Veientes, qui itẽ uicti & parte agri à Romulo mulctati, ac in annos centum induciæ datæ. Deinde Tarquinius Priscus de Latinis*
Sabinisq; triũphauit, primus omnium curru uectus bijugo, Sabini
quum ædem Ioui Capitolino uouit, quã postea Superbus filius ædificauit, Horatius dedicauit. iterum rebellantes à M. Val. Publicolæ fratre triumphati. postea uerò Sabinorũ iuuentus in ludis Romæ quum per lasciuiã scorta rapuissent, tumultuq; propterea exorto res nõ procul à defectione fuisset. Sabinis sese per legatos excusantibus ac rem in iuuentutem reijcientibus, respõsum se quidem iuuentuti parcere: senibus autẽ minime, qui cõtinuò causas rebellionis necterent. Quãobrem M. Horatius Cos. de his simul, & Val. Publicolæ frater, qui Volscos uicerat cõtra senatus autoritatẽ duobus diebus triumpharũt, quum ille unum utriq; decreuisset.
Postremò à Curio Dentato penitus subiugati. Latinorũ Latini
Albã Tullus rex per fratres trigeminos uicit. Deinde pro- Alba
dentes præter pacta Romanũ exercitum autore Metio in bello cõtra Fidenates & Veientes iterum ad internitionem deleuit. Alba dirum. Albanorum principes in patres legit, Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Curatios, Clœlios. Deinde Priscos Latinos uicit. Superbus fœdera & adfinitates cum Latinis inijt, armaq; iunxit. Ad lucum Ferẽtinæ Lucus Ferentinæ
in concilio Turnum Herdonium Aricinum ei uerbis aduer- Herdonius
santem sustulit, clàm per seruum corruptũ armis in eius diuersorium inductis, ac quasi regem per proditionẽ occidere
uellet. Ancus deinde Politorium eorum urbẽ potisßimum di- Politorium
ruit. hostes Latinos exemplo superiorum in urbem recepit, dato eis Auentino: ex eius oppidi ruinis nũc Polim crediderim appellatum. Extat & alterũ Pallianum, cuius Palliẽ- Pallianum
ses lapidicinas Vitruuius uocat: oppidũ utrunq; Columnensium. Post hæc populi XL. priscorũ Latinorum Mãlio & Sex. Tarquinio exule ducibus rebellauere. Inter quos fuerũt Ardeates, Aricini, Bolani, Bubẽtani, Corni, Varientani, Gabini, Laurentini, Lauinien. Lanuuitæ, Lauicani, Nomentani, Moreani, Prænestini, Pedani, Querquetulani, Atricani, Scaptenij, Setini, Tyburtini, Tusculani, Telini, Telerini, Veliter-
ni. Cuius rei gratia T. Largius primus dictator est factus, T. Largius dictator
aduersus quos A. Posthumius alter post eum dictator ad la- A. Posthumius dictator
cum Regillum auxiliantibus Dioscuris prosperè pugnauit. Quumq; postea rursus cum Cãpanis defecissent, conditionẽ tulerunt, si pacem habere uellent, alterũ ex Latinis cõsulem facerent, ex quo Annius eorum prætor de curia prolapsus exanimatus est. Igitur debellati Latini per T. Manliũ, in
quo bello se P. Decius deuouit, deditionem fecere. Gabios Gabij
Dionysius inter priscos Latinos ponit. Capti autẽ hoc modo: Sex. Tarquinij filius simulata ira patris ad eos transfugiens factus est etiã belli dux: explorans igitur patris uoluntatem, accepit à nuntio illũ papauera summa in horto tãtum demetere uisum, ipse quoq; summos ciues necaturũ se intel-
lexit: quod & fecit. Hetruscorũ bellum à Fidenatibus & Hetrusci
Veientibus cœpit ab ipso Romulo uictis. Rursus Veiẽtes simul cum Tarquinensibus Tarquinios ueiãtes à Val. Pu-
blicola uicti apud Arsian, ex quo ipse primus curru qua- Arsia sylua

drij'go triumphauit: in quo bello Brutus collega cecidit.
Porsena Deinde Lartes Porsena rex Clusinorum bello pro Tarquinijs etiam suscepto, quum ad Ianiculum castra posuisset, ne Tyberim transiret uirtute Coclitis Horatij prohibitus est. Accessit & Mutij aliud exẽplum alibi narratum. Quorum admiratione rex pacis cõditiones ferre coactus, bellum
Clœlia dimisit, acceptis obsidibus, ex quibus uirgo Clœlia dux uir-
Valeria ginum facta, inter quas Valeria item uirgo Publicolæ filia fuerat, equo sumpto, custodibusq; noctu deceptis ad suos per Tyberim tranauit. & quum reddita esset, à Porsena honorifice remissa, equestriq; statua à Ro. donata est.
Veientes Veientes in antiquo perseuerantes bello CCCVI. Fabios apud amnẽ
Menenius Cremeram per insidias interfecerũt. Menenius Agrippa,
Agrippa illius Agrippæ filius qui plebem reduxit, Cons. unà cum C. Horatio statim illos petens rursus male rem gessit, ex quo illi ad Ianiculũ castra posuere. Vnde noctu Tyberim natan-
Sp. Seruil. do exercitum Sp. Seruilij Cons. insequentis anni adorti pariter & reiecti fuere. Seruilius elatus uictoria, & ipse Tyberim tranat, aciem in iniquo cõtra hostem dirigens fugatur: à superueniente deinde collega A. Virginio seruatus, & hostis cæsus est. Seruilio postquàm consulatu abijt dies dicta, cui crimini datus erat cum hoste concursus. ille tamen & audacia & meritorũ exprobratione periculum euasit. Contra uerò Agrippa supradictus & ipse ob rem male gestam capitis anquisitus, ac ære ex gratia mulctatus, quũ modeste patienterq; se gessisset, morbo ob ignominiam correptus excessit: ex quo uidere licet in causa pari apud imperitũ ingratumq; uulgus plus adrogantiam ualere quàm modestiam.

Menenius Ag. Lana. Alius Agrippa Menenius, cognomẽto Lanatus, ex eadem
Geganius familia consul cum Macerio Gegando, quo tẽpore Sp. Melij
Camillus largitio fuit, & L. Minutius præfect. Veientes tandẽ Camillus sub iugum post annos decem penitus misit, ex aquæ Albanæ uaticinio delphico, non prius huic finem bello fore, quàm aqua ex lacu Albano in cãpos egrederetur, uti euenit.

Aduersus itẽ Hetruscos, Vmbros, Sammites, Gallos, Decio & Fabio ducibus prospere pugnatũ. Decio se imitatione patris deuouente. Deinde apud Ciminum lacum à Fabio, postremò à Papyrio ultima occidione apud lacum Vadimonis debellati. Post lõgum deinde tẽpus rebellantes à Sylla
Volsci annis superati fuere. Volscos Tarquinius Superbus ante omnis
ccc. impacati prouocauit ablata per uim eis Suessa pometia, quorum bellum CC. post eum annos durauit, ex cuius manubijs Iouis Ca-
M. Horatius pitolini tẽplum ædificauit. Quod postea cõsecrauit M. Horatius Puluillus Cos. Publicola collega in bello Sabinorum occupato, qui obiter allato de morte filij nuntio iussit uti efferretur, minime à coepta cõsecratione discedẽdo. Volscos item post superatos ad Regillũ Latinos uicit Ap. Claudius, qui Cos. cum P. Seruilio fuit: rursusq; rebellãtes idem compescuit direpta Suessa pometia. De his etiam M. Val. Publicolæ frater dictator triumphauit. Deinde simul Volsci
Equi & Equi à L. Aemylio qui Cos. cũ Fabio Cæsone fuit, quum per astutiam Actij Tulli eorum ducis ex urbe pulsi rebellassent. Deinde à L. Lucretio & T. Veturio, rursusq; Quintio, & Qu. Seruilio Coss. uicti, & Antium captum, & Veliternus ager ademptus. Cum Equis rex Superbus captis Gabijs, inquit Liuius, pacem fecit: eos deinde, quod Latinos uexarent, Q. Fabius Cæso Cos. uicit tumultuario bello, rursusq; rebellantes cum Volscis ad Algidum secutus compressit. Tertio in eodem loco Q. Cincinnatus Dict. unà cum Graccho Clœlio duce perdomuit: eaq; fuit modestia, ut dictatura quam in sex menses acceperat XVII. die bello cõfecto se abdicauerit. De Volscis item & Equis P.
M. Geganius Valerius Potitus Cos. apud Algidum, & post eum M. Ge-
Cluilius Vol- ganius etiam Cos. ducto Cluilio duce Volscorum ante cur-
scorum dux
Samnites rum triumpharũt. Samnitibus primum motum est bellum occasione Campanorum, qui uexati ab eis se Romanis dediderant: ut autor Liuius libro VII. deinde sæpe rebellantes annis LX. Papyrios duces exercuere. M. Attilius Cos. quum uidisset aciem ab eis pulsam, Ioui Statori templum uouit, si exercitus consisteret: ut idem libro X. Vouerat & Romulus simile in bello Sabinorum. Samnitibus pacem petentibus, quarto fœdus renouatum: demum per Curium
Dentatum bellum confectum. Forum urbs Beneuẽtum Hir- Beneuentum
pinorum, olim Maleuentum ob horribilem & pestilentem uentum, cui olim fuit obnoxium, ut tradit in bello Goth. Pro
copius. Hanc urbem per bella Punica T. Sempr. Gracchus T. Gracchus
proconf. contra Hannonem defendit apud Calorem tria milliaria castris positis: ubi quum uicisset, Volones ex promissione facta liberos fecit: deinde ex eis illos, qui pugnam detractauerant mulctauit, ut quoad stipendia facerent, stantes
cibum potumq; caperẽt. Liu. lib. XXIIII. Sunt autem Volones
Volones serui, qui uolũtarij militãt. Ampsanti colles Vir- Ampsanti colles
giliani & seui spiracula Ditis, in ualle apparent Beneuẽta-
na, uti quibusdam placet. Tarentinum insecutum est bel- Tarentini
lum, quod item Curius superato Pyrrho è Sicilia rursus redeunte confecit, in eodem magistratu bis triumphauit. Tarentinis uictis pax & libertas data. Neapolitani per Q. Publium obsessi in deditionem uenerunt. Publio triumphus per Cons decretus & imperium prorogatũ. Legio campana cum D. Iubellio præf. quæ in præsidio Rheginis relicta fuerat, eam urbẽ cepit, quapropter capta securi percussa est: cetera uerò Italica simul cum Siciliẽsibus suprà narrata.

Deinceps de externis. Illyrici regina Teuca, Agronis De Illyrico Teuca
olim uxor, quum admonita à duobus Coruncanis legatis, quæ primo bello Punico oram maritimam populabatur, alterum Titum liberius locutum in itinere redeuntem interfecisset, à Cn. Ful. Centimalo & L. Posth. Albino Cons postea superata supplex reddita ex conditione Corcyræ & Apolloniæ libertate pacem obtinuit, quæ Demetrij uiri potentis è Pharo Illyrici oriundi proditione, conspirantibus Istris simul cum Isseis & Atintanis populis Illyricorũ fœdus cum consulibus inierant. Verum paulò pòst eiusdem opera
Atintani occupatis in bello Gallico Romanis rebellantes ad Atintani
officium reducũtur. Demetrius pulsus quum reuertisset, au- Demetrius Pharensis
xilio Philippi captus, atq; interfectus est, ac Pharos eius patria euersa, Illyricis pax reddita. Et hæc illico post primum Punicum. Secundo autem quum Philip. Italiæ propinquãs Oricum occuparet, Apolloniam obsideret, ann. V. belli Punici à M. Val. prætore superatus est, Illyriciq; oræ populi recepti. Valerius ob rem bene gestam absens cõsul creatur,
fœdus cum Aetolis iniit. Gentius deinde rex Illyrici hosti Gentius rex
Perseo pretio coniunctus, cum legatos de hoc ad eum querentes in uinculis tanquam canes emissarios habuisset, à Cn.
Manlio XXX. diebus terra mariq; uictus, ac unà cum uxo- Cn. Manlius
re & liberis in triũpho ductus. Eius urbes Paulus Aemylius
tribus diruit horis. Vardei gens Illyrica quòd Romano- Vardei
rum subditos molestarent, nec iussi abstinere obtẽperarent, à Ful. Flacco superati sunt. Iapides à Sempronio, Segestani à Cotta, Delminium à Nasica, Delmatæ à Metello sunt domiti. Papyrius Carbo à Cymbris in Illyrico cum exercitu est fusus. Per bella ciuilia Illyrici Cæs. copias duce Gabinio illac iter habẽtes adflixere. Cæsare interfecto præsidia, quæ paulò ante acceperant, eiecere. Bebium cõsularem uirum interemere. Demum sub Augusto Salona per Pollionem Celenisq; oppidis superatis penitus sub iugum uene-
runt. Istri autem qui Illyricos, Aetolosq; iuuerant, quum Istri
prædæ cupidi Cn. Mãlij castra cepissent, ab Appio Pulchro Appius pulcher
debellati sunt. In Pannonios M. Liuius ab Augusto missus Segesta
Segestam cepit. deletis Pannoniorũ copijs auxiliũ ferentibus M. Liuius
& armis hostilibus in profluentẽ iactis, quo uictoria cæteris

repen

Batho rex repente pronuntiaretur. Bathonem coram regem deinde
Tyberius maxima cæde superatum, ac donis ingẽtibus mu-
neratũ, transtulit Rauennã, gratiam referens quòd se quon-
dam cũ exercitu iniquitate loci circũclusum passus sit eua-
Marcomanni dere. Pannoniam item Marcomanni gens fera irruperãt,
sed ab Antonino philosopho repulsi sunt. Probus itẽ prin-
ceps eã à Sarmatis occupatã liberauit. In eadẽ & Const.
Licinium oppreßit. Diuisa est in primam & secundam.

Amantini in secũda ubi Bacuntius amnis in Sauum influit.
Sauus enim Drauusq; potißimi, hic è Noricis uiolentior, ille
ex Alpibus carnicis placidior fluit, uterq; nauigabilis. A
Sauo Sauẽsis regio dicta est: qui antẽ inter Drauum & Da-
nubium tractus extẽditur, Valeria dicitur, quæ Croacia nũc
Quadi est. Hanc Marcomanni Quadiq; infestabãt: cum quibus con-
spirauerant Sueui, Sarmatæ, Bastarni, Alani, Peucini. Cõtra
quos profectus M. Antoninus philosophus quum etiã serui-
tia armasset, in Danubij transitu feliciter acceptos in dedi-
tionẽ Marcomannos in Italiam traduxit. Voluit Marcomã-
niam & Sarmatiam prouincias facere, fecissetq; nisi Auidij
Caßij rebellione Orientẽ petere coactus fuisset. Sub Au-
reliano deinde à Marcomãnis uastata sunt omnia, quæ circa
Mediolanum erant, quibus occurrente imperatore tanta est
clades accepta, ut Ro. penè solueretur imperium, lustrata
urbs, inspectiq; libri Sibyllini, mox barbari uicti nõ tam Ro-
mana uirtute, quàm quòd monstris quibusdã uisisq; diuinis
ex ope (uti credebatur) Sibyllina territi fuere. Sunt enim
Catti Marcomanni & Catti, ubi nunc Morauia ac Vratislauia.

Bohemi uerò pristinũ Bohemorũ retinẽt nomen. Qua-
Daci di itẽ ubi Quauia adhuc uocatur apud Vladislauiã. Daci
Cotison quoq; sub Cotisone rege in Pannonias Mæsiasq; proximas
Cor. Lentulus concreto gelu Danubio irrumpebãt, contra quos Cor. Len-
tulus ab Augusto missus, tris eorũ duces cum magnis copijs
deleuit, citerioremq; ripam præsidijs muniuit, satis uictoria
putans posse illos prohibere. De Dacis & Sarmatis Do-
mitianus duplicẽ egit triumphum. Traianus in eos profe-
Decibalus ctus regẽ Decibalum uicit, eius legatis seruilẽ in modũ in-
troductis pax data. Iterum quoq; in rebellantẽ proficisci-
tur, quo superato Daciam prouinciã fecit, thesauros regios
subter uada fluminis inuenit, pontẽ lapideum ingentẽ fecit,
de quo in eius uita referã: rex sibi manus attulit. Sub Ga-
lieno Dacia est amissa. Aurelianus desperans retineri posse,
omnẽ Daciam trans Danubium sublato exercitu prouincia-
libus reliquit, abductosq; ex ea populos in Mœsiam colloca-
uit, appellauitq; suam Daciam quæ duas Mœsias dirimeret.
Macedones Macedones socia arma cũ Annibale coniũxerant. Philippus
Philippus rex ad Apolloniam primo simul cũ Acarnanibus à Valerio
Leuinus Leuino superatur. Deinde à Sulpitio procõsule Atalo rege
Sulpitius & Aetolis belli socijs uarijs prælijs agitatus: pax postremò
illi à Pub. procõsule data, dum occupatis in Africam animis,
omnibus alijs bellis Romani leuari cuperent. Nec diu in fœ-
dere mansit Philip. Atheniensesq; Romanorũ socios uexa-
bat: acta rursus res est primus illis quondam in eum ducibus
Leuinusq; illuc missus est. Sed omne negotiũ Sulpitius Con-
sul suscepit, terra mari Atalo Rhodijsq; iuuãtibus bis uicit,
bis castris exuit, bis fugauit. Vltimũ illi prælium cum Q.
Flaminius Flaminio cos. fuit, à quo uictus dato etiã Demetrio filio ob-
Perseus side pacem impetrauit. Perseus defuncto patre bellũ hæ-
reditarium prosecutus, aliquãto felicius ab initio, ut qui Li-
cinium, qui primus in Macedoniã ingressus fuerat acie uice-
rit: naues ceperit: proximos insuper populos bello illato,
Martius partim in deditionẽ, partim in amicitiam redegerit. Mar-
Philippus tius Philippus per altas paludes immunitã Macedoniã pe-
netrauit: coactus est rex classem incẽdere, pecuniã mari mer-
gere, ne in Romanas manus ueniret: à Paulo deinde Aemy-
lio Consule sic conterritus, ut pugnæ adesse non auderet, sic

uictus, ut nec illi Samotraciæ latebræ profuerint, è quibus
tandẽ erutus miserabilẽ triumpho pompã præbuit. Andri- Andriscus
scus post hunc quòd se Demetrio genitũ diceret, à Demetrio
Syriæ rege captus, Romamq; missus, cum indiligẽter custo-
ditus euasisset, motos in Macedonia motus fecit, ut cæso de-
letoq; Ro. exercitu cum Quintio Prætore, ingentẽ terrorẽ
incusserit. Duce tamẽ Q. Metello in cathenas redactus, ser-
uituteq; Maced. mulctaui. Pseudo Philip. ad extremũ excita-
tus à L. Tremelio quæstore unà cum exercitu cæsus est.

Dardani Mœsijq; post Macedoniam sunt, in quã quotidie Dardani
irrumpebant, ausi templo Delphico manus inferre uolẽtes. Mœsij
L. Scipio auri pactione corruptus cũ Dardanis fœdus per-
cußit, L. Sylla partim eos uicit. M. Curio procos. penitus M. Curio
sub ditionẽ redegit. Scribonius procos. Cl. Appij qui contra
Rhodopeios pugnãs morbo absumptus erat, successor, de-
clinato in Dardanos bello intra triennium ad Istrum penetra
uit. Dacia tenus uenit, sed saltuũ tenebras expauit. M. Lu- M. Lucullus
cul. L. qui Mithridatẽ uicit frater, Mœsiorum regionẽ ex-
currit omnẽ. M. Crassus Augusti auspicijs feliciter in eos
pugnauit, quos quum peteret, rogitareturq; ab eorum duce
quinam essent, respõdissetq; Romanos gẽtium dominos, ille,
ita inquit, si nos uiceritis. Nec parũ timoris incußit Do-
mitius centurio foculo supra caßidẽ tanquam ardẽte capite Domitius Centurio
collocato. Tyberius postremò Imp. sub Romana eos iura
redegit, tributumq; pẽdere coëgit. Thraces Macedonum
erant tributarij, quibus uictis Romanũ detractabant impe-
rium, uicinas excurrentes regiones. Scordiscos igitur inter Scordisci
eos cõprehensos M. Cæsonius debellauit, M. Cato cõsul fu-
sus fugatusq; ab illis est: aboleuit dedecus Liuius Drusus qui
illos uictos Danubiũ transire prohibuit. Thraces insuper
Minutius Rufus apud Hebrũ adflixit. C. Geminius ob flu
men gelatũ equitatu amisso infeliciter cõtra eos rem gessit.

L. Piso Rhodopeios penetrauit. Sylla multis prælijs
cecidit, Appius sæpe uicit. M. Lucullus ad Tanaim Mæo-
timq; peruenit, & efferatas gẽtes mira celeritate debellauit.

Post mortem Cæs. M. Brutus aduersus eos mouit infelici-
ter. M. Crassus Augusti auspicijs primo, mox Scipio do-
muere. Triballi Thraciæ gẽs, quod Germanorũ armis tu- Triballi
tarẽtur, indomiti mãsere. Tyberius imp. Thrasibulũ Thra- Thrasibulus
ciæ regẽ suspectæ fidei reum per blãditias ad se traxit, neq;
unquã postea remisit. Vespasianus Thraciã omnẽ quæ sub
regibus amicis antea erat, in prouinciæ formã redegit. In
hac itẽ Perinthus, nunc Pera, Genuẽsibus ab Imp. Const. ob Perinthus
latũ ei auxilium cõtra Venetos cõcessa, sicuti Thessalonica Tenedus
ab Andronico Hemanuelis filio Venetis. Prope Tenedus
est insula, cuius notißima fama Virgilio describitur, quod te-
ste Arist. in Pol. hic ob Troiam importuosam hospitiũ cele-
bratũ fuerat. Cicero in epist. prouerbiũ usurpat securis Te-
nedia, quòd libertatẽ rebellãdo amiserit. Græcis Romani Græci
cõtra Philippũ Macedoniæ opẽ tulerunt. M. Val. Leuinus
II. bello Pu. cũ Aetolis fœdus percußit, captasq; de hostibus Aetoli
urbes illis condonauit, nec paruo fuere bellis Macedonicis
usui. Omnia tamẽ obruerũt beneficia cõiuratione cum An-
tiocho cõtra Rom. inita. Igitur uiolati fœderis pœnas dede-
runt, & à Glabrione primũ uicti, mox à M. Fuluio Nobilio-
re expugnata Ambracia unà cum Epiro subacti, benigneq; Ambracia Epirus
cum illis actũ quòd plus apud iustißimũ populũ beneficiorũ
memoria, quàm recẽs defectio ualeret. Achæi licet cũ Phi Achæi
lippo bellũ intulissent, accepti tamẽ in amicitia, maleq; dein-
de usi sunt cõcessa libertate. Legatos pop. Ro. uiolauerũt, ac
duce Critolao arma sumpserũt. Attriti ergo per Metellum Critolaus
Macedonicũ, postremò euersa per L. Mumiũ Corintho li- Corinthus
bertatẽ amisere. Thebæ insuper & Chalcis quæ auxilio Chalcis Thebæ
fuerãt euersæ. Athenienses auxiliũ contra Philip. petiere, Athenæ
defensi sunt, & sua illis libertas concessa. Archelaus Mi-

 thrid.

thrid præf. urbẽ occupauit, grauiq; seruitio pressit. L. Sylla circũsessam magno labore expugnauit, & antiquã libertatem restituit, neq; ullam urbẽ maiore honore dignatus est pop. Ro. Postremò quum Galli rebus exciderẽt Constantinopolitanis, Athenas diu tenuerũt cum Pelopõneso: quorũ imperium dum in regnũ transferretur Neapolitanũ, ad manus Acciaiolorum Florent. sub ea regina peruenit: deniq; ad Turcas. Hodie à barbaris corrupto uocabulo Setinæ uocãtur. Cum Lacedæmonijs & eorum tyrãno Nabide bello Maced. amicitia iuncta est. T. Flaminius deficientes uicit, pacẽ dedit, bellum ob libertatẽ Argæi qui sub tyranno erant iunere. Vniuersos autẽ Græcos T. Flaminius uicto Philippo, senatus populiq; nomine per præconẽ liberos esse iussit.

Lacedæmonij
Nabis

Rhodij qui plurimũ arte nautica pollebãt, auxilio Romanis cõtra Philippum fuere. Cõtra item Antiochi classem cui Annibal præerat XXVII. prius, & deinde XX. naues supplemento misere: quibus meritis uicto Antiocho, Cares, Lydi, nõnullæ aliæ uicinæ urbes à Rom. sunt eis donatæ, quin & Aetolis eorum precibus placuit ignoscere. Ausi sunt tamen bello in Perseum legatos Romã mittere, in pace cõuenisse, se auxilia regi laturos. Visum id indignũ: quapropter ciuitatibus iã donatis mulctati fuere: nec uicto postea Perseo audita legatio, intromissa demũ dubia dimissa est. Quum tamen assiduè deprecaretur, in amicitiã accepti sunt, nec unquam postea etiã Mithrid. bello fidem mutauerunt. Ante Vespasianũ libera fuit Rhodus suis utens legibus. Ipse primum adempta libertate in prouinciæ formã cum adiacẽtibus insulis redegit. Pamphylij, Cretẽses, Phryges, Lycij, Cilices, & circa nationes omnes piratas excipiebant, cõmodaq; & portus præstabant. Seruilius eos cum Isauria uicit, tributariosq; fecit: & tributa quæ grauia fuerant ab Antonio triumuiro diminuta, Lycijs libertate donatis. Cretẽses uerò Metellus domuit. Pompeius postremò grassantes iterum piratas uictos ac supplices aliò traduxit. Arabes Aelius Gallus auspicijs Augusti usq; ad Troglodytas deuicit. Silleus Nabathæorũ legatus per deserta deductum exercitum, morbo, labore, fame ferè cõfecit: uicti tamen reges nonnulli, oppida diruta, nec peruentũ ad aromata ob aquæ inopiam. Silleus proditionis cõuictus, Romam ductus securi percussus est. Traianus progressus ad mare rubrũ primus Arabiã subiugatã rectore imposito in prouinciam redegit. Rediens Agarenos rebellantes reiectus tempestatibus & fulminibus superare nõ potuit. Hos eosdem esse cum Saracenis testatur August. ab Agar ancilla Abraam cognominatos: deinde à Sara coniuge se Saracenos potius appellari maluerunt. Horum historia supra repetita est, eiecti tandem ex Italia regnoq; Siciliæ fuere per Othonẽ II. auxilio Pandulphi Capitisferrei principis Capuani, cuius postea meritis Campana urbs facta metropolis fuit. Iudæi primo sub Iuda Machabæo amicitiam petentes, à Demetrio Syriæ rege sese tutati sunt. Pompeius & Hierosolymam cepit fossis die Saturni repletis quo gens ea uacat, & Fausto Syllæ filio primo muros ascendente, templo pepercit, CC. mil. talentorum, sacraq; intacta relinquens, quæ postea Crassus in Parthos profectus diripuit, Hircano facto sacerdote, & Aristobulo eius fratre Romam in triumphum ducto. Titus etiam postremò rebellantem expugnauit, tẽplum incendit, muros diruit, undecies centena millia gladio fameq;, teste Iosepho, perierunt. Reliqui uerò ad XC. mill. dispersi. Ianus sexto clausus.

Rhodij
Pamphylij
Cretenses
Arabes
Sileus
Agareni
Saraceni
Pandulphus
Capitisferreus
Iudæi
Hierosolyma
Faustus Syllæ

Iudæi deinde sub Traiano circa Cyrenas sumptis armis, supra CC. mill. hominum interfecere, pariq; clade qui in Cypro erant Cyprios affecere. Traianus per Lusium legatũ omnes ubiq; inuentos profligauit. Hadrianus Hierosolymam instauratam Heliam de se uocari iussit. Iudæosq; urbis ingressu prohibuit, ciuitate Christianis permissa. Iulianus Imper. quum templum reparari iussisset, diuino qui opus faciebant igne fundamentis prorumpente conflagrarunt, neq; unquam postea Iudæi certam sedem posséderunt. Indorũ rex Porus qui sexcentis regibus imperabat, munera ad Augustum amicitiæ causa misit, octo seruos nudos aromatis delibutos, uiperas ingentes, serpentem X. cubitorum, testudinem fluuialem trium cubitorum: & perdicem uulture maiorem. Cum muneribus aderat Larmanocagas Indus, cui quum omnia ex sententia euenissent ne quid aduersi accideret, more patrio Athenis nudus ridensq; in ardentem se pyram cõiecit. Galli postquam Italia omni expulsi sunt, Salyes per Sextium domiti, Allobroges à C. Domitio. Aruerni à Q. Fabio. Postremò Cæsar Heluetios in eorũ patriam redire coëgit. Germanorũ CCC. mil. Ariouisto duce è Gallia expulit. Suessiones, Atrebates, Belgas in deditionem accepit. Venetos oramq; maritimã classe superauit. Aquitanos per Crassum legatum domuit. Rhenum traiecit, proximosq; Rheno territauit. Oceano remigato Britannos tributarios fecit. Eburones deficientes recepit, cum rebellãtibus demum Gallis omnibus & Vergẽtorige ad Alexiam conflixit, tandemq; IX. anno in fide habuit, tributiq; nomine imperauit sestertium quadringenties. Alpini prædones erãt, nec superari poterant nec in saltibus præruptisq; montibus adiri.

Indi
Porus
Galli
Alpini

D. Brutus Mutina fugiens data uiritim drachma se redemit. Messala quum iuxta eos hyemaret, pro singulis bastilibus pretium pendere coactus est. Terent. Varro acie uictos sub hasta uẽdidit. Augustus per Tyberiũ funditus deletos extinxit, tropheumq; in Alpibus erexit. Germani liberiores omnibus secundũ Parthos fuere: à nullis enim maiores acceptæ clades. Carbo, Cassius, Syllanus, Mãlius, Seruilius fusi uel capti, quinq; simul exercitus consulares. Ipsi nulla lacessiti iniuria, anno ab urbe cõdita DCXL. in Italiam irrupere. Cimbri fuere ac Teutones Oceano proximi, ambo à C. Mario uicti, & à Catulo ad aquas Sextias, quorũ uxores noctu se suspẽderunt necatis infantibus. Germani ob corporũ proceritatem quum primum in Gallia cũ Cæsare concurrerent, tantũ terroris intulere, ut testamẽta passim in Romanis castris scriberẽtur: ac tunc primũ in Germaniã ponte Rheno imposito Romanæ legiones perductæ: quumq; se in paludes syluasq; reciperẽt, non inuenti sunt qui uincerentur. Bellis ciuilibus expugnatis legionũ hibernis Gallias adfectauere, pulsi tamẽ sunt, Augustiq; auspicijs bellũ illatũ.

Germani
Cimbri
Teutones

Drusus eos usq; ad Albim prosecutus, ne uerò ulterius prosequeretur: mulieris specie humana maiore id ipsum prohibentis perterritus est. Cimbris accepto lebete delictorum antiquorũ obliuionem petẽtibus, condonatũ. Sueui & Sicambri traducti in Galliã, ac proximis Rheno agris collocati. Vandius Sueuus, Vãnius Batauus reges impositi.

Vandius
Vannius

Quintilium Varum Cherusci cum tribus legionibus ob eius libidinẽ adflixerunt, ad Rhenũ Romanos reiecerunt, tantumq; terroris iniecere, ut ludi sint uoti, Augustus capillo promisso caput parieti sæpe illiserit. Germanicus dein filius cladis uindex accessit. Germanorũ principibus captis ac in triumphũ ductis. Marcomannorũ Quadorumq; reges ex autoritate Romanorũ ad Danubium regnabãt, raro armis, sæpe pecunia adiuti. Tyberius accitũ per blãditias Marobadũ Germanorum regẽ non remisit. De Phrisiorum legatis Romæ suprà narraui. Mortuo Nerone multi populi Bataui ducibus nimis acerbũ delectũ perosi, autore Ciuilio cõiurarunt, legiones Romanorũ ceciderunt. Vbios ubi colonia Agrippina deducta fuit, ob nomẽ Romanum uexarunt. A Cereali tandem & Domitiano Imper. pacati sunt, triumphusq; de Cattis ductus, eosdemq; ac Marcomannos superius dixi à M. Antonino subactos. Probus tot eorum incursionibus indignatus suprà CCCC. mil. cecidit: ultra Albim

Quintil. Varus
Phrisij
Ciuilius
Vbij
Cerealis

bim remouit, Romanas urbes in hostico posuit, milites collocauit: XVI. mil. tyronũ ex eis acceptis per omnẽ prouinciã sparsit, & omnẽ denique, qua late tẽditur, Germaniã subegit. Nouẽ reges ad pedes prostratos habuit, ac unũ cõficerent permisit, uoluitq; & arma prohibere, sed prius prouincia erat deducẽda.

Alemani — Alemani sub Galieno in Hispaniã penetrãtes Gallijs attritis in Italiã irruperũt. Eorũ deinde Constantius magnã fecit stragẽ. Cõstan. autẽ magnus ipsorũ reges captos, spectaculo bestijs obiecit. Iulianus interfectis regibus magno captiuorũ numero abacto, foedus cum eis fecit.

Saxones — Valẽtinianus Saxones Oceani accolas: inter inaccessas paludes domuit, uictorq; ad Oceanũ peruenit. Vltimus Romanorũ Theodosius Germaniã attriuit. Nã & Hydrae modo haec semper natio uires instaurabat.

Tartari — Tartari nõ ut quidam tradidere, Scythicũ genus est, sed Europaeũ in Taurica Chersonneso Plinio positi ac Tartari appellati hodieq; ibidem perseuerãt, ubi quondã Theodosiã nunc Caphã regium

Theodosia — cõstituere, quae deinde in Genuensiũ, postremò Turcarũ potestatẽ uenit.

Aitonus — De his scripsit Aitonus Armenus Aitoni regis Armeniae nepos, qui fuit an. M.CCXC. Hi enim quum diu more ferarũ sine rectore, sine lege, sine Deo degerẽt, crescẽte planè multitudine, an. M.CCXXXIIII.

Can Guiscam — Can Guiscam regẽ sibi creauerũt, qui primus fines patrios egressus, in Scythiã cũ exercitu penetrauit, usq; ad portas Caucaseas: tres filios in totidẽ orbis partes misit. Iachim in occidẽtẽ, Tagladaim in meridiem, Bathonẽ in septentrionẽ.

Batho, Comani — Hic ultimus res gessit magnas, Comanos uicit, qui & ipsi Europaei sũt, antiquitus prope Roxolanos, Omani Ptolemaeo uocati, uerum postea & in Asiã cõmeantes, Iberos, Albanosq; ac circa nationes expulere: eiecti tandẽ à Tartaris, ad Polonos postremo Pannonios migrarũt, ubi à Bela rege in partẽ regni recepti fuere.

Cataium — Deinde Batho Scythis superatis in Cataio sedem cõstituit, quae regio inter Imaum & Iaxartẽ fluuiũ est: de qua item suprà mentionẽ feci. Ad occidentẽ uersus exẽplo Comanorũ eosdem petijt populos, strages maximas edẽdo, de quibus in Pannonis dixi. In Germaniã demum flectens in Danubij trãsitu cũ bona exercitus parte mersus est.

Abalon, Occota — Abalon Bathonis ex Occota nepos Syriae primus bellum intulit, Saracenos debellauit. Babiloneq; in Aegypto uastauit, quam sicuti Babylonem Assyriae Baldacam nunc uocant. Huic filius Abaga succedens Syriam amisit. Huic item Tangoder primus Christianis aduersus, qui legem colere coepit Mahumetanam, deinde Agonius, Quegatho M.CCXC. Deinde Bando, postea Cassanus, qui Syriae per Molaim & Catalosam duces bellũ intulit.

Catalosa dux, Tamerlanes — Ex his genus item Tamerlanes ille potẽtissimus, quem suprà memoraui, dicitur duxisse. Hodieq; haec natio potẽtissima magnopere coaluit: & in Europa, & in Scythia apud Camium, Can ubi omnes ex successione principes à primo rege appellati.

Tartarus Can — Bellorum igitur huiuscemodi excursum T. Phedri nostri ex magna parte diligentia collectum, non ab re fuerit simul ordine repetijsse.

NTHROPOLOGIAE haec insuper adijcienda.

Isis — Isis Phoronei regis Argiuorũ filia, quae et Io dicta est, Ioui dilecta: & in uaccã, ob Iunonis zelotypiã mutata, Argoq; cui centũ erãt oculi in custodiã

Argus — data est. Hic lyra Mercurij à Ioue missi sopitus, ac Isis elapsa: mareq; ingressa, Ionium ex ea uocatũ, in Aegyptum ubi colitur pro dea uenit. Argus uerò in pauonẽ uersus, Iunoniq; dicatus est.

Anteus — Anteus gigas ex terrae filijs cũ Hercule congrediẽs, ut deprehẽsum est ex telluris tactu uires excrescere: ab eodem in aëra sublatus ac exanimatus est.

Vesores — Vesores rex Aegypti primus omniũ cũ Scythis praelio cõgressus aduersoq; Marte repulsus, sese in Aegyptũ recepit, illi uictoriam sequẽtes, Aegyptũ & Asiam ferè totã infinitis cladibus adfectam tributariã fecere, usq; ad Nini regis tẽpora, qui eam à Scythis liberauit, postquam uectigalis fuerat annis M.D.

Aesopus — Aesopus phryx genere scriptor fabularũ: quem Arist. nõ dedignatur allegare 11. rhetor. & Plato in I. Phaedri, & Apul. de deo Soc. Hic olim seruus ac deformis, sed astutus ac facetus: iussus ad fodiendũ agrũ, cum falsò à conseruis accusaretur quòd ficus domino seruatos edisset, aqua calida corã potata, & eadẽ reuomita, se insontẽ esse mõstrauit: accusatores idẽ facere iussi, ficus euomuerũt. Deinde dono datum Zenae agri procuratori, Zenas cuidã mercatori illac praetereunti uẽdidit: ac in penuria iumentorũ cũ ferre iuberetur unà cũ alijs sua quisq; onera: ipsi debilẽ se facienti data optio leuius portare: tulit itaq; canistrũ panibus plenũ caeteris ridentibus, ut grauius: at cũ illos anteiret, distributis paulatim in itinere panibus leuiore sarcina ambulabat, donec perueniret Ephesum: ibi enim rursus uenditur Xantho cuidã, à quo interrogatus cuias esset: respõdet, ex carne. At ille: nõ hoc peto, inquit, sed ubi natus: in uentre matris. Ait rursus: non hoc dico: sed, in quo loco nescio. ait, si in lecto, an extra Cedo, inquit ille, quid scis facere? nihil, ait Aesopus. illo admirante: nã mei, dixit, conserui, qui tibi mecũ sunt uenditi, cum se dicant omnia scire, mihi nihil relictũ est. Proposita quondã quaestione cur holera sponte nascentia citius uenirent quàm sata: Xantho prouidẽtiae rem tantũ referente, Aesopus nouercae cõparationem proposuit, quae alienos filios, ut terra semina, difficilius enutriat. Deinde iussus coquere lentem, unũ tantũ lentis granũ coctũ adposuit. Iussus quatuor pedes porcinos emptos coquere, cũ dominus calumniandi gratia unum surriperet: suspicãs ille quod erat factũ, pedẽ unius porci qui domi nutriebatur reposuit: ac dominus cũ oblatũ loco restituisset: num, ait, quinq; hic porcus habuit pedes? At Aesopus, Minime: sed bene duo octo: nã reliqui tuo porco sunt incolumes relicti. Iussus ad lauãdos pedes peluim adducere: eã sine aqua parauit: quòd nulla de aqua facta esset mẽtio. Iussus cõuiuiũ ex optimis praeparare: linguas tantũ emit: dicens has esse optimas, sine bona ex eis memorãs. Iussus cõtrà, ex pessimis aliquid praeparare: linguas iterũ adposuit, similiter memorãs quàm ex eisdẽ mala prouenirẽt. Interrogatus cur ouis ad mortẽ tracta mutescat, porcus autẽ grũniat: Quia, inquit, ouis adsueta mulgeri ac tõderi, ferrũ nõ expauescit. Post haec cũ Xãthus ad ludos profectus in Samiorũ theatro uidisset aquilã de manu praetoris anulũ in aëre ferentẽ: dixit mirãtibus Samijs Aesopũ suũ hoc portentũ indicare posse: ille statim accersitus, ante omnia libertatem pro mercede petijt: qua instãtibus Samijs adsequuta, uaticiniũ suũ impleuit, qui domino praedixerat, nolentẽ se quãdoq; liberaturũ. De portẽto ait, regẽ fore externũ, qui eorũ cito occuparet libertatem: nec mora: ecce Croesi Lydorũ regis literae tributũ petẽtes: quod Samij cũ Aesopi cõsilio detrectassent, Aesopus ante oĩa à rege petitur: ille fabulã huiuscemodi Samijs proposuit: Lupi leporibus bellũ indixerũt: lepores auxilio canes accersunt: lupi de pace cõueniũt: modo canes ab eis in custodiã dẽtur: quo facto in lepores postea irruerũt. Tãdẽ negãtibus illis profectus est ad Croesum, à quo honorificè susceptus est, ac donis cumulatus. Samijs insuper libertatẽ impetrauit: quibus meritis ei postea fabulas suas dicauit. Reuersus cũ ingẽti Samiorũ laetitia, paulò pòst Babylonẽ profectus est ad Lycurgũ regũ regẽ, quẽ docuit aenigmata soluere: nã orientales tũc in his sapiẽntiores ignaris mos erat tributa imperare. Apud hũc igitur in suspicionẽ ueniẽs accusatiõe cuiusdã Eni, quẽ Aesopus sibi adoptauerat: diu latuit in quodã sepulcro. Interim Nectabo rex Aegyptius ad Lycurgum aenigma mittit, se turrim uelle aedificare, quae nec caelũ nec terrã cõtingat. Ad hoc soluẽdũ Aesopus quaesitus, è latebris apparuit

magna regis gratia.qui & filio adoptiuo supradicto iniuriā omnē remittens, salutaria insuper præcepta de uita tradidit.

Ad postremū Delphos profectus cū nullū honorē,ut in cæteris locis accepisset,dixit in cōcione eos similes ligno maris esse,quod procul magnū apparet,propinquās uerò cōtinuo minus:sic eorū esse famā. Illi turbati phialā argēteā sarcinulis eius clā adligatā discedētes posuerūt:in itinere itaq; deprehensus ac falsò furti accusatus: de rupe insons præcipitatur.

Valerij

Valeriorū familia,quòd suprà cōfuse scribatur,sic ex ordine habet. Primus genus illustrauit, P. Val. Publicola Valesi filius:deinde huius filius, P. Val.qui cos.etiam post eum fuit. Deinde Publicolæ frater M. Valer. qui cos.de Sabinis: postea dictator de Volscis triumphauit:ex quo honoris gratia datū ei,ut fores extra aperiret Græcorū imitatione, qui hoc bene meritos munerabant decore:quodq; in theatro locum ad spectandū ipse successoresq; haberent. Cecidit in pugna Latinorū,uulneratus à Sexto Tarquinio:autores Liui. & Plutar. Hos sequutus est Val.Potitus idē & Maximus, qui post decemuiralem inuidiā plebem patribus conciliauit: primusq; cos.factus de Volscis triumphauit. M. Valer. alter Coruini cognomen tribus militū meruit:à coruo cōtra Gallum auxiliāte.Deinde cos. XXII. annorū factus,de Samnitibus triumphauit. Postremò dictator milites, qui Capuæ præsidio relicti erant,ac ob æs alienū eam occupare urbem cogitassent: à furore reuocauit,eosq; insuper patriæ incolumes restituit fuere & alij quos suprà narraui.

Scipio Aemylianus

Scipio Aemylianus cum legatus Martio & Manlio coss. in Africa esset:bis cos. temeritate exercitum in iniquū locū relictum,sua uirtute restituit:quapropter ex sententia Catonis dicentis cæteros in Africa umbras pugnare, Scipionē uigore: cos. & ipse ante ætatem factus Carthaginem deleuit. Post uictoriam uerò imitatione Pauli Aemylij patris ludos celebrauit,transfugas fugitiuosq; bestijs obiecit.

Petus Traseas

Petus Traseas Patauinus,senator, uir Catoniana disciplina & seueritate,ob adsectatæ libertatis suspicionem damnatus à Nerone, sibi & ipse uenas soluit. Deinde Iunius Rusticus de quo suprà mentionem feci,quòd laudē eius edidisset, sanctissimumq; appellasset: dānatus à Domitiano est. Mart.Quod magni Traseæ cōsummatiq; Catonis dogmata.

Richardi

Richardi duo suprà cōfusi. Alter enim de Mediauilla ordi min.alter ord.præd. patria Florētinus hinc annis CC. nō cōtemnenda doctrina:qui cum in Asia peregrinaretur, Alcoranum doctus linguam Arabicā conuertit:contraq; commentarium edidit : quem Demetrius Cydonius in Græcum postea transtulit sermonem.

Pontanus

Quando uerò in hominū nomenclatura sumus,non prætereundus Ioannes Iouianus Pontanus, Alfunsi iunioris regis Neapolitani epistolarū magister,qui nuper decessit iam senex,multis relictis poematis:uir probus: prole infortunatus: unicū enim habuit:eumq; ad literas indocilem, cui etiam superstes fuit. Carmina factitabat arte maiore quàm ingenio,ut de Sillio Plin.dicit:ita tamen culta,maiorum imitatione,ut parem hoc tempore non habuerit. Dignus alioqui ob eloquentiam ad omne genus scripti accommodatam, qui ad altiora quandoq; studia penetrare debuisset, si per Musarū dulce cōmercium, quæ nos ignobili decipiunt otio,licuisset.

Marullus

Discipulum habuit Marullum Constantinopolitanum,hospitem meum, qui eodem die quo à me Volaterris discessit, in amne Cecina submersus est:uir acris cum ingenij, tum iudicij, & qui plus nostræ quàm patriæ linguæ uacauerit, ut eius indicant carmina.

Cæteri uni seculo non parcam,cum libelli quidam infaceti nuper falsis editi titulis lectitentur, ut ex stilo & multis pugnantibus deprehenditur. In Xenophonte quem Gryllonis filium autor editionis uocat,cum Grylli sit,hæc scribuntur:

Libri subditi-tij

Gallum,significat Græcè candidū & lacteum: quod minime uerum. Deinde sequitur:Gallus Latinè dicitur Gallinæ maritus. Vide quæso miser philosophus, par in eloquentia Platoni,quibus laceretur delyramentis. In his etiam Cecinæ fit mentio:qui lōge illis posterior fuit. Multa huiusecemodi. In Catone,ne uerbū quidem eius uenerandæ uetustatis apparet.

In Beroso item portentosa nomina:nec apud ullum ueterū scriptorū penitus memorantur. Sed quid de sacris dicam? inter quæ multa quotidie legūtur apocrypha, ita indiligēter ineptèq; cōscripta:ut si à patribus quorū est officium interpolare, diutius tolerentur, magis de redditibus & diuitijs, quàm de religione sollicitos esse se ostendent.

HILOLOGIAE, *tertiæ operis parti, quæ deinceps sequuntur adglutinanda.*

Posca / Aemorrhoides

Poscam apud Pliniū,aquā ex hordeo coctam:nōnulli ex melle dicūt. Aemorrhoides capitula sunt uenarū ad anum descēdentes,unde sanguis fluit,Celso: magno naturæ beneficio, purgationē ultro emittētia: His obstructis occurritur per irudines:torquētibus uerò,per cancrorū,onorumq;,aut oliuæ cinerem illitū,siue etiā gallinæ adipē ex oleo rosaceo.Suffitus etiā sedēti,ex origani,pulegij, uel chamemelæ decocto,siue in aqua tepida,magnopere dolorē leuabit.

Narce

Narce,alicuius est mēbri torpedo,seu labore, seu frigore stupescētis. Narcodes qui hoc patitur,à Narco pisce hoc infligēte malū : quē torpedinē Græci uocāt.

Suspiriosi / Pterygium

Suspiriosi,qui frequēter suspirāt, ex morbo præcordia grauāte. Pterygiū,suprà morbum esse diximus oculorū: est & digitorū iuxta ungues ulcusculum.

Paronychia / Reduuium

Paronychia,dicitur Latinè reduuiū. cū caro iuxta itē ungues soluitur. Inter Benaci pisces anguillæ tantum Plinio memorātur,magno argumēto,carpiones uocatos,non fuisse repertos:qui nunc in eo scatētes quoquo uersus inter nobilia salsamēta exportātur.

Attilus

Attilus item in Pado,mille quādoq; librarū eidē positus:nunc adinus Trāspadanus uocitatur:quē minimus,ut ipse ait, piscis nomine clupea, eius appetēs ora, interimit.

Lotus

In plantarū genere,lotus arbor, cuius dulcis est fructus,in obliuionē ducēs Vlyssis socios, qui ad populos Lotophagos peruenerāt. Hanc Romæ frequentē uidemus:sica, ut opinio herbariorū quorundā,est quam ponzeracū uocāt.

Buxus

Buxus,humilis arbor, folio myrti similis, nascitur in locis algentibus & asperis, ut in Cytoro & Olympo Macedoniæ: adhibetur in hortis operi topiario:Græci πύξον dicūt.

Ebenus / Sambucus / Acte

Ebenus,nigro colore arbor,quæ materiæ intersita decorē præstat,nascitur in Aethiopia. Sābucus, Græcè ἀκτῆ, arbor surculosa,in summo umbellas habens floribus albis, qui maturescētes tingēdis corijs adhibētur.

Chamæacte / Ebulus / Nautea / Manna

Chamæacte,Latinè ebulus,parua est sambucus,paruumq; attollitur,quæ uulgò cōspicitur. Nauteā,Festus herbā quādā dicit esse:aut aquā fœtentē in nauis sentina. Manna,nostra ætate cœpit in Calabria prouenire:licet Orientali inferior.

Verbena

Verbena passim adspicitur,sacrificijs quondā priscorū adhibita: nūc similem ferè superstitionem retinere uidetur,herba sancti Ioānis appellata:quòd eo die lectā, uim nescio quā dicāt habere. Idem & de Artemisia dicūt.

Artemisia / Napum / Pastinaca / Staphylinus / Carota

Napū,genus est rapi oblōgi. Pastinaca duplex:domestica,quā Græci Staphylinū uocāt,quod nos usurpamus:ac Columellæ inter hortensia cōmemoratur: uulgò Carotā uocāt,ut etiā apud Dioscoridē. Syluestris uerò pastinaca, Latinis propriè Pastinaca uocatur, Græcis Daucon.

Ibiscum

Ibiscū autē Plinio,parua est pastinaca,quā corruptè Libysticum uocāt,Hetrusci uerò pastinacinū. Idem Plin. contra omniū sententiam solus,staphylinū eundem, & pastinacam syluestrē uidetur appellare.

Siser

Siser,apud eundē autorem genus ponitur raphani ualde amarum:longitudini neruus inest,qui extrahitur. Tyberius eum nobilitauit,flagitās

quotan

quo annis à Germania, ubi sunt maximi. Quid autē hoc tēpore fit, non satis existimare possum. **Raphanus** Raphanus illiberalis, ob uim laxandi ructus, frigore gaudet: in Germania magnitudinem infantiū puerorū æquat. Aristomachus, detrahi per hyemem folia iubet, & ne lacunæ stagnent adcumulare: ita in æstate grādescere. **Aegyptus oleū non fert** In Aegypto mire celebrant, ob olei fertilitatē, quod de semine ipsius faciunt, nā oleo cætero carent: utilißimus in hyeme cibus, idē dentibus inimicus, quoniam atterat, sicuti ebora poliūt. Marcion Græcus huic unū uolumē dicauit. Odiū his cum uite maximū: refugit iuxta satos. Fertur in tēplo Apollinis adeo prælatus cæteris cibis raphanus, ut ex auro dicaretur: beta ex argēto: rapum è plūbo. Et hæc quidē Plin. Verū ubi dicit corticē eis esse & magnam quibusdam, hoc tempore apud nos minime contingit.

Nuces Iuglandes Inter nuces, iuglās potißima, quā Græci [illegible] á, & persicam ab initio uocauerūt, ut ait Plin. quod sane argumento est, eas à Perside à regibus fuisse translatas: deinde Caria, quod capita tentarent, nominauere. **Mollusca** In hoc genere sunt & Molluscæ putamen rūpentes ob incrementū, simul & mollitiem. Quidā uerò nuper scriptor heracleoticam ait à Græcis, castaneam nobis uocari, cum auellana sit. Hanc ex Heraclea Ponti idem autor testatur esse prius aduectam: ideoq; **Heracleotica Auellana** Ponticam nucem, & Heracleoticam appellari: deinde auellanam, ab oppido Campaniæ. Cato Prænestinas laudat. Plinius Tarentinas, & amplitudine & putaminis mollitie. **Nucipersica** Arbor autem auellanam ferens, Corilus appellatur. De nucipersica Martialis in distichis:

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica cara sumus.

Nux pinea Nucesspineæ Tarentinæ digitis fragili sunt putamine. · Est aliud genus apud Apiniū, dicitur Nucleorū cortice tam molli, ut simul mandatur. **Pythium** Quartū genus Pytia uocant, è pinastris. **Nux castanea** Nuces castaneas, διὸς βαλάνους Græci nocāt, Ex his **Balani** generosiores Tyberius princeps Balanos nocabat. In Hetruria nunc Marones appellāt. **Nuciprunа** Pruno autē nulla æquè sustinet adoptiones. Nuciprunа enim, & pruna amygdalina, & pruna malina Plinio ponuntur, naturæ omnes geminæ, nunc autē raro uisæ. Nucū putamen tingendis linis, rufandoq; capillo utile. Cato nuces ollis conditas in terra seruari uirides dicit. **De pomis seruandis** In uniuersum uerò in seruādis uuis, ac pomis, præcipitur ea legi decrescente luna, ac infra terrā existente, cœlo sereno: post horā diei tertiam, & ante perfectā maturitatem, collocandaq; in loco frigido, & septentrionalibus fenestris opposita. Punica aquæ marinæ feruente indurari utile est: moxq; sole siccata suspēdi. Varro & in dolijs arenæ seruari iubet: & immatura obrui terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluso. Cætera mala generosa folijs ficulneis singula conuolui, & in cistis condi: uel creta illini, exsiccariq; præceptū est. Caduca uerò in storijs rara collocari: Pyra in fictilibus picatis inuersis obrui inter scobes: uuas item sed suspensas. Sunt tamen qui in granarijs suspendant tutas eo puluere putantes. **Cucumeres** Cucumeres pluris generis suprà narraui: cum magnitudine excedūt pepones uocantur: in cibis non insalubres: tamen plurimū natant: uiuunt in stomacho aucti in posterū diem: oleum mire odere, nec minus aquas diligūt. Defecti quoq; ad eas modice distantes adrepunt, contrà oleū refugiunt: aut si quid obest, aut si pendeant, curuantur: idq; una nocte deprehenditur, si uas cum aqua subijciatur à quatuor digitorū interuallo descendētibus ante posterum diem: at si oleū, eodem modo in hamos incuruantur: ijdem in fistula flore demisso mira longitudine crescunt. Noua eorū forma in Campania prouenit mali cotonici effigie: forte primo **Melopepones** natū, mox semine ex illo genus factū, Melopeponas uocant: non pendent hi, sed humi rotundantur: mirumq; in his, præter figurā, coloremq; & odorē esse. Hæc Plinius. Hoc autem genus posteritas auxit appellauitq; Melones. **Melones** Spartianus melones Ostienses celebrat. **Isatis Radicula** Isatim Plinius radiculā uocari dicit, herbā fulloniam, rubro colore, è Syria uenientem. **Radix Assyria** Columella radicē Assyriam eandem uocat inter hortēsia: & alibi raphani radicem appellauit. Ouid. metamor.

Intubaq; & radix & lactis massa coacti.

Ex quo utilis etiam cibo uidetur. **Capnion** Capnion, Plin. diureticum est, bilem per urinam purgans: nunc Fumum terræ appellant. **Strichnon Solatrum** Strichnon, nos Solatrū dicimus, cuius supra plures adsignaui species: eius una quæ frequens in hortis, caulibus, folijsq; penitus rubentibus. **Intybum Cychorium** Intubum & intybum dicimus, Græci Cychorium idem appellant: hoc domesticum, & syluestre reperitur: domesticum Intyuia nunc quoq; corruptè uocatur, quæ Seris etiam dicitur: de hoc Columella,

Torpēti grata palato cichoria.

Syluestre, id est quod uulgò Cychorium dicimus: de hoc Virgilius.

Et amaris intyba fibris Officiunt.

Rustica Rusticula Rusticula, à gallina rustica differt: hæc, teste Columella, similis est uillaticis. De rusticula uerò Martialis distichon:

Rustica sum perdix, quid refert, si sapor idem est?
Carior est perdix, si sapit illa magis.

Ex quo hæc Aristoteli Alectoris uocata: apud Gazā Gallinago uertitur, uulgò Gallinella nuncupata, uti suprà memoraui: est enim perdici aui externæ quàm similis.

De ludis autem suprà narraui, ac munere gladiatorio haud apertè. **Retiarius Secutor Thrax Mirmillo Parmularius** Retiarius, & Secutor. & Thrax, idē erat quod Thraces ab initio fuerint: qui autē petebatur Mirmillo. & Parmularius idem, à Parma scuti genere, qua se defensitabat Horū paria lanista prætori uendebat: prætor autem populo in ludis donabat: ex quo Munus est appellatum.

Quo ad uestes, ac sumptus, apud Trāquil. de Tyberio legitur, quod ex militia se, iubēte Augusto, ad palliū & crepidas redegit: hæ enim simul & **Chlamys** chlamys habitus erāt Græcanici, quibus milites pariter & philosophi in otio & gymnasijs utebantur, à togæ Romanæ grauitate alienus. Persius.

· *Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.*

Adsumebatur tamen à Ro. quibusdam principibus fiducia quadā propria, dū uacarent, ut Afric. teste Valer. dum in Sicilia gymnasio studeret, mox in Africā transiturus: ex quo cum fama esset eū luxuriari, legatis inquirēdæ ueritatis gratia missis, sese purgauit. Itē Scipio statuā crepidatā & chlamydatā sibi in capitolio poni uoluit, quòd his uteretur: utebatur & Sylla etiā imp. **Crepidas Soleæ** Crepidæ enim apud nos soleæ dicūtur. Amictu sacrificaturi caput operiebant, ut de Numa apud Liui. legimus. **Infula** Infula uerò se deuouētes. Idem lib. 11. Cōsulares fasces nihil aliud quā pompā funeris putetis: claris insignibus uelut infulis uelatos ad mortem destinari. **Vitta Instita** Vitta uirginū ac uestaliū fuerat. Instita ac stola matronarū. Oui.

Este procul uittæ tenues insigne pudoris:
Quæq; tegit medios instita longa pedes.

Stola Et August. apud Tranquil. Liuiam suam Vlyssem stolatum ob uim ingenij solebat appellare.

DE AVRO, ARGENTO, AERE, FERRO.

Auripigmentum AVRUM ex auri pigmento facere Caius princeps, teste Plinio, cœpit: uerū adeo modicum ut detrimentū sentiret. Nascitur auripigmentū in Syria in summa tellure, quidam hoc tēpore ex æris fossitij libris tribus unum eliciunt aureum. Argentū item è stanno purgatione prius hoc modo fit: Sumito mellis, salis, aceti albi, ac uehementis urinæ puerilis sigillatim pondo. Tartari selibrā (uocāt enim tartarū uini gumi induratū, qui summis dolijs hæresc it) misceto simul: & in hac aqua stannum duodecies fusum lauato;

uato:deinde ad calcinationẽ sic reducito, fusum cum spatula moueto,ac telam primam, quòd immunda sit, remoueto,&. salis armonici pollinẽ adijciẽdo, reliquas nebulas amoueto, donec totus in calcem redactus in puluerẽ teratur,postremò cum melle & tartari modico in corpus rursus reducito. Sic igitur reductũ cum sale uel armonico uel tartaro simul fundito:ac illum selibræ calybis scobis unciã adijcito. Vel aliter,cum hyoscyami succo fundito: & rursus cũ saluiæ succo pari refundito:supraq; puluerem proijcito ex herba quã uocant solsequiã.Dioscorides pentedactylũ appellat, partẽ unã supra stanni sic fusi partes sex:argentũ erit,& colore, & duritiæ probatũ. Argentũ uiuũ hoc modo congelabis. Huius põdo stanni modo supradicto purgati libris tribus admisceto sulphuris mũdi unciã,totidemq; salis armonici rursus cõmisceto.Deinde succi asphodeli selibrã simul cũ uncia succi phlomi,quẽ tassum barbatũ uocãt,ac totidẽ sulphuris adijcito : mixtaq; omnia in pila uitrea locato, ita plena ne euaporet,aliter frangeretur : deinde luto sapientiæ uocato digitis quatuor crasso circumlinito,deinde siccato:ac demũ in plũbo fuso duos naturales dies positũ finito:postremò extractũ: argentũ firmißimũ & examine probatũ habebis : Est enim lutũ id ex Creta cum setis bubulis & panni lana detonsa cõmixta fartũ:adeo firmũ ut ne igne quidẽ absumatur. Rursus stannũ,æs,ferrũ,hoc modo purgabis: Sumito salis alcali, cineris,catenię,id enim genus est põpholicis, æquas partes: & ex aceto uehemẽti supra marmor dilig ẽter mollito,deinde acetũ colato:& in hoc postea stannũ quinquies fusum lauato,æris autẽ aut ferri laminas ignitas extinguito, optimè purgabuntur. Sed & ferrũ quod ostenti loco conflatum in statuam olim à Glauco Chio Pausanias memorat, cœperunt proximis annis apud Melitã Siciliæ insulã, quæ nunc Malta dicitur,ubi & cotonũ nascitur, rursus conflare. Id ostendit captiuus ac nobilis Turca i fornacibus follibus X X X I I I I. horarũ spatio excisitus,puluere quodã adhibito. Ex argẽto autẽ uiuo plura conficiuntur, Solimatum, Cinnabari,Sal armoniacũ,addito alumine et nitro. Sal alcalis uerò ex herba fit cõbusta: ex qua simul & arena flaua uitrũ conficiunt.

Melita nunc Malta

Sal commune

Sal armoniacũ

Sal alcalis

De chrysocola auri glutino foßitia & factitia suprà narraui,est enim ea quã nunc boracẽ uocant. Nitrũ etiam factitium ex terra fit humano lotio,seu porcino macerata, igneq; despumata. Aqua quoq; ex uino per ignẽ expressa ad multa utilis,quã ardẽtẽ uocãt,post Plin. reperta uidetur.

Chrisocola

Nitrum

Musicæ cum superius rationẽ cœlestem accõmodant: tonus pars est,si a[illegible]stemata refertur planetarũ: nã C X X. mil. stad.dicũt esse quemlibet,id est,milliaria X V. M. D C X X V. quod est spatiũ à terra ad lunã,à luna ad Mercuriũ semitoniũ dicũt.Inde ad Venerẽ tantundem.Inde ad solem tonũ & semis.Inde ad Martem tonũ. Inde ad Iouem semitonũ. Inde ad Saturnũ tantundem,ab eo autem ad polũ toni duo & semis. A terra igitur ad polum stadia D C C C L X X V. M. id est, milliaria C I X. M. C C C L X X V. Sunt & qui aliter hanc rationem subducant,ut suprà in astrologia memoraui.

FINIS Commentariorũ Vrbanorũ duodequadraginta, iuuante Deo ac domino nostro Iesu Christo : in quorũ apographis, quòd antigraphũ indocti manu fuerit exscriptum, autor multa desiderat: Ante omnia uerò si quid imprudẽter quod ad rem minime pertineat,usquam sit ausus, ueniã petit,ac sacro ecclesiæ senatusconsulto permittit.

OECONOMICVS XENOPHONTIS RAPHAELE VOLATERRANO INTERPRETE.

R. VOLATERRANVS TITIAE MINVTIAE SALVTEM.

ECONOMICVM Xenophontis olim à Cicerone conuersum, uti planè Columella & noster Hieronymus indicant, si ab iniuria fati prouidentia uindicasset,meo rursus labori cõsuluisset:in quo quum ego, uelut ignobilia tesqua cãpo feracißimo successerim, ita sum conatus in eo uertẽdo,ut lectorũ potius utilitati, quàm propriæ studerẽ ambitioni. Nam quũ res tota in dialogo sit, ac more Platonis ambagibus et periodis distrahatur,sic me adcõmodaui,ut quũ nihil ex eo sentẽtiarũ desideretur,uerborũ haud ad rem magnopere pertinentiũ nõ nihil præterirẽ, inter quæ illa sunt: inquã & inquit millies repetita,Ciceroni etiã,ut palam est,euitata: quæ uti nostris fastidiũ, sic Atticis gratiam pariunt & leporem.Hunc igitur mea Minutia tibi dedico,quæ nũc in Tuscis rem curas cõmunem,ut mulierem fortem quã sacræ cõcinnant literæ ex hoc libello diligentius agas. Et quanquam ætas iam sera sarcinulas colligere: tum ex tumultu receptui canere,ad excolendam maximã nostri partem expostulat, Matronæ tamen prudentis officium ex huius etiam præceptis philosophi ab re non fuerit, non tam tibi quàm alijs haurire , nostræ præsertim Lucillæ , ut & ipsa si generum nobis,qualem optare fas est,Deus obtulerit, poßit ex æquo cum uiro ac reliqua familia uiuere : si autem diuinior ei uia cœlitus ostendatur,hæc nihilominus nosse inter animi bona collocare.

SOCRATES CRITOBVLVS ISCHOMACHVS.

VDIVI SOCRATEM de œconomia quãdoq; talia dissereẽtẽ.Dic, inquit,ò Critobule, œconomiáne scientiæ nomen sit , uelut medicina , aut æraria, seu etiam architectura? CRITOBVLVS, Mihi profectò uidetur. SOCRATES, An'ne ut harũ artiũ, sic œconomiæ,officiũ esse aliquod dicere poßumus?CRI.Sanè. Nã & œconomi boni esse puto,bene regere propriã domũ. SOC.Quid si alienã curet? an nõ uti suã curabit rectè,& quẽadmodũ architecturæ sciẽs æquè alij atq; sibi artẽ exercebit:eadẽ rõne & œconomus. CRIT.Mihi quoq; uidetur. SOC.Igitur huiuscemodi artis peritus,si nequaquã cõtingat eũ esse diuitem: haud aliter alienã poterit regere domũ,quã qui mercede ædificat?CRIT. Vt ais. Et mercedẽ profectò feret admodũ magnã, qui circa id oĩa diligẽter administret, rẽ augẽdo alienã. SOC. Sed quæso, domũ qd nã putas esse: an quæ tãtũ itra sint seu etiã extra illã,quæcũq; usquã poßidemus:

demus: cuius erũt rationis? CRIT. Nẽpe ita est: & si nihil in eadem ciuitate habuerit, quæuis, aut ubiuis possessa ad domũ pertinebunt. SOCR. Ergo & inimicos poßidebunt aliqui. CRIT. Certè: & plurimos nõnulli. SOCR. An inimici inter possessiones cõputandi? CRIT. Ridiculũ si quis auxerit inimicos, insuper ea de causa mercedẽ ferat. SOC. Neq; mirum. Nã & nobis initio uidebatur, haud aliud esse domus, quàm possessio. CRIT. Sanè. Sed bonũ si quis nõ malũ possederit. SOCR. Videris ergo possessionẽ, quod cuiq; sit utile appellare. CRIT. Equidem. Namq; damnũ potius quàm opes, quod officit existimo. SOCR. Num qui equũ mercabitur utilitatis gratia, qua fortè exciderit, inter opes equum putabit? CRI. Minime. Si bonũ est, opes. SOCR. Neq; terra cultori hoc modo, inter utilia qui damnum in ea fecerit? CRI. Profectò sic est. Cum terra quæ alere debuerat, adfligit. SOC. Neq; itẽ oues, si quis uti nesciat, opes erũt. CRI. Sanè. SOC. Vt uideris quæ tantum iuuant, nõ quæ nocent, opes esse adseueras. CRI. Nẽpe. SOC. Omnia igitur hæc, si quis uti sciuerit, opes erunt: nescientibus nequaquã, haud aliter quàm tibiæ earũ usus ignaro, quæ ueluti lapides inutiles poßidenti fuerint, nisi eas inflauerit? CRI. Ego quoq; idem sentio: tibias tantum poßidentibus, neq; inflantibus, aut eas uenundantibus, non esse inter opes: ex inflatu uerò, & diuendius secus euenire. SOC. Si quis tamẽ uendere sciuerit: si autem ignorauerit, neq; uẽditæ inter utilia, uti paulò antè dicebas, censeri debent? CRIT. Planè id uideris insinuare, ut neq; argentũ utile sit nesciẽtibus uti. SOCR. Nempe secundum tuã rationem opes hæ tantũ, unde quis proficit, existimandæ. Si quis igitur argento hoc modo utatur, ut scortũ emat, cuius gratia corpus, pariter & animum, domũ quoq; ipsam pessundet: quo nam modo huic argentum fuerit utile? CRIT. Nequaquam. Nisi fortè hyoscyamũ utile putauerimus, quo uescentes attoniti fiunt. SOC. Pecunia ergo, nisi bene utamur, procul habẽda est. De amicis uerò quid sentis? Inter præcipua eos censeo cõmemorandos, uel bubus potiora, quippe cum utiliores sint, modo his etiam utamur rectè. CRI. Et inimici quoq; ista ratione, si quis ex his utilitatem ceperit inter opes adnumerandi. SOC. Ita prorsus uidetur. CRIT. Putásne legitime fieri posse, ut ita cum inimicis agatur, ut ex eis aliquid iuuari poßimus? SOC. Omnino. Etenim Critobule uidere licet multas priuatorũ domus ob bellum auctas: multas ob tyrannidem. CRIT. Hæc mihi pulchrè narrari uidentur. Sed & illud sæpius apparet, quod uidere licet nonnullos quibusdam præditos artibus: unde domus augendæ facile occasionem habere possent, si uelint: in eisdẽ se minime exercere. Quare neq; possessionem neq; utile quicquam eos obtinere opinabimur. SOC. De seruis nunc adeo mihi uideris dicere. CRIT. Neutiquã. Sed de quibusdã, qui orti bono genere uidentur, quos ego & bellicis & ciuilibus uirtutibus idoneos animaduerto, quas tamẽ exercere nolint, haud alia puto de causa, quàm ut dominos nõ habeãt. SOC. Quo nam modo non habeant dominos, si & ipsi felicitatem, eaq; sectari cupiẽtes, unde sperent eis bona prouenire, à dominantibus tamen prohibentur. CRIT. Quosdam fortasse dicis, qui suis ignoti dominis sunt. SOC. At profectò magnopere clari, ijdemq; flagitiosi, qui te minime latent, si flagitiũ putas otium: mollitiem animi, negligentiam: adde his aleam, inutiles sodalitates, aliaq; huiuscemodi, quæ tanquam domini specie uoluptatis decipiunt. Temporis spatio demum deceptis, non quidem uoluptates esse, sed dolores apparent, quæ prohibent illos in actionibus utilibus uersari. Alij uerò nonnulli minime ab his prohibẽtur, quin potius solertes in agendo sunt: operamq; dant rei parandæ, ac ut redditus plures consequantur. Verum cupiditatibus ac libidinibus dediti domos labefactant. Horum igitur alij quidem serui sunt gulæ,

Contra uoluptatem

alij luxuriæ, nonnulli temulẽtiæ, quidam etiam stultæ cuiusdam ambitionis: aut impensè uitijs addicti, ita tenẽtur ab eis, donec florente ætate sint, utilesq; rebus agendis: cũ uerò non amplius utiles statim ab eis deserũtur, seq; deceptos esse sentiunt, cum ad senectutem tristem ac miseram perueniunt imbecilli. Quare aduersus ea ô Critobule, nõ minus quàm cõtra inimicos in bello pro libertate pugnandum: quippe cum illi quandoq; iustiores inueniantur, captos ab se & modestè sæpe uiuere cogunt, & libertate sinunt uti. At huiuscemodi desinere nesciunt: unaq; corpus, animumq;, ac domũ eorum quos poßident usq; ad extremũ inquinant. CRIT. Iamdudum satis de his à te audio Socrates quorũ memet uestigans abstinentem adeo comperio, ut si me quoduis honeste augendæ rei gratia præcipias agere: nihilo secius ab his quos tu dominos uocitas impediar. Sed age consule quod optimum censes: uidemúrne ambo tibi satis diuites nihilo præterea egere? SOC. Minime. Ego quidẽ, si de me loquaris, minime inquam uideor egere, dũ mihi quod habeo sat est. Tu uerò contrà uisus Critobule: quapropter ualde me miseret tui. Ridens Critobulus, Dic, inquit, ô Socrates, quanti nam putas tua uenirent? SOC. Ego quidem existimauerim bonũ nactus emptorem mea omnia cum ipsa domo quinq; tãtum minis. Tua uerò mihi satis exploratum plus centies illis uenire posset. CRIT. Cum hoc noueris, te non ais egere? Mei autẽ te miseret? SOC. Quid mirum? cum hæc tantula mihi sint satis. Tuæ uerò dignitati, uiuendiq; instituto: uel si ter tantũ adieceris, minime suffectura cõcesserim. CRIT. Quo nam modo? SOC. Primũ quidem puto te multa ac magna dijs sacrificare oportere, qui partes tuas tueãtur. Deinde hospites plurimos magnificè excipere: tum ciues ad prandium inuitare, hosq; beneficijs demereri, si te suffragijs & fautoribus uacuũ esse nõ cupis. Audio quoq; ciuitatẽ iamdudũ tibi equorũ, ludorũ, præterea gymnasiarcharum & præfecturarũ, & si bellũ ingruerit trierarchiarũ sumptus uix tolerabiles imperantem, quibus si paulominus suppeditabis, haud aliter ab Atheniẽsibus quã publica expilasse putaberis. Ad hæc quoq; animaduerto te facultatibus abũdare putantẽ, luxuriæ deditum, ac in re paranda minime diligentẽ: quæ causa est, ut tibi timeam ne quid indignum patiaris, aut in egestatem perueniat. Mihi autẽ si quid opus fuerit, scio te non latere adfuturos qui uel tantulũ ministrantes meũ lautißime uictum efficient. Tu uerò quos amicos esse putas, & si plura in ordine suo lautioraq; tua supellectile domi retineant sectabũtur tamen ut aliquid à te recepturi. CRITO. Ego Socrates quæ adfers non ausim ullo modo refellere. Quin potius monstra uiã, qua maxime miser non fiam. SOC. Næ tu mirũ nũc loqueris, qui me paulò antè paupertatẽ iactantẽ tanquã insaniẽ ridebas, nec prius destiteris quàm fateri coẽgeris cẽtuplo te minus poßidere: nunc præcipere iubes, atq; ostendere, quanã ingressurus nõ egeas. CRI. Video nẽpe, ut tu planè docuisti, uiam unã crescendæ rei ex tenuitate proficisci. Multo spero magis ex copia in diuitias etiã potiores te monstrante peruenire. SOC. Non equidẽ reminiscere, quæ nuper disseruisti. Cũ mihi nec refellendi potestatem fecisti, adfirmans, neq; equos, aut oues, aut argentũ, sunt enim ab huiusmodi rebus prouentus, inter utilia minime fore his qui nescirent illis uti. Me igitur quomodo putas illorũ usus præcepta tenere quibus ab initio carui? CRI. At mihi uidebatur, quamuis pecunia quis careret, posse tamen œconomiæ scientiam retinere: quid ergo te prohibet quo minus hec præstes? SOC. Sanè quod prohiberet tibias inflare cupientem, qui nec ipse tibias haberet, nec alius mõstraret: eadem ratione circa œconomiã me habeo, ut neq; ipse pecuniã tanquam instrumẽtum poßideã, neq; quisquã unquã eam regere docuerit. Me tamen mõstrare cogis. Vide quæso, ne id tuo periculo fiat. Atq; uti solent

primum

primum discentes musici citharam obterere, ita & ego nūc potißimè œconomiam discens tuam obteram domum. CRI. Palam Socrates iamdudū uideo te subterfugere, ne tuam ad hanc rem necessariam mihi disciplinam conferas. SOC. Non equidem Critobule. Quin omnia libenter tibi enarrauerim, sed accidit, ut si à me ignem aut aquam nō habente fortè poposceris, locumq; unde haurias ostēdam: siue etiam pro musica ediscenda nos adeuntem ad peritiores te mittam, iure id quidem facere uidear. Nunc uerò idem imitari cupientem, quid est quod queri poßis? CRITO. Nihil iure ò Socrates. SOC. Quæ igitur à me requiris procuidubio ab alijs quos tibi monstrauero præstantioribus adsequeris. Etenim fateor semper mihi curæ fuisse, qui in quaq; re uiri in ciuitate florerēt inuestigare. Cumq; uiderē ex eisdē actionibus alios diuites, alios quidem pauperes, profectò sum admiratus, nec temere factum putaui, eamq; rem dignā perscrutatione duxi: cumq; indagarem, repperi hos negligentius œconomiā tractantes socordiæ suæ pœnas dare. Illis uerò qui essent diligentiores felicius omnia succedere. Per quorum præcepta proficere poteris: ac, nisi Deus obsistat, rem familiarem magnopere augere. CRITO. Non profectò effugies hodie prius quàm quod receperis præstes. SOC. Quid si ostendā multa pecunia inutiles domos exædificasse: alios uerò longe minore maxime commodas: uidear ne tibi unum œconomiæ opus haud contemnendum adferre? CRITO. Sanè. SOC. Quid si deinde subijciam multos copiosiorem supellectilem, quod eam non ordine disponant in promptu nō habere: propterea q; & domos & seruos adfici sæpe tristitia: quosdam uerò longè minorem, eamq; usui paratißimam obtinere? CRITO. Quid esse in causa putas, quòd fortè hi quodlibet non animaduertendo qualibet proijciūt: illi uerò ordine collocant? SOCR. Isthuc profectò. CRITO. Nunc primum aliquid œconomiæ paulatim attingis. SOC. Quid si monstrauero item alibi seruos quanquam, ut ita dicam, uinctos effugere, alios solutos sponte omnia exequentes: nónne & hoc egregiū huius disciplinæ? CRITO. Magnopere. SOC. Sed & circa agriculturam quosdā excidere fructibus, nonnullos mire proficere? CRITO. Erogant fortasse non solū in his quæ non oportet, sed quæ damno sunt ipsis & domui. SOCR. Sunt profectò quidam, ut ais, huiusmodi. At ego de his loquor, qui quanquam se rei intentos esse, ac agrum colere dicant: in uictus angustia uersantur. CRITO. Quid dices hoc esse? SOCR. Ego te ad hos ducam, tu tantum spectando disces. CRITO. Equidem si poßim. SOCR. Oportet te spectātem periclitari si didiceris. CRITO. Ego enim te quandoq; animaduerti bene mane ad spectandas comœdias properantem: meq; simul ire adhortantem: ad huiuscemodi uerò spectaculum nūquam uocasti. Itaq; uideor tibi ridiculus Socrates. SOC. Ego sanè tibi multo magis uideor, si poßim eos monstrare, qui ex arte equestri male rem gerant, qui item quæstum haud modicum faciunt. CRIT. Hos ego ambos cum uideam, nihilo tamen auctior fio. SOC. Spectas igitur eos quemadmodū tragœdos & comœdos, nō uti poëta fias, sed ut aliquid audias, quod tibi uoluptatē adferat. Verum hæc recte fortasse habent, ubi poëta minime uis fieri. At coactus equestrem facere artem, nō stultus fortasse uidebere, si des operam, ut artis eius non sis ignarus, quæ præsertim & ad mercaturam faciat. CRITO. Equos domare me iubes? SOC. Haud aliter profectò, quàm agri causa colonos à pueris emere. Sunt enim quædam cum equorū, tum hominum gentes statim utiles ab infantia, quæ se continuo meliores reddunt. Sed & habeo maritas mōstrare, quæ adeo uiris obsequentes sunt, ut cōmunis domus utilitatem respiciant,

De uxoribus

plures uerò agendo perperā obterant. CRIT. In hoc genere quæso Socrates utros accusabimus, uirum, an uxorem?

SOCR. Ouis nanq; morbidæ ad opilionem, & equi strigosioris culpam ad equitem, referemus. Matrona si à coniuge admonita improbe egerit: haud extra causam erit. Si uerò per uiri indulgentiā peccauerit: non tam ipsa quàm uir accusabitur. Omnino qui simul in una uiuimus domo, chari inuicem & monitores esse debemus. est ne inter officia cui plus adhibeas curæ quàm uxori? CRIT. Nulli profectò. SOC. Est quo cum minus sæpe disseras? CRI. Nemo uel pauci admodum. SOC. Duxisti tenerā, & quæ minimū quo ad fieri potuit & uiderit & audierit. CRIT. Maximè. SOC. Igitur mirabilius uideri debet eam aliquid eorū, quæ aut agere aut dicere sit fas, scire, quàm ignorare. CRIT. Quibus bonas ais esse uxores ipsi puto uiri erudiere. SOCRA. Nihil enim cōsiderare ualent. Neq; tibi pono Aspasiam alterā quæ sapientius, quàm ego cuncta præcipiat. Existimo enim probam cōiugem sociam domus esse, magnumq; momentum ad uiri felicitatem. Ipsam porrò substantiam uirorū opera uidemus augeri, absumi plerumq; sumptibus mulierum. Bene igitur huiuscemodi habentibus res crescit: male autem secus euenit. Sed & alias artes, earumq; factores possem nunc in mediū adferre: ac declarare si necesse putaueris. CRITO. Quid cunctarum opus reminisci? neq; puto licet eas omnis attingere: aut perfectos in eis uiros reperire. Sed quæ tantū optime mihiq; potißime conuenire uideantur: has nunc earum professores ostende. SOC. Pulchrè tu quidem Critobule. Nam quæ uocantur mechanicæ abiectæ omnino sunt ac

Vituperatio mechanicarū

iure à plerisq; improbantur. Quippe quæ corpora exercentium atterant: tum absistere homines atq; umbratiles esse cogant. Nonnullæ uerò ex eis totos dies igni incubare cōpellant, Eneruatis deinde labore mēbris necesse & animos debilitari: ac quodāmodo ægrotare. Præterea huiuscemodi uiri uix satis commode cum amicis, tum reipublicæ uacare possunt: uidenturq; quodāmodo patriæ desertores cū in singulis ciuitatibus, maxime ubi bellum uiget eos errare cōtingat. Quapropter ciuium nemini fas illa attingere. CRIT. Mihi sis autor, quam potißimā sequar ò Socrates. SOC. Regem

De Cyro

Persarum in hoc genere non dedignabimur imitari. Is enim inter pulcherrima ac necessaria studia agriculturam & militiam duxit, ambasq; mire absoluit. CRIT. Mirū. Sed putas tantúmne ei à bellis otiū fuisse, ut agro quoq; intenderet? SOC. Facilè considerabimus quas animo curas gesserit, si quæ solerter & impigre administrauerit palam fiant. Primum circa res bellicas fatemur hæc illi curæ fuisse: ut ex omnibus quas recepisset gentibus præfectos constitueret: hisq; imperaret alimenta distribui, equitibus, sagittarijs, funditoribus, scutigerulis. Ex his qui idonei forēt imperio cæteris præficeret: & si in bello inimici ingruerent loco adesse, præterq; in arcibus custodes nutrire solebat, præsidijs cibū præbebat præfectus illis dicatus. Rex ipse quotannis lustrabat exercitū stipēdiariorum, aliorumq;, quibus arma sumere iusserat: eosq; simul omnis, præter illos qui arcibus præessent, ubi colloquiū cogeretur uocabat. Propinquos ipse regebat populos: remotiores per fidos administrabat præsides. E suis uerò cēturiōibus, satrapisue, aut præfectis, si quos uidisset numerū eis militum imperatū implesse, equisq; præterea & armis florētibus præparasse: hos magistratibus & muneribus euehebat. Quos uerò aut imperata negligere, aut turpes facere quæstus reperisset, acriter castigatos abrogabat imperio, alios idoneos subrogabat. Hæc igitur opera eius bellica: quæ mihi diligenter custodire uisus est. Regionū deinde nō minor ei cura. Quas adire poterat, ipse probabat, Ad cæteras exploratū certos mittebat. Inter quas ubi fortè

Cyri disciplina

cōperisset hominibus frequentē, agros in ea cultos, arboribusq; cōsitos, ac fructibus uberes, promouere præfectos eorum locorū, eisq; alias terras insuper curādas tradere, tum

donis

donis & dijs monumentis ornare. Qui uerò per secordiam infrequentem colonis prouinciā traditam habuissent: eos grauiter mulctatos magistratu abrogare solebat. Hæc agentis nō minus interea studium aderat, ut a ciuibus agriculturæ, cæterarumq; artium industria exerceretur, quam a præsidijs custodia teneretur. Quibus duo magistratus ab eo mittebantur. Quorum alter ciuibus, atq; artibus, à quibus censum duplicē exegit. Alter uerò militibus præest: qui si fortè per ignauiam minimè det operā, ut in ciuitatibus studia pacis exerceri possint, ab altero ad iudicium accersitur. Qui & idē ipse, si præter officium populos desidere, quominus artes exerceantur permiserit, a præfecto multum accusatur. Et certo dum opifices aut agricolæ uacāt, neq; præsidia in populis nutrire, neque rursus exigere queūt. Vbi uerò satrapa mittitur, is utrisq; magistratibus imperat. CRIT. Si rex hæc obibat, mirum nō minus agricolationis eum, quàm rei militaris cura teneri. SOCR. Sed & ubicunq; eum agere, quocūque'ue diuertere contingeret, hortos, paradisosq; constituebat rebus omnibus, quæ terra ferret, ornatos ac refertos. In quibus ipse dum per anni tempus liceret, plurimum morari solitus erat. CRIT. Necesse nempe fuerat eum in his potissimū agere locis, quæ eius maxime curā expeterent, arbores, aliaq; terræ nascentia serendo. SOCR. Dicunt præterea quando munera largiretur, primum, ad se uocatos milites monere solitum, parum prodesse multa arare, nisi qui ea tuerentur adessent. Deinde colonos qui agris inuigilarent, ut frustra uiribus uti & fortes esse liceret, sine horum auxilio, qui militibus alimenta tribuerent, ostendere, professus utrosq; donatos esse opportere, quod & fortibus solum præparare, & præparantibus suppetias ferre sit necessarium. Dicitur & olim ipse rex, uti probatissimus, cum ad dona utrosq; conuocaret, monstrare solitus se ab illis potius munera iure accipere oportere, quod & regionem posset optime ad colēdum præparare: & præparantibus opem ad uictum præstare. CRIT. Vti uideo haud minoris faciebat, eos qui agrum colerent, quàm qui bello deligerētur. SOCR. Prorsus. Sed & cum dum uixit æqui seruantissimum fuisse, cum multa sint argumēto, tum illa præcipuè: dum aduersus fratrem pro regno certaret, ab eo nullum, à fratre uerò plures ad eum transfugisse constat. Illud demum regiæ uirtutis uel maximum signum, quod ad eum uoluntarij properarent, in periculisq; cum eo persisterent, quod mortuo uerò mortem oppetere non dubitarent, circa cadauer eius pertinacissimè dimicando: præter unum Ariæum, qui in sinistro cornu constiterit. Ad eundem dicitur quondam Lysander cum donis missus à socijs belli, ut ipse postea cuidā hospiti suo apud Megara retulit: deductusq; ab eo in paradisum, quem Sardibus habebat, cum uidisset ordinem, elegantiamq; arborum in quincuncem positarum, angulorumq; symmetriam & ambulationum subsequentium odorem sensisset, admiratus dixisse. Hæc me suspicientem Cyre multomagis magistri admiratio capit, quicunq; is fiat, qui tibi talia disposuerit. Cyrus autem animo lætatus respōdisse. Hæc egomet Lysander, ordine quo uides disposui, ut facile cernere est, quæ mea serui dextra. Tunc eum Lysander, ut erat ornatus respiciens, uestiumq; fragrantiam, ac sumptus & armillarum decorem contemplatus dixisse. Quid est quod ais Cyre? Tua'ne hæc omnia manus plantauerunt? Ad hæc Cyrus: Admiraris Lysander: Iuro per Methren, me nunquam cum per ualetudinem licet prius prandere solitum, quam aut bellicum aliquod, aut rusticum opus, siue actionum aliquod honestarum, quod me magis mouet, absoluam. Ille deinde hoc cæteris laudibus addidisse. Iure mihi uideris Cyre beatus: qui bonus cum sis, es etiā felix. Hæc tantum narraui ò Critobule, ut planè intelligas agriculturā, uel ab honestioribus, magnopereq; potentibus posse recipi. Habet enim hæc diligentiam quandam, & animi uoluptatem. In- (Laus agriculturæ)

super domus augmentum, exercitationemq; corporis, quantum homini libero fas est: ac fructibus quoq; ipsius partim uictitamus, partim deorum aras extruimus, partim quoq; ob coronamentorum, odorumq; oblectationem iucunditatem excipimus, foetus alios nutriendo, alios producēdo. Sed & pecuariam agriculturæ annexam nemo dubitat: unde præsertim copia sacrificij ad deos placandos suppeditatur. Hæc cum late præbeat, citra tamen mollitiem, aut segnitiem præbet, operarios multa patiētia, & algoris, & æstus, uel nudos operi adsuefaciendo. Quapropter corpora uegetiora, ac firmiora uiribus reddit, præterq; impigros facit: & matutino surgere, properareq; ad opus suadet. Enimuero ruri sicut in ciuitate actiones suis quæq; temporibus urgeunt. Deinde si patriæ usibus cum equo præsto esse cupis, hunc ager alere poterit. Si pedibus, robur ad hoc corporis præstat. Tum uenationibus insudare ortatur. Canibus tibi copiam, ac cæteris animalibus ministrat. Quæ pasta non minus & ipsa rus iuuant. Equo dominus mane in aruum festinans contendit aliquid nūciaturus, seroq; redeundi facultatem habet. Canes a fructuū tum pecudum uastatione prohibent feras. In solitudine ac deserta regione securitatem præstant. Vnaq; cum armis ad ferendum domino auxilium excitant. Colonos eadem in medio fructus carpere, ac certantes currere, subsilire, iaculari inuitat. Quæ nam ars ualidiores homines præbet? quæ colentibus maiores gratias reddit: aut auidos magis exsaturat: aut hospites lautius excipis? Vbi per brumam caminus luculentior, & calida lauacra commodiora? Per æstum uerò umbris, aurisq; moræ dulciores? ubi dijs litaturis primitiæ decentiores, aut dies festi lætiores? Quæ amantior seruis, dulcior uxori, optatior filijs, gratior amicis? Mihi profecto mirum uidetur, si liber homo hac dulcius diligentia, aut lætius possessione: & ad uitam commodius inuenerit. Cæterum hæc colonos ad iustitiam officiūq; acuit. Cum belli tempore ab operis uacantes animo, atq; corpore ualentes per hosticum, nisi Deus prohibeat, ruunt, prædasq; agunt: quæ operum loco uictum præbeant. Nam tutius eo tempore armis quam rustico instramento cibum quærere. Instruit quoque uti mutuam præbemus utilitatem. Quippe cum ad bellum conficiendum, tum ad agrum colendum hominibus est opus: alteraq; harum artium alteram iuuat: ac similitudine quadam inter se cōueniunt. Bonus agricola operas parēre promptas, ut dux milites comparabit. Ille in bello fortiter agentes munerabit: cedentesq; de loco plectet. Nec minus hic pecunijs, castigationibus, adhortationibus utetur. Enimuerò spe bona non minus serui quam liberi mouentur: multoq; interdum magis ut sponte permaneāt. Quamobrem pulchre quidem, qui agriculturam aliarum artium parentem atq; nutricem appellauit. Qua bene habente cætera ualeant: neglecta uerò, terra, mariq; iacent omnia. CRI. Hæc quidem omnia probe ò Socrates. Sed circa agriculturam haud facile cuncta cauere est. Nam & grandines, & glacies, & imbres intempestiui, rubigo, & alia complura sæpe eueniunt: ut quæ summa sint elaborata & arte & diligētia euertant. Tum armenta tenera quandoq; intereant. SOCR. Puto te non ignorare deos rei rusticæ, non minus quàm militari præsidere. At in bello uides pugnam inituros antea dijs litare, sciscitātes sacrificijs augurijsq; quid opus. Itidem & in agro seruādum. Nosti enim sapientes uiros pro fructibus pecoreq; omni placare solitos deos. CRIT. Rectè tu quidem mones omnē a dijs actionem potissimū auspicari oportere, tanquā pacis ac belli studijs imperantibus. Hoc igitur deinceps seruabimus. Tu perge uti cœpisti, reliqua huiuscemodi disciplinæ enarrare. Nam & ego iamdudum audiens uideor aliquid magis quàm antea prospicere: quid uicturis potissime faciundum. SOCR. (Epilogus superiorum) Quin potius repetamus quæ supra disseruimus, ut deinceps reliqua eodem quoad possimus ordine narrātes pariter probemus.

bemus. CRIT. Vt ais, nos mutuo sermone unà adsentiendo procedere decet, haud aliter quàm qui clara ratione pecuniā inter se tractant. SOCR. Igitur scientiæ cuiusdam œconomia nobis uisa est, eaq; in augenda domo consistere. Domus autem quicquid posidebatur appellari: possessionem esse quamcunq; uictui utilem diximus: utilia uerò tantum metiri, ut illis uti quis sciret. Cunctas autem artes neq; posse quenquam scire, neq; sanè à Republica probari, quas uocant Mechanicas, quæ corpora pariter & animum corrumpunt. Argumentum eius rei manifestum enarrauimus, Si quis hostibus regionem inuadentibus ex opificibus & colonis separatum experiatur, utri magis præsto adsint Reipublicæ. An hi subtracti agris mœnia tuendo. Sic enim huiuscemodi genus hominum bello utiles esse putamus. An illi minime pugnantes, operi quod quisq; edoctus fuerit adsidendo. Cæterum homini honesto ac bono culturam maxime conuenire affirmauimus: unde ad uictum necessaria nobis adfatim suppeterent. Ipsius autem opus haud cognitu difficile, factu delectabile, corporibus salubre, iucundum amicis, minime negotium creans, quin & amicis & patriæ uacare pariter queat. Videbatur insuper & extra munimenta munitos reddere, uictum suppeditando, & colonos nutriendo: ob quam rem hæc priuata industria, & honestos homines, & Reipublicæ redderet amantißimos. CRITO. Iamdudum Socrates per te intelligo dulcißimum, atque pulcherrimum uitæ genus uideri. Quod autem te docere receperas, ex ea multos proficere, plurimos damna facere, hoc potißimum rogo. quippe qui cupiam quæ ad hanc rem faciunt ediscere, ut inde incommoda poßim euitare. SO. Quid si enarrem ab initio quemadmodum sum olim congressus cum uiro qui mihi unus uisus est ex his qui iure nomen hoc honesti atq; boni uiri adsequuntur? CR. Libenter equidem audiuerim. Nam & ego quoq; tali nomine dignari exopto. SOC. Dicam nempe quonam modo in ipsum uenerim meditationem. Bonos enim architectos, bonos item fabros ærarios, pictores, statuarios, aliosq; huiuscemodi ex eorum operibus breui tempore perspexi ac probaui. Vir autem qui honestus atq; bonus uocaretur perscrutatus sum, quidnam potißimum ageret quamobrem hoc sibi merito nomen usurparet: ac primum sum periclitatus si quem adspicerem honestum hunc & bonum etiam inuenirem, quæ me ratio longe fefellit. Nam & quosdam specie honestos, improbos tamen animo aduerti. Atque his missis cum audirem Ischomachum præter omnis hoc nomine insignem esse: statui mecum ipse hunc omnino adire. Cumq; illum in Iouis Eleutherij porticu sedentem conspicerem, quando mihi uacare uisus est, propius accedens, Quid inquam Ischomache hic desides minime solitus cessare? Nam te sæpe in foro uideo, aut agentem plurima, aut certè minimum uacantem. IS. Non profectò nunc quoq; uideres, nisi hic hospites expectarem. SO. Quando igitur nihil huiusmodi agis, per deos, ubi moram trahis? Quid rerum geris? cupio prorsus audire quidnam potißimum agendo honestus ac bonus uociteris: præsertim cum domi non maneas, nec talis habitu corporis uidearis. At ille ridere atq; in ea appellatione lætari uisus ait. IS. An uocent me hoc nomine qui tecum loquuntur, haud satis scio: hoc tantum scio ad collationem Trierarchiæ uel ludorum, nomenclator me tantum Ischomachum ex patre uocat. Ego autem Socrates ut ais, nequaquam intus moror, quòd rei familiaris curam uxor est idonea suscipere. SOC. Hoc à te libenter audierim, tu ne erudieris eam, an à parentibus edoctam acceperis: ut quæ ad eam pertinent, regere sciret. IS. Quomodo doctam accepißem, quam quinque & decem uix natam annos duxerim, ætatemq; præteritam omnem sub cura maxima fuerit, ut quàm minimum uideret, quàm minimum audiret, aut loqueretur. Satisq; habuerim si tantum lanam columq; accipiat, uestem commonstret, ancillis opera diuidere sciat. Tum circa uentrem pulchrè instituta, quæ res magnum Socrates mulieris ornamentum uidetur. SO. Reliqua tu monstrasti? IS. Minime. Sed dijs sacrificaui ac Ioui, ut me quæcunque optima utrique forent, edocere contingeret, illam uerò discere. SOC. Et coniunx hæc tecum uouit? IS. Profectò. Nam multa illis per uota promisisse, ut qualem esse oporteret euaderet, illud in primis est argumento quod præcepta minime neglexerit. SOC. Eloquere quæso Ischomache, quid prius cœperis edocere. Nanque ego te huiusmodi narrantem libentius audiuerim, quàm si gymnicum aut equestre aliquod pulcherrimum certamen recenseres. ISCH. Cum primum mihi potestas cum ea colloquendi fuit, hoc modo sum eam percontatus. Dic uxor nosti quamobrem te ceperim, tuiq; te mihi parentes locarunt? puto scias uti simul cubaremus: societatemq; mutuam, optimamq; & domus, & liberorum iniremus. Cum ego te probauerim, meq; parentes tui, quantum deprehendi licuit: liberos si Deus dederit, in medium consulemus, quo pacto erudire debeamus: quippe qui communem nobis felicitatem allaturi sunt: ac emeritis iam & senescentibus alimenta præbituri. Interea domus hæc utrique communis erit. Ego tibi quæcunq; sunt intus prodidi. Tu item tecum allata in eandem collocasti. Illud nequaquam computari oportet, uter plura in medium contulerit. Sed uter potius socius melior, is demum plura attulerit. Ad hæc ô Socrates, quid responderit, ego tecum disseram. Quæ'nam meæ uires? inquit. Tuæ istæ sunt partes: meæ tantum, ut mater olim monstrauit, seruare modestiam. At me pater inquam itidem docuit, uerum modestiorum & uiri & fœminæ fuerit rem familiarem continuo reddere meliorem: ac dijs iustè partis facultatibus augere. Tunc illa: Putas'ne, inquit, me adeo quodius agendo domum augere oportere? Ea duntaxat inquam, quæ dij te iubent, & leges collaudant agere tandem optima esse censeo. Quæ nam sunt huiuscemodi? inquit illa. Haud ego inquam paruo existimanda. Si non paruo existimas apis officium, quæ cæterarū operi præsidet in aluearibus. Mihi profectò uidetur deos ipsos multa quidem sapientißime, tum præsertim iugum hoc instituisse. Primum quidem ne animantium genera deficerent: deinde ut haberemus à quibus nostra senectus aleretur. Cūq; mortalium uita non ut cæterorum animalium sub dio, sed sub tecto ducatur, oportet sub dio procurare quorum adminiculo futurorum bonorum usui sub tecto consulatur: huiusmodi sunt, noualia, arbores, sementes, pascua. Ex his necessaria uictui prouenium: quibus in domum relatis seruatorem adhibere fas est, qui maxime is fuerit quem sub tecto res agere decet. Tecto indigent infantium nutritio, fructuum segetes, uestiumq; e lana contextus. Quoniam uerò utraq; hæc & extra & intra domum diligentiam expetunt, mihi uidetur Deus naturam mulieris ad curam intus suscipiendam in lucem protulisse: molliorecq; corpore, ut intra parietes officium obiret. At uiri corpus animumq; frigora, æstus, itinera, expeditiones facile tolerare constituisse. Quapropter illi foris res agendas delegasse. Rursus illas ob infantium curam maiore erga liberos charitate: tum ad custodienda quæ à uiris parta essent metu uehementiore, qui rebus asseruandis utilis foret, præditas esse uoluit. Viro insuper cui tueri extranea facta incumbit, ac oppugnanti resistere, maiorem addidit audaciam. Memoriam uerò ac diligentiam parem, atq; in medio positam qua pro suo quisq; officio cum dando tum accipiendo usurus esset. Eadem ratione & abstinendi ab his quæ oporteat rebus utrisq; facultatem æquè concesit. Qui uerò probatior hic longe meliora ad coniugem adferret. Quas igitur ob res cum hominum natura utrique non sufficiat officio: ea potißimum causa inter se matrimonio deuincti sunt, sibi inuicem hoc pacto utiles, ut quod alteri deesset, alter suppeditaret. Hæc nos uxor

decet

Marginal notes:

Qui honesti bonìq. appellantur.

Ischomachus

Matrimonij quare institutum

Matronæ officium

decet considerare, ut suas quisque partes quàm optime absoluamus. Deus item uxorem pulchriorem condidit: ut formam cum pudicitia se domi continendo tueretur. Virum torosiorē, ut extra magis ageret, edidit. Si quis autem huiusmodi ordini aduersus ierit: aut uiri partes uxor, seu uir uxoris peregerit, ultorem se sentiet habiturum Deum: qui apum exemplum nobis ante oculos posuit, quarum dux haud absimile huiuscemodi officio, quod subituri sumus, exequi uidetur. Nam quod illa in alueari exercet, nobis munus incumbit. Illa quidem in otio esse apes non sinit, sed quas oportet ad opus extra mittit: importataq; ab eis excipit ac seruat, donec usus tempus ueniat, quæ æque omnibus diuidit. Intus fauis incubantibus ipsa præsidet, ut pulchre ac celeriter conficiantur. Partus uti nutriantur, curat: quos iam adultos, operiq; aptos uiderit, aliò transmutat, ac tanquam in colonias cum duce mittit. Me quoq; inquit uxor, talia peragere necesse? Necesse prorsus, inquam ego, te domi manentem seruis officia distribuere: ac eos qui opus extra facturi sunt, emittere: alijs uerò intus ipsam præsidere, ac illata recipere. Quæq; ex his esu absumi oportet partiri: quæ autem obseruanda condere, ac prouidere, ne quæ annum durare debent uno mense absumantur. Cum lana domum refertur, curandum uti uestes seruit: js conficiantur: ut triticum, cæteræq; segetes, ac legumina, proba sint usui, ac facile mādi possint. Sed unum præter cætera tibi seruandum, quod plus gratiæ sit habiturum: seruos uidelicet cum in morbos inciderint, curare uti curentur rectè. Per Iouem, inquit uxor, uera mones: si illi gratiam habituri sint, ac propterea magis beneuolentes. At profecto inquam ego, apum dux, quem modo diximus, haud alia de causa, quàm ob hanc curam à suis tantopere diligitur: ut quocunq; abscedat cum omnes subsequantur, nullaq; deserendum putent. Mirer, illa inquit, si non magis ad te pertinet exēplum apis quàm ad me. Nam & mea domi custodia operumq; distributio ridicula prorsus uideatur, nisi tu cures uti domum aliquid importetur. Ridicula, ego inquam, & mea fuerit importatio, nisi fuerit qui eam conseruet. An ignoras, qui fractis dolijs dicuntur haurire quàm frustra laborent: in quanta'ue sint miseria? Miseri profectò, inquit illa, si hoc agunt. Sed & alia inquam ego, sunt tibi in hoc genere ediscenda præcepta. Quoties lanæ ac telæ nescientem famulam acceperis, si eam erudieris, altero tanto facies ualentiorem. Si item ministerij nescientem, artem ministrandi docueris, pluris existimatam possidebis. Quoties modestos atq; utiles nacta fueris, his benigne facies. Contra uerò ignauos plectes. Omnino illud mihi iucundissimum fuerit, si me ipsa melior apparebis, ac me ministrum quodam modo tuum facies. Nec id uerebere, ut per ætatem uilior domi habearis: sed ita tibi persuade, quòd modo fida mihi liberisq; nostris appareas, quanto senior, tanto honoratior domi fueris. Enimuero pulchra, itemq; bona non ex ipsa tantum specie aut forma, quantum ex uirtute metiri ac spectare licet. Hæc & his similia Socrates memini me, cum primum licuit cum uxore disseruisse. SO. Nosti ut diligentiorem propterea reddideris? IS. Per Iouem animaduerti uerecundia quadam ex ore adjectam, ubi eam pupugi accusanda importata domum male custodire. Cumq; mœstam aliquantulum conspicerem, nec habere satis quod responderet: Quid inquam subtristis es uxor quod fortè te accuso? sed scito multo tristiorem esse paupertatem, quæ quorum indiget usus, non habet: præsertim si quærat quod olim habueris, magis quàm si ab initio nunquam consueueris quærere quod non habeas. Sed huius me mali causam esse fateor, qui non ordinē semel constitui, quo singula condi oporteret, ut uideas ubi queq; locanda, unde promenda sint. Nihil ô coniunx in rebus humanis est ordine præstantius, nihil utilius: quod in choro maxime cernitur, qui cum ex hominibus constet si temere implicetur atq; consistat, turbationem uideas iniucundam, minimeq; spectatione dignam. Cum uerò & loquentium concentus, & consistentium ordo respondeant, digna res uideri, spectariq;. Eadem & exercitus ratio, cum confuse incedunt iumentum, armiger, grauis armatura: qui tarde progreditur currentem, stantem currus, iuncta equitem, grauis armatura leuem adficient incommodo. Quomodo autem pugnam inibunt, si quibus necesse fugere prosequentes, hi potissimum terga dantes, opprimant subsequētium arma? Ex quo Lætitiam hostibus, suis uerò tristitiam pariāt. At ordinata militia quē non oblectat? Vniuersos armatos ordine uenientes adspicere equites, parte alia peltatos, sagittarios, funditores, suis quosque locis, unaq; omnes suum sequentes ducem. Qui etsi multi numero, unus tamen & ordine & silentio uidentur. Triremis item hominibus & armis munita quantam uictoribus præbet alacritatem atque audaciam, inimicis uerò terrorem? Cum uno cuncti spiritu remis insurgunt, uno incumbunt, uno inuicem adhortantur. Enimuero rerum pertubatio haud aliter fuerit, quàm si colonus uno aceruo hordea, triticum, legumina confundat. Deinde cum usus uenerit tempus, singula sit opus discernere, cum iam discretis uti liceret. Hæc tu coniux facile uitabis, si ordine res condas, ordine promas, ut quæ tibi sint opus abunde facilé que capias, & mihi grataniter exhibeas, locum constituemus rebus quibuslibet opportunum. Ministrum'que ponemus ac docebimus, quæ hinc promere oporteat, quæ ibidem locare. Hoc enim modo facile sciemus, quæ salua sint, & quæ minime. Locus enim ipse quod non existit, desiderat. Quod autem cura indiget adspectus inquiret. Pulcherrimum quandoque ô Socrates, ac diligentissimum ordinem sum mihi uisus uidere, descendens in spectaculum cuiusdam nauigij Phœnicum. Plurimam enim supellectilem in paruo uase animaduerti. Per multa enim instrumenta lignea & contexta è littore soluitur, & ad littus deducitur nauis. Per multa suspensa pensiliaq; nauigat. Multis etiam machinis contra inimica nauigia armatur. Multa item arma hominibus administrat. Omnem supellectilem, qua mortales domi ad uictum mensamq; utuntur, fert secum. Insuper & onusta rebus omnibus, quas nauclerus gratia quæstus asportat, & quantas inquam maior locus alius non caperet, si rursus reponerentur: hæc tamen omnia ita collocata, ut minime inter se impedimento sint, minime indagatore indigeant. Neque rursus incomposita, neque dissolute se habentia, ut minime moram faciant ad usus eorum cum opus festinare. Ministrum quoque gubernatoris, qui proreus nauis uocatur, ita scientem omnis loci, ut absens nosset ubi quelibet sita essent, tum quanta essent, non minus quam literarum sciens. Dicat enim Socrates literas, & ubi quælibet sita sint. Vidi præterea hunc quandoque secum tacite uestigantem, ac otiose omnia quæ in naui essent circunspicientem. Admiratus ergo interrogaui quid nam ageret. Considero, inquit ille, hospes si quid usu contingat, quomodo hæc sita sint in naui, si quid absit à loco suo, aut in commune situm fuerit. Non enim postea Deus concesserit in maris tempestate, quid sit opus inquirere, neq; si quid incondite consistat reperire. Plectit enim Deus inconsideratos. Si enim minime errantes non perdit, hoc maxime expetibile. Si item recte administrantes conseruet, multas dijs gratias. Ego autem respiciens hanc supellectilis diligentiam dixi uxori: Magna nempe nostra est ignauia, si in nauigio, locoq; tam paruo ac mobili, res quæ uehuntur æque seruant ordinem, tum in metu maximo uersantes reperiunt quod opus accipere: nos autem qui magnis distincta muris firmoq; in solo domi singula possidemus, nisi bonum ac promptum inueniamus locum, quo nam modo magna non sit imprudentia nostra? Vt igitur ordinare supellectilem, & locis quibuslibet condita reperire, utile quidem omnibus sit, iam dictum. Sed & pulchrum quàm maxime

Apum exemplum ad frugalitatem

Serui quomodo tractandi.

Ordinis laus & utilitas

De ordine nauis

apparet calciamenta qualiacunque suo ordine disponere, pulchrum & uestimenta, stromataq́; : praeterea quae ad mensam pertinent, ahena, ollasq́;, pulchrum disposita qualiacunq; uidere : quae fortè quis riserit, non ornatus homo quidem, sed ineptus. Ordinata enim supellex chorus quidam uidetur rotundus, qui non tam ipse quàm eius media pulcherrima eminus apparent. Horum uxor licet periculum facere, paruo quidem negotio. Non enim in labore aliquo positum, aut difficile loca quaelibet addiscere, singulaq́; distinguere. Nam & ciuitatem nouimus millecuplo quàm nos plura possidere. At siquis seruum ex foro cupit emere, statim ei quemcunque optet quilibet adferet, reliquaq́; item omnibus capiendi promptum. Huius igitur causa rei nihil aliud quàm locus singulis rebus ordinatus. Quo praetermisso nihil praesto paratum est. Quin tanta plerunque oritur difficultas, ut si duo citra constitutum sese inuicem quaeritent, prius deficiant quàm conueniant. Et haec quoque de usu supellectilis eam monuisse recordor. SO. Ecquid haec illa te monstrantem audiit? IS. Quin se omnia seruaturam promisit, ex eoq́; significauit, quòd animo magnopere laetata est, tanquam si ex angustia in rerum copiam uenisset : ac me ultro rogauit, ut formulam qua domus foret disponenda praeberem. SOCR. Qua nam, quaeso, ratione disposuisti? IS. Partes ac uim domus omnem in primis enarraui. Quae non tam uarietate aedificiorum atque ornatu illustratur, quàm utili supellectili ac habitantibus necessaria : cuius gratia facta est, qualibet eius parte res ei conuenientes adseruante. In primisq; thalamus cum sit in penetrali ac loco munitiore, peristromata, uasaq́; nobilia, & alia preciosiora tuetur. Granaria, siccaq; loca frumenta : apothecae frigidae uina exposcunt. Perspicua uerò quae maxime lucis egeant, & uasa & opera dicantur. Tum diaeteteria uirorum illi monstraui pulcherrima, aestate frigida, hyeme calida. Domum quoque omnem quemadmodum ad meridiem spectaret, ut esset aprica per brumam, per aestus umbrosa.

Gynecouitis
Andronitis

Deinde Gyneconiten ab Andronitide balneo disiunctam. Demum ne domo exportetur quod non oportet, neu serui iniussu nostro liberos procreent. Nam boni ex eo plerunq; fideliores atq; amantiores fiunt: improbi uerò cum uxore coniuncti promiores ad dolum euadunt. His enarratis ad instrumenta domestica deuenimus : eaq́; secundum genera distinximus : ac primum sacrificijs apta constituimus : post haec ornatum omnem muliebrem festis profestisq; diebus diuisum. Virilem item per festa & belli tempus. Stromata in Gyneconitide : stromata item in Andronitide. Calciamenta alia uxoris, alia uiri. Instrumenta praeterea alia textrinae, alia pistoriae, alia coquinae, alia circa lauacrum, alia circa mactras, alia circa mensas. Et haec quidem distinximus, quibus quotidie uti oportet, quibus'ue per celebritates & conuiuia. Mox rationem in singulos menses erogatorum subduximus, separatim subducta conscripsimus. Hoc pacto minus latet, quid in annum sumptus exeat.

Promae officium

His constitutis loca praescripsimus, quibus ea condi oporteret, Promaeq́; enumerauimus, atque conscripta tradidimus : eiq; praecepimus, ut quae opus essent cuique promeret, ac meminisset recepta rursus in locum suum condere. Promam fecimus, quae in primis nobis uisa sit frugi: ac Veneris, uini, somniq; luxu abstinens, tum procul à uiri complexibus. Ad haec eo ingenio praedita, ut facile circumspiceret sese per negligentiam incommodum: per diligentiam uerò gratiam à nobis & munera consecuturam. Monuimus insuper ut beneuolente erga nos animo esset : quando gauderemus laetitiae, tristitiaeq́; item si quid accideret consortem fecimus. Instruximus deinde uti in augenda domo promptam foret. Tum iustitiae ei seruandae exempla prodidimus : quemq; pro meritis numerando, ac probos seruos longe liberius ac locupletius improbis apud nos agere monstrando. Ipsam postremo in loco & officio statuimus. Posthaec uxorem monuimus praeceptorum omnium frustra esse diligentiam, nisi ipsamet curet, ut ordo cuique suus seruetur : exemplum Reipublicae seruando, in qua ciues non solum bonas conscribunt leges, sed & illarum eligunt custodes, qui uestigando aduersus agentes plectunt : seruantes uerò collaudant.

Matronae officium

Pari ratione eius esse officium domesticis praesidere legibus, supellectilem tanquam custodes arcis explorare : ac siquid bene habeat, sicuti & senatus equos ac equites, probare : moreq́; reginae quae praesenti utitur potestate, dignum collaudare, ignauum autem castigare. Insuper addidi, ne fortè grauaretur si plura quae ad oeconomiam pertinerent ei quàm famulis mandarem. Cum illi tantum rerum dominicarum participes essent, quo ad custodiae ministrandiq; officium attineret. Licere uerò illis praeterea nihil, nisi cui potestatem herus utendi faceret. Domini autem alia ratio, in cuius facultate sunt omnia constituta, hisq; pro arbitrio utitur : ad quem item & seruatorum utilitas & amissorum peruenit incommodum. Huic maxime diligentiam praeter caeteros conuenire docuimus. SO. Quid ergo illa quomodo auscultauit? IS. Quid nisi quod rectè sentirem respondit, si putarem dura illi praecepisse, ut rei necessariae curam susciperet. Duriora sanè uideri, si potius negligere, quae ex re fuissent eius, mandassem: quod innatum sit homini sapienti, quemadmodum filiorum sic possessionum amore teneri, earumq; cura oblectari. SOC. Mentem profectò mulieris uirilem praedicas. ISC. Sed & alia sunt, in quibus magnanimitatem eius deprehendas. SOC. Quaenam, audire cupio : maiore profectò uoluptate mulieris uiuentis uirtutem spectauerim, quàm si mihi Zeusis pictam in tabella nunc referas. ISCH. Ego cum illam quandoque colore oblitam externo uti pulchrior uideretur, adspicerem, insuper calciamentis paulo altioribus, uti maior appareret:

Cōtra matronas externo colore infectas

Dic inquam coniunx, putas'ne me magis tibi diuitias communicaturum esse, si tibi praesentia tantum nullo mendacio patefaciam : an te decipiendo, ac plura iactando pro ueris falsa, argentum adulterinum, monilia sublignea, aliaq; huius generis ostentarem? At illa statim excipiens : Rectè, inquit, mones: caue mihi sis talis, fatear, te ex animo diligere nequeam. Igitur inquam ego, conuenimus ut corporibus communicaremus. Ita ferunt, inquit illa. Vtrum inquam amantior sim tibi, si corpus ualens integrumq́; uiribus nullo adhibito fuco, an os oculosq́; minio infectos tibi attingendos praeberem? At ego, inquit uxor, minium nunquam attigerim, neq; fucatos oculos gratius quàm tuos puros aspexerim. Et me puta inquã non tam cerussa ac mentito delectari colore, quàm tuo. Neq; sanè alia est in hominibus ratio quàm bubus, equis, caeterisq; animalibus, quibus Deus inter sese pura sexus simplicitate deuinci dulcissimum esse uoluit. Quod si in hoc genere decipiendum, alienos decipere magis tolerabile. Nam coniuges, & qui simul semper uersantur inter sese fallaciam, facile deprehendunt : uel mane cum surgunt incompti, uel ex sudore, aut ex lacrymis, siue etiam ex balneo decidente colore. SO. Quid per deos respondit? ISCH. Quid, nisi reliquo tempore nil huiuscemodi facturam se recepit : rogauitq; insuper, ut siqua haberem alia, quibus pulchra non tam uideri, quàm esse posset, in medium adferrem. Igitur admonui, ne more seruorum totos dies desideret, sed cum imperio diuersa obiret. Illam quae telae praeesset, doceret, si quid melius nosset. Si minus disceret : obseruaret pistorem, adesset Promae metienti. Domum circumiret, si suo quaeque loco sint condita prospiceret. Haec & his similia mihi & diligentia & ambulatione digna sunt uisa. Adieci optimam ei fore corporis exercitationem lauando, pinsendo, uestes, & stragula excutiendo, deinde componendo. His modis demum & cibus eius suauior, & ualetudo firmior, & color roseus, tum splendor oris uerior

rior adsuturus, præsertim si hæc sponte fecerit & non coacta. Oscitantes uerò aut desidentes se tantum mulierculis eas ornantibus iudicandas ac decipiendas tradunt. Posthæc Socrates scito illam adeo secundum officium uiuere, uti monstraui. SOCR. Hic ego, satis mihi uideor Ischomache audisse opera mulieris, quæ maxime amborum digna sunt laude. Nunc aueo tua magnopere facta intelligere, ex quibus potissimum sit, quam ob rem honestus, ac bonus dicaris, hinc ego maximam tibi habebo gratiam. ISCHOMACH. Dicam equidem libenter quæ faciam, ut si qua tibi in re uidear ab honesto discedere ipse interpoles. SOCR. Te'ne hominem honestum, ac bonum uocitatum interpolem ego, qui nugas sectari & aëra metiri uideor, & quod omnium stultissimum putatur

Paupertatis nomen

pauper appellor? Quod sanè nomen ægrè quondam ferebam, donec equum Niciæ fortè obuium habui: quem cum uulgus certatim spectatum properaret, deq; eo sermonem plurimum haberet, adcessi ad equisonem percontans si quas equus obtineret diuitias, quem tantopere laudarent. At ille me tanquam insanum suspiciens, Quid, inquit, uidisti'ne unquam equo diuitias? Ex illo satis ego deprehendi, etiam equo & pauperi & bono esse licere, qui animum natura possideat bonum. Nunc age quæso, enarra: ut ego abs te discam quicquid in hoc genere audire possum, crastina die te omnino imitaturus, quæ quidem optima fuerit, utpote à uirtute auspicaturus. ISCHOMACH. Facetias facis, attamen quod possum operam dabo omnem nunc uitæ meæ rationem percurrere. Ego postquam didici deos hominibus citra intelligentiam earum rerum, quas nos agere, & quomodo agere oporteat, bene rem gerere minime concessisse: prudentibus uerò ac diligentibus felicitatem tribuisse, illos ego colere ante omnia constitui, conorq; quantum mihi fas est supplicanti, ualetudinem in primis uiresq; corporis: deinde honores in ciuitate beneuolentiamq; apud ciues, & in bello salutem, postremo rei familiaris honestam amplificationem ab eis impetrare. SOCR. Curæ'ne tibi est Ischomache quomodo diuitias adsequaris, unde tibi plura oriantur negotia, quæ sis curaturus? ISCHOMACHVS. Curæ profectò, iucundum

A cœlestibus primum petenda felicitas

mihi apprime uidetur magnifice deos honorare. Amicis deinde siquid opus, subuenire, Rempublicam quoque per me nihil egere permittere. SOCR. Pulchra nimirum quæ loqueris, eaq; potentis sanè uiri. ISCHOMACH. Quid ni? cum multi homines sine hominum auxilio uiuere nequeant, nonnulli id in primis amant, ut suo sint contenti: plures quoque non solum suæ domui sufficiunt, sed adeo copijs abundant, ut ciuitatem ornent, amicis opitulentur, quos non uideo cur tu non alto ingenio præditos ac præpotentes putes. SOCR. Quin ego præsertim cum multis alijs huiuscemodi uiros uehementer habeo commendare. Tu uerò perge ut cœpisti, quomodo ualetudinem, roburq; corporis, quomodo ex bello, quomodo'ue ex augenda re salubritatem adsequaris. Hæc audisse sat fuerit. IS. Hæc nempe omnia inter se ordine consequuntur, ut quis ex cibo idoneo ac labore absumpto ualetudinem rectè consequatur. Nam & sese exercenti magis succrescit robur, & in his quæ ad bellum pertinent, ornamentum prouenit. Tum res familiaris augetur. SO. Ego quoq; adstipulor, quod & exercentem sese, & in re diligentem, necesse sit bonorum quoq; compotem fieri, sed quali exercitatione, labore'ue circa bellum, & rem augendam diligentia utaris, ut etiam amicis & patriæ possis subuenire, maxime operæ erim audire. IS. Ego enim mane surgere consueui, cum primum deprehendo tempus esse, in forum ire, si quo mihi conuento est opus, ac urbem siquid aliud sim facturus ambulatione obire: si uerò nullum in urbe negotium, tum puerum cum equo præcedere in agrum iubeo, ipse pedibus subsequor, meliore fortasse exercitatione, quàm si in Xysto ambularem. Vbi rus ueni, si obuios habeam colonos, quonam modo seruerint cum arbores, tum fruges percontor: singulaq; quo facta sint, ordine perscrutor: rationem quoq; subduco, si res melior atq; auctior quàm antea fuerat, facta sit. Posthæc plerunq; equum conscendo, equitatione bellicæ simili memet exercendo, nunc à fronte appetendo, nunc à latere flectendo, tum fossas, tum aquæ riuos transmittendo, incolumi quoad fieri potest uestigio. His actis equum puero domum ducendum trado, simulq; ex agro ferendum quæcunq; opus in urbe, ego modo pedetentim, modo cursim reuerto. Deinde prandeo quantum nec uacuus, nec omnino satur ualeam per diem ferre. SOC. Lepide tu quidem Ischomache uno tempore & ualetudini & bellicæ exercitationi, tum rei familiari consulis. atq; his omnibus te rectè uti idonea præbes argumenta. Quod te & ualentem, & firmis uiribus, & cum dijs sæpe uidemus, tum inter ditissimos uiros & equis maxime abundantes adnumeraris. IS. Hæc cum omnia faciam, calumniam tamen plurimorum euitare non ualeo. Tu fortè putabas me dicturum, ut à pluribus honestus & bonus propterea uocarer. SO. At hoc prius percontari malebam, si quid fortè res hæc tibi curæ est. Quonammodo calumniantibus respondes, quam'ue rationem cum oporteat, reddis aut accipis? IS. Non'ne tibi uideor & hanc quoque partem absoluere, si memet factis bonis cogito defendere nemini nocendo, quos possum iuuando? Non'ne item uideor accusare, si homines improbos nosco, plurimis priuatim, publice uerò ciuitati iniuriam facere, præterea iuuare neminem? SO. Illud insuper doce: si cogitationes huiuscemodi ullo unquam proferas sermone? IS. In hoc genere exercitationis me nunquam scito desinere, uel seruorum lites utrinque inter se accusantium castigatione dirimere, uel apud amicos aliquem uituperare, seu collaudare, uel discordias necessariorum componere, monstrando quàm præstet amicos esse: apud magistratum aliquem commendare, iniuriaq; adcersitum defendere: uel in senatu accusare, siquidem uideam immerito honoratum, aut quæ consulti uolumus fieri laudare, quæ uerò nolumus eadem uituperare. Sed & iam ô Socrates, ad id sæpe sum iudicum deductus, ut me oporteat pati, aut punire. SOC. A quo quæso Ischomache? me nanque hoc latet. IS. Ab uxore. SO. Et quomodo litigas? IS. Quando uera

Lites cum uxore

dicere contingat, ualde humaniter. Quando autem mentita fuerit, in uerbis errantem, nequeo ô Socrates meliorem reddere. SO. Fortasse mendacium uerum facere non uales. At fortè dudum moror Ischomache. Ego uerò minime prohibeo quo minus si cupis hinc abeas. IS. Per Iouem nequaquam hoc agã, ut ante hinc discedam, quàm forum sit missum. SOC. Video te nempe magnopere obseruare, ne nomen hoc honesti & boni amittas. Quippe cum multa tibi priuatim negotia sint, quæ tuam requirant diligentiam, quando cum hospitibus semel conuenisti, eos ne fallas expectas. IS. At illa quæ dicis negotia Socrates, nequaquam negligo, cum uillicos ruri habeam. SO.

Quomodo uillicus sit parandus

Quando in hunc sermonem incidisti, quæso Ischomache, an sicuti architectum architecturæ, ita & uillicum curandi res dominicas peritum tibi paraueris, an ipse eum instruxeris? IS. Ipse profectò instruere conor. Enimuero qui rebus meis substitutus est, quando ego absum quid aliud curare habet, quàm quæ egomet: qui si semel præesse scio, & illum in his quæ noui erudire facile potero? SO. Igitur beneuolentia in primis puto sit opus huic hominum generi, qui erga te tuaq; adficiantur si rectè in locum tuum substitui uelint, citra quam haud scio quid utilitatis eius tibi ars poterit adferre. IS. Nihil prorsus, sed beneuolentiam in primis, quam erga me habiturus est, eum conabor edocere. SO. Et quid per deos beneuolentem eũ quem legeris, eruditione aliqua queas facere? IS. Ei benigne faciẽdo, si quas mihi copias dij dederunt. SO. Planè hoc adseueras, ut qui ex parte aliqua tuo fruantur, ad te dili-

gendum tibiq; bene exoptandum propensiores sint. I S. Hoc profecto Socrates instrumentum uel maximum ad amorem prouocandum. S O. Dicam'ne hoc ei satis fore ad res tuas administrandas? Num uides omnis homines seipsos amantes ea tamen facere per ignauiam negligentes, quæ ex magna parte sibi cupiant bene euenire? I S. At ego quos rebus meis præficere statui, quomodo præesse debeant moneo. S O. Potin' hoc efficere? mihi sanè uerisimile non fit, ut quisquam recte rem alienam edoceri posit. I S. Sanè non omnes idonei. S O. Quos quæso idoneos edoceri putas? Nam hoc expeto magnopere nosse. I S. Primum quidem nimium meri appetentes ab hac cura excluduntur, quòd per temulentiam facile obliuiscuntur officij. S O. Aliud'ne expetitur? I S. Sed & uigilijs assuetum esse oportet, breuisq; somni, qui ualde rebus agendis est impedimento. S O. Adhuc alia desideranda? I S. Mihi uidetur & à Venereis procul esse debere, quibus dediti rem aliam magis curant. enimuero nulla uoluptuosior in rebus humanis diligentia, quàm illa quæ amoribus impèditur. Nihilq; ubi intermissio maiori pœna plectatur, cum amans fortè excluditur. Hos itaque censeo nullo pacto rebus adhibeas tuis. S O C. Quid si lucri auidi fuerint, satis apti ad hanc curam? I S. Quin nullum genus hominum magis docile reperiri poterit. Quippe quibus hanc curam ostenditur nihil esse aliud quàm lucrum. Quare huiuscemodi nactus hominem magnopere collaudo. S O. Hactenus Ischomache de ijs qui ad agri curam leguntur quomodo debeant erudiri. Nunc perge quæso declarare, si quis fuerit indiligens natura, an alios queat ulla ratione reddere diligentes? I S. Nihilo secius quàm si expers musicæ alios musicos facere conetur. Difficile id sanè, male monstrante magistro probe discipulum edoceri, ac torpente domino seruum esse diligentem: &, ut breuiter dicam, sub hero ignauo famulos uel natura bonos nunquam putauerim aliquid posse comprehendere. Sub solerti uerò, uel ignauos alioquin, castigatos facile posse erudiri. Attentos igitur operi qui cupiat alios reddere, ipsum in primis circumspectum rebusq; instantem esse oportebit. Tum gratiam recte curanti habere. Secus uerò agentem plectere. Pulchre nimirum barbarum illum interrogatum à rege, quonam modo equum quem optimum nactus fuerat tam celeriter saginaret: oculis dominicis ferunt respondisse. Eadem ratione & mihi Socrates uidetur alia quæcunq; oculum ipsum domini posse reddere meliora. S O. Vbi feceris diligentem, est'ne idoneus? I S. Minime, sed admonendus etiam quando, qua'ue ratione singula. Quod si non præstabit, nihilosecius uillico erit opus quàm medico, qui curet aliquem ægrotum. Deinde mane tarde iam ueniens, quod remedium adhibendum fuerit, insuper non uideat. S O. Tum si didicerit quæ sit facturus, erit'ne absolutus? I S. Dominari eum adhuc operis oportebit ediscere. S O. Tu'ne quæso monstras, quomodo is dominetur? I S. Conor quidem. S O. Dic oro, quomodo aptos imperio doces esse homines. I S. Inepte quidem ridebis si audies. S O. Non ego profecto ridiculum puto, sed maxime collaudandum, qui eo ingenio sit, ut queat docere, quonam modo ualeant homines imperare. Nam & hoc pacto reges facere potest. I S. Reliqua enim animalia Socrates duabus de causis ad obtemperandum mouentur, quando uidelicet audientia munerantur, minime uerò obtemperantia plectuntur: equorum sobolem domitores hoc fermè erudiunt, ut obsequentē delinimento aliquo demulceant: reluctantem uerò urga compellant. Canes item simili ratione cum currere, tum flecti instruuntur: hominum autem natura ob rationem & orationem præstantior, sanè docilior ad parendum uidetur, suadentibus ea præsertim quæ ad eius faciant rem, quanquam alij alia de causa mouentur. Quorum sanè natura ferarum more uentri indulget, hos tantum gulæ illecebris multa facere compelles. Quorum uerò ambitiosior

Domini diligentia seruos bonos facit

ac magis ingenua, non minus laudibus quàm alios cibis excitabis. Hæc & igitur similia quæ ipse facturus sis, uillicum seruare doceas, ut obsequentiores habeas operas. Tum uestes non æque omnibus distribuendæ. Non item calciamenta, sed alij alia pro meritis præbere. Magna Socrates imminet bonis desperatio, cum ab ignauis se præmijs discretos non adspiciūt, & qui se periculis atq; laboribus obijciunt, cum subterfugientibus pari ratione habere. Meum itaque uillicum cum huiusmodi bonos cæteris præponere uideo, magnopere collaudo: eundem obiurgo, si inani assentatione utendo, indignos illis promouere contendit, atque ostendo minime ad rem pertinere. S O. Vbi igitur & imperare & operas, ut monstrasti, obtemperantes habere didicerit, perfectum habebis, an aliud in eo præterea exoptes? I S. Maximum adhuc Socrates, ut rei herilis sit abstinens: si enim fructus interuerterit aut absconderit, quid eius referet in agricultura diligentia? S O. Tu quoque iustitiam eum seruare doces? I S. Nempe enim omnes in hac præceptione dicto audientes inuenio, ego tamen eos partim Draconis, partim Solonis legibus ad iustitiam reuoco. Hi sanè mihi uidentur tali formula iura conscripsisse, ut fures deprehensi uincirentur, grassatores uerò capite plecterentur. Ob hæc palam est eos tantum uoluisse improborum hominum turpe lucrum irritum facere. Ego uerò huiuscemodi tum regias leges usurpando conor ad officium seruos reducere. illæ nanq; peccantibus pœnas infligunt: regiæ uerò leges etiam bonos munerare contendunt. Quo sanè exemplo pleriq; etsi lucri appetentes permoti, missa nocendi arte, bona uia ingrediuntur. Quos uerò uideam mea semel benignitate adfectos perperam agere, hos tanquam inutiles penitus abdico. Quos uerò quanquam probos, magnoq; dignos, non tam studere auaritiæ, quàm gloriæ, à me tantum laudes expectare, his ego tanquam liberis utor, eos insuper diuitijs atq; honoribus cumulo. Et profecto mihi uidetur hoc cupidus honoris, auaro præstare, quòd laudis gratia labores ac pericula subit ubi oporteat, præterea à turpi quæstu procul habetur. S O. At ego satis uideor didicisse quemadmodum instruendus sit uillicus. Nam beneuolum in primis dixisti tibi esse oportere, deinde diligentem, postea imperio aptum, postremo iustum. Nunc quæso ne prætereas quid illud est quod ab initio cursim attigisti. I S. Quidnam? S O C R. Dixeras enim quòd horum maximum erat quemadmodum singula sint exercenda, ut ex his utilitas nobis aliqua proueniat, citra quam artem nec ulla ualeret diligētia. Nam cum recte curaris opus, esse agriculturam sciam: quando, aut quomodo, seu qua ratione curari oporteat, haud satis scio: non aliter quàm si literas oportere discere tantum audiuissem, nihilo propterea magis literas scirem. Quod si non progrediar, ero comparandus oberranti medico ac ægrotos quæritanti, medicinæ alioquin ignaro. I S O C. Hic plane me inducis, ut rei rusticæ paulatim explicem tibi rationem. Cuius periti diuites fiunt, ignari angustia sæpe uictus laborant. Huius tu artis humanitatem degustabis, quæ utilis prouentu, iucunda opere, & hominibus grata, tum quòd facilis cognitu, exercitio quoque generosa uideatur: quippe cum generosa uocemus animalia, quæ cum pulchra sint & utilia, tum & hominibus mansueta. Quin Socrates, non ut reliquæ scientiæ multum temporis in ea antequam ad usum necessaria parias, consumere oportebit. Sed eius erit facilitatis, ut eam exercens partim uidendo, partim audiendo statim ipse tantum ex ea percipias, ut & alios si uelis possis edocere. Enimuero cum cæterarum artium professores multa quæ ad eorum disciplinas occultiora pertineant, haud omnibus patefaciant: agricola bonum magnopere gaudet opus suum ab omnibus cerni, rogatusq; quonammodo id egerit, libenter explicabit: adeo ingenuos hæc ars, adeoq; liberales homines reddit. S O C R. Procemium nempe optimum, ut

Rei rusticæ laus et facilitas in ædificādo

difficile

difficile sit audientem non ulterius percontari. Igitur quando ais rem esse tam facilem, quæso edoce. Nã tibi turpe non fuerit facilia monstrare. Turpius mihi potius ea ignorare. Præsertim si inde nobis utilitas prouenit. IS. In primis eos qui tradunt illam cognitu laboriosam prorsus assevero, quippe qui rationibus tantum muniti uideantur, experientia uero colendi minimum. Dicunt enim primum terræ ingenium indagare oportere. SO. Rectè hi quidem sentire uidentur, cum ignorantes quid quæq; ferat tellus, neq; serere, neq; colere scitè poterunt quicquam. IS. Igitur si hoc in aliena terra dignoscere cupis, hoc erit præceptum, ut fructus arboresq; illius adspicias: nec culturus quicquam contra illius contendas ingenium, nisi fortè spe decidere, aut cũ dijs pugnare malis. Si uerò per domini negligentiam uim suam tellus non experiatur, id sæpenumero non tam à uicino homine, quàm loco melius inuestigando deprehendes: qui quanquam neglectus, ac rudis ostendet aliqua ex parte potestatem eius. Si enim agrestis pulchre produxerit, multo fertilius mansuefactus uberes reddet. In summa facile uel cuiuis non magnopere perito terræ naturã hoc pacto deprehẽdere licet. SO. Satis igitur in hac re rustica uideor cõsidere, ut ab ea minimè tanquã imperitus abstineã. Nam et quod ais uerum esse uel illud inter cætera persuadet, quod memini consuetudinis piscatorum, eorumq; qui in mari uersantur: cum ad littus applicant, neq; considerantes, neque tarde incedentes statim in agros exiliunt, eosq; ubi maximè fructus esse conspexerint, ex templo quæ nam sit bona tellus indicant, quæ mala, & hanc uituperant, illam uerò collaudant. Igitur nobis eodem modo de agricultura & tellure bona iudicandum. ISCH. Vnde uis tandem aliquid de ea narraturi exordiamur, nequid scienti subijciam, nempe te uideo plurima in ea nosse. SOC. Primum quidem quod iucundum utileq; puto, & ad philosophiã huiusmodi maximè pertinere. Quid potissimũ agam, ut plurimũ hordei tum tritici metam? ISC. Nouale ante omnia sementibus præparandũ. SO. Noui. ISC. Per brumam arare incipiemus? SOC. Minimè. Nam terra tunc limo obducta erit. ISCH. Per æstatem? SOC. Dura nimis, & aratro intractabilis. ISC. Vere quid? SOC. Aequius sanè. ISC. Herba tunc maximè uertitur, quæ & terram fimi loco lætificat, & ante exclusum semen euersa pullulare prohibetur. Quippe cum ante omnia mihi uideatur nouale materia purgatum, et solibus deinde coctum esse oportere. SOC. Hoc item mihi. IS. Hæc'ne duo putas æstate commodius fieri posse quum sæpenumero contingat arari? SO. Nihilo profecto magis isthæc uere existimauerim posse fieri, quam æstate media in meridie, si tellus aratro moueatur. ISC. Si autẽ rastro præparetur nouale, haud tutum quin iterare oporteat. SO. Et materiam uidelicet deijciendo, ut arescat: & terram uertendo, ut excoquatur. IS. De nouali igitur uides inter nos conuenire. SO. Mihi uidetur. ISC. De sementibus autem quid sentis, an idem quod omnes ferè sentiunt, tempore uidelicet autumni, cum omnes cœlum suspicientes à Deo maximè imbrem expectant? SO. Hoc profecto, ut ais, tẽpore: quod siquis antequàm iubeat Deus, aggrediatur, merito dãnis plectitur. IS. Hoc ferè omnes adstipulantur. SO. Quæ nempe semel Deus constituit, rata sunt omnibus & obseruata: uelut i cunctis mortalibus per brumam satius esse uidetur pingues ferre uestes si possint, & focum accendere, si ligna suppeditant. ISC. De ipsis uerò sementibus multi quærunt, an præcoci, an medio an serotino sint tempore faciendæ. SOC. Neq; Deus una cœli temperie seu ordine semper agit annum. IS. Horum tamen quod elegeris tẽpus, siue paruas, siue magnas feceris sementes, an à præcoci incipere, usq; ad serotinũ durare? SOC. Mihi isthuc profecto uidetur, atq; optimum censeo, tutioreq; serendi modum, utrunq; tempus attingere, quod segetes iugiter mediocres colligas, quàm quandoque copiosas, quandoque minimè suffecturas. IS. Eiusdem ego quoq; sententiæ, præceptor sanè discipulo prius hoc iudicanti adsentior. SO. Sed in semine iaciẽdo uaria'ne arte uti putas oportet? IS. Omnino. Nam considerandum quod manu iacitur ut nosti. SO. Noui profecto. IS. Iacere quidam æqua manu possunt, nonnulli nequaquam. SO. Exercitatione & in hoc opus haud aliter quàm citharœdis, ut usum scientiæ manus suppeditet. IS. At terra quædam tenuis, quædam crassior. SO. Quid isthuc quæso? tenuiorem fortè uocas infirmiorem, crassam uerò robustiorem. IS. Isthuc prorsus. SO. Sed rogo putas utriq; par semen dandum, aut alteri magis? IS. Nam & ego censuerim sicut & uino uehementi plus aquæ, & homini robustiori plus oneris cum erit usus, addendum: & quidam infirmiore cibo aluntur, sic in hoc genere seruandum. SO. Putas'ne ueterina copiosiore segete oblata pinguescunt, ita & terra gracilis pinguior fiat? IS. Iocaris. Scito tamen ubi iacto semine herba rore cœlesti excitata exurgere cœpit, si eam ex parte aliqua euertas, haud aliter in triticũ abierit, quàm si fimum addideris. Quod si totum segetem usq; ad maturitatem crescere sines, durum profecto fuerit gracili telluri multum seminis aut fructuum nutrire, non secus quàm sui plures alere fœtus iam adultos. SO. Planè insinuas, ut debiliori solo minus dandum sit seminis. IS. Sanè. Nam & paulò antè tu idem fatebaris, cum putabas debiliori minus esse imponendum negotij. SO. Præterea sarculo'ne opus sementibus? IS. Nosti hyeme plures imbres? SO. Quid tum postea? IS. Tria ex his proueniunt incommoda: cum luto inducto gramen operitur: tum radices quædam ab inundatione tenuantur: postremo sæpe tanta surgit materia aquis excitata, ut segetes opprimat. SO. Hæc omnia uerisimile euenire. IS. Igitur uidetur'ne tibi ullo remedio occurendum? SO. Mihi quidem. IS. Quid in primis si luto obducitur? SO. Humo sementem leuabis. IS. Quid si radicibus tenuatur? SO. Humum superaddes. IS. Quid demum si materia exurgens humorem frugibus auferat, quemadmodum fucus apibus cibum? SO. Extirpanda à satis, sicuti fucus ab aluearibus. IS. Igitur non ab re sarculis utemur. SO. Profecto, sed ualde rem ante oculos posuisti cum auenã fuco comparasti, magis quàm antea, cum eam sine comparatione memorauerat. Ex quo uidere licet quãtum ualeat rectè similitudines introducere. Sed cum deinceps tẽpus metendi sit, dic oro siquid & in hac parte monstrare habes? ISC. Puto te scire segetẽ incidere oportere. SO. Quid ni? IS. Incidis uento aduersus an auersus? SO. Ego uerò auersus, ac secundum uentum: durum mihi uidetur & oculis & manibus aduersa uento aristas metere. ISCH. Alte'ne, an ima tellure metis? SOCRA. Si calamus breuis fuerit, ima, ut aptiores sint manipuli. Si uerò oblongus, commodum puto medium incidere, ne terentibus in area excutiendo, neq; uentilantibus labor superuacuus addatur, & stipula remanẽs combusta fimum additum magnificet, agrumq; lætificet. ISCHO. De metendi ergo modo nosti ea quæ egomet. SOC. Cupio uestigare an terere sciam. ISCHO. Nosti puto quòd messes à ueterinis terantur. SOCR. Veterina'ne boues, mulos, equos, & reliqua huius generis appellas? ISC. Hæc tantum puta huiuscemodi apta esse officio. SOCRA. Quid deinde? ISCHO. Terunt, manipuliq; complanantur. SOCR. Certò sic est. Noui à terentibus eos uerti, ac sub iumentorum pedibus inijci, ut non satis concussi melius excutiantur, citiusq; aream absoluant. ISCHO. Hæc igitur æque atq; egomet intelligis. SOCRA. Quid deinceps, uentilabimus? ISCH. Nosti, quòd si ex parte quæ uento est obuersa incipias uentilare, per totam areã palea diffunditur. SOCR. Necesse. ISCH. Tum etiam necesse, ut supra fruges cadant. SOCR. Nimis profecto fuerit, ut frugibus superferatur in loco areæ uacuo. ISCHO. Quid siquis uentilabit ex ea parte incipiens, quæ uento obuersa est? SOC. Manifestum quin

Quomodo bona terra dignoscitur.

Quando arandum

Sementes

Quando & quomodo seminandum

Quomodo metendum

Quomodo terendum

palea in loco statim suo, ubi aggeratur fuerit. I S C. Vbi fruges purgaueris usq; ad areæ medietatem, utrum statim sic effuso frumento uentilabis cæteras paleas? an cumulabis iam purgatum in medium ueluti locum angustum? S O C. Nempe cumulabo iam purgatum, ut superferatur palea in locum uacuum areæ, & non bis eandem paleam uentilare. I S C H. Tu uerò, ut mihi uideris, ita probe tenes quomodo sit uentilandũ, ut alios docere queas. S O C R. Hæc equidem oblitus eram me scire, ac dudum cogito, si hoc modo sciuerim, & item oblitus fuerim aurificinam, choraulicam picturam, quanquam nullus monstrauerit, sicuti nec agriculturam. Video nempe, ut hanc sic & alias artes homines exercere. I S C H. Nequaquã. Nam dudum dixi, quòd agricultura ex eo generosa esset, quod maximè facilis cognitu. S O C. Sed age Ischomache res rustica

De arborũ sationibus

sationem continet arborum? I S. Profectò. S O. Cũ igitur multa circa sementes intelligam, in serẽdis arboribus ignoro. I S. Profectò ignoras. S O. Quippe qui nesciam in qua tellure sit serendum, quàm alte semen demittendum, quomodo'ue collocãdũ. I S C. Disce igitur quod ignoras, scrobes quales fodiunt puto sæpe uidisti. S O. Sæpe. I S C. Vidisti'ne altiorem tripedanea? S O. Quin & quadrupedaneam & semis. I S. Latiorem'ue tripedanea? S O. Per Iouem bipedanea & semis non uidi latiorem. I S. An altitudine minorem bipedanea? S O C. Non equidem bipedanea & semipede minus altam. Nam facile plantaria euellantur, si adeo summa tellure fodiantur. I S. Igitur satis tibi patet, ut neq; altiorẽ quatuor pedibus & semipede neq; breuiorem duobus & semipede scrobes fodi oporteat. S O. Necessariũ isthuc in primis scire. I S. Noscis'ne aridam aut uliginosam terram? S O. Arida mihi quidem uidetur circa Lycabectum, & huic similis. Vliginosa circa phalericam paludem, et huic item similis. I S. Vtrum deinde in arida saturus, altius quàm in uliginosa effodies? S O C. Nempe in arida, quippe cum in uliginosa altius penetraueris aqua manabit, quæ serere prohibet. I S. Pulchrè mones, sed facta scrobe scis quo'nam modo planta sit locanda? S O. Maximè. I S. Tum si cupis cito coalescere in subactum fodies solum an rudè? S O. Manifestũ quòd in subacto ocyus proueniet. I S. Summouenda igitur terræ semini. S O. Quid mi? I S. An semen rectum locabis, seu iacẽtem ut gamma supinum? S O C. Sanè isto modo plures oculi ac radices in terræ uiscera penetrabunt, ex quo planta firmius radicabitur, et totidem germina suprà terrã pullulabunt. I S. Idem atq; ego sentis, sed oro leuiter tellurẽ super iniicis an calcatã? S O. Calcatã profectò, alioquin periculũ quin leuè aqua usq; ad imũ penetrãdo patefaciat: aut

De uitibus

sol per æstus exsiccando radices adurat. I S. De uitibus autem sentis mecum eadem his omnibus conuenire? S O. Profectò, & de ficu. I S. Tum ego putauerim & de cæteris arboribus fructiferis. Nam uitis cum in satione sit potissima, hac probata,

De olea

facile omnia eodem modo semina probantur. S O C. Oleam quomodo seris? I S C. Disce hoc à me præterea. Scrobes huic altior paulo ac iuxta uias fodietur. Trunci quoq; in hoc genere seruntur, quibus summum caput luto contegitur. S O C R. Noui. I S C. At puto hoc saltem ignoras, testã luto superimponendam. S O C. Nempe noui omnia. Sed rursus aliquid intelligo magis, quàm cum ab initio comprehensim interrogasti, an scirem serere: quippe cum interrogatio præceptio sit, olim iam disco, cum à me singula sciscitatus es: ducens niq; me per ea quæ his similia noui, ostendis planè quæ me non putabam scire. Edoctus iam hæc intelligere mihi persuadeo. I S. Profectò sic res habet, ut si te interrogarem de argento, bonum ne esset an non, persuadere non possem, ut bonum ab adulterino facile dignosceres. De tibicinibus autem tibi persuadere non possem, quod inflare tibias scires, similiter de pictoribus ac alijs huiusmodi. S O. Fortasse quoniam colendi agrum me scientem esse persuasisti, quamuis mihi conscium quod nullus unquam monstrauerit hanc artem. I S C. Nõ hoc est, sed iamdudum tibi dixi, quòd agricultura ita humana, facilisq; ars est, ut eam audientes seu uidentes euestigiò intelligant. Multa namq; alia nos edocet quomodo eis pulcherrime utamur. Vitem si prope sit arborem cõsuefacere rectam consurgere, & luxuriantibus pampinis æstatis tempore umbram porrigere. Deinde ubi paulatim uua maturescit pãpinare, ut solibus excocta ocyus per autumnum uindemiam præbeat. In qua sæpenumero ob fœtus abundantes, sicut in ficu: alios maturos, alios acerbos conspicimus racemos. S O C. His missis rogo

In cũctis artibus difficilius facere quæ oportet, quàm scire

Ischomache, cur est quod cum ars hæc sit facilis, omnesq; pariter nouerint quod circa eam faciundum, nõ omnes idem faciant: sed alij quidem in magna copia degunt, alijs uerò etiam necessaria desunt, aut in ære potius sunt alieno? I S C. Dicam equidẽ. Neq; enim huius rei scientiæ uel ignorationi hoc dederis, ut aliqui in ea minimè proficiant, aliqui uerò abundent. Non profectò audies domum decoxisse ob hanc causam seu famam, quod agricola ignorauerit æqua manu semen iacere, aut arbores serere, aut in loco sterili serere, seu fimum agro quàm maxime prodesse, uel nouale sementibus præparare. Non hoc inquam audies, sed potius audire licebit segetes non recepisse quod terram non arauerit, aut non stercorauerit: uindemias item non collegisse quod uites non seruerit, satasq; minime curauerit. Non oleum, non ficus, quod hæc & his similia nequaquam operam dederit uti consequeretur. Hæc demum causa est Socrates, quod maxima sit inter colonos differentia, magis quàm si quis egregium aliquid in colendo reperiret aut sentiret. Eadem & de belli ducibus ratio, cum rei militaris scientia sæpe minime causa sit, ut alijs alij præsint, cum in bello quid agendum sit quandoq; uel priuati sciant: sed nonnulli hoc exequuntur: quidam uerò negligunt: Quemadmodum præcipitur, per hosticum transiturum exercitum ordine incedere, ut siquid acciderit, ad pugnam sint paratiores: custodes quoq; interdiu, noctu uerò excubias pro castris ponere: aut si per loca iniquaiter faciendum, opportuniora semper occupare, cum omnes uideant esse necessarium, nõ omnes tamen efficiunt. Vt igitur ad agrum reuertamur, cum nullus ignoret stercorationem esse utilem, fimumq; cumulare aut magnificare, negligunt tamen quanquam cœlestibus aquis à Deo inuenitur, quæ in loca fluentes incurua limum stercorandi aptum efficiunt. Præterea materia omnis quæ cãpis seminandis aratro subuertitur, in aquas coniecta palustres tempore inueterata pro fimo utilis agro exurbat. Deinde qua cura tellus egeat. Quod uliginosior frugibus, sterilior arboribus aptior, quẽadmodũ aqua fossis educitur, ac sterilia tum arentia uliginosis admixta castigantur, omnes ferè sciunt, sed quidam curant, alij nequaquam. Siquis autem quid quasq; ferat locus penitus nescire se dicat, neque uidendi ex eo fructum aliquem facultatem habuerit, neu uerum quicquã de eo percontando acceperit, non'ne facilius multo terræ ingenium, quam hominis aut equi experiuntur? Quæ sanè culta non mentitur. Enimuero mihi uidetur illa in promptu esse, facilemq; se ad agnoscendum omnibus præbere. Neq; ut in cæteris artibus, à quibus exercẽdis sese ignarus excusat, ita & in hac euenit, cũ omnes ferme intelligant quòd bene culta bene respondeãt. Est illa præterea iudigatrix, & quasi accusatrix hominum uitæ: quippe cum nullus ignoret citra uictui necessaria neminem posse degere, quæ maxime ex re rustica proueniũt: hac neglecta, nisi quis forte ex alia uiuat arte, necesse ut in furandi aut rapiendi suspicionem ueniat, aut certè procul à ratione habeatur. Contingit etiam sæpe, ut alijs alios ea reddat utilitate potiores, quoties non tam non curatur, quã lente curatur. Vt si alter tẽpore adhibeat operas atq; urgeat, alter hoc studium negligat. nam opera una inter decem pollet, quæ sit sollicitior: altera uerò ignauior, quæ abeat ante tẽpus. Sinere

Diligentia in re rustica cæterisque rebus q̃ tantũ polsit

autem

autem totum diem segniter agere, totius operis dimidium refert, haud aliter quam in itinere ducentorum stadiorum, si ex duobus iuuenibus ætate roboreq; paribus, alter centum stadijs diligẽtia fretus præcesserit, alter spirãtes auras captando, ac fontibus umbrisq; cõmorãdo lõge relinquatur. Sic et operis in agro contingit, si studiũ remittunt, si oscitãtur, si sæpe caussantur, si herus non instet longe posthabentur his, qui seduli cernuntur. Bene autẽ aut male opus facere id refert, ut rectè facere, aut omnino non facere æquè cẽseatur. Licet enim fossores adspicere, qui plus in uineis materiæ reliquerunt, quam rastro abstulerint: quomodo otiosum ac superuacuum opus huiusmodi non putabis? Hoc igitur pacto ocyus absumetur domus, cum ingis impensa suprà operis fuerit utilitatem. Nec profectò mirum, si pro diuitijs egestas postea subrepat. Sed præceptum ante omnia pulcherrimum, uolentibus rem rusticam sequi, unde ocyus res auctior proueniat, pater meus olim

Nõ esse emendum agrũ bene cultum

monstrauit, me quoq; edocuit, nunquam agrum cultũ, sed eum qui ob domini sui negligentiam siue tenuitatem incultus uidetur, iussit emi. Quòd bene cultus ager magno ueniret, ac minimus esset redditus. Qui uerò prouentus non haberet, nullo modo similem præberet uoluptatem, atq; ille in quo spes sit, ut cultus melior effici possit. Nihil enim plus utilitatis, quàm locus ex inculto bene cultus tribuit. Sic igitur plures fundos plurima ferẽtes, ac antiquis dignos ueneratione, ipse meus pater parauit, hac tantum commẽtatione, quam nec ipse didicit, aut alia cogitatione adsecutus est, quàm erga rem rusticam amore pariter & labore, ut haberet quod ageret, et unà cum uoluptate caperet utilitatem. Erat enim præter omnes Athenĩeses agri studiosissimus. s o. *Dic præterea, istos agros quos tantopere diligebat pater tuus, uẽdidisset ne si magno potuisset?* i s. *Sanè. Sed alium e uestigiò incultum emisset, ob colendi item uoluptatem.* s o. *Mirũ prædicas eius agriculturæ amorem, haud secus quàm mercatorum frumenti: cuius gratia nauigant quocunq;, ubi audierint esse plurimum, Aegæum, Euxinum, simul transfretantes pelagus, inde exportantes naui qua ipsi aduehuntur, imponunt. Deinde cum egent pecunia, uendunt ubi putauerint maximo uenire.* i s. *Iocaris. Ego autem existimo domus amantem non minus censeri qui domum ædificat, deinde uẽdit, ac rursus alias exædificat.* s o. *In istam etiam sententiam Ischomache penitus adducor, ut arbitrer naturaquemq; id potissimum diligere, unde utilitatem speret. Deniq; considero quantum ueritatis ex argumento tuo professor præstitisti. Proposueras enim rei rusticæ artem facile omnibus patere, quod ego à te nunc persuasus atq; edoctus planè animaduerti.* i s. *Est adhuc aliud Socrates difficilius, quod sanè commune uidetur cunctis mortalium actionibus et agriculturæ & politicæ & œconomicæ, scire uidelicet hominibus imperare. In huius artis cognitione maxime dixerim homines inter se differre ac alteri alterum præstare.*

Scire imperare quàm difficile, & præclarum

Quemadmodum uidemus in triremi, cuius regimes gubernator ita uerbis animabit, ut alacres ac ludibundi quocunq; ille iusserit celeriter perueniant. Alij uerò ignauum nacti magistrum altero tanto uix temporis spatio segniter ac summo cum odio eundem cursum absoluerint. Similis item est belli ducibus ratio. Nam ut priuatim cuiq; innatus quidam agendi amor, ita & toti exercitui sub strenuo imperatore alacritas quædã ad eas res nauandas, quæ ab ipso spectante probari ac laudẽ referre possint, erga quem ipsi afficiuntur. Sic igitur fortem, sic magnanimum appellamus ducẽ, etiam si corporis uiribus deficiat, aut arcum tendere uel hastam intorquere ignorauerit, seu etiam equo insidens bellatore, aut peditus sese periculis obijcere supersederit: si tantum præsenti animo ac eloquẽtiæ uiribus utatur ad excitandam militum audaciam, ut obtemperare ac se per medios hostium ignes offerre uelint: hoc pacto magna militum manus esse sub eodem dicitur, nõ tam numero quam animo præsenti. Eodem fermè modo & in priuatis negotijs, siue curator, siue præfectus, seu uillicus, qui ad opus queat promptos ac animo destinato deducere homines, is maxime mihi uidetur rem præclaram præstare, tum facultates domini augere, præsertim si ex operarijs quemq; ignauum plectat, impigrum uerò extollat. Ego uerò illum cuius præsentiam subditi non uerentur, nũquam admirabor: sed quo uiso moueantur, terreantur, ad laudem se inuicem exhortentur, hunc regiæ indolis aliquid habere putauerim. Est igitur hoc opus, uti suprà diximus, in primis magnum atq; arduum, cum in cunctis rebus quas homines acturi sunt, tũ in ipsa agricultura: neq; ad consequendum semel uidisse, neq; audiuisse sat fuerit, sed disciplina opus erit et perfecta natura: quippe cum diuinum potius quàm humanum esse sit putandum uoluntarijs imperare. Nam ijs omnes manifestò parent, qui uera atq; perfecta sint præditi modestia: apud inuitos uerò tyrãnidem exercere his tantum tribuunt, ut mihi uidetur, qui Tantali uitam uiuere sunt digni apud inferos, in lucem ne iterum moriatur redire formidantis.

FINIS.

SEBASTIANVS

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

GRYPHIVS
EXCVDEBAT
LVGDVNI,
ANNO
M. D. LII.

A01 1468025

G. 9.

Digitized by Google